2. 1. 58
2 A. 1

IOANNIS DE LVGO HISPALENSIS,

SOCIETATIS IESV,

S. R. E. TIT. S. BALBINÆ Presbyteri Cardinalis,

DISPVTATIONES SCHOLASTICÆ, ET MORALES

DE VIRTVTE FIDEI DIVINÆ.

EDITIO SECVNDA.

LVGDVNI,

Sumpt. PHILIPPI BORDE, LAVRENTII ARNAVD, & CLAVDII RIGAVD.

M. DC. LVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS

INNOCENTIO X. PONT. OPT. MAX.

Ioannes Card. de Lugo

POST SANCTISSIMORVM PEDVM OSCVLA, Felicitatem æternam.

QVOD felic. record. Anteceſſor tuus Vrbanus Papa Octauus mihi, Te præſente, ac aſſentiente, impoſuit, cùm me nihil tale vel opinantem, vel metuentem ad Cardinalitiæ dignitatis onus aduocauit; nimirum nec Catholicam, & Romanam Fidem non minùs calamo, & atramento, quàm viribus, & ſanguine tuerer: en iam nunc, BEATISSIME PATER, in totius iſta geſtientis Orbis gratulatione, Tibi in eiuſdem Vrbani, ac Petri Cathedra ſedenti, non officij ſolùm memor, ſed in monumentum & gratitudinis, & reuerentiæ debitæ, ad ſanctiſſimos iſtos pedes prouolutus obſequentiſſimus offero. Tractatum ſcilicet in eiuſdem Fidei tutelam, & explana-

tionem pro mei captus exiguitate elucubratum. Ad quem enim in hac rerum perturbatione exagitata vndique Fides confugiat, niſi ad refugium petræ illius, aduersùs quod vnum portæ inferi non præualebunt? Hæc quippe Fides eſt, quæ, vt optimè noſti, ſpecioſiſſimam Sponſam tuam ab initio concepit, & fœcunda ſemper generatione parturire non deſinit; hoc eſt, fidelium cœtum, quem ECCLESIAM appellamus: vnam quidem, ſed ſanctam, Catholicam, & Apoſtolicam: VNA EST ENIM COLVMBA MEA, PERFECTA MEA. Porrò ſi Columba ipſa, tanquam ſponſa, in thalamo tuorum ſtemmatum iure ſuo degere conſpicitur: Sponſæ genitrix, quæ fides eſt, Eccleſiæ, & fidelium mater, non potuit certè apud alium hoſpitari, ſi ſoſpitari velit. Scimus enim, Simonis ſocrum, hoc eſt, Sponſæ matrem, ſi quando periculosè langueat, non niſi in eiuſdem domo
Luc. 4. Simonis, qui Eccleſiæ ſponſus eſt, medica Chriſti manu curatam perfectè conualeſcere. Hæc fuit, SANCTISSIME PATER, noſtri omnium ſpes, quando adſpirante, & inſpirante mentem nobis Diuino Numine, & lumine, calamitoſo hoc tempore, ſponſum Te Catholicæ Eccleſiæ deſignauimus. Sperauimus iam tunc Fidei noſtræ in ærumnoſo hoc rerum ſtatu grauiter, ac periculosè languenti, à conſpectu gentilitiæ tuæ Columbæ viridem oliuæ

uæ ramum geſtantis, decorem priſtinum, & integram ſanitatem. Si enim vllum vnquam tempus huiuſmodi Pontificem deſiderauit, qui auctoritate, magnitudine animi, peritia rerum gerendarum floreret, idémque etiam ſtudia pacis amaret, à belliſque ac tumultibus toto animo abhorreret; hoc ipſum profectò eſt, quo Chriſtiana Reſpublica inteſtinis bellis, ac diſcordiis laborat, populorúmque animi inſanire conſpiciuntur, vt niſi ſummo mentis conatu ſuccurratur, ad interitum omnia citò peruentura videantur. Tu verò ſolus occurrebas pacificator idoneus, qui mentes eorum componere, armáque de manibus excutere, aut in verum, capitalémque hoſtem conuertere poſſes. Vnde non mirum, ſi Tibi ad iſtius Sedis faſtigium euecto vniuerſus plauſerit Orbis; quia ſicut gloriæ tuæ nullus fuit modus, ita nec profectò lætitiæ communis, ac præcipuè meæ. Nec exaruiſſe putes lætitiam, vel ſpem ſemel conceptam. Quotidie floreſcit, & quò plus temporis, eò lætitiæ plus acceſſit: nunc enim ſapientia regimur, doctrina inſtruimur, exemplo monemur, diſciplina corripimur: antea ſperabamus iſta, non experiebamur. ex his autem, quæ experti ſumus, ſperamus & illa, quæ nondum conceſſum eſt experiri. Meminimus enim, nec priſcum illum Noë in primo columbæ reditu, quamuis iam

 virentis

virentis oliuæ recrearetur adſpectu, depoſuiſſe omnino metum, ſed expectâſſe ſeptem adhuc dies, donec tumentes omnino fluctus deferueſcerent, vt tutò iam poſſet in arida terræ facie pedes figere. Speramus & nos, BEATISSIME PATER, omine non impari fortunam parem, quotquot in hac arca (quam iam olim Petrus Chriſti Eccleſiam interpretatus eſt) irati Dei ſupplicia ſuſtinuimus: eumdemque Deum oramus aſſiduè, vt Te nobis ſaluum diu, & incolumem ſeruet, ſine quo ſalus ipſa publica certiſſimè periclitatur. Tu interim impolitum hunc, & rudem inopis mentis fœtum ea, vt ſpero, benignitate accipies, qua me meaque omnia ab ipſo ferè fauſtiſſimo tuo in Vrbem reditu dignatus es proſequi. Ego vero & Fidem hanc meam & quicquid de illa, aliíſve argumentis ſcripſi, ſcripſeróque vnquam, ſanctiſſimo iudicio tuo (quod Dei ipſius iudicium eſſe non ambigo) ad ſacros iſtos pedes iterum prouolutus, qua par eſt animi reuerentia, ac demiſſione ſubiicio. Romæ primo Maij 1645.

INDEX

INDEX DISPVTATIONVM, ET SECTIONVM TRACTATVS DE VIRTVTE FIDEI DIVINÆ.

DISPVTATIO I.

De obiecto formali Fidei. pag. 1.

SECTIO I. SVPPONVNTVR aliqua ad quæſtionem, & aperitur punctus difficultatis. pag. 2

II. Sententia reſoluens fidem in lumen ipſius fidei, ſeu in auxilium diuinum. 3

III. Refertur & impugnatur ſecunda ſententia reducēs aſſenſum ad imperium voluntatis ſine motiuo intrinſeco. 8

IV. Impugnantur reſponſiones aliquorum recentiorũ ad ſuperiora argumenta. 12

V. Examinatur tertia ſententia reſoluens fidem partialiter in auctoritatem Eccleſiæ, vel proponentis. 14

VI. Proponitur verior ſententia circa reſolutionem vltimam fidei, & primùm quomodo reſoluatur in veracitatem Dei. 20

VII. Explicatur, quomodo fides reſoluatur vltimò in reuelationem Dei ſiſtendo in ipſa. 30

VIII. Soluuntur aliæ obiectiones contra eandem ſententiam. 35

IX. Vtrùm dari debeat, vel detur actus fidei acquiſitæ, quoties datur actus fidei ſupernaturalis. 47

X. In quo formaliter conſiſtat actualis reuelatio Dei. 50

XI. Vtrùm ſufficiat reuelatio priuata ad obiectum formale fidei. 56

XII. Vtrùm neceſſe ſit obiecta per fidē credenda proponi priùs per Eccleſiam. 61

XIII. Infertur ex dictis differentia inter habitum fidei, & habitum Theologiæ: vbi de diſtinctione fidei à prudentia infuſa. 63

§. I. De concluſione deducta ex vna de fide, & altera euidenti naturali. ibid.

§. II. De concluſione deducta ex duabus reuelatis, an ſit de fide. 68

§. III. Vtrùm reuelatio vniuerſalis ſufficiat ad aſſenſum fidei circa obiectum ſingulare. 73

§. IV. Vtrùm reuelatio vniuerſalis ſufficiat ad credenda ſingularia nota certitudine morali, vel notitia probabili. 76

§. V. Infertur ex dictis, quomodo ſit de fide, hunc eſſe verum, & legitimum Papam. 79

§. VI. An habitus fidei, vel ſolus, vel cum aliis, concurrat immediatè ad aſſenſum concluſionis Theologicæ. 81

§. VII. Qualis ſit hic habitus Theologiæ, an naturalis, vel ſupernaturalis; an vnus, vel multiplex. 84

§. VIII. Infertur ex dictis diſtinctio prudentiæ infuſæ à fide; vbi etiam quomodo diſtinguatur prophetia à fide. 90

DISPVTATIO II.

De obſcuritate fidei, & de eius compoſſibilitate cum euidentia. 93

SECTIO I. VTrùm reuelatio clara poſſit eſſe obiectum formale fidei. 93

II. Vtrùm fides poſſit eſſe de obiecto aliunde clarè cognito; vbi vtrùm poſſit eſſe cum opinione. 105

III. An idem aſſenſus fidei poſſit tendere circa obiectum reuelatum per aliud medium ſciētificum vel probabile. 117

DISPVTATIO III.

De obiecto materiali fidei. 126

SECTIO I. QVod ſit obiectum materiale adęquatũ noſtrę fidei. 126

II. Vtrùm obiectum fidei ſit aliquid complexum. 131
III. Vtrùm ſit aliquis ordo inter obiecta fidei. 136
IV. Vtrùm articuli fidei conuenienter in Symbolo tradantur. 138
V. Vtrùm obiecta materialia fidei ſucceſſiuè creuerint, vel decreuerint. 140

DISPVTATIO IV.

De repugnantia fidei cum falſitate. 143

Sectio I. Præmittuntur aliqua de mendacio. 143
II. Vtrùm Deus poſſit mentiri, vel ſaltem falſum reuelare. 146
III. Argumenta contra doctrinam præcedentem diſſoluuntur. 150
IV. Vtrùm reuelatio falſa ex malitia eius intrinſeca reddatur impoſſibilis Deo. 155
V. An poſſit Deus amphibologicè loqui,& an ex hoc capite deficiat eius infallibilitas. 157
VI. Vtrùm fides aliunde poſſit generare aſſenſum falſum circa reuelationem apparentem. 161
VII. Vtrùm actus fidei poſſit vt præmiſſa concurrere ad concluſionem falſam. 167

DISPVTATIO V.

De euidentia credibilitatis requiſita ad aſſenſum fidei. 171

Sectio I. Probatur euidentia credibilitatis præcedens actum fidei. 171
II. Referuntur, & ſoluuntur argumenta contra neceſſitatem euidentis credibilitatis. 179
III. Vtrùm iudicium euidens hoc de credibilitate oriatur à fide. 181
IV. Recenſentur breuiter motiua quæ reddunt euidenter credibilia obiecta noſtræ fidei. 184

DISPVTATIO VI.

De actu fidei, & in primis de eius certitudine. 187

Sectio I. In quo conſiſtat certitudo aſſenſus intellectualis. 187
II. An, & quomodo certitudo fidei ſuperet alios aſſenſus certos. Referuntur variæ ſententiæ. 193
III. Exceſſus certitudinis in fidei aſſenſu explicatur. 195

DISPVTATIO VII.

De diſcurſu, an, & qualis reperiatur in actu fidei. 200

Sectio I. Aſſenſum fidei generari poſſe per diſcurſum formalem. ibid.
II. Argumenta contraria proponuntur, & diſſoluuntur. 202
III. An poſſit interuenire cognitio bonitatis illationis in diſcurſu fidei, & qualis ſit illa cognitio. 207

DISPVTATIO VIII.

De vnitate fidei, vbi de eius definitione. 210

Sectio I. Aliquæ differentiæ inter actus fidei commemorãtur. ibid.
II. Quomodo differant *credere Deo, credere Deum, & credere in Deum:* vbi etiam de fide miraculorum. 213
III. Proponuntur & examinantur definitiones fidei. 216

DISPVTATIO IX.

De ſupernaturalitate actus, & habitus fidei. 218

Sectio I. Vtrùm differentia inter actus honeſtos naturales & ſupernaturales ſemper proueniat ex ipſo obiecto. 218
II. Actum fidei eſſe ſupernaturalem ſecundùm ſubſtantiam. 223
III. Habitum fidei eſſe per ſe infuſum & in ſua ſubſtantia ſupernaturalem. 225
IV. Vtrùm ſpecies ad actum fidei debeant etiam eſſe ſupernaturales in ſubſtantia. 230
V. An ſint ſupernaturales apprehenſiones præcedentes actum fidei. 235

DISPVTATIO X.

De voluntate neceſſaria ad credendum, & de eius ſupernaturalitate, & libertate. 237

Sectio I. Vtrùm omnis fidei aſſenſus neceſſariò dependeat à voluntate. 238
II. Aliqua dubia circa voluntatem ad credendum prærequiſitam. 241
III. An voluntas credendi debeat eſſe in ſua entitate ſupernaturalis,& formaliter honeſta. 244
IV. Vtrùm omnes actus fidei ſint meritorij. 253
V. An voluntas credendi poſſit eſſe mala ſaltem denominatiuè,& extrinſecè ab alia voluntate malâ imperante. 256

DISPVTATIO XI.

De iudicio credibilitatis, quod præcedit piam voluntatem credendi. 252

SECTIO I. AN iudicium euidens de credibilitate, debeat eſſe ſupernaturale. 260
II. A quo habitu infuſo elicíatur iudicium credibilitatis. 267
III. Vtrùm ſimplex apprehenſio de credibilitate, ſine alio iudicio, ſufficiat ad piam voluntatem credendi. 269

DISPVTATIO XII.

De neceſſitate fidei ad ſalutem, & priùs de neceſſitate medij. 272

SECTIO I. VTrùm fides ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medij. 272
II. Sine fide fundata in reuelatione Dei non fieri vllum opus meritorium ſalutis æternæ. 276
III. Argumenta contra fidei neceſſitatem proponuntur, & diſſoluuntur. 279
IV. Vtrùm ſemper fuerit, vel nunc ſit neceſſaria neceſſitate medij fides explicita Trinitatis, & Chriſti. 294
V. An fides explicita Dei remuneratoris ſit neceſſaria neceſſitate medij. 301

DISPVTATIO XIII.

De neceſſitate præcepti, qua fides neceſſaria eſt. 308.

SECTIO I. AN detur præceptum de actu interno fidei, & quale illud ſit. 309
II. Ad quam virtutem ſpectet præceptum fidei. 315
III. Quorum obiectorum neceſſaria fuerit ex præcepto fides explicita ante aduentum Chriſti. 322
IV. Quorum obiectorum fides explicita neceſſaria ex præcepto in lege Euangelica. 324
V. De aliis quorum fides, vel notitia explicita fidelibus neceſſaria eſt. 340
VI. Vtrùm hæc obligatio fidei explicitæ ſit de iure diuino, vel humano. 349

DISPVTATIO XIV.

De actu externo, ſeu de confeſſione fidei externa, & eius obligatione. 352

SECTIO I. AN, & quando confeſſio externa fidei, ſit actus fidei. 352
II. Quale ſit præceptum non negandi exterius fidem. 360
III. An circa negationem externam fidei in re parui momenti poſſit dari peccatum veniale. 364
IV. Quale ſit præceptum affirmatiuum confeſſionis fidei. 366
V. De vſu veſtium, actionum, rituum, ciborum, & aliorum quæ propria ſunt infidelibus, an, & quomodo ſit contra virtutem fidei. 370
§. I. De vſu veſtium infidelium an liceat. 370
§. II. An liceat carnibus veſci ad occultandam fidem. 377
§. III. De Idolothytis, quando ea comedere ſit licitum. 379
§. IV. De ritibus, & cæremoniis falſi cultus, quomodo licitè vſurpentur. 380
§. V. Inferetur reſolutio aliquorum dubiorum circa actiones aliquas ſacras, an liceant. 392
§. VI. An ſine fidei iniuria liceat Catholicis hæreticorum templa adire, & eorum ritibus adeſſe. 395

DISPVTATIO XV.

De Habitu Fidei. 398

SECTIO I. VTrùm habitus fidei ſit in ſubſtantia animæ, vel in aliqua eius potentia. Vbi, an ſit habitus ſpeculatiuus, vel practicus. 398
II. An habitus fidei ſit virtus, & qualis. 402

DISPVTATIO XVI.

De cauſa efficienti fidei, & de eius infuſione, & augmento. 404

SECTIO I. QVæ ſit cauſa efficiens habitus fidei. 405
II. De diſpoſitione requiſita ad infuſionem habitus fidei: Vbi, an infundatur aliquando ante gratiam. 408
III. De conſeruatione habitus fidei; vbi, an, & quomodo maneat fides informis in peccatore. 412
IV. De incremento, & augmento habitus fidei. 418

DISPVTATIO XVII.

De ſubiecto fidei. 425

SECTIO I. VTrùm in Angelis viatoribus, & in primis parentibus fuerit fides. 425
II. Vtrùm in Dæmone, vel animabus damnatis maneat fides. 427
III. An detur fides in Beatis: vbi etiam de animabus Purgatorij. 431

IV. An

IV. An in hæretico, vel infideli habitus fidei remaneat. 438
V. Quo, & quali peccato infidelitatis amittatur hbitus fidei. 445
An ablato habitu fidei, auferatur etiam ſimul habitus Theologiæ. 454
VI. Vtrùm maneat actus fidei in eo, qui ſcienter negat alium eiuſdem fidei articulum. ibid.

DISPVTATIO XVIII.

De infidelitate in communi. 463

SECTIO I. Qvod, & quale ſit peccatum infidelitatis. 463
II. Comparatur grauitas infidelitatis cum aliis peccatis. 471
III. Diuiſio infidelitatis in Paganiſmum, Iudaiſmum, & Hæreſim. 479
IV. De Apoſtaſia: quid ſit, & an ſit ſpecies infidelitatis. 487

DISPVTATIO XIX.

De infidelitate Paganiſmi, & Iudaiſmi, quæ reperitur in non baptizatis. 490

SECTIO I. Vtrùm infidelitas aliquando ſine peccato infidelitatis contingat. 490
II. De poteſtate Eccleſiæ in infideles non baptizatos, quæ, & quanta illa ſit. 498
§. I. De poteſtate, & iure, quod Eccleſia habet ad prædicandum infidelibus fidem. 498
§. II. An cogi poſſint infideles ad amplectendam fidem ſibi ſufficienter propoſitam. 506
§. III. Vtrùm infideles non baptizati cogi poſſint ad relinquendos errores, vel ritus rationi naturali contrarios. pagina. 511
§. IV. An, & quomodo liceat infidelium ritus permittere. 517
III. An infideles non baptizati poſſint retinere poteſtatem, vel iuriſdictionem ſupra fideles, & an poſſint ea poteſtate priuari. 520

DISPVTATIO XX.

De Hæreſi, & Hæreticis. 530

SECTIO I. Qvid ſit hæreſis formalis, & quid ſit hæreſis obiectiua. 530
II. Quæ requirantur ex parte obiecti ad hæreſim, & hæreticum conſtituendum. 538
III. De aliis propoſitionibus infra hæreſim, & de variis ſingularum cenſuris. 548
IV. De iis quæ requiruntur ex parte ſubiecti ad hæreſim contrahendam. 564
§. I. De Baptiſmò, an ſine illo poſſit aliquis eſſe hæreticus. ibid.
§. II. An in hæretico neceſſe ſit, quod antea crediderit. 566
§. III. De deliberatione in hæretico requiſita. 568
V. De pertinacia, an, & qualis in hæretico requiratur. ibid.
VI. De ignorantia, quomodo excuſet, vel non excuſet ab hæreſi. 572

DISPVTATIO XXI.

De mediis, quibus Eccleſia vtitur ad reuocandos, & comprimendos hæreticos. pagina. 583

SECTIO I. Vtrùm Eccleſia cogere poſſit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam. 583
II. De alio medio, quo vtitur Eccleſia contra hæreticos, prohibendo eorum libros. 587
§. I. Qui, & quorum libri prohibeantur in Bulla Cœnæ. 589
§. II. Quas perſonas obliget hæc Bullæ prohibitio. 595
§. III. Quæ actiones hac clauſula prohibentur. 598
§. IV. De pœnis contra hæreticorum libros legentes, vel habentes. 604

DISPVTATIO XXII.

De communicatione cum hæreticis prohibita; Vbi de communicatione cum aliis infidelibus. 605

SECTIO I. An ratione excommunicationis prohibita nobis ſit communicatio cum hæreticis. 605
II. De communicatione prohibita cum hæreticis in matrimonio, vbi de ſeparatione à coniuge in hæreſim lapſo. 608
III. Quando, & quomodo poſſit, vel debeat coniux à coniuge hæretico diuertere. 614
IV. De communicatione ciuili cum Paganis, & præſertim cum Iudæis prohibita. 629
V. Diſputatio cum infidelibus, an, & quomodo licita ſit. 633

DISPV.

DISPVTATIO XXIII.

De pœnis ſpiritualibus Hæreticorum. 637

SECTIO I. DE excommunicatione hæreticis impoſita. 638

II. De actione externa requiſita ad conſtituendum hæreticum externum, & incurrendam excommunicationem. 641

III. De abſolutione ab hæreſi, & excommunicatione ob hæreſim contracta. 648

§. I. De facultate Epiſcopis data ad abſoluendum ab hæreſi. ibid.

§. II. De facultate Inquiſitorum ad abſoluendum ab hæreſi. 658

§. III. De facultate per Bullam Cruciatæ, vel iubilæum ad abſoluendum ab hæreſi. 661

§. IV. De facultate abſoluendi ab hæreſi, in articulo mortis, & in caſu neceſſitatis. 663

IV. De aliis pœnis ſpiritualibus hæreticorum. 666

§. I. De pœna infamiæ. 670

§. II. De pœna priuationis beneficiorum, & aliis pœnis. 671

DISPVTATIO XXIV.

De pœnis temporalibus; & corporalibus hæreticorum. 673

SECTIO I. DE pœna confiſcationis bonorum hæreticis impoſita. 673

§. Vnic. Quę bona cōfiſcationi ſubiaceāt. 676

II. De pœnis corporalibus, & in primis de pœna capitali. 680

III. De aliis pœnis corporalibus, & temporalibus. 687

DISPVTATIO XXV.

De Hæreticorum complicibus, & aliis perſonis quæ hæreticos concernunt. 689

SECTIO I. DE credentibus, fautoribus, & defenſoribus Hæreticorum. 689

II. De ſuſpectis de hæreſi, & eorum pœnis: vbi etiam de hæretico merè externo ſine hæreſi interna. 693

III. De Schiſmaticis, & eorum pœnis. 695

IV. De filiis, & nepotibus hæreticorum, & eorum pœnis. 697

LICENTIÆ.

Imprimatur , ſi Reuerendiſſimo Magiſtro S. P. Apoſt. videbitur.

ALPHONSVS Epiſc. Comach. Viceſgerens.

Imprimatur. Fr. MICHAEL MAZARINVS Sac. & Apoſt. Pal. Magiſter

APPROBATIO.

EMinentiſſimi & perdocti Viri Patris IOANNIS DE LVGO è Societate IESV, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis , præclaras *De virtute Fidei Diſputationes*, in tres Claſſes diuiſas , Nos ſubnominati Doctores Theologi io alma Pariſienſi facultate legimus, & omnia in eis contenta fidei Orthodoxæ conſona vidimus , idcirco prælo mandari poſſe in maximum perlegentium fructum indicauimus. Actum Lugduni die 16. Octobris 1645.

F. STEPHANVS MORIN Carmelita.

F. N. MICARD Franciſcanus.

PERMISSIO PROCVRATORIS REGII.

HVoc Librum , qui ioſcribitur Card. DE LVGO *De virtute Fidei Diuinæ* , typis mandari, & in lucem edi io hac Vrbe ſumptibus PHILIPPI BORDE , LAVRENTII ARNAVD, & CLAVDII RIGAVD Bibliopolarum Lugdunenſium , Ego Regis in Præfectura Lugduoenſi Procurator non impedio , die 18. Octobris 1645.

LORIN

CONSENSVS.

VIſo Procuratoris Regis conſenſu huoc Librum typis mandari ſupradictis Lugdunenſibus Bibliopolis concedimus , & ne quis vltra dictam facultatem denuò excudat prohibemus. Lugduni die 18. Octobris 1645.

LANGLOIS.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

LVDOVICVS XIV. Dei gratiâ Galliarum , & Nauarræ Rex Chriſtianiſſimus , ſiogulari Priuilegio ſanxit , oe quis per vniuerſos Regnorum ſuorum fines , intra decem annos à die fioitæ impreſſionis computaodos , imprimat, ſeu typis excudendos curet , & vænales habeat Libros , tam editos , quam edendos, *Ioannis Cardinalis de Lugo, è Societate* IESV, præter PHILIPPVM BORDE , Bibliopolam Lugdunenſem , aut illos quibus ipſemet cooceſſerit : prohibuit inſuper eadem auctoritate Regiâ omnibus ſuis ſubditis eoſdem libros extra Regni ſui limites imprimendos curare , vel quempiam vbicunque fuerit , ad id agendum impellere ac inſtigare , ſine conſenſu dicti PHILIPPI BORDE. Idque omoe ſub confiſcatiooe Librorum , aliiſque pœnis contra delinquentes expreſſis , vti latiùs patet in litteris datis Pariſiis , die 30. Auguſti 1650.

Ex mandato Regis

Signatum

BERAVD.

INDEX

TRACTATVS DE VIRTVTE FIDEI DIVINÆ.

DISPVTATIONES de VIRTVTE FIDEI DIVINÆ ad tres claſſes reduci poſſunt. Primam appellare poſſumus Scholaſticam; quæ propria eſt Theologi Scholaſtici, & quæ (ſi quæ alia in tota Theologia) operâ, & ingenio Scholaſtici Doctoris indiget: complectitur enim quæſtiones non ſolùm Scholæ proprias, ſed quæ ſubtilitate, & difficultate nulli alteri Scholaſticæ Theologiæ parti cedere videntur. Secunda claſſis Quæſtionum Moralis eſt, quæ complectitur dubia moralia circa Fidei præcepta, & obligationes, & quæ ſatis latè patet, vtpotè quæ extenditur ad vitia etiam contraria infidelitatis internæ, atque etiam externæ, ad hæreſim item, & alias infidelitatis ſpecies, & ad eorum criminum pœnas ſpirituales, corporales, & temporales, & tota ad praxim ſpectat. Tertia denique claſſis complecti poteſt controuerſias cum hæreticis, quæ ad hanc materiam ſpectant; præſertim circa auctoritatem Romani Pontificis, & Concilij generalis in definiendis rebus noſtræ fidei. Qua occaſione arreptâ multi in hac materia Tractatum integrum inſerunt de Romano Pontifice, & de Conciliis Generalibus & Prouincialibus, imò & de Scriptura Sacra, & aliis locis Catholicis, quibus fidei dogmata probari & confirmari ſolent. Ego ab hac vltima Quæſtionum claſſe abſtinendum ferè cenſui: tum quia illæ non niſi per occaſionem ad hanc materiam exornandam adducuntur: quare S. Thomas de iis hoc loco ex profeſſo non egit: tum quia Controuerſiſtæ noſtri temporis adeò feliciter, & copiosè præoccuparunt hoc argumentum, vt nihil ferè ſuperſit addendum, ad quod ſi diuertere vellem, liber creſceret in molem immenſam, nec ſine faſtidio, & horrore etiam forſitan legi, & euolui à Theologis Scholaſticis facilè poſſet. Priores itaque duas Quæſtionum claſſes more noſtro exornandas ſuſcepimus, in hoc potiſſimùm incumbentes, vt Veterum, atque Recentiorum ſententiæ lectorem non lateant, & ſi quid iis addendum, vel faciliùs explicandum, & declarandum, aut firmioribus roborandum argumentis nobis occurreret, id totum Lectoris iudicio modeſtè pariter, ac libenter ſubiiceremus.

DISPVTATIO I.

De obiecto formali Fidei.

SECTIO I. *Supponuntur aliqua ad quæſtionem, & aperitur punctus difficultatis.*

II. *Sententia reſoluens fidem in lumen ipſius fidei, ſeu in auxilium diuinum.*

III. *Refertur & impugnatur ſecunda ſententia reducens aſſenſum ad imperium voluntatis ſine motiuo intrinſeco.*

IV. *Impugnantur reſponſiones aliquorum Recentiorum ad ſuperiora argumẽta.*

V. *Examinatur tertia ſententia reſoluens fidem partialiter in auctoritatem Eccleſiæ, vel proponentis.*

VI. *Proponitur verior ſententia circa reſolutionem vltimam fidei, & primum quomodo reſoluatur in veracitatẽ Dei.*

VII. *Explicatur, quomodo fides reſoluatur vltimò in reuelationem Dei, ſiſtendo in ipſa.*

VIII. *Soluuntur aliæ obiectiones contrà eandem ſententiam.*
IX. *Vtrùm dari debeat, vel detur actus fidei acquiſitæ quoties datur actus fidei ſupernaturalis.*
X. *In quo formaliter conſiſtat actualis reuelatio Dei.*
XI. *Vtrùm ſufficiat reuelatio priuata ad obiectum formale fidei.*
XII. *Vtrum neceſſe ſit obiecta per fidem credenda proponi prius per Eccleſiam.*
XIII. *Infertur ex dictis differentia inter habitum fidei, & habitum Theologiæ: vbi de diſtinctione fidei à prudentia infuſa.*

NON eſt alia via ad cognoſcēdas quidditates alicuius actus vel habitus, niſi ſcias obiectum circa quod verſatur: cùm ergo obiectum ſit duplex, ſcilicet formale, & materiale, quærimus in primis de formali, quod eſt principale; poſtea Diſputatione ſecundâ dicemus de materiali. Eſt autem hæc potiſſima Diſputatio totius materiæ; tangit enim quæſtionem illam difficillimam de Fidei reſolutione; nam idem eſt reſoluere fidei aſſenſum ad ſua principia, & aſſignare primum obiectum formale, cui vltimò nititur fidei aſſenſus.

SECTIO PRIMA.

Supponuntur aliqua ad quæſtionem, & aperitur punctus difficultatis.

1. *Obiectū formale & materiale quid.* SVppono primò, obiectum formale, & materiale in præſenti Diſputatione eſſe illa, quorum vni aſſentimur propter aliud; ſicut etiam in actibus voluntatis obiectum materiale eſt illud, quod amatur propter aliud. Obiectum verò formale eſt illud, propter quod aliud amamus, v.g. ſi amas medicinam propter ſanitatem, medicina eſt obiectum materiale; ſanitas eſt obiectum formale, quia quaſi informat, & veſtit medicinam, quæ ſecundùm ſe non moueret voluntatem; veſtita tamē à bonitate ſanitatis allicit ad ſui amorem, ſic etiam quando intellectus aſſentitur vni propter aliud; v.g. huic propoſitioni *homo eſt riſibilis, quia eſt rationalis:* riſibilitas eſt obiectum materiale: rationalitas verò eſt obiectum formale; quia riſibilitas, cui ſecundum ſe non aſſentiret, quia in ſe, & ex propriis terminis non apparet, informatur tamen, & quaſi induitur altera veritate clariori, & ſic informata & veſtita mouet intellectum ad ſui aſſenſum.

2. *Actus intellectus & voluntatis non omnes habēt obiectū materiale: habēt tamen formale.* Hinc infero primò, non omnes actus intellectus, & voluntatis habere obiectum materiale; omnes tamen habere obiectum formale. Prima pars patet experientia, nam actus amoris, quo amatur ſolus finis; ſine ordine ad media non reſpicit aliquod obiectum materiale: item aſſenſus primi principij non aſſentitur vni propter aliud.

Secunda verò pars probatur etiam, quia licèt non omnes actus intellectus, & voluntatis habeant obiectum formale taliter, quod propter illud ferantur in aliud; quod poſſumus dicere obiectum formale quaſi poſitiuè; omnes tamen habent obiectum formale ſaltem negatiuè, id eſt, aliquod obiectum, in quod non ferantur propter aliud, ſed præciſè propter ſe. Itaque primus amor ipſius finis habet finem pro obiecto formali, quatenus ille amor ſiſtit in ipſo fine amato, nec illum amat propter aliquod aliud. Item aſſenſus primi principij habet veritatem principij pro obiecto formali, quatenus ſiſtit in illa, nec illi aſſentitur propter aliam.

3. *Obiecti materialis & formalis differentia non inuenitur in actibus ſenſuum externorum.* Infero ſecundò, in actibus ſenſuum externorū non inueniri hanc differentiam obiecti materialis & formalis: viſus enim non tendit in vnum obiectum propter aliud in ſenſu explicato, nam licèt terminetur ad colorem, & lucem ſimul, nec poſſit terminari ad colorem, quin terminetur ad lucem; non tamen terminatur ad vnum propter aliud, nec infert eſſe colorem ex eo quod ſit lux, nec cognoſcit eſſe colorem, quia eſt lux, habendo *li quia* ex parte obiecti; nam hic modus cognoſcendi vnum propter aliud, ſeu ex alio, habet diſcurſum formalem, vel ſaltem virtualem, quod longiſſimè diſtat à cognitione ſenſuum exteriorum. Scio, apud aliquos Thomiſtas familiarem eſſe hunc modum loquendi, & dicendi obiectum formale potentiæ viſiuæ eſſe colorem vt ſic; obiectum verò materiale eſſe album, vel nigrum, &c. Cæterum contrarium latè docui in libro de anima vbi probaui potentiam viſiuam, & eius actum æquè formaliter terminari ad album, ac ad coloratum in ratione obiecti: licèt in aliquo alio ſenſu poſſit color dici obiectum formale potentiæ viſiuæ, quatenus potentia viſiua ſpecificatur per ordinem fortaſſe ad colorem in communi, & non per ordinem ad album in particulari. Cæterùm, quidquid ſit de hoc, certum eſt, album non eſſe obiectum materiale viſionis in ſenſu, quo nunc loquimur; cùm non feratur viſio in albedinem propter colorem, non enim ſequitur ex eo quod ſit coloratum, quod ſit album, nec color poteſt eſſe ratio aſſentiendi vel cognoſcendi rationem albi.

4. *Aſſenſus intellectus alij mediati, alij immediati.* Supponendum ſecundò, aſſenſus noſtri intellectus alios eſſe mediatos, alios immediatos. Mediatus eſt, quando res, cui aſſentimur, non conſtat ex ipſis terminis, infertur tamen formaliter, vel virtualiter ex alio principio, cui etiam aſſentimur: immediatus eſt, quando aſſentimur alicui veritati ſiſtendo in ipſa, quia ipſa apparet ex apprehenſione terminorum. Hæc eſt enim natura intellectus; & propenſio, quam habet ad verum; vt nulli obiecto aſſentiatur, niſi quatenus inuenit veritatem illius in ipſo, vel in alio, cui vltimò innititur, & in quo figit pedem (vt ita dicam) ita vt nullus ſit aſſenſus, qui non poſſit reſolui vſque ad prima principia, quibus intellectus propter ipſa aſſentitur, & non propter aliud. Explicatur hæc doctrina optimo exemplo voluntatis, in qua ſimiliter inueniuntur hæc duo genera actuū: alij ſunt mediati, quibus vnum amatur propter aliud, ſeu vt medium velle ad aliud: alij ſunt immediati, quibus amatur aliquid propter ſe: habet enim voluntas propenſionem ad bonum: nec poteſt amare, niſi inueniat in obiecto mediato vel immediato bonitatem aliquam propter ſe amabilem, & in qua vltimò ſiſtat. Nec inuenire poteris aliud genus actuum intellectus, vel voluntatis, qui non ferantur ad obiectum propter ſe, vel propter aliud.

5. *Difficultas huius controuerſiæ.* Hinc ergo naſcitur difficultas huius controuerſiæ: difficile enim eſt aſſignare, quid ſit illud, in quo vltimò ſiſtit aſſenſus noſtræ fidei, nam aſ-

ſenſus,

ſenſus, quo credo Deum eſſe trinum & vnum; non aſſentit huic veritati vt primo principio; neque enim ipſa conſtat ex terminis: ſed aſſentitur propter aliud, ſcilicet propter diuinam reuelationem, ſeu quia Deus reuelat. Rurſus quod Deus reuelet hoc myſterium (ſi quidem non conſtat ex terminis) debet cognoſci propter aliud; de hoc ergo quæritur, quid ſit illud, propter quod iudico Deum hoc reuelare? Si dicas eſſe humanum teſtimonium, vel humanas rationes; ergo iam non ſiſtit noſtra fides in auctoritate diuina, ſed in humana, vel in rationibus probabilibus. Si verò dicas vltimam rationem eſſe diuinum teſtimonium; ergo debes venire ad iſtum tanquam ad primum principium, & ex terminis notum: *Deus reuelat hoc myſterium*: quod tamen videtur abſurdum. Hic eſt totus quæſtionis nodus. Videamus nunc potiſſimas vias illum diſſoluendi: omiſſis tamen multis, quæ iam prorſus antiquatæ omnem probabilitatis ſpeciem perdiderunt.

SECTIO II.

Sententia reſoluens fidem in lumen ipſius fidei, ſeu in auxilium diuinum.

6 *Prima ſententia.* PRima ſententia docet, aſſenſum fidei diuinæ cùm ſit ſupernaturalis debere reſolui in aliquid ſupernaturale, atque ideo in lumen ipſius fidei, quo Deus illuminat mentem noſtram vt credamus. Auctores huius ſententiæ non omnes eodem modo explicant: aliqui enim videntur intelligere nomine huius luminis ipſum habitum fidei infuſum: ita videntur loqui Cano *lib.* 12. *de locis cap.* 13. *concl* 2. & 5. Aragon *in præſenti q.* 1. *art.* 1. Bañes *ibi dub.* 1. *concl.* 6. & *ad* 3. quos pro hac parte affert Suarez *diſp.* 3. *ſect* 3. *num.* 3. Et quidem in hoc ſenſu ſententia illa facile impugnatur, & meritò ab omnibus reiicitur, quia confundit reſolutionem fidei in motiua, cum reſolutione in cauſas efficientes. Certum enim eſt habitum infuſum, vel eo deficiente, aliquid ſupplens eius efficientiam eſſe cauſam, cur eliciamus aſſenſum ſupernaturalem. Nos tamen nunc non quærimus, quæ ſint cauſæ vtcumque actus, fidei, ſed quod ſit obiectum ſeu motiuum formale, quod ex parte obiecti mouet ad credendum, quod non videmus. Quare ſicut non reſponderes ad mentem interrogantis, ſi peteret à te, cur volueris Romam venire, diceres, quia habeo voluntatem: ipſe enim non quærebat de cauſa efficiente, ſed de motiuo volendi, quod fuit vel negotium expediendum, vel viſitare loca ſacra, &c ſic interroganti, cur credas incarnationem, non reſpondes ad rem dicendo, quia habeo habitum infuſum, vel qualitatem ſupplentem loco habitus: ipſe enim non quærit de cauſa efficienti, ſed de motiuo ex parte obiecti, quod eſt, vel ratio, vel auctoritas, vel ipſius obiecti veritas in ſe apparens.

7 Vnde ſumitur ratio à priori, quia motiuum credendi, ſicut motiuum amandi debet cognoſci, & qui mouetur, poteſt de illo reddere rationé, ſaltem in confuſo: alioquin male interrogaremus de ratione concluſionis, aut aſſenſus, ſi poſſet reſpondens dicere, ego neſcio, cur id credam eſſe verum, ſed tamen credo verum eſſe. Cùm ergo fideles non cognoſcant ſuum habitum infuſum fidei, aliud motiuum habent propter quod credant myſteria, quod motiuum cognoſcunt, de quo poſſunt reddere rationem: & de hoc motiuo nunc quærimus, in illud enim vltimò reſoluitur fides, quia vltimò reſolui nihil eſt aliud, niſi quod interroganti non ſit vlteriùs progrediendum, cùm reddatur ei vltima ratio nos mouens, & ad quam nulla alia nos mouit, ſed ipſa mouit ad aliud credendum. *Vltimò reſolui quid ſit.* Alia argumenta congerunt contra hoc ipſum, quæ in hoc vnum recidunt, Suarez *dicta ſect.* 3. Coninch *diſp* 9. *de obiecto fidei dub.* 5. *num.* 62. Petrus Hurtado *diſput.* 6. *de fide ſect.* 6. & *diſput.* 13. *ſect.* 7. & alij.

8 *Obiectio* 1. Obiicitur primò pro illa ſententia, quia in id reſoluitur fides, quod manifeſtat obiecta credenda: hæc autem à lumine fidei manifeſtantur, & idcircò fides appellari ſolet lumen, non quidem clarum, ſed ſicut lumen lucernæ, prout dixit Apoſtolus Petrus epiſt. 2. cap. 1. *Cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* Neque obſtat, eſſe habitum, & principium elicitiuum ipſius aſſenſus: quia etiam lumen gloriæ eſt habitus elicitiuus viſionis claræ Dei, & tamen appellatur lumen manifeſtans Deum, cui correſpondet habitus fidei in via illuminans ad actus obſcuros: quare ſicut lumen corporeum manifeſtat viſui colores, ita lumen fidei manifeſtat myſteria fidei, & per conſequens in illud reſoluitur aſſenſus.

Lumen eſt duplex. Alterum ex parte principij: Alterũ ex parte obiecti. Reſpondetur facilè, duplex eſſe lumen; alterum ſe tenet ex parte principij, alterum ex parte obiecti: illud primum non eſt illud, in quod reſoluitur aſſenſus tanquam in motiuum, ſed tanquam in cauſam: eiuſmodi eſt lumen naturale intellectus noſtri, quod deſeruit in genere cauſæ efficientis ad intelligenda obiecta, quo lumine quia carent bruta & infantes, non poſſunt illa intelligere, & in hoc genere eſt lumen gloriæ, & habitus infuſus fidei, qui tenent ſe ex parte principij, & concurrunt ad ſuos actus, ſed non monent obiectiuè, cùm non cognoſcantur, ſed ſolùm manifeſtant in genere cauſæ efficientis, quatenus producunt actus manifeſtationis; ſicut etiam ipſi oculi appellari ſolent lumina apud Latinos, quia videre faciunt, non tamen reſoluitur notitia in illos. Lumen ergo, de quo inquirimus, eſt illud, quod obiectiuè manifeſtat, & quod appellatur medium cognitum, & de quo poſſumus reddere rationem, quod ab illo moueamur. Hoc autem in fide debet eſſe auctoritas dicentis, ſicut in fide humana auctoritas, & teſtimonium narrantis illuminat noſtrum intellectum, itaut interroganti, cur credas Petrum mortuum eſſe, cùm id non videris, reſpondeas, quia Paulus id mihi affirmauit, quem ſcio eſſe dignum fide. Exemplum autem luminis corporei non eſt ad rem: viſus enim non mouetur à lumine ad veritatem coloris credendam, nec diſcurrit formaliter, aut virtualiter, ſed lumen requiritur vel tanquam principium coëfficiens ſpecies colorum, vel tanquam conditio ad productionem viſionis: quocumque autem modo id ſit, & licet daretur, lumen eſſe medium, certum tamen eſt, non eſſe medium incognitum, ſed cognitum ab oculo; habitus autem fidei eſt medium incognitum, & per conſequens non poteſt intellectus in eo fundare ſuam credulitatem.

Sed contra obiicitur ſecundò, quia aſſenſus fidei reſoluitur in reuelationem Dei, ſed Deus reuelat medio lumine fidei, ergo lumen fidei, ſeu 9 *Obiectio* 2.

habitus ipſe eſt id, in quod reſoluitur aſſenſus. Reſpondetur, diſtinguendo minorem: Deus reuelat propriè, nego, reuelat impropriè concedo, fidei autem aſſenſus reſoluitur in reuelationem veram Dei, non in reuelationem impropriam. Reuelatio enim propria Dei eſt loquutio Dei, qui certè non loquitur, quatenus dat habitum fidei, ſed quatenus dicit incarnationem, vel Trinitatem: ſicut non dicitur Deus loqui nobis, quatenus dedit nobis intellectum, quo poſſimus ei credere, & cognoſcere etiam alia obiecta. Et prout ſic dici poſſit in aliquo ſenſu Deus manifeſtare, & aperire nobis hæc obiecta, quatenus abſtulit impedimentum ex defectu potentiæ ad ea cognoſcenda. Neque etiam qui Petrum ſurdum medicina aliqua à ſurditate liberauit, dicitur, prout ſic ei loqui, licèt dicatur aliquo modo ei manifeſtaſſe voces omnes, quas priùs percipere non valebat. Sic ergo Deus dans intellectum, vel habitum fidei, dicitur dare nobis potentiam qua eius vocem audire, & credere poſſimus: non tamen dicitur loqui, quia loquutio eſt productio verborum ad exprimendam mentem loquentis, vt infrà videbimus, intellectus autem, vel habitus non eſt verbum Dei, quare eius productio non eſt vllo modo loquutio, vel reuelatio Dei.

Fidei aſſenſus reſoluitur in reuelationem veram Dei, non in reuelationem impropriam.

10 Obiicitur tertiò, quia in id reſoluitur aſſenſus incarnationis, per quod fit credibile nobis hoc myſterium: per habitum autem fidei fit nobis credibile, ſine quo, vel aliquo alio eius defectum supplente, credere non poſſemus, prout oportet, ergo in habitum reſoluitur vltimò aſſenſus incarnationis. Reſpondetur, per intellectum etiam fit credibile myſterium; non enim magis credi poſſet ſine intellectu, quàm ſine habitu; ergo eodem modo reſolui deberet aſſenſus in intellectum. Diſtinguenda ergo eſt illa maior: in id reſolui debet aſſenſus incarnationis, per quod fit credibile credibilitate proueniẽte à potentia credendi, nego: credibilitate proueniẽte à motiuo credendi, & ſuadente eius veritatem, concedo. Obiectum enim denominatur credibile ab actu credendi poſſibili: actus autem denominatur poſſibilis à potẽtia, quæ poteſt illum producere; quæ potentia conflatur ex intellectu & habitu: hæc autem tota credibilitas non eſt, in quam reſoluitur aſſenſus, ſed alia, quæ prouenit ex motiuo, prout vulgò dicere ſolemus, Tu feciſti credibile hoc, quod priùs non credebatur, adductis nimirùm rationibus, & motiuis ſuadentibus & perſuadentibus: hoc autem modo myſterium incarnationis non fit credibile ab habitu, ſed ab auctoritate, & reuelatione Dei, quæ ſola nobis illud perſuadet.

Obiectio 3.

11 Obiicitur quartò, quia non repugnat, eundem habitum, qui eſt principium cognoſcendi alia, poſſe concurrere ad ſui cognitionem, prout lumine gloriæ ipſum etiam gloriæ lumen cognoſcitur: ergo & lumen, ſeu habitus fidei poteſt eſſe principium cognoſcendi ipſum. Reſpondetur, admittendo, poſſe ex fide cognoſci dari iniuſtis habitũ fidei: de facto tamen nõ reſoluitur aſſenſus circa alia myſteria, aut circa ipſum habitum in eundem habitum, tamquam in motiuum credendi, cum ipſe etiam habitus debeat credi propter aliud motiuum, nempe propter diuinam reuelationem, vt dictum eſt. Alia leuiora argumẽta videri poſſunt apud Suarez vbi ſuprà.

Obiectio 4.

12 Hoc ergo primo ſenſu reiecto, alij magis apparenter ſententiam illam defendunt dicentes, fidei aſſenſum non reſolui in habitum, ſed in auxilium actuale, quo Deus prius illuminat mentem ad credenda myſteria fidei, ſaltem ex parte, in hanc ſententiam inducere videtur Suarez *vbi ſuprà n.4.* Molinam, quatenus 1.*part.q.*1.*art.*3.*diſp.*2. ſupponit, ad rationem formalem obiecti fidei non pertinere teſtimonium ſolum diuinum, ſed vt dicit habitudinem ad ipſum lumen ſeu auxilium Dei. Alij tamen, vt Hurtado *diſp.*6.*ſect.*6.§.37. merito Molin. in alio ſenſu intelligũt, quod ſolùm velit, ex teſtimonio ſolo Dei nõ prouenire, quod aſſenſus ſit ſupernaturalis, ſed ex teſtimonio Dei, prout ſubeſt tali lumini, & auxilio ſupernaturali, ſine quo potuiſſet idem obiectum terminare actum naturalem, quæ eſt alia longe diuerſa ſententia, & habet ſenſum valde probabilem, vt ſuppono ex materia de gratia. Cæterum ſententiam hanc de reſolutione fidei in auxilium actuale, probat, & explicat, ac tuetur P. Iacobus Granado *in præſenti tractatu* 1. *diſput.*5.*ſect.*5.*& duabus ſequentib.* qui *num.*32. idẽ dicit de aliis ſenſibus intellectualibus, quorum nullus eſt, qui vltimò reſoluatur in ipſum obiectum ſed reſoluitur in modum, quo obiectum intellectui proponitur: Concluſio enim reſoluitur in præmiſſas formales, quæ taliter proponunt obiectum, vt determinent ad aſſenſum concluſionis; præmiſſæ verò ſeu principia reſoluuntur in apprehenſiones taliter proponentes obiectum, vt determinent ad aſſentiendum. Idem ergo de aſſenſu fidei dicendum erit, reſolui in cognitiones, ſeu apprehenſiones præcedentes taliter proponentes teſtimonium diuinum, & veritatem obiecti reuelati, vt determinent ad certò, licèt obſcurè iudicandum. Hæ autem apprehenſiones præcedentes, cùm ſupernaturales ſint ſunt auxilium, & illuſtratio diuina in quam reſoluitur aſſenſus fidei.

Fidei aſſenſus an reſoluatur in auxiliũ actuale Dei.

Contra hanc ſententiam ſic explicatam multa ex argumentis, quibus P. Suarez *dicta ſect.*3. & alij vtuntur, non habent vim. Quale eſt illud quod P. Suarez ſæpè inculcat, quod habitus, vel actus fidei ſupponere debẽt ſuum obiectum adæquatum, quare non poteſt habere ipſum pro obiecto totali, vel partiali. Nam in hac ſententia non reſoluitur fides in ipſum habitum, vel actum fidei, ſed in inſtinctum, ſeu auxilium, vel apprehenſionem ſupernaturalem præcedentem, quę quidem non eſt aſſenſus fidei, ſed aliquid ab eo adæquatè condiſtinctum. Quare miror, Suarium *num.*11. vſum eſſe hoc argumento, dicendo, auxilium prout recipitur in homine, non eſſe aliquid diſtinctum ab ipſo actu, ſeu productione eius. Si enim loquatur de auxilio concomitanti ſeu de concurſu actuali ad actum, verum eſt. Si autem de auxilio præueniente ſermo ſit, eſt falſum, & quidem de hoc auxilio præuenienti loquuntur hi Auctores, quod dicunt eſſe inſtinctum Spiritus ſancti, & apprehenſionem ſupernaturalem præuenientem, quam conſtat diſtingui totaliter ab actu fidei, ad quem datur. 13

Similiter ſecundo nõ multum vrget in re ipſa illud aliud argumentum, quo vtitur idem Suarez *n.* 12. quod ſcilicet obiectum fidei formale non ſit Deus vt auxilians, ſed vt reuelans, neque Deus vt omnipotens, ſed vt ſummè verax, quare non in auxilium, ſed in reuelationem Dei reſolui debet fides noſtra. Ad hoc enim facile reſpondere poſſent hi Auctores, Deum vt reuelantem 14

completi

compleri per auxilium, ſeu apprehenſionem præcedentem de reuelatione externa; quatenus per illam applicatur intellectui noſtro auctoritas, & reuelatio Dei, quæ mouere non poteſt per ſe ipſam immediatè, ſed quatenus applicatur intellectui credentis.

15 Denique tertio non videtur mihi magna vis facienda contra hoc Auctores in argumento illo, quo alij eam impugnabant, & quod inſinuat idē Suarez *num.9. in fine*, quod ſcilicet modus ille dicendi anſam præbere poteſt hæreticis noſtri tēporis ponentibus pro regula ſuæ fidei inſtinctum internum, quod eſt ſeminarium omnium errorum Hoc tamen, vt dixi, longè abeſſe videtur ab ea ſententia: quia in re ipſa nihil ponit, quod non ponant omnes Catholici, qui certè præter reuelationem externam Dei, ponunt rurſus notitiam internam, ſaltem apprehenſiuam, illius reuelationis ſine qua notitia aſſenſus fidei fieri non poſſet: quare omnes fideles poſſunt dicere, ſe crediditſe, quia habuerunt inſtinctum internum, ſeu inſpirationem, & notitiam internam reuelationis Dei, nec per hoc conueniunt cum errore hæreticorum. Quod enim in hæreticis reprehenditur, non eſt, neque eſſe poteſt, quod ſequantur inſtinctum internum, per quem vltimò proponuntur credenda; quem quidem inſtinctum Catholici etiam laudabiliter ſequitur: ſed hæretici ponūt illum inſtinctum internum pro regula fidei ſuæ independenti ab omni alia regula externa qua inſtinctus internus reguletur, ne cogātur reddere rationem ſuæ credulitatis. Catholicus autem, quamuis habeat pro regula proxima illum inſtinctum internum, ſicut etiam omnis actus moralis bonus habet pro regula proxima dictamen internū conſcientiæ: illud tamen dictamē regulatur à regula externa, & ideo quando Catholicus interrogatur, cur amplectatur hanc fidem, non reſpondet ſicut hæriticus, quia ita mihi interior inſtinctus dictauit, ſiſtendo ibi, ſed potius quia conſcientia mihi dictauit interius, eſſe obligationem credendi, quando reuelatio diuina proponitur cum talibus, & talibus notis, & regulis extrinſecis, de quibus, cùm extrinſecæ ſint, reddere poteſt rationem, & tollitur periculum & ſeminarium errorem. Hi ergo Auctores non reſoluunt fidem Catholicam in inſtinctum internum, vtcumque, ſed in talem inſtinctum proponentem tales regulas externas, & obligationem idcirco acceptandi teſtimonium Dei taliter propoſitum.

16 Quare, vt de ſententia illa iudicium proferam, fateor in illa aliqua cōtineri, quæ vera ſunt, quædam non ita vera; abſolutè tamen ad præcipuæ difficultatis punctum parum deſeruire, quia difficultas reſolutionis fidei, quæ magis vrget, adhuc tota integra, & inſoluta manere videretur.

Quænā vera ſint in illa ſententia Fateor ergo, in primis veriſſimum eſſe, vt dicebam, quod ad aſſenſum fidei præter reuelationem externam Dei requiratur notitia interna, qua intellectui interius proponatur reuelatio Dei, & eius connexio cum reuelata, & credenda, & quidē qua proponatur non vtcumque ſed taliter, vt poſſit prudenter mouere ad certò, & firmiter aſſentiendum. Nam mihi etiam proponuntur exteriùs omnes errores, & deliramenta Mahometi, & Lutheri, & concipio hæc omnia interius: non tamen ita vt poſſim prudenter eis aſſenſus præbere. Siue ergo illa ſit ſimplex apprehenſio, ſiue altus actu, certum eſt, illum prærequiri; & qui-

dem non ſolùm in eo, qui credit, ſed etiam in eo, qui cùm poſſet proxime credere, non credidit, ſed animo obſtinato in ſuo errore permanſit, quia ille etiam habuit auxilium ſufficiens ad credendum & illi etiam exteriùs & interiùs propoſita eſt veritas fidei ſufficienter, vt eam amplecti deberet.

Vnde ſecundò verum etiam eſt, hanc notitiam internam præcedentem non requiri ſolùm in genere cauſæ efficientis, vt per modum cauſæ efficientis phyſicæ producat cum intellectu actum fidei, ſed multò magis requiri quaſi in genere cauſæ formalis, vt informando intellectum, eum formaliter diſponat, & incliner ad præſtandum aſſenſum abſolutum. Nam quicquid ſit, an hæ illuſtrationes, & inſpirationes præuiæ concurrant efficienter phyſicè ad conſenſum, vel ad aſſenſum, de quo eſt quæſtio inter Theologos, & tractari ſolet in materia de gratia; certum eſt apud omnes, quod formaliter diſponunt potentiam ad eorum actuum productionem. Quæ eſt quæſtio philoſophica, & tractari ſolet de cognitione finis, an concurrat in genere cauſæ efficientis ad eius amorem, an vero ſolùm in genere cauſæ formalis determinando formaliter vel inclinando ad amorem eliciendum. Quod idem etiam quæri ſolet de actu intentionis reſpectu electionis medij & de actu imperante reſpectu actu imperati: quos omnes actus ſiue concurrant etiam efficienter, ſiue non concurrant, certum eſt, concurrere formaliter diſponendo, vel inclinando, & aliquando etiam neceſſitando potentiam ad alios actus. 17

18 Vnde tertiò verum etiam videtur, nec poſſe negari quod fidelis interrogatus, cur crediderit, poſſit aliquando ſine vitio reſpondere, credidi, quia mihi propoſita fuerunt interiùs obiecta cum tali connexione cum teſtimonio diuino, vt prudenter reſpui non poſſent: dum tamen reddat rationem illius connexionis non ex ſolo inſtinctu interno prout faciunt hæretici, ſed ex regulis externis; quæ illi propoſitæ fuerint ad oſtendendam credibilitatem obiecti. Ratio autem eſt, quia cum fidelis non ſolùm cognouerit reuelationem, & regulas ſibi à prædicante propoſitas, ſed etiam dictamen ſuum internum à quo proximè motus fuit ad volendum credere, poteſt hoc etiam reddere pro ratione ſuæ voluntatis. Sicut etiam, qui aſſentitur, concluſionis propter præmiſſas; interrogatus, cur aſſenſum probauerit, poteſt dupliciter reſpondere. Primò reddendo pro ratione obiecta ſolum præmiſſarum, nimirum, ego affirmaui, Petrum eſſe riſibilem, quia omnis homo eſt riſibilis, & quia Petrus eſt homo: qua ratione ſatisfacit abundè interrogationi, & redit plenam rationem ſui aſſenſus. Secundo tamen poteſt aliter reſpondere, recurrendo ad præmiſſas formales, & dicendo, ego ſenſi, Petrum eſſe riſibilem, quia habuit euadentiam de præmiſſis, & euidenter iudicaui, omnem hominem eſſe riſibilem, & Petrum eſſe hominem: qua etiam ratione optime ſatisfacit interroganti. Similiter ergo fidelis poterit reſpondere recurrendo ad notitiam formalem de motiuo obiectiuo, & illam reddere pro ratione non obiectiua, ſed formali, & repræſen ta..te rationem obiectiuam.

19 His ergo ſuppoſitis, & conceſſis in gratiam illius ſententiæ, aliqua ſunt, quæ non ita facilè placere mihi poterunt. Primum eſt, quod con- *Quæ non ita vera.*

ſundit motiuum formale cum obiectiuo: omnes enim concedunt, actus ipſos, quibus motiua obiectiua repræſentantur, & applicantur, mouere etiam in ſuo genere: v.g. ad medecinam eligendam mouet ſanitas vt obiectum; mouet etiam cognitio ſanitatis bonæ, & medicinæ vtilis, mouet denique amor ſanitatis: ſed tamen diuerſo modo; nam ſanitas ſola mouet vt finis, & eius ſolius gratia fiunt media, non gratia cognitionis, vel amoris finis: quare quando quærimus de motiuo ſimpliciter formalis, non eſt ſermo de cognitione, vel applicatione obiecti, ſeu de motiuo præciſè, quod ex parte obiecti proponitur. Quare immeritò dicunt ij Auctores, fidem debere reſolui vltimò in ſolum auxilium diuinum, ſeu inſtinctum illum internum: nam in genere, & progreſſu obiectiuo non reſoluitur in illum inſtinctum, ſed in auctoritatem, & teſtimonium diuinum.

Fides non reſoluitur in ſolum auxilium diuinũ, ſed in auctoritatem diuinam.

20 *Probatur 1. & explicatur.*

Probatur, & explicatur ſimul: quia illud eſt in quod vltimò reſoluitur actus, in quo vltimò ſiſtit ipſemet actus: loquendo enim de reſolutione intrinſeca, vt ita dicam, quam facit ipſemet actus, illud eſt vltimum, in quo vltimò ſiſtit actus, nec vlteriùs progreditur, v.g. actus charitatis, quo amas creaturas propter Deum, attingit intrinſecè creaturas, & Deum; in creaturis autem non ſiſtit, ſed illas amat propter bonitatem Dei, ad cuius gloriam conducunt, in qua Dei bonitate vltimo ſiſtit, nec illam amat propter aliam bonitatem, quam attingat. Bonitas ergo Dei eſt vltimum, in quod reſoluitur intrinſecè ille amor: alioquin non eſſet actus virtutis theologicæ: niſi haberet pro obiecto formali intrinſeco vltimo aliquid diuinum, ſed reſolueretur vlterius vltimò in ſolam propoſitionem, & apprehenſionem bonitatis diuinæ quæ apprehenſio non eſt diuina, ſed merè creata. Similiter ergo aſſenſus fidei, cùm ſit actus virtutis theologicæ, debet habere motiuum, & obiectum formale intrinſecum vltimum aliquid diuinum, quod eſt veracitas Dei, & ideo eſt theologicus; quia loquendo de reſolutione intrinſeca, quam facit ipſe actus, non progreditur vlteriùs, nec dicit, credo incarnationem, quia Deus eſt verax, & credo eſſe veracem, quia tali modo, & inſtinctu proponitur; neque enim aſſenſus fidei habet pro motiuo, & obiecto intrinſeco vltimo ſuæ reſolutionis inſtinctum ipſum, ſed ſolam veracitatem, & teſtimonium Dei: ergo hæc auctoritas diuina prout condiſtinguitur ab inſtinctu, quo proponitur, eſt vltimum in quo ſiſtit intrinſecè aſſenſus fidei. Nam quamuis fidelis poſtea poſſit reddere pro ratione ſui aſſenſus ipſum etiam inſtinctum, quo tali modo propoſita fuit auctoritas diuina, & connexio ipſius cum veritate reuelata: tunc tamen non explicat reſolutionem ſolam intrinſecam, quæ eſt in aſſenſu, ſed reſoluit ad cauſas extrinſecas, quam reſolutionem actus fidei non attingebat intrinſecè.

21 *Probatur 2.*

Vnde ſecundò probari poteſt hoc ipſum exemplo fidei humanæ, qua credimus Petrum eſſe mortuum, quia Ioannes verax id teſtatur; qui aſſenſus non eſt reflexus, vel certè non debet neceſſario cognoſcere reflexè cognitionem, qua cognoſco, Ioannem hoc dixiſſe, ſed ſolum cognoſcit directè veracitatem Ioannis, & eius teſtificationem, propter quam credit mortẽ Petri. Quod idem eſt, in omni aſſenſu concluſionis, qui licet reſolui poſſit poſtea extrinſecè in præmiſſas formales tanquam in cauſas extrinſecas; intrinſecè tamen non attingit illas, ſed ſola obiecta principiorum in quibus ſiſtit, & quæ habet pro motiuo formali intrinſeco vltimo. Similiter ergo aſſenſus fidei non reſoluitur intrinſecè in cognitiones formales præcedentes, ſed in teſtimonium, & veracitatem Dei, quæ ſecundum ſe habent connexionem cum veritate rei reuelatæ.

Confirmatur primò, quia in illud reſoluitur vltimò, & ſufficienter aſſenſus fidei, quod habet connexionem cum veritate myſterij reuelati: hæc enim, quæ talem connexionem habent, poſſunt ſufficienter mouere ad aſſenſum concluſionis, ſicut bonitas ſanitatis habens connexionem cum tali medicina, vt cum cauſa neceſſaria ſufficienter mouet ad eligendam medicinam: ſed reuelatio, & veracitas Dei habent ſufficientem connexionem cum veritate rei reuelatæ ergo illæ duæ poſſunt ſufficienter mouere obiectiuè & vltimò ad aſſenſum myſterij, ſine eo quod mediare debeat aliud motiuum.

Confirmatur ſecundò, quia inſtinctus, ſeu apprehenſio illa, non eſt propriè loquutio Dei, ſed magis eſt auditio mea: ſicut quando audio Petrum, auditio mea non eſt loquutio Petri; ego autem non credo, quia audio, ſed quid Petrus teſtatur, & loquitur, cùm loquutio ipſa pro vt condiſtinguitur à mea auditione, habeat connexionem cum veritate rei teſtificatæ. Si ergo fideles credunt propter teſtimonium Dei, vt admittunt Theologi omnes, non credunt propter inſtinctum internum, qui nec totaliter, nec partialiter eſt loquutio Dei, ſed propter teſtificationem Dei, quæ eſt obiectum auditionis meæ: alioquin non crederent, quia Deus dicit, ſed ſolum quia ipſi audiunt, atque ideò teſtimonium Dei non eſſet obiectum formale, ſed materiale, quod crederetur propter ſolam auditionem. 22

Vnde ſecundò diſplicet, quod illi Doctores dicunt debere reſolui aſſenſum fidei in illum inſtinctum ſupernaturalem, quia vt ſit aſſenſus ſupernaturalis, debet reſolui in aliquid determinans ad actum ſupernaturalem, quod non eſt aliud, niſi inſtinctus ille ſupernaturalis præcedens, nam veracitas, & reuelatio Dei ſecundum ſe, ſi non proponantur illuſtratione ſupernaturali, non determinant ad aſſenſum ſupernaturalem. Hoc, inquam, diſplicet, quia ſupernaturalitas auxilij præuenientis, non poteſt eſſe id, in quod reſoluitur aſſenſus fidei: nam licet fidelis percipiat illuſtrationem, & inſtinctum Dei præuenientem, & reſolutione extrinſeca poſſit in illud reſoluere ſuam fidem, vt diximus; hoc tamen non poteſt dici de ſupernaturalitate illius illuſtrationis, cùm homo non percipiat, an illuſtratio illa ſit ſupernaturalis: quare nullo modo poteſt etiam reſolutione extrinſeca reſoluere ſuũ aſſenſum ad illam ſupernaturalitatẽ: illud enim, in quod reſoluitur, debet percipi à reſoluente, cùm reſoluere ſit reddere rationem ſui aſſenſus: Cùm ergo fidelis non percipiat ſupernaturalitatem illius illuſtrationis præcedentis, non poteſt dicere, ego credidi incarnationem, quia inſtinctu, & illuſtratione ſupernaturali propoſita mihi fuit auctoritas Dei connexa cum veritate incarnationis: non ergo poteſt ſupernaturalitas auxilij præuenientis deſeruire vllo modo ad reſoluendam fidem in illam, ſed ſolum, vt Deus connaturaliter det concurſum ad aſſenſum ſupernaturalem, propter propoſitionem ſupernaturalem præcedentem, 23

Fidei aſſenſus non reſoluitur in ſupernaturalitatem auxilij præuenientis.

quæ

quæ connaturaliter exigit concurſum ad aſſenſum eiuſdem ordinis.

24 *Fidei diuinæ aſſenſus an ſit concluſio an quaſi primum principium?*

Similiter diſplicet tertiò quod ille Auctor dicit *n.* 33. quod ſcilicet aſſenſus fidei diuinæ non ſit concluſio, ſed quaſi primum principium, & ideo non poſſit reuocari ad præmiſſam aliquam ex qua deducatur, ſed ad talem apprehenſionem veritatis reuelatæ, & auctoritatis Dei reuelantis, quæ mentem determinet ad certò, licèt obſcurè iudicandum. Hoc, inquam, licèt verum ſit de aſſenſu fidei, prout verſatur circa veracitatem, & teſtimonium Dei, quæ ſunt principia ad credenda myſteria; non tamen eſt verum prout verſatur circa myſteria reuelata: ad hæc enim non tendit, vt ad principia, ſed vt ad concluſionem ex præmiſſis formaliter, vel virtualiter diſtinctis, vt poſtea videbimus: cùm enim credat incarnationem propter aliud, nempe propter auctoritatem Dei reuelantis, neceſſe eſt, quod non verſetur circa incarnationem, tamquam circa primum principium, ſed tanquam circa id, quod infertur ex aliis, ſiue id ſit cum diſcurſu forma, ſiue cum ſolo virtuali, de quo infra dicendum erit.

25 Hinc iam colligitur id, quod vltimo loco dicebam de prædicta ſententia, nempe in ea remanere adhuc totam difficultatem principalem huius controuerſiæ inſolutam. Nam etiamſi daremus, aſſenſum fidei reſolui vltimò, non in teſtimonium Dei extrinſecum, ſed in illuſtrationem, & inſtinctum intrinſecum, quod veracitas, & reuelatio Dei mihi proponitur, adhuc de ipſa illuſtratione, & inſtinctu remanet eadem difficultas: quomodo nimirum proponat ex parte obiecti Dei reuelationem verè exiſtentem, an hoc proponat per modum primi principij, & notum ex terminis, an vt notum per aliud. Intellectus enim per ſe ideo aſſentitur obiecto, quia tali modo proponitur per apprehenſiones: quare ideò aſſentitur euidenter, & immediatè primis principiis, quia eorum veritas in ſe ipſa clarè proponitur per apprehenſionem præcedentem, & ideò aſſentitur mediatè, vel obſcurè aliis obiectis, quia eorum veritas per apprehenſionem non proponitur in ſe ipſa, & clarè, ſed ſolum in alio medio, & obſcurè. Peto ergo ſi quidem fides aſſentitur non ſolùm myſterio reuelato, ſed etiam ipſi reuelationi, & credit Deum reuelaſſe incarnationẽ quomodo veritas reuelationis proponatur per apprehenſionem, ſeu inſtinctum præcedentem an proponatur per aliquod medium, & de hoc quæritur quale ſit: an verò immediatè, & in ſe, & hoc videtur difficile, cùm non magis nos viderimus reuelationem Dei præteritam, quàm ipſam incarnationem, quare ſicut veritas incarnationis apparet in alio, ſcilicet in teſtimonio Dei, ſic ipſa reuelationis veritas deberet in aliquo alio apparere. Hæc eſt præcipua difficultas in hoc puncto, & hæc eodem modo remanet in illa ſententia quę ad hoc diſſoluendũ nihil confert, vt vidimus.

26 *Diſſoluuntur quæ P. Granado affert pro ſua ſententia.*

Vnde iã facilè diſſoluũtur quæ P. Granado affert pro ſua ſententia, quæ ferè ex vocis æquiuocatione procedunt, nec probant, niſi id quod nemo negat, nempe neceſſitatem auxilij interni & gratiæ, ac illuſtrationis diuinæ præuenientis ad credendum. Ad quod affert loca Scripturæ, & Patrum *n.* 29. & 30. ſcilicet Ioannis ep. 1. c. 5. *Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.* Quod verum quidem eſt in omnibus fidelibus, qui habent teſtimonium Dei obiectiuè in ſe, cùm illud credant. Et quidem hoc contra ipſum probaret, qui dicit non reſolui fidem in reuelationẽ & teſtimonium Dei, ſed in auxilium, & inſtinctum Dei intrinſecum; cùm tamen Ioannes dicat teſtimonium ipſum Dei eſſe intra nos; quare omnes debemus id intelligere de exiſtentia obiectiua item ex illis verbis eiuſdem Ioannis ibi c. 2. *Vnctio docebit vos de omnibus.* quod verum etiã eſt, quatenus gratia Spiritus ſancti proponit nobis cõgruè teſtimonium Dei propter quod credimus. Quod ipſum ſignificant Beda ibi dicens, *Niſi Spiritus cordi adſit audientis, & niſi intus ſit qui docẽt, otioſus eſt ſermo doctoris*, & Auguſtinus lib. 15. de Ciuitat. cap. 6. dicens, *Etiamſi Deus ipſe vtens creatura ſibi ſubdita, in aliqua ſpecie humana ſenſus alloquatur humanos, ſi nec interiore gratia mentem regat, atque agat, nihil prodeſt homini prædicatio veritatis.* & lib. de prædeſtinatione ſanctorum c. .. *Qui credunt*, inquit, *prædicatore forinſecus ſonante, intus à Patre audiunt, atque diſcunt.* Quæ omnia, & plura ſimilia ſolùm probant neceſſitatem gratiæ, & illuſtrationis internæ, quam nemo Catholicus negat; non tamen dicunt, reſolui aſſenſum fidei obiectiuè in gratiam illam internam, aut illam haberi ex parte obiecti pro medio obiectiuo ad aſſentiendum: in eodem ſenſu loquitur lib. 11. Confeſſionum c. 3. vbi de mundi creatione à Moyſe narrata ſic ait. *Scripſit hæc Moyſes, ſcripſit, & abiit nec enim nunc ante me eſt, nam ſi eſſet, tenerem eum, & per te obſecrarem, vt mihi iſta panderet. Sed vnde ſcirem, an vera diceret. Intus vtique mihi, intus in domicilio cogitationis veritas ſine ſtrepitu ſyllabarum diceret: verum dicit; & ego ſtatim certus confidenter illi homini tuo dicerem: verum dicis.* Quibus verbis nihil aliud inculcatur, niſi neceſſitas illuſtrationis internæ, qua eadem, quæ extenùs dicuntur, vel leguntur, congruo modo apprehenduntur, ita tamen vt apprehenſio ſit ſolum medium incognitum, non medium obiectiuum, & cognitum, in quod ex parte obiecti reſolui poſſit aſſenſus. Quare obſcurè ſatis, & non conſequenter loquitur ille Auctor, dum relatis illis Auguſtini verbis *n.* 30. ſubiungit. *Hactenus ſanctus Eccleſiæ Doctor oſtendit, internam Dei loquutionem eſſe, qua ad aſſentiendum rebus fidei mentem eius determinaret, nec ad vllam aliam rationem confugit.* Quare inſtinctum illum internum videtur agnoſcere tanquam loquutionem veram Dei: quare ſi fides habet pro motiuo obiecto loquutionem Dei, poſſet illa loquutio interna Dei eſſe id, in quod ex parte obiecti reſoluatur aſſenſus. Aliunde verò *numero* 26. dicit, diuinam auctoritatem eſſe quidem vltimam rationem determinantem ex parte obiecti, præter illam tamen debere aſſignari aliam rationem formalem vltimò determinantem ex parte intellectus, quare videtur condiſtinguere omnino auctoritatem, & teſtimonium diuinum ab hac illuſtratione, ita vt hæc non ſit loquutio Dei, nec medium obiectiuum. Quod idem confirmat *n.* 27. adductis verbis S. Thomæ in præſente quæſt. 2. art. 9. ad 3. vbi ait: *Ille, qui credit, habet ſufficiens inductiuum ad credendum: inducitur enim auctoritate diuina doctrinæ miraculis confirmata, & quod plus eſt interiori inſtinctu Dei inuitantis. Vnde non leuiter credit, cum habeat ſufficiens inductiuum ad credendum.* in quibus verbis ponderat, per auctoritatem diuinæ doctrinæ intelligi à S. Thoma totum, quod ſe tenet ex parte obiecti; vnde cùm ipſa diuina auctoritas proponatur, & ſe teneat

ex parte obiecti, illam quoque comprehendit. Vltra quod totum addit motionem internam quæ ipſammet auctoritatem diuinam ita proponit, vt moueat: quare videtur hic Auctor fateri, motionem illam internam non pertinere etiam partialiter ad auctoritatem, ſeu teſtimonium diuinum, cùm tamen *num.* 30. fateatur eſſe loquutionem internam Dei, quod quidem non eſt de mente S. Thomæ, qui motionem illam adæquatè diſtinguit à tota doctrina, & auctoritate diuina, ſolumque vult inducere ad credendum, quatenus Deus proponendo interiùs eandem reuelationem, mouet hominem ad præbendum aſſenſum, quare illa inuitatio Dei interna non eſt noua loquutio Dei, niſi allegorica, quatenus Deus accommodat ſua gratia aures internas mentis, vt melius percipiat vim, & veritatem diuini teſtimonij propoſiti.

27 Arguit deinde ratione, primò *ſect.* 6. quia ſola auctoritas diuina obſcurè reuelans non eſt ſufficiens ratio formalis determinans ad aſſenſum fidei ſupernaturalem, quia quantumuis hæc proponatur, & omnia motiua credibilitatis; aſſenſus non erit ſupernaturalis, niſi Deus illuminet illuſtratione ſupernaturali; ergo vltra diuinam auctoritatem, & reuelationem requiritur aliquid ex parte intellectus, quod illum determinet ad aſſenſum ſupernaturalem, nempe illuminatio interna ſupernaturalis, atque ideo ad hanc erit vltimò recurrendum in reſolutione fidei. Hoc tamen argumentum non minus probaret, fidem reſolui debere in ipſum habitum fidei, vel aliquid aliud eius influxum ſupplens, cùm etiam ſine hoc non poſſit fieri aſſenſus fidei ſupernaturalis: vnde conſtat, ex hoc capite fidem non reſolui in motiuum, ſed in cauſam ſuæ ſupernaturalitatis; de qua reſolutione nunc non agimus, nec petimus, cur aſſenſus ſit ſupernaturalis, ſed quid moueat fidelem ad credendum tanquam vltimum motiuum ex parte obiecti.

28 Arguit ſecundò ibidem, quia ex duobus hominibus, quibus proponitur aliquid vt dictum à Deo, vnus credit, & alter non credit, ergo aliqua cauſa interior eſt in vno, quæ illùm mouet, quam non habet alter, qui non determinatur vt credat, nempe talis apprehenſio rei, quæ credenda proponitur, quæ tanquam ratio formalis determinat non minus, quàm apprehenſiones terminorum determinant ad euidentem aſſenſum primorum principiorum: Ad quod confirmandum adducit *num.* 35. *in fine* illud Ioann. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*: per internam ſcilicet motionem quâ ad credendum inuitatur: & illud act. 16. vbi dicitur Dominus *aperuiſſe cor Lydiæ purpurariæ vt intenderet his, quæ dicebantur à Paulo*: quatenus ſcilicet modo dicto illuſtrata eſt mens illius, vt crederet.

Hoc argumentum longiori examine indigeret: continere enim videtur doctrinam talem, ex qua ſequatur, eum, qui credit, habere priùs apprehenſionem talem, quæ determinet ad credendum, ſicut apprehenſiones terminorum determinant intellectum ad aſſenſum primi principij euidentis; quare aſſenſus fidei non eſſet liber; ſicut aſſenſus primi principij euidentis non eſt liber. Rurſus videtur ex doctrina huius argumenti ſequi, eum, qui non credit, non habere principium ſufficiens proximum ad credendum, cum id proueniat ex defectu apprehenſionis illius determinantis ad credendum; ſine qua credi non poteſt, quia ſine eo, in quod fidei aſſenſus reſolui debet, non poteſt credi. Vtrumque autem eſt apertè falſum, cum & ille, qui credit, liberè credat, & poſſit ſtantibus omnibus apprehenſionibus præcedentibus, non credere, & è contra hæreticus liberè diſſentiat, & poſſit ſæpe potentia proxima velle credere, ac per conſequens non deeſt illi id, in quod fidei aſſenſus reſolui deberet. Confundit enim hic Auctor gratiam congruam cum principio reſolutionis fidei, & affert loca ſcripturæ, quæ probant neceſſitatem auxilij efficacis, ſine quo credi non poteſt, impotentia ſolùm conſequenti & non antecedenti, ad probandam neceſſitatem principij reſolutionis fidei, cùm tamen ipſe, & omnes fateri debeant, eum, etiam, qui culpabiliter non credit, habere ſæpe omnia principia neceſſaria ad aſſenſum, & per conſequens id, in quod fides reſolui deberet, ſine quo credi non poteſt.

SECTIO III.

Refertur & impugnatur ſecunda ſententia reducens aſſenſum ad imperium voluntatis ſine motiuo intrinſeco.

PRopter hæc eſt ſecunda ſententia communis, quæ docet rationem formalem vltimam fidei eſſe ſolam auctoritatem Dei reuelantis myſte- 29. *Secũda ſententia.*
rium: itaque ſolum credimus, quia Deus reuelans eſt ſumma veritas. Auctores huius ſententiæ diuiduntur inter ſe; nam alij dicunt ſummam Dei veritatem eſſe adæquatè rationem formalem aſſentiendi, reuelationem verò eſſe ſolum conditionem, & applicationem auctoritatis diuinæ; itaque credimus ſolùm quia Deus eſt ſumma veritas; licèt ad credendum requiratur applicari diuinam veritatem per reuelationem huic myſterio. Alij & magis conſequenter dicunt, rationem formalem fidei conflari ex diuina veritate, & ex reuelatione tanquam ex rationibus partialibus: itaque credimus Trinitatem, quia Deus eſt ſumma veritas, & quia ipſe Deus reuelauit myſterium Trinitatis, non enim eſt maior ratio cur prima veritas ſit ratio formalis, quàm ipſa reuelatio; cum vtraque moueat ad aſſenſum myſterij, & altera deficiente, non aſſentiret: quod infra latiùs probandum eſt *ſect.* 7.

Contra hanc ſententiam adhuc manet in ſuo robore difficultas, nam in primis adhuc poſſumus exigere vlteriorem rationem formalem illius aſſenſus: ſi quidem dicis, te credere Trinitatem, quia Deus verax eſt, & quia Deus reuelauit: rogo an ſcias euidenter, Deum reuelaſſe; an vero ex fide? non quidem euidenter, patet; ergo ſolùm ex fide ergo ille aſſenſus nititur etiam altera reuelatione; cum enim ex terminis non conſtet, Deum reuelaſſe, debet eſſe ille aſſenſus mediatus: da ergo medium cui innitatur. Dicunt, illum eſſe aſſenſum primi principij in rebus fidei; habereque habitum fidei vim eliciendi aſſenſum non ſolùm circa concluſiones, ſed etiam circa principia. Admitto libenter, eundem habitum infuſum poſſe elicere diuerſos actus circa concluſiones, & circa principia. Vrgeo tamen, quî fieri poſſit, vt ille aſſenſus ſit primum principium: cùm non conſtet ex terminis Deum hoc reuelaſſe; alioquin 30.
ſi ex

ſi ex terminis conſtat vt quid præexigitur Eccleſiæ propoſitio; vt quid miracula, & aliæ congruentiæ ad præſtandum aſſenſum ex terminis manifeſtum? Pone hominem baptizatum, nutritum in ſyluis: propone illi Trinitatis myſterium, & diuinam reuelationem huius myſterij ſine alia congruentia: ſanè non aſſentietur, nec credet Deum reuelaſſe illud myſterium, ergo ideo, quia non habet ſufficiens motiuum ex parte obiecti ad iudicandum Deum reuelaſſe: ergo habitus fidei non habet vim eliciendi aſſenſum immediatum circa Dei reuelationem: alioquin ille homo habens habitum in baptiſmo infuſum, eo ipſo poſſet aſſentiri ſine alio motiuo, vel ratione. Adde, ſi habitus fidei infuſus, quia ſupernaturalis eſt habet vim eliciendi hunc aſſenſum: *Deus hoc reuelat*: ſine aliquo medio, vel ratione formali, licèt obiectum ipſum ſit de ſe obſcurum: cur non poterit idem habitus elicere aſſenſum immediatum circa rem reuelatam, quo diceret: *Deus eſt trinus & vnus*, non vtendo aliquo medio, vel auctoritate ad aſſentiendum: cùm re vera intellectus vel actus ſuæ naturæ tam videatur indigere medio ad illum priorem aſſenſum, quo dicit *Deus reuelat*; quam ad iſtum, quo dicit: *Deus eſt trinus & vnus*.

31 Dicunt iterum, primum aſſenſum circa reuelationem non indigere alio medio, quia ipſa reuelatio manifeſtat myſterium, & obiter manifeſtat ſe ipſam: itaque myſterio aſſentimur propter reuelationem; reuelationi verò propter ſe ipſam ſicut lux illuminat colores: ipſa vero lux non indiget alio lumine, quo illuminetur, ita ferè cum aliis Suarez *diſp.* 3. *ſect.* 12. *& ſequentibus* Hurtado *diſp.* 15 & alij. Sed contra, quia exemplum lucis non eſt ad rem, lux enim non eſt ratio formalis, ex qua obiectiue inferatur hunc eſſe colorem album: viſus namque æquè immediate terminatur ad colorem in ipſo, ſicut ad lumen; licet indigeat concurſu luminis, vt poſſit terminari ad colorem: at verò intellectus non poteſt aſſentiri alicui obiecto, cuius veritas non cõſtet ex terminis niſi colligendo per diſcurſum formalem, vel virtualem vnam veritatem ex alia, quæ ex terminis conſtet. Peto igitur, ſi quidem quod Deus reuelat hoc myſterium, non conſtat ex terminis: vnde colligat intellectus hanc veritatem, vt ei aſſentiatur? Dicis, aſſentiri reuelationi propter ipſam reuelationem, ergo ipſa reuelatio manifeſtat ſe ipſam immediate cum ſua veritate conſtante ex ipſis terminis: ſicut aliud principium per ſe notum; nam cognitio immediata primi principij eſt illa, quæ aſſentitur obiecto propter ipſum, hoc eſt ſine medio: illa autem cognitio aſſentitur reuelationi ſine medio, ergo verſatur circa reuelationẽ tanquam circa primum principium cognitum ex terminis. Conſequens autem non videntur admittere hi auctores, quia non vident magis nobis conſtare ex terminis hæc propoſitio *Deus reuelauit Trinitatem* quam illa *Deus eſt trinus, & vnus*: ergo reuelatio ipſa non eſt per ſe nota, ſed per aliud per quod aſſentior reuelationi.

32 Reſpondent, reuelationi aſſentimur ſine alio medio intrinſeco, præcedentibus tamen motiuis extrinſecis; nempe propoſitione Eccleſiæ, miraculis, conſenſu doctorum, &c. Vocantur autem hæc omnia motiua extrinſeca, ſeu conditiones, aut applicationes, quia non mouent immediatè intellectum ad aſſentiendum reuelationi, ſed ſolùm mouent immediatè voluntatem vt prudenter imperet aſſenſum immediatum circa ipſam reuelationem; itaque interroganti cur credo hanc eſſe Dei reuelationem? reſpondebo; intellectus quidem nullam habet rationem, quæ ipſum immediatè moueat ad aſſenſum, voluntas tamen habuit plures rationes ad prudenter imperandum illum aſſenſum, qui immediate aſſentiatur reuelationi ſine alia ratione formali. Ita ferè Coninch cum aliis *diſp.* 9. *n.* 72. *& ſequentib.*

Sed contra; quia repugnat, hæc omnia motiua ſolùm mouere immediate voluntatem ad imperandum aſſenſum: & non reſpici ab ipſo intellectu tanquam rationes ſui aſſenſus: ſicut ſi voluntas poſtquam medicina apparet vtilis ad ſanitatem, imperaret actum amoris circa medicinam propter ſe ipſam, & non propter ſanitatem. Sanè hoc ex terminis repugnat; quia repugnat amari medicinam propter ſe ipſam, niſi in ipſa appareat bonitas propter ſe amabilis, ergo ſimiliter non ſufficit voluntati repræſentari motiua ad aſſentiendum reuelationi, vt voluntas poſſit imperare aſſenſum reuelationis in ſe ipſa, ſi non apparet ex parte obiecti veritas aliqua per ſe ipſam cognoſcibilis, & non per aliud: ergo ſi vere illa veritas talis apparet, vt ſeclusis motiuis, non poſſit intellectus ei aſſentiri in ſe ipſa, ſed in alio, quantumuis accedant motiua, talis erit, nec voluntas poterit imperare aſſenſum immediatum circa illam veritatem, ſed ſolùm mediatum propter illa motiua: quia non poteſt voluntas cogere intellectum ad operandum niſi circa obiectum ſibi ſufficienter propoſitum, ſicut non poteſt cogere illum ad aſſentiendum falſo vt falſo. Dices, intellectum etiam reſpicere illa motiua, non tamen vt motiua intrinſeca, ſed vt conditiones. Sed contra, quia in ordine ad aſſenſum intellectualem non poteſt diſtingui conditio à motiuo formali; nam conditiones illæ etiam mouent ſuadendo vnam veritatem, & ita diſponendo ad aliam: hoc autem ſolùm faciunt præmiſſæ, ſeu principia formalia.

Confirmatur, quia non poteſt voluntas cogere intellectum, vt iudicet ſydera eſſe paria: ergo ideo, quia intellectus debet ſemper moueri à veritate obiecti apparenti, ergo vel apparenti mediatè vel immediate: ergo illud, per quod apparet, debet eſſe motiuum intrinſecum aſſentiendi; nihil enim aliud ſignificamus per motiuum in præſenti, niſi illud, quod immediate ſuadet intellectui veritatem obiecti. *Motiuum in præſenti quid ſignificet.*

Propter hæc, eſt alia reſpõſio, quam inſinuant aliqui viri docti noſtri temporis, quod ſumma Dei veritas ſit vltima, & adæquata ratio formalis huius aſſenſus: roganti enim cur credas eſſe Deum Trinum & vnum? Reſpondes, quia Deus eſt ſumma veritas nec poteſt fallere, nec falli, & quia ipſe ita reuelauit. Rurſus ſi roget, cur credo, Deum id reuelaſſe? Reſpondes, quia Deus eſt prima veritas: ad ſummam enim, & infinitam veracitatem Dei ſpectat, non ſolùm non mentiri, ſed nec permittere, quod quiſpiã alius eius nomine aliquid ita proponat vt ex propoſitione, & modo proponendi meritò fidem faciat apud auditores, quod Dei nomine loquatur. Cùm ergo myſteria noſtræ fidei cum tanta credibilitate, & proportione nobis ab eccleſia proponantur, vt meritò poſſimus credere quod ex parte Dei proponuntur, ad infinitam veracitatem Dei pertinet 33

non permittere, quod hoc modo ſuo nomine proponatur aliquid falſum, ſed ſolùm illud, quod re vera ſit à ſe ipſo reuelatum, ergo de primo ad vltimum credimus hanc eſſe reuelationem Dei, quia Deus eſt ſummè verax, ergo prima, & ſumma veritas Dei eſt adæquata ratio formalis vltima aſſenſus noſtræ fidei.

34 Hæc, licèt acutè ſint excogitata, non videntur ſatis rem explicare. Primò, quia ſi aſſenſus fidei niteretur in veritate illius conditionalis, quod mentiretur Deus aliquo modo, ſi permitteret, me hîc, & nunc decipi à proponente: planè aſſenſus fidei niteretur in principio falſo: nam etſi ego hîc & nunc deciperer à proponente fidei articulum, non eſſet hoc contra Dei veracitatem. Contingit enim ſæpius, ruſticum decipi à ſuo parocho proponente falsò Dei nomine fidei articulos: quæ deceptio non tribuitur vllo modo ipſi Deo volenti decipere, ſed permitenti ruſticum decipi. Ruſtico autem non apparet ex parte obiecti maior veriſimilitudo, aut congruentia ad credendum, quod aliquid ſit reuelatum à Deo quando non decipitur, quàm quando decipitur: in vtroque enim caſu prudenter ſe gerit credẽdo quæ proponuntur à ſuo parocho, quem habet loco Dei, & cui tenetur obedire: ergo ſicut in caſu, quo decipitur non eſt contra infinitam veracitatem Dei, quod parochus, cui ruſticus tenetur obedire, decipiat illum; ſic nec in caſu, quo non decipitur, eſt vera illa conditionalis, quod ſi tunc etiam deciperetur, eſſet contra veracitatem Dei illa deceptio, non enim apparent illi plura motiua ex parte obiecti ad prudenter credendum in vno caſu, quàm in alio.

Secundò diſplicet, quia iuxta hunc modum dicendi vel tollitur à fidei aſſenſu omnis obſcuritas, vel manet eadem difficultas. Inquiro enim ſi quidem credis, hanc eſſe diuinam reuelationẽ, quia Deus eſt infinitè verax an hoc complexum & hanc cauſalem iudicas per aſſenſum mediatum vel per immediatum? ſi per mediatum, ergo veritatem huius cauſalis cognoſcis per aliud medium, de quo rurſus inquiram, quale ſit, & ſic in infinitum; ſi verò huic propoſitioni cauſali aſſentiris immediatè, & non per aliud; ergo hæc veritas cauſalis conſtat ex ipſis terminis; ergo aſſenſus myſterij reuelati, qui infertur euidenter ex illa propoſitione cauſali non erit obſcurus; poſita enim hac propoſitione: *Deus reuelauit hoc myſterium, quia ipſe eſt prima veritas*: euidenter ſequitur myſterium reuelatum eſſe verum ergo ſi antecedens eſt ex terminis manifeſtum; conſequens, quod ex illo euidenter infertur, non poteſt eſſe obſcurum; oportet ergo explicare qualis ſit ille aſſenſus immediatus, & ex connexione terminorum, qui tamen non faciat euidentiam myſterij ex illo *euidenter* illati.

Tertiò diſplicet, quia licet demus, reſolui partialiter fidem ex eo capite in veracitatem Dei, cæterum adhuc non erit illa ratio formalis adæquata: ego enim credo hanc eſſe Dei reuelationem, quia ad veracitatem Dei pertinet non permittere, quod res taliter propoſita Dei nomine & cum talibus congruentiis ſit falſa, & quia hîc & nunc video hunc articulum taliter proponi: ex hoc autem fit me non ſolùm moueri, quia ad veracitatem Dei pertinet non permittere, quod ſuo nomine proponatur cum talibus circunſtantiis falſum; ſed etiam quia video, hîc & nunc hoc obiectum cum talibus circũſtantiis proponi, ergo motiua & argumenta etiam cum quibus proponitur fides, ſunt ratio formalis ſaltem partialis mouens ad aſſenſum fidei: ergo veracitas Dei non eſt ratio adæquata.

Ideo alij dicunt, ad credenda myſteria reuelata fide diuina prærequiri quidem reuelationem myſterij à Deo factam, eamque eſſe rationem formalem credendi, non tamen vt creditã fide diuina, vel humana, quia ratio formalis credendi non debet eſſe credita, ſed ratio formalis ſub qua obiectum materiale ſit credibile: neque enim fides rendit per modum diſcurſus in myſterium reuelatum, ſed ſimpliciter, atque eo ipſo quod ſufficienter proponitur vt reuelatum, poteſt fides illud credere, abſque eo quod prius credat ipſam reuelationem, ita aliqui, quos tacito nomine refert Suarez *diſp.3 ſect. 12. num.5. & 6.* vbi hunc modum dicendi benè impugnat. Primò quia inintelligibile eſt, quod aliquid ſit motiuum, & medium obiectiuum credendi aliud, & quod non debeat cognoſci, & credi. Secundò ex fide humana, quæ non poteſt credere aliquid propter auctoritatem Auguſtini v. g. niſi credat Auguſtinum id dixiſſe. Tertiò; quia non poteſt fides diuina credere rem reuelatam propter auctoritatem Dei, niſi credat Deum eſſe veracem: ergo nec etiam niſi credat, Deum ita reuelare: tam enim credimus propter reuelationem, quàm propter veracitatem Dei, cùm vna ſine altera non ſufficiat, vt poſtea videbimus. Hæc argumenta optima ſunt, & poſſunt confirmari primò exemplo voluntatis, quæ non poteſt eligere medium propter ſolam vtilitatem ad finem, quin amet etiam ipſum finem cuius bonitas eſt motiuum formale ad volendum medium: ergo nec poterit intellectus credere vnam veritatem propter aliam quam non credit. Confirmatur ſecundò, quia intellectus non poteſt aſſentiri cõcluſioni propter præmiſſas, quarum obiectis non aſſentitur: & hoc, quia veritas præmiſſarum eſt motiuum formale aſſentiendi concluſioni: cùm ergo reuelatio Dei ſit vna præmiſſa formalis, vel virtualis, propter quàm aſſentimur myſterio reuelato, non poſſumus credere myſterium, ſi reuelationem non credimus. In his enim potiſſimum verum habet commune illud principium Ariſtotelicum *Propter vnumquodque tale, & illud magis*, quod veriſſimum eſt in medio volendi, vel aſſentiendi, vt omnes fatentur.

Vnde obiter expediri poteſt id, de quo aliqui dubitant, an ad quemlibet aſſenſum fidei requiratur actualis cognitio reuelationis diuinæ. Aliqui enim, quorum meminit Scotus *in 2. diſt. 23. §. Aliter poteſt*, dicunt, requiri quidem, quod Deus reuelauerit, non tamen quod cognoſcatur reuelatio. Quibus fauere videntur Gabr. *in 3. diſt 25. quæſt. 2. art. 1.* & Ochamus *quodlib. 3. quæſt. 7.* Quam ſententiam latè impugnat Petrus Hurtado *diſp. 3.* & conſtat clare eſſe falſam ex dictis: quia credere Deo, non eſt materialiter iudicare id, quod Deus dicit, niſi cognoſcamus Deum ea dicere: ſicut non credimus Petro, quando caſu credimus id, quod Petrus narrauit, ignorantes omnino ea fuiſſe à Petro narrata. Cùm ergo Scriptura, & Patres clament, nos per fidem credere Deo, & eius teſtimonium accipere, ſupponunt, non poſſe id fieri ſine notitia diuini teſtimonij: item, quia ſi non eſſet neceſſaria cognitio reuelationis ad fidem, non appareret, ad quid eſſet neceſſaria ipſa reuelatio, cum poſſemus eadem obiecta

35

36 *Fidei ad quemlibet aſſenſum an requiratur actualis cognitio reuelationis diuinæ.*

obiecta credere ſine notitia, aut cognitione reuelationis. Vnde conſtat, non minus requiri cognitionem veracitatis diuinæ, cùm aſſenſus fidei non minùs ſit propter Dei veracitatem, quàm propter eius teſtimonium, vt probat etiam idem Hurtado *vbi ſupra ſect.* 3. in hoc enim puncto, quia res eſt clara, non oportet ampliùs immorari. Videamus nunc, quomodo aliqui Recentiores reſpondere conati ſint noſtris argumentis, vt defenderẽt, fidem ſiſtere in ipſa reuelatione, quamuis eius veritas ex terminis non conſtaret.

SECTIO IV.

Impugnantur reſponſiones aliquorum Recentiorum ad ſuperiora argumenta.

37 AD noſtra argumenta reſpondent Recentiores aliqui recurrendo ad myſteria, & ad eleuationem, qua Deus eleuat noſtrum intellectum, vt vltra omnem modum ſibi connaturalem, & ſolitum operandi, aliter operetur in rebus fidei, & ad hoc infunditur fidei habitus, qui ex natura ſua poteſt tendere in reuelationem taliter propoſitam, cuius exiſtentia, licet intellectui ſoli non proponatur ſufficienter, vt poſſit in eam propter ſe ipſam tendere, (nam intellectus ſuis viribus relictus nunquam poteſt tendere niſi vel in concluſionem propter aliud, vel in principia, quæ conſtent vel euidenter, vel ſaltem probabiliter ex ipſis terminis apprehenſis) intellectui tamen cum habitu infuſo fidei ſufficienter proponitur reuelatio, vt primum principium quod poſſit credere ſiſtendo in ipſa, qui modus operandi non repugnat intellectui eleuato, nec poteſt aſſignari implicantia contradictionis: & aliũde non poſſumus aliter explicare, quomodo noſtra fides reſoluatur vltimo in reuelationem Dei ſiſtendo in illa, quare licèt hoc ipſum difficilè percipiatur, credendum eſt.

38 Ego quidem odi hunc philoſophandi, & theologizandi modum, vt propter quamlibet ſcholaſticam difficultatem recurramus ad myſteria, quibus res noſtræ fidei difficiles, incredibiles, imperceptibiles omnibus reddamus, dũ eis perſuadere volumus, illa ipſa, quæ in ſe ipſis experiuntur, alia eſſe ab iis, quæ ipſi experiuntur. Omnes enim fideles experiuntur ſe credere, & operari circa res fidei, ſicut circa alia obiecta, nec ſuum intellectum transferri ad alium modum operandi circa obiecta abſque obiecto; modum, inquam, adeò diuerſum, qualem nunquam in rebus aliis habuerant; ſicut ſi voluntas eleuaretur ad amandum aliquid nondum propoſitum vt bonum: quod licèt daremus eſſe poſſibile, non fieret tamen abſque eo quod homo aduerteret, & miraretur in ſe illum modũ amandi adeò diuerſum ab eo, quem in rebus aliis amandis ſemper habuerat. Numquam autem fideles agnoſcunt talem diuerſitatem in ſuo intellectu, ſed potiùs experiuntur, ſuum intellectum eodem modo procedere, & operari quærendo veritatem, & illam proſequendo, ſicut in aliis obiectis. Vnde meritò S. Thomas *infra q.* 171. *art.* 2. *ad* 3. dixit, actus fidei, & alios ſimiles, qui fiunt ab habitibus infuſis, non eſſe *ſupernaturales ſecundum ſubſtantiam actus, ſed ſolùm ſecundum modum.* Quibus verbis non voluit, ipſam entitatem actus non eſſe ſupernaturalem, ſed ſolùm non eſſe talem, vt non poſſit viribus naturæ fieri alius ſimilis in modo tendendi ad ſuum obiectum, ſed potiùs ſeruare in omnibus naturam, & conditiones potentiæ intellectiuæ, vt eodem modo tendat intellectus per eos actus ſupernaturales ad obiecta ſicut per naturales tendere ſolet ad alia obiecta. Munus ergo Theologi Doctoris hoc eſt, non quidem imaginari ſibi naturas rerum, prout ipſe ſibi vult fingere ad diſſoluenda argumenta, & perſuadere tales eſſe contra id, quod omnes experiuntur; ſed potiùs conſulere experientiam ipſam & ſenſum fidelium, & ex iis inueſtigare, qualis ſit natura, & operatio talium habituũ. facilius enim eſt, quod ipſe decipiatur in aliquo principio ſpeculatiuo, quod ſibi finxit, quam quod fideles omnes decipiantur, dum putant ſe tali modo & circa tale obiectum operari, cùm reverà, alio longè diuerſo modo, & circa aliud obiectum omnino diuerſum operentur.

Porro experientiam omnium fidelium contrariam eſſe illi modo explicandi, probatur primò 39
clariſſimè, quia ruſticus nullam prorſus diuerſitatem in obiecto formali, aut in modo operandi experitur, quando credit articulum fidei verum, vel quando credit articulum falſum, vtrumque ſibi à Parocho propoſitum: vtrumque enim aſſenſum ſibi per voluntatem imperat, & conatur eodem modo, atque eadem firmitate credere, nec vllum veſtigium diuerſitatis experitur in vtroque aſſenſu. Cùm tamen iuxta illum modum opinandi intercedat tũc diuerſitas plus quàm generica, non ſolùm in naturalitate & ſupernaturalitate actuum, ſed etiam in ipſo obiecto formali, & in modo tendendi ad aliud: nam circa articulum verum datur actus, quo creditur ille articulus propter reuelationem Dei ſiſtendo in ipſa reuelatione, qui actus nullo modo tendit, aut reſpicit alia motiua, ſed credit reuelationem tanquam primũ principium ſufficienter propoſitum intellectui eleuato, exercendo modum quemdam tendendi inſolitum ad primũ principium, quod in ſe ipſo nec euidenter, nec probabiliter apparet. At verò circa articulum falſum exercet actum ſolùm naturalem, quo credit articulum propter reuelationem, nõ ſiſtendo in ipſa, ſed credendo ipſam reuelationem propter teſtimonium Parochi, & alia motiua ſibi propoſita: cùm enim ille actus ſit naturalis, non poteſt tendere in reuelationem ſiſtendo in ipſa, quia hic modus tendendi eſt ſupra vires naturales intellectus, vt hi Theologi concedunt. Cùm ergo illi duo actus adeò ſint diuerſi, & adeò diuerſa obiecta formalia reſpiciant; deberet aliquando fidelis poſſe in ſe ipſo agnoſcere hanc tantam diuerſitatem, & tamen euidenter conſtat, nunquam ab aliquo potuiſſe talem diuerſitatem agnoſci.

Dicunt aliqui, aſſenſum ſupernaturalem fidei,
cùm ſit ſupernaturalis, nõ cognoſci vnquam ab 40
habente illum, ſed ſolùm cognoſci alium actum naturalem concomitantem, qui cùm non habeat illum modum tendendi, nec ſiſtat in ipſa reuelatione, ſed reſoluatur ſemper in motiua humana, hinc eſt, quod ſemper experiamur actus eiuſdem rationis, quia ſemper experimur actus ſolum naturales, qui ſemper habent eundem modum tendendi, & idem obiectum formale.

Sed contra hoc eſt, quod ſupponitur in hac reſpõſione actus fidei diuinæ, quos habemus nunquam à nobis cognoſci, ſed alios fidei humanæ, quod tamen falſum eſſe probabimus *infrà ſectione*

ctione 9. Deinde ex hoc ipſo argui poteſt falſitas illius ſententiæ, quia ponit in actu fidei talem modum aſſentiendi, qualem nũquam aliquis expertus eſt in ſuo intellectu, ſed ſemper modum contrarium. Quis ergo credat aſſenſum fidei diuinæ talis eſſe naturæ, & in tale obiectum formale tendere, cuius cõtrarium omnes ſemper in ſe ipſis experti ſunt? Certè hoc pueris nimis credulis perſuadere vix poterit. Alioquin dicet alius quoties amamus proximum propter ſe ipſum, dari in nobis alium actum ſupernaturalem, quo amamus proximum propter Deum, quem tamen actum non cognoſcimus, quia ſupernaturalis eſt. Item quoties amamus Deum, dari in nobis actus ſupernaturales nobis incognitos, quibus volumus obiecta omnium virtutum propter Deum; item quoties credimus fide diuina, dari in nobis ſcientiam infuſam eorũdem obiectorum, vel fortaſſe etiam viſionem claram Dei: hos tamen omnes actus non cognoſci à nobis, quia ſupernaturales ſunt. Si enim ſemel tollis de medio argumentũ à clariſſima, & vniuerſali experiẽtia deductum, poterit aliquis omnia figmenta cuilibet perſuadere, dicendo, ea omnia occultari nobis propter eorum ſupernaturalitatem.

41 Vnde ſecundò impugnatur doctrina illa ex eadem experientia; quia ſi modus tendendi, quem omnes ſemper experiuntur in ſe ipſis, non eſt propter reuelationẽ ſiſtendo in ipſa, ſed reſoluendo in alia motiua; ruſticus homo, non curabit de imperando ſibi alio modo tendendi in obiectum: illud enim ſolùm imperat, quod apprehendit poſſibile, & illud ſolum apprehendit poſſibile, quod experitur: numquam autem experitur per te illum alium modum credendi: deberet ergo accuratè admoneri, & edoceri de hoc à Parocho, vel catechiſta, quando proponuntur ei fidei veritates, vt conetur credere modo alio poſſibili ſibi ignoto, quẽ numquã experietur, ſcilicet credendo reuelationem tanquam primum principium non conſtans ex terminis euidenter, aut probabiliter. Parochi autem neque hoc docent, neque, ſi vera eſt tua ſententia, docere poſſunt cum nec ipſi talem modum credendi vnquam experti ſint. Vnde ergo poſſunt miſeri illi ruſtici diuinare talem modum credendi poſſibilem & neceſſarium ad recipiendam fidem diuinam; Fatendum ergo tibi erit, eos ruſticos ferè omnes per totam vitam manere cum ſola fide humana, quam ſolam ſibi imperant, cùm non habuerint notitiam aliquam obligationis, aut poſſibilitatis illius alteriusmodi tendendi in obiectum formale, nec ſine tali notitia potuerint ſibi imperare eum modum, quem numquam in ſe expertus eſt aliquis in hac vita. Mihi ſanè certius eſt, illam eſſe fidem diuinam, & ſupernaturalem, quam hi ruſtici habent, & quam in ſe experti, dicunt ſe eſſe fideles Chriſtianos, quàm illam, quam hi Theologi ſibi fingunt habitare in abſconditis latebris noſtri intellectus, quam nullus vnquam hominum, aut Angelorum viatorum in ſe ipſo eſſe agnoſcere potuerit.

42 Tertiò ex eodem capite arguitur, quia ille modus tendendi in reuelationem, quem de facto habet actus fidei diuinæ, non eſt talis, vt non poſſit reperiri in actu etiam naturali, ergo non eſt ſupra modum, quem intellectus ſeruat in aliis aſſenſibus circa veritatem non notam ex terminis. Antecedens probatur, quia de facto aſſenſus circa falſam concluſionem, quæ deducitur ex vno principio fidei, & altero falſo, eſt actus naturalis, cum ſit falſus; & tamen ille actus tendit non ſolum in obiectum concluſionis, ſed etiam in obiecta præmiſſarum, vt ipſimet aduerſarij fatentur, atque adeò debet tendere in idem obiectum materiale, & formale, in quod tendebat præmiſſa de fide, ergo ille actus concluſionis, quatenus ſaltem in obliquo aſſentitur obiecto fidei, aſſentitur propter idem motiuum, quod erat in aſſenſu fidei, nam ſi haberet aliud motiuum diuerſum, non poſſet hæc concluſio procedere ex illa præmiſſa; ergo actus naturalis poteſt retinere eundem modum aſſentiendi reuelationi, quem habebat actus fidei diuinæ.

Dices primò, quando concluſio eſt falſa propter aliam præmiſſam naturalem falſam, ex qua oritur, tunc non procedere ex præmiſſa ſupernaturali fidei diuinæ, ſed ex præmiſſa naturali, qua idem obiectum reuelatum creditum eſt propter reuelationem non ſiſtendo in ipſa, ſed reſoluendo ad alia motiua humana, vt dictum eſt, quare actus concluſionis non debet reſpicere motiuum formale fidei, prout à fide diuina reſpicitur, ſed prout reſpicitur ab illa fide naturali, qui modus attingibilis eſt ab actu naturali. 43

Sed contra, quia poſita præmiſſa fidei diuinæ, non minùs poteſt intellectus ex illa, & ex præmiſſa naturali falſa deducere concluſionem, quàm ex alio actu naturali fidei humanæ. Videt enim intellectus ex obiecto fidei diuinæ, & obiecto præmiſſæ falſæ ſequi per euidentem conſequentiam talem concluſionem; & quidem non eſt eadem omnino concluſio, quæ deduci poteſt ex actu illo ſupernaturali fidei, & actu fidei naturali: nam cum non ſit idem obiectum formale vtriuſque per te, oportet quod etiam concluſio diuerſa ſit, ſaltem quoad obiectum formale: ſicut ergo ex actu naturali fidei poteſt deduci concluſio, poterit etiam illa alia concluſio deduci ex illo alio actu ſupernaturali, cum euidenter appareat bonitas illationis. Finge enim in intellectu eſſe ſolum actum fidei ſupernaturalis cũ illo alio principio naturali falſo, abſq; alio actu naturali fidei, v.g. per actum ſupernaturalem fidei cognoſci, omnes beatos videre Deum clarè, quia Deus ſummè verax ita reuelauit: rurſus per actum naturalem credi Cæſarem Auguſtum eſſe beatum: tunc euidenter apparet, ex illis principiis ſequi, Auguſtum Cæſarẽ videre clarè Deum: poterit ergo intellectus id deducere ex illis præmiſſis. Cur ergo non poterit, licèt detur alius actus naturalis circa primam præmiſſam? Concluſio enim, vt dixi, non eſt eadem, quæ ex præmiſſa ſupernaturali poſſet inferri, cum habeat diuerſum obiectum formale.

Secundò itaque reſponderi poſſet magis iuxta mentem eorum Theologorum negando, poſſe vnquam eſſe actum ſupernaturalem, qui deducitur per diſcurſum ex vna præmiſſa de fide: 44
ſemper enim ille naturalis eſt, & ideo etiamſi verus ſit, non procedit tamen à præmiſſa ſupernaturali fidei, ſed ſemper ab illo alio concomitanti fidei naturali, qui verſatur circa idem obiectum, licèt non ſub eodem omnino motiuo vltimo: quare actus concluſionis, etiamſi verus ſit non tamen habet illum modum tendendi ad reuelationem, ſiſtendo in ipſa; qui modus ſolum reperitur in actu fidei ſupernaturali.

Hæc tamen reſponſio difficilior eſt, & eam impugnabimus *infra d. ſect. 9.* Nunc autem breui-

ter

ter impugnatur, quia ex hac doctrina ſequitur primò, ferè omnia bona opera, quæ ab homine Chriſtiano fiunt, non eſſe meritoria præmij ſupernaturalis. Nam ij Theologi concedunt, ad opus meritorium requiri actum voluntatis ſupernaturalem, & hunc debere oriri ex cognitione ſupernaturali: quibus ſuppoſitis, probatur Sequela: nam bona opera vt io plurimum, & ferè ſemper non oriuntur immediatè ex fide, ſed mediatè, v.g. ex fide ſcio eleemoſynam placere Deo: cognoſco rurſus, hunc eſſe, vel apparere pauperem: infero, bonum eſſe dare eleemoſynam huic homini hîc & nunc, qui certè non eſt actus fidei immediatus, vt conſtat, cùm non ſit aliquid reuelatum de hoc homine: ex illo autem actu oritur immediate voluntas dandi eleemoſynam huic pauperi, qui ſolum oritur mediatè ex fide. Si ergo concluſio illa nullo modo oritur ex fide diuina, ſed ex fide naturali, conſequens eſt, vt eleemoſyna non oriatur vllo modo ex fide diuina, & per conſequens non ſit meritoria, cum ſolùm oriatur ex cognitione naturali. Idem eſt, quando volumus adorare hanc hoſtiam, quæ voluntas oritur mediatè ex fide diuina dictante ſub hoſtia conſecrata eſſe corpus Chriſti dignum adoratione, & ex alia cognitione, qua iudico, hanc eſſe hoſtiam conſecratam, ex quibus infertur, hanc hoſtiam eſſe dignam adoratione, quæ certè non eſt concluſio de fide; atque idcò voluntas adorandi hanc hoſtiam non eſt meritoria, ſi cognitio illa immediata non procedit vllo modo ex fide diuina, ſed ſolum ex humana. Vides, quomodo ex ea doctrina corruont magna ex parte merita hominis Chriſtiani, quæ ferè omnino procedunt immediate ex cognitione practica deducta ex principiis fidei, & plerumque non ſine longo diſcurſu, & attenta meditatione, & cognitione.

Sequitur ſecundò ex illa doctrina, fidem diuinam, quam habemus, eſſe ferè otioſam, & inutilem in nobis. Nam licet dictet principia aliqua vniuerſalia; illa tamen ferè nunquam mouent immediatè ad aliquid operandum: mediatè autem non poſſunt, quia ex illis principiis fide diuina creditis nõ poſſumus inferre aliquid, quod nos mouet ad benè operandum: debemus ergo gratias illis actibus concomitantibus fidei naturalis, ex quibus deducimus cognitiones practicas, quæ nos dirigunt ad operandum in his, vel illis circunſtantiis: fides enim diuina eſt cognitio quædam abſtracta, & infœcunda, quæ illuminat ſolum ſpeculatiuè circa ea principia vniuerſalia, nullo autem modo circa principia practica in particulari. Vbi ergo eſt doctrina illa Scripturæ, & Sanctorum Patrum, qui fidem dicunt eſſe fontem, & originem totius vitæ ſpiritualis omnium meritorum, & bonorum operum. Non poteſt itaque negari, ex principiis illis fide diuina creditis deduci cognitiones, & concluſiones practicas, quibus poſtea immediatè dirigimur ad benè operandum.

Ex principiis fidei deducuntur concluſiones practicæ, quibus dirigimur ad bene operandum.

45 Quartò principaliter arguitur, quia ſi illi duo actus fidei diuinæ, & fidei naturalis habẽt diuerſa motiua formalia, oportet, quod voluntas imperet vtrumque diſtinctè, nec ſufficiet imperare fidem in confuſo, aut velle credere, vt vterque fiat: intellectus enim in eiuſmodi actibus ſubordinatur omnino voluntati, cuius imperium præterire, aut excedere non poteſt. Vnde volũtas non debet ſolum imperare aſſenſum, ſed etiã aſſenſum ex tali motiuo formali: ſi ergo voluntas imperat aſſenſum Trinitatis propter reuelationẽ prætèritã ſiſtendo in illa, non poteſt ex vi huius imperij intellectus credere propter teſtimonium Parochi; hoc enim non eſſet obedire voluntati, ſicut neque è contra, ſi ſolum imperaret aſſenſum propter reuelationem, quæ inſertur ex teſtimonio Parochi, poſſet ex vi huius imperij intellectus ſiſtere in reuelatione: cùm ergo illi duo modi aſſentiendi ſint diuerſi, oportet, imperari vtrumque à voluntate, vt vterque fiat. Quare quando Parochus proponit articulum falſum non poterit ruſticus imperans ſibi aſſenſum fidei, qualem habere ſolet circa articulum verum, elicere non hunc, ſed alium aſſenſum diuerſum, tendentem in teſtimonium Parochi, quem aſſenſum ipſe non imperauit.

Reſpondent, voluntatẽ imperare quidem tũc aſſenſum fidei diuinæ ſiſtentem in reuelatione, intellectum tamen, quia non poteſt illo modo credere articulum falſum, facere quod poteſt, credendo per aſſenſum naturalem eo modo, quo poteſt, licet non eo modo, quo imperatur. Sed contra, quia in primis hic certè eſt nouus obediendi modus, cùm non poſſis facere, quod præcipitur, facere ſaltem quod prohibetur, vt aliquid facias. Voluntas enim non ſolum imperat aſſenſum propter reuelationem, ſed prohibet progredi ad aliud vlterius motiuum, hoc enim eſt ſiſtere in reuelatione; intellectus autem, qui a non poteſt ſiſtere, vt præcipitur, progreditur cõtra prohibitionem expreſſam: quis non videt, non poſſe intellectum ita reſiſtere voluntati, vbi ſaltem ab euidentia obiecti non cogitur? 46

Secundò reiicitur reſponſio, quia licèt id concederetur, caſu, quo intellectus non poſſet exequi, quod iubetur & credere propter reuelationem ſiſtẽdo in ipſa, prout præcipitur, quod tunc poſſet credere propter reuelationem reſoluendo illam vlteriùs in aliud motiuum: hoc tamen non deberet vllo modo concedi, quando id, quod præcipitur, poteſt eodem modo obſeruari: quare quando proponitur verus articulus fidei, & voluntas imperat fidem propter reuelationem ſiſtendo in ipſa; hoc ſolum poterit facere intellectus, & non illum alium aſſenſum naturalem ex ſuperabundantia, qui feratur in reuelationem non ſiſtendo in ipſa. Quorſum enim imperato vno aſſenſu, & prohibito altero, facere vtrũque? Sicut ſi diceres, quod imperante voluntate aſſenſum circa aliquam veritatem propter reuelationem ſolam Dei, intellectus eo ipſo debeat elicere duos aſſẽſus, alterum propter reuelationem Dei, alterum propter auctoritatem Ariſtotelis. Hoc certè incredibiliter aſſereretur, quia non eſt connexio neceſſaria inter illa duo obiecta formalia. Sic ergo imperante voluntate aſſenſum circa Dei reuelationem propter ipſam ſolam, cur debeat elici neceſſariò alter aſſenſus circa reuelationem propter auctoritatem Parochi, qui non ſolum non præcipitur, ſed expreſſe prohibetur à voluntate.

Quintò principaliter, & à priori arguitur, quia voluntas non poteſt cogere vllo modo intellectum ad aſſentiendum ſine ſuo motiuo proprio, quod eſt veritas obiecti apparens, debet ergo verum illud apparere, vel in ſe clarè viſum, vel certè ex apprehenſione terminorum, qui oſtendunt, vel clarè, vel ſaltem obſcurè connexionem illam inter prædicatũ & ſubiectum, vel denique 47

debet apparere illa veritas per aliud, quod ſit cónexum cum illa, & appareat in ſe vt ſuprà dicebamus. Hinc eſt, non poſſe volútatem cogere intellectum, vt iudicet, aſtra eſſe paria, quia non apparet illa veritas, neque in ſe, neq; in aliquo medio. Hinc etiam eſt, nó poſſe intellectum cogi, vt credat immediatè, Deum eſſe Trinum, quia illa veritas non apparet in ſe, atque ideò debet apparere per aliud, nempe per reuelationem, quæ habet connexionem cum illa. Cùm ergo reuelatio ipſa non appareat in ſe, neque ex apprehenſiona terminorum: Deus enim de ſe eſt indifferens ad reuelandum, & non reuelandum, non poterit voluntas cogere intellectum ad iudicandum, Deum reuelaſſe, niſi oſtendatur illa reuelatio vel in ſe, vel certe in aliquo medio, quod arguat illam.

48 Reſpondent illi Recentiores, habitú fidei non poſſe ex imperio voluntatis iudicare, Deum eſſe Trinum immediatè: poſſe tamen fieri à Deo alium habitú, qui accedente imperio voluntatis, eliciat aſſenſum immediatum, & obſcurum circa Trinitatem, ſicut hic habitus elicit aſſenſum obſcurum immediatum circa reuelationem, nulla enim eſt ratio differentiæ inter vtrumque obiectum.

Sed cótrà, peto à te, an prærequirerentur tunc motiua credibilitatis, ſicut nunc prærequirútur? Reſpondebunt, ni fallor, conſequenter affirmatiuè, ponunt enim illum habitú ſimilem habitui noſtræ fidei in modo operandi, excepto quod nó tenderet in reuelationem. Dicunt tamen illa motiua non exigi in ordine ad intellectum, ſed ad voluntatem, ad hoc ſcilicet, vt voluntas prudenter poſſit imperare aſſenſum circa Trinitaté: ipſe verò intellectus poſtea eliciendo aſſenſum nullo modo reſpicit, vel attendit ad motiua, ſed ſolùm elicitur ex imperio voluntatis, quæ non poſſet imperare talem aſſenſum, niſi ex motiuis proportionatis appareret credibile tale obiectum.

49 Sed contra hoc vrget adhuc difficultas: quia ſi motiua ſolùm ſunt in ordine ad voluntatem, à qua ſola poſtea determinatur intellectus abſque vlla attentione ad motiua: ergo ſi per poſſibile, vel impoſſibile poneretur illa voluntas abſque vllis motiuis præcedentibus, eodem modo determinaretur intellectus, & iudicaret Deum eſſe Trinum per aſſenſum obſcurum, nec apparente magis connexione inter extrema, quàm nunc appareat ſecluſa reuelatione.

Dices, repugnare caſum, quia voluntas prærequiſita ad determinandum illum habitum infuſum debet eſſe bona, non poteſt autem imperari honeſtè, & prudenter illa aſſenſus niſi præcedant motiua. Sed contra, quia in primis non apparet repugnantia in ordine ſaltem ad potentiam abſolutam, quod voluntas naturalis imperaret, & determinaret ſufficienter intellectum ad operandum per habitum ſupernaturalem: imo de facto per actum naturalem voluntatis imperantur actus virtutum ſupernaturalium. Quod ſi illa voluntas poſſet eſſe naturalis, cur non poſſet etiam voluntas non prudens determinare ſufficienter intellectum ad illum aſſenſum præſtandum ſine motiuis præcedentibus. Sed demus, debere eſſe illam voluntatem bonam, & ſupernaturalem: adhuc poſſet hæc haberi abſque præcedentibus motiuis. Pone enim aliquem ex ignorantia inuincibili apprehendere honeſtum eſſe illum aſſenſum nullis præcedentibus motiuis, & hoc vtile eſſe ad humilitatem conſequendam, vel ad alium finem honeſtum: poſſet tunc ex affectu erga humilitatem, vel aliam honeſtaté, velle illum aſſenſum, & per conſequens poſſet per voluntatem honeſtam, & meritoriam illum imperare. Cum ergo aliunde intellectus ex ſe non indigeret motiuis vllis cognitis ad aſſentiendum, eliceret tunc actum ſuum obſcurum, quo iudicaret Deum eſſe Trinum, vel ſidera eſſe paria, non apparente magis connexione inter ſidera, & paria quàm nunc appareat. Conſequens autem eſſe abſurdum, & non ſolum ſupra, ſed contra naturam intellectus, nemo non videt. Tunc enim intellectus nó moueretur à veritate obiecti, quæ nulla magis appareret tunc, quam nunc appareat. Vnde meritò Auguſtinus dicit, illum modum credendi eſſe omninò impoſſibilem *lib. de ſpiritu & littera c. 34. & lib. 1. ad Simplicianum. q. 2.*

Dices, habitus ſupernaturalis, qualis eſſet ille, non poſſet elicere aſſenſum falſum; ſupponeret ergo neceſſariò veritatem ſui obiecti, atque ideo ſemper operaretur circa verum. Sed contra, quia intellectui non ſufficit, quod obiectum in ſe ſit verum, vt poſſit tendere in illud; ſed requiritur quod ex ſe appareat, & repræſentetur in actu primo vt verum, ſiue per præſentiam claram ad viſionem, ſiue per connexionem terminorum apprehenſam: alioquin, ſi non eſt hic modus operandi intellectus, non repugnabit etiam naturaliter, quod tendat ad obiectum verum, licèt non appareat ex ſe vt verum: imò ſi ſufficeret, obiectum in ſe eſſe verum, ſequeretur, quod ſaltem de potentia abſoluta poſſet dari habitus intellectus, qui accedente imperio voluntatis eliceret aſſenſum circa obiectum, quod ex ſe appareret vt falſum, dummodo re ipſa in ſe eſſet verum: Quod tamen nemo concedet. Fatendum itaque eſt, modum eſſentialem operandi noſtri intellectus, non eſſe quod tendat ad id, quod in ſe eſt verum, ſed ad id, quod apparet, vt verum: quamdiu autem non apparet vt verum, non poteſt voluntas etiam de potentia abſoluta illum determinare ad aſſentiendum. Cùm ergo reuelatio non appareat in ſe magis vera, ſecluſis motiuis præcedentibus, quam ſidera eſſe paria non poterit voluntas aliqua, ſecluſis illis motiuis, determinare ad credendam reuelationem, nec intellectus poterit eam credere, non attendendo vllo modo ad ipſa motiua, ſed debet etiam immediatè moueri ab illis, non quatenus præcisè ſunt motiua humana, ſed quatenus integrant motiuum diuinum reuelationis, & loquutionis mediatæ Dei, prout infrà explicabimus. 50

Intellectus vt poſſit tendere in obiectum, quid requiratur.

SECTIO V.

Examinatur tertia ſententia reſoluens fidem partialiter in auctoritatem Eccleſiæ, vel proponentis

TErtia ſententia principalis, vt facilè diſſoluat hunc nodum, & expliceet fidei reſolutionem ſine difficultate, aut incredibilitate, dicit, nos credere myſteria reuelata propter auctoritatem Dei reuelantis: quia nempe Deus eſt verax, & Deus dicit. Porrò Deum eſſe ſummè veracem ex ſe ipſo facilè credimus, neque ad hoc neceſſaria ſút miracula, vel alia motiua, nec infideles id negant. Deum autem reuelaſſe hæc myſteria aliqui cognoſcunt immediatè, licèt obſcure, quibus 51

Tertia ſententia.

bus nempe Deus ipſe immediatè loquitur: alij verò ex populo fidelium, quibus Deus non loquitur immediatè, ſed per alios, id cognoſcunt etiam obſcurè mediante Eccleſia proponente reuelationem Dei. Vtrique tamen credunt propter Dei auctoritatem: ſicut quando Rex promittit præmium expugnantibus vrbem, idq; dicit Præfecto militum, mandans ei, vt ſuo nomine aliis proponat: omnes credunt Regi, & propter fidem Regiam: præfectus tamen cognoſcit immediatè Regis teſtimonium; cæteri tamen ſolum mediatè, nempe mediante propoſitione Præfecti, qui Regis nomine proponit. Hanc ſententiam indicare videtur Scotus *in 3. diſt. 23. quæſt. vnica*, Durandus ibi *diſt. 24. quæſt. 1. num.* 8. *&* 9. & *diſt.* 25. *quæſt.* 3. Gabr. *diſt.* 23. *quæſt.* 2. *art.* 1. *circa finem*, Okamus *in* 3. *quæſt.* 8. §. *quantum ad ſecundam difficultatem*, & §. *Sed dubium eſt, vtrum fides infuſa*, Medina *lib.* 5. *de recta in Deum fide cap.* 11. & aliqui teſtantur, P. Gabrielem Vaſquez multum in hanc ſententiam inclinaſſe, de hoc tamen non mihi ſatis conſtat. Fauere etiam videtur Coninch. *diſp.* 9. *de fide, dub.* 4. *n.* 31. licèt nec ipſe clarè loquatur, & denique clariùs aliqui Recentiores Theologi eam ſententiam approbare videntur.

52 *Fides, an reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ vt habentis auctoritatem in proponendo ex aſſiſtentia Spiritus ſancti?*

Aliqui tamen ita recurrunt ad Eccleſiæ auctoritatem, ob quam credatur reuelatio Dei, vt videantur loqui de Eccleſia, non vt habente ſolùm auctoritatem humanam etiam grauiſſimam, ſed vt habente infallibilitatem in proponendo ea ex aſſiſtentia Spiritus Sancti ei promiſſa, quare credimus Deum reuelaſſe incarnationem, quia Deus id reuelauit, Deum verò reuelaſſe credimus, quia Eccleſia, quæ eſt columna veritatis, & cui Deus aſſiſtit, id proponit. Ita videntur loqui Medina *vbi ſuprà*, & Bañes *in præſenti quæſt.* 1. *art.* 1. *dub.* 4. Hæc tamen ſententia hoc ſecundo modo explicata reiicitur communiter, quia dum fugit ab auctoritate humana ipſius Eccleſiæ, relinquit fidem ſine vltima ratione formali, aut incidit in circulum vitioſum: poſſumus enim vlteriùs vrgere fidelem, vnde ſciat, Eccleſiam habere infallibilem auctoritatem? Sanè hoc non eſt ex terminis noſtris; ergo debet dicere, quia Deus reuelauit ſe aſſiſtere ſemper Eccleſiæ. Vrgebo iterum: vnde ſcis Deum reuelaſſe hanc aſſiſtentiam? reſpondebit; quia Eccleſia ita docet, quæ errare non poteſt. Ecce manifeſtum circulum, dum probas diuinam reuelationem ex auctoritate Eccleſiæ, & Eccleſiæ auctoritatem ex reuelatione diuina.

53 Dicunt non eſſe vitioſum hunc circulum, habemus enim illum modum aſſentiendi in aliis caſibus: vt ſi Regius minister afferat Regis epiſtolam, qua Rex iubet haberi fidem ipſi nuncio. Tunc credimus epiſtolam eſſe regis, quia nuncius dicit: nuncio autem credimus, quia rex iubet ipſi credi. Sed contra, quia tunc non credimus litteras eſſe Regis præciſè, quia nuncius dicit ſed quia independenter à nuncij teſtimonio, cognoſcimus litteras manu Regis conſcriptas, & ſigillo regio ſignatas: ita vt fides vnius & alterius nullo modo mutuo dependeant. Alioquin ſi alia via non eſſet ad cognoſcendum litteras eſſe regias, niſi ipſius nuncij teſtimonium, impoſſibile eſſet id credere propter auctoritatem nuncij vt Regia auctoritate firmatam, ſed ad ſummum crederetur propter priuatam nuncij auctoritatem.

54 Ratio à priori deſumitur ex doctrina ſuprà tradita, quæ eſt Ariſtotelis *in poſterioribus*, & omnium Philoſophorum: quod omnis aſſenſus intellectus debet eſſe immediatus, vel reduci vltimò ad aliquem immediatum, cui vltimò innitatur: ſicut omnis actus voluntatis tendit in finem ſeu in bonum propter ſe, vel propter aliud, quod aliud propter ſe ametur: quare ſicut non poſſet amari medicina præciſè propter ſanitatem; ſi ſanitas præciſè amaretur propter medicinam: ſic nec poteſt intellectus aſſentiri vni veritati propter aliam, ſi huic alteri ſolùm propter priorem aſſentiretur. Alioqui eadem propoſitio faceret fidem ſibi ipſi, & eſſet antecedẽs, ex quo ipſamet mediatè inferretur: item eadem propoſitio eſſet certior ſe ipſa, quia quatenus antecedens alterius eſſet certior ſuo conſequenti; omnis autem propoſitio debet eſſe certior, quàm ea, quæ ex ipſa infertur, vt cum Ariſtotele probaui *in lib. poſteriorum*: rurſus eademmet quatenus infertur ex ſuo conſequenti eſſet incertior quàm ſuum conſequens, atque ideo eſſet certior, & incertior ſe ipſa: quod repugnat, de quo dicemus iterum infrà *diſp.* 3. *ſect.* 3. interim autem videatur Suarez in præſenti *diſp.* 2. *ſect.* 4. *num.* 9. vbi hoc ipſum pro certo ſupponit.

55 *Fides an reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ prout miraculis, martyriis, & aliis notis condecoratæ.*

Sententia ergo hæc ab aliis non eo ſenſu traditur, ſed recurrunt mediatè ſaltem partialiter ad auctoritatem Eccleſiæ prout miraculis, martyriis, & aliis notis condecoratæ; cui Eccleſiæ credimus, Deum id reuelaſſe; poſtea verò propter Dei auctoritatem, & eius teſtimonium ſolum, vt propter motiuum immediatum, credimus Deo myſterium reuelatum. Vt autem conſtet, in quo ſit punctus controuerſiæ, cum hac ſententia, notandum eſt primò, ab omnibus Catholicis extra controuerſiam admitti, fidem noſtram non niti ratione humana: quod tanquam certum de fide ſupponit cum aliis Suarez *diſp.* 3. *ſect.* 1. *num.* 3. *& ſeqq.* & conſtat ex Scriptura, & Patribus, vbi ſemper fides condiſtinguitur à perſuaſione rationis humanæ, nempe prout probatio per rationem condiſtinguitur à probatione ex auctoritate: nam vt infra videbimus agentes, an detur diſcurſus in fide, non excluditur à fide omnis argumentatio, aut diſcurſus, ſed illa, quæ ſumitur ex ratione, prout condiſtinguitur ab argumento ex mera auctoritate in quo ſenſu loquitur Paulus 1. ad Cor. dum dicit. *Prædicatio noſtra non eſt in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus, & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei*, & cap. 10. *captiuantes intellectum in obſequium Chriſti*, & Matth. 16. *Caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus*, & cap. 10. *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis.* & Auguſt. lib. 2 de Trinitate: *Fidelis*, inquit, *ſum, credo quod neſcio.* & ſerm. 20. de verbis Apoſtoli: *Melior eſt fidelis ignorantia, quam temeraria ſcientia.* & tract. 40. in Ioann. *Credimus, vt cognoſcamus, non cognoſcimus, vt credamus.* & lib. 50. homiliarum hom. 31. *Arcana regni Dei prius quærunt credentes, vt fiant intelligentes*, & Damaſcenus lib. 4. cap. 12. *Fides eſt aſſenſus ab omni curioſitate diſſitus.* & Nazian. orat. 34. *Fidem potius, quam rationem ſequamur.* de quo videri etiam poſſunt Dionyſ. Baſil. Gregor. magnus. Hilar. Irenæus, Hieron. Cyril. Chryſoſt. & Cyprian. quorum loca affert Suarez loco citato.

56 Secundò non eſt controuerſia, quòd diuina auctoritas ſit ratio formalis noſtræ fidei: hoc enim omnes extra controuerſiam conceduot: alioquin non eſſet fides diuina, niſi Deo crederemus: nec poteſt quis Deo credere, niſi moueatur ab auctoritate Dei teſtificantis. Vnde Scriptura & Patres paſſim aſſenſum noſtrum ad Deum referunt, Geneſ. 15. *Credidit Abraham Deo.* 2. ad Timoth. 1. *Scio, cui credidi, & certus ſum.* 1. ad Theſſal. c. 2. *Accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed vt verè eſt verbum Dei* 1. Ioan. 5. *Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.* Ambroſ. lib. 2 Epiſtolarum, epiſt. 12. *Cui magis de Deo, quàm Deo credam?* & alij paſſim, de quo videri poteſt idem Suarez dicta ſect. 1. num. 6. Hoc autem verificatur etiam in ſententia ſupra relata, quia quamuis propoſitio Eccleſiæ partialiter ingrediatur ad probandam reuelationem Dei, res tamen reuelata non creditur ſoli Eccleſiæ, ſed Deo, & propter auctoritatem Dei: ſicut quando ego dico tibi talem doctrinam, vel ſententiam haberi à S. Thoma tali loco: tu credis illam ſententiam eſſe veram propter auctoritatem S. Thomæ, non propter meam, licèt mihi credas illam haberi apud S. Thomam. Tota ergo difficultas eſt an Eccleſia interet partialiter, vt propter eius propoſitionem credamus, non quidem veritatem rei reuelatæ, ſed Deum illam reuelaſſe, prout hæc ſententia contendit.

57 Quod probari videtur exemplo fidei, quam Regi adhibemus loquenti per ſuos Legatos: Deus enim non aliter agit cum hominibus per ſuos Prophetas, aut Apoſtolos, quàm Reges humani per ſuos Legatos. Ideo enim Apoſtoli proponentes fidei myſteria, dicebantur Legati, iuxta illud Paul. 2. Corinth. 5. *Pro Chriſto ergo legatione fungimur.* Ergo ſicut teſtimonium proprium Legati Regij intrat partialiter rationem formalem fidei humanæ; ſic etiam teſtimoniũ humanum Eccleſiæ intrat partialiter rationem formalem fidei Chriſtianæ: dicere enim teſtimonium Legati Regij eſſe ſolùm applicationem teſtimonij regij, nõ verò rationem formalem aſſenſus; videtur eſſe ludere verbis; cùm tandem partialiter innitatur aſſenſus auctoritati nuncij propter quam creditur Rex promiſiſſe ſuum aduentum.

58 Confirmari poteſt primò, quia Chriſtus Dominus talem fidem videbatur exigere ab hominibus, quæ non excluderet rationes humanas, ſed illis etiam inniteretur. Ioan. 10. *Si mihi non vultis credere, operibus credite:* vbi opera proponit, vt rationem, cui innitatur aſſenſus fidei. Item. cap. 11. *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, vt credatis,* & alibi ſæpe. Ergo noluit Chriſtus nos credere diuinam reuelationem immediatè propter ſe ipſam, ſed propter teſtimonia, & motiua, quæ id ſuadent: prout fecerant Samaritani Ioan. 4. *Multi crediderunt in eum propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia.*

Secundò confirmari poteſt; quia apud Scripturam, & Patres nunquam videtur conſtitui hoc diſcrimen inter fidem Chriſtianam, & humanam, quod Chriſtiana innitatur ſoli diuino teſtimonio. Vnde Iacobus Apoſtolus contra eos, qui putabant ſola fide hominem iuſtificari cap. 2. ſic ait: *Tu credis quoniam vnus eſt Deus; bene facis; & dæmones credunt, & contremiſcunt:* quaſi dicat, non multum eſt ad iuſtitiam id credere, nam etiã dæmones credunt: quod tamen argumentum leuius eſſet, ſi dæmones crederent propter motiua creata, propter miracula, & rationes; fideles autem crederent propter ſolum teſtimonium Dei: tunc enim reſpondere poſſent Apoſtolo, immeritò comparas fidem noſtram cum credulitate dæmonum. nos enim credimus ſoli Deo; Dæmones autem non credunt Deo, ſed rationibus & miraculis: ergo Apoſtolus non ſupponebat aſſenſum noſtræ fidei inniti ſolùm in teſtimonio diuino. Quo etiã ſenſu videtur loqui Auguſtinus *lib. de fide, & operibus* c. 16. vbi ait, fidem ſine operibus eſſe fidem dæmonum, non Chriſtianorum, quod tamen dicere non poſſet ſi haberet adeo diuerſum motiuũ vterque aſſenſus ab alio. Imò idem Auguſtin. videtur ſupponere, fidem inniti aliquo modo huic motiuo lib. de ſpiritu & littera c. 34. *Neque enim,* inquit, *anima rationalis credere poteſt quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit vocatio, vel ſuaſio, cui credat.* non dixit *ſuaſio quæ moueat* ſed cui credat, quaſi diceret, eam etiam intrare rationem formalem; quod etiam dixit lib. 1. ad Simplicianum q. 2. *Quis poteſt credere, niſi aliqua vocatione, hoc eſt, aliqua rerum teſtificatione tangatur.*

59 Denique confirmari poteſt, quia quod ille aſſenſus non habeat aliud vlterius medium aſſentiendi; videtur merè inductum à Recentioribus Theologis ſine fundamento alicuius ponderis: quare cùm aliunde hæc doctrina adeò difficilem reddat materiam aſſenſus, non videtur admittenda ſine maiori examine. Quod autem non afferatur ſufficiens fundamentum illius doctrinæ probari poteſt diſſoluendo ea, quæ pro ipſa ſolent afferri.

Et in primis afferri ſolent plura teſtimonia ſcripturæ, vbi fides dicitur aſſenſus propter Dei teſtimonium Matth. 16. *Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus* &c. Ioan. primo, *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe narrauit.* Ioan. 3. *Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.* & alia loca, quæ congerit Valentia in præſenti *diſp.* 1. *q.* 1. *puncto primo* §. 4. Hæc tamen omnia non videtur excludere omnem aliam rationem formalem partialem, ſed ad ſummum probant, auctoritatem Dei eſſe etiam rationem formalem vltimam, cui innitatur fides: quod non negant hi Auctores; nam licèt ego credam Deum reuelaſſe, quia Apoſtoli teſtificantur: cæterum myſterium ipſum Trinitatis, vel Incarnationis, non credo præciſè propter teſtimonium Apoſtolorum, ſed immediatè, quia Deus dixit: vltimò verò, quia Deus eſt prima veritas, & quia teſtimonio Apoſtolorum, & Eccleſiæ conſtat Deum id reuelaſſe; ita vt ratio formalis proxima ſit ſola diuina veritas, & eius reuelatio: remota verò, & vltima partialiter ſit teſtimonium eccleſiæ v. g. & Apoſtolorum; quia licèt teſtimonium humanum Apoſtolorum non ſit ſufficiens ad teſtificandum myſterium Trinitatis; eſt tamen ſufficiens ad teſtificandum Deũ id reuelaſſe, ſicut licet Theologus aliquis mediocriter doctus nõ habeat ſufficientem auctoritatem ad perſuadendam mihi aliquam opinionem; habet tamen ſufficientem auctoritatem ad perſuadendum mihi quod viderit eam opinionem in ſancto Thoma, & tunc aſſentior ego illi opinioni, non propter auctoritatem illius Theologi præciſè, ſed propter auctoritatem ſancti Thomæ, & propter eius teſtimonium proximè, remotè autem, & partialiter propter teſtimonium

monium illius Theologi dicentis, ſe vidiſſe eam apud S. Thomam.

60 Obiici item poteſt ex 1. Ioan. 5. *Qui non credit filio, mendacem facit eum, quia non credit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo.* Ergo credimus propter ſolum Dei teſtimonium: alioquin ſi crederemus etiam partialiter propter humanum teſtimonium: poſſemus diſſentire myſteriis reuelatis ex ea parte, qua nitimur teſtimonio humano, quin cenſeremus mentiri Deum. Reſponderi tamen poteſt: reuera ita poſſe contingere: ſtat enim ſæpe in hæretico diſſenſus fidei, & aſſenſus euidens veracitati Dei: dicitur tamen ille mendacem facere Deum in actu exercito (vt ita dicam) non in actu ſignato, quia diſſentiendo teſtimonio diuino, quod euidenti credibilitate ſibi proponitur; arguitiuè poteſt conuinci, quod exiſtimat Deum eſſe mendacem diſſentiendo eius dictis.

1 Ioan. 5.

61 Adducunt alij illud ex Paulo 2. ad Theſſalon. 2. *Gratias agimus Deo, quoniam cum accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei: accepiſtis illud, non vt verbum hominum, ſed (ſicut eſt verè) verbum Dei.* Quo loco accipere verbum Dei, eſt credere innitendo non teſtimonio hominum, ſed ſoli teſtimonio Dei, vt videtur intelligere ibi Commentator ille, qui inter opera Hieronymi illius nomen habet: dicens quod accipere vt verbum Dei, eſt illud accipere perinde, ac ſi Deus audiretur: hoc autem eſt credere propter ſolam Dei auctoritatem, ergo.

Accipere vt verbum Dei *quid ſit?*

Reſponderi poteſt, myſteria fidei accipi quidem à fidelibus non vt verbum hominum, ſed vt ſolum verbum Dei. nam licèt ego credam Apoſtolis dicentibus Deum reuelaſſe myſterium Trinitatis; non tamen accipio myſterium Trinitatis vt verbum hominum: accipere enim vt verbum hominum eſt accipere illud vt habitum ab homine in ſua mente, & explicatum exteriùs per verba: hoc autem modo non accipio myſterium Trinitatis, nam licèt homo proponens mihi reuelationem diuinam huius myſterij, non crederet illud myſterium, poſſet mihi proponere diuinam reuelationem: ipſe enim non dicit myſterium ita ſe habere, ſed ſolum quod Deus illud reuelauit. Duo ergo ſunt, quæ ego credo; ſcilicet Deum illud reuelaſſe, & myſterium ita ſe habere. Primum accipio vt verbum hominum, quia illud ſolum immediatè aſſerunt mihi homines. Secundum verò ſolùm accipio vt verbum Dei, quia illud ſecundum non aſſerunt homines, neque quidquam refert quod id aſſerant, vel negent, dummodo aſſerant Deum id reuelaſſe, & ideò de ipſo myſterio verum eſt quod non accipitur vt verbum hominum, ſed vt verbum Dei. Sicut in caſu poſito, quo nuncius diceret, Regem promittere ſuum aduentum; ſanè licèt Regem id dixiſſe accipiatur vt verbum ipſius nuntij id affirmantis: cæterùm aduentus Regis non accipitur vt verbum nuntij: imò contingere poteſt nuntium non credere Regem venturum; ergo id ſolùm accipitur, & creditur vt verbum Regis, id eſt, vt exprimens id quod Rex habet in ſua mente: ſic etiam in præſenti. Ex quo etiam patet, verum eſſe, quod accipitur, ſicut ſi audiretur à Deo, vt dixit ille Commentator: nam etiam quando auditur aliquid à Rege (ſi benè attendimus) inueniuntur cum proportione illi duo aſſenſus: *Rex eſt verax: Rex dicit hoc*: qui ſecundus aſſenſus influit etiam per modum principij ad credendum id, quod Rex dicit, hic autem ſecundus aſſenſus non nititur teſtimonio Regis, ſed eſt aſſenſus immediatus genitus ex notitia ſenſuum, & tantum habens roboris ad ſuadendum, quantum fidimus non Regi, ſed noſtris ſenſibus: ſic ergo quando audimus Deum per nuncium loquentem, accipimus verbum illud vt verbum Dei, cum hoc tamen ſtat alium aſſenſum, quo iudicamus Deum loqui, non niti auctoritate Dei, ſed ſenſuum quibus audimus, & nuntij per cuius os loquitur tunc Deus.

Accipere vt verbum hominum *quid ſit*

Adducunt etiam illud Pauli ad Hebr. 6. *Volens Deus oſtendere immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmiſſimum ſolatium haberemus.* Vbi tota noſtra fidei certitudo reduci videtur ad rationem formalem aſſentiendi, quæ eſt infallibilis, nempe reuelatio Dei, quod idem videtur ſignificare idem Paulus 2. ad Timoth 1. *Scio, cui credidi, & certus ſum*, &c. Reſpóderi etiam poteſt, ibi non reduci infallibilitatem fidei ad teſtimonium Dei tanquam ad rationem totalem, ſed vt ad partialem: ſicut ſi Rex loquens per nuncium, iuraret etiam ſe venturum, diceremus vtique poſſemus Regem iuraſſe, vt haberemus firmiſſimum ſolatium ſperantes eius aduentum; ſic etiam Deum ſuppoſita auctoritate nunciorum, per quos loquitur, quæ tanta eſt, vt faciat euidenter credibilem reuelationem, vt infra dicetur; voluit ſuum teſtimonium iureiurando confirmare, vt ex eo capite omnino præcluderetur nobis locus formidandi. 62

Hebr. 6.

2. Tim. 1.

Denique adducunt alij illud Ioan. 4. quod dicebant ad Samaritanā eius conciues: *Iam non credimus propter tuam loquelam: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt verè Filius Dei.* Ex quo videtur colligi fidem, licèt priùs adiuuetur motiuis humanis, poſtea tamen elicere ſuum aſſenſum independenter ab illis motiuis, & ſolum propter diuinum teſtimonium. Sed tamen hic locus parum vrget: nam illi homines ſolùm voluerunt oſtendere mulieri, ſe iam non credere ſolùm ex illius relatione, ſed propter ſigna, quæ ipſimet viderant, & propter verba, quæ audierant, vnde potius videntur referre aſſenſum partialiter ſaltem in motiua, quæ viderant, & audierant. Omitto alia loca quæ affert Coninch in ſimili materia *diſp. 9. dub. 3. num. 22.* quæ ſi attentè examinentur, magis loquuntur de Chriſto vt homine, quare potiùs retorqueri poſſent, cùm in teſtimoniū Chriſti vt hominis referre videantur partialiter fidem. Quale eſt illud Ioan. 1. *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen data eſt; gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*: & iterum: *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Sanè enarrauit ſecundùm naturam humanam, vt conſtat. 63

Ioan. 4.

Ioan. 1.

Secundò adducunt teſtimonia Patrum: quæ plura congerit Valentia *vbi ſuprà* §. 4. ij tamen ſolùm dicunt fidem noſtram inniti auctoritate diuina, quod non negatur: an verò reuelatio Dei conſtet nobis auctoritate humana, non diſputant. Solùm poſſent habere difficultatē verba Auguſtini tom 6. in lib. contra epiſt. fundamenti cap. 14. *Eos ſequamur, qui nos inuitant priùs credere, quæ nondum valemus intueri, vt ipſa fide valentiores facti, quod credimus intelligere mereamur, non iam hominibus, ſed ipſo Deo intrinſecus mentem noſtram firmante, atque illuminan-* 64

B 3 *te,*

re. Verùm ex hoc loco potiùs videtur colligi oppoſitum; nam videtur ad minus concedere Auguſtinus, aſſenſum fidei priùs firmari aliquo modo ab hominibus; poſtea verò contingit ſæpè quod ipſa fide inſtigante, tot rationes & congruentias inueniat intellectus per donū & auxilium ſupernaturale, vt iam ferè ab humana propoſitione non pendeat ad ſuum aſſenſum.

65 Tertiò arguunt ratione, in primis, quia fides noſtra non eſt humana, ſed diuina, ergo quia nititur ſolùm auctoritate diuina, & nullo modo humana. Reſpondetur facilè: eſſe diuinam multis de cauſis: ſcilicet, quia eſt præcipuè de Deo, vt videbimus diſputatione ſequenti; item quia nititur præſertim auctoritate diuina; item quia eſt ordinis diuini, & ſupernaturalis, in quo differt à fide acquiſita, vt poſtea videbimus.

Fides noſtra eſt diuina multis de cauſis.

Quartò obiiciunt, quia fides chriſtiana eſt donum Dei, nec haberi poteſt viribus naturæ, vt volebat Pelagius, ſed procedit ex Dei gratia; ergo non innititur prædicatione humana; alioquin cū hæc externa prædicatio naturaliter poſſit adhiberi, & ea poſita naturaliter generetur ſpecies in audiēte, naturaliter etiam poſſet generari aſſenſus, qui in ea niteretur; ergo ſi fides chriſtiana naturaliter non habetur, ſed ex dono Dei; ideo eſt, quia præſupponit internam Dei illuminationem, cui innitatur, & non humanæ prædicationi. Ad hoc etiam facilè Reſpondetur non prouenire fidei ſupernaturalitatem ex motiuo quod habeat: nam circa idem motiuum poteſt forſitan verſari aſſenſus naturalis: prouenit ergo ſupernaturalitas ex natura ipſius aſſenſus, qui in ſua entitate habet proportionē cum fine ſupernaturali, de quo alibi. Adde aſſenſum fidei licet partialiter niteretur prædicatione humana, potiſſimè tamen inniti auctoritate diuina, quod ſufficeret ad ſupernaturalitatem aſſenſus, ſi hæc ex motiuis prouenire deberet. Nec Auguſtinus aut Proſper contendentes fidem eſſe ex gratia Dei, probarunt hoc vnquam ex eo, quod niteretur in ſola Dei auctoritate; neque ex hoc capite redarguunt Caſſianum, & Semipelagianos, ſed ex ſcriptura docente, fidem eſſe donum Dei; & quia alias gratia non eſſet gratia cùm daretur propter opus liberi arbitrij: nunquàm autem fuerūt ſoliciti redacere aſſenſum fidei ad aliquod motiuum adæquatum diuinum vt conſtat ex lib. de prædeſtinatione Sanctorum, præſertim c. 6. & 8. & ex Proſpero toto lib. contra Collatorem.

Fidei ſupernaturalitas vnde proueniat?

66 Quintò obiiciunt, ſi aſſenſus fidei niteretur partialiter auctoritate humana: ergo eſſet fallibilis: nam ſi eſt infallibilis, ideo eſt, quia habet pro obiecto formali auctoritatem diuinam infallibilem, ergo ſi reſpicit etiam humanam, quæ de ſe eſt fallibilis; fides etiam noſtra erit fallibilis: non enim poteſt habere maiorem infallibilitatem, quàm motiuum in quo fundatur.

Hoc argumentum etiam in communi ſententia videtur ſoluendum; nam licet aſſenſus reſpiciat formaliter ſolam auctoritatē diuinam, adhuc eſſet fallibilis v. g. ſi ruſticus, cui Parochus proponit Patrem incarnatū, aſſentiatur propter auctoritatem diuinam illi errori quem credit à Deo reuelatum: tunc planè ille aſſenſus non reſpiceret formaliter auctoritatem humanam, ſed diuinam, nam ſuppono, ruſticum expreſsè dicere ſe moueri, & aſſentiri ſolùm propter Deum, ſicut quando credit vera fidei myſteria; & tamen ille aſſenſus eſt fallibilis, ergo etiam in communi ſententia dicendum eſt, infallibilitatem fidei non prouenire ſolum ex eo, quod reſpiciat formaliter auctoritatem & reuelationem diuinam; ſed etiam ex eo quod talis reuelatio ſit re ipſa poſita, nam licèt hoc non variet modum reſpiciendi obiectum formale, vt patet in miſericordia, quæ eodem modo vult dare eleemoſynam ad ſubleuandam miſeriam fictam, ſicut miſeriam veram pauperis: cæterùm habitus infuſus fidei chriſtianæ poſtulat illam conditionem ex parte obiecti, vt poſſit prodire in actum, quod reuelatio ſit poſita re ipſa, vt infra videbimus.

Fidei habitus infuſus poſtulat ex parte obiecti vt poſſit prodire in actum quòd reuelatio ſit poſita re ipſa.

Similiter ergo in hoc modo dicendi reſponderi poſſet infallibilitatem actus fidei non prouenire ſolùm ex eo, quod habeat pro obiecto formali adæquato auctoritatem, vel reuelationem Dei, ſed ex eo, quod habeat illā pro obiecto formali ſaltem partiali, & quod poſtulet ex natura ſua verſari circa reuelationem re ipsâ poſitam & verè propoſitam: ita vt ſi aliquando contingat deceptio in modo proponendi, proponendo falſam pro vera, non poſſit fides elicere actum circa illud obiectum.

Dices: intellectus non poteſt aſſentiri concluſioni maiori certitudine, quàm principiis, propter quæ aſſentitur, ergo ſi myſterio Incarnationis aſſentitur propter teſtimonium hominum ſaltem partialiter; non poterit firmiùs aſſentiri incarnationi, quàm hominum teſtimonio: huic autem non aſſentitur infallibiliter, & certò, quia videt eſſe fallibile: ergo nec incarnationi aſſentitur omninò certò, niſi aſſentiatur ſolùm propter diuinum teſtimonium infallibile. Reſponderi poſſet concedendo primam conſequentiam: negando tamen quod non aſſentiatur fidelis omninò certò reuelationi propoſitæ per humana motiua; nam licet ea motiua ſint humana, ſunt tamen talia, tantaque, vt poſſit voluntas prudenter imperare aſſenſum ſine formidine propter illa, iuxta illud vulgare dictum Richard. de S. Vict. 1 *de Trinit. cap. 2.* dicentis ad Deum: *Domine ſi error eſt, à te ipſo decepti ſumus*: & reddit ſtatim rationem, non quidem, quia propter ſolam Dei auctoritatē credimus: ſed *quia ipſa* (inquit) *tantis ſignis, & prodigijs confirmata ſunt, & talibus, quæ non niſi per te fieri poſſint*. Ecce Richardus ad ipſa ſigna externa reducit partialiter aſſenſum ſine formidine exhibitum, & ad motiua humana; quæ etiam in communi ſententia, licèt non appellentur ratio formalis, ſed motiua extrinſeca ad aſſentiendum, mouent tamen ſufficienter in ſuo genere ad imperandum prudenter aſſenſum ſine formidine, quia tanti ponderis ſunt, vt licèt non reddant euidens obiectum reuelatum; euidenter tamen ſuadent non eſſe prudenter formidandum de veritate illius obiecti, ſed poſſe prudēter credi ſine formidine. Similiter ergo dici poteſt, ea motiua, licet non ſuadeant euidenter reuelationem factam eſſe, ſuadere tamen euidenter poſſe prudēter credi propter ipſa motiua reuelationem factam eſſe omnimoda certitudine & adhæſione firma ex parte intellectus.

68 Vrgebis adhuc, motiua illa humana ſæpè fallunt, vt patet in ruſtico, qui mouetur ex prædicatione Parochi, à quo ſæpe fallitur, ergo non poteſt prudenter moueri ad credendum ſine formidine propter illa motiua, ſed propter ſolā reuelationem Dei, quæ non poteſt fallere. Reſpondeo, hoc etiam argumentum procedere in ſententia communi, in qua, licèt prædicatio non ſit

ratio

ratio formalis, eſt tamen motiuum reddens euidenter, & prudenter credibile myſterium ſine formidine: reſtat ergo in præſenti eadem difficultas, quomodo motiuum illud, quod ſæpè fallit ruſticum, ſit ſufficiens, vt prudenter ſuadeat credi debere myſterium ſine formidine? Cui difficultati fiet ſatis poſteà cùm agemus de iudicio credibilitatis, quod præréquiritur ad fidem. Pro nunc ſufficit, quod doctrina tradita habeat locũ per ſe loquendo; quando motiua noſtræ fidei ſufficienter proponuntur: tunc enim nullo caſu fallunt. An verò illa prædicatio Parochi ſit ſufficiens motiuum reſpectu ruſtici, vt ille pro ſuo captu prudenter iudicet, debere credi illud myſterium ſine formidine, dicemus prædicto loco: eſt enim difficultas communis in omni ſententia, vt dixi.

69 Sextò obiiciunt, quia fides chriſtiana tota deperditur per hæreſim contra vnum articulum: fides autem, quæ nititur auctoritate humana, non amittitur tota per hæreſim contra vnum articulum, vt patet experientia: nam hæreticus errans in vno, firmiter retinet alios, ergo fides, quæ nititur auctoritate humana, non eſt chriſtiana fides, ſed alia longè diuerſa. Hoc argumentum parum vrget: Reſponderi enim poteſt, ideò hæreticum errantem in vno non poſſe credere alia per fidem chriſtianam, quia ratio formalis eadem eſt in omnibus, ſcilicet authoritas Dei, & talis vel talis propoſitio reuelationis per Eccleſiam, quæ reddat illam euidenter credibilem; cùm autem detur æqualis propoſitio Eccleſiæ circa reuelationem reſpectu omnium articulorum: eo ipſo quod amplectatur vnum articulum propter illam rationem formalem, tenetur amplecti omnes ſub eadem ratione formali: hæreticus verò, licèt retineat aliquos articulos; non tamen retinet eos præcisè propter rationem formalem fidei, ſed propter aliam rationem ex ſuo cerebro inuẽtam ſcilicet quia ſibi videntur minùs rationi diſſentanei, & magis conformes ſuo captui; alioquin ſi eos crederet propter propoſitionem Eccleſiæ, cur non crederet alios propter eandem propoſitionem? de hoc tamen agemus ex profeſſo *diſp.* 17. vbi videbimus, an hæc doctrina in vniuerſum vera ſit; nam eadem eſt difficultas, etiamſi propoſitionem externam non dicas rationem formalem, ſed merum motiuum.

70 Septimò obiiciunt, quia ſi fidei aſſenſus niteretur partialiter teſtimonio hominum, ergo ſi homines contrarium docerent, deberet fidelis variare aſſenſum: hoc autem eſt contra Paulum ad Galat. 1. *Licèt nos, aut Angelus de cælo Euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico*, &c. vbi videtur Paulus velle, Galatas ita adhærere myſteriis fidei propter ſolam Dei auctoritatem, vt licèt ipſe Paulus, & omnes creaturæ, contrarium teſtificarentur, non recederent à fide. Cæterùm hoc argumentum nimium probat; nam pariter vrget contra ſententiam communem, quę propoſitionem, & rationes creatas concedit eſſe motiua ad prudenter volendum credere; ergo deficientibus illis motiuis, deficeret prudens voluntas credendi, ſine qua non poteſt elici fidei aſſenſus, vt infrà videbimus. Hæc autem motiua non ſolùm exiguntur ad fidem primò generãdam ſed etiam ad conſeruandam, vt conſtat ex Auguſtino lib. contra Epiſt. fundamenti c. 4 *Tenet me*, inquit, *in Eccleſia conſenſus omnium populorum; tenet me veritas miraculorum*, vbi apertè loquitur de conſeruatione, ſeu de perſeuerantia in fide, ad quam etiam exigit perſeuerantiam motiuorum: idem apertè c. 5 *Infirmata Catholicorum auctoritate, iam nec Euangelio credere potero; quia per eos illi crediderąm.* Et ratio eſt manifeſta, quia intellectus in conſeruatione etiam actus fidei pendet à pia affectione voluntatis imperantis aſſenſum: voluntas autem pendet à prudenti propoſitione eiuſdem intellectus dictantis propter motiua illa, obiectum eſſe prudenter credibile, ergo de primo ad vltimum, ablatis motiuis humanis, non poteſt perſeuerare fides, & per conſequens fidelis non credit etiam extendendo ſuam volũtatem ad caſum, quo motiua nõ ita ſe habuiſſent: quis enim dicat ruſticum audientem à Parocho, verbum incarnatum, & credentem; paratum eſſe velle credere etiamſi parochus retractet ſuum dictum, & fateatur ſe deceptum, cùm oppoſitum doceat perpetua experientia?

Omnes ergo debemus obiectioni reſpondere & dicere, Paulum meritò reprehendere Galatas, qui leuitate animi à fide diſceſſerant, quam ab ipſo Paulo acceperant, tot tantiſque motiuis, ac miraculis comprobatam, vt licet ipſe Paulus, vel Angelus Dei (quod impoſſibile eſſet) contrarium doceret, adhuc ſuppeterent ſufficientiſſimè motiua ad perſiſtendum in fide, nec hoc derogat firmæ adhæſioni, quia motiua, quæ regulariter antecedunt ad fidem, talia ſunt, vt prudenter homo iudicet obiectum credibile ſine formidine; quia nulla poteſt eſſe formido prudens, quod motiua illa poſſint variari, aut deficere. Quomodo autẽ ruſticus habeat talia motiua, quę mouet Parochi dictum; pendet ex alia quæſtione communi, quomodo ruſticus habeat iudicium prudens credibilitatis, quam quæſtionem iam remiſimus ad ſuum locum, quia difficultas communis eſt omni ſententiæ. 71

Octauo obiici poteſt, ex hac ſententia ſequi, fidem Chriſtianam non eſſe virtutem Theologicã: ſi quidẽ habet pro obiecto formali aliquid creatum ſcilicet teſtimonium, & rationem humanã: 72 virtus autem Theologica formaliter reſpicit aliquid diuinum, & per hoc differt ab aliis, quæ nõ ſunt theologicæ. Reſpõdetur, ad virtutem Theologicam requiri quidem quod attingat formaliter Deum, & non ſolùm vt obiectum materiale, ſed vt formale. Cæterum non requiritur, quod obiectum formale adæquatum ſit diuinum: nam licet teſtimonia humana nõ ſit ratio formalis fidei; adhuc debes fateri, reuelationem diuinã intrare rationem formalem; & tamen hæc reuelatio eſt aliquid creatum. Item licèt obiectum formale charitatis ſit bonitas diuina; adhuc cenſeo, reſpicere formaliter bona creata, quæ charitas vult Deo, quia bona ſunt, ſicut homo vult ſibi ſanitatem, quia bona eſt, de quo aliàs. Pro nunc dico, fidem reſpicere formaliter primam veritatem diuinam, tanquam rationem formalem potiſſimam, quæ licet non ſit totalis, non obeſt quominus fides dicatur pleno ore virtus Theologica.

Hæc pro illa ſententia afferri poſſunt ad ſoluenda argumenta, quæ contra illam communiter fiunt: cuiuſcumque tamen ſententia illa fuerit, probanda nobis non eſt, Tum quia negari 73 *Reprobatur illa ſententia.* non poteſt, quod ſit contra communem ſenſum Theologorum præſertim Recentiorũ, qui omnes eam reiiciunt; Tum etiam quia reſoluendum fidem noſtram ſaltem partialiter in auctoritatem

 humanam

humanum tanquam in motiuum vltimum, propter quod credimus Deum reuelaſſe incarnationem, neceſſe ſaltem eſt, quod fides noſtra non ſit adæquatè fides diuina, nec credat propter ſolum teſtimonium, & auctoritatem Dei, ſed ſolum partialiter propter auctoritatem Dei, & partialiter propter auctoritatem humanam, cùm ſola auctoritas, & teſtimonium Dei nobis non ſufficiat ex parte motiui ad credendum, niſi concurrat ſimul partialiter ex parte motiui auctoritas humana. Quare ea, quæ credimus, non credimus ſolum propter Dei teſtimonium, nec fides ſola diuina, ſeu debita Deo ſufficit nobis ad credēdum. Conſequens autem non videtur admittendum; quia ſicut de myſterio Euchariſtiæ canit Eccleſia, ſic etiam de myſteriis aliis dicere poſſet, quòd ad ea firmiter credenda, *ſola fides ſufficit*, nempe ſola fides diuina, de qua ibi eſt ſermo; vnde de omnibus myſteriis fidei dixit Auguſtinus lib. contra epiſt. fundamenti cap. 14. *quod ea credimus non hominibus, ſed ipſi Deo animā noſtram firmanti & illuminanti*, imò in iis etiam, quæ Chriſtus ipſe vt homo Apoſtolos ſuos docuerat, fidei aſſenſus non niſi ad auctoritatem ſolius Dei refertur

Ioan. 12. & 2. Matt. 11. vltimo ab ipſo Chriſto, Ioan. 12. *Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me.* & cap. 2. *Doctrina mea non eſt mea*, & Matth. 11. *Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in Cœlis eſt.* Debemus ergo obiectum formale fidei diuinæ tale aſſignare, vt vltimò reſoluatur fides in auctoritatem ſolam Dei reuelantis, & vt dicere poſſimus verè, nos credere ſoli Deo, & propter ſolam auctoritatem, & teſtimonium Dei: quod dicere non poſſemus, ſi deberet concurrere partialiter vt motiuum intrinſecum vltimum noſtræ fidei auctoritas humana. Videamus ergo, quomodo reſoluenda ſit fides noſtra in hoc ſolum motiuum diuinum, & in primis, quomodo reſoluatur in veracitatem Dei, in quo non eſt tanta difficultas, & poſtea quomodo reſoluatur etiam ſemper in teſtimonium diuinum, in quo eſt punctus difficultatis præcipuæ.

SECTIO VI.

Proponitur verior ſententia circa reſolutionem vltimam fidei, & primùm quomodo reſoluatur in veracitatem Dei.

74 ANtequam noſtram ſententiam aperiamus, obſeruandum eſt primò ex *lib. de anima*, omnem aſsēſum mediatum ſeu quo vni obiecto aſſentimur propter aliud, eſſe diſcurſiuum ſiue formaliter, ſiuè virtualiter. Diſcurſus formalis appellatur, quando ex præmiſſis realiter diſtinctis infertur realiter actus concluſionis per realem illationem vnius ex alio: vt cum dico *Omnis homo eſt animal; Petrus eſt homo, ergo Petrus eſt animal.* Diſcurſus verò virtualis eſt, quando vnico actu attingitur obiectum concluſionis & præmiſſarum, inferendo vnum ex alio, vt ſi vnicò actu dicas: *Petrus eſt animal quia eſt homo* in vtroque autem caſu aſſenſus concluſionis habet pro ratione formali obiectum principij, ſiue realiter diſtincti, ſiue ſolùm virtualiter. An verò aſſenſus concluſionis intrinſecè terminetur ad obiectum principiorum: an verò ſolùm extrinſecè ob ea determinetur, quæſtio eſt quam tractaui etiam in lib. de anima: vbi docui aſſenſum concluſionis ſemper terminari intrinſecè ad obiecta præmiſſarum, ſiue detur diſcurſus virtualis, ſiue etiam formalis; nam ſicut omnis electio medij attingit intrinſecè bonitatē finis, propter quem eligitur medium: ita omnis concluſio attingere etiam debet intrinſecè veritatem principij, propter quod aſſentitur obiecto concluſionis. Cæterùm in præſenti quæſtione parum refert, vtro modo opineris in hac controuerſia; nam in omni ſententia debes dicere concluſionem reſpicere ſiue intrinſecè, ſiue extrinſecè veritatem principij, propter quam aſſentitur tanquam rationem formalem aſſentiendi.

Aſſenſus mediatus eſt diſcurſiuus ſiue formaliter ſiue virtualiter.

Obſeruandum ſecundò, in omni diſcurſu ſiue 75
formali, ſiue virtuali debere interuenire explicitè, vel implicitè duo principia, ex quibus inferatur obiectum concluſionis; nam licèt in argumentatione vocali ſæpius vtamur enthimemate; ſupplendo breuitatis cauſa vnam præmiſſam: cæterùm in argumentatione mētali, vbi intellectus ex veritate principiorum conuincitur, vel mouetur ad aſſentiendum concluſioni, neceſſe eſt interuenire vtramque præmiſſam ſaltem implicitè: quia omnis bona illatio fundatur in cōnexione medij cum vtrâque extremitate, ergo debet præcognoſci connexio medij cum duobus extremis, ante cognitionem connexionis extremorum inter ſe. Dixi tamen, hanc duplicem cognitionem interuenire ſaltem implicitè: quia quandoque contingit, principium aliquod ita eſſe per ſe notū, vt magis videatur ſupponi ab intellectu, quàm exprimi, vt ſi dicas *maius eſt cubiculum quam domus, quia eſt pars domus*: videtur ſanè colligi concluſio ex vnico principio ſcilicet, quia cubiculum eſt pars: ſed reuera ſuppletur aliud principium: *totum eſt maius ſua parte*: quod quia eſt valde notum, continetur ibi valdè implicitè: adeo vt vix videatur haberi notitia actualis illius; nam licet reuera adſit actu aliqua notitia, eſt tamen adeo tenuis, vt vix poſſit percipi, niſi cum maxima reflexione.

In omni diſcurſu debent interuenire duo principia.

Hinc infero, ſi quidem aſſenſus fidei, quo cre- 76
dimus incarnationem, eſt aſſenſus mediatus, & continet illationem, & diſcurſum, vel formalem vel ſolùm virtualem (dē quo infrà diſputabimus) quando quærimus rationem formalem huius aſſenſus; idem eſſe, ac inquirere principia obiectiua, ex quibus infertur per fidem myſterij incarnationis: nec poſſe nos inquirere, quæ ſit ratio formalis huius aſsēſus, quaſi illa ſit vnica, & ſimplex obiectiuè; ſed debere inquirere, quæ ſint rationes formales, ſeu præmiſſæ, ex quibus implicitè, vel explicitè infertur aſſenſus incarnationis: quodcunque enim principium vnicum aſſignaueris, non erit ſufficiens, per ſe ad inferendam incarnationem, niſi aliud principium ſubſumas: nam ſi dicas: *Deus eſt ſumma veritas*: non infers benè: *ergo verbum carnem aſſumpſit*: niſi ſubſumas: *Deus hoc reuelauit*. & è contra, licèt dicas: *Deus hoc reuelauit*: non infers benè ita eſſe, niſi ſupleatur alia cognitio, qua dicas: Deum eſſe ſummam veritatem, ſeu eius reuelationem eſſe infallibilem; vt notauit benè P. Vaquez 1. *tom. in 1. part. diſp. 5. num. 5.* Videatur etiam Suarez in præſenti *diſp. 3. ſect. 2.*

Aſſenſus mediati rationē formalē quærere, quia ſit

His ſuppoſitis, facilè erit iam aſſignare ratio- 77
nem formalem obiectiuam fidei: nam ſi benè attendamus, aſſenſus fidei fit per hunc diſcursū ſiue formalem, ſiue virtualem (de quo infra)

Aſſenſus fidei per quem fiat diſcurſum.

Reuelatio

Reuelatio diuina fallere non poteſt: Deus autem reuelauit verbum eſſe hominem, ergo verbum eſt homo: quæ omnia vnico actu poſſunt attingi ſi dicas: *Verbum eſt homo, quia Deus reuelauit, & reuelatio Dei infallibilis eſt*. Ecce vtrumque principium formale proximum, cui formaliter, vel virtualiter innititur fidei aſſenſus. Reſtat nunc difficultas in examinando vtroque illo principio, an quodlibet illorum ſit immediatum, & per ſe notum, an verò mediatum, & cui propter alia principia aſſentiamur, vt ſic tandem veniamus ad prima principia, in quæ vltimo reſoluitur fide aſſenſus. In hac ergo ſectione examinabimus naturam illius prioris propoſitionis: *reuelatio diuina fallere non poteſt*: in ſectione verò ſequenti examinabimus alteram: ſcilicet, *Deus hoc reuelauit*, vt ſic per ſingulas partes ſeorſim fidei reſolutio clarior fiat.

78 Illa igitur prior propoſitio, qua dicimus reuelationem diuinam eſſe infallibilem, æquiualet omnino huic. *Deus eſt ſummè verax*, ſeu *Deus eſt prima veritas* pro quo aduerte, nomine *primæ veritatis* in præſenti non intelligi primam veritatem in eſſendo, ſeu veritatem tranſcendentalem communem omnibus entibus, vt aliqui intellexerunt, ſed primam veritatem in cognoſcendo & in dicendo, ſcilicet perfectionem illam diuinæ ſapientiæ, qua Deus habet à ſe non poſſe vlla ratione falli in cognitione obiecti, & alteram perfectionem ex parte voluntatis, qua Deus habet non poſſe mentiri, nec dicere oppoſitum illius quod cognoſcit: totum hoc includitur in illa propoſitione: *Deus eſt prima & ſumma veritas*.

79 *Fides quod attributum diuinum formaliter reſpiciat, an ſupremum dominium Dei?* Pro quo aduerte iterum varias referri Doctorum ſententias in aſſignando hoc attributo diuino, quod reſpicit formaliter fides. Aliqui enim dicunt, eſſe ſupremum dominium Dei, ideoque nos credere Deo, quia Dominus eſt: quod P. Suarez *diſp. 3. ſect. 4. num. 3.* tribuit Guillelmo Pariſienſi; ſed reiicitur ab omnibus meritò: nam fides intellectualis, de qua nunc loquimur, & non de pia voluntate credendi, non habet pro motiuo, niſi id quod ſuadeat veritatem obiecti credendi: dominium autem Dei, licet ſuadeat bonitatem obediendi, & credendi, & ideò mouere poſſit voluntatem, non tamen ſuadet veritatem obiecti reuelati.

Fidei motiuū an ſit ſumma Dei ſapientia? Alij ergo dicunt, motiuum eſſe primam Dei veritatem in cognoſcendo, hoc eſt, ſummam Dei ſapientiam, quam nihil latet, & quæ falli non poteſt. Alij è contra dicunt, eſſe veritatem Dei in loquendo, ſeu ſummam veracitatem Dei, qui mentiri non poteſt. *An ſumma veracitas?* Authores vtriuſque partis vide apud Suarez *dict. ſect. 4.* qui tamen *n. 7.* cum aliis optime docet, nomine primæ veritatis diuinæ, quā fides habet pro motiuo, intelligi vtramque perfectionem Dei, tam quæ pertinet ad ſapientiam, quæ falli non poteſt, quàm quæ pertinet ad veracitatem, quæ non poteſt mentiri, aut decipere; altera enim ſine altera non ſufficeret, ſi aut Deus ipſe decipi poſſet, aut decipere, quod docent etiam alij communiter, Coninch *diſp. 9. dub. 3. num. 24.* Granado *tract. 1. diſp. 2. num. 2. & 8.* Hurtadus *diſp. 6. ſect. 2. & 3.* & alij paſſim.

80 Dices primò, veracitas eſt virtus inclinans ad dicendum id, quod verum iudicamus: ergo veracitas ſola diuina eſt ſufficiens motiuum: qui enim credit Deum eſſe veracem, credit, quidquid Deus loquitur, eſſe iuxta iudicium diuinū. ergo credit eſſe verum, cùm iudicium diuinum non poſſit aſſentiri falſo. Reſpondetur, veracitatem ſub conceptu veracitatis connotare quidem aſſenſum loquentis, non tamen explicare, an ille aſſenſus ſit infallibilis: Si autem velis motiuum fidei noſtræ eſſe veracitatem Dei connotantem aſſenſum Dei non potentis falli, iam explicas infinitam ſapientiam Dei, & parum refert, quod explices in recto vel in obliquo: vtroque enim modo mouere poterit ad credendum obiectum reuelatum.

Dices ſecundò, veracitas ipſa Dei eſt obiectum reuelatum à Deo, & creditur propter motiuum fidei, ergo ipſa non eſt motiuum fidei. Ad hoc conſtabit poſtea, & explicabimus, quomodo ipſa veracitas poſſit mouere ad credendam veracitatem. Nunc aduerto, parum referre an æquè moueat veracitas, & ſapientia infinita Dei ad aſſenſum fidei, de quo Hurtadus *diſp. 6. ſect. 5. §. 15.* qui benè reſpondet vtramque Dei perfectionem æquè requiri, & æquè mouere ad credendum Deo, cùm altera deficiente æquè nutaret noſtra fides.

Hoc ergo ſuppoſito, quæſtio eſt, an aſſenſus circa veritatem Dei in dicendo, & in cognoſcendo, ſit immediatus, vel mediatus, ita vt debeat reſolui in aliud motiuum. 81 *Aſſenſus circa veritatem Dei in dicendo, & in cognoſcendo an ſit immediatus, vel mediatus.* Quæſtio autem poteſt eſſe duplex. Prima, an prima veritas debeat ſupponi credita per ipſam fidem, & per conſequens debeat reſolui in teſtimonium Dei dicēntis, ſe eſſe primam veritatem. Secunda quæſtio eſſe poteſt, an debeat ſaltem reſolui in aliud medium per quod cognoſcamus hanc perfectionē Dei, an verò immediatè, & ex ipſis terminis cognoſcatur.

Quoad primam quæſtionem prima ſententia eſt, primam Dei veritatem debere ante aſſenſum fidei præſupponi cognitam per lumen naturæ. Pro hac ſententia P. Suarez *diſp. 3. ſect. 6. num. 2.* affert Altiſiodorenſem *lib. 3. ſumma tract. 3. c. 2. quæſt. 2.* & fauet Caiet. *in cap. 11. epiſt. ad Hebr.* dicens, non eſſe neceſſarium credere per fidem Deum eſſe ad credenda alia de Deo, & hac *q. 1. art. 1.* dicens, fideles non differre ab infidelibus in aſſentiendo vera eſſe, quæ Deus dicit, ſed in aſſentiendo, quod hæc dicta ſint à Deo. Fauet etiā P. Coninch *diſp. 9. dub. 4. num. 42.* vbi id tandem videtur reducere ad notitiam, quam lumine naturæ habemus de Deo, his verbis. *Cùm itaque naturæ lumine nobis certo conſtet, Deum eſſe ſummè ſapientem, & bonum, ita vt ipſius natura repugnet aut falli, aut fallere, meritò ei de ſe teſtanti ſe ita eſſe veracem, vt omnino implicet ipſum mentiri, credimus, & quidem aſſenſu firmiori quouis alio, quem ob rationes naturales poſſumus elicere*, &c. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia aſſenſus myſterij reuelati debet reſolui, vt ſæpè diximus, in aliqua principia, in quibus intellectus vltimò ſiſtat, ne detur proceſſus in infinitum: ergo qua parte reſoluitur in auctoritatem, & veritatem Dei, debet hæc Dei ſumma auctoritas cognoſci aliunde, quàm ex reuelatione, alioquin hic ipſe aſſenſus reſolui deberet rurſus in veracitatem Dei dicentis, ſe eſſe veracem: debet ergo veracitas Dei aliunde cognoſci, quàm per ipſam fidem, vt poſſit mouere ad credendum Deo.

82 Secunda ſententia contraria docet, primam Dei veritatem prout mouet ad credenda myſteria, debere cognoſci, & credi per ipſam fidem, & quia Deus reuelat ſuam veracitatem. Ita cum alius,

aliis P. Suarez *dict. diſput. 3 ſect. 6. num. 4.* qui *n. 8.* fatetur, hoc eſſe magnum fidei myſterium, quod fides, licet non videat clare obiectum, neque rem creditam, nihilominus non accipiat obiectum ſuum vt in illo per ſe nitatur tanquam cognitum per aliud lumen, ſed ſua virtute, & efficacia credat illud: quod variis modis explicare, & ſuadere conatur.

Ego exiſtimo aſſenſum illum de ſumma Dei auctoritate, qui ad credenda myſteria reuelata deſeruit, debere quidem eſſe ſupernaturalem, & elicitum ab eodem habitu fidei infuſæ, in quo cum ſecunda ſententia conuenio: nego tamen debere, aut poſſe eſſe propter reuelationem talis obiecti, ſed debere ſupremam Dei auctoritatem aliunde cognoſci, vt poſſit ad credenda alia propter reuelationem mouere: in quo primæ ſententiæ conſentio, quod quidem vtrumque olim docui, & poſtea amplexus eſt P. Hurtado *diſp. 7. ſect. 6. §. 90.* licèt in aliquo à nobis diſſenſerit, vt poſtea dicam.

Prima Dei veritas debet aliunde cognoſci, quàm ex ſola reuelatione, vt poſſit ad aliorum articulorum aſſenſum mouere.

Porrò primam Dei veritatem debere aliunde cognoſci, quàm ex ſola reuelatione, vt poſſit ad aliorum articulorum aſſenſum mouere, ex eo probari videtur, quia alioqnin incidimus in circulum inexplicabilem: nam ſi incarnationem credis, quia Deus eſt ſummè verax, & id reuelauit, & rurſum Deum eſſe ſummè veracem credis, quia Deus id de ſe reuelauit, quæro, cur credas Deo dicenti, ſe eſſe ſummè veracem? Dicis, quia Deus eſt ſummè verax: Ecce Deo dicenti credis ſummam eius veracitatem, quia ipſe eſt ſummè verax, & rurſus hoc totum credis, quia Deus dicit, ſe eſſe ſummè veracem: quod quantumcunque explicetur, totum eſt ludere verbis, cùm nunquam reducatur aſſenſus ad aliquem aſſenſum immediatum alicuius obiecti, cui non propter aliud ſed propter ſe ipſum aſſentiamur, quod tamen in omni aſſenſu intellectuali neceſſarium eſſe ſuprà oſtendimus.

83 Confirmarique poteſt; nam licet non eſſet reuelatum in particulari Deum eſſe primam veritatem, adhuc poſſent reuelari alia myſteria, & credi per fidem: imo ad aſſentiendum, quod Deus ſit prima veritas parum iuuant miracula in confirmationem fidei patrata; hæc enim ſolùm teſtantur Deum reuelare myſteria fidei; non verò eſſe veracem: finge namque Deum eſſe mendacem; adhuc poſſet operari miracula ad captandam ſibi fidem apud homines. Quod ergo Deus ſit prima veritas, habetur independenter à reuelatione, ſicut cognoſcitur etiam Deum eſſe iuſtum, bonum, ſanctum &c. quare, qui de hac veritate dubitaret, non poſſet ex vi miraculorum ad fidem allici, ſed deberet prius ratione, vel alia via de ſuo errore conuinci, vt bene docuit Altiſiodor. *dicto lib. 3. ſumma tract. 3. c. 2. q. 1.* licet malè indicet illam eſſe debere cognitionem naturalem, & in hoc fortaſſe ſenſu dixit Caiet. *in præſenti ar. 1.* fideles non differre per ſe ab infidelibus in aſſentiendo vera eſſe, quæ dicit Deus ſed in hoc quod fideles credunt hæc eſſe dicta à Deo, quod infideles non credunt. Idem debent ſupponere omnes, qui negant poſſe ſimul eſſe ſcientiam & fidem de eodem obiecto; nam qui euidenter ſcit Deum eſſe veracem, non poteſt ſimul habere cognitionem obſcuram de eadem veracitate Dei. Vnde S. Thom. *in præſenti q. 1. art. 5. ad 3.* apertè fatetur de iis, quæ præexiguntur ad credenda reuelata non eſſe propriè fidem apud omnes, & tamen ſimul poteſt ille Philoſophus credere alia myſteria, ergo tunc non fundat fidem in veracitate Dei obſcure cognita, ſed in eadem euidenter cognita per eundem actum ſupernaturalem, quo credit myſterium reuelatum. Denique idem videtur ſupponere Coninch. *in præſenti diſp. 9. n. 42.* vbi de aſſenſu circa veracitatē Dei poſt tentatas alias vias ſic cōcludit. *Cùm itaque naturæ lumen nobis certo conſtet Deum eſſe ſummè ſapientem, & bonum, ita vt ipſius naturæ repugnet, aut falli aut fallere, merito ei de ſe teſtanti, ſe ita eſſe veracem, vt omnino implicet ipſum mentiri credimus, & quidem aſſenſu firmiore quouis alio, quem ob rationes naturales poſſumus elicere, quia fides eſt quauis ſcientia naturali certior.* in quibus verbis non videtur excludere notitiam, quam de veracitate Dei habemus, ſed eam videtur poſtea eleuare per habitum fidei, vt certior, & firmior fiat.

Addo vlteriùs, hunc aſſenſum circa ſummam Dei auctoritatem aliquando eſſe euidentem: multi enim de hoc obiecto euidentiam habent: quod etiam amplexus eſt Hurtado *dicta ſect. 6.* An verò ſit mediatus, quatenus ſaltem hanc Dei perfectionē colligit ex aliquo alio medio præter reuelationem. Aliqui dicunt, colligi ex deitate ex qua prouenit attributū infallibilitatis diuinæ in cognoſcendo, & veracitas ſumma in loquendo, atque ideò deitatem eſſe vltimum, in quod ex hac parte reſoluitur noſtra fides tanquam in motiuum formale vltimum, credimus enim Deo, quia eſt ſumma veritas, & credimus eſſe ſummam veritatem, quia eſt Deus. ita Aureolus *apud Capreolum in 3. diſp. 24. art. 2. circa finem.* Huius autem argumenti vim non effugiunt qui dicunt ſcientiam infinitam Dei non diſtingui ab eius eſſentia etiam ratione ratiocinata, vt bene obſeruauit Hurtadus *diſp. 6. ſect. 4. n. 38.* quia ſaltem veracitas Dei, quæ pertinet ad voluntatem, diſtinguitur ratione, atque etiam virtualiter ab eſſentia, & intellectione, quare iam motiuum vltimum fidei non erit auctoritas Dei quatenus includit veracitatem, ſed ſola deitas. 84

Aſſenſus circa ſummam Dei veritatem aliquando eſt euidens.

Reſpondet Suarez *diſp. 3. ſect. 4 n. 8.* deitatem, licèt re ipſa ſit ratio, cur Deus ſit prima veritas, hanc tamen rationem non conſiderari à fide: ſicut licèt paries ſit coloratus eo quod habeat mixtionem quatuor qualitatum, viſus tamen ſiſtit in ratione coloris, & non conſiderat mixtionem illam qualitatum. Hæc ſolutio non ſatisfacit, nec exemplum videtur ſatis ad rem, quia intellectus, vt vidimus, non poteſt aſſentiri alicui obiecto niſi vel immediatè ex connexione terminorum, vel mediatè propter aliud: ergo quando intellectus iudicat Deum eſſe ſumme veracem, vel hoc habet ex ipſis terminis, vel debet recurrere ad deitatem tanquam ad rationem propter quam iudicat Deum eſſe veracem: ſi ergo deitas à parte rei eſt ratio; cur Deus ſit infinitè verax, illa etiam debet eſſe ratio aſſentiendi veracitati; intellectus enim non videt veracitatem in ſe, ſed neque eſt connexio immediata inter terminos, quia per te Deitas eſt ratio coniungendi illos duos terminos à parte rei, ergo intellectus non poteſt illi propoſitioni aſſentire ex connexione immediata. Vnde apparet, exemplum viſus & coloris non ſatisfacere; quia viſus tendit immediatè in colorem, quare licet color habeat aliam cauſam ſui, non oportet eam attingi à potentia viſiua: at verò intellectus non videt veracitatem Dei in ſe, nec 85

per

per ſe agnoſcit connexionem immediatam inter ipſam & Deum, ergo debet agnoſcere mediatam, & per conſequens debet aſſentiri vltimò propter deitatem, quæ eſt ratio veracitatis.

86 Aliter reſpondet Hurtadus, qui relatis & impugnatis aliorum ſolutionibus, tandem *dict. ſect.* 4 3. 41. *& ſequentibus* dicit, aſſenſum illum eſſe ſupernaturalem, & immediatum abſque alio medio, aut motiuo, quod reſpiciat. Pro quo ſupponit id, quod dixerat *ſect.* 3. intellectum noſtrum, quando aſſentitur concluſioni alicui propter medium, vel præmiſſas, licet prima vice non poſſit aſſentiri, niſi mediatè propter præmiſſas; poſtea tamen relinqui ex hoc aſſenſu in intellectu ſpeciem repræſentantem immediate obiectum concluſionis, qua ſpecie poſtea ſine vlla prorſus memoria præmiſſarum, poſſit cognoſcere obiectum concluſionis, & ei aſſentiri immediate. Quamuis ergo intellectus prima vice aſſenſum præbuerit, & deduxerit veracitatem Dei ex infinita eius perfectione, & deitate; poſtea tamen remanet iam ſpecies immediatè repræſentans ipſam veracitatem, ita vt hac ſpecie ſine memoria diſcurſus, aut medij præcedentis, poſſit intellectus iudicare, Deum eſſe ſummè veracem. Poſtea verò; quando eliciendus eſt actus fidei, Deus loco illius ſpeciei naturalis infundit aliam ſupernaturalem repræſentantem veracitatem Dei eodem modo, quo repræſentabat ſpecies naturalis relicta ex primo diſcurſu; qua ſpecie vtitur habitus fidei ad eliciendum aſſenſum ſupernaturalem immediatum circa veracitatem Dei ſimilem aſſenſui naturali, quem cum ſpecie illa naturali potuiſſet elicere intellectus. Hæc eſt Hurtadi ſententia, quam latiùs probauerat *ſect.* 3 ad probandam fidem non cognoſcere veracitatem Dei ex creaturis, licèt prima vice intellectus non potuerit illam cognoſcere, niſi per diſcurſum ex creaturis deductum, ſicut nec ipſam Dei exiſtentiam, vel cæteras Dei perfectiones quas tamen poſtea immediatè cognoſcit per ſpeciem ex primo diſcurſu relictam.

87 Hæc doctrina difficilis ſemper mihi viſa eſt, nec credo, obiectum illud, cuius veritatem non niſi per aliud medium aſſequi poſſumus, poſſe poſtea terminare aſſenſum immediatũ, niſi eius veritas nobis meliùs in ſe ipſa appareat, vel per intuitionem, vel per meliorem penetrationem terminorum, quos prius non ita bene penetrabamus. Quod probari poteſt primo exemplo voluntatis, quod rem hanc optimè declarat, & deſeruit ad ſoluenda argumenta illius Auctoris, vt poſtea videbimus. Nam obiectum illud, quod, quia in ipſo non apparet bonitas abſoluta, non poſſumus amare ſiſtendo in ipſo, ſed amamus prima vice, & eligimus ſolùm vt medium vtile ad aliquem finem, quem amamus propter ſe; illud inquam, obiectum, quantumuis ſæpius amemus, nunquam poſtea poterimus amare propter ſe, ſed ſemper ſaltem implicitè amamus propter finem. Sic qui aſſuetus eſt ſumere medicinam amaram propter ſanitatem, quamuis poſtea non recordetur explicitè ſanitatis, quãdo medicinam illam quærit, vel emit; ſemper tamen operatur ex illo deſiderio ſanitatis, quàm implicitè, & in confuſo amat, & à qua mouetur, cum non magis poſtea quam antea inueniat in medicina bonitatem abſolutam, quam amet propter ipſam ſiſtendo in illa. Sic operarius, qui eligit laborem diurnum propter mercedem ad ſuſtentandam familiam, licèt quando actu laborat, non videatur recordari familiæ ſuſtentandæ, ſed illius operis, in quo laborat: ſemper tamen habet implicitè, & in confuſo finem illum primum præ oculis, cum illo ſecluſo, non appareat in ipſo labore bonitas propter ſe appetibilis: ideòque ſi ex charitate erga Deum, vel proximos laborem elegit, meretur continuò per totum diem, dum alium finem ſuo labori non apponit, quia ſemper operatur propter illum finem honeſtum, quem ſaltem in confuſo præ oculis habet. Similiter ergo intellectus, qui non poteſt aſſentiri vnquam obiecto, niſi apparenti vt vero, non poteſt ei aſſentiri, niſi appareat verum in ſe, vel in alio; alioquin vt ſæpe diximus, poſſet ex imperio voluntatis credere, quod ſidera ſint paria, abſque vllo fundamento. Cùm ergo obiectum concluſionis non appareat verum in ſe, & ex terminis, nec illi præſtitus fuerit aſſenſus, niſi quia eius veritas apparuit in medio; non poteſt poſtea intellectus ei aliter aſſentiri, niſi denuò eius veritas incipiat in ſe ipſa apparere.

Quod probare poteſt rurſus ſecundò ad hominem contra illum Auctorem: quia ſicut auctoritas Dei ex ſpecie ſemel relicta poteſt cognoſci, & credi ſine memoria ſui motiui, & omnis concluſio ſine memoria præmiſſarum; ita in eius ſententia ex aſſenſu primo circa Trinitatem propter auctoritatem Dei reuelantis relinquitur ſpecies Trinitatis, qua cognoſci & credi poſſit Trinitas ſine vlla memoria reuelationis, qui actus poſteriores circa Trinitatem adhuc erunt veri actus fidei, ſicut primus, vt tandem fatetur idem Hurtadus *diſp.* 8. *ſect.* 4. & meritò, quia alioquin ferè nunquam eliceremus actus fidei, ſi ſolus primus aſſenſus, & non alij eſſent actus fidei. Ex hoc autem arguere poſſumus: quia omnes actus fidei circa myſteria reuelata debent habere motiuum fidei, nempe veracitatem Dei, ſicut omnes actus charitatis debent habere motiuũ charitatis: alioquin actus illi non erunt Theologi, ſi non habent aliquod obiectum formale diuinum, quale non habebunt actus, quibus credimus mortem omnium filiorum Adæ, carnis reſurrectionem, & alia ſimilia, niſi tendant in veracitatem Dei, quæ eſt aliquid diuinum. Et quidem non benè audiret apud Theologos, qui diceret, fideles, quando communiter credunt hæc myſteria, non moueri ab auctoritate Dei ad ea credenda: ex hoc enim videtur manifeſtè ſequi, quod quando recitamus ſymbolum, vel facimus fidei profeſſionem, credimus quidem hos articulos, ſed non credimus Deo: non enim credit Petro, qui eius auctoritate, & teſtimonio non mouetur ad credẽdum id, quod dicit Petrus. Si ergo ad hos actus authoritas Dei ſolum concurrit extrinſecè, & remotè, quatenus genuit ſpeciem, quæ poſtea repræſentat hæc obiecta, non tamen innitendo in Dei auctoritate, non credimus nunc Deo, in exercitio horum actuum. Sicut ergo veriſſimè poſtea etiam credimus Deo, dum eandem fidem retinemus, & profitemur, neque id negari poteſt; ſic fatendum eſt, quod poſtea etiam, & ſemper mouemur eodem motiuo diuinæ auctoritatis. Idem ergo dicendum eſt de aſſenſu circa ipſam veracitatem Dei, ſi eum habuimus ex motiuo deitatis, nec poſtea magis apparet ex terminis veritas eiuſdem veracitatis. 88

Denique ratio à priori eſt, quia vt ſæpe diximus, intellectus ita propendet eſſentialiter in verum, vt non poſſit etiam diuinitùs tendere per 89

aſſen

aſſenſum in obiectum, niſi appareat verum; nec poteſt apparere tale, niſi vel proponatur intuitiuè, vel ex connexione terminorum appareat veritas, vel ſaltem appareat connexio eius cum alio obiecto vero, quod appareat, vel intuitiuè, vel ex connexione terminorum. Trinitas autem nobis nec apparet intuitiuè, nec etiam ex connexione terminorum, vt conſtat: quare non poſſumus aliter ei aſſentiri, niſi eius veritas appareat connexa cum alio obiecto vero, & ideo indigemus auctoritate, & teſtimonio Dei, cum quo Trinitatis veritas connexionem habeat: ex eo autem, quod ſemel Trinitatem credideris propter auctoritatem Dei reuelantis, non magis apparet poſtea veritas Trinitatis, vel intuitiuè, vel ex connexione terminorum, quam antea, ergo non minus indiges poſtea connexione Trinitatis cum alio medio ad ei aſſentiendum, cùm ſecundùm ſe ſemper remaneat veritas illa æquè ignota, niſi per lumen aliud manifeſtetur, quale eſt lumen extrinſecum reuelationis diuinæ.

90 Multa affert Hurtadus ad perſuadendam ſuam ſententiam, quæ ex dictis facilè diſſoluuntur: primò arguit ab experientia, qua doctrinam hanc ſe fatetur didiciſſe, experimur enim nos initio indigere diſcurſu, meditatione, ponderatione motiuorum, regularum, argumentorum ad imbibendam nobis concluſionem, ſiue ſpeculatiuam, ſiue etiam practicam: poſtea tamen facile ipſi concluſioni ſemel imbibitæ aſſentiri abſque alio diſcurſo, & hoc propter ſpeciem ſui, quam reliquit obiectum cõcluſionis. Sic Mathematicus ad ſingulas demonſtrationes denuò comparandas oportet, quod euoluat, & applicet multa, & abſtruſa principia: poſteà verò earum concluſiones demonſtratas applicat ad probandum aliquid aliud, abſque eo quod meminerit principiorum omnium, quibus illas alias demonſtrationes confecit. Sic grammaticus initio ad ſcribendum ſine errore, paſſim & accuratè ſingulas applicat regulas, & præcepta: poſteà vero ſine vlla præceptorum memoria, facilè & eleganter componit; & ſic in aliis omnibus materiis, Similiter in rebus fidei experimur, nos ſæpe de Trinitate, de Eucharistia & aliis myſteriis cogitare, eaque firmiter credere, & actus religionis, charitatis, & aliarum virtutum exercere, abſque vlla memoria actuali auctoritatis & reuelationis diuinæ. Vnde & ipſam auctoritatem diuinam credere poſſumus, & communiter credimus abſque memoria motiui, & argumenti, quo eam ex infinita perfectione Dei colligimus: & tunc fit actus ſupernaturalis ab habitu fidei media ſpecie repræſentãte immediate ipſam auctoritatem ſine medio, quo prima vice indiguimus ad eam credendam. Hoc argumentum latè proſequitur, & inculcat prædictus Auctor *diſp.* 6. *ſect.* 3. & rurſus *diſp.* 8. *ſect.* 1. & 2.

91 Hoc tamen totum eandem difficultatem habet in exemplo ſuprà adducto de amore finis, & medij: nam eadem experientia teſtatur initio difficilè eligi media aliqua præſertim difficilia, & non ſine attentione, & meditatione neceſſitatis ad aſſequendum finem: poſtea verò in proſecutione ſine memoria, vt apparet, ipſius finis, proſequi nos in exequutione medij, prout operarius proſequitur per totum diem in labore, & mercator in nauigatione periculoſa, & diuturna, in quibus tamen caſibus, licet videamur nobis non habere præ oculis finem, fatendum eſt tamen ſemper adeſſe memoriam aliquam confuſam, & tenuem ipſius finis, de quo dixi latius *diſp.* 8. *de Sacramentis in genere ſect.* 5. præſertim *num.* 87. Multo igitur magis id dicendum eſt in intellectu: nam licèt poſſet vtcumque dici in proſequutione operis externi non interuenire actualem voluntatem confuſam eiuſdem finis, ſed potentiam externam operari applicatam ab appetitu ex imaginatione, quæ applicata initio fuit à voluntate, vt ex aliquorum ſententia explicuimus loco citato; in ipſis tamen operationibus intellectus, quibus aſſentimur obiectis, id dici non poteſt, cùm fieri non poſſit ex aliqua applicatione præcedente, quod intellectus actu aſſentiatur obiecto apparenti ſolùm vt falſo, vel non apparenti vt vero, nec poſſit actu apparere verum niſi vel in ſe, vel in alio, cum quo habeat connexionem. Sicut ergo Muſicus, quando acto cantat, vel pulſat fides citharæ, quantumcumque videatur diſtractus & nihil de illo cogitans, habet tamen confuſam, & tenuem aliquam attentionem ad regulas artis; alioquin ars præſens non deſeruiret iam ad muſicam illam, ſic fidelis in credendis myſteriis fidei, & quilibet alius in aſſenſu concluſionis habet attentionem tenuem ſaltem & exilem ad motiua. Nec obſtat, quod videatur eorum oblitus, habet enim ſemper memoriam cõfuſam veritatis ſibi propoſitę in obiecto, quod credit, vel iudicat, quare recordatur veritatis Euchariſtiæ cognitæ in alio obiecto cognito in ſe, & quando credit veracitatem Dei nunc propter reuelationem ipſius, habet ſpeciem confuſè repræſentantem veritatem illam in ſe apparentem, ſicut de actibus voluntatis dictum eſt.

Sed contra hanc ſolutionem arguit Secundo 92
diſp. 3. §. 22. quia memoria medij confuſa non ducit in concluſionem ſingularem, non enim habet neceſſariam connexionem cum illa, & medium non poteſt ducere in concluſionem, niſi appareat connexio medij cum ipſa. Reſpondetur facilè, memoriam medij confuſam non eſſe ſolius medij ad concluſionem in communi, ſed ad hanc etiam ad Trinitatẽ in particulari, quam credimus propter mediũ confuſe cognitũ habens connexionẽ cum veritate Trinitatis. Sicut operarius laborat propter finem confuſè cognitum, habens tamen connexionem determinatam cum tali medio, & labore in particulari, quem operarius vult; imò ſicut operarius laborãs ex charitate, vt ſubueniat pauperibus, non operatur ita confuſè ex illo fine, vt non recordetur, communiter loquendo motiui honeſti in confuſo, & apprehendat honeſtatem, & conſcientiæ approbationem in labore illo: ita fideles, quoties myſteria Euchariſtiæ v.g. vel Trinitatis credunt, non ita confuſè id faciunt, communiter loquendo, vt non recordentur in confuſo motiui diuini, ideo namque reuerenter credunt, & apprehendunt apprehenſione tenui, ibi interuenire auctoritatem ſupra humanam nec poſſe ſine irreuerentia eiuſmodi obiecta negari, quod etiam totum experientia conſtat.

Memoria medij confuſa non eſt ſolius medij ad concluſionem in communi.

Vrget Hurtado *ibidem*, quia potius prius reperitur concluſio, quam medium confuſum, ideo 93
enim nobis perſuademus, habuiſſe nos rationem aliquam, quia fixi ſumus in concluſione, vnde ex concluſione venimus in memoriam medij non è contra. Reſpondeo aliud eſſe, per quid recordemur concluſionis, aliud propter quid ei aſſentiamur. Poterit quippe aliquando contingere,

quod

quod magis diſtinctè recordemur concluſionis, quàm medij propter ſpeciem magis diſtinctam, aut intenſam; qua recordamur aſſenſus præſtiti tali concluſioni: hoc tamen non eſt aſſentiri nunc concluſioni, ſed recordari illius, ex qua memoria excitatur, & refricatur ſpecies medij ſaltem confuſa, propter quod medium confusè cognitum aſſentimur nunc iterum concluſioni. Sicut etiam operarios faciliùs recordatur operis, quod præ manibus habet, & quid in eo nunc agendum ſit, & ex ipſo opere recordatur finis, propter quem opus aggreſſus eſt: non tamen poteſt opus proſequi ſine memoria, & amore confuſo eiuſdem finis, cùm nihil poſſit actu velle, quod in ſe bonitatem appetibilem propter ſe non habet, niſi propter aliud bonum quod ſit propter ſe appetibile.

94 Arguit tertiò *ibidem* §. 23. quia prima cognitio obiecti poteſt gignere ſpeciem ſui obiecti ad alias cognitiones eiuſdem obiecti: ſic enim ſenſatio externa immittit ad phantaſiã ſpeciem ſui obiecti, & phantaſma producit in intellectu ſpeciem ſui obiecti, qua poſſit intellectus vti: ergo ſimiliter aſſenſus concluſionis habitus ex præmiſſis poterit gignere ſpeciem ſui obiecti, qua poſtea intellectus poſſit cognoſcere obiectũ concluſionis ſine præmiſſis. Reſpondeo, tranſeat totum, quod poſſit intellectus ſpecie illa inſtructus recordari, & cognoſcere obiectum concluſionis ſine medio: nego tamen, quod poſſit ei ſine medio aſſentiri: multa enim cognoſcimus, quibus aſſentire non poſſumus ex defectu medij: nam ego cognoſco quidem totum hoc obiectum, *ſidera ſunt paria*, ſed non poſſum aſſentiri ex defectu medij ſufficientis. Poterit ergo intellectus à ſpecie concluſionis determinari ad cognoſcendam concluſionẽ, & recordandum aſſenſus præſtiti: non tamen poterit aſſentiri, niſi eius obiectum proponatur vt verum, & cùm non appareat verum in ſe, & ex terminis, neceſſe eſt, quod appareat in alio, & per conſequens requiritur memoria aliqua confuſa medij ad aſſentiendum.

Intellectus nõ poteſt ſine medio aſſentiri obiecto concluſionis.

95 Arguit quartò *ibidem* §. 1. & 21. quia ſi aſſẽſus obiecti concluſionis ſemper deberet ſiſtere in medio vltimo per ſe cognito, nulla eſſet diſtinctio ſcientiarum: omnes enim humanæ ſcientiæ oriuntur ex cognitione habita per ſenſum, quare Metaphyſica, Phyſica, & aliæ omnes haberent idem obiectum formale, nempe accidentia ſenſibilia, quæ ſola cognoſcuntur per ſenſum, & ex quorũ notitia progredimur ad omnia alia inueſtiganda: quare nulla ſcientia haberet pro obiecto primario ſubſtantiam, aut Deum, ſed omnium ſcientiarum obiectum formale eſſent ſola accidentia ſenſibilia. Fatendum ergo eſt, poſt primam cognitionem concluſionis relinqui ſpecies, quibus poſſimus cognoſcere eius obiectum ſiſtendo in ipſo, & ideo dicimus, hanc propoſitionem, *homo eſt animal rationale*, eſſe immediatam, & ex ipſa alias demonſtrari, quamuis ipſa etiam prima vice per aliquod medium demonſtrata fuerit per accidentia.

96 Hoc argumentum tangit quæſtionem Philoſophicam de diſtinctione Scientiarum, de qua dixi in Philoſophia, & ex ibi dictis breuiter nunc reſpondeo, inprimis retorqueri poſſe argumentum, quia ſi obiectum formale eſt id, quod licèt prima vice per aliud demonſtratur, poſtea tamen ex ſpecie relicta cognoſcitur iam ſolum ſine ſuis præmiſſis, ſequitur malè aſſignari obiecta formalia Scientiarum, in ſingulis enim tot erunt obiecta formalia; quot ſunt obiecta omnium concluſionũ, cùm ſingula illa obiecta cognoſci poſſint poſtea per ſe ſine ſuis præmiſſis, quare Phyſica tot habebit obiecta formalia, quot ſunt in ea concluſiones etiam de vltimis paſſionibus & effectis. Dico itaque, Scientias non debere ſemper differre inter ſe penes totum obiectum formale adæquatum; nam ex eadem propoſitione diuerſæ ſcientiæ inferunt diuerſas concluſiones ad ſuum finem deſeruientes, v. g. ex eo quod homo ſit riſibilis animaſtica infert duas concluſiones philoſophicas, Theologia verò ex eodem principio infert Chriſtum eſſe riſibilem. Item ex eo quod piper ſit calidus virtualiter, Philoſophia infert contrariari niui, in operando, Medicina verò ex eodem principio infert, eſſe vtile ad curandos morbos contractos ex nimio frigore. Imò ideo aliæ dicũtur ſcientiæ aliis ſubalternatæ, quia vtuntur pro præmiſſis ad ſuas concluſiones propoſitionibus ab alia ſcientia probatis, & in eo ſenſu dicitur communiter, Medicum incipere, vbi deſinit animaſticus, quia nimirum aſſumit ad ſuas concluſiones probãdas, propoſitiones illas, quas ſupponit ab animaſtico probatas. Non ergo differunt ſcientiæ ſemper penes obiectum formale adæquatum, licèt plerumque differunt penes inadæquatum. Singulæ enim ſcientiæ ſubſumere ſibi ſolẽt præmiſſas alias peculiares, quæ ab aliis ſcientiis non probantur. Sic Theologia vltra principium naturale aſſumit aliud principium reuelatum ad colligendam concluſionem Theologicam. Sic medicus vltra principiũ Phyſicum de temperamento talis herbæ, aſſumit morbum hunc ortum eſſe ex frigore nimio, vnde concludit curari debere applicata tali herba calida. Aliquæ etiam ſcientiæ aſſumunt principia aliqua, quæ per accidentia ſenſibilia cognita non probantur: v. g. *quodlibet eſt, vel non eſt. Nihil poteſt ſimul eſſe, & non eſſe. Totum eſt maius ſua parte*, & alia ſimilia. Quare principia ad demonſtrationes Mathematicas non oportet communiter per accidentia ſenſibilia probari, ſed ex ipſis terminis lumine naturæ manifeſta ſunt. Differentia tamẽ & diſtinctio Scientiarum, quæ communiter vt diſtinctæ traduntur, potiſſimè deſumitur ex obiecto materiali principali, & adæquatu attributionis, cuius perfectam, & exactam notitiam Scientia illa intendit: ſiue ad hoc diuerſis omnino, ſiue aliquando eiſdem principiis ſaltem partialiter vtatur, quibus aliæ Scientiæ vtuntur. Sic Medicina vna Scientia dicitur, quia tota eſt in danda notitia curandi hominis. Sic Philoſophia moralis vna dicitur, quia tota eſt in regulis docendis ad dirigendos mores. Sic Phyſica vna dicitur, quia tota eſt in acquirenda notitia corporis naturalis. Sic Metaphyſica dicitur vna, quia tota agit de ente in communi, vel immateriali, & vltra naturam phyſicam. Sic Aſtrologia, quæ tota eſt in inueſtigandis motibus cæleſtibus, ſic Logica, quæ tota eſt in dirigendis operationibus intellectus ad acquirendas Scientias, & ſic de aliis, quæ licet ſingulæ poſſent ſubdiuidi in alias, v. g. Phyſica in eam, quæ agit de corpore animato, & in eam, quæ agit de corpore communi, placuit tamen diuiſionem facere in tot, & non plures ſcientias, aſſignando ſingulis limites, & ſphæram latam, quæ tamen abſque confuſione ad certum tempus, & methodum reduci poſſet, in quo negari non poteſt arbitrium

Scientiæ non debent ſemper differre inter ſe penes totum obiectum formale adæquatũ.

prudentis locum habuiſſe. Cùm phyſicè loquendo non minus diſtingui poſſit pars, quæ tractat de corpore animato, à parte, quæ tractat de elementis, quàm Phyſica ipſa ab Aſtrologia. Non eſt enim idem ſimplex habitus quoad entitatem phyſicam, qui habet pro obiecto elementa, & qui ſpeculatur eſſentiam, & proprietates animæ rationalis; ſed ſingulæ ſcientiæ naturales coaleſcunt ex pluribus habitibus partialibus, vt ſuppono ex proœmio Logicæ. vbi de hoc fuſius egi.

97 Cùm autem habitus intellectualis in mea ſententia non ſit aliud, niſi ſpecies benè coordinatæ & diſpoſitæ, hinc fit, habitus diuerſarum ſcientiarum diſtinctos ſemper eſſe, cum ſingulæ ſcientiæ addant motiua aliqua diuerſa ſaltem immediata, & ferè ſemper etiam remota. Quando verò duplex ſcientia haberet motiuum aliquod partiale vtrique commune, non eſt inconueniēs, quod ſpecies illius motiui vtrique ſcientiæ poſſet eadem deſeruire, & per conſequens habitus quoad illam partem non eſſet diſtinctus: præcipua enim ſcientiarum diſtinctio, vt diximus, non deſumitur ex diſtinctione adæquata totius motiui, ſed ex diſtinctione obiecti attributionis, ad cuius notitiam comparandam ordinātur omnia, quæ in tali ſcientia traduntur: Aduerto denique ex hac doctrina non ſequi quod omnes ſcientiæ habeant idem formale obiectum, nempe accidentia ſenſibilia: tum quia aliquando ſcientia fundatur in propoſitionibus ex terminis cognitis, vt diximus: neque enim præcepta Logicæ, v. g. fundantur in cognitionibus ſenſibilium accidentium: tum etiam quia ſcientiæ, quæ fundantur in experientia ſenſuum, & de quibus dici ſolet, quod experientia generat ſcientiam, fundantur tamen in cognitione experimētali diuerſa diuerſorum accidentium. Nam animaſtica fundatur in cognitione accidentium, & operationum vitalium, Medicina in cognitione effectuum diuerſarum herbarum, vel rerum ad ſanitatem vtilium, & ſic de aliis: quæ accidentia cùm ſint diuerſa, poſſunt diuerſas cognitiones & ſcientias fundare; Quando verò dicuntur propoſitiones per ſe notæ illæ, *homo eſt animal rationale, equus eſt animal hinnibile*, & ſimiles, adducuntur quidem exempli gratia: vel quia proximè accedunt ad per ſe notas. Nam in rigore principia ratiocinandi, & hinniendi colliguntur ex ipſis operationibus, quas experimur, ſicut ex calefactione, quam ſentimus, colligimus ignem eſſe calefactiuum, ſed tamen in vſum ſcholæ, illæ etiam propoſitiones dicuntur per ſe notæ, quia nulli hominum oportet eas probare, cùm à nemine negentur.

Habitus intellectualis non eſt aliud niſi ſpecies bene coordinata, & diſpoſita.

98 Arguit 5. *diſp.* 8. *ſect.* 1 §. 5. quia ſi ad ſingulos actus, quibus credimus myſteria, oporteret repetere actualem cognitionem motiui, & medij, oporteret, quoties adoramus Euchariſtiam, dicere mente noſtra: *Omne, quod Deus dicit, eſt verum, quia habet auctoritatem infinitam, & infallibilem; Deus autem dicit. Chriſtum eſſe in Euchariſtia, & adorandum eſſe: quare volo illam adorare.* Quod totum repetendum eſſet, quoties datur pauperi eleemoſyna, quoties colitur feſtum, &c. quare omnia videntur eſſe contra experientiam. Hoc tamen argumentum totum procedit contra voluntatem etiam, in qua eadem repetitio motiuorum facienda eſſet: quoties citharedus, v. g. pulſat citharam propter mercedem, in ſingulis motibus manus deberet dicere, volo mouere digitos in hanc partem, quia talis motus neceſſarius eſt, vt conſonus fiat ſonus, qui ſonus neceſſarius eſt nunc ad ſatisfaciendum meo muneri, & obtinendam mercedem promiſſam, quæ merces vtilis eſt ad alendam meam familiam. Cùm enim voluntas nihil poſſit actu velle, niſi appareat bonum in ſe, vel vtile ad aliud, quod ſit bonum in ſe, totum illud requiritur, vt voluntas inueniat bonum aliquod, in quo ſiſtat, & propter quod velit hunc motum manus, in quo non apparet, niſi bonum vtile ad aliud, imò nec ipſa merces eſt bona, niſi vt vtilis ad aliud. Sicut ergo fateri debemus in iis actionibus repetitionem motiuorum, non explicitam, ſed implicitam, confuſam, tenuem, & impercepribilem; ſic non eſt mirum, ſi in ſingulis operibus bonis, quę ex fide fiunt, adſit memoria implicita, & tenuis motiuorum fidei, propter quæ æſtimatur bonum illud opus ad ſalutem æternam. Hæc quippe eſt virtus intellectus & voluntatis, vt vno actu breuiſſimo, & ſubtiliſſimo attingat compendiosè totam illam ſeriem motiuorum, quæ ſingula antea cogitata, & volita fuerant.

Hæc omnia dicta ſunt ad impugnandum modum illum nouum, quo hic Auctor effugere voluit argumentum Aureoli probantis aſſenſum veracitatis reſolui vltimò in deitatem, ex qua perfectio illa Dei colligitur. Nunc ergo ex propria ſententia dicimus, in primis non multum referre, quod aſſenſus ille reſoluatur vltimò in deitatem, vt in motiuum ſuadens Deum eſſe ſummè veracem: nō enim ideo minus erit Theologicus, cum habeat pro obiecto formali vltimo ipſam naturam diuinam. Neque obſtat, quod communiter dici ſoleat motiuum formale fidei eſſe Dei veracitatem, vel auctoritatem: communiter enim explicare ſolemus motiuum proximum, quandiu non interrogamur de vltimo ſic quærenti, cur domo exeas? reſpondes, vt emam medicinam: quia illud eſt motiuum proximum, quamuis ſanitas ſit motiuum vltimum Et in hac eadem fidei reſolutione doctores communiter dicunt, aſſenſum circa Incarnationem reſolui in has duas propoſitiones, *omnis reuelatio Dei eſt verax*, ſeu *quidquid Deus dicit, eſt verum, & Deus dixit Incarnationem*: quarum propoſitionum prima non eſt vltimum motiuū, ſed debet reſolui in illam aliam, *Deus eſt ſumma veritas*: alioquin non reſolueretur fides in aliquod obiectum formale, & motiuum increatum, nam reuelationis Dei veritas non eſt aliquid increatum. Sic ergo licèt aſſignetur pro motiuo veracitas Dei, non tollit, quòd hæc reſoluatur in ipſam naturam diuinam, tanquam in vltimum motiuum. 99

Non multum refert quòd aſſenſus fidei reſoluatur vltimò in Deitatem, vt in motiuum ſuadēs Deum eſſe ſummè veracem.

Addo tamen, poſſe defēdi, quod ipſa veracitas Dei ſit vltimum motiuum, in quod vltimo reſoluitur, & in quo ſiſtit aſſenſus fidei. Pro quo aduerto dupliciter poſſe eam perfectionem affirmari de Deo: primò abſolutè, dicendo, *Deus eſt ſummè verax*: & tunc tranſeat, id debere colligi ex alio medio, quia ſicut exiſtentiam ipſius Dei nō poſſumus in hac vita cognoſcere, & affirmare, niſi vel ex reuelatione, vel ex creaturis, ex quibus venimus in notitiam Creatoris; ſic perfectiones Dei non videmur poſſe affirmare abſolutè niſi per aliquod medium, vel reuelationis, vel alterius argumenti. Secundo modo poſſumus veracitatem Dei affirmare, non abſolutè, ſed ſolùm ſub conditione, hoc eſt, *ſi Deus loquitur, loquitur verè*; ſeu *ſi Deus eſt, eſt ſummè verax.* & hic aſſenſus non videtur 100

Veracitas poteſt affirmari de Deo, abſolutè, & ſub conditione.

videtur indigere alio medio, ſed poſſe ex apprehenſione terminorum fieri. Si enim penetrantur termini, quod ſcilicet Deus in ſuo conceptu ſit ens primum ſummè perfectum, & cumulus perfectionum & ſimul apprehendatur, quod veracitas ſumma ſit maxima perfectio naturæ intellectualis, ſtatim ex terminis conſtat, ſi ſit Deus; debere eſſe ſummè veracem, neque ad hoc affirmandum indigemus alio motiuo, vel medio. Hic autem aſſenſus conditionalis videtur ſufficere ad reſolutionem aſſenſus fidei: ſequitur enim benè incarnationem eſſe veram, ex his duobus principiis: *ſi Deus loquitur, dicit verum, & Deus de facto loquitur, & dicit incarnationem factam*. Non poſſunt enim eſſe veræ illæ duæ propoſitiones, quin ſit vera etiam incarnatio. Poteſt ergo veracitas Dei affirmata ſaltem ſub conditione eſſe vltimum motiuum partiale, in quod reſoluatur aſſenſus fidei.

101 Vnde obiter ſoluitur aliud argumentum, quod fieri poteſt contra hanc reſolutionem, quia veracitas Dei, ſicut & Dei etiam exiſtentia cognoſci non poteſt immediatè, nec reſolui vltimò in veracitatem Dei, ſed in creaturas, quæ ſunt medium affirmandi ipſam veracitatem. Ad quod argumentum Hurtadus *diſp 6. ſect. 3.* reſpondet latè ex illa ſua doctrina, concedendo, prima vice cognoſci, & affirmari veracitatem Dei ex creaturis, poſtea tamen relicta ſpecie, & infuſa à Deo alia ſpecie ſupernaturali obiecti illius concluſionis, poſſe affirmari idem obiectum concluſionis ſine memoria præmiſſarum, & immediatè, & tunc deſeruire ad fundandum aſſenſum fidei circa incarnationem, vel Euchariſtiam. Hæc tamen reſponſio impugnata à nobis eſt, & ex hoc ipſo magis impugnari poteſt: impoſſibile enim eſt, vt veritas concluſionis quæ non niſi per mediū apparuit, nec poſtea ex terminis apparet, ſed ſolùm creditur per ſpeciem relictam ex primo aſſenſu genito ex præmiſſis, magis nunc credatur, & firmiùs quam ipſæ præmiſſæ, quæ eam intellectui manifeſtarunt. Nam licèt demus, quòd poſtquam audiſti à Petro, Ioannem eſſe mortuum, & ideo & mortē ipſam credidiſti, & filium Ioannis eius hæreditatem poſſidere mortuo patre, nunc tamē fieri non poteſt, quod per ſpeciem relictā ex primo aſſenſu magis credas filium Ioānis poſſidere hæreditatem, quàm eius patrem eſſe mortuū, vel magis credas Ioannem mortuum, quàm credideris, vel credas, Petrum id dixiſſe, cum aliunde id tibi non conſtet. Similiter ergo in præſenti, ſi admittis, fidelem credere veracitatem Dei ſpecie relicta & fundata in argumento deducto ex creaturis nec aliunde obiectum illud ei conſtare, etiāſi poſtea credat ſine memoria actuali medij; non tamē poterit magis id credere, quam credat, vel crediderit veritatem ipſius medij, & per conſequens nō magis credit veracitatem Dei, quam exiſtentiam creaturarum, & earum depēdentiam à prima cauſa, quæ ipſum induxit ad credendum Deum eſſe veracem. Hoc autem concedi non poteſt, cùm firmius credamus Deum eſſe veracem, & myſteria fidei in ea veracitate fundata, quàm veritates illas philoſophicas, quæ arguunt exiſtentiam Dei, & diuinarum perfectionum. Non ergo euacuatur difficultas præſens ponendo poſtea aſſenſum illum ſine memoria medij præcedentis, cum adhuc non poſſit eſſe firmior quàm fuerit, vel eſſet nunc aſſenſus medij vnici, ſi iterum in memoriam rediret.

Faciliùs ergo iuxta ſupradicta negamus, aſſenſum illum veracitatis Dei, prout ad fundandam fidem requiritur, fundari in argumento ex creaturis deducto, ſed poteſt aliunde haberi, quatenus ex terminis conſtat, ſi Deus eſt, veracē eſſe, vel ſi Deus loquitur, vera loqui, vt explicuimus. 102

Aſſenſus veracitatis Dei prout ad fundandam fidē requiritur, nō fundatur in argumento ex creaturis deducto.

Vt tamen melius explicetur aſſenſus hic circa auctoritatem, & veracitatē Dei, examinare oportet difficultates aliquas, quæ ex dictis oriri poſſunt. Prima eſt, quia plures sūt fideles, præſertim ruſtici, qui non habent euidentiam de exiſtentia Dei: hanc enim vix poteſt eximius Philoſophus euidenter demonſtrare: & tamen ruſticus habet aſſenſum fidei ſub ratione formali fidei; ergo ratio formalis fidei non eſt veracitas Dei euidenter cognita. Reſpondeo, licèt nō habeat aliquis euidentiam de exiſtentia Dei; mihi tamen ſatis veriſimile eſſe rarò contingere, quod ſit aliquis fidelis, qui independenter à diuina reuelatione non cenſeat Deum eſſe veracem ſaltem conditionaliter modo dicto; ad hoc autem non requiritur demonſtratio, qua euidenter probetur Deum eſſe; ſed conceptus ſimplex quo intelligitur, quid ſignificetur per *li, Deus*: ſcilicet, ens quoddā ſummè bonum, & perfectum: quare verè nullus vnquam etiam relictus ſuomet lumini dubitauit, quin ſi Deus loquatur, loquatur verum: alioquin ſi de hoc dubitaret, etiamſi poſtea crederet Deum aliquid reuelare, adhùc maneret cum formidine, ne fortè Deus mentiretur, & vellet ipſum decipere. Fateor hunc ipſum aſſenſum non elici cum tanto fundamēto à ruſtico, quàm ab homine docto, qui penetrat magis neceſſariam connexionem inter Deum & primam veritatem: cæterùm fatendum etiam eſt, hominem ruſticum cum minori fundamento aſſentiri quādoque firmiùs eidem obiecto; quia quo minorem habet capacitatem ad examinandam vim rationum, eò minus formidat ab oppoſitæ partis argumentis, & ſecuriùs adhæret obiecto, & fundamenta, quæ reſpectu hominis docti non ſufficerent ad eliciendum aſſenſum ſine formidine, ſufficiunt homini ruſtico ad aſſentiendum obiecto omnino firmiter, & ſine formidine. An verò ille aſſenſus eſſet tunc euidens ſimpliciter, an ſolum ex parte ſubiecti non multum contendam: ſatis eſt, eſſe aſſenſum verum & ſine vlla formidine, vt in ipſo poſſit fundari fides.

Examinātur aliqua difficultates.

Addo tamen, ſi aliquis velit illum aſſenſum circa veracitatem Dei non eſſe clarum, ſed obſcurum, de hoc non multum eſſe contendendum: nam ſicut circa reuelationem ipſam poteſt fieri aſſenſus obſcurus, & omnino certus ac ſine formidine, ex imperio volūtatis, vt videbimus: ſic faciliùs poterit intellectus aſſentiri veracitati Dei ſine vlla formidine per aſſenſum non clarum, cum maiora præcedant motiua ad iudicandum Deum eſſe veracem, quàm Deum reuelaſſe incarnationem, & per conſequens faciliùs poſſit voluntas imperare intellectui illum aſſenſum ſine formidine circa veracitatem Dei. Ego tamen non video inconueniens in eo, quod in aliis ſaltem, ille aſſenſus, prout terminatur ad veracitatem Dei non ſit obſcurus, ſed clarus. 103

Secundò Obiicitur, quia aſſenſus, quo fides credit Incarnationem, eſt certior omni aſſenſu euidēti naturali; ergo aſſenſus incarnationis non poteſt fundari etiā partialiter in aſſenſu euidenti veracitatis Dei: probatur cōſequentia, quia concluſio non poteſt eſſe certior, quàm præmiſſa, cui innititur, 104 *Obiectio 2.*

ſnoititur, ſed è cootra principium eſt certiut concluſione. Reſpondeo, aſſenſum incarnationis eſſe certiotem omni alio aſſenſu euidenti, à quo oon pendeat ipſe aſſenſus incarnationis, ſeu qui oon eliciatur ab ipſo habitu] fidei, quæ maiot certitudo conſiſtit potiſſimum io eo quod oriatur ab habitu infuſo, & in eo quod intellectus ex imperio voluntatis firmiùs adhæret illi obiecto quàm alijs, & ex modo adhærendi aſſentitur illi ſuper omnia, vt dicemus *diſp. 3.* non tamen habet ille aſſenſus hanc maiorem certitudinem ſi comparetur cum aſſenſu euidenti, in quo fundatur, & qui elicitur ab ipſo habitu fidei; neque ex hóc ſequitur dari aliqoem aſſenſum euidentem naturalem certiorem, quam aſſeoſum fidei; quia aſſenſus ad veracitatem Dei, licèt ſit euidēs, cenſeo tameo eſſe ſupernaturalem, & elicitum ab eodem habitu fidei; cùm enim idem ipſe actus, quo credimus incarnationem, debeat attingere intrioſecè ratiooem formalem aſſentiendi, vt ſupra dixi, & ſuppoſui ex Philoſophia; conſequens eſt, vt illemet actus ſit etiam aſſenſus ipſius rationis formalis, & æquiualeat huic propoſitiooi: *Verbum eſt, homo, quia Deus eſt ſummè verax:* qui quidem actus, quatenus tendit ad aſſerendam veracitatem de Deo, non eſt ſemper obſcurus, ſed aliquando euideos; totus tamen eſt ſuperoaturalis; totus elicitus ab habitu fidei, qui non potuit per ſe ordinari ad actum circa myſteria reuelata, quin ſimul haberet virtutem eliciendi aſſenſum circa rationem formalem aſſentiendi, ſeu circa motiuum formale fidei, & denique totus ille actus elicitur ex imperio voluntatis inclinaotis per piam affectionem ad adhærēdum toti illi obiecto ſuper omnia obiecta. Quare licèt fides aſſentiatur magis myſterio reuelato, quàm alijs obiectis; non tamen magis, quàm veracitati diuinæ cognitæ immediatè per actum etiam ſupernaturalem elicitum ab eodem habitu fidei.

105 Dices: veracitas Dei ſufficieoter cognoſcitur lumine naturæ: vt quid ergo debet cognoſci per aſſenſum elicitum ab ipſo habitu fidei. Reſpondeo, fidem non poſſe per ſe elicere aſſenſum circa obiectum materiale, quin aſſēſus ille verſetur iotrinſecè circa obiectum formale (vt dictū eſt) quare licèt obiectum formale partialiter cognoſci poſſit lumine oaturæ, neceſſe tamen fuit, quod idemmet obiectum terminare poſſet actum ſupernaturalem: elenante habitu fidei ipſum lumen naturale, vt circa illud obiectum taoquam circa principiū fidei eliceret aſſenſum firmiorem, nobiliorem, & certiorem ac perfectiorem ad fundandum aſſenſum myſterij reuelati. Sicut etiam bonitas illationis, qua formaliter, vel virtualiter iofertur veritas incarnationis v. g. ex veracitate, & reuelatione Dei, cognoſcitur & quidem euidenter ex terminis; cognoſcitur tamen per euodem habitum fidei, vt poſteà videbimus, & per aſſenſum etiam ſupernaturalem proportionatum ſummæ fidei certitudini. Sic ergo poteſt habitus fidei eleuare intellectum, vt circa ipſam veracitatem Dei eliciat aſſenſum ſupernaturalē & perfectiorem ad fundandum aſſenſum myſterij.

Veracitas Dei cur debeat cognoſci per aſſenſum elicitum ab habitu fidei.

106 Vrgebis adhuc, quomodo poteſt intellectus firmiùs aſſentiri illi obiecto, nempe veracitati Dei, quàm aliàs aſſentiretur; niſi accedat nouum motiuum ad aſſentiendum? Reſpondeo, hanc maiorem propenſionem intellectus ſæpe prouenire à voluotate inclinante intellectum ad aſſenſum, vel diſſenſum firmiorem, vt agentes de ipſo aſſenſu obſcuro fidei dicemus *infra diſput. 3.*

Dices iterum, aſſenſus elicitus ab habitu fidei eſt ſuapte naturâ obſcurus: quia habitus ipſe eſt obſcurus, ergo aſſenſus euidens nunquam elicitur à fide. Reſpondeo habitum fidei elicere ad minus duplicem aſſeoſum: alterum circa veracitatem; alterum circà myſterium creditum. Secnodus eſt obſcurus, vt poſtea videbimus; & ab obſcuritate huius deoominatur fides obſcura, ſicut ab hoc etiam aſſenſu denominatur fides: prior enim aſſenſus non tam eſt fidei quàm aſſenſus principij fidei; à quo magis habet ille habitus eſſe habitus primi principij, quàm habitus fidei: neque nouum eſt, habitum ſupernaturalem accipere potiſſimam denomioationem à præcipoo actu; vt de habitu ſpei, pœnitentiæ, & alijs ſolet communiter doceri.

Habitus fidei elicit duplicē aſſenſum.

Petes, ao poſſit aliquando habitus fidei elicere aſſenſum immediatum circa veracitatem Dei ſeorſim aotecedenter ad aſſenſum myſterij crediti. Reſpondeo affirmatiuè: cùm enim poſſit elicere aſſenſum vtriuſqoe obiecti ſimul, formalis ſcilicet & materialis: oon video cur non poſſit elicere aſſenſum circa formale ſolùm, nam licèt noo poſſit elicere aſſenſum circa obiectum materiale ſeorſim propter dependentiam, quam habet materiale à formali; formale tamen quod oon dependet à materiali, cur non poterit terminare ſeorſim aliquem aſſenſum elicitum ab habitu fidei?

Habitus fidei an poſſit elicere aſſenſum immediatum circa veracitatem Dei, ſeorſim ad aſſenſum myſterij crediti.

Sed cootra obijcies Tertiò quia etiam fides ſimul cum principio alio philoſophico poteſt concurrere ad actum concluſionis Theologicæ, qui licèt oon ſit actus propriè fidei, prout verſatur circa ipſam concluſionem, ſed actus Theologiæ; eſt tamen actus fidei prout verſatur etiam circa veracitatem, & reuelatiooem Dei, & circa principiuio reuelatum, ex quo partialiter infertur illa concluſio: & tamen fides noo poteſt ſeorſim elicere aſſenſum circa principium philoſophicum quod attingit etiam intrinſecè ille actus: ergo ex eo quod fides poſſit elicere actum circa myſterium reuelatuoi propter veracitatem Dei, non infertur, quod poſſit ſeorſim tendere circa ſolam veracitatem Dei. Reſpondetur negando conſequentiam: diuerſo enim modo ordinatur fides ad aſſenſum vnius, & alterius obiecti: nam ad aſſenſum circa principium illud philoſophicum ordinatur ſolùm per accidens, quatenus cum principio philoſophico poteſt inferre concluſionem ex illo priocipio, & ex alio reuelato, quare oon oportuit, quod fides haberet virtutem ea ſe, vt verſaretur circa illud principium; circa quod ſolùm per accidens verſatur propter concurrentiam cum alia concauſa extranea fidei. At verò per ſe ordinatur ad aſſenſum circa myſteria reuelata, qui per ſe & eſſentialiter debet ſemper reſpicere motiuum fidei, & per conſequens per ſe ordinatur ad aſſenſum circa veracitatem Dei, quare non apparet, cur non poſſit circa illam etiam ſeorſim verſari, cùm illa etiam ſit obiectum fidei per ſe. Exemplum autem eſſe poteſt in habitu charitatis, qui ſicut poteſt per ſe verſari circa creaturas propter Deum amatas, ita poteſt per ſe verſari circa ſolum Deum, cuius bonitas eſt motiuum per ſe, & eſſentialiter amandi creaturas ex charitate. Non tamē poteſt verſari ſeorſim circa motiuum formale temperantiæ, licèt aliquando ſimul cum temperantia poſſit coocurrere ad actum aliquem ſupernatu- 107

Obiectio 3.

ralem

talem, quo velimus aliquod obiectum ſimul ex motiuo charitatis, & ex motiuo temperantiæ, vt infra videbimus *diſp.* 5. *ſect.* 3. quia nimirum circa motiuum temperantiæ verſatur ſolùm per accidens propter coniunctionem cum virtute temperantiæ, à qua ſola procedit ille actus formaliter, quatenus eſt actus temperantiæ. Idem ergo in præſenti de fide dicendum eſt.

108 *Obiectio 4.* Quartò Obiicit Suarez *in præſenti diſputatione* 3. *ſect.* 2. *num.* 7. quia hæc veritas: *Deus non poteſt dicere falſum*, non eſt tam euidens ex terminis vt ab aliquibus negari non potuerit etiam doctis, & catholicis; aliqui enim, vt infra videbimus, docent Deum de potentia abſoluta poſſe dicere falſum; ergo non poteſt in illa euidentia fundari certitudo fidei. Hoc argumentum inſtatur manifeſtè contra ipſum Suarez, quia ſiue veracitas Dei cognoſcatur euidenter, ſiue obſcurè; ille tamen, qui ſemel negat Deum eſſe infinitè veracem, non poteſt ſimul etiam actu obſcuro credere infinitam veracitatem Dei, ergo non poteſt ſimul credere aliquod myſterium fidei propter infinitam veracitatem Dei, ergo non minùs in eius ſententia amittere debet fidem, qui negat veracitatem Dei, quàm in noſtra, & omnes debemus fateri, illos auctores negantes infinitam veracitatem Dei deficere in aliquo requiſito ad verum aſſenſum fidei habendum, ſi fides habet pro obiecto formali infinitam veracitatem Dei ſiue clarè ſiue obſcurè cognitam, ſiue mediatè, ſiue immediatè creditam, ſaltem quandiu actu habebunt illum errorem contrarium, licèt propter inuincibilem ignorantiam non peccarent. Quare dici poteſt, quod non habebant actum fidei diuinæ, dum actu habebant illum alium errorem in mente, vel quod habebant duo iudicia de obiectis contradictoriis, quæ quidem quando non ſunt omnino clara, ſed cum aliqua confuſione, eſſe poſſunt, vt contingeret in ruſtico, ſi propter reuelationem fictam Dei, crederet Deum non eſſe ſummè veracem.

109 *Obiectio 5.* Quintò idem Suarez *n.* 5. obiicit S. Thomam *in præſenti quæ.* 2. *art.* 4. vbi docet, neceſſarium fuiſſe, reuelari nobis per fidem etiam ea, quæ per rationem cognoſci poſſunt, vt hæc ipſa certiùs crederemus. Reſpondeo, ibi S. Thomam agere de cæteris omnibus, quæ non ſunt principia fidei, qualis eſt exiſtentia, potentia, vniuerſitas Dei, &c. ipſam autem veracitatem Dei conditionaliter ſaltem debemus aliunde cognoſcere, quàm ex reuelatione, vt diximus, licèt non per actum naturalem, ſed per actum ſupernaturalem elicitum ab eadem fide, vt fundamentum, & principium totius fidei.

110 *Obiectio 6.* Sextò obiici poteſt, quia ipſamet veracitas Dei creditur propter reuelationem: nam in Scriptura etiam reuelatur Deum eſſe infinitè veracem: ergo veracitas creditur propter aliud, non ergo reſoluitur vltimò fides in ipſam veracitatem. Reſpondeo, tunc credi veracitatem non eodem modo, ſed diuerſo cognitam; alioquin enim ſyllogiſmus fidei eſſet in duobus ſolis terminis nempe, veracitate, & reuelatione, & concluſio eſſet eadem cum maiori præmiſſa, quæ omnia ſunt abſurda. Dicimus ergo, ſyllogiſmum eſſe in tribus terminis; quia concluſio credita non eſt eadem cum maiori. Syllogiſmus enim debet hoc modo formari. Quidquid Deus dicit, eſt verum, ſed Deus dicit, quod quidquid Deus dicit eſt verum, ergo verum eſt, quod quidquid Deus dicit eſt verum: vbi illud *verum* quaſi reflexè applicatum ad illud dictum Dei, eſt alius terminus: non enim ſequitur, quod tres termini ſint realiter diſtincti, ſufficit diſtingui ſecundùm modum concipiendi, quo pacto diſtinguuntur in præſenti verum reflexum à veritate directa, cui applicatus, quando dico verum eſt omne dictum Dei eſſe verum, atque ideo non creditur veracitas directa propter veracitatem, ſed veracitas quaſi reflexa propter veracitatem directè cognitam.

111 *Obiectio 7.* Septimò obiici poteſt, quia ſi fides poteſt credere ſeorſim veracitatem Dei actu ſupernaturali, & aſſenſu ſuper omnia, non reſoluendo illum aſſenſum in illam reuelationem. ergo ex actu illo poteſt moueri ad diligendum Deum ſuper omnia propter perfectionem veracitatis, & per conſequens poterit homo dilectione illa iuſtificari, antequam credat aliquid propter reuelationem, & per conſequens abſque eo quod aliquid credat Deo. Conſequens autem videtur abſurdum, quia ad iuſtificationem requiritur fides, fides autem non datur, propriè loquendo, niſi quando aliquid Deo credimus. Reſpondeo, negando vltimam ſequelam, quod ſcilicet abſque fide alicuius rei reuelatæ poſſit homo iuſtificari: quia vt infra videbimus agentes de fidei neceſſitate, ad minus requiritur fides Dei remuneratoris ad excitandã ſpem, ſine qua eſt impoſſibile moraliter, quod homo moueatur efficaciter ad tranſeundum à ſtatu peccati ad ſtatum gratiæ: nõ ergo ſufficit de facto aſſenſus ſolus circa veracitatem Dei ad excitandum efficaciter actum dilectionis Dei ſuper omnia, quo homo iuſtificetur. Sed neque etiam in homine iuſto ſufficit ille aſſenſus circa veracitatem ſolùm ad dilectionem Dei ſuper omnia: diximus enim, aſſenſum illum primum eſſe ſolùm conditionatum, nempe ſi Deus loquitur, verum loquitur; non ſufficit autem ad dilectionem abſolutam Dei aſſenſus, & cognitio ſolùm conditionata de eius perfectione.

112 Sed contra vrgebis, quia ex hac duplici propoſitione, *Si Deus eſt, eſt verax*, ſeu *ſi Deus loquitur, verum dicit, nec poteſt mentiri*, & rurſus, *Deus de facto loquitur, & dicit Incarnationem*: quæ eſt altera præmiſſa fidei, ſicut poteſt inferri, *ergo vera eſt Incarnatio*; ita etiam inferri poteſt, *ergo Deus de facto eſt verax, & non poteſt mentiri*: ex quo actu abſoluto poterit iam homo moueri ad dilectionem Dei abſolutam, cùm abſolutè iam credat, Deum de facto non poſſe mentiri: & tamen etiam in hoc caſu nihil credidiſ Deo, cùm obiectum concluſionis non credideris, quia reuelatum eſt, ſed quia ſequitur benè ex illis duabus præmiſſis. Reſponderi adhoc poteſt, nec etiam eo modo deduci poſſe concluſionem aptam ad eliciendum actum dilectionis Dei, prout oportet ad ſalutem, etiam in homine iam ante iuſtificato: quia ad concluſionem illam deducendam præcedere etiam debet cognitio bonitatis illationis, quæ non erit apta ad aſſenſum concluſionis ſuper omnia, niſi ipſi etiam bonitati illationis ſuper omnia aſſentiamur, cum in ea etiam bonitate illationis fundetur concluſionis aſſenſus, vt infra dicemus. Ad hoc autem requiritur pia affectio voluntatis, quæ imperet talem modum aſſentiendi ſuper omnia: & quidem voluntas non poteſt prudenter imperare talem modum aſſentiendi ſuper omnia, niſi ad credendum Deo, cui ob ſupremam auctoritatem debetur aſſenſus ſuper omnia in iis, quæ dicit, & per

conſequens hic modus aſſentiendi ſuper omnia debet reſeruari in iis, quæ Deo creduntur. Cùm ergo bonitas illa illationis nõ credatur Deo, nec deſeruiat ad credendum Deo, quia in concluſione illa nihil Deo creditur, non poteſt prudenter voluntas imperare aſſenſum illum ſuper omnia. Si autem voluntas imprudens ſit, non erit ſupernaturalis, nec aſſenſus ſubſequens erit ſupernaturalis, atque ideo non erit aptus ad hoc, vt ſequatur ex ipſo dilectio ſupernaturalis Dei. Denique quomodocumque imperetur aſſenſus ille concluſionis, non erit ſupernaturalis, quia neque eſt aſſenſus fidei nec deſeruit ad generandum aſſenſum fidei, & Deus noluit concurrere ad actus ſupernaturales intellectuales, niſi ad actus fidei, vel ad eos, qui prærequiruntur ad fidem, vt ſuppono ex materia de gratia; voluit enim fidem ſolam eſſe principium totius meriti in ordine ad ſalutem æternam.

113 Hinc autem obiter infero, cur poſſimus credere ſuper omnia ex terminis ipſis veracitatem Dei, ſeu Deum eſſe ſummè veracem, & non poſſimus credere ſuper omnia ex terminis, Deum eſſe omnipotentem, vel æternum, &c. cum non minus conſtet ex terminis vnum, quàm aliud: Dico enim, phyſicè loquendo, vtrumque credi poſſe ſuper omnia ex terminis, accedente imperio voluntatis imperantis talem aſſenſum ſuper omnia: voluntas tamen non poteſt licitè imperare aſſenſum ex terminis ſuper omnia circa alia attributa, ſed ſolùm circa veracitatem, & auctoritatem Dei, quia hic modus aſſentiendi ſuper omnia reſeruari debet, vt diximus, ad credendum Deo propter ſupremam eius auctoritatem, ſicut dilectio ſuper omnia reſeruatur Deo propter infinitam eius bonitatem: quare ſicut non poſſumus licitè amare ſuper omnia aliquid præter Deum, ita non poſſumus licitè credere nobis, aut alteri aliquid ſuper omnia, niſi ſoli Deo. Quia verò non poſſumus credere Deo ſuper omnia id, quod dicit, niſi credamus etiam ſuper omnia ipſum eſſe ſummè veracem, cùm non poſſit magis credi concluſio, quàm motiuum formale, cui innititur, hinc eſt, eſſe eandem obligationem credendi ſuper omnia veracitatem Dei, vt poſſimus pariter credere quod Deus dicit. Omnipotentia autem, æternitas, & alia attributa nõ ſunt ratio formalis credendi Deo, ideo neque eſt obligatio ea obiecta credendi ſuper omnia, niſi vt reuelata à Deo, neque etiam id licitum erit, quia tunc non crederemus Deo, nec ille aſſenſus ordinaretur ad credendũ Deo, cui non credimus, quia æternus eſt formaliter, ſed ſolùm quia eſt ſumma veritas in cognoſcendo, & in dicendo.

Cur non poſſimus credere ſuper omnia ex terminis ipſis Deum eſſe omnipotentem cùm poſſimus credere eum eſſe veracem.

SECTIO VII.

Explicatur, quomodo fides reſoluatur vltimò in reuelationem Dei ſiſtendo in ipſa.

114 Diximus, duplicem eſſe rationem formalem partialem, cui vltimò fides innititur, ſcilicet, *Deus eſt prima veritas, & Deus ita dixit*. Vidimus etiam, qualiter ille prior aſſenſus ſit immediatus, & independens à reuelatione. Nunc reſtat videre, an ſecundus aſſenſus ſit etiam immediatus, vel propter aliud mediũ. Videtur enim eſſe mediatus, cũ non conſtet ex terminis, Deum reuelaſſe incarnationem. Si autem mediatus eſt, videtur reſolui in teſtimonium humanum, cùm non poſſit reduci, ad aliud teſtimonium diuinum ſine proceſſu in infinitum. Hic nodus nunc, qui maximus eſt, diſſoluendus nobis reſtat.

Aſſenſus ille Deus ita dixit, an ſit immediatus?

Pro ſolutione ſuppono, reuelationem eſſe aliquo modo rationem formalem ſiue proximam, ſiue etiam vltimam; neque enim intelligo quod aliqui dicunt, ſcilicet, primam veritatem eſſe totam rationem formalem, reuelationem verò, non eſſe rationem formalem, ſed ſolam applicationem, quatenus per illam applicatur diuina auctoritas huic articulo. Hoc (inquam) non intelligo, quia ego non minùs aſſentior myſterio Trinitatis, quia Deus reuelat, quàm quia Deus eſt prima veritas, nec minùs me mouet vnum, quàm aliud, ſed vtrumque ſe habet per modum duplicis præmiſſæ formalis, vel virtualis ad credendam Trinitatem; quare non video, quomodo aſſignetur ſufficiens diſcrimen inter vnam præmiſſam, & aliam, vt vna ſit ratio formalis, alia verò ſolùm ſit conditio: niſi velis fruſtra reddere difficilem (ſicut ſæpe fieri ſolet) & inintelligibilem doctrinam Theologicam. Quod ſi aliquando S. Thomas docet, primam veritatem eſſe obiectum formale totale fidei: intelligendus eſt ſecundum quod ipſe docet *infrà quæſt. 5. art. 3. in corp.* Obiectum formale eſſe primam veritatem *prout continetur in doctrina Eccleſiæ:* hoc eſt, prout adiunctam cum reuelatione actuali.

Dices, quando eligo medicinam ad ſalutem, verè eligo illam, quia vtilis eſt: & tamen ipſa vtilitas non eſt obiectum formale, nec etiam partiale electionis, ſed tota ratio formalis eſt bonitas finis, ergo licet credam Trinitatem, etiam quia Deus reuelat, adhuc reuelatio poterit non eſſe ratio formalis credendi. Reſpondeo negando conſequentiam. Ratio diſcriminis eſt, quod vtilitas medij, licèt aliquo modo ſit ratio formalis immediata, & proxima; non eſt tamen vltima: nam ipſamet vtilitas amatur etiam non propter ſe (alioquin eſſet finis) ſed propter bonitatem finis; ideo non eſt obiectum formale ſimpliciter; at verò reuelationem credimus non quidem quia Deus eſt prima veritas; nam licèt Deus non eſſet prima veritas poſſet loqui, & affirmare aliqua obiecta; credimus ergo dari reuelationem ipſam independenter ab eo quod credamus Deum eſſe infinitam veritatem; ergo prima veritas non eſt adæquata ratio formalis fidei, ſed aliquid addendum eſt. Reſtat tamen difficultas, an reuelationem credamus propter aliud, an ſolum immediatè in ſe ipſa. 115

An reuelationem credamus immediatè in ſe ipſa?

Vt igitur hæc difficultas, quæ maxima eſt in hac materia, diſſoluatur, dicere poſſumus, aſſenſum illum, quo credimus Deum hoc reuelaſſe, eſſe immediatum, & ex apprehenſione terminorum, ſicut ſolent eſſe aſſenſus primorum principiorum: non tamen eſſe aſſenſum euidentem, ſed obſcurum, licèt certum, & ſupernaturalem, elicitumque ab habitu fidei, tanquam primum etiam principium eiuſdem fidei. Habet enim habitus fidei virtutem eliciendi aſſenſum non ſolùm circa myſteria reuelata, quæ ſe habent ſicut concluſiones, ſed etiam circa principia ipſa, & ſicut *ſect. 6.* diximus elicere aſſenſum circa veracitatem Dei, quæ eſt vnum principium fidei, quo mouetur ad credenda myſteria, ſic etiam poteſt 116

elicere

elicere aſſenſum circa reuelationem ipſam, quæ eſt aliud principium ipſius fidei. Nam licèt, loquendo de habitibus acquiſitis, diuerſus ſit habitus principiorum, & habitus concluſionis, vt communiter circumfertur: habitus tamen fidei, qui eſt infuſus, & datur ad modum potentiæ, idem met extenditur ad aſſenſum principij, & ad aſſenſum concluſionis. Quare habitus fidei elicit tres aſſenſus diſtinctos realiter, vel virtualiter omnino diuerſos. Primus eſt aſſenſus immediatus aliquando euidens, quo iudicat Deum eſſe primam veritatem, de quo diximus *præcedenti ſect.* 4. Secundus eſt aſſenſus etiam immediatus ſemper obſcurus, ſed certus, quo iudicat, Deum reuelaſſe Trinitatem, v. g. de quo aſſenſu nunc agimus. Tertius denique eſt, quo iudicat Deum eſſe Trinum, qui eſt obſcurus, & mediatus, nempè innitens aliis duobus: & hic tertius appellatur potiſſimum actus fidei, licèt etiam ſecundus ſit actus credendi, & ad quem potiſſimum indigemus pia affectione, nam ſi ſemel credimus, Deum reuelaſſe hoc, vel illud myſterium, facile erit credere ipſum myſterium.

Fidei habitus elicit tres aſſenſus diſtinctos realiter, vel virtualiter diuerſos.

117 Hunc modum dicendi ſuadet mihi tum difficultas aliarum ſententiarum, quam iam vidimus, & earum Auctores fatentur recurrentes ad myſteria, vt eas nobis perſuadeant: tum præſertim exemplū fidei humanæ, quam in omnibus, quoad fieri poſſit, imitari debet fides diuina, ablatis imperfectionibus. Quando ergo fide humana aliquid credimus propter auctoritatem Petri, quid affirmat, & teſtatur; non minùs dicimus niti auctoritate, & teſtimonio Petri, ac reſoluere fidem noſtram in Petri teſtimonium, quàm in teſtimonium Dei, quando credimus fide diuina; quamuis enim firmior ſit aſſenſus fidei diuinæ, quàm humanæ; hoc tamen prouenit ex maiori auctoritate Dei, cui nitimur, quàm hominis: cæterum quoad modum ſiſtendi in auctoritate dicentis, eodem modo ſe habet intellectus in vtraque fide, vt conſtat experientia: nec aliud à nobis exigit Scriptura & Patres, niſi vt credamus propter teſtimoniū Dei, ſicut ſolemus credere propter hominis teſtimonium, addita ſolum maiori firmitate aſſenſus, prout exigit maior auctoritas loquētis. Sic enim arguit Apoſtolus Ioannes ad exigēdam fidem noſtram epiſt. 1. cap. 5. *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt.* & ipſe Chriſtus Ioan. 8. arguit ſimiliter ea fide, quæ adhibetur duobus teſtibus, vt adhiberent etiam fides Patri, & ſibi teſtificantibus. *Et in lege veſtra* (inquit) *ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater.* Vnde ſi res fidei noſtræ credamus propter teſtimonium Dei firmiſſime, eodem modo, quo credimus fide humana propter teſtimonium Petri, addita maiori illa firmitate, nemo poteſt negare, quod fides noſtra reſoluatur ſufficienter in auctoritatem, & teſtimonium Dei: nec enim vnquam à nobis exigitur, quod magis reſoluatur fides noſtra in teſtimonium Dei, quam fides humana in teſtimonium hominis, cui credimus, neque ad id aſſerendum eſt vllum probabilitatis veſtigium, cùm verum ſit in toto rigore, & proprietate, quod per fidem humanam credimus Petro, & ducimur eius auctoritate, ac teſtimonio, ſicut verum eſt dicere hoc ipſum de fide diuina reſpectu teſtimonij diuini.

118 Videndum ergo eſt, quomodo ſe habeat fides humana in ordine ad teſtimonium hominis credendum, an, ſcilicet, reſoluamus illud in aliud motiuum, an verò ſiſtamus in illo. Quando v. g. credo Petro teſtāti Paulum obiiſſe, an tunc aſſenſus, quo iudico, Petrum id teſtari, ſit immediatus, an mediatus propter aliquod aliud motiuum. Et quidem negari non poteſt, plerumque eſſe aſſenſum immediatum, & ſæpè euidentem, aliquando obſcurum, & ineuidentem. Quando enim audio eius vocem clarè, quam aliunde optimè agnoſco, videtur eſſe aſſenſus euidens euidentia phyſica, quo iudico, Petrum loqui: aliquando verò eſt minùs clarus, vt ſi audiam vocem Petri diſtantis, vel videam ſcripturam ipſius; poſſum enim in vtroque caſu formidare, an verè ſit vox, vel ſcriptura Petri: video tamen tantam proportionem, & ſimilitudinem cum voce, & ſcriptura Petri, vt licèt non habeam claritatem, & euidentiam, probabiliſſimè tamen poſſim aſſentire, quod hæc ſit vox, vel ſcriptura Petri. Similiter ergo vox Dei loquentis poſſet aliquando clarè, & euidēter audiri; & tunc aſſenſus ille eſſet immediatus, & euidens de loqutione Dei. Plerumque tamen non ita clarè auditur, ſed obſcurè, præſertim quando Deus loquitur per nūcios, vel miniſtros, & tunc quidem, licèt obſcure, & ineuidenter, poſſumus tamen immediatè credere, illam eſſe vocem, ſeu nuncium, aut ſcripturam Dei: nam ſicut quando Deus loquitur, & reuelat immediatè alicui aliquod obiectum, poteſt id facere per reuelationem ineuidenter cognitam, de qua poſſit homo dubitare, vel formidare, an ſit vox Dei, vel illuſio dæmonis: poteſt tamē ineuidenter credere, quod ſit reuelatio Dei, ſic poteſt id contingere in voce, & reuelatione mediata: poteſt enim homo formidare, an hoc ſit nuncium Dei, an hic Propheta miſſus ſit à Deo, & an Deus loquatur per ipſum: poteſt etiam homo ineuidenter iudicare, hanc eſſe vocem Dei loquentis mediate per iſtum nuncium: qui aſſenſus eſſe poteſt immediatus, & in ipſo poteſt fundari fides myſterij reuelati; quod magis conſtabit & explicabitur ſoluendo difficultates, quæ contra hunc dicendi modum fieri poſſunt.

Fides humana quomodo ſe habeat in ordine ad teſtimoniū hominis credendum.

Igitur aduersùs hanc doctrinam primò obiici poteſt, quia ſi ille aſſenſus ſit immediatè ex apprehēſione terminorum, ergo eſt euidens, & clarus, ergo aſſenſus etiam myſterij reuelati erit euidens, cum inferatur ex duobus principiis euidentibus. Reſpōdeo negando primā conſequentiam; quia licèt ille aſſenſus ſit immediatus, & ex terminis, non eſt tamen euidens: quod non eſt nouū, aut ſingulare in aſſēſu fidei; intellectus enim lumine naturæ aſſequitur pluribus principiis ex apprehēſione terminorū, non quidem euidenter, ſed ſolū probabiliter, vt probaui in lib. poſteriorum. Alioquin nullæ eſſent concluſiones probabiles, niſi darentur prima principia probabilia, ex quibus inferrentur. Dices, concluſionem probabilem poſſe inferri ex principiis euidentibus, eſſe tamen probabilem, quia ipſa conſequentia, ſeu bonitas illationis non conſtat euidenter. Sed contra, ergo iam ſaltem concedis poſſe præcedere aſſenſum ſolùm probabilem circa ipſam bonitatem illationis. De hoc ergo aſſenſu præuio inquiro, an ſit mediatus, vel immediatus? Si immediatus, ergo iam concedis aliquem aſſenſum immediatum probabilem, qui fiat immediatè, ex apprehenſione terminorum, quod contendimus. Si verò ille aſſenſus ſit mediatus, te- 119

Obiectio 1.

Aſſenſus fidei an ſit euidēs.

dit idem argumentum, an ſit probabilis, quia infertur ex principijs probabilibus, an quia infertur per illationem, quæ ſolùm cognoſcatur probabiliter? & rurſus de hac ſecunda cognitione inquiram, an ſit probabilis immediata? & ſic in infinitum, donec veniamus ad aliquam primam propoſitionem immediatam, cui intellectus probabiliter aſſentiatur.

120 Ratione enim à priori probatur, quia aſſenſus immediatus eſt, qui generatur ex apprehenſione connexionis inter extrema illius propoſitionis ſine alio medio: poteſt autem contingere, quod apprehenſio non oſtendat clarè illam connnexionem, ſed cum formidine, & per conſequens ſufficiat ad generandum aſſenſum cum formidine, licèt immediatum. Imo Ariſtoteles definiens opinionem, non egit de mediata, ſed de immediata; quæ eſt primus fons, & radix totius probabilitatis. Sic enim dixit in Poſter. c. 26. *Opinionem eſſe acceptionem immediatæ propoſitionis non neceſſariæ*. Et idem docet *primò Rhetoricorum, ad Theodectem cap. 2. & ad Alexandrum cap. 7. & 15.* nemo ergo negare poteſt, dari aliqua prima principia, quæ ex terminis cognoſcuntur non euidenter, ſed opinabiliter, vel obſcurè, vt notauit etiam Iacobus Granado *in 1. 2. in materia de actibus humanis tract. 12. diſp. 4. n. 1. & 2.*

121 Sed contra hanc ſolutionem obiici poteſt Secundò, ergo ille aſſenſus, quo fides credit ex ipſis terminis Deum reuelaſſe; non eſt certus, ſed ſolùm probabilis; alioquin ſi eſſet certus, eſſet euidens, cùm ſit ex terminis manifeſtus. Reſpondeo, negando conſequentiam; bene enim ſtat, illum aſſenſum eſſe certum, & tamen eſſe obſcurum. Quod in omni ſententia admittendum eſt: nam omnes concedere tenentur intellectum ad aſſentiendum certò rebus fidei indigere aliqua motione præuia ex parte voluntatis imperantis illum aſſenſum, vt infra videbimus: ſecluſa autem hac motione voluntatis, licèt appareant motiua omnia, quæ dantur ad credendam reuelationem Dei; intellectus tamen ſibi relictus ſolùm poſſet elicere aſſenſum probabilem, quo iudicet Deum illud reuelaſſe; poſſet item iudicare euidenter, illa motiua eſſe tanti ponderis, vt licèt euidenter non oſtendant, factam eſſe reuelationem, ſufficiant tamen, vt voluntas prudentiſſime poſſit imperare, aſſenſum illum reuelationis obſcurum, qui alias eliceretur cum formidine, elici ſine formidine, & cū adhæſione firma ex parte intellectus, neque enim nouum eſt, quod intellectus firmiùs adhæreat alicui obiecto ex determinationis voluntatis, quod infra latius explicandum eſt; nunc autem ſatis eſt ſupponere, quoad hoc difficultatem eſſe communem, & cui omnes reſpondere debent, aſſenſum illum, quando aliàs à ſolo intellectu fieret alius actus probabilis, elici certum ex imperio voluntatis prudenter prohibentis formidinem. Hoc ergo ſuppoſito, addimus ex propria ſententia, motiua illa, quæ præcedunt actum fidei ſufficere ex ſe, vt intellectus ex illorum apprehenſione eliceret aſſenſum immediatum, quo probabiliter aſſentiretur huic principio: *Deus reuelauit Incarnationem*: ſufficiunt item, vt intellectus iudicet reflexè ex apprehenſione eorum, licèt non appareat euidenter reuelatio, apparere tamen euidenter credibilitatem reuelationis, id eſt, voluntatem poſſe prudentiſſimè imperare, quod ille aſſenſus immediatus fiat ſine vlla formidine.

Obiectio 2.

Aſſenſus fidei an ſit certus?

Quo ſuppoſito, voluntas per piam affectionem prohibet formidinem illius aſſenſus; & tandem, adiuuante habitu fidei, elicitur ille aſſenſus immediatus, quo ex apprehenſione extremorum credimus ſine euidentia, & ſine formidine Deum reuelaſſe Incarnationem.

Adhuc tamen reſtat difficultas, & ſit tertia obiectio; quomodo poſſit ille aſſenſus eſſe immediatus: quia nullo modo conſtat ex terminis, Deum reuelare Incarnationem; ſed hoc debet cognoſci per aliud; nempe, quia Eccleſia id proponit, quia miracula confirmant, martyres teſtantur, &c. ergo non eſt aſſenſus immediatus, ſed mediatus. 122

Obiectio 3. Aſſenſus huic principio: Deus reuelauit Incarnationem: quomodo poſſit eſſe immediatus?

Pro ſolutione aduerte, reuelationem Dei aliam eſſe immediatam, qua Deus immediatè aliquid reuelat, aliam eſſe mediatam, ſeu notitiam, quæ ad nos venit ex reuelatione immediata alijs facta. Priorem reuelationem videntur exigere in ſingulis ad aſſenſum fidei hæretici noſtri tēporis, dum dicunt, regulam fidei eſſe inſtinctum, & ſpiritum internum vniuſcuiuſque. Poſteriorem nemo Catholicus negat; neceſſarium enim omnino eſt nobis ad credendum fide Chriſtiana, quod myſterium nobis proponatur tanquam à Deo alicui immediatè reuelatum; & licèt Deus non loquatur nobis immediatè, loquitur tamen aliquo modo per os illorum, qui myſteria ſibi reuelata proponunt, nam *multifariam, multiſque modis* Deus loquitur, vt dixit Paulus. Nec nouum eſt appellare loquutionem Dei hanc loquutionem mediatam; ſic enim appellatur ſæpiſſimè in Scriptura, Pſal. 44 hac de cauſa dixit Dauid, *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis*. Luc. 1. *Sicut loquutus eſt per os Sanctorum.* Act. 1. *Sicut prædixit Spiritus Sanctus per os Dauid*, &c. Hinc omnes fideles dicuntur audire Deum. Ioann. 6. *Omnes, qui audiunt à Patre, & didicit, venit ad me*; & priùs dixerat: *erunt omnes docibiles Dei*, ideo etiam vocantur oues, Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt*, quod ſi audiunt Deum, ergo Deus illis loquitur, non enim poſſumus audire niſi nobis loquentem. Loquitur autem, ſicut expedit Deum loqui cum hominibus percipientibus obiecta per ſenſus materiales: nimirum taliter proponendo myſteria, talia miracula operando, vt non ſolùm auribus, ſed viſu etiam percipiamus vocem Dei loquentis nobiſcum. Ideo enim Paulus *ad Hebr.* 2. miracula dixit eſſe quandam Dei loquutionem: *Conteſtante*, inquit, *Deo ſignis & portentis*: vbi Theodoretus ait, *Deum per miracula ferre prædicationis teſtimonium*. Sunt ergo miracula ipſa aliquo modo vox Dei, vnde Auguſtinus *epiſt. 49. quæſt. 6.* abſolutè dixit, *Deus mirabilibus operibus loquitur*. Siue hanc velis appellare vocem, ſiue meliùs litteras, vel nutus, quibus nobis ſuos conceptus exprimit: quare ſicut quando lego epiſtolam amici, immediatè ex viſione Scripturæ, quam cognoſco, iudicio amicum meum loqui, & licèt aliquando formidarem, an eſſet Scriptura eius; adhuc poſſem probabiliter id iudicare per aſſenſum immediatè ortum ex apprehenſione illorum characterum, quæ probabiliter oſtendit eſſe characteres mei amici: ſic etiam conſiderans miracula, & ſigna, quibus Deus mihi loquitur, licèt non videam clarè eſſe literas, vel vocem Dei, apparet tamen id obſcurè, ſed immediatè, & cum tanta proportione, vt prudenter imperet voluntas eum aſſenſum immediatum elici abſque vlla formidine.

Reuelatio Dei duplex.

Miracula ſunt quædam Dei locutio.

Dicta,

123 Dices, illum aſſenſum eſſe mediatū, quia præſupponit hunc diſcurſum: *Omnis teſtificatio taliter facta eſt loquutio Dei: hæc eſt teſtificatio talis; ergo hæc eſt loquutio Dei.* Reſpondeo negando antecedens: ſicut enim quando audio Petrum: non diſcurro: *omnis vox talis eſt vox Dei, hæc eſt talis, ergo*; ſed comparo immediatè vocem, quam audio, cum idæa vocis Petri, quam habeo: & dico: *hæc eſt ſicut illa*, ſeu *hæc eſt vox Petri ſicut illa*; ſic etiam in præſenti, quando video proponi mihi myſterium Incarnationis vt reuelatum à Deo, & proponi cum tanta copia miraculorum, martyrum, doctorum, cum tanta concordia ſæculorum, conformitate cum ratione,&c. comparo iſtam propoſitionem cum idæa, quam habeo de loquutione mediata Dei,& licèt non euidenter, iudico tamen ex terminis, *talis modus proponendi, eſt omnino modus dignus Deo*; quod iudicium poteſt eſſe immediatum, vt dixi, ſicut quando video albedinem, iudico immediatè eſſe albedinem comparando illud obiectum cum ſpecie, & idæa, quam habeo de albedine; itaque licèt non omnes poſſimus credere propter reuelationē Dei nobis immediatè factam: omnes tamen poſſumus credere propter reuelationem mediatam: hoc eſt, quia nobis hæc doctrina ex parte Dei proponitur, ſeu quia eſt nuncium Dei, vel doctrina diuina: & quidem non minorem habet infallibilitatem hoc motiuum, quam reuelatio immediata Dei; non enim eſt minùs impoſſibile, quod ſit falſum id, quod verè nobis dicitur ex parte Dei, ſeu tanquam nuncium Dei, vel doctrina diuina: quàm quod ſit falſum id, quod verè, & immediatè nobis reuelatur à Deo; quare non erit minùs infallibilis fides noſtra ex parte motiui, ſi credat incarnationem, quia eſt doctrina Dei, ſeu quia nobis proponitur ex parte Dei, quàm ſi crederet, quia Deus immediatè reuelat.

124 *Incarnatio nō conſtat ex terminis clarè, & euidēter, conſtat tamen obſcurè.*

Hoc ergo ſuppoſito, ad obiectionem reſpondeo, non conſtare quidem ex terminis clarè, & euidenter incarnationem; conſtare tamen obſcurè; quia inter Eccleſiæ propoſitionem tot miraculis confirmatam, teſtificatam à martyribus, acceptatam à doctis, & probis, &c. ex vna parte, & inter loquutionem mediatam Dei ex alia, quæ ſunt duo extrema illius propoſitionis, licèt non appareat euidenter, apparet tamen obſcurè tanta connexio, vt ex ipſa connexione extremorum poſſit intellectus immediatè aſſentiri,& accedente imperio voluntatis, poſſit etiam ſine formidine dicere: *hæc eſt doctrina Dei*, ſeu *hoc proponitur ex parte Dei.* Itaque non aſſentitur intellectus, diſcurrendo, & inferendo vnum ex alio, & dicendo, *hæc eſt Dei reuelatio, quia Eccleſia auctoritate humana proponit, quia miracula confirmant*, &c. Sed conſiderat ex vna parte totam illam Eccleſiæ propoſitionem, martyrum teſtimonium, miracula, &c tanquam vnum extremum illius aſſenſus,& ex alia parte doctrinam Dei, & comparat inter ſe ſine vllo diſcurſu hæc duo extrema, inter quæ inuenit tantam connexionem, vt ex ipſa apprehenſione, & cooperatione extremorum ſine alio diſcurſu poſſit elicere aſſenſum immediatum, quo dicat: *hæc eſt doctrina Dei*, ſeu, *hoc proponitur mihi ex parte Dei.*

125 Dices iterum, licet Deus loquatur mihi aliquo modo per os Eccleſiæ, per miracula,&c. ego tamen non audio Eccleſiam immediatè, nec video miracula, aut martyria,&c Sed hæc omnia audio à parentibus, vel lego in libris; ergo ſi hæc omnia ſunt loquutio mediata Dei, ego non audio immediatè eam loquutionem: ergo ego non poſſum immediatè iudicare, quod Deus mihi mediatè loquitur, ſed ad ſummum credam, Deum mihi mediatè loqui, quia id audio à parentibus, vel inuenio in libris, &c. Reſpondeo, ſicut miracula,& martyria, &c. fuerunt aliquo modo voces, & nutus Dei, quibus loquebatur videntibus illa ſigna, & martyria, &c. Sic mihi parentes, magiſtri, libri, & tota hæc notitia de illis omnibus, quæ ad me immediatè peruenit, eſt aliquo modo os Dei, per quod mihi mediatè,& aliquo modo loqui dignatus eſt; itaque quando per libros, & prædicatores, &c. proponitur mihi ſufficienter doctrina fidei; perinde eſt ac ſi Deus mecum ageret, & eam mihi loqueretur: habet enim, vt prædixi, Deus multiplex os, & multifariam loquitur: huic hoc modo, & huic alio modo: vterque autem poteſt ſine diſcurſu ex apprehenſione illius modi, quo ſibi proponuntur myſteria fidei, iudicare illam eſſe Dei doctrinam, ſeu illa ſibi proponi ex parte Dei, qui eam aliquando reuelauit.

Martyria, & miracula ſūt voces, & nutus Dei.

Deus habet multiplex os, & multifariam loquitur.

Vrgebis adhuc; quia hic modus concipiendi Deum nobis loqui, & proponere hæc myſteria per os eorum,qui nos docent; videtur valde metaphyſicus, & alienus à ruſticis, & pueris, qui ſimpliciter credunt myſteria, quando docentur à parentibus, vel parocho; nec tamen curant iudicare Deum ſibi loqui, dum ea myſteria ſibi proponuntur. Reſpondeo, ſi ad ruſticos, & pueros attendamus, ſæpiſſimè etiam cenſebimus eos non credere propter reuelationem, & auctoritatem Dei, parochus enim ſolum dicit eis, Verbum incarnatum, Chriſtum mortuum eſſe, &c. non dicit Deum hoc reuelaſſe, ergo ipſi non credunt propter reuelationem Dei illud myſterium, ſed propter auctoritatem parochi, vel parentis; & per conſequens non faciunt actus fidei. Sed re vera, licet aliquando ita contingat huiuſmodi perſonas elicere actus meræ fidei humanæ regulariter tamen eliciunt actus fidei diuinæ, quia licèt non concipiant explicite reuelationem Dei formaliſſime, concipiunt tamen confuſè doctrinam illam quaſi diuinam, & agnoſcunt in ea aliquid ſupra humanum, & intelligunt ita doceri per fidem, concipientes nomine *fidei* aliquid numinis, & diuinitatis; quod ſufficit, vt confuſè intelligant illam doctrinam non eſſe ſicut alias, quæ oriuntur ſolum ab hominibus; quamuis non audierint explicite eam doctrinam eſſe reuelatam à Deo, & credendam propter Dei reuelationem. Sic etiam dicere poſſumus huiuſmodi perſonas, regulariter loquendo, quando audiunt proponi ſibi ea myſteria, licèt non intelligant explicitè, Deum ſibi loqui, concipere tamen confuſè, eam doctrinam proponi ſibi aliqua auctoritate pluſquam humana, & parochum non loqui in propria ſolùm perſona: quod à poſteriori colligitur, quia ſi parocho proponenti Incarnationem ruſticus diſſentiret, negando id eſſe à Deo reuelatum, conciperet planè, ſe non ſolùm peccare contra auctoritatem, & fidem humanam parochi, ſicut ſi diſſentiret illi in aliis rebus humanis; ſed etiam contra aliam auctoritatem ſuperiorem, & ideo formidat ruſticus negare eſſe doctrinam diuinam, quæ à parocho traditur, quia nimirum exiſtimat, verba parochi 126

Ruſtici an reuera credant propter auctoritatem Dei reuelantis.

rochi non ſibi dici, vt ſolius parochi, ſed habere aliquid plus in illa materia, quàm in aliis. Hoc ergo ipſum quod ruſticus concipit confusè, & craſſo modo, concipit Theologus magis explicitè, intelligendo illam propoſitionem externam myſterij eſſe propoſitionem ex parte ipſius Dei, qui aliquando reuelauit illa myſteria fidei: neque enim debemus expectare à ruſticis, & pueris quod tam exactè, & explicitè concipiant rationem formalem fidei, ſicut Theologi: & hoc quidem in omni ſententia admittendum eſt.

127 *Obiectio vlt.* Obiicies vltimò principaliter contra concluſionem poſitam, quatenus dicimus ex terminis ipſis conſtare ſaltem obſcurè viſis miraculis, martyriis, &c. hanc eſſe doctrinam Dei, ſeu hoc proponi ex parte Dei: quia ponamus hominem, qui non ſciat euidenter eſſe Deum, hic homo quantumuis videat miracula, & alia motiua quomodo cognoſcet ex terminis, illam eſſe doctrinam Dei ſi non ſcit eſſe aliquem Deum: cùm igitur iſte homo credat poſtea eſſe Deum, quia ipſe Deus per fidem id reuelat, non poteſt ad hunc articulum credendum præſupponi cum alio aſſenſu immediato, quo ex terminis ipſis credat illam doctrinam ſibi proponi ex parte Dei.

Reſpondeo, licet aliquis antecedenter ignoret eſſe Deum: audita tamen eius doctrina, eo modo quod credit illam eſſe doctrinam Dei, credit etiam eſſe Deum: ſicut licèt ignores Petrum viuere, & eſſe Romæ, ſi tempore audias eius vocem eo ipſo iudicas Petrum eſſe præſentem, & loqui, & eo ipſo viuere; Similiter ergo qui videt miracula v.g. ex quorũ apprehẽſione conſtat, licèt non euidenter, obſcurè tamen illam eſſe doctrinam diuinam & pluſquam humanam? eo ipſo poteſt credere, eſſe aliquem Deum, cuius ſit ea doctrina, quam audit, licèt aliunde neſciret, Deum exiſtere.

128 *Ruſticus vnde iudicet narrationem Parochi eſſe doctrinam Dei* Petes, quæ connexio tanta appareat ruſtico, vel puero in ſimplici narratione Parochi, vel parentis cum doctrina Dei, vt ex apprehenſione terminorum iudicet, illam eſſe doctrinam Dei? Reſpondeo, hanc eſſe difficultatem communem in omni ſententia, nam ſimiliter rogabo ego, quæ motiua tanti ponderis adſint ruſtico, vel puero ignoranti miracula, myſteria, &c. vt ex ſimplici narratione parentis iudicet prudenter credenda ſibi eſſe illa myſteria ſine vlla hæſitatione? ſanè hæc eadem motiua, quæ tu dederis in hoc ruſtico, vel puero ad iudicandum prudenter eſſe credenda myſteria: hæc eadem dicam ego apparere huic ruſtico, vel puero, quæcunque illa ſint, vt credat hanc eſſe doctrinam Dei ſaltem confuſo modo: quæ autem hæc ſint & an ſint verè ſufficientia ad illud iudicium; dicemus poſtea *diſp.* 5. agentes de iudicio credibilitatis, quod præcedit ad actum fidei. Pro nunc ſatis ſit dicere non eſſe difficilius, quod ruſticus ex illis motiuis prodeat in aſſenſum mediatũ quo propter illa iudicet myſteria eſſe credibilia, quàm quod ex eorum apprehenſione prodeat in aſſenſum immediatum quo ex connexione extremorum iudicet illam eſſe doctrinam Dei; quem aſſenſum licèt prius eliciat probabilem, & cum formidine, poſtea accedente pia affectione, & habitu fidei, elicit certum, & ſine formidine, licet obſcurum.

129 *Per iſtũ aſſenſum, quo iudico Deum reuelare hæc myſteria, an dicar ſcire, an credere reuelationem?* Petes, an per iſtum aſſenſum, quo iudico, Deũ reuelare hæc myſteria, ſeu hoc proponi ex parte Dei dicar ſcire, an credere reuelationem? Reſpondeo, dici potius credere, quia licet non aſſentiar propter Dei teſtimonium, quo hoc ipſum ſit reuelatum, ſed immediatè ex ipſis terminis vt dictum eſt; quia tamen aſſentior obſcurè, & captiuando intellectum ad aſſentiendum ſine formidine, ideo dicor credere reuelationem: eſt tamen hoc *credere*, valde diuerſum ab illo, quo credo Incarnationem; quia illud prius eſt credere per modum primi principij, hoc autem poſterius eſt credere per modum concluſionis, & propter aliud Per hoc tamen non nego, quin poſtea ipſam reuelationem poſſim credere propter diuinum teſtimonium ſicut alia fidei myſteria, quia etiam ipſa reuelatio ſæpè reflexè reuelata eſt: nũc autem ſolùm agimus de illo aſſenſu reuelationis, qui neceſſario præcedit ad omnem actum fidei, quo credatur aliquid propter ipſam reuelationem.

Ex dictis *in hac ſect.* infero primò, hæc omnia motiua extrinſeca, pro vt mihi hîc, & nunc proponuntur, eſſe partim rationem formalem fidei ſaltem partialem, partim verò eſſe conditionem. Sunt quidem ratio formalis, quia ex iis omnibus, vt mihi proponuntur, integratur hîc & nunc loquutio mediata Dei mihi facta, propter quam credo; nam licet ego non credam incarnationem propter teſtimonium hominum conſiderando illud prout præcisè ab ipſis hominibus habet auctoritatem; cæterùm credo incarnationem propter idem materiale teſtimonium, hominum conſideratum vt eſt ſignum, aut nutus ſaltem partialis, quo Deus mihi mediatè proponit myſterium incarnationis, & prout integrat hoc quod eſt hanc doctrinam proponi mihi ex parte Dei, ſicut qui audit Prophetam aliquid proponentem, licet non credat propter verba Prophetæ, prout habent auctoritatem præcisè à Propheta; credit tamen propter illa verba, quatenus ſunt verba Dei loquentis mediatè per os Prophetæ; ſic etiam nos credimus partialiter propter propoſitionem Eccleſiæ, non prout ſunt præcisè verba Eccleſiæ, & ſiſtendo in eius auctoritate, ſed prout ſunt nuncium Dei, ſeu prout ex illis verbis integratur hoc quod eſt myſteria proponi mihi mediatè ex parte Dei. Deinde hæc eadem motiua ſunt conditio etiam ad aſſenſum fidei; quatenus eorum cognitio generat prius iudicium prudentis credibilitatis myſteriorum, ex quo iudicio mouetur voluntas ad imperandum aſſenſum fidei. Quare illa motiua habent duplicem influxum in fidei aſſenſum: alterum immediatum, quatenus ſunt ratio formalis partialis aſſentiendi myſteriis reuelatis modò dicto: alterum mediatum mouendo voluntatem, & media voluntate excitando ad actum fidei ſine formidine eliciendum, & vt ſic ſunt conditio. — 130 *Motiua extrinſeca aſſenſus fidei ſunt partim ratio formalis fidei, partim conditio.* — *Motiua fidei habent duplicem influxum in fidei aſſenſum.*

Infero ſecundò quomodo poſſint intelligi aliqua Scripturæ, & Patrum loca, quibus videtur noſtra fides reſolui in opera miraculoſa, vel aliquid creatum, tanquam in rationem credendi. Ioann. 10. *Si mihi non vultis credere, operibus credite*, &c. & cap. 11. *Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, vt credatis*, & cap. 4 *Multi crediderunt in eum propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia*, &c. Hæc enim omnia, & alia ſimilia probant bene; opera ipſa, & alia motiua non eſſe omnino excludenda ab aſſenſu fidei, & in eodẽ ſenſu Ambroſius *ſerm.* 15. *de epiphania* dixit, *fidem auditu, & viſu comparari*, vbi de propoſitione doctrinæ, & de miraculis viſis loquitur, & ita S. Thomas — 131 *Quomodo poſſint intelligi Scripturæ & Patrum loca quibus videtur fides reſolui in opera miraculoſa, vel aliquid creatũ tanquam in rationem credendi.*

quæſt. 2.

quæſt. 2. art. 9. ad 3. agens de fidei motiuo, incluſit etiam miracula dicens: *Ille, qui credit, habet ſufficiens inductiuum ad credendum: inducitur enim auctoritate diuinæ doctrinæ miraculis confirmata, &c. Vnde non leuiter credit, cum habeat ſufficiens inductiuum ad credendum.* In eodem etiam ſenſu Michaël Medina *lib. 5. de recta in Deum fide cap. 11. §. ergo in fides.* dicit, eos qui audiebant Apoſtolos, debuiſſe credere, quia miraculis teſtabantur, eam doctrinam eſſe veram. Ratio autem eſt. Nam licèt non intrent hæc omnia tanquam motiua humana, nec ſuadeant auctoritate hominum; intrant tamen quatenus ex ipſis componitur, & conflatur reuelatio mediata Dei, ſeu hoc quod eſt proponi nobis ex parte Dei illud myſterium ſicut apparatus, & comitatus, quo legatus Regius venit ad Pontificem, oſtendit illum eſſe legatum regium; & quidem quando loquitur, ego iudico eum loqui ex parte ſui Regis, non quidem propter auctoritatem famulorum, qui ipſum comitantur ſiſtendo in ipſis, ſed quia ex terminis mihi conſtat, orationem cum tanto apparatu, & talibus circumſtantiis factam, eſſe orationem legati regij, & non priuati hominis. Sic etiam ex terminis non quidem euidenter, ſed obſcurè apparet, doctrinam, quæ mihi cum tantis miraculis, & cum tanto apparatu proponitur, proponi quidem non auctoritate priuata, ſed diuina: itaque non credo hoc propter teſtimonium hominum proponentium, ſed quia eſt legatio diuina, quam componunt etiam partialiter in ratione legationis ipſa miracula, & reliquus apparatus famulorum, & circumſtantiarum, quæ integrant hanc propoſitionem, qua mihi proponitur myſterium credendum. Quam ſententiam omnium clariſsimè videtur tradidiſſe S. Thomas *in 3. diſt. 23. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunc. 2. ad. 3.* cùm enim oppoſuiſſet, quod actus fidei non ſit credere Deo ſed potius credere homini, hoc eſt nuncio Dei: reſpondet nos credere non homini vt homini ſed quatenus in eo Deus loquitur, ſeu Deo in homine loquenti & in hoc etiam ſenſu videntur intelligendi auctores illi, qui aſſenſum fidei reſoluunt partialiter ſaltem in auctoritatem eccleſiæ, prout eccleſia gubernatur à Spiritu ſancto, quo modo loquitur Bañes *in præſ. quæſt. 1. art. 1. dub. 4.* Medina, Aiala, Durand. Gabr. & Almainus, quos affert Suarez *in præſenti diſp. 3. ſect. 10. n. 9.* quæ doctrina vera eſſe poteſt in ſenſu explicato quatenus ſcilicet auctoritas Eccleſiæ non conſideratur præcisè vt humana ſed vt componens, & integrans organum mediatum proportionatum per quod in his circumſtantiis intelligitur Spiritus ſanctus proponere mediatè myſteria credēda.

SECTIO VIII.

Soluuntur aliæ obiectiones contra eamdem ſententiam.

132 Hanc ſententiam hoc modo explicatam, quam anno 1617. primò tradidi, impugnarunt poſtea aliqui, & primus P. Hurtadus in manuſcripiis, his potiſſimum argumentis, quibus

Obiectio 1. oportet primò breuiter ſatisfacere. Primò, quia hoc vt detur accedere ad errorem hæreticorum noſtri temporis, qui reſoluunt fidem chriſtianam in reuelationes priuatas ſingulis factas. Reſpondeo, nihil nos habere commune cum illis: nos enim non exigimus ad credendum, reuelationem immediatam internam, vel ſpiritum priuatum, internum, ſed ſolùm, quod doctrina credenda proponatur nobis ex parte Dei, quod quidem nullus Catholicus poteſt non exigere: reſoluimus ergo fidem non in reuelationem priuatam ſingulis factam internus, ſed in hoc, quod myſterium illud proponatur nobis ex parte Dei, quæ poteſt aliquo modo appellari reuelatio mediata, & loquutio Dei, vt explicuimus. *Hæc doctrina non exigit ſpiritum priuatum internum, qui eſt error hæreticorum.*

Secundò obiicit, quia ſi Deus loquitur fidelibus medio parocho proponente res fidei, ergo Deus aſſiſtit Parocho, ne poſſit fallere, ſicut aſſiſtebat Prophetis, per quos Deus loquebatur: ergo parochus habet infallibilem auctoritatem in proponendo. Reſpondeo cum P. Suarez *in præſenti diſp. quinta ſect. prima, num. 4.* parochum non habere infallibilem auctoritatem permanenter, vel habitualiter, habere tamen illam actualem, quoties proponit cum ſufficientibus motiuis credibilitatis; ad Dei enim prouidentiam ſpectat ne ille in iis, quæ tali modo proponit, decipiat auditores, differt tamen valde à Prophetis, quia ij præſcindendo ab aliis circumſtantiis peculiariter à Deo tanquam organum aſſumebantur, per quod loquebatur: Parocho autem ſecundùm ſe non tenetur Deus aſſiſtere peculiariter, ſed ſolùm prout in iis circumſtantiis, hoc eſt, in iis, quæ proponit cum talibus, & talibus motiuis credibilitatis, vel quando verè prouenit ex parte Dei. 133 *Obiectio 2.* *Parochus proponens res fidei, quatenus habet infallibilem auctoritatem.*

Tertiò obiicit; ego credo propter teſtimonium Dei, ſed verba parochi non ſunt teſtimonium Dei: ergo non intrant vllo modo ad componendum motiuum formale fidei. Reſpondeo, diſtinguendo maiorem, ego credo propter teſtimoniũ immediatum Dei ſecundum ſe ſolùm, nego; propter teſtimonium Dei mihi propoſitum concedo: tunc autem diſtinguo minorem: verba parochi non ſunt teſtimonium Dei ſecundum ſe, concedo: non componunt hoc quod eſt teſtimonium Dei mihi propoſitum, nego: denique ad conſequentiam dico, me non credere propter verba parochi vt parochi ſiſtendo in eius auctoritate, ſed propter teſtimonium Dei mihi propoſitum cum talibus circumſtantiis, &c. 134 *Obiectio 3.*

Quartò obiicit; illa actio, qua Parochus proponit myſteria credenda, poteſt eſſe peccatum, ergo non fit peculiariter à Deo, ergo non loquitur Deus per illam mediatè, nec immediatè. Reſpondeo, Nuncium, ſeu Legatum Regis poſſe ex malo animo exequi iuſſa Regis, & loqui, quæ accepit à Rege; & tamen illud verè proponit ex parte Regis. Sic Parochus poteſt ex malo animo proponere, quæ accepit ab Eccleſia; quia Deus relinquit illum indifferentem ad proponendum, vel non proponendum, & ad proponendum ex malo, vel bono animo; & licet illa actio non fiat peculiariter à Deo; tamen verè proponit ex parte Dei, quia proponit, quæ verè accepit proponenda à Deo, vel ab Eccleſia: loquutio ergo mediata non debet eſſe à Deo peculiariter ſecundum omnes ſui partes. Exemplum habes clarum in Sacerdote conſecrante ex malo animo, cuius loquutio eſt mala, & tamen loquitur nomine Chriſti, & ex parte Chriſti, cuius perſonam repræſentat. Faciliùs poterit parochus proponere ex parte Dei myſteria credenda, quamuis ea proponat 135 *Obiectio 4.*

ponat malo animo, & per actionem peccaminoſam. Aſſiſtit tamen Deus peculiari prouidentia parocho ſic loquenti, & proponenti cum ſufficientibus motiuis myſteria, ad hoc vt non decipiat, vt dixi; ſicut etiam Sacerdoti proferenti ritè verba conſecrationis, licèt ex malo animo, aſſiſtit Deus peculiariter, vt verè loquatur, quia loquitur in nomine Chriſti.

136 *Obiectio 5.* Quintò Obiicit, quia poſſet parochus ex animo decipiendi proponere aliquem articulum verum, putans eſſe falſum; tunc certè non loqueretur ex parte Dei. Reſpondeo tunc non loqui ex parte Dei, ſed neque auditores tunc elicient actū fidei diuinæ ſupernaturalis circa illum articulum; ſicut ſi falsò crederes aliquid eſſe definitum in aliquo Concilio, & ex hac falſa apprehenſione velis illud credere de fide, non elicis actum ſupernaturalem, licèt id aliàs contineretur in Scriptura. Ratio eſt, quia licèt illud verè fuerit reuelatum à Deo, tibi tamen non eſt verè propoſitum ex parte Dei, ſed apparenter; nemo autem poteſt credere fide diuina, quæ ipſi non ſunt verè propoſita ex parte Dei.

137 Dices, qui mihi dicit, Incarnationem credi in Eccleſia, poteſt me ſufficienter mouere ad fidem Incarnationis, licèt ipſe Incarnationem non credat; & tamen ille non proponit ex parte Dei, ergo poſſum ego credere id, quod mihi non proponitur ex parte Dei. Reſpondeo negando Minorem, proponere enim ex parte Dei quoad præſens attinet, non eſt credere Deo, vel credere ea, quæ proponuntur, ſed ſolum quod notitia illa, quæ mihi per nuncium venit, orta ſit, & deriuata ex prima reuelatione Dei, Deus enim reuelauit Incarnationem ex animo, vt mihi proponeretur, & vt notitia reuelatæ Incarnationis veniret ad me per hominum manus. Quotieſcūque ergo illa prima reuelatio influit ad notitiam, quæ hic, & nunc ad me venit, iam incarnatio proponitur mihi ex parte Dei. In caſu autem poſito ille nuncius vtitur verè notitia deriuata ex illa reuelatione, nempe notitia, quam habet Eccleſia: quod autem ipſe non credat Incarnationem, ſe habet per accidens. Sicut ſi Legatus Regis dicat, Regem promiſiſſe venire ad vrbem: quantumuis ipſe Legatus non crederet Regem venturum; proponit tamen mihi ſufficienter credendum aduentum Regis propter ipſius Regis auctoritatem. Sic etiam in præſenti proponitur myſterium Incarnationis, ſi tamen verè proponatur per notitiam deriuatam à prima reuelatione Dei.

138 Hæc obiecit, vt dixi, meæ ſententiæ P. Hurtadus in manuſcriptis: poſtea verò in tomo de fide à ſe typis edito eandem meam ſententiam impugnat *diſp.* 13. *ſect.* 9. *& diſput.* 14. *ſect.* 1. §. 3. *& tribus ſequentib.* repetitis aliquibus ex prædictis argumentis, & aliis omiſſis; ſed præſertim inculcat, quod videatur hæc noſtra ſententia fauere hæreticis noſtri temporis exigentibus reuelationem Dei ſingulis fidelibus factam ad credendum: quia quod nos exigamus reuelationem fidei per alios Dei nuntios, hæretici verò fieri à ſolo Deo, parum refert; nam licèt hæretici dicerent, non fieri ſibi a Deo immediatè reuelationem, ſed per Angelos, vel alios miniſtros Dei, ſicut Moyſi, & Prophetis fortaſſe Deus non loquebatur immediatè per ſe ipſum, ſed per Angelos; adhuc idem periculum eſſet in ea doctrina.

139 Hoc tamen argumentum, vt ponderauit in ſimili P. Granado *tract.* 1. *de fide diſp.* 5. *ſect.* 6. *n.* 27, mirum eſt, quod à viris doctis proponatur cùm eodem modo ſit ab omnibus ſoluendum. & quidem ipſe Hurtadus debet ad illud reſpōdere, qui, licet dicat, propoſitionem eccleſiæ non eſſe motiuum formale intrinſecum, dicit tamen eſſe conditionem, ſine qua non, à qua fidei aſſenſus omnino dependet. Vnde *diſp.* 35. §. 5. & alibi ſæpe dicit, fidem hoc modo reſolui, *credo, Deum eſſe Trinum, quia credo id eum reuelaſſe; credo autem propter eius reuelationem, quia credo, eum neque fallere poſſe, neque falli. Reuelationem verò ipſam credo, quia vel proponitur à tota eccleſia, vel miraculis, aut alio argumento confirmatur, quo redditur credibilis euidenter* Vnde ſubdit, abſolutè reſolutionem fieri in auctoritatem humanam Eccleſiæ, vel miracula; vel alia argumenta euidentis credibilitatis; quia abſolutè non poſſumus fide diuina reuelationem credere, niſi cum dependentia ab hac euidenti credibilitate: abſoluta autem dependentia, etiam in ratione conditionis, ſpectat ad rationem cauſæ, eâdemque ratione ad reſolutionem obiectiuam. Hæc ille, ex quibus conſtat, idem argumentum contra ipſum retorqueri poſſe. Quod enim nos dicimus de reſolutione in obiectum formale, ipſe dicit de reſolutione vera obiectiua in eadem motiua, quæ non vocat obiectum formale, ſed conditionem eſſentialem ad aſſentiendum fide diuina. Hæretici autem parum curabunt de nomine obiecti formalis, vel conditionis eſſentialis ad reſolutionem obiectiuam, dum ipſis licentia detur aſſignandi aliquid, ſiue appelletur reuelatio, ſiue propoſitio reuelationis (de hoc enim parum curabunt) in quod verè, & propriè reſoluere poſſint ſuam fidem, tanquam in regulam vnicuique propriam, In quo Hurtadus durius loquitur quam nos, dum dicit, reſoluit propriè fidem noſtram in auctoritatem humanam Eccleſiæ, quod nos non concedimus, nec putamus concedendum: quia illam ipſam Eccleſiæ propoſitionem dicimus eſſe aliquid diuinum, nempe conflans loquutionem mediatam Dei, quatenus Deus per Eccleſiam nobis credenda proponit, & Eccleſia proponit non ſuo nomine, ſed ex parte Dei.

Hæretici reſoluunt ſuam fidem in regulam vnicuique propriam.

140 Re tamē vera nec ipſe, nec nos fauemus Caluino, vel hæreticis modernis in aliquo, cùm eorum error alius longe diuerſus ſit, vt benè explicat cum aliis P. Suarez *diſp.* 4. *ſect.* 1. qui totum eorum errorem in hoc dicit conſiſtere, quod velint, *nihil ab homine credendum eſſe, niſi quod Deus illi immediatè proponit, & reuelat.* Vnde regulam credendorum nullam aliam ponunt, niſi priuatam inſpirationem, ſeu illuminationem, quæ vnicuique interius fit: ad quem errorem vtuntur teſtimoniis ſcripturæ, ex quibus probent, Deum ſingulis immediatè loqui, & proponere: Hierem. 31. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam:* & poſtea, *non docebit vnuſquiſque proximum ſuum.* 1. Ioann. 2. *Vnctio docebit vos de omnibus*, & iterum; *non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos.* Matth. 23. *Vnus eſt magiſter veſter* Ioann. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt.* 1. ad Corinth. 2. *Spiritualis autem iudicat omnia.* Quæ loca non minus adducuntur ab hæreticis ad excludendam propoſitionem, & doctrinæ Eccleſiæ neceſſitatem quàm ad excludendum motiuum formale reuelationis per alios propoſitæ. Quare quicunque admittit neceſſitatem communem regulariter loquendo propoſitionis, vel doctrinæ extrinſecæ

Totus hæreticorum error in quo conſiſtat.

per

per homines factæ, per quos Deus docet, & proponat fidei doctrinam, contradicit hæreticis, & ponit neceſſitatem regulæ viſibilis, ad quam ſit recurrendum, & de cuius ſufficientia, vel inſufficientia hæretici poſſint conuinci, quam regulam viſibilem & communem hæretici tollere volunt ad palliandos ſuos errores. Quod verò regula hæc viſibilis ſit ſolùm conditio eſſentialiter neceſſaria, vel interet ad conflandum motiuum fidei, hæretici non curant; imò magis aduerſabuntur, quod hæc regula viſibilis interet ad componendum motiuum formale fidei, cùm ipſi omninò conentur facere fidem independentem à tali regula viſibili. Quomodo ergo poteſt hæreticis modernis fauere, qui hanc regulam viſibilem dicit adeò eſſe neceſſariam, vt non ſolum ſit conditio extrinſeca, ſed interet partialiter ad conflandum ipſum motiuum intrinſecum fidei in iis, qui non immediatè à Deo ipſo, ſed ab Eccleſia doctrinam fidei accipiunt? Certè non videntur ſatis attendiſſe ad mentem, & medullam erroris Caluini, qui hoc obiiciunt.

141 Quia verò cætera argumenta, quæ P. Hurtadus contra noſtram ſententiam repetit, & inculcat, adducta etiam ſunt ab aliis Recentioribus, qui noſtram doctrinam latius impugnarunt, ne eadem ſæpius repetamus, proſequemur referendo, & diſſoluendo omnia, quæ & ab ipſo, & ab aliis oppoſita ſunt, qui multa alia argumenta addiderunt. Priùs tamen aduerto, ipſum Hurtadum tandem *diſp. 13 ſect. 9. §. 124.* veritate compulſum reſpondendo ad verba illa ex 2. ad Hebræos à nobis adducta, *conteſtante Deo ſignis, & portentis*, in quibus Deus dicitur per miracula nobis loqui dando auctoritatem prædicatori proponenti res fidei ex parte Dei, *in ſolutione ad* 4. ingenuè conceſſiſſe, illam eſſe loquutionem Dei, & conteſtationem illam per ſigna, & portenta eſſe infallibilem ab auctore Deo; *qualis tamen* (inquit) *non eſt parochi propoſitio.* In quo iam videtur nobis conſentire, dum videtur concedere, enim, qui propter miracula credit, moueri ab ipſis miraculis, tanquam à teſtimonio Dei, ita vt miracula non ſint ſolùm conditio extrinſeca, ſed conflent ipſam teſtificationem, & loquutionem mediatam Dei, & quidem infallibilem. Ex quo paulatim deduci poteſt, vt idem concedat de aliis motiuis credibilitatis, quæ non minùs conducunt ad obligationem credendi, quam miracula. Nam ſicut videns miracula conuincitur ad agnoſcendam credibilitatem doctrinæ propoſitæ à prædicatore: ſic etiam qui agnoſcit ſanctitatem doctrinæ, & Eccleſiæ proponentis, martyrum fortitudinem, conſenſum doctorum, & proborum, & alia, non minùs conuincitur ad agnoſcendam credibilitatem doctrinæ propoſitæ, & reuelationis Dei; ſicut ergo miracula, quæ ſunt cõditio, & motiuũ credibilitatis, poſſunt etiã eſſe obiectum formale, quatenus Deus per illa manifeſtat, mediante prædicatore doctrinã ſuam videntibus miracula, quæ faciunt fidem prædicatori, vt pro vero Dei nũtio habeatur, & accipiatur; ſic etiã hæc alia ornamenta quæ in prædicatore & prædicatione agnoſcuntur, licet ſint conditiones, & motiua credibilitatis, poterunt eadem conflare motiuum formale, cùm non minus hæc oſtendant doctrinam illam proponi à prædicatore ex parte Dei, quam miracula. Quod vero attinet ad propoſitionem Parochi, reſpondet bene P. Suarez *dict. diſp. 5. ſect. 2. num. 4.* Si Parochus proponat articulum taliter, vt faciat eum ſufficienter credibilem per fidem, & ſit obligatio eum credendi tanquam dictum à Deo, Parochum etiam tunc habere infallibilem auctoritatem in eo, quod tunc dicit, quia licet illam non habeat ex ſe, neque ex infallibili Dei aſſiſtentia ei promiſſa; habet tamen illam ex omnibus requiſitis ad propoſitionem fidei, cum qua eſt coniuncta talis prouidentia Dei, vt non permittat, ſub eius auctoritate taliter proponi, quod re vera ab ipſo reuelatum non eſt: nam hæc prouidentia neceſſaria eſt, vt homines poſſint certò credere Deo ſic loquenti. Quod ſi aliquando contingat, aliquod falſum à Parocho proponi, quod videatur etiam ſufficienter proponi, id prouenit ex ignorantia audientis, nam re ipſa non erat ſufficienter propoſitum. Hæc omnia Suarez *ibi & n. 5.* quibus oſtẽdit bene vnde proueniat auctoritas ita proponentis talis, vt in ea poſſit fundari noſtra fides. Nunc videamus alia argumenta, quæ opponunt, & reſpondeamus ad ſingula.

Secundò igitur obiiciunt, quia ſi motiuum fidei in ruſtico eſt, quia Parochus proponit, vt nuncius Dei, petunt an Parochus conſtituatur Dei nuncius, antequam proponat illum articulum, vel per ipſam actualem propoſitionem? Non quidem ante; quia ſi hoc eſſet, non poſſet proponere aliquid falſum, quod tamen eſt contra experientiam; ſed nec dici poteſt; quod conſtituatur nuncius Dei per ipſam actualem propoſitionem reuelationis veræ, nam ſi ruſticus credit, quia parochus proponit vt nuncius Dei, quia proponit reuelationem veram à Deo olim factam: ergo credit vltimò, quia Deus olim reuelauit, atque ideo reſoluit totam ſuam fidem in reuelationem præteritam Dei, & manet nobis eadem difficultas ſoluenda. Probatur vltima conſequentia, quia Parochum proponere vt nuncium Dei, eſt proponere veram reuelationem Dei præteritam; proponere autem reuelationem veram Dei, includit illam fuiſſe reuelationem à Deo factam, ergo ſi creditur, quia Parochus eſt verus nuncius, creditur, quia illa reuelatio fuit verè olim facta à Deo. 142 *Obiectio 6.*

Hoc idem argumentum proponunt aliis verbis circa ipſam reuelationem, vel loquutionem mediatam Dei, quam dicimus eſſe motiuum formale noſtræ fidei, quia homo non mouetur ad credendum propter reuelationem mediatam myſterij, niſi quatenus hæc eſt vera loquutio, & reuelatio mediata Dei, hoc eſt, quatenus Deus mediatè loquitur per hos nuncios, vel per hunc modum proponendi: ſed hoc, quod eſt, hanc eſſe veram reuelationem, vel loquutionem mediatam Dei, includit partialiter reuelationem præteritam, & immediatam Dei, ſi enim olim Deus hæc non reuelaſſet, licet nunc Parochus ea proponeret, non eſſet hæc propoſitio loquutio, vel reuelatio mediata Dei; ergo de primo ad vltimum fidelis credit partialiter propter reuelationem præteritam Dei, & non propter ſolam propoſitionem, & motiua præſentia. 143

His ſuppoſitis arguunt vlteriùs: ſi motiuum formale noſtræ fidei includit illa duo, ſcilicet reuelationem præteritam Dei, & propoſitionem, quæ nunc mihi proponitur, ex quibus duobus fit illud complexum, quod appellatur reuelatio, & loquutio mediata Dei, ſeu hoc proponit verè ex parte Dei: tunc quæri poteſt, an illa duo credantur immediatè, an verò vnum immediatè, 144

& alterum mediatè? Si primum ergo reuelatio etiam præterita prout condiſtincta à propoſitione præſenti credi poteſt immediatè, & propter ſe; & per conſequens non eſt opus recurrere ad aliquid aliud præſens, ſed reſoluere poſſumus vltimò fidem noſtram in reuelationem præteritam, quam immediatè credamus, vt dicit ſententia contraria quam impugnauimus. Si verò dicatur ſecundum, ergo vel credimus immediatè reuelationem ſolam præteritam, & propter illam credimus propoſitionem præſentem; & tunc redit idem argumentum, quod ſcilicet vltimò reſoluatur in ſolam reuelationem præteritam, atque adeo incidimus in ſententiam, quam impugnamus. Vel denique credimus immediatè ſolam propoſitionem præſentem, & propter illam credimus reuelationem præteritam: & tunc non habemus pro motiuo formali vltimo loquutionem, & reuelationem mediatam Dei; quia propoſitio mera præſens, prout non includit reuelationem præteritam Dei, non eſt loquutio, vel reuelatio mediata Dei, vt probatum eſt.

145 Hoc argumentum totum, quocumque modo explicetur, habet eandem difficultatem contra motiuum fidei humanæ, de qua quod dixeris, applicare debes ad motiuum fidei diuinæ, quæ (vt dixi) cum proportione verſatur circa diuinum teſtimonium eo modo, quo fides humana verſatur circa teſtimoniū humanum: Quomodo ergo accipis epiſtolam patris, qui refert, Petrum obiiſſe, credis ſanè fide humana mortem Petri propter auctoritatem, & teſtimonium Patris, cuius ſcripturam, & characteres agnoſcis. Motiuum ergo formale præter patris veracitatem, eſt Patris teſtificatio: quæ quidem teſtificatio, ſi attentè conſideretur, non continet ſolùm characteres ſecundum ſe, ſed etiam actionem præteritam, qua Pater illos formauit; nam ſi iidem characteres ab alio formati eſſent, non fuiſſent teſtificatio Patris. Eodem ergo modo interrogare poſſumus; an credas propter Scripturam, prout comprehendit characteres, & actionem etiam præteritam, qua formati ſunt à patre? alioquin non credis propter Scripturam, & teſtificationem patris. Rurſus, ſi credis propter complexum ex characteribus, & actione præterita, interrogo, an vtramque partem illius complexi credas immediatè, an vnam propter alteram, nempe actionem præteritam propter characteres præſentes, quos vides? & tunc fit idem argumentum, quod ſcilicet non reſoluatur fides tua in teſtimonium patris; nam characteres ſecundùm ſe vt condiſtincti ab actione præterita, non ſunt teſtificatio patris.

146 Imò hoc idem argumentum fieri poteſt, quando credis patri non ſcribenti, ſed ore proprio loquenti coram te; nam in ipſis etiam verbis poſſumus diſtinguere illa duo, ſcilicet ſonum vocis, quem auribus percipis, & actionem, quà productus fuit à Patre: ſiue enim ea actio diſtinguatur ab ipſo ſono producto, certè auris non percipit, cuius ſit illa actio, nam ſi Deus ſolùm produceret ſimilem ſonum, vel Dæmon fingeret vocem tui patris, non diſcerneres vtique vnam vocem ab alia: ergo ſonus ipſe prout condiſtinctus ab illa actione, non eſt teſtificatio, vel loquutio Patris. Credis ergo propter complexum ex ſono, & ex actione, ſi credis propter teſtimonium patris: & tunc redit idem argumentum, quod ſcilicet non credis vtramque partem immediatè, ſed vnam propter aliam, nempe actionem patris propter ſonum, qui tibi indicat, eſſe productum à patre, vides, quoad hoc non eſſe differentiam inter fidem diuinam, & humanam, ſed potiùs ex modo, quo credimus fide humana propter teſtimonium hominum, declarandam eſſe, vt dixi, quomodo cum proportione credamus fide diuina propter teſtimonium Dei.

Dices, fidem diuinam differre in hoc à fide humana, quod humana, quia eſt actus naturalis non poteſt reſolui vltimo in teſtimonium loquentis, nec tendere in illud propter ſe, ſi ſit ineuidens: & ideo oportet, quod ipſam teſtificationem credat propter aliquid aliud, at fides diuina, quia ſupernaturalis eſt, poteſt habere illum modum tendendi in teſtimonium Dei propter ſe ſiſtendo in illo, licèt non appareat.

147 *An poſſimus actu naturali tendere in teſtimonium humanum ineuidens, ſiſtēdo in ipſo?*

Sed contra hoc eſt; quia in primis falſum eſt, quod actu naturali non poſſimus tendere in teſtimonium humanum ineuidens, ſiſtendo in ipſo. nam ipſi aduerſarij fatentur, poſſe nos, & de facto tendere per actus naturales in aliqua obiecta ineuidentia, vt in prima principia probabilia: ſicut ergo poſſumus aſſentire aliis obiectis obſcuris propter ipſa, & ſiſtendo in illis; cur non poterimus aſſentire teſtimonio humano ineuidenti ſiſtendo in ipſo; non ſuperat ergo hoc vires naturales intellectus, imò plerumque contingit, quod non ſolùm de re nobis dicta, ſed de ipſa teſtificatione dubitemus, an aliquis reuera dixerit, vel non dixerit, & aliquando aſſentimur inuidenter quod dixerit; & propter illud teſtimonium aſſentimur etiam obiecto teſtificato. Deinde, quicquid de hoc ſit, certum mihi eſt, quod non requiratur cum maiori proprietate, & rigore verificari, quod per fidem diuinam credimus Deo, & mouemur ab eius auctoritate, & teſtimonio quàm credamus per fidem humanam homini, & moueamur ab eius teſtimonio; nam in ſtricto, & communi modo loquendi omnium doctorum, & indoctorum, qui fide humana aliquid credit, dicitur moueri auctoritate, & teſtimonio dicentis, nec ſancti Patres vnquam aliud à nobis exigunt, niſi vt credamus Deo, ſicut credimus homini, addita tamen maiori firmitate in ipſa fide, & aſſenſu. Videatur Auguſtinus *lib. de vtilitate credendi tom. 6.* qui totus eſt in probanda obligatione, & neceſſitate credendi res noſtræ fidei, ex eo, quod in aliis materiis oporteat credere parentibus, amicis, magiſtris, & famulis: multò ergo magis oportet credere in materia religionis. Non ergo vſurpant in alio ſenſu, aut ſignificatione verbum *Credendi*; alioquin argumentum ineptum eſſet; nam ſi fides humana non ſiſtit in teſtimonio dicentis ſed in aliquo alio, fides autem diuina debet ſiſtere in teſtimonio Dei, non arguitur benè à debito, & vtilitate fidei humanæ ad debitum fidei diuinæ: retorqueret enim Manichæus argumentum, imò vt credam amico, vel parenti, oportet recurrere ad aliquid aliud, & non ſiſtere in eius teſtimonio; ergo & vt credam Deo, potero recurrere ad aliquid aliud, & non ſiſtere vltimò in eius teſtimonio, vnde enim ſcio alium modum credendi à me exigi circa Deum, quàm circa homines, qui abſque miraculo poſſibilis mihi non ſit?

Confirmatur primò, & explicatur vlterius vis huius rationis; quia ſi modus tendendi in teſtimonium propter ipſum ſuperat modum natura- 148

In pura natura qualis obligatio eſſet credendi Deo aliquid intimanti vel præcipienti.

lem operandi noſtri intellectus, pero in pura natura qualis obligatio eſſet credendi Deo aliquid intimanti, vel præcipienti; deberet ne homo credere Deo ſiſtendo in eius teſtimonio? Reſpondent Recentiores, quod tunc ſolùm deberet credi Deo, ſicut creditur homini, reſoluendo ſcilicet fidem in alia motiua, & rationes, quæ oſtenderent, Deum illud teſtificari: ex hoc autem ſic arguo: ergo lumine naturæ, non conſtat nobis obligatio credendi de facto propter Dei teſtimonium ſiſtendo in ipſo: debet ergo hoc ipſum præceptum aliunde haberi ex Dei reuelatione, & fide credi. De hoc autem ipſo primo actu fidei, quo creditur illa obligatio, redit difficultas: quia ante ipſum non poteſt præcedere alius actus fidei, ſed ſolum iudicium prudentiæ euidens de credibilitate, ſeu obligatione credendi; ergo illa obligatio cognoſcitur euidenter; ergo non ſolùm ex reuelatione, & fide: alioquin nulla erit obligatio eliciendi illum primum actum fidei, & per conſequens neque vllum alium ſequentem. Fatendum ergo eſt, lumine naturæ cognoſci (licet ille etiam aſſenſus euidens ſiat ſupernaturalis, vt infra videbimus) obligationem conandi elicere aſſenſum fidei firmum propter Dei teſtimonium, eo modo, quo credere ſolemus propter teſtimonium hominum, addita, vt dixi, maiori firmitate, vt decet diuinam auctoritatem, cui creditur: alioquin non poſſet præcedere iudicium euidens prudentię de eiuſmodi obligatione credendi.

Lumine naturæ cognoſcitur obligatio conandi elicere aſſenſum fidei firmum propter Dei teſtimonium.

149. Confirmatur ſecundo, quia ſi eiuſmodi obligatio ſolum poteſt innotare ex reuelatione ſpeciali, qua Deus reuelauit, ſe velle eleuare hominem ad talem modum inſolitum credendi, quem ab eo vult exigere, non poteſt hoc debitum innoteſcere, niſi hæc ipſa reuelatio proponatur. Et tamen fideles incipiunt credere myſteria fidei, antequam illis proponatur illa ſpecialis Dei reuelatio, vt conſtat experientia omnium: ergo fatendum eſt, vel ipſos non credere fide diuina toto illo tempore, vel (quod verum eſt) propoſita ſufficienter reuelatione Dei circa myſteria, eo ipſo cognoſci obligationem de iure naturæ conandi, ſeu imperandi aſſenſum firmum circa illa obiecta propter Dei teſtificationem, eo modo, quo credimus hominibus doctis, vel grauibus, ablatis tamen imperfectionibus infirmitatis, formidinis, &c.

150 Hinc ergo, vt ad ſolutionem obiectionis redeamus, conſtat, eodem modo quoad hoc reſoluendum eſſe aſſenſum fidei noſtræ in teſtimonium Dei, quo reſoluitur aſſenſus fidei humanæ in teſtimonium hominis, patris, vel amici: in hoc autem ita credimus obitum Petri v.g. propter teſtimonium Ioannis, vt hoc ipſum teſtimonium credamus propter ipſum. Reſoluendo autem teſtimonium illud in ſuas partes, quibus conſtat, nempe in characteres v.g. quos videmus, aut ſonum vocis quem audimus, & actionem, qua characteres impreſſi fuerunt à Ioanne, vel ſonus ab eodem fuit productus dici poſſit, ita credi à nobis illud complexum, vt tamen non vtraque pars credatur æquè immediatè, nam actionem præteritam cognoſcimus mediante charactere, vel ſono, qui nobis indicat proceſſionem ſuam à Ioanne. Hoc tamen non obſtat, quominus dicamur verè credere propter teſtimonium Ioannis, nam characteres ipſi, vel vox, quam percipimus, quid aliud eſt, quam teſtificatio, & loquela Ioannis? ſi ergo credimus propter characteres, aut voces

Eodem modo reſoluendus aſſenſus fidei noſtræ in teſtimonium Dei, quo reſoluitur aſſenſus fidei humanæ in teſtimonium hominis.

verè, & propriè credimus propter teſtificationem Ioannis. Fatemur, non reſolui fidem vltimò in teſtimonium Ioannis reduplicatiuè ſecundùm totum, quod inuoluit etiam in obliquo, nam vt ſic inuoluit etiam actionem præteritam; reſoluitur tamen in totum illud, vt in motiuum, & tanquã in motiuum vltimũ reſoluitur in teſtimonium Ioannis ſecundũ quod dicit in recto, ſcilicet in characteres, aut voces, quæ verè & propriè ſunt teſtimonium & loquela Ioannis, quæ ſeipſa manifeſtat, ſe eſſe loquelam Ioannis, quia ſe ipſa manifeſtat actionem præteritam, qua proceſſit à Ioanne.

Similiter ergo fides diuina dici poſſet cum eodem rigore, & proprietate, quod reſoluitur in teſtificationem Dei, nam licèt teſtificatio mediata Dei, vt talis eſt, inuoluat duo, ſcilicet propoſitionem, quæ nunc à Parocho v. g. proponitur articulus cum his circunſtantiis &c. & proceſſionem qua hæc propoſitio proceſſit à Deo media reuelatione præterita, & tota ſerie intermedia, & licèt aſſenſus fidei non tendat æquè vltimò ad illa omnia, vere tamen credimus illam teſtificationem Dei ſiſtendo in ipſa, hoc eſt, non probando illam ex aliquo, quod ſit extra ipſam, ſed vltimò reſoluẽdo in ipſam ſecundùm id, quod dicit in recto, ſcilicet in propoſitionem præſentem, quæ licet non probet euidenter reuelationem præteritam Dei, probat tamen eam cum tanta veriſimilitudine, vt accedente pia affectione poſſit prudenter credi hanc propoſitionem eſſe ex parte Dei, ſeu procedere mediatè ex reuelatione præterita Dei: quare dum credimus myſterium reuelatum propter mediatam teſtificationem Dei, reſoluimus vltimò partialiter in hanc propoſitionem præſentem, quæ verè eſt in recto teſtificatio mediata Dei, & quæ ſeipſa oſtendit obſcurè ſe eſſe talem, dum oſtendit, ſe procedere ex reuelatione præterita Dei. Quando ergo dicimus, quod ex terminis ipſis inuidenter apparet hanc eſſe loquutionem mediatam Dei, ſeu hoc nobis proponi ex parte Dei; nolumus dicere, quod omnes, & ſingulæ partes illius complexi conſtent, vel appareát immediatè ex terminis: ſed ſolũ dicimus, quod ſicut teſtificatio hominis quoad id, quod dicit in recto, apparet immediatè, & probat id, quod dicit in obliquo: ſic teſtificatio mediata Dei quoad id, quod dicit in recto apparet inuidẽter ex cõnexione terminorũ; quia hæc propoſitio parochi cũ talibus circumſtantiis miraculorũ, motiuorũ, &c. ex ipſis terminis eſt talis, quæ probat, quod procedit à reuelatione pręterita Dei; quæ reuelatio præterita, licet ipſa nõ appareat immediatè ex terminis, apparet tamen immediatè ex terminis, hanc pręſentẽ propoſitionem eſſe talem, quæ probet reuelationem præteritam, atque adeò ex terminis apparet, hanc eſſe reuelationẽ mediatam, hoc eſt, eſſe talem, quæ ſe ipſa probet, quod procedit ex reuelatione præterita & immediata Dei, & tota propoſitio integra apparet ex terminis, quia non apparet ex alio præter ipſos terminos, qui componunt reuelationem mediatam

151

Teſtificatio mediata Dei duo inuoluit.

152 Hæc autem doctrina non ſolum procedit in nobis qui credimus propter reuelationem mediatam, ſeu propter reuelationem præteritam nobis ab aliis propoſitam; ſed etiam in iis, qui crederent propter reuelationem immediatam Dei inuidentem v.g. ſi Deus alicui immediatè loqueretur, & reuelaret aliquid per voces materiales ab ipſo Deo formatas: tunc enim crederet qui-

dem propter reuelationem immediatam Dei, nempe propter voces illas, quæ ſunt reuelatio immediata Dei: illæ tamen voces oſtenderent, ipſas formatas eſſe à Deo, actio verò Dei, quæ illas produxit, & quæ complet illas voces in ratione teſtimonij diuini, non apparet immediatè in ſe, ſed per voces ipſas, quæ poſſunt obſcure, & inuidenter oſtendere illam actionem, ſeu proceſſionem à Deo. Vnde quoad hoc non dicimus aliquid peculiare de reuelatione mediata: vtraque enim immediatè apparet in ſe ipſa quoad id, quod dicit in recto: in vtraque apparet immediatè, quod ſit aliquid probans, quod procedat à Deo: in vtraque denique cognoſcitur non immediatè ſed mediatè id per quod completur in obliquo in ratione teſtimonij diuini, ſcilicet, actio Dei, quæ mediatè vel immediatè proceſſit à Deo.

153 *Parochus per propoſitionē actualem articuli veri conſtituitur nuncius Dei quoad illum articulum.*

Hanc iam reſponderi facile poteſt ad obiectionem ſuprà factam: dici enim poteſt, parochum per ipſam propoſitionem actualem talem articuli veri conſtitui nuncium Dei quoad illum articulum. Ruſticus autem credens articulum; quia parochus illum taliter proponit vt nuncius Dei; credit quidem propter illud complexum ex propoſitione Parochi, & reuelatione Dei præterita, à qua hæc propoſitio completur in ratione reuelationis mediatæ: non tamen ita vt ſingulæ partes illius complexi credantur immediatè, ſed vna propter aliam ſcilicet reuelatio præterita propter propoſitionem præſentem, quæ cum talibus circunſtantiis facta probat ineuidenter, quod procedat à reuelatione præterita Dei, vt explicatum eſt.

154 *Reuelatio mediata vera eſt motiuum vltimum noſtræ fidei ſecundùm partem quā dicit in recto, nō ſecūdum totum quod includit in obliquo.*

Eodem etiam modo reſpondendum eſt ad alteram inſtantiam ibi factam: ſcilicet, nos credere propter reuelationem mediatam veram, prout vera autem includit reuelationem immediatam præteritam. Reſpondetur facilè, motiuum eſſe reuelationem mediatam veram, non ita, vt ſit motiuum vltimum ſecundum totum quod includit etiam in obliquo, ſed ſecundùm vnam partem, quam dicit in recto, & quæ ſpecificatiuè eſt reuelatio mediata vera, licèt illud, quod in obliquo inuoluit vt vera, non credatur propter ſe vltimo, ſed propter id quod dicit in recto. Sicuti etiam dicimus, intellectum noſtrum appetitu innato tendere ad cognitionem verã, per quam perficitur; & tamen non perficitur intellectus, per totum id, quod cognitio vera inuoluit in obliquo, nam cognitio prout vera includit partialiter denominationem extrinſecam prouenientem ab obiecto ita ſe habente. Sic ergo dicimus, motiuum vltimum fidei noſtræ eſſe reuelationē mediatam veram, licèt non ſecundum ſingulas partes, quas inuoluit in obliquo reuelatio mediata vera, prout talis eſt.

155 Dices: ergo reſoluitur vltimò noſtra fides in motiuum verè humanum, non in teſtimonium Dei: nam propoſitio articuli prout condiſtincta à reuelatione immediata præterita Dei, non eſt teſtimonium Dei, ſed Parochi. v.g. ſi ergo fides reſoluitur vltimò in illam, & non in reuelationem præteritam, conſequens eſt, quod reſoluatur in aliquid merè humanum.

Parochi propoſitio prout condiſtincta à reuelatione præterita Dei denominatur teſtificatio mediata Dei.

Reſpondeo, negando ſequelam: quia propoſitio Parochi, licet non denominetur à ſeipſa ſola teſtificatio Dei, ipſa tamen etiam prout condiſtincta à reuelatione præterita Dei, eſt, quæ denominatur teſtificatio mediata Dei, ſicut propoſitio vera, licet non denominetur vera veritate formali à ſola ſua entitate, ſed etiam ab obiecto: ipſa tamen ſola prout condiſtincta ab obiecto eſt, quæ denominatur vera. Si ergo aſſenſus fidei reſoluitur vltimò in propoſitionem articuli cum talibus circumſtantiis, quæ ſola eſt, quæ denominetur reuelatio mediata Dei, conſequens eſt, quod reſoluatur ſimpliciter & abſolute in reuelationem mediatam, & per conſequens falſum eſt, quod reſoluatur in motiuum merè humanum, nam reuelatio mediata Dei, non eſt motiuum merè humanum, ſicut licèt fides humana reſoluatur vltimò in characteres, qui videntur, vel in ſonum vocis, qui auditur, qui quidem prout condiſtincti ab actione, quæ procedunt à ſcribente, vel loquente, non denominantur à ſe ipſis eſſentialiter teſtimonium, vel loquela: nō ideo dicemus, fidem humanam reſolui in merum motiuum rationis, & non teſtimonium humanum: & licèt fides diuina quando Deus aliquid immediate reuelaret, reſolueretur in voces illas, quæ prout condiſtinctæ ab actione, quæ fiunt à Deo, non denominantur à ſe ipſis eſſentialiter, teſtimonium Dei; non tamen ideo diceretur fides illa reſolui in argumentum meræ rationis, & non in teſtimonium diuinum.

Reuelatio mediata Dei non eſt motiuum merè humanum.

Sic ergo loquendum omnino eſt de fide diuina, quæ habetur per reuelationem, & teſtificationem diuinam mediatam. Dices, ergo ſaltem non reſoluitur vltimò fides in teſtimonium Dei reduplicatiue, vt teſtimonium Dei eſt, ſed ſolùm ſpecificatiuè in id, quod eſt teſtimonium Dei, quia propoſitio præſens parochi cum his motiuis, prout condiſtincta à reuelatione præterita non eſt reduplicatiuè, & adæquatè teſtimonium Dei. Reſpondeo, non reſolui vltimò fidem in teſtimonium Dei prout reduplicatiue eſt adæquatè tale; reſolui tamen proximè in illud vt eſt adæquate & reduplicatiuè tale: vltimò verò in teſtimonium Dei ſpecificatiue & reduplicatiuè in aliquid illius, quod ſufficit abunde, vt in toto rigore dicatur reſolui in teſtimonium Dei propter ipſum, & ſiſtere in ipſo. Sic enim Theologi fatentur Chriſtum Deum, & hominem adorari cultu latriæ, propriæ non reſpectiuæ, ſed abſolutæ, quia licèt eius humanitas non adoretur latria propter excellentiam propriam humanitatis, ſed propter excellentiam diuinitatis: quia tamen illa etiã diuinitas eſt aliquid Chriſti, verum eſt, cultum illum non tendere ad aliud, ſed ſiſtere in ipſo Chriſto, & totum illum cultum reſolui, & fundari in ipſo Chriſto, non quidem in ſingulis partibus vltimo, ſed in vna, propter quam adoratur etiam altera. Sic verum erit, fidem reſolui vltimo in teſtimonium Dei, licèt non reſoluatur vltimò in ſingulas partes teſtimonij Dei, ſed in alteram ex illis; hoc enim ſufficit, vt verum ſit non reſolui in aliud, ſed ſiſtere in ipſo teſtimonio Dei. 156 Quam doctrinam, & reſponſionem in ea fundatam videtur breuiter tradidiſſe S. Thom. *in 3. diſtinct. 23. quæſt. 2. art. 2. quæſtiuncula 2. ad 3.* cùm enim obiecisset ſibi, quod actus, quo fidelis diſcernitur ab infideli, non ſit credere Deo, ſed potius credere nuntio Dei, atque adeo magis eſſe credere homini, quàm Deo: reſpondet his verbis *Ad tertium dicendum, quod fidelis credat homini, non in quantum homo, ſed in quantum Deus in eo loquitur, quod ex certis experimentis colligere poteſt: infidelis autem non credit Deo in homine loquenti.* Vbi non ſolum doctrina tota noſtræ ſententiæ continetur, ſed etiam hæc vltima ſolutio nunc tradita: fatetur enim S. Doctor, nos

Fides an reſoluatur vltimò in teſtimonium Dei reduplicatiuè, an ſolum ſpecificatiuè.

Fidelis quo actu diſcernatur ab infideli.

ex

ea certis experimentis colligere, Deum in nuncio loqui, & ideo nos Deo propriiſſime credere.

157 Hoc itaque pacto ſufficienter ſoluitur argumentum illorum Recentiorum, concedendo reuelationem præteritam, vt condiſtinctam à propoſitione præſenti non cognoſci immediatè, ſed mediatè per alteram partem eiuſdem teſtificationis diuinæ: cæterum aliter, & melius fortaſſe poſſumus reſpondere, & negare, quod reuelatio præterita cognoſcatur mediatè, per illum aſſenſum, quo credo hoc mihi proponi ex parte Dei. Nam licèt reuelatio præterita ſeorſim, & ſecundùm ſe non poſſit à nobis credi immediatè: quatenus tamen eſt vnum extremum huius propoſitionis, poteſt affirmari abſque aliquo medio proprio, ſed ſolum propter connexionem, quæ apparet inter extrema propoſitionis: illud enim quod affirmatur de ſubiecto propter connexionem quæ apparet inter illud prædicatum, & ſubiectum, non dicitur affirmari mediatè, ſed immediatè, ſi quidem affirmatur ex apprehenſione, & connexione terminorum. Talis autem connexio apparet obſcurè inter hanc propoſitionem articuli cum talibus motiuis, (quod eſt ſubiectum) & inter hoc quod eſt procеſſiſſe à diuina reuelatione præterita, (quod eſt prædicatum) quare viſa hac propoſitione articuli cum talibus motiuis, & apprehenſo prædicato, ſcilicet, procedere à reuelatione præterita, apparet intellectui, non clarè, ſed obſcurè, connexio inter illa duo extrema, ratione cuius poteſt ſine alio argumento, aut medio proprio affirmare illud prædicatum de hoc ſubiecto. Nec ad hoc requiritur, quod appareat connexio neceſſaria: nam quando ego dico, *ſi Petrus petit librum, Ioannes dabit.* non apparet connexio neceſſaria: & tamen ego aſſentior, & quidem immediatè propter connexionem magnam quæ apparet inter extrema, ſic etiam propter connexionem, quæ apparet inter hoc, quod eſt proponi mihi hanc doctrinam tali modo, & hoc quod eſt, procedere à reuelatione præterita Dei, poſſum prædicare ex penetratione terminorum vnum de alio. Illud ergo prædicatum ſeorſim non poſſem immediatè affirmare dicendo: *Deus reuelauit hoc*: quia inter extrema illius propoſitionis, ſcilicet *Deum*, & *reuelaſſe hanc doctrinam*, non *apparet connexio*: *poſſum* tamen illud prædicatum affirmare de hac propoſitione doctrinæ quia inter hæc extrema, ſeu inter hanc talem propoſitionem doctrinæ, & proceſſionem à reuelatione præterita, apparet magna connexio, quæ niſi appareat non poteſt fieri prædicatio immediata.

Reuelatio præterita vt condiſtincta à propoſitione præſenti non cognoſcatur immediatè.

Reuelatio præterita quatenus poſſit à nobis credi immediatè.

158 Dices: ergo per illum aſſenſum credo, fuiſſe reuelationem præteritam, ergo vel in ſe vel in alio. Reſpondeo, me non credere ſeorſim, quòd fuerit reuelatio præterita, ſed quod fuerit cauſa huius propoſitionis præſentis doctrinæ: ad hoc autem non debet apparere connexio, vt dixi, inter reuelationem, & eius, exiſtentiam, ſed inter illam vt cauſantem, & inter hanc præſentem propoſitionem doctrinæ, quæ connexio poteſt apparere, licèt illa prior non appareat.

159 Dices iterum, ergo verè non credo immediatè exiſtentiam præteritam reuelationis, ſed per medium, ſcilicet, per doctrinam talem præſentem. Reſpondeo negando ſequelam, nam credere per medium propriè eſt affirmare vnum, quia affirmatur aliud, ad quod debet interuenire duplex affirmatio ſaltem virtualis: vnum autem extremum affirmationis non eſt medium ad affirmandum alterum de ipſo, ſed concurrit tanquam extremum, ſine quo non appareret connexio inter vtrumque, quæ requiritur ad affirmandum vnum de alio. Vno verbo diſtinguo; credo reuelationem præteritam in ſe, & independenter ab altero extremo, nego: credo independenter ab alio medio proprio, & ſolum propter connexionem inter extrema illius affirmationis, concedo: hoc autem non tollit aſſenſum immediatum, cùm adhuc ſit propter connexionem ſolam inter extrema eiuſdem aſſenſus.

Reuelatio præterita creditur independenter ab alio medio proprio, & ſolùm propter connexionē inter extrema aſſenſus.

Confirmatur ſolutio: quia etiamſi diceremus, reuelationem præteritam credi, & conclusionem propter præſentem propoſitionem doctrinæ, vt præmiſſam adhuc ad aſſenſum illius concluſionis requireretur cognitio conſequentiæ illationis, ſeu connexionis inter obiectum præmiſſæ & obiectum concluſionis quæ cognitio non eſſet mediata, cùm nō eſſet concluſio: alioquin ad ipſam requireretur alia cognitio bonitatis illationis immediata, vel procederetur in infinitum: ſicut ergo illa cognitio connexionis inter obiectum præmiſſæ, & concluſionis poteſt eſſe immediata ex apprehenſione extremorum: cur non potero aſſentiri immediatè abſque alio argumento, vel medio, connexioni inter ipſam reuelationem præteritam, & propoſitionem præſentem, & dicere, hæc propoſitio doctrinæ taliter facta eſt aliquid procedens à reuelatione præterita Dei. 160

Septimò obiiciunt, quia ſi habitus fidei diuinæ elicit aſſenſum, quo immediatè credimus, hunc hominem proponere nobis hunc articulum ex parte Dei: ergo, qui negaret, hunc hominem proponere ex parte Dei, licèt concederet ipſum articulum, eſſet hæreticus, quia negaret id, ad quod credendum immediatè obligat fides. Reſpondetur, eandem difficultatem eſſe in contraria ſententia, ſi ruſticus proponente ſibi Parocho articulum aliquem, quem deberet credere; ipſe negaret, Deum illum reuelaſſe. Certum enim eſt, quod peccaret contra fidem, etiamſi articulus ille eſſet re ipſa falſus, & non fuiſſet à Deo reuelatus quia fides obligat hunc ruſticum ad credendum, Deum reuelaſſe, quod re ipſa non reuelauit. Sic in caſu argumenti peccaret contra fidem, quia hæc obligat ad accipiendum vt nuntium Dei id, quod aliquando non eſt nuntium Dei. Non tamen eſſet hæreticus; quia ad hæreſim non ſufficit peccare contra fidem, ſed oportet negare id, quod re ipſa vniuerſa Eccleſia credit: non credit autem vniuerſa Eccleſia, hunc parochum loqui ex parte Dei, licèt ruſticus per accidens id teneatur pleruмque credere. 161

Obiectio 7.

Ad hæreſim non ſufficit peccare contra fidem, ſed oportet negare id quod vniuerſa Eccleſia credit.

Vrget Hurtadus *dicta diſput. 13. ſect. 9. §. 121.* quia ſi homo prudens loquatur cum Parocho proponente ei myſteria fidei, cui homo prudens dicat, ego non credo, hanc propoſitionem tuam eſſe vllo modo reuelationem Dei, neque Deum mihi per te loqui, credo tamen te vera proponere, & credo reuelationem præteritam factam Prophetæ: hic certe catholicè crederet: ſic omnes credimus, & apertè negamus, illam propoſitionem Parochi eſſe reuelationem Dei, ergo non poſſumus credere propter propoſitionem illam parochi acceptatam, vt teſtimonium Dei. Quod dicit eſſe argumentum euidens, contra hanc ſententiam, 162

tentiam. Exceſſit tamen doctus Pater nimio affectu contra ſententiam, quam impugnandam ſuſceperat: argumentum enim hoc facilem, & in promptu habet ex dictis ſolutionem. Nam vel Parochus proponit myſterium ſufficienter, vt obliget hominem illum prudentem ad credendum illud, vel non proponit ſufficienter. Si non proponit ſufficienter, certè homo prudens, qui inſufficientiam cognoſcit, non obligatur ad credendum, quod proponatur ex parte Dei, nec id, quod proponitur. Si verò proponat ſufficienter ad obligandum, vt credatur, ſicut in ſententia eiuſdem Auctoris, peccaret homo ille dicendo, ego credo myſterium, ſed non credo proponi ſufficienter ad credendum, imò non crederet fide diuina myſteria, cùm non crederet eſſe prudenter credibile: ſic) in noſtra ſententia peccaret dicendo, ego non credo, hoc mihi proponi ex parte Dei, in quo certè non videtur eſſe poſſe quoad hoc quæſtio, niſi de nomine: nos enim per reuelationem mediatam, nihil aliud intelligimus, niſi quod proponatur ex parte Dei, ſeu per notitiam, quam proponens habet deriuatam à reuelatione præterita Dei, quod ſufficere, vt Deus dicatur loqui mediatè, mox videbimus. Cum ergo, ſtantibus illis motiuis, negari non poſſit licitè, quod Parochus proponat ex parte Dei, ſeu proponat ex notitia, quam habet deriuatam à prima reuelatione Dei, alioquin nec poſſet obligari homo ille ad credendam reuelationem Dei præteritam; conſequens eſt, vt loquendo de re ipſa; non poſſit etiam licitè negare, quod Deus loquatur mediatè ipſi per Parochum, quamuis poſſit licitè negare, illam debere appellari loquutionem Dei, quia hoc pertinet ad modum loquendi ſub opinione poſitum. Addo denique ſi vellet obſtinatè dicere, ſe nolle credere propter teſtimonium illud parochi ſed ſolum propter reuelationem præteritam Dei, tunc in mea ſententia non habiturum aſſenſum fidei circa myſterium, imo nec aſſenſum vllum: quia reuelationem præteritam ſecundùm ſe credere non poteſt, ſine alio medio, niſi tanquam extremum loquutionis mediatæ modo explicato. Quando tamen fideles credunt, non excludunt propoſitionem Eccleſiæ ſibi ſufficienter factam, quia intellectus conatur credere eo modo, quo poteſt, & non poteſt credere ſine motiuo completo ſui aſſenſus.

163 *Obiectio 8.*

Octauo obiiciunt, quia non quoties Parochus proponit articulum fidei, proponit illum ex parte Dei, vel vt nuncius Dei: ergo non poteſt ruſticus ſemper credere propter reuelationem mediatam Dei. Antecedens probatur, quia ad loquendum ex parte Dei non ſufficit, Deum id reuelaſſe, & nunc à parocho dici quod olim Deus dixit: vltra hoc enim requiritur intentio loquendi ex parte Dei: alioquin enim quãdo Deus in ſcriptura refert mendacia, quæ dixit Dæmon, Deus loqueretur ex parte Dæmonis, & vt nuncius Dæmonis. Parochus ergo poteſt aliquando loqui ſolùm recitatiuè, referendo quid Deus olim reuelauerit, non intendendo loqui, vt nuncius Dei, ergo non eſt idem loqui ex parte Dei, ac referre aliquid, quod Deus olim reuelauit.

164 *Credere propter reuelationem mediatam Dei vt intelligendum.*

Reſpondeo, quando dicimus, quod credimus propter reuelationem mediatam Dei, & quia nobis proponitur ex parte Dei, non loqui nos de nuncio, aut procuratore ſtricto, qui ex commiſſione Dei conſtitutus ſit ad ita loquendum, nam licèt frequenter id ita ſit, prout Apoſtoli, & prædicatores dicuntur legati Dei, & legatione fungi, quando proponuntur res noſtræ fidei: non eſt tamen id neceſſarium, vt Deus dicatur per eos loqui: ſufficit, quod Deus reuelauerit tale myſterium ea intentione, vt notitia illus per quamcumque viam ad nos perueniret. Sicut ſi aliquis coram multitudine aliquid diceret, eo animo, vt ea notitia veniret ad patrem ſuum abſentem: tunc enim quicumque ea referret patri, licèt non haberet intentionem vllam loquendi nomine filij, vel vt nuncius illius, adhuc filius diceretur loqui patri ſuo per illum, tanquam per organum: nec in ipſo organo requiritur ad hoc ſpecialis intentio: poteſt enim aliquis vti pſitaco, vel alio ſimili inſtrumento ad manifeſtandam alteri ſuam mentem: cùm ergo loqui nihil aliud ſit, quam ordinare, & dirigere noſtram mentem ad alium; non eſt cur non dicamus, Deum ſemper loqui nobis per illos, qui res noſtræ fidei ab illo acceptas nobis proponunt. Deus enim primò reuelans illam veritatem, eo animo id fecit, vt poſſet aliqua via ad meam notitiam peruenire; ergo dum ita peruenit, Deus vere communicat mihi ſuam mentem per hoc inſtrumentum. Deus autem non dicitur in ſcriptura loqui ex parte Dæmonis, quia Dæmon non manifeſtauit Deo illa obiecta ea intentione, vt per ipſum veniret ad nos eorum notitia, vt conſtat. Et licet dæmon habuiſſet eam intentionem non ſufficit, niſi per internuncium hæc ipſa intentio Dæmonis mihi fieret manifeſta: nam loqui mihi eſt manifeſtare mihi animum ordinantis ad me ſuam mentem. Porrò Deum ea intentione reuelaſſe primò doctrinam fidei, vt ab aliis ad alios perueniret, conſtat ex Scriptura paſſim, Geneſ. 18. *Scio, quod præcepturus ſit filiis ſuis.* Deuter. 10. *Eruntque verba hæc in corde tuo, & docebis ea filiis tuis.* Pſalm. 77. *Quanta mandauit patribus noſtris, nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio altera. Filij, qui naſcentur, & exſurgent, & narrabunt filiis ſuis.* & Ideo Ioannes Baptiſta dicitur Ioannis 1. *Miſſus à Deo, vt omnes crederent per illum* & alibi ſæpe. Ad quod ponderat bene Salmeron diſp. 33. in epiſt. ad Rom. verba Pauli ibi. c. 10. *Quomodo credent, quem non audierunt?* ex quibus probat, nos audire verè Chriſtum, quando prædicatorem Chriſti audimus, iuxta illa eiuſdem Chriſti verba, *qui vos audit, me audit,* atque ideo tunc Chriſtum nobis per prædicatorem loqui.

Loqui eſt dirigere noſtrã mentem ad alium.

Deus nobis communicat ſuam mẽtem per eos qui res fidei nobis proponunt.

Fidei doctrinam qua intentione primò Deus reuelarit.

165 *Obiectio 9.*

Sed contra obiiciunt nonò: quia is, cui proponuntur res fidei, non ſemper aduertit, quod proponens ſit nuncius Dei, aut loquatur nomine Dei; ſed ſolùm audit illam veritatem fuiſſe à Deo reuelatam; & hoc ſufficit, vt credat: non ergo credit, quia nunc proponuntur ex parte Dei, ſed propter ſolam reuelationem præteritam. Reſpondetur, negando antecedens, quod procedit ex falſa ſuppoſitione, quod ſcilicet nos loquamur de rigoroſo, & ſtricto nuncio loquente nomine Dei cùm autem ſermo ſit de inſtrumento ſolùm, per quod ſermo Dei, & eius notitia ad nos venit, dicimus, non poſſe fieri, quod aliquis concipiat Deum hoc reuelaſſe eo animo, vt omnibus communicetur eius notitia, & non concipiat, Deum per hoc inſtrumentum manifeſtare ipſi nunc ſuam mentem: cum illa duo non diſtinguantur inter ſe: hanc notitiam ortum habuiſſe ex Deo intendente, quod omnibus manifeſteur; & Deum hac

Is, cui res fidei proponuntur, an ſemper aduertat quòd proponens ſit nuncius Dei.

hac via manifeſtare nobis ſuam mentem: ergo qui concipit vnum, concipit etiam alterum, nec id poteſt ignorare.

166 Dices, poteſt aliquis audire, quod Deus reuelauerit myſterium, & non concipere, nec aduertere, intendiſſe, quod eius notitia ad omnes veniret; vnde non conciperet Deum de facto nobis loqui per hæc inſtrumenta. Reſpondeo, ſi id contingeret, non poſſet homo ille credere per habitum fidei infuſæ, quia hæc habet pro obiecto formali teſtificationem Dei: tunc autem fides non poſſet vltimo reſolui in reuelationem Dei vllam: non enim in præteritam, & immediatam, quia illa non apparet in ſe, ſed cognoſcitur per aliquod medium, vt probauimus: ſed nec etiam in mediatam, & præſentem, quia per te homo tunc non concipit, Deum loqui, & manifeſtare ſuam mentem per hæc inſtrumenta, ergo non reſtat teſtificatio Dei, in quam vt in motiuum formale vltimum tendat aſſenſus fidei. Fieret ergo alius aſſenſus habens pro obiecto formali vltimò teſtificationem humanam, & qui reſolueretur in hominis teſtimonium; non verò fieret aſſenſus fidei diuinæ, deficiente eius obiecto formali: de facto tamen caſus ille vel nunquam, vel vix vnquam eueniet: quia omnes, quibus proponuntur res noſtræ fidei, audiunt illas tanquam ad ſe pertinentes, non vt ea, quæ aliis perſonis priuatim reuelata audiunt: de his enim parum curant, nec aſſenſum, aut diſſenſum præbent, quia ad ipſos non pertinent, nec Deus ipſis loqui voluit per tales reuelationes: at verò circa res fidei non ita ſe habent, ſed concipiunt obligationem poſitiuam credendi; Deo enim loquenti ille, cui loquitur, debet poſitiuum aſſenſum. Vnde experimur, circa reuelationes priuatas aliquibus ſanctis viris factas, quod audimus, nunquam nos ferri ad credendum, ſicut circa ea, quæ proponuntur nobis vt pertinentia ad fidem; quia nimirum hæc concipimus dici nobis, atque ideò dum dicuntur, apparet iam teſtificatio, & loquutio mediata Dei, propter quam credamus: in illis verò aliis non concipimus dici nobis à Deo, ſed dicta fuiſſe alicui perſonæ quam loquutionem præteritam credimus fide humana propter auctoritatem referentis illam: nec agnoſcimus debitum poſitiuum credendi, hoc enim ſolum videtur eſſe in illo, cui Deus aliquid mediatè, vel immediatè dicit: quia ipſum innet loqui, & dicere eſt implicitè exigere fidem eorum, quæ dicuntur; vnde non poſſumus abſque irreuerentia non credere ea, quæ nobis ex parte Dei proponuntur, licet circa ea, quæ nobis non proponuntur, ſed referuntur aliis propoſita, non exigatur poſitiuè eiuſmodi aſſenſus.

167 *Poteſt aliquando peccari contra fidem, negando id quod Deus alteri reuelat reuelatione priuata.*

Non tamen nego, poſſe aliquando peccari contra fidem, negando id, quod Deus alteri reuelat reuelatione priuata, & abſque animo loquendi aliis per illum. Quando enim Rex coram aliis aliquid dicit Petro, poteſt quidem ſolum Petrum alloqui (quia aliud eſt alios alloqui, aliud coram illis loqui) & poteſt coram omnibus loqui, ſed non cum aliis: tunc autem alij, qui audiunt Regem loquentem, non poſſent ſine Regis irreuerentia negare eſſe verum, quod Rex Petro dicit. Sic ſi Deus coram aliis aliquid Ioanni diceret, qui prudenter dubitare non poſſunt de reuelatione Dei cum Ioanne loquentis, peccarent grauiter contra fidem negando eſſe verum id, quod Deus Ioanni reuelat. Poſſent autem tunc ex fide credere id, quod Deus dicit Ioanni, ſi reuelatio illa prudenter eſſet credibilis: quia tunc verè aſſenſus terminaretur ad obiectum formale fidei, nempe ad reuelationem Dei immediatè notam vel clarè, vel obſcurè iis, qui credunt. Si tamen reuelatio non fieret coram illis, ſed referretur antea facta, non poſſet elici aſſenſus fidei circa illam, vel circa rem reuelatam, propter rationem traditam, quia tunc nulla fieret reuelatio mediata præſens audientibus, quibus Deus loqui nullo modo voluit, in quam reſolueretur aſſenſus; reuelatio autem præterita ſecundum ſe non apparet, niſi per aliud medium humanum, nempe per teſtimonium referentis, quod neque eſt loquutio mediata Dei, nec illam integrat, aut componit, quare nullo modo reſolui poſſet aſſenſus ille in reuelationem Dei mediatam, vel immediatam ſiſtendo in illa: credo tamen, quod ſi reuelatio illa ita proponeretur, vt non poſſet prudenter de illa dubitari, tali nempe pondere motiuorum, quali proponuntur res noſtræ fidei, quando obligant ad aſſenſum, poſſent peccare grauiter, qui adhuc negarent rem à Deo reuelatam: quia licet non tenerentur ad poſitiuè aſſentiendū, eo quod Deus non loqueretur cum illis vllo modo, nec exigeret ab eis fidem; imò nec poſſent fide diuina aſſentiri, vt dixi, adhuc auctoritas teſtimonij diuini ſufficienter propoſiti exigeret, ne alij poſitiuè diſſentirent, quia diſſenſus redundaret in contemptum, & irreuerentiam diuinæ auctoritatis. Sicut ſi Rex Petro aliquid dixiſſet, cæteri, qui non poſſent prudenter dubitare, quod Rex id dixiſſet, non poſſent, ſine aliqua irreuerentia in Regem, negare adhuc eſſe verum id, quod Rex dixiſſe refertur Petro: quia Regia auctoritas, licèt non exigat fidem ab iis, ad quos non loquitur; exigit tamen, ne verum negetur id, quod prudenter dubitari non poteſt dictum eſſe à Rege.

Dices, adhuc ſequi ex dictis, quod poſſit contra nos retorqueri argumentum, quo ſuprà vſi ſumus contra ſententiam contrariam, deberent enim omnes, præſertim ruſtici, inſtrui, & admoneri de hoc modo credendi propter reuelationem mediatam Dei, ſicut nos diximus ſupra, quod debuiſſent inſtrui de debito credendi propter reuelationem præteritam ſiſtendo in ipſa. 168 Reſpondeo negando ſequelam: ratio autem diſcriminis eſt clara: quia in ſententia contraria ponitur modus aſſentiendi propter reuelationem præteritam ſiſtendo in ipſa, quem modum aſſentiendi vlli obiecto præterito, quod in ſe non appareat, fatentur illi Theologi eſſe ſupra vires noſtri intellectus; quare homo, qui nunquam talem aſſentiendi modum in ſe habuit, non poterit, niſi moneatur, diuinare ex ſe, quod ſit poſſibilis, & quod poſſit illum habere in hac materia. At verò in noſtra ſententia non ponimus nouum modum aſſentiendi, qualem in aliis materiis homo non habeat, ſed eundem, nam in aliis etiam materiis, vt vidimus, credimus fide humana propter teſtimonium Patris vel amici, non quidem omnino immediatum, ſed mediatum, ſiſtendo in ipſo: quare intellectus eleuatus habitu fidei non extrahitur ad nouum modum aſſentiendi, ſed obligatur ad eundem per actum ſupernaturalem, addita maiori adhæſione, & firmitate, prout decet ſupremam auctoritatem Dei, cui creditur.

169 Vrgebis, quia in aliis materiis intellectus ſolet vtroque modo credere: ſcilicet, vel reſoluen-

do fidem humanam vltimò in teſtificationem mediatam hominis, vel reſoluendo vltimò in alia motiua: v.g. credo, *Petrum obiiſſe, quia Paulus verax teſtatur, meum patrem id affirmaſſe*: vbi iam reſoluitur vltimò in auctoritatem Pauli non in teſtimonium patris: ergo in rebus fidei aliquando aſſentiet vno, aliquando altero modo, niſi ſpecialiter inſtruatur.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Ratio eſt, quia cùm res fidei noſtræ proponantur, vt credendæ firmiſſimè, hoc eſt, vt poſtea videbimus, aſſenſu ſuper omnia: ratio dictat, eiuſmodi aſſenſum, & cultum ſupremum intellectualem, non eſſe tribuendum teſtimonio, vel auctoritati humanæ, ſed diuinæ. Vnde ſicut non tribuimus cultum latriæ creaturæ ſiſtendo in eius excellentia, ſed referendo ad excellentiam Dei, vt ad motiuum vltimum: ſic non debemus tribuere cultum illum intellectualem ſupremum motiuo humano, vt tale eſt, ſed prout idem eſt teſtimoniũ diuinum. Inde ergo voluntas, quoties prudenter imperat aſſenſum firmiſſimum fidei, imperat etiam talem modum aſſentiendi propter auctoritatem Dei, tanquam propter vltimum motiuum, ne vlli auctoritati inferiori deferatur cultus ille; qui ſoli Deo reſeruari debet.

170 *Obiectio 10.* Obiiciunt decimò, quia poteſt contingere, quod ipſe Parochus, qui proponit veritatem fidei non habet euidentiam credibilitatis, atque ideo imprudenter agat proponendo illum articulum ruſtico: & tamen ruſticus credit per verum aſſenſum fidei, quia pro eius captu ſufficienter propoſitus eſt ipſi ille articulus, & debet illum credere: non credit ergo propter reuelationem mediatam Dei, nam parochus tunc non ſe gerit, vt nuncius Dei, ſed potiùs operatur contra debitum ſuum, & contra voluntatem Dei.

Reſpondetur facilè ex ſupradictis etiamſi Parochus putet eſſe falſum articulum, quem proponit, ſi tamen verè proponit, quod audiuit, & vult vti notitia illa, quã accepit, & quæ verè fuit deriuata à Dei reuelatione, hoc ſufficit, vt ruſticus accipiat etiam illam doctrinam à Deo media propoſitione parochi, cùm hæc propoſitio parochi procedat ea notitia data à Deo, qui illam dedit eo animo, vt ad omnes perueniret, hac vel illa via ſiue per credentes, ſiue etiam per incredulos. Aliud eſſet, ſi parochus non vteretur notitia accepta, ſed independenter ab illa, fingeret ipſe, vel putans ſe fingere, proponeret verum articulum: tunc enim etiam ſi verè illum audiſſet; ſi tamen non recordaretur, vel non vellet vti eiuſmodi notitia, non diceretur Deus per illum proponere, cùm nõ procederet ex Dei reuelatione præterita talis notitia data huic ruſtico, vt ſuprà explicuimus, atque ideo tunc ruſticus non eliceret aſſenſum ſupernaturalem fidei diuinæ: ſicut nec crederet fide diuina, quando parochus propoſuiſſet articulum falſum, v.g. quod Spiritus ſanctus factus ſit homo; tunc enim etiam ſi ruſticus putans per errorem, quod parochus dixiſſet filium factum hominem, ex hoc errore memoriæ moueretur ad volendum id credere; adhuc non eliceret aſſenſum fidei diuinæ, cùm ille articulus, licèt in ſe eſſet verus, non eſſet tamen illi vnquam propoſitus ad credendum, vt ſuppono.

171 *Obiectio 11.* Obiiciunt vndecimo, in noſtra ſententia fidem non habere certitudinem ex motiuo, quia cum propoſitio Parochi ingrediatur ipſum motiuum & illa ſit fallibilis, ac ſæpè fallat, non poteſt refundere infallibilitatem, & certitudinem in aſſenſum. Reſpondetur, aſſenſum fidei habere certitudinem, & infallibilitatem in primis à ſuo principio, quod cùm ſit habitus ſupernaturalis, vel auxilium ſupplens pro habitu, exigit concurſum Dei ad ſolos aſſenſus veros. Deinde habet infallibilitatem ex obiecto formali ſaltem proximo, quod diximus, eſſe reuelationem Dei mediatam adæquatè ſumptam: hæc enim tam neceſſariam habet connexionem cum veritate rei reuelatæ, quam reuelatio immediata, cùm non minus repugnet, Deum decipere per alios, quam per ſe immediatè. Loquendo verò de propoſitione Parochi v.g. quæ prout componit reuelationem mediatam Dei, eſt etiam iuxta primam ſolutionem ſuprà poſitam in obiectione ſexta, motiuum formale partiale vltimum, vt explicuimus: illa quidem licet ſecundùm ſe non habeat infallibilem connexionem cum veritate rei reuelatæ adhuc inſiſtendo in illa prima ſolutione, dici poſſet, quod prout attingitur ab aſſenſu fidei, habet infallibilitatem. Nam licèt Parochus poſſit proponere falſum: fides tamen exigit non concurrere ad ſuum aſſenſum, niſi quando Parochus proponit reuelationem veram: & hoc ſufficit ad infallibilitatem fidei. Nam etiam in ſententia contraria non poteſt illam accipere fides ab obiecto ſecundùm ſe: quando enim Parochus proponit, Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, reuelatio illa Dei, quæ apprehenditur à ruſtico, eadem prorſus apprehenderetur, licet parochus deciperetur, & Chriſtus reſurrexiſſet ſexta die; quia reuelatio illa ſecundum ſe eſt indifferens, vt fuerit, vel non fuerit; quare ſi non fuiſſet poſita, adhuc aſſenſus ruſtici haberet idem ex parte obiecti pro motiuo formali, non prouenit ergo infallibilitas huius aſſenſus præcisè ex tali obiecto formali, ſed ex modo etiam attingendi illud, quatenus fides non poteſt habere pro motiuo reuelationem hanc, niſi reuerà ipſa reuelatio poſita fuerit. Sic ergo dicimus nos, fidem non poſſe habere pro motiuo partiali propoſitionem Parochi, quæ componit reuelationem mediatam Dei, niſi quãdo reuera Parochus proponit veram reuelationẽ, quæ licèt propoſitio Parochi ſecundùm ſe non habeat infallibilem connexionem cum veritate rei propoſitæ, habet tamen illam connexionem infallibilem, prout attingitur ab aſſenſu fidei.

Aſſenſus Fidei habet infallibilitatẽ à ſuo principio, & à reuelatione Dei mediata adæquatè ſumpta

Dices, non bene retorqueri contra aduerſarios hoc argumentum: quia reuelatio præterita Dei ipſa ſecundum ſe habet neceſſariam cõnexionem cum re reuelata, cùm non poſſit exiſtere talis reuelatio, quin ponatur etiam obiectum reuelatum; at verò propoſitio Parochi non habet talem connexionem, cùm poſſit exiſtere tota hæc propoſitio Parochi, abſque eo quod obiectum quod proponit, ſit verum. Maiorem ergo connexionem habet cum veritate motiuum formale in ſententia contraria quam in noſtra. 172

Sed contra, quia licèt reuelatio præterita exiſtens habeat connexionem neceſſariam cum obiecto reuelato, quam non ſemper habet quælibet propoſitio Parochi exiſtens; id tamen non facit, quod poſſit illud motiuum ſecundum ſe refundere maiorem certitudinem & infallibilitatem in aſſenſum; nam refundere infallibilitatem, & certitudinem in aſſenſum, non eſt, quod non poſſit obiectum formale exiſtere abſque materiali, hoc eſt reuelatio abſque re reuelata: ſed quod non poſſit aſſenſus moueri ab illo obiecto formali, &

li, & decipi circa materiale; certitudo enim tenet ſe ex parte actus, & dicit neceſſariam connexionem ipſius aſſenſus cum veritate, vt *infra* videbimus: motiuum ergo formale refundere certitudinem in aſſenſum, eſt, quod non poſſit aſſenſus habens tale motiuum formale decipi circa obiectum materiale, vt conſtat ex aſſenſu demonſtratiuo per principia neceſſaria. Hoc autem non habet aſſenſus ex reuelatione præciſe; nam poſſet tendere in eandem reuelationem omnino, & decipi, quando reuelatio non fuiſſet poſita: adhuc enim reuelatio ex parte obiecti eſſet eadem numero; ergo quod attinet ad refundendam certitudinem in actum, non eſt, differentia in vtraque ſententia: omnes enim debemus dicere, hanc non refundi à motiuo formali ſecundum ſe, ſed prout attingitur à fide exigente non attingere tale motiuum, niſi quando re ipſa verum eſt; & habet connexionem cum obiecto materiali. Denique ſicut in ſententia contraria fides habet infallibilitatem ex motiuo formali vltimo, ſcilicet ex reuelatione præterita: ſic in noſtra habet infallibilitatem ex motiuo vel vltimo, vel ſaltem proximo, ſcilicet ex reuelatione mediata: parum autem refert ad infallibilitatem fidei, quod proueniat ex motiuo proximo, vel remoto: non minùs enim ſecura erit fidei certitudo, & infallibilitas, ſi oriatur ex motiuo proximo, quod eſt reuelatio mediata adæquatè ſumpta, & quæ non poteſt poni, quin ponatur veritas obiecti reuelati, & quam reuelationem mediatam verè poſitam eſſe, exigit eſſentialiter aſſenſus fidei, quàm ſi oriretur ex reuelatione præterita, quam etiam verè poſitam eſſe, exigat eſſentialiter idem aſſenſus fidei, prout ſupra explicatum eſt. Hæc iuxta illam primam ſolutionem dici poſſent, meliùs tamen; & clariùs reſpondetur iuxta ſecundam, aſſenſum fidei habere in noſtra ſententia tantam infallibilitatem ex obiecto formali, quantam in ſententia contraria; cùm enim obiectum formale ſit reuelatio mediata adæquatè ſumpta, & hæc non minùs ſit infallibilis quam immediata, cùm non minùs repugnet Deum decipere per alios, quàm per ſe ipſum immediatè; conſequens eſt, vt non minùs firma ſit fides ex parte obiecti formalis in noſtra ſententia, quàm in ſententia contraria.

Fides habet infallibilitatem ex motiuo vel vltimo, vel ſaltem proximo.

173. *Obiectio* 12. Vrgebis adhuc duodecimo contra ſolutionem, quia motiuum formale fidei debet eſſe tale, vt fidelis cognoſcat neceſſariam connexionem illius cum veritate rei reuelatæ: non poteſt autem ruſticus cognoſcere talem cõnexionem neceſſariam inter propoſitionem Parochi, & veritatem rei reuelatæ: alioquin eſſet iudicium falſum, quo credit articulum etiam verum: nam licèt articulus ſit verus, falſum tamen eſt, quod habeat eius veritas neceſſariam connexionem cum propoſitione Parochi: aliud ergo motiuum formale debet habere, de quo verè iudicet, quod habet neceſſariam connexionem cum veritate rei reuelatæ.

Reſpondetur, Ruſticum etiam agnoſcere connexionem neceſſariam inter motiuum ſaltem proximum, & veritatem rei reuelatæ, quia neceſſe eſt, data reuelatione mediata Dei adæquatè ſumpta, dari veritatem in obiecto reuelato. Non tamen iudicat ruſticus, neceſſariam connexionem inter reuelationem mediatam inadæquatè ſumptam, hoc eſt, propoſitionem Parochi &c. & reuelationem præteritam Dei, nec id neceſſarium eſt ad eliciendum aſſenſum fidei. Nam ſicut in ſententia contraria per fidei aſſenſum, credimus certò Deum olim reuelaſſe; non tamen affirmamus, aut agnoſcimus neceſſariam connexionem inter ipſa extrema, ſcilicet, inter Deum, & reuelationem; alioquin aſſenſus eſſet falſus, cùm illa non ſit neceſſaria, ſed contingens; ſed tamen ſuppoſitis motiuis credibilitatis, quæ oſtendunt connexionem illam inter Deum, & reuelationem voluntas prudenter imperat aſſenſum determinatum, & abſque formidine ad connexionem inter Deum, & reuelationem: ſic in noſtra ſententia quamuis non appareat neceſſaria connexio inter propoſitionem Parochi cum talibus circunſtantiis, & inter loquutionem mediatam Dei; apparent tamen ruſtico tanta motiua ad illam connexionem credendam, vt pro eius captu voluntas prudenter imperet aſſenſum determinatum ad connexionem illam.

Dices eſſe differentiam, quod ſcilicet in contraria ſententia connexio illa non neceſſaria eſt 174.
inter extrema eiuſdem propoſitionis, quæ immediatè coniungimus abſque illatione vnius ex alio: in noſtra autem ſententia connexio hæc ſaltem iuxta primam ex duabus ſolutionibus aſſignatis ſupra ad ſextam obiectionem, eſt per modum illationis, qua vnum infertur ex alio, ſcilicet, reuelatio præterita ex propoſitione præſenti cum talibus circumſtantiis. Reſponderi poſſet, retenta illa prima ſolutione, ad propoſitum parum referre, quia neutra connexio aprehenditur vt neceſſaria. Vnde ſicut intellectus in contraria ſententia poteſt aſſentire firmiſſimè connexioni non neceſſariæ inter extrema, & firmius, quàm aſſentiatur connexioni neceſſariæ inter alia extrema: ſic poteſt ex imperio piæ affectionis firmiſſimè credere connexionem inter propoſitionem talem Parochi &c. cum reuelatione præterita Dei, licèt eam connexionem non iudicet neceſſariam. Nec enim ad aſſentiendum vni propter aliud, requiritur, quod appareat ſemper neceſſaria connexio inter vnum & aliud, cum ſæpe dentur conſequentiæ probabiles, ita vt non ſolum conſequens, ſed ipſa conſequentia, & illatio probabilis ſit, quæ probabilitas aliquando prouenit ex ineuidentia, aliquando ex defectu neceſſitatis vt quando ex affectu Petri erga Ioannem audientes Ioannem petiiſſe librum à Petro, inferimus, quod impetrarit; ſic ergo, etiam non apparente neceſſaria connexione, poteſt intellectus ex imperio piæ affectionis, ex tali propoſitione articuli cum talibus circumſtantiis colligere reuelationem præteritam Dei: hoc tamen per aſſenſum non probabilem, & formidoloſum, ſed abſque vlla formidine, ſicut non apparente neceſſaria connexione inter Deum, & reuelationem præteritam, poteſt in ſententia contraria credere certò, & abſque formidine Deum reuelaſſe.

Ratio autem vtriuſque eadem eſt, quia ſcilicet ad exhibendum cultum debitum Deo non 175.
prærequiritur, quod appareat neceſſaria illa connexio. Sic enim debemus adorare hanc hoſtiam, quæ nobis proponitur, licèt non appareat neceſſarium, quod hæc hoſtia ſit conſecrata; ſufficit quòd non poſſimus prudenter dubitare de exiſtẽtia Chriſti ſub hac hoſtia, ad hoc vt debeamus abſolutè ei exhibere ſupremum cultum latriæ, & maiorem omni alio, quem exhibemus aliis perſonis, quas euidenter agnoſcimus, & ſcimus neceſſario eſſe tales. Sic ergo vt per intellectum debeamus exhibere Deo ſupremum cultum aſſenſus firmi, non requiritur cognoſcere neceſſariam

conne-

Aſſenſus ſuperni fidei non requirit cognoſcere neceſſariam connexionem inter Deum & reuelationem.

connexionem inter Deum, & reuelationem, aut inter reuelationem præteritam, & hanc propoſitionem loquutionis præteritæ: ſufficit quòd non poſſit prudenter dubitari, aut formidari; tùc enim voluntas debet imperare ſupremum fidei cultum, vt intellectus firmius credat id, quod non poteſt prudenter dubitari, dici à Deo, quàm alia, in quibus agnoſcit neceſſitatem, aut habet euidentiam. Sic etiam Pontifici ſummo, quando per nuncium aliquid affirmat, & non poſſumus prudenter dubitare, quod ſit nuncius ipſius debemus maiorem fidem, quàm aliis, quos euidenter vidimus contrarium aſſeruiſſe, licet non videamus poſitiuè, quod neceſſarium omnino ſit, Papam loqui per illum nuncium: ſufficit enim ad debitam fidem adhibendam, non poſſe dubitare prudenter, quod ille loquatur ex parte Papæ. Similiter ergo ruſticus, licet non credat neceſſarium eſſe quòd Parochus loquatur ex parte Dei. (in hoc enim iudicio ſere ſemper deciperetur) pro ſe illi, & debet regulariter id credere firmiter, quia ipſi non apparet, quod poſſit prudenter de hoc dubitare, & id ſufficit, vt debeat exhibere ſupremum cultum intellectualé fidei firmiſſimæ debitum Deo loquenti, & maiorem, quam aliis rationibus etiam demonſtratiuis, in quibus agnoſcit neceſſariam connexionem vnius cum alio.

176 Dicet aliquis, non videri contra reuerentiam debitam Deo, ſi quis non credat, hunc hominem loqui ex parte Dei: hoc enim non derogat diuinæ auctoritati; poſſum enim ego credere & confiteri, Deum eſſe ſummè veracem, licèt negem, hunc loqui ex parte Dei. Hoc argumentum procedit etiam contra ſententiam contrariam: nam eodem modo non eſſet contra reuerentiam debitam Deo, ſi aliquis neget, Deum aliquod obiectum reuelaſſe; per hoc enim non derogat veracitati Dei, cùm paratus ſit credere omnia, quæ Deus dixerit. Omnes ergò debemus reſpondere, auctoritatem diuinam in loquendo obligare nos ad debitam fidem dictis adhibendam: non poſſumus autem credere firmiſſimè quæ Deus dicit, niſi credamus, Deum loqui. Cùm autem auctoritas Dei tendat ad captandam fidem apud homines, eo ipſo obligat, vt non negemus animo obſtinato, ipſum loqui, quando non eſt ratio ad prudenter de hoc dubitandum: ſicut etiam Regi irreuerentia fieret, ſi ipſi aliquid affirmanti, aliquis non crederet eo prætextu, quod vel Rex non loqueretur, vel non ſeriò: qui enim hoc abſque prudenti fundamento opponeret, eo ipſo Regem debita fide defraudaret. Sic ergo, qui Deo per alium loquenti non crederet eo prætextu, quod illa non ſint verba Dei, abſque fundamento ſufficienti ad prudenter dubitandum; eo ipſo fraudaret Deum debita fide, atque ideo irreuerentiam inferret contra Dei auctoritatem fidem debitam ab hominibus exigentem.

177 Hæc vt dixi reſponderi poſſent, retenta illa prima ſolutione; retenta tamen ſecunda, clarius, & melius conceditur non apparere aliquando neceſſariam connexionem inter extrema illius propoſitionis, qua ruſticus credit Deum loqui ſibi mediatè, hæc tamen neceſſaria connexio inter extrema illius propoſitionis non requiritur, ſicut neque in ſententia contraria apparet neceſſaria connexio, ſed contingens inter extrema illius propoſitionis, *Deus reuelauit*, quare quoad hoc non eſt maior difficultas in vna ſententia, quàm in alia.

Vltimò opponit nobis Hurtadus *dict. diſp.* 13. §. 120. quod per tot anfractus relabimur in difficultates ſententiæ communis, quas fugere conati ſumus, ideo enim fugimus ſententiam contrariam, quia reuelatio præterita neque eſt nobis per ſe nota, neque ex aliis principiis euidentibus poteſt euidenter deduci. Sed neque in hac noſtra ſententia ſunt principia euidentia, quibus cognoſcamus reuelationem illam eſſe Dei: non eſt enim nobis euidens, Deum loqui nobis per hunc miniſtrum: ergo ſicut in ſententia communi indigemus aliquo principio manuducente ad exiſtentiam reuelationis Iſaiæ factæ; ita in hac indigemus alio principio manuducente ad perſuadendum, quod hæc propoſitio myſterij eſt reuelatio mediata Dei. Sicut ergo debemus dicere, credi, hanc eſſe reuelationem mediatam Dei, per motiua humana, vt per conditiones, ita credi poterit exiſtentia reuelationis Iſaiæ per propoſitionem Eccleſiæ humanam vt per conditionem. 178

Obiectio vlt.

Hoc tamen argumentum non videtur bona fide propoſitum ab eius auctore, qui bene ſciebat ſententiam noſtram, quam ſæpe coram oppugnauerat, cùm publice defenderetur, & nouerat, me non diſcedere à ſententia contraria, eo quòd non ſint motiua euidentia, quæ euidenter perſuadeant, Deum reuelaſſe Iſaiæ Incarnationem: In rebus enim fidei, nemo requirit euidentiam, & ſciebat etiam noſtram ſententiam fundari in differentia clara ab illa aliaſ in qua neque euidenter, neque obſcurè apparet ex ſe connexio inter terminos illius propoſitionis; *Deus reuelauit olim Incarnationem*, cùm æquè bene Deus potuerit non reuelaſſe: in noſtra verò ſententia apparet, non quidem euidenter, ſed obſcurè connexio inter terminos huius propoſitionis, *doctrina cùm talibus motiuis, & circunſtantiis propoſita eſt doctrina diuina*. Et quidem hæc connexio inter terminos apparet cum tanta veriſimilitudine, vt auſus fuerit dicere Richardus de Sancto Victore *lib.* 1. *de Trinitat. cap.* 1. ſi doctrina cum talibus motiuis propoſita falſa eſſet, Deum ipſum nos decepiſſe. Vide, quanta ei connexio appareret inter doctrinam taliter propoſitam, & doctrinam diuinam. 179

Quanta connexio appareat inter doctrinam propoſitam cum motiuis fidei, & doctrinam diuinam.

Vrget tamen Hurtado, quia ſicut viſa propoſitione miniſtri, & motiuis, ac circunſtantiis, quibus proponitur, nos ex terminis mouemur ad credendum, hoc proponi ex parte Dei, ita viſa propoſitione Eccleſiæ nos poſſumus moueri ex terminis ipſis ad credendum Deum loquutum fuiſſe Iſaiæ: quia quemadmodum exiſtentia reuelationis præteritæ eſt nobis ignota; ita eſt nobis ignotum hanc eſſe reuelationem mediatam Dei. Hoc tamen non deberet dici, ſed probari, ſi poſſet, & certe non poſſet; omnibus enim compertum eſt, Deum, & reuelationem præteritam ſecundum ſe nullam oſtendere connexionem ſuadentem debere coniungi in aſſenſu, ſicut neque inter *Sidera*, & *parta* apparet clare, vel obſcure connexio. At vero inter doctrinam taliter propoſitam, & doctrinam diuinam maxima apparet connexio, & tanta vt prudenter ſaltem non poſſimus eam negare, vel de ea dubitare. Nunc iam ad alia progrediamur. 180

SECTIO XI.

SECTIO IX.

181 *Quorundam Recentiorum opinio.*

Vtrùm dari debeat, vel detur actus fidei acquiſitæ, quoties datur actus fidei ſupernaturalis.

VOlunt aliquid Recentiores, nunquam elici actum fidei infuſæ ſupernaturalem abſque aliquo alio aſſenſu concomitanti fidei acquiſitæ naturali ſimul elicito: quod in vniuerſum docent de omnibus actibus ſupernaturalibus, ſemper elici ſimul cum illis alium actum naturalem, qui regulariter verſatur circa idem obiectum formale, & materiale: actus tamen fidei acquiſitæ non poteſt verſari circa idem obiectum formale, quia non poſſumus viribus naturalibus credere propter reuelationem præteritam ineuidenter propoſitam ſiſtendo in ipſa: quare aſſenſus fidei acquiſitæ, qui ſemper comitatur aſſenſum fidei infuſæ, debet habere aliud motiuum formale, ſcilicèt, motiua humana, propter quæ vltimò credimus per illum actum, Deum reuelaſſe, v.g. Incarnationem.

182 *Duplex fundamentum iſtius opinionis. Primũ fundamentum.* Mouentur ad hoc aſſerendum duplici potiſſimùm fundamento. Primum eſt, quia per actos omnium virtutũ generentur habitus, ſeu facilitas ad illud obiectum poſtea amplectendum, vt conſtat in homine fideli frequenter elicienic actus fidei, vel in diligente frequenter Deum, &c. hæc autem facilitas, ſeu habitus non poteſt generari ab actibus ſupernaturalibus, quia hi non generant habitus, ſed generantur ab illis: actus enim non generant habitum, niſi ad ſimiles actus eliciendos; vnde deberet eſſe habitus ſupernaturalis, quod fieri non poteſt, quia habitus ſupernaturales non ſunt ad facile, ſed ad ſimpliciter poſſe, habent enim ſe per modum potentiæ ad ſuos actus.

Secundum fundamentũ. Secundum fundamentum eſt, quia ſi eſſet ſolus actus ſupernaturalis abſque alio naturali, non poſſet à nobis cognoſci, cum enim ſit ens ſupernaturale, non poſſet intellectus abſque aliquo lumine ſuperiori illum percipere, atque adeo nec præſentem experiremur, nec præteriti recordaremur Fatendum ergo eſt, interuenire ſimul alios actus naturales, quos experimur, & cognoſcimus præſentes, & quorum poſtea recordamur,

Addunt tertiam rationem, quæ poteſt eſſe à priori quod ſcilicet potentia, cui ſufficienter applicatur obiectum ſuum, non eſt, cur non operetur circa illud: volũtati autem proponitur obiectum honeſtum per cognitionem ſupernaturalem fidei, & ſimul per cognitionem naturalem, ergo applicans ſe ad operandum circa obiectum propoſitum operatur vtroque modo, ſcilicet, vt potentia naturalis, & vt potentia eleuata ad actus ſupernaturales.

183 *Duo puncta iſtius opinionis.* In hoc modo opinandi duo puncta continentur: primum eſt, dari ſemper cum actu ſupernaturali illum alium actum naturalem: quod quidem habet aliquos auctores, cum quibus ſentit P. Iacobus Granado *in 1.2. controuerſia 4. de habitu in communi diſp. 4. n.12* Alterum verò quod prædicta ſententia addit, ſcilicet non percipi à nobis actus ſupernaturales, ſed ſolos naturales ſingulare eſt, & contra mentem Theologorum omniũ, & Patrum, De primo puncto dixi *diſp. 20. de Incarnatione ſect. 1. n. 17.* vbi illam ſententiam reieci: & nunc iterum diſplicet Primò, quia fundamentum illud deſumptũ ex habitibus, & facilitate, quã experimur, retorqueri poteſt ad hominẽ: ipſi enim fatentur, actũ fidei infuſæ, & actum fidei naturalem non verſari circa idem obiectũ formale. Peto ergo an qui frequenter ſe exercet in actibus fidei infuſæ intenſiſſimis, & frequentiſſimis habeat poſt longum tempus facilitatem aliquam ad credendum propter teſtimonium Dei, maiorem quàm hæreticus, qui nunquam credidit propter teſtimonium Dei, ſed propter motiua humana. Si habet, ergo actus ſupernaturales generarunt illam facilitatem: nam in eorum ſententia actus naturales ſemper ſiſtunt in motiuo humano. Si verò non habet vllam facilitatem, eodem modo negari poterit facilitas poſt alios actus ſupernaturales: non enim magis experimur facilitatem ad amandum Deum propter ipſum, & ſiſtendo in ipſo poſt actus amoris, quàm ad credendum Deo propter ipſius teſtimonium, & ſiſtendo in ipſo, & quidem cùm ſit difficultas non exigua, vt aduerſarij fatentur, in credenda reuelatione Dei præterita propter ipſam ſiſtendo in illa; negari non poteſt, quod illa difficultas, quæcum que ſit, exercitio, & vſu credẽdi decreſcat, ſicut difficultas quam habent alij actus: quidquid enim dixeris de facilitate ad credendum propter tale obiectum formale abſque habitu, & quocumque modo eam explicueris; poteris idem dicere, & eodem modo explicare facilitatem quàm experimur ad alios actus. Quomodo autem generetur ea facilitas, & à quibus actibus, mox dicemus.

184 Secundò diſplicet, quia licet illi duo actus fidei verſentur circa idem obiectum, non poſſunt tamen fieri abſque eo, quod voluntas imperet duos: ſicut enim licèt omnes gradus intenſionis in actu verſentur circa idem obiectum, non poteſt fieri actus intenſus, ſi voluntas imperat actum remiſſum: multo minùs poterunt fieri duo actus, ſi voluntas imperet vnum ſolum.

Vnde argui poteſt tertiò, quia ſi eſſent duo actus, duplò magis fatigaretur homo, quam ſi eliceret vnum, ſicut magis defatigatur eliciens actũ intenſum quàm remiſſum: hoc autem manifeſtè repugnat experientiæ; neque enim magis defatigamur eliciendo actum fidei, quam aſſenſus ſcientificos. Rurſus ſi eſſent duo actus, magis diſtraheretur virtus intellectus, aut voluntatis, quando operaretur circa eiuſmodi materias virtutum quam circa alia obiecta, quia haberet duplo plures actus, atque adeo minùs poſſet attendere ad alia obiecta: quod tamen eſt etiam clarè contra experientiam. Adde, quod non ſolùm ex parte intellectus, ſed etiam ex parte phantaſiæ deberet duplicari defatigatio; nam propter dependentiam & connexionem intellectus noſtri cum phantaſia, ſingulis actibus noſtri intellectus, ſaltem quando verſantur circa diuerſa obiecta, correſpondet in phantaſia alius actus: cùm ergo actus fidei diuinæ, & fidei acquiſitæ habeant per te obiecta formalia diuerſa, deberent illis correſpondere actus, phantaſiæ diuerſi, qui duplò magis defatigarent & grauarent vires phantaſiæ. *Non magis defatigamur eliciendo actum fidei, quàm aſſenſus ſcientificos.*

185 Quartò argui poteſt, quia ſi eſt neceſſaria connexio inter illos duos actus, eo quod (vt aduerſarij dicunt) voluntate imperante aſſenſum propter diuinum teſtimonium, virtus naturalis intellectus, elicit etiam aſſenſum, quem poteſt circa diuinum teſtimonium non ſiſtendo in ipſo, ſed

in

in motiuo humano: ex hoc, inquam, ſequitur quod aſſenſus ille naturalis debeat etiam eſſe ex parte intellectus ita firmus, ſicut eſt aſſenſus fidei diuinæ: ideo enim per aſſenſum fidei diuinæ intellectus aſſentitur firmiſſimè, & ſuper omnia obiecta, quia voluntas piæ affectionis imperat eam firmitatẽ, & adhæſionem. Cùm ergo aſſenſus ille naturalis proueniat ex eodem imperio voluntatis, quaſi per redundantiam, quatenus intellectus virtute etiam naturali eo modo, quo poteſt, tendit in idem obiectum; oportet quod tendat æquè firmiter; quia non eſt, vnde, aut à quo limitetur in modo adhærendi firmiter, ſed per vtrumque aſſenſum adhærebit firmiſſimè eidem obiecto materiali, & per conſequens per vtrumque adhærebit firmiſſimè obiecto formali, non poteſt enim firmiùs adhærere obiecto materiali, quam formali: vnde ſimul credet ſuper omnia reuelationem Dei per actum ſupernaturalem & ſimul credet etiam ſuper omnia teſtimonium humanum, & eius veracitatem per actum naturalem, in quo iam ſibi contradiceret, credendo magis reuelationem præteritam, quàm omnia alia, & ſimul credendo per alium actum magis teſtimonium humanum, quam reuelationem præteritam cùm hanc credat propter illud.

186. Hinc iã ad ſecundum punctum veniendo illius ſententiæ, quatenus docet ſolos actus naturales percipi à nobis, & non ſupernaturales: hoc, inquam, multò magis diſplicet. Nam ij Theologi concedunt, per ſolos actus ſupernaturales hominem mereri, ex quo fit, nos non percipere vnquam vllo modo, aut experiri in nobis eos actus, quibus Deo placemus, aut meremur aliquid in ordine ad ſalutem. Quæ doctrina non ſatis cohæret cum modo loquendi Scripturæ, & ſanctorum Patrum, qui de iis affectibus, & de ea fide, dilectione, ac pœnitentia, quam experimur loquuntur, & dicunt, illam Deo placere, illam Deum placare, mereri vitam æternam &c. De voluntate enim bona, quam in corde ſuo expertus fuerat Dauid ædificandi templum Domini, loquitur *Pſal* 131. & repræſentat Deo ad obtinenda eius beneficia, dum ait. *Memento Domine Dauid*; & *omnis manſuetudinis eius, ſicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob, &c.* vbi certè de illa ſolùm voluntate loquitur, quam recordabatur ſe habuiſſe, & de illa ſubiicit remuneratam fuiſſe à Deo larga illa, & magnifica pollicitatione: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* De illa enim voluntate, quam in ſe expertus fuerat Dauid, dixit ei Deus (vt habetur 3. Reg. cap. 8.) *quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans. Veruntamen tu non ædificabis mihi domum, ſed filius tuus.* Vnde de voluntate etiam, quam in ſe experiebatur Salomon *eodem cap.* 8. *verſ.* 28. & de oratione, quam in ſe percipiebat, loquitur, vt eius intuitu Deum moueat. *Reſpice ad orationem ſerui tui, & ad preces eius, audi hymnum, & orationem, quam ſeruus tuus orat coram te hodie*, ſicut & Dauid *Pſal.* 26. repræſentat orationem ſuam præteritam, cuius recordabatur, vt ab ea moueatur Deus. *Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te. Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea.* Sic Ezechias repræſentabat Deo voluntates ſuas bonas præteritas, quas in ſe expertus fuerat, & quarum memoriam habebat, vt earum intuitu beneficia impetraret 4. Reg. 20. *Obſecro Domine, memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te, fecerim.* Quod ipſum faciunt quotidie pij homines offerentes, & repræſentantes Deo bona deſideria, quæ vnquam habuerunt, & quorum recordantur, vt eorum intuitu aliquid obtineant. Sic offerimus Deo orationem, in fine illius petentes, vt eam Deus acceptet ad præmium, & remunerationem. Dicere autem, quod non loquimur tunc de oratione, aut deſideriis piis, quæ percipimus, & quorum recordamur, ſed de aliis, quorum nec recordamur, nec ea vnquam percepimus alienum longè eſt ab omnium fidelium ſenſu, & mente. Quis enim fidelium credat actus pœnitentiæ, contritionis, dilectionis Dei feruentiſſimæ, quos S. Franciſcus per totam vitam expertus eſt in ſe, inutiles fuiſſe ad ſalutem, & meritum, ſolúmque meruiſſe per alios actus occultos, qui nobis ignorantibus, in nobis fiunt, & quorum poſtea recordamur?

187. Adde, ſi ea doctrina vera eſſet, opera bona externa maxima ex parte non ſolum non eſſent meritoria, ſed nec orirentur ex fide. Opera enim externa frequenter fiunt, vel certè continuantur ex applicatione præterita, qua voluimus illud opus facere, & quæ dicitur virtualiter perſeuerare. v. g. Sacerdos ex intentione præterita, qua ſe applicuit ad celebrandum, etiamſi poſtea ſit diſtractus, proſequitur, & offert verum ſacrificium, quod oritur ex intentione præterita virtualiter perſeuerante: illa autem perſeuerantia virtualis, vt alibi explicui, eſt volitio præſens confuſa, & tenuis, qua volumus loqui, vel operari ad illum finem, quem iam priùs intendimus, & voluimus: per quem actum confuſè volumus operationem præſentem ad illum effectum, quem prius nos intendiſſe recordamur. Vnde totum hoc præſens, quidquid eſt, oritur ex memoria confuſa alicuius intentionis præteritæ. Si ergo non habemus memoriam vllam illius voluntatis ſupernaturalis ortæ ex fide, ſed ſolùm alterius naturalis, quæ per te non oritur ex fide diuina, ſed ex fide acquiſita, & naturali, conſequens eſt, vt oblatio præſens ſacrificij vllo modo non oriatur ex fide, atque ideò nec denominatiuè ſit meritoria. Quod idem procedit in Eleemoſyna, in obſequio pauperibus, & infirmis exhibito, & aliis piis operibus, quæ ſaltem in continuatione nullo modo oriuntur ex fide, ſed ex illa cognitione, & intentione naturali, cuius ſolius per ſe memoriam habemus: nam illa alia ſupernaturalis perinde ſe habet, ac ſi nunquam in nobis præceſſiſſet.

Opera externa frequenter fiunt & continuantur ex applicatione præterita.

Perſeuerantia virtualis quæ ſit.

188. Denique in materia noſtra de actu fidei in particulari ſunt duo alia inconuenientia. Primum eſt, quod tetigimus *ſupra ſect.* 3. ad hominem, eo quod auctores illius ſententiæ dicunt, actum fidei diuinæ habere aliud diuerſum motiuum formale à motiuo fidei naturalis, quia illa tendit ad diuinum teſtimonium ſiſtendo in ipſo, hæc verò reſoluit vlterius teſtimonium Dei in motiua humana. Vnde fit ſi à nobis non percipiuntur actus fidei diuinæ, quos habemus, ſed ſoli actus fidei naturalis, nunquam nos percepiſſe, niſi aſſenſus qui tendunt ad teſtimonia humana: quare licet ſæpe conati ſimus aſſentiri propter teſtimonium diuinum ſiſtendo in ipſo, experientia tamen comperimus nunquam id potuiſſe obtinere: nam licèt ille etiam aſſenſus ſupernaturalis fiat, eſt tamen

men nobis omnino occultus, atque adeo perinde eſt ac ſi non eſſet: eodem enim modo experimur nos non illum habere, ſicut experimur non habere alios actus, quos non habemus: negationem enim aliorum actuum ſolùm agnoſcimus, ex eo, quod non percipiamus in nobis tales actus, ſicut nec experimur aſſenſum illum ſupernaturalem propter tale motiuum formale, magis quam ſi reuera non eſſet. Vnde ſicut, qui ſæpe conatus eſt loqui, & expertus eſt, ſe non loqui, nec mouere linguam, aut labia, non conatur deinde id, quod experitur non fieri: ſic qui per tot annos conatus eſt aſſentiri propter illud motiuum formale, & ſemper expertus eſt, ſe ſolùm aſſentiri propter aliud motiuum, nec habere ſe illum alium aſſenſum, quem deſiderabat; niſi inſanire velit, ceſſabit ab eiuſmodi conatu. Imò de facto, quia homines ab experientia ducuntur, non imperant ſibi niſi aſſenſus ſimiles illis, quos experti ſunt, & credere priùs recordantur ſe crediſſe: recordantur autem ſe nunquam crediſſe, niſi propter motiua humana iuxta hanc ſententiam, ergo illum ſolum modum credendi ſibi deinceps imperabunt.

189 Alterum inconueniens eſt, quia ſi ſolum aſſenſum fidei naturalis percipimus, ergo ſolùm percipimus nos firmiter credere ea firmitate, cuius capax eſt aſſenſus fidei acquiſitæ, quæ per ſe reſoluitur in motiua humana, atque adeò non eſt capax eius firmitatis, quam habere debemus, cùm credimus Deo propter eius teſtimonium: non poſſumus ergo experiri in nobis fidem firmam, ſed infirmam, & minorem, quàm eam, quam non experimur. Quomodo igitur audacter dicunt Patres, & dicimus etiam nos, quod firmiſſimè credimus myſteria noſtræ fidei? poſſumus quidem dicere, quod velimus credere firmiſſimè; tamen experientia nos docet, numquam obtinere; ſemper enim experimur ſolum aſſenſum infirmum loco illius firmiſſimi, quem volebamus habere. Si autem dicas, illum etiam aſſenſum fidei naturalis fieri firmiſſimum propter connexionem, quam habet cum aſſenſu fidei diuinæ, iam eo ipſo derogas fidei diuinæ, per quam in actu exercito proteſtamur nos pluris facere auctoritatem, & teſtimonium Dei, & firmiùs ei credere, quàm omnibus prorſus motiuis, & auctoritati hominum ſiſtendo in ipſis.

190 Nunc iam reſpondeamus breuiter ad tria illa fundamenta, quibus hi Theologi moti ſunt ad ponendos omnes actus meritorios omnino occultos iis ipſis, qui eos habent. Primum argumentum erat, quia ex actibus fidei, & aliarum virtutum generantur habitus, qui tamen ex actibus ſupernaturalibus non poſſunt generari, ergo dantur ſimul alij actus naturales, ex quibus illi habitus generentur. Hoc argumentum iam ſuprà vidimus quomodo pariter contra ipſos retorqueatur: ad illud verò reſpondetur in mea ſententia nullam eſſe difficultatem; dixi enim in libro de anima, habitus acquiſitos eſſe ſpecies benè coordinatas & intenſas, ac memoriam actuum præteritorum, quæ omnia reddunt potentiam magis promptam ad idem obiectum iterum amplectendum, vel credendum. Hæc autem facilitas non minus habetur per actus ſupernaturales, nam vtrorumque manet ſpecies, vt mox dicam. In ſententia verò ponente habitus acquiſitos, qui ſint qualitates ſuperadditæ diuerſæ à ſpeciebus,

Habitus acquiſitus quid ſit.

&c. conſequentiùs procedunt, qui admittunt, ex actibus etiam ſupernaturalibus generari eiuſmodi facilitatem, prout docet latè Arriaga *diſput. 9. de anima ſect. 1. ſubſect. 2.* in quam ſententiam propenſum ſe oſtenderat Hurtado *diſp. 16. de anima ſect. 8.*

Ad ſecundum argumentum, quo probabant, non poſſe nos recordari actuum ſupernaturaliū, nec eos percipere, quando ſunt, eo quod ſint ſupernaturales, dixi latè *in tractatu de Deo*, vbi circa ſupernaturalitatem viſionis Dei examinauimus hanc cognoſcibilitatem entis ſupernaturalis, & dixi entia ſupernaturalia eſſe in duplici differentia: aliqua enim ſunt ſupernaturalia ſimpliciter, vt gratia, habitus infuſi, &c. alia ſunt ſupernaturalia præſuppoſitiuè, qualis eſt cognitio euidens, qua Angelus ſcit aliquem hominem mortuum reſurrexiſſe, quam cognitionem non poteſt vnquam habere niſi præſuppoſito miraculo, ſcilicet, quod ille homo reſurrexerit, quod viribus naturæ non poteſt fieri: poſito tamen illo miraculo, viribus naturæ habet Angelus cognitionem euidentem, qua ſcit, illum hominem poſt mortem reſurrexiſſe: quæ cognitio exiſtere non poteſt, abſque miraculo præſuppoſito: illo autem poſito, connaturaliter debetur Angelo concurſus ad illam cognitionem, nec ad illam indiget habitu infuſo, aut comprincipio aliquo ſupernaturali ex parte potentiæ, quia ipſi naturæ debetur. Sic ergo diximus, licèt homo non poſſit experiri ſuos actus ſupernaturales, niſi præſuppoſito aliquo, quod ſuperet vires naturæ, ſcilicet ipſis actibus, quos experitur; illis tamen actibus ſuppoſitis, debetur connaturaliter homini cognitio reflexa confuſa, qua experiatur confuſè illos, eo quod naturæ intellectuali debeatur cognitio ſuarum operationum, quæcunque illæ ſint, propter grauiſſima inconuenientia, quæ ſequerentur, ſi ipſe homo neſciret, quid vellet, aut quid ſciret. Hinc ergo eſt, quod ad eiuſmodi actus reflexos non indigeat habitu infuſo, quia non elicit eos per potentiā obedientialem, ſed per virtutem naturalem, qua exigit talem cognitionem reflexam, non ſicut poſito lumine gloriæ debetur viſio Dei, quia hæc non debetur naturæ, ſed lumini: at verò cognitio reflexa proprij actus debetur ipſi naturæ, quæ quatenus intellectualis eſt, exigit, ſcire, quid velit, & quid nolit: non ergo ſuperat exigentiam, aut vires naturæ illa cognitio, niſi præſuppoſitiuè, quatenus ſupponit aliquod excedens vires naturæ, quæ omnia latiùs explicui in prædicto loco. Vide etiam, quæ dixi; *diſput. 20. de Incarnatione ſectione 2. n. 27. & ſequentibus*, vbi adduxi alias rationes ad probandum, quod non debeant fieri ſimul illi duo actus naturalis, & ſupernaturalis circa idem obiectum formale, & materiale. 191

Entia ſupernaturalia ſūt in duplici differentia.

Ad actus reflexos homo non indiget habitu infuſo.

Cognitio reflexa proprij actus debetur ipſi naturæ.

Hinc infertur deciſio etiam illius quæſtionis vulgaris, vtrùm quando generatur aſſenſus fidei Chriſtianæ, neceſſariò prærequiratur aliquis aſſenſus fidei acquiſitæ, vt conditio, vel cauſa. Cui quæſtioni Reſpondeo negatiuè: nam licèt prærequiratur aſſenſus credibilitatis, vt poſtea videbimus, non tamen aſſenſus ipſius myſterij: hic enim antecedenter ad piam affectionem, ſolùm poſſet eſſe probabilis, aſſenſus autem probabilis non oritur neceſſariò poſitis motiuis, quia poteſt apparere aliqua ratio in contrarium, qua ſuſpendatur intellectus, donec determinetur à voluntate, vt *infra* videbimus. 192

An quando generatur aſſenſus fidei Chriſtianæ, neceſſariò prærequiratur aſſenſus fidei acquiſita vt conditio vel cauſa.

SECTIO X.

In quo formaliter conſiſtat actualis reuelatio Dei.

193 Diximus, obiectum formale partiale fidei eſſe reuelationem Dei: non erit abs re breuiter inquirere, quid ſit hæc actualis reuelatio Dei, propter quam credimus. Suppono autem ex dictis, duplicem eſſe hanc reuelationem: alteram mediatam: alteram immediatam. Mediata eſt, qua Deus nobis nunc aliquo modo reuelat ſua myſteria mediante prædicatione, & inſtructione aliorum hominum. Nam licèt hæc ipſa inſtructio ſit reſpectu noſtri aliqualis reuelatio Dei, (vt dixi *ſect.* 7.) dicitur tamen mediata, quia vtitur Deus reſpectu noſtri organo valdè mediato, quo aliquo modo loquatur nobis, nimirum loquutione, & doctrina aliorum hominum. Immediata verò eſt, quâ Deus immediate ſine alio medio loquitur alicui, vt loquutus eſt Prophetis, & ſanctis viris. De hac ergo immediata reuelatione, & loquutione Dei poteſt dubitari, in quo formaliter conſiſtit: & poſtea ex ipſa facilè erit iudicare, quid dicendum ſit de eſſentia reuelationis mediatæ.

Quid ſit hæc actualis reuelatio Dei propter quā credimus.

194 Aliqui dicunt, loquutionem, & teſtificationem Dei, eſſe ipſam infuſionem internam habitus fidei, Ita Canus *de locis Theologic. lib* 2. *cap.*8. *in ſolut.*4. *argum.* §. *his vero iriznis* Bañes *in præſenti* §. *deciſio auctoris, concluſione* 6. Hoc tamen communiter reiicitur, & merito, quia ille, qui credit, habet pro motiuo ex parte obiecti reuelationem, & teſtificationem Dei ad credentum; non tamen habet pro obiectu ipſum habitum fidei, nec allicitur, aut monetur obiectiuè ab ipſo habitu, vt conſtat, non enim experimur habitum, nec habitus eſt obiectum, ſed virtus ex parte potentiæ ad eliciendum aſſenſum.

Loquutio & teſtificatio Dei an ſit ipſa infuſio interna habitus fidei. Prima ſententia.

Hæc ſententia habet pro ſe fundamentum alicuius ponderis. Probant io primis ex illo 1. Ioa. 5. *Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe*: ergo habet in ſe ipſam teſtificationem Dei, ſed non habet in ſe niſi habitum, ergo ipſe habitus eſt teſtificatio Dei. Reſpondetur, fideles habere in ſe teſtimonium Dei; hoc eſt rem teſtificatam ſiue vitam, & ſalutem à Deo promiſſam vt explicat noſter Salmeron ibi *tom.* 14. *diſp.*31. vel aliter dici poteſt habere in ſe teſtimonium Dei, id eſt acceptare, & poſſidere obiectiuè per intellectum teſtimonium Dei, vt explicat Bellar. *tom.*3. *lib.*3. *de iuſtificatione c.*9. *reſponſione ad* 13. *teſtimonium*.

Fundamentum illius ſententiæ.

195 Probant deinde ratione, quia ſicut ſe habet naturale lumen intellectus circa prima principia, ita lumen fidei reſpectu credibilium: ſed lumen naturale non ſolùm concurrit efficienter, ſed etiam illuminat veritatem obiecti, vt videri poſſit; ergo ſimiliter lumen fidei, &c. Reſpondetur, lumen naturale intellectus ſolùm concurrere efficienter ad actum: neque enim aſſentimur principiis propter ipſum lumen habendo illud ex parte obiecti. Similiter neque aſſentimur reuelatis propter habitum fidei, habendo illum ex parte obiecti. Alioquin primus actus fidei elicitus ab auxilio ſine habitu haberet diuerſum obiectum formale. Mitto alia leuiora argumenta, quæ facilè poſſunt diſſolui.

P. Suarez *tom.*1. *in*.3. *part diſp.*27. *ſect.*2. §. *ſed occurrit ſecũda difficultas*, docet in loquutione Dei ad extra, duos actus interuenire productos in intellectu audiẽtis Primus eſt directus, quo cognoſcit myſterium reuelatum, v. g. Verbum Incarnatum eſſe. Secundus eſt, quo cognoſcit illum primum actum eſſe loquutionem Dei, & vocem illius: penetrando naturam illius actus, qui eo ipſo eſt vox Dei, quare qui illum actum cognoſcit, eo ipſo ſcit eum eſſe Dei loquutionem. Hanc doctrinam exiſtimo veram eſſe poſſe in aliquo caſu, non tamen ſemper. Quare operæ pretium erit breuiter attingere aliqua circa loquutionem in communi, vt ex iis deducamus à priori naturam, & quidditatem loquutionis diuinæ. 196

In primis ergo notandum, de eſſentia loquutionis non ſolum eſſe, quod per illam, qui loquitur, aperiat audienti rem dictam, ſed etiam quod obiter manifeſtet conceptum internum, quem habet de illo obiecto. Probatur, quia plures ſunt cauſæ naturales, quæ in nobis generant notitiam alicuius obiecti, & tamen non ideo loquuntur nobis propriè ſed ſolùm metaphoricè, ſicut cæli dicuntur loqui, & narrant gloriam Dei. item Angelus concurrens per modum obiecti cum intellectu alterius Angeli ad viſionem ſuæ ſubſtantiæ, non loquitur per illam notitiam ſui, quam in alio generat: & denique Deus poteſt ſine concurſu obiecti concurrere cum meo intellectu ad cognitionem aliquam, ſicut modò concurrit ad cognitionem primorum principiorum cum ſpeciebus; & tamen ſicut per cognitionem primi principij modo de facto non loquitur Deus propriè, ita nec in illo caſu loqueretur; quia nimirum non ordinatur illa cognitio ad manifeſtandum obiectum, prout in intellectu loquentis, ſed obiectum ſecundùm ſe. Dixi *non ordinatur*, quia licet ex cognitione alicuius obiecti poſſim argutiuè colligere illud eſſe in mente diuina, non ſufficit, vt dicatur Deus loqui: alioquin Deus loquitur mihi quæcunque euidenter cognoſco, nam eo ipſo poſſum colligere illa obiecta eſſe in mente diuina. Requiritur ergo ad loquutionem quod ordinetur per ſe, & immediatè ad manifeſtandam alicui mentem loquentis. Ex quo fit, vt non ſit idem loqui alicui, & loqui coram aliquo: poſſum enim ego licitè loqui coram excommunicato, non tamen cum excommunicato, quod diſcrimen naſcitur ex eo, quod verba illa non ordinentur à me, ad aperiendam illi, ſed alteri, meam mentem. Vnde obiter infero, reuelationem latiùs patere, quàm loquutionem Dei: nam quæ homo cognoſceret per ſcientiam infuſam, aliquo modo diceretur ſcire per reuelationẽ: non tamen eſſet loquutio, quia Deus non ordinat illã ſcientiam immediatè ad manifeſtandam ſuam mentem. At verò ad obiectum fidei requiritur loquutio Dei, quia fundatur in veracitate Dei: non eſt autem veracitas, niſi in loquutione: requiritur ergo ad actum fidei, quod Deus ipſi credenti, vel alteri loquutus fuerit mediate, vel immediatè, dicimus tamen communiter reuelationem eſſe obiectum formale fidei, quia loquimur de reuelatione, non in tota ſua latitudine, ſed prout conuertitur cum teſtificatione. 197

De eſſentia loquutionis eſt aperire audienti rē dictam, & manifeſtare cõceptum internum loquentis.

Notandum ſecundò auditionem ſæpe ſæpiùs diſtingui à loquutione: auditio enim eſt perceptio, qua audiens percipit obiectum dictum, & quod illud obiectum ſit in mente loquentis: Quare in rigore loquendo, contingere poteſt, quod 198

Non eſt idem loqui & audiri ab eo cũ quo loquimur.

quod aliquis loquatur, & non audiatur; quia licèt communiter dicatur loquutionem eſſe manifeſtationem proprij conceptus, ſeu excitationem ſpeciei in mente audientis: non debet intelligi de excitatione actuali in actu ſecundo, ſed de cauſa proxima ad excitandum, niſi impediatur: quod licet pertineat ad quæſtionem de nomine, an illa ſit dicenda loquutio; debemus tamen obſeruare communem modum loquendi: nam quando Sacerdos pœnitentem abſoluit, verè loquitur cum illo; & tamen frequenter pœnitens non audit, & frequentiùs non intelligit quid dicat Sacerdos: ergo non eſt idem loqui, & audiri ab eo cum quo loquimur.

199 Hinc infero primò, pro materia de Angelis, iuxta ſententiam probabiliorem, quæ docet Angelos inuicem loqui, quatenus ad nutum vnius Deus concurrit cum intellectu alterius ad cognoſcendum id quod alter vult manifeſtare: dicendum eſſe loquutionem formaliter conſiſtere in illo actu voluntatis, quo Angelus loquens ordinat obiectum ad alterum Angelum, auditionem verò eſſe perceptionem alterius Angeli; quare poſſet ſaltem miraculosè, vel fortè etiam pro arbitrio ipſius Angeli, cui fit loquutio, loquente Michaële cum Gabriele, Gabriel non audire: itaque loquutio Michaëlis eſt actus voluntatis, qui exprimitur per has voces (*fac hoc*): vel *ego cras veniam ad te*; nam licèt communiter dicatur hos eſſe actus intellectus, ſiue intimantis, ſiue iudicantis, & loquentis de actibus voluntatis; probabilius tamen exiſtimo eſſe actus voluntatis, alioquin non poſſet vnus Angelus alterum decipere, & mentiri, quia ſi loquutio eſſet iudiciũ quo Angelus loquens cognoſceret actum propriæ voluntatis, ſicut ipſe non poſſet iudicare contra id, quod in ſe experitur, ita vt non poſſet dicere alteri quod in mente non haberet: poteſt autem fallere, & falsò promittere: vt nos ipſi experimur, quando interiùs volumus cum Deo, vel Angelis loqui: poſſumus enim interiùs etiam dicere, *ego faciam*, *ego orabo*, *ieiunabo*, &c. & tamen non habere propoſitum implendi, præſertim ſi aliquis conciperet, Deum poſſe decipi per ignorantiam, frequenter poſſet huiuſmodi loquutionem elicere; ergo illa loquutio non eſt iudicium affirmans volitionem præſentem; ſed potiùs eſt volitio ordinans illud obiectum ad audientem, qui actus, licèt non ſit amor, vel odium obiecti; eſt tamen quaſi amor, quo volumus illud obiectum manifeſtari audienti vt cognitum à nobis. De hoc tamen latiùs in materia de Angelis.

200 *Loquutio Angeli in quo formaliter conſiſtat.*

Infero ſecundò, ex illis duobus actibus intellectus, quos ponebat Suarez *vbi ſupra*, quando loquitur Deus, quorum vnus ſit cognitio obiecti, & aliter ſit cognitio reflexa prioris, primum quidem eſſe completè loquutionem Dei, quia licèt per illum formaliter non cognoſcam obiectum eſſe in mente diuina; ille tamen actus excitat ſufficienter mentem audientis ad ſecundum actum, quo cognoſcam illud obiectum eſſe in mente Dei. Loquutio autem vt ſupra dixi, non eſt, qua formaliter audio, vel cognoſco rem, vt in mente loquentis, ſed quæ excitat in me talem cognitionem, vt conſtat in loquutione humana externa. Aduerte tamen, illum primum actum, licèt ſit loquutio, eſſe tamen ſimul ſaltem partialiter auditionem: cùm enim auditio (vt ſupra dixi) ſit perceptio, qua audiens formaliter cognoſcit obiectum dictum, & quod obiectum ſit in mente loquentis; hinc eſt, illum priorem actum eſſe partialiter auditionem, quia per illum formaliter cognoſcitur obiectum dictum: itaque auditio integra completur ex illo primo actu, & ex ſecundo, quo cognoſco, obiectum illud fuiſſe in mente Dei loquentis, loquutio vero ſufficienter ſaluatur in priori cognitione.

Petes, quomodo per ſecundum actum poſſim cognoſcere obiectum illud fuiſſe in mente Dei 201
niſi videam intuitiue ipſum Deum. Reſpondeo, primam cognitionem poſſe eſſe talis naturæ, vt poſtulet non produci à Deo, niſi ex fine manifeſtandi ſuam mentem, & ordinandi illud obiectum ad alterum; quare, qui cognoſcit naturam & entitatem illius actus, cognoſcet etiam, productum eſſe à Deo ex tali intentione, & fine manifeſtandi ſuam mentem, ſicut, qui cognoſcit vocem externam, cognoſcit etiam proferri ex fine manifeſtandi propriam mentem, quia ex placito hominum habent voces non proferri niſi cum hac intentione.

Ex dictis de loquutione; infertur Tertio quid 202
dicendum ſit de ipſo verbo: cùm enim omnis loquutio inferat verbum; poſtquam diximus, quid ſit formaliter ipſa loquutio, facile erit deſignare, in quo conſiſtat formaliter verbum. Etenim loquendo de loquutione, non qua ſibi, ſed qua cum aliis aliquis loquitur (prout agimus in præſenti) verbum eſt id, quod à loquente producitur ad repræſentandum vtrumque, ſcilicet obiectum dictum, & quod obiectum ſit in mente loquentis: vtrumque enim repræſentat inſtrumentaliter vox humana. Ex quo fit, verbum in loquutione Angelica non eſſe cognitionem Angeli loquentis, vel audientis; ſed illum actum voluntatis, quo ordinat loquens obiectum ad alium: illa enim eſt vox Angelica, qua clamat Angelus, & quam nos etiam experimur, quando ad Deum, vel Angelum clamamus aliquid poſtulantes, vel narrantes: nam illa poſtulatio vel narratio non eſt aſſenſus, vel iudicium (vt ſupra vidimus) cùm poſſit coniungi cum voluntate decipiendi, ſed eſt ordinatio voluntatis dirigentis obiectum ad alterum: quod autem ille actus ſit verbum, quo alteri loquimur, facilè probatur; quia habet ſe omnino ſicut vox externa in ordine ad manifeſtandum obiectum, nec aliud poterit aſſignari quod ſit verbum: non cognitio Angeli audientis, tum quia illa magis eſt auditio, & perceptio verbi quàm verbum: tum etiam quia etiamſi Angelus non audiret, adhuc præcederet loquutio (vt ſupra dixi) & per conſequens verbum: quia omnis loquutio eſt productio alicuius verbi. Deinde verbum non poteſt eſſe cognitio ipſius loquentis, quia poteſt contingere, quod loquẽs loquatur contra id quod cognoſcit vt dictum eſt, & tamen producit verbum, licèt falſum illius obiecti: reſtat ergo, vt ille actus voluntatis, ſit verbum, & vox vnius Angeli ad alium.

Denique ex dictis conſtat quid ſit formaliter 203
verbum Dei loquentis: nam ſi ſermo ſit de loquutione Dei ad intra; verbum eſt id, quod producit Pater æternus ad repræſentandum ipſi filio obiecta, quæ Pater habet in mente; quod verbum non eſt aliud, quàm ipſe filius genitus de quo latè in materia de Trinitate. Si vero ſermo ſit de loquutione Dei ad extra, qua loquitur immediatè

mediatè cum Angelis, vel hominibus: hæc loquutio poteſt dupliciter eſſe. Primò itavt Deus formet aliquam vocem ſiue ſenſibilem, ſiue intellectualem in audiente, quæ quidem vox non ſit cognitio, ſed obiectum cognitionis, & in qua cognoſcatur obiectum dictum, vt in mente diuina? & tunc hæc vox, quæcumque illa ſit, erit verbum, ſicut vox vnius hominis ad alium. Qualis autem ſit natura illius vocis; non poſſumus perfectè explicare; non tamẽ apparet repugnantia in poſſibilitate talis qualitatis, quæ per modum obiecti repræſentet inſtrumentialiter rem dictam à Deo. Secundò poteſt Deus loqui efficiendo immediatè in mẽte audientis cognitionem directam ipſius obiecti dicti, ex intentione manifeſtandi ſuam mentem, & tunc illa prima cognitio directa producta in audiente erit propriè verbum Dei; quia illa formaliter repræſentat obiectum; & inſtrumentaliter repræſentat, quod illud obiectum ſit in mente Dei loquentis, vt ſupra explicatum eſt.

204 Vltimò infertur, idem cum proportione dicendum eſſe de loquutione mediata, qua Deus mihi hîc, & nunc proponit myſteria fidei credenda: hæc enim loquutio eſt ipſa myſterij propoſitio mihi facta à prælatis, & magiſtris cum talibus circumſtantiis, &c. hæc enim propoſitio talis mihi apparet, vt in ipſa tanquam in Dei voce mediata poſſim cognoſcere, Deum eſſe auctorem huius doctrinæ, & Deum per hoc medium velle mihi ſuam mentem communicare: in quo conſiſtit ratio loquutionis.

205 Hæc olim dixeram pro explicanda eſſentia loquutionis, quantum ad noſtrum inſtitutum ſufficiebat. Poſtea hæc latiùs proſequutus eſt P. Hurtadus *diſput.*13. vbi de loquutione in communi, & de variis loquutionum generibus tractat, eandemque ſententiam circa loquutionem Angelicam amplexus eſt, qui adiri poteſt: ego enim ab iis quæſtionibus generalibus ex profeſſo tractandis abſtineo, quia non ſunt huius loci: aliqua tamen breuiter obſeruo ex iis, in quibus non placet doctrina Hurtadi in prædicto loco.

206 Primo itaque non placet, quod *dicta diſp.*13. *ſect.*1. §.5. dicit requiri in loquente voluntatem, qua velit, quod audiens percipiat eius vocem, atque etiam rem dictam per ipſam vocem. Hoc, inquam, non approbo, ſi intelligatur vniuerſaliter de omni loquutione, & non ſolùm de humana, nec cohæret cum iis, quæ idem Auctor nobiſcum affirmat poſtea *ſect.*2. §.65. vbi dicit, Angelum loqui cum alio Angelo per voluntatem, qua ſuum conceptum ad illum dirigit, hoc eſt, qua vult, ſecreta ſua percipi ab audiente: qua voluntate exiſtente, Deus infundit ſpeciem Angelo audienti, vt percipiat voluntatem illam Angeli loquentis, quæ voluntas cognita ducit audientem in cognitionem rei, quam Angelus loquitur, ſicut vox noſtra ducit in cognitionem rei dictæ per vocem. Ex hac autem doctrina ſequitur, non ſemper requiri in loquente voluntatem, qua velit ſuam vocem percipi, & cognoſci ab audiẽte, ſed ſufficere, quod velit ſuum conceptum & mentem ab audiente percipi. Probatur, quia Angelus loquens per te ſolùm vult ſecreta ſua percipi, non ergo vult quod percipiatur etiam vox: nam vox Angeli vel eſt ipſamet volitio, qua vult ſuum conceptum percipi ab audiente, vt ego opinor, & explicui in tractatu de Angelis; vel eſt ipſe actus cognitionis, quo audiens percipit illam voluntatem, vt indicat Hurtadus *dicto* §.65. dicens voluntatem loquentis eſſe eius linguam; cognitionem verò, qua audiens eam percipit, eſſe formalem loquutionem, & ſimul auditionem, in quo non immoror, quia fortaſſe hic Auctor non negat, volitionem ipſam eſſe vocem, & loquutionem inſtrumentalem iuxta id, quod latiùs explicuerat *ſect.*1. *ſubſect.*8. ſiue ergo vox ſit voluntas loquentis, ſiue cognitio audientis, non eſt neceſſe quod velit Angelus loquens, illam percipi ab audiente. Nam volitio loquentis non habet ſe ipſam pro obiecto, nec vult ſeipſam percipi ab audiente, ſed vult mentem ſuam, & conceptum de tali obiecto percipi ab audiente: qua voluntate poſita, Deus infundit ſpeciem audienti repræſentantem directè illam voluntatem, quæ cognita ducit in cognitionem conceptus, & mentis loquentis circa tale obiectum, ſiue verè ſiue aliquando falsò ſignificatæ, quando loquens mentitur: non ergo neceſſe eſt velle, quod audiens cognoſcat ipſam vocem. Si verò dicas, vocem eſſe ipſam cognitionem, qua audiens percipit voluntatem loquentis; procedit idem argumentum: nam Angelus loquens voluntate illa ſolum vult, quod audiens cognoſcat ſuã mentem de tali obiecto, non verò vult, quod reflexè cognoſcat illam ſuam cognitionem, qua percepit mentem loquentis. Nec id neceſſarium eſt ad finem loquentis; ſi enim audiens percipit directè voluntatem loquentis, & ex ea ducitur ad cognoſcendam eius mentem circa tale obiectum, quam loquens voluit audienti conſtare, ſufficienter audiens venit in notitiam mentis loquentis ſine alia cognitione reflexa prioris cognitionis: non ergo neceſſe eſt quod loquens velit audientem cognoſcere reflexè cognitionem directam: imò nec apparet poſſibile, quod voluntas illa, qua Angelus loquitur, terminetur ad illam cognitionem reflexam, vt ad obiectum volitum: quia ſi id requireretur, eſſet, vt Angelus audiens cognitione reflexa cognoſceret, ſuam cognitionem directam fuiſſe ortam ex voluntate loquentis, atque ita cognoſceret loquutionem ſub ratione loquutionis: hoc autem non poteſt voluntas illa, qua Angelus loquitur, velle, niſi habeat ſe ipſam pro obiecto: non enim poteſt eadem voluntas velle, quod audiens ſciat ſuam cognitionem directam ortam eſſe ab illa voluntate, niſi terminetur ad eandem voluntatem ſaltem in obliquo, quod difficile eſt, vt conſtat.

An ſemper requiratur in loquente voluntas qua velit quòd audiens percipiat eius vocem & rem dictam.

Neque obſtant fundamenta, quibus ille auctor *dicto* §.5. motus fuit ad id aſſerendum: fundantur enim in vocis æquiuocatione, vel in principio falſo. Primò namque dicit, neceſſariam eſſe voluntatem loquentis, *qua velit percipi ab audiente*: quæ propoſitio æquiuoca eſt; ſi enim ſenſus ſit, requiri, quod loquens velit percipi ſuam mentem ab audiente, vera eſt, ſi vero ſenſus ſit, debere velle, quod vox ipſa & loquutio percipiatur ab audiente, falſa eſt: non eſt enim neceſſe id velle ſemper, vt aliquis loquatur. Secundò probat, quia loqui eſt ſignificare ad placitum, ergo qui loquitur vult ſignificare ad placitum, quia qui loquitur, vult loqui. Hoc tamen, ſi vniuerſaliter intelligatur de omni loquutione falſum eſt: quia loquutio Angelica non ſignificat ad placitum, ſed naturaliter, vt ſuppono, & concedit etiam ille auctor. Falſum etiam eſt, omnem, qui loquitur, debere velle loqui: Angelus enim loquens, non eſt neceſſe, quod velit reflexè loqui, ſed ſufficit, quod velit 207

Loqui an ſit ſignificare ad placitum.

percipi

percipi ſuam mentem ab audiente qua voluntate eo ipſo loquitur in actu excito, & percipitur, licèt poſſit etiam reflexe velle hanc voluntatem per aliam reflexam, per quam velit loqui, vt dixi in tractatu de Angelis. Ideo tamen dixi ſupra, hãc doctrinam non mihi probari, ſi intelligatur de omni loquutione præſcindendo ab Angelica & humana. Si enim reſtringatur ad ſolam humanam quæ fit per voces ſenſibiles ſignificantes ad placitum, verum puto, quod requiratur in loquẽte voluntas, qua velit voces ab audiente percipi. Non enim loquitur per hoc ſolùm, quod velit ſuam mentem ab audiente percipi, niſi apponat ad hunc finem medium aliquod, nempe voces, vel nutus inſtrumentaliter ſignificantes ſuam mentem: cùm autem voces non ſint vtiles ad eum finem, niſi ab audiente percipiantur, conſequens eſt, vt volens voces ad manifeſtandam ſuam mentem, velit eas percipi ab audiente, alioquin non vellet eas, vt vtiles ad eum finem, atque ideo non vellet ex eo fine, ſed caſu, quod non ſufficeret ad loquutionem humanam, quæ debet ordinari ad audientem ex ordinatione loquentis, Angelus autem non indiget alio medio: quia eo ipſo, quod velit mentem ſuam ab audiente percipi, debetur audienti ſpecies huius voluntatis, qua in actu exercito ordinata fuit mens loquentis ad audientem.

208 Secundò obſeruari velim, quod P. Hurtadus §.9 propoſita ſibi obiectione, quod loquens amphibologicè, & æquiuocè non vult ab audiente percipi; & tamen loquitur: reſpondit, fortaſſe ad vtendum æquiuocatione abſque mendacio, requiri voluntatem formalem loquentis, vt percipiatur ab audiente in vero ſenſu. Hoc tamen abſolutè, & abſque dubitatione affirmandum cenſeo & docui olim in hac materia, dicam inferiùs *diſp*: 4 *ſect*. 1. vbi de his æquiuocationibus ſermo erit, an Deo, vel hominibus licitæ ſint. Vbi videbimus, quomodo ſtet ſimul illæ duæ voluntates in loquente, altera, qua deſiderat, audiendum non intelligere verum ſenſum, altera, qua vult proferre verba ad hoc, vt audiens poſſit verum ſenſum percipere: ſine qua voluntate non loqueretur verum, cùm non proferret ea verba, ad ſignificandum id, quod habet in mente ſed contrarium.

209 Tertiò diſplicet, quod prædictus Auctor *eâdem diſp*. 13 §. 26. & ſequentibus latè probare contendit contra Vaſquez, non requiri in loquente voluntatem formalem, qua velit ſuam cognitionem, ſeu iudicium de obiecto percipi ab audiẽte, ſed ſufficere voluntatem virtualem, qua prævidens, voces habere hunc effectùm ducendi audientem ad notitiam mentis, cognitionis loquentis, velit proferre voces, licèt id non velit ex eo fine, ſed ſolùm vt ducant audientem in cognitionem obiecti à ſe cogniti. Hoc, inquam, falſum exiſtimo, quia loquutio eſſentialiter tendit ad communicandam ſcientiam, & notitiam propriam alteri: quare immediatè, & directè voces ſignificant conceptum, & mentem loquentis, mediatè verò & conſequenter res, quarum notitia dari intenditur: quare, qui dicit tibi, *Petrus eſt in foro*, immediatè ſignificat ſuam mentem, quia iudicar, Petrum eſſe in foro, & conſequenter dat tibi medium cognoſcendi rem ipſam, nempe Petrum eſſe in foro. Cùm enim non poſſimus mentem ipſam noſtram, & ſcientiam transferre in audientem, vtimur vocibus, quibus mediis men-

Vocibus vtimur vt notitiam noſtrã in audiẽtem trãſferamus.

tem noſtram, & notitiam aliquo modo transferamus, de quo dixi in Logica, atque etiam *in tom. de pœnitentia diſp*.23 *ſect*.4. ideoque Pater æternus propriiſſime loquitur Filio, & loquendo generat ipſum, quia communicat ei ipſam eandem ſcientiam rerum omnium, quam ipſe habet; nos verò, quia eandem ſcientiam communicare non poſſumus, vtimur inſtrumento vocum, quibus manifeſtemus iudicium, & mentem noſtram de rebus: cùm ergo loquutio ad hanc communicationem ſcientiæ ordinetur, repugnat aliquem velle formare voces ad finem loquutionis, quin velit audientem venire in notitiam ſcientiæ ſuæ: alioquin nõ vellet proferre voces ad vſum ſuum, ad quem ſunt inſtitutæ, ſed ad alium; & per conſequens non loqueretur.

Porrò loquutionem afferre ordinationem mentis propriæ ad audientem, nec ſufficere intentionem manifeſtandi res ipſas, probari poteſt in primis, quia Deus non loquitur nobis propriè, quando producit in nobis ſpeciem obiectorum, & eorum notitiam, ſiue id faciat, vt cauſa vniuerſalis, ſiue etiam vt cauſa particularis, imò licèt immitteret alicui ſpeciem erroris, Deus nec loqueretur, nec mentiretur, quia non id faceret ad manifeſtandam ſuam mentem. Vnde, quando Deus alicui dat ſcientiam infuſam, vel ſpecies ſupernaturales & infuſas multarum rerum, reuerà intendit, quod homo accipiat notitiam illorum obiectorum, tum quia qui vult formam in ſubiecto, vult effectum formalem; tum etiam, quia eo fine Deus infundit ſpecies illas, vel ſcientiam, vt homo ſciat ea omnia obiecta. Non tamen loquitur Deus quia totum id ordinatur, vt homo ſciat obiecta, non vt communicetur ei ſcientia Dei, neque ſpecies illæ habent ex ſe immediatè ſignificare illam ordinationem ſcientiæ diuinæ ad accipientem ſpecies: in hoc ergo differt loquutio vt loquutio ab omnibus aliis actionibus, quibus generari poteſt ſcientia in alio; quia loquutio ordinatur immediatè ad communicationem ſcientiæ propriæ, & ſignificat audienti immediatè hanc ordinationem. 210

Loquutio affert ordinationem mentis propria ad audientem.

Variæ reſponſiones ad hoc colligi poſſunt ex Hurtado, qui, vt verum fatear, ſatis obſcurè loquitur in tota illa *ſect*.1 & vix poteſt eius ſenſus percipi. Primò ergo videtur reſpondere, Deum non loqui producendo ſpecies, vel cognitiones noſtras, quia illa productio non procedit ex cognitione, quam Deus habet de obiectis, ſed hæc cognitio concomitanter ſe habet ad productionem illarum ſpecierum, vel cognitionum; loquutio verò debet procedere ex cognitione obiecti, quæ eſt in loquente; quam cognitionem aliquando videtur iudicare, quod debeat, eſſe iudicium, vt §. 20. & 23. aliquando quod ſolùm debeat eſſe apprehenſio, vt §.21. 22. & alibi. Hæc tamen reſpõnſio non ſatisfacit. Primò, quia ſæpe in productione ſpecierum, vel ſcientiæ, quam Deus producit in homine, ſe habet concomitanter, ſed antecedenter, & vt cauſa cognitio, quam Deus habet de obiectis: quando, v. g. Deus infundit aliqui ſpecies, vel ſcientiam infuſam ſupernaturalem de rebus futuris, qua homo eas vt futuras euidenter cognoſcat, neceſſe eſt, quod priùs Deus ſciat res illas eſſe futuras, alioquin non poſſet dare ſpeciem ſupernaturalem illius, vt futuræ; & qui poſtea cognoſceret reflexe illam ſpeciem, vel ſcientiam infuſam à Deo, eo ipſo veniret in cognitionem ſcientiæ, quam Deus 211

habet de tali re futura, ſine qua ſcientia, non poſſet infundere eam ſcientiam, & tamen tunc Deus non loquitur propriè, quamuis dici poſſit reuelare ea obiecta, latiùs enim patet reuelatio, quàm loquutio, vt ſuprà diximus, & fatetur idem Hurtado eadem diſp. 13. §. 105.

212 Secundo, impugnatur eadem reſponſio, quia ſi loquutio debet procedere à loquente ex cognitione obiecti, & hoc ſignificat ipſa loquutio; hoc debet intelligi, vel de apprehenſione ſola, vel etiam de aſſenſu loquentis circa veritatem obiecti. Si ergo intelligitur de ſola apprehenſione obiecti, quæ debet præcedere in loquente; hoc non eſt proprium loquutionis: nam Deus etiam producens ſpecies, vel cognitiones noſtras, antequam velit eas producere, debet cognoſcere eſſentiam talium ſpecierum, vel cognitionum, & per conſequens earum obiecta, quæ eſſentialiter repræſentant: ecce productio illa procedit à Deo ex obiecti cognitione non concomitanti, ſed antecedenti vt cauſa: & tamen Deus tunc non loquitur. Si vero dicas loquutionem debere procedere ex cognitione obiecti, qua loquens iudicet obiectum ita eſſe, vt per voces ſignificatur: peto, an requiratur iudicium illud, vt cauſa, ſine qua non poteſt fieri loquutio, an ſolùm vt obiectum, quod loquutio debet ſignificare. Primum dici non poteſt, quia ille, qui mentitur, loquitur propriè, & loquutio illa non procedit à iudicio loquentis de exiſtentia obiecti. Si vero dicas ſecundum, hoc eſt, quod intendimus, loquutionem habere hoc ſpeciale, vt repræſentet iudicium loquutoris de veritate obiecti dicti, quod iudicium, quando datur, loquutio eſt vera, quando non datur, eſt falſa, ſed eſt propriè loquutio. Si autem iudicium illud eſt obiectum loquutionis, conſequens eſt, vt loquens ordinet loquutionem ad manifeſtandum iudicium illud. Sicut enim non poteſt loqui, quin velit manifeſtare res, quia loquutio ordinatur ad illas per modum obiecti manifeſtandas, & qui vult loqui, vult vti ſigno, vt ſigno, & per conſequens ſignificare obiectum ſigni; ſic non poteſt velle loqui, quin velit vti loquutione ad ſignificandum iudicium proprium de re dicta, cùm iudicium illud ſignificetur vt obiectum per loquutionem. Non enim poteſt ſignificari ſolùm vt cauſa, cùm iudicium illud non ſit cauſa requiſita ad loquendum, ſed ſola apprehenſio, cum conſtet poſſe loqui, & de facto loqui eum etiam, qui non habet iudicium de veritate obiecti.

Loquutio repræſentat iudicium loquentis de veritate obiecti dicti.

213 Dices, iudicium illud eſſe cauſam requiſitam, non vt quis loquatur, ſed vt loquatur verè; vnde quia loquens obligationem habet loquendi verum, ex eius loquutione audientes colligunt præcedere in ipſo iudicium de veritate obiecti, & hæc poteſt eſſe ſecunda reſponſio, quæ colligi videtur non clarè ex iis, quæ prædictus Auctor tradit §. 20. Hæc tamen reſponſio impugnari poteſt, quia ex hac ipſa obligatione loquendi iuxta iudicium de veritate obiecti colligitur, iudicium illud non ſolum eſſe cauſam, ſed obiectum loquutionis. Si enim non eſſet obiectum, nec loquens per voces ſignificat, ſe ita iudicare, non apparet, vnde ſit obligatio conformandi verba cum mente. Nam hoc ſolùm, quod eſt voces ſignificare res, non videtur eam obligationem afferre; poteſt enim aliquis ſine peccato ſimulare vultum mœſtum, vt triſtitiam internam fingat, & licèt id faciat, vt alij putent eum mœſtum eſſe, non mentitur, nec peccat, quia non interponit auctoritatem, & fidem ſuam; peccaret tamen, ſi verbis id teſtaretur; quia tunc verba non ſolum ſignificant rem ipſam, ſed mentem loquentis, qui verbis interponit fidem & auctoritatem ſuam, fidem etiam ab auditoribus exigens, quare ſicut fidelitas obligat ad conformanda facta verbis, quia promittens exigit ſpem ab eo, cui promittit, dans illi fidem promiſſionis; ſic affirmans debet conformare verba menti, quia exigit ab audiente fidem, interponendo auctoritatem, & fidem ſuam. Non ergo ſolùm intendit, quod audiens veniat in cognitionem rei dictæ, ſed etiam teſtem ſe adhibet affirmans id ita apud ſe verum exiſtimari. Confirmari poteſt, quia veracitas obligat immediatè non quidem ad dicendam rem, ſicut eſt à parte rei, ſed prout eſt in mente loquentis: qui autem loquitur, & affirmat aliquid, eo ipſo intendit ſignificare, ſe cum veritate loqui, ergo vult ſignificare conformitatem loquutionis cum mente ſua, & per conſequens intendit mentem ſuam cognoſci ab audientibus, & eius conformitatem cum verbis prolatis.

Veracitas obligat ad dicendam rem prout eſt in mente loquutis.

Reſponderi poteſt ex Hurtado §. 28. & 29. loquentem intendere quidem exprimere rem, prout eſt in mente: ad hoc tamen non requiri, quod faciat reflexionem ſupra ſuum iudicium, ſed ſolùm attendere ad eius obiectum, nam ſi mentis obiectum eſt, *Petrum eſſe in foro*, & ego vocibus exprimo, Petrum eſſe in foro, eo ipſo affirmo rem prout eſt in mente, quamuis nihil dicam de meo iudicio, nec reflexè illud cognoſcam ſed ſolùm eius obiectum, Et hæc poteſt eſſe tertia reſponſio, quam confirmat, quia qui affirmat id quod eſt à parte rei, affirmat rem, prout eſt in ſe: ergo qui affirmat id, quod iudicat, eo ipſo affirmat rem, prout eſt in mente, abſque alia intentione reflexa affirmandi conformitatem. Item pictor pingit faciem hominis, prout eſt in exemplari, quamuis non intendat depingere, vt eam cognoſcit in exemplari reduplicatiue, ſed ſolùm ſpecificatiue id quod videt in exemplari. Quando etiam loquimur, volumus loqui, & loquimur prout volumus; non tamen cognoſcimus reflexè conformitatem loquutionis cum voluntate loquendi. Poſſumus ergo loqui rem, prout eſt in mente, licèt non ſignificemus reflexè, nec cognoſcamus ipſam conformitatem verborum cum iudicio mentis. 214

Hoc tamen ex dictis impugnari poteſt primò retorquendo eadem exempla, nam qui vult affirmare rem, prout eſt à parte rei, debet attendere ad ſtatum, quem habet à parte rei: ergo, qui vult affirmare rem, prout eſt in mente debet attendere ad ſtatum, quem habet in mente: eſſe autem in mente eſt terminare iudicium mentis, quæ eſt denominatio extrinſeca prouenìens à tali iudicio mentis: ergo debet reflectere ſupra ipſum iudicium mentis. Pictor item, cui impoſitum eſt, vt depingat faciem conformem exemplari, debet attendere ad picturam prout eſt in exemplari, alioquin non erit certus de conformitate, niſi videat in tabula ipſa exemplaris taliter eſſe: ergo ſi volumus deſcribere ab exemplari noſtræ mentis, debemus reflectere ſupra mentem noſtram. Vnde ſecundo impugnatur à priori, quia loquens ex veracitate obligatur ad procurandam conformitatem verborum cum mente: non poteſt autem procurare conformitatem, niſi attendendo 215

ad

ad ſtatum obiecti in mente, prout terminat actū iudicij: ergo non poteſt intendere hanc conformitatem ſine reflexione, & comparatione ſignificationis verborum cum captione mentali eiuſdem obiecti.

216. Hinc facile ſolui poſſunt, quæ Auctor ille affert ad probandum, non eſſe neceſſe, quod loquēs velit, ab audiente percipi ſuum iudicium de obiecto dicto: procedunt enim ex ſuppoſitione falſa. Primo arguit §. 25. & 26. quia non eſt ponenda ea voluntas ſine neceſſitate: nulla eſt autem talis neceſſitas, quia voces non ſignificant conceptus directè, ſed res ipſas, & alioqui voluntas loquendi eſt ſolum voluntas manifeſtandi rem conceptam, quod fieri poteſt ſine voluntate manifeſtandi cōceptum noſtrum. Si enim amicum in periculo exiſtentem moneas dicendo, *periculum imminet*: poteris habere pro fine ſolùm, quod amicus cognoſcat periculum, quod quidem obtines, etiamſi non dicas ei, *ego cognoſco te eſſe in periculo*, & licet non velis, vt ipſe cognoſcat te hoc cognoſcere.

217. Reſpondetur ex dictis, falſò ſupponi, quod voces non ſignificent directè conceptus, ſed res. Falsò etiam ſupponitur, quod poſſit aliquis velle loqui, & non aduertere ad ſuos conceptus, nec velle, quod hi ab audiente cognoſcantur. Loqui enim, vt diximus, non eſt ſolùm ſignificare rem aliquam; nam qui fingit mœſtitiam vultus, vult ſignificare mœſtitiam in corde, & tamen non loquitur: quia loqui eſt ſignificare iudicium de re ipſa, vt interpoſita ſua auctoritate exigat fidem ab audiente. Vnde falſum etiam eſt, quod dicens amico, *periculum imminet*, ſolùm velit, amicum periculum agnoſcere. Fateor, id ſolùm intendi tanquam finem, ad quem aſſumitur medium loquutionis, vt in auctoritate, & iudicio monentis, tanquam in medio cognito amicus agnoſcat periculum. Sicut ſi ad eundem finem loquens iuraret periculum eſſe; tunc certè non vult ſolùm quod amicus cognoſcat periculum, ſed ad hunc finem vult quòd agnoſcat iuſiurandum, quo Deus aſſertur in teſtem. Sic etiam ſine iuramento affirmans, adducit ſe ipſum in teſtem, & in ſuo teſtimonio, vt in medio cognito vult ab amico agnoſci periculum imminens. Aliud eſſet, ſi non loqueretur, ſed aliter moneret, v.g. aperiendo feneſtram vt in lumine videret amicus foueam, vel inſidias paratas: tunc enim ſolùm intendit cognoſci periculum in ſe, & non in ſuo teſtimonio, tanquam in medio.

218. Arguit ſecundò §. 30. quia prolatio vocis eſt ſicut ſcriptio: poſſumus autem per ſcripturā loqui ſine voluntate, quod percipiatur noſter conceptus, nam ſi formes characteres exprimentes rem, prout eam concipis, abſque voluntate, vt ab aliis legantur, adhuc, cui eos legerit, concipiet rem vt à te fuit concepta. Adde, ſi formaſti characteres volens manifeſtare legenti rem ſcriptā, ſine vlla tamen cognitione reflexa tui iudicij de hac re: iam verè loqueris, quia voluiſti manifeſtare rem, prout ſentis, & ita eam ſcribis. Reſpondetur facilè, ſcribentem poſſe tripliciter ſe habere: primò, ſi nullo modo intendat, quod alij veniant in notitiam rei per ſcripturam, ſed exercendi calami gratia ſcribit rem, quam ſentit, & tunc nullo modo loquitur, cum nolit alicui quidquam ſignificare. Secundo potuit intendere, quod alij in eam ſcripturam incidentes eam legant, & credant rem ſcriptam; non tamen id ſignificat, ſe illis loqui, vel ſcribere, ſed ſibi, & ad ſui memoriam: ſicut ſi ad eundem finem ſecum in ſecreto voce loqueretur ſolus, vt alij eum obſeruantes, crederent, quæ apud ſe dicit: & tunc etiam non loquitur aliis, ſed fingit ſe ſibi loqui, vt alij decipiantur; vt enim aliis loquatur, debet ad illos ſermonem dirigere, vel ſcripturam in communi, vel in particulari. Sic, qui fingit ſe ſcribere Petro, vt Ioannes; interceptis literis, credat, & decipiatur, non eſt loquutus Ioanni, nec mentitus eſt, quia nemini loquutus eſt: iam enim aperuerat Petro literas eſſe fictas. Tertiò denique ſcribens poteſt velle loqui cum legentibus, quicumque illi ſint: & tunc falsò ſupponitur, quod non velit eos agnoſcere iudicium ſuum de re illa, ſi enim id non vult, non loquitur illis, vt conſtat ex ſupradictis.

Arguit tertio §. 31. quia ſi per poſſibile, vel impoſſibile verba quis faciat ſignificantia obiectum, quale eſt in ſua mente cum ſola voluntate manifeſtandi obiectum illud, quin cognoſcat cognitionem ſuam, vel velit eam manifeſtare, manifeſtabit audienti obiectum illud vt ab ipſo fuit cognitum, ergo loquetur: & audiens verè à loquente diſcit obiectum illud. Reſpondetur repugnare, quod velit aliquis aliis verba facere, vt eis manifeſtet obiectum, quin velit ab iis cognoſci ſuum iudicium de re ipſa; medium enim non poteſt eligi ad finem, niſi quatenus vtile eſt: verba autem aliis facta non manifeſtant rem, niſi quatenus ſignificant, loquentem eam teſtificari, & interponere ſuam auctoritatem: ergo eo ipſo loquens vult ſuam fidem, & iudicium ab audientibus cognoſci. Si autem per impoſſibile loqueretur ſine hac voluntate, ſequeretur vtrumque: loqueretur enim, & non loqueretur, ſicut ſi poſſet per impoſſibile loqui ſine voluntate manifeſtandi rem, de qua loquitur. 219

Ex dictis infero, diſplicere mihi quartò in prædicto Auctore, quod dicit *eadem diſp.* 13 §. 36. vbi diſtinguit loqui alicui, & loqui cum aliquo, vnde dicit, eum, qui coram aliis loquitur cum Petro, loqui etiam aliis, licèt non loquatur cum illis. Hoc, inquam, non placet, quia dicere coram aliis famulo, vt emat piſces, non eſt loqui aliis, ſed ſoli famulo: nam loqui, vt ſæpè diximus, eſt ordinare meam mentem ad alium: tunc autem dominus ad ſolum famulum, mētem ſuam ordinat per verba: quæ licèt ab aliis intelligi poſſint, id non eſt ex ordinatione loquentis nec in rigore ſermonis etiam vulgaris loquitur excommunicato, qui coram illo dicit aliis, vt eum vitent, quia excommunicatus eſt. Omitto alia, quæ ibidem miſcet ille Auctor; quia ad propoſitum noſtrum non pertinent, quale eſt illud, quod probat §. 38. non loqui propriè cum Deo per voces externas, imò addit § 41. nec per loquutionem mentalem, quod quidem maiori examine indigeret, ſed pertinet propriè ad tractatum de oratione. 220

Illud tamen ex illo Auctore placet, quod notat *ibidem*, & probat *ſect.* 4. loquutionem Dei externam, quando loquitur homini voce etiam ſenſibili, & ipſammet vocem ſenſibilem eſſe obiectum formale fidei, quia illamet vox eſt loquutio & reuelatio. Placet etiam quod dicit *ſect.* 5. & *ſect.* 6. §. 104. Deum communiter non loqui homini viatori, niſi vel vocibus, aut ſignis externis, vel ſaltem ſpeciebus vocum aut ſignorum ſenſibilium impreſſis in phantaſia, & producentibus actum phantaſiæ, & apprehenſionem intel- 221

Deus quomodo cōmuniter loquatur homini viatori.

 lectus

lectus earundem vocum vel ſignorum, ſicut ſi eſſent præſentes voces illæ, aut ſigna: illa enim alia loquutio Dei per puram intellectionem rerum inſenſibilium magis pertinent ad Angelos, vel anima ſeparatas, licèt poſſit etiam aliquando Deus homini viatori modo illo loqui.

222 Vt tamen ad noſtrum inſtitutum reuertamur circa reuelationem Dei immediatam, dici, doctrinam illam Suarij initio adductam veram eſſe poſſe in aliquo caſu, non tamen eſſe vniuerſaliter veram. Nam in vniuerſum loquendo, falſum eſt, Deum non poſſe alicui immediatè loqui, niſi imprimendo in eum cognitionem obiecti, quod loquitur. In primis enim ſi Deus per voces externa loquatur cum Propheta, prout loquutus eſt cum Moyſe in rubo, Deus non loquitur imprimendo ſe ſolo immediatè Prophetæ cognitionem obiecti, quod loquitur, ſed per voces, quæ ſignificant, illud obiectum eſſe in mente Dei, & ordinari à Deo ad Prophetam ad communicandam ei ſuam mentem. Deinde etiam ſi Deus non loquatur per voces externas, ſed formando in phantaſia imagines vel vocum, vel rerum; poteſt id facere, abſque eo quod imprimat in mente Prophetæ iudicium rei reuelatæ: imò & licèt loquatur per reuelationes mere intellectuales, poteſt id facere: quia adhuc Propheta poteſt manere liber ad credendum obiectum ſibi reuelatum, imò, & ad credendum, an illa ſit reuelatio Dei, vel non: & de facto ita manſiſſe ſaltem communiter loquendo libros Prophetas, nec cognouiſſe euidenter illam eſſe reuelationem Dei docet idem Suarez *diſp.8.de fide ſect.5.* Vbi longè aliter reuelationem immediatam Dei explicat, quàm in dicto loco tertiæ partis, & meritò. Nam ſi Deus reuelans Prophetæ infunderet ei primo loco cognitionem obiecti reuelati, non remaneret locus fidei in Propheta circa myſterium illud; quia ex reuelatione euidenti non deducitur concluſio fidei, ſed clara, vt videbimus *diſp.2.* Quare reuelatio illa debet incipere ab apprehenſione talis obiecti, vel vocum, aut ſignorum illud ſignificantium, quæ tamen talis ſit; vt Propheta illam in ſe ipſo percipiens poſſit prudenter ſibi imperare aſſenſum obſcurum, quod credat, illam eſſe loquutionem Dei, & ideo etiam credat verum eſſe obiectum reuelatum propter illud teſtimonium Dei. Sicut nos audientes vocem Petri, cognoſcimus aliquando clarè, aliquando etiam quando à longè, & in obſcuro loquitur, obſcurè, illam, eſſe vocem Petri, & inde mouemur ad credendum verum eſſe quod dicit. Sic ergo vox, & loquutio Dei, vt relinquat locum fidei in Propheta, non debet eſſe iudicium de re ipſa reuelata impreſſa à Deo, ſed aſſimilari debet loquutioni noſtræ, quæ ſignificat mentem loquentis & ducit in notitiam obiecti dicti à loquente.

Deus an poſſit alicui immediatè loqui, non imprimendo in eum cognitionem obiecti reuelati?

223 Dici tamen, poſſe aliquando veram eſſe illam doctrinam: non enim videtur repugnare, quod Deus loquens alicui det illi immediatè notitiam claram ipſius obiecti, quæ notitia talis ſit, vt cognita reflexè ab audiente, cognoſcat ordinatam eſſe ex ſe ad hoc, vt per illam Deus communicaret ei ſuam mentem, atque ideo erit propriè loquutio Dei: imò ſaltem, ſi non ſit cognitio euidens valdè perfecta de obiecto reuelato, cum qua fortaſſe non poteſt eſſe fides de eodem obiecto (de quo dicemus diſp. ſequenti) poſſet deſeruire ad fidem de obiecto reuelato: poſſet enim obſcurè ſolùm cognoſci ab habente illum actũ, quod ille eſſet loquutio Dei, licèt euidenter cognoſcat obiectum quare tunc credens illam eſſe loquutionem Dei, poſſet ab illa formaliter moueri ad fide credendum obiectum reuelatum, propter illud teſtimonium Dei, atque ideo firmius credere obiectum reuelatum propter illud motiuũ, quam ante aſſentiretur cognitione euidenti ſibi impreſſa. Quamuis enim fides non poſſit credere obiectum reuelatum propter reuelationem claram: illa tamen non eſſet reuelatio clara, vt reuelatio, ſed obſcura, quia quamuis clarè manifeſtaret ſuum obiectum, non conſtaret clarè, illam eſſe reuelationem Dei, ſi d obſcurè, & ſub ea ratione moueret ad fidem eiuſdem obiecti.

Denique addo, poſſe è contra Deum loqui alicui immediatè per loquutionem, aut notitiam talem, qua audiens cognoſcat euidenter, Deum ipſi loqui, non tamen cognoſcat immediatè obiectum reuelatum, ſed huius veritatem inferat ex reuelatione Dei euidenter nota. Sicut nobis euidenter conſtat communiter de loquutione Petri, quem audimus, non tamen cognoſcimus immediatè veritatem obiecti, quod loquitur, ſed eam inferimus ex teſtimonio Petri. Sic poſſet ſolum cognoſci euidenter reuelatio Dei teſtificantis tale obiectum, & tunc per diſcurſum formalem, vel virtualem poſſet cognoſci veritas obiecti reuelati: non tamen per fidem, quia veritas illa deducta ex reuelatione euidenter cognita, non crederetur prout ſic obſcurè, ſed euidenter, vt videbimus *diſp.2.* 124

SECTIO XI.

Vtrùm ſufficiat reuelatio priuata ad obiectum formale fidei.

Diximus, reuelationem Dei eſſe obiectum formale partiale fidei: quærimus, an nomine *reuelationis Dei* intelligatur ſolum reuelatio publica & communis, an etiam priuata. Priuatam autem vocamus, quam aliquæ priuatæ perſonæ habent de rebus v.g. ad ſe pertinentibus & quę ab eccleſia non proponuntur omnibus fidelibus. 225

Reuelatio priuata quid ſit.

Prima ſententia negat, pertinere ad obiectum formale noſtræ fidei priuatas reuelationes. Ita Caiet. *in præſenti quæſt.5. art.3.* Sotus *lib. 3. de natura & gratia c. 11.* & *in Apolog. contra Cathar. c. 5.* Canus *lib. 12. de locis c. 3.* Valentia *in præſenti diſp. 1. quæſt. 1. puncto 1. §. 5. difficultate 5.* Bañes *in præſenti dub. 3* & alij. Auctores huius ſententiæ diuiduntur: nam alij dicunt ad obiectum fidei pertinere eas ſolùm reuelationes, quæ fiunt perſonis publicis, & quaſi capitibus religionis: Alij diſcrimen reducunt ad res reuelatas, & dicunt, eas ſolùm reuelationes pertinere, quæ ſunt de rebus ad pietatem, & bonum commune conducentibus, Alij denique eas omnes quæ ad Deum, & chriſtianam doctrinam pertinent, non quæ de alijs rebus extraneis fierent. Ita Loca *in præſenti diſp. 7.*

Prima ſententia.

Secunda ſententia communior iam docet, omnem reuelationem Dei ſufficienter propoſitam pertinere ad obiectum formale noſtræ fidei ſiue priuata ſit, ſiue publicè ab eccleſia propoſita nam licèt priuatam non teneantur fideles omnes communiter credere, tenetur tamen credere ille, cui ſit, & ſufficienter proponitur, eodem habitu fidei, 226

Secunda ſententia.

Omnis reuelatio Dei ſufficienter propoſita pertinet ad obiec-

Anum formale fidei, ſiue priuata ſit, ſiue publica.

fidei, qua credit alia fidei myſteria. Hanc tenet Scotus *in 2. d. 23. quæſt. vnica*, Vega *lib. 9. in Trid. cap. 3. & 8.* Cathar. *in Apologia contra Sotum de certitudine gratiæ cap. vlt.* vbi vt teſtis oculatus teſtatur hanc ſententiam quam P. Lainez Generalis noſtræ Societatis contra Sotum acriter in Tridentin. probauit, communi Concilij approbatione fuiſſe ſuſceptam. Eandem tenet Corduba, Aragonius, Bellarm. Salmeron, quos affert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſp. 3. ſect. 10. num. 2.* Tortian. *in præſenti diſp. 5 dub. 1.* Hurtado *diſp. 8.* & alij, quos affert, & ſequitur Coninch. *in præſenti diſp. 9. num. 87.* & Granado *tract. 1. de fide diſp. 6. num. 7.* quam etiam defendunt iam communiter noſtri Recentiores. Et videtur intinuari *in Trident. ſeſſ. 6. cap. 12. & Can. 15.* vbi damnantur qui ſibi infallibilem certitudinem de ſua ſalute promittunt, niſi id ex ſpeciali reuelatione didicerint, quaſi velint PP. ſuppoſita ea ſpeciali reuelatione, poſſe id certa, & infallibili fide credi per eundem habitum, quo alia reuelata creduntur, quàm fuiſſe Patrum mentem, teſtatur Cathar. *vbi ſupra*, qui eidem Concilio affuit.

227 Pro maiori tamen explicatione, poſſumus in alia dubia partiri hanc controuerſiam. Primum itaque dubium eſſe poteſt, an Dei reuelatio priuata poſſit obligare ſub peccato grauis infidelitatis ad credendum obiectum ſic reuelatum, antequam ab Eccleſia acceptetur. Ratio autem dubitandi deſumi poteſt ex vſu fidelium qui quandiu manet intra terminos reuelationis priuatæ, non exiſtimant ſe obligatos ad credendum. In contrarium verò eſt, quia Prophetæ, & alij quibus Deus aliqua reuelabat, non poterant ſine peccato non credere, etiam antequam ab vniuerſa Eccleſia acceptarentur. Quod autem Deus reuelaret animo publicandi, & vt per ipſos fieret reuelatio publica & communis toti Eccleſiæ, non videtur augere gradum obligationis: nam quod Rex mihi aliquid ſecretò dicat, non minuit debitum credendi ſicut nec augetur hoc debitum ex eo quod id mihi dicat, vt alijs communicem: in vtroque enim caſu æquè facerem Regem mendacem ei non credendo. Si ergo Propheta tenebatur Deo credere quod ſibi reuelabat populo communicandum, teneretur etiam ſi æquè reuelaſſet, ſibi ſecretò retinendum.

Reuelatio priuata an poſſit obligare ſub peccato graui infidelitatis ad credendum, antequã ab Eccleſia acceptetur?

228 In hoc puncto diſtinguendum videtur: poſſumus enim loqui vel de ipſomet, cui fit immediatè reuelatio, vel de alijs, ad quos poſtea eius notitia deriuatur. Loquendo ergo non de ipſo, ſed de alijs, credo, communiter loquendo, nunquam, aut rariſſimè obligari ad credendum poſitiuè reuelationem, vel obiectum reuelatum, quamdiu manet intrà terminos reuelationis priuatæ, & non proponitur ab Eccleſia. Rationem huius inſinuaui ſuprà: quia nimirum quandiu aliquis mihi nullo modo loquitur, nec mediatè, nec immediatè, non exigit à me fidem, ſicut exigit, quando mihi loquitur, quare poſſum circa ea obiecta negatiuè me habere tanquam circa id, quod ad me non attinet. Quare quamuis aliquando tot concurrant motiua, vt non poſſim prudenter negare veritatem rei reuelatæ, imò aliquando etiam non poſſim dubitare per actum poſitiuum dicendo, dubito de veritate reuelationis, & rei reuelatæ; non tamen apparet obligatio credendi poſitiuè, cùm Deus nec mediatè, nec immediatè loquutus mihi fuerit. Vnde non eſt ſermo nunc de reuelatione alicui immediatè facta ad hoc, vt id ex parte Dei alteri etiam priuatim nuntiaret: tunc enim occurrentibus motiuis ſufficientibus, credere teneretur poſitiuè is etiam, ad quem mandatum, vel nuncium illud deferretur, quia iam tunc Deus ſaltem per nuncium loqueretur illi, & exigeret ab eo fidem. Nos ergo loquimur de iis ſolùm, ad quos reuelatio non pertinet, quia per illam Deus nec mediatè, nec immediatè cum iis loquitur.

Si verò loquamur de illo, cui reuelatio priuata immediatè fit, non videtur negari poſſe, quod aliquando, & non raro teneatur illam, & obiectum reuelatum credere. Ratio autem eſt ſupra indicata, quia animus Dei publicandi reuelationem non videtur augere obligationem in eo, cui fit: Vel enim fit, & proponitur reuelatio cum ſufficientibus motiuis, vt non poſſit prudenter de ea dubitari, vel non proponitur cum talibus motiuis. Si non adſint talia motiua, non eſt obligatio poſitiuè credendi, ſed poteſt prudenter ſuſpendi aſſenſus, & diſſenſus, & quidem ſatis frequenter ita expedit facere propter periculum frequens illuſionis diabolicæ, quod latet. Si verò adſint motiua talia, vt non poſſit prudenter dubitari, debet poſitiuè credere, alioquin erit grauis irreuerentia in Deum, cui loquenti, & ſufficienter ſuam loquutionem proponenti ad exigendam hominis fidem, illam non poſſumus negare. Et quidem cùm adſit motiuum diuinæ auctoritatis ſufficienter propoſitæ, cui ſummus cultus intellectualis debetur, erit etiam obligatio aſſentiendi, non vtcumque, ſed ſuper omnia, ſicut in rebus fidei debemus aſſentiri. Et quoad hoc, non videtur eſſe poſſe difficultas, loquendo de poſſibili, & ideo P. Suarez *dicta ſect. 10. numero* 2. dixit Auctores primæ ſententiæ fortaſſe non diſſentire, niſi quoad modum loquendi. Cæterùm de re ipſa, non eſt dubium, quod poſſit reuelatio priuata proponi cum tantis credibilitatis motiuis ei, cui fit, cum quantis proponitur reuelatio publica. Imò poſſet euidenter proponi, itaut homo euidenter ſciret, id reuelari ab ipſo Deo, vt *infra* videbimus *diſp. ſeqq.* Ergo abſque illo etiam gradu euidentiæ, poterit proponi cum euidentia ſaltem credibilitatis obligante ad aſſenſum firmum imperandum.

229

Is cui reuelatio priuata immediatè fit non rarò tenetur illã, & obiectum reuelatum credere.

Ex hoc autem oritur ſecundum dubium, An alij quibus ea reuelatio facta non fuit, & ad quos non pertinet, poſſint, quando eis proponitur, & narratur, firmiter eam credere, & obiectum reuelatum. Nam P. Suarez *dicta ſect. 10. num. 7.* ſolùm dixit, reſpectu aliorum raram eſſe hanc obligationem, non tamen impoſſibilem: vt colligitur ex 3. *Reg.* 20. vbi quidam punitus eſt à Deo, quia non credidit particulari reuelationi cuiuſdam Prophetæ. Cæterùm ibi Propheta intimauit præceptum Domini, cui alter obedire noluit, quare reuelatio illa ad ipſum etiam pertinebat. Quando ergo non pertinet ad alios, neque facta eſt, vt eis ex parte Dei proponeretur modo ſuprà explicato, credo quòd alij non poſſint ex motiuo fidei diuinæ, & per conſequens neque ex eius habitu credere: quia tunc non poteſt reſolui vltimò aſſenſus in reuelationem mediatam, vel immediatam Dei, ſed debet reſolui in auctoritatem humanam referentis. Non poteſt enim reſolui in reuelationem mediatam, quæ nulla eſt, cùm Deus nullum nuncium ad audientes miſerit, nec eis aliquid loqui voluerit. Sed nec poteſt reſolui vltimò in reuelationem immediatam præteritam, quia hæc non conſtat immediatè ex terminis etiam obſcurè alia 230

An alij quibus ea reuelatio facta non fuit, poſſint firmiter eam credere, & obiectum reuelatum.

quibus

quibus narratur, ſed ſolùm conſtat ex narratione referentis, quare in eius auctoritatem humanam reſoluendos eſt vltimò aſſenſos, & per conſequens non habebit obiectum formale vltimum fidei diuinæ.

231 Vnde aliud eſſet ſi coram aliis Deus Petro aliquid reuelaret, reuelatione priuata loquens cum ſolo Petro, & concurrentibus talibus motiuis, vt Petrus obligaretur ad poſitiuè credendum. Tunc enim, ſi motiua æquè conſtarent circumſtantibus, ſicut ipſi Petro, credo, quod ij etiam poſſent firmiter, & ex motiuo fidei credere reuelationem & rem reuelatam: nam eo caſu poſſent ij etiam reſoluere fidem ſuam in reuelationem illam præſentem, ſicut & ipſe, cui Deus loquebatur, cum non minus reuelatio & motiua in ſe ipſis immediatè eis obiiciantur: quare ſicut ij, coram quibus Rex loquitur ſoli Petro, poſſunt propter teſtimonium Regis credere, ſicut & ipſe Petrus, licèt Petrus ſolus obligetur poſitiuè ad credendum, à quo ſolo fides exigitur, quia ad eum ſolum dirigitur ſermo Regius: ſic ij, coram quibus Deus Petro ſoli loquitur, poterunt credere propter idem teſtimonium diuinum. Quamuis autem ij fortaſſe non obligentur poſitiuè ad aſſenſum, obligantur tamen ad non diſſentiendum, quia diſſenſus redundaret in magnam irreuerentiam diuini teſtimonij coram ipſis ſufficienter exhibiti.

232 *Reuelationē priuatam an quis credat ex eodem habitu, quo creduntur reuelationes publicæ.*

Reſtat ergo tertium dubium, an qui debet credere reuelationem priuatam ſufficienter propoſitam modo explicato, credat ex eodem habitu, quo creduntur reuelationes publicæ an ex habitu diuerſo: in quo placet ſecunda ſententia ſuprà relata, quòd ſcilicet eadem fides, & idem habitus extendatur, & ad reuelationes publicas, & ad priuatas ſufficienter propoſitas. Quæ ſententia probari ſolet primò, quia Angeli eandem fidem habuerūt quam nos habemus; & tamen non crediderunt per reuelationem ab Eccleſia propoſitam, ſed ſibi peculiariter factam: Item Adamus ex priuata reuelatione credidit; Noë ex priuata reuelatione credidit futurum diluuium; Abraham naſciturum filium, &c. quam tamen fidem eamdem cum noſtra facit Apoſtolus *ad Hebr*. 11. loquitur enim de fide, quæ eſt principium iuſtificationis. Item in Scriptura continentur plura reuelata, quæ ad priuatas perſonas ſpectant, vt cantus Tobiæ, & alia huiuſmodi, quæ tamen fide noſtra creduntur, ergo nec ex parte rei reuelatæ, nec ex parte reuelationis publicæ, vel priuatæ limitatur obiectum noſtræ fidei.

233 Secundò probatur communiter hæc ſententia, quia ratio formalis, quæ mouet ad aſſenſum fidei non eſt veracitas Dei in reuelationibus publicis, aut quia Deus verax eſt, quando loquitur publicè; ſed veracitas Dei vt ſic: hæc autem ratio æquè applicari poteſt ad reuelationes priuatas; ergo idem habitus poterit elicere aſſenſum propter vtramque reuelationem. Confirmatur Primò, quia quòd reuelatio, quæ nunc eſt occulta, poſtea publica ſit futura, non variat eam in ratione motiui; non enim mouet, quia poſtea futura ſit, vel non ſit publica, ergo in vtroque caſu motiuum manet eiuſdem ſpeciei in ratione motiui, & per conſequens pertinet ad eundem habitum. Confirmatur Secundò quia eodem habitu credo Petro loquenti vocibus, vel nutibus, vel ſcripto, licet ipſæ loquutiones differant inter ſe. Item eodem habitu credo Petro ſecretò, vel publicè loquenti, ergo eodem habitu poſſum etiam credere publicæ & priuatæ reuelationi Dei.

Hæc ratio ſumpta ex vnitate obiecti formalis non videtur omnino efficax; quia ſi in rigore loquamur, non eſt vnum & idem in ſpecie obiectum formale adæquatum fidei: cùm enim ſuprà diximus, obiectum formale fidei non eſſe ſolam primam veritatem, ſed etiam actualem reuelationem, conſequens eſt, vt toties differant obiecta formalia, quoties reuelationes ipſæ differunt inter ſe. Nec exemplum de fide humana, qua credimus Petro, aliquid probat; quia habitus acquiſitus, quo credo Petro non eſt aliud, quàm ſpecies motiuorum, quæ habeo ad credendum illi, vt docui in lib. de anima: hoc eſt, ſpecies veracitatis illius, & alia ſpecies, qua cognoſco Petrum hic & nunc loqui; quæ quidem ſpecies diuerſa eſt, quando Petrus loquitur lingua, vel ſcriptura, & per conſequens ex hoc capite diuerſus eſt ſaltem partialiter habitus, quo credo ſcribenti; cùm ſit diuerſus aſſenſus etiam formaliter, quo iudico vocem eſſe loqutionem Petri, & quo iudico ſcripturam eſſe loquutionem eiuſdem: ergo ſi ex habitu acquiſito ad infuſum argumentum ſit, potiùs ex hoc capite argueretur pluralitas ſaltem partialis habituum fidei pro diuerſitate loquutionum Dei. 234

Dices, licet ipſæ Dei loquutiones differant inter ſe; non tamen mouent ad aſſenſum fidei, ſecundùm quod differunt, ſed vt conueniunt in ratione reuelationis: non enim aſſentior myſterio, quia Deus reuelat taliter, vel taliter, ſed præcisè, quia reuelat: ergo ratio formalis omnium actuum fidei eſt vna, & eadem formaliter loquendo. Sed contra, quia in primis hæc reuelatio Dei non mouet ad credendam Trinitatem, v. g. vt reuelatio eſt præcisè, ſed vt talis, ſcilicet, vt de tali obiecto, ſed reuelationes ipſæ variantur in ſpecie pro varietate ſpecifica obiectorum, ſicut & cognitiones; ergo hæc reuelatio mouet ſecundùm quod talis eſt in ſpecie. Deinde eſto non moueret vt talis, ſed vt reuelatio eſt; adhuc negari non poteſt, quod aſſenſus verſetur circa ipſam, vt talem: diximus enim in ſuperioribus, aſſenſum fidei includere virtualiter tres aſſenſus: primum, quo iudico, Deum eſſe primam veritatem. Secundùm, quo credo iſtam reuelationem Trinitatis, v g. eſſe diuinam. Tertium, quo credo Trinitatem: loquendo ergo de illo ſecundo aſſenſu, ille attingit formaliter hanc reuelationem vt talis eſt; iudico enim iſtam in ſpecie, & in indiuiduo eſſe reuelationem Dei, ergo ille aſſenſus habet pro obiecto formali hanc reuelationem, vt talem; ergo habitus fidei, à quo elicitur ille aſſenſus habet plures reuelationes ſpecie diuerſas, pro vt tales, pro obiecto formali, ſi non motiuo, ſaltem terminatiuo, & de quo enunciat eſſe reuelationem; ergo ex vnitate obiecti formalis non probatur efficaciter, quod idem habitus extendatur ad priuatas reuelationes, quàm doctrinam à me olim traditam poſtea approbatam inuenio apud Ripaldam *to.* 1. *de ente ſupernaturali diſp*. 47. *num*. 6. 235

Exiſtimo ergo, hanc ſententiam meliùs probari auctoritate ſuprà poſita, ex qua fit probabilis congruentia ſumpta ex aliis habitibus infuſis; nam licèt habitus acquiſiti varientur pro varietate ſpecifica obiectorum; habitus tamen infuſi, cùm non generentur ab actibus, ſed dentur ad modum potentiæ, ſapiunt naturam potentiæ, & extenduntur ad plura obiecta formalia, quod de habitu 236

Habitus infuſi extenduntur ad plura obiecta formalia.

habitu charitatis videtur manifeſtum, nam eodem habitu volumus Deo plura bona ſpecie diuerſa, quæ quidem non amantur materialiter, ſed formaliter; non enim amantur vt media, ſed vt fines, nam licèt ſolus Deus ſit finis *cui* charitatis, bona tamen, quæ illi amantur ſunt fines *quo*: quare ſicut actus, quo mihi amo ſanitatem, & actus quo mihi amo honorem, ſunt ſpecie diuerſi, propter diuerſa obiecta formalia, quæ habent, licèt idem ſit finis *cui* vtriuſque amoris: ſic etiam actus quibus Deo amo diuerſa bona, habent diuerſa obiecta formalia, & tamen eliciuntur ab eodem habitu charitatis, licet non ſit idem habitus acquiſitus, quo mihi amo ſanitatem, & honorem. Poteſt ergo idem habitus infuſus fidei extendi ad plura obiecta formalia diuerſa, ſaltem partialia, & per conſequens ex hoc capite non repugnabit eundem habitum fidei extendi ad vtramque ſpeciem reuelationum.

237 Dices: Vnde ergo diſtinguuntur habitus infuſi inter ſe, ſi non diſtinguuntur pro diſtinctione obiecti formalis: aut cur non dicimus vnicum dari habitum infuſum ad omnes actus ſupernaturales voluntatis, ſicut datur vnica potentia naturalis ad omnes actus naturales; ſi quidem habitus ſupernaturales dantur ad modum potentiæ? Reſpondeo, probabile mihi eſſe potuiſſe Deum ſatis connaturaliter ad ſtatum eleuationis ſupernaturalis infundere vnicum habitum ſimplicem ſupernaturalem ad omnes actus ſupernaturales intellectus, & alterum ad omnes actus ſupernaturales voluntatis, vt obiectio probat: de facto tamen voluiſſe infundere plures habitus, quia voluit eos eſſe ſeparabiles inter ſe; voluit enim, fidem manere ſine aliis, & ſpem etiam ſine charitate; ex quo ad minus habemus, hos tres habitus diſtingui inter ſe iuxta Paulum 1. Corinth. 13. *Fides, ſpes charitas, tria hæc*, &c. ex quo etiam colligimus de facto datos eſſe plures habitus infuſos, non quidem pro pluralitate ſolùm vtriuſque obiectorum formalium; nam quilibet ex his habitibus extenditur ad plura obiecta formalia, vt probatum eſt de habitu fidei, & de charitate; ſed quorum ſinguli feruntur ad aliquam ſeriem obiectorum ſimilium inter ſe. Quare ſicut ad vnitatem ſcientiæ non exigimus vnicam rationem formalem obiectiuam ſimplicem, quæ reſpiciatur ab omnibus actibus illius ſcientiæ, ſed aggregationem plurium obiectorum partialium ſimilium inter ſe, vt tradi ſolet in procemio Logicæ, & latiùs in lib. de anima. Sic etiam ad vnitatem habitus infuſi non requiritur vnicum omnino obiectum formale, quod idem attingatur per omnes actus, ſed aggregatio plurium obiectorum ſimilium inter ſe. Alioquin ſi pro multitudine habituum acquiſitorum, qui generari poſſunt, ponendi etiam eſſent habitus infuſi, ſanè eſſent penè infiniti: quod incredibile eſt. Quanta autem debeat eſſe hæc ſimilitudo, & connexio inter obiecta, vt poſſint cadere ſub eodem habitu infuſo, non facilè determinari poteſt. Poſſet aliquis contendere, requiri vnitatem obiecti formalis ſaltem partialis: nam licèt charitas habeat diuerſa obiecta formalia ex parte bonorum, quæ Deo volumus; habet tamen idem obiectum formale ex parte bonitatis Dei, cui amantur ea bona: & licèt fides habeat plura obiecta formalia ex parte reuelationum, habet tamen idem ex parte veracitatis Dei, propter quam aſſentitur. Hæc tamen regula fortaſſe non eſt vniuerſalis, quia voluntas ſubiecti, cui aliquid volumus non ſufficit ad vnitatem virtutis infuſæ: alioquin temperantia & ſpes eſſent eadem virtus, quia finis cui amatur bonum temperantiæ, & beatitudo ſupernaturalis, eſt idem homo.

Meliùs ergo reſponderi fortaſſe poterit, hanc regulam determinatam, & certam non poſſe à priori aſſignari ad diſtinguendos habitus infuſos, ſed ſolùm poſſe à poſteriori colligi ex diſtinctione fidei, ſpei, & charitatis, quas ex ſeparabilitate, & ex Paulo vbi ſupra ſcimus diſtingui, ex quarum diſtinctione probabiliter colligitur, dari alios habitus, inter quorum actus reperiatur tanta diuerſitas: quanta reperitur inter actus harum trium virtutum. An verò hæc diuerſitas ſit inter actus iuſtitiæ, & religionis in particulari, arbitrio prudentis permittendum eſt. Sufficiat nunc aliquam regulam generalem aſſignare cum aliquo fundamento; non enim video, quod aliud probabile fundamentum habeamus ad diſtinguendos realiter habitus infuſos virtutum moralium inter ſe. 238

Ex his tamen oritur quartum dubium an quando reuelatio priuata non obligat omnino ad credendum poſitiuè eum, cui fit, vel eos, coram quibus fit modo ſuprà explicato, quia nimirum non proponitur cum euidentia credibilitatis, prout frequenter contingere poteſt; qui tamen eam & eius obiectum credit, poſſit credere eodem habitu fidei infuſo, quo credit res noſtræ fidei. Videtur quidem ex vno capite, non poſſe habitum noſtræ fidei ad eum aſſenſum concurrere, quia aſſenſus ille non poteſt prudenter fieri cum eadem firmitate in modo adhærendi, cum qua fiunt aſſenſus noſtræ fidei, ad quos præcedit pia affectio voluntatis, vt infrà videbimus, orta ex iudicio euidenti credibilitatis oſtendente, non poſſe prudenter dubitari, vel formidari de reuelatione, aut re reuelata, quare voluntas prudenter imperat aſſenſum omnino firmum, & ſuper omnia, & cohibet omnem formidinem, quod non poteſt voluntas prudenter imperare, quando non præcedit euidentia credibilitatis; ergo tunc non poteſt prudenter elici aſſenſus ita firmus, & per conſequens non fiet ab habitu noſtræ fidei, quæ firmiſſimè credit: nam ſi firmus eſſet, iam non prudenter fieret, & per conſequens non eſſet actus virtutis infuſæ. 239

Reuelatio priuata quãdo nõ obligat ad credendũ, an credatur eodem habitu infuſo, quo res fidei?

Aliunde tamen videtur idem habitus ſufficere ad eas reuelationes credendas. Primò, quia ſi ad eas poneretur alius habitus diuerſus, ille deberet eſſe virtutis Theologicæ, cùm haberet pro obiecto formali ſaltem partiali, & vltimo aliquid diuinum, nempe veracitatem Dei, propter quam crederentur ea obiecta, licèt non ita firmiter, eo quòd reuelatio non proponitur cum euidentia credibilitatis. Vnde præter tres habitus Theologicos communiter aſſignatos ponendus eſſet quartus Theologis incognitus. Secundò, quia, quod actus illi non ſint ita firmi in modo aſſentiendi, ſicut alij, non videtur arguere, nec exigere habitum diuerſum: nam in primis eadem fides, quam præſtamus Petro, quando certò conſtat de eius teſtificatione, inclinat ſaltem partialiter ad credendum, licèt non ita firmiter, quando non ita clarè, ſed probabiliter conſtat de teſtificatione ipſius. Deinde loquendo de habitibus infuſis, non videtur quod ij alligentur ſolùm ad actus perfectiſſimos, & non poſſint etiam aliquando concurrere ad actus minùs perfectos, & firmos circa idem obiectum formale. Nam charitas non ſemper elicit actus æquè perfectos: 240

Habitus infuſi vnde inter ſe diſtinguantur?

perfectos: aliquando enim diligit Deum ſuper omnia, ita vt velit placere Deo in omnibus, etiam vbi non eſt obligatio præcepti, ſed ſolum conſilium maioris perfectionis & vbi interuenit maior Dei gloria: aliquando vero vult ſolùm placere Deo ſuper omnia, vbi eſt præceptum, atque ideo non diſplicere Deo etiam leuiter; aliquando ſolùm vult placere Deo ſuper omnia, vbi eſt obligatio præcepti grauis, & non diſplicere vnquam grauiter Deo, qui omnes actus eliciuntur certè ab eodem habitu charitatis, non obſtante eorum inæqualitate in perfectione, & modo adhærendi: quia nimirum obiectum, & motiuum formale eſt idem, nempe bonitas infinita Dei. Vnde non apparet etiam, cur non poſſit charitas concurrere ad actum, quo quis doleret de peccato parricidij. v.g. propter grauiſſimã offenſam Dei, quam continet, qui actus non videtur etiam implicite extendi ad omnia alia peccata mortalia, quorum grauitas non eſt tanta: nam ſicut dolor de peccato mortali ex motiuo charitatis propter eius grauitatem diſplicentem grauiter Deo non extenditur implicitè ad venialia, quæ non diſplicent grauiter Deo: ita dolor de parricidio propter grauiſſimam offenſam Dei non videtur extendi ad alia peccata grauia, quæ non ita grauiter diſpliceant Deo, de quo dixi *diſp. 5. de pœnitentia ſect. 6. num.* 82. Hoc autem ipſum clariùs apparet in aliis virtutibus infuſis: nam actus miſericordiæ, quo vult aliquis dare vnum aureum ad ſubleuandam miſeriam pauperis, elicitur quidem à miſericordia, licèt non extendatur etiam implicitè, & virtualiter ad dandos centum aureos, ſi neceſſarij ſint ad ſubleuandum pauperem, non eſt ergo alligatus habitus miſericordiæ ſolùm ad actus perfectiores, ſed poteſt etiam idem concurrere ad actus minus perfectos: quod idem oſtendi poteſt in actibus temperantiæ, iuſtitiæ & aliarum virtutum. Ideo ergo dici poterit de habitu fidei non alligari ad ſolos firmiſſimos, ſed poſſe aliquando concurrere ad minus firmos, quando ij actus non habent imperfectionem poſitiuam, ob quam excludantur à ratione virtutis.

241 Mihi, vt verum fatear, hæc ſecunda pars magis placet; quia vnitas habitus maximè ſumenda videtur ex vnitate obiecti formalis, quod idem omnino eſt in vtroque aſſenſo, nempe veracitas, & reuelatio Dei, licèt reuelatio magis proponatur ad vnum aſſenſum, quàm ad alterum, & ideo obligat ad aſſenſum firmiorem: nec videtur alligandus vnus habitus ad actus ſolos eiuſdem perfectionis, aut firmitatis circa idem obiectum formale. Aduerto tamen primò, ſicut actus charitatis, quo homo ſolum auerſaretur grauiſſimam offenſam Dei, & non extenderetur ad omnem offenſam grauem etiam virtualiter, non eſſet ſufficiens diſpoſitio ad iuſtificationem, quia non diligeret Deum ſuper omnia, cùm non præferret legem Dei grauem in omni caſo, ſic etiam actum illum fidei minus firmum, non ſufficere ſimpliciter ad denominandum hominem fidelem, nec ad iuſtificationem ſine alia fide firma circa articulos fidei noſtræ. Vnde rurſus aduerto, obiectum illud, & reuelationem priuatam taliter creditam aſſenſu minus firmo non dicendum ſimpliciter creditum ex fide. Quia ſicut ille habitus non denominatur fides Catholica, niſi in ordine ad actus, quibus creduntur articuli crediti à tota Eccleſia, licèt extendatur etiam habitus ille ad reuelationes priuatas, vt mox dicemus: ſic etiam ille habitus non dicitur fides diuina ſimpliciter, niſi in ordine ad aſſenſus omnino firmos: quare per actus minùs firmos, etiamſi habeant idem obiectum formale, non dicuntur res credi ex fide, vel tanquam de fide, quia hic modus credendi, ſignificat ſolum aſſenſum firmiſſimum, & omnino certum: per quod patet ad rationem dubitandi in contrarium propoſitam.

Nunc iam ſoluamus fundamenta primæ ſententiæ. Primum eſt, ex Auguſtino, dicente, ſe non crediturum Euangelio, niſi Eccleſia id proponeret, & *in Enchyr. cap. 9.* fide tantùm credi, quæ ad religionem ſpectant. Et ex S. Thoma *infra quæſt. 5. art. 3.* vbi docet obiectum formale fidei eſſe primam veritatem, ſecundùm quod manifeſtatur in Scripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ, & 1. part. quæſt. 1. art. 8. *fides*, inquit, *noſtra non innititur reuelationi factæ aliquibus Doctoribus, vel Sanctis, ſed ſolum reuelationi Apoſtolis, & Prophetis factæ, qui Canonicos libros ſcripſerunt.* Reſpondetur, Auguſtinum meritò non crediturum Euangelio, niſi Eccleſia proponeret; quia ipſe non habuerat priuatam Euangelij reuelationem: ſi tamen eam haberet, crederet vtique Euangelio propter illam reuelationem. Item meritò docet, fide credi, quæ ad religionem ſpectant, quia quæ ad ſcientias merè naturales attinent non reuelantur, cùm non ſpectent ad finem ſupernaturalem. Ad Sanctum Thomam dicimus, loqui de obiecto fidei regulariter, & communiter loquendo, & eodem ſenſu negat inniti noſtram fidem priuatis Sanctorum reuelationibus, quia Eccleſia nunquam illas proponit, & ſecluſa Eccleſiæ propoſitione non poſſunt regulariter nobis conſtare ſufficienter ad eliciendum fidei aſſenſum. Quare meritò Apoſtoli & Prophetæ dicuntur fundamenta noſtræ fidei in multis Scripturæ locis, quæ affert pro ſe Valentia *vbi ſupra*; non tamen probant, niſi de lege ordinaria, iuxta quam fatemur, fidei Chriſtianæ myſteria non conſtare per priuatas reuelationes. 242 *Soluuntur fundamenta primæ ſententiæ.*

Secundò obiiciunt, quia fides noſtra eſt Catholica, hoc eſt, vniuerſalis, ergo non innititur priuatis, ſed publicis reuelationibus: alioquin non eſſet Catholica, ſed fides priuata, cùm non omnes obligaret, ſed aliquos. Reſpondetur eundem habitum fidei denominari fidem Catholicam, quatenus elicit aſſenſum circa communes reuelationes; non tamen obſtat, eundem habitum poſſe elicere aſſenſum circa reuelationes priuatas, & ſic non denominari fidem Catholicam. 243 *An obſtet habitũ fidei denominari fidem Catholicam, & elicere aſſenſum circa reuelationes priuatas.*

Tertiò obiiciunt, quia qui non credit priuatæ reuelationi, non eſt hæreticus, nec fidem amittit: ergo fides non inclinat ad aſſentiendum huic reuelationi.

Reſpondeo, prædictum eſſe quidem infidelem non tamen hæreticum, quia ad hæreſim exigitur, contumacia contra Eccleſiæ propoſitionem: exiſtimo tamen quod amitteret habitum fidei, (quod aliqui recentiores videntur negare,) quia fides non ſolùm hæreſi, ſed quouis infidelitatis peccato mortali deperditur, vt docet Tridentinum *ſeſſ. 6. cap. 15.*

Tertiò obiici poteſt, quia cui priuatim aliquid reuelatur, cognoſcit clarè, hoc ſibi à Deo reuelari: ergo non poteſt habere aſſenſum obſcurum de re reuelata, qualis debet eſſe omnis aſſenſus elicitus ab habitu fidei circa obiecta reuelata. Ad hoc argumentum, quod facilè ſolui potuiſſet, difficilè ſatis reſpondit P. Coninch. 244

diſp.

diſp.9.dub.6.num.91. aſſenſum circa rem reuelatam tunc inniti reuelatione, quæ de facto eſt euidens credenti, non tamen ea inniti, quatenus euidens eſt, ſiue itaut ipſa euidentia ingrediatur rationem obiecti formalis, quia iam aſſenſus fidei non eſſet certior illa euidentia, & conſequenter non eſſet vera fides diuina, quæ omnem naturalem euidentiam debet ſuperare. Sed euidentia illa habet ſe ſolùm per modum proponentis obiectum, ſicut definitio Eccleſiæ, aut lectio Scripturæ ſacræ. Scio enim euidenter hoc ibi contineri, quando Euangelium lego, & ſcio etiam euidenter orbem totum conſentire, quod id à Chriſto ſit traditum, ſaltem euidentia morali; & tamen fides mea non nititur illa, euidentia, ſed immediatè reuelatione Dei.

245 Hæc tamen reſponſio, & doctrina difficilis eſt & ad obiectionis ſolutionem nullo modo neceſſaria, difficilis quidem, quia ex ea fieret, nullam concluſionem eſſe euidentem, quamuis ea principiis euidenter cognitis deducatur: nũquam enim euidentia eſt motiuum formale obiectiuum, cùm euidentia non ſit prædicatum ex parte obiecti, ſed ex parte actus cognoſcentis clarè obiectum; actus autem non ſunt obiectum motiuum, ſed applicant, & repræſentãt obiectum præmiſſarum; quod quia clarè proponunt præmiſſæ euidẽtes, eò præcisè inferunt concluſionem euidenter, quia faciunt clarè apparere eius obiectum in obiecto præmiſſarum clarè propoſito. Si ergo reuelatio Dei, cui nititur aſſenſus rei reuelatæ, clarè proponit reuelationem, non poteſt non influere euidentiam in obiectum reuelatum; cùm ad hoc non ſit neceſſarium moueri ab ipſa euidentia reflexè cognita. Vnde conſtat ratio à priori, quia cùm obſcuritas ſit negatio claritatis, non poteſt obſcurè credi concluſio, niſi quando eius obiectum non apparet clarè in ſe, neque in alio. Eo autem ipſo, quod præmiſſarum obiectum, & eius connexio cum obiecto præmiſſarum apparet clarè, & euidenter, iam in ipſis apparet clarè obiectum concluſionis, cùm hîc ſit effectus formalis illius euidentiæ præmiſſarum & bonitatis illationis, ergo non poteſt obiectum concluſionis credi obſcurè.

Obſcuritas quid ſit

246 Nec exempla adducta quidquam probant: diſtinguendum enim eſt inter obiectum, & inter euidentiam, qua obiectum cognoſcitur. Et quidem obiectum illud, quod eſt principium, cui innititur concluſio, quodcunque illud ſit, & ſiue obſcurè, ſiue clarè cognoſcatur, debet ſemper æquè vel magis credi, quam ipſa euidentia, vel claritas formalis, qua principia cognoſcuntur, nam euidentia, vel claritas non cognoſcitur, ſicut nec ipſa præmiſſa formalis, cum qua identificatur. Quando ergo reuelatio priuata euidenter cognoſceretur, non poſſet quidem magis credi res reuelata quam reuelatio; poſſet tamen intellectus firmiùs credere rem reuelatam, quàm credat ſe habuiſſe euidentiam de reuelatione, quia euidentia, ſeu cognitio euidens de reuelatione non eſt principium obiectiuum, vel obiectum formale, propter quod credatur res reuelata. Non eſt autem abſurdum, quod non magis credat rem reuelatam, quàm reuelationem euidenter cognoſci: quia, vt ſupra indicauimus agentes de aſſenſu circa veracitatem Dei, & infra agentes de certitudine fidei dicemus, aſſenſus fidei debet eſſe firmior omni aſſenſu euidenti, à quo ipſe non pendet tanquam à præmiſſa: ſecus ſi ab eo dependeat vt à præmiſſa: tunc enim præmiſſa etiam illa debet eſſe firmior omni alio aſſenſu euidenti; & hoc ex imperio voluntatis, vt poſſit deſeruire ad aſſenſum fidei firmiſſimum: de hoc tamen infra dicendum eſt. Hinc ad exempla illa facilè reſpondetur, euidentiam phyſicam, qua cognoſco & lego talem propoſitionem contineri in libro Euangelij, & euidentia etiam moralis, qua video, hoc recipi à tota Eccleſia, non eſſe principium obiectiuum, cui innititur fides articuli. Continentia autem ipſa huius articuli in Euangelio, & conſenſus Eccleſiæ, quem video, ſi ipſa ſe habent ex parte principij obiectiui, & complent, vel integrant reuelationem mediatam Dei, propter quam formaliter ego credo iuxta ſupra dicta, debent vtique à me credi æquè, vel magis quàm res reuelata, vt poſſim firmiter aſſentiri rei reuelatæ, ſicut ob eandem rationem debeo veracitatem Dei mihi euidenter notam firmiùs credere, quam alia obiecta euidentia, vt ſuprà diximus *loco citato*. Secus verò dicendum, ſi continentia illa, quam lego in libro Euangelij, vel conſenſus Euangelij, non compleat, vel integret reuelationem mediatam Dei, propter quam credo.

Fidei aſſenſus debet eſſe firmior omni aſſenſu euidenti à quo non pendet tanquam à præmiſſa.

SECTIO XII.

Vtrum neceſſe ſit obiecta per fidem credenda proponi priùs per Eccleſiam.

PVncto præcedenti annexa eſt hæc difficultas, an ſcilicet poſſint credi per fidem chriſtianam obiecta noſtræ fidei, antequam per Eccleſiam, vel eius nomine alicui proponantur. 247

Obiecta per fidem credenda an debeãt proponi prius per Eccleſiã.

Suppono primò, non prærequiri ad credendum audire res fidei ab Eccleſia, vt habente antecedenter auctoritatem infallibilem in proponendo ex aſſiſtentia Spiritus ſancti, & cognoſcere in Eccleſia hanc auctoritatem propter aſſiſtentiam Spiritus ſancti ita eam gubernantis, vt nunquam poſſit proponere aliquid falſum: probatur facilè, quia hoc ipſum creditur fide diuina, quæ docet in Eccleſia eſſe huiuſmodi auctoritatem, ergo ante ipſius fidei aſſenſum non poteſt requiri cognitio huius infallibilis auctoritatis: & experientia docet, non omnes pueros, vel adultos, qui de nouo ad fidem accedunt concipere in Eccleſia hanc infallibilem auctoritatem, & aſſiſtentiam Spiritus ſancti, antequam vllum alium articulum credant. Credunt etenim articulos eo ordine, quo proponuntur; hunc autem articulum auctoritatis Eccleſiæ contingit credi, poſtquam alios plures crediderũt. Solùm ergo poteſt ad ſummum prærequiri cognoſcere res fidei proponi ab Eccleſia, concipiendo in Eccleſia ſecundum ſe auctoritatem maximam, humanam, quæ reperitur in vniuerſa fidelium Congregatione. quod à fortiori conſtabit infra ex prima Concluſione:

Non prius requiruntur ad credendum concipere in Eccleſia infallibilem auctoritatem, & aſſiſtentiã Spiritus ſancti.

Dices, ſi ab Eccleſia præſcindamus auctoritatem infallibilem diuinam; manebit ſolùm in ea auctoritas fallibilis, ergo meritò poſſumus cogitare, quod aliquando fallitur, & per conſequens formidare ne in propoſitione etiam huius articuli decipiatur, ergo vt conſideratur cum hac ſola auctoritate, non poteſt mouere ad certam fidem. Reſpondeo, licèt non ſit euidentis, auctoritatem Eccleſiæ ſecundum ſe eſſe infallibilem, eſſe tamen 248

euidens, auctoritatem illam talem eſſe tantis motiuis veſtitam, vt prudenter poſſim hîc & nunc velle aſſentiri ſine formidine propter auctoritatem Dei, rebus ab Eccleſia propoſitis. Sicut etiam licèt auctoritas Parochi non ſit infallibilis, euidens tamen eſt, poſſe ruſticum hîc & nunc velle prudenter Deo credere ſine formidine, ea quæ à Parocho proponuntur.

249 Vrgebis adhuc, ergo, ſicut de auctoritate parochi poſſum ſimpliciter dicere eſſe fallibilem, ſic etiam de auctoritate humana quam habet Eccleſia.

Reſpondeo negando conſequentiam, quia auctoritas Parochi ſolùm reddit obiectum euidenter credibile ruſtico idiotæ, qui propter incapacitatem poteſt prudenter velle cohibere formidinem, ſi quam habet de auctoritate Parochi, non verò homini docto, qui prudenter poteſt dubitare de deceptione illius Parochi. At verò propoſitio Eccleſiæ tot tantiſque argumentis, & motiuis inſtructa talis eſt, vt licèt non reddat euidens obiectum; euidens tamen ſit etiam hominem doctum poſſe prudenter cohibere formidinem, ſi quam poſſet habere de deceptione Eccleſiæ: quare licèt habeat motiua contraria, quæ ex ſe poſſent ſaltem imprudenter generare formidinem, & actum quo diceret: *Forſitan Eccleſia decipitur, vel poteſt in hoc decipi.* Cæterùm motiua credibilitatis ſufficiunt euidenter ad hoc quod voluntas prudentiſſimè cohibeat illam formidinem: quare licèt appareat quaſi radicaliter fallibilitas Eccleſiæ, quatenus (vt dixi) apparent motiua, cum quibus imprudenter poſſes dicere, Eccleſiam poſſe falli, non tamen apparet fallibilitas Eccleſiæ formaliter, quia voluntas propter motiua contraria prudenter cohibet illud iudicium; & imperat aſſenſum certum, quo dicas: Eccleſia nec fallitur in hoc, nec hîc & nunc falli poteſt.

250 Suppono ſecundò, non eſſe quæſtionem, an requiratur propoſitio immediata ipſius Eccleſiæ facta ſingulis fidelibus: huiuſmodi enim propoſitio rarò contingit caſu, quo omnes prælati in aliquo Concilio Congregati, vel ipſe Pontifex immediatè aliquem doceret: quæſtio ergo ſolùm procedit de propoſitione Eccleſiæ mediata, quæ communis eſt: omnes enim regulariter audiunt myſteria fidei à doctore, vel prædicatore proponente ea nomine Eccleſiæ, & vt res, quæ ab Eccleſia traduntur. Quærimus ergo, an ad prudenter credendum requiratur, quod obiectum proponatur nomine Eccleſiæ ſaltem mediatè; an verò poſſit credi, licèt ille, qui audit, nullo modo concipiat eam eſſe Eccleſiæ doctrinam, neque eius auctoritatem præcognoſcat.

Non hic agitur de propoſitione immediata Eccleſiæ, ſed de mediata.

Aliqui negant, poſſe credi ſine Eccleſiæ propoſitione Dur. *in 3. diſt. 25. quæſt. 3.* Mich. de Medina *lib. 5. de recta in Deum fide*, & alij. Pro qua ſententia videtur facere Auguſtinus contra epiſtolam fundamenti cap. 3. vbi habet illud vulgare dictum: *Non crederem, niſi me auctoritas Eccleſiæ commoueret, & infirmata Catholicorum auctoritate Euangelio credere non potero.*

251 Dico tamen primò, Eccleſiæ propoſitionem non eſſe conditionem ex natura rei requiſitam ad credendum, ſed ſufficere interdum propoſitionem hominis priuati proponentis obiectum cum debitis circumſtantiis, vt reddatur prudenter credibile: Hæc eſt communis inter Recentiores, & ſupponitur à Valentia *quæſt. 1. punct. 1. §. 6.* vbi propoſitionem Eccleſiæ ſolùm poſtulat ſecundùm legem ordinariam, & non ex natura rei. Eandem ſupponit Suarez *in præſenti diſp. 3. ſect. 10. numero 8.* & clariùs Canus, Vega, Turrianus, & alij, quos affert, & ſequitur Hurtado *diſput. 14. ſect. 10.* & videtur ſequi ex ſect. præcedenti, quia ſi reuelatio priuata poteſt credi firmiter abſque propoſitione Eccleſiæ, à fortiori reuelatio publica poterit credi, ſi ſufficientibus motiuis proponatur.

Eccleſiæ propoſitio non eſt conditio ex natura rei requiſita ad credendū ſed ſufficit interdū propoſitio hominis priuati.

Probatur Concluſio primò, quia in primis in lege naturæ plures credebãt ex ſola doctrina parentum ſine alia Eccleſiæ propoſitione: deinde in lege ſcripta plures crediderunt Moyſi, & aliis Prophetis, antequam eorum prophetiæ ab Eccleſia reciperentur, & proponerentur; quia ſcilicet vitæ ſanctitate, & rerum conuenientia, & aliis de cauſis obiectum reddebatur prudenter credibile, præſertim cùm viderent aliqua, ex iis, quæ Prophetæ prædicebant, quotidie impleri; quod notauit Rupertus in prologo in Oſeam, & Hieronym. *Iſaiæ cap. 37. & Amos 7.* dum docent Prophetas fidem populi conciliaſſe ex certo rerum euentu, quia non ſolùm Chriſti aduentum poſt longum tempus futurum, ſed etiam alia, quæ ſtatim complerentur, prædicebant. Denique in lege Euangelica *act. 3. & 4.* B. Petrus miraculo facto teſtatus eſt, ſe illud feciſſe in nomine Chriſti, cuius virtutem prædicabat, & nulla facta mentione auctoritatis Eccleſiæ, vel ſuæ conuertit quinque millia hominum: qui ſane prudenter moti ſunt, licèt non conciperent Eccleſiæ auctoritatem. 252

Secundò à priori probatur: quia Eccleſiæ auctoritas ſolùm deſideratur vt motiuum expellens prudenter formidinem ad credendum: poteſt autem hoc motiuum ſufficienter compenſari per miracula, vel alia motiua, quæ interueniant in prædicatione alicuius, ergo licèt audiens non recordetur auctoritatis eccleſiæ, neque illam cognouerit, poterit prudenter credere.

Dico tamen ſecundò regulariter, & iuxta communem modum, ſemper interuenire debere aliquam Eccleſiæ Propoſitionem. Hanc intendit Auguſt. *vbi ſupra* & S. Thom. *infra q. 5. art. 3.* dum ait, *Obiectum fidei eſſe primam veritatem, quatenus continetur in doctrina Eccleſiæ.* Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus Hieroſolym. Ambroſ. Auguſtinus adducti à Valentia *vbi ſuprà*, qui latè probat hanc aſſertionem. Poteſt autem breuiter oſtendi ex ſupradictis, quia qui immediatè proponunt fidei obiecta, non proponunt ea, vt ſibi immediatè reuelata, ſed vt accepta ab Eccleſia, & vt ex mente illius magnæ communitatis: alioquin ſi ſolum, quis proponeret per propriam auctoritatem, ſicut priuatus doctor non faceret tantam fidem, indigeretque maioribus longè motiuis, quàm nunc, quia nunc ſolùm teſtatur, ſe ab eccleſia accepiſſe hanc doctrinam; ergo vt de facto obiectum fidei reddatur communiter prudenter credibile, neceſſe eſt, quod audiatur à proponente vt teſtante Eccleſiæ auctoritatem, à qua illud accepit. Nec obſtat, aliquos rudiores non ita explicitè concipere Eccleſiæ auctoritatem; quia ſaltem in confuſo concipiunt doctrinam illam non eſſe ex mente, & inuentione parentis, vel parochi, ſed acceptam ab aliqua auctoritate ſuperiori, & vniuerſaliori, à qua mediatè dimanat, cum qua confuſione omnes etiam rudiſſimi concipiunt communiter Eccleſiam. 253

Regulariter debet interuenire aliqua Eccleſiæ propoſitio, ad credendum.

254 *Obiectio* 1. Obiicies tamen primò, quia hoc quod eſt, doctrinam iſtam tradi ab Eccleſia, teſtatur iſte immediatus magiſter per priuatam auctoritatem, quam habet; ergo ſicut iſta priuata auctoritas ſufficit, vt audiens moueatur ad credendum hanc eſſe Eccleſiæ doctrinam; ſic etiam eadem priuata auctoritas ſufficeret ad credendum hoc obiectum fuiſſe olim reuelatum, licet nec implicitè conciperet ibi auctoritatem Eccleſiæ id docentis. Reſpondetur, negando conſequentiam: non enim ſufficit æqualiter priuata auctoritas ad omnia perſuadenda: ſufficit quidem ad perſuadendum ſe hoc ab Eccleſia accepiſſe, quia hoc poteſt ipſe certò ſcire, & teſtari; non tamen ſufficit ad perſuadendum olim fuiſſe hoc obiectum reuelatum cum ipſe reuelationem non habuerit, niſi aſſerat ſe hoc accepiſſe ab aliquo digniſſimo teſte, qualis eſt Eccleſia, à qua teſtatur ſe illud accepiſſe.

255 *Obiectio* 2. Secundò obiicies contra primam concluſionem; ſi non requiritur ex natura rei Eccleſiæ propoſitio ad credendum, ergo hæreticus, qui negat vnum articulum, vel Eccleſiæ auctoritatem, poteſt adhuc per fidem alia credere: poteſt enim adhuc ſeclusâ Eccleſiæ auctoritate habere alia motiua, quæ ſufficienter illa reddant credibilia. Reſpondeo, illum, qui ſufficienter cognoſcit auctoritatem, quam Eccleſia habet, vt ſit regula in rebus fidei, & tamen eam contemnit, non poſſe prudenter alium articulum credere; quia deberet priùs prudenter inquirere an recipiatur vel recipiatur ab Eccleſia ille articulus; quod tamen hæreticus non inquirit. An verò ille, qui ignorat auctoritatẽ Eccleſiæ, poſſit adhuc credere vnum articulum, pro cuius credibilitate habet euidentia motiua, & diſſentiri alteri, pro cuius etiam credibilitatem habet alia euidentia motiua diuerſa, eſt grauis difficultas, quam ex profeſſo tractaturi ſumus ſuo loco *diſp.* 17. vbi videbimus, an poſſit manere fides aliorum in eo qui negat vnum articulum, Nunc ſufficiat aduertere, fidem quoad hoc ſe habere inſtar charitatis, quæ non poteſt diligere perfectè Deum circa vnum obiectum, quin virtualiter velit implere omnia præcepta. Sic etiam fides non poteſt credere Deo in vno articulo, quin implicitè credat quidquid ſufficienter conſtiterit dictum eſſe à Deo. Rationem autem à priori reddere conabimur dicto loco.

256 *Obiectio* 3. Tertiò Obiices: ille, qui ignorat Eccleſiæ auctoritatem proponentis res fidei, vel ignorat aliquid proponi ab Eccleſia, non eſt hæreticus, licet alicui articulo diſſentiatur; hæreſis enim eſt pertinacia contra Eccleſiæ doctrinam, & tamen ille poteſt habere motiua cum euidẽtia ſufficienti ad credendum, ergo poteſt eſſe infidelis, ſi non credat, & per conſequens poterit amittere fidem ſine hæreſi. Reſpondeo, concedendo totum: fides enim, non ſolum hæreſi, ſed quolibet peccato proprio infidelitatis deperditur iuxta Tridentinum *ſeſſ.* 6. *cap.* 15. de quo aliàs dicendum erit *dicta diſput.* 17.

SECTIO XIII.

Infertur ex dictis differentia inter habitum fidei, & habitum Theologiæ: vbi de diſtinctione fidei à prudentia infuſa.

257 EX dictis circa obiectum formale fidei reſolui poteſt quæſtio illa, an & quomodo ex parte obiecti formalis differant actus fidei, & concluſiones Theologicæ, ſub quo tamẽ titulo claritatis gratia multas quæſtiones diſtinguere poſſumus prima quomodo fides, & Theologia differant ex parte obiecti. Secunda, An habitus fidei concurrat vel ſolus, vel ſimul cum aliis ad aſſenſum concluſionis Theologicæ, an verò detur alius habitus diſtinctus Theologiæ. Tertia, Qualis ſit hic habitus, an ſupernaturalis, vel naturalis, an ſimplex, vel multiplex. Quarta, An habitus Theologiæ diſtingui debeat ab habitu prudentiæ infuſæ. Quæ omnia ſeorſim examinanda nunc ſunt.

Prima ergo quæſtio propoſita de obiecto formali Theologiæ, & eius differentia ab obiecto fidei, diuidi rurſus poteſt in alias. Prima eſt, an concluſio deducta ex vna propoſitione de fide, & alia euidenter nota ex principiis naturæ ſit actus fidei, vel Theologiæ. Secunda, quid dicendum de concluſione deducta ex duabus præmiſſis de fide. Tertia, quid dicendum de concluſione particulari deducta ex præmiſſa vniuerſali de fide v.g. *Omnes poſteri Adæ in ipſo peccauerunt; Petrus eſt vnus illis, ergo Petrus in Adam peccauit.*

§. I.

De concluſione deducta ex vna de Fide, & altera euidenti naturali.

QVod attinet ad primum dubium, multi dicunt, concluſionem illam eſſe de fide: ita Cano *lib.* 6. *de locis cap. vlt. ad* 10. Vega *lib.* 9. *in Trid. cap.* 39. Vaſquez 1 *parte diſp.* 5. *cap.* 3. & eam videntur ſupponere, qui Theologiam non diſtinguunt à fide infuſa, vt Sotus *in* 3. *diſt.* 35. Ocham *in prologo q* 3. *principali litera.* G. & alij, vnde, licet hæc propoſitio, *Chriſtus eſt riſibilis*, non ſit immediatè reuelata, eſt tamen mediatè quatenus eſt reuelatum, quod ſit homo, & ad fidei aſſenſum ſufficit virtualis reuelatio: neque enim minus repugnat infallibili veritati Dei eſſe falſum id, quod eſt neceſſariò connexum cum obiecto expreſſè reuelato, quàm eſſe falſum id, quod immediatè reuelatur, cum vtrumque derogaret veracitati diuinæ, & in vtroque caſu Deus falſitatis argueretur. 258 *An concluſio deducta ex vna de fide, & altera euidenti naturali, ſit actus fidei?*

Alij communiter negant, illam concluſionem eſſe de fide, ita Gregorius, Maior, Gabr. Capreolus, Caiet. & alij, quos affert, & ſequitur Suarez *diſp.* 3. *ſect.* 11. *n.* 3. Valentia & Corduba, quos affert idem Suarez *n.* 7. Molina 1. *parte quæſt.* 1. *art.* 2. *diſp.* 1. & 2. & latè Petrus Hurtado *diſp* 12. *ſect.* 1. quibus fauet S. Thomas 1. *parte quæſt.* 1. *art.* 1. & ſuper Boëtium de Trinit. *q.* 2. *art.* 2. *ad.* 4. & in prologo ſententiarum *art.* 3. *quæſtiunc. prima.*

Suppono primò, non eſſe ſermonem de concluſione, cuius obiectum continetur formaliter, quamuis confuſe in præmiſſa reuelata, qualis eſſet, *Chriſtus eſt animal rationale*, quæ concluſio continetur in illa reuelata, *Chriſtus eſt homo*, formaliter quidem, ſed minùs clarè. Item in eadem propoſitione *Chriſtus eſt homo*, continetur formaliter hæc; *Chriſtus habet animam rationalem*. De his enim poſtea dicemus, nunc autem ſolùm loquimur de concluſione, cuius obiectum non continetur formaliter in obiecto præmiſſæ reuelatæ; qualis eſt operatio humana, quæ non continetur formaliter in humanitate reuelata 259 *Non hic agitur de concluſione cuius obiectum continetur formaliter in præmiſſa reuelata, ſed tantum virtualiter.*

ſed ſolum virtualiter, & tanquam in cauſa neceſſaria. Vnde non placet Hurtado, qui *dicta diſp. 12. ſect. 1. §. 16. & ſect. 2 § 23.* ſupponit, conclusionem illam, *Christus eſt riſibilis*, de qua controuertitur, intelligi de riſibilitate radicaliter ſumpta, & in hoc ſenſu dicit obiectum illud non pertinere ad fidem, licèt *diſp. 10. & eadem diſp. 12.* concedat pertinere ad fidem illam conclusionem, *Christus eſt rationalis*; in quo non videtur mihi ſatis cōſequenter procedere: quia tam identificatur realiter radix riſibilitatis cum humanitate reuelata, quam rationalitas. Si ergo ſufficit ad fidem, quod obiectum illud ſit reuelatum, quamuis non diſtinctè, ſed confusè, ſufficit etiam, vt radix riſibilitatis pertineat ad obiectum fidei. De hoc tamen poſtea dicemus: nunc aducto meliùs explicuiſſe ſtatum quæſtionis Suarium, *vbi ſuprà num. 5.* dicentem, reuelationem virtualem differre à confuſa eo quod confuſa reuelat licèt confusè omnia contenta in re reuelata formaliter. Virtualis verò eſt de iis, *quæ non continentur vllo modo formaliter in re reuelata, ſed tantum in radice, vt in exemplo de riſibilitate, & ſimilibus.* Vbi benè explicuit, obiectum illius conclusionis, *Christus eſt riſibilis*, non eſſe ipſam radicem riſibilitatis ſed riſibilitatem, quæ ſola continetur in humanitate reuelata tanquam in radice; nam radix riſibilitatis non continetur certè in humanitate tanquam in radice, cum humanitas non ſit radix radicis riſibilitatis, ſed ſit ipſamet radix riſibilitatis & *num. 12.* addit, ideò hæc non eſſe æquè certa cum reuelatis, quia poſſunt de potentia abſoluta à reuelatis ſeparari quod quidem de radice riſibilitatis verum non eſt. Dubium ergo præſens non procedit de riſibili radicaliter, vt intellexit Hurtado, ſed de riſibili formaliter, vt explicuit benè Suarez.

260 Suppono ſecundo dupliciter poſſe præmiſſam naturalem cum præmiſſa reuelata deſeruire ad aſſenſum conclusionis illius *v. g.: Christus eſt riſibilis*. Primò, quatenus per diſcurſum fit aſſenſus conclusionis innitens duplici præmiſſa, & in hoc ſenſu aliquis ex Auctoribus primæ ſententiæ fatentur, aſſenſum illum non eſſe ex fide, vt de Patre Vaſquez notauit Suarez *n. 7.* & idem conceſſuros eſſe Canum, & Vegam, dicit idem Vaſquez *loco citato*. Secundò deſeruire intelligitur præmiſſa naturalis, ſolùm tanquam proponens & explicans per diſcurſum Theologicum, quid contineatur virtualiter in propoſitione reuelata, vt apparente continentia vnius obiecti in alio, poſſit poſtea intellectus aſſentiri obiecto contento virtualiter, non propter præmiſſas, vel per diſcurſum ex illis, ſed propter reuelationem ſolam, in qua continetur. Hunc autem modum dicunt, Vaſquez, & alij ſufficere, vt fides aſſentiatur obiecto conclusionis, tanquam obiecto de fide: Suarez verò negat, & Hurtado *diſp. 12. §. 9.*

261 His ſuppoſitis, placet mihi in hoc puncto ſecunda ſententia, & dico, aſſenſum illum circa proprietatem non reuelatam formaliter, ſed ſolum in cauſa, & in virtute, quæ reuelata eſt, non eſſe de fide, ſiue fiat per diſcurſum ex præmiſſa etiam naturali, ſiue præmiſſa illa aſſumatur ſolum ad explicandum, quid contineatur virtualiter in reuelatione formali facta. Probatque poteſt breuiter, quia non poteſt eſſe de fide id, quod non creditur, quia reuelatum, & teſtificatum eſt à Deo. Sed obiectum eiuſmodi conclusionis non dicitur à Deo, ſed aliud, ex quo partialiter hoc

Aſſenſus circa proprietatem non reuelatam formaliter non eſt de fide.

aliud infertur: ergo non poteſt hoc credi ex fide, cùm non participet rationem formalem, & motiuum proprium fidei. Quantumcunque enim explicetur reuelatio, & obiectum reuelatum, nunquam inuenietur dictum à Deo obiectum conclusionis, imò nec aliquid, quod ſolùm poſſit mouere ad illud credendum. Non ergo mouetur intellectus à ſolo teſtimonio Dei, ſed ſimul ab illo principio naturali, quod niſi verum crederetur, non crederetur obiectum conclusionis: ergo motiuum fidei non ſufficit ad credendum obiectum conclusionis, & per conſequens non creditur de fide, quia conclusio ſequitur debiliorem partem motiui, cum non poſſit magis credi conclusio, quam motiuum, & in noſtro caſu motiuum ſaltem quoad vnam partem non credatur ex fide.

Obijcies primò, omnia illa pertinent ad fidem, quæ creduntur propter motiuum teſtimonij Diuini, ſiue mediatè, ſiue immediatè, ſicut omnia amantur ex charitate, quæ amantur propter Deum ſiue mediatè ſiue immediatè: ſed riſibilitas Chriſti creditur mediatè ſaltē propter teſtimonium diuinum. credimus enim Chriſtum eſſe riſibilem, quia eſt homo, & credimus eſſe hominem, quia reuelatū eſt à Deo: ergo vltimò reſoluitur aſſenſus ille in teſtimonium diuinum, & per conſequens teſtimonium diuinum eſt motiuum formale, nam illud ſolum eſt motiuum formale propriè loquendo, in quod vltimò reſoluitur aſſenſus. Reſpondetur, negari non poſſe, quod motiuum fidei, ſeu teſtificatio Dei ſit motiuum formale partiale credendi riſibilitatem; id enim probat argumentum propoſitum, non tamen eſt motiuum formale totale, cùm non poſſit reſolui aſſenſus riſibilitatis adæquatè, & vltimò in ſolum teſtimonium Dei, ſed in illud etiam alterum principium, quod omnis homo ſit riſibilis: quare licet riſibilitas credatur partialiter propter teſtimonium Dei, non tamen creditur de fide: quia illa ſola dicuntur credi ex fide, quæ credimus Deo ea teſtificanti: riſibilitatem autem nō ita credimus cùm Deus illam non teſtetur, ſed quia Deus teſtatur Chriſtum eſſe hominem, & quia omnis homo eſt riſibilis: quare aſſenſus ille eſt mixtus ex motiuo fidei, & alio motiuo naturali, quod non ſufficit ad faciendum aſſenſum fidei, ſed alium, qui nec ſit fidei, nec ſcientificus quoad obiectum materiale ſed alterius ſpeciei mixtæ, qui appellatur Theologicus, qui quidem eſt obſcurus, & inevidens reſpectu conclusionis propter inevidentiam vnius præmiſſæ reuelatæ: & aliunde non habet firmitatem propriam fidei reſpectu eiuſdem conclusionis propter alterum principium naturale, quod non credimus ex auctoritate diuina, ſed lumine ſolo rationis naturalis, quod non credimus ita firmiter ſicut res fidei. Vnde apparet diſcrimen clarum à charitate, & eius exemplo: quia in iis obiectis mediatis, quæ propter Deum volumus, totum & vnicum motiuum vltimum eſt ſola bonitas Dei, propter quam volumus omnia media, & non propter aliud. Conclusio autē Theologica non reſoluitur vltimò in ſolam Dei auctoritatem, quæ ſola non ſufficeret ſine alio principio, quod non credimus propter Dei teſtimonium. An verò aſſenſus ille ſit ſupernaturalis, & an habitus fidei ad illum immediatè concurrant, dicemus poſtea

Obijcitur ſecundò, quia ad infinitam veracitatem Dei ſpectat, vt ſint vera ea etiam, quæ ſunt 263

connexa

262 *Obiectio 1.*

Aſſenſus circa proprietatem non reuelatam formaliter non poteſt reſolui adæquatè & vltimò in ſolum teſtimonium Dei.

Obiectio 2.

connexa cum iis, quæ Deus teſtificatur. Si enim aliquid in iis falſum eſſet, falſitatis etiam & mendacij conuinceretur Deus, cùm non poſſet veritas rei teſtificatæ ſubſiſtere cum falſitate conſequentis: ergo auctoritas Dei eſt motiuum ſufficiens ad credenda hæc alia, quæ neceſſariò conſequuntur. Reſpondetur, ad veritatem Dei ſpectare, vt ea obiecta mediata non ſint falſa ex eo capite, quatenus pendent ab illa, non tamen ex illa alia parte, qua dependent ab alio principio; ex eo enim quod eſſent falſa ex illo alio principio, nihil ſequeretur contra veritatem Dei. Ex ſuppoſitione tamen, quod illud aliud principium ſit verum, pertinet ad veracitatem Dei, quod non ſint falſa. Quia verò illa ſuppoſitio, & eius veritas nō pendent à veracitate Dei, hinc eſt, quod non pendet adæquatè veritas concluſionis à veracitate Dei. Quoniam tamen de facto ſupponitur illud aliud principium eſſe verum, hinc de facto argueretur Deus mendax, ſi concluſio ſit falſa: hoc verò non argueretur ex ſola falſitate concluſionis, ſed etiam ex veritate alterius principij: vnde de primo ad vltimum, nec veritas concluſionis pendet à ſola veracitate Dei, nec eſt neceſſaria propter ſolam veracitatem Dei, ſed propter illam, & propter illud aliud principium, quod ſupponitur verum: quare nunquam refunditur totaliter veritas concluſionis in ſolam veracitatem Dei, & eius teſtimonium, vt in motiuum ſufficiens, prout refundi deberet, vt crederetur ex fide.

Quæritur an ad veracitatem Dei ſpectet, vt obiecta connexa cum iis quæ Deus teſtificatur, ſint vera.

264 Aliis verbis proponi ſolet idem argumentum: quia nimirum ad fidem ſpectat, quidquid ſequitur per ſe reuelationem, ſed riſibilitas Chriſti ſequitur per ſe reuelationem de eius humanitate cùm ſequatur per ſe humanitatem reuelatam; ergo riſibilitas Chriſti ſpectat ad fidem. Reſpondetur negando maiorem, quæ dupliciter intelligi poteſt, & in vtroque ſenſu eſt falſa; nam ſi intelligatur de ipſa reuelatione formali, eſt falſa, quia reuelationem formalem ſequitur per ſe, cùm ſit accidens creatum, quod inhæreat ſubiecto: & tamen inhærentia hæc reuelationis in ſubiecto non ſpectat ad fidem. Si verò intelligatur de obiecto reuelationis (prout intelligi debet) eſt etiam falſa: quia paſſiones conſequentes rem reuelatam non pertinent ad eandem fidem. Ratio à priori ex dictis eſt, quia non poteſt credi de fide, niſi id, quod creditur propter ſolam connexionem cum auctoritate Dei teſtantis: paſſiones autem rei reuelatæ, eo ipſo quod credantur propter connexionem per ſe cum re reuelata, iam non creduntur propter ſolam connexionem cum auctoritate Dei teſtantis, ſed etiam propter connexionem cum re reuelata ſiſtendo partialiter in hac connexione, quare non poſſunt credi ex fide. Paulò aliter reſpondet Hurtado *diſp.* 12. §. 10. ſed fortaſſe re ipſa in idem recipit.

An ad fidem ſpectet, quidquid ſequitur per ſe reuelationem?

265 Obiicitur tertiò, quia homo ſine riſibili eſt chymæra; ergo, qui negat riſibile de Chriſto, negat verum hominem, & per conſequens negat fidem, quod Chriſtus ſit verus homo. Hoc argumento nimium ſe torquet P. Hurtado *diſput.* 12. §. 14. *& ſequentib.* & difficilè reſpondet. Poteſt autem facilè reſponderi, hominem ſine radice riſibilitatis eſſe chymæram: neque hoc negari de Chriſto à negante eſſe riſibilem, ſed potius affirmari, dum aſſerit eſſe hominem: tunc enim conceptu confuſo concipit omnia prædicata realiter identificata cum vero homine, & ideò altera propoſitio eſt falſa, quæ negat hominem eſſe riſibilem, quia de homine verè concepto ex parte ſubiecti cum radice riſibilitatis in confuſo negat explicitè riſibilitatem in actu ſecundo, in quo ſolo errat, quod tamen non eſt formaliter reuelatum.

Obiectio 3.

Obiiciuntur quartò plura exempla propoſitionum de fide, quæ ſolùm virtualiter reuelatæ ſunt, & non formaliter, v. g. *Deus eſt infinitus; Deus eſt incorporeus; Pater diſtinguitur realiter à Filio. In Chriſto ſunt duæ voluntates, Totus Chriſtus eſt ſub ſingulis ſpeciebus Euchariſtiæ;* & aliæ ſimiles. Reſpondetur, propoſitiones illas eſſe formaliter reuelatas, licèt aliquæ non ita explicitè: hoc tamen parum refert; quia reuelatio poteſt eſſe formalis, & tamen non omnino diſtincta, & explicita; quæ quomodo ſufficiat ad aſſenſum fidei, conſtabit ex punctis ſequentibus, vbi etiam videbimus de illis propoſitionibus, quæ inferuntur ex duabus formaliter reuelatis, & de particularibus contentis in vniuerſali reuelata, vt hunc infantem eſſe in gratia Dei, quando conſtat eſſe ritè baptizatum; te eſſe ſine gratia, quando ſcis euidenter te eſſe in effectu peccati mortalis & aliis ſimilibus. 266

Obiectio 4.

Obiicitur quintò, quia negans Chriſtum eſſe riſibilem haberetur vt hæreticus: ergo pertinet ad fidem illud affirmare. Reſpondetur, illum præſumi hæreticum, quia non præſumitur negare principium euidens naturale, quod homo ſit riſibilis ſed principium obſcurum reuelatum, quod Deus ſit homo. Si tamen ipſe non negaret, Chriſtum eſſe hominem, ſed ſolùm negaret, hominem eſſe riſibilem, non eſſet verè hæreticus coram Deo. Ita cum aliis Suarez *vbi ſupra num* 12. Addit benè Hurtado *diſp.* 12. §. 27. neque etiam in foro externo puniendum vt hæreticum, ſi eſſet homo rudis, qui facilè errare poſſet in principio euidenti Philoſophico. 267

Obiectio 5. An haberetur vt hæreticus qui negaret Chriſtum eſſe riſibilem.

Obiici poteſt ſextò, quia fides poteſt concurrere ſimul cum ſcientia ad eundem aſſenſum: v. g. poſſum eodem actu credere animam eſſe immortalem & propter motiuum fidei, & propter demonſtrationem Philoſophicam, vt videbimus *diſput. ſequenti*: ergo ex eo, quod concurrat altera præmiſſa, quæ non ſit ex fide, non tollitur, quod concluſio credatur eſt fide. Reſpondetur, concesſo antecedenti, diſtinguendo conſequens: ſi aliæ præmiſſæ ſcientificæ non concurrant ad ſupplendum defectum motiui fidei, quod ſe ſolo mouere non poterat, ſed ad maiorem abundantiam concedo: ſecus ſi concurrant propter indigentiam, quia motiuum fidei ſolum non ſufficeret, vt contingit in caſu noſtro. Differentiæ ratio eſt clara; quia in primo caſu obiectum concluſionis eſt reuelatum, atque ideo fides poteſt illud credere propter ſuum motiuum. In ſecundo autem caſu non eſt reuelatum, nec credi poteſt præcisè; quia eſt reuelatum, ſed propter illud complexum, quia reuelatum eſt, Chriſtum eſſe hominem, & aliunde conſtat, hominem eſſe riſibilem, quod complexum non eſt motiuum fidei ſed complectitur motiuum tanquam aliquid ex ſe non ſufficiens ad credendam riſibilitatem. 268

Obiectio 6.

Dubitabis, an ſi Eccleſia definiat concluſionem illam deductam ex vna reuelata, & altera euidenti ſcientifica, poſſit iam, & debeat credi ex fide. Negauit Molina 1 *part. quæſt.* 1. *art.* 2. *diſput.* 1. *&* 2. ſed dixit, manere adhuc ſub certitudine Theologica: quia Eccleſia non poteſt facere, quod ſit de fide, neque enim habere nouas reuelationes, aut faciat noua dogmata, ſed 269

Concluſio deducta ex vna reuelata, & altera euidenti ſcientifica, ſi definiatur ab Eccleſia, an debeat credi ex fide.

ſolùm habet aſſiſtentiam Spiritus ſancti, vt non erret, quando explicat, quid fuerit antea reuelatum, aut quid ſequatur ex reuelatis. Suarez tamen *vbi ſupra numer.* 11 affirmat, quia iam illa propoſitio non ſolùm virtualiter, ſed formaliter, & immediatè eſt teſtificata à Deo per Eccleſiam, per quam Deus nos docet, & de qua verificatur illud Pſalm. 44. *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* & quia definitiones Conciliorum non minùs fide creduntur, quam verba ſacræ Scripturæ, & ideo Gregor. Magnus *lib.*1. *epiſt. cap.* 24. prope finem dixit, quatuor prima Concilia generalia habenda eſſe, ſicut quatuor Euangelia, Vnde Eccleſia in Conciliis abſolutè definit ſua dogmata, & negantibus dicit anathema vt hæreticis.

270 Vtramque ſententiam aliquomodo conciliare debemus. Exiſtimo itaque cum ſecunda ſententia, ea, quæ ab Eccleſia definiuntur, poſſe, & debere credi de fide. Quod vltra argumenta à Suario adducta confirmat omnium praxis, & vſus, quo in ſolemni fidei profeſſione emittenda, vbi fidem noſtram proteſtamur, profitemur nos credere omnia à ſacris Conciliis definita verbis illis: *cetera item omnia à ſacri Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipuè à ſacroſancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor*; vbi non aliter fidem illorum definitionum profitemur, quàm aliorum articulorum fidei, qui in eadem formula continentur. Addo tamen cum prima ſententia, Eccleſiam non habere nouam reuelationem Dei ad hæc definienda, nec per hoc Deum reuelare de nouo aliquid, quod iam antea non reuelaſſet ſaltem in confuſo, ſed nobis tam nunc conſtare magis diſtinctè, vel determinatè, quid ſit illud quod antea magis confusè continebatur in reuelatione diuina, Hic enim videtur eſſe ſenſus communis Theologorum, quos affert Coninch. *diſp.* 12.*num.*68. quando dicunt, articulos non creſcere numero, nec aliquid poſſe ab Eccleſia fieri de fide, quod iam prius non eſſet à Deo reuelatum ſiue in Scriptura, ſiue reuelatione Apoſtolis, vel aliis facta, & ad nos per traditionem, vel aliter tranſmiſſa. Vnde differentiam agnoſcunt inter doctrinam Concilij, & Scripturam Canonicam: nam Scriptor Canonicus ſcribit, quæ priùs reuelata non fuerant; Eccleſia autem in Conciliis ſolùm euoluit reuelationes antea factas, & earum ſenſum verum proponit infallibiliter propter aſſiſtentiam Spiritus ſancti.

271 Quod vt explicetur, & probetur, aduertendum eſt id, quod benè notauit Coninch. cum aliis *dicta diſp.* 12. *dub.* 6. aliquid poſſe eſſe de fide in ratione obiecti, quod tamen adhuc non ſit de fide quoad obligationem: poteſt enim eſſe iam reuelatum à Deo: quia tamen nondum propoſita eſt ſufficienter reuelatio quoad omnia obiecta in ea contenta, diſtinctè non obligantur fideles ad illa obiecta determinatè credenda; quando tamen incipit ſufficienter proponi, & euolui diſtinctè reuelatio illa, itavt in particulari appareat, de quibus obiectis loquutus fuerit Deus, iam tunc incipit illud obiectum in particulari eſſe de fide quoad obligationem, licèt non reueletur nunc, nec Deus nunc loquatur, ſed ſolùm appareat nunc, de quo obiecto loquutus fuerit Deus. Poſſumus autem hoc declarare in fide etiam humana: ſi enim Rex præuidens, Petrum cras venturum ad Ioannem, dicat Ioanni, eum, qui cras ad te veniet cum tali veſte, & acturus de tali negotio, &c. fac gubernatorem ciuitatis, quia dignus eſt, & aptiſſimus: poſtera die, adueniente Petro, iam Ioannes incipit credere, eum dignum eſſe, & de eo loquutum Regem, quod quidem antea non ſciebat: non quod tunc Rex loquatur, quando Petrus aduenit, fortaſſe enim Rex amplius non cogitauit; ſed quia tunc adueniente Petro, incipit apparere in particulari, & diſtinctè obiectum, de quo Rex confusè loquutus fuerat, atque ideo Ioannes incipit habere obligationem credendi Petri dignitatem, & ſufficientiam ex fide Regis, quam prius credere non debebat, licèt iam Rex loquutus fuiſſet: idem contingit in fide diuina: ſic enim dixit Deus ad Samuelem primo Reg. 9. *Hac ipſa hora, quæ nunc eſt, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem ſuper populum meum*, &c. Præuiderat enim Deus, illa hora venturum Saulem; & de illo loquebatur; & licèt die etiam craſtina iterum Deus, veniente Saule, loquutus fuerit Samueli; *ecce vir, quem dixeram tibi, iſte, dominabitur populo meo*: atque adeo etiam tunc actu reuelauerit, adhuc licèt tunc nihil loquutus fuiſſet, inciperet tunc Samuel cognoſcere diſtinctè, de quo antea Deus reuelaſſet, & deberet iam credere, Saulem eſſe electum à Deo ad regnum, propter reuelationem heſternam Dei, quod heri credere non debebat, licèt iam obiectum illud eſſet reuelatum, & de Saule loquutus fuiſſet Deus.

Aliquid poteſt eſſe de fide in ratione obiecti, quod non ſit adhuc de fide quoad obligationem.

Hoc ſuppoſito, conſtat iam, quomodo definitio eccleſiæ faciat, quod debeat de nouo credi ex fide, quod antea non debebat credi, licèt Deus de nouo nihil immediatè reuelauerit: quod quidem facilè intelligitur quando Eccleſiæ definitio tendit ſolum ad declarandum verum ſenſum Scripturæ, vel reuelationis præteritæ: habet enim Eccleſia aſſiſtentiam Spiritus ſancti, vt non erret in declarando vero ſenſu ſcripturæ ſacræ, & reuelationis diuinæ, non quia Deus reuelet de nouo Eccleſiæ illum verum ſenſum, ſed quia aſſiſtit ei, ne decipiatur in intelligendo vero ſenſu, in quod reuelatio facta fuit à Deo: atque ideò fideles incipiunt tunc obligari ad credendam rem reuelatam determinatè propter reuelationem præteritam explicitè propoſitam, quæ priùs non ita explicitè proponebatur. Sicut ſi Rex mandatum dediſſet coram duobus, quorum alter altero melius mentem, & ſenſum Regis percepiſſet; poſtea tamen, quando hic mandatum aliis referret, & intimaret in vero eius ſenſu, & ſubditi obedirent, non id facerent propter nouum mandatum Regis, quod antea non eſſet, ſed propter idem mandatum bene explicatum, & propoſitum. Sic fideles incipiunt obligari abſque noua reuelatione immediata Dei, propter reuelationem præteritam bene, & fideliter ab Eccleſia, propoſitam, & explicatam. Loquutus autem ſemper ſum de noua reuelatione immediata Dei quam dico non ibi interuenire, non nego enim intercedere nouam reuelationem mediatam Dei, quæ compleat motiuum formale fidei: hæc enim ſemper interuenit, quoties nobis proponitur ſufficienter ex parte Dei eius reuelatio præterita, ſiue hæc fuerit antea explicita, ſiue non fuerit: quæ reuelatio mediata, cùm concedatur à nobis, quando prædicator proponit ſufficienter doctrinam fidei, à fortiori dabitur, quando Eccleſia tota in Concilio legitimo eam proponit. 272

Eccleſiæ definitio quomodo obliget de nouo credi ex fide, quod antea non debebat credi.

Difficultas maior eſſe poteſt, quando Eccleſia 327

Et quid ſi Eccleſia deducit aliquid ex principio reuelato, quod de nouo definit

non ſolùm explicat verum ſenſum ſcripturæ aut traditionis, qui eſt modus communis, quo Eccleſia aliquid definit, & obligat de nouo ad credendum id, quod antea non erat obligatio credendi: ſed etiam ex principio reuelato, deducit aliquid, quod de nouo definit, & obligat ad credendum. Hoc autem poteſt dupliciter fieri; primò, ſi ex duabus præmiſſis reuelatis aliquam concluſionem deducat, & eam definiat. Secundò, quando ex vno principio reuelato, & altero non reuelato aliquid deducit, & definit v.g. ſi definiret, Chriſtum eſſe riſibilem, deducendo hoc ex humanitate Chriſti reuelata, & ex eo, quod omnis homo ſit riſibilis. In primo itaque caſu facile etiam intelligitur, quomodo concluſio noua definita ſit de fide, ſupponendo id, quod §. ſequenti cum communi ſententia dicemus, concluſionem, quæ ex duplici præmiſſa reuelata infertur, eſſe de fide; quia cùm obiectum concluſionis ſit idem realiter cum obiecto præmiſſarum; reuelato obiecto vtriuſque præmiſſæ reuelatum fuit realiter obiectum concluſionis, licèt minùs explicitè: Eccleſia autem ſua definitione explicat illam continentiam, qua idem obiectum continetur realiter per identitatem in obiecto vtriuſque præmiſſæ antea reuelato.

274 In ſecundo autem caſu, quando obiectum concluſionis ſolùm continetur virtualiter in obiecto præmiſſæ reuelatæ, prout riſibilitas continetur in humanitate tanquam in cauſa, poteſt eſſe difficultas; quia obiectum illud videtur, quod antea non eſſet reuelatum formaliter etiam confuſè, ſed ſolùm eius cauſa: ergo vt credatur poſtea de fide, neceſſe erit quòd reueletur à Deo de nouo, & hoc fiet per ipſam Eccleſiæ definitionem, vt volebat Suarez. Cæterum adhuc in eo caſu nego, interuenire tunc nouam reuelationem Dei immediatam, qua Deus Eccleſiæ definienti, vel fidelibus media Eccleſia reuelet de nouo obiectum illud antea à ſe non reuelatum. Admitto tamen cum Suario, obiectum etiam illud ab Eccleſia definitum poſſe, & debere credi de fide. Quod probari, & explicari poteſt ex doctrina tradita; nam ante illam definitionem Eccleſiæ, iam obiectum hoc erat implicitè & confuſe à Deo reuelatum, & accedente Eccleſiæ definitione, incipit apparere explicitè, quomodo hoc obiectum non ſolùm in cauſa, ſed in ſe ipſo, & formaliter contineretur in reuelatione præterita.

An ſi ex vno principio reuelato & altero non reuelato aliquid deducit & definit?

275 Probari autem hoc poteſt, quia ideo de nouo incipiunt fideles obligari ad aſſentiendum huic propoſitioni definitæ, quia Eccleſia, *quæ eſt columna & firmamentum veritatis*, teſte Paulo 1. *ad Corinth.* 3. & cui Spiritus ſanctus aſſiſtit, non poteſt errare in doctrina fidei explicanda, vel iis, quæ ex fide deducuntur. Hanc autem Eccleſiæ infallibilitatem in proponendo dupliciter potuit Deus antea reuelare. Primò dicendo, ego aſſiſtam Eccleſiæ, & omnia, quæ ipſa proponet in talibus materiis vera erunt. Secundò potuit Deus non teſtificari res ipſas, ſed ſolùm aſſiſtentiam ſuam, vt non permitteret Eccleſiam decipi proponendo aliquid falſum, ex qua Dei aſſiſtentia reuelata nos inferimus, hoc obiectum ab Eccleſia propoſitum eſſe verum; non quia Deus hoc obiectum determinatè reuelauerit ſed quia eius veritas ſequitur ex aſſiſtentia Dei reuelata. Sequitur autem non ex vna propoſitione reuelata, & altera non reuelata, ſed ex duabus reuelatis, nempe ex his, *non poteſt eſſe falſum id, quod proponit & definit Eccleſia aſſiſtente illi Spiritu ſancto, ne erret*; & rurſus *Spiritus ſanctus aſſiſtit Eccleſiæ definienti Chriſtum eſſe riſibilem.* Harum propoſitionum prima eſt de fide, vt conſtat, quia de fide eſt, prouidentiam Dei deficere non poſſe, atque adeò neque etiam prouidentiam Dei aſſiſtentis Eccleſiæ, ne erret, poſſe deficere à ſuo fine. Secunda etiam propoſitio eſt de fide, quia de fide eſt, vt ſuppono, Eccleſiam regi à Spiritu ſancto, eiuſque infallibilem aſſiſtentiam habere, ne doceat errores, quæ propoſitio eſt vniuerſalis & comprehendit omnes caſus particulares, atque adeò hunc etiam, quo Eccleſia definiret Chriſtum eſſe riſibilem, vnde eo ipſo, quod Eccleſia id proponeret, & definiret, tam illa propoſitio eſſet de fide; non propter reuelationem nouam, ſed quia eo ipſo conſtaret, hanc propoſitionem contentam fuiſſe ab initio in illis propoſitionibus vniuerſalibus à Deo antea reuelatis. Porrò, propoſitionem, quæ ſequitur ex duabus reuelatis, eſſe etiam de fide, videndum eſt in punctis ſequentibus. Hoc itaque modo conciliantur illæ ſententiæ, earum argumenta ceſſant: fatemur enim cum Suario; poſita definitione Eccleſiæ fore hæreticum, qui propoſitionem definitam negaret, quia iam illa eſſet de fide. Fatemur etiam cum aliis, Eccleſiam non definire de fide propoſitionem, quæ iam antea reuelata non fuerit à Deo, ſcilicet in particulari, vel in generali, definitio autem Eccleſiæ facit, quod hæc propoſitio contenta fuerit in ea reuelatione præterita Dei, & vt id nobis conſtet, atque adeo incipiat obligatio credendi eam determinatè, cum antea non eſſet obligatio, quia nobis non conſtabat fuiſſe contentam in ea reuelatione vniuerſali præterita.

Dices, ſi Eccleſia habet infallibilem aſſiſtentiam Spiritus ſancti, vt non erret in iis, quæ definit, & proponit credenda de fide, ſuperflua eſt inquiſitio, & diligentia, quæ ante definitionem ſcrutatur Scripturas ſacras, & traditiones, ad videndum an id, quod volt proponere, ſit reuelatum à Deo: nam poſita definitione Eccleſiæ, ſtatim conſtabit rem illa fuiſſe à Deo reuelatam, ſaltem reuelatione illa communi, & vniuerſali modo explicato. 276

Eccleſia cur debeat examen & diligentiam adhibere in definiendis rebus fidei.

Aliqui dicunt, ſiue diligentia, & conſultatio præmittatur, ſiue non præmittatur, Pontificem ſummum v.g. errare non poſſe in definitione, peccare tamen poſſe, ſi debitam diligentiam non adhibeat. ita P. Valentia *quæſt.* 1. *puncto* 7. §.4. *obiect.*6. Alij dicunt, eo ipſo, quod Deus aſſiſtat Pontifici, ne decipiatur, aſſiſtere etiam vt debitam diligentiam adhibeat, & ex certitudine illius 1. inferri certitudinem illius ſecundi. ita Canus *lib.*5. *de locis cap.*5. *ad* 2. & Bañes *in breui Comment. dub.*2. *ad* 3. quos affert & ſequitur Granado *tractatu* 7. *diſp.* 2. *ſect.* 2. *num.* 13. qui addit, propoſita illa conditionali, *Si Pontifex aliquid definiret abſque debito examine*, reſpondendum eſſe, quod ſequeretur vtrumque, ſcilicet quod poſſet, & quod non poſſet errare.

Aliter fortaſſe explicari hoc poteſt. Et in primis aliquid poteſt conſtitui de fide per vniuerſæ Eccleſiæ conſenſum, quando omnes fideles conſpirant in aliquo dogmate firmiter credendo, cum quo vnanimi conſenſu non poteſt ſtare falſitas, & deceptio, quia Deus aſſiſtit Eccleſiæ, ne tota decipiatur: & tunc certum eſt, in ſingulis fidelibus præcedere iudicium prudentiæ de fundamento ſufficienti ad illud credendum, nec eſſe poſſi- 277

bile moraliter, quod omnes fideles ſine examine, & ſufficienti fundamento iuxta ſuam capacitatem præmiſſo illud ſuſceperint. Quando verò Pontifex, vel Concilium vniuerſale cum approbatione eiuſdem Pontificis aliquid proponit, & definit, licèt non poſſit falſum dogma proponere; præmittendum tamen eſt examen, & inquiſitio ſufficiens. Primò, ne definitio limites conceſſos excedat: neque enim data eſt poteſtas, & infallibilitas hæc in qualibet materia, ſed in iis, quæ ad fidem ſpectant, vel eam concernunt, vel etiam in iis, quæ pertinent ad mores chriſtianos. Oportet ergo examinare prius, an ſit materia pertinens ad ſenſum Scripturæ, vel fidei intelligendum, vel an ſit materia extranea, quæ ad iudicium Eccleſiæ non ſpectat. Secundo præmittitur examen, quia ſi Pontifex ſummus, vel ſolus, vel cum Concilio tentaret definire aliquod dogma falſum, pertineret ad prouidentiam Dei, ſi aliter non impeditur eius conatus, tollere eum è vita, ad vitandam Eccleſiæ deceptionem. Meritò ergo, & prudenter præmittitur examen, ne temerè intenta definitione, Deus mediis acerbioribus eam impediat. Tertiò, denique & vniuerſaliter debet examen, & diligentia adhiberi: quia Dei aſſiſtentia promiſſa non abſtulit à Pontifice obligationem, quam de iure naturæ habebat examinandi prudenter, quæ proponit Eccleſiæ. Sicut Deus confirmans aliquem in gratia, non aufert ab eo obligationem ſeruandi præcepta, & diligentiam adhibendi ad cognitionem obligationum, & ad vitanda pericula peccandi. Quia licèt confirmatio in gratia afferat prouidentiam, & aſſiſtentiam Dei, vt ille non peccet mortaliter, & (vt aliqui volunt) ne moraliter poſſit peccare; ad eandem prouidentiam Dei ſpectat, quod homo ille ſatisfaciat toti ſuæ obligationi, quam ſecluſa tali confirmatione, haberet, nec confirmatio tollit obligationem, quæ aliàs eſſet. Ita Petrus & eius ſucceſſores confirmati ſunt in fide ſaltem docenda, & tradenda, vt colligitur ex verbis Chriſti Luc. xx. *Simon, ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Hæc autem confirmatio non tollit obligationem examinandi, quæ proponenda ſunt; nam ſicut eſt obligatio naturalis examinandi, quæ credimus, an ſint ſufficienter propoſita, & ideo confirmatio alicuius in fide interna, non tollit hanc obligationem examinis præcedentis; ſic eſt obligatio naturali examinandi, quæ aliis credenda proponimus, & ideo confirmatio in fide externa proponenda non aufert præcedentis examinis obligationem, ſed ſolum affert prouidentiam Dei, vt non proponatur à Pontifice, niſi præcedente debito examine, vel ſaltem niſi præcedente ex parte ipſius obiecti ſufficienti fundamento, quia vel in reuelatione præterita continebatur, vel ex illa ſaltem adiuncta præmiſſa alia vera deducebatur. Et hæc ſufficiant quoad primum punctum de concluſione deducta ex vna reuelata, & altera euidenti naturali.

§. II.

De concluſione deducta ex duabus reuelatis, an ſit de fide.

278 *Concluſio deducta ex duabus præmiſſis de fide, an ſit de fide.*

SEcunda quæſtio erat de concluſione, quæ ſequitur ex duabus præmiſſis de fide, an ſit de fide, vel ſolum Theologica. Exemplum eſſe poteſt in hac concluſione: *Omnes Apoſtoli acceperunt Spiritum ſanctum; Matthæus fuit vnus ex Apoſtolis,* ergo *Matthæus accepit Spiritum ſanctum.* Singulæ præmiſſæ ſunt reuelatæ, ex illis concluſio euidenter infertur. Prima ſententia negat concluſionem eſſe actum fidei, ſed dicit, eſſe concluſionem Theologicam, niſi ipſa etiam reuelata ſit. Ita Molina 1. *part. quæſt.* 1. *art.* 2. *diſp.* 2. Valentia *in præſenti quæſt.* 1. *puncto* 1. §. *in contrarium,* & §. *quod ſi quæras,* & *tom.* 1. *diſp.* 1. *q.* 1. *puncto* 1. Suarez *diſp.* 6 *ſect.* 4. Lorca *diſp.* 6. Turrianus *diſp.* 1. *dub.* 3 & alij. *Prima ſententia.* Secunda dicit, concluſionem illam eſſe de fide. Pro qua Hurtado *diſp.* 10. *ſect.* 1. §. 2. qui eam ſequitur, affert Aureolum, Vegam, Canum, Patrem Vaſquez, Scotum, & Ochamum & §. 42. in eandem ſententiam affert Nazianzenum *orat.* 37. quæ eſt 5. de *Theologia* vbi S. Doctor oſtendit, diuinitatem Spiritus ſancti conſtare contra hæreticos ex Scriptura, quia ex ea euidenter colligitur. *Secunda ſententia.* In hoc puncto diſtinguenda omnino videntur duo, quæ, cùm ſint valdè diuerſa, immeritò P. Hurtadus ea confundit §. 14. & *ſequentibus*, & rurſus *diſp.* 12. §. 6. Aliud enim eſt quærere; an obiectum illius concluſionis ſit de fide, & poſſit terminare aſſenſum fidei: aliud verò, an aſſenſus ille generatus per diſcurſum formalem, vel virtualem ex duplici præmiſſa reuelata ſit aſſenſus fidei, prout terminatur ad obiectum concluſionis, an ſolum aſſenſus Theologicus. Qui duo ſenſus, vt dixi, ſunt valde diuerſi: nam in genere loquendo, non repugnat, quod obiectum aliquod, quod aliunde in ſe eſt reuelatum, & poteſt terminare aſſenſum fidei, & eſt de fide, poſſit tamen, prout ſubeſt alicui alteri medio, aut motiuo, non terminare aſſenſum fidei, ſed alium inferiorem, vt conſtat in animæ immortalitate, quæ licet ſit de fide, prout tamen ſubeſt medio ſcientifico demonſtrationis Philoſophicæ, non terminat aſſenſum fidei, ſed alium inferiorem, naturalem, & ſcientificum. Et quidem Auctores primæ ſententiæ non negant, obiectum illud poſſe terminare aſſenſum fidei in vllo caſu, ſed ſolùm agunt de illo, prout terminat aſſenſum genitum per diſcurſum ex duplici præmiſſa de fide, & Suarez *diſp.* 3. *ſect.* 12. *num.* 6. clarè diſtinxit illos duos ſenſus, & expreſsè concedit, obiectum idem, quod poteſt deduci ex duabus reuelatis, poſſe aliquando terminare aſſenſum fidei, ſolúmque negat aſſenſum deductum per diſcurſum ex illis duabus præmiſſis reuelatis eſſe de fide.

Hoc ergo ſuppoſito, dico primò, obiectum illius concluſionis deductæ ex duplici præmiſſa reuelata, ſpecificatiuè loquendo eſſe de fide, & poſſe credi aſſenſu fidei: in hoc conuenio cum Auctoribus ſecundæ ſententiæ, quorum fundamenta nihil aliud probant, idque non negat Suarez, vt vidimus. Probari autem poteſt, quia totum illud obiectum eſt de fide, quod inuenitur reuelatum à Deo; ſed obiectum concluſionis legitimè deductæ ex duabus reuelatis eſt etiam à Deo reuelatum, ergo totum illud obiectum eſt de fide. Maior, & conſequentia ſunt claræ: minor probatur: quia omnis concluſio in tantum bene infertur ex ſuis præmiſſis, in quantum eius obiectum identificatur cum obiecto præmiſſarum: fundatur enim tota vis ſyllogiſtica in illis duobus principiis, *dici de omni, dici de nullo,* vt ſuppono ex Logica, & ideo intellectus poſt aſſenſum præmiſſarum, cogitur aſſentiri concluſioni, quia eius obiectum eſt idem cum eo, quod iam 279

eſt

eſt admiſſum in præmiſſis, & ideo negari non poteſt niſi negata vna ex præmiſſis: neque enim continetur obiectum concluſionis in obiectum præmiſſarum, tanquam in cauſa, ſed tanquam in aliquo, cum quo habet realem identitatem. v.g. in exemplo poſito; Matthæum accepiſſe ſpiritum ſanctum, idem realiter eſt, ſaltem inadæquatè, & vt pars, cum hoc, quod eſt omnes Apoſtolos, quorum vnus erat Matthæus, accepiſſe Spiritum ſanctum: ergo qui reuelat Apoſtolos omnes accepiſſe Spiritum ſanctum, & Matthæum fuiſſe Apoſtolum, reuelat, ipſum accepiſſe Spiritum ſanctum: non poteſt enim aliquis affirmare totum, quin affimet partes, ex quibus intrinſecè conſtat illud totum propter identitatem realem partium cum toto

280 Hoc eodem argumento vtitur Suarez *dicta diſp. 3. ſect. 12. n. 6.* & confirmat illud bene, quia in Deo reuelante non eſt cognitio confuſa, ſed diſtincta: ergo quando reuelat aliquam propoſitionem vniuerſalem manifeſtat iudicium, quo cognoſcit omnia particularia diſtinctè quæ ſunt ſub illa vniuerſali: loquebatur ergo immediatè de Matthæo, & aliis Apoſtolis, quos diſtinctè cognoſcebat illa cognitione, & iudicio, quod voluit manifeſtare per reuelationem: ergo reuelatio immediatè cadit ſuper omnes illos in particulari, & per conſequens, Matthæum accepiſſe Spiritum ſanctum, eſt aliquid immediatè reuelatum à Deo, licet reuelatione, quæ reſpectu noſtri confuſa eſt, & indiget explicatione, vt appareat quod ſit eius obiectum immediatum.

281 Obiectio 1. Obiicitur primò, quia confuſio, quæ ſe tenet ex parte ipſius reuelationis vniuerſalis, ſufficit, vt obiectum concluſionis non ſit propriè reuelatum; quia licet ſit à parte rei idem realiter cum obiecto præmiſſarum reuelato, non tamen cognoſcitur ex vi præciſe reuelationis explicitè, vt tale eſt in particulari, ſed ad eius cognitionem explicitam neceſſarius eſt diſcurſus, quod ſufficit vt in ratione obiecti formaliter non ſit idem cum obiecto reuelato, atque ideo non poſſit de illo explicitè eſſe aſſenſus fidei, nunquam enim poteſt ei obiecto præſtari aſſenſus niſi præuio diſcurſu, quo appareat contineri in obiecto reuelato; quando autem aſſenſus ſit propter diſcurſum, & illationem ex obiectis reuelatis, non aſſentimur propriè de fide illi obiecto, vt dicemus concluſione ſequenti. Hoc eſſe poteſt præcipuum fundamentum ſententiæ contrariæ, pro cuius ſolutione aduertendum eſt, dupliciter poſſe nos aſſentiri illi propoſitioni *Deus reuelauit, Matthæum accepiſſe Spiritum ſanctum.* Primò inferendo illam ex duabus propoſitionibus per hunc diſcurſum, Deus reuelauit, omnes Apoſtolos accepiſſe Spiritum ſanctum, & Matthæus erat vnus ex illis, quia Deus id reuelauit, ergo Deus reuelauit Matthæum accepiſſe Spiritum ſanctum: & tunc propoſitio illa vt deducta ex illis præmiſſis, fatemur, quod non deſeruit ad aſſenſum fidei, quo credamus, Matthæum accepiſſe Spiritum ſanctum, quia non infertur hic vltimus aſſenſus ex reuelatione talis obiecti ſiſtendo in ipſa, ſed ex reuelatione talis obiecti, vt deducta ex alia propoſitione reuelata: quod non ſufficit ad generandum proprium aſſenſum de fide vt dicemus concluſione ſequenti.

682 Secundò tamen poſſumus dicere Deum reuelaſſe, Matthæum accepiſſe Spiritum ſanctum, & hoc abſque diſcurſu, ſed per propoſitionem immediatam non illatam, ex alio obiecto reuelato, quod probare poſſumus in primis aliis multis exemplis, quia alioquin nulla propoſitio poſſet eſſe nobis immediatè de fide diuina, vel etiam humana. Quando enim Petrus tibi affirmat, ſe venturum Romam, & tu credis, quia ipſe dicit, poteſt idem argumentum fieri de aſſenſu, quo credis, id Petrum dicere; qui ſanè videtur haberi etiam per diſcurſum: ideo enim credis, Petrum id dicere, quia voces illæ, *ego veniam Romam*, impoſitæ ſunt ab hominibus ad id ſignificandum; vnde infers, Petrum his vocibus vtentem loqui de tali obiecto, ergo ille aſſenſus fundatur in notitia de ſignificatione vocum, quam ex præceptis Grammaticæ didiciſti. Item quando Petrus præſente Paulo, & Antonio, dicit tibi, hi duo fuerunt mecum heri in prandio, & tu credis Paulum pranſum eſſe cum Petro, quia Petrus id dicit, fieri poteſt idem argumentum, nam Petrum loqui de Paulo, videris credere per diſcurſum ex eo, quod Petrus deſignauit illos duos præſentes, & Paulus eſſet vnus ex illis: quare in neutro caſu credis præcisè fide humana, Paulum pranſum eſſe apud Petrum, ſed reſoluis aſſenſum in alia etiam principia, nempe quia voces illæ impoſitæ ſunt ad id ſignificandum, vel quia Paulus erat præſens, quando Petrus loquutus fuit. Vnde idem argumentum fieri etiam poteſt in aliis obiectis, quæ Deus in particulari reuelauit, v.g. quando credis Chriſti reſurrectionem, quia Deus eam reuelauit, videtur diſcurſus intercedere ad credendum, Deum id reuelaſſe, quia nimirum aliunde ſcis, has voces, *Chriſtus reſurrexit*, impoſitas eſt ab hominibus ad loquendum de tali obiecto, quod quidem non ſcis ex fide diuina, ſed ex vſu hominum, & præceptis Grammaticæ; ergo in hanc etiam notitiam reſoluis partialiter aſſenſum tuum de reuelatione à Deo facta. Item non poterimus immediatè credere reuelationem Dei de præcepto Chriſti facto Petro non manifeſtandi eius transfigurationem ante reſurrectionem, quia Euangelium non dicit Chriſtum dixiſſe Petro, ſed dixiſſe præſentibus diſcipulis; aliunde autem conſtat ex verbis eiuſdem Euangelij vnum ex præſentibus fuiſſe Petrum: ergo ex vtraque reuelatione per diſcurſum inferimus Chriſtum præcepiſſe Petro, & ſic in aliis paſſim, quæ tamen omnes fatemur eſſe reuelationem immediatam, & immediatè credi.

Et quidem negari non debet, quod ego poſſim credere fide humana Petrum venturum in hanc 283 vrbem abſque alio diſcurſu (licèt hic poſſit etiam interuenire, ſi velim) quo reſoluam meam credulitatem tanquam in præmiſſam, & principium formale in ſignificationem vocum, vel præcepta grammaticæ, & idem eſt de fide diuina, qua credo obiecta à Deo reuelata per voces latinas. Ratio autem vtrobique eſt, quia non eſt neceſſarius diſcurſus, nec illatio vnius ex alio ad aſſenſum circa ea, quæ immediatè vſu, & experientia percipimus prout reuera percipimus ſignificationem vocum communium: quare abſque diſcurſu poſſum credere, quod Petrus v.g. loquitur mihi per voces ſignificantes, ſeu ſignificare ſolitas apud homines, eius aduentum in hanc vrbem: nam totũ hoc cognoſco immediatè, nempe Petrum vti illis vocibus & voces illas apud homines vſurpari ad ſignificandum tale obiectum. Quod idem eſt de aſſenſu, quo credo ex parte Dei proponi in ſcriptura ſacra tale, vel tale obiectum, cùm legam verba

verba illa, quæ immediatè ſcio apud homines vſurpari ad loquendum de tali obiecto. Idem etiam eſt, quando credo Paulum pranſum eſſe apud Petrum, quia Petrus id dixit, quando Paulo præſente dixit mihi, *hic mecum pranſus eſt*. Nam licèt poſſit tunc etiam interuenire diſcurſus ad credendum, Petrum de Paulo loqui: poſſum tamen ſine alio diſcurſu id credere: quia ſicut immediatè cognoſco, Petrum vti voce vſurpari ſolita ad loquendum de prandio, ita immediatè cognoſco, ipſum vti voce vſurpari ſolita ad loquendum de Paulo: nam vox illa, *hic*, præſente Paulo, idem eſt, ac vox *Paulus*, & in eadem ſignificatione vſurpatur ab hominibus: cùm ergo immediatè percipiam, Petrum vti voce illa, *hic* præſente Paulo, percipio etiam immediatè ipſum vti voce vſurpari ſolita in his circumſtantiis ad loquendum de Paulo, quare abſque alio diſcurſu poſſum reſoluere aſſenſum circa prandium Pauli in verba illa talibus circumſtantiis prolata, quæ ego percipio.

284 Hinc ergo in caſu noſtro de fide diuina dici poteſt, non debere interuenire diſcurſum ad credendum Chriſtum reſurrexiſſe qui fundetur tanquam in principio in ſignificatione vocum: quia immediatè cognoſco has voces contineri in ſcriptura, & quidem voces vſurpari ſolitas ad loquendum de reſurrectione, quod totum abſque diſcurſu cognoſco, & per conſequens abſque diſcurſu cognoſco proponi mihi in ſcriptura voces quibus ſignificari ſolet reſurrectio. Similiter reuelationem de Spiritu ſancto à Matthæo accepto immediatè cognoſcit abſque diſcurſu, qui immediatè cognoſcit, Deum reuelare Spiritum ſanctum ab omnibus Apoſtolis ſuſceptum, & Matthæum fuiſſe vnum ex illis. Nam qui eodem tempore diceret totum hoc complexum, nempe omnes Apoſtoli acceperunt Spiritum ſanctum, & Matthæus fuit vnus ex Apoſtolis, diceret æquiualenter, Matthæum accepiſſe Spiritum ſanctum: ergo idem erit licet in diuerſis temporibus id dicat: nam poſſum ego ſimul concipere vtramque reuelationem, licèt diuerſis temporibus factæ ſint. Conſtat verò apud homines idem eſſe dicere, *Matthæus accepit Spiritum ſanctum*, ac dicere, *omnes Apoſtoli, quorum vnus erat Matthæus illum acceperunt*; Cùm ergo inueniatur Deum vtrumque immediatè reuelaſſe, inuenitur etiam reuelaſſe immediatè, quod Matthæus acceperit Spiritum ſanctum: quare aſſenſus, quo credo Deum hoc reuelaſſe, non debet neceſſariò inferri per diſcurſum ex illis duabus reuelationibus ſeorſim factis, ſed poſſum æque immediatè huic reuelationi aſſentiri, cum ea etiam in vtroque illo loco ſimul ſumpto immediatè contineatur.

285 *Obiectio 2.* Vnde iam faciliùs ſoluuntur alia argumenta, quæ fieri ſolent contra hanc concluſionem. Secundò ergo obiici ſolet, quia illa concluſio eſt Theologica, cùm inferatur ex reuelatis, ergo non eſt aſſenſus fidei, quia fides, & Theologia diſtinguuntur. Reſpondetur facile, illam concluſionem vt deductam ex reuelatis eſſe Theologicam, & vt ſic non credi ex fide, vt dicemus concluſione ſequenti: idem tamen obiectum materiale poſſe credi per fidem, non vt deductum ex præmiſſis reuelatis, ſed vt immediatè etiam reuelatum, vt ſupra explicuimus.

Obiectio 3. Tertiò Obiicitur, quia in naturalibus habitus principiorum, & habitus ſcientificus diſtinguuntur, ergo non eſt idem habitus ad credenda reuelata, & ad concluſionem, quæ ex reuelatis infertur. Reſpondetur, quidquid ſit de antecedenti, tranſeat conſequens, quando concluſio ex reuelatis creditur propter reuelata vt propter principia. Secus verò erit, quando idem obiectum creditur etiam vt principium immediatè reuelatum à Deo: ad hoc enim debet extendi habitus fidei diuinæ, qui ex omnium ſententia extenditur ad omnia immediatè reuelata à Deo. *Fidei habitus extenditur ad omnia immediatè reuelata à Deo.*

286 *Obiectio 4.* Quartò Obiicitur, quia Chriſtum eſſe riſibilem eſt concluſio Theologica, nec creditur immediatè per fidem, quia deducitur ex humanitate reuelata, quamuis riſibile pro radice ſit idem realiter cum humanitate: ergo identitas obiecti concluſionis cum obiecto præmiſſarum non facit, quod idem obiectum poſſit per fidem credi. Hoc argumentum faceſſit magnum negotium Patri Hurtado *dicta diſp.* 10. *num.* 19. *& ſequent.* Sed nobis nulla infertur difficultas, qui paulò ante diximus, concluſionem illam, quæ non poteſt per fidem credi, non eſſe de riſibilitate radicali, ſed de formali, quæ ſupponitur eſſe paſſio diſtincta ab humanitate. Omitto alia leuiora argumenta, quæ videri poſſunt apud Hurtado *dicta diſp.* 10. & ex dictis facilè ſolui poſſunt.

287 *Concluſio illata ex duabus reuelatis ſi creditur ſolum propter illas, non creditur de fide.* His ſuppoſitis, ſit iam ſecunda concluſio; quando concluſio illata ex duabus reuelatis creditur ſolum propter illas, non creditur de fide, ſed ſolum eſt concluſio Theologica. Hæc eſt iuxta ſenſum primæ ſententiæ ſupra relatæ, quam tamen ex profeſſo impugnat Hurtado *loco citato*, & rationes etiam, quibus probari ſolet ab eis auctoribus, quas omitto, quia ferè omnes ſunt parùm efficaces. Ratio, quæ me mouet, hæc eſt, quia ea, quæ per fidem credimus, Deo credimus, & ideo credimus ſuper omnia, quia diuinæ auctoritati ſupremus cultus intellectualis debetur, vt dicemus infra agentes de fidei certitudine: ea, autem, quæ credimus, quia ſequuntur ex reuelatis, non credimus ſoli Deo, mouemur enim non ſolum à diuina auctoritate reuelante præmiſſas, ſed etiã à connexione obiecti præmiſſarum cum obiecto concluſionis, quam connexionem non cognoſcimus nec credimus quia Deus eam reuelauerit, ſed lumine intellectuali ex terminis nobis apparet, atque ideo ad credendum obiectum concluſionis partim mouemur à teſtimonio diuino, partim à connexione vnius obiecti cum alio; non ergo poſſumus credere per fidem obiectum concluſionis, cum illud non credamus ſoli Deo, nec diuinum teſtimonium ſolum nos moueat ad illud credendum, ſed ille aſſenſus eſt inferioris ordinis, & minus perfectus, cùm debeamus illum modum ſuperiorem aſſentiendi reſeruare ad omnia obiecta, quæ Deo credimus.

288 *Obiectio 5.* Contra hanc rationem non procedunt argumenta, quæ communiter fieri ſolent ab authoribus ſecundæ ſententiæ, ſolùm enim probant, obiectum illud poſſe credi per fidem, quia immediatè reuelatum eſt à Deo, quod nos cõcluſione prima conceſſimus. Alia tamen argumenta congerit ſpecialiter Hurtado *vbi ſupra ſect.* 1. contra hanc concluſionem, & rationem, quæ oportet diſſoluere, & ex quorum ſolutione meliùs huius rationis vis intelligitur. Primò ergo §. 4. *& ſequentibus* arguit: quia habitus infuſus extenditur ad omne obiectum materiale, quod cognoſcitur dependenter à ſuo obiecto formali vt conſtat etiam in habitibus voluntatis; nam charitas extenditur ad omnia obiecta materialia, & remota quæ talem mediatè amantur propter Deum, vt ſi propter Deum amas proximum, & ideo proximo

proca

procurat bonum, & ad hoc eligis media; omnia hæc, & media etiam remota eligis per actum charitatis, quia omnia illa amas vltimò propter Deum, qui eſt vltimum obiectum formale illius amoris, quod idem contingit in miſericordia, & aliis virtutibus: ergo ſimiliter concluſiones omnes etiam mediatæ, quæ creduntur propter teſtimonium diuinum, pertinent ad fidem: nam obiecta præmiſſarum, licèt ſint obiectum formale proximum illius aſſenſus: non ſunt tamen in rigore obiectum formale, ſed materiale; cùm non ſiſtat intellectus vltimò in illis, ſed illa credas propter aliud, ſicut, qui ex charitate Dei amat proximum, & ideo dat ei pecunias ad ſubleuandam eius indigentiam, licet videatur habere pro obiecto formali proximo bonum ipſius proximi; illud tamen non eſt in rigore obiectum formale, quia non ſiſtit vltimo voluntas in illo, ſed illud amat propter Deum, & ideo omnia illa ſunt obiectum materiale charitatis; ergo eodem modo fides extendi debet ad omnia obiecta materialia etiam remota, quæ mediatè, vel immediatè propter idem fidei motiuum creduntur, & in illud vltimò reſoluuntur.

289 Reſpondetur, habitū extendi ad omnia obiecta materialia, quæ attinguntur ſub eodem omnino motiuo, ſecus autem, ſi motiuū varietur, præſertim ſi variatio illa refundat diuerſum modum tendendi, prout contingit in caſu noſtro, in quo intellectus mouetur ad aſſentiendum concluſioni, non ſolum ex teſtimonio Dei, ſed etiam ex connexione obiecti concluſionis cum obiectis præmiſſarum, ad quam connexionem credendam nullo modo mouet teſtimonium Dei: & ex hoc prouenit, quod intellectus non credat obiectum concluſionis eo modo, & firmitate, qua credit res fidei, quas credit ſoli Deo, ſed mouetur etiam à connexione vnius obiecti cum aliis, quam connexionem non credit Deo: quare non eſt mirum, quod aſſenſus ille prout terminatur ad obiectum concluſionis non ſit fidei, cùm degeneret notabiliter ab aſſenſu fidei, quo credimus ſoli Deo, quæ dicit, & ideo ſuper omnia. Exemplum autem charitatis, & aliarum virtutum voluntatis non eſt ſimile: quia omnes illi actus voluntatis, qui verſantur circa alia obiecta materialiter etiam remota, non habent vllum aliud motiuum, in quo etiam partialiter ſiſtant, niſi ſolùm Deum: nam licèt amentur media remota propter vtilitatem, ſeu propter connexionem quam habent cum fine: illa tamen vtilitas, & connexio non amatur propter ſe, nec ſiſtitur in illa, ſed propter bonitatem Dei: quare in iis omnibus actibus nulla eſt varietas ex parte motiui formalis. At verò in actibus intellectus non ita ſe habet: nā concluſiones mediatæ deductæ ex prioribus concluſionibus non retinent idem omnino obiectum formale omnino inuariatum, ſed additur ſemper connexio obiecti concluſionis cum obiectis præmiſſarum, cuius connexionis veritas non creditur propter veritatem præmiſſarum, nam licet præmiſſæ eſſent falſæ, conſequentia eſſet bona, & cōnexio eſſet vera, ſed cognoſcitur in ſe, & in illa ſiſtit intellectus, ab eaque partialiter mouetur intellectus ad aſſentiendum obiecto concluſionis.

Habitus extenditur ad omnia obiecta materialia quæ attinguntur ſub eodem motiuo: ſecus ſi motiuum varietur.

290 Contra hanc ſolutionem, & differentiam, quam olim ad hoc propoſitum explicui, aliqua opponit Hurtado, ex quo obiici poteſt ſecundò, quia connexio obiecti concluſionis cum obiecto præmiſſarum non diſtinguitur realiter à connexione extremorum cum medio: connexio autem extremorum cum medio cognoſcitur per præmiſſas reuelatas: ergo continentia etiam obiecti concluſionis cognoſcitur per eaſdem præmiſſas, atque ideo non eſt neceſſaria alia cognitio illationis, ſeu continentiæ obiecti concluſionis in obiecto præmiſſarum, quæ moueat ad aſſentiendum concluſioni, & per conſequēs motiuum formale præmiſſarum erit motiuum formale adæquatum ad aſſenſum concluſionis.

Obiectio 2.

Hoc argumentum ſupponit quæſtionem illam, an vltra aſſenſum præmiſſarum requiratur cognitio illationis ad aſſenſum concluſionis, de qua dixi in Logica; & inferiùs aliqua attingemus: eſt enim quæſtio Logica, in qua dixi cum communi ſententia, requiri eiuſmodi cognitionem, vt conſtat experientia: multi enim aſſentiuntur præmiſſis, & negant conſequentiam, quam deberent omnino concedere, quia non attendunt ad bonitatem illationis, ſeu ad continentiam obiecti concluſionis in obiecto præmiſſarum conceſſo. Nec refert, quod obiectum concluſionis non diſtinguatur adæquatè ab obiecto vtriuſque præmiſſæ ſimul ſumptæ, ſed ſaltem partialiter cum illo realiter identificetur. Hoc enim probaret etiam, illam non eſſe veram concluſionem, quia concluſio ſemper creditur propter aliud vt conſtat ex definitione ſyllogiſmi: non autem intelligitur *propter aliud* realiter ſed *propter aliud* ſecundum modum concipiendi. Nam idem obiectum cognitum per cognitionem confuſam non mouet, & cognitum poſteà explicitè, mouet: ſic etiam in aſſenſu ſecundæ operationis per compoſitionem debet obiici explicitè identitas inter extrema, quæ licèt non diſtinguatur realiter ab ipſis extremis, non aſſentiremur, niſi explicitè obiiceretur, vt dixi *diſp.* 1. *de præm. ſect.* 2. Ratio autem eſt, quia ſicut non poteſt mouere ad amandum bonitas, de qua non poſſumus reddere rationem, ita nec ad aſſentiendum veritas de qua non poſſumus reddere rationem: cognitio autem confuſa non ſufficit, vt poſſimus reddere rationem de bonitate, aut veritate confuſè cognita, ergo neceſſaria eſt cognitio explicita continentiæ vnius veritatis in alia, vt propter veritatem primam conceſſam aſſentiamur ſecundæ. Hoc autem eſt, quod explicatur per particulam *ergo*, poſitam in concluſione, nempe connexio vnius veritatis obiectiuæ cum alia, & non ſola connexio formalis ipſius aſſenſus concluſionis cum aſſenſu formali præmiſſarum, vt ſupponit Hurtado § 30. neque enim requiritur cognitio reflexa de præmiſſis formalibus, aut de concluſione formali, ſed de connexione inter obiecta concluſionis & præmiſſarum, quæ non eſt cognitio reflexa, ſed directa. Sicut neque in iudicio per compoſitionem requiritur cognitio reflexa apprehenſionū extremorum, ſed directa de identitate inter ipſa extrema obiectiua. 291

Sed contra obiicitur tertiò, ex eodem Auctore. §. 31. quia hinc ſequitur neque eſſe actum fidei ipſum aſſenſum circa obiectum reuelatum, v.g. circa Incarnationem: quia hic aſſenſus etiam eſt propter veracitatem, & reuelationem Dei, tanquam propter motiuum, & præmiſſas formales, vel virtuales, quare requiritur etiam cognitio bonitatis illationis, quæ bonitas, ſeu connexio veritatis Incarnationis cum veracitate & reuelatione Dei mouet partialiter ad aſſenſum Incarnationis, & per conſequens non credimus 292

Obiectio 3.

Incarna

Incarnationem propter ſolam auctoritatem Dei, quæ ſola eſt motiuum formale fidei, ſed etiam propter illationem obiectiuam ſeu continentiam vnius obiecti in alio, quæ continentia non creditur propter auctoritatē Dei, ſed conſtat ex terminis, atque ideo motiuum illius aſſenſus, non erit ſolum motiuum formale fidei.

293 Ad hoc tamen facilè reſpondetur negando ſequelam: incarnatio enim creditur propter ſolum motiuum formale fidei, quod quidem in rigore loquendo, non complectitur ſolam veracitatem, & teſtimoniū Dei ſecundùm ſe, & in abſtracto, ſed vt continentem connexionem cum veritate obiecti reuelati; ſicut motiuum formale in aſſenſu cuiuſlibet concluſionis non eſt ſola veritas præmiſſarum, ſed illa, vt connexa cum veritate concluſionis. Quare, quando dicimus, ſolùm auctoritatem Dei eſſe motiuum formale fidei, illa particula excluſiua *ſolùm*, non excludit concomitantia eſſentialia, ſine quibus explicitè cognitis non poteſt mouere auctoritas Dei, ſed excludit omnia alia peregrina, quæ non requiruntur, vt auctoritas Dei moueat; & includit connexionem vnius obiecti cum alio, quæ licèt realiter non diſtinguatur realiter adæquatè ab obiectis præmiſſarum debet tamen explicitè cognoſci, vt obiectum præmiſſarum mouere poſſit ad aſſenſum concluſionis. Nec obſtat, quod hæc connexio non cognoſcatur explicitè, aut credatur propter auctoritatem Dei: adhuc enim verum eſt, ſoli Deo non credere Incarnationem, nam per illam excluſiuam *ſoli*, non excludimus id quod requiritur ex parte obiecti eſſentialiter, vt Deo credamus, ſed explicamus, non interuenire quidquam aliud ex parte motiui, niſi id ſolum, quod requiritur eſſentialiter, vt alicui ſoli credamus, in quo tamen includitur connexio auctoritatis diuinæ cum veritate obiecti reuelatis, cuius connexionis cognitio explicita inuoluitur eſſentialiter, quando dicimus Incarnationem credi ſoli Deo, ſeu propter ſolam Dei auctoritatem, quia illud *propter*, ſignificat connexionem, quæ mouet, alioquin non crederetur vnum propter aliud. Quamuis autem connexio illa auctoritatis diuinæ cum veritate reuelata non credatur Deo, prout explicitè cognita, credimus tamen illam, etiam ſuper omnia, quia hoc neceſſarium eſt ad credendum ſuper omnia id, quod Deus dicit; neque enim poſſumus magis credere obiectum reuelatum, quam eius connexionem cum reuelatione, in qua connexione partialiter fundatur ille aſſenſus. Quare ſicut credimus etiam ſuper omnia, Deum eſſe ſummè veracem, quamuis hoc non credamus Deo in primo illo aſſenſu, qui eſt principium fidei, ſed aſſentiamur ex terminis; ſed tamen abſque formidine, ſuper omnia, quia id neceſſarium eſt ad credendum Deo ſuper omnia id, quod reuelat; ita propter eamdem rationem debemus credere firmiſſimè connexionem auctoritatis Dei cum obiecto reuelato, quia id neceſſarium omnino eſt ad credendum firmiſſimè Deo id, quod reuelat.

Aſſenſus fidei fundatur partialiter in connexione obiecti reuelati cum reuelatione.

294 Hoc autem ſuo modo locum etiam habet in voluntate, cum differentia tamen ſuprà explicata: nam ſi res attentè conſideretur, quando eligitur medicina propter ſanitatem, ſolam, non eſt ſola bonitas ſanitatis, quæ mouet, ſed etiam vtilitas medicinæ ad ſanitatem; niſi enim medicina vtilis eſſet, non moueret bonitas ſanitatis ad eam eligendam; dicitur tamen eligi propter ſolam ſanitatem, quia eo ipſo, quod dicimus eligi propter ſanitatem, ſignificamus ſimul eligi propter vtilitatem medicinæ, & propter connexionem, quam habet cum ſanitate, differentia tamen eſt, vt dixi, quia vtilitas ipſa medicinæ, & connexio cum ſanitate, quæ voluntatem allicit, amatur etiam à voluntate non propter ſe, ſed propter ſanitatem in cuius ſola bonitate vltimo ſiſtit amor, & ideo connexio medicinæ cum ſanitate, ſeu vtilitas, non integrat vllo modo motiuum formale vltimum: at in caſu noſtro connexio obiecti concluſionis cum obiecto præmiſſæ reuelatæ, ex qua infertur, ita mouet intellectum, vt ipſa non credatur propter auctoritatem Dei, ſed propter ſe ipſam. Item connexio auctoritatis diuinæ cum veritate rei reuelatæ ita mouet ad aſſenſum rei reuelatæ, vt ipſa connexio non credatur Deo nec propter reuelationem Dei teſtificantis illam connexionem, ſed quia in ſe ipſa apparet.

295 Differentia ergo inter concluſionem illatam ex reuelatis, & myſterium reuelatum illatum ex veritate, & teſtimonio Dei, cur hæc pertineat ad aſſenſum fidei, & non illa, licet vtrobique moueatur intellectus ex bonitate illationis; ea eſt, quod bonitas illationis myſterij reuelati ex veracitate, & teſtimonio Dei pertinet intrinſecè, & eſſentialiter ad motiuum formale fidei, quæ cùm credatur Deo, & propter eius auctoritatem, debet eſſentialiter moueri ab illatione myſterij, ex auctoritate Dei. At vero bonitas illationis obiecti concluſionis ex myſterijs reuelatis non pertinet intrinſecè, & eſſentialiter ad motiuum formale fidei, ſed eſt motiuum peregrinum fidei, & extra totum motiuum proprium fidei, nec ordinatur ad credendum præcisè Deo, ſed ad credenda ea, quæ inferuntur ex creditis Deo, quare alterato ex parte motiuo proprio fidei, non eſt cur fides debeat extendi ad aſſenſum obiecti concluſionis, ſicut ad aſſenſum rerum fidei. An verò, & quomodo concurrat partialiter ad aſſenſum illius cōcluſionis, quatenus ibi etiam continetur aſſenſus præmiſſarum reuelatarum, dicemus poſtea: nunc enim ſolùm dicemus, per illum aſſenſum non credi obiectum concluſionis tanquam obiecta alia, quæ de fide creduntur.

Cur myſterium reuelatum illatum ex veracitate Dei pertineat ad fidem, nō autem concluſio illata ex myſterijs reuelatis?

296 Aduerte tamen nos ſæpe dixiſſe, connexionem illam, ſeu continentiam obiecti concluſionis in obiectis præmiſſarum, vel bonitatem illationis eſſe partialiter motiuum formale illius aſſenſus: quod quidem dictum eſt in latiori ſignificatione motiui formalis, vt comprehendit omnia, quæ ex parte obiecti vtcumque mouent ad aſſenſum. Scio enim, ſtrictè loquendo bonitatem illationis non ſolere appellari motiuum formale, ſed quaſi applicationem motiui formalis condiſtinctum à motiuo, quod ſolùm videtur eſſe obiectum præmiſſarum. Sicut etiam in compoſito phyſico ſola materia, & forma dicuntur partes, vnio verò, licèt pertineat intrinſecè, & eſſentialiter ad compoſitum, illudque integret, non ſolet appellari pars, ſed vinculum partium ſic bonitas illationis, ſeu connexio vnius obiecti cum alijs, non ſolet appellari motiuum formale ſed connexio, & colligatio motiui formalis cum obiecto materiali. Hæc tamen eſt quæſtio de vocibus: nam in re ipſa non minus intrinſecè, & eſſentialiter intra vnio, quam partes ad compoſitionem compoſiti, nec minus intrinſecè, & eſſentialiter intra illatio, ſicut connexio vnius obiecti cum alio ad integrandum motiuum, quam ipſa obiecta præmiſſarum. Cæterum ſicut vnio

Bonitas illationis quatenus ſit partialiter motiuum formale aſſenſus fidei.

non

non ſolet appellari componens *vt quod*, ſed *vt quo*, quia eſt id, quo partes componunt; ita illatio, ſeu connexio poteſt dici mouere non *vt quod*, ſed *vt quo*, quia eſt id, quo præmiſſæ obiectiuæ applicantur, & vniuntur, vt moueant ad aſſenſum concluſionis, ſufficit tamen eius variatio eſſentialis ad variandum, & alterandum ſpecie motiuum, præſertim quando refundit diuerſitatem notabilem in modum aſſentiendi, vt contingit in caſu noſtro.

297 Vltimo loco affert Hurtado §.42. Verba Gregorij Nazianzeni de quibus ſuprà diximus, quæ quidem, ſi aliquid probant, ſolùm probant noſtram primam concluſionem, quod ſcilicet id, quod ſequitur ex expreſsè reuelatis, poſſit fide credi; non tamen probant credi de fide per illum eundem aſſenſum, quo creditur tale obiectum, quatenus præcisè per diſcursū deducitur ex præmiſſis reuelatis: & hæc de hoc puncto ſufficiant.

§. III.

Vtrùm reuelatio vniuerſalis ſufficiat ad aſſenſum fidei circa obiectum ſingulare.

298 *Cõcluſio particularis deducta ex præmiſſa vniuerſali de fide, an ſit de fide.*

EXemplum eſſe poteſt, de fide eſt, omnes paruulos ritè baptizatos eſſe in gratia & ſaluari, ſi decedant, quæritur, an qui ſcit ſe hunc paruulum ritè baptizaſſe, poſſit de fide credere eius ſanctificationem. Item de fide eſt, peccato mortali amitti gratiam, quæritur, an qui ſcit, ſe actu eſſe in affectu peccati mortalis, poſſit de fide credere, ſe carere gratia habituali ſanctificante.

Ratio dubitandi.

Ratio dubitandi eſt, quia hæc etiam concluſio deducitur ex vna præmiſſa reuelata, nempe ex illa propoſitione vniuerſali, & ex altera particulari non reuelata, nempe ex conſcientia proprij peccati actualis: quare iuxta doctrinam traditam §.1. videtur dicendum, quod concluſio non ſit de fide, ſicut ibi diximus ob eandem rationem non pertinere ad fidem riſibilitatem Chriſti, & alias ſimiles concluſiones, ſed eſſe ſolùm Theologicas. Quare pro ſententia negante illum eſſe actum fidei afferri poſſunt illi omnes, quos affert Suarez *diſp.3.ſect.11.num.3.* negantes eſſe aſſenſum fidei, qui deducitur ex vno principio reuelato, & altero euidente.

Communis tamen ſententia concedit, obiectum illud particulare contentum in vniuerſali reuelata pertinere ad fidem, quam tenent Cano, Vega, Valentia, & alij, quos affert & ſequitur Suarez *ibi num.2. & 5.* & alij, quos addit, & ſequitur Hurtado latè eam ſententiam probans *diſp.11.ſect.11.* quia, qui affirmat propoſitionem vniuerſalem, affirmat omnia ſingularia ibi contenta; ergo Deus reuelans omnes homines baptizatos ſine obice accipere gratiam, reuelauit etiam ibi hunc infantem baptizatum accipere gratiam, & per conſequens id pertinebit ad fidem quæ ex ſe extenditur ad omnia, quæ à Deo reuelata ſunt.

299 *Reſpondetur cum diſtinctione.*

Ego iuxta ſuprà dicta, §.*præcedenti* diſtinguendum exiſtimo: nam ſi loquamur de aſſenſu illo, prout deducto ex præmiſſa reuelata vniuerſali, & particulari aliunde nota, dicendum eſt, illum non eſſe aſſenſum fidei, prout terminatur ad obiectum concluſionis, ſed ſolùm Theologicum, in quo conuenit etiam Suarez *vbi ſuprà numero 5. & 6.*

& hoc probant à fortiori argumenta adducta in ſimili *ſuprà §. præcedenti.* Si enim aſſenſus concluſionis illatæ ex duabus præmiſſis de fide non eſt aſſenſus fidei quia habet aliud obiectum formale partialiter diuerſum nempe bonitatem illationis, à fortiori idem dicendum erit de aſſenſu concluſionis illatæ ex vna ſolùm præmiſſa de fide, & altera euidenti naturali; quo caſu variatur motiuum formale, non ſolùm ex parte bonitatis illationis, ſed etiam ex parte vnius præmiſſæ, quæ non eſt de fide, & in qua etiam vltimò ſiſtit intellectus.

Loquendo tamen de obiecto illius concluſio- 300
nis particularis, dicendum videtur cum ſecunda ſententia, poſſe actum fidei terminari ad illud non per diſcurſum ex vniuerſali reuelata, ſed immediatè propter diuinum teſtimonium tanquam ad aliquod immediatè, & formaliter reuelatum à Deo. Probari ſolet, quia quando aliquid reuelatur à Deo, reuelatur eius eſſentia phyſica, & metaphyſica, licèt non ita diſtinctè, quia eſſentia non diſtinguitur à re reuelata; vnde Deus reuelans Chriſtum eſſe hominem, reuelat eo ipſo habere corpus, & animam, nam reuelans definitum, reuelat definitionem, & è contra, cùm non diſtinguantur: ergo, qui reuelat vniuerſalem, reuelat ibi omnia ſingularia, quæ ſunt quaſi partes componentes illam collectionem vniuerſalem: ergo Deus reuelans omnes infantes baptizatos iuſtificari, reuelat ibi, hunc, & illum, & illum infantem baptizatum iuſtificari, nam collectio omnium baptizandorum reuelata componitur intrinſecè ex hoc, & illo, & aliis baptizandis. Confirmatur ab aliis, quia Sacerdos ſciens ſe debita intentione baptizaſſe hunc infantem aqua naturali ex mari tunc hauſta, non poteſt ſine hæreſi negare, hunc infantem iuſtificatum fuiſſe: nam hoc negando contradicit Deo reuelanti omnes infantes ritè baptizatos iuſtificari. Sunt enim propoſitiones contrariæ, *Omnes infantes ritè baptizati iuſtificantur*, *& hic infans ritè baptizatus non eſt iuſtificatus.* Illa quippe eſt propoſitio contraria ex qua ſequitur contradictoria, vt dicitur in Summulis: ex illa autem ſecunda propoſitione ſequitur, *ergo aliquis infans ritè baptizatus non iuſtificatur*, quæ eſt contradictoria primæ.

Hoc tamen argumentum cum ſua confirma- 301
tione videtur potiùs retorqueri poſſe: quia in primis negans hunc puerum eſſe iuſtificatum, non videtur eſſe hæreticus: nam hæreticus ille ſolus eſt, qui negat id, quod tota Eccleſia Catholica credit: non credit autem, vt docet Eccleſia, hunc infantem eſſe iuſtificatum, niſi ad ſummum ſub conditione, ſi validè baptizatus eſt; quod enim baptizatus ſit, vel quod aqua illa fuerit naturalis, vel quod miniſter habuerit intentionem non credit, aut docet Eccleſia, ergo non diſcederet à ſenſu, & fide Eccleſiæ, qui illam propoſitionem negaret abſolutè, negando ſcilicet ſe baptizaſſe talem infantem; aut debitam intentionem habuiſſe, aut adhibuiſſe aquam naturalem. Vnde videtur, quod nec ipſemet ſit infidelis negando illam propoſitionem: poteſt enim adhuc concedere totum, quod fides docet, nempe infantes ritè baptizatos iuſtificari, ſed tamen ea falſa apprehenſione contendere, baptiſmum illum non fuiſſe validum, quia aqua, v. g. non erat naturalis, ſed quod Dæmon ſuppoſuerit occultè aquam artificialem loco naturalis,

quod licèt falſum ſit, non videtur eſſe contra fidem, cùm non conſtet ex fide, Dæmonem id non feciſſe. Solùm ergo erit ad ſummum de fide, hunc infantem iuſtificatum fuiſſe, ſi verè & validè baptizatus fuit.

302 Aliter tamen poſſumus explicare vim illius rationis, & probare hanc ſententiam. Supponendo in primis aliud eſſe, propoſitionem aliquam ſecundùm ſe eſſe de fide, aliud verò eſſe nobis de fide. Ad primum enim ſufficit, quod ſit verè à Deo reuelata; ad ſecundum verò requiritur, quod reuelationis ſenſus, & ſignificatio nobis ſufficienter conſtet, quantumcumque enim reuelata ſit à Deo, non debemus, nec poſſumus de fide ei aſſentiri, niſi reuelationis ſenſus nobis ſufficienter proponatur. Exemplum eſſe poteſt in Scriptura, & reuelatione illa, qua coram Baltaſſare Rege ſcripta fuerunt in pariete verba illa, *Mane, Thecel, Phares*: quibus ſignificabatur, numeraſſe Deum regnum Baltaſſaris, & compleuiſſe illud: quare poſita ſcriptura illa, iam veritas hæc reuelata erat à Deo, & ideo Daniel, vbi primùm ſcripturam illam legit, debebat ex fide obiectum illud credere, tanquam à Deo reuelatum. Rex tamen, antequam à Daniele explicaretur, de quo obiecto loqueretur Deus, non debebat, nec poterat veritatem illam de fide credere. Erat ergo iam veritas illa ſecundùm ſe de fide; Regi tamen, & aliis nondum erat de fide. Eodem modo de facto multæ ſunt veritates in ſcriptura reuelatæ, quas tamen in particulari, & diſtinctè non debemus, nec poſſumus de fide credere, quia ſcripturæ ſenſus nondum nobis eſt ſufficienter propoſitus, nec ab Eccleſia declaratus; poſtquam autem Eccleſia ſenſum verum ſcripturæ declarat, & proponit nobis, incipiunt obiecta illa etiam in particulari eſſe nobis de fide, quæ tamen iam antea reuelatæ fuerant, atque ideo poterant de fide credi ab eo, qui ſenſum ſcripturæ verum intelligebat, & cui ſenſus ille ſufficienter fuerat propoſitus.

Aliud eſt propoſitionem aliquam ſecundum ſe eſſe de fide, aliud verò eſſe nobis de fide.

303 Suppono ſecundò, voces eaſdem non ſignificare eodem modo omnibus mentem loquentis, ſed iuxta audientium captum, aliis magis, aliis minùs diſtinctè, v. g. cognoſcis benè Petrum filium Ioannis, Paulus verò, qui eum benè etiam cognouit, dicit tibi coram aliis, Ioannis filium obiiſſe; tunc diſtinctè cognoſcis illum, de quo Paulus teſtatur obiiſſe, & cognoſcis magis diſtinctè mentem loquentis, qui Petrum diſtinctè concepit, & de illo determinatè affirmauit obiiſſe: alij verò præſentes, qui Petrum non nouerant, non concipiunt diſtinctè, ſed confusè de quo loquatur, nec diſtinctè intelligunt mentem loquentis, ſed ſolùm confusè concipiunt, ipſum de aliquo diſtinctè cogitaſſe, & eius obitum explicare voluiſſe. Ecce eadem vox tibi magis diſtinctè ſignificat mentem loquentis, quàm aliis propter captum diuerſum, & notitiam meliorem, quam habes de ſignificatione explicita illius vocis. Eodem modo, ſi Deus hodie reuelet, Petrum craſtina die deuorandum à leone, hæc reuelatio magis diſtinctè ſignificat Angelo mentem Dei, quàm homini, quia Angelus magis diſtinctè, & quidditatiuè cognoſcit eſſentiam, & prædicata leonis, & ſcit, Deum de illo leone habente talia prædicata diſtinctè intellexiſſe; homo verò, qui confusè cognoſcit eſſentiam leonis, cognoſcit ſolùm confusè Deum loquutum de eſſentia, quæ radix eſt talium accidentium, diſtinctè cognita, quam tamen non diſtinctè cognoſcit. Philoſophus etiam, qui meliùs naturam leonis cognouit, magis diſtinctè venit in notitiam mentis Dei, quàm ruſticus, qui non ita benè leonis naturam cognoſcit, propter eandem rationem, & ſic in aliis. Imò hinc etiam fit, voces aliquando meliùs ſignificare obiectum audienti, quàm ipſimet loquenti, & magis diſtinctè ſignificare eidem audienti loquentis mentem, quàm ab ipſo loquente cognoſcatur, v.g. ſi aliquis, qui Petrum Ioannis filium non cognoſcebat, ſed ſolùm ſciebat eſſe filium Ioannis, dicat tibi, Ioannis filium obiiſſe; tu qui Petrum eundem ſat benè cognoſcebas, meliùs, & magis diſtinctè concipis, de quo loquatur, quàm ipſemet, qui loquitur, quia meliùs cognoſcis rem per illas voces ſignificatam, quàm ipſe loquens cognoſcat. Similiter, ſi homo dicat Angelo, ſe velle Romam venire, meliùs, & magis diſtinctè concipit Romam Angelus audiens, qui non confusè, ſed diſtinctè eam concipit, quàm homo loquens. Item meliùs & magis diſtinctè cognoſcit Angelus voluntatem eundi Romam, & iudicium de eodem aduentu, quam voluntatem & iudicium proprium homo vult ſignificare, quàm ipſemet homo loquens, qui ſolùm confusè, & imperfectè proprios actus voluntatis, & intellectus percipit non diſtinguens, an ſint qualitates reales, vel modales, materiales, vel immateriales, &c. Si ergo voces poſſunt meliùs ſignificare audienti res ipſas, & mentem loquentis, quàm ab ipſomet loquente cognoſcuntur; non eſt mirum, quod eadem vox meliùs, & magis diſtinctè poſſit ſignificare, & res & mentem loquentis vni audienti, vel legenti, quàm alteri propter meliorem captum vnius quàm alterius.

Voces non ſignificant eodē modo omnibus mētem loquentis, ſed iuxta audientium captum.

Ex his ergo probare iam poſſumus concluſionem noſtram: quia certum eſt, Deum reuelantem omnes paruulos ritè baptizādos fore iuſtificādos, non cognouiſſe confusè paruulos illos, de quibus loquebatur, ſed diſtinctè, & explicitè hūc, & illū, & omnes, & ſingulos in particulari: homo tamen audiens illam vocem non cognoſcit eos, niſi confusè, & ideo nec cognoſcit diſtinctè mentem Dei, ſed confusè ſcit Deum aliquos diſtinctè cognoſcere, & de illis, quos diſtinctè cognoſcebat, loquutum fuiſſe. Vnde, ſi homo haberet aliunde ſcientiam infuſam de omnibus & ſingulis paruulis ritè baptizandis, audiens poſtea à Deo, omnes baptizandos fore iuſtificandos, diſtinctè cognoſceret, de quibus loqueretur Deus, & per conſequens deberet credere fide diuina, hunc paruulum fore iuſtificandum, quia cognoſceret, de hoc in particulari loquutum eſſe Deum. Sicut ſi coram cæco, & aliis diceres, tibi à Rege datos duos illos libros, quos manu habes, alij diſtinctè cognoſcerent, de quibus libris loquaris & crederent propter verum teſtimonium tuum, illum & illum librum in particulari datum tibi à Rege. Cæcus autem, qui libros non videt, ſolùm poſſet credere in confuſo te accepiſſe à Rege duos libros, quos manu habes, quicumque illi ſint, vnde ſi poſteà vnum ex illis inueniret; non poſſet dicere, aut credere illum librum fuiſſe tibi à Rege datum, quia non ſcit, an de eo in particulari loquutus fueris. Si tamen perſeuerante te in eadem aſſeueratione, cæcus viſum reciperet, & videret libros illos, de quibus loqueris, iam tunc poſſet, non ſolùm in genere, ſed in particulari de ſingulis libris credere datos tibi à Rege propter 304

tuum

tuum teſtimonium, quod tamen antea credere non poterat de illis in particulari. Hoc ergo modo quando Deus diſtinctè cognoſcēs omnes paruulos baptizandos, de illis omnibus reuelat iuſtificandos fore à peccato, tenemur id credere ſaltem in confuſo: ſi autem nobis conſtet in particulari, de quibus loquutus ſit Deus, iam de illis etiam in particulari idem debemus credere: cum ergo in prædicto caſu conſtet tibi, hunc paruulum comprehenſum fuiſſe illa loquutione Dei, atque adeò illum fuiſſe diſtinctè in mente Dei, quando vniuerſaliter loquutus fuit, iam poteris de hoc in particulari id credere, cùm conſtet tibi Deum huius etiam paruuli iuſtificationem reuelaſſe, & de illo loquutum fuiſſe. Quamuis ergo obiectum illud in particulari non eſſet de fide nobis, quia non conſtabat, an de illo loquutus eſſet Deus, nec etiam nunc ſit de fide aliis, quibus non conſtat de baptiſmo illius paruuli, ſicut conſtare poteſt ipſi baptizanti, ſed ſolum eſſet de fide ſecundum ſe quatenus iam erat reuelatum à Deo, poſtquam tamen baptizanti conſtat de baptiſmo ritè collato, iam incipit ei eſſe de fide, quis ei iam conſtat, Deum de hoc paruulo loquutum fuiſſe.

305 *Obiectio 1.* Obiicies primò voces non ſignificant, niſi iuxta hominum impoſitionem; homines autem qui non cognoſcunt diſtinctè ſed confusè particularia, non videntur impoſuiſſe has voces confuſas, niſi ad ſignificandum confusè; ergo Deus loquens per illas voces non poteſt loqui, aut reuelare diſtinctè de hoc paruulo, & per conſequens non poteſt id fide credi, cum Deus nunquam de hoc paruulo in particulari id reuelauerit. Reſpondeo in primis vocem poſſe inſtitui ad ſignificandum diſtinctè ab eo, qui ſolum habebat cognitionem confuſam, vt conſtat in hac voce, *hic homo*, quæ ea inſtitutione habet, vt poſſit ſignificare diſtinctè eum, de quo loquimur, licèt qui vocem illam inſtituerunt, de nullo homine particulari diſtinctè tunc cogitarent, ſed ſolum in confuſo de ſingulis, quibus ſignificandis applicaretur. Deinde falſum eſt, voces imponi determinatè ad ſignificandum confusè; alioquin non poſſemus vti iis vocibus ad loquendum cum Deo, aut Angelis, in quibus non poteſt eſſe cognitio confuſa. Imponuntur ergo ea intentione imponentis ad ſignificandum vel confusè, vel diſtinctè iuxta captum audientis; hoc eſt, ad excitandam in audiente ſpeciem de illo obiecto, & cognitionem, quam ipſe habere poteſt, ſi confuſam, confuſam, ſi diſtinctam, diſtinctam; Quare ſicut hæc vox, *hic homo*, imponitur ad excitādam ſpeciem, quam audiens habet de hoc homine, quæ aliquando erit diſtincta, aliquando confuſa; ſic hæc vox *omnes paruuli baptizandi*, imponitur ad excitandam ſpeciem audientis quæ aliquando erit confuſa, aliquando diſtincta ſaltem de aliquibus, per quam cognoſcat illos in particulari, de quibus Deus loquitur.

306 *Obiectio 2.* Obiicies ſecundò, quia iam id totum videtur haberi per diſcurſum, quatenus cognoſcimus, Deum loqui de omnibus paruulis baptizatis, quicumque illi ſint, & aliunde ſcimus, hunc paruulum eſſe baptizatum, vnde inferimus, de hoc loqui Deum; quare aſſenſus ille non erit fidei, ſed concluſio Theologica. Reſpondetur, poſſe quidem id credi per diſcurſum, & tunc concluſionem non credi de fide, vt diximus: poteſt tamen etiam ſine diſcurſu tali, ſed immediatè credi, Deum de hoc paruulo loquutum fuiſſe; ſicut

enim quando Paulo præſente, dicit tibi Petrus, *hic homo mihi carus eſt*, abſq; diſcurſu cognoſcis Petrum teſtari amorem ſuum erga Paulum, quatenus cognoſcis etiam abſque diſcurſu eum Paulo præſente vſurpare voces ſolitas vſurpari ad teſtandum amorem erga præſentem, quod eſt idem ac videre, eum teſtari externus amorem ſuum erga Paulum præſentem: ſic etiam ſi præſentibus tribus, vel quatuor, diceret, *hi homines mihi cari ſunt*; cognoſcere poſſes abſque diſcurſu, eum teſtari amorem ſuum erga ſingulos illorum propter eandem rationem. Similiter ergo Deus dicens, *Omnes paruuli baptizati mihi cari ſunt*, videns hunc paruulum baptizatum, poteris abſque diſcurſu cognoſcere, Deum de hoc paruulo teſtari ſibi carum eſſe. Quod enim cari deſignentur per pronomen *hi omnes*, vel per vocem illam, *baptizati*, parum refert ad propoſitum, cùm æquè cognoſcas, hunc paruulum eſſe baptizatum, vt ſupponimus, ac illum hominem eſſe præſentem Paulo loquenti.

Obiicies tertiò, non conſtare adhuc Deum loquutum eſſe de hoc paruulo ſufficienter ad id de fide credendum: non conſtat enim hoc, niſi quatenus conſtat hunc paruulum fuiſſe ritè baptizatum: hoc autem non ita certò conſtat, cum fieri potuiſſet, quod Dæmonis opera, loco aquæ naturalis ſuppoſita fuerit aqua non naturalis, vel etiam poſſet fieri, quod hic qui homo apparet, & infans, non ſit verus homo, ſed corpus phantaſticum, Dæmonis opera confictum ad eludendos oculos, non ergo conſtat, de hoc indiuiduo Deum loquutum fuiſſe, & per conſequens non poteſt fide credi, hunc paruulum eſſe iuſtificatum. 307 *Obiectio 3.*

Hoc argumentum pariter probaret, non poſſe fide credi id, quod Deus reuelatione non ſolum vniuerſali, ſed in ſingulari reuelat, v. g. Quando Deus dixit, *hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite*: potuiſſent enim Apoſtoli formidare, an ibi eſſet alius, qui ab ipſis non videretur, ſed tantum à Moyſe, & Elia, & de illo verba illa dicta eſſe, vel etiam an dæmonis opera voces illæ formatæ eſſent, & ſic de aliis. Quare omnes reſpondere debemus, & facilè ex ſupradictis reſponderi poteſt, ſicut ad obligationem credendi fide diuina quod Deus dicit, non requiritur euidentia de teſtimonio Dei, obſcurè enim credimus fide ipſa, Deum id dicere, cohibentes ea imperio, & pia affectione voluntatis formidinem, quæ aliunde ſuboriri poſſet: ita ad credendum fide diuina, Deum de aliquo obiecto in particulari loquutū, non requiri euidentiam metaphyſicam, quod de illo loquatur, itaut nec prudēter, nec imprudenter poſſimus de hoc formidare. Cur enim plus requiratur ad credendum, Deum de aliquo loqui, quàm ad credendum Deum loqui; ita quando non poſſumus prudenter formidare, an Deus de aliquo obiecto loquutus fuerit, debemus ex eodem imperio voluntatis cohibere formidinem, & certò credere, Deum de illo obiecto loquutum fuiſſe. An verò ad id ſufficiat moralis euidentia de conſ nentia huius ſingularis in vniuerſali reuelata, & quid, ſi ſolùm ſit probabilitas, dicemus poſtea §. 4. Nunc addo, concluſionem noſtrām poſſe verificari etiam independenter ab hoc argumento, & eius ſolutione: quia quando homo actu peccata non poteſt vllo modo dubitare, quod peccet, ſaltem in aliquibus caſibus, in quibus ex malitia, & cum magna aduertentia peccat; quare omnino ei conſtat, ſe comprehenſum in reuelatione

latione vniuerſali, quod omnis mortaliter peccans priuetur vel careat gratia Dei ſanctificante.

308 Hinc infero primò, in prædicto caſu non ſolùm poſſe per fidem credi hunc paruulum iuſtificatum ſub conditione, ſi ritè baptizatus eſt, vel ſi homo verus eſt, ſed etiam abſolutè. Hoc eſt contra aliquos, quos tacito nomine refert Hurtados *dicta diſp.* 11. §. 22. dicentes, non credi fide diuina, hoc indiuiduum eſſe conceptum in peccato originali, ſed ſolùm ſub conditione, ſi homo eſt. Quos ipſe ibi impugnat, quia ille aſſenſus conditionatus non eſſet actus fidei, nam fides credit abſolutè reuelationem exiſtere, & ideo credit myſterium reuelatum: tunc autem non crederetur exiſtere reuelationem de peccato illius indiuidui; dicere enim *ego credo, ſi eſt homo*, eſt dicere, *dubito de reuelatione peccati huius indiuidui*, dubitans verò de reuelatione non credit eam eſſe, ſed dicit tā *verax eſt Deus, vt ego crederem, quidquid ille diceret*, qui actus ſolùm credit veracitatem Dei, non verò reuelationem. Hoc tamen argumentum parùm vrget, quia Deus poteſt reuelare reuelatione abſoluta aliquod obiectū conditionatum, vt conſtat ex mille Scripturæ locis, in quibus continentur reuelationes conditionatæ, hoc eſt, de obiecto conditionato, circa quas reuelationes, & obiecta conditionata reuelata poſſunt exerceri veri & proprij actus fidei, vt conſtat: ergo ſi Deus reuelauit omnia indiuidua humana eſſe concepta in peccato, poſſet per fidem credi hoc indiuiduum eſſe conceptū in peccato, ſi eſt humanum, & hoc propter illam reuelationem Dei, quæ de quolibet indiuiduo id dicit, ſi eſt humanum.

Non ſolùm ſub conditione, ſed abſolutè poſſumus de hoc infante baptizato credere eſſe iuſtificatum.

Deus poteſt reuelare reuelatione abſolutâ aliquod obiectū conditionatum.

309\. Meliùs ergo probatur illatio ex dictis, quia cùm conſtet ſufficienter, hoc indiuiduum eſſe humanum, & ritè baptizatum, non poſſumus prudenter formidare, aut dubitare, quod Deus loquens abſolutè de omnibus infantibus baptizatis loquutus fuerit abſolutè de hoc, ergo non ſolùm ſub conditione, ſed abſolutè poſſumus de hoc ſingulari credere eſſe iuſtificatum. Sicut ſi Petrus habēns tres filios dicat, *omnes mei tres filij mortui ſunt*. ergo qui noueram benè eius filios, poſſum propter ipſius teſtimonium credere, ſingulos in particulari obiiſſe, non ſolùm ſub conditione, ſi erant eius filij, ſed abſolutè, quia conſtat mihi prudenter de ſingulis quos ego noueram loquutum ipſum fuiſſe. Similiter ergo poſſum credere abſolutè, Deum loquutum de hoc infante, ſicut etiam quando conſtat de reuelatione Dei, ita vt non poſſim prudenter de ea formidare non credo ſub conditione rem reuelatam, ſi Deus eam reuelat; ſic ergo quando poſſum prudenter formidare, quod Deus de hoc infante lōquutus non fuerit, poſſum & debeo credere abſolutè, de hoc loquutum fuiſſe, atque ideo ipſum eſſe iuſtificatum, & non ſolùm ſub conditione, ſi Deus de hoc loquutus eſt; eadem enim eſt ratio in vtroque caſu.

310 Infero ſecundò, licet ipſimet baptizanti, qui ſcit ſe ritè baptizaſſe, & veram materiam, & formam adhibuiſſe, de fide ſit, hunc infantem eſſe iuſtificatum; alijs tamen id non eſſe de fide, nec debere, aut poſſe id fide diuina credere: quia alijs non ita conſtat, Deum de hoc loquutum fuiſſe, vt prudenter non poſſint formidare. Sciunt enim benè aliquando contingere, quod miniſter fingat baptiſmum ſine intentione debita, quare non ita proponitur eis, Deum de hoc abſolutè loquutum fuiſſe, vt non poſſint formidare ſaltem prudenter, & dicere, fortaſſe non eſt hic ex illis, quia prudenter formidari poteſt, an concurrerint requiſita ad verum baptiſmum, cùm in caſu ſimili, & cum eiſdem fundamentis ego aliàs deceptus fuerim. De hoc tamen, & qualis certitudo requiratur circa applicationem reuelationis diuinæ vniuerſalis ad hoc indiuiduum dicemus §§. ſequentibus.

Baptizanti licèt debeat credere ex fide infantem à ſe baptizatum eſſe iuſtificatum: Alijs tamen id non eſt ex fide.

§. IV.

Vtrùm reuelatio vniuerſalis ſufficiat ad credenda ſingularia nota certitudine morali, vel notitia probabili

311 EX dictis §. præcedenti oritur hoc dubium, an quando Deus reuelat propoſitionem vniuerſalem, & mihi, non quidem certitudine metaphyſica, aut phyſica, ſed morali conſtat, hoc indiuiduum comprehendi ſub illa vniuerſali, poſſim credere fide diuina, Deum de hoc loquutum, & rem reuelatam de illo verificari. Euidentiam moralem quoad hoc propoſitum minus benè explicat P. Hurtado *dicta diſp.* 11. *ſect.* 3. §. 24. dicens, tunc dari quando ratio aſſentiendi talis eſt, vt nulla ſit probabilitas partis oppoſitæ, ſeu quando prudentes non poſſunt de re illa dubitare. Vtraque tamen explicatio diminuta eſt, & in rigore loquendo falſa; quod ad hominem probatur, quia ipſemet *ſect.* 4. fatetur non eſſe de fide Chriſtum eſſe ſub hac hoſtia, neque id eſſe euidens moraliter: & tamen fundamenta ad id credendum communiter talia ſunt, vt nulla ſit probabilitas partis oppoſitę, nec prudenter poſſimus de hoc dubitare. Alioquin, ſi eſſet probabile oppoſitum, vel ſaltem dubium, an hæc hoſtia ſit conſecrata, poſſet licitè iterum conſecrari ſub conditione, quod idem in baptiſmo huius pueri dicendum eſſet: deberet enim baptizari, iterum ſub conditione, ſi probabile eſſet non fuiſſe validum baptiſmum, vel ſi ſaltem eſſet verum dubium de eius baptiſmo; quod tamen nemo concedet licere de facto, niſi ſit ratio peculiaris dubitandi de aliquo. Ecce ergo in his caſibus non eſt probabilitas partis oppoſitæ, neque etiam eſt verum dubium prudens, & tamen non eſt euidentia moralis, nec valor huius ſacramenti in particulari eſt de fide.

Euidentia moralis quid ſit.

312 Euidentia ergo, ſeu certitudo moralis tunc inuenitur, quando de re aliqua non poſſumus prudenter non ſolùm dubitare, ſed nec etiam formidare. Exemplum eſt in hoc quod eſt, fuiſſe Iulium Cæſarem, fuiſſe Annibalem. &c. Nam licèt phyſicè non ſit repugnantia, quod Hiſtorici omnes mentiti fuerint; moraliter tamen id repugnat, atque ideò aſſentimur, nec poſſumus prudenter formidare, ne fortè decipiamur, idem eſt de alijs hiſtorijs humanis, quæ nullo contradicente ab omnibus creduntur; idem de imperio Sinenſi, quod non vidimus, & tamen ex relatione multorum abſque vlla formidine credimus, & ſic de alijs.

313 Hoc ergo ſuppoſito, dicimus, quando eſt certum, ſeu euidens moraliter, hoc indiuiduum comprehenſum fuiſſe ſub propoſitione vniuerſali à Deo reuelata id ſufficere, vt illud de fide credere poſſimus, & debeamus. Ita tenet cū alijs Hurtado

Reuelatio vniuerſalis ſufficit ad credenda ſingularia nota certitudine morali.

rado *vbi ſupra* §. 25. vbi affert Suarium, & Bellarminum, quatenus in eo videntur fundare fidem de auctoritate Concilij Tridentini, quia morali certitudine conſtat, eſſe legitimè congregatum, atque adeò habuiſſe aſſiſtentiam Spiritus ſancti promiſſam cõcilijs omnibus legitimè congregatis, & approbatis. Probari autem poteſt facilè ex ſupradictis, quia ſi Deus alicui ſufficienter reuelaret, ſe velle deſtruere omnes vrbes Syriæ hoc anno propter peccata incolarum, credere poſſet de fide, Deum velle deſtruere Hieroſolymam, quam tamen non vidit, ſed certitudine morali ſcit eſſe vrbem illius prouinciæ. Ratio autem à priori eſt ſupra aſſignata, quia ſicut ad credendum fide diuina, ſufficit ita conſtare de reuelatione Dei, vt prudenter non poſſimus formidare, ne fortè non ſit Dei reuelatio: ita ad credendum eadem fide hoc obiectum, ſufficit ita conſtare, Deum loquutum fuiſſe de hoc obiecto, vt non poſſimus de hoc prudenter formidare. Cùm ergo in caſu noſtro ob moralem certitudinem non poſſimus prudenter dubitare, aut formidare, an hoc indiuiduum contineatur in propoſitione vniuerſali reuelata, & per conſequens, an de hoc obiecto loquutus ſit Deus, conſequens eſt, vt fide diuina poſſimus credere hoc obiectum, & Deum de illo loquutum fuiſſe.

314 *Conciliorum auctoritas quomodo poſſit eſſe de fide.* Confirmatur, quia hoc modo explicatur, cur, aut quomodo poſſit eſſe de fide authoritas, v. g. Concilij Tridentini, quæ niſi de fide cõſtaret, non apparet quomodo poſſint de fide credi, quæ in eo Concilio definita ſunt. Recurrendum ergo eſt ad propoſitionem vniuerſalem reuelatam, quod Cõcilio legitimo aſſiſtat Spiritus ſanctus, aliũde verò certitudine morali conſtat; Concilium Tridentinum legitimè congregatum, & approbatum eſſe, conuocante ſummo Pontifice, & illud approbante, conuenientibus ex Catholica Eccleſia Epiſcopis, & Prælatis per ſe, vel per alios, &c. de quibus nemo prudenter dubitat, aut formidat: quare conſtat nobis ſufficienter de hoc Concilio loquutum fuiſſe Deum in promiſſione vniuerſali reuelata, vt breuiter notauit Suarez *dicta ſect.* 11. *n.* 6. Quomodo autem conſtet nobis certitudine morali, hoc Concilium coactum eſſe ex Epiſcopis Eccleſiæ Catholicæ, explicat latè idem Hurtado §. 30. & ſequentibus & facilè conſtat, quia nec poſſumus prudenter formidare, an fides, quam profitemur, ſit Catholica, alioquin in vniuerſa noſtra fide formidare poſſumus; nec poſſumus etiam prudenter formidare, an hæc eadem ſit fides illorum, qui ad Concilium conuenerunt, & ſuarum prouinciarum, cùm omnes eam profiteantur & ſuis omnibus actionibus eam perpetuò teſtentur: quare non poſſumus prudenter formidare circa hoc quod Concilium illud à Catholicæ religionis Prælatis coactum ſit.

315 *Obiectio.* Obijci poteſt contra hanc concluſionem, quia ſi ſufficit certitudo moralis circa hoc indiuiduum ad hoc, vt poſſit fide credi, illud contineri ſub vniuerſali reuelata, videtur ſequi, quod poſſimus de fide credere, hunc infantem, quem nos baptizauimus, eſſe iuſtificatum: videtur enim eſſe moralis certitudo de eius legitimo baptiſmo: alioquin poſſemus licitè illum iterum ſaltem ſub conditione baptizare. Quod idem argumentum fieri poteſt de conſecratione huius hoſtiæ, & de Chriſto ſub illa contento: quia alioquin non poſſemus Chriſtum ſub illa abſolutè adorare, ſed ſolum ſub conditione ſi conſecrata ſit: quia ſicut non poſſumus credere fide diuina obiectum de quo poſſumus prudenter formidare, an ſit à Deo reuelatum, ne ſupremum illum cultum intellectualem credendi ſuper omnia exhibeamus circa obiectum, de quo non ſit moralis certitudo, quod ſit reuelatum; ſic non videmur poſſe exhibere ſupremum cultum latriæ hoſtiæ, de qua non ſit moralis certitudo, quod Chriſtum contineat: denique, ſi non ſit certum certitudine humana, & morali, hunc Sacerdotem eſſe legitimè ordinatum, videtur eſſe obligatio iterum ordinem ſuſcipiendi ſub conditione, ne exponatur periculo valor Sacramentorum, quæ alijs miniſtrabit. Si ergo circa hæc omnia habetur moralis certitudo humana, hæc etiam omnia poſſunt fide diuina credi, quod tamen communiter non conceditur.

Omiſſis alijs ſolutionibus, quas impugnare non libet, & ex dictis facilè impugnari poſſunt, aduerto certitudinem moralem, & humanam, 316 *Certitudo moralis & humana variè accipitur.*
variè ſolere à doctoribus accipi, & vſurpari in diuerſis materijs. Nam in primis apud Iuriſtas illud ſolet appellari moraliter, & humano modo certum quod duobus, vel tribus teſtibus omni exceptione maioribus in iudicio legitimè probatur. Imo quando non agitur de præiudicio alterius, dici ſolet, quod faciat fidem, & certitudinem humanam teſtimonium vnius teſtis fide digni, qui teſtatur, v.g. de puero baptizato, vel de Eccleſia conſecrata. Sicut in eodem ſenſu dicitur certa conſecratio huius hoſtiæ certitudine morali, & humana, de qua conſtat ex teſtimonio Sacerdotis conſecrantis cuius ſacerdotium à nemine reuocatur in dubium. Nos tamen claritatis gratia poſſumus duos gradus moralis certitudinis diſtinguere. Primus eſt certitudinis, quam deſcripſimus, nempe quæ excludit omnem prudentem formidinem, & hæc eſt propria certitudo moralis. Secundus eſt certitudinis minùs propriæ, quæ non excludit formidinem prudentem, ſed ſolùm dubitationem prudentem, de illo obiecto, vel iudicium probabile prudens de obiecto contrario, quæ etiam aliquando appellari ſolet certitudo moralis humana, quatenus certa condiſtinguuntur à dubijs: Eodem enim modo incerta aliquando dicuntur, quæ ſunt dubia: aliquando verò ea ſolum, quæ firma ſunt, & non ſinunt intellectum non ſolùm deflectere in partem contrariam, ſed nec etiam vacillare per aliquam formidinem, ſed conſtantem & firmum eum retinent.

Dixi autem ſecundam illam certitudinem moralem eſſe impropriam: quia cùm certitudo co- 317 *Aſſenſus certus quis ſit.*
gnitionis ſignificet neceſſariam cõnexionem aſ- *Neceſſitas*
ſenſus cum veritate obiecti, vt videbimus *infrà* *connexionis*
agẽtes de fidei certitudine ille eſt aſſenſus certus *Metaphyſica*
qui non poteſt à veritate deficere: hæc autẽ neceſ- *Phyſica.*
ſitas aliquando eſt metaphyſica, & facit certitu- *Moralis.*
dinem metaphyſicam: aliquando eſt ſolùm phyſica & facit certitudinem phyſicam: aliquando verò eſt neceſſitas ſolùm moralis non excludens potentiam phyſicam ad falſitatem, & hæc facit certitudinem moralem, quando ſcilicet, quamuis phyſicè poſſit ſubeſſe falſitas, moraliter tamen non poteſt, quæ impotentia moralis ſemper habet ſuum actum, ita vt potentia phyſica contraria nunquam reducatur ad actum ſecundum propter ſummam eius difficultatem. Certitudo autem moralis minùs propria non affert tam neceſſariam connexionem cum veritate, nam licèt

rarò, aliquando tamen contingit de facto falſitas: & quo rariùs contingit falſitas, eò magis accedit ad certitudinem moralem, ſicut è contra, quo ſæpius falſitas ſubeſt, eò minus participat de certitudine morali. Vnde in illa etiam poſſumus varios gradus diſtinguere, iuxta plus, vel minus periculi falſitatis: & ideo certitudo moralis, quam duo teſtes faciunt in iudicio, eſt valdè impropria: ſæpius enim deprehenduntur poſtea falſum ex calumnia dixiſſe: appellatur tamen certitudo moralis iudicialis, nempe quæ ſufficit, vt iudex in ſententia ferenda non poſſit prudenter dubitare, niſi adſint motiua aliqua, quæ teſtium fidem ſuſpectam reddere poſſint in his circumſtantiis. Magis accedit ad certitudinem moralem, quæ habetur de hoſtia conſecrata, quia rariùs contingit falſitas in hac materia, quàm in teſtibus iudicialibus: rarò enim aliquis fingit ſacerdotium, vel ordinatio irrita inuenitur; quando inter Catholicos ordinatus eſt. Aliquando tamen id contingit. Rarius denique in baptiſmo deprehenditur falſitas teſtificantis aliquem eſſe baptizatum cùm non ſit, ſaltem inter Catholicos, & ideo magis hæc accedit ad certitudinem moralem; nulla tamen ex his eſt certitudo moralis rigoroſa, quæ nunquam inuenitur cum falſitate, licèt ſit cum potentia phyſica ad illam.

318 *Obiectionis ſolutio.* Ex his ergo cõſtat iam ſolutio argumenti propoſiti negando ſequelam: in exemplis enim adductis non inuenitur certitudo moralis rigoroſa, & propria, ſed alia imperfecta non excludẽs prudentem formidinem de veritate obiecti, prout prærequiretetur ad imperandum aſſenſum fidei circa illa obiecta. Si autem petatur ratio, cur maior, & magis propria certitudo moralis prærequiratur ad operandum in materia fidei, quam in aliis, reddi poteſt breuiter ex iis, quæ inferius dicemus agentes de euidentia credibilitatis prærequiſita ad aſſenſum fidei. Quia nimirum aſſenſus fidei ex imperio voluntatis, & piæ affectionis elicitur talis, & tam firmus, vt excludat omnem prorſus formidinem circa ſuum obiectum: non poſſet autem voluntas prudenter imperare talem aſſenſum excludentẽ omnem formidinem quando circa obiectum illud poſſet intellectus prudẽter formidare; imprudenter enim prohiberetur formidare, vbi prudenter formidare poſſet: ergo vt voluntas poſſit prudenter imperare aſſenſum talem excludentem omnem formidinem, debet obiectum proponi tale, vt de eo non poſſit prudenter formidari. Quod in aliis exẽplis adductis non inuenitur: qui enim adorat hoſtiam conſecratam, non prohibetur formidare, & dicere, fortaſſe non eſt conſecrata, ſicut aliàs in circumſtantiis ſimilibus accidit: quod idem eſt circa baptiſmum, ordinationem, & alia, circa quæ non debemus prohibere omnem formidinem, nec formido ſola ſine dubio obligat, vel ſufficit ad reiteranda hæc Sacramenta etiam ſub conditione.

319 *Cur dubium ſolum, & non formido ſufficiat ad reiteranda Sacramẽta Baptiſmi, Ordinis, &c.* Cur autem dubium ſolum, & non formido noceat ad practicè operandum in exemplis adductis, ſingillatim explicare poſſumus. Et in primis de iudice proferente ſententiam ex teſtimonio duorum teſtium, licèt non habeat certitudinem moralem perfectam, ratio reddi poteſt: quia eum iudicia ad bonum commune ordinentur, id ſolum, attendendum eſt, quod ad eum finem magis conducit. Certum eſt autem, melius eſſe ad bonum commune, quod ea probatio habeatur vt ſufficiens, quàm vt delicta maneant impunita, vel bona fortunæ à propriis dominis auferantur. Cùm enim ferè numquam obtineri poſſet certitudo moralis omninò perfecta de delicto commiſſo, vel de vero iure circa bona fortunæ, expediens fuit ad mala grauiora vitanda acceptare eiuſmodi probationem pro plena, & humana certitudine, quæ licèt aliquando falſitati ſubiaceat, minus tamen malum, & rariùs inde ſequitur, quàm ſi perfecta certitudo exigeretur. Illa tamẽ ſolum eſt, vt diximus, certitudo quædam humana iudicialis, id eſt quanta in iudice deſideratur, vt habeat rem pro certa in ordine ad ſententiam proferendam.

De hoſtia verò conſecrata, cur adoretur abſolutè, non obſtante formidine, quæ eſſe poteſt de eius conſecratione valida, ratio eſſe poteſt, quia nemo ſine ſufficienti fundamento priuandus eſt cultu ſibi debito; id enim in maius ipſius detrimentum cederet ſi numquam aliquis honorandus eſſet, niſi ab iis, qui nec formidare poſſunt, an honori debeatur: hinc enim fieret, vt non niſi rariſſimè honorarentur, atque adeò maiori ex parte honore ſibi debito fraudarentur; ſufficit ergo ad debitum colendi Chriſtum in Euchariſtia, iudicium illud prudens excludens omnem prudentem dubitationem, licèt non omnem formidinem: ſi enim id non ſufficeret, nunquam Chriſtus in Euchariſtia coleretur. Sicut ergo pater tenetur prouidere ſuis filiis, eoſque diligit, & bonum illis procurat, licèt prudenter formidare poſſit, ne fortè ſint ſui, ſed alieni, quod frequentius contingit, quam deceptio in cõſecratione hoſtiæ, & idem eſt in aliis præceptis: ſic eſt obligatio Chriſtum in Euchariſtia colendi: cur autem non ſit adorandus ibi communicet ſub conditione, ſed abſolutè, quando non eſt peculiaris ratio dubitandi, dixi *diſp. 37. de Incarnatione ſect. 4.* 320 *Hoſtia conſecrata cur adoretur abſolutè non obſtante formidine, quæ eſſe poteſt de eius conſecratione.*

Quod vero attinet ad obligationem, vel etiam licentiam repetendi Baptiſmum, vel ordinationem ſub conditione propter formidinem illam, quæ communiter eſſe poteſt, non eſt certè talis obligatio, nec vtilis eſſet, cum poſtquam ſæpius repeteretur, maneret ſemper poſſet formido, atque ideo perſeueraret eadem obligatio. Rationem autem reddidi *diſp. 7. de Pœnitentia ſect. 13. n. 269. & ſequentib.* quia præcepta poſitiua non obligant ad exquiſitam, & Metaphyſicam diligentiam, eſſent enim intolerabilia, ſed ad humanam, & moralem. Vnde nec præceptum contritionis obligat ad reiterandum iterum, & ſæpius actum contritionis, licèt ſemper formidare quis poſſit, an veram contritionem habuerit. Non eſt ergo obligatio reiterandi eiuſmodi ſacramenta ſub conditione propter ſolam illam formidinem communem, quandiu non poſſumus de eorum valore prudenter dubitare: quod multò magis procedit in conſecratione hoſtiæ, cùm minus periculum ſit, etiãſi de facto hæc hoſtia conſecrata verè non fuiſſet, quam ſi baptiſmus vel ordinatio Sacerdotis ob aliquem defectum occultum, vero valore caruiſſent. Adde, non ſolum non eſſe obligationem, ſed nec poſſe licitè reiterari eiuſmodi ſacramenta ob ſolam illam generalem formidinem, quia id cederet in eorumdem ſacramentorum irreuerentiam; quæ cùm ſint actiones ſacratiſſimæ, non debent fieri ſine ſpe conferendi ſuum effectum, quam ſpem habere non poteſt, qui baptizat infantem v.g. iam baptizatum, & de cuius baptiſmi valore nemo prudenter dubitare poteſt. Multò autem plus præponderat, ne actiones illæ ſacroſanctæ ridiculæ fiant, dum quotidie idem homo rebaptizaretur, 321 *Baptiſmus non debet repeti ſub conditione, propter formidinem. Nec Ordo.* *Nec licitè reiterantur ſacramẽta Baptiſmi, Ordinis, &c. ob ſolam formidinem.*

zaretur, vel ordinaretur ſub conditione, quàm quod maneat formido illa abſque dubitatione tamen prudenti, præſertim cùm etiam poſt reiterationem ſacramenti repetitam adhuc formido ablata non eſſet. Quæ quidem formido non ſufficit ad reddendum valorem dubium, nec ad fundandam probabilitatem de inualiditate ſacramenti: nam licèt probabile, imò certum moraliter ſit in genere loquendo, aliquos in tanta multitudine baptizari inualidè, & aliquas hoſtias proponi adorandas, quæ non ſunt conſecratæ, id tamen nō ſufficit, vt probabile ſit, aut dubium, an hæc hoſtia non ſit conſecrata, vel hic infans non ſit validè baptizatus, vt notaui *diſput. 16. de Pœnitentia ſect. 15. num. 608.* ſicut licet in genere certum ſit, aliquos mori ſubitò, non eſt tamen periculum morale de hoc homine in particulari, qui bene omnino valet, quod hac nocte morietur ſubitò, & ideò non tenetur confiteri, licèt ſit in ſtatu peccati; ſicut etiam non eſt dubia res, quæ hic & nunc per tres teſtes fide dignos probata eſt, licet aliquando in iis caſibus falſitas reperiatur. Ex quibus iam patet diſcrimen inter illa omnia exēpla, in quibus formido remanens non nocet ad praxim, & inter actum fidei, qui quoniam ex ſua eſſentia debet omnem formidinem expellere, non poteſt prudenter imperari, quoties formidare aliquis prudenter poſſit, & ideò prærequiritur certitudo moralis propria, quod Deus de hoc ſingulari in vniuerſali reuelata loquutus fuerit.

An poſſimus obiectum ſingulare de fide credere, quādo probabile eſt Deum loquutum fuiſſe de illo ſingulari in vniuerſali reuelato.

322 Hinc iam inferre poſſumus, quid dicendum ſit ad ſecundam partem dubij propoſiti in titulo huius §. quando probabile eſt, Deum loquutum fuiſſe de hoc ſingulari in vniuerſali reuelata, an poſſimus hoc obiectum de fide credere. Videtur enim poſſe, nam ſæpe Theologi quærunt de aliquibus concluſionibus, an ſint de fide, & alij probabiliter affirmant, alij probabiliter negant: illi autem, qui affirmant, abſolutè docent, illud eſſe de fide, & per conſequens poſſe, & debere per fidem credi: & tamen probabile ſolùm eſt, quod Deus illud obiectum reuelauerit, cùm aliorum ſententia probabilis etiam ſit, quæ negat, illud obiectum pertinere ad fidem, vel eſſe à Deo reuelatum; ergo ſupponunt, poſſe pertinere ad fidem id, cuius reuelatio ſolùm probabiliter conſtat.

323 Cæterùm iuxta ſupradicta diſtinguendum eſt: aliud enim eſt, illud obiectum ſecundùm ſe, & in abſtracto eſſe de fide & eſſe à Deo reuelatum, aliud verò eſſe nobis de fide, ſeu poſſe, aut debere à nobis per fidem credi. Illud primum ſolùm affirmant qui dicunt tale obiectum eſſe de fide, vel eſſe reuelatum à Deo: cùm enim omne reuelatum à Deo pertineat ad obiectum materiale fidei, ſicut probabile eſt obiectum illud reuelatū eſſe à Deo, ita probabile etiam eſt, pertinere ad fidem. Quia tamen, vt aliquid poſſit à nobis hic, & nunc per fidem credi, neceſſe eſt, quod de reuelatione non poſſimus prudenter formidare, prout poſſumus formidare prudenter, quoties probabile eſt, non eſſe à Deo reuelatum; hinc etiam eſt, eos, qui probabiliter docent, aliquid eſſe de fide, ſolùm loqui *per ſe*, & quantum eſt ex parte obiecti reuelati; non tamen negant, quod ſuppoſita propoſita probabilitate ſententiæ contrariæ, & per accidens, fides hìc & nunc non poſſit extendi ad illud obiectum, quia per accidens propter probabilitatem contrariam non poteſt prudenter prohiberi omnis formido circa talem reuelationem. Sicut etiā quando diſputant de obligatione aliorum præceptorum, & aliqui probabiliter affirmant obligationem, v.g. reſtituendi in aliquo caſu, & alij probabiliter negant; illi, qui affirmant, intelliguntur ſolùm per ſe loquendo, & quantum eſt ex parte obiecti, non tamen volunt, quod etiam ſuppoſita probabilitate ſententiæ contrariæ, ſit obligatio reſtituendi, hoc enim eſſet manifeſtè falſum, & iam eorum ſententia non eſſet probabilis, ſed fatentur, quod licet per ſe loquendo eſſet talis obligatio per accidens tamen propter probabilitatem contrariæ ſententiæ, ceſſat hìc & nunc obligatio reſtituendi. Similiter ergo intelliguntur, quando probabiliter affirmant, aliquid eſſe de fide, vt non velint, quod ſaltem per accidens propter probabilitatem contrariam, non debeat impediri aſſenſus fidei circa tale obiectum, cùm non poſſit prudenter cohiberi, tunc omnis formido circa talem reuelationem.

Porrò non poſſe tale obiectum per fidem credi, colligi videtur omnino ex Tridentino *ſeſſ. 6. c. 9.* 324 vbi negatur poſſe aliquem de fide credere, ſe eſſe in ſtatu gratiæ, his verbis. *Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet; ſic quilibet dum ſe ipſum, ſuamque infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt, cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum.* Ex quibus verbis colligi videtur, non ſufficere probabilitatem reuelationis vniuerſalis applicare ad aliquod ſingulare, vt illud ſingulare fide credi poſſit: negari enim non poteſt, aliquos iuſtos habere poſſe, communiter loquendo, probabilitatem magnam de ſua gratia, & quod Sacramenta cum debita diſpoſitione ſuſceperint: & tamen ij, ſine ſpeciali reuelatione, non poſſunt credere de fide, ſe eſſe in ſtatu gratiæ, ſed poſſunt, & debent prudenter formidare de ſuo ſtatu, ergo reuelatio vniuerſalis, quod omnes verè contriti, & confeſſi accipiant gratiam, non ſufficit, vt ſtante ſola probabilitate de propria contritione, & diſpoſitione debita, poſſit aliquis fide credere, ſe comprehenſum fuiſſe reuelatione illa vniuerſali. Vbi ſimul vides, quomodo Concilium ex eo, quod quilibet prudenter formidare poteſt circa propriam iuſtificationem, inferat, eam non poſſe fide diuina credi; quæ eſt ratio à nobis adducta.

Nemo poteſt de fide credere ſe eſſe in ſtatu gratiæ.

§. V.

Infertur ex dictis, quomodo ſit de fide hunc eſſe verum, & legitimum Papam.

QVæſtio hæc licèt grauis ſit, & latè ſoleat ab aliquibus diſputari: quia tamen fere tota 325 eius reſolutio pendet ex doctrina proximè tradita non videtur ad alium locum differenda, ſed definienda hìc obiter ex dictis. Procedit autem de Pōtifice indubitato, & vt tali ab Eccleſia recepto: quandiu enim dubitatur cum fundamento de validitate electionis, certum eſt, non eſſe de fide quod hic homo ſit verus Papa. Pro ſententia ergo negante, id eſſe de fide afferuntur à P. Suario *diſp. 10. de fide ſect. 5. n. 2.* Turrecremata, Albertinus, Caietanus, Bañes. Cano, Vega, Corduba, Caſtro, & alij. Quia nimirum Deus nunquam reuelauit, hunc hominem eſſe verum Papam, neque videtur eſſe de fide, quod ſit bapti-

Sententia negans.

zatus, propterea deberet eſſe, vt ſit capax Pontificatus, nec denique de eius valida electione haberi poteſt moralis certitudo magis, quàm de valido baptiſmo aliorum hominum, vel de conſecratione valida huius hoſtiæ, quæ idcirco diximus §. præcedenti non eſſe de fide.

326 *Sententia affirmans.* Contrariam ſententiam docent noſtri Doctores Recentiores communiter. Suarez *diſp. 5. de fide ſect. 8. n. 12.* & latius *dicta diſp. 10. ſect. 5.* Salmeron, Valentia, & Albertinus ex noſtra Societate in ſuis Corollariis, quos affert idem Suarez *dicta ſect. 8. num. 12.* & latiùs Hurtado *diſp. 37. per totam*: quam ego etiam ſententiam veram exiſtimo: & ſupponi videtur in decreto Martini Quinti, quod factum fuit in Concilio Conſtantienſi, vbi ab Hæreticis, qui reconliationem petierunt, exigitur, vt inter alia, quorum fidem profiteri debent, dicant, ſe credere, Papam canonicè electum nempe N. qui pro tempore fuerit, eius nomine expreſſo, eſſe ſucceſſorem Petri, & habere ſupremam poteſtatem in Eccleſia.

327 Ratione etiam, aliis argumentis omiſſis, quæ afferri ſolent, probari breuiter poteſt ex ſupradictis, quia hoc etiam obiectum ſingulare contineri videtur in vniuerſalibus propoſitionibus à Deo reuelatis: nam ex Dei reuelatione conſtat, Eccleſiam non poſſe decipi in credendo vniuerſaliter aliquo errore, cùm ſit *Columna & firmamentum veritatis. 1. ad Timoth. 2.* in qua Eccleſiæ vniuerſalis infallibilitate non minùs contineri videtur quod non poſſit Eccleſia errare in agnoſcenda vera regula viſibili ſuæ fidei, quàm in rebus aliis credendis per fidem: plus enim Eccleſiæ noceret error circa ipſam regulam veritatis, & fidei, quàm circa alia obiecta particularia, cum eſſet error in ipſo fidei fundamento, cum ergo regula viſibilis, quam Eccleſia in ſua fide ſequitur, & ſequi omnino debet, ſit eius viſibile caput, nempe ſummus Pontifex, cuius doctrinam, & definitiones amplecti debet, non poteſt Eccleſia decipi acceptando pro Pontifice, & regula fidei eum qui verè non eſſet Pontifex nec fidei regula, ſed Pſeudopapa, & homo priuatus.

Eccleſia non poteſt decipi acceptando pro Pontifice eum qui non eſt verè Pontifex.

328 Confirmatur primò, quia debemus fide credere omnia definita in Concilio Tridentino, v. g. & in aliis Conciliis generalibus legitimis: ergo debemus fide credere, illud eſſe legitimum Concilium; ſicut quia debemus fide credere omnia contenta in Euãgelio Marci, debemus etiam fide credere illud eſſe verum & Canonicum Euangelium, ſi enim poſſemus prudenter dubitare, vel formidare de legitimitate Concilij, poſſemus etiã dubitare, vel formidare de eius definitionibus. Cùm ergo valor Concilij dependeat ex conſenſu, & approbatione veri ſummi Pontificis, ſine quo non habet auctoritatem infallibilem, conſequens eſt, vt eadem fide credi debeat verus Pontifex, à quo Concilium legitimam habet auctoritatem, & valorem.

329 Confirmatur ſecundò, & explicatur, quia ſicut debemus fide credere, quæ Pontifex Summus ab Eccleſia vniuerſali receptus definit, & proponit, ita debemus credere abſque formidine, eum eſſe verum Pontificem: nam vel poſſumus prudenter de hoc formidare, vel non poſſumus: ſi poſſumus, ergo non poſſumus credere fide diuina, quæ ipſe definit: nam quoties poſſumus prudenter formidare de auctoritate Pontificis definientis, nõ poſſumus ab eius definitione moueri prudenter ad cohibendam omnem formidinem circa rem definitam. Si verò non poſſumus prudenter formidare circa validitatem Pontificatus; ergo poſſumus fide diuina credere, hunc eſſe verum Pontificem: nam vt vidimus §. *præcedenti*, quoties non poſſumus prudenter formidare, an hoc indiuiduum contineatur in vniuerſali reuelata, poſſumus fide diuina credere, quod Deus de illo loquutus fuerit: cùm ergo de fide ſit, omnes Petri ſucceſſores eſſe veros ſummos Pontifices, & aliunde non poſſimus prudenter formidare, an hic homo legitimè electus ſit in Petri ſucceſſorem, conſequens eſt, vt fide etiam credere poſſimus, hunc eſſe verum Pontificem, & de hoc etiam Chriſtum loquutum, quando ſummis Pontificibus ſuam auctoritatem & infallibilem aſſiſtentiam promiſit. Reſponſiones aliquas his argumentis ab aliquibus allatas, & earum impugnationes videre poteris apud Hurtadum loco citato.

Hinc autem ad argumenta primę ſententię facilè reſponderi poteſt. Dicimus enim, reuelatum eſſe à Deo, hunc numero hominem, ſanctiſſimum ſcilicet Dominum noſtrum Vrbanum Octauum eſſe ſummum Pontificem, reuelatione vniuerſali, qua reuelauit, Eccleſiam non erraturam; ibi enim continetur, non errare in agnoſcendo hoc indiuiduo pro vero capite, & regula viſibili fidei catholicæ: in quo grauiùs, & periculoſiùs erraret, quàm circa aliquod obiectum fidei particulare, quod non eſſet fundamentum aliorum, ſicut regula viſibilis eſt fundamentum doctrinæ fidei, & Eccleſiæ, quæ ideo ſuper Petrum, & eius ſucceſſores fundata dicitur. Eo autem ipſo, quod reuelatum ſit, hunc eſſe verum Pontificem, reuelatur etiam eum eſſe baptizatum, ſaltem implicitè. Si enim velis, baptiſmum includi tanquam partem in veritate Pontificatus, erit etiam de fide, ipſe Baptiſmus, quia immediatè reuelatus erit, licèt confusè tanquam pars in ſuo toto. Si autem velis, baptiſmum ipſum non includi formaliter in veritate Pontificatus, ſed prærequiri eſſentialiter, tanquam diſpoſitionem neceſſariam, vt Deus conferat poteſtatem Pontificiam huic homini, tunc erit magis implicitè reuelatus, quia ſequitur ex duabus de fide, nempe quod Pontifex debeat eſſe baptizatus, & quod hic ſit verus Pontifex: quare cum §. 2. diximus, obiectum concluſionis, quæ infertur ex duabus reuelatis, poſſe etiam credi immediatè de fide abſque diſcurſu ex reuelatis, conſequenter dicendum eſt, baptiſmum huius hominis Pontificis ab Eccleſia acceptati eſſe de fide. Non tamen probo, quod dixit Hurtado *diſp. 11. ſect. 2. §. 21.* debere nos de fide credere, Chriſtum eſſe in hoſtia à Pontifice conſecrata, quia conſtat eſſe rite conſecratam. Hoc tamen non video, in qua reuelatione vniuerſali contineatur etiam implicitè, aut cur non poſſet Pontifex abſoluere, ordinare, aut conſecrare ſine debita intentione, cùm inde nullus error in doctrina, aut fide redundet in Eccleſiam. Alioquin nec poſſet contingere, quod ex inualiditate materiæ inualidè aliquando conſecraret; quod tamen noſtro tempore eueniſſe audiuimus, vt cuidam Pontifici ſolemniter in Baſilica ſancti Petri ipſo Apoſtoli feſto celebranti aqua pro vino, errore miniſtrorum, data fuerit ad conſecrandum calicem, quem Pontifex inculpabiliter populo adorandum propoſuit: tunc enim nihil definit, aut docet, ſed gerit ſe ſicut alij Sacerdotes ſe gerunt in eleuatione Euchariſtiæ. Denique ad id, quod vltimo loco dicebatur, quod non eſſet mo-

320 *Reſpondetur ad argumenta primæ ſententiæ.*

An debeamus de fide credere Chriſtum eſſe in hoſtia à Pontifice conſecrata.

tali

ralis certitudo de valore electionis huius Pontificis magis quàm de baptiſmo alterius paruuli, vel conſecratione alicuius hoſtiæ in particulari, conſtat id falſum eſſe: quia ſicut non poſſumus prudenter formidare de legitimitate huius Concilij cuius auctoritate credimus dogmata ibi definita; ita non poſſumus prudenter formidare de vero Pontifice, à quo Concilium ipſum legitimitatem & auctoritatem participat, ad quam formidinem cohibendam conducunt omnia illa, quæ faciunt, ne poſſimus prudenter formidare de aſſiſtentia Dei erga Eccleſiam ſuam, ne decipiatur: quæ non conducunt, nec concurrunt, vt non poſſimus formidare de baptiſmo huius paruuli, vel de conſecratione huius hoſtiæ, vt dictum eſt.

§. VI.

An habitus fidei, vel ſolus, vel cum alijs, concurrat immediatè ad aſſenſum concluſionis Theologicæ.

331 HVc vſque diximus de actibus, & de differétia ex parte obiecti inter actus fidei (& aſſenſus Theologicos: nũc facilius erit dicere de habitu, an habitus Theologiæ diſtinguatur adæquatè, vel inadæquatè ab habitu fidei. In quo diuiſi ſunt Auctores; aliqui enim abſolutè dicunt, habitũ Theologiæ non diſtingui ab habitu fidei: ita Scotus, & Ochamus, quos affert Hurtado *diſp. 10. ſect. 1. §. 2.* & alij, quos tacito nomine refert Coninch. *diſp. 4. de ſupernaturalitate actuum dub. 6. n. 119.* Et *num. 104.* affert Aureolum *q. 1. prologi, ar. 2. §. In proceſſu vero 2.* & probari poteſt, quia non debent ſine neceſſitate multiplicari habitus, quæ nulla eſt addẽdi habitum Theologiæ diſtinctum, ad aſſenſus Theologicos: nam vel concluſio illa infertur ex vtraque præmiſſa reuelata, & tunc eius obiectum pertinet ad fidem, vt ſuprà vidimus, & ſufficit habitus fidei, nam quilibet habitus extenditur ad omnia obiecta materialia, quæ poſſunt attingi propter ſuum obiectum formale, v.g. charitas ſufficit ad omnia obiecta materialia, quæcunque ſint, quæ propter Deum amantur, & habitus miſericordiæ ſufficit ad omnia media, quæ eligi poſſunt ad ſuſtentandum proximum, quæ ſunt quaſi quædam concluſiones, quas voluntas infert ex intentione finis: ergo ſimiliter habitus attingens veritatem principiorum, propter quæ aſſentimur concluſioni, ſufficiet ad aſſenſum cuiuslibet concluſionis ex illis præmiſſis illatæ: cùm ergo concluſio Theologica in eo caſu deducatur ex ſolis præmiſſis reuelatis, quibus fides aſſentitur, habitus idem fidei ſufficiet ad aſſenſum eiuſdem concluſionis quæcunque ſit.

Sententia non diſtinguens habitũ Theologiæ ab habitu fidei.

332 Si verò concluſio Theologica infertur ex vna præmiſſa reuelata, & altera naturali, ſufficiet etiam habitus fidei cum habitu naturali, qui verſatur circa præmiſſam illam naturalem ad eliciendum aſſenſum circa concluſionem, v.g. ſi ex vna præmiſſa de fide, & altera pertinente ad medicinam infertur concluſio Theologica, habitus fidei, & habitus Medicinæ ſufficient ad aſſenſum illius concluſionis. Nam ſicut habitus fidei ſufficit, quando vtraque præmiſſa pertinet ad fidem: ita habitus fidei, & Medicinæ ſimul ſufficient, quando altera præmiſſa pertinet ad fidem; & altera ad Medicinam. Vterque enim habitus ſimul attingit ſufficienter totum obiectum formale, quod mouet ad aſſenſum illius concluſionis, atque ideo non erit neceſſarius alius tertius habitus ſuperadditus. Sicut quãdo eligeretur aliquod medium propter finem charitatis, & propter finem temperantiæ, non eſt neceſſarius alius tertius habitus virtutis ad eligendum medium propter motiuum vtriuſque virtutis, ſed ſufficient habitus charitatis, & habitus temperantiæ concurrentes ſimul ad electionem illius medij.

Alij tamen communiter ponũt habitum Theologiæ diſtinctum ab habitu fidei. Quam ſententiam videtur ſupponere S. Thom. *1. p. q. 1. art. 1. & 2.* & pro eadem afferuntur Gregorius, Maior, Gabriel, Capreolus, Caietanus, & alij, quos affert Suarez *in præſenti diſp. 3. ſect. 11. num. 3.* & eandem tenet Coninch. *vbi ſupra n. 119.* & alij, quos affert Hurtado *diſp. 12. ſect. 1. §. 4* & probari poteſt ex ſuprà dictis, quia diuerſum eſt obiectum formale fidei, & Theologiæ, ſaltem ex parte, & diuerſitas illa refundit valde diuerſum modum aſſentiendi, cùm aſſenſus Theologicus non credat obiectum ſuum ſoli Deo, atque ideo nec ſumma firmitate, & ſupra omnia, ſicut credit fides: non eſt ergo idem, ſed diuerſus habitus fidei, & Theologiæ. Arguit etiam Coninch. *loco citato*, quia ex oppoſita ſententia ſequitur, qui maiorem fidem haberet, eſſe etiam maiorem Theologum, quod eſt manifeſte contra experientiam. Hoc tamen argumentum probaret etiam, habitum ipſum fidei debere multiplicari pro multitudine veritatum, quas credimus, quia alioquin qui maiorem fidem haberet, plures veritates reuelatas per fidem cognoſceret; quod tamen eſt etiam contra experientiam: plura enim reuelata cognoſcit Theologus, & credit explicitè per fidem, quàm ruſticus, licèt hic plerumque maiorem fidem habeat, quam Theologus. Vtrobique ergo dici debet, habitum ſolùm non ſufficere ſine ſpeciebus obiectorum; quare licèt fides ſit maior in ruſtico, quàm in Theologo; pauciora tamen, & minùs diſtinctè cognoſcit propter defectum ſpecierum, quas plures, & meliores habet Theologus. Sic ergo propter eundem defectum ſpecierum habitus Theologicus, qui idem eſſet cum habitu fidei, non operaretur aſſenſus Theologicos, licèt eſſet habitus maior, quàm in Theologo: imo appellatio Theologi non tribuitur habenti ſolùm habitum infuſum, niſi habeat etiam ſpecies ad operandum circa obiecta Theologiæ: ſicut nec apellatur temperans, aut miſericors in communi appellatione infans, aut etiam adultus, licèt cum habitu gratiæ habeat etiam habitus infuſos harum virtutum, quarum tamen actus nunquam exercuit. 333

Sententia ponens habitũ Theologiæ diſtinctum ab habitu fidei.

Meliùs argui poſſet pro hac ſententia ex prudentia infuſa, quam Theologi communitér ponunt virtutem diſtinctam à fide, cum eam numerent inter virtutes morales, & fidẽ inter Theologicas, ſeu Theologales: & tamen actus prudentiæ infuſæ nihil aliud videntur eſſe, quàm concluſiones practicæ deductæ ex principijs fidei. Suppono enim ex infra dicendis cum communi Theologorum, actus ſupernaturales virtutum, quibus meremur vitam æternam, procedere debere ex fide, tanquam ex prima radice, & fonte totius meriti ſupernaturalis; quod non aliter fit, niſi quatenus fides deſeruit ſaltem mediatè ad proponendum vel honeſtatem obiecti, vel motiuum, quod practice applicatur poſtea ad hoc opus in particulari per prudentiam, quæ ex eo, v. g. quod fides 334

docet

docet, bonam eſſe miſericordiam, & eius opera adiuncta cognitione naturali de circumſtantiis indiuidualibus, quæ faciunt, hoc eſſe opus miſericordiæ, infert, bonum eſſe hoc operari: vel certè, quia bonum eſt operari id, quod apparet exteriùs eſſe opus miſericordiæ, quàm fides approbat, & commendat, & hoc opus exteriùs apparet miſericordiæ, infert, bonum eſſe hoc operari: quæ eſt concluſio Theologica, cùm procedat ex vna ſaltem præmiſſa de fide per diſcurſum: cùm ergo hic actus pertineat ad prudentiam infuſam, quæ ponitur diſtincta virtus à fide, conſequens eſt, vt Theologiæ etiam habitus diſtinguatur à fide, cùm eadem ſit ratio de illo, ac de habitu prudentiæ.

Tertia ſententia.

Alij denique diſtinguunt, & dicunt, quando concluſio deducitur ex duabus reuelatis, concurrere ſolùm habitum fidei; quando verò ex altera reuelata, & altera vel Philoſophica, vel peregrina, dari habitum Theologiæ diſtinctum, ita Hurtado *diſp.* 10. *ſect.* 1. §. 37. Quod conſequenter docet ad ſententiam ſuam, quam ſuprà retulimus, & impugnauimus, quâ docet, concluſionem deductam ex duplici præmiſſa reuelata non eſſe aſſenſum Theologicum, ſed credi de fide, ſicut alios articulos fidei.

335 *Theologia diſtinguitur inadæquatè ab habitu fidei, vt includens ab incluſo.*

Ego aliter diſtinguendum puto, & dicendum, Theologiam diſtingui inadæquatè ab habitu fidei, vt includens ab incluſo: quæ enim concurrunt ad aſſenſum concluſionis Theologicæ includunt habitum fidei, & addunt aliquid aliud: quare vtraque ſententia, & diſtinguens, & non diſtinguens Theologicum habitum ab habitu fidei in aliquo ſenſu vera eſt. Pro cuius explicatione ex dictis in ſuperioribus obſeruandum erit quale ſit obiectum aſſenſus concluſionis Theologicæ; in eo enim inuenitur & obiectum formale & materiale; & quidem obiectum materiale, v.g. riſibilitas Chriſti non eſt reuelata. Rurſus obiectum formale proximum eſt humanitas Chriſti, cuius aſſenſus vltimò reſoluitur in auctoritatem Dei reuelantis: eſt etiam connexio riſibilitatis cum natura humana, cuius aſſenſus reſoluitur in principia Philoſophica, vel experientiam. Denique diximus, pertinere etiam aliquo modo ad integrandum motiuum formale bonitatem ipſam illationis, ſeu continentiam obiecti concluſionis in obiectis præmiſſarum, quæ non creditur propter reuelationem, ſed apparet ex terminis, & in ſeipſa. Diximus etiam in ſuperioribus, aſſenſum concluſionis intrinſecè terminari ad obiecta præmiſſarum ſaltem in confuſo, nec poſſe tendere in obiectum ſolum materiale, quin tendat ſimul in motiuum, cùm in ipſo obiecto materiali ſecundùm ſe non poſſit inuenire veritatem, in qua vltimò ſiſtat.

336 Vnde conſtat, aſſenſum concluſionis Theologicæ verſari intrinſecè & circa obiectum materiale proximum, quod eſt humanitas Chriſti, v.g. & connexio riſibilis cum homine, & rurſus circa obiectum formale vltimum, nempe veracitatem Dei, & reuelationem de humanitate Chriſti, & motiuum etiam illud quodcumque ſit, propter quod tenemus omnem hominem eſſe riſibilem, & denique circa bonitatem illationis, ſeu continentiam obiecti concluſionis in obiectis præmiſſarum. Quo ſuppoſito, probare iam poſſumus priorem partem noſtræ ſententiæ, nempe habitum fidei concurrere ad aſſenſum illius concluſionis: (quod ſemper intelligo, quando concluſio vera eſt, non quando eſſet falſa) quia nimirum habitus

Habitus fidei concurrit ad aſſenſum concluſionis Theologicæ. Probatur.

fidei poteſt concurrere ad omnes, & ſingulos actus, qui verſantur intrinſecè circa eius obiectum formale: ſed aſſenſus illius concluſionis eſt ſimul ſaltem indirectè aſſenſus obiecti formalis, & credit Chriſtum eſſe hominem propter auctoritatem Dei; ergo ſaltem ex ea parte poterit habitus fidei concurrere ad eiuſmodi aſſenſum. Sicut in exemplo ſuprà adducto, ſi eodem actu eligimus medium propter motiuum charitatis & temperantiæ, poterit habitus charitatis ſimul cum habitu temperantiæ concurrere ad illum actum, quatenus verſatur circa obiectum ipſius charitatis. Quod in vniuerſum *infrà* probandum eſt *diſputatione ſequenti*, vbi dicemus, poſſe nos eodem actu credere obiectum propter motiuum adæquatum fidei, & propter medium etiam ſcientificum: poterit ergo habitus fidei concurrere ad aſſenſum concluſionis, quatenus ſaltem actus ille verſatur circa obiectum formale fidei, & circa humanitatem Chriſti reuelatam, reſpectu cuius ille etiam actus eſt propriè aſſenſus fidei; ergo prout ſic debet elici ab habitu fidei. Probatur conſequẽtia; quia prout ille aſſenſus verſatur circa humanitatem Chriſti, propter quam aſſentitur riſibilitati, non eſt aſſenſus Theologicus, quia non infert humanitatem Chriſti ex aliis principiis reuelatis, ſed ex ſola veracitate, & reuelatione Dei: ergo prout ſic eſt verè aſſenſus fidei, cùm credat humanitatem Chriſti firmiſſimè, & ſuper omnia propter motiuum fidei; ergo ex hoc capite poterit partialiter procedere ab habitu fidei qui poteſt concurrere ad omnes actus, in quibus reperitur aſſenſus obiecti reuelati propter veracitatem, & reuelationem Dei.

Secunda verò pars, nempe requiri aliud principium concurrens ad illum aſſenſum, probatur, quia ille idem actus non verſatur ſolùm circa obiectum formale & materiale fidei, ſed etiam circa aliud obiectum, quod non pertinet ad fidem; Nam vel illa concluſio deducitur ex vna ſolum præmiſſa reuelata, & altera non reuelata, vel procedit ex duabus præmiſſis reuelatis. In primo caſu conſtat ex dictis, actum illum verſari circa aliud obiectum formale non pertinens ad fidem, nempe circa obiectum præmiſſæ non reuelatæ, quod etiã attingitur intrinſecè ab aſſenſu concluſionis, vt diximus, & illud obiectum neque eſt reuelatum, nec creditur mediatè, vel immediatè propter reuelationem, ſed vel ex terminis, vel ex principiis Philoſophicis, aut Medicis, &c. Ergo prout ſic nec pertinet ad fidem, ſed ad alium habitum diuerſum, & per conſequens aſſenſus etiam obiecti concluſionis, quatenus innititur illi alteri principio peregrino, non poteſt pendere ab habitu fidei ſolo, ſed concurrente alio principio proportionato. In ſecundo autem caſu, quando concluſio infertur ex duplici præmiſſa reuelata, adhuc indiget alio principio præter fidem: quia, vt vidimus §. 2. motiuum formale vltimum non eſt ſolum obiectum præmiſſarum, ſed integratur etiam ex bonitate illationis, ſeu continentia obiecti concluſionis in obiecto præmiſſarum, quæ illatio & continentia niſi cognoſceretur, non moueretur ſufficienter intellectus ad aſſentiendum concluſioni propter illas præmiſſas per verum diſcurſum, vt ſuppono ex ibi dictis. Hæc autem continentia non eſt obiectum fidei, cùm neque ſit veracitas, & reuelatio Dei, quod eſt obiectum formale fidei, neque ſit aliquid reuelatum à Deo, nec credatur propter reuelationem, ſed cognoſcatur 337

Requiritur tamen aliud principium concurrens ad illum aſſenſum.

tur

tur ex terminis in ſe ipſa, vel per alia argumenta, quæ non pendent à reuelatione: ergo ſaltem ex hoc capite requiritur aliud principium præter fidem ad aſſenſum illius concluſionis Theologicæ. An verò illud aliud principium debeat eſſe aliquid ſupernaturale, videbimus §. *ſequenti*; nunc enim ſolùm dicimus, fidem non concurrere vt cauſam adæquatam, quia obiectum adæquatum illius aſſenſus non pertinet ad ſolam fidem: quare habitus Theologiæ non erit aliquid ſimplex, ſed complexum ex habitu fidei, & alio habitu influente ratione illius alterius obiecti. An verò ſufficiat vnus alius habitus ſimplex, qui ſimul cum fide concurrat ad omnes concluſiones Theologicas, vel requirantur plures habitus pro varietate obiectorum Theologicorum; videbimus etiam §. *ſequenti*.

338 *Soluuntur argumenta.* Argumenta verò adducta pro prima & ſecunda ſententia ſupra relata, quatenus contra noſtram procedunt, facilè ex dictis ſolui poſſunt. Et in primis ad fundamentum primæ ſententiæ, dicimus, habitum ſolum fidei, non ſufficere ad aſſenſum Theologicum quia præter obiectum formale fidei datur aliquid aliud non pertinens ad fidem, quod partialiter mouet formaliter ad illum aſſenſum, nempe vel aliud principium non reuelatum, vel ſaltem bonitas illationis ex principiis reuelatis, quæ tamen non eſt reuelata: ergo requiritur aliud principium concurrens ad aſſenſum, quatenus verſatur etiam circa hoc aliud obiectum. An verò hoc principium debeat eſſe alius habitus infuſus, an ſufficiat ipſe habitus naturalis, vel intellectus cum ſpeciebus, dicemus §. ſequenti. Exemplum autem de habitibus voluntatis non eſt ſimile vt oſtendimus §. ſecundò quia actus electionis nullum aliud motiuum formale, etiam partiale, habet præter motiuum intentionis, aſſenſus autem concluſionis Theologicæ habet aliud motiuum ſaltem partiale.

339 Fundamentum ſecundæ ſententiæ probat quidem, fidem ſolam non ſufficere, atque adeò Theologiæ habitum aliquid aliud includere; non tamen probat, habitum Theologiæ diſtingui adæquatè ab habitu fidei. Nam ſicut obiectum aſſenſus Theologici non differt adæquatè ab obiecto fidei, ſed illud includit, & addit aliquid aliud, ſic dicendum videtur de habitu, ex ea enim parte, quà aſſenſus Theologicus reſpicit obiectum fidei, non indiget alio principio, ſed ſolùm quatenus reſpicit illud aliud obiectum, quod non pertinet ad fidem; quod tamen non eſt obiectum adæquatum aſſenſus Theologici, vt vidimus. Denique ad inſtantiam, quæ afferebatur de prudentia infuſa, conſtabit ex §. 8. vbi videbimus, an prudentia infuſa diſtinguatur adæquatè ab habitu fidei, atque etiam ab habitu Theologiæ.

340 *An quando concluſio Theologica infertur ex vna præmiſſa reuelata, & altera non reuelata requiratur præter habitum fidei duplex habitus.* Quæri poteſt, an quando concluſio Theologica infertur ex vna præmiſſa reuelata, & altera non reuelata, requiratur præter habitum fidei duplex habitus, alter ad illũ aſſenſum, quatenus verſatur circa præmiſſam non reuelatam, alter ad eundem, quatenus verſatur etiam circa illationẽ: hæc enim etiam videntur obiecta valdè diuerſa. Reſpondeo, ſi ſermo ſit de habitu acquiſito, & naturali, facilè concedi poſſe, requiri duplicem; quia cùm habitus acquiſiti in mea ſententia non ſint, niſi ſpecies intellectuales benè coordinatæ, & diſpoſitæ, vt dixi in Philoſophia, & alibi ex profeſſo dicemus; non dubium, quod diuerſa ſpecies concurrat ad cognoſcendum principium nõ reuelatum, & diuerſa ad cognoſcẽdam bonitatem illationis. Loquendo verò de habitu infuſo, poſtea §. *ſequenti* videbimus, an is requiratur vltra habitum fidei. Ex ſuppoſitione autem quod requiratur, poſſet aliquis dicere, requiri duplicem habitum infuſum. Quia habitus infuſus fidei, licèt attingat obiectum formale, & materiale vtriuſque præmiſſæ reuelatæ, adhuc non ſufficit ad attingendam illationem concluſionis ex illis præmiſſis reuelatis, ſed requiritur ad hoc alius habitus infuſus: ergo eodem modo habitus infuſus, qui attingeret obiectum præmiſſæ non reuelatæ in concluſione Theologica, non ſufficeret ad attingendam illationem concluſionis ex eadem præmiſſa non reuelata, ſed ad hoc ponendus eſſet alius habitus infuſus.

Probabilius tamen videtur, non requiri duos, ſed ſufficere vnum habitum infuſum ad vtrumque. Ad quod retorqueri poteſt argumentum ex eodem habitu fidei, qui ſimul attingit veracitatem, & reuelationem Dei, quæ ſunt præmiſſæ formales, vel virtuales ad rem reuelatam credendam; & tamen idem habitus attingit bonitatem illationis rei reuelatæ ex veracitate, & reuelatione Dei: ergo idem etiam habitus infuſus, qui attingit præmiſſam non reuelatam poterit ſimul cum habitu fidei attingente præmiſſam reuelatam attingere illationem concluſionis Theologicæ ex præmiſſis. Vnde ad exemplum in contrarium adductum ex eodem habitu fidei, qui non poteſt ſolus ſine alio habitu attingere illationem concluſionis ex duabus præmiſſis reuelatis, reſponderi poteſt, differentiam eſſe, quia ideo habitus fidei ſolus non poteſt illationem illam attingere, vt diximus, §. 2. quia illatio illa, eſt extra finem ad quem datur, & ordinatur habitus fidei, qui datur ad credendum Deo ſoli, illatio autem illa ordinatur ad concluſionem, quam non credimus ſoli Deo prout deductam per illum diſcurſum, & ideo diximus, habitum fidei ſolum ſufficere ad illationem myſterij reuelati ex veracitate, & reuelatione Dei, quia hæc illatio ordinatur ad credendum Deo myſterium reuelatum, imò includitur eſſentialiter in hoc, quod eſt Deo credere, & in quolibet aſſenſu fidei diuinæ ad quem per ſe, & eſſentialiter datur habitus fidei. *Habitus fidei datur ad credendum Deo ſoli.* Quæ ratio applicari poteſt ad habitum Theologiæ, qui prout condiſtinctus ab habitu fidei, ſi infuſus eſt, ordinatur ex ſua natura, & eſſentia ad credenda, quæ ex vno vel pluribus principiis reuelatis inferuntur: cùm ergo in hoc aſſenſu Theologico includatur eſſentialiter illatio concluſionis ex ſuis principiis, conſequens eſt, vt habitus infuſus qui ad hunc finem infunditur credendi eiuſmodi concluſiones, habeat etiam vim attingendi illationem concluſionis Theologicæ ex ſuis principiis, quam illationem eſſentialiter includit credere concluſionem propter principia reuelata, vel ſola, vel cum aliis, ad quam credulitatem ordinatur eſſentialiter habitus Theologiæ. 341

Vrgebis tamen ex eodem exemplo habitus fidei, quia hic in tantum attingere poteſt ipſe ſolus illationem myſterij reuelati ex veracitate, & reuelatione Dei, in quantum idem habitus per ſe etiam attingit eaſdem præmiſſas, nempe veracitatem, & reuelationem Dei; habitus verò ille infuſus, qui additur fidei ad aſſenſum concluſionis Theologicæ, non attingit per ſe præmiſſam, vel præmiſſas reuelatas; has enim prout includuntur in concluſione Theologica, attingit formaliter. 342

maliter habitus fidei, & ideo diximus habitum fidei debere cócurrere etiam immediatè ad aſſenſum concluſionis Theologicæ, quatenus ille aſſenſus eſt etiam aſſenſus præmiſſæ reuelatæ; ergo licèt habitus ille alius Theologicus per ſe attingat alteram præmiſſam non reuelatam, & illationem concluſionis, prout ex illa præmiſſa partialiter infertur; non poterit per ſe attingere illationem concluſionis ex præmiſſa reuelata, ad quam attingendam habitus ille non datur. Aliunde cùm habitus fidei non attingat per ſe illationem concluſionis ex præmiſſa reuelata, quia hæc illatio eſt extra finem fidei, oportebit dare alium habitum, qui ordinetur ad attingendam hanc illationem, præter habitum, qui attingit præmiſſam non reuelatam.

343 Reſponderi tamen poteſt ex dictis negando neceſſitatem multiplicandi alium habitum ex hoc capite, quia totum hoc continetur intra finem illius habitus Theologici, qui ſi infuſus eſt, non infunditur certè ad hoc præcise, vt aſſentiamur præmiſſæ non reuelatæ, ſed ad credenda, quę inſeruntur totaliter, vel partialiter ex reuelatis & quia ad hoc neceſſe eſt attingere præmiſſam non reuelatam, ideo datur etiam vt illam attingat, & propter illam credatur concluſio: cùm vero ad hunc finem neceſſe etiam ſit attingere concluſionis illationem ex vtraque præmiſſa, ad hunc etiam finem debuit ordinari. Itaque ſicut habitus fidei datur ad credendum ſoli Deo, & ideo per ſe poteſt attingere totum, quod includit aſſenſus myſterij reuelati propter auctoritatem Dei, atque adeo per ſe attingit, & præmiſſas, nempe veracitatem, & reuelationem Dei, & illationem etiam myſterij ex illis: ſic ille alius habitus Theologicus datur ad credenda, quæ inſeruntur ex reuelatis, & vt concurrens ſimul cum habitu fidei, attingat per ſe totum id, quod non poteſt per ſe attingere habitus fidei, & vt in ordine ad illum finem ſuppleat totum, quod deficit habitui fidei. Si ergo habitus fidei per ſe non poſſet attingere illationem concluſionis ex reuelatis, ad hoc etiam extenditur per ſe ille alius habitus, cùm hæc etiam attingentia contineatur intra finem ad quem infuditur, & hæc attingentia neceſſaria ſit eſſentialiter ad aſſenſum concluſionis propter præmiſſam reuelatam. Quæ omnia dicta ſunt ſub conditione, ſi habitus ille ſit infuſus, de quo nunc abſolutè dicendum eſt.

Habitus Theologicus ad quid datur.

§. VII.

Qualis ſit hic habitus Theologiæ, an naturalis, vel ſupernaturalis, an vnus, vel multiplex.

344 Diximus, habitum Theologiæ includere habitum fidei, & addere aliquid aliud: quâ ergo parte includit habitum fidei, non eſt dubiũ, quod ſit ſupernaturalis, ſupponimus enim ex infra dicendis, fidem eſſe habitum ſupernaturalem, & infuſum, quare ſaltem ex ea parte non manet vera & propria Theologia in hæretico, in quo non manet habitus fidei, nec habet aſſenſus proprios Theologicos, ſed alios ſimiles imperfectos, de quo dicemus *infrà*, vbi etiam videbimus, an maneat in hæretico, vel etiam in peccatore ille alius habitus infuſus, ſi quis eſt, qui cum habitu fidei complet habitum integrum Theologiæ.

Nunc ergo quæſtio eſt, an præter habitum fidei Theologia includat alium habitum infuſum ſupernaturalem, an verò ſolùm habitum acquiſitum, & naturalem.

Prima ſententia in vniuerſum dicit, habitum Theologiæ eſſe ſupernaturalem. Hanc tenent ij, quos tacito nomine citat Turrianus *diſp. 44. de fide dub. 2. paulò ante finem*, quibus fauent Molina 1. *p. q. 1. art. 2. diſp. 1.* & Fonſeca 6. *Metaph. cap. 1. quæſt. 6. ſect. 8.* qui dicunt aſſenſum concluſionis Theologicæ eſſe ſupernaturalem, & habitum illi correſpondentem eſſe etiam ſupernaturalem, quem tamen dicunt non eſſe infuſum, ſed acquiſitum: in quo inconſequentiæ eos arguit Suar. *diſp. 3. ſect. 11. num. 8.* Abſolutè autem habitum illum eſſe ſupernaturalem in ſubſtantia, docet etiam Heruæus *quodlib. 5. quæſt. 19.* quem & alios affert Coninch, *dicta diſp. 4. de actibus ſupernaturalibus dub. 6. n. 104.* 345

Prima ſententia.

Secunda ſententia abſolutè dicit, habitum Theologiæ eſſe acquiſitum, & naturalé. Ita Vaſq. 1. *p. diſp. 1. n. 9.* Turrianus *loco citato*, Coninch. *vbi ſupra num. 108.* Hurtado etiam *diſp. 12. ſect. 1.* Licèt §. 17. quæſtionem hanc indeciſam reliquerit, ſed tamen §. 4. approbaſſe videtur eos, qui habitum Theologiæ acquiſitum eſſe dicebant. Denique idem tenet P. Granado 1. *p. in proœmialibus Theologiæ diſp. 5. ſect. 4.* & Suarez *dicta ſect. 11. n. 8.* & alij multi.

Secunda ſententia.

Pro reſolutione ſuppono ex *Tract. de gratia* habitus infuſos in ſtatu viæ dari à Deo vt per actus proportionatos operemur, & promereamur beatitudinem ſupernaturalem, ad quam ſumus ordinati, & mereamur etiam de congruo iuſtificationem per gratiam iuſtificantem, & de condigno eiuſdem gratiæ augmentum, quæ eſt ſemen gloriæ ſupernaturalis: quare non ſunt alij habitus infuſi concedendi præter eos, qui ad hunc finem deſeruire poſſunt, quales ſunt habitus virtutum Theologicarum, & moralium per quarum actus mereri poſſumus: in intellectu autem ponitur habitus infuſus fidei, qui deſeruit ad actus fidei; conſtat enim fidem eſſe habitum infuſum ad credendum Deo, & actus fidei eſſe ſupernaturales, imò eſſe principium omnium actuũ ſupernaturalium voluntatis; ponitur etiam in intellectu habitus prudentiæ infuſæ, cuius actus fundantur etiam in fide, & deſeruiunt ad prædictos actus voluntatis ſupernaturales eliciendos; eſt enim connaturale, vt volitionem ſupernaturalem præcedat cognitio etiam eiuſdem ordinis, & ſupernaturalis, cùm appetitus elicitus oriatur ex cognitione ſibi proportionata, ſicut potentia appetitiua debetur principio cognoſcitiuo eiuſdem ordinis. 346

Habitus infuſi, in ſtatu viæ dantur à Deo.

Hoc ſuppoſito dico, licèt omnes aſſenſus concluſionis propriè Theologicæ ſint ſupernaturales, non tamen ad omnes requiri habitum infuſum diſtinctum ab habitu fidei, ſed ad aliquos. Prima pars huius aſſertionis conſtat ex ſupradictis §. *præcedenti*, vbi diximus, eiuſmodi aſſenſum concluſionis Theologicæ eſſe propriè actum fidei, quatenus verſatur circa obiectum præmiſſæ reuelatæ, & illud credit propter auctoritatem diuinam, atque ideo debere hoc ſaltem titulo concurrere habitum fidei ad illum aſſenſum, & per conſequens aſſenſus ille ſupernaturalis erit ſaltem quatenus verſatur circa obiectum fidei, quod debito modo credit. Non tamen erit ſupernaturalis, quando non procedit ab habitu fidei, 347

Aſſertio.

eo

eo quod non ſeruat debitum motiuum; vel modum credendi, vt contingit in hæretico: vel quando ratione præmiſſæ alterius falſæ, vel ex alio capite concluſio eſt falſa, tunc enim non concurreret habitus fidei ad illum aſſenſum, ſed fieret aſſenſus naturalis: quod idem erit, quando in aſſenſu illo fuerit alia imperfectio, cui repugnet ſupernaturalitas intrinſeca, quoad ſubſtantiam.

348 *Concluſiones quæ deduci poſſunt ex principio reuelato, aliæ poſſunt deſeruire ad bene operandum, aliæ non.*

Nunc iam explico, & probo ſecundam & tertiam partem eiuſdem aſſertionis. Pro quo aduerto concluſiones, quæ deduci poſſunt, ex principio reuelato, aliquas poſſe deſeruire ad bene operandum, & excitare affectum bonum, & meritorium in voluntate; alias verò inutiles eſſe ad hunc finem, v. g. ſi ex propoſitione reuelata in Scriptura, quod Salomon habebat multos equos, & ex alia præmiſſa Philoſophica, quod omnis equus eſt hinnibilis, inferatur, equos Salomonis fuiſſe hinnibiles; hæc certè concluſio, licèt Theologica ſit, nihil deſeruit ad actum voluntatis meritorium, cum nihil proponat honeſtè amandum, nec aliquod obiectum, circa quod excitetur affectus pius, & honeſtus voluntatis. Aliæ tamẽ ſunt concluſiones Theologicæ vtiles ad eum finem, v. g. ſi ex vniuerſali reuelata, quod bonum eſt, ſubuenire indigenti, vel corrigere peccantem, videns hîc, & nunc proximum indigentem, vel peccantem inferas per diſcurſum, bonum eſſe hîc, & nunc ei ſubuenire, vel eum corrigere; concluſionis illius aſſenſus vtilis eſt ad voluntatem bonam proximo ſubueniendi, eumve corrigendi. Item ſi ex vniuerſali reuelata, quod omnia mala pœnæ veniant ex prouidentia Dei, aliquis per diſcurſum inferat, hoc malum venire ex Dei prouidentia, hic aſſenſus mouet ad illud patienter ſuſtinendum, & ſic de aliis. Quâ differentia ſuppoſita, dicimus, primum genus concluſionis non indigere alio habitu infuſo concurrente præter fidem, ſecundum verò genus indigere; ſaltem ſi vltimo & proximè moueat ad pium affectum.

349 *Concluſiones ex principio reuelato inutiles ad bene operandum non indigent habitu infuſo præter fidem.*

Ratio differentiæ ſumitur ex proximè dictis, quia nimirum præter actus fidei, ad eos ſolos actus cognoſcendi, debemus dare principium ſupernaturale, qui conducunt ad ſalutem proponendo obiectum voluntatis piæ, & meritoriæ: illa autem concluſio, quatenus verſatur circa hinnibilitatem, v.g. equorum Salomonis, nullum tale obiectum voluntati proponit, ergo ad illum aſſenſum, quatenus præciſè affirmat talem hinnibilitatem, eamque infert ex præmiſſis, non eſt ponendus habitus infuſus, qui in eam ſpecialiter influat. Dixi, *quatenus præciſè verſatur circa hinnibilitatem & eam infert*, quia quatenus ille aſſenſus terminatur ad obiectum reuelatum, & ad motiuum fidei, petit formaliter principium ſupernaturale, tùm ſub ea ratione ſit propriè actus fidei, & iam ſub ea ratione habet ſuum principium ſupernaturale, nempe habitum fidei, qui ad illum immediatè concurrit, vt diximus. Cæterùm, quatenus verſatur circa hinnibilitatem omnis equi, & circa hinnibilitatem equorum Salomonis: non indiget principio ſupernaturali, cùm ſub ea ratione verſetur circa obiectum prophanum, & impertinens ad effectum voluntatis pium, & meritorium.

350 *Concluſiones ex principio reuelato vtiles ad bene operandum indigent habitu infuſo.*

Aliter dicendum eſt, de concluſionibus Theologicis, quæ verſantur circa obiectum pium, & proponunt aliquid immediatè conducens ad actum honeſtum: ij enim actus videntur exigere habitum infuſum etiam ſub ea ratione; & hunc credo eſſe habitum prudentiæ infuſæ, media quâ habitus fidei deſeruit communiter ad actus meritorios virtutum moralium. Nam horum obiecta in particulari non proponuntur communiter per ſolam fidem, ſed accedente prudentia, quæ dictat hîc, & nunc eſſe dandam eleemoſynam, v. g. audiendam Miſſam, vel hoc aliud obiectum amplectendum, quia eleemoſyna, vel Miſſæ auditio, v. g. eſt laudabilis ex doctrina fidei, & hîc & nunc non occurrit circumſtantia impediens illam honeſtatem, &c. Etenim voluntas hæc etiã prout formaliter verſatur circa tale obiectum in particulari, procedit ab habitu infuſo miſericordiæ, vel religionis, &c. & ſub ea etiam ratione eſt meritoria; imò eius laudabilitas intrinſeca non eſt, quia reſpiciat obiectum fidei, nam voluntas non dicit, volo dare eleemoſynam, quia Deus dicit eleemoſynam eſſe opus bonum; quia teſtimonium Dei, & fides non eſt obiectum illius voluntatis, ſed extrinſecè proponit honeſtatem obiecti, quam ſolam honeſtatem attingit intrinſecè actus voluntatis. & dicit volo dare eleemoſynam propter honeſtatem eleemoſynæ; quare laudabilitas huius voluntatis ſumitur formaliter ex honeſtate obiectiua eleemoſynæ, non ex honeſtate fidei; oportet ergo, vt formaliter, quatenus verſatur circa talem honeſtatem, ſit ſupernaturalis, & ſub ea ratione exigat principium ſupernaturale, cum ſupernaturalitas ad hoc potiſſimum detur, vt actus meritorius, & eius laudabilitas ſit proportionata cum præmio ſupernaturali. Si ergo fides ſolùm dicit, amplectendum obiectũ honeſtum, & aliunde prudentia dictat, hoc opus in his circumſtantiis habere honeſtatem, oportet vt concluſio, non ſolum quatenus ex fide dicit, honeſtum in communi eſſe amplectendum, ſed etiam formaliter quatenus dicit, & dictat honeſtatem huius operis in particulari, ſit ſupernaturalis, vt proportionetur volitioni bonæ, quæ eſt etiam ſupernaturalis formaliter, & meritoria, quatenus mouetur ab honeſtate particulari huius operis; ſicut enim ad volitionem ſupernaturalem prærequiritur naturaliter cognitio ſupernaturalis eiuſdem ordinis; ſic ad volitionem, quæ eſt formaliter ſupernaturalis, prout attingit tale obiectum præquiritur connaturaliter cognitio eiuſdem ordinis, & ſupernaturalis proponens tale obiectum; nam eadem eſt ratio, & conſtat ex dictis, quia ſi potentia appetitiua ſupponit potentiam cognoſcitiuam eiuſdem ordinis, & hîc actus voluntatis oritur ab habitu infuſo etiam prout verſatur circa talem honeſtatem, qui habitus eſt quaſi potentia appetitiua ſupernaturalis, oportet vt ſupponat potentiam cognoſcitiuam ſupernaturalem in ordine ad eandem honeſtatem particularem, qui eſt habitus infuſus iudicans de tali honeſtate particulari. Alioquin fieret volitio ſupernaturalis formaliter, prout verſatur circa talem honeſtatem, quæ non procederet ex cognitione ſupernaturali formaliter de tali honeſtate, & non ſeruaretur debita proportio inter cognitionem, & volitionem. Quæ omnia confirmantur ex communi ſenſu Theologorum, ponentium in intellectu habitum prudẽtiæ infuſæ, & ſupernaturalem, cuius quidem actus iudicant de honeſtate practica obiecti in particulari, & fundantur, vel ſemper, vel communiter, in aliquo principio reuelato: & tamen non oriuntur à ſola fide, ſed præter fidem ponitur alius habitus

tus infuſus ad concluſionem practicam fundatam in aliquo fidei principio: contra quem habitum prudentiæ infuſę fieri poſſunt argumenta omnia, quæ communiter fiunt contra habitum Theologiæ ſupernaturalem. Aduerte tamen, me ſemper loquutum fuiſſe de actibus illis, & aſſenſibus Theologicis, qui poſſunt vltimo & proximè mouere ad effectum pium. Sunt enim aliqui, qui nó proximè, ſed remotè mouere poſſunt, eo quod poſt illos requiratur aliud iudicium practicum prudentiæ, in quibus non procedit argumentum factum, vt debeant habere aliud principium infuſum præter habitum fidei, cum ſufficiat iudicium vltimum ſupernaturale prout terminatur ad talem honeſtatem virtutis. Nos ergo hoc principium infuſum ſolùm exigimus ad actus; qui vltimo, & proximè mouere poſſunt ad effectum pium, & meritorium.

351 *Obiectio 1.* Primò ergo obiicit Suarez *dicta ſect.* 11. *n.*8. quia aſſenſus ille Theologicus nó habet certitudinem ſupernaturalem, cum non excedat certitudinem præmiſſæ naturalis, nec habeat obiectum ſupernaturale, quia medium illud mixtum ex medio fidei, & ſcientiæ, humanum eſt, & naturale, & fundatur in naturali lumine, & in viribus naturalibus. Hæc tamen omnia æquè procedunt contra actum prudentiæ infuſæ, vt conſtat ex dictis: imò procedunt etiam contra iudicium prudens de euidentia credibilitatis, quod præcedit voluntatem credendi; quod tamen iudicium ex veriori ſententia eſt ſupernaturale, & exigit habitum ſupernaturalem, & non procedit ex habitu fidei, nec habet pro motiuo formali reuelationem, aut veracitatem Dei, ſed proponit honeſtatem, & obligationem credendi, quæ honeſtas, & obligatio naturæ lumine cognoſcitur, & cognoſceretur etiam in natura pura. Non ergo requiritur ſupernaturalitas ex parte obiecti, vt actus ſit ſupernaturalis, vt ſuppono ex materia de gratia, ſed circa idem obiectum poteſt eleuari intellectus à principio ſupernaturali, vt faciat actum ſupernaturalem. Nec requiritur etiam, quod ille actus ſit certior, aut firmior in modo aſſentiendi, quàm ſint alij actus naturales, licet ex parte principij habeat magis neceſſariam certitudinem propter repugnantiam actus ſupernaturalis cum falſitate. Sicut ergo iudicium euidens de credibilitate non eſt æque firmum cum aſſenſu fidei, & tamen eſt ſupernaturale, quod idem eſt de actibus prudétiæ infuſæ circa alias materias morales: ita concluſio Theologica, licet non habeat certitudinem fidei circa obiectum concluſionis, & licèt nó aſſentiamur firmiùs ei obiecto, quàm per præmiſſam naturalem aſſentiamur eius obiecto, poterit eſſe ſupernaturalis: vbi nota, aſſenſum concluſionis, licèt non poſſit eſſe clarior reſpectu cóncluſionis, quàm ſint præmiſſæ, nec etiam poſſit eſſe firmior ex parte intellectus; poſſe tamen ex parte ſui principij ſupernaturalis habere nouum titulum maioris repugnantiæ cum falſitate, atque in hoc ſenſu habere maiorem certitudinem, quam aliquam ex præmiſſis. Quod enim dicitur, concluſionem ſequi debiliorem partem, intelligitur quoad claritatem, & quoad modum aſſentiendi firmiter, vel non firmiter, quia non poteſt nobis magis conſtare obiectum aliquod, quàm conſtet medium vnicum, propter quod conſtat; nec poſſumus magis adhærere concluſioni quàm medio vnico propter quod adhæremus. Poteſt tamen aliunde nobilior eſſe ille aſſenſus propter aliquod principium nobilius, quod habet, quàm habeant eius præmiſſæ.

Secundò obiiciunt, quia aſſenſus Theologicus generat habitum acquiſitum, ergo non exigit in- 352 *Obiectio 2.*
fuſum. Hoc etiam argumentum poteſt fieri contra actus prudentiæ infuſæ, & contra actus omnium virtutum infuſarum, quarum exercitio cóſtat acquiri maiorem facilitatem: vnde conſtat experientia aliquem iuſtum habentem magis intenſum habitum charitatis, & per conſequens etiam habitum prudentiæ infuſæ, eſſe minus prudentem in ſuis actionibus, quâm alium habentem minus intenſos habitus infuſos. Quia nimirum facilitas illa, quam vocamus habitum acquiſitum non prouenit formaliter ab habitu infuſo, ſed à ſpeciebus melius ordinatis, quæ melior conditio ſpecierum partim acquiritur exercitio plurium actuum, partim doctrina, ſtudio, perſcrutatione obiectorum, & ideo licèt adſit in quolibet iuſto principium ſufficiens infuſum ad aſſenſus Theologicos; non tamen appellatur Theologus ex defectu ſpecierum, quæ neceſſariæ ſunt ad illos aſſenſus, ex quarum augmento, & meliori ordinatione appellatur melior Theologus, quia faciliùs, & magis diſtinctè poteſt elicere actus circa plures concluſiones Theologicas.

Tertiò obiicitur, quia ſequeretur, hunc habi- 353
tum Theologiæ infundi à Deo de nouo homini *Obiectio 3.*
peccatori, quando de nouo comparat doctrinam Theologicam. Ita Coninch. *dicto dub* 6. *numero* 118. Reſpondetur facilè negando ſequelam: ſi enim peccator ille retinuerat fidem, retinuit etiam habitum Theologiæ, ſaltem qua parte Theologia includit, vt diximus, habitum fidei. Quoad illum verò alium habitum infuſum, qui concurrit etiam ad aliquam concluſionem practicam modo explicato, an maneat in peccatore ſimul cum fide, dicendum eſt ſicut de prudentia infuſa, & pendet ex vnitate, vel multiplicitate illius habitus, de quo ſtatim dicemus. Nunc ſolum dicimus, ſi habitus ille manet in peccatore, non tamen poſſe operari deficientibus ſpeciebus, quas ſi denuo acquirit peccator ſtudio Theologiæ, operari poterit cum habitu præexiſtente, abſque eo quod infundatur à Deo de nouo. Si verò habitus ille non manet in peccatore cum fide, non infunditur etiam à Deo, licèt peccator ſtudeat Theologię, ſed ſicut propoſito obiecto, Deus ſupplet auxilio actuali defectum habitus ad actus aliarum virtutum, ſi non manent earum habitus; ita ſupplebit auxilio actuali defectum habitus Theologici, quando requireretur ad aſſenſus concluſionis practicæ, quæ debeat eſſe vndequaque ſupernaturalis modo explicato.

Quartò obiicitur, quia tale auxilium non eſt 354
neceſſarium vlla ratione ad ſalutem, & gratia *Obiectio 4.*
non datur niſi in ordine ad noſtram ſalutem, ergo non datur auxilium ad talem aſſenſum Theologicum. Ita arguit idem Coninch. *n.*113. Reſpondetur, iam nos oſtendiſſe, quomodo ad aliquos aſſenſus Theologicos, quibus proponitur vltimò obiectum voluntatis honeſtæ, & piæ, requiratur habitus infuſus, vel auxilium pro habitu ſupplens, quia hoc neceſſarium eſt ad ſalutem, vt actus ſupernaturales voluntatis connaturali modo exerceantur ſupponentes cognitionem eiuſdem ordinis reſpectu eiuſdem obiecti honeſti.

Quintò obiici poteſt, quia hic habitus infu- 355
ſus diſtinctus à fide erit virtus Theologica, cum *Obiectio 5.*

eliciat

eliciat aſſenſus concluſionis Theologicæ, qui vltimo reſoluuntur in veracitatem increatam Dei tanquam in obiectum formale ſaltem partiale; vnde vltra tres virtutes Theologicas erit etiam hæc quarta, quæ à Theologis non agnoſcitur. Reſpondetur idem argumentum fieri poſſe contra habitum prudentiæ infuſæ, cuius actus partialiter reſoluuntur frequenter in doctrinam fidei, quam ad caſus particulares applicat; & tamen prudentia infuſa non numeratur inter virtutes Theologicas, ſed eſt vna ex quatuor moralibus. Negandum ergo eſt, hunc alium habitum, vt condiſtinctum à fide eſſe virtutem Theologicam: illi enim ſoli habitus ſunt virtutes Theologicæ, quæ per ſe ordinantur ad Deum tanquam ad obiectum formale: quamuis autem concluſio Theologica reſpiciat etiam veracitatem diuinam tanquam obiectum formale vltimum partiale, & ex ea parte ſit actus virtutis Theologicæ: id tamen competit ei actui, prout procedit etiam ab habitu fidei, & prout eſt etiam actus fidei, vt diximus quatenus attingit etiam obiectum reuelatum, & illud credit propter auctoritatem diuinam. Quatenus verò procedit ab illo alio habitu diſtincto à fide, non habet attingere veracitatem Dei; ſed obiectum alterius præmiſſæ naturalis, vel illationem concluſionis ex præmiſſis, quæ quidem non ſunt formaliter loquendo obiecta virtutis Theologicæ. Fatemur ergo Theologiam complete ſumptam includere virtutem Theologicam quatenus includit etiam fidem iuxta ſupradicta: non tamen addit aliam virtutem Theologicam ſupra fidem: quia habitus ille infuſus, quem addit, non ordinatur, nec exigitur, vt actus attingat veracitatem Dei, ſed vt attingat alia obiecta diuerſa, quæ non ſpectant ad fidem.

356 *Obiectio 6.* Sextò obiici poſſet, quia ſi habitus ille infuſus poteſt elicere aſſenſum Theologicæ cõcluſionis propter præmiſſas, qui attingat etiã præmiſſas obiectiuas, ergo poterit ſeorſim elicere aſſenſus circa ſingulas præmiſſas, qui etiam ſit aſſenſus ſupernaturalis. Conſequens autem ex ſe apparet abſurdum; quia alioquin poſſemus circa ſingulas propoſitiones ſaltem pertinentes ad praxim elicere aſſenſus ſupernaturales, v.g. ad iudicandũ Petrum eſſe pauperem, eſſe peccatorem, &c. quia ex illis propoſitionibus adiuncta alia præmiſſa de fide, poſſumus inferre, honeſtum eſſe illi ſubuenire, illum corrigere, &c. Sequela autem probari poteſt exemplo habitus fidei, qui quoniam poteſt credere obiectum reuelatum propter veracitatem, & reuelationem Dei, poteſt etiam ſeorſim elicere aſſenſum circa veracitatem, vel circa reuelationem Dei.

357 Reſponderi tamen poteſt negando ſequelam, & aſſignando differentiam huius habitus infuſi ab habitu fidei, vt ab vno ad alterum argui non poſſit; & in primis quoad præmiſſam reuelatam non eſt difficultas: quia hic habitus non ſupplet defectum fidei, quoad aſſenſum illius præmiſſæ; imò in ipſa etiam concluſione aſſenſus prout verſatur circa præmiſſam reuelatam, prouenit formaliter ab habitu fidei, & non ab illo alio habitu. Difficultas tota eſſe poſſet de aſſẽſu alterius præmiſſæ naturalis, & hunc etiam dicimus non poſſe fieri ab illo habitu extra ipſam concluſionem, & in hoc differre ab habitu fidei. Ratio autem differentiæ poteſt ex dictis eſſe duplex. Prima quod fides non eſt habitus alteri ſubordinatus, ſed operatiuus per ſe ſine vllo alio; quare ſimul poteſt cum obiecto materiali, vel etiam ſeorſim ab illo tendere in ſuum obiectum formale, ſicut charitas poteſt amare creaturas propter Deum, & amare etiam Deum ſolum ſine creaturis. At verò hic alter habitus eſt ſubordinatus, & ſubalternatus fidei, & datur ſolùm ad ſupplendum id, quod deeſt habitui fidei in ordine ad aſſenſum concluſionis Theologicæ; quare nec poteſt aſſentiri vlli concluſioni niſi quando infertur ex præmiſſa de fide, nec poteſt aſſentiri vlli principio naturali, niſi quatenus ex illo infertur concluſio Theologica; quia ex natura ſua eſt habitus ſolùm ſubalternatus & completiuus fidei ad concluſiones Theologicas. Secũda etiam ex hoc ipſo ratio differentiæ eſſe poteſt, quia ſupernaturalitas huius habitus ei competit ratione fidei, vt poſſit fides practicè deſeruire ad actus meritorios per actus intellectus ſupernaturales, qui verſentur circa cõcluſiones practicas deductas ex fide. Vnde diximus, duas cõditiones requiri ad ſupernaturalitatem eorũ actuũ; alteram quod verſentur circa doctrinam fidei ſaltem partialiter; alteram quod proponant practicè voluntati obiectum ad actũ pium, & meritorium. Vtraque autem hæc conditio deeſſet in illo aſſenſu præmiſſæ naturalis ſeorſim elicito: nam in primis aſſenſus ille ſecundùm ſe nullo modo tenderet in doctrinam fidei, ſed in propoſitionem prophanam aliunde habitam, vnde iam darentur actus ſupernaturales, quorum obiectum nullo modo concerneret fidẽ. Deinde neque ille aſſenſus proponeret obiectum honeſtum practicè amabile à voluntate: quia licèt ex illa præmiſſa, adiuncta alia de fide poſſet inferri honeſtas alicuius obiecti, in quod poſſet ferri voluntas honeſta: illa tamen præmiſſa ſecundum ſe non concluderet honeſtatẽ, vel certè proximè non concluderet motiuum amabile per actum meritorium ſupernaturalem, quia ſuppono omnes actus volũtatis meritorios debere ex lege Dei procedere à fide. Fruſtra ergo daretur habitus infuſus ad eliciendum ſeorſim aſſenſum ſupernaturalem circa illam præmiſſam, qui aſſenſus inutilis eſſet ad meritum. Sufficit ergo, quod poſſit elicere aſſenſum ſupernaturalem circa concluſionem, & ibi etiam circa præmiſſam naturalem, circa quod etiam verſatur aſſenſus concluſionis, vt diximus: nam ille aſſenſus vltimus eſt, qui practicè proponit honeſtatem obiecti in particulari, vt poſſit voluntas illud piè, & meritoriè amplecti.

Petes, an habitus ille infuſus concurrat etiam, quãdo infertur concluſio ex vna præmiſſa de fide & altera naturali probabili. De hoc dicemus infra agentes, an fidei habitus poſſit per accidens cõcurrere ad aſſenſum falſum, vbi videbimus etiã an poſſit concurrere ad aſſenſum probabilem. Si enim fides non concurrit ad illam concluſionem, neque etiam ille alter habitus infuſus concurret, qui vt diximus, non operatur, niſi concurrente etiam fide. *Habitus infuſus an concurrat etiam quando infertur concluſio ex vna præmiſſa de fide, & altera naturali probabili.*

Nunc iam reſtat ſecundum dubium propoſitum in titulo huius §. de vnitate ſcilicet, vel multiplicitate huius habitus infuſi, an vnicus extendatur ad omnes aſſenſus concluſionis Theologicæ, an verò ſint plures habitus pro varietate materiarum; Cùm autem dixerimus, non concurrere, niſi ad concluſiones Theologicas, quæ verſantur circa obiectum honeſte & meritoriè amabile, vel odibile, ſolum poteſt eſſe difficultas an ad obiecta omnium virtutum infuſarum moralium 358

An ad obiecta omnium virtutum infuſarum moralium ſufficiat vnus habitus infuſus intellectualis.

ſufficiat vnus habitus infuſus intellectualis, qui cum fide proponat earum obiectum, an verò ponendi ſint multi.

359 Et quidem ex hactenus dictis videtur conſequenter dicendum, hunc habitum non eſſe vnicum, & ſimplicem, ſed aggregatum ex multis & diuerſis; quia cùm actus hi practici verſentur circa honeſtates omnium virtutum moralium, vt tales honeſtates ſunt, & de illis practicè iudicent, conſequens eſt, vt differant eſſentialiter iuxta diuerſitatem honeſtatis, circa quam verſantur. Quod probari poteſt primò exemplo prudentiæ acquiſitæ, quæ propter eandem rationem, & quia eius actus verſantur circa varia, & diuerſa obiecta, in veriori ſententia ponitur multiplex habitus prudentiæ, non vnus ſimplex. vt docent Scotus *in 3. diſt. 36. quæſt. vnica*, §. *Quintum ergo*, Gabriel *quæſt. vnica art. 1 notabili 5.* Ochamus *in 3. q. 12. & quodlib. 4. q. 1. art. 1.* Almainus *3. moral. cap. 7.* & ſequitur Leſſius *lib. 1. de virtutib. moralib. c. 2. dub. 1. num. 6. & dub. 2.* ergo idem cum proportione dicendum eſt de prudentia infuſa. Secundò hoc ipſum probari poteſt, quia virtutes morales infuſæ, quæ pertinent ad voluntatem, non ſunt vnus habitus ſimplex, ſed plures, quia verſantur circa diuerſas honeſtates: ergo ſicut habitus iuſtitiæ infuſæ, v. g. diſtinguitur ab habitu temperantiæ infuſæ propter diuerſam honeſtatem obiectiuam, quam reſpicit, idem dicendum eſt de prudentia, quæ verſatur circa honeſtatem iuſtitię, diſtingui à prudentia, quæ verſatur circa honeſtatem temperantiæ propter diuerſitatem honeſtatis, circa quam verſantur. Propter quæ fortaſſe prudentiam infuſam complecti plures habitus, fatetur Granado *in 1. 2. controuerſ. 5. tract. 1. diſp. 11. num. 22.*

Prudentia acquiſita cōplectitur plures habitus.

Quid dicendum de prudentia infuſa.

360 Ego de prudentia acquiſita facilè concedo complecti plures habitus iuxta multiplicitatem virtutum, quas dirigit: de prudentia tamen infuſa aliter dicendum puto: Fateor quidem, habitum prudentiæ infuſæ, à quo oritur iudicium euidens credibilitatis dictans honeſtatem, & obligationem credendi obiecta fidei propoſita propter diuinam auctoritatem, diſtingui ab habitu prudentiæ infuſæ dictante honeſtatem aliarum virtutum: quia ille prior habitus habet obiectum formale omninò diuerſum, cùm non fundetur in fide, neque in eius obiecto formali, ſed actus ille præcedat omnem aſſenſum fidei, cuius obiecti honeſtas cognoſcitur in ſe ipſa independenter à teſtimonio Dei, cui per illum actum nullo modo credimus, ſed iudicatur de honeſtate credendi, & acceptandi diuinum teſtimonium: at verò prudentia infuſa dirigens alias virtutes, ſupponit fidem, & non elicit vllum actum, qui non innitatur partialiter & principaliter in teſtimonio, & veracitate diuina, & iudicat de honeſtate obiecti practicè amplectendi propter auctoritatem Dei teſtificantis, vt fatetur cum aliis Leſſius *dicto lib. 1. cap. 1. dub. 2. num. 15. & 16. & cap. 2. dub. 1. num. 1.* quare omnes eius actus habent idem obiectum formale, principale ſaltem partiale, nempè diuinam veracitatem, & reuelationem, omnes enim eius actus dictant, hoc obiectum hic, & nunc eſſe amplectendum, vel fugiendum, quia honeſtum, vel turpe eſt, quæ honeſtas, vel turpitudo conſtat partim ex teſtimonio diuino, partim ex circumſtantiis præſentibus.

361 Quo ſuppoſito, probatur concluſio noſtra, nempè habitum infuſum vnicum, & ſimplicem eſſe, qui idem eliciat actus circa honeſtates aliarum virtutum, præter honeſtatem ipſius fidei, de qua diximus: quia nimirum habitus infuſi non ſunt multiplicandi, ſicut habitus acquiſiti: non enim generantur ab actibus, ſed dantur ad modum potentiæ, & habent ſphæram multò maiorem, quàm habitus acquiſiti. Quam ſphæram, eiuſque latitudinem, & limitationem non poſſumus aliundè cognoſcere, niſi ex comparatione ad eas tres virtutes Theologicas, fidem, ſpem, & charitatem, quas ſcimus eſſe diſtinctas, & aliundè ſcimus ex communi conſenſu Theologorum, fidem eſſe vnicum habitum, à quo omnes fidei actus eliciuntur. Ex quo exemplo habitus fidei arguere poſſumus ad vnitatem huius alterius habitus infuſi, de quo nunc loquimur. Nam actus fidei comparati ad inuicem differunt etiam ſpecie inter ſe ratione obiecti formalis ſaltem partialis; quamuis enim veracitas Dei, quæ ab omnibus fidei actibus circa myſteria credita formaliter attingitur, ſit eadem, & ex hac parte omnes illi aſſenſus conueniant in eodem obiecto formali: reuelatio tamen Dei, quæ formaliter etiam attingitur ab omnibus iis aſſenſibus tanquam obiectum etiam formale partiale, non eſt vna, & eadem, nec numero, nec ſpecie. Differt enim ſpecie reuelatio Dei circa Trinitatem, & reuelatio circa incarnationem ratione obiecti reuelati, quod licèt reſpectu fidei ſit obiectum materiale; reſpectu tamen ipſius reuelationis non videtur obiectum materiale, ſed formale, cum reuelatio ipſa non tendat in illud propter aliud, ſed ſiſtat in illo. Reuelatio etiam ſcripta differt à reuelatione vocali eſſentialiter in ſua entitate Phyſica, vt conſtat: & fides tendit ad ſingulas reuelationes prout tales ſunt, & non tendit in reuelationem talem propter aliud, nec propter veracitatem Dei, neque enim credit Deum reuelare, quia verax eſt, vt ſupra vidimus, ſed credit reuelationem propter ipſam, & ſiſtit in illa. Et tamen non obſtante hac diuerſitate reuelationum, vnicus fidei habitus extenditur ad omnes illas, quia omnes aſſenſus myſterij reuelati conueniunt in alio obiecto formali magis principali, nempe in veracitate Dei. Imo licet aſſenſus circa reuelationem ſeorſim, & aſſenſus circa veracitatem Dei ſeorſim non conueniant in vllo obiecto formali etiam partiali, cum obiectum vnius ſit ſola veracitas Dei, & obiectum alterius ſit ſola reuelatio Dei, adhuc vterque aſſenſus elici poteſt ab eodem habitu fidei, vt ſupra diximus, quia vterque fit in ordine ad eundem finem credendi Deo myſterium reuelatum propter veracitatem & reuelationem Dei, quod ſufficit, vt vterque aſſenſus in eodem habitu infuſo poſſit coniungi.

Ex hoc ergo exemplo habitus fidei deſumitur 362
argumentum ad dicendum, hunc etiam habitum infuſum ad concluſiones practicas de honeſtate obiecti ex doctrina fidei deductas eſſe vnicum, & ſimplicem: quia licet concluſiones illæ deducantur ex præmiſſa naturali diuerſa circa circumſtantias particulares, propter quas partialiter creditur honeſtas obiecti huius in particulari; omnes tamen conueniunt in eodem obiecto formali principali partiali vltimo, nempe in diuina auctoritate; ergo ſicut idem habitus fidei extenditur ad aſſenſus omnium myſteriorum, licèt reuelationes ſint diuerſæ, quia nimirum omnes conueniunt

ueniunt in alio obiecto principali partiali, nempe in veracitate Dei; ſic etiam hic aliter habitus infuſus poterit extendi ad omnes eiuſmodi concluſiones practicas deductas ex fide, quæ licèt differant in alio obiecto formali, partiali naturali; conueniunt tamen omnes in diuina auctoritate, quæ eſt etiam obiectum formale partiale vltimum, & magis principale. Item ſicut habitus fidei elicit actus circa veracitatem ſeorſim, & reuelationem ſeorſim, quia vniuorſ illa obiecta formalia diuerſa in ordine ad eundem finem credendi, myſterium reuelatum propter vtrumque: ita à fortiori poterit hic alius habitus infuſus elicere actus diuerſos circa honeſtates diuerſas prouenientes ex circumſtantiis diuerſis, quæ tamen omnes partialiter cognoſcantur propter eandem Dei auctoritatem: omnes enim illi aſſenſus ordinantur ad eundem finem credendi, & proponendi honeſtatem ex doctrina fidei. Nec obſtat, quod hic habitus infuſus non detur, vt diximus, vt concurrat ad eas concluſiones formaliter, quatenus attingunt diuinam auctoritatem, ſub qua ratione procedunt formaliter ab habitu fidei, vnde non videtur hic habitus ordinari ad eas concluſiones quatenus conueniunt in eodem obiecto formali, ſed potius quatenus differunt ex parte alterius obiecti formalis naturalis diuerſi. Reſpondetur enim, licèt in ratione effectus, vt ita dicam, non intendat hic habitus conuenientiam illam in eodem obiecto formali, nec ordinetur ad illam formaliter producendam: intendere tamē illam in ratione finis: datur enim hic habitus infuſus, vt diximus, ad ſupplendum defectum fidei in ordine ad eas concluſiones practicas deducendas, & vt poſſint illæ omnes ex doctrina fidei adiunctis aliis principiis elici cum proportione ad actus voluntatis ſupernaturales, & meritorios, qui oriantur ex fidei doctrina: quare cum hic habitus ex natura ſua ſubordinetur fidei, & eam adiuuet ad ſuam doctrinam vlterius protrahendā per varias concluſiones practicas, conſequens eſt, vt ordinetur ad eum finem, vt fiant concluſiones variæ ex doctrina fidei fundatæ in eadem auctoritate Dei. Cùm ergo omnes illæ honeſtates diuerſæ attingantur in ordine ad hunc eundem finem promouendi vlterius fidei doctrinam; hæc vnitas finis ſufficiet, vt illæ variæ concluſiones poſſent procedere ab eodem habitu infuſo, ſicut ab eodem habitu fidei fiunt aſſenſus circa veracitatem, & circa reuelationem Dei ſeorſim, quia ordinantur ad eumdem finem credendi Deo.

363 *Reſpondetur ad argumēta cõtraria ſententiæ.*

Vnde iam ad fundamenta contrariæ ſententiæ facilè reſponderi poteſt. Ad primum negamus conſequentiam à prudētia acquiſita ad infuſam, propter maiorem ſphæram habituum infuſorum quàm acquiſitorum. Ad ſecundum ab exemplo habituum infuſorum virtutum voluntatis, negamus etiam conſequentiam, eſt enim differentia quoad hoc inter voluntatem, & intellectum. Nā virtutes infuſæ voluntatis ſingulæ attingunt honeſtatem ſolam ſui obiecti formalis, nec conueniunt in eodem obiecto formali partiali. Nam licèt intellectus proponat honeſtatem virtutis cognitam ex diuino teſtimonio, & attingat ipſum diuinum teſtimonium, vt obiectum formale partiale: voluntas tamen non attingit per ſuum actum diuinum teſtimonium, ſed ſolam honeſtatem virtutis propoſitam, non enim quærit motiuum veritatis, ſed bonitatis. Actus autem virtutis non fit bonus à diuino teſtimonio, ſed à propria honeſtate, quæ intellectui conſtat ex teſtimonio Dei. Voluntas verò ſolum attingit intrinſecè bonitatem, quæ ad ipſam ſpectat, non probationem illius, de qua ipſa non curat, ſed intellectus. Cùm ergo virtutes voluntatis ſint adæquatè diuerſæ penes ſuum obiectum formale, non mirum, quod exigantur habitus diuerſi infuſi pro ſingulis, qui tamen non exiguntur in intellectu, in quo actus maiorem habent vnitatem & conuenientiam in obiecto formali, ſaltem partiali, diuinæ auctoritatis. Quod omnes fateri debent, cùm eadem fides in intellectu ſufficiat ad proponendum obiectum ſpei, & charitatis, quæ tamē in voluntate exigunt habitus diuerſos, quia habent obiecta diuerſa, prout attinguntur à voluntate, quæ tamen idem habitus fidei in intellectu attingit ſub eodem motiuo formali diuinæ auctoritatis.

Hinc obiter inferre poſſumus id, quod ſupra petebatur: an hic habitus infuſus ad Concluſiones Theologicas practicas maneat in hæretico, vel in peccatore. Dicimus enim in primis non manere in hæretico; quia cùm hic habitus ſubordinetur fidei, nec poſſit operari, niſi concurrente fide cum illo, vt ſæpe diximus; ablata fide, inutilis eſſet, & otioſus, quare auferetur, ſicut & de habitu etiam piæ affectionis, & de habitu infuſo ad iudiciū credibilitatis dicemus inferius ſuo loco. 364 *An habitus infuſus ad cõcluſiones Theologicas practicas, maneat in hæretico?*

In peccatore autem catholico manet habitus piæ affectionis, & habitus prudentiæ infuſæ ad iudicium euidens credibilitatis, ſicut manet habitus fidei, ad cuius actus illi etiam habitus neceſſarij ſunt. De illo autem alio habitu infuſo, qui proponit cum fide honeſtatem particularem aliarum virtutum moralium, dubitari poteſt, quia videtur ex vna parte debere manere in peccatore Catholico, in quo manet fides, cui hic habitus ſubordinatur, & ſubalternatur deducens cōcluſiones ex fide, & ſine quo fides ſola non poteſt deducere ſuas cōcluſiones per aſſenſus vndequaque ſupernaturales, vt diximus. Ex alio autem capite videtur non debere manere; quia iuxta communem ſententiam non manent virtutes morales infuſæ, quæ pertinent ad voluntatem, quarum obiecta deberent proponi per hunc habitum: nō eſt ergo, cur maneat habitus ille in intellectu ſine habitibus ſibi correſpondentibus in voluntate. Nec obſtat, quod maneat fides, cui hic habitus ſubordinatur: quia illæ etiam aliæ virtutes morales infuſæ voluntatis ſubordinantur ſuo modo fidei, quæ non ſolum charitati, ſed illis etiam virtutibus ſua obiecta proponit; & tamen manente fide ob peculiarem rationem (de qua infrà agendo de fide informi) non manent charitas, neque etiam aliæ virtutes morales iuxta communem ſententiam, quia in illis non procedit ratio, quæ facit, quod perſeueret fides. Ego itaque credo, hoc totum pendere ex illa alia quæſtione, an habitus infuſi virtutum moralium maneant in peccatore, an verò deſtituantur omnes ſimul cum charitate. Si enim illæ aliæ virtutes manent, idē dicendum erit de habitu hoc infuſo, qui ſimul cum fide proponit eis honeſtatem ſuorum obiectorum. Si verò illæ aliæ virtutes infuſæ in voluntate non maneant, verius videtur, quod nec hic habitus maneat in intellectu propter rationem ſecundo loco adductas, quæ maiorem vim habere videntur. An verò illæ aliæ virtutes morales manent, pertinet ad 1. 2. *in tract. de virtutib.* Nunc ſolum aduerto, in hæretico, licèt den-

An in Catholico peccatore? 365

tur concluſiones aliquæ ſimiles Theologicis nō eſſe propriè Theologicas, nec procedere ab hoc habitu infuſo, ſed ab acquiſito, quia non procedunt ex præmiſſis reuelatis per veram fidem infuſam creditis, ſed creditis per fidem naturalem imperfectam, & acquiſitam. In peccatore autem Catholico, ſi quas habet concluſiones ſupernaturales ex vera fide deductas, & deſeruiētes ad actus ſupernaturales aliarum virtutum illæ procedunt ex auxilio actuali ſupplente vicem huius habitus infuſi. Si enim virtutes morales infuſæ in illo non manent, & tamen datur auxilium actuale ſupplens earum defectum ad eiuſmodi actus ſupernaturales miſericordiæ, temperantiæ, & alios; ſic etiam dabitur auxilium in intellectu ſupplens vicem habitus prudentiæ infuſæ, cùm eadem ſit ratio quod ad hoc ſupplendi defectum habitus infuſi intellectualis, & defectum habituum infu-

Aduertendum. ſorum voluntatis. Aduerto tamen, nos in his, quæ diximus, & dicturi ſumus §. *ſequenti*, agere ſolùm de prudentia infuſa in ordine ad iudicium practicum, quod habet per modum concluſionis. An verò habeat aliquando aliud iudicium immediatum, & an ſit ab eodem habitu, dicemus *infrà diſp.* 11. *ſect.* 1.

§. VIII.

Infertur ex dictis diſtinctio prudentiæ infuſæ à fide; vbi etiam quomodo diſtinguatur prophetia à fide.

366 *Prudētia infuſa diſtinguitur à fide tanquam includens ab incluſo.*

Ex ſupradictis facilè iam explicabitur diſtinctio prudentiæ infuſæ à Theologia, & à fide. Nā à fide diſtinguitur tanquā includēs ab incluſo; cū actus prudentiæ infuſæ procedat ex reuelatis, quibus in ipſomet aſſenſu prudentiæ infuſæ aſſentitur fides, & ideò principium adæquatum illius aſſenſus conſtat ex habitu fidei, & alio habitu infuſo dato ad ſupplendum defectum fidei in ordine ad obiectum adæquatum illius actus, vt ſupra explicatum eſt.

Prudentia infuſa vt diſtinguatur à Theologia.

Si verò prudentia infuſa comparetur cum Theologia, habent ſe tanquam excedens, & exceſſum. Multos enim actus habet Theologia, quæ non pertinent ad prudentiam infuſam: multos etiam habet prudentia infuſa, qui non pertinent ad Theologiam propriè dictam: denique aliqui ſunt actus, qui pertinent ad vtramque, & quoad illos non diſtinguitur prudentia infuſa à Theologia. Prima pars probatur ex dictis: quia veritates ſpeculatiuæ deductæ ex fide, quæ non ſpectant ad piam, & rectam operationem, non pertinent ad prudentiam infuſam, quæ ſolùm operatur. quando aſſenſu ſupernaturali deducto ex fide proponitur voluntati practicè obiectum honeſtè amplectendum, vel fugiendum, & tamen illi aſſenſus pertinent ad Theologiam, cùm deducantur ex principiis reuelatis: ergo plures actus pertinent ad Theologiam, qui non pertinent ad prudentiam infuſam.

367 Secunda etiam pars, quod plures actus pertineant ad prudentiam infuſam, qui non pertinent ad Theologiam propriè dictam, probari poteſt: quia nomine Theologiæ intelligimus diſciplinā illam, & ſcientiam, quæ tradit, & probat concluſiones ex obiectis reuelatis, quæ licet non ſit ſcientia in omni rigore, eo quod non habeat euidentiam de ſuis obiectis, cùm probet illa ex vna ſaltem præmiſſa reuelata, & obſcura: imitatur tamen alias ſcientias, quoad modum probandi concluſiones, & quoad cæteras conditiones: quare ſicut aliæ ſcientiæ non ſunt de indiuiduis, ſed de rationibus vniuerſalibus, nam Philoſophia non tractat, an Petrus ſit riſibilis, ſed an homo ſit riſibilis: ſic Theologia non deſcendit ad caſus particulares in indiuiduo circa materias morales, ſed tradit regulas vniuerſales deductas ex principiis fidei. Prudentiæ verò munus eſt conſiderare in indiuiduo, an hîc, & nunc, in his circumſtantiis obiectum ſit honeſtum iuxta regulas vniuerſales deductas ex doctrina fidei, & hi ſunt, vt plurimum actus prudentiæ infuſæ; qui tamen non pertinent ad Theologiam propriè dictam, vt indicat etiam Leſſius *dicto lib.* 1. *de prudentia cap.* 1. *dub.* 2. *num.* 16. dixi *ad Theologiam propriè dictam*, nempe prout hoc nomen applicatum eſt cuidam peculiari diſciplinæ, quæ in ſcholis à Theologis ſcholaſticis vel moralibus tradi ſolet. Si verò *Theologia* nomen in latiori ſignificatione vſurpetur; poteſt comprehendere quaſlibet concluſiones, quæ ex duplici, vel altera præmiſſa reuelata inferri poſſunt, & aliquando nomen illud ita à Theologis vſurpatur, & in ea ſignificatione omnes illæ concluſiones practicæ etiam circa caſus indiuiduales pertinebunt ad Theologiam,

Denique tertia pars aſſertionis noſtræ, nempe quod aliqui ſint aſſenſus pertinentes ad Theologiam, & ad prudentiam infuſam, & quoad illos non diſtinguatur prudentia infuſa à Theologia, probari poteſt; quia licèt communiter actus voluntatis honeſti, & meritorij verſentur circa opera ſingularia, & in indiuiduo: non tamen repugnat aliquos eiuſmodi actus meritorios fieri circa rationes vniuerſales, & earum honeſtatem, qualis à Theologia ex principiis reuelatis proponitur. Quando enim Theologia proponit honeſtatem, atque excellentiam operum miſericordiæ erga proximos ex fidei doctrina probatam, hic aſſenſus ad Theologiam propriè ſpectat, cum ex principiis reuelatis probari poſſit, & voluntas ex illo aſſenſu vniuerſali moueri poteſt, vt afficiatur erga miſericordiam, vel eleemoſynam à Theologo, vel concionatore adeò commendatam, & ex doctrina fidei probatam, & concipiat deſiderium applicandi ſe ſeriò ad eiuſmodi opera, quando occurrat occaſio; qui actus pius eſt, & meritorius, & ſic de aliis ſimilibus; & tamen elicietur ab illo habitu infuſo, qui datur ad concurrendum cum fide in ordine ad Cōcluſiones Theologicas, quæ proponunt proximè obiectum honeſtum ſufficienter ad excitandum affectum pium & meritorium. Quod ſi quis nolit, eum actum eſſe dicendum prudentiæ, quia non verſatur circa circumſtantias particulares, erit quæſtio de nomine: in re tamen procedet ab illo habitu infuſo, cuius munus vniuerſale eſt concurrere cum fide, & adiuuare illam in ordine ad concluſiones practicas deſeruientes proximè ad actus voluntatis meritorios, atque adeò habitus ille, quoad eos actus nō diſtinguetur à Theologia, quatenus ad Theologiam etiam pertinet illa concluſio: nam Theologia, vt diximus, non eſt ſimplex habitus, ſed complectitur & habitus acquiſitos, qui ſoli cum fide concurrunt ad plures concluſiones, & habitum etiam illum infuſum, qui cum eadem fide concurrit ad alias. Sed reuera prudentia iuxta definitionem Auguſtini

lib. 1.

lib. 1. de lib. arb. cap. 13. *Eſt rerum appetendarum, & fugiendarum ſcientia*, & lib. 83. quæſtionum, quæſt. 30. dixit, *eſſe rerum bonarum & malarum, & neutrarum ſcientiam*. Vbi non limitatur prudentia ad ſola obiecta indiuidualia, & ſingularia, ſed extenditur ad omnem cognitionem dirigentem rectam operationem, & communiter dicitur prudenter feciſſe, qui decreuit ad eleemoſynas, vel miſericordiæ opera ſe applicare, etiam antequam occaſio occurreret aliquid in particulari operandi. Pertinet ergo actus ille & ad prudentiam infuſam, atque etiam ad Theologiam.

369 Reſtat dicere de diſtinctione Prophetiæ à fide: de quo, & de iis, quæ ad prophetiam pertinent, latè Suarez *in præſenti diſp. 8. ſect. 3. & ſequentibus* qui *dicta ſect. 3. num.* 10. dicit, obiectum formale prophetiæ eſſe auctoritatem Dei aliquid Prophetæ reuelantis, & *ſect. 4. num.* 1. actus prophetiæ eſſe cognitionem ſupernaturalem fundatam in diuina reuelatione, à qua procedit prædictio, qua propheta manifeſtat alijs rem ſibi à Deo reuelatam; & *ſect. 5. num.* 3. dicit, hanc cognitionem, quam Prophetæ habent de rebus non eſſe ſemper euidentem, ſed frequenter obſcuram, atque adeo non diſtingui eſſentialiter, ſed ſolum accidentaliter à cognitione fidei, quatenus ſcilicet peculiari modo fit reuelatio prophetæ ad aliorum vtilitatem: aliquando tamen credibile eſſe, quod cognitio euidens Prophetis communicetur, quod probat *num.* 5. & 6. & denique *ſect. 6. num.* 4. concludit, principium ſupernaturale requiſitum in Propheta ad eliciendum ſuum actum, ex parte non diſtingui ab habitu fidei, qui ſicut ad alios aſſenſus obiectorum propter Dei reuelationem, ſic etiam concurrere poteſt ad aſſenſum, quo Propheta credit rem illam propter reuelationem ineuidentem ſibi factam: licet quoad alios actus, quos Propheta habet peculiares audiendi Deum, requiritur aliud principium diuerſum, quod non permanet in Propheta habitualiter, ſed datur occurrente occaſione.

Prophetia vt diſtinguatur à fide.

370 P. Hurtado de prophetia agit *diſp.* 28. Et §. 5. ſupponit, Prophetam (loquendo de prophetia propria, & perfecta) cognoſcere euidenter ſigna, quibus Deus ei loquitur, & ſignificatum illorum ſignorum, quod etiam ſupponit §. 11. An verò habitus fidei ſufficiat ex parte principij ad actus Prophetæ, ſatis obſcurè loquitur: nam §. octauo, dicit, cognitionem Propheticam ſolum differre à noſtro aſſenſu fidei: quatenus nos habemus pro obiecto formali non ſolùm ſigna, quibus Deus loquutus fuit cum propheta, ſed etiam ipſum aſſenſum Prophetæ, per quem dicit compleri reuelationem formalem Dei: at verò aſſenſus Prophetæ non habet ſe ipſum pro obiecto formali, ſed ſola ſigna, quibus Deus ei loquitur, quæ ſigna dicit non eſſe reuelationem formalem, ſed ſolum inſtrumentalem. Quod diſcrimen dicit, ſufficere ad diſtinguendum actum Prophetæ à noſtro aſſenſu ſpecie quaſi Phyſica, non tamen morali, atque ideo non ſpectare ad diuerſos habitus, niſi ex modo tendendi clarè & obſcurè. Poſtea tamen *ſection. tertia*, §. 18. loquitur de qualitate illa, qua efficienter producitur cognitio clara reuelationis diuinæ exiſtentis, & ex auctoritate diuina deprehenditur veritas eiuſdem reuelationis, §. 24. concludit, eos actus prophetæ fieri de facto per auxilium extrinſecum Dei, & non per habitum: quare ſupponit habitum fidei non ſufficere ex parte principij ad eiuſmodi actus, qui tamen connaturaliter exigerent aliquem habitum infuſum, à quo procederent, vt ipſe fatetur §. 23. Quare magis credo, ipſum non putare, quod hi actus poſſint procedere ab habitu fidei; quia quamuis ex parte obiecti formalis non eſſet repugnantia, repugnat tamen ex parte charitatis, quam habet hic actus, & quam non habet actus fidei, & ideo fortaſſe §. 8. addidit verba illa, *niſi ex modo tendendi clarè & obſcurè*.

371 Ex dictis tamen claritatis gratia, diſtinguendum exiſtimo de Prophetia, quæ poteſt latiùs accipi pro prædictione futurorum, prout fundata in reuelatione Dei late ſumpta, vel poteſt accipi ſtrictè pro prædictione fundata in reuelatione ſtrictè ſumpta. Diximus enim ſupra, aliquando reuelationem ſumi latè, prout comprehendit etiam ſcientiam alicui à Deo infuſam; aliquando vero ſumi ſtricte, prout conuertitur cum loquutione Dei manifeſtantis, & teſtificantis aliquid. Nam Deus infundendo ſcientiam alicui, non loquitur propriè, nec teſtatur illa obiecta: ſufficeret autem ſcientia illa, vt qui eam accipit, poſſet ex vi illius prædicere futura, vel occulta, atque adeo in aliquo ſenſu vocaretur Propheta. Communiter tamen hoc nomen à Theologis applicatur iis, qui ex reuelatione ſibi peculiariter facta Dei teſtificantis, & reuelantis aliquid, illud prædicit, ita enim loquitur S. Thom. *infra quæſt.* 171. *art.* 6. dum ait, *Prophetia eſt quædam cognitio intellectui Prophetæ impreſſa ex reuelatione diuina per modum cuiuſdam doctrinæ*. Vbi nomine *doctrinæ* ſatis exprimitur loquutio, & teſtificatio Dei; nemo enim docet, niſi voce, vel ſcripto, aut aliter loquens. Vnde prædictionem Prophetæ certam eſſe, quia fundatur in auctoritate Dei tradunt communiter Theologi, vt probat Suarez *loco ſupra citato ſect.* 3. *num.* 10. & colligitur ex ſcriptura paſſim dicente, Deum loqui per Prophetas, & in Prophetis, qui ideò frequenter præmittebant verba illa, *Hæc dicit Dominus, Verbum Domini, quod factum eſt ad me: factum eſt verbum Domini*; & ſimilia.

Prophetia latè & ſtrictè accipitur.

372 Quo ſuppoſito, ſi ſermo eſſet de prophetia latè ſumpta fundata in ſcientia infuſa abſque teſtificatione Dei, conſtat clarè, illam diſtingui à fide, quæ fundatur in auctoritate Dei reuelantis; & teſtificantis: illa autem non fundaretur in teſtificatione Dei, ſed in ſcientia infuſa de tali obiecto: imò licèt habens illam ſcientiam reflexè illam cognoſcens, ex illa, & ex eius ſupernaturalitate, & infallibilitate inferret per diſcurſum veritatem rei manifeſtatæ per talem ſcientiam; hic aſſenſus non eſſet actus fidei, quia non haberet pro obiecto formali teſtimonium Dei, ſed infallibilitatem ſcientiæ infuſæ, & eius ſupernaturalitatem, vt benè notauit Hurtado *dicta diſp.* 28. §. 12.

Sententia Authoris.

373 Loquendo verò de prophetia ſtrictè ſumpta, quæ ſupponit reuelationem Dei loquentis Prophetæ, & teſtificantis tale obiectum, videndum, eſt, qui actus in Propheta reperiantur. Nam in primis habet actum, quo videt, ac cognoſcit ſigna, quibus ei Deus loquitur; deinde actum, quo iudicat illam eſſe loquutionem Dei: deinque actum, quo propter diuinam auctoritatem credit obiectum, quod Deus illi dicit: nam de

actione externa, qua prædicit rem illam aliis non eſt magna difficultas, cùm illa in ſua entitate ſit naturalis, & poſſit imperari à voluntate bona, vel etiam mala, ſicut conſecratio Eucharistiæ, vel aliæ actiones etiam ſacræ, de primo ergo actu, quo percipit ſigna quibus Deus ei loquitur, diſtinguendum videtur: ſi enim per illum actum non ſolùm percipit ſigna, ſed euidenter iudicat illa ſigna eſſe à Deo, videtur eſſe ſupernaturalis; nam ſicut actus obſcurus, quo de facto iudicamus, Deum reuelare myſteria fidei, eſt ſupernaturalis, & procedit à fide, ſic de illo iudicio dicendum videtur, cùm in eo etiam fundetur aſſenſus rei reuelatæ. Quare ad illum actum requiritur principium ſupernaturale ex parte potẽtiæ, quod quidẽ diſtingui videtur ab habitu fidei, qui, vt poſtea videbimus, eſt obſcurus ſaltẽ reſpectu rei reuelatę, propter ineuidentiã reuelationis Propheta autem habens euidentiam de loqoutione Dei, haberet etiam euidentiam rei reuelatæ ſaltem in atteſtante, quę non poteſt eſſe ab habitu fidei, quia eſt vera euidentia, vt videbimus *diſp. ſequenti.*

374 Si verò Propheta percipiat quidem ſigna illa, quibus Deus loquitur, non tamen cognoſcat euidenter, eſſe loquutionem Dei; loquendo de illo primo actu, quo percipit ſigna, & non de ſecundo actu, quo poſtea iudicat, & credit, Deum loqui per illa ſigna, non video ſufficiẽs fundamentum, aut neceſſitatem, vt ille actus ſit ſupernaturalis in ſubſtantia, & quod non ſufficiat, ſi ſit ſupernaturalis ſaltem quoad modum. Quia in primis de facto in nobis, licèt aſſenſus, quo credimus, Deum reuelare myſteria fidei, ſit ſupernaturalis; cognitio tamen præcedẽs, qua percipimus reuelationem, Dei mediatam, quæ fit nobis per Eccleſiam, vel Scripturam, vel etiam per Prophetam prædicantem & proponentem, non videtur ſupernaturalis quoad ſubſtantiam: imò in reuelatione etiam immediata, cognitio, qua per viſum Rex Baltaſſar percipiebat reuelationem Dei ſcriptam in pariete, & cognitio etiam, quæ in eius intellectu fiebat de tali ſcriptura, non videtur, quod fuerit ſupernaturalis quo ad ſubſtantiam, ſed naturalis ex ſpeciebus talis obiecti ſenſibilis. Item cognitio, qua Moyſes viſu percipiebat rubi ardorem ſine combuſtione, & intellectio illi correſpondens, non videtur ſupernaturalis quo ad ſubſtantiam. Quod idem eſt, quando Deus per Angelos loquitur, & reuelat alicui; nam auditio, qua B. Virgo, vel Zacharias percipiebant voces formatas ab Angelo Gabriele, & intellectio illi ſenſationi correſpondens, non apparet, cur debuerit eſſe ſupernaturalis quoad ſubſtantiam. Vnde licèt, Deus immediatè loqueretur ſine ſigno ſenſibili externo per repręſentationem imaginum, aut vocum in phantaſia, idem dicendum videtur; cùm Angelus etiam poſſit, & Dæmon formare in phantaſia tales imagines per applicationem ſpecierum, & illa obiecta ſenſibilia ſint, & perceptibilia à ſenſu interno. Denique licèt Deus loqueretur immediatè in intellectu abſque interuentu phantaſiæ, non apparet, cur eiuſmodi loquutio petat ſupernaturalitatem quoad ſubſtantiam, cùm Deus etiam, vt Auctor naturæ poſſet loqui Angelis, & animabus ſeparatis, eiſque aliquid præcipere; quæ loquutio in eo ſtatu puræ naturæ non eſſet ſupernaturalis: ergo licèt Deus animæ coniunctæ corpori eodem modo loquatur, poterit ea loquutio eſſe ſolùm ſupernaturalis, quoad modum, quatenus in eo ſtatu non debetur animæ vnitæ, corpori, quare ad eam loquutionem præcisè percipiendam, non apparet neceſſitas principij ſupernaturalis, ſed concurſus Dei cum potentia naturali ad percipiendam eam loquutionem, qui fortaſsè concurſus in iis circumſtantiis non deberetur.

Doctores ergo ſupponentes actum Prophetiæ eſſe ſupernaturalem quo ad ſubſtantiam, & exigi principium ſupernaturale, videntur potiſſimum loqui de actu, quo Propheta non ſolùm percipit voces, ſeu ſigna, quibus Deus loquitur, ſed percipit, & cognoſcit, Deum per illa ſigna loqui, qui eſt potiſſimus Prophetæ actus: ideò enim ſupponunt cognitionem Propheticam debere eſſe certam de Deo reuelante, vt probat Suarez *ſect. 4 num. 4.* quia alioquin non poſſet propheta certo credere, vel prædicere obiectum reuelatum, niſi certò crederet, Deum eſſe reuelantem loquunt[illegible] go d[illegible] actu iudicij, quo ex euidenti credibilitate ſignorum ſibi à Deo propoſitorum iudicat certo, & infallibiliter [illegible] cum ſibi loqui: ex quo aſſenſu poſtea credit certò rem reuelatam. Verumque tamen abſque euidentia: ſicut & B. Virgo ex loquutione Angeli, cuius voces percipiebat, habuit euidentem credibilitatem, quod illa eſſet reuelatio Dei: non tamen habuit euidentiam de hoc: alioquin non ita metuiſſet, nec commendata fuiſſet eius fides ab Eliſabetha dicente, *beata quæ credidiſti.* nam euidentia cogeret ad credendam reuelationem, & rem reuelatam, & beati ſunt illi, qui non viderunt, & crediderunt. 375

Hoc ergo ſuppoſito conſequens videtur, quod iudicium illud Prophetæ, quo iudicat, Deum ſibi loqui, & quo propter loquutionem Dei credit rem reuelatam, eſſe ſupernaturale in ſubſtantia, ſicut in nobis etiam eſt, quando credimus propter reuelationem mediatè ad nos perductam; atque adeo exigere principium aliquod ſupernaturale ex parte potentiæ. Hoc autem principium, quando iudiciũ illud nõ eſt euidens, non videtur diſtinctum ab habitu fidei, quem habemus, vt conceſſit bene Suarez *ſect. 6. num. 4.* quia cùm habitus fidei extendatur ad credendam omnem reuelationem obſcuram, atque etiam ad priuatam, multò magis extendetur ad eam credendam, quæ fit ipſi Prophetæ, quæ magis participat de reuelatione non priuata, cum fiat in vtilitatem aliorum. 376 *Iudicium Prophetæ eſt ſupernaturale in ſubſtantia.*

Solùm poſſet eſſe difficultas, quia ſi non ponitur in Propheta aliud principium ſupernaturale ad ſuos actus præter habitum fidei, non videtur verum quod indicat S. Thom. *quæſt.* 171. *art.* 2. & ſequuntur alij plures, quod Prophetiæ donum non datur communiter per modum habitus, & permanenter, ſed ſolum tranſeunter: quare ſupponere videtur, eſſe qualitatem aliquam ſupplentem loco habitus infuſi, quæ detur occurrente occaſione, & poſtea auferatur: quare Hurtado *dicta diſp.* 28. §. 24. dicit, prophetiam fieri per auxilium extrinſecum Dei ſupplentem defectum habitus. Reſpondeo tamen, prophetiæ donum non eſſe permanens, quia vltra habitum ad cognitionem propheticam requiruntur ſpecies, quę non ſemper dantur, ſed quando Deus loquitur, & ideo non eſt in poteſtate Prophetæ prophetare quoties voluerit, vt dixit Suarez *ſect. 6. num. 9.* ſicut nos, licet habeamus habitum fidei, non poſſumus credere, niſi vel à Deo immediatè, vel ab aliis proponantur obiecta credenda: & ſicut habens 377 *Prophetiæ donum cur non ſit permanens.*

bens aures expeditas non poteſt audire, niſi alij loquantur.

378 Vnde obiter infertur, licèt in Propheta inevidenter cognoſcente Deum ſibi loqui, præcedat iudicium evidens credibilitatis & pia affectio voluntatis ad credendum Deum loqui, & verum eſſe, quod loquitur, ad hos etiam actus ſufficere prudentiam infuſam, quæ in nobis elicit iudicium credibilitatis & habitum etiam piæ affectionis communem; quia nos etiam habemus iudicium illud evidens, quare ratione evidentiæ non requiritur in Propheta alius habitus ad iudicium illud; & habitus noſter piæ affectionis voluntatem elicit imperantem aſſenſum obſcurum circa divinam revelationem, prout imperat etiam ſibi Propheta in prædicto caſu.

Inferturm.

DISPVTATIO II.

De obſcuritate fidei, & de eius compoſſibilitate cum euidentia.

SECTIO I. *Vtrùm revelatio clara poſſit eſſe obiectum formale fidei.*

II. *Vtrum fides poſſit eſſe de obiecto aliunde clarè cognito.*

III. *An idem aſſenſus fidei poſſit tendere circa obiectum revelatum per aliud medium ſcientificum vel probabile.*

HOc etiam pertinet ad obiectum formale fidei explicandum, non quidem quoad entitatem obiecti ipſius, ſed quoad conditionem requiſitam, vt poſſit intellectum movere ad aſſenſum fidei: Oportebit autem priùs videre de obſcuritate requiſita ex parte revelationis: poſtea de obſcuritate requiſita in ipſo obiecto materiali; an ſcilicet debeat vndequaque eſſe obſcurum, ita vt aliunde etiam debeat non eſſe evidenter notum.

SECTIO I.

Vtrùm revelatio clara poſſit eſſe obiectum formale fidei.

1 REvelationem claram appello eam, quam evidenter cognoſcimus eſſe revelationem Dei: ſuppono autem fieri poſſe quod ſciam evidenter aliquam eſſe revelationem Dei abſque eo quod videam Deum clarè in ſe ipſo, vt dixi *ſup. ſect.* 7. quod adverſus Bañes *in præſenti art.* 5. *circa finem & infra quæſt.* 5. *art.* 1. *poſt. vltimam concluſionem*, qui id negavit, docet communis ſententia, Caiet. *in præſenti art.* 4. *& infra quæſt.* 171. *artic.* 5. Dur. *in* 3. *diſtinct.* 23 *quæſt.* 9. Carthuſ. & Baſſolis *quæſt.* 1. *prologi*, Aragon *infra quæſt.* 5. *art.* 1. Alphonſus Mendoza *in quodlib. quæſt.* 3. *ſcholaſt.* videatur Suarez *tom.* 1. *in* 3. *par. diſp.* 2. *ſect.* 2. *§. ſed occurrit, & in præſenti diſput.* 3. *ſect.* 8. Vbi affert plures alios, Vaſq. 2. *tom. in primam par. diſp.* 155 *num.* 6. *&* 7. Valentia *in præſenti diſp.* 1. *quæſt.* 5. *puncto* 1. Salas 1. *tom. in* 1. 2. *tract.* 2. *diſput.* 6. *ſect.* 7. Et probatur facilè, quia poteſt Angelus, v.g. cognoſcere ſupernaturaliter entitatem, & quidditatem actus fidei, ergo poteſt cognoſcere evidenter ſupernaturalitatem actus fidei, ergo poteſt cognoſcere evidenter, quod habet pro obiecto veram revelationem Dei, & per conſequens evidenter ſcire exiſtentiam revelationis; nam ſicut viribus naturæ cognoſcit Angelus entitatem lapidis, v.g. ordinem, quem lapis habet ad Deum; ita ex elevatione poterit intueri entitatem actus ſupernaturalis, & habitudinem intrinſecam, quã ille actus habet ad Deum vere revelantem. Item poteſt Deus producere aliquam qualitatem, vel actionem, ſiue vitalem, ſiue non vitalem, in mente Angeli, quæ per ſuam entitatem ſit vox, & loquutio Dei, (vt diximus in ſuperioribus;) quare qui cognoſceret quidditatiue illam qualitatem, vel actionem, cognoſceret clarè illam eſſe loquutionem, & revelationem Dei, abſque eo quod videret ipſum Deum.

Revelatio clara quid ſit.

Dices: vnus Angelus non poteſt cognoſcere clarè loquutionem alterius, quin eo ipſo videat voluntatem Angeli volentis manifeſtare ſuum conceptum, ergo nec poteſt cognoſcere clarè loquutionem Dei, quin videat voluntatem, qua Deus vult manifeſtare ſuum conceptum; & per conſequens quin videat ſubſtantiam Dei, quæ diſtinguitur ab eius voluntate. 2

Reſpondeo, negando conſequentiam. Ratio diſcriminis eſt, quod loquutio, & vox Angeli eſt formaliter actus voluntatis ordinantis obiectum ad alium Angelum, vt explicui *in tract. de Angelis* nec poteſt formare ad extra aliquam vocem, qua loquatur cum aliis Angelis, quare cum vox Angeli loquentis debeat percipi ab audiẽte, debet videri eius volitio. At verò Deus poteſt formare vocẽ extra ſe, qua loquatur, & quæ exprimat eius mentẽ, quare poteſt loquutio videri, quin videatur volitio Dei; licet ex viſione loquutionis cognoſcatur abſtractiuè talis voluntas increata Dei.

Angeli loquutio & vox quid ſit.

Dices primò, ipſe actus fidei eſt cognitio obſcura revelationis Dei, ergo licet evidenter, & intuitiuè cognoſcatur ipſe actus fidei, non poteſt manifeſtare evidenter revelationem Dei, cuius ipſe eſt eſſentialiter cognitio, & manifeſtatio obſcura. Reſpondeo, actum fidei eſſe obſcurum in genere cauſæ formalis, eſſe verò clarum in ratione medij cogniti: hoc eſt, ipſum actum fidei per ſuam naturam eſſe talem, vt ſubiecto, ſeu intellectui, cui inhæret non tribuat alium effectum formalem, niſi obſcurè intelligentis: cum hoc tamen ſtat, quod per ſuam entitatem ſupernaturalem exigat eſſentialiter non produci, niſi quando præcedit vera revelatio Dei: quare, qui intuetur eius entitatem, videt hunc ordinem eſſentialem, & ideo tanquam in medio cognito poteſt evidenter cognoſcere, dari revelationem Dei. Sicut etiam noſtra cognitio naturalis de Deo per media probabilia obſcurè nobis manifeſtat in genere cauſæ formalis exiſtentiam Dei. Angelus tamen perfectè comprehendens illum meũ actũ, & ordinem quem habet ad Deum, vt ad ſuam eſſentiam naturalem, evidenter cognoſceret in eo actu, tanquam in medio cognito Deum exiſtere, qui eſt cauſa illius actus. 3

Dices ſecundò, ſi revelatio Dei vt talis cognoſceretur evidenter, & quidditatiuè, ſequeretur, quod cognoſceretur quidditatiuè, etiam Deus revelans 4

uelans: Conſequens autem eſt abſurdum; ſuppono enim per cognitionem abſtractiuam non poſſe Deum quidditatiuè cognoſci. Reſpondetur negando ſequelam: cognoſceretur quidem euidenter Deus, & Deus exiſtens, cùm non poſſit loqui, niſi exiſtat; non tamen cognoſceretur quidditatiuè: quia cognitio quidditatiua non eſt quæcumque cognitio euidens, ſed quæ habetur immediatè per ſpeciem ipſius obiecti directam, vel per ipſum obiectum concurrens immediatè abſque vlla ſpecie, vel certè quando cognoſcitur obiectum in communi, vel in alio obiecto, in quo eminenter, vel æquiualenter adæquatè continetur. Cognitio autem cauſæ per effectum, licèt ſit euidens, non eſt tamen cognitio quidditatiua cauſæ: ſic enim Angelus cognoſcit in creaturis euidenter ordinem ad Deum, quem etiam Deum cognoſcit euidenter, non tamen quidditatiuè, ſed imperfectiori cognitione, quia non continetur Deus in creatura. Sic etiam, qui audit vocem Petri, licèt ſciat euidenter illam eſſe vocem Petri, & per conſequens ſciat euidenter, euidentia ſaltem phyſica, Petrum exiſtere, & adeſſe; non tamen cognoſcit quidditatiuè Petrùm, quia Petrus non continetur in ſua voce: quod totum ſuppono ex tractatu de Deo, vbi latiùs explicui differentiam propriam cognitionis quidditatiuæ, & quid addat ſupra cognitionem euidentem.

Deus reuelãs non cognoſcitur quidditatiuè.

5 Sed contra vrgebis tertiò, quia ſi ſolùm cognoſcitur euidenter vox, & loquutio Dei, non videtur per hoc cognoſci Deus non ſolum quidditatiuè, ſed nec etiam euidenter; nam, qui audit vocem Petri, non ideo cognoſcit euidenter, Petrum loqui, niſi ſimul videat ipſum Petrum: ergo nec qui audit vocem Dei, poterit euidenter ſcire, Deum loqui, niſi videat ipſum Deum. Reſpondetur, eſſe latum diſcrimen: nos enim quando audimus vocem, non cognoſcimus ita diſtinctè ipſam vocem, & loquutionem, vt percipiamus diſtinctè ordinem intrinſecum, quem habet ad ſuam cauſam: ideo ex voce, vel loquutione cognita non ducimur euidenter ſemper ad cognitionẽ loquentis, niſi illum videamus. At verò nos loquimur de eo, qui perfectè cognoſceret, & penetraret quidditatẽ & entitatẽ vocis & loquutionis Dei; quę cũ intrinſecè dicat ordinem ad Deum loquẽtem, & producentem illam per modum auctoris ſpecialis, non poſſet nõ cognoſcere euidẽter Deũ eſſe, qui loquitur; imò & nos ipſi aliquãdo ex eo, quod aliunde perſpectam & notam habeamus vocem Petri propter frequentem communicationem cum illo, etiamſi in loco obſcuro eius vocem audiamus, euidenter cognoſcimus, Petrum eſſe, qui loquitur, euidentia ſaltem morali, vel Phyſica etiam imperfecta: quanto magis, ſi clarè penetraremus prædicata intrinſeca, & quidditatiua ipſius loquutionis? Et certè, loquendo ſaltem de poſſibili, negari non poteſt, quod poſſit eſſe loquutio aliqua Dei, quæ per ſuam entitatem intrinſecam dicat ordinem neceſſarium, & eſſentialem ad Deum, vt loquentem per ipſam: quare licèt non omnis loquutio, aut vox Dei, hoc habeat intrinſecum, ſed ex ſua entitate indifferẽs ſit, vt producatur à Deo ex intentione manifeſtãdi ſuam mentem: id tamen ſufficeret, vt poſſet aliquando audiens cognoſcere euidenter vocem, & reuelationem Dei vt reuelationem Dei, abſque eo quod intuitiuè videret Deum.

6 Hoc ergo ſuppoſito, quæſtio eſt, an Angelus, vel homo, cui Deus reuelat aliquod obiectum per claram reuelationem, hoc eſt, quam euidenter ſcit eſſe reuelationem Dei, eliciat actum fidei circa tale obiectum reuelatum ex vi illius reuelationis. Hæc quæſtio poteſt partim eſſe de nomine, & partim de re: nam vel poteſt dubitari, an habitus fidei, quem habemus, habeat vim eliciendi aſſenſum propter reuelationem etiam claram; & hæc eſt quæſtio de re: vel poteſt etiam dubitari, an ille aſſenſus elicitus ab iſto vel alio habitu ſupernaturali dicendus eſſet actus fidei, vel ſcientiæ, & hæc eſt quæſtio de nomine; nam certum eſt illum aſſenſum eſſe propter diuinum teſtimonium, certum etiam mihi eſt, illum aſſenſum eſſe clarum, & euidentem, vt poſtea probabo: ſolùmque manet quæſtio, vtrum actus fidei dicantur omnes, quibus aſſentimur propter Dei teſtimonium, an ſolum illi, quibus aſſentimur propter reuelationem obſcuram, in quo eſt quæſtio de nomine, & parum refert, vtro modo loquaris, dum tamen conſtet de re ipſa.

Difficultas ergo prima eſt, an noſter fidei habitus alligatus ſit ad ſolos aſſenſus propter obſcurã reuelationem, an poſſit etiam verſari circa clarã. Prima ſententia affirmat, noſtrum habitum ex ſe ad vtramque poſſe extendi, quia actus noſtræ fidei eſt aſſenſus rei reuelatæ, propter diuinum teſtimonium, ergo vbicumque inueniatur hæc ratio aſſentiendi, reperitur ratio formalis noſtræ fidei, & per conſequens poterit elici aſſenſus ab eodem habitu. 7

Habitus fidei an ſit alligatus ad ſolos aſſenſus propter obſcuram reuelationẽ. Prima ſententia.

Communis tamen, & verior ſententia negat. S. Thom. *in præſenti art.* 4. *&* 6. *& quæſtione* 4. *art.* 1. & alij communiter quos refert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſp.* 3. *ſect.* 8. Probatur breuiter, quia aſſenſus genitus ex clara reuelatione, non poſſet nõ eſſe aſſenſus euidens obiecti reuelati; aſſenſus autem, ad quem ordinatur noſtra fides, eſt aſſenſus ineuidens, & obſcurus, ergo noſtra fides non poſſet elicere talem aſſenſum, ſed neceſſarius eſſet alius habitus clarus, & ſcientificus ſupernaturalis. Maior probatur, quia aſſenſus ille infertur per bonam conſequentiam ex duplici præmiſſa euidenti, ſcilicet, *quod Deus reuelat eſt verum: & Deus reuelat Incarnationem*, v.g. vtraque enim propoſitio eſt euidens vt ſuppono, loquimur enim in caſu ſaltem, quo aliquis etiam ſciat euidenter Deum non poſſe mentiri; ergo concluſio, quæ immediatè infertur ex illis eſt etiam euidens. Minor verò, ſcilicet quod actus noſtræ fidei debeat eſſe ineuidens & obſcurus, probatur ex communi conſenſu Theologorum, item ex ſcriptura, quæ noſtram fidem vbique appellat cognitionem obſcuram, ad Hebr. 11. *fides eſt argumentum non apparentium.* 1. Cor. 13. *Videmus nunc in ænigmate* 2. Petr. 1. dicitur *lucerna lucens in caliginoſo loco*: & alibi ſæpe appellatur notitia ex auditu, quia nimirum obſcurior eſt quam ex viſu Iob. 42. *auditu auris audiui te.* Pſ. 47. *Sicut audiuimus, ſic vidimus.* Ioan. 3. *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis.* ad Rom. 10. & alibi paſſim. Denique ideo ſancti Patres fidem appellare ſolent ignorantiam. Hilar. 8. de Trinitate; *Non habet veniam, ſed præmium ignorare quod credas.* Irenæus *lib.* 2. *cap.* 48. *Melius eſt nihil ſcire, & credere Deo.* Clemens *lib.* 3. *c.* 2. Auguſt. *contra epiſt. fundamenti c.* 4. *&* 12. *de Geneſi ad literam cap.* 31. & *lib.* 83. *quæſt. quæſt.* 49. *& tract.* 41. *in Ioan.* Greg. *homilia* 26. *in Euang. & alij paſſim.*

Secunda ſententia.

Confirmatur primò, quia ſi idem habitus ſufficit 8

ficit

ficit ad aſſentiendum reuelationi claræ; non eſſet cur habitus fidei deſtrueretur in Beatis: non enim pugnant cum ſtatu beatifico plures reuelationes claræ aliquorum obiectorum; ergo ad eliciendum aſſenſum circa illas poſſet manere habitus noſtræ fidei: conſequens autem eſt contra Theologos id communiter negantes, vt videbimus *infra diſp.* 17.

Nomine fidei quid intellexerint Patres.

Confirmatur ſecundò, ex loquutionibus ſanctorum Patrum, qui vniuerſaliter, & ſemper nomine *fidei* intellexerunt aſſenſum intellectualem liberum: vt conſtat ex Bernardo lib. 5. de conſideratione cap. 6. *Fides*, inquit, *eſt voluntaria quadam, & certa prælibatio nondum propalatæ veritatis.* Auguſtinus tract. 26. in Ioan. *multa* (inquit) *poteſt homo facere non volens, credere autem non poteſt; niſi volens.* & alij plures quos afferemus *infra diſp.* 10. *ſect.* 1. & 2. vbi de libertate fidei agendum eſt. Aſſenſus autem euidens non eſt liber, niſi ad ſummum in cauſa, quatenus homo ſe libere applicat ad cogitandum de motiuis, quæ cognita neceſſitantq́; ſua euidentia intellectum ad aſſenſum: quæ libertas reperiri etiam poteſt in demonſtrationibus Metaphyſicis, aut Mathematicis: ergo fatendum eſt, aſſenſum illum ea euidentia in atteſtante ortum non comprehendi à Patribus nomine *fidei*. Quod Theologi etiam omnes confirmant, dum in fide libertatem, & obſcuritatem exigunt contra Holcoth *in* 1. *quæſt.* 1. dicentem aſſenſum ſolùm articulorum ſine voluntate faciendi, quod fides docet, non eſſe liberum: de quo videri interim poteſt Hurtado *infra diſp.* 45.

9 Contra rationem præcipuam, qua probauimus noſtram ſententiam ex eo, quod ille aſſenſus eſſet clarus, & euidens, opinatur P. Vaſquez 1. p. *dicta diſp.* 135. *cap.* 3. vbi docet aſſenſum genitum ex reuelatione clara non eſſe euidentem, quia licet inferatur ex principio euidenti; non tamen ex principio intrinſeco ſeu habente neceſſariam connexionem ex natura rei cum obiecto concluſionis, ſed ex principio merè extrinſeco, qualis eſt reuelatio: quare innuere videtur illum aſſenſum non excludi à vera ratione fidei. Conſentiunt Lorca *in præſenti diſp.* 16. *n.* 18. & *in* 3. *partem diſp.* 50. *à n.* 6. & Turrianus *in præſenti diſp.* 9. *dub.* 3. §. *ſed communiter*.

Ego fateor, numquam percipere potui vim huius rationis, quia ſi principium intrinſecum ſit ſolùm illud quod eſt intrinſecum in re ipſa, vt eſſentia vel paſſio, certum eſt non requiri huiuſmodi principium ad euidentiam concluſionis; nam plures demonſtrationes à priori fiunt per cauſam efficientem, quæ eſt extrinſeca ſuo effectui. Si verò per principium intrinſecum ſolùm ſignificetur aliquod medium habens connexionem cum obiecto concluſionis per aliquam habitudinem intrinſecam, tunc negandum eſt, non inueniri huiuſmodi principium intrinſecum in hac demonſtratione. *Omnis reuelatio Dei eſt vera, Deus reuelat Incarnationem, ergo hæc etiam eſt vera, ſeu Incarnatio eſt vera.* hæc enim eſt demonſtratio à poſteriori, & quaſi ex effectu quaſi diceres: *omnis reuelatio Dei intrinſecè, & ex natura ſua ſupponit exiſtentiam obiecti, non quidem, vt cauſam, ſed vt conditionem prærequiſitam: ſicut operatio ignis ſupponit approximationem localem; ſed datur reuelatio Incarnationis, ergo ſupponit intrinſecè, & neceſſario veritatem incarnationis vt conditionem*; quare ſicut ex vehementi operatione ignis euidenter cognoſcimus eius applicationem per demonſtrationem à poſteriori, ſic etiam per ſimilem demonſtrationem colligimus veritatem Incarnationis ex reuelatione clara propter intrinſecam, & neceſſariam habitudinem, quam reuelatio habet ad ſuum obiectum quaſi ad cauſam: non enim requiritur ad omnem demonſtrationem, quod fiat per propriam cauſam, vel per proprium effectum, ſed ſufficit fieri per aliquid, quod ſe habeat per modum cauſæ, vel per modum effectus, vt conſtat ex approximatione ignis, quam euidenter cognoſcimus ex vehementi operatione, vt dictum eſt.

Confirmatur primò, quia euidentia Intellectualis, prout condiſtinguitur ab ineuidentia, nō poteſt in alio conſiſtere, niſi in hoc, quod intellectus conuincatur ad obiecto ipſo, & neceſſitetur ad aſſentiendum, in quo ſenſu intelligi debent 10

Euidentia intellectualis in quo conſiſtat.

Valentia *in præſenti diſp.* 1. *quæſt.* 5. *puncto* 1. dicens, euidentiam eſſe neceſſitatem aſſentiendi obiecto, & Hurtado *in præſenti diſp.* 25. *ſect.* 1. §. 61 dicens, euidentiam ſupra certitudinem in communi addere, quod intellectus non habeat potentiam proximam ad diſſenſum. Quæ vt vera ſint, debent explicari: non enim quæcumque neceſſitas antecedens ad aſſenſum facit euidentiam; quia poteſt Deus neceſſitare, & determinare intellectum ad aſſenſum probabilem, vel obſcurum; & de facto voluntas per piam affectionem, & imperium efficax determinat, & neceſſitat intellectum ad aſſenſum fidei obſcurum, imò propoſito motiuo probabili ſolùm pro vna parte, & non pro altera neceſſitatur fortaſſè intellectus ad aſſentiendum probabiliter, ſaltem ſi non impediatur à voluntate. Nec etiam conſiſtit euidentia in neceſſitate antecedenti, & in actu primo, vt indicat Hurtado *vbi ſupra* §. 5. nam abſque vlla ſpecie obiecti determinante, poteſt Deus immediate ſe ipſo concurrere cum intellectu ad cognitionem euidentem de aliquo obiecto, abſque eo quod præcedat aliquid neceſſitans in actu primo, neque in intellectu, neque etiam fortaſſè extra illum: nam ſi voluntas libera Dei completi debet per actionem extrinſecam, poterit voluntas illa Dei eſſe merè concomitans, & compleri per ipſum actum aſſenſus. Si verò velis, quod voluntas libera Dei non compleatur per actionem extrinſecam, ſed ſit aliquid adæquatè intrinſecum Deo, iam tunc præcedet in Deo in actu primo aliquod neceſſitans ad aſſenſum, nempè voluntas Dei: hoc tamen totum præcedit etiam in actu primo, quando Deus determinaret, & neceſſitaret intellectum ad aſſenſum ineuidentem: quare non poteſt conceptus euidentiæ conſiſtere in hac neceſſitate antecedenti; ſed debet explicari per neceſſitatem illam, quæ prouenit ex eo, quod intellectus ab ipſo obiecto conuincatur, ad eius veritatem non negandam. Quæ neceſſitas, & eius differentia ab omni alia neceſſitate explicari poteſt per hoc: quod omnis alia neceſſitas ad aſſenſum, ſiue proueniat à voluntatis imperio, ſiue à Deo, ſiue ab inaduertentia ad alia motiua contraria, talis eſt, vt licèt in ſenſu compoſito non poſſit cum ea neceſſitate coniungi diſſenſus; poteſt tamen poſtea, perſeuerante memoria illius aſſenſus præteriti, & motiuorum ad aſſentiendum intellectus diſſentire, vel non aſſentire, ceſſante imperio voluntatis, & Deo non determinante, vel apparentibus motiuis pro altera parte;

vnde

vnde apparet, intellectum non fuiſſe conuictum ab obiecto, alioquin perſeuerante memoria obiecti conuincentis, non poſſet intellectus eius veritatem negare. Quando autem aſſenſus eſt euidens, non ſolùm repugnat in ſenſu compoſito cum eo aſſenſu coniungere diſſenſum (hoc enim etiam repugnat cum aſſenſu probabili) ſed repugnat etiam ſtante memoria illius aſſenſus præteriti, vel motiuorum, quæ ex parte obiecti mouebant, diſſentire: alioquin ſi poteſt diſſentire, ſignum eſt, quod aſſenſus præteritus non fuit euidẽs, nec intellectus conuictus fuit præciſè ab obiecto, ſed quod fuit determinatus, vel à volũtate, vel ab alio principio extrinſeco, vel ab inaduertentia ad motiua contraria, &c. Hoc ergo ſuppoſito, conſtat, in caſu noſtro reperiri totum, quod requiritur ad euidentiam circa concluſionem deductam ex reuelatione Dei euidenti: quia cognita euidenter reuelatione, & cognita etiam neceſſaria connexione reuelationis cum veritate rei reuelatæ, intellectus ab ipſo obiecto conuincitur, & neceſſitatur ad aſſenſum concluſionis, ſiue neceſſitate quoad exercitium, ſiue ſaltem quoad ſpeciem, itavt non ſolùm non poſſit cum aſſenſu concluſionis coniungere diſſenſum, ſed nec etiam poſſit poſtea diſſentire concluſioni ſtantibus eiſdem præmiſſis, neque etiam non ſtantibus, ſi maneat ſaltem memoria aſſenſus præteriti, vel motiuorum, quæ ex parte intellectus mouebant ad aſſenſum concluſionis; & hoc quantumuis proponantur de nouo alia motiua contraria: hæc enim omnia ſuperantur à motiuis prioribus, alioquin non fuerunt motiua euidentia, ſed obſcura.

11 Confirmatur ſecundò, quia poſito aſſenſu euidenti vtriuſque præmiſſæ, & notitia euidenti de bonitate illationis, veritas concluſionis non poteſt manere ſimpliciter obſcura: nam licèt non appareat veritas concluſionis in ſe ipſa, ſed in alio, nempe in veritate principiorum: hoc non ſufficit ad obſcuritatem, alioquin omnis ſcientia eſſet obſcura, cum omnes concluſiones ſcientificæ per demonſtrationes, ſiue à priori, ſiue à poſteriori, non appareant in ſe ipſis, ſed in medijs demonſtratiuis, quæ tamen ideo dicuntur media demonſtratiua, quia demonſtrant concluſiones, & faciunt illam clarè videri, non in ſe ipſa immediatè, ſed in ipſo medio, quod ſufficit, vt concluſio non relinquatur obſcura, cùm iam appareat in claro lumine præmiſſarum. Hoc autem contingit in caſu noſtro, cùm vtraque præmiſſa ſit euidens, vt ſuppono, & appareat etiam clarè illatio, ſeu connexio concluſionis, & veritatis reuelatæ cum præmiſſis: non ergo manet obſcura, vel ineuidens concluſio, Alioquin intellectus, ſecluſo ſaltem imperio voluntatis, vel compellente etiam voluntate, & imperante diſſenſum, poſſet diſſentire concluſioni, etiam poſito aſſenſu vtriuſque præmiſſæ: veritas enim non manifeſta non cogit intellectum ad ſui aſſenſum: conſequens autem eſt impoſſibile, quia non poteſt intellectus diſſentire obiecto, quod videt euidenter contineri neceſſariò in obiectis, quibus euidenter aſſentitur, hoc enim eſſet aſſentiri ſimul obiectis contradictoriis. Denique ſicut ex vero non poteſt ſequi niſi verum; ſic ex euidentibus non poteſt neceſſario ſequi niſi aliquid euidens; quia ſicut, ſi ex vero ſequeretur falſum, cogeretur intellectus ad aſſerenda duo contradictoria; ita ſi ex euidentibus ſequeretur neceſſario aliquid ineuidens, cogeretur intellectus ad fatendum præmiſſas non eſſe euidentes: quia vel cogeretur ad formidandum de veritate præmiſſarum, ſi formidat de veritate concluſionis, ſine qua præmiſſę non poſſunt eſſe veræ; vel ſaltem cogeretur ad fatendum, non eſſe euidentes pręmiſſas, cùm non ſit euidenter verum id, ſine quo præmiſſæ non poſſunt eſſe veræ. Ad quod cogitur intellectus hoc ſyllogiſmo; *euidens eſt, omnem reuelationem Dei eſſe veram: ſed euidens eſt, hanc eſſe reuelationem Dei, ergo euidens eſt, eam eſſe veram, & per conſequens obiectum reuelatum eſſe verum.* Cuius ſyllogiſmi efficaciam licèt eneruare contendat Hurtadus *vbi ſupra ſect.* 5. §. 25. re tamen vera efficax eſt, quia reduci poteſt ad formam legitimam hoc modo: *quotieſcumque conſtat euidenter quod aliqua ſit reuelatio Dei, conſtat euidenter eam habere prædicata eſſentialia reuelationis diuinæ: ſed conſtat euidenter hanc eſſe reuelationem Dei, ergo conſtat euidenter, eam habere prædicata eſſentialia reuelationis diuinæ.* Cùm ergo euidens ſit, veritatem eſſe prædicatum eſſentiale reuelationis diuinæ, euidens erit, hanc reuelationem eſſe veram, & per conſequens eius obiectum eſſe verum, cùm veritas nihil aliud ſit, niſi conformitas reuelationis cum obiecto reuelato. Non poteſt ergo negari, quod euidentia in atteſtante generat euidentiam veram, & propriam myſterij reuelati.

Obiicit Vaſquez primò, quia Philoſophus 12
habens demonſtrationem alicuius cõcluſionis, ſi *Obiectio 1.*
poſtea obliuiſcitur medij demonſtrationis, & ſolum recordatur ſe habuiſſe euidentiã illius, non ideo dicetur nunc cognoſcere euidenter illam concluſionem, quia ſolum cognoſcit illam per medium extrinſecum, ſcilicet per memoriam confuſam prioris euidentiæ, ergo ſimiliter, &c. Reſpondeo, negando antecedens, quia in caſo poſito, ſuppoſito quod maneat memoria euidens medij demonſtratiui, licèt non cognoſcatur veritas concluſionis in medio directo, ſed reflexo: illud tamen medium, nempe memoria euidens prioris euidentiæ, habet intrinſecam & neceſſariam connexionem ſaltem mediatam cum veritate concluſionis, quod ſufficit ad euidentiam concluſionis.

Contra eandem concluſionem obiiciunt ſe- 13
cundo Auctores contrariæ ſententiæ, quia Ange- *Obiectio 2.*
lus in primo inſtanti habuit fidem, & tamen habuit euidentiam reuelationis ſciebat enim illam non eſſe niſi à Deo, ergo reuelatio clara cadit ſub obiecto formali fidei. Reſpondeo in primis non eſſe omnino certum Angelum habuiſſe rigoroſam fidem, & non magis altiorem cognitionẽ ſupernaturalem ſuperiorem, quod de omnibus Angelis conceduot aliqui cum Durando *in* 3. *diſt*. 23. *q*. 9. cuius ſententiam immeritò damnant aliqui, quia Alex. 3. *p*. *q*. 80. *membr*. 2. & *in ſumma de virtutibus collat*. 35. *art*. 2. & Bonauentura *in* 3. *d*. 23. *ar*. 2. *quæſt*. 3. dicunt, Angelos omnes ante lapſum habuiſſe cognitionem altiorem fide. Item Hugo de ſancto Victore *primo de ſacramentis parte* 6. *cap*. 14 dicit, primum parentem non habuiſſe fidem, ſed altiorem cognitionem, quod idem de primo parente ante lapſum docent Richard. *diſt*. 23. *art*. 6. *q*. 3. & Gab. *q*. 2. *in fine*. Nec pro oppoſita ſententia eſt ratio omnino concludens. Cæterum quicquid ſit de hoc de quo *infra diſp*. 17. Reſpondeo, eſto Angeli omnes habuerint fidem, negando minorem; ſcilicet, habuiſſe euidentiam reuelationis,

reuelationis, quia potuit Angelus formidare ne fortè daretur aliqua creatura ſuperior ſibi ignota, quam Deus tunc illi occultabat, & cui permittebat ob aliquos fines eum decipere, quod fieri potuit impediente Deo, ne Angelus cognoſceret ſupernaturalitatem reuelationis, & quidditatem illius: ex quo poterat aliquo modo formidare, an eſſet à Deo, vel ab alio, quod etiam conceſſit Hurtado *diſp*.27.§.15.

14 Obiiciunt Tertiò. Quia Moyſes, Apoſtoli, Virgoque Deipara ſciebant euidenter ex miraculis, quæ per ipſos, vel in ipſis fiebant, ſe veram doctrinam prædicare, cum in eius confirmationem fierent illa miracula; & tamen habebant fidem: ergo.

Obiectio 3.

An miracula faciant euidentiam in atteſtante doctrina illius, in cuius confirmationē fiunt.

Hac occaſione tractat Hurtado *diſp*. 26. *per totam*, an miracula faciant euidentiam in atteſtante doctrinæ illius, in cuius confirmationem fiunt, prout concedit Turrianus cum aliis *diſp*.9. *cap*. 1. qui tamen dicunt, hoc non repugnare cum fide, quia non eſt propria euidentia, ſed per medium extrinſecum. Communis tamen ſententia negat talem euidentiam ex miraculis, Ibañes *quæſt*.1. *art*.5. & *quæſt*.5. *art*. 2. Valentia *diſp*.1. *quæſt*.5. *puncto* 1. Lorca, & alij, quos affert, & ſequitur Hurtado *diſp*. 26. *ſect*. 3. qui id probat quia vt cognoſcatur euidenter, Deum per miraculum reuelare, oporteret cognoſcere euidenter, Deum velle miraculum ad confirmationem reuelationis: hanc autem Dei intentionem non manifeſtat euidenter ipſum miraculum, cùm potuerit Deus illud ex alio fine operari. Potuit v.g. ſuſcitare Lazarum mortuum, non ad teſtificandam Chriſti diuinitatem, ſed ex miſericordia erga eius ſorores, quæ fratris vitam deſiderabant, & petebant, vel ad oſtendendam ſuam omnipotentiam vel ad alios fines: ergo licèt conſtet euidenter miraculum ipſum, non poteſt euidenter oſtendi veritas, in cuius teſtificationem miraculum fieri videtur.

15 Hæc reſponſio tãgit quæſtionem aliam, an Deus poſſit cum aliquo concurrere ad vera miracula, quibus ipſe vti velit ad perſuadendum, & confirmandum, aliquid falſum, in qua affirmatiuam partem tuetur Hurtado *vbi ſupra ſect*. 4. §.9. & *ſequentibus*, eamque probat multis argumentis, quæ eo non citato, deſumpſit ex Suario 2. *tom. in* 3. *part*, *diſp*.31. *ſect*.2. *poſt*.3. *concluſionem*. Poteſt enim Deus alicui dare donum ſanitatis miraculosè conferendæ: quo dono poteſt homo poſtea abuti ad confirmandam doctrinam falſam, quam perſuadere intendit. Sic etiam ſacerdos, licèt conuerſio Euchariſtica ſenſibiliter fieret, & appareret, potuiſſet poteſtate ſacerdotali ſemel accepta abuti, & dicere, ſe in confirmationem falſi dogmatis, quod prædicat, velle operari conuerſionem illam miraculoſam panis in corpus Chriſti, quo caſu adhuc Deus concurreret ad conuerſionem miraculoſam, non quidem eadem intentione ſacerdotis, ſed alia, nempe verificandi poteſtatem traditam, & Sacramentorum inſtitutionem.

An Deus poſſit cū aliquo concurrere ad vera miracula, quibus ipſe vti velit ad perſuadēdum aliquid falſum.

16 Secundò, quia ſuſcitatio Lazari fuit verùm, & euidens miraculum factum à Chriſto in confirmationem, & teſtimonium ſuæ diuinitatis, & quamuis Iudæi non poſſent dubitare de veritate miraculi; cùm vidiſſent Lazarum verè mortuum, & poſtea viderent, eum viuere, comedere, ambulare. &c. dubitabant tamen, licèt culpabiliter, de diuinitate Chriſti: poterat quippe miraculum illud factum eſſe à Deo ex alio fine, nempè propter preces ſororum Lazari, & ex miſericordia erga illas. Vnde Auguſt. *tract*.50. *in Ioan. propè finem* euidentiam miraculi illius apertè fatetur: *quia tantum miraculum*, (inquit *tanta erat euidentia diffamatum, tanta manifeſtatione declaratum, ut non poſſent vel occultare, quod actum eſt, vel negare*. Et tamen licet Iudæi certò crederent, Lazarum non apparenter, ſed verè reſurrexiſſe, alioquin non procurarent illum interficere, prout decreuerant, vt conſtat ex illis verbis Ioan.12. *cogitauerunt, vt & Lazarum interficerent*: adhuc tamen non credebant Chriſti diuinitatem, vt conſtat ex illis verbis eiuſdem Ioannis ibi: *cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum*. Non ergo putabant repugnare, quod ad verum miraculum concurreret Deus cum homine probare volente aliquid falſum.

Hæc autem probare videntur non ſolum in ordine ad alios, qui miracula vident, ſed etiam ad eum, qui miraculum operatur, quod nec ipſe quidem conuincatur euidenter ad credendam veritatem, in cuius confirmationem, & teſtificationē voluit miraculum operari: adhuc enim potuit Deus non ob illum, ſed ob alium finē ad ipſum miraculum concurrere: Quia ſi v.g. ſacerdos celebrans petit à Deo ſuſcitationem mortui præſentis in teſtificationem, quod ipſe verè ſit ſacerdos, adhuc contingere potuit, quod eodem tempore alij pro ſuſcitatione eiuſdem mortui orarent, quorum precibus Deus motus mortuum ſuſcitauerit: non ergo poteſt ſacerdos ex mortui ſuſcitatione à ſe petita, & fortaſsè impetrata ad ſecuritatem, & teſtimonium ſui ſacerdotij, colligere euidenter ſe eſſe verè ſacerdotem. Quod idem in aliis caſibus contingere poteſt, itaut ſēper manere poſſit dubitandi anſa impediens euidentiam, non quidem ipſius miraculi, ſed rei per miraculum comprobatæ. 17

Addit Suarez, potuiſſe Deum ob alium finem decreuiſſe cras tali hora edere tale miraculum, idque poſſe alicui reuelare, qui poſtea ex ſua malitia vti poterit ea notitia ad confirmandam aliquā falſitatem, quam vt perſuadeat, dicat, tali hora in eius veritatis teſtimonium tale miraculum patrandum. Tunc Deus miraculum illud iam antea decretum faciet; non quidem ad confirmandam illam falſitatem, ſed propter finem antea intentum. Non ergo facit euidentiam rei teſtificatæ euidentia miraculi, quod in eius confirmationem ab aliquo offertur. 18

Miraculi euidentia non facit euidentiam rei teſtificatæ.

Propter hæc argumenta Hurtado *vbi ſupra* fatetur, non repugnare, quod Deus concurrat in aliquo caſu ad miraculum quod petitur in confirmationem alicuius falſitatis. Ratio autem vniuerſalis eſſe poteſt, quia ſicut Deus vt auctor naturæ poteſt offerre ſuum concurſum naturalem cauſæ ſecundæ, & dare illi virtutem operandi effectus naturales, licèt præuideat, cauſam ſecundam abuſuram virtute illa, & concurſu ad malum, nec per hoc Deus dicitur auctor, vel cauſa actus mali, quia effectus ille ponitur præter Dei intentionem, qui ex ſe intendebat actum bonū; itaut Auctor ſupernaturalis poterit dare agenti creato virtutem, & concurſum ſuum offerre, & præparare ad opera ſupernaturalia, licèt præuideat cauſam ſecundam abuſuram ea virtute, & concurſu ad finem prauum, nec per hoc tribuetur Deo abuſus ille, cùm Deus illum non intenderit, ſed vſum bonum. Deus enim non dat vir- 19

tutem operandi miracula ad confirmandam falſam doctrinam, ſed ad confirmandam veram, vel ad alios fines bonos: agens autem creatum abutitur illa poteſtate ad finem prauum. Quare hanc etiam ſententiam docere videntur Durand, *quæſt.* 1. *prologi num.*47. Bañes *in præſenti quæſt.*5. *art.*1. *ad* 1. *principale*, verſic. *Quod ſi quis iterum*, & Michael de Medina *lib.* 5. *de recta in Deum fide cap.* 7.

20 Alij tamen non audent id abſolutè concedere, ſaltem in iis circumſtantiis, in quibus non poteſt aliunde conſtare miraculum, prout procedit à Deo, non fieri ad confirmandam illam doctrinam falſam, ſed ad alium finem bonum diuerſum: quia hoc eſſet planè Deum teſtificari aliquod falſum, ita concludit tandem Suarez *illa ſect.* 2. §. *Hæc argumenta.* Et Granado *in præſenti diſp.* 8. *num.* 10. & *ſequentibus.* Quia miracula vera ſunt quaſi ſigillum diuinum, quo Deus confirmat, & ſigillat diuina auctoritate doctrinam illam, vt cum Toleto notauit idem Granado *ibi num.*4. Sicut ergo Rex ſcienter confirmans ſigillo ſuo Regio ſcripturam ſui miniſtri continentem mendacia, videretur particeps mendacij, & deceptionis, medio quippe ſigillo ſuo teſtificatur, & confirmat contentum in ea ſcriptura: ita Deus miraculis veris confirmans doctrinam aliquam falſam particeps eſſet falſitatis, & deceptionis, quod Deo repugnat. Confirmaturque poteſt ex modo loquendi ſcripturæ, in qua miracula appellari ſolent teſtificationes Dei ad Hebr. 2. *Conteſtante Deo ſignis & portentis.* Marc. vlt. *Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis*, & ideo Chriſtus Ioan. 10. de operibus ſuis dicebat: *ipſa teſtimonium perhibent de me, operibus credite:* & alia ſimilia alibi paſſim reperiuntur.

Miracula ſunt quaſi ſigillum diuinum.

21 Hæc tamen ratio videri poteſt minùs ſufficiens, imo poſſe retorqueri: quia Rex tradens ſigillum ſuum alicui miniſtro, imò & ſuum etiam chirographum, vel ſubſcriptionem, vt ipſe poſtea epiſtolas opportuno tempore ſcribat, quas anticipata ſubſcriptione Rex iam ſubſcripſit, & ſigillo ſuo ſignari voluit, ab omnibuſque recipi tanquam ſuas; non tamen ideo particeps erit mendacij, licet miniſter poſtea abutens ſubſcriptione, & ſigillo Regio, falſa aliqua præter Regis intentionem ſcribat: imò licet Rex præuideret, miniſtrum abuti poſſe ſigillo, & ſubſcriptione, & fortaſsè abuſurum ad aliquid falſum Regis nomine ſcribendum, non ideo Rex diceretur mentiri, vel decipere, niſi ſolum permiſſiuè, cum id totum Rex non intenderit: idem ergo de Deo dici poſſet, licet præuideat aliquem poteſtate accepta ad miracula patranda abuſurum ad ſuadendam doctrinam falſam, & diuina auctoritate ſigillandam.

22 Adhuc tamen non videtur recedendum ab hac communi ſententia cum ea limitatione. Pro cuius explicatione aduerto, regulariter loquendo, neque etiam ipſius miraculi euidētiam ab hominibus haberi. Multa enim poſſunt Dæmonis opera fieri, quæ ſecundum apparentiam miracula etiam appareant: qualia fuerunt, quæ à Magis in præſentia Regis Pharaonis facta fuerunt, & quæ Deo etiam permittente, Antichriſtus, dæmonis etiam interuentu, operabitur ad decipiendos, ſi fieri etiam poſſet, electos, & ad perſuadendum ſe eſſe verum Chriſtum; vnde fortaſsè etiam mortuos ſecundum apparentiam ſuſcitabit: facilè enim poteſt Dæmon hominis mortui corpus aſſumere, illudque mouere, & in eo loqui, aliaſque humanas operationes exercere, itaut homo ille reſurrexiſſe videatur. Vnde in rigore loquendo miracula etiam, quæ Chriſtus faciebat, non videntur talia, vt omnimodam euidentiam afferrent de veritate miraculi, cùm conuerſio etiam aquæ in vinum potuiſſet à Dæmone fingi, ablata inde aqua, & allato repentè vino ex alio loco, quod magi etiam aliquando noſtris temporibus fecerunt: quod idem in panis & piſcium multiplicatione, aliiſque ſimilibus fieri potuiſſet. Quin imo nec ipſa eadem opera mirabilia, quæ Beatiſſima Virgo in ſe experiebatur, videbantur eam cogere ad omnimodam euidentiam; cùm in rigore loquendo etiam abſque coitu viri potuiſſet fortaſsè Dæmon ſemen humanum aliunde transferre in eius vterum, vt conciperet, prout aliqui Philoſophi & Medici poſſibile fatentur. Vnde licèt miracula illa in illis circumſtantiis facerent proculdubio maximam euidentiam credibilitatis, nec ſine manifeſto peccato negari poſſent; non tamen cogebant omninò intellectum, ſed adhuc relinquebatur locus libertati fidei, & ideo ipſamet Deipara laudatur, & commendatur ob fidem exhibitam in verbis illis, *Beata, quæ credidiſti*, &c.

Neque ipſius miraculi euidentia, regulariter loquendo, ab hominibus habetur.

Quid de miraculis Chriſti?

Vnde neque etiam Apoſtoli, aut prædicatores Euangelici, qui in confirmationem fidei, quam prædicabant, miracula à Deo petebant, & diuina etiam virtute operabantur, cogebantur ab ipſis miraculis ad omnimodam euidentiam de eorum veritate, quæ fidem liberam excluderet. Potuiſſent quippe ſaltem imprudenter, & culpabiliter dubitare, an Dæmon ipſe ad eos decipiendos opera illa mirabilia fingeret, totamque illam illuſionem ſuſpicari Dæmonis eſſe ad errorem ſuum magis confirmandum: quot enim miracula perfidus Iudas in ſuo Apoſtolatu patrauit, quibus non obſtantibus fidem veritatis Chriſtianæ ſceleratiſſimè abiecit? Quod idem reliquis Apoſtolis potuiſſet accidere, & per conſequens non habebant omnimodam euidentiam veritatis, cui etiam volentes reſiſtere non potuiſſent. Denique licèt verum ſit, & concedatur, Deum non poſſe concurrere ad verum miraculum, quod in confirmationem falſi dogmatis offeratur; hoc tamen ipſum non eſt euidens, cùm tot Theologi contrarium ſentiant, vt vidimus: quare ex hoc etiam capite, ſaltem per principia extrinſeca, dubitari poſſet ſaltem imprudenter, an miracula, eſto vera eſſent, fierent à Deo ad confirmandam doctrinam illam, an verò ad alium finem diuerſum occultum. 23

Et de miraculis Apoſtolorum, &c.

Loquendo verò de re ipſa, placet mihi, quod Deus non poſſit in iis circumſtantiis ad verum miraculum concurrere, niſi per ſe loquendo, conſtare poſſit, Deum ob alium finem id facere, & non ad confirmandam doctrinam falſam in cuius teſtificationem à miniſtro prauo offertur, & fit. Ad quod vrgere poſſumus exemplum illud de ſigillo, quod quidem Princeps non poteſt hic & nunc apponere, quando ſcit contineri in ſcriptura ipſa aliquam falſitatem à miniſtro ſcriptam. In quo etiam differentia aliqua inuenitur inter Deum, & Principem creatum: hic enim licèt poſſit aliquando ſigillum ſuum, & ſubſcriptionem etiam miniſtro alicui confidere, quamuis præuideat poſſe ſubſequi, & fortaſsè ſequuturum abuſum illius ſigilli, & ſubſcriptionis, quo miniſter ſit abuſurus ad aliquam falſitatem confirmandam: Deus tamen id facere non poteſt. Quia 24

Deus concurrit ob alium finem ad miraculum quod quis adhibet ad confirmandam doctrinam falſam.

ſicut

ſicut Princeps, ſi in ipſo actu ſigillandi, aut ſubſcribendi aduerteret falſitatem contentam, non poſſet ſigillare, aut ſubſcribere, ſed deberet ſigillum reſpuere, ne cooperaretur ad deceptionem, & mendacium: ſic Deus ad idem teneretur. Vnde cùm Deus non ſolùm antecedenter, ſed in ipſomet actu ſigillandi, & operandi miraculum videat ſemper falſitatem doctrinæ, ad quam confirmandam miraculi ſigillum apponitur, non videtur poſſe tunc cooperari poſſe ad malitiam miniſtri, quin particeps ſit deceptionis, & falſitatis. Non enim antea ſolùm ſubſcripſit, vel ſigillum dedit, ſed nunc ſubſcribit, & ſigillat. Quare ſicut Princeps, licèt antea ſe obligaſſet ad ſigillanda, vel ſubſcribenda, quæ miniſter ſcripſerit, ſi tamen poſtea aduerteret falſitatē in ſcriptura ſigillanda, vel ſubſcribenda, non teneretur, imò nec poſſet fidem ſeruare, ſed deberet à ſubſcriptione, vel ſigillatione abſtinere: ſic Deus, licèt per impoſſibile antea ſe obligaſſet ad miracula operanda, quoties Petrus vellet; non tamen deberet, nec poſſet id exequi, quando in iis circumſtantiis miraculum eſſet, per ſe loquendo, ſignum teſtificationis diuinæ: quia miraculum differt in hoc à ſigillo Regio, quod ſupponat neceſſariò ſcientiam Dei de veritate, vel falſitate doctrinæ in cuius confirmationem exhibetur, quòd non habet ſigillum Regium, cùm potuerit voluntate antecedente à Rege dari ignorante, quid in ſcriptura poſtea ſigillanda continendum eſſet. Non poſſet tamen Deus id antecedenter promittere, niſi præuideat, non ſecuturum abuſum, quia Deus non poteſt deficere ſuæ promiſſioni. Vnde apparet aliud diſcrimen quod Rex in rigore loquendo non loquatur, nec aliquid affirmet tunc quādo eius ſigillum apponitur ex commiſſione, vel mandato generali antecedenti, quo ſigillum alicui committit. Ille enim ſolus loquitur in rigore, qui affirmat ſe aliquid cognoſcere, & ſcire, verum eſſe tunc, quando loquitur, quia locutio tendit ad manifeſtandam, & communicandam ſcientiam præſentem ipſius loquentis: quare cùm ſigillum Regium ab alio appoſitum non ſignificet nunc Regem ſcire id verum eſſe; non loquitur formaliter Rex per ſigillum ita appoſitum, ſed ſolùm potuit Rex antecedenter præcipere ſubditis obediētiam, & fidem iis ſcripturis præſtandam, ſicut ſi ipſe loqueretur. Si autem ſigillum aliquod eſſet ita eſſentialiter Regi affixum, vt non poſſet, niſi à Rege ipſo ſcripturæ conſcio apponi; iam tunc Rex per ſigillum loqueretur, quia ſigillū illud ſignificaret ſufficienter ſcientiam, quam Rex habebat, & communicare intendebat tunc, quando ſigillum appoſuit. Talia autem ſunt miracula vera à Deo in eiuſmodi circumſtantiis patrata: quæ cum non poſſint, niſi à Deo fieri, & quidem à Deo conſcio doctrinæ, quæ tali miraculo ſigillatur: eo ipſo oſtendunt, Deum per eiuſmodi miracula, & ſigilla loqui, & manifeſtare mentem ſuam. Hinc enim eſt, quod Deus teneatur aſſiſtere ſummo Pontifici, ne aliquod falſum dogma Eccleſiæ proponat. quia ſuppoſita Chriſti promiſſione, iam Deus per Pontificem cenſetur proponere, & ideo non poteſt etiam ex alio fine permittere, quod Pontifex ex cathedra falſum dogma proponat: quia cum iam ex Dei inſtitutione propoſitio illa Pontificis, ſit quaſi eiuſdem Dei ſui ſcriptio, & ipſe Deus ſciat optimè veritatem, vel falſitatem doctrinæ, quæ ſuo nomine proponitur, non poteſt permittere, quod falſa doctrina ſuo nomine & ſubſcriptione proponatur, quia particeps fieret deceptionis & falſitatis.

25 *Reſpondetur ad argumēta ſuprà poſita.*

Hinc iam ad argumenta ſuprà poſita reſponderi poteſt. Ad primum dupliciter poſſe Deum dare poteſtatem illam generalem. Primò, ita vt conſtet, vel conſtare poſſit, quo fine, vel quando Deus illam dederit; quo caſu, ſi poſtea homo poteſtate illa abutatur ad alium finem comprobandi aliquid falſum, vel alterius finis praui, facilè etiam conſtare poterit, Deum non operari hìc & nunc miraculum ad finem illum prauum, ſed propter alios fines, quos intendit in prima illa generali conceſſione. Vt ſi Deus in præmium eleemoſynæ alicui concederet, vt quoties vellet, inueniret in crumena duos aureos, & poſtea vt meretricem poſtea ſibi accerſeret, illique ſolueret, abuteretur beneficio illo diuino, miraculum non fieret à Deo ad finem illum turpem, ſed in præmium eleemoſynæ. Idem eſt de poteſtate conſecrandi, & conuertendi panem in corpus Chriſti, quæ conuerſio licèt ſenſibiliter fieret, adhuc fieret quando ſacerdos conſecrare vellet ad finem prauum, vel ad comprobandum errorem, quia aliunde conſtare poſſet, miraculum non fieri à Deo propter illum finem prauum, ſed propter veritatem inſtitutionis Sacramenti ſuſtinendam, ideò ſæpe dixi, non poſſe fieri miraculum à Deo in iis circumſtantiis, quando per ſe loquendo, non poteſt colligi aliunde, quod fiat à Deo propter alium finem. Quod autem aliquis ex priuata ignorantia id neſciret, & ideo putaret, miraculum fieri à Deo ad comprobandum hunc errorem, id videtur eſſe per accidens, nec imputabitur Deo illa deceptio, ſed ignorantiæ eius, qui decipitur, eo quod ignoret id, quod iam Deus ſufficienter manifeſtauerat circa intentionem ſuam in eo miraculo.

26 Poteſt autem hæc diſtinctio explicari, & confirmari ex deceptione etiam, quæ ex vocibus ipſis prouenire diuerſimodè poteſt. Ad hoc enim vt aliquis per voces non decipiat, ſufficit, & requiritur, quod eas proferat in eo ſenſu, quem in iis circumſtantiis per ſe loquendo, ſignificare poſſunt. Vnde ſi interrogāte aliquo, an ſis filius Pauli, qui reuera eſt tuus pater, tu reſpondeas, *non ſum*, credo, quod non excuſeris à mendacio, & deceptione ex eo, quod non habeas intentionem proferendi eas voces ad reſpondendum, ſed ad probandam vocem, & exercendam linguam Latinam, vel aliquid ſimile. Nam in iis circumſtantiis voces illæ, per ſe loquendo, ſignificant determinatè intentionem reſpondendi. Aliud eſſet, ſi in iis circumſtantiis poſſent etiam habere aliam ſignificationem, licèt interrogans priuato errore eam ignoraret: tunc enim deceptio non tribueretur reſpondenti, ſed ignorantiæ priuatæ ipſius interrogantis, vel aliorum, qui non attenderunt ad illum alium ſenſum, quem voces in iis circumſtantiis poterant ſignificare. Sic dicendum videtur de miraculis veris, quæ quidem in aliquibus circumſtantiis determinate ſignificant auctoritatem diuinam conteſtantem, & confirmantem doctrinam illam: & tunc nō poteſt Deus illa operari, niſi in confirmationem doctrinæ veræ: alioquin enim deciperet, vtendo ſignis, quæ determinata ſunt ex ſe ad ſignificandam talem conteſtationem. Secus verò eſſet, quādo ob diuerſas circumſtantias poſſent aliud ſignificare, licèt aliquis, vel aliqui ob priuatam ignorantiam de-

ciperentur, cuius deceptionis Deus non eſſet auctor, niſi permiſſiuè; non tamen Deus deciperet, cùm non vteretur ſignis determinatè id ſignificantibus in iis circumſtantiis.

27 Ad ſecundum argumentum ex ſuſcitatione Lazari reſponderi poteſt, licèt ij, qui eum viderant mortuum, & poſteà viderunt viuum euidentiam aliquam potuerint habere ſaltem moralem de veritate miraculi: Phariſæos tamen, & eos, qui cogitauerunt Lazarum poſtea interficere, non habuiſſe eam euidentiam, cùm ipſi non viderint Lazarum mortuum, ſed ſolùm fide humana, & fama id acceperint. Vnde licèt prudenter dubitare non poſſent, poterant tamen ſaltem imprudenter & ex deprauato in Chriſtum affectu dubitare, ne fortè tota illa fuiſſet mortis fictio, conuentione priùs cum Lazari ſororibus facta ad oſtentandum reſurrectionis miraculum. Quinimo neque ij omnes, qui miraculo affuerunt, eius veritatem crediderunt, vt indicat Ioannes Euangeliſta, & notauit Maldonatus in eum locum; quod mirum non eſt, cùm, neque ij omnes Lazarum mortuum vidiſſent, ſed morte audita, veniſſent ex Hieroſolymis ad ſorores conſolandas. Vtrique autem poterant ſaltem imprudenter, & ex deprauato affectu dubitare de veritate miraculi, & an fuiſſet ſolum præſtigium Dæmonis fingentis mortem apparentem in Lazaro, & hebetantis eius ſenſus ac impedientis eius actiones vitales illo tempore, vt poſtea apparenti reſurrectione confirmaretur prædicatio falſa Chriſti. Quod verò Auguſtinus dixit miraculum illud fuiſſe *tanta euidentia diffamatum*, non eſt neceſſe, quod intelligatur de euidentia propria circa veritatem miraculi, imo videtur repugnare, quod per famam ſolam generaretur euidentia, cùm tota illa notitia reducenda eſſet ad fidem humanam narrantium, & publicantium id, quod factum fuerat, ſed poteſt intelligi de euidentia circa famam ipſam, de qua fama, & atteſtatione euidenter conſtabat, nec negari poterat; vel certe de euidentia quadam morali circa factum ipſum; cùm negari non poſſet factum illud, quod tot teſtes fide digni de viſu teſtabantur. Adhoc tamen dubitari poterat ſaltem imprudenter, an factum illud contineret verum miraculum diuinum, an ſolùm præſtigium dæmonis, vel apparentiam humano artificio compoſitam.

Non omnes qui miraculo ſuſcitationis Lazari affuerunt, eius veritatem crediderunt.

28 Ad exempla verò ibi adducta de ſacerdote petente reſurrectionem mortui præſentis in teſtificationem ſui veri ſacerdotij, quando eadem reſurrectio petebatur alibi ab aliis in confirmationem veræ fidei, & de illo, qui ex Dei reuelatione ſciret miraculum eras à Deo operandum ex alio fine, & ipſe idem miraculum offerret in confirmationem erroris, quem ſuadere intendebat: ad hæc, inquam, & ſimilia dicendum eſt ex doctrina ſupra tradita, Deum non poſſe illa miracula operari in iis circumſtantiis, in quibus ſciri non poſſet, Deum ex alio fine ea operari. Ad hoc enim veracitas obligat vt diximus, vt non ſolùm non exhibeamus ſigna ad ſignificandum falſum, ſed neque etiam ad aliud verum ſignificandum quando ipſa ex ſe in his circumſtantiis determinata ſunt, per ſe loquendo, & non ſolum per accidens ob ignorantiam priuatam alterius, ad ſignificandum illud falſum. Vnde interrogatus à Petro de aliquo falſo, non poteris affirmatiuè reſpondere, quando ea reſponſio, per ſe loquẽdo, determinatè ſignificat, te Petro reſpondere, etſi eodem tempore alius occultè te interrogaret de aliquo vero, cui tu reſpondere intendis, & non Petro, quando illa occulta interrogatio ab aliis omnibus ignoratur, & ideo tua reſponſio externa non poteſt accipi, niſi vt directa ad Petrum. Quia intentio ſola non variat ſignificationem determinatam externam, quam voces, vel ſigna de ſe habent, & ideo non ſufficit ad excuſandum a falſitate, & mendacio, cuius malitia conſiſtit in vſu vocum, vel ſignorum externorum habentium determinatam ſignificationem externam contra id, quod verum eſt. Sic ergo Deus non poteſt exhibere verum miraculum, quando illud in iis circumſtantiis determinatè ſignificat conteſtationem vel confirmationem alicuius falſitatis. Vnde nec potuit Deus reuelare illud miraculum futurum præuidens circumſtantias, in quibus debebat determinatè ſignificare confirmationem alicuius falſitatis, quia nec poterat in iis circumſtantiis illud operari.

Ad rationem verò, & exemplum virtutis, & concurſus naturalis, quem Deus dare poteſt agenti creato; etiamſi præuideat ipſum abuſurum eiuſmodi virtute, & concurſu ad opus malum, nec per hoc Deus dicitur auctor mali, eo quod fit præter eius intentionem: reſponderi etiam poteſt ex dictis, diſcrimen eſſe: quia per opus illud naturale malum, ad quod Deus, vt auctor naturalis concurrit, non cenſetur Deus loqui, aut teſtificari aliquod falſum per vera miracula, quæ ex communi hominum ſenſu à natura ipſa inſito cenſentur ſpecialia ſigna, & ſigilla, quibus Deus ſpecialiter voluntatem, & mentem ſuam manifeſtat. Si tamen aliunde conſtaret, Deum alicui virtutem, & concurſum generalem dediſſe ad patranda miracula, ſicut nunc conſtat virtutem, & concurſum generalem datum ad opera naturalia; iam tunc miracula illa non cenſerentur ſigna teſtificationis diuinæ, ſicut nec nunc opera naturalia, quare eo caſu non tribueretur Deo teſtificatio falſitatis, ad quam homo miraculo abuteretur. Nos tamen non loquimur de illo caſu, ſed quando, per ſe loquendo, in his circumſtantiis miraculum cenſetur procedere à Deo teſtificante doctrinam, in cuius confirmationem editur. 29

Denique ad exemplum Regis tradentis ſigillum ſuum, vel ſubſcriptionem alicui miniſtro, quem præuidet poſſe eis abuti, & fortaſſe abuſurum ad teſtificandum Regia auctoritate aliquid falſum, cuius tamen falſæ teſtificationis Rex non eſt actor, quia contra eius intentionem fit; iam diximus ſupra, differentiam eſſe, quod Rex poſtea quando ſigillum imprimitur, vel ſubſcriptio applicatur, non aduertit, ibi eſſe aliquid falſum. Si enim id aduerteret, teneretur id impedire, alioquin falſitas ei tribueretur: Deus verò poſtea quando miraculum operatur, & quaſi ſigillum imprimit, ſcit falſitatem doctrinæ, quæ ſigillo illo ſpeciali confirmatur, atque adeo non poſſet à deceptionis vitio excuſari in iis circumſtantiis, in quibus, vt diximus, miraculum per ſe, & determinatè ſignificat teſtificationem diuinam. 30

Quæri poteſt primò, an de facto Propheta aliquis, vel alius habuerit euidentiam in atteſtante de rebus noſtræ fidei, quæ nobis ſolùm per fidem obſcuram proponuntur. De hoc agit Suarez *diſp. 3. ſect. 8. num. 10. & ſequentibus*: qui ferè in vniuerſum negat. Et quidem non apparet fundamentum ſufficiens ad id de aliquo affirmandum 31

An de facto Propheta aliquis habuerit euidentiam in atteſtante de rebus fidei, quæ nobis ſolùm per fidem obſcuram proponuntur.

mandum: nam illi etiam, qui magis familiariter, & excellentiori modo à Deo illuminati ſunt circa res noſtræ fidei, ſupponuntur per fidem credidiſſe ea myſteria, vt conſtat de Abrahamo, cuius fides laudatur apud Paulum ad Hebr.11. vbi idem dicitur de Iacob prædicente ſuis filiis, quæ ventura erant; item de Moyſe. Non habuerunt ergo ſcientiam, & euidentiam de rebus ſibi reuelatis: alioquin parum laudanda eſſet eorum fides: *beati enim qui non viderunt, & crediderunt.* Nec eſſet ita efficax exemplum Abrahæ quem idem Paulus ad Rom.4. proponit nobis tanquam exẽplar credentium. Quod idem de Iſaac, Dauid, & aliis prophetis teſtatur Paulus dicto cap.11. Quinimo ipſa Beatiſſima virgo de conceptione Verbi diuini non videtur habuiſſe euidentiam, ſed fidem, & hanc obſcuram, & liberam, atque adeo dignam encomio illo, *beata, quæ credidiſti,* quæ verba non bene intelligerentur, ſi Beatiſſima virgo euidentia præcedente cogeretur ad aſſenſum præſtandum. Quicquid ergo ſit, an aliquando, & in aliquo raro caſu aliquis euidentiam etiam in atteſtante habuerit; regulariter tamen non eſt fundamentum ad id aſſerendum, neque id videtur expedire iuxta communem prouidentiam Dei volentis, quod fides ipſa ſit meritoria, & libera in viatoribus, licèt ob peculiares conditiones reuelationis priuatæ, appellati fuerint Prophetæ videntes, non quod euidentiam habuerint rerum, quas prædicebant, ſed ob eximium lumen fidei, & prophetiæ, quo peculiariter eis futura, & abſcondita reuelabantur, vt cum aliis explicat Suarez *ibi num.*13.

32 Quæri poteſt ſecundò, An ſi aliquis euidentiam haberet de reuelatione diuina, non tamen de veracitate, & infallibilitate Dei, aſſenſus rei reuelatæ eſſet tunc aſſenſus fidei. Certum eſt autem non eſſe euidentem & clarum, cùm innitetetur vni ſaltem principio obſcurè cognito, nempe veracitati diuinæ; ex hoc autem ſequi videtur, quod poſſit eſſe aſſenſus fidei, cùm habeat obſcuritatem requiſitam ad actum fidei: præſertim cùm fides humana exerceatur etiam quando conſtat clarè de loquutione Petri, cui credimus, de cuius tamen veracitate euidentiam non habemus, & ex eo capite aſſenſus circa rem creditam adhuc remanet obſcurus: idem ergo dicendum videtur de fide diuina, qua Deo reuelanti creditur.

An ſi quis euidentiã haberet de reuelatione diuina, & non de veracitate Dei, aſſenſus rei reuelatæ eſſet ille aſſenſus fidei.

33 Suarez *diſp.*3.*ſect.*8.*num.* 22. *& ſequentibus* in prima difficile putat, quod poſſit aliquis habere euidentiam de reuelatione, quod ſit reuelatio diuina, & non habeat etiam euidentiam de veracitate Dei. Sed tamen dato illo caſu, quo eſſet euidentia Dei reuelantis, non tamen Dei veracis, dicit illum aſſenſum fidei non fundari per ſe in euidentia reuelationis, quia fidelis ita credit, quæ à Deo dicuntur, vt paratus ſit ad credendum, licèt non conſtet euidenter de reuelatione, ſi tamen ſit euidentia credibilitatis. Quod ergo hìc & nunc euidenter conſtet reuelatio per accidens ſe habet ad illum aſſenſum fidei, qui per ſe non fundatur in illa euidentia, ſed in reuelatione, neque illa euidens cognitio reuelationis ad aſſenſum fidei deſeruit, niſi ſub generali ratione, quatenus ſufficienter proponit obiectum reuelatum.

34 Hæc reſponſio, & diſtinctio difficilis eſt. Primò quia, in rigore loquendo aſſenſus fidei circa obiectum reuelatum non fundatur in euidentia præmiſſæ formalis, ſed in obiecto præmiſſæ: neque enim dicit, credo Incarnationem, quia euidens eſt, Deum id reuelare, ſed quia Deus id reuelat: nam euidentia non tenet ſe ex parte obiecti cogniti, ſed ex parte cognitionis, cum qua realiter identificatur: non ergo concurrit euidentia principij, aut mouet *vt quod*, ſed *vt quo*, ſicut dici ſolet de cognitione finis, quæ cognitio non cognoſcitur, nec mouet, niſi, *vt quo*, ſeu vt conditio, & applicatio obiecti, quod ſolùm mouet *vt quod*. Nunquam ergo fundari poteſt aſſenſus circa obiectum reuelatum in euidentia reuelationis, propriè loquendo. Eo autem modo, quo cognitio deſeruit applicando obiectum, tota deſeruit cum tota ſua euidentia, quod à poſteriori colligitur, quia ſicut viſio clara Dei neceſſitat ad eius amorem, quia proponit obiectum tali modo, & cum tali euidentia & claritate; ſic etiam cognitio euidens vtriuſque præmiſſæ determinat, & neceſſitat ad aſſenſum concluſionis, quia tali modo proponit obiecta præmiſſarum; nec eſt in poteſtate noſtra limitare influxum, & efficaciam talis cognitionis: vt influat ſolùm ſub ratione generica, & non ſub ratione ſpecifica, cum ſub vtraque informet intellectum, nec aliter moueat eo modo, quo mouet *vt quo*, niſi informando, & proponendo, ac repræſentando obiectum. Vnde ſecundò arguere poſſumus, quia ſi poſita tali repræſentatione euidenti, poſſet intellectus moueri ab ea ſolùm ſub ratione generica, quatenus eſt repræſentatio, & non ſub ratione ſpecifica, quatenus repræſentatio euidens eſt, ſequeretur, quod etiam ſi vtraque euidenter cognoſceretur, nempe & veracitas Dei, & eius reuelatio, adhuc ex vtrâque illa præmiſſa poſſet procedere aſſenſus fidei circa obiectum reuelatum, nimirum ſi intellectus moueretur ab illis præmiſſis ſolùm ſub ratione generica, quatenus ſunt cognitiones veracitatis, & reuelationis diuinæ, & non quatenus ſunt cognitiones euidentes. Conſequens autem non concedit, ſed negat expreſsè ipſe Suarez *eadem ſect.*8.*num.*20. quia ex præmiſſis euidentibus non poſſet deduci concluſio ineuidens, qualis debet eſſe actus fidei: ergo nec quando vna ſola præmiſſa de reuelatione eſt euidens poterit mouere ad actum fidei circa obiectum reuelatum, ſolùm ſub ratione generica, quin moueat ſecundùm totum gradum quem habet talis repræſentationis euidentis.

Ideo alij, quos tacito nomine refert idem Suarez *ibi n.*16. fatentur, eo caſu, quo ſola reuelatio diuina cognoſceretur euidenter, & veracitas obſcurè, aſſenſum circa obiectum reuelatum eſſe verum actum fidei, cùm iam haberet obſcuritatem ab vno principio obſcuro. Alij tamen melius dicunt, illum quidem fore aſſenſum fidei, non tamen eiuſdem rationis, cum fide noſtra, ſed diuerſæ. Ita breuiter, & obiter dixit Granado *in præſenti tract.*2.*diſp.*5.*num.*9. Vnde conſequenter dicendum videtur, aſſenſum illum non poſſe fieri ſaltem adæquatè ab habitu fidei, quem de facto habemus. Porrò illum aſſenſum futurum eſſe fidei, probari videtur argumentis adductis: quia eſſet obſcurus, nec obſtaret claritas reuelationis, ſicut neque etiam obſtat claritas de loquutione Petri, vt aſſenſus, quo ei teſtificanti credimus, ſit verè fides humana erga Petrum. 35

Quod verò aſſenſus ille non eſſet ſimilis actibus fidei, quos de facto habemus, nec poſſet adæquatè procedere ab habitu fidei, qui de facto in- 36

funditus, probari poteſt; quia habitus fidei qui de facto datur, habet ordinem eſſentialem ad aſſenſus ſolùm obſcuros circa res reuelatas, vt ſupra vidimus, & per conſequens exigit, quod motiuum credendi ſit obſcurum: alioquin res ipſa reuelata euidenter innoteſceret. Non videtur autem, quod habitus fidei noſtræ exigat obſcuritatem in motiuo ſolùm in confuſo, & ſub diſiunctione, nimirùm, quod obſcurè cognoſcatur vel reuelatio Dei, vel eius veracitas, itaut alterutra obſcuritas ſufficiat ad actum noſtræ fidei. Nam ſi hoc eſſet, iam haberet ex ſe virtutem ad aſſenſus claros eliciendos circa veracitatem Dei, atque etiam circa reuelationem Dei, & per conſequens poſſet ex vtroque aſſenſu procedere ad aſſenſum concluſionis circa rem ipſam reuelatam. Non enim apparet, ſi ſemel hic habitus habet ex ſe virtutem ad eliciendum aſſenſum clarum circa reuelationem, quomodo ex eo, quod veracitas Dei euidenter cognoſcatur, impediatur ab eliciendo aſſenſu euidenti circa reuelationem clarè propoſitam, quem aſſenſum aliàs poſſet de ſe elicere. Cùm ergo aliundè non videatur negari poſſe, quod de facto multi fideles moueantur à veracitate Dei non obſcurè, ſed euidenter cognita, vt vidimus *diſp.1. ſect.6.* & per conſequens habitum noſtræ fidei habere de facto virtutem ad eliciendos aſſenſus euidentes circa veracitatem Dei; meliùs & magis conſequenter dicemus, obſcuritatem neceſſariam noſtræ fidei debere prouenire ſaltem ex obſcuritate circa illud aliud principium nempè circa reuelationem, circa quam non poteſt vnquam elicere aſſenſum clarum, & ideo nec poteſt circa rem reuelatam aſſenſum clarum ex diuinæ auctoritatis motiuo elicere. Nec oportuit ad eum aſſenſum clarum virtutem huic habitui indi, qui de facto eliciendus non erat, communiter ſaltem loquendo, cùm Deus fideles omnes in ænigmate, & fide obſcura voluerit ambulare, & per fidem obſcuram ad iuſtitiam prouchi.

37 Si tamen aliquandò extra regulam communem Deus alicui reuelationem claram & euidentem de aliquo peculiari obiecto communicet; quæri poteſt, à quo habitu, vel principio eliciatur aſſenſus eo caſu. Ad quod ex dictis reſponderi poteſt, tunc concurrere quidem poſſe habitum ipſum fidei, quem de facto habemus; non tamen adæquatè, & ſolum, ſed ſimul cum alio comprincipio. Cum enim dixerimus, habitum fidei noſtræ de facto non habere virtutem ad eliciendum aſſenſum euidentem circa reuelationem, conſequens eſt, vt ad eum actum euidentem circa reuelationem, requiratur aliud comprincipium, habitus verò fidei poterit ex ſe concurrere ad aſſenſum circa veracitatem, & rurſus ipſe habitus fidei cum illo alio comprincipio ſuperaddito poterunt elicere aſſenſum circa rem reuelatam, ſingulæ vt cauſæ partiales, quæ ſingulæ requiruntur ratione vnius præmiſſæ, & ideò concurrunt partialiter ad aſſenſum concluſionis, quæ pendet ab vtraque illa præmiſſa, & inuoluit aſſenſum implicitum vtriuſque.

38 *Aſſenſus ortus ex reuelatione clarè cognita an ſufficeret ad meritum bonorum operũ quæ ex illa cognitione procederent.*

Petes, an aſſenſus ortus ex illa reuelatione clarè cognita ſufficeret ad meritum bonorum operum, quę ex illa cognitione procederent. Reſpondeo, ſi talis aſſenſus daretur, conſequenter id concedendum eſſe: quia ſicut ſi alicui viatori daretur tranſeunter viſio clara Dei, & licèt amor Dei ex illa viſione ortus eſſet actus neceſſarius, & ideò non eſſet meritorius, alij boni liberi, qui ex eadem viſione Dei procederent, poſſent eſſe ſupernaturales, & meritorij; ſic actus boni procedentes ex reuelatione Dei clara cognita per actum ſupernaturalem, poſſent eſſe ſupernaturales, & per conſequens nihil illis deeſſet, vt poſſent eſſe meritorij. Poſſet tamen idem homo habere ſaltem circa alia obiecta alios actus fidei procedentes ex reuelatione obſcura, & initium iuſtificationis ſemper eſſet ex fide procedente ex reuelatione obſcura, vt verificaretur etiam in illo regula vniuerſalis, quod initium omnis iuſtificationis adulti ſit fides, & quod ſine fide impoſſibile ſit placere Deo: quæ vera ſunt de fide etiam obſcura ex parte reuelationis.

39 *An fideles licèt non habeant euidentiam metaphyſicam de reuelatione diuina, habeant tamen euidentiam moralem.*

Quæri poteſt tertiò an fideles de facto, licèt non habeant euidentiam metaphyſicam de reuelatione diuina, & veritate obiecti reuelati; habeant tamen euidentiam moralem. P. Granado *in præſenti tract.2. diſp.4. num.2.* affirmat dari in fidelibus eiuſmodi euidentiam moralem, quia multò firmiora ſunt motiua noſtræ credulitatis in rebus fidei, quàm illa, quæ, ſecluſa diuina reuelatione, ſuadent eſſe Romam iis, qui Romam non viderunt: ergo ſicut ij etiam habent euidentiam moralem de exiſtentia Romæ, licèt non videant repugnantiam Metaphyſicam in eo, quod non ſit, & quod omnes id teſtificantes deceperint, ita concedenda erit moralis euidentia fidelibus de rebus fidei ex motiuis credibilitatis quæ plura, & maiora ſunt: cui fauere videtur S.Thom. *in præſenti quæſt. 5. art. 2.* dum dicit, *Eos, qui viderent ſuſcitari mortuum in confirmationem alicuius veritatis, manifestè cognituros eſſe, illam doctrinam eſſe à Deo.* Et *3. part. quæſt. 47. art.5. in corpore* dicens, *Iudæos vidiſſe euidentia ſigna diuinitatis in Chriſto.* quæ ad minus intelligi debent de euidentia morali.

Hic modus dicendi videtur mihi ſingularis, & in rigore falſus, ſi non ſit quæſtio de vocibus, & nomen *euidentia moralis* latius extendatur, quàm communiter in aliis materiis accipi ſolet. Pro quo ſuppono id, quod ſupra dixi, euidentiam, & claritatem in cognitione tunc interuenire, quando intellectus conuincitur ab ipſo obiecto taliter propoſito ad aſſenſum: quò autem euidentia maior eſt, eò magis intellectus conuincitur, & cogitur ad aſſentiendum, & quò minor eſt, minus cogitur, vnde quando eſt omnimoda, & perfectiſſima euidentia, omnino conuincitur, & nullo modo dubitare poteſt. Quare euidentia Metaphyſica eſt, quando clarè apparet, rem nullo modo poſſe aliter ſe habere, v.g. duo, & duo eſſe quatuor; nihil poſſe ſimul eſſe, & non eſſe, & alia ſimilia. Euidentia autem phyſica eſt, quando conſtat clarè, rem, licèt metaphyſicè poſſit aliter ſe habere; non tamen phyſicè, ſeu attenta virtute cauſarum phyſicarum & naturalium. v.g. ignem applicatum ſubiecto capaci calefacere, ſub accidentibus panis dari panis ſubſtantiam, & ſimilia. Denique euidentia moralis dicitur, quando licèt metaphyſicè non repugnet contrarium, neque etiam phyſicè, hoc eſt, attenta virtute cauſarum naturalium, apparet tamen clarè talis, & tanta difficultas, vt ratione illius nunquam contrarium ponatur, vel ponendum credatur in aliquo caſu. Et ideo dicimus eſſe euidentiam moralem apud nos de exiſtentia regionis Indicæ, quam nunquam vidimus, quia licèt attenta virtute cauſarum naturalium, non repugnet phyſicè, quod

quod omnes, qui nobis teſtificati ſunt de India mentiti voluerint, hoc tamen ipſum eſt adeo difficile, vt non credamus id vnquam eventurum, vt tot, tamque diuerſi teſtes conuenerint ad volendum nos decipere, & cum tanta vniformitate, & conſtantia nobis eadem diuerſis etiam temporibus, & locis teſtificentur abſque vlla diſcrepantia; & idcirco dicimus, nos habere moralem euidentiam, & pluſquam fidem humanam de Indica regione, quod ſufficit, vt intellectus conuincatur: nec poſſit, niſi per ſummam dementiam & obſtinationem diſſentire.

41 Hoc ſuppoſito, probari facilè poteſt, non haberi communiter à fidelibus moralem euidentiam de rebus noſtræ fidei, aut de diuina reuelatione; quia experientia conſtat, faciliùs poſſe aliquem imprudenter, ſi velit, dubitare de rebus fidei, quàm de exiſtentia Indicæ regionis; cùm plures ſint, qui de facto à fide ſemel ſuſcepta deficiant, nemo autem, qui Indiæ exiſtentiam neget. Quamuis enim fideles, dum fideles ſunt, parati ſint ad negandam potius Indiam, quàm fidem: hoc tamen prouenit ex pia affectione, & imperio voluntatis captiuantis intellectum in obſequium fidei, non verò præcisè ex obiecto conuincente, & cogente intellectum ad aſſenſum. Ceſſante quippe imperio voluntatis & affectione pia, intellectus ſibi relictus faciliùs poſſet dubitare de fidei rebus, quàm de exiſtentia Indiæ. Obiectum ergo, quantum eſt de ſe, minùs conuincit, & ligat intellectum ad res fidei, quàm ad exiſtentiam Indiæ, & per conſequens non eſt eadem euidentia de illis, quæ eſt de India, & licèt, vt infrà videbimus, firmiùs & certiùs aſſentiamur illis, quàm Indiæ; clariùs tamen Indiæ aſſentimur, quàm rebus fidei.

42 Oritur autem hæc maior euidentia de India, quàm de rebus fidei, non quidem ex eo quod fundamenta noſtræ fidei minora ſint; ſunt enim multò maiora, cùm ſint veracitas, & teſtificatio diuina, ſed ex eo, quod minùs clarè nobis proponuntur, quàm fundamenta ad credendam exiſtentiam Indiæ. Nam ad conuincendum intellectum, & determinandum ad aſſenſum non ſolùm deſeruit pondus ipſius motiui, ſed etiam maior claritas, qua proponitur, quæ magis impedit dubium, & formidinem de obiecto, quàm pondus ſolùm motiui abſque ea claritate cogniti. Quare licèt auctoritas diuina æquè clarè cognita magis determinaret ex ſe, & conuinceret intellectum, quàm motiua humana, quæ habet ad credendam Indiam: de facto tamen, ſecluſa pia affectione, & imperio voluntatis, minùs cogit, quia non æquè clarè, ſed magis obſcurè apparet, quàm appareant illa alia motiua, & ideò, ſecluſo imperio voluntatis, poſſet facilè intellectus diſſentire, prout de facto diſſentiunt hæretici, quibus propoſita ſufficienter ſunt motiua credibilitatis noſtræ fidei; cum eadem experientia oſtendat, neminem negare Indiam humana ſolùm auctoritate probatam. Quare meritò Coninch. *diſp.* 11. *de fide dub.* 1. *num.* 44. dixit, eos, qui Romam nunquam viderunt, non tamen habere propriè fidem de exiſtentia Romæ, ſed euidentiam quandam, nec tam Romam credere, quàm ſcire, atque adeò hanc euidentiam moralem ex motiuis humanis genitam poſſe ſtare cum fide diuina eiuſdem obiecti, licèt hic Auctor non admittat poſſe coexiſtere fidem humanã cum fide diuina de eodem obiecto.

43 Vnde iam conſtat reſponſio ad rationem contrariæ ſententiæ; dicimus enim, licèt fundamentum ſecundùm ſe maius ſit ad credendas res noſtræ fidei, quàm ad credendam Indiam; id non ſufficere ad euidentiam moralem, quando illud maius fundamentum minùs clarè proponitur; vtrumque enim requiritur ad generandam euidentiam. Quod probari poteſt retorquendo idem argumentum; nam maius etiam eſt fundamentum, quod habemus ad credendas res noſtræ fidei, & multò firmiùs, quàm quod habemus ad concluſionem euidentem euidentia phyſica. Ideò enim Petrus appellauit firmiorem Propheticum ſermonem, quàm notitiam ex viſu corporeo comparatam: & tamen aſſenſus fidei non habet euidentiam phyſicam, quàm habet aſſenſus concluſionis in demonſtratione phyſica: quia ſcilicet maius illud, & firmius fundamentum in fide, non proponitur clarè, ſicut in demonſtratione, ſine qua claritate non cogitur, nec determinatur intellectus, niſi accedat voluntatis imperium. Similiter ergo dicimus, fundamentum ad credendam Indiam minus eſſe in ſe, quàm fundamenta fidei noſtræ; proponi tamen clariùs, & ideo gignere moralem euidentiam, quam non gignunt in nobis fundamenta fidei, quia non ita clarè proponuntur.

Vrgebis adhuc, quia tunc videtur dari moralis euidentia, quando aliquis de veritate obiecti non poteſt prudenter dubitare vel formidare, & multò minùs eam negare: minus autem prudenter poteſt aliquis negare veritatem noſtræ fidei, aut de ea dubitare, quàm de veritate Indiæ: ergo non minùs habet euidentiam moralem de rebus noſtræ fidei, quàm de India. Reſpondeo, maiorem claritatem, vel euidentiam non conſiſtere in eo, quod non poſſimus prudenter de obiecto dubitare, vel illud negare: certum enim eſt, minùs poſſe nos prudenter dubitare de rebus fidei, quàm de iis, de quibus habemus euidentiam phyſicam, cùm quilibet fidelis potiùs negare debeat, quæ ſenſibus percipit, quàm quæ fides credenda proponit: & tamen maior eſt euidentia de iis, quam de obiectis per fidem creditis, vt conſtat. Non ergo arguitur maior, vel æqualis euidentia ex eo, quod poſſimus minùs prudenter dubitare de hoc obiecto, quàm de aliis euidentibus. Ratio autem eſt, quia prudentia, cui opponitur imprudentia, ſi propriè, & in ſenſu rigoroſo accipiatur, eſt virtus moralis intellectualis proximè morum directrix, ſeu eſt virtus intellectus, qua in quouis negotio occurrente nouimus, quid honeſtum ſit, quid turpe, vt cum aliis definit, & docet Leſſius *lib.* 1. *de prudentia cap* 1. *dub.* 1. *num.* 1. vnde *num.* 8. infert, obiectum prudentiæ eſſe actionem honeſtam in ſingulari: ex quo etiam fit, vt quò plùs aliqua actio deuiat ab honeſtate, & obligatione; eò magis imprudenter fiat: quare, ſi cum minori etiam claritate, & euidentia eſt maior obligatio non diſſentiendi alicui obiecto, vel non dubitandi de illo, prout contingit in obiectis fidei propter auctoritatem Dei teſtificantis, vt infra videbimus agentes de firmitate, & certitudine fidei, tunc etiam magis imprudenter dubitabitur, & minùs prudenter negabitur propter maiorem oppoſitionem cum regula prudentiæ dictantis maiorem turpitudinem, & inhoneſtatem in eiuſmodi diſſenſu, vel dubitatione. Non ergo arguitur benè euidentia moralis ex eo, quod non poſſit aliquid prudenter negari, vel reuocari in dubium, cùm hoc argumentum ſit à diſparatis, 44

nempè ab obligatione credendi, quod eſt obiectum prudentiæ, ad neceſſitatem, vel quaſi neceſſitatem prouenientem ab obiecto taliter apparente, quod eſt proprium euidentiæ.

An id quod eſt moraliter euidens ita appareat, vt non poſſit niſi imprudenter negari, vel reuocari in dubium?

45 At verò id, quod eſt moraliter euidens, ita appareat, vt non poſſit, niſi imprudenter negari, vel reuocari in dubium: dico, in primis aliquando nec prudenter, nec imprudenter poſſe negari; quia, licèt non appareat fundamentum euidens euidentia phyſica ad aſſentiendum, nullum tamen apparet fundamentum ad diſſentiendum, & negandum poſitiuè, ſine quo fundamento intellectus non poteſt elicere poſitiuum diſſenſum. Quare fortaſsè de facto non poteſt regulariter homo dicere, & credere, non dari Indicas regiones, quia non habet fundamentum ad id dicendum, licèt non habeat euidentiam phyſicam de India. Aliquando verò habere poteſt aliquale fundamentum ad id negandum, licet nimis infirmum, & quòd non tollat euidentiam moralem contrariam, & poterit fortaſsè ex imperio ſaltem voluntatis id negare. Sicut etiam poterit ex imperio eiuſdem voluntatis dubitare, eo quod poſſibile ſit omnes de India teſtificantes decipere voluiſſe. An verò in iis caſibus imprudenter operetur negando, vel dubitando poſitiuè de obiecto moraliter euidenti: aliquando quidem imprudenter id fiet, quando ſcilicet ſpectat ad regulas morum materia, de qua agitur; in qua materia ad prudentiam ſtrictè ſumptam pertinet examinare, & proponere veram honeſtatem, & conuenientiam obiecti. Quando verò materia talis non eſſet, ille talis negans, vel dubitans magis diceretur ſtultus, vel inſipiens, quàm imprudens: ſemper tamen magis imprudenter dubitabitur, vel diſſenſus præſtabitur in rebus fidei inſufficienter propoſitis, quia hoc magis erit contra regulas prudentię proponentis obligationem aſſentiendi firmiter, licèt abſque neceſſitate proueniente ex parte obiecti, qualis communiter reperiri ſolet, vbi datur euidentia phyſica, vel moralis.

Explicantur duo loca S. Thomæ.

46 Reſtat explicare duo loca S. Thomæ adducta pro contraria ſententia. Ad *primum ex quæſt.* 5. *art.* 2. vbi S. Doctor dicit, eum, qui videret, mortuum ſuſcitari à Propheta in confirmationem rei futuræ, quàm prædiceret, conuincendum fore manifeſtè ad cognoſcendum, quod prædictio illa eſſet à Deo. Reſpondetur, ibi non eſſe ſermonem de vera euidentia rei, ſed de euidentia credibilitatis, vt conſtat ex verbis antecedentibus, in quibus S. Thomas ſupponit, debere intercedere imperiũ voluntatis. Sic enim ait: *Reſpondeo, dicendum, quod ſicut ſupradictum eſt, intellectus credentis aſſentit rei creditæ: non quia ipſam videat, vel ſecundum ſe, vel per reſolutionem ad proxima principia per ſe viſa, ſed quia conuincitur per auctoritatem diuinam aſſentire his, quæ non videt,* (ecce excludit euidentiam etiam à præmiſſis) *& propter imperium voluntatis mouentis intellectum, & obedientis Deo. Quod autem voluntas moueat intellectum ad aſſentiendum, poteſt contingere ex duobus. Vno modo ex ordine voluntatis ad bonum: & ſic credere eſt actus laudabilis. Alio modo, quia intellectus conuincitur ad hoc, quod iudicet eſſe credendum his, quæ dicuntur; licèt non conuincatur per euidentiam rei; ſicut ſi aliquis Propheta prænuntiaret in ſermone Domini aliquid futurum, & adhiberet ſignum, mortuum ſuſcitando; ex hoc ſigno conuinceretur intellectus videntis, vt cognoſceret manifeſtè, hoc dici à Deo, qui non mentitur: licèt illud futurum, quod prædicitur, in ſe euidens non eſſet, vnde per hoc ratio fidei non tolleretur.* Ex quibus verbis conſtat, S. Thomam requirere voluntatem in vtroque illo modo credendi, quem diſtinxit ab habente euidentiam rei in ſe, vel in præmiſſis euidentibus. Videatur Bañes in illo art. 2. in dubitatione circa ſecundam concluſionem, vbi docet, & probat, in Dæmone, de quo ibi agit S. Thomas, non requiri imperium voluntatis ad credenda myſteria noſtræ fidei; eſſe tamen tantam vim motiuorum, vt licèt non faciant Dæmoni euidentiam phyſicam, impoſſibile tamen moraliter ſit ei reſiſtere tali ponderi motiuorum, & ideò dicitur habere euidentiam moralem de veritate noſtræ fidei. Vnde S. Thomas ibi in reſponſione ad primum non dixit abſolutè Dæmonem conuinci, ſed fidem eius eſſe *quodammodo coactam ex ſignorum euidentia*, quibus verbis indicat, non eſſe omnimodam coactionem, ſed aliquam libertatem cum impotentia morali ad diſſentiendum: & in eodem ſenſu *in* 3. *ſent. diſt.* 23. *q.* 3. *art.* 3. dixit, quod Dęmones non omninò liberè aſſentiuntur rebus fidei, quas credunt; quia nimirùm habent neceſſitatem moralem ad volendum credere propter vehementiam motiuorum, licèt habeant potentiam phyſicam ad non aſſentiendum; & in eo denique ſenſu intelligi debet idem S. Thom. quando *quæſt.* 14. *de veritate art.* 9. *ad* 4. dixit, Dæmones non voluntate, ſed neceſſitate credere; intelligit enim nomine *neceſſitatis*, coactionem, ſicut, qui metu mortis proiicit merces, dicitur neceſſitate coactus id facere, licèt reuera non ſine voluntatis imperio id faciat.

De homine autem, qui videt mortuum ſuſcitari à Propheta in confirmationem veritatis, 47
quam prædicit, non puto communiter habere euidentiam etiam moralem diuini teſtimonij, vt dixi in ſuperioribus, & conſtat experientia, cùm multi ex Iudæis, qui ea miracula Chriſti videbant adhuc non crederent. Vnde quando S. Thom. dixit *loco citato*, conuinci tunc intellectum, vt cognoſcat manifeſtè hoc dici à Deo, & quando 3. *p. dicta quæſt.* 47. *art.* 5. (qui erat ſecundus locus S. Thomæ in contrarium adductus) dixit, Principes Iudæorum, & homines maiores, & ſapientes *vidiſſe euidentia ſigna diuinitatis ipſius*, intelligi debet de euidentia credibilitatis, non tamen de euidentia etiam morali, qua euidens eſſet ſigna illa fieri à Deo in confirmationem diuinitatis Chriſti. Alioquin non potuiſſent potentia ſaltem morali diſſentire, prout de facto diſſentiebant, & negabant Chriſti diuinitatem. Vnde Paulus de eiſdem dixit: *quod ſi cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Manifeſtè tamen conuincebantur euidentia ſignorum quæ euidenter probabant eos nullam habere excuſationem, vt non crederent; ad credendum tamen neceſſarium eis erat voluntatis imperium, & pia affectio, ſine qua poterant adhuc ſaltem imprudenter dubitare, & negare, prout de facto negabant.

Vt ergo iam ad propoſitum noſtræ quæſtio- 48
nis, vnde digreſſi ſumus, reuertamur, conſtat ex omnibus ſupradictis, fidem noſtram exigere eſſentialiter obſcuritatem aliquam in aſſenſu, quatenus oritur ex motiuo eiuſdem fidei. Contra quod adhuc obiici poteſt, quia etſi conſtet mihi clarè de loquutione Petri, adhuc poſſum elicere actum fidei humanæ circa obiectum dictum; ergo etſi conſtet clarè de loquutione Dei, poſſum

Fides exigit eſſentialiter obſcuritatem aliquam in aſſenſu.

elicere

elicere actum obſcurum fidei circa obiectum dictum. Reſpondeo, negando conſequentiam, quia euidentia teſtimonij Petri, non tollit obſcuritatem circa obiectum dictum: non enim apparet clara connexio infallibilis illius teſtimonij cum veritate obiecti, & ideo relinquitur aſſenſus obſcurus: at verò inter teſtimonium diuinum clarè cognitum, & veritatem obiecti, apparet clarè, & euidenter neceſſaria connexio.

Obſcuritas quomodo ſe habeat reſpectu fidei.

49 Reſtat tamen difficultas, quomodo ſe habeat obſcuritas reſpectu fidei? an vt ratio formalis obiectiua, an alio modo? Aliqui dicunt pertinere ad obiectum formale, quod non ſolùm eſt reuelatio vt ſic, ſed talis reuelatio, ſcilicet obſcura: quare aſſenſus innitens reuelationi claræ, & aſſenſus innitens reuelationi obſcuræ differunt penes diuerſa obiecta formalia, quæ reſpiciunt. Ego exiſtimo in primis, obſcuritatem, formaliter loquendo, non eſſe rationem formalem aſſentiendi; ratio enim formalis eſt, quæ mouet ad aſſenſum, obſcuritas autem non mouet; immo magis retardat; non enim aſſentior ego, quia reuelatio eſt obſcura, ſed quia reuelatio eſt. Deinde exiſtimo, obſcuritatem non eſſe aliquid tenens ſe ex parte obiecti, ſed ex parte ipſius aſſenſus; quare non tam eſt diuerſitas in obiecto, quàm in modo tendendi ipſius actus ad ſuum obiectum: quod ipſa experientia teſtatur: videmus enim, propoſito aliquo principio duobus hominibus, alterum, qui perſpicax eſt, & acutus, cognoſcere clarè veritatem obiecti, & connexionem terminorum inter ſe; alterum, qui tardus eſt, & hebes, cognoſcere idem obiectum ex apprehenſione etiam terminorum, obſcurè tamen, vel ſaltem minùs clarè: quæ diuerſitas tenet ſe radicaliter ex parte minoris luminis intellectualis; formaliter verò ex parte actus obſcurioris, à quo denominatur obiectum obſcurum, ſicut ab aſſenſu euidenti, certo, & claro, denominatur obiectum euidens, certum & clarum: quia res in ſe ipſis nec habent claritatem, nec obſcuritatem nec certitudinem, aut incertitudinem.

Referitur.

Habitus fidei vnde impediatur ab eliciendo aſſenſu circa reuelationem clarã.

50 Hinc infero, noſtrum habitum fidei inuenire quidem in reuelatione clara totam rationem formalem aſſentiendi, quam habet, ſcilicet teſtimonium & veritatem Dei. Cæterùm impediri ab eliciendo aſſenſu circa illam propter natiuam limitationem, qua ex natura ſua adſtringitur ad tale genus actuum; ſcilicet ad obſcuros ſolùm, nec habet virtutem ad claros etiam circa idem obiectum formale reuelationis diuinæ: quæ limitatio colligitur ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum ſuprà adducto. Quare cùm S. Thomas *in præſenti art.6.* dixit, *rationem formalem rei credibilis eſſe non viſum*, non loquitur de ratione formali obiectiua, ſed de ratione formali, quæ denominatiuè conuenit obiecto ab ipſo actu fidei, quam notanter appellauit *rationem formalem ex parte noſtri*; quaſi ſubiectiuam, non obiectiuam; quæ quidem poteſt dici ratio formalis, in quantum pertinet ad diuerſitatem ſpecificam fidei, fides enim non ſolùm ſpecificatur ab obiecto formali, ſed etiam ab intrinſeco modo tendendi in ipſum obiectum; ſcilicet cum obſcuritate.

SECTIO II.

Vtrùm fides eſſe poſſit de obiecto aliundè clarè cognito: vbi vtrum poſſit eſſe cum opinione.

Diximus, actum fidei eſſentialiter eſſe obſcurum: nunc inquirimus pro complemento 51
eiuſdem dubij, an adeo ſit claritas contra rationem fidei, vt repugnet fides circa obiectum aliunde clarè cognitum: vbi etiam obiter videbimus, an repugnent aſſenſus fidei, & aſſenſus probabilis, ſeu opinio circa idem obiectum.

Habitus fidei non repugnat cum habitu ſcientifico.

Suppono primò, non eſſe quæſtionem de habitibus comparatis inter ſe: certum enim eſt, habitum fidei non repugnare cum habitu ſcientifico, imò nec cum habitu erroris: tum quia habitus ſupernaturales non contrariantur habitibus naturalibus: tum etiam, quia habitus ſolùm ſe habet vt principium ſuorum actuum: principia autem actuum contrariorum non debent eſſe contraria; nam idem intellectus, & eadem voluntas eſt principium actuum contrariorum, ſcilicet aſſenſus & diſſenſus; amoris & odij ex quo etiam fit, non repugnare habitum fidei cum aſſenſu ſcientifico, neque è contra habitum ſcientificum cum aſſenſu fidei, ſicut non repugnat actus amoris cum principio actus odij.

Nec etiam aſſenſu ſcientifico.

Videatur Suarez *in præſenti diſp.3.ſect.9.n.4. & ſequentibus*, vbi contra Capreolum dicentem 52
amitti fidem habitualem circa eorum articulos, circa quos aliquis acquirit demonſtrationem, & aſſenſum ſcientificum, probat id eſſe falſum ab experientia, qua conſtat etiam comparata Philoſophia ab aliquo fideli, non minùs firmiter poſſe ipſum profiteri fidem earum veritatum, quæ firmitas maior non prouenit à ratione Philoſophica, ſed à fide, cuius aſſenſus debet habere maiorem illam firmitatem, vt infra videbimus. Ratio etiam eſt clara, quia habitus infuſus fidei eſt indiuiſibilis, & vnus ad aſſenſus omnium articulorum: quare non poſſet ex parte deperdi, & ex parte retineri: cùm ergo maneat ſaltem ad alios articulos credendos, non potuit perdi fides habitualis circa hos, qui aliunde euidenter iam ſciuntur. Quod idem eſt, quando priùs erat habitus ſcientificus, & poſtea aduenit fides; eadem enim experientia conſtat, non perdi habitum ſcientificum de iis obiectis, quæ etiam per fidem probantur.

Contra hoc tamen opponi poteſt primò, quia 53
ex eo quod actus virtutis, & vitij opponantur, fit, quod habitus etiam opponantur, nec poſſit eſſe aliquis ſimul temperans, & intemperans habitualiter; manſuetus, & iracundus, caſtus, & laſciuus, &c. Ergo ſufficit oppoſitio inter actus, vt neq; eorũ habitus poſſint ex natura rei eſſe ſimul. Ad hoc argumentum, omiſſis aliis ſolutionibus, quę videri poſſunt apud Hurtadũ *in præſenti diſp. 29.ſect.1.* Reſpondeo, diſtinguendo: nam poteſt ſermo eſſe de habitibus infuſis, vel de acquiſitis. De infuſis itaque certum videtur, quod non opponantur cum habitibus vitioſis: nam peccator qui habitus vitioſos diuturno peccandi vſu comparauit, & poſtea cum attritione confitetur, & iuſtificatur, accipit cum gratia ſanctificante habitus infuſos virtutum moralium; & tamen experientia

perientia conſtat, non expelli ſtatim habitus vitioſos: immò adhuc difficultatem non exiguam ſentiri prouenientem ab eiuſmodi habitibus: non ergo repugnant eſſe ſimul cum habitibus infuſis. Vnde è contra, ſi præcedunt habitus infuſi in homine iuſto, & poſtea paulatim acquiritur habitus vitioſus per peccata venialia, conſtat etiam, non ideo expelli habitus infuſos. Adueniente autem peccato mortali, expellitur quidem habitus charitatis, & iuxta communem ſententiam expelluntur quoque alij infuſi virtutum moralium: non tamen propter repugnantiam habituum inter ſe, cùm poſtea recuperata gratia, redeant habitus infuſi, non expulſo habitu vitioſo; ſed expelluntur propter connexionem, quam habent cum gratia, quæ expellitur per peccatum mortale actuale, cum quo alij etiam habitus infuſi habent repugnantiam mediatam.

54 Loquendo verò de habitibus acquiſitis contrariis, in mea ſententia nulla eſt repugnantia inter eorum entitates phyſicas: nam ij habitus, vt dixi in Philoſophia, tam qui pertinent ad facilitatem intellectus, quàm qui pertinent ad facilitatem voluntatis, ſunt ſolùm ſpecies coordinatæ intenſæ, vel tales, quæ facilè & promptè repræſentant motiua ad aſſenſum, vel conſenſum, vel etiam ad diſſenſum: quæ ſpecies non habent inter ſe oppoſitionem phyſicam quoad entitatem. nam (poſtquam aliquis habet ſpecies, vt apprehenſiones motiuorum pro vna parte, poteſt denuò accipere ſpeciem intenſam motiui pro parte contraria, nec ideo amittit ſpecies priores, vel obliuiſcitur illarum motiuorum. Dicuntur tamen expelli, vel remitti priores habitus, non quidem quoad entitatem, ſed quoad denominationem: quia licèt maneant priores ſpecies; non tamen facilitant, nec inclinant ſicut priùs; quatenus propoſitis iam motiuis contrariis, debilitatur vis priorum motiuorum; nec poſſunt ita vehementer mouere in præſentia noui motiui contrarij, quod antea vel latebat, vel non ita attentè ponderatum, & examinatum fuerat. Vnde priores habitus non facilitant potentiam, ſicut antea, & quia eorum actiuitas manet retracta, dicuntur non manere, vel ſaltem remitti quoad denominationem habitus, vel facilitatis, quamuis remaneant quoad totam ſuam entitatem intrinſecam: quæ omnia ſuppono ex Philoſophia, & ex iis conſtat, non argui benè ex hoc exemplo repugnantiam inter habitum ſcientiæ & fidei infuſæ, præſertim cum habitus infuſi non dent facilitatem ſicut acquiſiti, ſed habeant ſe ad modum potentiæ, vt dixi eodem loco, vnde multò minùs repugnant cum acquiſitis contrariis, quàm ipſi habitus acquiſiti inter ſe: quia licèt non poſſet eſſe ſimul facilitas ad actus contrarios: poteſt tamen eſſe potentia ad vnum actum cum facilitate ad actus contrarios.

55 *Obiectio 2.* Sed contra hoc arguitur ſecundò, quia habitus fidei oppoſitionem habet cum quolibet errore contra fidem, quod prouenire videtur ex eo, quod actus fidei non poſſit ſtare ſimul cum actu erroris, ex quo fit vt nec fidei habitus manere poſſit cum actu erroris, ſi ergo non poteſt etiam actus fidei eſſe ſimul cum actu ſcientifico circa idem obiectum, hoc ſufficiet, vt nec habitus fidei manere poſſit cum eo actu. Reſpondetur, oppoſitionem habitus fidei infuſæ cum actu erroris non eſſe phyſicam cum entitate erroris, nam ſi actus idem erroris non eſſet culpabilis, non expelleretur actus fidei, & è contra expelleretur; etiamſi error re vera non eſſet contra obiectum reuelatum, ſed ex conſcientia erronea putantis eſſe reuelatum, circa quod obiectum procul dubio non potuiſſet fides infuſa elicere ſuum actum: non ergo eſt illa repugnantia phyſica proueniens ex tali obiecto, ſed eſt quaſi moralis, hoc eſt fundata in culpa infidelitatis, quæ expellit gratiam, & diſponit ſufficienter, & condignè ad ablationem etiam habitus fidei, vt dicemus *infra diſp.* 16. agentes de conſeruatione fidei. Cùm ergo hæc oppoſitio quaſi moralis non ſit inter actus ſcientiæ & habitum fidei, non debet hic expelli propter illos.

56 *Obiectio 3.* Obiici poteſt tertiò, ex viſione beatifica, & lumine gloriæ, quæ expellunt habitum fidei infuſæ, eo quòd cum illis non poteſt fides exercere ſuos actus; ergo ſi fides non poteſt exercere ſuum actum cum actu ſcientifico eiuſdem obiecti, hoc etiam ſufficiet, vt habitus fidei manere non poſſit adueniente ſcientia de eiſdem obiectis. Reſpondetur, negando conſequentiam, habitus enim fidei perditur in patria, eo quòd maneret ſemper otioſus, quia ratione ſtatus beatifici, & perfecti, cui repugnat actus obſcurus, nunquam poſſet elicere ſuum actum, qui eſſentialiter debet eſſe obſcurus ſaltem circa diuinam reuelationem, vt ſupra diximus; Quare, cùm habitus infuſus non detur, nec conſeruetur, niſi in ordine ad operandum; ceſſante omnino, & in perpetuum hoc fine, & hoc per ſe loquendo, & ratione ſtatus intrinſeci, non poteſt connaturaliter conſeruari ampliùs talis habitus. Ratio autem à priori eſt, quia habitus infuſi, vel promanant à gratia, vel dantur, & conſeruantur à Deo ad exigentiam eiuſdem gratiæ, cui debentur potentiæ ad actus intellectus, & voluntatis, qui ſint proportionati filio Dei adoptiuo. Cùm autem eadem gratia extra viam, & in termino beatitudinis exigat ex natura ſua perpetuitatem, & inamiſſibilitatem, illius ſtatus, & per conſequens exigat, quod habitus fidei nunquam ampliùs operetur; impoſſibile eſt, quod eadem gratia exigat adhuc habitum fidei, quem ſolùm exigebat ad operandum. Ceſſante autem hac exigentia gratiæ, immò poſita exigentia eiuſdem gratiæ contraria, non poteſt Deus conſeruare adhuc habitum fidei, quem ſolùm conſeruabat ob exigentiam gratiæ, & ideò ex natura rei ſequitur eius deſtructio, quòd non procedit adueniente ſcientia, cùm adhuc gratia exigat conſeruari habitum fidei, qui deſeruire in primis poteſt adhuc ad aſſenſus circa alios articulos, & deinde etiam circa hos ipſos, ſi quando medium ſcientificum memoriæ non occurrat, & denique etiam in præſentia medij ſcientifici, vt firmiùs, & certiùs per fidem credantur, vt poſteà videbimus.

57 Confirmatur reſponſio hæc; quia ſi habitus fidei in patria auferretur ſolùm propter repugnantiam, quam eius actus haberent cum viſione clara eorundem obiectorum, non debuiſſet omninò auferri: neque enim Beatus videt de facto omnia obiecta in verbo quare reſpectu eorum, quæ non videt, potuiſſet habere fidem. Ratio ergo, cur fidei habitus omninò auferatur, debet eſſe magis vniuerſalis, nempè, quia ratione ſtatus perfectiſſimi repugnat actus obſcurus, atque ideo fides ſemper otioſa, quia ſi quæ alia manifeſtanda ſunt Beato vltra ea, quæ videt in verbo, id totum debet fieri per reuelationem claram, qualis decet Beatum. *Habitus fidei cur omnino auferatur in beatis.*

Hæc

Hæc autem ratio non procedit in caſu noſtro, in quo fides non maneret otioſa: ergo licet actus fidei, & ſcientiæ circa idem obiectum non poſſent eſſe ſimul, non ideò habitus fidei deſtrueretur in via, ſicut aufertur in patria.

58 Suppono ſecundò, Aſſenſum Theologicum non repugnare cum aſſenſu fidei, circa idem obiectum, quia licet aſſenſus Theologicus deducatur per euidentem conſequentiam ex ſuis principiis; habet tamen obſcuritatem ea parte, qua pendet à principio fidei, & adeo non eſt ſimpliciter clarus, nec quidem ſcientificus, ſed obſcurus & certus. Difficultas ergo præſens eſt ſolum de aſſenſu claro, & ſcientifico, an pugnet cum aſſenſu fidei.

Aſſenſus Theologicus non repugnat cum aſſenſu fidei circa idem obiectum.

Prima ſententia.

Prima ſententia affirmat omnino repugnare; quam tenere videtur S. Thom. *in præſenti*, Capreolus, Caietanus, & Thomiſtæ communiter, Scotus, & Richardus relati à noſtro Valentia *in præſenti diſp. 1. puncto 4. quæſt. 1. §. 2. in principio*, Molina, Cumel, & alij plures, quos affert Suarez *diſp. 3. ſect. 9. n. 1.* qui loquuntur de actu fidei, & cognitione ſcientifica, idem tamen dicerent de actu fidei, & opinione.

Secunda ſententia.

Secunda ſententia negat repugnare. Hanc tenent Alex. Alenſ. Albertus Magnus, Altiſiodorenſis, Bonauentura, Dur. Gabr. quos refert, & ſequitur idem Valentia *ubi ſup.* eandem tenet Catherin. *in c. 11. epiſt. ad Hebr.* & Salmeron *ibid. diſp. 21.* vterque eiſdem verbis, & rationibus eam probans, & plures Recentiores, qui tamen rurſus diuiduntur: nam aliqui hanc ſententiam in vniuerſum docent de omni cognitione euidenti: alij vero dicunt, cognitionem euidentem abſtractiuam non repugnare cum fidei aſſenſu; intuitiuam verò omnino repugnare.

59 Dico primò. Non repugnat fidei aſſenſus cum omni cognitione euidenti eiuſdem obiecti Huic non repugnat fortaſſe S. Thom. nam *quæſt. 5. art. 1.* in corpore videtur docere, ſolum repugnare fidem cum ſcientia perfecta, qualis habetur in patria, non cum naturali, qualis fuit in Angelis ſimul cum fide; & *ad ſecundam* dicit, omnem cognitionem naturalem noſtram habere obſcuritatem, & tenebras ſufficientes ad obſcuritatem fidei ſaluandam. Hanc etiam tenent Suarez *ubi ſupra num. 7.* Hurtado *diſp. 30. ſect. 2.* Coninch. *diſp. 11. dub. 15.* & alij cõmuniter. Probatur primò ex ſcriptura, in qua proponuntur fide credẽda ab omnibus aliqua, quæ à multis euidenter ſciuntur; qualis eſt Dei exiſtentia, & plura eius attributa. Ad Hebr. 11. *Oportet accedentem ad Deum credere, quia eſt*, item ibidem dicitur, fide credi mundi creationem: *fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei*, &c. & denique in ſymbolo fatemur omnes docti, & indocti, quod credamus Deum eſſe omnipotentem, & vnum, &c. vbi Patres de omnibus dicunt habere fidem illorum obiectorum, quorum verba vide apud Valentiam *ubi ſup.*

Nõ repugnat fidei aſſenſus cum omni cognitione euidenti eiuſdem obiecti.

Vir doctus poteſt habere vtrumque aſſenſum.

Probatur ſecundò, quia ad contritionem debet præcedere cognitio fidei de bonitate Dei, malitia Peccati, &c. quæ omnia à viro docto poſſunt euidenter ſciri; ergo poteſt habere vtrumque aſſenſum in intellectu: alioquin deterioris conditionis eſſet doctus, quàm indoctus; nam circa hæc obiecta ruſticus exercet actus fidei ſupernaturales, & meritorios; doctus verò ſolùm haberet naturales, & ſine merito.

60 Variè reſpondent aduerſarij. Dicunt primò, poſſe elici ab homine docto aſſenſum fidei in abſentia aſſenſus ſcientifici, à quo poteſt abſtinere homo doctus, vt fides poſſit habere locum. Sed contra, quia ſi actus fidei pugnat cum euidentia actuali, pariter videtur pugnare cum memoria euidentiæ: nam ſicut quando actu video Petrum, non poſſum credere propter dictũ alterius, quod video Petrum, vt poſtea dicemus, ſic nec poſtea poſſum credere me vidiſſe Petrum propter dictũ alterius: ſtatim enim excitatur in memoria ſpecies euidenter repræſentans me illum vidiſſe, ergo ſimiliter in homine docto excitatur ſpecies euidẽs obiecti ſciti impediens fidem; ergo numquam niſi in caſu aliquo raro, habere poſſet fidem illorum obiectorum. Videatur Coninch. *ubi ſup. n. 25.*

Variæ reſponſiones aduerſariorum.

Reſpondent alij, Philoſophum habentem ſcientiam de exiſtentia Dei, & aliis articolis non debere eos fide credere, nec Paulum neceſſarium eſſe dixiſſe fidem ſtrictam horum articulorum, ſed ſolùm aſſenſum certum, prout abſtrahit ab aſſenſu fidei, & ſcientiæ. Hanc tamen reſponſionem reiciunt alij Theologi communiter, & meritò. Videatur Suarez *diſp. 3. ſect. 9. num. 5.* Nec dubitari poteſt Paulum de fide propria loquutum fuiſſe, quam vt diſpoſitionem neceſſariam ad iuſtificationem exigit: in hoc enim ſenſu prædicta Pauli verba explicuit Conc. Trid. *ſeſſ. 6. cap.* his verbis. *Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera eſſe quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt.* Hæc certe non eſt ſcientia, quæ neque eſt ex auditu, neque ad eius aſſenſum liberè mouemur, ſed conuincimur, & neceſſitamur ab euidentia obiecti. De hac autem fidei credulitate explicat ſtatim Tridentinum verba Pauli dicens: *de hac diſpoſitione ſcriptum eſt: accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit.* Non poteſt ergo negari etiam in Philoſopho neceſſitas fidei de his articulis, præſertim cum firmius debeat credere hos eoſdem articulos, quam antea per ſcientiam aſſentiremur; quæ maior firmitas non prouenit formaliter à ſcientia, quæ antea erat, ſed a pia affectione voluntatis, quæ ob reuerentiam diuini teſtimonij interuenientis, eiuſmodi firmitatem imperat. Debet ergo diuina auctoritas mouere ad ipſum aſſenſum: alioquin nec poſſet voluntatem mouere ad firmiorem aſſenſum imperandum. 61

Reſpondent alij, fidem neceſſariam eſſe de exiſtentia Dei, non vt auctoris naturalis, ſed vt auctoris ſupernaturalis, quare hic articulus ſemper reſtat fide ſola credendus etiam à Philoſopho, qui ſcientiam habet de Deo auctore naturali. Ita Canus *lib. 12. de locis Theolog. c. 4.* Hæc tamen reſponſio reiicitur primò ex ipſis verbis Pauli, qui duo propoſuit fide diuina neceſſario credenda ante iuſtificationem, ſcilicet, & Deum eſſe, & eſſe remuneratorem: qui autem ſolum dicit, Deum eſſe, nihil adhuc dicit de remuneratione ſupernaturali: ergo non minus ille prior articulus pertinet ad fidem neceſſariam, quàm poſterior: nec ſine aperta violentia dici poteſt, ſenſum priorum verborum eſſe, Deum eſſe Auctorem ſupernaturalem. 62

Duo hæc neceſſario de fide credenda, ſcilicet Deum eſſe, & eſſe remuneratorem.

Secundò impugnatur, quia illa ſanè cognitio exigitur ſupernaturalis, & ex adiutorio, & inſpiratione Spiritus ſancti, atque adeo ex dono fidei, qua proponitur Deus diligendus charitate infuſa. Charitas autem infuſa non diligit Deum, quia

quia ſolùm eſt auctor effectuum ſupernaturalium, ſed quia eſt ſummum bonum, & infinitè perfectus: & quidem non eſſet infinitè perfectus, ſi non eſſet etiam auctor rerum naturalium, non enim eſſet omnipotens, ſi ſolùm poſſet producere effectus ſupernaturales; nec poteſt negari, quod charitas poſſit Deum diligere propter perfectionem omnipotentiæ, propter infinitam ſapientiam, æternitatem, immenſitatem, & alias perfectiones; ergo hæ etiam perfectiones, & earum exiſtentia credi poſſunt per fidem à quolibet fideli etiam docto.

63 Tertiò: Hoc ipſum probari poſſet, quia Philoſophus ille habens euidentiam de infinita perfectione Dei, & per conſequens de ſumma Dei veracitate, & infallibilitate non poteſt credere per fidem Deum vt Auctorem ſupernaturalem, quin per eandem fidem credat etiam veracitatem, & infallibilitatem Dei: neque enim poteſt fides credere Deum auctorem ſupernaturalem propter diuinam auctoritatem, quin eadem fides credat, Deum eſſe ſummè veracem, ſi quidem veracitas Dei eſt motiuum formale ſaltem partiale ad credenda alia: ergo non obſtante euidentia de veracitate Dei ex aliis principiis euidentibus, poteſt eadem veracitas credi rurſus per fidem, alioquin nullus alius articulus credi poſſet per fidem ab eo Philoſopho, ſi quidem quilibet aſſenſus fidei circa quemcumque articulum eſt ſimul aſſenſus circa Dei veracitatem. Hoc argumentum inſinuare videtur Hurtado *diſp.* 3 *ſect.* 1. *ſubſect.* 1. §. 5.

64 Sed reuera non eſt argumentum efficax, quia reſponderi poteſt, eum, qui habet euidentiam de veracitate Dei, non credere poſtea alios articulos fidei, propter veracitatem Dei obſcurè cognitam, ſed propter illam cognitam clarè, aſſenſu tamen ſupernaturali procedente ab eodem habitu fidei, vt diximus *ſupra diſp.* 1. *ſect.* 6. vbi aduertimus, non repugnare, quod in aliquibus de facto reſoluatur fides myſterij reuelati in veracitatem Dei clarè cognitam, aſſenſu tamen ſupernaturali, & ſuper omnia, præcedente pia affectione voluntatis, quæ facit vt intellectus aſſentiatur, non quidem obſcurè, ſed euidenter, firmiùs tamen & ſuper omnia, eidem veracitati Dei clarè cognitæ, in quam reſolui poſſit partialiter fides aliorum articulorum, quæ ſuam obſcuritatem participaret ab altero motiuo partiali, nempe à teſtimonio diuino obſcurè cognito; quare ex hoc capite non argueretur, poſſe eſſe ſimul ſcientiam, & fidem de eodem obiecto.

65 Quartò: Probari meliùs poteſt, quia ſi non poſſet Philoſophus de iis etiã articulis fidem habere, deterioris eſſet conditionis, quàm ruſticus, qui ea omnia per fidem crederet, cuius actus nobilior eſt, & firmior, quàm ſit concluſio illa ſcientifica naturalis, quam Philoſophus habet. Nec enim ex conſortio habitus fidei poteſt demonſtratio illa, vel concluſio Philoſophica melior, aut certior fieri, niſi ab ipſa etiam fide dependeat, nec poteſt à fide dependere, niſi motiuum fidei aliquo modo moueat, & influat, nempe teſtimonium Dei: quod ſi mouet hoc eſt, quod intendimus, poſſe ſcilicet aliquem moueri à teſtimonio obſcuro Dei ad credendum etiam id, de quo aliunde habet demonſtrationem ſcientificam.

Nec etiam ſatisfacit, quod alij reſpondent Phiſophum non eſſe peioris conditionis, quia licèt actu non credat per fidem ea obiecta, eſt tamen de ſe paratus ad ea per fidem credenda, quoties medium ſcientificum deerit, vel ſi deeſſet. Hoc, inquam, non ſatisfacit, quia illa promptitudo non eſt credere, ſed voluntas ſolùm conditionata credendi, quare actu ſicut non habet fidem eorum articulorum, ita nec habet certitudinem, & firmitatem propriam fidei, ſed aliam certitudinem minorem, quæ ſolùm poteſt competere actui naturali ſcientifico.

Vltimò denique principaliter concluſio probatur, quia non apparet vndè repugnent inter ſe illi duo aſſenſus. Dicunt, repugnare, eo quòd aſſenſus euidens affert ſecum claritatem, fides verò obſcuritatem: claritas autem, & obſcuritas repugnant. Sed contra, quia obſcuritas fidei non comparatur ad lumen ſcientiæ, ſicut priuatio ad formam; ſed ſicut imperfectum ad perfectum, ſeu ſicut modica lux ad magnam: nam licèt fides dicatur obſcura reſpectu euidentiæ; verè tamen eſt lux, vt inſinuauit Petrus loquens de teſtimonio prophetico: *cui benè* (inquit) *facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* quare ſicut lux modica non repugnat cum luce magna, ſic nec fides cum ſcientia. 66

Obſcuritas fidei vt comparetur ad lumen ſcientiæ.

Dices: euidentia, & ineuidentia repugnant: fides autem eſt ineuidens, ergo repugnat cum cognitione euidenti. Reſpondeo euidentiam, & ineuidentiam in ordine ad idem obiectum, & motiuum formale repugnare: non tamen in ordine ad idem obiectum materiale, quod per vnum medium cognoſcatur euidenter, & per alterum medium ineuidenter. Alia argumenta poſtea ſoluentur.

Dico ſecundò: Aliquæ ſunt cognitiones euidentes, cum quibus videtur repugnare aſſenſus fidei, ita Vaſquez 3. *parte diſp.* 53. *num.* 5. *& diſp.* 62. *num.* 33. Suarez *in præſenti diſp.* 3. *ſect.* 9. *num.* 19. Coninch *in præſenti diſp.* 11. *dub.* 1. & alij Recentiores. Hanc concluſionem probat mihi ſola experientia, quam negare non poſſum: dum enim actu video ſolem, quantumuis mihi aliquis dicat diem eſſe, & quantumuis conet aſſentiri propter teſtimonium dicentis, non poſſum, ſed ſolùm iudico diem eſſe, quia id video. Ratio autem à priori huius repugnantiæ, licèt plures afferantur, nulla videtur conuincere. P. Coninch. *vbi ſupra* hanc rationem affert, quod ſcilicet nullum agens poteſt producere formam in ſubiecto, quod iam ante eſt actuatum ab aliqua forma, quæ formaliter vel eminenter continet omnem perfectionem illius formæ, quam illud agens poteſt naturaliter producere. Ideò enim calidum vt duo non poteſt agere in calidum vt quatuor. Cum ergo intellectus informatus viſione Dei v.g contineat iam eminenter omnem perfectionem aſſenſus fidei in gradu excellentiori, non poterit intellectus producere rurſus in ſe actum fidei. 67

Aliquæ ſunt cognitiones euidentes cum quibus videtur repugnare aſſenſus fidei.

Hæc tamẽ ratio difficilis eſt, quia etiã viſio clara Dei continet eminenter omnem perfectionem, quam habet cognitio abſtractiua Dei; & tamen beatus videns Deum poteſt ſimul cognoſcere Deum euidenter cognitione abſtractiua in creaturis, quomodo ſine dubio eum cognoſcunt Angeli. Item cognitio intuitiua intellectualis, qua videtur albedo v.g independenter à ſenſibus, eſt perfectior & clarior cognitione illa, quæ fit independenter à ſenſibus, & tamen Chriſtus, qui habebat cognitionem intellectualem perfectiſſimam de albedine, habebat etiam cognitionem intellectualem eiuſdem albedinis generatam per ſenſum, quæ eſt imperfectior; ergo non eſt verum in vniuerſum, quod intellectus 68

Beatus videns Deum, poteſt ſimul cognoſcere Deum euidenter cognitione abſtractiua in creaturis.

ctus non poteſt acquirere ſecundam cognitionem, quando habet aliam, quæ contineat eminenter perfectionem ſecundæ. Ad exemplum verò de calido facilè reſpondetur, repugnantiam ibi prouenire ex eo quod non poſſint eſſe duo gradus ſimiles in eodem ſubiecto, cùm autem iam ſit vnus gradus ſecundus caloris, non poteſt produci alius ſecundus: quintum autem non poteſt producere calidum, vt duo: quia ſuppono eſſe heterogeneos. Alij aliter reſpondebūt iuxta ſua principia philoſophica: nemo tamen negabit poſſe aliquam cognitionem minus perfectam, eſſe ſimul cum alia perfecta, quæ continet eminenter perfectionem illius.

69 Quod rurſus confirmari poteſt retorquendo idem exemplum, & argumentum; quia licet agens creatum non poſſit naturaliter producere formam in ſubiecto, in quo inuenit iam eius perfectionem antea productam; ſi tamen eam non inueniat productam, poterit vtique producere: quando ergo in ſubiecto præſupponitur iam aſſenſus fidei à fide productus, & aduenit de nouo principium cognitionis euidentis, non apparet, vnde intellectus hoc principio inſtructus impediatur à producendo actu euidenti, cum non inueniat in ſubiecto alium actum continentem perfectionem actus euidentis, ſed obſcurum. Sicut agens potens producere calorem intenſum non impeditur à productione ſui effectua ex eo, quod inueniat iam in ſubiecto calorem remiſſum; ergo licèt intellectus habens priùs cognitionem euidentem non poſſet poſtea elicere aſſenſum fidei; non tamen apparet, cur habens prius aſſenſum fidei non poſſit poſtea addere cognitionem euidentem. Sic enim de facto intellectus habens ſimplicem apprehenſionem de obiecto poteſt pro poſteriori naturæ elicere actum iudicij circa idem obiectum, qui actus continet eminenter totam perfectionem ſimplicis apprehenſionis.

70 Vnde iterùm probari poteſt, ſi ſimul tempore, & natura applicentur motiua fidei, & principium cognitionis euidentis, nihil impedire, ne fides etiam ſimul eliciat ſuum actum: quia ſi ſimul etiam tempore, & natura applicentur ligno frigido duo agentia, quorum alterum poteſt producere calorem remiſſum, & alterum calorem intenſum non apparet, cur primum agens non poſſit aliquid caloris producere in ligno, quod adhuc non inuenit calidum: ſimiliter ergo motiua fidei poterunt cauſare aſſenſum aliquem; cùm nondum inueniant aliundè aſſenſum perfectiorem antea productum in intellectu; vel certè ex hoc præcisè capite aſſignato repugnantia non probatur.

71 *Aſſenſus fidei non impeditur propter ſuperfluitatē, in præſentia cognitionis euidentis.* Ideo alij hanc repugnantiam probant ex ſuperfluitate, quia cùm aſſenſus ille perfectè clarus, & euidens contineat totam perfectionem aſſenſus fidei, neque hic magis firmet intellectum in eo obiecto, quàm eſſet iam firmus ex aſſenſu clariſſimo, non videtur Deus connaturaliter concurrere ad ſecundum aſſenſum, ita Suarez *dicta ſectione 9. num.* 19. Vnde infert *num.* 22. *&* 23. hanc repugnantiam non eſſe eſſentialem, nec in ordine ad potentiam Dei abſolutam, ſed ſolum in ordine ad potentiam ordinariam. Hæc tamen ratio non videtur etiam ſatisfacere: quia viſio etiam clara Dei continet eminenter totam perfectionem cognitionis abſtractiuæ eiuſdem Dei, atque adeò hæc videretur eſſe ſuperflua in præſentia viſionis claræ: & tamen de facto Beati habent aliunde abſtractiuam cognitionem Dei in creaturis, tamquam in medio cognito, vt fatetur idem Suarez *n.* 23. qui numquam reddit rationem differentiæ, cur magis aſſenſus fidei impediatur propter ſuperfluitatem, quàm cognitio euidens abſtractiua in præſentia viſionis intuitiuæ clariſſimæ. His ergo rationibus omiſſis

72 Dici aliter poſſet, hanc eſſe naturam intellectus & hanc habere inclinationem ad veritatem, vt ſicut voluntas ſolum poteſt deſiderare bonum abſens, & ſolùm poteſt eligere media in ordine ad conſequutionem boni, quod aliqua ratione ſit abſens, non verò ad bonū plenè poſſeſſum prout poſſeſſum eſt; quia illud medium hîc & nūc eſſet inutile & impertinēs, cùm nullū bonū afferret de nouo, quod iam non plenè haberetur: ſic etiā intellectus, dū veritas abſens eſt, inquirit illam, dū verò habetur & clarè videtur, quieſcit in ea: quare ſi plenè & perfectè videatur, non poteſt vti aliquo medio ad illam acquirendam; quia illud medium hîc & nunc impertinens eſt ad conſequutionem veritatis.

73 *Non omnis cognitio euidens excludit aſſenſum fidei.* Hinc infero primò, non omnem cognitionem euidentem excludere aſſenſum fidei diuinæ; quia licet cognitio euidens abſtractiua de exiſtentia Dei clarior ſit, quam aſſenſus fidei, ceterum adhuc veritas illa non plenè poſſidetur cùm nondum videatur, & aſſenſus fidei certior eſt, & ſecurior, quippe qui innititur medio magis infallibili ſcilicet auctoritate diuina: quare intellectus etiā inſtructus medio demonſtratiuo, ad cognoſcendum abſtractiuè exiſtentiam Dei vtiliter vtitur medio fidei ad eandem veritatem magis cognoſcendam, quia per hoc medium ſecurius, & certius conſequitur illam veritatem, quàm per demonſtratiuum ſolùm; quare hæc veritas aliqua ratione manet abſens, & expetibilis ab intellectu adhuc poſt medium ſcientificum. At verò poſt viſionem beatam nihil præſtaret fides; quia viſio non ſolum eſt clarior, ſed etiam certior quàm fides, vel ſaltem æquè certa; & per conſequens, fides non redderet intellectum Beati magis certum, quàm ſola viſio, per quam plenè poſſidetur finis vltimo intentus ab intellectu in clara viſione obiecti.

74 *Nec omnis cognitio intuitiua.* Infero ſecundò: Non omnem cognitionem intuitiuam excludere aſſenſum fidei diuinæ: nam cognitio intuitiua orta ex viſione corporea obiecti compatitur ſecum fidem eiuſdem obiecti: quia illa cognitio, licet habeat euidentiam phyſicam, fortaſſe tamen ſubditur deceptioni; tum quia ſenſus ſæpe ſunt occaſio decipiendi intellectum propter talem, vel talem, modum, quo immutantur à ſpeciebus: tum etiam quia ſaltem de potentia abſoluta poteſt dari talis ſenſatio in abſentia obiecti: quare adhuc exiſtente tali cognitione intuitiua, poteſt intellectus vtiliter moueri à medio fidei, vt ſecurius & certius quieſcat in cognitione illius veritatis, At vero ſi cognitio intuitiua, talis ſit, vt omne excludat periculum & formidinem, non apparet ad quid moueretur vtiliter intellectus à medio fidei.

75 Dices; anima Chriſti Domini cognoſcebat intuitiuè per ſcientiam Beatam, & per infuſam omnia entia creata; & tamen habuit ſcientiam acquiſitam terminatam ad plura ex eiſdem obiectis, quæ cognoſcebat ſæpe per diſcurſum inferendo vnum ex alio, quæ ſcientia non dabat certiorem, aut ſecuriorem aſſequutionem eiuſdem veritatis; ergo licet fides non det ſecuriorem cog-

 nitionem

nitionem eiuſdem veritatis; poſſet tamen dari in intellectu cum viſione intuitiua etiam perfectiſſima. Reſpondeo ſcientiam acquiſitam Chriſti Domini poſſe conſiderari, vt terminatam ad prima principia in ſe ipſis euidẽter, & ſine diſcurſu; & vt terminatam ad concluſiones deductas per diſcurſum. Si primo modo conſideretur, illa ſcientia non repugnat cum ſcientia infuſa eiuſdem veritatis, quia vtraque eſt immediata poſſeſſio finis intenti, cùm vtraque ſit plena cognitio illius veritatis in ſe ipſa, quod non repugnat: nam licèt repugnet intellectum vti aliquo medio ad cognoſcendam aliquam veritatem, quam iam plenè, & clarè cognoſcit in ſe ipſa, eo quod cognitio diſcurſiua & arguitiua ſit in defectum & abſentiam cognitionis rei in ſe ipſa, ſicut voluntas non eligit media, niſi in abſentia finis: non tamẽ repugnat, intellectum tendere ſine diſcurſu per duplicem cognitionem immediatam, & claram in eandem veritatem; quia neutra prærequirit defectum alterius, ſed vtraque tendit immediatè ad poſſidendum obiectum; ſicut poſſet eſſe duplex gaudium de eodẽ obiecto in voluntate, non tamen gaudium ſimul & deſiderium, ſeu intentio eiuſdem obiecti. Si verò ſciẽtia acquiſita Chriſti conſideretur ſecundo modo, prout terminatur ad concluſiones; fateor, difficile mihi eſſe quomodo naturaliter non repugnet cum viſione clara eorumdem obiectorum: experientia enim docet, ſicut non poſſumus moueri à teſtimonio extrinſeco ad credendum obiectum, quod actu videmus: ſic nec à diſcurſu: v. g. cum video radium ſolis in cubiculo; non vtor ad iudicandum quod ſit lux, diſcurſu aliquo, ſcilicet, *quando ſol oritur, producit lucem: ſed iam ortus eſt ſol, ergo produxit lucem in meo cubiculo, ergo ibi datur lux.* Quis poterit hoc argumento moueri ad aſſentiendum quod ſit lux, quam ipſis oculis actu videt? ſanè poſſum ego iudicare illo argumento conuinci, quod ſit lux: at vero iudicare eſſe lucem propter illud medium non poſſum. Ratio autem videtur eſſe eadem, quia ſcilicet huiuſmodi argumenta ſunt media, quibus intellectus vtitur ad inquirendam veritatem, quam plenè non poſſidet: quare reſpectu veritatis, quam plenè, & perfectè poſſidet per claram viſionem, non videtur poſſe vti aliquo medio ad eam inquirendam. Dicendum ergo videtur ad obiectionem, vel Chriſtum Dominum per ſcientiam acquiſitam iudicaſſe ſolùm de principiis, & de illatione, & conſequentia vnius ex alio, quam quidem illationem non cognoſcebat per aliud medium, ſed ex terminis in ſe ipſa. Vel ſi volueris, iudicaſſe etiam de veritate ipſius conſequentis propter communem ſententiam dicentẽ habuiſſe ſcientiam acquiſitam de iis omnibus obiectis, debebis concedere id factum fuiſſe miraculosè, eadem enim loca quæ probauerint, Chriſtum habuiſſe huiuſmodi ſcientiam, probabunt etiam Deum miraculosè concurriſſe diſpenſando in repugnantia, quam huiuſmodi aſſenſus habebant, ſicut voluit etiam cõiungi in Chriſto alios actus naturaliter incompoſſibiles. Quod tamen difficultate non caret, vt dixi *diſp. 21. de Incarnat. n. 32.* & ſtatim videbimus, an poſſit de potentia abſoluta coniungi aſſenſus mediatus, & viſio clara eiuſdem obiecti.

76 Infero tertiò aſſenſum fidei non impedire aſſenſum ſcientificum eiuſdem obiecti, nec vnum aſſenſum ſcientificum per vnum medium demõſtratiuum impedire alium per aliud medium demonſtratiuum; quia cùm per huiuſmodi aſſenſus nondum habeat intellectus plenam, & claram cognitionem veritatis in ſe ipſa; adhuc poſt ſingulos conſideratur illa veritas aliqua ratione abſens, & poteſt magis, ac magis per alia media inquiri. An verò aſſenſus demonſtratiuus compatiatur ſecum aſſenſum opinionis: poſtea dicemus.

Aſſenſus fidei non impedit aſſenſum ſcientificum eiuſdem obiecti, &c.

Infero quartò. Non bene arguere aliquos ad probandum poſſe eſſe de facto aſſenſum fidei cùm aſſenſu euidenti ex eo, quod non obſtante euidentia obiecti reuelati per aliud medium, poſſumus tamen credere per fidem vtrumque principium fidei, nempè Deum eſſe ſummè veracem, & reuelare, v. g. animæ immortalitatem, de qua quidem reuelatione non habemus euidentiam: poſito autem aſſenſu vtriuſque præmiſſæ, non poſſumus cohibere aſſenſum cõcluſionis propter obiectum præmiſſarum, ergo neceſſario ſequitur aſſenſus eiuſdem immortalitatis propter motiuũ fidei. Ita arguit Hurtado *dicta diſp. 30 ſect. 2. ſubſectione 1. per totam.* Hoc tamen argumentum, vt dixi, non eſt efficax: & quidem probaret etiam, quod non obſtante viſione clara Dei, poſſet eſſe fides de eodem obiecto clarè viſo, ſi reuelaretur, quia tunc etiam cognoſceretur vtrumque principium formale fidei, nempè veracitas, & reuelatio Dei, atque ideo non poſſet cohiberi aſſenſus concluſionis propter illas præmiſſas. Quare fatendum eſt, aſſenſum vtriuſque præmiſſæ non determinare intellectum ad aſſenſum concluſionis, niſi quando intellectus capax eſt aſſentiendi propter medium, non verò, quando eſt incapax, ex eo quod aliunde iam plenè, & clariſſimè poſſideat obiectum concluſionis immediatè in ſe ipſo: tunc enim cognoſcet quidem clarè, concluſionem illam ſequi euidenter ex talibus præmiſſis; non tamen aſſentietur concluſioni propter præmiſſas. Quod quidem ad hominem confirmari poteſt, quia ipſe Hurtado §. 15. fatetur, non poſſe nos fide humana credere id, quod per demonſtrationem euidenter aliunde ſcimus: quo caſu fateri debet, quod etiamſi ego tunc credam Petrum eſſe veracem, & videam eius teſtificationem de tali obiecto, non poſſum aſſentiri propter eius auctoritatem, quia euidentia eiuſdem obiecti reddit incapacem intellectum aſſentiendi propter auctoritatem humanam. Eodem ergo modo dicere poſſent aduerſarij: poſito etiam aſſenſu circa vtrumque principium formale fidei, non neceſſitari intellectum ad aſſenſum concluſionis propter præmiſſas, quibus iam aſſentiretur, & hoc propter incapacitatem prouenientem ex perfectiſſima euidentia eiuſdem obiecti clariſſimè & immediatè viſi. 77

Reiicitur quorundam argumentũ.

Quod rurſus confirmari poteſt, quia ex hoc eodem capite prouenire videtur, quod Deus licèt perfectiſſimè cognoſcat, & comprehendat præmiſſarum veritatem, & earum vim ad inferendam concluſionem, non tamen poſſit aſſentiri obiecto concluſionis propter præmiſſas etiam euidentes, alioquin daretur in Deo diſcurſus, vel formalis, vel ſaltem virtualis; quæ eſſet imperfectio: hoc autem non aliunde prouenit, niſi quia Deus cognoſcens perfectiſſimè ipſum obiectum concluſionis immediatè in ſe ipſo, non poteſt vti alio medio obiectiuo ad inueſtigandum illud idem obiectum ex alio argumento; quia nimirum ille modus cognoſcendi ex alio argumento indicat, & ſupponit imperfectionem, & indigentiam medij 78

ad

ad acquirendam aliquam veritatem. Hinc etiam Theologi communiter dicunt, Angelos nō poſſe diſcurrere ſaltem circa ea obiecta, quæ immediatè, & quidditatiuè vnico intuitu cognoſcunt: quia circa ea obiecta non indigent aliis argumentis: ergo ſtat benè cognoſci vtramque præmiſſam, non ſolum obſcurè, ſed etiam euidenter, & intellectum non debere; immò nec poſſe aſſentiri concluſioni propter præmiſſas, quia deeſt capacitas ad talem aſſenſum ob euidentiam plenam de eodem obiecto concluſionis aliunde habitam immediatè: illud ergo argumentum in genere loquendo non eſt efficax ad probandam poſſibilitatem fidei cum euidentia eiuſdem obiecti reuelati.

79 *Aliud eſt cognoſcere in alio, aliud cognoſcere ex alio.*

Dixi, videntem perfectiſſimè obiectum non poſſe vti medio aliquo, ex quo iterùm illud cognoſcat; non tamen dixi, non poſſe illud cognoſcere rurſus in aliquo medio: aliud enim eſt cognoſcere illud *in alio*, aliud cognoſcere *ex alio*. Hoc ſecundum connotat imperfectionem, non verò illud primum: quare Angeli Beati videntes clarè Deum, adhuc cognoſcunt eundem Deum abſtractiuè in creaturis tanquam in medio: cùm enim comprehendunt leonem, v. g. cognoſcunt ordinem, quem dicit ad Deum, & per conſequēs cognoſcunt Deum in creatura. Imo ipſe Deus, qui perfectiſſimè ſe intuetur, & directè comprehendit, cognoſcit tamen ſe indirectè in creaturis, cognoſcendo ordinem creaturæ ad ſe ipſum, vt dixi *in prima parte in tract. de ſcientia Dei*: non tamen cognoſcit ſe ex creaturis: nam cognoſcere ex alio eſt aſſentiri vni propter aliud, cui aſſentitur, quare intellectus vtitur medio, & argumento, quaſi ſcipione, & baculo, cui innitatur aſſenſus, quod denotat imperfectionem, & indigentiam: cognoſcere autem in alio non habet imperfectionem, non enim arguit intellectus in eo aſſenſit, nec aſſentitur vni propter aliud, ſed immediatè, & indiuiſibiliter cognoſcit creaturam, v.g. habere ordinem ad Deum; dicitur tamen Deus cognoſci tunc mediatè in creatura, tanquam in medio, quia non cognoſcitur directè, ſed indirectè, & in obliquo, non verò quia mediet etiam ratione noſtra cognitio creaturæ, cùm non poſſit concipi cognitio diſtincta creaturæ, quin ea ipſa ſit cognitio creatoris ſaltem in obliquo, qui modus cognoſcendi nullam dicit imperfectionem.

80 *Aſſenſus fidei non repugnat cum viſione ſenſitiua & materiali eiuſdem obiecti.*

Infero quintò, non repugnare aſſenſum fidei diuinæ cum viſione ſenſitiua, & materiali eiuſdem obiecti. In hoc conuenit Suarez *diſp. 3. ſect. 9. n. 24.* Ratio autem eſt, quia per viſionem ſenſitiuam non plenè poſſidetur obiectum propter fallibilitatem, cui ſenſuum cognitio expoſita eſt, tum quia ſenſus falli poſſunt; & fallere, partim propter ſenſuum imbecillitatem, partim propter ſpecierum refractionem, quæ poſſunt aliter obiectum facere apparere, quam reuera ſit: tum etiam, quia vel Dæmonis opera, vel etiam ipſius Dei poſſunt apparere nobis quæ non ſunt: vnde multò firmius, & certiùs credimus diuina fide, quam ſenſuum experimento, & firmius etiam Apoſtoli ipſi fide crediderunt veram Chriſti reſurrectionem, quàm ſi ſolis ſenſibus credidiſſent, vt notauit Suarez *loco citato*.

81 *An poſſint diuinitus coniungi in eodem intellectu viſio perfectiſſima ac immediata obiecti, & fides actualis de eodem.*

Inferò ſextò, quid dicendum ſit, loquendo de potentia Dei abſoluta, an poſſint diuinitus coniungi in eodem intellectu viſio perfectiſſima, & plena, ac immediata obiecti, & fides actualis de eodem. Affirmant Suarez *dicta ſect. 3. num. 23.* Coninch *loco citato num. 12. & 14.* Hurtado *diſp. 30. §. 4.* Granado *in præſenti tract. 2. diſp. 7. ſect. vltima num. 25.* quia tota repugnantia, quæ datur, non eſt eſſentialis, ſed iuxta connaturales vires intellectus noſtri. Alij tamen id negant fieri poſſe, ita docet P. Luiſius Turrianus *in præſenti diſp. 8. dub. 5.* & alij: quod etiam mihi magis placet, vt dixi etiam *diſp. 21. de Incarnatione ſect. 3. n. 32.* quia repugnantia inter hos actus non eſt ſolùm ex defectu virtutis in cauſa efficienti, quā Deus ſupplere poſſet, ſed ex repugnantia inter formas, eo quod altera impediat conditionem eſſentialiter requiſitam ad obiectum alterius. Sicut enim plena poſſeſſio boni impedit deſiderium illius, & electionem mediorum, quibus idem bonum procuretur; ita pleniſſima poſſeſſio veri in ſe ipſo immediate impedit vſum medij ad idem verum comparandum. Conſtat autem, non eſſe ſolam naturalem, ſed eſſentialem repugnantiam, vt deſideremus, vel petamus, vel media adhibeamus ad procurandum id, quod iam aliundè plenè poſſidemus; quare fatendum eſt, eam eſſe conditionem eſſentialem ex parte obiecti ad eiuſmodi actus voluntatis, ſicut repugnat etiam è contra eſſentialiter gaudere de bono, quod non præcognoſcatur poſſeſſum. Similiter ergo repugnantia intellectus, vt vtatur medio aliquo ad aſſequendam veritatem, ſi quæ eſt, videtur eſſentialis, & non ſolum connaturalis; quia ſi repugnantia aliqua eſt vtendi medio, & motiuo ad eam veritatem cognoſcendam, non poteſt alia eſſe, niſi quod medium, & motiuum illud non habet vim mouendi ad aſſenſum, niſi quando intellectus indiget ex eo, quod aliunde non poſſideat obiectum. Vnde quando non eſt talis indigentia, medium illud non eſt motiuum ſufficiens; repugnat autem eſſentialiter, quod intellectus ſine motiuo ſufficienti moueatur ad aliquem aſſenſum: quia ſicut voluntas non poteſt etiam diuinitus moueri ad amorem, deſiderium, vel gaudium niſi propoſito motiuo ſufficienti ad eos actus; ita nec intellectus poteſt moueri ad aſſenſum ſine motiuo ſufficienti ad tale genus aſſenſus: non eſt ergo hæc repugnantia ex defectu virtutis ſolùm in genere cauſæ efficientis, ſed ex defectu motiui, quem defectum Deus ſupplere non poteſt, eo quod tales actus propter ſuum modum tendendi eſſentialem, petūt etiam eſſentialiter tale genus motiui ex parte intellectus.

Dices, poteſt, qui habet rem vno titulo, velle eam alio titulo habere, & ad hoc ipſum eligere media, ergo & intellectus poterit aſſequi veritatē aliquam per medium, licèt eam iam abſque medio plenè poſſideat. Reſpondeo, quidquid ſit de antecedenti, negando conſequentiam: quia in caſu antecedentis voluntas non intendit ſolum illud bonum, quod iam poſſidet, ſed aliquid aliud, quod nondum habebat, nempe habere illud duplici titulo, quod quidem eſt aliquid per ſe expetibile, & ad quod poſſunt eligi media, ſi tamen voluntas de hac tituli duplicitate nihil curaret, non poſſet eligere denuò media, niſi fortè ad maiorem ſecuritatem, vt ſi fortè primus titulus deficeret, maneret ſecundus, intellectus autem ſolùm habet pro fine veritatem concluſionis, neque enim curat de hoc, quod eſt habere veritatem concluſionis, per præmiſſas, ſed ſolum de veritate concluſionis, ad quam ſolam vtitur præmiſſis: quare quoties hoc medium non affert 82

maiorem claritatem, vel certitudinem, vel ſecuritatem, vel quid ſimile, non videtur poſſe intellectus vti eo medio ad ſolam veritatem, quam iam plenè, & immediate poſſidet.

83 Dices iterum, cum viſione intuitiua perfectiſſima de Deo, quam habent Angeli beati, ſtat cognitio alia abſtractiua, qua iidem Angeli cognoſcunt Deum in creaturis: cur ergo non poterit ſtare etiam cum viſione alia cognitio eiuſdem obiecti per fidem? Hoc argumento vtitur Suarez *vbi ſupra num.* 23. ſed certè, ſi quid probat, probaret etiam contra ipſum, quod neque eſſet repugnantia naturalis inter duas illas cognitiones, ſicuti neque eſt inter viſionem intuitiuam, & cognitionem abſtractiuam eiuſdem obiecti. Omnea ergo debemus reſpondere, maiorem eſſe repugnantiam actus fidei, quam cognitionis abſtractiuæ cum viſione intuitiua. Rationem autem iam indicauimus: quia nimirum cognitio illa abſtractiua non vtitur medio, quaſi motiuo ad aſſenſum alterius obiecti, ſed immediatè cognoſcit, creaturam eſſe opus Dei, qui non eſt duplex aſſenſus etiam virtualiter, ſed vnicus, quo indiuiſibiliter, & immediate cognoſcitur ordo creaturæ ad Deum; qui ordo non poteſt immediatè, & directè cognoſci, quin eo ipſo indirecte, & in obliquo attingatur Deus, qui eſt terminus ipſius ordinis. Aliud eſt, quãdo vnum cognoſcitur propter motiuum aſſentiendi, cui innitatur credulitas, & aſſenſus: qui aſſentiendi modus denotat indigentiam, & imperfectionem intellectus, indigentis alieno quaſi baculo ad firmandũ aſſenſum obiecti propoſiti, quod propriis quaſi pedibus, & directo lumine indagare non poteſt, atque adeo ab alio quaſi accipere & audire cogitur, quod plenè non videt.

Cur maior ſit repugnantia actus fidei quam cognitionis abſtractiuæ cum viſione intuitiua.

84 Dices, præmiſſæ ſunt media ad concluſionem & concluſio ipſa potius eſt finis: ſi ergo exemplum voluntatis probat, debere potius probare contra aſſenſus præmiſſarum, quam contra aſſenſum concluſionis poſitis præmiſſis; ſicut voluntas poſſidens bonum non impeditur in ordine ad bonum, quod poſſidet; ſed ne adhibeat media: ſimiliter ergo intellectus poſſidens verum magis deberet impediri, ne adhiberet præmiſſas, quæ ſunt media ad idem verum, quàm ne aſſentiretur concluſioni, quæ eſt finis.

Ad hoc facilè reſponderi poteſt, exemplum voluntatis eſſe aptum, ſi bene & formaliter applicetur. Nos enim non diximus, voluntatem, quæ poſſidet bonum, non poſſe adhibere materialiter ea, quæ aliàs eſſe poſſent media ad eum finem aſſequendum. Poteſt enim homo iuſtus certus de ſua iuſtificatione iam habita elicere adhuc actum contritionis, qui ex ſe eſſet medium efficax ad iuſtificationem ponendam, ſi eam non inueniſſet poſitam. Diximus tamen non poſſe tunc voluntatem eligere ea media formaliter, vt per illa quærat finem ſolum, quem iam perfectè poſſidet, ſic etiam intellectus poſſidens plenè veritatem obiecti, poteſt aſſentiri præmiſſis, quæ ex ſe ſufficerent ad aſſenſum concluſionis, ſi non inueniret plenè poſſeſſum eius obiectum; non tamen poteſt per illa media quærere, & procurare obiectum concluſionis, quod iam plenè aliunde poſſidet. Tunc autem intellectus videtur quærere obiectum concluſionis per præmiſſas, quando propter eas, & iis innixus tendit ad veritatem concluſionis. Aſſentiri enim præcisè præmiſſis non eſt quærere obiectum concluſionis, ſed conſequi notitiam principiorum: vti autem ea notitia ad comparandam veritatem concluſionis, hoc videtur eſſe vti præmiſſis tanquam mediis, & per illas procurare notitiam concluſionis ad quod in ſenſu formali adduximus exemplum voluntatis.

Hinc rurſus infero ſeptimò non repugnare etiam naturaliter aſſenſum non ſolum fidei diuinæ, ſed etiam fidei humanæ, & à fortiori aſſenſum per demonſtrationem ſcientificam, cum cognitione intuitiua imperfecta eiuſdem obiecti. Et in primis de aſſenſu fidei diuinæ id conſtat ex dictis: quia licèt aliquis oculis videat vel alio ſenſu percipiat aliquod obiectum; quia tamen cognitio illa ſenſitiua propter ſuam imperfectionem expoſita eſt periculo alicuius falſitatis, poteſt cum illa eſſe etiam aſſenſus fidei, qui licèt obſcurior ſit, addit tamen maiorem certitudinem, & firmitatem, cùm firmius credamus per fidem, quàm ſoli ſenſuum experientiæ, quare vtilis, & expetibilis eſt intellectui talis aſſenſus, etiam ſtante cognitione illa ſenſitiua. Sic credimus fide, mortales eſſe omnes homines, & aliquando morituros, licèt plures videamus de facto mori, & Apoſtoli fide credebant Chriſti reſurrectionem, licet eum propriis oculis viuum vidiſſent. Vnde poterit etiam ob eandem rationem eſſe cum cognitione intuitiua imperfecta alius aſſẽſus per demonſtrationem genitus: ſic enim quando vides Petrum, & ſimul audis eius vocem tibi notam, adhuc ex voce audita magis confirmaris: quia nimirum difficilius eſt decipi viſum & auditum ſimul, quàm ſolum viſum, quare ex voce tibi nota infers, & iudicas illum eſſe Petrum, & te non decipi in eius viſione: ideo enim Chriſtus Apoſtolis dicebat, *Palpate, & videte, quoniam ſpiritus carnem, & oſſa non habet*: vt ſcilicet ex tactu confirmarentur ad aſſentiendum obiecto, quod oculis videbant quidem, ſed adhoc formidabant, an oculi deciperentur: denique hinc etiam fit, vt adeo imperfecta poſſit eſſe viſio, vt non repugnet credi ſimul idem obiectum ex fide humana, ſic enim contingit, aliquem confirmari ex teſtimonio ſocij teſtificantis ſe idem vidiſſe, ad credẽdum idem, quod ipſe etiam vidit: difficilius enim eſt decipi duos, quam vnum in eo, quod videtur ſibi videre; quod multo magis procedit, ſi ob proprij viſus imbecillitatem non ſatis ſibi fidat. 85

Non repugnat aſſenſus fidei diuinæ cum cognitione intuitiua imperfecta eiuſdem obiecti.

Nec aſſenſus per demonſtrationem genitus.

Vnde ea regula poteſt in vniuerſum ſtatui, vt tunc ſolum moueri poſſit intellectus à medio ad aſſenſum concluſionis, cuius obiectum aliunde immediatè, vel intuitiuè cognoſcit, quando cognitio immediata non aufert omninò indigentiam, cui indigentiæ aliquo modo ſaltem ex parte occurri poſſit per aſſenſum genitum ex illo medio: ſi enim hæc cognitio per medium non deſeruit ad tollendam, vel minuendam indigentiam illam; nec tunc poterit intellectus à medio moueri. Hinc eſt, quod communiter loquendo, circa ea, quæ clare intuemur, non moueamur à teſtimonio alterius hominis ad ea credenda; niſi quando minus fidimus noſtræ experientiæ, & quando magis confirmamur ex aliorum conſenſu: alioquin ſi magis fido meæ experientiæ, quam fidei alienæ, & negata mea experientia ſtatim negarem fidem aliis, iam nullum emolumentum videtur capere intellectus ex illo motiuo, à quo non magis confirmatur in aſſenſu huius veritatis. Aliquando tamen poſſum fidei alienæ motiuo iuuari propter aliquod peculiare periculum, quod concipio, circa deceptionem à pro- 86

proprio

prio ſenſu, ad quod iuuat conſortium ſenſus alterius, qui non ita facilè decipietur, quod totum ex particularibus circumſtantiis dependet.

87

Non repugnat aſſenſus mediatus ſcientificus in priori natura cũ viſione intuitiua, &c.

Infero octauò, non repugnare aſſenſum mediatum ſcientificum, vel etiam fidei in priori naturæ cùm viſione intuitiua, & perfecta eiuſdem obiecti comparata pro poſteriori naturæ. Poſſet enim Deus in præmium actus fidei dare gloriam, & viſionem beatificam alicui pro ſigno poſteriori, ſaltem de potentia abſoluta. Sicut poſſet etiam deſideranti & petenti gloriam, & viſionem pro priori naturæ concedere eam pro ſigno poſteriori; quo caſu eſſent ſimul tempore deſiderium, & poſſeſſio perfecta rei deſideratæ; & de facto Chriſtus Dominus petebat ea, quæ pro poſteriori naturæ videbat ſibi à Deo conceſſa intuitu eiuſdem petitionis, & dependenter ab ea. Sicut autem eo caſu deſiderium non exigit abſolutam & realem carentiam rei deſideratæ, ſed ſufficit, quod pro eo ſigno, & independenter ab eo deſiderio non habeatur, & poſſideatur aliunde id, quod deſideratur: ita in caſu noſtro ad fidem, vel aſſenſum mediatum non requiritur carentia realis viſionis, & poſſeſſionis immediatæ eiuſdem veritatis, ſed ſufficit, quod pro eo ſigno, & independenter à tali aſſenſu mediato non ſit aliundè viſio, & poſſeſſio perfecta, & immediata eiuſdem veritatis, vt intellectus poſſit moueri ab eo motiuo, & vti eo medio ad aſſequendam talem veritatem, licèt poſtea pro poſteriori naturæ adueniat viſio, & poſſeſſio perfecta. Dixi ſaltem *de potentia abſoluta* id fieri poſſe, quia connaturaliter loquendo non poſſet fortaſſe eſſe ſimul tempore actus fidei cum viſione clara Dei; quatenus viſio illa, cum ſit beatitudo eſſentialis, eo ipſo repugnat formaliter cum omni actu obſcuro, ſicut & cum aliis imperfectionibus, quæ non decent ſtatum beatificum: quare nec poſſet eſſe beatitudo ſimul tempore cum peccabilitate, quæ eſt miſeria, atque ideo viſio Dei ex natura ſua debet præuenire, & impedire potentiam peccandi; & licèt de potentia abſoluta poſſet Deus pro poſteriori naturæ dare alicui viſionem beatificam in præmium actus boni eliciti pro priori naturæ cum libertate, & potentia ad peccandum; id tamen non fieret iuxta naturam ipſius viſionis, quæ quatenus beatitudo eſt, habet incompoſſibilitatem naturalem cum peccabilitate, & cum acto intrinſecè imperfecto, & indecenti, qualis eſt aſſenſus obſcurus, qui etiam propter ſuam intrinſecam imperfectionem non potuit eſſe in Chriſto. Hæc tamen repugnantia, vt dixi, non eſt eſſentialis, nec in ordine ad potentiam Dei abſolutam.

88

An poſſit dari naturaliter talis euidentia de aliquo obiecto, quæ impediat aſſenſum fidei.

Infero nonò, non eſſe fortaſſe in vniuerſum verum id, quod dixit P. Coninch *dicta diſp.* 11. *dub.* 1. *num.* 40. in fine, non poſſe dari naturaliter talem euidentiam de aliquo obiecto, quæ impediat aſſenſum fidei circa idem obiectum, eo quod omnis naturalis euidentia ſit imperfecta, & minus certificet intellectum, quàm fides. Hoc tamen difficile eſt: quia imprimis euidentia, qua Angelus cognoſcit, & intuetur ſe exiſtere, videtur eſſe talis, & tam clara euidentia, vt nec poſſit vlla ratione prudenter, vel etiam imprudenter formidare, nec poſſet credere oppoſitum, licèt per impoſſibile cum ſufficientibus motiuis proponeretur ex reuelatione credendum: quia non poſſet obligari ad impoſſibile, nec ad credendum, vt verum id, quod tanta claritate Angelo conſtabat eſſe falſum. Vnde aliquis fortaſsè diceret, nec hominem ſanæ mentis credere poſſe, ſe non exiſtere (de quo redibit ſermo infra agendo de certitudine fidei, & de eius exceſſu ſupra omnem certitudinem naturalem) & per conſequens, nec poſſe merè per fidem credere, ſe exiſtere, propter maximam euidentiam, quam de hoc obiecto habet. Nam licèt poſſit aliquo modo formidare, an ipſo verè ſit homo, vel anima ſeparata, & de aliis ſimilibus, & in eo ſenſu dixerit Auguſtinus aliquando, ſe faciliùs dubitaturum, an viueret, quàm de rebus fidei; non tamen videtur poſſe vllo modo formidare, an ipſe ſit, quidquid re ipſa ſit. De hoc tamen dicemus loco citato. Nunc ſolum dicimus, non eſſe vniuerſaliter verum, quod non poſſit dari euidentia naturalis ita certificans de ſuo obiecto, vt non relinquat locum fidei circa ipſum.

89

An fides poſſit eſſe cum opinione?

Infero decimò obiter, quid dicendum ſit ad dubium illud, an cum aſſenſu fidei poſſit eſſe ſimul aſſenſus opinionis, ſeu probabilis ex alio medio circa idem obiectum fide creditum. Negãt ferè auctores primæ ſententiæ, quia fides affert ſecum certitudinem; opinio incertitudinem, ſeu formidinem; certitudo autem & incertitudo non poſſunt coniungi; quod videtur expreſſum eſſe apud Ariſtotelem *in poſter. c.* 26.

Aſſenſus fidei certus & aſſenſus ex ratione probabili non repugnant circa idem obiectũ materiale.

Dico tamen vltimo, probabilius eſſe, non repugnare hos duos aſſenſus circa idem obiectum materiale. Hanc tenet Valentia *vbi ſupra*, qui affert pro ſe Bonauenturam & Durandum, & eſt communis apud plures Recentiores, & probatur quia quotidie plures cõcluſiões pluribus argumentis confirmamus; quorum aliqua ſunt demonſtrationes, alia verò ſolum probabilia, & tandem propter illa omnia argumenta concluſioni aſſentimur; ergo habemus aſſenſum ſcientificum concluſionis per medium euidens, & aſſẽſum probabilem per aliud medium probabile. Cur ergo ſimiliter non ſtabit aſſenſus fidei certus, & aſſenſus ex ratione probabili obiecti alicuius? ſic probamus quamplures concluſiones Theologicas imprimis certò ex ſcriptura, deinde probabiliter ex ratione aliqua, vel congruentia. Ratio autem ſumitur ex ſupradictis, quia adhuc poſt fidei aſſenſum intellectus non acquirit plenè, & perfectè illam veritatem per vltimam eius poſſeſſionem, quare adhuc poteſt conſiderari vt abſens, & vt expetibilis per alia omnia media, quæ quouis modo poſſint ad eam conducere. Et confirmatur quia myſteria fidei, priuſquam credantur fide diuina, creduntur fide humana propter motiua, quæ non euidenter, ſed probabiliſſimè ea ſuadent: qui aſſenſus fidei humanæ tantum abeſt, quod deſtruatur adueniente fide diuina, vt multi exiſtiment, numquam fidem diuinam elicere ſuum aſſenſum, quin fides humana comitetur etiam aſſentiendo eidem obiecto.

Nec obſtat fundamentum contrariæ ſententiæ. Reſpondetur enim, aſſenſum probabilem ſecundùm ſuam ſubſtantiam manere poſſe cum aſſenſu fidei: non verò manere actualem, & formalem formidinem: aſſenſus namque probabilis ſecundùm ſuam ſubſtantiam non eſt formido formalis, ſed radicalis, ſcilicet talis aſſenſus ex quo naſci poſſet formido, ſi non impediretur per certitudinẽ alterius aſſenſus ſcientifici, vel fidei præſentis: manet ergo aſſenſus probabilis, & incertus quantum eſt de ſe, quia vel procedit per medium non habens connexionem infallibilem cum veritate, vel taliter apparet, vt intellectus 90

non

non aſſentiatur omnino firmiter obiecto propter illud medium, quia non apparet clarè eius veritas per illud: ex qua infirmitate aſſenſus naſceretur formido, niſi adeſſet alius aſſenſus firmior circa idem obiectum: quod autem detur vnus aſſenſus firmus, & alius infirmus circa idem obiectum per diuerſa media, non videtur repugnare. Maior difficultas eſſe poteſt, an poſſit idem aſſenſus numero eſſe certus, & probabilis, fidei, & opinionis reſpectu eiuſdem obiecti, de quo dicemus ſectione ſequenti.

91 *Aſſenſus fidei humanæ an poſſit ſimul eſſe cum aſſenſu fidei diuinæ circa idem obiectum materiale?*

Petes primò, An idem dicendum ſit de aſſenſu fidei humanæ, an poſſit ſimul eſſe cum aſſenſu fidei diuinæ, circa idem obiectũ materiale. Aliqui differentiam inueniunt quoad hoc inter aſſenſũ probabilem opinatiuum, & aſſenſum fidei humanæ concedentes illum, non verò hunc eſſe poſſe cum aſſenſu fidei diuinæ. Ita indicat Hurt. *dicta diſp.30.de fide §.2. & 15.* Alij tamen meliùs nullũ quoad hoc diſcrimen agnoſcunt inter fidem humanam & opinionem. Vterque enim de ſe eſt aſſenſus obſcurus, & ſolum probabilis; nec videtur referre, quod vnus ſit per medium extrinſecum, & alter per medium intrinſecum; ſicut nec hoc facit differre aſſenſum fidei cum euidentia in atteſtante ab aſſenſu ſcientifico per demonſtrationẽ. Et quidẽ aliquando infirmior eſt aſſenſus opinatiuus fundatus in ratione probabili, quam ſit aſſenſus fundatus in auctoritate magnorum doctorum: ſicut ergo cum fide diuina poteſt ſtare aſſenſus ex ratione probabili, poterit etiam ſtare aſſenſus fundatus in auctoritate humana: vterque tamen ſine actuali formidine propter aſſenſum concomitantem fidei diuinæ à quo formido quælibet actualis circa illud obiectũ excluditur.

92 *Aſſenſus opinionis probabilis, vel fidei humanæ an poſſit ſtare ſimul cum aſſenſu euidenti de eodem obiecto per aliud mediũ?*

Petes ſecundò, An poſſit etiam ſtare ſimul aſſenſus opinionis probabilis, vel fidei humanæ cum aſſenſu euidenti, vel ſcientifico de eodem obiecto per aliud medium. Alij negant, alij affirmant. Ego iuxta ſupradicta diſtinguendum puto. Et quidem, quando adeſt notitia immediata, & euidens ita perfecta, vt intellectus plenè poſſideat obiectum, conſequenter dicendum eſt, non poſſe intellectum moueri à medio rationis probabilis, vel auctoritatis humanæ ad idem credendum. Quod à fortiori, & cum proportione probant rationes adductæ ad negandum, poſſe aſſenſum fidei diuinæ ſtare cum cognitione euidenti immediata, & perfectiſſima eiuſdem obiecti; ſecus eſſet, quando intellectus non poſſideret plenè obiectum illud, atque ideo poſſet aliqualiter iuuari ad melius illud poſſidendum ex conſortio medij alterius probabilis, vel fidei humanæ.

93 *Intellectus, ſi habens euidentiam de aliquo obiecto per medium ſcientificum, an tunc poſſet moueri à medio alio probabili circa idem obiectũ.*

Difficultas maior eſſe poſſet, quando intellectus haberet euidentiam de aliquo obiecto, non tamen per notitiam immediatam, ſed per mediatam, & innixam aliquo medio ſcientifico, an tũc poſſet moueri etiam à medio alio probabili, vel fidei humanæ ad credendum idem obiectum. Videtur enim conſequenter in eo caſu id affirmandum: quia cùm intellectus non poſſideat immediatè veritatem illam, ſed debeat quærere eam per media aliqua, non apparet, cur non poſſit vti ſimul pluribus medijs, quorum aliqua appareant certò efficacia, & alia non appareant ita certò efficacia, ſed ſolum probabiliter. Aliunde videtur eadem experientia probari, quod in præſentia motiui euidentis non moueat aliud motiuum probabile: ſi enim ex radio ſolis, quem in cubiculo vides, arguis euidenter ortum eſſe ſolem in cœlo, non moueris à teſtificatione alicuius ad credendum ortum eſſe ſolem, ad quod iam medio euidenti conuinceris. Quod idem videtur in voluntate procedere, quæ non ſolùm quando poſſidet iam bonum aliquod, ſed etiam quando habet in ſua plena poteſtate medium facile ad id aſſequendum, non videtur poſſe eligere medium aliud incertum ad eundem finem, vt ſi poſſis facilè manu propria cibum ad os applicare, non petis ab alio, vt eum cibum ori tuo applicet, præſertim ſi dubites de petitionis efficacia: & multò minus eligis eiuſmodi media incerta, quando ſimul vis vti medio alio, de cuius efficacia, & certitudine non dubitas, nec formidas. Cùm ergo intellectus vtitur medio euidenti, & cauſante certiſſimam obiecti notitiam, non videtur poſſe ſimul vti medio incerto ſolum ad notitiam eiuſdem obiecti aſſequendam.

94 Vides, vtrimque eſſe difficultatem, in qua tamen ego magis propendeo, vt putem rationem peculiarem eſſe quoad hoc magis in voluntate, quàm in intellectu. Nam in voluntate, fateor quidem, circa bonum, quod nondum plenè poſſidet, poſſe ſimul cum medio vno certo eligere aliud minùs certum, quando nimirum ſecurius obtineri poteſt finis per vtrumque medium, quàm per alterum tantùm, & ideò vtrumque eligitur, vt ſi fortè caſu aliquo inopinato primum non ſit efficax, maneat ſpes aſſequendi per alterum medium, vel etiam quando apprehenditur aliquid boni in hoc, quod eſt conſequi rem illam duplici titulo, vel in eo, quod pendeat à pluribus cauſis, quæ omnes, & ſingulæ habeant aliquem influxum in boni aſſequutionem: in iis enim & ſimilibus caſibus non ſolum intenditur bonum illud, ſed etiam illud aliud bonum obtinendi pluribus titulis, vel cum dependẽtia à pluribus cauſis, &c. Quando verò ſolùm intenderetur poſſeſſio ſimplex boni, & hæc æquè bene, certò & ſecura habenda proponitur per vnicum medium, ac per plura, poſſet aliquis dicere, non apparere, quomodo ex ſolo motiuo, & deſiderio illius boni eligatur ſecũdum medium, quod nullo modo auget ſecuritatem, & ſpem aſſequendi finem intentum. Poteſt quidem aliquis velle ſatisfacere iterum pro peccato ſibi iam plenè dimiſſo, nempè vt nouum titulum ponat ad extinguendum debitum ſemel contractum; cæterùm ſi non moueatur ex bono ſecundi tituli, ſed ſolùm ex mero deſiderio, quod peccatum non ſit, poſſet aliquis contendere, non poſſe voluntatem moueri ad ponendum aliud medium ad finem, qui per aliud medium, quod adhibetur, videtur omnino certò, & plenè obtinendus. Quod argumentum, ſi quid probat, videtur etiam probare, non ſolùm non poſſe eligi aliud medium minus certum, quando medium omnino certum eligitur, ſed neque etiam poſſe eligi duo media certa, quando vtrumque non reddit magis ſecuram, aut certam aſſequutionem finis, quã alterum ſolũ Quamuis neque hoc ipſum difficultate careat; quia id totum videtur eligi poſſe ex deſiderio finis, quod cognoſcitur vtile ad eum finem: medium autem non deſinit eſſe vtile ex eo præciſè, quod non ſit neceſſarium ad finem: vtile enim eſt omne illud, quod conducere poteſt ad finem cùm ergo vtrumque illud medium ſi re ipſa adhibeatur, poſſit influere, & cauſare acquiſitionem finis; manet adhuc quodlibet medium vtile,

licèt,

licèt non ſit vtrumque ſimul neceſſarium; & per conſequens poterit voluntas abſolute velle vtrumque medium propter vtilitatem, quam vnum quodque retinet etiam in præſentia alterius.

95 *Intellectus quando veritatē obiecti non poſſidet immediatè & planè in ſe ipſa, poteſt pluribus argumētis vti ad eā indagandam.*

Sed quidquid ſit de voluntate, dixi eſſe ſpecialem rationem in intellectu, itaut licèt propter illam rationem negetur voluntas poſſe eligere alterum medium adhibito vno omnino certo ad finem, intellectus tamen, quando veritatem obiecti non poſſidet immediatè, & plenè in ſe ipſa, poſſit pluribus mediis, & argumentis vti ad eam indagandam. Alioquin ſi proponerentur duo argumenta æquè euidentia ad concluſionem aliquam perfectè demonſtrandam, non poſſet intellectus ab vtroque argumento, & medio moueri ad aſſenſum concluſionis, ſiue per vnum, ſiue etiam per plures actus, quia vnum illorum eſſet ſuperfluum: quod quidem incredibile eſt, imò cùm intellectus non ſit potentia libera, nec eſſet maior ratio de vno, quàm de alio, neutro medio moueretur ſed ab ipſamet copia factus inops non poſſet concluſioni aſſentiri propter argumentorum copiam, quibus demonſtratur. Fatendum ergo videtur, poſſe intellectum tunc vtroque medio vti ad aſſenſum concluſionis, licèt alterum ſolum ſufficeret ad eam demonſtrandam.

96 *Cur hoc poſſit intellectus non autem voluntas circa ſuum finem?*

Ratio autem ea eſſe videtur ex dictis, quod dum intellectus veritatem immediatè non poſſidet, ſed indiget medio aliquo ad eam aſſequendam, nunquam per medium etiam demonſtrationis perfectiſſimæ eiuſmodi veritatem plenè aſſequitur, & poſſidet, ſed minus perfectè, & per anfractus argumentorum; quare quodcumque lumen adiungat alterius demōſtrationis, vel argumenti ſemper magis illuminatur circa eandē veritatem concluſionis, & magis eam poſſidet. In quo differt, vt dixi, intellectus à voluntate, quia voluntas ita quærit finem per media; vt tamen poſito medio, poſſideat poſtea plenè, & perfectè, ac immediatè ipſum etiam finem intentum, nempè ſanitatem, beneuolentiam, pecunias, &c. nec magis plenè, aut immediatè poſſidetur, vel acquiritur ex eo, quod plura media adhibita ſint, cùm ſemper ſit eadem poſſeſſio finis, quæ acquiritur. Intellectus vero, quando vtitur medio ad acquirendam veritatem abſconditam, non poſſidet poſtea eandem veritatem concluſionis immediatè, & in ſe ipſa, ſed ſemper mediatè, & ex alio: quare ex multiplicatione mediorum melioratur illa poſſeſſio veritatis concluſionis, & fit variatio non ſolùm in mediis, ſed etiam in ipſa poſſeſſione veritatis concluſionis: quare ad hanc meliorem poſſeſſionem obiecti numquam eſt ſuperflua, ſed ſemper aliquo modo neceſſaria adhibitio diuerſi medij, diuerſi inquam, id eſt talis, quod non fundetur in illo alio medio: quia tunc iam nihil adderet luminis ſupra primum medium, cùm totum lumen ſecundi medij eſſet participatum à primo.

97 Nec obſtat experientia in contrarium adducta de eo, qui ex radio Solis, quem in cubiculo videt, arguit euidenter ortum ſolis in cœlo, & ideo, non mouetur à teſtimonio alterius teſtificantis ortum ſolis, vt id credat etiam per motiuum fidei humanæ. Reſponderi enim poteſt, intellectum ſe ſolo, & ſine imperio voluntatis non determinari à motiuo fidei humanæ, imo nec fidei diuinæ, ad credendam concluſionem propter illud motiuum, imò nec ad aſſenſum præmiſſarum. Voluntas autem regulariter non imperat intellectui talem aſſenſum fidei humanæ, vel ex motiuo probabili, niſi in defectum motiui euidentis: quia cùm aſſenſus probabilis, vel fidei humanæ expoſitus ſit de ſe periculo fallibilitatis ſaltem quoad obiectum formale, non vult homo eiuſmodi periculum ſubire ſine neceſſitate, atque ideo non vult recurrere ad eiuſmodi probationes, niſi in defectum probationis euidentis. Hæc tamen repugnantia non videtur eſſe talis, & tanta, vt non poſſit etiam tunc voluntas imperare, ſi velit, aſſenſum ex motiuo fidei humanæ, quod reuera aliquod aliud lumen affert, licèt tenue, ad illuminandum obiectum concluſionis, cuius veritas adhuc non poſſidetur plene ab intellectu, atque ita aliquando vt complaceat amico, poterit propter eius etiam teſtimonium intellectus credere ex imperio voluntatis, id, quod ex argumento euidenti aliunde mediatè credit.

Reſtat nunc reſpondere ad argumenta contra noſtram ſententiam principalem. Primò ad probandum, fidem non compati ſecum aliquem aſſēſum euidentem eiuſdem obiecti, afferuntur plura Scripturæ, & Patrum teſtimonia, quale eſt illud Pauli ad Hebr. 11. *Fides eſt argumentum non apparentium* & alia ſimilia, quibus dicitur, fidem eſſe de obiecto non ſcito. Patrum loca multa congerit Valentia *vbi ſupra*: ij enim partim ſuper prædicta Pauli verba, partim ſuper illa Chriſti ad Thomam, *quia vidiſti me Thoma, credidiſti*: ſæpe docent, fidem non eſſe vbi videtur, quod creditur. Reſpondeo in primis, concedendo fidem eſſe de obiecto non viſo, quia licèt non repugnet cum ſcientia abſtractiua, repugnat tamen cum intuitione perfecta, vt vidimus. Secundò dicitur fides rerum, quæ non ſciuntur, quia myſteria noſtræ fidei regulariter, & communiter non ſciuntur, licèt vnus vel alius doctus habeat aliquam euidentiam de vno vel de alio articulo in particulari. Ruſus fides eſt de obiecto non ſcito formaliter per ipſam fidem: & in hoc ſenſu PP. ſæpe dicunt, non debere, quæri experientiam rerum, quas credimus, ne excidamus à fide, loquuntur enim de experientia, cui innitatur aſſenſus, quatenus aliqui curioſi experientiam deſiderabant: hæc enim iam non eſſet fides, vt colligunt ex illis verbis Chriſti, *quia vidiſti me Thoma credidiſti*; vbi ſermo eſt de aſſenſu fundato in ipſa experientia ſenſuum: credere ergo quia videmus, non eſt fides; credere tamen quando ſcimus, poteſt benè eſſe fides, & hanc ſcientiam concomitantem PP. non reprehendunt, ſed illam cui innitatur fides, & ſine qua homo non credat propter præciſam reuelationem Dei. iuxta quem ſenſum intelliguntur facilè Greg. *homil. 16. in Euangel. & lib. 4. dialog. cap. 5. vel* 11. Chryſoſtom. *in verba citata Pauli hom* 21. Anſelmus *ibi.* Auguſtinus *tract. 40. & 79. in Ioan. & in Enchir. cap.* 8. & alij PP. qui eodem modo loquuntur. Denique verba illa: *argumentum non apparentium*, non continent definitionem fidei quaſi excluſiuam, vt ſenſus ſit, fides eſt argumentum ſolùm *rerum non apparentium*, ſed habent ſenſum ampliatiuum; hoc eſt, fides eſt argumentum rerum etiam non apparentium; ſicut in verbis præcedentibus: *fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum*, non eſt ſenſus, quod fides ſolum ſe extendat ad obiecta, quæ ſperantur, hoc enim eſt falſum: ſic in verbis ſequentibus, ſenſus non eſt, quod fides ſolùm probet res non apparentes, vt notauit optimè noſter Cornelius in eum locum

98 *Soluuntur argumenta ſententiæ principali contraria.*

& conſtat ex cōtextu, quia Paulus ſolùm vult probare neceſſitatem fidei ad credenda, quæ non videntur, ſed ſperantur: hoc tamen non excludit fidei vtilitatem ad alia credenda, de quo vide etiam Coninch. *in præſenti diſp.* 11.*n.*32.*& ſequentib.* nō eſt ergo illa definitio, quæ cōpetat ſingulis actibus fidei, ſed virtuti fidei, quam deſcribit per efficaciam ad ſperandas res futuras, & ad credenda ea etiam, quæ non videntur; ſicut ſi diceres charitas eſt amor inimicorum etiam propter Deum, nō coarctas charitatem ad diligendos ſolos inimicos, ſed explicas eius efficaciam,

99 Obiectio 2. Secundò obiiciunt, quia fides eſt meritoria, & laudabilis: credere autem quod videtur, non habet meritum iuxta illud Chriſti. *Beati qui non viderunt, & crediderunt*, & iuxta illud Greg. hom. 26. in Euangelia. *Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Ergo fides non eſt de rebus ſcitis. Reſpondeo, fidem etiam reſpectu obiecti aliunde ſciti eſſe liberam, & obſcuram, ac proinde meritoriam, quia licèt obiectum ipſum euidenter conſtet: non tamen diuina reuelatio, vt ſupra dictum eſt. Fateor tamen, eſſe minoris meriti fidem in prædicto caſu propter minorē difficultatem obiecti, quod etiam fortaſsè voluit Gregorius. Chriſtus autem loquitur, vt dixi, de aſſenſu non concomitante, ſed dependente à viſione, qui latè appellatur *credere*; & hic aſſenſus, quatenus terminabatur præcisè ad credendum quod videbatur, non mirum ſi non eſſet meritorius. Sed contra vrgent, quia Patres ex illis verbis Chriſti, *Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, &c.* inferunt Thomam aliud vidiſſe, & aliud credidiſſe, quia credere non poterat id quod videbat. Ita Auguſt. *dicto tract.* 79. *in Ioann.* & Gregor. *hom.* 26. *in Euangelia*, Toletus *in illud cap.* 2. *Ioannis annotat.* 28. Salmeron *tom.* 11. *tract.* 27. & Maldonatus *in eundem locum Ioannis* Hoc autem argumentum, ſeu reſponſum inutile eſſet, ſi poſſet ſtare fides cum viſione intuitiua, cum faciliùs potuiſſent reſpondere, potuiſſe ſimul Thomam credere propter reuelationem, licèt idem obiectum ſenſuum ſimul experimento ſciret.

100 Ad hoc tamen ex dictis reſponderi poteſt, reſponſum horū Patrum fuiſſe aptum in propoſita materia. Chriſtus enim non dixerat, *quod vidiſti Thoma, credidiſti*; ſed *quia vidiſti me Thoma, credidiſti.* Vnde oriebatur difficultas, quia ſi aſſenſus fundabatur in viſione, non poterat eſſe fides. Ad quod dubium potuiſſent quidem reſpondere, prout alij reſpondent verbum illud, *credidiſti*, non accipi in ſignificatione ſtricta prout ſignificat ſolum aſſenſum propter auctoritatem teſtificantis, ſed in latiori ſignificatione, prout extenditur ad omnem aſſenſum intellectualem. Voluerunt tamen oſtendere, quomodo poſſet etiam retineri in ſignificatione ſtricta, & ſignificare aſſenſum fidei, qui haberet pro motiuo formali auctoritatem, & reuelationem Dei: quare illud, *quia vidiſti*, noluerunt eſſe motiuum formale, ſed occaſionem, ſeu motiuum extrinſecum. Non enim vidit Thomas diuinitatem, quam tamen credidit: viſio tamen humanitatis rediuiuæ mouit ad credendam reuelationem, qua idem Chriſtus teſtatus fuerat ſuam diuinitatem: ſicut viſio etiam miraculorum mouet ad credenda myſteria fidei, quæ non videntur. Quare ſicut verum eſt dicere alicui, quia vidiſti miracula, credidiſti incarnationem, vel Trinitatem, ita verè dictum eſt, *quia vidiſti me Thoma*, ſcilicet viuentem, *credidiſti*, nempe me eſſe Deum. In vtroque enim caſu id, quod creditur, non videtur, nec creditur, quia videtur; & in vtroque etiam caſu vnum creditur, quia aliud videtur: nunquam autem negant, poſſe propter auctoritatem Dei credi idem, quod aliunde videtur, ſed ſolùm, poſſe credi actu fidei ex eo motiuo, quia videtur: nam motiuum intrinſecum fidei debet eſſe teſtificatio Dei obſcurè cognita.

Addo, ſicut Patres illi ad oſtendendam differentiam inter id. quod Thomas credidit fide, & id, quod ex viſu iudicabat, appoſuerunt exemplum in diuinitate, & humanitate Chriſti, ita potuiſſe etiam apponere exemplum in ſpecie externa Chriſti, quam ſolam ſenſibus percipiebat Thomas, & in veritate reſurrectionis ſubſtantialis, quam fide credidit. Nam, vt obſeruauit Suarez *dicta ſectione* 9.*num.* 24. ſpecies illa externa non fuerat reuelata, ſed ſenſibus percipiebatur; vera autem Chriſti reſurrectio fide credita fuit à Thoma, & cæteris Apoſtolis, non quidem quia viſa, vel certè non ſolùm, quia ex ipſa ſpecie comprobabatur, ſed multò firmius, quia à Chriſto prædicta, & reuelata ab ipſo Deo fuerat. concurrebat tamen aliquo modo viſio illa ſpeciei externæ ad fidem reſurrectionis: alioquin non fuiſſet verè dictum, *quia vidiſti, credidiſti*, nam licèt reſurrectio, vel etiam diuinitas Chriſti crederetur propter reuelationem: viſio tamen ſpeciei externæ erat motiuum extrinſecum partiale credibilitatis: imò in noſtra ſententia conflabat partialiter reuelationem vltimam, quia ſicut per alia miracula teſtabatur Chriſtus, & comprobabat ſuam diuinitatem, atque adeò miracula ipſa complebant partialiter reuelationem diuinitatis; ita per oſtēſionem ſenſibilem ſpeciei ſuæ teſtabatur, & confirmabat ſuam veram reſurrectionem, atque ea de cauſa dicebat, *palpate & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet*; quare ipſa ſpecies ſenſibilis oſtenſa integrare poterat atteſtationem, & reuelationem veræ reſurrectionis: ipſa tamen ſpecies externa non credebatur, ſed videbatur, reſurrectio autem credebatur propter reuelationem, quæ partialiter includebat viſionem ſenſibilem ſpeciei externæ, & ideo veriſſimè dictum eſt Thomæ, *quia vidiſti me Thoma, credidiſti*, non quidem idem omnino quod vidiſti, ſed aliquid aliud. 101

Vnde obiter aduerto, verbis ſequentibus, *Beati, qui non viderunt, & crediderunt*, non ſignificaſſe Chriſtum, aſſenſum Thomæ, eo quod fundaretur in viſione aliquo modo non fuiſſe fidē, ſed ſolum ſignificaſſe ex hoc capite excellentiorem fuiſſe, vel futuram fidem eorum, qui non deſiderata propria viſione illius ſpeciei externę, credunt Chriſti reſurrectionem per alios ſibi ſufficienter propoſitam; ſicut ob eandem cauſam reprehendit etiam vndecim Apoſtolos, *quia iis, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt*, & duos alios diſcipulos in via non adhibentes fidem mulieribus reſurrectionem Chriſti annunciantibus obiurgauit verbis illis, *ô ſtulti, & tardi corde ad credendum, &c.* Quia nimirum præcedente prædicatione Chriſti de ſua reſurrectione futura tertia die, ſufficienter proponebatur credenda reſurrectio per teſtes illius, & ideò meritò exprobrauit incredulitatem, & duritiam cordis, eo quod ſine maioribus motiuis non credidiſſent. In vtroque autem caſu credebatur propter reuelationem, quę complebatur vltimò, vel per aliorum teſtificationem, 102

nem, vel per viſionem propriam illius ſpeciei externæ, ſicut etiam complebatur per miracula viſa, & nunc completur etiam partialiter per miracula audita, & ſufficienter propoſita, vt in ſuperioribus latè explicatum eſt.

103 *Obiectio 3.* Tertiò obiiciunt, quia minus luminoſum coram magis luminoſo non illuminat, v.g. ſtella coram Sole, ergo nec fides coram euidentia. Reſpondeo, ſtellam verè illuminare partialiter etiam coram Sole quoad aliquem gradum, vt dixi in philoſophia; non tamen apparet, eo quod totum ſpatium proximum cœli habet à Sole æqualem lucem, & ideo non poſſumus viſu diſcernere ſtellam à reliquo cœlo.

Obiectio 4. Quartò obiiciunt, quia ſpes non poteſt eſſe cum viſione; nam quod quis videt, quid ſperat; ergo nec fides. Reſpondeo in primis concedendo totum de viſione, cum qua non poteſt eſſe fides vt ſupra dixi. Deinde conceſſo antecedenti, poſſet negari conſequentia; quia ſpes eſſentialiter reſpicit bonum abſens, vt abſens; nā exigit ſe cōtra difficultates, quæ concurrunt in conſequutione illius boni: fides verò eſſentialiter ſolum reſpicit reuelationem obſcuram: poteſt autem eſſe reuelatio obſcura de obiecto aliunde clarè ſcito. Imo ex ipſa ſpe magis poteſt confirmari noſtra ſententia; nam ſicut ſpes non datur cum viſione obiecti præſentis, bene tamen cum cognitione etiam euidenti boni futuri, qualem cognitionem fortaſſe habent animæ in purgatorio: ſic fides, licèt dari non poſſit cum viſione, bene tamen cum cognitione abſtractiua euidenti. Sed reuera argumentum à ſpe ad fidem non eſt firmum, quia valde diuerſa eſt vtriuſque natura, vt videbimus infra agentes de virtute ſpei.

104 *Obiectio 5.* Quintò Obiiciunt; quia aſſenſus fidei debet eſſe liber: quando autem obiectum euidenter conſtat, non aſſentitur liberè intellectus, ſed ex neceſſitate, ergo non erit aſſenſus fidei. Ad hoc facile reſpondetur ex dictis; actum fidei ſemper eſſe liberum, quia licet aliunde neceſſitetur intellectus ad aſſentiendum illi obiecto, numquam tamen neceſſitatur ad credendum illud ex motiuo reuelationis diuinæ, quod ſufficit, vt actus fidei liber ſit, non quidem in ſe, ſed in cauſa, nempe in voluntate imperante, ſiue ſit voluntas imperans ſolùm aſſenſum ad veracitatem, & reuelationem, quo aſſenſu ſtante, neceſſitetur intellectus ad credendum obiectum reuelatum propter diuinam auctoritatem, ſiue requiratur etiam voluntas alia imperans alium aſſenſum præter aſſenſum præmiſſarū, de quo dicemus *infra* agentes de voluntate piæ affectionis requiſita ad actum fidei.

SECTIO III.

An idem aſſenſus fidei poſſit tendere circa obiectum reuelatum per aliud medium ſcientificum vel probabile.

105 Vidimus *ſectione præcedenti*, poſſe coniungi aſſenſum fidei cum cognitione euidenti ſaltem abſtractiua eiuſdem obiecti: inquirimus modo, an propoſito vtroque motiuo ad aſſentiendum, ſcilicet reuelatione diuina, & medio demōſtratiuo, poſſit intellectus vnico actu aſſentiri propter vtrumque motiuum, quod etiam de motiuo probabili eodem modo dubitari poteſt, an coniungi poſſit cum motiuo fidei in eodem numero actu. Supponendum autem eſt, non eſſe dubium, quod intellectus vnico actu poſſit attingere duplex motiuum partiale, quando ex vtroque conflatur medium neceſſarium ad aſſentiendum concluſioni, prout de facto conflatur ex duplici præmiſſa obiectiua, neque enim poteſt vno actu aſſentiri concluſioni propter vnam præmiſſam, & altero actu aſſentiri concluſioni propter alteram præmiſſam ſimul; quia vna præmiſſa ſola non eſt medium, nec motiuum ſufficiens ad aſſentiendum concluſioni. Vnde fides eodem actu debet aſſentiri obiecto reuelato propter veracitatem Dei, & propter reuelationem; quia ſingulæ ſeorſim non poſſunt mouere ad fidem obiecti reuelati. Sic etiā aſſenſus Theologicus eodem actu attingit principium reuelatum, & alterum etiam principium non reuelatum, quia ſingula ſeorſim non mouent ad aſſenſum concluſionis Theologicæ. Non procedit ergo quæſtio in hoc ſenſu, ſed quando ſunt duo motiua completa in ſuo ordine, ſingula continentia duas præmiſſas, v. g. ſi ſit argumentum Philoſophicum demonſtrans immortalitatem animæ rationalis, & rurſus proponatur ſufficienter eadem immortalitas animæ reuelata à Deo ſummè veraci; an poſſimus vnico actu aſſentiri Immortalitati animæ, & propter medium Philoſophicum demonſtratiuum, & propter reuelationem & veracitatem Dei, qui aſſenſus, prout innititur medio Philoſophico, ſit ſcientificus, & prout innititur diuino teſtimonio, ſit actus fidei.

Intellectus vnico actu poteſt attingere duplex motiuum partiale.

Duplex ſenſus quæſtionis.

Supponendum ſecundò illa duo motiua in ſenſu poſteriori propoſita adhuc poſſe dupliciter mouere intellectum ad aſſenſum concluſionis. 106 Primò, ita vt ſingula moueant ſolùm partialiter nec intellectus propter ſingula ſeorſim adæquatè aſſentiatur concluſioni; ſæpe enim contingit, vt quod ſingula argumenta ſeorſim non perſuadent omnia, tamen multiplicata, & collecta conuincant; vnde dici communiter ſolet, *ſingula, quæ non proſunt, ſimul collecta iuuant.* Secundò poſſunt ita mouere, vt ſingula ex parte ſua adæquatè moueant: non quidem ita, vt ablato vno ex illis motiuis, maneret poſſet idem aſſenſus; hoc enim eſt impoſſibile, cùm non poſſit eſſe idem actus, ablato aliquo obiecto, quod de facto per talem actum intrinſecè attingitur; & in hoc ſenſu ſingula ſunt motiua partialia ſolùm, quatenus ab omnibus totaliter, & a ſingulis partialiter dependet, hic numero aſſenſus, qui ſine illis omnibus eſſe non poſſet: dici tamen poſſunt in alio ſenſu ſingula eſſe motiua totalia, quatenus à ſingulis ita ſufficienter mouetur, & perſuadetur intellectus, vt ex modo aſſentiendi oſtendat, ſe propter omnia, & propter ſingula aſſentiri cōcluſioni, cum independentia vnius motiui ab alio, ita vt ceſſante vno ex iis motiuis, adhuc aſſentiretur concluſioni propter alterum motiuum remanens, licet non eodem actu, quo nunc aſſentitur, vt dictum eſt. Hoc autem ipſum, quod eſt attingere motiua cum independētia vnius motiui ab alio, & quaſi motiua adæquata, & ſufficientia ex parte motiui, eſt modus quidam tendendi diuerſus intrinſecus, & eſſentialis tali actui, quo intellectus non ſolum attingit motiua, ſed explicat gradum motionis ſingulorum, & quantum ſingulis motiuis deferat iuxta ſingulorum dignitatem & pondus.

Duo motiua in ſenſu poſteriori propoſita poſſunt dupliciter mouere intellectum ad aſſenſum concluſionis.

Poteſt autem totus hic modus diuerſus attingendi 107

gendi intellectualia motiua explicari, & probari exemplo voluntatis, quæ ſimiliter aliquando vult obiectum propter plura motiua, non totaliter propter ſingula, ſed partialiter; aliquando verò propter ſingula totaliter, v.g. religioſus vitat peccatum contra caſtitatem propter præceptum ſextum decalogi commune omnibus, & propter votum proprium à ſe emiſſum: quæ tamen motiua ſingula mouent totaliter, ita vt altero deficiente, adhuc propter alterum remanens ſeruaret caſtitatem, & ita afficitur voluntas ad vtrumque motiuum, vt ipſomet affectu explicet dignitatem, & pondus ſingulorum, & independentiam vnius ab alio. E contra verò Medicus audiens, eſſe in aliquo oppido multos ægrotos, & occaſionem magnij lucri, vult illuc ire, non propter ſingulos ſeorſim, itavt ſi quilibet illorum ægrotaret, adhuc iret, ſed propter omnes ſimul, vel ſaltem propter maiorem partem illorum, itavt ceſſante maiori ex parte motiuo, illo, non iret. Quæ differentia explicari etiam poteſt in voluntate diuina, & in voluntate humana Christi circa redemptionem hominum: Deus enim ita voluit incarnationem, & paſſionem Filij diuini propter redemptionem hominum, vt ſi non totum genus humanum periſſet, ſed vnus ſolus homo peccaſſet, propter illum ſolum non fuiſſet facta incarnatio ex vi præſentis decreti, quia non mota fuit diuina voluntas à remedijs ſingulorum, tanquam à motiuis totalibus, vt explicui *diſp. 7. de Incarnatione ſect. 5.* At verò humanitas Christi ita ſe obtulit pro redemptione hominum, vt pro ſingulis etiam ſeorſim paratus eſſet mori, & ideo ſinguli debeant ei gratias, tanquam ſi pro vno ſolo mortuus eſſet, vt dixi eodem loco. Similiter ergo intellectus poteſt habere diuerſum modum tendendi ad plura motiua, itavt aliquando non moueatur à ſingulis ſeorſim, ſed à collectione plurium; aliquando verò apprehendat ſingula, & moueatur ab illis ſeorſim cum independentia vnius ab alio. Quæſtio ergo præſens non procedit in primo caſu, quando intellectus aſſentiretur propter vtrumque motiuũ ſimul, propter ſingula autem ſolùm partialiter, ſed quando eodem actu aſſentiretur obiecto materiali propter vtrumque motiuum, & propter ſingula totaliter, oſtendens ſe credere concluſionem manente altero ex illis motiuis, & altero deficiente.

108 Vt tamen hoc obiter expediamus, petet fortaſsè aliquis, ſi intellectus primo modo vnico actu aſſentiretur propter motiuum fidei, & propter motiuum ſcientificum, non propter ſingula totaliter, nec cum independentia vnius ab alio, ſed propter vtrumque ſimul, an ille aſſenſus eſſet vere actus fidei? Reſpondeo, eandem quæſtionem fieri poſſe de actu voluntatis, quo aliquis ex motiuo charitatis erga Deum, & ex motiuo miſericordiæ, vel alio motiuo indifferenti ſubueniret pauperi, itavt non moueretur à ſingulis motiuis ſeorſim, & totaliter, ſed ab vtroque ſimul per modum vnius, an ille eſſet actus charitatis: in quo duplex poteſt eſſe quæſtio; prima, an illi actus dicendi eſſent ſimpliciter actus fidei, vel charitatis propter ordinem illum ad motiuum fidei, vel charitatis, vt ad motiuum ſaltem partiale. Secunda quæſtio eſſe poteſt, an propter illam attingentiam partialem actus illi eliciendi eſſent ab habitibus infuſis fidei, vel charitatis.

Proponitur obiter quæſtiuncula, & expeditur.

109 Et quod attinet ad primam quæſtionem, puto, illos actus non eſſe dicendos ſimpliciter, & abſolutè actus fidei diuinæ, vel charitatis. Nam hæc denominatio non tribuitur, niſi actibus perfectis, qui conſtituunt hominem ſimpliciter, & abſolutè fidelem, vel amicum Dei, ad quod illi actus non ſufficerent. Qui enim iter ageret recreationis cauſa, & ſimul propter bonum Petri, ita tamen vt non moueatur totaliter à bono Petri, nec ex eo ſolo motiuo iter ageret, non eſt ſimpliciter, & abſolutè amicus, ſed ſemiamicus, quatenus à bono amici ſemimouetur. Similiter ergo, qui non mouetur à ſolo motiuo charitatis erga Deum ad dandam eleemoſynam, nec ex eo ſolo motiuo eam daret, non eſt ſimpliciter, & abſolutè amicus, ſed ſemiamicus Dei quod non ſufficit ad iuſtificationem, niſi aliunde Deum diligat ſuper omnia. Nec videtur dubium, quod non eſſet ſufficienter diſpoſitus ad iuſtificationem, qui relinqueret peccata, & doleret de illis, partim propter detrimentum bonorum temporalium, quod ei afferunt, partim propter Deum, ita tamen vt ceſſante motiuo priori non relinqueret peccata ſolum propter Deum: non eſt ergo ille actus ſimpliciter charitatis, & contritionis, ſed imperfectè, & ſolùm ex dimidia parte. Idem ergo dicendum eſt de aſſenſu intellectuali rei reuelatæ, partim propter teſtimonium diuinum, & partim propter rationem Philoſophicam; itavt ſecluſa ratione Philoſophica, non crederetur obiectum propter ſolum teſtimonium diuinum: neque enim tunc etiam homo crederet Deo ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſemicrederet; nec revereretur debito modo diuinam auctoritatem, qui ſecluſa alia ratione Philoſophica teſtificationem Dei non acceptaret, nec acceptat, niſi vt confirmatam, & aſſociatam argumentis aliunde petitis.

Maior poſſet eſſe difficultas circa alteram quæſtionem propoſitam, an eiuſmodi actus habentes pro motiuo ſolùm partiali diuinum teſtimoniũ, vel bonitatem Dei, elicerentur ab habitibus infuſis fidei, vel charitatis. Hoc tamen pendet ab alia quæſtione magis vniuerſali, an habitus virtutum infuſarum eliciant ſolum actus perfectos in genere talis virtutis, an verò deſeruiant etiam ad actus imperfectos in eo genere, v.g. an habitus charitatis eliciat ſolùm actus, quibus amatur Deus ſuper omnia, an alios etiam actus minùs perfectos, quibus amatur idem Deus propter ſuam bonitatem infinitam, licèt nec explicitè, nec implicitè ametur Deus tunc ſuper omnia, de hoc tamen diximus *ſup. diſp. 1. ſect. 11.* & dicemus iterum *infra diſp. 17. ſect. 5.* agentes de ſubiecto fidei, vbi videndum erit, an aſſenſus, quo propter diuinum teſtimonium creditur aliquis articulus, non tamen ſuper omnia, ſit ſupernaturalis, & elici poſſit ab habitu infuſo fidei diuinæ. 110

His ſuppoſitis, quæſtio præſens eſt, an vnico aſſenſu aſſentiri poſſimus myſterio reuelato, tum propter motiuum diuini teſtimonij, tum etiam propter medium Philoſophicum, vel quodlibet aliud demonſtratiuum, propter ſingula totaliter, & ita vt altero ex illis motiuis ceſſante, adhuc ex vi alterius motiui remanentis retineretur aſſenſus concluſionis, non quidem eodem actu, ſed alio diuerſo, qui reſpiceret vnicum ſolum motiuum. 111

Negant Suarez *in præſenti diſp. 3. ſect. 9. num. 10. & ſequentibus*, Turrianus *diſp. 12. dubio 1.* Granado *in præſenti tract. 2. diſp. 7. n. 2.* Quamuis autem Turrianus pro hac ſententia afferat Gregorium,

Sententia negatiua.

gorium, & Henticum, immerito tamen, vt notauit Hurtado *in præſenti diſp.* 31. §.10. eam tamen docent etiam alij Recentiores, quorum fundamenta poſtea examinabimus. Mihi tamen iam diù olim probabilior viſa eſt pars affirmatiua, quam docui in lib. de anima, & in hac materia ante viginti octo annos, & nunc iterum amplectenda videtur cum Durando *quæſt. prima prologi num.* 3. Aragonio *art.* 5. Ochamo *quodlib.* 3. *q.* 7. Gabr. *in* 3. *diſtinct.* 23. *quæſt.* 2. Capreolo *diſtinct.* 25. *quæſt. vnica art.* 3. *ad* 3. & 4. *arg.* Palud. *diſt.* 24. *quæſt.* 3. *art.* 3. Molina 1. *parte quæſt.* 1. *art.* 1. *diſp.* 1. Fonſeca 6. *Metaph. cap.* 1. *quæſt.* 1. *ſect.* 5. *littera F.* Valentia *in præſenti quæſt.* 1. *puncto* 4. §. 2. ante ſolutionem argumentorum: refertur etiam Victoria *in præſenti in manuſcriptis huius materiæ dub.* 3. & fauent Conimbr. *primo poſter. cap.* 25. *q.* 2. *art.* 4. & plures graues, ac docti Recentiores, & latè probat Hurtado *dicta diſp.* 31. & 32. & Ripalda *tom.* 1. *de ente ſupernaturali diſp.* 47. *num.* 14. & *ſequentibus.*

Sententia affirmatiua probabilior.

112 Probatur primò, quia non repugnat eodem actu reſpicere duplex obiectum formale; ergo nec aſſentiri propter motiuum fidei, & opinionis, vel ſcientiæ. Conſequentia conſtabit diſſoluendo peculiarem repugnantiam quæ hic inueniri poteſt: nunc probatur antecedens in primis, quia omnis actus concluſionis reſpicit intrinſecè obiectum vtriuſque præmiſſæ, vt dixi in ſuperioribus, & docui *in lib. de anima*, ergo ſicut idem numero actus concluſionis aſſentitur ſuo obiecto propter motiuum vtriuſque præmiſſæ, ſic etiam eodem actu poterò aſſentiri propter motiuum fidei, & ſcientiæ. Deinde eidem concluſioni aſſentior vnico actu propter diuerſas rationes: audito enim præceptore probante ſuam ſententiam mille rationibus; tandem in fine horæ conuictus illis, aſſentior ſententiæ: & ſanè non eſt credibile tunc elici ſimul tot aſſenſus quot ſunt rationes adductæ in diſcurſu lectionis, ſed vnicum aſſenſum, quo propter illas omnes ſimul aſſentior illi ſententiæ.

113 Secundò Probatur à ſimili voluntatis quæ vnico actu poteſt eligere idem medium propter diuerſos fines, v.g. ſuadente mihi Petro religionem, vt vtilem ad placendum Deo, ad vitanda peccata, ad quietè viuendum, ad litterarum ſtudia ad moriendũ ſecurius, ad abundantius gloriæ præmium, & ad alia innumera bona: acquieſco tandem, & eligo religionem propter illas omnes vtilitates, quis credat, tot eſſe actus diſtinctos, quot fuerunt bona propoſita, propter quæ, & ad quæ eſt vtilis religio? Sanè hoc eſt contra omnẽ experientiam. Confirmatur, quia contingit aliquem teneri ad caſtitatem præcepto naturali, & voto, & alio præcepto poſitiuo, & occurrente tentatione vnico actu reſiſtit, ne violet illa omnia præcepta, quæ quidem ſunt motiua ſpecie diuerſa.

114 Tertiò Deo reuelante idem myſterium per tres vel quatuor reuelationes, poſſum vnico aſſenſu credere myſterium propter omnes illas reuelationes, & tamen ſingulæ ſunt diuerſa numero motiua formalia ſufficientia, ergo ſicut eodem numero actu poſſum aſſentiri propter motiua numero diuerſa; ſic etiam eodem aſſenſu in ſpecie poſſum aſſentiri propter motiua ſpecie diuerſa. Conſequentia videtur bona: Antecedens verò conſtat experientia: nam plures veritates, quas fide credimus, reuelatæ ſunt per plures reuelationes, v.g. per plures ſcriptores ſacros: propter quas omnes reuelationes ſimul aſſentior abſque eo quod eliciam totidem aſſenſus.

Confirmatur primò, quia iudicium mentale hypotheticum, quo ego iudico Petrum eſſe Romæ, & eſſe doctum, habet duo obiecta ſpecie diuerſa, vt conſtat, nempe præſentiam Petri Romæ, & eius doctrinam, quorum ſingula potuiſſent terminare ſingulos actus ſeorſim, & tamen poteſt intellectus vnico actu vtrumque obiectum complecti, qui actus differat ſpecie à duobus actibus, qui ſinguli terminarentur ſeorſim ad ſingula illa obiecta; cur ergo non poterit intellectus vnico etiam actu complecti duo obiecta formalia, ſeu motiua ſpecie diuerſa, ad quæ ſeorſim potuiſſet duobus actibus tendere.

Confirmatur ſecundò exemplo ſpecierum moralium, quæ licet ſint diuerſæ, & poſſint ſeorſim reperiri; poteſt tamen dari vnus actus, qui participet duas malitias aliquo ſpecie diuerſas, ſeu vnam tertiam pertinentem ad vitia ſpecie diuerſa; qualis eſt voluntas furandi propter incontinentiam, & luxuriam; quod quidem peccatum complectitur turpitudinem iniuſtitiæ, & incontinentiæ, quæ ſingulæ potuiſſent ſpecificare duo peccata ſpecie diuerſa: ergo idem fieri poteſt in virtutibus, & idem etiam in actibus intellectus, cum nulla aſſignetur ſufficiens repugnantia, vt conſtabit ex ſolutione argumentorum.

Obiiciunt primò, quia habitus non poteſt elicere actũ, niſi ſub proprio obiecto formali; neque actus poteſt extendi ad aliud obiectum formale quàm habitus; habitus enim non producit niſi actus ſimiles iis, à quibus genitus eſt; ergo habitus ſcientificus non poteſt immediatè cõcurrere ad actum habentem aliud motiuum diuerſum. Reſpondeo diſtinguendo Antecedens: ſi habitus concurrat vt cauſa totalis, concedo; ſi concurrat vt partialis concurrente ſimul alio habitu diuerſo nego: exemplum habes in ſemine animalis, quod habet etiam virtutem limitatam ad producendam prolem ſimilem in ſpecie illi, cuius ſemen eſt: & tamen ſi adiungatur cum ſemine alterius ſpeciei, concurrit ad prolem diuerſam, vt patet in ſemine equi concurrente ad generationem muli & aliis huiuſmodi. 115

Obiectio 1.

Sed contra ex hoc ipſo exemplo obiiciunt aliqui ſecundò, quia ex coniunctione duorum animalium diuerſæ ſpeciei non generatur animal habens perfectionem vtriuſque, ſed aliquod medium minus perfectum, qualis eſt mulus, qui degenerat à perfectione equi, ergo ſimiliter ex coniunctione illius duplicis principij non generatur actus, qui habeat perfectionem ſcientiæ & fidei: nã effectus æquiuocus non poteſt eſſe perfectior ſuis cauſis. Reſpondeo negando conſequẽtiam. Ratio diſcriminis eſt, quod in priori caſu deeſt vna cauſa requiſita ad generandum equum ad cuius productionem requiritur duplex parẽs, equus, & equa, & cum loco vnius ſubrogetur aſinus, non mirum, quod effectus non habeat perfectionem equi: at verò ad generandum perfectum actum fidei, ſufficit habitus & motiuum fidei, quod vtrumque datur in noſtro caſu, & vltra hæc adiunguntur motiua & principia ſcientifica, non ergo mirum, quod effectus habeat perfectionem fidei, & ſcientiæ ex ſuperabundantia cauſarum; Dices, ergo effectus eſt perfectior ſuis cauſis, Reſpondeo, eſt perfectior ſingulis, trãſeat; vtraque, nego, nulla enim eſt perfectio in effectu, 116

Obiectio 2.

quæ

quæ non ſit in complexo ex vtraque cauſa. Sed contra vrget Suarez *in præſenti, diſp.3. ſect.9. numero* 14. quia effectus eſſet excellentior vtraque cauſa ſimul; nam haberet perfectionem ſcientiæ & fidei ſimpliciori modo, & ſine diſtinctione vnius ab alia, quæ perfectio non reperiretur in vtraque cauſa ſimul; nam cauſæ continerent illas perfectiones ſine ſimplicitate, ſed cum diſtinctione reali inter illas. Reſpondeo, hoc argumentum retorqueri in viſione beata, quæ habet vitalitatem, & ſupernaturalitatem ſimpliciſſimo modo identificatam in ſe, & tamen procedit à duabus cauſis, ſcilicet à lumine gloriæ, & ab intellectu naturali, in quibus vitalitas & ſupernaturalitas non inueniuntur cum illa ſimplicitate: quod idem inueniri poteſt in aliis actibus ſupernaturalibus: omnes ergo debemus reſpondere, illas duas cauſas, licèt ſuperentur ab effectu in modo habendi illas perfectiones cum maiori ſimplicitate: ſuperare tamen ipſum effectum in aliis, nempe in modo continendi illas perfectius, hoc eſt, eminenter, ſeu cum virtute producendi illas, ratione cuius perfectionis ſunt cauſæ æquiuocæ, & ſuperant ſimpliciter, & abſolutè ſuum effectum: hoc ergo, quod de principiis viſionis beatæ debemus omnes dicere: dici poteſt etiam de principiis illius actus, qui ſit ſimul fides, & ſcientia.

117 *Obiectio 3.* Obiiciunt Tertiò, quia duæ differentiæ diuidentes, & oppoſitę non poſſunt coniungi in eandem ſpeciem, nam quæuis earum eſt adæquatum conſtitutiuum ſuæ ſpeciei diuerſæ: ſed actus fidei, & actus ſcientiæ habent differentias oppoſitas, ergo non poteſt vtraque differentia coniungi in vnum actum indiuiſibilem. Reſpondeo, hoc argumentum habere mille inſtantias contra ſe; nam actio etiam ſpecificatur ab agente in communi ſententia, atque ideo actio ignis eſt diuerſa ſpecie ab actione ſolis. Et tamen poteſt dari vna actio, quæ eadem procedat ab igne, & ſole concurrentibus ſimul ad producendum aliquem ignem: quæ quidem actio erit ſimul actio ignis, & ſolis. Item in ſyllogiſmo cognitio vnius præmiſſæ differt ſpecie à cognitione alterius præmiſſæ pro diuerſitate ſpecifica obiecti; & tamen actus concluſionis intrinſecè terminatur ad obiectum vtriuſque præmiſſæ ſimul, & participat aliquid vtriuſque. Item Angelus poteſt per vnam cognitionem cognoſcere leonem, & per aliam equum, quæ duæ ſpecie differunt pro diuerſitate obiectorum; & tamen poteſt idē Angelus elicere tertiam cognitionem terminatam ad leonem, & equum; quia vterque continetur ſub vna ſpecie impreſſa Angelica (vt ſuppono) per quam repræſentari poſſunt plura obiecta vel omnia ſimul, vel ſingula ſeorſim pro arbitrio ipſius Angeli. Item periurium eſt diuerſa ſpecies peccati ab iniuſtitia: & tamen poteſt dari vnum peccatum habens malitiam periurij, & iniuſtitiæ. Denique ſicut cognitiones differūt ſpecie pro varietate ſpecifica motiuorum; ſic etiam accipiunt talem, vel talem indiuiduationem ab obiectis materialibus: nam aſſenſus fidei, quo credo incarnationem, differt ſaltem materialiter ab aſſenſu, quo credo reſurrectionē per ordinē, quem vterque habet ad ſuum obiectum materiale: & tamen poteſt dari tertius aſſenſus terminatus per vnicam ſimplicem indiuiduationē ad vtrumque obiectum materiale: poſſum etiam vnico actu voluntatis velle dare prandium Petro, licet poſſem etiam ſingulas partes prandij per ſingulos actus velle, ſcilicet panem, carnem, vinum, &c. ſic ergo licet motiuum fidei ſeorſim poſſit terminare actum fidei, & tribuere illi ſuam ſpeciem, & motiuum ſcientiæ ſimiliter: ceterum poteſt etiam vtrumque motiuum ſimul terminare eundē actum, & tribuere illi vnicam differentiam ſpecificam, quæ differat ſpecie à ſingulis ſeorſim, & ſit alia tertia reſpiciens vtrumque motiuum, ſicut actio ignis & ſolis habet aliam tertiam ſpeciem actionis diuerſam ab actione ſolis ſeorſim, & ab actione ignis ſeorſim. Itaque non coniunguntur in illo aſſenſu duæ differentiæ ſpecificæ oppoſitę, ſed vnica ſimplex habens ordinem intrinſecum ad obiectum formale vtriuſque differentiæ oppoſitæ.

Dices, ergo ille actus non eſt in ſpecie actus fidei, ſed in alia ſpecie diuerſa, ergo non eſt actus fidei, ſicut non eſſet homo, qui non haberet differentiam ſpecificam hominis. Reſpondeo, prædictum aſſenſum eſſe verè actum fidei, non quidem eiuſdem ſpeciei cum aliis, ſed diuerſæ: neque enim *actus fidei* ſignificat vnam ſpeciem atomam, quæ comprehendat omnes actus fidei, ſed ſpeciem ſubalternam; de cuius ratione ſolum eſt, quod ſit aſſenſus propter reuelationem obſcuram Dei, ſiue ſolum illam reſpiciat, ſiue etiam aliud diuerſum motiuum: *homo* verò ſignificat vnam ſpeciem atomam. Fateor tamen, poſſe eſſe tertiam ſpeciem habentem proprietates hominis, & equi, ſaltem illas, quæ non opponerentur inter ſe: quæ nec eſſet homo, neque equus, ſed aliud animal. 118

Obiiciunt quartò, aſſenſus ille eſſet obſcurus & clarus, euidens & ineuidens. Item ſi reſpiceret motiuum probabile, eſſet certus, & incertus, quæ omnia repugnant. Reſpondeo, illum eſſe obſcurum reſpectu reuelationis, quam nullo modo clarè, ſed obſcurè repræſentat: at vero reſpectu rei reuelatæ abſolutè eſſe clarum: licèt enim dici poſſet non tendere clarè in rem reuelatam ſub motiuo reuelationis; non tamen debet dici abſolutè tendere obſcurè; quia obſcuritas ſimpliciter non ſolùm ſignificat præciſionem, ſed realem carentiam claritatis, quam carentiam ille aſſenſus non habet: non eſt autem de ratione actus fidei quod abſolutè ſit obſcurus reſpectu rei reuelatæ, ſed quod non repræſentet eam clarè ex vi reuelationis. Quod idem de euidentia cum proportione dicendum eſt. Denique ſi haberet ſimul motiuum probabile, non ideò deberet dici ſimpliciter incertus reſpectu cōcluſionis, quia incertitudo ſimpliciter dicit carentiam realem certitudinis: bene tamen diceretur probabilis, quia probabilitas ſolùm dicit reſpectum ad medium taliter excitans ad aſſenſum, vt ex modo aſſentiendi per tale medium non tolleretur formido, niſi aliunde daretur certitudo per aliud medium. An verò poſſit ſimul tendere ad motiuum probabile, dicemus poſtea. 119 *Obiectio 4.*

Dices: conſideremus aſſenſum illum prout præcisè terminatur ad obiectum reuelatum ex vi reuelationis: prout ſic tendit ne ad obiectum reuelatum clare, an obſcurè; euidenter, an ineuidenter: Reſpondeo, realiter loquendo, illum aſſenſum eſſe clarum & euidentem rei reuelatæ: præſcindendo autem vnam formalitatem ſolam illius prout petitur in obiectione, dicendum eſt prout ſic nec tendere clarè, nec obſcurè, nec euidenter, nec ineuidenter, quia claritas, & obſcu- 120

titas

ritas ſunt differentiæ oppoſitę, quarum vna debet conuenire actui à parte rei, non tamen debet conuenire actui ſub quauis præciſione, & conſideratione noſtra.

121 *Obiectio 5.* Obiicies quintò. Quia ſi idem actus poſſet reſpicere obiecta propria aliorum diuerſorum actuum, ſequeretur quod poſſent fieri infinitæ definitiones eiuſdem rei, quod videtur eſſe contra Ariſtotelem, quem affert Suarez *diſp.*15. *Metaphyſ. ſect.*11. *à num.*19. probatur ſequela, quia ſi eſſet vna cognitio infinitorum obiectorum ſpecie diuerſorum, poſſet ille actus ita definiri, eſt cognitio equi, & aliorum, vel ita, eſt cognitio leonis, & aliorum, &c. & ſic in infinitum, aſſignando ſemper diuerſa genera iuxta diuerſam conuenientiam cum aliis diuerſis actibus, quorum obiecta reſpiceret illa cognitio; ſicut in caſu noſtro poſſet definiri ille verus aſſenſus ita; eſt aſſenſus ſcientificus habens ſimul rationem aſſenſus fidei: vel ita: eſt aſſenſus fidei habens ſimul rationem aſſenſus ſcientifici: nam æquè eſſet ſub genere ſcientiæ, & ſub genere fidei, quare æque benè poſſet per vtrumque genus definiri.

122 Reſpondeo, in primis definitiones illas fore vitioſas: nam bona definitio, debet pro genere habere id, quod apud nos ſaltem eſt magis commune: ideo enim nunc in definitione hominis ponimus *animal* pro genere, quia nota ſunt nobis plurima animalia, cum quibus conuenit homo in vita ſenſibili: quare ſi de facto non eſſet productum aliud animal, neque aliud corpus, neque alia ſubſtantia præter hominem, & Angelum, meliùs definiretur homo dicendo, *homo eſt intellectiuum corporeum*; quia tunc apud nos magis communis eſſet ratio intellectiui, quàm corporei. Cùm ergo cognitio equi non magis latè pateat, quàm cognitio leonis, cùm vtraque poſſit totidem aliis competere: perperam, & vitiosè poneretur pro genere quælibet illarum, ſed deberet dici, eſt cognitio quædam habens pro obiecto infinitas ſpecies rerum talium, &c. ſic etiam aſſenſus, de quo loquimur, non benè definiretur illo modo, cùm æque latè pateat ratio aſſenſus ſcientifici, & ratio aſſenſus fidei: ſed deberet definiri ita: eſt aſſenſus quidam habens ſimul motiuum ſcientificum, & fidei diuinæ. Loquendo autem de definitionibus imperfectis & vitioſis, non eſt abſurdum, quod poſſent infinitæ eiuſmodi definitiones fieri de tali cognitione infinitarum rerum: neque hoc eſt contra Ariſtotelem, qui in illo loco non negat ſimpliciter infinita prædicata ratione noſtra diſtinguibilia in eadem entitate, ſed ſolùm infinita prædicata ſubordinata; quorum ſingula ſint ſub aliis: at in illo caſu prædicata eiuſmodi non eſſent inuicem ſubordinata, ſed diſparata inter ſe, cùm ſingula poſſent ſine aliis reperiri in rebus aliis.

123 *Obiectio 6.* Obiicies ſextò, quia non poteſt ſaltem connaturaliter, & fortaſsè nec de potentia abſoluta, idem effectus dependere à duplici cauſa adæquata, ergo nec idem aſſenſus poteſt pendere à duobus motiuis totalibus, & adæquatis. Reſpondetur, illa duo motiua in caſu noſtro non eſſe ſingula adæquata reſpectu huius aſſenſus, quia tunc ſolùm dantur duæ cauſæ adæquatæ eiuſdem effectus, quando ablata vna illarum, maneret idem effectus ex vi concurſus, quo dependet ab altera: hic autem aſſenſus ablato vno ex his motiuis, non poſſet vllo modo eſſe cum altero ſolo, vt diximus. Dicuntur verò motiua totalia ſolùm, quatenus ita approbantur ab intellectu, vt manente altero ſolùm ex illis, fieret alius aſſenſus circa eandem concluſionem propter illud ſolum motiuum, quod remaneret, vt ſupra explicatum eſt.

Obiicies ſeptimò, quia non poteſt produci aliquod animal, quod idem ſit leo, & equus: 124 *Obiectio 7.* non minùs autem differunt ſpecie actus ſcientiæ, & actus fidei, quàm leo & equus; ergo non poteſt fieri vnus actus, qui ſimul ſit ſcientia & fides eiuſdem obiecti. Reſpondetur, duas ſpecies completas cum omnibus ſuis prædicatis poſitiuis non poſſe vnquam inueniri identificatas in aliqua tertia ſpecie; poſſe tamen coniungi in aliqua tertia ſpecie omnia prædicata poſitiua illarum duarum, quæ non dicunt repugnantiam ad inuicem. Vnde non poteſt idem aſſenſus habere omnia prædicata poſitiua, quæ reperiuntur in actu ſolùm ſcientifico, & in actu ſolùm fidei: quia actus ſolùm ſcientificus conſtituitur in ſua ſpecie atoma, non per eſſe ſcientificum, ſed per talem modum participandi rationem ſcientifici cum tali limitatione, vt inferat eſſentialiter negationem fidei in eodem actu, quæ repugnantia fundatur in ipſa entitate poſitiua talis actus: reliqua autem prædicata quæ non fundant hanc repugnantiam poſſunt reperiri in actu fidei. Idem cum proportione dicendum de leone, & equo; quorum ea prædicata poterunt in vna tertia ſpecie animalis coniungi, quæ non fundant ſpecialem repugnantiam: ſic enim videmus aliqua prædicata equi, & aliqua aſini coniungi in mulo. Sunt autem pleraque prædicata in leone, & equo, quæ fundant ſpecialem repugnantiam: nam ferocia leonis, & manſuetudo natiua equi coniungi non poſſunt: ſicut neque etiam voracitas carnium, quæ eſt in leone, & horror illius cibi, qui eſt in equo, & alia eiuſmodi: & in vniuerſum omnia prædicata, & proprietates, quæ oriuntur ex tali temperamento primarum qualitatum: cum enim non poſſit idem animal exigere temperamenta diuerſa, & contraria primarum qualitatum, conſequens eſt, vt omnes proprietates leonis, quæ ad tale temperamentum ſequuntur, non poſſint reperiri cum proprietatibus equi, quæ conſequuntur ad eius proprium temperamentum, quod eſt diuerſum à temperamento leonis, vt conſtat. Ob eandem rationem prædicata poſitiua albedinis, & nigredinis non poſſunt ſimul conuenire in qualitatem tertiam, neque etiam caloris, & frigoris, quia habent ad inuicem manifeſtam repugnantiam, & contrarietatem, qua ſe inuicem expellunt ab eodem etiam ſubiecto, quantò magis repugnabunt identitati? At verò prædicata communia ſcientiæ, & fidei, præſcindendo à limitatione poſitiua ſolius ſcientiæ, aut ſolius fidei, non habent vllam repugnantiam ad inuicem, quæ impediat, ne reperiantur identificata in aliqua tertia ſpecie.

Sed contra obiiciunt octauò, quia etiam in 125 *Obiectio 8.* intellectu repugnat tertia ſpecies actus, quæ ſimul ſit ſimplex apprehenſio, & iudicium; vel etiam affirmatiuo, & negatio; quia hæ omnes ſunt ſpecies actuum, vel genera diuerſa; ergo nec poterit eſſe tertia ſpecies actuum, qui ſimul ſint fides, & ſcientia. Reſpondetur, quidquid eſt perfectionis in apprehenſione circa repræſentationem obiecti, reperiri etiam in iudicio, non tamen reperiri imperfectionem; quæ ſignificatur nomine *ſimplicis apprehenſionis*, quę eſt limitatio poſitiua intrinſeca talis actus, qua determinatur ad ſiſtendum

intra limites apprehenſionis, nihil affirmando, vel negando de obiecto: quod prædicatum apertè repugnat, quod ſit in actu iudicij, quod non ſiſtit in apprehenſione ſola, & ideo non mirum, quod non poſſit eſſe tertia ſpecies, quæ habeat perfectionem iudicij, & illam etiam imperfectionem ſimplicis apprehenſionis. Repugnantia item inter affirmationem, & negationem clariſſima eſt, cùm neque eſſe poſſint ſimul in eodem intellectu, multò minùs in eodem actu. Cuius rationem reddidi in Philoſophia ex eo, quod intellectus non poteſt affirmare id, quod ei proponitur vt omnino falſum: cùm autem eſſe & non eſſe ſimul idem obiectum ſit omnino falſum, & impoſſibile; hinc eſt, vt nec de potentia abſoluta poſſit intellectus etiam per duos actus affirmare diſtinctè ſimul, & negare idem obiectum; quia eo ipſo iudicaret, idem ſimul eſſe, & non eſſe: quæ ratio multo magis vrget in ordine ad eundem actum, qui ſimul affirmaret, & negaret idem obiectum; quod eſſet dicere idem ſimul eſſe, & non eſſe. Quæ rationes non procedunt in eodem actu, quo affirmetur ſimul idem obiectum ex motiuo fidei, & ex motiuo ſcientifico.

126 *Obiectio 9.* Obiiciunt nonò, habitus proportionantur cum actibus in modo tendendi ad obiecta; ergo ſicut datur vnus actus tendens ad vtrumque motiuum formale, ita poſſet dari vnus habitus tendens ad eadem motiua, ergo ille aſſenſus non procederet ab habitu fidei, à quo fiunt cæteri actus fidei, ſed ab alio habitu peculiari, qui etiam eſſet virtus theologica vltra tres habitus theologicos, qui communiter admittuntur.

Reſpondeo, ſi ſermo ſit de habitibus acquiſitis, facilè concederem, per actus naturales habentes plura motiua poſſe generari habitum, ſeu facilitatem operandi circa illa omnia motiua. Hæc enim facilitas ferè non eſt niſi ſpecies impreſſa benè diſpoſita ad repræſentandum ſimile obiectum (vt dixi in Philoſophia) quæ ſpecies facilè gignitur ex ſpecie expreſſa repræſentante eadem obiecta. Si verò ſermo ſit de habitibus infuſis, cùm iſti non generentur per actus, ſed habeant ſe ad modum potentiæ, quantumuis actus habeat plura motiua, non relinquent habitum ſupernaturalem ad ſimiles actus iterum eliciendos; ſed illi actus fient ab habitu fidei immediatè, concurrente ſimul intellectu, & præmiſſa naturali ad illum actum, prout verſatur circa aliud motiuum naturale. Nec oportuit, ab initio dari alium habitum ſupernaturalem ordinatum ex ſe ad huiuſmodi actum cum iſto duplici motiuo: tum quia combinationes, quas intellectus, & voluntas poſſunt facere ex diuerſis motiuis, innumeræ ſunt, & innumeri eſſent dandi habitus ſupernaturales; tum etiam quia non erant neceſſarij ſufficit enim ad hunc actum mixtum coniunctio habitus fidei cum principiis naturalibus, vt generetur ex vtroque principio actus ſapiens naturam vtriuſque.

127 Aliter hanc noſtram ſententiam oppugnant alij Recentiores, qui concedunt quidem de potentia abſoluta Dei non repugnare eiuſmodi actum, qui ſimul ſit fidei & ſcientię, negant tamen de lege ordinaria, & de facto poſſe dari. Quod probant hoc argumento, quia, ſi daretur, eſſet ſupernaturalis, hoc autem repugnat, nam habitus naturalis ſcientificus non poteſt concurrere ad actum ſupernaturalem, niſi eleuetur ab aliquo alio comprincipio, nempè ab habitu fidei: ſed habitus fidei non poteſt eleuare habitum naturalem ad actum illum, ergo habitus ſcientificus non poteſt conuenire. Minor probatur, quia habitus fidei non poteſt eleuare ad operandum ſupernaturaliter circa aliud obiectum, quod non ſit obiectum formale, vel materiale fidei, quale non eſt obiectum ſcientificum, ergo actus ille prout ſcientificus, eſſet quidem ſupernaturalis, & non procederet ab aliquo principio ſupernaturali, in cuius virtute contineretur.

128 Hoc argumentum multum probat: nam probaret etiam nullam concluſionem Theologicam eſſe poſſe ſupernaturalem; debet enim concurrere cum præmiſſa de fide alia cognitio naturalis, quæ debet etiam eleuari ab habitu fidei, vel alio comprincipio ad illam concluſionem ſupernaturalem eliciendam: cùm ergo Concluſio Theologica verſetur circa aliquod aliud obiectum præter obiectum fidei, non poterit fides concurrere, aut eleuare præmiſſam naturalem ad illum effectum producendum. Conſequens autem eſſe falſum, oſtendi in ſuperioribus; ſequeretur enim cognitionem illam, quæ immediatè dirigit ad operandum honeſtè, debere eſſe ſemper naturalem: nunquam enim aut vix vnquam dirigere poteſt immediatè actus meræ fidei, ſed debet ſemper dirigere mediatè per concluſionem aliquam practicam dictantem hîc & nunc bonum eſſe taliter operari, quia fides docet pauperem ſubleuandum, & iſte apparet ſufficienter pauper: quia fides docet, Chriſtum eſſe adorandum, & eſt moraliter certum, quod hæc hoſtia ſit conſecrata, & contineat Chriſtum, &c. qui actus niſi ſint ſupernaturales, voluntas honeſta, quæ conſequitur, non erit ſupernaturalis in ſententia horum Theologorum.

129 Ad argumentum ergo Reſpondetur, in primis aſſenſum illum eſſe ſupernaturalem totum, quia cum ſit indiuiſibilis, & procedat ab habitu infuſo, totus eſt talis, vt non poſſit fieri viribus naturæ ſolis, quod ſufficit ad ſupernaturalitatem: vnde conſequenter dicendum eſt, habitum ſcientificum eleuari ab habitu fidei ad illum actum producendum, nam ſicut habitus fidei poteſt eleuare ſpecies naturales, vt concurrant ad actum ſupernaturalem; ſic poteſt eleuare aliud comprincipium naturale, vt concurrat cum habitu ipſo fidei ad actum vtrique communem. Illud autem, quod aſſumitur, quod ſcilicet habitus fidei non poſſit eleuare comprincipium naturale ad actum circa obiectum, quod non ſit fidei, eſt omninò falſum: nam licet fides ſola non poſſit verſari niſi circa ſuum proprium obiectum: fides tamen cum alio comprincipio poteſt operari partialiter circa alia obiecta non ſua. Quod quidem multipliciter oſtendi, & probari poteſt. Primò ad hominem, quia ij Theologi admittunt, poſſe dari aliquem actum, qui idem ſit ſcientiæ & fidei humanæ, & aſſentiatur concluſioni propter vtrumque motiuum, in illo ergo actu fieri poteſt idem argumentum: ille enim actus eſt verè ſcientificus, & prout etiam verſatur circa obiectum fidei, eſt perfectior, quàm poſſet à ſola fide humana fieri; quare debet fides humana eleuari ſupra ſuam propriam ſphæram, vt producat illum actum ſcientificum. Quomodo ergo poteſt habitus ſcientificos eleuare fidem humanam ad producendum actum perfectiorem in ſua entitate, etiam prout verſatur circa obiectum formale non ſcientiæ, ſed fidei?

130 Secundò explicatur, & probatur ad hominem hoc ipſum in habitibus ſupernaturalibus, vel naturalibus

turalibus voluntatis: admittunt enim, poſſe voluntatem vno eodemque actu amplecti aliquod obiectum propter motiua plurium virtutum, concurrentibus habitibus ſimul illarum omnium virtutum. Tunc ergo apparet, quod virtus inferior v. g. temperantia, producit ſimul cum charitate actum ſimul charitatis & temperantiæ; debet ergo eleuari à charitate, vt poſſit concurrere ad actum, qui totus in ſua entitate nobilior & perfectior eſt, quam eſſet ſi eſſet ſolùm actus temperantiæ. Ecce quomodo charitas eleuat temperantiam ad eliciendum actum perfectiorem circa obiectum formale temperantiæ, licet illud obiectum non pertineat ad obiectum formale charitatis.

Tertiò eadem fides eleuat ſpecies naturales, non ſolùm quatenus repræſentant obiecta fidei, ſed etiam quatenus repræſentant alia obiecta omnino impertinentia. v. g. quando aliquis credit Chriſtum tertia die reſurrexiſſe, vtitur ſpecie naturali, quam habet Chriſti reſurgentis, prout eum vidit in imagine cum veſtibus, & vexillo, quæ ſpecies eleuatur ad producendum actum fidei ſupernaturalem, quo licèt non affirmetur veſtitus ille, apprehenditur tamen, & obiicitur Chriſtus cum veſte illa, & de illo affirmatur reſurrectio. Ecce ſpecies obiecti impertinentis, quod nullo modo creditur per fidem, eleuatur à fide ad producendum actum ſupernaturalem, quo exprimatur illud etiam obiectum. Quid mirum quod eleuet ſcientiam naturalem, vt cum fide producat actum ſupernaturalem circa vtriuſque motiuum?

131 Ratio a priori eſt, quia ſicut eo ipſo quod ſcientia poteſt tendere in tale obiectum, habet virtutem concurrendi cum omnibus principiis in ordine ad actum illum, qui tendat in tale obiectum formale, & ideo poteſt concurrere cum fide humana, & quaſi eleuare illam ad actum fidei, & ſcientiæ, quia ille actus tendit ad obiectum formale ſcientiæ: ita fides diuina, & quilibet habitus ſupernaturalis eo ipſo, quod poteſt tendere ad tale obiectum formale, poteſt concurrere ad omnes actus, qui habeant tale obiectum formale, & conſequenter concurrere cum omnibus aliis comprincipiis talium actuum, & ea eleuare; quia totum hoc facit in ordine ad ſuum obiectũ formale, quod attingitur per talem actum. Non poteſt ergo fides ſola verſari circa obiectum formale ſcientificum; poteſt tamen ſimul cum ſcientia, & poteſt eleuare ſcientiam, vt ſimul cum fide eliciat talem actum, quia ille actus verſatur circa obiectum formale fidei, quod ſufficit: ſicut poteſt eleuare ſpecies circa veſtem Chriſti reſurgentis, licèt ſola fides ſecundùm ſe non reſpiciat tale obiectum, nec poſſit illud credere.

132 Sed contra obiiciunt iterum iidem Recentiores, quia tanta poteſt eſſe diuerſitas inter duas cauſas naturales, vt non poſſint concurrere ad cauſandum vnum effectum communem, nam licèt ex equo, & aſina generetur tertia ſpecies animalis, & ex pruno inſito in amygdala generetur fructus; non tamen poterit ex Camelo, & lepore, vel ex ficu, & cucurbita propter magnam diuerſitatem: maior autem eſt diuerſitas inter fidem, & ſcientiam, cùm vna ſit ſupernaturalis, altera naturalis; ergo non poterunt coaleſcere ad producendum actum, qui ſit proles vtrique communis.

Reſpondetur, magna etiam eſt diuerſitas inter actum fidei humanæ, & ſcientiæ; & maior quàm inter duos actus ſcientiæ, & tamen ipſi admittunt, poſſe eandem concluſionem vnico actu elici ex vtroque motiuo, & non poteſt ex duplici ſcientia circa obiecta diuerſa; item magna eſt diuerſitas inter virtutem charitatis & temperantiæ; & tamen poteſt vtraque concurrere ad eundem actum. Non debet ergo attendi diuerſitas principiorum ſecundùm ſuam entitatem, ſed obiectorum: quando enim obiecta ſunt talia, vt poſſint coadunari in vno actu, eo quod vtrumque moueat ad idem obiectum materiale, poteſt vtrumque principium concurrere; quia habitus intendunt exprimere in ſuo actu imaginem, vel affectum ſui obiecti: & ideo admittunt concursum cuiuslibet comprincipij, à quo fiat actus talis; qui exprimat talem imaginem, vel affectum. Et quidem ſi Camelus poſſet cum lepore producere prolem, quæ exprimeret ſimilitudinem ſui, non reiiceret illud comprincipium, nec ficus renueret inſitionem cucurbitæ, ſi ex vtraque fieret fructus referens ſimilitudinem ficus. Ratio vniuerſalis eſt, quod habitus infuſi, qui dantur in via, non dantur ad actum diſſimilem in modo exprimendi, aut tendendi ad obiecta, ſed ad actus omninò ſimiles, addita ſola ſupernaturalitate propter ordinem ad principium ſupernaturale; quoad reliqua verò ſeruatur idem ordo, & modus operandi: itavt quando, & quomodo fieri deberēt actus naturales, fiant eorum loco alij ſupernaturales, atque ideo miſceri debuit vtraque ſeries operationum, & actuum, & ſic ſeſe inuicem adiuuare: poſſunt etiam imperari ſupernaturales à naturalibus, & è contra: nam ſicut poteſt voluntas ſupernaturalis imperare intellectui ſpeculationem quæſtionis philoſophicæ, quæ fit per actus naturales; ita poterit imperare voluntati exercitium alicuius virtutis naturalis, quæ non procedat ex fide, ſed ex cognitione naturali. Alioquin ſi non eſſet hęc mixtio vtrorumque actuum, ſequeretur quod propoſitis motiuis virtutum naturalium, & ſupernaturalium ad idem obiectum amplectendum, & volente homine illud amplecti, prout facere ſolet, propter omnia illa motiua, non poſſet, ſed ceſſaret ab amore illius obiecti, vel certè eliceret actum naturalem ſolum; quod quidem eſſet cum detrimento meriti: quare, cùm Deus voluerit, quotieſcunque eſt occaſio eliciendi actus meritorij, concurrere concurſu ſupernaturali, debuit conſequenter dare virtutem habitibus ſupernaturalibus concurrendi cum aliis comprincipiis ad quemcumque actum bonum, perinde ac ſi omnes eſſent eiuſdem ordinis.

Vltimò obiiciunt, quia miſericordia infuſa non poteſt de facto concurrere cum miſericordia naturali ad eundem actum miſericordiæ, ergo nec fides & ſcientia naturalis ad eundem actum communem. Antecedens probant, quia ſi id fieri poſſet, fieret de facto, quoties iuſtus elicit actum miſericordiæ, cùm ſemper propoſita ſint vtriuſque virtutis motiua. Conſequens autem eſt falſum: quia ille actus eſſet ſupernaturalis, & non poſſet percipi, atque adeo deberet elici alius actus naturalis à ſola miſericordia naturali, qui poſſet percipi. 133 *Obiectio vlt.*

Hoc argumentum procedit ex falſis principiis: dicimus ergo, id poſſe contingere, non tamen ſemper, quia non ſemper adeſt cognitio requiſita ad operandam operationem vtriuſque

virtutis : nam miſericordia infuſa operatur ex bonitate miſericordiæ cognita per fidem propter auctoritatem Dei, vt ſuppono ex tractatu de gratia; miſericordia verò naturalis ex cognitione eiuſdem bonitatis per lumen naturæ, & rationes naturales. Si autem contingat proponi vtrumque, poterit fieri vnicus actus ex vtraque cognitione, qui licèt ſit ſupernaturalis, poteſt & debet percipi ab homine, qui eum habet, vt diximus in ſuperioribus.

134 *Idem aſſenſus poteſt verſari circa aliquã veritatẽ immediatè, & mediatè.* Ex dictis infero primò, poſſe eundem numero aſſenſum verſari circa aliquam veritatem immediatè, & ex apprehenſione terminorum, & circa eandem mediatè propter aliquod motiuum rationis, vel auctoritatis : poſſum enim aſſentiri, tum quia obiectum ex terminis apparet verum euidenter, tum etiam quia Deus id reuelat, vel quia infertur euidenter ex principiis certis: & tunc ille actus erit ſimul primum principium, & ſimul concluſio reſpectu eiuſdem obiecti materialis. Item eodem actu voluntatis poſſum velle aliquod obiectum, v. g. potum vt finem propter bonitatem, & delectationem, quam in ſe habet; & vt medium vtile ad ſanitatem v. g. quia ſicut poſſum velle idem medium vt vtile ad duos fines ſic etiam idem obiectum propter ſe, & propter alium finem, de quo dixi latè in tractatu de actibus humanis.

135 *Quomodo Deus habeat actum formalis amicitiæ erga homines.* Infero ſecundò deciſionem facilem illius quæſtionis, de qua in materia de voluntate Dei, & in materia de charitate, quomodo Deus habeat actum formalis amicitiæ erga homines, ſi quidem omnia vult Deus propter ſemet ipſum. Reſpondetur enim facilè ex dictis, Deum velle bonum hominis propter ſemet ipſum, atque etiam propter ipſum hominem, itave habeat duplex motiuum formale ad volendum hominis bonum, in quo dicendi modo facile ſuperantur difficultates illius controuerſiæ De hoc tamen dicemus agendo de charitate.

136 *An idem aſſenſus poſſit eſſe ex motiuo fidei, & ex alio motiuo probabili.* Petes primò, an ſicut poteſt idem aſſenſus eſſe ex motiuo fidei, & ſcientifico, poſſit etiam eſſe ex motiuo fidei, & ex alio motiuo probabili. Affirmat Hurtado *dicta diſp.* 31. §. 21. *& ſequentibus, & diſp.* 32. §. 17. quando medium opinatiuum, & concluſio ex vi illius non contineant falſitatem; neque ego video inconueniens in eo actu. Quod enim aliqui opponunt, quod ille actus afferret, & non afferret formidinem, quia aſſenſus opinatiuus eo ipſo eſt formidoloſus, & aſſenſus fidei eſt firmus, & ſine formidine: hoc, inquam, facilè explicatur, ſicut dictum eſt de claritate, & obſcuritate. Fatemur ergo, aſſenſum illum eſſe formidoloſum reſpectu ipſius medij opinatiui, quod quidem non creditur firmiter, neque per fidem. Loquendo verò de ipſo obiecto concluſionis, illud creditur firmiter & abſque vlla formidine; quam firmitatem non habet à medio opinatiuo, ſed à motiuo fidei, & ab imperio piæ affectionis : quare non debet concedi, quod obiectum concluſionis credatur cum formidine, nec etiam prout creditur propter medium probabile & opinatiuum, niſi ad ſummum radicaliter, vel præciſiuè, hoc eſt, intellectum non ita fidere illi medio opinatiuo, vt propter ipſum ſolùm cohiberet formidinem, quam de facto cohibet propter medium fidei, quare licèt cum illo eodem actu non poſſit eſſe formido, poſſet tamen eſſe cum illo eodem medio opinatiuo ſeorſim à motiuo fidei, & hunc defectum medij oſtendit intellectus in ipſo modo aſſentiendi propter illud medium, oſtendens ſimul ſe non cohibere formidinem intuitu illius, ſed intuitu alterius medij fidei. Nam ſicut diximus, poſſe, & debere intellectum in ipſo modo aſſentiendi indicare, an moueatur ab illo medio totaliter, an ſolùm partialiter, & cum dependentia ab alio motiuo, ſine quo non moueretur ab hoc ſolo; ita dicendum eſt, intellectum in ipſo modo aſſentiendi ſignificare, an cohibeat formidinem intuitu huius medij, an intuitu alterius, an intuitu ſingulorum, vel ſolùm intuitu complexi ex vtroque: & in hoc ſenſu manet illud medium opinatiuum & formidoloſum, quia quantum eſt ex vi illius, non expellitur formido circa concluſionem : non eſt tamen aſſenſus formidoloſus concluſionis : quia re vera nulla eſt formido reſpectu concluſionis, quamuis non expellatur formido intuitu medij opinatiui, ſed alterius.

Quod explicari, & probari optimè poteſt in voluntate : quando, v.g. aliquis dolet de peccatis propter offenſam Dei, & rurſus propter paupertatem, quam peccata, & vitia ei attulerunt : poteſt enim homo vnico actu dolere propter vtrumque motiuum; non tamen habebit actus ille æqualem firmitatem ab vtroque motiuo : nam prout dolet propter offenſam Dei, dolet ſuper omnia, & proponit firmiſſimè non peccare, quam firmitatem, & appretiationem ſuper omnia non tribuit alteri motiuo, neque enim odit paupertatem ſuper omnia, nec proponit eam fugere firmiſſime ſupra mortem, & alia omnia mala. Ecce ille actus circa vnum motiuum eſt firmiſſimus, & dolor ſummus, circa alterum infirmus, & non ſummus dolor: circa peccata verò eſt firmiſſimus, & ſuper omnia; & licèt hanc firmitatem non habeat intuitu motiui paupertatis : non tamen habet ab eo motiuo infirmitatem poſitiuam circa peccata, ſed ſolùm in ipſo modo attingendi motiua explicat voluntas eorum inæqualitatem, hoc eſt, non ita ſe moueri à paupertate, vt ceſſante offenſa Dei propter ſolam paupertatem doleret ſuper omnia de peccatis, & vellet in omni prorſus euentu ea vitare. Quod ergo ibi dicitur de infirmitate doloris, dicendum eſt in noſtro caſu proportione de formidine, quæ eſt infirmitas in aſſenſu intellectuali, ſicut è contra infirmitas in actu voluntatis videtur eſſe quaſi quædam formido, & incertitudo in volendo aliquo obiecto. 137

138 *Et an aſſenſus ille dicendus ſit opinatiuus etiam reſpectu articuli fidei.* An verò dicendus ſit aſſenſus ille opinatiuus, & probabilis, non ſolùm reſpectu medij opinatiui (de hoc enim non eſt dubium) ſed etiam reſpectu concluſionis, ita vt verè dicatur homo tunc habere opinionem, & probabilitatem etiam de articulo fidei, ſicut dicitur habere ſcientiam & euidentiam de illo, quando aſſentitur ſimul propter motiuum ſcientificum, & motiuum fidei: eſt quæſtio de nomine. Qui enim diceret, opinionem, aut probabilitatem non dicere in ſuo conceptu carentiam firmitatis, & certitudinis, ſed ſolum aſſenſum propter medium incertum & infirmum, præſcindendo ab eo, quod aſſenſus ſit vel non ſit aliunde certus : diceret conſequenter, aſſenſum illum eſſe probabilem, & opinatiuum etiam reſpectu concluſionis, non tamen ſolùm probabilem, & opinatiuum ſed ſimul certum & firmum abſque omni formidine Melior tamen videtur modus loquendi, & omnino retinendus; vt ſimpliciter & abſolute negetur ille aſſenſus eſſe

probab

probabilis, vel opinatiuus reſpectu articuli crediti; prout loquitur etiam Hurtado *dicta diſp.* 31. §. 23. *& diſp.* 32. §. 17. Nemo enim Catholicus patienter audiet, ſi dicas, te opinari, Christi corpus eſſe in Euchariſtia, vel probabile id tibi videri: ex his quippe loquendi formulis audientes concipiunt, vel contrarium æſtimari etiam à te probabile, vel certè hoc non haberi pro certo. Cùm ergo ſimus in quæſtione de nomine, vtendum eſt his vocibus *opinionis*, *& probabilitatis* in ſenſu, quo ab audientibus communiter intelliguntur, qui eſt excludens certitudinem, & firmitatem aſſenſus. Vnde non eſt ſimile de actu ſimul ſcientifico, & fidei: nam qui dicit, ſe habere ſcientiam, & euidentiam de immortalitate animæ rationalis, non ſignificat incertitudinem, aut infirmitatem in aſſenſu, ſed ſignificat ſolùm claritatem: neque etiam qui dicit ſe habere fidem de eodem obiecto, ſignificat apud audientes, ſe non habere ex alio medio euidentiam de eodem obiecto, ſed ſolùm ſignificat, ſe id firmiſſimè credere propter diuinam auctoritatem: cùm tamen qui dicit, ſe habere opinionem de animæ immortalitate, vel id ſibi probabile eſſe, ſignificet, ſe non habere certitudinem. Qui modus ſignificandi, & concipiendi adeò communis, & receptus eſt, vt etiamſi non per vnicum & eundem actum attingantur illa duo motiua, ſed per diuerſos, itavt per vnum attingatur motiuum ſolum fidei, & per alterum motiuum ſolum argumenti probabilis, adhuc non poſſe dicere ſimpliciter, & abſolutè, te habere opinionem, vel probabilitatem de illo obiecto: quia per hoc ſignificares carentiam certitudinis, & firmitatis non ſolùm in eodem actu, ſed etiam in eodem intellectu; quod conſtat ex eodem argumento, quia ita loquens ab omnibus reprehenderetur tanquam infirmus in rebus fidei nec ſe excuſaret ſufficienter dicendo, ſe per alium actum credere firmiſſimè idem obiectum ex fide. Sed deberet dicere ſe ex tali motiuo probabili habere opinionem de illo obiecto, & æſtimare illud probabile ex vi illius motiui. Neque enim magiſter, qui habet plura argumenta, aliqua demonſtratiua, aliqua probabilia ad eandem concluſionem probandam, aſſerit ſimpliciter, & abſolutè, concluſionem illam eſſe probabilem, quia per hoc ſignificaret apud omnes, non habere euidentiam de tali concluſione.

139 Dices, ponamus motiuum probabile non eſſe verum, vel non benè inferre rem reuelatam; tunc ille aſſenſus erit ex eo capite falſus; non enim repugnat probabilitas cum falſitate; ergo manebit idem numero actus fidei, & falſus. Reſpondeo illum aſſenſum eſſe verum reſpectu rei reuelatæ, & reuelationis licèt ſit falſus vt verſatur circa motiuum falſum. Quo ſuppoſito aliqui non reputant inconueniens, quod detur concurſus ſupernaturalis ad actum identicè falſum. Ita tenet Salas 2. *tom. in* 1. 2. *tract.* 11. *diſp.* 1. *ſect.* 3. *n.* 41. ſed quidquid ſit de hoc, faciliùs negatur, eo caſu fieri actum fidei diuinæ, nam ſicut in ſimili diximus de actu voluntatis *in tract. de actibus humanis* non eſſe ſupernaturalem, quoties ab alia circumſtantia etiam partiali eſt formaliter malus; ita dici poteſt de actu fidei, qui quia eſt actus virtutis intellectualis, debet eſſe verus; cùm ergo tunc non eſſet ſimpliciter verùs, non eſſet actus fidei diuinæ nec ſupernaturalis in entitate.

Et quid ſi motiuum probabile non eſſet verum.

140 Petes ſecundò, an ſicut diximus, poſſe vnicum aſſenſum reſpicere duo motiua ſingula vt totalia, & poſſe etiam reſpicere ſingula vt partialia, & cum dependentia vnius ab alio, ita vt ceſſante altero, intellectus non aſſentiatur concluſioni; ſic etiam poſſit idem actus reſpicere duo motiua, alterum tanquam totale, & quo manente ſolo, adhuc retineretur aſſenſus concluſionis: alterum verò vt motiuum partiale, & propter quod ſolùm, ablato alio non aſſentiretur concluſioni. Reſpondeo affirmatiuè: neque enim in hac combinatione motiuorum apparet ſpecialis repugnantia, ſuppoſita poſſibilitate alterius duplicis combinationis ſuprà explicatæ. Aliunde verò videtur id colligi poſſe ex voluntate, quæ hoc etiam modo videtur de poſſibili, atque etiam de facto attingere duo, vel plura motiua, non ſemper omnia æqualiter, ſed cum inæqualitate motionis, quam inæqualitatem explicat ipſemet actus volontatis. Sic enim qui negotij proprij cauſa vult venire Romam, ordinat etiam ſuum aduentum, vt negotium amici expediat, propter quod tamen ſolum non veniret, licet eo ceſſante veniret propter ſolum proprium. Similiter ergo intellectus poteſt moueri ad aſſenſum propter aliquod motiuum, quod ſolum ei ſufficeret & confirmari poteſt ad eundem aſſenſum alio quodam motiuo, propter quod ſolum non aſſentiretur.

An idem aſſenſus poſſit reſpicere duo motiua? alterum vt totale, alterum vt partiale?

Quod rurſus in eodem intellectu probari po- 141
teſt, quando aſſentimur, & credimus aliquid propter teſtimonium viginti hominum id teſtificantium, quod quidem propter vnius, vel duorum teſtimonium non crederemus: hoc enim teſtimonium duorum partialiter mouet, non tamen ſufficienter; nam ablatis aliis, & manentibus illis duobus ſolis, non crederemus: è contra verò ablatis illis duobus, & manentibus aliis octodecim, adhuc crederemus: vnde non æquè mouemur ab his duobus, ac ab aliis octodecim, licèt partialiter ab illis etiam duobus moueamur.

Imò in caſu etiam noſtræ quæſtionis, quando 142
vnico aſſenſu credimus ex motiuo fidei, & motiuo ſcientifico, apparet in ipſo modo aſſentiendi inæqualis motio vtriuſque motiui: nam licet ſingula ſint motiua totalia, itavt quolibet ablato, adhuc aſſentiremur propter motiuum remanens; non tamen aſſentiremur eodem modo: quia ablato motiuo fidei, non aſſentiremur æquè firmiter, & ſuper omnia, ſicut credimus res fidei. Non ergo mouemur æqualiter ab vtroque illo motiuo, ſed aſſentimur quidem firmiter, & certò propter vtrumque; firmiſſimè verò ſolùm propter motiuum fidei; & totam hanc inæqualitatem ſignificamus per talem modum aſſentiendi, tribuendo vnicuique motiuo ſuum gradum motionis inæqualem. Similiter ergo poſſemus aſſentiri propter duo motiua, ſignificando ex parte vnius motionem partialem ſolùm, & cum dependentia ab alio motiuo, & ex parte alterius motionem totalem, & ſufficientem independentem ab alio motiuo.

Inæqualis motio vtriuſque motiui apparet, cum vnico aſſenſu credimus ex motiuo fidei, & ſcientifico.

Vnde rurſus infero, etiam quando credimus 143
propter duo motiua ſolùm partialia, quorũ neutrum ſine altero nos moueret ad aſſentiendum, poſſe nos inæqualiter ab iis moueri, itavt magis aſſentiamur propter vnum, quàm propter alterum, & hanc inæqualitatem ſignificemus in ipſo modo aſſentiendi propter motiua. Hoc experimur frequenter in voluntate, qua volumus aliquid, v.g. propter preces duorum, quorum vnus non ſufficeret ad impetrandum, quia tamen non audemus vtrique negare, id concedimus: ſed quia alterum

Quando credimus propter duo motiua ſolùm partialia, quorum neutrum ſine altero nos moueret, poſſumus inæqualiter ab iis moueri.

alterum magis veneremur, vel diligimus, magis mouemur ab eius precibus. Item in intellectu, quando credimus duobus teſtibus, quod vni ſoli non crederemus: quia tamen alter maioris eſt auctoritatis, magis mouemur ab eius teſtimonio ad credendum. Vnde iudex, qui aliquando non credit vni teſti etiam ad torquendum reum, accedente tamen aliquo indicio, vel adminiculo, credit ad eum effectum, ſed magis mouetur à teſte, quàm ab indicio, vel adminiculo accedente, licèt à neutro totaliter moueatur. Ratio autem ſumitur ex ſupradictis, quia intellectus, & voluntas, quando aſſenſum, vel conſenſum præſtant, non ſolùm approbant motiua, & ea explicant, ſed etiam explicant gradum approbationis, & quantum ſingulis motiuis deferant, ne confundant motiua omninò inæqualia, æqualem eis affectum, vel conſenſum exhibendo.

144 *Intellectus vnde determinetur ad eliciẽdos duos actus, vel vnum tantùm, quando proponuntur motiua diuerſa aſſentiẽdi.*

Petes vltimò, quando proponuntur duo motiua diuerſa aſſentiendi, propter quæ intellectus poſſet duobus actibus diuerſis aſſentiri, vnde prouenit, quod aliquando duos actus eliciat circa illa duo motiua, aliquando vnum ſolum, quo vtrumque motiuum complectatur, v. g. ſi proponitur ratio Philoſophica, & ſimul motiuum fidei ad credendam immortalitatem animæ, vnde determinetur intellectus ad eliciẽdos duos actus, alterum ſcientiæ, alterum fidei diſtinctos, vel ad eliciẽdum vnum ſolum, qui idem ſit actus ſcientiæ, & fidei; cùm enim intellectus ſit potentia neceſſaria, videtur, quod ſi ſemel elicit duos actus, ſemper debeat duos elicere, vel è contra, ſi ſemel elicit vnum ſolum, ſemper debet vnum, & non duos elicere. P. Hurtado *diſp.* 31. §. 11. dicit, quando fides iam præceſſit cum ſuo actu, ſi poſtea accedat demonſtratio, generari alium actum ſcientificum, qui ſit ſimul cum actu fidei, & è contra: quia aduenıente demonſtratione, non eſt cur pereat actus præcedens fidei, neque è contra. Si verò ſimul applicetur vtrumque motiuum (quod intelligo de ſimultate temporis, & naturæ) fieri vnicum actum ab vtroque habitu, & motiuo;

145 quia non eſt, cur multiplicentur actus. Quæ probabiliter dicuntur, & addi poteſt, licèt Angelus fortaſſe, qui maiorem reflexionem, & poteſtatem habet ſupra proprios actus, poſſit voluntate ſua determinare intellectum ad vnum, vel diſtinctos actus eliciendos circa plura motiua; nos tamen, qui nec experimur vnitatem, vel pluralitatem actuum, quos ſimul elicimus, nec ſcimus modum concurrendi ad vnum vel plures actus ſimul eliciendos, non videri tantam poteſtatem habere in noſtrum intellectum, vt poſſimus pro arbitrio noſtro determinare illum ad vnicum, vel plures actus ſimul eliciendos circa idem obiectum ſub diuerſis motiuis, ſed ſolùm poſſe imperare aſſenſum, vel diſſenſum propter tale motiuũ. Poſſumus quidem imperare actus diſtinctos, imperando ſucceſſionem vnius actus poſt alium, quam actuum diſtinctionem ortam ex ſucceſſione temporis benè percipimus: quod autem ſimul ſint plures actus, vel vnicus circa plura obiecta formalia, non videmur poſſe imperare immediatè, ſed ſolam ſubſtantiam aſſenſus, vel diſſenſus propter talia motiua, quam tendentiam in motiuum nos percipimus, relinquendo intellectui, vt id faciat iuxta ſuam naturam eo modo, quo tunc facere poteſt. Neque enim inuenimus poteſtatem in anima noſtra imperandi ſibi, aut ſuis potentiis aliquid, quod poſtea aliquo modo cognoſcere non poſſit, an ita factum ſit, nec apparet ad quid deſeruiret talis poteſtas imperandi, cùm homo nunquam agnoſceret effectum, vel vtilitatem ſui imperij, neque eam poſſet agnoſcere.

DISPVTATIO III.

De obiecto materiali fidei.

SECTIO I. *Quod ſit obiectum materiale adæquatum noſtræ fidei.*

II. *Vtrùm obiectum fidei ſit aliquid complexum.*

III. *Vtrùm ſit aliquis ordo inter obiecta fidei.*

IV. *Vtrùm articuli fidei conuenienter in ſymbolo tradantur.*

V. *Vtrùm obiecta materialia fidei ſucceſſiuè creuerint, vel decreuerint.*

POSTQVAM egimus de obiecto formali fidei, ſeu de motiuo credendi, ſequitur, vt agamus de materiali, ſeu de iis, quæ creduntur, vt plenè cognoſcatur fidei obiectum & doctrina S. Thomæ in hac quæſtione prima omnino explicetur.

SECTIO I.

Quod ſit obiectum materiale adæquatum noſtræ fidei.

IN hac quæſtione multa miſcentur de nomine: & multæ ſententiæ afferuntur diuerſæ, quæ ſi rectè intelligantur, ferè conueniunt, vel parum poſſunt differre. Supponendum ergo in primis eſt id quod *diſputatione prima ſect.* 1. diximus, obiectum materiale in præſenti vſurpari pro eo, cui propter aliud aſſentimur; nam licèt aliquãdo obiectum materiale dicatur illud, quod non terminat cognitionem immediatè per ſuam entitatem, ſed per aliquid ſibi inhærens, vt paries dicitur obiectum materiale viſionis, quia formaliter videtur ſola albedo parieti inhærens, illud tamen ſolùm eſt obiectum denominatiuè, & per accidens: nos autem loquimur in præſenti de obiecto materiali quod immediatè terminat actum fidei per ſuam entitatem; quare à nonnullis appelletur obiectum formale *quod*; vt diſtinguant illud à motiuo aſſentiendi, quod appellant obiectum formale *quo*. Sic loquitur Valentia *in præſenti diſput.* 1. *quæſt.* 1. *part.* 1. §. 3. meliùs tamen appellatur obiectum materiale cum ſancto Thoma *in præſenti artic.* 1. quia fides verſatur circa illud vt informatum per auctoritatem, & reuelationem diuinam tanquam per obiectum formale. 1

Obiectũ materiale pro quo vſurpetur.

2 *In obiecto materiali fidei poteſt diſtingui id de quo aliquid creditur, & id quod creditur.*

Supponendum ſecundò, in obiecto materiali fidei poſſe diſtingui id de quo aliquid creditur, & id quod creditur. Primum dicitur ſubiectum, ſecundum verò prædicatum: & vtrumque ſimul dicitur obiectum complexum, ſeu tota propoſitio

obiectiua

obiectiua. Si ergo quærimus, quod ſit obiectum materiale fidei adæquatum; facilè reſpondetur, non eſſe vnum ſubiectum, ſed plura pro varietate actuum fidei: & idem dici debet de prædicatis; multa enim ſunt, quæ creduntur, & multa ea, de quibus creduntur; & multò plura, quæ credi poſſunt, ſi reuelentur: quare obiectum materiale fidei in tota ſua latitudine poſſibili comprehendit omnes veritates neceſſarias, & contingentes, quæ reuelari poſſunt, & quæ aliunde ex parte obiecti non inuoluunt repugnantiam peculiarem cum aſſenſu fidei: nam omnes illæ, quæcunque illæ ſint, ſicut cognoſcuntur à Deo, ita poſſunt
3 reuelari, & credi per fidem. *Dixi, quæ reuelari poſſunt*, quia ſi aliquæ veritates non poſſunt reuelari, vt cognitio qua Deus ſcit ſe nolle vnquam aliquid reuelare, & alia huiuſmodi, quæ eſſentialiter repugnant cum reuelatione, de iis non eſt ſermo; dixi etiam, *quæ aliunde ex parte obiecti non inuoluunt repugnantiam peculiarem cum aſſenſu fidei*; quia ſi Deus nollet cum intellectu concurrere vnquam ad aſſenſum fidei; poſſet Deus reuelare hanc ſuam voluntatem, non tamen poſſet fides elicere aſſenſum circa illam, quia ipſa reuelatio ſupponit, Deum nolle concurrere ad illum aſſenſum. Dices, ſi reuelatio illius decreti, vel concurſus ad id credendum eſt impoſſibilis ea eſſentia ſua, ergo non comprehenditur ſub obiecto illius decreti vniuerſalis, quia ſicut Deus non dicit, nolo creare chimæram, ita non dicit, nolo ponere reuelationem impoſſibilem, vel dare concurſum ad actum fidei impoſſibilem: ſi autem Deus non noluit illam reuelationem vel concurſum, iam non erit impoſſibilis ea repugnantia cum decreto diuino vniuerſali. Reſpondeo, nos ideo loqui ſub conditione, ſi vere Deus noluit vllam reuelationem poſſibilem, vel concurſum ad vllum actum fidei poſſibilem: nam poſito illo decreto vniuerſali, iam argueretur, hanc reuelationem talis decreti, vel fidem circa illud eſſe impoſſibilem; quia ſi eſſet poſſibilis comprehenderetur ſub nolitione vniuerſali omnis reuelationis, vel fidei poſſibilis. Si ergo decretum ſupponitur vniuerſale, fatendum eſt hanc reuelationem, vel fidem talis decreti eſſe impoſſibilem, non quia Deus illam noluit, ſed ex ſua eſſentia.

4 *An omnia obiecta materialia æquè immediatè pertineant ad fidem?*

Petes, an hæc omnia obiecta materialia æquè immediatè pertineant ad fidem. Reſpondetur affirmatiuè, quia omnia æquè innituntur motiuo formali, & æquè immediatè reuelantur à Deo, & ideo æque eſſet hæreticus, & amitteret fidem, qui negaret Tobiæ canem, ac qui negaret incarnationem. Dices, grauior blaſphemia eſſet negare Chriſti diuinitatem, quàm aliam rem leuiorem. Reſpondeo, ex ſpecie ſua æquè immediatè eſſe contra fidem vnum, ac aliud; cæterùm ex aliqua circumſtantia materiali poteſt creſcere peccatum; præſertim quod eſſet maior irreuerentia negare Chriſto, quæ magis pertinet ad eius dignitatem, atque ideo formaliter in ratione irreuerentiæ eſſet maior. Dices iterum; Deus non æqualiter omnia affirmat; aliqua enim ſimpliciter affirmat: alia verò cum iuramento: ergo non omnia exigunt æqualem fidem. Nego conſequentiam, quia tam repugnat Deo mendacium, quàm periurium: licèt vt nobis ſe accommodet, aliquando vtatur iuramento, vt vehementiùs nos ad aſſenſum moueat: in rigore tamen ſemper Deus iurat, cùm ſemper aſſerat ſe in teſtem, quod eſt propriè iurare.

5 *An quædam obiecta materialia principaliùs pertineant ad fidem.*

Addo tamen, licèt omnia æquè immediatè credantur per fidem: aliqua tamen principaliùs pertinere ad fidem, quàm alia: tum quia de ſe ſunt nobiliora obiecta; quare ſicut lumen naturale intellectus magis inclinat ad cognoſcendam veritatem nobiliorem; ſic etiam lumen fidei. Tum etiam quia quædam ſunt, quæ magis conducunt ad finem, qui de facto per fidem intenditur, vt poſtea videbimus. Dices, obiecta materialia credita per fidem non omnia habent æqualem veritatem, ergo non omnia æquè creduntur per fidem, ſed ea, quæ magis vera ſunt, magis debent credi, ſicut ea, quæ magis bona ſunt, magis amantur per charitatem bene ordinatam. Antecedens verò probatur, quia maiorem, & firmiorem veritatem habet eſſe Dei, & eius perfectio, quæ per fidem creditur, quàm aliquæ res contingentes creatæ, quæ per eandem fidem creduntur. Reſpondetur (omiſſa reſponſione Patris Suarez *in præſenti diſp. 2. ſect. 2. num. 4.* quæ fortaſſe in idem recidit, ſed obſcurior eſt) admiſſo antecedenti, diſtinguendo conſequens; magis debene credi, quæ maiorem habent veritatem, quando motiuum credendi eſt ipſa veritas propria obiecti crediti, tranſeat; quando motiuum credendi eſt alia veritas, quæ æquè participatur ab aliis veris, quæ creduntur, nego. Ad quod retorqueri poteſt exemplum charitatis, quæ quidem magis amat Deum, quàm creaturas, quia bonitas infinita Dei, quæ eſt motiuum amandi, magis & perfectiùs participatur ab ipſo Deo, cui eſt eſſentialis, quàm à creaturis, quæ illam extrinſece participant; inter ipſas vero creaturas non magis amat ſemper quæ in ſe ſunt perfectiores, ſed eas, ex quibus maior Dei gloria reſultat: quare ſi ex creatione hominis maior gloria Dei reſultabit, quàm ex creatione Angeli, & magis illa, quàm hæc ſit iuxta Dei beneplacitum; charitas magis amabit hominem, quàm Angelum; ſi verò æqualis gloria ex vtraque reſultet, & æquè ſit iuxta Dei beneplacitum, æquè vtramque amabit: quia motiuum vltimum amandi per charitatem non eſt propria bonitas Angeli, vel hominis, ſed bonitas Dei. Sic ergo fides, cùm eius motiuum vltimum non ſit veritas obiecti crediti, ſed veracitas, & teſtimonium Dei, æquè debet credere omnia, quibus æque hoc motiuum communicatur: omnia autem reuelata æquè participant hoc motiuum, cùm æquè infallibilis ſit Deus in omnibus, quæ dicit, & æquè omnia reuelet: ergo fides æquè omnia credit propter idem motiuum.

6 *Mendacium an pertineat ad obiecta materialia fidei?*

Petes iterum, an mendacium etiam pertineat ad obiecta materialia fidei. Reſpondetur, diſtinguendo, mendacium enim non poteſt eſſe obiectum creditum per fidem, per quam non poteſt credi aliquid falſum, vt infrà videbimus: poteſt tamen mendacium eſſe obiectum, de quo fides aliquid credat, vel quod de aliquo credat. Nam fides credit, *mendacium eſſe peccatum*, vbi mendacium eſt ſubiectum fidei, de quo aliquid credit. Item fides credit id, quod Diabolus dixit Euæ, fuiſſe mendacium, vbi mendacium eſt prædicatum, quod fides enunciat de ſermone Dæmonis, itaque id, quod propriè creditur, eſt coniunctio prædicati cum ſubiecto; quæ ſi ſit falſa, non poteſt credi per fidem: de ipſo tamen falſo poteſt fides aliquid verè credere, vel ipſum etiam falſum poteſt de aliquo verè enunciare.

Dices, ſaltem in actu diſſenſus elicito à fide copulam ipſam prædicati cum ſubiecto eſſe fal- 7

ſam, v. g. in actu, quo negamus Patrem eſſe incarnatum; ideo enim actus ille eſt verus, quia falſa eſt coniunctio prædicati cum ſubiecto, quam actus negat. Suppono autem id, quod dixi *diſp.1. de virtute pœnitentiæ, ſect.1.* diſſenſum mentalem non habere pro obiecto negationem prædicati de ſubiecto, ſed coniunctionem, quam coniunctionem per fugam intellectualem negamus, & ei diſſentimus, quare ſola copula falſa videtur eſſe obiectum illius diſſenſus. Ad hoc tamen facilè reſpondetur, & in primis dici poſſet, actus omnes fidei in rigore non eſſe diſſenſus, ſed aſſenſus, qui inferuntur ex duabus affirmatiuis, v. g. *quidquid Deus dicit, eſt verum, & Deus dicit Patrem non eſſe incarnatum*, quare non poteſt inferri propoſitio negatiua, ſed affirmatiua iuxta regulas ſummuliſticas, nempe, *ergo verum eſt, Patrem non eſſe incarnatum*, qui non eſt diſſenſus, ſed aſſenſus. Sed quia hoc difficultate non caret, de qua redibit ſermo inferiùs, faciliùs reſpunderi poteſt, quod quidquid de hoc ſit, in illo diſſenſu coniunctio falſa prædicati cum ſubiecto non eſſet obiectum creditum, ſed negatum per fidem: non autem ſolùm dicimus falſitatem non poſſe eſſe obiectum materiale creditum per fidem, quidquid ſit, an poſſit eſſe obiectum directè negatum.

8 Supponendum ergo tertiò obiectum materiale adæquatum alicuius ſcientiæ, vel habitus, aliud eſſe adæquatum ſimpliciter: aliud dici adæquatum attributionis: primo modo obiectum adæquatum cõplectitur omnia, quæ attinguntur per omnes actus illius ſcientiæ. Secundo modo dicitur obiectum adæquatum, quod licet non attingatur immediatè per omnes actus; omnia tamen obiecta illorum actuum ordinantur ad illud meliùs, & magis completè cognoſcendum. Exemplum habes in medicina, cuius obiectũ adæquatum attributionis eſt curatio hominis; & licèt non cognoſcat immediatè hanc curationem per omnes actus; omnia tamen cognoſcit in ordine ad eam: vnde actus, quo cognoſcit naturam, & proprietatem talis vel talis herbæ, & eius temperamentum, ideo pertinet ad medicinam, quia illa cognitio deſeruit ad meliùs ſciendum modum curandi talem, vel talem morbum. Sic ergo de fide inquiri poteſt, an in omnibus obiectis materialibus, quæ reſpicit, ſit aliquod obiectum adæquatum attributionis, in ordine ad cuius meliorem cognitionem cætera omnia cognoſcantur, & quale illud ſit. Dixi, alias omnes cognitiones debere ordinari ad obiectum attributionis meliùs cognoſcendum; non quidem ad illud faciendum, vel acquirendum, ſed cognoſcendum: nam licet cognitiones fidei ordinentur ad eliciendum amorem Dei, non eſt tamen amor Dei obiectum attributionis, niſi fortè partiale, in quantum fides etiam docet, quomodo ſit habendus amor Dei: obiectum enim attributionis eſt, quod cognoſcitur per illam ſcientiam, vel habitum, & ad cuius meliorem cognitionem deſeruiunt, & ordinantur cæteri actus illius ſcientiæ.

Obiectũ materiale adæquatum duplex.

Omnes aliæ cognitiones debent ordinari ad obiectum attributionis meliùs cognoſcẽdum.

9 Supponendum quartò, quando dicimus, omnia alia obiecta cognoſci in ordine ad obiectum attributionis, non debere intelligi, quod omnes actus ferant ſecum in ſua entitate, ſeu in modo intrinſeco tendendi ad ſua obiecta aliquem ordinem intrinſecum ad obiectum attributionis: nam cognitio, qua medicina inueſtigat naturam, & temperamentum talis herbæ, non habet maiorem ordinem, quantum eſt de ſe, ad curationem hominis cognoſcendam, quàm ad alium finem, ad quem illius herbæ natura vtilis eſſe poteſt; & quàm ſi medicina non intenderet illam hominis curationem cognoſcere; nam illa cognitio, ſolum repræſentat naturam, & temperamentum herbæ à priori vel poſteriori cognitum præſcindendo à fine, quem medicus intendit: quare tota illa ordinatio eſt extrinſeca habens ſe ex parte habentis illam cognitionem in ordine ad talem finem. Sic etiam actus fidei, quo credimus Tobiam habuiſſe canem, propter Dei reuelationem, de ſe non habet ordinem intrinſecum, niſi ad hoc peculiare obiectum, eſto obiectum attributionis fidei ſit Deus, vel aliquod aliud: quia licet hæc omnia, quæ creduntur, ſint opera Dei, & per conſequens habeant ordinem ad Deum; poſſunt tamen credi, præſcindendo ab eo ordine ſicut philoſophia agit etiam de ente mobili quod habet ordinem ad Deum, & tamen Deus non ideo eſt obiectum attributionis Philoſophiæ, quia non intenditur præcipuè à Philoſopho per ſuos omnes actus cognitio Dei, ſed cognitio ipſius entis mobilis.

Vt hoc intelligi debeat.

Contrarium ex parte videtur docere Suarez *diſp.2. ſect.1. n.8.* vbi dicit, Deum etiam vt obiectum materiale reſpici ab habitu fidei cum neceſſitate intrinſeca, & eſſentiali ipſius habitus fidei; quia nihil eſt credibile per fidem, niſi ſub teſtimonio diuino, & per conſequens, quoties fides aliquid Deo credit, debet credere Dei reuelationem, & Dei etiam infallibilitatem; ergo ſemper ſupponitur creditum Deum eſſe, & eſſe ſummè veracem; ergo Deus vt obiectum materiale habet neceſſariam connexionem cum fide, quam non habent alia obiecta. Hoc tamen argumentum confundit, ni fallor, obiectum materiale cum motiuo formali fidei, quæ quidem neceſſe eſt; quod ſemper credat Deum eſſe veracem, & propter eius auctoritatem credat alia obiecta: tunc tamen veracitas Dei non eſt obiectum materiale, ſed motiuum formale fidei. Quamuis autem veracitas ipſa poſſit aliquando eſſe obiectum materiale, quia ipſa etiam de facto reuelata eſt à Deo; ſi tamen non fuiſſet reuelata prout potuit non reuelari, ipſa nunquam fuiſſet obiectum materiale. Non ergo probatur, fidem habere ex ſua eſſentia maiorem connexionem intrinſecam cum Deo vt obiecto materiali, quàm cum aliis obiectis reuelatis. 10

Hinc infero, eſto de facto Deus ſit obiectum adæquatum attributionis fidei (de quo poſtea) de poſſibili tamen potuiſſe non eſſe: potuit enim Deus plures veritates reuelare, quæ de ſe non magis deſeruirent ad Dei cognitionem, quàm aliæ veritates naturales, quas ſpeculatur Philoſophia, vel Metaphyſica. Quare ſicut Philoſophiæ, vel Metaphyſicæ non eſt Deus adæquatum attributionis obiectum, ſic nec eſſet fidei in illo caſu. Dices, ergo iam non omnes fidei actus eſſent virtutis Theologicæ, cùm non omnes attingerent Deum. Reſpondeo, negando ſequelam, quia ratio virtutis Theologicæ (vt dixi *diſp.1.*) non ſumitur ex obiecto materiali, ſed ex motiuo formali, quod in fide eſt veracitas diuina. 11

Inferuntur.

His ſuppoſitis quæſtio remanet an de facto obiectum adæquatum attributionis noſtræ fidei, id eſt, ad cuius cognitionem omnes fidei actus ordinantur, ſit Deus ſolus, an aliquid aliud: & quidem dubitari non poteſt, Deum, ſi non ſit 12

An obiectum adæquatum attributionis noſtræ fidei, ſit Deus ſolus?

obiectum

An Deus ſit obiectū principaliſſimum noſtræ fidei.

obiectum adæquatum, eſſe tamen principaliſſimum, & de quo plura, & potiſſima noſtra fides credit, vt patet ex articulis, qui continent præcipua capita fidei chriſtianæ, & omnes continent aliquas veritates, quas de Deo ad intra, vel ad extra confitemur.

13 *Et an non ſolum ſub conceptu Deitatis, ſed etiam ſecundum alias perfectiones intrinſecas.*

Dubitari autem poteſt, vtrum Deus ſit obiectum attributionis fidei ſolum ſub conceptu Deitatis, an etiam ſecundum attributa, & alias perfectiones intrinſecas, quas habet. Ad quod breuiter reſpondeo, Deum ipſum ſecundum eſſentiam eſſe principale ſubiectum attributionis fidei; de ipſo enim Deo creduntur attributa, & perfectiones omnes: ipſa tamen attributa, & aliæ perfectiones vt creditæ de Deo ſunt obiectum attributionis. Quod explicari poteſt in aliis obiectis attributionis, v.g. Phyſica habet pro obiecto attributionis corpus naturale, ſeu ens mobile: & quidem corpus ipſum eſt ſubiectum, de quo Phyſica demonſtrat oſtendit naturalitatem, ſeu principium motus & quietis: ipſa tamen naturalitas, ſeu principium motus, & quietis eſt etiam obiectum attributionis, quia Phyſica intendit primario oſtendere, & docere, quomodo enti naturali ſeu mobili conueniat hoc prædicatum. Similiter Logica habet pro obiecto attributionis operationes intellectus vt dirigibiles: & ipſæ operationes intellectus ſunt ſubiectum attributionis, de quo oſtenditur dirigibilitas, totum tamen illud complexum, nempe operationes dirigibiles, eſt obiectum attributionis, quod Logica probare, & explicare primariò intendit. Sic ergo fides ordinatur principaliter ad docendos nos infinitam Dei perfectionem, vt cognoſcamus qualis & quantus ſit noſter Deus: quare Deus ſecundum ſe eſt ſubiectum attributionis; perfectio autem infinita Dei, quæ conflatur ex omnibus eius perfectionibus intrinſecis eſt id, quod fides intendit docere de Deo, vt ſciamos, quomodo Deus ſit infinitè perfectus, & dignè ſentiamus, de Deo. Reſtat, ergo difficultas, an Deus non ſolum ſit obiectum principaliſſimum, & potiſſimum, ſed etiam adæquatum attributionis noſtræ fidei.

14 *Variæ ſententiæ.*

Plures numerantur ſententiæ. Durand. *q. 5. prologi* docet, obiectum adæquatum eſſe bona merita: cuius ſententiam latè refert Vaſquez *primo tom. in primam partem diſput.* 10. *c.* 2. Durand. in ea fortè non permanſit, vt notat Suarez in præſenti *diſp.* 2. *ſect.* 1. *num.* 3. Gabr. & Ochamus iudicant, obiectum adæquatum eſſe Chriſtum. Alij dicunt, obiectum adæquatum eſſe Deum, non quidem ſecundum ſe, ſed ſub ratione glorificatoris, ſeu vt alij dicunt, ſub ratione Saluatoris: vel vt dixit Albertus, quatenus Alpha & Omega, id eſt principium & finis. Alij denique dicunt, eſſe Deum ſecundum ſe, ſeu ſub ratione deitatis, quam ſententiam poſt alios ſequuntur Valentia §. 3. & Vaſquez *vbi ſupra*, & Suar. *vbi ſuprà ſect.* 1. & 2. Hurtado *diſp.* 16. *ſect.* 3. & alij.

15 *Sententia Authoris.*

Exiſtimo, has omnes ſententias parum differre: obiectumque adæquatum attributionis fidei eſſe Deum ſecundum ſe, & vt aſſequibilem à nobis: hæc enim videntur eſſe, ad quorum cognitionem ordinantur omnia, quæ fides noſtra de facto docet, vt ſcilicet ſciamus, quis ſit Deus, & quibus mediis conſequi debeamus ſalutem noſtram. Cum hoc tamen ſtat, quod dici poſſit Deum eſſe obiectum adæquatum noſtræ fidei prout dicitur à Sancto Thoma, & aliis communiter. Et in primis, quod Deus ſit obiectum attributionis conſtat ex multis Scripturæ teſtimoniis, quæ ad hoc ponderat Valentia *vbi ſupra* & ex Auguſtino *lib.* 4. *de Ciuit. Dei c.* 29. in hæc verba: *Fidei primum & maximum officium eſt, vt in verum credatur Deum.* Et ex aliis Patribus ab eodem Valentia adductis. Quod verò ſalus noſtra etiam pertineat ad fidei obiectum colligitur ex pluribus locis Scripturæ. Iſaiæ 48. *Ego ſum Deus tuus docens te vtilia* ad Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam Prophetas, alios autem Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem Sanctorum,* 2. ad Timoth. 3 *Omnis Scriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.* Ideo fides ſæpe appellatur *ſcientia ſalutis*, *Verbum ſalutis*, Luc. 1. act. 13. & alibi ſæpe.

Dices, notitia noſtræ ſalutis etiam ordinatur ad meliorem Dei notitiam, ergo ſolus Deus, & non ſalus noſtra eſt adæquatum obiectum attributionis fidei cùm ad ipſum cætera ordinentur. Ex ſolutione huius obiectionis conſtabit ratio noſtræ concluſionis, quia vt aliquod ſit obiectum adæquatum attributionis alicuius ſcientiæ, non ſufficit, omnia, quæ docentur in ea ſcientia, ordinari ad illud, ſed vltra hoc requiritur, quod ea omnia non cognoſcantur propter ſe, ſed propter meliorem illius notitiam habendam: ſic enim medicus non cognoſceret naturam herbæ, niſi conduceret ad ſciendum modum curationis. Quod ſi medicus cognoſceret naturam herbæ expetendo etiam illam cognitionem propter ſe independenter à cognitione curationis: non eſſet, cur herba excluderetur à ratione obiecti attributionis ſaltem partialis, ideo in procemio Dialecticæ dixi, demonſtrationem non eſſe obiectum adæquatum attributionis Dialecticæ, quia licet definitio, & diuiſio & alia, quæ traduntur in Logica, deſeruiant ad demonſtrationem; non tamen cognoſcuntur ſolum propter demonſtrationem, ſed etiam propter ſe, quia cognitio definitionis, & diuiſionis, etiam independenter à demonſtratione vtiles ſunt ad dirigendos actus intellectus. 16

Hinc ergo patet ad obiectionem, nam licèt cognitio ſalutis, & ſanctitatis conducat ad cognoſcendum Deum eius auctorem, & finem; hæc tamen à fide non ſolum intenduntur ad generandam in nobis meliorem Dei notitiam, ſed etiam propter ſe: ita vt licèt ex cognitione mediorum noſtræ ſalutis non gigneretur melior cognitio Dei; adhuc traderetur à fide, & adhuc Deus reuelaret nobis, quæ media conuenientiora eſſent ad noſtram ſanctitatem, & perfectionem. Vtrumque ergo fides de facto intendit; ſcilicet, vt cognoſcamus Dei maieſtatem, & de ipſo ſentiamus prout oportet; & vt ſciamos etiam viam ſalutis & perfectionis noſtræ: atque ad hæc videntur ordinari omnia, quæ per fidem nobis manifeſta ſunt. Denique cum hoc ſtat, quod dicere poſſimus Deū obiectum adæquatum attributionis noſtræ fidei, prout loqui videtur S. Thom. *præſenti art.* 1. loquitur enim de Deo non ſolùm ſecundùm ſe, ſed vt aſſequibili etiam à nobis, multa enim docet fides non ſolùm vt ſciamus, qualis ſit Deus in ſe, ſed vt ſciamus etiam, qualiter ſit à nobis aſſequendus. Deus autem ſumptus cum hac latitudine benè appellatur obiectum adæquatum attributionis fidei, 17

Fides hæc duo intendit, vt cognoſcamus Deum, & viam noſtræ perfectionis.

Obiiciunt

18 *Fides eſt partim ſpeculatiua, partim practica.*

Obiiciunt aliqui, quia in ſymbolo continentur præcipua myſteria noſtræ fidei, & tamen in ſymbolo nihil traditur de actu meritorio, nec de modo bene operandi. Reſpondetur, fidem eſſe partim ſpeculatiuam, partim practicam; & quidem præcipua eius myſteria, quatenus ſpeculatiua eſt, & ordinatur ad cognitionem continentur in Symbolo, quod potiſſimum ordinatur ad cognitionem: at vero quatenus practica, magis continetur in lege ſeu decalogo, cuius notitia etiam eſt neceſſaria omnibus, & quæ ordinatur ad bene operandum.

19 *Chriſti humanitas an etiam pertineat ad obiectum attributionis noſtræ fidei?*

Dubitari poſſet de humanitate Chriſti, an etiã pertineat ad obiectum attributionis noſtræ fidei propter illud Ioan 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*: quod de cognitione etiam fidei ſolet explicari & illud Ioan. 20. *Hæc autem ſcripta ſunt vt, credatis quia, Ieſus eſt Chriſtus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.* Verius tamen videtur, Chriſti humanitatem, licèt ſit primum, & præcipuum medium noſtræ ſalutis, & potiſſimum Dei in homines beneficium, pertinere tamen ad fidem ſecundario, ſicut cætera beneficia Dei, & ſicut alia media nobis collata ad ſalutem, ſcilicet, vt ex eius cognitione meliùs cognoſcatur Dei bonitas erga nos, & melius ſciamus, quam viam ſequi debemus ad conſequendam noſtram ſalutem.

20 *Obiectio 1.*

Contra hanc doctrinam obiici poteſt primò, quia aliqua videntur tradi per fidem, quorum cognitio ad neutrum horum obiectorum ordinatur, v. g. Tobiam habuiſſe canem; quis enim melius cognoſcit Deum, aut media ſuæ ſalutis ex eo, quod ſciat Tobiam habuiſſe canem? ergo non eſt ſolum illud quod diximus obiectum attributionis fidei de facto. Reſpondent aliqui illam veritatem conducere ad cognoſcendam veracitatem Dei, quæ nec in re leuiſſima deficere poteſt. Sed contra, quia in primis pari ratione diceres, eorum omnium, quæ Petrus narrat, vel docet eſſe ipſum Petrum obiectum attributionis, quod eſt ridiculum. Et ratio eſt, quia narratio Petri non dictat, nec oſtendit, Petrum eſſe veracem; niſi rei euentus aliunde cognitus id probet, imò ſupponit in audiente fidem veracitatis Petri, vt credatur res narrata. Meliùs ergo Reſpondetur, canem Tobiæ, licèt non per ſe conducat ad Dei bonitatem, vel viam noſtræ ſalutis cognoſcendam: conducere tamen quaſi integraliter, & quaſi partem hiſtoriæ gratiſſimæ commendantis Dei bonitatem erga Tobiam, cuius aliqua lætitiæ pars fuit aduentus canis præcedentis filium ſuum & geſtientis; qua etiam ratione quaſi in ſpeculo videmus noſtræ ſaluris viam per Tobiæ imitationem, cui poſt ærumnas, & probationes Deus proſperitatem, & lætitiam reſtituit in maximo, & in minimo.

21 *Obiectio 2.*

Secundò obiicies, quia idem eſt ſubiectum adæquatum principiorum & cõcluſionum, principia autem noſtræ fidei ſunt articuli, qui omnes ſunt de Deo; ergo Deus ſecundum ſe ſolùm eſt obiectum adæquatum attributionis. Reſpondeo, articulos eſſe quidem quaſi dignitates, & principia principaliſſima noſtræ fidei, eſſe tamen alia plura principia, & veritates immediatè etiam reuelatas noſtræ fidei, quarum ſubiectum eſt bonitas & honeſtas virtutis, malitia vitiorum; &c.

22 *Obiectio 3.*

Tertiò Obiicies, Metaphyſica habet etiam pro obiecto partiali attributionis Deum, ergo quoad illam partem non diſtinguitur à fide. Negatur conſequentia; quia Metaphyſica inueſtigat Deũ per rationem naturalem; fides verò per ſolam ipſius Dei reuelationem, quare licèt non differant quoad obiectum materiale, differunt maximè penes diuerſum motiuum formale aſſentiendi.

Obiectio 4.

Quartò obiicies, quia omnis ſcientia ſupponit de ſuo ſubiecto quod ſit, & quid ſit, vt dicitur in poſter. fides autem non ſupponit, ſed docet eſſe Deum, & quid ſit Deus; ergo Deus non eſt ſubiectum fidei. Reſpondeo, illam prænotionem de ſubiecto quod ſit, non exigi ab Ariſtotele ad omnem ſcientiam, ſed ad demunſtrationem perfectiſſimam, qua prima paſſio demonſtratur de ſua eſſentia: plures enim ſunt demonſtrationes, quibus probatur ipſa exiſtentia ſubiecti ſaltem à poſteriori. Item prænotio de ſubiecto, quod ſit, ſolum requiritur, quatenus importat notitiam nominis, & aliquam notitiam confuſam ipſius rei ſignificatæ per talem vocem: cognitio enim diſtincta quidditatis ſubiecti potius ſæpe intenditur quam ſupponatur per plures demonſtrationes, vt probant latè vtrumque in poſterioribus.

23 *Obiectio 5.*

Quintò arguit Suarez *dicta diſp. 2. ſect. 1. n. 2.* ex Paulo ad Hebr. 11. dicente, *Accedentem ad Deũ oportet credere, quia eſt*. Sed certè ex illo loco magis probaretur non eſſe ſolum Deum ſecundum ſe obiectum adæquatum attributionis fidei, cùm ſtatim addiderit Apoſtolus illud aliud, *& quia remunerator eſt*; vnde non propoſuit ſolum Deum ſecundum ſe. Nec magis vrget, quod affert idem Suarez ibi ex Auguſtino ſuprà relato dicente, *fidei vnum, & primum, ac maximum officium eſt, vt in vnum credatur Deum.* Vbi certè Auguſtinus non dixit, hoc eſſe ſolum, & totum fidei officium, ſed vnum primum, & maximum; cum quo ſtat, quod aliud etiam officium habeat, vt doceat nos eundem Deum, vt à nobis aſſequibilem. Quod ſatis explicuit idẽ Auguſt. poſtea *lib. 11. de Ciuit. c. 2.* dicens, finem totius fidei, & ipſius etiã Chriſti eſſe, vt ad Deum perueniatur. Quem duplicem fidei finem indicauit etiam Ioannes *cap. 20.* in illis verbis. *Hæc ſcripta ſunt, vt credatis, & credentes vitam habeatis in nomine eius.* Quæ omnia magis confirmabuntur ex iis, quæ latius dicentur *infra* agendo de charitate, & quomodo Deus propriè exerceat actum amicitiæ erga iuſtos; quia nimirum Deus, licet ea, quæ facit ordinet primario ad gloriam ſuam ordinat tamen ad noſtram etiam vtilitatem, & bonum, quod habet etiam pro fine ſuorum operum: quare fidem etiã non ſolum dat, vt credamus, & ſciamus, quæ de ipſo Deo noſſe oportet, ſed etiam ad noſtram vtilitatem, vt viam noſcamus comparandi ipſum Deum.

24 *Obiectio 6.*

Sextò arguit Granado *in præſenti tract. 1. diſp. 6. n. 11.* quia in Deo eſt auctoritas, quæ eſt obiectum formale fidei: ſed illud in quo eſt intrinſecè ratio formalis alicuius habitus, dicitur obiectum materiale præcipuum, ergo. Neſcio tamen vnde ſumpſerit illam minorem, aut probare poſſit, illud eſſe obiectum materiale adæquatum imo nec præcipuum in quo eſt intrinſecè ratio formalis, ſeu motiuum aſſentiendi. Certè motiuum formale fidei humanæ eſt etiam auctoritas narrantis mihi hiſtoriam, quam vidit, quæ auctoritas reſidet in ipſo narrante: & tamen obiectum materiale fidei humanæ adæquatum nec præcipuum etiam, aut partiale, non eſt ipſe amicus

cus narrans, ſed hiſtoria narrata, cuius notitiam mihi communicare intendit. Item Philoſophia vt in plurimum probat ſuas concluſiones & rerum naturas ab effectibus; ab experientia enim gignitur ſcientia: quare motiuum formale aſſentiendi ſunt ipſæ operationes, quæ ſi ſint tranſeuntes, non manent in principio producente, ſed in effectu producto; & tamen non tam intendit Philoſophia explicare ipſos effectus, quàm naturam cauſæ, & ideo obiectum adæquatum attributionis in Philoſophia non dicimus eſſe operationes, & effectus entis naturalis, ſed ipſum ens naturale, & ſic de aliis. Quamuis ergo Deus aliunde ſit obiectum materiale præcipuum fidei; id tamen non prouenit ex eo, quod in ipſo reſideat auctoritas, quæ eſt motiuum formale credendi, & multò minus inde probari poteſt, quod Deus ſit obiectum totale attributionis.

25 Addo tamen, in aliquo ſenſu poſſe dici Deum obiectum adæquatum attributionis fidei. Et in primis poſſumus ſimpliciter & abſolute dicere, Deum eſſe ſubiectum adæquatum attributionis fidei; quia illud eſt ſubiectum attributionis adæquatum alicuius habitus, vel ſcientiæ, de quo prædicantur omnia, quorum notitiam intendit illa ſcientia, vel qui eam tradit. Sic enim operationes intellectus ſunt ſubiectum adæquatum attributionis Logicæ, quia de ipſis prædicatur omnis dirigibilitas, quam ipſa Logica ſolam intendit explicare: de Deo autem prædicantur omnia, quorum notitiam dare intendit vltimo fides: nam de Deo in primis prædicantur, & creduntur perfectiones diuinæ, quas fides docere intendit: & de eodem Deo prædicatur, & creditur aſſequibilitas, quam eadem fides intendit nos docere, vt teneamus modum aſſequendi: ergo Deus eſt ſubiectum adæquatum attributionis totius fidei. Nam, licèt non omnia, quæ per fidem credimus, credamus de Deo, ſed de aliis etiam ſubiectis, v. g. de Abrahamo, quod habuit duos filios, de Tobia, quod habuit canem, &c. horum tamen notitia non intenditur propter ſe à fide, ſed vt melius cognoſcamus Deum ſecundum ſe, vel certè Deum, vt à nobis aſſequibilem: in iis ergo actibus, qui propter ſe intenduntur, ſemper Deus eſt ſubiectum, quia vel cognoſcimus aliquid de ipſo Deo, vel aſſequibilitatem eius, quæ etiam de ipſo Deo prædicatur.

26 *Deus poteſt dici non ſolū ſubiectum, ſed etiam obiectū adæquatum attributionis fidei.*

Deinde poteſt Deus dici aliquo modo non ſolum ſubiectum, ſed etiam obiectum adæquatum attributionis fidei: non ita vt ſolus Deus ſit obiectum attributionis, ſeu in ſenſu excluſiuo, ſed in ſenſu affirmatiuo, ita vt Deus ſit obiectum, ad quod, & ad cuius notitiam referantur, & ordinentur omnia, quæ per fidem creduntur. Sicut dicitur etiam finis vniuerſalis omnium, quæ ipſe facit, quia omnia ad ſe ipſum, & ad ſuam gloriam ordinat, licet ordinet etiam ad noſtrum bonum, & vtilitatem. Sic etiam, licèt notitia fidei magna ex parte ordinetur etiam ad hoc, vt cognoſcamus aſſequibilitatem Dei: hæc tamen eadem notitia, & omnia alia, quæ fide creduntur, ordinatur etiam ad hoc, vt melius cognoſcamus ipſum Deum, quare in ſenſu ſaltem non excluſiuo, ſed merè aſſertiuo dicere poſſumus, Deum eſſe obiectum adæquatum attributionis fidei. quia adæquat totam fidei latitudinem, cùm nihil fides doceat, niſi vel de ipſo Deo, vel ſaltem ex hoc fine, vt melius cognoſcamus ipſum Deum.

27 *Quid ſentiendum ſit de ſententia Paludani.*

Ex dictis infero, quid ſentiendum ſit de ſententia Paludani *in 3. diſp. 24. quæſt. 1. concluſione 2.* qui dixit, ita Deum eſſe ſubiectum adæquatum fidei, vt nulla ſit propoſitio fide credita, cuius ſubiectum non ſit Deus, licèt prædicatum poſſit eſſe aliquid extra Deum. Quod dictum P. Suarez *dicta diſp. 2. ſect. 2. n. 1.* acriter reprehendit, cum multa credantur per fidem, quæ non creduntur de Deo v. g. *Quod Abraham genuit Iſaac, quod Beata Maria fuit perpetuo virgo*, & his ſimilia, in quibus Deus non eſt ſubiectum, ſed aliquid extra Deum. Quod quidem veriſſimum eſt: ſi tamen Paludanus ſuam propoſitionem limitaſſet, & dixiſſet, Deum, nihil vnquam reuelare in quo non reuelet aliquid de ſe, & per conſequens, Deum eſſe ſubiectum cuiuſlibet reuelationis, verum dixiſſet: quia, vt latius dixi *diſp. 23. De Pœnitentia ſect.* 4. quicumque loquitur, immediatè ſignificat ſuam mentem & dicit, ſcire talem rem: quare quotieſcumque Deus loquitur, & reuelat nobis aliquid, immediatè reuelat, ſe ſcire talem veritatem, & mediatè ſolùm, ac conſequenter rem ipſam, ſeu veritatē quam dicit ſe ſcire: atque ideo ſemper Deus ipſe eſt ſubiectum reuelationis, de quo affirmatur ſcientia talis obiecti. Actus tamen, quo poſtea credo, v. g. Abraham genuiſſe Iſaac, non habet Deum pro ſubiecto, quia per illum actum non credo Deum id ſcire, ſed ex eo, quod Deus id dixerit, infero verum eſſe, quod Abraham genuit Iſaac, quamuis Deus id dicens, non habuerit immediatè pro ſubiecto reuelationis Abraham, ſed ſe ipſum, de quo affirmauit ſcientiam talis veritatis. Vnde potuiſſem ego per fidem inferre etiā, non quidem, Abraham genuiſſe Iſaac, ſed Deum id ſcire, quia hoc etiam Deus reuelauit, imo magis immediatè, & directè hoc reuelauit, quàm illud aliud: quare potuiſſem diſcurſum formalem, vel virtualem fidei ita formare: *quidquid Deus dicit, eſt verum, ſed Deus dicit, ſe ſcire, quod Abraham genuit Iſaac: ergo verum eſt Deum id ſcire*; in quo vltimo aſſenſu fidei Deus, & non Abraham eſſet ſubiectum, de quo creditur per fidem ſcientia talis obiecti. Communiter tamen non inferimus hanc concluſionem, ſed aliter formamus diſcurſum, nempe, *quidquid Deus quocumque modo dicit, eſt verum, ſed Deus dicit, ſaltem indirectè, & mediatè, quod Abraham genuit Iſaac; ergo verum eſt, quod Abraham genuit Iſaac.* In quo vltimo aſſenſu Deus nullo modo eſt ſubiectum talis propoſitionis, vt dicebat bene P. Suarez.

SECTIO II.

Vtrùm obiectum fidei ſit aliquid complexum.

Qvæſtionem hanc proponit S. Thomas *in præſenti quæſt. 1. art. 2.* & teſtatur fuiſſe duas ſententias, alteram affirmantem, alteram negantem, obiectum fidei eſſe aliquid complexum per modum enunciabilis: ipſe verò vtramque ſententiam conciliat dicēdo, eſſe quidem incomplexum ex parte rei creditæ, eſſe verò complexum ex parte credentis, quia cognita ſunt in cognoſcente per modum cognoſcentis: eſt autem modus proprius humani intellectus, vt componendo, 28

nendo, & diuidendo veritatem cognoſcat, & per conſequens cum quadam complexione. Aliqui interpretes diſtinguunt de obiecto formali fidei, & materiali, & formale dicunt eſſe incomplexum & ſimplex ex parte rei, quia eſt veritas diuina; materiale verò aliquando eſſe incomplexum ex parte rei, qualis eſt Deus, de quo, vt de præcipuo videtur loqui S. Thomas, aliquando verò eſſe complexum, qualia ſunt plura obiecta creata reuelata. Ita Suarez *diſp.* 2. *ſect.* 3. Turrianus *diſp.* 1. *dub.* 2. Coninch. *diſp.* 9. *dub.* 2. Granado *diſp.* 6. *n.* 2. Conſentit Hurtado *diſp.* 16. *ſect.* 14. quoad obiecta materialia, addit tamen §. 12. obiectum etiam formale eſſe complexum, quia complectitur veracitatem, & reuelationem diuinam, quare S. Thomas indicans eſſe incomplexum, loquutus eſt de obiecto formali partiali, nempe de diuina ſolùm veracitate.

29 *Complexio alia ex parte obiecti, alia ex parte cognitionis.* Pro explicatione aduerto, diuerſam longè eſſe rationem de complexione tenente ſe ex parte obiecti, & de tenente ſe ex parte cognitionis: poteſt enim obiectum de ſe complexum cognoſci incomplexè, vt Deus, & Angelus cognoſcunt res compoſitas ſine cõpoſitione vlla intellectuali, ſed ſimplici intuitu; & è contra res incomplexa, & ſimplex in ſe poteſt cognoſci à nobis complexè per compoſitionem, vel diuiſionem intellectualem. Et quidem de complexione, ſeu compoſitione tenente ſe ex parte obiecti fidei, nulla poteſt eſſe difficultas: quia loquendo in primis de obiecto formali certum eſt, veracitatem diuinam eſſe ſimpliciſſimam: certum etiam reuelationem actualem Dei, prout comprehendit varias reuelationes, non eſſe ſimplicem, ſed aliquod conflatum ex variis reuelationibus. Denique quælibet reuelatio in particulari aliquando eſt complexa conſtans ex multis vocibus, vel aliis ſignis: aliquando poteſt eſſe incomplexa, vt ſi Deus reuelet interius per qualitatem aliquam ſimplicem productam in mente audientis. Conflatum verò ex veracitate Dei, & reuelatione actuali, ex quibus componitur obiectum formale fidei adæquatum, ſemper eſt aliquid compoſitum, cum reuelatio actualis ſemper ſit aliquid creatum condiſtinctum à veracitate Dei, Et in his non poteſt eſſe difficultas.

30 Loquendo etiam de obiecto materiali fidei, certum eſt, etiam aggregatum ex omnibus obiectis materialibus, ſeu reuelatis eſſe aliquid complexum ex multis, & diuerſis rebus. Obiectum etiam materiale attributionis adæquatum non eſt aliquid ſimplex, cùm dicerimus, eſſe Deum, & noſtram ſalutem, ſeu Deum, vt aſſequibilem à nobis. Denique, ſi ſermo ſit de obiecto materiali cuiuſcuiuſque actus fidei in particulari, aliquando erit aliquid ſimplex in ſe, vt quando credimus Deum ipſum, vel eius perfectiones, & attributa intrinſeca: aliquando verò erit aliquid complexum, vt quando credimus Abraham habuiſſe duos filios, vel etiam quando credimus tres perſonas Trinitatis, quæ quidem ab inuicem realiter diſtinguuntur, & in his etiam non videtur eſſe difficultas.

31 Quare tota controuerſia eſſe videtur de obiecto fidei ex parte cognoſcentis, an ſit aliquid complexum, in quo cauenda etiam eſt æquiuocatio: nam complexio cognitionis non conſiſtit in eo, quod intellectus cognoſcat obiectum vt plura, vel concipiat in eo pluralitatem; totum enim hoc ſtare poteſt cum incomplexione ex parte cognitionis. Deus enim, & Angelus cognoſcunt incomplexè ea, quæ à parte rei ſunt plura, vt notauit S. Thomas *dicto art.* 2. & nos etiam per conceptum incomplexum concipimus plura, vt plura, vt quando concipimus pluralitatem per vnicum conceptum, qui certè ferri debet indiuiſibiliter ad plura vt plura, cum terminetur ad ipſam pluralitatem, & multitudinem, & ſic in aliis. Nec etiam placet modus, quo alij explicant hanc complexionem mentalem, quam dicunt conſiſtere in pluralitate conceptuum, ſicut complexio vocalis conſiſtit in pluralitate vocum ſignificantium. Hoc tamen non poteſt ſubſiſtere, quia iudicium mentale, quod fit per compoſitionem, vel diuiſionem, habet potiſſimam complexionem; immò ex eo probat S. Thomas *illo* 2. *art.* obiectum fidei in cognoſcente eſſe debere complexum, quia homines non poſſunt credere, niſi per compoſitionem, vel diuiſionem; & tamen iudicium illud eſt vna ſimplex qualitas terminata ad ſubiectum, & prædicatum, vt cum communi ſententia probaui *in lib. de Anima.*

Quod rurſus confirmari poteſt ex actibus voluntatis, quæ quando vult, Petrum eſſe calidum eadem ſimplex qualitas volitionis vnius terminari debet ad totum illud complexum, *Petrum eſſe calidum*, nec poſſumus dicere, quod ſint tot actus componentes, & conflantes volitionem illam, quot ſunt voces, quibus illam volitionem explicamus. Nam tunc peterẽ de illo actu qui præcisè correſpondet voci *Petrum*, quod obiectum habeat, aut quod bonum velit: non enim vult Petrum ſecundum ſuam ſubſtantiam, nec poteſt eſſe actus voluntatis, qui etiam prout condiſtinctus ab omnibus aliis, non habeat pro obiecto aliquod bonum propter ſe appetibile. Fatendum ergo eſt, vnico actu ſimplici, & indiuiſibili voluntatem ferri in totum illud complexum: cùm ergo eadem complexio reperiatur in voluntate humana circa obiecta, ac in intellectu, fatendum eſt, intellectum etiam poſſe ferri cum complexione ad obiecta abſque multitudine reali conceptuum formalium. 32

Vnde conſtat, hanc complexionem, quæ reperitur in modo concipiendi intellectus humani, non prouenire ex eo, quod eius obiectum explicetur per plures voces: hoc enim per accidens ſe habet ad complexionem mentalem ponendam, vel non ponendam. Poteſt enim conceptus eſſe complexus, licèt explicetur per vnicam vocem; & poteſt è contra conceptus eſſe incomplexus, licèt explicetur per plures voces. Prima pars probatur, quia per accidens eſt, quod nunc voces noſtræ taliter ſint inſtitutæ ad ſignificandum, vt indigeamus pluribus vocibus ad exprimendam vnicam propoſitionem mentalem; potuiſſent enim homines inſtituere vnicam vocem ſimplicem ad ſignificandam hanc integram propoſitionem, *Petrus eſt albus.* Etenim ſicut apud Sinenſes characteres non ſunt ſicut noſtri, ſed ſinguli characteres ſignificant vnam dictionem integram, & ideò tot habent characteres, quot ſunt apud nos dictiones, nec habent, ſicut nos, Alphabetum commune, ex cuius paucis characteribus formari poſſint omnes dictiones: ſic poſſent voces ipſæ inſtitui ſingulæ pro ſingulis propoſitionibus integris, ita vt non eſſent voces aliquæ communes, ex quibus variè compoſitis propoſitiones diuerſæ componerentur; ſed vnica ſimplex vox ſignificaret totum hoc complexum *Petrus eſt albus* 33

bus

bus. Ecce tunc vox eſſet ſimplex, & tamen propoſitio mentalis interna repræſentaret complexè, & fieret per compoſitionem prædicati cum ſubiecto: non ergo pendet neceſſario complexio mentalis ab hoc, quod debeat exprimi per voces complexas.

34 E contra verò, poſſe eſſe conceptum incomplexum, licèt explicetur à nobis per voces complexas, probari poteſt, quia Angelus per conceptum incomplexum concipit, & affirmat vnionem materiæ cum forma; nec enim concipit vnionem vt ſic, præſcindendo ab extremis, ſed talem vnionem inter talia extrema: quam quidem vnionem nos de facto non poſſumus exprimere per vocem incomplexam, ſed per complexam, nempè, *vnio materiæ cum forma*. Et quidem Angelus omnia illa concipit, nempe vnionem, & materiam & formam, quæ plura nos explicamus per plures voces: & tamen non concipit conceptu complexo, ſed incomplexo: ergo ex hoc præcisè, quod conceptus explicari à nobis poſſit, & debeat per plures voces, non prouenit neceſſario, quod conceptus ipſe internus complexus ſit, ſed aliunde explicari debet complexio noſtrorum conceptuum.

35 Poteſt ergo duplex complexionis genus in noſtris conceptibus conſiderari. Primum eſt in ſimplici apprehenſione. Secundum in ſecunda operatione, ſeu iudicio, quatenus affirmatio, vel negatio eſt. Complexio in ſimplici apprehenſione reperiri quidem poteſt aliquãdo in complexione reali ipſarum apprehenſionum, quibus vel ſimul, vel ſucceſſiuè apprehendimus res ipſas realiter, vel ratione diſtinctas, per plures etiam apprehenſiones diuerſas, itavt ſicut complexè loquimur de obiectis per plures voces, vt cum dico, v.g. *homo albus*, qui eſt terminus complexus; ſic etiam in mente vno actu concipiam *hominem*, & altero *album*, vel ſimul, vel ſucceſſiuè, provt ſucceſſiuè id audio; quo caſu non eſt dubium, quod reſultet complexio in intellectu ex apprehenſionibus diuerſis.

Duplex genus complexionis in noſtris conceptibus poteſt conſiderari.

36 Aliquando etiam reperiri poteſt complexio in prima operatione intellectus abſque diſtinctione reali plurium actuum: nam ſicut per duas apprehenſiones poſſum concipere hominem album ſic etiam per vnicum actum æquiualentem illis duobus poſſum idem concipere, & dicere, *homo albus*; nec neceſſe, eſt, quod ſemper ſint duo. Cùm enim dixerimus, ſecundam operationem, ſeu iudicium, quo affirmo propoſitionem integram, & dico *homo eſt albus*, eſſe ſimplicem qualitatem, à fortiori poterit eſſe apprehenſio aliqua ſimplex qualitas, qua apprehendam totum illud complexum, *homo eſt albus*.

Complexio reperiri poteſt in prima operatione intellectus abſque diſtinctione reali plurium actuum.

37 In quo autem conſiſtat tunc in vnica operatione modus concipiendi complexus, non debet explicari ex ſola diſtinctione reali obiectorum: nam circa obiecta realiter diſtincta poteſt eſſe conceptus incomplexus, vt vidimus: & conſtat in conceptu, quo Angelus concipit *hominem album*, vel quo concipit vnionem materiæ cum forma: & aliunde poteſt eſſe modus concipiendi complexus etiam in vnica ſimplici apprehenſione circa obiecta non diſtincta realiter, vt quando vnica apprehenſione concipio *animal rationale*, qui eſt conceptus complexus, & diuerſus penes complexionem à conceptu, quo concipio *hominem*, qui eſt incomplexus. Conſiſtit ergo complexio illa in hoc, quod ſicut quando *homo albus* ſignificatur per duas voces, diuiditur obiectum in duas partes, quarum altera ſeorſim ab altera exprimitur, ſic quando complexè apprehenditur, diuiditur etiam obiectum in duas partes, quarum quælibet quaſi ſeorſim ab altera exprimitur, & offertur intellectui. Vnde diuerſo modo concipit Angelus per cõceptum, *homo*, quã nos per hunc conceptum, *animal rationale*: quæ diuerſitas licèt in nobis afferat magis, & minus explicitum conceptum, quatenus conceptus, *homo*, minus explicitus explicatur magis per conceptum, *animal rationale*: comparando tamen noſtrum conceptum cum Angelico, non poteſt dici magis clarus conceptus noſter, *animal rationale*, quàm ſit in Angelo conceptus *homo*, & tamen hic eſt incomplexus, & ille complexus. Quæ complexio conſiſtit in ſeparatione intellectuali vnius partis ab alia, itavt aliter concipiamus vnam partem, & aliter aliam. Aliter, inquam, non per aliam cognitionem, aut cum ſucceſſione reali, vt prius concipiatur *animal*, & poſtea *rationale*: iam enim eſſent duæ apprehenſiones diſtinctæ, ſed quod quaſi bis per eundem actum attingatur obiectum dando illi diuerſas denominationes. Nam ſicut in hoc iudicio, *homo eſt homo*, attingitur quaſi bis idem *homo* ab eodem indiuiſibili actu, dando nimirum ei denominationem ſubiecti, & prædicati, ſubiiciendo hominem eidem homini; ſic per apprehenſionem poſſumus aliter tangere vnum obiectum, & aliter aliud: quia licèt in apprehẽſione non ſit affirmatio, vel negatio, & per conſequens non ſit propriè ſubiectum, nec prædicatum; reperitur tamen diuerſitas in modo ipſo concipiendi vnum & aliud, v. g. quando apprehenditur *homo iuſtus*, concipitur *homo* ad modum per ſe ſtantis, *iuſtus* verò per modum adiacentis. Item quando apprehenditur *homo lapis*, tunc etiam lapis concipitur per modum adiacentis homini, & hunc modum concipiendi ſignificamus per voces, quibus priùs proferimus *hominem*, poſtea *lapidem*, non quia ſucceſſiuè etiam expreſſi ſint in mente, ſed vt ſignificemus, lapidem conceptum fuiſſe ad modum adiacentis homini. E contra verò, quando dicimus, *lapis homo*, ſignificamus, hominem conceptum fuiſſe per modum adiacentis lapidi: vnde illi duo diuerſi conceptus, *homo lapis*, & *lapis homo*, habentes idem omnino ex parte obiecti, diuerſimodè tamen denominant idem obiectum propter diuerſum modum apprehendendi, & ideo faciunt conceptum complexum, quia perinde ſe habent, ac quando loquimur per voces complexas, per quarum ſingulas ſignificamus vnum obiectum, nihil explicando de alio; è contra verò cõceptus incomplexus eſt, quo ita attingitur obiectum, vt etiam provt attingit hanc partem ſubiecti, attingat, & explicet aliam partem ſicut vox incomplexa eſt, quæ indiuiſibiliter explicat totum obiectum, quod ſignificamus.

Dices, imo iuxta hanc regulam conceptus etiam, quo Angelus concipit vnionem materiæ cum forma, erit complexus, quia aliter, & aliter denominat obiecta cognita; nempe vnionem cognitam in recto, & materiam, v. g. cognitam in obliquo: non enim dicit, *vnio*, & *materia*, ſed *vnio materiæ*, ergo ſicut conceptus ille, *homo albus* in nobis eſt complexus, quia vnum denominat cognitum ad modum per ſe ſtantis, & alterum cognitum ad modum alteri adiacentis: ita in Angelo conceptus vnionis materiæ erit com- 38

plexus, quia diuerſas denominationes cogniti tribuit ſuis obiectis.

39 Reſpondeo negando ſequelam: eſt enim magna differentia; nam conceptus noſter complexus ita fertur ad illa duo, vt quatenus attingit vnum, nullo modo explicet aliud, ſed habet ſe, ſicut quando loquimur per voces complexas, per quarum primam nullo modo explicamus obiectum ſequentis vocis, & quando dico, *homo*, nullo modo explico albedinem, nec illa vox, *homo*, facit audientem venire in cognitionem albedinis, donec audiat illam aliam vocem *albus*; ita in intellectu, etiamſi vnico actu concipiatur complexè, *homo albus*; ſed tamen quatenus attingitur, *homo*, nullo modo explicatur *albus*; ſicut in iudicio mentali, quo dico, *animal eſt rationale*, licèt ſit idem ſimplex actus, ſed tamen ex parte ſubiecti, & quatenus præcisè ſubiicit hominem, nullo modo explicat rationale, ſed ſolùm ex parte prædicati. At verò in Angelo conceptus incomplexus de vnione materiæ etiam prout attingit vnionem ipſam, explicat extremum vnitum, nempe materiam. Fertur enim clariſſimè ad ipſam quidditatem vnionis, & quia ipſammet vnionem comprehendit, cognoſcit materiam, atque ideo etiam reduplicatiuè prout cognoſcit vnionem in recto, cognoſcit materiam in obliquo, Sicut idem Angelus comprehendens meam viſionem de albedine, non cognoſcit complexè viſionem, & albedinem, ſed omnino incomplexè, quia non poteſt intelligi, quod attingat viſionem clariſſimè, quin eo ipſo explicet albedinem, ad quam mea viſio terminatur, Non ergo appellamus conceptum complexum omnem illum, qui fertur ad plura obiecta, & diuerſimode illa denominat cognita, ſed qui ita fertur ad plura, vt quatenus attingit, & explicat vnum, nullo modo attingat, aut explicet aliud. Sumimus enim hæc nomina complexi, & incomplexi ex vocibus, quas tunc ſolùm dicimus complexas, non quidem quoties ſignificant plura, nam hæc vox *multitudo* ſignificat plura, & tamen eſt incomplexa: nec etiam quoties ſignificant vnum in recto, & aliud in obliquo, nam hæc vox *cœna*, ſignificat comeſtionem in recto, & tempus veſpertinum in obliquo, & hæc vox *albus*, ſignificat ſubiectum in recto, & albedinem in obliquo; ſed quando ſignificant plura, ita vt ſignificando vnum non ſignificent aliud: quod quidem non habent vox, *cœna*, & vox *album*, quia non inuenimus aliquas ſyllabas in illis vocibus, quæ deducant in ſolam cognitionem comeſtionis ſine tempore veſpertino, vel in cognitionem ſubiecti ſine albedine: & ideo in vocibus non reperitur complexio, niſi in multis vocibus, quia vnaquæque vox ſignificat indiuiſibiliter totum obiectum. Conceptus autem mentis propter ſuam perfectionem poſſunt ſignificare complexè, licet ſint ſimplices in entitate ſua, quia poteſt idem realiter cóceptus æquiualere multis vocibus, & ſignificare obiecta ſingula eodem modo, quo à multis vocibus ſignificantur; quare poterit vnica apprehenſio æquiualere illis vocibus, *homo albus*, & attingere hominem ſicut explicatur per vocem, *homo*, & rurſus attingere *album*, ſicut explicatur per vocem *albus*, & hunc appellamus conceptum complexum.

Conceptus complexus quid ſit.

40 Vnde, licèt in Angelo conceptus vnionis materiæ ſit incomplexus, quia terminatur ita clarè ad vnionem, vt in ipſa tanquam in medio cognoſcatur materia; in nobis tamen poteſt eſſe conceptus complexus, quo eodem modo concipiamus vnionem materiæ, ſicut ſi per illas duas voces diſtinctas ſucceſſiue ſignificaretur. Quare ſicut tunc vox, *vnio* non ſignificaret materiam, ſed præcisè vnionem confuse abſque extremo determinato, ſic per conceptum internum prout attingit vnionem, non explicaretur materia. Angelus autem, quia non concipit vnionem cum illa confuſione, ſed clariſſime, non facit conceptum complexum de vnione materiæ, ſed incomplexum, quo indiuiſibiliter concipit talem vnionem vt talem, & vt eſt vnio materiæ.

Hæc dicta ſunt de complexione, quæ reperitur in ſimplici apprehenſione: nunc dicendum eſt de complexione, quæ reperitur in ſecunda operatione, quatenus eſt affirmatio, vel negatio vnius de alio, quæ complexio videtur magis propria ſecundæ operationis: nam complexio etiam illa, quam explicuimus, & diximus reperiri in prima operatione poteſt reperiri in ſecunda, & tenere ſe ex parte ſubiecti, vel prædicati, vt cùm habeo hoc iudicium internum *homo iuſtus eſt amicus Dei*, in quo ex parte ſubiecti reperitur complexio illa, *homo iuſtus*, eodem modo ſicut reperitur in ſimplici apprehenſione, & idem eſt ex parte prædicati in hoc iudicio, *Petrus eſt homo albus*, ſicut etiam in propoſitione vocali reperiri poteſt ex parte ſubiecti, vel ex parte prædicati eadem complexio, quæ reperitur in oratione imperfecta, ſeu in termino complexo, *homo iuſtus*, *homo albus*, &c. 41

Complexio quæ reperitur in ſecunda operatione.

Cæterùm vltra hanc complexionem communem primæ, vel ſecundæ operationi datur alia, quæ magis competit ſecundæ operationi, quatenus eſt affirmatio, vel negatio vnius de alio, & per conſequens verſatur inter duo extrema propoſitionis, nempe inter ſubiectum, & prædicatum, quæ inter ſe componit per affirmationem, vel diuidit per negationem, & ideo dicitur *compoſitio*, vel *diuiſio*; atque adeo repræſentat complexè obiecta non explicando ex parte ſubiecti id, quod explicat ex parte prædicati, & perinde ſe habendo, ac quando per diuerſas voces ſucceſſiuè profertur propoſitio vocalis. Pro quo recolenda ſunt, quæ dixi *diſp. prima de Pœnitent. ſect.* 2. nempe in iudicio mentali, quod fit per compoſitionem, vel diuiſionem, præter extrema, hoc eſt, ſubiectum, & prædicatum, obiici etiam ex parte obiecti identitatem inter vtrumque extremum: imò hæc ſola identitas in rigore loquendo, eſt, quæ affirmatur, vel negatur; nam extrema non affirmantur ſimpliciter, aut negantur, ſed identitas inter illa, cui identitati per affirmationem conſentit intellectus, per diſſenſum verò eam fugit, & negat; itaue obiectum affirmatum, & negatum directè idem ſit in aſſenſu, & diſſenſu; ipſaque affirmatio, vel negatio non ſit aliquid ex parte obiecti, ſed ex parte intellectus, qui vel conſentit affirmando, vel diſſentit negando idem omnino obiectum propoſitum. 42

Vltra complexionem communem primæ & ſecundæ operationi, datur alia quæ magis competit ſecundæ operationi.

Dixi, in iudicio mentali, quod *fit per compoſitionem vel diuiſionem*, debere præter extrema obiici identitatem inter illa, quæ affirmetur, vel negetur: quia non nego, poſſe fieri iudicium mentale ſine compoſitione, aut diuiſione, in quo non obiiciatur identitas media inter extrema, neque etiam obiiciantur extrema, aut ſubiectum & prædicatum, ſed entitas vna, quæ ſola affirmetur, vel negetur. Hoc enim modo iudicat Angelus ſaltem communiter, & in plurimum, qui 43

quidem

quidem non ponit ſicut nos, ex vna parte hominem & ex altera animal rationale, vt dicat *homo eſt animal rationale*, ſed cognoſcit clarè, & diſtinctè hominem cum omnibus ſuis prædicatis, & ſicut nos affirmamus immediatè identitatem inter hominem, & animal rationale, ita Angelus affirmat immediatè ipſum hominem, & omnia eius prædicata clariſſimè cognita: & hoc eſt Angelum iudicare ſine compoſitione, & diuiſione, nempe ſine ſubiecto & prædicato, neq; affirmando, aut negando identitatem inter aliqua extrema, ſicut nos; ſed immediatè affirmando totum hominem, vel immediatè negando chimæram aut exiſtentiam præſentem Antichriſti. Imò in nobis etiam videtur admittendus hic modus affirmandi, & negandi ſine compoſitione, & diuiſione non ſolum in patria, vbi Beati certè non componunt, vel diuidunt per viſionem Dei; ſed etiam in via in cognitionibus ſaltem intuitiuis, quibus homo percipit & experitur proprios actus intellectus, & voluntatis, quos quidem non affirmat per compoſitionem, aut diuiſionem, ſed percipit ſimplici intuitu, quamuis non omnino diſtinctè, ſed confusè propter imperfectionem præſentis ſtatus: Denique in iis etiam iudiciis, in quibus per compoſitionem, aut diuiſionem affirmat, vel negat prædicatum de ſubiecto, licèt componat, aut diuidat ſubiectum, & prædicatum ipſam tamen identitatem prædicati & ſubiecti, quam ſolam directè affirmat, aut negat, non componit cum exiſtentia, aut diuidit ab illa. Daretur enim proceſſus in infinitum, nam ad hoc deberet rurſus obiici identitas media inter ipſam identitatem, & exiſtentiam, quam identitatem affirmaret, aut negaret: & rurſus ſi hanc ſecundam identitatem affirmaret aut negaret per compoſitionem, aut diuiſionem; deberet concipi alia tertia identitas inter ſecundam identitatem, & eius exiſtentiam, & ſic in infinitum. Siſtendum ergo eſt etiam in iis iudiciis in aliqua identitate, quæ affirmetur, aut negetur ſine compoſitione, aut diuiſione, non dicendo de illa, *hæc identitas exiſtit* vel *non exiſtit*, ſed ſimpliciter eam identitatem ſine compoſitione aut diuiſione affirmando, vel negando, per ſimplicem conſenſum, vel diſſenſum intellectualem.

44 *Hæc complexio ſolum datur quando iudicium fit per compoſitionem, & diuiſionem.*

Tota ergo hæc complexio, de qua nunc loquimur, tunc ſolum datur, quando iudicium fit per compoſitionem, & diuiſionem, hoc eſt, quando obiicitur identitas media inter ſubiectum, & prædicatum, quæ ſola identitas media affirmetur, vel negetur: ad quod neceſſe eſt diſtinguere mentaliter ſubiectum à prædicato, concipiendo vnum aliter ab alio, nempe ſubiiciendo vnum, & prædicando aliud, & affirmando, vel negando identitatem vtriuſque. Sic prædicamus album de homine, affirmando immediatè identitatem inter hominem, & habens albedinem. Sic etiam prædicamus exiſtentiam de Petro, quando dicimus, *Petrus eſt*, quia ponimus ex parte prædicati eſſe vel exiſtere, & affirmamus identitatem inter Petrum, & exiſtens. Alia enim eſt affirmatio, qua Angelus, & qua homo dicit, Petrus eſt: nam Angelus nihil prædicat de Petro, ſed concipiendo ſimplici intuitu Petrum exiſtentem, ei aſſentitur, nec ponit exiſtentiam ex parte prædicati, vt eam de Petro prædicet, tanquam de ſubiecto, ſed affirmat ſimpliciter exiſtentiam Petri abſque vlla prædicatione, nos verò concipimus ex parte ſubiecti Petrum non explicando exiſtentiam, quam tamen ponimus ex parte prædicati, vt eam prædicemus de Petro affirmando directè identitatem inter Petrum & exiſtens. Imò licet concipiamus explicitè ex parte ſubiecti exiſtentiam, vel alia prædicata, poſſumus eandem exiſtentiam, vel eadem prædicata concipere ex parte prædicati, & identitatem mediam, quam affirmemus, vt contingit in propoſitionibus idēticis, quibus dicimus, *homo eſt homo*, vel *Petrus exiſtens eſt Petrus exiſtens*: ſufficit enim illa qualiſcumque diſtinctio rationis ratiocinantis, qua diſtinguimus idem à ſe ipſo, ſubiiciendo, & prædicando idem omnino de ſe ipſo & concipiendo identitatem mediam inter extrema, vt fiat iudicium cum vera compoſitione, & complexione mentali, ſicut fieret complexio vocalis per has voces, *homo eſt homo*. Quia ſicut ad veram complexionem vocalem non requiruntur plures voces ſignificantes diuerſa, vnde hic terminus, *gladius, enſis*, non eſt incomplexus, ſed complexus, ita ad complexionem mentalem non requiruntur diuerſa ſignificata, ſed ſufficiunt diuerſæ voces mentales realiter, vel virtualiter, quæ idem obiectum bis ſignificant, dando illi diuerſas denominationes ſubiecti, & prædicati propter talem modum enunciandi: quare in iis etiam propoſitionibus identicis datur vera compoſitio & complexio mentalis. Præſertim, cum in iis etiam propoſitionibus concipiatur vltra extrema identitas inter illa, quæ directè affirmatur, & quæ eſt diuerſa ab extremis in ratione obiecti, cùm aliquid explicetur per conceptum identitatis, quod non explicabatur ex parte ſubiecti, vel prædicati. Imò licet poneretur ex parte ſubiecti, & prædicati identitas, & diceres, *Petrus habens identitatem cum Petro eſt Petrus habens identitatem cum Petro*, in qua propoſitione videtur identitas eadem concipi ex parte ſubiecti, & ex parte prædicati; adhuc tunc etiam concipitur idētitas aliqua media, quæ affirmetur, in qua explicetur aliquid, quod non explicabatur ex parte extremorum, nempe identitas non ſolùm inter Petrum, & Petrum, ſed etiam inter identitatem poſitam ex parte ſubiecti, & identitatem poſitam ex parte prædicati, quæ identitas, inter identitatem, & eandem identitatem non explicabatur ex parte ſubiecti, nec ex parte prædicati. Quoties ergo affirmatur, vel negatur identitas inter extrema, quæ concipiuntur tali modo cum ſubiectione, & prædicatione, reperitur compoſitio, vel diuiſio intellectualis, & per conſequens complexio mentalis, de qua nunc loquimur.

His ergo circa complexionem mentalem explicatis, facilis eſt iam deciſio præſentis quæſtionis, an obiectum fidei ſit aliquid complexum complexione nimirum proueniente à modo cognoſcendi complexo. Reſpondetur enim affirmatiuè. Et in primis loquendo de complexione illa, quam diximus inueniri in apprehenſione ſimplici, illa aliquando reperitur in obiecto fidei ex parte ſubiecti vel etiam ex parte prædicati, vel ex parte vtriuſque, v.g. in illo fidei aſſenſu, *homo cum debita diſpoſitione baptizatus eſt mundus*, reperitur complexio mentalis ex parte ſubiecti rurſus in illo fidei aſſenſu, *Apoſtoli acceperunt ſpiritum ſanctum in die Pentecoſtes*, reperitur complexio ex parte prædicati. Denique in illo fidei aſſenſu, *homo moriens in gratia habet ius ad vitam æternam*. reperitur complexio ex parte vtriuſque, & ſic de aliis. Aliquando verò in neu- 45 *Deciſio quæſtionis.*

tro reperitur complexio mentalis, vt in hoc aſſenſu fidei *Ieſus eſt Deus*, & in aliis ſimilibus.

46 *Complexio mentalis reperitur ſemper in fide.*

Loquendo verò de complexione mentali, quã diximus reperiri in ſecũda operatione intellectus quatenus fit per compoſitionem, vel diuiſionem, dicendum eſt, reperiri ſemper in fide noſtra: ſemper enim credimus veritates reuelatas per compoſitionem prædicati cum ſubiecto. Quod colligitur in primis ex eo, quod homines communiter hæc obiecta credenda accipiunt per voces humanas, quæ repræſentant hæc obiecta complexè per propoſitiones vocales conſtantes ex ſubiecto & prædicato, quare generant ſpecies ſimiles ſubiecti, & prædicati aptas ad generandas apprehenſiones diſtinctas de extremis, & ad quos ſequatur aſſenſus complexus componẽs prædicatum cum ſubiecto. Deinde ratio magis vniuerſalis eſſe poteſt, quia quoties veritas propoſitionis non apparet clarè, vel ſaltẽ obſcurè ex ſe, ſed credenda eſt propter aliud medium, & motiuum, neceſſe eſt adhibere diſcurſum formalem, vel ſaltem virtualem ad ei aſſentiendum, vt vidimus in ſuperioribus: cum ergo veritates reuelatæ tales ſint, oportet quod vtantur medio per diſcurſum ſaltẽ, virtualem ad eis aſſentiendum. Omnis autem diſcurſus formalis, vel virtualis accipit ſuam vim, & efficaciam ex illis principiis, *dici de omni*, & *dici de nullo*, in quibus fundatur tota vis ſyllogiſtica, vt ſuppono ex Logica. Quare non poteſt concludere, niſi ex eo, quod duæ extremitates concluſionis coniungantur prius ſingulæ cum medio in præmiſſis, vt poſtea in concluſione cõiungi poſſint inter ſe propter coniunctionem quam vtraque habet cum medio: cum ergo quæ fide credimus, credamus propter aliud, nempe propter motiuum fidei, quia nimirum quæ Deus dicit, vera ſunt, & dicit hoc; neceſſe eſt, quod in iis præmiſſis formalibus, vel virtualibus fiat compoſitio, coniungendo medium cum ſingulis extremis, nempe rem à Deo teſtificatam, quæ eſt medium coniungimus in maiori cum veritate, & in minori cum hoc obiecto particulari, vt poſtea in concluſione formali, vel virtuali coniungamus vtrumque extremum inter ſe, nempe hoc obiectum cum veritate, debet ergo & in præmiſſis & in concluſione coniungi prędicatum cum ſubiecto, alioqnin nec in præmiſſis coniungetur medium cum ſingulis extremis, nec in concluſione coniungentur extrema inter ſe, prout requiritur ad hoc vt ex medio deducamus aſſenſum concluſionis.

An verò Angelus in aſſenſu fidei debeat etiam aſſentiri per compoſitionem, & complexionem mentalem, pendet ex quæſtione illa, an Angeli poſſint in aliquibus materiis diſcurrere formaliter, vel ſaltem virtualiter; de qua dicendum erit *in tractatu de Angelis*.

SECTIO III.

Vtrùm ſit aliquis ordo inter obiecta fidei.

47 *Obiecta fidei alia ſunt neceſſaria ſimpliciter: alia ſunt contingentia.*

DE ordine dignitatis non eſt dubium, cum aliqua ſint digniora & nobiliora in ſua entitate, vt ea quæ pertinent ad Deum in ſe, & rurſus ea, quæ pertinent ad Chriſtum Dominum, & ſic de aliis. Non dico, eſſe digniora fide, ſed eſſe maioris dignitatis, & nobilitatis in ſe. Neque etiam eſt dubium de ordine neceſſitatis; nam aliqua ſunt neceſſaria ſimpliciter, vt eſſentia, & attributa Dei: item immortalitas animæ rationalis, & ſimilia. Alia ſunt contingentia, vt creatio mundi, paſſio Chriſti, &c. Denique nec eſt dubium de ordine durationis, cum aliqua ſint æterna, & ab æterno; alia temporalia, ſed præterita, alia futura.

Tota difficultas eſſe poſſet de ordine in eſſe credibilis, an ſcilicet credibilitas aliquorum obiectorum pendeat à fide aliorum, quæ debeant prius ſupponi credita. Quam quæſtionem latè tractat Suarez *diſp.* 1 *ſect.* 4. Cum tamen ſuppoſitis noſtris principiis nihil ſuperſit difficultatis. Comparari autem poſſunt, vel obiecta materialia fidei inter ſe, vel formalia intèr ſe, vel materialia cum formalibus. Inter obiecta materialia, quæ nimirum creduntur propter diuinum teſtimonium, Dur. *in* 3. *diſt.* 24. *q.* 1. *&* 3. dixit, primum locum tenere auctoritatem infallibilem Eccleſiæ, vt fundamentum ad reliquos articulos credendos. Hanc tamen ſententiam benè impugnat. Hurt. *diſp.* 16. *ſect.* 5. & conſtat ex iis, quæ diximus *diſput.* 1 *ſect.* 12. vbi vidimus poſſe aliqua credi fide diuina ab eo, qui Eccleſiæ auctoritatem nondum audiuit, nec agnouit, quamuis communiter, & regulariter fideles non ſoleant fide diuina credere, niſi quæ ab Eccleſia accipiunt, quam conſulunt vt certam regulam credendorum. 48 *Obiecta fidei vt poſſint comparari inter ſe.*

P. Suarez *diſp.* 2. *ſect.* 4. *n.* 5. *& ſequentibus* videtur docere, quod inter obiecta materialia fidei debeat eſſe ordo, quia fides aliorum obiectorum pendet ſemper obiectiuè à fide horum duorum, quod ſcilicet Deus ſit verax, & Deus hæc dixerit, quæ niſi fide ipſa credantur, nihil aliud poterit per fidem credi; cum hæc duo ſint motiuum formale credendi reliqua. Vbi videtur tranſire ab obiectis materialibus ad formalia; nam illa duo ſunt obiecta formalia fidei, quare ordo inter illa, & alia obiecta non erit ordo inter obiecta materialia, ſed inter formalia, & materialia. Vnde Hurtado *vbi ſupra ſect.* 6. §. 22. iudicat defectum conſequentiæ in hac Suarij doctrina. Verùm Suarez loquutus ibi eſt iuxta ſuam ſententiam, qua docet, veracitatem, & teſtimonium Dei, prout mouent ad reliquas veritates credendas, debere credi per eandem fidem etiam vt obiecta materialia, hoc eſt, quia idem Deus dicit, ſe eſſe ſummè veracem, & ſe reuelaſſe reliqua omnia, quare illa duo ſimul debent eſſe obiectum formale, & materiale; imò nec poſſunt eſſe obiectum formale, niſi quatenus ſunt obiectum etiam materiale creditum propter eandem Dei auctoritatem illa duo teſtificantis. Quam ſententiam fateor mihi ſemper inintelligibilem fuiſſe, vt conſtat ex iis, quæ latius dicta ſunt *diſput.* 1. Quia ſi illa duo principia ſunt obiectum etiam materiale creditum propter motiuum formale fidei, quodlibet ex illis debet credi propter alterum etiam comprincipium: nam Deum eſſe veracem, v. g. debet credi, quia Deus dicit, ſe eſſe veracem, & è contra, Deum id dicere, debet credi quia Deus eſt verax: vnde quælibet ex illis præmiſſis probaret, & inferret veritatem totius obiecti, quia hæc præmiſſa probat alteram, cum qua probat ſufficienter concluſionem, ergo ex vna præmiſſa infertur tota veritas concluſionis, quod manifeſtè repugnat in tota arte ſyllogiſtica, in qua vna præmiſſa nihil probare poteſt. Rurſus non minus repugnat, quod altera præmiſſa debeat per alteram probari: nam licèt in cauſis phyſicis 49 50

aliqui

aliqui concedant de facto, vel de poſſibili mutuam cauſalitatem & prioritatem; huiuſmodi tamen motiuis formalibus voluntatis, & intellectus ea mutua cauſalitas omnino, & eſſentialiter repugnat. Nam in voluntate, ſi medium amaretur ſolum propter finem, & finis amaretur ſolum propter medium, vtrumque eſſet medium ſine vllo prorſus fine, quia nihil amaretur propter ſe, & ſiſtendo in illo, ſed ſemper propter aliud, quod quidem repugnat voluntati, quod non habeat ſemper bonum aliquod in quo ſiſtat. Sic etiam multò magis intellectus, ſi vnam præmiſſam credat propter alteram, & è contra, neutram crederet vltimo, ſiſtendo in illa, & per conſequens Syllogiſmus ille nunquam reduceretur ad propoſitiones primas, & immediatas, cùm nulla eſſet, in qua ſiſti poſſet, & quæ non eſſet probãda per alteram, quæ altera probanda turſus eſſet per hanc primam: quæ omnia intelligi non poſſunt, & funditus euertũt omnes regulas ſyllogyſticas, Denique non apparet, quomodo non procedatur in infinitum quærendo motiuum: nam ſi Deum eſſe veracẽ credere debemus ſemper, quia id Deus dicit, & rurſus, Deum id dicere credimus, quia Deus dicit, ſe id dicere, hoc etiam ipſum debemus credere, quia Deus dicit: nam in hac ſententia nihil creditur ſiſtẽdo in ipſo, ſed quidquid creditur eſt obiectum materiale, & creditur propter aliud: vnde vel procedendum eſt in infinitum in motiuo credendi, vel ſiſtẽdum in aliquo motiuo, quod non credatur propter aliud, & illud iam non erit obiectum materiale fidei ſed ſolum formale, quod eſſet contra P. Suarez volentem omnia motiua formalia fidei eſſe debere obiecta etiam materialia credita propter motiuum fidei: quod, vt dixi, intelligi aut capi non poteſt.

51 Dixi autem, hoc multo minùs intelligi poſſe in motiuis intellectualibus, quàm in motiuis voluntatis, quia in voluntate poſſet fortaſsè aliquis excogitare caſum, in quo medium amaretur propter finem, & finis ipſe amaretur aliquo modo propter medium, v.g. ſi offeretur Petro officium in aula honorarium, cui officio poſt triennium annexum eſſet aliud officium magis honorificum neceſſario obeundum ab eodem Petro in aula; poſſet quidem Petrus moueri ad acceptandum primum officium partim propter vtilitatem, quã habet vt medium ad ſubſequens officium acquirendum: & rurſus poſſet ſubſequens officium deſiderare, & intendere, partim propter maiorem honorẽ, quem in ſe habet, & partim propter honorem primi officij, quód non poteſt acceptari ſine neceſſitate, & obligatione ad ſecundum officiũ obeundum. Et quidem contingere etiam poſſet, vt ſeſe inuicẽ iuuarent illa motiua ita, vt nec primum officium acceptaretur ſine commoditate acquirendi ſecundum, quia ille honor, quem ſecum affert primum officium fortaſsè non acceptaretur cum eius oneribus; rurſus ſecundum officium ſeorſim à primo non acceptaretur cum maiori eiuſdem officij onere, niſi moueret etiam honor primi officij. Sed tamen honor, & commodum reſultans ex vtroque officio bene geſto tanti fiat in æſtimatione hominum, vt propter illud complexum prudenter ſuſcipiãtur onera, & labores vtriuſque officij: quo caſu vtrumque officium eſſe videtur, & medium ad alterum, & finis alterius acceptandi. Sed tamen tunc & in ſingulis officiis inueniretur bonitas aliqua propria independens à bonitate alterius; & licèt ſingulæ ex illis bonitatibus ſeorſim non mouerent prudenter ad eas intendendas; complexum tamen ex vtraque prudẽter moueret; & in rigore illud ſolum complexum per modum complexi eſſet finis, & ſingula officia non intenderentur vt finis, ſed ſolum vt media ad illud complexum, quod ſolum eſſet prudenter appetibile propter ſe.

Cæterum ſi res attentè conſideretur, & cũ debita proportione applicetur, hoc ipſũ contingere poſſet in intellectu: poſſent enim poni duæ præmiſſæ, quarũ vniuſcuiuſque veritas appareat quidem in ſe, & immediatè non tamen plenè, ſed ſemiplenè, atque adeo ſingulæ ſeorſim nõ acceptarentur ab intellectu. Cæterũ alterius veritas probatur etiã ab alterius veritate, & ideo ſingulæ acceptãtur, & creduntur, quia nimirũ veritas primæ præmiſſæ ſemiplenè apparet in ſe, & ſemiplenè infertur ex altera, non prout probata per iſtam (hoc enim eſſet impoſſibile) ſed prout ſemiplenè etiam apparente in ſe independenter ab hac: vnde ex vtroque capite mouetur ſufficiẽter intellectus ad aſſenſum huius præmiſſæ, quia partim apparet in ſe, & partim infertur ex altera, prout illa etiam ſemiplenè apparet in ſe independenter ab hac, & eodem modo mouetur etiam ad aſſenſum alterius præmiſſæ: quo caſu aſſenſus cuiuſque præmiſſæ eſſet mixtus & medium quid, nempe ſemimediatus, & ſemi immediatus: ſicut quando eligeres medicinam, partim propter eius delectationem, & partim propter vtilitatem ad ſanitatem, ita vt nec propter delectationem ſolam, nec propter vtilitatem ſolam eligeres, quia modicæ ſunt ſed propter vtramque ſimul appetis, tunc volitio illa eſſet ſemielectio medij, & ſemiamor finis reſpectu medicinæ. & actus mixtus tertiæ ſpeciei. Sic dicendum eſſet in intellectu in caſu poſito. Sed illud totum non refert ad defendendam, vel explicandam illam Suarij ſententiam, 53
nam ſi ipſe diceret, hoc modo ſe habere, & adiuuare ſeſe inuicem illa duo principia veracitatis, & reuelationis diuinæ, vt veracitas, v.g. crederetur, partim quia apparet quaſi ſemiplenè in ſe, & partim quia infertur ſemiplenè ex reuelatione diuina, quatenus reuelatio apparet etiam ſemiplenè in ſe independenter à veracitate; ſi hoc, inquam, diceret, in primis iam ſequeretur contra ipſum, quod aſſenſus fidei reſoluitur vltimo ſaltem partialiter in veracitatem, & reuelationem Dei, prout apparentes in ſe ipſis, & non prout creditas propter aliud: quod tamen ipſe falſum putat, & contendit, non reſolui vllo modo in veracitatem Dei, niſi quatenus veracitas ipſa eſt credita propter reuelationẽ, neque etiam reſolui in reuelationem, niſi quatenus eſt credita propter veracitatẽ Dei. Et quidem fierent contra ipſum ex illa parte argumenta omnia, quibus ipſe vtitur ad probandam ſuam ſententiam: quia aſſenſus ille veracitatis diuinæ, quatenus non eſt propter reuelationem, non eſſet æque firmus, cùm ex ea parte non reſolueretur in teſtimonium diuinum, & alia omnia, quæ ipſe infert. Deinde nec explicari poſſet in caſu noſtro, quomodo etiam ſemiplene dependeret aſſenſus veracitatis Dei à diuina reuelatione, prout apparente in ſe independenter ab eadem veracitate: quia reuelatio Dei, non ſolũ ſemiplenè, ſed nec etiã plenè in ſe apparens, non poteſt probare vllo modo veritatem rei reuelatæ independenter à veracitate loquentis. Non enim arguitur benè ex teſtificatione alicuius ad veritatem rei teſtificatæ, niſi ſupponendo illum eſſe veracem

ergo nec ſemiplenè poſſet probari veracitas diuina ex reuelatione de veracitate in ſe ſemiplenè apparente independenter ab eadem veracitate: quare etiam in hac ſemiplena probatione deberet veracitas probari per ſe ipſam.

54 Ad vitanda ergo hæc inconuenientia, fatendum nobis eſt, vt diximus *diſp.* 1. aſſenſum fidei reſolui vltimo in veracitatem Dei vt cognitam independenter à reuelatione, & in reuelationem etiam vt cognitam independenter à veracitate. Fatemur, poſſe etiam credi veracitatem Dei, ſicut obiectum materiale propter reuelationem, & teſtimonium primæ veritatis; quia ipſa etiam veracitas Dei reuelata inuenitur: ſed tamen tunc etiam veracitas ipſa, & eius fides reſolueretur vltimò in reuelationem, & in eandem veracitatem, vt in ſe apparentem independenter à reuelatione, vt latè explicuimus *eadem diſp.* 1. vbi etiam reſpondimus ad omnia fundamenta, & inconuenientia, quibus P. Suarez ſuam ſententiam probare conatur. Vnde conſequenter reſpondendum iam eſt ad quæſtionem propoſitam, nullum eſſe ordinem neceſſariæ dependentiæ inter obiecta materialia credita ad inuicem, ſed ſingula poſſe ſeorſim ab aliis credi, ſicut ſingula potuerunt ſeorſim à Deo reuelari. Dixi tamen, *ſeorſim ab aliis*, hoc eſt, ab iis obiectis quæ in hac veritate particulari non includuntur, nec eſſentialiter ſupponuntur, v. g. non poſſumus credere Spiritum ſanctum procedere à Patre, & Filio, niſi credamus in Deo eſſe Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum. Item non poſſumus credere Deum eſſe remuneratorem, niſi credamus, Deum eſſe. Item non poſſumus credere, omnes homines reſurrecturos, niſi credamus, omnes morituros; reſurrectio enim ſupponit eſſentialiter, imò includit in aliquo mortem præcedentem. Loquimur ergo ſolùm de obiectis, quæ ex ſe, nec includunt, nec ſupponunt eſſentialiter alia. Exiſtentia verò Dei neceſſariò credenda eſt ad omne aliud obiectum per fidem credendum: illa tamen non debet ſemper neceſſario credi vt obiectum materiale ſed poteſt ſe tenere ex parte motiui formalis: credendo enim Deum eſſe veracem, vel certè, Deum reuelare, eo ipſo credimus, Deum eſſe, cùm non poſſit reuelare, niſi Deus exiſtens, atque ideo exiſtentia Dei tunc tenebit ſe magis ex parte motiui formalis.

Veracitas Dei poteſt credi vt obiectum materiale fidei.

55 Comparando verò obiecta formalia fidei inter ſe, P. Suarez *dicta ſect.* 4. *n.* 14. dicit, inter obiecta ipſa eſſe ordinem in ſuo eſſe, quia prius eſt, Deum eſſe veracem, cum ſit ipſa eſſentia Dei, quàm Deum loqui: in eſſe autem credibilis nullum eſſe ordinem inter veracitatem, & reuelationem, cùm neutra poſſit credi, niſi propter alteram, nempe veracitas propter reuelationem, & reuelatio propter veracitatem, quæ ſe ſe inuicem iuuant vt credantur. Sed licèt quoad hoc ſit quæſtio de nomine, ſed tamen conſequenter potiùs videtur, quod P. Suarez debuiſſet fateri ordinem prioris, & poſterioris inter illa duo motiua fidei: nam illi qui admittunt dependentiam, cauſalitatem mutuam inter cauſas phyſicas, & non negant inter illas ordinem prioris, & poſterioris, imò conſequenter ſicut concedunt mutuam dependentiam, ita concedunt mutuam prioritatem, & poſterioritatem: omnis enim dependentis eo modo, quo eſt dependentia, affert ordinem prioritatis, & poſterioritatis. Cùm ergo P. Suarez ponat mutuam dependentiam inter illa duo motiua fidei in ratione credibilis; non debet negare ordinem, ſed conſequenter ponere etiam mutuam prioritatem & poſterioritatem inter illa. Sed hæc, vt dixi, erit quæſtio de modo loquendi, ſuppoſita illa ſententia. In noſtra autem, ſicut non ponimus dependentiam illorum motiuorum ad inuicem in eſſe credibilis, ita nec agnoſcimus in eo genere prioritatem, aut poſterioritatem, inter illa.

Comparando obiecta formalia fidei inter ſe, quem dicat eſſe ordinem inter ipſa obiecta P. Suarez.

56 Denique comparando obiecta materialia fidei cum formalibus, non eſt dubium, quod debeat eſſe ordo inter illa, cùm obiecta materialia dependeant à formalibus in ratione credibilis, & non è contra: motiua enim veracitatis, & reuelationis non creduntur propter obiecta materialia, quæ tamen credi non poſſunt propter ſe, ſed propter illa motiua. Et de his non poteſt eſſe difficultas.

Comparando obiecta materialia fidei cum formalibus, debet eſſe ordo inter illa.

SECTIO IV.

Vtrùm articuli fidei conuenienter in ſymbolo tradantur.

57 DE his agit S. Thomas *hac quæſt. prima ab art.* 6. *vſque ad* 9. quæ facilia ſunt. Et in primis *articulorum* nomine intelliguntur communiter non omnes veritates reuelatæ, quæ in ſacra Scriptura, vel Conciliis continentur, ſed præcipua capita: nam ſicut contextura corporis humani certis artubus, & articulis ſuſtinetur, & connectitur, ne diſſoluatur; ſic in fide noſtra ſunt aliqua magis principalia, & capitalia, quæ ſi diſſoluerentur, facilè reliqua fidei contextura rueret.

Ex his potiſſimùm articulis ſymbola tria compoſita ſunt. Symbolum Apoſtolorum, Symbolum Nicænum, & Symbolum Athanaſij, quibus tribus ſolis Eccleſia vniuerſalis vtitur. Vocatur autem ſymbolum, quaſi teſſera, quæ militibus dabatur, vt ſeſe inuicem cognoſcerent, & dignoſcerent hoſtes. Quamuis propriè ſignum, quod in certis verbis conſiſtebat, vocabatur *ſymbolum*; quando conſiſtebat ſignum in re aliqua, dicebatur *teſſera*. Appellatur etiam ſymbolum, quod ex multorum contributione colligebatur. Vtraque ratione hoc *ſymboli* nomen applicatur ſymbolo fidei: quod nimirum compoſitum eſt, vt eo ſigno fideles ſeſe inuicem agnoſcant, & ab infidelibus, vel hæreticis dignoſcantur: ad quem finem oportuit omninò breuem hanc fidei formulam omnibus communem tradi, vt ſicut epiſcopis, & aliis datur formula profeſſionis fidei faciendæ, longior quidem & clarior, prout decet Prælatos, & Magiſtros; ita omnibus fidelibus daretur formula alia omnibus vtilis, & accommodata, quæ, vt dixit Auguſtinus (vel quicumque eſt auctor ſerm. 115. de tēpore,) *eſt comprehenſio fidei noſtræ ſimplex, breuis, & plena, vt ſimplicitas ruditati, breuitas memoriæ, & plenitudo, conſulat doctrinæ.* Non ergo oportuit plura tradere omnibus, qui memoria retinere ea non poſſent, nec obſcura, quæ non caperent; neque tamen debuerunt prætermitti neceſſaria, qualia ſunt, quæ in Apoſtolorum ſymbolo continentur, licèt non omnia fortaſsè æquali gradu neceſſitatis, vt videbimus infra agentes de neceſſitate fidei.

Symbola Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſij compoſita ſunt ex articulis fidei.

58 Porrò ſymbolum illud, quod Apoſtolorum appellatur

Symbolum Apoſtolorum fuit ab Apoſtolis compoſitum.

appellatur, & quod perpetuò à fidelibus omnibus retentum eſt, fuiſſe ab Apoſtolis compoſitum, antequam in varias prouincias diuiderentur concors eſt Patrum ſententia, quos referunt Suarez *diſp. 2. ſect. 5.* Turrianus *in præſenti diſp. 13. dub. 1.* & alij communiter; ſiue omnes Apoſtoli communi ſenſu omnes ſymboli partes, ſiue ſinguli vnam partem apponentes ex aliorum approbatione, vt alij volunt.

Symbolum Apoſtolorum cur non appellatur Scriptura ſacra.

Cur autem licet fuerit ab Apoſtolis compoſitum, non appelletur ſcriptura ſacra, quæſtio eſt fortaſsè de nomine: certum eſt, æqualem habere auctoritatem cum ſacra ſcriptura. Suarez *vbi ſupra num. 4.* dicit, non eſſe ſacram ſcripturam, quia non eſt de fide fuiſſe ab Apoſtolis conditum. Hoc tamen parum referret: quia vt aliqua ſit ſcriptura ſacra, non eſt neceſſe, quod conſtet de fide, imò nec certò, eius auctor. Addit ſecundò, non eſſe ſcripturam ſacram, quia licèt Spiritu ſancto regente traditum fuerit ab Apoſtolis, non tamen dictante ſingula verba. Tertiò, quia Eccleſia non recipit illud inter ſcripturas Canonicas. Quartò, quia vt ſenſit Auguſtinus *ſerm. 119. de tempore*, & alij, quos attulerat idem Suarez *num. 3.* ſymbolum non fuit ab Apoſtolis ſcriptum, ſed voce traditum, vt à fidelibus corde retineretur; Vnde non poterat eſſe ſcriptura ſacra, cùm nec eſſet ſcripta. Alij addunt, non eſſe ſcripturam ſacram, quia non continet primam reuelationem doctrinæ fidei, ſed expoſitionem, & compendium doctrinæ iam reuelatæ. ita Lorca *in præſenti in Commentario art. 9. num. 6.* Ego adderem, non eſſe ſcripturam ſacram, quia ſymbolum non eſt factum, tam vt Apoſtoli nobis in eo loquerentur, quàm vt traderent nobis formulam, quâ nos loqueremur, & profiteremur noſtram fidem. Facta quippe fuit communis formula, vt omnes fidem profeſſuri eam vſurparent, in quo differt ſymbolum Apoſtolorum à ſymbolo Athanaſij, quod quidem Athanaſius compoſuit, vt ipſemet loqueretur, & profiteretur fidem, quem Athanaſij ſermonem, & profeſſionem poſtea Eccleſia ſibi vſurpauit, & ab omnibus etiam vſurpari voluit.

Ad quid Apoſtoli fecerint ſymbolum.

At verò Apoſtoli ſymbolum fecerunt, non ſolùm vt propriam fidem profiterentur, ſed vt inſtruerent alios, & darent illis formulam congruam ad fidem ſuam profitendam, iuxta quam & Catechumeni, & alij fideles deberent ſuam fidem oſtendere, vt ſe Chriſtianos probarent: quare in ſymboli conſtructione non tam Apoſtoli loquebantur, quàm ſuggerebant aliis verba, quibus loquuturi eſſent congruè ad fidem profitendam. Loquebantur quidem nomine ſuo Apoſtoli, & docebant Eccleſiam, quando inſtruebant fideles, vt formula illa vterentur. Hoc tamen documentum non fuit ſcriptura ſacra, cùm non fuerit litteris exaratum in Epiſtola, vel alia ſcriptura. Loquebantur etiam Apoſtoli nomine ſuo, quando poſtea ſinguli recitabant ſymbolum; ſed tunc non inſtruebant Eccleſiam, vt magiſtri communes, ſed ſicut quando recitabant orationem dominicam, ita recitabant ſymbolum ad profitendam ſinguli ſuam fidem.

59 *Symbolum Nicænum vnde ſic dictum.*

Secundum Symbolum fuit Nicænum, quod recitari ſolet in Miſſa diebus dominicis, & in feſtis ſolemnioribus. Appellatur autem Nicænum, quia maiori ex parte ordinatum fuit in Concilio Nicæno; non quidem, vt vſus ſymboli Apoſtolici relinqueretur, ſed vt aliquando fideles profiterentur magis explicitè aliquos articulos propter hæreſes, denuò exortas, & ad præcauendum, ne iterum reſurgerent, & ideo propter Arij potiſſimum errorem negantem Filij diuinitatem, hæc magis explicitè declarata ibi eſt.

In Concilio primo Conſtantinopolitano quid additum ſymbolo Nicæno.

Poſtea verò in Concilio primo Conſtantinopolitano, quæ fuit ſecunda Synodus generalis, additæ fuerunt aliquæ particulæ præſertim contra hæreſim Macedonianam negantem diuinitatem Spiritus ſancti. Quare poſt verba illa: *Et in Spiritum ſanctum*, appoſita ſunt hæc alia, *Dominum & viuificantem, qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur, qui loquutus eſt per Prophetas.* Et illa etiam verba, *de Spiritu Sancto ex Maria Virgine*, quæ non erant in Nicæno, & illud, *cuius regni non erit finis.* Dubium etiam eſt, an tunc mutata fuerint illa verba, prout nunc habentur, *& vnam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam*; cùm antea ſolùm diceretur, *ſanctam Eccleſiam Catholicam*, vt in ſymbolo Apoſtolorum, denique poſtea, conſentiente; & probante Eccleſia, licet tempus non ſciatur, additæ ſunt particulæ illæ, *Paſſus*, &, *ſecundum ſcripturas*: atque etiam contra errorem Græcorum negantium iam proceſſionem Spiritus ſancti à filio, addita eſt particula illa *filioque*: de qua additione & eius antiquitate, & auctoritate diſputatum latè fuit in Concilio Florentino, & agunt Theologi in Tractatu de Trinitate.

60 *Symbolum Athanaſij vnde auctoritatem acceperit.*

Tertium Symbolum appellatur Athanaſij, qui vt diximus non habebat auctoritatem condendi ſymbolum, ſed profeſſus eſt ſuam fidem explicitè formula illa, quæ merito placuit ſummo Pontifici, & acceptata fuit ab vniuerſa Eccleſia, quæ ſymbolum illud recitat ſolemniter diebus Dominicis in Prima. Fuiſſe autem Athanaſium huius ſymboli auctorem conſtat ex Nazianzeno in oratione de laudibus Athanaſij, & ex Auguſtino *in pſalm. 120.* & ex conſenſu totius Eccleſiæ.

61 *Ex his tribus ſymbolis primum ſolum neceſſarium omnibus fidelibus.*

Ex his tribus ſymbolis, primum ſolum neceſſarium eſt omnibus fidelibus, vt in vno contenta explicitè credant: alia verò duo neceſſaria ſunt Magiſtris & Paſtoribus ad præcauendos errores, & inſtituendam plebem.

Argumenta fieri ſolita contra hæc ſymbola. Obiectio 1.

Solent autem fieri aliqua argumenta contra hæc ſymbola, quæ facilem habent ſolutionem. Primum eſt, quia in decreto Concilij Epheſini, & Chalcedonenſis cauetur, ne liceat *Aliam fidem, vel proferre, vel componere, quàm eam, quæ præſtituta, & præſcripta eſt à ſanctis Patribus, qui in Nicænorum Vrbe cum auxilio Spiritus ſancti coacti fuerunt, & ſubiungitur in Chalcedonenſi: qui autem audent exponere aliam fidem, aut proferre aut docere aliam fidem, ſi quidem Epiſcopi, aut Clerici fuerint, alienos eſſe Epiſcopos ab Epiſcopatu, & Clericos à Clero; ſi verò Monachi, vel Laici fuerint, anathema fieri*, &c. Non ergo licuit ſymbolo Nicæno quidquam adiungere. Reſpondetur cum S. Thoma *art. 10. ad 2.* prohibitionem illam fieri perſonis priuatis, non Concilio Generali, nec ſummo Pontifici, à quo Concilium ſuam auctoritatem habet: poſſunt enim Pontifices, & Concilia ſubſequentia, non quidem aliam fidem tradere a fide Nicæna, ſed illam ipſam magis explicare propter inſurgentes denuò hæreſes, & ad hunc finem edere, vel augere denuò formulam profitendæ fidei. Imò ſolet Eccleſia diuerſas formulas profeſſionis fidei proponere pro diuerſis prouinciis, iuxta neceſſitatem diuerſam ob errores peculiares in ſingulis prouinciis diuulgatos. Sic enim diuerſa formula profeſſionis fidei proponitur Græcis redeuntibus ad vnionem Eccleſiæ; diuer-

ſa Armenis; alia etiam Epiſcopis & Magiſtris in Eccleſia Latina, antequam promoueantur, vel doceant; quia totum hoc fit contra errores quorum grauius periculum in regionibus ſingulis timeri poteſt.

62 *Obiectio 2.* Secundò obiicitur, quia vel ſymbolum præcedens erat ſufficiens, & tunc ſecundum fuit ſuperfluum; vel non erat ſufficiens, & per conſequens erat defectuoſum. Nec ſufficit dicere, quod prius ſymbolum erat ſufficiens, ſed poſtea propter nouos errores oportuit alia addere magis explicitè. Contra hoc enim vrgeri poteſt, quia ſymbolum Nicænum, & in Concilio Conſtantinopolitano additum, non continet omnia, quæ ſunt in ſymbolo Athanaſij, quod magis antiquum erat, & ante Concilium Conſtantinopolitanum; ſi ergo eo tempore poſteriori æſtimatum fuit ſufficiens ſymbolum Nicænum cum illis additionibus, ſuperflua erant, quæ addita fuerant in ſymbolo Athanaſij. Reſpondeo, ſymbolum Apoſtolorum ſufficiens eſſe ad inſtruendum populum de his, quæ neceſſario debet explicitè credere. Symbolum etiam Nicænum cum ſuis additionibus ſufficiens fuit ad extirpandos errores denuò ortos circa materiam prioris ſymboli. Hæc tamen ſufficientia non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet plures gradus, & poteſt vnum ſymbolum magis ſufficiens eſſe alio: quia verò, vt videbimus in ſymbolo coniungenda eſt breuitas cum ſufficientia, & quia ſymbolum Nicænum frequentiùs cantatur in Eccleſia ad captum totius populi inter Miſſarum ſolemnia, oportuit conſulere ſimul breuitati cum ſufficientia. Symbolum autem Athanaſij, quod ſemel ſolum in hebdomada cantatur in choro in horis canonicis, potuit longius eſſe, vt in eo magis explicaretur eadem fides, & ita ſingula fuerunt ſufficientia, & vtilia cum proportione ad ſuum peculiarem finem. Sicut & nunc longior, & magis diſtincta proponitur profeſſio eiuſdem fidei à Prælatis, & Magiſtris facienda, quia ea rariùs recitatur, & apud doctores. Vnde etiam non eſt mirum, quod aliqua in ſymbolo etiam poſteriori omittantur, quæ continebantur in priori: quia recitans ſymbolum poſterius ſupponitur aliàs recitare illud prius, nec neceſſe eſt, in ſingulis omnia contineri,

Singula ſymbola ſunt ſufficientia cum proportione ad ſuum peculiarem finem.

63 *Obiectio 3.* Tertiò obiicitur, quia obiecta fidei magis neceſſaria ſunt, *Deum eſſe*, & remuneratorem eſſe iuxta illud Pauli: *accedentem ad Deum oportet credere, quia Deus eſt, & quia remunerator eſt.* Quæ tamen non videntur contineri in ſymbolo Apoſtolorum communi omnibus fidelibus. Reſpondetur omiſſis aliis ſolutionibus, hæc duo contineri ſufficienter in eo ſymbolo: nam ſtatim initio dicimus, *Credo in Deum*, quibus verbis confitemur, eſſe vnum Deum: remuneratio verò continetur in vltimis illis verbis, *& vitam æternam*, in quibus confitemur æternam beatitudinem præparatam à Deo obſeruantibus diuina mandata; in quibus etiam verbis comprehenditur prouidentia Dei: nam qui gubernator eſt, & debet præmiare, & punire, neceſſe eſt, quod habeat prouidentiam, quæ eſt pars bonæ gubernationis. Quæ eadem prouidentia magis vniuerſalis includitur in articulo *omnipotentiæ* in ſymbolo poſito: ſi enim Deus eſt omnipotens, poteſt vtique facere quidquid vult, quod facere non poſſet, niſi prouidentiam perfectiſſimam haberet.

Obiectio 4. Quartò obiicitur, quia inter myſteria fidei explicitè ab omnibus credenda, vnum ex præcipuis eſt Sacramentum Euchariſtiæ, & quidem ex difficilioribus, quare per antonomaſiam vocatur *myſterium fidei*: & tamen in nullo ex his tribus ſymbolis continetur. Aliqui volunt contineri in articulo omnipotentiæ Dei. Alij in aliis verbis ſymboli, quod reieci *diſp.5. de Euchariſtia num.4.* vbi dixi, hoc myſterium non eſſe poſitum in ſymbolo, quia ibi ponuntur ea ſolùm, quæ neceſſaria erant propter fidem explicitam pertinentem ad intellectum. Fides autem explicita Euchariſtiæ non eſt neceſſaria propter ſe, ſed ad implendum dignè præceptum ſumendi Euchariſtiam. Vnde, vt colligitur ex Auguſtino *tract. 11. in Ioannem*, olim doctrina de Euchariſtia non tradebatur Catechumenis, neque etiam hodie, quando Catechizantur ante baptiſmum, interrogantur de fide huius myſterij: non ergo mirum, ſi in ſymbolo, quod catechumeni etiam ante baptiſmum edoceri, & profiteri debent, non continetur hic articulus, cuius fides explicita ab eis non exigitur, donec hoc Sacramentum ſuſcepturi ſint.

Quintò obiicitur, quia in ſymbolo Apoſtolorum dicitur, *Credo in ſanctam Eccleſiam*: ſic enim legiſſe videntur aliqui Patres antiqui, quos affert Suarez *diſp.2. ſect.5. n.11.* quod tamen videtur falſum, cùm Eccleſia non poſſit eſſe, niſi obiectum creditum; in Deum autem credamus, quia eſt vltimus finis noſter. Vnde oritur ſexta obiectio ſimilis, quomodo peccatores poſſint recitare ſymbolum, & dicere verè, ſe credere in Deum, cùm auerſi ſint ab eo, nec diligant Deum, tanquam ſuum vltimum finem. De vtraque tamen obiectione dicemus *infra diſp.8. ſect.2.* vbi videbimus lectionem legitimam, & genuinam eſſe, *Credo ſanctam Eccleſiam*, licèt illa alia poſſet aliquem etiam ſenſum verum habere. Denique peccatores poſſe non ſolùm nomine Eccleſiæ, ſed etiam ſuo, dicere, *Credo in Deum*, interim videatur Suarez *vbi ſupra num. 12. & 13.* 64 *Obiectio 5.*

SECTIO V.

Vtrùm obiecta materialia fidei ſucceſſiuè creuerint, vel decreuerint.

De hoc agit S. Thomas *art. 7.* & breuiter reſponderi poteſt ſeparando certa à minùs certis. Supponendum ergo eſt primò, fidem de aliquo obiecto poſſe haberi vel explicitam, vel implicitam. Explicita eſt, quando aſſenſus fertur ad ipſum obiectum, prout tale eſt, itavt, qui credit, poſſit interrogatus in particulari dicere ſe illud crediſiſſe. Fides implicita eſt, quando aliquid credimus, in quo vel alia inoluuntur, quamuis nos lateant, quæ illa ſint, vel non poſſumus credere hoc, quin eo ipſo ſaltem in communi alia credamus. Poteſt autem hæc implicita fides prouenire primò ratione formalis obiecti eiuſdem, v. g. qui credit fide infuſa vnum articulum propter auctoritatem diuinam, eo ipſo videtur implicitè amplecti quidquid Deus reuelauerit; ſicut qui deteſtatur vnum peccatum graue, præcisè, quia eſt offenſa grauis Dei, eo ipſo implicitè videtur deteſtari omne peccatum graue, in quo idem deteſtandi motiuum reperitur. Secundò poteſt hæc continentia implicita prouenire ex eo, quod credatur aliqua collectio rerum confuſa, in 65

Fides de aliquo obiecto poteſt haberi vel explicita, vel implicita.
Explicita quid.
Implicita.

ſn qua ali[illegible], quæ in particulari ignorantur. Sic enim ruſticus, qui credit omnia, quæ Eccleſia Romana credit, ibi credit implicitè omnes articulos, & omnes veritates fidei catholicæ. Tertiò denique poteſt cótingere, quod credatur aliquid connexum cum alio, ita vt credens vnum, implicitè credat aliud, v.g. credens, Chriſtum fuiſſe noſtrum redemptorem, implicitè credit, aliquo modo extitiſſe redemptionem, quamuis modum in particulari non cognoſcat, & ſic de aliis. Ex quibus certum videtur, non creuiſſe ſucceſſu temporis obiecta credenda, ita vt eadem ſaltem implicitè non fuerint ſemper credita. Nam in primis ratione eiuſdem motiui formalis, qui aliquid fide diuina credebant, eo ipſo implicitè amplectebantur omnia, quæ Deus vel iam reuelauerat, vel reuelaturus erat. Deinde plurima ex obiectis poſtea reuelandis, & omnia, quæ ad ſubſtantiam fidei noſtræ ſpectant, continebantur ſaltem implicitè in iis, quæ explicitè ſemper credita ſunt. Nam ea omnia, quæ ad Chriſtum ſpectant, & ad redemptionem noſtram, implicitè continebantur in fide Chriſti, & reparatoris venturi. Fides etiam Trinitatis continebatur implicitè in fide explicita Dei infinitè perfecti, ſi quidem ad infinitam perfectionem naturæ diuinæ pertinet fœcunditas ad proceſſiones diuinas, & ſic de aliis.

Fides explicita de præcipuis myſteriis fuit ſemper in Eccleſia apud aliquos.

66 Secundò, Certum videtur, fidem de his ſubſtantialibus fuiſſe ſemper in Eccleſia explicitam apud aliquos v.g. in Adamo, Moyſe, Dauid, Prophetis, & aliis ſimilibus, licèt apud fidelium vulgus ſolùm implicita haberetur, de quo videri poteſt Suarez *diſp. 2. ſect. 6. num. 4. & 5.*

Fides explicita aliquorum obiectorum in particulari non fuit ſemper æqualis.

Tertiò, Certum videtur, fidem explicitam aliquorum obiectorum in particulari non fuiſſe ſemper æqualem. Nam in primis comparando ſtatum legis gratiæ cum ſtatu legis naturæ, & legis ſcriptæ, negari non poteſt, Chriſtum multa explicaſſe, quæ antea latebant, ac proinde vulgares fideles nunc plura explicitè credere, quàm fideles vulgares veteris teſtamenti. In ipſo etiam ſtatu antiquo non ſemper eadem æqualitas erat aliquando obtenebreſcente rerum notitia, aliquando poſtea per Prophetas renouata. Imò in ſtatu etiam legis gratiæ, non omnia ſecula ſunt æqualia, cùm plura obiecta, quorum notitiam explicitam habuerant, poſteà ignorantiæ tenebris conſopita fuerint, & poſtea iterum Conciliorum, & Pontificum definitionibus, & Doctorum, ac Patrum ſtudio in lucem fuerint reuocata. Nec poteſt certa regula aliqua præſcribi, vt vel priora, vel poſteriora ſemper ſæcula præferamus in hac explicita rerum notitia; cùm alternantibus vicibus, aliquando hoc ſæculo maior lucis ſplendor affulgeat, aliquando minor, prouidente Deo ſuis temporibus doctores Eccleſiæ ſuæ, prout neceſſitas, & diuinæ prouidentiæ ordo exigit.

Nunquam contingit fides magis explicita, quam fuit in Apoſtolis.

67 Quartò tamen fatendum videtur, nunquam contingere magis explicitam rerum fidem, quàm fuerit in Apoſtolis & primis Chriſtianæ religionis capitibus. In quo conueniunt Theologi, & colligitur ex multis Scripturæ ſacræ locis, Ioan. 14. 15. & 16. *ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.* Vnde dicuntur habuiſſe primitias ſpiritus ad Rom. 8. & *reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes.* 2. ad Cor. 3. & iterum ad Epheſ. 1. *ſecundum diuitias gratiæ eius, quæ abundauit in nobis in Dei ſapientia.* Vnde Epiphanius hæreſi 66. dicit, *Apoſtolos accepiſſe donum, quo omnia ipſis clarè Spiritus ſanctus expoſuit.* Videri etiam poſſunt Cyprianus epiſt. 74. Auguſtinus *lib. 5. de baptiſmo cap. 26.* Cyrillus *lib. 4. in Iſaiam orat. 2.* Suarez *vbi ſupra num. 10.* Tannerus *diſp. 1. dub. 2.* & alij. An verò hanc plenitudinem fidei explicitæ acceperint ab initio totam in ipſo die Pentecoſtes, affirmat cum aliis Turrianus *ibi dub. 3.* Quod tamen non ita vniuerſaliter admittit Suarez *num. 18.* vt tunc fuerint edocti explicitè de omnibus myſteriis fidei quoad particulares eorum circumſtantias, vt de modo vocationis gentium, & de ceſſatione legalium, vt colligitur ex *actorum 10. & 15.* Vnde Ioannes *in Apocalypſi* multa intellexit denuo de futuris, quæ aliis reuelata non fuere.

An in Eccleſia aliquid incipiat poſt Apoſtolorum tempus eſſe de fide, quod antea de fide non fuerat.

68 Illud videtur difficultatem in hoc puncto habere, an in Eccleſia aliquid incipiat poſt Apoſtolorum tempus eſſe de fide, quod antea de fide non fuerat. Et quidem de lege naturæ non videtur dubium: quia licèt Deus ab initio reuelauerit Chriſtum venturum; non tamen erat tunc de fide futurum ex ſemine Abrahæ, vel de progenie Dauid, donec Deus id poſtea ſpecialiter promiſit. Multa etiam Deus denuò per Patriarchas, & Prophetas reuelauit, quæ antea reuelata non fuerant, & quæ poſtea erant de fide, & ab omnibus credi debebant. Difficultas ergo eſt in nouo Teſtamento, an poſt Apoſtolos Deus per Eccleſiam, vel aliter reuelet aliquid de nouo, quod antea non erat de fide, nec reuelatum fuerat.

69 In quo etiam certum in primis videtur, id per principia intrinſeca, vt ita dicam, non repugnare. Nam ſicut in veteri teſtamento Deus ſucceſſiuè miſit Prophetas, quibus ita reuelauit aliqua de nouo, vt obligarentur omnes fideles de nouo ad eas propheticas ſuſcipiendas, & credendas, non eſt repugnantia intrinſeca, quod etiam in nouo teſtamento id faceret: quare ſi id non fit, non eſt, quia intrinſecè repugnet, ſed quia Deus iuſtas ob cauſas decreuit totam fidem noui teſtamenti fundare ſupra fundamentum Apoſtolorum, quos voluit eſſe baſes huius ædificij ſpiritualis. Secundò etiam certum eſt, in nouo etiam teſtamento incipere aliquando obligationem credendi aliqua explicitè de fide, quæ proximè ante non obligabant omnes ſaltem communiter ad fidem explicitam; nam licèt antea fuiſſent reuelata, & credita; poſteà tamen, notitia illa antiquata, ceſſauerat obligatio communis, licèt fortaſſe apud aliquos manſiſſet notitia ſufficiens, donec poſtea accedente Eccleſiæ definitione, redit obligatio ad fidem explicitam. Sic multa, quæ antea erant ſub opinione, poſteà definita ſunt in Conciliis, nec ampliùs negari poſſunt, vt infuſio virtutum in baptiſmo, valor baptiſmi collati rite ab hæreticis, qui priùs ſine hæreſi negatus fuit à ſancto Cypriano; iuſtificatio per gratiam inhærentem, & his ſimilia. Ad hoc enim deſeruit aſſiſtentia Spiritus ſancti cum ſummo Pontifice, & cum Concilio ab eo legitime congregato, & approbato, vt errare non poſſint in proponendis rebus credendis per fidem.

An omnia quæ ab Eccleſia in Concilio, vel à ſummo Pontifice definiuntur, ita per-

70 Quæſtio eſſe poteſt, An hæc omnia, quæ ab Eccleſia in Concilio, vel à ſummo Pontifice definiuntur, ita pertineant de nouo ad fidem, vt antea nunquam pertinerent. In quo Theologi communiter negant, aliquid nunc ab Eccleſia definiri de fide, quod iam antea à Deo reuelatum non fuiſſet in ſcripturis ſacris, vel per traditionem, vel

vel alio modo: ideoque Eccleſiam, & Pontificem in eiuſmodi definitionibus ſolere priùs ſcrutari diligenter ſenſum ſcripturæ, doctrinam ſanctorum Patrum, traditiones, &c. vt appareat, quid Apoſtoli ipſi de hac re ſenſerint, & quid à Deo acceperint, fides enim Catholica eſt ſimul Apoſtolica, & ab Apoſtolis hæreditaria ſucceſſione ad nos tranſmiſſa; nec Deus veritates aliquas nouas Eccleſiæ nunc reuelat ad fidem pertinentes, quas priùs Apoſtolis ipſis non manifeſtauerit. Quare Pontifex in ſua definitione manifeſtat, hanc veritatem contineri in iis, quæ per ſcripturam, vel alio modo Apoſtolis manifeſtatæ fuerint, & in doctrina, quam ipſi nobis reliquerunt. Ita cum S. Thoma *hac quæſt* 1. *art.*10. *ad* 2. docent Vualdenſis *lib.*2. *doctrinal. fidei antiq. cap.*22.*&* 23. Caſtro aduersùs hæreſes *lib.*1. *cap.*8. Cano *lib.*4. *de locis cap.*7. & *lib.*4. *cap.*4 Suarez *dicta diſp.*2. *ſect.*6. *num.*15. *&* 16. vbi alios affert. Hoc autem debet intelligi de iis veritatibus, quæ ad fidem Catholicam pertinent. Poſſunt enim de facto alicui priuatæ perſonæ aliqua reuelari à Deo, quæ Apoſtolis non fuerint manifeſtata: & quidem poteſt reuelatio illa taliter fieri, vt is, cui fit, teneatur firmiſſimè obiectum illud reuelatum credere, ſicut credit veritates noſtræ fidei, cùm dixerimus ſupra, poſſe aliquando fidei habitum elicere ſuum aſſenſum ex motiuo etiam reuelationis priuatæ: ſufficit ergo, quod veritates illæ, quæ ad fidem Catholicam, & vniuerſalem omnium fidelium pertinent, non ſint nouæ, ſed contentæ in iis, quæ iam antea Apoſtolis reuelatæ fuerant.

71 *An aliqua nobis de fide credenda proponantur, quæ Apoſtoli explicitè non crediderunt.*

Contra hoc tamen videtur vrgere difficultas, quia aliqua nobis de fide credenda proponuntur, quę Apoſtoli explicitè non crediderunt, v.g. hunc hominem eſſe ſummum Pontificem, & Chriſti Vicarium: Beatam Virginem non commiſiſſe peccatum veniale: quod quidem, cùm nondum poſitum fuiſſet, ſed Beata virgo adhuc viueret, non potuerunt Apoſtoli credere: & his ſimilia. P. Suarez *dicta ſect.*6. *num.*18. diſtinguit duplex genus propoſitionum, quæ ſucceſſu temporis explicitè creduntur. Primum pertinet veluti ad ſubſtantiam myſteriorum, vt in myſterio Incarnationis, quod Chriſtus habuerit duas voluntates, & in myſterio Euchariſtiæ, quod ſubſtantia panis poſt conſecrationem non maneat, & ſimiles; & de huiuſmodi credendum, inquit, eſt fuiſſe cognita ab Apoſtolis, non tantum implicitè, ſed explicitè, quia optimè intelligebant Scripturas, & myſteria omnia, quæ ad traditionem fidei, pertinebant. Secundum verò genus eſt propoſitionum contingentium, quæ tempore Apoſtolorum nondum euenerant, vt quod iſte ſit Pontifex, quod hoc ſit verum Concilium, & ſimiles: & has non oportuit ab Apoſtolis cognoſci explicitè, ſed tantùm in vniuerſali, quia non erat neceſſarium illis reuelari omnia futura. Hæc Suarez, qui non explicat, an immunitas B. Virginis à peccato veniali per totam vitam, fuerit ex primo, vel ex ſecundo genere propoſitionum.

72 Ego hanc diſtinctionem ita admitto, vt tamen non concedatur, nunc credi aliquid explicitè de fide, quod de nouo reuelatum ſit Eccleſiæ, & Apoſtolis non fuerit reuelatum. Aliud enim eſt, Apoſtolis non fuiſſe reuelatum: aliud verò, quod Apoſtoli ex vi reuelationis ſibi factæ non potuerint tunc credere explicitè hoc obiectum determinatum, ſed ſolum in confuſo. Primum exiſtimo falſum propter rationes ſuprà adductas: & quia Pontifex, & Eccleſia in eiuſmodi definitionibus ſemper conſulit, & ſequitur reuelationes antiquas, & doctrinam Apoſtolicam, vt appareat, an hoc obiectum contentum fuerit in doctrina Apoſtolica: alioquin nunquam proponitur ab Eccleſia vt credendum de fide. Secundum autem eſt verum: quia quamuis hoc etiam obiectum reuelatum fuerit Apoſtolis, non poterant tamen explicitè cognoſcere, & credere illud in particulari. Pro quo recolenda ſunt, quæ dixi *ſupra diſp.*1. *ſect.*13. §. 3. vbi notaui, poſſe credi de fide particularem contentam in vniuerſali reuelata, v. g. hunc hominem peccaſſe in Adam, hunc hominem eſſe verum Papam, & Vicarium Chriſti, & alias ſimiles: quia Deus reuelans omnes poſteros Adæ peccaſſe in Adam, & omnes canonicè electos eſſe veros Pontifices, diſtinctè cognoſcebat hunc, & illum in particulari, & de illis loquebatur, licèt audientes tunc non intelligerent de illis diſtinctè, ſed in confuſo, quia non habebant diſtinctam ſpeciem eorum; quod ibi multis exemplis comprobaui; nec oportet nunc id repetere. Quo ſuppoſito, dicimus, nihil nobis reuelari, aut Eccleſiæ, quod idem non fuerit Apoſtolis reuelatum, nec fieri nunc reuelationem Dei immediatam condiſtinctam ab illa, ſed ſolùm poſſe nos nunc magis diſtinctè percipere, de quo obiecto in particulari loquutus ſit Deus, propter meliorem, & magis diſtinctam applicationem ipſius obiecti in particulari, quæ nobis fit propter præſentiam ipſius obiecti, quod tunc non erat præſens, in quo nullum eſt inconueniens; quia cum hoc ſtat benè fidem etiam noſtram de hoc obiecto in particulari fundatam eſſe in doctrina Apoſtolica, ſeu in reuelatione illis facta. Credimus enim, hunc poſterum Adæ peccaſſe in Adamo, quia Deus Apoſtolis reuelauit, omnes Adæ poſteros in ipſo peccaſſe, & ſimul reuelauit de hoc, & de illis omnibus.

Quod verò attinet ad immunitatem B. Virginis ab omni peccato veniali per totam vitam, ego idem cum proportione dicendum puto: nec exiſtimo, nunc credi à nobis propter reuelationem nouam, qua Deus poſt tempora Apoſtolorum id ſuæ Eccleſiæ reuelauerit, cùm antea non reuelaſſet. Quod à poſteriori probari poteſt applicando eadem argumenta: nam Eccleſia vt hanc veritatem nobis proponeret, non minùs examinauit, & conſuluit Scripturas, & doctrinam Apoſtolicam, quam in quolibet alio dogmate, quod definit. Neque enim conſuluit reuelationem aliquam poſtea alicui factam: & licet conſuluerit, & examinauerit teſtimonia, & conſenſum ſanctorum Patrum; non tamen quaſi ipſi habuiſſent, reuelationem ſibi à Deo factam de hac veritate, vel quia eorum ſenſus faceret reuelationem Dei, ſed vt appareret, quo ſenſu ipſi Scripturas, & doctrinam Apoſtolicam intellexerint, & dignitatem matris Dei in Scripturis, & doctrina Apoſtolica traditam & contentam. Cùm ergo Eccleſia ex excellentiſſima matris Dei dignitate à Deo reuelata hoc ſibi perſuaſerit, & hoc priuilegium in dignitate illa contentum fuiſſe crediderit; conſequens eſt, vt & Apoſtoli ipſi, qui eandem Matris Dei dignitatem ex Dei reuelatione credebant, & clariùs eius excellentiam penetrabant, potuerint non minùs immunitatem illam credere. Quod verò tunc nondum fuiſſet poſita, quoad effectum eiuſmodi immunitas, viuente adhuc B. Virgine,

73 *Immunitas B. Virginis ab omni peccato veniali, an nunc credatur à nobis propter reuelationem nouam.*

patrum

parum refert: quia poterant credere de futuro idem omninò, quod nos credimus de præterito. Sicut idem, quod nos credimus de humanitate Chriſti, fuiſſe ſcilicet immunem ab omni peccato, propter vnionem ad hypoſtaſim diuinam, potuerunt, & debuerunt credere Apoſtoli, adhuc viuente Chriſto, tanquam ex parte adhuc futurum: quia differentia præteriti & futuri in ordine ad aſſenſum fidei per accidens ſe habet.

74 Addere autem poſſumus plures ex ipſis Apoſtolis, & ferè omnes ſuperuixiſſe Beatiſſimæ Virgini, ſi quidem præſentes fuerunt morti, & funeri ipſius: quare non minùs quàm nos potuerunt immunitatem illam à peccato veniali, vt rem omnino præteritam credere; prout de facto crediderunt, & teſtati videntur in Liturgiis ab ipſis Apoſtolis compoſitis, in quibus memoriam eiuſdem Dei Genitricis fecerunt vocando eam puram, & immaculatam. Sic enim orat Diaconus in Miſſa compoſita à Iacobo Apoſtolo fratre Domini, quam liturgiam veneratur ſexta ſynodus can. 32. *Commemorationem agamus ſanctiſſima, immaculata, glorioſiſſima, benedicta Domina noſtra Matris Dei, & ſemper Virginis Maria*, &c. Et poſt conſecrationem Sacerdos dicit: *Præcipuè ſanctiſſima, immaculata, ſuper omnes benedicta glorioſa Domina noſtra Deipara*, &c. & Cantores reſpondent: *dignum eſt, vt te vere beatam dicamus Deiparam ſemper beatam, & omnibus modis irreprehenſam, & Matrem Dei noſtri.*

DISPVTATIO IV.

De repugnantia fidei cum falſitate.

SECTIO I. *Præmittuntur aliqua de mendacio.*

II. *Vtrum Deus poſſit mentiri, vel ſaltem falſum reuelare.*

III. *Argumenta contra doctrinam præcedentem diſſoluuntur.*

IV. *Vtrum reuelatio falſa ex malitia eius intrinſeca reddatur impoſſibilis Deo.*

V. *An poſſit Deus amphibologicè loqui, & an ex hoc capite deficiat eius infallibilitas.*

VI. *Vtrum fides aliunde poſſit generare aſſenſum falſum circa reuelationem apparentem.*

VII. *Vtrum actus fidei poſſit vt præmiſſa concurrere ad concluſionem falſam.*

1 *Duplex quæſtio venit ſub hoc titulo.*

HOc etiam pertinet ad obiectum fidei diuinæ, quod quidem, vt poſſit terminare actum fidei ſupernaturalis, debet eſſe verum; de qua proprietate, & vnde proueniat hæc repugnantia, & quanta ſit, agendum nobis eſt hac diſputatione. Duplex autem quæſtio venit potiſſimum ſub hoc titulo examinanda. Prima eſt, an poſſit Deus reuelare aliquid falſum. Cùm enim dictum ſit in ſuperioribus, obiectum fidei eſſe quidquid Deus obſcurè reuelauerit: ſi ſemel admittas, Deum poſſe reuelare aliquid falſum, conſequens eſt, quod aliquid falſum poſſit eſſe obiectum noſtræ fidei. Secunda quæſtio eſt, eſto Deus non poſſit aliquid falſum dicere; ſi tamen falſum aliquid proponatur nobis, vt reuelatum à Deo, an poſſit noſtra fides elicere aſſenſum circa illud obiectum apparenter reuelatum.

SECTIO I.

Præmittuntur aliqua de mendacio.

VT clariùs procedamus, Aduerto primò Mendacium eſſe *dicere aliquid ſcienter aliter ac ſentimus*. Ita S. Auguſtinus in *Enchirid. cap. 18. tom. 3.* Vnde cum eodem Auguſtino inferunt Theologi communiter, non eſſe idem *mentiri ac falſum dicere*; poteſt enim aliquis dicere falſum abſque mendacio, quia nimirum putat, id eſſe verum, atque ideo non mentitur, quia mentiri eſt contra mentem ire. E contra vero poteſt aliquis dicere verum, & tamen mentiri, quia id, quod re ipſa verum eſt, ipſe putabat eſſe falſum, atque ideo loquutus eſt contra id, quod ſentiebat. Quod diſertè explicuit idem Auguſtinus ibidem his verbis: *melior eſt, qui neſciens falſum dicit, quoniam id verum putat, quàm qui mentiendi animum ſciens gerit, neſciens verum eſſe quod dicit; ille namque aliud non habet in animo, aliud in verbo: huic verò qualecunque per ſe ipſum ſit, quod ab eo dicitur; aliud tamen clauſum in pectore, aliud in lingua promptum eſt: quod malum proprium eſt mentientis.* Ex quibus verbis colligitur, totam & ſolam malitiam mendacij conſiſtere in oppoſitione verborum cum mente. Fateor, in ordine ad Deum hæc duo eſſe inſeparabilia, mentiri & falſum dicere. Cùm enim Deus non poſſit falli, ſed debeat ſcire omne verum: conſequens eſt, vt ſi loquitur iuxta ſuam mentem, loquatur etiam id, quod verum eſt & èontra, ſi diceret falſum, diceret etiam contra ſuam mentem. Cæterùm in ipſo etiam Deo virtus veracitatis formaliter loquendo, non eſt immediatè ad dicendum id, quod eſt verum, ſed ad dicendum id, quod reuera habet in mente, & non aliter, ac habet in mente. 2 *Mendacium quid ſit.* *Poteſt aliquis dicere verum, & tamen mentiri.*

Aduerto tamen ſecundò, (licèt hoc pertineat ad modum loquendi) apud Auguſtinum eum; qui dicit, quod falſum putat, cùm re ipſa ſit verum, non dicere verum: aliud enim eſt, *dicere verum*, aliud *inuenire verum, quod dicitur*. Sic enim dixerat Auguſtinus paulò ante loco citato, his verbis: *qui non, quod ſentit, hoc dicit, non verum dicit; quamuis verum inueniatur eſſe, quod dicit.* Quod ex eodem Auguſtino obſeruauit S. Thom. *infra q. 110. art. 1.* Hoc tamen, vt dixi, pertinet ad modum loquendi: nam in rigore poſſumus etiam dicere, quod ille dicat verum: ſicut è contra, qui loquitur quidem iuxta mentem, ſed fallitur, ſolemus dicere, quod non mentitur, ſed dicit falſum. Clariùs tamen diſtinguunt aliqui veritatem, & falſitatem phyſicam, vel moralem: illa deſumitur ex conformitate, vel difformitate cum obiecto; hæc autem ex conformitate, vel difformitate ad mentem. Ita etiam Hurtado *diſp. 17. ſect. 1. §. 8.* 3 *Aliud eſt dicere verum, aliud inuenire verum quod dicitur.*

Illud poteſt magis de re ipſa dubitari; an qui loquitur id, quod re ipſa eſt verum, ſed ipſe putat 4

An qui loquitur verum, putans eſſe falſum, committat peccatum mendacij conſummatum.

tat falſum, committat peccatum mendacij conſummatum an verò ſolùm ſecundùm affectum, ſicut qui furatur monetam æream, quam putabat eſſe auream, committit furtum graue affectiuè, non tamen cum effectu, & ideò licèt peccet mortaliter; non tamen incurreret reſeruationem, aut cenſuram, vel alias pœnas, ſi quæ eſſent impoſitæ furto graui. Sic quæri poteſt, an periurium eius, qui putauit obiectum falſum, cùm tamen eſſet verum, intelligatur reſeruatum, vel afferens cenſuram, vbi reſeruatum eſſet, vel ſub cenſura prohibitum peccatum periurij. Videtur enim idem dicendum quoad hoc de mendacio, & periurio, quod dicitur de furto, homicidio, & aliis, quæ non cenſentur peccata, completa quoad reſeruationes, & pœnas, niſi exteriùs etiam ponatur effectus prohibitus,

5 Omnino tamen puto, illud eſſe peccatum conſummatum mendacij, & periurij prout colligitur ex S. Thoma *dicto art.* 1. & ex verbis citatis Auguſtini, qui dicit, illud eſſe *malum proprium mentientis*, dicere rem aliter, ac eſt in mente. Idem docet Suarez *diſp.* 3. *ſect.* 5. *num.* 1. dicens, illud eſſe propriè mendacium, *quia contra mentem loquitur, in quo ratio mendacij conſummatur.* Vnde credo, incurri per eiuſmodi periurium reſeruationem, & alias pœnas periurio impoſitas: quod etiam fatetur Hurtado *diſp.* 17. *num.* 9. quia periurium illud exteriùs conſummatum eſt, dum iuratur contra mentem iurantis. Poſſumus autem hoc ipſum confirmare, & explicare magis ex doctrina à nobis ſæpe ſuppoſita, quod ſcilicet verba, & voces non ſignificant immediatè res, ſed conceptus loquentis: quare quando dico, *Petrus eſt in foro*, voces illæ immediatè non exprimunt Petrum in foro, ſed mentem meam de Petro exiſtente in foro, quaſi implicitè dicam, *ego credo quod Petrus ſit in foro.* Quamuis ergo Petrus ſit in foro, ſi tamen id ego non credo, falſæ ſunt voces illæ, per quas teſtor me credere, Petrum eſſe in foro, cùm tamen id non credam. Vnde ſi in rigore loquamur, non videtur abſolutè, & vniuerſaliter loquendo neceſſaria diſtinctio illa de veritate & falſitate phyſica, vel morali; nam licèt illæ duæ veritates ſeparabiles ſint ab inuicē reſpectu vltimi, & indirecti obiecti, v. g. quod Petrus ſit in foro, & poſſit loquutio eſſe vera veritate phyſica, & falſa falſitate morali, in quo ſenſu Auguſtinus loquitur, quando dicit illum verum dicere, & ſimul mentiri: cæterùm loquendo de obiecto, quod immediatè, & directè ſignifico, & teſtor per voces, quod ſemper eſt mens mea, non poteſt vna veritas ab alia ſeparari; quia vel credo Petrum eſſe in foro, vel id non credo. Si credo, iam voces habent vtramque veritatem, quia conformantur cum mente, & habent veritatem moralem, & conformantur etiam cum obiecto directè teſtificato, cùm per illas voces affirmem me id credere, & reuera ita credo, atque ideo habent etiam veritatem phyſicam. Si verò id non credo, iam habent vtramque falſitatem: moralem quidem, quia non conformantur cum mente, atque etiam phyſicam, cùm id, quod affirmo, nempe mea credulitas de Petro in foro, non detur à parte rei. Ex quo apparet iam, quomodo periurium illud ſit in omni ſenſu completum, & conſummatum, non ſolùm quia iuratur contra mentem iurantis, ſed quia Deus affertur in teſtem falſitatis non ſolùm exiſtimatæ, ſed veræ & realis falſitatis: nam iurans affert Deum in teſtem, non tam quod Petrus ſit in foro, quàm quod ipſe credat, Petrum eſſe in foro; quod quidem falſiſſimum eſt; ergo affertur re ipſa Deus in teſtem falſitatis: quod ſufficit ad omnimodam cōſummationem periurij vndequaque compleri.

Aduerto tertiò, aliquos diſtinguere etiam inter *mentiri, & dicere mendacium*, ita vt mentiri ſit dicere contra mentem, ſiue id re ipſa verum, ſiue falſum ſit: *dicere autem mendacium* includat vtrumque, nempe dicere contra mentem, & quod id, quod dicitur, falſum ſit. Ita videntur ſentire Magiſter *in* 3. *diſt.* 38. & Bonauentura *ibi.* Hoc tamen pertinet ad modum loquendi, & diſtinctio illa non habet ſolidum fundamentum, vt bene notauit Lorca *diſp.* 7. *num.* 5. quia, licèt obiectum ſit verum; ſi tamen dicitur contra mentem, eo ipſo qui ita mentitur, peccat, & non alio peccato, niſi mendacij; nec poteſt ſeparari mentiri, à commiſſione mendacij. Nec Auguſtinus quem pro illa differentia afferunt, id dixit, ſed diſtinxit ſolùm inter *mentiri & dicere falſum*, cùm poſſit aliquis mentiri dicendo verum, & è contra dicere falſum abſque mendacio. 6

Aliqui diſtinguunt inter mentiri, & dicere mendacium.

Aduerto quartò, aliquos requirere ad mendacium quod proferatur cum animo fallendi, ſeu decipiendi. Ita Magiſter, & Bonauentura *locis citatis*, Cano *lib.* 2. *de locis cap.* 3. Bañes *in præſenti quæſt.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. & Gratianus *in cap. Beatus, diſt.* 22. & videtur colligi ex definitione mendacij, quam tradit Auguſt. *in Enchirid. c.* 18. vbi dicit, eſſe *falſam vocis ſignificationem cum animo fallendi.* Alij tamen hanc conditionem reiiciunt, Caiet. Richard. Alenſis, Durand. Gab. & Almainus, quos refert, & ſequitur Lorca *dicta diſp.* 7. *num.* 2. quibus videtur fauere S. Thom. *infra quæſt.* 110. *art.* 1. & idem Auguſtinus *in* 2. *ſoliloq.* vbi diſtinguit mendaces à fallacibus. *Mendaces, inquit, hoc à fallacibus differunt, quod omnis fallax appetit fallere, ſed non omnis vult fallere, qui mentitur.* & in lib. contra mendacium in tribus primis capitibus nihil de hac quæſtione definit: quare quando alibi poſuit in definitione *animum fallendi* explicant hi auctores, id eſt, animum dicendi falſum. 7

Quidam requirunt ad mendacium, quod proferatur cum animo fallendi, ſeu decipiendi.

Alij hanc conditionem reiiciunt.

Reſpondeo, in primis non requiri ad mendacium voluntatem fallendi, quæ habeat pro fine intentio deceptionem: qui enim decipit ad furandum non habet pro fine deceptionem, ſed furtum, vt conſtat. Deinde certum videtur non requiri voluntatem aliquam fallendi reduplicatiuè, ſed ſufficere voluntatem fallendi materialiter, & ſpecificatiuè. Nam *fallere* includit ſignificare hoc obiectum, ſeu facere, quod audiens veniat in cognitionem huius obiecti; & rurſus quod hoc ſit contra meam mentem, ſeu contra veritatem obiecti: & primum ſine ſecundo, non ſufficit ad fallendum. Qui autem mentitur, ſolùm vult ſæpè, quod audiens cognoſcat tale obiectum, non autem vult, quod obiectum illud ſit falſum, imò frequenter vellet, quod eſſet verum, v. g. qui fingit ſe nobilem, vult, quod alij credant eius nobilitatem, non vult autem, quod decipiantur, imò vellet, quod non deciperentur: non ergo vult fallaciam ſecundùm totum, quod fallacia adæquatè ſumpta includit, ſed ſolùm ſpecificatiuè, & materialiter illam notitiam, quæ in his circumſtantiis aliunde erit falſa, & deceptio. Denique puto, ad mendacium requiri voluntatem aliquam vel directam, vel ſaltem indirectam decipiendi. Nam qui mentitur, loquitur; ergo ordinat 8

Sententia Authoris.

Ad mendacium requiritur voluntas directa, vel indirecta decipiendi.

nat ſuam mentem ad alium, cui eam intendit communicare, ergo habet voluntatem aliquam ordinandi talem mentem ſuam ad eum, qui loquitur: ſi ergo notitia, quam ordinat, eſt falſa, tam habet voluntatem aliquam ordinandi ad alium mentem, quam non habet, & per conſequens vult, quod audiens concipiat mentem ſuam aliter, ac reuera eſt.

9 Dixi tamen requiri voluntatem fallendi directam, vel indirectam; quia fortaſſe ad mendacium, & eius malitiam non requiritur voluntas formalis loquendi, ſed ſufficit velle proferre eas voces in iis circumſtantiis, in quibus faciunt ex ſe hunc ſenſum, quod velit communicare talem mentem audientibus.

Non excuſatur à mendacio vel periurio qui profert verba ex ſe ſignificantia iuramentum vel aſſertionem, excludendo intentionem internam loquendi.

Nec vnquam credam, excuſari a mendacio, vel etiam à periurio illum, qui proferret verba ex ſe ſignificantia iuramentum, vel aſſertionem, excludendo ſolùm interiùs intentionem loquendi, & habendo intentionem proferendi ſolùm materialiter illa verba ad exercendam vocem, etiamſi in his circumſtantiis auditores concipiant, eum loqui. Certè ſi hoc licet, fruſtra eſſet prohibitio mendacij, & periurij: omnes enim, qui nunc mentiuntur, effugere poſſent eiuſmodi peccata, proferendo eaſdem voces, (quod ad eorum intentum ſufficeret) & excludendo intentionem internam loquendi. Vnde ſequerentur eadem omnia inconuenientia, ob quæ mendacium eſt illicitum; quod nempe impediretur commercium, & conuictus humanus, & homo redderetur non fide dignus, & cui credi non poſſet: ſemper enim audientes meritò timerent, quod verba eſſent prolata ſine animo ſignificandi & loquendi: & quantumcunque affirmaret, ſe habere animum loquendi, de his ipſis verbis formidare poſſent, quod eſſent ſolùm prolata ad exercendam vocem. Virtus ergo veracitatis, quæ obligat ad non mentiendum, obligat propter eadem motiua ad non proferendas voces, quæ in iis circumſtantiis ex ſe debeant ſignificare determinatè id ſolùm, quod eſt contra mentem proferentis: quare non minùs id eſſet contra veracitatem, aut etiam contra religionem ſi proferretur iuramentum. Vide, quæ in ſimili dixi *tom. 2. de iuſtitia, & iure diſp. 23. ſect. 1. n. 12.* agendo de eo, qui promitteret exteriùs abſque intentione interna promittendi, de quo dixi, non minùs obligari ex fidelitate ad implenda promiſſa, quia veracitas in promiſſis,

10 quæ appellatur *fidelitas*, obligat ad conformanda facta cum dictis externis, ſicut veracitas in loquendo obligat ad conformanda verba externa cum mente loquentis, ideo ergo dixi, ad mendacium requiri voluntatem directam, vel ſaltem indirectam fallendi; quia ſi aliquis vellet proferre ſolùm materialiter voces illas ſine animo loquendi, vt ſe liberaret ab inſtantia interrogantis, videtur fortaſſe non habere voluntatem directam loquendi contra mentem, cùm non habeat voluntatem loquendi, aut ſignificandi; habet tamen voluntatem ſaltem indirectam fallendi, cùm velit proferre illas voces, præuidens in his circumſtantiis, ſequi ex prolatione tali, quod audiens decipiatur. Et certè difficilè poteſt excogitari caſus, quo mendax non habeat voluntatem directam fallendi: quia eo ipſo, quod profert illas voces, vt liberet ſe, vel vt ſatisfaciat deſiderio, aut interrogationi auditoris, eligit eas voces vt vtiles ad eum finem; non ſunt autem aliter ad eum finem vtiles, niſi prout ſignificant talem mentem loquentis, & generant in audiente talem

Veracitas in loquendo obligat ad conformanda verba externa cum mente loquentis.

notitiam: ſi enim ſolùm deſeruirent, prout talis ſonus materialis eſt, æquè poſſet mendax proferre alias voces non ſignificatiuas: vult ergo illas, prout aptæ ſunt ad generandam talem notitiam, & per conſequens directè etiam vult, quod audiens decipiatur, vel poſſit decipi, quantum ex vi ſui reſponſi. Niſi fortè imaginemur aliquem proferre illas voces merè propter alium finem diſparatum, v. g. vt memoriæ mandet talem phraſim; in iis tamen circumſtantiis, in quibus auditores non poſſunt aliud cogitare, niſi quod eum eis loquatur; quare ex virtute veracitatis deberet eas voces non proferre, quæ ex ſe hîc & nunc determinatè, & omnino ſignificant audientibus propoſitionem contra mentem proferentis: quare ſicut peccaret contra religionem, ſi in eis circumſtantiis proferret verba materialia blaſphemiæ, vel periurij, etiamſi id faceret exercendæ memoriæ gratia, quando ea intentio nullo modo poſſet innoteſcere auditoribus, ſic etiam peccaret peccato mendacij abſque intentione, aut voluntate directa fallendi. Hic tamen caſus Metaphyſicus eſt, & nullo modo moralis.

Hinc tamen oritur duplex dubium. Primum eſt, an poſſit committi peccatum mendacij, vel periurij ſi aliquis apud ſe ſolum ſine vllo teſte proferat verba ſignificantia contra mentem ſuam vel etiam iuramentum. 11 Affirmat Lorca *dicta diſp. 7. num. 2. in fine*, atque ideo dicit, futurum reum periurij. Ego quidem fateor, poſſe aliquem verè & propriè loqui loquutione externa, licèt ſolus ſit: ſic enim loquimur recitantes horas Canonicas, loquimur, inquam, vel cum Deo, vel cum Angelis, vel etiam nobis metipſis, vt quando nos excitamus ad aliquid v. g. dicendo, *Benedic anima mea Dominum, &c.* & ſacerdos conſecrans etiam ſine vllo teſte, verè loqueretur proferens formam conſecrationis: vnde peccatum etiam hæreſis poteſt exteriùs conſummari, & ſubiacere cenſuris, quando aliquis ſolus proferret verba ſignificantia hæreſim internam. Non tamen credo quod poſſit aliquis apud ſe ſolum proferens voces committere peccatum mendacij. Primò. Quia veracitas, vt ab omnibus ſupponitur, eſt pars poteſtatiua iuſtitiæ, atque ideo ſemper eſt ad alium: ſicut fidelitas, quæ intendit conformitatem verborum cum factis, non poteſt eſſe alicuius ad ſe ipſum, ſed ad alium: ita etiam veracitas, quæ intendit conformitatem verborum cum mente, debet eſſe ad alium; ergo impoſſibile eſt, quod aliquis ſibi ipſi mendax ſit. Secundò, & à priori, quia turpitudo mendacij ſumitur ex eo, quod impediat commercium, & conuictum hominum ad inuicem, qui non poſſent mutuò ſibi credere. Hinc oritur obligatio non fingendi contra mentem. Hæc autem ratio, vt conſtat, non procedit, ſi aliquis apud ſe ſolum voces falſas proferat. Denique, ſi coram aliis proferas voces falſas, facta tamen priùs proteſtatione, quod per illas voces non intendis loqui vel ſignificare tuam mentem; non peccares peccato mendacij; cùm ergo proferens voces falſas apud ſe ſolum, ſciat optimè ſe nolle per eas voces ſignificare ſuam mentem, non eſt, cui poſſit mentiri. Vnde fit etiam, non poſſe facilè eo caſu dari periurium aſſertorium: hoc enim videtur non poſſe eſſe ſine mendacio, cui ſuperaddatur iuramentum: ſi ergo non datur mendacium, nec dabitur periurium: nec apparet facilè, quomodo poſſit Deus afferri in teſtem illius, quod aſſeritur, quando nihil aſ-

An poſſit committi peccatum mendacij, vel periurij ſi aliquis apud ſe ſolum proferat verba ſignificantia contra mentem ſuam.

Veracitas eſt pars poteſtatiua iuſtitia.

Mendacij turpitudo vnde ſumitur?

ſeritur: tunc autem nihil aſſeritur, cùm nemini detur notitia mentis proferentis ſalſæ, quam quidem nemo intendit dare ſibimet ipſi contra propriam mentem, quia nemo poteſt ſibi perſuadere id quod ſcit, & credit eſſe omnino falſum.

12 Hoc tamen intelligo, quando proferens vocea cum nemine prorſus loqui vult abſolute, vel ſaltem ſub conditione. Vnde aliter dicendum erit in primis, quando vellet loqui per illas voces falſas cum Deo, vel cum Angelis bonis, vel malis, vel etiam cum animabua ſeparatis. Nam licèt Deum non poſſimus fallere, nec facere quod veniat in notitiam mentis noſtræ aliter, ac eſt: poſſumus tamen ponere vóces apias ex ſe ad dandam ei talem notitiam falſam, & hoc ipſum intendere, quantum eſt ex parte noſtra: atque adeò poſſumus illi mentiri dicendo, nos habere propoſitum aliquid faciendi, cùm tale propoſitum non habeamus. Quia ſicut poſſumus loqui cum Deo per voces externas veras, licèt non demus ei notitiam mentis noſtræ per voces, quam ipſe aliunde perfectiſſimè intuetur; ſic poſſumus per voces falſas mentiri Deo, licèt cum effectu non perſuadeamus ei notitiam mentis noſtræ contra id, quod in mente habemus: quia conamur ſaltem, quantum in nobis eſt id ei perſuadere. Quod tamen nobiſmetipſis perſuadere non conamur; quia nemo ſibi vult perſuadere id, quod putat, & tenet eſſe falſum. Dixi tamen, non poſſe facilè contingere tunc periurium; quia nolo nunc contendere, an poſſit aliquis habere aliquando etiam eam voluntatem, quia velit perſuadere ſibi, ſi fieri poſſet, mentem ſuam non eſſe illam, quam de facto habet, ſed aliam, & ad hoc ſibi per voces loquatur: quo caſu, licèt propriè non mentiretur, quia mendacium, ſicut & veritas eſt ad alium, videtur tamen afferre Deum in teſtem, non quidem mendacij ſed falſi, quod ſufficeret ad peccatum periurij contra religionem.

31 Vnde etiam poſſet concedi, quod poſſit inueniri mendacium, atque etiam periurium, quando aliquis apud ſe ſolum ita loqueretur per voces externas falſas, vt ex intentione ſua dirigat voces illas ad alios ſub conditione, ſi eas audiant. Sic enim Sacerdos celebrans coram vno ſolo, vel etiam recitans officium diuinum ſolus dicit, *Orate fratres*, *Dominus vobiſcum*, & ſimilia, dirigens illas voces, quantum eſt ex ſe, ad plures, ſi adſint, vel audire poſſint. Sic aliquis in loco obſcuro poſſet loqui cum aliis, ſi fortè adſint, quamuis neminem adeſſe videat, & tunc poſſet mendacium, & periurium committere. Sic ergo, qui ſolus profert voces, poſſet dirigere eas non ad ſe, ſed ad alios ſub conditione, ſi adſint, vel audiant. Ideo dixi, requiri voluntatem ſaltem *conditionatam* manifeſtandi mentem falſam aliis, vt poſſit eſſe mendacium: quare à fortiori eadem intentio conditionata ſufficeret tunc ad peccatum periurij.

14 *An qui ſcit, dicta ſua à nemine credenda, peccet adhuc peccato mendacij?* *Ratio dubitandi.* Secundum dubium circa hoc ipſum eſſe poteſt, an qui ſcit, dicta ſua à nemine credenda, peccet adhuc peccato mendacij. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia tunc nullum animum fallendi habet, cùm ſciat à nemine id credendum; imò fortaſſe ideo id dicit, quia ſcit, non eſſe credendum, non dicturus, ſi credendum putaret: ergo nullo modo intendit communicare aliis notitiam, quam non habet. Dicendum tamen eſt, reperiri tunc verum mendacium & per conſequens periurium, ſi iuſiurandum apponatur. Ita Lorca *dicto n. 2. in fine*, & ratio ex dictis eſſe poteſt, quia in eo caſu ille adhuc loquitur, ergo ordinat mentem ſuam falſam ad eos, quos alloquitur, & per conſequens habet aliquam voluntatem, quod ij cognoſcant, eam eſſe ſuam mentem. Ad hoc enim non requiritur voluntas, & intentio abſoluta finis, nempe notitiæ falſæ in aliis generandæ, ſed ſufficit voluntas abſoluta medij, nempe vocis ex ſe manifeſtatiuæ talis obiecti falſi, & voluntas ſaltem conditionata finis, nempe quod alij concipiant eam eſſe mentem loquentis. Quæ voluntas ſtare poteſt cum deſiderio ſimul, quo optet, ne auditores id credant. Sic enim teſtis coactus ad teſtificandum verum crimen ſui amici, illud manifeſtat iudici, à quo tamen deſiderat id non credi. Qualis autem ſit illa voluntas in loquente communicandi mentem, & quomodo poſſit ſtare cum deſiderio, quo optat non intelligi, videbimus poſtea *ſect.* 3.

SECTIO II.

Vtrùm Deus poſſit mentiri, vel ſaltem falſum reuelare.

SVppoſita ergo differentia inter mendacem, & falſum aſſerentem, probandum iam eſt, vtrumque Deo repugnare. Fuit autem in primis error omni blaſphemia plenus aliquorum, qui vt ſua excuſarent mendacia, Deum etiam mendacem facere non erubuerunt dicentes, ipſum de facto ſæpe mentitum fuiſſe, ita Priſcillianiſtæ hæretici, & Armeni, de quibus Auguſtinus *lib. contra mendacium cap. 2. & lib. de hæreſibus hæreſi* 70. Guido Carmelit. *lib. de hæreſibus cap.* 30. Caſtro *aduerſus hæreſes, verb.* Deus, *hæreſi* 13. & Valentia *in præſenti quæſt. 1. puncto* 3. 15 *Blaſphemia & errores quorumdam aſſeruntur.*

Ab hoc errore parum diſtat Robertus Holchot *in 2. quæſt. 2. art. 8. memb. 3. & in 3. quæſt. 1. art. 8.* qui fatetur, Deum non poſſe quidem mentiri; poſſe tamen decipere, & dicere falſum: quia mendacium addit malitiam moralem, quæ Deo repugnat, ſicut poteſt Deus hominem occidere, non tamen committere homicidium, quia hoc nomine ſignificatur occiſio iniuſta, & illicita. Ita Deus poteſt dicere falſum, & decipere, & de facto id fecit; licitè tamen, & ideo abſque mendacio quod non fit, niſi illicitè, & contra prohibitionem.

Secundò, Alij dixerunt Deum de facto nec mentiri, nec falſum dicere, nec id poſſe facere de potentia ordinaria, poſſe tamen de potentia abſoluta, non quidem mentiri propter rationem proximè traditam, ſed tamen falſum reuelare. Ita Petrus de Aliaco *in 1. quæſt. 2. dub. 3. circa ſolutionem 4. rationis.* Adamus Godamus *in 3. diſt. 14. quæſt. 4. art. 2.* Almainus *in moralibus cap. 7.* Gabr. *in 3. diſt. 18. littera G.* 16 *Catholica & communis doctrina.*

Catholica, & communis doctrina negat in primis Deum vnquam mentitum, vel falſum etiam aſſeruiſſe. Hanc eſſe de fide fatentur Theologi omnes, quos videre poteris apud Suarez *diſp. 3. ſect. 5. num. 6.* & conſtat, ſine hæreſi negari non poſſe, cum opponatur directè propoſitionibus de fide reuelatis in ſacra Scriptura Numer. 23. *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur.* ad Tit. 3. *Qui non mentitur Deus.* ad Rom. 3. *Eſt autem Deus verax,*

&

& omnis homo mendax. Ioann. 8. *Qui miſit me, verax eſt.* Math. 24. *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Pſalm. 144. *Fidelis Deus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis*, & alibi paſſim. Teſtimonia verò ſanctorum Patrum, & alia Scripturæ loca indicabo concluſione ſequenti ad probandum, nec de potentia abſoluta poſſe Deum falſum dicere.

17 Nunc aduerto, hæc loca non ſolùm probare, Deum non eſſe mentitum, prout mendacium includit peccatum, ſed etiam non dixiſſe falſum. Ad quod ponderari poſſunt verba adducta ex cap. 23. Numer. *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur*, &c. nam ſtatim ſubiungitur. *Dixit ergo, & non faciet? loquutus eſt, & non implebit?* Quæ conſequentia non eſſet bona, ſi Deus ſine peccato mendacij poſſet falſum dicere: non bene enim argueretur, Deus mentiri non poteſt, ergo faciet, quod promiſit: poſſet enim reſpondere, qui ſententiam illam Holchot tueretur, Deum quidem non poſſe mentiri, poſſe tamen falſum prædicere, & promittere, atque ideo ex Dei prædictione non ſequi, quod res ponenda ſit. Ad hoc etiam eſt optimus locus ex prima Epiſt. Ioann. cap. 5. *Qui non credit Filio Dei, mendacem facit eum, quia non credit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo.* Quod etiam argumentum inutile, & vanum eſſet, ſi Deus abſque mendacio poſſet teſtificari falſum: tunc enim, qui non crederet Deo teſtificanti, non faceret Deum mendacem, ſed dicentem falſum: & tamen Apoſtolus affirmat, quod eo ipſo faceret Deum mendacem: idem conſtat ex verbis illis vniuerſalibus Pſalmi: *Fidelis Deus in omnibus verbis ſuis.* Si enim Deus aliquando decipit, quamuis tunc non eſſet mendax, quia ſine peccato id faceret; non tamen eſſet poſitiuè fidelis in verbo illo, cùm non conformaret facta dictis, quod eſt proprium fidelitatis.

18 Fateor quidem, in nobis poſſe diſtingui, & ſeparari, *mentiri & dicere falſum etiam ſcienter*, quia poſſet aliquis per ignorantiam inuincibilem putare, quod liceat aliquando dicere falſum; & tunc diceret falſum, & deciperet abſque peccato, & non mentiretur formaliter loquendo, quia *mendacij* nomen fortaſſe includit malitiam formalem, qualis in illo actu non eſſet, ſed ſolùm materialis, quare poſſet fortaſſe dici mendacium materiale, & non formale; in Deo tamen hæc diſtinctio non habet locum: quia ſicut in Deo non poſſunt diſtingui *mentiri & dicere falſum* ratione ignorantiæ, ſicut in nobis, qui ſæpe dicimus falſum, quod ex ignorantia putamus verum, abſque mendacio, quia nimirum Deus non poteſt dicere falſum, quod non ſciat eſſe falſum: ita licèt nos poſſemus aliquando dicere falſum ſcienter abſque culpa mendacij, quia per ignorantiam inuincibilem, vel inaduertentiam non aduertemus ad eius turpitudinem & malitiam; Deus autem nec ignorare, nec obliuiſci poteſt illam turpitudinem, atque ideo hæc tria in Deo idem eſſent, *dicere falſum*, & *dicere falſum ſcienter*, & *mentiri*.

19 Hoc ſuppoſito dicendum eſt ſecundò, & omnino tenendum, Deum nec de potentia etiam abſoluta poſſe mentiri, aut falſum dicere: in hac etiam concluſione conueniunt ferè omnes Theologi: & licet aliqui tradant eam ſolum vt ſententiam Theologicam, quos refert Suarez *loco ſupra citato*: alij tamen graui cenſura contrariam afficiunt. Valentia *vbi ſuprà* dicit, eſſe ad minus temerariam, Suarez dicit, eſſe æquè certam hanc concluſionem ac primam, quæ erat de fide. Lorca *diſp.* 9. *memb.* 1. *num.* 2. dicit contrariam eſſe erroneam, quod idem dicit no Turrianus *diſp* 3. *dub.* dicens, ſine iniuria fidei id dici non poſſe, & Bañes, quem ſequitur Granado *tract.* 1. *diſp.* 7. *ſect.* 1. *num.* 8. Conınch. *diſp.* 10. *num.* 5. dicit, vel eſſe de fide, vt ipſe opinatur, vel proximam fidei hanc concluſionem, & *num.* 14. dicit, eſſe apertam blaſphemiam, & hæreticum dicere, quod Deus de potentia abſoluta poſſit mentiri. Denique Hurtado *diſp.* 18. *ſect.* 4. §. 14. putat, ſine hæreſi defendi non poſſe, quod Deus de potentia abſoluta poſſit mentiri, vel falſo loqui. Ego quidem, licèt non iudicarem, puniendum vt hæreticum formalem, qui id diceret, puto quod proxime ad hæreſim accedat.

Deus nec de potentia etiam abſoluta poteſt mentiri, aut falſum dicere.

20 Probatur primo ex ſcriptura ad Hebr. 6. *Volens Deus abundantius oſtendere immobilitatem conſilij ſui interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, firmiſſimum ſolatium haberemus*, in quo loco pondero in primis iuramentum, licèt in nobis addat ſupra ſimplicem aſſertionem, in Deo reuera ſolum addere energiam, quia iurare eſt afferre Deum in teſtem: Deus autem non poteſt loqui, quin afferat ſe in teſtem. Deinde aduerte, Paulum non ſolum excludere à Deo mendacium de potentia ordinaria, ſed etiam de potentia abſoluta, nam ſi poſſet Deus mentiri de potentia abſoluta; non haberemus firmiſſimam ſpem, quam colligit Paulus ex impoſſibilitate mentiendi: poſſemus enim formidare, an Deus vtens ſua potentia abſoluta promiſiſſet nobis falsò ſine intentione implendi. Deinde eſt optimus locus ad Rom. 3. *Eſt enim Deus verax; omnis autem homo mendax* quo loco non eſt ſermo de actu, ſed de potentia; nam plures ſunt homines qui actu nõ mẽtiuntur; Deus autem nec actu, nec potentia mentitur: quo ſenſu hunc locum explicat Ambroſ. *lib.* 6. *ep.* 37.

Probatur ex Scriptura.

Idem colligitur ex eodem Paulo 2. ad Timoth. 2. *ſi non credimus*, inquit, *ille fidelis permanet: negare ſe ipſum non poteſt.* quaſi diceret, ſi non permaneret fidelis, ſed poſſet non ſtare promiſſis, negaret ſe ipſum Deus, quod tamen de potentia abſoluta facere non poteſt. Vnde Dionyſius de diuinis nominibus *cap* 8. *Negatio*, inquit, *ſui eſt à veritate prolapſio: eſt ab eo, quod eſt, prolapſio; Deus ab eo, quod eſt, prolabi non poteſt.* Item ad Hebr. 6. *Non enim iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri* vbi Apoſtolus ſupponit, Deum, ſi negaret præmia promiſſa, fore iniuſtum, hoc eſt, infidelem: Deus autem nec de potentia abſoluta poteſt eſſe infidelis, vt conſtat. Poſſunt etiam induci verba ſupra citata ex c. 23. Numer. *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur.* Ex quibus verbis colligitur primò, ſi Deus mentiretur, futurum iam vt hominem: deinde eſſe repugnantiam de potentia etiam abſoluta vt promiſſa non ſeruet: quia alioquin poſſet reſponderi, adhuc ſpem vacillare, cùm Deus ſaltem de potentia abſoluta poſſet à promiſſis deficere; induci etiam poſſunt verba citata Chriſti, *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt:* defectio autem cœli, vel terræ non eſſet de potentia ordinaria, ſed de abſoluta, ergo de hac eadem potentia negat poſſibilem defectum in verbis ſuis. Denique afferri poteſt illud Ioan. 8. 21

Deus eſſet quaſi homo ſi mentiretur.

vbi Chriſtus de Diabolo dicit, *cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax eſt, & pater eius.* Si autem Deus mentiri poſſet, iam Deus etiam eſſet pater mendacij, & alia ſimilia.

22 *Probatur ex Patribus.* Probatur ſecundò ex Patribus, qui hanc repugnantiam agnoſcunt vt eſſentialem Deo. Athanaſ. lib. de Incarnatione Verbi: *Abſurdum eſt,* inquit, *Deum in ſuis verbis mentiri: non enim Deus fuiſſet.* Dionyſius verbis ſuprà relatis dixit, negationem veritatis eſſe prolapſionem ab ente, & Deum ab ente prolabi non poſſe. Baſilius ſerm. de abdicatione rerum: *hæc verba,* inquit, *Dei ſunt, & ideo falſa eſſe non poſſunt.* Vbi aduerte, Patres non ſolùm de mendacio loqui, ſed de falſitate, ſeu deſertione veritatis. Sicut etiam Auguſtinus *tom. 9. lib. 1. de ſymbolo in princip.* in Deo æquiparat impotentiam moriendi, & impotentiam fallendi. *Deus omnipotens eſt,* inquit, *mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt.* Et paulò poſt: *nam ſi mori poſſet, non eſſet omnipotens, ſi mentiri, ſi fallere, ſi falli, ſi iniquè agere, non eſſet omnipotens.* Vbi ad vtrumque, nempe ad mentiendum, atque etiam ad fallendum negat Deo potentiam, ſicut ad moriendum, vel ad errorem concipiendum, & *lib. 83. quæſtionum, quæſt. 53.* dixit, impium atque nefarium eſſe cogitare de Deo, quod decipiat. Clariſſimè etiam Anſelmus *lib. 1. cur Deus homo, cap. 12.* oſtendit, non potuiſſe in Deo reperiri falſitatem & deceptionem ſine malitia. *Non enim ſequitur,* inquit, *iuſtum eſt mentiri, ſi Deus vult mentiri; ſed potius Deum illum non eſſe. Nam nequaquam poteſt velle mentiri voluntas, niſi in qua corrupta eſt veritas; imò quæ deſerendo veritatem corrupta eſt.* Et ſubdit: *cum ergo dicitur: Si Deus vult mentiri, non eſt aliud, quàm ſi Deus eſt talis natura, quæ vult mentiri; & idcirco non ſequitur, iuſtum eſſe mendacium; niſi ita intelligatur, ſicut de duobus impoſſibilibus dicimus: ſi hoc eſt illud eſt: quia neque hoc, nec illud eſt.* Nec dicas, Anſelmum loqui ſolùm de mendacio, prout includente malitiam, & prout ſic repugnare Deo: imò enim probat, non potuiſſe in Deo reperiri materiale ipſius mendacij ſine malitia, & turpitudine: dicit quippe, non poſſe fieri iuſtum illum actum ex eo, quod Deus illum velit, ergo non poſſe ſeparari à turpitudine: quod rurſus explicat ratio, quam affert, *quia non poteſt velle mentiri voluntas, niſi in qua corrupta eſt veritas*, quam veritatis corruptionem ſupponit repugnare diuinæ voluntati, quia alioquin voluntas deſerendo veritatem corrupta eſſet: ergo ex mente Anſelmi ipſa etiam corruptio veritatis Deo repugnat, & ideo repugnat mendacium. In eodem ſenſu loquitur Chryſoſtom. homil. 1. in ſymbolum: *Credimus,* inquit, *Deo omnipotenti, quia poſſe ipſius non poteſt inuenire non poſſe; tamen aliqua non poteſt, vt pote falli, fallere, mentiri.* Certum eſt autem, quod nec de potentia abſoluta falli poteſt: ergo eodem modo non poteſt fallere; quod item reperit *lib. 1. de prouidentia poſt medium.* Bernardus item ſerm. de omnibus ſanctis: *Deus neque falli, neque fallere poteſt.* Videantur alij Patres apud Valentiam loco citato, & apud Suarez *d. ſect. 5. num. 7.*

23 *Probatur ratione. Mendacium non ideo malum quia prohibitum, ſed ideo prohibitum, quia intrinſecè malum.* Tertiò probatur ratione, quia mendacium eſt intrinſecè malum, & ex iis, quæ non ſunt mala, quia prohibita, ſed prohibita, quia mala, vt ſuppono ex S. Thom, & aliis *infra quæſt. 110. art. 3.* adeo vt nec Deus poſſit in eo diſpenſare; adhuc enim maneret cum ſua indecentia, & diſconuenientia in ordine ad naturam rationalem; quæ indecentia potiſſimùm oritur ex dedecore, quo natura rationalis afficitur in ordine ad humanum commercium, amittendo veracitatem, & auctoritatem, quam quiſque honeſtus vir conſeruare debet; vnde meritò mendaces viles reputantur: ex quo fit nullo caſu poſſe mendacium honeſtari, vt decernitur *in cap. ſuper eo, de vſuris,* vbi dicitur nec pro ſaluanda quidem vita licere mendacium, quod ipſum refert S. Clemens *lib. 3. recognitionum* dictum eſſe à ſancto Petro Simoni Mago. Et ſane hæc ratio potiſſimùm habet locum in Deo, nam licèt daremus, hominem in aliquo neceſſitatis caſu poſſe mentiri ad vitandum aliquod malum, quod alia via vitari non poterat: Deus tamen hoc titulo mentiri non poſſet, quippe qui facillimè poſſet conſequi illum finem ſine mendacio. Quare Plato *lib. 2.* de Republica in fine, cùm admittat licere homini mendacium ad vitandum aliquod periculum; Deo tamen id negat propter dictam rationem: quod etiam docuiſſe Origenem *lib. 6. ſtromat.* refert Hieronymus *lib. 1. contra Ruffinum.* Huius rationis vim magis examinabimus *ſect. ſequenti.*

Quartò probatur, quia infinita auctoritas in dicendo, & cui ſumma fides debeatur, eſt ſanè perfectio ſimpliciter ſimplex, vt patet à contrario, cùm etiam inter homines habeatur pro decore habere talem auctoritatem in dicendo, cui cum formidine credi poſſit: hæc autem infinita auctoritas non eſſet in Deo, ſi aliqua ratione poſſet mentiri, ergo. 24

Quintò probari ſolet, quia ſi de potentia abſoluta poſſet Deus mentiri, nutaret tota fides ſcripturæ: credimus enim certiſſimè illam, quia Deus eam reuelauit: quod ſi Deus poſſet falſum reuelare, meritò formidare poſſem, an eſſet falſa: & hoc etiam ſi Deus reflexè diceret, ſe in ea nihil falſum, vel de potentia abſoluta, reuelare: nam hæc etiam reflexio poſſet eſſe nobis ſuſpecta propter eamdem rationem: ergo, vt noſtræ fidei certitudo firma ſit, ponenda eſt in Deo impotentia ad falſum, vt probaui *diſp. 1.*

Ex dictis infertur primò, ſicut Deo repugnat de potentia abſoluta mendacium, vel falſitas in aſſerendo, ita etiam repugnare mendacium, vel falſitatem in promittendo, ſi v. g. non conformarentur poſtea facta cum dictis, vel promiſſis. Hoc etiam non minùs conſtat ex ſcriptura Numer. 23. vbi de fidelitate agitur: *Non eſt Deus, quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur: dixit ergo, & non faciet? locutus eſt, & non implebit?* Pſalm. 144. *fidelis Deus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* de eadem veritate loquebatur Chriſtus Matth. 24. quando dixit *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*: & Paulus ad Hebr. 6. in illis verbis: *volens Deus abundantiùs oſtendere immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, &c.* & 2. ad Timoth. 2. *ille fidelis permanet: negare ſe ipſum non poteſt.* quæ loca ſuperiùs ponderauimus: & idem habet Deuter. 32. *Deus fidelis, & abſque vlla iniquitate iuſtus & rectus*, quaſi infidelis, & iniquus futurus eſſet ſi promiſſa non impleret. Vnde meritò Suarez *dicta ſect. 5. num. 10.* dicit, hoc eſſe omnino de fide: & rationem optimam affert, quia vel Deus promitteret cum animo implendi, 25 *Sicut Deo repugnat de potentia abſoluta mendacium vel falſitas in aſſerendo, ita & in promittendo.*

plendi, vel ſine illo. Si primum ergo promiſit cum ignorantia circumſtantiæ nouæ ſuperuenturę quæ deobligaret ab obſeruanda promiſſione: & hæc eſſet in Deo ſumma imperfectio: ſi autem nihil ignoraret, & adhuc ſerio promiſit ex animo implendi; non poteſt animum poſtea mutare: tum quia ſine noua ſaltem cauſa vrgente non præuiſa, promiſſio, & fides data obligat ex fidelitate, tum etiam quia volūtas quælibet efficax Dei debet ſortiri effectum: ſi ergo Deus habuit ſemel voluntatem abſolutam implendi promiſſum, non poteſt poſtea habere voluntatem contrariam quia prior illa voluntas efficax fraudaretur ſuo effectu, & quia cum omnis voluntas Dei ſit æterna, & ab æterno; habuiſſet Deus ab æterno duas volontates efficaces contrarias circa idem obiectum: quod eſt omnino impoſſibile. Si verò Deus ab initio non habuit voluntatem implendi, fuit mēdax: ſicut qui cum iuramento dicit, ſe aliquid facturum ſine animo id faciendi, eſt periurus, quia affirmat cum iuramento animum, quem non habet. Aliud eſſet, ſi non omnino abſolutè, ſed ſub conditione ſaltem implicita Deus aliquid promitteret, vel comminaretur, prout comminatus eſt ſubuerſionem Ciuitatis Niniuitarum, niſi tamen ipſi interim pœnitentiam egiſſent; quam conditionem in iis prædictionibus contineri, proteſtatus nobis eſt Deus ipſe Hierem. 18. dicēs: *Repentè loquar aduerſus gentem, & regnum, vt eradicem, & deſtruam illud; ſi autem gens illa egerit pœnitentiam a peccato ſuo, pœnitentiam agam, & ego a malo quod loquutus ſum facere eis.* Eodem ferè modo intelligitur prædictio facta Regi Ezechiæ ab Iſaia cap. 38. *Diſpone domui tuæ, quia morieris, & non viues.* Senſus enim non erat omnino abſolutus, ſed ſolùm ſecundùm curſum naturalem, & cauſas inferiores, vt explicat S. Thomas 1. *part.* q. 19. *art.* 7. *ad* 2.

26 Neque etiam obſtat, quod afferri ſolet *ex Geneſ.* 4. vbi Caino pauenti, & dicenti, *Omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me*: Reſpondit Deus, nequaquam fiet: & tamen poſtea *verſ.* 23. indicatur, quod Cainus occiſus fuerit à Lamech. Ad hoc tamen facilè reſpondetur, in primis incertum eſſe, quod fuerit Cainus ille, quem Lamech occidit. Deinde neque Deus dixit, Cainum non occidendum, ſed dixit, *omnis, qui occiderit Cainum ſeptuplum punietur*: & ad eius tutelam, & notitiam huius comminationis: *poſuit Dominus in Cain ſignum; vt non interficeret eum omnis, qui inueniſſet eum.* Videatur Turrianus *diſp.* 3. *dub.* 2. *in* 7. *obiectione*, qui varias interpretationes diuerſorum congerit.

27 *Deus nec per ſeipſum, nec per alios mentiri aut fallere poteſt.*

Infertur ſecundò, ſicut per ſe ipſum Deus mētiri aut fallere non poteſt; ita nec etiam per alios, qui eius nomine loquantur. Quod eſſe etiam de fide putat Suarez *dicta ſect.* 5. *num.* 12. Turrianus verò *vbi ſupra* cum Bañes *concluſ.* 3. dicit contrarium affirmare de potentia abſoluta, eſſe erroneum. Et quidem meritò, quia ſi Deus non haberet eandem impotentiam fallendi, aut falſum dicendi per alios, vacillaret auctoritas Scripturæ ſacræ, quam per Prophetas, quaſi per ſuos nuncios reuelauit, in quibus familiare eſt loqui ex parte Dei verbis illis; *hæc dicit Dominus: loquutus eſt Dominus per Prophetam: factus eſt ſermo Domini ad Prophetam.* Et ideo Luc. 1. & ad Hebr. 1. dicitur Deus loquutus per ora Prophetarum: & in vtroque caſu æque dicitur Deus loqui. Vnde dicitur Deus apparuiſſe Moyſi, & loquutus ei fuiſſe in flamma Rubi, *Exod.* 3. & tamen *Act.* 7. Stephanus dixit, loquutum fuiſſe tunc Deum per Angelum: quia idem eſt loqui per ſe ipſum, ac loqui per ſuum Angelum à ſe miſſum, vt eius nomine loquatur.

28 *Rationem reddit Suarez.*

Rationem autē huius reddit Suarez *loco citato* quia quoties Deus loquitur per alium, neceſſe eſt quòd prius Deus ei loquatur, & ſuggerat, quæ debet dicere. Vnde ne detur proceſſus in infinitū, debemus deuenire ſemper ad aliquem, cui Deus immediatè loquutus ſit; alioquin ille, per quem loquitur Deus, loquetur de ſuo, ſi non loquitur ea, quæ accepit à Deo, vel ab eo, qui à Deo accepit. Si ergo repugnat, Deum per ſe loqui falſum æquè repugnabit loqui falſum per alium; quia ſemper Deus illud immediatè per ſe alicui loquutus inuenietur. Hæc tamen ratio, vt verum fatear, non videtur mihi omnino ſolida: quia non videtur vniuerſaliter verum, quod quoties aliquis loquitur per alium, debeat ei teſtari, & affirmare id, quod volt vt ſuo nomine loquatur.

Ratio P. Suarez non videtur ſolida.

Poteſt enim Petrus præcipere ſuo famulo, vt dicat nomine ſuo Ioanni aliquid, v. g. ſe ægrotare, licèt famulus ſciat, ipſum bene valere, nec Petrus tunc dicit famulo, aut teſtatur, ſe ægrotare, nec hoc vult ei perſuadere, ſed committit ſolum vt ſuo nomine dicat Ioanni, ſe ægrotare. Imo nec famulus mentietur tunc dicendo, Petrus dicit tibi per me, ſe ægrotare: hoc enim veriſſimum eſt, & famulus in toto rigore loquitur tunc ex parte Domini, & Dominus loquitur Ioanni per ſuum famulum, cui tamen famulo non dixit Dominus ſe ægrotare, ſed vt nomine ſuo id diceret Ioanni. Sic ergo poſſet Deus loqui per alium nobis, licèt ille non accepiſſet à Deo rem, quam proponit, ſed ſolum mandatum proponendi. Non ergo repugnat, Deum loqui falſum per alium ex eo præciſe quod ſemper Deus debuiſſet illud idem alicui immediatè per ſe ipſum dicere, & teſtificari; imo de facto legatus Regis aliqua dicere poteſt & affirmare Regis nomine, quæ tamen Legatus ipſe non credat futura, aut vera; & tamen loquitur tunc propriè Regis nomine, cuius mandatum accepit id Regis nomine dicendi, quia Legatus non affirmat, id verum eſſe, nec oſtendit, ſe id credere, ſed teſtatur mandatum ſibi à Rege, vt id eius nomine dicat: quo caſu Rex nulli per ſe ipſum immediatè loquitur obiectum illud, ſed ſolùm mediatè loquitur aliis per ſuum legatum.

29 *Ratio Auctoris.*

Aliunde ergo reddenda eſt ratio vniuerſalis huius repugnantiæ in Deo ad loquendum falſum per alios: quia nimirum ſicut materialiter ſe habet, quod quis loquatur vocibus, nutibus, vel ſcriptura & obligatio veracitatis eadem omnino eſt quocumque modo quis loquatur, ita prorſus materialiter ſe habet, quod quis loquatur immediatè per ſe, vel per nuntium ſuum: cùm nuntius ſit merum inſtrumentum, ſicut ſcriptura, vel alia ſigna, quibus vtitur, & ideo Dauid appellauit linguam ſuam *Calamum velociter ſcribentis.* Eadem ergo eſt in vtroque caſu obligatio veracitatis, quæ ſolùm inclinat ad non teſtificandum contra propriam mentem: quod autem quis teſtificetur mentem ſuam per voces, per nutus, per ſcripturam, vel per voces alterius ſuppoſiti, quibus ad hunc ipſum finem vti vult, materialiter, & per accidens ſe habet ad intentum veracitatis. Sic enim in inſtrumentis & ſcripturis publicis, quando contrahentes ſcribere neſciunt, rogant alios, vt eorum nomine ſubſcribant,

ſcribant, & vtuntur characteribus alienis ad teſtandam ſuam mentem, nec minus obligantur ad veritatem & fidelitatem, quam ſi propria manu ſubſcriberent: quia characteres alieni de eorum mandato facti reputantur pro ſuis in omnibus, & per omnia. Inconuenientia etiam, quæ ſequerentur ex eo, quod per ſe ipſum poſſet aliquis mentiri, vel fallere, & turpitudo naturæ rationalis, cui fides non deberetur, & peruerſio conuictus, & commercij humani, & alia omnia, æquè ſequerentur, ſi liceret fallere, & mentiri per alios, vt conſtat; præſertim, cùm illi, per quos loquimur, ignorarent, an ea vera eſſent, vel falſa, & eſſent omnino immunes à culpa. Vnde veracitas diuina, & infinita eius perfectio, & auctoritas non minus, nec aliter exigit, quod Deus non poſſit mentiri, vel fallere per alios, quàm per ſe ipſum. Alioquin enim iam Deus non eſſet fide dignus, quando per alios loquitur, & hoc etiamſi nobis omnino conſtaret, Deum per illos loqui quia poſſemus meritò formidare, an Deus mentiretur, vel falleret; quod totum in magnum dedecus reſultaret auctoritatis diuinæ. Quare omnia teſtimonia, & argumenta, quæ probant, Deum non poſſe mentiri, vel fallere, probant in vniuerſum de omni teſtificatione, & loquutione diuina; eſt autem propriiſſima teſtificatio, & loquutio, quæ per alios fit, nec differt, niſi materialiter ſub eodem genere, vel ſpecie à loquutione immediata: & ideo cui prohibetur communicare cum excommunicato, vel illum alloqui, non minus cenſetur prohibita communicatio, vel alloquutio mediata per nuntium, quàm immediata, quia vtraque eſt vera, & propria communicatio, & alloquutio.

SECTIO III.

Argumenta contra doctrinam præcedentem diſſoluuntur.

30 *Obiectio 1. ex Scriptura* CONtra ſupra poſitam doctrinam ſunt aliquę obiectiones: Prima ex Scriptura, vbi ſæpè dicitur Deus decipere. *Ierem.* 20. *Ezech.* 14. 3. *Reg. vltimò*, & *alibi*. Verum in prædictis locis verbum *decipere*, ſumitur permiſſiue, quatenus Deus permittit aliquem decipi in pœnam peccatorum. Deinde afferuntur alia plura loca, in quibus, vel Deus ipſe vel aliæ perſonæ ſanctæ videntur mentitæ. Cæterum quod attinet ad Deum, omnia loca habent manifeſtè veram explicationem, quam tamen ſingulis locis tradere pertinet ad Scripturæ interpretes. Quod verò attinet ad alias perſonas non eſt inconueniens, eas aliquando leue mendacium commiſiſſe; præſertim quod aliquando ex inaduertentia, vel ignorantia potuerunt excuſari: plures tamen eorum loquutiones explicantur à Patribus in vero ſenſu ſaltem figurato. Videatur Valentia *vbi ſupra dicto puncto* 3. & Turrianus *dict. diſp.* 3. *dub.* 2. qui multa congerit.

31 *Obiectio 2.* Secundò obiicitur, quia Deus ſe ſolo poteſt producere in intellectu hominis habitum, vel actum erroris, cùm ſit effectus creatus; tunc autem medio illo habitu, vel actu Deus teſtificaretur falſum, ergo mentiretur.

Occaſione huius obiectionis ſolet hîc diſputari, an poſſit Deus ſe ſolo producere habitum, vel actum erroris in intellectu. Quod tamen ad præſens inſtitutum neceſſarium non eſt, nam licèt id fieri poſſit, non ſequitur Deum per illum habitum, vel actum formaliter loqui. Ratio autem ex dictis *diſp.* 1. deſumitur vbi diximus, de ratione locutionis eſſe, quod per illam loquēs manifeſtet alteri obiectum prout in ſua mente, ſcilicet manifeſtando ſimul eſſe in ſua mente, & ordinando illud obiectum ad alterum: quare licèt Deus produceret actum erroris in meo intellectu, non loqueretur, neque illa eſſet vox Dei; non enim produceret à Deo volente ordinare illud obiectum ad me, & manifeſtare mihi ſe illud habere in mente; ergo non eſſet loquutio Dei. *An poſſit Deus ſe ſolo producere habitum, vel actum erroris in hominis intellectu.*

Dices, ponamus actum erroris, quo quis iudicet, cælum eſſe lapideum, v. g. & ſimul iudicet Deum ordinare hoc obiectum ad me: vtrumque quidem falsò: tunc ſanè Deus loqueretur per illum actum, quia produceret illum vt communicet mihi ſuum effectum formalem; ſcilicet manifeſtare mihi cœlum eſſe lapideum, & hanc eſſe Dei mentem ad me ordinatam. Aliqui dicunt, adhuc illam non fore loquutionem Dei, quia non manifeſtaret Dei mentem, Deus enim non habet talem mentem, aut cognitionem. Sed contra, quia non eſt de ratione loquutionis, quod exprimat verè mentem loquentis, ſed quod exprimat eam verè, vel falsò: ille autem error exprimeret, licèt falsò, mentem Dei. Quod ſi repugnat diuinæ loquutioni exprimere mentem ſimulatam Dei, ex hoc fiet, repugnare Deo producere illum actum erroris, quia per illum exprimeret falsò, & ſimulatè ſuam mentem. Fateor ergo, hunc actum erroris ſecundo loco adductum, ſi debito modo repræſentet, repugnare quod à Deo immittatur in intellectu, quia eſſet loquutio Dei falſa, quod repugnat, quod latius explicabitur *ſect. ſeqq.* 32

Cæterùm, ſi ſermo ſit de actu erroris, quo ſolum iudicem cœlum eſſe lapideum, v. g. non video; cur repugnet produci à ſolo Deo, quicquid dicat P. Suarez *diſp.* 44. *Metaph. ſect.* 13. *num.* 17. & P. Granado *in* 1. 2. *tract.* 6. *de peccatis diſput. vnica ſect.* 5. & Salas 2. *tom. in* 1. 2. *tract.* 13. *diſp.* 1. *ſect.* 3. *num.* 33. & P. Coninch. *dicta diſputat.* 10. *dub.* 2. qui etiam negat id fieri poſſe, quamuis homo non intelligeret per illum actum à ſolo Deo productum. Nobiſcum tamen ſentit Vaſquez *in* 1. 2. *diſp* 90. *n.* 11. Hurtado hîc *diſp.* 18. *ſect.* 6. *ſubſect.* 1. Ratio autem eſt, quia in eo caſu Deus non mentiretur, nec loqueretur per illum actum: quod autem ſit cauſa erroris, non repugnat, quia error non eſt malus moraliter, ſed phyſicè, ſicut aliæ qualitates, quas Deus cauſat in homine, licet ſint malæ ipſi homini, imo errorem cauſat Deus verè & propriè, quando homo per cauſas ſecundas naturales, & neceſſarias decipitur; nam qui cauſat id ex quo neceſſario ſequitur aliquis effectus, dicitur propriè cauſare errorem in homine, cur non poterit ſe ſolo? in neutro quidem caſu error eſt malum culpæ, ſed pœnæ. 33

Dicunt, hoc repugnare cum infinita veritate Dei, ſicut cum infinita ſanctitate repugnat velle, aut cauſare peccatum hominis. Sed contra, quia non repugnat cum infinita vita Dei velle mortem hominis, nec cum infinita ſcientia Dei velle ignorantiam hominis; ergo nec cum infinita veritate Dei velle errorem hominis, nam ſicut per mortem vel ignorantiam noſtram Deus non moritur, nec ignorat: ita nec per errorem noſtrum 34 *Nō repugnat cum infinita veritate Dei, velle errorem hominis*

Deus

Deus errat, aut mentitur, vt dixi; in quo apparet differentia erroris à peccato; nam ſi Deus vellet, vel cauſaret peccatum, Deus peccaret; omnes enim qui amant iniquitatem, iniqui ſunt, & abominabiles, ſicut ea, quæ dilexerunt; qui autem cauſat errorem, non errat, nec mentitur. Dicunt: ille actus eſſet dedecens naturam humanam, ergo Deus non poteſt illum velle. Reſpondeo, ille aſſenſus eſſet dedecens obiectiuè, & materialiter, non formaliter indecentia morali, cum non eſſet liber. Poteſt autem Deus velle in homine aliqua, quæ habeant indecentiam obiectiuam, & materialem, quando hi. & nunc propter inaduertentiam, vel aliam cauſam non habent malitiam moralem, vt conſtat in eo, qui ob ignorantiam comedit in die ieiunij, vel polluitur, &c de quo diximus *in tract. de actibus humanis.*

35 *Poteſt Deus ſe ſolo producere in homine habitum inclinantem ad errorem.* Hinc infero, à fortiori idem dicendum eſſe de habitu inclinante ad errorem: poteſt enim Deus ſe ſolo illum producere. Imo idem exiſtimo de habitu vitioſo: quæ licèt Deus ſe ſolo poneret in voluntate, non ideo diceretur eſſe auctor peccati, vel inclinare ad illud, ſicut nec modo dicitur inclinare ad peccatum, licet dederit appetitum ſenſitiuum, & licèt per cauſas naturales excitet tentationes, & concupiſcentias illicientes ad peccatum. Deus enim hæc omnia non dat ex animo vt fiat peccatum, ſed potius vt vincamus in certamine forti, & vt quo maior eſt pugna, eò ſit glorioſior triumphus: quo etiam animo poſſet dare habitum vitioſum tribuendo ſimul vires arbitrio, quibus poſſet habitui reſiſtere. Vide quæ dixi *disp.* 16. *de Incarnatione ſect.* 4. in quo non poſſum non mirari, aliquos ita acriter velle, Deum non poſſe immittere actum erroris in noſtrum intellectum, vt conſequenter negare voluerint, Deum poſſe cauſam eſſe particularem productionis aut generationis monſtri, quia hoc etiam videtur eſſe error naturæ, ſicut & error videtur eſſe monſtrum intellectus præter intentionem naturæ. Ita P. Granado. *in* 1. 2. *loco ſupra citato.* Sed vereor, ne hi Auctores, conſequenter etiam aliquando negaturi ſint, poſſe Deum vt cauſam particularem alicui pedem, vel brachium amputare, vel cæcum reddere, cùm non minus ſit contra intentionem naturæ hominem vno pede poſtea carere, quàm ſi cum vno ſolùm pede initio generetur; nec minus ſit contra eandem naturæ intentionem, quod homo ex debilitate viſus corporei vnum pro altero obiecto ſibi apparere putet, quam quod in intellectu vnum pro alio intelligat. Et certè ego non inuenio, vt *ſupra* dixi, differentiam quoad hoc, quando Deus vt cauſa particularis quidquam facit, ac quando per cauſas neceſſarias, quas ipſe cum illa determinata virtute fecit, idem producit. Nam ſicut dicebamus *ſect. præcedenti*, non magis debere Deum verum dicere, quando per ſe ipſum immediatè loquitur, quam ſi per alios loquatur, quos ad loquendum deputauit: ita non minus tribuetur Deo effectus; qui ſequitur neceſſario ex cauſis ſecundis neceſſariis à Deo factis quàm qui à ſolo Deo immediatè fieret, vt indicauit etiam Hurtado *dicta disp.* 18. §. 51.

36 *Infertur.* Hinc autem infero obiter cum eodem Hurtado *ibi* §. 61. *& ſequentibus* contra P. Turrianum *in præſenti disp.* 3. *dub.* 3. §. *circa ſecundam*, non repugnare, quod Deus per aliquem alium, qui non loquatur Dei nomine, faciat aliquem decipi, dummodo ille, per quem decipitur, non peccet in illa deceptione. Nec contrarium docent Valent, *in præſenti q.* 1. *punct.* 3. §. *ſed dicet aliquis*, & Suar. *in præſenti d. disp.* 3. *ſect.* 5. *num.* 13, loquuntur enim quando ſit medio peccato, & mendacio decipientis. Quando verò ſit ſine eius peccato, non apparet cur Deus præſertim ob maius bonum decepti, quod ſæpè poteſt interuenire, non poſſit res ita diſponere, vt aliquis fallatur, & ita deceptus alium inculpabiliter decipiat. Expedit enim ſæpè ad bonum ſpirituale alicuius, quòd vel non recordetur præcepti, vel inculpabiliter ab alio decipiatur dicente, non eſſe præceptum, quando reuera eſt cuius notitia fortaſsè fuiſſet ei occaſio tranſgreſſionis, & peccati. Ad quod probandum affert Hurtado exemplum eius, qui ex errore putat eſſe diem feſtum, & hoc ipſum perſuadet alteri, vt audiat Miſſam, ad quem actum perſuadendi Deus ſpecialiter mouet, cum ſit meritorius. Quod idem eſt, quando falsò puto aliquem eſſe pauperem, & hoc ipſum perſuadeo amico, vt illi ſubueniat: qui actus videntur procedere ex imperio charitatis, vel aliarum virtutum.

Tota difficultas remanet, quando Deus infunderet actum erroris, quo homo non ſolum iudicat tale obiectum, ſed ſimul iudicat, hanc eſſe Dei mentem: nam ex vno capite videtur illa eſſe loquutio Dei, cùm repræſentet & obiectum, & mentem Dei, & procedat ab ipſo Deo. Ex alio autem capite videtur, quod Deus poſſit adhuc illum actum erroris producere in intellectu noſtro: quia vt dicebamus, parum videtur referre, quod Deus ſe ſolo, vel cum cauſis ſecundis aliquod ſignum producat: non enim eſt de ratione loquutionis, quod fiat à ſolo loquente; nam homo ipſe, quando loquitur, non producit ipſe ſe ſolo ſuas voces, ſed ad minus ſimul cum Deo. Et quidem, ſi eſſet aliquod inſtrumentum artificioſè compoſitum, in quo ad motum aliquarum rotarum, intrante & exeunte aëre per fiſtulas, formarentur voces ſimiles vocibus humanis poſſet homo præſertim mutus, vti inſtrumento illo, vt loqueretur, & exprimeret ſuam mentem per illas voces, ſicut de facto per ſonum cimbali ſignificamus, eſſe opportunitatem audiendæ Miſſæ. Poſſet autem Deus media cauſa, ſecunda formare in noſtro intellectu cognitionem illam, qua homo cognoſceret, Cœlum, v. g. eſſe lapideum, & hoc ipſum eſſe in mente Dei, nam de facto in primis Deus concurrit cum Dæmone, quando immittit errores homini illuſo, & quando perſuadet illi, hanc ipſam eſſe reuelationem Dei, vel quando apparens ſub ſpecie Dei, vel Chriſti format voces ſenſibiles ſignificantes errorem, & ſimul illud eſſe in mente Dei. Et tamen Deus non loquitur per illas cognitiones, vel voces, ad quarum productionem cum Dæmone concurrit: quia nimirum Deus non ordinat ſuam mentem ad hominem, neque ea intentione producit eiuſmodi ſigna: ergo licèt Deus ſe ſolo ea omnia produceret, poſſet adhuc non loqui, nec velle ordinare ſuam mentem ad hominem, & per conſequens non teneretur ex veracitate ad impediendum errorem noſtrum. 37 *Difficultas.*

Quod item confirmari poteſt exemplo adducto inſtrumenti artificioſi, quo formarentur voces humanæ: nam licet poſſet homo vti eo inſtrumento ad loquendum, & exprimendum ſuam mentem; non tamen obligaretur ex veracitate ad non vtendum eo inſtrumento, niſi ad loquendum vera: poſſet enim recreationis, vel curioſi- 38

tatis cauſa mouere totas illas abſque intentione exprimendi ſuam mentem per voces formandas: & hoc etiamſi per accidens alij deciperentur putantes, eum velle loqui, dum tamen non eſſet deceptio perniciola, aut noxia: ergo Deus ſimiliter poſſet medio inſtrumento formare voces abſque intentione loquendi,& obligatione veracitatis; cur enim minùs id poſſit Deus quàm homo? ſi autem media cauſa ſecunda neceſſaria poteſt formare vocem, quin loquatur, non facilè apparet,cur non poſſit ſe ſolo formare eaſdem voces in aëre abſque intentione loquendi, cum non minus tribuantur Deo effectus producti à cauſis neceſſariis, quas Deus ponit, quàm effectus à ſolo Deo producti.

Pro ſolutione difficultatis aduertuntur nonnulla.

39 Pro ſolutione huius difficultatis aliqua aduertenda,& explicanda ſunt.Primò aduertendum eſt id, quod dixi,& probaui *diſp.*1.*ſect.*10.loquutionem, ſeu vocem, qua aliquis alteri loquitur non ſolùm debere repræſentare obiectum, & mentem loquentis, ſed etiam debere vel formaliter, vel inſtrumentaliter repræſentare ordinationem mẽtis loquentis ad audientem; ad quam ordinationem immediatè, & per ſe repræſentandam vox illa ſit, vel ex natura ſua, vel ſaltem ex placito inſtituta. Sic enim voces humanæ ſunt ad placitum inſtitutæ ad omnia hæc exprimenda per ſe, & non ſolum per accidens, vel arguitiuè. Voces autem Angelorum, quibus ſibi ad inuicem loquuntur, ex natura ſua inſtitutæ ſunt ad hæc omnia manifeſtanda: nam in mea ſententia ſunt actus voluntatis, quibus Angelus formaliter ordinat ſuam mentem ad alium Angelum,qui actus voluntatis licèt non habeant pro obiecto ipſam ordinationem,alioquin haberent ſe ipſos pro obiecto, manifeſtando tamen ſeipſos, per ſpeciem, quam Angelus audiens denuò accipit talis volitionis, manifeſtant ordinationem mentis, quæ non diſtinguitur ab ipſo actu.

40 Secundò, aduertendum eſt, non omnes voces eodem modo repræſentare hanc expreſſionem, & ordinationem mentis loquentis ad audientem. Nam in primis aliquæ voces ex natura ſua, vel ex inſtitutione libera ita ſunt alligatæ ad exprimendam eam ordinationem,& expreſſionem mẽtis, vt non ſit liberum producenti eas voces velle, vel nolle exprimere mentem ſuam. & eam ordinare, ſed vel debeat abſtinere ab iis vocibus producendis, vel debeat eas producere ad exprimendam, & ordinandam ſuam mentem. Omitto autem voces Angelicas, nam illæ ex natura, & eſſentia ſua habent,quod exprimant mentem Angeli,& eius ordinationem: ſed loquor de vocibus ſignificantibus ad placitum. Tales autem videntur voces humanæ, quas homo immediatè coram aliis profert eo modo quo proferri ſolent, quando ad eos diriguntur; non enim poteſt homo pro ſuo libito proferre illas voces, & nolle loqui, ſed vel debet in iis circumſtantiis abſtinere, vel proferre illas in vera ſignificatione, alioquin peccat contra veracitatem, vt *ſup.* diximus. Talis etiam eſt ſcriptura propria manu facta, & ad aliquem directa, & tranſmiſſa. Talis denique eſt nuncius ad aliquem à te miſſus cum mandato aliquid Petro dicendi: non enim potes pro libito nuntium ita mittere, & nolle loqui, ſed veracitas obligat ad non niſi veram mentem exprimendam per eiuſmodi nuntium.

41 Alia tamen ſunt ſigna, ſeu voces non ita alligatæ, ſed quibus poſſit, qui ea ponit velle loqui, & exprimere & ordinare ſuam mentem; & tunc ex veracitate debet non niſi veram mentem exprimere: poteſt tamen aliquis eadem ſigna ponere ſine animo loquendi, vel exprimendi ſuam mentem: & tunc non peccat contra veracitatem, nec mentitur, quamuis aliud habeat in mente ab eo, quod ſigna illa videntur ſignificare. Tales videntur mihi futuræ voces, quæ in inſtrumento illo artificioſo formarentur: quæ quamuis ex ſe eſſent aptæ, vt aliquis eas poneret ad exprimendam ſuam mentem, & eius ordinationem, ſi vellet per eas loqui; non tamen videntur ex natura ſua,vel ex inſtitutione alligatæ,ita vt non poſſint licitè poni,niſi ex intentione loquendi:quare non eſſet contra veracitatem,ſi aliquis abſque eiuſmodi intentione eas poneret, licet per accidens audientes deciperentur, putantes eum vellè loqui, & exprimere ſuam mentem. Veracitas enim non obligat, niſi in iis ſignis, quæ determinatè inſtituta ſunt ad hunc finem: quia in iis ſolis eſſet contra humanum commercium abuſus ad alium finem, cum homines non poſſent ſuſpicari,quod voces non eſſent poſitæ ad loquendum; & alioquin nunquam poſſent credere loquenti, cum ſemper formidare merito poſſent, an voces poſitæ ſint ſolùm materialiter, & non ad loquendum:in illis verò aliis ſignis ceſſat hæc ratio:quia ſi audientes decipiuntur, à ſe ipſis decipiuntur; cùm neque ex natura ſua, neque ex inſtitutione alligata neceſſariò ſint ad eum finem, ſed inuenta ſint etiam indifferenter ad alios fines. Talem etiam puto eſſe campanæ, ſeu cimbali ſonum: nam licèt homines voluerint eo ſigno indicare tempus audiendæ,v.g.Miſſæ; nunquam tamen ſe obligarunt ad non pulſandas campanas niſi ad eum finem: ideo hoſtes non mentiuntur in rigore, quando ad conſpectum claſſis inimicæ explodunt bombardam,ſicut ſolent explodere amici in ſignum lætitiæ, & ſalutationis honorificæ: quia licèt ſignum illud vſurpari ſoleat ad id ſignificandum; ſemper tamen retinet ſuam indifferentiam, vt poſſit abſque ea intentione, ſed propter fines alios bombarda explodi.

Tertiò aduertendum videtur, voces, licèt omnes ſignificent, vel repræſentent ordinationem 42
mentis loquentis; non tamen omnes eodem modo eam repræſentare. Aliquæ enim ſolum repræſentant eam in genere, hoc eſt, ordinationem mentis illius,quicumque ille ſit, qui eas profert. Tales ſunt voces humanæ,quæ licèt determinatè ſignificent tale obiectum; non tamen repræſentant determinatè mentem talis proferentis.Vnde voces iſtæ determinatè, & certò repræſentant tale obiectum,ad quod ſignificandum ſunt inſtitutæ: certos etiam nos reddunt de ordinatione mentis illius, qui eas protulit, non tamen huius in particulari, quia vel loquentem fortaſſe non videmus, ſed ſolum voces percipimus, vel vnus homo alteri ſimilis eſt in voce & in vultu, quare non facilè diſcernimus, vter illorum ſit, qui loquitur. Quare certò nobis & determinatè vox repræſentauit tale obiectum, & ordinationem mentis in genere illius, qui eam protulit, non tamen certò,ſed ſolum probabiliter nobis repræſentat, qui ſit, qui mentem ſuam ad nos ordinet per talem vocem. Aliæ autem ſunt voces, quæ omnino determinatè repræſentant etiam, cuius ſint: tales ſunt voces Angelicæ, quas Angeli audientes, determinatè, & certiſſimè cognoſcunt, quorum ſint,quia percipiunt talem actum volun-

tatis

ratis in indiuiduo, quo Michaël ordinat mentem ſuam ad illos, atque ideo ita claré cognoſcunt, illam eſſe vocem Michaëlis, vt non credam poſſe vnum Angelum imitari vocem alterius, vt poſſit Angelum audientem decipere, ſicut homo aliquando imitatur vocem, vel ſcripturam alicuius, vt alios decipiat. Nam Angelus perfectiſſimè diſcernit vocem, & ordinationem vnius à voce, & ordinatione alterius.

43 *Deus poteſt cum hominibus loqui per voces internas tales, quas Dæmon imitari non poſſit ad decipiendum hominem.*

Vnde puto etiam, Deum poſſe cum hominibus loqui per voces internas tales, quas dæmon imitari non poſſit ad decipiendum hominem; ſicut enim Angelus habet vocem talem ad alios Angelos, quam alij imitari non poſſint, & quæ diſtinctè manifeſtet, cuius ſit; cur deneganda aſt Deo talis vox; & adeo Dei propria, quam Dæmon imitari non poſſit, & quæ certò manifeſtet, & repræſentet, cuius ſit illa vox, nempe Dei: de facto quidem imitari valet voces, quibus Deus regulariter hominibus loquitur quæ vel ſunt voces externæ, & ſenſibiles; vel ſi ſunt ſolùm internæ, non oſtendunt diſtinctè, & claré, cuius ſint, ſed ideo, qui eas interius percipit, putat eſſe Dei quia vel ſimul apparet interius imago aliqua Dei vel Chriſti formantis illas voces internas, ſicut quando video Petrum proferentem voces, credo illas eſſe Petri, licet ipſæ Voces in ſe id non repræſentent; vel intelligit ex ſubiecta materia, & ſenſu verborum, Chriſtum, vel Deum eſſe, qui loquitur: ſicut quando aliquis mihi dicit, ego ſum Petri pater, de quo audiſti tuum amicum, ego ex ſenſu verborum intelligo, illas voces formari à patre Petri, licet voces ipſæ in ſua entitate non oſtendant, cuius ſint. Quæ omnia imitari poteſt ſuo modo Dæmon, & fingere, ſe eſſe Chriſtum, vel Deum loquentem exterius, vel etiam interius. Poſſent tamen aliquæ voces ita eſſe Dei propriæ, quas imitari non poſſit, & per quas qui eas percipit, certificetur, illas eſſe voces Dei: ſicut Gabriel audiens Michaëlem certificatur de voce illa, quod ſit Michaëlis, nec alius Angelus eam imitari poteſt.

44 Fateor denique, eſſe voces aliquas quaſi medias inter vtraſque, quæ licet non oſtendant omnino inimitabiliter, cuius ſint; ſunt tamen ita propriæ loquentis, vt difficillimè alius eas imitari poſſit. Qualis eſt vox aliqua ita propria Petri, vt licèt Petrus non videatur, cognoſcatur ſtatim ex voce. Ideo enim Iſaac, licèt cæcus eſſet, cognouit ſtatim, vocem non eſſe Eſau, ſed Iacob, qui fratris vocem imitari non poterat. Vnde aliqui ſancti etiam in hac vita diſcernere ſolent ſtatim reuelationes internas Dei, ab eis, quæ ſiunt à dæmone, qui non poteſt modum illum proprium loquendi Dei ſemper imitari, ita vt ab aliquibus ſaltem magis illuminatis non dignoſcatur.

45 *Reſpondetur ad propoſitam difficultatem.*

His itaque ſuppoſitis, & animaduerſis, ad difficultatem ſupra propoſitam reſpondeo admittendo, poſſe Deum infundere actum erroris, quo homo & iudicet, cælum eſſe lapideum, & hoc eſſe in mente Dei: quia adhuc non loqueretur, nec teſtificaretur Deus; eo quod actus ille, neque ex natura ſua, neque ex inſtitutione repræſentaret immediatè, Deum ordinare ſuam mentem ad eum, qui ita erraret, quæ ordinatio, & repræſentatio illius aſt de ratione eſſentiali omnis loquutionis: non ergo mentiretur Deus, aut falſum loqueretur infundendo eiuſmodi errorẽ, ſiue id faceret per ſe, ſiue per cauſas ſecundas. Non tamen poſſet infundere illum actum erroris, quando eſſet talis, vt vel ex natura ſua, vel ex inſtitutione repræſentaret determinatè, & immediatè ordinationem mentis Dei ad accipientem notitiam illam. Quid autem addat ordinatio hæc mentis ſupra iudicium illud, vel ſupra vocem: dicendum eſt, aliquando eſſe aliquid voci intrinſecum. Nam in voce, qua vnus Angelus loquitur alteri, non eſt denominatio extrinſeca, ſed eſſentia talis vocis, quod ſit vox, & loquutio Angeli; quia eſt ipſamet voluntas actualis, qua Angelus loquens ordinat notitiam ſuam de tali obiecto ad Angelum audientem, vt explicui in tract. de Angelis. Poteſt etiam vox Dei interna ad homines eſſe talis, vt ex ſua entitate intrinſeca procedat à Deo ex hoc fine, vt homo cognoſcat eius mentem: quare per ſe ipſam intrinſecè, & eſſentialiter erit vox, & loquutio Dei. Aliquando verò hoc ipſum erit extrinſecum in ipſa voce, quæ de ſe indifferens eſt, ſecundùm ſuam entitatem, vt ponatur, ex illa intentione manifeſtandi mentem vel non ponatur. Tales ſunt voces humanæ, in quibus ſignificare, & repræſentare ordinationem mentis eſt denominatio extrinſeca ab inſtitutione libera hominum: qua tamen inſtitutione poſita, iam exigunt non proferri in talibus circumſtantiis, & cum tali directione ad audientem, niſi ex intentione ordinandi mentem ad audientem. Tales etiam eſſent voces illæ formatæ ab inſtrumento artificioſo, de quibus *ſupra* dicebamus, & quibus poſſet homo vti ad loquendum, & communicandam ſuam mentem, & poſſet etiam non ad hunc, ſed ad alios fines eas ponere: quare per meram denominationem extrinſecam complerentur in ratione loquutionis, nempe ex eo, quòd ponerentur cum tali intentione, & ad eum finem.

Dices, quando Deus infunderet iudicium erroneum, quo homo crederet cœlum eſſe lapideũ, & hoc eſſe in mente Dei, infunderet quidem illud ordinando mentem ſuam ad illum hominẽ. 46
Quid enim eſt ordinare mentem meam ad aliquem, niſi velle, quod ille concipiat, me habere tale obiectum in mente? & hoc quidem ſiue illud reuera habeam in mente ſiue non habeam: nam Angelus decipiens alium Angelum ordinaret etiã mentem ſuam ad illum per voluntatem, qua vult, vt audiens concipiat, ſe tale obiectum habere in mente. Deus autem infundens illum actum erroris, eo ipſo vult communicari ſubiecto effectum formalem illius actus: idem enim eſt velle infundere formam ſubiecto, ac velle, quod ſubiecto communicetur effectus formalis talis formæ: ergo Deus volens infundere iudicium illud erroneum intellectui vult, quod intellectus iudicet, eſſe in mente Dei cœlum lapideum: ergo non poteſt Deus velle infũdere tale iudicium, quin velit dare homini notitiam mentis, quam Deus non habet, & per conſequens Deus loqueretur & affirmaret aliquid falſum.

Reſpondeo, Deum eo caſu non loqui, nec ordinare ſuam mentem ad alium: quando enim dicimus, loquutionem exigere, vel includere ordinationem mentis loquentis ad audientem, non id intelligimus de quacumque voluntate, qua loquens velit ab audiente quocumque modo concipi ſuam mentem. Alioquin quando Deus infũderet alicui habitum Metaphyſicæ, loqueretur illi, quia Metaphyſica affert notitiam etiam infinitæ perfectionis Dei, & per conſequens ſcientię 47
infinitæ

infinitæ Dei, quæ pertinet etiam ad infinitam perfectionem: ſed debet intelligi de ordinatione mentis, quam ipſa vox immediatè & per ſe repræſentet, vt ibi indicauimus. Quamuis ergo, qui videret iudiciũ illud erroneum in intellectu, poſſet arguitiuè colligere, Deum voluiſſe effectum formalem illius intellectui communicari: hanc tamen voluntatem Dei non repræſentaret immediatè & per ſe ipſum iudicium erroneum, ſed aliunde per conſequentias poſſet id colligi. Quod idem eſt de notitia metaphyſica à Deo infuſa circa ſcientiam infinitam Dei, quæ etiam notitia non eſſet loquutio Dei propter eandem defectum. Addo, debere voce ita repræſentari hanc ordinationem loquentis, vt ſpecialiter repræſentetur, & non ſolùm in communi: nam licet Deus infunderet alicui notitiam, qua cognoſceret Deũ habere infinitam ſcientiam rerum omnium, & ſimul fieri ex Dei voluntate quæcunque fiunt, adhuc non diceretur Deus loqui: quia licet in illa notitia cõmuni voluntatis Dei circa omnia, quæ fiunt includeretur etiam voluntas, qua Deus vult dare hanc eandem notitiam; illa tamen vniuerſalitas confuſa non videtur ſufficere ad loquutionem, quia tunc etiam non immediatè repræſentaret illa notitia ordinationem mentis diuinæ ad hominem, ſed mediatè, quatenus ex illa vniuerſali poſſet inferri, quod hæc etiam notitia mẽtis Dei data ſit ex Dei voluntate: loquutio autem debet, vt diximus, vel ex ſua natura, vel ex inſtitutione repræſentare immediatè, & per ſe mentem loquentis, & ordinationem talis mentis ad audientem.

48 *Inferuntur nonnulla.* Vnde iam inferri poteſt primò, poſſe Deum producere voces illas, quæ in artificioſo illo inſtrumento formarentur, medio illo inſtrumento, quin per illas voces loqueretur, aut deberet verum affirmare, ſicut etiam diximus poſſe hominem id facere, quin loquatur: quia voces illæ taliter formatæ indifferentes ſunt, vt ſignificent mentem producentis, vel non ſignificent, quare deficiente ordinatione propriæ, mentis ad alium per illas voces, non ſunt completæ in ratione loquutionis. Aliter dicẽdum eſt de vocibus, quas Deus ipſe ſolus immediatè formaret, ſicut formari ſolent ab homine, & in iis circumſtantiis, in quibus determinatè ex ſua inſtitutione ſignificant ordinationem mentis ad audientem, quod idem eſt de ſcriptura, nuntio, & aliis ſignis ſimilibus. Quæ quidem ſigna, licet non ſint loquutio formalis, & ſine qua eſſent loquutio ſolùm materialis; ſed tamen propter determinatam inſtitutionem, & repræſentationem, quam habent, obligant, vt *ſupra* diximus, ex virtute veracitatis, vt non vſurpentur etiam materialiter, quando repræſentant obiectum falſum, ſeu contra mentem vſurpantis, quia ſi id liceret, peruerteretur conuictus, & commercium humanum, vt *ſup.* explicuimus. Quæ ratio, cum procedat etiam in Deo qui multò magis debet eſſe ſumma fide dignus in vocibus, & ſignis, quæ vſurpat; conſequens eſt, vt nec Deus poſſit ea ſigna etiam ſine intentione loquendi vſurpare, quando obiectum, quod ex ſe ſignificant, non eſſet verum.

49 *Quid dicendum ſit, quãdo Deus cum cauſa ſecunda vel media cauſa producit voces, vel alia ſigna falſa.* Infero ſecundò, vt omnino reſpondeatur difficultati propoſitæ, cum ſuis confirmationibus quid dicendum ſit quando Deus cum cauſa ſecunda, vel media cauſa producit voces, vel alia ſigna falſa. Et in primis, ſi cauſa illa ſecunda ſit nuntius deputatus à Deo, vt proponat aliis, quæ ab ipſo accepit; certum eſt, Deum loqui mediatè per illum, atque ideo ex infinita ſua veracitate obligari ad loquendum vera etiam per nuntium, vt conſtat ex dictis. Si verò cauſa ſecunda non ſit nuntius à Deo deputatus, imo ſit natura intellectualis, quæ de ſuo loquitur nomine proprio, v. g. quando Deus concurrit cum Dæmone vel homine mentiente, certum eſt etiam Deum tunc non loqui per voces illas, ad quas concurrit, atque ideo non teneri ex veracitate ſua ad negandum concurſum, quando voces ſignificant falſum. Ratio autem ex dictis eſt, quia voces illæ prolatæ à Dæmone, vel homine nullo modo neque ex natura ſua, neque ex inſtitutione aptæ ſunt ad repræſentandam ordinationem mentis Dei in audientem, cum ſolùm inſtitutæ ad repræſentandam ordinationem mentis Dæmonis ipſius, vel hominis qui illas ſpecialiter profert: non ergo loquitur, nec poteſt Deus loqui per illas niſi id ſpecialiter alio modo ſignificet, atque adeo non erit mendax, quamuis voces ipſæ mendacium, vel falſitatem contineant. Quando verò voces non formarentur à Dæmone, vel homine loquente, ſed ab alia cauſa irrationali: diſtinguendum puto; nam ſi cauſa illa ſecunda ſit naturalis, & cui Deus vt auctor naturæ debeat concurſum ad voces illas formãdas, Deus nec loquitur per voces illas, nec etiam loqui poteſt, niſi ſaltem ſpecialiter ſignificet, ſe aſſumere voces illas ad loquendum. Vnde ſi eſſet aliquis locus ita formatur à natura, vt per ingreſſum aëris, vel ſolis, &c. vel aliter formarentur in eo voces, Deus concurrens ad voces illas concurſu generali nullo modo loquitur per illas, quia illæ voces in iis circumſtantiis non ſunt aptæ ad repræſentandam ordinationem mentis Dei ad audientes. Sicut quando Deus concurrit cum Pſittaco ad formandas voces, quas didicit, non loquitur per illas nec ordinat ſuam mentem ad audientes, ſed concurrit ad effectum illum, ſicut cum igne ad calefaciendum, & cum ſole illuminandum, &c. Si verò cauſæ illi non debeatur concurſus Dei ad illum effectum, ſed Deus ſpecialiter ex ſe concurrat, vt ſi cum Pſittaco, qui voces non didicit concurrat ad formandas voces ſignificantes: credo poſſe Deum loqui per voces illas, prout loquutus videtur per voces formatas ab Aſina Balaam, atque ita de facto loquitur Dæmon per voces, quas formari facit ab homine obſeſſo, & loquutus eſt per voces formatas à ſerpente, vt conſtat quia iam tunc illa ſpecialis motio, & concurſus ad formandas voces illas ſufficienter ſignificare poteſt ordinationem mentis illius, qui ita ſpecialiter eas format. Addo tamen, non videri neceſſarium, quod Deus formans illas voces etiam ſpecialiter, cenſeatur ſemper velle loqui per illas: nã ſicut ſupra dicebamus, eum, qui ſpecialiter mouerer totam inſtrumenti artificioſi, vt in eo formarentur aliquæ voces, non ſemper cenſeri velle loqui per illas, nec obligari ad hoc, vt ſignificent veram eius mentem, quod idem eſt de eo, qui docet Pſittacum formare voces aliquas, quamuis & hic etiam poſſit velle loqui, & exprimere ſuum ſenſum per illas, prout faciebant illi, qui per vocem auium ſalutabant Imperatorem illis vocibus *Aue inuictiſſime Cæſar*: ita poſſet Deus formare illas voces in cauſa inanimata, vel in bruto ob alios fines, v. g. ad oſtendendam ſuam artem, vel potentiam, & non ad loquendum per illas. Dixi tamen, *non ſemper* debere Deum loqui per illas voces

voces ſic mirabiliter à ſe formatas; quia aliquando, & in aliquibus circumſtantiis ſpecialis illa motio Dei poſſet ſufficienter, & determinate ſignificare audientibus loquutionem Dei, & manifeſtationem ſuæ mentis, v.g. ſi exprimerent perſonam Dei loquentis, prout Dæmon per voces ſerpentis ſufficienter ſignificabat, ſe loqui per illas; & in obſeſſis regulariter oſtendit ſufficienter, ſe loqui, & non ipſum hominem, cùm reſpondeat interrogatus de rebus propriis pertinentibus ad ipſum Dæmonem, & dicat, ego intraui in hoc corpus tali occaſione, &c. Totum enim hoc pendet ex circumſtantiis ſpecialibus, quæ poſſunt determinare voces ad ſignificandam talem ordinationem mentis illius, qui ſpecialiter concurrit ad tales voces formandas. Et hæc dicta ſint pro ſolutione illius ſecundæ obiectionis propoſitæ de actu erroris, quem Deus infundere poteſt.

51 *Obiectio 3.* Tertiò principaliter obiicitur, quia ſi Deus non poſſet mentiri, vel loqui falſum, non eſſet omnipotens: daretur enim aliquod ens finitum quod Deus non poſſet producere, nempe voces ſignificantes falſum, quæ quidem ſunt aliquod ens reale poſſibile, & tamen improducibile à Deo. Ad hoc bene reſpondet Hurtado *dicta diſp.* 18. §.65. *&* 66. nullum eſſe ens creabile, quod Deus ponere non poſſit ſaltem concurſu generali, & materialiter, prout ſunt à Deo actiones peccaminoſæ noſtræ. Deinde tota ſubſtantia illius vocis potuit poni à ſolo Deo, ſi vel vox illa non eſſet impoſita ad ſignificandum; vel eſſet impoſita ad aliud ſignificandum; vel ſi hoc obiectum non eſſet falſum, ſed verum; vel ſi Deus proteſtetur, ſe non velle loqui per illas voces, ſed producere eas materialiter. Quod autem Deus non poſſit producere ſe ſolo eas voces, quando in his circumſtantiis determinatè ſignificarent Deum loquentem per illas, & obiectum eſſe falſum, non eſt inconueniens: quia aliqua entium complexa ſunt, quæ Deus ponere non poteſt, nempe reuelationem de vita Petri duratura per totum diem craſtinum, & mortem craſtinam Petri. Item poſita in Petro aduertentia ad prohibitionem, non poteſt Deus velle determinatè eius conſenſum liberum ad eſum carnium prohibitũ, & ſic de aliis.

52 Vrgeri tamen poteſt difficultas in iis loquutionibus Dei, quæ per ſuam entitatem intrinſecam repræſentarent ordinationem mentis diuinæ ad audientem, quales diximus poſſe eſſe aliquas voces internas Dei, ſicut etiam ſunt voces Angeli loquentis ad Angelum: has verò voces de obiecto falſo in nullo caſu poſſet Deus per ſe, vel per alium producere. Ad hoc tamen dici poſſet, has etiam voces potuiſſe fieri à Deo, quando obiectum non fuiſſet falſum, ſed verum, quod ſufficit ad hoc, vt in Deo ſit potentia ſimpliciter ad illas voces, licèt non poſſit eas coniungere cum falſitate obiecti. Sed adhuc vrgeri poteſt de illis vocibus internis, quæ repræſentarent obiectum falſum impoſſibile, v.g. eſſe in Deo quatuor Perſonas. De his itaque fatendum eſt, non eſſe in Deo potentiam ſimpliciter, & abſolutè ad illas ponendas: neque in hoc eſt inconueniens, quia in Deo non eſt potentia vlla ad creandam chimeram, vel aliquid aliud implicans contradictionem, quales eſſent voces illæ, quæ repræſentarent eſſentialiter obiectum falſum, & aliunde eſſent eſſentialiter voces Dei ſummè veracis id teſtificantis: in quo conceptu non minus, quam in chimera, inuoluuntur duo contradictoria.

Quartò obiicitur, quia adhuc, poſtquam Deus reuelauit, ſe aliquid factum, manet in Deo potentia ad faciendum contrarium, ergo poteſt non ſequi effectus reuelatus, quo non ſequuto, reuelatio erit falſa. 53 *Obiectio 4.*

Reſpondetur facilè, in Deo manere potentiam ſimpliciter ad faciendum contrarium, neque eam potentiam amitti; non tamen manere potentiam, imò nec vnquam fuiſſe in Deo, ad coniungendum oppoſitum cum reuelatione ſemel facta; eſſet enim potentia ad coniungenda duo contradictoria. Sicut Deus reuelans aliquid habet potentiam ad non reuelandum hoc, ſed oppoſitum, quam potentiam nunquam perdit; non tamen poteſt coniungere negationem reuelationis cum reuelatione. Aduertit autem benè Hurtado vbi *ſupra* §.71. etiamſi in Deo eſſet mutabilitas conſilij, & poſſet ex ſuppoſitione, quod ſemel efficaciter, & abſolutè decreuit aliquid facere, mutare adhuc poſtea conſilium, & velle contrarium, adhuc non ſequi locum intrinſecum, quod poſſet Deus reuelare falſum: quia adhuc retineret ſcientiam infallibilem futurorum: quare etiamſi prius decerneret abſolutè cras occidere Petrum, ſi tamen poſtea, mutato conſilio, eum non eſſet occiſurus, ſemper præſciuiſſet, Petrum cras non eſſe occidendum, non obſtante decreto præſenti, de eius occiſione craſtina. Sicut etiam S. Petrus decretum abſolutum habebat præſens in cœna non negandi Chriſtum; & tamen Chriſto reuelante negationem futuram, poterat ſimul eam futuram credere, & ſe ab illo decreto per inconſtantiam receſſurum.

Quintò obiiciuntur plura ad probandum, mendacium, vel teſtificationem falſi non eſſe ita malam, vt non poſſit aliquando eſſe licita ſaltem in Deo, qui nullis legibus tenetur. De hoc tamen dicemus *ſect. ſeq.*

SECTIO IV.

Vtrum reuelatio falſa ex malitia eius intrinſeca reddatur impoſſibilis Deo.

QVi dicunt, Deum ſaltem de potentia abſoluta poſſe reuelare falſum, conſequenter docent, reuelationem falſi non eſſe ita intrinſecè malam vt non poſſit ſaltem in Deo aliquando eſſe licita. Omitto autem argumenta, quibus ex Scriptura probare contendunt, Deum aliquando falſum dixiſſe, vel id approbaſſe in aliis mentientibus. Hæc enim omnia, vt dixi, ſpectant ad Scripturæ interpretes, qui explicant verum Scripturæ ſenſum, eamque & Deum ipſum ab hac calumnia defendunt. Præcipuum ergo fundamentum deſumunt ex eo, quod in aſſertione falſa non apparet tanta, & tam eſſentialis malitia, vt non poſſit vel ex Dei diſpenſatione, vel ex neceſſitate, & cauſa occurrente reddi aliquando licita, in qua ſententia fuit proculdubio Caſſianus *in Collat.* 2. *Abbatis Joſeph. à cap.* 15. *vſque ad* 25. quem immeritò excuſat Hurtado *diſp.* 18. §. 1. dicens, loqui ſolùm de æquiuocatione, vel amphibologia. Tota autem vis eorum fundamenti, & rationis videtur reduci ad hoc, quod alia præcepta etiam legis naturalis poſſunt non obligare, vel ob neceſſitatem, vel ob diſpenſationem Dei aut eius præceptum: ſic enim præceptum non 54

occidendi

occidendi non obligauit Abrahamum, ne occideret filium iubente Deo. Præceptum non furandi ceſſat in caſu neceſſitatis, vel ex Dei permiſſione, ex qua Hebræi acceperunt vaſa pretioſa Ægyptiorum. Præceptum non infamandi proximũ non obligat, quando ita expedit ad bonum publicum: ſicut etiam præceptum ſeruandi ſecretum non obligat in aliquibus circumſtantiis, & ſic de aliis. Cur ergo præceptum non mentiendi non habebit etiam aliquas exceptiones, v. g. interecedente neceſſitate publica, vel priuata maxima, ad quam ſuperandam neceſſarium ſit mendacium officioſum, vel certè non pernicioſum, vel ſaltem accedente permiſſione Dei.

55 Nec videtur omnino ſatisfacere, quod aliqui communiter dicunt, Deum nunquam diſpenſare in præceptis naturalibus, ſed ſolum per mutationem materiæ ceſſare obligationem, v. g. Præceptum non eſt non occidendi, ſed ſolum non occidendi auctoritate priuata, & ſine neceſſitate defenſionis contra aggreſſorem iniuſtum: quare Deus non diſpenſauit cum Abrahamo in prohibitione homicidij, ſed dedit illi auctoritatem publicam ſuam: Deus quippe eſt Dominus vitæ noſtræ, & poteſt licitè occidere, atque ideo fecit, quod occiſio illa non eſſet auctoritate priuata, & conſequenter nec homicidium, ſed occiſio iuſta. Sicut nec cum Hebræis diſpenſauit, vt poſſent furari, ſed fecit illos dominos illorum bonorum, atque ideo non furabantur, ſed accipiebant res ſuas: & ſic in aliis exemplis, in quibus mutatis circumſtantiis, non manet materia prohibita, ſed alia diuerſa. Mendacium autem in quibuſlibet circumſtantiis manet mendacium, ſeu aſſertio falſa contra mentem, in quo conſiſtit tota malitia obiectiua mendacij, qua manente, repugnat eſſe licitum.

Cur aſſertio falſa contra mentem in aliquibus circumſtantiis non poſſit fieri licita.

56 Hoc, inquam, non videtur ſatisfacere. Primò, quia hæc videtur eſſe petitio principij; hoc enim ipſum eſt, quod petitur, cur, ſicut occiſio hominis, infamatio, acceptio rei alienæ, & ſimilia, in aliquibus circumſtantiis poſſunt fieri licita, itavt non intelligantur prohibita in illis circumſtantiis, ſed in aliis; ſic etiam aſſertio falſa contra mentem non poſſit in aliquibus circumſtantiis fieri licita, itavt prohibitio non ſit de omni aſſertione falſa, ſed de mendacio, hoc'eſt, de aſſertione falſa ſine neceſſitate, & ſine talibus circumſtantiis, quibus aduenientibus, iam mutabitur materia in aliam, quæ nunquam fuerat comprehenſa ſub prohibitione legis naturalis.

57 Ad hoc reſponderi poſſet, aliquas eſſe materias, quas oportuit prohiberi vniuerſaliter abſque vlla exceptione, quia quæcunque exceptio apponeretur, non ceſſarent inconuenientia; prout dici ſolet de pollutione procurata, quæ in nullis prorſus circumſtantiis, vel neceſſitate poteſt eſſe licita; & de reuelatione ſigilli confeſſionis id latius explicuimus *diſp. 24. de pænit. ſect. 1. n. 8.* vbi reddidimus rationem: quia ſi in aliquibus circumſtantiis eſſet licita propter maximam aliquam cauſam vel neceſſitatem, hoc ſolùm ſufficeret ad reddendam ſemper difficilem confeſſionem ſacramentalem, timentibus pœnitentibus, ne occurrente, vel apprehenſo à Confeſſario caſu illo, reuelarentur eorum peccata: quare ad obuiandum huic malo neceſſe erat abſque vlla prorſus exceptione prohibere reuelationem confeſſionis: nec æquiualet malum illud rarum, cui obuiaretur reuelata confeſſione, malo perpetuo & detrimento continuo ex difficultate confeſſionis, ſi exciperetur caſus ille à prohibitione. Sic ergo dici poteſt de mẽdacio, adeo enim ſunt proni homines, etiam ſtante prohibitione vniuerſali mendacij, ad mentiendum, vt ſi in aliquo caſu eſſet licitum, frequenter perſuaderent ſibi caſum illum adeſſe, & ſemper formidarent auditores de veritate loquentis, ne fortè ſub aliqua excuſatione licitè tunc loqueretur falſum, vnde ceſſaret magna ex parte fides humana, & per conſequens commercium, & conuictus, qui in ea fide fundatur: quare oportuit vniuerſaliter, & abſque vlla prorſus exceptione loquutionem falſam prohiberi, quia alioquin non impedirentur hæc inconuenientia, quæ grauiora ſunt, & maioris ponderis, quam vtilitas ex eo quod in aliquo raro caſu mendacium liceret, & ideo Alexand 3. *in cap. ſuper eo de vſuris,* definiuit, etiam pro tuenda vita alicuius non eſſe licitum mendacium, vt omnem neceſſitatis caſum excluderet.

Cæterùm adhuc ex hoc ipſo videtur argui poſſe, & redire difficultas: quia cùm ratio prohibendi vniuerſaliter mendacium ſit bonum publicum humanæ Reipublicæ, cuius pax, fides, & commercium impediretur, ſi mendacium in aliquo caſu liceret, conſequens eſſe videtur, vt Deus, qui Dominus eſt totius humanæ Reipublicæ, & qui pro ſuo libito poteſt totum Reipublicæ creatæ bonum impedire, ſicut & pro libito poteſt eã totam deſtruere, & annihilare, poſſit etiam facultatem mentiendi dare, ex qua mala illa in Republica ſequerentur. Quia ſicut ex occiſione mutua à ſingulis pro libito facta innumera mala ſequerentur, ſi licita eſſet; & tamen quia Deus poteſt liberè diſponere de omnium vita, poteſt alicui concedere, & præcipere vt omnes alios occidat: ſic idem Deus, qui poteſt de Reipublicæ pace pro libito diſponere, eiuſque commercium impedire poterit, ſi velit, vel permittere, & præcipere alicui, quod mentiatur, etiamſi ea mala in Republica ſequutura ſint. Iam enim tunc maius bonum eſſet, quod ex mendacio ſequeretur, nempe libitum Dei fieri, quod ſolùm, (cùm ſupremus Princeps, & Dominus deſpoticus ſit) præponderat omni commodo, & paci creaturarum, quas pro ſolo ſuo libito poteſt deſtruere, & malis omnibus afficere. Ad quod confirmandum afferri ſolet *cap. gaudemus, de diuortiis*, vbi Innocent. III. videtur excuſare Iacobum à mendacio propter Dei diſpenſationem. 58

An Deus poſſit diſpenſare cum homine aliquando, vt mentiatur.

Ab hac difficultate, quod attinet ad præſentem quæſtionẽ facilius puto poſſe nos expediri: nam quæſtio propria noſtra præſens non eſt, an Deus poſſit diſpenſare cum homine aliquando vt mentiatur vel falſum affirmet; quæ quidem quæſtio pertinet magis ad primam ſecundæ in tract. de legibus, vel ſecundam ſecundæ in quæſtione de mendacio. Quæſtio autem noſtra eſt de ſolo Deo, an ipſe Deus aliquando poſſit licitè mentiri, vel fallere, & falſum reuelare: & ad infallibilitatem fidei diuinæ ſufficit, quod Deus fallere non poſſit, nec falſum teſtificari, etiamſi homines ex diſpenſatione Dei id poſſent licitè facere. Et quidem, licet aliquis concederet, homines aliquando id poſſe licitè facere, vel ob neceſſitatem, vel ex Dei diſpenſatione, non poſſet id de Deo concedi, in quo, vt Plato ſupra adductus monuit, non poſſet locum habere excuſatio illa neceſſitatis; cùm Deus faciliimè poſſet abſque mendacio omnia pericula, & inconuenientia 59

tia impedire. Neque etiam licèt Deus poſſet cum aliis diſpenſare, vt mentiremur, poſſet ipſe licitè mentiri. Sunt enim aliqua, quæ ex præcepto, vel diſpenſatione Dei poſſunt homines agere erga alios homines, non tamen erga ipſum Deum, verbi gratia, poteſt Deus præcipere homini, vt contumeliis vexet alium hominem, cùm Dominus ſit Deus honoris noſtri, eumque per ſe, vel per alios poſſit nobis auferre; non tamen poſſet Deus diſpenſare, aut præcipere, vt contumelias in ipſum Deum proferremus eum inhonorando, quæ quidem ſemper eſſent blaſphemiæ turpiſſimæ. Poſſet item Deus præcipere alicui, vt ſtultum, vel inſanum ſe fingeret, vt contemptibilis apud alios eſſet: non tamen poſſet Deus ipſe ad eundem finem ſe fingere ſtultum vel inſanum: eſſet enim imperfectio contra infinitam maieſtatem, & dignitatem Dei, ſi poſſet talem vnquam actionem exercere, ob quam meritò poſſet ſtultus, vel inſanus æſtimari: quod tamen non eſt contra dignitatem hominis, cùm ex natura ſua poſſit ſæpè tales actiones exercere. Similiter ergo, licèt concederetur, quod homo ex præcepto, vel diſpenſatione Dei poſſet aliquando falſum teſtificari; quia totum damnum, quod inde ſequeretur eſſet ſolùm contra fidem, & exiſtimationem humanam, & contra hominum commercium, & commercium, quorum omnium Deus eſt Dominus, & poteſt bona illa auferre: non tamen deberet, aut poſſet concedi, quod Deus ipſe poſſet mentiri, vel fallere, ex hoc enim poſſibili ſequeretur imperfectio maxima in ipſo Deo, nimirum defectus ſummæ auctoritatis in teſtificando; poſſent enim homines formidare ſemper de veritate diuinæ teſtificationis, cùm fallere poſſet. Quare cùm non poſſit Deus auferre ſibi ſuas perfectiones, licèt poſſit auferre noſtras; conſequens eſt, vt nec poſſit id facere vnquam, ex cuius poſſibilitate argueretur defectus alicuius perfectionis ſimpliciter ſimplicis in ipſo Deo; qualis eſt ſumma auctoritas in teſtificando, & eſſe ſummè fide dignum in ſuis dictis, quæ perfectiones non ſubſunt libero dominio Dei, ſicut ſubſunt noſtræ: hoc enim ipſum liberum dominium erga ſuas perfectiones eſſet maxima imperfectio, cùm eſſet defectibilitas ab infinita perfectione.

60 Dixi, infallibilitatem Dei & eius impotentiam ad mentiendum, vel dicendum falſum non pendere ab eo, quod homo poſſit, vel non poſſit ex diſpenſatione vel præcepto Dei mentiri, vel falſum teſtificari: non tamen ideo concedo, poſſe Deum id homini præcipere, vel in hoc diſpenſare: video enim poſſe hanc rationem extendi etiam ad homines, ad quorum naturæ perfectionem ſpectare videtur non ſolùm non mentiri, ſed etiam non poſſe licitè mentiri, vel falſum vnquam teſtificari. Si enim id in aliquo caſu poſſent licitè facere, iam ex hoc capite deficeret in radice fides humana. Quia hoc ipſum ſcire, illum, qui mihi loquitur, poſſe aliquando licitè mentiri & falſum dicere, & poſſe licitè id procurare, ac petere à Deo diſpenſationem, vt licitè mentiretur, non parum derogaret fidei humanæ, cùm poſſemus formidare, ne vel ille, qui loquitur obtinuiſſet fortaſſe, vel ſaltem imaginaretur ſibi datam diſpenſationem in hoc caſu, quam ſæpe Dæmon fingens ſe Deum hominibus concederet, nec ex hac conceſſione poſſemus agnoſcere Dæmonis fallaciam, & illuſionem, ſicut modò poſſumus facilè agnoſcere, cùm ſciamus ex Scriptura, Dæmonem eſſe patrem mendacij, & omne mendacium à Dæmone eſſe, & non à Deo, qui ſolùm amat veritatem. Pertinet ergo ad ipſam naturam rationalem, & eius dignitatem hæc totalis, & vniuerſalis impotentia licitè mentiendi, vel falſum teſtificandi, vt poſſit eſſe integra fides mutua inter homines, atque adeo, quod Deus non poſſit in hoc cum homine diſpenſare. Quare licèt Deus poſſit naturam humanam deſtruere, & eius perfectiones, non tamen poteſt illam condere ſine ſua perfectione eſſentiali, & radicali, ad quam ſpectat hæc vniuerſalis impotentia falſum licitè teſtificandi. Neque etiam obſtat Innoc. III. *ſuprà* adductus *in cap. gaudemus de diuortiis*: ibi enim non dicit Deum diſpenſaſſe cum Iacob vt mentiretur, ſed propter Dei reuelationem illi factam, fuiſſe excuſatum. Verba Pontificis ſunt hæc: *Neque vlli vnquam licuit ſimul plures vxores habere, niſi cui fuit diuina reuelatione conceſſum, quæ mos quandoque, interdum etiam fas cenſetur, per quam ſicut Iacob à mendacio Iſraelitæ à furto, & Sanſon ab homicidio, ſic & Patriarchæ, & alij viri iuſti, qui plures leguntur habuiſſe vxores ab adulterio excuſantur.* Quorum verborum ſenſus non eſt quod Deus diſpenſauerit in mendacio, ſed quod per ſuam reuelationem mutauerit materiam, reuelando nimirum, quod Iacobo deberetur primogenitura, fecit, quòd verba illa, *Ego ſum primogenitus tuus Eſau*, &c. in aliquo vero ſenſu proferri potuerint ſine mendacio, ſicut etiam in exemplis ibi à Pontifice adductis reuelatio, & non diſpenſatio interceſſit. Sic enim Deus non diſpenſauit cum Iſraëlitis, vt furarentur, ſed dedit eis dominium eorum bonorum, nec diſpenſauit cum Sanſone, vt occideret ſe propria auctoritate, ſed conſtituit eum miniſtrum ſuum ad eam actionem; ſic ergo non diſpenſatio Dei, ſed reuelatio, qua mutata fuit materia, excuſauit Iacobum à mendacio. Quia tamen non oportet quæſtiones confundere, & quia infallibilitas Dei, & impotentia mentiendi non pendet ab eo, quod homo poſſit, vel non poſſit ex diſpenſatione Dei aliquando falſum loqui; non eſt neceſſe de homine id nunc ex profeſſo probare, ſed ſolùm oſtendere, quomodo in Deo id repugnet, etiamſi homini non repugnaret: quod ſolùm ſufficit, & requiritur ad infallibilitatem diuini teſtimonij.

Pertinet ad ipſam naturam rationalem, & eius dignitatem vniuerſalis impotentia licitè mentiendi.

SECTIO V.

An poſſit Deus amphibologicè loqui, & an ex hoc capite deficiat eius infallibilitas.

HOc eſt aliud argumentum, quò vti poſſunt, qui dicebant Deum ſaltem de potentia abſoluta poſſe fallere: quia omnia inconuenientia, quæ ex hoc ſequerentur, æquè videntur ſequi ex amphibologia verborum, qua non minus decipiuntur audientes percipientes verba in diuerſo ſenſu ab eo, in quo proferuntur. Nam mea quid refert, quod aliud ſignificent verba ab eo, quod eſt in mente, vel quod aliud ego ex verbis percipiam, quàm loquens ſignificare intendit, ſi in vtroque caſu æque decipior verborum occaſione? 61

Hæc quæſtio pendet ex illa alia, an & quomodo licitum ſit vti verbis æquiuocis, & ambiguis

ſeu loqui amphibologicè intendendo ſignificare verbis alium ſenſum verum, diuerſum tamen ab eo, quem auditores hîc, & nunc concipiunt, & ſignificari putant, de qua quæſtione vltra alios videri poſſunt P. Suarez *tom. 2. de religione tract. 4. libro 3. cap. 10. & 11.* Leſſius *de Iuſtitia cap. 42. dub. 9. n. 47.* Sanchez *lib. 1. de matrimonio diſp. 10. in fine*, & latè *lib. 3. in decalog. cap. 6. numero 15.* & poſt alios Coninch. *in præſenti diſp. 10. dub. 3.* in qua quæſtione aliqui adeo putant licitam eſſe amphibologiam in vocibus, vt id verum putent, ſaltem cum cauſa, quando, licèt verba externus prolata ſenſum verum habere non poſſint, cum tamen habere poſſint coniuncta cum verbis alias quæ mente concipiuntur, & retinentur, vt ſi interroganti, an hodie quidquam comederis? reſpondeas, *hodie nihil prorſus comedi*, retinendo mente, *ex carnibus*; ita plures, quos refert, & ſequitur Sanchez *dicto cap. 6.*

62 Hoc tamen ita vniuerſaliter prolatum mihi ſemper duriſſimum, & difficillimum viſum eſt cum aliis multis, quos refert Sanchez *ibi*, & aliis quos refert & ſequitur Coninch. *vbi ſuprà num. 34. & numero 49.* qui id latè, & optimè probat. Ratio autem præcipua eſt, quia veracitas obligat quidem ad conformanda verba menti, non ad conformandam mentem cum mente; ad hoc enim necesſitate cogitur homo, ſed vt non appareat aliud in verbis ab eo, quod eſt in mente loquentis. Debemus ergo comparare verba ipſa cum mente & videre ex vna parte voces externas cum ſua ſignificatione, & ex alia parte mentem loquentis, & conſiderare, an verba exprimant id, quod eſt in mente, an verò aliquid contrarium. Si enim contrarium exprimunt, ſit contra veracitatem: ſi exprimunt idem, ſatisfit plenè veracitati. Et quidem, cùm tota hæc obligatio veracitatis proueniat, vt diximus, ex neceſſitate conſeruandi fidem humanam adeo neceſſariam ad conuictum, & commercium politicum, neſcio quomodo eadem veracitas non debuerit æquè prohibere reſtrictiones illas mentales, ex quibus, ſi licitæ eſſent, eadem omnino inconuenientia orirentur. Æquè enim dubitarent omnes audientes, an loquens vltra voces externas adderet reſtrictiones mentales, quibus ſenſus contrarius contineretur ſenſui, quem voces exprimerent, ſicut dubitare poſſent de veritate, ſi mendacium liceret. Vnde inutilis omnino eſſet mendacij prohibitio; omnes enim, qui mentiri non auderent propter prohibitionem, eaſdem voces omnino vſurparent, quas mentientes vſurpaſſent, & eundem finem obtinerent addita reſtrictione mentali. Nec ſatisfacies dicendo, id non licere, niſi cum cauſa: nam eodem modo dicerent alij, mendacium etiam non licere niſi cum cauſa: occurrente autem cauſa, idem omninò liceret, & eadem incommoda ſequerentur, ſi reſtrictio illa purè mentalis licita eſſet, quæ ſequerentur, ſi licitum eſſet mendacium cum cauſa: quare fruſtra lex naturalis mendacium etiam cum cauſa prohibuiſſet.

63 Obiiciunt primò, quod Chriſtus ipſe Ioan. 7.
Obiectio 1. rogantibus, vt aſcenderet ad diem feſtum, reſpondit *vos aſcendite ad diem feſtum hunc, ego non aſcendo*; & tamen poſtea, *& ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.* Vnde apparet priora verba dicta fuiſſe à Chriſto cum reſtrictione mentali, ſcilicet, *ego non aſcendo publicè, & palam.* Reſpondetur primò communiter ſenſum priorum verborum eſſe iuxta mentem petentium, qui petebant, vt aſcenderet palam, dicebant enim: *tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua, quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palam eſſe, ſi hæc facis, manifeſta te ipſum mundo.* In eodem ergo ſenſu reſpondit Chriſtus, ſe non adſcendere, quæ non eſt reſtrictio mentis, ſed retentio ſenſus propoſiti à rogantibus: ſicut ſi peterent, *veni nobiſcum*; & reſponderet, *non veniam*, ſubintelligitur, *nobiſcum.* Addunt alij, legendum ibi eſſe *nondum aſcendo*, vel vt alij volunt, *non aſcendo nunc*, prout habent alij graues interpretes. Sed, vt notat Hurtado *diſputatione 18. §. 68.* ſenſus idem eſt retenta prima lectione: quia in rigore verba illa, *non aſcendo*, non negant adſcenſum futurum, ſed præſentem, quem illi petebant.

Obiiciunt ſecundò, verba eiuſdem Chriſti 64
Marc. 13. qui interrogatus à diſcipulis de die iudicij, reſpondit: *de die autem illo, vel hora, nemo* *Obiectio 2.*
ſcit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, niſi Pater, quod etiam verum eſſe non poterat, niſi cum reſtrictione mentali, *non ſcit Filius, vt dicat.* Reſpondetur tamen, hanc non eſſe reſtrictionem mentalem, de qua loquimur, ſed ſenſum verum, quem voces illæ habent: nam qui interrogatur de ſe aliqua, ſolùm rogatur de notitia, quam communicare poſſit, non de ea, quam communicare non poteſt, eo quod ſecretò illam acceperit, prout Chriſtus, vt homo ſecretò acceperat notitiam illius diei.

Petes, an qui vtitur reſtrictione illa purè mentali, verè committat peccatum mendacij: quod idem quæri poteſt de eo, qui vtitur amphibologia ſine cauſa in ſenſu diuerſo ab eo, quem auditores concipiunt. Affirmat Coninch. *vbi ſuprà numero 49. & 50.* eſſe mendacium: quia talis oratio abſolutè prolata eſt falſa, nec aliud eſt velle mentiri, niſi ſcienter velle proferre verba, quæ in his circumſtantiis prolata ſignificant id, quod proferens ſcit eſſe falſum. In hoc tamen poteſt eſſe quæſtio de nomine; & mihi magis placet, quod illud non appelletur propriè, & formaliter mendacium; ſed ſolùm materialiter. Nam mendacium formale, videtur eſſe loquutio formalis contra mentem: loquutio autem formaliter in ratione loquutionis videtur compl[illegible] formaliter per voluntatem ſignificandi, ſine qua prolatio ſola vocum non eſt formalis loquutio: quia loquutio includit eſſentialiter, vt diximus, ordinationem mentis noſtræ ad audientem: qui ergo non vult communicare audienti notitiam ſuam de tali obiecto, ſed de alio diuerſo, non loquitur formaliter de illo obiecto, quod voces ſolæ poſſent ſignificare. Fateor, nec etiam loqui de illo alio obiecto, quod voces ſimul cum reſtrictione mente retenta ſignificarent, quia illud obiectum voces externæ non ſignificant, & per conceptus internos vocibus non expreſſos loqui non poteſt: atque ideo in rigore loquendo de nullo obiecto loquitur completè. Non enim de obiecto, de quo loqui intendit, quia illud non exprimitur per voces: neque etiam de obiecto, quod voces de ſe ſignificant, quia non intendit de illo loqui, neque illius notitiam audienti communicare, de nullo ergo obiecto loquitur. Neque enim loqui eſt ſolùm proferre voces ſignificantes de ſe hoc obiectum: qui enim profert voces ambiguas, & ſignificantes de ſe duo obiecta, alterum verum, & alterum falſum, non mentitur, ni-

65 *An qui vtitur reſtrictione mentali, verè committat peccatum mendacij?*

ſi

ſi velit ſignificare obiectum falſum, nec loquitur verum, niſi illud velit ſignificare: ergo prolatio illa vocum completur formaliter in ratione loquutionis veræ, vel mendacij à voluntate ſignificandi tale, vel tale obiectum. Alioquin, ſi abſque vlla voluntate ſignificandi, vel determinandi ſignificationem eas voces ambiguas proferret, adhuc loqueretur per illas voces & per conſequens loqueretur verum, & mentiretur, cùm voces de ſe vtrumque æquè ſignificarent.

66 Dixi tamen, quoad hoc eſſe poſſe quæſtionem de nomine: quia de re ipſa, fateor etiam abſque voluntate loquendi de tali obiecto falſo, quod ſolùm voces externæ ſignificare poſſunt, prolationem voluntariam talium vocum eſſe peccatum contra veracitatem, quæ non ſolùm obligat ad non mentiendum formaliter, hoc eſt cum intentione loquendi, & ſignificandi obiectum falſum, ſed etiam ad non mentiendum materialiter, hoc eſt, non proferendum eas voces, quæ de ſe in his circumſtantiis prolatæ non poſſunt ſignificare niſi obiectum falſum. Parum enim refert ad impediendum commercium humanum, quod voces proferantur, cum hac intentione, vel illa, cùm audientes ſolùm percipiant voces, & earum externam ſignificationem, nec illam aliam intentionem poſſint, niſi ex ipſis vocibus externis, colligere. Quare eſſet etiam contra religionem, ſi aliquis loquens cum reſtrictione illa purè mentali adderet iuramentum, quia iam ex vi vocum externarum adduceretur Deus in teſtem rei falſæ, quod non minùs à Religione prohibetur.

Amphibologiis & æquiuocationibus an vti liceat.

67 Hoc ſuppoſito, reſtat quæſtio ſolùm de amphibologia, ſeu verbis illis ambiguis, quæ poſſunt de ſe duos ſenſus habere, alterum falſum in quo ab auditoribus accipiuntur, alterum verum, quem loquens ſignificare intendit. De qua rurſus ſupponendum eſt primò, in aliquibus caſibus eſſe proculdubio obligationem abſtinendi ab eiuſmodi æquiuocationibus, & vſurpandi verba in eo ſenſu, in quo ab auditoribus accipiuntur.

Quibus in caſibus abſtinendum ſit ab æquiuocationibus.

Primò, quando ex illo errore auditores in aliquod graue incommodum inciderent. Quæ obligatio erit etiam ex virtute fidei, vel Religionis, quando error, quem conciperent, eſſet contra fidem. Sicut quando etiam eſſet contra iuſtitiam, vel caſtitatem, aut alias virtutes, vſus ille amphibologiæ eſſet ſaltem indirectè contra eas virtutes. Secundò, quando ex ratione officij tenemur aliquem inſtruere, & docere vera, ne erret: & magis, ſi pretio, vel ſtipendio accepto ad id tenemur. Tertiò, quando contractus onerioſos, & mutuos celebramus, debemus enim ex iuſtitia verba ad mentem contrahentis proferre, ne eum decipiamus. Quartò, quando iudici, vel Prælato legitimè interroganti iubemur reſpondere; debemus enim in ſenſu interrogantis reſpondere, vel certè in ſenſu, quo interrogare deberet.

Amphibologiis abſque vlla cauſa vtens non excuſatur à peccato ſaltem leui.

68 Secundò, ſupponendum eſt non poſſe excuſari à vitio, & peccato ſaltem leui, his amphibologiis, & captioſis æquiuocationibus abſque vlla cauſa vti, in quo omnes conueniunt, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto cap.6.* Quia, licèt illud non ſit mendacium, aliquod tamen detrimentum affert communi conuictui, & colloquiis humanis, & aliquo modo derogat humanæ fidei, cùm non ſemper auditores poſſint ita cauti eſſe, vt omnes æquiuocationes cauere poſſint. Addit Coninch. *num.44.* ſemper inferri damnum aliquod proximo, nempe errorem, ſeu iudicium falſum, quod concipit propter verba malè intellecta. Qualis autem cauſa ſufficiat ad excuſandam hanc culpam, Sanchez *num.19.* dicit ſufficere, quoties occultatio veritatis neceſſaria, vel vtilis eſt ad ſalutem animæ, vel corporis, honorem, vel res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita vt veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens, ac ſtudioſa, & *num.22.* cum Soto dicit, excuſari à culpa, quando in iocis, & ridiculis fieret, quia honeſta recreatio id redderet licitum: quod tamen meritò intelligit, quando iuramentum non adiungitur: ad hoc enim grauior cauſa requireretur propter diuini nominis reuerentiam, quamuis non cenſeat eſſe peccatum mortale amphibologiam iuramento confirmare etiam ſine cauſa.

69 His ſuppoſitis, communis, & vera ſententia affirmat licitum eſſe hominibus his amphibologiis, & æquiuocationibus ex cauſa vti, vt cum aliis, quos afferunt, docent Sanchez *ibi num.18.* & Coninch. *num.35.* & *num.48.* quia in rigore tunc non mentiris, ſed profers verba in ſenſu vero, quem ex ſua inſtitutione recipiunt. Quod autem audiens ea verba in alio ſenſu accipiat, non prouenit ex te, vt ex cauſa, licèt occaſionem dederis exceptioni, quam non teneris vitare cum incommodo tuo proportionato; præſertim cùm damnum illud proximi adeo ſit leue, & abſque alio præiudicio.

Amphibologiis & æquiuocationibus ex cauſa vti licet.

70 Dices, ex his etiam æquiuocationibus ſequi incommoda contra humanum commercium, & fidem humanam, propter quæ diximus mendacium eſſe ſemper illicitum etiam ex cauſa grauiſſima: nam æquè decipiuntur, & falluntur auditores, ac ſi loquens mentiretur. Reſpondetur, hoc incommodum non ſequi per ſe ex æquiuocatione, ſed per accidens: per ſe autem ſequitur ex ignorantia auditoris, qui negligenter ſenſum verborum examinauit, & noluit vexari in eo penetrando, & intelligendo. Loquens autem ſatisfacit conformando verba externa cum ſua mente, nec tenetur partes etiam auditoris ſuſcipere, vel ita clarum, & digeſtum verborum ſenſum illi porrigere, vt nihil ei laboris ſuperſit ad intelligendam mentem loquentis. Alioquin deberet, qui latinè loquitur voces clariſſimas ſeligere, & formulas loquendi minùs peregrinas, ne fortè obſcuritate ſermonis daret occaſionem auditoribus, vel lectoribus aliquid aliud diuerſum in ſuis verbis intelligendi. Sibi itaque imputare debet, vel ſuæ ignorantiæ, aut pigritiæ, quod citò, & leuiter, verborum vi non ponderata aſſenſum præbuerit. Satis enim eſt ad commercium humanum, ſi nemo contra mentem verba proferat, neque etiam verbis æquiuocis ab auditore non intelligendis in ſenſu loquentis, ſine cauſa vtatur, quamuis cauſa iuſta intercedente, poſſit vti auditorum ignauia, & inſcitia ad occultandam iuſte veritatem, quam manifeſtare non tenetur.

Amphibologiis vtens ex cauſa, quomodo intendat verum ſenſum in verbis ambiguis.

71 Hinc tamen oritur difficultas, quomodo fieri poſſit, vt in prædicto caſu loquens intendat verum ſenſum in verbis ambiguis, cùm re ipſa verba illa vſurpet ad occultandam veritatem. Id enim vnuſquiſque intendit in ſuis actionibus, quod habet pro fine: qui autem vſurpat verba ambigua, ideo verba illa eligit, & profert, quia vtilia ſunt ad occultandam veritatem, quam in mente habet: non ſunt autem vtilia ad eum finem, niſi quatenus generant alium ſenſum diuerſum in audiente: hunc ergo alium ſenſum videtur loquens

intendere ſignificare, & non illum, quem habet in mente: quomodo enim vult ſignificare id, quod non vult venire in mentem audientis, ſed omnino eum latere? repugnat ergo, quod vtens æquiuocatione ad decipiendum, vel ſaltem ad occultandam veritatem velit ſignificare verum ſenſum, & per conſequens, quod loquatur verum.

72 Reſpondeo, requiri quidem voluntatem aliquam manifeſtandi mentem veram, vel falſam in loquente, vt *ſuprà* diximus: hanc tamen voluntatem non debere eſſe de manifeſtatione, tanquam de fine vltimo intento, neque etiam debere ſemper eſſe voluntatem omnino efficacem, ſufficit ergo, quod ſit voluntas manifeſtationis, tanquam finis proximi, & quod loquens velit, non quidem manifeſtationem completam omnino abſolutè & efficaciter, ſed ſolùm potentiam, ſeu cauſam illius. Quam voluntatem ille etiam, qui loquitur æquiuocè, habere debet: nam licèt vltimò deſideret, quod audiens non percipiat veram mentem, & verum ſenſum verborum, quem intendit ſignificare, ſed alium diuerſum, atque ideo non velit manifeſtationem paſſiuam, hoc eſt, quod audiens veniat in notitiam ſuæ mentis, quam per voces ſignificat: vult tamen manifeſtationem actiuam, hoc eſt, ponere verba, quæ de ſe poſſunt manifeſtare verum ſenſum, & ponere ea proximè ad hunc finem, vt quantum eſt ex verbis, poſſit audiens percipere verum ſenſum, & hæc voluntas, & intentio proxima eſt, à qua dicitur loquens ſignificare velle talem ſenſum verum, quia voluntate proxima vult ponere verba ad hunc finem proximum, vt poſſint, quantum ex ipſis eſt, manifeſtare audienti verum ſenſum. Hoc tamen ipſum, & hunc finem proximum ordinat ad occultandum verum ſenſum, tanquam ad finem vltimum. Vult itaque ponere has voces proximè, vt poſſint, quantum eſt de ſe, manifeſtare verum ſenſum, & illum aliunde non percipiens, non decipiatur à loquente mentiente, ſed à ſe ipſo non accipiente verba in eo ſenſu, ſed in alio, atque ita poſſit loquens eius interrogationem effugere. Vult ergo loquens abſolutè, & efficaciter, & intendit proximè manifeſtationem actiuam, vt ita dicam, hoc eſt, ponere ſigna externa, quæ poſſint ex ſe manifeſtare verum ſenſum, & ad hunc finem proximè voces profert: non tamen vult efficaciter manifeſtationem paſſiuam, hoc eſt, quod audiens veniat re ipſa in notitiam veri ſenſus, quæ voluntas, non requiritur ad loquendum, ſed ſufficit voluntas manifeſtandi actiuè, quæ poteſt conſiſtere cum deſiderio, & intentione vlteriori, vt non percipiatur verus ſenſus. Sic enim Deus concurſum offerens in actu primo voluntati creatæ liberæ, habet pro fine proximo, quod homo poſſit liberè elicere vtrumque actum. Hoc autem ipſum vltimò refert ad alium finem, vt ſcilicet homo eliciat actum bonum potens elicere actiuo malum, quem deſiderat nullo modo elici ab homine, licèt vt eum liberè omittat, atque ita mereatur, neceſſe ſit, quod homo poſſit non elicere actum bonum, & ad hunc finem vltimo detur potentia ad actum malum. Sic etiam, qui æquiuocè loquitur, intendit vltimò occultare ſuam mentem ſine mendacio per verba æquiuoca; ad quem finem neceſſe eſt, quod velit ſignificare verum ſenſum per verba illa, hoc eſt, ponere illa verba proximè ad hoc, vt poſſint quantum eſt ex ſe, manifeſtare verum ſenſum, & ideo ea ponere, quia poſſunt verum illum ſenſum manifeſtare.

Dixi tamen, non debere *ſemper* in loquente eſſe voluntatem efficacem de manifeſtatione paſſiua, qua velit, quantum eſt ex ſe, quod audiens veniat in cognitionem ſuæ mentis, quam vult ſignificare: quia non nego, eiuſmodi voluntatem efficacem manifeſtandi ſuam mentem veram vel falſam, & quoad audiens veniat in eius cognitionem, reperiri in Angelis, quoties ad inuicem loquuntur, vt dixi, *in tract. de Angelis.* Ratio autem differentiæ quoad hoc inter Angelos, & homines ea eſt, quod homines vti poſſunt in ſuis colloquiis vocibus æquiuocis, quæ de ſe indifferentes ſint ex ſua inſtitutione ad ſignificandum hoc, vel illud: quare pendet ex voluntate loquentis, quod ordinentur ad hoc potius, quàm illud ſignificandum: quæ ordinatio poteſt eſſe voluntas inefficax repræſentationis paſſiuæ, & efficax ſolùm repræſentationis actiuæ, vt explicuimus quia poteſt poni vox ſignificatiua ordinata ad hoc obiectum ſignificandum à loquente, & tamen audiens non venire de facto in eius obiecti notitiam, ſed alterius. At verò Angeli ad inuicem loquentes non poſſunt loqui cum propria æquiuocatione, nec vſurpare voces æquiuocas, quia voces Angelicæ, vt in eo tractatu dixi, ſunt actus voluntatis quibus mentem ſuam veram, vel falſam ordinant ad audientem: quæ voluntas non poteſt eſſe æquiuoca, ſed eſt determinata ex ſua eſſentia ad tale obiectum. Dicit, verbi gratia, Michaël Gabrieli, Petrum eſſe in foro; ad quod non vtitur voce *Petrus*, quæ poteſt eſſe æquiuoca, ſed habet voluntatem, qua vult, quantum eſt de ſe, quod Gabriel cognoſcat, ſe iudicare, quod ille talis homo eſt præſens in tali loco; ad quæ omnia diſtinctiſſimè, & ſine æquiuocatione fertur voluntas illa, quæ eſt ipſa vox Michaëlis: nam poſita illa voluntate, ſtatim Gabriel per ſpeciem de nouo acceptam eam voluntatem percipit, & in ea, tanquam in ſigno inſtrumentali naturali cognoſcit, Michaëlem habere tale iudicium de præſentia talis hominis in tali loco: in quo tamen poſſet Gabriel falli; quia poſſet Michaël relictus ſuæ naturæ habere illam voluntatem ſine tali iudicio, & mentiri. Cùm ergo ea voluntas habeat eſſentialiter pro obiecto mentem Michaëlis de tali obiecto, non poteſt percipi ea voluntas, quæ eſt vox Michaëlis, à Gabriele, quin percipiat mentem, quam Michaël ſignificat, & ordinat ad Gabrielem, nec poteſt vnam mentem pro alia concipere: quia non eſt indifferens voluntas illa ad duas mentes diuerſas Michaëlis ſignificandas: ac per conſequens non poteſt Michaël ponere illam vocem, ſeu illam voluntatem, & nolle, quod intelligatur à Gabriele mens illa, ad quam communicandam ordinatur ex natura ſua talis voluntas: prout in hominibus fieri poteſt, quorum voces ex ſe indifferentes ſunt, & ſignificant ad placitum, & determinantur etiam ab intentione proferentis ad hoc potiùs, quàm illud ſignificandum.

Aduerte tamen, me non excludere à colloquio Angelico omnem æquiuocationem, ſed ſolùm propriam: aliqua enim æquiuocatio ſaltem impropria poteſt interuenire, v. g. ſi Michaël loquatur Gabrieli explicando obiectum in ordine ad voces humanas, & dicat, *homo qui appellatur Petrus eſt in foro*: cum enim ſint multi homines qui vocentur eo nomine, poſſet Gabriel intelligere 74 *Æquiuocatio impropria interuenire poteſt in colloquio Angelico.*

de

de aliquo alio, qui non ſit ille, qui eſt in foro. Ea tamen non eſſet propria æquiuocatio, ſed loquutio vniuerſalis diſiuncta, quam Gabriel falsò putat verificari in hoc particulari, cùm non verificetur in eo, ſed in alio. Vt ſi dicas, *homo quidam eſt in foro*, & audientes falſo putent, illum eſſe Petrum, cùm non ſit Petrus, ſed Ioannes; tu tamen non es loquutus cum æquiuocatione propria, ſed ſignificaſti, vnum ex hominibus eſſe in foro, Petrum, vel Ioannem, &c. & hoc ipſum audientes intellexerunt ipſi: tamen ex illa propoſitione diſiunctiua male intulerunt, eſſe Petrum, cùm id tamen non dixeris, nec verba id poſſent ſignificare. Ita Michael in caſu prædicto, & eius vox ſolùm ſignificat, vnum ex iis hominibus, qui vocantur eo nomine Petri, eſſe in foro; qui ſenſus ſolus eſt, quem Michaël intendit, & quem Gabriel percipit: ipſe tamen Gabriel poſtea male infert ex illa diſiunctiua, illum, qui eſt in foro, eſſe talem hominem: quæ deceptio non prouenit ex æquiuocatione propria Michaëlis, ſed ex mala applicatione, qua Gabriel illud dictum vniuerſale applicat ad tale indiuiduum determinatè. Æquiuocatio autem propria tunc ſolùm datur, quando vox ex ſe apta eſt ad ſignificandum determinatè hunc hominem, verbi gratia, & mentem determinatam loquentis de illo: nam vox *Petrus* apud homines ex ſe inſtituta eſt ad loquendum de hoc indiuiduo, non ſub diſiunctione, ſed omninò determinatè: quæ æquiuocatio in loquutione vnius Angeli ad alium eſſe non poteſt; quia non loquitur per voces ſenſibiles, ſed per voluntatem manifeſtandi ſuam mentem circa obiectum, quod vel determinatè, vel diſiunctum explicat, quale ſit re ipſa, propter ordinem eſſentialem, quem habet ad ipſum.

75 *Deus poteſt ex cauſa vti verbis ambiguis.*

Hoc ergo ſuppoſito circa æquiuocationem, & amphibologiam in loquutione humana, dicendum eſt, Deum etiam eodem modo, licèt non poſſit vti reſtrictione pura mentali, quando nobis loquitur, ſicut nec homines licitè poſſunt, poſſe tamen vti ex cauſa amphibologia, & verbis ambiguis, & aliquando etiam ex fine occultandi aliquid, vel ob alias cauſas iuſtas, verbi gratia, ne doctrina ſacra vileſcat, ſi eius ſenſus apud imperitos etiam obuius ſit; obſcuritas quippe ipſa, aliquando maieſtatem, & auctoritatem conciliat: allicit etiam, & excitat ad attentiùs inquirendum ſenſum verum: Celantur infidelibus ſacratiora fidei myſteria. Prædicuntur etiam futura, itavt interim non perfectè pateant, & poſtea euentus ipſe doceat de veritate prædictionis. Denique ſuſtinetur meliùs debita ſubordinatio, & recurſus ad Prælatus, & doctores Eccleſiæ pro vero ſenſu inueſtigando, quod non fieret, ſi omnia æquè omnibus obuia, & clara fuiſſent. Nec periculum etiam eſt deceptionis, aut erroris ex ipſa ambiguitate, & obſcuritate, cùm reliquerit nobis Deus regulam infallibilem viſibilem, nempe Eccleſiam, cuius eſt verum diuini verbi ſenſum à falſo diſcernere.

76 *Nec inde ſequitur reddi dubiam fidem noſtram.*

Dicet aliquis, ſi Deus vti poteſt æquiuocatione, reddi dubiam omnem fidem noſtram; nam ſicut ſupra dicebamus, formidare nos poſſe ſemper in fidei aſſenſu, ſi Deus poſſet falſum reuelare etiam de potentia abſoluta: ita poſſemus ſemper formidare, an Deus æquiuocatione aliqua licita vſus fuerit in iis, quæ reuelauit, ita vt ſenſus reuelationis alius ſit ab eo, quem nos concipimus. Vnde conſequenter mutaret ſpes noſtra, quæ in diuinæ promiſſionis infallibilitate, & ſtabilitate fundatur. Reſpondetur, negando ſequelam; quia licèt poſſit Deus cum cauſa vti verbis ambiguis; non tamen ita obſcuris, vt eorum ſenſum verum nemo poſſit aſſequi, aut conicere aliquem alium ſenſum abſtruſum ſubeſſe diuerſum à ſenſu obuio, quem verba præ ſe ferant. Alioquin, vt bene notauit Coninch *vbi ſupra numero* 64. Deus ipſe eſſet nobis cauſa erroris: cùm ex vno capite exigat à nobis fidem firmiſſimam ſuis verbis, & promiſſis, & ex alio ita loqueretur, vt ſenſus verborum omnibus obuius, & in quo ab omnibus verba intelliguntur, falſus ſit; ſenſus autem verus ita obſcurus, vt moraliter non poſſimus eum aſſequi. De facto itaque meritò non formidamus in rebus fidei: quia ſicut non habemus euidentiam de reuelatione, aut quod Deus loquatur, & tamen firmiſſimè credimus, Deum reuelare, & loqui: quia ad hoc ſufficiunt ea motiua, quæ faciunt euidenter credibile, quod Deus loquatur, & quod de hoc non poſſimus prudenter dubitare; ita dato, quod non habeamus euidentiam omnimodam de ſenſu verborum, & quod in eis non ſit ambiguitas, & æquiuocatio: habemus tamen tot, & tanta motiua ad id credendum, vt non poſſimus prudenter de hoc dubitare; & quidem plura motiua habemus ad credendum; non latere æquiuocationem in verbis illis, *Chriſtus tertia die reſurrexit à mortuis*, quam ad credibilitatem de reuelatione diuina, nempe quod ea ſint ex Dei reuelatione. Sicut ergo poſſumus firmiſſimè credere, illam eſſe reuelationem Dei, quia ſtantibus tot motiuis credibilitatis, non poſſumus de hoc prudenter dubitare, aut formidare: ita faciliùs poſſumus firmiſſimè credere, in illis verbis non latere alium ſenſum obſcurum diuerſum ab eo, quem præ ſe ferunt, qui certè ſi ſubeſſet, Deus nobis fuiſſet erroris cauſa cùm iis verbis nobis loquutus fuit, in quibus, nemo potuit alium ſenſum inuenire, vel prudenter ſuſpicari. Imò difficilè excuſaretur Deus à mendacio, vel falſitate: Verba enim æquiuoca tunc excuſant à mendacio, quando verè ſunt æquiuoca: ſunt autem æquiuoca tunc ſolùm, quando apud homines habere poſſunt duplicem ſignificationem: vtraque vero debet eſſe ſignificatio humana, id eſt, quæ poſſit hominibus deſeruire, & ab iis aliquo modo percipi: alioquin non apparet, quomodo ſit ſignificatio humana, quæ non poteſt homines in obiecti notitiam deducere. Sicut ergo prudenter credimus firmiſſimè, hæc eſſe Dei verba, quia cum talibus, & tantis motiuis Deus fuiſſet nobis cauſa erroris, ſi reuelatio adulterina pro diuina nobis propoſita fuiſſet: ita faciliùs poſſumus firmiſſimè credere, in his verbis nullum alium latere ſenſum, qui certè ſi lateret, Deus nos decepiſſet vtendo verbis, in quibus moraliter non potuimus alium ſenſum contrarium deprehendere.

Verba æquiuoca tunc excuſant à mendacio, quando verè ſunt æquiuoca.

SECTIO VI.

Vtrùm fides aliunde poſſit generare aſſenſum falſum, circa reuelationem apparentem.

Vidimus, non poſſe Deum mentiri, aut fallere, atque adeo ex hoc capite non poſſe vllo modo ſubeſſe fidei falſum. Nunc viden- 77

dum reſtat, an ex alio capite poſſit elici à fide aſſenſus falſus. Quod duplici potiſſimum modo contingere poſſet. Primò, Licèt Deus non poſſit falſum reuelare: poſſet tamen nobis proponi aliqua vt reuelatio Dei taliter, vt obligaremur ad illam credendam, licèt reuera non eſſet Dei reuelatio, & tunc videtur, quod fides ſaltem per accidens eliceret aſſenſum falſum: ſicut aliquando proponitur nobis adoranda hoſtia non conſecrata, ita tamen vt non habeamus fundamentum morale ad dubitandum, & per conſequens tenemur eam adorare. Secundò, Poſſet fides mediatè ſaltem concurrere ad aſſenſum falſum, quando ex vna propoſitione reuelata de fide, & alia præmiſſa naturali falſa, quam putamus veram, inferimus concluſionem falſam, ad quam concluſionem videtur fides ſaltem partialiter concurrere, cùm concluſio falſa inferatur partialiter ex præmiſſa de fide. Nunc videndum eſt, an in iis caſibus poſſit fides ſaltem per accidens concurrere ad aſſenſum falſum. De primo dicemus hac ſectione. De ſecundo *ſectione ſequenti*.

78 Quod verò attinet ad primum, quæſtionem hanc, an fides infuſa poſſit ferri ad reuelationem Dei exiſtimatam veram, & ſolum apparentem, tractat latiùs Suarez *in præſenti diſp.*3. *ſect.*13. Hurtado *diſp.*9. & Coninch. *diſp.*10. *dub.*4. Omnes autem id negant, quos prædicti Auctores latè congerunt & referunt. Quæ ſententia potiſſimè ſuadetur ex Scriptura, & Patribus ſemper fidem certam appellantibus. Secundæ ad Timoth. 1. *Scio cui credidi, & certus ſum*, &c. Actorum 26. *quoniam ſecundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis*, &c. Trident. ſeſſ. 6. cap. 9. *cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum*, &c. Baſil. in moralibus regula 80. cap. 21. *Fides enim eſt certiſſima animi expletio de diuinorum veritate verborum.* Chryſoſtom. homil. 21. in cap. 11. ad Hebr. *Fides dici non poteſt, niſi cum circa ea, quæ non videntur, certitudinem quis habuerit amplius quàm circa ea, quæ videntur.* Bern. epiſt. 190. *fides enim eſt opinio, ſed in veritate certa ſubſiſtit*. Et alij paſſim, ex quibus colligitur, omnem actum fidei eſſe cognitionem certam: ex quo fit à fortiori, eſſe ſemper veram: quia certitudo eſt firma adhæſio intellectus aſſentientis, & neceſſaria connexio ipſius aſſenſus cum veritate, vt docui in *libris de anima*. Si autem actus, quo credo Chriſtum natum, non haberet hanc neceſſariam connexionem, ſed contingentem cum veritate, maneretque idem aſſenſus fidei, licet Deus hoc non reuelaſſet, ſed ex magiſtrorum doctrina ego crederem eſſe à Deo reuelatum, dicendum eſſet hunc aſſenſum de facto eſſe quidem verum, non tamen certum, cùm potuiſſet idem exiſtere falſus: ergo ſi omnis actus fidei eſt certus, fatendum eſt, repugnare elici à fide aſſenſum circa reuelationem apparenter propoſitam.

An fides infuſa poſſit ferri ad reuelationem Dei exiſtimatam veram, & ſolùm apparentem.

79 Rationes pro hac ſententia certiſſima aliquæ afferuntur minùs efficaces. Aliqui probant primò, quia actus non poteſt eſſe ſine ſuo obiecto proprio: obiectum autem fidei diuinæ eſt reuelatio diuina: ergo ſine reuelatione diuina, non poteſt intelligi actus fidei diuinæ. Reuelatio autem ſolùm exiſtimata non eſt reuelatio diuina: ergo illa non poteſt terminare actum fidei diuinæ. Confirmat Pater Coninch, vt *ſupra num.*74. Quia ſi Petrus aliquid mihi dicat, & ego putarem, eum eſſe Ioannem, cuius auctoritas magna apud me eſt, & ideo illud crederem: putarem quidem, me credere Ioanni; non tamen ei crederem, cùm ipſe nihil mihi dicat, ſed Petro: ergo etiam, qui credit ex reuelatione putata Dei, non credit Deo, atque ideo ille non eſt actus fidei, qua ſoli Deo credimus.

Rationes quadam minus efficaces.

Hæc tamen ratio, & exemplum fidei humanæ, quo vtitur, retorqueri poteſt contra ipſum: quia imo in eo caſu habitus fidei erga Ioannem concurrit ad aſſenſum: vnde experior eandem facilitatem in eo aſſenſu, quam in aliis, quibus credo Ioanni: nullam autem facilitatem, vel habitum habeo fidei erga Petrum: ergo idem habitus, qui inclinat ad credendum Ioanni, elicit illum aſſenſum. Vnde idem dicendum videretur de aſſenſu fidei erga Deum, quod habitus fidei erga Deum poſſit elicere aſſenſum, quando puto eſſe reuelationem Dei. Neque ille actus habet aliud obiectum formale diuerſum: habet enim pro motiuo reuelationem Dei, quæ licèt non exiſteret, à me tamen concipitur reuelatio ſola Dei, quæ eadem eſſet, ſi reuelatio illa extitiſſet, provt exiſtere potuit, ſi obiectum verum fuiſſet, provt eſſe potuit: quare nihil mihi nunc obiicitur ex parte motiui, quod non obiiceretur idem, ſi reuelatio verè extitiſſet; non ergo differt hic aſſenſus ex parte motiui ab aſſenſu, qui fuiſſet, ſi Deus illud obiectum verè reuelaſſet. Et quidem eandem facilitatem experitur, qui id crederet, quam in credendis aliis myſteriis veris à Deo reuelatis: quare ex hoc capite magis augeretur identitas habitus ad credendas veras, vel falſas reuelationes apparentes. 80

Pater Suarez plus nimio videtur ſe hac difficultate vrgere *loco citato*, & *num.*5. & *ſeqq.* refert, & impugnat plures rationes, ſeu ſolutiones, cur ruſticus, qui inuincibiliter putat ſe obligatum ad credendum fide diuina articulum ſibi falſò à Parocho propoſitum, non eliciat aſſenſum fidei diuinæ. Prima eſt Altiſiodorenſis, qui negat poſſe contingere errorem inuincibilem & inculpabilem in rebus fidei: quia ſi homo ille ſimplex etiam, & indoctus faceret, quod poteſt, illuminaretur à Deo circa falſitatem reuelationis propoſitæ. Quam reſponſionem Suarez reiicit, & meritò, vt incredibilem: eſt enim contra experientiam, nec fundamentum habet promiſſio talis illuminationis, cùm non ſit neceſſaria ad ſalutem, nec ſalus periclitetur ex eo quod aliquis ſine peccato credat Abrahamum habuiſſe tres filios, cùm habuerit ſolùm duos. Quod autem id totum ſine peccato contingere poſſit, conſtat manifeſtè, quia potuit homo inuincibiliter ignorare, vel non aduertere obligationem maioris diligentiæ adhibendæ, vt illuminaretur à Deo. 81

Secunda reſponſio eſt Maioris, qui concedit aſſenſum eo caſu eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cum aſſenſu vero fidei infuſæ, non tamen eſſe fidem, quia fides debet eſſe vera. In hoc tamen poteſt eſſe quæſtio de nomine, an ſcilicet aſſenſus ille deberet denominari actus fidei diuinæ: poſſet enim aliquis dicere, hoc nomine ſolùm intelligi actus, quibus credimus Deo teſtificanti: tunc autem non creditur Deo, cùm Deus nihil tale dixerit. Hoc tamen, vt dixi, pertinet ad nomen: reſtat verò difficultas de re ipſa, an ille actus eſſet in ſua ſubſtantia ſupernaturalis, & elicitus ab habitu infuſo fidei, ſicut alij, quibus creduntur articuli veri; quod ſi hoc concedatur, parum refert, an habeat eandem appellationem, & nomen cum aliis actibus: quia tota hæc erit denomina- 82

minatio extrinſeca proueniens ex eo, quod obiectum eius non ſit verè à parte rei.

83 Ipſe Suarez tandem *numero 9.* videtur difficultati cedere, & fatetur nunquam de facto articulum falſum proponi ita ſufficienter alicui, vt obligetur ad credendum eo modo, quo credere tenetur fide infuſa articulos veros ſufficienter propoſitos. Nam articuli veri proponuntur à Deo toti Eccleſiæ, & à tota Eccleſia ſingulis fidelibus cum tot & talibus motiuis, in quibus non poteſt falſitas aliqua latere. Quando verò alicui in particulari proponitur articulus falſus, quem inuincibiliter putat verum, non proponitur de facto cum motiuis, quæ illum obligent, niſi ad ſummum ad non diſſentiendum, vel ad credendum aliqua fide generatim ſumpta, non tamen ea fide quæ nullam hæſitationem admittat, donec de doctrina Eccleſiæ certus ſit. Si vellet enim aduertere, dubitare poſſet, an doctrina illa conformis ſit Eccleſiæ, nec ne. Quare nec iudicium credibilitatis eſt tunc eiuſdem rationis, quia non dictat eſſe credendum indubitabiliter, vel ſi id dictat, imprudenter dictat, & per conſequens non eſt actus prudentiæ. Quod ſi ex ignorantia putetur id eſſe iuxta regulas prudentiæ, hoc ipſum dictamen falſum erit, & contra prudentiam.

84 In hac reſponſione P. Suarez incidere mihi videtur in eundem ferè defectum, quem ipſe paulò ante Altiſiodorenſi oppoſuerat: incredibile enim videtur etiam, quod omnibus ruſticis, & rudibus perſonis, quoties eliciunt aſſenſus fidei diuinæ, & infuſæ, propoſita ſint myſteria credenda non ſolùm ſufficienter reſpectiuè ad eorum capacitatem, ſed taliter, vt eodem gradu, & cum æqualibus motiuis credibilitatis non potuerint eis proponi aliqui articuli falſi. Quod tamen ſaltem implicitè videtur Suarez concedere: ſi enim ille ruſticus ideo non poteſt credere fide infuſa articulum falſum, quia non eſt ſufficienter ei propoſitus ad indubitabiliter & firmiſſimè illum credendum: ergo nec articulum verum poteſt fide infuſa credere: quia eodem prorſus modo ei vterque articulus proponitur, & experientia manifeſta compertum eſt non adhiberi à ruſtico maiorem diligentiam ad examinandum vnum, quàm alterum articulum, an ſit iuxta communem Eccleſiæ ſenſum necne: ſed vtrumque æquè ei à Parocho proponi credendum firmiſſima fide, & vtrumque ſine alio examine ab ipſo credi. Quare, ſi articulus falſus non obligat eum ad aſſenſum firmum, neque etiam verus obligabit. Si denique ex defectu ſolo huius obligationis non elicit actum fidei infuſæ circa articulum falſum; neque etiam eliciet circa verum, cùm non magis obligetur ex modo, quo ei proponitur. Vnde fatendum erit, eiuſmodi perſonas rariſſimè, vel certè nunquam credere fide ſupernaturali: quem enim vnquam articulum fide infuſa credunt, qui non fuerit eis propoſitus taliter vt eodem modo proponi eis potuiſſet articulus falſus? Certè vix vnquam in mille ruſticis inuenies, cui vnus articulus taliter propoſitus ſit. Quis autem dicat, eos nunquam elicere actus fidei infuſæ ob defectum propoſitionis ſufficientis ad fidem indubitabilem præſtandam? Alioquin nec iuſtificari poterunt etiam in Sacramento, cum ſine fidei infuſæ actu adultus non iuſtificetur: neque etiam barbari, vel inculti ethnici, quibus fides prædicatur, in baptiſmo iuſtificabuntur, quia regulariter, licèt ſufficienter eis proponatur fides, & obligatio credendi iuxta eorum captum; non tamen ſufficientia abſoluta, vel ita, vt cum eodem gradu ſufficientiæ, non potuerit eis proponi falſus articulus, quod manifeſtiſſima experientia paſſim teſtatur. Non poteſt ergo negari, quod obligentur ij ſaltem per accidens ad credendum firmiſſimè, & poſſint credere fide infuſa articulos veros, licèt non ita proponantur, vt æque non poſſent articuli falſi proponi.

Aliunde ergo ponenda eſt repugnantia actus fidei infuſæ cum falſitate, quàm ex defectu propoſitionis ſufficientis: nimirum ex natura talis actus, & habitus infuſi; quia eſt virtus infuſa, vt conſtat ex Trident. *ſeſſ. 6. cap 7.* dicente, iuſtificationem fieri per infuſionem gratiæ, & donorum: quorum nomine intelligit proculdubio idem quod ab Innocentio III. in cap. *Maiores*, de baptiſmo, & à Concilio Viennenſi relato in *Clement. vnica de ſumma Trinit.* ſignificatum fuit nomine *virtutum*, quæ in baptiſmo ſimul cum gratia infunduntur. Vnde Trident. *eod. cap. 7.* explicans, quæ ſint illa dona, quæ infunduntur in iuſtificatione ſimul cum remiſſione peccatorum, nominat fidem, ſpem, & charitatem his verbis: *Vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum, hæc omnia accipit homo ſimul infuſa per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur: fidem, ſpem, & charitatem.* Quare hæreticus quidam nomine Petrus Ioannis, qui vixit ſub Innocentio III. & damnatus, atque exhumatus fuit, ob hoc etiam in fide errasse dicitur, *quia docebat in baptiſmo gratiam & virtutes, quas vulgo Theologicas vocant, minimè infundi*: vt referunt Prateolus in Elencho hæreſum *lib. 14.* in Petro Ioannis, & Alphonſus de Caſtro aduerſùs hæreſes verb. *Baptiſmus*, hæreſi 4. conſtat autem, nomine *virtutum Theologicarum* ab vniuerſa Eccleſia intelligi *fidem, ſpem, & charitatem*, & ita pueris ipſis in Catechiſmo tradi. Si ergo certum eſt, fidem eſſe virtutem infuſam, conſequens eſt, vt ex natura ſua elicere non poſſit, niſi actus veros: quia virtus eſt ex Auguſtino lib. 2. de libero arbitrio cap. 18. & 19. *bona qualitas, qua nemo malè vtitur*: virtus enim vt cum Ariſtotele ab omnibus recepto tradunt communiter Theologi, diſponit potentiam ad optimum: quare virtus voluntatis diſponit eam ad bonum, quod eſt optimum voluntatis: virtus verò intellectualis debet diſponere intellectum ad verum, quod eſt optimum potentiæ intellectiuæ. Si ergo fides infuſa per ſuam eſſentiam eſt virtus intellectualis, debet ex ſe habere alligationem intrinſecam ad actus veros & incapacitatem & repugnantiam ad falſos & erroneos. 85

Repugnantia actus fidei infuſæ cum falſitate ponenda eſt ex natura talis actus & habitus infuſi.

Quod multò magis procedit in his habitibus infuſarum virtutum, qui, vt infra videbimus agentes de habitu fidei, dantur quaſi paſſiones gratiæ habitualis ſanctificantis ad perficiendas potentias in ſtatu filij Dei adoptiui, in quo per gratiam ipſam conſtituitur homo, atque ideo ex natura ſua non dantur niſi ad actus, quibus homo perficiatur, & ſpecialiter habitus fidei datur vt per actus fidei poſſit homo inchoare omne meritum ſalutis æternæ: quia, vt ſuppono ex *tract. de gratia*, omne meritum ſiue condignum, ſiue etiam congruum ſalutis æternæ debet procedere à fide, quæ eſt primum, & neceſſarium initium totius meriti, & ante quam nullum meritum datur, quia voluit Deus, vt in negotio ſalutis æternæ, omnes eſſent docibiles Dei, & nihil tribueretur doctrinæ ipſius naturæ, ſed diſciplinæ, & ſcholæ diuinæ, ita vt nemo poſſit venire, 86

Hoc multò magis procedit in habitibus infuſarum virtutum qui dantur quaſi paſſiones gratiæ habitualis ſanctificantis, &c.

niſi qui audit à Patre æterno, & nemo poſſit benè operari, prout expedit ad ſalutem, niſi quatenus operatur iuxta fidei regulas, quæ magiſterium ipſius Dei continent, quod ex Scriptura, & Patribus latiùs infrà probandum eſt. Si ergo habitus fidei ad hoc infunditur, vt homo poſſit per actus ſupernaturales, & fini ſupernaturali proportionatos mereri ſuam ſalutem, & hoc non, niſi ſequendo doctrinam & diſciplinam Dei; debuit hic habitus ex natura ſua alligari ad ſolas reuelationes Dei veras. Alioquin, ſi poſſet circa reuelationem etiam apparentem & falſam elicere actum ſupernaturalem, iam per illum actum poſſet eſſe principium proportionati actus ſupernaturalis in voluntate, qui eſſet etiam meritorius ſalutis æternæ, & qui non procederet vere ex doctrina Dei, cùm non præceſſiſſet talis reuelatio Dei, quod eſſet contra id, quod Deus de facto intendit, volendo fidem eſſe principium totius noſtri meriti in ordine ad ſalutem.

87 Obiicies tamen ex Suarez *num*.8. quia ſi reuelatio apparens eſt eiuſdem rationis ex parte obiecti motiui cum reuelatione vera, non apparet, quomodo Deus operando iuxta naturas & exigentias rerum debeat negare habitui infuſo ſuum concurſum ad eliciendum actum circa illud obiectum; quia Deus debet dare concurſum ſuum prout obiecta poſtulant: quare ſi obiectum eſt eiuſdem rationis exigit concurſum etiam Dei eiuſdem rationis. Reſpondetur facilè, Deum iuxta naturas & exigentiam cauſarum ſecundarum dare vel negare concurſum habitui infuſo fidei ad aſſenſum obiecti falſi. Neque enim debitum dandi, vel negandi concurſum, attenditur ſolùm ex ipſo obiecto ſecundùm ſe, ſed etiam ex circumſtantiis aliis. Sic propoſito obiecto bono delectabili non prohibito, Deus poſſet dare in actu primo concurſum voluntati humanæ Chriſti ad illud amandum: poſita tamen prohibitione, voluntas Chriſti non poſſet illud amare, nec Deus dare concurſum ad illius amorem, licèt obiectum totum amabile eſſet idem, nec enim actus amoris deberet terminari intrinſecè ad prohibitionem. Item ſtante etiam prohibitione, Deus daret concurſum voluntati puri hominis ad illud amandum; accedente tamen vnione hypoſtatica illius naturæ humanæ ad ſuppoſitum diuinum, non poſſet Deus dare concurſum ad talem amorem. Ecce in vtroque caſu obiectum terminatiuum, & motiuum amoris maneret idem: & tamen propter circumſtantiam extrinſecam prohibitionis, vel vnionis hypoſtaticæ, ad quas circumſtantias non terminatur intrinſecè actus amoris, Deus iuxta leges etiam naturæ debet negare concurſum; ſic ergo, licèt reuelatio ſecundùm ſe eadem ſit, quando eſt vera, & quando eſt falſa, & apparens; Deus tamen in ſecundo caſu non debet, nec poteſt dare concurſum habitui fidei infuſæ ad eum aſſenſum: quia habitus ipſe ex natura, & eſſentia ſua exigit, ne detur concurſus in talibus circumſtantiis.

88 Hinc etiam infero, repugnantiam hanc actus, & habitus fidei cum reuelatione falſa non eſſe ſolùm connaturalem, ſed etiam eſſentialem, ita vt nec de potentia Dei abſoluta aliter fieri poſſit. Quod vt omnino certum ſupponere videntur Theologi, Bonauent. *in* 3.*diſt*.24.*art*.1.*q*.1. dicens fidem eſſe tam infallibilem ac Dei præſcientiam, Alex. 3.*part*.*q*.68.*membr*.7.*art*.1. dicens, non magis poſſe fidei ſubeſſe falſum, quàm primæ veritati.

Repugnantia actus & habitus fidei cū reuelatione falſa, eſt eſſentialis.

Idem docet Durand. *in* 3.*diſt*.24. *q*.2. Lorca *in præſenti diſp*.10. *num*.4. dicit oppoſitum eſſe temerarium: quod idem docet Hurtado *diſp*.19. *ſect*.3. §.15. *&* 16. vbi alios refert. Et quidem, ſi quæ ſunt argumenta ad probandum, quod fides poſſit verſari circa reuelationem apparentem, ea omnia non probant ſolùm de potentia abſoluta, ſed etiam de potentia ordinaria, & iuxta naturam ipſius fidei. Reuelatio enim apparens poteſt ſine miraculo proponi, & cum obligatione credendi propter ignorantiam, vel incapacitatem alicuius, quare ſi illa eſt obiectū proportionatum fidei, connaturaliter poterit circa illam verſari. Quod idem conſiderari poteſt in aliis argumentis, quæ ſtatim afferemus, & diſſoluemus: omnia enim ſi quid probant, videntur etiam id probare poſſibile de potentia ordinaria.

Ratio autem eſſe videtur clara: quia, quidquid ſit, an quælibet creatura poſſit diuinitùs eleuari, vt per potentiam obedientialem actiuam poſſit producere quodlibet, de quo nunc non diſputamus (nam in eo ſenſu etiam habitus fidei poſſet eleuari diuinitùs ad producendum actum erroris, & è contra habitus erroris ad producendum actum fidei, ſicut voluntas poſſet eleuari ad producendam intellectionem, & intellectus ad producendam volitionem) non tamen poteſt aliquis habitus, aut potentia eleuari, vt eliciat actus contrarios ſuæ exigentiæ tanquam actus ſuos. Nam volitio producta ab intellectu non eſſet actus intellectus, nec intellectio producta à voluntate eſſet actus voluntatis, nec actus ſcientificus productus ab habitu erroris eſſet actus erroris, neque è contra, & ſic de aliis. Similiter ergo, licèt habitus fidei infuſæ per potentiam obedientialem produceret actum erroris circa reuelationem falſam, ille quidem non eſſet actus fidei, ſed actus erroris; quia actus fidei ſunt illi, qui petunt ex eſſentia ſua elici ab habitu fidei, quatenus habitus fidei eſt, eo quod tales actus ſunt, & verſantur circa tale obiectum. Hi autem ſunt eſſentialiter ſupernaturales in ſubſtantia, vt ſuppono, atque ideo debent eſſe per ſuam ſubſtantiam veri, & non indifferentes ex ſe, vt ſint veri, vel erronei. Sunt enim ordinis diuini dati ad hoc, vt homo conſtitutus in ordine diuino operetur, qualiter decet operari hominem diuini ordinis, & filium adoptiuum Dei. Sunt ergo ij actus tales in ſua entitate intrinſeca, vt formaliter perficiant hominem, ſiquidem per illos formaliter eleuatur natura ſupra propriam conditionem: debet ergo per illos perfici, & non deteriorari; alioquin non eleuaretur, ſed deprimeretur per tales actus. Hinc eſt, non poſſe actum voluntatis ſupernaturalem eſſe formaliter malum, quidquid ſit de malitia extrinſeca, & denominatiua, quæ ſtare poteſt cum honeſtate, & merito formali actuali ipſius actus imperati, vt dixi latè *diſp*.15 *de pœnitent*. *ſect*.9. Similiter ergo nec actus intellectus ſupernaturalis poteſt eſſe falſus, & erroneus, quia iam tunc non perficeret, ſed læderet, & deterioraret intellectum, quare non eleuaret, ſed deprimeret hominem ad deteriorem ſtatum erroris poſitiui, qui peior eſt, quàm ignorantia puræ negationis; cùm ergo actus fidei ſint eſſentialiter ſupernaturales; debent etiam eſſe eſſentialiter veri, & certi abſque indifferentia intrinſeca ad errorem, & veritatem: quare ſi actus eſſet falſus circa reuelationem falſam, non eſſet hic actus, qui nunc eſt, ſed alius omninò diuerſus, & per con-

ſequens

ſequens non eſſet actus fidei, id eſt, non eſſet ex illis, ad quos ordinatur fides, qui debent intrinſecè eſſe determinati ad perficiendum ſubiectum, eo quod ſemper ſint operationes ordinis diuini.

90 *Obiectio 1.* Contra hanc communem doctrinam plures fiunt obiectiones. Prima deſumitur ab experientia, qua videmus ruſticum eodem modo aſſentiri myſterio vero, & falſo à Parocho propoſito; vtrique enim aſſentitur propter fidei reuelationem, quam credit exiſtere, & per vtrumque aſſenſum meretur: ergo vtrumque elicit per eandem fidei virtutem: neque enim dici poteſt, ad credendum falſum moueri ſolùm auctoritate Parochi: cùm re vera ex parte motiui non magis obiiciatur Parochi auctoritas ad vnum aſſenſum quàm alium, ergo ſi ad credendum myſterium verum mouetur auctoritate Dei, ab eadem etiam mouetur ad credendum falſum.

Dicunt aliqui, ruſticum etiam regulariter habere motiua ad credendum præter doctrinam Parochi, quod ſi aliquando pueri ob incapacitatem non attendant ad alia motiua, tunc Deus ſpeciali prouidentia, & quaſi priuilegio mouet illos ad aſſenſum fidei, ita Lorca *in præſenti artic.* 3. *diſp.* 10. *num.* 12. Sed planè ſine fundamento, quia ille eſt vſitatus, & communis modus credendi quem habent ferè omnes ruſtici, & ipſa experientia docet, non habere maiora motiua ad credendum verum articulum quàm falſum à Parocho propoſitum, & abſque fundamento ponitur priuilegium ad habendam fidem abſque motiuo ſufficienti; illa enim non eſſet fides prudens, ſed leuitas.

91 Reſpondeo ergo iuxta ſupradicta, aſſenſum obiectu falſi non ſemper differre ab aſſenſu fidei penes obiectum formale in modo quo perceptibiliter proponitur, vt probat obiectio; non tamen eſſe actum fidei; quia, vt dixi, habitus fidei habet limitatam actiuitatem, vt non poſſit concurrere ad aſſenſus omnes, qui reſpiciunt reuelationem Dei, ſed ſolùm ad illos, qui tendunt in veram reuelationem. Hæc autem limitatio colligitur à poſteriori ex Scriptura & Patribus docentibus aſſenſum fidei eſſe certum, non poſſet autem eſſe certus, ſi poſſet eſſe falſus, vt *ſuprà* probaui. A priori verò colligitur ex eo, quod fides ſit virtus intellectualis per ſuam eſſentiam; quare ſicut virtus voluntatis tendit ſemper in bonum, ſic intellectualis in verum, vt ait Ariſtoteles adductus à Sancto Thoma *in præſenti articulo* 3. quare licèt per virtutem voluntatis, per miſericordiam, v. g. poſſimus ſubuenire pauperi ficto, & apparenti; non tamen poſſumus per virtutem fidei credere verum apparens: quia actus voluntatis ideo eſt virtuoſus, quia eſt bonus, bonus verò, quia ſequitur regulam prudentiæ, quam etiam ſequitur ſubueniendo hic & nunc pauperi apparenti: at verò actus intellectus non ideo eſt virtuoſus, quia eſt bonus, ſed quia verus, (actus enim intellectus non habent formalem bonitatem, ſed denominatiuè à voluntate) ergo deficiente veritate, non erit actus virtutis fidei. Fateor, in prædicto caſu ruſticum habere piam voluntatis affectionem, & ſupernaturalem quidem, qua vult credere fide diuina myſterium falsò propoſitum; fateor etiam mereri per illam voluntatem credendi, & peccare etiam aliquando, ſi eam non habeat: nego tamen poſſe elicere aſſenſum fidei diuinæ circa illud obiectum.

92 Dices, experitur ruſticus eandem facilitatem credendo articulum falſum à Parocho propoſitum, quam experitur in credendis articulis veris, ergo prouenit vterque aſſenſus ab eodem habitu. Reſpondeo, habitus infuſos non dare facilitatem, ſed dari ad modum potentiæ, vt detur poſſe non facilius poſſe, vt dixi in Philoſophia, & alibi probandum eſt: totam autem facilitatem, quam experimur, prouenire ab habitu acquiſito, qui in mea ſententia non eſt, niſi ſpecies benè diſpoſitæ, & concordatæ. Habitus ergo acquiſitus idem eſt in ruſtico ad veros, & falſos articulos à Parocho ſibi propoſitos credendos: non tamen concurrit in vtroque caſu habitus infuſus, quia aſſenſus articuli falſi non eſt ſupernaturalis, ſed naturalis, cùm ſit actus erroneus, licet æquè facilè vnus, & alter aſſenſus fiat.

Dices iterum, aſſenſus ille articuli falſi eſt actus Theologicus, cùm habeat pro motiuo, & obiecto formali veracitatem diuinam, non minùs, quàm aſſenſus articuli veri: ergo procedit ab aliquo habitu Theologico: non prouenit autem à ſpe, vel charitate: ergo à fide, cùm non ſint alij habitus Theologici. Reſpondetur, actum illum non eſſe Theologicum ſupernaturalem, ſed naturalem, atque adeo nec propriè Theologicum, & nullo modo eſſe actum virtutis Theologicæ, cùm non ſit actus virtutis, vt diximus, ſed vitium, & defectus intellectualis: ſed neque etiamſi eſſet verus, deberet eſſe ab habitu Theologico infuſo, qui non datur niſi ad actus Theologicos ſupernaturales: actus autem naturales, qui verſantur etiam circa Deum, fieri poſſunt à virtute naturali potentiæ, vel etiam ab habitu naturali acquiſito. 93

Secundò, principaliter obiici ſolet, quia actus aliarum virtutum ſupernaturalium poſſunt verſari circa falſum, v. g. cùm ex religione adoramus hoſtiam non conſecratam, quam putamus conſecratam: cùm ex miſericordia damus eleemoſynam pauperi ficto, qui non eſt pauper: cum ex obedientia ieiunamus, putantes eſſe præceptum cùm non ſit: cùm ex iuſtitia ſoluimus, quod falsò putabamus deberi, & ſic de aliis: cur ergo fides etiam non poterit acceptare reuelationem Dei exiſtimatam, licèt vera non ſit. Reſpondetur communiter, differentiam eſſe inter virtutes intellectus & voluntatis; quod illæ verſantur circa verum: quare earum perfectio conſiſtit tota in conformitate cum obiecto, à quo immediatè ſumitur veritas, vel falſitas in intellectu. At verò virtutes voluntatis verſantur circa bonum propoſitum; & earum perfectio non conſiſtit in conformitate cum obiecto, prout eſt à parte rei, ſed prout proponitur per rationem: tunc enim operatur bene voluntas, quando ſequitur regulam rationis, & tunc peccat, quando eam relinquit, quidquid ſit, an obiectum ſit, vel non ſit bonum à parte rei: quare virtus voluntatis poteſt verſari circa falſum, quia conformatur cum ſua regula, nempe cum dictamine rationis: virtus autem intellectualis non poteſt verſari circa falſum, quia non conformaretur cum ſua regula, quæ non eſt alia niſi veritas ipſius obiecti. 94 *Obiectio 2.* *Quæ ſit differentia inter virtutes intellectus, & voluntatis.*

Sed contra hoc vrgeri poteſt: quia ſi virtus voluntatis poteſt verſari circa falſum, ergo & virtus etiam intellectualis poterit: quando enim iuſtitia, vel religio, v. g. verſatur circa bonum apparens, & falſum, præcedere debet dictamen prudentiæ practicum, quo illud proponitur vt bonum: & quidem ad actus voluntatis ſupernatu- 95

tales

rales iudicium præcedens de honeſtate obiecti debet eſſe ſupernaturale; ſi ergo obiectum ipſum à parte rei non eſt bonum, iam erit falſum iudicium prudentiæ dictans, illud eſſe bonum, illam hoſtiam eſſe conſecratam, illum eſſe pauperem, &c. ergo prudentia etiam, quæ eſt virtus intellectualis, verſatur circa falſum, quoties voluntas virtuosè verſatur circa falſum.

Actus omnium virtutum voluntatis præquirunt iudiciũ practicum verum.

Reſpondendum ergo eſt vniuerſaliter, actus omnium virtutum voluntatis, præſertim ſupernaturales, prærequirere iudicium practicum verum, quo proponatur vt bonum id, quod verè bonum, & honeſtum eſt: quo actu intellectus non dictat hanc hoſtiam, v. g. eſſe conſecratam, Miſſæ auditionem eſſe hodie præceptam, hunc eſſe verè pauperem, &c. ſed dictat, bonum eſſe hîc & nunc adorare hanc hoſtiam, audire Miſſam, ſubuenire huic homini, &c. quod veriſſimum eſt: quia ſuppoſita notitia ſiue vera ſiue falſa de conſecratione hoſtiæ, de præcepto, de paupertate, bonum eſt ita operari. Ita iudicauit Iacob prudenter, bonum & honeſtum eſſe cognoſcere Liam, quam putabat eſſe Rachelem: quia in iis circumſtantiis honeſtum id erat, ſuppoſita deceptione præcedenti. Bonum etiam eſt huic apparenti pauperi dare eleemoſynam, quia non ſunt nimis examinandæ petentium neceſſitates, ne fortaſsè verè indigentes reiiciantur. Ita Hurtado *diſp.* 19. §. 8. & Coninch. *dict. diſp.* 10. *num.* 80. qui tamen malè addidit, ibi interuenire duo iudicia, quorum primum erat ſpeculatiuum dictans, illam fœminam eſſe vxorem Iacobi, & hoc erat falſum: alterum practicum, quod inferebatur ex primo, & dicebat, ergo *licitè eam maritali affectu cognoſco*: & hoc erat verum, & pertinebat ad prudentiam. Hoc, inquam, non placet: quia ſi ſecundum iudicium habet ſe per modum concluſionis deductæ ex primo, non poteſt eſſe actus prudentiæ, nec actus virtus ſupernaturalis. Nam prudentia certò iudicat de licito: non poteſt autem certò inferre obiectum eſſe licitum ex præmiſſa non ſolùm incerta, ſed falſa: demonſtratio enim debet eſſe ex veris, & certis. Deinde, quia aſſenſus concluſionis, vt diximus *ſuprà diſp.* 1. aſſentitur etiam ſaltem indirectè, & *vt quo* ipſis præmiſſis obiectiuis, quæ ſunt motiuum formale aſſentiendi concluſioni: ſi ergo ſecundum illud iudicium habet ſe per modum concluſionis formalis deductæ ex primo, erit vtique falſum: debet enim ita dicere: *Ergo licitè eam maritali affectu cognoſco, quia licitum eſt ita cognoſcere propriam vxorem, & hæc eſt mea vxor:* quod iudicium eſſet falſum, cùm haberet pro obiecto ſaltem partiali aliquid falſum, nempe illam eſſe ſuam vxorem.

96 Aliter ergo explicanda ſunt illa duo iudicia, ita vt primum concurrat quidem ad ſecundum, non tamen habeat ſe vt præmiſſam, ex qua inferatur ſecundum tanquam concluſio. Vnde vel dicendum eſt, ſi ſecundum iudicium illud ſit concluſio, non inferri ex illo alio, *hæc eſt mea vxor,* tanquam ex præmiſſa, ſed ex aliis præmiſſis veris, nempè ex his, *quoties aliqua proponitur vt vxor ſine ratione prudenter dubitandi, licitè cognoſcitur: hæc autem mihi taliter proponitur*: quod vtrumque erat iudicium verum. Sic etiam contingit in adoratione hoſtiæ non conſecratæ: habemus enim hunc diſcurſum: *quoties proponitur hoſtia adoranda ſine ratione prudenter dubitandi de conſecratione, adoranda eſt, hæc hoſtia taliter proponitur: ergo adoranda eſt*: in qua nulla interuenit præmiſſa falſa. Debet autem prudentia hoc ſecundo modo diſcurrere, & non primo illo: quia cùm debeat probare, & proponere honeſtatem operationis, & illam eſſe licitam hic & nunc; bonitas autem operationis licitæ non prouenit formaliter, & proximè ex eo, quòd competit ei à parte rei, ſed ex eius conformitate cum regula rationis, debet comparari cum ipſo ſtatu, quem habet in conſcientia operantis, vt proponatur practicè, & proximè tanquam licita, & honeſta, concurrit ergo illud primum iudicium dictans: *hæc eſt mea vxor*, non vt præmiſſa, ſed vt ſit verum iudicium illud reflexum, dicens, *hæc fœmina mihi proponitur, & a me iudicatur vt vxor ſine ratione prudenti dubitandi*: quod iudicium reflexum deſeruit, vt præmiſſa ad vltimam concluſionem practicam.

Vel aliter ſecundò dicere poſſemus, ſecundum illud iudicium practicum nullo modo eſſe concluſionem deductam ex vllis præmiſſis, ſiue veris, ſiue falſis; ſed eſſe aſſenſum immediatum. Nam poſita cognitione circumſtantiarum, in quibus nulla occurrit ratio prudenter dubitandi, an hæc fœmina non ſit propria, ſed aliena; ex ipſis terminis conſtat, in his circumſtantiis licitè, & honeſtè poſſe cognoſci. Sicut enim aſſenſus ille vniuerſalis non fieret per diſcurſum, ſed immediatè, & ex terminis, quo diceres, *quoties aliqua proponitur vt vxor ſine prudenti ratione dubitandi, licitè cognoſcitur*: cur etiam hæc particularis non poteſt terminare aſſenſum ex terminis immediatum, & ſine diſcurſu; *in his circumſtantiis* (nempe quibus hæc proponitur vt vxor, ſine ratione prudenti dubitandi, quæ omnia immediatè, & ſine diſcurſu cognoſcuntur) *licitè hæc fœmina cognoſci poteſt?* Quod iudicium practicum & vltimum eſt, nec aliud vlterius requiritur ad operandum, & poteſt à prudentia elici. Et quidem, quod attinet ad operandum licitè, ſufficit iudicium illud immediatum, & hoc etiam eſſet magis iuxta modum connaturalem operandi noſtri intellectus: qui quidem, quando ſine diſcurſu poteſt veritatem aliquam immediatè, & ex terminis aſſequi, non ſolet diſcurſu vti, nec inueſtigare per media, & argumenta, quod immediatè poſſidet, quando argumenta illa, & media conferre non poſſunt ad maiorem confirmationem veritatis. Cæterùm, vt non ſolùm licitè, ſed meritoriè etiam operetur voluntas, requiri videtur, quod iudicium vltimum prudentiæ de honeſtate obiecti, ſit cum diſcurſu aliquo formali, vel virtuali excepto iudicio illo prudentiæ, quod prærequiritur ad voluntatem piam credendi. Diximus enim *ſupra diſp.* 1. prudentiam infuſam, cuius actus prærequiritur ad operationes virtutum moralium infuſarum, ſubordinari fidei, atque ideo iudicare de honeſtate obiecti dependenter à lumine fidei, & deducendo honeſtatem huius operationis in particulari ex principiis à Deo reuelatis, & ſiſtendo in diuino teſtimonio, & veracitate ſaltem vt in motiuo partiali. Ad hoc autem requiritur diſcurſus aliquis formalis, vel virtualis, quo ex motiuo fidei deducatur bonum eſſe adorare hanc hoſtiam, quia fide conſtat, ſub hoſtia conſecrata eſſe corpus Chriſti, & honeſtum eſſe adorare hoſtiam, quæ abſque fundamento prudenti dubitandi, proponitur adoranda, &c. Suppoſito enim, quod velimus iudicare de honeſtate obiecti non ſolo rationis naturalis lumine, sed etiam per regulas fidei; neceſſe eſt, aliquem

97

98

quem diſcurſum interuenire, per quem reſoluatur vltimò honeſtas obiecti in teſtimonium diuinum. Excepi tamen iudicium requiſitum ad volendum credere: quod quidem non oritur ex fide, ſed præcedit fidem ipſam, atque adeo non fundatur in teſtimonio Dei, tanquam in motiuo aſſentiendi, ſed in ipſa honeſtate credendi, quæ quidem poteſt in his circumſtantiis ex terminis, & immediatè apparere, ſicut diximus de honeſtate aliorum obiectorum, atque adeo iudicium illud prudentiæ infuſæ poteſt eſſe abſque vllo diſcurſu.

99 Adde, in aliis etiam materiis, licèt iudicium practicum vltimum prudentiæ infuſæ debeat inuoluere aliquem diſcurſum, quo ex diuina auctoritate colligatur honeſtas obiecti propoſiti, vt diximus: non tamen requiri diſcurſum, quo eadem honeſtas colligatur ex illa propoſitione particulari incerta, *hæc eſt mea vxor, hic homo indiget, hæc hoſtia eſt conſecrata*, &c. Sed ex propoſitione vniuerſali reuelata, & ex particulari reflexa certa, & immediata, nempe, *hæc proponitur mihi, vt vxor abſque prudenti dubio: hæc hoſtia proponitur adoranda ſine ratione dubitandi*, &c. ex qua ſimul cum alia præmiſſa vniuerſali reuelata inferatur iudicium vltimum practicum prudentiæ infuſæ circa honeſtatem huius operationis.

100 Obiectio 3. Tertiò obiiciunt aliqui, quia actus virtutum ſupernaturalium poſſunt vitiari non obſtante eorum ſupernaturalitate, ſic enim dixi *diſp.15. de pœnitentia, ſect.9.* poſſe ex imperio venialiter malo procedere actum fidei, vel alterius virtutis infuſæ, & ab eo imperio denominari malum extrinſecè ipſum actum imperatum: ergo poterit etiam actus fidei ſupernaturalis vitiari vitio intellecti ali falſitatis, & erroris. Reſpondetur, negando conſequentiam, quia malitia denominatiua, quam actus imperatus bonus accipit extrinſecè ab imperante malo, non reddit ipſum formaliter malum; immo manet bonus, & Deo placens & meritorius, & licèt imperium ſit malum, actus tamen imperatus conſequens perficit potentiam, cui melius eſt illum actum habere, quam eo carere. At verò actus fidei falſus, non eſſet falſus & vitioſus denominatiuè ab alio actu falſo, à quo oriretur, ſed in ſe ipſo formaliter & immediatè haberet vitium falſitatis, & erroris, atque ideo non perficeret, ſed deteriorarer intellectum. Quare retorqueri poteſt argumentum: quia actus voluntatis ſupernaturalis non poteſt eſſe malus in ſe malitia formali, quæ immediatè afficiat ipſum actum ſupernaturalem: ergo nec actus intellectus ſupernaturalis poteſt formaliter, & immediatè vitiari vitio falſitatis, vel erroris.

101 Obiectio 4. Quartò obiici ſolet, quia Iudæo credente Meſſiam] naſciturum, paulò ante Chriſti natiuitatem: potuit naſci Chriſtus ignorante Iudæo. & ipſe perſeuerare in eodem actu fidei, qui tamen iam eſſet falſus. Aliqui dicunt, illum aſſenſum inſenſibiliter variandum nato Chriſto, ſed eſt incredibile, & ſine fundamento. Reſpondeo facilè, vel per illum aſſenſum à principio credi Chriſtum naſciturum poſt tempus vltimæ prophetiæ, & reuelationis: & tunc eſſet actus fidei, & perſeueraret nato Chriſto, quia non negabat Chriſtum natum eſſe iam, ſed natum eſſe tempore vltimæ reuelationis; vel ille aſſenſus negabat Chriſtum eſſe natum in illa hora; & tunc ab initio non fuiſſet actus fidei, quia Deus non reuelauerat, Chriſtum non eſſe natum illa hora: imo etſi id reuelaſſet, ſi tamen poteſt actus idem perſeuerare, poſſet manere idem actus nato Chriſto, quia ſemper maneret negando Chriſtum natum ſolùm pro illo primo inſtanti pro quo ab initio negauit, non pro tempore ſequenti, alioquin idem numero actus variat modum intrinſecum reſpiciendi ſuum obiectum, quod eſt impoſſibile, de quo dixi latè in libris de anima.

Quintò obiicitur, quia per fidem credimus, Obiectio 5. Chriſtum eſſe in hac hoſtia conſecrata: alioquin non adoraretur abſolutè, ſed conditionatè: & tamen poteſt huic aſſenſui ſubeſſe falſum. Reſpondetur negando maiorem: ſolùm enim fide credimus, Chriſtum eſſe ſub hoſtia ritè conſecrata: quomodo autem ſtet cum hoc poſſe, imo debere hanc hoſtiam adorare abſolutè, dixi latè in tomo de Incarnatione *diſp.37. ſect.4.*

SECTIO VII.

Vtrùm actus fidei poſſit, vt præmiſſa concurrere ad concluſionem falſam.

NVnc videndum eſt de ſecundo modo ſuprà 102 indicato, quo poſſet fides ſaltem mediatè concurrere ad aſſenſum falſum; quando nimirum ex vna præmiſſa de fide, & altera naturali falſa infertur aſſenſus concluſionis falſæ, v.g. ex his duabus præmiſſis, *Vbi eſt duplex natura, eſt duplex perſona: in Chriſto eſt duplex natura*, infertur concluſio falſa, & hæretica, *ergo in Chriſto eſt duplex perſona*: ad quem aſſenſum concluſionis falſæ videtur concurrere vtraque præmiſſa, & per conſequens præmiſſa fidei, ſeu actus fidei infuſæ, quo illa creditur, videtur ſaltem partialiter concurrere ad actum falſum circa concluſionem.

In hoc autem puncto duplex poteſt eſſe quæ- 103 ſtio. Prima: An ille actus concluſionis eſſet tunc Duplex quæſtio in hoc puncto. verè ſupernaturalis in ſua ſubſtantia, & elicitus ab habitu fidei infuſæ. Secunda eſt, an ſaltem præmiſſa formalis fidei, quæ eſt actus ſupernaturalis, ſit cauſa illius concluſionis. Quoad primam quæ- An ille actus concluſionis eſſet tùc verè ſupernaturalis in ſua ſubſtantia, & elicitus ab habitu fidei infuſa. ſtionem poſſet aliquis contendere, actum illum concluſionis eſſe ſupernaturalem, & elicitum ab habitu infuſo fidei: quia licet prout attingit obiectum concluſionis, atque obiectum etiam præmiſſæ falſæ, ſit falſus: prout tamen ſimul attingit obiectum præmiſſæ de fide, & aſſentitur illi propter motiuum proprium fidei, nempe propter veracitatem, & reuelationem Dei, eſt actus verus, & ex hac parte videtur eſſe proprius actus fidei, & poterit eſſe ſupernaturalis. Nam ſicut poteſt idem actus eſſe ſimul euidens & probabilis, clarus, & obſcurus, reſpectu diuerſorum obiectorum, quando verbi gratia, aſſentitur concluſioni probatæ ibi propter duo principia, ſeu duas præmiſſas, alteram euidentem, alteram probabilem; ita videtur poſſe idem actus eſſe verus, & falſus in ordine ad diuerſa obiecta: quia veritas eſt conformitas cum obiecto, falſitas verò eſt difformitas; quare ſi eodem actu aſſumantur duo obiecta diuerſa per modum plurium, poterit actus eſſe conformis vni obiecto, & per conſequens verus, & ſimul difformis alteri obiecto, & ex ea parte falſus. Dixi, quando affirmat diuerſa obiecta *per modum plurium*, quia ſi affirmarentur per modum vnius affirmationis nulla videtur remanere veritas, vt ſi dicas, in tali loco eſſe ſimul Petrum & Paulum; tunc ſi Paulus non eſt, etiamſi

ſit

ſit Petrus, nulla videtur remanere veritas in illo actu; quia affirmatur ſimultas, & coniunctio vtriuſque. Secus verò eſt, quando idem actus continet quaſi plures affirmationes diuerſas obiectorum diuerſorum. Sicut ſcientia Dei eadem indiuiſibilis affirmat plura obiecta, & habet plures conformitates cum illis. Talis autem videtur eſſe actus, quo aſſentimur obiecto concluſionis propter obiecta præmiſſarum, & ſimul ſaltem indirectè aſſentimur ipſis obiectis præmiſſarum: non enim affirmantur illa omnia obiecta per modum vnius, ſed per plures quaſi affirmationes, vnde magis aſſentimur obiecto præmiſſæ, quàm concluſionis; & aliquando magis obiecto vnius præmiſſæ, quod euidens eſt, quàm obiecto alterius præmiſſæ, quod ſolùm eſt probabile, & obſcurum. Quod totum poſtea approbatum inueni apud Ripaldam *tom. 1. de ente ſupernaturali, diſputatione 47 num.* 16.

104 Cæterum, quidquid ſit de hac doctrina, non videtur concedendum, actum concluſionis eo caſu fore per ſe & formaliter ſupernaturalem: quia etiamſi ille idem actus poſſit dici verus reſpectu vnius obiecti, adhuc eſt falſus reſpectu alterius obiecti, & per conſequens totus actus manet defectuoſus, & vitiatus; quia bonum ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu: ſi autem eſſet ſupernaturalis, cùm ſit actus realiter indiuiſibilis, totus eſſet ſupernaturalis, & nihil prorſus eſſet naturale in ipſo; quia naturale non poteſt realiter identificari cum ſupernaturali. Vnde falſitas etiam ipſa, & error circa obiectum falſum eſſet ſupernaturalis, quod videtur repugnare ſupernaturalitati horum actuum, qui, vt ſupra diximus, dantur ad eleuandam & perficiendam potentiam ſupra ſuam conditionem. Nullo autem modo perficitur intellectus per errorem ſupernaturalem, ſed potiùs deprimitur, & deterioratur, etiamſi ſimul cognoſcatur aliud obiectum verum. Magis enim eſſet contra Chriſti dignitatem, ſi haberet errorem poſitiuum circa aliquid, licèt ſimul haberet ſcientiam aliorum poſſibilium, quæ modò non ſcit, quàm ſi ea poſſibilia non ſciat per meram negationem ſcientiæ abſque vllo errore poſitiuo. Vnde in Beatiſſima Virgine conceditur ignorantia puræ negationis de aliquibus, quæ non pertinebant ad eius ſtatum; non tamen error poſitiuus, ſeu iudicium falſum. Cùm ergo actus ille eſſet erroneus, & malus ſimpliciter intellectui, non poſſet eſſe totus, atque adeo nec ex parte ſupernaturalis cùm ſit indiuiſibilis.

105 Confirmari poteſt primò exemplo voluntatis, in qua ſi aliquis per eundem actum eligeret medium malum propter finem bonum, totus ille actus eſſet ſimpliciter malus, nec poſſet eſſe ſupernaturalis, vel elici ab habitu charitatis, vel alterius virtutis infuſæ, quia licet quatenus attingeret, & amaret finem bonum, conformaretur cum regula rationis, diſcederet tamen ab illa, quatenus eligeret medium malum, atque ideo totus ille actus diſpliceret Deo, cum non poſſet ex parte placere & ex parte diſplicere nullas habens partes, & totus eſſet peccaminoſus; repugnat autem peccatum ſupernaturale datum ad perficiendam potentiam in ordine diuino. Similiter ergo dicendum eſt de actu intellectus erroneo propter diſformitatem ab aliquo obiecto cùm ſit eadem ratio.

106 Confirmatur ſecundò, quia ſi ad ſupernaturalitatem illius actus ſufficeret attingere obiectum verum, & motiuum fidei non obſtante falſitate circa aliud obiectum, ſequeretur, quod de facto quoties ruſticus credit articulum falſum propter reuelationem exiſtimatam Dei à Parocho ſibi propoſitam, aſſenſus ille eſſet ſupernaturalis elicitus ab habitu infuſo fidei, quia ille etiam actus, licèt eſſet falſus reſpectu articuli falſi crediti, & reſpectu reuelationis falsò exiſtimatæ, eſſet tamen verus, prout attingit etiam veracitatem Dei, quod eſt motiuum partiale, & ſimul affirmatur per illum aſſenſum: & quidem veracitas Dei eſt proprium, & digniſſimum obiectum habitus fidei infuſæ, quare non apparet, cur non poſſet ex eo capite aſſenſus ille eſſe ſupernaturalis, niſi fateamur repugnantiam oriri ex eo, quod ſimul ſit actus falſus, & erroneus circa obiectum materiale & circa reuelationem falſam apparentem; ergo ſimiliter aſſenſus concluſionis falſæ non erit ſupernaturalis, licèt ſimul ſit aſſenſus alicuius præmiſſæ de fide propter conſortium nimirum alterius præmiſſæ & concluſionis falſæ.

Vnde infertur aſſenſum illius concluſionis falſæ non eſſe actum elicitum ab habitu infuſo fidei: nam licèt attingat obiectum fidei, habitus tamen infuſus datur ad eleuandam potentiam in ordine ſolum ad actus ſupernaturales ad quos potentia ſola non habet vires: quando verò actus eſt naturalis, etiamſi verſetur circa idem obiectum, non indiget potentia aliquo comprincipio eleuante, ſed ipſamet habet vires ſufficientes, & ad ſummum adiuuatur ab habitu acquiſito, vt faciliùs & meliùs eliciatur. Cùm ergo aſſenſus illius concluſionis falſæ ſit naturalis, vt diximus non eſt ad quid debeat, vel poſſit habitus fidei infuſæ concurrere.

Reſtat nunc altera quæſtio, an præmiſſa fidei 107
An præmiſſa fidei ſupernaturalis concurrat partialiter ad illum aſſenſum concluſionis falſæ.
ſupernaturalis concurrat partialiter ad illum aſſenſum concluſionis falſæ. Aliqui dicunt, præmiſſam fidei concurrere quidem ad concluſionem quoad ſubſtantiam actus, non tamen quoad ſubſtantiam aſſenſus; ita Bañez *in præſenti quæſt. 1. articulo 3. dub. 2. §. vltima concluſio.* Hoc tamen difficile explicari poteſt, quia ſubſtantia actus non poteſt condiſtingui à ſubſtantia aſſenſus, niſi vt ratio ſuperior ab inferiori, quatenus ratio *actus* eſt quid commune aſſenſus, & apprehenſionis. In hoc autem ſenſu malè applicatur diſtinctio illa ad noſtrum caſum: in quo, ſi præmiſſa fidei concurrit ad concluſionem falſam, debet quidem concurrere ad illam, vt ad aſſenſum: concurrit enim ad illam, tanquam præmiſſa ad concluſionem: præmiſſa autem non concurrit ſolum ad actum vtcunque, ſed ad aſſentiendum concluſioni mouendo, & determinando intellectum, vt aſſentiatur obiecto concluſionis propter obiectum præmiſſarum. Si ergo concluſio pendet ab illa præmiſſa, debet pendere vt concluſio, & per conſequens vt aſſenſus; quia concluſio vt concluſio eſſentialiter eſt aſſenſus. Nec dici poteſt concluſionem illam, vt concluſionem pendere ſolùm ab altera præmiſſa falſa, & non à præmiſſa fidei: quia vna præmiſſa nihil poteſt concludere nec poteſt eſſe concluſio vlla, quæ non reſpiciat eſſentialiter obiecta duarum præmiſſarum. Videatur Hurtado *diſp.* 19 §. 53. *& ſeqq.*

Ipſe verò Hurtado in primis §. 57. dicit, præmiſſas formales non influere phyſicè in actum concluſionis, ſed ſolùm in genere cauſæ formalis determinare intellectum: & poſtea §. 58. dicit

concluſio

conclusionem illam falſam non procedere à præmiſſa fidei ſupernaturali, ſed à præmiſſa naturali falſa, & ab alia etiam præmiſſa naturali fidei, quia ſimul cum actu ſupernaturali fidei fit alius actus naturalis circa idem obiectum, à quo poteſt procedere illa concluſio naturalis falſa, abſque eo quod concurrat præmiſſa ſupernaturalis. Hæc etiã reſponſio difficilis eſt. Primò, Quia eſto, quod præmiſſæ non concurrant efficienter, ſed ſolùm formaliter ad actum concluſionis; ille tamen concurſus formalis magis eſſentialis, & proprius videtur, quam efficientia: quare Deus poteſt ſupplere concurſum præmiſſæ in genere cauſæ efficientis, non tamen concurſum in genere cauſæ formalis. Vnde, ſi cognitio concurrit etiam in genere cauſæ efficientis ad actum amoris, Deus poterit ſupplere illum concurſum, & facere amorem in nobis ſine dependentia à cognitione in genere cauſæ efficientis: non tamẽ poteſt ponere eũ in nobis ſine eo, quod præcedat cognitio boni mouens in genere cauſæ formalis: atque ideo principium illud, *nihil volitum, quin præcognitum*, magis vniuerſaliter, & eſſentialiter verificatur ratione concurſus formalis, quàm efficientis, quem cognitio habet in amorem. Si ergo repugnat præmiſſæ fidei infuſæ concurrere ad concluſionem falſam, magis repugnabit concurrere in genere cauſæ formalis, qui eſt magis proprius concurſus præmiſſæ, vt præmiſſæ quam in genere cauſæ efficientis.

109 Secundò: illud etiam, quod additur de præmiſſa naturali fidei, à qua, & non à ſupernaturali, procedat concluſio illa falſa, difficile eſt: quia in primis falsò ſupponitur, ſimul cum actibus ſupernaturalibus fieri ſemper alios actus naturales circa idem obiectum, vt vidimus *ſuprà diſp. 1. ſect. 9.* Deinde etiam eo conceſſo, adhuc præmiſſa ipſa fidei ſupernaturalis deberet mouere ex parte ſua intellectum ad aſſenſum concluſionis ſaltem in actu primo. Nam mouere in actu primo ad aſſenſum concluſionis, nihil eſt aliud, niſi proponere intellectui tale obiectum, in quo contineatur obiectũ cõcluſionis, & ex quo in actu primo intellectus viſa bonitate illationis, & continentia obiecti concluſionis in obiectis præmiſſarum, continetur, & alligetur ad non negandum, imò ad affirmandum obiectum concluſionis, cui iam implicitè in præmiſſis aſſenſum præbuit. Hoc autem totum facit præmiſſa fidei ſupernaturalis, non minùs quam naturalis, cum proponat obiectum ſuum, in quo partialiter continetur obiectum concluſionis, & quod mouet in actu primo intellectum ad non negandum, ſed potius affirmãdum obiectum concluſionis., quod implicitè amplexus eſt in præmiſſis. Finge enim non poni præmiſſam naturalem fidei ſimul cum ſupernaturali, ſed ſolùm ſupernaturalem; adhuc non minus intellectus experitetur ſe conuictum in actu primo, & propenſum ad explicitè aſſentiendum, concluſioni, cui iam implicitè aſſenſus eſt in præmiſſis. Et quamuis Hurtadus dicat, eo caſu Deum non daturum concurſum ad aſſenſum concluſionis, id tamen parũ videtur referre, quia iam præmiſſa fidei ſupernaturalis ex parte ſua inclinabat, & mouebat intellectum, & propoſito motiuo ſuadebat aſſenſum. Si non eſt autem inconueniens, quod præmiſſa fidei in actu primo ſuadeat, & moueat, ac incitet partialiter ad aſſenſum falſum, non erit etiam inconueniens, quod ex illa motione partiali ſequatur in actu ſecundo aſſenſus falſus. Nam in rigore loquendo indecentia tota, ſi quæ eſt, inuenitur in ſuaſione illa & motione in actu primo. Si enim in actu primò ſuadeas alicui, & proponas rationes conuincentes ad credendum falſum, imò facias eum credere aliquod in quo iam implicitè continetur illud falſum; parum refert, quod ille poſtea credat, vel non credat explicitè falſum illud; cum iam ex parte tua illum diſpoſueris, & compuleris ad credendum. Si ergo præmiſſa fidei poteſt ſaltem partialiter, & ſimul cum præmiſſa falſa ſuadere in actu primo, & mouere ad aſſenſum concluſionis falſæ, parum auget indecentiam, quod poſtea ſequatur aſſenſus explicitus, & parum minuit, quod negato concurſu Dei non ſequatur.

Faciliùs ergo, & verius conceditur, eo caſu, poſita vna præmiſſa formali fidei & altera falſa, ſequi aſſenſum naturalem concluſionis falſæ, quę ex vtraque præmiſſa ſequitur, prout cum aliis concedunt Suarez *diſp. 6. de fide ſect. 5. num. 4.* Granado *diſp 7. num. 16.* Coninch. *diſp. 10. n. 82.* & latius P. Ripalda *tom. 1. de ente ſupernaturali diſp. 56. per totam*, vbi multa congerit in confirmationem huius ſententiæ. Quæ breuiter probari poteſt, quia non eſt inconueniens, aut nouum, quod cauſa aliqua ex ſe bona, & perfecta, propter concurſum alterius concauſæ prauæ & vitioſæ concurrat partialiter ad effectum vitioſum, vt contingit in concurſu Dei cum voluntate creaturæ ad actum malum: in potentia etiam progreſſiua concurrente ad claudicationem cum crure vitiato: in potentia generatiua concurrente ad generationem monſtri cum cauſa alia malè affecta, & in mille aliis exemplis. Quare aduertũt prædicti Doctores præmiſſam fidei non eſſe dicendam ſimpliciter cauſam concluſionis falſæ, ſicut nec Deus dicitur ſimpliciter cauſa peccati, vel actus mali, nec potentia progreſſiua cauſa claudicandi, & ſic de aliis: quia nimirum actus fidei verus ex ſe ſuadebat verum, & inclinabat ad verum; ex concurſu autem præmiſſæ falſæ, illud verum, quod proponebat præmiſſa fidei, detorquetur ad ſuadendum aliud falſum. Nec obſtat differentia, quam indicauit Hurtado *ibi ſupra* §. 56. *in fine*, quod Deus ſit cauſa vniuerſalis, & fides in caſu noſtro ſit cauſa particularis. Hoc inquam, parum refert, tum quia præmiſſa etiam fidei eſt cauſa vniuerſalis, & indifferens de ſe ad plures concluſiones diuerſas inferendas, vnam cum tali alia præmiſſa, aliam cum alia, & alias plures cum aliis: ad hanc autem concluſionem determinatur à tali præmiſſa falſa ſibi coniuncta; tum etiam, quia licet Deus ex ſe ſit cauſa magis vniuerſalis; eius tamen potentia, prout à Deo ſpecialiter applicata ad concurrendum cum hac voluntate creata ad actum amoris, vel odij, ſolùm eſt indifferens ad amorem, vel odium, & tamen quia determinatur à voluntate creata ad actum odij præter Dei intentionem, Deus non dicitur cauſa odij peccaminoſi. Maiorem autem indifferentiam habet præmiſſa fidei ad diuerſas concluſiones inferendas: quare cùm præter eius inclinationem determinetur à præmiſſa falſa ad hanc concluſionem falſam, non debet ei tribui talis effectus vitioſus. 110 *Poſita vna præmiſſa formali fidei, & altera falſa ſequitur aſſenſus naturalis concluſionis falſæ.*

Quod poſſumus rurſus explicare, & confirmare primò in exemplo ſupra indicato hominis teſtificantis, & ſuadentis alteri aliquid, ex quo inferri poſſit aliquod falſum. Si enim audias duos teſtes, vnum veracem, qui teſtificatur Petrum oc- 111 *Explicatur & confirmatur exemplo hominis teſtificantis.*

ciſum ab eo, qui ingreſſus fuit tali hora eius cubiculum, alterum mendacem, qui dicit neminem ingreſſum fuiſſe tali hora cubiculum, niſi Ioannem, ex vtriuſque teſtimonio tu infers, Petrum occiſum à Ioanne, quod falſum eſt. Tunc certè primus teſtis nec te fallit, nec eſt cauſa ſimpliciter, vt decipiaris, quia verum ſolùm teſtificatur, & ideo non eſt inconueniens, quod homo etiam ſáctiſſimus id teſtificetur; licet ex eius teſtimonio, concurrente illo alio teſtimonio falſo, inferas errorem: ſed ſolus ſecundus teſtis eſt cauſa ſimpliciter tuæ deceptionis. Sic autem ſe habent in caſu noſtro illæ duæ præmiſſæ; quarum vna teſtificatur, & proponit ſolum verum; altera proponit, & teſtificatur falſum, & ideo ea ſola eſt cauſa, quod decipiaris in concluſione; nec dedecet præmiſſam fidei, etiamſi ſupernaturalis ſit, quod ex eius teſtificatione partialiter, accedente teſtificatione falſa alterius præmiſſæ, inferatur falſum: ipſa enim tendebat ad verum, neque eſt cauſa deceptionis, ſed altera ſola præmiſſa falſa, quæ acceſſit, & detorſit verum illud ad probandum falſum.

Idem confirmatur exemplo ſcientiæ naturalis. Confirmatur ſecundo exemplo ſcientiæ naturalis, quæ licet ſit cognitio etiam eſſentialiter vera, & certa, adhuc eius actus cum alia præmiſſa falſa poteſt concurrere ad concluſionem falſam, nec hoc eſt contra perfectionem, & certitudinem ſcientiæ, vt conſtat: ergo nec erit contra perfectionem, aut certitudinem fidei, quod eius actus cum alia præmiſſa falſa poſſit inferre concluſionem falſam: nam ſicut in primo caſu ſcientia non errat, nec fallit, ita nec in ſecundo caſu fides.

112 *Quatenus poſſit dici quod actus fidei ſit cauſa illius concluſionis falſæ.* Aduerte tamen, licèt non debeat dici, quod actus fidei ſit ſimpliciter cauſa illius concluſionis falſæ, vel erroris propter rationem dictam: poſſe tamen concedi, quod actus fidei ſit cauſa illius concluſionis cum addito, nempe quatenus aſſenſus concluſionis terminatur ad obiectum materiale, & formale fidei: nam licet præmiſſa fidei non ordinetur ad concluſionem prout eſt de obiecto falſo, ordinatur tamen ad hoc, vt quæcumque concluſio ex illa inferatur, attingat eius obiectum, imo, hoc per ſuam eſſentiam exigit: ſic etiã Deus concedi ſolet, quod ſit cauſa actus mali ſub ratione entis, vel ſub ratione actus liberi in communi, non verò ſub ratione talis: quia Deus intendit, quod producatur ens, atque etiam actus liber, quamuis non intendat productionem talis actus liberi, ſed materialiter ad illum concurrat determinatus à cauſa creata libera. Sic etiam præmiſſa fidei intendit concluſiones illatas ſub eius motiuo, licet non intendat concluſionem falſam, ſed ad illam vt talem concurrit materialiter, & determinata à præmiſſa falſa.

113 Dices, concluſio hæc falſa vt talis eſt, & vt infert tale obiectum falſum, eſt concluſio; ergo etiam prout talis exigit per ſe præmiſſas, non alias, quia talis concluſio vt talis per ſe reſpicit talia principia obiectiua: ergo per ſe exigit, & reſpicit has præmiſſas, quarum vna eſt præmiſſa fidei: ergo non per accidens, ſed per ſe infertur ex præmiſſa fidei. Reſpondeo, hanc concluſionem, quatenus talis concluſio eſt, ſeu prout infert tale obiectum ex talibus principiis, reſpicere quidem per ſe vtramque illam præmiſſam: non tamen ſingulæ præmiſſæ inferunt per ſe illam concluſionẽ: nec arguitur bene ex eo, quod concluſio *per ſe* exigat talem præmiſſam, quod talis etiam præmiſſa *per ſe* exigat, vel inferat talem concluſionem: quia illud *per ſe* eſt æquiuocum, cum ſemel appellet ſupra concluſionem, & poſtea ſupra præmiſſam: nec nouum eſt, quod effectus per ſe exigat talem cauſam, quæ tamen non exigit per ſe illum effectum, ſic actus erroris per ſe exigit eſſe ab intellectu, cum ſit actus vitalis, & intellectiuus; & tamen intellectus non exigit per ſe errorem, nec ordinatur per ſe ad illum, ſed per accidens. Item actus malus per ſe exigit concurſum Dei, cùm ſit ens creatum, & tamen Deus, & eius concurſus in actu primo non exigit per ſe actum malum. Magis etiam ad rem noſtram poteſt afferri exemplum in eo, qui peccaret circa obiectum per fidem ſibi propoſitum. Si Deus v. g. alicui reuelaret, quod certiſſimè die ſequenti eſſet ab hoſtibus occidendus, & hac occaſione ipſe in odium Dei prorumperet propter certitudinem illius mali, quam per infallibilem aſſenſum fidei conceperat: tunc illud odium Dei per ſe exigit certitudinem illam fidei præcedentem, ex qua homo in odium prorumpit: & tamen nec reuelatio Dei, nec aſſenſus fidei, quo creditur, exigit per ſe illud odium, nec ad ipſum per ſe ordinatur. Sic ergo dicimus, concluſionem illam erroneam per ſe oriri ex illa præmiſſa fidei cum alia falſa: ipſam tamen præmiſſam fidei non ordinari per ſe ad talem concluſionem nec illam per ſe exigere.

Vna ſupereſſe poteſt difficultas circa hanc communem doctrinam; quia ſi concluſio illa falſa procedit à præmiſſa fidei, ſaltem materialiter, & per accidens, iam eo ipſo habet intrinſecam connexionem cum illa, & per conſequens iam videtur eſſe in ſua entitate ſupernaturalis: quia actus illi qui per ſuam entitatem intrinſecam petunt vel præſupponunt principium aliquod ſupernaturale, eo ipſo videntur eſſe ſupernaturales: iam ergo redit abſurdũ illud, quod in priori quæſtione vitare curauimus, quod actus erroneus, & concluſio falſa ſit in ſua ſubſtantia ſupernaturalis. 114

Hæc tamen difficultas in primis omnino ceſſaret, ſi aliquis diceret, præmiſſas non influere phyſicè efficienter in actum concluſionis, ſed ſolùm concurrere formaliter, mouendo, aut determinando intellectum ad aſſenſum concluſionis: tunc enim actus concluſionis, licèt intrinſecè reſpiceret præmiſſas obiectiuas, ſeu obiecta præmiſſarũ; non tamen reſpiceret per ſuam entitatem intrinſecam has præmiſſas formales ſupernaturales, ſed potuiſſet eſſe idem met actus concluſionis, licèt vtraque præmiſſa præcedens eſſet naturalis. Cæterùm ſuppoſito etiam, quod præmiſſæ formales influant phyſicè efficienter in actum concluſionis, & quod hæc numero concluſio dependeat per ſuam entitatem intrinſecam, ab hac præmiſſa ſupernaturali, eo quod intellectio non pendeat à ſuis principiis per actionem diſtinctam, ſed per ſe ipſam; adhuc difficultas quoad hoc communis etiam erit ad actus voluntatis, & independenter ab hac quæſtione ſoluenda eſt. Non enim minùs dependet cognitio, vel volitio à ſuo obiecto; quare, qui habet actum fidei, & quia illum in ſe expertus, gaudet de illo propter finem vanæ gloriæ, vt poſſit de fide ſua apud alios, vel certè apud ſe vanè gloriari, habet quidem actũ voluntatis malum, qui eſſentialiter ſupponit illum actum fidei, de cuius exiſtentia cognita vitioſè gaudet: vnde voluntas illa per ſuam entitatem intrinſecam reſpicit, & ſupponit actum illum fidei, de quo gaudet, & quem ſuppono fuiſſe ſupernaturalem: & tamen voluntas illa mala eſt,

&

& per conſequens non poteſt eſſe in ſua entitate ſupernaturalis, licet intrinſecè ſupponat aliquid ſupernaturale, & ab illo procedat, vt ab obiecto. Quod idem argumentum fieri poteſt de illa cognitione præcedenti, qua experitur homo in ſe actum illum ſupernaturalem; quem licet non cognoſcat diſtinctè vt ſupernaturalem, cognoſcit tamen illum actum eundem, qui re ipſa eſt ſupernaturalis: & tamen cognitio illa non videtur eſſe ſupernaturalis, nec procedere ab aliquo habitu infuſo.

115 *Duplex genus entium ſeu actuum ſupernaturalium.* Ad hanc ergo difficultatem reſponſio generalis petenda eſt ex iis, quæ diximus *diſp. 1. ſect. 9.* Vbi diſtinximus duplex genus entium, ſeu actuũ ſupernaturalium: alterum ſupernaturalium formaliter, & ratione ſui, quales ſunt habitus, & actus fidei, ſpei, & charitatis, &c. gratia habitualis, vnio hypoſtatica; alterum genus ſupernaturalium ſolum præſuppoſitiuè, quales diximus eſſe eos actus, qui licèt non poſſint eſſe, niſi præſuppoſito aliquo miraculo, vel ente ſupernaturali proprio; illo tamen ſuppoſito, debentur ipſi naturæ iure ſuo, & ideo magis videntur dicendi naturales, quam ſupernaturales, v. g. quando homine mortuo, & poſtea reſuſcitato, Angelus cognoſcit, hominem illum reſurrexiſſe; illa quidem cognitio eiuſdẽ Angeli non potuit eſſe, niſi ſuppoſito miraculo reſurrectionis: ſed tamen actus naturalis eſt in ſua ſubſtantia, quia ipſi naturæ Angeli debetur talis cognitio in illis circumſtantiis, & ſolum præſuppoſitiuè eſt ſupernaturalis. Tales etiam diximus eſſe actus, quibus homo experitur in ſe ſaltem confusè ſuos actus ſupernaturales: licèt non experiatur, quod ſint ſupernaturales: quia illa etiam cognitio proprij actus fidei, vel charitatis non potuit eſſe, ſine illo actu cognito, quem ſupponimus eſſe ſupernaturalem. Cognitio tamen illa debetur naturæ humanæ, cui iure ſuo debitum eſt, quod experiatur actus, quos habet, qualeſcumque illi ſint, vt latius ibi explicatum eſt.

116 Illa ergo eadem doctrina applicanda eſt ad difficultatem præſentem; quia ſicut naturæ intellectuali debetur, quod experiatur ſuos actus, vt poſſit reddere rationem de illis: ita eidem naturæ intellectuali debetur, vt ex præmiſſis, & cognitionibus, quas habet, qualeſcumque illæ ſint, poſſit diſcurrere, & inferre concluſiones: quia cùm homo ſit animal rationale diſcurſiuum, debetur ei diſcurſus ex iis, quæ cognoſcit: quia alioquin nó poſſet humano modo dirigere ſuas operationes. Sicut ſi propoſito bono, quod clarè videt eſſe bonum, non poſſet illud velle ex defectu concurſus, atque ideo neſciret reddere rationem ſuæ omiſſionis, cùm ex parte obiecti nihil illum retardaret: ſic poſitis præmiſſis, & cognita bonitate illationis, eo ipſo proponitur veritas concluſionis amplectenda, cui ſi non poſſet aſſentiri, conuinceretur de abſurditate, & neſciret reſpondere cur non cócederet id, quod ſibi vt verũ omnino proponebatur. Vnde etiamſi concederet omnem hoſtiam cum certitudine morali conſecratam eſſe adorandam, & hanc hoſtiam eſſe talem, & rurſus ex his ſequi, hanc eſſe adorandam, adhuc non deberet, nec poſſet eam adorare, quia non poſſet inferre concluſionem practicam, quod hæc ſit adoranda: quæ omnia ſunt contra modum operandi humanum debitum humanæ naturæ; ideo dicendum eſt, aſſenſum illius concluſionis eſſe ſolum ſupernaturalem præſuppoſitiuè, non formaliter; nam poſitis illis præmiſſis, & cognita bonitate illationis, debetur intellectui concurſus ad actum concluſionis: nec ſolum debetur, ſicut viſio Dei poſito lumine gloriæ: hæc enim non debetur intellectui, ſed lumini, at in noſtro caſu illatio concluſionis debetur ipſi homini propter ius, quod habet intrinſecũ ad operandum humano modo, & idcirco ille actus non indiget alio principio eleuante, ſicut nec actus, quo Angelus cognoſcit hominem hunc reſurrexiſſe; licet hæc etiam cognitio ſit ſupernaturalis præſuppoſitiuè, vt explicuimus *dicta ſect. 9.*

DISPVTATIO V.

De euidentia credibilitatis requiſita ad aſſenſum fidei.

SECTIO I. *Probatur euidentia credibilitatis præcedens actum fidei.*
II. *Referuntur, & ſoluuntur argumenta contra neceſſitatem euidentiæ credibilitatis.*
III. *Vtrum iudicium euidens hoc de credibilitate oriatur à fide.*
IV. *Recenſentur breuiter motiua, quæ reddunt euidenter credibilia obiecta noſtræ fidei.*

OBiecta fidei non ſolum debent eſſe vera, vt vidimus *diſput. præcedenti*, ſed etiam debent eſſe credibilia, hoc eſt, fide digna, de qua credibilitate nobis agendum nunc eſt. Vt autem ſenſus quæſtionis clarus ſit, aduertimus, nos nomine *credibilitatis* in præſenti, non intelligere ſolùm, quod obiectum taliter proponatur, vt credi poſſit: hæc enim credibilitas latius patet, & comperit rebus iis etiam, quas fide humana prudenter credimus. *Nomine credibilitatis quid intelligatur.* Nunc ergo loquimur de credibilitate ſuperiori, quare quærimus an quilibet fidelis, antequam fide diuina credat, debeat cognoſcere obiectum illud tale eſſe, vt prudenter poſſit, & debeat omnino credi firmiſſimè, certiſſimè, & ſuper omnia alia; & an rurſus hæc credibilitas, & obligatio taliter credendi debeat, non vtcumque ſed euidenter cognoſci: quod eſt quærere, an ante fidei aſſenſum eſſe debeat in quolibet fideli iudicium euidens de credibilitate obiecti modo explicato.

SECTIO I.

Probatur euidentia credibilitatis præcedens actum fidei.

OMitto errorem antiquorum & noſtri etiam ſæculi hæreticorum dicentium, nihil credi debere, niſi quod Spiritus ſanctus immediatè proponit, interiuſque reuelat, qui, (vt ait Auguſtinus *lib. de doctrina chriſtiana in principio*) eſt error ſuperbiſſimus, & multis periculis expoſitus nam præterquam quod eſt contra experientiam, & Scripturam, ex qua conſtat prædicatio- 1

nem fidei de lege cõmuni fieri debere hominibus per alios homines: eſt etiã radix hæreſũ, & ſchiſmatum, volente vnoquoque fieri ſe ſibi regulam credendorum, ex quo fit apud hæreticos tot eſſe fidei doctrinas, quot ſunt capita. Neque obſtant aliqua Scripturæ loca, quale eſt illud Iſaiæ 54. *Ponam vniuerſos filios tuos doctos à domino*, & Ioann. 6. *erunt omnes docibiles Dei*, & 1. Ioann. 5. *qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe*, & alia ſimilia, quibus indicatur, fideles doceri immediatè à Deo. Nam hæc loca ſolùm ſignificant, Deum per auxilium interius gratiæ excitantis, & adiuuantis mouere cor fidelium, vt præbeant aſſenſum iis, quæ exterius à peccatoribus ex parte Dei ſufficienter proponuntur. Dicuntur etiã fideles habere in ſe teſtimonium Dei, ſcilicet obiectiuè, quia credunt propter diuinum teſtimonium, quod ſibi ſufficienter proponitur. Magis videtur obſtare illud Hier. 31. *Dabo legem meã in viſceribus eorum; & non docebit vltra vir proximum ſuum*. & illud 1. Ioann. 2. *non neceſſe habentes, vt aliquis doceat vos, nam vnctio docebit vos*, &c. locus Hieremiæ à nonnullis intelligitur de ſtatu patriæ, & licet vterque intelligatur de ſtatu legis gratiæ: ſolùm ſignificatur abundantia gratiæ, qua fideles ita afficiuntur ad charitatis præcepta, vt etiam deficiente lege externa, ipſa charitas doceat quid faciendum, quidve fugiendum ſit: hoc tamen non tollit, quod de lege communi myſteria fidei externam prædicationem requirant, de quo dixi *diſp. 1. ſect. 2.*

2 *Sententia negans euidentiam credibilitatis præcedere actum fidei.* Hoc errore omiſſo, contra quem vltra alios videri poteſt Suarez *diſp. 4. ſect. 1.* inter Catholicos aliqui negant, eam euidentiam credibilitatis præcedere: quæ ſententia tribuitur communiter Capreolo *in 3. diſt. 32 q. vnica art. 3. ad 3. contra primam concluſionem*. Fundamenta poſtea referemus, & diſſoluemus. Alij Recentiores, quos tacito nomine refert Granado *tract. 2. diſp. 3. ſect. 1. num. 3.* dicunt, eam euidentiam non reperiri in omnibus, præſertim in rudioribus, licet adſit quãtum ſatis eſt, vt prudenter credatur. Valentia verò *in præſenti q. 1. ad finem, puncto 4.* dicit, ſufficere eam euidentiam credibilitatis, quæ ſit talis in potentia propinqua, qualis eſt illa, quam habent pueri, cum credunt in re graui parentibus, aut concionatoribus, qui non ſolent facilè decipere, vel quando mouentur ad credendum ratione aliqua non leuis momenti, ex qua facile poſſit colligi euidentia credibilitatis. Canus, vt refert Aragonius *in præſenti q. 1. art. 4. dub. vltimo* dicebat, non ſemper requiri euidentiam credibilitatis, ſed vt in plurimum. Turrianus *in præſenti diſp. 7. dub. 7.* ſatis obſcurè loquitur: nam in §. *ſecundo dicendum eſt*, fatetur, aliquos conuerti ex infidelitate ad fidem, in quibus non ſit abſoluta euidentia credibilitatis, ſed aliqua ratio, ex qua vocatione Dei interius illuminantis hominem, homo ille conuertatur, & §. *ſequenti* dicit, quando homo fidelis venit ad vſum rationis ſæpe elicere actum fidei infuſæ abſque expreſſa euidentia credibilitatis: addit tamen poſtea, in his præcedere iudicium aliquod credibilitatis ſaltem in communi: non tamen explicat, an illud debeat eſſe iudicium euidens. Granado *vbi ſupra ſect. 5. num. 16.* docet largè dici poſſe, in omni credente reperiri euidentiam credibilitatis, quia habet prudens iudicium, quo ſentit ſe debere credere: omne autem prudens iudicium euidentiam habet. Si autem iudicium illud eſt euidens, non video, cur ſolùm largè & non propriè conceſſerit in omnibus euidentiam credibilitatis. Denique Suarez *diſp. 4. ſect. 5. n. 7.* relata ſententia dicente, euidentiam credibilitatis neceſſariam eſſe ad fidem reſpectu corporis Eccleſiæ, non verò reſpectu ſingulorum credentium, ſubdit: *& hæc opinio fortaſſe probabilis eſt.*

Vera tamen, & communis Theologorum ſententia affirmat, in ſingulis prærequiri euidentiam credibilitatis, pro qua eſt apertè S. Thom. *in præſenti art. 4. ad 2.* ubi: *non enim quis crederet, niſi videret ea eſſe credenda, vel propter euidentiam ſignorum, vel propter aliquid huiuſmodi.* Vbi S. Doctor prærequirit ad fidei aſſenſum *videre* (hoc eſt euidenter cognoſcere) credibilitatem myſteriorum; eandem tenent Caiet. & alij communiter, quos referunt, & ſequuntur Suarez *vbi ſup. n. 8.* Conineh. *diſp. 13. dub. 1. n. 3.* Hurtado *diſp. 22. ſect. 1. §. 12.* & alij communiter. 3 *Sententia affirmans & vera.*

Probatur ex Scriptura & Patribus. Probatur primò ex Scriptura & Patribus pſal. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.* illa enim particula *nimis*, non videtur minorem, quam euidentem credibilitatem ſignificare. Ioan. 15. de iis, qui non credebant, ait Chriſtus: *nunc autem excuſationem non habent.* Ex quo loco colligitur clarè, motiua fidei generare poſſe euidentiam credibilitatis: alioquin ſi ſolum generant probabilitatem; excuſationem haberent, qui non credunt, quia ſequerentur aliud iudicium probabile, quo cenſent probabiliter, hæc myſteria non eſſe credibilia. Quo etiam ſpectant verba Pauli ad Hebr. 2. vbi eandem inexcuſabilitatem ſupponit. *Quomodo*, inquit, *nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem*, &c. *conteſtante Deo ſignis & portentis*, & ideo Matth. 5. Eccleſia comparatur Ciuitati ſupra montem poſitæ, quæ abſcondi non poteſt; & quidem hæc loca probant non ſolum de facto, ſed etiam de poſſibili; nam ſi fides obligaret ex ſe ad credendum aliquod, quod non eſſet euidenter credibile: obligaret de facto ad plura credenda; quia non omnia, quæ Deus reuelat, fiunt ſtatim euidenter credibilia, vt conſtat de pluribus, quæ putamus reuelata eſſe aliquibus ſanctis, non tamen credimus fide diuina, ergo ſi de facto omnia, quæ credimus, ſunt euidenter credibilia, ideo eſt, quia fides non poteſt aliter ad ſuum obiectum tendere. Ad hoc etiam facit B. Clemens *in Conſt. Apoſt. lib. 8. cap. 1.* vbi relatis myſteriis fidei, ſubiungit: *Quæ, qui credit (non vtcumque neque inconſiderate ſed cum iudicio ac plenitudine) chriſma quidem accipit à Deo.* Videatur Auguſtinus *tom. 6. lib. contra epiſtolam fundamenti, cap. 5.* Hieronym. *dial. contra Luciferianos circa finem*, Vinc. Lyrinenſis *in ſuo admonit.* & Valent. *vbi ſup.*

Ratione probant aliqui hanc ſententiam, quoniam ad credendum neceſſaria eſt prudens voluntas credendi, voluntas autẽ dicitur prudens, quia dirigitur à iudicio prudentiæ proponente obiectum; ergo à iudicio omnino euidenti: probant conſequentiam, quia prudentia cùm ſit virtus intellectualis, debet eſſe practicè certa, & euidens circa honeſtatem, circa quam proximè verſatur, ergo obiectum, quod prudenter eſt credibile, proponitur euidenter credibile. Verùm hæc ratio non videtur omnino efficax; quia in primis aliqui docent, poſſe dari actum prudentiæ verum, qui non ſit euidens, ſed ſolum probabilis, quod ſequitur Salas 1. *tomo in 1. 2. tract. 11. diſp. 3. ſect. 4. num. 34. & 50.* deinde quidquid de hoc ſit, dici poſſet 4 *Ratio quorũdam inefficax.*

propo

proponi poſſe per iudicium probabile, quod obiectum fidei ſit credẽdum: quo dicta mẽte probabili dato, poſſet eſſe alius actus, quaſi reflexus, euidens, & elicitus à prudentia, dictans hîc, & nũc prudẽter poſſe nos amplecti illud iudicium probabile, & velle credere fidei myſteria, ſicut etiam poſito iudicio probabili de paupertate Petri, datur actus euidens prudentiæ dictans euidẽter, hîc & nunc honeſtum eſſe ſequi illud iudicium probabile. Melius ergo probatur concluſio ex peculiari fidei natura: nam licet ad operandum honeſte in aliis virtutibus nõ præſequiratur iudicium euidens, v.g. ad volendum ex miſericordia ſubuenire huic pauperi, nõ requiritur cognoſcere euidenter quod ſit pauper: cæterum ad volendũ honeſtè credere fide diuina, requiritur cognitio euidens credibilitatis ex motiuis propoſitis, nec ſufficit cognoſcere probabiliter talem credibilitatẽ. Ratio eſt, quia voluntas credendi, non eſt credendi vtcumque, ſed credẽdi firmiſſimè ſuper omnia, & non obſtante quouis alio motiuo, quod in contrarium adduci poſſit: eſſet autem imprudens, qui taliter vellet credere res ad quarum fidem præſtãdam probabiliter cenſet non habere motiua ſufficientia, nam vt dicitur Eccleſ. 19. *qui cito credit, leuis eſt corde*, quod eo magis ibi locum habet, quò materiæ grauitas, & neceſſitas maiorem diſcuſſionem, & deliberationẽ poſtulat. Alioquin, ſi cum probabilitate ſolum credibilitatis crederet aliquis, non teneretur inſtante morte perſeuerare in fide; poſſet enim tunc ſequi iudicium probabile contrarium dictans non adeſſe motiua ſufficientia ad credendum, & inculpatè fidem negare: quod repugnat: fides enim Chriſtiana ea firmitate aſſentitur ſuo obiecto, vt ſimul profiteatur obligationem non recedendi, aut diſſentiendi, ſed credit eſſe adeo verum, vt nullo modo negandum ſit. Ad volendum autem hoc modo credere manifeſtum eſt, non ſufficere iudicium probabile, nam ſtante probabilitate contrarij iudicij dictantis licere diſſentire, non poteſt quis certò aſſerere hîc & nunc non licere negare hoc obiectum.

Probatur concluſio ex peculiari fidei natura.

Confirmatur & explicatur.

Confirmatur, & explicatur, quia ſi daretur aliqua virtus, quæ ſolum inclinaret ad obediendum ſuperiori certò & euidenter præcipienti, & cuius motiuum eſſet fugere inobedientiam contra certum ſuperioris præceptum: tunc ſanè hæc virtus non poſſet operari ex aſſenſu ſolùm probabiliter proponente præceptum, & obligationem obediẽdi; ergo cum fides ſit virtus inclinans ad credendum ea ſolùm, quæ negare non poſſumus; repugnat dari voluntatem credendi ex iudicio ſolùm probabiliter dictante talem credibilitatem, quia eo ipſo non manet hîc & nunc obligatio ſimpliciter non diſſentiendi.

6 Dices: circa ipſam obligationem credendi, ſeu non diſſentiendi poteſt verſari probabilitas; poſſum enim ſolum probabiliter cenſere, me habere obligationem etiamſi videam ſimul probabilitatem oppoſitæ partis. Reſpondeo, bene ſtat dari ſimul duas opiniones probabiles, quarum vna aſſerat, altera neget obligationem ſecundum ſe ad aliquid: repugnat tamen dari opinionem ſolùm probabilem, quæ in præſentia alterius oppoſitæ aſſerat non ſolùm ſimpliciter, ſed hîc & nunc dari obligationem operandi; quia hoc eſſet aſſerere hîc & nunc non licere oppoſitum, & per conſequens aſſerere hîc & nunc non eſſe probabile oppoſitum; quod repugnat aſſerere cum actu videam probabilitatem oppoſitæ partis.

Vnde ſumi poteſt ratio à priori: quia repugnat prudentiam dictare, obiectum illud eſſe dignum quod credatur ſuper omnia & ſine vlla formidine, quod tamen eadem prudentia iudicat, quod probabile ſit eſſe falſum, dum iudicat poſſe prudenter aliquem amplecti contrarium vt probabile, quare non poſſet eadem prudentia ſimul dictare, honeſtè & prudenter poſſe obiectum illud firmiſſimè & abſque formidine credi cum animo cohibendi omnem formidinem: cùm tamen obiectum tale iudicetur, de quo poſſit homo prudenter formidare.

7 Vrgebis quia poteſt aliquis prudenter adorare hoſtiam conſecratam, & exhibere ei ſupremum cultum latriæ, licet ſimul poſſit prudenter dicere, fortaſſe hæc hoſtia non eſt conſecrata: ergo poſſumus velle etiam credere firmiſſimè per fidem aliquod obiectum, exhibendo circa illud ſupremum cultum intellectualem, licèt poſſemus etiam prudenter dicere, fortaſſe non eſt verum: ſicut enim per fidem credo ſuper omnia, ita per latriam adoro, & colo ſuper omnia. Reſpondetur, negando conſequentiam: differentia autem ex dictis eſſe poteſt, quod cultus latriæ ſolùm tendit ad exhibenda ea ſigna reuerentiæ, quæ quidem prudenter exhiberi poſſunt alicui, quamdiu non conſtat, non eſſe talem perſonam, nec eſt ſaltem dubium morale, licèt ſimul iudicetur poſſibile, quod non ſit talis: ſicut quis licitè reddit debitum coniugi, quamdiu non conſtat eſſe alienam, licet poſſit ſimul dicere, fortaſſe non eſt coniux propter aliquod impedimentum occultum: cultus autem intellectualis fidei non poteſt ita exhiberi, quia ex imperio voluntatis intellectus per fidem debet credere certiſſimè cohibendo poſitiuè omnem formidinem: non poteſt autem voluntas prudenter cohibere formidinem, quando prudentia fatetur, poſſe prudenter formidari de veritate illius obiecti: hoc enim eſſet prudentiam dictare obligationem cohibendi formidinem, quam tamen formidinem eadem prudentia dictaret eſſe prudentem; quod in ipſis terminis oſtendit repugnantiam. Cum ergo firmitas fidei afferat obligationem cohibendi formidinem, prærequiritur talis euidentia credibilitatis obiecti, vt licet non appareat euidenter obiecti veritas, appareat tamen euidenter tanta credibilitas, vt ſit obligatio abſque formidine credendi, ad quam obligationem non ſufficeret iudicium ſolum probabile de credibilitate.

Vrgetur difficultas.

8 Adhuc tamẽ videtur poſſe vrgeri difficultas hęc ex alio capite: quia licet ad actum fidei prærequiratur iudicium dictans obligationem credendi firmiſſimè, ex hoc tamen non videtur argui neceſſitas iudicij euidentis: quidquid enim cognoſcitur, & affirmatur euidenter iudicio euidenti, poſſet idem cognoſci probabiliter per iudicium ſolùm probabile, atque adeo illa eadem obligatio credendi firmiſſimè poſſet cognoſci per iudicium probabile: neque enim iudicium probabile, & euidens differunt ex parte obiecti cogniti, ſed per diuerſum modum repræſentandi idem obiectum, qui modus diuerſus, cùm teneat ſe ex parte actus, & identificetur cum ipſo, non cognoſcitur ab ipſo actu: vnde quando prudentia dictat, & cognoſcit obligationem credẽdi firmiſſimè, cognoſcit quidem, & affirmat totam obligationem credendi, abſque eo quod cognoſcat reflexè, vel affirmet euidentiam aut certitudinem ipſius iudicij, quo obligationem affirmat: ergo obligatio cre-

Adhuc difficultas vrgetur ex alio capite.

dendi non includit in ſe eſſentialiter euidentiam iudicij de obligatione; alioquin iudicium illud non poſſet affirmare obligationem, quin affirmaret etiam ſe ipſum, & ſuam euidentiam: cùm ergò poſſit totum obiectum affirmatum illo iudicio euidenti affirmari verè per iudicium etiam probabile; conſequens eſt, vt abſque iudicio euidenti poſſit intellectus proponere obligationem credendi firmiſſimè: qua obligatione poſita voluntas prudenter imperabit aſſenſum firmiſſimũ, cum haberet etiam tunc idem prorſus motiuum imperandi, quod nunc habet, nempe, obligationem & honeſtatem credendi. Nam de facto voluntas non habet pro motiuo obiectiuo obligationem, quæ reſultat ex eo, quod obligatio proponatur iudicio euidenti: nihil enim poteſt eſſe obiectum voluntatis, quod non ſit propoſitum, & præcognitum ab intellectu: euidentia autem ipſius iudicij non cognoſcitur, nec proponitur ab ipſo iudicio: ergo motiuum voluntatis non eſt obligatio, prout includit cognitionem euidẽtem obligationis, ſed prout condiſtinguitur ab euidẽtia iudicij, quo proponitur; quæ tota obligatio poſſet cognoſci minus clarè, & ſolum probabiliter, atque adeo daretur totum motiuum imperandi, quod de facto datur, quando adeſt iudicium euidens.

9 Confirmatur, & augetur difficultas. Primò, quia ſi iudicio probabili cognoſco obligationem credendi firmiſſimè, in tantum excuſor tunc ab ea obligatione, in quantum per cognitionem reflexam aduerto, primam cognitionem non eſſe certam, ſed probabilem, atque adeo me non habere certitudinem de obligatione, & ideo non eſſe obligationem, cùm poſſit amplecti iudicium probabile contrarium. Poteſt autem contingere, quod ego non habeam illam cognitionem reflexam de probabilitate, & incertitudine prioris cognitionis: non enim eſt neceſſe habere ſemper reflexionem ſupra omnem cognitionem, & eius modum: tunc enim non excuſabor ab obligatione, & per conſequens dabitur obligatio credendi firmiſſimè cum ſolo iudicio probabili de obligatione credendi.

10 Confirmatur ſecundò. Quia ſi obligatio includeret cognitionem certam, vel euidentem de ipſa obligatione, ſequeretur proceſſus in infinitum: nam licèt habeas iudicium euidens de obligatione credendi; hoc tamen ipſum iudicium euidens poſſet cognoſci reflexè per iudicium ſolum probabile, quo probabiliter iudices, te habere, vel habuiſſe iudicium euidens de obligatione: quo caſu iam excuſatus ab obligatione, cùm poſſis prudenter dubitare, an habueris talem euidentiam vel poſſis probabiliter id negare. Rurſus, licet cognitio reflexa de priori cognitione euidenti ſit etiam euidens, poteſt adhuc hæc ſecunda euidentia cognoſci per iudicium ſolum probabile, & tunc ſequitur idem inconueniens, quod poſſis dubitare de tota obligatione, & excuſeris ab illa. Nunquam ergo dabitur obligatio integra, niſi cognuſcas euidenter ipſam euidẽtiam prioris iudicij; & rurſus per aliud tertium iudicium cognoſcas euidenter euidentiam ſecundi, & ſic in infinitum, vel fatendum erit, obligationem ipſam non includere euidentiam iudicij, quo proponitur, atque adeo non eſſe neceſſarium iudicium euidens de obligatione credendi.

11 Hæc tota difficultas moleſta quidem eſt, & captioſa; non tamen eſt particularis in hac materia, ſed generalis ad plures alias: probaretur enim eodem argumento nunquam nos poſſe affirmare, quod habeamus euidentiam, vel certitudinem de aliquo obiecto; quia ad hoc affirmandum verè, deberemus habere iudicium, non ſolum de ipſo obiecto, ſed etiam de euidentia iudicij, quod habemus de obiecto: hoc autem ſecundum iudicium reflexum poſſet non eſſe euidens, ſed probabile: quo caſu etiamſi primum iudicium directum fuiſſet euidens, non poſſemus dicere, quod ſumus omnino certi de obiecto illo; quia ſicut poſſumus dubitare de certitudine ipſa, poſſemus etiam dubitare aliquo modo de veritate obiecti, cùm non ſimus certi, quod non poſſimus dubitare de illo. Vnde in omnibus materiis in quibus requiritur certitudo, vel euidentia ad inducendam, vel tollendam obligationem, requireretur proceſſus in infinitum cognitionum reflexarum euidentium ad habendam talem certitudinem. Eadem ergo difficultas eſſet in exemplo ſupra adducto de virtute illa, quæ obligaret ſolùm ad obediendum præcepto certo & indubitato Prælati: nunquam enim obligaret, quia nunquam eſſemus omnino certi de obligatione præcepti, cùm nunquam haberemus certitudinem reflexam de iudicio certo dictante obligationem, vel ſaltem de certitudine vltimi iudicij reflexi. Item in ſententia dicente, votum in dubio non obligare, ſed ſolum quando certò conſtat de illo, deberet ad obligationem cognoſci reflexè certitudo cognitionis de voto; quæ ſecunda cognitio poſſet eſſe ſolum probabilis, & iam tunc deficeret obligatio voti, quæ reduceretur ad cognitionem ſolùm probabilem cum probabilitate contraria: vnde deberet hæc ſecunda cognitio eſſe certa, & cognoſci etiam per tertiam cognitionem certam, & ſic in infinitum, vt votum certò obligaret. E contra verò, vbi certitudo requiritur ad hoc, vt ceſſet obligatio, ſequerentur eadem inconuenientia, v.g. Sacerdos, qui non eſt certus de ſuo ſacerdotio, debet iterum ſub conditione ordinari propter inconuenientia, quæ ſequuntur ex illa ordinatione dubia & incerta. Quid ergo requiritur in ipſo, vt poſſit dicere, ſe eſſe certum de ſua ordinatione ritè facta? Dices, requiri iudicium certum, vel euidens, quo iudicet ſe habuiſſe intentionem, & accepiſſe ordinem debito modo. Sed contra, quia, vt dicat, ſe eſſe certum, debet cognoſcere reflexè certitudinem, vel euidentiam illius primi iudicij, de illa enim loquitur, tanquam de obiecto dicto, quando dicit mihi, ſe eſſe certum. Si autem certitudinem illam primi iudicij cognoſcit per ſecundum iudicium non certũ, ſed probabile, non poteſt dicere, ſe eſſe omnino certum de ſua ordinatione, quia iam in radice dubitat, cùm dubitet de ipſa certitudine: ergo vt dicat, ſe eſſe omnino certum, & vt non habeat obligationem recordationis conditionatæ, neceſſe erit, quod illud etiam ſecundum iudicium reflexum ſit certum, imo quod eius certitudo non cognoſcatur ſolùm probabiliter, ſed certò per aliud tertium iudicium certum, & ſic in infinitũ. Vides difficultatem eſſe communem ad alias omnes materias, in quibus certitudo requiritur ad inducendam, vel tollendam obligationem: imò quoties aliquis exterius teſtatur certitudinem ſuã de aliquo obiecto, deberet eſſe certus de ipſa etiã certitudine cum omnibus iis reflexionibus, vt poſſet teſtificari omnimodam certitudinem, quæ omnem formidinem expellat.

Hæc difficultas generalis eſt ad plures, alias materias.

Omnes

12 Omnes ergo ad alias etiam materias reſpondere debemus, obligationem non includere formaliter in ſuo eſſe ipſum iudicium euidens de obligatione, quæ quidem obligatio eſt obiectum iudicij, & adæquatè ab ipſo condiſtinguitur; eſt autem obligatio, vt nomen ipſum importat, ligamen, quo homo videt ſe ligatum vndequaque, ita vt omnis euadendi via ablata ſit. Vt ergo cognoſcatur ipſa obligatio, debet intellectus circumſpicere, & videre vndique ligamen eſſe, nec vllam patere viam euadendi. Ad hoc autem vt ligamen illud completè exiſtat, duo requiruntur, nempe voluntas legiſlatoris, vel eius, qui obligat, & eius intimatio ſufficiens, ſiue enim promulgatio, vel intimatio legis, aut præcepti includatur in ipſa lege, vt lex eſt, ſiue ſolùm ſit applicatio legis iam factæ, de quo in materia de legibus certum mihi eſt, includi in conceptu legis proximè obligantis, ſeu in conceptu ipſius obligationis proximè completæ. Quando ergo ſubditus iudicat, ſe lege aliqua obligatum, non habet pro obiecto ipſum iudicium certum, quo id iudicat, ſed ſolùm intimationem legis ſibi factam antecedenter ad iudicium ſuum & notitiam talem, quæ ad ipſum peruenit: ex qua intimatione, & notitia taliter perlata ligatur, vt non poſſit licitè legi reſiſtere, & contradicere, quam impotentiam iudicat per illud iudicium: illa autem notitia, & intimatio eſt aliquid antecedens, nempe verba legis debito modo ipſi dicta, & ab ipſo percepta, quæ eo ipſo ligant ſubditum, & hoc eſt obiectum iudicij ſubſequentis.

Obligatio non includit formaliter in ſuo eſſe ipſum iudicium euidens de obligatione.

Obligatio quid ſit.

13 Similiter quando prudentia dictat obligationem credendi firmiſſimè obiecta propoſita, non habet pro obiecto euidentiam ipſius iudicij, quo obligationem illam iudicat, ſed obligationem antecedentem, quæ eſt obiectum talis iudicij. Quæ obligatio completur per notitiam talem rerum credendarum, & debiti radicalis ex iure ipſo naturæ credendi firmiſſimè, quæ taliter proponuntur. Illa autem notitia horum omnium non includit ipſum iudicium euidens de obligatione, ſed ſunt apprehenſiones, & notitiæ antecedentes per quas intellectus quaſi audit, vt poſtea iudicet ſicut ſubditus antequam iudicet, ſe eſſe lege obligatum, accipit talem legis notitiam ita propoſitam, per quam obligatur formaliter, & aufertur omnis poteſtas reſiſtendi. Sic intellectus proponitur taliter obiectum fidei, vt proponatur ei ſimul ablata omnis poteſtas licitè reſiſtendi, & non credendi, de qua ablatione poteſtatis, & obligatione poſita iudicat poſtea intellectus, quia præceſſit notitia omnis viæ clauſæ, & notitia talis ex ſe, ex qua poſſet oriri iudicium euidens de obligatione. Nam licet illa notitia præcedens non fuerit iudicium, fuit tamen notitia clara claritate radicali; qualis in ipſis etiam apprehenſionibus reperitur: neque enim apprehenſiones omnes ſunt eiuſdem rationis; ſed aliquæ ſunt ineptæ ad generandũ aſſenſum: aliæ aptę ſolũ ad generandũ aſſenſum probabilem: aliæ aptæ ad generandum aſſenſum euidentem, & determinantes ad illum: quare in ipſis etiam apprehenſionibus, & notitia illa præcedente iudicium inuenitur ſuo modo claritas radicalis. Hæc ergo claritas, quæ in illo modo proponendi præcedit, eſt, quæ complet obligationem, & aufert vias omnes euadendi neceſſitatem legis, & debiti, & hæc claritas cognoſcitur, & affirmatur, quando prudentia affirmat obligationem credendi firmiſſimè.

14 Dices, iudicium non habere pro obiecto ipſas apprehenſiones formales, ſed earum obiectum; neque enim iudicium verſatur circa aliud obiectum, niſi circa illud, quod per apprehenſiones præcedentes propoſitum fuit: ſi ergo apprehenſiones non habent pro obiecto obligationem completam, quæ formaliter completur ab ipſis apprehenſionibus taliter obiectum proponentibus, nec apprehenſiones habent ſe ipſas pro obiecto; conſequens eſt, vt nec iudicium ipſum prudentiæ poſſit habere pro obiecto obligationem completam, vel illam affirmare. Reſpondeo, apprehenſiones primas non habere pro obiecto obligationem completam, quippe quæ completur formaliter per ipſaſmet apprehenſiones taliter proponentes obiectum, quare nec iudicium primum, quod ad ipſas conſequitur, affirmat obligationem completam, ſed incompletam. Poſtea tamen dari apprehenſiones reflexas de ſtatu reſultante ex prioribus apprehenſionibus, per quas ſecundas proponitur iam obligatio completa reſultans ex prioribus: & ad has apprehenſiones reflexas conſequitur ſecundum iudicium reflexum, quod eſt iudicium practicum affirmans obligationem completam reſultantem ex obiecto taliter propoſito, & cum tali claritate per priores apprehenſiones, vt non ſit via licitè reſiſtendi illi legi. Sicut etiam quando intimatur ſubdito præceptum, aut lex ſui ſuperioris, prima apprehenſio non proponit ſubdito obligationem completam, ſed incompletam, hoc eſt, voluntatem, & præceptum ſuperioris intimatum; & de hoc ipſo fit primum iudicium: aliæ verò apprehenſiones reflexæ ſuper qualitate, & claritate primarum apprehenſionum proponunt obligationem practicam completam fundatam in præcepto taliter intimato, & cognito, vt nulla ſit via euadendi obligationem, & reſiſtendi licitè legi, & ex his apprehenſionibus oritur iudicium practicum dictans obligationem completam, & practicam obediendi hîc & nunc tali præcepto taliter cognito.

Apprehenſiones primæ non habent pro obiecto obligationem completam.

15 Vrgebit aliquis, manere adhuc eamdem difficultatem ſupra poſitam: quia illud totum, quidquid eſt, per quod completur obligatio, poteſt cognoſci ineuidenter, ſed per cognitionem ſolùm probabilem; vnde redit tota difficultas, quia eo caſu iudicium probabile dictabit obligationem credendi firmiſſimè, & per conſequens poterit imperari aſſenſus fidei abſque iudicio euidenti de credibilitate ſeu obligatione credendi. Porrò totum illud cognoſci poſſe per cognitionem probabilem, videtur probari eodem argumento: quia id, per quod vltimò completur obligatio, ſunt apprehenſiones tales ita clarè proponentes legem, & debitum radicale, vt non relinquatur modus euadendi, & licitè reſiſtendi: tota autem ea claritas apprehenſionum, & talis modus proponendi obiectum poteſt cognoſci reflexè, non clarè, ſed probabiliter, quia de ipſamet claritate, & euidentia poteſt eſſe opinio reflexa, & ſæpe dubitamus de noſtris actibus, an fuerint, vel non fuerint euidentes.

16 Reſpondetur tamen, iudicium vltimum practicum, & ſuo etiam modo apprehenſiones, ſi quæ ſunt, illud præcedentes, non eſſe probabile, ſed euidens, quippe quod ſemper eſt intuitiuum vel connexum neceſſariò cum intuitione; eſt enim reflexum ſupra ſtatum, quem obiectum vltimò habet in intellectu de præſenti, quem ſtatum præſentem tamen homo poteſt per actum refle-

ſum, quare non poteſt probabile eſſe quia cognitio intuitiua non eſt probabilis. Poſſet quidem eſſe non omnino diſtincta, atque ideo quæ non poſſet reddere rationem diſtinctã de omnibus prædicatis ſui obiecti, prout intuitio albedinis non percipit diſtinctè, an albedo ſit ens modale, vel reale, &c. ea tamē quæ intuitiuè percipit, euidenter percipit, & nihil, probabiliter. Iudicium ergo practicum circa certam obligationem debet explorare totum ſtatum, quem obiectum habet in intellectu, atque ideo debet intuitiuè repræſentare certitudinem iudicij præcedentis. Vel ergo ea certitudo eſt in iudicio præcedenti, & percipitur, & tunc debet percipi intuitiuè, quia vltimum iudicium fertur intuitiuè ad certitudinem præcedentis iudicij, atque adeo vltimum iudicium non erit probabile, ſed euidens de certitudine obligationis. Vel non eſt talis certitudo præcedens, aut etiamſi ſit, non percipitur à iudicio ſequenti propter aliquod impedimentum: & tūc iudicium ſequens non dictat obligationem certam vllo modo, cùm non habeat certitudinem formaliter loquendo pro obiecto, atque adeo illud iudicium non ſufficiet ad voluntatem credēdi firmiſſimè, quæ voluntas non poteſt oriri prudenter, niſi à iudicio practico de obligatione certa credendi: nec hoc iudicium de obligatione omnino certa eſſe poteſt; niſi ſit reflexum ſupra ipſam certitudinem notitiæ præcedētis, quam cum præſens ſit, intuitiuè percipit, & per conſequens non probabiliter, ſed euidenter. Requiritur autem in fide, vt prudenter credatur, hæc vltima euidentia de certitudine obligationis: quare ſi aliquis ſine illa putaret ſe debere credere, adhuc ſine certitudine obligationis; illud iudicium eſſet falſum, & non eſſet à prudentia infuſa, nec deſeruiret ad piam voluntatem ſupernaturalem credēdi. In aliis autem materiis, in quibus plerumque non requiritur certitudo obligationis ad licitè, & prudenter operandum, poſſumus licitè, & aliquando honeſtè ſine illa certitudine operari, non verò in iis aliis, in quibus ob peculiares rationes requiritur certitudo præcedens de obligatione, vel de defectu obligationis. An verò cum dubio, vel probabilitate obligationis, teneamur obligationi ſatisfacere; non poteſt vna regula generalis pro omnibus materiis aſſignari, in vniuerſum tamen loquendo de probabilitate dicendum videtur, quoties per vltimum iudicium attentis omnibus circumſtantiis intrinſecis, & extrinſecis, indicatur; ſolum probabilis obligatio cum probabilitate etiam de negatione obligationis, non teneri nos obligationi probabili ſatisfacere, ſed poſſe amplecti probabilitatem contrariam. Dixi tamen, quando *vltimum iudicium* dictat probabilem vtramque partem: quia in aliquibus materiis, etiam non obſtante probabilitate vtriuſque partis, debemus tutiorem partem eligere, vt in materia & forma baptiſmi, & ſimilibus. Tunc autem illud iudicium probabile non erat vltimum, ſed valde remotum, & poſtea ſuccedit aliud iudicium certum de obligatione ſequendi partem tutiorem in illa materia non obſtante probabilitate remota contraria. Sicut è contra quando propter probabilitatem vtriuſque partis poſſumus alterutram ſequi, vltimum iudicium practicum, certò iudicat de defectu obligationis propter probabilitatem, quam certo poſſumus amplecti.

17 Quando verò non eſt probabilitas, ſed dubium de obligatione, tunc ante adhibitam diligentiam, pro rei opportunitate ad deponendum dubium & examinandam veritatem, non poſſumus operari contra obligationem dubiam; & tunc iudicium etiam vltimum erit de obligatione certa nō operandi cum illo dubio, ne exponamus nos temerè periculo violandi obligationem. Facta verò diligentia, ſi adhuc perſeuerat dubium de obligatione, tunc in aliquibus materiis poſſumus vti libertate noſtra, & tunc iudicium etiam vltimum erit, per ſe loquendo, certum de defectu obligationis; in aliis verò materiis non licebit operari contra obligationem dubiam; & tunc iudicium etiam vltimum erit per ſe loquendo, certum de obligatione, quæ autem ſint hæ, vel illæ materiæ; non eſt huius loci; pertinet enim ad varios tractatus: nunc enim ſolum incidenter id ſupponimus, vt videamus, quomodo vltimum iudicium poſſit eſſe certum de obligatione, quin ſit reflexum ſupra ſe ipſum, & ſupra ſuam certitudinem.

An quis poſſit operari contra obligationem dubiam quando non eſt probabilitas, ſed dubium de obligatione.

Petes, quid ſi in vtroque caſu, nimirum quando vel obligatio eſt ſolum probabilis, vel quando eſt dubia, iudicium vltimum non ſit certum de obligatione, vel carentia illius, ſed ſolum probabile? 18
Reſpondeo in primis, quoties agitur de obiecto bono, aut malo in genere moris, ſeu de honeſtate, & inhoneſtate morali, intellectum tendere ſēper ad explorandum, quantum poteſt, & formandum vltimum iudicium ex omnibus circumſtantiis intriſecis, vel extrinſecis, etiam cum reflexione ſupra omnes ſuos actus; & ideo iudiciū de rebus moralibus dicitur pertinere ad rationem, ſeu partem ſuperiorem, & dirigi ſecundum regulas vniuerſales, quia licet in rebus aliis, v.g. in appetendo cibo, intellectus ſæpe non attendat, niſi ad eius delectationem ex vna parte, & ad ſumptus pro eo faciendos ex alia; in rebus tamen moralibus attendit ad regulas vniuerſales, vt videat, quid; ex omnibus circumſtantiis in vniuerſum hîc & nūc, ſit pro honeſtate vel inhoneſtate illius obiecti, donec certificetur ſaltem certitudine reflexa de ſtatu morali obiecti, attentis omnibus circumſtantiis, & modo, quo innoteſcit. Quare, ſi eſt certitudo obligationis, iudicium vltimum eam affirmat; ſicut è contra, ſi eſt certitudo de defectu obligationis, hunc etiam defectum certò affirmat. Si verò ſit dubia, vel probabilis obligatio, iudicium ſequens certò affirmat dubium illud, & tunc vlterius intellectus, qui nondum inuenit certam obligationem, vel eius carentiam, pergit inueſtigando reflexè, an ſtante dubio, vel incertitudine obligationis, ceſſet certo obligatio vel potius inſurgat: & de hoc ipſo format iudicium aliud certum, ſi poteſt attentis iis omnibus circumſtantiis. Si autem non poteſt, ſed attentis omnibus nequit certò aſſerere, manere, vel deficere obligationem: affirmat ad minus certo non eſſe certam obligationem, vel defectum illius. Hoc autem iudicio ſtante, an voluntas poſſit agere contra obligationem dubiam; diſtinguendum eſt: nam ſi adeſt iudicium vltimum probabile de obligatione, & nullum etiam probabile de defectu obligationis, debet voluntas ſatisfacere obligationi, quæ proponitur, quam ſi non exequatur, nullum ſequitur iudicium probabile de defectu obligationis, quod, vt ſupponitur, nullum habet. Si verò appareat etiam probabilitas partis contrariæ contra obligationem, ſequitur, vt iudicet etiam, ſe non obligari, cùm poſſit amplecti illam probabilitatem, atque ideo non poteſt

Et quid ſi in vtroque caſu, iudicium vltimum non ſit certum de obligatione vel carentia illius, ſed ſolum probabile?

ſimul habere iudicium, probabile de obligatione, quia non poſſunt ſimul eſſe duo aſſenſus etiam probabiles de obiectis contrariis in eodem intellectu, nec illud iudicium probabile de obligatione poſſet eſſe vltimum, cum apparente vltima probabilitate contraria, non poſſit eſſe vltima obligatio practica. Quod ſi contendas fieri poſſe, vt iudicet probabilitatem eſſe contra obligationem, & tamen non iudicet, ſe ideo excuſari ab obligatione, atque ideo poſſit adhuc aſſenſu probabili iudicare dari obligationem abſque aſſenſu probabili circa carentiam illius, licèt adſit aſſenſus circa probabilitatem in actu ſignato contra obligationem, dato eo caſu teneretur per accidens propter ignorantiam ſequi iudicium probabile de obligatione, quam iudicat abſolute eſſe, cùm nullum habeat aſſenſum probabilem, quo iudicet non eſſe obligationem, quem aſſenſum ſequi poſſit.

19 Quando denique non ageretur de probabilitate, ſed iudicaret ſolùm obligationem omnibus penſatis, eſſe dubiam: tunc in aliquibus materiis per ſe loquendo, deberet ſatisfieri obligationi, in quibus nimirum tutior pars in dubio ſequenda eſt: quia per ſe loquendo, ex illo dubio de obligatione deberet ſubſequi iudicium reflexum de obligatione in tali materia; in aliis verò materiis, per ſe loquendo, ceſſaret obligatio, quia ex illo iudicio de obligatione dubia, conſequitur iudicium aliud reflexum de ceſſatione obligationis in illa materia. Si autem contendas, poſſe contingere, vt per accidens nullum aliud iudicium ſequatur, ſed vltimum iudicium dictet ſolum obligationem eſſe dubiam: certè iudicium illud non eſſet ſufficiens ad obligandum, quia ipſum ſolum, & ſiſtendo ibi, non eſſet ſufficiens ad mouendam voluntatem. Voluntas enim deberet moueri à iudicio proponente bonum: illud autem iudicium nullum proponit bonum, ſed ſolùm dubium de obligatione; ergo quandiu intellectus non progreditur dicendo, bonum, neceſſarium, vel certè expediens eſt ſatisfacere huic obligationi dubiæ, nondum adeſt regula vltima mouens voluntatem ad operandum intuitu obligationis. Debet ergo ſemper deueniri ad iudicium vltimum certum, vel ſaltem probabile circa honeſtatem vel turpitudinem ipſam obiecti propoſiti, attentis omnibus circumſtantiis præſentibus.

20 Dices, qui operatur cum conſcientia erronea obſeruando, vel violando præceptum falſum, quod ſibi fingit, non poteſt habere iudicium vltimum certum, aut probabile, ſed falſum, & erroneum; & tamen meretur operando iuxta illud iudicium: non ergo requiritur iudicium euidens, imò nec verum ad prudenter operandum, qui enim meretur, prudenter operatur. Reſpondetur facilè, eo caſu iudicium vltimum veriſſimum eſſe, & prudentiſſimum, atque etiam certiſſimum; nam licèt aliquod iudicium præcedens fuerit falſum, quo falsò iudicatur præceptum obligare, & ideo dicatur eſſe conſcientia errans: poſito tamen illo iudicio, & quod homo ob ignorantiam, vel inaduertentiam ſuam non inuenit viam euadendi obligationem legis; veriſſimum, & certiſſimum eſt, hominem hîc & nunc obligari ad ponendum opus illud, & hoc iudicium elici poteſt etiam à prudentia infuſa, & deſeruire ad meritum etiam ſupernaturale.

21 Nunc iam, vt ad id reuertamur, vnde digreſſi ſumus: hæc omnia applicari poſſunt ad iudicium credibilitatis, ſeu obligationis credendi, cuius occaſione hæc dicta ſunt, vt videremus, an poſſet voluntas imperare prudenter aſſenſum fidei cum iudicio vltimo credibilitatis ſolum probabili; dicendum itaque eſt id fieri non poſſe, quia cùm motiuum piæ affectionis ſit honeſtas credendi firmiſſimè, quando obligatio credendi certa eſt, alioquin non imperaretur prudenter talis aſſenſus firmiſſimus, conſequens eſt, vt debeat cognoſci priùs obligatio certa, atque adeo certitudo obligationis completæ ortæ ex cognitione euidenti præcedenti: cuius cognitionis euidentia, cùm præſens ſit, & intuitiuè percipiatur, non poteſt niſi euidenter repræſentari à iudicio vltimo practico, quod iudicare debet de euidentia actuum præcedentium, à quibus hæc obligatio vltimò completa fuit in ratione obligationis certæ.

An poſſit voluntas imperare prudenter aſſenſum fidei cum iudicio vltimo credibilitatis ſolum probabili?

22 Vnde ad primam confirmationem propoſitam dicimus repugnare, quod iudicio ſolùm probabili affirmetur obligatio illa certa credendi firmiſſimè hîc & nunc, quia obligatio illa compleri debet per euidentiam actuum præcedentium; quæ euidentia ſi exiſtit in ipſis actibus, cùm præſens ſit, debet percipi intuitiuè, & euidenter, & non ſolùm probabiliter ab intellectu per actûs ſubſequentes in poſteriori naturæ.

Reſpondetur ad primam confirmationem ſuprà poſitam.

Ad ſecundam confirmationem ibi adductam reſpondetur etiam ex dictis, iudicium vltimum euidens de certitudine obligationis credendi non debere cognoſci per aliud iudicium reflexum: quia iam per illud iudicium cognoſcitur obligatio certa, & eius certitudo proueniens formaliter ab actibus præcedentibus certis. Et cognoſcitur euidenter per iudicium euidens certificans formaliter de ipſa certitudine, quod iudicium non includitur in obligatione certa credendi, ſed ſupponit totam illam, & repræſentando eam clarè, applicat eam ſufficienter, vt moueat voluntatem: quæ quidem non habet pro motiuo ipſam applicationem ſufficientem motiui, quod eſt obligatio certa, vt condiſtincta ab applicatione ſeu repræſentatione certa, qua applicatur, quamuis, ea applicatio, & talis applicatio euidens exigatur ad mouendum ſufficienter, vt mox explicabo.

Reſpondetur ad ſecundam.

Hinc etenim poſſumus obiter indicare reſponſionem ad exempla ex aliis materiis, quæ adduximus ſupra, in quibus diximus eſſe eandem difficultatem. Et in primis, quando aliquis teſtificatur, ſe aliquid certò ſcire, neceſſe quidem eſt, quod non ſolùm ſciat rem ipſam, ſed etiam reflexè cognoſcat certitudinem, quam de re habet, non poteſt enim loqui id, quod non cognoſcit; loquitur autem non ſolùm de re ipſa, ſed etiam de certitudine, quam de re habet: ergo neceſſe eſt, quod vtramque cognoſcat; non eſt tamen neceſſe, quod cognoſcat etiam cognitionem certam reflexam, quam habet de cognitione directa, certa; daretur enim proceſſus in infinitum, quare ſiſtendum eſt in aliqua cognitione certa, quæ ſit ſola applicatio rei, de qua loquitur, & non ſit obiectum loqutionis, vel obiectum à ſe cognitum. Quando verò vrges, quia ſi cognitio euidens ipſa, quam habes de obiecto cognoſceretur à te per cognitionem ſolùm probabilem, non poſſes teſtari te eſſe omnino certum de ipſo obiecto, poſſes enim formidare de certitudine tua, cùm ſolùm probabiliter cognoſcas, te habere cognitionem euidentem de obiecto: reſpondendum eſt, ſi cognitio euidens, aut certa, quam habes de obiecto non cognoſceretur à te cognitione certa, ſed incerta, & probabili,

probabili, non poſſe te teſtificari, quod obiectum illud certò ſcias: ad hoc enim teſtificandum non ſufficit certò ſcire obiectum, niſi & certò ſcias te illud certò ſcire. Nam cognitio incerta reflexa de cognitione certa directa, licèt repræſentet idem obiectum, & eandem certitudinem, quam repræſentaret cognitio certa reflexa de certitudine directa: non tamen repræſentat debito modo, vt moueat voluntatem ad volendum id teſtificari. In genere enim loquendo fatendum eſt, ad aliquos actus requiri ex parte intellectus non ſolum quod proponat tale obiectum, ſed etiam, quod proponat tali genere cognitionis, quæ cognitio, licèt non ſit obiectum, nec cognoſcatur; eſt tamen applicatio talis, vt ex eius variatione pendeat ſufficientia, vel inſufficientia applicationis ad mouendam voluntatem, quæ in ordine ad obiectum idem diuerſo valdè modo tangitur, & mouetur diuerſo genere applicationis, & propoſitionis. Exemplum habemus in viſione clara Dei, quæ quidem ita applicat obiectum ſuum voluntati, vt licèt ipſa viſio, & eius claritas non cognoſceretur reflexe, & licèt omnia prædicata Dei, quæ clarè repræſentat, antea cognoſcerentur obſcurè per fidem; voluntas tamen mouetur neceſſariò ad amorem Dei, ad quem amorem non moueretur neceſſariò cognitione alia obſcura, vel abſtractiua eiuſdem obiecti. Ecce modus cognitionis non cognitus variat modum mouendi voluntatem, licèt tota illa variatio ſit in ſola applicatione, & non in ipſo obiecto, vel motiuo. E contra cognitio euidens mali præſentis, vel futuri multò magis contriſtat, vel conturbat, quàm cognitio probabilis eiuſdem mali, vt experientia conſtat; qui exceſſus prouenit ſolùm à diuerſo modo applicationis, licet applicatio ipſa non cognoſcatur reflexè, & ſic in aliis exemplis. Similiter ergo ad volendum teſtificari de notitia certa alicuius obiecti non mouet ſufficienter cognitio ſolùm probabilis de notitia certa obiecti, ſed requiritur notitia certa de certitudine directa: quia licet cognitio probabilis reflexa proponeret eandem certitudinem cognitionis directæ, quam proponeret cognitio reflexa certa, & aliunde ipſa cognitio certa reflexa non cognoſcatur: illa tamen cognitio probabilis ita debiliter proponit, & applicat certitudinem cognitam, vt in actu exercito debilitet voluntatem ad teſtificandam ſecuritatem, & certitudinem; ſicut enim cognitio ſolùm probabilis de bono præſenti, licèt proponat ex parte obiecti illud idem bonum, in ipſo tamen actu exercito contriſtat, & impedit gaudium vehemens de poſſeſſione tanti boni: ita, cùm eadem ſit anima, quæ cognoſcit certitudinem, & quæ debet velle eam teſtificari (nam eadem anima immediatè concurrit ad cognitionem & amorem) cognitio illa incerta de certitudine cognitionis directæ non certificat formaliter animam de illa certitudine, & in actu exercito reddit ineptam, & minùs ſecuram ad teſtandam alacriter certitudinem, & ſecuritatem de obiecto. Quando verò eſt certitudo ex parte obiecti cogniti, & ex parte applicationis certæ, qua proponitur, iam tunc anima eſt & obiectiuè, & formaliter certa, & ſecura, atque apta ad teſtandam ſecuritatem & certitudinem. Quod idem dicendum eſt de iudicio euidenti credibilitatis ad voluntatem credendi: nam licet illud iudicium vltimum non cognoſcatur, ſed certitudo prioris iudicij directi atque adeo certitudo vltimi iudicij reflexi non moueat vt obiectum cognitum: mouet tamen formaliter per modum applicationis debitæ certificantis formaliter animam, & reddentis ſecuram de certitudine obligationis credendi. Quare ſi iudicium illud vltimum poſſet non eſſe euidens, ſed probabile de obligatione certa, & certitudine directa, non moueret ſufficienter ad volendum prudenter credere firmiſſimè, non ex defectu obligationis certæ propoſitæ, ſed ex defectu applicationis debitæ, nempe iudicij certificantis formaliter, quo ea certitudo obligationis proponeretur.

23 Propter eandem rationem virtus illa, ſi quæ eſſet, quæ inclinaret ſolùm ad obediendum, quando eſſet certitudo præcepti obligantis, non poſſet obedire, quando ſolùm probabiliter proponeretur præceptum certum: quamuis enim proponeretur totum motiuum ex parte obiecti; non tamen adeſſet motiuum ex parte applicationis requiſitæ certificantis formaliter de obligatione præcepti, ſed potiùs eſſet radix formidandi de veritate obligationis, quæ formido radicalis impediret voluntatem ab operatione certa. Similiter, ſi requireretur totalis certitudo voti ad eius obligationem, non obligaret, quando voti obligatio certa proponeretur per iudicium ſolùm probabile propter eandem rationem, fortaſſe tamen ad obligationem voti non requiritur tanta certitudo reflexa, imò ſufficit notitia probabilis ſine probabilitate contraria, de quo aliàs. Denique qui aſſenſu ſolùm probabili iudicaret certum fuiſſe ſuum baptiſmum, vel ſuam ordinationem in Sacerdotem, poſſet, & deberet repetere ſub conditione baptiſmum, vel ordinationem, quia non poſſet affirmare, ſe certum eſſe de ſuo baptiſmo, vel ordinatione, licèt probabilitas ſolùm ſe teneret ex parte vltimi iudicij non cogniti, ſed applicantis certitudinem cognitam: nam in iis omnibus procedit eadem ratio. Quæ licèt prolixiùs fortaſſe dicta videantur, oportuit tamen ea aliquantulum euoluere occaſione illius difficultatis, quæ, vt vidimus, in multis materiis poteſt occurrere.

24 Habemus ergo ex dictis, requiri ad voluntatem prudentem credendi fide chriſtiana firmiſſima iudicium euidens de credibilitate obiecti. Addit Suarez *dicta ſect. 2. n. 6.* iudicium hoc debere dictare euidenter non ſolùm obiectum fidei eſſe credibile, ſed etiam eſſe credibilius quacumque doctrina ſibi contraria. Hoc tamen nihil addit re ipſa ſupra id, quod diximus. Nam credibile in hac quæſtione non ſignificat id ſolùm, quod credi poteſt, ſed quod prudenter credi debet firmiſſimè ſuper omnia alia: non poteſt autem eſſe obligatio credendi taliter aliquid, cuius contrarium æquè ſit credibile, vel ſaltem ſit prudenter credibile: nam eo ipſo poſſemus prudenter formidare de veritate huius obiecti, ſi eius contrarium poſſemus prudenter credere: non poſſemus ergo prudenter cohibere formidinem omnem circa veritatem huius obiecti, nec id poſſet præceptum fidei præcipere. Idem ergo eſt hoc obiectum eſſe taliter credibile firmiſſima fide, ac eſſe credibilius omnibus obiectis contrariis. Nunc iam videamus, & diſſoluamus argumenta, quæ communiter fieri ſolent contra neceſſitatem huius euidentiæ credibilitatis, ex quorum ſolutione melius intelligetur, qualis, & quanta ſit hæc neceſſitas.

Ad voluntatem prudentem credendi fide Chriſtiana firmiſſima requiritur iudicium euidens de credibilitate obiecti.

SECTIO

SECTIO II.

Referuntur, & ſoluuntur argumenta contra neceſſitatem euidentiæ credibilitatis.

25 *Obiectio 1.* COntra doctrinam præcedentem plures ſunt obiectiones. Prima, quia licèt motiua noſtræ fidei talia ſint, vt reddant illam euidenter credibilem, hoc tamen eſt reſpectu eorum, qui accuratè vim & efficaciam argumentorum perpendunt; non tamen reſpectu ruſtici, vel pueri venientis ad annos diſcretionis, quia ea motiua ferè ignorat, & ſolùm mouetur auctoritate parentis, vel magiſtri; quod motiuum ſanè non ſufficit ad probandum euidenter, quod ea obiecta ſint prudenter credibilia, ergo ſine euidentia credibilitatis poteſt haberi fidei aſſenſus. Reſpondeo, licèt illud motiuum, quo puer mouetur non ſufficiat ad generandam euidentiam credibilitatis reſpectu omnium; ſufficere tamen ad probandum euidenter eſſe credibile prudenter ab ipſo; nam euidens eſt, puerum incapacem, & eudem prudenter facere credendo, quæ à Parentibus audit, quos natura illi magiſtros deſignauit, donec per ſe poſſit alia maiora motiua intelligare: ex quo fit, quò aliquis maiorem habet ſagacitatem, & induſtriam maiora requirere motiua, quæ ipſi reddant myſteria euidenter credibilia.

26 *Obiectio 2.* Secundò Obiicitur, ſi ante fidei aſſenſum præcedit euidentia credibilitatis, ergo nemo, cui fides ſufficienter proponatur, poterit illam negare. Reſpondeo negando conſequentiam, quia licèt mihi euidens ſit, obiectum fidei eſſe prudenter credibile, poſſum nolle credere paſſione, vel alio affectu ductus: ſicut licèt ſciam euidenter, bonum temperantiæ eſſe mihi prudenter amabile, poſſum illud non amare: ratio autem eſt quod hæc euidentia credibilitatis non eſt euidentia ipſorum myſteriorum, nec aſſenſus quo iudico fidem eſſe veram; ſed quo iudico bonum & honeſtum & debitum eſſe illa credere.

27 Dices; ergo ſaltem quotquot fidei reſiſtunt, ſciunt euidenter obiecta fidei eſſe prudenter credibilia; ergo ſciunt euidenter ſectas contrarias eſſe prudenter incredibiles: quod videtur durum: cùm conſtet experientia illos exiſtimare, ſe prudenter agere retinendo ſuas ſectas. Reſpondeo, aliquos ex iis, licèt euidenter ſciant ſuas ſectas, non poſſe prudenter retineri: affectu tamen deprauato velle imprudenter agere, ſicut omnis, qui ex malitia peccat, ſcit euidenter ſe imprudenter agere: & tamen vult ita operari. Deinde addo, alios quamplures non peruenire ad euidentiam credibilitatis, quia ad hanc requiritur attenta conſideratio argumentorum, & motiuorum, iuxta illud pſal. 45. *Vacate, & videte quoniam ego ſum Dominus*, &c. quam diligentiam, & examen ipſi terrenis rebus dediti, & affectu ſæculi excæcati nolunt adhibere: non tamen ideo excuſantur à peccato; deberent enim attendere & inquirere, & non inquirunt.

Vrgebis adhuc, ergo ſaltem omnes fideles ſciũt euidenter, ſectas alias eſſe incredibiles, ergo ſciũt euidenter illas eſſe impoſſibiles; nam quod non eſt credibile, non eſt probabile. Reſpondeo ad primam ſequelam, diſtinguendo: ſciunt euidenter illas non eſſe prudenter credibiles, ſeu eſſe prudenter incredibiles, concedo: ſciunt euidenter illas non eſſe credibiles prudenter, vel imprudenter, nego. Vnde ad ſecundam ſequelam ſimiliter diſtinguo: ſciunt euidenter illas non eſſe prudenter probabiles, concedo; ſciunt euidenter illas non eſſe probabiles prudenter, vel imprudenter, nego.

Hinc naſcitur tertia obiectio: quia ſi fideles ſciunt myſteria fidei eſſe euidenter credibilia, ergo ſciunt euidenter eſſe vera, ſeu poſſibilia; probatur conſequentia, quia illud ſolùm eſt credibile, quod eſt verum & poſſibile. Reſpondetur negando conſequentiam, & ad probationem dicimus; non eſſe idem credibilitatem, & veritatem, ſeu poſſibilitatem: credibile enim ſolum eſt, quod ita proponitur, vt dignum ſit, cui prudenter aſſentiamur. Contingere autem poteſt taliter aliquando proponi aliquod falſum, & impoſſibile: nam ruſticus, cui Parochus tanquam de fide proponit, eſſe quatuor perſonas in Trinitate, euidenter iudicat; illud eſſe prudenter ſibi credibile, ſicut quando proponitur verus articulus; & ſanè in hoc non fallitur. Quia licèt illud in ſe ſit falſum, & impoſſibile; eſt tamen hîc & nunc prudenter credibile ab hoc ruſtico, ergo ex euidenti credibilitate non poteſt argui euidenter veritas. 28 *Obiectio 3.*

Vrgent tamen hoc ſophyſmate: hæc eſt bona conſequentia: *hoc obiectum eſt euidenter impoſſibile, ergo eſt euidenter incredibile*: ergo hæc etiam erit bona: *hoc obiectum eſt euidenter credibile, ergo eſt euidenter poſſibile.* Antecedens eſt clarum: Conſequentia probatur, quia ab oppoſito conſequentis, ad oppoſitum Antecedentis bene arguitur, v.g. *Petrus currit, ergo mouetur*: benè inde arguitur: *non mouetur ergo non currit.* Sed in ſecundo argumento facto arguitur ab oppoſito conſequentis prioris argumenti, nempe ab *euidenter credibili*, quod opponitur *euidenter incredibili*, quod erat conſequens in priori argumento, ergo arguetur benè, *ad euidenter poſſibile*, quod eſt oppoſitum *euidenter impoſſibili*, quod erat Antecedens prioris argumenti. 29 *Obiectio 4.*

Huic argumento varias ſolutiones, nec ſatis clarè aſſignat Hurtado *diſp. 22. ſect. 2. §. 6. & ſequentibus*, nec benè impugnat quam tradiderat Baſñez *quæſt. 1. art. 4. ad 5.* quæ, ſi benè explicetur, optima eſt. Reſpondetur ergo clarè, regulam illam Summuliſticam, ab oppoſito Conſequentis benè argui ad oppoſitum Antecedentis, intelligi de oppoſito contradictorio, non de oppoſito contrario, quod Baſñez dixit valere argumentum ad propoſitionem negatiuam, non ad affirmatiuam: exemplum habes in hoc argumento. *Petrus eſt homo, ergo eſt animal*, non enim argueretur benè, *Petrus non eſt animal, ergo eſt brutum* cùm tamen brutum ſit oppoſitum hominis, quia nimirum non opponitur homini contradictoriè, ſed contrariè: ſolùm ergo poteſt argui, *non eſt animal, ergo non eſt homo*; quod eſt argui ad contradictoriam Antecedentis, ſeu ad negatiuam illius. Sic etiam in præſenti materia, ex hac illatione, *hoc obiectum eſt euidenter impoſſibile, ergo eſt euidenter inopinabile*: benè argueretur: *hoc obiectum non eſt euidenter inopinabile, ergo non eſt euidenter impoſſibile*, non tamen benè argueretur, *eſt euidenter opinabile, ergo eſt euidenter poſſibile*; nec etiam benè argueretur: *non eſt euidenter inopinabile, ergo eſt euidenter poſſibile.* In vtraque enim illatione Antecedens poſſet eſſe verum, 30

Regula Summuliſtica. Ab oppoſito cõſequentis ad oppoſitũ antecedẽtis, vt intelligatur.

&

& Conſequens falſum, eo quod non arguatur ad contradictorium Antecedentis, ſed ad contrarium. Similiter ergo idem defectus inuenitur in argumento propoſito in obiectione; nam vt benè applicaretur regula, deberet ſic formari: *Valet benè hæc conſequentia, hoc obiectum eſt euidenter impoſſibile, ergo eſt euidenter incredibile: ergo hæc etiam erit bona conſequentia: hoc obiectum non eſt euidenter incredibile, ergo non eſt euidenter impoſſibile*: tunc enim ſeruaretur regula, & argueretur ad oppoſitum contradictorium Antecedentis quæ conſequentia ſemper debet eſſe bona.

31 Sed contra obijcies quintò, quia hæc eſt euidens
Obiectio 5. dens conſequentia: aliquod obiectum eſt credibile fide diuina, ergo eſt verum; nam diuina fides non poteſt credere niſi verum: ergo ſi hoc myſterium proponitur euidenter credibile fide diuina, euidens eſt eſſe verum. Reſpondetur, concedendo totum; negando tamen quod ſupponit obiectio, ſcilicet myſteria cognoſci euidenter vt credibilia fide diuina: quomodo enim cognoſcitur euidenter credibilitas in ordine ad fidem diuinam; cùm non ſciamus euidenter poſſe dari fidem diuinam, & infuſam? ſolùm ergo cognoſcimus euidenter, myſteria illa taliter proponi, vt prudenter poſſimus conari quantum eſt ex nobis ad credendum firmiter illa, & ſine vlla hæſitatione, præſcindendo ab hoc, quod hic aſſenſus eliciendus ſit viribus naturæ, an per fidem infuſam: hoc enim prorſus ignoramus.

32 Sextò obijci poteſt, quia ſi ſola credibilitas
Obiectio 6. cognoſcitur euidenter, & non veritas obiecti in ſe, ergo veritas obiecti pro illo priori ſolùm cognoſcitur probabiliter, ergo apparet etiam probabilitas oppoſiti obiecti, ergo in illo inſtanti non poteſt haberi fidei aſſenſus certus: non enim poſſum certò aſſentiri alicui obiecto, ſi tamen in eodem inſtanti reali cenſeo, oppoſitum illius eſſe probabile. Reſpondeo, in illo inſtanti, quo elicio actum fidei, me non aſſentiri probabiliter obiecto contrario, licèt tunc appareat in eo aliqua credibilitas radicalis. Pro quo aduerte, in primis apparere motiua ad obiectum fidei, & ad oppoſitum: cum hoc tamen diſcrimine, quod motiua ad obiectum fidei, licèt non habeant vim ad illud euidenter oſtendendum; habent tamen vim ad oſtendendum euidenter, quod voluntas prudentiſſimè poteſt imperare aſſenſum excludentem omnem formidinem, quæ naſci poſſet ex motiuis contrariis; & ideo pro eo priori apparet iam in eo obiecto certitudo radicalis prudens. At verò motiua contraria ad ſummum habent vim ad hoc, quod voluntas imprudenter operans poſſit imperare aſſenſum ex illis motiuis. Hoc ergo ſuppoſito, antequam intellectus ex motiuis contrariis aſſentiatur oppoſito, & ſtante ſola repræſentatione motiuorum vtriuſque partis, voluntas imperat aſſenſum fidei certum, & ſimul cohibet formidinem, non quæ iam ſit, ſed quæ prodire poſſet illo inſtanti ex motiuis contrariis: quare in illo inſtanti, quo elicitur fidei aſſenſus, non eſt formido actualis pro oppoſito obiecto, nec aſſenſus probabilis illius, ſed ſolùm ſunt motiua, quæ niſi cohiberentur, poſſent generare formidinē, & quæ ſi voluntas annueret, poſſent generare aſſenſum obiecti contrarij: & in hoc ſenſu dicimus apparere in illo inſtanti imprudentem quandam credibilitatem radicalem obiecti contrarij, id eſt, motiua, quæ ex imprudenti voluntate poſſent generare imprudentem aſſenſum obiecti contrarij. Cum hac tamen credibilitate radicali obiecti contrarij ſtat benè aſſenſus fidei adhærens certò ſuo obiecto, & cohibens formidinem, ac aſſenſum formalem, qui oriri poſſet pro obiecto contrario ex ſuis motiuis.

Septimò obijcies quia ſi apparente ſola veriſi- 33
militudine obiecti, poteſt intellectus ex imperio Obiectio 7.
voluntatis aſſentiri obiecto ſine formidine; cur etiam, licèt non appareat euidenter, ſed ſolùm probabiliter credibilitas obiecti, non poterit voluntas prudenter imperare aſſenſum certum, & ſine formidine? Reſpondeo, totam repugnantiam deſumi ex ſupradictis, quia ſi non appareret euidenter credibilitas, quantumcumque imperaret voluntas, non poſſet cogere intellectum ad aſſentiendum ex obligatione, & neceſſitate; ſemper enim maneret licitus, & voluntarius diſſenſus, cùm eſſet etiam probabile, non eſſe illud obiectum prudenter credibile: at verò poſita euidentia credibilitatis, licèt obiectum contrarium maneat imprudenter credibile radicaliter modo explicato, poteſt intellectus ex voluntatis imperio elicere aſſenſum firmum, & obligatorium, non enim apparet via ad prudenter, & licitè diſſentiendum huic obiecto.

Quare non debemus dicere, pro illo priori ap- 34
parere ſolùm probabilitatem, aut qualemcumque veriſimilitudinem myſteriorum fidei; ſed potiùs pro eo priori apparere euidenter certitudinem radicalem illorum, hoc eſt, taliter proponi, vt euidens ſit, ea eſſe digna fide excludente omnem formidinem ex vi voluntatis imperantis. Sicut neque etiam è contra debemus ſimpliciter concedere, quod obiecta contraria pro eo priori appareant probabilia, ſeu cum probabilitate radicali: nam probabile ſimpliciter non dicitur, niſi quod habet fundamentum probabile, vt credatur, quale non eſt in obiectis fidei contrariis; ſed ſolum poſſumus concedere, quod pro eo priori appareant cum credibilitate radicali ſaltem imprudenti, hoc eſt, taliter propoſita, quibus ex imprudenti voluntatis imperio poſſit intellectus aſſentiri propter motiuum vtcumque apparens, quod præ ſe ferunt.

Octauò obijcitur, quia argumenta omnia con- 35
tra noſtram fidem euidenter ſoluuntur: ergo eui- Obiectio 8.
denter oſtenditur non ſolùm eam eſſe credibilem, ſed eſſe veram: nam ſi euidenter oſtenditur inefficacia argumentorum contrariorum, euidens erit, quod probabant falſum. Reſpondetur negando conſequentiam: aliud enim eſt quod argumenta illa non conuincant intentum, aliud verò probare, quod tendant ad probandum falſum: quare licèt poſſimus primum oſtendere euidenter, non tamen ſecundum.

Nonò obijci poteſt, quia iudicium illud ſal- 36
tem in ruſtico, & puero rudi non apparet, quo- Obiectio 9.
modo poſſit eſſe verum, nedum euidens. Affirmare enim credibilitatem, eſt affirmare obligationem credendi, hoc eſt, taliter proponi hîc & nunc obiectum illud, vt prudenter non poſſit reſpui, nec de illo formidari: hoc autem iudicium falſum eſt: imò enim homo doctus, & prudens de obiecto à Parocho ſimplici propoſito prudenter formidaret, ergo, qui affirmat motiua illa obligare ad non formidandum affirmat falſum. Reſpondetur, ruſticum illum, vel puerum non iudicare abſolutè, & in vniuerſum, quod motiua ſibi propoſita obligent quemlibet ad credendum firmiter, ſed ſolùm quod obligent ipſum, & hoc quidem

verum

verum,& euidens eſt; cùm enim non occurrant ei rationes, quæ homini docto occurrerent ad prudenter formidandum, non poteſt ipſe prudenter formidare, & pro eius captu motiua illa fortiſſima ſunt, quæ debilia eſſent in ordine ad alios.

37 Dices, quamuis ruſtico ſufficiant ea motiua; poterit tamen ruſticus ſimul dicere, ego quidem rudis, & ignarus cum ſim, non video, quid poſſim his motiuis opponere: alij tamen doctiores, & prudentiores poſſent fortaſſe his motiuis contenti non eſſe, nec Parocho ſolo proponente credere, quamuis id mihi ſufficiat. Si autem ruſticus hoc dicat, iam eo ipſo poterit ipſe etiam prudenter formidare: bene enim argueret dicendo: *alius doctior me poteſt prudenter dicere, hæc fortaſſe non eſt reuelatio Dei; ergo fortaſſe hæc non eſt reuelatio Dei*, ſicut bene argueret ruſticus dicendo: *ille homo doctiſſimus iudicat probabile contrarium, ergo fortaſſe probabile eſt*. Non ergo habet ruſticus euidentiam de obligatione non formidandi, cùm prudenter iudicet, hominem doctum poſſe fortaſſe illis ſuis motiuis contentum non eſſe, ſed adhuc prudenter formidare.

Reſpondeo, negando antecedens: ſi enim ruſticus faceret illam reflexionem, & compararet motiua illa cum hominibus doctis, & aduerteret, non eſſe ſufficientia pro illis obligandis; iam tunc nec eſſent ſufficientia pro ipſomet ruſtico, atque adeo alius eſſet caſus. Nos enim loquimur de ruſtico, cui hæc motiua ſufficiunt pro eius captu, eumque obligant: quare debet eſſe talis ruſticus, qui non attendat ad inſufficientiam illorum motiuorum pro aliis doctioribus, ſed ſolùm ad ſufficientiam, quam hîc, & nunc habent pro ipſo ſine alia reflexione, aut comparatione, quàm ſi facere ſciret, iam non eſſet ruſticus rudis formaliter loquendo in hoc caſu, nec ſufficienter motiuis illis obligaretur. Quod idem eſſet, ſi poſſet prudenter dicere: ego quidem nunc non ſcio, quomodo motiua hæc non me obligent, fortaſſe tamen cras, iis melius examinatis, inueniam, quod non me obligant: iam enim tunc haberet principium aliquod ſufficiens dubitandi nunc etiam prudenter de efficacia motiuorum.

38 *Aduertendum.* Aduerto vltimò, quando ponimus neceſſariam euidentiam credibilitatis, non intelligi, quod ſciamus euidenter tantam eſſe vim horum motiuorum, vt ſi in fide noſtra deciperemur, Deo tribui poſſet deceptio, quaſi ipſe nos decepiſſet apponens talia, & tanta motiua, quibus nos obligaret ad credendum falſum. Verum quidem eſt loquendo de collectione motiuorum credibilitatis, quæ in Eccleſia chriſtiana ſunt ea eſſe tanti ponderis, vt non poſſint mouere ad credendum falſum, atque ideo ſi falſa eſſet fides noſtra, Deum fore deceptionis auctorem, vt dixit Richardus de Sancto Victore *lib.1. de Trinitate, cap.2.* Cæterum neque hoc ipſum, licèt verum ſit, euidenter cognoſcimus: alioquin haberemus euidentiam de veritate myſteriorum fidei, quam poſſemus per euidentem conſequentiam inferre ex infallibilitate motiuorum euidenter cognita. Neque etiam hoc ipſum verum eſt, loquendo de motiuis, quæ aliqui fideles habent: nam motiua credibilitatis quæ ruſticus habet ad volendum credere, quæ Parochus illi tanquam de fide proponit, non habent ex ſua ratione intrinſeca repugnantiam cum falſitate: nam cum eiſdem motiuis credibilitatis credit idem ruſticus aliquando articulum falſum a Parocho ſibi propoſitum. Non ergo habet ruſticus euidentiam de infallibilitate motiuorum credibilitatis, quam euidentiam neque etiam docti habent: imo nec iudicat ruſticus motiua illa habere repugnantiam cum falſitate: nam hoc etiam iudicium in ipſo eſſet falſum, cùm re vera nullam talem repugnantiam antecedentem habeant motiua, quæ ſæpè ruſtico proponuntur. Solùm ergo habet ruſticus euidentiam de obligatione credendi firmiſſimè, quam motiua illa hîc & nunc ei imponunt, & hanc appellamus euidentiam credibilitatis.

SECTIO III.

Vtrum iudicium euidens hoc de credibilitate oriatur à fide.

Sermo eſt de aſſenſu euidenti circa credibilitatem: nam loquendo de alio aſſenſu obſcuro certum videtur, quod poſſit eſſe à fide, ſi quidem per fidem etiam poſſumus credere res noſtræ fidei eſſe credibiles, & habere credibilitatem talem, quæ obliget ad eas firmiſſimè credendas; cùm hæc etiam veritas reuelata ſit à Deo in ſcripturis, vt *ſupra* vidimus: quare aſſenſus ille, quo credimus res noſtræ fidei eſſe ſufficienter credibiles, quia id etiam reuelatum eſt à Deo, pertinebit ad fidem, & ab ea procedet. Nunc ergo loquimur, de aſſenſu euidenti circa credibilitatem, qui debet præcedere ex natura rei voluntatem credendi, de quo quærimus, an procedat ab ipſa fide. Affirmant non pauci ex Thomiſtis, Caietanus in præſenti quæſt.1. art.4. §. *Ad ſecundum dicitur*, Bañes ibi *dub.3.* §. *Propter hæc.* Aragon. ibi §. *His tamen*, & alij, quibus occaſionem dedit S. Thom. *dicto art.4. ad 3.* dicens, *à lumine fidei prouenire, vt videantur ea, quæ creduntur.* Non poſſunt autem videri, hoc eſt, euidenter cognoſci, niſi vt credibilia, & artic.5. ad primum dixit, *medio lumine fidei videri obiecta noſtra religionis eſſe credenda.* 39 *Sententia affirmans.*

Alij tamen communiter & meliùs negant, hoc iudicium eſſe ab habitu fidei. Capreolus *in 3. diſt.32. art.3. ad 3.* contra primam concluſionem, Vega quæſt.9. de iuſtificatione ad vltim. Gabr. *diſt.24. dub.1.* Valentia *in præſenti diſp.1. quæſt.1. puncto 4. prope finem.* Suarez *diſputat.4. ſect.6.* Turrianus *diſputat.7. dub.4.* Coninch. *diſput.13. dub.2. num.13.* Granado *tract.2. diſp.2. num.2.* Hurtado *diſp.23.* Lorca *diſp.16. num.23.* & alij communiter. Probant aliqui, quia hoc iudicium credibilitatis manet aliquando in hæretico, in quo non eſt habitus fidei. Sed ad hoc facilè dici poſſet, fieri tunc per auxilium actuale extrinſecum vel intrinſecum concurrens loco habitus infuſi; quod etiam dicere debent alij omnes, qui concedunt, iudicium ſaltem vltimum practicum ad credendum eſſe ſupernaturale; nam quando habetur ante infuſionem vllius habitus ſupernaturalis, debet etiam fieri per auxilium actuale intrinſecum, vel extrinſecum. Alij probant, quia hæretico, vel infideli, antequam conuertatur, nullus inuenitur actus fidei, & tamen inuenitur iudicium illud, ergo ille non eſt actus fidei. Ad hoc etiam facilè reſpondere poſſent, in infideli non dari actum fidei, qui propriè appellatur *fides*, qui eſt aſſenſus obiecti reuelati; dari tamen actum elicitum ab habitu fidei, qui tamen actus non ſit fides. Sicut in beatis non datur actus ſpei propriè; *Sententia negans, & communis.*

datur tamen gaudium de beatitudine, qui in multorum ſententia elicitus ab eodem habitu ſpei: Non tamen probo reſponſionem, quam indicat Bañes loco citato dicens, non eſſe neceſſarium, quod aſſenſus obiecti reuelati, & iudicium credibilitatis ſint duo actus diuerſi, ſed poſſe eſſe vnum, & eundem actum. Hoc tamen non poteſt quidquam deſeruire; non quidem, eo quod non poſſit idem actus eſſe obſcurus reſpectu vnius obiecti, & clarus reſpectu alterius, ex quo capite doctrinam illam impugnat Granado *vbi ſupra n.3.* ſed ſine fundamento id negatur poſſibile. Aliunde tamen impugnari clare poteſt: quia iudicium credibilitatis exigitur ad voluntatem credendi: non ergo poteſt eſſe idem actus, quo credimus myſteria, repugnat enim ex ipſis terminis, quod actus credendi moueat voluntatem ad imperandum antecedenter ipſummet actum credendi.

40 *Ratio Aſſertionis.* Ratio ergo aſſertionis petenda eſt ex maxima diuerſitate illorum actuum, qui neque in obiecto materiali, neque in formali conueniunt, ſed in vtroque differunt omnino, atque etiam in modo diuerſo tendendi ad ſua obiecta: vnde non apparet quomodo idem habitus etiam infuſus extendatur ad vtrumque genus actuum adeo diuerſorum. Nam fidei aſſenſus credit myſteria reuelata, quæ ſunt obiectum materiale propter Dei veracitatem, & reuelationem, quæ ſunt obiectum formale, & credit quidem obſcurè. Iudicium verò credibilitatis iudicat euidenter obligationem credendi myſteria fidei, quæ obligatio eſt obiectum materiale huius iudicij, quam obligationem non credit propter Dei teſtimonium, alioquin crederet illam obſcurè, ſed vel ex terminis illam clarè iudicat, vel propter miracula, & alia motiua credibilitatis euidenter affirmat: non ergo pertinet ad eundem habitum. Nam, licèt habitus infuſi maiorem habeant ſphæram, quàm acquiſiti, eo quod non acquiruntur per actus, ſed dantur ad modum potentiæ; non tamen habent ſphæram ſine aliqua limitatione, ſed attingunt ſuos actus ſub eodem obiecto formali ſaltem inadæquato, & cum aliquo ordine, & ſubordinatione, vt ſuo loco explicabitur.

41 *Obiectio 1.* Obiiciunt primò, quia fides eſt lumen: omne autem lumen aliquid clarè manifeſtat iuxta illud Pauli ad Epheſ. 5. *Omne, quod manifeſtatur lumen eſt*: ergo aliquid manifeſtat clarè: non myſteria reuelata, ergo ſaltem eorum credibilitatem. Reſpondetur, fidem eſſe lumen omnino clarum, ſed ſubobſcurum, & ideo ab Apoſtolo Petro aſſimilatur lucernæ: *cui benè facitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco*: eo tamen modo, quo illuminat manifeſtat etiam myſteria certò, licet non omninò clarè: vnde dixit Chriſtus Ioan. 16. *manifeſtaui nomen tuum hominibus*: quod certè non manifeſtauit euidenter, ſed per fidem, per quam etiam, quantum eſt ex parte ſua, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Obiectio 2. Obiiciunt ſecundò ex eodem Paulo 1. *ad Cor. 4.* vbi dicit Deum illuxiſſe *in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis.* Quod cum fiat per fidem, conſequens eſt, vt fides ſcientiam aliquam afferat, ſaltem de credibilitate myſteriorum. Reſpondetur eodem modo, fidei notitiam vocari ſcientiam latè, prout ſcientia opponitur ignorantiæ, vnde de Ioanne Baptiſta prædictum eſt, quod præiret *ante faciem Domini, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius*: quæ vtique ſcientia non erat alia à fidei notitia per illum communicanda.

Quod attinet ad S. Thom. Hurtado putat, dif- 42
ficilè poſſe explicari. Alij tamen communiter dicunt S. Thomam non fuiſſe in contraria ſententia. Ita Suarez, Coninch, Granado, Lorca, & alij. Et quidem *illo artic. 4. ad 3.* ſolùm dicit, quod *lumen fidei facit videre ea, quæ creduntur.* Vbi non eſt neceſſe, quod verbum *videndi* accipiatur in ſtricto ſenſu notitiæ euidentis: ſic enim idem verbum in Scriptura paſſim applicatur ad notitiam fidei. Pſalm. 45. *Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus.* Pſalm. 44. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam.* 1. Ioan. 3. *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater*, &c. & alibi paſſim: & quidem minori violentia infertur verbis S. Thomæ ea ſic intelligendo quam ſi velimus, quod loquatur de euidentia credibilitatis, cum ipſe non dicat, quod lumen fidei facit videre obligationem credendi, *ſed ea quæ creduntur.* Neque obſtat quod Hurtado §. 2. opponit S. Thomam paulò ante in reſponſione ad ſecundum loquutum fuiſſe de motiuo ad euidentiam credibilitatis, quòd dixit eſſe miracula, & alia eiuſmodi, propter quæ dicit res fidei eſſe viſas ſub ratione credibilium ab eo, qui credit: ad hoc enim dici poteſt, S. Thomam in ſolutione illa ad ſecundum, non loqui de notitia, qua ipſa fides, videat ea, quæ credit, ſed qua ipſe, qui credit, videt ea obiecta eſſe credenda, quæ quidem eſt notitia euidens, ſed non elicita à fide; at poſtea in ſolutione ad tertium loquitur de alia notitia, qua fides ipſa facit videre ea, quæ creduntur, & hanc dicit eſſe à lumine fi-
dei, ſed tamen ibi *videndi* verbum non accipitur 43
pro notitia euidenti: difficiliora videri poſſent verba, quæ addidit S. Thomas in eadem reſponſione ad tertium dicens. *Sicut enim per alios habitus virtutum homo videt illud, quod eſt ſibi conueniens ſecundum habitum illum, ita etiam per habitum fidei inclinatur mens hominis ad aſſentiendum his quæ conueniunt rectæ fidei, & non alijs.* Ex quibus verbis alij arguunt quod S. Thomas non poſſit ibi velle, iudicium credibilitatis eſſe actum elicitum à fide: comparat enim fidem cum habitibus aliarum virtutum, qui etiam inclinant ad videndum quid ſit conueniens ſecundùm talem virtutem: certum autem videtur actum illum, quo videmus, quid ſit conueniens ſecundum virtutem temperantiæ non eſſe elicitum ab habitu temperantiæ, qui cùm ſit in voluntate, non poteſt elicere actum cognoſcendi, ſed ſolùm medio affectu voluntatis ad bonum temperantiæ inclinat intellectum ad inquirendum, & inueniendum bonum temperantiæ. Eodem ergo ſenſu loquitur de fide, vt inclinet fideles ad quærenda, & inueſtiganda, quæ ſint per fidem credenda, examinatis motiuis credibilitatis, ita tamen vt iudicium credibilitatis non ſit elicitum à fide, ſed ortum aliquo modo à fide inclinante ad examinanda motiua credibilitatis, ita Suarez *num. 4.* & alij intelligunt S. Thomam, quæ tamen reſponſio, & interpretatio, vt verum fatear durinſcula videtur: eſſet enim eludere potius, quàm ſoluere argumentum, quod S. Thomas ſibi oppoſuerat, quod erat hoc: *fides eſt quoddam ſpirituale lumen. ſed ſub quolibet lumine aliquid videtur. ergo fides eſt de rebus viſis*, in quo argumento non intendebatur, quod fides media affectione ad credendum inclinaret ſolùm ad quærenda motiua, quæ oſtenderent aliquod verum, ſed quod ipſamet fides id oſtenderet.

oſtenderet, quia eſt lumen, & lumen non oſtendit obiectum inclinando ad quærendum modum videndi illud, ſed immediatè oſtendit obiectum. Quando ergo poſtea S. Thomas reſpondet huic argumento, quod *lumen fidei facit videre ea, quæ creduntur*, non accipit illud *facit videre* in alia ſignificatione diuerſa ab ea, quæ fuerat in argumento: fuiſſet enim æquiuocatio, & euaſio tanto Doctore indigna, & argumentum manſiſſet inſolutum: poſſet enim arguens dicere: ego non peto, an lumen fidei media voluntate inclinet ad quærendum aliud lumen, ſed an ipſum lumen fidei manifeſtet, & faciat videre obiectum, quod videtur eſſe commune cuilibet lumini.

44 Quo autem modo de habitibus aliarum virtutum dicere potuerit S. Thomas, quod homo per illos videt id, quod ſibi conueniens eſt ſecundùm habitum illum: facilè reſponderi poſſet de habitibus acquiſitis in mea ſententia, eos habitus eſſe ſpecies bene coordinatas, & diſpoſitas circa obiectum talis habitus, vel virtutis: quare ad habitum temperantiæ, v. g. ſpectat oſtendere, quod, & quale ſit obiectum temperantiæ, & ſic de aliis. Loquendo autem de virtutibus moralibus infuſis, poſſumus etiam cum proportione dicere, ſicut virtus fidei completa non ſolùm includit habitum, qui eſt in intellectu, ſed etiam habitum infuſum voluntatis ad volendum credere, ſine quo habitus ſolus infuſus intellectualis non eſſet virtus completa fidei; ſic etiam virtutem temperantiæ infuſæ, v. g. non ſolùm includere habitum, qui eſt in voluntate, ſed etiam prudentiam correſpondentem in intellectu tali virtuti, & oſtendentem obiectum temperantiæ, ſine qua prudentia infuſa, temperantia non eſſet virtus completa, nec poſſet elicere actus ſuos in voluntate ex defectu cognitionis ſupernaturalis ſibi proportionatæ ex parte intellectus, vnde dici ſolet, virtutes omnes ità eſſe cum prudentia connexas, vt ſine illa non habeant ſtatum & denominationem virtutis completæ, & perfectæ, vt ex communi ſententia probat Salas *vbi ſuprà tract.* 11 *diſp.* 7. *ſect.* 2. *num.* 46. Vnde in ratione virtutum iam includunt aliquid, per quod oſtendere poſſint obiectum conueniens ſecundùm talem virtutem.

45 Denique eodem modo intelligi poteſt, quod adduximus ex eodem S. Thoma art. 5. ad 1. dicente, *medio lumine fidei videri obiecta noſtræ fidei eſſe credenda*. Quæ verba, ſi intelliguntur de ipſo habitu fidei ſtrictè ſumpto, explicari debent ita, vt per fidem videantur in actu exercito obiecta eſſe credenda, id eſt, credantur propter connexionem, quæ intellectui apparet inter obiecta reuelata, & auctoritatem Dei, à qua redduntur credibilia, non tam in ordine iam ad voluntatem, quàm in ordine ad intellectum ipſum, cui bonitas illationis, & connexio obiecti reuelati cum teſtificatione primæ veritatis reddit obiecta illa credenda; quam neceſſitatem credendi rem reuelatam potius principiis, & veritatem etiam principiorum, ſeu teſtificationem infallibilem Dei videt idem intellectus per lumen fidei viſione minus propria, vt diximus, & in veritatem eorum principiorum videt quaſi in medio credibilitatem, hoc eſt aptitudinem rei reuelatæ, vt credatur.

48 *Lumen fidei ſtrictè ſumptum quid ſit?* Addere poſſumus, nomen *luminis fidei* poſſe accipi ſtrictè pro ſolo habitu infuſo ad eliciendum aſſenſum rei reuelatæ propter reuelationem primæ veritatis, & poſſe etiam accipi latiùs, prout includit etiam iudicium credibilitatis, & habitum ad illud requiſitum, quicumque ille ſit. Nam licèt illud iudicium non ſit fides, eſt tamen quaſi aurora, vel diluculum fidei: per illud enim incipit iam illuminari homo circa veritates noſtræ fidei; imò per illud Deus ex ſe ſolo illuminat hominem; nam per ipſum aſſenſum fidei, iam homo etiam ipſe voluntariè acceptat lumen ſibi à Deo immiſſum. Quare ſicut lumen diei naturalis communiter accipitur ſtrictè pro lumine durante ortu Solis præcisè vſque ad eius occaſum: aliquando verò ſumitur latiùs pro lumine quod apparet, à primo crepuſculo auroræ vſque ad vltimum poſt occaſum: ſic etiam lumen fidei in latiore ſignificatione poteſt extendi ad crepuſcula, quæ per modum auroræ, fidei aſſenſum præcedunt, & quibus illuminatur homo à Deo ad credendum. Vnde *in tract. de Gratia*, dixi, & *infra* etiam dicam, quamuis Patres communiter doceant omnia noſtra merita vel condigna, vel etiam congrua in ordine ad ſalutem æternam debere procedere ex lumine fidei, non tamen excludere à merito congruo voluntatem illam, qua homo etiam, antequam amplectatur fidem noſtram, eique aſſenſum præbeat, deſiderat non errare in re tanti momenti, & petit à Deo illuminari, vt veram ſalutis viam diſcat, ideoque monere ſolent, qui infidelibus fidem prædicant, & hortari eos, vt petant à Deo lumen, ſéque bonis operibus ad hoc donum impetrandum diſponant. Supponunt enim opera etiam illa ante fidem omnino completam, eſſe poſſe meritoria de congruo, & impetratoria maioris luminis. Quod ſupponere videtur Gregorius Magnus homilia 9. in Ezechiel. colum. 2. dicens, *opera ſine fide non adiuuare, niſi fortaſſe pro fide percipienda fiant. Sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audiri, quàm fidelis exiſtere. Quæ ex re colligitur, quia bona opera pro fide percipienda faciebat.* Ratio autem ea eſt, quia eiuſmodi orationes, licèt non oriantur ex lumine fidei iam omnino ortæ, & irradiantis; oriuntur tamen ex fidei aurora, & diluculo, quo honeſtas credendi incipit apparere, & deſiderari. Loquendo ergo de lumine fidei in hac ſignificatione, quæ aliena non eſt, veriſſimè dici poteſt, quod per fidei lumen videntur obiecta noſtræ fidei eſſe credenda: per lumen, inquam, fidei præuium ad ipſam fidem completam, & perfectam.

47 Quod iterum confirmari poteſt ex dictis, quia ſi virtus fidei in ratione virtutis completè ſumpta includit etiam habitum piæ affectionis infuſum, qui eſt in voluntate ad imperandum aſſenſum intellectualem, & rurſus virtutes infuſæ voluntatis in ratione virtutis completæ includunt prudentiam infuſam, quæ correſpondet in intellectu ad dirigendam quamlibet virtutem in propriis actibus. Conſequens eſt, vt virtus fidei completa, prout includit etiam virtutem piæ affectionis includat etiam ex hac parte in ratione virtutis completæ prudentiam neceſſariam ad volendum prudenter credere: quare iudicium illud ſaltem vltimum dictans practicè obligationem credendi, quod quidem ſupernaturale eſt, & oſtendit practicè obiecta hæc eſſe nobis credenda, pertinebit ad lumen fidei completæ in ratione virtutis, & dici poterit, quod per lumen fidei, ſumpta fide in ea completa ſignificatione videntur obiecta hæc fidei noſtræ eſſe credenda.

An verò iudicium credibilitatis ſit ab habitu prudentiæ vel potius ab aliquo alio habitu, & an ſit naturale, vel ſupernaturale, & alia, quæ ad

ipſum ſpectant, examinabimus ſuo loco *diſp.*11. vbi de ipſo magis in particulari agendum eſt.

SECTIO IV.

Recenſentur breuiter motiua, quæ reddunt euidenter credibilia obiecta noſtræ fidei.

48 DIximus, requiri iudicium euidens de credibilitate noſtræ fidei, ſeu de obligatione eam amplectendi: oporteret itaque oſtendere, vnde hæc euidens obligatio oriri poſſit, præſertim ad credendas ita firmiter res adeo difficiles, obſcuras, & humanum captum ſuperantes, ad hoc autem opus eſſet adducere motiua omnia credibilitatis, quæ obligant ad credendum, eorumque pondus & efficaciam ponderare. Hoc tamen longiorem poſtularet tractatum, & pertinet ad controuerſiſtas, qui contra infideles, vel hæreticos diſputant, & ad eos conuincendos afferunt notas omnes religionis veræ, eaſque oſtendunt in vna Chriſtiana religione reperiri; quare nobis id magis ſupponendum eſt, quàm probandum, cùm de hoc argumento latiſſimè, & vtiliſſimè ſcripſerint plures ex Patribus, & doctoribus antiquis, & recentioribus inter quos videri poſſunt Iuſtinus Martyr *in Apologet. pro Chriſtianis*, Euſebius Cæſar. *de præparatione Euangelica*, Auguſtinus, (Si ipſe eſt auctor) *lib. de fide rerum inuiſib. cap.*7. *& lib. contra Epiſtolam fundamenti cap.*4. Vincent. Lirinenſis *in ſuo Commentario*, Tertullian. *in Apolog.* S. Thom. *contra gentes præſertim lib.*1. *cap.*6. & ex Recentioribus Michael Medina *lib.*2. *de recta in Deum fide*, Thomas Boſius *in duobus tomis de ſignis, ſeu notis Eccleſiæ*, Valentia *in præſenti diſputat.*1. *quæſtione* 1. *puncto* 4. & *in ſua Analyſi*, Card. Bellarm. *lib.*4. *de Eccleſia militante*, Leſſius *in ſua conſultatione de fide capeſſenda*, & Suarez *in præſenti diſp.*4. *ſect.*3. *&* 4. Coninch. *diſp.*11. *dub.*3. & latius Hurtado, qui alios refert, & multa ponderat, *diſp.*21. *per totam.* Nos indicabimus breuiter capita motiuorum, quæ ex citatis auctoribus facilè locupletari poterunt.

49 *Primum motiuum eſt puritas doctrinæ Chriſtianæ* Primum itaque motiuum eſt puritas doctrinæ Chriſtianæ: ſicut enim ad examinandas reuelationes priuatas, an ex Deo ſint, an ex Dæmone, vel ex proprio ſpiritu, attendere ſolemus, an in iis aliquid falſum contineatur, vel aliquid etiam turpe; neutrum enim à Deo eſſe poteſt: ſic maximopere oportet in examinanda vera religione attendere, an in eius doctrina contineatur aliquid vel falſum, vel bonis moribus aduerſum: quare ſi in religione chriſtiana quidquam falſum inueniretur, conſtaret eam non eſſe à Deo. Primum ergo eius argumentum ſumitur ex eius veritate, per quod non intelligimus veritatem poſitiuam, hæc enim eſſet petitio principij, & probare eius veritatem, quia eſt vera, ſed loquimur de veritate quaſi negatiua, hoc eſt, quod in fide noſtra nihil reperitur, quod aliunde falſum eſſe oſtendatur; cùm tamen in Philoſophia ethnica, & in omnibus ſectis Paganorum, & hæreticorum reperiantur plures falſitates, & mendacia, quæ ipſa etiam naturali ratione conuincuntur mendacij: quare in nulla ex iis poteſt eſſe Religionis veritas, de quo argumento agunt Euſebius *lib.*8. *de præparat. Euangel.* & Clemens Alex. *lib.*- *Stromat.* Huc etiam ſpectat, nullam ſectam æquè perfectè, & ſublimiter de Dei magnitudine, & perfectione ſentire, & docere, ac Chriſtianam, quæ Deum infinitè perfectum, & ſanctum ſemper adſtruit, in quo aliæ omnes ſectæ deficiunt, in quibus pleraque vitia aut defectus in Deo finguntur, imo & ab ipſis Iudæis, poſtquam à vera fide defecerunt, in hoc magnopere erratum, de quo videri etiam poteſt Ludouicus Granatenſis *in ſuo Catechiſmo parte* 4. *cap.*22. vbi innumeros errores Hebræorum refert circa Dei perfectiones.

Secundum, & ſimile motiuum eſt puritas, & ſanctitas morum, quam Chriſtiana religio docet: cùm Deo placere non poſſit doctrina à regula honeſti declinans, prout declinant omnes aliæ vel præcipiendo, vel permittendo turpiſſima vitia, adulteria, fornicationem, vſuras, votorum violationem, ingluuiem, ebrietatem, & his ſimilia, ad quam potiſſimè impuritatem homines facilè Mahometiſmum, vel hæreſes amplectuntur, non maioris ſanctitatis, aut perfectionis ſtudio. Quæ autem, & quàm infanda ſcelera Reſpublica illa Romana, cuius leges ſanctiores alijs omnibus videri poterant, in media vrbe nutriret, & foueret, videri poteſt Iuſtinus Apolog. 2. *Lex autem Domini immaculata conuertens animas*, Pſ. lm. 18. quia nimirum *eloquia Domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum*: nullam ſcilicet maculam etiam mentalis concupiſcentiæ turpis non condemnando, cùm tamen tota Philoſophia moralis longis obſcuriſque diſputationibus mores huius puritatem eiuſmodi nec aſſequuta fuerit, nec vlli vnquam perſuaſerit, quam Chriſti lex paucis, & clariſſimis verbis, & docuit, & mentibus hominum, virorum, puerorum, puellarum firmiter impreſſit, qui & moribus ſuis eam ita exprimerent, vt vitam faciliùs profunderent, quàm ab ea puritatis regula declinarent. Videant, quæ ad hoc argumentum congerit, & acriter ponderat Hurtado *vbi ſupra* §. 112. *& ſequentibus.* 50 *Secundũ motiuũ, morum ſanctitas, quã Chriſtiana Religio docet.*

Hinc autem oritur tertium, & potiſſimum motiuum, nempe vitæ ſanctitas, & puritas in iis, qui Chriſtianam Religionem profitentur: nam licèt in iis aliqui etiam deprauatis moribus inueniantur: hoc non officit fidei noſtræ ſanctitati, quæ ſcelera illa non approbat, ſed omnino reprobat, & ſuorum præceptorum, conſiliorumque puritatem, & poſſibilitatem ſatis apertè manifeſtat in iis, qui multi ſemper fuerunt, qui fidem mente, atque opere etiam amplectuntur: vnde in nulla alia religione, vel ſecta homines ſancti, & immaculati inueniuntur, niſi in Catholica Eccleſia, in qua ſemper plures ſanctitate etiam extraordinaria inſignes, & mirabiles conſpiciuntur, in quibus nec ipſi noſtræ fidei aduerſarij quidquam reprehenſione dignum in moribus inuenire potuerunt: homines pij, caſti, ſobrij, humiles, opum, & honoris contemptores, erga omnes benefici, etiam quoad vitam pro ſuis proximis profundendam, manſueti, iniurias non vlciſcentes, ſed eas facilè condonantes, & nonnis etiam beneficiis compenſantes. Religio certè, quæ hæc & ſimilia ſuadet, & perſuadet, non poteſt Deo non placere, qui totius ſanctitatis, & innocentiæ auctor, & amator eſt. Huc autem ſpectat etiam id quod aliqui piè, & prudenter obſeruatunt, nullius alterius ſectæ hæreticos nationem, vel prouinciam aliquam paganorum, & gentilium a paganiſmo ad Chriſtum primò conuertere 51 *Tertium motiuũ vitæ puritas in iis qui Chriſtianam religionem profitentur.*

tiſſe ſtuduiſſe. Curarunt quidem, eos iam per miniſtros Catholicos ſemel conuerſos peruertere, & trahere ad ſuam ſectam, prout Ariani traxerunt ad ſuam ſectam Gothos, vbi primum ad Chriſtum Catholicorum opera conuerſi fuerant; nunquam autem hæretici ſoliciti ſunt de paganis ad Chriſtum adducendis, ſicut è contra Catholici quotidie ad Barbaras, & incultas gentium nationes eo zelo penetrant, cum vitæ etiam propriæ, & ſanguinis iactura: vnde clarè conſtat, hæreticos non Dei gloriam, ſed ſuam ſolùm, & proximorum mortem optare, cùm totum eorum ſtudium non ſit eos, qui cæci erant illuminare, ſed obcæcare potiùs eos, qui iam ſemel fuerant illuminati.

52 *Quartū motiuum, perſeuerantia, & vniformitas doctrinæ.*

Quartum caput eſt perſeuerantia, & vniformitas abſque mutatione vlla, aut varietate doctrinæ noſtræ religionis ab initio vſque ad hanc diem: quod in aliis ſectis non inuenitur, de quarum omnium initio nobis conſtat, & qua occaſione cœperint, cùm antea nemo eſſet in mundo, qui eas profiteretur: nam ab ipſo orbe condito fuerunt ſine vlla interruptione, qui Deum vnum colerent, qualem nos colimus, & quibus Chriſtus promiſſus, & ſperandus fuerit, quibus nos non contradicimus, ſed omnino conſentimus, cùm illum eundem, quem ipſi venturum crediderunt, & ſub talibus ſignis demonſtrarunt, nos ſignis eiſdem viſis, veniſſe credimus. Ab ipſo autem Chriſto vſque ad hanc diem ſemper fides eadem, quam nos profitemur, à pluribus habita, & prædicata fuit, nec oſtendi poterit, quando mutationem acceperit, vel quando cœperit ſic credi; quod nos nunc credimus, cùm antea non crederetur, ſicut de erroribus omnibus hæreticorum oſtendi id facile poteſt. Hoc autem certiſſimum ſignum eſt veræ fidei, quia teſte Paulo ad Ephes.4. *Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma.* Quod motiuum, vt ponderauit Suarez *vbi ſupra numero* 11. viſum eſt Auguſt. efficaciſſimum *lib. contra epiſtolam fundamenti cap.*4. propter continuam ſucceſſionem Epiſcoporum in Sede Apoſtolica, cùm tamen tunc 42. ſucceſſores ſoli numerarentur: quantò ergo nunc efficaciùs ei videretur poſt continuatas eaſdem ſucceſſiones per tot ſæcula abſque vlla interruptione: quod clarè oſtendit, ſicut veriſſimè Chriſtus promiſit dicens. *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi*; ſic etiam veriſſimè promiſiſſe Petro, *ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*

53 *Quintum motiuum, modus quo Chriſtiana fides propagata eſt.*

Quintum caput huic affine eſt, modus, quo chriſtiana fides propagationem hanc, & perſeuerantiam conſequuta eſt; non potentia, non armis non opibus, ſed per homines ruſticos, deſpectos, ignobiles, indoctos, & contemptibiles, qui fidem omnino ſenſui repugnantem, præcepta difficilia, rerum temporalium contemptum, & vitæ ipſius ac vnius hominis publicè puniti, & crucifixi ſupremum cultum, & diuinitatem perſuaſerunt Principibus, Doctoribus, ſophiſtis, ducibus, oratoribus, &, regnis, ac prouinciis, totique mundo: quod quidem impoſſibile eſſet niſi Dei digitus cauſam ſuam promoueret, & niſi opus hoc prædixit Auguſt. lib.22. de Ciuit. cap.7. *virtutis fuiſſet diuinæ, non perſuaſionis humanæ.* Præſertim cùm id factum fuerit opponentibus ſeſe Regibus, Principibus, Imperatoribus, ſacerdotibus, Magiſtratibus, Plebe, & mundo vniuerſo. Videatur Damaſcenus *lib.*4. *de fide cap.*4. & Chryſoſt. *tom.*5. *homil.*2. contra Iudæos non longè ab initio.

54 *Sextum motiuum, ex Teſtibus.*

Sextum caput eſt, quod multa etiam complectitur ex teſtibus, in quorum numero eſt Chriſtus ipſe omnium confeſſione vir immaculatæ vitæ, & ſummæ ſapientiæ, de quo credi non poteſt, quod per malitiam, vel ignorantiam voluerit decipere. Item Ioannes Baptiſta, qui ab ipſis etiam aduerſariis Chriſti, ſanctiſſimus iudicatus eſt; & teſtimonium ampliſſimum dedit Chriſto, & eius doctrinæ. Dæmones etiam ipſi coacti ſunt ſæpe inuiti Chriſti diuinitatem, & veritatem doctrinæ Chriſtianæ confiteri. Euangeliſtæ deinde, qui ita ſincere, & in particulari opera Chriſti narrarunt; & ſcripſerunt in conſpectu eorum, qui præſentes fuerant, & à quibus manifeſtè mendacij conuinci ſtatim potuiſſent, ſi vera, & omnibus nota non narraſſent. Apoſtoli, item viri ſanctiſſimi, & ſinceriſſimi, qui oculati teſtes fuerunt, & teſtimonium ſuum abſque vlla ſpe temporalis emolumenti prolatum proprio ſanguine confirmarunt. Innumerabiles martyres ex omni ſexu, ætate, conditione, & natione, qui pro eiuſdem fidei veritate non mortem ſolam, ſed acerbiſſima tormenta, quæ tortorum induſtria excogitare potuit; non patienter ſolùm, ſed alacriter, iocunde, & auidiſſimè ſuſtinuerunt, quorum numerum ad vndecim ferè milliones peruenire ex variis auctoribus colligit Granado *dicta diſput.*1. *numero* 6. denique accedit teſtimonium etiam ex ipſis infidelibus petitum, quales ſunt Ioſephus, qui *lib.*18. *antiq. cap.*7. Ioannis Baptiſtæ ſanctimoniam miris laudibus extollit, & *cap.*8. Iacobi Apoſtoli quem fratrem Ieſu Chriſti appellat, innocentiam & ſanctimoniam commendat. Phlegon etiam libertus Adriani Imperatoris, cuius verba refert Origenes *tom* 2. *lib.*2. *contra Celſum*, & Euſebius *in Chronico* Anno Chriſti 33. narrat Eclypſim & terræ motum in morte Chriſti factum. Ioſephus etiam *citato lib.*18. *cap.*4. ampliſſimum teſtimonium de Chriſto dedit his verbis. *Eodem tempore fuit Ieſus, vir ſapiens, ſi tamen virum eum fas eſt dicere: erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum, qui libenter vera ſuſcipiunt: plurimoſque tam de Iudæis, quam de gentibus ſectatores habuit. Chriſtus hic erat* (Alij legunt, *& credebatur eſſe Chriſtus*) *quem accuſatum à noſtra gentis Principibus, Pilatus cum addixiſſet cruci; nihilominus non deſtiterunt eum diligere, qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die viuus, ita vt diuinitus de eo vates hoc, & alia multa miranda prædixerunt: & vſque in hodiernum Chriſtianorum genus ab hoc denominatum non deficit.* De quo teſtimonio, & eius veritate, quamuis ab Hebræis doloſè abraſum fuerit, plura ex antiquitate Baronius anno Chriſti 34. *num.*226. alij, quos congerit Hurtado *vbi ſupra* §.142. *& ſequentibus.* Accedit teſtimonium eiuſdem Pilati, qui non ſolùm in ipſo tribunali profeſſus eſt Chriſti innocentiam, ſed etiam ad Tiberium Cæſarem teſtimonio miſſo de rebus mirabilibus Chriſti, cuius teſtimonij meminerunt Gregor. Turon. *lib.*1 *hiſtor. num.*24. Euſebius *in Chronico* anno Chriſti 23. Tertullian. *in Apologet. cap.*5. *&* 21. & alij, quos referunt Baronius anno Chriſti 24. *à num.*227. & Gordonus anno Chriſti 35. initio, & Hurtado *vbi ſupra* §.130. *& ſequentib.* Accedit epiſtola Marci Aurelij Imperatoris, qua Chriſtianorum pietatem commendat, & quod eorum precibus imbres in ſiti, &

victoriam penè oppreſſus obtinuerit, quæ epiſtola refertur ab Euſebio *lib. 4. cap. 13.* eiuſque meminit Iuſtinus martyr *in Apolog.* & Tertullian. *in Apologet. cap. 5.*

55 Denique teſtes digniſſimi cenſendi ſunt doctores ſanctiſſimi, & ſapientiſſimi, quos vbique terrarum Eccleſia habuit, viros ingenio, & omnigena eruditione inſignes, morum autem integritate, & ſanctitate illuſtriſſimos, quorum doctrina, & prudentia ſuperat doctrinam omnium infidelium, & propter vitæ innocentiam longè melius diſpoſiti fuerunt, ne Deus decipi eos permitteret in re tanti ponderis. Qui tamen omnes firmiſſimè fidem hanc amplexi ſunt, & ingenti feruore, ac ſtudio eam vbique propagari curarunt, & non pauci proprio ſanguine confirmarunt, quod homines ſapientiſſimi non facerent, niſi ſe ad Dei cauſam ſuſcipiendam, & propagandam obligatos omnino eſſe iudicarent.

56 *Septimũ motiuum ex propheticarũ adimpletione.* Septimum caput deſumitur ex prophetiis longè ante præcedentibus, & in Chriſto, eiuſque religione apertè impletis, qualis eſt prophetia Danielis cap. 9. de aduentu Chriſti, & eius morte violenta, & euerſione vrbis poſt 70. hebdomadas, & prophetia Iacobi morituri Geneſ. 49. *non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt,* &c. Conſtat enim tunc temporis ceſſaſſe Principes ex tribu Iuda, & translatum regnum ad Herodem alienigenam, quando Chriſtus natus eſt. Eiuſmodi autem ſunt prædictiones aliæ clariſſimæ apud Iſaiam, & alios Prophetas. Accedunt prædictiones ipſius Chriſti, quæ poſtea omnino impletæ ſunt, qualis eſt illa de excidio Hieroſolymitano, & templi abolitione, obſidione præcedente, Lucæ 19. & 21. & Matth. 24. Similis eſt illa alia prædictio de Maria Magdalena Matth. 26. *Amen dico vobis: vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo; dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius.* Et illa alia Matt. 10. qua Apoſtolis ſuis prædixit, quid paſſuri eſſent. *Tradent enim vos in Conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos: & ad Præſides, & Reges ducemini propter me,* &c. Item alia Matthæi 24. *& prædicabitur hoc Euangelium Regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus.* Et Ioanni 12. *Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Quæ & alia à Chriſto prædicta impleta vidimus: vnde præclarè Tertull. in Apologet. cap. 20. ſic ait: *idoneum opinor teſtimonium diuinitatis, veritas diuinationis. Hinc igitur apud nos futurorum quoque fides tuta eſt, iam ſcilicet probatorum: quia cum illis, quæ quotidie probantur, prædicebantur, eadem voces ſonant, eadem littera notant, idem ſpiritus pulſat. Quid delinquimus (oro vos) futura quoque credentes, qui iam didicimus illis per duos gradus credere?* Videri etiam poteſt de hoc argumento Auguſt. *tom. 10. ſerm. 31. de verbis Domini,* & *tom. 4. lib. de catechizandis rudibus c. 26. & 27.*

57 *Octauum motiuum ex miraculis.* Octauum caput illuſtriſſimum, & potiſſimum deſumitur ex miraculis tot, & tantis, omnibus ſæculis in confirmationem noſtræ fidei patratis: quæ ſunt quaſi ſubſcriptiones ipſius Dei, *qui facit mirabilia ſolus,* Pſalm. 135. vnde dixit Auguſt. epiſt. 49. quæſt. 6. *Deus mirabilibus operibus loquitur.* Hæc autem manifeſtiſſima fuerunt in Chriſto, ita vt eius inimici confeſſi fuerint: *quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit.* Et Ioſephus ſupra adductus faſſus fuerit *eum fuiſſe operum planè mirabilium effectorem.* Apoſtoli etiam, & ſucceſſiuè ſancti viri hanc eandem fidem tenentes ſimilia opera miraculoſa ediderunt, vt probat Bellarm. *c. 14.* & experientia oſtendit, cùm noſtro etiam ſæculo per Recentiores ſanctos miracula ſtupenda, & innumerabilia edita ſint, quæ in eorum canonizatione diligentiſſimè examinantur, & comprobantur. De eorum autem veritate videri poteſt latè Salmeron *tom. 6. in Euangel. tract. 2.* Nec curandum eſt de hæreticis dicentibus, hæc ope Dæmonum fieri, cùm hoc ipſum Phariſæi, & Gentiles Chriſto, & primis Chriſtianis obiecerint; & quidem, vt benè ponderat Suarez *vbi ſupra num. 9.* Circumſtantiæ ipſæ perſonarum, per quas miracula hæc fiunt, & earum ſanctitas, atque effectus ex miraculis conſequuti, eorumque frequentia probat, non eſſe Dæmonis præſtigia, ſed Dei virtutem, ad quem ſpectat, vt ſi quando Dæmon illudere conatur apparenti aliquo miraculo, detegatur eius falſitas, vt viſum fuit in Simone Mago, & in Elyma, & in Magis Pharaonis, & aliis ſimilibus, de quo videri etiam poteſt, quod de hæreticis Albigenſibus ſuper aquas ambulantibus, qui tamen virtute ſanctiſſimæ Euchariſtiæ ſummerſi fuerunt, non potente Dæmone Chriſto præſente reſiſtere, vt refert Cæſarius *lib. 9. Miraculorum cap. 12.* Cùm enim Deus vera miracula dederit pro ſignis efficaciſſimis ad confirmandam veram religionem, & fidem; pertinet ad eius prouidentiam non permittere in Dæmone ea ſigna, & cum ea frequentia, & aliis circumſtantiis, in quibus non poſſint prudenter à veris, & diuinis miraculis diſcerni. Experientia etiam compertum eſt, ſectarios cuiuſcunque hæreſis tentaſſe ſæpe miracula edere, quæ nunquam ediderunt; tentaſſe etiam ea doloſè fingere, quæ tamen cum eorum dedecore detecta ſunt; imò aliquando eos ipſos, qui ſe mortuos, vel infirmos fingebant, vt poſtea miraculoſè reſuſcitati, vel curati crederentur, verè mortem, vel infirmitates incurriſſe, quas fingebant.

Denique fortiſſimum motiuum & argumentum deſumitur ex Dei prouidentia, qui non ſineret eos homines, qui maiori ſtudio diuinum obſequium, & virtutis honeſtatem quærunt, eos, inquam, maximè eſſe circa veram religionem deceptos, & miſerabiliores eſſe omnibus aliis hominibus, qui ſaltem in hac vita voluptatibus perfruuntur; & hoc ipſum eis contingeret, eo quod religionem illam amplectantur, quam tot, & tanti ponderis argumenta & motiua credibilem reddunt, qualibus conſtat nullam aliam ſectam in toto orbe confirmatam eſſe, ſed potiùs eas omnes apertè cum recta rationis regula pugnare. Quare meritò Richardus de ſancto Victore *lib. 1. de Trinitate cap. 2.* ad Deum audacter ſimul, & piè ita loquitur. *Domine, ſi error eſt, quem credimus, à te decepti ſumus; iſta enim nobis eis ſignis confirmata ſunt, quæ non niſi à te fieri potuerunt.* Quamuis ergo non ſit euidens, verum eſſe id, quod credimus, euidens tamen eſt, ſtantibus tot, & tantis motiuis ad confirmandam noſtram fidem, obligari nos ad eam credendam, & excuſari omnino à leuitate credulitatis. Euidens enim eſt debere nos obedire Prælato, quando non poſſumus prudenter dubitare de eius voluntate obligandi, licet non conſtet nobis euidẽter de tali voluntate, ſed ſolum per eius voces. Euidens etiam eſt nos debere exhibere cultum Principi denuo venienti, licèt non conſtet nobis euidenter, quod ille ſit Princeps, ſed ſolùm per ſigna 58 *Vltimum motiuum, ex Dei prouidentia.*

Principa

Principatus, quæ id teſtantur; Vnde euidens etiam eſt debere nos adorare hoſtiam in Eccleſia propoſitam, licèt nec euidenter nec per fidem conſtet nobis, quod ſit conſecrata. Euidens eſt, debere filium colere, & revereri ſuum patrem licèt non ſciat euidenter, eſſe ſuum patrem, & ſic in alijs, in quibus non adeſt ratio prudenter dubitandi. Multò ergo magis euidens erit, debere nos credere ea, quæ à Deo nobis proponuntur, quamuis non ſit euidens, à Deo proponi, quando nimirum non eſt fundamentum prudenter de hoc dubitandi, & tot ſunt fundamenta ad credendum, quod Deus loquitur, & exigit à nobis fidem, & per conſequens vult nos obligare ad præſtandam fidem. Vnde meritò Auguſt. qui acerrimo, quo pollebat ingenio, vim, & efficaciam horum motiuorum penetrabat, obligationem etiam faſſus eſt ex illis prouenientem lib. contra epiſtolam fundamenti cap. 4. illis grauiſſimis verbis: *Multa,* inquit, *ſunt quæ in Eccleſia me iuſtiſſimè tenent*; (hoc eſt ligatum, & obligatum retinent) *conſenſio populorum, & gentium, auctoritas miraculis inchoata, ſpe aucta, firmata, & vetuſtate nutrita: tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli cui paſcendas oues ſuas Dominus mandauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum; tenetque denique ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſola hæc Ec.:leſia obtinuit.* Quantò ergo magis hanc obligationem agnoſceret ex alijs deinde motiuis additis, quæ breuiter enumerauimus, & quorum exornatio videri poterit apud citatos Auctores, & apud Ludouicum Granatenſem piè pariter, & grauiter, ac eloquenter de ijs omnibus latè agentem in ſuo catechiſmo?

DISPVTATIO VI.

De actu fidei, & imprimis de eius certitudine.

SECTIO I. *In quo conſiſtat certitudo aſſenſus intellectualis.*

II. *An, & quomodo certitudo fidei ſuperet alios aſſenſus certos. Referuntur variæ ſententiæ.*

III. *Exceſſus certitudinis in fidei aſſenſu explicatur.*

DIximus de obiecto formali, & materiali fidei diuinæ: nunc iam incipimus agere de eius actu, quo propter diuinam auctoritatem, & teſtificationem credimus obiecta reuelata, qui eſt propriſſimus actus fidei; & in primis dicendum eſt de eius certitudine, & an excedat certitudinem aliorum aſſenſuum, quos habemus. Sunt autem in hac quæſtione, non pauca de vocibus: niſi enim conueniamus in eo, quod ſignificatur per actum certum, non poſſumus decernere, an fides ſit certa, & magis certa, quàm alij aſſenſus.

SECTIO I.

In quo conſiſtat certitudo aſſenſus intellectualis.

NOn agimus de certitudine in genere, prout applicari ſolet ad actum etiam voluntatis, imo & ad alias actiones externas, nam certa voluntas dicitur, qua quis firmiter aliquid decernit: certus ictus, qui non aberrat à ſcopo, & ſic de alijs. 1
Nunc ſolùm agimus de certitudine illa, qua actus intellectus dicitur certus: quam quidem vulgares, & craſſi homines nihil, aut ferè nihil diſtinguunt ab euidentia, & tunc ſolùm dicunt, ſe eſſe certos de re aliqua, quando clarè eam cognoſcunt. Et fortaſsè prima nominis etymologia hæc fuit, vt *certum* dicatur à *cernendo*, vt id ſolum certum nobis ſit, quod cernitur. Cæterum negari non poteſt, quod certitudo latiùs pateat, quam euidentia: alioquin fides noſtra certa non eſſet, quæ ineuidens, & obſcura eſt: cuius contrarium ſupponitur omnino in *Tridentino ſeſſ. 6. cap. 9.* dicente, neminem ſine peculiari Dei reuelatione ſcire poſſe certitudine fidei, cui falſum ſubeſſe non poteſt, ſuam iuſtificationem, &c. & conſtabit ex omnibus infra adducendis.

De qua certitudine hic agatur.

Certitudo latiùs patet quàm euidentia.

P. Suarez *in præſenti diſp. 6. ſect. 5. num. 6.* dicit, per certitudinem intelligi eam, quæ excludit omnem formidinem, ſeu dubitationem, aut periculum falſitatis. Ille tamen modus loquendi diſiunctiuè non placet, quia non ſufficit ad certitudinem formalem, de qua loquimur, excludere periculum falſitatis: nam iudicium probabile, quo aliquis credat, Deum eſſe Trinum, excludit omne periculum falſitatis, cùm implicet contradictionem aſſenſum illum eſſe falſum: & tamen non eſt actus certus, ſed formidoloſus: non ergo ſufficit diſiunctiuè illa excluſio.

Alij ergo in vniuerſum ita definiunt aſſenſus 2
certitudinem, vt ſit *firma adhæſio intellectus circa aliquod obiectum verum.* Ita Bañez *in præſenti quæſt. 4. artic. 8.* quod poſtea amplius explicat addendo ad verba prædicta, vt ſit *adhæſio firma ad obiectum verum ſecundum firmam, & ſtabilem rationem veritatis:* quod addit vt excludat aſſenſum illum firmum, quem aliquis præſtat obiecto vero, ob rationem fallibilem, quam putat eſſe certam. Hoc tamen adhuc non explicat ſufficienter certitudinem aſſenſus, quando enim exigitur firmitas, & ſtabilitas in ipſa etiam ratione aſſentiendi, vel ſermo eſt de ipſa ratione aſſentiendi obiectiua ſecundùm ſe, vel de modo etiam aſſentiendi tenente ſe ex parte intellectus, ſi primo modo intelligatur; id non ſufficit; nam poteſt aliquis aſſentiri vero alicui firmiter, & propter rationem in ſe firmam & veram, cuius tamen firmitatem non cognoſcit ſufficienter, & tunc aſſenſus non erit certus, ſed imprudens, quia iuxta regulas prudentiæ non debuiſſet eſſe ita firmus. Si verò intelligatur ſecundo modo, non explicatur adhuc, quid ſit ſtabilitas illa, & firmitas tenens ſe ex parte intellectus.

Propter hæc P. Coninch. *diſp. 14. dub. 4. nume-* 3
ro 44. & ſequentibus dixit, certitudinem formalem eſſe firmitatem aſſenſus, qua intellectus alicui obiecto firmiter, & modo in ſe omnino infallibili adhæret. Vnde ad hoc duo requirit. Primum,

 quod

quod aſſenſus ſit verus. Secundum, quod modus cognoſcendi ſit infallibilis: hoc eſt, talis vt eo modo non poſſit cognoſci, niſi verum. Vnde infert, quando aſſentimur vni propter aliud, quatuor requiri, vt aſſenſus ſit certus. Primum, vt medium habeat neceſſariam connexionem cum veritate obiecti. Secundum, vt modus eo medio vtendi ſit infallibilis. Tertium, vt hic modus aſſentiendi ſit ipſi aſſentienti infallibilis, ita vt ipſe verè cognoſcat ſuum modum aſſentiendi eſſe infallibilem, nam ſi Deus me eius rei inſcium eleuaret, vt aſſenſus fidei humanæ, qua Franciſco credo, fieret ſupernaturalis, tunc licèt actus ille ratione ſupernaturalitatis eſſet infallibilis, non tamen eſſet certus, cùm ego non magis certus eſſem de re, quam credo fide humana Franciſco fallibili, quàm ſi actus eſſet naturalis. Quartum denique requiritur, vt aſſenſus ſit firmus, & aſſentiens ita firmiter obiecto adhæreat, vt nullo modo, vel difficilè poſſit ab eo dimoueri. Quæ firmitas poteſt prouenire, vel ab euidentia obiecti ſiue vera, ſiue ſaltem apparenti, vel etiam à voluntatis imperio, prout contingit in aſſenſu fidei.

4 In hac ſententia aliqua ſunt difficilia. Primò enim difficilè apparet, quod in aſſenſu certo mediato debet eſſe neceſſaria connexio inter medium & veritatem obiecti: non enim apparet, cur magis ſit neceſſaria connexio inter medium & obiectum, cui propter aliud aſſentimur, quàm ſit neceſſaria connexio inter extrema in aſſenſu certo immediato, quando aſſentimur certò ex ipſis terminis, quod eſt aſſentiri ex ipſa connexione terminorum, ſeu extremorum inter ſe, quæ mouet immediatè ad aſſentiendum tali connexioni: nam ſicut connexio apprehenſa inter extrema mouet immediatè ad aſſentiendum illi aſſenſu immediato, ita connexio medij cum obiecto concluſionis mouet ad aſſentiendum concluſioni. Poteſt autem eſſe aſſenſus immediatus certus, licèt non appareat cõnexio neceſſaria inter extrema, vt conſtat in aſſenſu fidei, quo credimus Deum reuelaſſe incarnationem, qui prout terminatur ad reuelationem, non eſt mediatus, ſed immediatus, cùm non ſit propter aliud; nec apparet connexio neceſſaria inter extrema, nempe inter Deum, & reuelationem, cùm Deus potuerit reuelare, & non reuelare: & adhuc poteſt eſſe, & eſt aſſenſus certus circa Deum reuelantem. Cur ergo non poterit eſſe aſſenſus certus mediatus, licet non appareat neceſſaria connexio inter medium & veritatem concluſionis? Vnde videtur etiam deficere doctrina illius Auctoris, quia explicuit requiſita ad certitudinem aſſenſus mediati, non tamen explicuit requiſita ad certitudinem aſſenſus immediati.

5 Quicquid autem ſit de hoc, difficile ſecundò eſt, quod dicit ad certitudinem requiri, quod aſſentiens cognoſcat verè ſuum modum cognoſcẽdi eſſe infallibilem: hoc, inquam, in rigore loquendo, non poteſt eſſe verum. Quia Beatus videns Deum habet actum omnium certiſſimum, & hoc quamuis non habeat actum reflexum ſupra ipſammet viſionem, vel ſupra modum eius tendendi infallibilem: & nos ipſi quando per fidem myſteria credimus, certiſſimè credimus, & actus noſter certus eſt, licèt non habeamus actum reflexum ſupra eius certitudinem: non ergo requiritur ad certitudinem formalem actus, quod ipſe aſſentiens cognoſcat modum tendendi illius actus eſſe infallibilem. Nec exemplum, quod ad hoc adducit quidquam confert, imò retorqueri poteſt: nam eo caſu, quo actus fidei humanæ ex eleuatione Dei, te inſcio, facta eſſet ſupernaturalis: etiamſi poſtea ſcires, actum illum eſſe ſupernaturalem; ipſe tamen actus pro priori naturæ præcedens, qui de ſe certus non fuerat, non poſſet fieri certus propter illam ſcientiam poſteriorem de eius ſupernaturalitate tibi datam. Non poteſt enim eſſe certus actus, qui intellectum non certificat de ſuo obiecto, ſicut non eſt euidens, vel clarus, qui non illuminat formaliter, & clarificat intellectum; qui cùm ſint effectus formales ipſius actus, debent prouenire formaliter pro eo priori, pro quo intelligitur actus inhærere intellectui. Si ergo pro eo priori ante cognitionem reflexam de eius ſupernaturalitate non certificabat intellectum de ſuo obiecto, non poterit etiam certificare pro poſteriori: cùm eadem forma eodem modo vnita non poſſit pro poſteriori naturæ dare nouum effectum formalem ſubiecto, quem non dabat pro priori, quia effectus formalis non eſt aliud niſi ſubiectum, & forma cum vnione. Poterit quidem intellectus pro poſteriori certificari de obiecto per cognitionem reflexam actus ſupernaturalis præcedentis, quatenus ex ſupernaturalitate illius actus poteſt inferre veritatem obiecti; tunc autem non certificabitur formaliter per priorem actum, ſed per ſecundum: prior autem non ideo erat incertus, quia latebat eius ſupernaturalitas, ſed vel quia erat formidoloſus, vel propter alium defectum intrinſecum, qui explicandus erit.

Tertiò contra eundem Auctorem vrget: quia ipſe ad certitudinem exigit, quod cognoſcatur modus infallibilis tendendi, quem actus habet, id eſt, talis, vt cum eo modo repugnet falſum aliquid cognoſci. Vnde *numero* 57. infert, nullum actum euidentem naturalem habere tantam certitudinem, quantam habet aſſenſus fidei: quia nimirum cum eodem modo cognoſcendi, quantum diſcernere poſſumus, cum quo cognoſcimus euidentia naturali cætera obiecta, poſſumus etiam cognoſcere falſa: vt ſi vnus videat Petrum, & alter videat phantaſma, quod non poteſt à Petro diſcernere; vterque putat, ſe videre Petrum, cùm tamen vnus eorum decipiatur. Ex hoc autem ipſo argui poteſt contra eundem, quia ex duobus ruſticis, quorum alter credit articulum verum ſibi à Parocho propoſitum, alter articulum falſum à ſuo etiam Parocho ſibi propoſitum, alter credit certò verum articulum aſſenſu fidei, alter errat aſſenſu falſo: & tamen neuter diſcernere poteſt modum tendendi diuerſum in vtroque aſſenſu: ergo ad certitudinem aſſenſus non exigitur cognoſcere talem modum tendendi infallibilem in aſſenſu, vt cum eodem tendendi modo, quantum diſcerni poteſt, non poſſit, & aliquando contingat eſſe aſſenſum falſum. 6

Ideo P. Hurtado *diſput*. 25. *ſect*. 1. & *diſput*. 58. *ſect*. 3. dicit, certitudinem aſſenſus conſiſtere in determinatione ſui principij ad ſolum actum verum: nam principium actus certi non poteſt eſſe principium actus falſi; quod non ita contingit in actu incerto, nam principium actus probabilis indifferens eſt ad aſſenſum etiam probabilem circa obiectum contrarium eliciendum: ideo actus probabilis etiam verus non eſt certus: quia non procedit à principio determinato ad veritatem. Quare ſicut ille dicitur certò attingere ſcopum, qui eam dexteritatem habet in iactu, vt ex illa determinetur in actu primo ad non aberrandum: 7 *Certitudinem aſſenſus in quo conſtituat P. Hurtado.*

dum : ita tunc intellectus certò attingit obiectum quando in actu primo principium eam habet alligationem ad veritatem, vt errare à vero non poſſit. Hinc eſt, actum fidei infuſæ eſſe certum, quia principium eius, nempe intellectus cum habitu infuſo fidei, determinatus eſt in actu primo, ne aberret à vero, & ne eliciat actum falſum.

Modus explicandi difficilior.

8 Hic modus explicandi certitudinem difficilior mihi videtur, quàm præcedens. Primo, quia quando ponit, certitudinem aſſenſus deſumi ex eo, quòd principium habeat in actu primo determinationem ad non errandum, ſeu ad verum; vel loquitur de principio ſolo, quod influit in eum actum, vel de toto principio in actu primo, prout poteſt ex illo procedere ille vel alius actus contrarius : in neutro autem ſenſu poteſt regula illa vtilis eſſe ad definiendam certitudinem aſſenſus : ergo aliter explicari debet : explico maiorem exemplo voluntatis in qua aliquando datur principium ſolum vnius actus, & tunc non datur libertas; quia totum principium non eſt indifferens, ſed determinatum ad amandum, verbi gratia, aliquando datur principium proximum, & adæquatum amandi, & principium etiam proximum, & adæquatum odio habendi, vel certè nolendi amare; & tunc datur quaſi duplex principium in actu primo; alterum ad amorem, alterum ad odium, vel nolitionem amoris : ſi autem fiat amor, ille quidem non procedit in rigore à principio odij, nam cognitio mali, quod eſt in Petro, nullo modo mouet, aut influit ad eum amandum, imo ab eo amore remouet : ſolùm ergo procedit amor à voluntate, & cognitione boni, quod eſt in obiecto; ſicut è contra odium Petri non procedit à cognitione boni, quod in ipſo eſt, hæc enim magis remouet ab odio, ſed procedit à ſola voluntate, & cognitione mali, dicitur tamen largè, & minùs propriè, actum amoris, vel odij tunc procedere à libertate contrarietatis, ſeu à principio libero : quod tamen intelligendum eſt in ſenſu materiali, & ſpecificatiuo, non in formali, & reduplicatiuo. Procedit quippe amor à principio potente odio habere; non tamen prout potente odio habere; quia non procedit à voluntate prout per cognitionem mali completur in ratione potentis proximè habere odium, cùm cognitio illa mali nullas prorſus vires det voluntati ad amandum, ſed ſolùm ad odio habendum.

9 Similiter ergo intellectus aliquando habet principium ſolùm ad aſſentiendum obiecto propoſito, & non ad diſſentiendum: aliquando verò habet in actu primo principium ſufficiens ad vtrumque, & determinatur à voluntate potius ad vnam partem, quàm ad aliam. Et tunc ſi aſſentiatur, non concurrunt quidem ex parte principij ad aſſenſum ſpecies illæ, aut principia, & argumenta, quæ mouebant ad diſſenſum; hæc enim magis retardabant ab aſſenſu, quàm ad illum concurrerent; ſed ſolum ſpecies illæ, quæ repræſentabant motiua aſſentiendi, & cognitio eorum motiuorum concurrunt ſimul cum intellectu, & conſtant ſimul cum illo principium proximum aſſentiendi. Quamuis ergo aſſenſus dicatur procedere ab intellectu indifferenti ad vtrumque actum, hoc tamen intelligitur in ſenſu ſpecificatiuo, non in ſenſu formali, itavt potentia ad vtrumque actum influat in aſſenſum, ſed ſola potentia ad aſſenſum eſt, quæ concurrit ad ipſum.

10 His ergo prænotatis, & explicatis pro intelligentia illius Maioris propoſitionis, apparet iam facilè æquiuocatio, quæ latet in regula illius auctoris. Quando enim dicit, actum certum eſſe, cuius principium in actu primo eſt determinatum ad non errandum, ſi ſermo ſit de principio formali, hoc eſt, de illo, quod ſolum influit in illum actum certum; regula eſt falſa : quia id totum verificatur etiam de actu incerto, & probabili. Quia, quando aliquis aſſentitur probabiliter propoſitioni veræ in materia neceſſaria propter præmiſſas etiam veras in materia neceſſaria, quas quia benè non penetrat, aſſentitur eis, & concluſioni ſolùm probabiliter : tunc, inquam, totum principium completum illius aſſenſus eſt omninò determinatum ad verum, hoc eſt, ad non errandum : nam intellectus ex illis præmiſſis veris non poteſt inferre concluſionem falſam, nec diſſenſum, licèt poſſit ex alijs falſis, quas habet, quæ tamen nullo modo influunt in illum aſſenſum, ſed potiùs, quantum eſt ex parte ſua, ab illo aſſenſu remouent : procedit ergo aſſenſus ille à principio completo tali, quod in actu primo eſt determinatum ad non errandum, quia concluſio illa, ad quam ſolam poteſt concurrere, nunquam potuit eſſe falſa, cùm ſit vera in materia neceſſaria. Si verò auctor ille loquatur de principio non ſolùm formali, ſed ſpecificatiuo, & completo etiam ad alios actus, & ideo neget eo caſu aſſenſum eſſe certum, quia intellectus in actu primo per alias præmiſſas, & ſpecies, quas ſimul habet, poteſt elicere diſſenſum falſum : tunc regula erit etiam falſa, & diminuta, quia iuxta illam regulam ſic intellectam nec actus etiam fidei eſſet certus. Quamuis enim intellectus non poſſit ſimul cum habitu fidei, vel cum auxilio, quod aliquando ſupplet defectum habitus, concurrere ad aſſenſum falſum; ipſe tamen intellectus tunc cum ſpeciebus repræſentantibus motiua ad diſſentiendum fidei, & cum præmiſſis ſuadentibus diſſenſum poſſet diſſentire, & elicere actum erroris; & tamen non obſtante hac indifferentia intellectus ad eliciendum actum falſum cum alijs principijs, quæ tunc habet, adhuc aſſenſus fidei eſt certus : ergo ad certitudinem actus non requiritur determinatio in actu primo principij etiam ſpecificatiue accepti.

Æquiuocatio latet in regula P. Hurtado.

Aduerte, nos vſos eſſe dilemmate in hoc argumēto vt oſtenderemus falſitatem illius regulæ per exceſſum, vel defectum in vtroque ſenſu, quo intelligi poteſt. Sed re vera P. Hurtado eam intellexit in priori ſenſu: fatetur enim poſſe eſſe actum fidei certum, licèt intellectus tunc cum alijs principijs poſſit diſſentire, & elicere actum falſum tunc enim non operatetur per idem principium per quod elicit actum fidei, quod principium determinatum eſt ad ſolos actus veros. Ita expreſsè loquitur *diſput*.25. §.6. Vnde *diſputat*.58. §.25. & §.44. ideo dicit actus veros probabiles non eſſe certos, quia ſpecies ipſæ, quæ ad ipſos concurrunt ex parte principij, ſunt indifferentes ad aſſenſum verum, & ad diſſenſum falſum; omnis enim ſpecies probabilis eſt principium aſſenſus, & diſſenſus eiuſdem obiecti. Ex quo principio falſo occaſionem habuit ſtatuendi ſibi illam regulam : ſed ſupponit, vt dixi, principium falſum: quod ſcilicet ſpecies, quæ non eſt euidens, ſed probabilis, ſit eadem principium aſſenſus, & diſſenſus circa idem obiectum. Quod ſaltem in vniuerſum loquendo, non poteſt verum eſſe, & manifeſtè repugnat experimento. Quando enim iudex audit rationes vtriuſque partis litigantis, non 11

accipit

accipit eandem ſpeciem ab vtraque parte, ſed à ſingulis accipit ſpecies ſuorum motiuorum, & per ſpecies acceptas ab actore mouetur ad iudicium probabile contra reum, & è contra per ſpecies acceptas à reo mouetur ad iudicium probabile pro ipſo: non eſt ergo eadem ſpecies probabilis, quæ inclinat ad aſſenſum, & diſſenſum probabilem: tunc enim neutra ſpecies fuit euidens, vt ſuppono; & tamen ſpecies accepta à reo non inclinat ad eum condemnandum: quia ipſe nullum motiuum attulit contra ſe. Quod idem contingit in controuerſia ſpeculatiua, qua hic affert rationes probabiles pro aliqua concluſione probabili in materia neceſſaria, & nullum argumentum affert pro parte contraria, pro qua tamen ille alius plura argumenta probabilia etiam affert: quare neuter dat vnam ſpeciem ad aſſenſum, & diſſenſum, ſed auditores ab altero concipiunt ſpecies ad aſſenſum, ab altero ſpecies ad diſſenſum. Si ergo aſſentiantur probabiliter, aſſenſus ille non oritur à ſpecie, & principio adæquato potente producere vtrumque actum contrarium, ſed ab intellectu cum ſola ſpecie deſeruiente ad ſolum aſſenſum, qui ſolus in illa controuerſia poterat eſſe actus verus.

12 Secundò impugnari poteſt eadem regula, quia poteſt dari aſſenſus probabilis aliquo caſu, quo principium non ſolum formale, ſed etiam ſpecificatiuum in actu primo non ſit completè potens ad aſſenſum, & diſſenſum, ſed ſolum ad aſſenſum probabilem: nam in voluntate contingit etiam, quod bonum finitum ei proponatur, non quidem vt ſummum bonum; ſed tamen abſque motiuo mali, & tunc voluntas neceſſitatur ad eius amorem, v. g. quando proponitur bonum vindictæ, non poſitiuè vt bonum infinitum, aut ſummum, ſed tamen pro tunc non apparet prohibitio, aut aliquod malum in vindicta, & ideo inſurgit neceſſariò in voluntate affectus vindictæ, qui dici ſolet motus primò primus, & excuſatur à peccato propter defectum deliberationis, & inaduertentiam ad malum. Sic etiam in intellectu poſſunt proponi motiua non euidentia, & clara, ſed obſcura ad aliquam concluſionem veram etiam in materia neceſſaria, itavt pro tunc non appareant adhuc motiua ad partem contrariam; & tunc intellectus neceſſitatur ad aſſenſum concluſionis, non quidem clarum, quia præmiſſæ non ſunt claræ & euidentes; neceſſarium tamen, quia nulla apparet ratio falſi in obiecto, cùm non ſit neceſſe, quod ſemper motiua pro vtraque parte ſimul proponantur. Fieri autem poſſe etiam practicè, quod motiua probabilia generent aſſenſum probabilem abſque eo, quod appareat probabilitas partis contrariæ ſupponit etiam Thomas Sanchez *lib. 1. in decalogum cap. 10. num. 9.* in eo ergo caſu intellectus non habet principium completum in actu primo ad diſſenſum probabilem, ſed ſolum ad aſſenſum, quem ſupponimus eſſe in materia neceſſaria, & per conſequens non potuiſſe eſſe falſum, atque ideo aſſenſus ille procedit à principio non ſolum formali, ſed etiam materiali, & ſpecificatiuo alligato, & determinato in actu primo ad non errandum: & tamen aſſenſus ille non erit certus, ſed probabilis, cùm non procedat ex præmiſſis euidentibus: ergo regula illa non poteſt eſſe vniuerſaliter vera ad ſtatuendam certitudinem formalem alicuius aſſenſus.

Impugnatur eadem regula P. Hurtado.

13 Tertiò denique impugnari poteſt, quia poſitis in actu primo principiis ad aſſenſum, & diſſenſum probabilem, poteſt Deus prædeterminare phyſicè intellectum, & neceſſitare illum ad aſſenſum, quem ſuppono eſſe verum, & in materia neceſſaria, non addito nouo motiuo aſſentiendi ex parte obiecti, nec maiori lumine, aut penetratione motiuorum; ſed relinquendo motiua ſolùm probabiliter apparentia: ſi enim poteſt tunc voluntas imperare intellectui aſſenſum potiùs, quàm diſſenſum; cur non poterit Deus phyſica qualitate prædeterminante intellectum etiam determinare ad aſſenſum. Ecce tunc aſſenſus ille verus procederet à principio non indifferenti, ſed determinato in actu primo ad aſſenſum verum, atque ideo ad non errandum: & tamen adhuc actus ille non eſſet certus, ſed probabilis: quia ex præmiſſis ſolum probabilibus, non poteſt procedere concluſio certa, nec poteſt intellectus certiùs aſſentiri obiecto concluſionis, quàm obiectis præmiſſarum: ergo non eſt vniuerſaliter verum, quod omnis aſſenſus procedens à principio determinato in actu primo ad non errandum, debeat eſſe certus.

14 Vt ergo regulam clariorem ſtatuamus ad definiendum, qui actus dicendi ſint certi, & quid intelligamus nomine certitudinis, dicendum in primis eſt id, quod ex profeſſo probaui *in lib. de anima*, ſcilicet, certitudinem cognitionis duo includere, nempe neceſſariam connexionem cognitionis cum veritate, & firmam adhæſionem ex parte intellectus ad obiectum: itaque cognitio certa habet eo ipſo repugnantiam cum falſitate ſiue hoc proueniat ex eo, quod obiectum non poteſt aliter ſe habere, ſiue ex eo quod cognitio ſit clara, aut ex alio capite: habet item illa cognitio ex ſe firmam obiecto adhæſionem, excludens omnem formidinem actualem ab intellectu, & qualibet ex his duabus conditionibus deficiente, non dicitur cognitio certa: nam licèt aſſenſus probabilis de rationalitate hominis non poſſit eſſe falſus, non eſt certus, quia non adhæret firmiter obiecto, ſed cum formidine: & è contra aſſenſus erroneus, quo ſine formidine adhæret firmiter aliquis ſuo errori, non eſt certus, quia non habet neceſſariam connexionem cum veritate. Ex quo etiam fit certitudinem propriè loquendo non tam ſe habere ex parte obiecti, quàm ex parte intellectus. Obiectum enim in ſe, neque eſt certum, neque incertum, ſed denominatiuè ab aſſenſu, qui dicitur propriè certus, propter prædictas conditiones, vel incertus propter defectum illarum.

Certitudo cognitionis duo includit, nempe neceſſariã connexionem cognitionis cũ veritate, & firmam adhæſionem intellectus ad obiectum.

15 Aduerte tamen, illam maiorem certitudinem, quam vnus aſſenſus habet præ alio propter firmiorem adhæſionem ad obiectum, non conſiſtere in maiori intenſione, quam ipſe aſſenſus habeat in ſua entitate: poteſt enim aſſenſus remiſſus firmius adhærere obiecto, quàm alius intenſus; qui exceſſus poteſt appellari maior adhæſio ſubſtantialis, ſeu appretiatiua: nam ſicut amor Dei ſuper omnia non conſiſtit in maiori intenſione ipſius actus (poteſt enim eſſe actus remiſſus) ſed in quodam modo tendendi ad Deum præferendo eum in actu exercito aliis obiectis, ita vt ſi cætera omnia Dei voluntati repugnent, ea omnia relinquenda ſint ex vi huius dilectionis Dei; ſic etiam intellectus ſine actu intenſo poteſt alicui veritati ita firmiter adhærere, vt in actu exercito eam præferat aliis veritatibus, & ſe oſtendat paratum ad omnes alias relinquendas, quæ huic repugnare videantur. Hunc modum tendendi habet voluntas ad finem, & ad media: nam eo ipſo,

In quo conſiſtat maior certitudo quã vnus aſſenſus habet præ alio propter firmiorem adhæſionem ad obiectum.

quod

quod vult medicinam propter ſalùtem, licèt actu æquè intenſo feratur ad vtramque; magis tamen vult ſanitatem, quàm medicinam, itavt ſi altera relinquenda eſſet, præferenda eſſet ſanitas: quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Hunc etiam modum aſſentiendi habet intellectus reſpectu principij, & concluſionis: nam licèt actu æquè intenſo aſſentiatur vtrique, magis tamen adhæret principio, quàm concluſioni ſignificans, ſi altera ex illis veritatibus ſola retinenda eſſet, potiùs retinendum principium, quàm concluſionem, quia propter quod vnumquodque eſt tale, &c. vt circa præſentem materiam dixit Ariſtoteles 2. *poſter.*

16 Vnde obiter etiam aduerte, hanc firmam adhæſionem ad obiectum, quæ requiritur in actu certo, non eſſe ſolùm denominationem extrinſecam prouenientem à voluntate alligante firmiter intellectum ad eum aſſenſum, & volente potius mori, quàm quòd intellectus ab eo recedat, vt indicare videtur Hurtado *dicta diſputatione* 58. §. 1. *&* 2. nos autem dicimus, licèt extrinſecè, & quaſi in genere cauſæ efficientis proueniat à voluntate imperante aſſenſum; intrinſecè tamen, & formaliter reperiri talem modum adhæſionis firmæ in ipſomet aſſenſu: neque enim ſolùm voluntas firmiter imperat aſſenſum, ſed imperat aſſenſum firmum, & in quo ſit talis adhæſio appretiatiua, & maior. Si enim voluntas priori ſolùm modo imperaret aſſenſum, quantumuis ipſa firmiter imperaret aſſenſum, tamen ipſe non eſſet firmus, nec aptus ad debito modo credendum Deo. Quod explicari poteſt exemplo eiuſdem voluntatis, quæ dupliciter etiam poteſt firmiter imperare ſibi ſuos actus. Primò, itavt tota firmitas teneat ſe ex parte imperij. Secundò, itavt firmitas teneat ſe ex parte actus imperati. Priori modo pœnitens concipit propoſitum reſtituendi ablata, quando confitetur, qui eſt actus quaſi imperans, & volens habere ſuo tempore voluntatem reſtituendi: & quidem hoc propoſitum eſt firmum, & ſuper omnia; non tamen imperat ſibi voluntatem reſtituendi ſuper omnia: non enim debet poſtea ex vi illius propoſiti habere voluntatem reſtituendi cum iactura vitæ, vel ſalutis etiam corporalis, ſed aliquam aliam voluntatem reſtituẽdi minùs firmam, & vniuerſalem, quàm fuit ipſum propoſitum. Sicut habet etiam voluntatem ſuper omnia non peccandi, & diligendi proximum; non tamen diligendi proximum ſuper omnia. Poſteriori autem modo imperat ſibi dilectionem Dei ſuper omnia; quo caſu firmitas non ſolum eſt in actu imperante, ſed etiam in imperato; imperat enim ſibi amorem Dei firmiſſimum, & ſuper omnia, qui actus non ſolùm extrinſecè, & denominatiuè ſit firmus, ſed intrinſecè, & in ſe ipſo habeat modum adhæſionis firmiſſimæ, imò poteſt contingere, quod actus imperans non habeat tantam firmitatem, quanta imperatur, & reperitur in ipſo actu imperato. Nam qui abſque obligatione vrgenti præſenti, ſed ex deuotione vult exercere ſe in dilectione Dei, poteſt ſibi ex deuotione imperare actum dilectionis Dei ſuper omnia: quo caſu actus imperans non oportet, quod ſit firmiſſimus, & ſuper omnia: imò enim paratus eſt ſimul homo ad deſiſtendum ab imperio adueniente occupatione meliori, & tamen actus imperatus dilectionis Dei, qui ex vi illius imperij perſeuerantis ſit, eſt amor firmiſſimus, & ſuper omnia, firmitate intrinſeca in ipſo actu imperato.

Firma adhæſio ad obiectũ licèt extrinſecè proueniat à voluntate, intrinſecè tamen reperitur in ipſomet aſſenſu.

Sic ergo voluntas poteſt voluntate firmiſſima imperare intellectui aſſenſum non firmum. Si verbi gratia, facto voto amplectendi, & tenendi opinionem piam de immaculata Deiparæ conceptione, imperat voluntas intellectui aſſenſum illius veritatis; voluntas imperans eſt firma, vt votum obſeruetur: aſſenſus tamen imperatus, licèt ſit extrinſecè, & denominatiuè firmus à firmitate voluntatis imperantis; in ſe tamen non eſt omnino firmus, & certus, ſed cum aliqua incertitudine intrinſeca: talem enim aſſenſum & non alium firmiorem vouit homo.

Quibos ſuppoſitis, dicimus aſſenſum fidei non debere eſſe firmum ſolùm firmitate adhæſionis extrinſeca, & denominatiuè à voluntate firma imperante, ſed debere etiam eſſe in ſe intrinſecè firmiſſimũ adhæſione firmiſſima ſibi intrinſeca; hunc enim, & non alium aſſenſum minùs firmum imperat pia affectio voluntatis, & firmitas ipſa fidei eſt obiectum imperatum. Nam, ſi ſolum in voluntate eſſet intrinſecè firmitas, & non in ipſo aſſenſu, ſequeretur, quod aſſenſus ipſe in ſe maneret intrinſecè formidoloſus, atque adeo ſolùm probabilis: cùm enim intellectus ipſe ſua firma adhæſione non excluderet formidinem, iam aſſenſus ipſe eſſet talis, cum quo non repugnaret formido actualis. Quamuis autem voluntas ſuo imperio cohiberet etiam formidinem actualem, ne inſurgeret; per hoc tamen non tolleretur, quod aſſenſus in ſe eſſet infirmus, & ſolùm probabilis. Finge enim, ſtantibus præmiſſis ſolùm probabilibus, & intellectu aſſentiente concluſioni propter illas præmiſſas, Deum cohibere actualem formidinem, & negare concurſum ad illam: adhuc aſſenſus ille in ſe maneret incertus, & infirmus, nec excederet terminum probabilitatis; nam ad hanc ſufficit formido radicalis, quæ remanet, quoties aſſenſus de ſe propter infirmitatem intrinſecam aptus eſt ad generandam formidinem actualem, ſeu talis eſt, cum quo non repugnet actualis formido. Talis autem eſſet aſſenſus fidei intellectualis, ſi tota eius firmitas adhæſionis proueniret ſolùm extrinſecè & denominatiuè à voluntate firma cohibente actualem formidinem, & non etiam ab ipſo aſſenſu per ſuam entitatem taliter adhærente obiecto reuelato. 17

Aſſenſus fidei non debet eſſe firmus ſolùm firmitate adhæſionis extrinſeca, ſed etiam adhæſione firmiſſima ſibi intrinſeca.

His duabus conditionibus ad certitudinem formalem requiſitis, nempe connexioni neceſſariæ cum veritate obiecti, & firmæ adhæſioni excludenti formidinem actualem, addenda videtur alia tertia conditio, vt aſſenſus ſit ſimpliciter certus, nempe, quod taliter proponatur obiectum, vt cognoſci, & iudicari euidenter poſſit repugnantia cum prudenti dubitatione. Ratio autem eſt, quia niſi hæc tertia conditio requiratur, videtur concedenda certitudo in aliquo aſſenſu, qui communiter, & merito incertus exiſtimatur: Nam ſi aliquis, verbi gratia, ex præmiſſis veris in materia neceſſaria, ſed quæ non clarè penetrantur, nec proponuntur, inferat concluſionem etiam veram, poterit voluntate ſibi imperare ſaltem imprudenter aſſenſum firmum, & excludentem omnem formidinem tam circa præmiſſas, quàm circa concluſionem: tunc autẽ aſſenſus ille habebit vtramque concluſionem à nobis aſſignatam; quia in primis habebit veritatem, & neceſſariam cum ea connexionem: cùm enim ſit obiectum verum in materia neceſſaria, impoſſibile eſt, quod fuerit falſum, & per conſequens impoſſibile eſt, quod aſſenſus illius obiecti fuerit vllo caſu falſus. Deinde 18

Aſſenſus debet eſſe ſimpliciter certus.

de erit firmus, & intrinſecè firmus, cùm voluntas poſſit imprudenter imperare aſſenſum firmum ſine ſufficienti fundamento ad talem firmitatem, vt conſtat in hæreticis firmiſſimè, & obſtinatiſſimè tenentibus ſuos errores. Nam ſicut voluntas, licèt non poſſit imperare ſibi actum amoris circa obiectum, niſi in illo appareat ratio aliqua boni: poteſt tamen propoſito bono, imperare ſibi amorem maiorem, & firmiorem ſupra meritum talis obiecti, prout peccatores feruntur in bonum delectabile maiori, & firmiori amore ſupra meritum boni amati: ita intellectus, licèt non poſſit aſſentiri obiecto, in quo non appareat ratio aliqua veri, nec voluntas poſſet hoc ei imperare: propoſita tamen aliqua ratione veri, ad quam poſſit terminari aſſenſus, poteſt voluntas aſſenſum imperare, & quidem firmiorem aſſenſum, quàm illa ratio veri taliter propoſita mereretur, & ideo imprudenter, ſed tamen efficaciter imperabit. Tunc ergo aſſenſus ille & firmus erit, & habebit neceſſariam connexionem cum veritate, cùm ſit in materia neceſſaria. Non tamen videtur concedendum, quod aſſenſus ille ſit ſimpliciter & abſolutè certus: alioquin poſſet homo ille iurare, ſe certò ſcire veritatem talis obiecti, nam ex vno capite iudicat, illud eſſe verum, & ex alio capite firmiter illud iudicat, quæ duo ſufficerent ad certitudinem. Conſequens autem videtur abſurdum, quia eo dato, idem dicendum eſſet de omni alio obiecto probabiliter nobis propoſito, quod poſſemus ſemper iurare, nos eſſe de illius veritate certos, nimirum imperato nobis priùs aſſenſu firmo circa tale obiectum, & cohibente formidinem actualem. Aliquid ergo deeſt illi aſſenſui ad certitudinem, nempe, quod obiectum proponatur taliter, vt iudicari poſſit euidenter repugnantia omnimoda aſſenſus cum prudenti dubitatione.

19 Dices, eo caſu aſſenſum quidem fore certum, cùm habeat vtramque conditionem requiſitam; non tamen poſſe aſſentientem iurare, quod ſit certus: quia ad id iurandum, requiritur, quod ipſe rurſus cognoſcat neceſſariam connexionem aſſenſus cum veritate, quam connexionem neceſſariam tunc non percipit, quamuis reuera aſſenſus eam habeat. Sed contra, quia eo ipſo, quod homo aſſentitur veritati obiecti, iudicat, non poſſe obiectum eſſe falſum, & per conſequens iudicare poteſt, nec aſſenſum poſſe eſſe falſum: nam idem eſt iudicare obiectum eſſe verum in materia neceſſaria, ac non poſſe eſſe falſum: ergo ſicut iudicat verè, & ſine formidine, obiectum eſſe verum, iudicat, vel iudicare poteſt, non potuiſſe eſſe falſum, atque ideo aſſenſum habere neceſſariam connexionem cum veritate, vnde poterit iurare, quod certò cognoſcit veritatem obiecti.

20 Pro huius tamen conditionis intelligentia aduerte primò, nos non requirere ad hoc, vt actus ſit certus, quod cognoſcatur reflexè neceſſaria connexio ipſius aſſenſus cum veritate, vt velle videbatur P. Coninch ſuprà adductus; nam ſine vlla tali reflexione poſſumus habere cognitionem directam certam de aliquo obiecto, vt quando oculis videmus lucem, certò etiam aſſentimur exiſtentiæ lucis abſque vlla reflexione ſupra ipſum aſſenſum, imò nec requiritur, quod cognoſcamus neceſſariam aliquam veritatem in obiecto, ſeu neceſſariam eius connexionem cum veritate neceſſitate antecedenti. Quando enim videmus Petrum concurrere, certò iudicamus eum concurrere, abſque eo quod iudicemus id non poſſe aliter ſe habere impotentia antecedenti: hoc quippe iudicium eſſet falſum, cùm Petri curſus ſit omnino contingens, & nulla ſit neceſſitas antecedens, vt currat potiùs, quàm ſedeat. Si quæ ergo neceſſitas ibi eſt, ſolùm eſt conſequens, qua res dum eſt, neceſſe eſt eſſe, quam neceſſitatem conſequentem eo ipſo implicitè cognoſcimus, & quaſi in actu exercito affirmamus, dum cognoſcimus; & affirmamus, Petrum currere; ſolùm ergo exigimus ad certitudinem formalem, quod obiectum taliter proponatur, vt cognoſci, ac iudicari euidenter poſſit repugnantia aliqua aſſenſus cum prudenti dubitatione, vt mox explicabimus.

Ad hoc vt actus ſit certus, nō requiritur quòd cognoſcatur reflexè neceſſaria cōnexio ipſius aſſenſus cum veritate.

Vnde aduerte ſecundò, nec etiam requiri ad 21
aſſenſum certum, quod obiectum taliter proponatur, vt iudicari prudenter poſſit, non poſſe ſub tali motiuorum gradu proponi aliquid falſum: nam hoc iudicium plerumque in ruſticis ante aſſenſum fidei eſſet falſum; ſi quidem aliquando cum æqualibus motiuis proponitur eis aliquid falſum tanquam pertinens ad fidem, quare etiam quando proponitur articulus verus, iudicium illud præcedens eſſet falſum, ſi iudicarent non poſſe ſub tali gradu motiuorum proponi vnquam aliquid falſum: non ergo requiritur tale iudicium ad eliciendum poſtea aſſenſum certum circa articulum verum ſibi propoſitum; abſit enim, quod ad aſſenſum fidei certum prærequiratur neceſſariò in eis iudicium falſum de impoſſibilitate falſitatis ſub tali genere motiuorum. Vnde id tequiri diximus, & ſufficere, quod proponatur obiectum taliter, vt iudicari euidenter poſſit repugnantia hic & nunc cum prudenti dubitatione, quod iudicium etiam in ruſtico datur ante actum fidei; nam licèt non ſit ei euidens neceſſaria veritas obiecti, nec neceſſaria connexio aſſenſus cum veritate, neque etiam, quod ſub illis motiuis non poſſit contineri, & proponi aliquid falſum, nec denique, quod ſub illis motiuis nemo poſſit prudenter dubitare; (nam in hoc ipſo aliquando etiam deciperetur) euidens tamen ei eſt, taliter proponi obiectum credendum, vt hic & nunc ipſemet non poſſit prudenter diſſentire, vel dubitare de veritate obiecti. Ratio autem a priori, cur hoc ſufficiat ad certitudinem, ea eſſe poteſt, quia id ſufficit ad certitudinem quod ſufficit ad teſtificandum, & affirmandum etiam cum iuramento, me certò aliquid ſcire: ad hoc vero ſufficit, ſi ego id abſque hæſitatione, & firmiter credo, & mihi obiectum taliter ſit propoſitum, vt non poſſim prudenter de veritate dubitare: iam enim tunc obiectum ipſum ex modo, quo mihi proponitur, affert ſecum certitudinem radicalem, hoc eſt talem apparentiam, & oſtenſionem, quæ non ſinat me dubitare: idem autem eſt non ſinere me prudenter dubitare, ac non ſinere dubitare: ergo quoties ita proponitur obiectum, vt euidens ſit, me non poſſe hîc & nunc prudenter dubitare, proponitur ſufficienter ad fundandam certitudinem formalem, ſi tamen aſſenſus poſtea habeat neceſſariam connexionem cum veritate.

Non requiritur ad aſſenſum certum quod poſſit iudicari non poſſe ſub tali motiuorum gradu proponi aliquid falſum.

Dixi autem requiri ad certitudinem, quod iu- 22
dicari poſſit euidenter, me non poſſe prudenter dubitare: non enim requiritur ſemper, quod de facto ita iudicetur, ſed ſolum, quod ex modo, quo obiectum proponitur, id poſſit euidenter iudicari. Quando enim video Petrum currere, iudico certiſſimè eum currere, licèt non habeam ſemper iudicium illud præuium, aut reflexum, quo iudico euidenter me non poſſe prudenter de eo dubitare

bitate, ſufficit quod ex modo, quo obiectum proponitur, id poſſim euidenter indicare. Poſtea tamen ad teſtificandum, & iurandum, me certum eſſe de curſu Petri, neceſſe eſt, quod reflexè iudicem euidenter, non potuiſſe me prudenter dubitare, vel certè, quod iudicem me potuiſſe ex modo, quo obiectum proponitur, iudicium illud euidens habere: plus enim requiritur ad teſtificandam certitudinem, quàm ad habendam illam: ad habendum quippe non eſt neceſſe illam cognoſcere, ſicut neceſſe eſt ad illam teſtificandam, & ideo ad hoc neceſſe erit cognoſcere id, quod neceſſarium eſt ad illam habendam.

23 Dices, ergo ad teſtificandum, quod ſis certus de aliquo obiecto, neceſſe erit cognoſcere etiam connexionem neceſſariam aſſenſus tui cum veritate obiecti, quia hæc connexio eſt neceſſaria ad certitudinē formalem aſſenſus, vt ſuprà diximus; conſequens autem videtur falſum: quia connexio neceſſaria, quam actus fidei habet cum veritate, fundatur in ſupernaturalitate illius actus, quæ à credente non percipitur, vt conſtat. Reſpondeo, concedendū ſequelam, nec conſequens illud eſt abſurdum: nam teſtificans, ſe eſſe certum de aliquo obiecto, non teſtificatur, niſi certitudinem, quam ipſe poteſt experiri. Et quidem, quando aſſenſus certus eſt clarus, & euidens, aſſentiens experitur in ſe euidentiam, & claritatem, quæ eſt etiam certitudo formalis, & illam teſtificatur. Quando verò aſſenſus certus eſt obſcurus, diximus, requiri ad certitudinem, quod ſit firmus, & excludens ex ſe omnem formidinem, & hanc etiam firmitatem experitur in ſe aſſentiens, & illam poteſt teſtificari. Requiritur etiam conformitas cum obiecto ſeu veritas, & hanc etiam aſſentiens cognoſcit, & teſtificari poteſt: cum enim credat obiectum illud, eo ipſo credit, & certò credit, illud eſſe verum, & per conſequens eadem certitudine credit, ſuum aſſenſum eſſe verum. Cognoſcit etiam, quod ex modo, quo obiectum propoſitum eſt, non poteſt prudēter de eo ab ipſo dubitari hîc & nunc, quod etiam diximus requiri ad certitudinem, denique cognoſcit aliquam connexionem neceſſariam aſſenſus cum veritate, non quidem illam, quæ fundatur in ſupernaturalitate actus; hanc enim non percipit, nec teſtificari poteſt, ſed connexionem neceſſariam neceſſitate quaſi conſequenti ortā ex ſuppoſitione ipſius obiecti; quam ſuppoſitionem, cum certò credat, certò etiam credit, aſſenſum connecti neceſſariò cum veritate, neceſſitate ſaltem conſequenti, quod ſufficit, vt poſſit teſtificari ſe habere aſſenſum certum de illo obiecto.

24 *Proponitur difficultas.* Ex dictis tamen oriri poteſt difficultas quædam pertinens fortaſſe ad logicos, ſed non aliena ab hoc inſtituto. Diximus enim aſſenſum certum per ſuam firmitatem intrinſecam excludere formidinem actualem: ſolet autem formido actualis explicari per illas voces, *fortaſſe non eſt ita, vt ego credo*: difficile autem videtur aſſignare, quid affirmet, vel neget intellectus per iudicium correſpondens vocibus illis: nam vel negat obiectum ipſum; & hoc dici non poteſt; quia formido actualis eſſe poteſt cum aſſenſu probabili, impoſſibile autem eſt, quod intellectus dicat per actum probabilem, *Petrus ſtudet*, & ſimul per alium actum dicat, *non ſtudet*. Si autem dicas non negari per illas voces ſtudium de Petro, ſed ſolum affirmari illud, *fortaſſe*: videtur enim ſolùm affirmari contingentiam, ſeu potentiam ad oppoſitum, hoc etiam difficile eſt: nam vel affirmatur ſola potentia antecedens ad non ſtudendum, ex qua oritur, quod non neceſſariò ſtudeat, ſed contingenter, vel affirmatur etiam potentia conſequens. Si dicas primum, ſequitur quod formido actualis poſſit etiam ſtare cum aſſenſu certo, imò & cum euidenti: qui enim videt Petrum currere, poteſt ſimul dicere, quod poteſt non currere potentia antecedenti, ergo poterit dicere *fortaſſe non currit*, ſi hæ voces ſolùm affirmant potentiam antecedentem ad oppoſitum. Si verò dicas ſecundum, nempe affirmari potentiam etiam conſequentem; cùm hæc proueniat ab ipſo actu ſecundo, vel includat illum, ſequitur, quod qui dicit, *fortaſſe non ſtudet*, affirmat negationem ſtudij, vel negat ſtudium: quia ſicut impotentia conſequens includit negationem actus primi, ita potentia conſequens includit actum ſecundum, atque ideo affirmans potentiam conſequentem non ſtudendi, affirmat vacationem à ſtudio, quæ affirmatio non poteſt ſtare ſimul cum aſſenſu probabili affirmante ſtudium actuale.

Reſpondeo, per voces illas *fortaſſe non ſtudet*, quibus exprimi ſolet formido actualis, non affirmari negationē ſtudij, aut negari ſtudium ipſum; neque etiam affirmari potentiam conſequentem ad negationem ſtudij, quia hoc eſſet affirmare ipſam actualem negationem ſtudij, vt bene probat obiectio: denique neque potentiam antecedentem proximā phyſicam, tum quia hæc etiam affirmari poſſet ſimul cum actu euidenti de actu oppoſito, v.g. quando video Petrum loqui, poſſum adhuc dicere, quod habet potentiam proximam ad non loquendum, non tamen poſſum formidare, & dicere *fortaſſe non loquitur*: tum etiam, quia nec ſemper cum probabili aſſenſu poſſum affirmare potentiam proximam ad oppoſitum, v.g. quando iudicio probabili affirmo, actionem diſtingui à termino, non poſſum ſimul affirmare potentiam phyſicam proximam ad oppoſitum, nam hoc eſſet affirmare implicitè oppoſitum: ſi enim poteſt identificari actio cum hoc termino, neceſſe eſt, quod de facto identificetur, quia in neceſſariis à potentia ad actum bene arguitur: & tamen poſſum tunc habere formidinem actualem, & dicere, *fortaſſe non diſtinguitur*. Dicendum ergo eſt, per illam formidinem, & voces, quibus illam ſignificamus, affirmari ſolùm potentiam quandam quaſi logicam ad oppoſitum; ſcilicet, motiua ad illum aſſenſum probabilem non eſſe tanti ponderis, vt non poſſit ſub aliis motiuis æqualibus latere aliquando periculum deceptionis, atque adeò motiua non dare ſecuritatem contra deceptionem, & hoc eſt formidare actualiter, & ſignificatur per illud *fortaſſe*, per quod non affirmatur negatio obiecti, nec potentia phyſica antecedens, vel conſequens, ſed infirmitas ſola motiuorum, vt dictum eſt. 25

His ergo præmiſſis circa certitudinem in communi, ſequitur, vt videamus, an, & quomodo fides certa ſit, & qualem certitudinis gradum habeat.

SECTIO II.

An, & quomodo certitudo fidei ſuperet alios aſſenſus certos. Referuntur variæ ſententiæ.

DVrandus ſolus *in 3. diſt. 23. q. 7. num. 7. & ſequentibus*, videtur minùs dignè de fidei certitu- 26

Durandus videtur minus dignè de Fidei certitudine loquutus.

certitudine loquutus: diſtinguit enim duplicem certitudinem, alteram adhæſionis, alteram euidentiæ, quam ſolam dicit eſſe veram certitudinem; quare cùm poſtea dicat, ſolam certitudinem adhæſionis reperiri in aſſenſu fidei, videtur veram, & propriam certitudinem in eo non agnoſcere. Aliqui Durandi ſententiam temeritatis damnant. Ita Bañes *in præſenti quæſt. 4. art. 8.* Alij eam à cenſura liberant, quia in re ipſa non errauit, ſed modum loquendi alienum vſurpauit, intelligens nomine *certitudinis propriæ* eam ſolam, quæ eſt in intellectu, non quæ prouenit à voluntate, ita Hurtado *diſp. 58. §. 11.* Nam quoad rem ipſam idem videtur docuiſſe Bonauent. *in 3. diſt. 23. art. 1. q. 4.* Alenſis *3. part. quæſt. 68. art. 1. membr. 9.* Hugo de S. Victore *lib. de Sacramentis, part. 10. c. 1.* dicentes, fidem eſſe certitudinem animi de rebus abſentibus ſupra opinionem, & infra ſcientiam. Non puto tamen, Durandum immunem eſſe ab omni reprehenſione, qui voces ita vſurpauit, vt in modo ſaltem loquendi conſentire non poſſit ſanctis Patribus, qui, vt videbimus, fidem certam & certiorem appellant; quare debuit potiùs dicere, *certitudinis* vocabulo intelligi propriè id, quod de facto in fidei aſſenſu reperitur.

27 Alij ergo omnes communiter fatentur aſſenſum fidei certum eſſe, S. Thom. *dict. art. 8.* & alij, quos congerunt, & ſequuntur Valentia *in præſenti diſp. 1. q. 4. puncto 8.* Molina *1. part. quæſt. 1. art. 5.* Suarez *in præſenti diſp. 6. ſect. 5. num. 10.* Hurtado *vbi ſupra §. 14.* & alij communiter. Et conſtat ex modo loquendi Scripturæ & Patrum 2. ad Timoth. 1. *Scio, cui credidi, & certus ſum.* Tobiæ 3. *Pro certo habeat omnis, qui credit in te.* Act. 2. *certiſſimè ſciat domus Iſrael quia & Dominum eum, & Chriſtum fecit Deus hunc Ieſum, quem vos crucifixiſtis.* Eodem modo loquuntur Patres infra adducendi, & idem ſupponitur in Tridentino *ſeſſ. 6. cap. 9. & Can. 16.* dum negatur, poſſe aliquem certitudine fidei ſcire ſine ſpeciali reuelatione, ſe eſſe in ſtatu gratiæ, aut prædeſtinatum; ſupponitur ergo, quæ fide creduntur, certò credi. Ratio etiam ſumitur ex dictis *ſect. præcedenti*, quia aſſenſus fidei habet neceſſariam connexionem cum veritate, cùm fides nullum poſſit elicere actum falſum, vt videbimus *diſp. 4.* Habet etiam firmam adhæſionem excludentem omnem formidinem actualem; omnis enim dubitatio plenè deliberata in rebus fidei deſtruit fidem, eique aduerſatur, vt dicitur *in cap. 1. de hæreticis.* Denique eius obiectum ita proponitur, vt euidens ſit credenti ex ipſo modo proponendi repugnantia cum prudenti dubitatione circa ipſum in his circumſtantiis, vt vidimus *ſectione præcedenti*: habet ergo omnia, quæ requiruntur ad certitudinem ſimpliciter, & abſolutè.

Sententia communis.

An fides certitudine ſuperet cognitiones euidentes, an verò ab iis ſuperetur?

28 Difficultas potiſſima eſt, an fides certitudine ſuperet cognitiones euidentes, an verò ab iis ſuperetur. Hæc autem quæſtio locum non videtur habere in ſententia eorum, qui cum Heruæo dicunt, non poſſe vnum actum certum eſſe certiorem alio certo. Sed tamen ea ſententia communiter reiicitur in Logica: quia quicquid ſit, an vnus actus verus poſſit eſſe verior alio vero; inter actus tamen certos inæqualitas eſſe poteſt: nam veritas propoſitionis formalis eſt conformitas cum obiecto, quæ conſiſtit in indiuiſibili, quare non poteſt vnus actus eſſe magis conformis, quàm alter, ſi vterque omnino, & perfectè conformis eſt; at verò certitudo eſt repugnantia cum falſitate, quæ poteſt eſſe inæqualis, cùm in vno poſſit eſſe repugnantia ſolùm naturalis, in altero eſſentialis; in vno repugnantia ex vno capite, in altero ex duplici, vel triplici capite. Deinde certitudo eſt firma adhæſio, quæ recipit etiam magis, & minus: poteſt enim vterque aſſenſus firmiter adhærere, ſed inæqualiter; v.g. firmiùs aſſentimur præmiſſis, quàm obiecto concluſionis, ſicut magis volumus finem, quàm media. Denique ea etiam ſententia admiſſa, fides ſaltem haberet negatiuè ſummam certitudinem, hoc eſt, eſſet ita certa, vt nihil certiùs eſſe poſſet.

Aliqui ergo dicunt, fidei aſſenſum minùs certum eſſe, quàm ſcientiam. Ita docuit Hugo de S. Victore *lib. 1. de Sacramentis, part. 10. cap. 1.* vbi ait, fidem eſſe certitudinem maiorem opinione, & minorem ſcientia: quod videntur etiam ſentire Alenſis, & Bonauentura ſuprà adducti. Ratio autem præcipua videtur eſſe, quia illa videtur eſſe certitudo maior, quæ magis excludit dubitationem: fides verò, licèt excludat dubitationem, & formidinem actualem, non tamen excludit potentiam proximam dubitandi & formidandi, imo & diſſentiendi, cùm ſit libera, & poſſimus non credere, quam tamen potentiam etiam excludit ſcientia, ergo hæc erit magis certa. 29

Alij ergo dicunt, fidem ſecundùm ſe eſſe certiorem, quoad nos verò eſſe minùs certam, quàm ſcientiam: quæ diſtinctio videtur inſinuata à S. Thoma *illo art. 8.* & eam amplectuntur multi ex Thomiſtis. Sed acriter impugnatur à Durando, quia quidquid habet fides ſecundùm ſe, totum id communicat ſubiecto in genere cauſæ formalis: ſi ergo in ſe eſt certior, debet hanc maiorem certitudinem communicare ſubiecto, ergo etiam quoad nos erit certior, quàm ſcientia. Nec ſatisfacere videtur, quod Lorca *diſp. 28. n. 7.* reſpondet nempe S. Thomam non comparare certitudinem, quàm fides in ſe habet, cum ea, quam habet in ſubiecto, ſed potiùs certitudinem, quam habet ex ſuis cauſis, cum ea, quam habet ex indiſpoſitione ſubiecti, habet enim fides ex ſuis propriis principiis maiorem certitudinem, ſed ex indiſpoſitione ſubiecti minorem, quia impeditur maior certitudo, quam principia ex ſe poſſent generare. 30

Hoc tamen, vt dixi, non ſatisfacit. Primò, quia licèt principia poſſent maiorem certitudinem fidei communicare, ſi tamen propter indiſpoſitionem ſubiecti eam non communicant ipſi aſſenſui; ergo fides etiam ſecundùm ſe non eſt certior, ſed ſolum habet principia certiora, ſeu quæ poſſent dare fidei maiorem certitudinem; ſed de facto non dant. Si enim eam dant, iam erit certior etiam in ſubiecto, & quoad nos. Et quidem quæſtio præſens non eſt de perfectione, quam fidei principia habeant ſed de perfectione ipſius fidei, vt bene arguit Hurtado *diſp. 58. § 8.* Vnde ſecundò impugnatur illa reſponſio, quia minor illa certitudo non ſolùm prouenit fidei ex parte ſubiecti, ſed etiam à ſuis principiis: tum quia vnum ex principiis eſt intellectus humanus, quare imperfectio proueniens ab intellectu, prouenit à ſuis principiis, & eſt ei eſſentialis ſecundùm ſe, cùm eſſentialiter oriatur ab intellectu. Tum etiam, quia quod prouenit actui fidei ab habitu infuſo, competit ei ex ſuis principiis, & ſecundùm ſe: habitus autem fidei eſſentialiter eſt obſcurus, & ordinatur ad aſſenſum obſcurum, ergo ad aſſenſum, cum quo ſit potentia dubitandi, 31

&

& diſſentiendi, qui defectus maioris certitudinis competit fidei ſecundùm ſe, prout eſt talis actus pendens à tali habitu infuſo.

32 Alij ergo aliter explicant eam diſtinctionem, quod ſcilicet fides ſit minùs certa quoad nos, quatenus eſt de rebus, quæ cognoſcuntur per medium minùs proportionatum intellectui noſtro, & quod eſt ſupra naturales vires, & præter modum, quo ſolet intellectus reddi certus de aliqua veritate, nempe per euidentiam; vnde prouenit, quod occurrant interdum primi motus dubitandi circa fidem, qui non occurrunt circa obiectum euidens. Ita explicat Granado *in præſenti tractatu 13. diſp. 4. num. 6.* Sed videtur manere adhuc eadem difficultas: quia id totum, vnde prouenit, quod inſurgant motus primi dubitationis, non ſolùm habet fides quoad nos, ſed etiam ſecundùm ſe, cùm ſecundùm ſe, & ex eſſentia ſua habeat procedere per medium minùs proportionatum intellectui noſtro, & diuerſum ab eo, quo intellectus certificari ſolet in rebus aliis: ergo non ſolùm quoad nos, ſed etiam in ſe erit minùs certa.

33 Alij dicunt, ſcientiam habere maiorem certitudinem euidentiæ, fidem verò maiorem certitudinem conſcientiæ, ſeu voluntatis. Verùm adhuc conſtat difficultas, nam propria certitudo non eſt in voluntate, ſed in intellectu; ideo alij dicunt, fidem eſſe certiorem ex parte obiecti, ſcientiam verò ex parte ſubiecti: quia facilius eſt ſubiectum dubitare cum fide, quàm cum ſcientia: at verò obiectum fidei magis neceſſarium eſt, quàm obiectum ſcientiæ: magis enim neceſſarium eſt Deum non mentiri, quàm hominem eſſe animal rationale: & ideo magis neceſſarium eſt actum fidei eſſe verum, quàm actum ſcientiæ. Sed neque hoc placet, quia licèt demus magis neceſſariò eſſe Deum veracem, quàm hominem animal rationale, adhuc non fit magis neceſſariò eſſe verum actum fidei, quàm actum ſcientiæ, quia ad hoc vt actus fidei ſit verus, non ſolùm requiritur Deum non poſſe mentiri, ſed etiam quod Deus hoc obiectum reuelauerit, & quod actus fidei reſpiciat eſſentialiter veram reuelationem Dei: non eſt autem magis neceſſarium Deum reuelaſſe Incarnationem, & hunc actum fidei reſpicere eſſentialiter veram reuelationem Dei, quàm hominem eſſe animal rationale; tam neceſſaria enim eſt eſſentia hominis quàm eſſentia huius actus fidei, ergo non eſt magis neceſſarium hunc actum fidei eſſe verum, quàm illum quo cognoſcitur eſſentia hominis. Item ſi hæc maior certitudo fidei proueniret ſolùm ex maiori neceſſitate obiecti, ergo tam certus eſt actus naturalis, quo Philoſophus affirmat Deum exiſtere, quàm actus fidei; tam enim neceſſarium eſt obiectum illius actus, quàm iſtius; imò, ſi ad obiectum ſolùm attendatur, & eius neceſſitatem, maior neceſſitas inuenietur in obiecto ſcientiæ de rebus neceſſariis, quàm in obiecto fidei, cùm hoc ſit contingens ſimpliciter, & potuerit Deus illud non reuelare, illud autem ſit omnino neceſſarium, nec potuerit non eſſe verum. Quo denique ſenſu diſtinctio illa S. Thomæ explicari poſſit, dicemus *ſectione ſequenti.*

SECTIO III.

Exceſſus certitudinis in fidei aſſenſu explicatur.

COmmuniſſima, & veriſſima Theologorum ſententia eſt, fidem eſſe certiorem aliis cognitionibus euidentibus naturalibus, quas regulariter habemus, ita cum S. Thoma *dicto art. 8.* tenent cæteri, quos congerunt, & ſequuntur Suarez *dicta diſp. 6. ſect. 5. num. 10.* Hurtado *diſp. 58. ſect. 2. §. 14.* & alij communiter. Probatur primò ex modo loquendi ſacræ Paginæ; vbi ſemper cum emphaſi agitur de certitudine fidei 2. Petr. 7. *Habemus firmiorem propheticum ſermonem.* Comparat autem prophetiam cum viſione oculorum Luc. 21. *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Quaſi dicat (vt aliqui explicant) licet Philoſophia deficiat in Cœlorum incorruptione aſſerenda, verba mea non deficient 1. Ioan. 5. *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt,* & alibi ſæpe. Item ex Patribus eodem modo fidei certitudinem præferentibus Aug. 7. Confeſſ. cap. 10. *faciliùs dubitarem viuere me, quàm eſſe veritatem, quam audiui in corde,* Baſil. concione in pſal. 115. *Fides ſupra rationales methodos animam ad aſſenſum trahens.* Chryſoſt. hom. 12. in ep. ad Hebr. *Fides dici non poteſt, niſi cùm circa ea, quæ non videntur, ampliùs, quàm circa ea, quæ videntur certitudinem quis habuerit.* idem homilia 4. ad Coloſſ. & hom. 8. ad Rom. & hom. 4. in feſto Pentecoſtes. Origenes hom. 5. in Geneſ. Bernard. epiſt. 190. Richard. de ſancto Victore 1. de Trinit. cap. 2. *Quotquot,* inquit, *veraciter fideles ſumus, nihil certiùs tenemus, quàm quod fide credimus.* idem habent Dionyſ. Ambr. Hieron. relati à Valentia vbi ſuprà. 34

Fides eſt certior aliis cognitionibus euidentibus naturalibus.

Ratio autem propria huius communis doctrinæ petenda eſt ex dictis *ſect. 1.* vbi enumerauimus ea, quæ requiruntur ad certitudinem formalem alicuius cognitionis, nempe connexionem neceſſariam cum veritate, & firmam adhæſionem intellectus, ac denique obiectum ita proponi, vt euidenter excludat prudentem dubitationem. Ad videndum ergo, an fidei certitudo excedat certitudinem aliorum actuum naturalium, videndum eſt, an ex omnibus & ſingulis illis capitibus excedat, an verò in aliquibus excedatur. Et quidem loquendo de re ipſa negari non poteſt, quod fides ſicut exceditur à ſcientia in claritate, & euidentia, ſic etiam excedat in aliquo pertinente ad certitudinem, nempe in aliqua maiori excluſione formidinis, & dubij. Nam licèt fides omne dubium, & formidinem actualem excludat; non tamen excludit potentiam phyſicam antecedentem ad dubitandum, & formidandum, vt vidimus; quam tamen potentiam antecedentem excludit euidentia: in aliis tamen multis certitudo fidei ſuperat certitudinem ſcientiæ, vt videbimus, quæ ſufficiunt vt ſimpliciter, & abſolutè fides dicatur certior. 35

Et in primis puto, exceſſum certitudinis, quem Scriptura, & Patres fidei tribuunt reſpectu ſcientiæ, potiſſimùm deſumendum eſſe ex firmiori adhæſione, qua intellectus ex imperio voluntatis adhæret obiecto fidei, quàm aliis obiectis ſcitis; nam ſicut charitas infuſa fertur in Deum non vtcumque, ſed adhærendo illi præ cæteris 36

Exceſſus certitudinis quē Scriptura & Patres fidei tribuunt reſpectu ſcientiæ unde deſumendus.

bonis, ſeu ſuper omnia: ſic etiam fides chriſtiana aſſentitur Deo, firmiùs adhærendo illi obiecto, quàm alijs omnibus ſcitis; quem exceſſum certitudinis poſtularunt Patres à fidelibus: alium enim qui proueniat à maiori connexione aſſenſus cum veritate, fruſtra poſtularent, cùm hic non proueniat etiam imperatiuè à voluntate, ſed ex maiori neceſſitate obiecti, vel ex alio capite; at verò firmior aſſenſus prouenit imperatiuè à voluntate, & ideo meritò ſuadetur, & poſtulatur à Patribus.

37 An verò fides habeat maiorem certitudinem, quàm ſcientia, ex altero etiam capite, ſcilicet propter maiorem connexionem, quam habeat cum veritate, meritò poteſt dubitari. Aliqui enim Recentiores ex hoc ſolùm capite deſumunt maiorem fidei certitudinem: dicentes, actum fidei habere maiorem connexionem cum veritate, quàm actum ſcientiæ, quia habet hanc connexionem pluribus titulis, ſcilicet ex parte obiecti, quod reſpicit (reſpicit enim eſſentialiter reuelationem diuinam verè poſitam) & etiam ex parte principij, à quo oritur, nempe habitu fidei, cui repugnat elicere aſſenſum falſum. At verò actus ſcientiæ ſolùm habet alligationem ad veritatem ratione obiecti, non ratione principij: nam licèt etiam procedat ab habitu euidenti, cui repugnat falſitas: non tamen poſtulat neceſſariò procedere ab illo habitu, poſſet enim procedere à ſolo intellectu ſine habitu: at verò actus fidei neceſſariò procedit ab habitu, vel ab aliquo ſupplente vicem habitus: ergo actus fidei pluribus titulis alligatur ad veritatem, ergo habet plures certitudines; certitudo enim eſt alligatio neceſſaria ad veritatem.

An fides habeat maiorem certitudinem quàm ſcientia propter maiorem connexionem cũ veritate?

38 Ego ſanè non credo Patres de hac maiori certitudine proueniente ex pluribus capitibus cogitaſſe, quado certitudinem fidei prætulerunt alijs; hic enim exceſſus eſſet valde impertinens, & nullius conſiderationis. Deinde cenſeo, inter duas cognitiones quarum quælibet habet omnimodam repugnantiam ad falſitatem, ita vt nec de potentia abſoluta poſſit vel potuerit eſſe falſa, non dici in toto rigore vnam magis neceſſariò veram quàm alteram: & multi dicunt tam neceſſariam eſſe poſſibilitatem Leonis, quàm exiſtentiam Dei, quia nulla maior neceſſitas eſſe poteſt, quàm ea, cui competit omnimoda repugnantia ad oppoſitum, imò ſi ſufficeret ad maiorem certitudinem ſimpliciter, quod repugnantia ad falſum proueniret ex pluribus titulis, deberes dicere actum fidei eſſe certiorem, quàm diuinam cognitionem, qua Deus videt exiſtentiam Petri, quia actus fidei per ſe habet repugnantiam ad falſitatem ex duobus titulis, ſcilicet, ex obiecto & ex principio; & cognitioni illi diuinæ ſolùm repugnat falſitas ex vno capite, nempe propter infallibilitatem diuini luminis; non verò ex parte obiecti, quia obiectum illud potuit aliter ſe habere, cùm ſit contingens; ergo hæc repugnantia ex pluribus titulis extenſiuè non ſufficit, vt ſimpliciter dicatur cognitio magis certa.

39 Deinde, etiam demus illam eſſe ſimpliciter maiorem certitudinem, non apparet, quomodo actus fidei habeat hanc alligationem ad veritatem pluribus titulis, quàm actus ſcientiæ: nam demus, fidem hoc habere ex parte obiecti, & ex parte habitus à quo procedit: etiam actus euidens primi principij, v.g. hoc habet ex parte obiecti, & ex parte apprehenſionis, quæ præcedit ad aſſenſum; nam repugnat illam apprehenſionem determinare ad aſſenſum falſum; & repugnat illum aſſenſum elici, niſi ex apprehenſione extremorum præcedenti, ergo ille aſſenſus habet etiam alligationem ad veritatē ex duplici capite.

40 Dicunt, actum fidei vltra hæc addere repugnantiam ad falſum ex parte alterius principij à quo oritur, ſcilicet ex pia affectione voluntatis. Sed contra, quia piæ affectioni non repugnat imperare aſſenſum falſum (vt dixi diſput. præcedenti) nam ruſticus, cui Parochus proponit Patrem incarnatum, habet piam affectionem imperantem aſſenſum illius obiecti, quæ pia affectio omnino de ſe indifferens eſt ad hoc quod reuelatio fuerit, vel falsò propoſita: ergo ex parte piæ affectionis præcedentis, non habet actus fidei neceſſariam omninò connexionem cum veritate. Totus ergo exceſſus certitudinis fidei præ ſcientia reducendus videtur vel ad illam maiorem adhæſionem, qua intellectus ex imperio voluntatis firmius adhæret obiecto reuelato, quàm alijs: vel ſi comparatio fiat inter actum fidei, & actum, euidentem euidentia phyſica, reduci etiam poteſt ad maiorem infallibilitatem; nam illi euidentiæ phyſicæ poteſt ſaltem de potentia abſoluta ſubeſſe falſum, non tamen actui fidei; in quo ſenſu veriſſimè dicitur, facilius eſſe quod ſenſus decipiantur, & quod Cœlum & Terra deficiant, quàm quod reuelatio Dei non ſit vera.

41 Si autem comparatio fiat aſſenſus fidei cum actu naturali euidenti euidentia metaphyſica; præcipuus exceſſus fidei eſt in firmiori adhæſione ex parte intellectus, qui exceſſus fidei ſufficeret, vt fides dicatur certior. Cùm enim repugnantia cum falſitate ſit ad minus æqualis, nec minùs repugnet eſſentialiter actum fidei eſſe falſum, quàm actum naturalem euidentem euidentia etiam metaphyſica, ſi aliunde fides excedit quoad firmiorem adhæſionem, id ſufficit, vt certitudo fidei dicatur ſimpliciter & abſolutè maior: in aliquo etiam ſenſu poſſet dici maior connexio cum veritate in actu fidei, quàm in actu euidenti naturali, quatenus hæc neceſſitas in fide oritur ex nobiliori radice, nempe ex ſupernaturalitate ipſius habitus, & actus exigentis neceſſariò veritatem, cùm tamen repugnantia ad falſum in actu euidenti oriatur ſolùm ex neceſſitate naturæ, quæ inferioris eſt ordinis.

42 Denique adde, fidei certitudinem excedere ex tertio etiam capite, quod diximus requiri ad certitudinem aſſenſus, nempe excluſionem dubij, ſeu formidinis prudentis: nam licet de obiecto etiam quod euidenter proponitur euidentia naturali, non poſſimus prudenter dubitare vel formidare: minùs tamen poſſumus dubitare, vel formidare prudenter de obiecto fidei, taliter propoſito. Qui exceſſus declaratur bene per cōditionalem imbibitam in ipſo fidei aſſenſu, quatenus ita firmiter per fidem credimus, vt propoſito ſimul alio obiecto euidenti, ſi de altero dubitandum, aut formidandum eſſet, parati ſimus ad dubitandum, vel formidandum potius de illa euidentia, quàm de obiecto fidei; & hoc ipſum prudentia dictat, vt ſupponimus: ergo iuxta regulam prudentiæ magis excluditur formido actualis à fide, quàm ab euidentia, & per conſequens ex hoc etiam tertio capite, & requiſito maior eſt fidei certitudo, quàm euidentiæ naturalis, quatenus magis impedit obiectum fidei formidinem, vel dubitationem prudentem, quàm euidentia naturalis.

Fides excedit in maiori excluſione prudentis formidinis, & maiori repugnantia cum illa.

Vnde

43 *Illationes quædam ex prædictis.* Vnde iam primò infertur, omnibus penſatis, maiorem eſſe fidei certitudinem: excedit enim in magis firma adhæſione; excedit in connexione neceſſaria cum veritate ex nobiliori radice; excedit denique in maiori excluſione prudentis formidinis, & maiori repugnantia cum illa. Nec obſtat, quod euidentia excludat etiam potentiam phyſicam antecedentem ad formidinem, quam fides non excludit: quia hic etiam exceſſus compenſatur, & fortaſſe ſuperatur ex eo quod fides licèt non excludat potentiam phyſicam antecedentem, ſeu formidinem in actu primo, magis tamen excludit ipſam formidinem actualem, & in actu ſecundo, quàm euidentia, quatenus ita facit intellectum adhærere ſuo obiecto, vt faciliùs formidet de obiecto euidenti, quàm de obiecto fidei. Cùm ergo certitudo magis ſignificet excluſionem formidinis actualis, quàm excluſionem potentiæ formidandi; & fides magis excludat formidinem actualem, quàm ſcientia, meritò dicitur magis certa, præſertim cùm, licèt non excludat potentiam phyſicam antecedentem, excludat tamen potentiam etiam antecedentem prudenter formidandi, & hanc magis excludat, quàm ſcientia, vt vidimus: & licèt non afferat impotentiam phyſicam antecedentem formidandi; affert tamen impotentiam etiam phyſicam ſaltem conſequentem, & quidem maiorem, quàm ſcientia; ſi quidem propoſita euidentia contraria fidei, fides præualet, & facit, vt intellectus poſſit faciliùs formidare de euidentia quàm de obiecto fidei: quare intenſiuè ſaltem magis etiam neceſſitat ad non formidandum, quàm ſcientia ſaltem neceſſitate conſequenti.

44 *Quo ſenſu dici poſſit, quòd ſcientia ſit magis certa quoad nos, quàm ſit fides.* Infero ſecundò, quo ſenſu dici poſſit, quòd ſcientia ſit magis certa quoad nos, quàm ſit fides: poteſt enim illud etiam habere ſenſum aliquem verum. Cùm enim certitudo includat connexionem neceſſariam cognitionis cum veritate, vt diximus, hæc neceſſitas clariùs percipitur à nobis in ſcientia, quàm in aſſenſu fidei. Quia meliùs percipimus euidentiam, & claritatem actus, ex qua oritur connexio neceſſaria ſcientiæ cum veritate quàm percipiamus ſupernaturalitatem actus fidei, ex qua ſupernaturalitate oritur etiam neceſſaria eius connexio cũ veritate. Quamuis ergo aſſenſus fidei in ſe certior ſit propter firmiorem adhæſionem, & maiorem repugnantiam cum formidine, vel dubitatione prudenti, atque habeat etiam in ſe intrinſecè connexionem neceſſariam, & eſſentialem cum veritate, & hanc æquè, & fortaſsè magis quàm ſcientia, atque ideo in ſe ſit æquè & magis certus, quàm aſſenſus euidens: quoad nos tamen, id eſt, quoad noſtram notitiam magis percipimus certitudinem euidentiæ, & eius neceſſariam connexionem cum veritate, quàm percipiamus neceſſariam connexionem cum veritate intrinſecam in actu fidei, cùm non percipiamus eius ſupernaturalitatem, ex qua oritur neceſſaria illa, & eſſentialis connexio intrinſeca actus fidei cum veritate obiecti.

45 *Obiectio 1.* Contra ſupradicta aliqua obiici poſſunt, ex quibus clariora redduntur. Obiicies primò, Quia ille exceſſus certitudinis per maiorem adhæſionem etiam poteſt reperiri reſpectu obiecti non reuelati; poteſt enim voluntas imperare alium aſſenſum alterius obiecti cum illa omnimoda propenſione, & adhæſione; ergo hic exceſſus certitudinis non eſt proprius fidei. Reſpondeo, poſſe quidem voluntatem imperare illam firmam adhæſionem, etiam obiecti falſi; ſicut de facto contingit, hæreticum tam firmiter adhærere ſuo errori, ſicut nos adhæremus veritati, & licèt ille aſſenſus non ſit certus defectu veritatis; poteſt tamen aſſentiri Philoſophus ethnicus ſuæ demonſtrationi per aſſenſum certum ita firmiter, ſicut Chriſtianus fidei. Quando ergo dicimus, aſſenſum fidei eſſe certiorem aliis; intelligi debet comparatio cum aliis ſolum aſſenſibus eiuſdem hominis fidelis; nam fidelis firmiùs aſſentitur fidei, quàm ipſe aſſentiatur aliis obiectis, non tamen quàm alius aſſentiatur aliis obiectis. Sicut etiam dicimus, charitatem diligere Deum ſuper omnia; nam licèt peccator aliquando ex deprauato affectu diligat creaturam ſuper omnia tantum, quantum iuſtus diligit Deum: ipſe tamen iuſtus non diligit aliquid ſupra Deum, ſed Deum ſuper omnia, quæ diligit ipſe iuſtus. Sic etiam aſſenſus fidei eſt firmior, quàm omnes alij aſſenſus hominis fidelis.

Obiicies ſecundò. Ponamus Chriſtianum Philoſophum ſcientem per demonſtrationem Deum eſſe omnipotentem. v. g. & credentem etiam per fidem eamdem omnipotentiam: iſte phyſicus non poteſt per fidem credere omnipotentiam adhærendo illi pluſquam per ſcientiam adhæret eidem omnipotentiæ: non enim poteſt credere omnipotentiam pluſquam ipſam omnipotẽtiam, cùm ſit idem obiectum, ergo fides non aſſentitur ſuo obiecto pluſquam ſcientia ſuo. Reſpondeo, comparationem illam dupliciter poſſe fieri, vel comparando obiectum fidei ad alia obiecta materialiter ſumpta, & dicendo magis credo hoc obiectum reuelatum, quàm obiecta ſcita, & hoc modo non poteſt fides credere magis omnipotentiam, quàm eandem omnipotentiam ſcitam; quia hoc eſſet dicere, potiùs negabo illam veritatem, quàm iſtam, quod repugnat? cùm ſit vna & eadem: vel poteſt fieri comparatio ſecundo modo inter obiecta formaliter ſumpta, ſeu vt taliter apparent; & hoc modo magis aſſentitur fides omnipotentiæ reuelatæ quàm ſcientia eidem omnipotentiæ ſcitæ; quaſi dicas per fidem, magis credo omnipotentiam propter reuelationem quàm propter medium ſcientificum: itavt ſi altera ſolum via credenda eſſet, præferrem reuelationem demonſtrationi, & magis fiderem illi quàm iſti. Hoc poſteriori modo excedit fides alios aſſenſus: illo verò priori ſolùm poteſt excedere obiectum fidei alia obiecta ſcita, quæ non fuerint etiam reuelata. 46 *Obiectio 2.*

Obiicies tertiò; non aſſentior per fidem firmiùs obiecto reuelato quàm veracitati Dei, propter quam aſſentior obiecto reuelato: ſed veracitati Dei aſſentior aliquando euidenter, vt conſtat ex diſputatione prima, ergo aſſenſus fidei ad myſterium non eſt firmior, quàm omnes aſſenſus euidentes. Ad hanc obiectionem iam diximus *diſp. prima ſect.* 1. aſſenſum fidei ad myſterium reuelatum eſſe certiorem aliis, à quibus non pendet, non tamen illo, à quo formaliter dependet; nam ſicut fides aſſentitur firmiſſimè, licèt obſcurè myſterio reuelato, ſic etiam aſſentitur firmiſſimè veracitati Dei, vt ibi diximus. 47 *Obiectio 3.*

Dices, ergo fides non aſſentitur firmiùs obiecto reuelato, quàm intellectus priùs aſſentiatur credibilitati myſterij: probatur ſequela, quia aſſenſus fidei ad incarnationem. v. g. pendet etiam ab aſſenſu præcedẽti, quo euidenter cognoſcitur credibilitas myſterij, vt vidimus *diſp. præcedenti,* 48

ergo aſſenſus fidei non poteſt præferre veritatem myſterij illi obiecto euidenter cognito, à quo dependet ipſe aſſenſus. Conſequens autem videtur durum, quia aſſenſus credibilitatis myſterij non elicitur à fide, ſed à prudentia, eſtque iudicium quoddam neceſſarium independens à voluntate, atque ideo non adhærens ſuo obiecto ſuper omnia, ſed pro menſura euidentiæ, & motiuorum, quæ habet; nam adhæſio ſuper omnia prouenit imperatiuè à voluntate. Reſpondeo, negando ſequelam; quia licèt aſſenſus fidei dependeat à iudicio credibilitatis, non tamen habet ipſam credibilitatem pro motiuo intrinſeco, ſed præſupponit illam, vt conditionem requiſitam ex parte voluntatis imperantis fidem; quamuis autem fides non poſſit firmiùs aſſentiri obiecto reuelato, quàm motiuo intrinſeco, ſeu rationi formali, propter quam credit; poteſt tamen præferre veritatem reuelatam aliis veritatibus, à quibus vt à conditionibus, & cauſis extrinſecis pendet: qualis eſt exiſtentia apprehenſionis præcedentis fidem: v.g. nam licèt non poſſit elici fidei aſſenſus circa incarnationem, ſine eo quod præcedat apprehenſio incarnationis; intellectus tamen firmiùs credit incarnationem, quàm exiſtentiam illius apprehenſionis; non quod dicat etiamſi non præcederet talis apprehenſio crederem incarnationem quia hoc eſt impoſſibile: ſed quod eo modo firmiſſimo aſſentiendi implicitè dicat, ſi vnum ſolum ex his obiectis verum eſſet, vel exiſtentia apprehenſionis, vel incarnatio, & vnum cum altero repugnaret, magis vera eſſet incarnatio, quàm exiſtentia apprehenſionis. Sic etiam quando credit incarnationem, licèt prærequiratur cognitio euidens credibilitatis; cæterùm ex modo credendi incarnationem implicitè dicit ſi per impoſſibile incarnatio & eius credibilitas inter ſe repugnaret magis credo veram incarnationem, quàm cætera, quæ non continentur implicitè in obiecto huius aſſenſus, & per conſequens, quamquam quamcunque credibilitatem extrinſecam aliunde apparentem, & explicatur exemplo amoris Dei imperati ex affectu ſanitatis, tunc enim plus diligo Deum quàm ſanitatem, licèt non diligerem Deum niſi ex amore ſanitatis.

49 Dices, illam conditionalem etiam implicitam eſſe imprudentem, quia ſi deeſſet credibilitas, non poſſet prudenter credi incarnatio, ergo fides, quæ prudentiſſimè credit incarnationem, non poteſt implicitè ſignificare, quod credat incarnationem magis, quàm eius credibilitatem.

Fides eſt prudens præſuppoſitiuè.

Reſpondeo, fidem eſſe prudentem præſuppoſitiuè, hoc eſt, aſſenſum fidei præſupponere neceſſariò iudicium prudentiæ de credibilitate incarnationis; non tamen habet fides prudentiam pro motiuo ex parte obiecti: quare per illam conditionalem ſolùm explicatur, quod intellectus magis credit per fidē incarnationem, quàm antea credidit credibilitatem, ſicut magis credit incarnationem, quàm neceſſitatem prudentiæ ad actum fidei, vel quàm ſupernaturalitatem ipſius fidei, licèt ad credendam hoc modo incarnationem prærequiratur prudentia, & ſupernaturalis fidei concurſus: & licèt ſine illo iudicio prudentiæ præcedenti non poſſit fides credere incarnationem; poſt illud tamen prudentiſſimè adhæret incarnationi tam firmiter, vt ſignificet ex modo aſſentiendi, quod ſi per impoſſibile manerent motiua intrinſeca, & vires ad hunc aſſenſum negata credibilitate, adhuc vera ſit incarnatio, ſi repugnaret credibilitas cum illa, ſicut eodem ſenſu dixit Auguſtinus ſuprà, ſe magis credere myſteria fidei, quàm quod viueret; licèt ad credenda ipſa myſteria neceſſaria ſit eſſentialiter vita: quod de aliis ſimilibus obiectis requiſitis ex parte principij ſimiliter dicendum eſt. Aduerte tamen, hoc intelligi de credibilitate extrinſeca, non de iiſdem motiuis prout integrant ipſam reuelationem mediatam Dei: hæc enim connexio eſt motiuum intrinſecum, quod creditur æquè, vel magis quàm incarnatio, vt ſupra vidimus, loquor ergo in præſenti de credibilitate extrinſeca, hoc eſt, de bonitate obiectiua, quæ eſt in actu credendi, ſeu de decentia cum natura rationali, magis enim credimus incarnationem, quàm bonum eſſe credere incarnationem.

Obiicies quartò, aſſenſus fidei aliquando infertur per diſcurſum formalem ex illis duabus præmiſſis, *Deus eſt prima veritas, & Deus reuelauit incarnationem*, quarum prima poteſt eſſe aſſenſus euidens naturalis; ergo concluſio fidei erit certior, quàm vna præmiſſa, ex qua infertur quod eſt impoſſibile. Ad hanc obiectionem conſtabit ex diſputatione ſequenti. 50

Obiectio 4.

Petes, vtrùm aſſenſus fidei ſit magis, vel minùs certus quàm viſio beata? hoc eſt, an ex modo aſſentiendi ſignificet intellectus, ſe magis aſſentiri obiecto reuelato, quàm ſi illud videret per viſionem Beatam. Reſpondeo negatiuè cum Suarez *in præſenti diſp.3. ſect.9. num.20.* & Coninch. *diſp.11. num.13. & diſp.14. num.56.* & probatur, quia intellectus ſolum poteſt ſignificare in aſſenſu fidei eum gradum certitudinis, & adhæſionis, quem voluntas poteſt imperare: voluntas autem non poteſt imperare intellectui, quod etiamſi videat oppoſitum per claram Dei viſionem, adhuc magis adhæreat fidei: nam ſi per impoſſibile tunc appareret oppoſitum fidei, cum illa viſio nullum relinquat locum dubitandi, ſed habeat omnimodam claritatem, non poſſet vllo modo intellectus non relinquere obiectum fidei; ergo nec poteſt modo ſignificare, ſe hoc obiectum credere, etiamſi oppoſitum per viſionem beatam videret. Ad ſummum enim poteſt intellectus per actum fidei ſignificare implicitè diſſenſum obiectorum repugnantium, quorum clara viſio eum non omnino cogat, quales communiter ſunt cognitiones etiam euidentes huius vitæ; illæ enim tales ſunt, vt poſſit intellectus eos aſſenſus cohibere in præſentia motiuorum fidei, & de eorum veritate formidare, vt de facto cohibet aſſenſum circa exiſtentiam panis in Euchariſtia: at verò intuitionem claram Dei non poteſt cohibere, etiamſi adſint innumera motiua contraria; nec per actum fidei poteſt implicitè aſſentiri obiecto etiam caſu quo oppoſitum appareat clarè per illam viſionem quia hoc eſſet velle aſſentiri huic obiecto etiam in caſu, quo oppoſitum ſit omnino verum, quod repugnat. 51

An aſſenſus fidei ſit magis vel minus certus quàm viſio beata.

Vnde regula generalis hæc eſſe poteſt, vt per fidem aſſentiatur intellectus firmiſſimè, ea ſcilicet firmitate, vt promptus ſit ad neganda potiùs omnia obiecta contraria, quæ ſaltem ex imperio voluntatis negare potuerit: neque enim poteſt eſſe paratus negare, quæ nullo modo negare potuerit: ſicut nec voluntas ipſa per propoſitum firmiſſimum ſeruandi præcepta oſtendit promptitudinem adimplendi præcepta, quæ ſeruare non potuerit, niſi ad ſummum ſub conditione.

Vnde in primis inferri poteſt, quid dicendum 52

ſit

Quid dicendũ de ſcientia infuſa.

ſit de ſcientia infuſa: quam certiorem eſſe poſſe fide fatetur Granado *dicta diſp.* 4. *n.* 8. quia licèt fides eam excedat, quatenus habet pro motiuo formali auctoritatem Dei; cùm tamen aliqua ſcientia infuſa habere poſſit pro obiecto formali, non Deum, ſed ipſas creaturas; ſed tamẽ ſcientia hæc per ſe infuſa excederet, quatenus non ſolùm eſſet ſupernaturalis, ſed etiam intuitiua, & comprehenſiua, quod non habet fides. Nos iuxta regulam traditam diſtinguimus, nam ſi ſcientia infuſa talis ſit, vt poſſit adhuc intellectus ſaltem ex imperio voluntatis dubitare, aut formidare; ad hoc etiam fides reddit intellectum promptum, vt profiteatur, ſe eo caſu potius dubitaturum de obiecto ſcientiæ, quam de obiecto fidei: ſecus ſi ſcientia infuſa talis ſit, vt non ſinat vllo modo intellectum dubitare, vel formidare etiam ex imperio voluntatis; hæc enim ſcientia non poſſet eſſe minùs certa, vel firma, quàm fides.

53 *Quid dicendum ſit de principiis euidentibus euidentia metaphyſica, clariſſima.*

Inſtaro ſecundò, quid dicendum ſit de principiis euidentibus euidentia metaphyſica clariſſima, v. g. *totum eſt maius ſua parte; quodlibet eſt, vel non eſt: duo & duo ſunt quatuor*, & aliis ſimilibus, de quibus Suarez *ſect.* 5. *n.* 13. dicit, minùs certa eſſe, quam fidei aſſenſum, quod videntur etiam ſupponere Granado vbi ſupra; Hurt. & Coninch. *locis citatis*, qui omnem euidentiam naturalem dicunt ſuperari à fide. Alij tamen, quorum tacito nomine meminit Suarez *loco citato*, de hoc dubitant, quibus conſentit Zumel. 1. *part. q.* 1. *art.* 5. *q. vnica notabili* 2. dicens, fidem non eſſe certiorem aliquibus principiis Metaphyſicis. Nec obſtant verba Auguſtini ſupra adducta, dicentis, ſe facilius dubitaturum, quòd viueret, quàm de veritate eorum quæ audiuit: poſſet enim reſponderi, Auguſtinum non comparare ibi aſſenſum fidei cum cognitione, qua aliquis experitur, ſe eſſe, ſed qua experitur, ſe viuere: de quo dubitare poſſet, an eſſet verum, ſi fides contrarium proponeret: quo caſu poſſet dubitare, an verè eſſet mortuus, & eius anima non eſſet iam vnita corpori, ſed ſeparata: quod dubium fortaſſe non poſſet habere de aliqua exiſtentia ſua in genere. Nobis tamen non eſt neceſſe quidquam decernere circa hanc, vel illam cognitionem euidentem in particulari: ſolũ dicere poſſumus in genere, ſi detur aliqua notitia euidens euidentia metaphyſica adeò clara, & conuincens, vt non ſinat intellectum etiam ex imperio voluntatis dubitare de eius veritate, vel non aſſentire; fideles de facto, quando credunt ſuper omnia fidei obiectum, non habere animum firmiùs adhærendi rebus creditis etiam contra id, quod illi notitia cognoſcerent, ſicut nec præferunt hæc obiecta fidei ij, quæ per viſionem claram Beatificam intuerentur, nec habent animum negandi ea, quæ taliter viderent potiùs quam obiecta credita. Hoc enim eſſet chimericum, nec à fidelibus exigitur talis prælatio, aut promptitudo, vt ſi tali genere euidentiæ conſtaret contrarium illius, quod per Eccleſiam proponitur; adhuc contra talem euidentiam retinerent Eccleſiæ doctrinam: eſſet enim ſtulta, & chimerica promptitudo: Neque ex hoc ſequitur, vel arguitur, quod fideles non credant res fidei ſuper omnia; ſicut etiam iuſtus diligit Deum per charitatem ſuper omnia ſimpliciter, & abſolute: & tamen non eſt promptus ad habendum odium Dei, vel mentiendum, ſi per impoſſibile id Deo placeret: ille enim eſt caſus chimericus, & non comprehenditur ſub vniuerſalitate dilectionis Dei ſuper omnia. Sic etiam chimericum eſt proponi per fidem id, quod omnimoda claritate, & vndequaque conſtet eſſe falſum, & quod intellectus, non poſſit credere eſſe verum, cum euidentia perfectiſſima cogat illum ad aſſentiendum eius contradictorio: non debet ergo caſus ille chimericus comprehendi ſub ea vniuerſalitate, qua credimus ſuper omnia id, quod fides nobis proponit.

Poſſet vltimo comparari actus fidei infuſæ cum actu fidei naturali, v. g. ſi Deus alicui catholico negarèt concurſum ad aſſenſum fidei ſupernaturalem circa idem motiuum formale diuinæ auctoritatis, & firmiſſima adhæſione ſuper omnia ex imperio voluntatis: an tunc hic aſſenſus haberet æqualem gradum certitudinis cum eo, quem habet de facto aſſenſus fidei ſupernaturalis, P. Coninch. *dict. dub.* 4. *n.* 5. dicit, actum naturalem eo caſu certiorem fore quauis alia cognitione naturali; *quia verſaretur circa obiectum magis neceſſario verum, & per medium magis neceſſarium, ac modo omnino infallibili directus nimirum auctoritate Eccleſiæ, & euidenter ſciret, ſe in hoc aſſenſu ita dirigi, & conſequenter ſe falli non poſſe; & potius eſſet paratus ab omni alia cognitione, quam à fide recedere; atque ideo obiecto illi firmius adhæreret, quam vllis aliis naturaliter cognitis.* 54

Hæc reſponſio mihi non probatur. Primo, quia falsò ſupponit, quod homo ſciret tunc euidenter ſe in eo aſſenſu falli non poſſe: ſi enim hoc ſciret euidenter, ſciret etiam euidenter, obiectum illius aſſenſus eſſe verum, atque ita haberet euidentiam de veritate myſterij crediti, quod falſum eſt etiam in credente per actum fidei infuſæ, multo magis in credente per actum fidei naturalem. Secundò, Quia falsò ſupponit, obiectum illius aſſenſus eſſe neceſſario verum: nam incarnatio, v. g. non eſt obiectum neceſſarium, ſed contingens, atque adeo eius veritas etiam eſt contingens. Deinde etiamſi aſſenſus eſſet circa Trinitatem perſonarum, vel alias perfectiones Dei neceſſarias, adhuc haberet aliquod obiectum formale partiale contingens, nempe reuelationem Dei, quæ potuit non eſſe; & licet ex ſuppoſitione, quod ſit, non poſſit non eſſe vera: per fidem tamẽ non ſolùm credimus reuelationem Dei eſſe veram, ſed etiam credimus, poſitam eſſe; quod eſt obiectum contingens. Potuit ergo obiectum illius aſſenſus non eſſe verum, atque ideo potuit etiam eſſe actus ille non verus: nam licèt actus fidei infuſæ non poſſit eſſe falſus, quia ſupponit neceſſario, quod obiectum ſit verum; actus tamen naturalis non habet eiuſmodi exigentiam. Et quamuis concedam, quòd omnia motiua fidei noſtræ non poſſint verè dari à parte rei, vt reddant credibile obiectum falſum; ex hoc tamen non arguitur, quod actus fidei naturalis etiam prudenter imperatus non potuerit eſſe falſus. Primò, Quia ſæpe fideles, præſertim ruſtici, non præcognoſcunt omnia motiua, quæ dantur ad credibilitatem noſtræ fidei, ſed aliqua, quæ pro illorum captu ſufficiunt, vt prudenter imperent ſibi aſſenſum fidei; cum tamen ſub eiſdem motiuis non repugnet proponi eis aliquid falſum, vt ſupra vidimus *diſput. præcedent.* quare ſi tunc eliciant actum naturalem, non habet ille actus neceſſariam connexionem intrinſecam cum veritate. Secundò, quia etiamſi alicui proponantur omnia motiua noſtræ fidei, ſub quibus non poteſt proponi credibilitas alicuius falſitatis; non 55

apparet tamen repugnantia phyſica, quod omnia eadem motiua huic homini proponantur eodem modo, licet non ſint à parte rei. Non enim repugnat phyſicè, quod omnes vel plures conueniſſent ad decipiendum hunc hominem, & dicerent illi miracula, martyria, & alia omnia, quæ illi nunc proponuntur, & oſtenderent ei libros falſos, quibus narrarentur, & venditarent Scripturas tanquam diuinas, & Concilia tanquam Canonica, ſicut nunc proponuntur ei hæc omnia vera. Tunc autem aſſenſus eſſet æquè prudens, ac nunc, & tamen eſſet falſus. Quæ quidem licèt moraliter non poſſint contingere; non apparet tamen repugnantia phyſica; & per conſequens non repugnat phyſicè, quod hic actus fidei naturalis, quem nunc habet, potuerit idem eſſe falſus, ſi hæc omnia ei falsò propoſita fuiſſent. Ex quibus concluditur, actum illum naturalem non eſſe magis certum, quam actus euidentes naturales. Eſſet quidem magis firmus propter maiorem adhæſionem ad obiectum, quàm ad obiecta ſcita: quæ firmitas adhæſionis eſſet eadem, ac in actu fidei infuſæ: non tamen eſſet æquè certus, quia non haberet æqualem repugnantiam intrinſecam cum falſitate, quam repugnantiam habent actus fidei infuſæ, atque etiam aſſenſus naturales euidentes.

DISPVTATIO VII.

De diſcurſu, an & qualis reperiatur in actu fidei.

SECTIO I. *Aſſenſum fidei generari poſſe per diſcurſum formalem.*

II. *Argumenta contraria proponuntur, & diſſoluuntur.*

III. *An poſſit interuenire cognitio bonitatis illationis in diſcurſu fidei, & qualis ſit illa cognitio.*

Duobus modis intelligi poteſt quòd fides diſcurrat. DVpliciter intelligi poteſt, quod fides diſcurrat. Primò, ex principiis non reuelatis. Primo modo diſcurreret, ſi haberet hos tres actus realiter diſtinctos: *Deus eſt ſumma veritas, ſeu quidquid reuelat, eſt verum: Deus reuelat incarnationem: ergo vera eſt incarnatio:* tunc enim non ex reuelatis prout reuelatis, ſed ex veracitate, & reuelatione Dei inferret per veram, & formalem argumentationem veritatem incarnationis. Secundo modo diſcurreret, ſi ex duabus reuelatis inferret aliam, v. g. *Omnis ſacerdos ritè ordinatus habet poteſtatem conſecrandi: Apoſtoli fuerunt ritè ordinati; ergo habuerunt poteſtatem conſecrandi.* De hoc ſecundo modo non occurrit hoc loco dicere, cùm de illo dixerimus latè *diſp.* 1. *ſect.* 13. §. 2. vbi oſtendimus, quando concluſio illa pertineret, vel non pertineret ad fidem. Tota ergo difficultas præſens eſt primo modo, an aſſenſus obiecti reuelati, qui ſit propriè aſſenſus fidei, generari poſſit per verum diſcurſum ex veracitate, & reuelatione Dei.

SECTIO I.

Aſſenſum fidei generari poſſe per diſcurſum formalem.

1 *Diſcurſus duplex.* SVpponendum eſt, duplicem eſſe diſcurſum; ſcilicet virtualem, & formalem. Formalis dicitur, quando ex præmiſſis realiter diſtinctis infertur concluſio per realem illationem; in quo diſcurſu diximus iam ſupra *diſp.* 1. debere interuenire duas præmiſſas ſaltem implicite, quia ex vnico antecedenti non poteſt fieri illatio bona: debet enim præcedere connexio medij cum ſingulis extremitatibus ſeorſim, vt ſequatur connexio extremitatum inter ſe. Diſcurſus virtualis eſt, quando vnico actu aſſentior obiecto concluſionis & præmiſſarum, vni propter aliud: vt ſi vnico actu dicas: *Philoſophus eſt riſibilis, quia eſt homo, & quia omnis homo eſt riſibilis.* Non enim repugnat intellectum in plura obiecta ſubordinata tendere per vnum indiuiſibilem actum, vt ſuppono ex Philoſophia. Quo ſuppoſito, non dubito, quin fides poſſit diſcurrere ſaltem diſcurſu virtuali; immò ſanè debet; cùm enim aſſenſus ad myſteria reuelata, non ſint aſſenſus ad prima principia immediata, ſed potius ſint aſſenſus mediati & propter aliud; neceſſe eſt, quando fides credit incarnationem, v. g. habere ad minus diſcurſum virtualem & dicere: *incarnatio facta eſt, quia Deus ſummè verax id reuelauit.* Qui aſſenſus quatenus terminatur ad veracitatem Dei, & ad reuelationem eſt certus, & immediatus; quatenus verò terminatur ad incarnationem, eſt obſcurus, certus, & mediatus, prout latè explicatum eſt ſuprà *diſput.* 1. Quæſtio ergo eſt, an poſſit fides per actus etiam diſtinctos præmiſſarum & concluſionis exercere hunc diſcurſum formalem.

2 *Prima ſententia.* Prima ſententia negat; ita Capreolus *in* 3. *diſt.* 24. *q.* 1. *art.* 3. *ad.* 3. *contra ſecundam concluſionem*, Canus *lib.* 12. *de locis cap.* 5. Bañes *in præſenti q.* 1. *art.* 1. *circa finem.* Valentia *diſp.* 1. *q.* 1. *p.* 2. Suarez *in præſenti diſp.* 6. *ſect.* 4. Coninch. *diſp.* 9. *dub.* 7. Granado *tract.* 9. *diſp.* 1. *n.* 8. & alij recentiores, quorum fundamenta poſtea videbimus, & diſſoluemus.

Secunda ſententia. Secunda ſententia probabilior affirmat, actum fidei poſſe per formalem diſcurſum generari ex reuelatione & veracitate Dei modo explicato, ita Okam *quodlibet.* 3. *q* 7. *& in* 3. *ſententiarum q.* 8. *art.* 3. Gabr. *in* 3. *d.* 25 *q.* 2. Almainus *q.* 3. Marſilius etiam *in* 3. *q.* 14. *art.* 1. P. Vaſquez 1. *p. q.* 1. *diſp.* 5. *num.* 5. P. Becanus *in præſenti cap.* 8. *q.* 3. P. Hurtado *diſp.* 39. P. Ripalda *tom.* 1. *de ente ſupernaturali diſp.* 55. *n.* 31. & alij recentiores: & videtur de mente S. Thomæ *in præſenti q.* 1. *art.* 1. vbi comparat fidē cum Geometria in hoc, quod ſicut Geometriæ obiectum formale eſt medium quo vtitur ad demonſtrationem, ita fides habet auctoritatem Dei pro obiecto formali, ergo ſentit S. Doctor auctoritatem diuinam eſſe medium, quo vtitur fides ad concludendum, ſicut Geometria vtitur etiam medio ad concluſionem formalem inferendam ex ſuis principiis.

3 *Probatur ratione.* Ratione probatur hæc ſententia, quia quando aliqua obiecta ita ſe habent, vt vnum non ſit aliud, & habeat entitatem ſufficientem, vt poſſit

cognuſci

cognoſci ſine alio, non eſt cur noſter intellectus non poſſit ſeorſim in illud tendere: ſed auctoritas diuina habet veritatem, & veritatem ſufficientem, vt poſſit ſeorſim cognoſci, quin cognoſcatur incarnatio, ergo licet noſter intellectus non poſſit credere incarnationem, quin ſimul cognoſcat auctoritatem Dei; poterit tamen cognoſcere auctoritatem Dei, quin credat ſimul incarnationem: ergo poterit dari hæc propoſitio ſeorſim in intellectu: *Deus eſt prima veritas*: quod idem argumentum fieri poteſt de altera propoſitione, qua dicatur: *Deus reuelauit incarnationem*: cur enim non potuerunt etiam cognoſci ſeorſim, cùm non pendeant à veritate incarnationis, tanquam à ratione formali, vel motiuo, propter quod ipſæ credantur, ſed potius econtra, ipſæ ſint ratio formalis ad credendam Incarnationem? Quod ſi illæ veritates poſſunt ſeorſim cognoſci, non apparet, cur ex illarum notitia non poſſit per bonam illationem inferri veritas incarnationis, aut cur illa cognitio incarnationis deducta ex illis præmiſſis, non ſit actus fidei, cùm ſit aſſenſus incarnationis innitens immediatè in auctoritate diuina, tanquam in ratione proxima credendi Incarnationem.

4 *Confirmatur exemplo.* Confirmari poteſt exemplo voluntatis, in qua ſuo etiam modo reperitur vterque diſcurſus, virtualis ſcilicet, & formalis: nam ſicut intellectus aſſentitur vni propter aliud, & à veritate vnius obiecti mouetur ad amplectendam veritatem alterius; ita voluntas amat vnum propter aliud, & à bonitate vnius obiecti, nempe finis, mouetur ad amandam bonitatem vtilem alterius, nempe medij: & ſicut obiectum præmiſſarum eſt obiectum formale, & obiectum concluſionis eſt obiectum materiale; ita finis eſt obiectum formale voluntatis, & media ſunt obiectum materiale; & ſicut diximus, intellectum poſſe vnico actu aſſentiri præmiſſis obiectiuis, & concluſioni, & poteſt etiam pluribus actibus id facere; ita voluntas poteſt vnico actu velle finem, & media propter finem, & poteſt etiam pluribus actibus id facere, amando prius finem, & poſtea alio actu amando medium propter finem, quem poſſumus appellare quaſi diſcurſum formalem voluntatis, quæ ex amore vnius obiecti diſcurrit & progreditur ad alium actum, & amorem alterius obiecti. Quæ cùm ita ſint, & tanta ſimilitudo reperiatur inter has duas potentias, conſequens eſt, vt eadem proportio debeat ſeruari quoad modum attingendi obiectum formale, & materiale, quoties ſine inconuenienti fieri poteſt. Vnde in ordine etiam actuum ſupernaturalium eadem proportio ponenda eſt inter vtramque potentiam, atque ideo, ſicut voluntas, etiam per habitus & actus ſupernaturales, aliquando vnico actu proſequitur finem, & media, obiectum formale, & materiale; aliquando pluribus actibus diſtinctis; ſic etiam concedendum eſt, intellectum etiam per habitus, & actus ſupernaturales poſſe aliquando vnico actu amplecti principia, & concluſiones, aliquando etiam pluribus. Supernaturalitas enim non impedit, quod charitas, licet aliquando vnico actu poſſit diligere Deum propter ſe, & proximum propter Deum; poſſit etiam aliquando vno actu ſeorſim diligere Deum, & poſtea ex hoc actu moueri ad alium actum, quo diligat proximum propter Deum; quorum actuum prior moueat ad poſteriorem, & ſit cauſa illius. Similiter ergo ſupernaturalitas non impediet, quod fides, licèt poſſit vnico actu credere incarnationem, v. g. propter veracitatem, & reuelationem Dei; poſſit etiam pluribus actibus id facere: credendo prius ſeorſim veracitatem, & ſeorſim reuelationem Dei, & poſtea alio actu credendo incarnationē propter veracitatem, & reuelationem Dei, quorum actuum primi duo moueant ad tertium & ſint cauſæ illius: nulla enim videtur eſſe maior repugnantia in diſcurſu intellectuali, quam in diſcurſu voluntatis, nec vlla apparet ratio, cur proportio in aliis reperta inter vtramque potentiam etiam in ordine actuum ſupernaturalium in hoc vno debeat deficere.

Dicunt, in actibus fidei infuſæ non poſſe ſeruari hanc proportionem: quia in fide non poſſet reſolui diſcurſus in aliqua principia per ſe immediatè credita: omnes enim, & ſinguli actus fidei debent inniti auctoritati diuinæ, alioquin non erunt actus fidei: illæ ergo præmiſſæ vel innirerentur auctoritati diuinæ vel non. Si non inniterentur, non eſſent actus fidei: ſi verò inniterentur, ergo etiam fierent per alium diſcurſum formalem de cuius præmiſſis redit eadem difficultas: ſemper ergo deueniendum eſt ad primum aſſenſum quo credatur veracitas Dei, quia Deus eam reuelauit. Sicut ergo ille primus aſſenſus credit veracitatem Dei, & ſimul reuelationem veracitatis ſine diſcurſu, idem dicendum erit de aſſenſu incarnationis, & fatendum, hanc eſſe naturam fidei infuſæ, vt ſine diſcurſu credat ſimul rem reuelatam, & auctoritatem Dei, propter quam creditur. 5

Hæc tamen reſponſio, quæ eſt præcipuum argumentum contrariæ ſententiæ, nititur falſo fundamento, vt latè probauimus *diſput.* 1. vbi oſtendimus, non poſſe intellectum noſtrum aſſentiri alicui obiecto, niſi eius veritas appareat intuitiuè, aut euidenter, vel certè obſcurè, immediatè tamen, vel propter aliud, quod vltimo appareat immediatè euidenter, vel obſcurè, & in quo vltimo ſiſtat: immò nec poſſe intellectum eleuari ad aliter aſſentiendum: ſicut nec voluntas poteſt vllo modo amare, niſi quod proponitur bonum in ſe, vel ſaltem vtile ad aliud, quod ſit bonum in ſe, & in quo vltimò ſiſtat affectus. Vnde impoſſibile eſt credere veracitatem Dei ſolum propter eius reuelationem, cùm non arguatur bene aliquem eſſe veracem ex eo, quod ipſemet id teſtificetur de ſe niſi aliunde aliquo modo habeamus, illum in hoc ipſo non mentiri; & multò minus credi poteſt, Deum reuelare, quia eſt verax cum poſſit eſſe ſummè verax, & nihil reuelare. Vnde intulimus, illa duo principia fidei, nempe veracitatem, & reuelationem Dei debere credi immediatè, & non propter aliud, vt in ipſis fundari poſſit aſſenſus fidei circa myſteria reuelata. Falsò igitur ſupponitur aſſenſum fidei circa veracitatem, & reuelationem Dei eſſe etiam propter auctoritatem Dei, ſicut aſſenſus incarnationis eſt propter eandem Dei auctoritatem: hoc enim eſt impoſſibile ſine proceſſu in infinitum neceſſario ad reſolutionem fidei, vt ibi latius oſtenſum eſt. 6 *Reiicitur præcipuum argumentum contrariæ ſententiæ.*

Illud etiam diſplicet valdè in ſententia contraria, quod aliqui eius auctores, vt effugiant fortaſſe argumenta ſententiæ noſtræ, & longius à diſcurſu in fide abſint, videntur diſcurſum etiam virtualem in ea negare. Ita Coninch. *dicto dub.* 7. *num.* 102. vbi in ſola fide humana concedit diſcurſum aliquem ſaltem virtualem, non verò in fide 7

fide diuina. Hoc autem neſcio, quomodo intelligi poſſit, ſi intelligatur, quid ſignificetur per diſcurſum virtualem, & ſimul concedatur id, quod negari non poteſt, nec ab vllo negatur, fidem non credere incarnationem, v.g. ſiſtendo in ipſa, nec propter ipſam, ſed propter diuinam auctoritatem. Quid enim eſt diſcurſus virtualis circa incarnationem, niſi moueri ab auctoritate diuina ad illam credendam; aut quomodo poteſt diuina auctoritas mouere ad credendam incarnationem, niſi quatenus apparet talis connexio inter vnam & aliam, vt non poſſit eſſe Deus ſummè verax reuelans incarnationem, quin incarnatio vera ſit, nec poſſit altera negari ab alteram concedente? hoc autem eſt virtualiter diſcurrere, ſcilicet, moueri ex vno vero conceſſo per eundem actum ad aſſentiendum alteri propter connexionem, quæ inter vtrumque apparet. Sicut velle vnum propter aliud, eſt moueri à bonitate vnius obiecti volita per eundem, vel per alium actum ad volendum aliud connexum cum illo, ſeu propter vtilitatem ad illud.

8 Vbi obiter aduerte, non eſſe idem cognoſci vnum *ex alio*, quo caſu interuenire diximus diſcurſum ſaltem virtualem; & cognoſci vnum *in alio*, quo caſu nullus diſcurſus etiam virtualis intercedit. Sic enim beatus cognoſcens in omnipotentia Dei creaturas poſſibiles, vel Angelus cognoſcens effectus in cauſa à ſe comprehenſa, cognoſcunt quidem vnum in alio, & in eo ſenſu dicuntur creaturæ, vel effectus cogniti eſſe obiectum materiale, obiectum verò formale eſſe omnipotentiam Dei viſam, vel eſſentiam cauſæ comprehenſam. Tunc tamen non habetur vllus diſcurſus, quia diſcurrere eſt procedere vel formaliter, vel ſaltem virtualiter ex vna cognitione, vel ex vno aſſenſu ad alium. Quare debent interuenire duo aſſenſus vel realiter, vel virtualiter diuerſi: ſinguli autem aſſenſus, debent tendere directè ad aliquam veritatem, quam affirment. Quod fit, quando cognoſcimus vnum ex alio, quia affirmamus principia, & ex veritate principiorum mouemur ad affirmandum etiam directè obiectum concluſionis, cuius veritas in ſe non apparet, & ideo debet affirmari propter aliam veritatem, quæ in ſe apparet; Quando verò vnum non cognoſcitur ex alio, ſed in alio, non eſt duplex aſſenſus etiam virtualiter diſtinctus, nec duplex affirmatio, ſed vnica ſimpliciſſima vnius veritatis, qua Beatus, v.g. non dicit, *creaturæ ſunt poſſibiles, quia Deus habet potentiam ad illas producendas*: hic enim eſſet diſcurſus virtualis, ſed dicit ſolùm, *Deus poteſt producere creaturas* non affirmando directè creaturas, ſed ſolùm potentiam Dei ad illas producendas, & ideo creaturæ non ſunt obiectum directum, ſed ſolùm indirectum, & obliquum, ſeu terminus potentiæ diuinæ, quæ ſola affirmatur. Quamuis autem in vtroque caſu cognitio ſit per medium; in primo tamen caſu eſt medium, *ex quo*, in ſecundo autem caſu eſt ſolum medium, *in quo*. Medium verò, *ex quo*, importat magnam imperfectionem in cognoſcente, quia vtitur argumentis, & alia veritate adiu. adhærendum, & aſſentiendum alteri: quam imperfectionem non affert medium, *in quo*, ſed perfectionem magnam, nempe ita perfectè penetrare veritatem: cui aſſentitur cognoſcens, vt penetret perfectè, & diſtinctè ordines ad obliqua, qui penetrari non poſſunt non cognitis indirectè, & in obliquo terminis.

Non eſt idem cognoſci vnũ ex alio, & cognoſci vnũ in alio.

Atque ideo ſuprà *diſput. 2. ſect. 2.* diximus, poſſe ſtare cum cognitione intuitiua perfectiſſima, & beata cognitionem abſtractiuam & indirectam eiuſdem obiecti cogniti in alio, tanquam in medio, *in quo*; non tamen poſſe ſtare cognitionem eiuſdem obiecti per diſcurſum formalem, vel virtualem per medium, *ex quo*, quæ ſupponit imperfectionem, & indigentiam in cognoſcente. In caſu itaque noſtræ quæſtionis incarnatio non cognoſcitur in alio, ſed ex alio, & per medium *ex quo*: nam intellectus per fidem non credit ſolum Deum veracem reuelare incarnationem, ita vt incarnatio ſolum cognoſcatur, & credatur indirectè, & in obliquo, tanquam terminus reuelationis Dei veracis, ſed creditur in recto, & directè veritas incarnationis, quæ cùm non appareat in ſe, non poteſt intellectus ei veritati aſſentiri directè, niſi innitatur alteri veritati, quam directè etiam credat, atque ideo neceſſe eſt, quod interueniat diſcurſus aliquis ſaltem virtualis, qui habet eaſdem omnino difficultates, ſi quæ ſunt, quas Auctores contrariæ ſententiæ inuenire conantur in diſcurſu formali, ex quarum ſolutione melius noſtræ ſententiæ probabilitas apparebit.

SECTIO II.

Argumenta contraria proponuntur, & diſſoluuntur.

Obiicitur primò, Ille aſſenſus eſſet Theologicus: in hoc enim differt fides à Theologia, quod Theologia habeatur per diſcurſum, fides ſine diſcurſu. Reſpondeo, fidem, & Theologiam non differre in hoc, ſed in eo quod fides innitatur reuelationi, non mediatè, ſed immediatè: Theologia verò innitatur etiam reuelationi, ſed mediatè, nam immediatè fundatur in myſterio reuelato, vt diximus *diſp.* 1. 9

Obiectio 1.

Obiiciunt ſecundò, quia fides, quam habuerunt Angeli in via, & fides noſtra ſunt eiuſdem rationis; & tamen in Angelis non potuit eſſe cum diſcurſu, quippe qui non poſſunt diſcurrere, ergo nec in nobis poteſt generari per diſcurſum. Reſpondeo in primis, licet fides noſtra conueniat cum Angelica in obiectis creditis, in obſcuritate, in ratione formali, in certitudine, & ſupernaturalitate; non tamen neceſſe eſt, conuenire in modo tendendi; potuit enim Angelis proportionari ad eorum natiuum modum operandi, & per hoc differre à noſtra fide, quod in ipſis eſſet cum ſolo diſcurſu virtuali, in nobis autem poſſet eſſe etiam cum diſcurſu formali. Adde, licet Angelus circa obiecta naturaliter ſcibilia, & quæ intuetur, non diſcurrat, poſſe tamen diſcurrere circa ea, quæ ſupernaturaliter, & obſcurè cognoſcit iuxta ſententiam valdè probabilem, quam defendunt plures, quos ſequitur P. Suarez *lib.* 1. *de Angelis cap.* 33. & alij plures, & docti Recentiores.

Obiectio 2.

Obiiciunt tertiò. Aſſenſus genitus ex illis duabus præmiſſis eſſet neceſſarius, poſita enim vtraque illa præmiſſa, euidenter infertur concluſio, & intellectus determinatur ad aſſenſum concluſionis: ergo non eſt aſſenſus fidei; hæc enim ſemper prærequirit piam voluntatis affectionem liberè imperantis aſſenſum. Reſpondeo, piam voluntatis affectionem non tam deſiderari ad credendam 10

Obiectio 3.

dendam incarnationem, quàm ad credendum, Deum reuelaſſe incarnationem: quare ſi iam ex pia affectione creditur ſuper omnia veracitas Dei, reuelatio incarnationis, & bonitas illationis, non eſt inconueniens, quod non requiratur alia pia affectio ad aſſentiendum concluſioni, quæ euidenter infertur ex illis principiis. Meritum ergo, & libertas fidei non verſatur circa concluſionem præcisè, ſed circa omnem diſcurſum ſiue formalem, ſiue virtualem; prout complectitur aſſenſus principiorum, & concluſionis.

11 Obiiciunt aliqui contra hanc ſolutionem, ergo poterit etiam dici, quod concluſio fit ex apprehenſione terminorum, quia præmiſſæ à quibus pendet fiunt ex apprehenſione terminorum; ſicut dicitur aſſenſus incarnationis procedere à voluntate, eo quod aſſenſus præmiſſarum oriatur à pia affectione. Reſpondeo, argumentum eſſe contra omnes; quia omnes dicunt mortem ſequutam ex vulnere eſſe voluntariam, & procedere à voluntate, quamuis ſolùm procedat mediante vulnere, ergo ſufficit proceſſio mediata, vt dicatur ſimpliciter voluntaria, & libera. Quando verò diceretur, concluſionem cognoſci ex penetratione terminorum, iuxta communem ſenſum ſignificaretur, quod concluſio oriatur ex penetratione terminorum eiuſdem concluſionis. non ex penetratione terminorum præmiſſæ: & ideo propter diuerſum ſenſum illorum verborum, vtimur illo modo loquendi abſque explicatione. Videatur Hurtado *vbi ſupra* §. 26. *&* 34. qui fatetur aſſenſum concluſionis in fide non eſſe in ſe formaliter liberum, ſed denominatiuè à libertate aſſenſus circa principia.

12 *Obiectio* 4. Obiiciunt quartò, quia in omni diſcurſu formali, quo aſſentimur concluſioni propter præmiſſas, neceſſe eſt aſſentiri certius præmiſſis, quàm concluſioni iuxta doctrinam Ariſtotelis vulgarem, quia *propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Ergo ſi aſſenſus incarnationis eſt propter præmiſſas, magis & certius aſſentimur præmiſſis. Conſequens autem eſt falſum, quia fides æquè certò credit quæcumque credit. Ergo. Reſpondeo, concedendo primam conſequentiam, ſi ſermo ſit de certitudine propter maiorem adhæſionem intellectus ad obiectum: nam regulam illam Ariſtotelis exiſtimo omnino veram, comparando quamlibet concluſionem cum principiis illis, propter quæ præcisè aſſentimur concluſioni. Quandocumque enim alicui aſſentior præcisè propter aliquas duas præmiſſas, neceſſe eſt magis firmiter adhærere principiis, quàm concluſioni, ſicut neceſſe eſt magis amari per voluntatem finem quàm medium, quando præcisè amat medium propter finem. Dixi: *quando præcisè aſſentitur, vel amat.* Quia ſi concluſio illa ſimul habeatur ex aliis principiis, vel etiam ex apprehenſione terminorum; non repugnat tunc magis aſſentiri concluſioni, quàm alicui principio; ſicut quando medium amatur propter duos fines, poterit magis amari, quàm aliquis finis eorum ſeorſim. Concedo ergo, intellectum magis aſſentiri principiis fidei, quàm myſterio reuelato: qui exceſſus non conſiſtit in eo, quod myſterio aſſentiatur cum aliqua incertitudine, aut formidine, ſed in eo quod taliter aſſentitur myſterio propter principia, vt ſi alicui ex illis negandus eſſet aſſenſus, potiùs negaretur myſterio, quàm principiis: hæc enim conditionalis imbibitur eſſentialiter in aſſenſu, vel amore vnius obiecti propter aliud, vt dixi in ſuperioribus. Neque in hoc eſt aliquid abſurdi, quando enim dicitur omnes propoſitiones fidei eſſe æquè certas, ſi ſermo ſit de certitudine adhæſionis, debet intelligi, facta comparatione inter myſteria reuelata inter ſe, fides enim nõ magis adhæret vni myſterio, quàm alteri, ſecus verò ſi comparatio fiat inter myſteria & rationem formalem credendi. Loquendo autem de certitudine, prout ſignificat repugnantiam cum falſitate, æqualis eſt hæc repugnantia in aſſenſu concluſionis, & principiorum fidei; cùm omnes ſint æquè ſupernaturales.

Sed contra obiicies quintò. Ergo actus fidei poteſt eſſe minùs certus certitudine adhæſionis quàm præmiſſa naturalis: probatur ſequela, quia illa propoſitio: *Deus eſt ſumma veritas*, poteſt cognoſci per actum naturalem euidentem, & ex illa, & altera, qua cognoſcatur, Deum reuelaſſe incarnationem, infertur veritas incarnationis per diſcurſum formalem qui fidei non repugnat, ergo illa præmiſſa naturalis erit certior, quam concluſio fidei, quia omnis præmiſſa eſt certior ſua concluſione. 13 *Obiectio* 5. Aduerte, hæc duo argumenta eodem modo procedere contra, diſcurſum virtualem; nam licèt eodem actu aſſentiamur myſterio propter reuelationem; magis tamen debemus adhærere reuelationi; ſicut licèt eodem actu voluntas velit medium, & finem, magis amat finem; vnde aſſenſus etiam ille prout terminatur ad myſterium minus adhæreret myſterio quàm intellectus adhæreat veracitati Dei per actum naturalem, ſi hic eſſet ſuper omnia. Ad argumenta ergo reſpondeo, negando ſequelam: nam licèt prima veritas Dei poſſit euidenter cognoſci per actum naturalem, illa tamen cognitio nunquam poteſt eſſe præmiſſa reſpectu concluſionis quæ eliciatur per fidem. Ratio autem eſt, quam tetigi *ſupra diſputatione* 1. quia ſcilicet aſſenſus fidei non fertur vtcumque in ſuum obiectum, ſed quidem ſuper omnia, vt dixi *diſp. præcedente*, qui modus adhærendi ſuper omnia, non ſolùm debet reperiri in aſſenſu myſterij reuelati, ſed etiam in aſſenſu principiorum propter quæ creditur myſterium: alioquin neque ipſum myſterium poſſet credi ſuper omnia, quia non poſſumus magis adhærere obiecto concluſionis quàm principiis; ſicut nec poſſumus amare magis medium, quàm finem; ergo ſicut ex amore naturali Dei, qui non ſit ſuper omnia, non poteſt procedere electio medij ad gloriam Dei, quæ feratur in illud medium ſuper omnia; ſic neque ex aſſenſu principij non ſuper omnia, poteſt procedere aſſenſus concluſionis ſuper omnia: illa autem præmiſſa de facto ſemper eſt ſupernaturalis, quoties aſſenſus concluſionis eſt ſupernaturalis.

Dices; ſicut fides poteſt elicere aſſenſum ſuper omnia circa veracitatem Dei, ſic etiam virtus naturalis intellectus: Cur enim non poterit? Ergo ex tali aſſenſu naturali poterit bene inferre fides ſuam concluſionem: Antecedens probatur etiam in hæretico, qui ſuo errori, quem exiſtimat eſſe de fide, aſſentitur etiam ſuper omnia; & in ruſtico ex errore credente, Patrem incarnatum eſſe, qui huic etiam obiecto aſſentitur ſuper omnia virtute naturali. Reſpondeo, quidquid ſit de poſſibili, de facto tamen nunquam fieri illam præmiſſam naturalem ſuper omnia, quoties proponitur obiectum proportionatum, quia Deus concurrit per concurſum ſolum ſupernaturalem, vt actus fiant proportionati ad noſtram ſalutem,

vt

vt latè dixi *in tract. de gratia*, vbi rationem reddidimus. Si autem prout aliqui volunt, darentur ſimul alij actus fidei naturales ex eodem imperio voluntatis, tunc quoad adhæſionem tam firmus eſſet aſſenſus naturalis circa concluſionem, & circa principia quàm aſſenſus ſupernaturales. Sed de facto non dantur tales actus naturales concomitantes, nec ſi darentur, eſſent æquè certi quoad repugnantiam cum falſitate, vt vidimus *diſput. præcedenti*.

15 Obiectio 6. Sextò obiiciunt, quia idem habitus non tendit ad concluſionem, & ad principia; ergo ſi aſſenſus fidei habetur per diſcurſum formalem, ponendi ſunt duo habitus, alter ad concluſionem, & alter ad principia. Huic obiectioni reſpondetur facilè ex dictis *diſp.* 1. nam eſto habitus acquiſitus non poſſet idem extendi ad concluſionem, & principia: habitus tamen infuſus, qui datur ad modum potentiæ, latiorem habet ſphæram, vt *ibi* dictum eſt.

Obiectio 7. Septimò obiiciunt, quia omnes debemus admittere aliquem aſſenſum fidei, qui fit propter reuelationem, & non fit cum diſcurſu; ergo idem poteſt dici de omnibus. Antecedens probatur, quia ipſa principia fidei, nempe veracitas, & reuelatio Dei, creduntur per fidem ad credendam incarnationem, & non creduntur cum diſcurſu antecedenti, ergo. Ita arguit Suarez *vbi ſup. n.* 4. Reſpondetur facilè, illis principiis aſſentiri per fidem ſine diſcurſu formali vel virtuali, quia illa cognoſcuntur ex terminis ſaltem obſcurè vt vidimus *diſp.* 1. Incarnatio autem nullo modo apparet ex terminis; debet ergo cognoſci per aliquod medium, & per conſequens cum aliquo diſcurſu, qui ſicut aliquando eſt virtualis; ita poterit etiam aliquando eſſe formalis.

16 Obiectio 8. Octauò obiiciunt auctoritatem multorum Patrum, qui dicunt, fidem non eſſe inquiſitiuam, non inniti probationibus, non eſſe argumentorum concertationibus ſtabilitam, &c. ita Baſil. *de fidei confeſſione & in pſal.* 115. Damaſc. *lib.* 4. *c.* 12. Auguſtinus 18. *de Ciuitat. c.* 42. & alij. Reſpondetur, prædictos Patres à fide excludere rationem, & diſcurſum, prout ratio opponitur contra auctoritatem: cæterum eo ipſo quòd ſupponat mysteria credi propter Dei reuelationem, inuoluitur ibi diſcurſus ex auctoritate Dei reuelantis ad myſteria reuelata. Et quidem hoc etiam argumentum, ſicut & alia militant contra diſcurſum virtualem: nam Patres, quando à fide excludunt rationes, probationes, argumenta & ſimilia, non curant de diſcurſu formali, vel virtuali; tam enim eſſet contra fidei naturam; quod eius aſſenſus prout fidei eſt, niteretur rationibus, & probationibus, quæ non eſſent à mera auctoritate Dei, per diſcurſum ſolum virtualem, quàm ſi id fieret per diſcurſum formalem; ſicut non minus repugnat fidei humanæ, prout fides humana eſt, duci ab aliis rationibus, vel ab experientia propria ad credendum, & non ab auctoritate, & teſtimonio dicentis, ſi id fiat per vnicum actum, & diſcurſum virtualem, quam ſi fieret per plures actus, & per diſcurſum formalem. Sic etiam quando ad contritionem perfectam exigunt Patres, & Theologi, quod homo doleat de peccato, non propter alia motiua, ſed ex motiuo dilectionis Dei, non excludunt ſolùm pluralitatem actuum, ita vt non procedat dolor ille ex actu diſtincto, qui ſit amor alterius finis creati, ſed multò magis excludunt, quod eodem actu ametur ille alius finis creatus cuius bonitas, & non bonitas infinita Dei moueat ad dolendum de peccatis.

Nonò obiiciunt, quia ſi fides aliquando poteſt credere myſterium reuelatum ſine diſcurſu formali, ergo nunquam poteſt credere cum illo: 17 Obiectio 9.
quia operari cum diſcurſu, & ſine diſcurſu eſt differentia magna, quæ argueret diuerſitatem in ipſo habitu. Reſpondeo, hoc argumentum nec adhuc de habitu acquiſito probare: quia idem habitus fidei humanæ ſufficit, vt aliquando per plures actus, & per diſcurſum formalem, aliquando per diſcurſum virtualem, & vnico actu credamus amico nobis aliquid teſtificanti: nam licet initio indigeamus diſcurſu formali, poſtea tamen exercitio, & conſuetudine faciliores ſumus, vt abſque diſcurſu formali, & ſolum cum virtuali credamus. Similiter voluntas indiget initio quaſi diſcurſu, vt ex amore præcedenti finis procedat ad electionem medij occurrentis; poſtea verò ex habitu acquiſito ſine tot actibus ſtatim vnico actu vult media occurrentia propter illum finem; imò ad hoc deſeruit habitus, & facilitas acquiſita. Ratio autem eſt, quia licet illi actus circa finem ſeorſim differant phyſicè ab actibus circa media propter finem; ſed tamen ratione eiuſdem motiui æquiualent illis, quod ſufficit, vt ab eodem habitu poſſint procedere. Sicut amor, & odium differunt etiam maximè ſpecie phyſica; & tamen idem habitus quo amamus bonum amici, conducit ad odium circa malum eiuſdem amici. Habitus enim ille, vt ſuppono, ſunt ſpecies bene ordinatæ repræſentantes motiuum, quæ æque deſeruire poſſunt ad omnes actus circa illud motiuum, ſiue ſint plures, ſiue pauciores. Quod multò magis procedit in habitibus infuſis, quia non generantur ab actibus; & conſtat manifeſtè in habitu charitatis, quo poſſumus amare Deum, & proximum propter Deum per actus diſtinctos, quorum vnus procedat ab alio, vel etiam vnico actu indiuiſibili, quo diligimus proximum propter Deum dilectum ſuper omnia. Idem ergo poterit habitus infuſus fidei, cùm nulla ſit ratio maioris limitationis in eo ponendæ.

Decimò obiiciunt, quia ſi fides vteretur diſcurſu formali, ille generaret habitum per ſe acquiſitum ad talem diſcurſum; quod tamen eſt 18 Obiectio 10.
omnino falſum. Hoc etiam argumentum æquè procedit de diſcurſu virtuali: non minus enim generari poſſet habitus acquiſitus ex illo ad ſimiles diſcurſus virtuales, quam ex diſcurſu formali. Imò etiamſi neges diſcurſum etiam virtualem in fide eadem eſt difficultas, cur ille aſſenſus myſterij propter auctoritatem Dei, quicunque ille ſit, non poſſet generare habitum ad ſimiles actus. Idem etiam procedit in actibus ſupernaturalibus voluntatis: ſiue enim charitas diligat proximum propter Deum vnico actu, ſiue pluribus, cur illi actus non generabunt habitum ad alios ſimiles actus? omnes ergo reſpondere debent, & quamcunque rationem attuleris, cur in aliis caſibus actus ſupernaturales non generēt habitus acquiſitos, applicare poteris ad diſcurſum formalem fidei, qui cum ſit etiam ſupernaturalis, ideo non poterit habitum generare. In mea autem ſententia nulla eſt difficultas: dixi enim *in lib. de anima*, cùm habitus acquiſiti ſint ſpecies benè ordinatæ has non minus relinqui ex actibus ſupernaturalibus, quàm ex naturalibus, & ideo vtrobique nos eodem modo ab ipſo exercitio experiri facilitatem poſtea ad operandum: quæ ſpecies

manent

manent etiam poſtea in peccatore, imò in eo etiã, qui per infidelitatem perdit habitum infuſum fidei: non tamen dicuntur manere charitas, vel fides: quia hæc nomina competunt virtutibus infuſis, de quo ſuo loco dicendum eſt.

19 *Obiectio 11.* Vndecimò obiiciunt, quia ſi actus fidei in homine eſſet cum diſcurſu formali, & in Angelo ſine illo, ſequeretur perfectionem eſſe in Angelo, qui exceſſus maioris perfectionis non refunderetur in habitum infuſum, quem ſupponimus eſſe in vtroque æqualem, ſed in ſolam maiorem perfectionem naturalem Angeli, ex qua proueniret, perfectiores fidei aſſenſus habere, quod videtur abſurdum. Hoc argumento nimium premit ſe P. Hurtado *vbi ſupra* §. 31. & 33. cùm tamen idem argumentum ab omnibus ſoluendum ſit. Nam licet fides non diſcurrat, negari non poteſt, aliquas imperfectiones reperiri in actibus fidei noſtris, quæ non reperiuntur in actibus fidei in Angelis. Actus enim noſtri propter imperfectionem noſtri intellectus fiunt cum conuerſione ad phãtaſmata, & per ſpecies rerum materialium, vnde prouenit, quod craſſiori, & rudiori modo exprimant obiecta, minúſque diſtinctè, quàm actus Angelici, in quibus eiuſmodi imperfectiones nõ ſunt. Quare idem argumentum fieri poſſet de exceſſu illo perfectionis, quem habent, an proueniat à maiori perfectione naturæ: & conſequenter idem quæri poſſet de actibus ſupernaturalibus voluntatis, qui etiam poſita perfectiori cognitione obiecti, perfectius etiam illud attingunt, hoc eſt, cum maiori diſtinctione, & ſubtilitate, prout ſubtiliùs, & diſtinctiùs propoſitum eſt.

20 Omiſſa ergo reſponſione Hurtadi, quæ obſcurior fortaſſe eſt, reſpondeo facile iis, quæ dixi 1. *p. tract. de viſione Dei*, in primis nihil eſſe perfectionis in actu Angeli, quod ſit à ſola potentia naturali, & non ab habitu infuſo: cum n. totus actus ſit adæquatè ſupernaturalis, nulla eſt formalitas in ipſo à ſola potentia naturali. Deinde non eſt maior firmitas adhæſionis, aut maior intenſio, vel certitudo in vno actu, quàm in alio, neque etiam maius meritum cæteris paribus. Quod autem actus Angeli habeat aliquam maiorem perfectionem phyſicam ex eo, quod ſit actus Angelicus, nullũ, eſt abſurdum: quia gratia ſe accommodat naturæ, & eleuat illam iuxta modum operandi cuiuſlibet principij. Quod etiam inter homines ipſos contingit; nam homo Theologus, & doctus, qui meliores, & magis diſtinctas ſpecies habet de obiectis fidei, cum æquali habitu infuſo fidei, elicit actus meliores quoad modum attingendi, & exprimendi obiecta magis diſtinctè, & explicitè, quàm ruſticus, qui elicit actus craſſiores, & magis confuſos, non tamen magis meritorios, aut magis firmos. Cur autem Angelus, & homo cum æquali lumine gloriæ eliciat viſiones Dei æquè perfectas, rationem diſcriminis ibi aſſignaui. Gratia enim, & habitus infuſi aliquando eleuant ſubiectum ſolũ ad actus ſupernaturales eliciendos ſimiles omnino illis, quos naturaliter elicere poſſet, quoad omnia præterquam quoad ſolam ſupernaturalitatem; qui ideo à S. Thoma aliquando dicuntur ſupernaturales ſolùm quoad modum; non quia ſubſtantia etiam ipſa talium actuum non ſit ſupernaturalis; ſed quia modus tendendi ad obiecta ſit omnino ſimilis actibus naturalibus: & tunc, ſi ſubiectum per vires naturales poterat elicere actus magis claros, eliciet cum habitu actus ſupernaturales magis claros. Aliquando verò gratia, & habitus infuſus eleuat ſubiectum ad actum, cui ſimilem in modo tendendi ad obiectum non poſſit naturalibus viribus elicere, qualis eſt viſio clara Dei, cuius tendendi modum imitari non poteſt natura humana, vel Angelica, cùm nec homo, nec Angelus poſſint naturalibus viribus habere cognitionem quidditatiuam & immediatam obiecti ſummè ſimplicis, qualis eſt Deus ſed ſolum per alienas ſpecies, & ad ſimilitudinem aliarum rerum minùs ſimplicium poſſunt concipere Deum. Quare non eleuatur intellectus Angelicus, vt Angelicus, nec humanus vt humanus ad illam viſionem, ſed vterque ſub ratione communi intellectus quatenus eſt capax intelligendi. Vnde parum refert eſſe intellectum Angelicum, vt viſio Dei ſit magis clara, vel diſtincta.

Quam differentiam eleuationis ſoleo ego explicare hoc exemplo vulgari. Si v.g. Deus eleuet 21
duos calamos, alterum bene, alterum malè aptatum, vtrumque tamen eleuet, vt formet characteres aureos, quoſcumque formauerit: vterque quidem formabit characteres æquè aureos: alter tamen formabit eos perfectos, & pulchros; alter imperfectos, rudes, & impolitos; quia nimirum vterque eleuatus fuit ad formandos characteres aureos ſimiles quoad reliqua iis characteribus quos ſecluſa eleuatione formare poſſet. Hoc modo eleuantur intellectus Angelicus, & humanus per habitum fidei, ad formãdos actus fidei aureos hoc eſt, ſupernaturales, & ordinis diuini, ſed ſimiles quoad reliqua iis actibus quos ſinguli poſſent ſine eleuatione formare. Quare vtriuſque actus ſunt æquè aurei, & ſupernaturales; ſed tamen diſſimiles quoad reliqua, quia habitus ſe accommodat ſubiecto, & ſolùm addit ſupernaturalitatem in actibus, qui quoad reliqua ſunt Angelici, vel humani. Si verò Deus eleuet oleum & aquam ad producendam gratiam æquali eleuatione; oleum, licet in ſe perfectius ſit, quàm aqua, non producet meliorem gratiam: quia non eleuantur ad producendum cum proportione ad effectus, quos oleum, & aqua vt aqua producere poſſunt, ſed ad alium omnino diſſimilem. Hoc autem ferè modo eleuantur intellectus Angelicus & humanus ad viſionem Dei, nempe ad effectum ſimilem ſolùm in generica ratione intellectionis intuitiuæ illis actibus quos vterque intellectus naturaliter producere poſſet, non vero ſimilem actibus illis, quos ſecundum ſuas differẽtias Angelus, vel homo naturaliter habere poſſet circa Deum, & ideo lumen non ſe accommodat ſingulorum naturæ ſecundum id, quod proprium eſt ſingulorum, quia id totum impertinens eſt ad talem modum tendendi in obiectum diuinum.

Duodecimò obiiciunt, quia eodem actu potentiæ viſiuæ videntur lux & color: ergo eodem etiam actu cognoſcitur reuelatio, & myſterium reuelatum: ita arguit P. Arſubal 1. *p. diſp.* 5 *n.* 25. Sed conſequentia negatur facile ab Hurtado *d. diſp.* 39. *ſect.* 3. §. 21. quia color non poteſt emittere ſpeciem ſui ſe ſolo ſine luce, ideo non poteſt videri quando non videtur lux: reuelatio autem, & myſterium poſſunt ſingula dare ſpeciem ſui ſe ſolis. Addere poſſumus retorquendo exemplum ipſum, quia licet color non poſſit videri ſine luce; lux tamen poteſt videri, & videtur aliquando à longè ſine vllo colore: ſimiliter ergo, licet myſterium non poſſit credi per fidem, quin 22 *Obiectio 12.*

eodem actu credatur reuelatio, prout in mea ſententia debet attingi & credi per aſſenſum ipſum, quo creditur myſterium, quia eſt lux quædam illuminans myſterium latens, vt credi poſſit: ipſa tamen reuelatio, quæ eſt lux, poterit credi ſeorſim, quin eodem actu credatur myſterium, quia lumen non indiget alio lumine, vt credatur: ille autem aſſenſus reuelationis ſimul cum alio aſſenſu veracitatis diuinæ, quæ eſt etiam lumen partiale, & poteſt ſeorſim credi, erit principium ad inferendum tertium aſſenſum circa myſterium, qui attingat etiam veracitatem, & reuelationem.

23 *Obiectio 23.* Decimotertiò obiiciunt, quia quando aſſentimur concluſioni per diſcurſum, motiuum obiectiuum ad aſſentiendum non eſt ſolum obiectum præmiſſæ, ſed ipſa etiam præmiſſa formalis itaut aſſentiamur concluſioni non ſolum propter obiectum præmiſſæ, ſed etiam quia aſſenſum dedimus illi in præmiſſis & ipſe aſſenſus præmiſſæ ſit motiuum ex parte obiecti: hoc autem inueniri non poteſt in aſſenſu fidei: alioquin non eſſet Theologicus, cùm haberet pro obiecto formali motiuo illum aſſenſum formalem præmiſſæ, qui eſt aliquid creatum. Ita arguunt Coninch. *dict. dub.* 7. *num.* 101. & Granado *dict. tract.* 9. *diſput.* 1 *numero* 8. Hoc tamen argumentum ſupponit principium falſum, quod ſcilicet præmiſſæ formales, ſeu actus ipſi debeant eſſe obiectum ad aſſenſum concluſionis; quod nullum vtique fundamentum habet, nec neceſſe eſt ad inferendam concluſionem ex præmiſſis habere actum reflexum ſupra ipſos aſſenſus præmiſſarum, nec ego conuincor ad amplectendam concluſionem, niſi à veritate obiectiua principiorum, ſicut neque ad eligendam medicinam habeo pro motiuo ex parte obiecti amorem ſanitatis, ſed bonitatem ſanitatis, & vtilitatem medicinæ ad ſanitatem; ſic fides ad aſſentiendum myſterio reuelato, etiā ſi id fiat per diſcurſum formalem, non habet pro motiuo ex parte obiecti aſſenſus circa veracitatem, & reuelationem diuinam, ſed ipſam veracitatem, & reuelationem.

24 *Obiectio 14.* Decimoquartò obiiciunt aliqui recentiores de nouo huic ſententiæ inconſequentiam; nam ſicut colligimus habitū fidei poſſe diuidere illa obiecta & tendere ſeorſim per actus diuerſos ad veracitatem, & reuelationem Dei, eo quod poſſit tendere ſimul ad illa; ſic deberemus conſequenter concedere, quod poſſet habitus fidei elicere aſſenſum circa exiſtētiam ſolam Dei, quo dicat, *Deus exiſtit*: nam eadem fides habet pro obiecto exiſtentiam Dei, quando dicit, *Deus eſt verax*; vel certè, quando dicit, *Deus reuelat*: per vtrumque enim actum affirmatur exiſtentia Dei veracis, vel reuelantis: poterit ergo fides ſeorſim etiam tendere ad exiſtentiam Dei per aſſenſum immediatum. Conſequens autem eſt falſum; nam exiſtentia Dei non cognoſcitur à nobis in hac vita niſi vel per diſcurſum ex creaturis, vel ex reuelatione eiuſdem Dei: ergo debemus negare, quod fides poſſit ſeorſim tendere ad obiecta ſuarum præmiſſarum, licèt poſſit eodem actu aſſentiri illis, & rei reuelatæ.

25 *Retorqueri poteſt argumentum, primò.* Hoc argumentum retorqueri poteſt in primis contra eius auctores: nam ipſi, licèt negent in fide diſcurſum formalem, non tamen poſſunt negare, nec de facto negant diſcurſum virtualem: ſed ponunt actum fidei, qui ſimul terminatur ad rem reuelatam, & ad veracitatem, ac reuelationem Dei, quo dicitur: *Deus eſt homo, quia Deus eſt verax, & ipſe hoc reuelauit*: in quo actu ſunt virtualiter tres aſſenſus, vnus circa veracitatem Dei, alter circa reuelationem, alius circa incarnationem reuelatam. Peto ergo ab iis, ſi quidem fides tendit in veracitatem, & in reuelationem Dei per duos aſſenſus virtualiter diſtinctos, cur non poterit rurſus diuidere virtualiter aſſenſum circa exiſtentiam Dei, ab aſſenſu circa veracitatem, vel reuelationem, ita vt per vnum aſſenſum terminetur ad exiſtentiam Dei, & per alterum ad reuelationem, qui ita diſtinguantur virtualiter inter ſe ſicut aſſenſus reuelationis ab aſſenſu veracitatis, atque ideo fides dicat, *Deus eſt homo, & quia Deus eſt verax, & Deus exiſtit, & Deus reuelauit*? Si enim poteſt ita diuidere virtualiter eos aſſenſus; petetur iam ab illis, an ille aſſenſus, *Deus exiſtit*, prout virtualiter diſtinctus eſt ab aliis, ſit mediatus, vel immediatus, & cedit contra illos totum argumentum. Si verò negent poſſe ita diuidi, debent reddere rationem, cur magis poſſit fides diuidere virtualiter aſſenſum veracitatis ab aſſenſu incarnationis, quam aſſenſum exiſtentiæ Dei ab aſſenſu veracitatis, vel reuelationis, & quæcumque ratio reddatur, applicari poteſt ad diuiſionem etiam realem, cur magis poſſit realiter diuidi aſſenſus reuelationis, v.g. ab aſſenſu incarnationis, quàm aſſenſus exiſtentiæ Dei ab aſſenſu reuelationis.

Secundò retorqueri poteſt argumentum contra ipſos in fide humana, quam quidem non negant eſſe formaliter diſcurſiuam, atque ideo debent in ea interuenire hi tres actus: *Petrus dicit hoc, ergo hoc eſt verum.* Peto ergo, ſi quidem fides humana elicit illum aſſenſum, *Petrus dicit hoc*, in quo inuoluitur iuxta ipſos, & affirmatur exiſtentia Petri, cur non poſſit eadem fides diuidere, & ſeorſim affirmare, *Petrus exiſtit*. Si enim poteſt, petam de illo aſſenſu, an ſit mediatus, vel immediatus? Et quidem immediatus eſſe non poteſt, quia exiſtentiam Petri non cognoſcimus immediatè, ſed ex operatione. Si verò eſt mediatus, ergo non eſt principium, ſed concluſio. Hoc autem argumentum procedit eodem modo, etiamſi dicant, habitum principiorum diſtingui ab habitu concluſionis, atque adeo præmiſſas fidei humanæ non elici ab habitu fidei humanæ. Hoc enim ad propoſitum parum refert: quia ad quemcumque habitum pertineat ille aſſenſus, *Petrus dicit hoc*, de illo petam, an poſſit diuidere, & dicere ſeorſim, *Petrus exiſtit*? Si poteſt, ergo aſſenſus erit vel immediatus, & hoc non poteſt eſſe, quia exiſtentia Petri debet cognoſci per aliud: vel erit mediatus; & iam erit propter aliud motiuum, atque adeo fides humana non habet pro motiuo adæquato veracitatem, & teſtimonium Petri. Denique, ſi non poteſt diuidere illum aſſenſum, reddenda eſt ratio repugnantiæ, quæ eadem reddi poteſt in noſtro caſu: omnes ergo debent ad argumentum propoſitum reſpondere. 26 *Retorqueri poteſt ſecundò.*

Et quidem ex ipſomet argumento haberi potuiſſet eius ſolutio: arguunt enim ab abſurdo, ſi fides poteſt diuidere illa obiecta, & aſſentiri ſeorſim reuelationi, ergo poterit ſubdiuidere, & aſſentiri ſeorſim exiſtentiæ Dei, quæ affirmatur ſimul cum reuelatione: hoc autem eſt abſurdum. Hinc ergo conſtare poſſet ſolutio, quia ſi in aſſenſu ad ſolam exiſtentiam Dei ſeorſim apparet abſurdum, quod non apparet in aſſenſu ad reuelationem, & ideo ex illo abſurdo probare volunt, hoc etiam eſſe impoſſibile; iam ergo ex 27

hoc

hoc ipſo abſurdo poteſt reddi ratio, cur fides poſſit aſſentiri ſeorſim reuelationi, & non exiſtentiæ Dei; quia ſcilicet in hoc ſecundo apparet abſurdum, quod non apparet in illo primo; non eſt ergo inconſequentia concedere illud, & negare hoc, quando in illo non apparet abſurdum, quod in hoc apparet. Quale autem ſit illud abſurdum, aut quæ ſit illa repugnantia, facilè conſtare poterit, ſi res attentè conſideretur in fide humana: hæc enim, vt dixi, poteſt ſeorſim dicere, *Petrus dicit hoc*, non tamen poteſt dicere ſeorſim, *Petrus exiſtit*. Ratio eſt clara, quia illa obiecta ſola poſſumus diuidere, quorum aſſenſus non pendet ab aſſenſu alterius: ideo enim fides non poteſt ſeorſim aſſentiri incarnationi abſque reuelatione, quia incarnationis aſſenſus dependet à reuelatione, quæ eſt motiuum aſſentiendi: ideo poteſt aſſentiri ſeorſim è contra reuelationi abſque incarnatione, quia reuelatio non dependet ab incarnatione, vt à motiuo aſſentiendi: ideo etiam poteſt aſſentiri reuelationi abſque veracitate, & è contra, quia illa duo non ſibi ſubordinantur, nec vnius aſſenſus dependet ab alio, ideo ergo non poteſt aſſentiri ſeorſim exiſtentiæ Dei, quia affirmatio exiſtentiæ Dei dependet omninò ab affirmatione reuelationis: quia exiſtentiá in ſe non cognoſcimus, ſed ex eo quod Deus loquatur, cognoſcimus illũ exiſtere: ſicut quando dicis *Petrus loquitur hoc*: & implicitè affirmas, Petrũ exiſtere; ille aſſenſus diuerſo modo tendit ad loquutionem Petri, & diuerſo ad exiſtentiá: ſcilicet ad illá immediatè, ad hanc mediatè propter loquutioné, vnde nõ poteſt terminari aſſenſus ad exiſtentiam Petri ſeorſim, quia non haberet rationé aſſentiendi. Sic aſſenſus ille: *Deus loquitur hoc*: licèt implicite affirmet exiſtentiam Dei; alio tamen modo, quàm loquutionem; hanc ſcilicet immediatè, illam mediatè, & cognitam per ipſam loquutionem, quæ non ſolum eſt motiuum ad aſſentiendum obiecto reuelato, ſed etiam ad affirmandam exiſtentiam Dei loquentis ſicut loquutio Petri, & manifeſtat obiectum, & manifeſtat cauſam, ſcilicet Petrum, qui loquitur, & ſicut etiam charitas, quæ diligit vno actu proximum propter Deum, poteſt ſeorſim alio actu amare Deum ſolum, licet non poſſit è contra diligere proximum abſque Deo.

Dices, in illa alia præmiſſa, *Deus eſt verax*, non affirmatur exiſtentia Dei propter veracitatem, ſed æquè immediatè affirmatur vtraque, ergo poterit diuidi affirmatio exiſtentiæ ab affirmatione veracitatis. Reſpondetur, per illá præmiſſam nec affirmari exiſtentiam, nec veracitatem abſolutè, ſed ſub conditione: ſcilicet *ſi Deus eſt, eſt verax*: minùs ergo poterit diuidi aſſenſus, vt exiſtentia Dei ſeorſim affirmetur abſolutè.

28 Obiectio 15. Obiiciunt decimoquintò iidem, quia ſi fides poteſt elicere diſcurſum formalem; omneſq; illi tres actus erunt ſupernaturales: hoc autem eſt abſurdum, quia non debent multiplicari actus ſupernaturales abſque neceſſitate: cùm ergo poſſit vnicus actus amplecti omnia illa obiecta abſque diſcurſu formali, non debent concedi illi tres actus ſupernaturales. Reſpõdetur, in naturalibus etiam non debere multiplicari entia abſque neceſſitate: deberet ergo dici, quod fides humana non poſſit habere diſcurſum formalem, nec ſeorſim aſſentiri veracitati Petri, aut eius teſtimonio, ne multiplicentur actus. Negamus itaque, multiplicari actus abſque neceſſitate: neceſſe enim eſt, ſaltem iuxta rerum naturam, vt omnis diſcurſus virtualis poſſit reſolui in formalem, in quo clarius apparet vis ſyllogiſmi. Vnde cum intellectus humanus habeat hunc modum operandi, debuit fides accommodari iuxta naturam intellectus, vt poſſit per diſcurſum virtualem, vel etiam per formalem, quod ſæpe neceſſe eſt in tardioribus, & rudioribus, tendere in ſua obiecta; Omitto alias leuiores obiectiones, quas quiuis facilè diſſoluere poteſt.

Vltimò opponunt Suarez, & alij huic noſtræ 29
ſententiæ, quod in diſcurſu formali præter vtráque præmiſſam debet etiam intercedere cognitio bonitatis illationis, cui innititur etiam aſſenſus conclusionis, cui tamen aſſenſus fidei inniti non poteſt: alioquin aſſenſus myſterij eſſet minus firmus, & certus, quàm aſſenſus ad illationem, cuius bonitas lumine naturæ cognoſcitur. Hæc tamen obiectio examinanda, & diluenda erit ſeorſim *ſect. ſequenti*. Obiectio vltima.

SECTIO III.

An poſſit interuenire cognitio bonitatis illationis in diſcurſu fidei, & qualis ſit illa cognitio.

HÆc eſt, vt vidimus, vna ex potiſſimis rationibus, quibus P. Suarez, P. Coninch, & alij impugnant noſtram ſententiam de diſcurſu formali poſſibili in fide: quia deberet aſſenſus concluſionis inniti non in ſola auctoritate Dei, ſed etiam in bonitate illationis, quæ ſemper in quolibet diſcurſu mouere debet ad aſſenſum cõcluſionis, quæ motio ſignificatur per illud, *ergo*, quod in qualibet concluſione apponitur, per quam particulam ſignificamus vim illationis vnius ex alio, quam illationem per aliquem etiá aſſenſum approbamus: quæ bonitas illationis non creditur propter auctoritatem Dei, ſed lumine naturæ, & per regulas Logicas, quare aſſenſus myſterij reduceretur tandem in veritatem regularum Logicarum, & in lumen naturæ. 30

De hac cognitione bonitatis illationis, & de eius neceſſitate, & quomodo interueniat in fide, & moueat ad aſſenſum myſterij reuelati, diximus multa *diſp. 1. ſect. 13.* quæ non oportet nunc repetere. Ex iis autem, quæ ibi diximus reſpondere facilè poſſumus nunc ad hanc obiectionem, & in primis reſpondeo, hoc argumentum etiam habere locum, licet fides ſolum habeat diſcurſum virtualem, & non formalem: nam in diſcurſu etiam virtuali inuenitur ſuo modo illatio vnius ex alio, & cognitio connexionis, quam habet obiectum concluſionis cum principiis obiectiuis; nam licèt illa obiecta non cognoſcantur per actus diuerſos, cognoſcuntur tamen vnico actu omnia, quæ cognoſcerentur per ſyllogiſmum formalem: quare in omni ſententia fatendum eſt, ad credendam incarnationem requiri cognitionem connexionis, quam incarnatio habet cum prima veritate, & reuelatione Dei. 31

Reſpondebit aliquis, actum fidei nullo modo fũdari in bonitate illationis, ſed ſolum in auctoritate diuina; nam licet in aſſenſu naturali requiratur, quod fundetur in bonitate illationis, in hoc tamen conſiſtit ſupernaturalitas fidei, vt poſtquam cognoſcitur bonitas illationis, poſſit voluntas imperare aſſenſum innitentem ſolum 32

in auctoritate Dei, & non in illatione. Ita videtur indicare Suarez *diſp.6. ſect.7. num.7.* & alibi. Sed hoc non videtur credibile. Primò quia videtur eſſe ſupra omnem facultatem intellectus etiã per potentiam obedientialem, quod aſſentiatur alicui obiecto propter aliud, & tamen non attendat ad connexionem vnius cum alio: quid enim eſt aſſentiri propter aliud, niſi quia vnum infertur ex alio, ſeu connectitur cum alio? Secundò, ſi hoc eſſet poſſibile, poſſet etiam intellectus aſſentiri incarnationi poſt cognitam reuelationem, & tamen non aſſentiri propter reuelationem. Hoc autem nec concedit, nec concedet ipſe Suarez; ergo minùs debet concedi illud primum, magis enim repugnat, quod aſſentiatur incarnationi propter reuelationem, & tamen non attendat ad connexionem incarnationis cum reuelatione.

33 Confirmatur, quia cognitio bonitatis illationis præſupponitur, & prærequiritur, vt fatentur aduerſarij; ergo influit, non aliter, quàm mouendo, & inducendo intellectum ad aſſenſum incarnationis; ergo repugnat intellectum aſſentiri, & non moueri à bonitate illationis cognita. Tertiò, fideles, præſertim ruſtici, aſſentiuntur myſterijs fidei propter teſtimonium Dei, ſicut aſſentiuntur alijs rebus propter teſtimonium hominum, licet cum maiori adhæſione prout decet auctoritatem diuinam. Si autem deberent aſſentiri diuerſo modo, & non attendendo ad connexionem reuelationis cum re credita, deberent de hoc admoneri à Prælatis, & Parochis; ipſi enim nec ſciunt, nec ſcire poſſunt talem obligationem; & aliunde ipſe Suarez fatetur, nunquam intellectum credere hoc modo alia obiecta, quæ credit per vires naturæ, quia hic modus aſſentiendi non eſt naturaliter poſſibilis; deberent ergo Prædicatores monere plebem, vt crederet non vtcumque propter auctoritatem Dei, ſed non attendendo ad connexionem auctoritatis Dei cum myſterio

34 reuelato. Hæc omnia quis non videat eſſe contra omnium fidelium mentem, & experientiam? Ad obiectionem ergo debemus reſpondere, aſſenſum fidei fundari quidem partialiter in bonitate illationis formalis, vel virtualis. Neque ex hoc fit, aſſenſum incarnationis fundari in aliquo naturaliter cognito; nam licet illa bonitas illationis poſſet cognoſci naturaliter; ſicut veracitas Dei; cæterùm ſicut ipſe habitus fidei concurrit ad cognoſcendam veracitatem Dei: quatenus neceſſaria eſt eius cognitio ad credenda myſteria reuelata, ſic etiam à fortiori concurrit ad cognoſcendam bonitatem illius illationis actu ſupernaturali, quatenus illa etiam cognitio requiritur ad credendã incarnationem, v.g. propter Dei reuelationem, vt bene aduertit Becanus *in præſenti, cap.8. quæſt.3. n.12.* An vero fides magis aſſentiatur bonitati illationis, quàm myſterio reuelato? Exiſtimo idem dicendum eſſe, quod ſupra de aſſenſu principiorum dictum eſt; nam quoad hoc eodem modo ſe habet bonitas illationis, cum in ea etiam partialiter fundetur aſſenſus myſterij. Quando verò infertur, quòd aſſenſus myſterij non inniteretur ſoli auctoritati Dei, neganda eſt Sequela; nam per illud, *ſoli*, non excluditur id, quod eſſentialiter inuoluitur in aſſenſu fundato in auctoritate Dei, eo enim ipſo, quod innititur auctoritati Dei, debet moueri à connexione, quæ apparet inter auctoritatem Dei, & veritatem obiecti reuelati, cùm non poſſit aliter auctoritas Dei mouere ad aſſenſum myſterij, niſi vt connexa cum myſterij veritate. Sic etiam dicimus cum toto rigore, nos aliquid credidiſſe ſoli Petro, & propter eius ſolum teſtimonium & auctoritatem, & tamen Auctores contrariæ ſententiæ concedunt, in fide humana interuenire diſcurſum formalem, & cognitionem bonitatis illationis: quæ bonitas illationis non ſolet appellari motiuum *vt quod*, ſed *vt quo*, quia eſt, quæ applicat, & coniungit motiuum, vt poſſit ſufficienter mouere, ſicut etiam vnio formæ ſubſtantialis cum materia non ſolet appellari principium operandi, niſi *vt quo*, quia eſt coniunctio formæ, vt poſſit operari: quamuis hoc totum pertinere poſſit ad modum loquendi.

Aſſenſus fidei etſi fundetur partialiter in bonitate illationis formalis, vel virtualis; non fundatur in aliquo naturaliter cognito.

Ad id verò, quod dicunt, refundi iam aſſenſum fidei in lumen naturæ ſaltem ex parte, diſtinguendum eſt. Si enim ſenſus ſit, refundi partim in aliquid, quod non ſit reuelatum à Deo, nec credatur propter eius auctoritatem, concedimus: nam ipſa etiam veracitas Dei, prout mouet ad credendum myſterium, non creditur propter Dei reuelationem, vt vidimus *diſp.1.* quia alioquin ſequeretur vel circulus vitioſus, vel proceſſus in infinitum, ſed aliunde debet cognoſci. Quod idem diximus de reuelatione, quæ quidem non creditur, quia ipſa reuelata ſit à Deo, ſed aliunde ex terminis ipſis apparet ſaltem obſcurè. Eodem ergo modo dicimus, bonitatem illationis, ſeu connexionem neceſſariam inter teſtimonium Dei veracis, & veritatem myſterij reuelati non credi, quia ipſa etiam reuelata ſit à Deo, ſed ipſam ex ſe immediatè conſtare. Si verò ſenſus ſit, quod refunderetur aſſenſus myſterij in lumen naturæ, hoc eſt, in aliquid cognitum per actum naturalem, negandum eſt: nam hæc ipſa bonitas illationis cognoſcitur per actum ſupernaturalem elicitum ab eodem habitu infuſo. Sicut enim veracitas Dei, licet cognoſci poſſit per lumen naturæ, & per actum naturalem, quoties tamen fundat, vel fundare poteſt diſcurſum fidei cognoſcitur per actum ſupernaturalem elicitum ab habitu fidei; ſic etiam dicendum eſt de bonitate illationis. Et ſicut ad aſſenſum circa veracitatem Dei præcedit pia affectio voluntatis, vt ſaltẽ aſſenſus ille ſit firmiſſimus, & ſuper omnia, & aptus ad fundandam fidem myſterij reuelati firmiſſimam: ita præcedit pia affectio voluntatis imperans aſſenſum firmiſſimum, & ſuper omnia circa bonitatem illationis, vt poſſit deſeruire ad aſſenſum firmiſſimum circa myſterium. Nam voluntas imperans aſſenſum firmiſſimum circa myſterium, imperat etiam omnia neceſſaria ad talem aſſenſum, & per conſequens etiam firmiſſimum circa principia, & circa bonitatem illationis, ſine quo non eſſet aſſenſus firmiſſimus circa myſterium reuelatum. 35

In quo ſenſu verum ſit, aſſenſum fidei refundi in lumen naturæ ſaltem ex parte.

Cauenda ergo eſt vel explicanda diligenter propoſitio illa vniuerſalis, quam aduerſarij frequenter aſſumunt, quod omnes actus fidei debent habere pro motiuo formali reuelationem diuinam. Si enim ſermo ſit de ijs actibus, qui propriè & ſtrictè dicuntur *fides*, vera eſt propoſitio, ij quippe ſoli ſunt aſſenſus circa myſteria reuelata: ille enim aſſenſus appellatur ſtrictè *fides*, quo aliquid alteri credimus: quare ille aſſenſus ſolus erit ſtrictè *fides diuina*, quo Deo aliquid credimus; quod ſolum competit actui, quo credimus myſterium reuelatum propter diuinam auctoritatem; & ab hoc actu totus habitus habet denominationem *fidei*: ſi verò ſermo ſit de omnibus 36

Propoſitio illa vniuerſalis, quòd Omnes actus fidei debent habere pro motiuo formali reuelationem diuinam, *vt explicanda.*

actibus

actibus, qui eliciuntur ab habitu fidei, non eſt concedenda illa propoſitio vniuerſalis; quia non omnes habent pro motiuo reuelationem diuinã, nec omnes ſunt ſtrictè *fides*, ſed aliqui ſunt principia fidei, qui tamen eliciuntur etiam ab eodem habitu fidei. Sicut etiam ab habitu *Pœnitentiæ* eliciuntur multi actus, qui non ſunt pœnitentia, ſed deſiderium non peccandi, gaudium de peccato vitato, & alij ſimiles, licèt ab actu deteſtationis, & pœnitentiæ totus habitus appelletur *Pœnitentia*.

37 Denique quando inferunt, & opponunt, quod aſſenſus fidei refunderetur in veritatem regulæ logicæ, atque ideo deberemus regulas ſyllogiſticas logicas credere actu ſupernaturali firmiſſimo, & ſuper omnia; quia cognitio de bonitate illationis pertinet ad logicam: neganda eſt ſequela. Aliud enim eſt applicare regulas logicas vniuerſales ad hanc illationem, & ex illis regulis, & præceptis probare hanc eſſe bonam illationem: & hoc pertinet ad logicam, non ad fidem: neque id neceſſarium eſt ad credendum myſterium reuelatum propter diuinam auctoritatem etiam per diſcurſum formalem. Aliud verò eſt cognoſcere in particulari, hanc eſſe bonam illationem abſque alia applicatione regularum, & præceptorum logicæ; & hoc facit fides, ſiue diſcurrat formaliter, ſiue ſolum virtualiter. Nam ruſticus, qui nihil de logicæ præceptis vnquam audiuit, optimè tamen diſcurrit in pluribus materiis, & credit fide humana etiam per diſcurſum formalem ſuis amicis: & ſcit euidenter, bene inferri, ſi emit rem quatuor aureis ad lucrandum, non poſſe ſe eam vendere tribus, quia id non eſſet lucrum, ſed iactura, neque ad hoc credendum opus eſt, quod conſulat regulas Logicorum, vel eorum præcepta applicet; Quia bonitas huius illationis in particulari ex ſe ipſa clarè patet, licet neſciat rationes reddere, & explicare, cur ſit bona: quas rationes Logicus iuxta ſua præcepta reddit; ſic etiam qui Architectus non eſt, nec vllas regulas illius artis didicit, viſa tamen fabrica pulchra & proportionata, approbat illam, & fatetur eſſe bonam, licet non poſſit iuxta præcepta artis id probare. Qui coquus etiam non eſt, nec culinæ artem nouit, approbat cibum bene conditum, licèt rationem iuxta regulas reddere nequeat. Sic etiam omnes, licet logici non ſint, approbant illationem bonam in multis materiis, nihil prorſus dicentes de regulis Logicorum. Fides itaque nihil dicit de regulis vniuerſalibus Logicorum ſed iudicat bene inferri veritatem myſterij ex eo, quod Deus ſummè verax, illud reuelet: quam bonitatem particularem huius illationis manifeſtè cognoſcimus in ſe ipſa, vel ex ipſis terminis; & aſſentimur firmiſſimè, & ſuper omnia, quod ſit cõnexio veracitatis, & reuelationis Dei cũ veritate myſterij quia ita neceſſe eſt firmiſſimè huic cõnexioni aſsẽtiri, vt ſequatur aſſenſus firmiſſimus rei reuelatæ, nullo modo probantes hanc bonitatem illationis, ſeu hanc connexionem inter illa obiecta ex illa veritate præceptorum, quæ Logica tradit, quæ plures fideles ignorant, & qui ea ſciunt nullo modo ad ea attendunt in hoc iudicio.

38 Vnde nec fundatur a fidelibus hic aſſenſus in principio illo communi, *quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*; nec in principiis illis arti ſyllogiſticæ *dici de omni*, & *dici de nullo*; ad quæ non attendunt; ideo non ſequitur, quod fides in ſuo diſcurſu debeat credere ſuper omnia illa principia, quibus non vtitur, ſed ſolùm indicat de hac connexione, & illatione in particulari. Sicut, licèt Deus reuelaſſet bonitatem huius illationis, non ideo reuelaſſet, nec nos deberemus firmiſſimè credere veras eſſe regulas illas Logicas, ex quibus poſſet probari bonitas huius illationis. Sic ergo & nos poſſumus illam iudicare & teſtificari, nihil dicendo de veritate illarum regularum. Quando autem requirimus cognitionem bonitatis illationis, non loquimur de illatione formali, qua vnus aſſenſus infertur ex aliis; hæc enim eſſet cognitio reflexa ſuper ipſos actus intellectus, quæ non eſt neceſſaria ad diſcurſum; ſed loquimur ſemper de illatione obiectiua, hoc eſt, de connexione neceſſaria, quæ eſt inter veritatem obiectiuam principiorum, & veritatem obiecti concluſionis, ſeu inter reuelationem Dei ſummè veracis, & veritatem obiecti reuelati; quæ connexio dicitur bonitas illationis obiectiuæ, quæ ſola cognoſci debet in diſcurſu formali.

Aſſenſus fidei non fundatur in principio illo communi Quæ ſunt eadem vni *tertio, &c. nec in principiis illis*, dici de omni, & dici de nullo.

39 Obiicit primò P. Coninch. *dicta diſp. 9. dub. 7. num. 7.* quia ex noſtra ſententia ſequeretur, multos rudes nõ poſſe certum fidei aſſenſum elicere; quia ipſi non vident bonitatem, aut certitudinem conſequentiæ, nec poſſunt vllo modo ſcire, qui ſyllogiſmi ſint boni, qui non; ſed ferè circa omnem conſequentiam dubitant, an bona ſit. Reſpondetur, ſi ita rudes ſint, vt hanc illationem, ſeu connexionem non agnoſcant, neque etiam ſine diſcurſu formali credere poterunt; ad omnem enim fidem, neceſſe eſt, quod credant rem reuelatam, quia Deus eſt verax, & hanc rem reuelat. Non poſſunt autem moueri ad credendam incarnationem ex tali motiuo, ſi non intelligant maiorem connexionem habere cum incarnatione reuelationem Dei veracis, quàm ſomnium Turcæ. Nemo itaque, qui rationis ſit compos, & terminos intelligit, eſt adeo rudis, vt non videat connexionem inter principia illa, & illam concluſionem. Alioquin non ſolum credere, ſed nec commercium cum hominibus habere, aut ſibimet in rebus ſuis conſulere poterit. Ad hæc enim omnia neceſſe eſt diſcurrere; nec homines quidquam agere poſſunt, niſi diſcurrant etiam ad minimas operationes, nec diſcurrere poſsũt per ſe, niſi cognita bonitate illationis. Quare nec poterit triticum ſeminare, aut metere ad ſibi, ſuæque familiæ prouidendum: quia ſemper dubitabit, an bene inferatur neceſſitas ſeminandi & metendi ex neceſſitate tritici ad comedendum panem, & ſic in rebus aliis humanis.

Obiectio 1.

40 Obiicit ſecundò idem Auctor *num. 98. in fine* quia ille, qui in dicto ſyllogiſmo crederet certò vtramque præmiſſam, atque etiam conſequens, ſeu myſterium reuelatum, negaret tamen conſequentiam eſſe certam non eſſet hæreticus; ergo non pertinet ad fidem iudicium de bonitate illius conſequentiæ, vel illationis. Reſpondeo ſupponi falſum, ſi eo eam contendas, quod homo ille credat myſterium reuelatum fide certa: non poteſt enim credi fide certa, niſi credatur certò propter auctoritatem Dei, nec poteſt credi certò propter auctoritatem Dei, niſi credatur certò connexio auctoritatis diuinæ cum veritate myſterij: nam ſicut non poteſt fide certa credi myſterium reuelatum, niſi credatur certò veracitas, & reuelatio Dei, quæ moueat ad credendum myſterium; ita non poteſt etiam myſterium credi certò, & firmiſſimè propter auctoritatem Dei, ſi non creditur certò, & firmiſſimè connexio au-

Obiectio 2.

ctoritatis diuinæ cum veritate myſterij reuelati; quia, vt vidimus, non poſſumus firmius aſſentiri concluſioni, quam motiuo: cùm ergo connexio auctoritatis diuinæ cum myſterio moueat etiam partialiter ad credendum myſterio, repugnat vacillare aliquem circa veritatem illius connexionis, & adhuc firmiter retinere veritatem myſterij propter connexionem cum auctoritate diuina. An verò iudicandus eſſet hæreticus, qui negaret conſequentiam illam, vel diceret illationem non eſſe certam, reſpondeo, per ſe loquendo niſi ignorantia excuſetur, eſſe hæreticum: quia dicere illationem illam eſſe incertam, eſſet dicere quod poſſit ſequi falſum ex illis principiis, ſcilicet ex Dei veracitate infinita, & reuelatione actuali: quare implicitè diceret, non eſſe certum, quod licet Deus ſit ſummè verax, & aliquid reuelet, adhuc res reuelata debeat eſſe vera, ſed fortaſſe poſſe eſſe falſam. Hæc autem aſſertio explicita; *contingere poteſt, quod res a Deo ſummè veraci reuelata ſit falſa, vel certè de hoc dubitari poteſt*: per ſe loquendo, hæretica eſt, vt conſtat ex *diſp.* 4. *ſect.* 2. vbi vidimus, de impotentia Dei ad mentiendum, vel teſtificandum aliquid falſum.

DISPVTATIO VIII.

De vnitate fidei, vbi de eius definitione.

SECT. I. *Aliquæ differentiæ inter actus fidei enumerantur.*

II. *Quomodo differant* Credere Deo, Credere Deum, & Credere in Deum, *vbi etiam de fide miraculorum.*

III. *Proponuntur & examinantur definitiones fidei.*

COmplectemur hîc aliquas faciliores quæſtiones de actu fidei, quas tamen, quia communes ferè ſunt ad eius habitum, non oportebit poſtea repetere, quando de habitu agendum erit. Dicemus in primis de vnitate, quam fidei actus habent, & de diuerſitate, quæ inter ipſos inueniri poteſt.

SECTIO I.

Aliquæ differentiæ inter actus fidei enumerantur.

1 SI ſermo ſit de fide in tota ſua latitudine, ſub ea comprehenduntur fides ſupernaturalis, & naturalis, hoc eſt, infuſa, & acquiſita, quæ duæ ſpecie, & genere differunt, vt conſtat. Deinde loquendo de fide ſolum infuſa, & ſupernaturali in ſua etiam latitudine, comprehendit actus intellectuales, quibus aſſentimur, & actus etiam voluntatis, ſeu piæ affectionis, à quibus completur fides in ratione virtutis honeſtæ, & meritoriæ: comprehendit etiam habitum intellectualem, & habitum voluntatis, qui vterque habitus, & vterque actus conſtant vnam virtutem integram fidei conſtantem ex conſtitutiuis partialibus ſpecie diuerſis.

2 Suppono etiam in intellectu præter habitum infuſum dari etiam, & requiri ſpecies intellectuales ad eliciendos actus fidei: de quibus ſpeciebus eſt quæſtio, an debeant eſſe etiam ſupernaturales, an verò ſufficiant ſpecies naturales: de quo dicemus infrà, quando agemus de ſupernaturalitate fidei, vbi etiam videbimus de apprehenſionibus ipſis præcedentibus aſſenſum, an ſint naturales, vel ſupernaturales. Suppono denique, præter habitum, & ſpecies non requiri aliam qualitatem ſupernaturalem, quam aliqui appellant lumen, & dicunt eſſe aliquid ſuperadditum, quos tacito nomine refert Coninch. *diſp.* 16. *dub.* 1. *n.* 10. & impugnat *n.* 14. quia, licèt Deus dicatur credentibus infundere lumen 2. ad Cor. 4. *Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ*, & 1. Petr. 2. *Qui vos vocauit de tenebris in admirabile lumen ſuum*: id tamen non intelligitur de lumine euidentiæ, quo res ipſæ credendæ clarè cognoſcantur, ſed de claritate circa credibilitatem myſteriorum, & de apprehenſionibus præcedentibus aſſenſum fidei, & aptè proponentibus obiecta, licèt non euidenter, & denique de habitu fidei, & aliis auxiliis præcedentibus, quæ omnia appellantur lumen quatenus faciunt, vt cognoſcamus, quæ antea latebant.

3 His ſuppoſitis, dubitari poteſt in primis de actibus fidei intellectualibus, an omnes ſint eiuſdem ſpeciei infimæ. Affirmant aliqui, quos ſequitur Suarez *diſp.* 6. *ſect.* 3. *num.* 11. vbi concludit, omnes fidei aſſenſus eſſe eiuſdem ſpeciei infimæ: quia omnium ratio formalis obiectiua eſt vna & eadem, quod etiam docet Coninch. *diſp.* 16. *n.* 18. Contrarium tamen ſupponit, vt certum Hurtado *diſp.* 56. *ſect.* 1. §. 4. dicens, vix ab vllo negari. Nos etiam *ſupra diſp.* 1. *ſect.* 11. diximus, poſſe differre ſpecie phyſica pro varietate ſpecifica reuelationum, quas credimus; in particulari ergo videndum eſt, ex quibus capitibus differre poſſint ſpecie.

Actus intellectuales fidei an omnes ſint eiuſdem ſpeciei infimæ?

4 Et primò quæri poteſt, an actus fidei ſpeculatiui differant ſpecie ab actibus practicis. Suppono enim, fidem vtroſque actus elicere: nam aſſenſus circa Trinitatem eſt omninò ſpeculatiuus cum nihil dictet de faciendo ſuo obiecto; & è contra actus, quo credimus actum pœnitentiæ eſſe faciendum ad obtinendam veniam peccati commiſſi, eſt practicus; vt probat Coninch. *vbi ſup. n.* 17. qui addit vtrumque eſſe eiuſdem ſpeciei propter vnitatem motiui formalis: Et quidem ego facilè concedam, ex eo præcisè capite non variari ſpeciem illorum actuum: aliunde tamen vix contingent, quod ij actus non differant ſpecie, propter variationem ſpecificam motiui formalis partialis, vt ſtatim dicam.

An actus fidei ſpeculatiui differant ſpecie à practicis.

5 Secundò ergo conſiderari poteſt diuerſitas ſpecifica in actibus fidei ex parte motiui formalis: nā licet veracitas Dei ſit ſemper eadem: reuelatio tamen Dei non videtur ſemper eſſe eadem etiam in ſpecie, vt probaui latius *diſp.* 1. *ſect.* 11. quam ſententiam à me olim traditam amplexus eſt P. Hurtadus *vbi ſuprà ſect.* 3. §. 29. & *ſequentibus*, vbi latè probat, reuelationes ipſas Dei, quæ ſunt etiam motiuum formale fidei partiale, differre ſpecie, qui benè etiam impugnat reſponſiones, quæ afferri poſſent. Vnum ego addam, nimirum, licèt fingamus, Deum vnica reuelatione reuelaſſe

Diuerſitas ſpecifica in actibus fidei ex parte motiui formalis.

ſe duo, vel plura obiecta ſpecie diuerſa, atque adeo in aſſenſu ſingulorum motiuum formale videri poſſet eſſe idem ſpecie, & numero: adhuc poſſe inueniri diſtinctiuum ſufficiens vtriuſque actus ad inuicem. Oſtendimus enim *diſp. præcedenti* non ſolum concurrere ex parte motiui formalis veracitatem, & reuelationem Dei, ſed etiam connexionem obiectiuam, quæ apparet inter veritatem principiorum, & veritatem obiecti concluſionis; quæ connexio appellatur bonitas illationis obiectiuæ, & eſt motiuum formale ſaltem *vt quo*. Hæc autem connexio videtur eſſe ſpecie diuerſa, quoties vnum ex extremis, inter quæ verſatur, ſpecie diuerſum eſt ab extremis alterius connexionis, ſicut quælibet vnio phyſica differt ſpecie quoties extrema, vel aliquod illorum differt ſpecie ab extremis alterius vnionis. Cùm ergo connexio illa non ſit obiectum materiale, ſed formale, quia non creditur propter aliud, ſed apparet in ſe: conſequens eſt, vt quoties myſteria credita differunt ſpecie, actus etiam diſtincti, quibus creduntur, ſpecie differant: quia vel reſpiciunt formaliter reuelationes ſpecie diuerſas, vel ſaltem illationem obiectiuam, ſeu connexionem veritatis myſterij cum veracitate, & reuelatione Dei quæ connexio non ſit eiuſdem ſpeciei, cùm variari debeat in ſpecie pro varietate ſpecifica ipſius myſterij, quod eſt vnum extremum illius connexionis.

6 *Quando aſſenſus diſtinctus terminatur ad veracitatem Dei, & diſtinctus ad reuelationem, ij duo differunt ſpecie inter ſe.*

Vnde tertiò certum videtur, quod in diſcurſu formali fidei, quando aſſenſus diſtinctus terminatur ad veracitatem Dei, & diſtinctus ad reuelationem, ij duo differant ſpecie inter ſe, cùm obiectum formale vnius ſit omnino diuerſum ab obiectu formali alterius, nec aſſenſus reuelationis ſit propter veracitatem, nec aſſenſus veracitatis ſit propter reuelationem, prout aliqui ſupponũt, quod iam ſæpe impugnauimus: quare ſuppoſitis, quæ in ſuperioribus dicta ſunt, non poteſt dubitari de differentia ſpecifica inter illos duos actus, qui cùm ambo elicantur ab habitu fidei, iam ex hoc ſaltem capite habitus fidei habebit actus ſpecie diuerſos.

7 *An actus fidei affirmantes differant ſpecie à negantibus.*

Quartò dubitari poteſt, an actus fidei affirmantes differant ſpecie à negantibus, v. g. actus, quo credimus Adamum non obediſſe præcepto Dei. Et quidem, quando obiecta ſunt ſpecie diuerſa, atque ideo reuelationes etiam vel motiua formalia; iam ex eo capite actus ſpecie differunt iuxta proximè dicta. Difficultas eſſe poteſt, an ex illo etiam capite, quòd alter ſit aſſenſus, alter diſſenſus, arguatur differentia ſpecifica phyſica, v. g. actus, quo credimus Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, & actus, quo negamus eius corpus manſiſſe poſt tertium diem in ſepulchro; quorum duorum actuum obiectum materiale, & formale videtur re ipſa eſſe idem. Quod dubium videtur eſſe Philoſophicum; nam qui ſatis probabiliter dicunt, aſſenſum, & diſſenſum differre ſpecie phyſica propter diuerſum valdè tendendi modum, quem habent, cùm aſſenſus tendat per modum proſequutionis, & diſſenſus per modum fugæ, ſeu receſſus intentionalis, conſequenter dicturi videntur, hanc etiam eſſe differentiam ſpecificam in actibus fidei. Nec reputabunt inconueniens, quod ab eodem habitu procedant actus adeo diuerſi; cùm ab eodem etiam habitu charitatis procedant amor, & odium,; amor Dei, & odium, ſeu fuga peccati, qui etiam duo actus videntur ſpecie diuerſi. Imò ab eodem etiam habitu acquiſitu amicitiæ erga Petrum procedit gaudium de eius bono, & triſtitia de eius malo, qui affectus videntur etiam ſpecie diuerſi.

Cæterùm, quamuis id conſequenter diceretur, 8
ſi fides poſſet habere actus diſſenſuum, & qui non ſint affirmatiui; videri tamen poſſet ſuppoſitionem eſſe falſam, nec à fide elici merum diſſenſum, ſed omnes eius actus eſſe iudicia affirmatiua, atque adeo ex hoc capite non eſſe differentiam ſpecificam inter actus fidei. Ratio eſſe poteſt, quia actus, quos elicit fides, vel ſunt circa principia, nempe circa veracitatem, & reuelationem Dei, vel circa concluſiones, ſeu res reuelatas. Et quidem circa principia non elicit diſſenſus, ſed aſſenſus, *Deus eſt ſummè verax*: ſeu *Quidquid Deus dicit, eſt verum, & Deus reuelauit incarnationem, vel Trinitatem*, &c. Vnde neo circa concluſiones, ſeu myſteria reuelata videtur poſſe fides elicere, niſi aſſenſus, ſeu actus affirmantes: quia ex duabus præmiſſis affirmatiuis non poteſt inferri concluſio negatiua, ſed ſolum affirmatiua, vt conſtat ex regulis Summuliſticis. Cum ergo vtraque præmiſſa fidei ſit affirmatiua, concluſio debet ſemper eſſe etiam affirmatiua. Quod confirmari poteſt, quia per omnem concluſionem fidei credimus Deo, ſeu credimus id, quod Deus dicit propter eius auctoritatem, & teſtimonium: *credere* autem ſignificare videtur aſſenſum, & proſequutionem, non fugam, & receſſum, qualis eſt diſſenſus: ergo omnes actus fidei debet eſſe aſſenſus, & non diſſenſus. Quæ omnia æquè procedunt, licèt fides non diſcurrat formaliter, ſed ſolùm virtualiter: quia in diſcurſu etiam virtuali concluſio virtualis innititur medio, & præmiſſis virtualibus, quæ præmiſſæ mouere non poterunt ad diſſenſum, ſi vtraque ſit affirmatiua circa obiecta præmiſſarum.

Re tamen vera non inuenio ſufficiens fundamentum ad negandum in vniuerſum, quod fides poſſit elicere diſſenſus, & actus non affirmantes, 9
ſed negantes, licèt regulariter loquendo fortaſſe ille alius ſit communis modus operandi in obiectis fidei. Quod dupliciter declarari poteſt. Primò quia poſſumus formare diſcurſum fidei alio modo, videlicet: *nihil quod Deus negat, eſt verum: ſed Deus negat inferorum pœnas finiendas: ergo non eſt verum illas eſſe finiendas*. In quo diſcurſu, vel ſyllogiſmo maior propoſitio non eſt affirmatiua, ſed negatiua, atque adeo ex illa, & minori affirmatiua poteſt inferri legitimè concluſio negatiua: ſicut in hoc ſyllogiſmo; *nullus homo eſt lapis. Petrus eſt homo: ergo Petrus non eſt lapis*. Videtur autem diſcurſus ille ad fidem pertinere: quia motiuum formale diſſentiendi in concluſione eſt veracitas ſumma Dei in negando falſa, ſeu non negando vera, quod non minus pertinet ad veracitatem, quàm affirmare vera, & non falſa, item alterum motiuum partiale eſt teſtificatio Dei: non minus enim loquitur, & teſtatur, qui negat aliquid fuiſſe, quam qui affirmat aliquid aliud fuiſſe: concurrit ergo totum fidei motiuum ad illum diſſenſum; quare tunc diſſentimus finì pœnæ inferorum, cumque negamus præcisè propter veracitatem, & reuelationem Dei: quid ergo deeſt, vt diſſenſus ille ſit actus fidei formaliter, & propriè?

Secundo poſſumus hoc ipſum declarare formando ſyllogiſmum, ſeu diſcurſum hoc alio modo: *quidquid Deus dicit, non eſt falſum; ſed Deus dicit, Verbum eſſe incarnatum, ergo non eſt* 10

falſum,

falſum, *Verbum eſſe incarnatum*; qui eſto non ſit diſcurſus, & actus fidei directus, & formalis; eſt tamen indirectus, & æquiualens: nam idem re ipſa credit, qui credit, verum eſſe, Verbum eſſe incarnatum, ac qui credit, non eſſe falſum, Verbum eſſe incarnatum: ſicut idem dicit, qui dicit, non eſſe tenebras, ac qui dicit eſſe lucem. Quare ſicut poſſumus, & debemus credere ſuper omnia propter diuinam auctoritatem, verum eſſe, Verbum eſſe incarnatum, quia Deus verax hoc dicit; ita poſſumus, & debemus credere eadem firmitate, non eſſe falſum, Verbum eſſe incarnatum: quia Deus verax id dicit. Ecce in vtroque caſu dantur diſſenſus, tam in præmiſſa maiore, quàm in concluſione, & pertinent ad fidem, & eliciuntur à fide. Nec obſtat, omnes actus fidei debere eſſe actus credendi, credere autem videtur ſignificare aſſenſum: quia in rigore non minùs credimus alicui, quando negamus quod ipſe negat, quam quando affirmamus, quod ipſe affirmat: credere enim eſt in iudicando ſequi iudicium alterius: & in vtroque caſu ſequimur æquè iudiciũ Dei, vel affirmatiuum, vel negatiuum. Sicut non minus conformat ſe amicus voluntati amici reſpuendo, quæ amicus reſpuit: quàm proſequendo, quæ amicus proſequitur; & vterque eſt æquè actus charitatis erga Deum.

11 *An fides particularis differat ſpecie à fide vniuerſali.*

Quintò dubitatur, an fides particularis differat ſpecie à fide vniuerſali: hoc eſt, an fides, qua quis credit, quod ſibi priuata reuelatione reuelatum eſt, differat ſpecie à fide, qua credit articulos toti Eccleſiæ communes. De hoc diximus *diſp.*1. *ſect.*11. eundem habitum extendi ad vtrãque reuelationem amplectendum: ſi tamen priuata reuelatio proponatur cum talibus motiuis credibilitatis, quæ obligent ad credendum. Rurſus ſi illi duo aſſenſus ex parte motiui formalis ſaltem partialis differant ſpecie iuxta regulas traditas, non erit difficultas. Dubium ſolum eſſe poteſt, an ex hoc præciſè capite, quod ſit reuelatio priuata, vel communis refundatur differentia ſpecifica in ipſos aſſenſus. Ad quod reſpondendum breuiter eſt negatiuè cum Suarez *diſp.6.ſect.*3. *num.*6. Quod enim Petrus mihi ſoli aliquid dicat, vel mihi, & aliis ſimul, non variat formaliter motiuum credendi in ratione motiui, ſed valdè per accidens ſe habet, vt ego credam: non eſt ergo ex eo ſolum capite ponenda differentia ſpecifica inter aſſenſus.

12 *Fides explicita, & implicita an ſpecie differant? Explicita quid ſit? Implicita quid.*

Sextò dubitatur de fide explicita, & implicita, an differant ſpecie. Explicita eſt, qua credimus aliquod myſterium explicitè, vt Trinitatem, vel Incarnationem: implicita verò dicitur, qua ruſticus credit omnia in confuſo, quæ Eccleſia credit, per quam de nullo myſterio in particulari poteſt rationem reddere. Suarez vbi *ſup.4 num.*8. negat differre ſpecie illos duos aſſenſus. Ego tamen puto diſtingui: quia licèt in illo obiecto confusè credito contineatur etiam hoc aliud, quod ab alio creditur explicitè: ille tamen modus attingendi explicitè, vel confusè ſufficit ad differentiam ſpecificam, vt conſtat in duabus cognitionibus, quarum prima terminetur explicitè ad rationem communem animalis; altera verò ad rationem hominis; quas duas cognitiones nemo negat differre ſpecie inter ſe: nam licèt ratio hominis contineatur etiam in illo conceptu confuſo animalis: non tamen continetur, ita, vt poſſit intellectus reddere rationem de illa differentia rationalitatis: alioquin cognitio entis in communi eſſet eiuſdem ſpeciei cum qualibet cognitione cuiuſlibet entis in particulari. Sic autem ſe habet fides illa implicita non ſolum quoad obiectum materiale, ſed etiam quoad obiecta formalia fidei, nempe quoad reuelationes. Qui enim credit in confuſo, quidquid Eccleſia credit, habet pro motiuo ſaltem partiali omnes reuelationes, quibus Deus aliquid Eccleſiæ reuelauit, quæ reuelationes diſtinguuntur ſpecie pro varietate obiecti reuelati, vt vidimus; & ſicut de nullo obiecto reuelato in particulari poteſt reddere rationem; ita etiam nec de vlla reuelatione ſecundùm propriam eius ſpeciem: differt ergo aſſenſus ille eſſentialiter etiam ex parte motiui ab aſſenſu explicito circa Trinitatem, cùm hic habeat pro motiuo talem reuelationem in particulari de tali obiecto.

13 *Habitus fidei an ſit vnus indiuiſibilis.*

Septimò, dubitari poteſt de ipſo habitu fidei, an ſit vnus indiuiſibilis, vel confletur ex pluribus partialibus: de quo vltra alios videri poteſt latè Coninch *dicta diſp.* 16. *dub.*2. & Hurtado *dicta diſp.*56. qui *ſect.* 4. §. 46. fatetur, licèt ex ſcriptura, aut Conciliis, vel Patribus probari non poſſit efficaciter, quod habitus fidei ſit vnus; ſufficere tamen cõſenſum omnium ſcholaſticorum, vt id non poſſit ſine temeritate negari; & quidem verba illa Pauli ad Epheſ.4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma*; quæ ab aliquibus afferri ſolent ad eam habitus vnitatem probandam, parum efficacia ſunt: quia ibi Apoſtolus loquitur de fide obiectiua, hoc eſt de doctrina credita, quam dicit eſſe eamdem apud omnes fideles, ita vt non alius hoc, alius aliud credat, ſed idem omnes, vt explicuit Hieron. in eum locum Pauli. Notat autem benè idem Hurtado *ſect.*1. §. 4. licèt Apoſtolus egiſſet de fide non obiectiua, ſed formali, actuali, vel habituali, ex hoc tamen non probari vnum habitum ſimplicem in ſingulis fidelibus: nam ſicut dicitur verè vnam eſſe faciem vtriuſque fratris gemelli, quos propter ſummam ſimilitudinem diſcernere non poſſumus, licèt facies in ſingulis non ſit aliquid ſimplex, ſed compoſita ex multis partibus: ſic poſſet dici vna fides & obiectiua, & formalis omnium fidelium, propter ſimilitudinem omnium in fide obiectiua, & formali, licet vtraque fides in ſingulis non eſſet aliquid ſimplex, ſed conflatum ex multis obiectis creditis, & ex multis habitibus ad credendum; ſicut de facto conſtat fides actualis in ſingulis fidelibus ex multis actibus fidei, quibus diuerſos articulos credunt.

Aduerte tamen, quando fides dicitur vna in omnibus fidelibus, ſiue intelligatur de obiectiua, ſiue de formali, propter ſimilitudinem magnam; hanc tamen ſimilitudinem poſſe recipere magis & minus, ita vt magis ſimilis inueniatur inter hos, quàm inter illos. Quia licèt omnes eadem credant; non tamen omnes eodem modo & æquè explicitè: quare magis vna eſt fides inter eos, qui æquè poſſunt reddere rationem explicitam de eiſdem. In quo ſenſu intelligenda ſunt verba Hieronymi *tom. 6. in epiſt. ad Titum cap.*1. ſuper illa Pauli verba, *iuxta communem fidem.* Vbi Hieronymus ſic ait: *quod quidem melius mihi videtur Apoſtoli Pauli, & Titi fidem fuiſſe communem, quam omnium credentium: in quibus pro varietate mentium fides communis eſſe non poterat.* Quia nimirum Titus à Paulo eruditus habebat explicitam fidem de iis, de quibus & Paulus, de quibus fideles alij non omnes poterant explicitam 14

Licèt omnes eadem credant, non tamen omnes eodem modo & æquè explicitè.

etiam fidem habere, & ideo magis vna, & ſimilis videtur Hieronymo fuiſſe fides in Paulo & Tito.

15 Loquendo ergo de poſſibili non repugnaſſet, fidem habitualem conſtari ex multis habitibus infuſis partialibus: ſicut nec è contra repugnaret dari vnum habitum infuſum ſimplicem in voluntate ad omnes actus ſupernaturales voluntatis, & vnum in intellectu ad omnes actus ſupernaturales intellectus, imò & vnum fortaſſe ſolum in anima, qui idem deſeruiret ad omnes actus ſupernaturales intellectus, & voluntatis, ſicut ad omnes naturales deſeruit eadem anima. Cùm enim hi habitus infuſi dentur ad complendam, & eleuandam animam in ordine ad actus ſupernaturales; potuit hæc eleuatio à Deo fieri per plura, vel pauciora principia ſupernaturalia.

16 De facto autem, cur non ponamus vnicum habitum infuſum ad omnes actus, neque etiam vnum ad omnes actus voluntatis, & cur ponamus tot, & non pauciores, nec plures dixi *diſp.* 1. *ſect.* 11. vbi aduertimus nos non poſſe aſſignare rationem aliquam à priori, aut regulam deſumptam ab exigentia ordinis ſupernaturalis: poſſe tamen nos manuduci à verbis Apoſtoli 1. ad Corinth. 13. quibus dixit. *Nunc manent fides, ſpes, & charitas: tria hæc, maior autem horum eſt charitas*; ex quibus colligimus, de facto hos tres habitus ad minus eſſe diſtinctos inter ſe: Nam licèt potuiſſet Deus infundere vnum ſolum habitum ad omnes hos actus: de facto tamen voluit eſſe diſtinctos propter ſeparabilitatem, vt ſcilicet poſſent remanere in peccatore fides, & ſpes ſine charitate, & aliquando etiam fides ſine ſpe. Ex hoc autem rurſus colligimus, alios habitus infuſos, inter quorum obiecta inueniatur talis, & tanta diſtinctio, qualis & quanta inuenitur inter obiecta horum trium, eſſe etiam inter ſe diſtinctos, vt ſeruetur eadem proportio inter omnes habitus. Suppoſito enim, quòd Deus voluit dare plures habitus diſtinctos, debuit eligere eum ordinem ſupernaturalem, qui exigeret habitus diſtinctos iuxta talem, & tantam diſtinctionem obiectorum, atque adeo inter omnes alios habitus debet ſeruari eadem proportio. Vbicumque ergo inuenitur tãta diſtinctio inter actus quanta inter actus harum trium virtutum, ponimus etiam habitus infuſos diſtinctos: nec enim ſufficit, actus hos, & illos pertinere ad voluntatem, vt dicamus pertinere ad eundem habitum: nam actus etiam charitatis & ſpei vtrique pertinent ad voluntatem, & tamen ad illos dantur habitus diuerſi. Aliunde verò non ſubdiuidimus ſingulas virtutes in plures, & plures habitus infuſos: tum quia habitus infuſi non acquiruntur per ſuos actus, ſed dantur omnes ſimul ab initio cum ipſa gratia: oporteret autem infundi ſimul penè innumeros, ſi multiplicarentur, ſicut poſſunt multiplicari habitus acquiſiti per varias diuiſiones, & ſubdiuiſiones obiectorum, & motiuorum: quare debuerunt actus omnes reduci ad certas claſſes, & ad certa capita principalia, vt totidem habitus infuſi darentur: tum etiam, quia verba Pauli ſolum probant diſtinctionem inter illos tres habitus, & conſequenter diſtinctionem inter alios, inter quorum actus æqualis diuerſitas inueniatur: non verò inter alios. Cùm ergo aliunde non ſint multiplicanda entia ſine neceſſitate, non habemus fundamentum ad ponendam maiorem habituum infuſorum multitudinem, quàm quæ neceſſaria fuerit ad ſeruandam vniformitatem inter illos, vt omnes alij diſtinguantur inter ſe, poſita æquali diuerſitate inter eorum actus, qualis eſt inter actus horum trium, quos Paulus numerauit, vt diſtinctos, quæ omnia diximus etiam dicta ſectione 11. & olim in manuſcriptis huius materiæ; & poſtea amplexus eſt, & exornauit Hurtado *loco citato*.

SECTIO II.

Quomodo differant, credere Deo, credere Deum, *&* credere in Deum, *vbi etiam de fide miraculorum.*

17 HÆc eſt alia diuiſio fidei, de qua S. Thom. *quæſt.* 2. *artic.* 2. vbi aduertit, his vocibus non ſemper ſignificari diuerſos actus, ſed diuerſas connotationes, quas idem actus habere poteſt: nam *credere Deo*, ſignificat habitudinem ad Deum, tanquam ad obiectum formale, propter quod credimus, *credere Deum* ſignificat habitudinem ad Deum, tanquam ad obiectum materiale creditum, vbi obiter notandum eſt, litteram S. Thomæ eſſe mendoſam tranſmutatis particulis *Deo*, & *Deum*, vna pro alia, & è conuerſo quæ tranſmutatio reddit litteram difficilem, & contrariam menti Sancti Thomæ, ſed eſt manifeſtus error Scriptorum, vt ex originali Tarraconenſi obſeruauit Magiſter Franciſcus Garzia in emendatione errorum in libris S. Thomæ. Denique *credere in Deum* ſignificat habitudinem ad Deum tanquam ad vltimum finem, quam differentiam ſumpſit ex Auguſtino *ſerm* 181. *de tempore*, & *in tract.* 29. *in Ioannem* & *ſerm.* 61. *de verbis Domini.*

His vocibus non ſemper ſignificãtur diuerſi actus, ſed diuerſæ connotationes quas idem actus habere poteſt.

18 Duplex dubium occurrit circa hanc diuiſionem: vtrumque tamen eſt merè de nomine. Primum an *credere in Deum* dicantur ſoli iuſti, qui Deum diligunt, an etiam peccatores, qui vtcumque piè erga Deum afficiuntur vt credant. Auguſtinus *vbi ſupra* videtur negare peccatores credere in Deum. *Quid eſt*, inquit, *credere in eum? credendo amare, credendo in eum ire*, &c. iuxta quem ſenſum videtur etiam loqui S. Thomas, & in eodem ſenſu dixit Durand. *in* 3. *d.* 23. *quæſtione* 7. *num.* 6 per *credere in Deum* ſignificari duos actus, ſcilicet actum fidei, & actum charitatis.

An credere in Deum dicantur ſoli iuſti.

19 Cæterũ, licet hic modus loquendi propter auctoritatem Auguſtini, admittendus ſit, oppoſitus tamen non videtur alienus à communi ſenſu fidelium: qui omnes etiam, dum peccatores ſunt fideliter profitentur, ſe credere in Deum; & hoc quidem non ſolum dicunt in perſona Eccleſiæ, vt innuit S. Thomas *quæſt. præcedenti art.* 9. *ad* 3. ſed etiam in propria perſona, in quo etiam ſenſu idem Auguſtinus *lib. de fide, & operib. cap.* 14. *& vltimo*, & Bernard. *ſerm.* 24. *in Cantica* peccatori tribuunt fidem in Deum: qui modus loquendi ſumitur ex ſcriptura Ioan. 12. vbi dicitur multos ex principibus credidiſſe in Chriſtũ, qui tamen propter metum culpabilem non auſi ſunt eum exteriùs confiteri: & Chryſoſt. hom. 58. in Matth. *nihil prodeſt*, inquit, *ſi credas in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, niſi rectè vixeris*, vbi ſupponit peccatores etiam credere in Deum.

Alterum

An ſolùm in Deum credere dicamur, an etiam in Eccleſiam, vel Sanctos.

20 Alterum dubium eſt, an ſolum in Deum credere dicamur, an etiam in Eccleſiam, vel Sanctos? quæ etiam eſt quæſtio de nomine; nam ſi credere in aliquem ſignificat relationem aliquam in illum tanquam in vltimum finem: certum eſt, non poſſe credi niſi in ſolum Deum. Et in hoc ſenſu *in Concilio Calcedon. actione* 16. Probatur, Spiritum ſanctum eſſe Deum, quia in ſymbolo dicitur *Credo in Spiritum ſanctum*, quod de nulla creatura diceretur, & in eodem ſenſu S. Thomas *quæſt. præcedenti, art. 9. ad 5.* docet, non eſſe legendum in ſymbolo *Credo in ſanctam Eccleſiam*, ſed *credo ſanctam Eccleſiam*. Quo etiam modo legone Emiſſen. *ſerm. 1. & 2. de ſymbol.* Ruffinus, Chryſol. & alij ſcribentes de ſymbolo. Cæterùm non poſſumus negare, quin aliquando *credere in aliquem* non vſurpetur cum tanto rigore dignitatis, ſed ſignificando ſolùm habitudinem ad obiectum creditum, vel ad perſonam cui creditur, ſic habetur in epiſt. ad Philem. *Gratias ago Deo meo audiens fidem, quam habes in Ieſum Chriſtum, & in Sanctos eius.* Exod. 14. *Credidit populus Deo, & Moyſi*: in Hebræo habetur *in Deum, & in Moyſem*; quod notauit Hieron. in epiſt. ad Philem. *Vna atque eadem*, inquit, *credulitas in Deum fertur, & in Moyſem, vt populus, qui credebat in Deum, aquè crederet in ſeruum eius.* Idem Hieronymus *in dialogo contra Luciferianos*, Epiph. *in Anchorato*, & Cyrillus Hieroſolymitanus *Catecheſ.* 18. eodem modo loquuntur, & habetur etiam ex Auguſtino *cap. 1. de conſecrat. diſt. 4.* Sed vt dixi, hæc eſt merè quæſtio de nomine, & locus ille Auguſtini in Decreto Gregoriano correctus eſt, & Marianus Victor correxit etiam locum Hieronymi in dialogo contra Luciferianos ex vetuſtis Codicibus.

An Infideles poſſint cognoſcere verum Deum.

21 Tertia difficultas magis de re videtur eſſe, quam tangit S. Doctor *in præſenti art. 2. ad 3.* infideles non credere Deum, quia in ſimplicibus, vel totum cognoſcitur, vel totum ignoratur: Quare cùm infideles non cognoſcant Deum ſub iis conditionibus, quas fides adſtruit, non credunt verum Deum, ſed falſum; circa quam doctrinam poteſt eſſe tertia quæſtio, vtrùm infidelis poſſit cognoſcere verum Deum? in quo ſanè nulla videretur eſſe ratio dubitandi præter auctoritatem ſancti Thomæ, præſertim cùm Paulus *Ad Rom. 1.* expreſsè dicat, Philoſophos gentiles verè cognouiſſe Deum; & certum ſit, naturali ratione poſſe Dei vnius & veri exiſtentiam inueſtigari, & demonſtrari.

Deinde ratio ſancti Thomæ ad ſummum probat, eum qui errat circa aliquod prædicatum quidditatiuum Dei non cognoſcere verum Deū: non autem probat de infideli, qui erraret ſolùm circa aliqua opera extrinſeca Dei, vt ſi negaret Incarnationem, vel efficaciam Sacramentorum: cur iſte non poſſet adhuc cognoſcere verum Deum? Nec ſatisfacies, ſi dicas S. Thomam ſolùm agere de prioribus infidelibus errantibus circa eſſentialia Dei, & non de poſterioribus; nam ſi S. Thomas de illis ſolùm loqueretur planè non reſponderet ſufficienter ad tertium argumentum propoſitum; quod erat huiuſmodi: *id quod conuenit infidelibus, non poteſt poni inter fidei actus; ſed credere Deum eſſe, conuenit etiam infidelibus, ergo non debet poni inter fidei actus.* Quod argumentum procedit vniuerſaliter de omnibus infidelibus, vt conſtat, ergo dum reſpondet S. Doctor, debet negare vniuerſaliter de omnibus, quod cognoſcant Deum: alioquin argumentum non ſoluet adæquatè, ſed ſolùm ex parte.

Tertiò, ſi ratio S. Thomæ aliquid probat, 22
probaret etiam multos ex fidelibus non cognoſcere verum Deum. Quis enim eſt Theologus, qui non habeat aliquam falſam opinionem de Deo. Hic ponit in Deo ſubſiſtentiam abſolutam, ille negat: alius ponit intrinſecum ordinem ad creaturas in particulari, alius negat talem ordinem, & ſic de aliis, ergo quælibet opinio falſa impediret veri Dei cognitionem, quia in ſimplicibus, vel totum ſcitur, vel totum ignoratur: conſequens autem eſt valdè abſurdum: alioquin non haberemus veros fidei actus circa alios articulos, & per conſequens nec actus charitatis, non enim diligeremus verum Deum, ſed fictum, fateri ergo debemus etiam infidelem, qui errat in vno Dei attributo, poſſe cognoſcere verum Deum.

Quartò, quia infidelis, priuſquam conuertatur ad fidem, & credat, habet iudicium euidens credibilitatis dictans oportere credere Deo hæc myſteria, vt *ſuprà* vidimus; & adhuc ſtante illo iudicio, poteſt non credere, & manere infidelis; ergo in ſtatu infidelitatis cognoſcit verum Deum cui iudicat debere credi.

Vltimò, quia ſi infidelis, neque ex parte ſubiecti, neque ex parte prædicati concipit verum Deum, ergo hæ propoſitiones in infideli non ſunt falſæ: *Deus non exiſtit. Deus non eſt trinus; Deus non eſt homo.* Probatur Conſequentia, quia per te ly *Deus* poſitus ex parte ſubiecti non eſt conceptus veri Dei, ſed alterius Dei ficti: ſed de Deo ficto verè negatur exiſtentia, Trinitas, Incarnatio, &c. Ergo illæ omnes propoſitiones erunt veræ, quibus ea negantur ab infideli.

Nec obſtat ratio adducta à S. Thoma, quod 23
in ſimplicibus vel totum cognoſcitur, vel totum ignoratur. Reſpondeo enim in huiuſmodi propoſitionibus, quibus ſiue ex errore circa fidem, ſiue ex falſa opinione, prædicamus de Deo aliquod falſum attributum, vt ſi dicas *Deus eſt cauſa neceſſaria; Deus eſt ſubſiſtens abſolutum*, aliud eſſe quod concipitur ex parte ſubiecti, & aliud quod concipitur ex parte prædicati; nam ex parte ſubiecti concipitur verus Deus; imò ideo eſt falſa prædicatio, quia de vero Deo enunciatur prædicatum, quod illi à parte rei non competit. Itaque ex parte ſubiecti ponitur conceptus confuſus illius entitatis, quæ eſt Deus, non explicando per illum conceptum, an habeat, vel non habeat attributum, quod ponitur ex parte prædicati, ſed ſolùm concipiendo totam illam entitatem explicitè in ordine ad alia attributa, quæ re ipſa conueniunt Deo, vt eſſe ſummum bonum, primam cauſam, &c. Poſtea verò ex parte prædicati concipimus quoddam aggregatum ex illis perfectionibus, quas explicuimus ex parte obiecti, & illo attributo falſo, quod Deo tribuimus, & tunc non concipimus Deum, ſed quoddam ens rationis, & chymericum, quale non datur à parte rei. Ex quo fit, Catholicos etiam, qui habent falſam opinionem de aliquo Dei attributo, poſſe cognoſcere Deum, & diligere verum Deum; quia non terminatur actus dilectionis ad Deum cognitum per conceptum illum explicitum falſi attributi, ſed ad Deum cognitum per conceptum confuſum, qui eſt verus Deus, licèt confuſè cognitus. Sicut etiam Sacerdos Theologus, qui ex priuata opinione exiſtimat Corpus Chriſti non

produci

produci per verba conſecrationis, verè tamen conſecrat, etiamſi illa opinio falſa eſſet; quia voluntas conſecrandi non terminatur ad conſecrationem cognitam per illam opinionem, ſed ad conſecrationem cognitam per conceptum confuſum, qui terminatur ad veram conſecrationem, non curando, an ſit iuxta hanc, vel illam opinionem: & hæreticus etiam, qui ex errore cenſet per baptiſmum non mundari animam interna iuſtitia, ſed ſolùm imperatiuè, adhuc verè baptizat, & confert puero veram, & intrinſecam iuſtitiam, quia voluntas baptizandi terminatur non ad illum baptiſmum fictum, quem ipſe opinatur, ſed ad verum, quem per alium actum confuſum cognoſcit.

24 Dices: ergo, licèt infideles falsò exiſtiment Iouem eſſe verum Deum: adhuc cultus, quem exhibet, & dilectio eius quam elicit, terminabitur ad verum Deum: ſicut terminatur ad verum Deum dilectio illius qui falsò exiſtimat verum Deum eſſe ſubſiſtentem abſolutè. Reſpondeo, negando conſequentiam, quia ille ethnicus non tam errat ex parte prædicati, quàm ex parte ſubiecti: nec ordinat ſuum amorem, vel cultum ad Deum confusè cognitum ſed ad Iouem cognitum explicitè ſub ratione Iouis: vel ad Deum cognitum cum aliqua imperfectione repugnante cum diuinitate, qualis erat communicatio in deitate cum aliis diis; quare ethnici nec colebant, nec diligebant verum Deum.

25 *Quid dicendum ad S. Thomam.* Quid ergo dicendum ad ſanctum Thomam? Aliqui dicunt, S. Thomam agere de infidelibus ſolis, qui errabant in ipſa apprehenſione Dei etiam confuſa. Sed hanc ſolutionem reiecimus iam vt contrariam propoſito ſancti Thomæ. Ego ſane valde ſuſpicor, ſanctum Thomam non negare infidelibus cognitionem veri Dei in prædicto loco, ſed ſolum fidem Dei: non enim dixit, infidelem non cognoſcere, ſed non credere Deum: ſic enim ait: *credere Deum non conuenit infidelibus ſub ea ratione, qua ponitur actus fidei: non enim credunt Deum eſſe ſub his conditionibus, quas fideles determinant, & ideo nec verè Deum credunt.* Hæc S. Thomas quæ facile poſſunt explicari in hoc ſenſu, quod infidelis non cognoſcat Deum tali cognitione, quæ dicatur actus credendi, quia hic actus habet plures conditiones, quarum qualibet deficiente, iam non eſt hic actus (cuius eſſentia eſt omnino ſimplex) ſed alius circa idem obiectū materiale: ſic poſſemus facile S. Thomam in noſtrum ſenſum adducere. Scio tamen, eundem ſanctum Doctorem *infra quæſt. 10. art. 3.* docere, quod per infidelitatem amittitur vera Dei cognitio; vbi non ſolum actum credendi, ſed etiam cognitionem Dei excludit. Video auctoritatem ſancti Thomæ, ſed adhuc non credam ipſum negaſſe omnibus infidelibus veram Dei cognitionem contra teſtimonium Pauli, & rationes ſupra adductas; ſed in poſteriori loco videtur ſolùm loqui in ſenſu formali, quòd ſcilicet infidelis, quatenus infidelis non habet veram, ſed falſam cognitionem Dei: non enim dicit, quod per peccatum infidelitatis amittat omnem aliam cognitionem Dei veri aliunde habitam, ſed quod per ipſam infidelitatem acquirat falſam Dei cognitionem. Comparat quippe peccatum infidelitatis cùm aliis peccatis contra virtutes morales, & dicit illud grauius eſſe, quia per illud magis elongat ſe homo à Deo, concipiendo loco Dei id, quod non eſt Deus. Verba S. Thomæ ſunt hæc: *Reſpondeo dicendum, quod omne peccatum formaliter conſiſtit in auerſione à Deo, vt ſupra dictum eſt. Vnde tantò aliquod peccatum eſt grauius quantò per ipſum homo a Deo ſeparatur. Per infidelitatem autem maximè homo à Deo elongatur, quia nec veram Dei cognitionem habet. Per falſam autem cognitionem ipſius non appropinquat ei; ſed magis ab eo elongatur. Nec poteſt eſſe, quod quantum ad quid Deum cognoſcat, qui falſam opinionem de eo habet: quia id, quod ipſe opinatur, non eſt Deus.* Ex quibus verbis conſtat, S. Thomam ſolùm agere de notitia Dei, quam peccatum ipſum infidelitatis aufert: quia comparat infidelitatem cum aliis peccatis contra virtutes morales: certum eſt autem, quod peccata alia contra iuſtitiam. v. g. non tollunt ab homine omnem verum actum iuſtitiæ: poteſt enim ille, qui iniuſtè retinet domum alienam, exercere adhuc actus iuſtitiæ circa alias materias ſoluendo ſtipendia famulis, & aliis creditoribus: ſolùm ergo aufert reſtitutionem debitam in illa materia particulari, in qua peccatur. Comparatio ergo fit cum illo etiam, quod peccatum infidelitatis ſecum affert, non de iis, quæ aliunde habet ſubiectum, in quo aliunde poteſt eſſe vera Dei cognitio confuſa, licèt per infidelitatem non ſic vera, ſed falſa, & ſeparans à Deo hominem etiam per cognitionem. Quem ſenſum formalem indicant ipſa verba S. Thomæ, *per falſam autem cognitionem ipſius non appropinquat ei, ſed magis ab eo elongatur*, ſcilicet per ipſummet actum infidelitatis, per quem habet falſam opinionem de Deo.

Solùm poſſet eſſe difficultas circa illam doctri- 26
ctrinam, quod non videatur eſſe vniuerſalis, nec comprehendere omne peccatum infidelitatis: qui enim non errat circa attributa Dei, ſed circa aliquam hiſtoriam à Deo reuelatam, nullam falſam cognitionem de Deo habet: non ergo probat ea ratio, quod omne peccatum infidelitatis ſit grauius aliis peccatis contra virtutes morales. Ad hoc tamen reſponderi poteſt ex doctrina eiuſdem S. Thomæ *infra quæſt. 10. art. 3. & quæſt. 34. art. 2.* vbi ideo dicit, infidelitatem eſſe contra Deum, ſecundùm quod in ſe eſt, quia per infidelitatem homo non credit Dei veritatem: quod in hoc ſenſu intelligi debet, non quod infidelis ſemper dicat formaliter, in actu ſignato Deum non eſſe veracem, vel Deum falli; ſed quia æquiualenter, & in actu exercito id dicat, non credendo vera eſſe ea, quæ ſufficienter ei proponuntur reuelata à Deo, vnde conuinci poteſt, quod Deus non habeat infallibilem veritatem, & in hoc ſolum ſenſu vult S. Thomas infidelitatem opponi veræ cognitioni Dei quatenus implicitè continet opinionem Dei carentia infallibili veritate.

Reſtat de fide miraculorum, an differat à fide 27 *Fides miraculorum an differat à fide dogmatica.*
dogmatica, quæ appellari ſolet hiſtorica, & fide promiſſionum. Et quidem certum videtur, fidem promiſſionū non differre à fide dogmatica, quia fides promiſſionum, nihil aliud eſt, quam credere Deum re ipſa præſtiturum, quæ promiſit: quare ſolum differt à fide hiſtorica, quod hæc credat præterita, illa vero futura, vtraque tamen propter Dei reuelationem. De prima ſcilicet de fide, quæ exigitur ad patranda miracula, eſt maior difficultas. Aliqui negant, hanc eſſe eamdem fidem cum ea, quæ credit myſteria reuelata. Ita Abulen. *quæſt. 165. in Matth.* Vaſquez 1. 2. *diſp. 209. cap. 4. & diſp. 210. cap. 4.* Aragonius *in præſenti*

ſentis quæſt. 1. *art.* 1. Probarique poteſt, quia noſtra fides ſolum credit, quæ ſunt reuelata: non eſt autem à Deo reuelatum, hic, & nunc patrandum miraculum, ergo fides miraculi non eſt eadem, ſed alia diuerſa. Confirmatur, quia alioquin, qui non crederet hoc miraculum patrandum, eſſet infidelis, & amitteret habitum fidei; quod videtur contra communem fidelium ſenſum, quis enim dicat S. Petrum amiſiſſe habitum fidei, cum cœpit pauere in aquis, aut Apoſtolos quando timuerunt in nauicula? vtrobique enim Chriſtus exprobrauit defectum fidei, ergo illa fides, cuius defectum habuerunt Apoſtoli, non erat eadem cum fide, quæ credit myſteria, & quam Patres appellare ſolent *fidem dogmaticam.* Ita Cyrillus Hieroſolymitanus *Catecheſi* 5. vbi ait: licèt nomen fidei ſit vnum, dupliciter tamen diuidi, quia vnum genus eſt, quod habet dogmaticam aſſenſionem: aliud verò quod gratis datur, per quam non ſolùm creduntur dogmata, verum etiam eſt ſuper vires effectiua. Item Chryſoſtom. *hom.* 29. *in* 1. *ad Corint.* ſupra illa verba *cap.* 12. *alius ſermo ſcientia, alteri autem fides in eodem ſpiritu* ſic ait: *fidem dico, non eam qua dogmatica eſt, ſed ſignorum; de qua dictum eſt: ſi habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.*

28 Alij tamen dicunt hanc fidem miraculorum ad eundem habitum pertinere. Ita Sotus *lib.* 2. *de natura & gratia, cap.* 6. Bellar. *tom. vltimo controuerſia* 2. *lib.* 1. *de iuſtificatione cap.* 15. & alij, quibus fauere videtur S. Thomas *infra quæſt.* 178. *art.* 1. *ad* 5. *& art.* 2. *ad* 2. Probatur primò, quia fides, de qua loquitur Paulus ad Hebr. 11. & quam dicit *eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum,* &c. proculdubio eſt fides communis, & tamen per illam ſubdit patrari miracula: *per fidem vicerunt regna, extinxerunt impetum ignis, acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos,* &c. Secundò fides, quæ exigitur ad miracula, eſt fides omnino certa, & ſine formidine; ideo comparatur à Chriſto grano ſinapis, non propter paruitatem, ſed propter fortitudinem, & acrimoniam, vt notauit Hieronym. *Matth.* 17. & colligitur ex Paulo 1. *Corint.* 13. vbi fidem hanc appellat fidem maximam, & perfectiſſimam: *ſi habuero omnem fidem, itavt montes transferam.* Illa ergo fides certa eſt, vt conſtat ex Matth. 21. vbi de ea fide ait Chriſtus, *ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis,* &c. Fides autem certa debet inniti reuelatione diuina, ergo habet idem motiuum, quod fides dogmatica, ergo pertinet ad eundem habitum. Tertiò, fides miraculorum eſt, cui opponitur incredulitas, ſic *Matth.* 17. dicitur Apoſtolos non eieciſſe dæmonium ob incredulitatem: & *Deuter.* 20. ob defectum fidei ad educendam aquam Moyſes & Aaron dicuntur *non credidiſſe*: & alibi ſæpè: incredulitas autem eſt actus intellectus, ergo fides miraculorum eſt aſſenſus intellectualis ob auctoritatem Dei.

29 Propter hæc argumenta dicendum videtur, fidem miraculorum includere ſanè aliquem aſſenſum elicitum ex eodem fidei habitu, quo ſcilicet firmiter creditur potentia, & bonitas Dei, fidelitas item ad implendum quæ promiſit. Addere tamen regulariter videtur ſupra hanc communem fidem aſſenſum alium firmum de opere futuro, genitum ex priori fidei aſſenſu, & ex penetratione circumſtantiarum, quo prudenter creditur, hîc & nunc non defuturum Deum; ex quo etiam in voluntate oritur fiducia, ſeu confidentia firma quam ſæpè exigebat Chriſtus ad miracula. Ex quo patet ad argumenta pro prima ſententia. Non enim neceſſe eſt, ex defectu huius fidei amitti habitum fidei; tum quia habitus fidei non perditur propter dubitationem, & formidinem leuem & venialem, quam tamen excludit fides requiſita ad miracula; & quam fortaſsè Petrus, & Apoſtoli habuerunt in prædictis caſibus; tum etiam quia manente fide, poteſt aliquis culpabiliter non habere iudicium illud ſubſequens de futuro miraculo, vel confidentiam firmam in voluntate, qui actus includuntur etiam, vel connotantur ad fidem miraculorum, quod idem cum proportione dicendum eſt de fide, quæ in oratione exigitur in Epiſtola Iacobi cap. 1. *poſtulet in fide nihil hæſitans*: quæ etiam fides includit illos tres actus; de hoc tamen videri poteſt Suarez *diſp.* 8. *ſect.* 1. vbi bene hoc totum explicat, nec poteſt eſſe de re controuerſia.

SECTIO III.

Proponuntur, & examinantur definitiones fidei.

POſtquam præcipua prædicata fidei propoſita ſunt deſumpta ex obiecto formali, obſcuritate, modo tendendi, & aliis capitibus, facilè iam erit fidem definire. Primam definitionem fidei affert, & explicat S. Thomas *quæſt.* 2. *art.* 1. ex Auguſtino de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. dicente, *credere nihil aliud eſſe, quam cum aſſenſione cogitare*, quam definitionem, & eius verba conatur S. Thomas ad ſuum ſenſum reducere, vt explicent genus, & differentiam propriam fidei diuinæ. Et quidem *aſſenſio* videtur indicare differentiam à cognitione euidenti, quatenus ſignificat aliquam libertatem in adhæſione intellectuali: ideo enim dixit idem Auguſtinus de ſpiritu & littera, cap. 31. *Quid eſt credere, niſi conſentire verum eſſe, quod dicitur?* Aſſenſus itaque, licèt non ſit actus voluntatis, qui potiùs dicitur *conſenſus*, eſt tamen actus intellectus ex conſenſu voluntatis. Vult etiam S. Thomas quòd in eadem voce importetur firmitas adhæſionis, quæ eſt propria fidei diuinæ, & per quam differt à fide humana, & opinione; ſed reuera, vt fatetur etiam Suarez *diſp.* 6 *ſect.* 1. *num.* 9. & alij, licèt hæc acutè dicta ſint, non tamen videntur neceſſaria, nec oportet, quòd Auguſtinus ibi fidem diuinam definire intenderit, ſed ſolùm explicare aliquod eius prædicatum genericum, quod ad eius intentum ſufficiebat. Probabat quippe contra Semipelagianos, non ſolùm progreſſum, vel augmentum, ſed etiam ipſum initium fidei debere in nobis eſſe ex Dei gratia: quod probat, quia omnis cogitatio bona in iis, quæ pertinent ad ſalutem, debet eſſe ex gratia Dei, iuxta illud Pauli ad Philip. 3. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis*, ſcilicet, *in iis, quæ ad pietatem pertinent*, vt explicat Auguſtinus. Fides autem eſt cogitatio in iis, quæ ad pietatem, pertinent, *quia credere eſt cum aſſenſione cogitare*; ergo ad credendum etiam initio requiritur gratia Dei. Ad cuius argumenti vim, & efficaciam non erat neceſſe afferre adæquatam fidei definitionem, ſed ſolum illud prædicatum, quod eſſet 30

Prima fidei definitio ex D. Auguſtino.

eſſet cum aſſenſione cogitatio: in quo prædicato in rigore loquendo videtur etiam conuenire cum fide humana, præſertim, qua aliquis firmiter credat quidquam propter humanam auctoritatem.

31 *Secunda fidei definitio ex D.Paulo.* Secunda definitio fidei diuinæ communiter recepta deſumitur ex Paulo ad Hebræos 11. in illis verbis: *eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium*, de qua S.Thomas *quæſtione 4. articulo* 1. Suarez *vbi ſupra ſect.* 2. Hurtado *diſp.* 49. *ſect.* 2. & alij, quos ipſi afferunt. Solet autem Eraſmo tribui in annotationibus ad illum locum, quod voluerit, ibi non eſſe ſermonem de fide intellectuali, ſed de actu voluntatis, qui appellatur *fiducia*. Eraſmum tamen ab hac accuſatione liberare conatur Hurtado *vbi ſupra* §.5 Et quidquid de Eraſmo ſit, immeritò Pater Suarez *num* 1. dicit, eam fuiſſe ſententiam Damaſceni *lib.* 4. *de fide cap.* 11. Nam Damaſcenus, licèt ſenſerit, ibi de fiducia etiam eſſe ſermonem; non tamen de illa ſola, ſed ſimul etiam de fide intellectuali. Illud etiam certum videtur, non loqui Paulum tam de fide obiectiua, ſeu de obiecto fidei, quam de fide ipſa formali, ſeu de aſſenſu noſtro interno. nam fides obiectiua ſunt res, quæ ſperantur, & non apparentes. Fides autem, quæ hîc definitur eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, & argumentum non apparentium, ergo condiſtinguitur ab obiecto fidei: obiectum enim non eſt ſubſtantia, ſeu fundamentum ſui ipſius, & argumentum probans ſe ipſum.

32 Porrò Paulum loqui de fide intellectuali, qua credimus Deo, quæ ab ipſo reuelantur, conſtat ex communi conſenſu Patrum & Theologorum, quos affert Suarez *vbi ſupra numero* 2. & 4. & ex Arauſicano *cap.* 25. & fauet Trident. *ſeſſ.* 6. *cap.* 6. vbi dicit Paulum *illo cap.* 11. loquutum fuiſſe de fide, quæ requiritur vt diſpoſitio ad iuſtificationem: de qua fide præmittitur *eodem cap.* 6. eam eſſe, qua adulti *fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata, & promiſſa ſunt*. Conſtat etiam ex ipſo contextu Apoſtoli, qui poſtquam *in fine capitis* 10. dixerat, *iuſtus ex fide viuit*. ſtatim *c.* 11. incipit de eadem fide dicere: *eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium*: & de eadem ſubdit: *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: quia accedentem ad Deum, oportet credere, quia eſt*: quod quidem ad intellectum pertinet: & poſtea de eadem fide addit. *fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei*, &c. & alia exempla affert, quæ omnino dicunt aſſenſum intellectualem.

33 Quamuis autem non defuerint, qui hanc dixerint nullo modo eſſe definitionem, ſed laudem, & encomium fidei: communiter tamen Theologi cum S.Thoma *d. quæſt.* 4. *articulo* 1. ſupponunt eam eſſe definitionem fidei vel actualis, vel habitualis, quod parum refert. Vtrique enim adaptari poteſt; & in primis in illis verbis explicatur firmitas adhæſionis intellectualis, quam ſignificat vox illa, *argumentum*, vel, vt alij legunt, *euictio*, ſeu *conuictio*, quod alij interpretantur manifeſtationem, ſeu determinationem, vt ex Chryſoſtomo, Theophil. & alijs obſeruat Suarez *numero* 5. quia licèt argumentum aliquando applicetur ad probabilia, & dubia: in ſua tamen proprietate ſignificat rationem certò concludentem, vt conſtat ex Ariſtotele *in Rhetor. ad Alexandrum cap. de argumento*, vbi ſic ait. *Argumentum autem eſt* (*ſic enim Elenchon interpretamur*) *quod aliter habere non poteſt, atque ipſi dicimus*; & ex Tullio in Academicis quæſtionibus lib. 2. *Argumentum*, inquit, *concludi non poteſt, niſi his, quæ ad concludendum ſumpta erunt, ita probatis, vt falſa eiuſmodi nulla poſſint eſſe*. Obſcuritas etiam fidei ſignificatur, dum dicitur argumentum *non apparentium*, nam licèt conuincat, non tamen facit apparere ea, quæ manifeſtat. Ex vtraque autem conditione, nempe firmiſſima adhæſione ſimul cum obſcuritate inferri poteſt excellentia motiui, ſeu obiecti formalis, quod non debet eſſe aliud, niſi auctoritas diuina: nam quodcunque aliud non eſſet ſufficiens, vt prudenter aſſentiremur ita firmiter iis, quæ nec videntur, nec clarè apparent.

Verba etiam illa, *ſperandarum ſubſtantia rerum*, eandem fidei naturam, & proprietates explicant; nam *ſubſtantia*, vel ſignificat idem, quod *hypoſtaſis*, vt alij legunt, & indicat fidem eſſe fundamentum ſpei certiſſimæ, quam habemus, atque ideo ipſam eſſe etiam certiſſimam, alioquin non poſſet fundare, & fulcire ſpem chriſtianam adeo firmam, & certam. Vel ſignificat, vt alij volunt, exiſtentiam, & conſiſtentiam rerum, quas ſperamus: quia proprium eſt cognitionis facere obiectum præſens, & cognitionis certiſſimæ facere obiectum, ita certò præſens, ac ſi iam oculis videretur, & poſſideretur, quæ omnia ſignificant fidei certitudinem, & efficaciam. Vel denique ſignificatur etiam, fidem eſſe fundamentum noſtræ felicitatis, & ſalutis, eiuſque primum initium, vt dixit etiam Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 8. in illis verbis: *Fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo*. Vnde meritò appellatur ſubſtantia, ſeu hypoſtaſis, & fundamentum rerum ſperandarum: quod eſt eſſe cognitionem primam neceſſariam ad ſalutem æternam. 34

Vnde infertur primò hanc non eſſe definitionem fidei iuxta omnes regulas, & præcepta logicæ, ſed deſcriptionem optimam illius, vt notauit etiam Hurtado *dicta diſput.* 49. §.17. infertur ſecundò id, quod notaui etiam *ſupra diſp.* 1. *ſect.* 2. Verba illa Pauli, *argumentum non apparentium*, non debere intelligi in ſenſu vniuerſali excluſiuo, ita vt quidquid per fidem creditur, debeat etiam aliunde eſſe omnino ineuidens; ſed vel in ſenſu formali, hoc eſt, vt per ipſam fidem non debeant, nèc poſſint euidenter apparere: vel in ſenſu ampliatiuo, hoc eſt, fidem adeo conuincere diuina auctoritate ad credenda ea, quæ proponit, vt faciat firmiſſimè credi ea etiam, quæ nec videntur, nec aliunde vllo modo euidenter apparent, vt notauit etiam Cornelius ibi à me adductus, & latè probat Coninch *diſput.* 11. *dub.* 1 *num.* 32. & *ſequentibus*: id enim ſolum ad intentum Apoſtoli ſufficiebat, qui contendebat Hebræos excitare ad patientiam in tribulationibus imminentibus: hortatur autem vt fidei remedio, & ſolatio vtantur, quia *iuſtus ex fide viuit*, quæ fides res etiam abſentes, & non apparentes firmiſſimè credit, & ſperare facit. Quare ſicut demonſtrationis munus dicitur eſſe, quod faciat nos ex cognitis ad incognita ſcientificè penetranda peruenire; per quod tamen non ſignificatur, quod poſtquam aliunde notitiā aliquā etiam euidentem, ſed non perfectiſſimam de obiecto habemus, non poſſimus vti medio demonſtratiuo ad eandem veritatem firmiùs, 35 *Illationes quædam ex dictis.*

& perfectiùs poſſidendam, ſed ſolùm ſignificatur, quod demonſtratio ducit nos in notitiam obiecti illius, etiamſi aliunde notum nobis non ſit: ita quando dicitur fidei munus eſſe, vt firmiſſimè, & certiſſimè credamus res non apparentes, non excluditur, quod faciat etiam firmiùs credi eas etiam res, quæ aliunde ratione naturali apparere nobis poterant.

36 *Definitio exacta fidei ex Suarez.* Denique definitio exacta fidei hæc traditur à Suarez diſp.6. ſect.1. num.5. *eſt aſſenſus firmus in auctoritate Dei obſcurè reuelantis fundatus*, quæ plenior, & melior eſt, quàm illa, quàm ponit Coninch diſp.14. dub.1. numero 3. *Credere eſt alicui aſſertioni propter diuinum teſtimonium aſſentiri.* Hoc enim totum competeret aſſenſui præſtito etiam propter reuelationem Dei clarè cognitam, & cum euidentia in atteſtante, qui tamen non eſſet actus fidei, vt ſuprà diximus. Vnde neque etiam mihi omnino placet definitio habitus fidei, quam ponit Hurtado diſp.49. §.1. hoc modo: *eſt habitus per ſe infuſus, quo aſſentimur iis, quæ dicuntur à Deo, propter eius auctoritatem, & teſtimonium certo & abſque formidine.* Neque enim in hac etiam definitione explicatur fidei obſcuritas, nam cui reuelatio Dei clarè conſtaret adhuc aſſentiretur rei reuelatæ propter auctoritatem & teſtimonium Dei. Poſſumus itaque illam Suarij definitionem ita proponere, vt competat ſoli fidei infuſæ; *Fides eſt aſſenſus ſupernaturalis, firmus, & certus, in auctoritate Dei obſcurè reuelantis fundatus.* Quæ definitio cum proportione applicari poteſt habitui etiam fidei infuſo.

DISPVTATIO IX.

De Supernaturalitate actus, & habitus Fidei.

SECTIO I. *Vtrum differentia inter actus honeſtos naturales, & ſupernaturales, ſemper proueniat ex ipſo obiecto.*

II. *Actum fidei eſſe ſupernaturalem ſecundùm ſubſtantiam.*

III. *Habitum fidei eſſe per ſe infuſum & in ſua ſubſtantia ſupernaturalem.*

IV. *Vtrùm ſpecies ad actum fidei debeant etiam eſſe ſupernaturales in ſubſtantia.*

V. *An ſint ſupernaturales apprehenſiones præcedentes actum fidei.*

QVAMVIS hucvſque de actu ſolùm fidei loquuti ſimus, nec adhuc cœperimus de habitu loqui; non tamen poſſumus de ſupernaturalitate actus loqui, quin ſimul de habitus ſupernaturalitate dicamus, ex qua potiſſimùm, vt videbimus, ſupernaturalitas in ipſo actu probatur. Ne ergo eamdem poſtea quæſtionem iterùm tractemus, vtriuſque nunc ſupernaturalitatem probabimus. De voluntate autem credendi, & de iudicio euidenti credibilitatis, quod præcedit, an debeant etiam eſſe actus ſupernaturales dicemus *infra, ſuo loco*, quando de iis actibus ſermo erit. Nunc tamen operæpretium erit præmittere, & videre, an actus naturalis & ſupernaturalis debeant differre ex parte obiecti: hinc enim pendet, vt poſtea videbimus, probatio ſupernaturalitatis in actibus fidei.

SECTIO I.

Vtrùm differentia inter actus honeſtos, naturales, & ſupernaturales proueniat ſemper ex ipſo obiecto.

SVppono, dari virtutes naturales, & ſupernaturales, quæ non ſolùm per accidens, ſed per ſe ſint infuſæ à Deo, nec vnquam naturæ viribus poſſint adquiri, de quibus agitur latè in tract. de virtutibus. Hoc ſuppoſito, difficultas eſt, quomodo actus harum virtutum differant ab actibus virtutum naturalium, an ex parte obiecti, an ex alio capite. 1

Prima ſententia. Prima ſententia docet, differre ex parte obiecti formalis motiui: nam de obiecto materiali non videtur eſſe dubium, quod per actus vtriuſque generis attingi poſſint, idem obiectum materiale, verbi gratia, reſtitutio alieni, vel abſtinentia à potu, tam poteſt eligi per actum naturalem, quam ſupernaturalem: differunt tamen in motiuo, propter quod volumus reſtituere, vel abſtinere: aliquando enim eſt motiuum naturale, aliquando ſupernaturale. Hanc videntur docere Caietan. Conrad. & Medina, quos refert Salas 2. *tom. in* 1. 2. *tract.* 11. *diſp.*6. *num.*34. eandem ſententiam defendit Vaſquez *diſput.*86. *cap.*6. & multis adductis Suarez *lib.*2. *de gratia cap.*11. *num.*8. *& tom.*4. *in* 3. *part. diſp.*3. *ſect.*6. *num.*10. *& ſect. ſequenti.* Luiſius Turrianus *opuſc.*2. *de gratia diſput.*8. *dub.*8. *& opuſc.*13. *dub* 3. & Curiel *in præſent. q.*109. *art.*1. *dub.*3. §.4. *concluſ.*2. *& art.*3. *& alibi*, aliique Recentiores communiter.

Secunda ſententia. Secunda ſententia extrema negat differre actus naturales & ſupernaturales ex parte obiecti materialis aut formalis; nam licèt ſint aliqui actus ſupernaturales, qui differunt ex parte obiecti à naturalibus, & è contra, qualis eſt viſio beata Dei, & è contra odium Dei, nullus enim actus naturalis poteſt eſſe viſio Dei, ſicut nec actus virtutis ſupernaturalis poteſt eſſe odium Dei: Cæterùm alij multi actus ſunt, qui ſiue naturales ſint, ſiue ſupernaturales, ſemper habent idem obiectum materiale, & formale. Differunt autem ij actus ex parte principij, vnde refunditur differentia etiam eſſentialis in ipſam ſubſtantiam actuum, quatenus vnus petit fieri à ſolo principio naturali, alter verò petit oriri à principio ſupernaturali. Denique addit hæc ſententia, differre illos actus non per obiecta formalia *quæ*, ſed per rationes formales *ſub quibus*. Nam licèt vterque actus tendat ad idem motiuum; ſub diuerſa tamen ratione formali; nempe vnus terminatur ad illud motiuum, quatenus attingibile per actum naturalem, alter verò ad idem quatenus attingibile ſupernaturaliter, quæ non tam ſunt duæ rationes obiectiuæ, quàm duæ attingibilitates prouenientes ex diuerſitate actuum, quibus poteſt attingi. Hanc ſententiam tenent poſt plures antiquos non pauci ex Recentioribus, Salas *vbi ſuprà*, P. Coninch *de Moralitate actuum ſupernaturalium, diſp.*5. *dub.*1. 2. *&* 3. P. Granado *in primam* 2

mam partem in procemialibus diſp.5. ſect.4. n.13. & quæſtione 12. tract.5. diſp.8. num.6. & in 1.2. tract.1. diſput.4. ſect.3. quibus videtur conſentire P.Molina *in Concord. diſp.7. § Noſtram ſententiam* in fine, & *diſp.13. & 14. & diſputatione 32*, & alij Recentiores, quorum meminit P.Luiſius Turrianus *dicto opuſc.13. de gratia, & opuſc.15. cap.7. n.11. & 14.*

3 *Loquendo de poſſibili non repugnat actus virtutis naturalis & infuſæ non diſtingui ex parte obiecti materialis aut formalis.*

Vtrique ſententiæ aliquid dandum cenſeo. Dico itaque primò, loquendo de poſſibili, non repugnat actus virtutis naturalis, & infuſæ non diſtingui ex parte obiecti materialis, aut formalis. In hac concluſione, loquendo de poſſibili non ſolùm conueniunt Auctores ſecundæ ſententiæ, ſed etiam Pater Suarez *dicto capite vndecimo, numero ſexto & trigeſimo*, vbi apertè fatetur non repugnare actus naturales, & ſupernaturales ferri ad eadem obiecta, & motiua. Ratio autem eſt, quia licet actus ſpecificentur ab obiectis, non tamen tanquam à ſpecificatiuo adæquato, ſed ſolùm inadæquato. Nam ſpecificantur etiam in ordine ad principia: quare cognitiones, quas habent duo Angeli ſpecie diuerſi, licèt terminentur ad idem obiectum, & motiuum, poſſunt adhuc differre ſpecie per ordinem ad diuerſos intellectus, à quibus eliciuntur. Cùm ergo habitus infuſus habeat ſe per modum potentiæ in ordine ad ſuos actus, non mirum, quod poſſent differre ſpecie actus, qui fiunt à ſola natura, & illi, qui fiunt ab habitu infuſo, licèt habeant idem obiectum, & motiuum; ſufficit enim diuerſitas ſpecifica principiorum, vt ab illa refundatur diuerſitas ſpecifica in actus.

4 Confirmatur, quia per hoc præcisè, quod vnus actus petat fieri à principio ſupernaturali, intelligimus, habere aliquod prædicatum intrinſecum, quod non haberet actus, qui non peteret fieri à tali principio: illud autem prædicatum eſt ſufficiens ad differentiam ſpecificam; nam per illud prædicatum actus eſſet ſupernaturalis entitatiuè; ille enim actus eſt entitatiuè ſupernaturalis, qui nunquam poteſt eſſe ex ſolis naturæ viribus; talis autem eſſet ille actus, nam ſemper deberet fieri, vel ab habitu ſupernaturali, vel à Deo miraculosè ſupplente munus habitus, ergo per illud prædicatum differret ſpecificè, imò & genericè ab alio actu abſque alia differentia proueniente ex parte obiecti.

5 Dices, eo ipſo, quod ille actus petat fieri à principio ſupernaturali, iam ſupponitur obiectum eſſe ſupernaturale: alioquin ſi obiectum eſſet naturale, cur peteret principium ſupernaturale ad illud cognoſcendum, vel amandum? Reſpondeo, argumentum habere multas inſtantias contra ſe; nam cognitio, qua Angelus cognoſcit Leonem, petit per ſuam entitatem fieri ab intellectu Angelico, licèt obiectum de ſe poſſet benè cognoſci ab intellectu humano. Sic etiam licèt illud obiectum poſſet cognoſci à principio naturali, cognitio tamen, qua cognoſcitur à principio ſupernaturali, petit omnino principium ſupernaturale. Ratio autem eſt, quia ſicut natura intellectiua Angeli, licet ſit ſuperior, poſtulat tamen cognitionem ſibi proportionatam circa ea etiam obiecta, quæ cognoſcit natura inferior: ita per gratiam habitualem eleuatur homo ad aliam naturam ſuperiorem, & diuinam, quare prout conſtitutus in illa natura ſuperiori, poſtulat potentias, & operationes ſibi proportionatas etiam in ordine ad obiecta, circa quæ verſatur natura inferior, ſeu ipſe homo naturalis: cognitio itaque illa non ideo petit principium ſupernaturale, quia obiectum eſt ſupernaturale, ſed quia eſt cognitio hominis vt conſtituti in ſtatu, & natura quadam diuina, & ſupernaturali; ſicut cognitio Angelica, non ratione obiecti, ſed quia Angelica eſt, petit principium Angelicum. Hoc modo diſtinguunt multi in anima Chriſti ſcientiam infuſam, & ſcientiam naturalem, licèt vtraque terminaretur ad eadem obiecta naturalia, quia nimirum vna oriebatur ex principiis naturæ, altera ex gratia, vt fatetur Pater Suarez *dicto cap.11. num.30.*

6 *Loquendo de facto, probabilius videtur non ita differre omnes actus ſupernaturales ratione obiecti vt ad illud non poſſent terminari alij actus naturales.*

Dices ſecundò, loquendo de facto, probabilius videtur non ita differre omnes actus ſupernaturales ratione obiecti, vt ad illud ipſum obiectum, & motiuum non poſſent terminari alij actus naturales. Non dico de facto dari actus naturales circa idem obiectum; ſed ſolùm non repugnare, quantum eſt ex parte obiecti, quod eſſent. Hæc etiam eſt iuxta auctores ſecundæ ſententiæ, quibus addi poteſt Herize *1. part. diſp.38. cap.4.* qui conuenit nobiſcum, & *num.19.* confirmat ex Sancto Thoma, & probari poteſt primò, quia non repugnat actum naturalem ferri ad obiectum actus ſupernaturalis, & è contra. Fateor quidem, aliquos eſſe actus ſupernaturales, quorum obiectum non poteſt attingi eodem modo per actum naturalem: tales ſunt viſio clara Dei. Item cognitio intuitiua, vel quidditatiua gratiæ, aut alicuius obiecti ſupernaturalis ſecundùm ſubſtantiam, & aliæ ſimiles: cæterùm aliæ ſunt cognitiones, & volitiones ſupernaturales, quarum obiecta, etiamſi ſint ſupernaturalia, poſſunt benè attingi per actum naturalem. Quando enim aliquis mihi narrat, Deum aſſumpſiſſe hypoſtaticè naturam humanam; ego naturaliter audio illas voces, & per conſequens naturaliter poſſum concipere totum illud obiectum, licèt ſit in ſe ſupernaturale, cur ergo non poſſum naturaliter affici circa illud obiectum ſupernaturale? idem eſt de beatitudine ſupernaturali, ſeu viſione clara Dei; cur enim voluntas non poterit gaudere naturaliter, quando audit Deum præparaſſe & promiſiſſe ſuî viſionem hominibus? Certè nullum eſt obiectum adeò ſupernaturale, quod non poſſemus naturaliter audire, ſi nobis narretur, & per conſequens circa quod non poſſet intellectus & voluntas aliquos actus exercere. E contra verò nullum eſt obiectum adeò vile, & naturale, circa quod principium ſupernaturale non poſſit exercere ſuos actus, ſicut nullum eſt obiectum adeò materiale, circa quod intellectus Angelicus non poſſit habere actum ſpiritualem; nam potentia ſuperior facilè poteſt verſari circa obiecta potentiarum inferiorum.

7 Secundò & in particulari probatur, quia non poteſt explicari illa differentia obiectiua inter hos actus naturales, & ſupernaturales. Loquamur enim priùs de virtutibus moralibus, & comparemus miſericordiam infuſam cum miſericordia naturali: vtraque vult ſubuenire indigenti propter honeſtatem illius ſubſidij, neutra vult illam eleemoſynam propter Deum, alioquin iam non tam eſſet miſericordia, quàm charitas; quod idem dici poteſt de iuſtitia, vtraque enim iuſtitia vult reſtituere, propter turpitudinem furti; quodcumque enim aliud motiuum habeat, non erit iuſtitia, ſed alia diuerſa virtus: & ſic poſſumus diſcurrere per omnes virtutes morales; ergo fa-

tendum eſt, poſſe verſari aliquos actus naturales circa idem obiectum materiale, & formale, circa quod de facto verſantur virtutes infuſæ.

8 P. Vaſquez *dict. diſputatione* 86. docet illas virtutes morales differre ex parte motiui, quatenus iuſtitia naturalis, verbi gratia, ſolùm conſiderat hominem vt ciuem huius reipublicæ humanæ, cui conuenit ſeruare æqualitatem erga ſuos conciues: iuſtitia verò infuſa conſiderat eundem hominem, vt eleuatum ad beatitudinem ſupernaturalem, & vt ciuem illius ciuitatis cœleſtis, quam quidem vt ſic decet reddere vnicuique quod ſuum eſt, & ſeruare æqualitatem erga conciues ſuos in eadem Ciuitate: quæ differentia poteſt conſiderari in cæteris virtutibus moralibus, & ſufficit ad diſtinguendos actus ex parte obiecti: virtutes enim diſtinguuntur ſecundùm diuerſas politias, ad quas ordinant ſubiectum, vt docet Ariſtoteles 3. *polit. cap.* 3.

9 Hic tamen dicendi modus difficilis eſt, primò, quia eſt contra experientiam manifeſtam: quam enim rari ſunt, qui habeant illud motiuum, quando benè operantur, & qui ideo velint ſubuenire indigenti, vel honorare parentes, quia conſiderant illos, vt conciues ſuos in politia cœleſti. Modus ſanè communis operandi hoc non habet: vnde fieret regulariter per eiuſmodi opera miſericordiæ, vel iuſtitiæ nihil nos mereri de condigno, nec etiam de congruo; nam (vt ſuppono) per actus merè naturales non meremur in ordine ad ſalutem æternam, quia non habent proportionem cum fine, aut præmio ſupernaturali. Deberent ergo magiſtri, & prædicatores inſtruere accuratè, & ſeriò plebem, vt in his actibus conſiderarent ſemper ſe ipſos, & proximos, vt conciues eiuſdem politiæ cœleſtis, alioquin eorum opera nullius eſſe valoris ad ſalutem; ne in re tanti momenti ex defectu motiui deciperentur; poſſet enim contingere, quod aliquis per longum tempus ſe exercens in operibus miſericordiæ ex motiuo honeſto miſericordiæ, & compaſſionis, nihil prorſus lucraretur in ordine ad ſalutem, eo quòd non mouebatur ex motiuo decentiæ ad politiam ſuperiorem. Quæ tamen omnia ſunt planè contra communem modum concipiendi fidelium, & eorum, ad quos ſpectat plebem inſtruere.

10 Impugnatur ſecundò, quia circa illud primum motiuum naturale poſſunt verſari actus ſupernaturales, & circa ſecundum motiuum poſſunt verſari actus naturales. Prima pars probatur, ponamus enim alicui primò proponi credendum primum articulum fidei, ſcilicet, Deum eſſe, antequam proponatur credendus articulus de beatitudine ſupernaturali; certum eſt, poſſe hunc hominem credere illum primum articulum fide diuina ante alios, ſiquidem non proponuntur omnes ſimul, ſed ſucceſſiuè. Tunc vlteriùs proponatur huic homini Deum etiam reuelaſſe, bonum eſſe reſtituere alienum, ſubuenire indigentibus, &c. poteſt etiam id credere fide diuina propter Dei reuelationem; poteſt item ex hac fide ſupernaturali moueri ad reſtituendum, vel dandam eleemoſynam; qui actus voluntatis videntur fore ſupernaturales, cùm oriantur ex cognitione fidei ſupernaturalis, & tamen non tendunt in motiuum illud, quatenus ſcilicet decet reſtitutio, vel eleemoſyna hominem eleuatum ad finem ſupernaturalem; ergo circa primum motiuum naturale poteſt eſſe actus voluntatis ſupernaturalis. Secunda item pars probatur, quia poſſum ego naturaliter audire, Deum eleuaſſe nos ad beatitudinem ſupernaturalem; ergo poſſum naturaliter gaudere de hoc obiecto; quidquid enim naturaliter proponitur ab intellectu, poteſt voluntas naturaliter amare, vel odio habere: ergo potero etiam naturaliter diligere proximos, vt conciues poſſibiles meos in illa beatitudine, & vt ſic velle illis ſuccurrere, vel reſtituere, &c. quamuis ergo beatitudo in ſe ſit ſupernaturalis, poteſt tamen terminare actum naturalem, quò audiatur, & quò intelligatur, & per conſequens quò ametur à voluntate. Quibus item argumentis impugnari poteſt modus, quo P. Suarez *lib. 2. de Gratia cap.* 16. explicare conatur differentiam inter hos actus ex parte obiecti, nempe penes conformitatem ad naturam rationalem ſecundùm ſe, vel ad naturam rationalem, vt eleuatam per gratiam: qui modus parùm differt à præcedenti, atque adeo eiſdem rationibus impugnatur, quæ facilè contra ipſum poſſunt applicari, vt conſideranti patebit.

Deinde loquendo de actibus virtutum Theologicarum, difficilè poteſt aſſignari aliquid ex parte obiecti, vel motiui, quod non poſſet attingi per actum naturalem: quæcunque enim perfectio cogitetur in Deo, ſi homini proponatur, poteſt eam amare; cùm ſit bona, & voluntas poſſit naturaliter amare omne bonum ſibi propoſitum.

11 Dicunt, actum dilectionis naturalis tendere ad Deum vt auctorem naturæ, per actum verò dilectionis ſupernaturalis ad Deum vt auctorem ſupernaturalem. Sed contra hoc eſt primò, quia vt ſupra dicebam, priùs proponitur credendus articulus de exiſtentia Dei, quam de eleuatione noſtra ad finem ſupernaturalem: priùs ergo credit aliquis, Deum eſſe primum principium, & infinitè perfectum, quàm credat nos eleuaſſe ad ſalutem ſupernaturalem; quis autem dicat, illum hominem, qui credit Deum eſſe infinitè perfectum, creatorem omnium, remuneratorem item præſcindendo à remuneratione naturali, vel ſupernaturali, & denique iis, qui Deum non diligunt ſupereſſe in inferno pœnam æternam, tunc inquam, hominem hac fide diuina inſtructum non poſſe ſaltem potentia phyſica diligere illum Deum, quem iam credit? quod ſi diligit, videtur eſſe dilectio ſupernaturalis, cùm oriatur ex fide ſupernaturali: omnis enim cognitio ſupernaturalis repræſentans aliquod bonum, mouet ad amorem ſupernaturalem eius boni; ſicut omnis cognitio naturalis alicuius boni mouet ad amorem naturalem eiuſdem boni, quia appetitus elicitus ſequitur ad cognitionem eiuſdem ordinis, ſicut appetitus innatus conſequitur ad naturam. Cum ergo poſſit dari cognitio ſupernaturalis de Deo nondum cognito auctore gratiæ conſequens eſt, quod poſſit dari amor ſupernaturalis eiuſdem Dei ita cogniti.

12 Secundò, quia ſanctiſſimi etiam viri ex conſideratione creaturarum naturalium, & viſibilium mouentur ad amandum ardentiſſimè earum factorem: quis autem dicat, illum amorem non eſſe actum charitatis, ſed amorem naturalem? item ſi aliquis doleat ſuper omnia de peccatis, eò quòd fuerint contra Deum eius creatorem, quem hoc ipſo titulo debet ſuper omnia diligere, quis negeт hunc eſſe actum perfectiſſimum doloris, & per conſequens ſupernaturalem? non ergo requiritur illud motiuum beatitudinis ſupernaturalis ad hoc vt amor ſit ſupernaturalis. Ratio autem eſt, quia quæcunque perfectio Dei eſt infinita, &

per

per conſequens amabilis per charitatem, cuius obiectum formale eſt infinita perfectio Dei, quæ non ſolùm reſplendet in potentia producendi gratiam, ſed etiam in aliis attributis diuinis: alioquin valde diminuta eſſet noſtra charitas, quæ nempe non poſſet allici ab infinita ſapientia, vel pulchritudine Dei, ab eius immenſitate, æternitate, iuſtitia, & aliis perfectionibus ad ipſum amandum, ſed ſolùm à potentia, quam habet ad producendam gratiam, & alia accidentia ſupernaturalia.

13 Tertiò, poteſt ad hoc applicari argumentum ſupra factum, quia illa etiam perfectio Dei, nempe quod ſit auctor rerum ſupernaturalium, poteſt cognoſci per actus naturales: ſi quidem poſſum ego naturaliter illud audire, & percipere, ergo quantum eſt ex parte obiecti non repugnat, quod detur aliqua volitio naturalis, quæ ad ipſum terminetur: nam quidquid per intellectionem naturalem repræſentatur, & proponitur tanquam perfectio amabilis, videtur eſſe obiectum proportionatum ad aliquam volitionem naturalem, vt ſæpe diximus.

14 Simile argumentum fieri poteſt de actibus fidei, & ſpei, in quibus difficilè aſſignabitur aliquid ex parte obiecti, quod non poſſet attingi per aliquem actum naturalem: nam in primis actus ſpei habet pro obiecto formali Deum, quatenus eſt beatitudo noſtra ſperata, vel ipſum etiam Deum vt auxiliatorem, à quo ſperamus, iuxta varias Theologorum ſententias. Verumque autem videtur de ſe poſſe eſſe obiectum alicuius actus naturalis. Nam etiam hæretici, & Iudæi ſperant videre Deum, & hoc non ſuis viribus, ſed auxilio Dei, à quo ſperant adiuuari, & tamen ille actus ſpei non oritur ex fide, & per conſequens non eſt ſupernaturalis. Quod ſi dicas, illos non habere ſpem firmam ſicut fideles, contra hoc eſt, quod illa firmitas non oſtendit eſſe varietatem in obiecto materiali, aut formali, ſed ſolum in modo tendendi ad illud, quam varietatem nos libenter dabimus, dummodo concedatur, poſſe vtrumque actum habere idem materiale & formale.

15 Denique de actu fidei probatur eiſdem argumentis, quia obiectum materiale ſæpe ſæpius eſt aliquid naturale reuelatum à Deo, vt conſtat, obiectum verò formale eſt reuelatio, & veracitas Dei, veraque autem poteſt attingi, per actum naturalem, nam ruſticus, cui falsò proponitur à Parocho aliquod falſum pro articulo fidei, credit firmiſſimè illum errorem propter reuelationem Dei apparentem eodem modo quantum eſt de ſe, ac cæteros articulos veræ fidei; & tamen ille aſſenſus non eſt ſupernaturalis, cùm ſit falſus, ſed naturalis, ergo poteſt aſſenſus naturalis terminari ad idem motiuum formale, ad quod terminatur aſſenſus fidei diuinæ.

16 Dices: tunc eſſe valde diuerſum motiuum, quia vnus aſſenſus terminatur ad reuelationem veram, alter ad apparentem: quare iam differunt ex parte motiui formalis, reuelatio enim vera, & apparens valde differunt. Sed contra, quia illa differentia materialiter ſe habet in ordine ad motiuum formale: non enim magis mouet reuelatio, quando reuera exiſtit, quam quando non exiſtit, cùm in vtroque caſu apprehendatur exiſtens: nec ideo erit magis ſupernaturale obiectum in vno caſu, quàm in alio: nam ſiue gratia habitualis exiſtat, ſiue non exiſtat; qui tamen diceret gratiam exiſtere, in vtroque caſu haberet aliquid ſupernaturale pro obiecto ſui aſſenſus: ita qui credit Deum aliquid reuelaſſe, ſiue id verum ſit, ſiue falſum; ſemper habet pro obiecto reuelationem Dei, & per conſequens aliquid ſupernaturale, ſi reuelatio eſt aliquid ſupernaturale; iam ergo conſtat, poſſe actum naturalem terminari ad illud obiectum ſupernaturale, non obſtante ſupernaturalitate obiecti.

Ratio denique à priori eſt, quia, per ſe loquendo, non eſt ſupra totius naturæ vires credere aliquid propter Dei reuelationem: nam ſicut poſſumus homini fide digno aliquid narranti credere & facilius Angelo; cui repugnabit credere Deo aliquid teſtificanti; immo non videtur veriſimile quod homines in pura natura non poſſent accipere aliquod præceptum poſitiuum à Deo, quod ſi illud poſſent accipere iam oporteret credere, Deum illud præcipere, & per conſequens crederent Deo dicenti ſe præcipere. Tunc autem haberent idem motiuum formale, nempe veracitatem, & reuelationem diuinam. Confirmatur, quia lumine naturæ cognoſcitur honeſtum eſſe, & debitum credere Deo aliquid reuelanti, quando adſunt motiua euidentis credibilitatis, ergo per naturæ vires potuiſſet tunc voluntas imperare intellectui aſſenſum, quando adeſſent talia motiua; nam vt ſupra vidimus, quidquid voluntati naturaliter proponitur vt honeſtum, poteſt quantum eſt ex parte obiecti, terminare aliquem naturalem amorem ipſius voluntatis: voluntate autem imperante aſſenſum, intellectus neceſſario obediret: ſubordinatur enim neceſſariò voluntati: alioquin non cognoſceretur eſſe honeſtum credere, ſi voluntas non poſſet efficaciter imperare aſſenſum; nihil enim eſt honeſtum, niſi quod eſt volibile à voluntate honeſta. 17

Dico tamen tertiò, loquendo de facto, probabilius videtur, omnes actus virtutum moralium ſupernaturales, imò omnes actus ſupernaturales ſaltem voluntatis differre aliquo modo ex parte motiui ab actibus naturalibus, qui de facto dantur, ſaltem per ſe loquendo. In hac concluſione conuenio cum Auctoribus primæ ſententiæ. Eam autem ſic declaro; quia eadem honeſtas temperantiæ, v.g. poteſt proponi voluntati dupliciter. Primò, vt lumine naturæ manifeſta. Secundo, vt teſtificata à Deo conſulente, vel præcipiente temperantiam. Primo modo proponitur per cognitionem naturalem, ad quam ſequitur amor etiam naturalis illius honeſtatis. Secundo modo proponitur per fidem diuinam, ad quam conſequitur actus ſupernaturalis eiuſdem ordinis. Comparando ergo hos duos amores honeſtatis temperantiæ inter ſe, licèt vterque tendat ad eandem honeſtatem; alter tamen tendit ad eam honeſtatem in ſe apparentem, alter ad illam honeſtatem in ſe apparentem, ſed in reuelatione, & manifeſtatione diuina; quare iam ex parte motiui apparet aliquid diuerſum in vno actu, ac in alio, quod magis ex obiectionum ſolutione intelligetur. 18

Loquendo de facto, probabilius videtur omnes actus virtutum moralium ſupernaturales, &c. differre aliquomodo ex parte motiui ab actibus naturalibus, qui de facto dantur, ſaltem per ſe loquendo.

Obicies ergo primò, quia tota illa differentia non videtur eſſe ex parte motiui, ſed ex parte cognitionis, quia repræſentatur motiuum; cognitio autem non eſt motiuum, ſed applicatio motiui; vnde ex varietate præciſa cognitionis non debet variari amor obiecti: ergo ſi illi duo amores ſolùm differunt penes diuerſas propoſitiones eiuſdem obiecti, non differunt ex parte motiui formalis. 19

Obiectio 1.

Reſpondeo, negando Antecedens; nam licèt actus fidei repræſentans honeſtatem temperantiæ non ſit motiuum; obiectum tamen ipſius actus fidei eſt verè motiuum. Obiectum autem non eſt ſola honeſtas temperantiæ, ſed honeſtas temperantiæ connexa cum reuelatione Dei, quod totum tenet ſe ex parte obiecti illius actus, & quod totum mouet ad amorem temperantiæ; nam totum illud mouet voluntatem ad amorem, quod ſuadet; non autem ſuadet ſolùm honeſtas temperantiæ, ſed etiam connexio, quæ apparet ex parte obiecti inter reuelationem Dei, & honeſtatem temperantiæ; ideo enim moueor, quia video Deum, qui mentiri non poteſt, teſtificari temperantiam eſſe honeſtam. Datur ergo duplex quaſi motiuum. Primum eſt honeſtas temperantiæ, & hoc eſt motiuum ſimul volitum per actum temperantiæ: alterum eſt connexio illius honeſtatis cum teſtificatione Dei,& hoc non eſt motiuum volitum, ſed tantùm ſuadens ad amorem temperantiæ, & penes hoc motiuum neceſſe eſt,quod differant omnes actus voluntatis, qui procedunt ex lumine fidei, ab iis, qui procedunt ex cognitione luminis naturalis, atque adeo quod detur inter illos aliqua differentia etiam ex parte motiui.

20 *Obiectio 2.* Sed contra obiicies ſecundò, quia obiectum motiuum ipſius actus fidei diuinæ non eſt tale, vt non poſſet etiam terminare aliquem actum naturalem,vt ſupra probauimus; ergo quando de facto proponitur illud obiectum intellectui, poterit intellectus habere actum naturalem circa illud; & rurſus ex hac fide naturali, poterit moueri voluntas ad volendum illud obiectum propter illud motiuum creditum, qui actus voluntatis,cùm oriatur ex cognitione naturali, erit etiam naturalis, & tamen non differt ex parte obiecti motiui à volitione ſupernaturali,quæ oriatur ex fide ſupernaturali eiuſdem obiecti.

Reſpondeo, licèt obiectum motiuum fidei poſſit,quantum eſt ex ſe, terminare actum naturalem, de facto tamen intellectum non elicere regulariter niſi aſſenſum ſupernaturalem. Ratio autem eſt, quia Deus de facto voluit fidem eſſe principium meriti ſupernaturalis, vt videbimus infrà, ideo propoſito ſufficienter motiuo fidei,Deus non concurrit ad actum naturalem, ſed loco illius ad ſupernaturalem, qui ſit proportionatus ad meritum vitæ æternæ.

21 *Obiectio 3.* Tertiò obiicies, quando de facto aliquis ruſticus deceptus à ſuo Parocho, credit aliquem articulum falſum exiſtimans eſſe verè reuelatum à Deo: credit etiam firmiſſimè, & propter idem motiuum, propter quod crederet, ſi eſſet verus, ſcilicet propter reuelationem primæ veritatis: & tamen ille aſſenſus tunc eſt naturalis, cùm non ſit fidei diuinæ, ergo poteſt dari de facto actus naturalis, qui ex parte motiui nullo modo differat ab actibus ſupernaturalibus. Reſpondeo, ideo in concluſione loquutus ſum nominatim de actibus voluntatis. Cæterùm ſi velimus eam extendere etiam ad actus intellectus,adhuc poteſt in aliquo ſenſu locum habere. Nam licèt in prædicto caſu ille ruſticus habeat verè pro motiuo reuelationem Dei, & non teſtimonium Parochi, quia eodem modo aſſentitur, quantum eſt de ſe, huic articulo,& aliis; adhuc tamen non habet pro motiuo reuelationem veram, ſed apparentem; quare illi duo actus differunt ex parte motiui in hoc ſenſu, quod licèt neutri appareat ex parte motiui aliquid diuerſum, vnus tamen illorum, nempe ſupernaturalis, exigit per ſuam eſſentiam in motiuo veram exiſtentiam, quam alter actus nullo modo exigit, quod ſufficit ad hoc, vt ſaltem materialiter differant ex parte motiui, licèt non formaliter, hoc eſt, non appareat aliquod prædicatum in motiuo vnius, quod non appareat etiam, & cognoſcatur in motiuo alterius; in actibus autem voluntatis datur etiam hæc differentia in motiuis actuum naturalium, & ſupernaturalium: nam ſemper in motiuo actus ſupernaturalis apparet eſſe reuelatum à Deo, quod non apparet in motiuo virtutum naturalium voluntatis, vt dictum eſt.

Sed contrà obiicies quartò, in prædicto caſu voluntas credendi illum articulum falſum propter reuelationem Dei habet ex parte motiui eaſdem conditiones apparentes, quas habet voluntas credendi articulum verum; & tamen in eo caſu voluntas illa eſt naturalis: ergo etiam in motiuo alicuius voluntatis naturalis nihil apparet diuerſum à motiuo voluntatis ſupernaturalis. Reſpondetur facilè negando minorem, nam licèt tunc aſſenſus ſit falſus & naturalis: voluntas tamen imperans illum aſſenſum eſt bona,meritoria, ſupernaturalis, procedens ex eodem habitu infuſo piæ affectionis; & quidem tantam habet difficultatem intellectus in credendo illo articulo falſo, quantam in credendo articulo vero; quare ad volendum illum articulum credere,pariter indiget auxilio Dei,quod auxilium erit ſupernaturale, cùm detur ad actum bonum & meritorium. 22 *Obiectio 4.*

Obiicies quintò voluntas ipſa credendi eſt ſupernaturalis, & tamen non oritur ex cognitione fidei, ſed ex cognitione euidenti, qua cognoſcitur honeſtas credendi; ergo non omnis voluntas ſupernaturalis habet de facto ex parte motiui lumen fidei.Reſpondeo diſtinguendo conſequens; non habet ex parte motiui lumen fidei, quaſi in actu ſecundo hoc eſt, obiectum creditum, concedo, non habet lumen fidei quaſi in actu primo hoc eſt,obiectum,vt credibile; nego. Illud autem iam inuoluit aliquo modo lumen fidei, iam enim illuminamur à connexione, quæ apparet inter illud obiectum, & reuelationem Dei vt iudicemus illud eſſe credibile, ſeu poſſe credi, quod ſit reuelatum. 23 *Obiectio 5.*

Dices, ſicut honeſtas credendi poteſt de facto cognoſci per actum euidentem ſupernaturalem, & amari per voluntatem ſupernaturalem; cur honeſtas etiam temperantiæ non poterit de facto cognoſci per actum ſupernaturalem, & amari per voluntatem ſupernaturalem quæ non ſupponat ex parte motiui lumen fidei? Reſpondeo de poſſibili non eſſe repugnantiam; de facto tamen non fieri, quia Deus voluit propter plures congruentias, fidem eſſe principium totius noſtræ iuſtificationis, & ſalutis, atque ideo nullum fieri actum meritorium etiam de congruo, qui non oriatur ex lumine fidei, vt videbimus infrà.

Hinc obiter diſſoluitur aliud argumentum, quo vtitur P. Suarez *in præſenti diſt. lib. 2. cap. 11. num. 18.* contra noſtram ſecundam concluſionem, 24 *Soluuntur quædam argumenta P. Suarez.* quia nimirum ſi motiuum actus naturalis poſſit terminare actum ſupernaturalem, & è contra, ſequitur non eſſe in poteſtate hominis elicere actum ſupernaturalem: homo enim de ſe ſolùm poterit operari circa obiectum propoſitum; ad Deum autem ſpectabit determinare, quod actus fiat naturalis vel ſupernaturalis. Ad hoc, inquam,

quam,

quam, facile reſpondemus negando ſequelam; quia licèt motiuum actus fidei, & omnium, qui ex ipſo procedunt in voluntate, ſit tale, ad quod potuiſſent terminari actus naturales; de facto tamen Deus non concurrit ad actus naturales; ſed ſupernaturales propter rationem ſupra poſitam, atque adeò quoties homo de facto operatur circa illud motiuum, operatur actu ſupernaturali.

25 Eodem modo ſoluitur aliud argumentum eiuſdem Auctoris *ibi num.*13. contra eandem noſtram ſecundam concluſionem: quia nimirum ſequeretur actus ſupernaturales, quos de facto habemus, non eſſe ſupernaturales ex ſuo motiuo, vel obiecto, ſi quidem ad idem motiuum potuiſſet terminari actus naturalis: conſequens autem dicit, eſſe abſurdum, tum quia deſtrueretur fundamentum neceſſitatis gratiæ ſupernaturalis; tum quia eſt contra Sanctum Thomam *prima ſecundæ, quæſtione centeſima nona, articulo ſecundo, ad primum & ſecundum, & quæſt.*62.*art.*1.*& quæſt.*68.*art.*3. vbi vult actum ſupernaturalem verſari circa obiecta ſupernaturalia. Reſpondetur tamen, loquendo de facto, actus ſupernaturales verſari circa motiuum ſupernaturale, hoc eſt, quod de facto exigit auxilium ſupernaturale, vt vidimus, non tamen ita ſupernaturale, vt non potuiſſet terminare actum naturalem, neque ex hoc deſtruitur neceſſitas gratiæ ſupernaturalis ad hos actus; quia hæc neceſſitas non probatur ex motiuo, vel obiecto, ſed ex proportione, quam hi actus habent cùm beatitudine ſupernaturali, & ex infuſione habituum ſupernaturalium, qui de facto infunduntur à Deo, & arguunt actus eſſe ſupernaturales, cùm non dentur ad faciliùs, ſed ad ſimpliciter; nam experientia docet habitus infuſos non facilitare, vt alibi probatur, atque ideo oſtenditur defectus potentiæ naturalis ad talem actum, de quo aliàs. Ad id verò quod affertur ex Sancto Thoma, Reſpondeo *d.quæſt.*62. non loqui de ſupernaturalitate obiecti, ſed actuum: in illo autem *art.*3. *ad* 1. *&* 3. videtur recurrere ad ſupernaturalitatem beatitudinis, quam charitas ſupernaturalis videtur habere pro obiecto, dum tendit in Deum vt auctorem illius boni ſupernaturalis. Alibi verò videtur diſtinguere virtutes naturales, & ſupernaturales à diuerſa regula rationis, quam reſpiciunt, vel à diuerſo fine ad quem ordinant ſubiecta. Videatur *part.*2.*quæſtione* 63. *art.*3. *&* 4. Hæc omnia locum habent in noſtra ſententia. Fatemur enim, de facto virtutes ſupernaturales habere diuerſam regulam non ſolùm formalem, ſed etiam obiectiuam à regula virtutum naturalium, cùm habeant pro regula aliquid reuelatum à Deo. Item ordinare hominem ad diuerſum finem, hoc eſt, ad beatitudinem ſupernaturalem; quam ordinationem de facto non credit homo firmiter, niſi per fidem diuinam, & per conſequens non poteſt velle illam, vel amare Deum vt auctorem illius, niſi per actum ſupernaturalem ortum ex fide ſupernaturali. Non tamen oportet quòd charitas non poſſit amare Deum niſi vt auctorem beatitudinis ſupernaturalis, poteſt enim diligere etiam alias perfectiones Dei, vt reuelatæ ſunt. Sed tamen ſufficienter diſtinguitur à dilectione naturali per hoc quod poſſit etiam amare Deum vt auctorem beatitudinis ſupernaturalis, quod de facto non poteſt debito modo præſtare dilectio naturalis, quia non oritur ex fide. Denique omnes virtutes infuſæ tendunt in Deum vt auctorem ſupernaturalem dupliciter: ſcilicet, vt in auctorem harum virtutum, & vt in finem, qui per has ſolas virtutes poteſt adquiri; virtutes autem naturales nullo modo tendunt in Deum, vt auctorem ſupernaturalem.

Denique ad maiorem abundantiam, concedere poſſumus, nunquam de facto reperiri, per ſe loquendo, actum fidei ſupernaturalem, qui non differat ex parte motiui intrinſeci, & obiecti formalis ab aliis actibus naturalibus, qui de facto fiunt: 26
nam actus naturalis terminatur ad reuelationem apparentem, quæ licèt non differat ſpecie à reuelatione vera, ad quam terminatur actus fidei ſupernaturalis, differt ſaltem numero: neque ad illam eandem poteſt de facto actus ſupernaturalis terminari: non ergo habent de facto idem omnino motiuum, & obiectum formale actus naturalis & ſupernaturalis. Dixi tamen, ſæpè, *per ſe loquendo*, quia nolo diſputare, an aliquando poſſit per accidens actus naturalis tendere ad idem obiectum materiale, & formale, v.g. quando ex circunſtantia extrinſeca actus eſſet malus, & ideo Deus negaret ad eum actum concurſum ſupernaturalem: quod rariſſimum erit, & ad noſtrum intentum parum refert.

SECTIO II.

Actum fidei eſſe ſupernaturalem ſecundùm ſubſtantiam.

SVppono communem diſtinctionem entis ſupernaturalis in ſupernaturale quoad ſubſtantiam, & ſupernaturale quoad modum. Illud dicitur, quod in ſua entitate tale eſt, vt nunquam ex naturæ viribus eſſe poſſit, vt lumen gloriæ, vnio hypoſtatica, &c. Hoc verò dicitur, quod licèt ex naturæ viribus poſſet fieri; attamen hîc & nunc à Deo præter naturæ exigentiam fit, vt viſus cæco reſtitutus, roſa hyeme producta, &c. Hoc ſuppoſito, certum videtur, actum fidei ſupernaturalem eſſe aliquo ex his modis contra Pelagium, & eius reliquias docentes fidem eſſe poſſe à nobis, contra quos latè Auguſtinus *de prædeſtinatione Sanctorum, & de bono perſeuerantiæ*, S. Proſper *contra Caſſianum à cap.*36. *& dub.*8. *ad capita Gallorum, & dub.*1. *ad Ienuenſes lib.*1. *de vocatione gentium à cap.*23. (aliàs 8.) S. Fulgentius *lib. de incarnatione cap.*8. *ex variis Scripturæ locis*, præſertim ex Paulo ad Epheſ.2. *Saluati eſtis per fidem, non ex vobis; Dei enim donum eſt*, ad Philip.1. *Vobis datum eſt per Chriſtum, vt in eum credatis.* Et alibi ſæpè, propter quæ loca hæc veritas recepta eſt à Conciliis infra afferendis, quibus addi poteſt Cenſura Pij V. & Gregorij XIII. in Bulla contra propoſitiones Michaelis Baij, cuius 24. propoſitio, hæc erat: *Abſurda eſt ſententia eorum, qui dicunt, hominem ab initio dono quodam ſupernaturali, & gratuito ſuper conditionem naturæ ſuæ fuiſſe exaltatum, vt fide, ſpe, & charitate Deum coleret:* cui ſimiles erant propoſitiones 22. & 27. Quæſtio ergo eſt, an actus fidei ſit ſupernaturalis primo modo, an ſolùm ſecundo. 27

Ens aliud ſupernaturale quoad ſubſtantiã, aliud ſupernaturale quoad modum.

Prima ſententia negat eſſe ſupernaturalem ſecundùm ſubſtantiam, ſed dicit eſſe ſolùm quoad modum; ita Caiet. 1.2.*quæſt.*109.*articulo* 4. & 2.2. *quæſt.*171.*artic.*2.*ad* 3. Palud. *in* 3.*d.*23.*quæſt.*3. §.*tertiò dicendum eſt*, & *in* 4.*d.*14.*q.*2. Capreolus *in* 1.*d.*17.*q.*1.*artic.*3. *ad argumenta Aureoli contra primam concluſionem, & ad argumenta* 4. *lo-* 28

Prima ſententia.

eo facta, inſinuat etiam Dur. *in 2. d.81. & in 3. d.31. q.4.* Tribuitur etiam Nominalibus, quatenus inſinuant actus fidei Chriſtianæ, & humanæ non differre ſpecie eſſentiali: Okamus *quodlibet.3. q.27.* Gabr. *in 3. d.num.3. q.2. art.1.* Almai. *quæſt.3.* Tribuitur etiam Scoto *quæſt.1. prologi, 9. ad quæſtionem*, quem tamen Suarez *lib.2. de gratia, c.4.* explicare conatur.

29 *Secunda ſententia vera, & communis.* Secunda ſententia vera, & communis iam omnibus Scholaſticis affirmat, eſſe ſupernaturalem ſecundùm ſubſtantiam, & videtur Sancti Thomæ *infrà quæſt.6. art.2.* quem ſequuntur omnes Thomiſtæ, & eam ſupponunt omnes Doctores noſtræ Societatis. Videatur Suarez *vbi ſuprà c.4. & ſequentibus*, & *lib.3. de auxiliis, cap.1. num.3.* Vaſquez *1.2. diſp.187. cap.2.* Coninch. de actibus ſupernaturalibus *diſp.4. dub.3.* qui benè de hoc tractat. Molina *in Concordia quæſt.14. articulo 13. diſp.7. §. noſtram ſententiam, & diſp.14. membr.1. §. in eadem ſententia*, & *membr.2. §. deinde*, vbi & alibi ſæpè hanc ſententiam profitetur, vt appareat, quàm ſine fundamento eum pro contraria ſententia affert Lorca *diſputatione 9. de gratia*, quia *in Concord. quæſtione 14. artic.13. diſp.14. & 15. & alibi* dicat, credere, diligere, & ſperare, &c. eſſe actus naturales quoad ſubſtantiam. Cæterum non aduertit Lorca, per huiuſmodi phraſim ſolùm velle Molinam, quod alij plures Scholaſtici cum S. Thoma *infrà quæſtione 171. articulo 2.* eodem modo loquendi ſignificarunt, ſcilicet actus illos ſecundùm rationem genericam, ſeu quantum eſt ex parte obiecti, poſſe eſſe naturales, quia poſſunt dari actus naturales terminari ad ſimile obiectum, vt nos etiam docuimus *ſuprà*, quam Molinæ ſenſum poſſet facile intelligere, ſi reliqua eius loca videret, vbi expreſſe fatetur, actum fidei Chriſtianæ ſecundùm omnem rationem formalem eſſe ſupernaturalem, & ſpecie differre ab actibus habituum acquiſitorum.

30 *Probatur ex Scriptura.* Probatur primò hæc ſententia ex Scriptura, Conciliis, & Patribus exigentibus ad fidem gratiam Dei, prout gratia condiſtinguitur à natura: Matth.11. *Patrem nemo nouit, niſi Filius, & cui Filius voluerit reuelare.* Ad Epheſ.2. *gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt.* 1. Corinth.12. *nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto.* 2. Corinth.3. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis*, &c. Ioan.6. *Hoc eſt opus Dei, vt credatis*: & infra: *nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Concilium Arauſ. 2. *cap.6. 8. 16. 25. & 27.* definit per infuſionem, & inſpirationem Spiritus ſancti fieri in nobis diuinitus, vt credamus, & aliter nos non poſſe credere, &c. Mileuitanum *c.4.* vtrumque ait eſſe donum Dei, & ſcire quid agere debeamus, & diligere, vt faciamus. Trident. *ſeſſ.6. can.3. & cap.5. 6. & 12.* Cæleſt. *epiſt.1. ad Epiſc. Galliæ*, Innoc. 2. *epiſt.25. & 26.* quæ ſunt 92. & 93. inter epiſtolas Auguſtini. Idem Auguſtinus *vbi ſupra*, Proſper, & Fulgent. citati, & alij Patres, quorum loca affert Valentia *2. tom. diſp. de gratia quæſt.5. punct.4.* vbi ex profeſſo hæc quæſtio de omnibus actibus ſupernaturalibus tractari ſolet.

31 *Probatur ratione.* Ex his locis formatur prima ratio pro concluſione, quia actus fidei chriſtianæ talis eſt, vt ad eum eliciendum indigeat homo peculiari auxilio gratiæ diuinitus collato, & ſuperante vires naturæ, ergo ille aſſenſus non eſt naturalis, alioquin ſi naturalis eſſet, ergo natura prout diſtinguitur à gratia, habet ſufficientes vires ad illum aliquando eliciendum, ergo aliquando poterit homo credere ſine auxilio gratiæ.

Dices primò, Patres quidem exigere auxilium ſpeciale Dei ad actum fidei, non propter ſupernaturalitatem ſubſtantialem ipſius aſſenſus, ſed propter maximam ipſius difficultatem, quæ tanta eſt, vt niſi natura ſubleuetur ſpecialiter a Deo, non poterit propriis viribus vincere illam difficultatem: ſicut multi etiam ſentiunt ad actum naturalem dilectionis Dei ſuper omnia requiri etiam ſpeciale auxilium Dei propter maximam eius difficultatem: Sed contra, quia hæc difficultas vel naſcitur ex rebus creditis, vel ex modo credendi illas obſcurè, & firmiter: non quidem ex rebus creditis; hæ enim aliquæ ſunt valde humano captui conſentaneæ, vt mors, iudicium, &c. Sed neque ex modo aſſentiendi firmiter, nam hæreticus firmiter & ſuper omnia adhæret ſuo errori per actum naturalem: ergo ex hac præcisè difficultate non oritur ſupernaturalitas.

Dices ſecundo, auxilium gratiæ, quod Scriptura, & Patres exigunt ad fidem, non eſſe aliquod auxilium ſupernaturale in ſubſtantia, ſed auxilium cogitationis congruæ ad credendum; quam homo habere non poſſet ſine ſpeciali Dei beneficio. 32

Sed contra ſecundò probari poteſt concluſio, & impugnari hæc ſolutio, quia ſi auxilium gratiæ ſolùm requireretur, vt detur cogitatio congrua; ergo ſufficeret cogitatio intenſa ordinis naturæ, neque exigeretur aliquis habitus ſupernaturalis ex parte principij: cùm enim effectus ſit entitatiuè naturalis, ſatis erit addere ex parte principij cauſas naturales robuſtiores; non verò principium ſupernaturale: Conſequens autem eſt falſum, nam vt probauimus *ſect.2.* ex mente Conciliorum ad huiuſmodi aſſenſum requiritur ex parte principij habitus infuſus ſupernaturalis, ergo & ipſe aſſenſus eſt entitatiuè ſupernaturalis.

Dicunt, habitum requiri, non quidem ad ſubſtantiam aſſenſus producendam, ſed ad aliquem modum ipſi ſuperadditum. Qualis autem ſit hic modus, non conueniunt: quidam dicunt, habitum requiri ad intenſionem aſſenſus. Sed contra hoc eſt Paulus 1. ad Timoth.1. *Miſericordiam Dei conſequutus ſum, vt eſſem fidelis*, vbi (vt bene ponderat Auguſtinus) non dixit *vt eſſem fidelior*, ſed *vt eſſem fidelis*: non ergo exigitur auxilium gratiæ Dei ſolùm ad intenſionem, ſed ad ſubſtantiam credendi. Deinde ſicut ad iuſtificationem non exigitur contritio cum determinata intenſione, ſed ſufficit remiſſa, vt ſuppono ex materia de Pœnitentia: ſic neque ad ſalubriter credendum, requiritur aliqua intenſio, ſed ſufficit aſſenſus remiſſus. Denique ſi per vires naturales poſſumus habere ſubſtantiam illius aſſenſus; non eſt cur per eaſdem vires, addito præſertim habitu acquiſito ex multorum actuum exercitio, & robuſtiori cognitione motiuorum, non poſſimus aliquando elicere aſſenſum intenſiorem. 33

Alij dicunt, habitum fidei exigi ad facilitatem aſſenſus. Sed contra Primò, quia hoc eſſet contra citata Concilia, quibus definitur, ſine gratia nos non poſſe, non ſolum faciliùs; ſed nec vllo modo operari. Secundò; quia ad iuſtificationem æquè conduceret actus difficilè elicitus, imò videretur eo melior quò cum maiori difficultate fieret. Tertiò, quia, ſi actus ſecundùm ſubſtantiam poſſet prouenire à viribus naturæ, non eſſet 34

cur

cut non poſſet etiam procedere cum facilitate orta, ex habitu acquiſito naturali. Quartò hæc facilitas in ipſo actu non eſt modus intrinſecus, ſed mera denominatio prouenięns à potentia, quæ in actu primo magis propendet in actum: quare propter illam denominationem non poſſet idem actus fieri de non diſpoſitione diſpoſitio congrua ad iuſtificationem. Denique probabilius multo eſt, habitum ſupernaturalem non dare facilitatem poſſe, ſed ſolum ſimpliciter poſſe; cùm conſtet experientia puerum baptizatum non faciliùs credere, quando venit ad vſum rationis propter habitum infuſum in baptiſmo, quàm ſi verè non eſſet baptizatus.

35 Alij dicunt Tertiò, habitum exigi ad infallibilitatem aſſenſus, non ad ſubſtantiam. Sed contra, quia infallibilitas non eſt modus diſtinctus ab ipſo actu; alioquin ſi diſtinguitur, ergo fit à ſolo habitu; nam infallibilitas illa, vt ſic non eſt actus vitalis, ergo totus aſſenſus fit ab intellectu ſolo, & infallibilitas à ſolo habitu, ergo aſſenſus non poteſt eſſe diſpoſitio ad iuſtificationem, quia ipſe aſſenſus nullo modo eſt ab habitu; infallibilitas autem non poteſt eſſe diſpoſitio; quia cùm non ſit actus vitalis, non poteſt habere rationem meriti de congruo; ergo fatendum eſt ipſum actum ſecundùm ſuam entitatem, ſecundum quam eſt diſpoſitio, habere aliquid ratione cuius exigat procedere ab habitu ſupernaturali.

36 Quartò dicunt alij, exigi habitum ad hoc, vt in actu ponatur quidam modus proportionis cum fine ſupernaturali: ſed contra, quia ſi actus ſecundùm ſe non habebat proportionem cum fine ſupernaturali, non poteſt eam habere per modum ſuperadditum: nam iſta proportio debet eſſe per modum meriti: ille autem modus ſuperadditus non poteſt reddere meritorium actum qui de ſe non eſt meritorius: ille enim modus non eſt voluntarius formaliter, vt de ſe patet, nec aliunde dignificat opus, ſicut dignitas perſonæ, ergo nullo modo confert ad proportionem ipſius actus, ſi ab ipſo diſtinguatur. Omitto alios modos, ad quos minùs apparenter poteſt exigi habitus. Videatur Suarez *tom.4. in 3. part. diſp.3. ſect.6.* & Vaſquez *in* 1.2. *diſp.187. cap.2.*

37 Tertiò probari ſolet ab aliis ſupernaturalitas fidei, ex eo quod terminetur ad diuinam reuelationem ſine alio medio, & ſine vlla formidine. Cæterùm ex dictis *diſp.*1. conſtat, non ſatis probari ex hoc capite ſupernaturalitatem: cùm poſſit dari naturalis aſſenſus circa idem obiectum, & ſine formidine: non enim apparet in hoc aliqua manifeſta repugnantia, quod latè & bene probat cum aliis Coninch. *diſp.*14. *dub.*2. docens poſſibilem eſſe actum naturalem circa idem omnino obiectum formale noſtræ fidei, & nos oſtendimus *ſect. præcedenti.*

38 Contra hanc communem ſententiam nihil eſt, quod peculiarem habeat difficultatem; ſolùm poteſt opponi S. Thom. *infra quæſt.*171. *articulo* 2. *ad* 3. vbi ait, *actiones, ad quas infunduntur habitus, non eſſe ſupernaturales ſecundum ſubſtantiam actus, ſed ſolum ſecundum modum.* Reſpondetur S. Thomam ſolùm velle ſignificare ibi diſcrimen inter actiones miraculoſas, quales ſunt ſuſcitatio mortui, & prophetia ex vna parte, & actus credendi, diligendi, &c. ex alia. Diſcrimen autem eſt, quod nec illæ priores, nec aliæ illis ſimiles fieri poſſunt à natura, & ideo eas appellat ſupernaturales quantum ad ſubſtantiam: at verò iſtæ actiones poſteriores, licèt cum illo modo ſupernaturalitatis (intrinſeco quidem, eſſentiali) non poſſint fieri à natura, poſſunt tamen fieri aliæ ſimiles in modo tendendi ad ſua obiecta, & ideo has dicit ſolum eſſe ſupernaturales quoad modum: non tamen negat illum modum eſſe de quidditate horum actuum; ita explicat S. Thom. Bañes *infra q.*24. *art.*2. *in fine* cum aliis Thomiſtis.

Opponunt alij, quod hæreticus aſſenſu naturali credit articulo propter Dei reuelationem, ergo non eſt, cur ponamus in Catholico aſſenſum ſupernaturalem ad credendum propter diuinam reuelationem. Reſpondetur, non poni noſtrum aſſenſum ſupernaturalem præcisè, quia eſt propter reuelationem, ſed quia ex parte principij poſtulat aliquid ſupernaturale, vt viſum eſt. An verò aſſenſus hæretici differat à noſtro etiam ex parte obiecti, videbimus *infrà diſputatione* 17. Omitto alia argumenta communia, quæ in vniuerſum tendunt ad negandum omnes actus ſupernaturales in ſubſtantia: hæc enim pertinent ad materiam de gratia, vel ad materiam de habitibus, de qua *in* 1.2. Videatur etiam Hurtado *diſput.*62. *ſectione* 1. §.11. vbi nobis conſentiens dicit, ex neceſſitate habituum per ſe infuſorum probandam ſupernaturalitatem actuum fidei, ſpei, & charitatis. Habitus autem per ſe infuſos dari, aliunde ex auctoritate probandum eſt, vt videbimus *ſect. ſequenti.* 39

SECTIO III.

Habitum fidei eſſe per ſe infuſum & in ſua ſubſtantia ſupernaturalem.

Diximus, ſupernaturalitatem actuum fidei probari optimè ex eo, quod infunditur à Deo ſolo habitus fidei, cuius infuſio otioſa eſſet, ſi actus fidei, quales ad ſalutem requiruntur, non haberent aliquod prædicatum ſibi quidditatiuum ſuperans vires naturæ. Neceſſe ergo eſt, quod aliunde probemus dari talem habitum per ſe infuſum; quod quidem potiſſimum fundamentum ſuum in auctoritate habet, quæ tanta eſt, vt iam ſine nota graui negari non poſſit, vt cum aliis notat Hurtado *diſp* 62. §.4. & dubium ſolum remanſerit, an res hæc ſit omnino de fide. 40

An ſit de fide, quod adulti iuſtificati habeant aliquod donum fidei infuſum.

Sententia negans.

Plures negant, quos refert Salas 2. *tom. in* 1.2. *tract.*10. *diſput.*3. *ſect.*4. & ſequitur Vaſquez ibi adductus variis in locis. Canus tamen & Sotus, qui pro ea referuntur, magis ſunt pro contraria, vt poſtea videbimus. Præcipuum fundamentum deſumitur ex Innoc. III. *in cap. Maiores de baptiſmo* vbi relatis vtriuſque partis opinionibus, eam partem non definit, & ex Concilio Viennenſi relato *in Clementina vnica de ſumma Trinitate*, vbi opinio ponens habitus infuſos ſolùm eligitur, vt magis probabilis, nec poſtea in Tridentino videtur hæc res omnino definita, omnia enim Tridentini loca pro habitibus infuſis habent probabilem explicationem.

Verum tamen eſt, rem eſſe de fide; quod adulti iuſtificati habeant aliquod donum fidei infuſæ & permanentis. Dixi *donum fidei:* abſtrahendo à nomine *habitus*, quia an hæc fides ſit habitus, vel quid aliud, fortaſſe nondum eſt definitum. Hanc ſententiam tenet noſter Valentia cum aliis multis, quos refert Salas vbi *ſupra num.*39. & Suarez 41

Sententia affirmans, vera.

lib.6.

lib.6. de gratia cap.3. & 8. & *in præſenti diſput.7. ſect.1.* Granado *in 1. 2. controuerſ.4. diſput.2.* & Conioch *de ſupernaturalitate actuum moralium diſp.6. dub.1.* item Canus *lib.7. de locis cap.2.* licet pro contraria aſſeratur, quia dicit, non pertinere ad fidem eam quæſtionem, an gratia & virtutes, quæ in baptiſmo infunduntur, ſint qualitates; non tamen negat eſſe de fide veras virtutes permanentes in baptiſmo infundi, in quo etiam ſenſu loquitur Sotus *lib.2. de natura, & gratia cap.19.* qui tamen ſolum dicit, Concilium Tridentinum conſultò noluiſſe vti nomine *habituum*, cùm numerauit dona illa, quæ in iuſtificatione conferuntur, quia non pertinet ad fidem, an hæc dona ſint qualitates pertinentes ad ſpeciem habitus. Quod idem docet Vega *lib.7. in Tridentin. cap.24.* cùm tamen expreſsè fateatur eſſe de fide poſt Tridentinum infundi virtutem fidei ab actu credendi diſtinctam; nam poſt adducta verba Concilij Viennenſis ſuprà relata ſic ait Vega teſtis quidem fide dignus, & oculatus Tridentini Concilij. *Viſum eſt huic ſanctæ Synodo,* (ſcilicet Tridentinæ) *acceptare ſententiam iſtam, & aſſerenti oppoſitum anathema indicere: intellexit enim, hanc eſſe communem Eccleſiæ fidem; tametſi non ſub nomine habituum.* quod idem docet Sotus *vbi ſupra cap.18.* qui & ipſe Tridentino interfuit, & eius mentem melius potuit intelligere.

42 *Probatur ex Concilio Tridentino.* Probatur ergo hæc ſententia primo ex Tridentino *ſeſſ.6. c.7.* vbi poſt numeratas diſpoſitiones, quæ iuſtificationem præcedunt, & in ipſis actum fidei, & ſpei: ſubdit: *hanc diſpoſitionem, & præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed ſanctificatio etiam, & renouatio interioris hominis per ſuſceptionem gratiæ & donorum.* vbi ſuſceptio gratiæ & donorum in iuſtificatione incluſa condiſtinguitur à præparatione, quam conſequitur, & in qua ſupponebatur iam fides actualis, ergo nomine donorum, quæ poſtea infunduntur, intelligi debet aliquid permanens, & ab actibus condiſtinctum. Confirmatur ex illatione facta à Concil. eodem *cap.7.* vbi poſtquam dixit, cauſam formalem iuſtificationis eſſe iuſtitiam inhærentem datam à Deo ſecundùm cuiuſque diſpoſitionem infert ſtatim: *vnde in ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc omnia accipit homo ſimul infuſa per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur: fidem, ſpem, & charitatem.* Vbi explicat, quæ ſint illa dona, quorum ſuſceptionem ſuperiùs dixerat includi in iuſtificatione. Confirmatur ſecundò ex verbis ſequentibus vbi Concilium docet, hanc fidem eſſe, *quam ante baptiſmi Sacramentum ex Apoſtolorum traditione, catechumeni ab Eccleſia petunt, cùm petunt fidem vitam æternam præſtantem.* Hæc enim fides non datur ab Eccleſia, niſi per baptiſmum, ad quem ipſi accedunt: per baptiſmum autem non datur fides actualis, ſed donum permanens fidei ab actu diſtinctum, neque ipſi poſtulare cenſentur actum fidei, cum quo iam habito accedunt ad baptiſmum.

43 Confirmatur tertio ex eodem Concilio *eadem ſeſſ. cap.15.* & *can.28.* dicente, quocunque peccato mortali amitti gratiam iuſtificationis, non tamen fidem, niſi per infidelitatem; & hanc fidem, quæ remanet amiſſa gratia, eſſe veram fidem. Vbi nomine fidei intelligitur aliquid permanens, & quod verè maneat in peccatore.

Confirmatur quartò, ex Concilio Moguntino celebrato anno 1549. duobus annis poſt dictam ſeſſionem 6. Concilij Tridentini, quare in *cap.7.* habet quandam periphraſim illius capitis ſeptimi ſeſſionis ſextæ Tridentinæ, in hæc verba: *iuſtificatio cum peccatorum remiſſione etiam ſanctificationem, & interiorem renouationem confert, quatenus per meritum Chriſti, quod iam credenti communicat, cum venia peccatorum Dei gratiam, & per Spiritum ſanctum vna cum fide ſimul ſpem, & charitatem in corde diffuſam accipit; hiſque donis in ipſo permanentibus, non ſolum reputatur, ſed verè exiſtit iuſtus.* Ex quibus verbis conſtat Patres illius Concilij intellexiſſe fidem, ſpem, & charitatem, quorum infuſio ponitur à Tridentino in iuſtificatione, non eſſe actus, ſed dona habitualia in ipſo iuſtificato permanentia; & hoc ad doctrinam catholicam pertinere. Adde cenſuram Pij V. & Gregorij XIII. contra propoſitionem Baij adductam *ſect. præcedenti.*

Neque obſtant verba Concilij Viennenſis & Innocentij III. *ſuprà* adducta; nam in primis, licèt tunc non fuerit ea ſententia ab Eccleſia definita, potuit poſtea poſt diuturnum examen definiri. Deinde addo, in illis locis non dici eſſe opinionem probabilem, quæ negaret in adultis iuſtificatis infuſionem fidei permanentis: ſed vtrobique ſolùm agi de quæſtione illa, quod attinet ad paruulos: nam in dicto cap. *Maiores* quæſtio propoſita eſt de baptiſmo paruulorum, an haberet aliquem effectum; ad quod reſpondet Pontifex, vtique habere effectum remiſſionis peccati, licèt adhuc ſub lite eſſet inter Doctores, an paruulis infunderentur virtutes, quibuſdam negantibus, & quibuſdam concedentibus, quia nimirum, licèt de adultis nemo dubitaret, de paruulis tamen dubitabant, eo quod in eis otioſæ forent virtutes pro illo ſtatu: imò ex his ſumebant alij occaſionem negandi valorem illius baptiſmi, eo quod non poſſet paruulus accipere eas virtutes, quæ in baptiſmo infunduntur. Deinde in Concilio Viennenſi quod multò poſt tempore celebratum eſt, venit iterum eadem quæſtio, an paruulis infundantur virtutes in baptiſmo, ſicut in adultis: & Concilium ſimul cum Pontifice eligit vt probabiliorem ſententiam affirmatiuam, & vt Sanctorum, ac Theologorum teſtimoniis magis conſonam: vbi nullo modo dicitur ſententiam concedentem adultis infundi hos habitus, eſſe probabiliorem, hæc enim vt certa omnino ſupponebatur, ſed ſententiam, quæ dicit paruulis etiam ſicut & adultis conferri in baptiſmo gratiam, & virtutes: de paruulis enim ſolum fuerat propoſita quæſtio in Concilio, & pro paruulis ſolùm facit ratio, qua Pontifex probat illam deciſionem: ſic enim ait. *Nos attendentes generalem efficaciam mortis Chriſti, quæ per baptiſmum pariter applicatur omnibus baptizatis, opinionem ſecundam tanquam probabiliorem eligimus,* &c. Quaſi dicat: mors Chriſti æqualiter applicatur in baptiſmo omnibus baptizatis, tam paruulis, quàm adultis, ergo in omnibus æqualem habet effectum; ergo cum baptiſmus ex Chriſti paſſione habeat vim conferendi adultis gratiam & virtutes, vt ab omnibus conceditur; hanc etiam efficaciam habebit reſpectu paruulorum, Vides, ibi non poni vt probabilem infuſionem virtutum in adultis, ſed ſupponi vt certam, vt inde probetur ea infuſio in paruulis. 44

Hanc mentem Concilij Viennenſis, quam proculdubio legitimam omnino cenſeo, confirmare 45

mare poſſumus; quia multò ante illud Concilium habebatur in Eccleſia erronea ſententia negans in adultis infuſionem virtutum; nam inter errores Petri Ioannis, qui vixit ſub Innocentio III. propter quos damnatus, & exhumatus fuit, ponitur iſte, quod ſcilicet *docebat in baptiſmo gratiam & virtutes, quas vulgo Theologicas vocant, minimè infundi.* Sic refert Prateolus *lib.* 14. *Elenchi hæreſum in Petro Ioannis.* Alphonſus de Caſtro aduerſùs hæreſes, verbo *baptiſmus*, hæreſi quarta, & nouiſſimè Abrahamus Bzouius *tom.* 13. *annalium Eccleſiaſticorum anno* 1199. *numero* 39. ergo non eſt credibile, eandem ſententiam, quæ tanto ante tempore vt erronea damnabatur, fuiſſe poſtea relictam vt probabilem in Concilio Vienneſi, ſed ſolùm illam quæſtionis partem, quæ ad paruulos ſpectabat, circa quos etiam in Tridentino non videtur apertè definita infuſio harum virtutum, licèt ex ſimilitudine iuſtificationis per gratiam inhærentem, quam illis tribuit *ſeſſione* 5. *can.* 5. videatur etiam virtutum infuſio legitimè conſequuta. Aliqui probant quoad paruulos ex Auguſtino 3. *de peccatorum meritis cap.* 2. vbi ait auctoritate Dei, & Eccleſiæ comprobatum eſſe, paruulos baptizatos fideles eſſe: quare cùm non ſint fideles actu, ſequi videtur ex mente Auguſtini eſſe fideles habitu. Cæterùm longè alius eſt Auguſtini ſenſus, quem ipſemet explicuerat *lib.* 1. *de peccatorum meritis cap.* 19. dicens, eos fideles appellari, quia fidem per verba geſtantium quodammodo profitentur: non ergo de fide habituali debet intelligi.

46 Secundò probari poteſt noſtra ſententia ex ſcriptura & Patribus, quorum teſtimonia congerit Valentia *in* 1. 2. *diſput.* 4. *quæſt.* 3 *puncto* 4. & Salas *vbi ſupra* apud quos videri poſſunt. Tertiò probatur ratione, fidem eſſe aliquid ſupernaturale permanens per modum principij ad eliciendos aſſenſus, quia ſi habitus fidei eſſet naturalis, non amitteretur per vnicum actum infidelitatis: nam habitus naturales non deſtruuntur omnino vnico actu contrario, licèt demus aliquantulum diminui: fides autem quolibet peccato infidelitatis deperditur iuxta Tridentinum ſupra adductum, ergo non eſt naturalis, ſed ſupernaturalis.

Probatur ex Scriptura.

Probatur ratione.

Denique ſi habitus fidei non eſſet ex natura ſua & per ſe infuſus, ſed ſolùm per accidens infunderetur à Deo, haberet eandem naturam, quam habitus acquiſiti, & per conſequens daret facilitatem, quod eſt proprium habituum acquiſitorum: hanc autem non dat habitus fidei; quia puer baptizatus, licèt habeat habitum fidei, non tamen ideo experitur maiorem facilitatem ad credendum, quando fit adultus, quàm ſi non eſſet baptizatus: imo adultus hæreticus, qui reſipiſcit, & iuſtificatur, adhuc experitur poſtea inclinationem ad hæreſim, licèt in iuſtificatione acceperit habitum fidei, ergo ille habitus non tollit facilitatem contrariam, ergo non eſt ſicut alij habitus, qui dant facilitatem, ſed ſicut potentiæ, quæ dant ſimpliciter poſſe. De hoc tamen dixi in *lib. de anima in tractatu de habitibus.* Vnde iam probari

47 poteſt, habitum hunc eſſe in ſua ſubſtantia ſupernaturalem, quæ erat altera pars in titulo huius ſectionis; quia non apparet, ad quid infundatur à Deo hic habitus, niſi quia neceſſarius eſt ad tales actus fidei, quales requiruntur ad ſalutem: vidimus autem *ſectione præcedenti*, non poſſe requiri talem habitum infuſum ad eos actus niſi quia ij actus in ſua ſubſtantia ſupernaturales ſunt: ex hoc autem ipſo nunc probamus habitum etiam debere eſſe ſupernaturalem in ſubſtantia. Si enim actus ſunt ſubſtantia ſupernaturales, exigunt principium aliquod eiuſdem ordinis, & ſupernaturalitatis, in qua tamen probatione non committitur à nobis circulus, dum ex habitu probauimus ſupernaturalitatem actuum, & nunc ex actibus ipſis ſupernaturalibus probamus ſupernaturalitatem in habitu. Nam ibi non probauimus, actus eſſe ſupernaturales, quia exigunt habitum ſupernaturalem, ſed ſolum ex eo quod datur habitus à Deo infuſus propter illos actus, qui fruſtra infunderetur, niſi entitas ſupernaturalis actuum tale principium exigeret; dari autem talem habitum infuſum, habemus & probauimus modò ex Conciliis, & auctoritate. Vnde rurſus inferimus, ipſum eſſe ſupernaturalem: quia actus, ad quos infunditur, ſunt ſupernaturales: Itaque non probamus, actus eſſe ſupernaturales ex ſupernaturalitate, ſed ex infuſione habitus, quam infuſionem probamus ex ſola auctoritate, & ex infuſione habitus probamus, actus eſſe ſupernaturales, quia alioquin fruſtra exigeretur habitus infuſus: & rurſus ex ſupernaturalitate actuum, habitum debere in ſua ſubſtantia eſſe ſupernaturalem.

Dices, licèt actus fidei ſit ſupernaturalis ſecundùm ſubſtantiam, & ſupra naturam intellectus, non ideo debere dari habitum intrinſecum ad eliciendum illum actum: ſufficeret enim eleuari intellectum per auxilium intrinſecum paratum ex parte Dei. 48

Reſpondent communiter, habitum dari, vt homo connaturaliter operetur per aliquid intrinſecum, licèt alioquin poſſet diuinitus eleuari per auxilium extrinſecum. Sed contra hoc eſt, quod aqua iuxta communem ſententiam, quam defendit Suarez 1. *tom. in* 3 *part. diſput.* 30. *ſect.* 6. non eleuatur per aliquid intrinſecum ad cauſandam gratiam, ſed ſolum per auxilium extrinſecum; ergo operari per aliquid intrinſecum, non eſt magis connaturale; alioquin tribuetur etiam aquæ hic modus operandi.

Reſpondent, actum fidei, (& idem eſt de aliis virtutibus) eſſe operationem non vtcumque, ſed vitalem, quæ ex natura ſua poſtulat eſſe à principio intrinſeco: ideo vt connaturaliùs eliciatur, datur intellectui virtus intrinſeca per quam operetur.

Sed contra, quia licèt hæc ſolutio conſequenter reddatur ab iis, qui ponunt habitum fidei, eſſe adæquatam rationem agendi *vt quo*, & intellectum non habere influxum immediatum in actum; hi enim conſequenter exigunt aliquid intrinſecum, à quo proximè fiat actus, vt ſit vitalis, imò ideo negant poſſe diuinitus elici ab intellectu per auxilium extrinſecum: Cæterum in vera ſententia concedente, intellectum debere immediatè influere per potentiam obedientialem actiuam in actus fidei, & poſſe illos elicere per auxilium extrinſecum, non habet vires hæc ſolutio; nam actus fidei non eſt vitalis, nec ab intrinſeco, prout ab habitu, ſed prout ab intellectu: anima enim non operatur per habitum fidei tanquam per aliquid ſibi debitum & proprium, ſed tanquam per aliquid aduentitium, ſicut aqua per calorem: alioquin ſi formaliter per habitum operatur vitaliter anima, ergo etiam ſine influxu immediato ipſius intellectus operaretur vitaliter per habitum, quod communiter negant noſtri auctores

tes, & meritò: nam ex hoc etiam fieret actum elicitum per auxilium extrinſecum non eſſe tam vitalem, nec tam noſtrum (vt ita dicam) quàm elicitum ab habitu; ergo actum eſſe vitalem non prouenit ex eo, quod fiat ab habitu fidei intrinſeco, ſed quod fiat ab intellectu; ergo ratione vitalitatis non magis exigitur habitus intrinſecus, quàm in aqua exigatur virtus adæquata intrinſeca ad cauſandam gratiam.

49 Ad obiectionem ergo Reſpondeo, actum fidei connaturaliùs elici à principio intrinſeco, quàm ab intellectu eleuato per auxilium extrinſecum; quia actus fidei (& idem eſt de aliis actibus ſupernaturalibus) ex natura ſua eſt operatio hominis conſtituti in ſtatu filij Dei per gratiam iuſtificantem, quæ ſicut eſt participatio naturæ diuinæ, ita conſtituit hominem per modum naturæ in ratione principij radicalis ſupernaturalis; cùm autem omne eſſe ſit propter operari, hinc fit, vt ſicut ad animam rationalem, quæ conſtituit hominem in ratione naturæ rationalis, conſequuntur potentiæ intrinſecæ diſtinctæ, vel non diſtinctæ, quibus homo vt rationalis operêtur; ſic ad gratiam iuſtificantem, per quam conſtituitur homo in alia quaſi ſuperiori natura ſupernaturali, debeantur etiam potentiæ ad operationes congruentes illi naturæ: hoc eſt, habitus ſupernaturales, quibus operetur non vt homo, ſed vt homo filius Dei. Eſt ergo connaturale homini grato operari per potentias, ſeu habitus ſupernaturales intrinſecos; quia habet principium radicale eorum actuum nempe gratiam; omne autem principium radicale exigit principium proximum ſibi intrinſecum.

50 Sed contra ſolutionem obiicies primò, ergo in
Obiectio 1. peccatore non eſt, cur ponatur habitus fidei ad credendum: habitus enim dantur homini iuſto, quia ex ipſa gratia iuſtificante quaſi ex radice pullulant illæ potentiæ ſupernaturales ad operationes ſibi debitas; ergo cùm in peccatore non ſit gratia, non eſt, cur exigatur in illo habitus ad credendum, magis quàm auxilium extrinſecum.

Reſpondeo negando ſequelam, quia licèt peccatori ſecundùm illum ſtatum non debeatur habitus fidei ex natura rei: debetur tamen illud principium ipſis actibus fidei, vt connaturaliter fiant, qui ex natura ſua ſunt operationes ſupernaturales, & hominis conſtituti in ſtatu ſupernaturali per gratiam iuſtificantem, & per conſequens hominis habentis habitus intrinſecos ad operandum, quare licèt Deus contra exigentiam ipſorum actuum voluerit eos etiam elici ab homine non grato, vt diſponat ſe ad iuſtitiam; non tamen oportuit fieri à principio etiam quod eſſet contra ipſorum naturam & exigentiam: quod fieret ſi elicerentur ſine habitu à quo connaturaliter debent elici; ideò relinquitur habitus fidei in peccatore, vt connaturaliùs procedant actus fidei à principio: an verò relinquantur etiam in ipſo habitus piæ affectionis, & cur non maneant habitus aliarum virtutum videbimus *infrà diſputatione* 17.

51 Dices, non omnes actus ſupernaturales ſupponunt ex natura ſua gratiam iuſtificantem: imò poteſt eſſe aliquis actus, qui eſſentialiter ſupponat carentiam gratiæ, vt actus fidei, quo peccator ex Dei reuelatione crederet, ſe carere gratia, & actus pœnitentiæ, quo ex carentia actuali gratiæ dolet aliquis de peccato commiſſo. Reſpondeo, etiam poteſt eſſe actus viſionis beatæ, quo videat beatus in Verbo ſe non habere gratiam, nec lumen gloriæ; ille tamen actus eſſet entitatiuè valdè ſupernaturalis, quia eſſet contra exigentiam gratiæ, quæ poſtulat, non produci viſionem beatam niſi in ſubiecto grato: ſic etiam ille actus fidei, & pœnitentiæ eſſet contra exigentiam gratiæ, quæ poſtulat non produci actum huius ordinis diuini, niſi in ſubiecto grato, & ideo ille actus eſſet valde ſupernaturalis.

Petes, vnde habèmus hanc exigentiam gratiæ? Reſpondeo, ex eo potiſſimum, quod dantur habitus virtutum cum gratia; ex quo infertur habitus eſſe neceſſarios ad actus connaturaliter eliciendos, non poteſt autem hæc neceſſitas fundari, niſi in hac exigentia gratiæ, vt probatum eſt.

Contra ſolutionem obiicies ſecundò, non minus miraculum eſt, habitum fidei manere ſine 52
gratia iuſtificante, quàm actum fidei fieri ſine habitu, nam ſicut actus fidei pendet ex natura ſua ab habitu; ita habitus fidei exigit ex natura ſua habitum gratiæ, vt potentiæ exigunt eſſentiam, quam conſequuntur; ergo ſicut non eſſet minus miraculum manere voluntatem ſine anima, quàm actum voluntatis ſine voluntate, ita non minus eſt manere habitum fidei ſine habitu gratiæ, quàm actum fidei ſine habitu; imò maius videtur, quòd maneat habitus fidei ſine habitu gratiæ: manet enim permanenter & perpetuò cum miraculo continuo: actus verò ſolùm eſt tranſeunter ſine habitu; ergo ex natura rei connaturaliùs eſſet peccatorem credere per auxilium actuale extrinſecum, quàm per habitum. Reſpondeo, negando Antecedens: nam conſeruatio habitus fidei ſine habitu gratiæ, ſolùm eſt miraculoſa, quoad modum (dico miraculoſam latè loquendo, quatenus eſt contra naturalem exigentiam ipſius habitus) at verò actus productus ſine habitu eſſet miraculoſus etiam ſecundum ſubſtantiam. Ratio eſt, quia habitus fidei, licèt ex natura ſua petat conſeruari ad exigentiam gratiæ; poteſt tamen diuinitùs conſeruari à Deo ſine nouo alio influxu etiam in abſentia gratiæ, ſed per eundem omnino, quo antea conſeruabatur; licèt ille influxus ſit poſtea magis ſupernaturalis quoad modum, eo quod præſtetur à Deo ſine exigentia ipſius gratiæ. At verò actus fidei habet dependentiam phyſicam ab habitu; imò in mea ſententia; quam docui *in lib. de anima*, per ſuam etiam entitatem dependet eſſentialiter à ſuis principiis, quare abſente habitu neceſſe eſt non produci illum actum, qui antè poſſet fieri ab habitu, ſed alium diuerſum, qui per ſuam entitatem pendeat ab auxilio extrinſeco, vel ſaltem neceſſe erit poni aliquam dependentiam phyſicam, per quam ſuppleatur dependentia, qua antea dependebat ab habitu; quæ dependentia, (vel etiam ipſe actus in mea ſententia) eſt magis ſupernaturalis, non ſolùm quoad modum, ſed ſecundùm propriam entitatem: nam licèt omnes actus fidei ſint ſecundùm ſuam entitatem ſupernaturales; adhuc tamen in ipſo ordine rerum ſupernaturalium reperiuntur aliqua magis ſupernaturalia: qualis eſſet ille actus factus ſine habitu; quia haberet duplicem ſupernaturalitatem, (vt ita dicam) Alteram ſcilicet communem omnibus actibus fidei, quatenus ſunt ſupra exigentiam ſubiecti. Alteram verò quatenus non peteret ex natura ſua fieri ab habitu fidei, quod eſt principium connaturale actibus fidei. Cùm ergo conſeruatio habitus fidei

ſine

ſine gratia non habeat hanc duplicem ſupernaturalitatem entitatiuam, non eſt maius, ſed minus miraculum illud, quam actum fidei elici ſine habitu.

53 *Obiectio 3.* Obiicies adhuc tertiò contra ſolutionem, quia ille actus, qui fieret ab auxilio ſine habitu, ex natura ſua non peteret ab habitu, imò ex natura ſua repugnaret elici ab habitu, ſi quidem ex propria entitate habet non dependere ab habitu, ſed ab auxilio extrinſeco; ergo non eſt maior ſupernaturalitas in eo actu, quàm in alio: neque enim eſt contra naturam ipſius actus, imò iuxta eam, quod non pendeat ab habitu, neque etiam eſt cõtra naturam ipſius habitus, cùm ipſe habitus ex natura ſua non habeat virtutem ad hunc actum, ſed ad alios; ergo productio huius actus ſine habitu non eſt magis ſupernaturalis. Reſpondeo, maiorem ſupernaturalitatem huius actus, qui fieret per auxilium, & non ab habitu, non naſci ex eo quod ipſemet actus magis connaturaliter procederet ab habitu, vt probat benè obiectio, ſed ex eo, quod ipſe actus cùm ſit ſupernaturalis, & ordinis diuini, ſupponit quantum eſt de ſe hominem cõſtitutum in ordine, & eſſe diuino per gratiam iuſtificantem; ſicut omnis actus humanus ſupponit hominem in eſſe hominis: cùm autem gratia afferat ſecum habitum fidei, conſequens eſt, vt hic etiam actus ſupponat habitum fidei, non quidem vt principium, ſed vt paſſionem gratiæ, quam ex natura ſua ſupponit. Hæc eſt ergo ſupernaturalitas, quam iſte actus addit, nam ex vno capite ſupponit ex natura ſua in ſubiecto gratiam, & habitum fidei datum ad eliciendos omnes actus fidei, & ex alio capite ex ſua eſſentia petit non elici ab habitu fidei, quem ſupponit, quod quidem valde ſupernaturale eſt: ſicut ſi daretur actus humanus, qui ex natura ſua poſtularet non procedere à potentia voluntatis quam ſupponit in anima, ſed à ſola anima, vel à ſolo Deo, proculdubio eſſet valde ſupernaturalis.

54 *Obiectio vltima.* Vltimò obiicies, ergo etiam ad primum actum fidei ponendus eſſet habitus, vt ille actus connaturalius procederet. Item ad actus virtutum moralium deberent manere habitus infuſi in peccatore, vt connaturalius fiant in illo ſtatu. Reſpondeo, attenta natura rei concedo, nego tamen attenta ordinatione Dei, qua voluit habitus ſupernaturales non infundere niſi iuxta diſpoſitionem, & meritum congruum præcedens, neque eos conſeruare, quando peccator proportionatè demeruit eos: quare à peccatore cæteros aufert præter fidem, & ſpem, quos relinquit propter rationem infra afferendam *diſp.* 16. ſed tamen aduerte id, quod notaui etiam in tractatu de viſione Dei, etiam quando actus fidei, vel alij actus ſupernaturales fiunt per auxiliũ actuale ſupplens concurſum habitus infuſi, connaturalius eſſe, vt fiant per auxilium intrinſecum, quam per merum auxilium extrinſecum: non quidem, quia vitales ſunt, quia vt paulò ante dixi, eorum vitalitas non prouenit ex eo, quod fiant ab habitu, vel principio intrinſeco ſupernaturali; cum neque habitus infuſus, neque principium intrinſecum ſupernaturale ſint principia vitalia, nec homo, quatenus per illa operatur, formaliter loquendo, operetur vitaliter, cùm non ſe moueat prout ſic ab intrinſeco, hoc eſt, per aliquid proprium ſibi, ſed per virtutem alienam ab extrinſeco ſibi prouenientem. Aliunde tamen requiritur connaturaliter loquendo, quod principium illud, ſiue permanens, ſiue tranſiens, ſit intrinſecum & non extrinſecum: quia nimirum in genere loquendo cum effectus comparetur ad ſuam cauſam, vt ramus ad ſuam radicem; connaturalius eſt, vt quantum fieri poſſit, effectus oriatur à cauſa ſibi proportionata, & quæ in ſua virtute contineat effectum, vel totaliter, vel ſaltem partialiter. Quare quando cauſa aliqua ſecundum ſe non habet proportionem cum effectu, oportet, vt accipiat ſaltem in ſe aliquid, per quod in actu primo proportionetur cum effectu producendo, & eum in ſe contineat, ideo intellectus, vt producat actum ſupernaturalem, ad quem de ſe non habet proportionem intrinſecam, proportionatur intrinſecè per habitum infuſum intrinſecum, per quem iam eſt cauſa intrinſecè proportionata ad talem effectum & illum in ſe continet. Quando verò deeſt habitus infuſus, connaturalius erit, vt eleuetur per aliquam virtutem intrinſecam ſaltem tranſeuntem, per quam cauſa ſit in actu primo proportionata, quàm quod per merum auxilium extrinſecum eleuetur per quod intrinſecè non fit magis potens, quàm antea erat. Quamuis enim Deus de potentia abſoluta poſſit etiam hoc modo eleuare per auxilium extrinſecum, diſpenſando in illa neceſſitate proportionis prærequiſitæ in actu primo: magis tamen iuxta rerum naturam eſt, vt eleuet per aliquid intrinſecum, vnde ſi in ſacramentis ponenda eſſet cauſalitas phyſica in gratiam, dixi, magis connaturale eſſet, vt Deus eleuaret in actu primo aquam, v. g. per aliquam qualitatem intrinſecam ad gratiam producendã; quæ quidem qualitas non ipſa ſola ageret, ſed ſimul cum ſubſtantia aquæ, ſicut habitus infuſus non ſolus agit, ſed ſimul, & immediatè intellectus etiam, vel voluntas creata: deſeruiret tamen qualitas illa intrinſeca, vt aqua in actu primo eſſet intrinſecè proportionata cum effectu producendo, & gratia non oriretur à cauſa ſibi omnino improportionata. Vnde vides, habitus infuſos ex duplici capite requiri, vt actus ſupernaturales connaturalius eliciantur. Primo propter rationem ſupra traditam quatenus actus ſupernaturales ſunt operationes ordinis diuini, quæ vt connaturaliter fiant, debent ſupponere hominem conſtitutum in ordine diuino per gratiam habitualem, quæ, cùm ſit prima quaſi natura, & eſſentia in illo ordine, & principium radicale, exigit potentias permanentes eiuſdem ordinis diuini, per quas proximè operetur actus ſibi proportionatos. Secundò & magis vniuerſaliter, quia, vt ij actus magis connaturaliter fiant, debet principium in actu primo proportionatum eſſe cum effectu, quantum fieri poſſit, atque ideo per aliquid intrinſecum. Quæ ſecunda ratio procedit adhuc, quando deeſt habitus permanens, vt ſi adhuc eleuandus ſit homo ad actus fidei, vel alios ſupernaturales, eleuetur potius per aliquam qualitatem intrinſecam, quàm per auxilium mere extrinſecum; de hoc tamen latius in dicto tractatu de viſione Dei, vel in tract. de gratia dicendum erit. Nunc ſufficiat breuiter tetigiſſe.

SECTIO IV.

Vtrum ſpecies ad actum fidei debeant etiam eſſe ſupernaturales in ſubſtantia.

55 *Sententia affirmans.* ALiqui in tantum extendere volunt fidei ſupernaturalitatem, vt & apprehẽſiones præcedentes, & ſpecies impreſſas velint etiam eſſe ſupernaturales in ſubſtantia. Et in primis ſpecies ſupernaturales eſſe docuerunt quidam, quos tacito nomine refert Turrianus *in præſenti diſp.* 38. *dub.* 5. quos tacito item nomine refert Coninch. *diſp.* 16. *dub.* 2. *n.* 10. quibus expreſſe conſentit id latè probans Granadu *in præſenti tract* 13. *diſp.* 7. & breuiùs id etiam concedit Hurtado *diſp.* 58. *ſect.* 4. §. 36. quorum fundamenta poſtea referam, & diſſoluam.

56 *Sententia negans, & vera.* Contraria ſententia negans, requiri ad actum fidei ſpecies ſupernaturales cõmunis & vera eſt. Ita Suarez *lib.* 2. *de attributis, cap.* 15. *n.* 9. Vaſquez *tom.* 1. *in* 1. *part. diſp.* 43. *cap.* 5. *numero* 15. Bañes 1. *part. quæſt.* 88. *art.* 3. Ægidius de præſentatione, & Cabrera apud Granadum *vbi ſupra num.* 3. & alij omnes id communiter ſupponunt, quos latè congerit, & ſequitur Ripalda *tom.* 1. *de ente ſupernaturali diſp* 54. (quem poſt hæc ſcripta vidi) & expreſsè probant Turrianus *dicto dub.* 5. & Coninch. *dicto dub.* 2. *num.* 13. Qui id probat, quia ſi eiuſmodi ſpecies requirerentur, id eſſet, vt obiectum fidei clarius apprehenderemus: ad hoc autem non deſeruiunt de facto, vt conſtat experientia, neque enim fideles melius apprehendunt obiecta fidei, quàm hæretici, imò hi, ſi docti, & ingenioſi ſint, meliùs ea apprehendunt, quàm Catholici rudes. Hoc tamen argumentum non eſt efficax, qui enim eas ſpecies exigunt, non id faciunt, vt obiectum clariùs apprehendatur, ſed vt ſint principium proportionatum actus fidei ſupernaturalis. Sicut etiam iudicium euidens de credibilitate fidei non ideo ponitur ſupernaturale, vt clariùs proponatur obligatio credendi, ſed vt ſit cognitio proportionata ad piam voluntatem credendi ſupernaturalem, vt *infra* videbimus.

57 P. Turrianus id probat, quia ante primum actum fidei non cognoſcimus intuitiuè aliquod obiectum ſupernaturale, ergo non habemus ſpeciem ſupernaturalem ad primum actum fidei ſupernaturalem: hic enim eſt obſcurus ergo non fit per ſpecies repræſentãtes myſteria fidei clarè, vt ſunt in ſe: ergo illæ ſpecies ſunt propriæ aliorum obiectorum non ſupernaturalium, ſed naturalium. Cognoſcimus enim myſteria fidei inſtar rerum materialium, quarum habemus cognitionem. Hæc probatio minùs efficax eſt: ſolùm enim probat, non præcedere ſpecies ſupernaturales intuitiuas, cur autem non poſſent eſſe ſupernaturales abſtractiuæ? Denique ſicut ipſe actus fidei exprimit obſcurè myſteria fidei, & inſtar rerum materialium, & tamen ſupernaturalis eſt: cur idem non poteſt dici de ſpecie impreſſa præcedente? Certè loquendo de poſſibili nulla videtur repugnantia maior in ſpecie impreſſa, quàm in expreſſa, vt id totum, quod habet ſpecies expreſſa, quæ coniungit ſupernaturalitatem cum omnibus illis imperfectionibus, non poſſit habere ſpecies impreſſa, quæ ex vno capite ſit ſupernaturalis quatenus ex ſe ordinatur ad producendum ſimul cum habitu infuſo actũ ſupernaturalem, & ex alio capite habeat in ſe per modum actus primi omnes illas imperfectiones, quas habet in actu ſecundo ſpecies expreſſa, ſeu actus ſupernaturalis fidei, ad quem ordinatur.

58 *Probatur aſſertio.* His ergo probationibus omiſſis, probari poteſt aſſertio noſtra, quia hæ ſpecies ſupernaturales vel infunduntur à ſolo Deo, vel producuntur ab obiectis mediatè, vel immediatè, ſicut producuntur ſpecies aliæ intellectuales, quibus vtimur. Neutrum autem de facto dicendum videtur, ergo. Et quidem Auctores illi videntur concedere ſpecies illas à Deo infundi: ita enim loquuntur Granado *num.* 6. & Hurtad §. 36. Hoc autem eſſe falſum, probari poteſt: quia ſi id verum eſſet, Prædicatores, & Magiſtri nullum prorſus influxum haberent in conuerſionem infidelium, eorumque miniſterium eſſet apparentia ſola phantaſtica ad nihil deſeruiens, niſi, vt tegeretur operatio Dei, qui ſolus interius ſpecies miniſtraret abſque vllo concurſu prædicationis humanæ. Quare immeritò Paulus diceret, *ego plantaui*, & immeritò etiam interrogaret, *quomodo credent ſine prædicante?* Ridiculus enim eſſet, & alienæ gloriæ vſurpator fraudulentus, qui diceret ſe aliquam arborem plantaſſe, eo quod ipſo ſemen iaciente, quod nihil prorſus germinauit, alius ſemen aliud diuerſum in eodem ſolo poſuit, ex quo arbor nata eſt. Si ergo prædicator ſpeciem in audiente generat, quæ ſpecies ſterilis omnino remanet, nec cognitionem vllam parturit, vel producit, ſed ſola ſpecies alia à Deo infuſa id totum facit, ipſe homo non magis plantat, vel docet, quàm ſi ſurdo loqueretur, & Deus eodem tempore eadem obiecta reuelaret. Immeritò ergo & ſine fundamento idem Paulus diſcipulos ſuos alloquitur, dicens, *per Euangelium ego vos genui.* Imò enim ſolus Deus eos per Euangelium genuit, cum ſemen Euangelicum à Paulo in audientium mentes iactum ſterile omnino manſerit, & abſque vllo prorſus effectu. Fatendum ergo eſt, ſpecies illas, quas prædicatio gignit in mentibus audientium, influxum habere ſaltem mediatum in aſſenſum Euangelio, & fidei præſtitum, ne totam prædicationem Euangelicam phantaſticam, & apparentem reddamus, ſi Deus ſolus ad præſentiam prædicatoris ſpecies alias infundat, ſicut ſi ad cantum Galli illas infunderet.

Dices, ſpecies à prædicatione acceptas deſeruire ad primas apprehenſiones: poſtea verò apprehenſis extremis infundi à Deo ſpeciem aliam ſupernaturalem, quæ deſeruiat ad actum fidei. Sed contra hoc eſt, quia in primis maius fundamentum eſt, vt dicamus apprehenſiones præcedentes fidem eſſe ſupernaturales, quàm ſpecies impreſſas, & ita id concedit Granado, vt poſtea *ſect. ſequenti* videbimus. Deinde vel illæ apprehenſiones influunt, aut deſeruiunt ad actum fidei mediatè, aut immediatè, vel non deſeruiunt. Si non deſeruiunt, redit argumentum factum, quod nec prædicatio deſeruiet, cùm hæc non conferat, niſi quatenus medijs ſpeciebus naturalib. genuit eas apprehenſiones, quæ tamen nihil poſtea deſeruiunt ad actum fidei. Si verò apprehenſiones illæ naturales deſeruiunt, & conferunt ad actum fidei, ergo ſicut apprehenſiones illæ naturales eleuari poſſunt, vt conferant, & concurrant ad 59

actum

actum fidei ſupernaturalem; ita poterunt ſpecies naturales eleuari, & cócurrere ad eundẽ actũ fidei.

60 Si verò dicas, ſpecies illas ſupernaturales non infundi à ſolo Deo, ſed produci ab obiectis mediatè, vel immediatè, ſicut produci ſolent aliæ ſpecies intellectuales, quibus vtimur: contra hoc eſt, quia ſicut obiecta naturalia, vel ſenſationes, quibus percipiuntur, aut actus phantaſiæ, cũ ſint naturales in ſua entitate poſſunt eleuari ad generãdas ſpecies illas ſupernaturales, ita ipſæ ſpecies, quamuis naturales ſint, poterunt eleuari ad producendum ſimul cum habitu infuſo actum fidei ſupernaturalẽ, quæ eleuatio facilior eſt: nam adeſt comprincipium aliquod ſupernaturale, à quo eleuentur ſpecies, nempe habitus infuſus, & quidem potentia cum vno principio ſupernaturali iã habet vires, vt trahat ſecũ omnia alia principia naturalia ad producendũ effectum ſupernaturalem. At verò ad producẽdas ipſas ſpecies intellectuales ſupernaturales non præcedit principium aliquod ſupernaturale, ſed ſolus intellectus agẽs, & actus phantaſiæ, & ſpecies aliæ antecedentes, quæ omnes ſunt entitates naturales, nec dari debet alius habitus infuſus, qui ſit quaſi intellectus agens ſolum ad producendas ſpecies ſupernaturales.

61 Solùm dici poſſet, ſpecies requiri potiùs ſupernaturales, quàm apprehenſiones præcedẽtes, quia apprehenſiones non concurrũt phyſice in genere cauſæ efficientis, ſed ſolum quaſi formaliter proponẽdo obiectum, & extrema iudicij futuri: proportio autẽ eiuſdem ordinis requiritur magis inter cauſam & effectũ. Contra hoc tamen eſt, quia in primis, ſi vltra apprehenſiones requiritur ſpecies ad iudiciũ, illa ſpecies, vel eſt eadẽ, quæ præceſſit apprehenſiones; & hæc fuit naturalis, cùm accepta fuerit ab obiectis & deſeruierit ad apprehẽſiones naturales: vel requiritur alia ſpecies noua diuerſa producta poſt apprehẽſiones, & repræſentans non ſolùm extrema, ſed connexionẽ inter illa, quam affirmat actus iudicij: & de hac ſpecie noua redit eadem difficultas; quia cùm hæc ſpecies non detur, niſi poſt apprehenſiones, ſupponit illas, & oritur ab eis: debet autẽ oriri ab eis tanquã à ſuis cauſis: quia ſicut ſpecies intellectuales primæ oriuntur ab obiecto medijs ſenſationibus, & actibus ſenſus interni; ita hæ ſpecies vlteriores ideo procedunt etiam mediatè ab obiectis, quia procedunt ab apprehenſionibus, quæ etiam mediatè ab obiectis proceſſerunt, vt ita omnis cognitio, & ſpecies noſtra, quantum fieri poteſt, procedat ab obiecto ſaltem mediatè, ſicut ergo ſpecies illa vltima ſupernaturalis fit ab apprehenſionibus naturalibus eleuatis, ita & facilius poterit actus fidei fieri à ſpeciebus naturalibus eleuatis per habitũ infuſum, vt vidimus. Si autem ſpecies illa vltima, quia ſupernaturalis eſt, non fit ab apprehenſionibus, actus fidei non procedet ab obiecto, nec à ſpeciebus ex prædicatione genitis, quod eſſet inconueniens, vt probatum eſt.

62 Cæterùm in mea ſententia poſt apprehenſionem vltimam non requiritur ſpecies immediatè concurrens ad actum iudicij, ſed ipſæ apprehenſiones determinant intellectum ad actum iudicij, & cócurrunt loco obiecti, quatenus illud proponunt ſufficienter ad aſſenſum. Sicut propter eandem rationem dixi, neque etiam poſt præmiſſas, & cognitionem bonitatis illationis requiri nouum concurſum ſpeciei ad aſſenſum concluſionis, ſed ipſas præmiſſas formales, & cognitionem bonitatis illationis concurrere ex parte obiecti, & determinare ad aſſenſum concluſionis: ſi ergo apprehenſiones præcedentes aſſenſum ſunt naturales, & tamen concurrunt, ita poſſent ſpecies naturales concurrere. Si verò apprehenſiones ſint ſupernaturales, ſequuntur eadem incommoda, quia fierent à ſpeciebus naturalibus, vel ſi fierent à ſpeciebus ſupernaturalibus infuſis à ſolo Deo, prædicatio non influeret. Si denique ſpecies illæ ſupernaturales procederent ab obiecto etiam, vel à ſenſatione naturali: ergo ſicut obiectum, vel ſenſatio naturalis eleuantur ad productionem ſpeciei ſupernaturalis, ita & facilius ſpecies naturales poſſent eleuari ab habitu fidei ad producẽdum actum fidei ſupernaturalem, vt probatũ eſt.

Secundò poſſumus ſpecialiter arguere ad hominem contra illam ſententiam ex abſurdis, quæ eius auctores concedunt, vt eam defendant. Nam in primis Granado *dicta diſp. 7. n. 8.* cum neget ſpecies illas accipi ab obiectis mediatè, vel immediatè, conſequenter concedit, ſpecies illas infũdi à Deo ab initio ſimul cum ipſo habitu fidei, antequam proponantur myſteria credenda, atque eſſe omnes illas ſpecies in intellectu paruuli ante vſum rationis; non tamen exire in ſuum actum quia obiectum nondum eſt propoſitum. Quod certè nihil aliud eſt, quàm concedere in paruulo baptizato ſcientiam infuſam omnium myſteriorum fidei, non claram ſed obſcuram, & impeditã propter abſentiam obiecti, quod ex ſe patet, quã ſit contra mentem omnium Theologorum. Deinde ſi ſpecies illæ incarnationis ſint iam in intellectu, non apparet, cur adultus, cui nondum eſt propoſita incarnatio, non poſſit eam cognoſcere. Reſpondet rationem eſſe, quia illæ ſpecies ſunt accommodatæ modo connaturali intelligendi, quem de facto habemus, dum anima eſt vnita corpori & ita non eſſe ſufficientes ad determinandum intellectum, donec proponatur fides, vt ita à ſenſibus incipiat, ſicut & omnis alia cognitio. 63

Arguitur ex abſurdis quæ concedunt auctores contrariæ ſententiæ.

Sed contra hoc eſt quia modus intelligendi animæ noſtræ etiam in corpore non eſt, quod ſemper incipiat à ſenſibus quãdo ipſe intellectus habet aliunde ſpecies, vt conſtat, quando experimur noſtros actus intellectus, & voluntatis, quos habemus; tunc enim cognitionem illius actus non accipimus à ſenſibus, quia non experiuntur talem actum, ſed ipſe intellectus experitur actum præſentem, dependentia autem à phãtaſia, vt notaui in Philoſophia, conſiſtit in hoc quod intellectus vel accipiat ſpeciem ab illa, vel excitetur ab ea ſpecies, quam iam intellectus habet, vel certè quod non poſſit intellectus aliquid cognoſcere, quin ſimul phantaſia operetur, & cognoſcat idem obiectum ſi poteſt, ſin minus cognoſcat aliquid aliud materiale proportionatum obiecto ſpirituali, quod intellectus cognoſcit & hoc eſt intelligere ſemper dependẽter à phantaſmatibus, dependentia ſcilicet regulariter antecedenti, aliquando ſolum concomitanti, vel conſequenti. Si ergo intellectus adulti haberet iam ab initio ſpecies incarnationis, & aliorum myſteriorũ, poſſet illa cognoſcere dependenter à phãtaſia in hoc ſenſu, quod ſimul phãtaſia deberet per ſpecies rerum materialiũ, quas habet cognoſcere aliquid materiale proportionatũ, ſicut cognoſcimus noſtros actus ſpirituales, quos habemus, & quorum notitiam non accipimus à ſenſibus, cum hac ſola dependentia à Phantaſia ſimul operante circa aliud obiectum materiale proportionatum. 64

Secundò idem Granado *num. 10.* ne cogatur

ponere ab initio infuſas innumeras ſpecies, quia innumera ſunt obiecta, quæ à Deo reuelari poſſunt, dicit, vnicam eſſe ſpeciem, quæ repræſentat ea omnia obiecta, nam ſicut idem habitus infuſus ad ea omnia extenditur, quia omnia attingit ſub reuelatione diuina; ita poteſt eſſe vnica ſpecies, quæ etiam ea omnia repræſentat, tanquam obiecta materialia ſub ratione formali auctoritatis diuinæ. Hoc etiam duriſſimum eſt, & contra doctrinam omnium Theologorũ, & Philoſophorum, & contra ipſam experientiam, qua experimur, nos bene concipere aliquod myſterium nobis diſtinctè propoſitum, & ſæpius enucleatum, aliud verò difficillimè, quia non ita nobis propoſitum eſt. Theologi item, qui ponunt in Angelis pro maiori eorum perfectione ſpecies magis vniuerſales, & quæ ſe extendant ad plura obiecta; non tamen ponunt vnicam ſpeciem, quæ ſe extendat ad omnia; imo credunt Angelum habentem ſpeciem impreſſam magis vniuerſalem, poſſe etiam habere vnicam ſpeciem expreſſam, quæ terminetur ad omnia obiecta ſimul, quæ repræſentantur per illam ſpeciem impreſſam, & ideo dari Angelo perfectiori ſpeciem magis vniuerſalem, quia poteſt pro maiori capacitate ſui intellectus attendere ſimul eodem actu ad plura obiecta diuerſa. Illa autem vnica ſpecies infuſa ad omnia obiecta credibilia non eſt talis, nec poſſet fidelis ea vti, niſi ad vnicum obiectum.

66 Propter hæc magis conſequenter Hurtado *vbi ſupra* §. 37. ſupponit has ſpecies eſſe plures, & infundi à Deo, poſtquam aliquis vult iam pia affectione efficaciter credere: in quo minus conſequenter loquitur Granado *num.* 11. dicens, has ſpecies infundi à Deo, vel cum habitu fidei; vel quando quis actu credit, & ideo non eſſe in infideli, quia nunquã credidit, eſſe tamen in homine fideli, qui iam ſemel credidit. Hoc inquam, minùs conſequenter dictum eſt, & repugnantiam inuoluit: nam ſi ſpecies infuſa neceſſaria eſt ad credendum, debet dari non ſolum ei, qui iam credit, ſed et etiam qui poteſt credere, vt credat, ſi voluerit. Cùm ergo hæreticus, etiam ſi actu non credat, poſſit tamen in actu primo credere, atque ideo habeat ex parte actus primi omnia requiſita ad credendum, debet habere etiam ſpeciem infuſam, ſine qua non poteſt credere actu ſupernaturali, & prout oportet ad ſalutem.

Hurtado magis conſequenter loquitur.

67 Nec ſatisfacit Hurtado dicens, infundi has ſpecies ante quam fiat actus fidei, ſed tamen poſt voluntatem efficacem credendi. Contra hoc enim in primis eſt, quod ante aſſenſum fidei, & ante ipſam etiam voluntatem liberam credendi præcedunt apprehenſiones vltimæ neceſſariæ ad aſſenſum, cùm hæ non ſint liberæ, ſed neceſſariæ, & difficilius eſt, quod hæ apprehenſiones ad actũ ſupernaturalem non ſint ſupernaturales, quàm ſpecies, vt videbimus: ergo ad apprehenſionem illam debuit etiam infundi ſpecies ſupernaturalis ante voluntatem credendi. Quod magis vrget aduerſus hunc Auctorem, qui *eodem* §. 37. ideo dicit, ſpeciem illam eſſe ſupernaturalem, quia obiectum eſt ſupernaturale: cùm ergo obiectum vltimæ apprehenſionis & iudicij ſit idem; (non enim differunt apprehenſio vltima, & iudicium penes obiectum, ſed penes diuerſum modum tendendi ad idem obiectum, apprehendendo ſolùm, vel affirmando, & aſſentiendo, ac quaſi ſubſcribendo eidem obiecto, quod fit per iudicium) conſequens eſt, vt ſpecies requiſita ad illam vltimam apprehenſioné debeat etiam eſſe ſupernaturalis, & dari ante voluntaté liberam credendi. 68

Denique eadem difficultas remanet de ſpeciebus requiſitis ad iudicium euidens credibilitatis, quod ſupernaturale etiam eſt, vt ſuppono, & ideo qui ad actum fidei exigunt ſpecies ſupernaturales, eas etiam conſequenter exigunt ad iudicium illud credibilitatis, in quo militat eadem ratio, qua ex ſola ſupernaturalitate actus credendi dicit Granado *d. diſp.* 7. *num.* 6. oriri hanc neceſſitatem ſpeciei infuſæ, & ideo *n.* 7. expreſsè cõcedit ſpecies ad illud iudicium debere eſſe etiam ſupernaturales à Deo infuſas. Si ergo ad illud iudicium requiruntur etiam ſpecies infuſæ, quia ſupernaturale eſt, hæ ſpecies infundi debent ante voluntatem credendi, quam præcedit omnino iudicium illud, ac per conſequens ſpecies hæ infuſæ manebunt in hæretico, qui licèt non velit credere, habet ſæpe iudicium illud de obligatione credendi. Neque eſt iuxta naturam ſpeciei ſemel acceptæ, vt auferatur, vel corrumpatur, ſaltem niſi poſt diuturnum tempus: quare non minùs hæretici, vel infideles, quàm catholici habebunt ſpecies permanentes infuſas circa obligationem credendi obiecta fidei ſibi ſufficienter propoſita.

69 Vltimò probari poteſt aſſertio noſtra, quia nulla eſt neceſſitas concedendi eiuſmodi ſpecies infuſas, nec multiplicanda ſunt entia ſupernaturalia ſine neceſſitate, maximè contra communem Theologorum ſenſum, & contra experientiam, qua videmur nobis ab aliis prædicatoribus & magiſtris accipere nos ſpecies obiectorum quæ credimus, & quibus ad credendum vtimur, non minùs, quàm ſpecies aliorum obiectorum accipiamus à propoſitione externa. Porrò nullam eſſe talem neceſſitatem, conſtabit nunc ex ſolutione argumentorum, quæ afferuntur ad eam probandam.

Primò ergo arguunt, quia obiectum eſt ſupernaturale, ergo ſpecies debent eſſe ſupernaturales: quia cauſa ſupernaturalis maximè adæquata producit effectum ſupernaturalem: obiectum autem, hoc eſt, reuelatio vel eſt cauſa illius ſpeciei, vel Deus accommodans ſe concurſui ſimili ei, quem petit tale obiectum. Ita arguit Hurtado *dict.* §. 36. Reſpondeo, hoc argumentum probare, quod non ſolùm dentur ſpecies ſupernaturales ad fidem, ſed quod nullas ſpecies naturales eorum obiectorum accipiamus à prædicatione externa, cùm eadem obiecta nobis à Magiſtris fidei proponantur, quæ poſtea credimus. Conſequens autem meritò negauit Granado *tractat.* 9. *diſput.* 5. *numero* 6. in reſponſione ad ſecundam confirmationem. Dicimus itaque in primis obiectum, aut reuelationem ipſam non eſſe ſemper ſupernaturalem in ſubſtantia, nam reuelatio etiam immediata Dei poſſunt eſſe voces illæ ſenſibiles externæ, quibus Deus loquitur homini, quæ ſunt ſonus naturalis. Deinde etiamſi reuelatio eſſet ſupernaturalis; ſpecies tamen, quæ nec eſt intuitiua, nec quidditatiua obiecti ſupernaturalis, poteſt non eſſe ſupernaturalis, vt conſtat experientia, ſi quidem lumine naturæ poſſumus cognoſcere aliquod ens ſupernaturale eſſe poſſibile, & probabiliter iudicare, quod exiſtat, & ſecluſa omni ſpecie infuſa, poſſemus naturaliter audire prædicationem fidei, & concipere omnia eius obiecta, quæ de facto nobis proponuntur, per ſpecies ſolùm naturales.

Obiectio 1.

Secundò

70 *Obiectio 2.* Secundò arguunt, quia ad actum fidei, vel ad alios actus ſupernaturales intellectuales requiruntur duo principia, ſcilicet habitus ex parte intellectus, & ſpecies ex parte obiecti; ergo ſicut non ſufficit habitus naturalis, quia quantumuis ille eleuetur, adhuc eſt principium improportionatum ad actus ſupernaturales; ita nec ſufficient naturales ſpecies. Ita arguit Granado *dicta diſp. 7. num. 6.* Reſpondetur, negando ſequelam. Sufficit enim habitus ſupernaturalis, vt eleuet alia comprincipia naturalia, ſcilicet intellectum & ſpeciem, ad producendum effectum ſupernaturalem: Sunt enim aliqua principia ſupernaturalia, quibus eo ipſo debetur concurſus aliarum concauſarum naturalium, vt ponatur effectus, ad quem ordinantur, neque eſt neceſſaria alia eleuatio ex parte ſingularum cauſarum. Sic corpus glorioſum per dotem ſubtilitatis habet poſſe penetrari cum quolibet alio corpore: ad quam penetrationem non eſt neceſſe, quod illud corpus, cum quo penetratur, eleuetur etiam per dotem ſubtilitatis, ſed eo ipſo, quod tale donum ſupernaturale eſt in vno corpore, debetur illi, quod alia etiam corpora non reſiſtant, nec moueantur, ſed penetrentur cum ipſo. Magiſque ad rem noſtram exemplum eſſe poteſt ſi eſſet aliquis oculus ſupernaturalis, non indigens lumine ad videndos colores, non eſſet neceſſaria noua eleuatio ex parte obiectorum, vt poſſent eo oculo videri, ſed ſi obiecta ex ſe etiam ſine lumine producunt ſpecies, poſſent concurrere cum tali oculo ſupernaturali ad viſionem. Item ſi per impoſſibile eſſet aliqua ſubſtantia, & intellectus ſupernaturalis, non eſſet neceſſaria eleuatio ex parte obiectorum, vt intelligi poſſent ab intellectu: alioquin noxia eſſet ſupernaturalitas tali intellectui, ſi ratione illius non poſſet obiecta naturalia percipere. Denique de facto concluſio Theologica ſupernaturalis procedit ab vna præmiſſa de fide ſupernaturali, & ab altera euidenti naturali, vt vidimus *diſp. 2. ſect.* 13. quia præmiſſa ſupernaturalis eleuat alteram naturalem, vt producat ſecum concluſionem ſupernaturalem, & intellectui cum præmiſſa vna ſupernaturali debetur, quod poſſit inferre concluſionem poſita altera præmiſſa naturali, ne maneat contra ſuam naturam cum vtraque præmiſſa ſuſpenſus, quin poſſit diſcernere, & aſſentiri veritati concluſionis. Sic ergo ſe habet habitus fidei, qui eſt quaſi potentia cognoſcitiua ſupernaturalis, & debetur illi, quod obiecta ſufficienter propoſita poſſint terminare eius actus, & per conſequens, quod poſſit ſecum trahere ſpecies, & eleuare illas ad ſuum actum producendum.

71 Solùm poſſet aliquis nobis opponere id, quod dicebamus in fine ſectionis præcedentis, connaturalius eſſe, quod cauſa improportionata, quando eleuatur ad effectum ſupernaturalem ſibi improportionatum, eleuetur per eleuationem ſibi intrinſecam, & non per ſolam extrinſecam, vnde conſequenter dicendum videtur, quod non ſeruaretur hoc debitum connaturalitatis ſi ſpecies naturales eleuarentur ſolùm quaſi extrinſecè ab habitu fidei ad actum ſibi improportionatum, & ordinis ſuperioris, ſed potius ipſæ etiam ſpecies debent intrinſecè eleuari, vel certè poni ſpecies ſupernaturales, quæ non indigeant eleuatione. Ad hoc tamen reſponderi poteſt, nos ibi loquutos fuiſſe de cauſis, quæ per ſe eleuantur, & concurrunt ad effectum ſupernaturalem, non de cauſis, quæ ſolum per accidens concurrunt propter coniunctionem cum alia concauſa, cui debetur earum concurſus; In his enim non requiritur propria, & intrinſeca earum eleuatio prout in exemplo propoſito præmiſſa naturalis per accidens concurrit ad concluſionem Theologicam ſupernaturalem propter coniunctionem cum præmiſſa fidei ſupernaturali, quem effectum præmiſſa naturalis ex ſe non intendebat, ſed alium diuerſum; ſicut etiam præmiſſa vera cum altera præmiſſa falſa concurrit per accidens ad concluſionem falſam præter intentionem præmiſſæ veræ, quæ ex ſe nõ ordinabatur ad concluſionẽ falſam, ſed ad veram. Ratio autem differentiæ inter vtraſque cauſas eſſe poteſt, quia cauſa per accidens, quæ propter coniunctionem cum alia concauſa trahitur ad alium diuerſum effectum producendum iam in actu primo per ſe intendebat aliquid, quod quia ex parte ſaltem inuenit in eo effectu concurrit ad illum, licet non ordinaretur per ſe ad totum, quod in effectu inuenitur. Sic equus per ſe intendit in actu primo generare alium equum ſibi ſimilem, à concurſu tamen aſinæ trahitur ad generandum per accidens mulum, in quo inuenit aliquas equi proprietates, licet non omnes. Sic etiam præmiſſa naturalis licet ex ſe in actu primo non ordinetur ad concluſionem ſupernaturalem, ordinatur tamen ad concluſionem, & aſſenſum propter motiuum, quod eſt in ipſa præmiſſa, quod inuenit etiam in concluſione ſupernaturali, licet ſit aliquid aliud; ad quod præmiſſa naturalis per ſe non ordinabatur: & idem eſt de ſpecie naturali concurrente per accidẽs ad actum fidei ſupernaturalem propter cõcurſum habitus ſupernaturalis. Quare iam in iis cauſis inuenitur in actu primo aliquis ordo per ſe ad effectum, nempe ad alium cui ſimilis eſt hic effectus, in aliquibus prædicatis licet per accidens ſit diſſimilis in aliis. Quando verò cauſa non per accidens ſed per ſe eleuatur ad aliquem effectum, ſi eleuatio non ſit intrinſeca, non habet per ſe ordinem in actu primo ad effectum, v. g. aqua ex ſe, & vt condiſtincta ab eleuatione, non ordinatur per ſe in actu primo ad gratiam neque ad aliquid ſimile gratiæ, quare effectus procedes à cauſa, quæ in actu primo nullo modo ordinetur ad effectum, neque ad aliqua eius prædicata, & ideo diximus, debere connaturalius eleuari intrinſecè, vt in actu primo habeat ordinem intrinſecum ad effectum.

Dices, idem dici poſſe de intellectu, quod ex ſe in actu primo ordinatur ad obſcurum naturalem circa obiectum fidei: per accidens verò propter concurſum habitus infuſi, vel alterius principij ſupernaturalis producit intellectionem ſupernaturalem, in qua tamen reperiũtur prædicata ſimilia illi actui, ad quem ordinabatur intellectus ſecundum ſe: quare ex hoc capite, non eſt cur intellectus eleuetur per aliquid intrinſecum, ſed ſufficienter, & æquè connaturaliter poſſet eleuari merè extrinſecè. Reſpondeo ex alio capite requiri in intellectu habitũ intrinſecũ, vt ſupra vidimus ad actus ſupernaturales, quatenus ij actus ſupponunt ex ſe principium radicale ordinis diuini ad quod conſequi debent potentiæ proximæ eiuſdem ordinis, qui ſunt habitus infuſi. Quod verò attinet ad illam aliam rationem generalem, vt in actu primo cauſa ſit intrinſecè proportionata, & ordinata per ſe ad effectum, potuiſſet quidem intellectus eleuari etiam per aliquid extrinſecum, ſi daretur aliqua concauſa creata ſupernaturalis ex- 72

trinſeca Intellectui, quæ ex ſe ordinaretur ad illum actum ſupernaturalem, & exigeret concurſum intellectus ad illum. Talis autem cauſa non datur, quia non eſſet ſubſtantia ſupernaturalis, ſed accidens; hoc autem non eſſet niſi virtus data ad eleuandum intellectum, atque adeò ex natura ſua deberet inhærere ipſi intellectui, ad cuius eleuationem ordinatur.

73 *Obiectio 3.* Tertiò arguit idem Granado, quia ſpecies & habitus debent eſſe eiuſdem ordinis, cùm ex vtroque conſtituatur integrum principium actus: ergo ſicut habitus ad actus fidei eſt ſupernaturalis, ita & ſpecies. Reſpondetur negando antecedens in vniuerſum: nam ſicut obiectum non debet eſſe eiuſdem ordinis cum habitu, vel potentia cognoſcitiua, ita neque ſpecies, quæ ſe tenet ex parte obiecti, & ſupplet concurſum illius. Differentia hæc eſt, quod obiectum cùm non debeat inhærere potentiæ cognoſcitiuæ, poteſt eſſe magis materiale quàm illa, atque ideo intellectus ſpiritualis poteſt intelligere obiecta materialia: ſpecies verò quæ datur ad inſtruendam, & complendam potétiam cognoſcitiuam, vt ipſa ſine concurſu immediato obiecti poſſit adæquatè producere cognitionem illius, debet accommodari, & proportionari potentiæ in immaterialitate, atque ideo anima ſpiritualis debet recipere ſpecies ſpirituales obiectorum materialium, quia aliàs non poſſent recipi in ſubiecto adæquato ſpirituali. Quoad ſupernaturalitatem verò non requiritur hæc proportio, ſicut nec inter obiecta materialia, & habitum ſupernaturalem, per quem poſſunt cognoſci.

74 *Obiectio 4.* Quartò arguit, quia habitus ſcientiæ infuſæ in Chriſto exigebat ſpecies etiam ſupernaturales proportionatas illi habitui; ergo habitus etiam infuſus fidei exiget ſpecies ſupernaturales, cum ſimiliter eadem ratio in vtroque habitu. Reſpondetur negando conſequentiam: ratio enim cur ſpecies ſcientiæ infuſæ in Chriſto fuerint ſupernaturales, ſuppoſito quod fuerint ſupernaturales, vt cum probabiliori ſententia ſuppoſui *diſp.* 20. *de Incarnatione ſect.* 5. non eſt, quia habitus erat ſupernaturalis, quam rationem ibi etiam impugnaui, ſed quia non poterat dari ſpecies naturalis omnium creaturarum poſſibilium, vel etiam futurarum; cum ſpecies quidditatiua naturalis ſupponat exiſtentiam ſui obiecti, & non poſſent ſupponi exiſtentia omnia obiecta poſſibilia, vel futura, quare nulla potuit eſſe ſpecies naturalis, quæ ea omnia obiecta repræſentaret: quàm rationem latiùs explicui loco citato de Incarnatione.

75 *Obiectio 5.* Quintò arguit, quia ad concluſionem ſupernaturalem exiguntur præmiſſæ ſupernaturales, ergo ad iudicium ſupernaturale requiritur etiam ſpecies ſupernaturalis, cùm non minus requiratur ſpecies ad iudicium, quàm præmiſſæ ad concluſionem. Reſpondetur, antecedens non eſſe vniuerſaliter verum: nam concluſio Theologica eſt ſupernaturalis, vt dixi *diſp.* 1. *ſect.* 13. & ſequitur ex vna præmiſſa aliquando naturali. Cur autem in diſcurſu formali fidei ex veracitate, & reuelatione Dei vtraque præmiſſa ſit ſupernaturalis, diximus *eadem diſputat.* 1. *ſect.* 6. & dicemus etiam ſectione ſequenti.

76 *Nonnulla inferuntur ex dictis.* Nunc ex dictis infero primò, quod dictũ eſt de ſpeciebus requiſitis ad aſſenſum fidei, dicendum eſſe cum proportione de ſpeciebus requiſitis ad iudicium euidens credibilitatis, quod licet ſit etiã ſupernaturale, vt dicemus *diſp. ſeq.* ſpecies tamen, quæ ad illud requiruntur, poſſunt eſſe naturales deſumptæ ab obiectis, & a prædicatione & propoſitione motiuorum.

Infero ſecundò, quid dicendum ſit ad illud dubium, quod proponit idem Granado *dicta diſput.* 7. *num.* 12. an poſtquam aliquis habet actum fidei, maneat in intellectu ſpecies ſupernaturalis producta ab eodem actu fidei ſupernaturali, qua poſtea eiuſdem actus recordemur. Ad quod reſpondet negatiuè, ſed emanare ſolum ſpeciem naturalem, cuius virtute poſtea recordamur actus præteriti. Nam licèt res inferioris ordinis non poſſint producere effectum ſupernaturalem; poteſt è contra res ſupernaturalis producere effectum naturalem & inferiorem. Porrò ſpeciem illam non poſſe eſſe ſupernaturalem probat, quia alioquin actus memoriæ ſubſequẽs eſſet ſupernaturalis; quod tamen repugnat, quia eſſet certus, & recordaremur certò, quod habuimus actum fidei, vel charitatis ſupernaturalem, quod eſt omnino falſum, cùm nemo certò ſciat ſe exercere actus ſupernaturales, & aliunde actus ſupernaturalis non poteſt eſſe incertus.

An poſtquam aliquis habet actum fidei, maneat in intellectu ſpecies ſupernaturalis producta ab eodem actu fidei ſupernaturali, qua poſtea eiuſdem actus recordemur.

Totus hic diſcurſus difficilis eſt. Primò quia licèt aliqua cauſa ſupernaturalis poſſet producere aliquos effectus naturales; id tamẽ peculiarẽ difficultatem habet in ſpecie producta ab actu ſupernaturali. Alij enim effectus ideo ſunt naturales, quia iidem, qui fiunt à cauſa ſupernaturali, potuiſſent fieri ab alia cauſa naturali, & ideo ſunt naturales, quia non ſuperant vires cauſarum naturalium, à quibus potuiſſent produci: ſpecies verò quæ remanet ex hoc actu fidei non potuit vnquam connaturaliter fieri ab alio actu naturali: ſi enim repræſentaret aliud obiectum, & alium actum præteritum, non eſſet hæc eadem ſpecies, ſed alia, quia hæc ſpecies per ſuam entitatem eſt repræſentatiua huius actus, & non alterius: ergo hæc ſpecies non potuit eadem fieri ab alio actu naturali, vel ſupernaturali, niſi ab hoc quem repræſentat. 77

Deinde ratio, qua probat ſpeciem illam non poſſe eſſe ſupernaturalem, non eſt efficax: quia ſpecies illa, & actus memorię ex ea poſtea genitus nec certò nec incertò reprę ſentat ſupernaturalitatem actus præteriti; nã licet generetur immediatè ab obiecto, nempe ab ipſo actu, eſt tamen confuſa & ſolùm repræſentat diſtinctè aſſenſum ſub ratione aſſenſus ad tale obiectum. Sicut etiam de facto cognitio reflexa, qua experimur nos habere aliquem aſſenſum naturalem, non repræſentat certò, nec incertò, an ille ſit ens reale, vel modale, ſed ſolum, quod ſit aſſenſus: quia licèt ſit cognitio intuitiua, eſt tamen confuſa, nec poteſt reddere rationem de omnibus prædicatis ſui obiecti. 78

Aliunde ergo dicendum eſt ex iis, quæ inſinuaui in ſuperioribus, & alibi latiùs explicui, ex actibus fidei, & aliis actibus ſupernaturalibus, relinqui in nobis ſpecies, quibus eorum actuum recordemur, quæ ſpecies non ſint ſimpliciter, & rigorosè ſupernaturales, ſed ſolũ præſuppoſitiuè & ſecundùm quid, id eſt, tales, quæ non poſſint fieri, niſi poſito tali actu ſupernaturali: ipſo tamen poſito debeantur non ſolum ordini, & agẽtibus ſupernaturalibus ſed etiam ipſi naturæ, quæ quia natura intellectualis eſt, exigit ſpecies ſuorum actuum, quos habet, vt de ipſis poſſit reddere rationem, & gubernare, ac regere ſuas operationes iuxta id, quod cognouit, & decreuit: 79

ſicut

ſicut etiam cognitio qua Angelus cognoſcit euidenter Lazarum reſurrexiſſe à mortuis, eſt præſuppoſitiuè ſupernaturalis, quia non potuit eſſe in Angelo, niſi præcedente miraculo reſurrectionis, quod ſuperat vires naturæ: poſita tamen reſurrectione, debetur naturæ Angeli, quod viribus ſuis naturalibus cognoſcere poſſit, hominem illum prius obiiſſe, & nunc iterum viuere atque ideo reſurrexiſſe. Tales ergo ſunt ſpecies relictæ ab actibus ſupernaturalibus, & memoria, qua illorum recordamur: nempe ſupernaturales ſolum præſuppoſitiuè quatenus ad ſui exiſtentiam præſupponunt neceſſario aliquid ſupernaturale, ſed tamen debitæ naturæ intellectuali ex ſuppoſitione, quod ſint in nobis actus ſupernaturales.

SECTIO V.

An ſint ſupernaturales apprehenſiones præcedentes actum fidei.

80 De hoc diſputat idem Granado *tract.9.diſp.5.* & affirmat, eas apprehenſiones debere eſſe ſupernaturales, ſicut dixit etiam de ſpeciebus, vt vidimus *ſectione præcedenti*, quod etiam de aliquibus ſaltem complexis docet Ripalda tom. 1. de ente ſupernaturali *diſp.49. num.55.* & *diſp.60.* & quidem, vt *ibi* dixi, facilius id admitti poſſet de apprehenſionibus, quàm de ſpeciebus, quia poſſet dici, habitum infuſum, eo ipſo, quod habet virtutem producendi actum perfectum, & aſſenſum circa aliquod obiectum, poſſe etiam producere actum minus perfectum circa idem obiectum, qualis eſt, ſimplex apprehenſio, ſicut in voluntate habitus infuſus charitatis, vel miſericordiæ, v.g. qui poteſt elicere actus abſolutos, videtur poſſe etiam elicere ſimplices complacentias circa ſuum obiectum, quæ ratio non procedit in ſpeciebus, ad quas producendas non datur habitus, ſed hæ accipiuntur mediatè, vel immediatè ab obiectis.

81 Cæterùm non video ſufficiens fundamentum, quod cogat ad exigendam ſupernaturalitatem in iis apprehenſionibus, quæ præcedunt actum fidei: & aliunde non videntur multiplicandi actus ſupernaturales ſine neceſſitate, ne paulatim omnes actus intellectus faciamus ſupernaturales, quatenus plurimi, & frequenter poſſunt ſaltem mediatè deſeruire ad actum ſupernaturalem. Quod periculum maximè vrget ad hominem contra Granadum, qui ideo vult apprehenſiones illas eſſe ſupernaturales, quia ad omne iudicium prærequiruntur apprehenſiones, ergo ad iudicium ſupernaturale prærequiruntur apprehenſiones ſupernaturales. Quod argumentum videtur probare multum, nimirum non ſolum de vltima apprehenſione proximè præcedenti actum fidei, ſed etiam de aliis apprehenſionibus remotis: nam ſicut aſſenſus fidei prærequirit illam apprehenſionem proximam repræſentantem ſine aſſenſu extrema, & connexionem inter illa, cui connexioni aſſentimur poſtea per actum fidei: ita apprehenſio illa prærequirit alias apprehenſiones præcedentes, ſine quibus non poſſemus immediatè habere apprehenſionem illam vltimam: ergo ſicut apprehenſio vltima debet eſſe ſupernaturalis, quia prærequiritur ad actum fidei ſupernaturalem; ita apprehenſiones penultimæ erunt ſupernaturales, quia præcedunt & prærequiruntur ad apprehenſionem vltimam ſupernaturalem: vnde rurſus idem argumentum fieri poterit de antepenultimis, & de aliis omnibus, donec perueniamus ad primam quæ oritur à ſpecie accepta à ſenſibus, vel à phantaſia, atque ita cognitiones omnes intellectuales, quibus percipimus concionatorem, & concionem integram, erunt ſupernaturales, quia ab iis ſaltem mediatè procedit fides circa myſteria Euangelica, quæ proponit.

Non eſt ſufficiens fundamentum, quod cogat ad exigendam ſupernaturalitatem in iis apprehenſionibus, quæ præcedunt actum fidei.

Vnde conſequenter ad fundamentum illud, dicendum idem eſſet in materiis aliarum omnium virtutum, circa quas elicere poſſumus actus ſupernaturales, debere eſſe ſupernaturales apprehenſiones omnes, & cognitiones etiam remotas deſeruientes ad voluntatem ſupernaturalem, v.g. occurrit occaſio dandi eleemoſynam indigenti, quod fieri poteſt cum merito, & per voluntatem ſupernaturalem, vt conſtat; quam voluntatem præcedit iudicium de honeſtate illius eleemoſynæ in his circumſtantiis, quod iudicium eſt etiam ſupernaturale: vnde apprehenſiones etiam vltimæ de illa honeſtate debent per te eſſe ſupernaturales: hæ autem apprehenſiones ſupponunt neceſſariò alias de indigentia pauperis, & de aliis circumſtantiis, ſine quibus apprehenſionibus præcedentibus non poteſt haberi immediatè illa vltima de honeſtate huius eleemoſynæ in his circumſtantiis: illæ ergo erunt etiam ſupernaturales, quia deſeruiunt, & prærequiruntur ad illam aliam apprehenſionem ſupernaturalē. Idemque dicendum erit de omnibus aliis apprehenſionibus, quæ interueniunt in obiecto illo examinando, & percipiendo. Quia ſicut apprehenſio vltima proponit obiectum, circa quod feratur practicum iudicium de honeſtate eleemoſynæ hîc & nunc; ita apprehenſiones aliæ proponunt obiectum, circa quod ferantur apprehenſiones ſubſequentes; vnde notitia indigentiæ proximi, & poteſtatis illi ſubueniendi, & aliarum circumſtantiarum deberent eſſe ſupernaturales propter eandem rationem. Atque adeo ferè omnes notitiæ, quas accipimus, & apprehenſiones in iis fundatæ deberent eſſe ſupernaturales, quia ferè omnes deſeruire poſſūt ſaltem mediatè, & remotè ad aliquem actum virtutis, quem ea occaſione circa obiectum aliquod poſſumus exercere, atque hac ratione maxima pars actuum noſtri intellectus reduceretur ad ordinem ſupernaturalem, quod non debemus concedere, ſed continere eos intra terminos debitos, eoſque ſolum actus ſupernaturales concedere, ad quos dari habitus infuſos colligimus ex Conciliis, & doctrina Patrum: habitum autem fidei ſolùm ſcimus dari ad credendum, non verò ad audiendum, vel apprehendendum ea, quæ nobis dicuntur. Porrò nullam eſſe neceſſitatem ponendi ſupernaturales eas apprehenſiones, conſtabit ex ſolutione argumentorum. 82

83 Primo ergo arguunt, quia illuſtrationes prærequiſitæ ad fidem ſunt ſupernaturales, cùm ſint ex dono Spiritus ſancti, vt colligitur ex Concilio Arauſicano 2. cap.7. dicente, *Hæretico falli ſpiritu eos, qui dicunt, poſſe hominem conſentire prædicationi abſque illuminatione, & inſpiratione Spiritus ſancti.* Eiuſmodi autem illuſtrationes maiori ex parte ſunt apprehenſiones, imò actus iudicij non ita propriè dicitur illuſtratio; ergo apprehenſiones, quibus Deus illuminat hominem ad credendum, ſunt ſupernaturales. Re-

Argumenta contraria ſententiæ.

ſpondetur, illuſtrationes illas præcedere ante voluntatem credendi, poſt illam enim neceſſariò conſequitur aſſenſus fidei à pia voluntate imperatus. Ante voluntatem verò credendi Deus illuminat hominem ad fidem, faciendo vt cognoſcat credibilitatem myſteriorum, & obligationem illa credendi: quam obligationem, & credibilitatem cognoſcimus euidenter per actum ſupernaturalem iudicij non liberum, ſed neceſſarium, per quod homo verè illuminatur à Deo ſolo faciente actum illum in nobis, ſine nobis, hoc eſt, ſine nobis liberè concurrentibus: quæ enim maior illuminatio, quàm notitia euidens de credibilitate, & obligatione credendi? quandiu verò homo non ſcit eam obligationem, & honeſtatem nondum cenſetur perfectè illuminatus, & poſſet dicere, ſe non habuiſſe lumen ſufficiens, ſed potiùs ſe ignoraſſe obligationem credendi: ſufficit ergo, ſi iudicium illud euidens credibilitatis ſit ſupernaturale: licèt apprehenſiones præcedentes ſint naturales; neque enim prærequiſitum ad lumen mediatè, vel immediatè debet eſſe etiam ſupernaturale: ſufficit, ſi lumen ipſum ſit ſupernaturale.

84 Aduerte tamen, eſſe controuerſiam inter Philoſophos, an ad voluntatem, qua volumus bonum, prærequiratur ſemper iudicium de bonitate obiecti, an verò ſufficiat apprehenſio ſimplex, de quo fortaſſe dicemus *diſp.* 11. agentes de iudicio credibilitatis. Nunc autem ſemper loquimur ex ſuppoſitione, quod apprehenſio ſola non ſufficiat ſine iudicio conſequenti. Nam, ſi ſupponas, quod ſufficiat ſimplex apprehenſio; tunc fatendum eſt, illam ſimplicem apprehenſionem, quæ ſufficiens erit proximè ad volendum credere, debere eſſe ſupernaturalem; erit enim talis illa apprehenſio propter peculiarem ſuum modum tendendi, vt in ordine ad mouendam voluntatem æquiualeat iudicio; quare eadem argumenta, quæ probant, iudicium debere eſſe ſupernaturale, probabunt de apprehenſione proximè præcedente ipſum iudicium, quæ æquiualeat iudicio in ordine ad voluntatem credendi. Loquendo verò, non de apprehenſione ad iudicium credibilitatis, ſed de apprehenſione ad ipſum aſſenſum fidei, quæ diuerſa eſt, & diuerſum obiectum habet, ſicut diuerſum eſt obiectum iudicij credibilitatis, & obiectum aſſenſus fidei, hæc, inquam, apprehenſio non eſt, cur ſit ſupernaturalis: hæc enim non æquiualet actui fidei, cùm nec ſit libera, ſicut actus fidei, ſed neceſſaria, nec per illam credamus Deo, ſed ſolùm apprehendamus obiectum credendum, quare ab illa non poteſt moueri voluntas completè, & proximè ad eos actus, ad quos debet moueri à fide, quia illa non eſt actus fidei, nec procedit à voluntate pia credendi, ſed reperitur etiam in hæretico, qui habet omnia requiſita ad credendum, inter quæ eſt illa apprehenſio, & tamen non vult credere, nec credit ex defectu voluntatis debitæ.

85 Secundò arguunt, quia ad iudicium præcedunt aliquæ apprehenſiones, ergo ad iudicium ſupernaturale præcedunt apprehenſiones ſupernaturales. Reſpondetur negando Conſequentiam, quia ad apprehenſionem etiam requiruntur ſpecies, & tamen illæ poſſunt eſſe naturales, vt vidimus *ſect. præcedenti*: & ad vltimam apprehenſionem prærequiruntur aliæ præcedentes, in quibus deuenitur ad aliquam naturalem, & ſaltem prærequiruntur etiam ſenſationes, & actus phantaſiæ à quibus incipit cognitio fidei, & illa omnia ſunt naturalia: nec etiam ratio cogens eſt ad ponendas apprehenſiones in eodem ordine ſupernaturalitatis cum iudicio, quod ex illis ſequitur.

Tertiò arguunt, quia concluſio ſupernaturalis exigit præmiſſas ſupernaturales, ergo & iudicium ſupernaturale exiget apprehenſiones ſupernaturales, cùm ſit eadem omnino ratio. Reſpondetur diſtinguendo Antecedens: exigit præmiſſam aliquam ſupernaturalem, concedo; exigit vtramque ſupernaturalem, nego: nam concluſio Theologica ſupernaturalis procedit ex vna præmiſſa naturali, vt *ſuprà* diximus: & tunc negatur Conſequentia: nam iudicium ſupernaturale nullam apprehenſionem ſupernaturalem prærequirit. Ratio autem, cur de facto non poſſit eſſe concluſio ſupernaturalis ſine aliqua præmiſſa ſupernaturali, ea eſt, quia concluſio non poteſt de facto eſſe ſupernaturalis, niſi quando habet aliquod motiuum, ſeu obiectum formale partiale, ad quod de facto attingendum datus eſt habitus infuſus: non poteſt autem actus concluſionis habere eiuſmodi obiectum formale, quin aliqua etiam ex præmiſſis idem obiectum formale habeat; quare habitus infuſus, qui reſpicit illud obiectum formale, non minùs concurret ad præmiſſam, quæ illud totaliter attingit, quàm ad actum concluſionis, qui illud attingit ſolùm partialiter. Hinc eſt, quod de facto concluſio ſupernaturalis ſemper ſupponat præmiſſam aliquam ſupernaturalem. An verò de poſſibili dari potuerit habitus infuſus, qui ex ſe ſolùm poſſet elicere actum concluſionis, non tamen circa præmiſſas; parum refert. Sufficit, quod ex hoc ſaltem capite non repugnaret, nec eſſet tunc inconueniens, quod ex præmiſſis naturalibus intellectus eleuatus tali habitu eliceret actus ſupernaturales circa concluſionem, cui tamen concluſioni non adhæreret firmiùs, quàm præmiſſis, ſicut de facto non adhæret firmiùs concluſioni Theologicæ, quàm præmiſſæ naturali, ex qua infertur. 86

Cur non poſſit eſſe concluſio ſupernaturalis ſine aliqua præmiſſa ſupernaturali.

87 Vnde reddenda etiam eſt ratio, cur de facto fides, quando per diſcurſum formalem ex veracitate, & reuelatione Dei infert aſſenſum myſterij reuelati, præmittat etiam actus ſupernaturales circa præmiſſas, vt concluſio ſit actus fidei ſupernaturalis, & non præmittat apprehenſiones ſupernaturales. Ratio enim petenda eſt ex iis, quæ diximus *diſp.* 1. *ſect.* 6. vbi diximus præmiſſas etiam circa veracitatem, & circa reuelationem Dei eſſe actus ſupernaturales elicitos ab eodem habitu fidei: quia habitus fidei infuſus per ſe, & primariò ordinatur ad credendum Deo ob eius auctoritatem, & teſtimonium, quare non magis per ſe ordinatur ad credenda myſteria, quàm ad veracitatem, & reuelationem, propter quas creduntur myſteria; imò magis per ſe reſpicere debet obiectum formale, quàm materiale. Cùm ergo non per accidens, ſed per ſe in ipſo actu concluſionis aſſentiatur veracitati, & reuelationi diuinæ, non eſt, cur ſeorſim non poſſit eiſdem aſſentiri per actus etiam ſupernaturales. Sicut charitas infuſa, quæ poteſt elicere dilectionem proximi propter Deum, poteſt etiam elicere actum dilectionis circa Deum ſolum, ex quo moueatur ad diligendum proximum. Ideo ergo actus fidei in diſcurſu formali prærequirit vtramque præmiſſam ſupernaturalem, quia habitus infuſus, à quo elicitur, non minus per ſe ordinatur ad obiectum formale vtriuſque præmiſſæ, quàm ad

ad obiectum materiale concluſionis, quare non eſt, cur non concurrat etiam ad actus circa præmiſſas. Vnde ſi aliquis vnico actu crederet obiectum reuelatum ſimul propter motiuum fidei, & propter motiuum ſcientificum, prout diximus non repugnare *diſp.* 2. *ſect.* 5. & hoc fieret per diſcurſum formalem, tunc actus concluſionis præſupponeret quatuor præmiſſas, & licèt eſſet verè actus fidei, non tamen prærequireret omnes illas præmiſſas ſupernaturales, ſed duas ſolas, quibus attingeretur motiuum fidei, nempe veracitas & reuelatio Dei: aliæ autem duæ præmiſſæ eſſent naturales; quia fides non ordinatur ad earum motiuum, & ſolum per accidens actus fidei attingeret illud propter concurſum aliarum præmiſſarum naturalium. Hæ itaque rationes non procedunt in apprehenſione præcedente, quæ licèt attingat idem motiuum formale, quod attingit iudicium ſubſequens; non tamen aſſentiendo, ſed ſimpliciter proponendo, fides autem non datur ad proponendum, ſed ad credendum, & aſſentiendum, quare habitus non debet extendi etiam ad apprehenſiones, ſicut extenditur ad præmiſſas, in quibus aſſentimus eidem obiecto formali.

88 Vltimò, & magis apparenter poſſet aliquis arguere, quia habitus infuſi voluntatis non ſolùm eliciunt abſolutos, & perfectos circa ſua obiecta, ſed etiam actus imperfectos, & complacentias ſimplices ſupernaturales, quæ videntur eſſe gratiæ illæ, quæ dicūtur infundi à Spiritu ſancto, & appellari ſolent *inſpirationes*. Videntur autem eodem modo ſe habere apprehenſiones ſimplices in intellectu reſpectu aſſenſus, & iudicij, ſicut complacentiæ ſimplices in voluntate, reſpectu conſenſus & volitionis abſolutæ: ergo ſicut complacentiæ ſimplices eliciuntur ab eodem habitu infuſo voluntatis, & ſunt ſupernaturales; ita apprehenſiones ſimplices circa obiectum iudicij erunt ſupernaturales, & elicientur ab eodem habitu infuſo intellectuali.

Ad hoc tamen reſponderi poteſt, diuerſam eſſe rationem de apprehēſione, & de ſimplici complacentia; hæc enim verè eſt actus voluntatis amplectentis idem obiectum; & propter idem omnino obiectum formale; caret tamen libertate propter inaduertentiam ad difficultatem, vel malum, quod eſt in obiecto, vel etiam aliquando eſt libera ſed non abſoluta, ſed affectus conditionatus: eſt tamen verè affectus ad illud bonum, & ideo non mirum, quod habitus, qui non reſpicit malum, ſed bonum obiecti tanquam motiuum adæquatum eliciat illos etiam actus, & effectus. Apprehenſio verò ſimplex non eſt aſſenſus intellectus, nec abſolutus, nec ſub conditione, nec liber, nec neceſſarius, quia per illam intellectus non conſentit, nec affirmat obiectum, ſed quaſi audit ſolum, id quod ſibi proponitur: quare habitus, qui eſt ad conſentiendum intellectualiter, obiecto, non debet eo ipſo extendi ad audiendum & apprehendendum id, quod ab obiecto proponitur. Adde, congruentiam maiorem fuiſſe, vt ſimplex complacentia eſſet ſupernaturalis, quàm apprehenſio, quia gratiæ præuenientes in voluntate non poterant conſiſtere in affectu abſoluto, & deliberato, cùm hic non fiat in nobis ſine nobis, ſed accedente libertate noſtra: oportebat ergo ipſas complacentias ſimplices, quæ præueniunt libertatem noſtram, eſſe ſupernaturales, & dona ſolius Spiritus ſancti. At verò in intellectu gratia præueniens ad fidem poteſt eſſe ipſummet iudicium credibilitatis ſupernaturale, quod licèt ſit iudicium abſolutum, eſt tamen neceſſarium, & ante omnem vſum libertatis, atque ideo fieri poteſt à Deo in nobis ſine nobis. Denique ratio vniuerſalis, & à priori, cur ſimplex complacentia debeat eſſe ſupernaturalis, ea eſt, quod ſicut naturalis cognitio boni eſt principium ſufficiens ad amorem naturalem illius, ſiue abſolutum, ſiue conditionatum, & exigit concurſum naturalem ad illum amorem; ita ſupernaturalis cognitio boni eſt de ſe principium ſufficiens ad illud amādum ſiue affectu abſoluto, ſiue conditionato ſupernaturali, & exigit cōcurſum ſupernaturalē ad illum affectum: omnis enim potentia cognoſcitiua exigit potentiam appetitiuam ſibi proportionatam, & correſpondentem; cùm ergo bonum proponatur nobis per cognitionem ſupernaturalem, v. g. bonitas Dei per actum fidei illum proponentis, debet correſpondere huic cognitioni ſupernaturali potentia appetitiua proportionata, & ſupernaturalis ad amandum illud bonum propoſitum, & debetur concurſus ad amorem boni propoſiti per affectum proportionatum tali cognitioni, & per conſequens per ſimplicem etiam complacentiam; quæ ex bono propoſito oriri poteſt, & debet. Vnde cùm ante ſimplicem complacentiam ſupponatur iam bonum diuinum v. g. cognitum cognitione ſupernaturali, non poteſt, niſi Deus deneget concurſum ſupernaturalem, non oriri ex tali cognitione amor ſimplex ſeu complacentia etiam ſupernaturalis in bono propoſito: quæ ratio non procedit in apprehenſione ſimplici, vt conſtat.

DISPVTATIO X.

De voluntate neceſſaria ad credendum, & de eius ſupernaturalitate & libertate.

SECT. I. *Vtrùm omnis fidei aſſenſus neceſſariò dependeat à voluntate.*

II. *Aliqua dubia circa voluntatem ad credendum requiſitam.*

III. *An voluntas credendi debeat eſſe in ſua entitate ſupernaturalis, & formaliter honeſta.*

IV. *Vtrum omnes actus fidei ſint meritorij.*

V. *An voluntas credendi poſſit eſſe mala ſaltem denominatiue, & extrinſecè ab alia voluntate mala imperante.*

DIXIMVS virtutem fidei in ſua latitudine ſumptam comprehendere non ſolùm aſſenſum intellectualem, ſed etiam voluntatem piam credendi; quare poſtquam diximus de actu illo fidei, qui eſt in intellectu, oportet agere de eiuſdem fidei actu, qui eſt in voluntate, & appellari ſolet actus piæ affectionis: de qua primò videndum erit, an neceſſariò requiratur, deinde qualis eſſe debeat.

SEGTIO I.

Vtrum omnis fidei aſſenſus neceſſariò dependeat à voluntate.

1 *Ratio dubitandi.* RAtio dubitandi eſt, quia intellectus eſt potentia neceſſaria reſpectu ſui obiecti: vel ergo proponuntur motiua ſufficientia ad fidem, vel non. Si proponuntur, intellectus neceſſariò operabitur ſine voluntatis imperio, ſicut oculus neceſſariò videt colorem propoſitum. Si verò non adſint motiua ſufficientia, non poterit credere, quantumuis voluntas imperet; quia non poteſt ferri niſi ad verum apparens, ſicut nec oculus niſi ad colorem, & lucem.

Prima ſententia. Prima ſententia docet, adeo eſſe in poteſtate voluntatis mouere intellectum ad aſſenſum alicuius obiecti, vt nulla ſtante ratione, vel motiuo, poſſit intellectum cogere ad aſſentiendum. Ita Caiet. 1. 2. *quæſt.* 65. *art.* 4. Hæc ſententia improbabilis eſt, vt experientia conſtat: ſicut enim voluntas non poteſt cogere ſe ad amandum, quod non appareat bonum, ita nec poteſt cogere intellectum ad aſſentiendum obiecto, in quo non appareat veritas. Ideo nemo poteſt aſſertiuè iudicare ſydera eſſe paria, quia nullum habet fundamentum ad aſſerendum potiùs eſſe paria, quàm non paria. Alioquin ſequeretur coniugem dubitantem de priori matrimonio poſſe pro ſua voluntate deponere illud dubium, & determinatè credere mortuum eſſe priorem coniugem: item poſſet vnuſquiſque in re dubia aſſerere quamlibet partem determinatè ſine mendacio, credendo priùs illam determinatè: poſſet etiam quiſque lætari, vel triſtari pro ſua voluntate, credendo determinatè bona, vel mala nuncia. Denique eſt contra Ariſtotelem 2. *de anima cap. vlt. textu* 157. dicentem, *poſſe nos phantaſiari*, ſeu imaginari *cùm volumus: opinari autem non ita.*

2 *Secunda ſententia.* Secunda ſententia extrema dixit, actum fidei non pendere ab affectu volũtatis ſed intellectum poſitis motiuis iam neceſſariò credere, ſicut poſitis præmiſſis demonſtrationis aſſentitur concluſioni; quare ad ſummum ſubdi poterit voluntati, quatenus ipſa poteſt cohibere intellectum, ne aſſentiatur quoad exercitium, non tamen poterit determinare illud quoad ſpecificationem. Tribuitur etiam Holcoth *in* 1. *q.* 1. & aliis.

Tertia ſententia. Tertia ſententia concedit dependentiam à voluntate, non tamen à voluntate imperante aſſenſum per actum poſitiuum, ſed à voluntate permittente, ſeu non reſiſtente. Hæc etiam tribuitur Scoto, licèt non ſatis ad eius mentem.

Alij dicunt, dependere intellectum à voluntate actuali ſaltem antequam acquiratur habitus, ſecus poſt habitum; ita videtur ſentire Scotus 1 *poſt. quæſt.* 8. *ad vltimum*, & Bañes *in præſenti quæſt.* 1. *art.* 4 Alij denique poſtulant voluntatem ad primum fidei aſſenſum, non tamen ad alios omnes, qui poſteà ſequuntur.

3 *Vera & communis ſententia.* Vera & communis ſententia inter Theologos docet, intellectum neceſſariò pendere à voluntate per actualem, & poſitiuum affectum imperante aſſenſum fidei, à quo affectu fides denominatur voluntaria, & libera. Hæc eſt D. Thomæ *quæſt.* 1. *art.* 4. *& quæſt.* 2. *art.* 1. *&* 2. *&* 9. *& quæſt* 4. *art.* 5. Alex. 3. *p. quæſt.* 68. *memb.* 3. *art.* 1. Bonauenturæ *in* 3. *d.* 23. *art.* 9. *quæſt.* 2. Rich. *art.* 6. *quæſt.* 1. Durand. *diſt.* 24. *q.* 3. Valentiæ *vbi ſupra*, & aliorum, quos ſequitur Suar. *in præſenti diſp.* 6. *ſect.* 6. *numero* 4. Coninch. *diſp.* 13. *dub.* 4. *& diſp.* 9. *n.* 73. *&* 74. Hurtadi *diſp.* 45. & omnium Recentiorum.

Probatur ex Scriptura. Probatur primò ex Scriptura, vbi paſſim ſupponitur fidem eſſe liberam. Marc. vltimo, *Prædicate Euangelium omni creaturæ; qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur.* ad Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam.* vbi nomine *cordis* intelligitur voluntas, vt notat ibi S. Thomas. Item ad Rom. 1. *Accepimus gratiam ad obediendum fidei.* Obedientia autem ad voluntatem ſpectat; ideo infidelitas eſt culpabilis. Marc. vlt. *exprobrauit incredulitatem eorum*, & alibi ſæpe.

Secundò probatur ex Conciliis, Arauſicano 2. can. 5. dicitur *initium fidei eſſe ipſum credulitatis affectum: eumque ineſſe nobis per inſpirationem Spiritus ſancti corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem.* Ecce fides & infidelitas radicaliter ſunt in voluntate. Toletano 4. cap. 55. inde probatur neminem cogendum eſſe ad fidem, *quia ſicut homo propria arbitrij voluntate ſerpenti obediens periit, ſic propria mentis conuerſione quiſque credendo ſaluatur.* Trident. *ſeſſ.* 6. *cap.* 6. vbi dicitur homines diſponi ad iuſtitiam, *dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum credentes, vera eſſe, quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt.* Videatur Hurtado vbi ſupra, qui bene hæc teſtimonia vrget. 4 *Probatur ex Conciliis.*

Tertiò probatur ex Patribus, quorum verba affert Valentia vbi ſupra, quibus adde Bernardum 5. de Conſideratione cap 6. *Fides*, inquit, *eſt voluntaria quædam, & certa prælibatio nondum propalatæ veritatis.* Auguſtin. tract. 26. in Ioan. *Multa poteſt facere homo non volens: credere autem non poteſt niſi volens.* & de prædeſtinatione ſanctorum cap. 5. poſt medium ſic ait: *quiſquis audet dicere, ex me ipſo habeo fidem: non ergo accepi, profectò contradicit huic apertiſſimæ veritati: non quia credere, aut non credere, non eſt in arbitrio humanæ voluntatis, ſed in electis præparatur voluntas à Domino: ideo ad ipſam quoque fidem, quæ in voluntate eſt* (ſcilicet radicaliter) *pertinet; quis enim te diſcernit? quid habes quod non accepiſti?* Irenæum lib. 4. cap 62. *non tantùm in operibus, ſed etiam in fide, liberum, & ſuæ poteſtatis arbitrium hominis ſeruauit Dominus dicens: ſecundum fidem tuam fiat tibi.* Origenem hom. 2. in diuerſa loca Scripturæ: *A nullo aufertur poſſibilitas credendi: hoc enim arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ conſtitutum eſt.* Ambroſium in illa verba Pauli ad Rom. 4. *ei autem qui operatur, &c.* vbi ſic ait: *aut credere, aut non credere, voluntatis eſt; neque enim cogi poteſt ad id quod manifeſtum non eſt.* 5 *Probatur ex Patribus.*

Quartò probatur ratione, & omiſſis aliis parum efficacibus; ratio à priori hæc eſt, quia actus fidei eſt aſſenſus obſcurus & certus excludens omnem formidinem, vt dictum eſt in ſuperioribus: intellectus autem de ſe ex vi motiuorum non determinatur ſufficienter ad excludendam omnem formidinem, ergo indiget ad hoc determinatione voluntatis. Minor probatur, quia omnia motiua non oſtendunt euidenter veritatem articuli, ergo non determinant intellectum ad excludendam omnem formidinem: alioquin 6 *Probatur ratione.*

Quin, quid enim eſt medium

euidens,

euidens, niſi illud, ex vi cuius conuincitur intellectus, & cogitur nec dubitare, nec formidare de veritate? quia verò motiua fidei non ſunt eiuſmodi; inde eſt intellectum indigere voluntatis imperio, ex cuius efficacia cohibeatur formido, quæ ex vi motiuorum non potuit cohiberi, & hoc eſt captiuare intellectum in obſequium fidei.

Confirmatur, quia antecedenter ad voluntatem ſolum datur iudicium dictans euidenter, illud obiectum eſſe prudenter credibile ſine formidine; hoc eſt, bonum eſſe iuxta regulas prudentiæ illud credere: bonum autem, vt bonum non mouet immediatè intellectum ſed voluntatem; ergo ab illo iudicio non poteſt moueri immediatè intellectus, ſed mediante voluntate, quæ ex affectu illius boni imperat aſſenſum certum intellectualem.

7 *Inferuntur quædam ex dictis.* Hinc infero. Primò contra ſententias ſupra relatas, non ſufficere ad fidei actum, voluntatem ſe habere permiſſiuè, ſed exigi actum poſitiuum: quia ſine hoc intellectus manebit indifferens ex vi motiuorum, quæ de ſe non determinant ad tale genus aſſenſus certi, vt vidimus. Quod etiam conſtat ex teſtimoniis ſupra adductis exigentibus poſitiuum affectum præſertim ex Concilio Arauſicano, vbi petitur aliquis affectus voluntatis, qui ſit initium fidei, & ex inſpiratione Spiritus ſancti. Deinde ſi illa non reſiſtentia voluntatis ſufficeret, ſequeretur fidem etiam in homine iuſto non eſſe meritoriam, quia omiſſio pura voluntatis non eſt meritoria, vt concedunt auctores, qui defendunt puras omiſſiones. Conſequens autem eſt falſum, vt videmus infra.

8 Infero ſecundo non ſufficere fidem habitualem, nec etiam voluntatem præteritam, quæ præceſſit primum actum credendi: non quidem ſufficit habitualis, quia adhuc ſtante habitu, non habet intellectus motiua quæ oſtendant obiectum ſufficienter ad credendum ſine formidine, neque etiã ſufficit voluntas præterita ad determinãdum modò intellectum, quia quod non eſt, non operatur nec mouet. Adde, omnem actum fidei appellari à patribus liberum: quod ſi fieret modo ex vi præteritæ voluntatis, vel ex vi ſolius habitus, non eſſet liber iſte actus, ſicut neque quod fit in ſomno ex vi cauſæ priùs in vigilia applicatæ, eſt propriè liberum: quare ſi habitus, vel prima voluntas poſita ſunt in ſtatu peccati, actus fidei, qui ex illa voluntate nunc fierent ab homine iuſto, non eſſent meritorij, quia nullum datur meritum ſine voluntate libera hominis iuſti, quæ omnia abſurda ſunt.

9 Infero tertiò contra aliquos Recentiores, propoſitis motiuis humanis, & motiuo teſtimonij diuini, non ſufficere ad credendum propter Dei teſtimonium voluntatem credendi propter motiua humana, vel voluntatem credendi vt ſic: quia adhuc poſita illa voluntate, intellectus eſt indifferens ad credendum vel non credendum propter teſtimonium diuinum: quare ſicut propoſitis duobus articulis credendis, requiritur voluntas determinata credendi hunc articulum, ſic à fortiori, propoſitis duobus motiuis, requiritur voluntas determinata credendi propter hoc motiuum.

Infero vltimò contra eoſdem, non ſufficere voluntatem ſolùm applicandi intellectum ad cogitandum de motiuis; ſed requiri voluntatem immediatam credendi: nam quidquid intellectus cogitet circa motiua, adhuc illa non ſufficiunt, vt determinatè inferant aſſenſum certum; multi enim perpendunt vim motiuorum, & non credunt, ergo adhuc requiritur aliud determinatiuum, à quo immediatè moueantur intellectus ad eliciendum aſſenſum certum fidei.

Contra concluſionem obiicitur primò Ariſtoteles *vbi ſupra* dicens, non poſſe nos opinari cùm volumus, ergo intellectus non mouetur ad aſſenſum fidei immediatè à voluntate, ſed ſolùm à motiuis propriis & merito eorum. Reſpondetur, Ariſtotelem non negare voluntati vim determinandi intellectum ad aſſenſum, quando aliunde motiua ſufficientia proponuntur, ſolùm negat voluntatem habere tale dominium deſpoticum, nullo poſito motiuo ad credendum. 10 *Obiectio 1.*

Obiectio 2. Secundò obiicitur, Dæmones non habent piam affectionem ad res fidei; & tamen illas credunt, Iacobi 2. *Dæmones credunt, & contremiſcunt*, ergo ad credendum non requiritur neceſſariò pia affectio voluntatis. Reſpondetur, motiua noſtræ fidei, & eorum vim à Dæmonibus propter excellentius lumen intellectuale ita penetrari, vt poſſint in eis generare euidentiam ſaltem moralem qua etiam inuiti conuincuntur circa res fidei; nobis tamen qui ea motiua multò minùs percipimus neceſſaria eſt affectio pia in voluntate. Adde licèt motiua fidei nos etiam conuincerent independenter à voluntate, requiri tamen voluntatem, vt aſſentiamus ſuper omnia, & quod intellectus ex ſe non eſt determinatus.

Tertiò obiicitur, quia intellectus non mouetur, niſi à veritate obiecti; voluntas autem non poteſt ponere, vel augere veritatem obiecti, vt magis moueat intellectum, ergo voluntas non poteſt mouere intellectum, niſi applicando illum ad inquirenda motiua. Reſpondeo, intellectum ſolùm moueri à veritate vt ab obiecto; moueri tamen à voluntate, non vt ab obiecto ſuadente, ſed vt ab extrinſeco impellente, & determinante ad aſſenſum circa veritatem ſufficienter, licèt non taliter propoſitam, vt neceſſitet ſolum obiectum ſecluſa voluntate ad aſſenſum. Obiectum enim intellectus dupliciter proponitur: primò itaut ſe ſolo inferat neceſſariò aſſenſum, eo quod proponatur ſine vlla ſpecie falſitatis. Secundò itaut licèt habeat ſpeciem veri, habeat tamen ſpeciem aliquam falſitatis ex alio capite, & tunc intellectus manet indifferens; poteſt tamen determinari à voluntate, vt aſſentiatur obiecto propoſito ſub ratione veri, non attendendo ad ſpeciem falſitatis. Confirmatur ſolutio exemplo ipſius voluntatis, cui obiectum aliquando proponitur ſolum ſub ratione boni, & tunc voluntas neceſſariò amat: aliquando verò proponitur, vt bonum cum aliqua ratione mali; & tunc voluntas eſt indifferens: poteſt tamen pro nutu illud amare propter bonitatem, vel odio habere propter malitiam. Sic ergo intellectus manet indifferens ad aſſenſum, vel diſſenſum, quando obiectum proponitur cum ſpecie veri, & falſi: cæterùm, quia ipſe intellectus non eſt liber, non poteſt determinare ſuam indifferentiam: poteſt tamen determinari à voluntate, vt aſſentiatur, vel vt diſſentiatur, ad vtrumque enim habet motiuum ſufficiens. 11 *Obiectio 3.*

Sed contra hanc ſolutionem poteſt obiici quartò quia voluntas neceſſitatur ad amorem, quando obiectum apparet, vt bonum, licèt non vt ſummum bonum, ſi pro tunc non apparet ratio mali propter inaduertentiam, qui actus dicuntur 12 *Obiectio 4.*

motus

motos primo primi; ergo ſimiliter ſi obiectum appareat vt verum, licèt obſcurè; ſi tamen pro tunc non attendit intellectus ad rationem falſi, quæ poteſt ſubeſſe, neceſſitabitur intellectus ad aſſenſum; ergo ſi motiua fidei ita appareant, vt non appareant rationes contrariæ, non indigebit intellectus impulſu voluntatis ad aſſenſum fidei. Reſpondeo, admiſſo antecedenti, & prima conſequentia, de quo dixi in libris de anima, vbi admiſi poſſe intellectum aliquando ex præmiſſis probabilibus neceſſitari ad aſſenſum concluſionis quoad exercitium, quando non apparent rationes contrariæ: Nego tamen ſecundam conſequentiam, ſcilicet illum eſſe aſſenſum fidei qui debet eſſe & eſt aſſenſus certus omnino, & poſitiue excludens formidinem; ad hunc autem modum aſſentiendi (ſecluſo imperio voluntatis) non ſatis eſt, quod non appareant rationes contrariæ ſed requiritur etiam motiua ita apparere, vt oſtendat poſitiuè, non poſſe eſſe rationem aliquam in contrarium. Sicut in exemplo adducto voluntatis, licèt voluntas neceſſariò amet obiectum, quod apparet bonum, quando non attendit ad rationem mali: non tamen fertur neceſſariò ad illud amandum ſuper omnia, niſi poſitiuè videat clarè rationem ſummi boni, & quod non poteſt habere aliquod malum. Sic etiam intellectus in prædicto caſu, eſto aſſentiretur obiecto, etiam ſine impulſu voluntatis, non tamen cum ſecuritate illa poſitiua, & firmitate, quæ requiritur ad poſitiuam certitudinem.

13 *Illationes quædam ex dictis.* Vnde obiter infero Primò, minus accuratè loquutum P. Coninch *dicta diſp.* 13. *dub.* 4. *num.* 33. dum dixit, intellectum noſtrum non poſſe vllo modo aſſentiri etiam ex imperio voluntatis alicui obiecto, niſi proponatur aliqua probabilis ratio ad aſſentiendum, quia non poteſt aſſentiri obiecto, niſi proponatur vt verũ. Ille tamen modus loquẽdi corrigi debuit, quia hereticis non proponitur doctrina ſua cum fundamento probabili: alioquin excuſarentur à peccato amplectendo iudicium probabile, nec poſſumus in rigore concedere, quod doctrina Lutheri, vel Caluini ſit probabilis, vel quod hæretici habent fundamenta probabilia ad eam credendam: & tamen de facto ex imperio voluntatis obſtinatæ eam credunt. Non ergo requiritur fundamentum probabile, vt intellectus ex imperio voluntatis aliquid imprudenter credat. Sufficit, quod proponatur motiuum cum aliqua ſpecie veri, licet non tanti ponderis, vt attingat probabilitatem, quæ maius pondus requirit. Sicut etiam voluntas poteſt ſaltem imprudenter amare obiectum, quod proponitur ſub aliqua ſpecie boni, licèt non tanta, vt ſit prudenter amabile, ad quod plus requiritur; Ita, vt ſit probabile, requiritur talis gradus veritatis, ſine quo obiectum non eſt probabile, licèt ſit imprudenter credibile.

14 Infero ſecundò magis diſplicere, quod idem Coninch dixit *n.* 40. & 41. ad aſſenſum fidei humanæ, vel opinionis non exigi voluntatis actum determinantia intellectum ad aſſentiendum: quod probat, quia, licet medium opinionis, aut fidei humanæ, non probent obiecta ſua eſſe euidenter vera; probant tamen clarè ea eſſe euidenter probabilia, atque ita intellectus ab eius euidentia determinatur, vt credat ea eſſe probabilia: quia ſicut ratio euidenter certa facit ſuam concluſionem euidenter certam, ita ratio euidenter probabilis facit euidenter ſuam concluſionem probabilem; ergo quando habeo rationem euidenter probabilem, concluſio apparet mihi euidenter probabilis, atque ita intellectum ad probabilem aſſenſum determinat. Sed in hoc Auctor ille aliàs doctus æquiuocationem paſſus eſt confundens hęc duo, credere concluſionem illam eſſe probabilem, & credere probabiliter illam; quæ ſunt valde diuerſa; nam qui tenent aliquam opinionem probabilem, concedunt ſimul contrariam etiam eſſe probabilem, non tamen credunt eſſe veram etiam aſſenſu probabili, alioquin haberent ſimul duos aſſenſus probabiles de obiectis contradictoriis. Nec quoad hoc differentia vlla eſt inter fidem humanam, & diuinam: nam etiam ſine vllo imperio voluntatis intellectus euidenter iudicat obiecta noſtræ fidei eſſe prudenter credibilia, vt ſupra vidimus, non tamen iudicat ſine imperio voluntatis ea eſſe vera, etiam aſſenſu probabili: nam hæretici nec probabili aſſenſu affirmant noſtram fidem eſſe veram. Similiter ergo propoſito motiuo fidei humanæ vel opinionis, poteſt intellectus euidenter conuinci, quod concluſio illa ſit probabilis: qui aſſenſus non eſt probabilis, ſed euidens, non de veritate, ſed de probabilitate obiecti; & tamen nullum aſſenſum etiam probabilem habet de veritate obiecti, nec illum habere poteſt ſine imperio voluntatis, ſi motiua appareant etiam pro falſitate obiecti; quia motiua probabilitatis non oſtendunt euidenter veritatem obiecti, ſed probabilitatem, & ideo non determinant intellectum, vt affirmet obiectum eſſe verum, ſed ſolùm vt euidenter affirmet eſſe probabile.

Vltimo loco obiici poteſt, quia experientia 15 *Obiectio vltima.* conſtat poſtquam aliquis ſæpè aſſenſum præbuit concluſioni propter præmiſſas, poſſe poſtea ſine præmiſſis actualibus aſſentiri eidem concluſioni, ſupplente habitu concluſionis defectũ præmiſſarum: ergo ſimiliter poſtquam aliquis ſæpè credidit res fidei ex imperio voluntatis, poterit ſine imperio actuali credere, ſupplente habitu defectum imperij; quia non minus requirunturut pręmiſſæ ad concluſionem, quàm imperium voluntatis ad aſſenſum fidei. Reſpondent aliqui negando conſequentiam. Ita Granado *tract.* 9. *diſp.* 2. *num.* 14. & conatur rationem differentiæ reddere. Sed meliùs, & fortaſſe magis iuxta rationem differentiæ, quam affert, reſpondetur diſtinguendo antecedens; poteſt poſtea aſſentiri concluſioni, ſupplente ſolo habitu locum præmiſſarum, interueniente aliquo alio actu, qui ſuppleat pro præmiſſis, concedo. Tunc enim interuenit ſaltem memoria aliqua actualis confuſa præmiſſarum, ſeu principiorum, quæ memoria mouet ad aſſenſum concluſionis propter principia illa, quorum memoria confuſa habetur. Tunc autẽ negatur conſequentia: ratio autem eſt clara, quia nihil actuale eſſe poteſt, quod ſuppleat pro voluntate actuali, ſicut memoria actualis confuſa ſupplet pro præmiſſis actualibus; hæ enim non requirebantur, niſi vt proponerent motiuum aſſentiendi concluſioni; memoria autem confuſa proponit etiam actu aliquod motiuum ſaltem in confuſo ſufficiens ad aſſentiendum concluſioni: voluntas autem credendi requiritur, vt determinet intellectum indifferentem, quod munus determinandi nihil aliud actuale præſtare poteſt, ſi non ſit actus voluntatis, nam memoria voluntatis præteritæ non determinat, cùm etiam hæreticus recordetur ſe voluiſſe olim credere, nec per hanc memoriam etiam expreſſam determinatur eius intellectus,

lectus, ſicut nec pes determinatur ad ambulandom per ſolam memoriam voluntatis præteritæ, niſi ſit actuale aliquod imperiom ſaltem confuſum. Vnde retorqueri potiùs poteſt argumentum, quia ex eo, quod aliquis ſæpè aſſenſum præbuerit concluſioni probabili propter præmiſſas probabiles, licèt poſtea poſſit ſine præmiſſis actualibus aſſentiri concluſioni propter habitum cum ſola memoria confuſa principiorum, vt diximos: non tamen poterit ſine voluntate aliqua actuali ſaltem confuſa determinante intellectum ad aſſenſum concluſionis, quia non magis determinat intellectum memoria præmiſſarum, quàm determinarent ipſæ præmiſſæ explicitæ, pro quibus ſupplet, ſi adeſſent: ſi ergo præmiſſæ ipſæ probabiles non determinarent ſine voluntate, nec etiam memoria præmiſſarum determinabit: ergo vltra habitum ſupplentem pro præmiſſis actualibos requiritur aliquod aliud determinatiuum: & nihil aliud eſſe poteſt ſaltem de lege ordinaria, niſi actus voluntatis, niſi Deus ipſe velit determinare intellectum, vt dicemus *ſect. ſeq.* Quando verò dicimus, habitum ſupplere pro præmiſſis intelligi debet non immediatè, ſed mediatè: nam habitus non conducit, niſi quatenus ex facilitate generat actum tenuem ſine labore, quo recordatnr aſſenſus ſæpè præſtiti propter principia ſufficientia ſæpius propoſita, qui actus productus ab habitu ſupplet defectum præmiſſarum.

SECTIO II.

Aliqua dubia circa Voluntatem ad credendum prærequiſitam.

16 *An exigatur voluntas non ſolùm ad credendum myſterium reuelatum, ſed etiam ad credendam reuelationem, &c.*

DVbitari poteſt primò. An exigatur voluntas non ſolùm ad credendum myſteriom reuelatum, ſed etiam ad eredendam reuelationem, & ad eredendum, ſeu iudicandum, Deum eſſe primam veritatem. Suppono ex *diſp.* 1. diſcurſum fidei includere tres aſſenſus realiter, vel virtualiter, ſcilicet, *Deus eſt prima veritas, Deus dicit Incarnationem, ergo Incarnatio facta eſt.* Dubitari poteſt, an ad ſingulos requiratur voluntas: de ſecundo quo creditur reuelatio, non dubito, quòd exigat voluntatem, quia obſcuros eſt; imò ad illum potiſſimè videtur neceſſaria voluntas; nam ſi ſemel credas Deum reuelare Incarnationem, facilè credes Incarnationem. De primo poteſt eſſe maior dubitatio, quia poteſt eſſe aſſenſus euidens, & ex apprehenſione terminorum, vt dixi *diſp.* 1. quare non videtur neceſſarius alius impulſus extrinſecus à volũtate vt intellectum illum eliciat. Cæterùm adhuc dicendum videtur prærequiri piam affectionem, quia per illum actum intellectus non quomodocunque aſſerit Deum eſſe veracem, ſed aſſentitur huic obiecto ſuper omnia, vt dictum eſt in ſuperioribus, præſertim *diſp.* 6. Intellectus autem ſibi relictus, & ex ſola apprehenſione terminorum, licet iudicaret euidenter, Deum eſſe ſummè veracem; non tamen aſſentiretur cum hoc peculiari modo, præferendo illud obiectum aliis omnibus in modo, aſſentiendi; quare ad aſſenſum iuſtum requiritur pia affectio voluntatis, quæ imperat illud peculiare obſequium intellectuale erga diuinam veracitatem. Denique de tertio actu, quo credo myſteriom reuelatum ex vi vtriuſque principij præcedentis, dicendum videtur non exigere nouam voluntatem præter voluntatem aſſentiendi principiis ſuper omnia: nam ſi ſemel aſſentior principiis, & bonitati conſequentiæ ſuper omnia, non poſſum non aſſentiri etiam ſuper omnia ipſi concluſioni; nam veritas concluſionis neceſſaria eſt ad veritatem principiorum, ſi enim in aliquo caſu, negas concluſionem, arguitur bene contra te ad negãda principia. Sicut ſi amas finem ſuper omnia, debes amare vnicum medium ſuper omnia: alioqoin ſi non amas medium ſuper omnia, ſed cum limitatione aliqua, cogeris ad deſiſtendum etiam à fine in aliquo caſu, & per conſequens non amas finem ſuper omnia: ſic etiam ſi concluſionem credis non ſuper omnia, ſed cum aliqua limitationé, cogeris poſita illa limitatione negara præmiſſas, & per conſequens non aſſentitis eis ſuper omnia. Quando autem dico, medium vnicum debere etiam amari ſuper omnia; intelligitur ſuper omnia præter finem propter quem amatur medium, & quando dico concluſionem etiam credi ſuper omnia, intelligitur præter principia, propter quæ creditur concluſio.

Dubitabis ſecundò, an requiratur etiam voluntas ad aſſerendam illationem concluſionis ex principiis, v. g. illationem incarnationis ex veritate, & reuelatione Dei. Reſpondeo breuiter, requiri etiam voluntatem ad iudicandum de illa illatione prout requiritur ad fidem: nam licèt illa 17 *An requiratur etiam voluntas ad aſſerendam illationem concluſionis ex principiis.*
illatio euidenter cognoſcatur; vt tamen aſſentiamur illi ſuper omnia prout requiritur ad inferendam concluſionem fidei, requiritur etiam voluntas imperans illum modum iudicandi de illatione prout diximus de iudicio euidenti veracitatis Dei; eadem enim eſt ratio etiam de iudicio illationis, tam enim pendet aſſenſus concluſionis à bonitate illationis, quàm à veritate præmiſſæ, quare ſi bonitati illationis non aſſentior ſuper omnia, non poſſum aſſentiri firmiùs concluſioni. Vide quæ dixi *ſuprà diſp.* 7. *ſect.* 2. *in* 6. *obiectione.*

Contra hanc doctrinam, quam olim etiam tradidi ante 25. annos, opinatur Hurtado *diſp.* 18
45. §. 21. vbi relata hac mea reſponſione de neceſſitate piæ voluntatis ad aſſenſum etiam ſupernaturalem circa veracitatem Dei, licèt euidens ſit, vt habeat gradum illum firmitatis ſuper omnia, quem ab intellectu ſine imperio voluntatis non haberet, eam ſolutionem impugnat: quia aſſentiri ſuper omnia nihil addit ex parte intellectus, ſed ex parte voluntatis addit affectum diſcedendi à quouis alio actu, potiùs quàm à fide: qui affectus verſatur circa actus intellectus ſitos in noſtra libertate, non verò circa actus neceſſarios, quia ab illis nequaquam poſſumus diſcedere: vnde concludit, affectum illum terminari ad aſſenſum circa reuelationem, quem poſſumus per contrarium diſſenſum abiicere, non verò ad aſſenſus neceſſarios, quos non poſſumus ita imperare affectu ſaltem efficaci.

Hæc tamen impugnatio procedit ex principio 19
falſo, quod aſſumit, qood ſcilicèt aſſentiri ſuper omnia nihil addat ex parte intellectus, ſed ſolùm explicet affectum voluntatis diſcedendi potiùs à quouis alio obiecto, quàm ab obiecto fidei. Contrarium autem vt veriſſimum ego ſuppono, nempe illam maiorem adhæſionem ſuper omnia, licèt imperatiuè proueniat à voluntate, formaliter tamen eſſe aliquid intrinſecum, & eſſentiale in ipſo aſſenſu intellectuali. Nam certitudo in ipſo

actu fidei non eſt denominatio extrinſeca ab affectu firmo voluntatis, quo volumus non diſcedere vnquam ab illo obiecto, ſed eſt firmitas intrinſeca in ipſo aſſenſu, ratione cuius excluditur formaliter actualis formido ab intellectu, & ideo diximus *ſuprà*, actum fidei eſſe eſſentialiter certum, quia habet per ſuam eſſentiam hanc firmam adhæſionem, & connexionem etiam neceſſariam cum veritate obiecti. Sicut ergo voluntas poteſt imperare intellectui aſſenſum intrinſecè firmum: ita poteſt imperare aſſenſum intrinſecè firmum tali gradu firmitatis. Hæc autem firmitas adhæſionis non conſiſtit in indiuiſibili, ſed recipit magis, & minus, vt conſtat in ipſa fide, per quam magis aſſentimur veracitati, & reuelationi Dei, quàm obiecto reuelato, cui propter illas aſſentimur, quæ prælatio tenet ſe ex parte ipſius intellectus, qui ſemper magis adhæret principiis, quàm concluſioni. Et hoc ipſum conſtat in aſſenſu euidenti; nam in demonſtratione magis etiam aſſentimur principiis, quàm concluſioni, licèt huic etiam aſſentiamur euidenter: ergo licèt aſſenſus veracitatis Dei eſſet euidens, poſſet tamen ex imperio voluntatis eſſe intrinſecè magis firmus, quàm aliàs intellectus aſſentiretur, vel quàm aſſentiatur aliis obiectis euidentibus ſine tali impulſu voluntatis. Quæ maior firmitas adhæſionis non requirit, quod aliis obiectis euidentibus poſſimus aliquando diſſentire, ſed eſt promptitudo conditionata, ſed formaliter intrinſeca in aſſenſu ipſo firmiori, quo intellectus ipſe præfert hanc veritatem aliis, & ſe promptum exhibet ad relinquendas potiùs alias quàm iſtam. Sicut voluntas de quolibet peccato mortali dolet ſuper omnia per actum pœnitentiæ, magis tamen dolet de peccato grauiori, & magis de mortali, quàm de veniali. Qui exceſſus non requirit, quod aliquando poſſit gaudere de peccato leuiori, vel illud approbare, ſed eſt prælatio intrinſeca in ipſo actu voluntatis exhibentis ſe promptam ad vitandum potiùs peccatum grauius, ſi per poſſibile, vel impoſſibile neceſſe eſſet eligere ad hoc peccatum minus graue, vt dixi *diſp.5. de Pœnitentia, ſect.*4. Adde, prælationem iſtam conditionatam poſſe aliquando in aſſenſu fidei reduci ad actum abſolutum, & propter oppoſitionem cum aſſenſu fidei negari aliqua, quę priùs videbantur euidētia, prout negatur exiſtentia panis ſub eius accidentibus poſt conſecrationem, & principium illud vniuerſale, *quæ ſunt eadē vni tertio, ſunt eadē inter ſe*, quod priùs euidēs apparebat, & alia his ſimilia.

20 *An ſaltem de potentia abſoluta poſſit aliquis elicere actum fidei ſine impulſu voluntatis.*

Dubitari poteſt tertiò, an ſaltem de potentia abſoluta poſſit aliquis elicere actum fidei ſine impulſu voluntatis. Ratio dubitandi eſt, quia motiua de ſe non ſufficiunt ad mouendum intellectum, ergo nec per Dei voluntatem mouere poterunt; quia Deus non poteſt per extrinſecum decretum facere, quod intellectus aſſentiatur ſine motiuo ſufficienti. Verius tamen videtur poſſe, quia in primis indigentia voluntatis non eſt, eo quod motiua ſint inſufficientia: alioquin nec ex imperio volūtatis poſſet intellectus credere, quia nec voluntas facit, quod intellectus aſſentiatur ſine ſufficienti motiuo; ſed dependentia à voluntate naſcitur ex eo, quod vtrimque proponantur motiua, & maneat intellectus indifferens, & ideo requiritur voluntas ad determinandam eius indifferentiam ad vnam partem potiùs, quàm ad aliam; ad quam determinationem ſufficit etiam voluntas Dei. Sicut licèt aliquando ſpecies intellectualis excitetur hæc potius, quàm illa ex impulſu voluntatis; poteſt tamen Deus ſine mea voluntate excitare ſpeciem, quam velit, & hoc modo determinare indifferentiam mei intellectus ad operandum circa hoc obiectum, & non circa illud, ad quod etiam habebam ſpeciem. Deinde neque requiritur eſſentialiter voluntas ad hoc, quod aſſenſus ſit ſuper omnia; nam ille modus aſſentiendi non repugnat, quod proueniat à Deo concurrente cum intellectu ad illum aſſenſum potiùs, quàm ad alium, propoſito ſemel obiecto ſufficienti quantum eſt de ſe ad terminandum talem aſſenſum; nam licèt repugnet intellectum moueri à Deo ad credendum falſum ſub ſpecie falſi; non tamen quod moueatur à Deo ad credendum verum propoſitum vt verum hoc aſſenſu magis intenſo, vel intenſione graduali, vel intenſione ſubſtantiali, quod eſt aſſentiri ſuper omnia. Accedit huic ſententiæ Granado *tract.9. diſp.2. num.18. dicta diſp.13. dub.4. in fine.*

21 *An voluntas requiſita ad credendum debeat eſſe voluntas libera; an ſufficiat voluntas neceſſaria.*

Dubitari poteſt quartò, an voluntas requiſita ad credendum, debeat eſſe voluntas libera: an ſufficiat voluntas neceſſaria. Videtur ſufficere aliquando neceſſaria: nam voluntas requiritur ad tollendam indifferentiam intellectus, & ad imperandum aſſenſum ſuper omnia; vtrumque æquè fit per voluntatem neceſſariam; ergo hæc ſufficit, ſicut etiam ad aſſentiendum obiecto probabili æquè conducet voluntas neceſſaria, ac voluntas libera. Poteſt autem in præſenti dari voluntas credendi neceſſaria, ſi ponamus honeſtatem fidei proponi voluntati ſine vlla attentione ad rationem mali, quæ poteſt cogitari in actu fidei; tunc enim voluntas non liberè, ſed ex neceſſitate amabit, & imperabit actum fidei. Et Confirmari poteſt, quia alij habitus ſupernaturales non ſolùm concurrunt ad actus liberos, ſed etiam ad neceſſarios; nam charitas elicit in patria amorem neceſſarium, & in via elicit complacentias & affectiones quaſdam neceſſarias, quæ præcedunt actum dilectionis; & in quibus conſiſtit magna pars auxilij ſupernaturalis prouenientis; cur ergo ſimiliter habitus piæ affectionis non poterit elicere voluntatem neceſſariam credendi, qua poſita ſequatur actus fidei?

Ego ſanè non audeo concedere actum fidei ortum ex ſola voluntate neceſſaria; nam licèt Auctores expreſsè non negent, quia non attingunt hanc quæſtionem: omnes tamen videntur ſupponere contrarium: imò & PP. ac Concilia dum in vniuerſum docent, actum fidei eſſe meritorium vt videbimus infra. Deinde ſi ſemel daretur actus fidei ortus ex ſola voluntate neceſſaria; non eſſet cur non poſſet ex illo excitari voluntas ad habendum verum actum liberum contritionis; nam licèt voluntas credendi eſſet neceſſaria ex defectu attentionis ad malum, quod ipſa fides poteſt habere; contritio tamen poſſet eſſe libera, quia poſſet voluntas actu attendere ad difficultatem contritionis, ſeu ipſius obiecti, & per conſequens poſſet peccator iuſtificari ſine fide libera. Conſequens autem videtur eſſe contra Tridentinum vbi ſupra poſtulans fidem liberam ad omnem iuſtificationem. Nec obſtat, ibi etiam numerari alias diſpoſitiones, quæ licèt regulariter interueniant, non tamen in vniuerſum: non, inquam, obſtat, quia fides eſt diſpoſitio ſemper requiſita, vt ex ſcriptura & PP. infra videbimus; fides autem ſimpliciter non ſtat pro actu neceſſario, ſed ſolùm pro libero, ſicut cùm dicitur, poſita contritione

22

tritione hominem infallibiliter iuſtificari; nō ſumitur contritio prout extendi poteſt etiam ad neceſſariam, ſed ſolùm pro libera, quæ ſola dicitur ſimpliciter contritio.

23 Confirmatur, quia ponamus, hominem, qui per peccatum hæreſis perdidit fidem, habeat poſtea voluntatem neceſſariam credendi, & fidem neceſſariam, & ex ipſa prodeat in contritionem liberam: ecce hic iuſtificaretur, & per conſequens recuperaret habitum fidei ſine fide libera; quod videtur ſatis abſurdum: quia hic homo non cenſeretur adhuc fidelis moraliter loquendo, voluntariè enim negauit fidem, quā poſtea non liberè, & humano modo, ſed neceſſariò confeſſus eſt: quare ſicut peccator: qui poſtea eliceret actum neceſſarium amoris Dei, non diceretur moraliter loquendo dilector Dei, quia non retractauit liberè priorem voluntatem; ſic neque ille diceretur fidelis, ſed potiùs infidelis; quia ex priori hæreſi paratus videtur ad negandam iterum fidem; ex fide autem neceſſaria non videtur paratus ad profitendam fidem, propoſitam cum libertate, & aduertentia: ergo dicendum eſt, illum non habere fidem ſufficientem ad contritionem, ergo neque propriam fidem: quia propria fides ſufficiēs videtur ad contritionem cùm proponat, Deum ſummè amabilem, & poſſit dari libertas requiſita ad non amandum illum.

24 Dicendum ergo videtur, aſſenſum elicitum ex viribus voluntatis neceſſariæ, non eſſe verè & propriè actum ſupernaturalem fidei, de qua Patres, & Scriptura loquuntur: fides enim ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & quæ requiritur ad iuſtificationem, eſt aſſenſus voluntarius & liber; ſicut etiam contritio, & aliæ diſpoſitiones requiſitæ ſemper accipiuntur pro actu libero, non pro neceſſario: quare licèt actus fidei ſit actus intellectus, quia tamen eſt voluntarius, & neceſſariò dependet à voluntate, conuenit cum actibus ipſius volūtatis in hoc, quod ſemper ſupponat pro actu libero. Ille ergo aſſenſus, qui non eſſet liber, eſſet naturalis, & per conſequens non ſufficeret ad contritionem ſupernaturalem. Ratio autem, cur magis cognitio fidei petatur libera, quam aliæ cognitiones requiſitæ ad conuerſionem, ut cognitio euidens credibilitatis, & aliæ ſimiles: ea videtur eſſe quod Deus voluit hominem adultū diſponere ſe per liberam cooperationem ad iuſtificationem; quare ſicut noluit dare habitum gratiæ ſine cooperatione & diſpoſitione libera præcedenti ex parte hominis, ſic noluit concurrere ad actum fidei, vel habitū ſine diſpoſitione libera ex parte hominis, qua liberè velit credere, & qua intellectus quoad fieri poſſit, ſubijciat ſe, & voluntariè, ac liberè ſuſcipiat viſum ſpiritualem: ſicut cœcus ille euangelicus, non priùs vidit, quàm rogatus à Chriſto quid vellet? reſponderet, *Domine ut videam*. Aliæ verò cognitiones, illuminationes, & affectiones, quæ ex natura ſua non pendent ab alia priori voluntate, etiam ſi ſint neceſſariæ, poſſunt eſſe ſupernaturales, & diſponere, ac præuenire ad iuſtificationem.

Aſſenſus elicitus ex vi voluntatis neceſſariæ, non eſt verè & propriè actus ſupernaturalis fidei.

25 Petes: quid ſi voluntas illa credendi, non ſit neceſſaria, ſed libera, non tamen cum plena deliberatione eo quod difficultas credendi non cognoſcatur perfectè, ſed cum imperfecta attentione. Videtur enim hæc ſemiplena libertas ſufficere ad actus ſupernaturales & ad meritum aliquod de condigno; ſi in actu malo ſufficit ad demeri-

Quid ſi voluntas credendi non ſit neceſſaria, ſed libera, non tamen cum plena deliberatione.

tum: alioquin ſi actus boni ex ſemiplena deliberatione nun eſſent ſupernaturales, non eſſent meritorij, iuxta communiorem ſententiam in materia de merito: quod videtur durum, cùm illi habeant bonitatem, & placeant Deo; ſicut actus malus cum ſimili deliberatione diſplicet Deo, & meretur pœnam.

Reſpondeo, tranſeat actus ſemiplenæ libertatis in alijs materijs, & virtutibus ſupernaturales eſſe & meritorios; quod non videtur negari cum ſufficienti fundamento: Cæterùm in materia fidei actum ſemiplenè liberum ſuſpicor non eſſe ſaltem ſemper ſupernaturalem propter rationem ſupra poſitam, quia ſcilicet in peccatore, imo & in hæretico ille actus ſufficeret ad excitandum actum contritionis perfectè liberum, vt ſupra vidimus, & per conſequens ad perfectam iuſtificationem, & recuperationem etiam habitus fidei: quod videtur durum: tum quia hic homo non eſſet perfectè fidelis, moraliter loquendo, per illam imperfectam retractationem hæreſis, ſicut nec pecator, qui cum ſemiplena libertate diligeret Deum, conuerteretur perfectè ad Deum; tum etiam quia ſcriptura, & Concilia exigunt fidem ſimpliciter & abſolutè ad iuſtificationem; illa autem non eſſet fides ſimpliciter, ſed imperfecta; ſicut nec infidelitas cum ſemiplena deliberatione eſt infidelitas ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, nec deteſtatio peccati cum ſemiplena libertate ſufficeret ad iuſtificationem, eo quod Cōcilia exigunt contritionem ſimpliciter: illa autem non eſſet contritio ſimpliciter, ſed ſecundū quid, & valdè inſufficiens, vt cum Zumelio notauit Granado in materia de Gratia *tract. 9. diſput. 1. num. 6.* vbi concedit etiam hos actus ſufficere ad augmētum meriti, non tamen ad iuſtificationem. Ne ergo demus, ex illo actu fidei excitari in peccatore hæretico actum contritionis perfectè liberum: dicere debemus, fidem ſupernaturalem non habere ſemper concurſum ad eliciendum actum, niſi perfectè & plenè liberum: nam eſto fides poſſet quidem illum elicere etiam cum ſemiplena libertate, in peccatore tamen hæretico, qui ex actu fidei poteſt prodire in contritionem, non concurret Deus ad actum fidei niſi plenè liberum, ne ſequatur iuſtificatio ſine fide ſimpliciter & abſolutè libera.

Fidei ſupernaturalis non habet ſemper concurſum ad eliciendum actum, niſi perfectè & plenè liberū.

Dices, ergo neque poterit dari actus charitatis cum ſemiplena libertate; ne fortè peccator iuſtificetur per talem dilectionem. Reſpondeo, negando ſequelam: quia ille actus, licèt ſit ſupernaturalis & in peccatore, non eſt ſufficiens diſpoſitio proxima ad iuſtificationem; ſed habebit ſe ſicut alia bona opera peccatoris, quibus mereatur de congruo auxilia vberiora ad perfectam contritionem; & ideo ſine inconuenienti poterit dari ille actus in peccatore: at verò actus fidei ſi daretur in hæretico, licèt ſit ſemiplenè liber, poſſet ſufficienter mouere ad perfectam contritionem, quod eſſet inconueniens, quia iuſtificaretur ſine fide ſimpliciter; & ideo negamus talem actum reperiri ſaltem in illo caſu in peccatore. 26

Hæc omnia olim dixeram, dum ante 25. annos hanc materiam dictarem, & dubium hoc excitaſſem; poſtea verò P. Hurtado *diſp. 46. ſect. 4.* iis, quæ dixeram, ferè conſentit; addit tamen, non minùs repugnare actum fidei cum ſemiplena deliberatione in homine iuſto, quàm in homine infideli, vel peccatore: quod quidem ego non æquè pro comperto affirmaueram. Rationem autem à 27

priori,& ex principiis intrinſecis fidei hanc affert: quia fides dependet ab applicatione repræſentante euidenter obligationem credendi adeò, vt iudicet homo,non licere ſibi de iis obiectis dubitare: cognitio autem euidens de obligatione non dubitandi, & de euidenti credibilitate obiecti, eſt tam perfecta, vt non relinquat locum deliberationi ſemiplenæ; ſed afferat plenam deliberationem; quæ enim cognitio non erit indeliberata,ſi hæc deliberata plene non eſt: ergo affectus ſupernaturalis credendi ſemper debet eſſe plenè liber.

28 Hæc tamen ratio difficultate maxima non caret.Primò, quia probari ferè poſſet eodem argumento, nunquam dari peccatum veniale ex defectu plenæ deliberationis in aliis etiam materiis: non peccatur enim ſine cognitione euidenti obligationis, vel certè obligationis inquirendi, & examinandi propter dubium ſaltem de obligatione directa, datur ego ſemper plena aduertentia ad malitiam, cùm detur cognitio euidens de obligatione directa,vel reflexa. Secundò, quia certum eſt apud omnes, quod etiam contra fidem poſſumus peccare venialiter ex defectu plenæ aduertentiæ: ſi ergo tunc verè peccatur, ſaltem venialiter; ergo erat obligatio credendi, vel non dubitandi de rebus fidei: ergo erat iudicium euidens de tali obligatione, ſine quo per te non poteſt eſſe obligatio ad fidem; & per conſequens cum iudicio illo euidenti poteſt eſſe defectus plenæ deliberationis requiſitæ ad peccatum mortale. Tertiò,quia etiamſi eſſet iudicium euidens cum plena aduertentia ad obligationem credendi poteſt adhuc actus fidei, ſeu voluntas credendi eſſe ſolùm ſemiplenè libera; nimirum ſi non ſit aduertentia plena ad difficultatem & incommodum, quod fides affert. Ad libertatem enim requiritur cognitio boni,& mali,quod eſt in obiecto; poteſt autem eſſe plena aduertentia ad bonum, quod eſt in obiecto,& non plena ad malum, ſed vel nulla, vel ſolùm ſemiplena. Vnde, quamuis obligatio credendi,& bonitas,atque honeſtas fidei pleniſſimè,ac euidenter cognoſcatur; poteſt tamen difficultas, & incommodum eiuſdem fidei non plenè cognoſci, ſed imperfecta, & ſemiplena aduertentia: quo caſu voluntas credendi non habebit plenam libertatem; nam ſicut nullam haberet libertatem, ſi ſolùm cognoſceretur obligatio, & honeſtas credendi,& nullo modo eius malum, & difficultas; ita non habebit plenam & perfectam libertatem, ſi idem malum,& difficultas non plenè, ſed imperfecte & ſemiplenè cognoſcatur. Ex quibus conſtat difficilè poſſe probari ex natura,& conditione fidei, quod ei ex natura rei repugnet ſemiplena libertas.

29 Sufficit ergo, ſi dicamus, de facto, quando de nouo homo incipit credere, vel recuperare fidem per peccatum infidelitatis amiſſam, requiri actum fidei plenè liberum, nec ſufficere tunc ſemiplena libertate ob rationes ſuprà adductas,quæ fortaſſe probant etiam, debere dari actum fidei plenè liberum libertate noua poſt peccatum in peccatore ſe diſponente ad iuſtificationem,vt in eo reperiatur fides aliqua plena & perfecta diſponens ad primam gratiam. In homine autem iam iuſtificato an debeat dari nouus actus fidei liber libertate plena ad ſingula bona opera, an verò ſufficiat actus fidei ſemiplenè liber ortus ex alio actu fidei plenè libero, non videtur ita certum.Poſſet enim aliquis dicere, ſufficere eſſe ſemiplenè liberum illum actum fidei, quo hic & nunc proponitur honeſtas talis virtutis, dummodo ſit plenè liber in cauſa quatenus regulariter homo mouetur ad volendum credere hic & nunc propter motiua fidei, quæ recordatur à ſe iam plenè diſcuſſa, & acceptata libertate, & deliberatione plena, itaut memoria illa moueat ad volendum credere; ſed tamen aſſenſus fidei habeat ſolùm pro motiuo auctoritatem, & reuelationem Dei. Iam enim hoc modo verificatur omnia opera bona, & meritoria procedere ex fonte fidei, & quidem ex fide plenè libera, ſiquidem hæc etiam fides actualis ſemiplenè libera procedit ex fide præcedenti plenè libera. Præſertim cùm actus fidei non poſſit habere libertatem formalem in ſe,ſed ſolùm in cauſa:atque quo ad hoc nihil videtur poſſe omnino certò definiri.

Quando de nouo homo incipit credere, vel recuperare fidem, requiritur actus fidei plenè liber, nec ſufficit cum ſemiplena libertate.

SECTIO III.

An voluntas credendi debeat eſſe in ſua entitate ſupernaturalis, & formaliter honeſta.

DVplex poteſt conſiderari malitia in aliquo actu. Prima formalis, & intrinſeca, vel quaſi intrinſeca, quatenus immediatè competit alicui actui, & non ſolùm extrinſecè, ſeu mediatè, & denominatiuè ab alio actu malo à quo procedit.Secunda appellatur extrinſeca, & denominatiua,qualem habent actiones externæ ex eo,quod imperatur, & procedunt ab actu interno malo: quæ etiam poteſt competere actibus internis, quando hi efficaciter imperantur per aliquem alium actum malum. Nunc agendum eſt de primo genere malitiæ, & videndum, an voluntas credendi, à qua immediatè, & proximè imperatur aſſenſus intellectualis fidei poſſit eſſe mala, malitia formali & intrinſeca. Poſtea verò *ſect.*5. agemus de ſecundo genere malitiæ, an poſſit voluntas credendi eſſe mala ſaltem denominatiuè ab alia voluntate antecedenti mala, à qua imperetur.Priùs autem videndum eſt, an hæc voluntas proxima, quia immediatè imperatur actus fidei, debeat eſſe ſupernaturalis. 30

Malitia duplex conſiderari poteſt in aliquo actu.

Prima ſententia concedit, fidei aſſenſum imperari aliquando à voluntate naturali ſecundùm ſubſtantiam, orta tamen ex ſpeciali Dei beneficio. Hæc tribuitur Scoto *in* 3. *d.* 25. *quæſt.* 2. & à fortiori hanc partem docebunt, qui dicunt aſſenſum fidei eſſe ſolùm ſupernaturalem quoad modum; & in eam inclinant aliqui Recentiores.

Prima ſententia.

Communis & verior ſententia aſſerit, illam voluntatem eſſe ſemper ſupernaturalem ſecundùm ſubſtantiam; ita communiter Theologi, quos ſequitur Molina *in Concord. diſp.*8. & Suarez *in tom.in* 3.*p.quæſt.*7.*art.*3.& *lib.* 2.*de gratia, cap.* 5. & *in præſenti diſp.*6.*ſect.*7. Granado *tract.* 9.*diſp.*3. Hurtado *diſp.*46.*ſect.* 1. & 2. Coninch. *diſp.*13.*dub.*5 & alij communiter, quæ ſententia primò, & potiſſimùm probatur ex Conciliis, & PP. tribuentibus illam voluntatem gratiæ Dei, non minus quàm ipſum fidei aſſenſum. Arauſic. 2.can.4. *Si quis ſicut augmentum, ita etiam initium fidei ipſum credulitatis affectum non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem Spiritus ſancti corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem*, &c. *ſed naturaliter nobis ineſſe dicit, Apoſtolicis dogmatibus aduerſarius probatur,* 31

Communis & verior ſententia.

batur, &c. Item can. 6. & 7. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod quod ad ſalutem pertineat vitæ æternæ, cogitare, aut eligere ſine ſaluari, id eſt, euangelizanti prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione, & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo, & credendo veritati, hæretico fallitur ſpiritu.* Fauet etiam Mileuitanum cap. 4. Cæleſtinus *epiſt. 1. ad Epiſcopos Galliæ cap. 9. vſque ad* 12. Auguſtinus paſſim, præſertim *lib. de ſpiritu, & littera cap. 33. & 34. & quæſt. 2. ad Simplicianum*, Proſper, & Hilarius *epiſt. ad Auguſt.* quæ habentur ante librum de prædeſtinatione Sanctorum. Fulg. *de Incarnatione cap.* 18. Petrus Diaconus *de Incarnatione cap. 6. in fine*, & alij PP. communiter, quorum plura loca referuntur in annotatione vigeſima ſecunda ſuper Caſſianum, ex quibus omnibus fit efficax argumentum pro concluſione: nam ſi voluntas non eſſet ſupernaturalis ſecundùm ſubſtantiam, non eſſet cur PP. adeo exigerent gratiæ adiutorium ad illam. Voluntas enim naturalis ad credendum, cur non poſſet haberi ex ipſis naturæ viribus, præſertim propoſitis per externam prædicationem ſufficienter myſteriis fidei: ex qua propoſitione externa naturaliter reſultat cognitio credibilitatis, ſeu decentiæ, quæ inuenitur in aſſentiendo fidei; poſt quam etiam cognitionem naturaliter ſequi poteſt voluntas naturalis credendi?

Nec ſatisfacis, ſi dicas, ad hanc voluntatem, licèt naturalis ſit, exigi gratiæ adiutorium propter eximiam difficultatem, quam habeat; quia hæreticus etiam cum debilioribus motiuis firmiter vult adhærere ſuis articulis ſine gratiæ adiutorio, ergo Chriſtianus non requirit gratiæ auxilium propter ſolam difficultatem illius voluntatis, ſed propter ſpecialem, & ſuperiorem eius naturam.

32 Confirmatur primò, nam ad iſtam voluntatem non ſolùm requiritur auxilium præueniens, ſed etiam adiuuans, vt inſinuatur in Tridentino *ſeſſ. 6. cap 6.* vbi ait, arbitrium non ſolum eſſe *excitatum*, ſed etiam *adiutum* ad huiuſmodi actum eliciendum, quod etiam indicatur in Arauſ. can. 9. *Quando bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum, vt operemur, operatur*; numerauerat autem inter hæc bona affectum credulitatis.

Confirmatur ſecundò, quia hoc auxilium appellatur à Conciliis & PP. *Inſpiratio Spiritus ſancti, & infuſio Spiritus ſancti*. quibus nominibus videtur ſignificari aliquid diuinū, & ſupernaturale, Arauſ. *c. 5. & 6 & c. 7.* Trid. *ſeſſ. 6. c. 5. & 6. & can. 3.* Aug. *l. 3. de ſpiritu, & littera, c. 33. & 34. & de prædeſtinatione Sanctorum, P. 5 in fine, & c. 6. initio, & cap. 8.* Gregor. *hom. 30. in Euangelia circa principium.* Iſidor. *lib. 3. de ſummo bono, cap.* 10. Quod ſi prædictum auxilium ſolùm requireretur ob difficultatem, ſufficeret protectio externa, quia tollerentur difficultates, vel impediretur attentio ad illas; & tunc per vires naturæ poſſet arbitrium elicere illam voluntatem ſine alia inſpiratione Spiritus ſancti, qualem Patres exigunt, & Concilia.

33 Dices, hanc neceſſitatem gratiæ ad volendum credere verificari poſſe propter neceſſitatem cogitationis congruæ ad volendum credere, quæ cogitatio eſt ſpecialis gratia Dei, licèt illa voluntas naturalis ſit. Sed contra primò, quia hæc neceſſitas gratiæ oritur ex attenuatione arbitrij, vel inclinatione, quam incurrit homo propter peccatum, vt conſtat ex Arauſ. *can.* 25. Et quidem non oritur ob difficultatem, & inclinationem ob propria commoda, quia non eſt ſemper opus adeo difficile, vt vidimus *ſupra*: ergo oritur ex attenuatione, quatenus per peccatum amiſit homo ius ad auxilia ſupernaturalia, quæ illi in ſtatu innocentiæ erant debita: ergo hæc gratiæ neceſſitas non eſt ob neceſſitatem cogitationis congruæ, hæc enim neceſſitas non incurſa eſt propter peccatum; nam etiam in ſtatu naturæ integræ erat neceſſaria cogitatio congrua, quæ eſſet ſpecialis gratia, ſed eſt neceſſitas alicuius auxilij, vel virium; quæ propter peccatum perditæ fuerunt. Loquitur autem Concilium ibi non de ſolo aſſenſu fidei intellectuali, ſed de voluntate etiam credendi, nam loquitur de fide prout laudabilis eſt, & prout in Patribus antiquis laudatur ab Apoſtolo Paulo; non eſt autem laudabilis fides niſi prout eſt volita.

Vnde ſecundò formari poteſt ratio vniuerſalis, & à priori, quia fides Chriſtiana eſt meritoria in ordine ad ſalutem ſaltem de congruo: omne autem meritum fundatur in voluntate ſupernaturali, vt ſuppono ex *tractatu de Gratia*; ergo quoties datur fides prout oportet ad ſalutem, id eſt, quæ poſſit eſſe principium operandi meritoriè debet procedere ex actu voluntatis ſupernaturali; quia de omni fide prout oportet ad ſalutem ſupponunt Patres eſſe ex gratia Dei, & eſſe meritoriam. *Ratio à priori.* *Omne meritum fundatur in voluntate ſupernaturali.*

Difficilius eſt reddere rationem huius ſupernaturalitatis; cur enim voluntas naturalis non poterit imperare illum aſſenſum fidei, præſertim ſi intellectus ſupponatur inſtructus habitu fidei, vel (quod ad noſtrum propoſitum idem eſt) ſi Deus habeat paratum auxilium actuale ad fidei aſſenſum? Aliqui dicunt, illam voluntatem debere eſſe ſupernaturalem, quia habet pro obiecto aliquid ſupernaturale, nempe ipſum fidei aſſenſum eliciendum. Sed contra, quia etiam conuerſio panis in Corpus Chriſti eſt aliquid ſupernaturale, & tamen poteſt Sacerdos per voluntatem non ſolùm naturalem, ſed malam velle conſecrare, vt fiat illa conuerſio; ergo poſſet etiam voluntas naturalis terminari ad actum fidei ſupernaturalem. 34

Alij dicunt eſſe neceſſariò ſupernaturalem, quia ſi illa voluntas eſſet naturalis, aſſenſus fidei poſtea elicitus eſſet etiam naturalis, nam ſicut ex cognitione naturali non poteſt ſequi voluntas ſupernaturalis, ſic neque ex voluntate naturali poteſt ſequi aſſenſus ſupernaturalis. Sed contra, quia licèt ad volitionem ſupernaturalem prærequiratur cognitio ſupernaturalis, non tamen requiritur hæc proportio inter actum imperantem, & imperatum; nam per voluntatem ſupernaturalem poſſumus imperare actus naturales & cognitiones phantaſiæ; ergo è contra per voluntatem naturalem poterimus etiam imperare actum ſupernaturalem intellectus. Quod à fortiori conſtabit ex dicendis *ſect. 5.* vbi dicemus, poſſe voluntatem bonam credendi imperari extrinſecè à voluntate naturali mala.

Dices fortaſſe, ideò hanc voluntatem eſſe ſemper ſupernaturalem, quia ſemper eſt voluntas bona, & ex bono fine: cùm autem Deus concurrat ſemper ad actum ſupernaturalem, quandocunque ex parte obiecti proponitur aliquid, quod terminare poteſt voluntatem conducentē ad ſalutem, hinc eſt hanc voluntatem credendi ſæpe prodire 35

ſupernaturalem, quia ſemper conducit per modum bonæ diſpoſitionis ad ſalutem.

Sed contra, quia hæc voluntas vel poteſt conducere ad ſalutem per modum diſpoſitionis meritoriæ ſaltem de congruo, vel per modum meræ occaſionis, qua poſita Deus concurrit ad actum fidei ſupernaturalem eliciendum. Si hoc ſecundo modo ſolum conducat, non videtur ad hoc requiri, quod ipſa voluntas ſit ſupernaturalis; nam etiam voluntas audiendi concionẽ conducit hoc modo ad ſalutem, ſcilicet, vt occaſio in qua Deus illuminat hominis mẽtem, & afficit eius voluntatem? & tamen volitio audiendi concionẽ potuit eſſe naturalis & mala, cum hoc enim ſtat initium gratiæ non eſſe ex nobis, nam ſemper prima gratia dabitur gratis, hoc eſt ſine vllo prorſus noſtro merito præcedenti. Si verò dicas, voluntatem conducere ad gratiam primo modo, hoc eſt, per modum meriti; hoc reſtat probandum, cur repugnet dari aliquam voluntatem credendi, quæ nec ſit bona, nec meritoria, ſed potiùs mala, ex vana gloria, v.g. vel alio affectu minus bono.

36 Dices, voluntatem credendi ſemper eſſe bonam, quia ſemper præſupponit iudicium euidens dictans myſterium eſſe prudenter credibile: non poteſt autem dictari eſſe prudenter credibile hic & nunc, quod hic & nunc creditor ex malo fine; nam ſimpliciter & abſolute hic & nunc non eſt iuxta, ſed contra rectam prudentiam illud credere, cùm ipſum credere ſit ex malo affectu, ergo vt detur tale iudicium prudentis credibilitatis, neceſſe eſt voluntatem non procedere ad credendum ex malo affectu, & per conſequens quandocunque datur illud iudicium, voluntas operatur iuxta regulã rationis per actum bonum.

Sed contra, quia licet ad fidei aſſenſum neceſſaria ſit cognitio euidens credibilitatis myſterij. Cæterum quod prærequiratur cognitio prudens de bonitate aſſenſus, & de defectu nulæ circumſtantiæ, hoc eſt quod dubitamus, & cuius rationem inquirimus. Requiritur ſane cognoſcere, quod obiectum illud eſt credibile, quia ſi hoc deficeret, iam ipſe aſſenſus arguitiuè haberet aliquem defectum intrinſecum, nimirum non haberet ſufficientem connexionem extremorum, vel motiua ad credendum Deum reuelaſſe Incarnationem; qui defectus cùm eſſet intrinſecus in actu fidei, iam argueretur non eſſe illum actum eiuſdem ſpeciei cum aliis, quos habemus, & per conſequens non eſſe fidem, ſed leuitatem in credendo; cæterum cùm defectus boni finis ſit omnino extrinſecus ad fidei aſſenſum, non apparet, cur prærequiratur cognitio boni finis ad imperandum illum aſſenſum. Fateor, illam voluntatem non fore in illo caſu prudentem omnino, eſſet tamen prudens prout ſufficeret ad hoc, quòd non haberet leuitatem credulitatis, cùm præſupponeret euidentem notitiam ſufficientis credibilitatis.

37 Dices iterùm, actum fidei ex natura ſua eſſe actum bonum, quare ex ſe poſtulat non imperari à volitione mala: ne ipſe aſſenſus fiat malus. Sed contra, quia actus intellectus, (qualis eſt actus fidei) de ſe nec ſunt formaliter boni bonitate morali, nec meritorij, ſed ſolùm denominatiuè à voluntate, & licèt ipſe in ſe eſſet bonus, adhuc poſſet accipere aliquam malitiam denominatiuã à voluntate; nam attritio ſupernaturalis eſt bona, & meritoria; & tamen poteſt imperari à voluntate vanæ gloriæ venialiter culpabili, vt ſuppono ex materia de pœnitẽtia, quia hæc malitia denominatiua ſolùm eſt, quod procedat à mala cauſa, quod non minuit propriam ipſius bonitatem, ſi aliquam habet.

Dices: ergo iam Deus concurreret formaliter ad actum malum; probatur ſequela, quia concurreret ſpeciali concurſu ſupernaturali ad actum fidei; hic autem eſſet malus, ſi procedit à mala voluntate. Reſpondeo, diſtinguendo ſequelam; concurreret Deus ad actum formaliter malum, nego; ad actum malum ſolùm denominatiuè; concedo, hoc enim non eſt concurrere Deum ad malitiam, ſed ad entitatẽ actus, qui extrinſece dicitur malus per malitiam omnino extrinſecum iam poſitam: ad quam Deus formaliter non concurrit.

Propter hæc aliqui concedunt, illam voluntatem credendi poſſe eſſe malam. ita Caietan. Medina, & alij, quos refert Suarez *diſput.6. ſect.7. num.*10. non tamen negant eſſe ex ſpeciali Dei auxilio propter loca Conciliorum ſuprà adducta, & propter illud Ioan. 6. *Nemo poteſt venire ad me niſi pater meus traxerit illum*; & alia ſimilia. Quare videntur ſupponere voluntatem ſupernaturalem poſſe eſſe malam. Ego tamen nullo modo concederem voluntatem illam, cùm ſupernaturalis ſit, eſſe malam, & peccaminoſam: quare ſi ſupernaturalis ponenda eſt, (vt prædicta teſtimonia probare videntur) conſequenter dicẽdum videtur illam voluntatem ſemper eſſe bonam, & honeſtam formaliter. Quod potiſſimùm probandum videtur ex præfatis locis, vbi hæc voluntas ſemper tanquam ſpeciale donum, & beneficium Deo tribuitur, & vniuerſaliter dicitur neminem poſſe habere hunc affectum credendi ſine peculiari diuinæ gratiæ adiutorio. Videatur Suarez *vbi ſupra num.* 1. & Hurtado *diſp.*46.§.24. 38

Ratio quidem à priori huius neceſſitatis difficile redditur, vt conſtat ex dictis. Forſitan fundatur in eo, quod actus fidei, licèt ſit cognitio intellectualis, eſt tamen ex natura ſua cultus quidam, & obſequium, quod intellectus exhibet humilians ſe eo modo, quo poteſt, in reuerentiam ſui Creatoris, iuxta illud Pauli, *captiuantes intellectum in obſequium fidei*. Nam licèt intellectus non poſſit per affectum Deum colere, poteſt tamen per effectum exercendo obſequioſam fidem, quæ in actu exercito eſt maximus cultus Dei. Quare licèt aſſenſus fidei, quatenus preciſè eſt cognitio quædam ſui obiecti, poſſet imperari per quamlibet voluntatem: quatenus tamen eſt cultus & obſequiũ Dei, poſtulat neceſſariò imperari à voluntate bona & honeſta; quia vt tale obſequium connotat voluntatem ſubiiciendi intellectum in recognitionem infinitæ auctoritatis Dei, quæ voluntas cùm moueatur à bonitate talis ſubiectionis, bona eſt, & honeſta. Cum ergo aſſenſus fidei chriſtianæ habeat vtrumque, nempe aſſentiri ſuo obiecto, & ſimul exhibere cultum intellectualem Deo: hinc eſt, ex natura ſua cõnotare voluntatem honeſtam, à qua imperetur, & per conſequens ſupernaturalem, nam vt ſuppono, quandocunque agitur negotium noſtræ ſalutis, & proponitur obiectum potens terminare actum ſupernaturalem, habet Deus paratum concurſum ad actum ſupernaturalem debitum homini in ſtatu eleuationis. 39

Dices, genuflexio coram Euchariſtia eſt etiam cultus Dei, & tamen poteſt imperari à voluntate vanæ gloriæ, ergo licèt aſſenſus fidei ſit cultus 40

Dei,

Dei, poterit tamen imperari à voluntate mala. Reſpondeo, negando conſequentiam. Ratio diſcriminis eſt, quod genuflexio conſtituitur in ratione cultus veri per hoc ſolum quod ex hominum inſtitutione ſit nota, & ſignum externum interioris voluntatis, qua quis vult ſe ſubmittere Deo propter eius excellentiam, quæ quidem voluntas bona eſt; non eſt tamen neceſſe quod genuflexio imperetur ab hac voluntate: poteſt enim quis interius ſe ſubmittere Deo, & tamen nolle exhibere notam externam huius voluntatis, & poteſt etiam poſtea ex affectu vanæ gloriæ velle exhibere notam externam illius prioris voluntatis bonæ. At verò fides non conſtituitur in ratione obſequij per hoc quod aliunde ex hominum placito ſit nota voluntatis ſubiicientia intellectū Deo; ſed per hoc potiſſimum, quod imperetur à tali voluntate; non enim poteſt eſſe voluntas ſubiiciendi intellectum Deo, quin eo ipſo intellectus exhibeat aſſenſum Deo; ergo ille aſſenſus in ratione obſequij intellectualis connotat voluntatem bonam non vtcumque, ſed vt imperantem illum aſſenſum.

41 Vrgebit aliquis, poſſe dari illam voluntatem ſubiiciendi intellectū diuinę auctoritati propter bonum ipſius ſubiectiuum, & tamē quod illa voluntas, ſit mala, vel ex alio motiuo partiali, vel ex alia circumſtantia, & per conſequens quod nun ſit ſupernaturalis. Hæc obiectio tangit quæſtionē aliam, an poſſit aliquis actus voluntatis eſſe bonus ex vno obiecto, & malus ex alio, vel ex alia circumſtantia quam quæſtionem non poſſumus hîc diſputare, cum pertineat ad materiam de actibus humanis. Sufficit pro nunc ſupponere partem negatiuam, quam probabiliorem exiſtimo ſuo loco examinandam & probandam.

Addo tamen, præſcindere nos poſſe ab hac quæſtione, an aſſenſus fidei ex ſua eſſentia, aut natura, habeat hanc neceſſitatem intrinſecam, vt quia cultus intellectualis eſt, nō poſſit imperari, niſi à voluntate bona: ſufficit enim nobis, eſto id non proueniat ex intrinſeca neceſſitate ipſius aſſenſus, quod Deus tamen voluerit de facto non concurrere ad aſſenſum fidei ſupernaturalem, niſi quando exhibetur verus cultus talis per eum aſſenſum, & per conſequens non niſi quando procedit à voluntate bona imperante. Ad quam legem fuit eadem omnino congruitas, propter quam Deus de facto noluit in hoc ſtatu concurrere ad actus ſupernaturales voluntatis, niſi quādo præcedit cognitio fidei, nec ad aliquos actus ſupernaturales in intellectu, qui nō ſint actus fidei, vel pertineant aliquo modo ad ipſam fidem, prout pertinet iudicium credibilitatis præcedēs, de quo dicemus *diſp. ſeq.* Voluit nimirum Deus, vt in negotio noſtræ ſalutis initium, & progreſſus totus procedat à fide, in qua ipſe ſolus ſit magiſter, & non caro, & ſanguis; & vt homo prius reuerenter accipiat doctrinam cæleſtem. Omnia enim dona ſupernaturalia, quæ Deus confert adultis, ſunt in duplici differentia: (loquor autem de iis, quæ pertinent ad gratiam ſanctificantem, non de iis, quæ pertinent ad gratias gratis datas.) quædam enim fiunt à Deo in nobis ſine nobis, id eſt, ſine noſtra diſpoſitione, aut cooperatione: quædam verò exigunt diſpoſitionem, vel cooperationem noſtram. quæ diſpoſitio, vel cooperatio debet eſſe bona, & honeſta, alioquin non defertur. Vnde licet Deus conferat vocationes, illuſtrationes, inſpirationes, & alia auxilia ſupernaturalia

Omnia dona ſupernaturalia quæ Deus confert adultis ſunt in duplici differentia.

ſine diſpoſitione, aut cooperatione noſtra: habitus tamen fidei, ſpei, charitatis, & alios omnes nō infundit ſine diſpoſitione noſtra bona, & honeſta, & idem eſt de omnibus, quæ voluntariè accipiuntur, hoc eſt, mediante voluntate noſtra: in iis enim ſemper Deus exigit voluntatem bonam, quæ ſit ſimul diſpoſitio & meritum congruum ex parte noſtra. Cùm ergo concurſus ad actum fidei ſupernaturalem ſit donum magnum Dei, & initium aliorum bonorum, quæ conſequuntur, & ſit ex iis, quæ homini non dantur niſi volenti, cùm nemo inuitus credat, ſed liberè volens; conſequens eſt, vt ex parte hominis exigatur diſpoſitio, & voluntas bona, & honeſta. Nam ſicut habitus ipſe fidei non infunditur de nouo homini adulto, niſi præcedente ſaltem fide actuali bona & honeſta; ſic auxilium actuale extrinſecum, vel intrinſecum, quod ſupplet defectum habitus, non datur homini adulto, niſi præcedente diſpoſitione ex parte ſaltem voluntatis, quæ ſe piè & religioſè diſponat per voluntatem honeſtam credendi: quæ voluntas bona ſi deſit, Deus non concurrit concurſu ſupernaturali deficiente diſpoſitione requiſita ex parte hominis.

Hinc infero, cur dixerit Auguſtinus *de prædeſtinatione Sanctorum cap.* 2. omnem actum fidei eſſe meritorium, (ſcilicet ſaltem de congruo) & impetratorium in illis verbis. *Quis enim dicat, eum, qui iam cœpit credere, ab illo in quem credidit, nihil mereri?* Ratio enim ſumitur ex dictis, quod *credere*, licèt in ſe formaliter non ſit meritorium, cum ſit actus intellectus, per quem formaliter non meremur, ſed ſolùm denominatiuè: quia tamen ipſum *credere* eſt quoddam genus obſequij Deo exhibitum, neceſſario connotat voluntatem bonam exhibendi illud obſequium, & captiuandi intellectum in honorem Dei, quæ volūtas ſemper eſt meritoria ſaltem de congruo. 42

Cur dixerit Auguſtinus, omnem actū fidei eſſe meritorium, & impetratoriū.

Contra præcedentem doctrinam ſunt aliquæ obiectiones. Prima quia contingit aliquem infidelem conuerti ad fidem propter diuitias, vel cōmoda temporalia; ergò voluntas illa credendi non eſt ſupernaturalis. Negatur communiter antecedens ex doctrina Auguſt. *lib. de catechizandis rudibus cap.* 15. vbi ait, numquam aliquem velle eſſe Chriſtianum, niſi aliquo Dei timore perculſum: eos autem qui Chriſtiani fiunt ex voluntate alicuius commodi, aut placendi hominibus, non tam velle fieri, quàm fingere ſe Chriſtianos; *quia fides*, inquit, *non eſt res ſaluandi corporis, ſed credentis animi*, hoc eſt, quia licèt confeſſio externa fidei cōducere poſſit ad aliquod temporale emolumentum: fides tamen interior non videtur deſeruire niſi ad ſpiritualia. Quæ quidem doctrina regulariter, & moraliter loquendo veriſſima eſt. Metaphyſicè tamen non videtur negari poſſe, quin ipſa fides interior aliquando concipi poſſet vt vtilis ad res temporales & per conſequens ex illo humano affectu imperari. Nam poſſet aliquis velle credere primo ex nimio affectu obtinendi à Deo diuitias, vel voluptates. Secundò ex affectu nimio ad aliquam perſonam creatam, cui exiſtimat fore gratam ſuam fidem. Tertio ex malo fine obtinendi ab hominibus aliquid temporale, verbi gratiâ, regnum; nam licèt ad hoc ſufficeret, ſimulata fides externa; poteſt tamen apprehendi ipſa fides interna vt vtilis ad loquutionem externam, ne ſcilicet aliquando incautè prodatur ſenſus interior, & appareat fidei defectus; ex quibus, & 43

Obiectio 1

Fides interior concipi poteſt vt vtilis ad res temporales, & ex humano affectu imperari

ex aliis cauſis poſſet aliquando imperari aſſenſus fidei ex malo fine. Cæterùm in nullo caſu ille eſſet aſſenſus fidei, quia non procederet à voluntate elicita per auxilium gratiæ, quod Recentiores exigunt ad omnem fidei aſſenſum, & quia non eſſet obſequium, & cultus intellectualis Dei, cùm non connotaret voluntatem honeſtam illius cultus, ſed voluntatem malam propter alium finem, & non propter honeſtatem colendi Deum per ſubiectionem noſtri intellectus ad ipſum.

44 *Obiectio 2.* Sed adhuc ſecundò obiici poteſt, quia ex fine malo venialiter, ex vana gloria, v.g. poſſum velle confiteri, vt ſatisfaciam, v.g. bonæ exiſtimationi, quàm Confeſſarius habet de me, & ex eodem fine volo me diſponere ad confeſſionem per veram attritionem peccatorum, ad quam concipiendam requiritur actus fidei, ergo ex fine malo venialiter poſſum imperare aſſenſum fidei. Reſpondeo, quidquid ſit de antecedenti, an ex vana gloria poſſit imperari attritio interna, de quo *in diſp. 15. de Pœnitentia ſect. 9.* & aliquid dicemus *ſect. ſequent.* admiſſo illo antecedenti, diſtinguo conſequens: poſſum ex voluntate mala immediatè imperare aſſenſum fidei, nego, mediatè concedo; nam licet ex affectu vanæ gloriæ imperetur fides, non tamen immediatè, ſed prius imperatur alia voluntas bona credendi, ex qua voluntate bona oritur poſtea immediatè aſſenſus fidei. Cur autem illa voluntas bona, & ſupernaturalis credendi poſſit imperari à voluntate mala vanitatis; non verò poſſit actus fidei imperari immediatè ab illa mala voluntate. Ratio petenda eſt ex ſuperioribus, quibus probauimus concluſionem, quæ non probant de ipſa voluntate credendi, quod non poſſit prodire ab alia voluntate mala.

45 *Obiectio 3.* Tertiò obiici poteſt, quia ſi ante aſſenſum requiritur voluntas bona ſupernaturalis, ergo ante actum fidei datur aliquod meritum in homine ſaltem de congruo, quo poſſit mereri ipſam fidem. Conſequens autem videtur contra Auguſtinum, & PP. ponentes fidem vt initium omnis meriti. Reſpondetur negando ſequelam, quia illa voluntas non ponit in numero ratione meriti cum aſſenſu fidei, nec fidei aſſenſus eſt nouum meritum, prout condiſtinguitur ab illa voluntate; quare licet illa voluntas, prout antecedit fidei aſſenſum ſit meritoria, non tamen ſequitur, fidem non eſſe primum meritum; quia fides in ratione meriti includit illam voluntatem credendi, quæ eſt principium meriti iuxta Auguſtinum, & Patres.

Obiectio 4. Obiicies quartò, ergo ad illam voluntatem credendi oportet poni alium habitum ſupernaturalem in voluntate, qui maneat etiam in peccatore. Reſpondetur, concedendo, dari hunc habitum. An verò maneat etiam in peccatore *infra* videbimus *diſp. 17.*

Obiectio vltima. Obiicies vltimò: ergo ad iſtam voluntatem ſupernaturalem antecedit alia cognitio eiuſdem ordinis ſupernaturalis, ergo ante cognitionem fidei datur alia cognitio ſupernaturalis. Reſpondetur concedendo ſequelam: qualis autem ſit illa cognitio conſtabit *diſp. ſequenti.*

46 *An poſſit actus fidei infuſæ imperari ſimul à duplici voluntate, quarum altera ſit bona, & ſupernaturalis altera naturalis & mala.* Dubitabis primò, An poſſit actus fidei infuſæ imperari ſimul à duplici voluntate, quarum altera ſit bona, & ſupernaturalis, altera naturalis & mala. Suppono enim poſſe eandem actionem externam imperari ſimul à duplici voluntate interna, altera bona, altera mala. Quare licet idem actus internus voluntatis non poſſit ſimul eſſe bonus & malus, bonitate & malitia formali, & & immediata, actus tamen externus poteſt eſſe bonus & malus bonitate & malitia extrinſeca, & denominatiua, contra quam non procedunt rationes, quæ faciunt contra malitiam, & bonitatem formalem eiuſdem actus interni. Cùm autem aſſenſus fidei non habeat bonitatem formalem intrinſecam, ſicut nec libertatem, ſed ſolùm extrinſecam, & denominatiuam, videtur idem quoad hoc concedendum eſſe de actu fidei, quod de actione externa. Iam enim actus ille fidei eſſet verus cultus intellectualis, prout procederet à voluntate bona illum imperante ex affectu reuerentiæ, & ſubiectionis erga diuinam auctoritatem. Sicut etiam genuflexio externa facta ex affectu colendi Deum eſſet verus, & honeſtus cultus Dei, licet ſimul fieret propter finem vitandi defatigationem, quæ ex longa continuatione alterius ſitus prouenire poſſet: imò licèt ſimul fieret ex alio affectu malo complacendi alicui, vel aucupandi honoris, & laudis.

Cæterùm P. Suarez *diſp. 6. ſect. 7. num. 13.* licèt concedat poſſe interuenire caſum, quo quis ſimul ex honeſtate fidei, & ex lucro velit acceptare fidem chriſtianam; negat tamen, aſſenſum fidei procedere ab vtraque illa voluntate, aut ab vtraque imperari, ſed fieri aſſenſum ſupernaturalem & imperari à ſola voluntate bona ſupernaturali. Rationem autem videtur paulo inferius eam reddere, quia voluntas praua non poſſet mouere virtute ſua ad talem actum ſupernaturalem fidei, & ideo non eſt cauſa illius, vt talis eſt, nec reſpectu illius comparatur actus fidei vt effectus, ſed ſolùm vt obiectum volitum, ſeu materia, circa quam verſatur voluntas praua ordinando eam ad ſuum finem, vel vtilitatem: quod non ſufficit, vt malitia voluntatis prauæ actum fidei afficiat, vel denominet, cùm ea voluntas non ſit cauſa talis actus. Quæ tamen ratio difficilis apparet: nam voluntas illa naturalis non eſt ſimplex complacentia, vel gaudium de aſſenſu fidei, ſed ita abſolute & efficaciter, quantum eſt de ſe, imperat aſſenſum, ſicut volitio ſupernaturalis, nec imperat aſſenſum in communi, ſed talem, & ad tale obiectum & ſub tali motiuo formali. Aliunde verò tota cauſalitas actus imperantis videtur eſſe in genere cauſæ formalis, quatenus informans animam, eam formaliter diſponit mouet, & determinat ad eliciendum actum imperatum: ergo vtraque volitio influit ſuo modo in illum. 47

Poteſt tamen hæc ratio ſuſtineri, & explicari ſupponendo cauſalitatem harum diſpoſitionum, cauſæ formalis & extrinſecæ conſiſtere in hoc, quod talis forma poſita in ſubiecto petat expulſionem, vel introductionem alterius formæ, vel effectus, & Deus intuitu talis formæ antecedentis deſtruat aliquam aliam, vel concurrat ad eam introducendam. Sic calor introductus dicitur expellere frigus in genere cauſæ formalis, quatenus pro priori naturæ introductus exigit à Deo auctore naturæ, ne conſeruet vlteriùs talem frigoris gradum in eodem ſubiecto, & Deus intuitu talis caloris, & propter eius exigentiam deſinit concurrere ad conſeruationem frigoris. Sic etiam vltima diſpoſitio ad formam ſubſtantialẽ, quæ in probabiliſſima ſententia non concurrit ad formæ ipſius generationem, vt cauſa efficiens phyſica, ſed ſolum vt diſpoſitio nõ aliter cauſat, niſi expellendo accidentia contraria eo modo, 48

quo

quo diximus, & exigendo à Deo auctore naturæ productionem, & introductionem formæ ſubſtãtialis ab ipſo ſolo Deo, vel ſimul cum agẽte creato naturali ponendam, & Deus, intuitu illius diſpoſitionis, & exigentiæ concurrit ad formam ſubſtantialem producendam & introducendam.

Cur volitio naturalis, licèt ex ſe abſolutè, & efficaciter imperet aſſenſum fidei, non tamen ponat illum, ſed ſola volitio ſupernaturalis.

49 Quo ſuppoſito, reddi iam poteſt ratio, cur volitio illa naturalis, licet ex ſe abſolutè, & efficaciter imperet aſſenſum fidei, non tamen ponat illũ, ſed ſola volitio ſupernaturalis. Quia nimirum Deus poſtea non dat concurſum ſupernaturalem ad aſſenſum fidei intuitu voluntatis & imperij naturalis, ſed intuitu voluntatis & imperij ſupernaturalis, & iden meritò dicimus ex vi ſola huius, & non illius voluntatis poni actum fidei infuſæ. Nam voluntas & imperium naturale exigunt ſolùm à Deo, quod ponatur aſſenſus fidei naturalis. Cùm ergo hic non ponatur, eo quod Deus velit, poni ſupernaturalem, & non ſit connaturale poni duos actus fidei ſimul circa idem obiectum materiale, & formale, & cum eodem modo tendendi, Deus conſequenter negat concurſum ad aſſenſum naturalem, & concurrit ad ſupernaturalem intuitu ſolius imperij ſupernaturalis, & ideo imperium naturale non habet influxum ſimpliciter, & abſolutè in aſſenſum ſupernaturalem etiam in genere cauſæ formalis.

50 Vnde conſtat primò, quo ſenſu verum eſſe poſſit id, quod *ibidem* dixit Suarez, voluntatem prauam non eſſe cauſam illius actus ſupernaturalis, vt talis eſt, ſed ſecundùm generalem rationem quatenus cognitio quædam eſt de tali materia. Hoc, inquam, vt verum ſit debet ita intelligi, quod voluntas naturalis exigebat ex ſe à Deo concurſum ad actum fidei naturalem, ad quem de facto non datur concurſus, ſed ad alium actum ſupernaturalem, qui in ratione generica fidei, & aſſenſus circa tale obiectum materiale & formale, conueniat cum aſſenſu illo, ad quem voluntas naturalis exigebat concurſum Dei; quare in aliquo ſenſu Deus mouetur ab exigentia, & intuitu illius etiam volitionis naturalis, vt det concurſum ad aliquem aſſenſum fidei; quem tamen vult eſſe hunc, & ſupernaturalem, non intuitu illius voluntatis, naturalis, ſed alterius ſupernaturalis.

51 Conſtat ſecundò, quod dictum eſt de voluntate, & imperio duplici, quorum vnum ſit ſupernaturale, alterum naturale, alterum bonum, & alterum prauum, locum etiam habere quando eſſet duplex imperium, & duplex ſimul voluntas, quarum vna eſſet ſupernaturalis, altera naturalis non praua, ſed vel indifferens, vel etiam bona ex alio motiuo: tunc enim etiam poneretur aſſenſus fidei ſupernaturalis, qui vt talis non eſſet à voluntate naturali etiam bona, ſed ſolùm à voluntate ſupernaturali; à naturali vero eſſet ſolum aliquo modo ſecundùm rationem communem, & genericam. Ratio quippe adducta eodem modo procedit, ſiue alia voluntas naturalis ſit mala, ſiue ſit indifferens, vel etiam bona, vt conſideranti patebit.

Quale ſit obiectum formale huius voluntatis, & ad quam virtutem pertineat?

52 Dubitabis ſecundò quale ſit obiectum formale huius voluntatis, & ad quam virtutem pertineat, Certum mihi eſt, hanc voluntatem non reſpicere motiuum charitatis (quidquid alij dicant) nam hæc voluntas datur in peccatore, quandiu eſt in peccato, & quandiu nullam exercet charitatẽ. Aliqui dicunt, hanc voluntatem reſpicere motiuum obedientiæ iuxta illud ad Rom. 1. *Accepimus gratiam, & Apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus, &c.* iuxta quem ſenſum videtur loqui S. Thom. infrà quæſt. 4. art. 2. *per hanc virtutem fieri voluntatem promptam ad obediendum,* & 3. p. quæſt. 7. art. 3. ad 2. meritum fidei conſiſtere in hoc, quod homo ex obedientia Dei aſſentit illis, quæ non videt. Verùm ipſe ſanctus Doctor ſe manifeſtè explicat, de qua obedientia loquatur; nam *infra quæſt. 4. art. 7. ad 3.* expreſſe dicit, ſe loqui de obedientia latè ſumpta, quatenus ſignificat inclinationem voluntatis ad implenda diuina mandata, quod commune eſt omnibus virtutibus, quæ verſantur circa materiam præceptam; non vero de obedientia peculiari, quæ inclinat ad obediendum ſuperiori, quia ſuperior eſt, neque enim apparet, cur hæc voluntas procedat magis ex peculiari motiuo obedientiæ, quàm voluntas circa caſtitatem, vel iuſtitiam, &c.

Ideo alij. quos ſequitur Valẽtia *in præſenti q. 1. p. 4. §. 1. ad 3.* dicunt, hanc eſſe virtutem ſtudioſitatis infuſæ, nam ſicut ſtudioſitas acquiſita inclinat ad cognitionem eorum, quæ conducunt naturaliter, ita ſtudioſitas ſupernaturalis inclinat ad cognitionem eorum, quæ conducunt ad finem ſupernaturalem. Ego ſane videor mihi diſcrimen reperire inter ſtudioſitatem, & voluntatẽ credendi. Primò quia ſtudioſitas eſt ſpecies quædam temperantiæ in addiſcendo, cui opponuntur curioſitas, & ignauia: voluntati autem credendi magis opponuntur leuitas, & durities: quare infidelitas non eſt curioſitas, ſed durities, ex quo apparet obiectum huius volũtatis eſſe ſtatuere medium inter leuitatem & duritiem, vt nec ex leuitate credamus ſine ſufficiẽti motiuo, nec ex duritie diſſentiamus obiecto ſufficienter propoſito. 53

Deinde ſtudioſitas (vt optimè notauit S. Thomas *infra quæſt. 167 art. 1.*) non verſatur immediatè circa cognitionem, ſed circa appetitum cognoſcendi, hoc eſt, non tam inclinat ad eliciendum aſſenſum circa obiecta propoſita, quàm ad moderandum appetitum circa doctrinam addiſcendã, vt nec ſimus nimij, neque etiam deſidioſi in addiſcendo, ſed cum debito moderamine applicemus mentem ad inueſtigandam vtilem doctrinam; non eſt autem idem inueſtigare doctrinam, & aſſentire rebus propoſitis: poteſt enim aliquis diligentiſſimè inquirere, & examinare motiua noſtræ fidei, & in hoc excedere, multos fideles, (quod eſt proprium munus ſtudioſitatis) & tamen ex duritie nolle credere fidei myſteria. Melius ergo dicitur hanc voluntatem reſpicere formaliter honeſtatem, quæ apparet in aſſentiendo reuelationi ſufficienter propoſitæ, & in ſubiiciendo intellectu diuinæ auctoritati circa obiecta ineuidentia, attendendo ad infinitam Dei auctoritatem, cui hæc ſubiectio & reuerentia intellectualis debetur: quod motiuum cùm honeſtiſſimum ſit, non eſt, cur non poſſit terminare peculiarem virtutem infuſam, quæ licet ſit virtus ab aliis omnibus diſtincta, facilè poterit ad religionem reduci, quatenus inclinat ad exhibendum Deo hunc cultum, & obſequium intellectuale. Videatur Coninch. *diſp. 13. dub. 6. n. 68.* & Hurtado *diſp. 46. §. 7.* qui nobiſcum ſentiunt. 54

Obiici ſolet primò contra hanc virtutem ſpecialem, quã ponimus in voluntate, quia ad imperandam fidem humanam non datur ſpecialis virtus in voluntate, ergo nec neceſſaria eſt ad imperandam fidem diuinam. Reſpondet Coninch. *n. 79.* 55

Obiectio 1.

n.79.negando conſequentiam,quia aſſenſus fidei humanæ non indiget imperio voluntatis, ſicut indiget aſſenſus fidei diuinæ. Hæc tamen reſponſio in primis ſupponit falſum: nam, vt *ſuprà* vidimus, fides etiam humana requirit voluntatem, à qua determinetur ſaltem, quando in obiecto credendo apparet aliqua ratio falſi. Deinde, etiamſi ad aſſenſum fidei humanæ non eſſet neceſſarium imperium voluntatis, negari non poteſt, quod poſſet adhuc imperari;alioquin fruſtra rogaremus amicum, vt nobis crederet, ſi fidei illius aſſenſus nullo modo ſubiaceat imperio, & voluntati credentis. Si autem imperari poteſt, reſtat difficultas, cur illud imperium non pertineat ad ſpecialem virtutem, ſicut pertinet voluntas credendi Deo: Quare melius & facilius reſponderi poteſt negando antecedens. Nam præterquam quod Auguſtinus *libro de vtilitate credendi* latè probat contra Manichæos neceſſariam eſſe fidem humanam ad vitam politicam; negari non poteſt, fieri contra reuerentiam debitam viro graui, aut Principi aliquid teſtanti, & aſſeueranti, ſi ei non credatur:quare etiam inter homines dabitur virtus inclinans ad mediocritatem inter leuitatem credulitatis, & obſtinatam duritiem in reſpuendo omnium teſtimonio; quod etiam vitium reprehenſibile eſt, & odio communiter habentur eiuſmodi dura capita,quibus perſuaderi nihil poſſit.

56 *Obiectio* 2. Obiicitur Secundò, quia ſi aſſenſus fidei terminare poteſt ſpecialem virtutem, quæ illum propter ſuam honeſtatem amet, dabitur etiam alia ſpecialis virtus, quæ amet ipſam voluntatem credendi propter eius ſpecialem bonitatē & rurſus alia virtus, quæ hanc ſecundam virtutem amet, & ſic in infinitum: quare multiplicandi erunt habitus infuſi diuerſi infiniti, vel penè infiniti. Reſpondetur, hoc idem argumentum fieri poſſe de aliis virtutibus:nam charitas erga Deum amabilis quidem eſt propter eius ſpecialem bonitatem, qui amor non erit actus charitatis, cum non habeat pro obiecto formali bonitatem Dei increatam, ſed bonitatem charitatis, quæ eſt bonitas creata: & rurſus hæc ſecunda virtus poterit reflexè amari per aliam virtutem, & ſic deinceps:quod idem argumentum fieri poterit de aliis omnibus virtutibus infuſis.

57 Dupliciter itaque huic difficultati reſponderi ſolet. Primò ad hos actus reflexos, quibus amamus, & volumus actus directos virtutum, non dari habitus infuſos, quia hi actus raro fiunt, ſed fieri per auxilium actuale vel forte dari vnum habitum infuſum, qui idem deſeruiat ad omnes actus quibus amamus actus omnes virtutum omnium infuſarum. Ad volendum tamen aſſenſum fidei dari habitum ſpecialem; tum quia aſſenſus fidei nunquam fieri poteſt ſine imperio præcedente voluntatis; tum quia hæc voluntas credendi frequens eſt & neceſſaria ad ſalutem. Ita Hurtado *dictâ diſp*. 46. §. 8. Poſſet addere, aſſenſum fidei non eſſe actum voluntatis, ſed alterius potentiæ, atque ideo, ſicut in voluntate dantur habitus ſpeciales infuſi ad volendas actiones honeſtas honeſtate obiectiuâ aliarum potentiarum; ſic debuit dari ad volendum aſſenſum fidei, in quo eſt etiam peculiaris honeſtas obiectiua.

58 Secundò reſpondent alij, non eſſe multiplicandos habitus infuſos ex hoc capite, quia ſinguli habitus infuſi eliciunt actus non ſolum directos circa obiectum talis virtutis, ſed etiam reflexos circa ſuos actus directos,ſi vterque actus tam reflexus, quàm directus, ob eandem honeſtatem eliciatur. Si enim propter aliam honeſtatē ametur actus directus vnius virtutis, tunc ad illam virtutem pertinebit actus ille reflexus, ad quam pertinet honeſtas, ob quam amatur actus directus, v.g. ſi volo elicere actum internum temperantiæ, vt placeam Deo, hæc volitio reflexa erit actus charitatis, & ſic de aliis. Ita Coninch. *dicta diſp*.13.*n*.77.

59 Vtraque reſponſio difficilis eſt. Prima quidem, quia ponit nimis imperfectum, & incompletum ordinem ſupernaturalem, cùm gratia iuſtificans, quæ eſt prima radix habituum & actuum ſupernaturalium non afferat ſecum habitus ſufficiētes ad omnes actus ſupernaturales, qui in hoc ordine poſſunt occurrere iuxta exigentiam ipſius ſtatus; ſicut ſi eſſet voluntas naturalis, quæ ſolum haberet virtutem intrinſecam ad actus directos, non verò ad actus reflexos circa ſuos actus directos. Neque etiam videtur cōcedendus vnicus habitus infuſus ad omnes actus directos omnium virtutum amandos, & volendos: quia non minus differunt inter ſe actus elicitus miſericordiæ, & iuſtitiæ & eorum honeſtates formales, quàm differunt actio externa miſericordiæ, & iuſtitiæ & earum honeſtates obiectiuæ; ergo ſicut ob diuerſitatem inter honeſtates obiectiuas ponuntur duo habitus infuſi ad eas volendas; ſic propter æqualem diuerſitatem inter actus internos, & eorum honeſtates formales debent poni duo habitus ad eas volendas.

60 Secunda etiam reſponſio difficilis eſt, quia nō reſpondet ad caſum in argumento propoſitum. Neque enim eſt dubium, quando actus directus & reflexus reſpicit vterque formaliter eandē honeſtatem, vtrumque poſſe elici ab eodem habitu infuſo, vt ſi velim reflexè elicere actum directum caſtitatis & hoc propter idem bonum caſtitatis externæ, quod eſt motiuum formale etiam actus directi, actus reflexus elicietur etiam ab eodem habitu infuſo caſtitatis. Nec etiam eſt dubium, quod ſi velim reflexè actum elicitum caſtitatis, vt placeam Deo, actus reflexus pertinebit ad charitatem. Dubium verò erat, quando reflexè volo actum charitatis, non quidem vt placeam Deo, (quod eſt motiuum formale charitatis) neque etiam propter bonum alterius virtutis, ſed propter honeſtatem, & bonitatem formalem, quam in ſe habet actus directus charitatis, quæ bonitas eſt honeſtè amabilis, cùm deceat ipſam naturam rationalem talem bonitatem habere: quo caſu videtur amor reflexus non pertinere ad charitatem, ſed exigere habitum ſpecialem diuerſum. Ad quod P. Coninch non reſpondit, ſed tranſtulit difficultatem ad alios caſus diuerſos.

61 Ego magis credo, non dari alios diuerſos habitus infuſos ad hos actus reflexos, ſed eoſdem habitus ſingularum virtutum deſeruire ad volendos & amandos actus directos earumdē virtutum, etiam ſi non amentur propter bonitatem, & honeſtatem obiectiuam, quæ eſt in materia directa illius virtutis, ſed propter honeſtatem formalem, quæ eſt in ipſis actibus directis. Quod in primis probari poteſt ex abſurdo, quod infertur in ipſa obiectione, nempe multiplicatione infinita, vel certè incredibili habituum infuſorum, quæ ponenda eſſet. Quare cùm aliunde habitus infuſi habeant multò maiorem ſphæram actuum,

actuum, quàm habitus acquiſiti, eo quod non acquirantur per actus, ſed dentur ad modum potentiarum; magis iuxta naturam ipſius gratiæ, & ſtatus ſupernaturalis eſſe videtur, quod ſingularum virtutum habitus extendi poſſent ad eiuſmodi actus reflexos ſupra ſuos actus directos. Quia licet in rigore loquendo, motiuum formale actus directi, & reflexi non ſit omnino idem phyſicè vt diximus, videtur tamen eſſe moraliter ſeu æquiualenter aliquo modo idem. Cùm enim honeſtas, quæ eſt in amore caſtitatis, deſumatur potiſſimum ab honeſtate obiectiua ipſius caſtitatis, conſequens eſt vt qui amat honeſtatem formalem illius amoris, æquiualenter, & virtualiter videatur habere etiam affectum erga bonitatem obiectiuam ipſius caſtitatis, à qua dependet, & deſumitur bonitas formalis, quæ eſt in amore caſtitatis, quare licet ille actus reflexus non ſit proprius actus caſtitatis, qui ſimpliciter, & abſolutè appellatur talis, meritò tamen reducitur ad eandem virtutem, & habitum infuſum propter connexionem magnam, quam habet cum actibus directis caſtitatis. Fateor, actum, quo amamus dilectionem Dei non eſſe dilectionem Dei, nec habere eius priuilegia; reducitur tamen ad charitatem propter rationem dictam, & licet non dicatur ſimpliciter, & abſolutè *actus Charitatis*, quia hoc nomen ſupponit ſimpliciter pro actu directo, & primario: appellabitur tamen actus elicitus ab eodē habitu charitatis, qui per extenſionem quandam eos etiam actus elicere poteſt. Quam doctrinam, & reſponſionē poſt hæc ſcripta inueni latiùs explicatam, & propugnatam apud Ripaldam *tom. 1. de ente ſupernaturali diſp.* 64. per totam. Alias obiectiones leuioris momenti contra hunc habitum ſpecialem infuſum ad piam affectionem credendi videre poteris apud eundem Coninch. loco citato, qui bene eas diſſoluit.

62 Obiectio 3. Difficilius poſſet obiici tertiò, quia omnis virtus ſpecialis, & omnis voluntas honeſta debet habere obiectum, quod ex ſe, & prout condiſtinguitur ab ipſa voluntate, & prout eam antecedit, habeat bonitatem, & honeſtatem aliquam obiectiuam, nam voluntas honeſta fertur in honeſtatem obiecti tanquam in motiuum formale; atque adeò debet inuenire iam in ipſo obiecto aliquam honeſtatem obiectiuam, & fundamentalem, in quam feratur, non enim habet ſe ipſam pro motiuo formali ſui. Atqui in aſſenſu fidei intellectuali, non videtur inueniri honeſtas aliqua condiſtincta ab ipſo actu voluntatis, quo imperatur. Si enim aliqua eſſet, maximè honeſtas cultus erga diuinam veracitatem, & reuelationem, vt diximus: hæc autem honeſtas non videtur poſſe conſiderari ex parte aſſenſus intellectualis ſolius, prout condiſtinguitur ab omni actu voluntatis. Quod probari, & explicari poteſt exemplo cultus externi: nam genuflexio, v.g. non eſt in ſe honeſta, nec honeſtè volibilis, niſi quatenus eſt nota ſummiſſionis internæ, quam per illum actū externum profitemur & teſtamur: quare duplex debet ibi interuenire voluntatis actus: vnus, quo volumus nos Deo ſummittere propter eius excellentiam infinitam, & ei in omnibus cedere: alter poſtea, quo volumus hanc primam voluntatem manifeſtare aliquo actu externo, v.g. genuflexione, quæ ſit nota illius primæ voluntatis & ſummiſſionis, quæ ſecunda voluntas honeſta eſt, quia obiectum illius, prout ab ipſa condiſtinguitur, eſt honeſtum obiectiuè, nempe exhibere notam primæ voluntatis, & ſummiſſionis internæ; de quo dixi *diſput. 23. de Incarnatione ſect.* 2. ille ergo actus, qui amatur honeſtè, prout eſt cultus, debet habere in ſe rationem cultus, prout condiſtinguitur ab ipſa voluntate honeſta, qua amatur. Quod deficere videtur in aſſenſu fidei: ipſe enim ſecundùm ſe, & prout condiſtinguitur à voluntate pia, qua imperatur, non habet vllam rationem cultus, nec eſt, ſicut genuflexio, quæ antecedenter ad ſecundam voluntatem, qua imperatur, habet de ſe eſſe ſignificatiuam primæ voluntatis, & ſummiſſionis internæ. Ad aſſenſum verò fidei non præcedit duplex voluntas, vna ſummittendi ſe auctoritati diuinæ, altera imperans aſſenſum fidei ad ſignificandam priorem voluntatem; nam velle ſe Deo intellectualiter ſummittere, & velle elicere aſſenſum fidei ſuper omnia, idem ſunt Vnde ſequitur, ſi voluntas illa vult aſſenſum fidei propter honeſtatem, quam habet, prout eſt nota, & ſignū voluntatis ſubiiciendi intellectum Deo, velle illū, prout eſt ſignum eiuſdem voluntatis, quæ imperat eundem aſſenſum, atque adeo habere ſe ipſam pro obiecto, ſi quidem non vult aſſenſum, niſi quatenus honeſtus eſt ex eo, quod procedat à tali voluntate, quam ſignificat poſtea idem aſſenſus.

Hæc tamen difficultas vrgere poſſet, ſi nos diceremus, hanc ſpecialem virtutem, quæ imperat aſſenſum fidei, eſſe propriè virtutem religionis, aut voluntatem illam habere pro motiuo formali cultum intellectualem ſimilem in omnibus cultui, quem exhibemus in genuflexione, & aliis actibus adorationis. Neutrum autem diximus, ſed ſolùm poſſe virtutem hanc reduci ad religionem; quam imitatur quidem, non tamen in omnibus: nam obiectum illius, quod vult, non eſt cultus formalis Dei, nec vult notam ſummiſſionis, prout talis nota eſt, ſed vult ſummiſſionem ipſam intellectualem, quæ poteſt appellari cultus radicalis & materialis. Quod etiam explicari poteſt eodem exēplo genuflexionis, in quo diximus interuenire duplicem voluntatem: prima vult ſummiſſionem ſolam, & cedere Deo in omnibus propter eius excellentiam, quæ non eſt propriè voluntas adorandi, aut colendi, nec vult cultum formalem, qui eſt ſola nota ſummiſſionis internæ, & ſignum huius prioris voluntatis, ſed vult cultum radicalem, ſeu materialem. Secunda autem voluntas eſt propriè voluntas adorandi, & colendi quia vult notam ſummiſſionis internæ, prout talis nota eſt: voluntas ergo credendi imitatur priorem illam voluntatem, non poſteriorem: vult enim quod intellectus cedat, & ſubmittat ſe auctoritati diuinæ: non tamen vult illum aſſenſum, quia eſt nota ſummiſſionis præcedentis, ſed ſolùm, quia eſt ſummiſſio intellectualis. Poteſt autem idem fidei aſſenſus amari per alium actum remotum voluntatis, etiam formaliter prout cultus eſt, & prout eſt nota ſummiſſionis. Cùm enim aſſenſus fidei ex ſe ſit nota ſummiſſionis, id eſt, voluntatis piæ, à qua immediatè imperatur, poteſt alia voluntas remota ad oſtendendam ſummiſſionem internam, & affectum illius priùs conceptum imperare voluntatem piam, & immediatam credendi, vt actus ipſe fidei, ſit aliqualis nota ſummiſſionis illius generalis priùs conceptæ. Differt tamen in hoc aſſenſus fidei à genuflexione, quæ aliunde, nempe ex hominum placito, & inſtitutione, habet eſſe notam ſummiſſionis internæ, & eam ſignificare: 63

vnde

vnde fit, vt poſſit exhiberi, vt ſignum, ſummiſſionis internæ, abſque eo quod imperetur ab eadem voluntate ſubmittendi ſe, quam ſignificat: quia poſita voluntate illa ſubmittendi ſe, poteſt poſtea homo velle illam ſignificare, & ad hoc velle genuflexionem. At verò aſſenſus fidei non poteſt eſſe nota ſubmiſſionis, niſi imperetur ab ipſa volitione ſubmiſſionis, quia cùm non habeat aliunde ex inſtitutione hominũ eam ſignificationem, reſtat, vt ideo ſolùm illam ſignificet, quia imperatur è voluntate ſubiiciente intellectum auctoritati diuinæ.

Ad difficultatem ergo propoſitam dicimus, piam affectionem non terminari ad ſe ipſam, nec ad honeſtatem, quæ ex ipſa proueniat, ſed ad ſolum aſſenſum intellectualem, qui ex ſe, & prout condiſtinguitur ab ipſa pia affectione, licèt non ſit cultus formalis, eſt tamen cultus materialis, & habet honeſtatem obiectiuam amabilem, ſicut abſtinere à furto, vel crapula ex ſe & prout condiſtinguitur à voluntate abſtinendi, eſt bonum, & honeſtum obiectiuè. Ita credere Deo ſuper omnia ex ſe, & prout condiſtinguuntur à voluntate credendi, eſt bonum, & ſufficiens ad terminandam voluntatem honeſtam & laudabilem.

64 Dices, ſi hæc ſpecialis virtus, qua volumus credere, reducitur ad religionem; ergo reſpicit ſaltem in obliquo excellẽtiam Dei, ratione cuius vult ſubiicere intellectum, vt exhibeat Deo intellectualem illum actum: ergo ante hanc voluntatem præcedit cognitio excellentiæ diuinæ, quæ quidem non poteſt eſſe actus fidei, alioquin ante illam præcederet alia voluntas credendi, & ſic in finitum: erit ergo cognitio euidens lumine naturæ circa excellentiam diuinam, ex qua oriatur voluntas credendi, & totum fidei meritum. Reſpondeo, in hoc non eſſe peculiarem difficultatem; ſiue enim voluntas credendi reducatur ad religionem, ſiue ad aliam virtutem nominatam, vel innominatam, ſemper debet præſupponere cognitionem de honeſtate ſui obiecti, quæ cognitio non poteſt eſſe actus fidei, cum præcedat omnem actum fidei: omnes ergo debemus reſpondere, cognitionem illam non eſſe actum fidei, ſed iudicium euidens de honeſtate, & obligatione credendi, & ſubiiciendi intellectum infinitæ Dei auctoritati; nec neceſſe eſt, quod exprimat totam excellentiam Dei, ſed excellentiam veracitatis, & infallibilitatis diuinæ, cui formaliter loquendo cultus ille intellectualis exhibendus eſt. Nec etiam neceſſe eſt, quod excellentia veracitatis diuinæ euidenter cognoſcatur: nam licet aliqui eam euidenter cognoſcant; aliqui tamen non poſſunt fortaſſe habere eam euidentiam, vt vidimus *ſuprà diſp.1. ſect.6.* & vtcunque ſit, poteſt iudicium illud euidens eſſe de honeſtate cultus, & obligationis credendi, licèt non ſit euidens de excellentia veracitatis diuinæ, cui exhibendus eſt ille cultus: ſicut enim poſſumus euidenter cognoſcere obligationem, vel certè honeſtatem ſubueniendi huic indigenti, licet non conſtet nobis euidenter eius indigentia; ſic poteſt eſſe euidentia de honeſtate, & obligatione credendi Deo, & exhibendi talem cultum intellectualem eius auctoritati taliter nobis propoſitæ, licèt non conſtet nobis euidenter veracitas, aut teſtificatio Dei. An verò iudicium hoc, licet non ſit actus fidei, debeat eſſe ſupernaturale, videbimus *diſp. ſequenti.*

65 Dubitabis tertiò, an poſſit aſſenſus fidei imperari immediatè ab aliis virtutibus, v. g. à charitate, & pœnitentia, &c. videtur enim poſſe; quia quælibet virtus poteſt eligere, & imperare media omnia, quæ conducunt ad ſuum finem: fides autem conducit ad finem charitatis placendi Deo, ad finem pœnitentiæ, placandi Deum, & ad finem aliarum virtutum; ergo poſſunt omnes immediatè imperare fidem. Quare id concedit Hurtado *vbi ſup.* §.6. Cæterùm conſequenter ad doctrinam traditam, dicendum videtur, fidei aſſenſum, licèt poſſit mediatè procedere ab aliis virtutibus, immediatè tamen debere ſemper exire ab iſta peculiari virtute, quam poſuimus, quod videtur etiam docere Granado *dicta diſp.3. num.7.* Ratio autem eſſe poteſt, quia cùm actus fidei ex natura ſua ſit cultus intellectualis Dei, vt *ſuprà* diximus, neceſſariò connotat voluntatem non quãcumque, ſed quæ terminetur ad bonitatem peculiarem colendi Deum: alioquin ſi non procederet ab iſta voluntate, non eſſet cultus Dei, ſed merus aſſenſus ſui obiecti; cultus enim vt cultus verus neceſſario ſupponit ſubmiſſionem, ſeu voluntatem ſubmittendi ſe propter reuerentiam illius, qui colitur: ergo vt aſſenſus fidei ſit cultus diuinæ auctoritatis, debet ſupponere huiuſmodi voluntatem, & non ſolam voluntatem placendi Deo, vel placandi Deum. Poterit ergo charitas, vel alia virtus imperare fidem mediatè, imperando immediatè illam aliam voluntatem piæ affectionis à qua procedat immediatè aſſenſus fidei, ipſa tamen charitas ſola non poterit imperare aſſenſum fidei: quia ſiue id habeat fides ex natura ſua, ſiue ex lege Dei, de facto tamen Deus exigit fidem ſimpliciter, & abſolutè ad iuſtificationem peccatoris; fides autem ſimpliciter, & abſolutè non ſupponit pro ſolo aſſenſu intellectuali, nam aſſenſus ille, ſi non eſſet imperatus à voluntate libera & honeſta, ſed fieret neceſſario, non eſſet proculdubio diſpoſitio ſufficiens ad iuſtificationem; quando ergo exigitur fides ſimpliciter, & abſolutè, intelligi debet de fide in ratione virtutis completæ, & habente honeſtatem fidei. Hinc autem colligere poſſumus, requiri non ſolum aſſenſum, ſed vt procedentem à voluntate honeſta, quæ habeat propriam honeſtatem fidei: nam quotieſcunque exigitur actus alicuius virtutis ſimpliciter, & abſolutè, intelligitur de actu, qui verſetur circa obiectum formale proprium illius virtutis: vnde quando exigitur actus charitatis ad iuſtificationem extra Sacramentum, id intelligitur de actu, qui verſatur circa obiectum formale charitatis, tanquam circa proprium motiuum; nec ſufficiet, ſi aliquis ex deſiderio beatitudinis, vel ſatisfaciendi pro peccatis, vel ex alio fine honeſto velit placere Deo in omnibus, niſi id fiat ex deſiderio placendi Deo propter infinitam Dei bonitatem: quia charitatis honeſtas tota interiùs conſummatur, & conſiſtit in tendentia ad tale obiectum formale. Cum ergo fidei virtus, & eius etiam honeſtas interiùs conſummetur, conſequens eſt, vt quando actus virtuoſus fidei ad iuſtificationem exigitur, id intelligi debeat de actu habente pro obiecto formali honeſtatem propriam fidei. Honeſtas autem propria fidei, vt diſtinguitur ab aliis virtutibus, eſt ſubiicere intellectum Deo propter excellentiam diuinæ auctoritatis; ergo dum exigitur actus virtuoſus fidei ſimpliciter, & abſolutè, intelligi debet de actu proprio virtutis fidei, vt talis virtus eſt, & vt habet honeſtatem, & laudabilitatem propriam

An poſſit aſſenſus fidei imperari immediatè ab aliis virtutibus.

propriam talis virtutis, quæ deſumitur ex eo, quod credatur Deo, cuius credulitatis honeſtas ametur, & intendatur. Vnde idem conſequenter dicendum erit non ſolùm de actu fidei neceſſario ad iuſtificationem, ſed de omni alio, quia ſicut ad iuſtificationem exigitur vt diſpoſitio fides ſimpliciter, & abſolutè; ita ad quodlibet opus meritorium exigitur etiam fides ſimpliciter, & abſolutè, vt ſuppono, itaut fides ſit principium cuiuslibet meriti, & ex fidei lumine merita omnia procedant: non autem eſſet fides ſimpliciter, & abſolutè, & omnino completa in ratione talis virtutis, quæ non tenderet tanquam in motiuum formale in honeſtatem propriam fidei, ſed eſſet actus potiùs alterius virtutis, cuius honeſtatem intenderet: ſi ergo ad quodlibet meritum ſalutis æternæ exigitur fides propria, & ſimpliciter, exigetur fides præcedens à voluntate habente pro motiuo formali honeſtatem propriam ipſius fidei.

66 Dixi tamen, non poſſe *charitatem ſolam* imperare aſſenſum fidei: non nego enim, quod poſſit imperari ſimul aſſenſus fidei à duplici voluntate honeſta, vel ab vna habente duplex motiuum, quorum alterum ſit honeſtas propria fidei, & alterum ſit honeſtas alterius virtutis, vel etiam motiuum charitatis. Tunc enim iam aſſenſus fidei eſſet formalis cultus Dei denominatiuè à voluntate intendente talem ſubmiſſionem intellectualem, & eius honeſtatem. Tunc etiam daretur verè fides completa in ratione virtutis habens honeſtatem propriam fidei, licèt ſimul haberet honeſtatem etiam alterius virtutis, per quam nihil demitur de honeſtate, & complemento fidei: quare quoad hoc conſentio facilè cum Hurtado *dicto* §. 6. quod aliæ virtutes poſſint non ſolùm mediatè ſed etiam immediatè imperare aſſenſum fidei, quatenus hic vtilis eſſe poteſt ad finem vniuſcuiuſque virtutis.

67 Dubitabis quartò, an huiuſmodi voluntas ſupernaturalis reperiatur etiã ante aſſenſum illum, quem ruſticus ex errore tribuit articulo falſo à Parocho propoſito. Reſpondeo, licèt aſſenſus falſus erroris non ſit actus fidei nec ſupernaturalis; voluntatem tamen antecedentem eſſe bonam & ſupernaturalem, quia habet ex parte obiecti honeſtatem ſufficientem, quæ apparet in conando ad aſſenſum præſtandum obiecto taliter propoſito hic & nunc; nam licèt obiectum ſit falſum: cæterùm hic & nunc iſte homo tenetur illi aſſentiri, vt ſuppono; ergo bonum eſt hîc & nunc illud credere, ergo voluntas illud credendi hîc & nunc bona erit, & ſupernaturalis, ſicut quando volumus credere verum articulum, cum eadem honeſtas reperiatur in vtroque caſu. Cur autem circa obiectum falſum non poſſit eſſe aſſenſus ſupernaturalis, licèt poſſit eſſe voluntas ſupernaturalis circa honeſtatem apparentem, diximus *ſupra*.

An voluntas ſupernaturalis reperiatur etiam ante aſſenſum illum, quem ruſticus ex errore tribuit articulo falſo à Parocho propoſito.

SECTIO IV.

Vtrum omnes actus fidei ſint meritorij.

68 Reſolutio facilis erit ex principiis ſupra poſitis, & ex iis, quæ communiter, traduntur in materia de merito, in primis ergo fidem eſſe meritoriam, præſcindendo à merito de condigno, vel de congruo, certiſſimum eſt propter aperta teſtimonia ſcripturæ Geneſ. 15 *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* 2. Timoth. 4. *fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* Ad Hebr. 11. dicitur propter fidem paraſſe Deum Patribus æternam ciuitatem, & per fidem adeptos eſſe repromiſſionem. Ioan. 20. *Beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Luc. 1. *Beata, quæ credidiſti.* Cyprian *lib.* 4. *ep.* 6. Deum in die iudicij mercedem fidei, & deuotionis exſoluere. Auguſtinus *tractatu* 68. *in Ioan* post medium late probat, fidem, colligere meritum, & parare manſiones in cœlo,

Contra hanc veritatem ſenſiſſe videntur in primis aliqui Philoſophi gentiles, qui nihil credendum putabant, niſi quod rationibus probaretur; ſicut de Platone fertur, poſtquam Geneſim legit dixiſſe, *bene ait barbarus ſi probaſſet*, & prima Corinth. *cap.* 1. Iudæi *ſigna quærunt, & Græci ſapientiam petunt.* Hunc etiam errorem tenuerunt Manichæi, qui teſte Auguſtino dicebant vanum eſſe credere, quæ non videntur, nec manifeſta ratione comprobantur. idem tenuit poſtea Petrus Abailardus teſte Bernardo *ep.* 190. Arnaldus etiam Brixienſis, vt referunt Saud rua 7. *Monarchiæ* ſub anno Domini 1159. & Genebrardus Chronographiæ ſub anno Domini 1141. Cōtra hunc errorē ſcripſit latè Auguſtinus *lib. de vtilitate credendi*, & tractatu 27. *in Ioan. & ep.* 155. *& lib. de fide rerum inuiſibilium* c. 1. 2. & 3. Vide Baſilium 2. in Eunomium prope finem, Gregorium *hom.* 26 *Euangelia in* Bernadum, *vbi ſupra* qui pluribus rationibus vtilitatem credendi demonſtrant,

69 Hoc ergo ſuppoſito, dicendum eſt primò fidem hominis grati eſſe etiam meritoriam de condigno vitæ æternæ. Hæc eſt certa, & intenditur pulcherrimè à S. Thoma *quæſt.* 2. *art* 9. qui magis videtur agere de merito de condigno, quàm de congruo, vt conſtat ex ſolutione ad primũ. Ratio autem eſt clara, quia omnes actus boni, & ſupernaturales eliciti ab homine iuſto ſunt meritorij vitæ æternæ, vt conſtat in materia de merito; ergo actus fidei elicitus ab homine iuſto erit etiam meritorius: in quo aduerte, actum fidei, cùm ſit actus intellectus & non ſit formaliter liber, ſed ſolum denominatiuè à voluntate imperante, non eſſe etiam meritorium formaliter, ſed denominatiuè à voluntate: tota enim ratio meriti formaliter competit voluntati imperanti, reſpectu cuius habet ſe actus fidei, ſicut actio exterior reſpectu interioris, ex quo fit, vt ad hoc meritum parum referat, quod aſſenſus intellectus ſit naturalis, vel ſupernaturalis; imo nec quod ſit actus fidei, vel erroris propter deceptionem proponentis; dummodo enim oriatur ex pia voluntatis affectione, habebit idem meritum cæteris paribus. Imò in aſſenſu alicuius opinionis, quam ex pia aliqua voluntate admittimus, reperitur etiam meritum de condigno; qualis eſt aſſenſus quo exiſtimamus B. Virginem fuiſſe conceptam ſine peccato originali; voluntas enim huius aſſenſus laudabilis eſſe poteſt & meritoria, alioquin ille aſſenſus, non eſſet materia voti, ſicut de facto videmus eſſe, & tale votum à prælatis paſſim & laudari, & admitti.

Fides hominis grati eſt etiam meritoria de condigno vitæ æternæ.

Dubitari poteſt, an primus actus fidei, per quem diſponitur homo ad iuſtificationem in ipſo inſtanti, quo iuſtificatur, ſit meritorius de condigno vitæ æternæ per gratiam, quæ tunc infunditur. Eadem eſt quæſtio de ipſo actu contritionis, & de

An primus actus fidei per quem diſponitur homo ad iuſtificationem in ipſo inſtanti

quo iuſtificatur, ſit meritorius de condigno vitæ æternæ per gratiam, quæ tunc infunditur.

aliis diſpoſitionibus tunc exiſtentibus; de quibus communis ſententia affirmat; veriorem tamen exiſtimo partem negantem, de qua dixi *diſp.6. de Incarnatione ſect.3.*

Dico ſecundò actus fidei eliciti à peccatore ſunt meritorij de congruo in ordine ad iuſtificationem. Hæc eſt expreſſa ſententia Auguſtini
70 multis in locis: epiſt.105. *Remiſſio*, inquit, *peccatorum non eſt ſine aliquo merito, ſi fides illam impetrat.* Et epiſt. 106. *Si quis dicat, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non poſſumus.* Et de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. *quis dicat, eum qui incepit credere, nihil mereri ab eo, in quem cepit credere?* idem S. Proſper contra Caſſianum cap. 5. *nonnullius meriti haberi poteſt petentis fides?* & primo de vocatione gentium c. 26. *omne bonum meritum ab initio fidei eſt donum Dei.* Solutiones verò ad hæc Auguſtini loca refert, & reiicit bene Turrianus *diſp. 30. dub.2.* Ratio eſt, quia fides etiam in peccatore eſt actus bonus, & eiuſdem ordinis ſupernaturalis cum ipſa iuſtificatione; ergo habet proportionem ad merendum de congruo ipſam gratiam iuſtificationis.

71 Contra hanc concluſionem eſt difficilis locus Tridentini *ſeſſ.6.cap.8.* vbi dicitur, *ideo hominem iuſtificari gratis, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera ipſam iuſtificationis gratiam promeretur.* Huic teſtimonio variæ interpretationes redduntur in materia de merito. Valentia *ibi diſp 8. quæſt. 6. punct. 4.* & alij negant omnino meritum de congruo reſpectu iuſtificationis. Sed videtur eſſe contra Auguſtinum, & Proſperum ſuprà adductos. Alij dicunt, Concilium loqui de iuſtificatione completa, prout includit etiam fidem, à qua incipit gratia iuſtificationis, & ad iuſtificationem in hoc ſenſu ſumptam veriſſimum eſt, non præcedere meritum de congruo, quia ad gratiam iuſtificationis, prout includit donum fidei, non præcedit ipſa fides; qui modus loquendi non videtur alienus ab Auguſtino & Concilio Mileuitano; cæterum videtur alienus à Tridentino, vbi iuſtificatio ſæpè diſtinguitur à fide, tanquàm a diſpoſitionibus præcedentibus. Sic enim *c.7.* dicitur de fide & aliis actibus præcedentibus: *hanc diſpoſitionem, ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur*, quod idem habetur *can.4.& 9.* & alibi paſſim; ergo cùm *c. 8.* dicitur fidem, quæ præcedit, non promereri gratiam iuſtificationis, ſermo etiam eſt de iuſtificatione prout condiſtinguitur à fide.

72 Ideo alij melius dicunt, ibi excludi ſolum meritum de condigno, non verò de congruo, quod non eſt meritum ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Ad hoc enim quod aliquid dicatur dari gratis, ſufficit non dari intuitu alicuius meriti de condigno, licèt detur intuitu alicuius meriti de congruo: nam oratio, quæ impetrat illud donum, habet rationem meriti de congruo, & tamen non tollit, quod donum detur gratis, & ſit vera, & propria gratia; imò ex ipſa oratione, qua petitur, arguunt PP. ad probandum donum quod petitur, eſſe veram gratiam; ſicut dicunt PP. Concilij Carthaginenſis in ep. ad Innocentium. *Oratio clariſſima eſt gratiæ teſtificatio*; ergo ex eo quod donum detur intuitu alicuius meriti de congruo, non tollitur quod detur vere gratis. Quare huic noſtræ explicationi conſentit etiam Hurtad. *diſp. 47.§.2.*

73 Dices, ſi domus cuius valor ſit centum, detur pro decem, non datur gratis, licet non detur pro pretio condigno, ergo licet gratia iuſtificationis non detur merito condigno, non tamen datur gratis, ſi datur intuitu alicuius meriti. Reſpondeo, negãdo conſequentiam, quia illa decem, pro quibus datur domus, licèt non ſint pretium condignum adæquatum, ſunt tamen pretium condignum partiale, hoc eſt partis domus, vel pars pretij condigni totius domus; at verò fides nullo modo eſt pretium condignum, neque etiam partiale iuſtificationis: quod autem non eſt pretium condignum, non eſt ſimpliciter pretium, & per conſequens ſimpliciter datur iuſtificatio ſine pretio, & gratis.

Dices iterum, ergo licèt prima gratia daretur intuitu operum procedentium ex ſola natura, nõ ideo tolleretur ratio gratiæ, ſicut nec tollitur à iuſtificatione ratio gratiæ, eo quod detur intuitu fidei præcedentis. Reſpondetur negando ſequelam, nam ſi gratia daretur intuitu operis naturalis, ſequeretur ipſam gratiam habere aliquam proportionem cum illo opere, & per conſequens eſſe in ordine naturæ, & non in ordine gratiæ propriè dictæ, & ideo non eſſe propriè gratiam. Ratio ergo gratiæ tollitur, vel ex eo quod detur propter meritum condignum, vel ex eo quod detur propter meritum etiam de congruo merè naturale, non tamen ex eo quod detur propter meritum congruum ſupernaturale qualis eſt fides. De hoc tamen latius dixi in materia de gratia.

Ex dictis infero, omnes actus fidei eſſe meritorios ſaltem de congruo, quia in primis omnes ſunt liberi, vt vidimus, omnes procedunt à voluntate ſupernaturali, & bona, vt vidimus. Ergo nihil illis deficit ad rationem meriti. *Omnes actus fidei ſunt meritorij ſaltem de congruo.*

S. Thomas *q.2. art.10.* quærit, an rationes inductiuæ ad ea quæ ſunt fidei, minuant meritum fidei. Reſpondetque, rationes, quæ antecedunt voluntatem credendi, minuere; eas verò, quæ conſequuntur, augere potius meritum, quia procedunt ex affectu maiori ad fidem. Vt hæc reſolutio clarior ſit; omiſſis aliis ſententiis (quia res eſt non magni momenti) diſtinguamus duplex genus rationum ad fidem. Aliæ enim ſunt, quæ per alia media ſuadent veritatem obiecti reuelati, vt cum Philoſophus habet rationes naturales; quæ oſtendunt exiſtentiam Dei, quæ etiam eſt reuelata per fidem. Aliæ ſunt rationes, quæ oſtendunt credibilitatem reuelationis, ſeu obiectum fidei eſſe reipſa reuelatum. 74 *An rationes inductiuæ ad ea quæ ſunt fidei minuant meritum fidei.* *Duplex genus rationum ad fidem.*

Si ergo ſermo ſit de priori genere rationum; illæ vel ſunt antecedentes ad voluntatem credendi, vel conſequentes. Antecedentes dico, illas quæ aliquomodo influunt ad voluntatem credẽdi, ſaltem per accidens, & remouendo prohibens, quia facilius credimus obiectum, quod aliunde conſtat per demonſtrationem, atque etiam per rationes, & congruentias probabiles. Huiuſmodi ergo rationes antecedentes, cæteris paribus, minuunt meritum fidei, quia minuunt difficultatem fidei; quare ſicut, qui ſeruat iuſtitiam ſine vehementi tentatione ad furtum, minus meretur cæteris paribus, quàm qui habet vehementem tentationem, ſic etiam in præſenti. Aduertit tamen optimè S. Thomas, non ideo fidem hominis docti eſſe minoris, imo eſſe maioris meriti; quia licèt rationes, quas habet pro concluſione, minuant difficultatem; inuenit tamen alias rationes, & argumenta contra fidem, quæ non occurrunt ruſtico, & quæ augent etiam fidei difficultatem. *Rationes antecedentes ad voluntatem credendi quæ dicantur.*

At

75 At verò rationes conſequentes dicuntur, quas aliquis ex voluntate credendi,& affectu ad fidem, inquirit ad probandam veritatem reuelatam ratione naturali, vel alia via: & huiuſmodi rationes poſſunt comparari in ordine ad meritum voluntatis præcedentis, reſpectu cuius dicuntur conſequẽtes, & eius meritum augent ſaltem argutiuè, quatenus inueſtigatio harum rationum arguit maiorem affectum ad credendum; vel poſſunt comparari in ordine ad aliam volũtatem ſequentem credendi, reſpectu cuius eiuſmodi rationes potiùs ſunt antecedentes, quatenus remouẽt prohibens & minuunt difficultatem credendi, quare reſpectu eiuſmodi voluntatis minuunt etiam meritum fidei cæteris paribus.

Rationes conſequentes quæ

76 Aliter dicendum eſt de ſecundo genere rationum, quæ tendunt ad oſtendendam exiſtentiam reuelationis, vel credibilitatem myſterij: quæ ſi ſint maiora motiua, vt ſuppono ſupra ea, quæ exiguntur, & ſufficiunt ad credendum, & antecedentes voluntatem credendi, partim per accidens minuunt, partim augent meritum fidei per ſe loquendo: minuunt quidem quatenus minuũt difficultatem fidei, augent verò, quia oſtendunt maiorem obligationem ad credendum; & cæteris paribus, quò maior eſt obligatio præcepti, eò
77 magis honeſtus eſt actus: in quo differunt hæ rationes ab aliis prioris generis, quia illæ non tam oſtendunt maiorem obligationẽ credendi, quàm tollunt difficultatem extrinſecam fidei ob argumenta contraria, & ideo per ſe non augent meritum, niſi ſaltem inferent etiam rationem motiui credibilitatis, vt infra explicabimus; ſicut carentia tentationis ad furtum non tam ponit maiorem obligationem iuſtitiæ, quàm tollit difficultatem, & ideo non auget, imò minuit meritum iuſtitiæ: at verò rationes poſteriores mouent ad fidem oſtendendo meliùs honeſtatem,& debitum ipſius fidei; ſicut cognitio maioris honeſtatis iuſtitiæ conduceret ad maius meritum operationis
78 circa eius obiectum. Deinque ſi hæ rationes ſint conſequentes, hoc eſt, ortæ ex priori voluntate credendi, qua quis excitatur ad inquirẽda maiora fidei motiua, poſſunt quidem arguere maius meritum prioris voluntatis, quatenus ex maiori affectu ad res fidei conatur illas magis inueſtigare, quod laudabile eſt iuxta illud Eccleſ. 24. *qui elucidant me, vitam æternam habebunt.* Vel poteſt procedere ex aliqua duritie, & tarditate ad credendum, ex qua deſiderat maiora motiua, & hoc reprehenſibile eſt, iuxta illud Ioan. 4. *niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis*; & tunc arguitur in illa voluntate, non ſolum minus meritum, ſed etiam aliquando nullum, imo potiùs culpa maior, vel minor pro maiori, vel minori promptitudine ad credendum ſine maioribus motiuis. Si verò hæc motiua, & rationes conſequentes comparentur reſpectu voluntatis alterius ſequentis, iam erunt antecedentes reſpectu illius, vt ſuprà dixi, & per conſequens partim augebunt meritum, quatenus magis oſtendunt debitum credendi, & partim minuent, quatenus minuũt difficultatem fidei,& aliquando tollent omne meritum, ſi voluntas taliter acquieſcat illis motiuis, vt parata ſit non credere propter minora, etiamſi eſſent ſufficientia.

79 Dixi autem ſæpè *cæteris paribus*: quia contingere poteſt, vt illud quod rationes minuunt de merito propter minorem difficultatem, compenſetur aliunde ex maiori intenſione, qua ablata difficultate operamur, vel ex promptitudine qua paratus eſt homo credere, etiamſi non eſſent tot rationes naturales, vel tot motiua, nec tolleretur difficultas.

Huic doctrinæ noſtræ opponit ſe ex parte Hurtado *dicta diſp.* 47. §. 5. vbi contendit euidentiam antecedentem aliunde habitam circa obiectum reuelatum non minuere meritum fidei, ſed potiùs cæteris paribus magis augere: quia maior illa aſſentiendi facilitas, & credendi tunc eſt magis conſentanea naturæ fidei, quæ exigit euidentiam credibilitatis, vt prudenter imperetur aſſenſus: quò ergo plura fuerint motiua, quæ oſtendant, non poſſe prudenter diſſentiri, prudentior erit aſſenſus,& voluntas aſſentiendi, & per conſequens magis iuxta naturam fidei, qua quò magis prudenter credimus, magis cõſentaneè ad virtutẽ operamur, quæ exigit non niſi prudenter credere, atque adeo magis laudabiliter, & meritoriè. Secus eſſet, ſi vinceretur ab vno maior difficultas aliunde orta, v. g. ex natura, & indole durior ad credendum, hæc enim difficultatis victoria augeret meritum: quando verò maior facilitas auget honeſtatem propriam virtutis, vt contingit, quando prouenit ex maiori euidentia credibilitatis, illa maior facilitas non minuit, ſed auget meritum. 80

Hæc tamen omnia ſunt contra communem ſenſum omnium, qui meritò iudicant maiorem difficultatem cæteris paribus, augere meritum, & ècontra maiorem facilitatem illud minuere, vndecumque facilitas, aut difficultas proueniant. Neque enim ſufficit apparere magis, aut maiorem honeſtatem in obiecto vt creſcat ſimpliciter meritum, vt conſtat in Beatis, quibus magis clarè apparet honeſtas obſeruandi legem diuinam, & diligendi Deum; & tamen tantum abeſt, quod ideo creſcat meritum, vt potiùs ex hoc capite ceſſet omnino poteſtas merendi, eo quod clariſſima illa cognitio honeſtatis aufert libertatem indifferentiæ requiſitam eſſentialiter ad meritum, ergo in viatore etiam cognitio clarior de honeſtate, licèt non auferat omnino libertatem, nec meritum; poterit tamen minuere, quatenus minuit eandem libertatem indifferentiæ ad oppoſitum: nam id quod in gradu ſummo tollit omnino indifferentiam, in gradu etiam non ſummo, ſed maiori, ſufficiet ad minuendam libertatem, ſicut ſufficit ad imminuendam indifferentiam, quæ eò minor eſt, quo magis inclinatur voluntas ad vnam partem propter maiora motiua, & meliorem cognitionem. Vnde lumine ipſo rationis naturalis, quilibet magis eſt promptus ad gratias agendas, & ad retribuendum ei, à quo obſequium, aut beneficium accepit tunc, quando benefactor plures rationes habebat inclinãtes ad oppoſitum, quàm ſi pauciora motiua contraria habuiſſet. Creſcit ergo laudabilitas, & meritum ex eo, quod propter rationes ad partem contrariam plures, & propter pauciores ad partem honeſtam, maior ſit indifferentia, ſeu poteſtas deſiſtendi ab honeſto. 81

Ratio autem à priori eſt, quia laudabilitas & meritum non fundatur ſolùm in honeſtate obiecti, licèt hæc etiam requiratur, ſed etiam in poteſtate relinquendi honeſtum, ſine qua poteſtate relinquendi ſaltem hunc gradum tantæ honeſtatis, ceſſat omnino libertas in genere moris, & laudabilitas, vt dixi latè *diſp.* 26. *de Incarnatione ſect.* 10. Vnde ex hoc potiſſimùm capite commendatur,& laudatur *qui potuit tranſgredi, & non* 82

Laudabilitas & meritum in quo fundetur.

eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit. ſi ergo laudabilior eſt, qui potuit relinquere honeſtum, quod non reliquit, quàm qui non potuit, & hoc ſolùm propter potentiam ad contrarium, quam habuit, & quam ille alius non habuit: conſequens eſt, vt quò maior fuerit potentia ad relinquendum honeſtum, eò ſit laudabilior, qui illud non reliquit; quia ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita & magis ad magis. Non poteſt autem negari, quod plus potentiæ & inclinationis habeat ad diſſentiendum fidei cui plures rationes contra illam proponuntur, quàm cui pauciores, & debiliores, & e contra minorem potentiam habeat ad diſſentiendum fidei ille, qui aliunde habet euidentiam de obiecto reuelato, quamuis non habeat euidentiam de reuelatione, & ideo poſſit non credere reuelationem quàm ille, qui talem euidentiam non habet; ſi quidem euidentia illa de obiecto reuelato debilitat, & eneruat motiua omnia, quæ poſſent eſſe pro eius falſitate deterrentes à fide: ergo ille, qui talem euidentiam non habet, plus habet potentiæ ad diſſentiendum fidei, & per conſequens credit cum maiori poteſtate ad non credendum, atque adeo ex hoc ſaltem capite cum maiori laudabilitate, & merito cæteris paribus.

83 Confirmatur primò, quia ex duobus, quorum alter maius lumen habuit, & meliùs cognouit honeſtatem obiecti, & alter minùs, grauiùs peccat, & acriùs reprehenditur primus quam ſecundus ſi vterque præcepto credendi non ſatisfacit: ergo minùs laudabitur, ſi æquè obſeruent ambo præceptũ cæteris paribus: nã quo plus adiutorij habuit, eò minùs contulit de ſuo, quam alter, qui cum minoribus viribus æquè operatus eſt. Confirmatur ſecundò, quia ab eo, qui plus accipit, plus exigitur. Vnde ſi acceptis quinque talentis, ſeruus ille alia quinque ſuperlucratus non fuiſſet, ſed ſola duo, ſicut qui duo acceperat, non ita ſuo debito ſatisfeciſſet, ſicut qui duobus ſolis acceptis duo alia lucratus eſt; ſi ergo acceptis ſolis duobus ſuperlucretur quinque, ſicut ille qui quinque acceperat, laudabilior erit quàm ſi quinque accepiſſet, ergo ſi cum inæquali lumine & cognitione honeſtatis æqualem fidem habeat ei, qui maius lumen accepit, plus merebitur cæteris paribus; & per conſequens maius illud lumen alterius computatur ad hoc, vt minus mereatur quàm ſi cum minori lumine æqualem fidem habuiſſet.

84 Reſtat reſpondere ad fundamentum illius auctoris, qui ideo vult, euidentiam aliunde habitam non minuere, ſed augere meritum fidei, quia apparere magis facit honeſtum actum credendi. Pro cuius ſolutione aduerto, nos non negare in vniuerſum de omnibus rationibus antecedentibus, quod augeant meritum fidei; ſed de illis ſolis, quæ non oſtendunt maiorem, aut meliùs honeſtatem fidei, ſed ſolùm auferunt difficultatem aliquam contrariam, quales poſſunt eſſe rationes aliquæ, quæ non tam oſtendunt veritatem obiecti, quàm ſoluunt argumenta aliqua contraria atque ideo ſolùm concurrunt remouendo prohibens, indirectè, non directè & poſitiuè vt motiuum credibilitatis, & per conſequens non oſtendunt magis honeſtatem fidei, ſed minuunt difficultatem credendi, vel etiam ſi poſſẽt intrare motiuum credibilitatis, non tamen vtimur poſitiuè illo motiuo, ſed aliis: de his itaque rationibus diximus non augere, ſed minuere cæteris paribus meritum fidei: in his enim non procedit argu-

Rationes quæ non oſtendunt maiorem, aut meliùs honeſtatem fidei, ſed ſolùm auferunt difficultatem aliquam contrariam non augent meritum fidei.

mentum, cùm non magis, vel maiorem honeſtatem fidei nobis oſtendant. Rurſus de illis rationibus, quæ nobis oſtendunt magis honeſtatem fidei & de euidentia obiecti aliunde habita, ſi hæc deſeruire poteſt ad oſtendendam meliùs honeſtatem credendi, quatenus oſtendit obiectum illud credendum aliunde eſſe conforme rationi, diximus partim augere poſſe, & partim minuere meritum fidei: minuere quidem, quatenus minuit difficultatem credendi: augere verò, quatenus oſtendit maius debitum, & maiorem honeſtatem fidei. Ille verò auctor ſolùm vult rationes illas augere, non tamen vllo modo minuere meritum; quod falſum eſſe oſtendimus; quia qua parte minuunt difficultatem, minuunt meritum, quod cæteris paribus, eſt maius, quo difficilius eſt opus honeſtum, quod proponitur. An verò plus augeant, quàm minuant meritum, & ideo ſimpliciter augeant, & non minuant, poteſt dubitari. Quod tamen non eſt contra doctrinam traditam, nec poſſumus de hoc aliquid certum ſtatuere: pendet enim ex circumſtantiis particularibus, cùm poſſit contingere, quod plus difficultatis auferatur, quàm oſtendatur honeſtatis maioris in fide. Poteſt etiam contingere, vt licèt plus oſtẽdatur honeſtatis, voluntas tamen credendi non habeat pro motiuo illam maiorem honeſtatem, quæ accreſcit, ſed ſolùm debitum, & honeſtatem, credendi, vt ſic: quo caſu, licèt rationes illæ oſtendant ea ſe maiorem honeſtatem, non tamen conducunt efficaciter ad maius meritum, cùm voluntas non moueatur ab illo exceſſu honeſtatis, pro vt neceſſe eſſet, vt ex illo exceſſu refunderetur maior honeſtas, & maius meritum in ipſam volnotatem credendi. Sed de his ſatis, quia non ſunt magni momenti.

SECTIO V.

An voluntas credendi poſſit eſſe mala ſaltem denominatiuè, & extrinſecè ab alia voluntate mala imperante.

Diximus *ſuprà*, non poſſe de facto aſſenſum fidei infuſæ exerceri ſine voluntate imperante honeſta, & ſupernaturali, ſiue hoc proueniat ex natura talis aſſenſus, ſiue ex lege Dei, atque adeo prærequiri voluntatem imperantem, quæ non ſit mala malitia formali. Quæſtio nunc eſt, an voluntas illa imperans aſſenſum fidei, quæ ex ſuo obiecto, & ea ſe eſt formaliter bona, & honeſta, poſſit eſſe extrinſecè, & denominatiuè mala quatenus imperatur ab alia voluntate mala, vt ſi aliquis, v.g. ex fine vanæ gloriæ, vel ex alio fine inhoneſto, deſideret habere verum actum fidei, & ad hoc impetret ſibi affectionem piam credendi, à qua poſtea immediatè procedit aſſenſus fidei. Quo caſu voluntas immediatè imperans aſſenſum fidei, eſſet quidem in ſe bona formaliter & honeſta atque ſupernaturalis habens pro motiuo intrinſeco honeſtatem ſolam credendi; eſſet tamen extrinſecè mala malitia denominatiua, quatenus procederet ab alia voluntate mala imperante, quæ eſſet mera denominatio extrinſeca in voluntate bona proueniens formaliter à ſola malitia prioris voluntatis. Quæ quidem quæſtio longiorem exigeret tractationem in hoc loco, niſi generalis eſſet ad omnes actus ſupernaturales, imo ad omnes actus honeſtos, an poſſint eſſe bo- 85

ni in

ni in ſe, & placentes Deo, licet ſimul denominentur extrinſecè mali ex eo, quod aliquo modo procedant extrinſecè ab alia voluntate mala imperante. De qua quæſtione egi ante 25. annos, dum hanc materiam diſcipulis dictarem, & poſtea latius *diſp. 15. de Pœnitentia, ſect. 9. & 10.* vbi partem affirmantem latè probaui, & dixi locum etiam habere in actibus fidei infuſæ, & voluntatis credendi: quæ voluntas poteſt ſimul retinere ſuam propriam moralitatem, honeſtatem, & libertatem formalem, licèt habeat malitiam extrinſecam, & denominatiuam à voluntate mala imperante; dum tamen non imperetur imperio determinante omnino ad hoc inſtans, quo actus imperatus exercetur, ſed cum latitudine aliqua temporis. Tunc enim actus imperatus retinere poteſt nouam & propriam libertatem, cùm nihil præcedat in actu primo proximo inferens neceſſariò actum imperatum, nec pro hoc inſtanti, nec pro tempore ſequenti. Non quidem pro hoc inſtanti, quia ſupponimus, non imperari actũ imperatum, vt fiat hoc inſtanti, ſed hac hora, v.g. ſed neque etiam præcedit aliquid inferens neceſſariò actum imperatum pro tempore ſequenti, nihil enim aliud præcedit, niſi actus imperans exiſtens hoc inſtanti pro priori naturæ: hoc autem totum non infert neceſſariò actum imperatum pro hac hora: nam poſtquam actus imperans exiſtit hoc inſtanti, poteſt voluntas tempore ſequenti ab eo imperio ceſſare, atque ita non impellere ſe ad actum imperatum. Si ergo hoc inſtanti ponatur actus imperatus, ponitur liberè libertate propria & formali, cùm in actu primo proximo nihil prorſus præcedat, quod inferat neceſſariò actum imperatum, nec pro hoc inſtanti, quo ponitur, nec etiam pro reliqua parte horæ. Quæ omnia loco citato latius explicata, & probata ſunt, & poſtea approbata inueni apud Ripaldam *tom. 1. de ente ſupernaturali, diſp. 65. n. 9.*

Sententia Auctoris.

86 His, quæ ibi dicta ſunt, nihil addendum occurrit, niſi quod P. Hurtado *in præſenti diſp. 46. ſect. 3. §. 46. & ſequentibus* conatur adhuc probare non poſſe aſſenſum fidei, vel affectum pium credulitatis vitiari extrinſecè ab actu imperante etiam remoto. Qui reiectis aliorum rationibus, quæ à nobis iam ſolutæ fuerant, alias affert ad id probandum, quibus nunc breuiter reſpondebimus. Primò itaque arguit §. 54. quia ſequeretur affectum credulitatis non habere tunc aliam libertatem, & moralitatem, niſi quam extrinſecè participaret ab actu imperante malo, nam imperium adimit immediatam libertatem, & bonitatem actui imperato, vt ſupponit ex §. 46. conſequens autem eſt abſurdum: ergo. Hoc tamen argumentum non indiget ſolutione, cùm ipſemet in illo §. 46. vnde dicit ſe ſupponere illud principium, falſus fuerit, & meritò, non benè probari contra nos, quod imperium adimat libertatem actui imperato, quippe qui conſequenter & libertatem & moralitatem propriam in eo ponimus.

Soluuntur argumenta P. Hurtado.

Obiectio 1.

87 Secundò arguit §. 55. quia actus naturalis non poteſt imperare actum ſupernaturalem, multóque minus id poterit actus vitioſus, quod latius probauerat §. 19. *& ſequentibus* ex eo, quod actus ignobilior non poteſt imperare nobiliorem, quia imperare pertinet ad ſuperiorem, obedire verò ad inferiorem. Hæ tamen metaphoræ ſunt ſine fundamento ſolido: nam re ipſa nec actus imperans imperat, nec imperatus obedit, ſed anima eſt, quæ per actum vnum imperat, vel quaſi imperat impropriè ſibimet actum alterum: actus autem non magis imperat, quàm voces, per quas Dominus ſeruo imperat, nec certè qualitas illa accidentalis eſt capax dominij, vel obedientiæ: quare ex hoc capite non apparet repugnantia in eo, quod eadem anima poſſit ſibimet per actum naturalem imperare actum ſupernaturalem. Nec ex eo probauimus *ſuprà* ſupernaturalitatem piæ affectionis, quod per illam imperetur aſſenſus fidei ſupernaturalis, & requiratur proportio talis inter actum imperantem, & imperatum. Sed potius ex eo, quod per piam affectionem debet homo diſponi ex parte ſua de congruo ad habendum concurſum, & alia principia neceſſaria ad aſſenſum fidei ſupernaturalem, cum Deus ad hæc dona ſupernaturalia, quantum fieri poteſt, exigat ſemper ex parte hominis diſpoſitionem congruam ſupernaturalem.

Obiectio 2.

Dicunt, actum amoris ſupernaturalem non procedere à cognitione naturali, ſed prærequirere cognitionem eiuſdem ordinis ſupernaturalem: ergo & actus imperatus ſupernaturalis non procedet, niſi ab actu imperante eiuſdem ordinis, & ſupernaturali. Reſpondetur negando conſequentiam: maior enim proportio exigitur inter cognitionem, & amorem, quam inter actum imperantem, & imperatum, quod quidem ab omnibus concedi debet: nam actus amoris non poteſt procedere à cognitione, quæ ſit ordinis inferioris, vel etiam ſuperioris: neque enim actus amoris ſpiritualis poteſt procedere à cognitione materiali, neque è cõtra amor materialis poteſt procedere à cognitione ſpirituali; & tamen actus materialis poteſt imperari ab imperante ſpirituali, & actus naturalis ab imperante ſupernaturali; non poteſt ergo argui ab vna proportione ad aliam. Ratio autem differentiæ eſt, quod omnis appetitus elicitus comparatur ad principium cognoſcitiuum, ſicut appetitus innatus ad naturam: quare ſicut cuilibet naturæ correſpondet diuerſus appetitus innatus; ita cuilibet principio cognoſcitiuo correſpondet appetitus elicitus ſui ordinis, vnde principio cognoſcitiuo materiali non poteſt correſpondere appetitus elicitus ſpiritualis, neque è contra. Quæ ratio non procedit in actu imperante, & imperato, in quibus experientia oſtendit non requiri, quod ſint eiuſdẽ ordinis, ſicut eadem experientia oſtendit id requiri in cognitione, & appetitu, qui ex illa procedit; Cuius ratio eſſe videtur, quod naturæ viuenti datur principium cognoſcitiuum, vt poſſit quærere bonum ſibi conueniens, & fugere malũ ſibi etiam noxium. Vbi autem datur duplex vita, prout datur in homine; altera materialis, & ſenſitiua; altera ſpiritualis, & rationalis; debet correſpondere duplex appetitus diuerſus. Quãdo verò aduenit tertia vita ſupernaturalis, qualis aduenit per gratiam, ſicut debetur illi principium cognoſcitiuum eiuſdẽ ordinis, ita debetur etiam appetitus ſupernaturalis, ſicut cuilibet vitæ cognoſcitiuæ naturali debetur appetitus eiuſmodi vitæ proportionatus. Non eſt ergo arguendum à proportione appetitus cum cognitione ad proportionem æqualem inter actum imperantem, & imperatum, qui etiamſi pertineant ad diuerſi generis vitas, ſeruant ordinem ſufficientem inter ſe. 88

Vrgebis ex eodem auctore §. 21. quia appetitus ſenſitiuus nunquam poteſt imperare actum intellectus, aut voluntatis, quia hi ſunt in ordine 89

ſuperiori: ergo licèt non requiratur vnitas ordinis inter actum imperantem, & imperatum, requiritur tamen, quod actus imperans non ſit inferior, prout eſt actus naturalis reſpectu ſupernaturalis. Reſpondetur, abſque eo quod recurramus ad inferioritatem ordinis, reddi poſſe rationem claram, cur appetitus materialis non poſſit imperare actus potentiæ ſpiritualis; quia nimirum nulla potentia poteſt imperare, niſi actus, quos habet pro obiecto: actus autem ſpirituales, ſicut non poſſunt eſſe obiectum ſenſuum externorum, vel internorum; ita nec appetitus ſenſitiui, qui ſolum poteſt amare obiecta ſenſibilia, & materialia, ſicut ipſe materialis eſt.

90 Obiectio 3. Tertiò arguit illo §. 55. quia actus ſupernaturalis eſt eleuatio naturæ, quam perficit, & dirigit ad finem ſupernaturalem, quæ directio debet eſſe ſpecialiſſime à Deo: relatio autem praua, hoc eſt, in finem prauum, & omnis actus, qui ab ea oritur, eſt deflexio à perfectione, & à fine non ſolum ſupernaturali, ſed etiam naturali. Sed certè immeritò hoc argumento vtitur ad hoc probandum; cum ipſe paulò ante, nempe §. 47. & 48. ingenuè confeſſus fuiſſet, in noſtra ſententia bene, & conſequenter nos diſtinguere malitiam totam ab illo actu ſupernaturali imperato, qui totus eſt bonus, & placet Deo, nec per ipſum deflectimus à Deo, ſed ſolùm per imperantem, in quo ſolo reſidet tota malitia, & deflexio à Deo: actus verò imperatus ſolùm denominatur malus extrinſece, hoc eſt, proueniens ab imperio malo, & à deflexione præcedenti per quam defleximus à recto, per actum verò imperatum non deflectimus, ſed accedimus ad Deum, & dirigimur ad finem ſupernaturalem, atque ideo Deus eſt ſpecialis auctor illius non eſt tamen Auctor Deus, vt imperetur ab actu malo, ſed quod ſuppoſito iam actu malo, & tota eius malitia fiat actus ſupernaturalis, qui nullam addit malitiam nouam, ſed ſolam bonitatem.

91 Obiectio 4. Arguit quartò §. 55. ad hominem, quia ſi poteſt vitiari affectus credulitatis, ergo & aſſenſus fidei vitiari poterit: conſequens autem non admittimus: ideo enim dicimus debere aſſenſum fidei imperari immediatè à voluntate honeſta, quia eſt cultus Dei, ſed non minus voluntas credendi eſt cultus, & obſequium Dei, cùm ſit voluntas libera colendi Deum per aſſenſum; ergo vel aſſenſus fidei poterit imperari immediatè à voluntate mala, vel pia affectio non poterit. Reſpondeo, in primis aſſenſum etiam fidei poſſe mediatè vitiari, quando nimirum voluntas pia credendi imperaretur à voluntate mala; tunc enim etiam aſſenſus fidei ſubſequens eſſet malus denominatiuè à mala radice remota. Eſt tamen differentia inter piam affectionem, & aſſensũ fidei quod illa poteſt imperari immediatè à ſola voluntate mala præcedente, & ita nullum imperium bonum præſupponere: at aſſenſus fidei debet ſemper imperari immediatè à voluntate bona, licèt mediatè poſſit procedere, & imperari à voluntate mala. Ratio autem huius differentiæ conſtat ſatis ex ſupradictis. Primò quia aſſenſus fidei, ſi non imperetur à voluntate bona, non erit bonus, cùm de ſe nullam habeat bonitatem, aut libertatem; ideo, vt ſit cultus Dei, indiget bonitate prouenientе ab actu imperante. At verò pia affectio, licet imperetur extrinſecè ab actu malo, in ſe tamen retinet propriam libertatem, & honeſtatem, ratione cuius placeat Deo, & ipſum colat. Secundò, quia pia affectio bona imperans aſſenſum fidei requiritur, tanquam diſpoſitio congrua, vt diximus, ad habendum à Deo concurſum, & principia neceſſaria ad aſſenſum fidei ſupernaturalem. Ad ipſam verò piam affectionem non requiritur alia diſpoſitio præuia meritoria de congruo, cum ipſa ſit primum meritum congruum: ideo ipſa poni poteſt abſque alio imperio bono, & cum ſolo imperio prauo, vel ſine vllo prorſus imperio præcedente.

Sed contra hoc poteſt argui quintò, quia etiãſi concedatur poſſe aliquem actu reflexo velle piam affectionem credendi referendo eam ad finem prauum, adhuc pia affectio ſupernaturalis ſubſequens non erit effectus illius voluntatis prauæ, atque ideo non vitiabitur extrinſece, aut denominatiuè ab eius malitia: ad hoc enim requiritur, quod actus imperatus verè procedat ab actu imperante prauo. Quod autem pia affectio eo caſu non procedat ab actu imperante prauo, probari poteſt ex iis, quæ cum P. Suarez diximus *ſupra ſect. 3. nimirum*; caſu, quo aliquis vna voluntate bona, & ſimul altera praua imperaret immediatè aſſenſum fidei, non inficieri etiam extrinſecè aſſenſum fidei ab imperio prauo, nec denominari malum ab eius malitia, quia reuera, non procederet ab illo, ſed ſolum ab imperio bono. Cuius rationem diximus eſſe, quod Deus non daret concurſum ad aſſenſum fidei intuitu imperij praui, ſed ſolum intuitu imperij boni; procedere autem aſſenſum fidei ab hoc imperio, non eſt ſolùm procedere imperiũ, & ſubſequi aſſenſum, ſed vlterius includit, quod Deus intuitu talis imperij, & ad exigentiam det ſuum concurſum, & alia principia neceſſaria ad talem aſſenſum, quod tamen Deus tunc non faceret intuitu imperij praui, ſed ſolùm intuitu imperij boni. Hoc autem idem videtur dicendum in caſu noſtro, quo aliquis imperio prauo imperaret ſibi piam voluntatem credendi. Tunc enim Deus non daret concurſum, & principia neceſſaria ad piam affectionem intuitu imperij praui, ſed intuitu iudicij credibilitatis, & motiui honeſti aliunde propoſiti ad volendum credere, quare voluntas credendi, licet præcedat imperium prauum, non procedet ab illo, atque ideo, nec ab eo, vitiabitur extrinſecè, ad quod non ſufficit præcedere imperium, niſi actus imperatus re ipſa à tali imperio procedat. 92 Obiectio 5.

Reſpondetur tamen negando primum antecedens, & ad exemplum, quod in eius probationem affertur ex aſſenſu fidei, quem diximus non infici ab imperio malo, nec ab illo procedere, negamus eſſe paritatem. Ratio autem differentiæ petenda eſt ex proximè dictis: ideo enim aſſenſus fidei non procederet immediatè ab imperio malo, quia Deus decreuit non concurrere ad aſſenſum fidei ſupernaturalem, niſi poſito imperio immediato bono ſupernaturali, & eius intuitu: quo non poſito, Deus non concurreret, atque ideo etiamſi ſit alterum imperium prauum, non moueretur Deus ab eo, vt concurrat ad talem fidei aſſenſum. Ad hoc autem, vt Deus concurrat ad affectum pium credulitatis ſupernaturalẽ, non prærequirit aliam diſpoſitionem, vel imperium bonum, ſed ſufficit, quod motiua ſufficientia poſita ſint: quia hunc concurſum non debet dare Deus intuitu ſolum alterius diſpoſitionis, aut meriti congrui, ſed ex decreto, & lege communi ſua quoties obiectum proponitur, & aliæ cauſæ naturales exigerent cõ- 93

curſum

curſum ad affectum naturalem, Deus eleuat ex lege communi ad affectum ſupernaturalem. Quãuis ergo Deo diſpliceat voluntas illa mala imperans affectum credulitatis, ea tamen poſita dat ex lege ſua eius intuitu concurſum ad affectum credulitatis ſupernaturalem eliciendum. Sicut diſplicet etiam Deo voluntas mala Sacerdotis volentis conſecrare ad finem ſacrilegum: & tamen ea voluntate, & intentione poſita, Deus eius intuitu concurrit ad conuerſionem ſupernaturalem; quia ad hanc non præexigit diſpoſitionem, aut meritum congruum ex parte miniſtri, ſed ſolam eius intentionem, etiamſi ſacrilega ſit.

Alia argumenta, quæ fieri poſſunt contra hanc noſtram ſententiam, propoſuimus, & diſſoluimus latè in loco citato de Pœnitentia. Nunc addo eandem laudaſſe P. Suarez *in 1. 2. tract.3. diſp.8. de actibus humanis, ſect.1. num.15. & ſequentibus*, vbi dicit, valde probabile eſſe, quod actus fidei ſupernaturalis poſſit eſſe extrinſecè malus ex imperio malo. Plus etiam concedit Granado *in præſenti tract.10. poſt diſp.4 comment.in art.9.num.4.* vbi concedit, poſſe actum fidei infuſæ denominari extrinſecè malum ab imperio immediato malo, dum tamen non ab illo ſolo imperetur, ſed etiam ab alio imperio bono.

94 Denique aduerto, me olim in hac materia, & poſtea *in loco citato tomo de Pœnitentia*, inter alia argumenta adduxiſſe ad probandum, quod actus ſupernaturalis poſſit imperari extrinſecè ab actu malo, exemplum illius, qui ex fine vanæ gloriæ vult confiteri, & imperat ſibi deteſtationem peccatorum, cui argumento vt reſponderet P. Hurtado *in præſenti dicta diſp.46.§.59.* pluſquam deberet, meo iudicio, conceſſit. Progreditur enim, vt concedat, quoties aliquis ſuo etiam legitimo Confeſſario peccata ſua confitetur, in iis tamen circumſtantiis, in quibus confeſſio ipſa culpam venialem contineat, quia v.g. Prælatus ſub veniali præceperat, ne tunc confiteretur, vel quia propter capitis defatigationem debebat tunc non confiteri, vel ob quamlibet temporis, loci, vel alterius generis circumſtantiam, confeſſionem eſſe inualidam, & Sacramentum irritum, imò, niſi ignorantia excuſet, ſacrilegium grauiſſimum, quia non potuit voluntas illa confitendi eſſe bona, & ſupernaturalis, qualis ad Sacramentum requiritur; in hoc tamen exceſſit, ni fallor, vir alioquin doctus, & acris ingenij, & ſine cauſa reuocat in dubium, vel damnat frequentiſſimè valorem confeſſionum, in quibus Pœnitentes non ſolent adeo ſcrupuloſè circumſpicere, & examinare circumſtantias omnes, an immunes ſint ab omni prorſus culpa. Imò ſæpè ſine neceſſitate Confeſſarium adeunt viri etiam religioſi, non ea hora, quæ à Prælatis deſignata erat, ſed alia contra Prælati directionem quod vix poteſt communiter à culpa veniali excuſari, maximè propter leue aliquod ſcandalum non obſeruatæ ordinationis Prælatorum. Aliquando etiam confitentur die aliqua ad vitandum ruborem, & verecundiam, & ne parum ſpirituales æſtimentur, alioquin die illa non confeſſuri: aliquando ex alio fine humano, & non honeſto, in quibus caſibus, ſi aliunde confeſſio integra ſit, & doleant de peccatis, nemo certè coget eos ad repetendas eiuſmodi confeſſiones, vt inualidas, & non parum argueretur falſa ea doctrina, ad quam defendendam neceſſe eſſet pœnitentes ad has anguſtias reducere contra communem omnium ſenſum, & praxim, & vt verum fatear, non erat neceſſe tanto diſpendio argumentum illud ſoluere hæc omnia concedendo: Nam licèt dolor de peccatis debeat eſſe actus ſupernaturalis ad effectum obtinendum in Sacramento Pœnitentiæ; voluntas tamen ipſa confitendi, & manifeſtandi peccata, non video vnde neceſſe ſit, quod ſit ſemper ſupernaturalis; ſicut etiam in baptiſmo adulti requiritur ad remiſſionem peccatorum dolor de peccatis, qui ſit actus ſupernaturalis: non tamen videtur neceſſarium, quod voluntas ipſa, & intentio recipiendi baptiſmum ſit ſupernaturalis, nec credo negari poſſe, quod iuſtificetur in baptiſmo, qui cum debito dolore de peccatis, illum recipit, licet intentio illum recipiendi ſit naturalis. Quare alij minori diſpendio reſpondent ad illud argumentum noſtrum dicendo, confeſſiones illas eſſe validas communiter loquendo, etiamſi pœnitens ex fine venialiter malo ad confeſſionem accedat; quia quamuis voluntas confitendi ſit mala venialiter, actus tamen doloris, & propoſiti non eſt malus, ſed bonus, & ſupernaturalis, nec vitiatur ab illa alia voluntate mala, quia ab illa non procedit, ſed à voluntate non faciendi, aut ſuſcipiendi Sacramentum inualidum, & vitandi ſacrilegij. Quam reſponſionem licèt non exiſtimem ſufficientem, & ideo in prædictis locis eam impugnarim; minùs tamen difficile ita reſponderi poſſet, quam condemnando, vt inualidas (& ſecluſa ignorantia) vt ſacrilegas tot confeſſiones, quas adeo frequenter viri etiam timoratæ conſcientiæ facere ſolent. Poſt hæc autem ſcripta vidi quæſtionem hanc latè diſputatam apud Ripaldam *dicto tom.1. de ente ſupernaturali*, qui noſtræ ſententiæ ſubſcribit, & multa erudiiè, & ingenioſè ad eam defendendam addit *diſp.50. per totam*, quæ apud ipſum videri poſſunt.

DISPVTATIO XI.

De iudicio credibilitatis, quod præcedit piam voluntatem credendi.

SECTIO I. *An iudicium euidens de credibilitate, debeat eſſe ſupernaturale.*

II. *A quo habitu infuſo eliciatur iudicium credibilitatis.*

III. *Vtrùm ſimplex apprehenſio de credibilitate ſine alio iudicio ſufficiat ad piam voluntatem credendi.*

DE neceſſitate, & euidentia huius iudicij præcedentis diximus *ſupra diſp.5. ſect.1.* nunc reliqua, quæ ad ipſum pertinent, examinanda ſunt; nempe de eius ſupernaturalitate de eius obiecto, & habitu, à quo procedit, & an ſuppleri poſſit aliquando per ſimplicem apprehenſionem.

SECTIO I.

An iudicium euidens de credibilitate debeat eſſe ſupernaturale?

1 *Ratio dubitandi.* RAtio dubitandi difficilis eſt pro vtraque parte, nam ſi dicas eſſe ſupernaturale, ergo elicitur à fide; nam omnis cognitio ſupernaturalis, vel eſt fidei, vel ſupponit cognitiones fidei, ex quibus deducatur; ergo ante actum fidei omnes aliæ ſunt cognitiones naturales. Si verò dicas, eſſe naturalem, ergo non poteſt deſeruire immediatè ad voluntatem ſupernaturalem. Sicut cognitio materialis non deſeruit immediatè ad amorem ſpiritualem.

Variæ ſententiæ. Propter hæc inſinuantur varij dicendi modi circa hanc difficultatem, quorum aliqui nullam habent probabilitatis ſpeciem, ideo ſufficit eos breuiter recenſere. Aliqui dicunt, illud iudicium non ſolùm eſſe naturale, ſed incertum, & fidei humanæ, vel opinionis. Contrarium tamen probauimus *diſp.* 5. vbi vidimus, ad omnes fidei aſſenſus prærequiri euidentiam prudentis credibilitatis. Alij dicunt, iudicium illud eſſe ſupernaturale, & elicitum à fide; quia per vnicum actum iudicij aſſerimus (inquiunt) Trinitatem eſſe credibilem, & eſſe veram: prout hic actus dicit, eſſe credibilem, præcedit voluntatem credendi, prout verò dicit, eſſe veram, ſubſequitur voluntatem, & dependet ab ea. Hic modus dicendi multa inuoluit impoſſibilia, ſcilicet eundem ſimplicem actum eſſe priorem realiter prioritate naturæ ſeipſo ſecundùm diuerſas formalitates; quod tam repugnat, quàm idem eſſe cauſam ſui ipſius ſecundùm diuerſas formalitates. Deinde ſi quidem poſt cognitionem credibilitatis, manet homo liber ad volendum credere Trinitatem, ergo poſt illam primam formalitatem iudicij, poteſt non ſequi voluntas, & per conſequens nec alia formalitas eiuſdem iudicij, quod etiam apertè repugnat: vel dicendum eſt, ſubſequi aliam formalitatem inuita voluntate, quod etiam eſt abſurdum.

2 Propter hæc alij planè admittunt, illud iudicium eſſe euidens, ſed naturale ſecundùm ſubſtantiam, licèt nunquam habeatur, niſi ex ſupernaturali prouidentia, & gratia Dei: quod iudicium licèt prærequiratur ad introductionem fidei, dicunt tamen non eſſe fundamentum fidei, quia fides introducta firmiùs, & certiùs iudicat res fidei eſſe credendas.

Huic ſententiæ fauent Gabriel, Almainus, Aragon, & alij, quos affert Ripalda 1. *tom. de ente ſupernaturali diſp.* 49. *ſect.* 5. *num.* 27. Fauet etiam P. Suarez, qui *in præſenti, diſp.* 6. *ſect.* 8. *num.* 12. fatetur iudicium hoc eſſe naturale in ſubſtantia, & elici poſſe naturali diſcurſu, & lumine intellectus cum generali concurſu Dei, & ſuppoſita ſufficienti experientia ſignorum, ſeu motiuorum fundantium talem credibilitatem. Addit tamen *num.* 13. *&* 14. illud iudicium non ſufficere ad piam voluntatem ſupernaturalem credendi niſi adſint, prout adſunt, illuminationes ſupernaturales in intellectu, quæ adiuuent iudicium illud, quas illuminationes ſupernaturales, ipſe videtur ponere ita, vt ſint ſolùm ſimplices apprehenſiones ſupernaturales, quæ faciant concipere res fidei, prout oportet ad ſalutem. Citari etiam poteſt pro eadē ſententia P. Coninch. *in præſenti diſp.* 13. *dub.* 3. vbi docet, iudicium illud eſſe naturale in ſubſtantia, & ſupernaturale quoad modum: tum quia ſupponit reuelationem, & propoſitionem obiecti ſupernaturalis: tum quia dirigitur ad finem ſupernaturalem, & propter debilitatem, & obſcuritatem noſtri intellectus indigemus illuſtratione gratuita, vt debito modo res fidei proponantur. P. Granado ſatis obſcurè loquitur in hoc puncto: nam *tract.* 2. *diſp.* 2. dicit, euidentiam credibilitatis non eſſe actum ſupernaturalem, ſed ordinis naturalis: poſtea verò *tract.* 9. *diſp.* 4. *n.* 4. dicit, iudicium euidens prærequiſitum ad voluntatem credendi debere eſſe ſupernaturale in ſubſtantia. Sed tamen in priori loco loquitur ſolùm de iudicio ſpeculatiuo, quod eſt concluſio de credibilitate deducta ex principiis, & motiuis, quæ eam probant; in poſteriori autem loco agit de iudicio vltimo practico, dictante hîc & nunc eſſe bonum credere myſteria fidei. Ex quibus tandem conſtat meritò ab Hurtado *diſp.* 63. §. 6. reprehendi Lorcam, qui *diſp.* 31. *num.* 6. dicit eſſe temerarium explicare neceſſitatem gratiæ, quam Concilia exigunt ad huiuſmodi actus, negando eos eſſe ſupernaturales in ſubſtantia, & ponendo eos ſolùm ſupernaturales quoad modum, ſeu neceſſitatem gratiæ ad eos eliciendos: quod quidem multi, & graues auctores dixerunt.

Contraria tamen ſententia verior eſt, & communis iam inter noſtros Recentiores, iudicium illud eſſe ſupernaturale ſecundùm ſubſtantiam, ſicut & ipſam voluntatem credendi. Quam tenent Hurtado *loco citato*, Ripalda *dict. diſp.* 49. Granado citatus in poſteriori loco, & alij Recentiores communiter. Probatur primò ex Concil. Arauſ. 2. *can.* 7. Cœleſtino *epiſt.* 1. *ad Epiſcopos Galliæ cap.* 9. vbi dicitur, cogitationem, ſeu pium conſilium, quod ad vitam æternam pertinet, ex Dei gratia eſſe. Concilio Mileuitano *can.* 4. Vbi dicitur, *Donum Dei eſſe ſcire, quid facere debeamus*, ergo cùm ſcire credibilitatem fidei, ſit ſcire, quid debeamus agere, fateri debemus hanc ſcientiam eſſe donum gratuitum Dei. Magis expreſſè Auguſtinus *lib.* 2. *contra duas Epiſtolas Pelag. cap.* 8. ponderans illud Pauli 2. ad Corint. 3. *non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, &c.* Sic ait, *quis non videat prius eſſe cogitare, quàm credere; nullus enim credit, niſi prius cogitet eſſe credendum, & hoc vult Apoſtolus, non eſſe ex nobis, ſed ex gratia.* idem de bono perſeuerantiæ cap. 8. ait. *Deum dare cordi humano cogitationes pias per quas habeat fidem*, & cap. 13. tractans prædicta verba Pauli. *Cogitantes*, inquit, *credimus, & agimus quidquid credimus. Quod autem attinet ad pietatis viam, & verum Dei cultum, non ſumus ſufficientes cogitare*, &c. Idem de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. Iſidor. lib. 3. de ſummo bono cap. 10. ſic ait: *Doctrina ſine adiuuante gratia, quamuis infundatur in auribus, ad cor non deſcendit. Tunc autem Dei ſermo auribus infuſus ad cordis intima peruenit, quando Dei gratia mentem interiùs, vt intelligat, tangit.* Ecce Patres non ſolùm ad volendum credere, ſed ad intelligendum, cognoſcendum, & cogitandum gratiam deſiderant. Ideo hanc gratiam non ſolùm *inſpirationem*, ſed *illuminationem* etiam appellant, vt habetur in Arauſ. *can.* 5. vbi dicitur, *ad conſentiendum prædicationi ſalutari eſſe neceſſariam illuminationem, & inſpirationem Spiritus*

3 *Sententia verior, & communius.*

Probatur ex Conciliis, & Patribus.

ſancti

ſancti. Ergo ſicut ex eo quod exigant gratiam ad volendum credere, deduximus *ſup. diſp.* 10. *ſect.* 3. ſupernaturalitatem voluntatis, ſic debemus colligere ſupernaturalitatem cogitationis ex auxilio gratiæ, quod exigunt ad cogitandum; & intelligendum.

4 Nec ſatisfacit, ſi dicas, iſtam cogitationem licèt ſit naturalis, eſſe tamen ex ſupernaturali prouidentia, & peculiari Dei beneficio. Non enim aliter loquuntur Patres, & Concilia de auxilio gratiæ neceſſario ad aſſenſum fidei, & ad affectum credendi, quàm de illuminatione neceſſaria ex parte intellectus ad voluntatem credendi. Ratio deinde id ſuadet: quia ſi ad affectum ſupernaturalem credendi ſufficit cognitio naturalis in ſubſtantia, non apparet, cur actus fidei debuerint eſſe ſupernaturales, cùm ex illis, licèt naturales fuiſſent potuiſſent procedere actus dilectionis, & aliarum virtutum ſupernaturales.

Dices, licèt ipſa cogitatio ſecundum ſe non ſit ex ſupernaturali prouidentia, & ſpeciali gratia: cæterùm vt congruam ad illam voluntatem poſſe eſſe ex tali prouidentia, quia ſub iſta conſideratione connotat voluntatem ſupernaturalem, quæ ex tali cogitatione ſequetur, & conducentiam ad finem ſupernaturalem. Sed contra, quia in hoc ſenſu ſpeciale adiutorium gratiæ non tam requireretur ad cogitandum, quam ad volendum credere, à qua voluntate denominatur cogitatio congrua. Hoc autem non videtur cóſonum Scripturæ, & Patribus à quibus ipſa cogitatio dicitur indigere auxilio Dei, *non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis:* non dixit: non ſumus ſufficientes cogitatione congrua, ſed *cogitare*, & ideo addit: *ſufficientia noſtra ex Deo eſt*, non dixit ſolã efficaciam, ſeu congruitatem, ſed ipſammet *ſufficientiã* ex Deo eſſe, ideo etiam Mileuitanum dixit, *donum Dei eſſe ſcire quid facere debeamus*: nec addidit *quando id facturi ſumus*, quia ipſum *ſcire* antecedenter ad operationem requirit auxilium gratiæ, & ipſa cogitatio in ratione propria cogitationis appellatur *illuminatio Dei*, vt oſtendatur gratiam non ſolùm conſiſtere in coniunctione cogitationis cum conſenſu, ſed etiam in cognitione obiecti, quæ non debebatur naturæ, niſi Deus ex ſua liberalitate vellet mentis noſtrę oculos illuminare. Deinde in hoc ſenſu ipſa creatio animæ dici poſſet non fieri ſine ſpeciali gratia Dei; nam etiam illa creatio præuidetur coniungenda cum bonis operibus ſupernaturalibus eliciendis ab anima. Denique, ſi hoc ſolum intenderent Patres, ſane nihil decreuiſſent contra ſemipelagianos, neque enim ſemipelagiani, nec aliquis vnquam dubitare potuit, quin antecedenter ad voluntatem credendi neceſſaria eſſet aliqua cogitatio, quæ eſſet congrua, ſi conſenſus voluntatis ſequeretur; ergo Patres vltra hanc neceſſitatem cogitationis congruæ, quàm ipſi negare non poterant, probare voluerunt vlterius aliam neceſſitatem auxilij Dei peculiaris, ſine quo illa cogitatio haberi non poterat, eo quod eſſet cogitatio ſuperioris ordinis & indebita toti naturæ. Denique Concilia, & Patres non ſolum exigunt congruitatem, quæ ſupra cognitionem ſolum addit conſenſum voluntatis, ſed etiam exigunt illuminationem, quæ tota ſe tenet ex parte intellectus, & quæ etiam deficiente conſenſu datur in eo, qui reſiſtit, & fortaſſe maior, quàm in eo, qui conſenſit, & hanc illuminationem dicunt eſſe gratiam Spiritus ſancti.

5 *Probatur ratione à priori.*

Secundò ergo à priori probatur concluſio, quia ſi ad voluntatem credendi ſupernaturalem ſufficeret cogitatio naturalis, ergo & ad alios omnes actus voluntatis ſupernaturalis ſufficerẽt cognitiones naturales obiectorum: cur enim magis poteſt amari ſupernaturaliter bonitas credendi naturaliter cognita, & non etiam bonitas Dei naturaliter cognita poterit ſupernaturaliter amari; ſanè nullum ſufficiens diſcrimen poteris reddere: ergo dicendum eſt, ad omnem volitionem ſupernaturalem prærequiri cognitionem proportionatam, & eiuſdem ordinis: ſicut etiam ad amorem voluntatis non ſufficit cognitio materialis Phantaſiæ, ſed cognitio intellectualis, & eiuſdem ordinis. Habet enim ſe, vt *ſupra* diximus appetitus elicitus ad cognitionem, ſicut appetitus innatus ad naturam; quare ſicut ponitur diuerſus appetitus innatus pro diuerſitate naturæ, ſic etiam pro diuerſitate principij cognoſcitiui diuerſificantur appetitus eliciti. Eſt enim potentia appetitiua paſſio eſſentialiter orta à potentia cognoſcitiua; & ideo omnis potentia appetitiua ſupponit cognoſcitiuam ſibi correſpondentem, & proportionatam cui connaturaliter talis appetitiua debeatur, ergo ſicut potentia volitiua ſpiritualis ſupponit cognoſcitiuam ſpiritualem; ſic volitiua ſupernaturalis ſupponit cognoſcitiuam ſupernaturalem, vt diximus, & explicuimus *diſp. præcedenti ſect. vltima*.

6 *Impugnatur P. Suarez.*

Vnde obiter impugnari poteſt id, quod dicebat P. Suarez, interuenire debere apprehenſiones ſupernaturales, quibus mediis illuminat nos Spiritus ſanctus ad volendum credere: ipſum tamen iudicium credibilitatis eſſe naturale, & ex ſolis viribus naturæ. Hoc, inquam, impugnari poteſt primò, quia vel apprehenſiones illæ ſolæ abſque vllo iudicio ſufficiunt ad volendum credere, vt aliqui dicunt, quos poſtea referemus; vel non ſufficiunt ſine iudicio. Quod ſecundum ipſe Suarez ſupponit; nam *n.* 14. poſt medium ſic ait: *vt voluntas moueatur, præſertim honeſtè ac prudenter, duo ſunt neceſſaria, ſcilicet ſufficiens apprehenſio obiecti, & iudicium quod expediat illud credere: quia ergo voluntas credendi honeſta eſt etiam ſupernaturalis, requirit ex vna parte iudicium prudens de credibilitate obiecti: quia verò illud iudicium datur de obiecto ſupernaturali per medium naturale, ideo neceſſaria eſt illuminatio diuina, quæ eleuet intellectum ad concipiendum illud obiectum altiori, & ſupernaturaliori modo,* &c. Quo ſuppoſito, argui poteſt contra ipſum, quia in primis, ſi ad voluntatem illam vtrumque prærequiritur, non apparet, cur magis apprehenſio, quàm iudicium debeat eſſe ſupernaturalis, & cur non è contra apprehẽſio poſſit eſſe naturalis, dum iudicium ſit ſupernaturale: imo magis videtur requiri ſupernaturalitas in iudicio, quàm in apprehenſione; nam apprehenſio non videtur concurrere immediatè, aut mouere proximè voluntatem, ſed remotè, & mediatè, quatenus proponit obiectum, quod poſtea iudicetur; alioquin ſi apprehẽſiones poſſunt immediatè mouere voluntatem non requireretur iudicium, quod tamen neceſſariò requiri dicit ipſe Suarez. Non ergo conducunt apprehenſiones, niſi mediatè generando iudicium, quod immediatè voluntatem moueat. Non enim eſt ſermo de aliis apprehenſionibus requiſitis ad aſſenſum fidei intellectualem; nam illæ proponunt aliud obiectum diuerſum, nempe illud, in quod fertur aſſenſus fidei;

quæ

quæ apprehenſiones non poſſunt concurrere ſaltem immediatè ad voluntatem credendi, quæ voluntas non verſatur circa verum bonum, vt conſtat, atque ideo non poteſt moueri immediatè à veritate obiecti, ſed à bonitate credendi obiectum taliter propoſitum: quare ſermo eſt ſolum de apprehenſione bonitatis credendi, ex qua generatur iudicium de eadem bonitate. Quod ergo apprehenſio hæc ſit ſupernaturalis, parum refert ſi iudicium ipſum, quod immediatè & proximè mouet voluntatem, non eſt ſupernaturale, ſed naturale. Nec ſatisfacit, quod dicit Suarez paulo antea, deeſſe in illo iudicio naturali poteſtatem, ſeu efficacitatem ad mouendam voluntatem, & quaſi eleuandam ad actum ſupernaturalem & ad hoc coniungendam eſſe illuminationem illam ſupernaturalem. Hoc, inquam, non ſatisfacit, quia apprehēſio illa ſupernaturalis non eleuat vtcumque voluntatem, ſolùm quaſi comprincipium, ſicut habitus infuſus ad ſupplendum defectum potentiæ naturalis in ordine ad actum, & effectum ſupernaturalem: ſed debet eleuare per modum illuminationis, proponendo bonitatem obiecti, & illuminando. Hoc autem non poteſt facere apprehenſio, ſi iudicium neceſſarium etiam eſt; nam licèt aliqui dicant, poſſe voluntatem moueri à ſimplici apprehenſione ſine iudicio, vt poſtea videbimus: illi tamen omnes, qui dicunt requiri iudicium nec ſufficere apprehenſionem ſimplicem, conſequenter dicunt, id eſſe, quia apprehenſio ſolùm illuminat immediatè intellectum ad iudicandum, à quo ſolo iudicio poteſt illuminari proximè voluntas, & moueri ſaltem ad affectus abſolutos; Alioquin vt dixi, apprehenſio illa ſola ſupernaturalis ſufficeret ſine alio iudicio de bonitate credulitatis: quare illa duo non videntur ſatis conſequenter aſſeri, & coniungi in hoc modo dicendi.

Vnde arguitur ſecundò, quia obiectum illius apprehenſionis, ſiue ſit naturale, ſiue ſupernaturale, non apparet, cur non poſſit terminare etiam actum iudicij ſupernaturalis, cùm terminet apprehenſionem ſupernaturalem, & omnis apprehenſio, maximè quæ proponit euidenter bonitatem obiecti (prout per hanc apprehenſionem proponi debet bonitas credendi) apta ſit ad generandum actum iudicij circa idem obiectum; ſi ergo interuenit apprehenſio ſupernaturalis, & hæc debet eſſe de bonitate credendi, (alioquin non poſſet mouere voluntatem ad volendam fidem, & credulitatem, quia bona eſt) non apparet, quomodo ex illa apprehenſione non generetur iudicium etiam ſupernaturale de eodem obiecto, & de tali bonitate credendi.

8 Tertiò impugnatur, quia ſi ad voluntatem ſupernaturalem credendi ſufficit iudicium naturale, interueniente illuſtratione, & apprehenſione ſupernaturali, idem dici poſſet in aliis voluntatibus ſupernaturalibus elicitis ab aliis virtutibus, ſufficere ad illas iudicium vltimum naturale, requiri tamen ſimul aliquam illuſtrationem, & apprehenſionem ſupernaturalem, quæ eleuet voluntatem, & illuminet ſufficienter ad effectum ſupernaturalem, atque adeo tolleretur de medio neceſſitas iudicij ſupernaturalis ad quoſlibet affectus ſupernaturales aliarum virtutum, & ſolùm requireretur iudicium naturale cum apprehenſione ſupernaturali.

9 Nec etiam idem inconſequentiæ periculum fugit P. Coninch. *loco ſupra citato*, dum argumenta quibus probare vult ſupernaturalitatem quoad modum in eo iudicio, probare videntur ſupernaturalitatem etiam in ſubſtantia, quam ipſe negat. Probat enim in primis *num.* 21. non eſſe ſupernaturale in ſubſtantia, primò, quia alioquin fides non eſſet initium, & fundamentum vitæ, & ſtatus ſupernaturalis, ſed initium inchoaretur ab illo iudicio præcedente voluntatem credendi, quod videtur eſſe contra Patres non agnoſcentes initium aliud præter fidem. Secundò quia fides, ſpes, & charitas ideo ponuntur ſupernaturales, quia ſunt media per ſe ordinata ad finem ſupernaturalem, cum quo debent habere proportionem, & ad meritum præmij omnino ſupernaturalis: illud verò iudicium non conſtituit nos vllo modo etiam inchoatiuè in ſtatu merendi, neque per ſe meretur, aut ordinatur ad meritum vitæ æternæ, niſi remotè, & ratione alterius, quatenus eſt conditio prærequiſita ad fidem.

Arguitur in- conſequentia P. Coninch. & impugnantur illius argumenta.

Vtraque ratio probaret, nec eſſe ſupernaturale quoad modum, prima; quia Patres dicentes, fidem eſſe initium vitæ ſpiritualis, non loquuntur ſolùm de initio ſupernaturali in ſubſtantia, ſed de quolibet initio, imò potiſſimè dicebant ad excludenda opera facta viribus naturæ, ne ab ipſis ſumeretur initium ſalutis, & iuſtificationis aut meriti in ordine ad ſalutem, loquebantur quippe contra Pelagium ponentem initium ſalutis ex operibus naturalibus; Vnde Auguſtinus ep. 105. concludit. *Reſtat igitur, vt ipſa fides, vnde omnis iuſtitia ſumit initium, non humano tribuamus arbitrio, neque vllis meritis, ſed gratuitum Dei donum eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus, quoniam inde incipiunt bona quæcumque ſunt merita.* Ad quod videri poſſunt plura alia loca apud Suarez *lib.* 1. *de Gratia cap.* 20. *num.* 11. *&* 12. Non minùs ergo eſſet contra Patres ponere initium ſalutis ante fidem, quod eſſet ſupernaturale quoad modum, quàm ſi eſſet ſupernaturale quoad ſubſtantiam: neque enim Pelagius ponebat ante fidem initium ſalutis ſupernaturale in ſubſtantia, ſed omnino naturale, quod tamen Patres omnino excludere contendebant. 10

Vnde ſecunda etiam ratio non minùs retorqueri poteſt contra eundem auctorem; quia non minùs iudicium illud credibilitatis ordinatur ad ſalutem & ad meritum, quàm actus fidei; ſi quidem iudicium illud eſt prærequiſitum, & proximè mouet ad piam voluntatem credendi, quæ non minùs eſt meritoria ſalutis, quàm aliæ voluntates bonæ, quæ oriuntur ex fide; nam ſicut aliæ in peccatore ſunt ſolùm merita de congruo, & in homine iuſto ſunt merita condigna, ita pia voluntas credendi in peccatore eſt meritoria de congruo, & in homine iuſto eſt de condigno; nec aliunde, niſi ab illa pia voluntate fides ipſa denominatur meritum congruum, vel condignum in ordine ad ſalutem, non eſt ergo maior ratio, cur aſſenſus fidei debeat eſſe ſupernaturalis in ſubſtantia, quàm iudicium præcedens credibilitatis. 11

Omnes ergo reſpondere debemus, quando Patres dicunt, fidem eſſe initium meritorum, & vitæ ſpiritualis nomine *fidei* comprehendere ipſam etiam volūtatem credendi à qua aſſenſus fidei habet ſuam bonitatem moralem formalem, & totam rationem meriti, itavt & ipſa etiam voluntas credendi, ſit ex gratia peculiari per Chriſtum, & 12

Nomine fidei comprehendunt Patres ipſam etiam voluntatem credendi.

illuminatio

illuminatio etiam præcedens ad volendum credere ſit donum Spiritus ſancti, prout ipſimet Patres in verbis ſuprà relatis expreſsè docuerunt. Imò inde probant initium ſalutis eſſe debere ex gratia, quia fides & voluntas credendi, quæ eſt initium ſalutis, & primum meritum, procedere debet ex gratia, & illuminatione præcedenti Spiritus ſancti: non ergo excludunt iudicium credibilitatis, imò illud includunt in ipſo initio ſalutis complete ſumpto.

13 *Obiectio 1.* Reſtat nunc breuiter reſpondere ad fundamenta eorum, qui volunt, iudicium hoc eſſe naturale. Primò arguunt, quia hoc iudicium ſupernaturale non poteſt eſſe obſcurum, quia eſſet actus fidei, vel certè prærequireret voluntatem aliam determinantem intellectum, ad quam voluntatem prærequireretur aliud iudicium, de quo eſſet eadem difficultas. Sed nec poſſet eſſe euidens, quia in via non habemus actus euidentes ſupernaturales, ſed ſolùm obſcuros: tota enim euidentia, quam habemus, oritur ex lumine naturæ & ratione naturali conuincente intellectum ad aſſenſum: quæ naturalis euidentia non inducit neceſſitatem, niſi reſpectu virium naturalium intellectus. Hoc tamen, & ferè alia argumenta quæ afferunt, procedunt ex principio falſo, quod ſupponunt, nempe non poſſe eſſe actum ſupernaturalem in ſubſtantia niſi verſetur circa obiectum ſupernaturale, hoc eſt, tale, vt non poſſet actu naturali cognoſci, ſed exigat actum ſupernaturalem. In quo quidem non video quomodo conſequenter loquantur ponentes voluntatem credẽdi ſupernaturalem in ſubſtantia, & id de iudicio præcedente negantes. Voluntas enim nec habet, nec habere poteſt obiectum aliud, niſi quod ab intellectu proponitur amandum. Peto ergo an voluntas credendi, quæ ſupernaturalis eſt, habeat obiectum aliquod ſupernaturale? quod ſi id concedant, quia habet pro obiecto honeſtatem fidei, quam amat, idem certè obiectum habet iudicium præcedens; non poteſt enim voluntas ferri, niſi in illam eandem bonitatem, & honeſtatem, quam priùs intellectus ei proponit. Sicut ergo bonitas illa fidei poteſt terminare voluntatem ſupernaturalem, cur non poterit eadem terminare cognitionem etiam ſupernaturalem. Aliqui ergo dicunt, iudicium hoc eſſe ſupernaturale ex obiecto, quia repræſentat honeſtatem credendi abſque formidine repertam in aſſenſu ſupernaturali. Ita Hurtado *diſp. 63. §. 10.* Alij meliùs, & faciliùs negant ſupernaturalitatem iudicij prouenire ex ſupernaturalitate obiecti; ſupponunt enim potuiſſe eſſe actus naturales circa eadem obiecta, circa quæ verſantur de facto actus intellectus, & voluntatis, quos habemus in via; ita cum aliis Ripalda *dicta diſp. 49. de ente ſupernaturali ſect. 5. num. 31.* obiectum itaque de ſe indifferens eſt, vt cognoſcatur, vel ametur per actum naturalem, vel ſupernaturalem: Deus tamen eleuans hominem ad finem ſupernaturalem eleuat etiam ad actus ſupernaturales proportionatos fini ſupernaturali, & ſtatui gratiæ ſupernaturali. Vnde nec eſt repugnantia, quod de facto habeamus actus aliquos ſupernaturales euidentes, qui neceſſarij ſunt ad hanc ſeriem actuum fidei, & aliarum virtutum, quos exercemus. Sic enim diximus *diſp. 1. ſect. 6.* poſſe aliquando eſſe euidentem actum ſupernaturalem, quo indicamus infinitam veracitatem Dei. Imo idem Ripalda *vbi ſuprà*, dicit, de facto prudentiam infuſam elicere aſſenſus euidentes, quibus iudicat, Deum eſſe amandum, ſuperiori eſſe obediendum, & alia ſimilia. Quod tamen loquendo ſaltem de iudicio non vltimo circa honeſtatem operis, mihi difficilius eſt, quia prudentia infuſa in ordine ad operationem aliarum virtutum præter ipſam fidem, ſubordinatur eidem fidei, & proponit honeſtatem operis dependenter ab aliqua reuelatione Dei, vel ab aliqua veritate reuelata, vt dixi *diſp. 1. ſect. 13.* vt ita verum ſit, merita earum virtutum procedere ex fide, & fidem eſſe principium, & fontem totius meriti; in ordine tamen ad ipſam fidem, quæ non poteſt fundari in eadem fide, non eſt inconueniens dari aliquam cognitionem euidentem ſupernaturalem.

Sed contra vrget ſecundò Suarez *dicta ſect. 8. num. 2.* quia ratio, & medium, per quod habetur iudicium illud, eſt naturale, & per diſcurſum naturalem poteſt fieri, videlicet hoc modo: *Quidquid ſufficienter proponitur eſt credibile: hoc obiectum ſufficienter proponitur; ergo eſt credibile.* in quo diſcurſu maior eſt nota per ſe lumine naturali, minor etiam experimento cognoſcitur; ergo iudicium de concluſione naturale eſt. Granadò licèt *tract. 2. diſp. 2. num. 5.* dixiſſet euidentiam credibilitatis eſſe concluſionem elicitam virtute præmiſſarum; poſtea tamen *tract. 9. diſput. 4. num. 11.* loquens de vltimo iudicio practico euidenti, quod præcedit affectum credibilitatis, dicit non eſſe diſcurſum, ſed ſimplicem aſſenſum, quem intellectus facit, ſuppoſita aliqua propoſitione myſteriorum fidei, qualis requiritur ad credendum. Ripalda verò d. diſp. 49. num 32. dicit, *iudicium hoc non eſſe quidem acquiſitum per diſcurſum præcedentibus aliis iudiciis ſupernaturalibus, eſſe tamen quemdam virtualem diſcurſum continentem iudicium euidens credibilitatis, vt obiecti materialis, & teſtimoniorum, quæ myſteria fidei reddunt ſufficienter credibilia, vt obiecti formalis; quemadmodum diſcurſus quidam virtualis eſt aſſenſus ſupernaturalis fidei, & cognitio ſupernaturalis Angelica de exiſtentia diuina: id enim praua apprehenſique perfecta argumentorum fidei, facilè poteſt contingere.* Hæc ille, in quibus in primis non placent exempla, quæ affert: nam cognitio, quam Angelus naturaliter habet de exiſtentia Dei per creaturas, non eſt propriè diſcurſus virtualis, vt diximus *ſupra diſp. 7. ſect. 2.* quia non infert vnum ex alio, ſed cognoſcit vnum in alio, tanquam in medio, quod quidem non ſit medium *ex quo*, ſed medium *in quo* aliud cognoſcitur; in quo nullus prorſus diſcurſus intercedit, quia non eſt duplex aſſenſus etiam virtualiter, ſed vnicus indiuiſibilis, & ſimpliciſſimus, quo dicitur, *creatura hæc pendet à Deo exiſtente*: eſſet autem diſcurſus virtualis, ſi diceret, *Deus exiſtit, quia creatura dicit ordinem ad ipſum*: vt ibi latiùs explicuimus. Quare ſi iudicium credibilitatis eſt, ſicut cognitio illa Angelica, non erit diſcurſus nec formalis, nec virtualis. Vnde non bene affertur illud alterum exemplum aſſenſus fidei: in illo enim datur verè, & propriè diſcurſus ſaltem virtualis, quo dicitur, *Incarnatio facta eſt, quia Deus eſt ſummè verax, & illam reuelauit.* Omnis autem talis diſcurſus virtualis reſolui poteſt in formalem, in quo eadem concluſio inferatur ex præcedentibus præmiſſis; quare ſi iudicium credibilitatis eſt ſimilis aſſenſui fidei, conſequens eſt, vt ſicut in fide poteſt interuenire diſcurſus formalis, vt concedit idem auctor *diſp. 55. ſect. 5. n. 31.* Sic etiam iudicium credibi- 14 *Obiectio 2.*

litatis

litatis poſſit ex præcedentibus præmiſſis inferri.

15 Ego exiſtimo, iudicium hoc poſſe vtroque modo fieri, nempe per diſcurſum, & ſine diſcurſu, & vtroque caſu poſſe eſſe ſupernaturale. Et in primis poteſt fieri per diſcurſum formalem, vel virtualem, quo ex modo, quo res fidei proponuntur, inferamus euidenter, eas eſſe prudenter credibiles, & debere credi. Nec video, cur hoc non poſſit eſſe iudicium vltimum, & proximè ac ſufficienter mouens ad piam voluntatem credendi: nam eſſe genitum ex diſcurſu non tollit, quod ſit practicum, & oſtendat vltimò amabilem, ſeu volibilem honeſtatem, & bonitatem fidei. Et quamuis ante voluntatem credendi ſupponatur etiam cognitio reflexa de certitudine radicali actuum præcedentium, quibus proponitur obligatio credendi, vt explicuimus *diſp.* 5. *ſect.* 1. quam cognitionem diximus eſſe intuitiuam, cùm verſetur circa ſtatum, quem habent in intellectu obiecta fidei, & circa modum, quo proponuntur, qui modus cùm ſit intra nos, poteſt intuitiuè à nobis percipi ea ratione, qua percipimus noſtros actus intellectus, & voluntatis: illa tamen cognitio reflexa, non videtur eſſe vltima, vel certe non eſt neceſſe, quod ſit vltima; nam iudicium vltimum proponens voluntati obiectũ amandum debet iudicare de bonitate obiecti amandi: illa autem cognitio reflexa non tam videtur iudicare de bonitate actus fidei, quàm de certitudine actuum præcedentium, quibus proponitur obligatio, & honeſtas credendi: quare reſtat, quod ex illa cognitione inferatur alia de honeſtate & bonitate credendi, quod ſolum vltimum iudicium proximè mouens voluntatem, vt velit aſſenſum fidei propter eius bonitatem, oportet quod ſit ſupernaturale, vt habeat proportionem cum affectu piæ affectionis, qui debet eſſe ſupernaturalis. Nec obſtat, quod præmiſſæ ſint naturales: quia iam vidimus *ſuprà diſp.* 1. *ſect.* 13. aſſenſum concluſionis Theologicæ eſſe poſſe ſupernaturalem, licet vna præmiſſa ſit naturalis. Nam vt ſæpe diximus, ſupernaturalitas horum actuum non prouenit ex obiecto exigente de ſe actum ſupernaturalem, ſed ex eo, quod Deus eleuat per concurſum, & principia ſupernaturalia ad actus voluntatis pertinentes ad ſalutem, & ad cognitiones ſaltem proximè conducentes & mouentes ad eiuſmodi actus voluntatis. Aliunde verò non debemus ponere ſupernaturales omnes actus intellectus, qui remote poſſunt deſeruire ad affectum voluntatis ſupernaturalem, vt vidimus *ſuprà diſp.* 9. *ſect.* 4. quia alioquin maxima pars noſtrarum cogitationum eſſet ſupernaturalis in ſubſtantia. Quod ſi adhuc aliquis velit, illam etiam eſſe priorem notitiam euidentem de certitudine obligationis, ex qua infertur vltima concluſio practica, eſſe ſupernaturalem, non erit multum de hoc contendendum.

16 Addo ergo, poſſe etiam iudicium illud vltimum euidens credibilitatis poni ſine diſcurſu, ſed vt notitiam quandam immediatam de bonitate, & honeſtate credendi, prout indicant auctores citati. Poſita enim notitia motiuorum credibilitatis, & cognitione reflexa, de modo, quo apprehenduntur, & proponuntur, poteſt intellectus ſine vllo diſcurſu, ſed immediatè iudicare, in his circumſtantiis, & cum his notitiis præcedentibus, honeſtum, & neceſſarium eſſe credere propter diuinam reuelationem ea, quæ proponuntur credenda. Quod in exercitio etiam aliarum virtutum contingere videtur: ad voluntatem enim honeſtam ſubueniendi huic indigenti non eſt neceſſe ſemper formare hunc diſcurſum: *honeſtum eſt ſubuenire indigenti: iſte nunc indiget: ergo honeſtum eſt ei ſubuenire.* Sed viſa eius indigentia, poſſumus formare ſine diſcurſu iudicium vltimum practicum immediatum dictans, in his circumſtantiis, & cum tali notitia indigentiæ honeſtum eſſe huic ſubuenire, quod iudicium pertinet ad prudentiam. Similiter ergo honeſtas fidei poterit practicè iudicari abſque diſcurſu, attentis circumſtantiis, & notitia reflexa de modo, quo motiua nobis propoſita ſunt: tunc enim ex terminis patet, honeſtum eſſe in his circumſtantiis non diſſentire, ſed credere, quæ proponuntur.

Vnde obiter infero, prudentiam infuſam poſſe fortaſsè aliquando vtriuſque generis actus elicere, ſcilicet mediatos cum diſcurſu, atque etiam immediatos, & ſine diſcurſu. Cum enim vtrique actus deſeruire poſſint immediatè, & proximè per modum iudicij practici vltimi ad voluntatem ſupernaturalem, vtrique debent eſſe ſupernaturales, & eliciti, vt ſuppono à prudentia infuſa. Cum hoc tamẽ diſcrimine, quod iudicia ſiue cum diſcurſu ſiue ſine illo, quæ deſeruiunt immediatè ad voluntatem piam credendi, non debeant fundari in fide, nec in auctoritate diuina, ſed aliunde debeant iudicare de bonitate, & honeſtate credendi. Cùm enim præſupponãtur ad fidem, non debent oriri ex fide, ſed aliquo modo fidem inchoare. At verò iudicia practica vltima circa honeſtatem aliarum virtutum infuſarum, debent, ſi aliquando fiunt, fundari in fide, & auctoritate diuina, vt hoc modo merita omnia ſupernaturalia præter ipſam fidem oriantur à fide. Et quidem quando iudicium practicum vltimum fit per diſcurſum, facilè intelligitur, quo modo oriatur ex fide; procedere enim poteſt ex vna præmiſſa de fide, qua creditur, v.g. eleemoſynam eſſe honeſtam, quia Deus ita teſtatur, & ex altera, qua iudicatur in his circumſtantiis concurrere conditiones ſaltem apparentes eleemoſynæ, ex quibus concluditur bonum eſſe hîc & nunc ſubuenire huic proximo petenti, &c. Quæ concluſio practica pertinet ad prudentiam infuſam, vt diximus *ſuprà diſp.* 1. *ſect.* 13. Quando verò iudicium practicum vltimum non eſt concluſio deducta per diſcurſum, ſed cognitio immediata dictans bonum eſſe hîc & nunc ſubuenire huic petenti, quem actum diximus pertinere poſſe aliquando etiam ad prudentiam infuſam, quando immediatè mouere poteſt ad voluntatem ſupernaturalem eleemoſynæ: tunc, inquam, hic etiam actus fundatur in fide, & oritur à fide: quia licèt non habeat pro motiuo formali intrinſeco obiectum formale fidei (non enim credit bonam eſſe hanc eleemoſynam, quia id Deus dicit, ſed ex terminis iudicat bonam eſſe in his circumſtantiis) ſupponitur tamen præcognita bonitas huius eleemoſynæ ex motiuo fidei, & poſt factam reflexionem ſupra has omnes notitias, & ſupra earum certitudinem, & modum, quo hæc omnia proponuntur intellectui, ſuccedit iudicium illud practicum immediatum, quo ex ipſis terminis intellectus dictat, in his circumſtantiis, hoc eſt, ſtantibus talibus notitiis de bonitate eleemoſynæ, bonum, & aliquando etiam obligatorium eſſe ſubuenire petenti: quod iudicium oritur etiam ex fide: non ita vt habeat pro motiuo etiam partiali

tiali teſtimonium Dei, ſed ita vt notitia præcedens fidei de bonitate, aut neceſſitate eleemoſynæ, ſit vna ex circumſtantiis, in quibus ex terminis apparet bonitas eleemoſynæ huius hîc & nunc eligendæ, quod ſufficit, vt voluntas dandi hanc eleemoſynam ortum habeat ex fide, & fundetur in fide, ſi quidem vltima bonitas practica huius eleemoſynæ eligendæ reſultat partialiter ex præcedente notitia fidei de bonitate eleemoſynæ, debet autem iudicium hoc vltimum practicum eſſe ſupernaturale, cùm ex ipſo immediatè, & proximè moueatur voluntas ad electionem huius eleemoſynæ. Addo tamen, communiter, & regulariter non videri poſſe contingere eiuſmodi actus prudentiæ infuſæ circa materias aliarum virtutum ſine diſcurſu ex fide: quia fides communiter non docet, eleemoſynam hîc & nunc eſſe honeſtam, ſed reuelat ſolùm honeſtatem miſericordiæ, caſtitatis, &c. in communi, quare cùm aliunde conſtat ex circumſtantiis præſentibus, hîc interuenire obiectum illius virtutis, inferimus per diſcurſum honeſtatem huius actionis in particulari. Si tamen aliquando fide conſtare poſſet honeſtas particularis hîc & nunc, poſſet prudentia ex reflexione ſupra hanc notitiam iudicare immediatè hîc & nunc ſtante tali notitia fidei ita eſſe operandum.

18 Poſſet tamen dubitari, an vtriuſque generis iudicia eliciantur ab eodem habitu infuſo prudentiæ, an à diuerſis. Videntur enim non poſſe pertinere ad eundem habitum, cùm nullum habeant obiectum formale etiam partiale commune: nam licèt concluſiones omnes prudentiæ infuſæ in materia earum virtutum reſpiciant tanquam motiuum formale partiale auctoritatem diuini teſtimonij, & ideo poſſint pertinere ad eundem habitum infuſum prudentiæ: iudicia tamen immediata practica non habent vllo modo pro motiuo etiam partiali auctoritatem diuinam, ſed ſingula habent pro motiuo veritatem honeſtatis particularis practicæ, quæ conſurgit ex circumſtantiis præſentibus, quæ honeſtas peculiaris affirmatur immediatè per ſingula illa iudicia practica, quare non minùs videntur differre inter ſe iudicia illa, quàm differant volitiones conſequentes eorum obiectorum; quæ tamen, quia ſingulæ habent pro motiuo adæquato honeſtatem propriæ virtutis, non pertinent ad eundem habitum infuſum voluntatis, ſed ad plures diuerſos.

An vtriuſque generis iudicia eliciantur ab eodem habitu infuſo prudentiæ, an à diuerſis?

19 Poteſt autem hoc confirmari primò ex iis, quæ diximus *vbi ſupra dicta diſp. 1. ſect. 13.* ideò vnum habitum infuſum ſufficere ad omnes concluſiones practicas circa honeſtatem virtutum moralium diuerſarum, licèt in voluntate ſint plures habitus infuſi ad ea obiecta amplectenda; quia voluntas non reſpicit intrinſecè motiuum fidei, ſed ſolam honeſtatem obiecti; prudentia autem infuſa in omnibus iis concluſionibus practicis reſpicit intrinſecè ſaltem partialiter motiuum fidei: vnde fieri videtur, quod quando iudicia practica prudentiæ infuſæ, non reſpiciunt intrinſecè motiuum fidei, ſed ſolam honeſtatem obiecti, non poſſint magis pertinere ad eundem habitum infuſum, quàm actus voluntatis, qui verſantur circa honeſtates diuerſarum virtutum.

Confirmatur ſecundò ex dictis *eodem loco*, vbi diximus, iudicium credibilitatis ſupernaturale non pertinere ad eundem realiter habitum prudentiæ infuſæ, à quo eliciuntur iudicia practica circa honeſtates aliarum virtutum; quia nimirum alia omnia iudicia habent pro motiuo intrinſeco partiali auctoritatem diuinam, ſeu motiuum fidei, quod motiuum non habet iudicium credibilitatis, cùm non affirmet honeſtatem credendi, quia Deus eam reuelauit, ſed propter alia motiua, vel immediatè, & ex terminis. Propter eandem ergo rationem hæc iudicia practica, quæ non ſunt concluſiones deductæ ex fide, non pertinebunt ad eundem habitum, ad quem pertinent illæ concluſiones, quia non magis habent pro motiuo intrinſeco partiali teſtimonium Dei, quàm illud habeat iudicium euidens credibilitatis.

Hæc ſanè probabilem reddunt hanc partem, pro qua ſunt Auctores graues, quos *loco citato* adduximus, docentes prudentiam infuſam non eſſe vnum ſimplicem habitum, ſed aggregatum ex pluribus partialibus. Sed neque in hoc puncto aliquid poſſumus certò definire: reſponderi enim poſſet, hæc omnia iudicia practica pertinere adhuc ad eundem ſimplicem habitum infuſum: nam licèt non ſint concluſiones deductæ ex eodem motiuo formali partiali teſtificationis diuinæ, ſed cognitiones practicæ immediatæ de honeſtate obiecti: videntur tamen habere aliquam vnitatem, & communicationem in obiecto formali, quia ipſamet honeſtas practica operationis, de qua fertur vltimum iudicium practicum, reſultat partialiter ex eo, quod propoſita ſit taliter honeſtas eleemoſynæ, v. g. vel temperantiæ, per notitiam fidei præcedentem circa honeſtatem talium obiectorum, quæ notitia fidei taliter propoſitæ eſt vna ex circumſtantiis, ex quarum circumſpectione, & reflexione fit poſtea iudicium illud practicum immediatum; quare in iis omnibus videtur eſſe aliquid commune ex parte obiecti, nempe notitia fidei præcedens circa honeſtatem communem talis virtutis, quod videtur ſufficere, vt idem habitus infuſus poſſit ad ea omnia extendi. Præſertim cùm hæc omnia iudicia practica eodem modo ſubordinentur fidei, eámque ſupponant, & in ea fundentur modo ſuprà explicato. Nec eadem eſt ratio de actibus voluntatis virtutum infuſarum; ij enim nullo modo attingunt formaliter intrinſecè fidem, vel eius obiectum formale, vt obiectum ſuum, ſed ſolam honeſtatem, & conuenientiam cum natura rationali, cùm tamen iudicium practicum reſpiciat formaliter fidem, cùm ex terminis ipſis, hoc eſt, ex tali propoſitione honeſtatis reuelatæ, & talibus circumſtantiis iudicet, operationem hanc eſſe honeſtam. Denique nec videtur eſſe eadem ratio de iudicio credibilitatis, vt illud etiam pertineat ad eundem habitum infuſum: nam iudicium illud nec fundatur in fide, nec habet fidem, aut eius obiectum pro motiuo, vel obiecto formali partiali; quare minùs conuenit cum iudiciis practicis circa alias virtutes, quàm ipſa iudicia conueniant inter ſe. 20

Video, hæc omnia expoſita eſſe obiectionibus, & reſponſionibus: poſſet enim opponi, quod ſicut iudicia illa practica immediata attingunt ex parte obiecti partialiter ipſam fidei notitiam tanquam circumſtantiam conſtituentem vltimam honeſtatem practicam talis operationis; ſic etiam voluntas eleemoſynę ſubſequens reſpiciat intrinſecè eandem notitiam fidei, debet enim attingere eandem omnino honeſtatem, quæ vltimò, & proximè proponitur per iudicium vltimum practicum: quare ſi iudicium practicum proponit honeſtatem practicam cõſtitutam partialiter ex cir- 21

conſtantiis, quarum vna eſt notitia fidei præceden; eadem honeſtatem conſtitutam ex eiſdem circumſtantiis debet attingere voluntas conſequens: vnde iam omnes voluntates ſupernaturales diuerſarum virtutum ortæ ex talibus iudiciis practicis immediatis poſſent habere inter ſe eandem vnitatem ſufficientem, vt poſſent procedere ab eodem habitu infuſo voluntatis, quam habent iudicia practica præcedentia.

Contra diſcrimen etiam aſſignatum iudicij credibilitatis opponi poſſet, quod licet iudicium illud non ſupponat actum fidei, nec illum attingat ex parte obiecti tanquam circumſtantiam honeſtatis; ſupponit tamen propoſitum obiectum fidei, & eius motiua, & ex hac propoſitione, tanquam ex motiuo, vel circumſtantia præcedente iudicat obligationem credendi, & eius honeſtatem; quare iam videtur attingere ex hac parte obiecti aliquid commune cum illis aliis iudiciis, ratione cuius poſſent pertinere ad eundem habitum infuſum, ſi omnia illa poſſunt ad eundem habitum pertinere propter non multò maiorem conuenientiam, quàm habere videntur ex parte obiecti.

22 Vides totum hoc punctum problematicum eſſe in quo pro neutra parte firmũ ſit fundamentum ad oppugnandum, vel propugnandum. Ego ſanè ægre feror ad multiplicandos habitus infuſos ſine aliqua neceſſitate: quare, licèt facilè concedam in prudentia acquiſita non eſſe eundem adæquatè habitum, qui eliciat iudicium practicum per diſcurſum, & ex aliis præmiſſis, & qui eliciat iudicium practicum ſine vllo diſcurſu etiã virtuali, ſed ex terminis, quia obiectum formale vtriuſque iudicij eſt diuerſũ: loquendo tamen de habitu infuſo non eſt tanta neceſſitas multiplicandi habitus; neque enim debemus ſolum attendere ad obiecta, ſed etiam ad finem, ad quem eiuſmodi habitus infunduntur, vt fiant operationes proportionatæ noſtræ ſaluti ſupernaturali. Quare ſi in ordine ad eum finem vnus actus, vel vnum obiectum æquiualet ferè alteri; non debet dari habitus infuſi diuerſi, licet in ſe habeant differentiam ſpecificam, vel etiam maiorem, propter quod diximus ſupra *diſp. præcedenti*, eundem habitum infuſum, elicere actus reflexos ſupra honeſtatem formalem actus ſui directi, quia vtraque bonitas æquiualet ad finem ſalutis. Similiter ergo in caſu noſtro videtur eſſe æquiualentia inter iudicium de honeſtate, quod ſit concluſio deducta ex actu fidei, & alia præmiſſa, & inter iudicium de eadem honeſtate, quod non ſit concluſio, ſed aſſenſus immediatus ex terminis, quo practicè iudicamus, in his circumſtantiis, & ſtante tali propoſitione obiecti, & tali notitia fidei de honeſtate in communi talis virtutis, honeſtum, & neceſſarium eſſe credere. Ad finem enim horum actuum ſupernaturalium parum videtur referre, quod iudicium illud fiat cum diſcurſu, vel ſine diſcurſu ex apprehenſione circumſtantiarum; quare non immeritò poſſumus credere eundem habitum ad vtrumque iudicij genus extendi. Vnde rurſus videtur inferri, non eſſe plures habitus infuſos ad hæc iudicia pro diuerſitate honeſtatum, quas proponunt: quia cum diximus *dicta ſect.* 13. eundem habitum infuſum, elicere concluſiones illas practicas circa honeſtates omnium virtutum, & aliunde nunc ponamus in ordine ad finem horũ habituum ſupernaturalium æquiualere concluſiones practicas, & iudicia etiam practica ſine diſcurſu circa eaſdem honeſtates: conſequens eſt, vt vnus, & idem habitus infuſus, qui ſufficit ad omnes illas concluſiones practicas, ſufficiat etiam ad iudicia illa omnia practica ſine diſcurſu circa eaſdem honeſtates, dummodo ea omnia iudicia practica fundentur in fide eo modo, quem *ſup.* explicuimus.

Cum hoc denique ſtare poteſt, quod ad iudicium euidens vltimum, & practicum credibilitatis, ſiue illud cum diſcurſu, ſiue ſine diſcurſu fiat, detur habitus infuſus diſtinctus ab habitu, qui elicit iudicia practica circa honeſtates aliarum virtutum. Vidimus enim aliquam maiorem diuerſitatem eſſe inter iudicium illud credibilitatis quod non fundatur in fide, & illa alia iudicia circa honeſtates aliarum virtutum, quæ omnia fundantur in fide, quàm ſit inter iudicium circa miſericordiam, & iudicium circa temperantiam, &c. quando vtrumque fundatur in fide. Qui exceſſus diuerſitatis, licet magnus fortaſſe non ſit, potuit tamen ſufficere per modum congruentiæ ad diſtinguendos eos habitus infuſos, quorum diſtinctio expediebat ad hanc ſeriem actuum, & habituum ſupernaturalium, in qua ſicut Deus voluit fidem eſſe ſeparabilem à ſpe, & ſpem à charitate, & ideo multiplicauit realiter eos habitus, ita voluit etiam, quod in peccatore ſimul cum actibus fidei, quos in ſtatu peccati exercet, præcedant iudicia credibilitatis ſupernaturalia neceſſaria ad eas voluntates credendi, atque adeo ſicut manet etiam habitus infuſus piæ affectionis ad volendum credere, maneat etiam in intellectu habitus infuſus neceſſarius ad iudicia credibilitatis, cùm ſit eadem ratio de permanentia vtriuſque habitus. Cùm ergo aliunde communis ſententia ſupponat non manere in peccatore habitus infuſos aliarum virtutum moralium, conſequens videtur, quod nec maneat in intellectu prudentia infuſa in ordine ad actus earum virtutum; oportebat ergo, vt in hac ſerie, & ordine darentur ſeparabiles, & diſtincti habitus infuſi ad iudicium circa honeſtatem credendi, & ad iudicia circa honeſtates aliarum virtutum: quæ diſtinctio habituum non erat etiam violenta, cum maior vnitas reperiatur, vt diximus, inter obiecta iudiciorum aliorum, quæ omnia fundantur in fide ad inuicem comparata, quàm inter illa iudicia, & iudicium credibilitatis, quod neque oritur ex fide, neque illa fundatur: & hæc ſufficiat dixiſſe occaſione illius argumenti, in quo petebatur, an iudicium hoc credibilitatis fiat cum diſcurſu, vel ſine illo; quæ fortè quæſtio non erat tanti ponderis, cùm vtroque modo poſſit eſſe iudicium ſupernaturale, ſed ne quiſpiam fortaſſe putaret, magnum in ea latere myſterium, oportuit breuiter inſinuare difficultatis capita, quæ pro vtraque parte poterat occurrere. 23

Vltimò itaque contra ſupernaturalitatem iudicij credibilitatis argui ſolet, quia non poteſt explicari ad quem habitum infuſum pertineat iudicium illud, nec quale principium ſupernaturale habeat. Ad hoc tamen reſpondebitur ſectione ſequenti. *Obiectio vltima.*

SECTIO

SECTIO II.

A quo habitu infuſo eliciatur iudicium credibilitatis.

24 *Prima ſententia.* PRima ſententia multorum dicit, hoc iudicium elici ab ipſo eodem habitu infuſo fidei. Hanc tamen impugnauimus *ſuprà diſput. 5. ſect. 3.* vbi vidimus non poſſe elici ab habitu fidei, ad quem verò habitum ſpectet, reſeruauimus in hunc locum. Vide, quæ *ibi* dicta ſunt, ne iterum ea nunc repetamus.

Secunda ſententia. Suppoſito ergo, quod non elicitur ab habitu fidei, eſt ſecunda ſententia aliorum, quos refert Granado *tract. 9. diſp. 4. num. 9.* qui dicunt, hunc actum elici ab aliquo dono Spiritus ſancti. Quos tamen ipſe impugnat *ibi*, & latiùs Suarez *diſput. 6. ſect. 8. num. 11.* quia dona Spiritus ſancti non ſunt in peccatore. Ad hoc tamen dici poſſet, ſuppleri tunc per auxilium actuale extrinſecum, vel intrinſecum. Quare meliùs arguunt ex eo, quòd dona illa Spiritus ſancti dantur ad extraordinarios effectus gratiæ, qui ſunt præter communem, & ordinarium modum, iuxta ſpecialem motionem extraordinariam Spiritus ſancti; motio verò ad volendum credere non eſt talis, ſed communis & ordinaria omnibus adultis; ideo ipſe Suarez putat, iudicium hoc non eſſe ſupernaturale in ſubſtantia, quia non poteſt elici à prudentia infuſa propter argumenta, quæ ex ipſo adduximus, & diſſoluimus *ſect. præcedent.*

25 *Sententia communis.* Communis ergo ſententia, quæ mihi ſemper placuit, docet elici ab habitu prudentiæ infuſæ, ita Valentia *in præſenti diſput. 1. quæſt. 2. puncto 4.* Coninch. *diſput. 13 dub. 2.* ipſe tamen *dub. 3.* dicit eſſe ſolùm ſupernaturale quoad modum. Hurtado *diſp. 63. ſect. 2. §. 8. & 10.* concedit, eſſe ſupernaturale in ſubſtantia, & eſſe actum prudentiæ. Item Ripalda *diſputatione 49. de ente ſupernaturali numero 33.* & alij Recentiores communiter.

Duo iudicia credibilitatis diſtinguunt quidam auctores. Aduerte tamen aliquos ex his auctoribus diſtinguere duo iudicia credibilitatis; vnum primum, quo cognoſcitur honeſtas credendi, vt explicat Hurtado, ſeu obiectum propoſitum eſſe euidenter credibile, vt explicat Coninch. Alterum verò iudicium requiritur poſtea dictans hîc & nunc eſſe credendum. Primum iudicium dicunt non eſſe actum prudentiæ, ſed ſolùm ſecundum, quod eſt practicum, & dirigit ad operandum.

26 *Quid ſentiat auctor de hac iudiciorum diuerſitate.* Hanc diuerſitatem iudiciorum nunquam ſatis capere potui, vel certè modus, quo eam explicant, reddit eam difficilem. Dicit enim Hurtado §. 8. primum illud iudicium non pertinere ad prudentiam in aliis virtutibus: nam prudentia, verbi gratia, non conſiderat honeſtatem miſericordiæ (alioquin omne iudicium ſupernaturale præcedens actus virtutum infuſarum pertineret ad prudentiam) ſed præcisè repræſentat conuenientiam, vt hîc & nunc exerceantur virtutes, quas dirigit. Quod quidem dictum difficilè intelligitur: nam vel prudentia dictat ſolum circa voluntatem eleemoſynæ, verbi gratia, vel dictat etiam circa ipſam eleemoſynam externam. Primum dici non poteſt: tum quia non requiritur cognitio reflexa ſupra voluntatem bonam, quoties volumus opus virtutis, ſed ſufficit cognoſcere honeſtatem obiecti: illud autem ſecundum iudicium prudentiæ ponitur ab eo Auctore neceſſarium ad quodlibet opus honeſtum: tum etiam, quia iudicium prudentiæ dictans voluntatem eleemoſynæ non poteſt illam dictare, niſi oſtendat bonitatem illius voluntatis: fruſtra enim aliquid proponeret voluntati, niſi oſtendat ſimul eſſe bonum: ergo prudentia oſtendit honeſtatem illius voluntatis, quia nullam aliam rationem boni poteſt in ea oſtendere: ergo prudentia conſiderat honeſtatem miſericordiæ contra id, quod ille Auctor ſupponit. Si verò dicat, prudentiam dictare ipſam eleemoſynam externam; vrget fortiùs idem argumentum, quia non poteſt dictare voluntati eleemoſynam, niſi oſtendat ei bonitatem aliquam eleemoſynæ: ergo honeſtatem miſericordiæ, cùm nullam aliam bonitatem poſſit oſtendere. Falſo ergo ſupponitur prudentiam non conſiderare honeſtatem operis honeſti, quod præſcribit, nec per hoc poſſunt diſtingui illa duo iudicia.

Difficiliùs tamen explicat Coninch *vbi ſuprà numero decimoquinto*, differentiam inter illa duo iudicia; dicit enim primum illud iudicium non eſſe actum prudentiæ, quia eſt ſpeculatiuum probans credibilitatem ſolam obiecti, vt dixerat etiam Turrianus *in præſenti diſputatione 7. numero 4. verſus finem*, addit autem Coninch, illud primum iudicium poſſe eſſe etiam in eo, qui ob malam voluntatem iudicat, res fidei hîc & nunc non eſſe ſibi credendas: quo loquendi modo videtur indicare, ſecundum iudicium, quod dicit pertinere ad prudentiam, non poſſe eſſe in eo, qui ex deprauato affectu non vult credere. Quæ omnia difficilia ſunt. Primò, quia primum iudicium dictans credibilitatem fidei non dicit ſolum res fidei poſſe credi, ſed etiam dicit debere credi: alioquin non erit iudicium credibilitatis, hoc eſt, oſtendens motiua propoſita tanti eſſe ponderis, vt obligent ad credendum, nec hæreticus peccaret contra fidem, ſi ſolum cognoſceret res fidei poſſe credi, non tamen cognoſceret obligationem credendi. Primum ergo iudicium, quod datur etiam in hæretico, dictat debere res fidei noſtræ hîc & nunc credi: quomodo ergo cum hoc iudicio poteſt ſimul ſtare aliud dicens hîc & nunc non eſſe credendum? Pero enim quid negat hoc ſecundum iudicium? Solum ne actum fidei futurum, an etiam debitum, ſeu conuenientiam credendi? Primum dici non poteſt, nam in eo, qui credit, non prærequiritur iudicium affirmans aſſenſum fidei futurum, nec etiamſi daretur, poſſet influere, aut mouere ad fidem, quam iam ſupponit futuram; ſicut nec ſcientia viſionis poteſt eſſe cauſa ſui obiecti propter eandem rationem: quare nec poteſt iudicium illud pertinere ad prudentiam, cùm non ſit practicum, ſed magis ſpeculatiuum, quam primum. Vnde arguitur Secundò, quia iudicium credibilitatis vltimum non debet eſſe tale, cum quo non poſſit ſtare diſſenſus ad fidem. alioquin hæreticus non haberet omnia prærequiſita in actu primo proximo ad volendum credere, atque ideo non peccaret; ergo ex hoc capite quod cum primo iudicio poſſit eſſe voluntas non credendi, non debet negari illud eſſe practicum & vltimum. Vnde turſus tertiò arguitur, quia ſi primum iudicium affirmat obligationem credendi, non poteſt cum illo ſtare aliud ſecundum iudicium negans conuenientiam credendi, nam contradiceret primo, nec poſſunt eſſe ſimul duo iudicia contradictoria; ſolùm ergo poteſt cum illo iudicio ſtare aliud dicens fidem eſſe difficilem 27

vel noxiam ad aliqua alia, quod iudicium requiritur ad libertatem fidei, & datur etiam in homine fideli; non tamen poteſt eſſe iudicium dicens abſolutè non eſſe credendum hîc & nunc, ſeu non debere credi, quia eſſet contra euidentiam prioris iudicij affirmantis debere credi. Reſtat ergo, quod primum illud iudicium ſi verè affirmat, attentis omnibus circunſtantiis, credibilitatem obiecti, hoc eſt, obligationem credendi, ſit practicum, atque adeo poſſit pertinere ad prudentiam directiuam.

28 Dixi, ſi affirmat, *attentis omnibus circunſtantiis* credibilitatem, &c. quia ſi ſolum affirmaret credibilitatem in abſtracto, hoc eſt, aliquando poſſe, vel debere credi, non eſſet ſufficiens, vt moueret proximè voluntatem, quia non oſtenderet bonitatem fidei in his circunſtantiis: nos autem loquimur de iudicio dictante credibilitatem vel in omnibus, vel ſaltem in his circunſtantiis; hoc enim ſolum eſt propriè iudicium credibilitatis, quod debet præcedere voluntatem credendi, & de quo quærimus, ad quem habitum pertineat. Nam illud dictans ſolum credibilitatem, ſeu debitum credendi, abſtrahendo ab his circunſtantiis, non eſſet iudicium practicum, niſi fortè partialiter, & remotè, magis autem eſſet ſpeculatiuum: ſicut iudicium dictans obligationem puniendi malefactores auctoritate publica, non eſt practicum reſpectu illius, qui non habet publicam auctoritatem. Quare ſi de illo ſolo iudicio loquuntur, quando negant, illud eſſe practicum, vel pertinere ad prudentiam, facilè id concedemus, ſed non eſt ad rem, quia quæſtio præſens eſt de iudicio illo, quod neceſſariò prærequiritur ad voluntatem credendi, & quod oſtendit credibilitatem, ſeu motiuorum pondus inducens neceſſitatem, & obligationem non diſſentiendi, ſed credendi, quod dicimus eſſe practicum, & pertinere ad prudentiam infuſam.

29 *An iudicium hoc vocari debeat actus prudentiæ.* Aduerte tamen primò in hoc poſſe eſſe quæſtionem de nomine, an iudicium hoc vocari debeat actus prudentiæ: nam prudentia ſolet communiter aſſignari inter virtutes morales, & vna ex quatuor Cardinalibus, quatenus inclinat ad iudicandum, quid ſit agendum attentis omnibus circunſtantiis circa materias virtutum moralium: hoc autem iudicium non dictat, quid ſit agendum circa materiam alicuius virtutis moralis, ſed circa fidem, quæ eſt virtus theologica. Vnde Granado *vbi ſupra num.*11. fatetur hoc iudicium non pertinere ad prudentiam illam, quæ eſt vna ex quatuor virtutibus Cardinalibus, ſed ad ſpecialem aliam prudentiam, quæ inclinat ad iudicandum hîc & nunc eſſe honeſtum credere, ſicut prudentia communis inclinat ad iudicandum, quid ſit agendum, attentis omnibus circunſtantiis circa materias aliarum virtutum moralium, in quo, vt dixi, erit quæſtio de nomine, & iam nos *ſectione* 1. admiſimus, hunc eſſe habitum diſtinctum ab habitu infuſo prudentiæ, qui verſatur circa materias aliarum virtutum, quare dum res ipſa intelligatur, de nomine prudentiæ ſpecialis, vel communis parum curabimus.

30 Vnde aduerto Secundò, eodem modo poſſe eſſe quæſtionem de nomine, quatenus aliqui in vniuerſum dicunt, prudẽtiam infuſam in ſuis actibus ſupponere neceſſariò actus fidei, cui ſubordinatur, vt ex S. Thoma, & aliis probat Turrianus *du.*1*a dub.*4. & ideo dicit, iudicium hoc credibilitatis non poſſe pertinere ad prudentiam infuſam, cùm non præſupponat fidem, ſed potiùs ad fidem præſupponatur; hoc tamen, vt dixi pertinebit etiam ad quæſtionem de nomine, & nos conceſſimus iam *ſectione præcedenti*, iudicium hoc non pertinere ad eum habitum infuſum prudentiæ, cuius actus inferuntur ex actibus fidei, vel fundantur in fide, ſed ad alium habitum ſpecialem, quem diſtinguimus à prudentia illa infuſa communi, quæ deſeruit ad alias virtutes & ſubordinatur fidei: quia tamen illam imitatur dirigendo voluntatem circa materias fidei, ſicut illa dirigit circa materias aliarum virtutum, ideo appellari poteſt prudentia infuſa ſpecialis in ordine ad credendum.

Dices, illud iudicium credibilitatis eſt ante fidem, & eſt à prudentia infuſa, ergo ante fidem datur in intellectu habitus infuſus prudentiæ. Reſpondeo negando conſequentiam: quia ſicut primus actus fidei, & charitatis non elicitur ab habitu, ſed per auxilium intrinſecum, vel extrinſecum, vt ſuppono: ſic illud primum iudicium, licèt ſit prudentiæ ſupernaturalis non elicitur ab habitu, ſed per auxilium. 31

Dices iterum; ergo ſaltem, ſicut poſito actu dilectionis, ſtatim datur habitus charitatis, & poſito primo aſſenſu fidei: datur etiam habitus fidei iuxta probabilem ſententiam (de qua infrà) ſic etiam quando primùm datur illud iudicium credibilitatis, dabitur habitus prudentiæ infuſæ etiam ante aſſenſum fidei, & voluntatem credendi. Reſpondeo, negando conſequentiam; ratio diſcriminis eſt, quod per actum fidei & actus dilectionis diſponit ſe homo meritoriè ad infuſionem habituum: at verò iudicium illud cùm ſit euidens, & neceſſarium, ſaltem quoad ſpecificationem; non eſt ſufficiens diſpoſitio, vt intuitu eius, Deus infundat habitum prudentiæ.

Sed contra; ergo ſaltem quando infunditur habitus fidei, infunderetur etiam habitus prudentiæ, & quandiu manet habitus fidei etiam in peccatore manebit prudentia infuſa ad eliciendum illud iudicium prærequiſitum ad volendum credere. Reſpondeo, de hoc habitu, quoad infuſionem & permanentiam, philoſophandum eſſe, ſicut de habitu piæ affectionis, de quo dicemus *diſputatione decima ſexta*. Pro nunc reſpondeo, habitum infuſum, à quo oritur hoc iudicium, non eſſe eundem realiter cum habitu prudentiæ infuſæ requiſito ad operationes aliarum virtutum ſupernaturalium. Nam prudentia infuſa, quæ deſeruit ad actus aliarum virtutum, oritur ex lumine fidei, & applicat doctrinam fidei ad circunſtantias particulares, vt diximus, atque ideo habet ſaltem partialiter auctoritatem diuinam pro motiuo formali vltimo: at verò prudentia infuſa, quæ dictat honeſtatem fidei, non nititur motiuo fidei, ſed procedit omnino euidenter, & mouetur ab honeſtate credendi euidenter cognita: quare hæc pars prudentiæ infuſæ habet habitum diſtinctum, qui ex hoc capite poteſt manere in peccatore ſine alio habitu prudentiæ: an verò ille alius etiam maneat in peccatore, non eſt huius loci. 32

Obiici poteſt vlteriùs ex Hurtado *vbi ſuprà* §.8. quia ſi eſſet actus prudentiæ iudicium oſtendens honeſtatem fidei, in aliis etiam virtutibus prudentia oſtenderet honeſtates obiectorum ſingularum virtutum, atque ideo ſola prudentia 32 *Obiectio.*

prudentia ſufficeret ad operationes omnium virtutum, nec eſſet fides neceſſaria, nec vllum iudicium ſupernaturale præter actus ſolius prudentiæ: ergo fatendum eſt; prudentiam non oſtendere honeſtatem obiecti, ſed ſolùm præſcribit hic & nunc exercitium virtutis, quam dictat. Reſpondeo, iam nos oſtendiſſe contra hanc doctrinam, repugnare, quod prudentia præſcribat exercitium virtutis hic & nunc, quin oſtendat honeſtatem illius in his circunſtantiis. Negamus tamen, quòd ſola prudentia habeat actus ſupernaturales: requiritur enim, vel potiùs prærequiritur fides ad exercitium aliarum virtutum præter ipſam fidem; nam actus prudentiæ infuſæ prærequiſitus ad illas alias virtutes, vel eſt concluſio deducta ex vno principio reuelato & credito per fidem, vel certè, ſi eſt iudicium immediatum ſine diſcurſu, debet eſſe reflexiuum ſupra omnes circunſtantias præſentes, quarum vna eſt, quod honeſtas virtutis hic & nunc conſtat per fidem; vt ſuprà explicuimus, quare non ſequitur, ſolam prudentiam infuſam ſufficere ſine fide, cùm illa non poſſit ſine fide ſuos actus elicere, niſi in ordine ad volendam ipſam fidem.

34 Denique aduerte, aliquando prudentiam accipi ſtrictè pro actu, qui verſatur circa electionem mediorum, vel circa conſultationem, &c. Vnde Turrianus *dicto dubio quarto* conatur oſtendere, hoc iudicium credibilitatis non pertinere ad prudentiam, ſed in iis non eſt immorandum: loquimur enim de prudentia minùs ſtrictè, & prout comprehendit omnia iudicia practica, quæ vltimò, & proximè oſtendunt honeſtatem actionis hic & nunc, & attentis omnibus circunſtantiis particularibus, quidquid ſit de aliquibus actibus prudentiæ magis ſtrictè acceptæ, quibus competunt aliæ proprietates, quæcunque illæ ſint.

Prudentia ſtrictè accipitur pro actu qui verſatur circa electionē mediorum vel circa conſultationem.

SECTIO III.

Vtrùm ſimplex apprehenſio de credibilitate ſine alio iudicio ſufficiat ad piam voluntatem credendi.

35 QVæſtio hæc poſſet eſſe generalis de omni voluntate bona, & honeſta, imo de qualibet voluntate etiam mala, vel indifferenti, an poſſit oriri ex ſola ſimplici apprehenſione abſque iudicio de bonitate, vel malitia obiecti, quod amatur, vel odio habetur, de quo egi olim *in libro de Anima*, vbi dixi, non repugnare in genere, quod voluntas moueatur ex aliqua apprehenſione ſimplici ad amorem obiecti, cum Vaſquez *in* 1. 2. *diſputatione* 44. *cap*. 2. *&* 3. quia appetitus ſenſitiuus mouetur, ad amorem, vel fugam obiecti ex cognitione ſenſus materialis, quæ non poteſt eſſe iudicium, ſed ſimplex apprehenſio; non videtur autem minùs perfecta ſimplex apprehenſio intellectualis, quàm materialis, nec minùs efficax ad mouendam voluntatem. Quam ſententiam poſtea amplexi ſunt P. Ripalda *diſputatione* 62. *de ente ſupernaturali numero ſeptimo*, qui latè argumenta contraria diſſoluit, & Pater Arriaga *diſputatione ſeptima de anima*, *ſectione tertia*, *numero* 62. ſed ſpecialis difficultas eſſe poteſt in ordine ad voluntates ſupernaturales, qualis eſt voluntas pia credendi, an ſufficiat etiam apprehenſio ſimplex ſupernaturalis ſine iudicio præcedenti.

36 Et in primis in vniuerſum id negabunt in ordine ad voluntatem ſupernaturalem, qui vniuerſaliter id negant ad omnem voluntatem. Valentia, Azor, Tannerus, Granadus, Bellarminus, Medina, & Lorca apud Ripaldam *vbi ſuprà numero* 11. quibus adde eundem Granadum iterum *in præſenti tractatu* 9. *diſputatione* 4. *numero* 2. idem docet Suarez *in Metaphyſic. diſputatione* 23. *ſectione* -. & *in* 1. 2. *diſputatione* 6. *ſectione* 5. *numero* 4. Nec contrarium docuit *in præſenti diſputatione* 6. *ſect*. 8. *num*. 14. dum ponit ad voluntatem credendi ſolam apprehenſionem ſupernaturalem: nam reuera ibidem paulo inferiùs dicit, requiri etiam iudicium, ſed hoc iudicium eſſe naturale, & apprehenſionem ſolam ſupernaturalem; quam ſententiam ſupra impugnaui *ſectione* 1. Quo etiam ſenſu intelligendus eſt Turrianus *diſputatione* 46. *dub*. 5. *&* 6. quem minùs exactè refert Hurtado *diſputatione* 63. *ſectione* 3. tanquam ponentem voluntatem credendi ſine alio iudicio præcedenti. Nam licèt Turrianus cum Patre Vaſquez concedat, poſſe aliquando voluntatem moueri à ſola apprehenſione: ipſe tamen in ordine ad voluntates ſupernaturales exigit ſemper iudicium *dicto dub*. 6. versùs finem, & in ordine ad voluntatem credendi, licèt ponat ſolam apprehenſionem ſupernaturalem, exigit tamen neceſſariò iudicium aliquod credibilitatis naturale, vt legenti manifeſtè conſtabit.

37 Alij fatentur, poſſe oriri voluntatem inefficacem ex ſola apprehenſione ſimplici, quod etiam dicunt de efficaci, & abſoluta indeliberata propter exemplum brutorum, & hominis dormientis, qui ex ſola apprehenſione exercere ſolent motus locales, imo & homo vigilans per motum primo primum aliquando percutit inimicum. Ita Hurtado *vbi ſupra* §. 15. in hoc tamen non ſatis conſequenter videntur loqui: nam in primis bruta habent appetitus non ſolum inefficaces, ſed abſolutos, & efficaces. Deinde deliberatio, vel indeliberatio parum refert: quia deliberatio ſupra indeliberationem præcedentem ſolùm addit notitiam mali, quod eſt in obiecto, & antea latebat, propoſito ſolùm bono. Si ergo antea cum ſola apprehenſione boni poterat voluntas illud amare; poterit etiam poſtea apparente etiam malo per aliam ſimplicem apprehenſionem; manet enim adhuc tota notitia boni, quæ erat antea, & quæ per ſe ſufficiebat, vt moueretur voluntas ad amandum illud.

38 Ego quidem in primis puto, vt dixi in Philoſophia, non repugnare quod voluntas aliquando ex ſola apprehenſione moueatur ad actum etiam efficacem, & deliberatum. Quod aliqui probant. Primò, quia poteſt dari voluntas ſupernaturalis circa obiectum reipſa inhoneſtum, quod falsò putatur honeſtum, & laudabile: tunc autem non poteſt præcedere iudicium ſupernaturale de honeſtate obiecti, quia eſſet falſum: ergo præcedit ſola apprehēſio ſupernaturalis de honeſtate, quæ cùm non ſit iudicium, non eſt falſa, & ideo poteſt eſſe ſupernaturalis; ita arguit Ripalda *n*. 8. Hoc tamen argumētum facilè ſoluetur ab aduerſariis negando, fieri eam voluntatem ſupernaturalem ſine iudicio ſupernaturali de honeſtate, quod quidē erit verum; nam

Nō repugnat quòd voluntas aliquādo ex ſola apprehenſione moueatur ad actum etiam efficacem, & deliberatum.

nam in iis circumſtantiis honeſtum eſt illud obiectum: in quibus circumſtantiis conſiderauit etiam totus modus, quo obiectum illud proponitur: quia in eiuſmodi actibus, vt vidimus *ſuprà diſp. 5. ſect. 2.* agentes de euidentia credibilitatis, iudicium practicum vltimum eſt communiter reflexum ſupra totum ſtatum antecedentem, quem obiectum habet in intellectu, & de toto illo ſtatu decernit.

39 Probat ſecundò idem Auctor, quia poteſt fieri voluntas bona ſupernaturalis ex ſola illuſtratione gratiæ præuenientis: hæc autem aliquando eſt ſola ſimplex apprehenſio, ſicut in voluntate eſt ſola ſimplex affectio: ergo ex ſola ſimplici apprehenſione poteſt procedere voluntas ſupernaturalis. Ad hoc etiam facilè negabunt aduerſarij, illuſtrari ſufficienter intellectum per ſolam ſimplicem apprehenſionem: ita enim debent dicere, quicunque negant poſſe amari obiectum ex ſola apprehenſione boni ſine iudicio.

Meliùs ergo probatur exemplo adducto appetitus ſenſitiui, cuius actum non præcedit melior notitia boni, quàm ſit apprehenſio intellectualis. Pro cuius tamen explicatione notandum, non quamlibet apprehenſionem ſimplicem mouere poſſe ad amorem, vel odium, ſed ſolam illam, quæ eſt talis, vt poſſit generare aſſenſum, vel diſſenſum in intellectu: neque enim omnes apprehenſiones ſimplices poſſunt generare iudicium, vt conſtat de apprehenſione ſyderum parium, quæ non ſufficit, vt iudicemus, ſydera eſſe paria, & de aliis ſimilibus. Ad iudicium itaque præcedunt non ſolùm apprehenſiones ſimplices incomplexæ de extremis, hoc eſt, de ſubiecto, & de prædicato, ſed etiam apprehenſio complexa de tota propoſitione obiectiua: nihil enim affirmamus per aſſenſum, aut negamus per diſſenſum, quod non fuerit apprehenſum; quare cùm affirmemus, vel negemus identitatem prædicati cum ſubiecto, illam etiam eandem identitatem apprehendimus, vt iudicium de illa feramus, nec differunt prima & ſecunda operatio ex parte obiecti, ſed ſolùm penes diuerſum modum tendendi, quatenus per apprehenſiones, quaſi audimus obiecta, per iudicium verò ſententiam proferimus, ſubſcribimus, vel diſſentimus obiecto per apprehenſionem propoſito, quæ omnia explicui in Philoſophia.

Sola illa apprehenſio ſimplex mouere poteſt ad amorem vel odium, quæ poteſt generare aſſenſum, vel diſſenſum in intellectu.

40 Addo, neque etiam omnem apprehenſionem complexam, qua concipitur etiam identitas inter extrema, ſufficere ad generandum aſſenſum, vel diſſenſum: poſſum enim ego audire hanc totam propoſitionem *ſydera ſunt paria*, & apprehendere, ac concipere totum eius obiectum, & per conſequens identitatem inter prædicatum, & ſubiectum, & non ideo poſſum aſſentire: ſicut etiam audimus & apprehendimus errores, & hæreſes abſque vllo fundamento aſſertas, quibus tamen nec aſſentimur, nec frequenter aſſentiri poſſumus: eſt ergo aliud peculiare genus apprehenſionum, quæ taliter proponunt obiectum, vt ex modo proponendi aptæ ſint ad generandum aſſenſum, vel diſſenſum. Poteſt autem dubitari, an huiuſmodi apprehenſiones differant ab illis aliis, quæ non ſunt aptæ ad generandum aſſenſum, ſolùm penes diuerſum modum manifeſtandi obiectum, an verò etiam ex parte obiecti. Ad quod dicendum eſt, differre potiùs ex parte obiecti: nam licèt apprehenſiones has diximus differre ab aſſenſu ſolùm penes diuerſum modum tendendi ad obiectum, & non penes diuerſum obiectum, nihil enim manifeſtatur, aut repræſentatur per aſſenſum, quod non obiiciatur etiam apprehenſioni complexæ præcedenti; comparando tamen vtrumque apprehenſionum genus inter ſe, apparet diſcrimen inter illas etiam ex parte obiecti. Apprehenſio enim ſimplex concipiens, quod ſydera ſint paria, licet repræſentet extrema, & identitatem inter illa; non tamen repræſentat extrema manifeſtantia talem identitatem, quia nullum prædicatum concipitur in extremis, ratione cuius intellectus poſſit aſſentiri tali identitati. At verò apprehenſio ſimplex proponens totum maius ſua parte repræſentat extrema cum talibus prædicatis, quæ ſimul oſtendunt fundamentum identitatis: plus ergo repræſentat ex parte obiecti hæc ſecunda apprehenſio, quàm illa prima, & ideo hæc, & non illa ſufficit ad generandum aſſenſum. De hac ergo apprehenſione ſola, & non de quacumque in genere, intelligendi ſunt, qui dicunt ex ſola apprehenſione boni poſſe voluntatem moueri ad amorem, vel odium obiecti propoſiti: quia nimirum hæc apprehenſio, licèt non ſit iudicium formaliter: eſt tamen iudicium virtualiter, quatenus taliter proponit obiectum, vt ex vi illius poſſit generari aſſenſus, & iudicium formale. Et quidem quamuis cognitiones brutorum, & noſtri etiam ſenſus interni non poſſint generare aſſenſum, quia potentiæ materiales non ſunt capaces iudicij formalis; tales tamen ſunt, & tale obiectum, & taliter repræſentant, vt ſi potentiæ capaces eſſent iudicandi, poſſent ex vi illius notitiæ aſſentiri obiecto propoſito per iudicium formale, quod ſufficit, vt poſſint mouere ad proſequutionem, vel fugam obiecti.

Non omnis apprehenſio complexa, qua concipitur etiam identitas inter extrema, ſufficit ad generandum aſſenſum, vel diſſenſum.

Obiiciunt aliqui, quia non poteſt voluntas velle affectu abſoluto, & deliberato obiectum, quod intellectus iudicat eſſe impoſſibile: poteſt autem præcedere apprehenſio de poſſibilitate obiecti, & apprehenſio etiam de impoſſibilitate illius, vtraque ſufficiens ad iudicium probabile: tunc ergo ſi intellectus aſſenſum præbeat impoſſibilitati, voluntas non poterit affectu abſoluto velle illud obiectum, & tamen adeſt apprehenſio poſſibilitatis ſufficiens ad generandum iudicium: ergo apprehenſio ſola non ſufficit ad voluntatem abſolutam, & deliberatam, apprehenſio enim non excludit iudicium contrarium, ſeu diſſenſum. Reſpondeo, omiſſis aliis ſolutionibus diſtinguendo maiorem: non poteſt voluntas ita velle, ſi non adſit tunc apprehenſio poſſibilitatis obiecti ſufficiens ex ſe ad generandum aſſenſum, concedo; ſi adſit talis apprehenſio, nego. Quamuis enim intellectus iudicet probabiliter, eſſe obiectum impoſſibile, proponit tamen ſimul per apprehenſionem probabilem eſſe poſſibile, quam apprehenſionem ſequi poteſt voluntas contra iudicium proprium, & ſententiam probabilē ipſius intellectus. Exemplum habemus in re morali: contingit enim ſæpè doctorem Theologum priuata ſententia iudicare contractum aliquem vſurarium; quia tamen ſcit probabilem eſſe aliorum ſententiam id negantium, contractum illum exercet. Tunc autem ſimul habet iudicium, & aſſenſum, quod contractus ſit vſurarius, nec ab ea ſententia diſcedit, vt contractum exerceat: ſed tamen licitè agit, quia non ſequitur propriam ſententiam, ſed ſententiam aliorum, quos videt probabiliter contrarium dicere. Sic ergo ſe habet voluntas in caſu noſtro: nam licet 41

Obiectio

licèt intellectus ex propria, & priuata ſententia iudicet, obiectum eſſe impoſſibile, proponit tamen apprehenſionem probabilem de poſſibilitate, hoc eſt, ſufficientem ad generandum aſſenſum probabilem; quæ apprehenſio eſt quaſi ſententia aliorum de poſſibilitate, quam ſententiam intellectus non amplectitur, ſed tamen per apprehenſionem quaſi audit, & proponit voluntati: poteſt ergo voluntas non ſequi priuatam ſententiam intellectus de impoſſibilitate, ſed illam aliam, quæ per apprehenſionem probabilem propoſita eſt, & iuxta eam velle obiectum affectu abſoluto: minus enim requiritur, vt voluntas phyſicè hoc poſſit, quam vt prudenter & licitè poſſit, prout in primo caſu poteſt.

42 Dices, exemplum non eſſe ad rem; quia eo caſu voluntas non ſequitur ſolam apprehenſionem, ſed iudicium vltimum proprium de contractu licito; nam licèt ex propria ſententia doctor ille iudicet contractum illum ſecundum ſe, & ex intrinſecis eſſe vſurarium; habet tamen ſimul iudicium aliud, quo iudicat hîc & nunc eſſe licitum, quia licitum eſt ſequi ſententiam probabilem aliorum. At in caſu noſtro voluntas nullum iudicium proprium ſequeretur circa poſſibilitatem, ſed meram apprehenſionem contra iudicium proprium. Reſpondeo, exemplum eſſe maximè ad rem ſi attente conſideretur; & retorqueo argumentum; nam ſi intercedit iudicium illud vltimum dictans, licitum eſſe ſequi ſententiam aliorum probabilem; ergo ante illud iudicium verum erat, quod licebat contra propriam ſententiam ſequi aliorum ſententiam probabilem: ideo enim iudicium illud vltimum eſt verum, quia obiectum, quod affirmat, verum eſt. Non dicit autem illud iudicium vltimum, id licitum eſſe, quia per idem iudicium redditur licitum; non enim habet ſe pro obiecto ſuo; ſed præſcindendo à ſe ipſo, affirmat ex ſe licitum eſſe ſequi practice ſententiam aliorum ſufficienter propoſitam etiam contra proprium iudicium, & ſententiam: ergo etiam ante illud iudicium vltimum licitum hoc erat: ergo etiam ſi iudicium illud vltimum, & reflexum non fuiſſet, operaretur licitè voluntas ſequendo ſententiam probabilem aliorum contra ſententiam priuatam propriam. Si ergo licitè id poſſet facere, poterit à fortiori ſaltem phyſicè voluntas ſequi apprehenſionem probabilem de poſſibilitate obiecti contra iudicium priuatum probabile de impoſſibilitate, cùm apprehenſio illa ſit quaſi ſententia alia propoſita de poſſibilitate talis obiecti.

43 *Voluntates ſupernaturales non procedunt à ſola ſimplici apprehenſione.*

His itaque de quæſtione in genere ſuppoſitis, vt veniamus ad caſum noſtrum addo, licet in ordine ad voluntates naturales id non repugnet, in ordine tamen ad voluntates ſupernaturales non debere admitti de facto, quod procedant à ſola ſimplici apprehenſione; in quo diſſentio à Ripalda *loco citato*. Et in primis loquendo de actibus voluntatis, qui diriguntur à fide immediate, certum videtur, quod prærequiratur iudicium; requiritur enim actus fidei, qui quidem non poteſt eſſe ſola ſimplex apprehenſio, in qua non continetur certitudo, & firmitas fidei eo modo, quo euidentia iudicij euidentis continetur virtualiter in apprehenſione, quæ illud præcedit. Cum enim viderimus ſuprà, aſſenſum fidei elici firmiſſimum firmitate adhæſionis ex imperio voluntatis talem aſſenſum ita firmum imperantis, conſequens eſt, vt apprehenſio præcedens non poſſit participare talem firmitatem, cùm per apprehenſiones intellectus non adhæreat obiecto, nec voluntas imperet, aut imperare poſſit adhæſionem, aut firmitatem in apprehenſione, ſed ſolùm in aſſenſu, in quo intellectus taliter, vel taliter ſententiam de ſuo profert.

Deinde loquendo de voluntate pia credendi, non videtur de facto poſſe procedere ex ſola apprehenſione credibilitatis: quia voluntas hæc debet procedere ex iudicio euidenti credibilitatis; & quamuis hoc ipſum iudicium præcedat apprehenſio cum euidentia virtuali de eadem credibilitate, quæ apprehenſio etiam ſine iudicio poſſet mouere voluntatem iuxta ſuprà dicta: de facto tamen non videtur poſſibile, quod ſtante illa apprehenſione non ſequatur iudicium euidens: nam apprehenſio apta ad generandum iudicium euidens eſt cauſa neceſſaria, quæ ſtatim operatur, & generabit eiuſmodi iudicium. Quod autem voluntas cohibeat intellectum ab aſſenſu, & iudicio credibilitatis, ſtante tali apprehenſione in primis non eſt caſus de facto contingens, nec fortaſſe contingere poteſt: quare de facto ſemper voluntas illa procedit non ex ſola apprehenſione ſimplici, ſed ex iudicio formali. 44

Denique quidquid ſit de hoc, in vniuerſum ita dicendum videtur in noſtra ſententia, de facto nullam voluntatem ſupernaturalem procedere ex ſola apprehenſione ſine iudicio ſupernaturali: quia cùm voluntas ſupernaturalis præſupponat de facto cognitionem etiam ſupernaturalem, & ſibi proportionatam, & aliunde diximus *ſupra diſp. 9. ſect. 5:* non requiri, nec dari de facto apprehenſiones ſupernaturales in ſubſtantia ad actus ſupernaturales, conſequenter dicendum eſt, de facto requiri iudicium ſupernaturale ad omnem voluntatem ſupernaturalem. Facilè tamen concedam cum Ripalda, ſi de facto poſſet dari apprehenſio ſupernaturalis ſufficiens ad iudicium ſupernaturale generandum ſine ipſo iudicio, non eſſe ſpecialem repugnantiam ex conceptu voluntatis ſupernaturalis, quod ex apprehenſione illa poſſet procedere voluntas ſupernaturalis, ſicut ex apprehenſione naturali poſſet procedere voluntas naturalis. Argumenta autem contraria videri poſſunt apud eundem, qui bene ea diſſoluit. 45

Dicet aliquis, ex hac doctrina fieri, quod nec etiam voluntas naturalis poſſit de facto procedere ex apprehenſione ſola ſine iudicio; quia illa etiam apprehenſio, ſi eſt ſufficiens ad generandum iudicium, generabit illud, cùm ſit cauſa neceſſaria; ſi verò non eſt ſufficiens ad generandum iudicium, nec etiam erit ſufficiens ad mouendam voluntatem iuxta doctrinam traditam. Reſpondeo, in primis difficile & rarum ſatis eſſe, quod de facto poſita tali apprehenſione ſiſtat intellectus in ipſa, & non generetur iudicium de eodem obiecto: non tamen videri omnino impoſſibile, nam in primis poteſt fortaſſe ex imperio voluntatis cohiberi intellectus ab aſſenſu præſtando, & à ferendo iudicio: quo caſu manere poterit apprehenſio ſola ſufficiens ad mouendam voluntatem. Deinde caſus faciliùs contingere poteſt, quando apprehenſiones ſunt pro vtraque parte, ſolùm cum probabilitate radicali, itavt ſufficiant ad iudicandum probabiliter, quod Petrus, v. g. ſit tibi inimicus, & quod ſit tibi amicus: quo caſu intellectus de ſe ſolo ſine imperio voluntatis, à quo determinetur, neutri parti adhærebit, cùm apprehenſiones ad neutrum iudicium determinent, ſed ſingulæ ſufficiant de ſe ad iudicium probabile 46

pro illa parte ferendum. Tunc ergo, quandiù voluntas non determinat intellectum ad aſſenſum vnius partis, manebit vtraque apprehenſio ſine iudicio, & cùm vtraque apprehenſio proponat obiectum, altera ad odium, altera ad amorem Petri, poterit voluntas alteram earum ſequi, & elicere actum abſolutum amoris, vel odij, ſicut poſſet ex iudicio probabili. Hic tamen caſus rarò, vt dixi, continget, quia voluntas regulariter ſolet applicare intellectum, & cogere, vt ſententiam proferat iudicando de maiori ſaltem probabilitate vnius partis, vel de æqualitate probabilitatis, vel aliquo alio modo.

DISPVTATIO XII.

De neceſſitate fidei ad ſalutem, & prius de neceſſitate medij.

SECTIO I. *Vtrùm fides ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medij.*

II. *Sine fide fundata in reuelatione Dei non fieri vllum opus meritorium ſalutis æternæ.*

III. *Argumenta contra fidei neceſſitatem proponuntur, & diſſoluuntur.*

IV. *Vtrùm ſemper fuerit, vel nunc ſit neceſſaria neceſſitate medij fides explicita Trinitatis & Chriſti.*

V. *An fides explicita Dei remuneratoris ſit neceſſaria neceſſitate medij.*

DE hoc agit Sanctus Thomas *quæſtione 2. articulo 3.4.5.6.7. & 8.* vbi aduerte titulum articuli tertij non eſſe poſitum iuxta mentem S.Thomæ. Sic enim habetur: *Vtrum credere aliquid ſupra rationem naturalem ſit neceſſarium ad ſalutem.* Et tamen poſtea in fine reſponſionis in corpore ſolùm concludit: *ad hoc quod homo perueniat ad perfectam viſionem beatitudinis, præexigitur quod credat Deo*; non autem dicit *ſupra rationem naturalem*; & in principio articuli, vnde titulus articuli deſumi ſolet, ſolùm dicit; *videtur quod credere non ſit neceſſarium ad ſalutem*; quare hic deberet eſſe titulus. *Vtrum credere ſit neceſſarium ad ſalutem*: non enim agitur in hoc articulo de qualitate obiecti credendi, ſed de neceſſitate aliquid credendi. Eſt autem hæc neceſſitas duplex; altera medij; altera præcepti: de prima agemus in *hac diſputatione*, de ſecunda *diſputatione ſequenti* comprehendentes doctrinam horum articulorum.

SECTIO I.

Vtrùm fides ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medij.

1 *Neceſſarium neceſſitate medij quid dicatur.* NEceſſitate medij dicitur neceſſarium illud, ſine quo etiam inculpabiliter omiſſo non poteſt haberi ſalus. De differentia autem inter neceſſitatem medij, & præcepti dixi *diſput. 3.* de Euchariſtia *ſect. 1.* quæ videri poſſunt; neque hîc ſunt iterum repetenda. Nunc ergo agimus de neceſſitate medij: & in hoc ſenſu eſt grauis difficultas, an fides ſit ita neceſſaria, vt nullus vnquam ſine fide ſaluari poſſit, cum ſola naturali cognitione Dei, & boni honeſti. In qua fuit opinio, vel error Pelagij docentis, non ſolùm hominem ſine auxilio gratiæ poſſe credere, ſed etiam in lege naturæ potuiſſe hominem ſaluari ſine notitia alicuius veritatis reuelatæ, ſed cum notitia ex viribus naturæ, vt refert Auguſtinus *hæreſi 88.* & *1. de gratia Chriſti cap 41.* & *lib. 2 cap. 26.* omitto etiam Manichæos, qui contendebant, nihil eſſe credendum, quod non poſſit euidenti ratione demonſtrari, contra quos latè Auguſtinus *lib. de vtilitate credendi.*

Inter Catholicos non deſunt, qui dicant, hominem poſſe in aliquo caſu iuſtificari ſine actu fidei. Ita docuit Vega *lib. 6. in Tridentinum, capite 17. 20. & 21.* Vbi dicit, ſe multis annis de re hac cogitaſſe, & cum viris doctiſſimis contuliſſe. Idem tenuit Sotus *2. de natura & gratia, cap. 11. in 1. edit.* poſtea tamen re meliùs inſpecta, eam ſententiam prudenter retractauit *in 2. edit. & in 4. diſtinct. 1 quæſt. 2. art. 3.* & *in fine 4. retract. 4.* Differt tamen Vega à ſententia Soti, quod Sotus poſtulet auxilium gratiæ ſaltem ad actum voluntatis, quo ſe homo ad iuſtitiam diſponit: Vega verò nullam ſupernaturalitatem videtur deſiderare, nec quoad ſubſtantiam, nec etiam quoad modum ex parte intellectus, & voluntatis. Alij tamen prædictam ſententiam temperant poſtulantes etiam ex parte intellectus aliquod auxilium gratiæ, licèt non ad credendum; ad cognoſcendum tamen obiectum honeſtum, vel bonitatem Dei per nobiliorem notitiam, quàm ex viribus naturæ haberent. Fundamenta verò huius ſententiæ poſtea adducemus. Alij è contra ita neceſſariam eſſe dicunt fidem ad ſalutem, vt nec de potentia Dei abſoluta potuerit fieri voluntas ſupernaturalis ſine cognitione ſupernaturali rerum fidei: quos referunt Turrianus *diſp. 25. dub. 3.* & Coninch. *diſput. 14. dub. 8. num. 94.* 2 *Referuntur auctores Catholici, docentes hominem poſſe in aliquo caſu iuſtificari ſine actu fidei.*

Communis, & vera ſententia docet, neminem adultum de facto poſſe iuſtificari ſine aliquo actu fidei. Dixi *iuſtificari*: quia ſi ponatur aliquis puer habens iam habitum gratiæ in baptiſmo ſuſceptum, & qui poſtquam ad vſum rationis venit, ſtatim moritur abſque eo quod habuerit occaſionem credendi, vel negandi, imo nec cogitandi de rebus fidei; non video, cur iſte non ſaluetur ſine actu fidei, nam licèt moriatur adultus, non tamen fuit adultus, quaſi formaliter in illa materia, cùm circa eam nunquam vt adultus habuerit occaſionem operandi, quod idem notauit Suarez *in præſenti diſput. 12. ſect. 2. num. 10.* quam quia non vidit Granado, dixit *tract. 10. diſput. 8. num. 9.* neminem dicere, quod ille puer poſſit ſaluari ſine actu fidei. Quæſtio igitur ſolùm procedit de adulto peccatore, qui debet iuſtificari, vt ſaluetur; & de hoc dicimus cum communi, debere habere actum fidei ante ipſam iuſtificationem. Auctores pro hac ſententia vide apud Valentiam *in præſenti quæſt. 2. puncto 2.* quam etiam ſequitur Suarez *tom. 3. in 3. part. diſp. 28. ſect. 2.* & *in præſenti diſput. 12. ſect. 2.* & alij omnes communiter. 3 *Communis & vera ſententia.*

Probatur primò ex Scriptura paſſim docente, ſine fide neminem accipere ſalutem. Paulus ad 4 *Probatur ex Scriptura.*

Rom.

*Rom.*1. & ad Galat.3. probat ex illo Habacuc. *Iuſtus ex fide viuit.* Item ad Galat.2. *Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis, ſed per fidem.* Ad Hebr.11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Accedentem ad Deum oportet credere.* Et paſſim in ſuis epiſtolis. Afferri etiam poteſt illud Sap.9. *Per ſapientiam ſanati ſunt quicunque tibi placuerunt à principio*, id eſt, per fidem, vt explicat Ambroſ.1. *Timoth.*3.

Probatur ex Conciliis.

Secundo probatur ex Conciliis, Arauſic. & Mileuitan. quæ adducit Valentia *vbi ſuprà*, Tridentino ſeſſione 6.cap.7. vbi de Baptiſmo dicitur, *quod eſt Sacramentum fidei, ſine qua nulli vnquam contingit iuſtificatio.* Et cap.8. *Fides dicitur eſſe humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis*, & cap.6. dicit, diſponi homines ad iuſtitiam, *dum diuina gratia adiuti, fidem ex auditu concipientes; liberè mouentur in Deum, credentes vera eſſe, quæ diuinitus reuelata, & promiſſa ſunt.* Tertiò probatur ex PP. Auguſtino ſermone 38. de tempore: *Sine fide*, inquit, *nemo ad filiorum Dei conſortium poteſt peruenire, quia ſine ipſa neque in hoc ſæculo quiſquam iuſtificationis conſequitur gratiam, neque in futuro vitam poſſidebit æternam*, vide alia plura teſtimonia Auguſtini, Irenæi, Baſilij, Ambroſij, & Leonis apud Valentiam, quibus adde eundem Auguſtinum lib. de natura & gratia cap.2. vbi ſic ait. *Si natura humana ſibi poſſet ſufficere ad implendam legem; perficiendamque iuſtitiam, de præmio debet eſſe ſecura, etiamſi fides aliquo tempore eam latuit ſanguinis Chriſti*, & poſtea. *Quod ſi potuit, aut poteſt: hoc & ego dico quod de lege dicit Apoſt. ad Galat.*2. *ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.* Loquitur verò Auguſtinus de lege naturali: ait enim ibidem. *Si hoc ille dixit de lege, quam accepit gens vna Iudæorum, quantò iuſtius dicet de lege naturæ, quam accepit vniuerſum genus hominum: ſi per naturam iuſtitia, ergo gratis mortuus eſt Chriſtus*, & poſtea ſubdit: *ſi autem non gratis, ergo omnis humana natura iuſtificari ab ira iuſtiſſima Dei nullo modo poteſt, niſi per fidem, & Sacramentum ſanguinis Chriſti.*

Probatur ex Patribus.

5 Dices, prædicta loca intelligi de fide habituali, vel de fide in re, vel in voto, ſine qua non poteſt haberi ſalus. Sed contra, quia Paulus expreſſe agit de actu credendi, quando ait: *accedentem ad Deum oportet credere.* Credere enim ipſum actum ſignificat, nec Patres de habitibus, ſed de actibus curarunt, & loquuti ſunt. Deinde non loquuntur de fide ſolùm in voto: quia ſi hæc ſufficeret, non benè argueret Paulus, Henoch habuiſſe fidem ex eo, quod placuit Deo: potuiſſet enim placere ſine fide, ſolùm cum voto habendi illam. Item non benè diceretur fides principium omnis ſalutis, & iuſtitiæ, ſi ſufficeret voluntas habendi illam: illa enim voluntas eſſet fundamentum ſalutis. Deinde de aliis, quæ ſufficiunt in voto, id colligitur ex eadem Scriptura alibi promittente ſalutem contritioni, aut voto baptiſmi, &c. quod nunquam inuenitur de voto fidei.

6 Aduerte tamen, Theologos aliquos Recentiores ingenioſè excogitaſſe ſententiam aliam mediam, qua ita definitiones Conciliorum, & Patrum tuerentur, vt tamen neceſſitatem hanc ad ſalutem magna ex parte temperarent: dicunt enim requiri verè ad ſalutem cognitionem, quæ ſit non ex viribus ſolius naturæ, ſed ex beneficio, & gratia Dei, imò quæ ſit ſupernaturalis in ſubſtantia: quod potiſſimum Concilia, & Patres aduerſus Pelagium voluerunt contendentem, poſſe hominem per notitiam ex ſolius naturæ viribus habitam diſponi ſufficienter ad iuſtificationem, & ſalutem. Addunt tamen, hanc notitiam ſupernaturalem non ſemper eſſe fidem ſtrictè acceptam; id eſt, qua credatur aliquid propter teſtimonium Dei reuelantis, prout communiter fide credimus, quæ ab Eccleſia proponuntur, ſed ſufficere notitiam de eiſdem obiectis comparatam ex creaturis oſtendentibus nobis bonitatem Dei creatoris, & honeſtatem virtutis, vel ex aliis rationibus comparatam: quam tamen notitiam dicunt de facto eſſe ſupernaturalem; quia poſtquam Deus eleuauit hominem ad finem ſupernaturalem, præſto eſt ex parte ſua, vt quoties proponitur nobis obiectum aliquod, quod poſſit terminare voluntatem honeſtam, vndecunque nobis proponatur, Deus eleuet noſtras potentias, vt ſimul cum actibus intellectus, & voluntatis naturalibus, quos circa obiectum illud exercet, eliciat etiam alios actus ſupernaturales intellectus, & voluntatis circa idem obiectum, qui proportionem habeant cum fine ſupernaturali, ad quem homo de facto ſupponitur eleuatus. Vnde quando Philoſophi Ethnici ex cognitione creaturarum, verbi gratia, deueniebant in cognitionem Creatoris, & vnius Dei ſupremi, Deus eleuabat eorum mentes, vt haberent cognitionem aliam ſupernaturalem eiuſdem Dei per creaturas, vt poſſent per actum etiam ſupernaturalem voluntatis Deum colere, & ipſum amare dilectione ſuper omnia, ex vi cuius diſponerentur vltimò, & proximè ad gratiam iuſtificationis: quod idem concedunt quoties circa aliquam aliam materiam moralem exercebant actum aliquem honeſtum; ſemper enim diſponebant ſe ſaltem remotè ad ſalutem, non per actus naturales, ſed ſupernaturales, quos ſimul cum actibus naturalibus eliciebant. Hanc autem notitiam ſupernaturalem, quæ ſæpe erat euidens, ſicut & notitia naturalis de Deo, & honeſtate obiecti honeſti, plerumque eſt euidens; dicunt appellari poſſe fidem non ſtrictè, ſed latè acceptam: ſicut, & creaturæ ipſæ dicuntur loqui nobis, & enarrare ſuum Creatorem tanquam linguæ ipſius Dei, ſeu vt liber, in quo legere poſſumus diuinas perfectiones, in quo ſenſu *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum*, & ideo nemo excuſari poteſt, quia *in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines Orbis terræ verba eorum.* Vnde colligunt, quomodo Deus ſufficienter prouiderit omnibus media ad ſalutem, etiam iis, ad quos Chriſtianæ fidei, & Euangelij notitia numquam peruenit. Omnes enim habent aliunde notitiam ſupernaturalem ſufficientem, cui, ſi voluntate conſentiant, elicere poterunt actus ſupernaturales vtiles ad ſalutem, imò poterunt peccata deteſtari, & Deum ſuper omnia diligere, & iuſtificari, quomodo de facto per ſimilem cognitionem, & dilectionem ex ea ortam iuſtificati ſunt Iob, & alij ſimiles: non quidem omnino ſine fide ſaltem latè ſumpta, ſed tamen ſine fide illa ſtricta, quæ in reuelatione fundatur. Ad quod probandum multa latè, & doctè congerit Ripalda *tom.*1. *de ente ſupernaturali diſput.*20. *ſect.*21.22. *&* 23. *& diſputat.*63. *per totam*, qui quamuis *diſput.*20. *num.*123. *& diſp.*63. *num.*19. *&* 25. fateatur, ſe id totum in diſputationem ſolùm adducere nihil de re ipſa definiendo, propter communem Theologorum ſenſum exigentium propriam & ſtrictam fidem ad ſalutem; ſatis tamen

Sententia media quorundam Recentiorum.

men indicat, quantum in ſententiam illam propendeat, & quantum probabilitatis ei tribuat. Cuius proculdubio ſententiæ meminit P. Hurtado, qui licèt eam typis editam nondum legiſſet, vidit tamen in manuſcriptis illius Auctoris, qui ei Collega erat, & ideo *diſp.40. ſect.6.* §.30. fatetur hanc opinionem nihil contra fidem Catholicam continere, quia Paulus Apoſtolus & Concilia voluerunt tantùm probare imbecillitatem naturæ ad iuſtificationem, & neceſſitatem gratiæ, quæ datur ex meritis Chriſti.

7 Ego fateor, hanc ſententiam diſtare ab illa Andreæ Vegæ, & Soti, quam ipſe Sotus poſtea retractauit, & quam acerbiori cenſura notare ſolent Theologi: nam Suarez *in præſenti diſputatione 12. ſectione 2. numero 5.* dicit, eſſe errorem in fide, Cano, cuius cenſuram approbat Granado *tract.10. diſputatione 1. num.5.* dicit eſſe erroneam, & fortaſſe hæreticam, Hurtado *vbi ſuprà* §.22. cum aliis, quos affert, dicit eſſe hæreticam: & tamen de hac alia ſententia ſubdit, nihil contra fidem continere: quia nimirum Vega, & Sotus dicebant, per notitiam ſolius naturæ viribus comparatam poſſe hominem ad iuſtificationis gratiam peruenire, quod tamen hæc alia ſententia negat, & exigit notitiam ſupernaturalem & infuſam ex meritis Chriſti.

8 Addo deinde, ſi ſenſus huius opinionis eſſet ſolùm quod ſine actu fidei orto ex propoſitione Eccleſiæ poteſt aliquis diſponi ad iuſtificationem, nihil nouum aut falſum diceret, ſed iuxta probabiliſſimam multorum ſententiam, qui ad actum fidei diuinæ ortum etiam ex habitu, quem habemus, dicit, non requiri neceſſariò, quod obiectum credẽdum proponatur per Eccleſiam. Quem ſenſum indicat aliquando idem Ripalda, qui ſæpe dicit, nomine *fidei ſtrictæ*, quam negat eſſe neceſſariam ad ſingula merita, vel ad omnem iuſtificationem, intelligi fidem fundatam in teſtimonio Dei per Eccleſiam propoſito. Sic loquitur diſputatione 20. numero 115. in fine concludens, *quod ante doctrinam externam fidei poteſt illuſtrari intellectus cognitione ſupernaturali ad dilectionem Dei neceſſariæ, & ſufficienti.* In quibus verbis ſolùm excludit neceſſitatem doctrinæ externæ. Item numero 120. in fine eodem modo concludit. *Ad fidem igitur neceſſariam ad ſalutem reuocantur plures cognitiones ſupernaturales, quæ fiunt ante propoſitionem Eccleſiæ, & aſſenſum intellectus præſtitum propter reuelationem externam Dei.* Et clarius poſtea diſputatione 63. num.7. vbi dicit *fidem ſtrictam voco aſſenſum obiecti propter teſtimonium Dei propoſitum ab Eccleſia miniſterio externo, & vocali hominum, qualem habent fideles regulariter fidem Theologicam ex auditu concipientes.* Quo etiam modo loquitur *numero* 20. probans ex Auguſtino, *aſſiſtente miſericordia & prouidentia ſupernaturali Dei abſque inſtructione externa miniſtrorum Eccleſiæ, poſſe omnes homines amore proſequi Deum.* Quod idem repetit numero 21. in principio excludens propoſitionem externam Eccleſiæ, & poſtea *numero* 22. *in principio* dicit, *ſeorſim à fide Theologica, quæ innititur teſtimonio ab Eccleſia propoſito, prouidetur à Deo cognitio ſupernaturalis bonitatis diuinæ, & malitiæ peccatorum oppoſitæ Deo.* Et iterum numero 24. paulò poſt principium dicit: *cognitio autem Dei parta ex ſola meditatione creaturarum non pertinet ad fidem ſtrictam, quæ ſolum innititur teſtimonio Dei ab Eccleſia propoſito,* & denique numero 26. initio dicit: *cæterùm non eſt requiſita fides ſtricta quæ ſit aſſenſus reuelationis diuinæ ab Eccleſia propoſitæ.* Quæ repetitio adeò frequens propoſitionis Eccleſiæ, quam dicit non requiri, videtur limitare prædictam ſententiam; ſed reuera mens illius auctoris non fuit illorum ſolùm ſententiam probare, qui dicunt, poſſe dari actum fidei diuinæ ſufficientis ad ſalutem in eo, qui ignorat Eccleſiæ propoſitionem: illa enim ſententia non eſt ſingularis, quam ſingularitatem ipſe fatetur in hac alia ſententia, quam idcirco non audet omnino aſſerere: & conſtat ſatis ex diſcurſu vtriuſque diſputationis, in quo vult probare, ſufficere actum ſupernaturalem ortum ex notitia comparata ex creaturis, vel aliis principiis naturalibus ſecluſa omni reuelatione, aut teſtificatione Dei, dum tamen actus ille ſit ſupernaturalis, prout ſemper dicit eſſe, aſſiſtente, & eleuante Deo mentem noſtram per concurſum ſupernaturalem.

Addo præterea, ſi ſententia illa ita temperaretur, vt non excluderetur omnis reuelatio, & teſtificatio à motiuo illius aſſenſus ſupernaturalis, magis appareret, & minùs durè ſuſtineri poſſet, dicendo nimirum per illum etiam actum, hominem credere Deo teſtificanti, & manifeſtanti ſe ipſum per creaturas, quaſi per voces, aut librum à Deo editum ad ſe ipſum hominibus manifeſtandum. Nam ſicut miracula, ſigna, atque portenta appellantur à Patribus voces, & ſigna, quibus myſteria abſcondita Deus hominibus conteſtatur, & confirmat; poſſet etiam aliquo modo dici, quod Deus per effectus, & opera naturalia manifeſtare intendit nobis attributa ſua, quare notitia ſupernaturalis illo modo comparata dici poſſet ſaltem latè fides, quà homo Deo credit teſtificanti, & manifeſtanti hominibus ſuas perfectiones. Quem ſenſum videtur etiam ille Auctor aliquando indicare; nam *dicta diſp.20. numero* 117. ita loquitur: *Tertiò, eſto, fides ſtricta elicita ab habitu fidei in re neceſſaria ſit, non improbabiliter dicitur cognitionem Dei in creaturis elicitam eſſe ab habitu fidei, & habitum fidei non ſolum ad reuelationem Dei factam per verbum ipſius, ſed etiam factam miniſterio creaturarum extendi poſſe.* Vbi illam etiam appellat reuelationem Dei; & clariùs *numero* 120. ad hoc ipſum affert & ponderat verba Pauli ad Rom.10. *Nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Et dictæ diſput.63. num.7. ſic ait: *Fidem latam voco aliam, quamcunque cognitionem ſupernaturalem honeſti partam ex teſtimonio externo creaturarum irrationalium, aut ex inſpiratione interna Dei, quam Deus ſeu vocem inſerit auditui mentis, erudiens in interiori ſchola hominem abſque voce extrinſecus ſonante, vt frequenter docet Auguſtinus propterea que cum ipſo vocationem diuinam vſurpant Theologi, quod æmuletur vocem externam miniſtrorum Eccleſiæ, quæ in auditum externum fidelium teſtimonium defert.* Et *numero* 8. latiùs ex Scriptura, & Patribus probat, Deum nobis per creaturas irrationales loqui adducto iterum teſtimonio illo Pauli ad Roman.10. *Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Dei:* quod verbum Dei dicit Paulus, auditum eſſe ab omnibus, iuxta illud Pſalm.18. *Numquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, &c.* quæ Pſalmi verba Auguſtinus, Caſſiodorus, Arnobius, & alij Patres de vocibus creaturarum irrationalium intelligunt; & ideo Chryſoſtom. homil.9.

homil. 9. ad popul. Antioch. poſt multa concludit: *Scitha, & Barbarus, & Indus, & Ægyptius, & omnis homo ſuper terram incedens, hanc vocem audiet, non enim per aures, ſed per oculos in mentem incidit noſtram*, & iterum idem Chryſoſtom. *Non ſimpliciter*, inquit, *auditum dixit, quod humana verba, audire oporteat, & credere ſed ſublimis eſt hic auditus: eſt enim auditus per verbum Dei. Deo ſiquidem tam loquenti, quam mirabiliter operanti æquè credere, & obedire oportet.* Ad quod etiam affert verba Pauli Act. 14. *Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de Cælo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda noſtra*, ex quibus ille Auctor concludit: *Itaque fides, qua Deo credimus, auditus, quo Dei verba capimus non ſolum Deo loquenti, ſed etiam operanti creaturas, quæ ſuo aſpectu nos prouocant in amorem, & gratitudinem Dei exhiberi poteſt.* Et iterùm, *præteritas generationes adorantes alios Deos, & à vera fide declinantes inexcuſabiles prædicat Paulus quod teſtimonio veri Dei, quod cæli, & pluuia, tempora fructifera, & prouidentia quotidiana vniuerſi reddunt, aſſenſum fidei non præbuerint.* In quibus omnibus locis videtur ideo hanc notitiam infuſam appellare fidem, quia habeat pro motiuo teſtimonium, & voces Dei loquentis nobis, & teſtificantis per creaturas ſuas, quæ cùm non poſſint ex ſe loqui, neceſſe eſt, vt ſi voces ſunt, ſint voces Creatoris, qui loquitur per ipſas.

10 Ceterùm, licet Auctor ille hanc explicationem iudicet, vt vidimus, credo tamen eam ad maiorem abundantiam attuliſſe, non vt doctrinam ad eam adſtringeret: non enim erat vniuerſalis, cùm ipſe non ſolum ponat actus illos ſupernaturales ſupplentes pro fide ſtricta, quando cognoſcimus ex creaturis aliqua Dei attributa, quæ poſſunt nobis à creaturis manifeſtari, ſed etiam quoties proponitur nobis honeſtas, vel turpitudo moralis cuiuſlibet obiecti, in quod voluntas poſſit per amorem, vel fugam honeſtè tendere. Illa autem notitia non accipitur à creaturis, quaſi exprimentibus loquutionem Dei; quãdo enim videmus proximum indigentem, vel benefactorem noſtrum opem noſtram implorantem, dictamen rationis iudicat honeſtum ſubuenire indigenti, benefactori etiam gratos eſſe, nec tunc recordamur vllo modo Dei, quaſi id nobis Deus per dictamen rationis loquatur, ſed ex terminis cognoſcimus honeſtatem eorum obiectorum; illa ergo notitia nõ innititur vllo teſtimonio vel reuelationi Dei per ſe, vel per creaturas loquentis, nec ex eo capite poterit vllo modo fides appellari, quidquid ſit de aliis actibus, quibus ex creaturis cognoſcimus perfectiones Dei, qui ſeſe nobis per creaturas manifeſtant.

11 Ego de re ipſa ita iudico, difficile, & durum in primis videri concedere, quod abſque fide illa, quam ſtrictam vocant, & quæ habet pro motiuo veram, & propriam reuelationem Dei, de facto aliquis adultus iuſtificetur: deinde non itadurum eſſe, quod ante fidem ſtrictam præcedant illuſtrationes, & cognitiones ſupernaturales, ex quibus procedant aliquæ voluntates ſupernaturales, quibus homo de congruo ſe diſponat ad fidem, & remotè ad iuſtificationem; hoc tamen ipſum in vniuerſum, & cum hac generalitate apud me falſum eſſe. Prima pars huius aſſertionis, qua negamus iuſtificationem adulti contingere ante fidem ſtrictam à nobis explicatam, colligi videtur ex

Sententia Auctoris.

communi Theologorum conſenſu, propter quem Ludouicus Turrianus *in diſputationibus ſelectis centuria 1. cenſurarum Theologicarum, dub. 64.* dixit id non poſſe ſine temeritate, & errore negari. Colligitur etiam ex verbis Scripturæ & Conciliorum ſupra adductis, quę ad minus hoc videntur ſignificare. Hoc enim ſignificare videtur Paulus, dum dicit, *accedentem ad Deum oportet credere*: ille quippe, & tunc potiſſimè accedit ad Deum, qui ex ſtatu peccati, in quo erat longè à Deo poſitus, tranſit ad ſtatum filij Dei per iuſtificationem, nec poteſt de fide in voto intelligi, nam Paulus fidem actualem probare volebat in Henoch, quam probat ex eo, quod omnis accedens ad Deum, neceſſe eſt, quod credat Deum eſſe, & remuneratorem eſſe; quæ probatio fallax eſſet, ſi ſufficeret fides in voto; ſicut nõ bene probaretur aliquem reſtituiſſe iniuſte ablata, ex eo, quod pœnitentiam egit, cùm eam potuiſſet agere, & non reſtituere, excuſante eum impotentia, vel ignorantia, & habendo ſolum votum reſtituendi.

Nec etiam prædicta verba poſſunt intelligi dè fide illa lata, hoc eſt de notitia Dei ex creaturis comparata: quia Concilium Tridentinum *dicta ſeſſ. 6. c. 6.* expreſsè dicit verba illa Pauli, *Accedentem ad Deum oportet credere*, &c. intelligi de fide illa, qua homo liberè mouetur in Deum credens vera eſſe, quæ diuinitus reuelata, & promiſſa ſunt. Notitia autem illa, qua ex creaturis cognoſcitur Deus earum auctor, in primis non eſt libera, ſed neceſſaria, cùm ſit plerumque euidẽs, prout aduerſarij etiam eam euidentem fatentur eſſe. Deinde non habet pro obiecto reuelationem, aut promiſſionem Dei, cùm creaturæ non oſtendant, Deum aliquid reuelaſſe aut promiſiſſe: reuelatio enim, & promiſſio libera fuit Deo, & potuit non eſſe poni etiam poſitis creaturis. De alia ergo fide loquitur Paulus, & de alia intellexit illum Tridentinum, nempe de fide propria, quæ fundatur in reuelatione Dei nobis obſcurè propoſita, & quam ideo liberè acceptare poſſumus; vel reſpuere, non de cognitione euidenti Creatoris comparata non ex auctoritate, ſed ex ratione à poſteriori, & quam non liberè, ſed neceſſariò accipimus. Fides autem neceſſaria ad ſalutem ſemper apud Concilia & Patres exigitur cum libertate: ideo enim in Concilio Toletano IV. cap. 23. generaliter dicitur, *quod fides debet eſſe libera*, & Auguſtinus vniuerſaliter dixit, *Cætera poteſt homo nolens, credere autem non niſi volens.* Et alia adduximus ſupra agentes de neceſſitate imperij voluntatis ad fidem. Vnde confirmari rurſus poteſt, quia fides, quam ex Paulo exigit Tridentinum, tanquam diſpoſitionem ad iuſtificationem, eſt de Deo remuneratore, vt conſtat ex verbis Pauli, & Concilij: vbi nomine *remunerationis* intelligi remunerationẽ ſupernaturalis beatitudinis, quam Deus promiſit, certum omnino eſſe ex Theologorum omnium ſententia, docet Suarez *illo lib. 6. ſect. 3 num. 8.* certum autem eſt, hanc remunerationem ſupernaturalem credi non poſſe ſine reuelatione diuinæ promiſſionis, cum creaturæ naturales oſtendere nobis non poſſint, quod Deus talem remunerationem decreuerit. Fides ergo, de qua Paulus loquitur, debet eſſe fides in diuina reuelatione fundata, & de hac fide intelligit ea verba Baſilius cõcione in pſalm. 115. ſuper illa verba *Credidi propter quod loquutus ſum*: vbi commendans fidem, quæ *ſupra rationales methodos animam ad aſſenſum trahit*, hoc

12

Fides neceſſaria ad ſalutem, ſemper apud Concilia & Patres exigitur cum libertate.

hoc eſt, ſupra rationes aliunde habitas, dicit de hac fide loqui Paulum verbis illis: *accedentem ad Deum oportet credere*, &c. Notitia autem Dei ex creaturis non eſt ſupra rationales methodos, ſed ex ipſa naturali ratione deducta, vt conſtat: vnde licèt ſit actus ſupernaturalis, innititur tamẽ ratione naturali, & ideo nomine *fidei* intelligi non potuit, à Paulo. Alij etiam Patres ſimiliter ſemper diſtinguunt fidem ab ea notitia, quæ diſcurſu, vel ratione humana nititur, eo quod fides ſola diuina auctoritate mouetur. Sic loquitur Chryſoſtom. homil. 32. in Ioannem: *Fide*, inquit, *nobis opus eſt dilectiſſimi*, (ecce loquitur de fide, quæ neceſſaria eſt) *fide inquam, bonorum matre, ſalutis medicina.* Cui fidei poſtea opponit notitiam ex rationibus comparatam. *Qui ſuis*, inquit, *nituntur rationibus, ante cognitam veritatem naufragium faciunt*, eodem modo loquitur Auguſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 41. his verbis: *quid agit, aut quò, vel quà, vt ad beatitudinem perueniatur, humana ſe porrigit infelicitas* (loquitur de diſcurſibus Philoſophorum) *ſi diuina non ducit auctoritas.* Quamuis autem ponatur cognitio illa ſupernaturalis, tota tamen innititur rationi humanæ deſumptæ ex creaturis, nec tranſcendit ex parte obiecti, aut motiui argumenta Philoſophica, cùm nullo modo nitatur authoritate diuina, nec ad eos aſſenſus diuina ducat auctoritas, ſed naturalis ratio, & humani diſcurſus argumenta, quæ apud Concilia & Patres diſtinguuntur à fide, ſine qua tamen nulli vnquam contingit gratia iuſtificationis, vt dixit Tridentinum *dicta ſeſſ. 6. cap.* 7. Hæc de prima parte noſtræ aſſertionis: nunc tranſeamus ad alteram de fidei neceſſitate ad opera alia meritoria in ordine ad ſalutem æternam.

SECTIO II.

Sine fide fundata in reuelatione Dei non fieri vllum opus meritorium ſalutis æternæ.

13 Dixi, minus durum eſſe concedere actus bonos ſupernaturales ante fidem propriam ortos ex cognitione ſupernaturali Dei ex creaturis, vel honeſtatis moralis: id tamen abſolutè, & cum illa vniuerſalitate falſum apud me eſſe. Scio enim, aliquos graues doctores ponere de facto ante fidem actus bonos naturales ortos ex cogitatione congrua naturali, quæ tamen ſit gratia per Chriſtum, qui actus naturales diſponant, vt merita congrua ad percipiendam fidem, & remotè ad iuſtificationem. Faciliùs autem id defendi poteſt ponendo eiuſmodi actus bonos morales ſupernaturales in ſubſtantia, & ortos ex cogitatione ſupernaturali, prout proponuntur à Ripalda, qui quoad hoc magis Theologicè, & conſequenter videtur mihi loqui. Et quidem P. Vaſquez 1. 2. *diſp.* 189. *num.* 136. *& diſp.* 190. *num.* 132. planè concedit, ante fidem dari in infidelibus actus bonos naturales, qui mereantur de congruo, & diſponant, ad obtinendum donum fidei: quam ſententiam ex parte tuetur Luiſius Turrianus *de gratia opuſculo 2. diſp. 4. dubio 26. & 27.* vbi admittit illa opera fieri ex gratia per Chriſtum, negat tamen eſſe merita congrua reſpectu fidei. Vtrumque verò concedit Coninch. *in tract. de fide, ſpe, & charitate diſputat. 14 dub. 6.*

Contraria ſententia communis eſt omnium ferè Theologorum, qui docent, ante fidem nullum dari meritum ipſius fidei, & in hoc ſenſu fidem eſſe initium, & fundamentum noſtræ iuſtificationis. Videatur Suarez *lib. 1. de gratia, cap.* 17. *& lib. 1 de prædeſtinatione. cap* 16. *num.* 24. & videtur eſſe omnino de mente Auguſtini, qui ſemper reducit primam Dei gratiam in illud auxiliũ, quod datur ad credendum; quod quia non datur ex meritis, ideo dicit primam gratiam non eſſe ex meritis. Ita loquitur libro de gratia, & libero arbitrio c. 7. vbi ait, *ideò Apoſtolum docere, iuſtificari hominem ex fide, non autem ex operibus, non vt opera excludat, ſed quia opera iuſtitiæ ſunt ex fide, non ex operibus fides, ac per hoc ab illo ſunt opera iuſtitiæ, à quo eſt fides.* Et de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 7 *ideò*, inquit, *Apoſtolus docet iuſtificari hominem ex fide, non ex operibus, quia ipſa prima datur, vnde impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur.* Et præfatione in pſal. 31. hac ratione ait, conciliari ſententiã Pauli, & Iacobi, quorum Paulus dicit, iuſtificari hominem per fidem, non ex operibus, Iacobus autem dicit iuſtificari ex operibus, & non ex fide tantùm, quia Paulus loquitur de operibus factis ante fidem, Iacobus verò de operibus, quæ conſequuntur fidem, vnde concludit; *debemus ergo nulla opera præponere fidei, ita vt ante fidem dicatur quiſpiam benè operari*; & poſtea inferat opus illud Abrahæ, cùm voluit immolare filiũ, habuiſſe fundamentum, & radicem in fide, quia qualecunque illud opus eſſet præter fidem, nihil illi prodeſſet. Hoc ipſum repetit lib. 83. quæſtionum, quæſt. 76 ep. 106. vbi cùm diceret, non exigendam ſolam gratiam remiſſionis peccatorum à Pelagio, rationem reddit, *quia hæc non eſt omnino ſine merito, quando quidem fides illam imperat*, & concludit *Reſtat igitur, vt ipſam fidem vnde omnis iuſtitia ſumit initium, non humano tribuamus arbitrio, neque vllis meritis, ſed gratuitum Dei donum eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus; quoniam inde incipiunt bona quæcunque ſunt merita* Probat autem hoc Auguſtinus lib. de gratia Chriſti, cap. 3. ex illo Pauli ad Epheſ. 2. *gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur.* Ex quibus verbis ſic concludit: *illud ergo*, vnde incipit omne meritum, ſine merito accipimus, id eſt, ipſam fidem. Videatur idem Auguſtinus *quæſt. 2. ad Simplicianum in principio*, vbi multa habet ad hoc propoſitum, præſertim, ne aliquis arbitretur, ſe ideo percepiſſe gratiam, quia benè operatus eſt, ſed benè operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam; & rurſus *infra*, ſine præcedente miſericordia Dei non poſſe aliquem credere, vt ex hoc accipiat facultatem benè operandi, & alia ſimilia, quæ ibi videri poſſunt, & lib. 15. de Ciuit. Dei, cap. 20. ait *non eſſe opus bonum, niſi quod procedit ex fide ſummi Dei.* Videantur alia plura loca apud Suarez *lib. 1. de gratia, capite vigeſimo, numero, vndecimo & duodecimo.* 14

Ante fidem nullum datur meritum ipſius fidei, atque ita fides eſt initium, & fundamentum noſtræ iuſtificationis.

Probatur ex Patribus.

Eodem modo loquuntur cæteri, PP. Ambroſius lib. 6. in Lucam cap. 7. ſuper illa verba, *quid moleſti eſtis*, &c. *miſericordiæ*, inquit; *præfertur fides, quia miſericordia tunc habet meritum, ſi fide præcedente conferatur.* S. Gregorius homil. 19. in 15

Ezechielem

Ezechielem ſuper illa verba: *feneſtra autem eius & veſtibulum*, &c. ſic ait: *non virtutibus venitur ad fidem, ſed per fidem pertingitur ad virtutes.* S. Leo ſerm. 6. in quadrageſima loquens de potu aquæ frigidæ, &c. ſic ait: *de hoc tamen calice non fruſtra admonet Dominus, vt nomine ipſius præbeatur, quia hæc, quæ per ſe ſunt vilia, fides efficit pretioſa, & quæ ab infidelibus miniſtrantur etiam ſi ſumptu ſint magna, omni tamen iuſtificatione ſunt vacua*, & ſerm. 7. addit rationem his verbis: *quia quod non ex fidei procedit veritate, ad præmia æterna non peruenit, alia eſt conditio operum cæleſtium, alia terrenorum: mundana beneuolentia in his, quos adiuuat, habet finem: Chriſtiana pietas in ſuum tranſit auctorem.* Eodem modo loquitur S. Proſper lib. 1. de vocatione gentium c. 24. initio *Abundè*, inquit, *his teſtimoniis demonſtratum eſt, fidem, qua iuſtificatur impius, non niſi ex Dei munere haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui, ſed ad hoc donari, vt principium poſſit eſſe meritorum, vt cùm ipſa data fuerit non petit ex ipſis iam petitionibus cætera conſequantur.* His adde Cyrillum Alex. *lib. 4. in Ioannem c. 31.* Petrum Diaconum cum aliis Patribus orientalibus, *lib. de Incarnatione Verbi c. 6. circa finem.*

16 *Supradicta Patrum teſtimonia vt intelligenda.* Ad hæc teſtimonia non poteſt reſponderi, ſermonem ibi eſſe de merito condigno: quod non poteſt eſſe ante fidem, non verò de merito congruo, & imperfecto. Hæc enim reſponſio reiicitur Primò, ex verbis Auguſtini ſuprà adductis, vbi concedit meritum ante remiſſionem peccatorum, negat autem meritum ante fidem, & quidem ante remiſſionem peccatorum non potuit concedere meritum condignum, ſed congruum, ergo hoc etiam negat ante fidem. Secūdò ex eod. Auguſtino de prædeſtinatione Sanctorum cap. 7. vbi probat, *Cornelium habuiſſe iam fidem ante aduentum Petri, quia alioquin eius eleemoſynæ non fuiſſent acceptæ*, quod etiam argumentum ad idem vſurpauit S. Thom. 2. 2. *q. 10. art. 4. ad 3.* vbi ſermo eſt de merito congruo; nam eleemoſynæ Cornelij non meruerunt de condigno ſed de congruo aduentum Petri, & tamen ex hoc merito colligunt Auguſtinus & S. Thomas, quod proceſſerunt ex fide. Denique ſi ſemel admittas opus procedens ex alia cognitione, quàm fidei poſſe eſſe meritorium de congruo, difficilè probabis, non poſſe in homine iuſto idem opus ortum ex illa cognitione eſſe meritorium etiam de condigno. Meliùs ergo, & cōſequentius dicitur, fidem eſſe principium totius meriti etiam de congruo, quia eſt principium omnium actuum ſupernaturaliū, qui ſoli poſſunt habere rationem meriti condigni, vel congrui in ordine ad finem ſupernaturalē. Hac etiam de cauſa fides appellatur in Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 8. humanæ ſalutis initium, fundamētum & radix omnis iuſtificationis, quia nimirum ante ipſam nondum eſt inchoatū negotium ſalutis, vel iuſtificationis, quia omnia, quæ ipſam fidem præcedūt, ſunt opera naturalia, quæ cum fine ſupernaturali nullam habent proportionem. Quibus conſonant Arauſicanum 2. c. vlt. dicens. *Hoc ſalubriter confitemur, quod in omni opere bono nos incipimus, ſed ipſe nullis noſtris præcedentibus meritis prius fidem inſpirat.* Et Patres Concilij Mileuitani in ep. ad Innocentium, quæ apud Auguſtinum eſt 95. dicunt gratiam præuenientem ad omnem affectum ſupernaturalem neceſſariam pertinere ad fidem, & eſſe Chriſtianorum propriam.

P. Vaſq. reſpondet, ideo fidem appellari initium, non quia ſemper ſit primum meritum, ſed quia inter ea, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, fides eſt prima, cætera enim, quæ aliquando præcedunt, etiam ſi ſint merita, nō ſunt neceſſaria. Hæc tamen expoſitio videtur valde violēta, quia non dicitur bene principium alicuius negotij, illud quod eſt neceſſarium, ſi tamen oritur ex alia radice, quæcumque illa ſit v. g. inter ea, quæ ſunt neceſſaria ad damnationem æternam primum eſt peccatum mortale, & tamen nemo negabit initium perditionis Iudæ fuiſſe propenſionem nimiam ad pecunias, & negligentiam, quam habuit in ea corrigenda, antequam perueniret ad peccatum mortale: ergo etiam è contra, licet fides ſit prima inter neceſſaria ad ſalutem: ſi tamen fides oritur ex merito antecedenti, tunc illud meritum antecedens dicetur principium ſalutis: nam in hoc ſenſu Concilium Tridentinum *ſeſſ. 6. c. 5.* definit contra Pelagium & ſemipelagianos, iuſtificationis exordium in adultis ſumendum eſſe à gratia præueniente, quibus verbis non ſolum ſignificat, gratiam præuenientem eſſe primam inter ea, quæ ſunt neceſſaria ad iuſtificationem, ſed etiam ita eſſe primam vt nihil aliud præcedat, ex quo ipſa oriatur, nam totum hoc ſignificat, qui dicit, aliquid eſſe initium, ſeu exordium alicuius negotij, alioquin non ſatis clarè definiſſet contra ſemipelagianos, non præcedere meritum aliquod ante primam vocationem gratiæ: nam ſemipelagiani fatebantur, vocationem gratiæ eſſe primam inter ea, quæ ſunt neceſſaria ad iuſtificationem, atque ideo ab ipſa ſumi exordium neceſſarium, poſſe tamen aliquando præcedere aliud exordium non neceſſarium. Hæc autem euaſio reuera non habet locum contra verba Concilij, dum vniuerſaliter dicit, vocationem gratiæ eſſe exordium iuſtificationis, quia eo ipſo excluditur omne aliud exordium, ſiue neceſſarium, ſiue non neceſſarium; ergo ſimiliter, dum fides dicitur ſimpliciter initium ſalutis, eo ipſo excluditur omne aliud initium etiam non neceſſarium. Adde, Patres vniuerſaliter negare, eſſe aliquod meritum quod non oriatur ex fide vt conſtat ex locis ſupra adductis. 17

Eodē modo reiicitur interpretatio P. Coninch, dicentis, fidem eſſe initium inter actus ſupernaturales pertinentes ad noſtram ſalutem; poſſe tamen præcedere aliud initium naturale, nempe actus bonos naturales elicitos ex gratia per Chriſtum. Hic tamen etiam eſt improprius modus loquendi: non enim eſt ſimpliciter initium ſalutis illud, quod inter actus ſupernaturales eſt primum; alioquin poſſemus etiam dicere, initium totius ſalutis eſſe primam gratiam habitualem, quia inter gratias formaliter ſanctificantes illa eſt prima; ſicut inter dona ſupernaturalia fides eſt prima: neutrū ergo poterit dici ſimpliciter primum initium ſalutis, ſi præcedit aliud meritum prius. Ratio denique congruentiæ, cur Deus voluerit fidem eſſe initium noſtræ ſalutis, ſeu (quod idem eſt) quare noluerit, eos actus bonos, qui aliquando præcedunt in infideli, eſſe ſupernaturales, deſumi poteſt ex Paulo primæ ad Corint. primo, in illis verbis: *nam quia in Dei ſapiētia non cognouit mundus per ſapientiam Deum placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes.* Quaſi diceret, quia nouit Deus, quàm ſint imbecilles rationes omnes, quæ ex naturæ lumine nobis occurrunt, vt nos ad diuinum obſequium efficaciter 18 *Reiicitur interpretatio Patris Coninch.*

moueant; voluit, totum negotium noſtræ ſalutis reducere in ſcholam fidei, cuius rationem reddit in vltimis verbis illius capitis, *vt quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur, in Domino glorietur*, ſeu vt priùs dixerat, *vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius*, ne ſcilicet noſtræ ratiocinationi, & ſpeculationi attribuamus noſtræ ſalutis initium, ſi meritum noſtrum inniteretur in cognitione aliunde, quàm ex Dei reuelatione habita.

19 *Non ſatisfacit reſponſio Ripaldæ.* Vnde non ſatisfacit reſponſio Ripaldæ dicentia, requiri fidem ad omne meritum congruum, vel condignum ſalutis æternæ non tamen, fidem ſtrictam, quæ fundetur in reuelatione Dei, ſed latam, nempe notitiam ſupernaturalem comparatam per diſcurſum, vel ratiocinationes ex creaturis, vel qua virtutis honeſtas in ſe ipſa quomodocumque cognoſcatur. Hoc, inquam, non ſatisfacit: quia Patres, quando fidem dicunt, eſſe principium bonorum operum, & meritorum omnium, loquuntur plane de fide, quæ fundetur in doctrina, & reuelatione Dei, prout opponitur notitiæ, quæ aliunde haberi poteſt ex motiuis, & rationibus humanis. Vnde ſupponunt, poſſe contingere, quod aliquando proponantur nobis argumenta & motiua humana bona, propter quæ tamen ſi operemur, non meremur ſalutem æternam, quia opus illud tunc ex fidei fonte non procedit. Ita enim loquitur S. Leo Papa ſupra adductus ſermone 6. in quadrageſimam illis verbis: *de hoc tamen calice non fruſtra admonet Dominus, vt in nomine ipſius præbeatur: quia hæc, quæ per ſe ſunt vilia, fides efficit pretioſa.* Hæc autem admonitio ſuperflua eſſet, ſi quoties homo etiam infidelis ex motiuo miſericordiæ calicem aquæ præbet, id faceret per actum ſupernaturalem & ex notitia ſupernaturali, quæ verè ſit actus fidei: cuius tamen contrarium ſupponit S. Leo, dum ſtatim addit; *& quæ ab infidelibus miniſtrantur; etiamſi ſumptu ſint magna, omni tamen iuſtificatione ſunt vacua.* Et rationem reddit ſerm. 7. *quia quod non ex fidei procedit fonte, ad præmia æterna non peruenit: alia enim conditio eſt operum cæleſtium, alia terrenorum.* Vbi aduerte, hanc differentiam, quam Patres inculcant, non conſiſtere ſolùm in eo, quod vnus actus ſit naturalis, & alter ſupernaturalis, ſed debere ſe tenere aliquo modo ex parte motiui ſaltem intellectualis; nam ſanctus Leo notat differentiam illam, vt moneat nos, ne inutiliter opera bona faciamus, ſed curemus, quod ſint ex fidei motiuo, vt proſint ad ſalutem: quod quidem curare, & præcauere nos poſſumus. Curare autem, quod ſint actus ſupernaturales, non pertinet immediatè ad noſtram diligentiam, ſi, vt aduerſarij volunt, Deus ſemper dat cognitionem ſupernaturalem cuiuſcumque motiui honeſti, quæ cognitio ſit fides, & ex qua oriatur voluntas ſupernaturalis, & meritoria: quare ſufficeret admonere, vt in noſtris operibus habeamus bonam intentionem, & finem honeſtum.

20 Ad hoc etiam ponderari poſſunt verba Auguſtini *lib. de ſpiritu, & littera, cap.* 27. qui licèt in infidelibus vix vnquam voluerit bona opera agnoſcere, aliquando tamen ea, licet exigua, & rara concedit: inutilia tamen ad ſalutem de quibus ſic ait: *de eis quædam facta legimus, vel nouimus, vel audiuimus, quæ ſecundum iuſtitiæ regulas, non ſolùm vituperare non poſſumus, verum etiam meritò rectè laudamus: quanquam ſi diſcutiatur, quo fine fiant, vix inueniuntur, quæ iuſtitiæ debitam laudem defenſionémve mereantur. Verumtamen, quia non vſque adeo in anima humana, imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint; vnde meritò dici poſſet etiam in ipſa impietate vita facere aliqua legis, vel ſapere*, &c. Ac denique concludit: *ſicut non impediunt à vita æterna iuſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur.* Et ep. 5. ad Marcellinum de antiquis Romanis ait, quamuis caruerint vera pietate, quæ eos ad vitam æternã poſſet ſalubri religione perducere; cuſtodiſſe tamen quandam ſui generis probitatem, quæ poſſit terrenæ ciuitati ſufficere, id eſt ad finem moralem. Vbi notandum eſt, Auguſtinum loqui de opere etiam bono externo, & non ſolum de voluntate naturali interna: vnde ſupponit, non debuiſſe ſemper interuenire voluntatem ſupernaturalem ortam ex fide: alioquin nullum bonum opus potuiſſet Auguſtinus legere, vel audire de Romanis aut Ethnicis, quod non fuiſſet vtile ad ſalutem de congruo, ſi quidem omne opus bonũ ortum fuiſſet ex fide ſupernaturali. Supponit ergo Auguſtinus, eiuſmodi opera bona externa non profuiſſe ad ſalutem, quia non procedebant ex fide, ſed ex ductu naturæ.

Clarius hoc explicat idem Auguſtinus *q.* 2. *ad Simplicianum*, vbi declarat, quid intelligat nomine *fidei*, ex qua debent opera procedere, vt ſint meritoria; & dicit, fidem eſſe debere illam, qua creditur Deo, & hanc debere eſſe initium totius meriti. 21 *Quid intelligat Auguſtinus nomine fidei ex qua debent opera procedere.* *Non quis ſe arbitretur* inquit, *ideo percepiſſe gratiam, quia benè operatus eſt, ſed benè operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam: incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem.* Ille autem, qui ex principiis ſolum Philoſophicis agnoſcit mendacium, aut furtum eſſe turpe, nihil prorſus credit Deo, cum de Deo, aut eius teſtimonio non cogitet, ergo apud Auguſtinum, & Patres, voluntas illa non furandi non procedit ex fide, ſed naturæ ductu quem fidei opponunt: ita enim loquitur Chryſoſtomus hom. 67. ad populum, vbi ait, *nullum eſſe adeo malum, qui non interdum aliquid boni natura ductu operetur, cuius in hac vita aliquod præmium à Deo non recipiat.* Et Hieronymus in cap 1. ad Galat expreſsè dicit, *homines carentes fide operari interdum aliquid ſanctè*, id eſt, honeſtè, & ſine peccati macula. Et poſtea in caput quintum dicit ſine fide poſſe eſſe bona opera, ſicut fides poteſt eſſe ſine charitate. S. Proſper *lib. contra Collatorem, cap.* 26. dicit, etiam poſt peccatum manere in homine rationem, per quam poſſit aliqua opera facere, quæ præſentem vitam honeſtare poſſunt, æternam autem vitam conferre non poſſunt. Fulgentius *lib. de Incarnatione, & gratia, cap.* 26. dicit, poſſe eſſe in infidelibus, aut peccatoribus aliqua bona opera, quæ quia, vel ex charitate non fiunt, vel etiam neque ex fide, ad ſalutem non proſunt. Qui omnes apertè ſupponunt, reperiri de facto opera bona, & honeſta, & laudabilia externa, quæ ex cognitione fidei nõ procedant, atque ideo non interuenire veram fidem actualem, quoties homini proponitur aliquod bonum morale operandum, prout illa ſententia volebat.

Confirmari poteſt primo, quia ſi *fides* nomine 22
intelligeretur notitia illa ex ratione philoſophica vel

vel aliunde proueniens circa honeſtatem virtutis, vel turpitudinem vitij, fruſtra & inutiliter quæreretur an poſſit ante fidem dari opus bonum in infidelibus, hoc enim eſſet quærere, an ſine cognitione boni, & honeſti poſſit aliquis habere voluntatem honeſtam, quod eſt omnino impoſſibile. Si ergo quoties homo cognoſcit honeſtum, habet actum fidei ſupernaturalem, non poteſt quæri, an ſine fide detur opus honeſtum: non ergo intelligunt Patres, & Doctores nomine *fidei*, niſi actum illum, quo credimus propter reuelationem Dei quando dicunt, omne opus meritorium debere procedere ex fide. Confirmatur ſecũdo, quia fides de qua Patres & Concilia loquuntur, debet eſſe libera, & voluntaria, vt ſupra ex eorum verbis vidimus: illa autem cognitio etiam ſupernaturalis ex argumentis Philoſophicis habita non eſt libera, ſed neceſſaria, & euidens: ergo illa non eſt fides, de qua dicunt eſſe principium & fontem totius meriti, & operis vtilis ad ſalutem. Reſtat nunc ſoluere argumenta, quæ contra hanc communem doctrinam opponi poſſunt.

SECTIO III.

Argumenta contra fidei neceſſitatem proponuntur, & diſſoluuntur.

23 *Soluuntur argumenta, quibus probatur poſſe dari meritum aliquod ad ſalutem remotum vel proximũ ante fidem.* Obiectio 1.

PRimo loco afferemus argumenta, quibus probatur poſſe dari meritum aliquod ad ſalutem remotum, vel proximum ante fidem; poſtea verò proponemus ea argumenta, quibus probatur, ſufficere fides illa lata, nempe cognitio ſupernaturalis non fundata in teſtimonio, & reuelatione Dei. Primo ergo contra neceſſitatem fidei ad omne meritum opponi ſolet, quia ante aſſenſum fidei præcedit voluntas credendi, quæ quidem eſt meritoria, imo ipſa eſt ratio, cur actus fidei ſit meritorius, nam tota libertas fidei præcedit in illa voluntate credendi, ac per conſequens tota ratio meriti: iam ergo datur aliquod meritum, quod non procedat ex fide; ſed præcedat fidem. Reſpõdetur facilè, apud Patres voluntatem credendi cum ipſamet fide computari; fides enim completè ſumpta includit aſſenſum intellectus, & imperium voluntatis, ſine quo fides non eſſet meritoria, atque adeò cum dicitur, omnia bona merita procedere ex fide, intelligitur ſemper excepta ipſa fides, & voluntas credendi, quæ non poteſt procedere à ſe ipſa.

24 Obiectio 2. Sed contra obiici poteſt ſecundo de eo, qui antequam conuertatur ad fidem, orat Deum, & petit ab eo lumen, & donum fidei: quæ quidem oratio non videtur inutilis: alioquin fruſtra eiuſmodi hominibus conſuleremus, quod orarent. Et tamen illa oratio non procedit ex fide, ergo aliqui actus, qui non procedunt ex fide poſſunt eſſe meritorij ſaltem de congruo in ordine ad ſalutem. Reſponderi poteſt eodem ferè modo, nimirum, orationem, qua aliquis ſerio, & ardenter petit fidem cum vero deſiderio credendi Deo ſuper omnia, iam pertinere aliquo modo ad ipſam fidem, & in ratione doni computari cum dono fidei. Hoc enim modo loquitur Gregorius Magnus homil. 9. in Ezechielem colum. 2. dicens: *Opera ſine fide non adiuuare, niſi fortaſſe pro fide percipienda fiant; ſicut Cornelius* inquit, *ante pro bonis operibus meruit audiri, quam fidelis exiſteret. Quæ ex re colligitur, quia bona opera pro fide percipienda faciebat. Nam cui ab Angelo dicitur, orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei, & mox pro eadem aſcenſione præcipitur, vt ad Simonem mittat qui & veniens prædicare debeat; conſtat, quia hoc petiit, vnde meruit exaudiri.* Hæc Gregorius, cuius ſententia circa fidem Cornelij, licet fortaſſe verior non ſit; id tamen quod ſupponit, verum eſt, ſcilicet opera facta ante fidem non prodeſſe niſi quando fiunt pro impetranda fide, nam tunc iam videntur pertinere ad ipſam fidem, & integrare, ſeu inchoare donum fidei. Ratio autem eſſe poteſt quia iam tunc oriuntur aliquo modo ex ipſo lumine fidei, ſi enim nullo modo illuminaret ipſa fides, nunquam homo verè deſideraret credere Deo ſuper omnia, nec adeò ſeriò, & ex animo quæreret doctrinam diuinam. Non ergo mirum, quod Deus concurrat iam tunc auxilio ſupernaturali ad illam voluntatem, quæ non procedit merè ex lumine rationis naturalis, ſed ex lumine fidei ſubobſcuro, & quaſi ab aurora fidei, & eius crepuſculo, vt quærat inde lumen clarius, & oret pro illo obtinendo. Quæ ratio à fortiori locum habet in voluntate ipſa credendi, quæ licèt non procedat ex aſſenſu fidei, nec ex reuelatione iam credita; oritur tamen ex reuelatione Dei ſufficienter propoſita; quare non mirum, quod ea voluntas non ſit naturalis, quia iam ſecundùm affectum extrahit hominẽ à ſchola naturæ, conſtituens illum in ſcholà diuina, in qua ipſe Deus vult eſſe magiſter, & formare characteres aureos, & ſupernaturales, quibus eius doctrina ſcribatur in noſtra mente. Quæ doctrina videtur eſſe S. Thomæ *infra quæſt.* 83. *art.* 16. *in corpore*, quatenus in vniuerſum docet, quod Deus exaudit orationem peccatoris ex bono naturæ deſiderio procedentem, qua piè & perſeueranter petit neceſſaria ad propriam ſalutem. Per illa autem verba, *ex bono naturæ deſiderio procedentem*, non intelligit, quod procedat ex ſolis viribus naturæ, ſubiungit enim debere eſſe orationem *piè* factam, & quidam ad omne opus pium requiritur gratia, & eius auxilium: ſed intelligit, quod non procedat à peccatore, vt peccator eſt. Diſtinguit enim ibi S. Thomas in peccatore duo, nempe naturam, quam diligit Deus, & culpam, quam odit: & dicit, orationem, quæ procedit à peccatore formaliter in quantum peccator eſt, non exaudiri à Deo; illam verò, quæ procedit à natura peccatoris bona exaudiri, non tamen dicit procedere à natura non adiuta viribus gratiæ. Eandem doctrinam magis expreſsè explicuit Granado *in* 1. 2. *controuerſ.* 8. *de gratia tract.* 6. *diſp.* 1. *ſect.* 5. *num.* 39. vbi dicit, quoties homo infidelis orat pro obtinendo lumine fidei etiam in confuſo cognitæ, præcedere illuſtrationes ſupernaturales, vt dixerat *n.* 37. & orationem illam exaudiri à Deo.

Tertiò obiici poſſunt exempla aliqua eorum, qui abſque vera fide ſuis operibus impetrarunt de congruo ſuam ſalutem, vel donum fidei, vel aliquid aliud ad ſalutẽ pertinens. Alioquin enim fruſtrà Daniel *cap.* 4. conſuluiſſet Nabuchodonoſori Regi infideli, vt eleemoſynis peccata ſua redimeret, & impendentem Dei iram auerteret, ſi illæ eleemoſynæ ante fidem factæ nihil poſſent mereri, vel impetrare. Legimus etiam in Martyrologio Romano die 30. Iunij de S. Baſilide, qui cùm adhuc eſſet infidelis, & B. Potamiænam Virginem, quam ad martyrium cum aliis ſatellitibus 25 *Obiectio 3. Referuntur quædam exẽpla eorum, qui abſque vera fide operibus impetrarunt de congruo ſuam ſalutem, vel donum fidei &c.*

ducebat, à quorumdam peruerſorum hominum petulantia defendiſſet, poſt triduum ab eadem Potamiæna iam glorioſa mirabiliter ad fidem conuerſus eſt, & ad martyrij etiam coronam confortatus in præmium religioſi obſequij, quod ei præſtiterat. Item apud Card. Baronium tom. 7. anno Chriſti 537. legitur ex Sophronio de quadam Virgine nondum Chriſtiana, quæ homini volenti ſuſpendio ſe interimere, vt creditorum importunitatem fugeret, ſua bona omnia dedit quibus debita extingueret, & pro opere hoc miſericordiæ meruit poſt vitam luxurioſè actam, in extremo mortis articulo ſpiritu compunctionis, & baptiſmi gratia mirabiliter donari. Denique, niſi opera ante fidem facta vim aliquam impetrandi haberent, fruſtrà conſulimus hæreticis, & paganis Deum agnoſcentibus, vt à Deo fidei, & veritatis lumen petant, illæ enim orationes nihil impetrarent. Fatendum ergo eſt, opera omnia bona, etiãſi à fide non procedant, habere vim aliquam ad impetrandum ſaltem de congruo donum fidei, & auxilia ſupernaturalia.

26 Ad hæc tamen exempla reſponderi poteſt; & quidem ad aliqua ex illis dici poſſet, vel opera illâ non proceſſiſſe ab infidelibus, vel certè non meruiſſe præmium ſupernaturale etiam de congruo: nam in primis eleemoſynæ, quas Daniel conſuluit Regi Nabuchodonoſor, vt peccata redimeret, non videbantur ordinari, niſi ad auertendam pœnam temporalem iam imminentem, cuius auerſio non eſſet præmium ſupernaturale, vt conſtat, vel ſi velis, ex intentione Danielis fuiſſe etiã ordinatas, vt Rex placaret Deum in ordine ad ſupplicium æternum: tunc dicendum erit, Danielem implicitè conſuluiſſe etiam Regi fidem in Deum; nam eo ipſo, quod vellet placare Deum offenſum, ſupponeretur quod cognoſcebat, & credebat eſſe Deum, quem placare volebat. Quomodo autem orationes ab hæretico, vel pagano factæ pro impetranda fide, poſſint eſſe ſupernaturales, & ideo vtiliter eis conſulantur, diximus paulò antè ex Gregorio & aliis.

Reſpondetur ad allata exempla.

27 Ad illud verò de fœmina illa, quæ meruit in articulo mortis gratiam Baptiſmi propter hominem multò ante liberatum à voluntario ſuſpendio, negari poſſet illam Virginem fuiſſe tunc infidelem; aliud enim eſt, nondum eſſe baptizatam, aliud verò eſſe infidelem; imo ex contextu narrationis videtur colligi, iam tunc temporis credidiſſe, nam ex deſiderio, ne ille miſer perderetur, dedit ei omnia ſua, vt creditoribus ſatisfaceret, & & non moreretur: poſtea verò in ægritudine non dicitur illuminata ad fidem, ſed ſpiritu compunctionis motam deſideraſſe baptiſmum. Nec obſtat quod dicatur nondum chriſtiana quando eleemoſynam dedit, quia hoc ſolum ſignificat nondum fuiſſe baptizatam, qui modus loquendi valde vſitatus eſt apud antiquos Patres, vt conſtat ex Auguſtino *lib. 9. confeſſionum cap. 3.* difficilius eſt illud, quod de S. Baſilide obiiciebamus, cui ob honeſtum officium erga Potamiænam Virginem præſtitum, datum fuit donum fidei & gratia etiam martyrij. Quare ac hos, & alios ſimiles caſus, qui facilè poterunt inueniri, Reſponderi poteſt, Baſilidem per illud opus in infidelitate factum, nihil ſaltem ſupernaturale apud Deum meruiſſe etiam de congruo; Deum tamen dediſſe illi gratiam fidei non vt præmium ſui operis, ſed vt præmiaret in eo præclara merita Potamiænæ, quæ pro eo interceſſerat, & quam ſibi Baſilides ille obſequio aliquo modo deuinxerat. Sic enim aliquis homo ſanctus orat ſæpe Deum pro aliquo amico, vel conſanguineo; Deus autem concedens id, quod petitur, non præmiat amicitiam vel conſanguinitatem illius, ſed præmiat hominem ſanctum in ſuo amico, vel conſanguineo.

Dices, ſicut Baſilides per opus illud naturale potuit à Potamiæna mereri de congruo eius interceſſionem pro obtinenda gratia ſupernaturali cur eodem opere bono naturali non potuit etiam immediatè apud Deum, qui liberalior eſt, mereri de congruo auxilium ſupernaturale; Reſpondeo diſcrimen magnum eſſe inter Deum, & homines: nam homines, vt retribuant pro beneficio accepto, non debent ſupponere proportionem inter id, quod dant, & id quod acceperunt, Deus autem ſi retribuit, debet inuenire illam proportionem. Ratio autem eſt, quia homines retribuunt aliquando ex gratitudine, gratitudo autem non attendit ad æqualitatem, vel proportionem inter beneficium, & retributionem: imo quantò minor eſt proportio, eò maior eſt gratitudo, quia gratitudo habet reddere aliquid indebitum & ſuperans omne debitum, vt probat egregiè S. Th. 2. 2. *quæſt. 106. art. 6. in corpore*; quare quò magis ſuperat debitum, maior eſt gratitudo, ad hoc enim tendit gratus, vt vincat liberalitatem benefactoris per aliam maiorem liberalitatem. Deus autem non eſt capax gratitudinis, quippe quæ in ſuo conceptu formali dicit imperfectionem, vt agens de meritis noſtris probat ex profeſſo P. Suarez *lib. 12. de gratia cap. 30. num. 12.* & ſequentibus; ſi ergo retribuit, oportet quod retribuat tanquam remunerans & præmians. Præmium verò debet ſupponere aliquam æqualitatem vel ſaltem proportionem in opere, quod præmiatur. Hinc eſt, illud opus naturale, licèt non potuerit mereri apud Deum etiam de congruo præmium ſupernaturale propter improportionem, quam habebat cum eo præmio potuiſſe tamen obtinere à virgine illa ex gratitudine auxilium ad donum fidei ſupernaturalis conſequendum. 28

29 Nec aduerſatur huic doctrinæ id, quod dixi *diſp. 24. de Sacramento Pœnit. ſect. 4. num. 64. in fine, & numero 68.* nempe Deum ex gratitudine poſſe plus dare martyri reuera occiſo, quàm illi, qui occidi voluit; aut ei, qui plures peccatores conuertit, quàm ei qui conuertere ſolùm voluit, & deſiderauit, vbi ſuppoſui, in Deo etiam habere poſſe locũ actum gratitudinis. Reſpondeo enim, gratitudinem duos habere actus diuerſos. Primus eſt, quo qui beneficium accepit, vult benefactori retribuere, vt debitum illud extinguat quod motiuum extinguendi debitum honeſtum eſt. Secundus actus eſt, quo, qui beneficium accepit, vult benefactori aliquid retribuere, non ſolùm vt extinguat debitum, ſed etiam, vt benefactoris liberalitatem maiori liberalitate vincat. Hunc ſecundum actum dicimus repugnare in Deo propter imperfectionem, quam innoluit: nam licèt homo poſſit hunc actum exercere, quia potuit liberalitatem alicuius experiri, à quo liberaliter aliquid accèpit, quam liberalitatẽ vult poſtea maiori liberalitate ſuperare: Deus tamen non poteſt alterius in ſe liberalitatem velle maiori liberalitate ſuperare: quia nemo potuit prior erga Deum eſſe liberalis: quis enim prior ei dedit? aut quis aliquid Deo reddidit quod non eſſet in immenſum minus, quam quod ab ipſo Deo prius acceperat? Hunc ergo gratitudinis actum,

Gratitudo duos habet actus diuerſos.

Deus

Deus habere non poteſt: potuit autem eum habere virgo Potamiæna, quæ prior, à Baſilide beneficio affecta fuit, atque ideo potuit ex hoc gratitudinis motiuo impetrare ſuo benefactori longè maiora dona, & quæ ſine proportione beneficium acceptum ſuperarent, vt benefactoris liberalitatem maiori longè liberalitate ſuperaret. Ad hoc enim gratitudinis genus non requiritur proportio inter datum, & acceptum: imò quò minor eſt proportio, & quò maior eſt in retributione exceſſus, eo maior eſt gratitudo. Secus dicendum de primo actu, cuius motiuum eſt extinguere debitum illud qualecunque, de quo actu loquuti ſumus *in dicto loco de Pœnitentia*, qui actus nullam inuoluit imperfectionem, & poteſt eſſe in Deo, qui eo modo, quo gloriam extrinſecam à miniſtro Euangelico accipit, & ſanguinem, ac vitam à martyre, debet ei aliquam retributionem, quod debitum poteſt ex gratitudine velle extinguere. Ad hoc autem requiritur, licèt non omnimoda æqualitas, aliqua tamen proportio inter datum & acceptum: ſicut enim non poteſt cenſeri donatio remuneratoria, in qua id, quod accepiſti, nullam habebat proportionem cum eo, quod reddis, ſed erit donatio merè liberalis, vt dicunt Iuriſtæ: ita gratitudo non habet pro motiuo remunerationem, & extinctionem debiti, ſi id, quod acceptum fuit, non habeat proportionem cum eo, quod redditur. Si ergo actus, qui non procedunt à fide, ſunt naturales, & actus naturales non habent proportionem cum præmio ſupernaturali, conſequens eſt, vt Deus non poſſit ex gratitudine dare donum fidei vel aliquid ſupernaturale intuitu operum naturalium præcedentium.

30 *Obiectio 4.* Inſtabis tamen quartò, quia licèt opera bona naturalia non habeant æqualitatem cum præmio ſupernaturali, atque ideo non mereantur illud de condigno, adhuc videntur habere aliquam proportionem congruitatis. Quis enim credat, opus honeſtum naturale egregium, quale eſſet, omnia ſua indigenti largiri, non habere aliquam congruitatem, vt hic homo vocaretur ad fidem, vel pœnitentiam? Reſpondetur, ſuppoſitis principiis reuelatis, ex quibus colligi videtur, naturam non habere vires ad merendam, vel impetrandam gratiam, reddi poſſe aliquam rationem à priori huius improportionis, ſupponendo non quodlibet opus habere proportionem etiam congruitatis cum quolibet præmio; nam licet congruitatis non ſit condignitas, nec æqualitas; eſt tamen aliquis valor, ratione cuius præmians cenſeatur prudenter moueri ab eo opere ad dandum tantum præmium intuitu illius. Quis enim dicat ſaltationem Puellæ habuiſſe congruitatem ad merendum apud Herodem de congruo dimidium Regni? Congruitas ergo etiam ponderat genus operis, & circumſtantias perſonæ, vt in eo genere etiam ſupra æqualitatem præmietur: alioquin non mouetur prudenter præmians, vt intuitu illius operis reddatur tale præmium. Hoc ſuppoſito, dicendum videtur, quodlibet opus naturale non habere proportionem cum præmio ſupernaturali; quia ſicut operatio bruti, ſi eſſet præmiabilis, non exigeret, niſi bonum proportionatum bruto; & opus puerile ſolùm exigeret præmium proportionatum puero; ita opus hominis naturalis ſolùm habet proportionem cum bono, quod conuenit homini in ſtatu naturali; & ſicut non habet proportionem cum præmio

Quare opus naturale non habeat proportionem cũ præmio ſupernaturali.

Angelico, multò minus cum præmio ordinis diuini. Ridiculum eſſet, ſi Rex famulum vilem hoſpitij, quia curam habuit canis, vel equi in diuerſorio, adoptaret in filium, & hæredem Regni; minorem autem habet proportionem obſequium naturale viliſſimæ creaturæ, vt adoptetur in filium Dei, & eleuetur ad Regnum cæleſte, & hæreditatem diuinam.

31 *Impetratio duplex.* Dices, licèt opera naturalia non poſſint mereri gratiam vel præmium aliquod ſupernaturale propter improportionem, poterunt tamen illud impetrare: nam qui orat, & impetrat, non proponit merita, quibus retributio, aut remuneratio reddenda ſit, ſed exponit ſuam indigentiam, & implorat liberalitatem, & gratiam illius, quem orat: ergo actus naturales etiam ſine proportione cum præmio ſupernaturali poſſent deſeruire ad impetrandum de congruo donum fidei, vel aliquid ſupernaturale. Reſpondeo, impetrationem eſſe duplicem, prima eſt, quando concedens id, quod petitur, non mouetur à petitione ipſa, ſed ab indigentia poſtulantis, quæ per petitionem manifeſtatur & hæc non eſt propria impetratio, quia preces non ſunt titulus, vel motiuum, cuius intuitu res obtinetur: & talis plerunque eſt impetratio pauperis petentis eleemoſynam à diuite, qui ad dandum non mouetur à precibus, ſed ab indigentia proximi ſibi manifeſtata, hoc autem modo oratio naturalis non diceretur impetrare à Deo aliquid ſupernaturale; quia ſi Deus mouetur ſolùm ab indigentia petentis; hanc indigentiam perfectiſſimè intuetur Deus independenter à tali oratione, nec per orationem eam cognoſcit, cum illud eſſet medium ex ſe fallibile. Secunda impetratio eſt, quando preces ipſæ ſunt motiuum, & titulus ad concedendum, vt Rex ille Euangelicus conceſſit remiſſionem debiti ſeruo petenti, & ipſe teſtatus eſt dicens: *Omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me:* & hoc impetrationis genus non caret aliquo merito; vnde Auguſtinus impetrationem & meritum pro eodem accipit, vt conſtat ex epiſtola 105. Vbi dicit, non ſolam remiſſionem peccatorũ eſſe gratiam concedendã à Pelagio: *quia hæc* inquit, *non eſt omnino ſine merito; quamodo quidem fides illam impetrat.* Et ideo contra Maſſilienſes definitum ſæpè eſt gratiam non dari petentibus, pulſantibus, &c. quia gratia debet eſſe ſine vllis meritis. Ratio autem à priori eſt, quia quoties oratio ipſa mouet, & non ſola indigentia petentis, ideo mouet, quia omnis oratio continet aliquem cultum, & obſequium erga illum, qui oratur, cui orans ſe ſubmittit, & cuius dignitatem, & potentiam agnoſcit, & ideo ratio numeratur inter actus religionis erga Deum, quia per illam verè colimos Deum. Si ergo oratio ipſa mouet, debet mouere propter bonitatem, quam habet, & non ſolum, quia proponit neceſſitatem petentis: alioquin etiamſi oratio ipſa eſſet non ſolùm naturalis, ſed etiam actus indifferens, vel etiã malus, poſſet æque impetrare à Deo, cùm æquè proponeret neceſſitatem petẽtis. Quod ergo oratione à Deo impetratur, ita impetratur, vt Deus id concedat intuitu orationis, in qua bonitatem inuenit, & meritum aliquod congruum ad talem remunerationem, & per conſequens debet habere proportionem aliquam cum re, quæ conceditur, quam proportionem non habet oratio naturalis cum donis ſupernaturalibus.

Prima, quando concedens mouetur ab indigentia poſtulantis.

Secunda, quando mouetur à petitione.

32 Dicunt aliqui, durum videri, & incredibile, quod opera bona naturalia egregia, eo quod na-

turalia ſunt, nullam habeant congruitatem, vt Deus intuitu illorum moueri aliquando poſſit ad concedendum aliquid ſupernaturale. Poteſt enim Princeps abſque imprudentiæ nota moueri ab obſequiis ruſticis, quæ ruſticus ei exhibet, etiam quatenus ruſticus eſt, vt eum eleuet ad altiorem ſtatum, & non ſolùm præmiet donis, & dignitate, qua maneat in ſuo ruſtico ſtatu. Cur ergo Deus hominem per vires naturæ laudabiliter operantem, & egregie Deo ſeruientem non poſſet eorum obſequiorum intuitu moueri de congruo, vt eum ad altiorem ſtatum ſupernaturalem eleuaret, & diſponeret ad gratiam adoptionis? Quod confirmari poſſet, quia in ſtatu etiam puræ naturæ poſſet homo in ſuis neceſſitatibus petere, & impetrare à Deo miracula, quæ cum ſint ſupra ordinem cauſarum naturalium videntur proportionem non ſupponere in operibus, & orationibus naturalibus. Reſpondeo, quoad hoc poſſe eſſe fortaſſe controuerſiam de nomine, & idèo de hoc non eſſe multum contendendum, dum conſtet de re ipſa. Si enim aliquis velit, opera bona naturalia poſſe eſſe ideo bona, & egregia vt Deus non imprudenter operetur eleuando hominem ad ſtatum ſupernaturalem intuitu eorum operum, non multum contendam de hoc: de facto tamen dicimus, Deum non moueri niſi ab operibus, quæ procedunt ex fide, vel ipſam fidem aliquo modo concernunt; quia voluit de facto, fidem eſſe initium, & radicem totius meriti, vt loca Conciliorum, & Patrum ſupra adducta ſignificant. Addo, ea opera naturalia etiam egregia non apellari ſimpliciter merita congrua in ordine ad ſalutem: quia *congruitas* videtur ſignificare virtutem aliquam, ſaltem incompletam, & inſufficientem ad aliquem effectum ponendum. Sicut autem potentia merè obedientialis ad effectus ſupernaturales non appellatur ſimpliciter potentia, & virtùs, quia nullo modo etiam incomplete exigit tales effectus: ita illa non appellatur ſimpliciter congruitas, quia de ſe non ordinatur ad tales effectus impetrandos. Quod autem ſubditur de miraculis, quæ homo in natura pura poſſet petere, & impetrare de congruo, facilius admitti poteſt; quia donum, quod homini concederetur, eſſet tandem aliquid naturale in ſua entitate & ſolum ſupernaturale quoad modum; imo licèt intercederet aliqua Dei actio ſupernaturalis in ſua ſubſtantia, id parum referret: quia proportio, vel improportio inter meritum & præmium debet attendi ſecundum excellentiam ſolum doni, quod datur: quod ſi in ſe non ſuperaret ordinem naturæ, non excederet etiam congruitatem meriti naturalis. Secus verò dicendum, quando homini datur ſtatus ſupernaturalis, & beatitudo ſupernaturalis, cum qua nullam habent proportionem merita naturalia.

33 Obiectio 5. Sed contra vrgebis adhuc (& ſit quinta obiectio) quia ex hoc ſequitur, eum, qui naturaliter ſcit euidenter Deum eſſe, non poſſe iuſtificari quia iſte non poteſt habere aſſenſum fidei, circa obiectum euidenter ſcitum iuxta multorum opinionem; ergo dicendum eſt poſſe iuſtificari cum notitia Dei abſtrahente à fide, vel ſcientia. Can. 12. *de locis c.* 4. reſpondet, obiectum ſcitum eſſe Deum, vt auctorem naturalem, obiectum verò creditum eſſe aliud, nempe Deum vt auctorem ſupernaturalem; quam ſolutionem bene impugnat Molina 1. part. quæſt. 1. art. 1. diſp. 1. ex verbis Pauli dicentis, *accedentem ad Deum oportet credere quòd eſt*; vbi hoc ipſum, quod eſt Deum exiſtere, quod eſt obiectum ſcitum, dicitur eſſe credendum. Meliùs ergo reſpondetur iuxta doctrinam traditam ſuprà, poſſe vtrumque idem obiectum euidenter ſcitum credi per fidem, etiam dum ſcitur. Quod ſi hoc negaueris, tenearis dicere, illum poſſe iuſtificari, quam primum non aduertat ad rationes, quibus demonſtratur eſſe Dei: pro tunc enim iam poterit illud credere ex motiuo fidei.

Sextò obiicitur, quia etiam Baptiſmus dicitur medium neceſſarium ad ſalutem, & tamen hoc ſufficienter explicatur de Baptiſmo in re, vel in voto; ergo licèt fides dicatur eodem modo neceſſaria, poterit huc intelligi de fide in re, vel in voto. Reſpondeo negando conſequentiam. Ratio diſcriminis ſumitur præſertim ex Eccleſiaſtica traditione, quæ diuerſimodè intellexit neceſſitatem Baptiſmi, & fidei, vt aduertit Valentia in præſenti puncto §. *ad autem*, & Suarez in præſenti diſp. 12. ſect. 2. n. 10. vbi adducit Bernardum epiſt. 77. ponderantem, & colligentem hoc diſcrimen ex ipſis verbis Chriſti: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur*: in quibus aduertit, cùm priùs loquutus eſſet de fide & Baptiſmo, poſtea tamen de ſola fide dixiſſe: *qui non crediderit condemnabitur*, quia Baptiſmus poterit aliter ſuppleri, non verò fides, quæ non ſufficit in voto. Denique colligitur ex natura etiam fidei, quæ non requiritur ad iuſtitiam ſolùm vt cauſa ex diuina ordinatione, ſed vt cognitio, ſine qua non proponitur ſufficienter voluntati obiectum amandum; quare ipſa fides non potuit ſufficienter in aliquo alio contineri, neque eam ſolùm in voto exigit Paulus, vt ſuprà vidimus. 34 Obiectio 6.

Septimò obiicitur Paulus ad Roman. 2. *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ipſi ſunt ſibi lex*, &c. Vbi videtur Apoſtolus ad iuſtificationem ſolùm exigere naturalem cognitionem, qua lex impleatur: ſic enim videtur accipienda illa particula *naturaliter*. Reſpondetur, *naturaliter* apud Paulum non excludere auxilium gratiæ, & cognitionem fidei neceſſariam ad implendam legem; ſed ſolum excludere cognitionem legis ſcriptæ, quam gentes non habebant ſicut Iudæi; ita interpretatur Auguſtinus *l. 1. de ſpiritu, & littera c.* 27. 35 Obiectio 7.

Octauò obiicitur, quia ſi cognitio fidei eſſet medium neceſſarium ad iuſtificationem, ergo ille, qui habet ignorantiam inuincibilē fidei, non habet medium ſalutis, quantumcunque legem naturalem obſeruet: ponamus enim hominem apud barbaros nullam notitiam fidei habentem, quid faciet, vt ſaluus fiat. Si dicas, illuminandum miraculosè de rebus fidei à Deo, vel Angelo; ſi tamen faciat, quod in ſe eſt circa obſeruantiam legis naturalis. Contra, primò, quia iuxta Apoſtolum nemo credit ſine prædicatione humana: deinde quid eſt, quod ad miracula recurramus in mediis neceſſariis ad ſalutem, cùm ſine miraculo potuiſſet huic prouideri conferendo illi iuſtitiam per cognitionem legis naturalis? 36 Obiectio 8.

Reſpondetur, neminem eſſe adeo barbarum, quem Deus non excitet, & illuminet ex gratia per Chriſtum in primis ad obſeruantiam legis naturæ, quam ſi obſeruet per aliquod tempus, ad prudentiam Dei ſpectat illuminare illum circa res fidei, vel per humanam prædicationem, vel

alio

alio modo, qui non eſſet miraculoſus attenta lege communi Dei, qua decreuit illuminare ſufficienter omnem hominem venientem in hunc mundum, & facienti quod in ſe eſt per auxilia, quæ tunc habet, non denegare gratiam illuminationis ad fidem, quæ illuminatio ſit actus ſupernaturalis dictans obligationem orandi, vel quærendi doctrinam veræ ſalutis; non ita vt opera illa naturalia ſint merita congrua ad gratiam, ſed ſolum impedierint obicem peccati, vt alibi dixi. Cæterum vt benè aduertit noſter Molina *in Concord. quæſt.* 14 *art.* 3. *diſp.* 9 ratus aut nullus ad fidem conuertitur, ad quem mediis hominibus prædicatio non peruenerit, quia ſi qui ſunt, ad quos nulla fidei notitia venerit, rarò faciunt, quod in ſe eſt; ideo Deus rariſſimè per ſe, vel per Angelum neceſſe habet credenda proponere.

37 *Quale, vel quantum tempus eſt illud quo Deus expectat obſeruantiam legis à barbaro vt eum illuminet circa res fidei.*

Petes, quale, vel quantum tempus eſt illud, quo Deus expectat obſeruantiam legis à barbaro, vt eum illuminet circa res fidei; Poteſt enim contingere, quod vna hora obſeruet, & non tamen vno anno, quid ergo requiritur, vt dicatur feciſſe, quod in ſe eſt; Reſpondeo, hoc tempus non poſſe à nobis certo præfiniri. Poſſumus autem veriſimiliter credere, hoc tempus non tam ex diuturnitate, quam ex occaſionum occurrentia menſurandum eſſe: deinde cenſeo non expectare Deum, quod omnia præcepta naturalia occurrant: alioquin ſicut nemo poteſt ea omnia ſine fide implere, vt poſtea videbimus; ſic nulli Deus relinqueret poteſtatem moralem faciendi, quod ſufficeret ad ſalutem. Quare crediderim Deum tale tempus vnicuique d ſignare, in quo etiam ſine fide non ſolum phyſicè, ſed etiam moraliter poſſit occurrentia præcepta ſeruare; ita vt facienti, quod in ſe eſt moraliter per auxilia, quæ habet per Chriſtum, Deus non deneget ſuam gratiam illuminationis ad fidem. Durè enim ſe gereret Deus cum homine, cui ſuam ſalutem vndequaque moraliter impoſſibilem reddidit. Ad hoc autem, quod ſit moraliter poſſibile ſeruare legem illo tempore: ſatis erit, ſi in eiſdem circumſtantiis inueniantur alij, licet pauci, qui eam obſeruauerint: quod credo de facto ita ſemper contingere, neminemque damnari, cui non poſſit Deus obiicere alium, qui æqualibus viribus, & ſub iiſdem circunſtantiis fecerit, quod in ſe erat, & de facto conſequutus fuerit gratiam iuſtificationis, vel illuminationis ad fidem.

38 *Obiectio 9.* Sed adhuc contra prædicta poteſt eſſe noua obiectio, quia ad iuſtificationem ſolum neceſſario prærequiritur dilectio Dei; ad hanc autem ſufficit cognitio Dei, vt ſummè boni, quæ cognitio lumine naturæ haberi poteſt, ergo ante vllam fidei notitiam poterit ſe homo diſponere ſufficienter ad iuſtificationem. Dicet aliquis non requiri dilectionem Dei vtcunque, ſed dilectionem ſupernaturalem, ad quam neceſſario prærequiritur cognitio ſupernaturalis. Sed contra, quia dilectio naturalis, & ſupernaturalis non differunt ex parte obiecti, vt diximus: vtraque enim poteſt terminari ad Deum, vt creatorem, & benefactorem per dona naturalia: ergo etiam ſine fide poteſt haberi dilectio ſupernaturalis ſufficiens ad iuſtificationem.

Reſpondeo admittendo, dilectionem Dei ſuper omnia, vt creatoris, & benefactoris, &c. ſufficere ad iuſtificationem: Cæterum ad hanc dilectionem ſupernaturalem habendam prærequiritur cognitio ſupernaturalis eiuſdē ordinis, quæ iam deberet eſſe orta ex fide. Sed contra obiicies: quia voluntas piæ affectionis prærequiſitæ ad fidem eſt ſupernaturalis, vt diximus *diſp.* 10. *ſect.* 3. & tamen ad hanc voluntatem non oportet ſupponi cognitionem fidei, ſed cognitionem ſupernaturalem prudentiæ infuſæ, qua euidenter cognoſcitur honeſtas credendi, quæ honeſtas poſſet etiā cognoſci naturali cognitione; ergo ſimiliter ad dilectionem ſupernaturalem Dei vt creatoris poteſt ſupponi cognitio euidens ſupernaturalis, qua cognoſcatur bonitas ſumma Dei, licet eadem omnino bonitas poſſet cognoſci actu euidenti naturali: cur enim ad hanc ſummam Dei bonitatem non poterit terminari cognitio euidens ſupernaturalis, ſicut ad credibilitatem myſteriorum, quæ naturaliter cognoſci poterat, poteſt terminari cognitio euidens ſupernaturalis?

Vrgeri poteſt adhuc difficultas, quia non ſemper ad iuſtificationem prærequiritur actus dilectionis Dei: poteſt enim quis iuſtificari in Sacramento cum attritione, ſeu deteſtatione peccati orta ex cognitione turpitudinis ipſius peccati: quæ turpitudo peccati, furti v.g. & honeſtas iuſtitiæ, non eſt cur non cognoſcantur independenter à fide ſufficienter ad habendam deteſtationem ſupernaturalem furti, ſicut honeſtas credendi cognita euidenter, ſufficit ad excitandum amorem ſupernaturalem credendi, & deteſtationem infidelitatis; præſertim cum diximus actus naturales, & ſupernaturales non differre penes obiecta diuerſa, ergo poteſt haberi attritio ſupernaturalis ſufficiens ad iuſtificandum cum Sacramento independenter à fide, ergo fides non eſt medium neceſſarium ad omnem iuſtificationem. Quod argumentum non ſolum procedit de ſecunda iuſtificatione, ſed etiam de prima: poteſt enim quis ante baptiſmum ſolum commiſiſſe peccatum furti: quare poteſt ex deteſtatione furti dolere per attritionem, & ignorare inuincibiliter obligationem credendi, quam habebat, & baptizari. Cur hic non iuſtificabitur cum illa attritione ſupernaturali? aut cur non poterit habere illam deteſtationem ſupernaturalem furti independenter ab actu fidei, ſicut poteſt habere deteſtationem infidelitatis, & voluntatem credendi ſine aliquo actu præuio fidei? 39

Confirmatur item, quia ponamus hominem, qui ſolum peccauerit peccato infidelitatis; & per prudentiam ſupernaturalem cognoſcit honeſtatem credendi, & turpitudinem infidelitatis: & ex hac cognitione deteſtatur infidelitatem præteritam, & vult poſt mediam horam credere; non enim exiſtimat ſe habere obligationem ad poſitiue credendum ſtatim, ſed cenſet, ſufficere non diſſentire, & credere etiam poſt aliquam moram; interim autem cum hac deteſtatione, & propoſito confiteretur; cur non dicemus hunc hominem habuiſſe ſufficientem attritionem cum Sacramento ad iuſtificationem? & tamen nondum habuit actum fidei, voluntas enim ſupernaturalis credendi, & deteſtatio infidelitatis fit ex vi cognitionis ſupernaturalis præcedentis ad aſſenſum fidei, ergo non eſt medium neceſſarium ad omnem iuſtificationem aſſenſus. 40

Fateor difficultatem obiectionis, præſertim in mea ſententia concedente poſſe eſſe actum ſupernaturalem etiam reſpectu motiui honeſti naturalis, quod reperitur in qualibet virtute. Adhuc tamen dicendum videtur fidem neceſſariam 41

ad omnem iuſtificationem, vt loqutiones Scripturæ vniuerſales vniuerſaliter omnino intelligamus; ad obiectionem Reſpondeo, actum dilectionis ſupernaturalem præſupponere neceſſariò cognitionem fidei; quia licèt ſecluſa fide Deus cognoſcatur vt bonus, & amabilis: non tamen ſufficit tota iſta cognitio Dei ex motiuo illo ita propoſito, moraliter loquendo, ad excitandum amorem Dei ſuper omnia; manſit enim natura ex peccato adeo ad ſe ipſam conuerſa, & ad bonum proprium; vt licèt aliqualem Dei notitiam debilem poſſit habere, non tamen talem, quæ efficaciter moueat ad diligendum illum ſuper omnia: ideo dici ſolet naturam inſinuare quidem amorem Dei, id eſt, aliqualiter oſtendere eius amabilitatem, non tamen perficere, quod ſatis apparet, conſiderando quàm parum tota Philoſophia & eius ſectatores, ſecluſa fide, in hoc amore excelluerint, & quomodo nullus eorum dilexerit Deum ſuper omnia, vt benè aduertit P. Vaſquez *tom.2. in 1.2. diſp.195. num.25. &* 26. in quo ſenſu dixit Auguſtinus ep. 107. *nos liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidiſſe*: quia ſcilicet cognitio Dei ex creaturis, & rationibus naturalibus adeo debilis eſt, vt licet ad aliquem Dei amorem excitet; non tamen ad eum, quo aliquis Deum ſibimet, & omnibus ſuis commodis, & incommodis præferat: ad quem gradum amoris excitandum, requiritur cognitio fidei, quæ melius, & efficacius oſtendit Dei bonitatem, amabilitatem, & vincula, quibus nos ad ſuum amorem trahit, & allicit, ex qua cognitione facilè elicitur cognitio Dei ſuper omnia, quam nullus Philoſophus creditur habuiſſe: quod à poſteriori optimè oſtendit debilitatem cognitionis naturalis ad excitandum illum amorem ſuper omnia, & efficaciam noſtræ fidei.

42 Ex quo etiam reſponderi poteſt ad confirmationem obiectionis extendendo doctrinam traditam: nam ſicut cognitio naturalis bonitatis Dei non ſufficit moraliter ad excitandum amorem illius honeſtatis ſuper omnia: multo minus ſufficiet moraliter loquendo cognitio bonitatis iuſtitiæ, v.g. aut temperantiæ ad amorem illius honeſtatis ſuper omnia, nec vnquam in aliquo Philoſopho talis amor honeſtatis inuentus fuit. Poteſt quidem de facto iſta cognitio excitare amorem aliquem honeſtatis, & deteſtationis vitij, quales in Philoſophis inueniuntur: non tamen ſuper omnia. Cum ergo ad iuſtificationem etiam in Sacramento requiratur deteſtatio peccati, non vtcumque, ſed ſuper omnia, vt ſuppono ex materia de Pœnitentia: non ſatis erit illa, quæ ex cognitione alia haberi poteſt; ſed oportebit naſci ex notitia fidei, quæ altiori, & efficaciori modo proponit fœditatem peccati, & obligationem quam habemus illud ſuper omnia vitandi. Fateor ergo; cognitionem honeſtatis credendi, quæ præcedit ad piam affectionem, non eſſe actum fidei: nego tamen illam cognitionem excitare ſufficienter deteſtationē infidelitatis, vel amorem fidei ſuper omnia, ſed ſolum deteſtationem, & amorem abſolutum in gradu aliquo inferiori, qui non ſufficiat ad veram attritionem, qualis requiritur ad iuſtificationem, ad quod ſunt verba Gregorij homilia 9. ſuper Ezechiel. parum à principio, vbi ſic ait: *Niſi enim aliquid de æternitate in mente videremus, nunquam in facie noſtra pœnitendo caderemus.* Quamuis autem Deus poſſet dare cognitionem ſupernaturalem euidentem adeo robuſtam, vt vinceret illas difficultates; noluit tamen, quia de facto vult noſtram ſalutem incipere à fide propter congruentias, quas adduximus; ad ipſam vero fidem oportuit præcedere iudicium euidens ſupernaturale prudentiæ infuſæ, quia cum ad fidem non poſſet præcedere fides, debuit vinci difficultas credendi per aliquod iudicium euidens ſupernaturale.

Dices licet natura humana ex peccato ſit debilis, & omnis cognitio naturalis ex ratione humana deducta non poſſit naturaliter excitare illũ amorem Dei, vel deteſtationem peccati ſuper omnia: cæterum cognitio ſupernaturalis (etiam ſecluſa fide) bonitatis Dei, vel fœditatis peccati qualis eſt cognitio, quæ antecedit piam affectionem credendi, cur non poterit excitare affectum ſuper omnia? illa enim cognitio ſicut eſt ſupra naturam, ſic affert nouas vires ad roborandam naturam. 43

Reſpondeo, ex eo quod cognitio naturalis non ſufficit, non ſufficere etiam hanc ſupernaturalem ad excitandum affectum ſuper omnia: quia hæc licet in ſua entitate ſit ſupernaturalis, non tamen eſt cognitio obiecti per aliquod lumen infuſum, ſicut erat ſcientia infuſa Chriſti: ſed cognitio ex eodem omnino motiuo, & eiuſdem omnino obiecti, quod habet cognitio naturalis: à qua ſolum differt in ſua entitate per ordinem ad diuerſum principium non tamen in modo tendendi ad obiectum, nec explicandi, aut repræſentandi illud magis, aut clarius, aut efficaciùs, quam cognitio naturalis, quia ſolum repræſentat obiectum, quatenus per diſcurſum ex creaturis cognoſci poteſt: quare illa repræſentatio non habet maiores vires ad perſuadendum, quam cognitio naturalis, ſicut litteræ aureæ non magis perſuadent, quam litteræ ex atramento, ſi eandem omnino veritatem, & eadem omnino motiua contineant. Altior ergo cognitio requiritur ad deteſtationem peccati ſuper omnia ſcilicet ex fide, quæ efficacius, & robuſtius ſuadet odibilitatem peccati ſuper omnia.

Decimo obiici poteſt, quod fides Chriſti etiã exigatur ſæpè vt neceſſaria ad ſalutem: & tamen hæc neceſſitas explicari ſolet, vel de fide implicita, vel de neceſſitate ſolum ex præcepto, ergo licet fides vt ſic exigatur vt neceſſaria, poteſt intelligi de fide implicita, vel ſolum ex præcepto. 44 *Obiectio 10.*

Reſpondeo negando conſequentiam, quia fides Chriſti petitur inæqualiter, ſcilicet ante Chriſti aduentum ſolum implicitè; & poſtea explicitè, quare cum tunc iuſtificaretur homo ſine ea fide explicita, non eſt credibile, actum dilectionis non habere modo eandem vim ad iuſtificandum: at vero fides Dei æqualiter exigitur ad omnem ſtatum, nec poteſt eſſe implicita in alio, & ex modo loquendi, & arguendi Pauli ſatis colligitur, ipſum agere de neceſſitate fidei actualis, non fidei virtualis, vel in voto.

Ex dictis autem infertur obiter, quomodo ſit vera doctrina illa quam multi ex antiquis & modernis tradunt in materia de merito; ſcilicet, opera bona, vt ſint meritoria vitæ æternæ, debere referri in Deum, & fieri propter Deum: de quo videri poteſt Suarez *lib.12. de gratia, cap.10.* Quæ doctrina difficilis videtur, nam tollerentur, de medio multa merita, nempe omnes actus virtutum moralium, quæ non habent Deum pro obiecto, ſed proximum, vel aliquid aliud. Cæterum 45 *Quomodo verum ſit quod opera bona vt ſint meritoria vitæ æternæ debeant referri in Deum, & fieri propter Deum.*

ex

ex dictis defendi poteſt in hoc ſenſu quod licet non requiratur imperium charitatis ſtrictè ſumptæ; requiratur tamen aliqua ordinario in Deum, ſeu habere aliquo modo Deum ex parte obiecti motiui. Hoc enim ad minus videntur exigere ad rationem meriti PP. dum exigunt ad meritum, quod opera fiant propter Deum, & videtur colligi ex illis verbis Matth. 5. *ſi diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedē habebitis?* & Matth. 10. *qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet, & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet*, & Matth. 19. *Omnis, qui reliquerit domum, vel patrem aut matrem, aut ſorores, &c. propter nomen meum* & Marc. 9. *qui dederit calicem aquæ frigidæ in nomine meo.* & Luc. 9. *qui recipit vnum ex his puſillis in nomine meo.* Hæc enim omnia videntur aliquid exigere ſupra meram ſubſtantiam operis, nempe quod fiat in nomine, ſeu cum memoria Dei, &c. Hæc autem relatio in Deum ex parte obiecti motiui habetur aliquo modo, quoties homo ex fide mouetur ad illud opus faciendum, iam enim mouetur ex reuelatione Dei, ſeu amplectitur illud obiectum, quia Deus dicit eſſe amplectendum atque adeo in actu exercito videtur obedire regulæ, ſeu conſilio Dei: ſicut, qui eligit viam, quam amicus ei ſuadet, & proponit eligendam; iam videtur referre illud opus ad amicum, & obedire amico, & licet non faciat id, propter vtilitatem, aut bonum amici, ſed propter vtilitatem ipſius operis, quam amicus approbat, iam videtur operari in nomine amici. Sic enim dixit Petrus ad Chriſtum Luc 5. *In verbo tuo laxabo rete*: hoc eſt, ſequens conſiliū, vel præceptum tuum Sic etiam qui dat calicem aquæ propter dictum Chriſti, dat illum in nomine, ſeu in verbo Chriſti, id eſt fidem præſtando verbo Chriſti illud conſulentis, & præcipientis: quare in actu exercito honorat Deum, approbando re ipſa, & ſequendo eius conſilia propter ipſius auctoritatem, quam, vt vidimus habet aliquo modo ex parte motiui.

46 *Hæc relatio in Deum neceſſaria eſt ad omne meritum, non ſolum condignum, ſed etiam congruum.*

Hæc autem relatio in Deum in noſtra ſententia neceſſaria eſt ad omne meritum non ſolum condignum, ſed etiam congruum in ordine ad vitam æternam: omnia enim merita debent procedere ex fide vt probant teſtimonia Patrum adducta, qui videntur hoc ipſum ſumpſiſſe ex modo loquendi ſacræ ſcripturæ: nam in hoc ſenſu Paulus dicit ſæpe, hominem non iuſtificari ex operibus, ſed ex fide vbi non ſolum loquitur de prima iuſtificatione, ſed de ſecunda. Nam de Abraham dicit ad Rom. 4. non fuiſſe iuſtificatum ex operibus, ſed ex fide iuxta illud quod ſcriptum eſt *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam* quod de ſecunda & non de prima iuſtificatione oportet intelligi vt notauit. Suar. *lib* 12. *de gratia cap.* 10. *num.* 17. diſtinguit autem Paulus fidem ab operibus, hoc eſt ab operibus, quæ non procedunt ex fide, hæc enim non proſunt ad augendam, vel introducendam iuſtitiam ſupernaturalem, & ideo infert benè idem Paulus, *ſi Abraham ex operibus iuſtificatus eſt habet gloriam, ſed non apud Deum.* Hoc eſt, ſi per ea opera, quæ non procedunt ex fide, auxit ſuam iuſtitiam: poſſet gloriari in ſe, quia ea opera aliquando fiunt per vires naturales, vt notauit bene Bellarm. libro 2. de iuſtificatione cap. 19. §. *Reſpondeo.* Adduci etiam poteſt illud ex Iacobi epiſt. cap. 2. vbi ait, *Abraham ex operibus iuſtificatum eſſe offerentem filium ſuum Iſaac ſuper altare.* Addit autem ea opera debuiſſe procedere ex fide, ne contradiceret Paulo. *Vides* (inquit) *quoniam fides cooperatur operibus illius*; id eſt, fides erat radix illorum operum, alioquin opera non prodeſſent.

Dices hoc modo reddi inutilia multa opera bona, quæ quotidie faciunt homines iuſti nihil; cogitantes de motiuo fidei, ſed attendentes v. g. ad miſeriam proximi, & ad honeſtatem eleemoſynæ; quod tamen durum videtur, & contra mentem fidelium. Reſpondeo negando ſequelam, quia rarò, vel numquam accidit, vt homo, qui ſemel concepit fidem chriſtianam, & eam habet tanquam certiſſimam regulam ſuarum actionum, non attendat illam, quoties vult operari honeſtè, vel inhoneſtè. Hæc enim eſt natura intellectus, vt quando agitur de examinanda aliqua veritate, ſtatim recurrat ad ſecuriorem regulam, vt vitetur periculum falſitatis: & hæc etiam eſt natura voluntatis, vt quando inclinatur ad aliquod obiectum, conſulat regulas certiores, vt certificetur de bonitate illius obiecti. Hinc eſt, difficillimum eſſe, quod quando chriſtiano occurrit occaſio eleemoſynæ, vel alterius operis pij, non ſtatim conſulat regulam fidei, quæ eſt prima, & potiſſima in lege chriſtiana, ad iudicandum de honeſtate illius obiecti. Quod ſi aliquando raro ad eam regulam non attenderit, tunc merebitur ſolum præmium naturale; id tamen vt dixi rariſſimum erit. Hoc autem non ſolum habet locum in homine iuſto, ſed etiam in peccatore fideli, qui cum habeat fidem, iuxta quam poſſit regulare ſuos actus; de ipſo pariter dicendum eſt, quando operatur honeſtè, elicere ſemper, aut ferè ſemper actus ſupernaturales circa materia omnium virtutum: quod quidem immerito negauit. Salas 1. *tom. in* 1. 2 *tract.* 11. *diſp.* 7. *n.* 6. exceptis actibus fidei, ſpei, & attritionis, quam non auſus eſt negare, quia per attritionem diſponit ſe ad gratiam cum Sacramento: ſed certe eodem modo debet concedi de actibus aliarum virtutum, nam per eleemoſynas etiam, & per ieiunia, & alia pia opera diſponit ſe peccator, & meretur de congruo ſpiritum compunctionis, vt conſtat ex Scriptura & Patribus: fatendum ergo etiam eſt, eos actus procedere ex auxilio gratiæ, & habere proportionem cum gratia, ad quam diſponit, atque adeo eſſe ſupernaturales, quod iuxta noſtra principia facile declaratur, cum illi etiam actus in peccatore fideli procedant ex fide, ideo enim ieiunat, & dat eleemoſynam, &c. quia fides dictat, illa eſſe opera bona, & honeſta; quare iam ex parte obiecti habet motiuum diuinum, vt vidimus. 47

Hæc ſunt, quæ olim circa hoc punctum notaueram, nunc autem reſpondere oportet ad ea, quæ P. Ripalda in vtroque loco *ſupra* citato addidit ad probandum, poſſe ante fidem ſtrictam reperiri de facto merita ſupernaturalia, imò & diſpoſitionem vltimam ad iuſtificationem ortam ex fide lata, quæ eſt cognitio euidens, non ex motiuo reuelationis diuinæ, ſed creaturarum, vel aliarum rationum, quæ lumine naturæ occurrunt. Et in primis *dicta diſp.* 20. *ſect.* 22. *n.* 113. *& ſequentibus* arguit, quia niſi id concedatur, difficilè defenditur, quo modo Deus omnibus infidelibus prouideat media ſufficientia ad iuſtificationem, & ad ſalutem. Quod enim dici ſolet ſi homo ille faciat, quod in ſe eſt, per actus naturales, & obſeruet legem naturalem, Deum illuminaturum illum ad fidem, innumeris pa- 48

Soluūtur argumenta quibus probatur ſufficere fidem latam nempe cognitio ſupernaturalis non fundata in teſtimonio & reuelatione Dei.

tet

ter difficultatibus, v.g. An debeat prius obſeruare totam legem, an partem. Si vero totam; ergo diliget Deum ſuper omnia actu naturali. Quid autem, ſi id faciat, in articulo mortis vltimo, quando iam non poteſt inſtrui circa fidem? Ad hoc tamen iam reſponſum eſt, Deum ſcire, quantum temporis, & quanta legis obſeruantia à ſingulis expectetur, vt illuminari debeant ad fidem. Certum eſt, poſſe Deum ſæpe ante illud tempus illuminare. Certum etiam mihi eſt, non exigi integram legis totius obſeruantiam, nec dilectionem Dei ſuper omnia; ſi quidem neque hanc contingere credo, niſi oriatur ex fide propria. Addo nomine illuminationis ad fidem, quam Deus dat facienti, quod in ſe eſt, per actus naturales ortos tamen ex gratia per Christum, non intelligi à nobis reuelationem, qua Deus per ſe immediatè, vel Angelos inſtruat illum circa res fidei, neque enim opus eſt in communi prouidentia recurrere ad hæc media extraordinaria; ſed intelligi illuſtrationes ſupernaturales, quibus homo cogitet de obligatione examinandi, & inquirendi ſalutis viam, ea qua cogitatione excitetur ad Deum orandum pro veritate inuenienda, vel ad eam ſerio quærendam? quod ſi faciat, Deus magis, & magis eum illuminabit; iam enim per illam bonam voluntatem cœpit mereri de congruo, cum admittamus eam eſſe ſupernaturalem, Si autem iis omnibus illuſtrationibus correſponderit, & ſuo debito ſatisfecerit, Deus res ita diſponet, vt notitiam habeat aliquam veræ religionis, vel modi, & loci, quo eam debet inquirere.

49 Nec video, ſi res attentè conſideretur, quomodo ponendo actus illos ſupernaturales, & diſpoſitionem vltimam ad iuſtificationem ante fidem, facilior reddatur ſalus, & iuſtificatio eorum, qui fidem non habent. Nam in primis quod actus aliarum virtutum in ea ſententia directè diſponant, & vt merita congrua, quia ſupernaturales ſunt, in noſtra vero ſententia ſolum diſponant indirectè remouendo prohibens, vt homo illuminetur circa fidem, parum refert, cum merita congrua non habeant magis infallibiliter ſuum effectum, quam diſpoſitiones indirectæ, vnde ex eo capite non plures peruenient ad ſalutem, vel ad iuſtificationem propter merita illa ſupernaturalia, quam ſi fuiſſent actus naturales diſponẽtes indirectè. Loquendo vero de vltima diſpoſitione ad iuſtificationem, quæ eſt dilectio Dei ſuper omnia, vel actus contritionis perfectæ, certè in ordine ad praxim parum, vel nihil addit facilitatis ſententia illa. Dato enim, quod ille actus poſſit etiã ſine fide ſtricta haberi ſupernaturalis, & prout oportet ad ſalutem; vbi tandem reperiemus infideles, qui illum de facto habuerint? Pro quo aduerto, eos, qui cum Catholica eccleſia non credunt, diuidi poſſe in plures claſſes. Nã in iis, aliqui ſunt, qui licet non credant dogmata omnia Catholicæ religionis, agnoſcunt tamen Deum vnum, & verum, quales ſunt Turcæ, & omnes Mahometani, atque etiam Iudæi: alij agnoſcunt etiam Deum trinum, imo & Christum, vt plures hæretici quibus omnibus non redditur facilior ſalus, & iuſtificatio in illa ſententia, quam in noſtra. Nam vel excuſantur à peccato infidelitatis, & credibilitatis circa noſtram fidem, vel non excuſantur. Si non excuſantur, in neutra ſententia ſaluari poſſunt; quandiu fidem Catholicam non amplectũtur. Si verò excuſantur propter ignorantiam inuincibilem, in vtraque ſententia ſaluari poſſunt. Nam errantes inuincibiliter circa aliquos articulos, & credentes alios, non ſunt formaliter hæretici, ſed habent fidem ſupernaturalem, qua credunt veros articulos, atque adeo ex ea poſſunt procedere actus perfectæ contritionis, quibus iuſtificentur, & ſaluentur. Quod idem dicendum eſt de Iudæis, ſi qui ſint, qui inuincibiliter errent circa christianam religionẽ: poſſunt enim adhuc habere veram fidem ſupernaturalem circa Deum, & alios articulos, fundatã in Scriptura ſacra, quã recipiunt, atque ideo ex ea fide poſſent habere contritionem, qua iuſtificarentur, & ſaluarentur, ſi fides explicita Chriſti non ſit neceſſaria neceſſitate medij, prout illa ſententia admittit, de quo poſtea Denique Turcæ, & Mahometani, ſi qui eſſent, qui inuincibiliter etiam errarent circa Chriſtum, & eius diuinitatem; non eſt, cur non poſſint vera fide ſupernaturali credere vnum Deũ remuneratorem ſupernaturalem: hoc enim ipſi non credunt propter argumenta ex creaturis naturalibus deſumpta, ſed dogma hoc ex traditione habent, quæ traditio proceſſit à vera eccleſia fidelium, & ad ipſos vſque peruenit, licet alij errores admixti ſint in eorum ſecta: quare cum habeant quoad illud verum dogma ſufficientia credibilitatis motiua pro eorum captu, non apparet, cur circa illud non poſſint exercere veram fidem ſupernaturalem, ſi aliunde contra fidem non peccant, & conſequenter poterunt aliquando in actũ contritionis perfectæ ex tali fide prodire. Quod idem dicendum puto de Philoſophis antiquis, ſi qui fuerunt, qui verum Deum crediderint ſuper omnia: neque enim ipſi ignorarunt fidem, quæ apud alios erat de vno Deo deriuata, vel per ſcripturas, vel per traditionem parentum ad poſteros. Quam fidem amplecti & ipſi potuerunt, ſicut & filij eam à parentibus ſibi traditam amplectuntur. Notitia vero illa de vno Deo, quam ex ratiocinatione Philoſophica aſſequebantur, nunquã fuit in ipſis adeo efficax, vt firmiſſimo aſſenſu, & ſuper omnia aſſentirentur illi concluſioni. Vnde ſi aliqui eorum dolorem de peccatis ſuper omnia, & veram contritionem conceperunt, non fuit ex aſſenſu per diſcurſum Philoſophicum comparato, ſed ex illo alio, quem de Deo ex fide vera potuerunt habere vt diximus. Ex quibus omnibus conſtat non reddi in ſententia illa magis facilem, aut peruiam ſalutem, vel iuſtificationem gentilibus, quàm in noſtra. Cum experientia ipſa conſtet, eos, qui veri Dei notitiam habuerunt, ſi qui ad religioſum eius cultum ea vſi ſunt, non habuiſſe notitiam illã ex ſolis ratiocinationibus Philoſophicis, & è contra, neminem, qui talem notitiam ex illis ratiocinationibus compararit, perueniſſe ad religioſum Dei cultum, vel ad veram pœnitentiam, & dolorem de peccatis ſuper omnia, qui ad iuſtificationem ſufficeret: nec eiuſmodi conuerſiones perfectæ in tot infideliũ nullibus, qui apud Barbaros quotidie de nouo inueniuntur, in vno etiam vel altero à miniſtris euangelij ante fidei doctrinam deprehendi potuerunt.

Sed contra arguit ſecundo Auctor ille *eadem diſp.* 20. *num.* 52. *&* 118. & vrget illud Pauli ad Rom. 1. *Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtauit, inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna* 52

Margin notes:

50 *Qui cum catholica Eccleſia non credunt, diuidi poſſunt in plures claſſes*

51 *Turcæ & Mahometani poſſunt vera fide ſupernaturali credere vnum Deum remuneratorẽ ſupernaturalem.*

Obiectio 9.

ſempiterna huoque eius virtus, & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles. Vbi Philoſophi gentiles inexcuſabiles redduntur, non ſolum quia ductu rationis naturalis, ſed etiam quia illuſtratione, & reuelatione Dei infuſa diuinitas, & virtus eius ipſis manifeſtata fuit: ita enim videtur explicare Anſelmus his verbis: *Dominus manifeſtauit, id eſt, non ſolum naturalis ratio profuit, ſed Deus quotidie adiuuit, ne ſola natura ſufficere videretur, & quia Deus eorum cordibus notitiam ſui dignatur infundere.* & S. Thomas lect. 6. *Manifeſtauit,* inquit, *vel interius infundendo lumen, vel exterius proponendo viſibiles creaturas, in quibus, ſicut in quodam libro, Dei cognitio legeretur.* Auguſtinus item de ſpiritu, & littera c. 12. *Ab ipſo,* inquit, *lumine incommutabilis veritatis auerſi ſunt, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Non enim ſapiens cor, quamuis cognouiſſent Deum, ſed inſipiens potius, quia non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt.* Hieronymus in ea verba c. 1. ad Galatas, *cum autem placuit ei, qui me ſegregauit,* &c. ſic ait. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ex quo perſpicuum fit, natura omnibus ineſſe Dei notitiam, nec quemquam ſine Chriſto naſci, & habere in ſe ſemina ſapientiæ, & iuſtitiæ, reliquarumque virtutum. Vnde multi abſque fide, & Euangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè, vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant; magiſque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in ſe principia virtutum, & Dei ſemina, non credunt in eo, ſine quo eſſe non poſſunt.* Fulgentius de Incarnat. & gratia cap. 17. vbi videtur pœnitentiam gentilium concedere ante fidem his verbis: *Nempe cum ipſe Saluator noſter propriæ vocis imperio humanam conuertit voluntatem dicens, pœnitemini, & credite Euangelio. Claret tamen, quia vt homo in Deum credere incipiat à Deo accipit pœnitentiam ad vitam; itaut omnino credere non poſſit, niſi pœnitentiam dono Dei miſerantis acceperit.* Clemens etiam Romanus lib. 7. conſtit. Apoſtolic. cap. 34. ſignificat Abrahamum ante fidem notitiam Dei ſalutarem habuiſſe his verbis: *Abraham enim progenitorem noſtrum viam veritatis ex ipſa naturæ facultate capeſſentem, cum ei appareres tanquam dux deduxiſti, eumque quid tandem eſſet hoc ſeculum docuiſti, ac fidem eius antegreſſa eſt cognitio, cognitioni verò conſequens fuit fides, fidem autem inſequuta pactio.* Accedunt plures Patres dicentes, ad hoc conditas eſſe creaturas viſibiles vt ex earum conſideratione homo excitaretur ad colendum, & diligẽdum earum Auctorem. Chryſoſt. *in c. 2. ad Rom.* Greg. & Hier. ibi, Ambr. *in c. 1. einſd. ep.* Proſp. *lib. 2. de vocatione gentium c. 4.* & alij.

53 Hæc, & alia teſtimonia ſimilia probant ad ſummum, ante fidem dari in homine notitiam Dei, & vitij talem, quæ reddat illum inexcuſabilem; non tamen probant, quod ea notitia ſit ſupernaturalis in entitate. Et in primis verba Pauli adducta non minus eſſent vera, licet detur ſola cognitio naturalis, & Deus non eleuet ad alium actum ſupernaturalem concomitantem de eodem obiecto: nam actus ille ſupernaturalis, quem contraria ſententia addit, non eſt de alio obiecto formali, aut materiali. Sed de eodem, quod terminat actum naturalem, quare non magis illuminat hominem, cum nullum aliud motiuum proponat. Quamuis autem confortet, vt fiat voluntas ſupernaturalis: non tamen minus illuminat; & confortat cognitio naturalis, vt fiat voluntas naturalis: quare nõ minus inexcuſabilis eſſe homo, qui habens ſolam illam cognitionem naturalem non eliceret volũtatem naturalem circa Deum, vel honeſtatem, quam ſit cum actu cognitionis ſupernaturali non eliciens voluntatem ſupernaturalem: ergo ex inexcuſabilitate hominis, quam Paulus ponit, non infertur ſupernaturalitas illorum actuum, ſed ſolum eorum ſufficientia ad non peccandum. Deus enim per creaturas, & lumen rationis ſufficienter manifeſtauit ſe hominibus, licèt non infundat eis notitiam ſupernaturalem.

Anſelmus his verbis relatis non agit de ſupernaturalitate cognitionis, ſed de applicatione ſpeciali, qua Deus applicat mentem noſtram, vt attentius ſcrutemur opera Dei, ad Deum inueniendum. Sic enim poſt pauca illud explicat. *Nam ſi vigilanter,* inquit, *exteriora conſpicimus per ipſa eadem ad interiora reuocamur.* Et proſequitur explicando, quomodo Deus adiuuet interius mentem noſtram, vt attentius inuigilemus, & cognoſcamus eum ex creaturis. *Veſtigia quippe,* inquit, *creatoris ſunt mira opera inuiſibilis creaturæ, quoniam per hæc, quæ ab ipſo ſunt, imus ad ipſum: mentis enim noſtra peccato ſuo exterius ſparſa, nec dum Deus ſic interius innoteſcit: ſed dum facturæ ſuæ decus foras proponit, quaſi quibuſdam nutibus innuit, & quæ intus ſequamur, oſtendit, ac miro modo ipſis formis exterioribus nos ad interiora perducit. Via quippe ad creatorem ſunt opera conſiderata creaturæ, quæ dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. Nam quocumque ſe verterit anima, ſi vigilanter intendit, in iiſdem ipſis Dominum inuenit, per quæ reliquit; eiuſque potentiam eorum rurſum conſideratione cognoſcit, quorum amore deſeruit; & per quæ auerſa cecidit, per hæc conuerſa renouatur. Vbi enim lapſi ſumus, ibi incumbimus, vt ſurgamus Et quaſi ibi ſurgendi manum conſiderationis figimus, vbi pede amoris lubrici corruentes, negligendo iacebamus.* Totum ergo illud Dei adiutorium ſtat in applicatione mentis lubricæ ad conſideratione͂ attentam, & vigilantem creaturarum Cum ergo in ſententia contraria actus naturalis & ſupernaturalis circa idem omnino obiectum, & motiuum verſentur, & vterque attendat ad eaſdem ratiocinationes & diſcurſus, non minus in meditatione naturali attenta ſtabit adiutorium ſpeciale, de quo loquitur Anſelmus, quam in ſupernaturali: ad neutram enim attentionem mens peccato corrupta perueniret, niſi ſpeciali applicatione à Deo adiuta, & ideo dicit, naturam ſolam non fuiſſe ſatis, ſcilicet naturam corruptam, & non ſpecialiter adiutam ad hanc attentam conſiderationem: quód tamen totum potuit eſſe naturale in ſubſtantia, cum aduerſarij duplicem actum æquè ponant, quorum alter eſt naturalis.

Verba S. Thomæ in illa lectione 6. immeritò afferuntur; quia in verbis illis ſolùm dicit, Deum debuiſſe manifeſtare, *vel interius infundendo lumen, vel exterius proponendo viſibiles creaturas, in quibus ſicut in quodam libro Dei cognitio legeretur;* quia hi duo modi ſunt, quibus Deus aliquid manifeſtat. Poſtea vero explicat, & determinat in particulari, quo ex his modis Deus Philoſophis manifeſtarit, & dicit ſecundo ſolùm modo manifeſtaſſe, *Secundo,* inquit, *conſiderandum eſt, per quod medium illa cognouerunt, quod deſignatur, cum dicit, per ea quæ facta ſunt: ſicut enim ars manifeſtatur per artificis opera, ita & Dei ſapientia manifeſtatur* 55

feſtatur

feſtatur per creaturas. Non ergo poſuit manifeſtationem per lumen infuſum reſpectu eorũ Philoſophorum. Verba etiam Auguſtini nihil probant: neque enim negamus, Philoſophos debuiſſe Deum glorificare, & ei gratias agere pro notitia illa, imo ex tract. de gratia ſuppono, eas etiam cogitationes naturales, quæ deſeruire poſſunt ad præcepta implenda, & vitanda peccata, eſſe auxilia gratiæ per Chriſtum: ex debito ergo gratias agendi, quod ponit Auguſtinus, non infertur ſupernaturalitas. Quod manifeſtè conſtat, nam Philoſophi non agnouerunt, notitiam illam eſſe ſupernaturalem in ſubſtantia, & tamen reprehenduntur, eo quod gratias non egerint; ergo agnoſcebant debitum agendi gratias, etiamſi notitia illa non eſſet ſupernaturalis.

56 Hieronymi verba magis ſunt contra illam ſententiam, cùm dicat, *natura omnibus ineſſe Dei notitiam:* Vnde quando ſubdit, *multi abſque fide, & Euangelio Chriſti vel ſapienter faciunt aliqua vel ſanctè;* debet in eodem ſenſu intelligi de operibus ſanctis naturalibus, cum id inferat ex notitia Dei, quæ natura ipſa omnibus ineſt. Quod autem addit, habere in ſe omnes natura ipſa Chriſti, & fidei ſemina, ideo dicit, quia ipſa naturalis ratio dictat aliqua principia, quæ multum conducunt, vt propoſita poſtea fide Chriſti, cognoſcatur eius ſanctitas, & credibilitas præceptorum, quæ fides reuelat, in quo ſenſu dixit etiam Fulgentius de Incarn. & gratia, cap 21. 23. & 25. *hominem naturaliter credere licet ei diuinitus donetur vt credat;* vt explicat Suarez lib. 1. de gratia cap. 8. num 36. ſicut Auctor Commentarij quod Ambroſio tribuitur, dixit, *hominem duce natura credere in Deum & Chriſtum.*

57 Quod autem affertur ex eodem Fulgentio *cap.* 17. exigente & ſupponente pœnitentiam ante fidem, ab aduerſariis etiam explicari debet, cùm certum ſit, non ſemper præſupponi debere pœnitentiam perfectam & abſolutam ante fidem, ſed regulariter ſaltem pœnitentiam oriri ex fide ſtricta, & tamen Fulgentius ibi dicit, neminem poſſe credere, niſi à Deo pœnitentiam acceperit. Quare intelligi debet de pœnitentia imperfecta, qua aliquis dolet de infidelitate, & ab ea recedit, quæ ſicut appellari ſolet *conuerſio*, ita appellari poteſt pœnitentia, & receſſus à priori vita, & infidelitate. Verba etiam Clementis Romani (licet libri illi Conſtitutionum non magnam habeant auctoritatem, nec erroribus additis ab hæreticis careant, vt notauit Bellarm. de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Clemente Romano) facilè explicantur. Nam præterquam quod Abraham iuxta veriorem ſententiam à Patre ſuo in vera fide, & religione educatus creditur, vt Pererius, & alij docent: dato quod ex ſe ad Dei cultum peruenerit, facilè reſpondemus, potuiſſe ex naturali cognitione creaturarum paulatim ad notitiam creatoris venire, & poſtea tandem Deum oraſſe pro notitia veræ religionis, quam orationem ſupra conceſſimus eſſe actum ſupernaturalem, & procedere etiam ex aliqua illuſtratione ſupernaturali, & tunc à Deo ad veram fidem fuiſſe illuminatum; Et quidem verba Clementis explicari etiam debent ab Aduerſariis, cum dicat Abraham viam veritatis *ex ipſa natura facultate capeſſentem,* vbi non videtur agnoſcere notitiam ſupernaturalem ante diuinam reuelationem: quod tamen vt dixi, explicari poteſt, vel de prima notitia remota, vel itaut per *natura facultatem* non excludantur vires gratiæ, ſed motiua reuelationis, vel alia ex parte obiecti præter illa, quæ ratio, & argumenta ex rerum natura dictabant: quæ tamen potuerunt actu ſupernaturali cognoſci, vt Deum vtiliter oraret, pro fidei lumine obtinendo. Denique Patres, qui dicunt, creaturas viſibiles ad hoc conditas eſſe, vt nos ad cultum, & dilectionem Dei earum conſideratio conducat, nihil contra nos docent. Fatemur enim, notitiam eam, quæ ex creaturis haberi poteſt, licet naturalis ſit, obligare hominem ad cultum, & dilectionem creatoris, & ideo imputari ad peccatum, quod Philoſophi Deum verum non coluerint. Deinde earumdem creaturarum conſideratio multum adiuuat fideles, & excitat ad cultum & dilectionem Dei, vt experientia conſtat: ſtante enim fide, quod Deus ſit earum auctor, & viſa earum pulchritudine, & mirabili artificio, inferimus concluſionem ſupernaturalem Theologicam de infinita ſapientia, & perfectione Dei, quæ in creaturis ſplendet, quę conſideratio excitat nos magis ac magis ad creatoris reuerentiam, & dilectionem.

Tertio principaliter arguit idem Auctor *dicta diſp.* 20. *n.* 60. ex illo Pauli ad Rom. 2. *Factores legis iuſtificabuntur. Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes ipſi ſibi ſunt lex, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum.* Vbi Paulus de obſeruatione legis ſufficienti ad iuſtificationem & ſalutem loquitur, cũ dicat, *factores legis iuſtificabuntur;* & loquitur de gentibus etiam infidelibus, vt ex Patribus probat latè Suarez dicto c. 8. & confirmatur ex verſu præcedenti. *gloria, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco,* vbi gentilibus etiam gloria & pax promittitur. Accedit Chryſoſtom. hom. 37. in Matth. colum. penult. *Qui ante Chriſtum, inquit, obierint, atque ideo ipſum non cognouerunt, ſi ab idolorum cultu receſſerunt, ac Deum ſolum adorarunt, ſi præterea honeſtè vitam peregerunt, æterna bona, & beatitudinem adipiſcentur.* Ergo habuerunt virtutes ſupernaturales. Addit, *n.* 65. Auguſt. *lib.* 2. *de ſerm. Domini in Monte c.* 15. & Cyrillum, Alexandr. *lib.* 3. *contra Iulianum* dicentes, Deum ſcripſiſſe legem ſuam in cordibus gentilium: hæc tamen & ſimilia veriſſimè dicuntur de notitia etiam naturali, quam de Deo ex creaturis accipiunt, & de honeſtate virtutis, & turpitudine vitij. 58 Obiectio 3.

Ad verba Pauli reſpondetur, illa non eodem modo, ſed variis ſolere intelligi. Aliqui enim volunt, verba illa, *gentes quæ legem, non habent,* intelligi de gentibus ad fidem Chriſti conuerſis, quos, & eorum fundamenta refert latè Suarez *dict. cap.* 8. *num.* 16. *& ſequentibus.* Alij intelligunt de omnibus gentibus, quæ vllo tempore fideles fuerunt, non tamen de infidelibus, & idololatris. Ita Toletus apud Suarez *ibi num.* 18. Alij intelligunt de gentibus ſolis, quæ tempora legis naturæ, & legis Moyſi ſeruabant legem naturæ, fide tamen & gratia adiuti. Ita Salmeron apud eundem Suarez *num.* 19. Alij intelligunt de gẽtibus infidelibus & idololatris. Ita multi, quos affert, & tandem ſequitur Suarez *num.* 20. *&* 26. non tamen excludens gentiles fideles. Nemo tamen horum doctorum intellexerit ea verba de gẽtibus obſeruantibus totam legem & recipientibus gratiam iuſtificationis abſque fide ſtricta Dei. Ad nullo ergo, quod intelligantur de gentibus 59

carentibus

carentibus lege ſcripta, atque etiam fide, nego quod in iis concedatur obſeruatio legis per actus ſupernaturales: imò cùm dicatur, quod naturaliter, *quæ legis ſunt, faciunt*, poſſet potiùs ex eo argui, quod abſque ſupernaturalibus actibus id fiat. Vtcunque id ſit, non arguitur, quod ante fidem, quoties bene operantur, eliciant actus ſupernaturales. Nec obſtant in primis verba præcedentia *factores legis iuſtificabuntur*: nam vt bene probat, & explicat idem Suarez *n.27.* verba illa non referuntur ad gentes, ſed ad Iudæos, de quibus proximè dixerat, *& quicunque in lege peccauerunt*, qui nimirum habebunt legem ſcriptam, per legem iudicabuntur, quod probat ſtatim, quia non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, *ſed factores legis iuſtificabuntur*: hoc eſt non ſufficit Iudæo ad ſalutem habere legem, niſi eam totam obſeruet. Quod autem ſequitur, *Cùm enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex*, &c. non affert ad probandum, quod eiuſmodi gentiles ſine fide iuſtificentur, facientes, quæ legis ſunt, ſed ad probandam partem alteram propoſitionis, nempe, *quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt*: quia nimirum licet careant lege ſcripta, & ſine lege non poſſit eſſe præuaricatio, habent tamen legem naturalem ſcriptam in cordibus, quam aliquando obſeruant, dictante ipſa conſcientia ex rationis lumine, *Qui oſtendunt*, inquit, *opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die, cùm iudicabit Dominus occulta hominum.* Quia nimirum aliquando eiuſmodi infideles obſeruant legem ex dictamine cōſcientiæ, aliquando, & ſæpius eam violant, & ideo etiam ſine lege ſcripta peribunt propter legem naturalem ſcriptam in cordibus eorum. Nec etiam obſtāt verba illa præcedentia: *gloria, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco*: illa enim verba intelliguntur de Græco operante bonum cum fide retributionis æternæ: ſunt quippe explicatio verborum præcedentium, quibus dixerat, Deum non eſſe acceptorem perſonarum, *qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt*, id eſt, qui per obſeruantiam patientem, & perſeuerantem totius legis, ſiue ſcriptæ, ſiue naturalis, quærunt immortalitatem, *vitam æternam.* Sicut & operanti malum *ira, & indignatio.* Itaque verba ſequentia, *cùm enim gentes, quæ legem non habent*, &c. non ſunt ad probandum, quod gentes fide carentes iuſtificantur, vel conſequuntur vitam æternam, ſed ad probandum, quod illæ etiam gentes ſine lege peribunt, & incurrent iram, & indignationem: quod videbatur difficile, eo quod, cum ignorantia legis non poterat eſſe peccatum. Et ideo id probat, quia non carent omnino lege, cùm eam in conſcientia habeant, & aliquando naturalis rationis ductu eam obſeruant.

60 Denique Chryſoſtomus in verbis adductis non dixit, eos ſine fide ſaluos fore, ſed ſaluos fore, etiam ſi Chriſtum non cognouerint: ſupponit enim obſeruantiam totius legis non potuiſſe in eis eſſe ſine fide vnius Dei. Quod expreſſe explicuit Auguſtinus *lib. 4. contra Iulianum c. 3.* explicans, ad quid deſeruiant gentibus infidelibus opera illa legis, quæ iuxta prædicta verba Pauli aliquando operantur, de quibus ſi fide careant, ita dicit. *Aut ſi fidem non habent Chriſti, profectò nec iuſti ſunt, nec Deo placent, cùm ſine fide impoſſibile ſit placere Deo; ſed ad hoc eos in die iudicij cogitationes ſuæ defendent, vt tolerabiliùs puniatur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, vtcumque fecerunt ſcriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, vt aliis non facerent, quod perpeti nollent.* Vides, Auguſtinum non appellare fidem notitiam illam legis naturalis, nec illam putare ſufficientē ad ſalutem ſine fide Chriſtiana, ſed ſolum ad vitanda aliqua peccata, & minuendā pœnam.

Quartò arguit *eadem diſp. 20. num. 219.* quia multi probabiliter docent, gentilem obſeruantem legem naturæ priuata à Deo reuelatione illuminandum: multi etiam docent, aſſenſum propter reuelationem priuatam non elici ab habitu fidei Theologicæ omnibus fidelibus communi, ſed ab alio habitu peculiari: ergo probabile eſt, ſine actu fidei ſtrictæ ex habitu omnibus communi poſſe ſalutem obtineri. Reſpondetur facilè, in primis eos, qui ponunt habitus diuerſos ad reuelationes communes, & ad priuatas, non negare vtriuſque actus eſſe fidem propriam, & ſtrictam, ſed quòd ſint ab eodem habitu, vt fatetur Sotus *lib. 3. de natura, & gratia cap. 2.* & notauit Coninch *diſp. 9. de obiecto fidei dub. 6. num. 87.* Deinde ipſi facile admittent, reuelationem illam etiam à Deo immediatè factam pertinere ad eundem habitum fidei communem, quia obiectum reuelatum eſt commune omnibus fidelibus, & pertinet ad fidem Catholicam, & communem, prout admittere videtur Lorca *diſp. 7. de fide n. 8.* 61 Obiectio 4.

Quintò arguit ibidem, quia probabilis ſententia docet, non differre virtutes infuſas, & acquiſitas penes diuerſam honeſtatem, vel motiuum formale; ſi autem poteſt eſſe illuſtratio, & affectio ſupernaturalis circa honeſtatem temperantiæ, v.g. circa quam verſatur cognitio, & affectio naturalis, non apparet, cur nō detur cognitio, & affectio ſupernaturalis circa ipſum Deum, quatenus ex parte obiecti terminat etiam cognitionem, & affectionem. Reſpondetur concedendam eſſe paritatem: nam in temperantia, v.g. & aliis virtutibus moralibus actus voluntatis naturales, & ſupernaturales habent idem obiectum materiale, & formale; cognitiones vero præcedentes non habent idem motiuum formale: quia cognitio ſupernaturalis probat honeſtatem temperātiæ mediatè, vel immediatè ex reuelatione, vel eam ſupponit; voluit quippe Deus, de facto omnia noſtra merita procedere ex fide, vt vidimus: cognitio verò naturalis cognoſcit honeſtatem vel ex terminis, vel ex aliis argumentis, & rationibus. Sic etiam dilectio Dei, religio, & aliæ virtutes, quæ verſantur circa Deum, attingunt per actus voluntatis naturales, vel ſupernaturales idem obiectum materiale, & formale: cognitiones verò præcedentes differunt penes motiuum; quia bonitas, excellentia, vel poteſtas Dei cognoſcitur vel ex reuelatione per actus ſupernaturales, vel ex creaturis per actus naturales. 62 Obiectio 5.

Sextò *eadem diſp. 20. num. 121.* affert aliqua Patrum loca ad probandum nomine *fidei* intelligi cognitionem etiam de Deo per creaturas, vel argumenta Philoſophica comparatam. Primò Ambroſium in cap. 2. ad Rom. ſuper illa verba; *gentes, quæ legem non habent* vbi ſic ait: *dum natura duce credunt, opus legis oſtendunt, non per* 63 Obiectio 6.

litteram, ſed per conſcientiam: opus autem legis eſt fides. Ecce notitia illa appellatur fides, & gentes dicuntur *credere* natura duce. item Hieronymum in cap. 1. ad Galat. *vnde multi,* inquit, *abſque fide & Euangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè: magiſque iudicio Dei obnoxij fiunt, quod habentes in ſe principia virtutum, & Dei ſemina, non credunt in eo, ſine quo eſſe non poſſunt.* Vbi ab eis exigitur, quod credant. Clementem Alexandr. lib. 6. ſtromat. fol. penult. *Prouidentia,* inquit, *vnicuique diſtribuit pro meritis ea, quæ conueniunt. Meritò ergo Iudæis quidem lex, Græcis autem data eſt Philoſophia vſque ad aduentum Chriſti. Hinc autem eſt vniuerſa, ac generalis vocatio ad peculiarem populum iuſtitiæ per eam, quæ eſt ex fide doctrinam.* Item Proſperum ad capita Gallorum 8. poſtquam enim dixit, *omnium hominum curam eſſe Deo, & neminem eſſe, quem non aut euangelica prædicatio, aut legis teſtificatio, aut ipſa etiam natura conueniat;* ſubiungit: *ſed infidelitatem hominum ipſis adſcribamus hominibus. Fidem autem hominum donum Dei eſſe fateamur, ſine cuius gratia nemo currit ad gratiam.* Vbi infidelitatis peccatum videtur agnoſcere in iis, qui à natura conuenti non agnoſcunt, & colunt verum Deum.

64 Reſpondetur in primis, licèt ab iis Patribus pellaretur latiùs fidei nomine, & impropriè ea notitia, parum referret. Sed nec ita eam vocant. Ambroſius enim loquitur de vera, & propria fide, & gentes, quæ legem non habent, & naturaliter, quæ legis ſunt, faciunt, intelligit eas, quæ ex gentilitate ad fidem conuerſæ fuerant: quare per *naturam* ibi ſicut ex Aduerſariorum confeſſione non intelligit vires ſolas naturæ, ſic nec intelligit argumenta ex creaturis ſecluſa reuelatione ad cognoſcendum Deum, ſed lumen rationis prout condiſtinguitur à lege ſcripta, nempe lumen illud quod homines habebant in lege naturæ, antequam daretur lex ſcripta, quod lumen non excludit fidem. Quod manifeſtè conſtat ex verbis Ambroſij, qui eo lumine dicit, gentes credere Trinitatis, & Incarnationis myſterium. Verba Ambroſij ſunt. *Gentes Chriſtianos dicit alio loco: vobis enim dico gentibus, qui incircumciſi neque neomenias, neque ſabbatum, neque eſcarum legem ſeruant, & duce natura credunt in Deum, & Chriſtum, id eſt, in Patrem, & filium. Hoc eſt enim legem ſeruare, Deum legis agnoſcere. Prima enim ſapientiæ pars hæc eſt, timere Deum Patrem, ex quo ſunt omnia; & Dominum Ieſum Filium eius per quem ſunt omnia. Ipſa ergo natura proprio iudicio creatorem ſuum agnoſcit, non per legem, ſed per rationem naturæ.* Et poſtea ſubdit verba illa: *quia dum natura duce credunt, opus legis oſtendunt non per litteram, ſed per conſcientiam. Opus autem legis eſt fides, quam cùm dictis exhibet Deo, naturali iudicio oſtendit ſemetipſum legem ſibi eſſe: quia quod mandat lex, vltro facit, vt credat in Chriſtum.* Vides non excludere fidem ſtrictam, cùm includat fidem in Chriſtum, quam tamen dicit abſque lege haberi ex iudicio naturæ, quia ratio ipſa dictat, credenda omnino eſſet, quæ taliter proponuntur. Vnde concludit: *Teſte interiore ſua conſcientia credunt, quia conſcij ſibi ſunt conuenire ſibi quod credunt. Congruum enim eſt, creaturæ credere, & venerari ſuum conditorem.*

65 Hieronymus in verbis adductis eundem ſenſum habet: dixerat enim, neminem naſci ſine Chriſto, quia habet in ſe ſemina virtutum, & rationis, per quam poteſt venire ad agnoſcendam veritatem fidei chriſtianæ, & credere in Chriſtũ, & ideo inexcuſabilem reddi, ſi fidem non amplectatur. Quo etiam ſenſu loquitur Clemens Alexandr. qui non dixit, Philoſophiam fuiſſe fidem, ſed diſpoſuiſſe ad acceptandam fidem, quando Chriſtus appareret; ſicut enim lex ad hoc diſponebat Iudæos, ſic Philoſophia diſponebat Gentiles, vt poſtea viderent, quàm conſona eſſet rationi naturali doctrina Chriſti. Quem ſenſum in illis verbis agnouerat ipſe Ripalda *eadem diſp.* 20. *n.* 58. dicit enim oſtendi à Clemente, Philoſophiam & rerum naturalium notitiam à Deo ante Chriſti aduentum prouiſam, vt Deus opportunam in ſalutem vocationem infunderet. Nimirum poſtea, quãdo fides proponeretur. Denique idem eſt ſenſus S. Proſperi, qui ideo peccatum infidelitatis imputari dicit, quia vel ex prædicatione, vel ex lege notitia ſufficiens fidei datur, vel certè natura ipſa dictat, quærendam eſſe religionem veram, quæ verum Dei cultum doceat, cui debito naturali infideles nõ ſatisfaciunt.

Septimò tamen idem Auctor addit alia loca 66
ad hoc ipſum probandum, quod *fidei* nomen *Obiectio 7.*
competat notitiæ illi, quæ, ſecluſa reuelatione, ſumitur ex ipſis creaturis. *diſp.* 64. *num.* 8. *& ſequentibus* & in primis ponderat verba Chriſti Matth. 6. *Si ergo fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos modicæ fidei?* Vbi *fides* appellatur certitudo prouidentiæ diuinæ comparata ex argumento creaturarum irrationalium, cùm dicat defectum eſſe fidei, in eo, qui tali argumento non mouetur; item ex Paulo ad Rom. 10. vbi poſtquam dixit, fidem ex auditu concipi: *ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei,* probat tamen, neminem excuſari, eo quod non audierit; ad quod affert verba illa ex pſal. 18. *numquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quæ pſalmi verba de cœlis, & creaturis irrationabilibus intelliguntur à Patribus, de quibus Dauid præmittit, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* Quare Chryſoſtomus in eum locum Pauli dicit: *non ſimpliciter auditum dixit, quod humana verba audire oporteat, & credere, ſed ſublimis eſt hic auditus: eſt enim auditus per verbum Dei. Deo ſi quidem tam loquenti, quam mirabiliter operanti, æquè credere, & obedire oportet.* Denique idem Paulus act. 14. de Deo dixit: *non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit benefaciens de cælo, dãs pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda noſtra.* Vbi ergo cæli teſtimonium Dei dant, fides exigitur propter eorum teſtificationem.

Sed neque hæc firma ſunt. Nam Chriſtus in 67
primis illis verbis, *quantò magis vos modicæ fidei?* non de fide intellectuali, ſed de confidentia, ſeu fiducia loquebatur, vt cum aliis notauit Salmeron in eum locum. Sed neque ſi de fide intellectuali loqueretur, probaret illam ſine reuelatione poni: nam certitudo prouidentiæ diuinæ erga Apoſtolos non debebat gigni ex ſola conſideratione fœni, & herbarum, ſed ſimul ex fide, qua credebant, Deum magis curare de hominibus, & de ſeruis ſuis, quàm de fœno agri, ex cuius fidei imbecillitate vacillare poterat certitudo de diuina prouidentia erga ipſos: quare meritò ex effectu exprobrari eis poterat fidei defectus.

Ad

68. Ad verba Pauli ad Rom. 10. communis interpretatio eſt, Apoſtolum ibi ad litteram non de cælis, ſed de Apoſtolis loqui, quorum verba exierunt in omnes terræ fines: & licèt aliqui velint antea de cælis dicta fuiſſe in Pſalmo ad litteram, & Paulum ea attuliſſe in ſenſu allegorico: ſed tamen Salmeron in illum Pauli locum latè & doctè probat ex Patribus, & rationibus, in Pſalmo etiã ſenſum litteralem fuiſſe de Apoſtolis, & non de cælis, de quibus non niſi per tropum poterant verificari: quare ibi prædicatoris opera exigitur, qui à Deo mittatur, & loquatur. Chryſoſtomus autem non dicit, quod ibi per *auditum* intelligatur viſio creaturarum quarumcunque, quæ manifeſtant virtutem Dei, ſed loquitur de ſolis prædicatoribus, qui tamen oſtendebant ſimul ſigna, & miracula, quæ non audiebantur, ſed videbantur, & ideo dicit, non eſſe ſermonem de ſimplici auditu, ſed de auditu verbi Dei, qui auditus excellentior, & ſublimior eſt. Verba Chriſoſtomi ex verſione VVolſangi Muſculi hæc ſunt: *Non enim ſimpliciter*, inquit, *audiendum eſſe dixi, neque quod humana verba audire oporteat, & credere, ſed ſublimis eſt hic auditus, de quo loquor: eſt enim auditus per verbum Dei. Neque enim, quæ ſua eſſent ſed quæ à Deo didicerunt, annuntiarunt, hoc, ſcilicet, excellentius eſt ſignum; Deo ſiquidem tam loquenti, quàm mirabiliter operanti, æquè credere, & obedire oportet, quandoquidem & opera illius, & mirabilia ex verbis illius ſunt.* Denique quod Paulus Act. 14. dixit, Deum dantem pluuiam, & fructus non ſine teſtimonio ſe reliquiſſe, non probat notitiam Dei ex eiuſmodi effectibus comparatam eſſe propriè fidem, ſed non eſſe ſine argumento, aut probatione, quæ non magis propriè eſt fides, quàm ſit propriè teſtificatio, in qua fundatur, cùm certum ſit, pluuiam & fructus non niſi per tropum, & figuram teſtificari, aut loqui.

69 Obiectio 8. Octauò affert ad idem probandum *dicta diſp. 63. num. 9.* exemplum Cornelij Centurionis, qui antequam fides ei Petri miniſterio proponeretur, faciebat opera meritoria, vt conſtat ex cap. 10. Act. vbi ei ab Angelo dictum eſt, *Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in conſpectu Dei.* Ad hoc tamen iam ſuprà diximus, Cornelium ante aduentum Petri fidem strictam vnius Dei habuiſſe, ſicut & habuit Iob, & alij, non quidem notitiam Dei ex ſola ratione Philoſophica, ſed ex ſcripturis, vel traditione, quam certè Cornelius inter Iudæos diu degens ignorare non poterat: accepit autem poſtea à Petro fidem Chriſti, quam nondum habebat.

70 Vrget tamen ex Auguſtino *lib. 1. ad Simplic. quæſt. 2. prope initium*, vbi de Cornelio dicit: *aut verò Cornelius non credebat Deo, cum eleemoſynis & orationibus dignum ſe præberet, cui Angelus mitteretur? Sed nullo modo iſta operaretur, niſi antea credidiſſet. Nullo autem modo credidiſſet, niſi vel ſecretis per viſa mentis, aut ſpiritus admonitionibus vocaretur.* Sed in his Auguſtinus nullo modo reducit fidem illam Cornelij ad notitiam ex creaturis, ſed potiùs recurrit ad viſiones vel admonitiones internas: quod quidem fieri potuit, licèt poſſet etiam ſufficere notitia ex ſcripturis, vel traditione comparata, vt diximus.

71 Affert etiam ad hoc ipſum *num. 10.* Hieronymum *in cap. 3. ad Galatas*, vbi de eodem Cornelio dicit: *Si autem à contrario dicitur; ergo ſine auditione fidei accipi ſpiritus poteſt. Nos reſpondebimus, accepiſſe quidem eum ſpiritum; ſed ex auditu fidei, & naturali lege, quæ loquitur in cordibus noſtris, bona quæque facienda, & mala vitanda, per quam dudum Abraham, & Moſem, & cæteros ſanctos iuſtificatos retulimus.* Sed in his Hieronymus ſolùm excludit legem ſcriptam, vt conſtat ex verbis proximè antecedentibus, non verò excludit reuelationem, quam includebat etiam lex naturalis, id eſt lex, quam Sancti obſeruabant in ſtatu legis naturæ ante legem Iudaicam, quos tamen certum eſt habuiſſe fidem strictam: vnde affert exemplum Moyſis, qui certè antequam legem acciperet, fidem strictam habebat cùm eſſet in populo fideli, in quo Dei cultus cum vera religione obſeruabatur.

Nono *ibidem n. 12.* arguit ab exemplo charitatis, quæ quidem apud Patres aliquando strictè 72 Obiectio 9.
accipitur pro dilectione Dei ex motiuo bonitatis diuinæ; aliquando latè pro quacunque voluntate pia, & honeſta in quo ſenſu vſurpari ſæpe ab Auguſt. *charitatis* nomen, docet P. Vaſquez *in 1. 2. diſp. 123.* Cur ergo ſimiliter non poſſumus dicere, *fidei* nomen apud Patres aliquando strictè vſurpari, aliquando latè pro qualibet notitia Dei, vel honeſtatis, quæ conducat ad ſalutem, & in hoc ſenſu exigi fidem neceſſariò ad ſalutẽ, vel ad quodlibet opus meritorium? Reſpondeo in primis maius fuiſſe fundamentum in nomine *charitatis* quàm in nomine *fidei* ad illam duplicem vſurpationem. Nam *fides* eſt virtus, cuius opus interiùs conſummatur, quare videtur ſemper importare motiuum formale proprium, à quo actus internus accipit ſuam eſſentiam, & denominationem; *charitas* autem, ſeu *dilectio* eſt amor: amare verò eſt velle bonum alicui, quod quidem non cõſummatur interiùs, ſeu tranſit ad proximum exteriùs bonum volitum: quare, licèt non benefacias Petro, quia ipſe bonus eſt, ſed propter motiuum miſericordiæ, vel obedientiæ, aut iuſtitiæ, diceris diligere Petrum; & eodem modo qui facit quæ Deo placent, dicitur diligere aliquo modo Deum, licèt non faciat ex motiuo formali placendi Deo: quia re vera ponit exteriùs totum obiectum dilectionis Dei. Deinde, etiamſi nomen *fidei* capax eſſet illius extenſionis; non tamen poſſumus ita Concilia, vel Patres interpretari, quia eam fidem exigunt, cuius proprietates non poſſint competere notitiæ ex creaturis, vel argumentis Philoſophicis depromptæ, vt vidimus *ſect. 1. &* 2. nimirum quod ſit libera; quod ſit de remuneratione æterna, & ſupernaturali, quæ ex naturalibus argumentis probari certò non poſſet: item quod non ſit per ratiocinationem, & argumenta humana, quod per illam credamus Deo, quod quidem fieri non poteſt, niſi nitatur auctoritate diuina, vt motiuo formali. Denique, quod ſit talis notitia, qualis de facto non intercedit, quoties homo aliquid boni, & honeſti operatur, quæ omnia, adductis Patrum teſtimoniis probauimus *loc. cit.*

Decimò arguit *ibidem n. 15.* ab exemplo actus 73 Obiectio 10.
piæ affectionis, qui fit ante fidem strictam; & tamen eſt ſupernaturalis, ſicut, & deſiderium etiam fidei, ergo ante fidem poſſunt fieri actus ſupernaturales. Ad hoc tamen iam ſupra diximus & oſtendimus differentiam voluntatis credendi, & aliorum actuum, qui fidem concernunt ab actibus aliarum virtutum, quæ ad fidem nullo modo pertinent.

Vndecimò *ibidem num. 16.* congerit alia Patrum loca ad probandum verum meritum ante fi- Obiectio 11.

dem. In primis ex Clemente Rom. lib. 1. recognit. in principio, vbi de ſe ante fidem ſuſceptam ſic ait: *inerat mihi comes optima, quæ me quieſcere non ſinebat, immortalitatis cupido. Vt enim poſt rerum exitus docuit, & gratia omnipotentis oſtendit, ea me animi intenſio ad inquiſitionem veritatis, & agnitionem veræ lucis adduxit.* Sed inprimis ibi non dicit, illud deſiderium fuiſſe meritorium, ſed ſolum fuiſſe cauſam, quod de cauſalitate phyſica poſſet intelligi. Deinde iam nos conceſſimus, deſideria fidei, & ſalutis inueniendæ eſſe ſupernaturalia. Addit ex eodem Clemente *l. 4. recognit.* Petrum dicentem de gentibus, quibus nondum erat prædicatum euangelium, *occulta Dei virtute, quem debeant diligere, prius etiam quam doceantur, agnoſcunt. Videtis enim eos quaſi bonos ſeruos deſiderare eum, quem ſibi ſperant aduentum ſui Domini nuntiare. Deſiderium ergo audiendi verbi Dei, & voluntatem eius faciendi ex Deo habent; & hoc eſt initium doni Dei, quod gentibus datur, vt poſſit per hoc doctrinam recipere veritatis.* Hæc tamen verba potiùs noſtram ſententiam oſtendunt, nempe primùm actum ſupernaturalé in iis eſſe deſiderium illud audiendi verbi Dei, quod dicit eſſe initiũ doni Dei, quod gentibus datur. Alij ergo actus virtutum præcedentes non ſunt ſupernaturales; alioquin illi, & non hoc deſiderium, eſſent initium doni Dei.

74 Rurſus affert Nazianzenum orat. 19. in laudem Parentis ſui mortui colum. 4. vbi Patris iuſtitiam commendat, *vt quamuis in magnis Reipublicæ muneribus, adminiſtrationibúſque verſatus ne teruntio quidem facultates ſuas auxerit:* & ſtatim ſubdit. *Pro his rebus fidem quoque, ni fallor, præmij loco retulit.* & eodem ſenſu ante præmiſerat: *Quemadmodum ex noſtris plerique nobiſcum non ſunt, quos ſcilicet à communi corpore flagitioſæ vitæ ratio ſeparat; ſic contra permulti exterorum à nobis ſtant, quicunque nimirum fidem moribus anteuertunt, ac ſolo chriſtiano nomine carent, cùm rem ipſam habeant; quo in numero meus quoque Pater erat, ramus quidem alienus, ceterùm morum honeſtate ad nos propendens.* Ad hæc verba duplex poteſt eſſe reſponſio: prima quod pater Gregorij, licèt circa aliqua erraret, fidem tamen habebat vnius Dei & remuneratoris. Ita intelligit Nazianzenum eius fidelis interpres Elias Cretenſis, qui eo in loco notat, non fuiſſe Gregorij patrem. *omnino ſine fide, etiamſi minimè perfecta. Quoniam enim veterem legem ſuſcipiebat, etiamſi non omni ex parte, fieri aliter non poterat, quin ipſe de iudicio, ac retributione aliquid ſciret: quorum metu ad bonorum operum ſtudium, vt plurimum incitamur. Nã cum opera citra fidem mortua ſint, & contra: quonam modo, niſi ſermonem ita conſtituamus, magnum hoc virum* (nempe *Gregorium*) *iſtud dicere exiſtimabimus, quod eum nobis orthodoxis etiam ante fidem mores vendicabant? Quæ autem deinceps ſequuntur, idem probant.* Hæc Elias, qui ideo dicit, fidem in illo antea fuiſſe Dei remuneratoris, quia ex verbis proximè præcedentibus Gregorij conſtat, cum amplexum fuiſſe magna ex parte legem Iudæorum, & vnum ſolum Deum adoraſſe: quare potuit ex deſiderio quærendæ ſalutis bona illa facere, atque ideo cum merito congruo. vt ſupra conceſſimus. Secunda explicatio eſſe poteſt, quam aliter eiuſdem Nazianzeni Scholiaſtes ibidem tradit. Nimirum fidem appellari præmium non propriè, ſed quia opera illa bona diſpoſuerunt, ſcilicèt indirectè, prout opera etiam naturalia poſſunt diſponere. *Hæc verba*, inquit, *pro his rebus fidem præmij loco retulit; non ita intelligenda ſunt, quaſi quiſpiam vllis moralium virtutum officiis fidem mereri poſſit; fides enim Dei donum eſt non operum merces, ſed quia bona opera hominem ad ſuſcipiendam fidem præparant.* Hæc ille, qui cum excludat meritum, debet neceſſariò loqui de præparatione indirecta. Mihi magis placet prior Eliæ Cretenſis reſponſio, in quo obiter obſeruo quanto ſtudio conetur liberare Nazianzenum ab ea ſententia, quod opera bona ante fidem facta potuerint mereri ipſam fidem, quam dicit à viro tanto alienam eſſe debere.

Affert deinde numer. 17. Auguſtinum lib. 10. Confeſſ. cap. 6. dicentem: *Cœlum, & terra, & omnia, quæ in eis ſunt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem, nec ceſſant dicere omnibus, vt ſint inexcuſabiles.* Sed certè Auguſtinus *ibi* nihil aliud probat, niſi obligationem amandi Deum, quæ ex cognitione naturali creaturarum oritur, quam non negamus, & quam ipſi etiam Aduerſarij fatentur, quamuis Deus, vt poterat, non concurreret auxilio ſupernaturali ad amorem ſupernaturalem: adhuc enim cœlum, & terra intimarent nobis amorem ſui Creatoris. Vrget tamen ex eod. Auguſtino, vt probet, ibi eſſe ſermonem de dilectione ſupernaturali: ſubdit enim Auguſt. *Altius autem tu miſereberis, cui miſertus fueris, & miſericordiam præſtabis, cui miſericors fueris; alioquin Cœlum & terra ſurdis loquentur laudes tuas.* Nimirum, quia vt fiat actus ſupernaturalis, Deus miſcet prouidentiam ſupernaturalem, ſine qua fieret ſolum actus naturalis. Sed certè hæc explicatio longè abeſt à mente Auguſtini, qui eam miſericordiam Dei exigit, ſine qua cœlum & terra ſurdis loquerentur; ergo ſine qua non ſolum actus ſupernaturalis, ſed neque naturalis amor fieret: ſi enim amor naturalis fieret, non poſſent dici ſurdis loqui, ſed audientibus, & conſenſum præſtantibus. Per auxilium ergo altius, & miſericordiam Dei ſpecialem intelligit Auguſtinus cogitationem efficacem, quam nos diximus non dari de facto ad dilectionem Dei, niſi oriatur ex fide: fideles enim ſoli ex conſideratione cœli, & terræ mouentur efficaciter ad diligendum Deum ſuper omnia: quippe qui credentes firmiſſimè Deum eſſe harum creaturarum Conditorem, earum voces audiunt, cooperante fide, ſine qua ſurdis loquuntur. 75

Ad idem affert Proſperum lib. 2. de vocatione gentium cap. 5. vbi ita loquitur. *Quis ambigat eos, qui de quibuſcunque nationibus quibuſlibet temporibus, Deo placere potuerunt, ſpiritu gratiæ fuiſſe directos, quæ etſi parcior antea, atque occultior fuerit, nullis tamen ſæculis ſe negauit, virtute vna, quantitate diuerſa, opere multiformi.* & c. 20. *Denique, ſi ad ipſa mundi exordia recurramus, inueniemus, omnium Sanctorum, qui diluuium præceſſerunt, Dei ſpiritum fuiſſe rectorem. Propter quod & filij Dei nominati ſunt. Gen. 6. quoniam, vt ait Apoſtolus, quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei.* Hæc tamen loca fruſtra ad hoc afferuntur, nam ſi quid probarent, deberent probare, nullum fuiſſe iuſtum aut ſanctum in ſtatu legis naturæ, qui fidem ſtrictam haberet, de omnibus enim iis generaliter Proſper loquitur: quod tamen nemo ruró diceret auderet. Regi ergo, vel agi ſpiritu Dei, vel ſpiritu gratiæ non eſt habere 76

ſolùm

ſolùm notitiam Dei ex creaturis,& non ex reuelatione, vel doctrina Eccleſiæ, ſed habere illam debito modo, nempe vel per reuelationem internam, vel per traditionem, & doctrinam ex fide parentum, vel maiorum deriuata, ſine lege tamen ſcripta, vel Scripturis ſacris, quæ eo tempore non erant. Affert deinque ibi Fulgentium,& Clementem Romanum, quorum verba iam *ſuprà* explicuimus.

77 *Obiectio 12.* Duodecimò arguit *num.* 18. quia vt fiant actus ſupernaturales virtutum moralium, ſufficit cognitio proponens honeſtatem obiecti: hæc autem cognitio non poteſt plerumque eſſe à fide, quia Deus non reuelauit honeſtatem obiectiuam circa omnes virtutes in particulari, & quia homo ſæpe ignorat talem reuelationem, vel non recordatur illius, ſed attendit ad bonum miſericordiæ, v. g. vel temperantiæ, quod ſibi à Prædicatore commendatur, & operatur circa materiam earum virtutum: quis autem excludat omnino hæc omnia opera bona à ratione meriti? Reſpondetur, fideles regulariter in ſuis operibus bonis conſulere potiſſimùm regulam fidei, vel doctrinam Eccleſiæ, vtpotè firmiſſimam omnium regulam: vix autem reperitur virtus vlla, cuius honeſtas in Scriptura ſacra non commendetur, vt diſcurrenti patebit. Adde, in virtutibus, quæ reſpiciunt aliquo modo Deum, ut ſunt religio, obedientia, pœnitentia & ſimiles, non eſſe difficultatem, quomodo pendeant à fide oſtendente excellentiam, dominium, & alias perfectiones Dei propter quas honeſtum eſt colere, obedire, pœnitere, &c. in aliis etiam virtutibus fideles plerúque attendunt, quod vel earum opera Deo placent, vel ab eo conſuluntur, vel certè conducunt ad Deum, ſeu beatitudinem conſequendam, quæ vltima conſideratio nunquam, aut ferè nunquam deficit in Chriſtiano honeſtè operante: difficillimum enim eſt, quod amans, & deſiderans aliquem finem eligat medium aliquod, quod ſcit vtile eſſe ad illum finem, & non moueatur ſaltem partialiter ab eo fine. Cùm ergo honeſtas, & probitas morum habeat tantam, & adeo manifeſtam connexionem cum negotio ſalutis ſpiritualis, impoſſibile ferè eſt, vt quoties de honeſtate eligenda agitur, non occurrat ſtatim vtilitas eius ad ſalutem, & moueat ſaltem partialiter ad eam electionem honeſtam.

78 *Obiectio 13.* Decimotertiò arguit *n.* 23. ex Proſpero lib. 1. de vocatione gentium, cap. 4. qui de ſapientibus, qui Deum ex creaturis cognouerunt, nec Deo gratias egerunt, ſed in ſe ipſis gloriati ſunt, ſubdit: *Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & quod illuminante Dei gratia inuenerunt, obcæcante ſuperbia perdiderunt relapſi à ſuperna luce ad tenebras ſuas.* Vbi notitiam illam Dei ex gratiæ illuminatione eſſe dicit, & ſupernam lucem appellat, quæ omnia ſignificant aliquid ſupernaturale. Reſpondetur, in primis eas voces non ſemper ſignificare lumen ſupernaturale in ſubſtantia: nam illuminationes etiam naturales ad vitandum peccatum concedimus eſſe ex gratia per Chriſtum, vt ſuppono ex tract. de gratia, atque ideo verè ſunt *ex illuminante Dei gratia*, & cùm dentur à Deo in ordine ad finem ſupernaturalem, poſſunt dici *ſuperna lux*. Deinde concedo, lumen illud datum Philoſophis, quando deſeruire poterat ad deſiderandam, & quærendam veram religionem, & fidem, potuiſſe eſſe ſupernaturale in ſubſtantia, quia affectus etiam ille fuiſſet ſupernaturalis: non tamen deſeruiret proximè ad diligendum Deum ſuper omnia ante fidem propter ſuam debilitatem, & quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo prout placeret, qui dilectione ſupernaturali eum diligeret.

Decimoquartò arguit *ibid. n.* 24. quia cognitiones Theologicæ ſunt ſupernaturales in multorum ſententia, ergo perfectiones diuinæ poſſunt cognoſci per actum ſupernaturalem, qui non pertineat ad fidem ſtrictam. Ad hoc iam dictum eſt *ſuprà*, actus Theologicos eſſe ſupernaturales, quia ſupponunt fidem, & eliciuntur partialiter ab habitu fidei, atque adeo voluntas bona ex illis procedens poterit etiam eſſe ſupernaturalis. 79 *Obiectio 14.*

Obiectio 15. Decimoquintò arguit *ibidem*, quia incredibile eſt, ruſticos fideles, & alios pios homines, qui ex meditatione creaturarum accenduntur in ardentiſſimum amorem Dei propoſiti, vt creatoris, ſapientis, benefactoris, &c. abſque vlla memoria reuelationis, non elicere actum vtilem ad ſalutem. Reſpondetur ex dictis, actus illos amoris eſſe ſupernaturales, ſed non fieri fide non cooperante & dictante, Deum eſſe auctorem illarum creaturarum, cùm infideles nunquam in eiuſmodi actus dilectionis Dei ſuper omnia accendi videamus.

Decimoſextò arguit *ibidem*, quia multi dicunt, non poſſe ſimul ſtare actum fidei cum cognitione ſcientifica: quid ergo dicemus de homine fideli habente actum ſcientificum circa bonitatem infinitam Dei, & eum ardentiſſimè amante? illane dilectio erit inutilis ad ſalutem? Reſpondetur, ideo nos ſententiam illam ſuperiùs reliquiſſe, ſed ea data, homo non diligeret Deum ſuper omnia ſtante illa cognitione euidenti, quia cognitio ſcientifica ſola ſine fide debilis eſt, & inefficax ad talem amorem, vt experientia teſtatur in iis omnibus, qui fide carent. 80 *Obiectio 16.*

Obiectio 17. Decimoſeptimò arguit *ibidem* ex S. Thoma 2. 2. quæſt. 171. art. 2. ad 3. dicente, *diligere Deum, & cognoſcere ipſum in ſpeculo creaturarum eſſe ſupernaturale quoad modum*: vbi S. Thomas non negat eos actus eſſe intrinſecè ſupernaturales, vt eius interpretes communiter notant, ſed ſignificat, eos non habere ſupernaturalitatem ex ratione generica, ſed ex ratione tantum ſpecifica: igitur ſupponit, cognitionem Dei in ſpeculo creaturarum, quæ non fit ex teſtimonio Dei, adhuc eſſe ſupernaturalem. Reſpondetur, omnes interpretes ſupponere pro comperto, quod S. Thomas ibi loquatur de actu fidei, & de dilectione Dei, quæ à fide oritur, vt ſupponit Suar. *lib. 2. de Gratia, cap. 5. num. 4.* & alij omnes, qui illum locum opponunt contra communem doctrinam de ſupernaturalitate actus fidei quoad ſubſtantiam, & omnes illum explicant, concedentes tamen eſſe ibi ſermonem de vero, & ſtricto actu fidei. Dicimus autem per actum fidei cognoſcere Deum *in ſpeculo creaturarum*, non quia habeat creaturas pro medio, aut motiuo aſſentiendi, ſed quia per fidem non videmus Deum in ſe, ſicut videtur in patria, ſed cognoſcimus eum per ſpeciem creaturarum, & ad ſimilitudinem rei creatæ, & ideo dicitur à S. Thoma ſupernaturalis ſolum quoad modum, quia poteſt eſſe etiam ex genere ſuo cognitio illa naturalis, cùm poſſimus habere actus etiam naturales tendentes in Deum per ſpeculum, hoc eſt, per ſpecies rerum creatarum, ſicut tendit fides. 81

Obiectio 18. Decimooctauò arguit ibidem ex Concil. Mo-

gunſino cap.7. de iuſtificatione dicente, *Præuenientem gratiam, cùm per alia media, tum potiſſimum in prædicatione Verbi ad conuerſionem hominis operari.* Ergo ſecluſa etiam prædicatione Verbi diuini, quæ ad fidem ſtrictam neceſſaria eſt, poteſt eſſe gratia præueniens ad conuerſionem. Reſpondetur, eſſe quidem alia media præter prædicationem, nempe lectionem librorum piorum, illuminationem internam, & alia ſimilia. Omitto alia argumenta leuiora, quæ ex dictis facilè ſolui poſſunt: hæc ſufficiat breuiter tetigiſſe, vt mentem meam circa hoc placitum manifeſtarem. Nam licèt olim probabile exiſtimauerim, dari concurſum ſupernaturalem Dei, quoties occurrit occaſio actus honeſti, etiam ſi non ex fide proponeretur, nunquam tamen dixi, poſſe abſque propria fide, & ſtricta hominem adultum iuſtificari, & poſtea etiam magis attentè conſiderata Conciliorum, & Patrum mente, concurſum illum ita vniuerſalem ſupernaturalem ad omnes virtutes morales, deficiente etiam fidei propoſitione, negaui.

SECTIO IV.

Vtrùm ſemper fuerit, vel nunc ſit neceſſaria neceßitate medij fides explicita, Trinitatis, & Chriſti.

82 *Fides explicita quænam dicatur.* DE hoc latè, & optimè Suarez *in præſenti diſput.* 12. *ſect.* 4. Supponendum autem eſt, fidem explicitam appellari, quæ ſufficit ad reddendam rationem de tali obiecto in particulari, v.g. de Incarnatione, aut Chriſto. Implicita verò ad id non ſufficit, qualis eſt fides, qua ruſticus credit, & tenet omnia quæ credit Romana Eccleſia; ex vi cuius fidei non poterit reſpondere, an credat, iuſtificationem fieri per formam inhærentem, & alia eiuſmodi. Quare de fide implicita horum myſteriorum non eſt quæſtio: ad minus enim omnes, & ſinguli fideles credebant, vera eſſe omnia, quæ Deus reuelaſſet, in quibus continebatur aduentus Chriſti, quem Deus iam aliquibus reuelauerat; alioquin non potuiſſet eſſe quæſtio de neceſſitate fidei de hoc myſterio, ſi nulla præceſſiſſet reuelatio, cùm nunc nulla potuiſſet eſſe fides illius.

83 *Fides explicita plures gradus.* Rurſus fides explicita Incarnationis diuiditur bene à Suarez *dicta ſect.* 3. [illegible] 16. in plures gradus magis, & minùs explicitì. Primus gradus eſt, quando Deus creditur, vt iuſtificator, & ſaluator hominum per media ab eo diſpoſita, non cogitando de mediis in particulari, quorum vnum eſt Incarnatio. Secundus gradus eſt, quando creditur aliquis redemptor, & mediator inter Deum, & homines ad illos ſaluandos, non cognoſcendo modum redemptionis, nec an mediator ille ſit Deus. Tertius gradus eſt, quando crederetur etiã diuinitas Redemptoris, ignorato modo redemptionis. Quartus denique gradus eſt, quando creditur explicitè diuinitas, & humanitas Chriſti, & modus, quo per paſſionem, mortem, & reſurrectionem conſummanda eſſet redemptio noſtra.

84 *An in iis qui Chriſtum præceſſerunt, neceſſaria fuerit fides de ipſo explicita neceſſitate medij.* Hoc ſuppoſito, quæritur in primis, an in iis, qui Chriſtum præceſſerunt, neceſſaria fuerit fides de ipſo explicita neceſſitate medij. Affirmant aliqui, Corduba *in ſuo quæſtionario lib.* 1. *qu.* 5. *ad* 3. Lorca *diſp.* 21. *num.* 4. licèt poſtea *num.* 11, videatur ab ea ſententia diſcedere; idem tenet P. Coninch *diſp.* 14. *dub.* 9. *num.* 147. qui tamen loquuntur de fide explicita mediatoris ſecundo modo explicita. Aliqui volunt, hoc non intelligi de iis, qui fuerunt in ſtatu legis naturæ, ſed de iis, qui legem ſcriptam acceperunt. ita Aragonius *in præſenti quæſt.* 2. *art.* 5. *concluſ.* 4. & 5. quem ſequitur granado *controuerſ.* 1. *tract.* 10. *diſp.* 2. *ſect.* 2. *num.* 11. & fauet Alenſis 3. *part. quæſt.* 69. *memb.* 3. *art.* 1. *ad* 2. & denique de vtriſque hominibus probabilem putat talem neceſſitatem Suar. *dict. ſect.* 3. *num.* 17.

Contraria communis, & verior ſententia eſt negans pro eo tempore talem neceſſitatem illius fidei explicitæ vt medij, quam vt certã ſupponit Valentia *in præſenti quæſt.* 2. *puncto* 4. *propoſitione* 1. eandem tenet Suar. *vbi ſuprà num.* 17. Turrianus *diſp.* 27. *dub.* 3. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in decalog. cap.* 2. *num.* 7. Hurtado *diſp.* 44. *ſect.* 8. §. 1. & ſumitur ex S. Thoma *quæſt.* 2. *art.* 7. & clariùs *in* 3. *diſt.* 25. *quæſt.* 2. *art.* 2. *quæſtiuncula* 2. & aliis, quos affert Suarez *n.* 14. 85

Probatur primò ex illo Pauli ad Galat. 3. *Antequam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem, quæ reuelanda erat.* vbi ſtatum legis antiquæ videtur appellare implicitum, & obſcurum reſpectu poſterioris fidei explicitæ; licèt hæc verba alium poſſint habere ſenſum, vt poſtea videbimus. Probari etiam poteſt ex Chryſoſtomo *homil.* 37. *in Matth.* vbi ait, multos gentiles ſaluos fuiſſe ſine fide explicita Chriſti, idem docet Clemens Alexand. *lib.* 5. & 6. *ſtromatum.* Euſeb. 7. *præparationis cap.* 3. Irenæus *lib.* 2. *contra hæreſes.* Hugo de S. Victore *lib.* 1. *de ſacramentis parte* 10. *cap.* 6. Bernardus *epiſt.* 77. & alij apud eundem Suarez. Ratione probatur, quia fides explicita Chriſti, neque ex natura rei, neque ex decreto Dei erat neceſſaria ad iuſtificationem, non quidem ex natura rei, vt patet; nam ſufficit cognitio vnius Dei remuneratoris ſupernaturalis ad excitandum actum dilectionis, & contritionis, neque Paulus aliud exigit ad Heb. 11. in illis verbis: *Accedentem ad Deum oportet credere*, &c. Sed neque ex decreto Dei, cùm neque ex Scriptura, neque ex Conciliis conſtet: ergo cùm aliũde cognitio illa explicita Chriſti difficilis eſſet, non eſt cur ab omnibus exigeretur neceſſitate medij. Quòd ſi aliqua ſunt teſtimonia, quæ oppoſitum videantur inſinuare, facilè explicãtur de fide implicita, vel de fide Chriſti, non vt obiecti; ſed vt cauſæ meritoriæ, propter quẽ ſcilicet dabatur fides, & iuſtitia, vel de neceſſitate præcepti, vt poſtea dicemus difficultate ſequenti, ex cuius deciſione ampliùs conſtabit à fortiori hæc cõcluſio.

Confirmari poteſt ex Tridentino *ſeſſ.* 6. *c.* 2. dicente, ante aduentum Chriſti myſterium illud fuiſſe à Deo aliquibus Patribus declaratum, ac promiſſum, vbi ſignificatur, non fuiſſe omnibus generaliter manifeſtum, atque adeo fidem illam explicitam non fuiſſe omnibus neceſſariam, quia media omnibus neceſſaria, omnibus communicantur. Quo argumento vtitur Suarez *n.* 15. non eſt tamen ſatis efficax: quia licèt nõ omnibus, ſed aliquibus fuerit immediatè reuelatũ, per illos tamen tanquam per Principes, & capita fides illa proponi potuit aliis omnibus, & loquẽdo de neceſſitate præcepti, difficile eſt, quod poſteri ſaltẽ Abrahæ, quibus circuncifio impoſita fuit tanquam ſignum & proteſtatio Meſſiæ venturi, non habuerint obligationem credendi, & profitendi 86

aduentum

aduentum futurum Meſſiæ toties à Deo illis propoſiti,& prænuntiati. Similiter nec videtur efficax argumentum, quod affert ibidem Suarez ex eo,quod antiqui non habebant notitiam, vel fidem explicitam peccati originalis,in cuius remedium Chriſtus venturus erat. Nam,quidquid ſit, an cognouerint explicitè peccatum originale, certum tamen eſt, eos de facto credidiſſe communiter Meſſiam venturum, imò & hodie falsò id credunt Iudæi:potuit ergo exigi vna fides explicita ſine alia.

87 Obiici ſolent aliqua loca Auguſtini,qui videtur neceſſitatem talis fidei explicitæ poſuiſſe in omni ſtatu. De iis tamen dicendum eſt difficultate ſequenti. Difficiliùs obiici poſſet Nazianzenus oratione 20. de ſanctis Machabæis vbi generaliter dicit: *Quin etiam myſtica quadam & occulta ratio mihi quidem, atque omnibus Dei amatoribus valde probabilis eſt, neminem eorum, qui ante Chriſti aduentum martyrio conſummati ſunt, id ſine fide in Chriſtum conſequi potuiſſe.* Quæ verba Hurtado *vbi ſupra* §. 2. explicat de fide implicita in Chriſtum. Sed Nazianzeni verbis ſine violentia applicari hæc explicatio non poteſt. Præmiſerat enim ab aliquibus Machabæos non ita honorari, eo quod Chriſtum præceſſerunt. Ad quod reſpondet,imo ideo magis eſſe honorandos. *Qui enim ante Chriſti ſupplicia martyrium ſubierunt,quid tandem erant facturi, ſi poſt Chriſti tempora vexati fuiſſent, eiuſque mortem noſtra ſaluti cauſa ſuſceptam ad imitandum propoſitam habuiſſent; Nam qui nullo huiuſmodi exemplo ob oculos poſito, tanta virtutis laude floruerunt, cui dubium eſſe poteſt,quin iidem tale exemplar inuenientes,multò generoſiùs, fortiúſque ſe ſa periculis obiecturi fuerint;* Poſtea verò addit, non paſſos fuiſſe abſque Chriſti recordatione,ſcilicet explicita,nam implicita illa, qua credebāt Deum eſſe iuſtificatorem per aliqua media ſibi ignota,impertinens aſſet ad propoſitum, quod manifeſtiùs patet ex verbis ſequentibus: ſi enim de fide illa ſolùm implicita loqueretur, non debuiſſet dicere,id ſibi *probabile* eſſe; nec illam eſſe *myſticam,& occultam rationem*; imò aperta; manifeſta, & certa omnino ratio eſſet, de qua nemo vnquā dubitaſſet, omnes iuſtos fideles, & martyres antiquos, fidem implicitam Chriſti habuiſſe, cùm omnes crederent in communi,vera eſſe quæcunque Deus reuelaſſet, & Deum etiam iuſtificatorem, & ſaluatorem hominum eſſe per media ipſi cognita: non ergo agebat Nazianzenus de fide illa ſolùm implicita in Chriſtum,ſed de alia magis explicita, quā probabile putat fuiſſe de facto in omnibus martyribus antiquis: non enim loquitur de omnibus fidelibus, ſed de aliquibus eximiis, quales in primis fuerunt martyres, qui olim non multi fuerunt.Quam fidem explicitam Chriſti non dicit fuiſſe illis neceſſariam neceſſitate medij: nam licèt in verſione *ſuprà relata* dicat, *neminem martyrum id ſine fide in Chriſtum conſequi potuiſſe*: in verſione tamen Billij ſolùm dicit, non eſſe de facto conſequutum; & reddit rationem, quia mentibus puris, hoc eſt, puritate cordis ſpirituali nitentibus, Deus eiuſmodi notitiam communicare ſolebat. Verba ipſius ex tranſlatione Iacobi Billij hæc ſunt. *Ac ſimul arcana hac doctrina eſt, nec myſterio vacans, mihi quidem, piiſque omnibus viris admodum probabilis: neminem videlicet eorum, qui ante Chriſtum natum martyrio perfuncti ſunt, id citra Chriſti fidem eſſe conſequutum. Quanquam enim verbum ſuo poſtea tempore liberè promulgatum eſt: puris tamen animis etiam ante innotuit: quemadmodum ex multis, qui ante ipſius natiuitatem honoribus effecti ſunt, liquidè perſpici poteſt.* Ex quibus verbis argumentum potiùs deſumi poteſt pro noſtra ſententia:ſi enim ſolis puris animis ea notitia explicita Chriſti communicabatur,non ergo erat neceſſaria neceſſitate medij ad ſalutem;alioquin omnibus fidelibus debuiſſet communicari,non ſolùm puris,ſed etiam iuſtis minùs puris, atque etiam peccatoribus.

Secunda ergo difficultas eſt, vtrum ſaltem in 88
ſtatu legis gratiæ requiratur de neceſſitate medij fides explicita Chriſti. Prima ſententia docet,requiri fidem explicitam Chriſti, non quidem ad primam iuſtificationem,ſed ad gloriæ conſequutionem. Ita Canus *in relect. de Sacrament.in genere parte ſecunda concluſione* 3. Ioan. de Bononia *tract. de prædeſtinatione in reſponſione ad obiectiones.* Ledeſma,Caſtro,Bañes,& Aragon.quos refert Suarez *vbi ſuprà ſect.*4. *num.*9. fundatur autem hæc ſententia potiſſimùm in eo quod Cornelius *act.*10.cùm eſſet iuſtus,neceſſe habuit inſtrui à Petro de fide Chriſti, vt ſaluus fieret,ergo ideo, quia illa fides neceſſaria erat ad gloriæ conſequutionem; deinde,quia hoc pacto videntur ſolui difficultates vtriuſque extremi; ſi enim dicas fidem explicitam Chriſti eſſe neceſſariam ad primam iuſtificationem,difficile videtur,quomodo homo credens in Deum, & inuincibiliter ignorans myſterium Chriſti, non poſſit conteri ex Dei dilectione ad iuſtificationem; ſi verò dicas, fidem Chriſti non eſſe neceſſariam, obſtant plura Scripturæ, & Patrum teſtimonia, quæ videntur per hanc ſententiam conciliari.

An ſaltem in ſtatu legis gratiæ requiratur neceſſitate medij fides explicita Chriſti.

Prima ſententia.

Cæterùm hæc ſententia communiter reiicitur, 89
& meritò, nam in primis teſtimonia ſcripturæ ſi quid probant, probant etiam de prima iuſtificatione, vt ex eorum verbis, quæ poſtea proponemus,manifeſtè conſtabit: non enim loquuntur de gloria,ſed de iuſtitia,& remiſſione peccatorum. Deinde, quia gratia affert ſecum ſemper ius ad gloriam; ergo ea ſolum ad gloriam requiruntur, quæ requiruntur, ad primam gratiam; ideo in ſcriptura ſolum requiritur ad gloriam carentia peccati, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.* 2. ad Timoth. 2. *non coronabitur, niſi, qui legitimè certauerit.* Denique Auguſtinus ſæpè arguit contra Pelagium aſſerentem paruulos non baptizatos carere omni peccato, & tamen excludi à Regno Dei; ergo ſi iuſtificatus ſine fide explicita Chriſti,caret omni peccato,non eſt cur non poſſit aſſequi regnum; præſertim cùm poſſit contingere hominem ſtatim poſt primam iuſtificationem mori antequam habeat fidem explicitā Chriſti. Addit Suarez *n.*16. poſſe cathecumenum eſſe ſufficienter inſtructum circa alios articulos,& periiſſe baptiſmum,& incidere mortis articulum cum carentia vſus rationis:quo caſu nemo dicet non eſſe baptizandum. ſi autem baptizetur, & moriatur, ſaluabitur vtique cùm doluerit antea de peccatis: ergo conſequetur gloriam abſque fide explicita Chriſti.

Secunda ſententia ſatis communis docet,fidem 90
explicitam Chriſti neceſſariam eſſe, vt medium in lege gratiæ ad primam iuſtificationem. Hanc vltra alios quos referunt,tenent Valentia *vbi ſuprà*,Lorca *in præſenti diſput.*22. & Thomas Sanchez *in primo præcepto decalogi lib.*2.*cap.*2. licèt

Secunda ſententia.

plures ex auctoribus, quos referunt, non loquuntur de neceſſitate medij, ſed ſolùm de neceſſitate præcepti, vt bene de Magiſtro Scoto, Gabriele, & aliis probat Coninch *d.14.à n.134.* Alij eam modificant, vt Scotus, qui cenſet illam neceſſitatem ſolùm procedere quando adeſt copia prædicatoris: alioquin poſſe ſuppleri per fidē implicitam. Cæterùm hæc modificatio deſtruit totam ſententiam; nam poſita copia prædicatoris, & notitia obligationis, iam eſſet ignorantia vincibilis, & culpabilis, qua ſtante non poſſet homo iuſtificari. Eandem tamen ſententiam tenent Granad. *tract.*10.*diſp.*2.*ſect.*2. Molin. 1.*parte, art.*1.*diſp.*2. Lorinus *in c.*10. *Act. verſ.*2.

91 *Tertia ſententia probabilior.*

Tertia ſententia probabilior negat eſſe neceſſariam neceſſitate medij fidem explicitam Chriſti ad iuſtificationem, vel ſalutem. Hanc tenet Mich. de Medina *lib.*4. *de recta in Deum fide c.*10. Vega *lib.*6. *in Tridentinum c.*21. Iauell 2. *part. Chriſtiana philoſophia tract.*1. *cap.*1. *ad finem*, Zumell. 1. 2. *quæſt.*89. *art.*6. *diſp.*4. & alij, quos ſequitur Suarez *dict. ſect.*4. *num.*10. Turrianus *in præſenti diſp.*27. *dub.*4. Hurtado *diſput.*44. *ſect.*1. qui alios plures affert, & notat, Lorcam in eandem ſententiam relabi *diſput.*22. *num.*11. vbi dicit, ſufficere eam fidem explicitam in voto. Denique plures alios congerit Coninch *diſp.*14. *n.*163. ipſum tamen ego non computo, quia licèt eam videatur tenere, ſed reuera ſolùm negat eſſe neceſſariam fidem explicitam, qua credatur Chriſtum eſſe Deum & hominem, & ſecundam perſonam Trinitatis, ſed dicit ſufficere implicitam, *credendo implicitè eum eſſe mediatorem, & ſaluatorem noſtrum*; in quibus verbis multum diſcedit ab Auctoribus huius ſententiæ, qui nec eam neceſſitatem agnoſcunt. Et denique hæc eſt communis ſententia inter noſtros Recentiores, & videtur eſſe S. Thom. 3.3.*part. quæſt.*69. *art.*4. *ad* 2.

92 *Probatur ex Scriptura.*

Probari poteſt primò ex Paulo *ad Hebr.*11. vbi ſolùm videtur exigere ad ſalutem fidem vnius Dei remuneratoris, ex qua fide ſufficienter excitatur homo ad conſiderationem bonitatis Dei, & ad diligendum ipſum ſuper omnia, & dolendum de peccatis per veram contritionem; ergo ſine fide explicita Chriſti poteſt iuſtificari. Confirmatur primò quia ad iuſtificationem cum ſacramento baptiſmi, vel pœnitentiæ ſufficit attritio ad quam non requiritur cognitio Chriſti, ſed poteſt concipi ex metu gehennæ, vel ex turpitudine peccati; ergo, qui inuincibiliter ignoraret Incarnationem, poſſet iuſtificari in Sacramento ritè ſuſcepto. Quod autem Deus peculiari prouidentia amoueat vſum Sacramentorum ab his, qui ignorant Chriſtum, eſt incredibile, & contra id quod non ſolum apud Indos ſed etiam apud ruſticos noſtros quotidie experimur, quam plures inuincibiliter ignorantes Incarnationem, quod ſi cum hac ignorantia non poſſunt iuſtificari, deberent ſanè repetere confeſſiones totius vitæ, nec ſufficeret inſtrui nunc à Confeſſario de Incarnatione, nam omnes præcedentes confeſſiones non habuerunt effectum, nec valorem, defectu diſpoſitionis requiſitæ, ſcilicet fidei explicitæ Incarnationis, alioquin ſi habuiſſent valorem, habuiſſent effectum, ſacramentum enim cauſat gratiam in non habente obicem peccati. Quis autem obliget pœnitentem ignarum Incarnationis ad repetendas confeſſiones totius vitæ? Sanè opinio, ex qua illud ſequitur, licet alioquin ad cathedram probabilis ſit; ad praxim tamen, & ad ruſticorum conſcientias tractandas duriſſima eſt. Quos etſi millies doceas incarnationem, toties obliuiſcuntur, quæ audierunt, nec poterunt eas, ſi rogentur, reddere rationem. Non ergo credibile eſt, horum iuſtificationem dependere ſemper, tanquam à medio neceſſario à notitia explicita Incarnationis.

Confirmatur ſecundò, quia ſi ad primam iuſtificationem prærequiritur hæc notitia, requireretur etiam ad ſecundam & tertiam, & quoties aliquis relabitur in peccatum, & de nouo accipit primam gratiam in ſacramento, vel extra ſacramentum. Hoc autem planè videtur duriſſimum: eſſet enim reddere dubium valorem multarum confeſſionum, ad quas pœnitens ſæpe accedit ſine memoria Chriſti, ſed ex deſiderio ſuæ ſalutis, ex odio peccati, & amore Dei, &c. Reſpondet Lorca *vbi ſupra memb.*4. *in fine* ſufficere ad ſecundam iuſtificationem memoriam implicitam Chriſti, poſtquam aliquis ſemel Chriſtum explicitè credidit: ſicut etiam ſufficit deteſtatio, vel propoſitum implicitum non peccandi contentum in actu dilectionis ſuper omnia, ſi non occurrat memoria peccati. Sed contrà; in primis exemplum non eſt ad rem, quia deteſtatio, & propoſitum taliter continetur in actu dilectionis ſuper omnia, vt non ſolum contineatur in ordine ad ſecundam iuſtificationem, ſed etiam in ordine ad primam, licèt aliquis nunquam habuerit formaliter deteſtationem, & propoſitum; ergo ſi exemplum aliquid probat; probaret etiam fidem explicitam Chriſti poſſe ſuppleri in ordine ad primam iuſtificationem. Deinde teſtimonia Scripturæ, & Patrum, ſi probant fidem explicitam Chriſti habere neceſſitatem medij ad iuſtificationem, probant æqualiter de prima, & de ſecunda iuſtificatione, quale eſt illud Ioan. 3. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Vbi videtur exigi fides in Chriſtum crucifixum ad ſalutem à peccato, ſicut Iudæi adſpicientes ad ſerpentem exaltatum ſanabantur à vulneribus: ergo ſicut ad ſalutem corpoream exigebatur viſus actualis, nec ſufficiebat prius aſpexiſſe; ſic etiam ad ſalutem ſpiritualem à nouo vulnere exigetur de nouo adſpicere in Chriſtum, nec ſufficiet antea credidiſſe. Simile eſt illud Pauli ad Galat. 2. quod pro contraria ſententia affertur: *ſcientes, quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti.* Vbi vides, fidem Chriſti exigi tanquam id, per quod homo iuſtificatur, ſed ante commiſſum peccatum non iuſtificatur ab ipſo, ergo poſt ipſum peccatum requiritur fides Chriſti: ergo vel ad ſecundam iuſtificationem non exigitur neceſſariò fides explicita Chriſti, vel requiritur ad omnes. 93

Denique probatur hæc ſententia, quia fides explicita Chriſti, neque ex natura rei neceſſaria eſt, vt de ſe patet, neque ex Dei decreto, vt patebit reſpondendo ad omnia Scripturæ loca, ex quibus tale decretum colligi poteſt. Pro quorum explicatione in vniuerſum notare oportet, plura ex illis ſolùm agere de neceſſitate præcepti, quale eſt illud Marc. vltimo: *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* vbi non eſt ſermo ſolùm de fide Incarnationis, ſed de fide totius euangelij: præmiſerat enim Chriſtus, *Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ.* nemo autem dixerit, fidem 94

Reſpondetur ad omnia Scripturæ loca, ex quibus colligi poteſt neceſſitas fidei explicitæ Chriſti.

explici

explicitam totius doctrinæ Euangelicæ eſſe de neceſſitate medij, imo nec præcepti; requiritur tamen fides implicita circa omnem illam doctrinam item illud Act. 16. vbi interroganti, *quid me oportet facere, vt ſaluus fiam?* Reſponderunt Paulus, & Silas: *Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris:* & illud Ioann. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine Filij Dei,* &c. & cap. 8. *Qui incredulus eſt Filio, ira Dei manet ſuper illum,* & illud ad Rom. 10. *Si confitearis ore tuo Dominum Ieſum, & corde credideris, quòd Deus ſuſcitauit illum à mortuis, ſaluus eris.* Vbi certum eſt, non agere Paulum de neceſſitate medij, alioquin confeſſio etiam externa fidei eſſet medium neceſſarium, quod nemo dixerit.

95 Alia ſunt loca, quibus fides Chriſti ponitur vt neceſſaria, & vt fundamentum: non tamen agitur tam de fide Chriſti vt obiecti, quàm de fide Chriſti, vt cauſæ meritoriæ, & vt condiſtinguitur à notitia legis, ex qua non iuſtificatur homo, ſed ex gratia, ſeu fide per Chriſtum: nam, vt ait Auguſtinus *de fide & operibus, cap.* 16. non ſolùm fides Chriſti appellatur, qua Chriſtum credimus, ſed quam per Chriſtum accepimus: qui modus loquendi familiariſſimus eſt Paulo, præſertim tota epiſtola ad Rom. vnde cap. 3. ait. *Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eo:* & ſubdit: *iuſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum in ſuſtentatione Dei ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore, vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum, qui eſt ex fide Ieſu Chriſti,* quo loco planè non loquitur ſolùm de iuſtis noui teſtamenti; ſed de omnibus iuſtis, vt conſtat ex illis verbis, *propter remiſſionem præcedentium delictorum.* Non fuit autem omnibus iuſtis neceſſaria fides explicita Chriſti, vt *ſuprà* vidimus, & fatentur aduerſarij; ergo fatendum eſt, Paulum non tribuere virtutem iuſtificandi fidei in Chriſtum, vt in obiectum, tanquam cauſæ neceſſariæ, ſed vt cauſæ habenti ſufficientem virtutem ad iuſtificandum inchoatiuè, ſicut eam etiam habet fides in Deum. Fides autem Chriſti vt principij meritorij, eſt cauſa neceſſaria omnibus in vtroque teſtamento, quia omnis fides per quam iuſtificati ſunt, prouenit à meritis Chriſti. Huc etiam ſpectat illud ad Galatas 2. *ſcientes, quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti.* Et illud. *Et nos in Chriſto credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti,* vbi cùm priùs agat de fide, per quam ſemper homines iuſtificati ſunt, non poteſt inferre neceſſitatem fidei explicitæ in Chriſtum ad iuſtitiam, ſed infert particularem ex vniuerſali; quia ſcilicet ſemper iuſtitia oritur ex fide per Chriſtum, ideo nos habemus fidem in ipſum Chriſtum, quæ à fortiori erit per Chriſtum, vt per ipſam iuſtificemur. Et illud: *nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur, &c.* Et illud act. 4. *Non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.* Nec longè abeſt illud Pauli 1. ad Cor. 3. *vt ſapiens architectus fundamentum poſui vnuſquiſque videat quomodo ſuperædificet: fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* Vbi non eſt ſpecialis ſermo de fide explicita Chriſti, quaſi ea ſola ſit vnicum, & neceſſarium fundamentum iuſtitiæ: alioquin fides explicita Trinitatis non eſſet neceſſarium fundamentum, quod eſt cõtra aduerſarios, qui æquiualenter docent neceſſitatem vtriuſque notitiæ: poteſt ergo Paulus intelligi de fide Chriſtiana, ſeu doctrina Chriſti, quæ quidem eſt fundamentum iuſtitiæ; nam ſine hac fide nemo poteſt iuſtificari: in quo ſenſu accipienda ſunt verba Gregorij relati in cap. *cùm Paulus* 26. 1. quæſt. 1. *Cum Paulus,* inquit, *dicat, fundamentum aliud nemo poteſt ponere, &c. conſequenter probatur, quod vbi Chriſtus fundamentum non eſt nullius boni operis poteſt eſſe ædificatio.*

Alia etiam ſunt teſtimonia, quæ ſolùm probant, notitiam explicitam Chriſti habere virtutem ad iuſtificandum eo modo, quo iuſtificari poſſumus per fidem: non verò probant neceſſitatem talis notitiæ: quale eſt illud Ioann. 3. *exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat.* Et illud Pauli ad Rom. 3. *Iuſtitia Dei in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum.* Et illud Ioann. 6. *qui credit in me habet vitam æternam.* Et Ioann. 11. *Omnis, qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum;* & illud Ioann. 17. *hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Et Ioann. 1. *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius,* alibi ſæpè. Quæ omnia ſi probarent neceſſitatem fidei explicitæ Chriſti, probarent etiam contra aduerſarios illam ſolam ſufficere, ſine fide explicita Trinitatis; poteſt enim benè cognoſci explicitè Chriſtus, ſine fide explicita Spiritus ſancti. 96

Afferri etiam ſolet teſtimonium Pauli ad Galat. 3. *ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Priùs autem quàm veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi, in eam fidem, quæ reuelanda erat.* Vbi videtur Paulus ſignificare, ante aduentum Chriſti fuiſſe neceſſariam notitiam implicitam Chriſti, in qua, tanquam in nebula, incluſi erant fideles, donec adueniente Chriſto reuelata fuit ea fides, & facta explicita, itaut ſicut antea exigebatur implicita, iam exigatur explicita. Verùm ex hoc loco nihil probatur, nam licèt demus, Paulum loqui de fide implicita Chriſti, & ſub ea dicat olim contineri iuſtos, vſque ad Chriſti aduentum; non tamen dicit fidem illam implicitam fuiſſe olim neceſſariam, nec modò eſſe neceſſariam explicitam, ſed ſolùm, quod PP. antiqui habuerint implicitam, & nos explicitam. Alij tamen verba Pauli aliter intelligunt, non de fide implicita Chriſti; ſed de lege Moyſis, intra quam tenebantur homines metu pœnę, vſque ad legem gratiæ, quæ eſt lex amoris. Denique alij dicunt, Paulum in illis verbis: *priùs autem quàm veniret fides:* non loqui de prioritate temporis legis ſcriptæ ad tempus legis gratiæ; ſed de prioritate ſecundùm conſiderationem noſtram, qua etiam ante aduentum Chriſti conſiderabatur homo præcisè cum notitia legis, ſine ſpiritu fidei, quæ etiã tunc dabatur per Chriſtum; nam in illa priori conſideratione erat quaſi incluſus in carcere legis, quæ ſola ſine aduentu Chriſti futuro non dabat vires ad non peccandum; donec conſideraretur idem homo per aduentum Chriſti futurum habet ſpiritum fidei, à quo poterat iuſtificari. 97

Vltimò affertur locus Act. 10. vbi Cornelius Centurio vir iuſtus, religioſus, ac timens Deum, 98

cuius

cuius orationes, & eleemoſynæ acceptæ erant coram Deo, admonitus tamen fuit ab Angelo, vt vocaret Petrum, qui prædicaret ipſi fidẽ Chriſti, vt ſaluus fieret. Ex quo loco infert Auguſtinus neceſſitatem notitiæ Chriſti de prædeſtinatione Sanctorum cap. 7. vbi de Cornelio ſic ait: *Cuius accepta ſunt eleemoſynæ, & auditæ orationes, antequam credidiſſet in Chriſtum. Nec tamen ſine aliqua fide donabat, & orabat: nam quomodo inuocabat, in quem non crediderat? Sed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſaluus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſtolus Petrum.* Verùm hic locus videtur probare pluſquam intendit contraria ſententia; cùm enim Cornelius eſſet iam iuſtus, ergo ſi adhuc indiguit fide explicita Chriſti, non ideo fuit, quia hæc eſſet medium neceſſarium ad iuſtificationem, ſed ad gloriæ conſequutionem, vt volebat Canus. Dicunt, in Cornelio, licèt iam eſſet iuſtus, fuiſſe neceſſariam, quia Cornelius iuſtificatus fuerat vigente adhuc ſtatu veteris Teſtamenti ante Chriſti aſcenſionem, quo tempore fides explicita Chriſti non erat medium neceſſarium, quare cùm poſtea cœperit eſſe neceſſaria, debuit requiri in Cornelio non ad iuſtificationem, ſed ad perſeuerantiam. Verum in hoc non videntur procedere ſatis conſequenter contra Canum auctores huius ſententiæ; nam ipſimet Canum impugnant, quòd poſuerit aliquod medium neceſſarium ad vltimam ſalutem, præter ea, quæ neceſſaria ſunt ad primam. Cùm ergo ipſi hoc admittant in Cornelio, & cæteris iuſtis illius temporis; facilè poterit Canus eam neceſſitatem extendere ad iuſtos etiã noſtri temporis; præſertim quia tunc ex eo ſolùm poterat aliquis iuſtificari ex fide vnius Dei, quia nondum erat perfectè promulgatum Euangelium in illa regione; ergo cùm nunc etiam non ſit perfectè promulgatum in multis regionibus; eadem debet ibi ratio militare; imò & circa ſingulos homines; nam ſi reſpectu huius hominis non eſt perfectè promulgatum Euangelium, & fides Chriſti, quid refert promulgatum eſſe aliis hominibus, quominus iſte poſſit iuſtificari ex fide vnius Dei?

99 Ad argumentum ergo dupliciter poſſumus reſpondere. Primò negando, fuiſſe Cornelium iuſtum iuſtitia ſupernaturali ante aduentum Petri, ſed ſolùm iuſtitia quadam morali, qua regulariter legem naturalem obſeruabat, & bonis operibus ſtudebat, licèt in aliquo deficeret, vt cum aliis tenet Vaſquez 1.2. *diſp.* 192. *cap.* 1. & eſt ſententia Chryſoſtomi *tom.* 5. in ſermone de fide, & lege naturæ, vbi ſic ait: &c. *Et vis planè videre: quod opera ſine fide non viuificantur? teſtimonium bonum habuit Cornelius de eleemoſyna, & precibus, & Chriſtum ignorabat: & quia magnus ille iuſtitiæ, & veritatis iudex perſonarum reſpectum neſciens vidit bona quidem opera, ſed mortua, quia fidem non habebat, mittit diuinum Angelum,* &c. idem docuit S. Gregorius homil. 9. in Ezech. vbi ſic ait: *Vnum ſine altero nihil prodeſſe valet quia nec fides ſine operibus, nec opera ſine fide, niſi fortaſſe pro fide percipienda: ſicut Cornelius pro bonis operibus meruit audiri antequam fidelis exiſteret*; pro quo ſunt Baſil. in regulis breuioribus, regula 224. Oecumenius in 10. cap. Actorum, & denique Auguſtinus expreſsè in multis locis, quæ congerit Vaſquez vbi ſuprà. Quare ſi Cornelius nondum erat iuſtus, non mirum, quod neceſſe ei eſſet inſtrui à Petro, vt iuſtificaretur.

Secundò reſpondere poſſumus admittendo, Cornelium fuiſſe verè iuſtum apud Deum, etiam ante aduentum Petri, quæ eſt communis ſententia, & videtur colligi ex ipſo contextu; adhuc tamen indiguit inſtructione Petri, quia fides Chriſti explicita incipiebat obligare præcepto graui in illa regione, vt aduertit Alex. 3. part. quæſt. 82. memb. 4. art. 2. & conſtat ex verbis Petri ibi, *Vos ſcitis quod factum eſt Verbum per vniuerſam Iudæam*, &c. Quod ſi Petrus non veniret ad Cornelium; facile eſſet ipſum habere ignorantiam vincibilem Chriſti, & damnari, ad quod periculum præcauendum monitus fuit propter ſua opera bona, vt vocaret Petrum.

Secundò aſſerunt pro ſe plura teſtimonia Patrum, quæ congerunt Valentia *in præſenti quæſt.* 2. *puncto* 4. & Lorca *vbi ſuprà memb.* 2. Sed ex 100 *Reſpondetur ad teſtimonia Patrum.*
iis plura loquũtur de neceſſitate præcepti, quam etiam extendunt ad totum ſymbolum, & ideo immeritò afferuntur in hac quæſtione: alia loquuntur de fide Chriſti, id eſt, doctrina Chriſti, quam iam ſuprà diximus eſſe medium neceſſarium. Alia poſſunt intelligi regulariter loquendo: nam de facto ferè nullus ſaluus fit ſine fide explicita Chriſti. Alia denique poſſunt explicari de fide implicita, vel de fide explicita in voto.

Vnus ſupereſt Auguſtinus, cuius verba difficiliorem habent explicationem. Affertur autem ſolet *in lib. de natura & gratia cap.* 2. vbi ex eo, quod aliquis poſſet habere ſalutem ſine fide explicita paſſionis Chriſti, infert, Chriſtum gratis mortuum eſſe. Sed hic locus vtcunque poſſet explicari in eo ſenſu, quod Auguſtinus ſolùm neget naturam ſibi relictam poſſe comparare notitiam Dei ſufficientem ad ſalutem ſine fide Chriſti, id eſt, ſine fide per Chriſtum. Difficilius loquitur idem Auguſtinus *in lib. de correctione & gratia c.* 7. & *de prædeſtinatione Sanctorum c.* 7. & *lib.* 2. *contra Pelagium, qui eſt de peccato originali c.* 24. & *epiſt.* 89. & *lib.* 1. *ad Simplicianum q.* 2. vbi videtur exigere expreſsè cognitionẽ explicitam Chriſti. Verùm loca Auguſtini, ſi aliquid probant contra noſtram ſententiam, probant etiam fidem explicitam Chriſti neceſſariam fuiſſe eodem modo ante ipſius aduentum, licèt in nobis magis explicita ſit quoad aliquas circunſtantias Incarnationis; nam in prædicta epiſtola 89. ait, commendari Chriſtum ab Apoſtolo ad Rom. 5. ad iuſtificationem, *vt ſciamus* (ait Auguſtinus) *etiam antiquos iuſtos, quicunque eſſe potuerunt, non niſi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos fidem ſcilicet Incarnationis Chriſti, quę illis prænunciabatur, ſicut à nobis facta enunciatur: ideo idem Chriſtum hominem dicit, cùm ſit & Deus, ne quis antiquis exiſtimet iuſtos per Deum tantummodo, id eſt, per Verbum, quod erat in principio non etiam per fidem Incarnationis eius, qua & homo Chriſtus dicitur liberare potuiſſe.* Hæc Auguſtinus, vbi vides, non conſtitui differentiam ab ipſo inter iuſtos veteris, & noui Teſtamenti, quod illi omnino implicitè cognouerint mediatorem in aliquo vniuerſali principio; ait enim habuiſſe fidem Incarnationis, quæ eis prænunciabatur: non poteſt autem prænunciari, niſi fiat mentio eius quod prænunciatur: licèt hanc fidẽ antiquorum appellet velatam, & occultam; noſtram autem reuelatam, & apertam, quia quoad omnes circunſtantias maior ſit notitia myſterij in nouo Teſtamento. Cæterùm aliquam notitiam illis fuiſſe neceſſariam docet expreſsè *in d.*

lib. 2.

lib. 2. contra Pelagium cap. 26. vbi ait, ideo illos in reſurrectione venturos eſſe vitæ æternæ, quia in Chriſto iuſtificati, ideo autem in Chriſto viuificatos, quoniam ad illius corpus pertinent, quia & ipſis caput eſt Chriſtus, & ideo ipſis caput eſſe, quia vnus mediator Dei & hominis eſt Chriſtus, quod eis non fuiſſet, niſi in eius reſurrectionem per eius gratiam credidiſſent: & hoc quomodo fieret, ſi eum in carne venturum eſſe neſciſſent? Hæc Auguſtinus, quem fateri debemus eſſe contra aduerſarios etiam quatenus fidem explicitam Chriſti, & multo magis reſurrectionis Chriſti negant fuiſſe medium neceſſarium ad ſalutem in lege veteri, vel ſi ab eis explicetur loqui de neceſſitate aliqua morali, quia fides diuina regulariter non poterit alicui proponi ſine fide explicita mediatoris, eodem modo poterit explicari de tempore legis gratiæ.

501 Difficiliùs fortaſsè explicari poſſunt verba eiuſdem Auguſtini *lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 47.* vbi agens de iis, qui olim ex gentibus ſaluati ſunt, ait: *Quod nemini conceſſum fuiſſe credendum eſt, niſi cui diuinitùs reuelatus vnus mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui venturus in carne ſic antiquis ſanctis prænuntiabatur, quemadmodum veniſſe nobis nuntiatum eſt; vt vna eadémque fides per ipſum omnes in Dei Ciuitatem, in Domum Dei, in Dei templum prædeſtinatos perducat ad Deum.* P. Suarez *dicta diſp. 12. ſect. 3. n. 13.* relatis his Auguſtini verbis, fatetur Auguſtinum in ea fuiſſe ſententia, vt ſemper neceſſaria fuerit fides explicita Chriſti; poſtea verò *n. 17.* dicit, explicandum eſſe Auguſtinum, ſicut eum explicat Hugo de ſancto victore, quod neceſſaria ſemper fuerit ea fides explicita in corpore Eccleſiæ, non verò in ſingulis perſonis; quæ tamen expoſitio difficilis eſt, ſi verba Auguſtini conſiderentur. Certè verba illa, ſi quid probant, non minùs probant neceſſitatem illam pro tempore legis ſcripturæ, & legis naturæ, quàm pro tempore præſenti, cùm expreſsè loquatur de iuſtis antiquis, qui extra legem ſcriptam ſalui facti fuerunt, dici poſſet, Auguſtinum ibi non negaſſe poteſtatem iuſtitiæ acquirendæ ſine ea fide explicita, ſed ſolùm circa quæſtionem de facto in ea ſententia, quod de facto nullus fuiſſet iuſtus, & ſanctus in aliquo ſtatu, qui fidem explicitam vnius mediatoris non habuerit. Nam ſicut de facto probabile videtur nullum apud Chriſtianos reperiri hominem fidelem & iuſtum, qui aliquid de Chriſto non audierit, & crediderit; ſic idem apud Iudæos ante aduentum Chriſti exiſtimari poteſt, in quibus tam communis erat notitia Meſſiæ venturi, quàm apud nos Chriſti iam nati. Extra illum verò populum, qui fideles erant apud gentes, & iuſti, vel illuminati fuerant diuinitùs per Angelos, vt videtur ſupponere Dionyſius *de cæleſti Hierarchia cap. 9.* quem affert Leonardus Coquæus explicans verba illa Auguſtini proximè citata *de Ciuitate Dei*; & hi non eſt credibile, quod non illuminarentur etiam circa aduentum Chriſti futurum. Vel notitiam fidei per homines acceperant: & id fieri non poterat, niſi vel quia è Iudæis eam acciperent, vel per traditionem in aliquibus familiis conſeruatam & in vtroque caſu difficile erat non accipere etiam notitiam Mediatoris futuri, ſine qua fides Iudæorum non communicabatur, & quæ etiam ex traditione Patriarcharum ſimul cum notitia veri Dei cōſeruabatur apud eos, in quibus conſeruabatur vera religio, & fides vnius Dei. Quidquid tamen ſit circa factum, nobis ſufficiat, hanc non eſſe neceſſitatem medij, ſine quo non ſit potentia iuſtitiæ, vel gloriæ comparandæ.

Video, vrgeri adhuc poſſe ex eodem Auguſtino alibi exigente hanc fidem explicitam, vt homo poſſit iuſtificari à peccato. Nam lib. 2. de gratia Chriſti, qui eſt de peccato originali, c. 24. Sic loquitur; *Itaque ſine iſta fide, hoc eſt, ſine fide vnius Mediatoris Dei, & hominum, hominis Chriſti Ieſu, ſine fide, inquam, reſurrectionis eius, quam Deus hominibus definiuit, quæ vtique ſine Incarnatione eius, ac morte non poteſt veraciter credi: ſine fide ergo Incarnationis, & mortis, & reſurrectionis Chriſti, nec antiquos iuſtos, vt iuſti eſſent à peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratia iuſtificari, veritas chriſtiana non dubitat: ſiue in iis iuſtis, quos ſancta Scriptura commemorat, ſiue in iis iuſtis, quos quidem illa non commemorat, ſed tamen fuiſſe credendi ſunt; vel ante diluuium, vel inde vſque ad datam legem, vel ipſius legis tempore, non ſolùm in filiis Iſrael, ſicut fuerunt Prophetæ, ſed etiam extra eundem populum, ſicut fuit Iob.*

Hæc tamen verba non ſolùm noſtram, ſed omnium ferè ſententias impugnare videntur, cùm non ſolùm in lege gratiæ, ſed in lege ſcripta, & in lege etiam naturæ eam fidem explicitam exigat; & quidem explicitam non ſolùm de vno mediatore, ſed de modo redemptionis per carnis aſſumptionem, mortem, & reſurrectionem, quam fidem ita explicitam, in omni tempore nemo exigit de neceſſitate medij. Quare ego magis crediderim, Auguſtinum in longè diuerſo ſenſu ponere neceſſitatem ita vniuerſalem illius explicitæ fidei; nimirum in eo ſenſu, in quo in Symbolo Athanaſij dicitur: *Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmiterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.* Cùm tamen non omnia, quæ in eo ſymbolo continentur, debeant neceſſariò à ſingulis fidelibus explicitè credi, vel cognoſci, vt conſtat: dicitur tamen neceſſaria illa fides, quatenus ſine peccato infidelitatis negari non poteſt, Qui ſenſus in verbis Auguſtini colligi poteſt ex contextu in capite præcedenti, & ſubſequenti, ex quibus conſtat, totum illum Auguſtini diſcurſum eſſe contra aliquos Pelagianos, qui contendebant, controuerſias illas de peccato originali, & de neceſſitate gratiæ non eſſe circa res ad fidem pertinentes, ſed circa aliquas quæſtiones ad fidem non neceſſarias. Auguſtinus verò id impugnat & dicit, res illas eſſe ad fidem pertinentes, & non eſſe ſicut quæſtionem de paradiſo, vbi ſit, vel alias ſimiles, quas enumerat; ſed eſſe tales, ſine quarum fide nemo vnquã iuſtus eſſe potuit, hoc eſt, illas negando (vt volebant illi hæretici) quia ſemper fuerant ſufficienter reuelatæ: quod probat, quia etiam olim multi petebant liberari à peccato, in quo concepti fuerant, & confitebantur diuinitatem Chriſti venturi, vt ex multis Scripturæ locis oſtendit, ex quo exemplo peccati originalis colligitur rurſus Auguſtini mens: nemo enim dicet, fuiſſe olim neceſſariam neceſſitate medij fidem explicitam peccati originalis: non ergo de eo neceſſitatis genere loquitur; ſed de illa neceſſitate, quæ ad intentum præſens ſpectabat, nimirum, qua veritates illæ nunquam ſalua fide negari potuerint, hoc enim ſolum hæretici volebant, quod ſalua fide in iis poſſet quilibet in alteram partem liberè opinari.

Opponi

103 Opponi etiam ſolet auctoritas S. Thomæ in præſenti quæſt. 2. art. 7. & 8. vbi aſſerit eſſe neceſſariam fidem explicitam Incarnationis & Trinitatis. Verum S. Thomas expreſsè loquitur de neceſſitate præcepti; nam in art. 7. in corpore eodem modo docet teneri hominem credere explicitè articulos Chriſti omnes, qui ſolemniter celebrantur, quod non poteſt intelligi de neceſſitate medij, præſertim cum ſæpe vtatur verbo illo *tenentur* quod propriè ſignificat præceptum.

Nec etiam obſtat Tridentinum *ſeſſ. 6. cap. 6.* vbi inter præcipuas diſpoſitiones ad iuſtificationem ponit fidem explicitam redemptionis per Chriſtum. Nam certum eſt, non omnes diſpoſitiones ibi poſitas eſſe neceſſarias neceſſitate medij. Sed Patres numeraſſe eas, quæ regulariter ſolent interuenire, vt notauit etiam Suarez *dicta ſect. 4. num. 22.*

104 Lorca *vbi ſupra membr. 2.* affert duas rationes contra noſtram ſententiam. Prima eſt, quia baptiſmus eſt neceſſarius neceſſitate medij, ſed baptiſmus eſt profeſſio explicita fidei Chriſti, ergo fides Chriſti explicita eſt neceſſaria neceſſitate medij. Vndequaque claudicat hæc ratio, nam baptiſmus non eſt profeſſio explicita Chriſti, cùm conſtet poſſe validè ſuſcipi ab eo, qui omnino ignorat Chriſtum, licèt eo ipſo implicitè Chriſtum profiteatur. Deinde baptiſmus in re ſuſceptus non eſt medium neceſſarium ad ſalutem, ſed in re vel in voto.

Secunda ratio eſt, quia ex noſtra ſententia ſequeretur Iudæum vel Gentilem ſaluari poſſe, ſeu aliquem non Chriſtianum; nam poſſet habere fidem ſupernaturalem vnius Dei, & ignorare inuincibiliter Chriſtum, & per conſequens nõ eſſet Chriſtianus, quia Chriſtianus dicitur aliquis propter notitiam Chriſti, quam habet. Conſequens autem videtur eſſe duriſſimum, & contra Pontificem in extrau. *Vnam ſanctam*, de maiorit. & obed. & in c. *firmiter*, de ſumma Trinitate, vbi dicitur extra eccleſiam non eſſe ſalutem. Reſpondetur, illum caſum ex natura rei non repugnare; illum tamen hominem non eſſe dicendum non Chriſtianum, quia licèt viſibiliter in Eccleſia non fuerit receptus, formaliter tamen & interiùs vnam fidem habitualem, & actualem habuit communem cum Eccleſia, & coram Deo cum Chriſtianis numerabitur: de quo videri poteſt Iauellus *2. p. chriſtiana philoſophia tract. 1. cap. 1. ad finem* & Suarez *ſect. 4. num. 22.*

105 *An fides explicita Trinitatis ſit neceſſaria neceſſitate medij.*

Reſtat iam tertia difficultas, an fides explicita Trinitatis ſit neceſſaria neceſſitate medij. Affirmant quotquot id aſſerunt de Incarnatione, licèt non ſit conſequentia neceſſaria; nam licèt, ad credendam explicitè Incarnationem neceſſe ſit cognoſcere Patrem, & Filium; non tamen Spiritum ſanctum, niſi ad quandam circumſtantiam non omnino neceſſitate medij neceſſariam, quod ſcilicet Chriſtus conceptus fuerit de Spiritu ſancto: nam ſi aliquis crederet Chriſtum conceptum ex virgine ſine opera viri, & cooperante Deo per amorem ſuum; crederet, quod per ſe ſpectat ad Incarnationem filij: Ex dictis ergo circa præcedentem difficultatem conſtat, Trinitatis fidem explicitam non eſſe medium neceſſarium ad ſalutem, tum quia nullum eſt fundamentum in ſcriptura, & Concilijs; tum quia myſterium obſcurius & difficilius eſt, quàm Incarnatio, quare ſicut Incarnatio explicitè cognita non eſt neceſſaria, vt medium, ſic nec Trinitas perſonarum. Ita docent omnes adducti pro noſtra ſententia in puncto præcedenti.

106 *An fides vtriuſque myſterij ſaltem in voto neceſſaria ſit neceſſitate medij ad iuſtificationem.*

Quarta difficultas eſt vtrùm fides vtriuſque myſterij ſaltem in voto neceſſaria ſit neceſſitate medij ad iuſtificationem. Suppono, votum illius eſſe medium neceſſarium in adultis ad iuſtificationem, ſicut votum aliorum præceptorum; quia cùm ad iuſtificationem requiratur in adultis propoſitum ſeruandi præcepta ſiue formale ſiue virtuale incluſum in actu dilectionis, vel deteſtationis, &c. vnum autem ex iis præceptis ſit credendi explicitè hæc myſteria, non dubium, quin votum huius fidei ſit medium neceſſarium adultis ad iuſtificationem. Difficultas tamen eſſe poteſt, an peculiari ratione poſſit dici hæc fides explicita medium neceſſarium in re, vel in voto, ſicut Sacramentum pœnitentiæ, & alia huiuſmodi. Pro quo recolenda ſunt, quæ dixi *diſp. 3. de Euchariſtia, ſect. 1.* circa differentiam neceſſitatis medij, & ſolius præcepti: quo ſuppoſito. Reſpondeo breuiter, fidem explicitam horum myſteriorum eſſe medium neceſſarium adultis ad primam iuſtificationem in re, vel in voto, quia vel ipſa fides, vel votum illius debet antecedere vt diſpoſitio poſitiua requiſita ad primam iuſtificationem. Quod non inuenitur in aliis præceptis, nam licèt votum eorum ſit diſpoſitio requiſita, ipſa tamen præcepti impletio quando præcedit ad iuſtificationem, non eſt diſpoſitio requiſita poſitiuè influens in iuſtificationem. At verò fides horum myſteriorum exigitur per ſe ad primam iuſtificationem, vt per debitam præparationem intellectus diſponatur homo meliùs ad iuſtitiam ſuſcipiendam. Dixi autem *ad primam iuſtificationem:* hæc enim fides non exigitur quotieſcunque homo poſt baptiſmum relabitur, & iuſtificatur per Sacramentum pœnitentiæ. At verò ad ipſum baptiſmum, & eius effectum requiritur per ſe fides explicita horum myſteriorum. Matth. vltimo. *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos*, &c. Marc. vltimo *Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit.* Vbi vides doctrinam, & fidem per ſe præcedere ad effectum baptiſmi, & ita habet Eccleſiæ vſus, vt priùs inſtruantur in fide, quàm baptizentur; vt conſtat ex Greg. 2. ep. 3. ad bonifacium & 6. ſynodo generali cap. 48. Clemente ep. 3. & aliis relatis de conſecratione diſt. 4. & licèt quis primò iuſtificetur poſt baptiſmum in ſacramento pœnitentiæ, etiam tunc continetur hæc fides in voto vt medium per ſe requiſitum ad gratiam illam quatenus etiam eſt effectus baptiſmi præcedentis: ad illam enim per ſe deberet præcedere hæc fides explicita: præcedit autem hæc fides non vtcunque, ſed vt diſpoſitio ad gratiam: diſponit enim per modum meriti de congruo, & per conſequens, vt medium per ſe requiſitum ad gratiam; quare quando non datur hæc fides explicita, præcedit ſaltem in voto, in quo non continetur ſolum, vt alia præcepta, ſed aliquid, quod per ſe deberet præcedere vt medium requiſitum ad illam gratiam: quod aliis præceptis non conuenit, vt conſideranti patebit. Vnde vltimò addere poſſumus cum Suarez *diſp. ſect. 4. num. 18.* fidem explicitam Trinitatis, & Incarnationis eſſe in lege gratiæ, medium neceſſarium omnibus ad ſalutẽ, nam per ſe loquendo, debet hæc fides præcedere ſuſceptionem baptiſmi; ſi autem aliquando non præcedit, hoc eſt propter ignorantiam, vel im-

Fides explicita Trinitatis & Incarnationis eſt in lege gratiæ medium neceſſarium omnibus ad ſalutem.

potentiam

potentiam,& per accidens:vnde ſicut dolor formalis de peccatis eſt medium per ſe neceſſarium ad iuſtificationem, licèt per accidens contingat aliquem iuſtificari per ſolam dilectionem Dei, in qua virtualiter continetur ille dolor:ſic fides explicita horum myſteriorum poteſt dici medium neceſſarium ad ſalutem, licèt aliquando poſſit non præcedere formaliter, ſed virtualiter, & in hoc ſenſu poſſunt intelligi plura teſtimonia ſupra adducta.

107 *Quomodo verum ſit, hanc fidē explicitam eſſe medium neceſſarium ad ſalutem?* Sed poteſt dubitari,quomodo verum ſit,hanc fidem explicitam Trinitatis,& Incarnationis eſſe medium neceſſarium ad ſalutem, cùm poſſit per ſe loquendo, homo iuſtificari ante baptiſmum per actum contritionis, quo caſu,licèt præcedat votum illius fidei explicitæ,ſicut votum aliorum præceptorum, non tamen neceſſe eſt, præcedere ipſam fidem explicitam horum myſteriorum,neque etiam votum illius, vt alicuius, quod per ſe loquendo debuiſſet præcedere ante iuſtificationem.Reſpondere tamen poſſumus,non eſſe quoad hoc maiorem difficultatem de fide illa explicita,quàm ſit de ipſo baptiſmo: ſicut enim baptiſmus eſt medium neceſſarium ad ſalutem in re, vel in voto,quia vel baptiſmus realis, vel ſaltem votum illius debet præcedere iuſtificationem,& quia quando præcedit tunc baptiſmus,ſiue votum illius, poſitiuè concurrit, & directè ad iuſtificationem; ſic dicendum eſt,de fide illa explicita, quæ neceſſaria eſt eodem neceſſitatis gradu,quo baptiſmus,loquendo de adultis; cùm enim fides illa per ſe præcedere debeat baptiſmum, niſi per accidens ignorantia,vel inaduertentia,aut impotentia excuſet,conſequens eſt,vt ſicut baptiſmus eſt neceſſarius, ſic & fides illa, quæ baptiſmum præcedere debet,& ſicut votum baptiſmi ſupplet pro baptiſmo,ita & votum illius fidei, quod includitur in voto baptiſmi, ſupplet pro eadem fide explicita:& ſicut baptiſmus re ipſa poſitus cõduceret poſitiuè ad ſalutem,& votum illius conducit etiam poſitiuè; & ideo verè dicitur baptiſmus eſſe medium neceſſarium in re, vel in voto: ita fides illa explicita conduceret poſitiuè ad ſalutem,cùm ſemper eſſet bona,& meritoria de cõgruo, & votum illius conducit etiam poſitiuè, atque ideo verè dicitur fides illa explicita eſſe medium neceſſarium ad ſalutem in re, vel in voto. Denique ſicut iuſtificatus ante baptiſmum, debet poſtea illum recipere,quia per votum illius tanquam medij neceſſarij iuſtificatus fuit: ita iuſtificatus ante fidem illam explicitam debet poſtea ceſſante ignorantia, vel impotentia,eam habere,quia per votum illius tanquam medij neceſſarij iuſtificatus fuerat.Quare eadem eſt ratio de neceſſitate baptiſmi,& de neceſſitate illius fidei, & ſicut baptiſmus,ita & illa dici poteſt medium neceſſarium ad ſalutem,in re,vel in voto.

SECTIO V.

An fides explicita Dei remuneratoris ſit neceſſaria neceſſitate medij.

108 *Sententia affirmans communis.* AFfirmant communiter Theologi propter illud Pauli ad Hebr.11. *Credere enim oportet accedentem ad Deum,quia eſt & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Vbi Apoſtolus ex eo quod Henoch placuiſſet Deo, infert ipſum habuiſſe fidem, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, quod probat,*quia accedentem ad Deum oportet credere,* &c.quem locum affert Tridentinum ſeſſ.6.cap.6. commendans fidem, quæ diſponit ad iuſtificationem, *de hac*, inquit, *diſpoſitione ſcriptum eſt accedentem ad Deum oportet credere*,&c. Veruntamen Concilium ibi aliquas diſpoſitiones ponit,quæ non ſemper neceſſariò exiguntur.

Proponitur difficultas. Contra hanc communem ſententiam aliquæ fieri ſolent obiectiones, quæ facile diſſoluuntur. Videatur Suarez *diſp.12. ſect.3.num.4.& ſequentibus.* Coninch.*diſp.14.num.115. & ſequentibus,* & Hurtado *diſp.41.*qui alios referunt. Vnica reſtat ex ſupradictis difficultas non exigua, quia ad iuſtificationem extra Sacramentum ſufficit dilectio Dei ſuper omnia: hæc autem haberi poteſt ex fide, qua credimus Deum eſſe in ſe ſummè bonum,vel ſapientem,vel potentem&c.Charitas enim non alligatur ad beneficentiam Dei, aut ad aliquod peculiare attributum, ſed ad omnia,& ad ſingula poteſt tendere:ergo licèt aliquis non cognoſcat explicitè Deum, vt remuneratorem,poteſt eum diligere ſuper omnia,& per conſequens iuſtificari,item ad iuſtificationem in Sacramento ſufficit attritio, ſeu deteſtatio peccati propter eius fœditatem, & turpitudinem: hæc autem poteſt cognoſci & credi non cognito explicitè Deo, vt remuneratore; ergo ſine fide explicita remunerationis poteſt haberi iuſtitia.

Hæc difficultas(meo iudicio)grauior eſt,quàm vt ab auctoribus in præſenti debuiſſet omnino prætermitti,ſicut verè prætermittitur. Neque enim dicere auderem, hominem qui Deum propter 109
eius infinitam perfectionem ſuper omnia diligeret, & (ſi neceſſe eſt) ideo peccata deteſtetur, non iuſtificari,cùm ſcriptum etiam ſit: *qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo.* Nec tamen aliunde audeo eneruare Pauli teſtimonium ſuprà adductum quod ab omnibus accipi video, de neceſſitate medij, non ſolùm ad perſeuerandum diù in obſeruantia legis, ſed etiam ad iuſtitiam accipiendam.

Dicamus, ſi placet, iuxta doctrinam ſuperiùs 110
traditam hanc impoſſibilitatem eſſe quidem moralem ortam ex difficultate,quam poſt peccatum habet homo ad diligendum Deum pluſquam ſeipſum: manſit enim adeò ad ſe, ſuâque propenſus,vt difficillimum ſit ei ſe à ſe ipſo omnino abdicare; & licèt per auxilia gratiæ hæc difficultas magnopere minuatur: ipſa tamen auxilia non diſponunt hominem ita inſtantaneè,vt ex peccatore fiat diligens Deum ſuper omnia ſine interuentu aliarum diſpoſitionum,nam licèt facile ſit Deo ſubitò honeſtare pauperem,hæc tamen mutatio fit per diſpoſitiones proportionatas, quæ incipiunt ab amore bono ſui ipſius, à timore gehennæ,à deſiderio beatitudinis,vt tandem ad Dei dilectionem perueniat;ideo enim dicitur Eccleſ. 1. *Radix ſapientiæ eſt timere Dominum*: illius ſcilicet ſapientiæ, de qua ibidem dicitur. *Dilectio Dei honorabilis ſapientia*; & Eccleſ.25. in vniuerſum dicitur: *Timor Domini initium dilectionis eius.* Quia planè niſi homo aſpiciat in remunerationem,& in pœnam,non poterit ad Dei dilectionem peruenire:*Qui enim* (ait Theodoretus ſuper prædicta verba Pauli ad Hebr.) *non hæc ita habere crediderit,virtutis labores non ſuſtinet: neque enim agricola in agro colendo ſudores toleraret, niſi ſe laborum fructus relaturum ſperaret, ita etiam gubernator ad portum reſpiciens, multos la-*

bores perpetitur.. Hæc Theodor. cui concordat S. Thomas in eundem Pauli locum: *Aliter enim* (inquit) *nullus iret ad ipſum, ſi non ſperaret aliquam remunerationem ab ipſo.* Ex quibus conſtat deſiderium remunerationis, & metum ſupplicij, eſſe gradus, quibus peccator ſemper venit ad actum dilectionis Dei, quem ex illo priori affectu imperat, vt medium ad præmium aſſequendum, vel fugiendum ſupplicium. Videatur Connich diſp. 19. de ſpe, dub. 9. vbi impoſſibilitatem hanc moralem agnoſcit obſeruandi præcepta ſine ſpe remunerationis.

111 Fateor, aliquem reperiri, qui adeo ingenua dilectione amet Deum, vt etiamſi certo ſciret ſe damnandum, vel annihilandum, adhuc diligeret: cæterùm ad hanc ipſam dilectionem peccator nunquam aſcendit niſi paulatim, & per gradum timoris, qui radix eſt totius dilectionis: difficile enim eſt ab extremo ad extremum, niſi per medium, & per ſuos quaſi gradus tranſire; ideo enim timor aſſimilatur ſetæ Sutoris ab Auguſtino relato in cap. *ſicut Seta*, de pœnitentia diſtinct. 2. *Sicut Seta introducit linum, ita timor introducit charitatem; creſcit charitas, minuitur timor, & è conuerſo.* Quod ſi aliquis enixè contendat aliquam extraordinariam conuerſionem fieri, ex affectu ſolius amoris, quod de Magdalena aliqui credunt, non erit in hoc nimis repugnãdum, licèt de nulla poſſit cum ſufficienti fundamento affirmari: dummodo adhuc in illo caſu neceſſaria concedatur fides Dei remuneratoris, vt excitetur peccator ad eius dilectionem: faciliùs enim diligimus eum, quem nobis beneficum apprehendimus, quàm quem in ſe ipſo, & ſibi ſoli bonũ cognoſcimus, oporteret ergo in eo caſo credere Deum non ſolùm eſſe bonum in ſe, ſed bonum etiam nobis non vtcumque, ſed vt benefactorem liberaliſſimum & largitorem æternę beatitudinis, vt ſine affectu ſpei, & timoris prævio diligeretur; quia licèt non diligatur propter hominem, vt finem cui, ſed propter ipſum Deum, (alioquin non eſſet charitas, ſed actus ſpei, vel alterius virtutis) diligitur tamen quia beneficus homini, ita vt bonitas talis beneficentiæ & communicationis ſit ratio motiua ad diligendum: quæ quidem bonitas magis mouet ad amorem, quàm alia bonitas; qua ſibi eſt bonus, vt docet experientia.

112 Dices, ad iuſtificationem cum Sacramento ſufficit attritio ex fœditate peccati: ad hanc autem non requiritur cognitio præmij, vel ſupplicij, ergo nec ad iuſtificationem. Reſpondeo, fœditatem peccati dupliciter poſſe cognoſci. Primò vt furtum, v.g. opponitur ſolùm contra naturam rationalem, & vt ſic nunquam moueret ad deteſtationem ſuper omnia, niſi præcederet fides remunerationis, ſeu alterius vitæ: tunc enim ex affectu timoris, vel ſpei poſſet imperari deteſtatio furti ſuper omnia propter turpitudinem ipſius furti. Secundò poteſt conſiderari furtum vt habens talem *tantámque* malitiam, cui debeatur tanta pœna ſenſus, vel damni, & ex conſideratione huius fœditatis excitatur attritio ſufficiens cum Sacramento, ſed non ſine fide remunerationis, vt conſtat.

Fœditas peccati dupliciter poteſt conſiderari.

113 Contra hunc explicandi modum, quem olim in hac materia inſinuaui, aliqua oppoſuerunt Theologi recentiores. Primò, quia ſine fundamẽto dicimus cognitionem ſupernaturalem euidentem de turpitudine peccati eſſe minùs efficacem ad mouendam voluntatem noſtram ad deteſtandum illud ſuper omnia, quàm ſit aſſenſus fidei, & ideo de facto ante fidem formalem non fieri talem deteſtationem ſufficientem ad iuſtificationem etiam in Sacramento: nam ex vna parte cognitio illa excederet aſſenſum fidei in claritate, cùm eſſet euidens, & fides ſit obſcura: ex alia parte non eſſet minùs certa, & firma, quàm fides, cùm eſſet aſſenſus ſupernaturalis habens ita connexionem cum veritate obiecti, ſicut aſſenſus fidei: cur ergo eſſet minùs efficax ad mouendam voluntatem?

Opponuntur quædam.

Secundò, quia non apparet, cur ſicut Deũs cognitus per fidem, vt remunerator mouet ad dilectionem ſui ſuper omnia, non poſſit etiam mouere nos ad ſimilem dilectionem cognitus per fidem, non vt remunerator, ſed ſub aliis perfectionibus diuinis: cùm enim omnes perfectiones diuinæ ſint infinitæ, & æquales, & amabilis oriatur ex bonitate obiecti, conſequens eſt, vt propoſita æquali bonitate in ſapientia, vel in ſanctitate Dei, æquè moueri poſſit voluntas ad eum diligendum, licèt nondum proponatur vt remunerator.

Tertiò, quia non minùs mouetur homo timore pœnæ, quàm deſiderio præmij, vt experientia teſtatur in multis, qui timore inferni fugiunt peccata ergo licèt Deus nondum proponeretur per fidem vt largitor præmij, ſed ſolùm vt index puniens peccatores pœna æterna, non minùs poſſet voluntas excitari ad deteſtationem peccati ſuper omnia ex metu inferni, & per conſequens cum illa attritione poſſet homo iuſtificari ſaltem in ſacramento ſine fide Dei remuneratoris. 114

Quartò, quia ſi illa impotentia moralis prouenit ex eo, quod magis excitetur homo ad affectum ex fide remuneratoris, quàm ex fide aliarum perfectionum Dei, quæ non ita cedunt in bonum hominis, conſequens videtur, quòd dilectio illa erga Deum non ſit actus charitatis, ſed potiùs amor concupiſcentiæ: moueretur enim homo ex vtilitate ſibi ipſi proueniente, atque adeo ille exceſſus efficaciæ, quam fides remunerationis habet, non eſſet formaliter ad excitandum affectum dilectionis ex charitate, ſed alium affectum diuerſum, qui non ſufficeret ad iuſtificationem ſaltem extra Sacramentum.

Propter hæc ergo ipſi aliter explicant neceſſitatem hanc fidei de Deo remuneratore ad iuſtificationem, quam dicunt prouenire, non tam ex natura rei, quàm ex Dei decreto, qui de facto noluit iuſtificare hominem adultum ſine dipoſitione congrua, & proportionata ex parte ipſius: hæc autem diſpoſitio, ſicut eſt actus dilectionis ſuper omnia extra Sacramentum, vel actus attritionis in Sacramento, ad habitum charitatis, & ad formam eſſentialem iuſtificantem: ita ad habitus ſupernaturales fidei, & ſpei, quorum infuſio eſt etiam pars integralis noſtræ iuſtificationis, diſpoſitio requiſita ſunt actus fidei, & ſpei. Cùm ergo non poſſit elici actus ſpei ſine fide Dei remuneratoris, non poterit homo diſponi ſufficienter ad iuſtificationem ſine vlla fide, quia noluit Deus de facto iuſtificare hominẽ non diſpoſitum priùs diſpoſitione proportionata ad omnes illos habitus. Quare licèt fides Dei infinitè ſancti, & potentis ſufficeret ex ſe ad excitandam Dei dilectionem: Deus tamen de facto homini, qui non ſe diſponit per actum ſpei adhuc ſaltem virtualiter, & moraliter perſeuerantem, hoc eſt, nondum per deſperationem retractatum, non dat 115

anxi

auxilium actuale ad dilectionem, vel ad deteſtationem peccati ſuper omnia, ac iuſtificetur ſine diſpoſitione peculiari requiſita ad infuſionem habitus ſpei. Ita Theologi illi diſcurrunt quibus ex parte conſenſiſſe videtur Hurtado *diſp.* 41. §. 5. & 8. dicens, hoc magna ex parte pendere ex voluntate Dei, quæ nobis in Scripturis reuelata eſt. Sed tamen poſtea eodem §. 8. magis videtur nobis adhæſiſſe, dicens hoc fundari in hominum conditione, qui ægrè mouentur ad amorem Dei ſuper omnia auocantem nos a voluptatibus ſenſibilibus, niſi alliciantur meliorum voluptatum expectatione, imò affert etiam fundamentum aliud phyſicum, ex eo, quod in hac vita cognoſcimus Deum non immediatè, ſed per creaturas quæ Dei potentia conditæ ſunt, & prouidentia gubernantur; quare ſimul cognoſcimus & Dei potentiam & prouidentiam etiam, ad quam pertinet remuneratio, nec homines vnam perfectionem ſine alia in Deo cognoſcunt.

116 Hæc tamen ſecunda ratio Hurtadi non videtur omnino ſubſiſtere; tum quia non eſt neceſſe, quod vbi primum ex creaturis cognoſcitur Deus, vt prima cauſa creaturarum, cognoſcatur, vt remunerator, imò aliqui Philoſophi putarunt, Deum non habere prouidentiam de rebus creatis, nec de illis curare, quare potuerunt aliàs diuinas perfectiones cognoſcere ſine cognitione Dei remuneratoris: tum etiam, quia fides vtramque perfectionem Dei ſeorſim reuelat, & priùs proponit nobis Deum vt primam cauſam, & ens à ſe, quàm proponat remunerationem nobis promiſſam, neque hoc prædicatum credimus de Deo, quatenus ex cognitione creaturarum ad id confitendum adducimur, ſed quia Deus id reuelauit. Quamuis enim in hac vita non poſſimus Deum cognoſcere, niſi per creaturas, hoc eſt, per ſpecies creaturarum, & ad earum ſimilitudinem ablatis imperfectionibus: per fidem tamen non cognoſcimus Deum per creaturas, tanquam per medium, & motiuum aſſentiendi, ſed per reuelationem, & auctoritatem ipſius Dei, alioquin non eſſet fides, ſed ſcientia de Deo habita per notitiam creaturarum.

117 Quod verò Recentiores illi dicebant reducendam totam neceſſitatem huius fidei de Deo remuneratore ad decretum, & legem Dei, nobis non placet: quia ſi obiecta ipſa, nempe turpitudo peccati, & aliæ diuinæ perfectiones, eodem modo, quo nobis de facto proponuntur, haberent efficaciam ad excitandum in nobis affectum dilectionis Dei, & deteſtationem peccati ſuper omnia ante fidem remuneratoris, non poſſet de facto hæc excitatio impediri ſine violentia aliqua, quam Deus inferret ipſis obiectis, & noſtris potentiis, quando ea obiecta nobis proponuntur. Nam de facto aliæ perfectiones diuinæ, & turpitudo peccati eodem modo proponuntur à Concionatoribus, vel libris, antequam proponatur, vel concipiatur, & eliciatur fides explicita Dei remuneratoris, ſicut poſtea proponuntur; ſi ergo modus ille proponendi ſufficit ad generandam notitiam, & fidem eorum obiectorum, generabitur, niſi Deus impediat actiuitatem illarum ſpecierum, vel ſaltem neget concurſum ad actum ſupernaturalem. Vtrumque autem non videtur fieri ſine violentia: nam impedire actiuitatem obiecti ſufficienter propoſiti, ne generet notitiam naturalem, quam poſſet generare, eſſet contra debitum naturale, quod Deus habet vt auctor naturæ: negare autem concurſum ſupernaturalem ad actum ſupernaturalem tunc eliciendum, eſſet contra ſtatum eleuationis, in quo Deus propoſito ſufficienter obiecto apto ad terminandum actum ſupernaturalem, nunquam negat concurſum ad actum ſupernaturalem: & quidem duriſſimum eſſet dicere, quod homo non poſſet tunc illa obiecta reuelata ſibi ſufficienter propoſita credere fide diuina, ſed ſolum fide naturali, & acquiſita, antequam proponatur etiam, & credatur articulus de Deo remuneratore. Quis enim dicat, puerum baptizatum venientem ad vſum rationis, cui proponitur credendus articulus reuelatus de omnipotentia Dei, cui nondum eſt propoſitus articulus de Deo remuneratore, vel qui inculpabiliter errat circa illum, non poſſe credere fide diuina Deum vnum omnipotentem, cùm tamen habeat habitum fidei infuſæ, cui debetur concurſus ad actus ſupernaturales, & obiecta illa, & obligatio credendi ſint ſufficienter propoſita? Poſito autem aſſenſu fidei circa illa obiecta, & quidem tali, qualis eſſet, ſi creditus iam fuiſſet Deus remunerator, non poteſt ſine violentia noua negari à Deo concurſus ad actum dilectionis ſupernaturalis, ſi fides illa efficaciam habet, vt moueat ad talem actum, nam ſicut poſita cognitione naturali efficaci ex ſe ad amorem naturalem, Deus, vt auctor naturæ debet dare concurſum in actu primo, ad eum amorem naturalem: ita poſita cognitione ſupernaturali ſufficienti, & efficaci ex ſe, vt excitet amorem ſui obiecti, debet Deus vt auctor ſupernaturalis dare concurſum in actu primo ad amorem ſupernaturalem, quia omni principio cognoſcitiuo debetur in ſuo ordine principium appetitiuum boni propoſiti. Non poſſet ergo ſine violentia impediri, vel cognitio obiecti propoſiti, vel amor obiecti cogniti, ad quem cognitio ex ſe ſufficienter excitat.

Nunc reſpondeamus ad argumenta contra noſtram explicationem propoſita. Ad primum negamus, ſine fundamento poni à nobis debilitatem illam ad excitandum amorem Dei, vel deteſtationem peccati ſuper omnia in ea cognitione, quæ non ſit fidei: nam experientia perpetua teſtatur omnem aliam notitiam de Deo, aut de peccatis in infidelibus nunquam excitaſſe efficaciter ad actus etiam naturales dilectionis Dei, vel deteſtationis peccati ſuper omnia. Nec obſtat cognitionem illam eſſe poſſe euidentem, qualis non eſt actus fidei, ſed obſcurus: quia in primis actus fidei firmior eſt, cùm intellectus per illum prudentiſſimè firmius credat obiectum quàm per illum alium actum ex diſcurſu Philoſophico generatum credidiſſet; quæ maior firmitas, ſicut magis excludit dubium, & formidinem, ita magis firmiter, & efficaciter mouet voluntatem ad volendum obiectum, quod magis ſine formidine proponit intellectus. Adde, experientia etiam conſtare quod licèt omnes habeant euidentiam moralem de exiſtentia Romæ, magis tamen quiſpiã, qui eam non vidit, mouetur ad deſiderium eam videndi, quando aliquem oculatum teſtem audit narrantem, & deſcribentem, quæ Romæ vidit, quàm antea moueretur à notitia moraliter euidenti, quam habebat. Imò licèt fideles omnes per fidem credant pœnas inferni, & earum intolerabile tormentum, magis tamen mouentur, quando aliquis rediuiuus narrat quæ apud inferos vidit, vel paſſus eſt. Experientia enim maximam vim 118 *Reſpondetur ad argumenta ſuperius propoſita.*

habet ad mouendam voluntatem, & narratio illa teſtis oculati, & experti habet neſcio quam vim proponendi nobis experientiam narrantis, quaſi ſi noſtris etiam oculis, & ſenſibus experiremur. Quam energiã planè non habent diſcurſus Philoſophici, in quibus defatigata mentis & animæ acie in eruenda concluſione occulta ex ſuis principiis, cuius obiectum minùs etiam diſtinctè cõcipit, contentus manet homo veritate indagata, & faciliùs in ſpeculatione ſiſtit, nec progreditur ab omnum conatum, & laborem, in amplectendo obiecto ſuſtinendum: quando verò abſque defatigatione ex ſimplici narratione rem cognoſcit, concipit illam magis diſtinctè, & in particulari, & vt aliquid de ſuo addat, mouetur ad bonum illud procurandum Deinque experientia, vt dixi, teſtatur, faciliùs nunc vetulam rudem moueri ex ſimplici fide de bonitate Dei, & magnitudine præmij ad Deum diligendum, & procurandam ſalutem, quàm olim ſapientiſſimi Philoſophi ex notitia Philoſophica mouerentur, quod non poteſt, niſi in debilitatem illius notitiæ, & in energiam, & efficaciam noſtræ fidei refundi.

119 Nec etiam obſtat, quod cognitio euidens de honeſtate fidei, v.g. de fœditate infidelitatis poſſit eſſe, & ſit etiam ſupernaturalis, vnde poteſt eſſe æquè efficax, vt moueat ad deteſtationem infidelitatis ſuper omnia: hoc, inquam, non obſtat, quia, vt dixi *ſect.* 1. ſupernaturalitas illa non auget energiam ad mouendam voluntatem, cùm ipſa non cognoſcatur, nec ſentiatur: & quamuis cognitio illa ratione ſupernaturalitatis habeat maiorem connexionem cum veritate, atque adeò ex hoc capite habeat maiorem certitudinem, quàm haberet cognitio euidens naturalis de eodem obiecto: hic tamen exceſſus certitudinis impertinens eſt ad magis mouendam voluntatem, cùm nullo modo percipiatur, ſicut percipitur maior firmitas adhæſionis, in qua aſſenſus fidei excedit cognitionem illam euidentem de honeſtate fidei: nam vt vidimus *ſupra diſp.* 6. *ſect.* 3. firmiùs credimus per fidem obiectum reuelatum, quàm antea per iudiciũ euidens credibilitatis crederemus honeſtatem credendi. Quare ſicut iudicium euidens naturale de turpitudine peccati non mouet ſufficienter, moraliter loquendo, ad deteſtandum illud ſuper omnia, ſic nec iudicium euidens ſupernaturale cuius ſupernaturalitas nõ percipitur, nec maiori firmitate aſſentitur, ſed proponit obiectum eodem planè modo, quo proponeretur per iudicium euſdem naturale, quod tamen debile eſſet ad illam motionem propter minorem ſuam firmitatem, vt experientia comprobauit.

120 Ad ſecundum argumentum reſpondetur ex dictis, fidem Dei remuneratoris non ideo requiri, quia maior perfectio, aut bonitas Dei reſplendet in eo attributo, quàm in aliis perfectionibus diuinis, ſed quia magis nos mouet eadem Dei bonitas, præcedente notitia remunerationis. Quam maiorem efficaciam dupliciter poſſumus explicare. Primò quaſi extrinſecè, quatenus deſiderium beatitudinis impellit nos, quaſi motiuum extrinſecum ad dilectionem Dei: nam ſicut ex amore beatitudinis poſſumus eligere alia media, & imperare nobis alios actus aliarum virtutum, qui neceſſarij, vel vtiles ſint ad ſalutem; ſic poſſumus imperare nobis actum dilectionis Dei, qui maximè vtilis & neceſſarius concipitur ad ſalutem, & ſine quo motiuo extrinſeco peccator non applicaret ſe ad dilectionem, nec eam ſibi imperaret, quare ex hoc ſaltem capite requiritur fides remuneratoris. Secundò poteſt eſſe maior efficacia intrinſeca, quatenus illa perfectio Dei remuneratoris, licèt in ſe non ſit maior quàm aliæ perfectiones diuinæ, eſt tamen aptior ad conciliandũ ſibi noſtrum amorem, vt fateri videtur Hurtado, & experientia manifeſtè conſtat, faciliùs & ardentiùs nos amare etiam amore amicitiæ eos, à quibus ſcimus nos diligi, & multò meliùs apprehendi, & ponderari à nobis eorum perfectiones, quæ ipſos amabiles reddunt, vt meritò ille dixerit, *vis, vt ameris, ama.* Vnde & faciliùs eorum defectus excuſamus, & dubia interpretamur in meliorem partem, ſiue hoc proueniat ex eo, quod applicamus magis mentem ad ponderanda motiua amoris erga illos, quæ tamen reſpectu aliarum leuiter cogitamus, ſiue quia amor tendit ad coniunctionem, & vnionem amantis cum obiecto amato. Quare quando vidimus aliquem iam nos amantem, & volentem eandem cum nobis cõiunctionem, faciliùs mouemur ad complendam coniunctionem hanc, quam iam ex altera parte videmus inchoatam; ſiue id denique ex alio capite proueniat; experientia tamen certiſſimè oſtendit, faciliùs multò nos moueri affectu amicitię erga illos, qui nos amant. Quid ergo mirum, ſi homo difficiliùs moueatur ad diligendum Deum ſuper omnia propter alias perfectiones diuinas, quàm poſtquam nouit eum ita promptum ad remunerandũ ipſum remuneratione adeò liberali, & ſublimi, atque ideo prærequiri hanc fidem explicitam Dei remuneratoris ad extorquendum à nobis difficilem affectum dilectionis ſuper omnia.

Fides Dei remuneratoris cur requiratur?

Duplex efficacia in fide Dei remuneratoris explicatur.

Tertium argumentum exigit deciſionem alterius quæſtionis, quæ in præſenti poſſet occurrere; an ſcilicet ſufficiat aliquando ad iuſtificationem fides explicita de pœna inferni, quam Deus ob peccata mortalia ſtatuit, & infligit, an verò requiratur etiam fides de præmio æterno bonis meritis correſpondente. Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quæ in obiectione attingitur, quia nimirum non videtur minùs efficax ad retrahendum à peccatis timor pœnæ, quàm ſit ſpes præmij, nec minùs videntur homines moueri ad relinquenda vitia ex metu inferni, vnde initium ſapientiæ dicitur eſſe timor Domini, & attritio ſufficiens ad iuſtificationem in Sacramento concipi poteſt ex metu gehennæ, vt conſtat ex Tridentino *ſeſſ.* 14. *cap.* 4. ad illam verò attritionem videtur ſufficere fides explicita de pœnis gehennæ, ex quarum metu concipitur. Quæ poteſt minùs ſtrictè appellari etiam fides remunerationis: nam aliquod remunerationis genus eſſe videtur condonare pœnam debitam auertenti ſe à peccato cum dolore, & deteſtatione illius, & corrigenti in poſterum mores ſuos. Ego tamen non auderem excludere neceſſitatem alicuius fidei de remuneratione, præſcindendo nunc à remuneratione naturali, & ſupernaturali, de quo poſtea; nam verba Pauli id videntur exigere, & pœna non eſt propriè remuneratio. Et quidem difficillimum, & moraliter impoſſibile videtur, quod aliquis in Deo concipiat prouidentiam ad puniendа peccata ſine prouidentia ad remuneranda bona opera. Denique dolor ipſe de peccatis efficax, & abſolutus ex quocunque motiuo ſit, non ſufficit ad iuſtificationem etiam in Sacramento niſi ſit cum ſpe veniæ, vt dixit Tridentinum *dicta ſeſſ.* 14. *cap.* 4. hæc autem veniæ ſpes haberi non poteſt, niſi concipiatur Deus attendens ad

121 *An ſufficiat aliquando ad iuſtificationem fides explicita de pœnis inferni? An verò requiratur etiam fides de præmio æterno bonis meritis correſpondente.*

dolorem

dolorem de peccatis, & ad deſiderium, ac petitionem veniæ, vt moueatur ad eam concedendã, quæ eſt aliqua ſpecies remunerationis, qua boni actus peccatoris, vt merita ſaltem congrua præmiantur conceſſione veniæ, qua Deus remunerat iam peccatores inquirentes ipſum: quare ex hoc ſaltem capite iam concipitur Deus remunerator inquirentibus ſe, & non ſolùm vt vindex, & merus caſtigator delictorum.

122 *Quomodo fides Dei remuneratoris poſſit conducere ad amorem Dei*

Ad quartum denique argumentum conſtat ex dictis, quomodo fides Dei remuneratoris poſſit conducere ad amorem Dei non ſolùm concupiſcentiæ, quo diligatur, vt bonum noſtrum, ſed etiam beneuolentiæ, & amicitiæ, quo diligatur propter ſe: nempe vel excitando ſpem, & deſiderium beatitudinis promiſſæ, ex quibus extrinſecè moueatur voluntas ad dilectionem Dei ſuper omnia tanquam ad medium vtile, & neceſſarium ad ſalutem, ex cuius ſalutis deſiderio imperetur ille actus; vel etiam quatenus Deus cognitus, vt remunerator, & vt bonus erga nos, & deſiderans, ac procurans noſtrum bonum, mouet nos ad faciliùs eum diligendum amore amicitiæ, ſicut faciliùs eo amoris genere diligimus eos, qui nos diligunt, vt paulò antè explicuimus.

123 *Fides explicita de exiſtentia Dei eſt neceſſaria.*

Ex dictis autem inferri poteſt primò neceſſariam eſſe fidem explicitam de exiſtentia Dei, vt colligitur ex verbis Pauli, *oportet credere, quia eſt*, & cum S. Thoma *quaſt.* 2. *art.* 4. docet Suarez *dict. diſp.* 12. *ſect.* 3. *num.* 4. & alij communiter contra Canum *lib.* 12. *de locis cap.* 4. & Caiet. *in cap.* 6. *ad Hebræos*, qui dixerunt, non eſſe neceſſariam fidem de exiſtentia naturali Dei, ſed de Deo exiſtente, vt eſt auctor ſupernaturalis. Quam ſententiam latiùs impugnat Hurtado *diſp.* 42. & breuiter impugnari poteſt, quia vel in Deo exiſtentia ſupernaturalis addit prædicatũ diuerſum ſupra exiſtentiam diuinam, qua Deus, eſt Deus, vel nihil addit, ſed idem omnino eſt Deum eſſe Deum, ac Deum ſupernaturaliter exiſtere. Si dicas ſecundum, fruſtra ergo diſtinguitur exiſtentia naturalis, & ſupernaturalis Dei, ita vt de ſecunda exigatur fides, & non de prima. Si verò dicatur primum, prout auctores illi ſupponere videntur, negari non poteſt, quod exiſtentia Dei debeat etiam credi: tum quia Paulus non dicit ſolum *oportet credere, quod remunerator ſit*, ſed prius dixit, *oportet credere, quia eſt*, & poſtea tanquam aliud addens ſubiungit, *& inquirentibus ſe remunerator ſit.* Oportet ergo credere etiam, quòd Deus ſit Deus; & deinde, quod ſit remunerator. Tum etiam, quia repugnat fide credere, quod Deus ſit remunerator, & non credere ſimul eadem fide, quod Deus ſit. Nam, vt dici ſolet in ſummulis, prædicata de ſecundo adiacente ſupponunt propoſitiones de primo, nec poteſt aliquis credere, Petrum eſſe album, quin credat ſimul Petrum eſſe, quod includitur eſſentialiter in hoc, quod eſt eſſe album: qui ergo fide credit, Deum eſſe remuneratorem, eadem fide credit, Deum eſſe, & per conſequens exiſtentiam, qua Deus exiſtit Deus. Vide alia argumenta apud prædictos auctores.

124 *Neceſſe etiam eſt credere prædicata illa Dei, per quæ diſtinguitur à creaturis.*

Infertur ſecundò, neceſſe etiam eſſe credere prædicata illa Dei, per quæ diſtinguitur à creaturis, ſeu ſine quibus à creaturis non diſtingueretur, quia alias non crederetur eſſe Deum, ſed eſſe aliquod ens creatum excellentius, & ſublimius nobis, quales Dij ab Ethnicis credebantur. Vnde Suarez *dicta ſeſſ.* 3. *num.* 7. infert, credi debere, eum eſſe vnum, independentem ab omni alio, ens neceſſarium, & à ſe, rerum omnium auctorem, ſummè etiam veracem, in hac enim Dei veracitate fides noſtra fundatur, vt in ſuperioribus viſum eſt. Quibus conſentit Coninch. *diſp.* 14. *num.* 116. *& ſequentibus*, & addit debere etiam neceſſariò credi, Deum eſſe ſupremum, habere prouidentiam rerum omnium, ei placere virtutem, & diſplicere peccata. Si enim homo ignoret, Deo peccata diſplicere, etiamſi eum ſuper omnia diligeret, eiuſmodi dilectio non eſſet ſufficiens diſpoſitio ad iuſtificationem, quia nec virtute contineret contritionem de peccatis, qui enim ignorat, Deo peccata diſplicere, etiamſi Deum diligat, non eſt paratus ad dolendum de peccatis, ſi eorum memoria occurreret, nec ad ea vitanda, ne Deum offendat. Vnde infert. *n.* 119. in hoc rerum ordine non expedire, quod Deus de facto auxilium præſtet ad eiuſmodi ſui dilectionem homini tali ignorantia habituali laboranti. Faciliùs tamen dici poteſt eam dilectionem de facto non poſſe dari ſine fide Dei remuneratoris propter rationes *ſuprà* adductas, nec Deum poſſe concipi remuneratorem bonorum operum, quin appareat hæc ei placere, & vitia diſplicere. Vnde eo etiam ipſo creditur prouidentia Dei; non poteſt enim eſſe remunerator, ſine cura & prouidentia bonæ gubernationi neceſſaria.

125 *Item fides explicita de immortalitate animæ eſt neceſſaria.*

Eodem modo neceſſaria eſt fides explicita de immortalitate animæ, vt notant Suarez *dict. c.* 3. *in fine*, & Coninch. *vbi ſuprà num.* 122. quia vt ponderauit Suarez, præmia, aut ſupplicia temporalia non mouerent ſufficienter ad conuerſionem, & deteſtationem peccatorum ita vniuerſalem. Non explicant verò, an ſit neceſſe neceſſitate medij credere, animam ex natura ſua eſſe immortalem, neque ego video fundamentum cogens ad eam neceſſitatem ponendam. Si enim concipiatur anima in æternum duratura, præſcindendo ab eo quod id proueniat ex natura noſtræ animæ, vel ex Dei beneficio ſupernaturali, æquè homo moueri poſſet, quantum eſt ex parte obiecti, ad fugienda peccata; ſi tamen explicitè crederetur, eam immortalitatem non eſſe animæ connaturalem iam actus ille eſſet falſus, atque adeo non eſſet actus fidei diuinæ ſufficiens, aut idoneus ad iuſtificationem.

126 *Neceſſaria eſt fides explicita, qua homo credat, ſe non poſſe ſuis viribus à miſeriis erui, & æterna præmia conſequi.*

Addit idem Coninch. *num.* 123. eadem neceſſitate requiri fidem explicitam, qua homo credat, ſe non poſſe ſuis viribus à miſeriis erui, & æterna illa præmia conſequi, quia ſine hac fide non eſt ſufficienter diſpoſitus, vt conuenienter tanta bona à Deo recipiat, qui hæc ab eo nullo modo ſperat accipere, ſed putat abſque Dei auxilio ſuis viribus ea ſe aſſequi debere. Minùs tamen ſtrictè loquitur Suarez *dict. ſeſſ.* 3. *num.* 19. vbi, licèt per ſe loquendo dicat exigi ſufficientem fidem de neceſſitate gratiæ, & auxilij diuini ad iuſtitiã, & remiſſionem peccatorum obtinendam, non tamen videri dicit neceſſarium, vt in omni euentu id credatur per fidem adeo explicitam, vt per diuerſos conceptus; & per actus differentes habeatur. Et quidem, ſi credi debet remuneratio ſupernaturalis, ſatis videtur ibi contineri neceſſitas auxilij diuini, cùm ad conſequendum aliquid ſupra vires naturæ, neceſſarium ſit auxiliũ aliquod ſupra vires noſtras. Rurſus, qui veniam petit, aut ſperat peccatorum, eo ipſo agnoſcit neceſſitatem gratiæ diuinæ; omnis enim, qui debitum remittit, gratiam aliquam præſtat. Denique eo ipſo,

Card. de Lugo de Virtute Fidei diuina.

quod Deus credatur remuuerator, & ſupremus, ac omniputens Duminus, creditur dependeotia ab ipſo in cunſequutione nuſtiæ ſalutis,& quod vtiliter orate poſſumus eum,qui cùm omnipotens Domious ſit, poteſt oos ſaluos facere, vel permittere tuinam noſtram.

127 *An per fidem neceſſariam de Deo remuneratore debeat credi explicitè remuneratio ſupernaturalis.*

Maior eſt difficultas,an per fidem neceſſariam de Deo remuoeratote debeat credi explicitè remuneratio ſupetoaturalis, Affirmant communiter plures, Suarez *dicta ſeſſ.*3. *n.*8. idem videtur ſuppooere Couinch. *dicta diſp.*14.*dub.*9.*n.*115. *in fine*.vbi dicit,neceſſariam fidem explicitam de vita æterna, quam Deus prumiſit, & expreſsè Granado *controuerſia prima de fide tract.*10.*diſp.* 2.*ſect.*1. *num.*2. cum Michaële Medina *lib.*4.*de recta in Deum fide,cap.*8.*ad finem*, eaodem ſeotentiam tenent Caietaous, Bañes, Valeotia, Aragonius, Lorca, & Turrianus,quos affert Hurtado *in præſenti diſp.*43.*ſect.*1.vbi tamen dicit S. Thomam *in præſenti quæſt.*2.*art.*3. loqui de neceſſitate ſaltem præcepti,& *in* 11.*ad Hebr.* noo exigere explicitum conceptum de ſupernaturalitate remunerationis.

128 Ipſe verò Hurtado *ibidem ſect.*7. probabile putat, ſufficere de neceſſitate medij.fidem, qua explicitè credatur Deus,vt remunerator præſcindendo à ſupernaturalitate remunerationis. Pru qua ſententia affert Molinam 1.1. *quæſt.* . *art.*1. *diſp.*1. & Victoriam,& alius,quos tacito nomine refert Turrianus *diſp.*26.*dub.*4. & ſectionibus præcedentibus explicat loca Patrum, Scripturæ,& Conciliorum, in quibus vel ſolùm exigitur fides ſupernaturalis in eotitate, oon verò de obiecto materiali ſupetuaturali, vel agitur de neceſſitate præcepti, vel explicatur aliquorum fides de obiecto ſupernaturali ratioue cuius iuſtificari potueruot, oou verò adſtruitur neceſſitas talis fidei explicitæ iu omnibus, vt iuſtificari poſſiot. Eandémque ſententiam amplecti videtur Ripalda *de ente ſupernatuli diſp.*63. *num.*24. Vbi loquens de fide requiſita ad diſputationem vltimam, vt humo iuſtificetur,probat,eam poſſe eſſe cognitiooem ſuperoaturalem euidentem ortam ex uotitia creaturarum naturalium; *nam ruſtici*, inquit, *homines nulla memoria reuelationis diuinæ, cui aſſentitur fides ſtricta, diligunt ardentiſſimè Deum propoſitum, vt Creatorem, ſapientem, largitorem munerum naturalium, & aliis attributis perfectum, quæ aſſequuntur ex notione creaturarum viſibilium. Hunc autem amorem non eſſe illis ſalutarem, & ſupernaturalem, impium eſt credere.*

129 *Caſus quæſtionis multipliciter proponitur.*

Suppouu,multipliciter poſſe caſum quæſtiouis proponi. Primò, vt aliquis explicitè credat, Deum concedere homiuibus ſuam gratiam in hac vita, & viſiouem claram ſui in altera vita, non tamen explicitè hæc omoia coocipiautur eſſe ſupernaturalia. Secundò, vt aliquis explicitè ſolùm credat, Deum eſſe remuneratorem, non concipiendo qualis ea remuueratio ſit, ſed præſcindendo à præmio naturali, vel ſupernaturali, à beatitudine iu alio bonorum genere, & à beatitudine cæleſti, qualis de facto datur. Tertiò, vt concipiatur explicitè remuneratio ſupernatoralis, & eius ſupernaturalitas. Quartò, vt credatur explicitè remuueratio aliqua naturalis, Quintò, deoiq; vt ita ſola credatur remuneratio illa naturalis, vt negetur omnis alia ſupernaturalis. Ex his itaque modis ſecundum oon credo eſſe neceſſarium neceſſitate medij. Nam vt bene probat Hurtadus §.35. prædicatum ſupernaturalitatis rariſſimè coocipitur explicitè extra ſchulas, & ſcholaſticos diſputantes de ſupernaturalitate viſiouis beatæ, gratiæ habitualis, &c. Quare ſi credatur explicitè remuneratio talis, quæ ſpecificatiuè eſt ſupernaturalis iuxta primum modum ſuprà poſitum, licèt non concipiatur explicitè vt ſupernaturalis, uou videtur dubium, quòd ſufficiat de neceſſitate medij. Rurſùs ſi credatur explicitè remuneratio naturalis cum excluſione alterius ſupernaturalis iuxta quiotum modum poſitom, actus erit falſus, atque adeò oon erit actus fidei, nec ſufficiens ad iuſtificationem.

Difficultas eſt de quarto modo (& eadem eſt ferè de tertio) quando concipitur remuneratiu naturalis abſque excluſione ſupernaturalis, & in hoc ſeuſu puto uegari à Theologis commuoiter eam fidem ſufficere, ſed debere concipi explicitè remunerationem talis & tantæ perfectionis, quæ ſpecificatiuè ſaltem ſit ſupernaturalis, quamuis eius ſuperuatoralitas explicitè non concipiatur. Et videtur ſanè eſſe iuxta mentem Pauli, & eius cuntexturam, qui illo cap.11.ad Hebræos, poſtquam dixit: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Et inde probauit, Heooch habuiſſe hanc fidem, & aliorum etiam Patriarcharum, & Sanctorum fidem propuſuit, concluſit de illis omnibus dicens: *Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iuſti, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes, & ſalutantes, & confitentes, quia peregrini, & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hæc dicunt, ſignificant, ſe patriam inquirere*; nimirum cæleſtem, de qua ſubiungit: *Nunc aut meliorem inquirunt, id eſt, cæleſtem.* Quare de iis omoibus videtur ſupponere, habuiſſe fidem remunerationis cæleſtis, quam tamen fidem iu Henoch nun aliter probauerat, niſi ex priucipio illo generali, quòd *accedentem ad Deum oportet credere, quòd remunerator ſit*: Illud ergo principium voiuerſaliter intellexit de fide remunerationis cæleſtis; alioquio nou potuiſſet poſtea concludere vniuerſaliter de omnibus illis, quorum vnus erat Henoch, quod fidem habuerunt remunerationis cæleſtis. 130 *N. eſt reuelata à Deo remuneratio aliqua naturalis æterna, ſed ſola ſupernaturalis, & cæleſtis.*

Ratiu etiam huius neceſſitatis ex dictis reddi poteſt. Primò, quia de facto nou eſt reuelata à Deo remuneratio aliqua naturalis æteroa, ſed ſola ſupernaturalis & cæleſtis. Si ergo fides credic remunerationem æternam, debet credere eam, quam Deus de facto promiſit, & reuelauit, quæ eſt ſola ſupernaturalis, atque adeò coucipitur remuneratio ſupernaturalis ſaltem ſpecificatiuè: & ideo Tridentinum *ſeſſ.*6.*cap.*6. dixit, homioem diſponi ad iuſtificationem credeudo vera eſſe, quæ diuinitus reuelata, & promiſſa ſunt. Secundò, quia omnis alia remuneratio naturalis etiam æterna non eſſet ſufficiens ad extorqueodam obſeruaotiam totius legis, & abuegationem ſui ipſius per deteſtationem, & fugam peccatorum ſuper omnia: quis enim propter ſolum ſtatum puerorum, qui ſunt in limbo, ad id moueretur? quos tamen pueros aliqui graues Theologi dicunt habituros felicitatem quandam naturalem æternam, quos & eorum fundameota refert latè Salas *tom.*2. *in* 1.2. *tract.*13. *diſp.*11.*ſect.*6. *numero* 88. *& ſequentibus*. Requiritur ergo fides de ſuperiori, & excelleutiori præmio quale Chriſtiana fides nobis propooit. Nec denique ſufficit fides ſola de pœna æterna inferni abſque vlla fide remuneratoris; quia vt ſuprà vidimus, vt attritio

ex metu gehennæ diſponat ſufficienter ad iuſtificationem in ſacramento, requiritur quod ſit cum ſpe veniæ: hæc autem ſpes ſupponit ad minus fidem de liberalitate Dei remunerantis merita congrua, & diſpoſitiones noſtras conceſſione veniæ, quæ quidem non eſt remuneratio naturalis, ſed ſupernaturalis, cùm remiſſio peccati obtineri non poſſit per vires naturæ, neç ſit naturæ debita, præſertim remiſſio peccati includens remiſſionem pœnæ æternæ quæ de facto datur, cuius potiſſima pars eſt pœna damni conſiſtens in carentia gloriæ cæleſtis. Atque vt dicebamus, de facto non contingit aliquem habere fidem de inferno, & non de gloria cæleſti, cùm vtrumque externum ſimul per fidem proponatur, & infernus ipſe non proponatur, niſi vt exilium, & ablegatio perpetua à gloria cæleſti.

132 Fateor tamen, adhuc mihi reſtat ſcrupulus circa prædicta Pauli verba: *Credere oportet accedentem ad Deum*, &c. quibus hanc communem ſententiam probant Theologi; nam vel Paulus loquitur ibi de neceſſitate fidei horum obiectorum ad iuſtificationem, vel de neceſſitate ad perſeuerandum in accepta iuſtitia per diuturnam mandatorum obſeruantiam. Si loquitur de neceſſitate ad iuſtificationem: quomodo ergo ex eo quod Henoch placuit Deo, colligit ipſum habuiſſe fidem horum obiectorum. Credibile enim omnino eſt Henoch non fuiſſe primò iuſtificatum per propriam diſpoſitionem, ſed per remedium, quod in lege naturæ applicabatur paruulis ad tollendum peccatum originale: nam licèt vnus Eraſmus, quem viderim ſuper illum Pauli locum inſinuet Henoch ortum fuiſſe ex parentibus iniuſtis; hoc tamen non video, quo fundamento aſſeratur, nec etiam ex hoc colligitur eius parentes fuiſſe infideles; præſertim cùm ortus fuerit ab ea familia, in qua potiſſimùm fides & cultus veri Dei ſeruatus fuit ab Adam vſque ad Abraham: quare licèr non fuiſſent iuſti, fuerunt tamen fideles, & per conſequens applicarunt procuIdubio ſuo filio remedium peccati originalis: ergo ex eo, quod fides horum obiectorum neceſſaria ſit ad iuſtificationem, non colligeret bene Paulus, Henoch habuiſſe hanc fidem: cùm Henoch in infantia fuerit iuſtificatus. Si verò Paulus non loquatur de neceſſitate ad iuſtificationem, ſed ad perſeuerantiam in iuſtitia per obſeruantiam mandatorum: obſtat in primis Tridentinum *vbi ſuprà*, vbi numeratis diſpoſitionibus, præparationéque ad iuſtificationem, ſubiungitur: *De hac diſpoſitione ſcriptum eſt, accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt & quod inquirentibus ſe remunerator ſit*. Ergo Paulus de diſpoſitione ad iuſtificationem loquitur. Obſtat deinde communis Theologorum conſenſus ex prædicto Pauli teſtimonio colligens neceſſitatem huius fidei ad iuſtificationem. Obſtat denique proprietas illius vocis *accedentem*, quia vtitur Paulus, quæ in rigore videtur ſonare conuerſionem, non perſeuerantiam; & denique obſtat, quia poſt acceptam iuſtificationem nõ videtur neceſſaria fides actualis horum articulorum: nam paruulus in infantia baptizatus, quando venit ad vſum rationis poteſt inſtrui priùs de fide vnius Dei, quàm de remuneratione; & ex illa fide poteſt vnum, vel aliud opus bonum, & meritorium elicere, præſertim in ſententia Vaſquez, & aliorum, concedente meritum de condigno actibus bonis naturalibus factis ab homine grato: ergo ſine fide vtriuſque articuli explicita placet Deo, & accedit ad Deum iſte per merita actualia. Hæ ſanè difficultates, nec leuiter attinguntur ab interpretibus illius loci; nec à ſcholaſticis, qui ex illo loco paſſim concluſiones Theologicas ſolent comprobare.

133 In re tamen difficili dicendum videtur Paulum nomine *accedentem ad Deum*, non intelligere ſolùm accedentem per primam iuſtificationem, neque etiam ſolum perſeuerantem per diuturnam mandatorum obſeruantiam, ſed vtrumque: vterque enim dicitur verè accedens ad Deum: ille ſcilicet, qui per peccatum longè erat, & per iuſtitiam propriè accedit; & ille etiam, qui per mandatorum obſeruantiam propriùs accedit; neque enim longè diſtabat Iacob, cùm audiuit ab Iſaac Geneſ. 27. *Accede huc vt tangam te fili mi*. Neque etiam erant in ſtatu peccati fideles ij, ad quos idem Paulus ad Hebr. 10. ait: *Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei*, &c. & alibi paſſim: Senſus itaque Apoſtoli eſt, accedentem ad Deum, ſiue per primam iuſtificationem, ſiue per progreſſum diuturnum iuſtificationis, qualiter acceſſit Henoch, neceſſariò habere fidem Dei remuneratoris, ſine qua, vt ſuprà dixi moraliter, eſt impoſſibile conuerti hominem ad Deum ſuper omnia, vel etiam tentationes occurrentes per longum tempus ſuperare; licèt alioqnin vnum, vel aliud opus meritorium ſine illa fide elici poſſit. Ex quo arguit bene ad probandam fidem Henoch. Ipſe enim acceſſit ad Deum, ſiue per primam iuſtificationem, ſiue per longam legis obſeruantiam, ergo habuit fidem Dei remuneratoris, ſine qua neutrum poſſet habere acceſſum ad Deum: quia licèt ſine illa fide explicita poſſet vnum, vel aliud exiguum opus bonum elicere: illud tamen non eſt propriè accedere, cùm ferè tam diſtans adhuc maneat à Deo poſt illud opus: ſicut neque ſi accedat per medium digitum ſpacij dicitur ſimpliciter accedere homo ambulaturus.

Nomine accedentis ad Deum, quid Paulus intellexerit.

134 Ita ſcripſeram, & reſponderam ante 25. annos dum materiam de fide in ſcholis Auditoribus meis in Hiſpania dictarem: qua occaſione P. Hurtado *diſp*. 40. *ſect*. 3. §. 16. hanc difficultatem de Henoch tetigit, & tandem *ibi*, & *diſp*. 41. §. 3. concludit Paulum loquutum fuiſſe de fide, quæ per ſe eſt neceſſaria ad primam iuſtificationem, quæ eadem eſt etiam neceſſaria ad totam, & diuturnam obſeruantiam legis, in qua lege includitur actus dilectionis, & ſpei, qui ſine ea fide eſſe non poſſunt, in quibus nobiſcum conuenit. Addit tamen in priori loco Procopium Gazæum putaſſe, Henoch fuiſſe peccatorem, & adeò dignam pœnitentiam egiſſe, vt fuerit exemplo ſanctitatis, quod nec pro ſe, nec contra ſe graue fundamentum habet: ipſe verò concludit §. 18. probabile ſatis ſibi eſſe, Henoch propria diſpoſitione fuiſſe iuſtificatum, ſiue quia ex infidelibus parentibus ortus fuerit, vt voluiit Eraſmus, ſiue quia illi non contulerunt ei Sacramentum legis naturæ ad remedium peccati originalis, Ego tamen id non credam, nec vllum fundamentum video eam negligentiam parentibus Henoch imponendi. Vnde Pererius lib. 4. in Geneſim in verba illa capitis quinti *ambulauitque cum Deo*, adducta Gazæo dicente, Henoch fuiſſe priùs peccatorem, & poſtea pœnitentem, ſubdit. *Quod mihi ſanè non fit veriſimile, cùm nihil tale vſpiam ſignificet ſcriptura, nec de tali, & de tanto viro id ſentire conſentaneum eſt, quinimo Caietanus ex eo quod bis dicitur hoc loco Henoch ambulaſſe cum*

Henoch an fuerit peccator, & poſtmodum pœnitentiam egerit?

Deo, indicari exiſtimat eum per totam vitam, & à pueritia vſque fuiſſe ſanctum, & charum Deo. Hæc Pererius. Et quidem non video quomodo poſſit probabiliter affirmari, vel parentes Henoch infideles fuiſſe, vel impios in non conferendo ſacramento legis illius paruulo ſuo filio, cum ſancti Patres & interpretes omnes ſacri pro comperto ſupponant, veram religionem, pietatem, fidem, & cultum veri Dei in familia illa, & progenie Sethi vſque ad Noë perduraſſe, in iiſq; potiſſimùm Eccleſiam Dei eo tempore conſeruatam fuiſſe: ideo *cap.6.* tota illa progenies filij Dei appellantur propter pietatem, & cultum veri Dei in ipſa permanentem, vt teſtantur Chryſoſtomus, Cyrillus, Theodoretus Rupertus, & Hilarius apud Cornelium in cap.6. Geneſ. Auguſt.lib.15.de Ciuit.Dei cap.23.quibus addi poteſt Ioſephus lib.1. antiq. cap.4. dicens, *filios Seth per ſeptem generationes perſeueraſſe vnum Deum colentes omnium rerum Dominum, ſempérque virtutis reſpectum habuiſſe.* Imò addit Salianus anno mundi 623. Henoch datum eſſe à Deo eius parentibus ob eorum pias preces, & votum, quo eum Deo dedicauerant, ideóque ipſum eo nomine appellaſſe, quia *Henoch* interpretari poſſumus quaſi *dedicatus.* Vide obſecro, quo fundamento poſſimus probabiliter iudicare eiuſmodi homines vel infideles fuiſſe, vel impios, vt filium ſuum ſacramento fidei priuare voluerint.

Parentes Henoch, nec infideles fuere, nec impij.

135 Concedit denique idem Hurtado *dicta diſp.* 41.§.1.& 2. non eſſe neceſſariam fidem illam explicitam Dei remuneratoris ad quodlibet incrementum gratiæ habitualis: quia ex aliis actibus fidei haberi poteſt motiuum ſufficiens ad exercendum aliquem actum bonum ſupernaturalem, quo gratia augeatur, licèt non ſit ſufficiens ad deteſtationem peccatorum diſponentem ad primam iuſtificationem, nec ad diuturnam perſeuerantiã in bonis operibus. Addit tamen §.4. non ideo neceſſariam eſſe hanc fidem remuneratoris, quia neceſſarius ſit actus ſpei propriè dictæ, vt distinguitur à charitate, & aliis virtutibus, ſed neceſſariam eſſe cognitionem retributionis, quam amare poſſumus ex formali charitatis obiecto. Eſt enim feruentior actus charitatis, qui oritur ex cognitione bonitatis diuinæ, vt clarè concipitur, vt fons, & ſcaturigo retributionis æternæ: tunc enim & Deus amatur propter eam bonitatem, & propter hanc amatur eius retributio, propter quam vt propter proximum obiectum formale poſſumus ferre patienter ærumnas. Hæc ille, quæ mihi probari non poſſunt; opponuntur enim fundamentis, quibus neceſſitas fidei de remuneratione nititur, & aliena proculdubio ſunt à mente Patrum, qui ideo, vt vidimus, neceſſariam dicunt eſſe retributionis notitiam, quia niſi homo fructum ſibi, & commodum ſperet, labores, & pondus diuinæ legis obſeruandæ non ſuſtinebit. Sic enim dixit Theodoretus ſuprà adductus: *Qui non hæc ita habere crediderit, virtutis labores non ſuſtinet: neque enim agricola in agro colendo ſudores toleraret, niſi ſe laborum fructus relaturum ſperaret,* &c. & S. Thomas ſuprà etiam adductus: *Aliter enim* (inquit) *nullus iret ad ipſum, ſi non ſperaret*

136 *aliquam remunerationem ab ipſo.* Nec ſatisfacit dicere, quod ſperat quidem homo beatitudinem, ſed hanc ipſam non amat vltimò vt bonum ſuum, ſed vt bonum Dei, & ad Dei gloriam, atque ideo non eſt actus proprius ſpei, vt eſt virtus diſtincta à charitate, ſed ſola charitas ſufficit, ex qua diligitur Deus, & propter Deum deſideratur, & ſperatur beatitudo noſtra, non ſiſtendo in nobis, ſed quia reſultat in bonum Dei. Hoc (inquam) non ſatisfacit, quia Patres notitiam remunerationis ideo neceſſariam eſſe volunt, quia homo, niſi allectus à bono proprio, non ſuſtineret patienter onus diuinæ legis. Si autem remuneratio ſolùm deſideratur ex motiuo charitatis propter gloriã, quæ Deo reſultat, non eſſet neceſſaria talis retributionis notitia ad eos labores patiendos. Si enim moueretur homo ſufficienter ex deſiderio gloriæ Deo reſultãtis, eodem modo moueri poſſet credens, quod ex bonis ſuis operibus reſultat gloria Deo, & diuina voluntas impletur, imo etiãſi ſciret ſe eſſe perpetuò apud inferos cruciandum, cùm tunc etiam maneret totum charitatis motiuum. Patres autem, vt vidimus, volunt neceſſariam eſſe retributionis notitiam, vt homo efficaciter moueatur: & meritò, quia licèt aliquis vir ſanctus, & perfectus poſſit aliquando Deum ita ingenuè ex charitate diligere, vt etiamſi ſciret ſe reprobũ eſſe, adhuc eum diligeret: ad hunc tamen dilectionis gradum non peruenit, niſi præcedente in initio notitia retributionis, & incipiendo ab eius deſiderio, nec etiam longo tempore in illo charitatis affectu, & obſeruantia legis perſeueraret, niſi retributionis ſpe interdum ſubleuaretur. Denique quando Paulus 1. Corint.13. de charitate dicit, *quod omnia ſperat*, non confundit illam cum virtute ſpei, ſicut nec cum virtute fidei, cùm dicit, quòd charitas *omnia credit*, ſed oſtendit efficaciam charitatis ad imperandos actus proprios aliarum virtutum Theologicarum, qui ſint actus propriè fidei, & ſpei, vt notauit S. Thomas in eum locum *lectione* 2.

Notitia remunerationis neceſſaria.

DISPVTATIO XIII.

De neceſſitate præcepti, qua fides neceſſaria eſt.

SECTIO I. *An detur præceptum de actu interno fidei, & quale illud ſit.*

II. *Ad quam virtutem ſpectet præceptum fidei.*

III. *Quorum obiectorum neceſſaria fuerit ex præcepto fides explicita ante aduentum Chriſti.*

IV. *Quorum obiectorum fides explicita neceſſaria ſit ex præcepto in lege euangelica.*

V. *De aliis, quorum fides, vel notitia explicita fidelibus neceſſaria eſt.*

VI. *Vtrùm hæc obligatio fidei explicitæ ſit de iure diuino, vel humano.*

DIXIMVS de neceſſitate medij; nunc dicendum eſt de neceſſitate præcepti. Eſt autem duplex præceptum fidei. Primum de actu interno: ſecundum de confeſſione externa noſtræ fidei; nunc agimus de primo præcepto, de ſecundo autem dicemus *diſputatione ſequenti.*

Duplex præceptum fidei.

SECTIO I.

SECTIO I.

An detur præceptum de actu interno fidei, & quale illud ſit.

1 ACtum fidei eſſe ſub obligatione præcepti grauis, dubitari non poteſt: id enim conſtat ex ſcriptura comminante damnationem æternam ei, qui non habuerit fidem, Marc. vltimo. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Ad Hebr. 10. *iuſtus ex fide viuit, quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ.* 1. Ioann. cap. 3. Hoc eſt mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius. Et conſtat clarè ex ſupradictis, quia cùm fidei actus ſit medium neceſſarium ad ſalutem, non poteſt non eſſe ſub præcepto; homo enim tenetur quærere, & apponere media omnia neceſſaria ſibi ad ſalutem. Videatur Suarez *diſp. 13. ſect. 1. n. 1. & 2.*

Vnde etiam conſtat præceptum hoc non eſſe iuris poſitiui humani. Nam Eccleſia non poteſt præcipere actua merè internos, qualis eſt aſſenſus fidei: & quia obligatio hæc non ſolùm comprehendit homines baptizatos, qui ſunt Eccleſiæ ſubditi, ſed etiam eos, qui ſunt extra Eccleſiam, imò ij ſunt, qui communiter peccant peccato infidelitatis, eo quod non recipiant, & credant ea noſtræ fidei ſufficienter propoſitas. Denique ex Scriptura conſtat eſſe præceptum ad minus iuris poſitiui diuini, ſicut præceptum baptiſmi, Euchariſtiæ, & ſimilia.

2 *An præceptũ de actu interno fidei ſit ſolum iuris poſitiui, an verò de iure naturæ?*

Difficultas prima eſſe poteſt, an ſit ſolum præceptum iuris poſitiui, an verò de iure naturæ. Præcepta iuris diuini poſitiui appello, quæ verſantur circa obiectum quod niſi poſitiuè præciperetur à Deo, non deberetur, qualis eſt baptiſmus. Confeſſio, ſumptio Euchariſtiæ, &c. Alia autem obiecta, ad quæ dictamen ipſum rationis oſtendit eſſe obligationem, & ideo præcipi à Deo, appellare poſſumus de iure naturæ, accipiendo *naturæ* vocem in latiori ſignificatione, vt præſcindamus à materia naturali, & ſupernaturali, de quo dicemus poſtea. Reſpondeo itaque breuiter diſtinguendo: nam in præcepto fidei altera pars eſt negatiua non diſſentiendi iis, quæ ſufficienter proponuntur reuelata à Deo: altera eſt affirmatiua credendi poſitiuè eiuſmodi obiecta. Prior pars, proculdubio eſt de iure naturæ antecedente ad omnem legem poſitiuam Dei; quia ſicut de iure naturæ eſt non inhonorare Deum, ita non diſſentire eius dictis, cùm diſſenſus ille eſſet grauiſſima Dei inhonoratio, vt conſtat, quia eo ipſo in actu exercito eſſet reputare Deum fallacem, vel fallibilem, quorum neutrum poſſet ſine grauiſſima irreuerentia Deo imputari. Nec obſtat, quod aliquis poſſet dicere, ſe credere Deum eſſe ſummè veracem, nec poſſe decipi, vel decipere, non tamen credere ſe, quod Deus hæc obiecta de facto reuelauerit. Hoc, inquam, non obſtat, quia vt vidimus in ſuperioribus, & notauit etiam Suarez *dicta ſect. 1. num. 6.* non ſolum eſt irreuerentia diſſentire iis, quæ fatemur ab aliquo dici, ſed etiam diſſentire iis, quæ ſufficienter conſtat ab eo dici, ita vt de hoc poſſimus prudenter dubitare. Nam ſi ſummus Pontifex aliquid mihi diceret per nuntium authenticum, vel per litteras etiam authenticas ſuo ſigillo munitas, & ego adhuc obſtinatè diſſentirem, non excuſaret dicendo, me de veracitate Pontificis non dubitare, ſed negare nuntium illum, vel litteras Pontificis eſſe. Ratio autem eſt, quia ſicut obedientia non ſolum obligat ad exequenda mãdata ſuperioris, quando fateor eſſe eius mandata ſed etiam ad obediendum, quando non poſſum prudenter dubitare de veritate mandati, nec poſſum tunc, ſalua obedientia, excuſari negando id, à ſuperiore præcipi: & ſicut obſeruantia obligat me ad debitum cultum exhibendum Principi, non ſolum, quando fateor illum eſſe Principem, ſed etiam quando non poſſum de hoc prudenter dubitare; nec poſſum me excuſare tunc dicendo, me non credere, quod ipſe ſit Princeps: ſit etiam debitum fidei diuinæ non ſolum exigit fidem, quando fatemur, reuelationem eſſe à Deo, ſed etiam quando ſufficienter proponitur talis, reuelatio, nec poſſumus nos excuſare dicendo nos non credere Deum id reuelaſſe, niſi fortaſſe aliunde eſſet ratio prudenter de hoc dubitandi: alioquin licèt non in actu ſignato, ſed tamen in actu exercito, imputaremus Deo mendacium iudicando falſum id, quod prudenter non poſſumus iudicare non eſſe à Deo renelatum.

De poſteriori autem præcepti parte affirmatiua, qua obligamur ad poſitiuè credendum id, quod Deus reuelat, rurſus diſtinguẽdum eſt: nam certum videtur, eſſe aliquo modo præceptum poſitiuum diuinum aliqua obiecta explicitè credendi v. g. Trinitatem, Incarnationem, mortem, & reſurrectionem Chriſti, & his ſimilia, quæ attento præcisè iure naturæ ſufficeret implicitè, & in genere credere, niſi Deus fidem etiam explicitam horum obiectorum præciperet, prout de facto præcipit, vt inferiùs videbimus. Fides autem implicita, & confuſa eorum omnium, quæ Deus nobis reuelat, videtur eſſe ex lege naturæ, ex ſuppoſitione, quod Deus ea nobis reuelet. Ratio autem huius præcepti videtur deſumi ex auctoritate diuina, cui non ſolum detrahi videtur, cùm eius dictis diſſentimus, ſed quoties ei loquenti non præſtamus aſſenſum. 3

Dices non teneor ego poſitiuè credere ea, quæ Deus aliis omnibus reuelauerit, ſufficit cohibere diſſenſum, etſi mihi conſtet de credibilitate reuelationis: cur ergo tenear poſitiuè credere obiecta mihi per fidem reuelata. Reſpondeo, admiſſo antecedenti, negando conſequentiam: nam quæ Deus aliis, non mihi reuelat, nõ mihi loquitur, nec ad me attinent; ideo poſſum de illis tanquam de impertinentibus mihi non curare, neque aſſentiendo, nec diſſentiendo. At verò, quæ mihi reuelantur (qualia eſſe omnia obiecta fidei diximus *diſp. 1.*) ea loquitur mihi Deus. Loqui autem eſt ordinare Deum ad me illud obiectum ex intentione manifeſtandi mihi ſuam mentem, ſeu, ex intentione, vt à me illa doctrina accipiatur: quare ſi in iis obiectis me haberem negatiuè, hæc eſſet irreuerentia in auctoritatem diuinam non accipiendo eius teſtimonium, & doctrinam, ex cuius intenſione Deus mihi eam manifeſtare dignatur. Nam ſicut ſi Chriſtus Dominus nobis appareret, teneremur præcepto affirmatiuo religionis exhibere ei debitum cultum & reuerentiam, ita quando reuelatio Dei nobis apparet, tenemur eam debito cultu & reuerentia excipere, quæ reuerentia potiſſimè conſiſtit in amplectendo eo teſtimonio, & præſtando aſſenſu cum debita ſummiſſione rei teſtificatæ. 4

Dices, hoc argumento, ſi quid probat, probari 5

eaigi

exigi à nobis fidem explicitam horum omnium obiectorum: qui enim alicui loquitur, non id facit ea ſolum intentione, vt audiens credat in genere vera eſſe, quæ loquitur, quæcunque illa ſint, ſed vt notitiam habeat in particulari eorum obiectorum, & ea credat. Si ergo Deus hæc omnia nobis de facto reuelat, exigit à nobis fidem explicitam de iis obiectis: quando verò mediatè ſolum, prout nunc communiter fidelibus proponuntur obiecta fidei noſtræ, non ſemper exigere aſſenſum explicitum circa ſingula. Ratio à priori eſt, quia ille, qui alicui immediatè loquitur, ad hoc planè ei loquitur, vt communicet ei ſuam mentem, & quidem vt explicitè eam illi communicet, ſicut explicitè ei loquitur, quare vult ab audiente attentionem, & aſſenſum, & non poſſet ab irreuerentia graui excuſari alterutet defectus, ſi Deo tibi immediatè loquenti nolles vel credere, vel etiam attendere. Exigitur ergo à te, & fides, & attentio, & per conſequens fides explicita. Quando verò Deus ſolùm mediatè nobis loquitur, ſeu per alios reuelat, & communicat ſuam mentem, ſemper quidem exigit fidem, non tamen ſemper exigit attentionem explicitam ad ſingula quæ dicit. Poteſt enim Deus mediatè per alios aliqua nobis reuelare cum intentione determinata, & exigendo determinatè, vt ea omnia nobis explicitè proponantur, & tunc exigit à nobis attentionem, & fidem explicitam de ſingulis, ſicut quando immediatè loquitur, exigit hanc attentionem & fidem explicitam de ſingulis ab eo cui loquitur. Vel poteſt etiam ea reuelare per alios exigendo ſolum, vt aliqua nobis ſaltem explicitè proponantur, & reliqua ſaltem in communi, permittendo tamen, vt ſingula etiam nobis eius nomine proponantur; & tunc exigit attentionem, & fidem explicitam ad aliqua, ad reliqua verò ſolum implicitè, & in communi. Hoc autem modo reuelat Deus, quæ in fide noſtra continentur, exigendo vt fides Chriſtiana omnibus eius nomine proponatur, & præcipua quædam capita explicitè, & quoad hæc exigit à nobis attentionem & fidem explicitam, quoad reliqua verò implicitam, & in communi; permittit tamen explicitam, quia permittit, quod explicitè etiam nobis eius nomine proponantur. Hæc autem Dei intentio de notitia & fide explicita horum vel illorum obiectorum colliganda de facto eſt ex modo, quo Deus fidei promulgationem impoſuit, & ex ſcripturis, & traditione, ac vſu Eccleſiæ, vt poſtea videbimus examinando, quorum obiectorum fides explicita à nobis de facto requiratur.

6 *An hoc præceptum fidei ſit iuris naturalis, vel ſupernaturalis.*

Hinc autem oritur ſecunda difficultas, an hoc præceptum fidei ſit iuris naturalis, vel ſupernaturalis. Ratio dubitandi eſt, quia lex naturalis non poteſt obligare ad id, quod viribus naturæ fieri poteſt, qualis eſt actus fidei diuinæ: ergo hæc obligatio non poteſt eſſe ex ſolo iure naturæ, nec natura poteſt dictare obligationem, quam niſi ex ipſa fide cognoſcere non poſſumus, quæ fuerunt argumenta Caietani *in præſenti quæſt.* 10. *art.* 5. ad quæ Suarez *dicta ſect.* 1. latè reſpondet. Ipſe verò Suarez *num.* 3. 6. *&* 8. dicit, hoc præceptum aliquo modo appellari naturale, quatenus homini eleuato ad gratiam, & ad actus ſupernaturales eſt connaturale, ſicut appellari ſolet ſtatus legis naturæ, in quo homines ſaluari poterant ante legem ſcriptam; quia licèt continerer aliqua præcepta ſupernaturalia, erant tamen connaturalia homini eleuato ad finem ſupernaturalem, & ex ipſa eleuatione ad gratiam oriebantur ſine alio præcepto poſitiuo ſuperaddito. Aliquo tamen modo præceptum hoc eſt ſupernaturale, quia licèt natura ipſa dictaret obligationem cognoſcendi Deum ad eum diligendum, & colendum, quam dilectionem, & cultum lex ipſa naturalis imponeret: non tamen dictaret obligationem cognoſcendi Deum per fidem, cùm cognitio hæc ſit ſupernaturalis, & ſuperet naturæ terminos, & vires. Addit denique licèt præceptum hoc ſit ſupernaturale, eſſe tamen conſentaneum ipſi rationi merè naturali, & quodammodo in illa radicaliter fundatum ſaltem remotè. Primò, quia, vt dixit Auguſtinus de prædeſtinatione Sanctorum cap. 7 *poſſe habere fidem natura eſt hominum, habere autem gratia eſt fidelium.* Secundò, quia vt dixit S. Thomas dicta quæſt. 10. art. 1. ad 1. *Habere fidem non eſt in natura humana, in natura tamen humana eſt, vt mens hominis non repugnet interiori inſtinctui, & exteriori veritatis prædicationi.* Tertiò, quia ratio naturalis dictat dandam eſſe fidem, vbi ſecundum iudicium prudentiæ conſtat, rem eſſe maximè credibilem, ſicut euidenter conuincitur de fide catholica ſufficienter propoſita: ergo facta tali propoſitione, eſt fides conformis dictamini rationis naturalis. Quartò, quia primæ veritati non ſolùm debemus non diſſentire, ſed etiam debemus poſitiuè credere; nam homini etiam magnæ auctoritatis iniuria fieret non credendo, cùm hæc ipſa ſuſpenſio aſſenſus includat dubitationem tacitam de veritate illius. Quintò denique, quia homo non credendo exponit ſe periculo damnationis, quod eſt contra naturalem rationem.

In hoc puncto non videtur eſſe poſſe quæſtio, niſi de vocibus quas ſolùm explicare oportet, vt in re conueniamus. Nam in primis præceptum naturale intelligi poteſt, prout condiſtinguitur à præcepto poſitiuo, & in hoc ſenſu iam diximus obligationem credendi non eſſe de lege poſitiua, ſed ex iure naturæ; nam ſecluſa omni lege poſitiua, lex ipſa naturæ, & ratio clara dictat ſaltem obligationem, licèt obligatio credendi explicitè aliqua obiecta particularia ſit ex præcepto poſitiuo, vt vidimus. 7 *Præceptũ naturale duobus modis intelligi poteſt.*

Alio modo intelligi poteſt præceptum naturale, ſeu de iure naturæ, prout ſignificat præceptum, cuius obligationem, ſecluſa omni reuelatione, qua Deus obligationem reuelet, ipſa naturalis ratio ſufficienter oſtenderet. Et in hoc etiam ſenſu præceptum credendi eſt de iure naturæ: quia licèt Deus non reuelaret nobis talem obligationem, lumen ipſum naturæ clarè oſtendit, eſſe obligationem in primis non diſſentiendi iis, quæ Deus diceret, & ſufficienter proponeret cum euidentia credibilitatis, nec de iis dubitandi, imò oſtendit etiam obligationem poſitiuè aſſentiẽdi, & credendi aſſenſu firmo, & ſuper omnia, prout diuinam veracitatem, & auctoritatẽ decet. Nam ſicut lumen naturæ oſtendit obligationem amãdi Deum ſuper omnia, & illum colendi ſupremo reuerentiæ cultu: ita oſtendit obligationem exhibendi Deo ſupremum cultum intellectualem, captiuando intellectum noſtrum in obſequium diuinæ auctoritatis. Et ſicut lumen naturæ oſtendit deberi Principi magnæ auctoritatis, & prudentiæ fidem in iis, quæ ſerio teſtatur, & quorum fidem à ſubditis exigit, atque adeò fieri contra reuerentiam Principi debitam, ſi vel ſubditi diſſen

ſentiant, vel fidem non adhibeant Principi aſſeueranti:ita idem lumen oſtendit à fortiori Deo ſupremo Principi, & ſummæ eius auctoritati, & veracitati deberi ſummam fidem in iis, quæ Deus aſſeuerat, cui obligationi repugnaret, qui diſſentiret, vel fidem non adhiberet. Quare in natura etiam pura, & licèt homo non eſſet ad finem ſupernaturalem eleuatus, Deus ſicut poſſet hominibus aliqua præcipere, ita poſſet mediatè, vel immediatè cum iis loqui, ſine qua loquutione nec præcipere eis poſſet, atque adeo tunc etiam ipſo naturæ lumine conſtaret obligatio credendi Deo in iis, quæ diceret, vnde tota obligatio credendi lumine naturæ cognoſci poteſt, & in hoc ſenſu præceptum hoc meritò appellari poteſt de iure naturæ.

8 Nec obſtat, quod de facto hæc etiam obligatio credendi cognoſcatur per reuelationem Dei, cùm Deus de facto in Scripturis reuelauerit etiã obligationem credendi:hoc, inquam, non obſtat, quia ſemper prærequiritur etiam de facto cognitio huius obligationis aliunde, quàm ex reuelatione Dei:nam ille idem actus fidei, quo credimus obligstionem credendi, quia reuelata eſt à Deo, debet procedere ex imperio aliquo piæ affectionis, quam præcedat non actus fidei, ne detur proceſſus in infinitum, ſed iudicium euidens credibilitatis, ſeu de obligatione credendi aliunde, quàm ex reuelatione cognita.

9 Nec etiam obſtat, quod iudicium illud credibilitatis de facto ſit ſupernaturale;hoc enim non tollit, quod præceptum per illud propoſitum, & obligatio credendi appellari poſſit de iure naturæ. Nam etiam de facto obligatio ad non occidendum cognoſcitur per actum ſupernaturalem, imò per actum fidei, & ex reuelatione Dei, qui illam etiam obligationem reuelauit: & hoc non tollit, quod tota illa obligatio iuſtitiæ, quæ cognoſcitur, ſit de iure naturæ, quia nimirum eſt talis, vt ſine reuelatione etiam Dei per naturæ lumen conſtare poſſit, & quia Deus hanc ipſam obligationem, quæ de iure naturæ ineſt, reuelat, & nos actu fidei ſupernaturalis credimus homicidium prohibitum eſſe de iure naturæ, & ideo ſimpliciter dicimus obſeruare præceptum naturale, quando ex fide mouemur ad vitandum homicidium, vel quid ſimile,

Obligatio inquirendi verum Deum, & diſcendi ea quæ ad eius cultum debitum neceſſaria ſunt, conſtare poteſt lumine naturæ.

Idem à fortiori dicendum eſt de alio præcepto magis vniuerſali, quod lumine etiam naturæ conſtare poteſt, & de obligatione inquirendi verum Deum, & diſcendi ea, quæ ad eius cultum debitum neceſſaria ſunt. Nam ſicut lumine naturæ cognoſci poteſt, eſſe aliquod ſupremum numen, & auctorem Vniuerſi, ita cognoſci poteſt debitum inueſtigandi, & inquirendi modum, quo Deum illum colere debemus, cui obligationi ſatisfit audiendo, & credendo ea, quæ nobis in ordine ad hunc finem per fidem proponuntur. Quæ obligatio de iure etiam naturæ dici poteſt, quatenus ſine vlla Dei reuelatione poteſt nobis conſtare, licèt ei de facto non niſi per actus ſupernaturales ſatisfaciamus, vt de obligatione credendi dictum eſt.

An præceptũ credẽdi, quod nunc habemus, dicendũ ſit ſupernaturale?

10 His ſuppoſitis, reſtare poteſt quæſtio, an de facto præceptum credendi, quod nunc habemus, dicendum ſit ſupernaturale, vel de iure ſupernaturali, eo quod huic præcepto de facto ſatisfieri non poſſit, niſi per actus fidei ſupernaturales: nam de facto non ſolum oportet vtcumque credere Deo, ſed credere fide ſupernaturali: quia de facto homo eleuatus eſt ad finem beatitudinis ſupernaturalis, quam aſſequi non poteſt, niſi per actus ſupernaturales, & ideo fides ſupernaturalis neceſſaria eſt ad ſalutem, & fide ſupernaturali debemus colere Deum, & captiuare intellectum noſtrum in obſequium veracitatis, & auctoritatis diuinæ. Aliqui videntur, velle de facto præceptum hoc ideo eſſe ſupernaturale, quia obligat non ſolum ad credenda, quæ Deus dicit, ad quod etiam obligaretur homo de iure naturali, & per vires naturæ, ſed etiam ad credendum propter teſtimonium diuinum ſiſtendo in ipſo, & non reſoluendo fidem in alia motiua humana, & denique aſſenſu firmiſſimo, qui modus credendi & aſſentiendi ſuperat vires naturæ, & ſolum haberi poteſt ex elcustione ſupernſtutali, qua homo de facto eleuatur.

11 Hic tamen explicandi modus nobis placere non poteſt, ſuppoſitis principiis noſtris, quæ præſertim diſp. 1. & in tota hac materia poſuimus. Nam modus ille credendi propter diuinum teſtimonium, & ſiſtendo vltimo in ipſo, & aſſenſu firmiſſimo, & ſuper omnia, non ita ſuperat vires naturæ, vt ſecluſa etiam eleuatione ſupernaturali: non poſſet lumine naturæ cognoſci obligatio credendi Deo ſuper omnia, & propter eius teſtimonium ſiſtendo in ipſo, & quidem ante primum actum fidei, quando homini adulto prædicantur myſteria noſtræ fidei, & obligatio credendi, non prædicatur ei, vel ſaltem in ipſo initio prædicationis non proponitur, quod Deus reuelauerit, hoc peculiari modo eſſe credendum, quia Deus eleuat intellectum ad credendum ſupra eum modum, quo ipſe aliàs conari potuiſſet; & tamen homo conuictus euidentia credibilitatis imperat ſibi aſſenſum firmiſſimum, & ſiſtentem in teſtimonio diuino: ergo etiam antequam credat eleuandum intellectum ſupra ſuam naturam ad aſſenſum aliàs impoſſibilem, cognoſcit, modum illum credendi debitum eſſe Deo & eſſe obligationem ita credendi, atque adeo non eſſe ſupra omnes vires intellectus, quantum eſt ex parte modi aſſentiendi; alioquin non imperaret ſibi abſolutè talem aſſenſum. Rationem autem cur apprehendat illo modo credendum eſſe aſſenſu ſiſtente in ipſo teſtimonio, & auctoritate Dei, reddidimus *ſupra diſp.* 1. explicando reſolutionem vltimam fidei:quia nimirũ eo ipſo quod apprehenditur obligatio credendi Deo loquenti mediatè, vel immediatè, apprehenditur etiã obligatio altior & magis Deo credendi, quàm hominibus vel rationibus aliunde petitis, atque adeo aſſenſu firmiori, & firmiſſimo. Hinc autem rurſus apparet obligatio credẽdi per aſſenſum, qui ſiſtat vltimò in teſtimonio diuino: nam ſi reſolueretur vltimò in teſtimonium humanum, non poſſet prudenter imperari aſſenſus firmiſſimus, & ſuper omnia; hic enim modus adhæſionis ita firmæ debetur diuinæ ſoli auctoritati, non humanæ, in quam vltimò reſolueretur ille aſſenſus, per quem crederemos potius hominibus, quàm Deo, cùm vltimò reſolueremus fidem noſtram in auctoritatem humanam. Sicut ergo lumen naturæ oſtendit obligationem diligendi Deum ſuper omnia, & ideo oſtendit etiam obligationem diligendi Deum, non ſolùm vt bonum noſtrum referendo eum ad nos, ſed etiam in ſe ipſo, & ita vt affectus ſiſtat vltimò in Deo, non referendo eum ad nos, quia alioquin non diligeremus Deum ſuper omnia, cum per amorem concupiſcentiæ non diligimus

ligimus Deum ſupra nos, quantum eſt ex vi illius actus; ſic etiam lumen ipſum naturæ oſtendens obligationem credendi Deo ſuper omnia, eo ipſo oſtendit obligationem credendi Deo per aſſenſum, qui ſiſtat vltimò in ipſa diuina auctoritate; nam ſi ibi non ſiſteret, ſed progrederetur vlteriùs, & reſolueretur in auctoritatem humanam, vel rationes aliunde petitas, iam ex vi illius aſſenſus magis crederemus hominibus, vel rationibus noſtris, quàm Deo. Tota ergo illa obligatio credendi Deo per aſſenſum firmiſſimum, & qui vltimò ſiſtat in ipſo Deo, non ſuperat notitiam, quæ lumine naturæ haberi poſſet, licèt de facto in ſtatu eleuationis aſſenſus ille, & notitia etiam obligationis ſint actus ſupernaturales, vt dictum eſt.

12 Reſtat ergo, vt dicamus in primis præceptum hoc eſſe ſicut præceptum contritionis, vel dilectionis Dei, quare eodem modo, quo hoc dicetur præceptum naturale, vel ſupernaturale, idem dici poteſt de præcepto fidei, de quo dicere poſſumus eſſe in aliquo ſenſu ſupernaturale, & in aliquo etiam ſenſu naturale. Nam in primis eſt ſupernaturale de facto ex parte obiecti ſaltem materialiter; non loquor autem de obiecto, quod creditur, ſed de obiecto, quod præcipitur, quod eſt proprium obiectum legis; nam lex non præcipit Trinitatem, v.g. vel Incarnationem, ſed aſſenſum Trinitatis, vel Incarnationis. Hic autem aſſenſus de facto eſt ſupernaturalis; quia poſita pia affectione, & aliis circunſtantiis requiſitis, Deus, vt ſuppono, non concurrit ad aſſenſum naturalem, ſed ſolùm ad ſupernaturalem: ergo actus, quo de facto ſatisfit huic obligationi, debet eſſe ſupernaturalis, atque adeo lex hæc de facto obligat ad actum ſupernaturalem, cùm obliget ad eum actum, qui de facto haberi poteſt, & de facto non poſſit haberi niſi ſupernaturalis, eo quod Deus non concurrat ad naturalem. Vnde ſecundò poteſt dici præceptum hoc ſupernaturale præſuppoſitiuè, quatenus in tantum impleri poteſt de facto per ſolum actum ſupernaturalem in quantum Deus eleuauit hominem de facto ad finem ſupernaturalem per talia media ſupernaturalia, & ratione huius eleuationis, & ſtatus conſequitur, quod præcepto fidei non poſſit ſatisfieri, niſi per actum ſupernaturalem. Denique dici poteſt, præceptum hoc ſupernaturale, quatenus eius obligatio non proponitur de facto, nec cognoſcitur hîc & nunc practicè, & iudicio proximo, niſi per actum ſupernaturalem, quod præcedit piam voluntatem credendi, & dictat obligationem aſſentiendi. Quare licèt eadem obligatio cognoſci potuiſſet mero lumine naturæ non eleuato, nunc tamen non cognoſcitur, nec proponitur iudicio vltimo practico naturali, ſed ſupernaturali, eo quod Deus in ſtatu eleuationis non concurrit niſi ad iudicium ſupernaturale credibilitatis vltimò mouens ad piam voluntatem credendi ſupernaturalem.

13 Aliunde tamen vt diximus, poteſt præceptum hoc appellari naturale primò, quatenus abſque vllo præcepto poſitiuo ſuperaddito, & abſque reuelatione de tali obligatione, cognoſci poteſt; nam primum iudicium de hac obligatione non fundatur in reuelatione, nec credit propter auctoritatem Dei, cùm præcedat omnem actum fidei. Secundò, quatenus obligatio, quæ formaliter nobis proponitur, & manifeſtatur, potuiſſet eadem tota proponi, & manifeſtari per actum naturalem, nec refert, quod de facto proponatur vltimo per iudicium credibilitatis, quod de facto eſt actus ſupernaturalis: nam malitia etiam homicidij v. g. proponitur, & manifeſtatur nobis de facto per actum ſupernaturalem, quando per actum fidei cognoſcimus homicidium eſſe peccatum: & tamen tunc etiam cognoſcimus eſſe contra præceptum naturale, hoc enim ipſum docet fides, homicidium eſſe contra legem naturæ. Quod idem conſtat clariùs in præcepto diligendi Deum ſuper omnia, quod ſecluſa fide nunquam proponitur nobis efficaciter ad eius obſeruantiam: & tamen dicimus illud eſſe præceptum naturale, ſeu de iure naturæ.

Dici tamen, eandem obligationem credendi, quæ *formaliter* nobis proponitur, & manifeſtatur, potuiſſe totam proponi, & manifeſtari per actum naturalem, ne loquerer de obligatione materiali, quam paulò ante dixeram poſſe appellari ſupernaturalem, quatenus de facto præceptum credendi obligat materialiter ad aſſenſum ſupernaturalem, eo quod de facto Deus ad illum ſolum dat concurſum, & non ad naturalem. Hæc tamen obligatio ad aſſenſum ſupernaturalem non proponitur nobis formaliter; quia iudicium credibilitatis non explicat nobis obligationem credendi actu ſupernaturali, ſed ſolum credendi aſſenſu firmiſſimo propter Dei teſtimonium, Quare obligatio ad actum ſupernaturalem proponitur ſolùm materialiter, quatenus proponitur obligatio ad aſſenſum, qui de facto aliunde nõ poteſt eſſe ſupernaturalis. 14

Tertiò, appellari poteſt præceptum hoc naturale, quia ex ſuppoſitione, quod Deus eleuauerit hominem ad finem ſupernaturalem acquirendum per actus ſupernaturales; eo ipſo abſque alio nouo præcepto obligatur homo ad habendos actus ſupernaturales neceſſarios ad finem illum acquirendum: quia ex obligatione diligendi ſeipſum obligatur ad procurandum finem illum adeò ſublimem, & perfectum, ad quem ordinatus eſt, & per conſequens ad adhibenda media neceſſaria ad eum finem, quorum vnum eſt aſſenſus fidei ſupernaturalis. 15

Quartò denique dici poteſt præceptum naturale, quia licèt lex naturalis, ſecluſa eleuatione, non obligat determinatè, ſeu diſtinctè & abſolutè ad aſſenſum ſupernaturalem: obligat tamen etiam ad illum ſaltem in confuſo, & ſub conditione eleuationis. Proponitur enim, & apprehenditur obligatio credendi eo modo, & eo actu, qui homini poſſibilis fuerit: quare eo ipſo implicitè ſub illa vniuerſalitate confuſa continetur obligatio credendi actu ſupernaturali, ſi alius naturalis firmiſſimus poſſibilis non ſit, eo quod Deus ratione eleuationis non concurrat niſi ad aſſenſum fidei ſupernaturalem. Illi ergo eidem obligationi vniuerſali credendi, quam ratio naturalis etiam non eleuata oſtendere poterat, ſatisfacit voluntas noſtra, quando de facto imperat aſſenſum fidei, ex quo imperio intellectus elicit de facto aſſenſum ſupernaturalem. Nam voluntas non imperat diſtinctè aſſenſum ſupernaturalem, ſed cum eadem confeſſione imperat intellectui aſſenſum, quem ipſe elicere poſſit, quicunque ille ſit: ergo hic etiam aſſenſus ſupernaturalis, quem intellectus elicit de facto ex imperio voluntatis, continebatur ſaltem in confuſo ſub obligatione illa vniuerſali, ſiquidem de facto per hunc aſſenſum ſatisfit illi obligationi, quam

ratio

ratio naturalis proponere poterat. Quare meritò poteſt ex his capitibus appellari præceptum iuris naturalis, licèt ex aliis poſſit etiam appellari iuris ſupernaturalis: quæ tota erit quæſtio, de vocibus vt diximus.

16 Hoc ergo ſuppoſito, ſecundò dubitari poteſt, an præceptum credendi explicitè ea obiecta, quorum fides explicita à nobis exigitur, ſit etiam dicendum naturale, an ſolùm præceptum poſitiuũ. Reſpondeo in primis, præceptum negatiuum ſcilicet non diſſentiendi obiecto reuelato eſſe præceptum naturale; item præceptum credendi explicitè ea, quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medij, eſſe etiam naturale ex obligatione, qua quiſque debet procurare ſuam ſalutem. Denique præceptum credendi hanc fidei doctrinam ſaltem in communi, & implicitè, vt conſtat ex dubitatione prima. Deinde præceptum credendi explicitè vnum Deum ex natura etiam rei obligat ſtatim, quia ſi obligatur ſtatim homo ad credendam fidei doctrinam ſaltem in communi; eo ipſo obligatur ad credendum Deum eſſe, cùm nihil poſſit credi niſi credatur Deum eſſe, qui reuelat tenetur etiam credere eſſe remuneratorem, quia ſine hac fide explicita non poteſt moraliter loquendo ſeruare mandata, vt dixi; ergo cum ex notitia rei teneatur homo ponere media neceſſaria ad obſeruantiam legis; tenebitur etiam ad hanc fidem explicitam remunerationis.

An præceptum credendi explicitè ea obiecta, quorum fides explicita à nobis exigitur, ſit etiam dicendum naturale, an ſolum poſitiuũ.

17 Si vero ſermo ſit de fide explicita Trinitatis, Incarnationis, & ſymboli, hoc præceptum non videtur eſſe naturale omnino, ſed aliquo modo poſitiuum; quia præcepto naturali ſatisfieri videtur, ſi homo credat doctrinam religionis chriſtianæ in communi, & ſicut non tenetur ad credenda explicitè alia myſteria reuelata, ſic etiam nec teneretur ad illa. Nam cultus debitus diuinæ auctoritati aliqua obiecta teſtificanti, non obligat ad explicitè inquirenda & intelligenda illa omnia obiecta, ſed ad credenda illa ſub aliqua communi apprehenſione, & amplectendam doctrinam, in qua illa omnia continentur. Sed tamen in rigore videtur dicendum præceptum naturale, quia licèt requiratur aliqua voluntas poſitiua Dei obligandi ad hanc fidem explicitam, & illam à nobis exigendi; poſita tamen illa voluntate loquendi tali modo nobis, eo ipſo obligatio naturalis oritur credendi obiecta illa explicitè. Sicut obligatio colendi Euchariſtiam, & Chriſtum in ea latentem, non eſt ex præcepto poſitiuo, ſed ex iure naturæ; nam licèt prærequiratur voluntas libera Dei ponendi Corpus Chriſti ſub ſpeciebus, & manifeſtandi nobis eius præſentiam: ea tamen voluntate poſita ſtatim abſque alio præcepto, ex natura rei oritur obligatio colendi Chriſtum ibi exiſtentem propter eius excellentiam. Sic etiam, licèt potuiſſet Deus non loqui nobis, nec exigere à nobis fidem eorum, quæ loquitur: ſed tamen eo ipſo quod loquitur, & exigit à nobis attentionem determinatam ad talia obiecta, quæ vult diſtinctè à nobis percipi, oritur obligatio ea credendi explicitè, quia lumen naturæ, ſecluſo omni alio præcepto poſitiuo, oſtendit irreuerenter agi, cum perſona maximæ auctoritatis, ſi ei loquenti fidem non præſtamus, ad quam fidem, & notitiam noſtram ex natura ſua ordinatur omnis eiuſmodi loquutio: quare ſicut obligatio colendi Deum nobis apparentem eſt de iure naturæ, licèt apparitio, & voluntas apparendi fuerit libera: ita obligatio attendendi, & credendi Deo taliter nobis loquenti videtur eſſe de iure naturæ, licèt voluntas taliter loquendi fuerit Deo libera.

Dices, hinc ſequi, obligationem etiam circa omnia præcepta poſitiua Dei, imo etiam hominum, eſſe de iure naturæ: nam licet Deus, vel etiam ſuperiores creati liberè præcipiant; poſita tamen voluntate diuina, vel humana præcipiendi, & intimato præcepto, lex ipſa naturalis dictat eſſe obligationem obediendi. Conſequens autem eſt contra doctrinam communem diſtinguentem inter præcepta naturalia, & poſitiua, ſiue humana, ſiue etiam diuina. Reſpondetur negando ſequelam: ratio differentiæ eſt, quia quando Deus, vel homo poſitiuè aliquid præcipit, quod antea lex naturalis non præcipiebat, tota obligatio oritur immediatè ex præcepto illo habente pro obiecto obligationem nouam, quamuis mediatè, & conſequenter lex etiam naturalis obliget ad obediendum, quatenus generaliter dictat obediendum eſſe Deo, vel homini legitimè præcipienti, & obliganti: ideo præcepta illa dicuntur poſitiua, quia obligatio immediatè non oritur ex lege naturali, ſed priùs, & immediatè oritur ex lege alia ſuperaddita à legitimo ſuperiore. At verò obligatio credendi Deo oritur immediatè, & primò ex lege naturali, non ex lege aliqua ſuperaddita. Nam loquutio, & reuelatio, qua Deus manifeſtat nobis obiecta credenda, non eſt lex, vel præceptum, nec habet pro obiecto volito obligationem, ſed eſt loquutio, & manifeſtatio, ac communicatio mentis diuinæ circa talia obiecta: qua tamen loquutione, & manifeſtatione poſita, lex naturalis immediatè obligat ad adhibendam fidem, ita vt tota obligatio oriatur immediatè ex ſola lege naturali, reuelatione ipſa diuina habente ſe, non vt legem, vel præceptum obligans ad fidem, ſed vt conditionem, & circonſtantiam, in qua lex naturalis colendi diuinam auctoritatem obligat ad credendum propter irreuerentiam, quæ inferretur Deo, non credendo, quæ dicit, cùm omnis loquutio talis ordinetur ad communicandum mentem, & ad generandum in audiente notitiam, & aſſenſum eorum, quæ dicuntur: quem aſſenſum non exigit per modum legis, ſed magis per modum deſiderij, quod loquens habet communicandi ſuam mentem audienti, & generandi in eo aſſenſum ſimilem ſuo, cui deſiderio, & ordinationi mentis propriæ fit irreuerentia, ſi diuinam mentem humiliter non amplectamur.

Dici autem, ex loquutione tali Dei reſultare obligationem iuris naturalis percipiendi, & credendi, quæ Deus dicit; poſſumus enim diſtinguere duplicem obligationem in audiente; alterã percipiendi id, quod dicit; alterã id credendi. Vtrumq; quippe exigere videtur ab audiẽte ille, qui loquitur, nempe quod attendat, & audiat, atque etiam quod credat; & vtroq; modo peccari poteſt contra reuerentiam loquenti debitã, ſi aut ei non credas, aut negligas etiã eius voces percipere, & ſenſum concipere. Imò primo loco videtur loquens exigere auditum & attentionẽ, vt percipiatur, & poſtea fidẽ: nec minus videtur deſpici, & contemni, ſi ei nobis loquenti nolimus attendere, quam ſi attendentes nolimus ei credere; nam in ſecundò caſu, licèt non habeamus aſſenſum, habemus tamen notitiam ſaltem apprehenſiuam de illius mente. In primo autem caſu, nec aſſenſum nec etiam notitiam vllam ſuæ mentis in nobis generat. Quamuis fides autem non amittatur fortaſſe, 18 19

Obligatio duplex in audiente.

niſi per diſſenſum, aut dubitationem, de quo *infra* dicendum erit; vtroque tamen modo peccatur contra cultum intellectualem Deo loquenti debitum; & ideo eo ipſo quod ſcimus, Deum aliqua reuelaſſe, vt ea à nobis diſtinctè, & explicitè percipiantur, & credantur, debemus attendere, & inquirere, quæ & qualia ſint ea obiecta. Sicut non poſſet ſine graui irreuerentia ſubditus Principi ei de rebus ſeriis loquenti nolle attendere, aut eius litteras de rebus ſeriis ad ipſum ſcriptas nolle legere: ſic multò maior irreuerentia erit nolle Deum audire, aut eius litteras nolle legere, quas hoc animo ſcripſit, vt à nobis diſtinctè legantur, & percipiantur.

20 Vnde rurſus infertur, præceptum hoc explicitè credendi aliqua obiecta, licèt in aliquo ſenſu videatur eſſe ex parte poſitiuum, non tamen eſſe ſolùm iuris poſitiui humani, ſed etiam diuini, & impoſitum à Deo, atque etiam à Chriſto, & ſuis Apoſtolis intimatum. Moueor primò, quia Chriſtus Dominus iuſſit Apoſtolis prædicare, & docere priùs eos, qui baptizandi erant: ergo eos etiam voluit explicitam notitiam habere, non vtique myſteriorum in communi, ſed in ſpeciali, vt patet de articulo iudicij finalis iuxta illud act. 10. *Nobis præcepit Dominus prædicare, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutum eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Secundò, quia Eccleſia non poteſt præcipere actus merè internos vt ſuppono ex communiori ſententia in materia de legibus, credere autem explicita hæc vel illa obiecta, eſt actus merè internus, ergo Eccleſia, ſeu Apoſtoli non potuerunt illud præcipere, ergo hoc præceptum à ſolo Chriſto Domino ortum habuit. An verò teneamur memoriter ſcire ſymbolum, & de aliis circunſtantiis huius præcepti, poſtea videbimus.

21 *Quo potiſſimum tempore obliget hoc præceptum affirmatiuum credendi.*

Dubitari poteſt tertiò, quo potiſſimum tempore obliget hoc præceptum affirmatiuum credendi. Theologi, qui de hoc agunt, communiter dicunt obligare, quando primùm alicui fides ſufficienter proponitur, quod non ſolum de non baptizatis, ſed etiam de pueris baptizatis intelligendum eſt, quando veniunt ad vſum rationis: poſtea verò inquit Aragon *in præſenti quaſt.* 2. *art. 6. colum. penult.* non teneri eum ampliùs fidei actum elicere, niſi occurrat neceſſitas fidem confitendi. Sanchez *lib. 2. in decalog. c.* 2. addit, obligare etiam, quando quis grauem tentationem contra fidem patitur; tunc enim debet poſitiuè reſiſtere per actus contrarios. Alij verò caſus, vt cùm tenetur confiteri, vel conteri, vel alia exercere ad quæ fidei actus exigatur, non tam obligant ex hoc fidei præcepto, quàm per accidens ex vi aliorum præceptorum, quæ ſine fide impleri non poſſunt.

22 Contra hæc tamen eſt grauis difficultas: nam præceptum dilectionis Dei non obligat, quando primùm Deus proponitur ſummè amabilis, nec quando incipit rationis vſus, vt cum communi Doctorum probat idem Sanchez *vbi suprà c.* 35. *n.* 7. nec præceptum conuerſionis, vel iuſtificationis obligat, quando primùm habetur notitia Dei, & grauitatis peccati: nam licèt communiter dicatur præceptum baptiſmi ſuſcipiendi obligare ſtatim, quando primùm poſſit ſuſcipi, & per conſequens teneretur etiam homo habere attritionem ad effectum baptiſmi conſequendum: cæterùm hæc obligatio eſſet per accidens: ponamus enim hominem, qui habeat iam noſtræ fidei ſufficientem notitiam, & tamen non poſſit baptizari ob aliqua impedimenta; iſte quidem non teneretur habere ſtatim contritionem, cur ergo tenetetur ſtatim elicere aſſenſum fidei, cùm tota fidei neceſſitas ſit in ordine ad ſalutem, ad quam iſte homo non tenetur ſtatim procurare omnia media neceſſaria? Quod autem ille non teneatur ſtatim ad contritionem, vel attritionem probatur, quia alioquin etiam adultus, qui poſt baptiſmum peccat, teneretur ſtatim poſt peccatum ad contritionem, vel pœnitentiam, quæ ipſi tam neceſſaria omninò eſt, quàm homini nondum baptizato, ergo ſicut baptizatus non tenetur ſtatim iuſtificari, vel conuerti poſt peccatum, ita nec tenebitur non baptizatus, quando primùm habet notitiam Dei, de quo vide, quæ dixi latè *diſp. 7. de Pœnit. ſect.* 11.

23 Adhuc tamen non videtur recedendum à communi ſententia, quam omnes ſupponere videntur, licèt eam ex profeſſo non tractent Suarez *tom. 3. in 3. part. diſp. 31. ſect. 2. §. dicendum nihilominus, & diſp. 13. de fide, ſect. 5. num.* 6. Coninch. *in præſenti diſp.* 14. *dub.* 10. *n.* 105. Vaſquez 2. *tom. in 3. p. diſp.* 149. *n.* 36. & alij communiter. Omiſſis autem aliis rationibus, quas afferunt Suarez, & Coninch [illegible]*tatis*. Ratio videtur colligi ex ſupradictis, quia fidei præceptum, licet ſit affirmatiuum, & non obliget pro ſemper: eſt tamen cultus, & reuerentia, quæ debetur diuinæ auctoritati aliquid nobis proponenti, & teſtificanti; quare ſicut ille, cui occurreret Rex, teneretur ſtatim et exhibere reuerentiam, quam ſi non exhibeat, non ſolùm peccaret contra Regem tunc, ſed etiam quandiu Rex permaneret præſens, & ipſe maneret etiam ſine vlla cultus exhibitione; ſic etiam quando nobis primùm occurrit diuina auctoritas ſufficienter propoſita, peccamus, ſi non eam debita reuerentia excipimus, & quandiu ita manemus, continuatur idem peccatum, ſicut continuatur in eo, qui non reſtituit ablatum; quia adhuc perſeuerat eadem obligatio reuerentiæ. Ac verò in præcepto pœnitentiæ, & conuerſionis non militat hæc ratio, quia præceptum pœnitentiæ ita eſt affirmatiuum, vt non obliget ex natura rei ſtatim: nam licèt peccatum mortale habeat aliquam malitiam irreuerentiæ in Deum, quatenus Deus poſtponitur creaturæ per peccatum; Cæterùm omiſſio, vel dilatio conuerſionis non eſt grauis irreuerentia noua in Deum, quia non ſtatim adeſt aliqua occaſio determinata, in qua neceſſe ſit Deum colere, nec per ipſam dilationem continuat homo irreuerentiam præteritam; ſicut etiam ille, qui Patri, vel Prælato aliquid præcipienti non obediret, non cenſeretur committere nouam irreuerentiam ex eo quod poſtea abſentem patrem, vel Prælatum non adiret ſtatim ad veniam petendam: præceptum enim obedientiæ ſolùm obligat pro occaſionibus occurrentibus: fidei autem occaſio ſemper adeſt, quia ſemper manet propoſita diuina auctoritas reuelans obiecta, & exigens cultum fidei, donec ei exhibeatur. Quod idem de præcepto dilectionis dicendum eſt: hæc enim non obligat ad diligendum obiectum, quando primùm proponitur, ſed ad diligendum moraliter loquendo ad ſummum toties repetita dilectione, quoties ſufficiat ad hoc quod iſte homo moraliter dicatur amicus Dei: debitum autem reuerentiæ, qualis per fidem exhibetur, obligat quando primùm occurrit, vel ſaltem loquitur nobis perſona, cui reuerentiam debemus,

vt

vt conſtat in humanis. Vide, quæ dixi loco citato de Pœnitentia vbi latiùs hanc differentiam explicui. Addi autem poteſt congruentia, quam afferunt Suarez, & Conincħ *loco citato*, quod is, qui aſſenſum non præſtat iis, quæ ſibi à Deo proponuntur, & quorum aſſenſus explicitus ab eo exigitur, vix poteſt moraliter contingere, quod id non faciat ex hæſitatione vel dubitatione circa veritatem obiecti propoſiti, quæ dubitatio iam eſſet culpabilis. Quomodo autem non ſit eadem obligatio aſſenſus circa ea, quorum fides explicita à nobis non exigitur, explicuimus ſupra; quare cùm perſeueret propoſitio actualis ſufficiens diuinæ auctoritatis, eadem videtur perſeuerare irreuerentia per omiſſionem fidei, & reuerentiæ debitæ Deo loquenti. Circa hanc obligationem aduertendum eſt primò, fidelem non ſolum teneri credere; ſed aliquando aſſenſum fidei, & notitiæ horum obiectorum repetere, toties ſcilicet, quoties ſatis ſit vt moraliter dicatur hic homo ſcire hæc obiecta habitualiter, & profiteri, ſeu amplecti hanc doctrinam fidei, cui obligationi nemo eſt, qui chriſtianam religionem profiteatur, qui non ſatisfaciat quoad fidei aſſenſum repetendum.

24 *An poſſit dari ignorantia inuincibilis fidei?*

Vltimò dubitari ſolet, an poſſit dari, vel detur ignorantia inuincibilis fidei. Ex duplici autem capite videtur non poſſe dari hæc ignorantia Primò, quia fides eſt medium neceſſarium ad ſaluté, vt ſuprà vidimus: nemini autem negantur media neceſſaria ad ſalutem. Secundò, quia obiecta fidei aliqua ſaltem ſunt ita lumine naturæ nota, vt à nemine poſſint ignorari, niſi ab ignorare volente. Communis tamé ſententia affirmat, dari poſſe in aliquo adulto eam ignorantiam, quam cum aliis latè probant Suar. *d.* 17. *ſect.* 1. & 2. & Coninch. *d.* 18. *dub.* 2. & quidem ſi ſermo ſit de fide non ſolùm pro materiali, ſed pro formali; res videtur clara: quia poteſt aliquis ignorare Deum reuelaſſe hæc myſteria, eo quòd nunquá ei talis reuelatio propoſita fuerit, nec in eius mentem venerit, vnde ignorat inuincibiliter obligationem credendi ea fide hæc obiecta. Quomodo autem illi homini Deus prouiderit media neceſſaria ad ſalutem, pertinet ad tractatum de gratia, vbi explicui quomodo homo ille habeat media remota ad ſalutem, nempe auxilia ad obſeruanda præcepta naturalia quæ nouit, quibus ſi bene vtatur, illuminabitur, Deo ita prouidente, circa obiecta fidei, vt ea poſſit credere, & habeat média proxima ad ſalutem. Si autem præcepta naturalia violet, iam tunc inſtè damnabitur, non ob peccatum infidelitatis, quod non potuit eſſe voluntarium, cùm fuerit omnino ignoratum, ſed ob alia peccata mortalia, in quibus ob ignorantiam non excuſatur. Quia verò quæſtio hæc pertinet, vt dixi, ad materiam de gratia, non eſt in hunc locum alienum transferenda: aliqua tamen diximus ſuprà, & dicemus inferius.

Si autem ſermo ſit de ipſo obiecto materiali fidei, certum videtur, aliqua fidei obiecta poſſe inuincibiliter ignorari. De aliquibus tamen eſt peculiaris difficultas, vt de exiſtentia Dei, de eius prouidentia, de remuneratione bonorum, & pœna impiorum, quæ videntur eſſe cardines totius humanæ vitæ, & naturæ lumine notiſſima. Hæc autem Quæſtio non eſt etiam huius loci, ſed pertinet *ad* 1. 2. vbi agitur de ignorantia, & de ea videri etiam poſſunt Suarez & Coninch *locis citatis* & Salas *in* 1. 2. *tract.* 13. *diſp.* 8. *ſect.* 4. qui alios afferunt.

SECTIO · II.

Ad quam virtutem ſpectet præceptum fidei.

HOc dubium tractat ex profeſſo P. Suarez *in præſenti diſp.* 13. *ſect.* 2. & vt clariùs percipiatur, diſtinguit duplicem modum huius obligationis. Primus eſt directus ex ipſa virtute fidei, quæ per ſe, & immediatè obligat ad credendum. Secundus eſt indirectus & per accidens, quo ex obligatione alterius virtutis oritur obligatio credendi, quatenus actus fidei eſt medium neceſſarium ad obſeruandum alterius virtutis præceptú. Sicut enim ieiunium aliquando obligat ex virtute temperantiæ, & oratio ex virtute religionis: aliquando verò vtraque obligatio oritur ex obligatione alterius virtutis ad quam ieiunium, vel oratio ſunt in his circumſtantiis media neceſſaria: ita actus fidei poterit aliquando exigi neceſſariò ab ipſa virtute fidei, & hæc erit obligatio directa orta ex virtute fidei: aliquando verò poterit eſſe obligatio ſolum indirecta, & per accidens, quatenus ad obſeruandum aliud præceptum alterius virtutis eſt medium neceſſarium aſſenſus fidei. Quare eo caſu omiſſio actus fidei non erit peccatum diuerſum à peccato, quod fit contra præceptum illius alterius virtutis, propter quod neceſſarius erat aſſenſus fidei, vt cum aliis notarunt Suarez *vbi ſupra n.* 1. & Thomas Sanchez *l.* 2. *in decalog. c.* 8. *n.* 3. 25

Hoc ſuppoſito, idem Soarez *n.* 4. *& ſeqq.* dicit primò, eſſe obligationem directam & per ſe ex ipſa virtute fidei credendi ea, quæ pertinent ad ipſum Deum: quia Deus eſt primarium, ac per ſe obiectum fidei, & quia in Dei cognitione maiori ex parte hominis perfectio conſiſtit, vt dixit Dionyſ. *c.* 4. *de diuin. nominibus* & in ordine ipſo naturali cognouit Ariſt. 10. *Ethic. cap.* 7. & 8. ponens ſummam perfectionem hominis in cognitione ſummi veri. Similiter ergo in ordine ſupernaturali cognitio ſupernaturalis Dei, quæ habetur per fidem per ſe, ac directè præcipietur propter perfectioné ipſius hominis, non ſolum, quia ordinatur cognitio illa ad amorem Dei, vel ad ſpem nobis neceſſariam, ſed etiam ſiſtendo in ipſa fide quatenus affert cognitionem Dei. Addit autem ſtatim, hanc Dei cognitionem præcipi, non ſolum vt medium ad charitatem, & ſpem, ſed etiam propter honeſtatem, & perfectionem, quã in ſe habet, vt intellectus ſpecialiter ſubiiciatur Deo iuxta illud Pauli 2. Cor. 10. *in captiuitatem redigentes intellectum in obſequium Chriſti.* Quæ tamen honeſtas differt ab honeſtate, quam reſpicit formaliter Religio, quia Religio reſpicit Deum, vt ſupremum dominum, & quatenus habet ſupremam quandam excellentiam propter quam honorandus eſt. Fides verò reſpicit Deum, vt primam veritatem, cui peculiari modo intellectus ſubiiciendus, & captiuandus eſt. 26 *Sententia P. Suarez.*

Addit rationem aliam ad hoc ipſum probandum *illo num.* 5. quia nimirum Dei cognitio eſt ſe primò neceſſaria ad iuſtitiam, & quidem non ſolum vt diſpoſitio (prout ſic enim obligatio hæc non eſſet per ſe, & directa ſed indirecta ex debito acquirendi iuſtitiam, ad quam fides Dei eſt medium neceſſarium) ſed fides hæc eſt etiam neceſſaria vt pars quædam ipſius iuſtitiæ, ſeu inchoatio, & fundamentum eius, & in ea ſuo mo- 27

do conſiſtit huius vitæ participata felicitas, iuxta illud Ioan. 17. *hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum.*

Loquendo denique de fide, prout verſatur etiam circa materiam moralem, addit *num.* 6. eius obligationem non eſſe ſolum ex præcepto aliarum virtutum, ad quas hæc fides eſt neceſſaria, ſed etiam per ſe, & directè ex ipſa virtute fidei. Primò quia hanc etiam materiam fides non attingit practico modo imperando, & dictãdo in particulari, quid ſit agendum, quod pertinet ad prudentiam, ſed ſpeculatiuo modo cognoſcendo veritatẽ illorum principiorum moralium. Secundò, Quia hæc etiã cognitio eſt per ſe neceſſaria ad perfectionem ſtatus hominis chriſtiani, vt chriſtianus eſt, nimirum, vt ſit proximè aptus, & bene inſtructus ad chriſtianè viuendum. Ad hoc autẽ tenetur homo ex præcepto alicuius virtutis peculiaris, quæ non poteſt alia aſſignari præter fidẽ ipſam: nec poteſt ſolũ oriri ex obligatione generali honeſtè viuẽdi: quia hic eſt ſpecialis actus, & debet habere honeſtatem ſpecialẽ, & non generalem. Denique, quia ignorantia fidei etiam in hac materia eſt ſpeciale peccatum, & in ea poteſt cõmitti peccatum hæreſis, quod certè eſt contra ſpecialem virtutem fidei, ergo fides ipſa per ſe, & ratione ſui obligabat directè etiam in hac materia. Hæc eſt doctrina Suarij circa illam primam obligationem, quæ oritur per ſe, & directè ex ipſa virtute fidei.

28 *Sententia Authoris.* Ego paulò aliter ſentio, totam illam obligationem directam, quæ oritur ſpecialiter ex virtute fidei, fundari ſolùm in debito colendi diuinam auctoritatem nobis loquẽtem, cui eo ipſo debemus cultum ſupremũ intellectualẽ, quem exhibere debemus per aſſenſum firmiſſimum præſtando fidẽ iis, quæ Deus nobis determinatè dicit, quam fidẽ eo ipſo, quod nobis determinatè aliquid dicit, à nobis videtur exigere, nec poſſumus ſine graui irreuerẽtia eam negare, vt ſupra explicuimus: quare omnes aliæ rationes, quas Suarez accumulat ad eam obligationem probandam, non videntur mihi ſatis efficaces, niſi ad hanc vnam reducantur, imò videtur in iis aliquando confundi obligatio directa, de qua ſola nunc agimus, cum indirecta, & per accidens, de qua poſtea agendum erit.

29 Et in primis, Deum eſſe obiectum primarium noſtræ fidei, non probat hanc obligationem directam circa materiam, quæ pertinet ad cognoſcẽdum ipſum Deũ, niſi aliunde conſtet, voluiſſe nobis Deum hæc ipſa reuelare eo animo, vt omnino deberemus talem reuelationẽ ſpecialiter audire, & percipere. Diximus enim ſupra, non obligari nos de facto ad credenda explicitè, & determinatè omnia, quæ Deus in ſcripturis ſacris, vel aliter reuelauit, quia non ea omnia Deus eo animo reuelauit, vt obligaret nos ad ea in particulari audienda, & vt exigeret à nobis ſpecialem attentionem circa ſingula, & ideo non ita loquutus eſt, vt exigeret fidẽ ſpecialem circa ſingula in particulari, ſed circa aliqua, quorum notitiam ſpecialem, & mentem ſuam circa talia obiecta voluit nobis omnino cõmunicare. Potuiſſet ergo etiam Deus, ſi voluiſſet, reuelare nobis liberè, ea omnia, quæ de ſe ipſo reuelauit, hoc eſt, non exigendo fidem, nec attentionem ſpecialem ad ea, ſicut nunc de facto multa nobis de ſe ipſo ita reuelauit. Quo etiam caſu Deus potuiſſet eſſe obiectum primarium, & attributionis fidei, quia licèt fides per ſe nõ obligaret ad explicitam cognitionem eorum, quæ ad Deum etiam pertinerent; potuiſſet tamen Deus ea omnia ad hunc finem reuelare, vt ſi homo vellet attendere, poſſet per fidem notitiam explicitam diuinitatis comparare. Sicut nunc de facto in iis etiam, ad quorum fidem explicitam non obligamur, non minus eſt Deus obiectum attributionis primarium noſtræ fidei: quia nimirum ea etiam de facto eo animo reuelauit Deus, vt poſſemus meliorem notitiam per fidem comparare de eius perfectionibus, & attributis, quamuis ad eam meliorem notitiam per fidem comparandam non omnes adſtrinxerit.

Similiter nec videtur efficax ad probandam hanc obligationem directam argumentum illud, quod affert, & inculcat Suarez ex eo, quod perfectio hominis, & quaſi felicitas participata huius vitæ conſiſtat in cognitione Dei, atq; adeo independẽter ab omni alia obligatione conſequẽti amandi Deum, colendi, &c. videatur eſſe obligatio directa circa cognitionem ipſam Dei, quæ in ſtatu ſupernaturali debet eſſe cognitio ſupernaturalis per fidẽ. Hoc, inquã, difficile videtur, quia in primis hoc argumento probaretur eſſe etiam obligationem directam, ex virtute fidei, vt omnes procurarent credere explicitè quidquid fides tradit de perfectionibus, & attributis intrinſecis Dei; nam perfectio hominis non eſt cognitio confuſa Dei, ſed diſtincta, qualis ſaltem in hac vita comparari poteſt. Deinde non ſatis efficaciter probatur, attento iure naturæ eſſe obligationem procurandi perfectionem quam natura humana habere poteſt ex notitia Dei ſiſtendo in ipſa. Fateor, eſſe obligationem etiam in natura pura inueſtigandi, & cognoſcendi Deum, quia nimirum eſt obligatio illum diligendi, colendi, & gratias ei agendi, quæ omnia ſine Dei notitia fieri non poſſunt, ſicut nec poteſt homo Deo obedire, & legem eius ſeruare, niſi ſciat Deum eſſe ſupernum legiſlatorem. Hæc tamen obligatio non videtur ſiſtere in ſola notitia, ſed propter alia omnia, quæ ſine Dei notitia, non poſſunt impleri, & ad quæ homo aliunde tenetur. Ratio autem eſſe videtur, quia ſtatus huius vitæ eſt ſolum ſtatus viæ in ordine ad terminum, qui eſt ſtatus vitæ futuræ, & æternæ, in quo dandũ eſt præmium, quare homo non debet procurare perfectiones huius vitæ tanquã finem, ſed tanquam media ad finem, ad quem aſſequendum ordinatur. Cùm ergo finis ille conſequendus ſit per merita, hæc ſolum procuranda ſunt & in ordine ad hæc merita, & opera bona procuranda, eſt cognitio præſens Dei, & aliorum obiectorum: non eſt ergo obligatio per ſe, & directa huius notitiæ habendæ in hac vita, ſed quatenus conducit ad finem melioris notitiæ, ad quam tanquam ad finem ordinatus eſt homo. 30

Nec etiam eſt magis efficax argumentum quod affert Suarez ex eo, quod fides ſit neceſſaria tanquam pars ipſius iuſtitiæ, quam iuſtitiã per ſe, & directè debet homo procurare. Nam vel ſermo eſt de fide habituali, vel de actuali. Et quidem fides actualis nõ eſt pars iuſtitiæ, à qua formaliter homo dicitur iuſtus, ſed diſpoſitio remota ad illam: quare ex hoc capite non obligatur homo, niſi indirectè quatenus obligatur homo ad comparandam iuſtitiam, & conſequenter ad diſpoſitiones, quibus cõparatur, quarum vna eſt actus fidei. Si verò ſermo ſit de fide habituali, non eſt ad tem: nam præceptũ de quo agimus, non eſt de habitu, ſed de actu ipſo, qui ſolum poteſt exigi, tanquam diſpoſitio ad habitũ, atq; ideò obligatio hæc non eſt niſi indirecta de actu, & propter aliud, nempe 31

propter

propter comparandum habitum. Adde, ad comparandum habitum fidei non prærequiri aſſenſum fidei circa Trinitatem, vel alia ſimilia, cùm ſufficiat aſſenſus fidei circa Deum remuneratorem, vt *ſuprà* vidimus; quare ex hoc capite non probaretur obligatio directa ex virtute fidei ad alios aſſenſus.

32 Denique, quod idē Suarez addit de aſſenſu fidei circa materias etiam morales, non probarut efficaciter hæc obligatio directa ex virtute fidei ad eos aſſenſus argumentis, quæ ad hoc probandū ex ipſo retulimus. Non primo argumēto ex eo, quod fides non practico modo, ſed ſpeculatiuo proponat hæc obiecta. Per hoc enim non excluditur obligatio indirecta: nam omne illud poteſt cadere ſub obligationem indirectam alicuius virtutis, quod poteſt eſſe medium neceſſarium ad id, ad quod virtus illa directè, & per ſe obligat: ſi ergo actus fidei circa materiàs morales eſt medium neceſſarium ad finem aliarum virtutum, v.g. ad ſpē, ad charitatem, ad caſtitatem, &c. poſſunt hæ virtutes obligare indirectè, & cōſequenter ad talem aſſenſum fidei, ſiue is dicatur actus ſpeculatiuus ſiue practicus, ſicut etiam de facto virtus moralis poteſt obligare ad comparandam notitiam aliquā ſpeculatiuam, prout Gubernator aliquando debet legere, & ſcire hiſtorias præteritas, vt poſſit poſtea prudenter ſuo munere fungi: quantò magis poterit virtus aliqua obligare indirectè ad notitiam obiecti moralis ex fide, quæ notitia minùs ſpeculatiua eſt, quàm notitia hiſtoriæ antiquæ.

33 Secundum etiam argumentum quod affert, videtur confundere obligationem directam cum indirecta: ſi enim oritur ex eo, quod hæc fidei cognitio circa materias morales eſt per ſe neceſſaria ad perfectionem hominis Chriſtiani, vt Chriſtianus eſt, & vt ſit aptus, & inſtructus ad bene viuendum, iam ergo non eſt obligatio per ſe, ſed propter aliud, nēpe, quia eſt medium neceſſarium ad bene, & Chriſtiane viuendum. Quod verò in eodem argumento additur, debere hanc obligationem pertinere ad aliquam virtutem ſpecialem, nec poſſe aſſignari aliam, niſi fidem, quia obligatio generalis honeſtè viuendi, non eſt ſpecialis, ſed generalis omnium virtutum: facile ſoluitur quia poteſt eſſe actus ſpecialis, & in ſpecie atoma per ordinem ad honeſtatem vniuerſalem; ſicut intellectio habēs pro obiecto ſubſtantiam in communi, vel rationem communem entis, habet ſpeciem infimam intellectionis deſumptam ex obiecto ſatis communi: ad obiectum enim commune poteſt eſſe ordo non communis, ſed ſpecialis, diſtinguens actum illum ab omni alio actu, quicunque ſit. Sic ergo poteſt eſſe actus honeſtus honeſtate formali, ſpeciali, & infima per ordinem ad honeſtatem obiectiuam communem, & poteſt etiam ad eum actum dari ſpecialis virtus innominata, quæ inclinet ad ſtudioſè viuendum, & operandum, de quo habitu & virtute videri poteſt latè P. Salas 1. *tom. in* 1.2. *tract*.7. *diſp*.2. *ſect*.7. *n* 6. *& ſeqq.* vbi varias Theologorum ſententias, & argumenta congerit. Nobis pro nunc ſufficit, quod poſſit quælibet virtus particularis obligare ad comparādam notitiam neceſſariam circa ſuum obiectum, & rurſus virtus illa alia inclinans ad fugiēdam inhoneſtatem poteſt inclinare ad comparandam notitiam omnem neceſſariam circa materias morales ad viuendum honeſtè, ſeu fugiendam turpitudinem, & contra hanc virtutem poterit eſſe peccatum, ſi ea notitia negligetur.

Denique, quod etiam in ignorantia fidei circa materiàs morales poſſit interuenire peccatū hæreſis, non probat, fidem per ſe obligare ad aſſenſus fidei circa eas materias: alioquin æquè probaretur quòd fides per ſe obligat de facto ad aſſenſus circa omnem materiam reuelatam, cùm circa omnē illam poſſit de facto committi ſpeciale peccatum hæreſis negando quemlibet articulum, vel de illo dubitando. Diſtinguenda eſt ergo duplex obligatio ſuprà indicata. Altera eſt ad non diſſentiendū, vel dubitandum circa materiam reuelatam, quæcunque illa ſit, & hæc obligatio eſt directe, & per ſe à virtute fidei, cui opponitur directè irreuerētia talis peccati circa diuinam auctoritatem, & hoc eſſet peccatū hæreſis, quando eſſet circa materiam ab Eccleſia Catholicam creditam. Altera eſt obligatio, de qua nunc loquimur, aſſentiendi explicite rei reuelatæ: & hæc non datur circa omne obiectum reuelatū vt conſtat, ſed circa aliqua, & de hac obligatione, quærimus an proueniat per ſe, & directè à virtute fidei, an per accidens, & indirectè propter obligationem alterius virtutis, ad quam aſſenſus ille fidei ſit neceſſariū medium, nec probatur eſſe directè à fide ex eo, quod circa eam materiam committi poſſit peccatum hæreſis contra fidem, quia hoc peccatum eſſet contra primam obligationem, non contra ſecundam. 34

Ratio ergo, & regula generalis ad cognoſcendam obligationem directam, & per ſe ortam ex virtute ipſa fidei ad aſſenſum eſt, quam ſuprà poſuimus: tota quippe fidei obligatio fundatur in reuerentia debita diuinæ veritati, quam colere debemus cultu intellectuali ſupremo: cui obligationi directè, & per ſe opponitur in primis diſſenſus, vel dubium de virtute obiecti, in quibus continetur irreuerentia poſitiua, vt ita dicam, opponitur etiam directè, & per ſe omiſſio aſſenſus, tunc ſcilicet quando reuerentia erga diuinam veritatem aſſenſum poſitiuum exigit. Non enim ſemper illum exigit determinatè circa omnia, quæ reuelat, vt vidimus, ſed tunc quando nobis determinatè aliquid reuelat, & dicit, eo animo, & tali modo, vt attentionem à nobis exigat vt mentem ſuam determinatè circa tale obiectum nobis communicet. Sicut eſſet irreuerentia contra Principem humanum magnæ auctoritatis, ſi ei loquenti ſeorſum cum ſubdito, & res magni ponderis manifeſtanti, ſubditus vel non attenderet, vel non crederet, cùm Princeps ab eo attentionem & fidem exigeret. Non tamen eſſet talis irreuerentia, ſi Principe euulgante librum, vt geſta ſua à ſubditis ſciri poſſent, ſubditus ea non legeret, vel non explicitè, & in particulari crederet; quia Princeps, licèt mentem ſuam ſubditis manifeſtare intendiſſet, non tamen ita vt attentionem ab eis exigeret, ſed vt poſſent, ſi vellent eius mentem cognoſcere, eſſet tamen tunc etiam irreuerentia in Principem poſitiuè negare ea, quæ in libro narraret; ita ergo de obligatione fidei diuinæ cum proportione loquendum eſt, dum obligationem ſolùm directam fidei inquirimus. 35

Tota fidei obligatio fundatur in reuerentia debita diuinæ veritati.

Ex hac autem regula, & ratione ſic explicata infero primò de facto virtutem ipſam fidei directè & per ſe obligare ad aſſenſum explicitum eorum obiectorum ſpectantium ad Deum ipſum, & eius perfectiones, de quibus de facto fides explicita à Deo requiritur. Si enim Deus fidem explicitam exigit, ergo reuelat nobis hæc obiecta eo animo, vt à nobis percipiantur, & 36

Virtus fidei directè obligat ad aſſenſum explicitum obiectorum ſpectantium ad Deū ipſum, & eius perfectiones.

& attendamus, & fidem præſtemus iis, quæ nobis dicet: ergo non attendere, vel non credere hæc obiecta eſſet contra reuerentiam diuini teſtimonij, quam fidei virtus per ſe & directè præcipit.

37 Vnde ſecundò infero idem dicendum eſſe de iis etiam obiectis fidei, quæ verſantur circa materias morales; & quarum fidem explicitam Deus à nobis exigit, quia neceſſaria eſt ad non errandum in iis materiis: ſunt enim aliquæ etiam materiæ morales, quarum obligationem aliunde non poſſemus noſcere, niſi fides illam nobis manifeſtaret. Huiuſmodi ſunt ſuſceptio baptiſmi, Eucharistiæ, Sacramenti Pœnitentiæ, & alia eiuſmodi, quorum obligatio ſecluſa fide cognoſci non poſſet. Cùm ergo Deus ad hæc voluerit nos obligare, voluit etiam eam obligationem manifeſtare, & reuelare ita, vt deberemus attendere ad hanc reuelationem, & eius obiectum credere. Non eſt autem hæc obligatio credendi ſolum indirecta, & propter ſolam obligationem obſeruandi illa alia præcepta, ſed etiam per ſe, & directè oritur ex virtute fidei. Nam licèt Deus ideo illam obligationem nobis reuelet, vt ei ſatisfacere poſſimus, ita vt obſeruantia illorum præceptorum ſit finis extrinſecus Dei reuelantis: ſed tamen eo ipſo, quod id reuelet, reuelatio ipſa tali modo facta obligat per ſe, & directè ad fidem rei reuelatæ: quia reuelatio tali modo facta habet per ſe, & directè pro fine intrinſeco fidem noſtram. Sicut enim loquutio ex quocunque fine extrinſeco fiat, habet ſemper pro fine intrinſeco, immediato, & directo communicationem mentis loquentis, ſic habet exigere ab audiente attentionem, & fidem. Sic dominus creatus, quando præcipit ſeruo aliquod opus, habet quidem pro fine extrinſeco, quod opus illud à ſeruo fiat; ipſa tamen loquutio, & intimatio præcepti exigit immediatè, & directè à ſeruo attentionem & fidem de voluntate præcipiendi in Domino, quam voces illæ ſignificant: ipſamet ergo virtus fidei diuinæ obligat directè ad credendum in iis etiam materiis, quas Deus ad hoc nobis reuelat, vt omnino ſciamus talem obligationem, quam aliàs ſine Dei reuelatione ſcire non poſſemus.

Item ad aſſenſum obiectorum, quæ verſantur circa materias morales, & quarum fidem explicitam Deus à nobis exigit.

38 Hinc autem tertiò infero, loquendo etiam de iis materiis moralibus, quas Deus per fidem nobis reuelauit, & quæ aliunde nobis innoteſcere etiam potuiſſent, fidei virtutem obligare directè, & per ſe ad eas poſitiuè credendas: quia nimirum aliqui ob ſuam imperitiam, & tarditatem eiuſmodi obligationes alia via percipere non poſſunt, niſi per fidem eis proponantur. Sunt enim materiæ morales, in quibus, licèt lumine naturæ cognoſci poſſet aliunde obligatio, voluit tamen Deus expreſſam legem, & præceptum interponere, prout fecit de facto in præceptis decalogi, quæ Moyſi dedit populo Dei nomine proponenda, & in aliis ſimilibus, in quibus dicimus virtutem fidei obligare etiam per ſe, & directè ad aſſenſum fidei circa hanc obligationem. Nam eo ipſo, quod Deus præcipit, & reuelat præceptum ſuum, loquitur eo modo, & eo animo, vt velit percipi à ſubditis, & exigat ab eis auditum, & fidem: nemo enim præcipit, vt ſubditus ſolum poſſit audire, & obedire, ſed vt re ipſa audiat, & credat, ſe velle præcipere: ergo in iis omnibus præceptis ſatis iudicat Deus, ſe exigere auditum à ſubditis, & fidem circa veritatem præcepti reuelati, ac per conſequens fides illa non eſt ſolùm neceſſaria indirectè, & propter obſeruantiam præcepti (hoc enim ſeruari poſſet ex notitia obligationis aliunde habita) ſed etiam per ſe, & directè ex obligatione fidei, quam per ſe exigit Deus loquens eo modo, & eo animo, vt audiatur, & percipiatur à ſubditis.

Fidei virtus obligat directè ad poſitiuè credendas materias morales quas Deus per fidem nobis reuelauit.

Hinc etiam ſolui facilè poſſunt aliqua, quæ ſibi obiicit Suarez *dicta ſect.* 2. *n.* 3. nempe, quod fides pertinet ad perfectionem merè intellectualem: hæc autem ſi conſideretur præcisè ſecundùm ſe, & ſine ordine ad dirigendam voluntatem, vt benè operetur, non videtur cadere ſub præceptum, ſicut nec ſcientiæ ſpeculatiuæ, imò nec de ipſa prudentia videtur eſſe ſpeciale præceptum, niſi quatenus eius defectus redundat in defectum voluntatis, quæ ea de cauſa deficit circa aliam virtutem neceſſariam. Si verò fides conſideretur vt neceſſaria ad actus bonos voluntatis, iam obligatio illius orietur ex obligatione ad actus voluntatis pertinentes ad varias virtutes, & non ex præciſa obligatione ipſius fidei. 39

Ad hoc reſpondet idem Suarez *n.* 8. actum etiam fidei non præcipi, niſi prout dicit ordinem ad voluntatem, hoc eſt, quatenus ex voluntatis imperio poteſt liberè elici. Hoc tamen non ſoluit difficultatem: nemo enim dubitauit, quod præceptũ quodcunque ſit, debeat dirigi immediatè ad voluntatem, quæ ſola eſt immediatè capax præcepti ſicut ipſa ſola poteſt immediatè obedire. Quare illi Doctores, quos in argumento retulit ipſe Suarez, dicentes, actus intellectus non cadere ſub præceptum, non intendebant ſolùm quod non præciperentur immediatè, & independenter à voluntate; hoc enim erat euidens ex terminis, ſed quod non præciperetur voluntati imperium talium actuum, niſi quando ipſi eſſent vtiles ad dirigendam voluntatem in ordine ad bonum, prout præcipitur prudentia, quia eſt neceſſaria ad dirigendas virtutes voluntatis. 40

Facilius ergo ad argumentum Reſpondetur concedendo, nullum eſſe præceptum iuris naturalis de actibus intellectus ſiſtendo in perfectione, quam ij actus afferunt intellectui in hac vita: eſſe tamen præcepta de iis actibus aliquando, attendendo ad bonum honeſtum, quod in iis elucet, quatenus, v.g. ij actus neceſſarij ſunt, vt per ipſos debitus honor, aut reuerentia aliis debita exerceatur. Nam ſicut poteſt præcipi genuflexio externa, quatenus eſt cultus externus perſonæ ſuperiori debitus, etiamſi ipſa genuflexio non ſit neceſſaria ad alios actus bonos voluntatis ſubſequentes, ita poteſt eſſe præceptum iudicij intellectualis, & de facto iure naturæ prohibetur iudicium intellectuale temerarium de malo proximi, quia per ipſum infertur proximo damnum, & iniuria, & præcipitur iudicium contrarium ex ſuppoſitione, quod ferendum ſit iudicium, licèt in vtroque iudicio non conſideretur vtilitas, vel nocumentum ad alios actus voluntatis ſubſequentes; ſic ergo, Deo nobis loquente, præcipitur aſſenſus firmus fidei: non quidem propter perfectionem, quam aſſenſus ille affert intellectui, ſed quia per aſſenſum illum exhibetur reuerentia debita diuinæ veritati, ex quo capite aſſenſus ipſe habet honeſtatem obiectiuam, ratione cuius ſit materia præcepti independenter ab vtilitate, quam habet dirigendi voluntatem ad alios actus bonos. 41

Cæterùm, quoniam diximus, virtutem fidei per 42

An ſit duplex virtus fidei, vna quæ obliget ad attendendum, altera ad credendum Deo loquenti.

per ſe,& directè obligare, vt Deo tali modo nobis loquenti attentionem, & fidem præbeamus, dubitari poſſet an ſit duplex virtus realiter, vel formaliter, altera quæ inclinet, & obliget ad audiendum,& attendendum Deo loquenti; altera, quæ inclinet, & obliget ad credendum. Videtur enim eſſe ex parte obiecti duplex honeſtas obiectiua,& quidē prima ſeparabilis à ſecunda,cùm poſſit aliquis attendere Petro loquenti, & velle diſtinctè percipere, quæ dicit, & tamen poſtea nolle ei credere.Quòd ſi ſit duplex virtus,dubitari poteſt,an quatenus inclinat præcisè ad audiendum Deum,& percipienda,quæ dicit, ſit propriè virtus fidei,vel aliqua alia; de hoc tamen non eſt quod multum contendamus: poteſt enim dici, quod non ſit duplex virtus ſimpliciter,loquendo etiam ex parte obiecti, ſed vna cuius obiectum conflatur ex duabus partibus quaſi integrantibus vnicam honeſtatem completam, quæ conſiſtit in reuerentia debita exhibenda diuinæ veritati,quæ reuerentia exhiberi debet, & attentè audiendo Dei nobis loquentis verba,& ea credendo; quare ad vtrumque procul dubio extenditur fidei virtus, quia primum ſiue ſecundo non ſufficeret ad reuerētiam diuinæ veritati debitam.Poſſet etiam dici, has duas partes non æquè formaliter reſpici à virtute fidei,ſed ſecundam,nempe credere Deo reſpici formaliter,& per ſe,quia in eo aſſenſu firmo credulitatis conſiſtit potiſſima reuerentia diuinæ veritatis.Primam verò partem,nempe audire Dei verba,& iis attendere, reſpici à virtute fidei quaſi materialiter, & propter aliud, nempe quatenus eſt medium neceſſarium ad credendum Deo,& ad reuerentiam credulitatis exhibendam. Ratio autem eſſe poteſt ex dictis, quia ille, qui mihi loquitur, intendit formaliter, vt diximus, communicare mihi ſuam mentem,ſeu quod ego eandem cum illo mentem habeam, & idem cum ipſo ſentiam; quare licèt loquendo eo ipſo exigat à me attentionem ſimul, & fidem, ſed tamen attentionem ipſam,non videtur exigere formaliter,ſed materialiter, quatenus neceſſaria eſt, vt obtineatur finis loquutionis, nempe quod idem cum ipſo ſentiam, ad quod prærequiritur auditio,& attentio. Virtus ergo fidei,licèt nos ad vtrumque inclinet,& obliget diuerſo tamen modo:nam ad aſſenſum inclinat tanquam ad finem intentum à loquente; ad auditionem verò & attentionem, tanquam ad medium neceſſarium ad eum finem:quare non eſt neceſſe conſiderare duas honeſtates diuerſas etiam ex parte obiecti, ſed vnicam, nempe reuerentiam debitam diuinæ veritati,quæ formaliter conſiſtit in aſſenſu, & propter quam debetur auditio, & attentio tanquam medium, & ideo qui ſolùm audit, & non credit, nullo modo eſt fidelis:nam Iudæi etiam volebant audire ex ore Chriſti, an ipſe eſſet filius Dei, & tamen non id faciebant ex virtute fidei,quia non id quærebant ad credendum, ſed potius ad calumniandum.Et hæc dicta ſint de obligatione directa,qua virtus fidei per ſe,& directè obligat ad aſſenſum fidei; nunc dicendum eſt aliquid de obligatione indirecta.

§. Vnic.

Quando ad actum fidei obligemur indirectè.

43 Diximus initio huius ſectionis, aliquando nos obligari directè, & per ſe ad aſſenſum fidei, quam obligationem huc vſque explicuimus; aliquando verò indirectè,& propter aliud, eo quod aſſenſus fidei neceſſarius tunc ſit ad alia præcepta implenda, de quo genere obligationis dicendum nunc eſt. Regula generalis eſt, toties eſſe obligationem eliciendi aſſenſum fidei, quoties is neceſſarius eſt ad obſeruandum aliud præceptum, quod tunc obliget; quia qui tenetur ad aliquem finem, tenetur etiam ad ponenda media neceſſaria præſertim proportionata, & facilia: obligatio autem hæc non erit ex ipſa virtute fidei ſed ex illo alio præcepto,ad cuius obſeruantiam erat medium neceſſarium actus fidei, contra quod ſolum præceptum peccabitur omiſſo actu fidei, nec erit duplex peccatum explicandum in confeſſione, ſed vnicum contra illud aliud præceptum, quod vrgebat, vt monet benè Thomas Sanchez *lib. 2. in decalogum cap. 1. num. 3.* & ex ipſo docet idem Coninch *diſputat. 14. dub. 10. num. 215.*

Regula generalis: Toties eſt obligatio eliciendi aſſenſum fidei, quoties is neceſſarius eſt ad aliud præceptum, quod tunc obliget.

Hinc ſequitur, eſſe obligationem eliciendi fidei actum, quando homo vult ſe ad iuſtificationem in Sacramento comparandam præparare: quia debet præmittere deteſtationem abſolutam, & efficacem ſuorum peccatorum,ad quam debet præcedere actus fidei, vt diximus *ſupra.* Vnde obiter aduerto, ſtultè aliquos ſcrupulis angi, eo quod non recordentur, an habuerint actum fidei ante confeſſionem:non enim oportet de hoc eſſe ſollicitos: quia ſi cogitarunt de dolore peccatorum præmittendo debent omninò putare, quod habuerunt etiam actum fidei,quia motiuum doloris illius efficacis proponi debuit priùs ab intellectu;de facto autem,ſecluſa fide, non proponitur tale motiuum per vllas alias rationes taliter, vt ſequatur dolor efficax de peccatis ſuper omnia,qualis ad iuſtificationem etiam in Sacramento,requiritur:quare licèt non habuerint reflectionem ſupra ipſam fidem,illam tamen proculdubio exercuerunt, quando voluntati propoſuerunt motiuum ad dolendum efficaciter de peccatis ſuper omnia. 44

Tenetur homo elicere actum fidei, quando vult ſe ad iuſtificationem in Sacramento comparandā procurare.

Similiter ex obligatione diligendi Deum,quando illud præceptum obligat, erit etiam obligatio habendi actum fidei, ſine quo non elicitur dilectio Dei ſuper omnia, quod idem dicendum eſt de actu ſpei, quando præceptum illius actus vrget,quem etiam debet præcedere actus fidei:imò cùm non poſſit homo ſine fide ſeruare legem Dei per longum tempus, conſequens eſt, vt ad illam ſeruandam debeat etiam fidei actus exercere. De hac tamen obligatione non eſt neceſſe, quod Confeſſarius pœnitentem interroget, nec pœnitens ſe ipſum examinet, vel accuſet, quia non contingit moraliter,quod ei non ſatisfaciat, repetendo ſæpe fidei actus.Vnde inutilem etiam exiſtimo quæſtionem illam,quam plures mouent de tempore,quo tenetur fidelis actus fidei repetere,vt ſatisfaciat obligationi directæ ipſius fidei, cui obligationi non videtur ſatisfacere ſemel amplectendo fidem Chriſtianam, & eam credendo, nec etiam in articulo mortis eum actum eliciendo, ſed debet aliquoties fidei actus exercere, & ideo aliqui dicunt, debere id fieri ſaltem diebus feſtis: alij volunt in ſingulis ſaltem feſtis debere elici actum fidei circa myſterium illud, quod eo die celebratur. Alij dicunt,obligare hoc præceptum ſaltem ſemel in anno, ſicut præceptum confeſſionis,& communionis;quas ſententias & eorum auctores videre poteris apud Sanchez, vbi 45

Item quando obligatur elicere actum charitatis & ſpei.

ſupra *n.3.* & apud Suarez *diſput.13.ſect.5.num.2.* & ſequentibus, qui eas bene impugnant. Cæterùm hæc quæſtio, vt dixi, parum vtilis mihi videtur, quia non poteſt contingere moraliter loquendo, quod homo chriſtianus, qui fidem chriſtianam ſemel toto corde amplexus eſt, nec poſtea ab ea defecit, nec de eius veritate dubitauit, non repetat ſæpiùs actus fidei, ita vt non ſolum ratione primæ voluntatis non retractatæ, ſed etiam ob repetitos ſæpe actus, cenſeatur habitualiter, & moraliter in eadem fide perſeuerare, & eam credere: imò, vt notaui in tractatu de gratia, vix contingit, hominem Chriſtianum exercere aliquod opus honeſtum, vel reſiſtere alicui tentationi, & ſatisfacere alicui præcepto ex fine bono niſi inteniente aliquo fidei actu, ſine quo S. Auguſtinus vix agnouit in homine infideli actum aliquem vndequaque honeſtum, & per conſequens actus omnes honeſti, & vndequaque laudabiles, qui reperiuntur in homine fideli, fidei tribuendi ſunt, cuius regulam, & directionem, vt magis certam, & ſecuram, conſulit ſtatim homo, quoties opus aliquod honeſtum exercendum occurrit. Quare cùm materia hæc honeſtè, & inhoneſtè operandi adeo frequenter occurrat, non eſt dubitandum de exercitio plusquam ſufficienti actuum fidei ad ſatisfaciendum, eius præcepto.

45 *Alii caſus enumerantur in quibus eſt obligatio indirecta exercendi actum fidei. Quando vrget grauis tentatio. Quando eſt neceſſaria oratio ex fide orta.* Aliqui præterea caſus enumerari ſolent, in quibus ſit obligatio indirecta exercendi actum fidei. Primus eſt, quando vrget grauis tentatio, quæ non niſi fidei ſcuto ſuperari poſſit, iuxta illud 1. Petri 5. *cui reſiſtite fortes in fide.* Quod idem eſt, quando ſit neceſſaria oratio ex fide orta. Quem caſum ratum eſſe notat Coninch vbi ſuprà *num.* 215. Addo ego, frequentiùs aliquem obligari in iis caſibus ad orationem iuxta illud Chriſti conſilium, *vigilate, & orate, ne intretis in tentationem*; de quo etiam monemur in Tridentino ſeſſ.6. cap. 11. in illis verbis: *Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.* Ratò autem obligatur tunc homo ad fidem: quia licèt oratio ipſa debeat oriri ex fide: *quomodo enim inuocabunt eum, in quem non crediderunt?* ipſa tamen fides iam præcedit, cùm vix contingat, hominem graui adeo tentatione oppugnari, quin ſtatim fides proponat motiua reuelata ad reſiſtendum tentationi præſenti.

47 *Et maximè quando tentatio vehemens ſit contra ipſam fidem.* Hæc obligatio fidei habendæ ad vincendam tentationem à fortiori, & multo magis locum habebit, quando tentatio vehemens ſit contra ipſammet fidem, quo caſu continget aliquando actum fidei neceſſarium eſſe ad reſiſtendum tentationi contra fidem. Addit autem Suarez *ſect.5. n.6.* obligationem tunc non eſſe indirectè, ſed directè ab ipſa virtute fidei: quod veriſſimum eſt, cùm tunc non exigatur fides propter aliud, ſed ad conſeruandam ipſam fidem, & ex obligatione ſolùm ipſius fidei. Monet tamen Coninch *vbi ſuprà n.214.* raro contingere, quod actus poſitiuus fidei ſit neceſſarius ad reſiſtendum, cùm poſſit ſæpe id fieri cogitationem ad aliud diuertendo: imò nota cum Soto *vbi ſuprà n. 3.* qui affert Ledeſmam, ſcrupuloſis conſulendum non eſſe in eo caſu hoc remedium exercendi tunc actum fidei, qui ſcrupulis vexati fingunt ſibi ſemper periculum amittendi fidem, cùm tamen in ea ſint firmi, & ideo torquent ſe repetendo continuò actum fidei, vt certi ſint, quod fidem non negarunt.

48 *Quando occurrit occaſio confitendi exteriùs fidem præſertim coram tyranno.* Secundus caſus eſt ſimilis huic, quando occurrit occaſio confitendi exteriùs fidem præſertim coram Tyranno. Ita cum aliis Suar. *ſect.5. n.6.* Sanchez *d.c.1.n.5.* Coninch. *vbi ſupra n.217.* & aliis quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *tom.1. operis moralis tr.4. diſp.1. puncto 12. n.6.* ſupponit autem Suarez obligationem tunc eſſe directam ex ipſa virtute fidei: quod tamen negare videtur Sanchez dicens, obligationem illam eſſe per accidens ratione præcepti adiuncti, quod videtur intelligere de præcepto confitendi fidem, ad cuius obſeruantiam neceſſe eſt eam fidem interiùs amplecti. Sed certè ſi periculum ſit in ea graui oppugnatione ſuccumbendi, & à fide deficiendi, ipſa fides obligabit iam directè ad ſuum actum, ne deficiat fides vt diximus de patiente grauem tentationem contra fidem, ad quam ſuperandam neceſſarius ſit actus fidei. Quando verò non eſſet periculum amittendi interiùs fidem, ſed ſolum illam exteriùs fictè negandi ad fugienda tormenta, obligatio ad actum internum non erit directa, & per ſe ex præcepto credendi, ſed ex præcepto confitendi fidem. An verò præceptum confitendi fidem exteriùs oriatur ex virtute fidei, an ex alia peculiari virtute, dicemus inferiùs agentes de actu fidei externo, ſeu de præcepto confeſſione fidei. Aliqui tamen hunc caſum intelligere videntur ſolùm, quando coram tyranno ita grauiter vrgetur fidelis, vt periclitetur eius conſtantia, niſi ſe ipſum per fidem actualem confirmet; ita indicat Sanchez ponens hanc obligationem, *quando tenetur quiſpiam aliquid exteriùs facere, quod nequit commodè præſtare ſine interno actu fidei, vt ſi teneatur tunc ipſam fidem exteriùs confiteri.* Quare ſi ita eſſet firmus habitualiter in fide, vt ſine repetitione noui actus expliciti, poſſet commodè illam confiteri, non videtur agnoſcere eam obligationem: idem videtur ſentire Caſtro Palao loco citato ponens hanc obligationem. *Si grauiter ab aliquo tyranno de fide tentaris; & quia aliquo medio te debes munire in tam graui conflictu ne pereas.* Si ergo ob firmitatem habitualem tota illa tentatio leuiter aliquem oppugnet, non videtur agnoſci obligatio noua repetendi aſſenſum fidei. Quod verò addunt Coninch, & Caſtro Palao, niſi tunc actu credamus fidem noſtram eſſe veram, vix, aut nullo modo percipi, quomodo poſſimus eam conſtanter confiteri: difficile eſt. Nam frequenter, qui fidem in eo conflictu negant, non eam negant, interiùs, ſed ſolum exteriùs ad vitandam mortem, vel tormenta, ex quorum metu procedit defectio illa externa, & non ex defectu fidei internæ, cùm ea non amittatur. Quare licèt actu crederent eam eſſe veram, nonminùs negarent exteriùs ex metu tormentorum. Quod ſi interiùs etiam à fide deficiant, iam tunc manifeſtè peccatur contra obligationem directam ipſius fidei ad actum internum. Aliunde verò ex ipſa rei natura non videtur ſimpliciter neceſſarius actualis aſſenſus fidei ad illam exterius etiam verè confitendam. Nam qui interrogatur de ſua ſententia in aliquo alio puncto, ſufficit, quod recordatur, ſe ſemper fuiſſe in tali ſententia, nec eam vnquam mutaſſe, vt poſſit verè dicere, ſe habere talem ſententiam, licet actu non formet nouum aſſenſum illius. Verba enim illa ſatis verificantur de ſententia, quam habitualiter habet, & hunc ſenſum apud audientes generant. Similiter ergo

ad

ad verè confitendam fidem ſufficiat ex natura rei quod recordetur, ſe eam amplexum fuiſſe, nec vnquam retractaſſe, ſed ſemper in eadem moraliter perſeueraſſe: hunc enim habitualem ſtatum, & ſenſum ſuum ſignificat. Credo itaque de facto, moraliter loquendo, vix vnquã contingere, quod homo fidelis, præſertim à tyranno cum minis interrogatus, fidem confiteatur ſine actu interno eiuſdem fidei. Quia propoſitis nouis motiuis ſaltem extrinſecis ad fidem deſerendam, ſtatim fides ad examen vocatur, quod ſi in ea perſiſtitur, non id fit ſine amore, & affectu efficaci erga fidem. Sicut ſi propoſitis magnis motiuis ad violandam caſtitatem, in ea perſiſtit homo, non id contingit ſine affectu efficaci poſitiuo erga caſtitatem. Poſito autem efficaci affectu nouo erga fidem, ſtàtim fides ipſa in intellectu exercetur, qui omnino dependet in eo aſſenſu, & determinatur ab affectu efficaci voluntatis. Non tamen apparet repugnantia phyſica, quod homo vellet non negare, ſed confiteri fidem abſque actu poſitiuo, quo actu repeteret aſſenſum nouum fidei. Neque etiam video repugnantiam phyſicam, quod aliquis non neget interiùs fidem, & tamen eam non confiteatur exteriùs, ſed potiùs neget, & hoc abſque nouo actu fidei poſitiuo, & ſolum nolendo eam interiùs negare, ſed ſolùm exteriùs ad vitanda tormenta, vel mortem. Denique non probatur vniuerſalis obligatio repetendi ſemper eo caſu actum poſitiuum fidei, cùm non probetur eſſe ſemper medium neceſſarium per modum cauſæ ad confitendam fidem, licèt fatear neceſſitate quadam quaſi concomitanti interuenire ſemper aut ferè ſemper aſſenſum nouum fidei, quoties in eo conflictu profitetur homo exteriùs fidem ſuam, vel ſaltem ab ea interiùs non deficit. Si autem neceſſarius ſit actus poſitiuus fidei ad eam tunc profitendam, vel etiam interiùs retinendam iam tunc erit obligatio exercendi talem actum iuxta regulas ſuprà traditas.

49 *Fides actus ex præcepto neceſſarius eſt in articulo mortis.* Tertius caſus, quo fidei actus ex præcepto neceſſarius eſt, aſſignari ſolet articulus mortis. Ita cum aliis Suar. *ſect.* 5. *n.* 6. Caſtro Palao *vbi ſuprà n.* 2. quam obligationem Suarez videtur probare ex periculo, Palao autem ex obligatione exercendi tunc alios actus ſpei, charitatis, &c. ad quos prærequiritur fides. Hoc tamen non approbat Sanchez (à quo immeritò pro ſe citatur Suarez) imò *dicto num.* 3. apertè dicit, id ſibi non placere, quia nullo textu aut ratione probatur, atque ideò ex hac articuli mortis ratione non teneri hominem ad fidei actum eliciendum, niſi concurrerent aliæ circumſtantiæ, quæ tunc obligarent, vt graues fidei tentationes. Et poſtea *c.* 35. *n.* 9. reprobat etiam ſententiam ponentem obligationem ad actum charitatis propter articulum mortis inſtantem, quia aliis remediis, inquit, poteſt ſe homo tunc aduersùs dæmonis tentationes communire, vt oratione inuocando diuinam opem, & incumbendo in ea virtutis opera, contra quam tentationes infeſtant. Et quidem quod attinet ad tentationes, & remedium contra illas, non videtur illa eſſe vniuerſalis obligatio, cùm plures moribundi eas tunc non patiantur. Quod verò attinet ad neceſſitatem fidei ad actum charitatis, & ſpei, quos tunc oportet elici, pendet ex ea quæſtione, an præceptum charitatis obliget ad eius actum in articulo mortis, quando iam homo in vita charitatis actus exercuerat; de quo dicendum eſt *infrà*, agendo de præcepto charitatis.

Quartus caſus aſſignari ſolet, quando quis ſuſcipere debet aliquod Sacramentum, tunc enim debet præmittere actum fidei circa veritatem, & efficaciam illius Sacramenti, ita Caſtro Palao, *vbi ſuprà n.* 2, & Coninch *n.* 217. dicentes, id præſertim habere locum in ſuſceptione Euchariſtiæ in qua tenemur credere, Chriſtum in ea contineri. Hi autem Auctores, meo iudicio, idem multò magis deberent dicere in caſu, quo aliquis miniſtrat & confert actiuè aliquod Sacramentum: nam miniſter conficiens Sacramentum, debet habere intentionem illud conficiendi, & per conſequens debet habere intentionem operandi, vt miniſter Chriſti, alioquin non poteſt conficere Sacramentum, niſi nomine Chriſti, & vt eius miniſter operetur: debet ergo credere, Sacramentum illud inſtitutum fuiſſe à Chriſto, cuius nomine confici debet, imò idem debent etiam conſequenter dicere de oblatione ſacrificij Miſſæ, vt non ſolùm requiratur actus fidei in Sacerdote offerente, (hic enim cùm & conficiat, & ſuſcipiat Sacramentum, iam aliunde debet ratione Sacramenti actum fidei exercere in ea ſententia) ſed etiam in aliis Miſſam audire volentibus, qui eo ipſo volunt ſuo modo medio Sacerdote, & cum ipſo ſacrificium illud offerre, debent ergo credere ibi contineri verum ſacrificium à Chriſto inſtitutum habens efficaciam ex Chriſti inſtitutione ad plures effectus, vt hac intentione offerant illud ſacrificium ex poteſtate à Chriſto relicta ad conſequendos eius effectus. Quæ cùm ita ſint, adhuc P. Suarez vbi ſuprà ſect. 5. num. 2. dicit *actum fidei non eſſe ſimpliciter neceſſarium ad audiendam Miſſam modo ſufficienti ad illud præceptum implendum. Satis enim eſt, ibi adeſſe cum attentione & intentione colendi Deum, vel offerendi ſacrificium, quæ omnia poſſunt fieri etiamſi proprius actus internus fidei non exerceatur, quamuis ergo illa ſit optima opportunitas exercendi actus fidei; non poſſumus tamen cum fundamento dicere, quod ſit neceſſitas præcepta.* Hæc Suarez, cui ſubſcribit Palao *vbi ſuprà n.* 2. nullum aſſignans diſcrimen inter oblationem ſacrificij, & receptionem Sacramenti cuiuſlibet, ad quam dixerat eſſe neceſſarium ex præcepto exercere actum fidei, Suarez autem de ſuſceptione Sacramenti nihil dixit. 50 *Item quando quis ſuſcipere debet aliquod Sacramentum.*

Ego magis credo, in iis omnibus interuenire debere aliquem actum fidei ſaltem implicitum, & in confuſo, quatenus ex memoria notitiæ per fidem comparatæ habet fidelis intentionem miniſtrandi, vel ſuſcipiendi ſacramenti, vel offerendi ſacrificium, aut ſaltem coofferẽdi cum ſacerdote, quando adeſſe vult oblationi. Nam licèt ad valorem horum actuũ ſufficeret intentio orta etiam ex fide humana, qua homo velit facere illũ actum validum, quantum valere poſſit; hoc enim modo Iudæus etiam, & paganus validè baptizaret volens id facere iuxta Chriſti inſtitutionem, ſi fortè fuerit talis inſtitutio: de facto tamen in homine fideli videtur requiri, vt debito modo operetur, intentio abſoluta orta aliquo modo ex doctrina ipſius Chriſti. Quod videtur à poſteriori ex eo quod omnes ſupponunt requiri de facto neceſſitate præcepti omnibus fidem explicitam de iis ſaltem ſacramentis, quæ omnibus neceſſaria ſunt neceſſitate medij, vel præcepti; de aliis verò ſacramentis requiri fidem explicitam in iis, qui ea ſuſcepturi ſunt. Voluit ergo Chriſtus, vt ſua reuelatio de ſacramẽtis ad eos explicitè perueniret, 51

&

& ab eis attentionem & fidem explicitam de iis obiectis petiit. Non videtur autem hanc fidem explicitam ab iis petiiſſe ad alium magis finem, quam ad hunc, vt cum ea fide, & intentione inde orta conferrent, vel ſuſciperent eiuſmodi ſacramenta, alioquin cur magis eam fidem explicitam petiit ab eo, qui ſuſcepturus eſt Sacramentum matrimonij, v.g. quàm ab eo, qui non eſt ſuſcepturus, niſi vt ea fide inſtructus debito modo intendat illud ſacramentum ſuſcipere? Ratio autem congruentiæ eſſe potuit, quia vt ea ſacramenta debito modo conferantur, vel recipiantur, oportet per ſe loquendo ea cognoſcere, & diſcernere ab aliis ſignis, & rebus non ſolùm prophanis, ſed etiam ſacris, quæ talem efficaciam infallibilem non habent ad eos effectus cauſandos: ex eo enim quod conferant infallibiliter gratiam ſanctificantem, oritur obligatio in conferente ea conferendi in ſtatu gratiæ, vt probaui *diſput.8. de Sacrament. in genere ſect.9. num.142. & ſequentibus*, & obligatio etiam in ſuſcipiente afferendi ſtatum gratiæ vel ſaltem diſpoſitionem ad illam in iis ſacramentis, quæ per ſe ordinantur ad dandam primam gratiam. Requiritur ergo notitia diiudicans ſigna illa ab aliis ſignis non habentibus illam infallibilem ſignificationem, & efficaciam. Vnde Paulus in ſuſcipiente Euchariſtiam petiit, quod diiudicaret cibum illum ab aliis cibis: quod idem cum proportione dici potuit de aliis ſacramentis. Hæc autem notitia non ſolum debuit eſſe de infallibili efficacia ſacramenti, ſed etiam infallibilis ipſa in ſe, quantum fieri poterat, & per conſequens orta aliquo modo ex fide, & fundata in diuino teſtimonio. Nam ad hoc, vt efficaciùs, & debito modo intendat effectum ſacramenti, qui illud, vel confert, vel ſuſcipit, multum refert, quod infallibiliter credat, & cognoſcat ſacramenti efficaciam, & vt reuerenter & debito modo afficiatur, v.g. erga venerabilem Euchariſtiam, multum refert infallibiliter credere Chriſti præſentiam in eo ſacramento. Quare cùm Chriſtus exigat fidem explicitam de ſacramentis ab iis, qui ea debent vel conferre, vel ſuſcipere, non apparet vt dixi, ad quid magis eam fidem exigeret, quàm vt debito modo conferrentur, & reciperentur, & per conſequens, vt voluntas conferendi, vel recipiendi ab ea fide procederet, cùm fides quoad eam partem magis ſit practica, quàm ſpeculatiua. Quod idem cum proportione dicendum videtur de ſacrificio Miſſæ, cuius fides explicita ad hoc potiſſimum exigi videtur in offerentibus, vt debito modo illud offerant, cognoſcentes ex diuino teſtimonio quid ibi offeratur, & diiudicantes actionem illam ab aliis actionibus non ſolum prophanis, ſed etiam ſacris, quæ talem efficaciam, aut dignitatem non habent. Nec oportet anxium aliquem eſſe, aut ſollicitum hac de cauſa de eliciendo & exercendo actu fidei, antequam ſacramentum conferat, vel recipiat, vel Miſſæ interſit: nam ſi ſemel fidem habuit explicitam de his myſteriis, & obiectis, prout debuit habere; eo ipſo quoties vult actiones illas ſacras exercere, voluntas illa procedit à fide ſaltem confuſa, quam in memoriam reuocat; quia vult obiectum illud propter bonitatem in ipſo apparentem: hanc autem bonitatem exquirit ab intellectu per meliorem, & certiorem viam qua eius notitia ab intellectu habetur: quare eo ipſo intellectus proponit notitiam ex fide habitam, quæ certiſſima & tutiſſima eſt: ſicut ſi haberet notitiam vnam probabilem, & alteram euidentem de bonitate obiecti, non proponeret ſolum probabilem, relicta euidenti, ſed hanc potiùs primo loco proponeret, vt magis ſuam ſententiam firmaret.

SECTIO III.

Quorum obiectorum neceſſariò fuerit ex præcepto fides explicita ante aduentum Chriſti.

REſtat nunc in particulari videre, quorum obiectorum neceſſaria ſit ex præcepto fides explicita, in quibus non numeramus illa, quorum fidem explicitam diximus ſupra eſſe neceſſariam neceſſitate medij. Quia tamen hæc obligatio non eſt eadem, & æqualis pro omni ſtatu, & pro omnibus perſonis: agemus in primis de ſtatu legis antiquæ, & ante euangelium, & poſtea de ſtatu legis euangelicæ, & de varijs claſſibus perſonarum, quæ in eo ſtatu continentur. 52

In primis certum eſt, neceſſariam fuiſſe in toto illo tempore ex præcepto fidem eorum obiectorum, quam *diſp. præcedenti* diximus eſſe neceſſariam neceſſitate medij, atque ideo fidem vnius Dei remuneratoris; quia media omnia neceſſaria ad ſalutem, quæ pendent à nobis, neceſſaria etiam ſunt de neceſſitate præcepti, cùm homo debeat ſub peccato procurare ſalutem æternam, & per conſequens apponere media omnia ad eandem ſalutem neceſſaria. Vnde neceſſaria etiam erat fides de immortalitate animæ, ſaltem præſcindendo ab eo, quod anima eſſet immortalis ex natura ſua, vel ex dono, & voluntate Dei ſuperaddito, quam fidem diximus *diſp. præcedenti ſect.5.* neceſſariam eſſe neceſſitate medij, cùm non poſſit credi ſufficienter remuneratio Dei æterna, niſi credatur anima ipſa in æternum victura. Quid autem dicendum ſit de aliis attributis Dei, vt creatoris, gubernatoris, &c. conſtat ex iis, quæ eo loco dicta ſunt.

Dubitat Suarez *in præſenti diſp.13. ſect.3. n.3.* an in ſtatu legis naturæ eſſet obligatio credendi æternitatem pœnarum, quod ipſe dubium iudicat propter imperfectionem illius ſtatus, licèt per ſe loquendo probabilem putet partem affirmantem: quam ego proculdubio veram exiſtimo: quia fides ſola pœnæ temporalis non ſufficeret moraliter loquendo, ad coërcendam licentiam peccandi in natura corrupta, & ad continendos homines in perfecta obſeruantia totius legis naturalis. Vnde in veteri etiam teſtamento æternitas pœnæ credebatur, vtique non niſi ex reuelatione Dei, quæ habebatur per traditionem perpetuam. Iſaiæ 33. *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* & cap. vlt. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Iudith. 16. *dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & ſentiant vſque in ſempiternum.* Quo etiam ſenſu intelligi ſolet illud Eccleſiaſtes 11. *ſi ceciderit lignum ad Auſtrum aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Et quidem cùm crederent impium, non poſſe ad vitam ingredi, & vnumquemque iudicandum eſſe ſecundùm opera, quæ in hac vita geſſit, non poterant credere, pœnam impiorum habitu 53

An in ſtatu legis naturæ eſſet obligatio credendi æternitatem pœnarum.

habituram finem, vt tandem aliquando impij ad requiem tranſirent: alioquin idem crediſſent de diabolo, aliquando à pœna ſoluendum, & beatum futurum; quam ignorantiam adeo craſſam non poſſumus fidelibus legis antiquæ tribuere.

54 *An eſſet obligatio credendi reſurrectionem.*

Dubitat etiam ſecundò Suarez *n.4.* de fide reſurrectionis, quia hæc fides nec ita eſt per ſe neceſſaria, nec expreſsè, aut diſtinctè in lege naturæ omnibus proponebatur. Ego tamen in primis non dubito, quod Deus hunc etiam articulum in eo ſtatu reuelauerit: Nam Iob, qui extra legem ſcriptam erat, ſatis diſtinctè & expreſsè reſurrectionis fidem profitebatur, vt conſtat ex verbis illis cap. 19. *Scio, quod Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra reſurrecturus ſum, & rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum*, &c. & Machabæi pueri firmiſſimè eandem fidem profitebantur Machab. 2. cap. 7. *Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æterna vitæ reſurrectione ſuſcitabit.* Et ruſus tertius frater, cùm lingua, & manus ei amputarentur, dicebat: *E Cœlo iſta poſſideo, ſed propter Dei legem nunc hæc ipſa deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero.* Et quartus itidem repetebat, *Potius eſt ab hominibus morti datos ſpem expectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos: tibi enim reſurrectio ad vitam non erit:* hoc eſt, ad vitam beatam. Quam nimirum fidem à beata eorum matre didicerant dicente, *Creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem, & ſpiritum vobis iterum cum miſericordia reddet, & vitam.* Denique hanc fidem communem fuiſſe iuſtis, & fidelibus, conſtat ex iis, quæ in eodem lib. cap. 12. in fine dicuntur de Iuda, *qui duodecim millia drachmas argenti miſit Ieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium, benè & religioſè de reſurrectione cogitans (niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia conſiderabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant optimam haberent repoſitam gratiam.* Quæ omnia oſtendunt apertè, præceſſiſſe Dei reuelationem de reſurrectione futura, ſine qua reuelatione non potuiſſet ita firmiter credi, quæ reuelatio per traditionem perpetuam apud fideles conſeruabatur. Si autem Deus eum articulum expreſsè reuelauerat, prout fatendum videtur, eo certè animo id fecit, vt ab omnibus explicitè crederetur, & hac fide, & ſpe reſurrectionis futuræ excitarentur ad diuinæ legis obſeruantiam, & ad patientiam religioſam in laboribus vitæ præſentis: quam neceſſitatem huius fidei agnouerunt Apoſtoli, dum in ſymbolo hunc etiam articulum reſurrectionis futuræ, neceſſariò ab omnibus explicitè credendum propoſuerunt.

55 *An fides explicita de peccato originali fuerit tunc neceſſaria.*

Dubitatur tertiò de peccato originali, an fides explicita illius fuerit tunc neceſſaria. Granado *in præſenti controuerſia 1. tract. 10. diſp. 3. n. 3.* dicit, debuiſſe credi ſaltem notitia aliqua confuſa, viciatam eſſe naturam humanam, & indigere aliquo remedio etiam in paruulis. P. Suarez *vbi ſuprà num. 4.* & alij cognitionem etiam explicitam neceſſariam fuiſſe dicunt: quod ego etiam per ſe loquendo, verum puto. Deus enim non ſolùm manifeſtauerat vitium aliquod naturæ in confuſo, ſed maculam ſpiritualem peccati à poſteris Adæ contrahendam: quod totum ex Dei reuelatione credebatur, vt conſtat ex *cap. 6.* Oſeæ, vbi de Adæ poſteris dicitur: *ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum, ibi præuaricati ſunt in me;* id eſt, in paradiſo, vt exponit Hieronymus ibi, & Paulus id etiam explicuit dicens, *Omnes in Adam peccauiſſe.* Et clariùs id profeſſus eſt Iob intra cancellos legis naturæ exiſtens, dum capite 14. dixit: *nemo mundus à ſorde, neque infans, cuius eſt vnius Dei vita ſuper terram*, vt legunt Septuaginta, vel iuxta noſtram vulgatam: *quis enim mundus à ſorde? at nemo, etſi vnius dies ſit vita eius ſuper terram.* Et Dauid pſal. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Vbi, vt notauit S. Thomas 1. 2. *quæſt. 81. art. 2. ad 1.* Scripturarum more numerus pluralis pro ſingulari poſitus eſt; ſeu, vt alij volunt, quia peccatum originale continet virtute alia peccata, quorum eſt radix: nec potuit loqui Dauid de peccatis ſuorum parentum in eius generatione commiſſis, vt notauit idem S. Thomas 4. *contra gentes cap.* 50. cùm Dauid ex legitimo matrimonio, & ex piis, ac honeſtis parentibus natus ſit, in quibus matrimonij legitimus vſus peccatum non erat.

Accedit, quod poſt peccatum Adæ neceſſarium erat etiam pro paruulis remedium, vel circumciſionis, vel legis naturæ à Deo inſtitutum ad delendum peccatum originale: ergo debebant homines habere notitiam illius mali, ad cuius remedium neceſſarium erat illud Sacramentum. 56

Quod quidem probat, non ſolum in confuſo, ſed in particulari præceptam fuiſſe notitiam peccati: non enim ſciebant ſolum fideles, poſteros eſſe vitiatos præſcindendo à vitio, & damno corporali, & ſpirituali; quia experientia ipſa conſtabat per Sacramentum illud paruulis applicatum nullo prorſus corporali, & viſibili malo, vel contagio eos liberari, ſed obnoxios adhuc manere morti, morbis, & aliis omnibus malis, & calamitatibus, ac miſeriis corporalibus, ſicut pueros alios, quibus tale remedium non applicabatur: credebant ergo eſſe remedium contagij, & morbi inuiſibilis, & ſpiritualis à quo inuiſibiliter liberarentur. Adde, neceſſariam tunc fuiſſe ſaltem ex præcepto fidem vnius mediatoris, & redemptoris venturi; non autem debebat credi venturus ad mortem corporalem auferendam, vel alias miſerias temporales. Ergo ad viuificandos homines vita ſpirituali, quam per Adæ peccatum amiſerant; Dixi tamen *per ſe loquendo* neceſſariam fuiſſe hanc fidem de peccato originali, quia per accidens ratione ignorantiæ, & imperfectionis illius ſtatus, potuit ſaltem in aliquibus remanere ſine culpa notitia valdè confuſa ruinæ ſpiritualis contractæ, præſertim cùm tota ea reuelationis notitia traditione potiſſimum & doctrina per manus tradita conſeruaretur, prout etiam fatetur Suarez *loco citato.*

57 *An etiam tunc deberet explicitè credi mundum non eſſe conditum ab æterno, ſed in tempore.*

Quartò. Dubitari poteſt, an ſicut exigebatur fides explicita de Deo creatore huius vniuerſi, ſic etiam deberet explicitè credi, quod non ab æterno, ſed in tempore illud condidiſſet. Negat Granado *vbi ſupra num. 3.* & Suarez *diſput. 13. ſect. 4. numero* 6. eſſe, vel fuiſſe obligationem præſertim grauem de hoc articulo explicitè credendo, non enim videtur adeò neceſſarius. Bañes verò *in præſenti quæſt. 2. art.* 8. dicit incertum eſſe, licèt ipſe probabilius putet debere explicitè credi creationem in tempore, ego tamen percipere non poſſum, quomodo poſſet ſtare fides de natura humana vitiata in vniuerſum per culpam originalem ſine notitia primi hominis, à quo tota humana natura procedit, & in quo tota vitiata fuit.

fuit. Si autem perueniatur ad vnum primum hominem, iam non fuerunt generationes humanæ ab æterno, ſed incipere debuerunt in tempore determinato.

58 Denique his omnibus addenda eſt fides mediatoris venturi, quæ eſto non fuerit neceſſaria neceſſitate medij; neceſſitas tamen præcepti non videtur neganda non ſolum in lege ſcripta, in qua notitia clarior erat, & omnia ſacrificia, & cæremoniæ illius legis Chriſtum ſignificabant, & promittebant, ſed etiam in ſtatu legis naturæ, in qua omnes etiam gratiæ conferebantur intuitu Chriſti venturi & propter eius merita, & ideò ab ipſo initio voluit Deus hac ſpe redemptoris futuri fouere fidem hominum, & eorum ſpem, quam ſaltem neceſſitatem præcepti ſignificant plura loca, quæ adducta ſunt *diſp. præcedenti*, dum ageremus de fide neceſſaria neceſſitate medij. Eodem modo neceſſaria erat neceſſitate præcepti fides de efficacia Sacramenti, quod datum fuerat in eo ſtatu in remedium peccati originalis, quodcunque illud eſſet: quia eo ipſo, quod inſtitutum fuit à Deo, vt medium neceſſarium ad ſalutem ſaltem pro paruulis, voluit, quod omnes haberent notitiam illius medij, vt poſſent quando oporteret, illud adhibere. Vnde idem credo de efficacia pœnitentiæ, & contritionis, & de eius neceſſitate ad ſalutem poſt peccatum mortale; nam ſicut nunc eſt obligatio ad fidem de baptiſmo, & de eius neceſſitate, eo quod ſit inſtitutus à Deo vt medium neceſſarium ad ſalutem, ita propter eandem rationem videtur idem dicendum de notitia contritionis & neceſſitatis illius. Nam ſicut baptiſmus ex libera inſtitutione Dei habet talem efficaciam; ita contritio eam habet ex inſtitutione libera Dei, qui, vt ſuppono ex dictis in tomo de pœnitentia, potuit non dare hanc efficaciam contritioni, vt ea poſita condonaretur peccatum, ſicut potuit etiam minus exigere ad illud condonandum, ſicut nunc de facto poſita ſola attritione cum ſacramento Baptiſmi, vel Pœnitentiæ confert primam gratiam. Oportuit ergo in lege etiam naturæ credere efficaciam, & neceſſitatem contritionis ad expianda peccata, & quid Deus circa hoc ſtatuiſſet.

An fides Mediatoris venturi fuerit neceſſaria.

59 Iam verò in lege ſcripta ſecundum eſt fuiſſe ex præcepto neceſſariam fidem aliorum etiam obiectorum: nam licèt non omnia, quæ Deus in eo ſtatu reuelauit, ita pertinerent ad omnes, vt à ſingulis exigeretur notitia, & fides explicita; multa tamen erant, quæ ad omnes pertinebant, & quorum fides explicita à ſingulis exigebantur. Et quidem Suarez *vbi ſupra num. 5. & 6.* vult, non fuiſſe peculiare præceptum in lege ſcripta de fide explicita, quæ non eſſet de aliquo obiecto operabili, quod in ea lege præciperetur, vt de circumciſione, de ſacrificiis ſpecialibus, &c. pro quo affert S. Thomam *in præſenti quæſt. 16. art. 1.* Sed ibi S. Thomas nihil dicit, cùm iam ibi non agat de fide & de re ipſa negari non poteſt, quod in ſtatu legis ſcriptæ neceſſaria eſſet ex præcepto fides aliquorum obiectorum, quæ non erant operabilia, vt de exitu filiorum Iſraël ex Ægypto, cuius notitiam, & mirabilium, quæ tunc Deus fecit volebat Deus permanere ſemper in populo illo, iuxta illud pſalmi 77. *Quanta mandauit Patribus noſtris nota facere ex filiis ſuis. Filij qui naſcentur, & exſurgent & narrabunt filiis ſuis*, & alibi ſæpè. Erit autem quæſtio de vocibus, an hæc fides dici poſſit aliquo modo de obiecto operabili, quatenus conducebat ad meliùs exercenda ſacrificia, & cæremonias præceptas, per quas repræſentabatur memoria illorum beneficiorum præceptorum; hoc enim ſenſu etiam fides Trinitatis, & Incarnationis poterit apud nos dici de obiecto operabili, quatenus conducit ad meliùs exercenda Sacramenta, & ſacrificia legis euangelicæ, in quibus myſterium Trinitatis, aut Incarnationis exprimitur, vel ſupponitur. Negari etiam non poteſt fuiſſe tunc neceſſariam neceſſitate præcepti vltra fidem, quæ exigebatur in lege naturæ, fidem etiam explicitam de inſtitutione eorum ſacrificiorum, Sacramentorum, & rituum, quorum obſeruatio omnibus præcipiebatur. Lex enim Dei, cùm vniuerſalis eſſet, ad hoc lata fuerat, vt omnibus intimaretur, & ab omnibus acceptaretur, & per conſequens, vt omnes notitiam haberent legis illius à Deo latæ. Ad quem etiam finem puto, neceſſariam tunc fuiſſe ex præcepto fidem de lege ipſa decalogi à Deo Moyſi data, cuius præcepta, licèt maiori ex parte eſſent contenta in lege naturæ; voluit tamen Deus ſpecialiter eadem præcepta promulgare, vt maiorem haberent auctoritatem apud illum populum, & firmiùs retinerentur, cùm lumen naturæ potuiſſet ſibi relictum facilè in multis illorum errare, vel certè laborare ignorantia culpabili, prout notauit etiam Suarez *vbi ſuprà n. 4.* voluit quippe Deus Magiſter ſpecialis eſſe populi illius in iis omnibus, quæ ad ſalutem ei neceſſaria erant, vt vel ſic ex fide viueret, & operaretur ea omnia, quæ ad ſalutem conſequendam, vel augendam conducere poterant iuxta illud pſalm. 147. *qui annuntiat verbum ſuum Iacob, iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael.* Et certè conſtat legem tanto apparatu à Deo latam, & in duas tabulas reductam, ſuoque digito exaratam, ad hunc finem ita fuiſſe promulgatam ſolemniter, vt ab omnibus Iſraëliticis compendiosè teneretur, & religiosè obſeruaretur, quod ſine illius fide fieri non poterat.

In lege ſcripta fuit ex præcepto fides aliorum etiam obiectorum.

SECTIO IV.

Quorum obiectorum fides explicita neceſſaria ſit ex præcepto in lege euangelica.

CErtùm eſt, neceſſariam in primis eſſe ex præcepto fidem explicitam illam, quæ eſt neceſſaria ex neceſſitate medij ad ſalutem, de qua dictum eſt *diſp. præced.* quia vt ſæpè diximus, media neceſſaria ad ſalutem, quæ à nobis pendent, neceſſaria etiam ſunt neceſſitate præcepti, quo quis tenetur ſalutem propriam procurare, & media omnia apponere ad eandem ſalutem neceſſaria. Vltra hæc etiam aliqua ex præcepto omnibus fidelibus credenda vel ſcienda proponuntur, de quibus quæ, & qualis ſint, variæ ſunt doctorum ſententiæ. 60

Prima ſententia refertur eorum, qui dicunt, ſufficere Chriſtiano in communi credere ea omnia, quæ eccleſia catholica credit, licèt non deſcendat ad particularia. Pro hac ſententia D. Thomas, Sanchez *lib. 2. in Decalogum cap. 3. num. 3.* & alij communiter referunt aliquos Canoniſtas, Innocentium, Ioannem Andream, Abbatem, Hoſtienſem, Imolam, Ananiam, Baldum, Zanchinum & Summam Roſellam, in qua verbo *fides*

Prima ſententia.

num.

num. 5. petitur ſolum fides Dei remoneratoris, & punitoris: quibus addi ſolent Guillelmus Pariſienſis *in tract. de fide §. poſtquam autem* circa finem, & Altiſiodor. *lib. 3. ſumma tract. 3. cap. 1. q. 5.* Quorum ſententiam, vt erroneam damnant Valentia, & Ledeſma, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà*, imo Bañes apud eumdem dicit eſſe hæreticam. Nam *in direct. Inquiſitorum 2. p. quæſt. 10. hereſi* 8. refertur ab Eymerico Cenſura ab Inquiſitoribus lata de mandato Gregorij Papæ XI. cum conſilio Cardinalium, & Theologorum, qua articulus hic damnatus fuit: *Quod laici non tenentur ad aliquem articulum fidei explicitè credendum, ſed ſufficit illis iſta concluſio in genere, quod credunt omne illud, quod ſancta Dei Eccleſia credit.* Sed tamen Suarez *in præſenti diſp. 13. ſect. 4. num. 1.* eos Auctores ab hac Cenſura liberat, quia illi non excluſerunt omnes prorſus articulos, cùm fidem ſaltem vnius Dei remuneratoris explicitam petant.

61 *Secunda ſententia communis, & vera.* Omnes tamen Theologi communiter, & veriſſimè docent, eſſe ex præcepto obligationem fidei, & notitiæ explicitæ aliorum articulorum præter illos duos à Deo remuneratore. Quod in primis Suarez *ibi n. 2.* dicit eſſe indubitatum quoad omnia, quæ in ſtatu legis naturæ explicitè credi debebant, nec id ſine errore poſſe negari. Quod tamen non debuit cum ea vniuerſalitate tradi; nam in eo ſtatu, vt *ſuprà* vidimus, neceſſaria erat ex præcepto fides, & notitia de remedio illo dato à Deo ad expiationem à peccato originali, vt poſſit debito modo explicari, quæ fides, & notitia explicita nunc non eſt neceſſaria, & pauci, ac docti eam habent. Sicut etiam plurium obiectorum notitia explicita exigebatur in lege ſcripta, quorum à nobis non exigitur, ſed aliorum, quæ ſunt propria legis Euangelicæ. Reſtat tamen difficultas in iis aſſignandis, in quibus noſtri doctores non conſentiunt.

62 Multi dicunt, eos omnes, & ſolos articulos debere à ſingulis explicitè credi, quos Eccleſia ſolemni ritu celebrat, quos cong[r]uè tenet Sanchez *vbi ſuprà n. 5.* Ad hoc enim ab Eccleſia ſolemniter celebrantur, vt ab omnibus cognoſcantur explicitè. Quare alij; qui fatentur debere credi explicitè articulos in ſimbolo contentos, fatentur etiam obligationem ſciendi explicitè eos, qui ab Eccleſia celebrantur. ita Coninch *diſp. 14. dub. 10. n. 190.* Hæc tamen obligatio quoad ea omnia, quæ ab Eccleſia celebrantur, communiter reiicitur apud Sanchez *vbi ſuprà num. 6.* Caſtro Palao *n. 6.* cum aliis, quos affert. Et probari poteſt, quia ex eo, quod Eccleſia celebret feſtum alicuius ſancti, non ſequitur, quod ſinguli fideles debeant ſcire merita, & ſanctitatem illius, aut noſcere illum, præſertim ſi non ſit præceptum obſeruandi feſtum, ſed ſolùm fiat officium de illo: imò licèt obſeruandum ſit feſtum, ſufficit ruſtico ſcire, eſſe præceptum illa die abſtinendi ab operibus ſeruilibus, & vacandi Deo: ergo licèt celebretur etiam myſterium aliquod Chriſti, vt transfiguratio, circumciſio, præſentatio in templo, &c. non ideo debet imponi ruſtico obligatio præſertim grauis credendi explicitè, vel ſciendi illa myſteria.

63 Communis ergo, & vera ſententia docet, obligari fideles ſingulos ad credendos, & ſciendos explicitè iuxta ſuam capacitatem articulos, qui in ſymbolo articulorum continentur, ita Suarez, Sanchez, Coninch. *locis citatis*, & alij multi, quos ipſi congerunt; in quo tamen obſeruandum eſt, ſermonem eſſe de Symbolo Apoſtolorum, non de Symbolo Athanaſij, vel etiam Niceno, in quibus ad maiorem explicationem aliqua addita ſunt, quorum notitia non exigitur à ſingulis fidelibus, vt de proceſſione Spiritus ſancti à Patre, & Filio fatentur Suarez *numero 6.* Sanchez *num. 17.* Coninch. *num. 190.* Petrus Hurtado *diſp. 44. ſect. 2. §. 10.* & alij. Vnde nec probo, quod aliqui ex his Auctoribus nomine ſymboli intelligunt, & explicant aliud quoddam Symbolum, quod in rudimentis Chriſtianæ Doctrinæ idiomate vulgari proponi ſolet pueris in Hiſpania, vbi vltra Symbolum Apoſtolorum proponitur Symbolum aliud ſub nomine quatuordecim articulorum fidei, quorum ſeptem ſpectant ad diuinitatem, & ſeptem ad Chriſti humanitatem quos quatuordecim articulos ab aliquibus enumerari dixit S. Thomas *in præſenti quæſt. 1. art. 8.* in corpore, quamuis aliqualiter differant ab illis, qui in prædicto puerorum catechiſmo continentur, quorum articulorum ſeriem pueri memoriter diſcunt, & iuxta horum articulorum textum aliqui Doctores Hiſpani explicant fidem explicitam neceſſariam ex præcepto, ita Suarez *vbi ſuprà num. 6. & ſequentibus*, Hurtado *dicto §. 56. & 11.* Sanchez *num. 6.* Granado *in præſenti tract. 10. diſp. 3. ſect. 2. numero 6. & ſequentibus*, & alij, qui videntur ſupponere Symbolum illud ex 14. articulis conflatum commune eſſe toti Eccleſiæ pro inſtituendis pueris; cùm tamen extra Hiſpaniam non viderim eſſe in vſu. Certè Eccleſia Romana in Cathechiſmo iuſſu Concilij Trident. & Pij. V. ad Parochos edito, vt plebem inſtituant, ſolum Apoſtolorum Symbolum 12. articulos continens proponit: ſicut etiam in Catechiſmo breui pro pueris inſtruendis iuſſu Clementis 8. à Roberto Cardinali Bellarmino compoſito, & edito vulgari lingua ad vſum populi Romani, & aliarum Eccleſiarum, non proponitur aliud Symbolum niſi Apoſtolorum, & eius 12. conflatum articulis, in quibus quidem aliqua explicantur, quæ non explicantur in illis aliis 14. articulis. Quare alij meritò ſolius Symboli Apoſtolorum meminerunt, quando obligationem fidei explicitæ circa præcipuos articulos adſtruunt.

64 *Vnde colligitur obligatio vniuerſalis notitia explicitæ circa materiam ſymboli Apoſtolorum.* Porrò obligatio hæc vniuerſalis notitiæ explicitæ circa materiam Symboli Apoſtolorum colligitur ex vſu perpetuo ipſius Eccleſiæ, quæ hanc notitiam à ſingulis ante, atque etiam poſt Baptiſmum exigit, vt conſtat ex Conciliis Agathenſi, Bracharenſi 2. & Cabilonenſi relatis *c. 20. & ſequentibus de conſecrat. diſt. 4.* & ex Rabano relato *ibi in cap. ante Baptiſmum*, & ex Catech. Pij V. vbi dicitur in principio, omnes ſcire, & credere debere ea, quæ Apoſtoli certis articulis comprehenderunt: & ex cap. *Deus qui*, de pœnitentiis, & remiſſ. & ex Auguſtino *lib. 8. confeſſ. cap. 2.*

65 *Ratio huius obligationis.* Ratio huius obligationis, aliis omiſſis, hæc eſt, quia qui Chriſtianam religionem amplectitur, ita debet eam amplecti, vt eam diſtinguat ab aliis, quæ illa non ſunt, & per conſequens debet talem fidem credere, quæ diſtinguat Chriſtianam religionem ab aliis doctrinis, quę vel ſint vel fuerint: alioquin non diſtingueret religionem Chriſtianam à ſtatu legis naturæ in quo etiam fideles credebant Deum vnum remuneratorem ſupernaturalem, atque etiam credebant vera eſſe

quæcumque Deus reuelaſſet & quæ in vera Eccleſia ex Dei reuelatione haberentur. Chriſtianus autem eo ipſo, quod Chriſtianiſmum profitetur, debet agnoſcere, quæ, & qualis ſit religio, cui nomen dat, ſaltem quoad ſubſtantialia capita, & fundamenta huius religionis: indecens enim eſt velle fieri Chriſti diſcipulum, & ſequi eius doctrinam, & ſimul ignorare prorſus Chriſti doctrinam, quam profitetur. Debet ergo ſaltem quoad ſubſtantialia capita ſciri doctrina Chriſti, vt aliquis verè ſit Chriſti diſcipulus; quæ ſubſtantialia, & potiſſima capita ab omnibus ſcienda Apoſtoli diuino inſtinctu diſpoſuerunt in Symbolo, vt breuiter, & facile poſſent omnes fidem ſuam, quantum ſatis eſſet, profiteri.

66 *Obiectio.* Obiicitur contra hanc regulam, quia videtur peccare per exceſſum, & defectum: nam aliqua ſunt in ſymbolo, quorum fides explicita non videtur eſſe ſub obligatione, & è contra requiritur ſub præcepto notitia explicita aliorum, quæ non continentur in ſymbolo. Exempla prioris partis ſunt, Chriſtum paſſum eſſe ſub Pontio Pilato, deſcenſus ad inferos, natiuitas ex Virgine, ſanctitas Eccleſiæ, communio ſanctorum. Exempla poſterioris partis poſſunt eſſe myſterium Euchariſtiæ, quod dicitur per antonomaſiam myſterium fidei, Sacramenta Eccleſiæ, decalogus, & alia eiuſmodi, quæ in ſymbolo non continentur.

67 Hac occaſione de ſingulis pro vtraque parte enumeratis agere ſolent Doctores, an, & quomodo credi debeant: & in primis, in ſymbolo ea potiſſimùm dicunt poſita eſſe, quorum fides magis intendebatur propter notitiam, quam propter debitum operandi; ea autem, quæ propter notitiam Chriſtianæ Doctrinæ quaſi intellectualem deſiderabantur, continentur, quantum ſufficit, in dicto Symbolo. Nempe vnitas Dei, eius omnipotentia, & quod creator omnium ſit, & remunerator remuneratione æterna: immortalitas animæ, & mortuorum reſurrectio, peccatorum remiſſio, myſterium etiam auguſtiſſimum Sanctæ Trinitatis, Incarnatio Filij Dei, & eius Conceptio ex Virgine matre ſine opera viri, paſſio, reſurrectio, aſcenſio glorioſa in cœlum, & aduentus ipſius ad vniuerſale iudicium: quæ ſunt præcipua capita doctrinæ euangelicæ, quæ Apoſtoli iuſſi ſunt prædicare omni creaturæ. Et quidam de aliquibus articulis ſpectantibus ad diuinitatem iam diximus *ſect.* 2. fuiſſe eorum fidem explicitam neceſſariam etiam in lege naturæ & ſcripta. Fides verò Trinitatis neceſſaria eſt in lege gratiæ, in qua eius notitia explicita tradita fuit à Chriſto, & erat maximè neceſſaria ad notitiam explicitam ipſius Chriſti, qui erat ſecunda Trinitatis perſona, & ideo in ipſa Baptiſmi forma, per quem ad Eccleſiam ingredimur fieri voluit perfectionem explicitam huius myſterij, tanquam fundamentum Chriſtianæ religionis.

Quod verò ſpectat ad Chriſtum, neceſſaria erat in lege Chriſtiana diſtincta Chriſti notitia, cùm via Chriſtianus poſſit dici, qui Chriſtum non cognoſcit, & quidem non de ſolo numine, ſed quoad rem ipſam: quod nimirum non ſit homo purus, ſed Deus factus homo, vt nos redimeret, quod & fecit per paſſionem, & mortem acerbiſſimam, ita tamen vt glorioſus etiam reſurrexerit, & regnet in cælo ad corroborandam ſpem noſtram, vnde venturus iterum eſt vniuerſorum iudex; quæ eſt ſumma & compendium prædicationis euangelicæ, & ſine cuius notitia non habent fidelem notitiam religionis, quam profitentur etiam quoad ſubſtantialia.

Cæterùm in vtriſque articulis, tam qui ad diuinitatem ſpectant, quam qui ad Chriſtum, aduertunt duo communiter doctores. Primum eſt, poſſe in eorum notitiæ explicitæ defectu reperiri paruitatem materiæ, ratione cuius ignorantia excuſetur à culpa ſaltem graui, v.g. quod Chriſtus paſſus fuerit ſub Pontio Pilato: neque enim multum refert ad ſubſtantiam, quod ſciat fidelis, ſub quo iudice Chriſtus paſſus fuerit. Alterum eſt, quod hos ipſos articulos in ſymbolo contentos ſatis ſit ſcire notitia quadam rudi, & craſſa, ac vulgari, vt cum aliis obſeruat Sanchez *vbi ſuprà num.* 17. Quare ſufficit ſcire Deum eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, & non eſſe plures Deos, licèt non intelligatur diſtinctè pluralitas perſonarum cum vnitate eſſentiæ. Similiter ſufficit ſcire, Chriſtum eſſe Deum & hominem, licèt non intelligatur diſtinctè vnitas in perſona, & diſtinctio in naturis: & ſic de aliis ſufficit ſcire id, quod verba rudi, & craſſo modo ſignificant, vt notat etiam Suarez *dicta ſect.* 4. *num.* 6. Non tamen ſufficit ſcire ſymbolum memoriter idiomate, quod non intelligas, v.g. lingua Latina, cuius ſignificationem non intelligas, quia iam tunc nec craſſo quidem modo de rebus ſignificatis notitiam haberes, vt cum aliis notant prædicti Doctores: quia ſi magis explicita notitia, à ſingulis fidelibus exigeretur, magis explicitè debuiſſent hæc myſteria in ſimbolo declarari, in quo tradebatur plebi ab Apoſtolis notitia ſufficiens eorum, quæ in particulari credere, & ſcire debebant. 68

In defectu notitia explicita articulorum reperitur paruitas materiæ.

Non ſufficit ſcire Symbolum memoriter idiomate, quod non intelligas.

Vnde ſufficit credere, Deum eſſe vnum, & omnipotentem, & creaſſe cælum, & terram, in iis enim implicitè continetur, quod creauerit omnia, quæ vtrobique continentur, de Chriſto autem creditur explicitè eſſe filium Dei vnicum, per quem ſatis explicatur eſſe filium naturalem, qui ſolus eſt propriè, & ſine addito Filius. Addimus etiam, *Dominum noſtrum*, quod non puto ſolùm apponi honoris gratia, ſed vt obiectum explicitè credendum, per quod fatemur poteſtatem ſupremam, quam habet, ratione cuius ſumus eius ſubditi, & ſerui. Quæ fides explicita meritò exigitur à fidelibus: indignum enim eſt, aliquem in familia, & obſequio Principis alicuius eſſe, & neſcire illum non eſſe vnum ex familiaribus, ſed Principem, caput, & dominum aliorum. Credimus ergo, & profitemur, Chriſtum non eſſe vnum ex præcipuis ſanctis, aut ſummum ſolùm inter illos, ſed eſſe Dominum, & Principem illorum omnium. 69

Dubitatur, an debeant ſinguli explicitè virginitatem credere perpetuam Deiparæ. Affirmant Suarez *dicta ſect.* 4. *n.* 7. Bañes hîc *quæſt.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Caſtro Palao *vbi ſuprà num.* 5. Coninch *vbi ſuprà num.* 189. Granado *tract.* 10. *diſput.* 3. *ſect.* 2. *num.* 8. quia id ſignificare videntur verba ſymboli, quibus dicitur *natus ex Maria Virgine*: neque enim dicitur ſimpliciter Virgo, quæ aliquando, & non ſemper virgo permanſit. Addunt, ita explicari in illo alio ſymbolo 14. articulorum idiomate Hiſpano, qui populo explicitè credendi proponuntur. Sed iam diximus, in illis articulis aliqua contineri, quæ non explicantur in ſymbolo Apoſtolorum, v.g. quod Chriſtus eduxerit animas Patrum ex inferis, vbi eius aduentum expectabant. Nunc verò agimus de iis, quæ in ſymbolo Apoſtolorum explicantur, quod 70

An debeant ſinguli explicitè virginitatem credere perpetuam Deiparæ.

ſolùm

ſolùm Romana Eccleſia pueris in catechiſmo proponit, vt diximus.

71 Alij ergo negant, eam fidem explicitam requiri in ſingulis de perpetua Virginitate Deiparæ; ita Azor, quem refert & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà n.* 17. & alij, quos tacito nomine refert, & ſequitur Suarez *loco citato*, quorum ſententiam ipſe etiam iudicat non eſſe improbabilem; quia id non videtur ſatis in ſymbolo expreſſum. Ego in primis puto non ſolùm credendam explicitè Virginitatem Mariæ in conceptione ſui filij, ſed etiam in partu. Ratio eſt, quia quando fides docet, Chriſtum conceptum ex Virgine, ſenſus eorum verborum non eſt diuiſus, vt ita dicam, hoc eſt conceptum ex ea, quæ antea fuerat Virgo, ſed compoſitus, hoc eſt ex Virgine manente Virgine, ſic enim intelligunt omnes Patres, & Catholici vaticinium illud Iſaiæ, *ecce Virgo concipiet*. & in ſymbolo Nicæno profitemur hoc myſterium in verbis illis: *& incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria Virgine*, hoc eſt, manente Virgine: cum ergo in ſymbolo Apoſtolorum explicitè profiteamur Chriſtum *natum ex Maria Virgine*, verba hæc facere etiam debent ſenſum compoſitum, hoc eſt, manente Virgine in ipſo partu. Sic enim verba eiuſdem Iſaiæ intelligunt communiter Patres, quos congerit Suarez *2. tom. in 3. parte diſp.* 5. *ſect.* 2. & quia dixit, *Virgo concipiet, & pariet filium*, inde colligunt Deiparæ Virginitatem in ipſo etiam partu: cùm ergo in ſymbolo profiteamur explicitè Chriſtum natum ex Maria Virgine, ibi etiam profitemur Virginitatem matris in ipſo partu.

72 Vnde rurſus videtur mihi multo verius, quod in eiſdem verbis profiteamur explicitè Virginitatem perpetuam Mariæ, etiam toto tempore poſt partum. Suppono enim de fide etiam eſſe perpetuam Mariæ Virginitatem, vt ex Concilijs & Patribus probat latè Suarez *dicta diſputatione* 5. *ſect.* 3. Sed dubium eſſe poteſt, an hæc veritas debeat explicitè credi, & mihi magis placet prima ſententia affirmans ſupra relata, & quod hic ſit ſenſus illorum verborum in ſymbolo, *natus ex Maria Virgine*, & non ſolùm intelligantur de Virginitate in ipſo partu permanente, ſed de Virginitate etiam conſequenti. Nam ſi deberent limitari ad illud ſolùm tempus, diminutè hunc articulum explicuiſſet ſymbolum Nicænum, quod in Miſſa cantatur, in quo non explicatur Chriſtum natum, ſed conceptum ex Virgine, in verbis illis: *& Incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine, & homo factus eſt*: In quibus de natiuitate nihil dicitur: non eſt autem credibile, omiſſam fuiſſe in eo ſymbolo veritatem hanc in ſymbolo Apoſtolorum explicatam de Virtute Mariæ etiam in ipſo partu: quare fatendum eſt, verbis illis, *ex Maria Virgine* non ſignificari ſolùm Virginitatem in Conceptione, ſed etiam conſequentem, & perpetuam, & ideo in illis explicari Virginitatem etiam in partu perſeueraſſe.

73 Ratio autem eſt, quia eccleſiaſticus vſus hoc habet, vt Virginis cognomen non attribuatur ſimpliciter, & abſolutè alicui fœminæ niſi virgo ſemper permanſerit: ideo nunquam in ſacris precibus Virgines vocat, niſi illas ſanctas, quæ Virgines ſemper fuerunt. Nec ſufficit ſolùm Virginem tunc fuiſſe, quando contigit id, quod narratur, vt Virginis titulo ſimpliciter decoretur: quando enim Eccleſia dicit, v. g. *Conceptio eſt hodie ſanctæ Mariæ Virginis: Hodie concepta eſt Virgo Maria* &c. certè non eſt ſenſus ſolum, quod erat Virgo, quando concepta fuit, ſed quod illa, quæ ſemper fuit virgo, tunc concepta eſt. Sicut, & quando proponit celebrandum feſtum ſub nomine Natiuitatis, aut Præſentationis Mariæ Virginis, non ſignificat ſolum fuiſſe Virginem, quando nata, vel præſentata fuit. Alioquin eodemmodo dicere poſſet, hodie nata, vel concepta eſt B. Anna Virgo, vel proponere feſtum natiuitatis B. Annæ Virginis, quæ ipſa etiam in natali ſuo virgo erat; quod certè ab vſu & ſenſu Eccleſiæ longe abeſt. Senſus ergo illius tituli, & cognominis non alligatur ad tempus illud, ſed extenditur ad futurum: ſicut quando Eccleſia loquitur de conuerſione ſancti Pauli Apoſtoli, non loquitur de Apoſtolatu, quem iam tunc haberet, quando conuerſus fuit, ſed quem poſtea habuit. Si ergo, quando Eccleſia dicit: hodie concepta, vel nata aut præſentata eſt Maria Virgo: non intelligit ſolùm de virginitate, quam tunc habebat, ſed etiam de virginitate perpetua, quæ eſt virginitas ſimpliciter & abſolutè prolata: cur quando dicit *Chriſtus conceptus eſt, vel natus ex Maria Virgine*, intelligi debet de ſola virginitate tempore conceptionis, vel partus, & non de perpetua. Præſertim cùm hic ſit perpetuus Eccleſiæ vſus, vt ad ſignificandam perpetuam Mariæ virginitatem, quoties Mariam nominat, addat etiam Virginis titulum, quod notauit Epiphanius hæreſi 78. his verbis. *Quis vnquam, aut quo ſæculo auſus eſt preferre Mariæ nomen, & interrogatus non ſtatim intulit Virginis vocem? ex ipſis enim nominibus etiam virtutum ſigna elucent.* In hoc ergo ſenſu in ſymbolo dicitur Chriſtus natus *ex Maria Virgine*, non ad ſignificandam ſolum eius virginitatem in partu, ſed ad demonſtrandum, de qua Maria ſit ſermo, nempè de illa, quæ ſemper virgo fuit, & per antonomaſiam ſub ſolo nomine *Virginis* intelligitur, itavt quoties abſolutè, & ſine nomine de Virgine loquimur, intelligamus de Dei matre, vt obſeruauit Auguſtinus *in Enchirid. cap.* 34. quem eſſe ſenſum, & vim illorum verborum, *ex Maria Virgine*, in ſymbolo obſeruauerat etiam Suarez *dicto* 2. *tom. in* 3. *p. diſp.* 5. *ſect.* 3. §. *Secundò præſertim*. Eſt ergo ſatis probabile, & pium, quod hic articulus de perpetua Deiparæ virginitate ſit neceſſariò explicitè ab omnibus credendus, & ideo in ſymbolo poſitus. Hoc enim non parum refert ad dignitatem Chriſti, & matris, & vt fideles erga ipſam, & eius cultum magis afficiantur, quàm ſi putarent, eam fuiſſe, ſicut vnam ex alijs fœminis, quæ aliorum etiam filiorum procreationi, & generationi communi modo attendiſſet, non contenta vnico naturali filio, quo etiam vnico filio naturali Æternus Ipſe pater contentus eſt.

Nec obſtant verba Baſilij *hom.* 25. *de humana Chriſti generatione*, vbi relata ſententia eorum, qui volebant Deiparam poſt Chriſtum natum alios filios ex Ioſeph ſuſcepiſſe; vel ab eo maritaliter cognitam, ſic ait. *Non verò, licèt nihil hoc doctrinæ pietatis officeret: nam donec diſpenſabatur Chriſti generatio, neceſſaria erat virginitas: quid verò poſtea ſit factum ad myſterij huius doctrinam non anxiè conjungendum eſt. Veruntamen ne hoc eorum, qui Chriſtum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquando deſierit eſſe virgo, has rationes ſufficere putamus.* Vbi videtur indicare, hunc articulum, non fuiſſe inter neceſſariò credendos. Hoc tamen, vt dixi, non ob- 74

ſtat, quia nimium probaret, nimirum non ſolùm, non fuiſſe neceſſarium fidem explicitam huius veritatis, ſed neque etiam rem ipſam fuiſſe certam ex fide, quod tamen dici non poteſt, vt conſtat ex Auguſtino (vel quiſquis ſit Author) *in lib. de Eccleſiaſt. dogmat. cap. 69. tom. 2.* vbi dicitur id *firma fide credendum, nec blaſphemiæ Heluidij acquieſcendum.* Omnes ergo debemus Baſilium explicare, cuius mens non erat de certitudine aut neceſſitate ſimpliciter illius articuli agere, ſed ſolùm in ordine ad intentum præſens, nempe quod Chriſtus ſine viri opera de Spiritu ſancto conceptus, & natus fuerat ex Maria ad quod dogma ſuſtinendum neceſſarium non erat illud aliud de perpetua Mariæ Virginitate poſt partum, in quo ſenſu verba illa ſolent à Doctoribus Catholicis communiter intelligi.

75 Per hoc tamen non contendo eſſe improbabilem ſecundam ſententiam ſuprà relatam eorum, qui dicunt, non eſſe ex neceſſitate præcepti credendam explicitè perpetuam Mariæ Virginitatem. Pro qua rurſus afferri poſſet, quod Apoſtoli ſymbolum illud compoſuerint anno Chriſti 44. iuxta ſententiam communiorem, quam amplectitur Card. Baronius 1. tom. annal. eo anno 44. quo anno Deipara adhuc in terris agebat iuxta ſententiam eorum, qui volunt ipſam obiiſſe anno ætatis ſuæ 63. vel 72. in quam vltimam inclinat magis Suarez 2. *tomo in 3. partem diſp. 21. ſect. 1.* Difficile autem apparet, quod Apoſtoli propoſuerint in ſymbolū credēdam explicitè de fide ab omnibus fidelibus perpetuam virginitatem Mariæ vſque ad mortem includendo etiam tempus futurum, & quo nondum adhuc conſeruata fuerat eius virginitas. Non ergo debent intelligi ea verba ſymboli de Virginitate perpetua, ſed de virginitate in conceptione, & in partu. Quamuis ad hoc etiam reſponderi poſſet, in primis valdè incertum eſſe tempus mortis B. Virginis, vt ex Card. Baronio, & aliis oſtendit Suarez loco proximè citato, & ſatis communem eſſe opinionem, quod contigerit anno 59. ſuæ ætatis, qui fuit vndecimus à morte Chriſti, & annus 44. Chriſti, quo anno volebant, Apoſtolos ſymbolū condidiſſe, quare potuerunt illud poſt Virginis obitum componere, quando iam erant in varias orbis partes diſpergendi: Vnde Suarez conicit Petrum Apoſtolum non diſceſſiſſe à Iudæa ante Virginis obitum, ſed ſtatim poſt illum; nam eo anno Romam primùm venit, nempe ſecundo anno Imperij Claudij teſte Euſebio in Chronicis, & Hieron. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Quod ſi aliquis contendat B. Virginem per plures annos ſuperuixiſſe, & ſymbolum anno illo Chriſti 44. fuiſſe compoſitum, ſimúlque velit ſententiam noſtram tueri de perpetua virginitate in verbis illis contenta, neceſſe eſt, quod dicat, Apoſtolos per verba illa ſignificaſſe virginitatem illam vſque ad tempus illud, quo loquebantur: hoc enim neceſſarium erat, vt tunc ſimpliciter, & abſolutè appellaretur Virgo. Tradidiſſe tamen ſymbolum illud ſub eadem verborum formula futuris etiam temporibus recitandum, quia diuino Spiritu afflati ſciebant permanſuram integritatem, & virginitatem Deiparæ perpetuam (quod certè mirum eſt, quod ipſamet ſaltem Virgo non ſciret ex diuina reuelatione, quæ ſicut de rebus aliis ad ſe ſpectantibus, ita & de hoc potuit Apoſtolos docere) atque adeo potuerunt bene ſymbolum fidelibus ſub iis verbis tradere, quæ ſciebatur, quocunque tempore proferrentur, non continere falſum, ſed verum, & à Deo reuelatum. Nec ex hoc ſequitur, diuerſam eſſe fidem, quam Apoſtoli in ſymbolo profitebantur, ab ea, quam nos profitemur, quando idem ſymbolum nunc recitamus, eo quod illi ſignificarent ſolùm virginitatem Mariæ vſque ad illud tempus; nos verò in eiſdem verbis ſignificamus nunc virginitatem eiuſdem vſque ad finem vitæ: hæc enim diuerſitas tota eſt materialis, & non facit fidem formaliter diuerſam ſicut in eodem ſymbolo, & in ſymbolo etiam Nicæno profitemur reſurrectionem mortuorum, & iudicium, & aduentum Chriſti futurum: per quæ verba Apoſtoli non ſignificabant futura hæc omnia poſt tempus, quo nunc nos ſymbolum recitamus: ipſi enim non ſciebant an tam diù differendus eſſet ſecundus Chriſti aduētus: nos autem profitemur hæc futura poſt hoc tempus, quo ſymbolum recitamus, quæ eſt diuerſitas materialis ex diuerſo tempore, quo ſymbolum recitatur. Apoſtoli autem compoſuerunt formulam profitendi fidem iis verbis, quæ apta eſſent ad eam verè profitendam, quocunque tempore proferrentur in Eccleſia militante, quia ſemper hæc ſunt futura in ordine ad illud tempus. Sic etiam circa virginitatem Mariæ appoſuerunt verba quibus ſemper fideles firmiſſimè eius fidem profiterentur: quia ſciebant, quocunque tēpore ea verba proferrentur, veriſſima eſſe; licèt materiale ſignificatum poſſet variationem aliquam accipere propter diuerſas circumſtantias, quæ variari poterant, manente tamen eadem formula profeſſionis, quoad formale ſymbolum, & quoad eadem verba, quibus fidem profitemur.

Sequitur iam articulus de Chriſti paſſione in verbis illis, *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus,* in quibus verbis certum videtur in primis, non eſſe obligationem ſaltem grauem ſciendi Chriſtum paſſum ſub Pontio Pilato, cùm ea circumſtantia, & nomen, ac cognomen Iudicis non multum referat ſingulis ad ſalutem; certum etiam videtur, debere explicitè credi, Chriſtum paſſum, & mortuum eſſe propter noſtram ſalutem; cùm enim Chriſtus debeat explicitè credi, vt Redemptor noſter, oportet credere nos ſuo ſanguine redemiſſe, & ita omnino expediebat ad debitam gratitudinem erga ipſum concipiendam; & id conſtat à fortiori ex dictis *diſp. præcedenti*: ſi enim iuxta communem ſatis ſententiam fides explicita Chriſti mediatoris neceſſaria eſt ad ſalutem neceſſitate medij, oportet ergo credere propter Chriſtum dari ſalutem, atque adeo ex Chriſti meritis, quorum præcipua fuerunt mors, & paſſio, remitti peccata, & per conſequens ad hunc finem paſſum eſſe, prout explicatur in ſymbolo Nicæno illis verbis, *qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem &c.* Cur autem hæc cauſa finalis paſſionis Chriſti nō fuerit, ita explicita, in ſymbolo Apoſtolorum, ratio eſſe potuit quia ſatis explicitè videbatur iā contineri, vel ſupponi. Tum quia profeſſio fidei chriſtianæ ſupponebat ea, quæ de Chriſto credi debebant explicitè in lege antiqua, in qua credi debebat explicitè vnus mediator venturus, quem mediatorem fides chriſtiana profitetur iam veniſſe, & hunc eſſe Chriſtum, qui mortuus eſt, quare eo ipſo fatetur redemptionem hominum per Chriſtum: tum etiam quia impoſſibile moraliter eſt, quod chriſtiani explicitè confiteantur filium Dei verum Deum, & hominem mortuum eſſe, & eundem 76

Non eſt obligatio ſaltem grauis ſciendi Chriſtū paſſum ſub Pontio Pilato.

Debet explicitè credi, Chriſtū paſſum, & mortuū eſſe propter noſtram ſalutem.

eundem fuiſſe noſtrum redemptorem, & neſciant per paſſionem, & mortem nos redemiſſe,& ideo opprobria,& tormenta alioquin Deo indigna ſuſcipere non fuiſſe dedignatum, quare in illis,quæ in ſymbolo traduntur ſufficienter continebatur & hoc aliud, ſi illa alia explicitè credantur,vt experientia manifeſta teſtatur.

77 Dubitari poteſt, an genus mortis nempe crucifixio, ſit de neceſſitate præcepti explicitè credendum,de quo nihil inuenio apud Doctores in particulari; imo aliqui ſolum videntur ponere neceſſariò credendum Chriſtum mortuum eſſe; ita loquitur Suarez in præſenti diſp.13. ſect.4. n.8.dicens *poſt hoc ſequuntur articuli de paſſione, morte, & Reſurrectione Domini, de quibus omnes Theologi fatentur eſſe ex præcepto explicitè credendos ab omnibus.* & clariùs Hurtado *diſp.*44. *ſect.* 2. §.11. dicit: non eſſe neceſſe cognoſcere eum fuiſſe circumciſum, &c. *Sed ſufficit,eum pro ſalute noſtra mortuum fuiſſe, & à mortuis ſurrexiſſe; vt cognoſcamus noſtram per eius ſanguinem redemptionem*; item *vt per reſurrectionem concipiamus ſpem reſurgendi.* Eodem ferè modo loquuntur alij, Caſtro Palao *dict.puncto* 10.*n.*5.inter credenda explicitè non enumerat crucifixionem,ſed paſſionem,mortem, deſcenſum ad inferos, reſurrectionem, &c.& poſtea addit: *non eſt neceſſarium circumſtantias paſſionis cognoſcere,videlicet paſſum eſſe ſub Pontio Pilato: ſufficit ſi cognoſcatur eſſe paſſum.* Item Granado dict. tract. 10.diſp.3.ſect.2.n.8.dicit, *teneri omnes explicitè credere, Chriſtum eſſe Deum, & hominem,conceptum ex Maria ſemper Virgine, natum, mortuum, quod reſurrexerit, & ſit modò in cœleſti gloria, quodque venturus ſit ad iudicandum.*

An genus mortis nempe crucifixio ſit de neceſſitate præcepti explicitè credendum.

78 Alij tamen de crucifixione in particulari loqui videntur.Ita Coninch *in præſenti diſp.*14.*dub.*10. *num.*189.dicit,non teneri omnes ſcire,Chriſtum paſſum eſſe ſub Pilato, *ſed ſufficere rudioribus ſcire, Chriſtum verè eſſe Deum & hominem, & verè paſſum eſſe, & mortuum in cruce,ac ad cœlos adſcendiſſe.* Idem videntur ſupponere illi, qui docent, eſſe obligationem ſub mortali, vt ſinguli fideles ſciant ſignare ſe ſigno crucis,prout docent Angelus,Syluester,Tabiena,& Armilla apud Sanchez *dict.lib.*2. *in decalogum cap.*3. *num.*14. *in fine*: nam ea notitia certè parum deſeruit ſine notitia myſterij crucis, in qua Chriſtus ſalutem noſtram operatus eſt. Denique cùm Doctores in vniuerſum dicant,eſſe obligationem grauem credendi explicitè, quæ continentur in ſymbolo,& non excipiant crucifixionem,neque ego eam excipiendam dicam, quam Apoſtoli ſeorſim à paſſione,& morte explicuerunt, & explicari voluerunt,& adeo accuratè,ac frequenter prædicabant iuxta illud Pauli 1.Cor.2. *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum.*& quidem cùm Chriſtus Dominus voluerit, inſigne quaſi gentilitium chriſtianæ religionis vnicum eſſe crucis vexillum, turpiſſimum eſſet chriſtiano homini proprium ignorare ſignum, nec illud noſcere poteſt, ſi virtute crucis neſcit à Chriſti paſſione deriuari:vnde meritò crucis myſterium inter præcipua fidei capita oppoſitum eſt, nec video, quomodo ob materiæ paruitatem excuſari poſſit ignorantia crucis quam Chriſtus ſuis aſſeclis dedit quaſi viſibile ſymbolum, quo ab aliis omnibus gentibus dignoſcerentur.

79 Vnde obiter infero,cùm in ſymbolo illo ex 14. articulis conflato, cuius *ſuprà* meminimus, & quo Hiſpani auctores tanquam credendorum in præſenti, vtuntur, eo quod apud ipſos in catechiſmo puerorum proponi ſolent,cùm, inquam, ibi non explicetur crucifixio, ſed ſolùm mors,& paſſio Domini, debere Catechiſtam id explicare, & monere, aliqua eſſe in ſymbolo Apoſtolorum explicitè credenda, quæ in illis articulis deſunt, etiam in iis, quæ pertinent ad Chriſti humanitatem.Vnde miror,Magiſtrum Ioannem de S.Thoma virum ſanè doctum, & pium, & in Complutenſi Academia Theologiæ profeſſorem, qui in explicatione chriſtianæ, doctrinæ,quam pro rudioribus inſtruendis Hiſpano idiomate vtiliter nuper edidit, cùm in explicatione illius tertij articuli multa alia minutiora addidiſſet de paſſionibus,& doloribus Chriſti internis, & externis; de cruce tamen, & eius myſterio nihil dixiſſe, cùm tamen crucifixio, quam Apoſtoli in ſuo ſymbolo explicitè appoſuerunt, in textu illius articuli deſideraretur.

Dubitari etiam poteſt de Chriſti ſepultura, quam in Apoſtolorum ſymbolo explicitè profitemur, an ſit ex præcepto explicitè credenda. Et quidem aliqui ex Doctoribus citatis enumerantes explicitè credenda, de ſepultura nihil dicunt. Petrus Hurtado *dicta diſp.*44.§.11. dicit ſufficere explicitè credere, *Chriſtum pro ſalute noſtra mortuum fuiſſe, & à mortuis reſurrexiſſe*, &c. de ſepultura autem nihil dicit. Similiter Bañes *in præſenti q.*2. *art.*8. *dubitatione* 2.*in* 2.*concluſione* de articulis ad Chriſti humanitatem ſpectantibus, vbi explicat ſubſtantiam credendorum explicitè de Chriſti humanitate, nihil de ſepultura explicat. Nec mirum, quia in illis etiam 14. articulis, quos pro textu, & regula accipiunt, ſepultura etiam Chriſti omiſſa fuit; idem videtur ſupponere Coninch *dict. dub.*10.*n.*188.dicens ſufficere ſcire, *Chriſtum verum Deum, & hominem verè paſſum, & mortuum in cruce, & ad cælos adſcendiſſe.* Vbi crucifixionem quidem enumerat, vt ſuprà notauimus, atque etiam reſurrectionem quatenus dicit abſcendiſſe ad cœlos, niſi enim reſurrexiſſet, non adſcendiſſe Chriſtus in cœlum, ſed eius anima: de ſepultura verò nihil dixit. Caſtro Palao *dict. tom. tract.*4. *diſp.*1.*puncto* 10. ex vna parte videtur agnoſcere obligationẽ circa hunc articulum explicitum,cùm *n.*3.dicat eſſe obligationem ſciendi,& credẽdi explicitè,quæ in Apoſtolorum ſymbolo continentur. Ex alia tamen parte videtur id negare,cùm *n.*5.ſolùm enumeret credenda explicitè paſſionem, mortem, deſcenſum ad inferos, reſurrectionem, ſucceſſionem ad dexteram Patris,& aduentum ad iudicium. 80

Chriſti ſepultura an ſit ex præcepto explicitè credenda?

Alij videntur hanc obligationem agnoſcere, ita Luiſius Turrianus *in præſenti diſp.*28. *dub.*1. dicens,eſſe obligationem præcepti ad credendos omnes fidei articulos,qui in ſymbolo continentur. Eodem modo loquitur Lorca *in præſenti diſp.*23. *membr.*1. vbi *n.*15. dicit eſſe præceptum omnibus fidelibus credendi fide explicita articulos fidei, *tam ſecundùm illam numerationem, qua quatuordecim numerantur*, (loquitur de illis 14. articulis, quibus Catechiſtæ Hiſpani clariùs explicant Apoſtolicum ſymbolum) *quàm eos, qui in ſymbolo Apoſtolorum exprimuntur.* Et poſtea *n.* 18.dicit *non eſſe veriſimile Apoſtolos, qui in breuem ſummam, & compendium doctrinam fidei reducere voluerunt, quæ omnibus eſſet in promptu, aliquid poſuiſſe in ſymbolo, quod non erat creditu neceſſarium.* 81

82 Ego quidem in genere fateor obligationem credendi explicitè, quæ continentur in ſymbolo Apoſtolorum, quia ipſi diuino ſpiritu afflati regulam illam fidelibus omnibus communem tradiderunt ad profitendam ſuam fidem, iudicantes, ibi contineri ſubſtantiam fidei noſtræ, quantum ſatis eſſet, vt omnes ſatisfacerent debito credendi explicitè capita ſaltem ſubſtantialia Chriſtianæ religionis. Cùm hoc tamen ſtat, quod in eodem ſymbolo ſint aliqua adeo minuta, vt propter materiæ paruitatem non poſſit eorum ignorantia refundere malitiam grauem, quandiu non negantur, ſed ignorantur, quoad notitiam explicitam, id enim negari non poteſt in circunſtantia illa iudicis, quod fuerit Pontius Pilatus, quia ignorata, poteſt adhuc articulus ille paſſionis Chriſti quoad ſubſtantialia explicitè credi. Totum ergo dubium eſſe poteſt in aſſignandis iis, quæ ſubſtantialia ſunt articuli credendi, vt ideo ignorari non poſſint ſine culpa graui: quæ verò ſunt accidentalia, ita vt ſine illis maneat ſubſtantia articuli explicitè credita, & ideo eorum ignorantia non ſit culpa grauis. Et quod ad præſens attinet, non videtur improbabile, quod ſepultura ſecundùm ſe non ſit circumſtantia adeo grauis, vt defectus fidei explicitæ circa illam ſufficiat ad peccatum mortale. Nam ideo in ſymbolo explicata fuit, non quidem vt articulus diuerſus, nec *velut articuli pars, quæ nouam aliquam difficultatem habeat*, (verba ſunt Catechiſmi Pij V. in explicatione articuli quarti ſymboli §.8.) *præter ea, quæ iam de morte dicta ſunt. Nam ſi Chriſtum mortuum credimus, facilè etiam nobis perſuaderi poteſt, eum ſepultum eſſe. Verum hoc additum, primum vt minùs de morte dubitare liceat; cùm maximo argumento ſit, aliquem mortuum eſſe, ſi eius corpus ſepultum probemus, deinde vt reſurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat.* Vtraque autem ratio videtur oſtendere, ſepulturam ſolùm explicari vt circumſtantiam mortis, & reſurrectionis: quæ ſanè circumſtantia non videtur tanti ponderis eſſe, vt ſine illa fides mortis, vel reſurrectionis vacillet, cùm aliunde firmiſſimè credamus mortem ante ſepulturam, & ſtante morte non potuerit reſurrectio eſſe ficta, cùm non poſſit ſemel mortuos iterum ſine vera reſurrectione viuere. Si cui tamen hæc circumſtantia maioris momenti videatur, conſequenter dicere debet, fidem etiam illius explicitam ſub peccato mortali à ſingulis fidelibus exigi: illud certè fatendum eſt, non poſſe hanc omiſſionem à peccato ſaltem veniali excuſari.

Articulus de deſcenſu ad inferos an debeat à ſingulis credi fide explicita ex neceſſitate præcepti.

83 Sequitur articulus de deſcenſu ad inferos, qui in ſymbolo Nicæno omiſſus eſt, & ideo de eius neceſſitate dubitant Theologi: quorum aliqui putant, hanc particulam non fuiſſe ab Apoſtolis in ſymbolo poſitam, ſed additam poſtea, eo quod aliqui Patres antiqui, dum ſymbolum explicant, nihil de illa dicant, vt Auguſtinus *in lib. de fide, & ſymbolo, & libris de ſymbolo ad Catechumenos*, Irenæus *lib.1.c.2.* Tertullianus etiam *lib. de velandis virginibus in princip.* & *lib. de præſcript. hæret. c.13.* & *lib. contra Praxeam in principio*, & Origenes *in initio librorum περὶ ἀρχῶν*. Alij tamen eam etiam particulam in ſymbolo expoſuerunt vt Chryſoſtom. *hom.2. de ſymbolo*, Cyrillus Ieroſol. *cap.4.* & Ruffinus *in expoſitione ſymboli*, & quamuis hic dicat, non haberi eam particulam in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo, & in Orientis Eccleſiis; id tamen intelligunt de ſymbolo Nicæno, quo Eccleſia Romana in Miſſa vtitur, vt putat Suarez *2.tom.in 3.part.diſp. 43.ſect.2.* verſùs finem, qui etiam veriùs exiſtimat, quod fuerit ab Apoſtolis appoſita. Præſertim cùm idem Auguſtinus eam etiam in aliis locis addiderit, vt *in ſerm.115.* vbi illam particulam attribuit Thomæ Apoſtolo, alij aliis Apoſtolis, vt videri poteſt apud Suarez *ibidem*.

84 Itaque non pauci Doctores ſentiunt, hunc articulum non debere à ſingulis credi fide explicita ex neceſſitate præcepti. Ita Suarez *loco citato in dicto 2. tom. in 3. partem*, quamuis concedat, fuiſſe ab Apoſtolis in ſymbolo appoſitum, idem tenet Caſtro Palao *dict. tract.4. diſp.1. puncto 10. num.5.* & videtur ſupponere Coninch *dicto dub. 10. n.188.* quatenus dicit, rudioribus ſufficere credere, Chriſtum verum Deum, & hominem verè paſſum eſſe, & mortuum in cruce, ac ad cœlos aſcendiſſe, &c. Clariùs id tenet Granado *dicta ſect.3.num.8.* vbi fatetur, non eſſe obligationem præſertim grauem ad fidem explicitam huius deſcenſus ad inferos.

Alij tamen plures videntur agnoſcere eiuſmodi obligationem. Lorca *in præſenti dicta diſp.23. membr.1.num.20.* & Medina apud Suarez *loco proximè citato*, Bañes *vbi ſupra dicta concluſ.2. & §. ſequenti*, dicens id eſſe probabilius, & ſecurius, Thomas Sanchez *dicto cap.3.num.6.* vbi dicit regulam huius obligationis non eſſe ſymbolum Apoſtolorum, ſed illos quatuordecim articulos, qui in Catechiſmo pueris proponuntur, qui omnes prout ita recitantur, debent explicitè credi ex præcepto: in illis autem continetur explicitè deſcenſus ad inferos: in quo quidem exceſſit præſens ſymbolum illud ex quatuordecim articulis ſymbolo Apoſtolorum quoad explicationem obligationis. Poſteà verò *num.22.* dicit, omnes etiam ruſticos intelligere, & ſcire ſaltem craſſo modò hunc articulum, quantum ſufficit ad ſatisfaciendum prædictæ obligationi; eodem modo loquitur P. Hurtado *dicta diſp.44. §.11.* dicens, hunc deſcenſum ad inferos credendum eſſe neceſſitate præcepti craſſo modo, non verò ſingulis exactè, pro quo affert Sancium à nobis proximè adductum. Sed certè Sanchez, licèt videatur contentus eſſe fide explicita craſſo modo huius articuli, re tamen ipſa magis explicitam fidem petit, quàm petatur in ſymbolo Apoſtolorum, in quo ſolum dicit *deſcendit ad inferos*. At verò in illis quatuordecim articulis, quos Sanchez aſſumit pro regula meliori huius obligationis, articulus hic multò magis explicitè proponitur his verbis: *Quartus articulus eſt, quod deſcendit ad inferos, & inde eduxit animas ſanctorum Patrum, qui eius aduentum expectabant.* Denique acerbiùs loquitur Curtianus *dicto dubio 1. circa finem* dicens, certum omnino eſſe præceptum credendi explicitè illos omnes articulos pertinentes ad Chriſti humanitatem, & in hoc conuenire omnes Theologos, in quo non parum exceſſit cum ipſemet Bañes, vt retulimus quoad aliquos ex his articulis, ſolùm dixerit id eſſe probabilius, & ſecurius. Debuerat itaque ſententiam ſuam ſine gradu certitudinis, & ſine conſenſu vniuerſali omnium Theologorum proferre.

85 Ego in primis exiſtimo cum Suario *ſupra* adducto articulum hunc ab ipſo initio ab Apoſtolis fuiſſe in ſymbolo poſitum: nam Apoſtolorum ſymbolum purum & integrum, ſine vlla prorſus additione, vel variatione, prout ab Apoſtolis accepit,

accepit, retinuit, & conſeruauit Romana Eccleſia, vt teſtatur S. Ambroſius *ep.* 81. ad Syricium Papam: de quo argumento videri poteſt latè Card. Baronius tom. 1. anno Chriſti 44. vbi ex Rufino refert cauſas, ob quas, licèt in aliis Eccleſiis ob varios errores ad eos negandos addita fuerint in ſymbolo aliqua: in Eccleſia tamē Romana, quæ nullo vnquam errore maculata fuit, nulla vnquam Apoſtolico ſymbolo additio facta ſit. Vnde rurſus, licèt primam ſententiam excuſantem à peccato graui defectum fidei explicitæ, ſeu ignorantiam circa hunc articulum, probabilem iudicem, & practicè tutam, cùm habeat pro ſe tot, & tam graues Auctores, probabilius tamen, & verius puto, eſſe per ſe loquendo obligationem grauem circa notitiam huius articuli, quem & Apoſtoli exprimi voluerunt, & Athanaſius in ſuo etiam ſymbolo ab eccleſia recepto non omiſit. Ratio autem deſumitur ex dictis, quia cùm nulla alia regula melior aſſignari à nobis poſſit ad diſcernenda ſubſtantialia noſtræ fidei, & quorum notitia à ſingulis fidelibus exigitur, quam ea, quam accepimus ab Apoſtolis, qui ſymbolum nobis tradiderunt, vt ab omnibus fidelibus teneretur, non debemus aliquem articulum in eo ſymbolo contentum æſtimare tam minutis fortaſſe momenti. Nam licèt id aſſeri poſſit de circumſtantiis alicuius articuli, prout diximus ſepulturam eſſe circumſtantiam mortis, & reſurrectionis Chriſti: at deſcenſus ad inferos non eſt circumſtantia alterius articuli, ſed articulus nouus continens aliquid peculiare, quod Apoſtoli iudicarunt multum referre ad notitiam Chriſti redemptoris. Nimirum, quia Chriſtus ad opus redemptionis noſtræ veniſſe credendus eſt, oportuit ſcire, eum ad hunc finem non ſolùm in terram, ſed etiam ad inferos deſcendiſſe: ex quo deſcenſu apparet, & efficacia, & neceſſitas huius redemptionis. Efficacia quidem, quatenus ſoluto pretio, & conſummata redemptione per Chriſti mortem ſtatim iure ſuo detentos ſpiritus carcere inferorum ob pretium nondum ſolutum, liberauit omnino, vt ad poſſeſſionem æternæ beatitudinis abſque mora vlla peruenirent. Neceſſitas verò huius redemptionis, conſtat etiam ex eo, quod animæ illæ ſanctæ, & ab omni culpæ aut pœnæ reatu ſufficiētet expiatæ per tot ſæcula debuerint cælorum aditu, & beatitudinis poſſeſſione priuari, quam primus parens ſuo nobis peccato clauſerat: Vnde & infectio totius naturæ humanæ, & originalis labes, & neceſſitas vniuerſalis Redemptoris noſtri patet. Ad hæc ergó omnia noſcenda multum refert deſcenſum Chriſti ad inferos explicitè profiteri. Quamuis enim in ſymbolo Apoſtolorum non explicentur etiam cauſæ, ſed ſolus deſcenſus ipſe, vt & ſymboli breuitati conſuleretur, & multorum rudiorum tarditati: oportuit tamen deſcenſum ſaltem ipſum ad inferos explicare, qui cognitus daret occaſionem fidelibus inueſtigandi cauſas illius prout experientia teſtatur, vix reperiri, qui deſcenſum ad inferos ſciat, & neſciat eductas eſſe à Chriſto ex eo loco animas ſanctorum Patrum. Quare, ſicut diximus ſuprà, non fuiſſe explicitè in ſymbolo additam cauſam mortis Chriſti, nempe redemptionem noſtram, quia impoſſibile moraliter erat, quod qui mortem filij Dei crederet, cauſam ignoraret, vt experientia ipſa teſtatur: ſic de cauſis deſcenſus ad inferos dici poteſt, cùm nemo Chriſtianus concipere poſſit, Chriſtum ob peccata propria, aut ob

Regula certa ad diſcernenda ſubſtantialia noſtræ fidei, quæ.

Deſcenſus ad inferos non eſt circumſtantia alterius articuli, ſed articulus nouus.

defectum potentiæ ad inferos deſcendiſſe, ſed credat potius, ſicut ad terras, ſic ad inferos filium Dei deſcendiſſe propter vtilitatem & ſalutem humani generis. Quod autem in Nicæno ſymbolo omiſſus fuerit deſcenſus ad inferos, non arguit eius fidem non eſſe neceſſariam. Ad hoc enim reſpondit S. Thomas *q.* 1. *art.* 9. *ad* 4. ideo omiſſum fuiſſe, quia circa illum nullus error exortus fuerat apud hæreticos, & idcirco potuit ſupponi ex ſymbolo Apoſtolorum, nec enim ſymbolum poſterius abolet ſymbolum prius, nec tollit eius neceſſitatem. Sic enim videmus in ſymbolo Athanaſij, quod vtroque priori longius eſt, multa omittit, quæ erant in vtroque, v. gr. Chriſtum conceptum de Spiritu ſancto ex Virgine & Crucifixum eſſe. Itèm vnitatem ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, communionem ſanctorum, & peccatorum remiſſionem: quia nimirum ad intentum Athanaſij, & controuerſias tunc agitatas, hæc non erant neceſſaria, nec ipſe intendebat tradere omnia, quorum fides explicita à ſingulis deſideratur.

Cur in ſymbolo Nicæno omiſſus fuerit deſcenſus ad inferos.

86 Sequitur articulus de reſurrectione Chriſti illis verbis: *Tertia die reſurrexit à mortuis.* De quo non eſt controuerſia, quod eius fides explicita ſit ſingulis ſub præcepto graui: cum ſit quaſi fundamentum proprium fidei noſtræ, vt inſinuat Paulus 1. Cor. 15. *Si chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt, & fides noſtra; & ſi Chriſtus non reſurrexit vana eſt fides noſtra.* & ad Rom. 10. Hæc fides reſurrectionis neceſſaria aſſeritur illis verbis. *Si confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris.* Vt enim Auguſtinus dixit in pſal. centeſimo vigeſimo: *Non magnum eſt credere, quia mortuus eſt Chriſtus: hoc & pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt: quia mortuus eſt. Fides Chriſtianorum reſurrectio Chriſti eſt: hoc pro magno habemus, quia credimus eum reſurrexiſſe.* Quare ad hunc articulum potiſſimum prædicandum Apoſtoli deſtinati ſunt, qui ea de cauſa quaſi per antonomaſiam appellabantur teſtes reſurrectionis, *Act.* 1. & 2. de neceſſitate ergo fidei explicitæ circa hunc articulum non eſt controuerſia.

Articulus Reſurrectionis Chriſti, à ſingulis fide explicita credendus ſub præcepto graui.

87 Dubitari poſſet circa verba illa, *tertia die*, an ſit præceptum credendi etiam explicitè hanc circumſtantiam diei tertij, quæ in ſymbolo explicita fuit; de quo puncto Auctores citati nihil dicunt. Appoſitam autem inuenimus circumſtantiam illam in ſymbolo etiam Nicæno, & in ſymbolo Athanaſij, & in illis 14. articulis ſupra citatis, quare videtur æſtimata non leuis, ſed magni ponderis. Aliunde tamen plures ex dictis Authoribus, dum neceſſariò credenda enumerant, circumſtantiam illam videntur omittere. Nam Bañes *in præſenti quæſt.* 2. *art.* 8. *concluſione* 2. circa articulos humanitatis, dum explicat ſubſtantiam ſingulorum articulorum, dicit, ſubſtantiam huius articuli eſſe, *quod eadem anima Chriſti fuerit iterum vnita corpori, & reſurrexit Chriſtus verus homo in carne glorioſa, & immortali.* De die verò tertia nihil dicit. Eodem modo loquitur Caſtro Palao *dicto puncto* 10. *num.* 5. dicens, credenda eſſe explicitè de Chriſto hæc omnia: paſſionem, mortem deſcenſum ad inferos, reſurrectionem, & ſeſſionem ad dexteram Patris, &c. Item Hurtado *diſp.* 44. §. 11. dicit, ſufficere ſcire Chriſtum pro ſalute noſtra mortuum fuiſſe, &

An ſit præceptum credendi etiam explicite circumſtantiam diei tertia.

à mortuis reſurrexiſſe, & aſcenſum eius in cœlum, &c. Denique Coninch *dicta diſp. 14. dub. 10. num.* 188. dicit, ſufficere rudioribus ſcire, Chriſtum Deum & hominem *vere paſſum eſſe, & mortuum in cruce, ac ad cœlos adſcendiſſe.* Vbi nec reſurrectionis quidem meminit, quia fortaſſe, vt ſupra notaui, ſub aſcenſione eam incluſit, cùm non poſſet cœlos adſcendere Chriſtus, ſi non viueret. Confirmarique poteſt ex verbis Pauli Apoſtoli ad Rom. 10. paulò antè adductis: *ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris.* Vbi de tertia die nihil explicuit.

88 Ego exiſtimo, obligationem aliquam eſſe ſciendi circumſtantiam illam, quæ non fruſtra in omnibus ſymbolis, & catechiſmis explicata fuit, & quam Apoſtoli inculcabant, & aperte in ſua prædicatione explicabant iuxta illud eiuſdem Pauli 1. ad Cor. 15. *Tradidi vobis in primis, quoniam Chriſtus mortuus eſt propter peccata, & quoniam reſurrexit tertia die*; & Petrus catechizans Cornelium, & domeſticos eius, act. cap. 10. dixit *hunc Deus ſuſcitauit tertia die.* quæ etiam verba dixit Paulus Antiochenis act. cap. 13. & quidem notitia huius circumſtantiæ conducebat ad confirmandam mortis ipſius veritatem, ne fortè ſuſpicarentur aliquis, quod non fuiſſet verè mortuus, ſi ſtatim viuus appareret, & ad veritatem prædictionis agnoſcendam, qua ſæpius prædixeras ſe tertia die reſurrecturum. Non tamen auderem damnare peccati mortalis ignorantiam huius ſolius circumſtantiæ: præſertim cùm Apoſtolus Petrus ipſa die Pentecoſtes, cùm primùm euangelicam doctrinam, & Chriſti reſurrectionem prædicaret *Act.* 2. hanc circumſtantiam omiſerit, ſolúmque dixerit: *quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni*, quo etiam modo reſurrectionem Chriſti propoſuit *act.* 3. *&* 4. eo quod tota reſurrectionis ſubſtantia ſine illa circumſtantia proponi poſſet, quamuis nec alios grauiores articulos tunc propoſuerit, ſed potiſſima capita, quibus viam prępararet ad aliorum articulorum notitiam.

89 Sequitur articulus de aſcenſu ad cælum verbis illis, *Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* Quæ etiam verba ſunt in ſymbolo Niczno, & Athanaſij, & in illis quatuordecim articulis ſuprà commemoratis: de cuius etiam articuli fide explicita, & eius neceſſitate conueniunt Doctores ſuprà adducti. Dubitabant tamen de ſeſſione ad dexteram Patris, cuius ſenſus videtur difficilis, & ſupra captum vulgi rudioris propter varios explicandi modos, quibus verba illa declarari ſolent, de quibus latè Suarez 2. *tom.* 3. *p. diſp.* 51. *ſect.* 3. & ideo idem Suarez *in præſenti dicta diſp.* 13. *ſect.* 4. *num.* 9. dicit, ſufficere credere, *Chriſtum eſſe in cælo in ſummo, ac digniſſimo gradu beatitudinis, vt homo eſt, & æqualis Patri, vt Deus eſt.* Bañes loco ſupra citato dicit ſubſtantiam credendam ſub his verbis eſſe, *quod Chriſtus ſecundum corpus etiam aſcendit ad cælos, & quod ſit maximè beatus inter omnes creaturas. Quod quidem explicatur per metaphoram ſedendi ad dexteram Patris; quia dextera ſignificat proſperitatem; & ita ſedere ad dexteram Patris eſt potiri optimis bonis ſuper omnes creaturas.* Sed tamen Caſtro Palao *vbi ſuprà n.* 5. putat, quod Sanchez, & Azor non agnoſcunt obligationem credendi explicitè hanc ſeſſionem ad dexteram Patris propter eius obſcuritatem, & difficultatem: quibus tamen ipſe non conſentit, ſed dicit aliqualem illius notitiam exigi, qua credas, *Chriſtum habere in cælo ſupremum locum, vt homo eſt, & æqualem Patri, vt Deus eſt; quia hoc pertinet ad dignam Chriſti æſtimationem, & debitum honorem exhibendum.* Sed reuera Sanchez, & Azor non negant obligationem aliqualis notitiæ: vterque enim dicit, in eo, & in aliis ſymboli articulis requiri, quod intelligatur id, quod ſimpliciter, etſi confusè, & generaliter ſignificatur vocibus in articulo contentis. Aliter explicat Magiſter Ioannes de S. Thoma ſenſum eorum verborum in Catechiſmo illo Hiſpano ſupra citato nimirum, quod *Chriſtus æqualis eſt Patri vt Deus, & in eadem perſona qua æqualis eſt Patri, eſt etiam humanitas, qua indutus eſt.* Quæ certè explicatio difficilior eſt pro captu puerorum, & rudiorum. Aliter explicatur in rudimentis doctrinæ chriſtianæ à Cardinali Bellarmino iuſſu Clementis VIII. editis, nimirum, *quod Chriſtus in cælo ſedet in gloria æquali Patri tanquam Dominus, & gubernator omnium creaturarum*: in quibus verbis non videtur agi de gloria humanitatis, hæc enim non eſt æqualis gloriæ Patris, cùm ſit creata, & finita. Denique Coninch *dicto dub.* 10. *num.* 188. hanc ſeſſionem ad dexteram Patris non videtur numerare inter neceſſariò de Chriſto credenda explicitè, ſed mortem in cruce, & aſcenſum ad cælos, &c.

Ego exiſtimo articulum hunc, quoad rem per ipſum ſignificatam, eſſe neceſſariò ab omnibus credendum. Senſum autem illorum verborum meliùs, & clarius explicuit Catechiſmus Romanus iuſſu Pij V. editus c. 7. de 6. articulo §. 3. vbi dicitur *ad explicandam Chriſti gloriam, quam vt homo præ cæteris omnibus adeptus eſt, eum in Patris dextera eſſe confitemur. Sedere autem hoc loco non ſitum, & figuram corporis ſignificat, ſed eam regiæ, ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam & ſtabilem poſſeſſionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait ad Ephes. 1. Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cęleſtibus ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam & ſingularem Domini eſſe, vt cuiuis alij creatę naturę conuenire non poſſit. Quare alio loco teſtatur:* ad Hebr. 1. *(Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: ſede à dextris meis?* Ex quibus verbis colligitur, ſenſum illorum verborum ſymboli non limitari ad explicandam ſolam æqualitatem gloriæ, & poteſtatis, quam Chriſtus vt Deus habet cum Patre, ſed debere etiam ibi intelligi excellentiam, & eminentiam Chriſti vt hominis, vt fatetur Suarez d. diſp. 51. ſect. 3. de illo enim dicitur ſedere à dextris Dei, de quo dicitur, aſcendiſſe in cælum; neq; aſcendit certè, vt Deus, qui in cælo ſemper manſit, ſed vt homo, quem *Deus ſecundum operationem potentię virtutis eius* ſuſcitauit à mortuis, & *conſtituit* ad dexteram ſuam in cæleſtibus, quæ verba melius aptantur Chriſto vt homini quàm vt Deo; & ideo Chryſoſt. homil. 3. in epiſt. ad Epheſ. explicans illa verba dixit: *Hoc de eo, qui ex mortuis excitatus: de Verbo ſiquidem nequaquam.* & Theodoretus, *Clarum eſt*, inquit, *hæc omnia poſuiſſe tanquam de homine: ea enim de cauſa etiam admiratione ductus eſt, Quod enim qui Deus eſt vna cum Deo ſedeat, & qui eſt*

90 *Senſus illorum verborũ Sedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis.*

An articulus de aſcenſu ad cælum credi debeat fide explicita.

An ſeſſio ad dexterã Patris.

eſt filius, vnà cum Patre regnet, non eſt admirabile: quod autem ſumpta ex nobis natura eiuſdem honoris cum eo, qui ſumpſit, ſit particeps, hoc omne miraculum ſuperat. Scio aliquos Patres, quos congeſſit Suarez *dicta ſect.* 3. ex illa ſeſſione ad dexteram Patris probaſſe vnitatem naturæ diuinæ communis Patri, & Filio: ſed tamen non eſt excludendus, vt idem Suarez monet, ſenſus alius, quem ego puto præcipue intentum, de excellentia, & eminentia peculiari Chriſti, vt hominis: nam æqualitas, ſeu identitas poteſtatis diuinæ, quæ Chriſto vt Deo communis eſt cum Patre, iam in aliis articulis credita, & contenta eſt, in quibus Chriſtus creditur vnigenitus Dei Filius, & verus Deus: in hoc autem articulo explicatur prærogatiua, & excellentia peculiaris Chriſti etiam vt homo eſt.

91 *Duplex prærogatiua, & excellentia peculiaris Chriſti intelligi poteſt illis verbis. Prima.* Duplex autem prærogatiua, & excellentia peculiaris Chriſti intelligi poteſt in illis verbis. Prima eſt, quod Chriſtus etiam vt homo ſedeat ad dexteram Patris, hoc eſt, in eodem throno, & dignitatis ſede, quatenus propter vnitatem perſonæ eiuſdem, quando Chriſtum adoramus, & colimus, vnica adoratione latriæ ſupremæ, quæ Deo debetur, adoramus totum Chriſtum, atque adeo eius etiam humanitatem, quæ eſt natura conſtituens perſonam illam, cui ſupremum latriæ cultum deferimus; de quo diximus late *diſp.* 34. *de Incarnat. ſect.* 2. Et in hoc ſenſu de æqualitate honoris & cultus, quem humana etiam natura in Chriſto participat, non verò de æqualitate in beatitudine, quam humanitas Chriſti habeat æqualem Deo, intelligi poſſunt S. Leo Papa *ſerm.* 1. *de aſcenſione*, dum de natura humana in Chriſto dicit: *neque vllis ſublimitatibus modum ſuæ prouectionis habitura, niſi æterni Patris recepta conſeſſu illius gloriæ ſociaretur in throno, cuius natura copulabatur in filio.* Et Theodoretus in verbis ſuprà adductis dicens: *quod autem ſumpta ex nobis natura eiuſdem honoris cum eo, qui ſumpſit, ſit particeps, hoc omne miraculum ſuperat.* Nomine enim *gloriæ, & honoris*, hi Patres non videntur intelligere beatitudinem eſſentialem, ſed cultum, venerationem, & reuerentiam, quam ideo S. Leo non dixit *gloriam* ſimpliciter, ſed *gloriam in throno.* Et hunc fortaſſe ſenſum intendit Bellarminus in Catechiſmo Italico doctrinæ Chriſtianæ, dum *ſedere ad dexteram Patris*, ſic explicat Italicè: *cioè, in gloria vguale al Padre, como Padrone, & Gouernatore di tutte le Creature.* Vbi nomine *gloriæ* in vulgari etiam ſermone potuit non beatitudinem, ſed honorem, & thronum ſignificare.

92 Si autem hic ſit ſenſus eorum verborum, non eſt dubium, quod debeat ab omnibus fidelibus credi, & quod de facto credatur, licèt non ita diſtinctè, dum credunt, Chriſtum eundem, ac vnum eſſe ſimul Deum, & hominem: nam eo ipſo credunt confusè totum Chriſtum colendum, & honorandum eſſe ſupremo latriæ cultu, qui abſque diuiſione fertur ad totam perſonam, quam colimus, & per conſequens humanitas, quæ perſonam illam Chriſti intrinſecè conſtituit, coadorari debet cum diuinitate, quando totus Chriſtus ſupremo cultu adoratur. Vnde non videbatur ita neceſſarius nouus articulus circa hanc veritatem, quæ iam in articulis præcedentibus contenta fuerat.

93 *Secunda excellentia Chriſti etiam vt hominis quæ in ſeſſione ad dexteram Patris explicatur.* Secunda ergo excellentia, & eminentia Chriſti etiam vt hominis, quæ in ſeſſione illa ad Patris dexteram explicari videtur, ea eſt; quod ſcilicet Chriſtus etiam vt homo acceperit ſupremam poteſtatem in Angelos, homines, & res omnes creatas, vt poſſit de illis ad nutum diſponere, iiſque imperare, tanquam ſupremus Rex, Gubernator, Iudex, & Dominus, ratione cuius ſupremæ poteſtatis meritò dicitur *ſedere* ad dexteram Dei, iuxta communem Scripturæ phraſim, *qua ſedere* & *ſedes* accipi ſolent pro regni, & imperij poteſtate 3. Reg. 1. *Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo.* In quo ſenſu planè dicitur Chriſtus ſedere, vt conſtat ex pſal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis; donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Quæ verba Chriſtus de ſe ipſo explicuit Matth. 22. & in eodem ſenſu allegauit Paulus ad Hebr. 1. dicens: *ad quem autem Angelorum dixit aliquando, ſede à dextris meis?* Porro *ſedere* ibi idem eſſe, *ac regnare* explicuit idem Paulus 1. ad Cor. 15. vbi alludens ad illa pſalmi verba dixit: *Oportet autem, illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius.* Vnde Origines tract. 12. in cap. 20. Matthæi dixit: *vide ne fortè, quod dicitur, Chriſtum reſtitui in Regno ſuo, recipientem proprium principatum, hoc ſit, ſedere Chriſtum in ſolio gloriæ ſuæ.* Hæc ergo ſuprema Regni, & Imperij auctoritas, & poteſtas, quæ Chriſto vt homini data eſt, & ipſi ſoli competit, explicatur potiſſimùm per verba illa, *ſedet ad dexteram Patris*, vt declarauit optimè Catechiſmus Pij V. in verbis ſuprà adductis, & colligitur ex verbis illis Ioann. 5. *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit Filio:* quod planè intelligitur de Chriſto, vt homine, cui data eſt adminiſtratio, & gubernatio totius Eccleſiæ, prout ipſemet Chriſtus dixit: *data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra:* quæ ſuprema, & abſoluta poteſtas, non videbatur explicata in præcedentibus ſymboli articulis, & neceſſe erat quod in hoc articulo explicaretur, & quod ab omnibus fidelibus crederetur, & cognoſceretur. Puto enim, hanc ſupremam Chriſti poteſtatem, & regnum, quod attinet ad rem ipſam, eſſe vnum ex iis, quæ à fidelibus cognoſcenda, & credenda ſunt. Turpe quippe, & indignum eſſet quod Chriſtiani, qui peculiariter familiam, & Eccleſiam Chriſti, per eiuſdem Chriſti Baptiſmum ingrediuntur, ignorarent quem locum idem Chriſtus in hac domo, & familia teneat, & cum ſub Chriſto Principe militent, neſciant Chriſtum non eſſe commilitonem, ſed Principem ſupremum, & abſolutum, ad quem vt ad iudicem, & gubernatorem, ad ſupremum Regem recurrere debeant: de facto autem non eſt inter Chriſtianos, qui hoc ignoret, & ideo non eſt neceſſe, quod de ſenſu verborum illorum ſymboli à Confeſſario interrogetur, quia rem ipſam verbis illis contentam, omnes norunt, quantum ſufficit, vt notitiam de ſuprema Chriſti poteſtate ſufficientem habere cenſeantur.

Sequitur articulus de aduentu Chriſti nouiſſimo ad iudicium in verbis illis: *inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos*, qui continetur etiam in ſymbolo Nicæno, & Athanaſij, & ſine controuerſia eſt neceſſario credendus, & proponendus explicitè fidelibus, vt conſtat ex illo act. 10. *Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Neceſſaria enim vel certè vtiliſſima erat fides huius extremi, & vniuerſalis iudicij ad comprimendas paſſiones noſtras, prout 94 *Articulus de aduentu Chriſti nouiſſimo ad iudicium, eſt neceſſariò explicitè credendus.*

Sancti Patres omnes, & experientia ipſa teſtatur. Senſus autem huius articuli, non eſt ſolùm, quod Chriſtus iudicaturus ſit omnes homines, ſed etiam quod venturus ſit iterum ex cœlo ad hoc iudicium exercendum. Hunc enim ſecundum aduentum ſuum frequenter inculcauit ipſe Chriſtus & ſtatim poſt adſcenſionem Angeli ipſi manifeſtè dixerunt Apoſtolis: *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.* Et ideo eccleſia in ſymbolo Nicæno addit particulam illam *iterum*, & dicit, *& item venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos*: vt explicet ſecundum aduentum realem, & viſibilem futurum, ſicut & primum, glorioſum tamen, qualis non fuit primus: prout expreſsè prædixit ipſe Chriſtus Matth. 26. *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris Dei, & venientem in nubibus Cœli.*

95 Maior difficultas eſſe poteſt, an ſenſus huius articuli ſit, quod Chriſtus iudicaturus ſit ſolum, vt Deus, an etiam vt homo. Nam aliqui videntur negare Chriſto, vt homini poteſtatem iudiciariam, eamque videntur ponere propriam ſolius diuinitatis, vt Scot. *in 4. diſt. 48. q. 1.* quamuis P. Suarez 2. *tom. in 3. p. diſp.* 52. *ſect. 1. col. 1.* Scotū interpretetur quod loquatur ſolum de poteſtate ſuprema iudiciaria, quæ competit ſoli diuinitati, non de poteſtate ſubordinata, & quaſi delegata. Fundamentum autē ſumi poteſt ex verbis Chriſti dicentis: *ſedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis.* Vnde Chryſoſtom. hom. 38. in Ioannem, Theophilactus item, Euthymius Hilarius, Athanaſius, Cyrillus, Tertullianus, & alij, quibus fauet S. Th. 3. p. q. 59. art. 1. Verba illa Ioan. 5. *Pater non iudicat quemquā, ſed omne iudicium dedit Filio:* intelligunt de Filio ratione diuinitatis; quare dicunt poteſtatem, & actum iudicandi attribui peculiariter Filio non per proprietatem, ſed per appropriationem, quatenus Filio ex vi generationis communicatur ſapientia, per quam exercetur iudicium; & ideo ſicut Pater per generationem dedit Filio ſapientiam, ita dedit ei poteſtatem iudicandi, quæ Chriſto, vt homini competit per communicationem idiomatum, ſicut alia attributa diuina; Vnde & verba illa eiuſdem Chriſti eodem c. 5. *poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt,* quæ clariùs videntur explicare hanc poteſtatem competere Chriſto in ipſa humanitate, explicat idem Chryſoſt. loco citato de poteſtate, quam Chriſtus habet in natura diuina. Quare verba illa legit aliter cum diſtinctione, aliter interpoſita, nempe. *Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere. Quia filius hominis eſt, nolite mirari, &c.* ita vt ſenſus maneat abſolutus, & perfectus ante illa verba, *quia filius hominis eſt.* Poſtea incipiat alia clauſula, & dicat, nolite mirari, aut dubitare eo quod filius hominis ſit etiam homo, quam expoſitionem ſequuntur etiam Theophyl. & Euthym.

An ſenſus huius articuli ſit quod Chriſtus iudicaturus ſit ſolùm vt Deus; an etiā vt homo.

96 Cæterùm, vt bene aduertit Suarez *d. quæſt. 59. art. 2.* in Commentario articuli: aliud eſt quærere, an Chriſtus vt homo etiam habeat iudicariam poteſtatem, aliud an prædicta teſtimonia ſequantur de poteſtate conueniente Chriſto ſecundum naturam humanam. De hoc enim ſecundo poteſt eſſe controuerſia: primum autem negari non poteſt; cùm colligatur ſatis apertè ex ſcripturæ teſtimoniis; quale eſt illud Matth. 13. *Tunc mittet filium hominis Angelos ſuos, &c.* & c. 16. *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opera ſua*, & illud S. Petri act. 10. ſupra adductum: *& præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Vbi de Chriſto occiſo, & reſuſcitatio, & mediatore ad peccatorum remiſſionem, dicitur eſſe conſtitutum iudicem: ſicut ergo illa alia competunt, Chriſti vt homini, ita & iudiciaria poteſtas. Quod etiā probant verba illa, *conſtitutus eſt à Deo*, quæ ſignificant opus liberum Dei ad extra, qualis non eſt æterna generatio, qua filio communicatur ſapientia. Et idem ſignificauit Paulus act. 17. dicens. *In quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis.* Quare Patres omnes Latini verba illa: *quia filius hominis eſt*, legerunt, vt in vulgata noſtra habentur, coniuncta cum præcedentibus, & intellexerunt in ſenſu formali de poteſtate competente humanitati, Auguſtinus, Hieronym. Tertull. & alij, quos affert Suarez in commentario illius articuli 2. & ita tenendum eſſe, affirmat S. Th. illo *art. 2.* & Theologi omnes, quos ſequitur idem *d. diſp. 52. ſect. 1.* & ex eiuſdem verbis hanc veritatem probat Catechiſmus Pij V. in explicatione articuli 7. §. 5. *& 6.* addit rationem (quæ adducta etiam fuerat à S. Thoma) quia cùm iudicium hoc, exercendum ſit circa bonos, & improbos, nec poſſit ab improbis diuinitas videri, expediebat iudicem eſſe ab improbis etiam viſibilem, atque ideo Chriſtum etiam vt hominem.

Quomodo autem humanitas poſſit habere poteſtatem iudiciariā, cùm hæc videatur inuoluere poteſtatem, & auctoritatem ſupremam, quæ Deo ſoli competit, humanitas verò ſolum videatur exercere promulgationes ſententiæ à Deo latæ explicat latè idem Suarez *d. ſect. 1.* & variis modis defendere conatur. Res autem ipſa mihi videtur ſatis facilis, & clara: nam poteſtas iudiciaria ſecūdùm ſe præſcindit à ſuprema, & ab inferiori, ſeu demandata, & deriuata à poteſtate ſuperiori demandantis, & vtraque eſt vera poteſtas iudiciaria: iudex enim à Principe conſtitutus, vt ſecundum leges iudicet, verus eſt iudex: & licèt ſolus ſummus Pontifex habeat ſupremam in terra poteſtatem diſpenſandi in legibus eccleſiæ vniuerſalis: ille tamen, cui Pontifex hanc facultatem committit, verè ipſe diſpenſat, & verè habet poteſtatem diſpenſandi, licèt à Pontifice dependentem, & communicatam. Si ergo potuerunt de facto homines conſtitui à Deo iudices ad dimittenda, vel retinenda peccata, & exercere poteſtatem verè iudiciariam in eo foro, licèt re vera poteſtas ſuprema dimittendi peccata in ſolo Deo eſſe poſſit: quantò magis potuit Chriſto, vt homini communicari, & demandari poteſtas iudicādi, & decernēdi de præmiis, & ſuppliciis, quamuis ea poteſtas ſuprema in ſolo Deo ſit. Neq; erat periculum in ea commiſſione, cùm ratione ſummæ ſapiētiæ à Deo humanitati Chriſti communicatæ nō poſſet humanitas in iudicio illo errare, vt non iudicaret, & decerneret iuxta lege à Deo ſtatutas: quare potuit benè Deus dare efficaciam plenam iudicio, & ſētētiæ, quæ à Chriſto vt homine proferretur, quod ſufficit, vt ſimpliciter & abſolutè dicatur habere poteſtatem iudiciariam ſupra omnes homines. 97

Quomodo humanitas poſſit habere poteſtatem iudiciariam.

Hinc autem oritur alia difficultas, an Chriſtus vt homo non ſolum habeat poteſtatem iudicandi in vltimo iudicio vniuerſali, ſed etiam in iudicio 98

An Chriſtus vt homo non ſolùm habeat poteſtatē iudicandi in vltimo iudicio vniuerſali, ſed etiam in iudicio particulari.

dicio particulari ſingulorum hominum, qui moriuntur. Suppono enim, præter iudicium illud vniuerſale dari iudicium particulare, quo ſinguli homines, quando moriuntur, iudicantur, vt iuxta merita, vel demerita deſtinentur ad propriam cuiuſlibet ſortem: quod dogma ex ſcriptura, & Patribus latè probat Suarez *dict. diſp.* 52. *ſect.* 2. de hoc itaque iudicio particulari quæri poteſt, an pertineat etiam ad Chriſtum vt hominem; neque enim tam certum eſt, quàm illud de iudicio vniuerſali. Communis tamen & veriſſima ſententia id affirmat, quam ſequitur Suarez *dict. ſect.* 2. §. *Tertiò ex dictis*, & colligi poteſt ex modo loquendi ſcripturæ ſacræ, in qua hora mortis ſignificatur per aduentum filij hominis, vtique ad iudicandum. *Vigilate, quia neſcitis qua hora filius hominis veniet.* Matth. 53. & 24. & iterum Ioann. 14. *Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam & recipiam vos ad me ipſum.* & 1. ad Timoth. 6. *vt ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile vſque in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti.* & ratio videtur eadem, cùm magis quid appareat eſſe iudicem vniuerſalem etiam eorum, qui antea præceſſerant, quàm particularem eorum, qui quotidie moriuntur, quod confirmant etiam reuelationes plures de iudicio particulari aliquarum animarum, in quibus ſemper Chriſtus viſus eſt iudicis munus exercere: quarum aliquæ videri poſſunt apud Cæſarium *lib.* 12. *miraculorum c.* 22. & apud auctores illos, qui narrant iudicium à Chriſto factum contra Vdonem Archiepiſcopum Magdeburgenſem, & paſſim eiuſmodi, inueniuntur in Eccleſiaſticis hiſtoriis: ac denique hoc ipſum confirmari poterit à fortiori ex iudiciaria poteſtate, quam etiam ante mortem Chriſtus exercet, vt nunc dicam.

99 Dubitari etiam ſolet, an non ſolum in morte, ſed etiam in diſcurſu vitæ Chriſtus exerceat iudiciariam poteſtatem: nam in hac etiam vita plura exercentur iudicia circa homines v.g. quando homini iuſto propter bona opera datur augmentum gratiæ, & quando homini propter peccatum aufertur gratia, & quando propter bonum vſum gloriæ dantur maiora, & vberiora auxilia, vel è contra propter malum vſum auxilia vberiora, quæ data fuiſſent & quando in præmium bonorum operum dantur bona temporalia, vel è contra quando propter peccata punitur homo in bonis temporalibus: imò, & diſpoſitio ipſa curſus rerum humanarum dicitur communiter prouenire ex occulto iudicio Dei, circa quæ omnia eſt ſatis veriſimile, Chriſtum etiam vt hominem exercere poteſtatem ſuam iudiciariam, vel gubernatiuam, quod videtur ſentire S. Thom. 3. *part. dicta quæſt.* 9. *art.* 4. & ſequitur Suarez *ibi dict.* 5. *ſect.* 2. §. *Tertiò omiſſo*, & videtur colligi ex locutionibus vniuerſalibus eiuſdem Chriſti. Matth. vltimò *data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* & Ioann. 5. *omne iudicium dedit filio:* cuius rationem adiunxit, *vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem*: quia nimirum multum cõfert ad Chriſti honorem quod ſciant homines ab ipſo pendere totius noſtræ vitæ gubernationem, fœlicitatem, & infelicitatem. Denique ratio eſſe videtur, quia cùm iudiciaria poteſtas Chriſto competat, quatenus eſt Rex, & Dominus cum poteſtatis plenitudine, non videtur coarctanda ſolum ad iudicium vniuerſale de meritis totius cauſæ: nam Rex, qui ratione ſuæ ſupremæ dignitatis poteſt de maioribus, & vniuerſalibus cauſis cognoſcere, poſſet etiam, quando vellet cognoſcere de particularibus cauſis, licèt eas communiter ſoleat ad inferiores iudices remittere, eo quod non poſſit ipſe per ſe ad omnia particularia attendere. Si tamen poſſet, maior perfectio, & excellentia eſſet, ſi omnia, & ſingula ab eius prodeuntia, & iudicio penderent. Quod multò magis locum habet in caſu noſtro, cùm iudicia hæc particularia ita præparent materiam iudicij vniuerſalis, vel iudicij etiam particularis cuiuſque hominis poſt eius vitam, vt ferè nihil remaneat quod arbitrio iudicis decernatur, ſed debeat ſententia vltima proferri iuxta ea, quæ per hæc particularia iudicia diſpoſita fuerint: quare multò plus facit ad dignitatem, & poteſtatem Chriſti, quod hæc etiam iudicia particularia ad ipſum ſpectent, & auxiliorum diſtributio, vel ſubtractio, à quibus tota materia dependet poſterioris iudicij.

An non ſolum in morte, ſed etiam in diſcurſu vitæ Chriſtus exerceat iudiciariam poteſtatem.

Sed hinc oritur ſtatim dubium, an Chriſtus vt homo vſus fuerit hac poteſtate iudiciaria ſtatim ab initio ſuæ conceptionis, an ſolum à tempore mortis, qua pretium redemptionis completè perſoluerat. P. Suarez *dict. diſp.* 52. *ſect.* 1. *verſus finem* dicit, poteſtatem iudiciariam ſecundum ſe, & in actu primo habuiſſe Chriſti humanitatem ab initio conceptionis: quia hæc poteſtas erat ei debita ratione vnionis, neque erat neceſſaria ad noſtram redemptionem carentia poteſtatis pro eo tempore: ſicut ergo ab initio habuit dignitatem capitis, & alia eiuſmodi; ita dicendum eſt de poteſtate iudiciaria. Poſtea verò *ſect.* 2. *in fine* addit vſum huius poteſtatis non fuiſſe in Chriſti humanitate ante mortem ſuam, quia pro toto eo tempore potiùs voluit iudicari, quàm iudicare, iuxta illud Ioan. 12. *Non veni, vt iudicem mundum, ſed vt saluificem mundum:* & Paulo ante dixerat: *Si quis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum* & c. 3. *non miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum.* Tunc ergo cœpit vti hac poteſtate, quando cœpit eſſe in ſtatu regnantis, & dominantis, & deſiit eſſe in ſtatu paſſibili, & humili, & ideo tunc dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* 100

An Chriſtus vt homo vſus fuerit hac poteſtate iudiciaria ſtatim ab initio ſuæ conceptionis, an ſolum à tempore mortis

Ego huic doctrinæ conſentio, quatenus negat, Chriſtum vſum fuiſſe hac poteſtate ante ſuam paſſionem & mortem. Quod rurſus probare poſſumus ex ſtatu, quem Chriſtus tunc habebat, in quo negotiabatur quidem ſalutem noſtram, non tamen diſponendo de illa quaſi auctoritate propria, ſed intercedendo, orando, & petẽdo à Patre vt daret nobis auxilia, remitteret peccata, pœnas, &c. Ideo enim in Cruce dixit. *Pater dimitte illis quia neſciunt quod faciunt*: ſi verò auctoritate iudiciaria, & gubernatiua vteretur, ipſemet dediſſet illis auxilia efficacia, vt dolerent de peccato, & iuſtificarentur, non ergo diſtribuebat, & gubernabat, ſed negotiabatur, & operabatur ſalutem noſtram; quod verò attinet ad poteſtatem ipſam, non mihi omnino placet, quod ea ſimpliciter, & abſolutè concedatur in Chriſti humanitate ab initio ſuæ conceptionis. Et in primis exemplum de dignitate capitis non eſt ad rem: quia Chriſtus ab eo initio habuit non ſolum in actu primo ſed etiam in actu ſecundo munus & officium capitis, ſi quidem ab initio influebat per ſua merita in membra vt propter iſta merita darentur eis gratiæ, & auxilia, quod pertinet ad influxum capitis: poteſtas autem iudiciaria 101

diciaria non habebat vſum pro eo tempore.

102 Deinde, & à priori hoc oſtenditur: quia vel Chriſtus habebat iam tunc poteſtatem illam expeditam, vel ſolùm impeditam quoad vſum. Si dicatur hoc ſecundum, non eſt in rigore habere poteſtatem iudiciariam: quia cùm poteſtas hæc tota non potuerit eſſe ſuprema, & independens, debuiſſet eſſe commiſſa, & demandata illi à diuinitate, & quaſi delegata. Si autem habebat prohibitionem vtendi poteſtate illa in hac vita, perinde eſt, ac non habere pro eo tempore talem poteſtatem, cùm ſolùm haberet titulum, vt poſt mortem exerceret talem poteſtatem: nam poteſtas ſimpliciter inuoluit auctoritatem, & efficaciam, vt eius ſententię omnino mandarentur executioni, quam efficaciam Chriſtus, vt homo non habebat pro eo tempore, ſi prohibitus erat pro tunc exercere talem poteſtatem, & per conſequens Deus non dederat efficaciam eiuſmodi ſententiis. Si autem dicatur primum, quod Chriſtus habebat talem poteſtatem non impeditam quoad vſum, ſed omnino expeditam; in primis hoc videtur eſſe contra id, quod Suarez ſupponit, nempe Deum ipſum noluiſſe, quod ante mortem Chriſtus eam poteſtatem exerceret, *non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum:* non ergo data fuerat poteſtas expedita pro eo tempore, ſed cùm prohibitione in ordine ad vſum. Deinde non facilè apparet, cur eo caſu Chriſtus ſe excuſaſſet ab exercendo illo munere: ſi enim Deus abſolutè ei commiſiſſet cognitionem earum cauſarum, & iudicium, ac ſententiæ prolationem, hoc fuiſſet ei imponere illud munus, & vt attenderet ad gubernationem, & diſtributionem gratiarum, & rerum omnium, ad quas officium, & cura illa ſe poterat extendere. Sicut ergo Chriſtus impoſito ſibi munere gubernandi viſibiliter Eccleſiam, inſtituendi Sacramenta, ferendi leges, deſignandi miniſtros, &c. non debuit ſe ab vſu excuſare, ſed fideliter implere omnia, quæ ad munus illud ſpectabant, ſic impoſito illo alio munere, debebat eius exercitio fideliter attendere. Nam re ipſa committere Chriſto iudicia nihil aliud erat, quàm deferre ad ipſum eiuſmodi cauſas omnes, & exquirere eius ſententias, vt omnino exequutioni mandarentur: quo poſito, non apparet, quomodo Chriſtus requiſitus potuerit non dicere ſententiam, quæ ſemel prolata iam ex præcedenti decreto, & delegatione diuina, auctoritatem, & efficaciam omnimodam habebat.

103 Conſequentiùs ergo videtur dicendum, ſicut humanitati Chriſti, pro eo tempore non fuit data gloria corporis, nec exaltatio nominis, & alia eiuſmodi, ſic nec datam fuiſſe pro eo tempore eam poteſtatem iudiciariam abſolutam, & plenam, quia hæc etiam pertinebat ad ſtatum glorioſum, in quo regnum ſuum, & imperium plenum ſpirituale accepturus erat; quam ob cauſam veriſſimè poſt reſurrectionem dixit, *data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra:* non dixit, datus eſt mihi vſus poteſtatis meæ, ſed data eſt mihi *poteſtas*, ipſa plena, & abſoluta: oportebat enim pati Chriſtum, & ſic intrare in gloriam ſuam. Habebat quidem iam ab initio titulum intrinſecum ad eam poteſtatem accipiendam, nempe vnionem hypoſtaticam ad diuinam verbi perſonam, ratione cuius dici poſſet, præcedere iam tunc in Chriſto poteſtatem illam, quaſi in radice, & in ſemine: hoc tamen non erat in rigore habere iam poteſtatem iudiciariam, imò cùm de ipſa gloria corporis, & aliis eiuſmodi diximus *diſp.27. de Incarnatione, ſect.2.n.12.* licèt deberetur Chriſto ratione vnionis, & viſionis beatificæ; de facto tamen datam fuiſſe præcisè propter merita, nec attendiſſe Deum ad illum alium titulum, vt teſtatur Cyrillus, & alij, quos ibi adduximus: idem dicendum videtur de hac poteſtate iudiciaria, quæ ad gloriam maximam Chriſti ſpectabat, & voluit Deus, quod daretur ei in præmium paſſionis, & meritorum præcedentium. Itaque quia Chriſtus in hac vita humiliauit ſe, & iudicari voluit ab hominibus iniquis, vt Deo obediret, Deus exaltauit illum ad iudiciariam dignitatem, & regimen abſolutum omnium creaturarum. Et qui antea in hac vita precibus ſolùm, & meritis ſalutem humani generis apud Patrem tractabat, factus eſt rector, & arbiter vniuerſalis in poſterum, data ei pleniſſima poteſtate de omnibus iudicandi, & decernendi.

104 Solùm poſſet nobis obiici, quod *diſp.30. de Incarnatione, ſect.2.n.23.* conceſſerimus, Chriſtum ab initio ſuæ conceptionis habuiſſe etiam vt hominem regnum ſuper omnes creaturas intellectuales, & dominium ſaltem altum omnium rerum viſibilium, licèt non habuerit ab initio vſum regni, nec dominij, niſi circa res aliquas peculiares, quare idem videtur dicendum eſſe conſequenter de poteſtate iudiciaria, cùm nulla appareat ſufficiens differẽtia. Reſpondeo tamen, magnam eſſe differentiam inter vtramque poteſtatem: nam poteſtas Regia, & dominium altum illarum rerum creatarum non poterat ſine indecentia vllo tempore Chriſto vt homini deeſſe: nam ſine illis non potuiſſet iure ſuo Chriſtus Angelis, vel aliis hominibus præcipere, quare illi præcipienti potuiſſent ipſi obedientiam negare: nec potuiſſet de re aliqua temporali diſponere, niſi eam à proprio Domino petendo, & quaſi mendicando, imò potuiſſet priuatus reſiſtere, ne à Chriſto res ſua vſurparetur, quæ omnia maximè dedecent Chriſti dignitatem, & excellentiam. At verò defectus huius poteſtatis iudiciariæ, & gubernatiuæ, de qua loquimur, non reddit Chriſtum ſubditum aliis, ſed ſoli Deo, à quo neceſſe haberet petere, quæ ipſe per ſe exequi non poſſet, & quæ dependent à ſolo Deo cuius poteſtas communicatur ei data hac poteſtate, vt ſicut ad Deum ſpectat decernere præmia, & ſupplicia ſingulorum, & diſponere media ad vtrumque neceſſaria, ita Chriſtus vt homo, poteſtate ſibi à Deo tradita, hæc omnia decernere poſſit, & diſponere. Expediebat itaque vt in eo mortalitatis ſtatu, in quo Chriſtus humilitatem ſuam, & obedientiam erga Deum probaturus erat, tantam poteſtatem non acciperet, ſed ſubditi partes erga Deum perfectè expleret petendo à Deo, & non diſponendo in iis, quæ ad Dei gubernationem ſpectabant, quaſi iam ab initio in ſede, & throno maieſtatis ad ipſum Dei dexteram ſederet.

105 *An Chriſtus in iudicio vniuerſali iudicaturus ſit non ſolùm homines, ſed etiam Angelos.*

Dubitari vlteriùs ſolet, an Chriſtus in iudicio vniuerſali iudicaturus ſit non ſolùm homines, ſed etiam Angelos. Prima ſententia negat quoad præmium, & pœnam eſſentialem, licèt id concedat quantum ad eorum miniſteria, & accidentalia præmia, vel ſupplicia, quæ inde reſultant. Ita S. Thomas 3. *part. quæſt.59. art.6.* & *in 4. diſt.47. qu.1. art.3.* quem Thomiſtæ communiter ſequuntur: quia Angelorum iudicium vniuerſale factum à Deo fuit, quando boni Angeli ad

bea

beatitudinem eleuati ſunt, & mali damnati ad pœnam æternam.

Eſt tamen ſatis probabilis aliorum ſententia id concedens etiam in ordine ad præmium, & pœnam eſſentialem: quam docent S. Bonauentura *in 4. diſp. 47. art. 1. q. 4.* Richard. *art. 1. q. 6.* & Suar. 2. *tom. in 3. p. diſp. 57. ſect. 8.* & colligi videtur ſatis probabiliter ex aliquibus ſcripturæ locis ex 2. Petr. c. 2. vbi dicitur: *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.* Hoc eſt, In iudicij diem reſeruatos eſſe, vt exponit Auguſt. *lib. 11. de Ciuit. c. 33. & lib. 21. c. 23.* & lib. de natura boni contra Manich. c. 33. Rurſus ex Pauli verbis 1. ad Cor. 6. *Neſcitis, quoniam Angelos iudicabimus?* quæ verba de iudicio vniuerſali vltimo intelligunt Patres, Chryſoſt. Theodoret, Ambroſius, Anſelm. quos affert Suar. *dicta ſect. 8.* Si ergo ab Apoſtolis iudicandi ſunt Angeli, multo magis ab ipſo Chriſto. Addere poſſumus verba illa generalia à Chriſto prolata. Ioan. 5. *omne iudicium dedit Filio*, in quibus nullius iudiciũ excipitur. Denique in hunc ſenſum loqui videntur Patres, Clemens Rom. *lib. 7. conſtit. c. 33.* Lactantius *lib. 7. c. 26.* & alij. Ratio vero congruentiæ eſſe poteſt, quia Chriſtus conſtitutus eſt Princeps non minùs Angelorum, quàm hominum, quare congruum erat, vt vtrique ab eo, quantum fieri poſſit, dependerent. Et quidem, ſi, vt multi volunt, Angeli etiam habuerunt totam ſuam gratiam ex Chriſti meritis, non eſt, cur ab eiuſdem Chriſti iudicio excludantur, ſicut non excluduntur antiqui Patres, qui ex meritis Chriſti præuiſis gratiam acceperunt, licèt ante eius aduentum mortui fuerint, & à ſolo Deo iudicati. Quamuis autem Angeli non habuerint gratiam primam ex Chriſti meritis, habuerunt tamen ex iis auxilia aliqua, & gratiæ augmentum, vt oſtendi *diſp. 27. de Incarnat. ſect. 3. n. 3.* quare iam dependent à Chriſto ſaltem quoad partem ſuæ ſanctitatis, quam ex eius meritis potuerunt habere. Cùm ergo poſſint habere etiam gloriam dependenter à Chriſto, & eius ſententia, & hoc multum referat ad Principis ſupremi dignitatem, vt ſubditi, omnia ſua ab eo recognoſcant, non eſt, cur hæc dignitas Chriſto negetur. Nec enim aliter ſatis intelligitur, quomodo poſt diem iudicij omnia erunt Chriſto perfectè ſubiecta, vt dixit Paulus 1. *ad Cor. 15.* niſi in Cœlo, in inferno, & vbique omnia ex Chriſti imperio, & decreto fiant: hoc enim eſt omnia ſubiecta habere, nimirum omnia ſuo nutu, & imperio moderari. Torquebuntur ergo in inferno non ſolum homines, ſed & dæmones ex imperio Chriſti vbique regnantis, & imperantis, ſicut etiam in Cœlo homines, & Angeli ex eiuſdem Chriſti lege, & decreto beatitudine ſua potientur.

106 Quod autem id non repugnet, licet Angeli ante aduentum Chriſti iudicati fuerint, & ſententia in vtriſque Angelis bonis & malis fuerit exequutioni mandata (quod videtur eſſe præcipuum fundamentum contrariæ ſententiæ) explicare, & probare poſſumus ad hominem: omnes enim fateri debemus, in hoc non eſſe vllam repugnantiam. Nam animæ etiam ſanctorum Patrum, qui Chriſtum præceſſerant, acceperant iam à Deo mortis tempore ſententiam, & iudicium de tota vita præterita, & de præmio futuro, & animæ iniquorum acceperunt non ſolùm ſententiam, ſed & pœnam ipſam eſſentialem: & tamen iterum à Chriſto ſententiam accipient, ex vi cuius idem præmium, aut ſupplicium in eis continuabitur: non ergo repugnat, Angelos iam iudicatos fuiſſe ſententiâ, & iudicio definitiuo, & tamen iterum à Chriſto in iudicio vniuerſali ſuper eiſdem meritis, & demeritis iudicari. Quomodo autem id fieri poſſit; difficile videri poteſt, cùm ſententia iam ſemel à Deo abſolutè prolata reuocari non poſſit poſtea à Chriſto, atque adeo ipſi non tam videatur committi noua diſcuſſio cauſæ, quàm promulgatio prioris ſententiæ irreuocabilis à Deo latæ, quam ipſe in totum, aut ex parte variare non

poteſt. Id tamen totũ facilè explicari poteſt ex iis, 107

quæ latiùs diximus *diſp. 13. de Pœnit. ſect. 3. n. 73.* vbi declarauimus, quomodo non repugnet, eum, qui iam ſemel ſe ad aliquid obligauit iterum ſe ad idem obligare, & eum, qui ſemel aliquod debitũ remiſit, iterum illud idẽ remittere, & ideo Sacerdotẽ ſecundò abſoluentẽ à peccatis iam dimiſſis, verè abſoluere, & formam in omni rigore veram eſſe, quia ponit nouum titulum, ſeu ceſſionem nouam iuris, quod ex peccato præterito ortum Deo fuerat ad auerſionem, vel punitionem, &c. Sic etiam, qui ſemel alicui aliquid adiudicauit, poteſt iterum adiudicare, & dare ſecundum titulum ad idem, ſicut qui denuo ſe voto obligat ad idem, quod antea vouerat, ponit nouum obligationis titulum, & rem promiſſam duplici titulo debet duplicis promiſſionis. Ex his autem exemplis declarari optimè poteſt efficacia, & veritas ſententiæ vniuerſalis à Chriſto in iudicio extremo proferẽdæ poſt ſententias particulares ab eodem Chriſto, vel à Deo ſolo antea irreuocabiliter prolatas. Nam confeſſarius, quando ſecundò audit pœnitentem de peccatis iam in aliis confeſſionibus dimiſſis, verè eſt iudex, & profert veram ſententiam, & iudicat, ac abſoluit, licèt per aliam priorem ſententiam iam fuerit pœnitens iudicatus, & peccata eadem irreuocabiliter dimiſſa. Quamuis ergo Chriſtus in iudicio extremo inueniat merita illa, & demerita fuiſſe antea in ſuo vel Dei ſolius iudicio diſcuſſa, & ſententiam fuiſſe irreuocabiliter latam; poterit tamen denuò ex Dei commiſſione eandem cauſam diſcutere, & iterum ſententiam efficaciter proferre quæ ſententia non erit inanis, & inefficax, ſed efficax, & vera, dat enim nouum titulum efficacem ad eundem effectum, ita vt etiamſi prior ſententia lata non fuiſſet, ex vi huius poſterioris exequutio conſequeretur; & de facto in poſterum effectus tam quoad præmium, quam quoad ſupplicium, mandabitur exequutioni ex vi vtriuſque ſententiæ; & beatitudo continuabitur in ſanctis, & ſupplicium in damnatis dependenter etiam ab hac vltima Chriſti ſententia. Neque enim in his cauſis moralibus repugnant duæ cauſæ ſecundùm ſe ſingulæ totales, & ſufficientes ad eundem effectum. Sicut etiam damnatus cum decem peccatis mortalibus ita patitur pœnam damni, & carentiam viſionis Dei, vt propter ſingula peccata totam eam carentiam patiatur, cùm ſingula ad eam inferendam ſufficiant. Sic ergo beatus habebit gloriam ex vi ſententiæ irreuocabilis à Deo in ſua morte prolatæ, & ex vi etiam alterius ſententiæ irreuocabilis à Chriſto in extremo iudicio prolatæ. Poterunt ergo Angeli ſancti à Chriſto efficaciter iudicari, & habere deinceps beatitudinem ſuam ex vi etiam ſententiæ à Chriſto proferendæ, & dæmones ex vi etiam eiuſdem ſententiæ pati deinceps damnationis pœnam eſſentialem.

Quo pacto deinceps omnia perfectè ſubiecta erunt Chriſto, & ab eius imperio, atque vltima ſententia dependebunt, ex vi cuius omnes meritorum, & demeritorum ſtipendia accipient, & à Chriſto ſupremo Principe in omnibus veriſſimè dependebunt. Hæc autem omnia non ideo explicata, & examinata à nobis ſunt, quia ſingula neceſſariò credenda ſint à ſingulis in hoc articulo: cum ex iis aliqua non ſint omnino certa, aliqua licèt certa ſint, non tamen neceſſaria ab omnibus explicitè cognoſcenda. Congruum tamen viſum eſt occaſione huius articuli eorum verborum ſenſum accuratiùs examinare.

Quid ſignificetur per verba illa, viuos, & mortuos?

108 Magis fortaſſe neceſſarium videri poſſet ſcire, quid ſignificetur per verba illa articuli, *viuos, & mortuos*, quibus profitemur, Chriſtum venturum ad iudicandos non mortuos ſolum, ſed etiam viuos. Sicut etiam act. 10. de Chriſto dicitur: *ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum.* Et ad Rom. 14. *Chriſtus in hoc mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorum ac mortuorum dominetur.* Quorum verborum occaſione non pauci dixerunt *viuorum* nomine intelligi eos, qui eo tempore adhuc in terris viui ſuperfuerint, eóſq; non morituros, ſed immutandos, vel ad glorioſum beatorum reſurgentium ſtatum, vel ad statum damnatorum. Quam ſententiam licèt aliqui hæreticam, alij ſaltem temerariam iudicent propter regulam ſcripturæ generalem ab Hebr. 9. *ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, & poſt hoc iudicium.* Et ad Rom. 5. *Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertranſiit.* Et pſal. 88. *quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem?* ſed tamen P. Suarez 2. *tom. in 3. p. diſp.* 50. *ſect.* 2. *in fine* eam ſententiam ab eiuſmodi cenſura liberat. Communis tamen Theologorum conſenſus eſt, omnes homines ante iudicium vniuerſale morituros, & ideo verba illa, *viuos, & mortuos*, alij explicant, id eſt *bonos, & malos*; vt Auguſtinus *de fide, & ſymbolo c.* 8. & *in Enchirid. cap.* 51. & Chryſoſt. *hom.* 8. *de ſymbolo.* Alij explicant *viuos, & mortuos*, id eſt animas, & corpora, vt Ruffinus in expoſitione ſymboli. Alij *viuorum* nomine intelligunt eos, qui vſque ad diem iudicij viuent, licèt ij etiam ipſi tunc morituri ſint, vt ſtatim reſurgant. Alij denique hanc diuiſionem intelligunt cum reſpectu ad tempus, quo ſymboli fidem profitemur; teſtamur enim iis verbis, Chriſtum venturum eſſe ad iudicandum non ſolum eos, qui nunc viuunt, ſed etiam eos, qui nos præceſſerunt, & mortui iam ſunt; hi enim reſpectu huius temporis dicuntur propriè *viui & mortui* ita Suarez *ſect. illa* 2. proximè citata. §. *Ad primam confirmationem*; cui explicationi illud poſſet obiici, quod recitantes nunc ſymbolū non profiteamur iudicium vniuerſale exercendum à Chriſto in omnes homines, ſi quidem non loquimur de naſcituris poſtea, ſed ſolum de iis, qui præceſſerunt, & qui nunc viuunt. Ad hoc tamen reſponderi poſſet, ibi in virtute concedi à nobis iudicium vniuerſale omnium; ſi quidem vtimur hac fidei profeſſione, & hoc ſymbolo tanquam apto ad profitendam fidem chriſtianam, quocunque tempore recitetur in Eccleſia militanti & per conſequēs cuius verba verificari poſſint, & debeant de quibuſcunque hominibus præteritis & præſentibus vſque ad finem mundi. Quidquid autem ſit de hoc, ex hac explicationum varietate ſatis conſtat, non eſſe obligatos ſingulos fideles ad credendum, & cognoſcendum in hoc articulo niſi Chriſtum venturum iudicem vniuerſalem omnium hominum; quam ſolam neceſſitatem in hoc articulo credendo agnouit Catechiſmus Pij V. in eius explicatione *num.* 1. his verbis: *cuius articuli ea vis eſt, & ratio, ſummo illo die Chriſtum Dominum de vniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe.* Quo etiam pacto hunc articulum declarauit Card. Bellarminus in Catechiſmo doctrinæ chriſtianæ iuſſu Clement. VIII. facto ad inſtruendos pueros, vbi de viuis, & mortuis nihil dicit, ſed de ſola hominū vniuerſitate.

Sequitur iam articulus Symboli octauus illis verbis: *Credo in Spiritum ſanctum.* de quo nihil ſpeciale dicendum hic occurrit, ſuppoſitis, quæ *diſp. præcedenti* dicta ſunt de neceſſitate credendi explicitè myſterium Trinitatis; nam eo myſterio credito, iam creduntur eſſe tres perſonæ & vnus Deus, quarùm tertia appellatur Spiritus Sanctus, & eſt Deus ſicut Pater, & Filius: quod autem procedat à Patre, & filio, & non à ſolo Patre & alia eiuſmodi, non ſunt ſub neceſſitate à ſingulis ſcienda, quamquam vtiliter Parochi, Magiſtri, & Concionatores in iis explicandis operam ſuam collocabunt. 109

Sequitur articulus Symboli nonus *Sanctam Eccleſiam Catholicam: Sanctorum Communionem* de quo ferè omnes Theologi conueniunt, quod ſit obligatio illum explicitè credendi, quoad rem in ipſo contentam. Suarez *in præſenti diſp.* 13. *ſect.* 4. *num.* 10. Bañes *quæſt.* 2. *art.* 8. §. *ex hoc etiam ſequitur.* Vaſquez 1. 2. *diſput.* 121. *cap.* 2. Azor 1. *tom. lib.* 8. *cap.* 6. *quæſt.* 6. Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 1. *puncto* 10. *num.* 5. & alij omnes recentiores. Addit autem Sanchez *lib.* 2. *in decalog. cap.* 3. *num.* 8. cum Vaſquez, quem affert, à nullo Catholico ignorari rem contentam in hoc articulo: omnes enim ſciunt dari multitudinem fidelium congregatam ſub vno capite Pontifice Romano, extra quam nemo ſaluari poteſt. Sed cur in Symbolo ſpecialis mentio facta eſt huius veritatis, quam nullus fidelis abſq; noua inſtructione ignorat? ego puto, hunc articulum potiſſimè appoſitum eſſe ad explicandam vnitatem Eccleſiæ prout etiam indicauit Coninck *in præſenti diſp.* 14. *dub.* 10. *n.* 189. dicens, credendum eſſe, vnicam eſſe fidelium congregationem; & ideo fortaſſe in Symbolo Nicæno explicata magis fuit hæc vnitas in illis verbis: *& vnam Sanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam.* Apoſtoli itaque, quia in diuerſas prouincias diſpergendi erant, & varias Eccleſias fundaturi, voluerunt prius vnitatem, & vniuerſalitatem Eccleſiæ in Symbolo ſtabilire; quæ duo in Eccleſia Chriſtiana reperiuntur, cùm antea non ita perfectè in antiquis fidelibus reperirentur. Nam Iudæorum Synagoga vna quidem erat, & ſub vno Pontifice ſummo, ſed non erat vniuerſalis, cùm ſolos Iudæos comprehenderet; cæteri autem ex gentibus fideles extra eam ſynagogam ſalutem conſequi poterant, prout conſecutus eſt Iob, & alij: Eccleſia autem Chriſtiana appellatur, *& eſt Catholica*, hoc eſt, vniuerſalis, comprehendens omnes vbique fideles cuiuſlibet gentis, & nationis, itaut extra hanc Eccleſiam Chriſtianam ſalus eſſe non poſſit. Rurſus fideles, ſi qui erant extra Iudæos, cùm ſub Iudæorum ſynagoga non continerentur, non faciebant vnum corpus, ſicut nunc facit Eccleſia Chriſtiana, nec ſub vno capite viſibili erant, quia in lege naturæ nec erant 110

Hic articulus, Sanctam Eccleſiā Catholicā. Sanctorum cōmunionem, potiſſimè appoſitus eſt ad explicandam vnitatem Eccleſiæ.

Sacra

Sacramentis inſtitutæ præter remedium illius ſtatus contra peccatum originale, nec ſacerdotes habebant iuriſdictionem ſpiritualem ad ferendas leges, vel imponenda præcepta, & ideo tanta vnitas inter illos fideles non requirebatur, vt notauit Suarez *lib.3. ad Regem Angliæ cap.9. n.4. & 5.* Et ideo Apoſtoli Eccleſiam generantes, quæ ex omnium gentium nationibus coadunanda erat, meritò omnibus fidelibus hanc Eccleſiæ vnitatem intelligendam, & credendam propoſuerunt; ne fortè ex illius vniuerſalitate, quæ ſynagogam ſuperabat, deciperentur, negando vnitatem, & concipiendo plures Eccleſias tanquam arenam ſine calce, non vnitas inter ſe ad componendam vnicam Eccleſiam ſub vnico capite viſibili. Qui articulus maximè erat cognitu neceſſarius, cùm neceſſe ſit verum caput, & ſubordinationẽ agnoſcere, ad debitam obedientiam ſeruandam, & tollenda ſchiſmata; & hoc eſt, quod potiſſimum in hoc articulo commendatur, vniuerſalitas ſcilicet Eccleſiæ, quæ ideo Catholica appellatur, & vnitas, quæ ſignificatur, dum non multæ, ſed vna Eccleſia creditur, cuius vnitatem omnes ſufficienter credunt, dum profitentur debitam obedientiam vni capiti viſibili, qui eſt Romanus Pontifex Vicarius capitis præcipui, & inuiſibilis, qui eſt Chriſtus Dominus.

111 *Cur Apoſtoli addiderint Sanctam.* Cur autem addiderint, *ſanctam*: aliqui dicunt, id fieri, tum quia in Eccleſia ſunt Sacramẽta, quibus ſanctitas confertur, tũ quia licèt nõ omnes, aliqui tamen ex Eccleſiæ filiis ſancti ſunt. Ita Bañes *d.q. 2. art.8. §. ex hoc etiam ſequitur*, & Bellar. *in d. catechiſ doctr. chriſtiana*, qui addit aliam rationem, nempe quia Chriſtus Eccleſiæ caput ſãctus eſt. Alij tamen rationem illam, quod in Eccleſia ſint aliqui ſancti, omittunt, & ſolùm recurrunt ad Sacramenta ſanctificantia, quæ ſunt in Eccleſia. Ita Coninch, Granado, & Caſtro Palao locis ſuprà citatis, qui nihil dicunt de credendis ſanctis actu exiſtentibus intra Eccleſiam, & Sanchez *dicto cap.3. n.8.* reiiciens illam explicationem ſuprà ex Bañes adductam. Clariùs tamen, & fuſiùs hoc explicatur in Catechiſmo Pij V. *part. 1. cap. 10. §.15.* Vbi huius appellationis cauſa illa non affertur, ſed aliæ, quia nimirum omnes fideles ſancti appellantur. 2. Pet. cap. 9. *Vos autem genus electum, gens ſancta*: quoniam Eccleſia Deo conſecrata eſt, & dedicata, ſicut etiam lapides, veſtes, & alia Deo dicata dicuntur ſancta. Sicut etiam artifex aliquis appellatur, faber, vel aurifex, qui artem profitetur, licèt artis præcepta non ſeruet: & ideò Paulus 1. *ad Cor. cap.1. & Epiſt. 2. cap. 2.* Corinthios Chriſtianos ſanctos omnes appellat, & ſanctificatos, in quibus aliqui erant, fœdi peccatores. Deinde propter coniunctionem cum capite ſancto, qui eſt Chriſtus. Vnde S. Auguſtinus in Pſal. 85. explicans verba illa: *Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum*: ſic ait: *ſi chriſtiani omnes, & fideles, in Chriſto baptizati ipſum induerunt, &c. membra facti ſunt corporis eius, & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta ſunt.* Denique additur alia ratio, quod *ſola Eccleſia legitimum ſacrificij cultum habet, & ſalutarem Sacramentorum vſum, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratiæ inſtrumenta Deus veram ſanctitatem efficit: ita vt quicunque verè ſancti ſunt, extra hanc eccleſiam eſſe non poſſint. Patet igitur eccleſiam eſſe ſanctam, ac ſanctam quidem, quoniam corpus eſt Chriſti, à quo ſanctificatur, cuiuſque ſanguine abluitur.* Hæc Card. de Lugo de virtute Fidei diuinæ.

ibi: ex quibus conſtat, etiamſi nulli exiſterent ſancti in eccleſia militanti, adhuc illam ſanctam dici iure poſſe. Sicut Religioſos ordines appellamus ſanctos, præſcindendo ab eo, quod eorum alumni ſanctè viuant, imo ſolemus dicere inſtitutũ ipſum, & ordinem ſanctum eſſe, ſed malè à profeſſoribus obſeruari & peculiares etiam eccleſias ſolemus ſanctas nominare, vt ſanctam Eccleſiam Toletanam, ſanctam Eccleſiam Bononienſem, licèt capitulares ſancti non ſint. Sicut ergo medicina dicitur ſana, quia virtutẽ habet reddendi hominẽ ſanũ, ſi ea debito modo vtatur: ita eccleſia poſſet dici ſancta, quia leges habet, & Sacramenta, aliaq; media efficacia ad ſanctificationẽ fidelium, ſi eiuſmodi mediis debito modo vtantur. Quia tamen huius appellationis variæ rationes adducũtur, vt vidimus, & res ipſa à nullo fideli ignoratur, ſed omnes ſciunt, eccleſiã aliquo ex iis modis ſanctã eſſe, nec poſſe extra illam ſanctitatem haberi, hoc ſufficit, vt ſinguli fideles ſuo debito ſatisfaciant abſque maiori alia huius vocis penetratione.

Quod verò in eodem articulo additur *de ſanctorum communione*, difficilius eſt, cũ variis modis à doctoribus explicetur: quare aliqui negant obligationem grauem hoc explicite credendi: ita Sanchez *d. c.3. n.7.* Suarez *in præſenti diſp.13. ſect.4. n.10.* & Coninch *d. dub.10. n.189.* Alij agnoſcunt obligationem: nam Turrianus *in præſenti diſp. 58. dub.1. col.2.* dicit eſſe obligationem credendi Sanctorum communionem, per quam intelligitur communio ſacramentorum, & communio etiam bonorum operum inter fideles iuſtos, ratione cuius opera bona vnius aliis proſunt: quo etiam pacto verba hæc explicantur in Catechiſmo Pij V. *n.24.* & ſequentibus: in Catechiſmo tamen doctrinæ Chriſtianæ Cardinalis Bellarmini ſolum declaratur de participatione orationum, & bonorum operum, quæ in eccleſia fiunt. Alij è contra ſolùm dicunt, neceſſe eſſe credere participationẽ, & communionem fidelium in eiſdem Sacramentis. Ita Granado *in præſenti tract.10. diſp.3. ſect.2. n.9.* Alij dicunt eſſe obligationem credendi in communi, dari aliquam communicationem ſpiritualium bonorum inter fideles, & hoc ſufficere, licet ignoretur, qualis ſit. Ita Caſtro Palao *d. p.10. n.5.* Quod mihi etiam placet, quia hæc verba non continent nouum articulum, ſed explicant eundẽ de vnitate Eccleſiæ, ex qua vnitate conſequitur, vt membra ſeſe inuicem iuuent, ſicut iuuant ſeſe inuicẽ membra eiuſdẽ corporis naturalis, vt notatur etiã in Catech. Pij V. §.24. Nullus autem eſt fidelis, qui non ſciat, quantum ſatis eſt, hanc cõmunicationem ſaltem quantũ ad rem ipſam, cùm omnes petant aliorum auxilium in orationibus. Solum poſſet dubitari, an ſit etiam obligatio ſciendi diſtinctè, hanc communicationem eſſe etiã cum animabus, quæ ſunt in Purgatorio, eaſque poſſe noſtris ſuffragiis iuuari: quod neceſſarium videtur, vt ad eas iuuandas excitemur. Non tamen video à doctoribus, imponi hanc obligationẽ grauem in ſingulis fidelibus, licèt Prælati, & magiſtri diſtinctè debeant hoc ſcire, & expreſsè profiteri, quando fidei profeſſionem emittunt. 112

Verba illa Sanctorum Cõmunionem, explicantur.

Sequitur articulus decimus, quo credimus *remiſſionem peccatorum*, de quo omnes fatentur eſſe neceſſariam fidem explicitam, & conſtat ex dictis *diſp. præcedenti*, in qua vidimus, ſemper fuiſſe neceſſariam notitiam remiſſionis peccatorum, & mediorum ad eam obtinendam, ſicut eſt obligatio eam procurandi: in lege verò gratiæ eſt 113

An neceſſaria ſit fides explicita de remiſſione peccatorum.

Ff 2 obli

obligatio peculiarls ſciendi efficaciam baptiſmi, & ſacramenti Pœnitentiæ, arque adeo quod in Eccleſia ſit poteſtas remirtendi peccata, per hæc Sacramenta.

An fides explicita de reſurrectione carnis ſit neceſſaria.

114 Articulus vndecimus continet *carnis reſurrectionem :* quem articulum neſcio, qua de cauſa omiſerit P.Suarez *dicta ſect.4. numer.6. in fine,* enumeratis aliis neceſſariò credendis : in eius enim neceſſitate conueniunt Doctores, Bañes *vbi ſuprà §. Iam verò*, Turrianus *dicto dub.1. col.vlt.* Caſtro Palao *vbi ſupra num.5.* Sanchez *dicto. cap.3. num.7.* Granado *vbi ſupra num.8.* Hurtado *dicta diſp.44.* §.10. & eiuſmodi neceſſitas non parum exaggeratur in Catechiſmo Pij V.*c.*12.§.1. vbi §.2. notatur, ideo potiùs dictum eſſe, *carnis*, quàm *mortuorum reſurrectionem*, vt obiter indicaretur animæ immortalitas, quæ non reſurgit, ſed ſola caro, quæ diſſoluta fuerar ; idque factum eriam eſſe ob errorem Hymenæi, & Phileri, qui vt colligitur ex Paulo *2.ad Timoth.2.* reſurrectionem intelligebant non corpoream, ſed ſpiritualem à morte peccati ad vitam innocentem. Neceſſe ergo eſt credere veram reſurrectionem omnium mortuorum, & per conſequens cum eiſdem corporibus, quæ in hac vita habuerunt : neque enim dicitur reſurgere, niſi illud idem ſurgat, quod ceciderat, & perierat : & hoc ſpectar etiam ad compleram glorificationem, quam credimus, & ſperamus ; non ramen credimus ſolam reſurrectionem glorioſam iuſtorum, ſed etiam iniquorum, qui iuxta Chriſti verba reſurgent in reſurrectionem iudicij.

Fides explicita vitæ æternæ omnino neceſſaria.

115 Denique ſequitur duodecimus, & vltimus ſymboli articulus illis verbis *vitam æternam*: quibus verbis confitemur gloriam, & beatitudinem æternam à nobis & iuſtis omnibus poſſidendam ; quam fidem explicitam neceſſariam omnino eſſe, conſtar à fortiori ex dictis *diſp. præced.* vbi vidimus, fidem Dei remuneratoris eſſe neceſſariam neceſſitate medij. Addunt autem aliqui, neceſſariò etiam eſſe credendam pœnā æternam iniquorum ita Bañes *d.§.iam verò,* Hurtado *vbi ſup.*§.13.& vtrumque proponit Card.Bellarm. in ſuo Catechiſmo in expoſitione verborum huius articuli, & meritò, cum vtrumque neceſſarium ſit, rimor pœnæ, & præmij ſpes, ad coërcendos impios, & excitandos pios ad ſtudium, & proſequurionem veræ virtutis : & ideo vtraque fortaſſe ſors æterna verbis illis continetur, vt ſignificauit Bellarminus, & indicari videtur in Catechiſmo Pij V. *cap.13.num.2.* his verbis: *Admonendi igitur ſunt fideles, his vocibus,* vitam æternam, *non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones, ſceleratique homines addicti ſunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum deſiderium expleat ſignificari.* Nam licèt nomine *vitæ æternæ* aliquando ſola cæleſtis gloria ſignificetur; nomen ramen ipſum generale eſt ad vtramque vitam, bearam, & infelicem ; cùm vtrique victuri ſint in æternum : & in eo ſenſu connectitur optimè cū articulo præcedenti, quo reſurrectio creditur futura, non beatorum ſolùm, ſed damnatorum etiam, & vniuerſalis: quia verò non ſufficiebat reſurgere, niſi reſurrectionis effectus futurus eſſet perpetuus ; meritò ſubiungitur, *vitam æternam* ; vt ſciamus, reſurrecturos vtroſque non ad tempus finitum, prout in hac vita geniti fuerunt, & aliqui etiam in hoc mundo reſuſcitari ſunt, vt iterum morerentur, ſed ad vitam immortalem, & æternam, & nunquam ampliùs morituros ; qui etiam videtur ſenſus verborum, quibus hic etiam articulus in Symbolo Nicæno proponitur, dum dicitur ; & *vitam venturi ſæculi* : nam venturum ſæculum vtrumque ſtatum comprehendit, & beatorum, & damnatorum, prout nomen illud *ſæculi venturi* vſurpatur etiam Marc.10. *verſ.*30. & Luc.18. *verſ.*30. in quibus locis relinquentibus ſua propter Chriſtum promitritur vita æterna in ſæculo venturo, ſeu futuro, vbi ſæculum venturum condiſtinguitur à beatitudine æterna, quæ in ipſo promittitur ; non enim promittitur beatitudo æterna in beatitudine æterna, ſed in ſæculo venturo, hoc eſt in durarione æterna, qua victuri ſunt homines omnes poſt vniuerſalem reſurrectionem. Et hæc dicta ſint de iis, quæ in ſymbolo Apoſtolorum credenda ſingulis proponuntur : nunc dicamus de aliis, quorum fides ex aliis capitibus neceſſaria eſt.

SECTIO V.

De aliis, quorum fides, vel notitia explicita fidelibus neceſſaria eſt.

SVnt alia, quæ credenda ſunt, non ſolùm, vt ſciantur, ſed propter operationem, quia ſunt obiecta operabilia. Et primò loco in hoc ordine occurrunt ſacramenta, ex quibus non eſt controuerſia quoad aliqua: nam baptiſmum ſicut omnes recipere debent, ita credere tenentur eius efficaciam, & neceſſitatem, vt illum debiro modo petant, & recipiant, in quo omnes doctores conueniunt : nec obſtar, quod is, qui in infantia baptiſatus eſt iam, non habet obligationem baptiſmi recipiendi : id enim per accidens eſt, &, vt notauit Suarez in præſenti dict. diſp.13. ſect.4. n.12. is etiam, quando eſt adultus, debet ſcire, ſe iam præcepro ſatisfeciſſe, quo per ſe loquendo obligatur, & ideo debet habere notitiam baptiſmi ſuſcepti, & eius effectum, & quam profeſſionem, & obligationem ex eo contraxerit, & quomodo ratione illius eſt membrum Eccleſiæ, & capax recipiendi cætera ſacramenta, & ſub obedientia Pontificis Romani. 116

Baptiſmi efficaciam, & neceſſitatem omnes credere tenentur.

Similiter conſentiunt omnes, quod ſit neceſſaria fides, & notitia ſacramenti Pœnitentiæ, cùm ſit etiam præceptum Chriſti vniuerſale recurrendi ad hoc ſacramentum omnibus, qui poſt baptiſmum habent conſcientiam, vel dubium de peccato mortali commiſſo. Hæc autem notitia habenda eſt ab omnibus, etiam antequam peccatum mortale poſt baptiſmum committant : tum quia regulariter loquendo, omnes neceſſitatem habēt recurrendi ad hoc ſacramentum, ſaltem propter dubium peccati commiſſi, nec poſſent communiter ſuæ obligationi ſatisfacere, ſi antecedenter notitiā huius ſacramenti non haberent. Sicut nō ſeruaretur cōmuniter lex de manifeſtandis eccleſiæ hæreticis, ſi ſubditi notitiam huius legis non haberent, antequā hæreticos aliquos inuenirent: tum etiam quia, cum Chriſtus Vicarios ſuos ſacerdotes conſtituerit, vt quoties obligatio eſſet recurrendi ad Deum pro venia peccati commiſſi, obligatio eadem eſſet recurrendi ad tribunal ſacerdotis, oportuit, hanc obligationē notam eſſe omnibus fidelibus: alioquin fruſtra hæc iudiciaria poteſtas ſacerdotibus tributa fuiſſet, cùm ipſi non poſſint iudicium hoc ex ſe incipere, niſi pœnitens 117

Neceſſaria eſt fides, & notitia Sacramenti pœnitentiæ.

pœnitens, vt accuſator ad illos recurrat. Debuit ergo ſubditis manifeſtari hæc poteſtas,& obligatio ad eiuſmodi iudices recurrendi,vt ipſi poſſent poteſtatem acceptam exercere.

118 *An omnes teneantur ſcire formam Baptiſmi?*

Dices,hinc ſequi,quod teneantur etiam omnes ſcire formam baptiſmi, vt ſi infans, vel aliquis alius ſit in extrema neceſſitate, poſſint eis neceſſarium baptiſmi remedium adhibere quod facere non poſſent, ſi ante illum neceſſitatis articulum formam baptiſmi ignorarent. Reſpondeo,expedire certè, vt quantum fieri poſſet, omnes ſcirent neceſſarium ritum baptiſmi, cùm omnes pro eo articulo miniſtri idonei ſint,vt monuit etiam Catechiſmus Pij V. *part*. 2. *c*.2. de ſacramento baptiſmi §.12.non tamen eſſe æqualem obligationem,quia neceſſitas æqualis non eſt,ſed rariſſimè contingens, & baptiſmi præceptum immediatè fertur ad ipſos baptizandos, vel etiam ad eorum parentes,vel qui ipſorum curam habent, vt offerant eos eccleſiæ miniſtris vt baptizentur: ad reliquos autem mediatè,& per accidens ex obligatione ſubueniendi indigenti in caſu neceſſitatis ex debito charitatis. At verò neceſſitas pœnitentiæ communis eſt, & frequens, regulariter loquendo,vnde peſſimè audit,qui ſine confeſſione vult decedere,& eius præceptum immediatè fertur ad ipſos pœnitentes, vel peccatores, vt veniam ſui peccati omnino procurent apud Deum, & apud Iudices, quos in eo foro Deus ſibi vicarios neceſſarios deſignauit.

119 *Neceſſaria eſt fides explicita Sacramenti Euchariſtiæ.*

De ſacramento etiam Euchariſtiæ omnes fatentur neceſſariam eſſe fidem explicitam, cùm præceptum ſit vniuerſale omnibus fidelibus impoſitum eam ſumendi, ad quod neceſſe eſt ſcire, quid in eo ſacramento contineatur. Circa quod dubitari in primis poteſt, an ſufficiat credere explicitè, corpus Chriſti contineri ſub ſpeciebus panis,& eius ſanguinem ſub ſpeciebus vini, non concipiendo explicitè,nec etiam negando contineri totum Chriſtum ſub ſingulis ſpeciebus, an verò ſit obligatio credendi explicitè,totum & integrum Chriſtum contineri ſub qualibet ſpecie. Aliqui enim ſolùm videntur exigere fidem Euchariſtiæ. ita Granado *dicta diſp*.3. *ſect*.2. §.10. & Hurtado *dicta diſp*.44.§.13. Fides autem Euchariſtiæ habetur, quando aliquis explicitè credit, quæ ex vi verborum ſub ſingulis ſpeciebus continentur. Vnde Card. Bellarmin. in dicto Catechiſmo doctrinæ Chriſtianæ pro puerorum inſtitutione edito ſolùm explicat, illud non eſſe panem, ſed verum Chriſti corpus, nec in calice

120 eſſe vinum, ſed verum ſanguinem Chriſti. Alij tamen communiter docent, neceſſariam eſſe fidem explicitam de toto Chriſto ſub ſingulis ſpeciebus contento. Ita Bañes *quæſt*. 2. *dict. art*.8. §. *de Euchariſtia*: vbi poſtquam dixit, requiri fidem expreſſam Euchariſtiæ, *quia nemo poteſt diſtinguere cibum illum ab aliis, niſi expreſsè cognoſcat dignitatem illius ſacramenti*: addit. *Eſt ergo ſubſtantia huius ſacramenti credere, quod ibi Chriſtus abſconditus eſt, & non ibi panis.* Suarez item dicta ſect.4.num.12. dicit, *teneri fideles omnes ad cognoſcendum, & credendum Chriſtum Dominum verè & realiter eſſe præſentem, quia cùm ſacramentum illud adorent, neceſſe eſt vt intelligant quid adorant.* Debent ergo credere, ibi eſſe etiam animam, ſine qua non eſt verè Chriſtus præſens. Eodem modo loquitur Sanch. *dicto cap*. 3. his verbis: *Inſuper myſterium Euchariſtiæ tenentur omnes explicitè credere, & ſcire credendo eſſe ſub ſpecie panis & vini, verum & integrum Chriſtum, verum Dei Filium, & verum hominem.* Item Coninch dicta diſp.14. dub.10. num.191. vbi dicit teneri omnes explicitè ſcire, *Sub Euchariſtia Chriſtum Deum & hominem, verè ac integrè contineri, & in eo adorandum eſſe, ac à communicantibus verè ſumi, omnéſque fideles adultos obligari id ſuo tempore ſuſcipere, vt cibum animæ ſpiritualem.* Addit Valentia in præſenti diſput.1. quæ 2. punct.5. col.2. omnes fideles teneri explicitè credere, ſeu cognoſcere, *quod in Euchariſtia continetur verè & ſubſtantialiter Chriſtus Dominus, nec ſit iam in illis ſpeciebus panis, ſed Chriſtus, qui proinde ſit ibi adorandus.* Caſtrus Palao dicto puncto 10.num.7.dicit,omnes teneri ſcire Euchariſtiam, *vt ſciat ſub illo ſacramento Chriſtum contineri, & adorari, & à fidelibus ſumi, & ad illius ſuſceptionem ſuo tempore obligari.* Turrianus in præſenti dicta diſp.28. dub.1. §.*ad articulum iuſtificationis*, probat hanc obligationem, *quia nemo poteſt diſponi ad talem cibum ſumendum, niſi agnoſcat dignitatem eius ſacramenti, & credat, Chriſtum eſſe verè ſub ſpeciebus panis & vini.* Ex quibus conſtat, hunc eſſe communem ſenſum circa hanc obligationem, cùm nemo eam expreſsè neget,& omnes ferè eam expreſsè fateantur. Ratio autem eſſe poteſt, quia cùm certum ſit eſſe obligationem ſciendi, quid contineatur ſub Euchariſtia, non poteſt ignorari contentum quoad ſubſtantiam: multum autem variatur ſubſtantia contenti ex eo, quod contineatur ſolus ſanguis Chriſti, v. g. in aliquo loco, aut quod contineatur totus Chriſtus integer, & viuus, quem præſentem venerari,& alloqui poſſimus: oportet ergo ſcire, ibi contineri totum Chriſtum, ſicut eſt in cælo, alioquin ignoramus contentum in eo ſacramento quoad ſubſtantiam contenti.

Faciliùs fortè poſſet excuſari, qui ſolum ſciret, ibi eſſe Chriſtum verum Deum, & hominem,& neſciret quid contineretur ex vi verborum, & quid per concomitantiam. Præſertim,cùm aliqui dicant quod non pertineat ad fidem in rigore loquendo, hæc diſtinctio continentiæ ex vi verborum & per concomitantiam,prout tenent Suarez 3. *tom. in* 3. *part. diſp*.51. *ſect*.3. & Ioann. Præpoſitus *in* 3. *part. quæſt*.76. *art*.2. *dub*. 2. *num*.9. Non ergo potuit eſſe præceptum vniuerſale pro omnibus fidelibus credendi explicitè hanc continentiæ diuerſitatem. Vnde Auctores ſuprà relati ſolum dicunt eſſe obligationem ſciendi,& credendi, Chriſtum totum in eo ſacramento realiter & verè contineri. Addunt verò Bañes & Valentia in verbis ſuprà adductis, eſſe etiam obligationem credendi,& ſciendi, quod ibi nõ ſit panis. Quam obligationem alij non explicuerunt, nec appoſuerunt: & quidem non facilè ſuadebitur tanta obligatio pro rudi vulgo ei, qui videt, quod non ſolùm hæretici, ſed etiam ex Catholicis errauerint, putantes manere panis ſubſtãtiam cum corpore Chriſti, quos refert Suar. dicto 3.tom. diſp. 49. ſect. 2. vbi alios grauiſſimos Doctores refert, qui docuerunt deſitionem ſubſtantiæ panis non colligi præcisè ex veritate verborum Chriſti, quæ potuerunt eſſe in rigore vera, licèt panis ſubſtantia perſeueraret cum corpore Chriſti, ſed aliunde eandem veritatem, & dogma ab Eccleſia tradi. 121

122 *Euchariſtiam offerri in ſacrificium in miſſa fideles omnes ſcire debent.*

Faciliùs credam id, quod addit idem Suarez *in præſenti dict. diſp*.13. *ſect*.4. *num*.12. debere omnes fideles explicitè ſcire, quod hoc ſacramẽ-

Card. de Lugo de virtute Fidei diuinæ.

eum offeratur in ſacrificium in Miſſa: & quidem de facto, poſito præcepto eccleſiæ de audienda Miſſa, videtur conſequenter obligari fideles ad ſciendum, quid ſit Miſſa. Nam obligare illos ad audiendam Miſſam, non eſt obligare ad actionem illam ſolùm materialẽ, & externam, ſed ad actionem ſacram, & per conſequens ad offerendum ſacrificium cum ſacerdote, & medio illo, vt per obligationem ſacrificij Deum colant: ſed quod videtur neceſſe aliquo modo ſcire, quod in Miſſa offerant ſacrificium. Nam ſicut fideles obligatos ad recipiendum aliquod Sacramentum, diximus conſequenter obligari ad notitiam illius Sacramenti: ſic obligati ad offerendum ſacrificium cõſequenter debebunt notitiam aliquam habere illius ſacrificij. Adde, probabile ſatis eſſe, Chriſtum inſtituentem hoc ſacrificium vnicum in eccleſia, & abrogantem cætera omnia, obligaſſe fideles omnes, ad colendum Deum aliquando per oblationem huius ſacrificij eo modo, quo ſinguli illud offerre poſſunt; vt fatetur idem Suarez 3. *tom. in 3. p. diſp.* 88. *ſect.* 1. §. *Hinc autem oritur* & *tom.* 1. *de religione tract.* 2. *lib.* 2. *de diebus feſtis c.* 15. *n.* 2. vbi addit ſaltem eſſe de iure quaſi naturali obligationem ſacrificij. Et quidquid ſit de hoc, negari non poteſt, quod ius ipſum naturæ inclinet homines omnes, ad hunc ſacrificij cultum, vnde ab aliquibus appellatur de iure gentiũ, & omnes in vniuerſum gentes ab initio mũdi ſacrificiis vſæ fuerunt ad colendum Deum verum, vel etiam falſos, & ideo notitia vnici ſacrificij in lege Chriſtiana inſtituti, & liciti videtur omnibus Chriſtianis neceſſaria, vt ſciant, quo ritu ſacrificiũ offerre poſſint, & debeant, quando iuxta naturæ inclinationem & vſum omnium nationũ voluerint hoc cultus genere verũ Deum colere.

123 De aliis verò quatuor ſacramentis, an eorum notitia ſit etiam omnibus fidelibus ex præcepto neceſſaria, non eſt eadem Doctorum ſententia. Aliqui eam obligationem in vniuerſum affirmant. Ita Lorca *in præſenti dicta diſp.* 25. *memb.* 1. *num.* 19. & Caſtro Palao. *vbi ſupra n.* 7. Idem ex parte tenet Coninch *vbi ſupra n.* 192. dicens, eſſe obligationem ſaltem ſub veniali. Hurtado verò *dicta diſp.* 44. *ſect.* 5. §. 12. dicit eſſe obligationem, quoad ſex ſacramenta, non verò quoad ſacramentum matrimonij, niſi pro iis, qui volunt illud contrahere, Confirmationis autem, & extremæ vnctionis ſacramenta omnibus ſunt communia, & per illa remittuntur peccata, & perſeueratur in gratia. *Et quamuis orde* inquit, *non eſt omnibus communis quoad receptionem, eſt tamen communis omnibus quoad vſum paſſiuum: debent enim credere, peccata à ſacerdotibus remitti, & non ab aliis, per ſacramentum pœnitentiæ.* Quæ certè ratio non probat intentum; poſſent enim fideles ſcire penes ſacerdotes eſſe talem poteſtatem, licèt neſciant per ſuſceptionem ſacerdotij conferri gratiam, quod tamen requiritur ad ſacramenta nouæ legis, Sicut ſciunt Vicarium Epiſcopi conferre ſacerdotibus auctoritatem, & poteſtatem (nempe iuriſdictionis) ad abſoluendum validè à peccatis, quamuis Vicariatus non ſit ſacramentum. Poſſunt ergo ſcire efficaciam ſacramenti Pœnitentiæ, quantum illis ſufficit, licèt neſciant, an ea poteſtas data ſit ſacerdoti per aliud ſacramentum, cùm potuiſſet Chriſtus eam poteſtatem miniſtris dare abſque alio ſacramento, ſed ſolùm per deſignationem extrinſecam.

An notitia aliorum quatuor ſacramentorum ſit omnibus fidelibus ex præcepto neceſſaria?

124 Communis ergo aliorum ſententia eſt, notitiam aliorum quatuor Sacramentorum non eſſe ex obligatione neceſſariam ſingulis fidelibus, ſed iis, qui ea ſuſcipere volunt, quod à fortiori intelligi debet de iis etiam, qui ea adminiſtraturi ſunt ita Bañes & Valentia locis ſupra citatis, Sanchez *d. num.* 9. Suarez *d. n.* 12. Turrianus vbi ſupra §. *Ad articulum*, Granado vbi ſupra *num.* 10. & alij communiter. Supponunt enim non eſſe præceptum vniuerſale ſuſcipiendi Sacramenta confirmationis, & extremæ vnctionis: vnde inferunt non eſſe obligationem notitiæ explicitæ comparandæ de his quatuor Sacramentis, cùm notitia baptiſmi, eucharistiæ & pœnitentiæ requiratur ex obligatione propter eorum vſum, quare vbi non eſt obligatio circa vſum, ceſſat ratio obligationis circa notitiam. Illi autem, qui volunt aliquod ex iis Sacramentis ſuſcipere, debent eius notitiam comparare, vt ſciant, quid ſuſcipiunt, & quomodo illud ſuſcipere debeant.

Poſt notitiam Sacramentorum addi ſolet notitia decalogi, & eorum præceptorum, quæ ad omnes vniuerſaliter ſpectant: in quo refertur ſententia Medinæ *lib.* 4. *de recta in Deum fide cap.* 6. dicentis ſufficere, ſi fideles ſciant illa duo principia: *quod tibi non vis alteri ne facias: & quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*; quia ex his duobus principiis facilè poteſt quiſque colligere, quid ſibi in particulari bonum, vel malum ſit in ordine ad operandum. Quam ſententiam impugnat Suarez *in præſenti dicta diſp.* 13. *ſect.* 4. *n.* 11. & certè non poteſt habere locum, niſi ad ſummum in ordine ad præcepta ſecundæ tabulæ, quæ reſpiciunt proximum, in ordine ad quem duo illa principia deſeruiunt. Addit Suarez, nec in ordine ad præcepta ſecundæ tabulæ ſufficere primò quia ibi etiam prohibetur fornicatio, & ſimilia, ad quæ illa principia non deſeruiunt. Secundò, quia etiam in materia iuſtitiæ prohibentur deſideria, quæ prohibitio in illis principiis non explicatur. Tertiò denique, quia principia illa ſunt nimis vniuerſalia, & difficilis eſt eorum applicatio ad materias particulares, niſi notitia magis particularis habeatur. 125

Notitia Decalogi an ſit neceſſaria ſingulis ſub obligatione præcepti?

Alij ergo communiter docent, notitiam decalogi eſſe neceſſariam ſingulis ſub obligatione peccati. Ita Suarez ibi, Bannes vbi ſupra §. *ſequitur præterea.* Sanchez *dicto c.* 3. *n.* 10. & alij omnes ſuperiùs adducti. Ratio autem deſumi poteſt ex iis, quæ diximus *ſupra ſect.* 2. nempe quãdo Deus aliquid vniuerſaliter præcipit, atque hoc præceptum proponit, & reuelat, vt ſubditis omnibus conſtet, ipſam virtutem fidei per ſe, & directè obligare ſubditos, non ſolum ad non diſſentiendum, ſed etiam ad credendum poſitiuè præceptũ, reuelatum, & ad attendendum, & audiendum illud; nam qui reuelat & loquitur ea intentione determinata, vt audiatur, & fides ei adhibeatur, exigit ab iis, ad quos loquitur, non ſolum fidem, ſed auditum, & attentionẽ, vt ibi diximus, neque hæc poſſunt ei ſine irreuerentia negari. Cum ergo Deus de facto ad depellẽdas tenebras, & ignorantias, quas natura peccato corrupta humanæ menti paulatim induxerat, voluerit expreſsè, & diſtinctè naturæ legem explicare, ſuoque præcepto denuò cõfirmare, & nobis omnibus intimare, prout per Moyſem Iudæis, & omnibus poſtea per Chriſtũ intimauit, fatendum erit, virtutẽ fidei obligare ad ea præcepta diſtinctè cognoſcenda, & credenda, ea nimirum diſtinctione, & explicatione, quam Deus nobis intimare intendit. Cũ hoc 126

tamen

tamen ſtat, non exigi ſub eadem obligatione graui memoriter, & eodem ordine ſcire hæc decalogi præcepta: ſufficit ita ſcire, vt interrogatus ſciat aliquis reſpondere, illud eſſe in decalogo prohibitum ita Sanchez cum aliis multis *dict. c.* 3. *n.* 16. & Suarez *dict. diſp.* 13. *ſect.* 5. *n.* 8. & ad hunc ſenſum poſſet reduci Medina in contrarium citatus, vt ſolum neget obligationem ſciendi præcepta decalogi memoriter, & habendi in promptu eius ſeriem, ſed ſufficiat ita in promptu habere eius ſubſtantiam, vt interrogatus de ſingulis præceptis poſſit reſpõdere id eſſe vnũ ex Dei præceptis.

127 *Et an præceptorum Eccleſiæ.* Vltra decalogum addunt communiter prædicti doctores obligationẽ ſciendi quinque præcepta Eccleſiæ, quæ in Catechiſmo chriſtianæ doctrinæ continentur, cùm ad omnes fideles pertineat eorum obſeruatio. Imo Card. Bellarminus in citato Catechiſmo enumerat ſex Eccleſiæ præcepta, ſextum enim eſt non celebrandi nuptias temporibus, ab Eccleſia prohibitis, nempe à prima dominica aduentus vſque ad epiphaniam, & à primo die quadrageſimæ vſque ad octauam Paſchæ. Hoc tamen ab aliis non apponitur: magis enim pertinet eius notitia ad Sacerdotes, ne benedicant iis temporibus nuptias, nec eſt vniuerſale pro omnibus fidelibus, ſed pro iis, qui contrahunt matrimonium: nec video, cur non eſſet magis enumerandum præceptum non celebrãdi matrimonia ſine præuiis denuntiationibus cuius exequutio magis pertinet ad ipſos contrahentes, qui poſſunt aliquando, inuito Parocho, in eius præſentia matrimonium validè, & illicitè contrahere non præmiſſis denuntiationibus, accipere autem benedictiones nunquam poſſunt inuito ſacerdote benedicente. Eiuſmodi ergo præcepta, & eorum notitia ad eos ſolos pertinẽt, qui matrimoniũ volunt contrahere, vel ei debent aſſiſtere.

128 Corrigendus etiam videtur, vel certè interpretandus modus loquendi aliorum, qui abſolutè dicunt, teneri omnes fideles ad credenda hæc quinque præcepta eccleſiæ, vt loquitur Hurtado *dicta diſp.* 44. §. 13. id tamen intelligi debet in latiori ſignificatione, nam loquendo in rigore de actu *credendi* per fidem, non eſt talis obligatio, cùm Deus non reuelauerit, hæc præcepta ab eccleſia impoſita eſſe, ſed poteſtatem ea imponendi: quod verò de facto impoſita ſint, non ex fide diuina, ſed aliunde ſufficienter nobis conſtat: quare meliùs alij loquuntur dicentes, eſſe obligationem hæc præcepta ſciendi.

129 *An operũ miſericordiæ?* Adducunt alij, eſſe etiam omnibus obligationem ſciendi opera miſericordiæ, quæ in Catechiſmo doctrinæ Chriſtianæ numerantur quatuordecim, ſeptem corporalia, & ſeptem ſpiritualia: quod à fortiori videtur ſupponere Lorca *vbi ſupra n.* 19. dum dicit, ſingulos obligari ad ſcienda etiam concilia Euangelica. Alij tamen dicunt, ſufficere, ſi ſciat aliquis obligationem ſubueniendi in genere proximo neceſſitatem patienti. Videantur Sanchez *vbi ſupra n.* 20. & Palan *vbi ſupra n.* 8. qui alios referunt, cum quibus etiam Hurtado *vbi ſupra* §. 13. dicit ſufficere ſcire legem miſericordiæ de ſubueniendo egenti. Vnde nec videtur fundamentum habere obligatio illa ſciendi concilia Euangelica, quam Lorca imponebat: præſertim cùm hæc plurima ſint, quibus Euangelia plena ſunt, nec appareat maior obligatio de his, quàm de aliis ſciendis.

130 *An ſit obligatio vniuerſalis & grauis ſciendi orationem Dominicam?* Dubitatur de oratione Dominica, an ſit obligatio vniuerſalis, & grauis eam ſciendi: quod licèt non pertineat ad præſens inſtitutum de obligatione credendi, pertinet tamen ad obligationẽ ſciendi, & diſcendi, quæ affinis eſt: in quo quamuis videatur eſſe diuerſitas ſententiarum inter doctores; re tamen ipſa parum differunt. Aliqui enim abſolutè dicunt, eſſe obligationem orationem dominicam ſciendi. ita Nider, Palacios, & Paludanus apud Sanchez *d. c.* 3. *n.* 19. non autem explicant, an ſit obligatio ſub mortali: eodem modo loquitur Valentia *in præſenti diſp.* 1. *q.* 2. *puncto* 5. *verſ. Item*, qui tamen negat obligationem memoriter tenendi. Eandem ſententiam profitetur Caſtro Palao *dict. tract.* 4. *diſp.* 1. *puncto* 10. *n.* 8. Sed ſolum dicit, eſſe obligationem grauem illam ſciendi quoad ſubſtãtiam, nec explicat quando aliquis cenſendus ſit illam orationem ſcire quoad ſubſtantiam. Coninch *d. dub.* 1 n. *concluſ.* 5. dicit, eſſe obligationem illam ſciendi quoad ſenſum, ita vt de ſingulis interrogatus ſciat reſpondere. Hurtadus *vbi ſupra* §. 13. dicit, teneri ſingulos eam orationem ſcire, non tamen explicat gradum obligationis.

131 Alij videntur contrarium docere, ſed tamen ferè, non diſſentiunt. Nam Sanchez *dicto cap.* 3. *num.* 19. dicit eſſe obligationem memoriter eam orationem addiſcendi, ſed ſolùm ſub veniali, quo etiam modo loquuntur Nauarrus, Angelus Syluester, & Tabiena, quos ibi adducit, & idem docet Azor. 1. *tom. lib.* 8. *cap.* 7. *quæſt.* 4. & 5. Suarez item *in præſenti dicta diſp.* 13. *ſect.* 4. *num.* 12. dicit, probabile eſſe quod hæc ſit obligatio ſub veniali, negat tamen eſſe obligationem grauem, & latius *tom.* 2. *de religione lib.* 3. *de oratione cap.* 6. *num.* 6. *& ſequentibus* nullam etiam ſub veniali obligationem agnouiſſe videtur, ſed tamen *n.* 8. fatetur, fideles moraliter loquendo, teneri aliquo modo illam orationem diſcere, ſaltem quantum neceſſe eſt ad conuenienter orandum, quamuis in rigore præcepti non teneantur verba, & ſeriem illius orationis memoria retinere. Granado autem *vbi ſupra num.* 11. negat abſolutè obligationem, & Bañes *vbi ſupra* §. *ſequitur denique.* ſolum dixit, debere fideles ſcire Deum eſſe orandum, & denique Medina *tract. de orat. quæſt.* 10. omne præceptum etiam Eccleſiaſticum, & ſub veniali negat; quia ſatis eſt ſcire ſubſtantiam illius orationis, & quid à Deo petendum ſit, quamuis nec ordo petitionum nec verba memoria teneantur.

132 *Tenẽtur fideles ſcire Deũ orãdum eſſe.* Conueniunt itaque omnes, quod debeant fideles ſcire, Deum eſſe orandum, ab eoque petenda eſſe bona animæ, & corporis, atque adeo ſciendam eſſe ſubſtantiam orationis dominicæ, hoc eſt, pro ſingulis bonis acquirendis in ea contentis, & pro ſingulis malis vitandis, quæ ibi etiã continentur, eſſe Deum orandum. Quam ſolam neceſſitatem, & obligationem aſſeruiſſe videtur Catechiſmus Pij V. *p.* 4. *c.* 1. §. 2. his verbis: *Primum igitur docendum eſt, quàm ſit oratio neceſſaria, cuius præceptum non ſolum conſilij cauſa traditum eſt, ſed etiam neceſſarij iuſſi vim habet: quod à Chriſto Domino declaratum eſt his verbis: oportet ſemper orare. Hanc orandi neceſſitatem ipſa etiam illo dominicæ precationis proœmio oſtendit eccleſia: Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere: itaque cùm eſſet neceſſaria precatio Chriſtianis hominibus, & illud à diſcipulis ipſe rogatus eſſet, Domine doce nos orare, proſcripſit eis orandi formulam Dei Filius, & ſpem attulit impetrationis eorum, quæ po-*

 ſtularent

ſtularent &c. Vbi neceſſitas, & obligatio ſolum orandi ſtatuitur, cui debito, vt meliùs, & ſecuriùs diſcipuli ſatisfacerent, Chriſtus ab eis rogatus formulam precationis docuit: quare verba, *Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati*, ita videntur in Catechiſmo diuidi, vt præcepta ſint orandi, inſtitutio verò Chriſti ſit de formula orationis, quæ non præcepta, ſed tradita diſcipulis rogantibus fuit.

133 Certum etiam videtur potuiſſe ab Eccleſia præceptum tradi non ſolum recitandi hanc orationem, ſed etiam eam addiſcendi, & ſciendi; nam quicquid ſit, an Eccleſia poſſit præcipere actus merè internos, & licèt ſcire orationem dominicam videatur eſſe actus internus; ſed tamen eam diſcere, & notitiam eius comparare, ſunt actus externi, & habentur per actiones ſenſibiles, vt in ſimili notauit Suarez *in præſ. diſp.* 13. *ſect.* 4. *n.* 14. Vnde extant multa decreta Conciliorum prouincialium circa obligationem ſciendi orationem dominicam, vt conſtat ex Conc. Tolet. 4. c. 9. vel 10. & Conc. Rhemenſi c. 2. & ex cap. *Vos ante omnia*, de conſecratione diſt. 4. quod deſumptum eſt ex Auguſtino, & ex Concilio Moguntino ſub Carolo Magno capitulo 45. & ex Concil. Foroiulienſi ſub Carolo, & Pipino, vbi poſt recitatum fidei ſymbolum, idem dicitur: quæ tamen, quia Prouincialia fuerunt, non potuerunt inducere præceptum vniuerſale pro tota Eccleſia, & ſaltem obligationem hâc ab ipſo vſu explicatam & intellectam non eſſe ſub peccato graui, docent Auctores ſupra citati, imo aliqui vt vidimus, nec ſub veniali eam admittunt. Alij tamen ferè eam ſub veniali concedunt, & mihi etiam id placet, quia ipſamet conſuetudo, & fidelium exiſtimatio hanc obligationem inducere potuit, & in eiuſmodi ignorantia turpitudinem aliquam omnes agnoſcunt. Idem autem ferè dicendum videtur de ſalutatione Angelica, cuius ſciendæ, aut recitandæ obligatio vniuerſalis grauis non eſt, vt notat Suarez *dicto, tom. 2. de religione cap. illo* 6. *num.* 10. vix tamen poteſt à culpa aliqua leui excuſari, qui cùm commode, & facilè poſſit, ſalutationem illam adeo fidelibus omnibus familiarem & vtilem ſcire negligeret; ſicut non poſſet à culpa excuſari, qui patrocinium, & interceſſionem Beatiſſimæ Virginis negligeret, quod quidem, & ad quandam prodigalitatem ſpiritualem pertineret, dum medium ad ſalutem vtiliſſimum, & facillimum à Deo nobis præparatum ſine cauſa negligeretur, & ſimul in aliqualem irreuerentiam erga ipſam Dei genitricem redundaret: nam ſicut ad religionem, & cultum Dei ſpectat obligatio Deum orandi, vt bonorum noſtrorum auctorem, & largitorem, & ideo minùs Deum coleret, quàm debeat, qui Deum non oraret: ita cultus erga Dei matrem debitus exigit, vt eam aliquando oremus, quam Deus mediatricem vniuerſalem apud filium conſtituit, & cuius interceſſione media, nobis gratias, & bona omnia concedit, quare non poteſt ſine irreuerentia aliqua omitti eius inuocatio. Sic ergo cum proportione aliqua videtur non poſſe ſine culpa aliqua negligi formula illa eam inuocandi, quam magna ex parte ex ſcripturæ verbis deſumptam Eccleſia vniuerſalis ab initio vſurpauit, & fidelibus propoſuit, ciuſque vſum adeo commendauit, & quam ipſa B. Virgo gratiſſimam ſibi eſſe ſignificauit, ſub eaque forma preces ſibi oblatas libentiſſimè acceptat; eſſet enim ſingularitas vitioſa, & præſumptuoſa formulam illam orandi omnino relinquere contra omnium fidelium vſum, & meritò ab omnibus reprehenderetur, quæ omnia oſtendunt non eſſe negligentiam illam totius culpæ etiam venialis expertem. Facilius poſſet à culpa excuſari ignorantia illius alterius orationis, quæ incipit *Salue Regina*, quæ eſt vna ex antiphonis, quibus Eccleſia vtitur & licèt ſolemnior ſit, & magis in vſu; non eſt tamen ita antiqua vel vniuerſalis, & ideo in ipſo officio Eccleſiaſtico media ferè anni parte omittitur, oppoſitis eius loco aliis pro temporum varietate diuerſis.

134 *An fideles teneantur ſub culpa. ſcire ſalutationem Angelicam?*

De aliis verò, quæ inter rudimenta Chriſtianæ doctrinæ pro pueris inſtituendis opponi ſolent, non inuenio fundamentum ſufficiens ad obligandos fideles omnes, vt ea diſcere, & ſcire debeant. Eiuſmodi ſunt Octo Beatitudines; duodecim fructus Spiritus ſancti, & ſeptem eiuſdem dona, tres animæ inimici, Animæ item potentiæ, & confeſſio generalis, cuius in Miſſa, & in officio diuino vſus eſt, & alia eiuſmodi, quæ quidem vtiliter pueris addiſcenda traduntur non tamen ideo cenſenda ſunt eſſe ſub obligatione, vt diſcantur. Quod idem dicendum videtur de ſeptem virtutibus, tribus Theologicis, & quatuor Cardinalibus; atque etiam de ſeptem vitiis capitalibus, quæ vulgo ſeptem peccata mortalia dici conſueuerunt; quæ licèt in Catechiſmo etiam Cardinalis Bellarmini pueris tradi ſoleant, non probatur inde obligatio, cùm tradantur ibidem etiam ſex peccata contra Spiritum ſanctum, & quatuor alia quæ exigunt vindictam à Deo, quorum aliqua certè non ſolùm à ruſticis, ſed etiam à doctis ignoratur. 135

An fideles teneantur ſcire alia quæ inter rudimenta chriſtianæ doctrinæ apponi ſolent.

Circa hæc omnia, quæ ex præcepto ſingulis credenda vel ſcienda ſunt, dubitari ſolet. Primò, an ſit obligatio ea omnia memoriter tenendi v.g. ſymbolum, orationem dominicam, præcepta decalogi, &c. Paludanus apud Suarez *in præſenti diſp.* 13. *ſect.* 5. *num.* 8. affirmat ſimpliciter, & abſolutè. Alij tamen eam obligationem concedunt ſolùm ſub veniali, non ſub mortali, ſi aliquis ſubſtantiam ſciat ita, vt interrogatus poſſit reſpondere, ita Suarez ibi, Sanchez, *dicto cap.* 3. *num.* 16. *&* 19. Coninch. *vbi ſuprà num.* 194. Caſtro Palao, *vbi ſuprà num.* 9. Granado *dicta ſect.* 2. *num.* 9. qui ſolùm concedit culpam venialem quando ob negligentiam in addiſcendo non mandantur memoriæ. Ratio autem eſt, quia quod principaliter requiritur, eſt quod rei ſubſtantia intelligatur, & ſciatur. Ordo autem verborum, & rerum ſolum exigitur ſecundariò, & ad meliùs conſeruandam vniformitatem fidei, quam omnes eiſdem verbis profitentur, & quia ſic melius rerum memoria conſeruatur, dum perſeuerat etiam memoria verborum, quibus ſuo ordine res illæ ſignificantur, & meliùs diſpoſitus eſt homo ad fidem ſuam profitendam quando oportuerit. 136

An ſit obligatio tenendi memoriter ſymbolum, orationẽ Dominicam, præcepta Decalogi, &c.

Aduertunt autem meritò prædicti Auctores, nullo modo ſatisfieri huic obligationi, ſi aliquis ſymbolum, & alia ſimilia lingua latina memoriter recitet, cuius linguæ ſenſum, & ſignificationem ipſe non intelligat. Ita Sanchez, *dicto num.* 16. Suarez, *ſect.* 4. *num.* 15. Coninch. & Palao, *locis proximè citatis.*

Hinc dubitari poteſt. Secundò, quæ & quanta diligentia adhibenda ſit, vt poſſit quilibet intelligere, vel etiam memoriter addiſcere ſupradicta. 137

Quæ & quanta diligentia adhibenda ſit vt poſſit quilibet intelligere, vel etiã memoriter addiſcere ſupradicta.

Conſtat

Conſtat autem ex dictis, maiorem diligentiam adhibendam eſſe, vt ſciatur, ſeu intelligatur ſubſtantia eorum, quæ ſcire, vel credere quis explicitè debet, quàm vt ea memoria retineantur, cùm illa ſit obligatio grauis, hæc leuis. Vnde monet Suar. *dict. diſp.* 13. *ſect.* 4. *n.* 15. non ſufficere ſemel & iterum audiiſſe, ſi nondum intelligitur, ſed diligentiùs inquirendum, & attentius meditandum, & conſiderandum vt aliquis conceptus explicitus formetur in quo non parum deficere poſſunt parentes, & Parochi, ad quos ſpectat filios, vel ſuos ſuas docere, & iuxta eorum captum hæc omnia eis proponere, donec ea addiſcant. Addunt verò Valentia, Azor, & alij, quos refert Sanch. *dict. c.* 3. *n.* 18. Si aliquis ita hebetis, & rudi ingenio ſit, vt nequeat articulorum ſubſtantiam capere excuſari ratione impotentiæ. Quam ſententiam ſequitur etiam Caſtro Palao *dicto punct.* 10. *n.* 10. eam tamen minus fideliter retulit, dum mediocrem ſolùm diligentiam videtur exigere; nam neque Sanch. id dicit, neque Azor *illo lib.* 8. *c.* 6. *q.* 6. ſed vterque impotentiam percipiendi requirit. Addidit tamen Azor ibi ſufficere eo caſu explicitè credere articulos alios clariores. v. g. mortis, & reſurrectionis Chriſti, ei, qui Trinitatis articulum, & myſterium percipere non poteſt: quam doctrinam difficilem indicat Sanchez, quia fides explicita Trinitatis neceſſaria eſt neceſſitate medij, quare ſine illa non poteſt obtineri ſalus, licèt inculpabiliter ob incapacitatem deficiat: quod veriſſimum eſt, ſi fides illa explicita Trinitatis haberet omnimodam neceſſitatem medij, & ſaltem de fide explicita Dei remuneratoris, quæ neceſſaria eſt neceſſitate medij, eſt eadem difficultas; ſi enim aliquis ob tarditatem ingenij eum articulum non perciperet, non ſufficeret fides explicita aliorum articulorum.

138 Ideò ipſe Sanchez diſtinguit inter explicitè credere, & explicitè ſcire. Ad primũ enim ſufficit, quod quando articulus alicui à Confeſſario explicitè proponitur, ipſe eum credat, & hoc eſt neceſſarium neceſſitate medij, in aliquibus articulis, & id ſufficit, licèt poſtea interrogatus neſciat rationem reddere, quod eſt explicitè ſcire, & quod eſt neceſſarium neceſſitate præcepti: à qua obligatione poterunt aliqui ob tarditatem, & impotentiã excuſari. Hæc tamen diſtinctio non videtur poſſe ad mentem Azorij applicari: nam quando proponit, & explicat Confeſſarius myſterium Trinitatis, peto, an ruſticus concipiat rem ſibi dictam, quantum ſatis eſt ad eam explicitè credendam, vel non? ſi dicas primum, iam non ſumus in caſu de impotente propter tarditatem ingenij percipere explicitè myſterium Trinitatis v. g. & ideo credente illud implicitè in aliis articulis clarioribus, quos explicitè credit. & certè, qui ſemel explicitè percipit illud myſterium, poterit poſtea eiuſdem recordari: quod ſi non recordetur, non tam erit propter tarditatem in percipiendo, quàm propter defectum memoriæ. Si autem nec Confeſſario explicante percepit explicitè Trinitatem, ergo nec etiam tunc concepit fidem explicitam illius myſterij, ſed ſolùm implicitè credidit, quod proponebatur, quicquid id eſſet.

139 Melius itaque Suarez *dicta ſect.* 4. *num.* 15. diſtinguit intelligentiam à memoria. Et quidem memoriam verborum, vel ordinis articulorum inter ſe, aut aliarum rerum quæ ſciri debent, iam diximus ſupra non eſſe neceſſariam obligatione graui. Memoriam autem rerũ ipſarum ſecundùm ſubſtantiam non minùs puto eſſe ſub obligatione, quàm earum intelligentiam; quare non minor diligentia adhibenda erit ad hanc quàm ad illam. Nam qui ſemel intellexit, & explicitè credidit aliquos articulos, quorum poſtea non recordatur, perinde eos ignorat, ac ſi nunquam eos intellexiſſet, atque adeo non minùs ignorat ſuam fidem, quàm qui nunquam explicitè eos credidit: non ergo ſatisfacit obligationi ſciendi potiſſima fidei chriſtianæ capita. Quod verò attinet ad neceſſitatem medij, non eſt concedendũ, quod ſit aliquis adeo hebes, & rudis, qui cum ſit capax peccandi mortaliter, non poſſit percipere explicitè articulum de vno Deo remuneratore, quæ fides explicita eſt medium ſimpliciter, & vniuerſaliter omnibus adultis neceſſarium ad iuſtificationem, & ſalutem: quæ fides non ſufficit ſemel habita, ſi poſtea abeat in obliuionem: nam vt vidimus *diſp. præcedenti*, ſine hac fide actuali explicita nemo poteſt diu in gratia iuſtificationis perſeuerare. Fidem verò Trinitatis, & Incarnationis explicitam diximus ibidem, licèt per ſe requiratur, poſſe per accidens aliquando deeſſe, nec ex eo defectu tunc impediri iuſtificationem, & ſalutem: quare non erit mirum ſi ratione hebetudinis, & impotentiæ poſſit per accidens ruſticus ille iuſtificari, & ſaluari ſine memoria, aut fide explicita eorum myſteriorum, quæ tamen implicitè credit in aliis articulis clarioribus, quos explicitè credit. Per ſe tamen non minus obligatur ad conſeruandam memoriam, & notitiam habitualem eorum articulorum, quàm ad eorum intelligentiam comparandam.

Tertiò ergo dubitatur, quid debeat confeſſarius facere cum pœnitente ignaro horum myſteriorum, vel rerum, quarum notitiam diximus eſſe omnibus neceſſariam. Aliquid in vniuerſum dicunt, Confeſſarium debere interrogare pœnitentem de obſeruatione huius præcepti, ſicut de omnibus aliis, ſaltem quoties probabiliter indicat, quod hæc ignoret, ita Bañes, Petrus de Ledeſma, & Azor apud Sanchez *dict. c.* 3. *n.* 21. Addit autem Azor, non oportere de his interrogare nobiles perſonas, aut bene educatas, aut quæ ſtudio litterarum vacãt, aut frequenter confitentur, quia præſumuntur hæc non ignorare. Addunt aliqui, non poſſe abſolui pœnitentem, qui hæc ignorat, cùm ſit in ſtatu peccati. Ita Medina, Emanuel, & Ludou. Lopez apud eundem Sanchez ibi. Alij dicunt, non eſſe dimittendum ſine abſolutione, ſed inſtruendũ à Confeſſario: quod ſi didicerit, abſoluendum, ſin minus, differendam abſolutionem, donec didicerit. Ita Bañes & Ledeſma proximè adducti. Azor verò dicit, non eſſe reiiciendos, quia ſæpe ignorantia illa fuit inculpabilis: quod ſi deprehendatur in aliquibus grauiter culpabilis, iudicandum erit de illis, ſicut de aliis peccatoribus, & videndum, an propter frequentem reincidentiam præteritam neganda ſit eis abſolutio. Ipſe denique Sanchez dicit in praxi nunquam, aut rariſſimè propter ignorãtiam doctrinæ Chriſtianæ abſolutionem eſſe denegandam: quia ruſtici non habent commodè magiſtrum, à quo hæc diſcant, & ipſe confeſſarius poteſt eos inſtruere, & docere, quod in Deo ſunt tres perſonæ Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, qui non ſunt tres dij, ſed vnus Deus, & quod Filius factus eſt homo, & eſt Chriſtus mortuus propter noſtram ſalutem, & ipſe eſt in Sacramento Euchariſtiæ: reliqua enim, quæ in ſymbolo ſunt, & 140

Confeſſarius quid facere debeat cum pœnitente ignaro myſteriorum quorum notitia eſt omnibus neceſſaria.

præcepta

præcepta decalogi, & Eccleſiæ, ac omnia alia communiter omnes ſciunt, quantum ſatis eſt, imo in rigore, neque ad hanc inſtructionem teneri confeſſarium, ſed ſatis eſſe, ſi proponat myſteria Trinitatis, & Incarnationis, vt circa ea pœnitens actum fidei explicitè eliciat, & excitet eum ad dolorem de negligentia, & culpa præterita, & ad propoſitum emendæ ſicut de aliis peccatis, quo poſito eſt capax abſolutionis. Eodem modo ſequitur Coninch, *in præſenti diſp.* 14. *dub.* 11. *n.* 231. *& ſequentibus.*

141 Hæc ſunt, quæ à Doctoribus de hoc puncto traduntur: quibus ego addo, in primis iuxta probabilem ſententiam, quæ docet, poſſe ſaltem per accidens aliquem iuſtificari, & ſaluari ſine fide explicita Trinitatis, & Incarnationis, non eſſe ex hoc capite obligationem inſtruendi pœnitentes de fide horum myſteriorum, vt poſſint re ipſa iuſtificari, niſi ad ſummum in articulo mortis propter periculum, ſi contraria ſententia eſſet re ipſa vera. Extra illum verò articulum ceſſat periculum, cùm pœnitens admoneatur de obligatione addiſcendi poſtea illos articulos. Periculum verò fruſtrandi hoc ſacramentum propter illum defectum non videtur obligare confeſſarium ad illud onus ſubeundum communiter loquendo. Primò, quia non eſt ita frequens illa ignorantia, ſicut aliqui exiſtimant, vt ſtatim dicam. Secundò, quia illi, qui dicunt, illam fidem explicitam eſſe medium ſemper neceſſarium ad ſalutem, & iuſtificationem, conſequenter dicunt, ſine illa fide non elici actum contritionis, vel deteſtationis peccati, quæ diſponat proximè ad iuſtificationẽ. Si ergo pœnitens afferet eiuſmodi contritionem, vel deteſtationem peccati ſignum eſt, quod vel habuit fidem explicitam neceſſariam ad talem deteſtationem, vel quod fides explicita eorum myſteriorum non ſit ita vniuerſaliter neceſſaria, cùm ſine illa detur deteſtatio ſufficiens peccati, quæ in Sacramento ſaltem diſponit ſemper ad iuſtificationem. Tertiò, denique quia defectus illi, qui tenent ſe ex parte pœnitentis, & non ex parte confeſſarij, licèt ſint opiniones diuerſæ, an noceant, vel non noceant Sacramento, non tamẽ obligant Confeſſarium ſemper, vt de eo periculo admoneat pœnitentem, ſed poteſt ſe conformare opinioni probabili dicenti, talem defectum non nocere, vt cum Vaſquez, & aliis fatetur Sanchez *lib.* 1. *in decalog. cap.* 10. *num.* 34. cùm ergo defectus huius fidei explicitæ teneat ſe ex parte pœnitentis, & aliunde probabile ſit, Sacramentum non fieri irritum, vel informe propter illum defectum, non eſt, cur, ex hoc capite, nempe propter neceſſitatem medij teneatur Confeſſarius inſtruere ſemper eiuſmodi pœnitentes.

142 Addo, licèt eiuſmodi fides explicita ſit in omnium ſententia neceſſaria neceſſitate præcepti, & ideò pœnitens, qui in ea materia peccaſſe præſumitur, vel timetur, interrogari debeat de huius præcepti obſeruantia, ſicut de aliis præceptis, in praxi tamen non ita frequenter contingere defectum grauem in hac materia, ſicut aliqui exiſtimant dicentes, paſſim ruſticos, & plebeios hoc præceptum non obſeruare: nam ſi à confeſſario interrogentur de his articulis, vel dicunt, ſe id neſcire, vel reſpondent contra fidem quatuor eſſe perſonas Trinitatis, primam perſonam aſſumpſiſſe carnem, & alia eiuſmodi, ex quibus conſtat, non habere eos fidem explicitam, qualis ex præcepto ſaltem requiritur de his myſteriis. Ego tamen huic experientiæ non ſatis fido: aliud enim eſt credere explicitè hæc myſteria, quantum ruſticis ſufficit, & prout in ſymbolo continentur, aliud verò ſcire de eis reddere rationem, & argumenta ſoluere vel ſub aliis terminis eadem explicare, ad quod illi quidem non tenentur: omnes ergo communiter credunt, & ſciunt, eſſe vnum Deum, ſic enim ſemper de vno Deo loquuntur, vnum Deum orant, per vnum iurant, &c. quando verò interrogantur de ſingolis perſonis, an ſint Deus, & poſtea, an ſint tres dij, intricantur, & ob ignorantiam, & tarditatem ſuam fatentur eſſe tres Deos, cùm tamen ſemper vnum, & non tres Deos crediderint. Similiter communiter credunt in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, & id in ſymbolo, quod ferè omnes ſciunt, profitentur, & dum ſigno Crucis ſe ſignant, inuocant omnes tres perſonas dicendo: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti,* & ſingolas inuocant vt Deum, & agnoſcunt inter illas diſtinctionem iis nominibus ſignificatam: quando tamen interrogantur, quot ſint perſonæ in Trinitate? deterrentur nomine *perſona,* quod ipſi non intelligunt, & temerè reſpondent eſſe quatuor, vel quinque, quod tamen ipſi nunquam crediderant, vel cogitauerant. Item ſæpe audierant, & in ſymbolo profeſſi fuerant, Ieſum Chriſtum eſſe Filium Dei vnigenitum, & Filium B. Virginis, & Crucifixum, mortuum, &c. atque adeo credebant eſſe verum hominem, qui mori, & reſurgere poterat, & eſſe Deum, cùm paſſim B. Virginem vocent matrem Dei. Quando tamen interrogantur, quæ perſona diuina carnem aſſumpſerit, hallucinantur, & propter ſuam hebetudinem neſciunt coniungere id, quod antea craſſo modo, & ſeorſim credebant, cum hac interrogatione, & dicunt primam perſonam aſſumpſiſſe, quod nunquam antea crediderant; ſi autem interrogarentur, an Chriſtus ſit filius Dei, facilius id proculdubio cõceſſiſſent, quia id ſæpè audierant, & profeſſi fuerant. Quod minùs mirum in ruſticis agreſtibus videri debet, cùm viderim ego fœminam de rebus ſpiritualibus, & ad perfectionem ſpectantibus ſubtiliſſimè diſputãtem, & quam non pauci, nec ignobiles tanquam magiſtram in eo genere venerabantur, à qua cùm peterem; an Deus in Cruce pro nobis mortuus eſſet, idque affirmaſſet, rurſus intuli, ergo Spiritus ſanctus, qui Deus eſt, mortuus eſt in Cruce, vltro etiam conceſſit, neque ideo iudicaui, eam non habuiſſe antea fidem explicitam ex præcepto debitam quantum ſatis erat, ſed argumento oppreſſam neſciſſe fidei ſuæ rationem reddere, eámque iuxta veritatem explicare. Denique ferè, & communiter ſciunt, Chriſtum in Euchariſtia contineri, & quando hoſtiam adorant, vel comitantur, putant, ſe Chriſtum adorare, & comitari, & illum tanquam præſentem alloquuntur, & orant: quando tamen interrogantur, quid ibi contineatur, & an ſolum corpus, an etiam anima, timent, & ſæpe aberrant. Quare non facilè iudicandi ſunt, eiuſmodi homines non habere, nec habuiſſe vnquam fidem explicitam earum rerum, quas credere debebant, quantum illis ſufficiebat. Parochi tamen, & ij, quibus hoc incumbit curare debent, vt omnes inſtruantur, & ſciant non ſolum neceſſaria, ſed etiam alia, ad quem finem conſultiſſimè editus fuit Catechiſmus ad Parochorum vſum iuſſu Pij V. quo ſi aſſiduè vtantur, & populo explicent doctrinam

ibi

ibi contentam, non erit periculum, quod ſubditi in hac obligatione deficiant.

143 Aduertit autem Sanchez *vbi ſupra num.* 23. cum moribundis, vel etiam infirmis non ita agendum, vt tunc confeſſarius doceat eos hæc omnia, quorum notitia explicita neceſſaria eſt ex præcepto, ſed ſolum myſterium Trinitatis, & Incarnationis pro eorum captu, quoad alia verò, faciant, quod doleant de negligentia præterita, ſi culpabilis fuit, & proponant emendationem, neque enim neceſſe eſt, vt ſtatim tunc præceptum illud adimpleant, ſed quando abſque tanto incommodo poterunt. Cum iis verò adultis, & beneualentibus qui baptiſmum petunt, aliter agendum eſt, vt notat idem auctor *n.* 24. cum Suario, Soto, & aliis, quos affert: ij enim, cum denuo religionem Chriſtianam amplecti velint, inſtruendi ſunt antea, & catechizandi, vt præcipua capita, & præcepta ſciant religionis, quam amplectuntur, ſicut nouitij, ante profeſſionem probantur, & inſtruuntur circa regulam, & ſubſtantiam religionis, quam profiteri volunt, ne poſtea difficultate cognita, quæ latebat, deterreantur, & deficiant: quare fidei articulos, præcepta decalogi, orationem dominicam diſcere debent. Addo ego, proponendam eis eſſe indiſſolubilitatem matrimonij, & prohibitionem plurium vxorum explicitè, quia hæc ſolent eos à fide Chriſtiana ſuſcipienda, vel retinenda multum deterrere, & ſi quæ alia ſimilia ſint.

144 *Quænam explicitè credere aut ſcire debent doctiores.* Vltimo dubitari ſolet de iis, quæ explicitè credere, aut ſcire debent fideles alij doctiores, Sacerdotes, Parochi, Epiſcopi, Magiſtri, & alij ſimiles. Certum eſt, hanc obligationem non eſſe æqualem in omnibus fidelibus. Hoc eſt contra hæreticos recentiores, qui dicunt, ſingulos fideles etiā ſimplices, & laicos obligari ad legendam, & intelligendam ſcripturam ſacram, vt inde cognoſcere poſſint ſibi explicitè credenda. Quem errorem confutat Valentia 3. *tom. diſp.* 1. *q.* 2. *puncto* 3. & breuiùs Suarez *in præſenti diſp.* 13. *ſect.* 6. *num.* 2. *& ſequentibus*, & affert illud Pauli ad Rom. 12. *non omnia membra eundem actum habent: nam ſi totum corpus eſſet oculus, vbi eſſet auditus?* aliqui ergo debent videre, aliquibus ſufficit audire, & conſtat ex Auguſt. contra Epiſtolam fundamenti c. 4. *Turbam*, inquit, *fidelium non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſima facit:* & in lib. de ſymbolo & fide cap. 1. dicit, in ſymbolo contineri, quæ ſatis ſunt inſipientibus, & rudibus, quod idem dixit Cyrillus Hieroſolymit. Catecheſ. 5. & Gregorius Magnus lib. 2. moral. cap. 25. ſuper illa verba Iob. c. 1. *Boues arabant, & aſinæ paſcebantur:* vbi per boues intelligit miniſtros eccleſiæ, & per aſinas plebem, quæ miniſtrorum doctrina ſine proprio ſtudio paſci debet.

145 *Quænam explicitè credere, aut ſcire debeant laici.* Addit autem idem Suarez *num.* 4. *&* 5. laicos omnes obligari ſolum ad credenda explicitè ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt pro omnibus fidelibus, clericos verò omnes obligari ad magis explicitam cognitionem rerum fidei. Vtraque pars difficilis eſt: nam in primis quod attinet ad laicos, non poteſt etiam in illis negari inæqualitas aliqua obligationis: omnes enim vltra res communes debent ſcire, quæ ad ſingulorum ſtatum pertinent. Vnde *Magiſtratus.* laici magiſtratus, & qui de controuerſiis etiam ſæcularibus debent iudicare, debent ſcire ea omnia, quæ ad iuſtam, & rectam cauſarum deciſionem ſpectant, quarum multa ſupponunt notitiam ſacrorum Canonum, & Conciliorum, & poteſtatis, quam Pontifex habet ad præcipiendum, & decernendum, cenſurarum vim, & efficaciam, eccleſiæ immunitatem, & poteſtatem, & alia eiuſmodi, quos etiam, & quales contractus eccleſia damnauerit, quid circa illorum valorem, & iuſtitiam definierit, quæ omnia à ſingulis fidelibus priuatis non ita diſtinctè & exactè ſcienda ſunt: plus ergo ij laici, quàm plebs fidelium ſcire debet. Magiſtri etiam & doctores, qui certè aliquando laici eſſe poſſunt, qui ſaltem iuris canonici interpretes ſunt, & eam diſciplinam docent, debent procul dubio de rebus fidei plura ſcire, quàm ruſtici, & plebei homines, cùm magna ex parte ſacri Canones à fidei principiis pendeant. Datur ergo inter laicos ipſos inæqualitas quoad hanc obligationem, nec omnibus fides æquè implicita ſufficere poteſt.

Secunda etiam pars difficilis eſt; neque ea regula; & obligatio ita vniuerſalis pro omnibus clericis ſtatuitur à S. Thoma; quem ibi Suarez affert, nam *in præſenti qu.* 2. *art.* 6 *ad* 1. loquitur de iis, qui alios debent inſtruere, quod quidem munus non pertinet ad omnes clericos, vt conſtat, imò ex iis verbis S. Thomæ conſtat id, quod paulo ante diximus hanc obligationem extendi etiam ad laicos, qui alios debent inſtruere: nam S. Thomas non loquitur de ſolis clericis, ſed de omnibus, ad quos pertinet alios inſtruere: deinde affertur idem S. Thom. *in add. ad* 3. *part. quæſt.* 36. *art.* 2. ſed ibi ſolum dicit, ſingulos clericos ſatisfacere, ſi ſciant, quæ neceſſaria ſunt ad exequendum officium ſuum: vnde infert, lectorem non debere ſcire, vel intelligere ſacram ſcripturam, quam legit vel cantat, ſed ſatis eſſe, ſi ſciat eam legere, & pronuntiare. Et quidem in Tridentino *ſeſſ.* 23. *c.* 4. *de reform.* Solum exigitur, quod accepturus primam tonſuram ſciat legere, & ſcribere, & fidei rudimenta, & c. 11. ab iis, qui minores ordines accipiunt, ſolùm exigitur, quod latinam linguam intelligant. Quamuis autem ij omnes capaces eo ipſo ſint iuriſdictionis ſpiritualis, ratione cuius maiori tunc ſcientiæ, & fidei notitia indigebunt, interim tamen dum eam iuriſdictionem non accipiunt, non apparet neceſſitas niſi rerum ad ſuum gradum pertinentium: ſicut ſimplex ſacerdos, licèt capax ſit iuriſdictionis in foro Sacramentali, quamdiù tamen eam non accipit, non obligatur ad eam ſcientiam habendam, quæ in Parocho deſideratur. Et quidem hæc obligatio ſciendi, quæ ad ſingulorum gradus pertinent, non eſt propria ſolum clericorum, nec maior in iis omnibus, quàm ſi in aliquibus laicis, qui ratione ſui muneris plura debent ſcire, quàm aliqui clerici, vt vidimus. 146 *Quænam explicitè credere aut ſcire teneantur clerici.*

Addit S. Thomas *in præſenti quæſt.* 2. *art.* 5. *in corpore*, laicos ſimplices non debere credere explicitè omnia, & ſingula, quæ continentur in ſcriptura, *ſed ſolum implicitè, vel in præparatione animi, in quantum paratus eſt credere quicquid diuina ſcriptura continet: ſed tunc ſolum tenetur huiuſmodi explicitè credere, quando hoc ei conſtiterit in diuina ſcriptura contineri*, quod difficile videtur: durum enim eſſet obligare ſingulos fideles etiam doctos ad eliciendum actum explicitum fidei circa ſingula quæ legunt, aut inueniunt de nouo in ſcriptura, & quæ priùs, explicitè non crediderant. Quare Valentia *dict. puncto* 3. *concluſ. vltima*, & Sanchez *dict. c.* 3. *n.* 2. id explicant de obligatione quoad ſpecificationē, non quoad exercitium, quatenus ea notitia habita tenemur credere 147

credere determinatè ea obiecta, ſi actum circa ea in particulari velimus elicere.

148 Alij ergo hanc obligationem credendi plura explicitè,& hác obligationis inæqualitatem aliis verbis tradunt magis vniuerſalibus, nec eam ad ſolos clericos videntur limitare. Dicunt enim omnes,quibus incumbit ex officio alios erudire, & confirmare,vt Paſtores,& Doctores, non ſolos fidei articulos in ſymbolo propoſitos, ſed alias etiam veritates, plures, vel pauciores, pro cuiuſcunque officio, & gradu, debere explicitè credere, & illóſmet articulos magis diſtinctè, & explicitè, quàm reliquos fideles, ita Sanchez *dict. num.* 2. Coninch. *dict. diſput.* 14. *num* 196. Caſtro Palao *dict. puncto* 10. *num.* 11. in fine, Granado *in præſenti tract.* 10. *diſp.* 3. *num.* 13. Lorca *diſp.* 23. *membr.* 1. *num.* 6. & 7. & alij communiter, qui hanc maiorem obligationem deducunt ex debito docendi,& ideo non ſolos Paſtores, & Prælatos, ſed Doctores etiam, & magiſtros nominant & includunt.

149 Difficultas eſſe poteſt in aſſignando ſingulis ex his gradu ſuæ obligationis: certum enim eſt, non eos omnes æqualiter teneri ad eundem gradum notitiæ explicitæ. Suarez *dicta ſect.* 6. *num.* 6. & 7. dicit, Sacerdotes ſimplices,& alios clericos, qui curam animarum non habent, vltra ea, quæ laici etiam ſcire debent, non teneri ad fidem magis explicitam, quàm laicos, exceptis iis, quæ ad ſuum munus obeundum ſpectant, nimirum ad conficiendum ſacramentum,& ſimilia. Parochos verò, quia debent confeſſiones audire, & paſcere ſuum gregem, ad maiorem doctrinam, & cognitionem teneri. Denique Epiſcopos obligari adhuc ad maiorem cognitionem habendam rerum fidei,& morum, itant per ſe poſſint & difficultates communes intelligere, & fidem defendere ſi opus ſit, iuxta illud Pauli ad Tit. cap. 1. *Oportet Epiſcopum eſſe iuſtum, amplectentem eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt poſſit exhortari, & eos qui contradicunt, arguere*, de quo videri poſſunt decreta, quæ congeruntur in decreto Gratiani diſt. 23. 36. 38. & ſeptima Synodus ſeſſ. vlt. cap. 2. & Concil. Tolet. 11. in princip. & Concil. Lateran. ſub Alex. III. relatum in cap. *Cùm in cunctis*, de electione, & Concil. Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 9. & Tridentinum ſeſſion. 7. cap. 1. & ſeſſ. 22. cap. 2. de reformat. Et ratio eſt, tum quia Epiſcopi ex officio ſuccedunt Apoſtolis, quibus dictum eſt, *docete omnes gentes*, & habent ſuffragium in Conciliis, & debent fidem explicare, & defendere: tum etiam quia ad aliquos debuit in Eccleſia ſpectare ex officio exacta cognitio rerum fidei, vt poſſit ſine errore conſeruari: non autem ad alios magis quàm ad Epiſcopos, qui licèt aliquando poſſint ob cauſas occurrentes excuſari ab illa perfectione doctrinæ, quæ per ſe loquendo neceſſaria eſt, non tamen ab illa cognitione, quæ ſufficiens ſit iuxta locorum, & temporum opportunitatem ad ſuum munus dignè implendum. Hæc Suarez.

150 Conſentit Coninch *vbi ſuprà num.* 196. & *ſequentibus*, qui *num.* 201. addit, non requiri, quod Epiſcopus poſſit ex tempore ad eiuſmodi controuerſias, præſertim difficiliores reſpondere, ſed ſufficere, quod falſam doctrinam poſſit à vera dignoſcere, & grauiores difficultates obortas, adhibito ſtudio, aut etiam aliis conſultis diiudicare & diſſoluere: nam conſilium priùs aliorum adhibitum non tollit, quod poſtea per ſe ipſum diiudicet, & luceat. Addit etiam, non eſſe damnandam promotionem ſemper alicuius, qui hunc doctrinæ gradum non habeat, quia cùm in Epiſcopo alia etiam multa requirantur, vt prudentia, & dexteritas ad gubernandum, potentia, & vires ad reſiſtendum, auctoritas apud ſubditos, & alia eiuſmodi, quæ ſæpe in viris eruditis deſiderantur, conſiderandum eſt, quid omnibus penſatis, magis Eccleſiæ expediat, facilius enim aliquando ſuppletur doctrinæ defectus aliorum opera vtendo, quam defectus prudentiæ ad gubernandum, quæ ſi deſit maius eſt errandi periculum: ſemper tamen promotus ad Epiſcopatum debet, quantum ſine graui incommodo poteſt, curare, vt ſufficientem doctrinam ſibi acquirat. Hæc ille, cui in omnibus conſentit Caſtro Palao dicto puncto 10. num. 11. & idem ferè docet Lorca dicto puncto 1. vbi num. 8. dicit, ſufficere, ſi Epiſcopus aptus ſit, oblatis occaſionibus, munus ſuum præſtare, ad quod ſatis eſt, ſi actu ſciat, quæ communiter in exequutione ſui muneris occurrunt, & reliqua ſtudio, & aliorum ope, ac conſilio aſſequi poſſit. Addit denique Granado, *dicta diſp.* 3. *num.* 13. quibuſdam videri Epiſcopis degentibus inter Catholicos, & quibus vix occurrit occaſio docendi plebem, & defendendi fidem, exiguam notitiam ſufficere,& præſertim cùm adſint tot viri ſapientes, quorum doctrina, & conſilio poſſint aliis ſatisfacere: ipſe autem nihil de hoc puncto definit, ſed remittit ad alium locum, ad quem hæc quæſtio pertinet.

Quod attinet ad Epiſcopos, & Prælatos, negari non poteſt, cùm obligatio illa relatiua ſit in 151
ordine ad exequendum munus Epiſcopi, & docendas, atque paſcendas oues, menſurandam, & regulandam eſſe ea neceſſitate doctrinæ ad munus illud præſtandum, quæ neceſſitas non eſt ſéper æqualis; nec etiam negari poteſt, quod aliquis doctrinæ defectus compenſari poſſit aliis dotibus prudentiæ, auctoritatis, & ſanctitatis neceſſariæ, quando omnibus penſatis Epiſcopus minùs doctus iudicatur Eccleſiæ vtilior, quam magis doctus, cùm Eccleſiæ vtilitas ſit finis præcipuus, ad quem Epiſcopi dignitas menſuranda,& ordinanda eſt. Quod magis videtur locum habere, vbi grauiores fidei controuerſiæ ad inquiſitores, & tribunal ſancti officij pertinere ſolent, ibique definiri. Et quidem inquiſitores ipſi in multis locis non poſſunt per ſe ipſos ſolos res fidei ita exactè examinare. Sunt enim plerumque in Hiſpania, nó Theologi, ſed iuriſperiti, vtuntur tamen conſilio doctorum Theologorum ad doctrinæ examen, & cenſuram, & tunc cenſentur inquiſitores ipſi idonei ad munus ſuum, quando & eligere ſciunt optimos Theologos in conſilium, & eorum cenſuras,& fundamenta ab ipſis allata benè intelligunt, & perpendere poſſunt, vt iuxta eorum vim, de totius cauſæ meritis iuxta leges canonicas iudicium ferre poſſint. Cur ergo ſimiliter Epiſcopus nó cenſeatur idoneus ad grauiores illas fidei controuerſias diiudicandas, qui poſſit optimè præſtare id totum, quod Inquiſitores ipſi ad id munus ſpecialiter deputati dum præſtant, ſuo muneri ſatisfeciſſe iudicantur. Nam ſi res attentè conſideretur, Theologi ipſi ad cenſuram, & iudicium proferendum de aliqua propoſitione, vel controuerſia circa fidem, magna ex parte conſulunt doctorum libros, & eorum

ſunda

fundamenta. Sic ergo Epiſcopus, ſi conſulere ſciat viuorum doctorum ſenſum, & eorum fundamenta ponderare, poterit conuenienter iudicium ferre: Quod autem in Conciliis Epiſcoporum ſuffragiis fidei controuerſiæ definiantur, rarò iam contingit, cùm non ſit ita frequens Concilij Congregatio: quia tamen Epiſcopalis dignitas hoc ius ſecum affert, & quia docendi munus, & res fidei defendendi primariò ad gradum Epiſcopalem ſpectat, oportet ſanè, vt ſi fieri poſſit, doctrina in iis reperiatur maior; non ita tamen vt non poſſit hic defectus maioris doctrinæ compenſari aliis dotibus magis ad epiſcopale munus neceſſariis, habendo ſemper, vt dixi, præ oculis maius Eccleſiæ bonum in ordine ad ſalutem ſpiritualem animarum, ad quem potiſſimum finem ouibus præficiuntur.

152 Quod verò ſpectat ad Parochos, & magiſtros, maior poſſet eſſe difficultas in hac doctrina circa res fidei determinanda: nam doctores citati eorundem fidei myſteriorum notitiam eis neceſſariam eſſe dicunt, quæ omnibus explicare debent, ſolùm ergo debent ex rebus fidei eas explicitè ſcire, quæ omnibus explicitè etiam credendæ ſunt, cùm eas ſolùm omnes docere debeant. Cæterum ex eorundem Auctorum verbis colligi poſſunt differentiæ peculiares inter obligationem Parochorum, & obligationem communem aliorum fidelium, & obligationem propriam Epiſcoporum. Prima differentia eſt, quoad intenſionem, vt ita dicam, nam illos eoſdem fidei articulos, quos alij fideles craſſo modo credere debent, Parochus, & magiſter debet meliùs, & explicatiùs ſcire, vt poſſit eos aliis explicare, & quando ij in aliquo articulo, aut eius ſenſu errauerint, corrigere, ita Bañes *dict. art. 8. concluſione* 3. ante vltimum quæſitum. Addit Coninch *n.* 196. debere Parochum hos articulos ita explicitè ſcire, vt difficultates, quæ in iis communiter poſſunt hominibus plebeiis occurrere, poſſit exponere: hoc enim videtur pertinere ad magiſtrum, & paſtorem, qualis ipſe eſt, ſaltem pro dubiis communibus: pro grauioribus autem poteſt ad Epiſcopum, qui eſt ſuperior magiſter, recurrere, ſicut & ipſi Epiſcopi pro grauiſſimis ad ſummum Pontificem, qui eſt ſupremus in terris magiſter, & Paſtor, recurrere ſolent; quare Lorca *loco citato* dixit, hanc obligationem in paſtoribus eſſe maiorem quoad intenſionem, quia debent ita eam doctrinam callere, vt poſſint eam rudibus explicare. Secunda differentia eſſe poteſt etiam quoad extenſionem: plura enim debet Parochus credere explicitè, & ſcire, quàm eius ſubditi: quia debet ſcire, & poſſe explicare, quando, & qua ratione Sacramenta percipienda ſint, & quis fructus ex eorum perceptione accipiatur. Item qua ratione ſacrum, atque diuina officia decenter audienda ſint, aliaque ſimilia, quæ ad chriſtiani hominis officium ſpectant. Ita Coninc *loco citato*. Ex quibus tamen aliqua ab ipſis etiam ſubditis neceſſariò ſcienda ſunt, vt ſuprà vidimus, aliqua tamen non ſemper, v. g. Sacramenta Confirmationis, extremæ Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij non ſunt ſcienda ſub peccato graui ab iis, qui ea non ſuſcipiunt: Parochus verò debet ea omnia ſcire, vt poſſit opportuno tempore ſubditos docere, imò, & antequam neceſſitas vrgeat, debet ea populo diebus feſtis explicare iuxta Tridentinum *ſeſſ. 5. cap. 2. de reform.* & *ſeſſ. 24. c. 4. de reform.* debet etiam Parochus ſcire ea omnis, quæ ad ſuum munus, & ad Sacramentorum adminiſtrationem, & alia ſimilia ſpectant, quæ notitia, vt conſtat ſubditis neceſſaria non eſt. Ab obligatione verò Epiſcoporum differt obligatio Parochi quoad intenſionem quia parochus fidei articulos ita debet ſcire, vt poſſit eos populo explicare, & difficultates ſoluere, quæ communiter plebeiis occurrere poſſunt, vt dixit Coninc, cui addit Caſtro Palao ſuprà citatus, vt poſſit aliqualem rationem de iis reddere. Epiſcopus verò debet ita ſcire, vt poſſit etiam eorum fidem ab aduerſariis oppugnantibus defendere, vt cum aliis dixerunt Bañes & Coninch *locis citatis*, ad quod maior vtique ſcientia exigitur, quàm ad meram explicationem articuli. Quoad extenſionem etiam differt, quia epiſcopus plura debet de myſteriis fidei, & de ſacris Canonibus, & ſanctionib. ſcire, quàm Parochus, cùm Epiſcopus ſit magiſter, & Paſtor ſuperior, ad quem Paſtores inferiores, tanquam ad communem magiſtrum in grauioribus dubiis debent recurrere, & qui errores parochorum debet corrigere, & eorum omnes, ac aliorum etiam fidelium ſpirituales cauſas definire, atque ideo magis vniuerſalis, & extenſa in eo proculdubio doctrina deſideratur, quàm in Parocho, cuius ex Officio Magiſter, & Paſtor eſt.

SECTIO VI.

Vtrùm hac obligatio fidei explicitæ ſit de iure diuino, vel humano.

DE hoc agit breuiter Suarez *in præſenti dicta diſp.* 13. *ſect.* 4. *num.* 13. *&* 14. & conclu- 153 *Sententia Patris Suarez.*
dit, præceptum credendi ea, quorum fides explicita neceſſaria eſt neceſſitate medij, eſſe de iure diuino, v. g. credendi Deum eſſe, & eſſe remuneratorem, & myſterium Trinitatis, & Incarnationis: præceptum verò credendi reliqua eſſe eccleſiaſticum, & humanum. Prior pars conſtat facilè, quia eo ipſo, quod Deus conſtituat aliquod medium vt neceſſarium ad ſalutem, reſultat, vel includitur obligatio medium illud adhibendi: ex eodem ergo iure diuino, quo fides illorum obiectorum conſtituta eſt à Deo, vt medium neceſſarium ad ſalutem oritur obligatio medium illud adhibendi. Poſteriorem verò partem probat, quia non conſtat de aliquo immediato præcepto diuino circa fidem explicitam aliorum obiectorum, & valde vſitatum eſt, vt præcepta diuina, quæ generaliter tradi ſolent, per Eccleſiam determinentur, vel quoad materiam, vel quoad tempus, vel quoad alias circumſtantias, prout Apoſtoli videntur determinaſſe de facto hanc obligationem, quando ſymbolum compoſuerunt, & tradiderunt omnibus fidelibus: potuit tamen Eccleſia aliquid poſteà addere pro temporum varietate. Hæc Suarez. in quibus ſupponere videtur, præceptum latum fuiſſe à Chriſto de fide explicita non ſolùm eorum obiectorum, quorum fides neceſſaria eſt neceſſitate medij, ſed etiam aliorum indeterminatè, relicta eccleſiæ poteſtate eiuſmodi obiecta determinandi.

Hæc doctrina difficilis eſt, quia ex ea ſequi videtur, quod eccleſia poteſt auferre obligationem *Difficultas illius ſententiæ.*
ſciendi, aut credendi paſſionem, & reſurrectioné Chriſti, & eius aduentum ad extremum iudicium

quare Aragon *in præſenti quæſt. 2. art. 6. dub. 2.* horum etiam fidem neceſſariam dicit eſſe, ex iure diuino, non verò fidem deſcenſus Chriſti ad inferos, & communionis ſanctorum, ſed ſolùm ex præcepto eccleſiaſtico.

154 Alij abſque diſtinctione loquuntur de omnibus obiectis, quorum fides explicita exigitur, & dicunt eam neceſſariam eſſe ex iure diuino; ita Petrus de Ledeſma, quem affert, & ſequitur Sanchez *dicto lib. 2. in decalog. c. 3. n. 13.* Bañes *dict. art. 8. dub. 2.* Azor *1. tom. lib. 8. c. 6. q. 4.* & Lorca *in præſenti diſp. 23. membr. 2. n. 25.* dicens, eccleſiam ſua auctoritate nullum præceptum ſtatuere credendi, nec illud propriè loquendo confirmare, ſed tantum hac in parte exponere, & declarare præceptum Dei. Bañes verò loquens de fide explicita neceſſaria in lege gratiæ, *in ſecunda concluſione* expreſsè aſſerit, fidem explicitam omnium, quæ continentur in ſymbolo, eſſe neceſſariam ex præcepto diuino, atque etiam ex præcepto eccleſiaſtico. Denique Azor. *loco citato* diſtingnit præceptum diſcendi ſymbolum à præcepto credendi; hoc dicit eſſe diuinum, illud verò eccleſiaſticum.

Diſtinguit Azor præceptum diſcendi Symbolum à præcepto credendi.

155 Mihi hæc vltima diſtinctio non diſplicet; quia in primis non ſatis percipio, quomodo ſi hoc non eſſet præceptum diuinum, obligare poſſet Eccleſia ad actum internum fidei explicitæ circa hos articulos ſuppoſita ſententia communi, quod Eccleſia non poſſit præcipere actus merè internos, qualis certè eſt aſſenſus fidei internus, qui ſolus circa hos articulos præcipitur, quam difficultatem videtur voluiſſe præoccupare Suarez *vbi ſuprà, n. 14.* dicens, licèt Eccleſia non poſſit actus merè internos præcisè conſideratos, ac per ſe præcipere, nihilominus poſſe illos præcipere, vel prohibere in ordine ad externos, quatenus iſti externi ex interioribus oriri poſſunt, vel quatenus interni ad externos efficiendos neceſſarij ſunt, & eadem ratione poſſe dirigere internos, aliquid in ordine ad illos præcipiendo, quod exteriùs exercendum eſt: & hoc, inquit, modo ſe gerit Eccleſia in hoc præcepto. Vnde in actu fidei duo diſtinguēda ſunt. Vnum eſt, quod poſtquam materia fidei eſt propoſita, credatur, & hoc ſemper ſpectat ad diuinum præceptum. Aliud eſt, vt habeatur notitia materiæ credendæ, & hoc eſt, quod Eccleſia poteſt præcipere, aut addere in hoc præcepto, nam quia hæc notitia per actus externos, & ſenſibiles comparatur, ideo ſub Eccleſiaſtico præcepto cadere poteſt.

156 Hæc tamen omnia, ſi attentè examinentur, vel negant præceptum Eccleſiaſticum de aſſenſu interno fidei, & per conſequens relinquunt ſolū præceptum diuinum, quod intendimus, vel certè non euacuant difficultatem. Fatemur enim, poſſe Eccleſiam præcipere actum internum neceſſariū ad actum externum, quem præcipit, prout de facto præcipiendo orationem vocalem, & externā, præcipit conſequenter voluntatem, & intentionem orandi, ſine qua prolatio vocum non eſſet oratio, & præcipiendo ſacrificium, præcipit intentionem offerendi, ſine qua actio externa non eſſet ſacrificium & ſic de alijs, vt dixi *diſp. 15. de Pœnitentia ſect. 6. n. 140.* Hæc autem ratio non procedit in caſu noſtro, cùm Eccleſia non præcipiat aliquam actionem externam, ad quam ſit neceſſarius aſſenſus fidei explicitæ circa eos omnes articulos: nam ſi quam actionem eiuſmodi præciperet, maximè profeſſionem fidei externam: hanc autem non præcipit explicitam de his articulis omnibus fidelibus vniuerſaliter, ſed aliquibus, vt conſtat, non poteſt ergo applicari ad hunc caſum regula illa de præcepto actus interni conſequenti propter præceptum actus externi, ad quem talis actus internus requiritur.

Vnde nec potuit etiam Eccleſia determinare quoad hanc partem præceptum fidei explicitæ, quod antea à Deo latum eſſet indeterminatè, & determinandum ad Eccleſia, quia hæc ipſa determinatio libera ad tales materias eſſet proculdubio actus iuriſdictionis in Eccleſia, ſicut nunc eſt præceptum confeſſionis, communionis annuæ, & includeret præceptum aliquod ipſius Eccleſię, quod tamen eſſet de actu merè interno, vt vidimus Et per conſequens Eccleſia in præcepto illo poſſet diſpenſare, & tollere obligationem credendi explicitè paſſionem, & reſurrectionem Chriſti, quod certè abſurdiſſimum eſſet. Similiter illud, quod idem Auctor addit, hanc fidem habere connexionem cum actū aliquo externo, quem Eccleſia poteſt præcipere, nimirum comparādi notitiam horum myſteriorum, nullo modo ſatisfacit: quia ad comparandam talem notitiam non eſt neceſſarius aſſenſus fidei; nam licèt hic aſſenſus fieri non poſſit ſine notitia comparata; poteſt tamen è contra comparari notitia ſine aſſenſu fidei conſequenti, nec ſufficit dependentia aſſenſus fidei à notitia comparata, vt qui poteſt præcipere notitiam, poſſit etiam præcipere aſſenſum, qui conſequi poteſt alioquin quia meditatio mentalis circa myſteria paſſionis Chriſti haberi non poteſt ſine notitia eorum myſteriorum, & quia gaudium de eleemoſyna facta non poteſt haberi, niſi fiat eleemoſina, quam Eccleſia poteſt præcipere, poterit etiam ab eadem Eccleſia præcipi meditatio mentalis circa Chriſti Paſſionem, vel gaudium internum de eleemoſyna facta, quod nemo concedet negans, poſſe ab Eccleſia præcipi actus merè internos. 157

Quod deniq; addit, Eccleſiam præcipere comparare notitiam, qua notitia propoſita, ſtatim ex præcepto ipſo diuino oritur obligatio explicitè credēdi, difficilius eſt, neque enim tenetur homo elicere actus fidei explicitos circa omnes veritates, quas legit, vel audit eſſe de fide, alioquin qui legit ſcripturā, vel recitat eius lectiones in officio diuino, deberet ſub peccato elicere cōtinuò actus fidei explicitæ circa ſingula obiecta, quæ continuò legit, quod eſſet intolerabile onus, & deterreret fideles à lectione ſacræ ſcripturę. Si ergo eccleſia ſolùm præcipiat notitiæ comparationem externam, & ibi ſiſtat eius præceptum, nō eſt vnde conſequatur obligatio habendi fidem internā explicitam circa ea, quæ continentur v. g. in ſymbolo, niſi eam fidem Deus præceperit, quod ſi eam præcepit in particulari, conſequenter præcepit comparare notitiam eorum myſteriorum, ſine qua notitia talis fides interna explicita haberi non poterat. Vnde eiſdem argumētis reiici poteſt, quod dicebat Bañes ſupra adductus, hanc obligationem fidei explicitæ eſſe ex præcepto diuino atque etiam Eccleſiaſtico humano: neque enim poteſt Eccleſia actus merè internos præcipere, etiamſi iidem actus præcepto naturali, vel diuino debiti eſſent: per hoc enim quod aliunde debiti ſunt, non fiunt magis ſenſibiles, & per cōſequens non magis ſubſunt iuriſdictioni viſibili eccleſiæ, ſi ſemel concedatur cū cōmuni ſententia actus merè internos nō poſſe ab eccleſia præcipi. 158

Fatendum

159 Fatendum ergo eſt cum Sanchez, & aliis ſupra adductis hanc obligationem fidei explicitæ circa hęc obiecta prouenire ſolum ex præcepto diuino licèt obligatio notitiæ, quæ per actus externos comparatur, poſſit etiam prouenire ex præcepto eccleſiaſtico. Quare eccleſia proponens ſymbolū declarauit quidem, & propoſuit compendioſè ea, quæ ex diuino præcepto quilibet fidelis ſcire debeat explicitè, & credere. Nam Chriſtus ipſe Apoſtolis præcepit prædicare omnibus & communicare notitiam Euangelij verbis illis Marc. vlt. *Prædicate Euangelium omni creaturæ*: quare omnibus etiam præcepta fuit auditio, & fides eiuſdem euangelij, vt ſignificant verba ſequentia: *qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit condemnabitur*. Sicut ergò verbis præcedentibus non imponitur magiſtris obligatio docendi, & prædicandi totum euangelium, & ſingulas eius partes in particulari, ſed præcipua capita, & eius ſubſtantiam: ſic in verbis ſequentibus non imponitur obligatio auditoribus audiendi, & credendi explicitè totum euangelium & ſingulas eius partes; ſed ea, quæ pertinent ad ſubſtantiam euangelij. Quia verò dubitare aliqui poterant, quæ eſſent præcipua capita, & ad ſubſtantiam euangelij ſpectantia, quæ ab omnibus explicitè deberent teneri; ideo Apoſtoli diuino inſtinctu compoſuerunt ſymbolum fidei, quod ea capita complecteretur, vt in ſuperioribus viſum eſt.

160 Ratio autem à priori huius obligationis fundatur in iis quæ diximus *ſuprà ſect.* 2. nimirum, quia is, qui alicui determinatè loquitur, & dicit aliquid determinatum, eo ipſo exigit ab eo attentionem, & fidem: hoc enim ei loquitur, vt faciat eum venire in notitiam ſuæ mentis, ſiue vt ſuam mentem ei communicet. Tenentur ergo omnes attendere, & credere explicitè Deo aliquid determinatum eis manifeſtanti, & dicenti. Cùm ergo Deus Euangelij doctrinam ad hunc finem reuelauerit, vt ad omnium hominum notitiam veniat, & ita Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus mandauerit, & commiſerit, vt eam doctrinam omnibus ex ipſius Dei nomine proponant, quod ſaltem quoad ſubſtantiam doctrinæ, & præcipua capita intelligi debet; conſequens eſt vt ab omnibus auditum, attentionem, & fidem explicitam eiuſdem doctrinæ quoad ſubſtantiam ſaltem exigat, & per conſequens hæc obligatio ex iure diuino oriatur, quod in tali loquutionis diuinæ genere imbibitum eſt, vt *citato loco* explicuimus.

161 *Inferuntur nonnulla.* Vnde infertur Primò, ex eodem diuino præcepto prouenire obligationem ſciendi, & credendi explicitè non ſolùm ea, quæ in ſymbolo continentur, ſed etiam alia, quæ ſuprà diximus debere explicitè credi, vt myſterium Euchariſtiæ baptiſmum, Sacramentum Pœnitentiæ, decalogum, & ſi quæ ſunt alia. Nam de iis omnibus procedit eadem ratio, quod nimirum obligatio illa aſſenſus fidei explicitæ non poſſit prouenire ex præcepto humano Eccleſiaſtico, cuius materia non poteſt per ſe eſſe actus merè internus; & quod hæc omnia reuelauerit Deus, vt determinatè, & explicitè ſciantur, & credantur à fidelibus; quare talis loquutio Dei eo ipſo exigit à fidelibus, auditum, attentionem, & fidem explicitam ad ea omnia, quæ tali modo reuelata ſunt: ſi quæ verò ſunt in ſymbolo, vel in aliis omnibus, quæ propter materiæ paruitatem, vel quia ſunt circumſtantiæ accidentales, non obligant ad fidem explicitam ſub peccato graui, de quibus in particulari actum eſt ſupra, ea omnia neque etiam ex præcepto Eccleſiaſtico inducent obligationem grauem ad actum fidei explicitæ.

162 Infertur ſecundò, ex eodem diuino præcepto prouenire obligationem, peculiarem fidei explicitæ, quæ licèt non ſit omnibus fidelibus communis, aliquibus tamen in particulari ineſt, prout ſupra diximus eos, qui volunt recipere ſacramentum confirmationis, extremæ vnctionis, Ordinis, vel matrimonij, debere habere fidem explicitam circa hæc ſacramenta. Quod idem dicendū videtur de obligatione, quam habent Epiſcopi, Prælati, Parochi, & alij, quibus ex officio competit alios docere, de quibus ſupra diximus debere plura explicitè ſcire, & credere. Ratio autem eſt eadem cum proportione debita applicata, quia hæc etiam obiecta Deus reuelauit; & licèt non reuelauerit determinatè ad hoc, vt ſinguli fideles ea explicitè ſcire deberent; ſed tamen reuelauit ad hoc, vt eorum obiectorum fides explicita in Eccleſia conſeruaretur ſaltem penes eos, quibus eorum notitia explicita ad ſua munera obeunda neceſſaria eſſet, vel qui ex officio debent reliquos hæc docere, quando opportunitas, & neceſſitas occurrat; ergo Deus ad hoc ea obiecta reuelauit, vt mentem ſuam explicitè iis ſaltem perſonis communicaret, & per conſequens ab iis ſaltem perſonis exigit auditum attentionem, & fidem explicitam circa ea etiam obiecta, ſicut ab aliis omnibus exigit circa obiecta ſubſtantialia, & præcipua capita Chriſtianæ religionis.

163 Infertur tertio, non omnia, quæ Chriſtianus debet ſcire, debere eum credere fide explicita: nam debet ſcire præcepta Eccleſiæ, quæ tamen Deus non reuelauit, ſed Eccleſia impoſuit, & ideo ſufficit alia notitia humana horum præceptorum, ſicut haberi ſolet de aliis legibus, & præceptis humanis: item iudex ſcire debet leges, iuxta quas debet iudicare, & confeſſarius cenſuras, & caſus reſeruatos, & vnuſquiſque leges, & obligationes ſui officij, quæ non debet credere fide diuina explicita, vt conſtat.

164 *An ea quorum malitia ex ſacris literis conſtat, licet non ita explicitè contineantur in decalogo, debeant ab omnibus fide explicita cognoſci.* Dubitari poteſt, an ſicut diximus, præcepta decalogi & alia etiam, quæ ad aliquos in particulari ſpectant, debere, vel ab omnibus, vel ab iis, ad quos ſpectāt, fide explicita cognoſci, ſic etiam dicendum ſit de omnibus aliis, quorum malitia, vel prohibitio ex ſacris litteris, vel fidei doctrina conſtat, licèt vel non contineantur, vel non ita explicitè in decalogo v.g. quod pollutio, ſeu mollities voluntaria ſit peccatum mortale, vel alia eiuſmodi. P. Granado *in præſenti tract. tract.* 10. *diſp.* 3. *n.* 14. dicit ea, quæ non ſunt ex myſteriis fidei, ſed pertinent ad proprium ſtatum, non eſſe neceſſarium, quod credantur actu fidei diuinæ, ſed ſufficere, vt cognoſcantur ea certitudine etiā naturali, quæ ſatis ſit, vt rectè quis ſatisfaciat muneri ſuo. Myſteria verò Trinitatis, Incarnationis, Euchariſtiæ, & ſimilia debere credi fide diuina. Vbi de Decalogi præceptis nihil dicit, ſed magis videtur inclinare, vt nec de his requirat aſſenſum fidei, non enim apparet, cur magis eam obligationem debeamus credere fide explicita diuina, quàm alia præcepta, quæ Deus nobis impoſuit, & reuelauit ad noſtrum ſtatum.

Alij tamen actum fidei explicitæ circa præcepta decalogi exigunt, ita Suarez *in præſenti tract. diſp.* 12. *ſect.* 4. *num.* 11. *in fine* his verbis: *Vnde ſine dubio dicendum eſt, explicitam fidem & co-*

gnitionem præceptorum decalogi ex præcepto neceſſariam eſſe. Hurtado etiam *in præſenti dicta diſp.* 44. §. 13. dicit, teneri ſingulos credere decem præcepta decalogi. Verùm cum ſtatim addat, *& quinque Eccleſiæ*, non conſtat, an loquatur de fide diuina, cùm quinque Eccleſiæ præcepta non ſint à Deo reuelata. Clariùs videtur loqui Lorca *dicta diſp.* 23. *membr.* 1. *n.* 19. vbi cùm de præcepto fidei explicitè agat, dicit, *neceſſarium eſſe cognoſcere, & credere decalogum, & præcepta communia omnibus.* Alij tamen non explicant obligationem credẽdi per actum fidei diuinæ circa decalogum, ſed dicunt eſſe obligationẽ ſciendi præcepta decalogi. Sic loquitur Sanchez *dict. c.* 3. *n.* 10. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *c.* 7. *q.* 5. dicens ſufficere, ſi ruſticus rogatus, an furtum, periurium, &c. licita ſint, reſpondeat, non eſſe licita, quia ſuaptè natura ſunt mala, & ſic cætera ſciat, eodem modo loquitur Coninch. *dicta diſput.* 14. *dub.* 10. *n.* 193. & Valentia *diſp.* 1. *q.* 2. *puncto* 5.

166 Ego iuxta ea, quæ dixi *dicta ſect.* 2. diſtinguendum puto: aliqua enim præcepta ſunt naturalia, quæ Deus in ſacris litteris non ſolum reuelauit; manifeſtando eorum obiecta naturali iure eſſe debita, vel prohibita, ſed etiam denuo præcepto ſuo corroborauit, quod præceptum omnibus intimari voluit, qualia fuerunt præcepta decalogi, quæ Deus legẽ communi denuo lata promulgauit: alia verò ſunt quorum obligatio in diuinis litteris inuenitur reuelata, non per modum præcepti denuò additi, ſed per modum doctrinæ, prout in epiſtolis Pauli Apoſtoli inueniuntur commemorata cum deteſtatione aliqua peccata contra legem naturæ, vt fideles ab iis caueant. Quamuis ergo de præceptis prioris generis concedatur debere ea credi per actum fidei explicitæ ob rationem *dicta ſect.* 2. aſſignatam, non eſt tamen neceſſe id etiam concedere de præceptis generis poſterioris. Et quidem ſi ſemel ea obligatio concedatur circa præcepta Decalogi, & aliqua omnibus fidelibus communia, non video cur non debeat idem dici de præceptis non communibus, ſed ſpectantibus ad aliquos fideles in particulari, vt ab his ſaltem debeant etiam fide diuina credi. Nã ſicut reuelatio Dei de præcepto communi ordinata ad omnes fideles, vt iis ex parte Dei tale præceptum intimetur, exigit ab omnibus fidelibus auditum, attentionem, & fidem illius præcepti, quia Deus illis omnibus determinatè loquitur, & vult ab omnibus illis audiri; ita præceptum à Deo latum pro aliquo hominum genere, vt ab iis obſeruetur, & illis intimetur, exigit ab illis ſimiliter auditum, attentionem & fidem talis præcepti. Alia verò eſt ratio de præceptis ſecundi generis, quæ in Scriptura ſolùm cõmemorata inueniuntur, & non lata, ſed ſuppoſita: nam tunc eorum obligatio narratur ſolùm ibi, ſicut alia, quæ in eadem Scriptura ad inſtructionem, & abundantiam doctrinæ narrantur: non tamen videtur eorum notitia ex eo præcisè capite, quod in Scriptura continеatur, ſpecialiter obligare, ſed ſolùm quatenus præceptum quoduis naturalẽ obligat ad ſui notitiam, vt poſſit obſeruari. Cùm enim tunc Deus non vtatur verbis præcipiendi, aut promulgandi legem, quæ ſubditis intimetur, ſed ſolùm ſe gerat, vt magiſter docens ſubditos ea, quæ aliunde ipſi ſcire debebant, & hoc ad maiorem doctrinæ abundantiam; non videtur tunc obligare ſingulos, vt attendant & audiant, ſicut non obligatio aliis, quæ in eadem Scriptura narrantur, Et hæc ſufficiant de obligatione ad actum internum fidei. Nunc dicamus de eius actu externo, qui eſt confeſſio, ſeu profeſſio externa eiuſdem fidei.

DISPVTATIO XIV.

De actu externo, ſeu de confeſſione fidei externa, & eius obligatione.

SECTIO I. *An, & quomodo confeſſio externa fidei ſit actus fidei.*

II. *Quale ſit præceptum non negandi exteriùs fidem.*

III. *An circa negationem externam fidei in re parui momenti poſſit dari peccatum veniale.*

IV. *Quale ſit præceptum affirmatiuum confeſſionis fidei.*

V. *De vſu veſtium, actionum, rituum, ciborum, & aliorum quæ propria ſunt infidelibus, an, & quomodo ſit contra virtutem fidei.*

POſtquam egimus de actu interno fidei, tam quoad intellectum, quàm quoad voluntatem, ſequitur, vt de eius actu externo dicamus; de quo in primis videndum eſt, an, & quo ſenſu ſit actus fidei, deinde, quando, & quomodo ſit ſub præcepto, in quo puncto quàmplures, & grauiſſimæ quæſtiones morales comprehenduntur.

SECTIO I.

An, & quomodo confeſſio externa fidei ſit actus fidei.

AFfirmant communiter Theologi, confeſſionem fidei externam eſſe actum fidei, cum S. Thoma *in præſenti q.* 3. *art.* 1. Quæ concluſio probari poteſt à contrario: quia negatio fidei externa eſt propriè actus infidelitatis, & aduerſatur fidei, & punitur ab eccleſia pœnis & cenſuris tanquam peccatum commiſſum contra fidem; ergo fides ipſa prohibens infidelitatem prohibet negationem externam fidei, & inclinat ad eiuſdem fidei confeſſionem externam.

Cæterum hæc communis doctrina difficultatem habet non exiguam. Difficile enim eſt explicare; quomodo confeſſio fidei externa oriatur à virtute fidei tanquam eius actus, nam in primis non videtur eſſe poſſe actum fidei elicitum, cùm habitus fidei nõ concurrat immediatè ad loquutionem externam, ſed potentia motiua hominis: neque etiam videtur poſſe eſſe actum imperatum à fide; quia aſſenſus fidei eſt in intellectu, & non habet pro obiecto loquutionem externam, ſed myſterium creditum, vnde non poteſt loquutionem imperare: Tum quia intellectus non imperat immediatè actus potentiarum exteriorum, ſed voluntas, vt ſuppono: tum etiam, quia dato,

quod

quod intellectus imperaret eiuſmodi actus externos, id tamen fieret per actus habentes pro obiecto ipſam actionem externam, quæ imperatur quales non ſunt actus fidei, qui certè non habent pro obiecto motum labiorum, ſed myſteria reuelata, & diuinam auctoritatem, ac reuelationem, quod eſt motiuum credendi.

2 Theologi præſertim recentiores hanc difficultatem ſenſerunt, & varias rationes aſſignant, vel variis modis rationem explicant huius communis aſſertionis. Prima aliquorum ratio eſt, quod confeſſio externa eſt actus fidei, quia procedit ab ipſa fide, quatenus connaturale eſt homini conceptum internum exterius propalare, & ipſemet conceptus ad hoc inſtigat. Hoc argumento vtitur Lorca *dicta q. 3. art. 1. in commentario articuli n. 2.* vbi hanc rationem breuiter attigit, & poſſet explicari, & confirmari magis, quia ideo ex dolore, vel vulnere, quod ſentis oriuntur ſuſpiria, & gemitus, quibus dolorem internum ſignificas, quæ quidem ſuſpiria non eliciuntur, nec imperantur ab amore ſanitatis, cùm non deſeruiant ad eam acquirendam; ſed ſuppoſito illo dolore, naturaliter procedunt propter propenſionem ſignificandi exteriùs ſenſum internũ. Quod adeo connaturale videtur homini eſſe, vt etiam nobiſmet ipſis interius manifeſtemus ſenſus, & voluntates noſtras, formando ferè ſemper interiùs voces aliquas idiomatis nobis magis familiaris quibus noſtrum ſeorſum, vel affectum exprimimus, quæ vocum internarum efformatio procedit ſanè ex noſtris ſenſibus, vel affectibus, quos exprimimus. Sic ergo aſſenſus internus fidei ex generali illo appetitu inclinat ad ſui manifeſtationem externam; quæ loquutio, & manifeſtatio appellatur externa propter dependentiam ab interna; Quo ſenſu intelligi poteſt illud pſalmi 115. *Credidi propter quod loquutus ſum*, quæ verba affert etiam ab Apoſtolo 2. ad Cor. 4. & addit, *& nos credimus, propter quod, & loquimur.* Nam ſicut vrina dicitur ſana, quia in ea agnoſcitur ſanitas interna, tanquam in effectu procedente à ſanitate interna; ſic confeſſio fidei dicitur fides, quia eſt ſignum fidei internæ, à qua procedit.

3 Hæc ratio plauſibilis fortaſſe apparebit, ſed reuerà non videtur ſatisfacere: retorqueri enim poteſt cùm videamus id non ſufficere in aliis materiis, vt verba externa dicantur ſimpliciter actus alicuius habitus, vel virtutis; nam quando dicis, te velle ieiunare, vel dare eleemoſynam, illæ voces externæ non ſunt temperantiæ, vel miſericordiæ, ſed manifeſtatio tuæ voluntatis circa eas virtutes, ad quarum finem non conducit dicere, te velle ieiunare, vel dare eleemoſynam: quamuis ergo ex abundantia cordis os loquatur, & ideo in voces illas prorumpas, quia taliter affectus es, non tamen id ſatis eſt, vt teſtificatio tui adulterij dicatur actus illius virtutis: & per conſequens nec teſtificatio externa fidei internæ dicetur ex hoc capite propriè actus ipſius fidei.

4 Secunda ratio aliorum eſt, quia confeſſio externa, & aſſenſus internus ordinantur ad eundem finem, nempe ad eandem veritatem, quam ſicut per internum aſſenſum credimus, ita per confeſſionem externam ſignificamus. Ita arguit Valentia *in præſenti diſp. 1. quæſt. 1. puncto 1.* Hæc etiam ratio difficilis eſt; quia ſi ſermo ſit de fine intrinſeco, hic non eſt veritas, quæ creditur; nam per aſſenſum fidei circa Pilatum non intenditur Pilatus, ſed eius notitia, & perfectio, quam talis notitia affert intellectui, neque etiam per confeſſionem externam intenditur obiectum, imò nec aſſenſus internus, ſed manifeſtatio eiuſdem aſſenſus interni, cuius notitiam aliis communicare intendimus. Sicut non eſt idem in rigore finis magiſtri diſcentis, & docentis; nam diſcendo intendit ipſe ſcire, docẽdo verò intẽdit, vt diſcipuli ſciant: qui duo fines non pertinent ad eandẽ virtutem propriè: neque enim eſt caſtus, qui aliis caſtitatem prædicat, cùm ipſe impuriſſimus ſit, nec eſt liberalis, qui aliis liberalitatem perſuadet, cùm ſit ipſe auariſſimus. Sic ergo, qui fidem ſuam internam aliis prædicat, & perſuadet, non ideo eſt fidelis, nec exercet proprium actum fidei.

Tertia ratio, qua idem Valentia vtitur, eſt, quia propoſitio vocalis externa, & aſſenſus fidei internus innituntur eadem ratione formali, nempe reuelatione Dei, qua niti etiam debet confeſſio externa, prout vera eſt, & laudem meretur. Hæc etiam ratio difficilis eſt, quia confeſſio exterior, ſicut non eſt aſſenſus, ſed manifeſtatio aſſenſus interni, ita non habet propriè motiuum aſſentiendi, ſed ad ſummum manifeſtat motiuum aſſenſus interni, qui ſolus habet motiuum. Vnde neque etiam quatenus vera, confeſſio externa habet pro motiuo reuelationem Dei. Imò propriè, & in rigore loquendo, non datur motiuum propoſitionis, vt vera eſt, ſed ſolùm vt eſt aſſenſus; nam veritas propoſitionis eſt conformitas cum obiecto affirmato; atque ideo ſolùm prouenit ex veritate obiecti: motiuum autem non mouet, vt propoſitio ſit vera, ſed vt nos aſſentiamur tali obiecto: nam licèt Deus non reuelaſſet incarnationem, ſi tamen incarnatio facta eſſet, propoſitio illam affirmans eſſet vera: ad veritatem ergo non requiritur motiuum, ſed ad aſſenſum, vt aſſenſus eſt. Denique minus poteſt eſſe verum, quod in illa ratione additur, confeſſionem externam, prout laudem meretur, habere idem motiuum reuelationis diuinæ: quia confeſſio externa, prout laudabilis eſt, & honeſta participat ſolùm honeſtatem, & laudabilitatem extrinſecam à voluntate honeſta & laudabili, à qua imperatur; voluntas autem imperans, quæcunque illa ſit, non poteſt habere pro motiuo reuelationem, quæ ſolùm poteſt eſſe motiuum intellectus, cui perſuadet veritatem rei reuelatæ; voluntas autem debet habere pro motiuo honeſtatem, quæ apparet in confeſſione fidei internæ; non poteſt ergo habere reuelationem pro motiuo, ſed aliquod bonum honeſtum, quod ſit motiuum voluntatis imperantis fidei confeſſionem. 5

Alij ergo dicunt, confeſſionem fidei eſſe fidei actum, non quidem fidei, prout pertinet ad intellectum, ſed prout pertinet ad voluntatem; cùm enim fides vt virtus includat habitum intellectualem, à quo elicitur aſſenſus, & habitum etiam piæ affectionis in voluntate, à quo elicitur voluntas credendi, ille poterit etiam dici propriè actus exterior fidei, qui oritur ab habitu voluntatis, qui pertinet ad eandem virtutem fidei, ita fatetur Hurtado *in præſenti diſp. 48. ſect. 1. §. 8.* Porro in confeſſione externa fidei reperiri honeſtatem, quæ ametur ab habitu piæ affectionis, explicat dupliciter idem Hurtado §. 9. & in primis dicit, illam non eſſe honeſtatem veritatis, vt voces conformemus menti, ſed aliam honeſtatem nempe vt cum aliis communicemus in vnitate fidei, & propter conſeruationem eiuſdem vnitatis. Hoc tamen ſubſiſtere non poteſt: quia mo- 6

tiuum proprium piæ affectionis, non eſt conſeruatio vnitatis fidei, cum aliis fidelibus: nam licèt maneret, vel fuiſſet vnus ſolus homo, in mundo, deberet credere fidei articulos ſibi ſufficienter à Deo immediatè, vel per Angelos propoſitos; & eum motiuum voluntatis non eſſet communicatio fidei cum aliis fidelibus, ſed reddere diuinæ auctoritati cultum debitum intellectualem.

7 Ideo fortaſſe idem Auctor *ibidem* aliam rationem dederat §.7. dicens, confeſſionem externam imperari à pia affectione propter eandem honeſtatem aſſenſus interni, quia amatur, vt ſignum articuli crediti: quare ratio, inquit, amandi actionem externam non eſt ſola conuenientia ipſius, ſed etiam amatur, quia creditus eſt articulus. Vnde concludit, quod articulum eſſe creditum, non eſt inia conditio ſine qua non amaretur externa confeſſio per affectionem piam, ſed eſt ratio formalis amandi. Sed contra hoc vrgere videtur, quod non apparet, quomodo bonitas aſſenſus interni ſit ratio formalis amandi confeſſionem externam: nam aſſenſus internus non eſt finis confeſſionis externæ, ſed potiùs eſt medium ad illam: medium autem non communicat honeſtatem fini, ſed eam potiùs accipit à fine: quomodo ergo confeſſio externa accipit ſuam honeſtatem ab aſſenſu interno: ſed neque poteſt eam accipere ſicut actio externa: quia confeſſio externa non imperatur ab aſſenſu interno fidei, ſed à voluntate honeſta manifeſtandi fidem internam. Quare adhuc indigere videtur explicatione modus, quo confeſſio externa poteſt participare ab aſſenſu interno honeſtatem, & bonitatem, propter quam ametur, & imperetur ab eodem habitu piæ affectionis. Imo idem Hurtado tandem §.10. in fine fatetur, poſſe facillimè defendi, quod confeſſio externa pertineat ad aliam virtutem, cuius obiectum formale ſit ipſa honeſtas confeſſionis externæ, quæ diſtincta ſit ab aſſenſo interno.

8 Aliam denique rationem indicat Lorca *vbi ſupra n.2. in fine* dicens, confeſſionem externam pertinere ad eandem virtutem fidei, quia confeſſio externa per ſe non habet alium finem magis intrinſecum, & proprium, quàm vt veritas fidei, cui credendo adhæremus firmior ſit, & omnibus conſpicua. Sed contra hoc eſt, quia vel intenditur per fidei confeſſionem, quod aſſenſus fidei ſit firmior apud nos, vel ſolùm quoad alios, apud quos ex noſtra confeſſione fides propagetur. Primum non eſt ad propoſitum, cùm teſtificatio externa rei non ſit apta ad faciendam fidem ipſi aſſerenti, ſed potiùs eius aſſenſum ſupponat. Secundum verò non pertinet ad obiectum formale fidei; quia ſicut temperans non eſt, qui alios vult eſſe temperantes, ſed qui in ſe ipſo temperantiam ſeruat, ita non eſt fidelis, qui aliis fidem perſuadet, ſed qui ipſe fideliter credit quod Deus reuelat.

9 Ego libenter admitto, confeſſionem externam fidei eſſe verum, & proprium eiuſdem fidei actũ, quatenus per ſe, & propriè imperatur ab eodem habitu piæ affectionis, à quo imperatur aſſenſus fidei internus. Ad quod aſſerendum, præter communem auctoritatem adduci poſſunt duæ rationes, quas breuiter indicauit S. Thomas *dicta q.3. articulo 1. in corpore*, & eaſdem fortaſſe inſinuare voluerunt plures ex citatis Auctoribus, & eas etiam reddere videtur Suarez *in præſenti diſp. 14. ſect. 1. num. 7.* primam indicauit S. Thomas dicens; *Confeſſio autem eorum, quæ ſunt fidei, ſecundum ſuam ſpeciem ordinatur ſicut ad finem ad id quod eſt fidei.* Quod ego ita explico: finis proprius, & honeſtus quem intendit, & reſpicit pia affectio imperans fidei aſſenſum, eſt cultus, & reuerentia debita veracitati diuinæ aliquid teſtificanti, cui ſine grauiſſima irreuerentia non poſſumus diſſentire, vel aſſenſum non præbere, id enim cederet in contemptum grauem diuinæ auctoritatis, cuius excellentiam ipſo aſſenſu firmiſſimo profitemur, vt vidimus ſupra agentes de obiecto piæ affectionis requiſitæ ad credẽdum: hoc autem bonum, & hæc eadem honeſtas formaliter loquendo reperitur in confeſſione externa fidei. Nam excellentia veracitatis diuinæ eadem eſt, cuius cultum intendit volũtas imperando aſſenſum fidei, & captiuando intellectum in eius obſequium ad vitandam irreuerentiam, quæ diuinæ veracitati inferretur, diſſentiendo, vel non aſſentiẽdo eius dictis, vt diximus loco citato. Cederet autem in grauiſſimam irreuerentiam eiuſdem diuinæ veracitatis negare exteriùs fidem obiectis à Deo reuelatis: ſicut è contra cedit in cultum, & reuerentiam eiuſdem eorum obiectorum veritatem palam confiteri, & profiteri: ad eundem ergo habitum voluntatis pertinet vtrumq; actum imperare, & amare. Nam licèt cultus, qui Deo tribuitur per cõfeſſionem externam, diſtinctus ſit à cultu, qui tribuitur per aſſenſum internum, illa tamen differentia eſt materialis, & non impedit, quod poſſit vterque cultus imperari, & amari ab eodem habitu voluntatis. Sicut habitus, quo colimus Regem non ſolùm poteſt imperare, & velle genuflexionem, & alia ſigna ſeruitutis erga Regem, ſed etiam, vbi in vſu eſſet, ſcripto publico fateri, ſe Regi genuflexiſſe, & alia ſigna ſeruitutis exhibuiſſe, quod etiam ſcriptum eſſet ſignum ſummiſſionis, erga Regem, & actus reuerentiæ debitæ: poſſet idem habitus velle & imperare hoc teſtimonium, & hanc ſcripturam cum hæc etiam cedant in reuerentiã Regis propter eius excellentiam, & dignitatem Regiam, quod eſt motiuum illius habitus. Sic ergo idem habitus piæ affectionis, quo propter reuerẽtiam debitam diuinæ veracitati ob eius auctoritatem, & excellentiam, volumus ei firmiſſimè credere, poterit ex eodẽ motiuo deſeruire, vt velimus hanc firmam fidem manifeſtare, cùm hæc etiã manifeſtatio ſit cultus, & reuerentia debita Deo ob eandem eius veracitatem, & auctoritatem infinitam: quod multò magis locum habere poteſt in habitu infuſo, cuius ſphæra latiùs multò patet, quàm ſphæra habitus acquiſiti, vt ſæpè diximus, & omnes concedunt & hæc eſt prima & præcipua ratio concluſionis.

Secunda ratio & minùs principalis ad hoc ipſum probandum eſſe poteſt, quam indicat idem 10
S. Thomas eodem loco, quòd ſcilicet *exterior locutio ordinatur ad ſignificandum id, quod in corde concipitur. Vnde ſicut conceptus interior eorum, quæ ſunt fidei, eſt propriè fidei actus, ita etiam, & exterior locutio.* Quam rationem ego ſic intelligo, & explico: quilibet habitus voluntatis extendi poteſt per redundantiam quandam ad ea omnia obiecta, quæ aliquo modo participant etiam extrinſecè bonitatem, & motiuum principale illius habitus, propter quod primarium obiectum amatur, vel attingitur. Sic charitas amat Deum, & homines etiam, quia imagines ſunt Dei, & ad Deum attinent, & hoc propter bonitatem ipſius Dei, quæ licèt non ſit in hominibus, ſufficit tamen illa attinentia ad Deum, & ille titulus, vt

amari

amari poſſint propter bonitatem Dei. Sic amicos propter bonitatem amici, quem diligit, amat eius etiam famulos, & alia, quæ ad amicum pertinent. Sic habitus latriæ, vel duliæ inclinat ad colendas imagines Chriſti, vel Sanctorum, quorum imagines ſunt. Quid ergo mirum, quod habitus piæ affectionis, qui amat aſſenſum fidei internum propter eius bonitatem, amet etiam confeſſionem externam, quæ eſt imago, repræſentatio, & manifeſtatio aſſenſus interni, & hoc propter bonitatem eiuſdem aſſenſus interni, cuius externa confeſſio, imago, & repræſentatio eſt? Quare non ſolus aſſenſus internus, ſed etiam confeſſio externa poterit per redundantiam ab eodem habitu piæ affectionis imperari à quo amari poteſt propter bonitatem eandem fidei internæ. Hanc rationem videtur etiam indicare Hurtado *vbi ſupra* §. 7. & 8. dicens confeſſionem externam amari vt ſignum aſſenſus interni.

11 Obiectio 1. Obiici poteſt primò contra primam rationem à nobis adductam; quia ſi in ipſa externa fidei confeſſione apparet honeſtas obiectiua, & cultus veracitatis, & in ipſa negatione externa fidei prout condiſtincta à diſſenſu interno apparet turpitudo, & irreuerentia grauiſſima contra eandem Dei veracitatem, conſequens eſt, vt negatio externa etiam ſine diſſenſu interno ſit peccatum externum contra fidei virtutem, quare ad incurrendas pœnas eccleſiaſticas non erit neceſſarius diſſenſus internus, ſed ſufficiet negatio externa, quod tamen Theologi communiter non concedunt: Reſpondeo loquendo de poſſibili, non dubito quin potuerit Eccleſia punire cenſuris, & aliis pœnis eccleſiaſticis negantem exteriùs fidem etiamſi interiùs eam mente retineret; quia illa negatio eſt peccatum externum grauiſſimum contra præceptum diuinum confitendi fidem: & certè olim in Eccleſia pœna non leuis erat negantibus ex tormentorum metu fidem apud iudices infideles, qui tamen ſæpiſſimè ſolum exteriùs fidem negabant, vt tormenta, vel mortem vitarent, quam tamen fidem interiùs non negabant. De facto tamen Eccleſia non punit excommunicatione propter ſolum actum externum ſine defectu interno aſſenſus debiti, quia has pœnas imponit hæreticis, vel apoſtatis, &c. quibus nominibus non ſignificatur, niſi qui à Catholica fide diſcedit; non dicitur autem diſcedere, qui eam mente retinet, licèt exteriùs oſtendat, & fingat ſe diſcedere: ideo de facto eiuſmodi pœnæ non incurruntur propter negationem fidei ſolùm externam ſine defectu interno, quamuis potuiſſent incurri propter negationem ſolum externam culpabilem, ſi eam etiam voluiſſet eo caſu Eccleſia punire.

12 Obiectio 2. Secundò obiici poteſt contra eandem rationem, quia ſi in confeſſione ipſa externa fidei reperitur eadem honeſtas, & bonitas obiectiua, quam habitus piæ affectionis intendit, & in negatione fidei externa reperitur irreuerentia grauis contra Dei veracitatem, quem idem habitus piæ affectionis intendit vitare; ergo negatio fidei externa etiam ſine diſſenſu interno erit verum peccatum directè contra fidei virtutem, atque adeo erit peccatum infidelitatis ſufficiens, vt perdatur habitus fidei infuſæ, qui ſolo infidelitatis peccato amittitur. Cur enim magis Deus auferet habitum fidei infuſum propter diſſenſum internũ ſine actu externo, quam propter negationem fidei externam ſine diſſenſu interno, cùm vtrumque peccatum opponatur ſecundùm propriam malitiam virtuti fidei? Reſpondeo, rationem petendam eſſe ex dicendis *infra diſp. 16. ſect.* 3. Potuit quidem Deus iuſtiſſimè habitũ fidei infuſum tollere propter negationem externam fidei fictam, imò & propter quodlibet peccatum mortale, ſicut aufert habitum gratiæ, & charitatis, & aliarum virtutũ præter fidem, & ſpem; de facto tamen voluit remanere habitum fidei, vt peccator habeat principium permanens intrinſecum, vt ſe ad iuſtificationem diſponat, & eliciat fidei actus, ſine quibus ſe diſponere non poteſt. Non tamen manet hic habitus poſito diſſenſu interno grauiter culpabili contra fidem, quia non manet homo in ſtatu habituali credẽdi, quandiù diſſenſum illum per actum contrarium non retractat; & quia homo abiicit à ſe ipſum habitum, nolendo eius vſum, & Deus ſicut non dat hæc dona habitualia adultis niſi volentibus, ita non conſeruat in nolentibus & inuitis; ideo non oportebat conſeruari habitum ad actus, qui in eo ſtatu fieri non poſſunt, quandiù illa voluntas habitualiter perſeuerat non retractata. Poſita autem ſola negatione externa fidei etiam culpabili, non aufertur habitus, quia adhuc manet homo in ſtatu habituali credendi, & frequenter elicit actus fidei internos, ad quos habitus concurrat. Poſito autem diſſenſu interno, non manet ſtatus habitualis eliciendi actus fidei, vel piæ affectionis; quia quamuis poſſit in eo ſtatu confiteri fidem exteriùs, illa tamen confeſſio non imperabitur à virtute fidei, nec ab habitu piæ affectionis; eſt enim confeſſio ficta, & mendax, & ideo non poteſt habitus piæ affectionis imperare talem confeſſionem externam, & per conſequens maneret otioſus in eo ſtatu, cùm tamen poſt negationem fidei externam fictam non maneat otioſus, ſed vtilis ad actus fidei internos, qui adhuc in eo ſtatu frequenter eliciuntur, de quo dixi etiam *diſp. 16. de Pœnit. ſect. 4. n.* 194. & ſequentibus. Denique licèt hoc peccatum negationis fidei externæ opponatur virtuti fidei, vt diximus, non tamen ideo dicendum eſt, ſimpliciter peccatum infidelitatis quando mente retinetur vera fides: quia *infidelitatis* nomen non tribuitur omni peccato graui, quod fidei contrarium ſit, vt cum aliis notauit Suarez *infrà diſp. 16. ſect. 1. num.* 2. ſed eſt nomen priuatiuum ſignificans illud peccatum, quod priuat fide, quia nimirum tollit fidem ab intellectu, quod non habet negatio externa fidei ficta, cùm poſſit adhuc in intellectu manere vera fides. Quare dum in Tridentino *ſeſſ. 6. c.* 15. dicitur, per infidelitatem fidem ipſam amitti, non verò per quodlibet aliud peccatum mortale, ſermo eſt, non de peccato quocunque contra fidem, ſed de illo ſolùm, quod ſimpliciter & propriè appellatur *infidelitas*, quale non eſt negatio ſola externa fidei. Vnde non eſt intelligendum, vt ſonat, ſed piè interpretandum, quod dixit Auctor imperfecti in Matthæum homil. 25. *non habere in corde fidem illum, qui exteriùs eam negat*. Debet enim intelligi, vel per exaggerationem, vt voluit Granado *in præſenti tract. 11. ſect. 1. n.* 11. vel quod non habeat fidem perfectam, vel fortaſſe meliùs, quod non habeat fidem in corde, id eſt, non eam amet eo affectu, quo deberet; ſi enim eam pro dignitate amaret, non erubeſceret illam profiteri, ſicut nec ſeruus erubeſcit profiteri dominum ſuum, quem ex corde diligit, & quem plurimi facit.

13 *Obiectio 3.* Tertiò obiici poteſt contra ſecundam rationem, quia ſi habitus piæ affectionis amare poteſt confeſſionem externam fidei, quia eſt imago, & repræſentatio aſſenſus interni, quem amat, poterit etiam habitus temperantiæ amare verba, quibus homo ſignificat ſe ieiunare, & iuſtitia amare verba, quibus homo dicit, ſe reſtituere, & ſic de aliis, quia hæc etiam verba externa ſunt ſignum repræſentans ieiunium, & reſtitutionem, vt obiecta, quæ eadem obiecta amantur à temperantia, & iuſtitia, & ſic de aliis. Item eodem modo habitus piæ affectionis meus poterit amare verba, quibus alius homo dicit, ſe habere fidem, & credere eius articulos: nam illa etiam verba ſunt repræſentatio meæ fidei internæ, quam per habitum piæ affectionis amo. Propter hæc dixi ſuprà ſecundam rationem eſſe minùs principalem, & oſtendere ſolùm quomodo habitus piæ affectionis poſſit quaſi per quandam redundantiam extendi ad volendam confeſſionem externam; primam verò rationem eſſe præcipuam, quæ declarat, quomodo directè, & per ſe poſſit pia affectio velle confeſſionem externam propter bonitatem, quæ in ipſa externa fidei confeſſione reperitur. Poteſt tamen ſecunda ratio vtilis eſſe ad oſtendendum quomodo etiam per redũdantiam, & aliquo modo poſſit pia affectio extendi ad volendam confeſſionem externam; vt imaginem fidei internæ, & propter bonitatem ipſius fidei internæ, quæ ſolùm extrinſecè afficit confeſſionem externam, ſicut ſignum dicitur bonum à bonitate rei, quam ſignificat. Ad exempla verò in contrarium adducta dici poteſt, alias etiam virtutes poſſe per ſimilem redundantiam amare teſtificationes, & imagines ſuorum obiectorum, quæ directè, & per ſe amant. Sic enim temperans, vel miſericors gaudet de laudibus temperantiæ, vel eleemoſynæ à ſe, vel aliis exhibitis, & de illis gaudere quantum eſt ex eo capite, licèt ex aliis capitibus non poſſint, eo quod teſtificationes, & manifeſtationes eiuſmodi periculum afferant vanæ gloriæ & minùs puræ intentionis in operibus bonis. Quod tamen periculum regulariter ceſſat in manifeſtatione noſtræ fidei à nobis, vel ab aliis facta, quia ſi fiat apud fideles, parum honoris ex hoc reſultat; ſi verò apud infideles, vel hæreticos; timeri potiùs poterit dehonoratio, aut vexatio propter illam confeſſionem. Denique aduerto, quando noſtra fides, vel noſtra temperantia, aut iuſtitia ab aliis manifeſtatur, licèt manifeſtatio illa poſſet aliquo modo per redundantiam à pia affectione, aut aliis virtutibus, ex eo capite amari, vt diximus, non tamen dici actum fidei, temperantiæ, vel iuſtitiæ noſtræ, cùm illa manifeſtatio à nobis non procedat, ſed ab aliis: confeſſio autem propria noſtræ fidei dici poteſt fidei actus; quia procedit à nobis, & à virtute fidei, ſaltem quatenus includit habitum piæ affectionis, & prout fides pertinet ad voluntatem.

14 *An confeſſio fidei ſit actus elicitus, an ſolùm imperatus à virtute fidei?* Ex dictis inferri poteſt primò deciſio illius dubij, an confeſſio fidei ſit actus elicitus, an ſolùm imperatus à virtute fidei. Aliqui ſupponunt, eſſe actum elicitum; ita loquitur Lorca in Commentario dicti articuli 1. *n.* 1. & alij, quibus videtur fauere S. Thomas *illo art.* 1 *ad* 3. ſed controuerſia eſt de vocibus. Hi enim auctores nomine actus imperati, intelligunt illum, qui imperatur ab aliqua virtute extranea, non propter honeſtatem obiectiuam, quæ per ſe, & directè ineſt tali actui imperato, ſed propter finem alium, vt quando pœnitentia imperat actus miſericordiæ, & eleemoſynæ ad ſatisfaciendum Deo; tunc motiuum formale imperandi non eſt honeſtas eleemoſynæ, & miſericordiæ, ſed totum hoc aſſumitur materialiter propter vtilitatem, quam habet ad ſatisfaciendum pro peccatis, & placandum Deum, quod eſt motiuum pœnitentiæ; quare eleemoſynæ largitio erit actus imperatus pœnitentiæ, reſpectu autem miſericordiæ dicitur actus elicitus, quia fit à miſericordia propter honeſtatem ipſam miſericordiæ, quæ immediatè reſplendet in eleemoſyna, neque hæc eligitur ad finem alium alterius virtutis, in quo ſenſu actus aliarum virtutum dicuntur aliquo modo imperati reſpectu fidei, quæ ad eos concurrit, non immediatè, ſed mediis aliis virtutibus. Confeſſio verò fidei dicitur actus elicitus fidei, quia immediatè, & ſine interuentu alterius virtutis ad eum concurrit propter ſuum proprium motiuum, & honeſtatem propriam confeſſionis. Alij tamen appellant eam actum imperatum, quia nomine actus eliciti intelligunt eum ſolum, qui fit immediatè ab habitu talis virtutis, quo pacto confeſſio fidei non fit immediatè ab habitu fidei intellectualis, nec etiam ab habitu piæ affectionis, ſed à potentia executiua externa, quæ ad imperium piæ affectionis producit voces, vel format characteres externos. Sed hæc, vt dixi, eſt quæſtio de nomine, & loquendum eſt cum multis, cùm de re ipſa nulla ſit diſſenſio.

Infertur ſecundò, poſſe confeſſionem fidei imperari ab aliis virtutibus præter fidem, quatenus poteſt earum honeſtatem participare ſaltem extrinſecè verb. grat. à veracitate, ſi quis fidem internam fateatur, vt verba menti conformet: quo caſu poſſet confeſſio fidei appellari actus elicitus veracitatis in ſenſu ſupra explicato. Nec video, cur Hurtado *vbi ſuprà* §. 9. renuat concedere, confeſſionem fidei pertinere per ſe ad veracitatem. Nam licèt poſſit etiam per ſe pertinere ad fidem, ſeu ad piam affectionem; poterit etiam per ſe pertinere ad veracitatem quatenus eſt conformitas honeſta verborum cum mente. Sicut etiam ieiunium debitum ex voto poteſt per ſe pertinere ad religionem, quia eſt res Deo promiſſa, vel etiam ad temperantiam. Ratio enim, & regula generalis hæc debet eſſe, quoties actio amatur propter vnam honeſtatem, ad quam deſeruit media alia honeſtate, quam in ſe habet, tunc dicitur eſſe actus imperatus ab aliena virtute, & transferri in aliam virtutem hoc ſibi propriam, vt quando eleemoſyna imperatur à pœnitentia; tunc enim prius attenditur honeſtas propria eleemoſynæ, & hæc eligitur vt vtilis ad ſatisfaciendum Deo, & eum placandum, quæ eſt honeſtas pœnitentiæ. Quando verò non amatur vna honeſtas propter aliã, tunc dicitur eſſe actus elicitus, & proprius illius virtutis, vt cùm miſericordia vult eleemoſynam, non vult honeſtatem eleemoſynæ propter aliam honeſtatem. Cùm ergo veracitas poſſit velle confeſſionem fidei, non propter cultum diuinæ auctoritatis, ſed ſolùm propter conformitatem verborum cum mẽte, quæ honeſtas reperitur per ſe, & immediatè in fidei confeſſione, conſequens eſt, vt poſſit pertinere per ſe ad virtutem veracitatis. 15 *Confeſſio fidei poteſt imperari ab aliis virtutibus præter fidem.*

Poteſt tamen per accidens, & indirectè pertinere ad alias virtutes vt fatentur Suarez *diſt. ſect.* 1. *num.* 7. & cum aliis Granado *tract.* 11. *ſect.* 1. *num.* 1. & alij communiter. Poteſt enim 16

imperari

imperari à religione, quia eſt cultus externus Dei: poteſt imperari à charitate, quia placet Deo, vel quia auget gloriam Dei extrinſecam. Poteſt etiam imperari à Pœnitentia, quia deſeruire poteſt ad placandum Deum: poteſt imperari à miſericordia ſpirituali erga proximos, quia poteſt deſeruire ad eos inſtruendos, & docendos, & ſic de aliis virtutibus excogitari poteſt.

An idem ſit habitus in voluntate, qui imperat, & vult aſſenſum internū fidei, & qui imperat, & vult actum externum?

17 Infertur tertiò, deciſio alterius etiam dubij, an idem ſit habitus in voluntate, qui imperat, & vult aſſenſum internum fidei, & qui imperat, & vult actum externum, ſeu fidei confeſſionem. Aliqui enim quos refert Granado *vbi ſupra n.* 3. dicunt piam affectionem complecti duas partes ſpecie incompleta diſtinctas ad illa duo munera, ex quibus conflatur integra virtus piæ affectionis ad fidem; & Hurtado *vbi ſupra* §. 10. *in fine* fatetur, poſſe facillimè defendi, quòd ſit virtus diuerſa, quæ imperat confeſſionem externam, habens pro obiecto formali honeſtatem peculiarem confeſſionis externæ, quæ diſtincta videtur eſſe ab honeſtate aſſenſus interni.

18 Hanc ſententiam cuiuſcunque ſit impugnat Granado *vbi ſuprà*, quia in reliquis virtutibus nemo dicet, eſſe duas partes, vnam ad actum externum, alteram ad internum, v.g. vnam partem habitus charitatis, quæ inclinat ad amandum Deum, alteram ad manifeſtandum exteriùs hunc amorem. Hoc tamen argumentum parùm eſt efficax, imò retorqueri poteſt, quia ſi volumus manifeſtare amorem Dei exteriùs, & hoc propter gloriam, quæ inde reſultat Deo, certum eſt id fieri ex eodem habitu charitatis, quia motiuum formale eſt idem nempe bonitas Dei, quem amamus per actus internos, ratione cuius bonitatis ei volumus bonū extrinſecum, & gloriā, quæ ei reſultat ex manifeſtatione noſtri amoris. Hæc autē ratio non militat in confeſſione externa fidei, cùm poſſit eſſe diuerſum motiuū volendi credere Deo, & volendi manifeſtare exteriùs noſtram fidem internam ſicut poteſt eſſe diuerſa honeſtas vtriuſq; actus. Si verò manifeſtatio amoris Dei non fiat propter Dei gloriam, ſed propter alium finem, & propter honeſtatem propriam talis manifeſtationis, tunc negabunt aduerſarij procedere ab habitu charitatis, prout expreſsè negat Hurtado *vbi ſup.* §. 8. manifeſtationem externam voluntatis reſtituendi procedere ab habitu iuſtitiæ, vel eſſe actum iuſtitiæ. Exemplum etiam aliarum virtutum non eſt ad rem: certum enim eſt, voluntatem dandi eleemoſynam, & actionem externam, qua datur, procedere ab eodem habitu miſericordiæ, quia datio externa procedere debet à voluntate interna dandi, quare non poteſt habere aliud motiuum, niſi quod eſt motiuum illius voluntatis: at verò confeſſio fidei externa non procedit à voluntate ſola credendi, cùm ſint diuerſa obiecta & poſſimus velle fidem internam non volita confeſſione externa, vnde non poteſt ab eo ad alium argumentum deſumi; imò retorquetur, vt dixi argumentum aduerſùs eum auctorem, quia ipſe fatetur, potuiſſe eſſe duos habitus, & duas virtutes ſpecie ſaltem incompleta diſtinctas, quarum vna verſetur circa honeſtatem ſolam actus interni fidei, & altera ſolum circa honeſtatem confeſſionis externæ, quod tamen de aliis virtutibus concedi non poteſt, nec poteſt dari virtus miſericordiæ, quæ inclinet ſolùm ad actus internos volendi dare eleemoſynam, & non inclinet eo ipſo ad eam dandam, & idem eſt de virtute iuſtitiæ, & temperantiæ &c. non poteſt ergo quoad hoc deſeruire exemplum cæterarum virtutum, in quibus idem habitus inclinat ad actus internos eiuſdem virtutis.

19 Aliunde ergo ratio peti poteſt ad probandum, vnum eſſe habitum voluntatis ad imperandum aſſenſum internum, & confeſſionem externam fidei loquendo ſaltem de habitu infuſo: & in primis mihi ſatis veriſimile eſt, has duas voluntates poſſe eſſe ſpecie diuerſas, quia poſſunt tendere ad honeſtatem propriam aſſenſus interni, vel propriam confeſſionis externæ quas eſſe inter ſe ſpecie diuerſas, videtur colligi ex diuerſitate peccati contra aſſenſum internum, vel peccati ſolum contra confeſſionem externam, quæ videntur eſſe ſpecie diuerſa, & explicanda in confeſſione, nec enim videtur ſufficere dicere *peccaui contra fidem*, ſed debet explicari, an habuerit diſſenſum internum; quare vtraque obligatio videtur ſpecie diuerſa, & per conſequens actus verſantes circa eas obligationes, vt tales ſunt poterunt eſſe ſpecie diuerſi, quo argumento in ſimili vtitur Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 8.

20 Addo tamen, poſſe etiam vtramque voluntatem eſſe eiuſdem ſpeciei, quia poteſt voluntas imperare aſſenſum fidei internum non propter honeſtatem propriam illius, ſed præcisè propter reuerentiam debitam vt ſic diuinæ veracitati, & auctoritati per cultum intellectualem exhibitū, vel manifeſtatum: quæ ratio præſcindit ex ſe à reuerentia per aſſenſum internum, vel per confeſſionem externam fidei; propter quam eandem rationem reuerentiæ poteſt voluntas velle confeſſionem externam: quo caſu, cùm idem ſit motiuum vtriuſque voluntatis, non apparet, vnde ſpecie diſtinguantur, quia obiecta materialia volita diuerſa non ſufficiunt, vt ſuppono, ad differentiam ſpecificam inter eiuſmodi actus. Hic autem eſt fortaſſe communis modus volendi eos actus, vt non intendat formaliter voluntas honeſtatem propriam, & infimam talis reuerentiæ, vt talis eſt, ſed honeſtatem reuerentiæ debitæ erga diuinam veracitatem, & auctoritatem. Sicut nec religio intendit formaliter, communiter loquendo, honeſtatem indiuidualem, quæ eſt in genuflexione, vel in capitis inclinatione, ſed honeſtatem præcisè adorationis; nec pia affectio intendit formaliter, communiter loquendo, honeſtatem credendi talem articulum propter talem reuelationem, ſed honeſtatem præcisè credendi reuelata propter Dei reuelationem, ad quam honeſtatem reliqua omnia materialiter ſe habent, & non intenduntur formaliter.

21 Denique addo, licèt poſſint, vt dixi, fieri voluntates ſpecie diuerſæ circa aſſenſum internum, & confeſſionem fidei externæ, non ideo ponendos eſſe habitus infuſos diſtinctos ad eos actus: quia vna, & eadem virtus infuſa ſimplex poteſt extendi ad eos omnes actus, quando inuenitur proportio, & conuenientia ſub eodem motiuo principali. Sic enim loquendo de habitu religionis, idem Suarez *dict.* [illegible].4. *dict. n.* 8. fatetur differre ſpecie voluntatem mouendi, & voluntatem ſoluendi votum, & voluntatem iurandi, & *n.* 11. exēplum ponit in voluntate offerendi ſacrificium, quæ ſpecie differt à voluntate iurandi: & tamen poſtea *lib.* 3. *c.* 8. *n.* 9. dicit, vnicum eſſe habitum infuſum virtutis religionis ad eos omnes actus: quia habitus infuſus, non acquiritur per actus, ſed eſt quaſi potentia quædam, quæ facilibus ad-

nutrit

mittit ſpecificā diſtinctionem in ſuis actibus. Infunditur autem, inquit, hæc virtus religionis per ſe primò ad dignè, & cum debita reuerentia tractandum omnia, quæ ad exhibendam Deo ſeruitutem illi debitam ratione ſuæ excellentiæ & ſupremi dominij pertinent: in quo obiecto, & fine videtur eſſe ſufficiēs vnitas, vt virtus ipſa vna ſit. Maximè quia tota illa varietas, quæ eſt in actibus huius virtutis, habet connexionem quandam ratione vnitatis diuinæ excellentiæ, quæ tota in quolibet illorum actuum ſemper attenditur. Hæc Suarez, quæ omnia eodem modo & faciliùs applicari poſſunt ad caſum noſtrum; nam habitus etiam piæ affectionis per ſe primò infunditur ad exhibendam reuerentiam debitam diuinæ veracitati, & auctoritati in dicendo, in quo obiecto, & fine eſt ſufficiens vnitas, vt ipſa virtus vna ſit, cùm omnes eius actus habeant connexionem quandā ratione vnitatis veracitatis diuinæ, quæ, & cuius excellentia in his omnibus actibus ſemper attenditur, præſertim cùm multò plures actuum differentiæ ſub religionis virtute contineantur, quàm ſub habitu piæ affectionis, ſub qua ſolū ponimus voluntatē aſſenſus interni, &

22 confeſſionis externę. Confirmari autem poteſt ex iis etiam, quæ diximus ſupra diſp. 1. nempe ipſos aſſenſus fidei omnes pertinere ad eundem habitum fidei infuſum intellectualem, licèt reuelationes actuales, quibus nituntur, videantur aliquando eſſe ſpeciē diuerſæ: quia nimirum manet adhuc vnitas ſufficiēs ex parte vnius, & eiuſdē veracitatis diuinæ, quæ eſt nobilius motiuum, & attingitur idem per omnes fidei aſſenſus. Sic ergo idem erit habitus in voluntate ad volendum cultum veracitatis diuinæ ſiue internum, & intellectualem, ſiue vocalem, & externum; quia licèt cultus ipſi videantur eſſe diuerſi; veracitas tamen diuina, cuius excellentia attenditur, & cuius cultus, & reuerentia intenditur, eadem eſt, & per omnes eiuſmodi voluntates atingitur.

Hæc dicta ſunt de vnitate habitus infūſi piæ affectionis, nam de habitu acquiſito, qui per actus generatur, & ad ſimiles ſolùm actus inclinat, aliter dicendum eſt, poſſe de facto vnicum habitum ad vtrumque cultum volendum deſeruire, ſi motiuum non ſit honeſtas propria aſſenſus interni, vel confeſſionis externæ, ſed honeſtas, vt ſic reuerentiæ erga diuinam veracitatem: poſſe etiam eſſe habitus diſtinctos, ſi non intendatur honeſtas illa ita abſtracta, ſed prout eſt propria huius, & illius cultus erga diuinam veracitatem. Vide, quæ dixi in ſimili de habitu acquiſito in ordine ad adorationem, & cultus diuerſos *diſp. 34. de Incarnatione ſect. 1. num. 20.* ne iterùm eadem repetamus.

23 Infertur quartò non omnia verba aut ſigna externa, quibus quomodocumque ſignificatur fides interna, eſſe actum fidei, neque è contra verba omnia, aut ſigna, quibus quomodocumque manifeſtatur error, aut diſſenſus internus circa fidem, ſunt propriè actus infidelitatis. Prima pars probari facilè poteſt ex dictis, quia confeſſio externa in tantum eſt actus fidei, in quantum ordinatur ad reuerentiam diuinæ veritatis, & auctoritatis, vt diximus: ſi ergo aliquis in ſuis verbis eiuſmodi reuerentiam diuinæ veracitatis nullo modo intendat, ſed ſolum mentem ſuam manifeſtare amico interroganti, tunc verba illa non haberent honeſtatem fidei externæ, cùm nō procederent ex voluntate, & intentione colendi diuinam veracitatem, ſed ex alio fine.

Non omnia verba, aut ſigna externa, quibus ſignificatur fides interna ſunt actus fidei.

Secunda pars explicari, & probari poteſt in eo, 24
qui concilij, & inſtructionis petendæ gratia manifeſtat confeſſariò ſuam hæreſim internam, & ſe non credere præſentiam Chriſti in Euchariſtia v.g. vel quid ſimile, & hoc non dicit ad affirmandum exteriùs errorem illum, ſed præciſè ad manifeſtandam ſuam mentem, & ſtatum ſuum internum, vt inſtrui poſſit à Confeſſario; quam manifeſtationem interni erroris eo caſu non eſſe peccatum externum infidelitatis, vel hæreſis, nec ideo incurri hæreſim, docent Simancas, Perez, & Victoria: quos affert, & ſequitur Henriquez *lib. 3. de Pœnitentia cap. 21. num. 4. littera S.* in margine: & idem dicunt Couarruuias, Gutierrez, Sayrus, Azor, Aragonius, Sa, Azeuedo, & Corduba, quos affert, & ſequitur Sanchez *lib. 2. in decalogum capite octauo, numero 19. & 20.* qui cum aliis addit, id verum eſſe, etiamſi non ſolum dicat, ſe antea in ea hæreſi interna fuiſſe, ſed etiam nunc eſſe, & licèt de peccato illo non doleat, nec dicat animo acquieſcendi Eccleſiæ, ſi tamen animus ille non manifeſtetur, ſed ſolùm animus petendi concilium, & inſtructionem, ac remedium. His denique accedit Hurtado *infra diſp. 83. ſect. 3. §. 32. & ſequentib.*

Neque omnia verba, aut ſigna, quibus manifeſtatur error, aut diſſenſus internus circa fidem ſunt propri actus infidelitatis.

Ratio autem à poſteriori eſſe poteſt, quia actio illa bona & honeſta eſſe poteſt, nam ſuppoſito, quod habeas illum errorem in corde, bonum & honeſtum eſt quærere conſilia, & remedia ad eum excutiendum; ſicut, & qui habet deſiderium turpe contra caſtitatem, laudabiliter illud manifeſtat ſuo Patri ſpirituali, vt remedia quærat aduerſùs tentationem, ſub qua turpiter iacet. Non ergo prohibetur pœnis & cenſuris ab eccleſia id, quod ex ſuppoſitione peccati interni laudabile & deſiderabile eſt; hoc enim eſſet præcludere viam remij quærendi, nam vulnus quod ignorat medicina non ſanat.

Ratio à priori difficiliùs redditur, cur ea confeſſio erroris interni non ſit contra reuerentiam debitam diuinæ veracitati, & per conſequens contra virtutem fidei. Omiſſis autem aliis, quæ apud dictos auctores videri poſſunt, petenda videtur, ex iis, quæ indicaui *diſp. 23. de Pœnitentia ſect. 4.* & alibi, vbi aduerti, omnem propoſitionem, & loquutionem vocalem, aut externam ſignificare immediatè mentem loquentis, & mediatè, ſeu indirectè obiectum, quod affirmatur, vel negatur. Quando v.g. dico *Petrus eſt in foro,* directè, & immediatè ſignifico, & manifeſto iudicium, quod habeo, vel quod fingo me habere de exiſtentia Petri in foro; mediatè verò, & indirectè ſignifico Petrum eſſe in foro, quod tamen aliter ſignificare non poſſum, niſi ſignificando directè iudicium, quod habeo de tali obiecto. Quamuis autem directè, & immediatè ſignificem ſolum meum iudicium, & mediatè & indirectè eius obiectum, nempe Petrum eſſe in foro; hoc tamen vltimum ſolum dicor ſimpliciter, & abſolutè teſtificari, & affirmare; quia teſtificari & affirmare eſt confirmare aliquid meo teſtimonio, ſeu me ipſum in teſtē adducere alicuiùs veritatis, cui quaſi ſubſcribo, & interpono meam auctoritatem: ego verò non adduco me in teſtem mei iudicij de exiſtentia Petri in foro, nec illud iudicium teſtor, aut confirmo, quia ad hoc neceſſe eſſet ſignificare iudicium aliud quod habeam de illo iudicio, quo iudicio reflexo, teſtificarer de illo iudicio directo; ſolum ergò ſignifico, non teſtificor,

teſtificor iudicium directum, quo iudicio confirmo veritatem exiſtentiæ Petri infero, & hoc eſt illam veritatem teſtificari interponendo meam auctoritatem, & ſcientiam ad illam confirmandam & roborandam, & hoc modo ei veritati ſubſcribo, quod nihil aliud eſt, quàm me auctorem & teſtem ſcribere, & hoc denique eſt illam veritatem affirmare exteriùs, id eſt, mea auctoritate, & teſtimonio firmare. Quod idem cum proportione de propoſitionibus negatiuis intelligi debet, ex quibus hoc ipſum magis declaratur: nam in propoſitione vocali negatiua, qua nego Petrum eſſe in foro, ſignifico etiam meum iudicium internum negans Petrum eſſe in foro, non tamen nego vllo modo illud iudicium, ſed ſolum Petrum eſſe in foro, cuius falſitatem meo teſtimonio, & iudicio confirmo, & cuius me teſtem facio, & cui meam auctoritatem interpono. Significo ergo iudicium meum, & nego ſolum eius obiectum. Sic etiam in propoſitione vocali affirmatiua ſignifico meum iudicium, teſtificor tamen ſolum eius obiectum, quod etiam ſolum meo teſtimonio confirmo & aſſirmo. De hoc tamen dicemus latiùs *infra hac ead. diſp. ſect. 5.*

26 Hinc iam videtur explicari malitia propoſitionis externæ, quæ directè res fidei aliquis negat, vel contrarium affirmat: affert enim ſe ipſum in teſtem falſitatis fidei, vel veritatis contrariæ, quam ſuo teſtimonio directè confirmare, & roborare intendit, ſuam ad hoc auctoritatem interponens: quæ ſine grauiſſima diuinæ auctoritatis irreuerentia fieri non poſſunt, cùm etiam inter homines grauis offenſa exiſtimetur, ſi aliquid affirmanti contradicas, & obiectum contrarium teſtificeris, & tuo teſtimonio confirmes. A fortiori ergo grauiſſima erit irreuerentia Deo aliquid reuelanti, & teſtificanti teſtimonium noſtrum opponere, & noſmetipſos in teſtes falſitatis diuini teſtimonij afferre, prout facit, qui exterius fidem negat, vel contrarium affirmat.

27 Quando verò aliquis non ſolum ſignificat, ſed affirmat etiam, & teſtificatur ſuum ſolum diſſenſum internum circa res fidei, aliter ſe res habet: tunc enim obiectum affirmatum & teſtificatum non eſt falſitas articuli fidei, ſed diſſenſus internus: ſignificatur autem immediatè, & directè aliud iudicium reflexum, quod habemus circa ipſum diſſenſum rerum fidei; Vnde quando dicis, *ego interiùs non credo Trinitatem, vel credo eſſe falſum*; ſenſus eſt; ego ſcio me habere diſſenſum internum circa Trinitatem: atque adeo teſtificaris non falſitatem Trinitatis, ſed exiſtentiam tui diſſenſus interni, quam exiſtentiam tuo teſtimonio confirmas, de Trinitate autem, vel eius negatione nihil affirmas, aut teſtificaris, & per conſequens non contradicis Deo, quia Deus affirmat Trinitatem, tu affirmas diſſenſum tuum internum circa Trinitatem; quæ duo non ſibi contradicunt, nec aduerſantur. Vnde peccas quidem habendo illum diſſenſum internum; ex ſuppoſitione tamen, quod illum habeas, laudabile aliquando erit, & honeſtum diſſenſum illum, & peccatum internum manifeſtare exteriùs ad petendum remedium, cùm per hoc non affirmes, vel teſtificeris, niſi id, quod verum eſt, & quod Deus ipſe ſcit eſſe verum, & quod non repugnat exiſtentiæ Trinitatis, quam Deus affirmat, & teſtificatur.

Poteſt autem hæc eadem differentiæ ratio aliter explicari: quia nimirum, qui loquitur, intendit ſuam mentem audientibus communicare, vt quantum fieri poſſit eandem mentem cum ipſo habeant. Vnde, qui affirmat, Patrem eſſe incarnatum, intendit communicare hanc ſuam mentem & hoc iudicium de Incarnatione Patris, vt auditores idem iudicent; cùm autem iudicium illud erroneum ſit, & in materia grauiſſima non poteſt licitè intendi eius communicatio. Qui verò ſolùm affirmat reflexè ſuum aſſenſum non intendit communicare mentem ſuam circa Incarnationem Patris, ſed mentem ſuam, & iudicium circa aſſenſum ſuum de Incarnatione Patris, quod quidem iudicium verum eſt, cùm verè iudicet, ſe habere aſſenſum de Patris Incarnatione, atque adeo per talem loquutionem mentem ſolùm veram intendit communicare.

Circa hoc tamen duo ſunt aduertenda. Primum eſt, quando aliquis dicit: *Ego habeo diſſenſum Trinitatis*, ſeu *ego credo falſum eſſe articulum Trinitatis*, licèt his vocibus poſſit velle affirmare & teſtificari ſolum ſuum diſſenſum internum, & nihil teſtificari, vel negare de Trinitate; frequenter tamen eaſdem voces vſurpari ſolere ad loquendum de ipſa Trinitate: nam ſicut confeſſio fidei externa fieri ſolet per voces, quæ videntur reflexæ, dicendo verbi gratia. *Ego credo Trinitatem perſonarum*, ita negatio fidei frequenter ſolet per ſimiles voces, quæ videntur reflexæ, dicendo v.g. *Ego non credo Trinitatem*, vel, *ego apud me habeo, quod non ſit Trinitas.* Nam licèt hæ, & ſimiles voces videantur ſecundùm ſonum reflexæ, & quod ſignificent iudicium reflexum de diſſenſu directo interno, quem ſolum diſſenſum videntur affirmare: ſed tamen eædem voces ex communi hominum vſu vſurpari frequentiſſimè ſolent ad loquendum de ipſa Trinitate v.gr. & ad illam affirmandam, vel negandam. Quare ſi hac intentione proferantur, non eſt dubium, quod erit peccatum externum infidelitatis, & hæreſis ſufficiens ad incurrendas cenſuras, & alias pœnas. Quod etiam comprobat communis hominum ſenſus, qui æque offenduntur, & æſtimant ſibi exteriùs etiam contradici, ſi illis aliquid teſtificantibus, alius dicat, *Ego apud me habeo, id falſum eſſe, vel ego contrarium credo verum.* Vtuntur enim hac formula verborum reflexa elegantiæ vel modeſtiæ cauſa, cùm tamen animus ſit directè contradicendi, quo ſenſu verba illa communiter ab audientibus accipiuntur. 28

Secundum aduertendum eſt, licèt ille, qui eiuſmodi verbis ſolùm intendit affirmare, & teſtificari diſſenſum ſuum internum, non neget directè veritatem articuli, nec eius falſitatem teſtificetur formaliter, adhuc hoc ipſum regulariter opponi virtuti fidei, & eſſe poſſe peccatum infidelitatis externum, niſi circumſtantiæ ſint tales quæ excuſant ab ea indecentia, eo quod loquutio illa magis procedat ex affectu erga fidem, quàm ex irreuerentia contra ipſam. Porrò adhuc eiuſmodi manifeſtationem meram diſſenſus reflexam continere malitiam grauem contra fidei debitum, probari poteſt, quia ſi eam nõ contineret, poſſet fidelis interrogatus à Tyranno de ſua fide eam hac via occultare ſine peccato graui: nimirum nihil aſſerendo de veritate, vel falſitate fidei, ſed ſolum affirmando, ſe habere internum diſſenſum vel ſe eam in corde non credere, quo reſpõſo proculdubio Tyrannus cõtentus eſſet, & fidelis vitaret imminentem ſibi mortem. Nemo autem 29

dicet

dicet, poſſe reſponſum illud eo caſu dari ſine grauiſſimo contra fidem peccato: fatendum ergo eſt, reperiri malitiam, & irreuerentiam grauem contra fidem in manifeſtatione, & teſtificatione etiam reflexa diſſenſus, & infidelitatis internæ, ſaltem niſi aliunde ex reuerentia erga eandem fidem excuſetur. Ratio autem eſt, quia illa teſtificatio reflexa de diſſenſu, ſaltem indirectè, & arguitiuè præiudicat diuinæ auctoritati, nam licèt non dicas, eſſe falſum, id, quod fides docet, nec eius veritatem neges, fateris tamen te eam interiùs negare. Quare haberes te, ſicut doctor, qui rogatus approbare opinionem aliquam, vel ei ſubſcribere diceret, ego ſanè apud me eam veram exiſtimo, nolo tamen propter reuerentiam Auctoribus contrariæ ſententiæ debitam hanc meo calculo approbare, vel docere, aut inter eius auctores annumerari; ex quo reſpondendi modo iis, qui interrogauit, licèt non poſſet dicere approbatam ab eo doctore fuiſſe illam ſententiam, poſſet tamen dicere eſſe iuxta eius mentem, & ſenſum. Sic ergo poſſumus hoc ſaltem dicere, quod fidei articuli ſint contra tuam mentem, & ſenſum, licèt eos reprobare non velis, nec contraria dogmata affirmare, quando de eorum veritate, vel falſitate nihil vis aſſerere, ſed ſolum de tuo interno ſenſu. Negari autem non poteſt, hunc ipſum reſpondendi modum eſſe contra reuerentiam fidei debitam, & in re tanti momenti continere grauiſſimam irreuerentiam.

30 Dixi tamen, niſi circumſtantiæ ſint tales, quæ excuſent ab eiuſmodi indecentia. Excuſatur enim vt dixi, quando ipſe modus manifeſtandi, & teſtificandi reflexè ſolum diſſenſum internum oſtendit, id non fieri ex auerſione, ſed potius ex affectu & reuerentia erga fidem, nempe ad quærendum conſilium, & remedium, vt tollatur diſſenſus, qui manifeſtatur, & ponatur aſſenſus qui quæritur: huiuſmodi enim interrogatio, & manifeſtatio, licèt ſupponat irreuerentiam internam, & diſſenſum illicitum, non tamen addit nouam irreuerentiam, ſed potiùs minuit; cùm non fiat ad contradicendum Deo exteriùs, ſed ex ſuppoſitione diſſenſus interni melius ſit illum manifeſtare ad eum expellendum, quàm obſtinatè corde retinere, quare in iis circumſtantiis magis Deo placet quàm diſpliceat talis manifeſtatio, quæ humilitatem aliquam & reuerentiæ deſiderium oſtendit. Hinc autem à fortiori fit, manifeſtationem diſſenſus merè præteriti, & vt præteriti non reddere aliquem hæreticum externum, cùm non ſignificet hæreſim præſentem internam, ſed præteritam, quæ vt præterita non poteſt integrare hæreſim præſentem cum manifeſtatione præſenti & multò minus, quando id fit in confeſſione Sacramentali ad confitendum peccatum præteritum alioquin ſemper hæreſis interna eſſet reſeruata, cùm non poſſit confeſſarius eam audire, quin eo ipſo facta ſit externa & afferat cenſuram Pontifici reſeruatam. Videatur Hurtado vbi ſuprà §. 30. qui tamen addit, ſi neque hæreſim præteritam reuocauit, nec ſe eam reuocaſſe ſignificat, fieri hæreticum externum per illam manifeſtationem hæreſis præteritæ; quod ego intelligo, quando verba externa poſſent aliquo modo manifeſtare ſtatum habitualem internum præſentem: alioquin non videntur manifeſtare exteriùs, hunc eſſe nunc hæreticum, ſed fuiſſe olim hæreticum internum.

SECTIO II.

Quale ſit præceptum non negandi exteriùs fidem.

31 DVplex eſt præceptum alterum negatiuum non negandi fidem; alterum affirmatiuum illam poſitiuè confitendi, illud obligat ſemper contra Helceſeitas, & alios hæreticos, quos refert Valentia, *in præſenti quæſt. 3. puncto* 2, & Soarez, *diſp.* 14. *ſect.* 1. & conſtat ex Matth. *cap.* 10. *qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.* vbi aduerte ex Auguſtino, *tract.* 113. *in Ioan.* non ſolùm negari Chriſtum, quando aliquis dicit, Chriſtum non eſſe Deum, ſed etiam quando negat ſe eſſe Chriſtianum vel eius diſcipulum. Petrus enim non negauit Chriſti diuinitatem, ſed negauit ſe eius diſcipulum, & tamen grauiſſimè peccauit, non ſolùm ob periurium in tertia negatione adiunctum, ſed etiam ob ſimplicem negationem duarum priorum. Loca Sanctorum Patrum in huius dogmatis confirmationem vide apud Suarez, *vbi ſuprà*, & *lib.* 6. *ad Regem Angliæ c* 9.

Præceptum alterum negatiuum, alterum affirmatiuum.

Chriſtus dupliciter negari poteſt.

Solet probari malitia huius negationis, quia qui negat fidem conſequenter dicit Deum eſſe fallacem, qui eam reuelauit. Hæc tamen ratio non videtur firma. Primò, quia ille ſimul negat eſſe à Deo reuelatam, & per conſequens adhuc concedit Deum eſſe ſummè veracem. Deinde, quia poſſet dicere, ſe adhuc non eſſe Chriſtianum, quia nunquam ei propoſita ſunt fidei myſteria, & motiua, ad credendum; ex eo autem quod mihi non ſint propoſita fidei motiua, non ſequitur ipſam non eſſe veram; ergo negare me Chriſtianum ſolùm eſſet tunc mendacium leue.

Vnde probatur malitia huius negationis.

32 Meliùs probatur ex obligatione, qua ſeruus Chriſti tenetur non erubeſcere fateri Dominum ſuum; eſt enim dedecus Domini, quod ſeruus dedignetur eum pro Domino fateri; nam eo ipſo negat illi debitum cultum; quare cùm hæc obligatio tantò ſit maior in creatura ad creatorem, obligat etiam cum vitæ periculo; ideo Chriſtiani, cum confirmantur, accipiunt in fronte ſignum crucis: ideo enim Lucæ 9. hanc negationem debiti honoris nomine erubeſcentiæ de ſua doctrina appellauit dicens: *qui me erubuerit, & meos ſermones hunc filius hominis erubeſcet.* Dices: ergo etiam erit mortale, ſi Sacerdos, vel religioſus metu mortis neget ſe eſſe Sacerdotem, vel religioſum. Aliqui concedunt ſequelam, quia hic etiam erubeſcit ſtatum perfectionis Chriſtianæ. Sed Sanchez *vbi ſuprà n.* 10. & Suarez *n.* 11. cum aliis negant quod ſecluſo ſcandalo verum videtur. Probant, quia ex hoc non videtur negare fidem, nec ſequitur fidem eſſe falſam. Verùm hæc ratio iam ſuprà reiecta eſt. Meliùs probatur. Quia adhuc negato ſacerdotio, vel ſtatu religioſo poſſum profiteri me Chriſti ſeruum, & diſcipulum; quod verò negem tale, vel tale genus obſequij, & famulatus, non eſt grauis iniuria Dei. Alioquin etiam peccaret mortaliter ſæcularis, qui ob verecundiam negat amicis ſe habere votum caſtitatis, & religionis, quod eſt omnino falſum. Vnde infertur etiam poſſe negari quod Miſſam celebrauerit, vel audierit, vt notat Suarez *n.* 12. propter eandem rationem.

Meliùs probatur.

Aduer

33 Aduertendum etiam eſt cum communi, aliud eſſe, ſi aliquis negat ſe Chriſtianum, quando agitur de ipſo fidei negotio; aliud quando nomine Chriſtianorum intelligitur nomen nationis inimicæ: vt ſi gerentibus bellum Turcia cum Chriſtianis, aliquis metu mortis dicat ſe non eſſe Chriſtianum, ſed Turcam. Ratio autem diſcriminis eſt, quod tunc non agitur de religione, ſed ſolùm de dignoſcendis perſonis; quare tunc non tam nego religionem, quam meam perſonam fingendo aliam; vt ſi aliquis fingeret ſe eſſe Regem Angliæ, qui eſt hæreticus; non peccaret contra fidem, ſed contra veracitatem. Sicut neque eſt iniuria Domini, ſi eius famulus aliquando fingat, ſe eſſe alium hominem; eſſet tamen irreuerentia contra Dominum, ſi ſeruus retinendo ſuam perſonam negaret ſe ſeruum illius; ſic etiam in præſenti. Monet autem benè Suarez, & alij, negari è contra fidem ab eo, qui interrogatus ab hæreticis, an ſit *Papiſta, Romaniſta, Pontificius*, id negat; quia hæc nomina apud ipſos, licèt per contemptum impoſita ſint, tamen ipſa ſignificant ſectatores fidei Eccleſiæ Romanæ, & agnoſcentes Romanum Pontificem, vt caput Eccleſiæ. Si tamen nomen *Pontificij, vel Papiſtæ* non vſurparetur ad ſignificandos adhærentes Papæ in ſpiritualibus, ſed eius milites in aliqua factione ob bellum contra alium fortaſſe Principem Catholicum, tunc qui apud aduerſarios negaret ſe Papiſtam, vel Pontificium, non ideo negaret fidem, vt notauit Coninch *in præſenti diſp.* 14. *dub.* 2. *num.* 10. Denique notant omnes, à fortiori negari fidem ab eo, qui dicit ſe eſſe Caluiniſtam, Lutheranum, Turcam Mahometanum, &c. quia eo ipſo quod profitetur veritatem alterius ſectæ contrariæ, negat veram fidem Catholicam, cui illa alia contradicit. Si autem *Turca*, vel alia ſimilia nomina non vſurparentur ad ſignificandā religionem, ſed nationē; qui ſe talem fingeret, aut nominaret, non ideo negaret chriſtianam fidem, vt notauit Suarez *dicta ſect.* 1. *num.* 11.

Chriſtianorū nomine intelligi poteſt nomen nationis inimicæ.

34 Addit autem idem Suarez *ibi num.* 10. contra alios, quos adducit, negantem ſe chriſtianum, vel papiſtam in prædicto caſu, poſſe facilè excuſari etiam à peccato veniali mendacij: quia poteſt vti prudenti aliqua æquiuocatione ad dandum verum aliquem ſenſum ſuis verbis, ſicut poteſt reus à iudice non iuridicè interrogatus, & *n.* 11. applicat in communi eandem doctrinam ad eum, qui diceret ſe Turcam, quando hoc nomen non ad religionem, ſed ad nationem, vel factionem, ciuilem ſignificandam vſurparetur. Quod vltimum difficilè videri poteſt, quia licèt in propoſitione negatiua poſſit facilè inueniri ſenſus cōmodus verus ad loquendum æquiuocè ſine mendacio, & ad negandum te eſſe Chriſtianum, vel Italum, &c. nempe vt id tenearis, vel poſſis reſpondere, &c. ſed non facilè inuenietur talis ſenſus verus in propoſitione affirmatiua, vt aſſeras te eſſe Turcam, cùm non ſis: & ideo fortaſſe idem Suarez, quamuis dixèrit eandem eſſe rationem de affirmante ſe eſſe Turcam, addidit tamen, ſi nomen illud ſumatur vt nomen nationis vel muneris, ſiue officij, *ceſſat negatio fidei propter rationem ſuprà factam, quæ hic faciliè cum proportione applicari poteſt*: non verò explicuit, quod ceſſet ratio mendacij, prout in negante ſe Chriſtianum dixerat, quia id fortaſſe difficilius erat in propoſitione affirmatiua. Si tamen inueniatur ſenſus ſufficiens ad amphibologicam, eadem erit ratio in hoc ſenſu.

Negans ſe chriſtianum vel Papiſtā, cum æquiuocatione, an poſſit excuſari etiam à peccato veniali mendacij.

Hinc infertur primò, eum, qui non negat planè veritatem noſtræ fidei, negat tamen eius omnimodam certitudinem, aut oſtendit ſe de illius veritate dubitare, vel formidare, facere etiam contra hoc præceptum negatiuum non negandi fidem. Ita cum aliis Suarez *vbi ſuprà num.* 9. quia non ſolum derogatur fidei negando veritatem articuli reuelati, ſed negando eius certitudinem, cùm ſit etiam de fide certitudo rei reuelatæ, & eius negatio opponatur infallibilitati diuini teſtimonij: quam certitudinem negat, quicunque profitetur, vel oſtendit ſe dubitare de rebus fidei. 35

Infertur ſecundò, neque etiam licere in materia fidei reſpondere verbis æquiuocis, quæ ab interrogante accipiantur pro negatione, licèt à reſpondente alius verus ſenſus intendatur. Ita Suarez *dicta diſp.* 14. *ſect.* 3. *num.* 7. Granado *dict. tract.* 11. *ſect.* 2. *num.* 6. & alij, & colligitur ex verbis Chriſti ſuprà adductis *qui me erubuerit, & meos ſermones*, &c. qui enim vtitur verbis ambiguis, vt appareat infidelis, erubeſcit certè profeſſionem Euangelicæ doctrinæ, & de iis loquitur S. Cletus in epiſt. 7. lib. 2. epiſtolarum S. Cypriani his verbis. *Qui fallaces in excuſatione præſtigias quærit, negauit, & qui vult videri ſatisfeciſſe legibus aduerſus Euangelium poſitis, hoc ipſo iam paruit, quod videri paruiſſe ſe voluit.* Ad quod etiam induci poſſunt verba Auguſtini relata in cap. *quiſquis* 11. quæſt. 3. *Qui metu*, inquit, *poteſtatis veritatem occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat, quia magis timet hominem, quàm Deum.* Non ergo deſumitur hæc malitia ex mendacio, quod quidem vitaretur vtendo verbis ambiguis, cùm iudex non interroget iuridicè, ſed deſumitur ex ſcandalo, & ex erubeſcentia, & iniuria contra diuinam auctoritatem, cuius doctrinā erubeſcimus, & ideo videri volumus eius contemptores. Confirmarique poteſt à ſimili ex blaſphemia, in qua non excuſabitur culpa ex eo, quod aliquis vtatur verbis ambiguis, & quæ habere poſſunt bonum ſenſum, ſi tamen apud audientes non in eo, ſed in ſenſu blaſphemo accipienda ſint, & ad hunc finē proferuntur, vt proferens blaſphemus reputetur, eadem enim eſt irreuerentia externa contra Deum, cùm ille alius ſenſus maneat in occulto. Idémque ex communi hominum ſenſu conſtat, qui meritò de tali conuicio, & iniuria querelam habebunt, quandiu ſenſus ille alius non explicatur, præſertim ſi ad hunc finem verba æquiuoca proferuntur, vt in ſenſu contumelioſo ab auditoribus accipiantur. 36

In materia fidei non licet reſpondere verbis æquiuocis, quæ ab interrogante accipiuntur pro negatione.

Infertur tertiò, quid dicendum ſit de eo, qui interrogatus non negat fidem, ſed tacet, vel dicit nolle ſe reſpondere. Aliqui enim abſolutè dicunt, id non licere, quos refert Suarez *d. ſect.* 3. *n.* 6. Alij cōmuniter diſtinguunt de interrogato à perſona publica, & interrogato à perſona priuata: illum dicunt non poſſe tacere; hunc verò poſſe, quod alij etiam extendunt, quando perſona publica non interrogat in publico, ſed in priuato. Auctores vide apud Suarez *d. ſect.* 3. *n.* 5. & apud Sanchez *dicto c.* 4. *n.* 6. Alij tamen meliùs dicunt, has diſtinctiones materiales eſſe ad explicandā hanc obligationem, quæ formaliter, & vniuerſaliter loquendo, ſumenda eſt ex circumſtantijs omnibus, ex quibus debet iudicari an ſilentium, vel tergiuerſatio hîc & nunc ſit ſignum negationis, vel erubeſcentiæ, quo caſu non licebit tacere aut tergiuerſari, ſecus verò ſi ſolum ſignificet con- 37

Quid dicendum ſit de eo, qui interrogatus non negat fidem, ſed tacet, vel dicit ſe nolle reſpondere.

temptum interrogantis, & non defectum fidei, vel conſtantiæ, quo caſu id licebit. Ita Suarez *num.*6. Sanchez, *vbi ſupra*, Granado, *numer.*9. Hurtado, *diſp.*48. §. 20. Coninch. *diſput.*15. *dub.*5. *num.*109. *& ſequentibus*, qui alios referunt, & tandem totum hoc reducunt ad circumſtantias, ex quibus pendet, an hoc ſilentium tunc in ordine ad exiſtimationem, vel ſcandalum, vel ad dedecus veræ religionis æquiualeat negationi, vel indiciis formidinis, aut inconſtantiæ, vel erubeſcentiæ. Vnde inferunt, quia id regulariter contingit in interrogatione facta ab homine habente poteſtatem publicam, ideo eam regulam, & diſtinctionem fuiſſe ab aliis traditam, licèt non ſit vniuerſaliter, & formaliter vera, vt diximus.

38 Poteſt itaque aliquando contingere, vt licitè aliquis precibus aut etiam pecunia apud magiſtratum impetret, ne de ſua fide interrogetur, vel poſtquam interrogatus fuit, ne cogatur reſpondere: quando ſcilicet hæc non arguerent defectum fidei, vel conſtantiæ in ipſo, ſed potius fidem, & conſtantiam; ideo enim hæc procurat, quia ſi interrogetur vel reſpondere cogatur, faſſurus ſit omnino ſuam fidem, vnde iam eo ipſo implicitè oſtendit, ſe eſſe fidelem, vt adducto Baronio anno 205. num.17. & Lorca, probat Coninch. *vbi ſupra num.*111. *&* 113. Facilius tamen poteſt ſilentium excuſari, quando interrogaris ab homine priuato, cui poteris reſpondere *quid ad te?* aut *vnde tibi hæc poteſtas examinandi meam fidem?* quibus verbis magis indicas contemptum perſonæ interrogantis, quàm fidei defectum. Hæc enim verba apud magiſtratum communiter loquendo plus nocerent irritando iudicem, vt acerbiùs te puniat ob ſui contemptum, licèt defectum fidei non oſtenderent, imo regulariter magis confirmarent iudicem in ſuſpicione de tua fide, quàm negando potuiſſes facilè eius furorem vitare.

39 Regula ergo vniuerſalis eſt, vt quando tergiuerſatio, vel ſilentium æquiualent negationi, vel erubeſcentiæ, aut formidinis indicio in ordine ad inconuenientia, ob quæ hæc ſunt illicita, illa etiam non liceant, ſiue id fiat in publico, ſiue in occulto, ſiue apud Magiſtratum, ſiue apud hominem priuatum; cùm enim formalis negatio fidei vtrobique ſit illicita, vtrobique etiam illicita erit negatio virtualis, vel æquiualens vnde Libellatici olim grauiſſimi peccati rei habiti ſunt vt conſtat ex Baronio anno 205. & 253. & ex Epiſt. Cleri ad Cyprianum, quæ eſt 31. inter Epiſtolas Cypriani, & ex epiſt. 52. eiuſdem Cypriani, & aliis locis. Dicti autem ſunt Libellatici illi, qui ſecreto per ſe vel per alios apud Magiſtratum agebant, vt contentus eſſet ſecreta fidei negatione, quam per ſe, vel alios offerebant, nec eos ad publicam cogeret, & libellum ab ipſo magiſtratu accipiebant. Aliquando etiam impetrabãt, ne eos ad fidem etiam in occulto negandam cogeret, ſed daret eis libellum, quo teſtaretur ipſus ſacrificaſſe, imo ipſis non petentibus iudices hos libellos vltro offerebant, vt pecuniam ab eis extorquerent. Quæ omnia irreuerentiam grauiſſimam continebant contra fidei confeſſionem, quam ſaltem exterius ſimulare volebant ſe negaſſe, & iudicis teſtificationem approbabant, & admittebant: de quibus videri poteſt Coninch, *loco citato*.

Libellatici, grauiſſimi peccati rei. Vnde dicti

40 Similiter ſilentium damnandum eſſet, quando multi ſimul de neganda fide rogati à iudice, multiſque eorum annuentibus aliqui tacerent; quod ſilentium iam tunc videretur eſſe conſenſus cum pluribus. Item ſi per errorem ij, qui tacent, putarentur & ipſi reſpondiſſe, & fidem negaſſe, ideoque referrentur in eorum catalogum, qui parati eſſent ad negandam fidem, ipſis interim videntibus, & non contradicentibus. Item ſi te tacente alius reſpondeat te fidem negare, cui tamen ob verecundiam non contradicas, quod quidem etiam apud priuatos non liceret, multo minus in publico iudicio. Addit Coninch. *numer.* 114. idem eſſe ſi multi interrogarentur, aliis eminus ſpectantibus, nec audientibus, quid diceretur, & dum conſtantes reiiciuntur ad carceres, tu impetres à iudice ne te ad reſpondendum cogat, & idcirco dimiſſus puteris ab aliis negaſſe fidem, & ideo dimitti. Hoc tamen limitatione etiam indigere videtur: quid enim ſi iudex ex ſe, quia te cognatum vel amicum antiquum recognouit, nollet te ad carceres reiicere, ſed liberum dimittere? non liceret tibi gratiam acceptare, ne alij putarent te fidem negaſſe? ſi autem acceptare liceret, cur non & impetrare, reducendo ei in mentem veterem amicitiam, vel fortaſſe cognationem; deberes quidem ſiniſtram opinionem apud alios de te abolere, & palam proteſtari fidem; non tamen damnarem vt negantem fidem, qui impetraret non reſpondere, niſi in iis circumſtantiis, in quibus talis impetratio ſcandalum generaret, vel opinionem inconſtantiæ, aut defectus in fide gignenda.

Infertur Quartò, non eſſe contra hoc præceptum fugam, quando fideles, vel Catholici inquiruntur, & perſecutio graſſatur, vel imminet. Quod immeritò negauit Tertullianus, *in libro de fuga in perſecutione*: contra quem errorem ſcripſerunt Sancti Patres, præſertim Athanaſius, *in Apologia de fuga*, Cyprianus, *in libro de lapſis* aliquanto ab initio, & *epiſt.*56. *&* 86. Auguſt. *epiſt.*180. *ad Honoratum*, & *tract.*46. *in Ioan.* & alij, quos affert Suarez, *diſp.*14. *ſect.*3. *numer.* 9. & colligitur ex verbis Chriſti Matth.10. *Si vos perſequentur in ciuitate iſta, fugite in aliam*, & ex eius exemplo, qui non ſolùm infans fugit Herodem, ſed factus vir fugit etiàm alterum Herodem Matth.4. & ſæpius fugit, & abſcondit ſe à Iudæis eum volentibus interficere *Ioann.*8. & 10. & 11. Quod fecerunt etiam Apoſtoli, vt conſtat de Paulo per murum in ſporta demiſſo 2. *ad Cor.* 11. & de Petro ex carcere fugiente *Act.* 12. Quod idem fecerant Prophetæ ante aduentum Chriſti, vt Helias qui fugit furorem Ieſabel, 3. *Reg.*19. & *cap.* 18. Centum Prophetæ eundem errorem fugerunt: & hoc exemplum ſecuti ſunt quamplures Sancti Martyres, & Confeſſores in Eccleſia chriſtiana, vt Athanaſius, Syluester, Blaſyus, Cyprianus, Polycarpus, & alij innumeri. Ratio autem eſt clara, quia qui Tyrannum fugit, non negat fidem, imo eò ipſo eam confitetur, cùm eligat ſibi exilium, ne Tyranno conſentiat, & vt dixit Cyprianus ſupra citatus, *qui interim cedit, non fidem negat, ſed tempus expectat, nam fortè qui non ſeceſſit, negaturus remanſit.* Nec obſtat, Apoſtolis ad culpam imputari, quod Chriſto relicto fugerunt: nã culpa ſi quæ fuit, non fuit propter fugam ſecundùm ſe, ſed vel propter ſcandalum, vel propter diffidentiam, & modum fugæ, cùm non debuiſſent timere experti toties Chriſti potentiam, ſed 41

Fuga Fidelium in perſecutione nõ eſt cõtra præceptũ non negandi fidem.

petere

petere ab eo vel auxilium, vel conſilium; nimio autem timore correpti non ſatis prudenter deliberarunt, quare culpam venialem in eis videtur agnoſcere Suarez, 2. *tom. in* 3. *p. diſp.* 34 *ſect.* 3. & Latiùs Coroelius, *in cap.* 26. *Matth. verſ.* 31. *&* 56. Nec etiam obſtat exemplum illius, qui ex conſortio 40. Martyrum fugit ad balneum, vt mortem euaderet, quæ fuga grauiſſimum peccatum in illo æſtimatur: nam fuga illa fuit virtualis negatio fidei, non ſolum, quia ſignum illud à Tyranno datum fuerat illis, vt ſignificarent defectionem à fide, vt volt Suarex, *in præſenti diſp.* 14. *ſect.* 3. *in fine*, ſed multò magis, qoia coſtodes noo ſinerent eum ex tormentis exire, niſi tacitè ſaltem oegantem fidem, quare illa actio in iis circumſtantiis erat quaſi petere à ianitore licentiam egrediendi, eo quod fidem cum tanto diſpendio confiteri nollet.

42 *Fuga in quo caſu ſit illicita.* Cum bis tamen ſtat, ſugam aliquaodo illicitam eſſe, nempe ſi fiat cum damno ſpirituali aliorum fidelium, quibus debeas aſſiſtere, & quos fugiendo deſeris in periculo maoifeſto negandi fidem: quam ob cauſum Prælatus aliquaodo fugere non poteſt cum damoo ſuarum ooium, ſed debet animā ponere pro ouibus ſuis, ne ſit mercenarius, qui *videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, quia mercenarius eſt*: in qoibos verbis ootauit bene S. Thomas, *in illud cap.* 10. *Ioann. lect.* 3. Chriſtum culpam inueniſſe in eo, *qui fugit, & dimittit oues*: ſi enim non dimittat, ſed fugiat potiùs & lateat, vt poſſit eis commodiùs aſſiſtere, vel ſine ouium detrimento ſugiat licitum id erit, & aliquando ſub obligatione, quando fuga, & vita Paſtoris neceſſaria eſt ouibus alioquin perituris. Sicut licita etiam eſt, quando perſecutio non eſt contra oues, ſed ſolum contra Paſtorem, è contra verò poteſt aliquando qui paſtor non eſt, teoeri ad noo fugiendum, ſi eius præſentia neceſſaria eſt aliis, qui eo fugiente in fide deficient, vt cum aliis concedunt Suarex *dicta ſect.* 3. *num.* 12. *&* Coninch. *dict. dub.* 5. *num.* 107. qui *num.* 106. bene notat, in dubio de neceſſitate, aut facultate ſugiendi prudeoter acturum Prælatum, ſi aliorum conſilio ſe regi ſinat, ne in cauſa propria amore ſuæ vitæ ductus exiſtimetur. Quando verò non omnium ſacerdotū præſentia oeceſſaria eſt fidelibus, poſſe aliquos fugere aliis remanentibus, qui ſi ad inuicem oon cooſentiant, debere id ſorte definiri. Addit Suarez, num. 11. alquaodo licitam eſſe ſugam, & tamen non ſob obligatione, ſed poſſe adhuc fidelem io publico expectare: de quo dixi *tom.* 1. *de iuſtitia diſp.* 10. *ſect.* 1. *n.* 47. *& ſequentibus*. Quod præſertim videtur procedere, quando aliquis iam ob fidem captus tenetur, quo caſu aliqui dicunt eſſe obligationem non ſogiendi ex carceribus: quod tamen ipſe oegat eſſe io vniuerſum verum, & probat exemplo S. Petri, qui ex ipſis vinculis iam iam occidendus effugit. Aduerte denique, minùs cautè loquorum Peſantium, *in præſenti q.* 3. *art.* 2. *ad* 1. *concluſ.* 2. §. *dixi initio*, dum aie, Paſtorem tempore perſecutionis noo poſſe latere, ſed teneri puplicè profiteri fidem etiam com vitæ periculo, quia aliàs oriretur ſcādalum, quod idem dicit locum habere in homine priuato, quando hic ſolus in ea Vrbe eſſet doctus. Quod ex dictis conſtat eſſe falſum, vt notauit etiam Coninch. num. 94. quia potius in eo caſu Paſtor, vel doctor deberet latere, vt in occulto poſſet alios inſtruere, & confirmare in fide,

& ita de facto apud Iapones, & in hæreticorum prouinciis operarij, & Sacerdores Catholici latent, quia ſi ſeſe proderent, ſtatim caperentur, & impediretur in vniuerſum fructos, quem iotendunt.

43 *Non negat fidem qui non comparet, quando publico edicto iubentur comparere omnes Chriſtiani ad ſuam fidē profitendam.* Infertur quintò, non negare fidem eum, qui non comparet ad eam confitendam, quando publico edicto, vel aliter citantur, vel iubentur comparere omoes chriſtiani, vel catholici ad ſuam fidem profitendam. Et quidem, quando non citantur, nec iubentur ſe prodere, certum eſt, qood non tenentur id facere, & conſtat exemplo ſanctorum, qui olim in aulis etiam Principum clam chriſtianam fidem profitebantur, donec aliunde deprehenſi martyrij occaſionem habuerunt; & ita cum communi notarunt Suarez *dict. diſp.* 14. *ſect.* 3. *num.* 2. & Coninch, *dict. diſp.* 15. *dub.* 5. *num.* 87. *&* 92. Ratio autem eſt, qoia illa occultatio non eſt negatio fidei, ſed mera negatio cooſeſſioois fidei: cùm autem præceptum confitendi fidem non ſit negatiuum, ſed affirmatiuum, non obligat ſemper, & pro ſemper, ſed io certis caſibus, quos infra afferemos. Aliunde verò non ſemper ſub peccato tenetur captare occaſiones, quibus diuina gloria augeri poteſt, & contingit etiam freqoenter vt maior Dei gloria ſequatur ex occultatione, quàm ex maoifeſtatione fidei, imò aliqoando erit obligatio eam occoltandi propter grauiſſima inconuenientia, quæ ex ea intempeſtiuè manifeſtata oriri poſſunt, vt cum aliis doceot Suarez *vbi ſupra ſect.* 3. *n.* 2. & Cooioch *num.* 95. *& ſequentibus*.

Portò nec etiam iubente Tyranno, vt omnea chriſtiani ſe prodant, eſſe obligationem ſe prodendi, docent Auctores, qui addunt non debere cum graui periculo vti veſte, vel ſigno à Principe inſtituto, vt chriſtiani eo ſigno ab aliis digooſcantur. Ita Suarez *dict. diſp.* 14. *ſect.* 5. *n.* 10. Coninch. *dub.* 3. *n.* 76. Sanchez *dicto lib.* 2. *c.* 4. *n.* 29. vbi alios refert. Nam ſilentium, vel omiſſio illius veſtis aut ſigni non eſt tunc oegatio fidei, ſed merè omiſſio manifeſtationis, quam manifeſtationem non poteſt mihi præcipere Tyrannus, neque ego teneor ad eam niſi quando cenſeretur negatio virtualis fidei, vel in aliis caſiboa infra adducendis cùm agemus de præcepto affirmatiuo confeſſionis fidei, vbi etiam alia dubia ad hoc punctum ſpectantia examinabimna.

44 *An ſint pœnæ Eccleſiaſticæ ſtatutæ pro mera negatione fidei externa?* Quæri poteſt vltimò, an ſint pœnæ eccleſiaſticæ ſtatutæ pro mera negatione fidei externa: quādo enim concurrit ſimul cum negatione interoa, oō eſt dubium, quod incurrantur pœnæ ſpirituales ſtatutæ contra hæreticos, vel Apoſtatas: quando verò in corde retinetur fides, ſed propter metum, vel alias cauſas negatur exteriùs, aliqui dicont incurri excommonicationem ipſo facto, & alias Apoſtatæ pœnas, vt docuit Caietanoa *infra quæſt.* 12. *art.* 1. *& quæſt* 94. *art.* 1. commuois tamen ſententia fatetur potuiſſe quidem ab eccleſia extendi has pœnas ad negationem fidei merè externam, cùm ſit actus externos & peccatum grauiſſimum; de facto tamen pœnas ſpiritnales ipſo facto incorrendas non extendiſſe voiuerſaliter ad omnia eiuſmodi peccata. Ita Sylueſter, Angelus, Tabiena, Nauarrus, Toletoa, & alij plures, quos affert, & ſequitur Suarez *dicta diſp.* 14. *ſect.* 6. An verò, & quomodo propter præſumptionem actus interni ex actu exteroo procedatur contra ipſoa ab inquiſitoribus, & quouſque punoiri poſſiot, & quando torturæ ſubiaceant, &

abiurare debeant de leui, vel etiam de vehementi, videri poſſunt Auctores plures, quos latè congerit de his in praxi tractans Diana *p.4. tract.7. de pœnis delictorum ad S. Officium pertinentium reſol.3.& 54.* An verò ob negationem fidei merè externam incurratur aliqua irregularitas, vel ſuſpenſio, dicemus *infra diſp.25.ſect.2.in fine.* Nunc tamen, antequam veniamus ad præceptum affirmatiuum confeſſionis fidei, & ad alia dubia circa vtrumque præceptum, examinandum occurrit dubium vnum morale, an in hoc præcepto negatiuo circa fidei negationem poſſit dari leuitas materiæ excuſans è peccato mortali externo, quando deeſt diſſenſus, & infidelitas interna.

SECTIO III.

An circa negationem externam fidei in re parui momenti poſſit dari peccatum veniale.

45 CAſus eſt ſatis frequenter occurrens, & parum examinatus, v.g. aliquis concionator, vel in concione, vel priuato ſermone dicat. Adamum vixiſſe tot annos, cùm tamen conſtet ex Scriptura vixiſſe vno anno minus: vel dicat. Dauidem habuiſſe tot filios, cùm habuerit pauciores, an eſſet peccatum graue, an leue ob materiæ paruitatem.

Suppono primò, ſi eſſet circa aliquid pertinẽs ad dogmata Chriſtianæ fidei, vel honorem Dei, vel morum integritatem, aut de quo eſſet controuerſia cum hæreticis, & oporteret ſanam doctrinam explicare, fore graue peccatum, & mendacium pernicioſum, ſiue id fieret ex induſtria, ſiue ex culpabili ignorantia. Suppono ſecundò, in caſu quæſtionis non dari aſſenſum internum contra obiectum reuelatum: alioquin non eſt dubium, quin aſſenſus contra obiectum reuelatũ, quantumuis leue, ſcienter præſtitus eſſet peccatum hæreſis, & deſtructiuum fidei, vt docent Doctores omnes, quos latè congerit Diana *5. part.de paruitate materiæ reſolutione* 28. Dubium ergo ſolùm procedit de narratione merè externa alicuius hiſtoriæ ſacræ cum aliqua leui circumſtantia, quæ ſit contra veritatem hiſtoriæ: in quo etiam caſu idem dicendum videtur, ſiue id dicatur ſcienter, ſiue ex ignorantia, vel negligentia culpabili: nam ſicut auctoritas Dei poſtulat fidelitatem, ita etiam aduertentiam in referendis fideliter rebus à Deo reuelatis.

46 *Sententia negatiua.* Pro parte negatiua, quod ſcilicet non detur paruitas materiæ, videtur eſſe auctoritas communis Doctorum; nam licèt in terminis non diſputent de hac quæſtione, docent tamen generaliter, in materia fidei mendacium eſſe peccatum mortale. Nauarr. *in Man. cap.* 25. *num.*141. & *cap.*18.*num.*4. Caietanus in ſumma verbo *prædicatorum peccata.* Ledeſma 2.*part. ſumma tract.* 18.*cap.*2.*in fine.* Emmanuel Sa verbo *prædicare, num.*4. & alij Summiſtæ communiter ex S. Thoma *9.quæſt.*110. *art.*4. vbi etiam Caietanus.

Secundò probatur ratione, quia iſte homo ſaltem exteriùs opponit ſe auctoritati diuinæ negando aliquam veritatem reuelatam: Deo autem non ſolùm fit grauis offenſa, negando eius veracitatem in graui, ſed etiam in re leui: vtrumque enim pariter Deo repugnat.

Confirmatur, quia in materia periurij non datur veniale ex paruitate materiæ, eo quod tam repugnat Deo teſtificari mendacium leue, quàm graue; & ideo in vtroque grauiter offenditur Deus: ergo ſimiliter grauiter offenditur Deus, ſi aſſeratur pro auctore rei falſæ etiam leuis, quod fieri videtur, quando dicis, Scripturam ſacram aſſerere talem circunſtantiam, quæ tamen eſt falſa.

Tertiò probatur, quia talis Concionator proponit, vt reuelatum à Deo id, quod non eſt reuelatum; ex quo fit, vt moueat auditores ad conandum, quantum eſt de ſe, credere illud obiectum fide diuina, quod videtur graue malum: ſicut ſi ſcienter proponeres populo adorandam hoſtiam non conſecratam, nam huius malitia ea videtur eſſe, vt proponatur pro materia, & obiecto religionis id, quod non eſt materia; ergo ſimiliter eſſet læthale proponere pro materia fidei, quod re vera non eſt materia. Hæc faciunt pro hac parte.

In contrarium tamen pro parte affirmatiua in primis videtur etiam eſſe auctoritas communis Doctorum, qui agentes de mendacio communiter requirunt ad læthalem malitiam mendacij, quod ſit grauiter pernicioſum; quare obiter videntur ſupponere; vbi non eſt grauis pernicies, mendacium eſſe ſolùm veniale. In noſtro autem caſu mendacium non eſt pernicioſum; ſupponimus enim, ex eo nullum auditorum incommodum, vel ſcandalum procedere, ergo non erit mendacium pernicioſum & graue, ſed officioſum, & leue. 47 *Sententia affirmatiua.*

Secundò, malitia grauis huius mendacij, in eo eſſe poſſet, quod exteriùs te opponas contra diuinum teſtimonium negando veritatem obiecti reuelati, & per conſequens implicitè concedendo, Deum eſſe mendacem. Hoc autem non ſequitur in noſtro caſu: nullatenus enim negas Deum eſſe ſummè veracem: non interiùs, vt ſuppono, neque etiam exteriùs, nam exteriùs non dicis aliquid eſſe verum, licèt oppoſitum ſit reuelatum; imò potiùs hoc eſſe verum, quia hoc eſt reuelatum, & per conſequens iam fateris, quod ſi oppoſitum eſſet reuelatum, eſſet etiam verum, ergo tollis fundamentum iniuriæ aduersùs diuinum teſtimonium. Sicut ſi ſcires aliquid à Rege dictum, & tamen contentionis cauſa defenderes oppoſitum, addens hoc Regem dixiſſe, & ideo hoc potiùs credendum; certè non videreris grauiter offendere Regiam auctoritatem, & honorem debitum Regio teſtimonio.

Tertiò ponamus hominem habentem priuatam reuelationem ſuæ mortis; & hic interrogetur an habuerit eam reuelationem? quis dicat non poſſe eum negare ſine peccato mortali? Ergo ſimiliter poteris ſine læthali negare Deum reuelaſſe aliquam circunſtantiam alicuius hiſtoriæ, negando ſimul eam eſſe in ſacra Scriptura: probatur conſequentia, quia hæc circunſtantia non magis refert ad auditores, quos habes, quàm mors aliena, vt ſuppono, ergo ſicut ille ſine læthali poteſt negare mortem ſibi eſſe reuelatam; ſic tu ſine læthali poteris negare illam circumſtantiam eſſe reuelatam; nec illa deceptio erit grauis, ſed leuis. 48

Vltimò, quia nimis durum videtur, & præter morem etiam timoratorum hominum, obligare Concionatorem ad referendas hiſtorias ſacras adeo ſemper exactè & ſcrupuloſè, vt nullam circunſtan-

circumſtantiam quantumuis leuem poſſit ſine culpa læthali variare. Pro quo videtur facere id, quod docet Sà verbo *mendacium*, num. 2. vbi ſic ait: *mentiri in concione in pertinentibus ad doctrinam, quidam aiunt ſemper eſſe mortale, alij non ſemper; quod intellige ſi ſit materia leuis.* Imò Caietanus infrà quæſt. 110. art. 4. in fine planè docet, quod allegare vnum prophetam pro alio non eſt læthale: quod idem docet Nauarrus dicto cap. 18. num. 4. *quia hoc eſt mentiri circa accidentalia doctrinæ.* Ex hoc autem poſſumus arguere ad noſtrum caſum, quia de fide etiam eſt Iſaiam v. g. dixiſſe talem prophetiam, ergo qui verba Iſaiæ tribuit Hieremiæ, eo ipſo negat materialiter aliquid pertinens ad fidem, ſcilicet verba Iſaiæ non eſſe Hieremiæ, & tamen excuſatur à mortali ob paruitatem materiæ, ergo ſimiliter in noſtro caſu in quo etiam ſenſu accipiendum videtur quòd cum communi docet Thomas Sanchez, *lib. 2. in decalogum caput. 37. num. 9.* peccare mortaliter eos, qui falſa miracula prædicant aut ſcriptis mandant: & quod Caietanus in ſumma verbo *Prædicatorum peccata*, Nauarrus in ſumma, cap. 18. num. 5. cum aliis dicunt, fingentes geſta Sanctorum peccare mortaliter; nam hæc omnia ex leuitate materiæ poſſent aliquando eſſe venialia, vt ſi ſolum eſſet mendacium circa aliquam circumſtantiam leuem. Denique in hoc ſenſu intelligendi videntur aliqui Auctores recentiores, nempe Sayrus in claue Regia ſtatim citandus, & Alphonſus de Leone de Officio Confeſſoris, *Parte 1. recollect. 7. num. 45.* concedens, eſſe poſſe veniale in verbo leuiſſimo ſapiente hæreſim.

49 Ex quibus poteſt reſponderi etiam ad fundamenta partis aduerſæ. Ad Primum negando, illam eſſe ſententiam communem: nam licèt Doctores loquantur aliquando generaliter; non tamen loquuntur expreſsè in noſtro caſu, in quo eorum verba poſſunt admittere exceptioné: nam eodem modo dicunt generaliter doctrinam falſam, ſeu mendacium in materia ſpectante ad mores, aut fidem eſſe læthale: & tamen nemo dicet, non poſſe dari mendacium leue in doctrina morum ob paruitatem materiæ. Adde, aliquos expreſsè inſinuaſſe hanc exceptionem in materia fidei, vt de Sa, & Caietano viſum eſt Nauarrus etiã *dict. c. 18.* poſtquam poſuit regulam generalem, *quod peccat mortaliter, qui mentitur in materia fidei, ſacra ſcriptura, vel morum:* limitat ſtatim, & addit, *hoc non procedere, quando fit vel ſolum propter multiloquium, vel aliàs ſine animo, & periculo nocendi notabiliter, & perſuadendi aliquod falſum alicui.* In quo videtur contineri exceptio noſtræ quæſtionis. Quare eandem exceptionem intendiſſe videtur Sayrus in claui Regia, lib. 12. cap. 2. num. 19. dicens, *in materia fidei poteſt eſſe peccatum veniale; poteſt enim eſſe tam leuiſſimum verbum, vt eſſet hæreſis tantum venialis.* Quod tamen vlterius explicatione indiget: nam ſi ſit hæreſis formalis, iam ſupponit diſſenſum internum, in quo non datur paruitas materiæ, quare debet intelligi de hæreſi tantùm materiali, & metè externa.

Reſpondetur ad fundamenta partis aduerſa.

Ad Secundum, iam diximus, hunc non ſe opponere formaliter veracitati diuinæ; non enim aſſerit, Deum falſum reuelaſſe coniungendo reuelationem cum falſitate, ſed aſſerit aliquid eſſe falſum, aſſerendo ſimul id non eſſe reuelatum, & paratum ſe oſtendens, ad mutandam ſententiam quando conſtiterit de contraria reuelatione.

Ad confirmationem de exemplo periurij, Reſpondetur non eſſe ſimile adhibere Deum teſtem alicuius veritatis, ſicut adhibetur in iuramento, & dicere Deum aliquid dixiſſe: alioquin ſicut non poſſumus licitè iurare rem, cui ſolùm probabiliter aſſentimur; niſi habeamus aliquam certitudinem, ſic nec liceret dicere, Deum aliquid reuelaſſe ſine læthali, niſi eſſemus certi de reuelatione: conſequens autem eſt falſum; nam ſæpè dicimus abſolutè; *hoc eſt de fide: Deus hoc reuelauit*, cùm tamen ſint opiniones probabiles inter doctores, an illud ſit de fide. Ratio autem diſcriminis videtur eſſe, quod quando iuramus, ſignificamus, nos habere talem certitudinem de obiecto, vt audeamus petere à Deo, vt ſit teſtis illius; quod ſanè eſſet grauis Dei iniuria, & dedecus, ſi in re ipſa eſſet periculum falſitatis, nam eſſet velle, & petere, quòd Deus etiam nobiſcum deciperet auditores. At verò quando ſine iuramento per ſimplicem narrationé dicimus, Deum aliquid reuelaſſe, non eo ipſo volumus, quod Deus id teſtetur, & decipiat auditores, ſed nos ipſi ſoli volumus mentiri narrando reuelationem quæ non fuit, non adducentes Deum in conſortium, vt nobiſcum mentiatur. Ex quo fit vt viri timorati cautiùs loquantur, quando iurant, quàm cum ſimpliciter aliquid narrant, etiamſi narrent hiſtorias ſcripturæ; Ad quod facit id, quod docent communiter Theologi in materia de iuramento de hac loquendi formula, *Deus ſcit hoc ita eſſe ſicut dico:* docent enim, ſi hæc verba proferantur cum animo inuocandi Deum in teſtem & exigendi, quod affirmet id, quod dicimus tunc eſſe peccatum mortale, ſi ſint cum mendacio: ſi autem proferantur enunciatiuè, aſſerendo, Deum hoc ſcire, tunc non ſunt peccatum mortale, ſed mendacium leue, quia tunc ego ſolus volo loqui, videatur Sanchez, qui aliòs refert *lib. 3. in decalogum cap. 2. num. 2.*

Ad tertium reſpondetur, eum, qui proponit adorandam hoſtiam non conſecratam, peccare quidem grauiter, quia eſt cauſa, quod cultus debitus Deo tribuatur pani. At verò in noſtro caſu aſſenſus, quem auditores præſtant errori, non eſt cultus, qui tribuatur errori, ſed veracitati Dei, quæ etiam per illum aſſenſum colitur, licèt obiectum materiale creditum falſum ſit. Certum enim eſt, quod obiecto ipſi credito, nullus cultus defertur: alioquin coleremus Pilatum, quoties ſymbolum recitantes ipſum etiam de fide credimus.

Hæc poſſunt afferri pro hac parte, vt oſtendatur in hoc poſſe excuſari culpam grauem, præſertim ſi non frequenter, & ordinariè contingat; nam adeo frequens poſſet eſſe hæc variatio in circumſtantiis rerum fidei, vt non parum derogaret auctoritati doctrinæ, & pareret contemptum magnum apud Auditores. Atque ita ſenſerunt his rationibus conuicti plures, & graues magiſtri Salmanticenſes, quos de hac quæſtione conſului, & pro ea videtur expreſsè ſtare etiam P. Salas t. *tom. in 1. 2. tract. 3. diſp. 4. ſect. 2. num. 15.* vbi aſſerit, non eſſe mortale aliquam falſam circonſtantiam aſſerere in materia leui contra Scripturam ex negligentia etiam voluntaria. Quod verò neque illam aſſerere ſcienter ſit mortale, docuit idem auctor obiter in manuſcriptis huius materiæ *in præſenti art. 5. dub. 1.* vbi ex eo probat, malitiam negationis fidei non conſiſtere

in eo, quod Deum faciat fallacem, qoia *alioquin,* inquit, *mortaliter peccaret, qui ex induſtria, vel notabili negligentia referret aliquam Scriptura hiſtoriam cum aliqua falſa circumſtantia nihil referente ad dogmata fidei, vel ad mores, vt dicendo aliquem obiiſſe vno anno, qui obiit alioc: onſequens autem videtur falſum, & durum.* Et poſtea addit. *Exiſtimo, non eſſe mortale negare exteriùs tantùm veritatem fidei, quæ nihil referat ad honorem Chriſti, Dei, vel Sanctorum, vel ad mores, & quæ non ſit dogma fidei, aut verſetur in controuerſia ac proinde nec ex eius negatione Eccleſia poſſit diuidi, vel turbari, aut aliud periculum ſequatur, dummodo non appareat id dictum eſſe à Deo: ſic enim id negando irrogaretur Deo grauis iniuria, quia exiſtimaretur fallibilis, vel fallax.* Hæc ſunt verba prædicti authoris; qui magis in terminis, licèt obiter videtur caſum noſtræ quæſtionis attigiſſe, & hanc ſententiam expreſsè defendere, in qua tamen ſufficiat argumenta propoſuiſſe, vt doctiores poſſint de re ipſa iudicium ferre.

SECTIO IV.

Quale ſit præceptum affirmatiuum confeſſionis fidei.

52 Diximus, duplex eſſe præceptum circa actum externum fidei; alterum negatiuum non negandi exteriùs fidem, de quo egimus; alterum affirmatiuum confitendi exteriùs fidem, de quo nunc dicendum eſt. Et quidem cùm ſit affirmatiuum, non obligat ſemper, & pro ſemper, ſicut obligat negatiuum, ſed in certis caſibus. Certum eſt autem, dari tale præceptum affirmatiuum, cõfitendi fidem, & non de ſolo iure humano, ſed etiã diuino, vt conſtat ex verbis Pauli ad Rom. 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, ſaluus eris: corde enim creditur ad iuſtitiam; ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Vbi confeſſio fidei non ponitur neceſſaria ad iuſtitiam, ſicut fides interna, quia non eſt medium neceſſariom ad iuſtificationem, ſed ponitur neceſſaria ad ſalutem, ſicut obſeruantia mandatorum, ſicot qoærenti media neceſſaria ad ſalutem Chriſtus reſpondit, *ſerua mandata:* quæ tota eſt neceſſitas præcepti. Quamuis autem hæc neceſſitas ſit per ſe ſuppoſitu hoc rerum ordine, in quo homo habet vitam ſocialem cum aliis, ſi tamen homo exiſteret ſolus in mundo, noo videtur, quod tunc per ſe obligaretur ad manifeſtandam ſuam fidem per actus internos, niſi ad ſommum, quatenus obligaretur ad colendom Deum per aliquem cultum externum, qui conſequenter eſſet indicium ſuæ fidei de qua obligatione agitur in tractato de religione, & non pertinet ad huoc locum, in quo de præciſa fidei obligatione agitur. Nunc tamen ſuppoſita vita ſociali, & politica cum aliis, fides ipſa obligat ad ſoi manifeſtationem. Et quidem in ipſa petitione, & ſuſceptione baptiſmi, debet quilibet adultus fidem ſuam profiteri, & de facto ſatis eam profitetur, cùm petat baptiſmum, quo ingrediatur in Eccleſiam, & fideliom numero adnumeratur. Qui autem in infantia baptizatus fuit, poſtea, quando venit ad vſum rationis, & fides ei ſufficienter proponitur, debet non ſolùm eam corde ſuſcipere, & amplecti, ſed aliquo etiam externo ſigno hoc ipſum manifeſtare, vt appareat ſe eam fidem retinere, cuius profeſſionem in baptiſmo ſuſcepit, vt notauit Suarez *dicta diſp.* 14. *ſect.* 2. *num.* 7. Ratio autem à priori eſſe poteſt duplex. Prima, quia Deus noo voluit de facto Eccleſiam ſolùm inuiſibilem, & mentalem, ſed viſibilem per vnionem, & coniunctionem viſibilem, vt fieret vnum corpus myſticum viſibile animatum vno, & eodem ſpiritu inuiſibi interno. Hæc autem coniunctio viſibilis fieri non poteſt, niſi membra ad inuicem ſenſibiliter coniungantur inter ſe, quod fit, dum ſingula ſe ſa manifeſtant ſenſibiliter eſſe membra huius corporis myſtici profitendo eandem fidem & religionem communem aliis membris. Secunda ratio eſſe poteſt, quia hoc ipſum exigitur à ſuprema Dei auctoritate, & maieſtate. Cederet quippe in dedecus Principis, ſi nobilis in eius famulatum adſcriptus, & famuli ſtipendia, atque emolumenta accipiens, ita curaret ea occultò, & per interpoſitam perſonam accipere, vt nulli de ſuo famulatu quidquam conſtaret, nec vllum prorſos famuli, vel obſequij ſignum erga Dominum exhiberet. Videretur enim dedignari Dominum, & erubeſcere profeſſionem ſuæ ſeruitutis, quam etiam conſeruis ſuis, & toti familiæ abſque iuſta cauſa occultam eſſe vellet. Quæ irreuerentia eò eſt maior aduerſus Deum, quò infinitè maior Domini dignitas, & innumerabilia eius erga famulos beneficia, & merita aſſiduam ab eis exigunt ſuæ profeſſiooem ſeruitutis & fidei erga Dominum infinitè excelleotem, & cui tot ſeſe nominibus obſtrictos vident.

53 Cæterùm obſeruantia huius præcepti oullum qooad praxim addit ſpeciale onus: fit enim ſatis huic obligationi per opera aliorum præceptorum chriſtianæ legis, præſertim per receptionem ſacramentorom, auditiooem miſſæ, ingreſſum templi, recitationem precum, & alia opera chriſtiana, quæ omnibus ſatis manifeſtant fidem internam, & licèt non fiant ex illo motiuo ſpeciali manifeſtandi, & confitendi fidem, non requiritur opus ex motiuo præcepti ad ſatisfaciendum præcepto, vt ſuppono, ſed ſufficit, quod opus ipſum, quod ex alio fine obſeruatur, ſit de ſe manifeſtatiuum fidei. Sicut beneficiarius qui ex motiuo miſericordiæ, & compaſſionis alit pauperes, ſatisfacit abundè præcepto religionis de expendendis in vſus pios ſuperfluis redditruum eccleſiaſticorum, & ſic de aliis. *Obſeruantia huius præcepti nullum quoad praxim addit ſpeciale onus.*

54 Vnde infertur, aliquos caſus, in quibus doctores dicere ſolent, obligare ſpecialiter præceptum hoc affirmatiuum confeſſioois fidei, non afferre obligationem haoc ſpecialem ortam ex ipſa virtute fidei, ſed ex præceptis aliarum virtutum, v.g. fidem debemus ſaltem implicitè profiteri, quaodo debemus ſacramentum aliqnod ſuſcipere, audire miſſam, recitare officium, adire templa, Euchariſtiam adorare, imagines ſanctorum, vel eorum reliquias colere, obſeruare ieiunia, vel dies feſtos, & ſimilia: hæc autem obligatio in iis caſibus non oritur ex virtute fidei, ſed ex aliis præceptis, quæ ſeruari non poſſunt ſine explicita, vel implicita fidei confeſſione.

55 His ergo caſibos omiſſis, doo ſunt caſus, in qnibus obligatio confeſſionis videtur oriri ex ipſa virtute fidei: alij ſunt, de qnibus dubitari poteſt, an obligatio confeſſionis tunc oriatur ſolùm ex aliis virtutibus, an etiam ex ipſa virtute fidei. Primos caſus eſt, quando petitur baptiſmus, *Duo caſus, in quibus obligatio confeſſionis videtur oriri ex ipſa virtute fidei. Primus.*

vel

vel ſuſcipitur fides, quo caſu, vt diximus, ipſa reuerentia erga diuinam veracitatem, & auctoritatem obligat ad exhibendum ſignum fidei internæ, & profitendos nos eiuſdem fidei cultores. Addit Suarez *dicto num.7* eandem fidem obligare ad idem poſtea profitendum aliquibus temporibus in diſcurſu vitæ, itaut vnuſquiſque aliis fidelibus, inter quos viuit, catholicum, & fidelem ſe oſtendat. Quod verum puto per ſe loquendo, nam per accidens excuſatur ille, qui poſtea ſeiunctus ab omni humano commercio degeret, vt S. Paulus Eremita, cui ſatis fuerat profeſſum fuiſſe fidem ſuam coram Eccleſia, cui ſe exteriùs viſibiliter coniunxerat, quare idem dicendum eſſet de aliis, qui ei ſimiles fuiſſent, ſaltem niſi per accidens ob alia præcepta obſeruanda debeant, aliquando ad Eccleſiam recurrere. Sicut etiamſi quis apud infideles detineatur, quibus non poteſt ſuam fidem ſine graui damno manifeſtare, non eſt, cui eo tempore debeat eiuſdem fidei ſignum exhibere, & ideo fortaſſe Suarez in verbis citatis addit, ſe debere fidelem *oſtendere aliis fidelibus, inter quos viuit,* ſignificans, ceſſare aliquando eam obligationem, quando non viuit inter fideles.

56 Secundus caſus. Secundus Caſus, quo ipſa fides obligat ad ſui confeſſionem ex communi Doctorum ſenſu, eſt quando aliquis interrogatus de ſua fide debet eã confiteri, de quo caſu diximus *ſect.* 2. quando, & quomodo eiuſmodi interrogatio obliget ad reſpondendum, & confitendam fidem. Poteſt tamen eſſe circa hunc caſum difficultas, quia tunc obligatio non tam videtur prouenire ex præcepto affirmatiuo confitendi, quam ex præcepto negatiuo non negandi, eo quod in iis circunſtantiis ipſum ſilentium, & non confiteri eſſet virtualiter, & implicitè negare fidem, quare caſus ille ſpectat quidem ad obligationem fidei, non tamẽ ad præceptum affirmatiuum eam confitendi, ſed ad præceptum negatiuum eam non negandi, de quo dictum iam fuit ſectionibus præcedentibus. Puto tamen, diſcrimen eſſe inter negationem fidei, & inter meram negationem confeſſionis debitæ, nam licèt ſæpè contingat, omiſſionem confeſſionis debitæ in aliquibus circumſtantiis inuoluere ſecum negationem fidei ſaltem implicitam, & æquiualentem; poteſt tamen contingere, vt eam non inuoluat, ſed ſiſtat in mera omiſſione confeſſionis debitæ: quod videtur etiam notaſſe Suarez *dict. ſect.* 2. *n.* 4. in principio explicans verba illa Luc. 9. *Qui erubuerit me, & meos ſermones,* &c. *Nam erubeſcere,* inquit, *aliquid minus eſſe videtur, quàm negare: eſt ergo non confiteri, quando Chriſti honor periclitatur.* Vnde minùs cautè loquutus eſt Hurtado *diſp.* 48. §. 15. & 20. fundans totum debitum confeſſionis in eo, quod non confitendo fidem cenſemur illam negare; nam, vt dixi, hæc duo diſtinguuntur, & ipſa omiſſio confeſſionis debitæ eſt prohibita abſque vlla negatione formali, vel implicita; in quo etiam ſenſu intelligi poteſt Auguſtinus, *in Pſalm.* 115. dum dixit. *Non perfectè credunt, qui quod credunt, nolunt loqui.* & Auctor imperfecti in Matth. homil. 25. apud Chryſoſt. *non ſolùm ille,* inquit, *proditor eſt veritatis, qui tranſgrediens veritatem, palam mendacium loquitur, ſed etiam, qui non liberè veritatem pronuntiat, quando oportet.* Ratio autem eſt, quia veracitas, & auctoritas diuina non ſolum obligat nos ad non negandam etiam exteriùs, & fictè fidem eius dictis, ſed etiam ad debitam reuerentiam ei exhibendam, ſaltem quando omiſſio reuerentiæ exhibitæ cedit in eius poſitiuam irreuerentiam.

Pro cuius tamen maiori explicatione aduertendum eſt, malitiam huius omiſſionis, prout nunc loquimur, & prout condiſtinguitur à negatione fidei formali, vel virtuali, non conſiſtere in eo, quod ceſſet, vel impediatur honos Dei, qui ex confeſſione noſtra poſitiua in illis circumſtantiis reſultaret; in quo minus propriè, vel certè minus clarè loquutus eſt Sanchez *dict. c.* 4. *num.* 2. & 4. Nam illo *num.* 2. vniuerſaliter dicit: *quoties ergo Dei honos, aut proximi vtilitas ſubtrahitur non confitendo fidem, obligabit confeſſionis fidei præceptum.* Poſtea verò *num.* 4. explicat obligare hoc præceptum, non ſolùm quando ſequitur ex eius omiſſione ſubtractio honoris diuini contraria, quatenus Deus afficietur ignominia, ſed etiam quando ſequitur ſubtractio honoris diuini priuatiua, quatenus ceſſat magnus aliquis Dei honor ex fidei confeſſione in ipſum redundans. Quod quidem cum ea vniuerſalitate eſt abſolutè falſum: non enim obligat fides, aut charitas ſub peccato graui ad procurandam Dei gloriam omnibus modis, & in omnibus caſibus, & quidem quando ex mea omiſſione non diminuitur poſitiuè honor Dei apud alios, ſed ſolùm non creſcit quantum poſſet creſcere, & augeri, ſi ergo fidem profiterer, raro poteſt eſſe obligatio grauis ad hoc augmentum procurandum, vt fatetur Suarez *dict. num.* 4. *in fine.* 57

Tunc ergo omiſſio confeſſionis fidei continet culpam grauem contra fidem, quando continet dehonorationem grauem contra diuinam veracitatem, & auctoritatem; quæ dehonoratio grauis poteſt dupliciter contingere, vt in ſimili explicui diſp. 8. de Sacramentis in genere ſect. 10. num. 177. & ſequentibus, nempè poſitiuè & priuatiuè. Quod explicari poteſt in irreuerentia, quæ in politico cultu fieri ſolet contra alios homines: qui aliquando dehonorantur poſitiuè v. g. per contumeliam, alapam, fuſtem, &c. aliquando ſolum priuatiue, quatenus non exhibetur eis debitus honor in talibus circunſtantiis, vt ſi ſuperiori intranti non aſſurgas, ſi non aperias caput, ſi titulum proprium honorificum non tribuas, &c. Nam in iis circunſtantiis debetur ei talis honor, quo non exhibito fit iniuria negando honorem poſitiuum ei debitum. Poteſt autem hæc negatio honoris debiti fieri ad ignominiam, & tunc eſt dehonoratio poſitiua, & poteſt etiam fieri ex alio fine, & tunc erit dehonoratio priuatiua. Si enim fiat in iis circunſtantiis, in quibus ſignificetur animus dehonorandi, & afficiendi ignominia, erit dehonoratio poſitiua: ſi verò is animus non ſignificetur, erit ſolùm negatiua; quia ſicut cultus eſt nota ſummiſſionis interioris, ſic dehonoratio poſitiua debet eſſe nota contemptus interni, & debet eum animum ſignificare. Similiter ergo contra fidei præceptum poteſt per actus exterios dupliciter peccari. Primò per irreuerentiam poſitiuam externam negando fidem, vel de ea dubitando, quod eſt dedecus poſitiuum, & quaſi ignominia contra diuinam veracitatem. Secundo, per irreuerentiam priuatiuam, non exhibendo honorem, & reuerentiam tunc debitam diuinæ veracitati, quod fit non confitendo fidem, quando deberet eſſe confeſſio, quæ negatio, ſi fiat ex animo negandi fidem, vel 58

de ea dubitandi,& id ſignificet, erit negatio, vel dubitatio poſitiua externa, & dehonoratio poſitiua; ſi verò non fiat eo animo, nec eum ſignificet, erit dehonoratio ſolum priuatiua. Vtraque tamen erit contra præceptum fidei, quæ obligat non ſolum ad non dehonorandam poſitiuè diuinam veracitatem, ſed etiam ad exhibendum ei honorem poſitiuum in iis circumſtantiis, in quibus talis honor poſitiuus debetur.

59 In his itaque duobus caſibus omiſſio confeſſionis fidei eſt per ſe contra ipſam virtutem fidei directè, & contra eius præceptum. Alij verò ſunt caſus, in quibus dubitari poteſt, an qui non confitetur fidem, peccet contra virtutem fidei, an ſolùm contra alias virtutes, ex quibus debebatur tunc fidei confeſſio. Primus caſus eſt, quando debes alios inſtruere, & docere, qui res fidei ignorant, ad quod aliquando ex charitate erga proximos teneris, aliquando etiam ex iuſtitia, quando id tibi ex officio incumbit: non potes autem eos docere, & inſtruere, quin ſimul fidem tuam confitearis. Quo caſu obligationem etiam oriri ex ipſa virtute fidei, docet Coninch *dicta diſp. 15. dub. 4. num. 79.* quia fidei honor exigit, vt eam non ſolum in nobis, ſed etiam in aliis quantum poſſumus promoueamus. Sicut virtus caſtitatis non modò obligat me, vt caſtè viuam, ſed etiam vt quantum poſſum peccata contra caſtitatem in aliis impediam. Ex quo infert, etſi alij teneantur ex præcepto negatiuo non negare fidem; me tamen tunc teneri ex præcepto affirmatiuo ad fidei confeſſionem, cuius omiſſio etiā peccatum, quia eſt omiſſio actus affirmatiui præcepti. Hæc Coninch, cui conſentit Palao *tom. 1. tract. 11. diſp. 1. puncto 13. num. 8.*

60 Alij tamen in eo caſo non agnoſcunt obligationes ex fidei virtute, ſed ex charitate, vel miſericordia erga proximos, vel etiam aliquando ex iuſtitia. Ita Hurtado *dicta diſp. 48. §. 10. in fine,* & videtur id ſatis ſignificare Suarez *dicta ſect. 1. num. 6. & 7.* vbi tandem concludit, tunc confeſſionem fidei pertinere poſſe ad fidei præceptum, *vel ex parte Dei quando honor Dei, quatenus eſt fidei auctor, & aſſertor, periclitetur, vt ſi propter defectum confeſſionis fidei religio chriſtiana falſa exiſtimari poſſit, vel auctorem eius falſum dixiſſe, vel etiam ex parte ipſius hominis, ſi propter non confitendam fidem nimio timori locum daret, & ſe exponeret periculo, vel deficiendi à fide, vel oſtendendi inconſtantiam in illa.* Vnde non videtur agnoſcere obligationem ex ipſo præcepto fidei ſecundùm ſe propter ſolam vtilitaté audientium, quando nec periclitatur honor Dei modo prædicto, nec ipſemet homo non confitens exponit ſe periculo negandi, vel oſtendendi formidinem, ſed tunc videtur agnoſcere obligationem ſolam ex charitate, vel aliis virtutibus. Addit verò Hurtado rationem, quia fides tantùm obligat ad aſſenſum internum, & externum, non tamen ad propagationem ſui; vt iuſtitiæ lex obligat ad actus internos, & externos vnicuique ius ſuum ſeruantes; non tamen obligat ad faciendos alios iuſtos: illis autem dare occaſionem ad iniuſtitiam pertinet ad vitium ſcandali.

61 Ego admitto, aliquando obligationem hanc poſſe prouenire ex ſola charitate, vel miſericordia erga proximos; neque enim credo, virtutes omnes obligare nos ad eas apud proximos promouendas: nam licèt obedientia, vel temperantia obliget me indirectè, vt non concurram poſitiuè inducendo alios ad inobedentiam, vel intemperantiam eo modo; quo id latiùs explicui *diſp. 16. de pœn. ſect. 4. n. 151. & ſequentibus*; non tamen obligat me, vt procurem, alios eſſe obedientes, vel temperantes, & licèt fortaſſe affectus, quem aliquis habet ad honeſtatem harum virtutum, poſſit eum mouere ad procurandas, & promouendas eas virtutes in aliis; non tamen obligat ad hoc, præſertim ſub mortali, quare ex hac generali ratione non facilè concipitur, quomodo ipſamet fidei virtus obligare poſſit ad fidei confeſſionem, vt fides in aliis propagetur, & promoueatur.

Cum hoc tamen ſtat, quod aliquando virtus ipſa fidei poſſit me obligare ad fidem confitendam ob præiudicium eiuſdem fidei apud alios impediendum; in quo videtur fidei virtus conuenire cum aliquibus virtutibus, licèt non cum omnibus in vniuerſum: nam licèt temperantia, v.g. non me obliget, vt alios ad ieiunandum moueam, vel vt eorum intemperantiam impediam: iuſtitia tamen aliquando me obligat, vt impediam aliorum iniuſtitiam vnde magiſtratus eſſet iniuſtus, quando licèt ipſe non furaretur, non tamen aliorum furta impediret, cùm poſſet. Item famuli facerent contra reuerentiam ſuo domino debitam, non ſolùm, quando cum contumeliis afficerent, ſed etiam quando viderent dominum ab aliis fuſtibus, aut colaphis percuti, nec id impedirent, cùm poſſent, ſed quieti adſtarent videntes domini ignominiam. Ratio autem differentiæ eſt, quia impediendo crapulam alterius non ideo ſobrius, vel temperans ſum, ideo temperantia non me obligat ad illam impediendam, ſed charitas erga proximum. At verò famulos impediens irreuerentiam, & ignominiam domino ab aliis inferri, eo ipſo exercet reuerentiam domino debitam, & è contra, ſi quietus maneret conſiderans, quid cum domino ageretur, nec impediens, cùm poſſet, cenſeretur irreuerentiā magnam erga dominum committere. Nam ſicut aduenienti domino debetur reuerentia poſitiua aſſurgendi, aperiendi caput, &c. & omiſſio eorum actuum eſſet contra debitum reuerentiæ poſitiuæ debitæ in iis circumſtantiis: ita domino ignominioſè ab aliis habito debetur à famulo præſenti actus poſitiuus reuerentiæ, qualis eſt impedire poſitiuè eiuſmodi contumelias, & ignominias domini, cuius actus poſitiui omiſſio eſt contra debitam reuerentiam in iis circumſtantiis. Similiter ergo dicendum videtur de fide, quæ reſpicit reuerentiam debitam diuinæ veracitati per cultum intellectualem exhibitum, vel manifeſtatum; obligat enim ſemper ad non faciendum actum poſitiuum irreuerentiæ internum, vel externum: aliquando verò ad exhibendum cultum poſitiuum internum; aliquando etiam ad externum, & ſicut ad hunc obligat, quando interrogamus de fide in certis circumſtantiis, vt ſupra vidimus; ita etiam obligat ad talem cultum externum, & confeſſionem poſitiuam, quando eadem fides, & veracitas diuina contumelioſè tractatur ab aliis, quos poſſumus impedire. Itaque motiuū obligandi non eſt tunc, ne ab aliis fides negetur, quod potiùs videretur reduci ad præceptum negatiuum non negandi fidem; ſed potiùs motiuum obligandi tunc eſt, vt debita reuerentia à nobis tunc exhibeatur, quæ in talibus circumſtantiis poſitiuè debetur.

Dices, hinc ſequi, quòd ex virtute ipſa fidei te- 63

nemur

63 nemus proximos docere,& inſtruere, vt credant: quia nobis non docentibus, illi non credent, & negabunt fidei doctrinam,quæ negatio continet contumeliam,& dedecus poſitiuum fidei. Si ergo ex virtute fidei tenemur impedire irreuerentias contra diuinam fidem, & ad hoc eandem fidem profiteri. Tenebimur ad eius confeſſionem, quoties neceſſaria fuerit ad proximorum inſtructionem ne & ipſi ob ignorantiam eam negent.

An ex virtute ipſa fidei teneamur proximos docere, & inſtruere vt credant.

Reſpondetur, in primis quoties proximi laborant ſolum infidelitate negatiua,nec peccant poſitiuè contra fidem,ceſſare in nobis hanc obligationem ex virtute fidei, licèt ſæpè remaneat illa alia obligatio ex charitate. Deinde quando non eſt ſpes proficiendi & impediendi eorum infidelitatem , & irreuerentias , non erit obligatio ex virtute fidei ad id conandum. Nec etiam fides videtur obligare nos ad alios quærendos,& edocendos vt eorum infidelitatem impediamus, licèt ſæpe charitas ad id obliget. Neque enim famulus videtur peccare contra reuerentiam domino debitam ex eo quod non adeat, & quærat alios, quos ſcit irreuerentes Domino ſuo eſſe , vt eos reuerentes reddat, licèt aliquando imputetur ei ad irreuerentiam, ſi aliorum contra Dominum irreuerentiam præſens , & potens non impediat, ſed diſſimulet. Denique quando nobis præſentibus ,& potentibus impedire, alij fidem contemnunt, conſiderandæ ſunt circunſtantiæ omnes, & videndum an ſint tales, & talis tantúſque fidei contemptus, vt ipſum ſilentium, & diſſimulatio noſtra ſit contra reuerentiam , quam fidei, & veracitati diuinæ debemus , ſicut erubeſcentia ipſa abſque fidei negatione æſtimatur omiſſio grauis reuerentiæ debitæ, neque enim omnis actus infidelitatis nobis præſentibus ab aliis factus talis eſt, vt fides ipſa obliget nos ad non diſſimulandum, vel tacendum, neque id ad erubeſcentiam nobis ſemper imputatur, ſed ex rei grauitate, & aliis circumſtantiis penſandum hoc eſt.

64 Secundus caſus, in quo omiſſio mera confeſſionis fidei videtur eſſe contra fidei præceptum, eſſe poteſt, quando præcepto Eccleſiaſtico tenemur fidem profiteri : extat enim præceptum poſitiuum humanum de profeſſione noſtræ fidei præſcripta formula facienda à certis perſonis , & in certis caſibus,ex Bulla Pij IV. & Pij V. & quidem omiſſio profeſſionis fidei in iis caſibus, meo iudicio eſt non ſolum contra obedientiam Eccleſiæ debitam, ſed etiam contra virtutem fidei: quia præcepta Eccleſiæ de actibus alicuius virtutis, eo ipſo faciunt, vt actus præceptus ſit intra eandem virtutem, & eius violatio ſit etiam contra illam ſpecialem virtutem. Sic enim ieiunium præceptum ita pertinet ad virtutem temperantiæ vt violatio ieiunij ſit etiam contra virtutem temperantiæ, & debeat in confeſſione explicari hæc ſpecialis malitia contra temperantiam; & ſimonia prohibita ſolum iure humano eſt etiam contra religionem,& ſic de aliis. Cùm ergo confeſſio fidei de ſe ſit actus virtutis fidei, conſequens eſt, vt accedente præcepto Eccleſiæ,omiſſio huius confeſſionis ſit non ſolum contra obedientiam, ſed etiam contra virtutem fidei , ad quam confeſſio illa de ſe pertinet , & ideo hæc ſpecialis malitia explicari debet in confeſſione, & ſufficienter explicatur, dum pœnitens dicit,ſe omiſiſſe fidei profeſſionem , quam ex præcepto Eccleſiæ debebat facere. Quando autem,& quas perſonas obliget præceptum illud Eccleſiaſticum pertinet magis ad materiam de beneficiis,& ideo de hoc puncto videri poſſunt Thomas Sanchez,*lib.2. in decalog.cap.5.* Caſtro Palao *1.tom. tract.4. puncto 19.* & alij,quos congerit Diana *p. 3.tract.2.de dubiis regularium reſolut.78.*

Secundus caſus, in quo omiſſio confeſſionis fidei videtur eſſe contra fidei præceptum.

Tertius caſus,quo ex ipſa virtute fidei obligatur homo ad illam confitendam,eſſe poteſt,quãdo putatur in his circunſtantiis fidei confeſſio neceſſaria,vt homo ipſe vitet periculum morale, quod habet deficiendi à fide, niſi per actum illum contrarium,& proteſtationem externam, timorem & erubeſcentiam ſimul excutiat , & ſe fidelem profiteatur. Quo caſu monet bene Suarez *dicta diſp.14.ſect.2.n.7.* obligationem hanc confitendi fidem prouenire ab ipſa fidei virtute,quia licèt confeſſio non ſit neceſſaria tunc propter ſe, ſed propter aliud , & per accidens ad vitandum aliud peccatum , & licèt quando actus fidei non eſt neceſſarius propter ſe,ſed propter aliud præceptum, vt propter Sacramentum recipiendum, vel propter opus miſericordiæ debitum , obligatio illa non ſit ex fide , ſed ex illa alia virtute, vt ſupra diximus;in hoc tamen caſu,cùm peccatum illud,ad quod vitandum neceſſaria iudicatur confeſſio fidei,ſit etiam contra fidem,nempe negatio fidei interna,vel externa,conſequens eſt vt omiſſio confeſſionis fidei in illo caſu non ſit contra aliam virtutem,niſi contra ipſam fidem. Quæ tamen non obligat per ſe,& primariò ad confeſſionem tunc faciendam, ſed ſecundariò,& per accidens ad vitandum illud aliud peccatum negationis,vel defectus à fide,& ideo magis videtur eſſe contra præceptum negatiuum non negandi fidẽ, quàm contra affirmatiuum illam confitendi. 65

Tertius caſus, quo ex ipſa virtute fidei obligatur homo ad illam confitendam.

Dubitant aliqui,an hoc præceptum confitendi fidem exteriùs obligauerit etiam Angelos in via. Quod dubium mouet Turrianus *in præſenti diſp.35.dub.3.ante finem*,& ipſe breuiter reſpondet , manifeſtationem externam, & materialem non fuiſſe Angelis neceſſariam, quia hæc ab illis fieri non poterat , niſi in corpore aſſumpto, quæ corporis aſſumptio illis neceſſaria non erat in breui illa morula viæ & ſine corpore non poterant bene ſuos conceptus aliis Angelis manifeſtare. An verò per loquutionem ſpiritualem debuerint ſuam fidem aliis Angelis patefacere, dicit dependere ab eo, an interuenerint circumſtantiæ , quæ neceſſariæ ſunt, vt obligetur fidelis ad confeſſionem fidei externam. 66

An hoc præceptum confitendi fidem obligauerit etiam Angelos in via.

Ego in primis fateor , non debuiſſe Angelum in via manifeſtare , & profiteri ſuam fidem per actionem aliquam ſenſibilem exercitam per corpus aſſumptum: id enim non erat neceſſarium ad fidem manifeſtandam aliis Angelis , cum quibus ſufficientem communicationem habere poterat abſque vllo ſigno corporeo , prout de facto eam habuiſſet , licèt Angeli ſoli abſque vllo prorſus ente materiali & corporeo cõditi fuiſſent. Et quidem ipſa loquutio ſpiritualis,qua vnus Angelus alteri loquitur, dicitur verè actus externus fidei, cùm producat,vel generet notitiam in audiente. Loquendo itaque de hoc genere confeſſionis, & manifeſtationis fidei, conſequẽter ad ſupradicta, dicendum videtur, debuiſſe Angelum viatorem ſuam fidem manifeſtare: nam rationes , quibus ſupra eam obligationem in homine probauimus, procedunt etiam in Angelis, cùm ipſos etiam Deus creauerit, non vt ſinguli ſeorſim , ſed vt omnes ſimul vitam ſocialem ducerent, & Rempu- 67

blicam

blicam intellectualem ac corpus politicum conſtituerent, & vt ita dicam, eccleſiam Angelicam cuius membra ſingula debebant aliis ſuam profeſſionem, & ſeruitutem erga Deum manifeſtate, atque adeo notam ſummiſſionis internæ exhibere per actus religionis externos, qui aliis Angelis noti eſſe poſſint, ne viderentur velle ſuam ſeruitutem clam occultare, nullo prorſus ſigno ſe Dei famulos, & aſſeclas, ac diſcipulos manifeſtando, ſicut ſupra de hominibus dictum eſt.

SECTIO V.

De vſu veſtium, actionum, rituum, ciborum, & aliorum quæ propria ſunt infidelibus, an, & quomodo ſit contra virtutem fidei.

68 Plura ſub hoc titulo complectimur, quæ ſingillatim examinanda breuiter ſunt, vt explicetur meliùs obligatio virtutis fidei in ordine ad actiones externas. Quia verò diximus duplex eſſe præceptum fidei in ordine ad hos actus externos, alterum negatiuum non negandi fidem, & alterum affirmatiuum fidem confitendi: ideo poſt vtriuſque præcepti differentiam explicatam, quærimus de vſu veſtium, rituum, &c. quia hic vſus aliquando eſt contra præceptum negatiuum, aliquando verò ſolùm eſt contra præceptum affirmatiuum confitendi fidem, & ideò quæſtio hæc vtrique præcepto communis eſt: quam maioris claritatis gratia in plures §§. ſeu dubia diuidemus. Pro quibus tamen omnibus communiter aduertunt Doctores in præſenti, ſermonem hîc eſſe de vſu ſerio, non de vſu ludicro, qualis in comœdia eſſe ſolet, in qua repræſentationis gratia abſque peccato vſurpantur, & veſtes, & ritus, & verba infidelium, & hæreticorum: nam in iis circunſtantiis actiones illæ non ſignificant vllo modo infidelitatem internam, vel erubeſcentiam, cùm conſtet omnibus animus vſurpantis omnino contrarius.

Quiſnā vſus veſtiū, actionum, rituum, &c. hîc intelligatur.

69 De occultatione negatiua, qua aliquis fidem ſuam aliquandiu non manifeſtat, diximus ſupra *ſect.* 3. non eſſe peccatum, quando non occurrit obligatio poſitiua confitendi fidem: nunc autem ſermo eſt, non de occultatione merè negatiua, ſed affirmatiua, quatenus aliquis vſurpat ſigna aliqua, veſtes, cibos, &c. ad hunc finem occultandi ſuam fidem, de qua etiam occultatione in genere ſupponendum eſt, eam eſſe etiam illicitam, quando adeſt obligatio confitendi fidem: ſi enim tunc occultatio negatiua illicita eſt, à fortiori erit illicita occultatio poſitiua. Nunc ergo dicamus in particulari de iis, quæ ad hunc finem aſſumi ſolent, & in primis de veſtibus infidelium.

Occultatio fidei alia negatiua, alia affirmatiua.

Quando vtraque illicita.

§. I.

De vſu veſtium infidelium, an liceat.

70 Veſtes claritatis gratia poſſunt ad quatuor claſſes reduci. In prima ſunt veſtes, quibus infideles diſtingui ſolent materialiter à fidelibus, non quidem formaliter prout infideles, ſunt ſed prout ad talem negationem pertinent, quales ſunt veſtes Turcarum, quæ magis pertinent ad nationem, aut prouinciam, quàm ad religionis ſectam; vnde licèt omnes Chriſtianam fidem reciperent, veſtes tamen antiquas retinerent. His autem veſtibus conſentiunt Doctores poſſe fidelem vti, quando tranſiens per infidelium regionem, occultari vult, ad periculum vitandum: veſtis enim illa nec explicitè, nec implicitè continet negationem fidei, aut profeſſionem alterius ſectæ, & licèt alij putantes eſſe ex natione illa, decipiantur putantes eſſe ex eadem nationis ſecta; id tamen eſt per accidens, & ex ignorantia. Aduertunt tamen, requiri ad hoc aliquam inſtam cauſam Sanchez *lib.* 2. *in decalog. c.* 4. *n.* 17. & Suarez *in præſenti diſp.* 14. *ſect.* 5. *n.* 5. quia, licèt hæc actio per ſe non ſit mala, habet tamen ſpeciem mali, & ideo vitāda eſt, iuxta illud Pauli 1. Theſſ. 5. *ab omni ſpecie mali abſtinete vos*: nec enim ſine cauſa ſufficienti poſſumus proximi deceptionem intendere, præſertim in re tanti momenti, vt nos falſæ ſectæ cultores iudicet; quam licèt nos non profiteamur damus tamen fundamētum aliquod, vt alij exiſtiment: quod in rigore plus eſt, quàm occultare veram fidem per meram negationem profeſſionis illius: tunc enim non damus fundamentum poſitiuum, vt iudicemus infideles, ſicut damus in caſu præſenti, & ideo maior cauſa requiritur ad hoc iuſtificandum, ſine qua videtur eſſe contra reuerentiam debitam veræ fidei, & religionis: ſicut magis videtur eſſe contra reuerentiam Domino debitam, ſi eius famulus aliqua poſitiuè faciat, vt æſtimetur alienus ab eius famulatu, quàm ſi ſolùm negatiuè ſe habeat non profitendo ſe eius famulum.

Veſtium quatuor genera. Primum genus.

Secundum genus eſt earum veſtium, quæ vſurpantur ad dignoſcendos infideles formaliter, vt 71
infideles ſunt, vt Romæ Iudæi vti debent galero flaui coloris, vt cognoſcantur, & fœminæ flauo etiam velo in capite. De his autem eſt magna controuerſia, an Chriſtianus poſſit vti eodem ſigno abſque peccato contra fidem. Negant plures Caiet. Nauarrus, Tabiena, Toletus, & alij plures, quos affert Sanchez *vbi ſuprà n.* 18. quia vtens illo ſigno implicitè profitetur, ſe eſſe illius falſæ ſectæ cultorem, & parum refert, quod id verbis, aut rebus ipſis dicatur, cùm eadem ſit malitiæ ratio in vtroque vſu.

Secundum genus.

Alij tamen plures, & graues auctores putant id ex graui cauſa licitum eſſe. Azor, Bañes, Aragon. Eman. Ludou. Lopez, & alij, quos affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà num.* 19. Suarez *dicta ſect.* 5. *n.* 7. Coninch *in præſenti diſp.* 15. *dub.* 3. *num.* 66. Caſtro Palao *dicto* 1. *tom. tract.* 4. *diſp.* 1. *puncto* 17. *num.* 3. & alij, quos afferunt, & probabilem putant hanc ſententiam Becanus *de fide cap.* 9. *quæſt.* 5. *num.* 18. *&* 29. & alij, quos affert, & ſequitur Hurtado *in præſenti diſp.* 48. *ſect.* 3. §. 27. quibus alios addit Diana 5. *parte tract.* 7. *de ſcandalo reſolut.* 33. vbi eidem ſententiæ ſubſcribit.

Probant aliqui, quia licitum eſt ex cauſa vſur- 72
pare verba ambigua ad occultandam veritatem, & decipiendum auditorem, qui de re ſecreta inſtanter interrogat; ergo à fortiori licebit vſus talis veſtis in neceſſitate; eſt enim quaſi ambiguum, & æquiuocum ſignum, quod poteſt ad hunc, vel illum finem vſurpari. Ita arguit Suarez *dict. n.* 7. Hæc tamen ratio per ſe ſumpta nimium probaret, quare retorqueri poſſet ad aduerſarios, quia etiam in neceſſitate non poſſumus licitè vſurpare verba æquiuoca, quibus audientes intelligant

telligant nos veram fidem negare, etiamſi ea noſtra intentione alium ſenſum habere poſſint, vt ſuprà vidimus, & omnes fatentur; ergo nec poſſumus vſurpare alia ſigna ambigua ad decipiendos alios in hac materia.

Secundò probari ſolet eadem ſententia, quia vſus talis veſtis de ſe non eſt malus, nec continet profeſſionem falſæ religionis: alioquin Iudæi peccarent Romæ galerum flauum geſtantes, vnde nec poſſet illis præcipi vſus talis ſigni, hoc enim eſſet præcipere eis aliquid illicitum: ſi ergo licitè id Pontifex præcipit, & ipſi licitè obediunt, conſequens eſt, vt vſus ille non ſit malus, nec profeſſio falſæ religionis, atque adeo chriſtianus idem ſignum vſurpans non profitetur explicitè falſam religionem. Ita arguit Sanchez *vbi ſuprà* & alij.

Sed tamen hoc etiam argumentum nimis probat, & æquè retorqueri poteſt ab aduerſariis: quia Iudæi etiam interrogari licitè poſſunt à magiſtratu, an ſint Iudæi, vel chriſtiani, & illis licitè præcipi poteſt, vt reſpondeant, imò, vt ex ſe manifeſtent ſe ipſos ſingulis menſibus, & dicant quam ſectam profitentur; & quidem ipſi Iudæi reſpondere, & obedire debent, & per conſequens non peccant manifeſtando ſe, & dicendo ſe eſſe Iudæos; & tamen ſi aliquis ex chriſtianis diceret Magiſtratui, vel aliis, ſe non eſſe chriſtianum, ſed Iudæum, peccaret grauiſſimè contra fidem: non ergo ſequitur, quod vſus pilei flaui licitus ſit chriſtianis ex eo, quod Iudæi licitè illum vſurpent, omnes enim differentiam aliquam inter il-
73 los inuenire debemus.

Meliùs ergo iidem, & alij oſtendunt probabilitatem huius ſententiæ ex differentia, quæ eſt inter voces, & alia ſigna: nam voces ea ſua natura inſtitutæ ſunt ad ſignificandam mentem; & licèt ad placitum applicentur ad hoc, vel illud in particulari ſignificandum; datæ tamen ſunt homini à natura ipſa, vt ſuos conceptus manifeſtet, & vt iis non vtatur, niſi iuxta ſignificationem ſemel impoſitam. Veſtes autem, & alia ſimilia habent alios fines diuerſos, neque eſt obligatio iis non vtendi, niſi ad ſignificandum. Hinc ergo eſt, vt licèt non poſſimus dicere, *ego non ſum Chriſtianus*, abſque fidei negatione; poſſimus tamen vti veſte, qua Iudæi dignoſci ſolent, abſque fidei negatione, quia poſſumus veſte illa vti, non vt ſigno, ſed vt veſte ſolùm, & ad finem tegendi caput, ad quem potiſſimum finem veſtes intro-
74 ductæ ſunt.

Hæc ratio non videtur mihi contemnenda, ſed indiget fortaſſe maiori explicatione: poſſumus autem illam declarare, & confirmare ex alia obligatione, quæ ex eadem vocum natura oritur. Nam, vt diximus in ſuperioribus *diſp*. 4. *ſect*. 1. non eſt in poteſtate libera voces proferentis, vt eas proferat materialiter, & non ex intentione ſignificandi, nec hoc ſufficiet ad vitandam culpam mendacij, & periurij, quando aliunde ex circumſtantiis non poſſunt audientes, intelligere, quod voces non proferantur ad ſignificandum. Rationem autem diximus eſſe, quia ſicut neceſſitas commercij, & conuictus humani exigit veracitatem in vocibus, & conformitatem cum mente; ita exigit etiam animum ſignificandi; ſi enim liceret voces contra mentem proferre materialiter, & abſque animo ſignificandi, ſequerentur eadem prorſus incommoda, ſicut ſi mendacium eſſet licitum: neque ſibi inuicem homines crederent: cùm poſſemus ſemper prudenter formidare, quod voces proferrentur materialiter in ſenſu tamen externo falſo. Quare lex naturæ, quæ obligat ad non mentiendum, eadem propter eaſdem rationes obligat ad non proferendas voces, niſi ad vſum ſignificandi iuxta ſignificationem illis impoſitam, vel niſi hic ipſe animus proferendi ſolum materialiter poſſit auditoribus ex circumſtantiis conſtare: quæ obligatio in vſu rerum aliarum non reperitur, quæ ad alios fines introductæ ſunt, & propter quos vſurpari poſſunt independenter ab animo ſignificandi. Qui profert itaque voces habet obligationem ſemper loquendi: qui autem vtitur veſtibus, vel aliis eiuſmodi rebus, non habet obligationem loquendi, aut teſtificandi, ſed poteſt alios fines intendere, quia natura eiuſmodi res ad loquendi vſum non alligauit.

Contra hanc tamen rationem ſic explicitam reſtat adhuc duplex difficultas. Prima eſt, quia licèt voces à natura datæ ſint alligatæ ad vſum loquendi, & ſignificandi mentem, & ideo non poſſint abſque eo vſu vſurpari: cum hoc tamen ſtat, vt quando vox eſt æquiuoca, & habet duplicem ſignificationem, poſſimus aliquando ex cauſa eam vſurpare in vno ſenſu, etiamſi ab audientibus accipienda ſit in alio, imò ad hoc ipſum, & vt audientes decipiantur, poſſumus ex iuſta cauſa aliquando æquiuocationibus vti: ergo ſicut ex cauſa graui poſſumus vſurpare veſtem propriam, & diſtinctiuam infidelium, quia non eſt alligata veſtis ea ſe ad ſignificandam infidelitatem, ſed indifferens ad alios vſus: ſic etiam ex cauſa graui poterimus vſurpare voces ambiguas, quia licèt ab audientibus accipiantur in ſenſu, vt ſignificent nos eſſe infideles: poſſunt tamen habere alium ſenſum, nec ea ſe alligatæ ſunt ad illum, in quo ab audientibus accipiuntur. 75

Proponitur duplex difficultas. Prima.

Huic difficultati, quæ non leuis eſt, reſponderi adhuc probabiliter poteſt negando conſequentiam, & aſſignando differentiam inter voces, & veſtes: nam vocibus, vt diximus, vti non poſſumus, niſi ad loquendum, & ad manifeſtandam noſtram mentem iuxta earum ſignificationem. Quamuis autem vocem æquiuocã vſurpare poſſimus in vna eius ſignificatione, & non in alia, & id quidem etiam ab audientibus in alia ſignificatione accipiatur, quando tamen cauſa ſubeſt ſufficiens id faciendi: cæterùm non poſſumus his æquiuocationibus vti, quando adeſt obligatio reſpondendi, & loquendi iuxtà mentem interrogantis, vel audientis, ſed debemus vocem in ea ſignificatione vſurpare, in qua ab audientibus accipitur. Sic teſtis iuridicè interrogatus non poteſt amphibologia vti, ſed debet vſurpare voces ad mentem iudicis interrogantis: alioquin, licèt voces in alio ſenſu poſſent eſſe veræ, ſi tamen ad mentem iudicis non ſint veræ, non vitabitur culpa mendacij, & periurij. Sic etiam qui ſeriò auditoribus perſuaderet, Petrum virum religioſum, & modeſtum eſſe parricidam, & hominem honoris cupidum; non vitaret culpam detractionis, & calumniæ grauis, licèt ipſe alium ſenſum intenderet, nimirum Petrum ſuis peccatis occaſionem dediſſe neci Chriſti Domini, qui noſter Pater eſt, & cupidum eſſe honoris æterni, qui à Beatis poſſidetur, & ſic de aliis. Ratio autẽ vniuerſalis, & à priori eſt, quia ſicut nõ poſſumus voces proferre materialiter, & ſine animo ſignificandi, vt diximus; ita nec poſſumus vti voce 76

æqui

æquiuoca in alio ſenſu, quando ſenſum illum, & ſignificationem habere non poteſt: tunc enim perinde eſt, ac ſi non eſſet æquiuoca, ſed vniuoca. Quoties autem eſt obligatio vſurpandi voces ad mentem auditorum, ſiue id ſit ob præceptum iudicis iuridicè interrogantis, ſiue ob præiudicium proximi, ſiue ob quamlibet aliam cauſam, voces in his circumſtantiis amittunt æquiuocationem, & vnum ſolum ſenſum ſignificare poſſunt, cùm non poſſint vſurpari, niſi ad ſenſum audientium: ergo qui quamlibet aliam ſignificationem intenderet, non vſurparet voces in ſua ſignificatione, quæ in his circumſtantiis vnica eſſe poterat, ſed haberet ſe ſicut qui voces materialiter proferret abſque intentione ſignificandi. Similiter ergo peccat grauiſſimè, qui vſurpat verba ambigua, quæ ab audientibus pro fidei negatione accipiuntur, quamuis ipſe alium verum ſenſum intendat: v. g. ſi dum de conſubſtantialitate Filij agitur, dicas, *Arius bene ſenſit de perſona Verbi*, intelligens id de Ario, antequam in hæreſim laberetur, cùm tamen auditores ea verba intelligant de Ario, poſt diſceſſionem ab Eccleſia. Ratio autem eſt eadem, quia in his circumſtantiis, & in materia tanti ponderis voces vſurpari debent ad ſenſum auditorum, ac per conſequens, tunc non ſunt voces ambiguæ, ſed habent ſe, ſicut ſi vnicam tantùm ſignificationem ſortirentur: quare cùm voces debeant vſurpari in ſua ſignificatione, & hæc non ſit duplex, ſed vnica earum vocum in his circumſtantiis, in quibus eſt obligatio loquendi ad ſenſum audientium, conſequens eſt, vt non poſſint in alio ſenſu vſurpari, etiamſi in aliis circumſtantiis poſſent eædem voces aliam ſignificationem habere.

77 Hæc autem ratio non procedit in veſtibus, & aliis eiuſmodi rebus: nulla enim eſt obligatio non vtendi veſtibus, niſi ad manifeſtandam mentem, ſicut eſt obligatio non vſurpandi voces, niſi ad loquendum, & ad exprimendum ſenſum internum, eo quod ſi poſſemus ad alios fines voces vſurpare, tolleretur, fides humana, & commercium neceſſarium: veſtes autem habent alios fines, & licèt poſſint homines eas etiam vſurpare ad ſignificandam mentem, & affectum ſuum, poſſunt tamen non hunc, ſed alios fines intendere: ſic veſtes lugubres vſurpantur ad ſignificandam mœſtitiam internam ob parentis, vel domini mortem: aliqui tamen his veſtibus vtuntur, non ad ſignificandam mœſtitiam, ſed ad commodum, vel quia pretioſiores veſtes non habent: conſuetudo enim vſurpandi eas veſtes in ſignum animi mœſti non abſtulit facultatem vſurpandi eas ad alios fines ſibi proprios: differunt, quippe à vocibus, quæ ſolum ad mentem ſignificandam datæ ſunt propter grauiſſima damna, quæ ſequerentur, ſi abſque eo fine proferri licitè poſſent.

78 Reſtat tamen contra eandem doctrinam ſecunda difficultas; quia quamuis voces proferri non poſſint ſine animo ſignificandi mentem internam, & in hoc differant à veſtibus; Iudæus tamen, & infidelis ſicut veſtibus, ſic etiam & vocibus poteſt licitè ſignificare ſuam mentem circa religionem falſam, quam profitetur. Sicut enim poteſt Iudæus vti galero flauo, vt cognoſcatur cuius ſectæ ſit, ſic etiam interrogatus de ſua religione, poteſt licitè reſpondere, ſe profiteri legem Iudæorum: & ſicut Princeps Chriſtianus poteſt Iudæis præcipere vſum pilei flaui, vt agnoſcantur, ſic poſſet præcipere eis, vt ſingulis menſibus, vel annis ad eundem finem coram Notario teſtarentur religionem ſuam, vt conſtaret, an in Iudaiſmo adhuc permanerent, Quam profeſſionem, ſeu confeſſionem diximus *ſuprà ſect.* 1. non eſſe in illis peccatum, (alioquin non poſſet licitè ab eis peti) quia nimirum illa ſunt verba reflexa, quibus non tam aſſerunt veritatem ſectæ falſæ, quàm mentem ſuam internam, in quo nihil falſum dicunt, ſed verum, nempe ſe interius habere talem mentem circa eiuſmodi religionem, ſicut qui ad petendum conſilium, vel remedium, fatetur amico, vel Confeſſario errorem internum, quem habet circa fidem, quod diximus fieri poſſe abſque peccato contra fidem, nec per eiuſmodi confeſſionem externam, ſi debito modo fiat, incurri pœnas hæreſis externæ. Hinc ergo oritur difficultas, cur ſicut poteſt fidelis aliquando ex cauſa graui licitè vſurpare galerum flauum, v. g. quia poteſt non habere animum ſignificandi falſam religionem, non poſſit etiam ex cauſa graui dicere aliquando, ſe eſſe profeſſione Iudæum, vſurpando quidem voces illas, non ad profitendam ſectam Iudaicam, vel illam aſſerendam, ſed ſolùm in ſenſu reflexo affirmando errorem ſuum internum, ſicut Iudæus eū licitè per eaſdem voces affirmat. Quo caſu cùm nihil affirmet de veritate illius ſectæ, ad ſummū erit mendacium contra ſe ipſum, quatenus ſibi imputat errorem internum, quem non habet, non tamen erit peccatum contra fidem, cùm verba illa non contineant irreuerentiam grauem contra fidem: alioquin nec verus Iudæus poſſet voces illas proferre abſque graui peccato, & per conſequens non poſſemus eum cogere ad reſpondendum, & manifeſtandam ſuam religionem.

Ad hanc etiam difficultatem reſponderi poteſt 79
negando, verba illa poſſe etiam ex cauſa graui licitè proferri ab homine fideli, vel abſque peccato graui vſurpari; licèt à vero Iudæo, vel infideli licitè vſurpentur: ratio verò eſſe poteſt, quia in eo homine fideli non ſolum mendacium cōtinerent, ſed mendacium pernicioſum, & graue, ſine quo non poteſt homo Catholicus ſibi imponere hæreſim, vel infidelitatem internam, licèt poſſit abſque graui peccato aliquando alia grauia peccata ſibi falsò imponere, ſic enim legimus in vitis Patrum de ſancto Abbate Agathone homine patientiſſimo, cuius humilitatem, & patientiam, vt probarent aliqui fratres, dixerunt ei, quod à multis exiſtimaretur ſuperbus, & qui alios omnes contemneret, eiſque paſſim detraheret, idque ex inuidia, eo quod cùm laſciuus eſſet, nollet alios puros & ſanctos æſtimari. Quibus omnibus vitiis ſanctus ſenior quia per ſilentium conceſſis deprecabatur ſolum, vt pro ipſo orarent, & tantorum criminum ei veniam impetrarent à Deo. Tunc illi addiderunt, à multis etiam ipſum hæreticum eſſe credi: quo audito Abbas excanduit, & zelo magno negauit ſe talis criminis reum eſſe; rogatus autem de cauſa tantæ indignationis reſpondit, reliquorum vitiorum humilitatis cauſâ poſſe Chriſtianum notam in ſe permittere, hæreſis non poſſe; vnde à fortiori minùs licebit eam de ſe abſolutè affirmare, & fateri. Ratio autem ex dictis eſſe poteſt, quia voces illæ à fideli prolatæ continerent mendacium grauiſſimum, & pernicioſum; nam licèt non negarent directè veritatem fidei, nec affirmarent veritatem iudaiſmi, quādo ſolum reflexè affirmaretur ipſe conſenſus internus ad iudaiſmum: hic tamen ipſe conſeſſos

ſus internus falsò affirmatur, & contra mentem proferentis, & per conſequens cum magna iniuria diuinæ auctoritatis, & veræ religionis. Nec enim ille ſolus peccat grauiter contra diuinam auctoritatem, qui mentitur directè contra aliam affirmando eſſe falſum obiectum à Deo reuelatum, vel negando id eſſe verum, ſed etiam qui cum mendacio negat ſe id credere, nam eo ipſo affert, & exhibet ſe in teſtem contra id, quod Deus reuelauit. Dicere enim ego interiùs aſſentior iudaiſmo, eſt dicere, ego interiùs credo, quòd falſa ſit fides Chriſtiana, quod eſt afferre ſe in teſtem contra chriſtianam. Certum eſt autem, irrogari grauem iniuriam alicui contra quem falsò affertur aliquis teſtis, prout falsò affert ſe in teſtem contra fidem chriſtianam ille, qui in corde credit eam eſſe veram. Ille verò, qui vtitur ex cauſa galero flauo non affert ſe in teſtem contra fidem, ſed eam ſolùm occultat, & dat occaſionem, quod alij ex errore putent ipſum contra fidem ſentire, quod tamen ipſe non dicit, nec teſtatur. Adde, quando Catholicus id de ſe falsò affirmaret, etiamſi ſolùm reflexè loqueretur de ſuo aſſenſu interno, & non de veritate, aut falſitate doctrinæ, regulariter tamen interueniret erubeſcentiam vitioſam; neque enim ſolùm peccat contra fidem, qui eam negat, ſed etiam qui eam erubeſcit, prout verè erubeſcit, qui ob aliquem metum negat ſe eam interiùs credere, cùm tamen eam verè credat. In Iudæo autem vero, qui fatetur, ſe eſſe Iudæum, nulla interuenit erubeſcentia, non enim erubeſcit, qui manifeſtat verè ſenſum, quem de facto habet. Nec etiam falsò adducit ſe teſtem contra fidem noſtram, ſed veriſſimè, cùm de facto in corde ſuo contra eam ſentiat: & quamuis hoc ipſum, ſi ſine cauſa fiat, habeat aliquam irreuerentiam contra fidem, quatenus contra eam affertur, & prodit teſtis aliquis: non tamen eſt tanta hæc irreuerentia, vt non poſſit compenſari aliqua vtilitate, vel cauſa; vt ſi id fiat ad remedium, vel conſilium petendum, vel ſaltem ſi fiat ad manifeſtandam veritatem, & ſtatum internum, vt alij poſſint ab hoc homine cauere, ob quem finem Iudæis præcipitur ſignum peculiare in veſte, & ob quem etiam finem poſſunt interrogari de ſua fide, & ipſi poſſunt licitè reſpondere, vt dictum eſt.

80 Tertium, genus veſtium eſt earum, quibus vtuntur infideles, non ſolùm vt dignoſcantur, ſed etiam ad profitendam ſuam falſam religionem. De quibus multi abſolutè negant vllo caſu licitum eſſe earum vſum. Ita Arag. & Ludou. Lopez apud Sanch. *vbi ſuprà n.* 20. Ant. Tabien. Tolet. Nauarr. & alij plures, quos refert & ſequitur Caſtro Palao *d. punct.* 17. *n.* 7. qui pro eadem ſententia affert Patrem Suarez *dicta ſect.* 5. *num.* 13. ſed immeritò, nam Suarez *num.* 2. diſtinxerat plura genera veſtium, & vltimo loco veſtes non habentes communem vſum, vel vtilitatem corporis, ſed præcisè inſtitutas ad aliquem vſum ſacrum, vel quaſi ſacrum, quales ſunt veſtes Sacerdotales, & de iis ſolis loquitur *illo num.* 13. Nos autem nunc loquimur de veſtibus inſtitutis ad vtilitatem corporis, ſed quæ ſimul ſignificare ſolent profeſſionem alicuius religionis, quales ſunt veſtes clericales, vel monachales, de quibus idem Suarez loquutus videtur *num.* 7. & concedere illarum vſum ex graui cauſa, & cum aliquibus limitationibus.

Tertium genus veſtium.

81 Alij ergo mitiùs loquuntur, & non audent in vniuerſum damnare harum veſtium vſum; ita loquitur Coninch. *diſp.* 15. *dub.* 3. *num.* 66. vbi earum vſum concedit licitum ad vitandum graue periculum: imò *num.* 72. addit non eſſe improbabile, quod ex grauiſſima cauſa liceat aliquando vſus veſtis deputatæ ad ſolum vſum, & cultum falſæ religionis. Suarez etiam loco ſupra citato eidem ſententię videtur apertè fauere, pro qua ab omnibus affertur Sanchez *dicto c.* 4. *n.* 20. ſed, vt verum fatear, ſatis obſcurè loquitur; nam ſtatim *num.* 21. dicit, id non intelligi, quando veſtes deſtinatæ ſunt ad cultum auctoris falſæ ſectæ, eo modo quo *num.* 16. explicuerat: ibi autem in eadem claſſe conſtituerat veſtes omnes primariò inſtitutas ad falſæ ſectæ profeſſionem, quas omnes diſtinxerat ab aliis veſtibus, quæ non ſunt inſtitutæ ad profeſſionem ſectæ, ſed ad diſcernendos homines talis ſectæ ab aliis ob finem politicum, qualis eſt vſus galeri flaui Romæ pro Iudæis; quare non ſatis apparet de quibus veſtibus loquatur poſtea *num.* 20. Sed tamen videtur ibi diſtinguere rurſus illam claſſem veſtium, quam vnicam fecerat *num.* 16. in alias duas, in quarum vna ſint veſtes ſignificantes ſolùm profeſſionem falſæ ſectæ, & has dicit aliquando licere; in altera verò ſint veſtes deſtinatæ ad cultum ſolùm auctoris falſæ ſectæ, & has dicit nunquam licere. In quo tamen parum conſequenter eum loqui, dicunt Palao *vbi ſuprà num.* 6. & Hurtado *diſp.* 48. §. 57. qui vtrarumque veſtium vſum videtur aliquando licitum agnoſcere, quod latè probat §. 54. *& ſequentibus.*

Ego ex ſupradictis vnam regulam generalem credo ſtatui poſſe, in qua, ſi bene explicetur, Auctores prædictos conuenire fortaſſe, vel parum diſſentire putarim. Itaque quoties vſus veſtium talis fuerit, vt qui perſonam vtentem nouerint, eum omnino iudicent fidem negare, & falſam religionem amplecti, vſus ille nullo caſu licitus erit, quando verò, qui perſonam norunt, poterunt dubitare, an ob alium finem diuerſum veſtis vſurpetur, poterit aliquando vſus licitus eſſe ex graui cauſa, quæ eò grauior debet eſſe, quò ex circumſtantiis veſtis illa magis accedat ad ſignificandam negationem veræ fidei, quamuis non omnino determinatè eam ſignificet. Senſus, & veritas huius regulæ probari, & explicari poteſt per analogiam, vel comparationem ad voces quas diximus nullo caſu fideli licere, quia ex natura ſua habent, quod proferri debeant ad ſignificandam mentem, & non ob alios fines. Si ergo eſſet veſtis, quæ propter circumſtantias, vel inſtitutionem ita eſſet determinata ad ſignificandam negationem fidei, ſicut ſunt verba, vel voces ex natura ſua ad ſignificandam mentem, idem omnino dicendum eſſet de veſte illa, quod de vocibus dicitur, atque ideo ſicut nullo caſu fideli licet proferre voces, quibus ſignificetur ipſum eſſe alterius ſectæ, ita nunquam licebit vſus talis veſtis habentis æquè determinatam ſignificationem, ac habent voces. Non repugnat autem, quod circunſtantiæ tales ſint; in quibus veſtis poſſit habere ſignificationẽ æquè determinatam; ac habent voces, & à qua non poſſit abſtrahi, v. g. ſi Princeps infidelis præcipiat ſubdito chriſtiano negare fidem, & in ſignum negatæ fidei aſſumere, & geſtare imaginem idoli in veſte, vel coronam, aut roſarium proprium illius idoli; non eſt dubium, quod in iis circumſtãtiis geſtatio illius ſigni, vel veſtis non poſſet præſcindi à ſignifica-

82 *Quandonam vſus ſupradictarum veſtium licitus, & quando illicitus.*

tione negatæ fidei, atque ideo, quod eſſet omnino illicita. Si ergo conſuetudo recepta tribueret eandem vim determinatam ſignificandi negatam fidem, quam tribuit imperium Principis infidelis præcipientis geſtare tale ſignum; eodem modo dicendum eſſet, de veſte, vel ſigno illo, non eſſe licitum, ſtante tali conſuetudine. Quare totum iudicium de hoc puncto reducendum eſt ad determinationem ſignificationis, quæ optimè colligitur à poſteriori, ſi videntes ſignum illud, & cognoſcentes perſonam, quę antea fidelis & chriſtiana erat, inducuntur tamen omninò, & determinatè ad iudicandum, quod priorem fidem reliquerit: tunc enim veſtis illa in talibus circunſtantiis habebit ſe, ſicut voces, cùm non poſſit à tali ſignificatione determinata ſeparari.

83 E contra verò contingit frequenter, vt veſtis aliqua, conſuetudine, vel etiam ex inſtitutione Principis deſtinata ſit ad ſignificandam profeſſionem falſæ ſectæ: & tamen quando chriſtianus eam vſurparet ad ſe occultandum, & vitandum vitæ periculum, ij, qui hominem antea agnoſcerent, & viderent in ea veſte, non ideo iudicarent, eum negaſſe fidem, ſed vel dubitarent, vel fortaſſe putarent, non ad id ſignificandum, ſed potiùs ad ſe occultandum, & vitandum vitæ periculum aſſumptam fuiſſe veſtem illam: quo caſu ex graui, vel ſaltem grauiſſima cauſa licitè aſſumeretur, cùm veſtis illa non eſſet ſicut voces, ſed poſſet ab ea ſignificatione ſeparari, & aſſumi ad alios fines, vel regendi corpus, vel ad ornatum, & elegantiam, vel ad aliquid aliud; quare procederet tunc ratio, propter quam diximus cum communi ſententia, licitè vſurpari poſſe ex graui cauſa à Chriſtiano galerum flauum, quia poteſt ſeparari à ſignificatione, quam ea publica ſubſtitutione habet, vt dignoſcantur Iudæi à Chriſtianis. Nam licèt veſtes de quibus nunc loquimur, non ſolùm ſint ſigna politica ad dignoſcendos infideles, ſed etiam ad ſignificandam profeſſionem falſæ ſectæ, vel ad eam tacitè profitendam, & ideo grauior cauſa requiratur ad harum veſtium, quàm ad illarum vſum licitum; adhuc tamen vtraque veſtis conuenit in hoc, quod ea natura ſua non ſit ita alligata etiam in his circunſtantiis ad talem ſignificationem, vt non poſſit ab ea præſcindere, & vſurpari ſine animo talis ſignificationis.

84 Doctrina verò hæc poteſt in primis applicari cum proportione debita ad quartum genus veſtium, nempe illarum, quæ non ſolùm vtrumque continent, & ſignificant profeſſionem falſæ ſectæ, ſed etiam continent cultum actualem auctoris falſæ ſectæ, vel idoli, &c. de quibus Auctores etiam variè loquuntur. Sanchez enim dicto n. 21. de iis veſtibus negare videtur eſſe licitas vllo caſu, ſicut & Bañes, Arag. Petrus de Ledeſm. Man. Rodriquez, & Rutilius Benzonius, quos afferre idem Sanchez ibidem. Idem docet Caſtro Palao *vbi ſuprà* Suarez verò *dicta ſect.* 5. *n.* 8. dicit non licere vſum veſtis, qua peculiaris honor idolo, aut falſo Prophetæ defertur, vt ſi idolum, vel character Mahometis in veſte feratur, nam id videtur inſtitutum in eius honorem, & ideo vel occultandum erit tale ſignum, vel alio modo cauendum, ne talis demonſtratio cultus, & honoris deferatur, nam hoc ſemper ſuperſtitioſum eſt. Poſtea verò *num.* 15. in vniuerſum docet, vt probabilius, & ſecurius, non licere vſum veſtis per ſe primò deputatæ ad ſuperſtitioſum cultum alicuius ſectæ falſæ, quæ non habet communem,

Quartum genus veſtium.

& corporalem vſum, ſed ſacrum, vel quaſi ſacrum in tali ſecta, niſi fortè aliquis vteretur tali veſte modo prophano, & vulgari, ita vt magis videretur contemnere ſuperſtitioſum vſum, eiúſque inſtitutionem.

Alij tamen non videntur harum etiam veſtium vſum in vniuerſum damnare: nam Coninc *dict. dub.* 3. *n.* 72. agens de veſtibus quæ directè ſunt inſtitutæ ad profitendam fidem falſam, abſque vlla diſtinctione dicit, non eſſe improbabile, quod in aliquo caſu ex cauſa grauiſſima licitus ſit earum vſus. Clarius Hurtado *dicta diſp.* 48. §. 54. de veſte inſtituta ad cultum, & cæremonias falſæ ſectæ dicit probabile eſſe, quod liceat inſtante neceſſitate mortis fugiendæ, dum non formaliter vſurpetur vt tale ſignum eſt, ſed ſolum materialiter. Poſtea verò §. 56. de veſte ſacerdotali idem probat, quia veſtis illa in rigore non eſt cultus, ſed habitus, quo exerceantur cæremoniæ, & cultus in Deum; & §. 58. probat licere veſtes, in quibus depictæ ſunt imagines hominum ſceleratorum, aut idolorum, quia vſus illarum imaginum non ſignificat determinatè cultum, ſed poteſt habere alias ſignificationes, nam multæ familiæ nobiles geſtant in ſuis gentilitiis imagines ſolis, lunæ, ſtellarum, vrſorum, & Leonum, quas quaſi deorum imagines ethnici colebant, ſic ergo poſſet imago Mahometis geſtari non in cultum, ſed ad ſignificandum triumphum reportatum de Mahometiſmo. Concludit denique contrariam ſententiam veram eſſe, quando vſus ſignorum determinatus eſt ad ſignificandam falſam religionem. 85

Iuxta regulam à nobis ſuprà poſitam conciliari poſſe videntur horum Auctorum placita: nam de his etiam veſtibus verum eſt, quod earum vſus ea cauſa grauiſſima liceat, quando non ſunt ita determinatæ ad cultum falſum ſignificandum, vt qui hominem antea chriſtianum cum ea veſte videt, eo ipſo determinatè iudicet fidē reliquiſſe, ſed poſſit dubitare, vel putare, quod ad alium diuerſum finem tali veſte vtatur: ſecus verò quādo ea inſtitutione, vel circumſtantiis determinata eſt ad eam ſignificationem. Et quidem, ſi quæ veſtes apud infideles ſunt, quæ correſpondeant veſtibus, non ſacris, ſed communibus noſtrorum clericorum, vel monachorum, faciliùs intelligi poteſt in illis indeterminatio ad ſignificationem: nam hæ veſtes non videntur continere cultum actualem, aut profeſſionem fidei, ſed ſunt habitus decens, & aptus ad naturalem vſum corporalem veſtium pro iis, qui ſtatum modeſtum, & religioſum profitentur. Vnde religioſus ethnicus, qui ad fidem chriſtianam conuerteretur, poſſet abſque ſcandalo habitum ſuum ex cauſa aliquandiù retinere abſque eo quod falſum cultum profiteretur, quia habitus non facit Monachum, ſed poſſet ad vſum ſolū naturalem habitus retineri. 86

Difficiliùs excuſari poteſt veſtes cum imagine idoli, vel Mahometis, quæ in eius cultum geſtari ſolet: nam licèt imago illa ex ſe indifferens ſit, vt ad alium finem, vel vſum deferatur: ſed tamen in his circumſtantiis, & tali modo geſtata videtur ſatis determinata ad ſignificandum cultum, ſicut equites chriſtiani nobiles, qui Crucem S. Iacobi, vel alterius militiæ in pectore geſtant, ſignificant omnino cultum erga crucem, & religionem chriſtianam. Vnde ſi ad Mahometiſmum tranſirent, crucem ſtatim abiicerēt. Sic imago idoli, vel Mahometis ea ſe indifferens eſt, vt ad cultum, vel ad 87

Veſtis cum imagine idoli, an excuſari poſſit.

alium

alium finem deſeratur; ſed tamen in his circunſtantiis, & tali modo geſtata in pectore v.g. non videtur eſſe indifferens, ſed determinata omnino ad cultum ſignificandum. Sicut etiam thurificatio ex ſe indifferens eſt, vt fiat in cultum, vel etiam ad finem naturalem expellendi odorem noxium; ſed tamen in his circunſtantiis accendere thus coram idolo determinatè omnino ſignificat cultum.

88 Vnde obiter notandum eſt, non excuſari hanc maliriam ex eo quod talis veſtis ſignum etiam ſit nobilitatis apud illam gentem, atque ideo retineri poſſit non ad cultum, ſed in ſignum nobilitatis. Hoc, inquam, non excuſat: quia etiam apud nos Crux S. Iacobi, vel alterius militiæ ſignum eſt nobilitatis, non tamen poteſt retinere hanc ſignificationem ſine ſignificatione cultus, cum ab hac ſignificatione cultus illa alia ſignificatio nobilitatis omnino dependeat. Ideo enim ſignificat nobilitatem, quia ſoli nobiles admittuntur ad cultum illum crucis, qui exhibetur eam cum tali figura in pectore geſtando: quare qui vult ſe illo ſigno nobilem manifeſtare, eo ipſo vult talem cultum publicum exhibere, ad quem publicè tali ſigno exhibendum ſoli nobiles admittuntur. Similiter ergo inueniri poſſunt apud infideles ſigna aliqua nobilitatis in veſtibus, quæ tamen non aliter nobilitatem ſignificent, niſi quatenus continent cultum aliquem idolo exhibitum, ad quem publicum cultum taliter exhibendum ſoli nobiles admittuntur; & hoc genus ſignorum non poterit licitè retineri ad nobilitatem ſignificandam, niſi fortè, vel communi conſenſu, vel per obliuionem vna ſignificatio ab alia ſeparetur. Poteſt enim contingere, vt licèt initio ſignum illud cultum idoli contineret, & ſolis nobilibus concederetur, poſtea tamen origo illa ex cultu in obliuionem abierit, & ſola ſignificatio nobilitatis remanſerit: vel certè ſignificetur nobilitas independenter à ſignificatione falſi cultus, & ſint duæ ſignificationes ſeparatæ, & non ſubordinatæ, quo caſu æſtimari aliquando poterit ſignum illud inter ſigna non omnino determinata ad ſignificandum falſum cultum, ſed indifferens ad alias ſignificationes diſparatas, & non ſubordinatas.

Et an ſi retineatur in ſignum nobilitatis?

89 Denique de veſtibus ſacris non continentibus eiuſmodi imagines, ſed deſeruientibus ad locum, & tempus rituum ſacrorum, vel ſacrificiorum, dicendum erit iuxta ſuprà poſitam regulam, eas non licere fidelibus, ſi ita determinatè ſignificent, vt videntes, eo ipſo iudicent chriſtianum illum fidem deſeruiſſe; quod maximè locum habere poterit, ſi veſtes illæ non ſolùm diſpoſitiuè deſeruiunt ad cultum, quatenus decentiùs, & magnificentiùs ornant miniſtrum, vt cum maiori dignitate, & ſplendore accedat ad ritum celebrandum, ſed etiam formaliter in ſe contineant ipſum cultum, prout videtur formaliter cultum continere crux illa, quam Epiſcopus celebraturus imponit ſibi pendentem ex collo, in quo cultus, & veneratio ipſius crucis videtur interueniré; & ſimile aliquid apud infideles poſſet inueniri, de quibus omnibus non poteſt regula generalis alia tradi, ſed in ſingulis conſideranda prudenter eſt, & qualitas ſigni, & determinatio ad ſignificandum, vt dictum eſt.

Quid dicendum de veſtibus ſacris.

90 Sunt autem circa hoc duo aduertenda. Primum eſt, quando dicimus, veſtes illas non eſſe in vniuerſum, & in omni caſu damnandas, quæ non ſunt omnino determinatæ ad ſignificandum, id eſt, quibus viſis, ij qui hominem antea fidelem nouerunt, non ſtatim iudicabunt, ipſum fidem reliquiſſe; hoc, inquam, non ita eſſe intelligendum, vt ſufficiat ſi aliqui ſciant, eum non ex animo, ſed ob alium finem ea ſigna vſurpare, ſicut nec ſufficeret, ſi aliqui ſcirent eum fictè proferre verba ſignificantia negationem fidei, ſed requiri, quod vel omnes id ſciant, vel certè ſigna ipſa talia ſint, vt in iis circunſtantiis, qui aliunde fictionem non nouerunt, & ſciunt ipſum antea fuiſſe fidelem, non poſſint ex veſtibus, vel ſignis illis determinatè iudicare, quod fidem reliquerit, itaut nec ipſi infideles, ſi noſſent hominem antea fuiſſe chriſtianum, poſſent eiuſmodi fidei mutationem iudicare. Per hoc enim à poſteriori colligitur debilitas, & indeterminatio illius ſigni ad manifeſtandam fidei negationem, & differentiam illius ſigni à vocibus, quæ ex natura ſua determinatæ ſunt ad negationem manifeſtandam, quæ ſicut nunquam licitè vſurpantur ab homine fideli, ita neque alia ſigna, quæ vel ex inſtitutione, vel ex conſuetudine æqualem determinationem habuerint, vt ſuprà explicuimus.

Duo aduertenda.

Secundum quod aduertendum eſt, & quod prædicti Auctores communiter obſeruant, eſt, tam prædictas veſtes, quàm alia omnia ſigna, etiamſi ex ſe determinata non ſint ad talem ſignificationem, poſſe tamen eſſe illicita ratione ſcandali, quare quando dicuntur aliquando licere, ſemper intelligi debet, ſecluſo ſcandalo, quo ſtante iam ratione illius redditur vſus illicitus, vt notauit Suarez *vbi ſuprà dicto n.* 13. Coninch *dict. dub.* 3. *n.* 75. Caſtro Palao *dicto dub.* 17. *n.* 10. & alij. Quantum verò, & quale debeat eſſe ſcandalum illud, vt etiam ex grauiſſima cauſa contemni non poſſit, pertinet ad tractatum de charitate, vbi Deo dante de hoc agemus. Interim videri poteſt P. Hurtado *diſp.* 173. *de charitate, ſect.* 13. vbi latè de hoc diſſerit. 91

Veſtes, & alia omnia ſigna poſſunt eſſe illicita ratione ſcandali.

Quæ de vocibus & veſtibus dicta ſunt, applicari poſſunt cum debita proportione ad nutus, vel alios manuum, & digitorum motus, quibus aliqui ſolent loqui, & ſuos conceptus exprimere. De quibus dubitari magis poſſet, quia non videntur omnino aſſimilari vocibus, quæ à natura datæ ſunt ſolùm ad manifeſtandam mentem, & ſignificandos internos conceptus, & ideo non poſſunt ab eo fine, & ſignificatione ſeparari: at verò nutus non videntur ita determinati, & alligati ad hunc finem; nam quando aliquis annuit inclinando caput, inclinatio illa de ſe indifferens erat ad ſignificandum aſſenſum, vel ad vitandum defatigationem in capite erecto habendo, vel ad conuertendos oculos ad terram, vt aliquid ibi quæras, vel ad quid ſimile: quare videtur nutus ille accedere magis ad veſtes, quæ quia de ſe non ſunt alligatæ ad ſignificandum, poſſunt à ſignificatione ſeparari. 92

Quid dicendum ſit de nutibus, vel aliis manuum, & digitorum motibus.

Cæterùm fatendum omnino eſt, nutus illos, qui negationem fidei, vel profeſſionem falſæ ſectæ ſignificent, nunquam ex quacunque cauſa licere, ſed habere ſe ſicut voces. Ratio autem eſt, quia licèt ex ſe poſſent ordinari ad alios fines diuerſos: in his tamen circunſtantiis non poſſunt ſeparari à tali ſignificatione vitioſa. Sicut etiam actio adolendi thus ex ſe fieri poſſet propter alios fines, recreandi odoratum, purgandi, &c. in his tamen circunſtantiis coram idolo, & cum externo geſtu venerationis non poteſt ſepa- 93

Nutus qui negationem fidei, vel profeſſionem falſæ ſectæ ſignificant, nunquam licent.

tari à ſignificatione cultus. Nutus autem, quo interroganti, an negare velis fidem chriſtianam, eu reſpondere videris annuendo, & caput inclinando, magis determinatus eſſe videtur ad ſignificandam voluntatem negandi fidem, quàm ſit combuſtio thuris coram idolo ad ſignificandum cultum: nam combuſtio thuris non eſt verbum, ſed actio; nutus autem eſt verbum, licèt non ſit vox, & ideo ſufficit ad valorem matrimonij, quod perficitur rebus, & verbis. Quod idem eſt de motibus digitorum ſignificantibus ad placitum, & ex conuentione priuata. Sunt enim quaſi litteræ ſcriptæ, quæ quidem ſunt propria verba, nec magis licèt ſcriptura ſignificãs fidei negationem quàm voces, cùm ſit loquutio ſcripta: ſic etiam motus illi digitorum ſunt vera loquutio, & ideo non magis licerent cum excommunicato vitando, quam loquutio per voces nec magis poſſunt motus illi præſcindere in his circunſtantiis à tali ſignificatione, quàm voces, & per conſequens eadem regula debet in illis ſeruari, quæ in vocibus propter eandem rationem.

94 Ex dictis infertur primò licitum eſſe chriſtiano tranſeunti [illegible] loca Turcarum, v. g. vti habitu communi Turcarum, vt ſe ſe occultet. Ita cum aliis Sanchez [illegible] *cap. 4. num. 22.* quia habitus ille de ſe non concernit religionem. Quando verò veſtes concernunt religionem, vt ſi ſit habitus communis Sacerdotis Mahometani, vel religioſi Ethnici grauis quidem cauſa requiritur, ſed aliqua [illegible], vt ſuprà diximus, & fatetur Conin[illegible] *dub. 3. num. 73. & 74.* Si denique contineant cultum actualem falſæ ſectæ, ſeruanda erit regula ſuprà poſita, & videndum, an ita ſint determinatæ ad eum cultum ſignificandum, vt qui vident, & ſciunt, hunc fuiſſe antea chriſtianum, inducantur omnino ad iudicandum, quod reliquerit fidem, an verò id determinatè non ſignificent, atque ideo ex grauiſſima cauſa licitus eſſe poſſet earum vſus.

Licitum eſt chriſtiano tranſeunti per loca Turcarũ vti habitu communi Turcarum vt ſe ſe occultet.

65 Infertur ſecundò licitum eſſe ſtratagema, quo chriſtiani vexilla hoſtium in nauibus ſuis fingunt, vt hoſtes infideles viſis vexillis nõ fugiant, vt docet idem Sanchez cum aliis *n. 23.* qui notat, id non licere, quando vexilla haberent depictas imagines Mahometis, vel falſi Dei, quia hinc eſſet cultum falſum exercere. De quo tamen dubitat Hurtado *diſp. 48. §. 58.* quia poſſunt illæ imagines depingi, non ad cultum, ſed ad ſignificandum triumphum de Mahomete, vel de falſis Dis: ſicut familiæ nobiles geſtant in ſuis gentilitiis imaginem Regis, quem olim eorum progenitores in bello ceperunt. Conſulit autem vt [illegible] dictæ imagines depingantur cum catena in ſignum captiuitatis, [illegible] bus, qui ab hoſtibus à longè non percipiantur, quo pacto ceſſat ſuperſtitionis periculum, & tandem concludit, id tunc [illegible], quando [illegible] na ſunt omnino determinata ad [illegible] cultum: quod vltimum veriſſime di[illegible], & conſonat [illegible] læ noſtræ ſuppoſitæ, Conſ[illegible] tamen [illegible] eſt, an hæ imagines [illegible] vinculis depictæ, ſignificent [illegible] cultum. Certum eſt enim, quod ſi [illegible] ſignificarent omnino cultum, ne[illegible] licitè fieret: parum a[illegible] reſe[illegible], ſed in vexillo[illegible] cauſa fi[illegible] ſoleat, prout Cl[illegible] in v[illegible] depingunt, vel B. V[illegible] aut [illegible] ſancti imaginem, quæ non videtur facere à communi

Licitũ Chriſtianis vexilla hoſtium in nauibus ſuis fingere.

ſententia recedendum, & multò minus ſi imagines illæ cum ſplendore, vel aliis ſignis venerationis, & honoris depingerentur.

Infertur tertiò, quid dicendum de veſtibus, quas Princeps infidelis præcipit deferre ab omnibus chriſtianis ſibi ſubditis, vel ab omnibus infidelibus. Si enim præcipiat, vt Chriſtiani omnes tali veſte vtantur, vt dignoſcantur, conſentiunt Doctores, quod poſſit adhuc Chriſtianus, vt ſe occultet, vel non prodat omittere talem veſtem ex cauſa [illegible] g. aut [illegible] uandi vi[illegible], ſiue id præcipiat ob finem politicum, ſiue ob finem religionis, vt contra Caietanum docent plures, quos affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra num. 29.* Suarez *dicta* [illegible] *. 5. n. 1* [illegible]. Coninch *dicto dub. 3. n. 76.* & alij. Ratio autem eſt, quia lex illa vel eſt merè politica, vel in odium fidei. Si ſit politica, non obligat ex virtute fidei ad fidem tali ſigno confitendam, cuius poſitiua confeſſio obligat, quando interrogatur in odium fidei. Aliunde verò ex obedientia legiſlatori debita non obligat cum tanto periculo. Si verò ſit in odium fidei, eo ipſo eſt iniuſta, & non obligat in vim legis, nec aliunde etiam obligat virtus fidei ad fidem confitendam, & ſigno illo manifeſtandam: quia interrogatio illa generalis non tam eſt interrogatio, quam præceptum, vt Chriſtiani ſe poſitiue prodant, vt cognoſcantur, & puniantur; quo caſu fides non obligat, vt quiſque ſe prodat, eſſet enim in detrimentum ipſius fidei, ſi quilibet Tyrannus obligare poſſet fideles, vt ſe proderent, & ita omnes ſimul extingueret. 96

Quid dicendum de veſtibus, quas Princeps infidelis præcipit deferri ab omnibus chriſtianis ſibi ſubditis, vel ab omnibus infidelibus.

Quando verò è contra à Principe infideli iubetur, vt omnes infideles tali veſte vtantur, rurſus diſtinguendum eſt. Poteſt enim lex illa eſſe non vniuerſalis pro omnibus ſubditis etiam chriſtianis, ſed ſolum pro infidelibus, quibus præcipitur talis veſtis in ſignum ſuæ religionis: & tunc de veſte illa, an ex cauſa aliquando liceat, quando ex lege inſtituta eſt ad dignoſcendos infideles ob finem politicum, vel etiam ob finem religioſum, dictum eſt in ſuperioribus. Secundò tamen poteſt lex illa fieri vniuerſalis pro omnibus ſubditis, quos omnes Princeps obligare vult ad profeſſionem falſæ religionis, & ad ſignum externum, quo in veſtis determinatæ vſu id profiteantur. In quo caſu dicendum videtur, fidelibus non licere vſum talis veſtis: vt ſupponere videtur Hurtado *vbi ſupra §. 7*[illegible] *in fine*, & clariùs Coninck *vbi ſupra n. 73.* & [illegible] aſtro Palao *dicto puncto 17. num. 8.* quia in [illegible] circunſtantiis, & inſtante illo Principis præcepto, veſtis illa, & ſignum vſu[illegible] ſignificaret determinatè omnibus, id [illegible] ad [illegible] Principi qui certè tuu[illegible] actum [illegible] lem, & politicum, vt [illegible] ſuperſtitioſum, nempe profiteri fal[illegible] ſigno, & veſte illa. Sicut ergo ſi Princ[illegible] in parg[illegible] præciperet portare [illegible] in veſte ad proteſtandam negationem [illegible] chriſtianæ, non liceret vlla ex cauſa ei [illegible] quantumuis ſignum illud ex ſe eſſet ind[illegible]; in illis tamen circonſtantiis, & inſtante Principis præcepto, determinatè ſignificaret [illegible] edientiam Principi exh[illegible] tam, & conformitatem cum eius voluntate, [illegible] & vrgente lege vniuerſali, omnes, qui [illegible] viderent ſigno illo vtentem, ſtatim iudicarent, te obedire Principi [illegible]: quare ſicut in primo caſu non [illegible] talis veſt[illegible] præceptæ, ſic nec in ſecundo licet[illegible]. 97

Alte.

98 Aliter fortaſſe dicendum eſſet, ſi Princeps ille non præciperet ſubditis vſum veſtis nouæ, vel alicuius noui ſigni ad illum finem, ſed ſolum præciperet, vt certum veſtis genus, quam ipſi iam ſubditi liberè,& ſpontaneè ſolebant indiffe-renter geſtare,deinceps ex debito geſtarent in ſi-gnum falſæ religionis. Tunc enim non videtur, quod ſubditi fideles deberent communem,& ſi iam familiarem veſtem relinquere,ne viderent ii Principi in falſa religione conſentire:quia conti-nuatio in veſte ſua priori non eſſet determinatè ſignum obedientiæ, vel mutatæ religionis cùm ſatis conſtare poſſet de alio fine, & vſu priſtino (andi in ea veſte:imo lex illa magis videretur ten-dere ad cognoſcẽdos fideles per nouum ſignum, nempe per dimiſſionem prioris veſtis, quam legem vidimus iam nõ obligare ad nouum ſignum chriſtianitatis àPrincipe infideli præceptum vſur-pandum,quod eſſet poſitiuè ſe ipſos prodere, & manifeſtare. Quid enim,ſi Princeps ille præcipe-ret ſuis ſubditis ſurgere media nocte,& dare ſig-num ad preces falſi ritus cauẽdas? Numquid ideo monachi deberẽt abſtinere à rito religioſo ſurgẽ-di media nocte ad preces matutinas Deo offeren-das? Quid,ſi præciperet geſtare circulos in cultu idoli ſimiles iis, quos nunc geſtamus in hono-rem B.Virginis? numquid ab his deberemus ab-ſtinere? Quid denique ſi præciperet abſtinere à carnibus feria ſexta in cultum hominis ſceleratiſ numquid deberemus veſci carnibus ea die,ne vi-deremur Principi obedire? Hæc ergo,& ſimilia ſi præciperẽtur,non eſſent ſigna determinata obe-dientiæ,aut vitioſi cultus, quia in iis circunſtan-tiis nemo prudenter ex ſolo illo ſigno iudicaret determinatè, quod retinerentur ea ſigna ob le-gem denuo latam, & non potiùs ob eaſdem ra-tiones,ob quas antea ab eiſdem vſurpantur.

§. II.

An liceat carnibus veſci ad occultan-dam fidem.

99 NOn loquimur nunc de eſu ciborum,in quo videtur eſſe poſitiuus [illegible] ſalſæ re[illegible]io-nis,qualia ſunt idolothytã,de quibus poſtea ſpe-cialiter dicendum erit,[illegible] de cibis communibus, & qui alias nec naturali,nec diuino iure poſitiuo prohibiti ſunt,ſed ſol[illegible] iure humano eccleſia-ſtico: de quibus eſt communis quæſtio, an Ca-tholicus tranſiẽs per loca hæreticorum, qui præ-cepta eccleſiæ non curant, poſſit, ne ab illis de-prehendatur, veſci carnibus, & conformare ſe [illegible] illis,qui iis veſcuntur,[illegible] ſuis,qui-bus [illegible] ſtico præcepto prohibentur.

An Catho-licus tranſiẽs per loca hæ-reticorum poſſit, ne ab illis de-prehendatur, veſci carni-bus, iis diebus, quibus Eccle-ſia tempore pro prohiben-tur?

Ne [illegible] dupl[illegible] ab [illegible] ſeco, a [illegible] extrinſe[illegible]

C[illegible] ſt, ſi [illegible] neceſſitate id non [illegible] [illegible] ſſi-[illegible] ab in-trinſ[illegible] quan[illegible] e petere [illegible] o [illegible] ægritudin[illegible] nium eſu ind[illegible] [illegible] quando [illegible] hæretici ſun[illegible] ſi ex obedi[illegible] & a[illegible]

100 Le[illegible] hæreticorum, [illegible] quando [illegible]

De [illegible] ab intra.

Card. il. L[illegible] de Vi[illegible]

re,ne fame pereat,quod etiam procedit, quando ob [illegible] nem eſu carnium indiget: nam lex Eccleſiaſtica non obligat in ea neceſſitate, qua ſtante,[illegible] de eſt,ac [illegible] non eſſet dies prohibitio-nis,ſed aliæ [illegible] neceſſitas impediat, ne lex pro eo [illegible]. D[illegible] taſſe ſe poſſet, an neceſſaria ſit tunc proteſt[illegible] di at hæreti-cis præſentibus, ſe eſſe cat[illegible] cæſſitate, & non quia catholicus non ſit. Et quidem,ſi ad-ſtantibus nota ſit neceſſitas, [illegible] poteſt [illegible]ionem neceſſariam non eſſe, docet Hurtado *in præſenti diſp. 48. §. [illegible] & 97.* quia in [illegible] circunſtantiis eſus [illegible] nullo modo [illegible] dicat deſ[illegible] à fide, cùm in locis etiam catholicis omnes in ægritudine carnibus veſcantur, nec prohibitio pro eo caſu lata ſit. Quod ſi hæretici id tribuant defectui fidei,erit ſcandalum paſſiuum,& phari-ſaicum,ex ignorantia, vel malitia ortum eorum, quod ſcand[illegible] antur [illegible]; ſufficiens fundamentos ſi tamen ob ignorantiam ſcandalizandi eſſent in ſuam ſpiritualem ruinam, & poſſet abſque ma-gno detrimẽto ſcandalum illud vitare facta pro-teſtatione neceſſitatis excuſantis, & integritatis tuæ fidei, non videtur dubium, quod ſaltem ex charitate teneretis id facere, neque hoc credo ab illo auctore, vel ab alio negari. Si vero ibi ne-ceſſitas tua nota non ſit, idem auctor cum aliis concedit, poſſe te proteſtationem omittere, & carnes edere, ſi ex proteſtatione timeas tibi vitæ periculum; quia comeſtio ipſa de ſe licita eſt, & ſcandalum non eſt actiuum, ſed paſſiuum ortum ex eorum ignorantia,qui æſtimare deberent plu-res eſſe poſſe cauſas veſcendi carnibus præter hæreſim, nec ſemper morbos occultos in facie apparere, nec tu debes cum tanto detrimento proprio einſmodi ſcandalum præcauere: quod veriſſimum eſt, ſed immeritò doctrinam reſtrin-xit auctor hîc ad caſum,quo ex proteſtatione fa-cta vitæ periculum ſequeretur, minus enim de-trimentum ſufficit, vt non ſit obligatio impe-diendi ſcandalum paſſiuum, quale illud eſſet in caſu poſito,vt videbimus.

101 Dubitari [illegible] hoc poteſt, an ſi ægroto, qui aliàs poſſet licite carnibus veſ[illegible], præcipiat tyrã-nus,vt in ſignum infidelitatis carnibus veſcatur, poſſit adhuc in iis circunſtantiis eas comedere. Ad hoc Hurtado *vbi ſuprà §.1[illegible]*1.reſpondit,egre-gie factũrum ægrotum, ſi etiam cum vitæ diſ-crimine euidenti à carnibus tunc abſtineat, quia vitam exponit periculo ob catholicæ religionis cultum & obedientiam legis Eccleſiaſticæ. Poſſe tamen licitè carnibus veſci, præmiſſa proteſta-tione, quod id faciat ob ægritudinem, & non propter Principis imperium. Hæc ſecunda pars veriſſima eſt; de prima autem partis veritate du-bito: cùm enim ita facilè poſſit, proteſtione præmiſſa, tollere omnem apparentiam falſi cul-tus,& ſi periculoſæ obediẽtiæ, nõ video quomodo poſſit remedium naturale ad [illegible] vitam ſine vll[illegible] neceſſitate relinquere. N[illegible] tunc ſe per[illegible] cuſtodia eccl[illegible] [illegible] eum lex ec[illegible] ægrotum n[illegible] comprehen-dat,vt on[illegible] per eo[illegible] illa abſtinentia tun[illegible] catholi[illegible] carni[illegible] præcipit eſum carnium in tali ne-ceſſ[illegible] rationem natu[illegible] nõ tol-lit præ[illegible] alioquin, ſi præci-pere[illegible] in ho-no[illegible] cite per[illegible] abſti

An ſi ægroto, qui aliàs poſ-ſet licite car-nibus veſci, præcipiat Ty-rannus, vt in ſignum infi-delitatis car-nibus veſca-tur, poſſit ad-huc in iis cir-cunſtãtiis eas comedere?

abſtinere, ne Tyranoi præcepto obedire videaris: quod certè non [illegible] admittet: ridicula enim potius præcepta Tyranni eum riſu potius & contemptu teneri [illegible] tendo ea, quæ [illegible] caſo tali præcepto [illegible]nda eſſent. Qu[illegible] S Auguſtinus epiſt. 54. dixerit, abſtine[illegible] eſſe ab [illegible]lothyto etiam in [illegible] lo m[illegible], & [illegible] vitæ ſ[illegible]e m[illegible]ndum, expli[illegible] abim[illegible]s paulo po[illegible]do de [illegible]olothyti. Videatur Vaſquez *in* 1. 2. *diſp.* 162. *num.* 32. qui eo caſu dicit, non [illegible] eſſe licitè ab idolot[illegible] abſtin[illegible].

102 Petes, qui[illegible] Tyrannu[illegible] in odium fi[illegible] præcipiat [illegible], & ne v[illegible] edere carnes [illegible] & ad hunc finem auſe[illegible] præter carnes: an tunc po[illegible] Videtur conſequenter d[illegible]dum q[illegible], [illegible] tinentia te[illegible]m ad [illegible] vitæ, vel ſanitatem p[illegible] vtique pr[illegible] protestatione: quia [illegible] la proue[illegible] ab extrinſeco [illegible], poſtea tameo fit [illegible]ſſitas intrinſeca naturæ [illegible] & p[illegible]ntis ob defectum alimenti, q[illegible] fic[illegible] qui ob carentiam [illegible] s, ne pereat: iam enim i[illegible] ſtatu caret om[illegible] alio alimento, & parum [illegible] quod [illegible] ipſa carenti[illegible] a Tyranno, v[illegible] ſpuito, cùm e[illegible] necceſſitatem intrinſ[illegible] naturæ, quæ [illegible] mento aliquo indiget ad vitam: & eo d[illegible] nte lex eccleſiaſtica non obligat, nec comeſtio [illegible] cenſetur obedientia T[illegible]uo exhibita, ſed vſus licitus cibi ceſſant[illegible] legi[illegible] obligatione. Cæterùm in hoc caſu puto eſſe ſpecialem difficultatem, vt videbimus §. *ſequenti num.* 111.

Et quid ſi Tyrannus in odium fidei, auferat homini robur, commestione [illegible] carnes [illegible].

103 Hoc [illegible]go ſuppoſito de neceſſitate proueniente ab intri[illegible]ſeco, di[illegible]endum reſtat nunc de neceſſitate ab extrinſeco proueniente. Hæc autem rurſus duplex eſſe poteſt. Prima eſt, quando Tyrannus in contemptum legis eccleſiaſticæ præcipit carnium prohi[illegible] eſum, & niſi comedas, mortem [illegible]natur. Quo caſu ex omnium ſententia illicita eſt talis comeſtio. Ita ſupponit Sanchez *dicto c.* 4. *n.* a[illegible]. Coninch [illegible] *ſupra* [illegible] 54. & alij, quos [illegible] & ſequitur Hurtado [illegible] *diſp.* 48. §. [illegible] excuſ[illegible]tis proteſtans, te non comedere carnes in con[illegible]m eccleſ[illegible], ſed propter neceſſitatem ad v[illegible] mo[illegible]. Ratio autem eſt, quia licèt lex humana non o[illegible]get cum tanto detrimento ad ſui obſ[illegible]ātian [illegible]erialem, ſemper tamen o[illegible]gat n[illegible] contemnatur, ſiue hæc obligatio ſit ab [illegible] ſamet lege, ſiue (quod verius pu[illegible]) pro[illegible]eniat [illegible] lege diuina, & naturali, eo quod contemptus [illegible] ſit intrinſecè malus, & nunquam admittendus. In caſu autem poſito com[illegible] in tal[illegible]us circumſtantiis continet legis e[illegible] contemptum, cùm non deſeruiat ad [illegible] d[illegible]m vitam, quat[illegible]nus præſt[illegible] [illegible] p[illegible]no[illegible] [illegible] s[illegible] g[illegible] eſt [illegible] pro [illegible] & [illegible] n[illegible] cut ergo ſupra diximus, [illegible] vſu [illegible] alicuius ſigni vigente Ty[illegible] [illegible] num ſit [illegible] [illegible] pare, quo[illegible] ficand[illegible] [illegible]

Necceſſitas ab extrinſeco duplex.

ob alias cauſas in eo tamen caſu licitus non eſt, quia continet obedientiam expreſſam Tyranoo præcipienti religionis contemptum. Vnde fortiſſimi Machabæi huius obligationis conſcij maluerunt atrociſſima pati tormenta, & mortem crudeliſſimam, quàm carnibus lege ſibi prohibiti veſci Tyranno id præcipiente, licèt alias ſi nulli al[illegible] ſ[illegible] poeterent, potu[illegible]ſſent licitè iis veſci ad conſeruan[illegible]m vitam, ſicut & alij potuerunt ſabbato pr[illegible] ſe ab iniuſtis aggreſſoribus defendendos, & Dauid potuit panes propoſitionis [illegible] aliàs prohibitos [illegible] in neceſſitate comedere.

Secunda ergo neceſſitas ab extrinſeco [illegible] poteſt, quando nullum viget Tyranni præceptum cogentis carnes comedere, ſed tamen tranſiens per loca hæreticorum, vbi omnes eas comedunt, tu etiam eas comedis, ne ſi abſtineas, prodas te ipſum Catholicum, & ea de cauſa pericliteris. Quo caſu P. Valentia 2. *tom. diſput.* [illegible] *quæſt.* 15. *puncto* 6. §. 4. *caſu* 4. dicit, id non licere in iis locis, in quibus eiuſmodi abſtinentia eſt veluti ſignum & teſſera fidei Catholicæ. Alij tamen communiter, & verius id concedunt licere. Azor, Becanus, & alij, quos affert, & ſequitur Hurtado *vbi ſuprà* §. 99. Sanchez *dicto num.* 25. Coninch. *dicto dub.* 3. *num.* 50. & alij communiter. Ratio autem eſt, quia præceptum Eccleſiæ non obligat cum tanto detrimento. Præceptum autem diuinum fidei, vel religionis tunc non intercedit: quia comeſtio illa nec ſecundùm ſe, nec in iis circunſtantiis eſt ſignum determinatè ſignificans fidei negationem, vel formalem contemptum præcepti; cùm multi etiam Catholici carnes ex gula ſine neceſſitate comedant, & cùm poſſis morbo occulto laborare, quo à præcepto excuſeris; quare licèt alii ſuſpicentur, te eſſe hæreticum, id ſine ſufficienti fūdamento iudicabūt: Catholici verò vel etiam hæretici, qui te catholicum eſſe ſciunt, iudicabunt potius te id facere, ne te periculosè prodas: quare ſicut ob ſimilem cauſam poteris breuiarium non deferre, & officium diuinum omittere, quando id ſine periculo deferre non poſſes, ita poteris abſtinentiā eccleſiaſticam ob ſimile periculum omittere, cum neutra lex cum tanto periculo obliget. 104

105 Circa hoc notandum eſt primò Hurtad[illegible] *co citato*, vid[illegible] hanc licentiam limit[illegible] ad caſum, quo, niſi carnes comedas, *adducaris* [illegible] *extremum vitæ periculum*. Al[illegible] tamen non videntur ita ſtri[illegible] loqui, nam Sa[illegible] loquitur, quando ſi abſtineas, *grauis damni periculum ſubeun[illegible], vt* [illegible] *eri[illegible], tormentorum, ami[illegible] nis[illegible] honor[illegible]m, [illegible]* [illegible] nin[illegible] [illegible] dic[illegible] d [illegible] *ad* [illegible] *tandum* [illegible] *periculum*. [illegible] g[illegible] q[illegible] em concedam, m[illegible] quàm ſit [illegible]ud, ob quod Ec[illegible] [illegible] t[illegible] non obligat: ini[illegible] n dam[illegible] ſi[illegible] id omittendum ſa[illegible] a[illegible] die fe[illegible] [illegible] lum carnium, qui in c[illegible] [illegible]um aliquod, licet nō o[illegible]nino d[illegible] [illegible] religio[illegible]s, ad quod licite [illegible] grauiter cauſ[illegible] o[illegible] [illegible] fidei, & religio[illegible] ubſ[illegible] quia ab omni ſpecie mali nos abſtinere co[illegible] & [illegible] tanto[illegible] cauſ[illegible] qui [illegible] diximus, qu[illegible] g[illegible] mines habe[illegible] ten[illegible] non [illegible] o p[illegible] quiri ſemper vitæ pe[illegible]ulum [illegible] talia [illegible] quæ exc[illegible] quæ San[illegible]

Quandonam Catholico tran[illegible] comeſ[illegible] per loca infidelium ſit licitum carnium e[illegible].

V[illegible] eſt [illegible] us caſibus 106

Quibus in caſibus ſit illicitus. bus illum carnium eſum non eſſe licitum, quos prudenter propoſuit Coninck [illegible]. [illegible] eſt, quando quis ab omnibus [illegible] eſſe catho[illegible], tunc enim [illegible], quod videant [illegible] : [illegible] eſſet, ſi aliqui ſoli id ſcirent, [illegible] timendum [illegible], ad quod ſufficeret, ſi vnus id neſciret, ſi [illegible] æquè poſſet nocere. [illegible] undus caſus eſt, quando [illegible] timetur periculum [illegible], quod leuius [illegible] eſt, & à vir[illegible] potiùs [illegible] eſſet in honore, [illegible] ignominiam. [illegible] eſt, quando aliqui [illegible] prætextu [illegible] vitare. præte[illegible] litatem [illegible], vel appetitum [illegible] vel [illegible]: quo [illegible] prætextus ille non eſſet [illegible] fidem, etiamſi [illegible] fictus, vt cum aliis notant Sanchez *num.* 24. & Hurtado *vbi ſuprà*, poſſet tamen eſſe mendacium veniale, niſi aliqua iuſta æquiuocatione vtaris. Quartus caſus eſt, quando etiam ſine ſuperioris coactione, ſodales [illegible] ſeſe mutuò inuitant, & hortantur ad eſum carnium in contemptum Eccleſiæ, vel vt probent an ſit ibi aliquis Catholicus, qui non audeat eas comedere, quia [illegible] videtur determinate eſum carnium ad ſignificandam defectionem vel à fide, vel ab obedientia Eccleſiæ, vt probat Coninch *vbi ſuprà num.* 53. *in fine.* in quo minus cautè loquitur Sanchez *num.* 25. dicens, eos non peccare, *niſi vel alterum ſit magis offenſio, aut ubi exploretur, & tentetur eorum relig[illegible]* [illegible] *publicè*: nam vt vidimus, non excuſatur etiam, quando tentatur auctoritate priuata. Dixi tamen, cum *minus cautè* loquutum addens ſine cauſa *ſi publica*. Nam in re fortaſsè non diſſentit, cùm ſtatim ſubiungat, *vel inde religionis noſtræ deſpectus oriatur.* Qui certè deſpectus oritur etiam in caſu poſito, quando à ſodalibus experimento illo religio exploratur, & tentatur. Vnde meliùs Caſtro Palao *dicto puncto* 1[illegible] *num.* 10. addidit auctoritate publica, vel priuata prouocatum non poſſe licitè carnes comedere.

§. III.

De Idolothytis, quando eis comedere ſit licitum.

107 DIfficultas peculiaris eſt de idolo[illegible] cibis, qui idolis immolantur, ſiue carnes ſint, ſiue panis, ſiue fructus, ſiue alij [illegible] ſiue etiam potus, de quibus comedere grande piaculum apud priſcos Chriſtian[illegible] æſtimabatur, & peccatum contra religionem, & fidem, [illegible] quod comeſtio illa videretur [illegible] cultum falſi Dei, cui cibus [illegible] ſecratus, & immolatus erat. Lo[illegible] p[illegible] apud Iuſtinianum *in* [illegible] unè autem vt [illegible] 15 *de bo* [illegible] *cap.* 1[illegible] qu[illegible] potu[illegible] p[illegible] nd [illegible] coſe[illegible] os [illegible] nedat [illegible] ſte ex [illegible] idolo. [illegible] doctrinæ co[illegible] ortè vt [illegible] *ep.* [illegible] *Nicetam* [illegible] vbi i[illegible] e captiuis, qui apud [illegible] ibi [illegible] nt, reſpondet, *vt p[illegible] ſtentia ſatisfactione purgentur, & aduit [illegible] error exſtorſerit, ſine [illegible] t[illegible] abolendum, id [illegible] re[illegible] [illegible] gerdis [illegible] cum huiuſmodi cibus pro* [illegible]

metu, aut ind[illegible]gentia, non pro religionis veneratio[illegible] [illegible] umpt[illegible] Vbi videtur ſupponere peccatum [illegible] non eſſet neceſſaria pœnitentia a[illegible] m [illegible] impetrandam.

P. Vaſquez [illegible] 2. *diſp.* 1[illegible] *num.* 32. putat [illegible] Au[illegible] etiam [illegible] eſſe in caſu [illegible] neceſſitatis, ſicut & alij etiam [illegible] conſtituerunt, [illegible] ab illa diſcedendum, ſicut [illegible] videtur d[illegible] dere S. Thomas *in* 4. *d.* [illegible] *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſtiun.* 3. *ad* 3. [illegible] verbis: *non tamen aliquis debet ſe dimittere fame mori, antequam cum* [illegible] *andalo idolatitium comedat, quia [illegible] ibi manus, & ſic cum malo pœnæ adiungeretur malum culpæ.* Vbi non ſolum in [illegible] neceſſitate licitum eſſe putat, ſed etiam neceſſarium [illegible] præcepto naturali comedere tale [illegible]. Ad verba [illegible] S. Leonis reſpondet Vaſquez *n.* 33. non loqui de extrema neceſſitate, ſed de communi fame, & indigentia, qua laborat[illegible] [illegible] Quam expoſitionem approbant P. Sa[illegible] [illegible] de legib. diſp. 11. n. [illegible]. & P. Hurt[illegible] 48. [illegible] 83. qui tamen §. 82. ſententiam Au[illegible] [illegible]ctitur, quia non d[illegible] eſſe obligatio [illegible] ma neceſſitate abſtinendi ab iis cibis immolatis, ſed per modum conſilij laudauit talem abſtinentiam in eo etiam neceſſitatis articulo. 108

Ego loquendo de re ipſa licitum exiſtimo eſum eorum ciborum non ſolum, quando alij cibi non ſuppetunt ad vitam conſeruandam, quo caſu præmiſſa proteſtatione, vt ſupra de eſu carnium diximus, licitus eſt; ſed etiam quoties non eſt ſpecies cooperationis ethnicæ, vel cultus falſi Dei aut ſcandalum adſtantium, cùm cibi ipſi de ſe indifferentes ſint, nec extrinſeca immolatio eos prauos effecerit. Quod non obſcurè colligitur ex verbis Pauli 1. *ad Cor. c.* 8. *&* *c.* 1[illegible]. vbi optimè explicuit, quando & cur comeſtio hæc ſit illicita, his verbis: *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conſcientiam dico non tuam, ſed alterius.* Ex quibus verbis colligitur latè ipſam comeſtionem immolatitiorum non eſſe malam; alioquin in dubio non poſſet fieri, ſed deberet examinari, & expelli dubium: poſſe tamen vitiari ex circunſtantiis, hoc eſt, vel ratione ſcandali; propter quod dixit idem Apoſtolus cap. 8. abſtinendum eſſe ab iis cibis, quando infirmi ſcandalizantur. *Videte, inquit, ne fortè hæc licentia veſtra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet ſcientiam in idolio recumbentem, nonne conſcientia eius, cum ſit infirma ædificabitur ad manducandum idolothyta? & peribit infirmus in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt.* Et in dicto cap. 10. ante verba ſupra relata dixerat, *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Nemo quod ſuum eſt, quærat, ſed quod alterius.* Rurſus vitiari poteſt comeſtio ex loco, tempore, & aliis, quæ oſtendant, illam fieri in cultum idoli; ideo enim Apoſtolus iudicat ab[illegible] modum quando infidelis, qui te inuitauit, dicit, cibum illum eſſe immolatum idolo; quia eo ipſo videtur te inuitare ad comedendum in cultum idoli; & tu videris inuitatori conſentire, quod in iis circunſtantiis eſſet contra religionem. Vnde [illegible] die [illegible]. Apud lis [illegible] o Sanctæ Valeri[illegible] martyri[illegible] & [illegible] gis S. Vitalis, quæ cùm [illegible] Ethnicis can. ad [illegible] nuc- 109 *Sententia Auctoris.*

ſcendum ex idolo[illegible]ytis inuitantibus conſtanter diſſentiret, crudeliter a[b] eiſdem fuſtibus illi cæſa glorioſiſſimè obiit: nam in iis circunſtantiis conuiu[ij] acceptatio non póterat [illegible] inderet à cultu fal[illegible] apparenti falſi Dei. Videatur Coninch *diſp.* 15. *dub.* 3. *num.* 4. qui benè, & breuiter id explicat.

110 Quod verò attinet ad Auguſtinum ſuprà adductum, qui videtur dicere, [illegible] eſſe fame perire, quàm edere cibos immolatos idolis, ego non credo, ipſum loquutum de cibis illis materialiter, ſed formaliter, vt idolothytis, id eſt, vel in cultum idoli, vel certè in iis circunſtantiis loci, temporis, &c. in quibus apparere poſſit, quod fiat in cultum idoli; neque enim in illis locis ex profeſſo de hoc agit, ſed ſolum obiter, atque ideo videtur loqui de iis cibis, quatenus, & prout prohibiti erant: conſtat autem ex dictis, numquam fuiſſe à fidelibus creditam prohibitionem vniuerſalem, ſed in certis circunſtantiis, prout à Paulo edocti fuerant. Quam explicationem approbat etiam Hurtado *in præſenti diſp.* 48. §. 60. & 82. licèt poſtea *diſp.* 173. *de charitate* §. 283. dicat, timere ſe, ne alicui ſubdura videatur ea interpretatio, mihi tamen videtur veriſſima; quia licèt Auguſtinus id non explicuerit per verba formalia, id fecit, quia ſupponebat, vt certum id, quod apud fideles certum ſemper fuerat, prohibitionem illorum ciborum non eſſe vniuerſalem, quare afferens in exemplum illos cibos, loquotus eſt de iis, vt prohibitis, nempe in eo caſu, quo eorum eſus erat prohibitus; ſicut qui nunc diceret, reſtituendű eſſe hæretico cogenti te ad eſum carnium, intelligi deberet non de quolibet, ſed de eſu carnium prohibito in certis diebus; ſic ergo de eſu idolothyti loquitur Auguſtinus non vniuerſaliter, ſed pro eo caſu in quo ob circunſtantias prohibitus erat. Quo etiam ſenſu loquitur S. Leo ſuprà adductus ſupponens captiuos illos peccaſſe comedendo cibos immolatos, quia nimirum in iis circunſtantiis comederant, in quibus redundabat in cultum idolorum externum, licèt id ob terrorem, vel etiam ob famem non tamen extremam, id fecerint, & ideirco peccatum minùs graue fuerit.

111 Reſtat tamen adhuc difficilis Auguſtini ſententia: cur enim etiam in ipſo idolio pereundum eſt potius fame, quàm edantur carnes immolatæ, cum prohibitio non ſit pro illo neceſſitatis articulo. Adhuc tamen ſententia Auguſtini videtur poſſe defendi, intelligendo nimirum eam in caſu, quo comeſtio talibus ſit veſtita circunſtantiis, vt non poſſit à cultu idoli ſaltem ſecundùm apparentiam ſeparari; qui caſus contingere poteſt, quando, vt dicebamus §. *præcedenti* Tyrannus omnem alium cibum fideli prohiberet, vt eum cogeret ad idolothytű edendum, vel fame moriendum: quo caſu laudabiliſſimo, & neceſſarium videtur eo cibo abſtinere, neque enim tunc fidelis ſe occidit, ſed oc[illegible] non alios cibos prohibente. T[illegible] ille immolatus fideli oblatus [illegible] ſufficeret ſolus ſecundum ſe ad vitanda[illegible]m, ſi alij cibi poſtea non darentur, ſed [illegible]trahendam breui ſpatio vitam; quare ſi [illegible] ad vitandam mortem non eſt propter [illegible] efficaciam intrinſecam, ſed quia co[m]eſtio [illegible] mouet Tyrannű ad concedendos poſte[a] [alios ci]bos. A[d] h[oc] autem non mouet, n[iſi] quatenus c[onti]net ob[edi]entiam ſui imperij, & [per c]onſequens cultum aliquem externum

Sententia D. Auguſtini, In ipſo idolio pereundum potius fame, quàm edantur carnes immolatæ, vt intelligenda.

idoli. Non eſt ergo obligatio naturalis comedendi illum cibum, cùm ille non ſit medium neceſſarium ad vitam, niſi quatenus mouet Tyrannum per obedientiam exhibitam, ſub qua ratione eligi non poteſt licitè illa comeſtio. Sed neque etiam eſt obligatio comedendi ad protrahendam breui illo tempore, cùm non teneamur cauere ab iis, quæ breuem aliquam accelerationem mortis afferre poſſunt, vt ſuppono, & dixi latè *tom.* 1. *de iuſtitia, & iure diſp.* 1[illegible] *ſect.* 1. nec etiam procurare ea media, quæ breuem prorogationem vitæ afferre poſſunt. Præſertim quando medium eſt tale, & in iis circunſtantiis in quibus [habet] ſpeciem, & religionis noſtræ contemptum afferre videtur, prout in iis circonſtantiis afferret comeſtio illa, quam omnes interpretarentur oriri ex defiderio non ſolùm protrahendi vitam breui illo tempore, ſed conſeruandi illam acceptis a Tyranno aliis cibis. Vnde legimus cum laude in Romano martyrologio die 5. Iulij factum glorioſum Beatæ martyris Cyrillæ, quæ ardentes carbones cum thure ſuper manum poſitos diu tenoit, ne prunas excutiendo thus obtuliſſe videretur, qua de cauſa ſæuiſſimè laniata glorioſè occubuit: quia nimirum, licèt proiectio carbonum ſecundùm ſe non eſſet cultus falſi Dei; in illis tamen circunſtantiis, quibus ad eum finem manui impoſiti fuerant, poterant à gentilibus pro ſigno accipi, & non erat obligatio vitandi breue illud tormentum cum diſpendio ludibrij, quod religioni oriri poterat, præſertim corpore toto ſtatim ad mortem vſque laniando; imò apud Euſebium *lib.* 9. *cap.* 13. refertur tanquam memoria æterna dignum facinus nobiliũ duorum iuuenum, qui cum comprehenſi ſimulacris immolare cogerentur, dixerunt; ducite nos ad aras. Et cùm adducti fuiſſent, manus ſuas ardenti igni ſuperponentes, ſi ſubtraxerimus (inquiunt) ſacrificaſſe nos credite, & quoadúſque caro omnis in igne deflueret, immobiliter perdurarunt. Certè ij ad experimentum eiuſmodi nõ tenebantur: poſtquam tamen illud pro ſigno fidei retentæ, vel abiectæ ſtatuerunt, facilè perſuadere ſibi poterunt, non poſſe ſe ab illo ſigno recedere etiam cum manus iactura, ſicut & alius linguam ſibi dentibus abſcidit, vt meretricem à ſe expelleret lasciuè prouocantem, & amplexantem, quam ligatis manibus aliter fugare, vel fugere non poterat, quamquam & ij omnes peculiari Dei inſtinctu moti credi poſſunt ad id faciendum. Nobis ſatis eſt, Auguſtinum poſſe intelligi ſuppoſitis te[illegible] [h]ab[ita]b[us]; q[ua]ndo [illegible] licet eſus immo[la]toru[m] in hi[illegible] parari non po[illegible] à [illegible] m[illegible] [ext]eræ rel[igi]onis, nec co[illegible] vitandam, niſi prout [illegible] m[illegible] o[illegible] th[illegible], & ideo mo[illegible] [illegible] menta [illegible] non neganda, vt [illegible]m eſt.

§. IV.

De ritibus, & cæremonijs falſi cultus, quomodo illicitè vſurpentur.

Reſtat agere de ali[is a]ctionibus [q]uales ſunt ritus, & cæremoniæ alicui[us] fa[lſæ] ſectæ, an, & quomodo illicitum ſit eis [vti] de quibus in primis ce[rtu]m eſt i[n] genere loqu[en]d[o], [n]une vſum eſſe 112

eſſe illicitum, & intrinſecè malum, quoties continent negationem explicitam [illegible] religionis, & fidei. Cùm enim negatio hæc ſemper ſit intrinsecè mala, idem dicendum erit de actionibus, quæcunque ſint, in quibus talis negatio continetur. Vnde idem dicendum eſt, quoties occurrit obligatio confitendi fidem. tunc enim vſurpare prædictos ritus, quibus ſaltem occultatur confeſſio debita fidei, erit etiam [illegible] propter omiſſionem confeſſionis tunc debitæ.

Rurſus habenda eſt præ oculis diſtinctio ſupra explicata de actionibus, aut ſignis habentibus, vel non habentibus determinatam ſignificationem falſæ fidei, ſiue ex ſe, ſiue in his circumſtantiis. Si enim actio ſit talis, vt etiam hic & nunc non ſit determinata ad talem ſignificationem, iam diximus ſupra, quomodo aliquando ex graui cauſa, vel grauiſſima poſſit licitè vſurpari. Nunc ergo ſolùm agimus de ritibus, & cæremoniis determinatè ſignificantibus cultum falſæ religionis: in quo etiam ſenſu hanc quæſtionem intelligendam dixit P. Suarez *in præſ. diſp.* 14 *ſect.* 4. *n.* 2. De huiuſmodi itaque ritibus certum videtur apud omnes, quod non liceat eos vſurpare formaliter, hoc eſt, ex animo exercendi falſum cultum: hoc enim vel ſupponeret defectum internum veræ fidei, quem defectum vellet aliquis manifeſtare exteriùs per illum ritum, qui eſſet propriſſimus actus infidelitatis: vel certè, licèt interius non negaret fidem; vellet tamen exteriùs talem negationem ſignificare, & per conſequens eſſet negatio fidei externa, quæ in nullo caſu poteſt eſſe licita, vt conſtat ex ſuperioribus.

113 Tota ergo difficultas eſt de his ritibus, & cæremoniis materialiter acceptis, itaut aliquis, quando non vrget præceptum fidei confitendæ, vtatur illo ritu externo materiali ad occultandam fidem ſuam ex cauſa grauiſſima, non tamen cum animo exercendi ritum illum, vt talis ritus eſt, ſed ſolum illam actionem materialem v.g. ſuſcipere circuncisionem, non quidem quatenus eſt ritus Iudaiſmi, vel Mahometiſmi, ſed quatenus eſt mortificatio carnis, licèt in his circunſtantiis appareat exterius ſuſcipi in gratiam Iudæorum, vel Mahometorum.

Et quidem quæſtio hæc videtur ex doctrina ſuperiùs tradita ſufficienter definita, ſed tamen propter aliquorum ſententiam, & eorum argumenta, quorum aliqua peculiarem difficultatem habent, vt videbimus, oportet eam in particulari examinare. Eſt ergo ſententia Adriani *in* 4. *tract. de baptiſmo q.* 1. *art.* 1. *ad* 5. affirmans id aliquando licere, ſi fiat ex graui cauſa, & ſine ſcandalo, & retenta fide interna, & ſine animo exercendi cultum, ſed ſolùm ex ſimulatione, & quando non eſt neceſſaria ex præcepto fidei confeſſio: in quo ſenſu Adriani ſententiam intellexerunt alij ſcholaſtici, & eam non eſſe improbabilem ſignificat Valentia *in præſenti diſp.* 1. *qu.* 3. *punct.* 2. Quare minùs bene P. Hurtado *in præſenti dicta diſp.* 49. §. 64. putat non eſſe diſcrimen de re ipſa inter Adrianum, & alios Theologos, eò quod Adrianus loquatur de vſu rerum rerum licito tunc ſolùm, quando in his circunſtantiis poteſt eius ſignificatio à ſimulatione præſcindi. Sed re vera Adrianus non loquitur ſolum in eo caſu, ſed quando circunſtantiæ tales ſunt, vt eam ſignificationem talem determinent, prout geſtus, & actiones Dauid coram Rege Achis determinatè ſignificabant furorem, & amentiam, & conſtat ex exemplis,

Sententia Adriani affirmantis id aliquando licere.

quæ affert in toto illo articulo: & in eodem ſenſu videtur eam ſententiam approbare Lorca *in præſenti diſp.* 24. *n.* 7.

Cæterum hæc ſententia ſic intellecta meritò ab omnibus reiicitur, quos referunt, & ſequuntur Suarez *loco citato, & lib.* 6. *defenſionis fidei cap.* 9. *& lib.* 9. *de legibus cap.* 17. Vaſquez *in* 1.2 *diſp.* 182. *cap.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in decalog. cap.* 4. *n.* 14. Coninch *in præſenti diſp.* 15 *dub.* 3. *num.* 39. & alij communiter, quorum aliqui graui nota contrariam ſententiam afficiunt. Suarez enim *in præſenti loco citato* dixit, eam ſingularem eſſe, & in re morali poſſe eſſe pernicioſam. Turrianus *in præſenti diſp.* 35. *dub.* 5. §. *Sed contrariam*, dicit hanc concluſionem habendam eſſe vt certam abſque vlla dubitatione. Caſtro Palao *tract.* 4. *diſp.* 1. *punct.* 16. *num.* 3. dicit contrariam non eſſe probabilem, & hanc eſſe omnino certam. Aliqui eam reducunt ad errorem damnatum illorum qui dicebant licitè negari fidem ficte in tormentis ad ea vitanda. Sed vere differt longè ab ea ſententia: fatetur enim, non poſſe eo caſu negari fidem exteriùs; imo nec quoties interrogat Tyrannus, quia tunc debemus poſitiuè fidem confiteri. 114

In quo ſenſu reiicitur ab omnibus.

Probatur primò ex Patribus, qui ſimulationem illam in cultu externo falſæ religionis ſemper, & vniuerſaliter reprobant, & execrantur. Origenes *hom.* 8. *in exod.* poſita diſtinctione veræ & ſimulatæ adorationis, ſubdit: *vtrumque reſecat ſermo diuinus, vt neque affectu colas, neque ſpecie adores.* Cyprianus ep. 31. ſiue Clerici Romæ exiſtentes, quorum eſt illa epiſtola. *Non eſt* inquiunt, *immunis in ſcelere qui vult videri propoſitis aduerſus Euangelium, vel edictis, vel legibus ſatisfeciſſe nam hoc ipſo iam paruit, quod videri paruiſſe ſe voluit.* Chryſoſtom. hom. 25. in Matth. in imperfect. *ſi tibi* inquit, *tantùm Deus cor dediſſet, ſufficeret tibi fides cordis; nunc autem os tibi creauit Deus, vt corde credas, & ore confitearis:* & videtur non loqui de eo ſolùm, qui à magiſtratu interrogatur; quo caſu præceptum confeſſionis fidei vrget, ſed etiam de eo, qui inuitatur a ſudaſ, quo caſu nimirum etiam actionem externam, quantumcumque aliàs licitam, & indifferentem condemnat. *ſi quis*, inquit, *tibi dicat, non manduces idolothytum, ſed adſpice tantùm ad idola, quomodo ſpecioſa ſunt: ſi adſpexeris prouocatus, oculis tuis negaſti Chriſtum. Non quia adſpicere idola aliquid ſit, ſed quia inuitatus adſpicis, peccas.* Et idem poſtea explicat in auditu, odoratu, guſtu, tactu, & de ſola fictione comedendi de immolatis. Verba Chryſoſtomi videri poſſunt apud Suarez, quia ad longum ea refert *dicto lib.* 6. *defenſionis fidei c.* 9. *n.* 24. vbi alia Patrum loca congerit. 115

Simulationem in cultu externo falſæ religionis ſemper, & vniuerſaliter reprobant, & execrantur Patres.

Probant aliqui ratione ex eo, quod actio illa externa haberet malitiam mendacij pernicioſi, quod non minùs rebus ipſis, quàm verbis committi poteſt. Hæc tamen ratio inſufficiens eſt, quia mendacium in rigore, & propriè non fit, niſi locutione. Poſſumus autem rebus quibuſlibet vti, ſine eo quod loquamur: nam licet ſignificemus ſenſum noſtrum, non tamen ſemper per modum locutionis, quæ eſt ordinatio mentis noſtræ ad alium, quæ ordinatio ſeparari poteſt à quibuſlibet aliis ſignis, licèt non poſſit ſeparari ſignificatio determinata in aliquibus circumſtantiis. 116

Melius ergo probatur primò ex abſurdis, quia ſequi-

ſequeretur, poſſe fidelē licitè exercere actus omnes, & ritus externos ſacrilegos, adorationis, thurificationis, & reuerentiæ coram idolis, ritus item hæreticos, & Mahometicos, ſaltem quando non eſt obligatio fidem confitendi, ſed poteſt ea licitè occultari, ad quam melius occultandam vtile certè eſſet exercitium illorum rituum: quæ omnia ex ſe ſatis abſurda apparent, & contra ſenſum omnium fidelium. Vnde probatur ſecundo ex doctrina Pauli ſuprà adducta, quod non liceat veſci idolothytis, quando fidelis inuitatur ad ea comedenda in honorem idoli, aut quando ex circunſtantiis apparet ad eum finē comedi. Imò idem diximus de eſu carnium in quadrageſima, quando ab amico hæretico ad probandam tuam religionem ad eſum inuitaris, quia tunc ſignificat determinatè contemptum religionis Catholicæ, & ſic de aliis. Tertiò probatur hoc ipſum ex doctrina generali Patrum, & Theologorum, quod ritus Iudaici nunc prohibiti ſint, nec poſſint licitè exerceri, quando apparet fieri in cultum legis Moſaicæ; quale eſſet offerre ſacrificia legis antiquæ, comedere agnum paſchalem ritu illo in lege præſcripto, & alia ſimilia, nec etiam ad occultandam fidem, vel ad conciliandum neophitum, vt tanquam ex fide certum tradit cum Auguſtino Suarez *lib. 9. de legibus, cap. 14. num. 6.* & alij communiter. Quartò probari poteſt ex Breui Pauli V. miſſo ad Catholicos Angliæ de quo inferiùs dicemus, quo declarat, illicitum omnino illis eſſe in his circunſtantiis templa hæreticorum adire, eorum conciones frequentare, & precibus, ac ritibus intereſſe; quia nimirum hæc omnia in his circunſtantiis ſignificant cultum hæreticæ religionis. Denique ratio à priori eſt, quia licèt hæc non ſit loquutio & negatio fidei per loquutionem, ſunt tamen ſigna determinatè ſignificantia fidei negationem. Malitia autem vocum, quibus fides negatur, conſiſtit in ea ſignificatione determinata, vt ſuprà vidimus, ex qua ſequitur dedecus veræ religionis, & irreuerentia contra diuinam veracitatem, & auctoritatem, quæ tota malitia in his etiam ſignis, & ritibus inuenitur, & ideo non poteſt vllo alio pietatis, aut commodi motiuo honeſtari.

118 Pro ſententia Adriani ſuprà [illegible] aliqua argumenta, in quorum ſolutione difficultas tota huius controuerſiæ poſita eſt. Primò Arguitur ex quarto Reg. c. 5. vbi Naaman ad fidem veri Dei conuerſus petit ab Eliſæo licentiam, vt quando neceſſe eſſet Regem ſuum ad templum idolorum comitari, poſſet genuflectere, & adorationis geſtum fictè exhibere, cui Eliſæus reſpondit, *Vade in pace*, quaſi ſimulationem illam, vt licitam approbans. Ad hoc breuiter reſpondetur [illegible] nos velle, verba illa Eliſæi non continere approbationem, ſed meram permiſſionem illius mali ad vitandum aliud maius malum, eo quod Naaman propter debilitatem ſuæ faciè a fide ſuſcepta retraheretur, ſi Eliſæus nollet ei permittere, quod petebat, ita Valentia, & Lurca locis ſuprà citatis. Quam [illegible] confirmat [illegible] Valentia ex verbis, quæ [illegible] Naaman ad Eliſæum. *[illegible] lum [illegible] de [illegible] deprecet [illegible] Domi[illegible] um pro [illegible] uo tuo: qu[illegible] gredietur Domi[illegible] ius meus templum Remmon, [illegible] t adoret; [illegible] te [illegible] manum meam, ſi adorauero in templo Remmon, [illegible] te eo [illegible] eodem [illegible] co, [illegible] mihi [illegible] us, [illegible] tu pro hac re. Qu[illegible] Vade [illegible].* Vnde colligitur Naaman putaſſe illud [illegible] peccatum,

Adriani argumenta ſoluuntur.

alioquin non deprecaretur veniam illius: ſi autem non erat peccatum, debuiſſet Eliſæus docere illum, & auferre conſcientiam erroneam: verba ergo illa non fuerunt approbatio, ſed mera permiſſio, vel potiùs promiſſio orandi Deum, vt ignoſceret ei hoc peccatum, quod ſolum Naaman ab eo petierat.

Alijs tamen hæc ſolutio diſplicet, Abulenſi, 119
Caietano, & aliis, quos refert, & ſequitur Suarez *in præſenti [illegible] 4. n. 8.* quod probari poteſt retorquendo argumentum poſteà adductum: quia ſi genuflexio [illegible] æſtimabatur ab Eliſæo intrinſecè mala, & illicita, non poterat [illegible] *Vade in pace*, nec veram pacem promittere peccatori obſtinatè volenti perſeuerare in ſuo crimine, ſed debuiſſet malitiam oſtendere, & exhortari ad eam fugiendam; iam enim Naaman [illegible] in [illegible] fide, cùm veniam peteret illius peccati, quare magis ei necessaria [illegible] exhortatio, quam permiſſio, & condeſcendentia, qua magis in peccato confirmaretur. Verius ergo eſt, quod Naaman licitè potuerit genuflectere cum Rege genuflectente, eo quod genuflexio illa non eſſet ſignum adorationis, ſed cultus Regi exhibitus, cuius manum ſuſtinere de more non poterat, ſi Rege genuflectente, Naaman rectus ſtaret, ſed debebat ſe inclinare, vt manum Regiam ſuſtineret, qui erat cultus ſolùm ciuilis erga Regem, non religioſus erga idolum. Quam interpretationem vltra ſuprà adductam, ſequuntur etiam Sanchez *lib. 2. in decalog. [illegible] 4. n. 14. & lib. 1. cap. 7. num. 21.* Caſtro Palao *d. punct. 16. num. 4.* Coninch *dicta diſp. 15. num. 46.* qui bene aduertit, verbum *adorandi* in Hebræo explicari verbo non ſignificante cultum, ſed ſolùm incuruare ſe corporaliter. Quam expoſitionem alij communiter amplectuntur, & poſſumus confirmare ſoluendo difficultatem contra eam propoſitam ex eo quod Naaman deprecaretur veniam huius peccati; ſupponebat ergo id fore illicitum, quam conſcientiam erroneam Eliſæus ei non abſtulit, prout debuiſſet auferre, ſi actio licita fuiſſet. Ad hoc inquam, reſpondere poſſumus, retorquendo argumentum, quia ſi Naaman putabat illud fore peccatum, quomodo petebat veniam illius peccati, cum ſit impoſſibilis remiſſio peccati, cuius iterum denuò committendi propoſitum perſeuerat, prout in Naaman perſeuerabat: illa ergo venia, quam petebat, non erat propriè remiſſio, ſed licentia, vt impunè faceret, & vt ſibi non imputaretur ad culpam. Eliſæus autem videns, id non eſſe illicitum in iis circunſtantiis, in quibus omnibus iam conſtare debebat Naaman non eſſe cultorem idolorum, ſed veri Dei, meritò reſpondit *Vade in pace*, hoc eſt, noli hac de cauſa [illegible], quia hoc tibi Deus non imputabit [illegible]. Nec neceſſe fuit explicare, quod actus [illegible] non erat malus, & ad quam nulla [illegible] licentia: ſatis erat pacare [illegible] conſcientiam in eo actu, vt iam ſine peccati ſcrupulo [illegible] retur: ſicut ſi aliquis [illegible] obligatione [illegible] citandi officij, peteret a ſummo Pontifice, vt ſibi ignoſceret [illegible] eo ſtatu non recitaret, poſſet Pontifex [illegible] dicendo *Vade in pace*, licèt non explicaret [illegible] nempe, vel ex [illegible] ſe non ob[illegible] vel ex [illegible] ei conceſſ[illegible] Naaman du[illegible] bat, [illegible] fundam[illegible] genuflexio [illegible] licita, & [illegible] licentia genuflectendi: Eliſæus autem [illegible] reſpondit verbis ſufficientibus ad eius

conſcio

conſcientiam pacandam, nec neceſſe erat explicare, vnde proueniret ea permiſſio, hoc enim parum ad quietem, & pacem interrogantis referebat.

110 Obiectio 2. Secundò ergo arguitur ex facto Iehu 4. *Reg.* 10. qui vt poſſet omnes prophetas Baal occidere, finxit ſe velle cum illis ſacrificium offerre, dicens *Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius.* Et iterum congregatis miniſtris dixit: *ſanctificate diem ſolemnem Baal.* Quod factum videtur Deum laudaſſe, & approbaſſe dicens. *Quia ſtudioſè egiſti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis,* &c. Hoc tamen argumentum, ſi aliquid probat, probaret etiam negari poſſe licitè fidem verbis, & non ſolùm vſurpando ritus externos: nam Iehu verbis etiam videtur profeſſus cultum falſæ religionis, dicens: *ego autem colam eum amplius*. quibus verbis videtur ſe cultorem profiteri Dei falſi.

Communis reſponſio eſt, non opus eſſe excuſare Ieho à peccato graui in verbis illis, hominem iniquum, qui alia poſtea grauiora ſcelera in Deum commiſit, quæ in ipſo textu referuntur. Quamuis autem Deus temporali præmio remunerauerit, quod bene geſſit occidendo Miniſtros Baal, & extinguendo domum Achab iuxta voluntatem Dei: non tamen approbauit verba illa, quæ dixerat: vnde non dixit Deus: *quia bene loquutus es, ſed quia ſtudioſè egiſti, quod rectum erat*, &c. facta eius commendans, non verba falſum cultum ſignificantia. Ita cum S. Thoma *infra quæſtio* 111. *artic.* 1. *ad* 2. Caietano, & aliis reſpondent Suarez *in præſenti dicta ſect.* 4. *numero* 9. Caſtro Palao *dicto numero* 4. Hurtado *diſp.* 48. §. 51. & alij communiter: & habet pro ſe Auguſtinum *tom.* 4. *libro contra mendacium cap.* 2.

121 Hæc tamen reſponſio, vt verum fatear, mihi difficilis apparet: & contrarium ſupponit omnino Abulenſis in eum locum Regum *quæſtio* 25. probans illud ad ſummum fuiſſe peccatum veniale mandacij officioſi, nec S. Thom. loco citato dixit, fuiſſe peccatum graue, ſed peccatum, vel mendacium, à quo mendacio non eſt neceſſe excuſare hominem vitioſum. Et quidem id, quod cum Caietano ponderant hi auctores, Deum non dixiſſe, *quia bene loquutus es, ſed quia ſtudioſè egiſti* &c. parum iuuat: quia Iehu non ſolum protulit illa verba, ſed fecit adornari ſacrificium & ad illud offerendum conuocauit Sacerdotes Baal, & alios, prout ſe ipſa obtulerunt, quæ non erant mera verba, ſed facta. Aliunde verò, ſi Iehu damnemus peccati mortalis in verbis illis, non facilè erit defendere verba ferè ſimilia, quæ ad bonum etiam finem confundendi poſtea gentiles dixerunt ſæpe plures Sancti Martyres, quorum fidem commendat, & celebrat vniuerſa Eccleſia, vt conſtat ex eorum geſtis, in quibus non rarò eiuſmodi exempla occurrunt: ſic enim legimus in Breuiario Romano de S. Apollonia, quod comprehenſa iam, vt combureretur pro fide, *paulisper quaſi deliberans ſtetit*, vt ex gentilium manibus elapſa ipſamet ſponte ſua ſe ſe in rogum iniiceret: quæ diſſimulatio deliberationis ſignificare quidem poterat formidinem, & dubium internum circa fidem, & cultum veri Dei retinendum. Præſertim cùm referente Dionyſio Alexio, apud Surium in vita S. Apolloniæ Die 9. Februarij, verbis etiam ſuam perplexitatem ſignificauerit, dicit enim, *quod paululum temporis ad deliberandum pacata ſtetit*: Clarius autem loquutus fuit S. Iulianus martyr illuſtriſſimus, qui, vt ex antiquis geſtis refert idem Surius die 9. Ianuarij, cùm à Præſide inuitaretur, vt cum ſociis ſuis veniret ad templum præter ſolitum apertum, & ſolemni pompa ornatum, vt ſacrificium diis offerret; reſpondit: *Quandoquidem hortaris, vt omnibus in vnum conuenientibus; diis veſtris immolemus: id quidem facere non piget. Nam idem ſemper diſtulimus, vt in hoc templo mirabili magnum ſacrificium cunctis cernentibus immolaremus.* quod quidem dixit, vt euentus probauit, vt Sacerdotes, & gentiles innumeros illuc ea occaſione conuenientes templum eius oratione corruens cum magna gentiliſmi iactura comprimeret. Eodem modo loquutæ ſunt Sanctæ illæ ſeptem Mulieres Martyres, de quibus in actis S. Blaſij apud eundem Surium ex Metaphraſte tertia Februarij narratur, quod inuitatæ à Præſide ad ſacrificandum dixerunt: *Si vis, vt diis tuis ſacrificemus, eamus propè lacum, nos autem, cùm abluerimus vultus noſtros in lacu accedemus, & eis ſacrificabimus.* Quò cum veniſſent, idola omnia eo fine illuc allata in lacum proiecerunt. Denique quod plus eſt, ſimilia ferè verba cum laude, & commendatione referuntur *lib.* 2. *Macha. cap.* 7. prolata à fortiſſima, & ſanctiſſima illa fœmina martyre, & ſanctorum ſeptem fratrum Machabæorum matre: quam Rex ante adoleſcentioris mortem *vocauit, & ſuadebat ei, vt adoleſcenti fieret in ſalutem*, nempe ſuadendo filio, vt patriam legem deſereret. *Cùm autem multis eam verbis eſſet hortatus, promiſit ſuaſuram ſe filio ſuo.* Cui tamen patria lingua contrarium ſuaſit, & perſeuerantiam in fide. Et quamuis non promiſerit fortaſsè explicitè concilium mutandi religionem, ſed ſolùm concilium in genere vtile ad ſalutem: negari tamen non poteſt, quod verba illa iuxta mentem Regis potentis intelligerentur de conſilio Infidelitatis: diximus autem ſupra non poſſe Tyranno vrgente, voces à fidelibus vſurpari, niſi iuxta ſenſum interrogantis, quia talis amphibologia in fidei confeſſione damnabilis eſt. Hæc ergo, & alia ſimilia ſanctorum martyrum exempla, ſi excuſanda ſunt à peccato graui, prout excuſanda videntur, non apparet, cur excuſari non poſſint verba Iehu, quæ etiam ex fine extirpandæ idololatriæ dicta fuerunt vt euentus ipſe quam primum manifeſtaturus fuerat.

Quod ruſus ex ipſo ſacro textu confirmari non leuiter poteſt: quia in iis omnibus, quæ Ieho fecit, comitem ſibi adhibuit Ionadab filium Rechab, virum ſanctiſſimum, vt fatentur interpretes, & vitæ apud Hebræos auſteriſſimæ auctorem, ac legis zelo flagrantem: hunc autem Ieho ſibi in via occurrentem aſſumpſit ſecum in currum ſuum dicens: *Veni mecum, & vide Zelum meum pro Domino: & impoſitum in curru ſuo duxit in Samariam:* vbi illa omnia dixit, & fecit. Non eſt autem credibile, quod vir ſanctus permitteret Regi fraudes illas, & inſidias ad perdendos miniſtros Baal, ſi eſſent illicitæ, & continerent iniuriam grauem veræ religionis. 122

Duo itaque in Iehu reprehendi videbantur, nempe, quod ſacrificij ſuperſtitioſi auctor fuerit, ad illúdque inuitauerit, & quod promiſerit ſe maiorem cultum Baal exhibiturum. Quod attinet ad primum, latè eum defendit Abulenſis vt ſuprà *quæſt.* 32. probans, ſolùm ſe permiſſiuè habuiſſe, permittendo, vt ij, qui in occulto Baal colebant, 123

colebant, poſſent id publicè facere, vt hoc nimirum modo detegerentur, & occiderentur. Nec enim alios ad ſacrificium vocauit, niſi Sacerdotes, & cultores Baal; imò diligentiſſimè curauit, ne quiſquam alius admiſceretur, ſed illi ſoli, qui antea Baal miniſtrabant, & ſeruiebant. His autem nullum ſcandalum dabat, cùm iam ipſi in occulto facerent, quod ibi in publico profitebantur; erat enim vocatio, quaſi conditionata, id eſt ſi Baal colitis, colite in publico: quæ vocatio non incitabat abſolutè ad malum, cùm poſſent adhuc à Baal recedere, & conuerti ad Deum, ſed ex ſuppoſitione, quod determinati eſſent ad malum, conſulebat minus malum, nempe ſui manifeſtationem, per quam poſſent coërcere, & impedire à longiori perſeuerantia, atque etiam multis metu in illo extremo articulo ad Deum conuerti.

124 Quod verò attinet ad ſecundum de verbis, & promiſſione promouendi cultum Baal, cùm verba omnino ſimilia dixerint ſancti Martyres ſuprà commemorati, & præcipuè B. Iulianus, qui ea verba vſurpauit ad eundem finem perdendi Sacerdotes cum idolorum templo, omnes debemus ea verba à ſacrilegij crimine excuſare, ne ſanctiſſimos viros eius criminis reos fateamur. Pro quo poſſumus conſiderare, ea verba in rigore non continere fidei negationem, nec etiam cultum idoli: nam qui promittit ſe negaturum fidem, vel exhibiturum cultum idolis, in rigore nondum fidem negat, aut colit idola, ſed ad ſummum ſignificat ſe habere animum id poſtea faciendi; ſicut qui promittit ſe ingreſſurum religionem, & facturum in ea profeſſionem nondum promittit caſtitatem, aut obedientiam, &c. ſed ſignificat animum ea omnia poſtea promittendi. Non eſt autem eadem irreuerentia ſignificare animum negandi poſtea fidem, aut cultum veri Dei, quem tamen modò non negas, quæ eſſet, ſi actu negares finem, vel cultum veri Dei. Sicut non eſt eadem malitia, ſi ſignifices te cras commiſſurum aliquod peccatum, ac ſi nunc illud committeres: ſic enim multi ſancti ex cauſa graui & ad bonum finem ſignificauerunt fictè animum committendi aliquod peccatum; vt S. Ambroſius, qui vt Epiſcopatum fugeret iuſſit adduci meretricem in domum ſuam; vt ſignificaret animum turpiter peccandi, & S. Edmundus fœminæ ſe ad turpitudinẽ prouocanti condixit horã & locum, vt ad ſe voti compos futura veniret, quam poſtea veſtibus ſuperioribus ſpoliatam virgis acriter flagellauit, & ad ſaniorem mentem reduxit, vt refert Vincentius Beloacenſis *in ſpeculo hiſtoriali lib.* 31. *cap.* 71. Similiter S. Abraham Eremita, vt neptem ſuam in proſtibulo peccantem ad priſtinam vitæ ſanctimoniam reuocaret, veſtibus militaribus indutus eam à Præfecto hoſpitij ad concubitum petiit, & cum ea lautè cœnauit, quam poſtea ſolus cum ſola remanens ad pœnitentiam conuertit, vt ex S. Ephrem, & aliis refert Surius in vita eiuſdem Abrahæ die 16. Martij, & ſic de aliis, quibus ex graui cauſa, & ad finem pietatis licuit fingere voluntatem peccandi, quæ ſignificatio non contrahebat malitiam ipſius peccati, vt conſtat. Sic ergo poteſt dici, quod ex cauſa grauiſſima concernente fidem ipſam, & religionis augmentum non ſit aliquando contra fidei, aut religionis obligationem fingere animum peccandi, poſtea contra ipſam fidem. Nam in rigore, vt dicebam, qui illum animum ſignificat, non negat fidem nec colit idola: ſicut qui promittit conuerſionem ad fidem vel reductionem futuram ad Eccleſiam, adhuc non eſt fidelis, vel obediens Eccleſiæ, ſed manet adhuc hæreticus, vel Schiſmaticus: donec impleat promiſſum. Quare ſicut poteſt ſtare propoſitum credendi poſtea fidem, cum hæreſi actuali præſenti, & propoſitum pœnitentiæ, & diligendi poſtea Deum ſuper omnia cum peccato actuali mortali præſenti; ſic poteſt ſtare propoſitum, & promiſſio diſcedendi poſtea a fide cum actuali fide interna, & externa eiuſdem confeſſione, & poteſt aliquis dicere ego nunc credo cum Eccleſia, ſed poſt annum ab hac fide in tui gratiam diſcedam. Quamuis autem, qui oſtendit propoſitum diſcedendi poſtea à fide, videatur ſignificare ſimul infirmitatem ſuæ fidei præſentis, vel dubium illius, atque etiam quod nunc etiam fide vera careat, vnde qui audit propoſitum colendi poſtea falſum Deum, poſſit arguere quòd iam diſceſſerit à fide, ſed tamen in rigore ille aliis id non dicit, nec negat nunc fidem, ſicut nec colit nunc idolum, ſed dicit, ſe habere propoſitum id poſtea faciendi, vt fatetur Thomas Sanchez *lib.* 2. *in decalog. cap.* 8. *num.* 22. Quare ſicut diximus ſupra, poſſe aliquem ex graui cauſa vſurpare veſtem, vel aliud ſignum, vnde alij facile poſſunt colligere, ipſum eſſe infidelem, quando tamen ſignum illud non eſt omninò determinatum ad eam ſignificationem, nec inuoluit etiam implicitè negationem fidei, vel cultum falſæ religionis: ita ex ſimili cauſa, videtur poſſe ſignificare fictè propoſitum negationis futuræ, vel falſi cultus futuri: cùm totum id non ſignificet determinatè negationem, vel carentiam præſentem fidei, nec inuoluat cultum actualem falſæ religionis, nondum enim colit idolum, qui ſolùm dicit ſe poſtea id facturum, ſicut nondum præſtat obedientiam Pontifici, qui promittit ſolam reductionem ſuam ad fidem poſt annum futuram; & hoc pacto excuſari videtur, quod ſancti illi Martyres dixerunt ad finem optimum, & ad procurandum maiorem fidei honorem, qui ex ſua ſimulatione reſultare debebat, quod illi hac via excuſantur, non apparet, cur verba etiam Eleazari, quæ non fuerunt ab iis alia diuerſa, eodem modo excuſari, & defendi non poſſint à malitia ſacrilegij.

Dices retorqueri poſſe argumentum ab exemplo adducto dilectionis Dei: nam licèt ille, qui 125
actu diligit creaturam ſupra Deum, dum mortaliter peccat, poſſit ſimul habere, & ſæpè habeat tunc propoſitum agendi poſtea pœnitentiam, & per conſequens diligendi Deum ſuper omnia; non tamen poteſt è contra ille, qui nunc diligit Deum ſuper omnia, habere ſimul propoſitum diligendi poſtea creaturam ſupra Deum; hoc enim propoſitum actuale repugnat cum actuali dilectione Dei ſuper omnia, vt conſtat: ergo licèt poſſit ſtare hæreſis actualis cum propoſito conuerſionis futuræ, & amplectendi poſtea veram fidem; non tamen poterit ſtare vera fides actualis cum propoſito illam poſtea deſerendi, atque ideo, qui illud propoſitum ſignificat, eo ipſo implicitè dicit, ſe iam nunc carere vera fide quod eſt fidem actu negare ſaltem exteriùs, & fictè, quod nullo caſu licitum eſt.

Reſponderi poteſt negando conſequentiam, 126
in hoc enim differre videntur actus dilectionis Dei ſuper omnia, & actus fidei, quod ille non

poſſit

poſſit eſſe cum actuali propoſito peccandi poſtea mortaliter, quia excludit omne peccatum mortale actuale, ſiquidem propoſitum illud peccandi poſtea mortaliter, eſt iam nunc peccatum mortale præſens, & affectus præſens ad peccatum futurum, qui affectus repugnat ex obiecto cum affectu erga Deum ſuper omnia, qui affectus includitur in ipſo actu charitatis. At verò actus fidei præſens non videtur habere hanc repugnantiam ex obiecto cum propoſito hæreſis futuræ poſt annum; quia actus fidei non eſt amor fidei ſuper omnia, ſed eſt aſſenſus intellectus, quo nunc intellectus credit hoc obiectũ magis quàm omnia alia obiecta contraria, quem aſſenſum nunc præſtat intellectus ex imperio voluntatis; ſed tamen voluntas ſolùm impugnat aſſenſum præſentem nihil præſcribens de futuro, nec intellectus credit pro tempore futuro, ſed nunc aſſerit hoc eſſe verum, & ſe magis hoc credere, quàm reliqua omnia contraria; quod totum ex obiecto non videtur repugnare cum propoſito credendi contrarium poſt annum. Nam etiam ex obiecto repugnat credere nunc determinatè aliquod obiectum aſſenſu etiam probabili, & ſimul credere determinatè contrarium aſſenſu etiam probabili, cùm neque probabiliter poſſim affirmare ſimul aſſenſu determinato duo contradictoria: & tamen non repugnat ex obiecto, quod nunc amplectaris vnam ſententiam probabilem, & ei præſtes aſſenſum internum ex imperio voluntatis, & tamen habeas propoſitum mutandi poſtea ſententiam, & amplectendi contrariam etiam ſine nouo motiuo, aut argumẽto ex parte intellectus, ſed ſolùm in gratiam amici, ſi id petierit: quia affectus voluntatis præſens, licèt efficaciter imperet hunc aſſenſum, non tamen ſuper omnia, ſed quem facile mutabis poſtea in gratiam amici. Sic ergo licèt aſſenſus fidei præſens non poſſit ſtare cum aſſenſu contrario, nec cum dubio, aut formidine præſenti circa ſuum obiectum; non tamen videtur ex obiecto repugnare cum propoſito deſiſtendi poſtea ab hoc aſſenſu, etiam nullo nouo motiuo contrario intellectuali apparente, ſed ſolum in gratiam amici, vel ad aliqua commoda temporalia, quia nimirum, licèt aſſenſus ſit ſuper omnia, affectus tamen voluntatis imperans aſſenſum, non eſt affectus ſuper omnia.

127 Vrgebis adhuc; quia eadem videtur eſſe ratio in actu fidei & in actu charitatis, vt ſicut hic non poteſt eſſe cum propoſito peccandi poſtea mortaliter, ita nec ille poſſit eſſe cum propoſito deſerendi fidem tempore futuro. Nam fides catholica non credit vtcunque myſteria, ſed firmiſſimè: quæ firmitas ſtare non poteſt cum propoſito recedendi poſtea: quæ enim fides magis infirma, quàm illa, quæ eſſet cum animo recedendi poſtea ab ea fide, & eam negandi? Qui ergo fatetur infirmitatem, & propoſitum recedendi, eo ipſo ſignificat, & dicit implicitè ſe non habere actum fidei catholicæ.

Reſpondetur, firmitatem in fide neceſſariam multiplicem eſſe. Primò enim neceſſe omnino eſt ad ſalutem *firmiter* credere, hoc eſt, perſeueranter, qui enim in fide non perſeuerat, ſaluus eſſe non poteſt, niſi iterum ad fidem redeat, & in ea firmiter vſque ad mortem perſeueret: huic autem firmitati opponitur certè propoſitum fidem poſtea deſerendi, & per conſequens ſaluti æternæ, ad quam ea firmitas requiritur. Secundò requiritur *firmiter* credere, hoc eſt, cum animo poſitiuo eam fidem nunquam deſerendi: nam ſicut requiritur ad ſalutem animus non peccandi mortaliter, ſine quo animo firmo adultus ſaluus eſſe non poteſt; ita requiritur animus firmus perſeuerandi in fide, quæ perſeuerantia neceſſaria eſt ad ſalutem: & huic firmitati etiam opponitur manifeſtè propoſitum recedendi poſtea à fide, quare ille non credit firmiter ea firmitate, & animi præparatione, quæ omnino neceſſaria eſt ad ſalutem; & de his non poteſt eſſe difficultas.

Difficultas ergo præſens non eſt, an ad ſalutem, & ad iuſtificationem, vel ad perſeuerantiam in gratia requiratur firmitas fidei, ſed an ad verum actum fidei eliciendum neceſſe ſit, quod voluntas imperans aſſenſum ſit voluntas credendi ita firma, vt includat propoſitum firmum nunquam recedendi in poſterum à fide; vel etiam, an ipſémet aſſenſus intellectualis includat firmitatem ex parte intellectus, qua intellectus ipſe proteſtetur ſe ita aſſentiri firmiter, vt nunquam in poſterum ab ea fide diſceſſurus ſit. Ad quod dicendum videtur, in primis ad verum actum fidei requiri voluntatem efficacem & abſolutam imperantem aſſenſum firmum, hoc eſt, ſuper omnia, quo intellectus adhæreat magis obiecto fidei, quàm omnibus aliis, quæ ei opponi poſſunt, ita vt ſi alia huic obiecto opponantur, eis potiùs diſſentiat, quàm huic, quam etiam firmitatem oportet eſſe in ipſo aſſenſu intellectuali, vt ſuprà explicuimus agentes de fidei certitudine, & hoc firmitatis genus tam ex parte voluntatis, quàm ex parte intellectus neceſſarium omnino eſt ad verum, & proprium actum fidei. 128

Si verò ſermo ſit de illa alia firmitate, qua voluntas proponat nunquam ab ea fide diſcedere, vel intellectus hoc ipſum de ſe proteſtetur, non apparet tanta neceſſitas, vt ſine ea non poſſit dari aliquando actus fidei ſaltem in peccatore, licèt non ſufficiens ad ſalutem conſequendam, ad quam vt diximus, neceſſarium etiam eſt propoſitum firmum nunquam à fide recedendi. Quod in primis explicari poteſt exemplo aliarum virtutum; poteſt enim dari verus actus obedientiæ, quo ſubditus obediat præcepto ſuperioris, vel etiam Dei propter motiuum obedientiæ, abſque propoſito obediendi ſemper in omnibus: poteſt item dari actus miſericordiæ, quo ex eius motiuo ſubuenias indigenti abſque propoſito ſubueniendi ſemper in poſterum, etiam quando vrgeat præceptum miſericordiæ: poteſt dari actus veræ iuſtitiæ abſque propoſito nunquam illam lædendi; poteſt dari actus temperantiæ, vel caſtitatis abſque propoſito nunquam in ea materia peccandi: cur ergo non poterit dari actus fidei abſque propoſito firmo nunquam contra fidem peccandi? 129

Confirmatúque poteſt ſpecialiter exemplo religionis imperantis cultum Dei ſupremum: poteſt enim aliquis exhibere nunc cultum ſupremum latriæ Deo debitum, quod eſt colere Deum ſuper omnia, abſque eo quod habeat propoſitum firmum nunquam peccandi contra religionem, aut negandi Deo debitum cultum. Sic enim Sacerdos iniquus verè, & ex animo offert Deo ſacrificium, qui eſt cultus latriæ ſupremæ, & tamen non habet animum non dehonorandi grauiter eundem Deum, ſed fortaſſe habet animum peccandi poſtea grauiter contra cultum Deo debitum. Cùm ergo fides ſit cultus ſupremus intellectualis Deo debitus, quem colimus credendo ei 130

ei ſuper omnia, poterit ſimiliter exerceri, & deſerri hic cultus per fidem actualem ſine propoſito non peccandi poſtea contra obligationẽ eiuſdem fidei, & cultus intellectualis. Nam ſicut fides eſt aſſenſus ſuper omnia, ita latria eſt colere Deum ſuper omnia: ergo ſicut poteſt eſſe actus verus latriæ, & cultus actualis Dei ſuper omnia ſine propoſito colendi ſemper Deum ſuper omnia; ſic poterit eſſe aſſenſus fidei actualis ſuper omnia, ſine propoſito credendi ſemper poſtea Deo ſuper omnia. Eadem enim videtur eſſe ratio in vtroque genere cultus ſuper omnia. Quia nimirum voluntas in vtroque caſu non eſt vniuerſalis ex parte temporis, ſed determinata ad tempus præſens, & ideo non includit propoſitum vniuerſale circa tempus etiam futurum, nec dolorem efficacem de peccatis eiuſdem generis præteritis. Nam qui ab hæreſi conuertitur ad fidem, licet non poſſit iuſtificari adſque eo dolore efficaci de hæreſi, & propoſito vniuerſali conſeruandi fidem: poteſt tamen fieri Catholicus, & fidelis adſque eiuſmodi pœnitentia efficaci, poſita voluntate efficaci credẽdi ſuper omnia doctrinam catholicam. Ex quibus omnibus fieri videtur, quod poſſit aliquis in rigore ſignificare propoſitum recedendi à fide poſt annum, abſque eo quod explicitè, vel implicitè dicat, ſe nunc negare fidem, vel eam non credere.

131 Inſtabis, quia propoſitum illud diſcedendi poſteà à fide, ſi reuera ſit in corde, eſt peccatum contra præceptum fidei, ſicut propoſitum peccandi poſt menſem cõtra caſtitatem eſt iam nunc peccatum præſens contra caſtitatem: ergo qui dicit, ſe habere tale propoſitum, iam dicit, ſe habere peccatum internum contra fidem, & manifeſtat ſuam infidelitatem; ſi ergo nullo caſu licet ſine ſacrilegio manifeſtare ſe infidelem etiam fictè, & cum mendacio, non licebit etiam vllo caſu fingere eiuſmodi propoſitum etiam ad bonum finem. Reſpondent, propoſitum illud eſſe quidem peccatum contra fidem; non tamen eſſe in rigore infidelitatem, ſed voluntatem infidelitatis futuræ: quare interim nondum ille homo dicitur ſimpliciter, & abſolutè infidelis ſicut neque è contra hæreticus promittens reductionem poſt menſem interim eſt fidelis, vel Catholicus: Qui ergo fingit eiuſmodi propoſitum infidelitatis vel hæreſis merè futuræ, dicit quidem ſe peccare contra fidei obligationem in affectu, non tamen dicit, ſe eſſe infidelem, vel ſe negare fidem. Vnde verba illa ficta non habent malitiam negationis fidei vel cultus falſi, quæ ex nulla cauſa excuſari poteſt, ſed aliam minorem, quæ ex graui cauſa, & ad finem promouendi notabiliter eandem fidem, videtur aliquando poſſe excuſari à ſacrilegio. Sicut licèt periurium ex nulla cauſa excuſari poſſit neque etiam reuelatio ſigilli confeſſionis: fingere tamen propoſitum peierandi, vel reuelandi confeſſionem, poterit ex graui, atque honeſta neceſſitate, & cauſa aliquando excuſari à malitia ſacrilegij, & hæc videtur fuiſſe mens illorum martyrum, qui eiuſmodi propoſitum finxerunt breui tempore ad maiorem diuini cultus, & religionis honorem, vt conſtat ex ſuprà adductis exemplis, quæ ſi à culpa ſacrilegij excuſari poſſunt, non video, cur neceſſe ſit in verbis Iehu quorum occaſione hæc omnia dicta ſunt, eiuſmodi ſacrilegij reatum agnoſcere.

132 Obiectio 3. Tertiò, ergo principaliter argui poteſt pro ſententia Adriani ex facto S. Euſebij Martyris Epiſcopi Vercellenſis relato à S. Ambroſio ſerm. 69. de S. Euſebio his verbis: *Sicut ait S. Paulus, factus ſum Iudæis Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem ita Euſebius hæreticis ſe hæreticum eſſe mentitus eſt, vt de hæreſi filium liberaret. Dixit enim, illorum ſe conſentire perfidiæ, hoc ſibi placere, quod illis, ſed quod ſibi filium Dionyſium in ſubſcribendo præpoſuerent, grauiter ſe moueri. Vos enim inquit, qui dicitis filium Dei Patri Deo æqualem eſſe non poſſe; cur mihi filium prætuliſtis.* Quo audito hæretici ſubſcriptionem Dionyſij qui quia iunior erat, ſolebat Euſebium patrem vocare, omnino deleuerunt: poſtea verò Euſebius voti iam compos Arianis inſultauit, id enim finxerat, vt Dionyſium à macula illius ſubſcriptionis, cuius pœnitens iam erat omnino liberaret. Hæc autem fictio laudatur extollitur ibi ab Ambroſio in ordine ad finem illum obtinendum.

Reſpondetur tamen in primis Sermonem illum non eſſe S. Ambroſij, ſed alterius, vt notauit Cardinalis Bellarm. *de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Cenſura operum Ambroſij*, & Cardinalis Baronius tom 3. anno Chriſti 355. qui etiam bene probat, minùs fideliter referri ibi factum Euſebij, nam S. Dionyſius non ſubſcripſerat hæreſi Arianæ, ſed condemnationi ſolum Athanaſij eo pacto vt hæreſis Ariana non approbaretur: & hoc ſolum hæretici petebãt ab Euſebio ſubſcribi quod tamen ipſe propter Athanaſij innocentiam poſtea facere recuſauit. Non itaque finxit ſe hæreticum, ſed ſolum velle conſentire Athanaſij condemnationi, quod ſine peccato iuſtitiæ fingere potuit, vt conſtat ex dictis cum id totum faceret ad liberandum Athanaſium à nota ſubſcriptionis Dionyſij, nec per hoc vllo modo ſe hæreticum profeſſus eſt, cum de fide tunc non ageretur, ſed de condemnatione Athanaſij. 133

Quartò, pro eadem ſententia Adriani argui ſolet ex S. Hieronimo, qui *tom. 6. in c. 2. Epiſtola ad Galathas*, & *epiſtola* 89. quæ eſt ad Auguſtinum, probat Apoſtolos licitè per ſimulationem vſos fuiſſe cæremoniis legis veteris ad conciliandos ſibi Iudæos, quæ tamen ab ipſa Chriſti morte redditæ fuerant illicitæ, & mortiferæ: quam ſententiam in Hieronymo reprehendit acriter Auguſtinus epiſt. 19. & petiit ab eo, vt eam prudenter retractaret. Reſpondetur, Hieronymum ab aliquibus excuſari. Et quidem eius mentem non videtur in omnibus notam fuiſſe Auguſtino, qui putauit, quod Hieronymus docuiſſet, licitum fuiſſe mendacium in illis circumſtantiis, & ex hoc potiſſimum capite eius ſententiam impugnat, vt notauit Suarez *lib. 9. de legibus cap. 17. num. 4.* qui bene defendit Hieronymum ab hac ſuſpicione ex verbis eiuſdem Hieronymi *dicta epiſt. 89.* dicentis, ſe non poſuiſſe in Apoſtolis mendacium, ſed honeſtam diſpenſationem; ſic enim ait: *non officioſum mendacium, vt tu dicis, ſed honeſtam diſpenſationem oſtendentes.* Deinde alij vt Hugo Cardinalis ad Galatas 2. putat controuerſiam inter Auguſtinum, & Hieronymum fuiſſe ob non intellectas adinuicem voces. Nam Auguſtinus putauit, Hieronymum concedere licitam ſimulationem realem, cum tamen Hieronymus loqueretur de ſimulatione diſpenſatoria, quia nimirum ex occulta Dei diſpenſatione licitum fuit Apoſtolis eiuſmodi ritus abolitos tunc obſeruare. Hanc tamen interpretationem vt contrariam menti Hieronymi bene impugnat idem Suarez dicto *capite* 17. 134 Obiectio 4.

num.

*num.*15. Melius alij excuſant Hieronymum, eo quod ipſe in dictis locis nihil definiendo dixerit, ſed diſputando, & proponendo aliorum interpretationes, vt ipſe expreſsè fatetur *dicta epiſt.* 89. his verbis, quibus aduersùs Auguſtinum conqueritur, quòd ipſi abſolutè eam ſententiam adſcripſerit. *Præſertim*, inquit, *cùm liberè in præfatione confeſſus ſim, Origenis commentarios me eſſe ſequutum, & vel mea vel aliena dictaſſe, & in fine eiuſdem capituli, quod reprehendis, ſcripſerim; ſi cui iſte non placet ſenſus, quòd nec Petrus peccaſſet, nec Paulus procaciter oſtenditur arguiſſe maiorem: debet exponere, qua conſequentia Paulus in altero reprehendat, quod ipſe commiſit. Ex quo oſtendi, me non ex definito id defendere, quod in Græcis legerem; ſed ea expreſſiſſe, quæ legerem: vt lectoris arbitrio derelinquerem, vtrùm probanda eſſent, an improbanda.* Quod idem rurſus proteſtatur his verbis. *Tu vt Epiſcopus in toto orbe notiſſimus, debes hanc promulgare ſententiam, & in aſſenſum tuum omnes Coepiſcopos trahere. Ego in paruo tuguriolo cum Monachis, id eſt, cum compeccatoribus meis, de magnis ſtatuere non audeo, niſi hoc ingenuè confiteri me maiorum ſcripta legere, & in commentariis, ſecundùm omnium conſuetudinem, varias ponere explanationes, vt è multis ſequatur vnuſquiſque quod velit.* Nihil ergo firmum ex Hieronymi ſententia pro Adriano afferri poteſt: quòd ſi alicui tamen videatur ei ſententiæ fauiſſe, diſcedendum ab eo erit cum Auguſtino, quem S. Thomas, & Theologi alij ſequuti ſunt.

135 Obiectio 5. Quintò tamen Arguitur pro eadem ſententia Adriani ex Apoſtolorum exemplis, quæ Hieronymum permouerunt ad illam ſententiam indicandam. Conſtat enim ex ſcriptura, Apoſtolos poſt inceptam prædicationem Euangelij, & acceptum ſpiritum Sanctum exercuiſſe cæremonias legales. Sic etenim Paulus *act.* 16. circumcidit Timotheum, qui erat ex Patre gentili, & matre Iudæa fideli: & *c.* 18. conſilium Paulo dederunt ſeniores Chriſtiani de obſeruatione legalium, vt non æſtimaretur à Iudæis legis inimicus, quod conſilium Paulus amplexus fuit & *cap.* 21. dicitur Paulus ſibi totondiſſe in Cenchris caput, quia votum habebat: & *c.* 24. veniſſe Hieroſolymam eleemoſynas facturus, oblgationes & vota, & inuentus eſſe purificatus in templo: quæ omnia ſimulatè videntur ab eo facta, ne Iudæos à ſe auerteret, prout ipſe ſignificauit. 1. ad Corint. 9. *Et factus ſum* (inquit) *Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: iis, qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem, cùm ipſe non eſſem ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, lucrifacerem.* Quod idem legitur de Petro, etiam videtur à cibis in lege prohibitis abſtinuiſſe, vt colligitur ex eius verbis, quando act. 10. inuitatus ad veſcendum ex quadrupedibus in linteo per viſionem oſtenſis reſpondit: *abſit Domine, quia nunquam manducaui omne commune, & immundum.* Et iterum cùm veniſſent Antiochiam Iudæi quidam à Iacobo miſſi, idem Petrus, ne eos ſcandalizaret, ſubſtraxit ſe à Gentilibus, cum quibus priùs liberè conuerſabatur, & comedebat, vt conſtat *ex cap.* 2. *ad Galat.* & hunc fuiſſe tunc morem fidelium Iudæorum colligi videtur ex cap. 11. act. vbi Iudæi fideles *diſceptabant aduersùs Petrum, eo quod introiſſet ad viros præputium habentes, & manducaſſet cum illis,* quod nimirum lege veteri prohibitum erat.

Hæc difficultas, vt dixi, fundamentum magnum dedit Hieronymo pro ea ſententia, quòd ſimulatio illa aliquando liceret. Aliundè enim putauit, cæremonias illas iam tunc temporis fuiſſe illicitas, & ſuperſtitioſas; quod colligi videtur *ex dict. cap.* 2. *ad Galatas*, vbi Petrus ob earum obſeruantiam reprehenſus dicitur à Paulo: *in faciem*, inquit, *ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat.* Et poſtea: *cùm vidiſſem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus,* &c. & ex cap. 5. ad Galat. *Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit*: & rurſus. *Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini.* Vnde volentibus, vt Titum circumcideret, reſtitit omnino ad Galat. 2. *Quibus*, inquit, *neque ad horam ceſſimus ſubiectione, vt veritas Euangelij permaneat apud vos.* Quare, vt hæc omnia conciliaret propoſuit Hieronymus ſententiam illam, quòd ſcilicet Apoſtoli non peccarent, quia licita, & honeſta ſimulatione hæc faciebant, quam appellauit diſpenſationem, latiùs vſurpato *diſpenſationis* vocabulo, pro diſpoſitione, ſeu prouidentia prudenti. Vnde rurſus addidit, reprehenſionem Petri à Paulo fuiſſe etiam ſimulatam, & ex conuentione inter ipſos, vt hac occaſione Iudæi aduerterent, non eſſe materiam ſcandali, quòd cum gentibus ederet, & ab eo errore remouerentur: ideoque dici, *in faciem ei reſtiti*, hoc eſt, *ſecundùm faciem*, iuxta textum Græcum, id eſt, in apparentia. Et quidem quod reprehenſio illa fuerit ſimulata, & ex conuentione, videntur ſentire Chryſoſtomus *tom.* 4. *in illud cap.* 2. *ad Galat.* qui ſolùm in hac parte fauet ei ſententiæ, non verò quod licuerit ſimulatio circa cæremonias prohibitas, vt benè probat Hurtado *dicta diſp.* 48. §. 37. Fauent etiam multi alij ex Græcis, & Latinis, quos affert Suarez *dicto lib.* 9. *de legibus, cap.* 16. *num.* 7.

Alij tamen veriùs cùm Auguſtino docent, reprehenſionem illam factam fuiſſe à Paulo ſeriò, & non ex conuentione præcedenti, ſed quia verè Petrus reprehenſibilis erat, vel ſaltem eius actio externa, ſic enim ſubiungit Paulus, *quia reprehenſibilis erat.* In quo ſenſu intelligunt Pauli verba alij Patres, Ambroſius, Cyprianus, Gregorius Magnus, Tertullianus, Beda, & Rupertus, quos affert, & ſequitur Suarez *dicto lib.* 9. *de legibus cap.* 20. *num.* 19. & cum S. Thoma in eum Pauli locum ſcholaſtici Theologi communiter: quæ verba Pauli id ſignificant apertè, cùm dicat, ſe Petro reſtitiſſe *quia reprehenſibilis erat.* Quamuis autem aliqui ex Græco legant, *quia reprehenſus erat*; id non tollit vim argumenti. Primò, quia Ambroſius, qui ita legit in commentario illius loci, ſtatim addit: *à veritate Euangelica*: quod idem eſt, ac reprehenſibilem eſſe. Secundò, quia non poteſt aliter intelligi ſine vitio, quis enim alium reprehendit, quia reprehenſus eſt? Tertiò, quia ſi fuiſſet reprehenſio ſimulata, non deſeruiret ad intentum Pauli, qui totus erat eo loco in remouendis Galatis à falsò cogitata neceſſitate operum legalium. Ad quòd refert, quàm conſtanter ipſe reſtiterit cuilibet actioni occaſionem danti eiuſmodi opinioni, & idcirco noluiſſe Titum circumcidere, & reſtitiſſe Petro ſegreganti ſe à Gentilibus, eúmque reprehendiſſe coram omnibus, quæ reprehenſio, & reſiſtentia, ſi ſimulata fuiſſet, parum efficax fuiſſet ad ſuadendum Galatis id, quod intendebat. Denique quia apertè ſignificat ibidem Paulus cauſam reprehen-

136 (margin, beside first line of right column)

137 (margin, beside "Alij tamen veriùs")

ſionis fuiſſe vitium aliquod, quod in ipſa Petri actione inueniebatur, dum dicit: *cùm vidiſſem, quòd non rectè ambularent ad veritatem Euangelij*. Vbi cauſam reprehenſionis aſſignat defectum ex parte operis ipſius: non ergo carebat defectu opus illud, nec reprehenſio fuerat ficta, & ſimulata, ſed ſerio, & ex animo facta fuit.

138 Aliter ergo ad argumentum, & difficultatem propoſitam reſpondendum eſt: quæ quidem non ſoluitur ſufficienter, etiamſi concederetur, reprehenſionem illam fuiſſe ſimulatam: adhuc enim obiectum illius debuiſſet continere aliquid reprehenſione dignum; quia ſi Petrus licitè, & honeſtè poterat per ſimulationem exercere ritus legales iam prohibitos, quomodo poterat Paulus etiam ex conuentione factum illud Petri honeſtum reprehendere, & condemnare? Qui enim opus aliquod reprehendit, eo ipſo opus illud reprobat, & damnat: quod fieri non poterat à Paulo ſine dolo, & ſine præiudicio veræ, & ſinceræ doctrinæ, ſi factum Petri nihil habebat reprehenſione, vel reprobatione dignum. Poſſum quidem ego cum Prælato conuenire, vt reprehendat in me actionem aliquam externam, quam ego coram ipſo ad hunc finem faciam, vt hoc pacto aliquis alius qui eum defectum patitur, corrigi poſſit, & per meam reprehenſione emendetur; ſed tamen actio ipſa de ſe ſupponitur reprehenſibilis, licèt hîc & nunc ex bono illo fine excuſetur in me ab omni culpa, & ſit potiùs laude digna: alioquin reprehenſio inutilis eſſet ad correctionem illius tertij, qui potiùs poſſet imprudentiam Prælati notare reprehendentis, & reprobantis actionem bonam. Si ergo Paulus ſaltem exteriùs reprehendit factum Petri, ſupponi debuit factum ipſum reprehenſione dignum, & per conſequens etiam ex cauſa conciliandi Iudæos non poterat tolerari exercitium operum legalium, ſi hæc iam prohibita ſupponebantur.

139 Omnes ergo fateri debemus cum Auguſtino, opera legis antiquæ, licèt poſt Pentecoſten mortua fuerint, & ceſſauerint obligare; non tamen ſtatim fuiſſe mortifera, & prohibita ſaltem reſpectu Iudæorum, aut gentilium, qui ſe ſe iudaicæ religioni aggregauerant, ſed pro aliquo tempore fuiſſe licita, dum tamen non exercerentur, vt neceſſaria, vel vt retinentia adhuc efficaciam, & omnem vtilitatem, quam ex lege habebant; licèt potuerint aliquam adhuc vtilitatem ex priori inſtitutione prouenientem retinere. Quamuis enim lex quoad obligationem ceſſaſſet; potuit tamen remanere aliquandiù quoad inſtitutionem cæremoniarum, & ſacrificiorum, & quoad ſignificationem aliquam ex eâdem lege prouenientem, vt latè & eruditè probat Suarez *dicto lib.9. de legibus cap. 17. & ſequentibus*, qui *cap. illo 17. num.18.* congerit Patres, & Doctores pro eadem ſententia. Et quidem, licèt Sacramenta illa, & ſacrificia, ac alia omnia inſtituta fuerint à Deo, vt ſigna Chriſti venturi potuerunt retinere ſignificationem etiam poſt Chriſti aduentum, & de facto retinuerunt, cùm viuente Chriſto lex illa perſeuerauerit, etiam quoad obligationem, & Chriſtus illam obſeruauerit, & agnouerit poteſtatem in Sacerdotibus, qui tunc erant, & iuſſerit offerri ſacrificia conſueta, quod idem fatendum eſt de tempore à Chriſti morte vſque ad Pentecoſten, quo tempore lex illa nondum fuerat abrogata, nec inceperat lex Euangelica. Ratio autem eſt, quia dum Chriſtum venturum ſignificabant, non ſignificabant determinatè venturum poſt quodlibet tempus, quo ea opera exercebantur, ſed venturum poſt tempus inſtitutionis talium ſignorum, quæ ſignificatio ſemper poterat eſſe vera. Si ergo potuerunt poſt Pentecoſten retinere eandem ſignificationem veram, ſine aliqua falſitate. Nec eſt inconueniens, quod lex aliqua retineat ſuum vigorem in ordine ad inſtitutionem, & ſignificationem, amiſſo vigore quoad obligationem ad vtendum tali ſigno; de facto enim lex de Sacramento Confirmationis v.g. non obligat ad vtendum tali ſigno: & tamen eſt efficax quoad ſignificationem illius ſigni, quam habet ex ſola inſtitutione, imò & potuit lex vetus illo tempore retinere etiam aliquam obligationis partem nempe conditionatam, vt ſi vſurparentur talia ſigna, vel ſacrificia, &c. tali ritu, & non alio, & à talibus miniſtris, & tali loco, & tempore fierent, quod ſufficit, vt diceretur etiam perſeuerare ſub ratione legis.

Opera legis antiqua, licèt poſt Pentecoſten ceſſauerint obligare, non tamen ſtatim fuerunt mortifera.

Aliunde verò non fuiſſe ſimul opera illa mortua & mortifera, ſeu omninò illicita, ſed aliquo tempore licitum fuiſſe illorum vſum (quod immeritò aliquibus viſum fuit gratis, & voluntariè excogitatum) colligi videtur ex ſcriptura, in qua paſſim Apoſtoli, & alij Iudæi fideles, & Chriſtiani ea opera exercuiſſe leguntur, vt conſtat ex ſupra adductis exemplis; imò Sacerdotes & Pontifices Hebræorum colebant agnoſcentes adhuc in illis poteſtatem, & dignitatem Sacerdotalem, vel Pontificiam, ſic enim Paulus *act.23.* cùm reprehenderetur, quòd Ananiam Principem Sacerdotum maledixiſſet excuſauit ſe dicens: *neſciebam fratres, quòd Princeps eſſet Sacerdotum.* Vbi Chryſoſt. addit. *quòd ſi Paulus eum cognouiſſet, honoraſſet.* Et *homil.39. in Matth.* ait, Paulum pœnitentiâ ductum ſe excuſaſſe, & certum eſt, quòd templum Iudaicum orationis cauſa frequentabant, tanquam locum ſacrum & Deo dicatum, quæ conſecratio, & dedicatio tota ad legem veterem pertinebat. Conueniebant etiam cum aliis Iudæis in ſabbato ad Synagogas, vbi iudaico ritu omnia fiebant, & ideo Iacobus hunc vſum non reprobauit, ſed tacitè approbauit *act. 21*, quando dixit: *Moyſes enim à temporibus antiquis habet in ſingulis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, vbi per omne ſabbatum legitur.* 140
quaſi diceret, contenti ſint Iudæi hoc vſu adhuc perſeuerante ſuorum rituum, abſque eo quod velint etiam gentiles ad fidem conuerſos obligare ad obſeruandam legem Moyſis. Rationem autem congruentiæ aſſignant communiter, tum propter honorem legis à Deo latæ, vt non ex abrupto, ſed paulatim, & cum reuerentia ſepeliretur, vt hoc ipſo pacto conſtaret eius ſanctitas, & honeſtas; neque enim ſtatim apparente euangelio debebat omnino, ſicut idolatria, aut paganiſmus, contumelioſè abiici, & extingui, ſed quaſi honeſtus inquilinus, qui aduenïente hoſpitij domino; non ſtatim eiicitur, ſed dato ſibi tempore, vt ſarcinas colligat, & cum decore proficiſcatur. Tum etiam potiſſimum, quia difficillimum fuiſſet Iudæos, in quorum cordibus radices altas miſerant præcepta diuinæ legis, ſubitò ad eis omninò remoueri ad amplectendos cibos, & mores communes gentium, quos pietatis, & religionis ſtudio ſemper abominati fuerant: quare periculoſum fuiſſet ad hoc eos ſtatim obligare, donec paulatim Euãgelio magis diuulgato aſſueſcerent,

ſcerent, & à lege antiqua ablactarentur, & gentilium commercium, eorúmque mores non exhorreſcerent. Quare alij 40. annos ſtatuunt, alij pauciores, ſed qui ad promulgationem euangelij per præcipuas orbis prouincias ſufficerent, itavt viuẽtibus adhuc Apoſtolis inceperint opera legis eſſe mortifera, & prohibita, & hæc ipſa obligatio per Apoſtolos fuerit promulgata, qui tamen antea in Concilio Hieroſolymis habito ſolùm ſtatuerunt non eſſe gentibus ad fidem cõuerſis neceſſaria, & ſolùm illis prohibuerunt vltra præcepta decalogi, eſum ſanguinis, & ſuffocati, quæ tamen prohibitio antiquior fuerat lege Moſaica, à tempore Noë poſt diluuium: quæ item prohibitio poſtea in eccleſia ceſſauit: de quo latè Suarez in locis citatis.

141 Qui tamen Suarez *cap.* 18. *num.* 5. *& ſequentibus* ſentit, hanc abſolutam prohibitionem operum legalium non fuiſſe præcisè ex iure naturali, aut diuino, ſed partim ex iure humano eccleſiaſtico: quamuis poſtea *numero.* 7. contrarium videatur docere, & prohibitum eſſe iure diuino, ne opera illa fiant quatenus legalia erant, ſeu ex affectu cultus: quod poſtea *num.* 8. limitare videtur ad ſacramenta, & ſacrificia: nam de aliis ceræmoniis *num.* 9. videtur concludere poſſe ab eccleſia denuo ad diuinum cultum inſtitui, ſi abſoluta eccleſiæ poteſtas conſideretur. Cæterum in hoc puncto certò ſtatuendum eſt, illicitum eſſe de iure etiam diuino ea opera nunc exercere vt neceſſaria, vel efficacia, vel vtilia ex inſtitutione, & obligatione legis antiquæ: quia ſupponimus, & fatetur ipſe Suarez, non ſolùm obligationem, ſed etiam inſtitutionem illius legis iam omnino ceſſaſſe, neque enim ex ſua inſtitutione habebat perpetuitatem, ſed erat temporalis, & tempus illud finitum iam eſt; quare, qui ea opera nunc exerceret quatenus legalia, ſeu quatenus aliquam efficaciam vel vtilitatem ex diuina inſtitutione habent ad noſtram ſalutem, vel ad diuinum cultum; eo ipſo fateretur, legem antiquam adhuc durare ſaltem quoad ſuam inſtitutionem, nec eſſe omnino abrogatam: quod cùm falſum ſit, cultus ille falſus eſſet, & omnino ſuperſtitioſus, & illicitus. Cùm ergo non penderit ab Eccleſia abrogatio illius legis, neque enim homines poterant abrogare legem à Deo inſtitutam, ſed Deus eam abrogauerit; conſequens eſt, vt vſus illorum operum vt legalium illicitus ſit iure ipſo diuino, ſeu naturali conſequenti ex abrogatione, & ceſſatione talis legis.

142 *Inferuntur nonnulla.* Vnde conſequenter dicendum videtur, ſi aliqua ex iis operibus præſcindendò à lege habeant vtilitates alias, propter quas ſolas fiant, neque ſignificare poſſint animum faciendi ea, vt legalia, non eſſe iure diuino illicita, neque etiam vniuerſaliter de iure humano. Exemplum eſſe poteſt in abſtinentia à carnibus porcinis, quæ lege antiqua præcipiebatur: quis enim neget poſſe nunc aliquem ſtudio mortificationis, & comprimendi gulam, abſtinere ab iis carnibus, dummodo ſine vllo reſpectu ad legem antiquam id faciat, neque ſit periculum alicuius ſcandali, vel ſuſpicionis ritus Iudæi; ſicut licèt Mahometini à vino abſtineant ex lege ſua, poteſt fidelis à vino abſtinere laudabiliter, & meritoriè ſine vllo reſpectu ad ſectam Mahometicam. Similiter ſi quis nunc ex curioſitate componeret thymiama ex iis ingredientibus, quæ leguntur *cap.* 30. *Exodi*, non tamen quia à lege præſcriptum erat, non eſſet ex natura ſua opus illicitum, licèt per accidens poſſet reddi illicitum propter maximam ſuſpicionem falſi cultus, quam compoſitio illa thymiamatis generare poſſet: & ſic de aliis ſimilibus.

Infertur rurſus è contra, ea legis opera, quæ non aliter ad Dei cultum conducerent, niſi quatenus ex Dei inſtitutione in lege antiqua id habebant, illicitè nunc vſurpari ad Dei cultum, idque manifeſtè eſſe contra ius diuinum, & naturale. Eiuſmodi autem ſunt ſacrificia, & ſacramenta antiqua, eſus agni paſcalis tali ritu, & alia ſimilia, quæ ſecundùm ſe non poſſunt deſeruire ad vſum ſacrum, niſi quatenus à Deo inſtituta fuerunt: quæ inſtitutio, cùm iam omnino ceſſauerit, ritus illi inutiles manent, & per conſequens qui eos, vt ſacros adhuc vſurparet, ſignificaret perſeuerantiam legis antiquæ; quod illicitum omnino eſt; vt conſtat. Nec eccleſia poteſt inſtituere eoſdem ritus nunc in ratione ſacramenti, cùm nemo præter Deum & Chriſtum Dominum poſſit ſacramenta inſtituere, vt ſuppono *ex tractat. de Sacramentis in genere diſputat.* 7. nec etiam poterit illa inſtituere in ratione ſacrificij, quia in lege gratiæ noluit Chriſtus eſſe aliud ſacrificium præter ſacrificium Miſſæ, ſicut nec aliud ſacerdotium, niſi in ordine ad illud ſacrificium incruentum Miſſæ, vt ſuppono etiam ex tractat. de Eucharistia *diſput.* 19. *ſectio* 2. *numero* 34. *& ſequentibus.* An vero poſſit Eccleſia illos ritus inſtituere ad Dei cultum, non quidem, vt ſacramenta, nec vt ſacrificia ſed alio modo, prout inſtituit aquam benedictam, & alia ſacramentalia: Suarez *dicto capite* 18. *numero* 9. cum Couarruuia, & aliis dicit, non deeſſe poteſtatem in eccleſia: addit tamen prudenter, propter morale periculum ſuſpicionis de obſeruantia, aut retentione legis antiquæ, id non expedire, nec poſſe moraliter loquendo licitè id fieri, niſi in ipſo vſu aliqua opponatur varietas, quæ ſufficienter demonſtret diuerſitatem inſtitutionis, & quod nullo modo obſeruetur ritus ille cum reſpectu ad legem antiquam. Quod confirmare poſſumus ex rigore, quo eccleſia conſtanter prohibuit celebrationem Paſchatis eadem die, qua Iudæi illud celebrant, ne chriſtiani eadem die illud celebrantes viderentur cum illis conuenire in ipſo Paſchate, aut motiuo celebrandi. Sicut ergo tam accuratè recuſauit Eccleſia coincidere in tempore celebrationis, ſic etiam non minùs diligenter fugiet identitatem rituum, & cæremoniarum propter eandem rationem. 143

Hinc denique tertiò inferri poteſt, quid dicendum ſit de circumciſione, de qua aliqua dicunt, licet non poſſit nunc licitè vſurpari tanquam ſacramentum, nec vt habens vtilitatem aliquam ex inſtitutione antiqua, & multò minus vt neceſſariam ex obligatione, poſſe tamẽ vſurpari vt mortificationem carnis aſſumptam ad imitationem Chriſti; quia ſicut licitè flagellantur fideles ad imitandum Chriſti flagellationem pro nobis toleratã; ſic licitè poſſent vti circũciſione ad imitandam Chriſti circumciſionẽ pro nobis ſuſceptam. Atque ita de facto apud Chriſtianos Abaſſinos 144 *Quid dicendum de circumciſione.*

hunc vſum retineri conſtat, qui non idcirco ab Eccleſia damnati ſunt. Quare id non improbant Caietan. 3. *part. quæſt.* 37. *art.* 1. Medina *in* 1.2. *quæſt.* 103. *art.* 4. *ad* 5. & Lorca *in* 1.2. *ſect.* 5. *diſp.* 35. *memb.* 2. *in præſenti diſp.* 24. *memb.* 1. *num.* 16. & alij.

145 Hanc tamen ſententiam communiter alij reiiciunt. Suarez 2. *tom. in* 3. *part. quæſt.* 37. *in commentario art.* 1. *& dicto lib.* 9. *de legib. cap.* 14. *n.* 9. Sotus *lib.* 2. *de iuſtitia, quæſt.* 5. *art.* 4. *in fine corporis*, Coninch *in præſenti dicta diſp.* 15. *dub.* 3. *num.* 47. & alij multi apud Lorinum *in cap.* 10. *Deuteronom. verſ.* 16. & meritò, quia circumciſio infantium non eſt illis vtilis ad meritum, cùm nihil tunc mereantur, ſed merè patiantur: quare ſicut non eſſet laudabile aut licitum eos ſine cauſa verberare, vt ad Chriſti imitationem patiantur; ſic nec eos ad hunc finem circumcidere, vnde eorum circumſio, vt eſſet actio ſacra, vel religioſa, non poſſet à legis inſtitutione præſcindere: in adultis etiam circumciſio, licèt non ſit mutilatio membri, eſt tamen vulnus ad minus periculoſum, vt colligitur ex *cap.* 5. *Ioſue*, vbi dicitur Iudæos non fuiſſe in deſerto circumciſos per 40. annos, quod quidem fecerunt, quia circumciſus per multos dies quieſcere debebat, alioquin moriebantur ex vulnere propter nimiũ ſanguinis fluxumq; & ſaltem circumciſi reddebantur inepti omnino ad actiones humanas per multos dies propter vim doloris, & vulneris periculum, vt conſtat ex *cap.* 34. Geneſis, vbi duo filij Iacob occiderunt omnes viros Sichimitas, quos doloſè circumcidi fecerant, & qui omnes vulneris dolore grauati non poterant vllo modo ſe defendere, nec moueri, vt fugerent. Non eſt ergo circumciſio apta, vt mortificationis cauſa, ſicut flagellatio aſſumatur, quidquid contradicat Lorca vbi ſuprà. Si enim verberatio præuideretur cauſa certæ infirmitatis grauis, non poſſet prudenter aſſumi in pœnitentiam, ſicut nec poſſet licitè comedi cibus, qui certò præuideretur grauiſſimi morbi cauſa futurus. Reſtat ergo, vt ſolùm exerceatur tanquam actio ſacra, & à Deo inſtituta, quod eſt illicitum, vt ſupponimus: nam ad imitationem ſolam Chriſti non magis poteſt prudenter, & licitè aſſumi, quàm perforatio manus, vel pedis, quæ fortaſſe minùs grauem infirmitatem, & periculum afferret, quàm circumciſio, quæ quidem ex ſola Dei diſpenſatione, vel præcepto aſſumi poterat, niſi fortè alicui vtilis aut

146 neceſſaria fuiſſet ad ſanitatem.

Schiſma Abaſſinorum ab Eccleſia reprobatũ, ſicut & eorum hæreſes.

Ad exemplum autem Abaſſinorum facile reſpondetur, nunquam id ab Eccleſia Catholica approbatum eſſe, ſed potiùs reprobatum, ſicut & eorum ſchiſma, & alias hæreſes, vt ex Godinio de Abaſſinorum rebus *cap.* 27. *vſque ad* 32. refert, & probat Coninch. *vbi ſupra num.* 47. Vnde quando paucos ante annos ad fidem Catholicam redierunt, abiecerunt etiam circumciſionem, quam poſtea abiecta fide Catholica repetierunt: & in vniuerſum quiſquis eo ſigno vtitur, ſuſpectus eſt vehementer in fide, & à fidei cenſoribus punitur, nec purgabit crimen dicens, ſe mortificationis gratia, & ad Chriſti imitationem id feciſſe.

Proponitur difficultas.

Solùm reſtat difficultas, ſi aliquandiù circumciſio ſacrificia, & alij Iudaici ritus liciti fuerunt cur Petrus ab Apoſtolo Paulo reprehenſus fuerit propter mores Iudaicos, quibus vtebatur, cùm certum ſit, Petrum non eos vſurpaſſe tanquam neceſſarios adhuc ex obligatione, ſed vt adhuc licitos, & ad bonum finem, ne Iudæi ſcandalizarentur & ab eo diſcederent. Rurſus, ſi liciti erant illi ritus, & iure ſuo vtebatur Petrus quomodo dicitur id per ſimulationem feciſſe? ſic enim dicitur illo c. 2. ad Galat. *& ſimulationi eius conſenſerunt cæteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem.*

Vt autem ab hoc ſecundo incipiamus, negare non poſſumus aliquam ibi ſimulationem interueniſſe, non quidem mendacium, ſed ſimulationem; quod benè probat Suarez *dicto lib.* 9. *de legibus cap.* 17. *num.* 10. quia licèt Petrus non obſeruaret mores illos putans eos eſſe neceſſarios ex obligatione, obſeruabat tamen in iis circunſtantiis, in quibus alij opinari poterant, quod quaſi neceſſarij ab eo obſeruarentur: quod quidem actio ipſa non determinatè ſignificabat, alioquin contineret profeſſionem erroris, ſed tamen à multis ita accipiebatur, quam deceptionem Petrus ex bono fine permittebat, & idcirco dicitur ſimulaſſe; ſicut & Paulus etiam eodem ſimulationis genere vſus videtur, quando *Act.* 16. circumcidit Timotheum propter Iudæos, qui putabant illam eſſe neceſſariam homini nato ex matre Iudæa. Et quando act. 24. excuſabat ſe dicens: *eleemoſynas facturus in legem meam veni, & oblationes, & vota, in quibus inuenerunt me purificatum in templo.* Et denique id ſimulationis genus videtur de ipſo fateri idem Paulus 1. ad Corint. 9. dicens: *Factus ſum iis, qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſem, cùm ipſe non eſſem ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant lucrifacerem:* hoc eſt, ita me geſſi, ac ſi ſubiectus eſſem legis obligationi. Vnde veriſſimè dictum eſt etiam de Petro, quòd per diſſimulationem diſceſſit à Gentilibus: poterant enim Iudæi colligere, & de facto aliqui arguebant, id ex obligatione legis à Petro fieri, cùm tamen Petrus animum non haberet ſatisfaciendi legis obligationi quam omnino ceſſaſſe optimè ſciebat.

Reſtat ergo ſolùm videndum, cur in hoc ipſo Petrus reprehenſibilis fuit, aut qualis fuit eius culpa, ſi adhuc legis opera licitè exerceri poterant, in quo pro certo ſupponendum eſt, eum non peccaſſe mortaliter, cùm & ipſe, & cæteri Apoſtoli confirmati fuerint in gratia in die Pentecoſtes, vt cum S. Thoma 1. 2. *quæſt.* 1 3. *art.* 4. & omnibus Theologis probat Suarez *dict. lib.* 9. *de legibus cap.* 17. *& cap.* 20. *num.* 23. Quare piè exponendus eſt S. Auguſtinus lib. de agon. chriſtian. cap. 30. dicens, *lapſum fuiſſe in ſimulationem ſuperſtitioſam*, & poſtea illam appellat *paruam ſimulationem.* Et Gregor. hom. 18. in Ezechiel. dicens, *illam non ſolum fuiſſe culpam, ſed quod magis eſt, hypochryſim*, & Anſelmus ad Galat 2. eadem verba vſurpans: quæ cum aliqua exaggeratione videntur dicta, licèt nunquam dixerint explicite fuiſſe culpam mortalem. 148

Alij è contra volunt, Petrum nec etiam venialiter in eo facto peccaſſe, ita Vaſquez 1. 2. *diſp.* 182. c. 8. Hurtado *in præſenti dicta diſp.* 48. §. 48. Baronius in Annalibus anno Chriſti 51. & Suarez *dicto lib.* 9. *de legib. cap.* 20. *num.* 24. *& ſequentibus.* Alij ſub disiunctione loquuntur, & dicunt, vel nihil peccaſſe, vel ad ſummum venialiter ita Bellarminus *lib. primo* de ſummo Pontifice *cap.* 28. & P. Salmer. *in cap.* 2. ad Galat. *diſp.* 24. §. *excuſabis nos.*

Ex his autem, qui Petrum ab omni peccato 149

excuſant

excuſant, quidam id faciunt ratione inconſiderantiæ inculpabilis. Ita Vaſquez, Hurtado, & alij. Quod tamen Suarez vbi ſupra difficile iudicat, & ideo conatur ipſammet actionem etiam in illis circunſtantiis ex parte obiecti defendere ab omni malitia, ſecluſa qualibet ignorantia, vel inaduertentia: & tandem *num.* 29. videtur ſolum concedere imperfectionem moralem, quatenus actio in illis circunſtantiis impediebat maius bonum, circa Gentiles conuerſos, quàm impediretur circa Iudæos conuerſos per actionem contrariam, in quo admittit aliquam inconſiderantiam, ſeu errorem Petri, non circa ius, ſed contra factum, quatenus putauit maius Eccleſiæ bonum ſequi ex ſimulatione illa, quàm ex conuictu cum gentibus, cùm reuerà non ita eſſet, ideo reprehendi meritò potuit à Paulo, ne maius Eccleſiæ bonum impediretur.

150 Alij ſimpliciter agnoſcunt culpam venialem in facto Petri. Ita S. Thomas, & alij communiter apud Suarez *ibi n.* 23. quod ego verum opinor, niſi per inaduertentiam, aut ignorantiam inculpabilem intentio interna fuerit excuſata, quæ excuſatio piè & probabiliter de tanto viro præſumi poteſt: quamuis ſine inconuenienti etiam aliqua negligentia, vel culpa leuis in ipſamet inaduertentia concedi poſſit, cùm Apoſtoli etiam in eo ſtatu non fuerint ab omni veniali culpa immunes, dicente Apoſtolo Ioanne epiſt. 1. c. 1. *ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*, & Theologi ſupponant Apoſtolos etiam vſos fuiſſe ſacramento Pœnitentiæ ſubiiciendo clauibus peccata ſua. Malitia autem hæc ex parte ipſius actionis non videtur mihi deſumenda ex ſcandalo, quod daretur ipſis Iudæis, qui confirmari poſſent illo exemplo in retentione ſuæ legis, ſed potiùs ex detrimento, quod inferebatur gentilibus: quod videtur ſignificaſſe Paulus ſuis verbis, dum Petrum reprehendens dixit *ſi tu cùm Iudæus ſis, gentiliter viuis, & non Iudaicè: quomodo gentes cogis iudaizare.* Quod non intelligitur de coactione per præceptum, aut per violentiam, vt conſtat, ſed de quadã coactione indirecta, quatenus gentiles chriſtiani facti videntes à ſe Petro, Barnaba, & aliis chriſtianis ſegregatos, & eorũ commercio, & conuictu ſibi cariſſimo carerent, cogebantur aliquo modo, vt ritus iudaicos ſuſciperent, vt hoc pacto inter Iudæos numerarentur. Quod quidem detrimentum, & onus graue erat gentilibus, ad quod ipſa Petri diſceſſione quodammodo cogebantur. Ideoque Paulus libertatis chriſtianæ apud Gentiles conuerſos zelator non fuit conqueſtus de damno Iudæis illato, ſed de ſolo gentilium incommodo, onere eis indirectè impoſito, dum aliquo modo iudaizare cogebantur.

151 Non fuit ergo peccatum illud negationis veræ fidei, aut ſeminatio falſi dogmatis vllo modo: neque enim Petrus dicebat, opera legis eſſe neceſſaria, neque id ex eius facto poterat prudenter colligi, cùm ſatis apertè idem Petrus contrarium definiiſſet, & docuiſſet apud Iudæos, & Gẽtiles; Neque etiam fuit peccatum cultus ſuperſtitioſi, cùm opera legis adhuc non eſſent prohibita, ſed poſſent religioſè exerceri ex inſtitutione etiam ipſius legis, vt vidimus. Sed fuit ſimulatio quaſi negatiua, quatenus abſtinuit Petrus à profeſſione libertatis Euangelicæ, qua licitus erat conuictus cum gentilibus. Sicut Catholicus comedens carnes apud Hæreticos ne cum graui detrimẽto detegatur, non negat fidem, nec explicitè, aut implicitè docet, non eſſe obligationem abſtinendi ex præcepto Eccleſiæ, ſed ſolum non profitetur eiuſmodi obligationem per exercitium actus præcepti, & ideo dicitur ſimulare, vt ſimulatione illa vitet graue detrimentum. Sic etiam Petrus dicitur ſimulaſſe, quatenus non profeſſus eſt libertatem ab obligatione legis, & hoc propter detrimentum, quod Iudæis timebat, ſi apertè eiuſmodi libertatem in iis circũſtantiis profeſſus fuiſſet.

Tota ergo malitia illius actionis videbatur 152
fundari in detrimento ex ipſa ſequuto: quod Petrus ductus zelo ſalutis Iudæorum non ſatis æqua fortaſſe lance ponderauit, & negligentia culpabili non aduertit præponderare damnum, quod gentibus oriebatur, ratione cuius Iudæorum damnum minus contemni debebat: & ideò reprehenſus fuit à Paulo, qui gentium ſalutis zelo earum damnum magis ponderauit, & curauit omnino impediri. Erat enim maius detrimentum quàm vtilis, quæ ex ſimulatione illa conſequebatur; & præponderabat ſinceritas, & puritas veritatis manifeſtata, vnio vtriuſque populi Iudaici, & gentilis, & denique quòd gentiles non grauarentur onere illo grauiſſimo, & deterrerentur à fide ſuſcipienda: hæc, inquam, omnia præponderabant ſcandalo breui Iudæorum, qui ex falſa exiſtimatione deterreri poterant à commercio, & conuictu gentilium, & maius eccleſiæ bonum reſultabat ex libera veritatis profeſſione, quàm ex occultatione, & ſimulatione illa reſultare potuiſſet.

Hæc tamen, licèt probent obligationem ali- 153
quam abſtinendi tunc ab illa ſimulatione, præſertim in Petro & aliis eccleſiæ miniſtris, qui ex officio debebant maius Eccleſiæ bonum procurare, & conſulere ſubditis, ne ſine cauſa grauamen illud ſubirent: non tamen probant malitiam grauem ex obiecto in actione illa etiam ſecluſa ignorantia, vel inaduertentia: quia non tenetur Prælatus ſub mortali omnia media adhibere ad procurandum maius Eccleſiæ, vel ſubditorum bonum, ſatis eſt, ſi media ſufficientia adhibeat, licèt non adhibeat difficiliora. Et quidem Petrus iam docuerat Gentiles, quòd non tenebantur ad legis præcepta, & ſuo exemplo id ſatis probauerat, cùm apud ipſos manducaret, & diuerſaretur quamdiù ſine aliorum offenſione poterat: & illis conſtare poterat, quod diſceſſio illi erat ſolùm, vt Iudæos denuo aduenientes non offenderet, & deterreret: quare poterant patienter incommodum illud ſuſtinere; quod quidẽ ipſemet Petrus non præuiderat graue futurum, cùm non deſtinaſſet animo ſuo in ea ſimulatione diù perſeuerare, ſed ad breue tempus, & ea etiam animi præparatione, vt imminente grauioris damni periculo, ſtatim gentilibus etiam adeſſet, & illorum partes ſuſciperet. Quæ omnia ſufficienter excuſabant ſimulationem Petri à culpa mortali; Imò & potuerunt apparenter ei ſuadere nullam eſſe culpam, ſed potiùs laudabilem cautelam: quamuis, vt dixi, in hoc ipſo potuerit eſſe error culpabilis, quod non ſatis diſcuſſerit vtriuſque partis merita, ſed abſque debito examine iudicauerit melius Iudæorum, quàm gentilium periculum præcauere, cùm reuera contrarium verius eſſet, & ideo meritò à Paulo reprehenſus fuit, cùm reprehenſionis æquitas non debeat attẽdere ad excuſationes internas, ſed ſolùm ad bonitatem, vel malitiam actionis externæ in his cir-

comſtantiis, cùm de occultis non iudicet Eccleſia, ſed ſolus Deus, qui fortaſſe in corde Petri ob eius bonam intentionem, & aliquam inculpabilem inaduertentiam nullam inuenit culpam, ſed meritum, quod deinde maius apparuit, dum patienter, ac humiliter reprehenſionem Pauli ſuſtinuit, & acceptauit, eiúſque conſilia vt meliora, ſaniorâque probauit, quod in ſummo Eccleſiæ Principe, qualis Petrus erat mirabile certè fuit ſanctimoniæ, & humilitatis exemplum.

§. V.

Infertur reſolutio aliquorum dubiorum circa actiones aliquas ſacras, an liceant.

154 *An poſſint Catholici cum hæreticis contrahere matrimonium coram miniſtro hæretico?*

EX principiis poſitis deſcendemus ad aliquas actiones particulares, de quibus dubitari ſolet, an licitè fiant quia videntur concernere ritus aliarum religionum. Et in primis dubitatur, an in iis locis, & caſibus, in quibus poſſunt Catholici cum hæreticis abſque diſpenſatione contrahere matrimonium, poſſint illud contrahere coram Miniſtro hæretico, P. Coninch *dicta diſp.* 25. *dub.* 3. *num.* 63. negat, id licere ob præceptum Magiſtratus hæretici, quantumuis antea, vel poſtea coram Sacerdote Catholico, & Catholico ritu contrahant. Quia nimirum Miniſter hæreticus vtitur in eo ritibus, & precibus hæreticis, quo caſu non eſt dubium, quia hoc eſſet communicare cum hæreticis in ritu hæretico, cum ritus, & preces illæ circa contrahentes exerceantur, & proferantur. Sed præſcindendo ab hoc, rurſus probat: quia cùm Magiſtratus hæreticus id præcipiat, vt eo pacto agnoſcatur Miniſter ille, vt Miniſter veræ Eccleſiæ, qui Magiſtratui præcipienti obedit, videtur iam eius intentioni conſentire. Magis vniuerſaliter loquitur Malderus *in præſenti, quæſt.* 3. *art.* 2. *membr.* 3. non enim loquitur de ſolo contrahente ex præcepto Magiſtratus, ſed de quolibet Catholico contrahente in Eccleſia hæreticorum coram Miniſtro hæretico, ritu hæretico, proferendo formam, præeunte Miniſtro, qua profiteatur ſe coram communitate ſancta Dei coniungi: iam enim ſignificaret Eccleſiam hæreticorum eſſe communitatem ſanctam.

155 Hæc omnia veriſſimè dicuntur; ſicut & illud etiam, quod addit idem Coninch, licitum eſſe contrahere coram Magiſtratu hæretico ciuili, aut teſtari ſe contraxiſſe, dummodo ritu etiam Catholico ante, vel poſtea contrahant: quia illud ſolum in finem politicum exigitur, vt conſtet publicè, quinam ſint veri coniuges. Vnde videtur mihi idem dicendum, quando Miniſter hæreticus, non adeſſet vt perſona ſacra, & vt Miniſter Eccleſiæ, ſed vt perſona ciuilis, cui incumberet aſſiſtere ad eundem finem politicum, ſicut adeſſe poſſet ipſe Magiſtratus laicus, & ciuilis.

156 *An licitum Catholicis adeſſe nuptiis hæreticorum, hæretico ritu celebratis?*

Secundò dubitatur, quid ſentiendum de iis Catholicis, qui honoris cauſa adſunt conuiuiis nuptialibus, vel etiam nuptiis, quas hæretici celebrant validè, ſed coram Miniſtro hæretico, & hæretico ritu. Affirmant, id licitum eſſe Malderus *vbi ſupra*, & Coninch. *num.* 62. modo in cæremoniis, & precibus non communicent, ſed ea tanquam nihil ad ſe pertinentia, ſed quaſi actionem profanam ſpectent, quod probant ex Tertulliano *lib. de idololatria cap.* 16. & 1, vbi rationem etiam diſertè reddit. Addidit autem cautè Malderus, eiuſmodi Catholicus in his non peccare, *niſi aliunde hic culpa ſubrepat*. Poteſt autem, meo iudicio, ſubrepere, quando in locis in quibus obligant decreta Concilij Tridentini, non ſeruantur in matrimonio contrahendo, vel quando matrimonium non fit præmiſſis denunciationibus, quę etiam de iure communi antiquo exiguntur, vel contrahitur clandeſtinè contra Eccleſiæ præcepta, in his enim & ſimilibus caſibus, in quibus Eccleſia prohibet matrimonium tunc fieri, teſtes etiam, qui ſua præſentia auctoritatem præſtant contractui, peccant grauiter, vt colligitur ex Tridentino *ſeſſ.* 24. decreto de reformatione matrimonij *cap.* 1. & cum aliis ſupponit, & docet Thomas Sanchez *lib.* 3. *de matrimonio diſp.* 46. *num.* 8.

157 *An Catholicus fungi poſſit officio Paranymphi in nuptiis hæreticorum?*

Sed hac occaſione dubitari poteſt tertiò, an Catholicus non ſolùm licitè aſſiſtere poſſit nuptiis hæreticorum, ſed etiam in eiſdem caſibus Paranymphi officio fungi, quando ad nuptiarum ſolemnitates adhibentur Paranymphi, qui de more ſponſos ad templa deducunt. Reſpondeo ex dictis, conſiderandum eſſe, quale ſit munus Paranymphi, qui ab aliis *Pronubus* vocatur, & ab antiquis dicebatur *Auſpex*. Si enim ad eum ſolùm pertineat tradere ſponſam ſponſo, vel è contra, poſtquam legitimè coniuncti ſunt, nihil apparet illicitum in eo munere, cùm ſit actio merè ciuilis. Si verò eius munus ſit quaſi offerre ſponſos Miniſtro, vt eos coniugant, iam videtur habere participationem in ritibus, quibus Miniſter hæreticus eos coniungit, & recurrere ad ipſum tanquam ad Miniſtrum Eccleſiæ, eiúſque miniſterium approbare, & agnoſcere, quod illicitum erit.

Paranymphi munus.

158 *An ſi matrimonium ſit clandeſtinè contractum validè, & coniux nolit conſummare ante benedictiones nuptiales, liceat Sacerdoti Catholico illas nuptias benedicere?*

Quartò dubitatur, an ſi matrimonium iam ſit clandeſtinè contractum validè, quia in eo loco non obligat Tridentinum, & coniux nolit conſummare ante benedictiones nuptiales, liceat Sacerdoti Catholico habenti poteſtatem benedicendi nuptias, illas nuptias benedicere in fauorem coniugis Catholici. Thomas Sanchez *lib.* 7. *de matrimonio diſp.* 9. *num.* 13. generaliter docet, benedictionem nuptialem non poſſe conferri ligato excommunicatione maiori, quia ad hoc deberet intereſſe Miſſæ ſacrificio, & participare in ſacris cum aliis. Hæc tamen ratio, licèt probet de ipſomet excommunicato quòd peccet; non tamen probat de aliis cum eo communicantibus, ſi ſit excommunicatus toleratus, quales ſunt ſchiſmatici non denunciati, vt cum probabiliori ſententia docet idem Sanchez *lib.* 2. *in decalog. cap.* 9. quòd idem de hæreticis non denunciatis docet probabilis multorum ſententia, & ideo *diſp.* 8. *de Sacramentis in genere ſect.* 14. dixi, ex hoc capite non eſſe illicitum matrimonium Catholici cum hæretica, vel è contra, & *diſp.* 19. *de Euchariſtia ſect.* 1 . *num.* 183. dixi probabile eſſe, quod pro excommunicato tolerato poſſimus offerre etiam Eccleſiaſticas, & publicas preces, atque ipſum etiam Miſſæ ſacrificium, quod etiam ſentit Hurtado mox citandus: quare ex hoc capite non video, cur Sacerdos non poſſit preces, & orationes conſuetas proferre ad alios ſponſos benedicendos, & coram illis, atque etiam pro illis Miſſæ ſacrificium offerre, ſecluſo tamen omni ſcandalo, & aliis præceptis vel extrinſecis inconuenientibus, quæ facilè ex tali actione poſſent oriri quæ tamen non pertinet ad noſtram

qoæſtiu

quæſtionem, quæ ſolùm procedit de actione illa prout videtur eſſe communicatio cum hæreticis in ritibus ſacris.

An liceat Catholicis hæreticis funus comitari, quãdo hæreticus ritu celebratur?

159 Quintò, Dubitari ſolet an liceat Catholicis amici funus comitari, vel ſepulturæ intereſſe, quando hæretico ritu celebratur. Ad hoc eodem ferè modo dicendum eſt, ſicut de iis, qui comitantur ſponſos ad nuptias, quæ ritu hæretico celebrantur. Poſſe inquam, id fieri actione merè ciuili ad honorandum ciuiliter defunctum, & dum hæreticorum præcibus Catholicus non communicet, ſed adſit merus ſpectator, & ſcandalum non ſit, vel aliorum offenſio, & concioni, ſi qua futura ſit, ſe ſubtrahat, &c. ita ferè Coninch, & Malderus *locis ſuprà citatis*, & Hurtado *diſp.* 76. §. 16.

An hoc idem liceat, quando hæreticus ſepeliẽdus eſt in loco ſacro?

Difficultas eſſe poteſt, an ſi defunctus ſit hæreticus poſſint Catholici funus comitari, quando ſepeliendus eſt in loco ſacro. Multi dicunt, non poſſe ſepeliri in loco ſacro; vnde Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. cap. 9. n. 7.* infert, non poſſe licitè deduci à Catholicis comitantibus funus illud ad locum ſacrum: quia *in cap. 1. de hæreticis* prohibetur, ne in loco ſacro hæreticus ſepeliatur: & Suarez 3. *tom. in 3. p. diſp. 81. ſect. 4. §. his poſitis*, dixit Sacerdotes celebrantes in regionibus ſeptentrionalibus in Eccleſiis, vbi ſepulti ſunt hæretici, excuſari, vel quia neceſſitate coguntur, quia non habent alia loca, vbi celebrent, vel quia Epiſcopi videntes, & conſentientes facultatem præbere cenſentur. Ego tamen cum Nauarro, & Layman dixi *diſp. 20. de Euchariſtia ſect. 2. num. 56.* textum illum intelligi de hæretico damnato: neque Eccleſia polluitur nunc per ſepulturam excommunicati niſi denunciati, vel notorij clerici percuſſoris. Porrò textum illum intelligi ſolùm de hæreticis per ſententiam damnatis, docuit poſtea idem Suarez *tomo 5. de cenſuris diſp. 12. ſect. 4. num. 13.* & Coninch. *diſp. 14. de excommunicatione dub. 8. num. 64.* & conſentit Hurtado *diſp. 76. ſect. 1. ſubſect. 1.* dicens ea omnia intelligi de denunciatis.

Ad quid tenentur Catholici, ne videantur communicare cũ hæreticis in eorum ritibus circa ſepulturam Catholicorum, quos Miniſtri hæretici ſepelire volunt ſuo ritu.

160 Hac occaſione dubitari poteſt Sextò, ad quid teneantur Catholici, ne videantur communicare cum hæreticis in eorum ritibus circa ſepulturam Catholicorum, quos Miniſtri hæretici ſepelire volunt ſuo ritu, & in ſuis Eccleſiis. Reſpondeo, quod attinet ad locum, non eſſe illicitum, ſecluſo ſcandalo, & aliis inconuenientibus extrinſecis quòd Catholici ſepeliãtur in Eccleſia communi, in qua hæretici non denuntiati, nec per ſententiam damnati ſepulti ſint: quia Eccleſia illa magis propria eſt Catholicorum, & ad eos de iure pertinet, cùm pro iis erecta fuerit: quòd autem hæretici eiuſmodi in ea ſint ſepulti, eam non violauit, vt diximus; ſi autem Catholicus ſepeliendus ſit ritu hæreticorum, & à miniſtris hæreticis, Catholici ad hoc non poſſunt licitè cooperari: poſſunt tamen id permittere, quando impedire non poſſunt, ſicut de facto dicunt ſe id non poſſe impedire, cùm hæretici publica poteſtate, & authoritate manus illud ſibi vſurpent: quare Catholici poſſunt paſſiuè ſe habere, & permittere, quòd hæretici cadauer accipiant, & ritu ſuo ſepeliant, quando id impedire non poſſunt, cooperari autem nullo modo eis licitum erit.

An parentes Catholici permittere poſſint, quòd eorũ filij à Miniſtro hæretico baptizentur.

161 Septimò, dubitari poteſt, verum parentes Catholici permittere poſſint, quòd eorum filij à Miniſtro hæretico baptizentur. v. g. Domini, vel Aui hæretici, à quibus dependent, offendantur, & reddantur ei infenſi. Reſpondetur eodem ferè modo diſtinguendo inter cooperationem, & meram permiſſionem: hæc enim licita eſt, quando ſine graui incommodo impedire non potes; nec tenetur pater vi, & armis impedire, ne eius filius circumcidatur à Domino; multominus tenetur impedire omnibus modis, ne baptizetur ab hæretico, in quo non eſt tantum detrimentum, cùm baptiſmus validus ſit: modo tamen conſtet quòd ipſe ſolùm permiſſiuè ſe habet, & paſſiuè, & non præſtat conſenſum.

Quod verò attinet ad cooperationem, ſiue explicitam, ſiue implicitam, quatenus aliquis ſaltem interpretatiuè videtur id velle; communiter dicunt, eſſe peccatum mortale petere baptiſmum ab hæretico extra neceſſitatem, & aliqui addunt, eam debere eſſe extremam. P. Coninc. 3. *p. quæſt. 67. art. 5. n. 22.* dicit, eſſe peccatum mortale ſine notabili neceſſitate: quia hæreticus ratione excommunicationis non poteſt licitè id facere ſine neceſſitate. Verùm hæc ratio difficilis eſt ſuppoſita ſententia ſatis communi, quæ dicit excommunicatis toleratis licere miniſtrare Sacramenta, quando ab ipſis petuntur, quod cum aliis docet Sanchez *lib. 7. de matrimonio diſp. 9.* quare *lib. 1. in decalog. cap. 9. num. 10.* vniuerſaliter docet, poſſe peti Sacramenta ab hæreticis quandiù non ſunt denunciati, & Hurtado *in præſenti diſp. 76. §. 13. & 14.* probat, non agere contra leges excommunicationis; qui Sacramenta ab hæreticis non denuntiatis ſuſcipit, & ſecluſo ſcandalo proximi, & occaſione ruinæ propriæ, id licere; licèt aliquando ex charitate ſit obligatio abſtinendi, quando commodè poſſint Sacramenta ab aliis accipi. Cæterùm de Baptiſmo eſt ſpecialis difficultas, quia extra neceſſitatem non poteſt peti à laico, quales ſunt communiter miniſtri hæretici & quamuis hæc non debeat eſſe neceſſitas extrema, requiritur tamen magna vtilitas, vt ne cogatur multo tempore baptiſmum differre, vt explicat Suarez 3. *tom. in 3. p. diſp. 23. ſect. 1.* Quare concludo, ſolùm propter neceſſitatem poſſe excuſari cooperationem ad petendum baptiſmum ab hæretico, quæ neceſſitas ad minus ſit tanta, quanta ſufficeret, vt poſſet peti à laico. Denique aduerte, poſſe contingere, vt ipſa Baptiſmi ſuſceptio cenſeatur communicatio cum illo in religione, & ſecta, & etiam in neceſſitate conandum eſſet potiùs per contritionem iuſtificari, quàm eum actum communicationis in ritu exercere, niſi præmiſſa proteſtatione non communicandi in ritu, & ſolùm vtendi iure ſuo ob neceſſitatem, vt in ſimili dixi *diſp. 58. de pœnitentia ſect. 2. n. 18. & 19.*

Quid dicendum de Catholicis, qui adhibentur patrini, quãdo filij hæreticorum baptizãtur à Miniſtro hæretico?

162 Hinc inferri poteſt, quid dicendum ſit de Catholicis, qui adhibentur patrini, quando filij hæreticorum baptizantur à Miniſtro hæretico, de quibus Layman *in tract. de Baptiſmo, cap. 9.* affirmat, licitè id facere. At verò Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. cap. 9. num. 12.* Azor, Nauarrus, & Ledeſma, quos ibi affert, & Hurtado *dicta diſp. 76. §. 15.* id intelligunt, quando Baptiſmus ritu, & modo catholico miniſtratur, ſecus ſi ritu hæretico, aut ſchiſmatico. Addit Hurtado, vitandam eſſe offenſionem, & ſcandalum, ne aliqui putent, id fieri in honorem falſæ religionis: ſi verò legatus Principis Catholici leuet filium Regis hæretici ſolo honoris, & beneuolentiæ titulo, idque conſtet apertè ex ratione, qua fit; eſſe per ſe licitum. Cæterùm hodie nõ facilè poſſent hæc

ad

ad praxim deſeruire; tum quia regulariter ij baptizantur ritu hæretico, vel ſchiſmatico: tum etiam, quia Miniſter eſt communiter laicus à quo non poteſt licitè peti Baptiſmus: patrinus autem offert Miniſtro puerum baptizandum, & petit ab eo Baptiſmum.

Non licet catholicis adhibere hæreticum in patrinum ſui filij, quādo baptizatur.

Aduertunt Sanchez, & Hortado *ibidem*, minus licere Catholicis adhibere hæreticum in patrinum ſui filij, quando baptizatur; quia patrini munus eſt docere baptizatum fidei rudimenta, quod munus non poſſunt parentes Catholici commendare homini hæretico, qui non fidem, ſed hæreſes docebit, vt conſtat.

163

An poſſit licitè Catholicus accerſere Miniſtrū hæreticum qui infantis iam baptizati nomen domeſticis declaret?

Hac occaſione dubitari poteſt octauò, vtrùm poſſit licitè Catholicus accerſere Miniſtrum hæreticum, qui infantis iam baptizati nomen domeſticis declaret, vel etiam Parochum hæreticum adire, vt ei infantem iam eſſe baptizatum indicet. Reſpondeo, vtramque actionem videri poſſe ita fieri, vt maneat merè politica, nimirum vt conſtet de nomine, & de Baptiſmo, & ne iterum baptizetur, ſi tamen habeat aliquid ſacri, vel ſit recognitio poteſtatis, aut miniſterij ſpiritualis, non licebit, vel ſi generet ſcandalum, ad quod circunſtantiæ omnes conſiderandæ ſunt.

164

An parentes infantem catholicè baptizatū, poſſint in quibuſdam caſibus permittere ad hæreticū Miniſtrum publicè deferri vt rebaptizentur.

Nonò circa hoc ipſum dubitatum eſt, an parentes Catholici, qui priùs infantem piè, & catholicè baptizari curarunt, poſſint poſtea permittere ab auo, aliòve, à quo periculum timent, aut damnum, publicè ad hæreticum Miniſtrum baptizandum deferri, celantes interim, quòd iam antea fuerit baptizatus. Reſpondetur ex dictis, non licere iis poſitiuè offerre filium, vt rebaptizetur, vel ad hoc cooperari. Permiſſiuè autem, & ſine conſenſu tacito, merè paſſiuè ſe habere, quando id ſine grauiſſimo damno impediri non poteſt, non eſſe illicitum. Ad hoc autem ſignificandum non eſt neceſſe manifeſtare priorem Baptiſmum: ſufficit indicare, non ſibi placere, quòd baptizetur ab illo Miniſtro, quamuis propter reuerentiam paternam non impediant omnibus modis, ad hoc enim cum tanto periculo non tenentur, vt dixi. Addo tamen, quando præuidetur caſus ille, faciendum potius, quòd non baptizetur infans priùs à Catholico, nam minus malum videtur baptizari à ſolo hæretico, quàm rebaptizari: ex duobus autem malis minus eſt permittendum, quando non poteſt vtrumque impediri.

165

An catholici poſſint ſuos infantes nutricibus hæreticis committere?

Decimò, Dubitatum fuit, an poſſent parentes Catholici ſuos infantes baptizatos nutricibus hæreticis committere, quas probabiliter exiſtimant, eos ad hæreticorum templa ſecum perducturos. Supponitur Catholicis in Anglia *vt §. ſequenti* videbimus, non licere hæreticorum templa adire. Reſpondetur tamen, ex hoc præcisè capite non eſſe illicitum filium paruulum nutrici hæreticæ dare, dummodò ante rationis vſum ad domum paternam reducatur; ante illam enim ætatem non prohibentur adire hæreticorum templa, cùm actio illa non ſit humana, vel communicatio in ritibus ſacrilegis, vt conſtat; quare ſi nihil aliud timeatur, quàm conducere puerum ad locum illum, ex hoc ſolùm capite non redditur illicita pueri traditio.

166

An Catholici, quibus deſunt neceſſaria ad familiæ ſuſtentationem, poſſint liberos ſuos cum Dominis hæreticis collocare?

Rurſus tamen dubitatum fuit vndecimò, an parentes Catholici, quibus deſunt neceſſaria ad prolis, & familiæ ſuſtentationem, poſſint liberos ſuos cum Dominis hæreticis collocare, à quibus timeri poſſit eos ad hæreſim pertrahendos. Reſpondeo, duriſſimum videri filios à propriis parentibus in eo periculo conſtitui. Poſſet id aliquando permitti, ſi neceſſitas eſſet grauiſſima, licèt non extrema, & filius eſſet pubes, & de quo probabiliter ſperatur perſeueraturum in fide, vel talis maneat cum parentibus communicatio, vt quaſi ſub eorum cura manere videatur, & paternis conſiliis dirigi, & iuuari, poſſe. Alioquin filium impuberem hæreticis dare, quid aliud eſt, quam agnum lupis committere vel filios ad Turcas nutriendos tranſmittere.

Duodecimò, Dubitatur vtrùm Catholicus amico nobili hæretico ad ſe diuertenti, poſſit amicitiæ, & humanitatis cauſa apponere cibos prohibitos in die ieiunij. Reſpondetur, ſi Catholicus poſſit facilè impedire, vel non cooperari ad peccatum illud violationis ieiunij, tenebitur id facere. Si verò non poteſt ſine magno detrimento quia nimirum occaſionem dabit querelis grauibus, & murmurationibus contra ſe, tanquam ruſticum, inurbanum, ſuperbum, &c. non videtur cum tanto incommodo teneri. Sicuti Caupones ob ſimile detrimentum excuſantur miniſtrando eos cibos in die ieiunij, vt docet Thomas Sanchez *lib.1. in decalog.c.7.n.34.* qui de hoc puncto videndus eſt. Statuit enim regulam generalem *num.12.* quomodo in his caſibus penſari debeat detrimentum, quod ſequitur, & grauitas peccati, ad quod cooperaris, & ſpes, quę habetur, quòd te non cooperante vitabitur illud peccatum, & alia huiuſmodi, vt excuſetur aliquis, vel non excuſetur in hac cooperatione, quæ de ſe non eſt omnino determinata, ſed habet ſemper aliquam indifferentiam ex parte tua: quæ omnia in hoc caſu prudenter conſideranda ſunt. 167

An catholicus poſſit hæretico, amicitia cauſa, apponere cibos vetitos in die ieiunij.

Decimotertiò Dubitatur, vtrum Catholici, qui ob infirmam valetudinem in diebus ieiunij veſcuntur carnibus, poſſint poſtea aliis, qui menſæ aſſident, vel etiam famulis hæreticis eorumdem ciborum eſum permittere, vel potiùs à communi menſa abſtinere, & carnes relictas ſibi tantùm reſeruare. Reſpondetur ex proximè dictis, ſi paterfamilias poteſt ſine graui incommodo impedire, ne filij, vel famuli violent ieiunium, ad id teneri. Sicut etiam tenetur non apponere eis cibos prohibitos: non tamen tenetur extraordinariam diligentiam adhibere, aut vi famulos cogere ad ieiunij obſeruantiam. Hinc eſt regulariter ſufficere, ſi œconomum moneat, ne permittat, nec det famulis cibos prohibitos, ſed ſeruet ſeorſim eos, qui de ſuo prandio ſuperſunt; item ſi ſuis commenſalibus oſtendat, ſibi non placere, quòd de illis cibis accipiant: filios etiam duriùs admoneat: non tamen tenetur omnibus modis impedire. Imò quando id eſſet valde difficile propter clamores, & graues querelas familiæ, poteſt eis carnes ſuppeditare, vt docet Reginaldus *in praxi lib.4.n.199.* An verò ea de cauſa debeat à cōmuni menſa abſtinere, eſt quæſtio facti: pendet enim à circunſtantiis, an hoc ſit graue incommodum, an ſit medium efficax, vt familia ſeruet ieiunium; an tribuendum id potius ſit auaritiæ, quàm obſeruantiæ, cum graui famæ detrimento, & aliis ſimilibus. In genere negari non poteſt, plus aliquid debere patrem procurare circa filios, quàm circa famulos, & plus circa famulos, quam circa amicos, vel hoſpites propter maiorem obligationem regiminis, & maiorem facilitatem, qua poteſt illos cohibere quàm cæteros. Caſus autem particulares non poſſunt vna regula 168

An Catholici, qui ob infirmam valetudinem in diebus ieiunij veſcuntur carnibus, poſſint poſtea familis hæreticis relictarū carniū eſum permittere.

definiri

definiri, vt fatetur Sanchez *loco ſupra citato.*

169 Decimoquartò, Dubitatum eſt, an liceat Catholico præcibus, vel fauore, aut aliter promouere miniſtrum hæreticum, vt eligatur ad beneficium vt hoc modo excludatur alius nequior miniſter, & magis Catholicis pernicioſus. Reſpondeo, quod attinet ad nudas preces, & interceſſionem videri licitum iuxta communem, & probabiliorem ſententiam docentem, poſſe conſuli minus malum ei qui paratus eſt facere vnum è duobus malis, & quem ab vtroque auertere non poſſumus: tunc enim non conſulit malum ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſub conditione, dicendo v.g. vt ſi aliquem miniſtrum, vel Parochum hæreticum electurus eſt, eligat hunc potius, quàm illum. Maior difficultas eſſe poteſt de Catholico, qui habet ius patronatus, an vtendo eo iure poſſit præſentare hæreticum minùs pernicioſum, & qui benignior erit erga Catholicos, vt eligatur ab Epiſcopo hæretico, ad excludendum alium, qui peior eſſet & perſequeretur Catholicos. Ratio autem dubitandi eſt, quia patronus tenetur ex officio non præſentare indignum. Et quidem certum videtur præſentationem illam fore inualidam, tum ex parte perſonæ, quæ præſentatur, qui cùm non ſit clericus, ſed merus laicus, non eſt capax: tum etiam ex parte illius, apud quem fit præſentatio, qui neque eſt epiſcopus, neque perſona Eccleſiaſtica.

An liceat Catholico. precibus, fauore, & c promouere miniſtrum hæreticorum, vt eligatur ad beneficiū, vt ſic excludatur Miniſter magis Catholicis pernicioſus.

170 Aliunde tamen videtur, poſſe non ſolum patronum, ſed quemlibet Catholicum ad redimendam ſuam vexationem iniuſtam circumuenire doloſè Pſeudoepiſcopum hæreticum, & prætextu fictæ illius præſentationis cogere ipſum ad eligendum minùs malum. Cur enim non licebit dolus aduerſus manifeſtam iniuriam, & vim? ergo ex hoc capite non videtur damnandus ille, qui ſecluſo ſcandalo id faceret, & ſub conditione exigeret prætextu ſui iuris, vt ſi aliquis eligendus ſit, iſte potius eligeretur. Quia tamen ille hæreticus electus, cùm reuera non ſit legitimus miniſter, non poteſt licitè reditus eccleſiæ ſibi accipere, nec munus miniſtri exercere; non licebit fortaſſe eum inuitare dando ei occaſionem nouam peccandi, quam aliàs non haberet, ſed licebit à Pſeudoepiſcopo petere, vt hunc potiùs eligat, cum ipſe elector iam omnino peccaturus eſſet, & daturus alicui electo occaſionem peccandi. Quare tutius eſſet eo caſu impetrare diſpenſationem Pontificis, ex cuius licentia poſſint Catholici reditus illos eccleſiaſticos applicare huic potiùs hæretico, quàm ſinere, quod ab alio nequiori vſurpentur, quamuis neuter ſit legitimus miniſter: ſolùm poſſet obſtare, quod ille electus non ſolum accipiet reditus, ſed etiam geret ſe pro miniſtro eccleſiæ, cùm talis non ſit, & in hoc non poteſt Papa diſpenſare, niſi illum faciat verum miniſtrum, atque ideo datur ei hæc occaſio grauiter peccandi. Ad hoc tamen dici poteſt, non ſuaderi hæretico illi quidquam determinatè, quod non poſſit ſine peccato facere: poteſt enim reditus illos accipere, vt vel eos poſtea Eccleſiæ reddat, vel ex diſpenſatione Pontificis ſibi retineat. Poteſt enim electionem à Pſeudoepiſcopo acceptare, vt occupet locum illum, ne ab alio nequiori occupetur, & poſtea munus illud non exercere, niſi quoad actus aliquos, quos licitè poſſit ex voluntate ſaltem præſumpta eccleſiæ, & ad quos non requiratur poteſtas ordinis, & qui ſine fidei iniuria fieri poſſint. Quod ſi ipſe poſtea velit ſine titulo reditus retinere, vel exercere hæretico ritu miniſterium: hoc non petunt ab eo Catholici, nec ſuadent, ſed permittunt ad impediendum maius malum. Quare ſicut excuſatur, qui petit ab vſurario mutuum ſub vſura, quia non determinat ad non aliter mutuandum, ſed permittit, & offert vſuras: ſic Catholici deſignantes illum miniſtrum ob neceſſitatem excludendi nequiorem, non petunt determinatè ab eo quidquam illicitum, nec ad id inuitant, ſed id permiſſiuè offerunt, cùm tamen mallent, quòd electionem acceptaret modo licito, prout poſſet, licèt præuideant non acceptaturum ſine peccato ex ſua potiùs malitia proueniente, quàm ex Catholicorum petitione. Aduerte denique in his omnibus, quæ Catholicis licere diximus, ſupponi ſemper, quod ſcandalum non ſit, vel aliorum offenſio, apud quos eiuſmodi actiones æſtimari ſoleant pro approbatione falſæ religionis, vel rituum hæreticorum, vel aliud ſimile.

§. VI.

An ſine fidei iniuria liceat Catholicis Hæreticorum Templa adire, & eorum ritibus adeſſe.

Dicemus ſeorſim aliquid de hac actione, quia de illa noſtro tempore grauiſſima controuerſia fuit non ſolùm cum hæreticis, ſed etiam inter ipſos Catholicos, quorum aliqui voluerũt, etiam nunc in Anglia licitè id fieri poſſe ad redimendam vexationem, qua ex Regio edicto Catholici grauiſſimè premebantur, niſi hæreticorum templa adirent, & precibus intereſſent: de quo argumento vltra alios latè, & eruditè diſputauit P. Suarez *in defenſione fidei lib.6.c.8.* 171

Vt tamen certa ab incertis ſeparentur, ſupponendum eſt, ingreſſum in eiuſmodi templa ex ſe, & in genere loquendo, eſſe aliquid indifferens, & poſſe in multis caſibus licitũ eſſe, nempe quoties nullo modo generat ſcandalum, vel infert damnum veræ fidei, nec affert peruerſionis periculum, nec denique ſignificat expreſsè, vel etiam implicitè cultum falſum, vel approbationem falſæ religionis: quod ſæpè contingere poteſt. Primò, ſi aliquis Catholicus infidelium templum ingrediatur, nõ quatenus templũ eſt, ſed prout eſt domus aperta ad habitationẽ, vt ſe à pluuia, vel cœli inclementia defendat, prout legitur S. Gregorium Taumaturgum idolorum templum ingreſſum eſſe, vt noctem ibi tranſigeret. Similiter, ſi vrgente bello, Catholici ad hæreticorum templum ſe recipiant, quia locus munitiſſimus ſit, vel ſi Catholici milites idem templũ adeant ad ſpolia capienda, ingreſſus licitus planè eſt, ſicut etiam ſi Catholicus epiſcopus ingrediatur ad templum illud purificandum, & benedicendum, & in aliis ſimilibus caſibus. 2. in iis locis, in quibus libertas conſcientiæ viget, & Catholici cum hæreticis promiſcuè verſantur, ſolent aliquando Catholici hæreticorum conciones audire, vt eas confutent, imo alicubi mos eſt, vt poſtquam Catholici ſuos ritus peregerunt, hæretici in eodem templo ſuos etiam ritus celebrent hora diuerſa, remanẽtibus interim aliquibus Catholicis, vt poſſint poſtea pro concione confutare calumnias, quas miniſter hæreticus in ſua cõcione propoſuerit. Monent autem prudenter Thomas Sanchez *lib.2. in decalog. cap.4. num.26.* & Coninch *diſp.15. dub.5. num.55.*

Non ſufficit ſola curioſitas, vt quis licitè conciones hæreticorum audiat, ſed requiritur grauis cauſa.

num. 55. non debere indoctos eam licentiam ſibi aſſumere, nec ſolam curioſitatem ſufficere, vt licitè quis eiuſmodi conciones audiat, ſed grauem aliquam cauſam requiri, vt id licitè fiat.

Monet etiam idem Coninch cum aliis *n.* 61. *&* 62. vt licitè id fiat, requiri, quod Catholicus, dum hæretici preces celebrant, non oſtendat ſe

172 *Item vt Catholicus eorū precibus adſit ſine vllo ſigno reuerentiæ.*

precantem, ſed materialiter adſit ſine vllo ſigno reuerentiæ, ſed planè omnino ſe habendo, ac ſi ſpectaret aliquam comœdiam. Quod tamen, vt de omnibus hæreticorum templis verum ſit, explicatione aliqua, vel limitatione indiget. Si enim Catholicus adſit templo ſchiſmaticorum Græcorum, quo tempore Miſſæ ſacrificium peragitur, & corpus Chriſti adorandum eleuatur, debet vtique illud reuerenter adorare, cùm validè conſecratum ſupponatur. Similiter imagines ibi collocatas debet colere, & alia reuerentiæ ſigna exhibere: hæc enim non ſunt ſigna approbationis cultus ſchiſmatici, ſed eſt cultus communis Catholicis, & hæreticis, atque ſchiſmaticis, qui non eſt illicitus, ſed licitus, & debitus. Quando autem reuerentia ſignum eſt falſi cultus, vel communicationis cum hæreſi vel ſchiſmate, tunc locum habebit prædicta doctrina.

173 *Item licitus eſt ingreſſus in eorum templa ad reddendum ſolū debitum ciuile.*

Tertiò, licitus eſt ingreſſus Catholicorum in eiuſmodi templa; quando conſtat, fieri ad reddendum ſolum debitum ciuile alicui perſonæ, quam comitantur, vt faciunt famuli, vel famulæ comitantes dominos, aut dominas ſuas, quas alibi honori, & obſequij gratia comitari ſolent, ſicut, & milites, vel ſatellites regij poſſunt Regi hæretico templum ſuum intranti aſſiſtere. Ita Sanchez *dicto cap.* 4. *num.* 27. Azôr, & Becanus, quos affert, & ſequitur Hurtado *dicta diſp.* 48. *§.* 65. & colligitur ab exemplo Naaman ſuprà adducto, cui licebat idolorum templum cum ſuo Rege ingredi, & ſacrificiis ſacrilegis aſſiſtere. Quod intelligunt prædicti Auctores, etiamſi aliunde ſit lex Principis præcipientis omnibus ſubditis adire hæreticorum templa: quia adhuc conſtaret, prædictos famulos nō adire templum, vt obedirent illi legi, ſed ob finem merè ciuilem comitandi dominum ſuum, qui famulatus nullo modo ad religionem pertinet. Addit autem Hurtado, licere eiſdem eſſe ibi detecto capite, prout coram Rege eſſe decet; item genua flectere, Rege ea flectente, & eo ſtante ſtare; quia hæc non religionis gratia, ſed regalis honoris fiunt. Quod quidem verum videtur, quod attinet ad caput detectum, & ad ſtandum Rege ſtante, eſſet enim irreuerentia in Regem, eo ſtante, quacunque ex cauſa ſtet, adhuc famulos ſedere, ſicut & caput tegere coram Rege, & ideo aſſurgente Principe ad negotium etiam priuatum, vel ad chartam ex ſcrinio accipiendam, omnes ſtatim reuerentiæ cauſa ſolent aſſurgere. Quod autem eo genuflectente, vt idolum adoret, vel communionem ſacrilegam Caluiniſticam accipiat, debeant vel poſſint omnes alij genuflectere non probo in vniuerſum. Ratio autem differentiæ eſt, quia geſtus externus reuerentiæ debet eſſe nota ſummiſſionis in ordine ad aliquem, cui reuerentiam exhibemus. Et quidem ſtare famulos ſtante domino, eſt mera reuerentia erga dominum, cui fieret irreuerentia ſedendo, nam viderentur famuli ſuperiores domino, quo ſtante ipſi ſederent, quod idem eſt, ſi domino caput aperiente, ipſi manerent tecto capite. Quando verò domino genuflectente coram idolo, ipſi etiam genuflecterent, genuflexio illa non eſſet reuerentia merè erga dominum, nam ipſi non flectunt genua domino, ſicut ſi domino pectus percutiente in ſignum reuerentiæ, ipſi etiam pectus percuterent, illa pectoris percuſſio non eſſet reuerentia erga dominum, cùm non ſit apta nota ſummiſſionis famuli erga dominum, ſed potiùs ſit nota adorationis ſacræ, & religioſæ, ſic etiam genuflexio illa non eſt nota reuerentiæ ciuilis erga dominum, ſed reuerentiæ ipſius genuflectentis. Vnde quando dominus coram Confeſſario genuflectit, vt confiteatur ſua peccata, nō ideo famuli genuflectunt, ſed exſpectant ſtantes, quia genuflexio illa eſt reuerentia pœnitentis erga Confeſſarium, vt miniſtrum Dei, & iudicem in illo foro. Si ergo domino genuflectente coram idolo, famuli etiam genuflecterent, genuflexio illa non eſſet reuerentia ciuilis erga dominum, ſed religioſa erga idolum. Nec exemplum Naaman eſt ad rem: nam ille genuflectebat coram idolo genuflectente Rege, ita tamen, vt genuflexio non eſſet ſignum reuerentiæ, ſed ſitus quidam materialis aptus, & neceſſarius, vt Rex genuflectens poſſet commodè inniti manui Naaman, quod erat miniſterium merè ciuile, & nullo modo actio religioſa versùs idolum.

174 *An Rege hæretico, præcipiente ſubditis ſuis adire hæreticorū templa, ibiq; precibus adeſſe, &c. poſſint Catholici templa adire ad vitandas pœnas.*

His ſuppoſitis, controuerſia principalis eſt, an Rege hæretico præcipiente ſubditis ſuis adire hæreticorum templa, ibique præcibus, & concionibus adeſſe, poſſint Catholici templa adire ad vitandas grauiſſimas pœnas carceris diuturni, vel confiſcationis bonorum, aut alias grauiores, vel ſaltem proteſtatione præmiſſa, quòd non religionis cauſa, ſed ad obedientiam ciuilem Regi præſtandam, & pœnas fugiendas, materialiter ſolùm templa ingrediantur. In qua controuerſia non defuerunt Doctores Theologi, qui vt Catholicos Anglos grauiſſimis pœnis, & (quod plus erat) periculo peccandi, & deficiendi à fidei confeſſione eriperent, dixerunt, id poſſe ſine peccato fieri: quibus fauere videtur Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *c.* 21. *q.* 2. *&* 4. *& cap.* 27. *q.* 5. vbi pro eadem ſententia aliis tacitè refert; quem tamen vt ab ea ſententia liberet, interpretari conatur Hurtado *vbi ſuprà §* 67. ſed non eſt opus alio interprete, cùm ipſemet poſtea explicuerit ſuam mentem *tom.* 3. *lib.* 1. *c.* 7. *§. Poſſet hoc loco.* vbi dicit, falsò ſibi hanc ſententiam imputatam, cùm ipſe nunquam id licitum dixerit caſu, quo ſcandalum, & offenſio ſequitur, vel tacita aliqua falſi cultus profeſſio, aut periculum peruerſionis, quæ omnia in caſu noſtro reperiuntur.

Omnino ergo fatendum eſt, in caſu poſito non licere Catholicis Regio edicto obedire, neque eius intuitu, aut metu adire templa hæreticorum. Quod ex Patribus, & aliis argumentis latè, & eruditè probat Suarez *dicto c.* 9. & idem reſponderunt Theologi de hoc Romæ conſulti, inter quos Cardinales Bellarminus, & Baronius, quos P. Perſonius conſuluit, vt refert Granado *in præſenti tract.* 11. *diſp.* 3. *ſect.* 3. *num.* 18. qui eandem ſententiam profitetur, & Turrianus *in præſenti diſp.* 35. *dub. vltimo*, Sanchez *dicto cap.* 4. *num.* 27. Coninc *diſp.* 15. *num.* 57. Hurtado *dicta diſp.* 48. *ſect.* 5. & alij omnes. Eſt enim iam res hæc extra omnem controuerſiam poſt motum proprium Pauli V. datum 10. Calend. Octobris anno 1606, in quo inter alia Pontifex Catholicis Anglis hæc dicit. *Accepimus namque compelli vos, grauiſſimis pœnis propoſitis, templa hæreticorum adire,*

cœtus

cætus eorum frequentare, concionibus illorum intereſſe. Profectò credimus procul dubio eos, qui tanta conſtantia atrociſſimas perſecutiones, infinitas propemodum miſerias hactenus perpeſſi ſunt, vt immaculatè ambularent in lege Domini, nunquam commiſſuros eſſe vt coinquinentur communione deſertorum diuinæ legis. Nihilominus Zelo paſtoralis officij noſtri impulſi, & pro paterna ſolicitudine, qua de ſalute animarum veſtrarum aſſiduè laboramus; cogimur monere vos atque obteſtari, vt nullo pacto ad templa hæreticorum accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipſis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere ſine detrimento diuini cultus, ac veſtra ſalutis, &c. Quod Breue integrum refert Suarez *dicto lib. 6. in Proœmio*, & aliud ſecundum Breue eiuſdem Pauli V. datum ad eoſdem Catholicos Angliæ 10. calend. Octobris anno 1607. quo primum illud confirmat, eo quòd ab aliquibus ſubreptitium exiſtimaretur. Poſt hanc verò adeò manifeſtam Pontificis declarationem, opinionem contrariam in Anglia probabilem eſſe non poſſe, probat benè idem Suarez *dicto lib. 6. cap. 8. num. 15.*

176 Rationes multæ adducuntur à prædictis Auctoribus ad oſtendendam culpam adeundi templa hæreticorum in his circumſtantiis, tum ex offenſione, & ſcandalo, tum ex periculo peruerſionis quod eſt intrinſecè annexum ſaltem in communi, tum etiam ex incremento hæreſis, quæ fauorem, & honorem accipit ab eiuſmodi concurſu, & ex aliis capitibus, quæ argumenta apud ipſos videri poſſunt. Ego enim nolo rationes ab extrinſeco, petere, quæ fortaſſe non ſunt ita vniuerſales, ſed ab intrinſeco, & à priori ex natura, & conditionibus propriis talis actionis. Prima ergo ratio, & à priori eſſe poteſt, quia licèt aditus ad templa hæreticorum ex ſe poſſit eſſe actio indifferẽs, in his tamen circumſtantiis non eſt indifferens, ſed determinata, vt ſit actio religioſa, ſignificans cultum ſacrum erga locum illum, & actiones, quæ ibi fiunt. Suppono enim exerceri hanc actionem propter obſeruantiam legis Regiæ eam præcipientis, & hanc ipſam obſeruantiam ſignificari ab adeuntibus templa. Si enim alia eſſet cauſa adeundi ciuilis, vt comitari Principem, intereſſe comitiis ſæcularibus, &c. iam dixi ingreſſum licitum tunc eſſe. Quæſtio ergo eſt, quando non apparet alia cauſa ciuilis, ſed ſolùm metus pœnarum, ad quas euadendas ponitur obſeruantia legis; & tunc dico, non poſſe hanc actionem eſſe obedientiam merè ciuilem, ſed actionem religioſam, includentem proteſtationem falſi cultus. Quod ſic oſtendo: quia lex humana non poteſt præcipere aliquod opus, niſi ſub motiuo alicuius virtutis, & honeſtatis in cuius ſpecie illud conſtituit, eo ipſo quod id præcipiat: licèt non obliget ad modum virtutis, hoc eſt, ad operandum propter finem virtutis: ipſa tamen lex debet habere pro motiuo honeſtatem talis virtutis, & illam intendere, prout ſuppono ex materia de legibus, vbi hæc omnia fusè traduntur. Quibus ſuppoſitis, certum eſt, hanc legem Regiam, vt legis laruam, & apparentiam haberet, debuiſſe honeſtatem aliquam apparentem intendere in præcepto adeundi templa, quæ non poterat eſſe alia niſi ſacra, vel Religioſa, nempe cultus religioſus, & eius maior ſolemnitas, & frequentia, vel certè: vt eiuſmodi preces, ac conciones, & concionatores ipſi ac miniſtri honorem, & auctoritatem à frequentia haberent, vel quid ſimile: præcipitur ergo ea lege actio non ciuilis, ſed religioſa. Vnde ſubditus, qui nullam cauſam habet, aut ſignificat adeundi templum, niſi legis obſeruantiam, quàm exercet exteriùs ad vitandas pœnas tranſgreſſoribus impoſitas, eo ipſo ſignificat ſaltem exteriùs, ſe intendere obſeruantiam legis, & ponere actum à lege præceptum, qui certè erat actus religioſus, vel falſæ religionis, uel ad eam fouendam ordinatus: ſignificat enim ſe legi obedientem, & exequentem id, quod lege præcipitur, & Principis voluntati ſe conformantem, & per conſequens exercentem actum religioſum, qui ſolus lege illa præcipiebatur.

Secunda ratio eſſe poteſt à ſimili, & ab exemplo ad oſtendendam malitiam intrinſecam illius actionis: quia ſi licitus eſſet templi ingreſſus in his circumſtantiis, licitè etiam poſſent Catholici, Rege hæretico præcipiente ſumptionem falſæ euchariſtiæ, & communionis Caluiniſticæ, illam ſumere ad vitandas grauiſſimas pœnas: quod tamen nemo Catholicus concedet. Sequela verò probatur; quia ſicut adire templa hæreticorum de ſe indifferens eſt, & aliquando poteſt eſſe licitum: ſic etiam comedere panem illum, qui merus panis eſt, de ſe eſt indifferens, & poteſt eſſe actio nõ ſacra, ſed politica, ſeu naturalis ad corporis ſuſtentationem: Si ergo comeſtio illa in his circũſtantiis illicita eſt, quia præcipitur, vt actio religioſa, & ſacra, & ideo ſignificat in his circumſtantiis falſum cultum, idem dicendum eſt de adeunte templum in his circumſtantiis, & audiente concionem, & preces hæreticas ad obſeruandam legem, quia hæc omnia præcipiuntur intuitu religionis. Non ergo mirum, quòd poſita illa lege, Catholici omnes abhorruerint à præſentia ſua iis precibus, & concionibus exhibenda, & habuerint pro ſigno certo deſertæ religionis catholicæ, vel hæreſis ſaltem ſimulatæ, & quem viderent eiuſmodi legi obtemperantem; ſi eo intuitu adeuntem hæreticorum templa, & ſacrilega conuenticula. 177

Explicatur, & confirmatur vtraque ratio exemplo aptiſſimo idolothyti, quod videtur omnino eſſe ſimile caſui noſtro; nam comeſtio idolothyti ſecundùm ſe indifferens eſt, & aliquando poteſt eſſe licita, vt ſupra ex Paulo Apoſtolo probatum eſt: ſi tamen Rex Gentilis præcipiat tibi, vt de illo comedas, non poteris iam de illo tunc comedere etiam ad vitandam mortem, vel grauiſſimas alias pœnas: quia vrgente præcepto, qui comedit, oſtẽdit ſe actionem religioſam exercere, qualis à Tyranno præcipitur, cùm ſolùm propter præcepti obſeruantiam id faciat: imo addit Chryſoſtomus homil. 15. in Matth. in imperfect. *ſi quis tibi dicat, non manduces idolothytum, ſed aſpice tantùm ad idola, quomodo ſpecioſa ſunt: ſi adſpexeris prouocatus, oculis tuis negaſti Chriſtum. Non quia adſpicere idola aliquid ſit, ſed quia inuitatus adſpicis peccas.* Tanti nimirum refert inuitatio, & prouocatio, quæ motiuum ſit operandi. Quid ergo operabitur lex habens pro motiuo cultum religioſum, & hunc ipſum præcipiens, quando ſubditus intuitu talis legis actionem exhibet ad cultum ordinatam, etiamſi ſecluſa tali lege, & in aliis circũſtantiis diuerſis poſſet fortaſſe aliquando actio illa eſſe licita? Eodem planè modo dicere poſſumus, ſi adieris templum prouocatus, & iuſſus à Principe hæretico, ingreſſu tuo Chriſtum 178

negaſti: non qoia ingreſſus ille ſemper, & in omni caſus illicitos ſit, ſed quia iuſſus, & prouocatus ab hæretica lege ingreſſus es, vt precibus, & concionibus hæreticis adeſſes. Meritò ergo Paulus Quintus io his circumſtantiis dixit, id non licere ſine detrimento diuini cultus, & propriæ ſalutis, de cuius reſponſi veritate dubitare non licet, cùm à ſummo Eccleſiæ Paſtore, & doctore auctoritate Apoſtolica redditum ſit ſubditis ab ipſo veram, & ſanam doctrinam petentibus, pro qua fortunas, & vitam ipſam debebant exponere. Ex quibus facilè ſolui poſſunt, quæ pro contraria parte adduci poſſent, & videri poſſunt apud Suarez *loco citato*. Nobis ſufficiat legitimum fundamentum huius decreti Pootificij breuiter iudicaſſe. Et hæc dicta ſint de actu externo, ſeu confeſſione fidei: nunc ad alia progrediamur, quæ ad habitum ſpectant.

DISPVTATIO XV.

De habitu fidei.

SECTIO I. *Vtrum habitus fidei ſit in ſubſtantia animæ, vel in aliqua eius potentia. Vbi, an ſit habitus ſpeculatiuus, vel practicus.*

II. *An habitus fidei ſit virtus, & qualis.*

POſtquam dictum eſt de actibus fidei, & eorum obiecto materiali, & formali, ſequitur, vt de habitu dicamus. Non tamen potuimus de actibus diſſerere, quin multa tractarentur, quæ ad habitum ſpectabant tam intellectualem, quàm etiam piæ affectionis, qui eſt in voluntate, atque etiam de habitu infuſo requiſito ad iudicium credibilitatis, quod debet præcedere. Diximus etiam ex profeſſo de ſupernaturalitate totum habituum; item *diſp*.8. diximus de vnitate habitus fidei infuſi, & quomodo idem habitus ſimplex deſeruit ad plures actus ſpecie diuerſos. Quare pauca, & faciliora reſtant nobis de hoc habitu examinanda, quod hac diſputatione præſtabimus, diſp. verò ſequenti dicemus de eius cauſa efficiente, de infuſione etiam, conſeruatione, & augmento eiuſdem habitus.

SECTIO I.

Vtrum habitus fidei ſit in ſubſtantia animæ, vel in aliqua eius potentia. Vbi an ſit habitus ſpeculatiuus, vel practicus.

1 DAri habitum infuſum fidei, probatum eſt *ſupra diſp.9. ſect.3.* Nunc quærimus de ſubiecto proximo, cui inhæret, poſtea ſuo loco dicturi de ſubiecto remoto, in quibus ſcilicet hominibus, vel Angelis reperiatur. Dubitatur ergo, an habitus fidei inhæreat immediatè in ſubſtantia animæ, vel potius in intellectu, vel aliqua alia eius potentia: eſt autem eadem difficultas de habito infuſo requiſito ad iudicium credibilitatis præcedens; qui etiam in eodem ſubiecto proximo collocandus erit: imo cum proportione eadem eſt ratio de habitu infuſo requiſito ad piam affectionem, an ſit immediatè in voluntate, vel in eſſentia animæ: quare quod de vno dicetur, eodem modo de alio cum proportione debita dicendum eſt.

Theologi in hoc puncto non omnes eodem *Prima ſententia.*
modo loquuti ſunt: quidam enim primò dixerunt, habitum fidei, licèt ſimplex ſit, eſſe ſimul in intellectu, & in voluntate: ita loquitur S. Bonauentura *in 3. diſt. 23. art. 2. t. q. 2.* qui non reputat id abſurdum, eo quod ex Auguſtino vtraque illa potentia eſt idem realiter inter ſe, & cum anima. Quare videtur loqui de habitu ad aſſenſum intellectualem, & ad piam affectionem, & hunc ponere ſimplicem ad vtrumque actum. Quam ſententiam ſibi placere ſignificat Hurtado *in præſenti diſp. 50. §. 5.* ſeque eam libenter amplexurum, ſi plurium auctoritate, vel efficacioribus argomentis probaretur. Cæterùm iam in ſuperioribus oſtendimus habitum fidei ad aſſenſum intellectualem diſtingui ab habitu piæ affectionis, quare ex hoc capite non debent in eodem ſubiecto collocari.

Secundò ergo alij antiquiores apud eundem 2
Bonauenturam dixerunt, fidem pro materiali eſſe *Secunda ſententia.*
in intellectu, pro formali autem eſſe in voluntate. Alij è contra pro formali poſuerunt in intellectu, & in voluntate pro materiali: ſed vtrique loquuti videntur de fide prout complectitur vtrumque habitum, & conciliari poſſunt: quia priores loquuti videntur de fide, ſecundùm conſiderationem moralem: in quo ſenſu formale videtur prouenire à voluntate; à cuius actu prouenit moralitas, & honeſtas formalis fidei, à qua ipſe aſſenſus denominatur honeſtus, & bonus. Poſteriores verò loquuti videntur de fide, prout ſonat aſſenſum; in qua conſideratione formaliter conſtituitur per actum intellectus; imperium autem voluntatis videtur ſe habere materialiter, ſeu extrinſecè, & remotè, ſicut obiectum remotum dici ſolet obiectum materiale. Hoc tamen totum pertinet ad quæſtionem de nomine.

Loquendo autem de re ipſa, alij tertiò, & com- 3
muniter dicunt, habitum fidei, qui elicit aſſen- *Tertia ſententia & com-*
ſum, inhærere immediatè intellectui. Ita ſuppo- *munis.*
nit Suarez *in præſenti diſput. 7. ſect. 1. num. 3.* Coninch *diſp. 16. dub. 1.* Granado *tract. 13. diſp. 16. num. 1.* & alij communiter: quia habitus in ea potentia collocantur, in qua ſunt actus, ad quos dantur, quod maximè locum habere debet in habitibus infuſis, qui dantur, vt cõpleant ipſam potentiam in ratione potentiæ; quare ipſi potentiæ debent inhærere, vt eam intrinſecè perficiant, & compleant.

Alij verò, qui potentias ab anima non diſtinguunt realiter, vel ex natura rei, conſequenter eiuſmodi habitus dicunt recipi immediatè in ſola ſubſtantia animæ. Ita Hurtado *vbi ſupra §. 4.* qui addit, recipi habitum fidei in eſſentia animæ, non ſolum materialiter, ſed formaliter in primo, & quidditatiuo animæ conceptu, quia recipitur in anima quatenus intellectus eſt: primus autem animæ conceptus eſt intellectualem, ſeu rationalem. Dicitur tamen gratia recipi in ſubſtantia animæ, & fides in intellectu, quia gratia non datur ad operandum immediatè, ideo dicitur recipi in ſubſtãtiæ animæ, nomine enim *ſubſtantiæ* non explicatur anima prout eſt principium operandi, ſicut explicatur nomine *intellectus*, & ideo fides,

quæ

quæ datur immediatè ad operandum, dicitur recipi in intellectu: de habitu autem piæ affectionis dicendum erit recipi in voluntate, quia datur immediatè, vt anima operetur actus volendi.

4 Totum hoc pendet ferè ex Philoſophia: ſi enim intellectus, & voluntas non diſtinguuntur realiter, neque modaliter ab anima certum eſt, hos habitus recipi in ipſa anima quam complent, & perficiunt intrinſecè ad eliciendos actus fidei, vel piæ affectionis. Si autem ſupponatur diſtinctio earum potentiarum ab anima, adhuc poteſt eſſe quæſtio, an hi habitus recipiantur in potentiis, an verò in ipſa anima immediatè: quæ etiā eſt ferè quæſtio Philoſophica, & ideo oportebit breuiter nõnulla ſupponere ex iis, quæ dixi in Philoſophia. Et quidem in lib. de anima dixi etiam ſi hæ potentiæ diſtinctæ ponantur ab anima, debere adhuc ipſam etiam animam immediatè cõcurrere ad productionem intellectionis, & volitionis, & hos actus debere recipi immediatè in ſubſtantia animæ, quod poſtea alij multi docuerunt. Et in primis id probauit, quia ſi anima ipſa immediatè non concurrat, non aliter diceretur ipſa intelligere, aut velle, quàm ignis dicatur calefacere, quando calor ipſi inhærens producit calorem in ligno ſine vllo influxu immediato ipſius ſubſtantiæ ignis: quo caſu ignis calefacit ſolùm denominatiuè, non verò quod aliter ignis ipſe ſe habeat, vel aliquid ab ipſo exeat nunc, quod non exiret, ſi ignis abeſſet, & Deus conſeruaret diuinitus eius accidentia, ſicut nunc conſeruat accidentia panis in Euchariſtia, quorum operationes non tribuuntur nunc ſubſtantiæ panis, tribuerentur tamen, ſi panis adeſſet; non quòd panis te ipſa tunc plus operaretur, quàm nunc, ſed quod denominari tunc poſſet ab actione ſuæ virtutis ſibi inhærentis. Quòd verò anima non hoc modo ſolùm denominetur intelligere, & velle, probatur à poſteriori, quia plus habet modò anima in ſuo actu, quàm ſi ea abſente operaretur ſola voluntas, nec hoc ſolùm debet reduci ad denominationem; nam in illo caſu, ſi voluntas peccaret, v.g. & poſtea vniretur ſubſtantiæ animæ non damnaretur anima ob peccatum à voluntate ſeparata commiſſum; ergo ſi modò damnatur, non eſt ratione ſolius denominationis, qua denominatur peccare, ſed ratione alicuius, quod ipſa verè & propriè operatur circa actum peccati; alias ſi modò nihil aliud haberet, quàm in primo caſu, niſi ſolam denominationem, damnaretur ob ſolam illam denominationem, quod difficile creditur.

Confirmatur, quia concurſus, quo ſubſtantia animæ ſuſtentat immediatè ipſas potentias, de ſe eſt omnino indifferẽs, vt illæ bene, vel malè operentur, ergo ſicut Deo non tribuitur peccatum voluntatis creatæ, quia concurſus Dei eſt indifferens de ſe, determinatur verò ad malum à voluntate creata, ſic etiam cùm concurſus animæ ſit de ſe indifferens, & determinetur ad malum à voluntate, non eſt cur peccatum tribuatur ipſi animæ, niſi ad ſummum ad quandam denominationem, non verò ad pœnam & damnationem.

5 Probatur rurſus, quia principium volitionis debet etiam eſſe idem principium intellectionis; ergo eadem animæ ſubſtantia debet concurrere ad vtramque operationem. Conſequentia patet. Antecedens probatur, quia illud, quod immediatè fertur in aliquod bonum, debet cognoſcere ipſum bonum, aliàs ferretur in incognitum, ſed ſi voluntas diſtinguatur ab anima, ipſa voluntas non cognoſcit in obiecto rationem boni, ergo neceſſe eſt, vt ſaltem ipſa anima cognoſcat, & amet immediatè concurrendo per ſuam ſubſtantiam ad vtramque operationem. Explicatur, quia cognitio, quæ eſt in intellectu, per accidens ſe habet, ad hoc, vt voluntas poſſit amare, cùm ſit illi extrinſeca, & ſolùm intellectum certum faciat de illa bonitate, nec magis tangat voluntatem, quàm ſi duæ illæ potentiæ ſeparatæ eſſent ab anima, quo caſu certum eſt, voluntatem non poſſe amare ex cognitione, quæ eſſet in intellectu, nihil autem addit, quod ſint vnitæ alicui tertio, nempe animæ, ergo neceſſe eſt, vt anima ipſa immediatè operetur.

Dicunt, propter radicationem in eàdem anima poſſe vnam potentiam excitari ab alia; per ſympathiam enim, quam habent inter ſe, vna operante, alia etiam operatur. Sed contra, quia hæc radicatio in eàdem anima non immutat modum operandi intrinſecum ipſius principij, cùm neque in genere cauſæ efficientis, neque in genere cauſæ formalis aliquid addat principio operatiuo, non in genere cauſæ efficientis per te, cùm anima non concurrat immediatè: ſed neque in genere cauſæ formalis, quia cognitio ſolùm vnitur intellectui, & non animæ, neque voluntati, ergo non eſt, vnde poſſit immutari principium volitiuum in actu primo. Confirmatur primò, quia cognitio ſolùm repræſentat bonitatem obiecti in genere cauſæ formalis, non enim poteſt repræſentare, niſi illi, cui vnitur, (aut inſtrumentaliter illi, à quo cognoſcitur) ſed ſolùm vnitur intellectui, ergo non magis repræſentatur bonum illud obiectum voluntati, quàm ſi non radicaretur in eàdem anima. 6

Confirmatur ſecundo; quia etiamſi animæ ipſi repræſentaretur bonitas obiecti, anima tamen non poteſt immutare modum operandi voluntatis, niſi applicando illam ad amorem, non poteſt autem intelligi, quod applicet illam, quin in illa aliquid operetur, vel alio modo ſe habeat, quàm ſi eſſet ſeparata: ergo illa mera radicatio non eſt ſufficiens ratio huius exercitij voluntatis.

Dices: etiam manus mouetur ad præſentiam appetitus ex ſola hac radicatione in eadem eſſentia, & tamen non daretur ille motus, ſi ſeparatæ eſſent ab anima potentia loco motiua, & appetitiua. Sed contra, quia in primis ob hanc rationem dixi in Philoſophia ſubſtantiam animæ concurrere etiam immediatè ad motum localem. Deinde diſcrimen eſt latum, quia voluntas non mouetur deſpoticè ad nutum intellectus, ſicut manus ad nutum voluntatis, ſed politicè (vt dicunt) hoc eſt, ex cognitione boni, quod ſibi proponit intellectus, vt alliciatur ad amorem illius: non poteſt autem allici, niſi aliquo modo moueatur ab intellectu, ad quod nihil planè conducit habitare in eàdem domo, ſeu ſubiectari in eadem anima, niſi communicent ſibi arcana ſua concurrente anima ad vtriuſque operationes. 7

Hæ autem rationes probant non ſolùm animam debere immediatè cõcurrere in genere cauſæ efficientis, ſed etiam debere recipere immediatè eiuſmodi actus in genere cauſę materialis: probant enim, principium volitiuum debere habere in ſeipſo cognitionem boni appetibilis, & non ſolùm eam in alio producere: quia debet ipſum in ſe moueri, & allici à bonitate cognita, quod 8

non poteſt fieri, niſi in genere cauſæ formalis per formam ſibi intrinſecè inhærentem; nam cognitio boni non mouet niſi ſe formaliter communicando, neque enim excogitari poteſt aliqua alia motio obiectiua, & extrinſeca, quàm habeat in actu primo, cùm omnis motio obiectiua reduci debeat, vel ad ſpeciem, quam mittat potentiæ, vel ad cognitionem aliquam ſui, quam terminet; ſpecies autem non datur in voluntate, ſed neque alia cognitio reflexa cognitionis exiſtentis in intellectu, ergo dicendum eſt, ipſam cognitionem boni ſe ipsâ formaliter afficere principium volitiuum, quod mouet ad amorem talis boni.

9 Dices, hoc argumento probari actus intelligendi recipi in anima non verò actus volendi, hi enim poſſunt produci effectiuè ab anima determinata à cognitione bonitatis obiecti, & tamen recipi in ſola voluntate. Sed contra, quia eodem modo probat de receptione volitionũ in anima, quod dupliciter oſtendo. Primò quia ideo recipitur actus intelligendi in anima, vt anima poſſit velle bonum cognitum, ergo ipſa anima immediatè afficitur volitione, aliàs non vellet ipſa, ſed ſola voluntas, quæ cùm non cognoſcat bonitatem, volet incognitum. Secundò quia idem principium etiam, quod vult intelligit; nam experientia docet, quod quando volumus intelligere, intelligimus v.g. ſi volumus credere, credimus, hoc autem fieri non poteſt, niſi idem principiũ, quod voluit intelligere, poſſit etiam producere intellectionem, quia hæc ſubordinatio potentiarum non poteſt ex alio capite prouenire vt ſupra probatum eſt, ergo eadem anima eſt, quæ non ſolùm producit volitionem, ſed quæ vult, & intelligit.

10 Hinc autem inferebam rurſus in prædicto loco, ſi huiuſmodi potentiæ ponantur diſtinctæ ab anima non debere in illis recipi actus intelligẽdi aut volendi, ſed ſolum concurrere actiuè ſimul cum anima ad eos actus producendos: quia ſi aliqua ratione debent aſſignari tales potentiæ diſtinctæ, maximè ad tollendam indifferentiam animæ in ordine ad ſuos actus: ſed hæc indifferentia ſufficienter tollitur in genere cauſæ efficientis, ſicut & ſpecies impreſſa determinat intellectum indifferentem in ordine ad cognitionem huius obiecti in particulari concurrendo ſolùm in genere cauſæ efficientis, & ſine eo quòd ſpecies recipiat in ſe actũ cognitionis; ergo ſimiliter intellectus poterit determinare animam in ordine ad intellectionem, v. g. ſolùm concurrendo efficienter, nec neceſſe erit, vt recipiat etiam actus in ſe. Confirmatur, quia, vt diximus etiam ſi potentia volitiua, ſeu appetitiua in ſe reciperet actum volitionis vel appetitus; ipſa tamen non diceretur velle, vel appetere; ergo non eſt, quòd hi actus recipiantur in potẽtiis diſtinctis. Probatur antecedens, quia potentia illa formaliter non cognoſceret bonitatem obiecti, cùm ipſa non eſſet principium cognoſcitiuum; ſed repugnat principium aliquod amare, quod non cognoſcit eſſe bonum; ergo potentia illa verè non amaret, cùm tenderet in omnino ſibi incognitum, ſed haberet ſe ſicut habitus voluntatis, qui licèt cõcurrat efficienter ad actũ & in ſuo genere adiuuet voluntatem; ipſe tamen non dicitur velle per actum, quẽ producit, quia non percipit bonitatem obiecti, repugnat autem intelligi aliquem amare, niſi tendat in bonum apprehenſum, vt tale.

11 Denique in eodem loco ex hac doctrina inferebam, ſi hæ potentiæ ab anima diſtinguantur, nõ ideò oportere, quòd ſpecies impreſſæ, vel habitus acquiſiti in ipſis potentiis recipiantur, ſed ſatis eſſe, & magis congruere, quòd recipiantur in ſubſtantia animæ, quod etiam amplectitur Hurtado *in præſenti dicta diſp.* 50. §.3. & quidquid ſit de habitibus acquiſitis, & ſpeciebus impreſſis, verius videtur, quòd habitus infuſi, de quibus nunc loquimur in ſola anima, & non in potentiis recipiantur. Primò propter rationem generalem, & communem omnibus accidentibus quæ niſi aliqua ſit ratio ſpecialis, connaturalius videtur, quòd recipiantur in ſubſtantiis, quàm in alio accidenti, cùm totum eſſe accidentis ordinetur ad ſubſtantiam, eamq; perficiendam, & complendam: ideo enim dicitur accidẽs non eſſe ens, ſed entis ens, hoc eſt, ſubſtantiæ, in ordine ad quam dicitur eſſe ens in alio, ſicut ſubſtantia dicitur eſſe ens per ſe. Secundò, quia habitus infuſi dantur ad modum potentiæ, & habent ſe in ordine ſupernaturali, ſicut potentiæ naturales in ordine naturæ: quare ſicut potentiæ naturales recipiuntur immediatè in anima, & non vna potentia in alia, ſic habitus infuſi debent recipi non in aliis potentiis, ſed in ipſa ſubſtãtia animæ, quam complent, & perficiunt in ordine ad eliciendos actus ſupernaturales. Tertiò denique, quia licèt intellectus, & voluntas concurrant etiam actiuè cum ipſa anima ad actus ſupernaturales eliciendos, id non ſufficit, vt in iis etiam debeant recipi immediatè habitus infuſi: nam ſpecies etiam concurrunt immediatè cum anima ad eliciendos actus ſupernaturales; & tamen habitus fidei non recipitur in ipſis ſpeciebus, quia non complent ſpecies ad intelligendum, ſed animam, quæ eleuata habitu fidei poteſt cum ſpeciebus elicere actum ſupernaturalem. Cùm ergo nec etiam intellectus, (ſi ab anima diſtinguitur) intelligat per actualem intellectionem, vt diximus, ſed ſolùm ſit principium adiuuans animam in genere cauſæ efficientis ad producendam intellectionem; non eſt neceſſe quòd habitus fidei recipiatur etiam in ipſo intellectu, ſed ſufficit, quòd recipiatur in anima, quæ eleuata, & completa per habitum infuſum ſibi inhærentem poſſit vti intellectu, ſicut vtitur etiam ſpeciebus, ad eliciendum actum fidei ſupernaturalem. Dicitur tamen habitum fidei eſſe in intellectu, & habitum piæ affectionis, ſicut etiam habitum charitatis, eſſe in voluntate, quia habitus fidei datur animæ prout intellectiua eſt, & in ordine ad actus intelligendi, & habitus piæ affectionis, vel charitatis datur eidẽ animæ prout volitiua eſt, & in ordine ad actus volendi. Sicut etiam communiter ſolemus dicere, intellectum cognoſcere, & voluntatem non cognoſcere, ſed eſſe potentiam cæcam, & ſolùm amare: quod etiam in rigore loquendo, intelligi debet de anima, prout eſt intellectus, & prout eſt voluntas: nam intellectus diſtinctus ab anima nõ intelligit, nec voluntas diſtincta ab anima amat, ſed ſunt potentiæ, & inſtrumenta, quibus anima vtitur, vt diximus, vt ipſa anima intelligat, & amet. Sic etiam dicere ſolemus, *fides credit, charitas diligit*: cùm tamen in rigore loquendo habitus fidei non credat, nec habitus charitatis diligat, ſed ſint qualitates eleuantes hominem, vt ipſe credat, & diligat, ipſi enim habitus nec mententur, nec viuunt, nec poſſunt percipere vitaliter obiecta, vt manifeſtè omnibus conſtat.

Dubitant aliqui, an licet in intellectu ponitur habitus 12 *Proponitur dubium.*

habitus infuſus fidei ad aſſenſum fide ſupernaturalem, ita etiam ponendus ſit in æſtimatiua habitus alius materialis infuſus, & ſupernaturalis ad cognitiones illius obiecti, quod æſtimatiua cognoſcit, quando intellectus per fidem ſupernaturalem cognoſcit Deum: ſupponitur enim propter connexionem intellectus cum phantaſmatibus, & propter dependentiam, quam habet, ita vt non poſſit operari intellectus, quin phantaſia, ſeu æſtimatiua operetur ſimul circa idem, val aliud obiectum proportionatum correſpondens obiecto intellectus, oportere, quod in exercitio etiam fidei diuinæ æſtimatiua cognoſcat aliquod obiectum correſpondens obiecto fidei, & ad eiuſmodi actus quærunt, an detur etiam in æſtimatiua alius habitus materialis infuſus.

De hoc puncto egit ex profeſſo P. Granado *in 1.2.controuerſia* 5. quæ eſt de virtutibus *tract.* 1. *diſp.* 3. *num.* 7. *& ſequentibus*, vbi concludit ponendum eſſe in æſtimatiua talem habitum infuſum, quo eleuetur ad actum ſupernaturalem materialem, qui terminetur, non quidem ad Deum, qui cùm ſit obiectum ſpirituale, non poteſt attingi actu materiali, ſed ad aliquod aliud obiectum, quod loco Dei intellectu cogniti ſit corpus aliquod excellentiſſimum cognitum ſub certis circumſtantiis, quas non attingit æſtimatiua, niſi determinata ab intellectu cognoſcēte Deum per fidem: quod corpus licèt ſecundùm ſe ſit naturale, ſuperat tamen aliquo modo vires naturales æſtimatiuæ, quatenus non poteſt cognoſcere tale obiectum, niſi determinata ab intellectu cognoſcente obiectum ſupernaturale, & ideò indiget actu etiam ſupernaturali, vt verſetur circa tale corpus. Habet enim æſtimatiua hominis hanc excellentiam, vt pro varietate rerum, quas intellectus cognoſcit, formet idola diuerſa, & res ipſas ſenſibiles diuerſo modo componat, vt habeant aliquam analogiam ad obiecta intellectus, ad quam compoſitionem dependet ab intellectu, à quo etiam eliciente actus fidei determinatur, vt res ſenſibiles adaptet certo quodam modo, quem non poſſet attingere, niſi determinata à cognitione obiecti ſupernaturalis. Addit autem prædictus Auctor, non ſolùm in æſtimatiua, ſed etiam in appetitu ſenſitiuo ponendum eſſe habitum alium infuſum materialem, ſed ſupernaturalem proportionatum habitui charitatis, & alium proportionatum habitui ſpei, propter eandem rationem. Quare conſequenter concedet alium habitum infuſum ſupernaturalem in eodem appetitu correſpondentem habitu piæ affectionis, qui eſt in voluntate.

13 Hæc ſententia nullo modo mihi probatur, tum quia ſingularis eſt, & ſine neceſſitate aut fundamento multiplicat habitus ſupernaturales; tum quia non ſolùm inutiliter, ſed etiam cum inconuenienti eiuſmodi habitus infuſos introducit. Porrò eos habitus infuſos ſine neceſſitate & fundamento poni, probatur quia, habitus infuſi ſupernaturales, vt ſæpè diximus, dantur, non quidē propter ſupernaturalitatem obiecti ſecundum ſe, ſed vt fiant actus ordinis ſuperioris, & diuini; qui proportionem habeant cum præmio beatitudinis ſupernaturalis, & qui connexionem habeant cum gratia, quæ eſt radix vitæ æternæ. Ad hunc autem finem nihil refert, quod actus æſtimatiuæ, & appetitus ſenſitiui ſint naturales, vel ſupernaturales, cùm illi non ſint meritorij, nec eorum ſupernaturalitas augeat vllo modo meritum actuum voluntatis. Connexio autem, quam habent cum intellectu, & voluntate, non ſufficit: alioquin alius dicet, quod actiones etiam externæ, & motus locales imperati ab actibus ſupernaturalibus ſint ſupernaturales; quia non minorem dependentiam habent hæ potentiæ externæ à voluntate, quàm habent æſtimatiua, vel appetitus ſenſitiuus, nec minus poſſunt non operari poſita voluntate efficaci, quàm æſtimatiua non cognoſcere operante intellectu.

Aliunde verò ex parte obiecti quod æſtimatiua tunc attingit, non poteſt peti ſupernaturalitas in actibus illis: nam obiectum ſecundùm ſe non eſt ſupernaturale, vt fatetur ille auctor. Sed neque eſt ſupernaturale reſpectiuè, ſeu tale, vt non poſſit ab æſtimatiua attingi per vires naturales. Quando enim ruſtico proponitur à Parocho articulus falſus de Incarnatione Spiritus ſancti, idem cognoſcit ex parte obiecti, & æſtimatiua eaſdem res ſenſibiles, & idem idolum ſibi format, quod formaret, ſi re vera Spiritus ſanctus fuiſſet incarnatus: tunc autem non fit actus fidei ſupernaturalis in intellectu, nec etiam actus ſupernaturalis in æſtimatiua, vt conſtat; ergo obiectum, quod ab æſtimatiua attingitur, non eſt tale, vt non poſſit ab ea attingi per vires naturales, quare neque ex hoc capite ſupernaturalitas neceſſaria eſt, vel vtilis in eiuſmodi actibus materialibus. 14

Denique vt appareat, non poſſe id ſine inconuenienti aſſeri, peto an illa cognitio æſtimatiuæ correſpondeat apprehenſionibus ſolùm ſimplicibus, quæ præcedunt aſſenſum fidei, an verò ipſi iudicio, & aſſenſui, quo credimus incarnationem. Si dicatur primum, fruſtrà cognitio illa æſtimatiuæ ponitur ſupernaturalis: cùm enim ipſæmet apprehenſiones intellectuales præcedentes fidem ſint naturales, vt diximus *diſp.* 9. *ſect.* 5. non poteſt ex connexione cum illis reſultare apprehenſio ſupernaturalis in æſtimatiua, quæ terminetur ad obiectum inferius, & ignobilius.

Si verò dicatur ſecundum, nempe illum actum æſtimatiuæ correſpondere ipſi aſſenſui, & iudicio fidei, quatenus iudicium eſt; iam cognitio illa erit iudicatiua, eo modo quo in æſtimatiua poteſt eſſe iudicium aliquod imperfectum. Certū enim videtur, quod in æſtimatiua ipſa non omnes cognitiones ſint eiuſdem rationis: quia aliter cognoſcit calorem poſſibilem, quando timet illum, & ideo fugimus ab igne, ac quando percipitur ſenſu præſens, & æſtimatiua fertur ad illum vt exiſtētem, & ſuo modo affirmat calorem præſentem. Si ergo actus ille æſtimatiuæ, de quo loquimur, correſpondet iudicio, vt iudicium eſt, erit ex hoc ſecundo genere actuum, & eo modo, quo poteſt, affirmabit de ſuo obiecto. Vnde ſequitur actum illum eſſe falſum, eo modo, quo poteſt eſſe falſitas, & error in æſtimatiua: cum enim obiectum illius actus non ſit Deus, nec incarnatio Verbi, ſed corpus illud excellentiſſimum, actus affirmās illud corpus, quando intellectus affirmat Deum, vel incarnationem Verbi, erit repræſentatio falſa, & per conſequens non erit ſupernaturalis. Quorſum enim dabitur habitus infuſus ſupernaturalis ad actus erroneos, quibus falsò affirmetur, & repræſentetur vt exiſtēs obiectum illud corporeum, quod reuera non exiſtit? Certè habitus infuſi non dantur ad errandum, ſed ad attingendum verum vt conſtat. Quod eodem modo vrgeri poteſt contra habitum infuſum, qui poneretur in appetitu ſenſitiuo ad actus materiales, 15

correſpondentes actibus charitatis, vel piæ affectionis: cùm enim obiectum appetitus non ſit Deus, nec honeſtas fidei, quam amat voluntas per piá affectionem, amor ille non erit Dei, nec fidei ſed amor alicuius rei corporeæ, quæ nobis impoſſibilis eſt; & quæ nullam habet honeſtatem obiectiuam; vt quid ergo dabitur habitus infuſus ad amandum illud corpus imaginatiuum nobis impoſſibile, & ad gaudendum de illo prout exiſtenti, quando reuerà non exiſtit, & quando voluntas gaudet de Deo, vel de aſſenſu fidei propter eius honeſtatem? Fruſtrà ergo multiplicantur illi habitus ſine vtilitate, & non ſine indecentia ordinis ſupernaturalis.

16 *An habitus fidei ſit ſpeculatiuus, vel practicum.* Quod attinet ad ſecundum dubium propoſitum in titulo ſectionis, an habitus fidei ſit ſpeculatiuus, vel practicus, ſermo eſt de ſolo habitu intellectuali, à quo elicitur fidei aſſenſus, de quo aliqui dicunt eſſe ſolùm ſpeculatiuũ. Ita quidem antiquiores apud Durandum quæſt. 5. in prologum. § *ad quæſtionem.* Alij neque eſſe formaliter practicum, neque ſpeculatiuum, ſed eminenter vtrumque. Ita Caiet. 2.2. *quæſt.* 4. *art.* 2. & Valentia *in præſenti diſput.* 1. *quæſt.* 4. *puncto* 2. Alij denique meliùs concedunt communiter eſſe formaliter ſpeculatiuum, & practicum, vt cum S. Thoma *in præſenti quæſt.* 4. *art.* 2. *ad* 3. docent Suarez *in præſenti diſput.* 7. *ſect.* 2. *num.* 7. Coninch *diſp.* 16. *dub.* 2. *num.* 16. Turrianus *diſp.* 38. *dub.* 6. Lorca *diſput.* 27. Bañes, & Molina, quos affert, & ſequitur Granado *in præſenti tract.* 13. *diſp.* 3. *num.* 2. Ratio autem eſt; quia fides elicit actus ſpeculatiuos, & actus etiam practicos Speculatiuos quidem circa Deũ, & alia obiecta non operabilia; vnde Paulus *ad Coloſſ.* 3. de fide loquens dixit: *nos autem reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes:* ſicut etiam fide credimus creationem mundi à Deo factam iuxta illud eiuſdem Pauli ad Hebr. 11. *Fide credimus aptata eſſe ſæcula Verbo Dei*; quod quidem non eſt obiectum à nobis operabile. Actus autem practicos elicit etiam eadem fides circa noſtras operationes dirigendas, dũ docet nos, quomodo debeamus exequi opera noſtra, vt bona ſint, vt Deo placeamus, vt à peccatis liberemur, vt ſalutem animæ aſſequamur: quare ſicut medicina eſt formaliter practica, quia docet modum aſſequendæ & conſeruãdæ ſalutis corporeæ; ita fides erit etiam practica, quæ docet modum aſſequendæ, & conſeruandæ ſalutis animæ, & eſt Medicina cæleſtis cõtra ſpirituales ægritudines: & ſicut Logica eſt practica, quæ docet modũ vitandi errores intellectuales & dirigit operationes intellectus, vt rectè fiant; ſic fides erit practica, quæ dirigit operationes voluntatis, & docet modum vitandi errores, & defectus in eiuſmodi operationibus: ſicut etiam Philoſophia moralis dicitur practica, quia lumine naturæ dirigit eaſdem operationes volũtatis, & oſtendit quomodo earum vitia, & defectus vitandi ſint. Quomodo verò ex hac diuerſitate actuum non arguatur pluralitas habituum infuſorum, ſed vnus ſimplex poſſit eos omnes actus elicere, diximus *diſp.* 8.

SECTIO II.

An habitus fidei ſit virtus, & qualis.

17 *Duplex fidei habitus infuſus.* Diximus duplicem eſſe fidei habitũ infuſum; alterum in intellectu, alterum in voluntate. De primo aliqui dicunt non eſſe virtutem ſtrictè; ſed ſolum in latiori ſignificatione: ita Durand. *in* 3. *diſt.* 23. *q.* 6. *num.* 6. At verò Caietanus *in præſenti quæſt.* 4. *art.* 5. docet, fidem eſſe virtutem intellectus, non tamen virtutem intellectualem: quam diſtinctionem alij communiter reiiciunt, quia hæc ſubſtantiua, & adiectiua idem omnino ſignificant, nec poteſt aliqua eſſe virtus hominis, quin ſit virtus humana: nam *virtus intellectualis* ſignificat ſolùm virtutem pertinentem ad intellectum: ſi ergo fides eſt virtus intellectus, erit pertinens ad intellectum, & per conſequens intellectualis. S. Thom. *dicto art.* 5. dicit, fidem formatam charitate eſſe virtutem, informem verò non eſſe: quia vt actus fidei ſit perfectus duo requiruntur, nempe quod infallibiliter tendat ad verum, quod eſt bonum intellectus, & rurſus quod infallibiliter ordinet hominem ad ſuum finem, ad quem non ordinat infallibiliter fides informis, ſed ſolùm fides charitate formata: quam diſtinctionem impugnat etiam Durandus *loco citato*, quia fides non variatur intrinſecè ex aduentu charitatis, nec ipſe actus ſit melior; ergo ſi antea non erat virtus, nec etiam erit poſtea. Porrò fidem non eſſe virtutem, niſi lato modo, probat Durandus, quia virtus eſt, quæ ponit potentiam in vltimo perfectionis debitæ ſuo actui: fides autem cùm ſit obſcura, non communicat intellectui vltimum perfectionis, quod non datur ſine claritate, & euidentia: eſt ergo ſolum virtus latè ſumpta, quatenus ſignificat habitum laudabilem inclinantem ad bonum.

Alij dicunt, fidem intellectualem eſſe ſimpliciter, & propriè virtutem, ita Capreolus, Molina, & Valentia quos refert, & ſequitur Coninch *diſp.* 16. *dub.* 3. *num.* 27. & Bañes, quem refert, & ſequitur Hurtado *diſp.* 55. §. 5. Addit autem Suarez *n.* 9. fidem intellectualem, prout condiſtinctam ab habitu piæ affectionis, non eſſe dicendam virtutem ſine addito, ſed virtutem intellectualem, prout loquitur S. Th. 1. 2. *q.* 56. *art.* 3. vbi nullam virtutem ſimpliciter admittit niſi voluntatis, vel vt ſubeſt voluntati, quia hæc ſola tendit ad bonum honeſtum, vt honeſtum, & confert actibus uſum bonum moralem. Fides ergo prout condiſtincta à voluntate poteſt appellari ſimpliciter virtus intellectualis, non tamen virtus ſimpliciter virtus ſine addito. 18

Tota hæc controuerſia eſt de nomine, quid ſcilicet intelligatur nomine *virtutis*, nam re ipſa nihil negant, vel affirmant diuerſum in habitu fidei hi auctores, ſecluſis vocibus. Omnes enim concedunt hunc habitum non eſſe euidẽtem, ſed obſcurum, atque adeo non afferre intellectui ſummã eius perfectionem: item ſecundùm ſe non habere honeſtatem formalem in ſuis actibus, niſi deriuetur illis à voluntate. Diſſident verò, an id, quod habet, ſufficiat, vt poſſit ſimpliciter appellari virtus, in quo ſicut in aliis controuerſiis vocum, retinendus eſt modus communiter loquendi, iuxta quem illæ ſolæ dici ſolent virtutes ſimpliciter, quæ vel ſunt in voluntate, vel dependent à voluntate; vt dixit S. Thomas, quia virtus ſimpliciter illa appellatur, quæ bonum facit habentem, vt cum Ariſt. 2. *ethic. c.* 6. dixit S. Thom. 1. 2. *q.* 56. *a.* 3. ſeu eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nemo malè vtitur, vt dixit idem S. Thomas ibi *q.* 55. *art.* 4. hoc autem non competit ſcientiæ naturali ſecundùm ſe, quia per illã homo nõ viuit rectè, & honeſtè, ſed ad ſummum 19 *Virtus quid dicta & quid ſit?*

cognoſcit

cognoſcit honeſtatem, & modum rectè viuendi, cum qua notitia ſtare poteſt vita deprauata. Poſſunt ergo illæ appellari virtutes intellectuales, id eſt, quibus intellectus diſponitur ad bonum ſuum, quod eſt cognitio veri. Et in hoc ſenſu dicendum eſt contra Durandum, fidem propriè eſſe virtutem intellectus, ſeu intellectualem, quia per illam diſponitur intellectus ad infallibilem cognitionem veri reuelati.

20 Nec obſtat Durandi fundamentum: ſupponit enim falsò quod virtus debeat conſtituere potentiam in optimo ſui, niſi ſermo ſit de optimo in genere: quia quælibet virtus voluntatis diſponit eam ad honeſtatem, quod eſt optimum voluntatis, & quælibet virtus intellectus diſponit eum ad cognitionem veri, quod eſt optimum intellectus. Si autem ſermo ſit de optimo in ſpecie, falſum eſt: non enim quælibet virtus voluntatis affert illi ſupremum gradum honeſtatis; hoc namque ſoli charitati competit, cum tamen aliæ etiam ſint virtutes in voluntate: Nec etiam omnis virtus intellectus affert ei ſupremum gradum euidentiæ; nam ſcientia Phyſica non eſt in eo euidentiæ gradu, in quo eſt Mathematica. Ad rationem ergo virtus ſufficit, quod infallibiliter attingat bonum ſuæ potentiæ, quod ex Ariſtotele colligitur 6. *Ethic. cap.* 2. & 3. qui illam aliam conditionem non poſtulauit. Hoc autem competit fidei, quæ licèt excedatur à ſcientia in euidentia, excedit tamen illam in ſupernaturalitate, & maiori infallibilitate, & certitudine, quare potiori ratione meretur appellationem virtutis.

21 Nec etiam obſtat, quod idem Ariſtoteles 7. phyſ. cap. 3. textu 17. videatur definire virtutem, quod *ſit diſpoſitio perfecti ad optimum*; ex quo loco videtur Durandus ſuam illam definitionem, & regulam accepiſſe: nam in primis aliqui volunt, Ariſtotelem ibi non loqui de virtute morali, vel intellectuali, ſed de fortitudine, robore, & pulchritudine, vt notauit Coninch vbi ſuprà n. 23. & explicant Conimbricenſes in eum locum, & conſtat ex ipſo contextu, cuius verba iuxta verſionem Argyropyli hæc ſunt: *Similiter & pulchritudo, & robur ad aliquid ſunt: ſunt enim diſpoſitiones quædam eius, quod præſtantiſſimum eſt, ad id, quod eſt optimum. Atque id præſtantiſſimum dico, quod conſeruat, ac circa ipſam naturam diſponit*: vbi vides de virtutibus corporis ſermonem eſſe. Adde, in verſione facta à Conimbricenſibus, omiſſa eſſe verba illa, *ad id, quod eſt optimum*: ſic enim legunt: *Similiter pulchritudinem, & robur, & alias virtutes, atque etiam vitia. Vnaquaque enim, & vnumquodque quodammodo ad aliud refertur, & ad proprias affectiones aut bene, aut malè eum, qui eis præditus eſt, diſponit.* Denique ſi contendas, ſermonem ibi fuiſſe de virtute morali, & intellectuali, facilè id intelligitur de diſpoſitione ad optimum potentiæ in genere, nempe in voluntate ad bonum honeſtum, & in intellectu ad verum, & cum determinatione ad non declinandum ab eo bono, quãtum eſt ex parte habitus virtuoſi: quæ in gradu excellenti reperiuntur in habitu fidei, & meliùs quàm in habitu ſcientifico naturali, quare cùm omnibus penſatis magis perficiatur intellectus per fidem, quàm per ſcientiam naturalem non eſt cur hæc dicatur ſimpliciter virtus intellectualis, & non illa.

Denique nòn obſtat, quod Ariſtoteles *6. ethic. cap.* 4. enumerans virtutes intellectuales, non meminerit fidei: id enim mirum non eſt, cùm ipſe non agnouerit fidem diuinam ſupernaturalem cum infallibilitatis excellentia, quam in ea Theologi agnoſcunt. Fidem autem humanam meritò inter virtutes non numerauit, cùm ſit expoſita errori, in quem quantum eſt de ſe, poteſt intellectum inducere, quod potiſſimùm obſtat definitioni virtutis, vt conſtat.

Reſtat dubium, an fides dicenda ſit ſimpliciter virtus, an verò ſolùm cum addito, nempe virtus intellectualis, vel ſi dicatur virtus ſine illo addito, debeat explicari eſſe virtutem provt ſubeſt voluntati: hoc enim ſequi videtur ex doctrina S. Thomæ ſuprà relata, qui nomen virtutis ſimpliciter ſolùm tribuit virtutibus, quæ ſunt in voluntate, vel provt ſubſunt voluntati, illæ enim ſolæ reddunt hominem bonum ſimpliciter, & rectè viuentem. Aliunde verò appellanda videtur ſimpliciter virtus, & ſine vllo addito: ſic enim appellatur à Conciliis, & Patribus, dum dicunt, cum gratia infundi virtutes, fidem, ſpem, & charitatem: & dum numerãt tres virtutes Theologicas, quarum prima eſt fides. Nec dicas, fidem appellari virtutem ſimpliciter intelligẽdo *fidei* nomine non habitum ſolum intellectualem, ſed habitum etiam piæ affectionis, à quo fides habet abſolutam & propriã denominationem virtutis abſolutè dictæ. Hoc, inquam, non ſatisfacit, quia fides intellectualis non accipit à pia affectione honeſtatem virtutis Theologicæ, ſed moralis: cùm enim ipſe habitus piæ affectionis non ſit virtus Theologica, ſed moralis, vt videbimus, non poterit conſtituere fidem intellectualem in eo gradu, & genere virtutis, in quo ipſe non eſt, ſed in alio inferiori. Si ergo fides dicitur ſimpliciter virtus Theologica, dicetur etiam ſimpliciter virtus. 22

An fides dicenda ſit ſimpliciter virtus an verò cum addito.

Hoc etiam pertinet ad modum loquendi, & negare non poſſumus, quod ſatis communiter fides appelletur virtus ſine vllo addito, quare nõ videtur reprehendendus ille, qui ſic loqueretur. Ad hanc enim denominationem virtutis ſimpliciter non eſt neceſſarium, quod ſit in voluntate, ſed poteſt etiam ita appellari virtus intellectualis habens ordinem ad voluntatem, cui ſubeſt, vt dixit S. Thomas *dicta quæſt.* 56. *art.* 3. Fides autem intellectualis, licèt ſit contradicta à pia affectione, & voluntate bona credendi, non tamen præſcindit ab ordine ad talem voluntatem bonam imperantem. Diximus enim *ſuprà diſp.* 10. non poſſe exerceri à nobis aſſenſum fidei diuinæ ſupernaturalis, niſi imperetur à voluntate bona præcedente: ipſe ergo habitus fidei intellectualis habet intrinſecè ordinem ad voluntatem honeſtam præcedentem, à qua imperetur; & hic ordo ſufficit, vt ſecundùm ſe, & provt condiſtinctus ab habitu voluntatis, poſſit appellari ſimpliciter virtus: ſi enim ad hanc appellationem ſufficit iuxta S. Thomam, quod virtus intellectualis ſubſit voluntati virtuoſæ, & hæc ſubiectio, & ſubordinatio eſt intrinſeca ipſi habitui fidei, vt condiſtincto ab habitu voluntatis; conſequens eſt, vt ſecundum ſe poſſit ſimpliciter appellari virtus, non ſine ordine ad voluntatem, qui tamen ordo non diſtinguitur ab ipſo habitu fidei intellectuali. Vnde dici etiam poteſt virtus Theologica ſimpliciter; quia licèt denominetur virtus ſimpliciter propter ordinem, quem habet ad voluntatem, & Theologica propter ordinem, quem habet ad Deum, vt ad obiectum formale, ſeu ad diuinam veracitatem: eadem tamen fides habet vtrumque prædicatum intrinſecum: ad virtutem 23

autem Theologicam hæc duo ſola requiruntur, nempe, quod ſit virtus, & quod habeat Deum pro obiecto formali: imò non ſolùm hæc duo reperiuntur in fide quaſi concomitanter, ſed etiam ideo eſt virtus, quia reſpicit Deum, vt obiectum formale: ideo enim habet aſſenſus fidei honeſtatem obiectiuam, ratione cuius imperari poſſit, & debeat a voluntate honeſta, quia terminatur ad diuinam veracitatem, vt ad motiuum formale: ſi ergo eſt virtus, quatenus petit imperium honeſtum voluntatis, & petit hoc imperium ex eo, quod habet in ſe honeſtatem credendi Deo propter eius veracitatem, conſequens eſt, vt ex ſe habeat eſſe virtutem Theologicam ſimpliciter, & ſine addito diminuenti.

24 *An habitus infuſus à quo elicitur iudicium euidens credibilitatis præcedens piã affectionem, ſit virtus?*

Quæri poteſt de habitu infuſo à quo elicitur iudicium euidens credibilitatis præcedens piam affectionem, quem habitum complectitur etiam fides in tota ſua vniuerſalitate accepta; an ille etiam habitus ſit virtus. Ad quod breuiter reſpon- deri poteſt, illum habitum eſſe virtutem intellectualem. Et quidem Durandus faciliùs id concedet de eo habitu, quàm de illo alio eliciente aſſenſum fidei; quia hic habitus non caret euidentia, quam Durandus requirebat ad virtutem intellectualem: quare ex hoc capite non excludetur à dignitate, & nomine talis virtutis. Non tamen erit virtus denominatiuè à voluntate, cùm non indigeat eius imperio, & ideo non dicetur virtus ſimpliciter, ſed virtus intellectualis, ſicut alij habitus euidentes, qui ſunt in intellectu.

25 *An habitus infuſus, qui eſt in voluntate ad eliciendum actum piæ affectionis, ſit virtus?*

Reſtat nunc dicere de illo alio habitu infuſo, qui eſt in voluntate ad eliciendum actum piæ affectionis, ſeu imperium fidei: de quo non eſt dubium, quod ſit virtus ſimpliciter, cùm habeat obiectum formale honeſtum, & inclinet ad eliciendum actum honeſtum ſupernaturalem, qui tendat formaliter ad honeſtatem propter ipſam, abſque eo quod poſſit inclinare ad actum inhoneſtum. Certum etiam eſt, quod non eſt virtus Theologica, ſed moralis, cùm non habeat Deum pro obiecto formali, nec aliquid diuinum, & increatum, ſed honeſtatem credendi, à qua mouetur ad imperandũ, & volendũ aſſenſum fidei. Ad quã verò virtutẽ moralẽ pertineat, diximus *ſupr. d.* 10. vbi de voluntate credendi ex profeſſo dictum eſt.

26 *An hic habitus voluntatis, & ipſa fides ab eo imperata dici debeat virtus ſimpliciter, quando non eſt formata charitate?*

Difficultas communis eſt, an hic habitus voluntatis, & ipſa etiam fides prout ab eo imperata, dici debeat virtus ſimpliciter, quãdo non eſt formata charitate, ſed informis, & mortua propter ſtatum peccati. Quæ etiam eſt quæſtio de vocibus, in qua S. Thomas *in præſenti dicta quæſt.* 4. *art.* 5. vt ſupra diximus, vult in eo ſtatu non appellari virtutem ſimpliciter: quod aliis difficile appatet, cùm fides etiam in eo ſtatu imperetur à voluntate ſimpliciter honeſta, & non poſſit non afferre intellectui bonum ſuum, nempe verum, & voluntati bonum ſuum nempe bonum honeſtum. Sed totum hoc, vt dixi, pertinet ad voces; & modus loquendi S. Thom. defendi poteſt in ſenſu Theologico: nam Theologi non æſtimant bonum, niſi quod confert per modum meriti ad finem ſupernaturalem vitæ æternę, Quare cùm fides in eo ſtatu non fructificet ad hunc finem, nec faciat fructus vitæ æternæ propter ſtatum peccati, in quo merita omnia ſunt mortua, ipſa fides appellatur mortua, & licet ſit eſſentialiter fides, & retineat eſſentiam virtutis, non tamen habet ſtatum operandi, quem Chriſtianæ virtutes debent habere: & idcò ſicut ſolemus dicere, amentem non eſſe hominem, quia non poteſt exercere actiones humanas, licet habeat eſſentiam hominis; & ſicut religioſus contemnens regulas, dicitur non eſſe religioſus, quia licèt retineat ſubſtantiam obligationis religioſæ, non poteſt in eo ſtatu operari, vt religioſus: ita fides in eo ſtatu, licèt retineat eſſentiam virtutis, non tamen dicitur virtus, quia in eo ſtatu non poteſt operari, & proferre operationes proprias virtutum chriſtianorum, quæ ordinantur ad opera meritoria vitæ æternæ,

Tractari ſolet hoc loco cum S. Thoma *quæſt.* 4. *art.* 7. an fides ſit prima virtutum: quod intelligi poteſt, vel de prioritate in dignitate, & excellentia, vel de prioritate in exiſtentia. De præcedentia in dignitate, & perfectione non egit S. Thom. & certum eſt fidem cedere charitati iuxta illud Pauli, *maior autem horum eſt charitas.* Aliis verò virtutibus moralibus doctores communiter præferunt fidem, quia verſatur circa Deum, quem colit cultu intellectuali. Difficultas poſſet eſſe de Religione, quæ etiam colit Deum: ſed videtur perfectiori modo coli Deum per fidem, quam per Religionem, quò nobilior eſt captiuatio intellectus in obſequium & cultum Dei, quàm occiſio animalium, vel cultus alios externus, qui à Religione offerri poſſet. Denique ſi fides comparetur cum virtute ſpei, poteſt eſſe dubium, quia vtraque eſt virtus Theologica, & verſatur immediatè circa Deum, vt motiuum, & obiectum formale. Aliqua tamen reperiuntur in fide, in quibus videtur excedere ſpem, & aliqua è contra inueniuntur in ſpe, in quibus excedit fidem. De qua comparatione non poſſumus pro nunc aliquid definire ante exactam cognitionem virtutis ſpei, in cuius tractatu de hoc dicendum erit. interim videri poteſt Suarez *diſp.* 1. *de ſpe ſect.* 6. *à num.* 4.

DISPVTATIO XVI.

De cauſa efficienti fidei, & de eius infuſione, & augmento.

SECTIO I. *Quæ ſit cauſa efficiens habitus fidei.*

II. *De diſpoſitione requiſita ad infuſionem habitus fidei, vbi an infundatur aliquando ante gratiam.*

III. *De conſeruatione habitus fidei; vbi, an, & quomodo maneat fides informis in peccatore.*

IV. *De incremento, & augmento habitus fidei.*

DIximus de cauſa materiali, ſeu ſubiecto habitus fidei: de cauſa formali non eſt quæſtio, cùm ipſe habitus ſit forma informans ſuum ſubiectum; ſicut nec etiã de cauſa finali, cùm detur propter operationem & operationem talem, quæ proportionato modo dirigat hominem ad alia merita ſupernaturalia elicienda. Reſtat dicere de cauſa efficienti, quæ ſit. Vnde conſequenter dicendum erit de cauſa diſpoſitiua, quæ diſpoſitio requiratur, & ſufficiat ad infuſionẽ habitus fidei. Deinde, quæ

cauſa,

cauſa, aut diſpoſitio requiratur ad eius conſeruationem, hoc eſt, an in peccatore fideli conſeruari poſſit. Denique de cauſa efficienti,& diſpoſitiua requiſita ad eius augmentum. Quæ omnia difficultates non leuis momenti ad hanc materiam pertinentes complectuntur.

SECTIO I.

Quæ ſit cauſa efficiens habitus fidei.

1 SVppono, habitus infuſos,in quorum numero eſt habitus fidei,non fieri,vel generari ab actibus: ideo enim ſunt habitus per ſe infuſi,& non ſolùm per accidens,quia ex natura ſua peruntnon fieri ab actibus, ſicut fiunt habitus acquiſiti, ſed dantur ad modum, potentiæ, non ſolùm ad faciliùs, ſed ad ſimpliciter operandum: ſine habitu enim infuſo, vel ſine auxilio actuali intrinſeco, vel extrinſeco, quod ſuppleat defectum habitus infuſi, non poteſt fieri actus ſupernaturalis, & ideo hi habitus infundi dicuntur à ſolo Deo,quia non acquiruntur à nobis, ſicut habitus acquiſiti. Difficultas autem eſt, an infundantur à ſolo Deo immediatè,an verò mediante aliqua cauſa ſecunda ſupernaturali:quæ quæſtio communis eſt omnibus habitibus infuſis, qui comitantur gratiam habitualem, hoc eſt, habitui ſpei, & charitatis,ſi hæc diſtinguitur ab ipſa gratia, & habitibus virtutum moralium ſupernaturalium, ſi dantur hæ virtutes morales infuſæ, prout dati ſupponunt communiter Theologi in 1. 2. agentes de virtutibus, & videri poteſt Suarez *tom. 3. de gratia lib.6. cap.9*. vbi tamen contrariam ſententiam ab omni nota liberam eſſe fatetur.

Habitus ſupernaturales an infundantur à ſolo Deo immediatè?

2 Aliqui ergo volunt, hos habitus infuſos procedere à gratia habituali, quæ eſt quaſi natura,& eſſentia in ordine ſupernaturali; procedere, inquam, per influxum phyſicum in genere cauſæ efficientis, quo gratia generat, & conſeruat hos habitus, ſicut forma naturalis generat, & conſeruat ſuas potentias, & paſſiones. Quod exemplum formæ ſubſtantialis eſt præcipuum fundamentum huius ſententiæ, quia hoc modo meliùs, & digniùs explicatur connexio harum virtutum cum gratia, & dignitas, ac excellentia ipſius gratiæ, quæ in ordine ad operationes ſupernaturales præſtat in homine iuſto id,quod anima præſtat in ordine ad operationes naturales, & ideo ſicut anima eſt vita corporis humani, ita gratia eſt vita, & quaſi anima ipſius animæ in ordine ad operationes ſupernaturales. Ita videtur ſentire S. Thom. 1.2.*quæſt.*110. *art.3.ad* 3. dum dicit de gratia, quòd *ſupponitur virtutibus infuſis, tanquam earum principium, & radix*: & art.4.ad 1.dicit.*Sicut ab eſſentia animæ fluunt eius potentiæ, quæ ſunt operum principia, ita etiam ab ipſa gratia effluunt virtutes in potentias animæ,per quas potentias mouentur ad actus.* Quem modum loquendi imitati ſunt Conradus, & Capreolus quos affert, & eam ſententiam latè probat,& defendit Granado *in 1.2.controuerſ.8. de gratia tractat.4. diſp.3. per totam.*

Prima ſententia.

3 Contraria ſententia communis eſt apud Theologos, & verior quòd gratia non habeat phyſicum influxum per modum cauſæ efficientis in eos habitus infuſos: quam ſequitur Zumel *in* 1. 2. *quæſt.* 110. *art.* 4. *diſp.* 1. *ad* 1. *Confirmationem ſeptimi argumenti*, & cum aliis Suarez *dicto lib.6.de gratia cap.* 13. *num.* 20. qui variis argumentis eam probat, quæ non omnia ſunt efficacia. Probari autem poteſt primò ex principio generali,quod in Philoſophia veriùs iudicaui,quòd paſſiones, & potentiæ naturales non ita promanent ab eſſentia, vt ab ea per veram & phyſicam efficientiam fiant: dicuntur quidem ab eſſentia emanare, & effluere, quia eſſentia eas exigit, ad cuius exigentiam producuntur à generante, ad quem ſpectat complere eſſentiam, quam producit, iuxta illud commune proloquium, *qui dat formam, dare debet omnia, quæ conſequuntur ad formam.* Debet enim conſtituere rem in ſuo ſtatu connaturali, & completo, ſine quo non poteſt naturaliter exiſtere. Vnde inferebam, non ſolùm in primo fieri, ſed etiam in conſeruari, non dari hunc influxum eſſentiæ in ſuas paſſiones. Sicut enim loco generantis(ſi ipſe idem non conſeruat eſſentiam ſemel productam) ſuccedit alia cauſa conſeruans efficaciter eſſentiam; ita ad eandem cauſam ſpectabit conſeruare paſſiones,ſeu potentias propter eandem rationem: quia cùm ſuccedat loco generantis, debet ſuccedere in eodem munere reſpectu omnium, quæ à generante dependebant; & ſicut, qui dat formam, debet dare, quæ conſequuntur ad formam, ita qui conſeruat formam,debet conſeruare ea, quæ conſequuntur ad formam; quia ſicut in fieri, ita & in conſeruari eſſentia exigit ſuas paſſiones, & ad eius exigentiam cauſa conſeruans eſſentiam,conſeruat paſſiones,vel ſi deperditæ ſunt,reſtituit,vt in aqua,quæ ſeparata ab igne recuperat ſuam frigiditatem, quæ emanere dicitur ab aqua, quæ eam exigit, & ob eius exigentiam producitur à Deo, qui eſt cauſa conſeruatiua aquæ:

Secunda ſententia, & communis.

Sed quidquid ſit de hoc principio Philoſophico, probari poteſt ſecundò, quod attinet ad habitus infuſos,quia etiamſi demus paſſiones naturales fieri in genere cauſæ efficientis phyſicæ ab eſſentia, id tamen locum habet in iis paſſionibus, quæ determinatæ ab eſſentia exiguntur,non in iis, quas indeterminatè, & disiunctim ſolùm exigit.Sic enim materia prima non poteſt exiſtere ſine aliqua forma ſubſtantiali, non tamen exigit hanc,vel illam in particulari,ſed disiunctim: idcirco forma non fit à materia, ſed à generante. Item Angelus,vel etiam corpus in prima ſui productione non potuit exiſtere connaturaliter ſine aliquo *vbi* intrinſeco, quod etiam conſequitur tanquam paſſio neceſſaria omne corpus, & omnem ſubſtantiam creatam: non tamen exigit determinatè hoc *vbi* in particulari, ſed disiunctim: ideo Angelus,vel terra in prima ſui productione accepit à Deo primum *vbi*, quod habuit: potuit enim Deus Angelum creare in hoc, vel illo ſpatio, in cœlo, vel in terra, vel aëre: Item intellectus Angeli exigit connaturaliter aliquas ſpecies, ne maneat otioſus, illas tamen iuxta communem Theologorum ſententiam non produxit ipſe ſibi, ſed accepit à Deo, vel ab obiectis, quia non exigit has, vel illas determinatè, ſed aliquas disiunctim, & ſic de aliis ſimilibus. Hoc autem modo videtur ſe habere gratia habitualis in ordine ad habitus infuſos:quamuis enim exigat aliquos, non tamen illos exigit determinatè pro hoc tempore,vt conſtat de habitu luminis gloriæ, quod non exigit gratia ſtatim ac infunditur homini iuſto, alioquin maneret gratia toto tempore huius vitæ in ſtatu violento ſine potentia illa, 4

quæ

quæ ipſi iam debebatur. Quod idem conſtat de habitu fidei infuſo; potuit enim Deus dare homini iuſto in primo inſtanti lumen gloriæ ſine habitu fidei, vt dedit de facto humanitati Chriſti, & hoc ſine vlla violentia, aut miraculo facto contra naturam, & exigentiam gratiæ, quæ quidem ex ſe non exigit habere lumen gloriæ per merita propria, cùm pueris decedentibus cum Baptiſmo detur lumen gloriæ ſine vllis meritis. Potuit etiam Deus homini viatori iuſto non dare habitum fidei, ſed ſcientiam infuſam ſupernaturalem, ex qua poſſet elicere actus charitatis, & aliarum virtutum infuſarum ad promerendam beatitudinem. Quod enim de facto detur habitus fidei, id non prouenit ex determinata exigentia gratiæ, ſed ex decreto Dei, qui voluit de facto homines, & Angelos per fidem dirigere ad ſupernaturalem beatitudinem comparandam. Non ergo procedunt phyſicè efficienter huiuſmodi habitus ab ipſa gratia habituali, quæ ex ſe indifferens eſt ad hos, vel illos habitus, ſicut Angelus in prima ſui productione eſt indifferens ad hoc, vel illud *vbi*, ſed ſolùm diſiunctim exigit aliquos habitus infuſos ad operationes ſupernaturales.

5 Dices primò, licèt gratia non exigat lumen gloriæ pro omni ſtatu, nempe pro ſtatu viæ, exigere tamen illud determinatè pro ſtatu termini, ſeu extra viam: quod ſufficit, vt lumen gloriæ ſit propria paſſio gratiæ, licèt non quarto modo, hoc eſt, competens omni, & ſoli, & ſemper, atque adeò ſufficit, vt poſſit à gratia in tali ſtatu phyſicè produci. Nam canities etiam non competit homini in omni ſtatu & tempore, ſed ſolùm in ſenectute; & tamen eſt proprietas hominis ab eo phyſicè procedens, & non ab extrinſeco. Sed contrà, quia lumen gloriæ non ſe habet reſpectu gratiæ, ſicut canities reſpectu hominis: hæc enim habet connexionē phyſicam determinatam cum ipſo phyſico ſtatu, & intrinſeco hominis: at verò lumen gloriæ non habet connexionem phyſicam cum ſtatu phyſico ipſius gratiæ. Nam ſtatus viæ inuoluit decretum extrinſecum Dei volentis decernere tantum, vel tale tempus ad merendum; prout de facto decreuit tantam morulam durationis Angelis pro ſtatu viæ, cùm poſſet maiorem, vel minorem decernere, & nobis decreuit tempus mortis pro fine viæ noſtræ, cùm poſſet ante mortem viam terminare, vel etiam poſt mortem illam prorogare. Nihil ergo eſt phyſicum intrinſecum in ipſa gratia, vel in ſubiecto illius, à quo phyſicè determinetur gratia tali tempore ad germinandum, & phyſicè producendum lumen gloriæ, & per conſequens gratia non eſt cauſa efficiens phyſica illius, ſed Deus, qui illud infundit, quando vult præmiare iuſtum: ille enim, qui confert præmium, eſt cauſa præmij: gratia autem ſolùm exigit indeterminatè, quòd detur lumen gloriæ in ſtatu extra viam, quandocumque ex Dei decreto extrinſeco finita æſtimabitur ipſa via.

6 Dices iterùm, licèt gratia non exigat determinatè habitum fidei, vel luminis gloriæ, exigit tamen determinatè, & pro omni ſtatu habitum charitatis, & habitus aliarum virtutum moralium infuſarum, quæ ſemper gratiam comitantur: hi ergo habitus poſſunt dependere phyſicè à gratia per depēdentiam, & actionem phyſicam, ſicut paſſiones determinatè fiunt ab eſſentia. Sed contra hoc eſt primò, quod meliùs videtur colligi ex eo, quod habitus fidei, & luminis gloriæ non fiunt à gratia habituali, quod nec etiam habitus charitatis, & alij habitus fiant à gratia, ſed à ſolo Deo. Nam habitus infuſi, vt diximus, habēt ſe per modum potentiæ, atque ideo habitus fidei vel luminis gloriæ ſunt quaſi potentiæ intellectiuæ in ordine ſupernaturali, habitus verò charitatis, & alij habitus infuſi pertinentes ad voluntatem habent ſe ſicut potentia volitiua in eodem ordine ſupernaturali: non eſt autem iuxta rerum naturā, quòd gratia habitualis, quæ eſt qualis radix, & eſſentia in ordine ſupernaturali conſtituens animā in gradu intellectiuo, & volitiuo excellentiori, nempe ſupernaturali, poſſit afferre ſecum potentias in eodem ordine appetitiuas, & volitiuas, non verò cognoſcitiuas, & intellectiuas, ſicut ſi daretur quædam anima, quæ afferret ſecum potentiam volitiuam, non verò cognoſcitiuam. Cùm enim ideo homo ſit volitiuus, quia eſt cognoſcitiuus, ſeu intellectiuus, ab eadem forma debet in vtroque gradu conſtitui. Quare eadem etiam gratia debet conſtituere iuſtum in gradu radicali intellectiui, & volitiui ſupernaturaliter, & per conſequens eadem gratia debet eſſe prima radix vtrarumque potentiarum, nec aliter debet eſſe radix potentiæ volitiuæ, quàm intellectiuæ, atque ideò ſi potentiam intellectiuam affert ſolùm exigendo eam à Deo, & hoc pacto facit hominem radicaliter intellectiuum in ordine ſupernaturali, eodem modo, & non alio debet afferre potentiam volitiuam ſupernaturalem exigendo illam à Deo, & hoc modo conſtituere hominem volitiuum radicaliter in eodem ordine ſupernaturali; de quo argumento dicendum eſt latiùs *ſectione ſequenti*.

Secundò impugnari poteſt eadem reſponſio, 7
quia ſicut gratia de ſe eſt phyſicè, & intrinſecè indifferens ad hos vel illos habitus ſupernaturales pertinentes ad intellectum; ita eſt indifferens, ſi res attentè conſideretur, ad hos, vel illos habitus ſupernaturales pertinentes ad voluntatem, & per conſequens, ſi ratione huius indifferentiæ intrinſecæ admittis, habitus fidei, vel luminis gloriæ non fieri efficienter à gratia, ita id debes admittere de habitu charitatis, & alijs pertinentibus ad voluntatem; & in primis de habitu ſpei idem fatendum videtur, cùm hic habitus in patria non remaneat, vt ſuppono ex communi ſententia, & potuiſſet ab initio gratia eſſe ſine illo, prout contingit in Beatis. Quod etiam de habitu infuſo Pœnitentiæ dicent illi, qui volunt eum habitum in patria non remanere. Sed in vniuerſum de ipſómet habitu charitatis hoc idem probari poteſt ex iis, quæ dixi *diſp. 20. de Incarnatione ſect. 1. n. 18. & ſequentibus*, nempe actum dilectionis Dei, quem habet Beatus, differre ex diuerſo modo attingendi obiectum ab actu dilectionis Dei, quem habet viator, ita vt diuerſus etiam charitatis habitus ad eos actus concedendos ſit: eo quod voluntas eodem modo attingat ſuum obiectum, quo ab intellectu proponitur: quare ſi in via Deus non proponitur clarè, & in ſe, ſed ad modum rei corporeæ; cum eiſdem imperfectionibus attingitur à voluntate, & à charitate in via; non poteſt enim voluntas aliud, vel aliter obiectum proſequi, niſi prout ab intellectu proponitur: vnde habitus charitatis, qui poteſt cum ea perfectione Deum attingere prout eſt in ſe, diuerſus erit ab eo, qui non poteſt Deum ita attingere; dicitur tamen verè, quòd charitas ſemper manet etiam in patria ablatis fide, & ſpe, quia manet hic, vel alius charitatis habitus perfectior loco huius. Sicut etiam dicitur in triduo perſeueraſſe vnionem Verbi

bi diuini cum corpore, & anima ſeparatis, licèt iuxta probabiliorem ſententiam non permanſerit eadẽ numero vnio hypoſtatica, qua Verbum anteà vniebatur toti humanitati per vnicam ſimplicem vnionem hypoſtaticam, ſed ſucceſſerit duplex vnio, altera ſpiritualis cum anima, altera materialis cum corpore, ſemper tamen manſit Verbum vnitum vtrique parti, quod ſufficit, vt dicatur ſemper perſeueraſſe vnionem Verbi cum partibus, quas aſſumpſit.

8 Hoc autem idem argumentum cum proportione applicari poteſt ad alios habitus infuſos virtutum moralium. quod ſcilicet, ij etiam diſtincti ſint in patria, & perfectiores ijs qui erant in via, quia actus etiam earum virtutum in patria, licèt non ſint ab habitu intenſiori, perfectiùs tamen attingunt ſua obiecta, & honeſtates virtutum, cùm dirigantur à perfectiori notitia proponente perfectiùs eandẽm honeſtatem, nempe vel à ſcientia beata, vel à ſcientia infuſa, quæ immediatè & quidditatiuè repræſentat clariſſimè ſua obiecta, prout in ſe ſunt, & non per ſpecies alienas, & ad modum rerum materialium, prout cognoſcuntur in via: quæ diuerſitas refundi etiã debet in actus voluntatis, vt in prædicto loco probatum eſt. Vnde fit, gratiam habitualem, ſicut ex ſe indifferens eſt ad ſtatum obſcuritatis, & mortalitatis qualem nunc habemus, & ad ſtatum claritatis, & immortalitatis, qualem habent Beati, ita eſſe etiam indifferentem ex ſe ad hoc; vel illos habitus infuſos virtutum moralium, & per conſequens neutros fieri efficiẽter ad ipſa gratia ſed ſolùm emanare; quatenus fiunt à Deo ad exigentiam ipſius gratiæ exigentis hos, vel illos diſiunctim, vt paſſiones & potentias debitas gratiæ in ordine ſupernaturali.

9 Tertiò denique principaliter confirmare poſſumus hanc communem ſententiam negantem influxum phyſicum gratiæ in genere cauſæ efficientis, in habitus infuſos ex alia doctrina communi, & certa Theologorum, quòd ſcilicet poſt peccatum mortale, quod non ſit contra fidem, vel ſpem, manent in peccatore habitus infuſi fidei, & ſpei. Hi enim habitus, licèt ſint paſſiones gratiæ, manent tamen, vt actus fidei & ſpei, qui neceſſarij ſunt ad conuerſionem, & recuperationem gratiæ, cõnaturalius fiant ab habitu, quàm ſi fierent ab auxilio actuali intrinſeco, vel extrinſeco. Quæ ratio congruentiæ deficeret ſi habitus hi connaturaliter exigerent conſeruari ab habitu gratiæ per actionem ſupernaturalem, & miraculoſam in ſubſtantia ſua, nempe, per actionem ſolius Dei, quæ eſſet diuerſa ab actione gratiæ, quam ipſi habitus iuxta ſuam naturam exigunt: quare non eſſet magis connaturale habitus illos manere ſine gratia, quàm actus fidei, & ſpei fieri ab auxilio ſine habitu, cũ in vtroque caſu ponẽdũ eſſet aliquid intrinſecè ſupernaturale, nõ ſolũ quatenus pertinet ad ordinẽ entium ſupernaturalium, ſed etiam quatenus eſſet ſupra ipſũ ordinẽ ſupernaturalem, & eius exigentiam, & haberet quaſi duplicatam ſupernaturalitatem, imo magis ſupernaturalis, & ſupra naturam ordinis ſupernaturalis eſſet conſeruatio habituum ſine gratia, cùm eſſet aliquid permanens, quàm productio actuum ſine habitibus, cùm hæc non eſſet continua, & permanens, ſed pro aliquibus occaſionibus: prout latiùs [illegible]mus *ſupra diſp. 9. ſect. 2.* vbi egimus de ſup[illegible]alitate habitus fidei. Cùm ergo Theolog[illegible] om[illegible] ſuppoſuerint, habitum fidei, & ſpei manere in peccatore, vt actus fiant magis connaturaliter: & cum minori violentia ordinis ſupernaturalis, dicendum eſt, eos habitus non petere ſuã conſeruationem fieri ab habitu gratiæ, alioquin eadem, vel maior violentia fieret in conſeruatione eorum habituum, quæ non ſolùm eſſet ſupernaturalis quoad modum extrinſecum, quatenus non conſeruarentur à Deo ad exigentiam gratiæ, ſed eſſet etiam ſupernaturalis entitatiuè, & duplici ſupernaturalitate intrinſeca ſupra exigẽtiam ipſius ordinis ſupernaturalis, vt loco citato probatum fuit.

Nunc videamus breuiter argumenta, quæ affert P. Granado contra hanc communem ſententiam. Primò affert S.Thomam *in* 1. 2. *q.* 110. *art.* 4. *ad* 1. cuius verba ſupra retulimus, quibus docet, habitus infuſos ſeu virtutes effluere à gratia in potentias animæ, ſicut potentiæ effluunt ab eſſentia animæ, & ideo ab Auguſtino dici gratiam reſpectu voluntatis eſſe ſicut eſt ſeſſor ad equum, & ſicut mouens ad motum. Ad hoc autem reſpondetur ex dictis, hos habitus effluere quidem à gratia, & dimanare ab illa, ad quod ſufficit, quòd fiant à generante gratiam, hoc eſt, à Deo, ad exigentiam ipſius gratiæ, quo etiam modo in mea ſententia potentiæ effluunt, & dimanant ab anima. Quamuis autem demus, potentias procedere ab anima, vt à cauſa efficiente phyſica, quià non diſiunctim, ſed determinatè exiguntur ab illa; non eſt neceſſe, quòd in hoc etiam teneat exemplum. Nam vt gratia dicatur mouere voluntatem mediis virtutibus, quæ ab ipſa effluunt, quod erat intentum S.Thomæ, ſufficit, quod gratia ſit radix, à qua emanant tales virtutes, & quæ exigit illas, vt virtutes proprias & quidem determinatè vt tales virtutes ſunt, licèt non has numero in indiuiduo. v.g. exigit charitatem infuſam determinatè, licèt non exigat hunc habitum charitatis, nec illum determinatè, & ideo dicitur gratia mouere voluntatem mediis virtutibus, quia per virtutes infuſas, quas ſecum neceſſariò affert, & quæ illi debentur ſaltem ſub ratione virtutum, charitatis, iuſtitiæ, &c. inclinat voluntatem ad actus ſupernaturales earundem virtutum. 10

Soluuntur argumenta P. Granado cõtra communem ſententiam.

Arguit ſecundò ratione, quia gratia eſt prima radix, & quaſi eſſentia in ordine ſupernaturali, & aliunde non repugnat habitus infuſos ab illa efficienter fieri, non enim dicuntur infuſi, quia à ſolo Deo phyſicè fiunt, ſed quia non acquiruntur per actus proprios, ſicut habitus acquiſiti, hoc autem modo meliùs intelligitur dignitas gratiæ habitualis, & eius connexio cum virtutibus infuſis: ſic ergo dicendum eſt. Ad hæc omnia iam ex dictis conſtat reſponſio: vidimus enim ſine hac efficientia phyſica gratiam intelligi primam radicem, & quaſi eſſentiam in ordine ſupernaturali: & animam etiam eſſe poſſe radicem ſuarum potentiarum naturalium ſine tali efficientia: & ſaltem eam non eſſe ponendam, vbi paſſiones aliquæ non determinatè exiguntur ab eſſentia, ſed diſiunctim. Denique vidimus inconuenientia, quæ ex tali efficientia ſequerentur, vt conſtat, ex iis, quæ in probationem communis ſententiæ allata ſunt. 11

SECTIO II.

De diſpoſitione requiſita ad infuſionem habitus fidei: vbi, an infundatur aliquando ante gratiam.

12 POſt cauſam efficientem phyſicam ſequitur dicere de diſpoſitione requiſita ad infuſioné habitus fidei, de qua eſt controuerſia inter Theologos, an ſit ſola fides actualis, an verò contritio, vel attritio, quæ diſponit proximè extra, vel intra ſacramentum ad infuſionem gratiæ habitualis; Quod eſt idem ac quærere, an quando infidelis conuertitur ad fidem, infundatur ei habitus fidei ſtatim ac credit; an verò non tunc, ſed quando recipit gratiam habitualem, præcedente contritione perfecta, vel attritione cum ſacramento. De paruulis enim non eſt difficultas; hi enim ſimul accipiunt in baptiſmo omnes habitus. De adultis eſt ratio dubitandi, quia adultus priùs tempore credit, quàm iuſtificetur per contritionem, vel ſacramentum; dubitatur ergo an quando primùm credit, accipiat habitum fidei, an verò quando iuſtificatur. Eadem difficultas eſt de illo, qui amiſit fidem per hæreſim; an recuperet habitum fidei cùm primum credit antequam iuſtificetur.

13 *Prima ſententia.* Tres ſunt in hac controuerſia potiſſimæ ſententiæ. Prima affirmat, habitum fidei infundi ſæpe ſine habitu gratiæ, ita P. Suarez 3. *tom. in* 3. *part. diſp.* 28. *ſect.* 3. & *in præſenti diſput.* 7. *ſect.* 5. *num.* 6. Vaſquez *in* 1. 2. *diſput.* 203. *num.* 117. Salas 2. *tom. in* 1. 2. *tract.* 11. *diſput.* 5. *ſect.* 3. Valentia *infrà quæſt.* 6. *puncto* 2. diſcedens ab eo quod dixerat 2. *tom. diſp.* 8. *quæſt.* 2. *puncto* 2. & alij, quos refert, & ſequitur Turrianus *in præſenti diſp.* 41. *dub.* 9. & eandem tenet Coninch *in præſenti diſp.* 16. *in fine* & *ſuprà diſp.* 6. *dub.* 4. Granado *in præſenti tract.* 13. *diſp.* 5. *num.* 9. & Hurtado *diſp.* 56. *§.* 7. *& ſequentibus.* Præcipuum fundamentum ſumitur ex eo, quòd habitus fidei conſeruatur ſine charitate, niſi obſtet infidelitas, ergo poterit etiam ſine charitate introduci in homine iam credente.

Secunda ſententia. Secunda ſententia concedit, licèt non infundatur extra Sacramentú infundi tamen fidem in Baptiſmo in homine diſpoſito per fidem actualem, habente tamen obicem ad habitum gratiæ; ita Sotus 1. *de natura, & gratia, cap.* 8. & Aragonius hîc *quæſt.* 6. *art.* 1. *ad vltimum*, & quidam alij; quia cùm baptiſmus ſit ſacramentum fidei, habebit eum ſaltem effectum gratiæ iuſtificantis.

14 *Tertia ſententia, communis.* Tertia ſententia negat, nunquam infundi habitum fidei abſque habitu gratiæ. Hæc planè videtur communis apud antiquos Theologos. S. Th. 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 4. vbi docet, licèt inter actus fidei, ſpei, & charitatis detur prioritas, non tamen inter habitus. Item *in* 3. *diſput.* 23. *quæſt.* 2. *art.* 5. *in corpore*, & 3. *part. quæſt.* 85. *art.* 5. Bonauentura *in* 3. *d.* 23. *in expoſitione contextus dub.* 6. *& in* 4. *d.* 14. 1. *part. diſtinct. art.* 2. *quæſt.* 3. Durand. 3. *d. citata quæſt.* 6. Richard. *art.* 5. *&* 6. *quæſt.* 3. Ocamus *d.* 25. Scotus *d.* 36. *in fin.* Gabr. *quæſt.* 1. *art.* 2. Almainus *tract.* 2. *moralium cap.* 1. Vega *lib.* 7. *in Tridentinum cap.* 28. Aragon. *in præſenti quæſt.* 6. *art.* 1. *in fin.* Albertus *in* 2. *d.* 26. *art.* 9. *in fine*, & in eam inclinat Malderus hîc *q.* 4. *art.* 7. & latiùs *q.* 5. *art.* 4. & Suarez hîc *diſp.* 7. *ſect.* 3. *num.* 4. fatetur eſſe probabilem, quos ſequuntur aliqui docti Recentiores, & mihi videtur etiam probabilior.

Probatur primò, quia baptiſmus de ſe habet efficaciam ad infundendũ habitum fidei, & aliarum virtutum, vt iuxta probabiliorem, & communiorem ſententiam decreuit Pontifex *in Clem. vnica de ſumma Trinitate* de baptiſmo paruulorum, ſupponens illud, vt certũ de baptiſmo adultorum, vt vidimus *ſuprà diſp.* 9. & quamuis ibi ſolùm loquatur de virtutibus, & non expreſsè de habitu fidei, certum tamen eſt, comprehendi ibi fidem, vt conſtat ex *cap. maiores*, de baptiſmo, vbi relata eadem controuerſia exprimitur fides, & de ea quæritur, an ſicut infũditur in baptiſmo adultorum, infundatur paruulis. Certum ergo eſt, baptiſmum per ſe habere efficaciam infundendi fidem adultis; nam ex efficacia baptiſmi quæ eadem eſt in adultis, & paruulis, probat Pontifex infundi etiam fidem paruulis. Quòd ſi habitus fidei infunderetur, quando primum adultus credit; nõ infunderetur per ſe fides in baptiſmo, ſed valde per accidẽs, & in caſu rariſſimo, qui fortè nunquam cõtingeret: nam baptiſmus per ſe exigit in adulto, quòd priùs credat, quàm accedat ad illud & ideo iubetur priùs cathechizari, & profiteri fidem iuxta præceptum Chriſti, *docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. & qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c.* vbi priùs exigitur actualis fides, quàm homo baptizetur; ſi ergo priùs credidit, priùs etiam per ſe habuit fidei habitum, ergo nunquam accipit illum in baptiſmo, nam vel illum habet ante baptiſmum, vel ſi non habet ex defectu fidei actualis, neque etiam in baptiſmo illum accipiet ob eundem defectum, niſi fingas illum hominem tunc primum credere quando profertur vltima ſyllaba formæ ſacramenti, qui caſus eſſet valde per accidens & chimericus; nec ſufficeret, vt Pontifex ſupponeret vt certũ adultos in baptiſmo accipere habitum fidei. Confirmari poteſt ex Trident. *ſeſſ.* 6. *cap.* 7. dicente cathecumenum poſtulare fidem ab eccleſia, vbi loquitur videtur de habitu, nam actum iam habet, ergo non habebat habitum ante iuſtificationem. 15

Dices, Baptiſmum habere de ſe efficaciam ad conferendum habitum fidei quoad primam infuſionem, vel quoad augmentum; nam licèt ante Baptiſmum ſit iam habitus fidei in homine; augetur tamen per virtutem Baptiſmi. Sed cõtra, quia in primis *in prædicta Clement.* Sermo videtur eſſe de efficacia Baptiſmi ad infundẽdam primam fidem determinatè. Alioquin non augeretur benè ab efficacia, quam Baptiſmus habet in adultis, ad efficaciam eiuſdem Baptiſmi ad infundendam paruulis primam fidem, non enim valet benè: hoc Sacramentum habet vim augendi gratiam, ergo habet vim cauſandi primam gratiam, vt conſtat in Eucharistia, quæ per ſe habet vim augendi gratiam, & tamen non habet vim per ſe cauſandi primam gratiam: imò nec per accidens, vt dixi in materia de Eucharistia, ergo vt Pontifex ex efficacia Baptiſmi circa adultos probet efficaciam eiuſdem ad cauſandam per ſe primam fidem in paruulis, debet ſupponere Baptiſmum per ſe habere efficaciam ad cauſandam primam fidem etiam in adultis, & non ſolùm eius augmentum. 16

Deinde neque augmentum fidei cauſaret Baptiſmus ſemper in adulto, ſi præcederet habitus fidei 17

dei infuſus ſine charitate; quis ſæpè accideret, diſpoſitionem ad fidem fuiſſe intenſiorem, quàm diſpoſitionem, quæ poſtea ponitur ad gratiam, & per conſequens habitum fidei infuſum fuiſſe intenſiorem, quàm poſtea infundatur charitas: quare cùm fides, & aliæ virtutes ſolùm augeantur, quando infunditur charitas, propter connexionem, quam habent cum charitate, & iuxta menſuram illius, non augeretur fides in eo caſu, cùm iam ſupponeretur excedens menſuram charitatis.

Ex quo probari poteſt ſecundò concluſio, quia ſi fidei habitus infunditur ſine charitate, eo quod actus fidei ſit ſufficiens diſpoſitio per ſe ad habitum, ergo etiam ante charitatem augebitur habitus fidei, quoties repetitur fidei actus; imò non ſolùm quoties datur actus fidei intenſior, ſed remiſſus, ſicut charitas etiam augetur per actus remiſſos, vt ſuppono, ergo contingeret ſæpiſſimè aliquem habere fidem valdè intenſam, & charitatem remiſſam, quod licèt aliqui concedant, videtur tamen eſſe contra naturam habituum infuſorum, in quibus quantum fieri poſſit ſeruanda eſt æqualitas, & vniformitas cum menſura gratiæ ſanctificantis. Ratio autem à priori eſt ex ſupradictis, quia fidei habitus eſt paſſio gratiæ, quare non debet ſine ipſa poni niſi vbi ratio ſpecialis, vel auctoritas id exigat, quæ in præſenti non eſt.

18 *Soluitur fundamentum primæ ſententiæ.* Reſtat ſoluere fundamentum primæ ſententiæ ſumptum, ex eo quod fides conſeruetur ſine charitate; ex quo videtur poſſe etiam ſine charitate infundi. Reſpondent aliqui, actum fidei non eſſe ſufficientem diſpoſitionem ad infuſionem habitus; quia per actum fidei ſolum non tollitur peccatum incredulitatis; cùm autem fidei habitus expellatur per peccatum incredulitatis, non poteſt recuperari, donec tollatur illud peccatum, quod non fit ante iuſtificationem. Hæc ſolutio, licèt in aliquo caſu locum habeat, quando ſcilicet præceſſit peccatum infidelitatis; non tamen in aliis, in quibus ante actum fidei, licèt præceſſerint alia peccata; non tamen præceſſit peccatum infidelitatis propter ignorantiam inuincibilem fidei, quam potuerunt habere; ergo in illis ſufficeret fidei actus ante iuſtificationem, vt diſponerentur ad habitum fidei.

19 Ad argumentum ergo taliter reſpondeo, minus requiri ad conſeruandum habitum fidei, quàm ad eius introductionem, nam, vt ille dixit, *turpius eiicitur, quàm non admittitur hoſpes*: alioquin ſicut ad conſeruandum habitum fidei ſufficit carentia infidelitatis etiam ſine actu fidei; ſufficeret hæc eadem carentia infidelitatis culpabilis ad introducendum habitum fidei ſine vllo actu, quod nemo concedet. Quam reſponſionem approbat Suarez *dicta diſp. 7. sect. 3. num. 4* & addit congruentiam, quia Deus non dat ſalutem dimidiatam: ſed integram ſimul: punit tamen pœna dimidiata, nec aufert omnia ſimul. Dices, habitum fidei non conſeruari ob carentiam infidelitatis, ſed ob actum fidei præteritum, qui moraliter perſeuerat, dum non retractatur. Sed contra, quia pono habitum fidei intenſum meritoriè propter actus charitatis, vel miſericordiæ olim elicitos: hæc intenſio fidei perſeuerat in peccatore, non propter illos actus charitatis, vel miſericordiæ moraliter perſeuerantes: nam hi omnes potuerunt omnino retractari per actus contrarios, & adhuc perſeuerare habitus fidei intenſus, ergo minus requiritur ad conſeruationem, quàm ad eius introductionem.

Concedimus ergo in prima infuſione Deum exigere eandem diſpoſitionem ad infundendum habitum charitatis, & fidei, atque adeo diſpoſitionem requiſitam ad conſeruandum habitum charitatis, debuiſſe ex natura rei exigi ad conſeruandum habitum fidei: de facto tamen Deus noluit perdi habitum fidei, niſi propter peccatum infidelitatis ob rationem explicandam *ſect. ſeq.*

Obiiciunt ſecundò aliqui, quia hæreticus conuerſus ad fidem, licèt nondum ſit iuſtificatus, iam tamen dicitur, & eſt ſimpliciter fidelis; ergo ſicut alij peccatores, qui in ſtatu peccati dicuntur, & ſunt fideles, retinent habitum fidei, ſic etiam concedi debet, quod ille hæreticus conuerſus ad fidem habeat in ſe habitum fidei, antequam iuſtificetur. 20 *Obiectio 2.*

Hoc argumentum probaret etiam, quod peccator, qui priùs habebat omnes virtutes morales infuſas, & amiſit gratiam ob peccatum iniuſtitiæ, retinere debeat habitum temperantiæ, vel caſtitatis; ſuppono enim, & priùs & poſtea eum eſſe valde affectum ad caſtitatem, atque adeo poſſe ſimpliciter appellari caſtum, ſicut antea. Non ergo ſufficit eſſe, & denominari caſtum, vt retineat habitum infuſum caſtitatis: nec eſſe, & denominari fidelem, vt habeat habitum infuſum fidei; nec ideo ſolùm retinetur à peccatore, quia ille adhuc eſt fidelis, ſed ob alias rationes, de quibus poſtea dicemus.

Obiiciunt tertiò Tridentinum *ſeſſ. 6. cap. 7.* vbi dicit fidem, niſi ad eam ſpes, & charitas accedant, neque vnire perfectè cum Chriſto, nec corporis eius viuum membrum efficere. Supponit ergo adultum, de cuius iuſtificatione per Baptiſmum ibi loquitur, poſſe priùs accipere fidem, quam charitatem, atque ideo poſſe manere cum ſola fide; id enim ſignificat, dum dicit, quod niſi accedat charitas, fides ſola non facit perfectam vnionem cum Chriſto: qua ratione veriſſimè dicitur, fidem ſine operibus mortuam, & otioſam eſſe. 21 *Obiectio 3.*

Reſpondeo, verbum *accedere* ibi non ſignificare ſucceſſionem temporis, nam ibi præmittit Concilium, hæc omnia ſimul infundi in iuſtificatione, fidem, ſpem, & charitatem. Solùm ergo ſignificat ordinem naturæ, nam ſicut intellectus eſt prima potentia cui accedit voluntas, & non è contra: ſic fides eſt in ordine ſupernaturali prima quaſi potentia, cui accedunt ſpes, & charitas quæ pertinent ad voluntatem, dicit autem Concilium non fieri perfectam vnionem cum Chriſto per fidem ſolam, quia ſi ea ſola in iuſtificatione daretur, vt hæretici volebant, non eſſet homo membrum viuum Chriſti, quia fides ſine operibus mortua eſt, vt conſtat in peccatoribus, in quibus fides manet abſque charitate, ſed mortua & otioſa: non dicit ergo Concilium, quod in iuſtificatione datur fides ſine, aut priùs tempore charitate; ſed quod datur ſimul, quia ſi daretur ſine charitate, eſſet mortua, vt eſt in peccatore retinente fidem ſolam abſque charitate.

Dices, in peccatore manet habitus fidei, vt connaturaliter eliciat actus, quibus ſe diſponat ad conuerſionem: cur ergo non dabitur de nouo habitus fidei peccatori credenti, vt connaturaliter etiam credat, & diſponatur ad perfectam conuerſionem? Reſpondeo, ſi hæc ratio valeret, deberet etiam dari habitus ante primum actum fidei, vt connaturaliùs illum eliceret; quod tamen aduerſarij plerumque negant. Dicendum ergo eſt, Deum 22

nolle infundere hæc dona habitualia homini, niſi ipſe priùs diſponat ſe ad eorum receptionem: hæc autem diſpoſitio ea eſſe debet, quam homo ex ſe ponere poteſt; quare ante contritionem, ſeu dilectionem Dei ſuper omnia, (qui actus excellentiſſimus eſt inter eos, qui ab homine exigi poſſunt) non infunduntur habitus, niſi ad exigentiam gratiæ ſanctificantis collatæ in ſacramento, ſed interim ſupplet Deus per auxilium, quod habitus præſtaret, vt homo poſſit credere, & diſponi ad perfectam conuerſionem, per quam diſponatur ſufficienter ad receptionem habituum. Ex quo etiam obiter conſtat contra ſecundam ſententiam, nec in bapriſmo infundi fidem ſine charitate, quia non ponitur ſufficiens diſpoſitio ad vnum habitum niſi ponatur ad omnes: nec vllum fundamentum apparet in ſcriptura, vel conciliis ad concedendam illam efficaciam baptiſmi dimidiatam in tali caſo.

23 Obiectio 4. Quartò, opponitur contra noſtram ſententiam S. Thomas *infrà q.6.art.2.ad* 3. vbi ſupponit, fidem donari à Deo ſine charitate: qui locus videtur expreſſius aduerſariis pro ſua ſententia. Cæterùm de mente S. Thomæ iam vidimus ſupra, quoties exprimat noſtram concluſionem. Neque in prædicto loco contrarium docet: nam ibi ſolum loquitur de fide actuali, vt oſtendunt illa verba *per hunc*; inquit, *modum datur aliquando homini à Deo, quod credat*: credere enim non ſignificat habitum, ſed actum. Deinde S. Thomas loquitur de fide, per quam ceſſat homo à culpa non habituali ſed actuali Infidelitatis, *quia non remouetur*, inquit, *culpa præcedentis infidelitatis, ſed ſanatur ſecundum quid, vt ſcilicet ceſſet à tali peccato*. A peccato autem non ceſſat formaliter per habitum, ſed per actum fidei, ergo ibi S. doctor præcisè loquitur de actu fidei, qui ſæpè datur à Deo ſine charitate.

24 Obiectio 5. Quintò, opponitur Auguſtinus lib. 1. ad Simplic. q. 2. ſub initium, vbi ait: *in quibuſdam tanta eſt gratia fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum*. Poſſet etiam addi lib. 3. de Trinitate cap. 1. vbi de fide loquens, *fides*, inquit, *quam qui habent, fideles vocantur & qui non habent infideles*. Cùm ergo peccator, qui iam credit, fidelis ſimpliciter ſit; ſemper iudicat Auguſtinus eum habere habitum fidei. Cæterùm ipſemet Granado, qui contrariam ſententiam tuetur, *loco ſupra citato* fatetur ingenuè *num.9.* hæc loca, & alia ſimilia ex lib. de fide, & operibus quæ affert Bañes *infra q. 6. art.* 2. in dubio de hac re, non multum vrgere. Et meritò, quia hæc omnia intelligi poſſunt de fide actuali, quæ, vt diximus, ſufficit, vt aliquis dicatur ſimpliciter fidelis propter voluntatem habitualem credendi non reuocatam in qua permanet.

25 Contra fundamentum præcipuum huius doctrinæ ſentiunt aliqui, qui non admittunt, quod gratia habitualis ſit prima radix omnium habituum infuſorum, etiam fidei, & ſpei, imò è contra cenſent, iuxta naturam horum habituum eſſe, quod præcedant infuſionem gratiæ, quibus fauere videtur Suarez *lib. 6. de gratia cap.* 13. *circa finem*, Luiſius Turrianus *diſp.* 41. *de fide dub.* 9. quia nullo ratio adducitur ad probandam talem connexionem ex natura rei habitus fidei cum habitu gratiæ.

Cæterùm noſtra doctrina eſt S. Thomæ 1. 2. *q.* 110. *ar.* 3. *&* 4. Vbi expreſsè loquitur de habitibus infuſis intellectus, & voluntatis, & vtroſque dicit oriri à gratia habituali, vt à prima radice, imo ipſe Suarez loco citato tandem *n.* 19. concedit, quando adeſt habitualis gratia ab ipſa conſeruari habitum fidei. Eandem ſententiam docet Iacobus Granado *in* 1. 2. *controuerſia* 4. *de habitibus in communi diſp.* 4. *num.* 3. *& controuerſia* 8. *de gratia tract.* 4. *diſp.* 3. Valentia 2. *tomo diſput.* 8. *de gratia q.* 2. *puncto* 2. *in ſolutione primi argument.* vbi ait, Deum permittere de facto perturbationem ordinis debiti inter habitus gratiæ, & fidei propter alias rationes ſuæ prouidentiæ. Denique P. Vaſquez 1. [illegible] *in* 3. *par. diſp.* 41. *cap.* 5. *num.* 27. apertè fatetur, ſi habitus gratiæ, & charitatis diſtinguantur, quod ipſe probabile eſſe docuerat, habitum gratiæ habere ſe per modum eſſentiæ, & radicis, à qua dimanet habitus charitatis, & ideo ponendam fuiſſe in Chriſto gratiam habitualem accidentalem, vt in eo eſſet connaturalis radix operationum ſupernaturalium, quæ eſt gratia habitualis.

Habet autem hæc doctrina communis magni ponderis fundamenta, nec leuiter introducta eſt, vt aliqui minùs cautè dixerunt. Fundatur enim in ipſa eſſentia gratiæ habitualis, quæ quidem ideo eſt forma iuſtificans, & faciens filium adoptiuum, ac conſortem diuinæ naturæ, ad quam conſequuntur potentia, & operationes ſupernaturales, ſicut ad animam rationalem conſequuntur potentiæ, & operationes humanæ: ex hoc autem conceptu gratiæ habitualis, manifeſtè ſequitur quod ſicut habitus infuſi aliarum virtutum, ſic etiam habitus fidei debeat ea ipſa gratia dimanare: ſequela probatur primo quia non poteſt eſſe natura aliqua principium volendi, aut appetendi, quæ eadem non ſit principium intelligendi, aut cognoſcendi: ſi ergo gratia in ordine ſupernaturali eſt prima natura, & eſt radix habituum, qui ſunt in voluntate ad amandum, & volendum honeſtum; eadem gratia debet eſſe principum cognoſcendi in eodem ordine, ac per conſequens habitus fidei infuſi, qui eſt quaſi potentia intellectiua in ordine ſupernaturali. 26 *Primum fundamentum principale ſententiæ communis.*

Confirmatur, quia in patria loco fidei, quæ auferetur, ſubrogatur habitus luminis gloriæ ad videndum clarè Deum: illius autem habitus gratia ipſa eſt radix, quæ ideo dicitur ſemen gloriæ, vt conſtat apud omnes, ſicut & aliorum omnium habituum, quibus beati cognoſcunt clarè obiecta ſupernaturalia, & totius ſcientiæ infuſæ, quam habent; ergo in via eadem gratia ex natura ſua eſt prima radix habituum, quibus in hoc ſtatu vtimur ad cognitiones ſupernaturales: ſi enim ſemel conceditur gratiam eſſe naturam & radicem, non ſolùm ad amandum, ſed etiam ad cognoſcendum; fatendum eſt, eam ſemper exigere aliqua principia proxima ad cognitiones ſupernaturales: alioquin in via manca erit illa natura, cùm non exerceat ſuum munus in ordine ad operationes cognoſcendi, ſed ſolùm in ordine ad operationes amandi.

Secundò, Probatur eadem ſequela, quia ſi habitus fidei iuxta ſuam naturam ponitur abſque gratia habituali, deberet vtique in eo ſtatu habere ſecum alios habitus infuſos in voluntate: hoc enim cõmune eſt apud Philoſophos, omne principium cognoſcitiuum connaturaliter loquendo eſſe appetitiuum illius boni, quod cognoſcit, ergo eo ipſo, quod Deus eleuat hominem ad gradum cognoſcitiuum in ordine ſupernaturali, debet eodem modo illum eleuare ad gradum voliti- 27

tiuum: quare ſi eleuatur homo per habitum infuſum ad cognoſcendum, debet ex natura rei eleuari per habitum infuſum ad amandum; repugnat enim alicui dari connaturaliter potentiam intellectiuam, quæ non afferat ſecum potentiam etiam volitiuam in eodem ordine. Repugnat ergo, quod habitus fidei iuxta ſuam naturam ponatur in aliquo ſubiecto, & non afferat ex natura ſua ſecum potentiam aliquam volitiuam eiuſdem ordinis. Nec ſufficit, quod Deus eleuet per auxilia, & det concurſum ad volitiones ſupernaturales: ſicut non ſatisfieret exigentiæ intellectus naturalis offerendo ſolum concurſum, & ſupplendo per aliquid extrinſecum, vel intrinſecum defectum potentiæ volitiuæ, ſed debet dari potentia volitiua intrinſeca eiuſdem ordinis, & rationis, cum potentia intellectiua, quæ datur.

28 *Secundum fundamentum.* Secundum fundamentum principale doctrinæ communis, quam tuemur, deſumitur ab exemplo aliorum habituum virtutum moralium infuſarum, quos Theologi communiter fatentur venire & abire ſimul cum gratia habituali, quod & ipſi auctores illius contrariæ ſententiæ fatentur. Si enim habitus fidei, & ſpei non oriuntur ex gratia, non poteſt reddi ratio veriſimilis, cur alij habitus oriantur: maior quippe connexio videtur eſſe fidei cum habitibus voluntatis quàm vnius habitus voluntatis cum aliis: ſi poteſt ergo manere fides ex natura ſua abſque potentia volitiua ſupernaturali eius obiecti, quod per fidem proponitur; cur non poterit manere habitus temperantiæ abſque charitate. Ruiſus ſi habitus ſpei, qui pertinet ad voluntatem poteſt ex natura ſua manere abſque aliis habitibus voluntatis, cur habitus tẽperantiæ non poterit ea natura ſua manere abſque charitate. Reddenda eſt ergo ratio vniuerſalis deſumpta ex connexione habituum cum gratia tãquam cum prima radice, alioquin non reſtat fundamentum ad dicendum, quod habitus infuſi aliarum virtutum moralium non maneant de facto in peccatore abſque habitu gratiæ, & charitis. Vnde minùs ſatisfacies, ſi dicas ideo auferri omnes virtutes morales cum gratia, quia illæ omnes identificantur cum ipſa gratia, ſicut & charitas; ſolámque fidem, & ſpem diſtingui à gratia, & ideo manere in peccatore. Hoc inquam, non ſatisfacit; tum quia eſt contra communem Theologorum ſenſum, quia licèt aliqui charitatem dicant non diſtingui à gratia, de aliis tamen virtutibus ſupponunt pro certo diſtingui: tum etiam, quia reſtat eadem vel maior difficultas, cur, aut quomodo poſſit gratia per ſuam entitatem eſſe principium proximum omnium actuum voluntatis ſupernaturalium: & indigeat principio diſtincto ad eliciendos actus intellectus, cùm hi tã immediatè reſpiciant principium radicale, quàm actus volendi. Sicut ſi diceres, animam identificari cum voluntate ſua, non verò cum intellectu. Adde, quod vt dicebamus, actus ſpei ſunt actus voluntatis, & tamen ad eos non ſufficeret gratia ſine habitu diſtincto; cum ergo magis connexi ſint inter ſe actus ſpei cũ actu dilectionis quàm actus temperantiæ cum actu reſtitutionis, quomodo poteſt intelligi, quod gratia ſit per ſuam entitatem principium proximum omnium actuũ voluntatis in qualibet materia etiam diſparata, & ſolus actus ſperandi non poſſit ab ea virtute appetitiua elici; ſicut ſi poneres animam poſſe per ſuam ſubſtantiam elicere omnes actus appetitus præter actum ſperandi, ad quem indigeat potentia diſtincta. Rurſus conſequenter dici deberet, ad actus etiam piæ affectionis ad credendum, requiri habitum diſtinctum à gratia. Vnde ſequeretur aliud mirabilius, quod ſcilicet illud principium, nempe gratia, quod ſufficeret ſe ſolo ad omnes actus cultus Dei, & aliarum virtutum, non ſufficeret ad volendum cultum Dei, qui tribuitur per fidem: cùm tamen multo minus diſtent inter ſe actus religionis, quo volumus reuereri excellentiã Dei exteriùs, & quo volumus venerari veracitatem Dei per fidẽ intellectualem, quam actus religionis, & actus eutrapeliæ: ad quos ſufficeret idem principiũ gratiæ, abſque alio habitu.

Denique fundatur prædicta communis ſententia in ratione ſupra inſinuata; quia ſcilicet, ſi habitus fidei non ſit paſſio debita gratiæ, non apparet ratio, cur potiùs detur habitus fidei, quam auxilium actuale tranſiens ad actus fidei, ſicut aqua in baptiſmo, licèt concedatur cauſare phyſicè gratiam, non eleuatur per qualitatem permanentem, ſed per auxilium, vel qualitatem tranſeuntem. Fatendum ergo eſt, habitum fidei dari ad exigentiam gratiæ, & ideo eſſe potentiam permanentem, ſicut & ipſa gratia, cuius potentia eſt etiam permanens. *Tertium fundamentum.*

Obiiciunt primò, quod fruſtra ponimus miracula noua, quando manent fides, & ſpes in peccatore, abſque vlla neceſſitate, cùm poſſit id fieri iuxta naturam eorum habituum. Reſpondeo, in primis nos nunquam dixiſſe id eſſe miraculum; imo eſſet miraculum, ſi non manerent, cum eſſet contra legem vniuerſalem ſtatutam à Deo, quæ tamen lex iuſtas ob cauſas fuit contra exigentiam connaturalem ipſorum habituum, quod non dici abſque neceſſitate, aut fundamento, conſtat ex dictis. 29 *Obiectio 1.*

Vrgent ſecundò, quia in ordine ipſo ſupernaturali poſſunt eſſe & de facto ſunt aliqui actus, qui non exigunt procedere ex gratia habituali: ergo poteſt eſſe aliquis habitus infuſus, qui non petat procedere ex gratia. Antecedens probatur, quia primus actus fidei, vel contritionis in peccatore, cum non ſupponat habitum, procedit à ſolo auxilio per ſe ipſum, atque ideo ille idem actus non poſſet procedere ex habitu, ergo ille actus ex natura ſua non exigit gratiam habitualem in ſubiecto. *Obiectio 2.*

Reſpondeo, tranſeat, eſſe poſſibilem eiuſmodi actum, & habitum: negamus tamen, habitum fidei, qui datur de facto, eſſe talem. Primò quia ille habitus eſſet magis ſupernaturalis in ſua ſubſtantia, facilius autem eſt admittere ſupernaturalitatem quoad modum, in hoc, quod habitus ponatur, & conſeruetur, quando non debebat, quàm ponere illam ſubſtantiam fidei adeo ſupernaturalem; omnis enim habitus infuſus connaturaliter loquendo debet eſſe paſſio alicuius primæ radicis in ordine ſupernaturali, quæ eſt ſola gratia: nec poteſt eſſe potentia proxima ad operandum, quæ non ſupponat principium radicale. Secundò, quia habitus fidei de facto eſt talis, vt quando adeſt gratia, reſpiciat illam, tanquam paſſio, & potentia illius: alioquin gratia, quæ de ſe eſt prima radix in ordine ſupernaturali, vt diximus, deberet habere alium habitum cognoſcitiuum, qui eſſet paſſio, & potentia ipſius, vel maneret in ſtatu violento abſque potentia ſibi debita. Tertiò ſi daretur ille habitus fidei de facto, adhuc manerent eadem inconuenientia: quia habitus fidei, cùm ſit potentia cognoſcitiua, vt

vidimus, deberet ſemper afferre ſecum potentiam volitiuam eiuſdem ordinis, hoc eſt habitus voluntatis, quos cum de facto fides non habeat ſecum in peccatore adhuc fatendum eſſet id fieri contra exigentiam, & naturam habituum.

30 *Obiectio 3.* Arguunt tertiò, quia gratia habitualis prærequirit aliquam diſpoſitionem in ſubiecto; ergo gratia non eſt prima radix in ordine ad omnes operationes ſupernaturales. Reſpondeo retorquendo argumentum, ſi gratia exigit aliquam diſpoſitionem præuiam, & ideo datur priùs habitus fidei, vt illam operationem eliciat; ergo cùm non ſolum actus fidei ſit diſpoſitio ad gratiam, ſed etiam actus attritionis, & aliarum virtutum, debent etiam alij habitus infundi ante gratiam propter eandem rationem. Dicimus ergo, gratiam ex natura ſua non exigere aliquam diſpoſitionem in ſubiecto: Deus tamen rationabiliter eam exigit in adultis inuertendo aliquantulum ordinem connaturalem actuum & habituum, vt creatura rationalis voluntariè ſuſcipiat dona ipſius Dei.

31 *Obiectio 4.* Arguunt quartò, ſi fides & ſpes ex natura ſua dependent à gratia, cur magis manent hi habitus in peccatore, quàm habitus aliarum virtutum? Reſpondeo, hoc argumentum vrgere etiam cōtra ipſos: quia ſi fides, & ſpes ex natura ſua non pendent à gratia, cur alij habitus virtutum moralium, maximè pœnitētiæ, & aliarum, quæ poſſunt deſeruire ad conuerſionem peccatoris non ſunt dati tales, vt non penderent ex natura ſua à gratia, ſed poſſēt manere ſine illa? omnes ergo debemus reddere eandem rationem differentiæ; quam quidem infrà hac eadem diſputatione reddemus.

32 Ex dictis autem inferri videtur, non ſolùm de facto fidem habitualem non eſſe ex natura ſua ſeparabilem, aut independentem ab habitu gratię ſed nec etiam poſſe dari talem habitum merum fidei infuſum: quia eo ipſo, vt vidimus, exigeret habitus infuſos voluntatis, cùm omnis potentia cognoſcitiua eo ipſo exigat potentiam appetitiuam eiuſdem ordinis. Tunc autem ille habitus fidei exigeret habitus infuſos voluntatis tanquam prima radix eorum, cùm ex natura ſua non ſupponeret gratiam habitualem, nec aliam primam radicem ſui, vel eorum habituum: haberet ergo ſe in ordine ad eos habitus, ſicut nunc ſe habet gratia habitualis, & per conſequens non maneret iam intra terminos meri habitus fidei, ſed eſſet alia qualitas nobilior per modum primæ radicis in ordine ſupernaturali, & conſtituens hominem in ſtatu ſupernaturali per modum eſſentiæ, quæ eſſet longè maior perfectio, quàm ea, quam de facto habet habitus merus fidei infuſæ.

33 *Duo aduertenda pro complemento huius quæſtionis.* Denique pro complemento huius quæſtionis duo aduertenda ſunt. Primum eſt, in ſententia contraria, quæ etiam probabilis eſt, non debere concedi, prout aliqui videntur concedere, quòd habitus fidei ſit diſpoſitio ex natura rei prærequiſita ad infuſionem gratiæ habitualis, ita vt ex natura rei conſequatur gratia, ſicut forma ignis conſequitur diſpoſitiones in materia præcedentes. Hoc, inquam, dici non debet, quia infuſio gratiæ habitualis debet eſſe gratuita, quod non eſſet in eo caſu: nam habitus fidei non diſponit hominem adultum ad gratiam iuſtificationis, niſi mediis actibus ſpei, & dilectionis Dei, ad quos mouet, & dirigit fides: hi autem actus, licèt diſponant de congruo ad impetrandam gratiam iuſtificationis, non tamen de condigno, nec eam exigunt, niſi mediante miſericordia Dei, qui gratis omnino, & ad nullius diſpoſitionis præcedentis exigentiā eam confert: non poteſt ergo fides eſſe diſpoſitio ex natura rei ad gratiā, ſicut diſpoſitiones naturales exigunt formā ignis, ſed ſolùm ex diuina ordinatione de facto debent præcedere actus fidei, & dilectionis ad remiſſionē peccatorū.

Secundum aduertendum eſt in eadem ſententia, quando dicitur actum fidei eſſe diſpoſitionem vltimam, qua poſita, ſtatim infunditur habitus, non debere id intelligi de actu fidei, prout eſt aſſenſus intellectualis, ſed de voluntate piæ affectionis imperante aſſenſum fidei: cùm enim tota moralitas, & honeſtas, ac valor per modum meriti congrui, qui eſt in actu fidei, deriuetur à voluntate piæ affectionis, quæ ſola eſt libera, & honeſta libertate, & honeſtate formali; non eſt neceſſe ad infuſionem habitus expectare ipſum aſſenſum intellectualem, qui eſt quaſi actus externus, & in ſe ipſo neceſſarius ortus ex illa voluntate, ſed poſita pia affectione, & imperio efficaci ex parte voluntatis, ſtatim pro poſteriori naturæ infundetur habitus fidei, à quo rurſus pro ſigno poſteriori elicietur aſſenſus fidei intellectualis; itaque licèt pia affectio ad fidem, quando adultus incipit credere, non fiat ab habitu infuſo, ſed ab auxilio actuali, quia ipſamet affectio diſponit ad infuſionem habitus, & non poteſt fieri ab habitu, ad quem ipſa diſponit, vt infundatur; aſſenſus tamen fidei intellectualis etiam primus fieri poteſt ab habitu, qui ante hunc aſſenſum præcedit diſpoſitio ſufficiens ex parte voluntatis ad infuſionem habitus. Quod in illa ſententia obſeruarunt, & ita magis conſequenter eam intellexerunt P. Turrianus hîc *diſp.* 38. *dub.* 3. & P. Hurtado *diſp.* 57. §. 9. 34

SECTIO III.

De conſeruatione habitus fidei; vbi, an, & quomodo maneat fides informis in peccatore.

35 *Peccator an poſſit perdità gratia, & charitate retinere habitum fidei infuſum in ſtatu peccati.* NOn eſt ſermo de peccatore hæretico, vel infideli, de quo dicemus *infrà diſp.* 17. *ſect.* 4. agentes de ſubiectis fidei, & nunc ſupponimus, iis peccatis perdi habitum fidei; ſed loquimur de peccatore fideli, qui peccat mortaliter contra alias virtutes, quem diximus in eo ſtatu non comparare de nouo habitum fidei infuſum, donec ſimul cum habitu gratiæ, & charitatis eum accipiat; de hoc ergo quærimus, an poſſit perdita gratia, & charitate retinere habitum fidei infuſum in ſtatu peccati.

Controuerſia hæc præcipuè eſt cum hæreticis modernis, qui contendunt fidem non poſſe eſſe ſine charitate, & ſanctitate; quorum errorem expreſſè damnauit Tridentinum *ſeſſ.* 6. *cap.* 15. his verbis: *Aſſerendum eſt, non modò infidelitate, per quam & ipſa fides amittitur, ſed etiam quocunque alio mortali peccato, quamuis non amittatur fides, acceptam iuſtificationis gratiam amitti: diuinæ legis doctrinam defendendo: quæ à regno Dei non ſolùm infideles excludit, ſed & fideles quoque, fornicarios, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, auaros, ebrioſos, maledicos, rapaces, cæteroſque omnes: qui lethalia committunt peccata.* & cap. 28. *ſi quis* (inquit) *dixerit, amiſſa per peccatum gratia, ſimul & fidem ſem-*

per

per amitti; aut fidem qua remaneret, non eſſe veram fidem, licet non ſit viua; aut eum, qui fidem ſine charitate habet non eſſe chriſtianum; anathema ſit. Quam veritatem ex ſacris litteris potuerunt Patres colligere, in quibus ſæpè fides vera ſine charitate eſſe oſtenditur. Ioan. 12. *Multi ex Principibus crediderunt in eum, ſed non confitebantur: dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei* 1. Cor. 13. *ſi habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, &c.* Iacobi 2. *Quid proderit fratres mei, ſi quis dicat fidem ſe habere, opera autem non habeat*; & inferiùs. *fides ſine operibus mortua eſt in ſemetipſa.* & inferius: *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita fides ſine operibus.* Vbi nota, non dixiſſe: *ſicut homo ſine ſpiritu mortuus eſt. ſed ſicut corpus ſine ſpiritu.* Nam homo ſine anima non eſt verus homo: corpus autem ſine anima, licèt ſit mortuum, eſt tamen verum corpus, ſed mortuum: ita fides ſine charitate, & operibus eſt mortua, ſed vera fides. Teſtimonia Patrum pro hoc dogmate congerit multa Valentia hîc q. 4. puncto 4. apud quem videri poſſunt: eſt enim res ſpectans omnino ad Controuerſiſtas; & ideo videri etiam poteſt vltra alios Card. Bellarminus *lib. 1. de iuſtificatione cap.* 15. & Suarez *lib.* 11. *de gratia cap.* 5. qui argumenta etiam hæreticorum referunt, & diſſoluunt.

36 Ratione probant hoc ipſum aliqui à priori; & in primis de actu fidei conſtat clarè non eſſe repugnantiam ex obiecto: quia actus fidei præcedit actum charitatis, & ita præcedit, vt propoſito obiecto, maneat voluntas libera ad amãdum Deum: non enim eſt cognitio fidei, ſicut viſio clara Dei, quæ rapit voluntatem beati, & neceſſariò impellit ad amorem; ſed eſt cognitio obſcura proponens indifferẽter obiectum, vt teſtatur experientia in iis, qui ex malitia peccant, & contemnunt præcepta Dei, quæ per fidem credunt obſeruari debere: poteſt ergo manere cognitio illa fidei cum peccato contra legem Dei, ſicut prius ſine poſteriori, cum quo non habet neceſſariam connexionem: ſicut poſſum ego contemnere præcepta Petri, cuius voluntatem, & præceptum ſufficienter cognoſco.

37 De habitu autem fidei, quod poſſit ſine charitate actuali, vel habituali manere, probant, quia ſæpè, quando aliquis peccat grauiter circa caſtitatem, v. g. habet ſimul aſſenſum fidei circa aliquem articulum, & poſito peccato adhuc perſeuerat in eodem aſſenſu fidei; ergo permanet idem habitus fidei: nam aſſenſus ille fidei conſeruatur ab eodem principio, à quo fuerat productus. Ita arguit Hurtado diſp. 53. §. 30. Sed eſt ratio vndique infirma. Primò, quia eodem argumento probari poſſet remanere habitus infuſos virtutum moralium, nam poteſt etiam ille homo, dum habet actum circa materiam iuſtitiæ, peccare contra caſtitatem, & perſeuerare adhuc in actu circa iuſtitiam, ergo debet manere habitus iuſtitiæ, vt actus ille conſeruetur ab eodem principio, à quo genitus fuit. Secundò, quia gratis ſupponitur, debere conſeruari actum ab eodem principio, à quo genitus fuit: nam vel ſupponitur aſſenſus fidei pendere à ſuis cauſis per actionem diſtinctam, vel per ſe ipſum immediatè. Si dicatur primum, poteſt variata actione manere idem actus; ſi verò dicatur ſecundum, variabitur etiam actus, quod nullum eſt inconueniens, cùm ſuccedat alius omnino ſimilis circa idem omnino obiectum.

Præſertim, ſi quod multi iam amplectuntur, ij actus ſint actiones ſucceſſiuæ identificatæ cum duratione ſua ſucceſſiua, atque adeo etiam independenter à variatione cauſæ debeant ſucceſſiuè variari intrinſecè, prout alibi ego etiam vt probabilius amplexus ſum.

Præcipua ergo ratió, quod attinet ad habitum, ſumenda eſt ex auctoritate: nam loquendo de poſſibili, potuit proculdubio habitus fidei quolibet peccato mortali iuſtiſſimè amitti, ſicut auferuntur habitus infuſi aliarum virtutum: noluit tamen de facto Deus habitũ fidei auferre. Quod ex ipſo modo loquendi ſcripturæ colligi potuit. Nam de habitibus permanentibus loqui videtur Paulus 1. Cor. 13. cùm dicit: *nunc autem manent. Fides, ſpes, charitas; tria hæc*: quod ſignificare videtur verbum illud *manent*, nam actus non manent, ſed tranſeunt: & tamen de eadem fide præmiſerat Paulus ibi: *ſi habuero omnem fidem, charitatem, autem non habuero, &c.* vbi ſeparabilitatem fidei à charitate ſignificauit. Ad idem ponderari poſſunt verba illa, quibus apud Iacobum cap. 2. fides ſine operibus dicitur mortua, & otioſa: nam verba illa de habitu fidei intellexiſſe videtur Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 7. cùm enim præmiſiſſet: *In ipſa iuſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatem*: quod de habitibus intelligendum probauimus ſupra; nam fidei actus non infunditur in iuſtificatione, ſed debet præcedere, vt diſpoſitio; & ſtatim de eadem fide ſubiungit: *hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum ex Apoſtolorum traditione Catechumeni ab Eccleſia petunt*: quod etiam de habitu debet intelligi, nam fidem actualem non petunt, ſed afferunt iam, quando petunt baptiſmum. De eadem autem fide interſerit, de ea veriſſimè dici *fidem ſine operibus mortuam, & otioſam eſſe*: quare hæc Iacobi verba de eadem fide habituali intellexit, quam poſtea dixit ante baptiſmum à Catechumenis poſtulari, & quam priùs dixerat infundi ſimul cum gratia, & charitate in ipſa iuſtificatione: quæ omnia de habitu fidei debent verificari.

Vnde aliqui in æquali certitudinis gradu ponunt, quod habitus fidei manere poſſit in peccatore, & quod poſſit fidei actus permanere: ita docet Suarez in præſenti *diſp. 7. ſect. 3. num. 3.* & videtur Hurtado *diſp.* 53. *§.* 12. *&* 25. Alij tamen meritò negant æqualem gradum certitudinis quoad habitum. Ita P. Vaſquez *in* 1. 2. *diſp.* 91. *cap. 4. n.* 10. Bañes *in præſenti art. 4. concl.* 2. & Granado *in præſenti tract.* 13. *diſp. 5. num.* 5. qui duo dicunt, non eſſe hæreticum, ſed ſolùm errori proximum id negare de habitu fidei: quæ cenſura ad ſummum ſufficiens videtur, cùm Tridentinum non explicuerit nomen *habitus*. licèt ex contextu, & modo loquendi, vt vidimus, ſatis colligitur de habitu etiam loquutum fuiſſe. 39

Hoc ergo ſuppoſito, duę poſſunt eſſe difficultates circa hanc communem doctrinam. Prima ad quid relinquatur in peccatore habitus fidei abeuntibus cum charitate alijs virtutibus. Reſpondetur communiter manere fidem, vt peccator poſſit iterum redire ad cor, & conuerti iuxta illud Iſaiæ 1. *niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus.* Ideo relinquitur habitus fidei, vt cõnaturaliùs eliciatur actus, vt diximus ſuprà. Sed contra, quia etiam ablato habitu fidei, 40

Ad quid relinquatur in peccatore habitus fidei, abeuntibus cum charitate alijs virtutibus.

poſſet peccator credere per auxilium actuale. Reſpondetur, poſſe quidem; ſed tamen illos actus fidei fore minùs connaturales iuxta ea, quæ diximus in ſuperioribus, vt ergo connaturalius fiant, relinquitur habitus.

Dices, ergo etiam deberent relinqui habitus infuſi aliarum virtutum moralium, vt in eo ſtatu poſſit homo per earum actos diſponere ſe ad gratiam iuſtificationis. Reſpondeo, ego ſanè exiſtimo peccatorem in eo ſtatu non ſolùm elicere actus fidei, ſed etiam aliarum virtutum: vt conſtat in actu attritionis ſupernaturalis, quo diſponitur ad Sacramentum: nego tamen, illos actus elici ab habitibus infuſis: tum quia Theologi communiter docent, virtutes omnes infuſas præter fidem, & ſpem, habere connexionem perpetuam cum habitu charitatis: tum etiam quia in peccatore ſolùm voluit Deus relinquere habitus ad eos actus, qui per ſe requiruntur ad conuerſionem, quales ſunt actus fidei, & ſpei, non verò actus temperantiæ, vel iuſtitiæ, &c.

42 Vrgebis adhuc: ſicut fides, & ſpes requiruntur ad conuerſionem, ſic actus pœnitentiæ, ergo ob eandem rationem manebit habitus pœnitentiæ. Reſpondeo, actum pœnitentiæ neceſſarium ad conuerſionem poſſe elici ex diuerſis motiuis diuerſarum virtutum: nam ſi ſit ex motiuo dilectionis Dei pertinet ad charitatem, ſi verò ſit attritio, quæ ſufficit cum Sacramento, fieri poteſt ex cultu Dei, & pertinebit ad religionem, vel ex metu gehennæ, aut deſiderio gloriæ, & pertinebit vel ad habitum ſpei, vel ad alium de quo dicemus in tractatu de virtute ſpei, quia ergo nullos horum actuum in particulari exigitur; ideò non relinquitur aliquis habitus in particulari ad deteſtandum peccatum. Manet tamen habitus fidei, & ſpei, quia actus fidei determinatè requiritur, vt diximus *diſp.* 12. *ſect.* 1. vbi etiam *ſect.* 5. vidimus, nunquam aut ferè nunquam conuerti peccatorem ſine ſpe veniæ & ſalutis, ex qua moueatur paulatim ad deteſtandum peccatum; qui actus pertinent ad habitum ſpei, & ideo hic etiam habitus relinquitur in peccatore, vtpote cuius actus per ſe requiruntur ad conuerſionem.

43 Sed contra, quia etiam actus dilectionis per ſe requiritur ad conuerſionem extra Sacramentum, & in lege veteri erat medium omnibus neceſſarium ad iuſtificationem, ergo ratione etiam huius neceſſitatis deberet manere habitus charitatis in peccatore. Dices; ſi haberet charitatem, iam eo ipſo non eſſet peccator, ſed iuſtus. Contra, quia ſuppono, charitatem diſtingui realiter ab habitu gratiæ; & non iuſtificari hominem formaliter per charitatem, ſed per habitus gratiæ, vt diximus *in tractatu de gratia*, ergo poſſet habere charitatem habitualem, ſicut fidem, & ſpem, & eſſe in peccato. Nec ſatisfacit dicere, charitatem eſſe amicitiam diuinam; ideoque non poſſe ſtare ſine amore mutuo ex vtraque parte; nam contra hoc etiam eſt, charitatem creatam non eſſe illud, quo diligimur à Deo, ſed quo diligimus Deum; quare ſicut meus amor in Petrum poteſt manere habitualiter abſque amore Petri in me; cur non poterit manere in me principium habituale diligendi Deum, ſine eo quod diligar à Deo? Aliter ergo videtur reſpondendum, habitum charitatis tolli è peccatore, quia quodcunque peccatum lethale eo ipſo opponitur charitati; quare ſicut per peccatum infidelitatis deſtruitur fides demeritoriè, propter oppoſitionem peculiarem, quam habet cum fide, cuius maneret habitus otioſus in eo ſtatu, vt dixi *ſupra diſp.* 14. *ſect.* 1. & ſicut habitus ſpei deperditur deſperatione propter eius oppoſitionem: ſic etiam habitus charitatis deperditur peccato mortali, quia omnia peccata mortalia opponuntur eodem modo cum charitate, & eius obiecto, & ſicut poſt peccatum infidelitatis ſolùm habet peccator auxilium actuale, quo poſſit iterum credere, & conuerti; ſic poſt quodlibet peccatum lethale ſolùm habet peccator auxilium actuale, quo poſſit diligere & conuerti. Dices, etiam opponitur omne peccatum lethale cum habitu ſpei, & tamen ille habitus manet in peccatore, ergo & habitus charitatis deberet manere. Maior probatur, quia habitus ſpei elicit voluntatem abſolutam, & efficacem beatitudinis, cui opponitur quodlibet peccatum lethale non minùs, quàm dilectioni Dei ſuper omnia. Reſpondeo, in primis dato, quod illa voluntas efficax beatitudinis eliciatur ab habitu ſpei; non tamen eſſe illum præcipuum actum illius habitus, ſed alium, quo ſperamus beatitudinem à quo actu habitus accipit nomen ſpei; & cui actui non opponitur peccatum niſi ſit deſperationis. Deinde illud etiam deſiderium efficax beatitudinis manere poteſt cum peccato mortali; quia carentia peccati pro nunc non eſt medium neceſſarium ad beatitudinem, ſufficit enim carentia peccati in fine vitæ, quæ carentia debet eligi ex illo deſiderio. At verò dilectio Dei ſuper omnia, quæ eſt præcipuus actus charitatis, non poteſt manere cum aliquo peccato mortali; ideo dicimus omnia mortalia opponi cum charitate. Qualis verò ſit iſta oppoſitio peccati mortalis cum actu dilectionis Dei; & an reperiatur in omnibus peccatis: pertinet ad materiam de charitate, & de peccatis. Nunc ſuppono ex communi ſententia, non poſſe aliquem ſimul diligere Deum ſuper omnia, & peccare mortaliter; quod ſufficit ad noſtram concluſionem, & eius rationem.

Hinc infero, non ſolum manere in peccatore habitum intellectualem fidei, ſed etiam habitum piæ affectionis pertinentis ad voluntatem: quia ſicut requiritur actus fidei intellectualis ad conuerſionem, ita requiritur voluntas ſupernaturalis credendi, vt vidimus *diſp.* 10. ergo ſicut manet habitus fidei intellectualis; ita etiam debet remanere ob eandem rationem habitus voluntatis. 44

Non ſolùm manet in peccatore habitus intellectualis fidei, ſed etiam habitus piæ affectionis.

Dices: ſicut requiritur actus piæ affectionis ad credendum, ſic etiam iudicium euidens credibilitatis, quod eſſe ſupernaturale conſtanter diximus *diſp.* 11. *ſect.* 1. ergo ob eandem rationem manebit in peccatore habitus prudentiæ infuſæ à quo eliciatur illud iudicium. Reſpondeo, mihi ſatis probabile eſſe, manere etiam in peccatore aliquem habitum ſupernaturalem ad illud iudicium eliciendum, vt diximus ſupra *diſp.* 11. *ſect.* 11. Et hoc tamen non ſequitur manere in peccatore adæquatum habitum prudentiæ infuſæ, vt dixi ibi *ſect.* 5. *in fine*. Vrgebis adhuc, ergo etiam in eo, qui perdidit fidem per peccatum hæreſis, manebit iſte habitus infuſus prudentiæ, quia hic etiam pro eo ſtatu elicit ſæpè iudicium euidens credibilitatis, ſicut alij peccatores eliciunt actum fidei, ergo ſicut alij peccatores retinent habitum fidei, vt actus fidei, quos in eo ſtatu eliciunt, & qui per ſe requiruntur ad cõuerſionem connaturaliùs fiant: ſic etiam ille hæreticus retinebit habitum prudentiæ, vt in eo ſtatu actus prudentiæ, quos elicit, & qui per ſe requiruntur ad eius conuerſionem,

coonatu

connaturaliùs fiant. Imo idem videtur dicendú de habitu piæ affectionis, nam etiam in eo ſtatu hæreſis fiunt aliqui actus voluntatis ſupernaturales circa fidem, non efficaces, ſed per modú ſimplicis amoris, & affectionis ad credendum, qui ex ſe petunt connaturaliter fieri ad habitu, & per ſe ordinantur ad conuerſionem hæretici, ergo ad illos connaturaliùs eliciendos debent etiã retinere habitum piæ affectionis. Reſpondeo, communiter negari manere in hæretico aliquem habitú infuſum. Ratio autem ea reddi poteſt, quod ſicut noluit Deus dare huiuſmodi habitus ſine merito, & diſpoſitione ipſius hominis, licèt præexigerentur etiam, vt homo connaturaliùs eliceret primum actum ſupernaturalem, ita noluit eos conſeruare, quando ex parte hominis ponitur demeritum, licèt alioquin actus fiant poſtea minùs connaturaliter. Hoc autem demeritum non attenditur æqualiter ad auferendos omnes habitus; nam cæteri tolluntur per quodlibet peccatum mortale: ſpes per deſperationem, fides, prudentia, & pia affectio per infidelitatem, quia licèt infidelitas, & deſperatio non ſint grauiora peccata, quàm odium Dei, habent tamen maiorem proportionem cum hoc genere pœnæ.

45 Reſtat nunc ſecũdà difficultas de fide formata, an & quomodo charitas ſit forma fidei. Fides enim mortua, quæ manet in peccatore, dicitur *informis*: quæ autẽ eſt in homine iuſto, & viua, dicitur *formata*. circa quam diuiſionẽ oritur dubium, quomodo charitas informet fidem. Richardus *in 3. diſt. 23. art. 5.* docuit charitatem non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè eſſe formam fidei. Primò, quia principium, quod adiuuat aliud cõprincipium in ordine ad ſuum actum, illud perficit, vt habitus de facto perficit, & informat potentiam. Secundò, quia voluntas eſt in anima mediante intellectu; ergo charitas eſt in anima mediante fide, & per conſequens informat fidem. Alij, quorum ſuppreſſo nomine meminit Turrianus *in præſenti diſp. 39. dub. 1.* dicunt, à charitate aliquem modum phyſicum deriuari in habitus aliarum virtutum, ratione cuius dicitur phyſicè perficere illas, quod idem dicunt de habitu fidei, qui per hunc modum intrinſecum à charitate deriuatum perficitur, & informatur.

An & quomodo charitas ſit forma fidei? Referuntur variæ ſententiæ.

46 Communis Theologorum, & vera ſententia negat, fidem phyſicè informari à charitate, quos ſequuntur, & referunt Turrianus *loco citato* Coninch. *diſp. 16. dub. 4. n. 36.* Hurtado *diſp. 51.* & alij communiter. Et quidem, vt contraria ſententia apparentem probabilitatem haberet affirmare id potiùs deberet de actibus, quàm de habitibus: nam habitus charitatis immediatè non concurrit cum habitu fidei ad actum fidei, ſed ad ſummú mediatè imperando actum fidei, quare actus ipſe charitatis, ſeu imperium eſſet comprincipiũ concurrẽs cum habitu fidei ad eius actum, atque ideo actus charitatis, & non habitus deberet informare, & perficere habitum fidei, vel aliquid in eum influere, vt eúm adiuuaret: quod tamen nemo admittit. Deinde, ſi hic influxus, vel concurſus attendendus eſſet; potiori iure dicendum fuiſſet charitatem informari à fide quàm fidem à charitate: nam vniuerſalis, & certior eſt concurſus fidei ad actus charitatis, quam è cõtra: cognitio enim neceſſaria eſt ſemper, & concurrit ad actum amoris, vel ſaltem dirigendo, & proponendo obiectum bonum, vel etiam phyſicè coefficiendo ſimul cum voluntate ipſum amorem; cum tamen è contra non prærequiratur ſemper actus voluntatis ad cognitionem.

Sententia communis, & vera.

Vnde in vniuerſum & abſolutè impugnari poteſt informatio illa phyſica: quia falſum eſt, habitum charitatis immediatè concurrere cum habitu fidei, ad eius aſſenſum, cùm hic prior ſit omni actu charitatis: non eſt ergo neceſſaria talis informatio charitatis ad hunc effectum, nec aliquis modus fidei intrinſecus à charitate deriuatus propter eandem rationem, cum actus fidei fiat, antequam charitas quicquam operetur. Nec explicari poterit qualis ſit, vel ad quid deſeruiat ille modus fidei additus: non enim deſeruit ad ſubſtantiam actus fidei producendam, cum hæc in peccatore producatur ſine charitate. Nec etiam ad aliquem modum producendum, qui ſit in actu fidei, neq; enim explicari poterit in ipſo actu fidei, qualis ſit iſte modus: neq; enim eſt valor, aut ratio meriti, cùm etiam ſine iſto modo actus fidei diuinæ elicitus ab homine iuſto & grato eſſet meritorius de condigno. Nec etiam eſt relatio ad Deum: nam actus fidei ſecundùm ſe refertur ad Deum, vt ad obiectum formale; & cùm ſit ſupernaturalis, refertur etiam ad Deum, vt ad finem & præmium, ſi ſit in homine iuſto. Quod ſi velis ad hoc requiri aliquam voluntatem, qua ex affectu placendi Deo eliciatur actus fidei: hoc etiam poterit haberi ſine tali modo intrinſeco ſuperaddito; nam eo ipſo quod adſit imperium charitatis, ex vi cuius ſequatur actus fidei, iam hic actus verè erit elicitus ex illo fine, & hæc relatio extrinſeca ſufficiet, vt referatur ad Deum ſine alio modo intrinſeco ſuperaddito, ſicut refertur etiam actio externa imperata à charitate ſine alio modo ſuperaddito deriuato in talem actionem. Et denique hæc relatio, vel hic modus, ſi neceſſarius eſſet non procederet immediatè ab habitu charitatis, ſed ab eius actu imperante actum fidei, quare ex hoc capite magis actus charitatis, vt dicebamus, deberet intrinſecè perficere actum fidei, quàm charitatis habitus habitum fidei. Non eſt ergo fundamentum ponendi charitatem vt formam intrinſecam fidei, & aliundè habitus alij non ſe ſe inuicem informant intrinſecè, nec vnus habitus eſt in alio, vt in ſubiecto, ſed ad ſummum ſe ſe inuicem adiuuant, vel remouendo difficultates, vel concurrendo ad eundem actum ex diuerſis motiuis, vel alio modo. Hoc autem magis conſtabit ex ſolutione vtriuſque argumenti ſupra adducti pro ſententia Richardi. 47

Ad primum ergo reſpondetur, in primis, ſi principium illud vniuerſaliter verú eſſet potiùs fides deberet informare charitatem, quàm è contra: quia principium minùs nobile ſolet recipi in nobiliori, vt illud informet: ſic enim habitus acquiſitus recipitur in potentia, vel in anima, & ipſa voluntas recipitur in anima, & omnes potẽtiæ recipiuntur in eſſentia, & non è contrà. Cùm ergo charitas nobilior ſit fide, hæc deberet informare charitatem, & non è contra. Deinde principium illud vniuerſaliter ſumptum falſum eſt: nam cauſa ſecunda, non informat cauſam primã, neque è contra, licèt vtraque ſimul concurrat ad eundem effectum: neque ſol informat cauſas inferiores, vt cum illis generet aliquem effectum, neque vir informat puerum, cum quo portat lapidem, & ſic de aliis. Habitus autem naturalis informat animam, quia cùm ſit accidens nõ poteſt eſſe 48

per ſe, ſed in aliquo ſubiecto: habitus etiam infuſus propter eadem rationem informat animã; & quia eleuat illam ad effectum ad quem nullam habebat virtutem etiam partialem, quo caſu connaturale eſt, quod cauſa omnino de ſe improportionata eleuetur, & proportionetur intrinſece per virtutem ſuperiorem, vt diximus in ſuperioribus. Ex quo non fit, quod omnes & ſingulæ concauſæ debeant eleuari per aliquid ſibi intrinſecũ, cuius rationem reddidimus *ſuprà diſp.9.ſect.*3. oſtendẽtes, quomodo ſpecies naturales, ſine eleuatione intrinſeca ſibi poſſint de facto concurrere ad actũ fidei ſupernaturalẽ, ad quem anima ipſa ſupponitur iam intrinſecè eleuata. In noſtro autem caſu res eſt facilior, quia habitus fidei de ſe eſt proportionatus ad actum, quem producit, neque ad hunc finem indiget eleuatione intrinſeca. Denique ſupponitur falsò quod ſimul cum charitate producat aliquem actum, cùm actus fidei non fiat immediatè à charitate habituali, licèt aliquando pendeat ab actu charitatis imperante, quod imperium nec eſt neceſſarium, nec fortaſſe concurrit phyſicè efficienter, ſed ſolùm determinando animam, quaſi in genere cauſæ formalis.

49 Ad ſecundum facilè reſpondetur, ſupponi falſum, quod voluntas in anima ſit medio intellectu, ſi ſermo ſit de mediatione phyſica in ratione ſubiecti: vtraque enim potentia eſt immediatè in anima. Poteſt id concedi in alio ſenſu de ordine antentionis, ſicut dici ſolet Verbum aſſumpſiſſe corpus media anima, & animam media mente, hoc eſt, ideo aſſumpſiſſe corpus, quia habebat animam, & ideo aſſumpſiſſe animam, quia habebat mentem, non tamen quod vnio Verbi immediatè fuerit ſolùm cum anima, aut cum mente; vt cum S. Thoma *3.p.quæſt.6.* & communi Theologorum ſententia explicui *diſp.15. de Incarnatione.* Sic etiam dici poteſt voluntatem eſſe in anima medio intellectu, hoc eſt, ideo eſſe voluntatem, quia eſt intellectus, ad cuius operationes conſequuntur operationes voluntatis, in quo ſenſu licet admitteretur, charitatem etiam eſſe in anima media fide, nihil ad rem noſtram conſequeretur: id enim non pertinet ad ordinem phyſicum receptionis, ſed adhuc vterque habitus recipietur æquè immediatè, phyſice loquendo, in eadem anima.

50 *Charitas poteſt moraliter eſſe forma fidei ex duplici titulo.*

Reſtat ergo, charitatem ſolùm eſſe poſſe moraliter formam fidei, & hoc ex duplici titulo primò quatenus ex conſortio charitatis actus fidei reddũtur meritorij vitæ æternæ, qui ſine charitate nullum haberet valorem. Hoc autem non eſt proprium fidei, ſed commune aliis omnibus virtutibus, quæ ſine charitate nulliũs etiam pretij ſunt. An verò ad hanc informationem exigatur virtualis relatio, an ſolùm habitualis dignificatio proueniens ex gratia iuſtificante, non eſt huius loci, ſed pertinet ad materiam de charitate, vel de gratia, vbi aliquid diximus de hoc puncto.

Qua ratione fides in peccatore dicitur mortua.

Secundus titulus eſt ſpecialis in fide, ratione cuius in peccatore dicitur fides mortua, in iuſto verò dicitur viua: quia ſcilicet fides informis habet ſe ad modum radicis, ſeu arboris non ferentis fructum in quo ſtatu reputatur quaſi mortua. Ideo B. Iacobus *cap.2.* dicit fidem ſine operibus eſſe mortuam, ſeu (vt legit Auguſtinus *ſerm.53. de tempore*) eſſe fidem otioſam: quem modum loquendi vſurpauit etiam Concilium Tridentin. *ſeſſ.6.cap.*7. & in eo etiam ſenſu B. Iudas Apoſtolus appellauit hæreticos, arbores autumnales bis mortuas, quia nec fructũ habent boni operis, nec radicem fidei, & ideo in vtroque mortui ſunt.

Hinc infero, in eo ſenſu, quo fides dicitur mortua, & informis, poſſe etiam dici mortuam ſpem, & informem. Sic enim dicitur *ſpes viua* 1: *Petri* 1. quia nimirum ad ſpem etiam pertinet excitare ad opera meritoria, quod dum non præſtat, mortua videtur & otioſa. Porrò ſpem etiam manere in peccatore, eamque non auferri, niſi amiſſa fide, vel poſita deſperatione, communis eſt omnium Theologorum ſenſus, imo Medina 1.2.*quæſt.62.art.4.dub.*1. dixit, de fide Catholica eſſe, fidem, & ſpem non perdi per omne peccatum mortale. In hac tamen cenſura exceſſit, vt notauit Suarez *lib.11.de gratia, cap.5.num.*15. quia nec in Scriptura, nec in Conciliis inuenitur ita expreſſa definitio de ſpe: ipſe tamen Suarez putat, id eſſe omnino certum, ita vt contraria doctrina poſſit de errore notari, pro quo affert etiã P. Vaſquez 1.2. *diſp.*91. *c.*4. & Valentiam *tom.2. diſp.5.quæſt.7.puncto* 2. §.4. *&c.* & *tom.3.diſp.2. quæſt.1.puncto 2.in fine.* Sed illi nec loquuntur de habitu, nec illam cenſuram ferunt, imò Vaſquez expreſsè ſignificat, nullam cenſuram mereri, & Granado *infra controuerſ.2. de ſpe tract.2.diſp.3. num.*2. dicit, quoad habitum non eſſe rem certã, ſed ſolùm eſſe communem ſententiam Theologorum cum S. Thoma. Ego quidem certum omnino exiſtimo, ſpem quoad actum manere in peccatore, cùm à Tridentino *ſeſſ.6.cap.6.* actus ſpei numeretur inter diſpoſitiones remotas ad iuſtificationem, & *ſeſſ.14.cap.*4. attritionem, quæ cum Sacramento diſponit ad iuſtificationem, dicit concipi debere, cum actu ſpei, certum eſt autem attritionem elici poſſe à peccatore, dum adhuc eſt in ſtatu peccati, & priùs tempore, quam iuſtificetur. Quoad habitum verò cenſeo, eam eſſe communem ſententiam Theologorum benè fundatam, quia omnes rationes congruentiæ, vt remaneat habitus fidei, procedunt, vt remaneat etiam habitus ſpei in peccatore fideli non deſperante: cùm etiam in eo ſtatu exerceat actus ſpei; & ij neceſſarij ſint, vt conuertatur, & vt ſe ad gratiam iuſtificationis diſponat; congruum ergo fuit, vt naufragio facto circa gratiam, & alia dona, remaneret ei ſpes, ne in vltimum præcipitium rueret. Manet itaque ſpes, ſed mortua, & informis, quæ in homine iuſto dicitur ſpes formata, & viua propter eaſdem rationes, propter quas fides appellatur viua, vel mortua, formata, vel informis.

51 *In quo ſenſu ſpes etiam dici poſſit mortua.*

Circa hanc tamen diuiſionem fidei in formatam, & informem dubitari ſolent aliqua, quæ dubia cum proportione de habitu etiam ſpei fieri poſſunt. Primò ergo dubitatur, an idem ſit habitus fidei formatæ, qui antea erat informis in peccatore. In hoc puncto olim fuit magna ſententiarum diuerſitas, quarum aliquas referunt S. Thomas *hac quæſt.4.art.4.* & S. Bonauentura *in 3.diſt.23.* Aliqui enim dicebant eſſe diuerſos habitus fidei in ſua entitate, quorum alter erat in peccatore, & peribat adueniente altero ſimul cum gratia: & è contra hic recedebat cum gratia, ſuccedente altero fidei informis. Alij dicebãt, vtrumque illum habitum fidei manere in homine iuſto, in peccatore autem manere ſolum habitum fidei informis. Rurſus ex his alij dicebant, fidem informem manere in homine iuſto informem

52 *An idem ſit habitus fidei formatæ qui antea erat informis in peccatore? Sententiarum diuerſitas.*

mem, qualis in ſe erat; manere tamen ſimul cum illa alia fide formata. Alij dicebant, manere quidem in homine iuſto fidem informem, ſeu quæ fuerat informis; non tamen iam informem, ſed formatam ab illa alia fide formata, quæ aduenit cum gratia. Orta fortaſſe fuit tota hæc opinionum varietas ex eo, quod fidem viuam, & mortuam, non minùs differre putabant, quàm hominem viuum, & mortuum, quos non ſolùm numero, ſed ſpecie, & genere differre videbant: cùm tamen, vt diximus, fides viua, & mortua non ita debeant comparari, ſed ſicut corpus viuum, & poſtea mortuum, quod non eſt duplex corpus, ſed vnum, & idem etiam numero, quod informatum anima dicitur viuum, & carens anima dicitur mortuum.

53 *Concors Theologorum ſententia.* Concors ergo iam Theologorum ſententia docet, eandem numero fidem, quæ antea erat informis propter carentiam gratiæ, poſtea per gratiæ aduentum, & præſentiam dici formatam abſque varietate tenente ſe ex parte ipſius fidei. Ita omnes iam docent cum S. Thoma, quos referunt, & ſequuntur Suarez hic *diſput.7. ſect.3. num.6.* Coninch *diſp.16. dub.4. num.44.* Hurtado *diſp.54.* Maldetus *quæſt.4. art.4.* qui addit, hæreticum iam eſſe dicere, fidem formatam, & informem eſſe habitus ſpecie diuerſos; temerarium verò dicere, quod differant numero: à qua tamen cenſura videtur eam ſententiam Hurtado §.2. liberare: quia Tridentinum ſolùm definit, manere veram fidem in peccatore, nec ſemper quolibet peccato mortali fidem amitti: quæ verificari poſſent in rigore, manente ſemper aliquo fidei infuſæ habitu in peccatore, licèt non eſſet idem omnino, qui antea fuerat: ſicut non dicitur perdere ſitum ſedendi, qui ſedens geſtatur, licèt reuera ſeſſio in veriori ſententia non diſtinguatur à talibus corporis vbicationibus taliter correſpondentibus vbicationi ſedis, quæ motu ipſo ſucceſſiuo variantur: dicitur tamen manere ſeſſio propter ſucceſſionem non interruptam vbicationum cum ſimili correſpondentia.

54 Cæterùm, licèt hoc non ſit expreſsè definitum, conſonat tamen modo loquendi Tridentini dicentis, fidem *non amitti*, fidem *manere*, quæ propriè magis, & rigoroſè verificantur, ſi eadem fides, quæ antea erat remaneat. Ad quod etiam afferri ſolent parabolæ, & ſimilitudines, quibus ſcriptura, & Patres hoc ſolent ſignificare. Nam fides ſine charitate aſſimilatur lampadi ſine oleo, qualem fatuæ virgines habebant, quam eandem lampadem, vt reuiuiſceret oleo addito ornare parabant, non aliam lampadem, ſed eandem. Sic etiam Hieronymus tom.4. in cap. 26. Iſaiæ ſub initium comparat bona opera, ſeu charitatem muro, fidem antemurali: & *ponetur*, inquit, *in ea murus & antemurale: murus bonorum operum, & antemurale rectæ fidei, vt duplici ſepta ſit munimento, non enim ſufficit murum habere fides. niſi ipſa fides operibus confirmetur.* Vbi vides ipſam eandem fidem, quæ ſine operibus non ſufficit, debere bonis operibus confirmari; neque enim poſito muro antemurale mutatur, ſed idem omnino perſeuerat. Ita etiam loquitur Bernardus ſerm.24. in cantica: *mors fidei*, inquit, *eſt ſeparatio charitatis: credis in Christum? fac Christi opera, vt viuat fides tua: fidem tuam dilectio animet, probet actio, non incuruet terrenum opus, quem fides cæleſtium erigit.* Eadem ergo fides eſt, quæ abſcedente charitate moritur, & redeunte viuificatur, & animatur. In quo etiam ſenſu Beda *in cap.2. Iacobi* dixit, fidem mortuam per opera charitatis reuiuiſcere, & animari. Certum autem eſt non poſſe reuiuiſcere, & reſurgere, niſi illud idem, quod ceciderat, & mortuum fuerat.

Ratio huius aſſertionis eſt clara: quia eadem fides, quæ informis eſt, cum ſufficiat ad aſſenſum ſupernaturalem de rebus reuelatis propter diuinam auctoritatem, ſufficiet adueniente charitate ad eadem obiecta credenda; qui aſſenſus in homine iam iuſto gratus erit Deo, & meritorius de condigno: vt quid ergo alius habitus fidei addendus eſt? Adde, non eſſe credibile, quod peccante homine, & ablato ſimul cum gratia habitu fidei, detur tunc ei alter fidei habitus nouus, qui certè eſſet donum Dei ſupernaturale datum de nouo homini abſque vlla eius diſpoſitione, imò cum indiſpoſitione & demerito actuali, ob quod dignus eſſet expoliari donis omnibus, non quidẽ noua accipere. Denique confirmari poteſt ex communi S. Thomæ & aliorũ doctrina, quã ſuprà approbauimus, quod habitus fidei, & alij infuſi ſint ex natura ſua paſſiones gratiæ habitualis, quo poſito, nõ facilè apparet, qualis eſſet ille habitus fidei informis, qui ex natura ſua eſſet informis, & nõ poſſet viuificari, & formari per gratiã, & charitatẽ, imò repugnaret ex natura ſua cum charitate: quomodo enim eſſet paſſio gratiæ illa, quæ ex ſua natura non poſſet cum gratia, & charitate conſiſtere? 55

Vnde rurſus apparet aliud abſurdum: quia hæc fides habitualis manet in peccatore, vt *ſuprà* vidimus, ad hoc vt connaturaliùs diſponatur ad conuerſionem, & iuſtificationem per actus fidei ab habitu permanenti elicitos. Tunc autem potiſſimum fides neceſſaria eſt, quando fit contritio perfecta, quæ eſt vltima diſpoſitio ad gratiam: peto ergo quis habitus fidei eo inſtanti eliciat actum fidei, qui pro priori naturæ præcedit contritionem. Habitus enim fidei, qui datur cum gratia, non poteſt concurrere, cùm pro eo ſigno nondum intelligatur poſita contritio, quæ diſponit ad gratiam: debet ergo concurrere habitus fidei præcedens: ergo ille habitus adhoc eſt eo inſtanti reali ſimul tempore cum gratia: poterit ergo ſimiliter ſtare cum eadem gratia toto tempore ſequenti: ſi enim poteſt illo inſtanti pro ſigno poſteriori formari, & viuificari à gratia, non repugnat illi, quod ſit habitus fidei formatæ, & viuæ. Dicere autem, quod nec ille habitus præcedens concurrat ad illum actum fidei, ſed fiat per auxilium actuale, difficile apparet, cùm pro eo priori nondum poſita ſit contritio, vel gratia, à qua expulſus fuerit ille habitus præcedens. Scio, poſſe aliquem obſtinatè contendere, actum fidei non elici ab habitu, ſed ab auxilio, quoties ex eo actu poteſt excitari homo ad contritionem, qua diſponatur proximè ad iuſtificationem, quia conſeruatio habitus fidei informis pendet à negatione habitus gratiæ, & fidei formatæ, ſicut *diſp.6. de Incarnatione ſect.3.* ſignificauimus, quoties homo poteſt peccare mortaliter contra præceptum graue, non fieri ab habitu charitatis, ſed ab auxilio actuali, quo vult ſeruare præceptum, quia conſeruatio charitatis pro eo inſtanti pendet ab obſeruatione præcepti, atque ideo prius debet eſſe obſeruatio præcepti, quàm conſeruatio gratiæ & charitatis. Cæterùm difficile eſt extẽdere caſum illum, in quo viget neceſſitas quædam ſpecialis ad omnes caſus, quibus homo diſponitur ad iuſtificationem per actus fidei, cuius 56

habitus

habitus ad hoc potiſſimum relictus eſt in peccatore contra exigentiam habituum, ordinis ſupernaturalis, vt vidimus, vt connaturaliùs poſſit ſe diſponere ad iuſtificationem, & ad gratiam recuperandam: præſertim cùm nulla ſit ratio ponendi, aut fingendi talem habitum fidei, qui per ſuam naturam intrinſecam ſit fides informis, & mortua.

57 Si autem dicas cum aliis ſuprà adductis, habitum fidei informis non expelli per gratiam aduenientem, ſed remanere ſimul cum habitu fidei formatæ: petam in primis, an maneat otioſus, an verò operetur? Si maneat otioſus, fruſtrà manet, & deberet expelli, ſicut ob eandem rationē expellitur in patria, quia ibi eſſet otioſus, & ſicut expellitur etiam ab infideli, quia in eo ſtatu infidelitatis maneret otioſus. Deinde difficile eſt, quod non operetur circa ſuum obiectum materiale, & formale ſufficienter propoſitum, cùm habitus ſit cauſa neceſſaria ſui actus, quantum eſt de ſe, & voluntas non imperet magis hunc aſſenſum, quàm illum. Si autem operatur, iam actus ille erit meritorius, cùm ſit ſupernaturalis, & honeſtus, & ab homine grato: erit ergo formatus, & viuus. Et quidem ſaltem de potentia abſoluta non videtur repugnare, quod Deus concurrat etiam tunc cum illo habitu, quo caſu ſequerentur eadem inconuenientia, & argueretur, quod actus ille de ſe non eſſet fides mortua, cùm eſſet meritorius de condigno, ſi exiſteret.

58 Dices, fides actualis mortua non poteſt poſtea adueniente gratia reuiuiſcere; ergo nec fides habitualis mortua poterit reuiuiſcere, vt eadem fiat fides viua. Reſpondeo retorquendo argumentum; quia ſi actus fidei peccatoris, quod eſt opus mortuum, perſeueret idem adueniente gratia, fiet opus & meritum viuum ex aduentu gratiæ: ergo habitus fidei mortuæ perſeuerans adueniente gratia, fiet fides viua. Ratio ergo differentiæ eſt clara: quia actus fidei præteritus factus à peccatore, non permanet, & ideo non viuificatur, nec informatur à gratia poſtea adueniente: habitus verò permanet adhuc, & ideo informari poteſt à gratia, & viuificari.

59 Dices iterum: iuſtificatio habet de ſe vim producendi habitum fidei, vt conſtat, quando homo infidelis conuertitur & viuificatur in baptiſmo: ergo quando iuſtificatur etiam peccator fidelis per iuſtificationem producitur aliquis habitus fidei, non præcedens qui iam erat; ergo alius habitus nouus fidei formatæ & viuæ. Reſpondetur negando conſequentiam: quia vt notauit bene Malderus *loco citato*, iuſtificatio aſſimilatur pluuiæ, quæ ſi ſolum inuenit ſemen in terra, facit germinare herbam: ſi verò inueniat iam herbæ germen, illud promouet & auget, nec minùs potens eſt in vno, quàm in altero caſu; ita iuſtificatio, ſi non inuenit fidei habitum, facit gratiam illum germinare: ſi verò illum iam inuenit, facit, quod augeatur, & creſcat.

Iuſtificatio aſſimilatur pluuiæ.

60 Hinc iam expediri facilè poſſunt dubia alia, quæ de hac fide informi fieri ſolent. Dubitari enim ſolet ſecundò, an fides informis ſit virtus ſimpliciter: de hoc tamen iam diximus *ſuprà diſp. præcedenti, ſect. 2.* Dubitatur tertiò an ſit donum Dei, & fundamentum iuſtitiæ. Certum eſt eſſe donum Dei, nondum quidem inhabitantis, ſed diſponentis, vt cum S. Thoma *infrà q. 6. art. 2.* notat Suarez hîc *diſp. 7. ſect. 3. num. 6.* & conſtet ex Trident. *ſeſſ. 6. c. 6.* diuinæ gratiæ attribuente, quod peccator incipiat etiam in ſtatu peccati diſponere ſe per fidem ad remiſſionem peccatorum obtinendam. Certum etiam eſt, fidem illam eſſe fundamentum iuſtitiæ, non quidem fundamentum fundans in actu ſecundo, vt ita dicam; ſed in actu primo: ſicut fundamentum domus, antequam ſurgat ædificium, & conſtruatur domus, non fundat domum in actu ſecundo, cùm nondum ſit domus; ſed fundat ſolùm in actu primo; ſic fides informis non fundat iuſtitiam in actu ſecundo, cùm nondum ſit iuſtitia, ſed ponit fundamentum in actu primo, prout condiſtinguitur à re fundata: in quibus non poteſt eſſe difficultas.

An fides informis ſit virtus ſimpliciter?

An ſit donū Dei, & fundamentum iuſtitiæ.

SECTIO IV.

De incremento, & augmento habitus fidei.

SVpponendum eſt, vt omnino certum, fidem poſſe augmentum recipere, nec eſſe in omnibus fidelibus æqualem fidem, vt colligitur ex cap. 17. Lucæ in illis verbis: *Domine adauge nobis fidem*: & ex Paulo ad Corinth. 20. *creſcentis fidei veſtræ*; & ex oratione eccleſiæ, qua petimus *fidei, ſpei, & charitatis augmentum*: & ex Tridentino *ſeſſ. 6. cap. 6.* docente, in iuſtificatione recipi fidem, ſpem, & charitatem, quam iuſtificationem præmiſerat fieri in ſingulis ſecundùm diuerſam menſuram, & ſecundùm propriam cuiuſque diſpoſitionem: & clariùs *cap. 10.* loquens de iuſtitiæ incremento dicit: *Hoc verò iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia cùm orat; da nobis Domine, fidei, ſpei, & charitatis augmentum.* Nec obſtat Chryſoſtomus homil. 9. in epiſt. 1. ad Corinth. dicens: *In fide pares non eſſe oportet: quoniam vna eſt fides: in vita autem virtute non omnes eoſdem eſſe requiritur; ſi quidem fides altera non eſt altera maior, ſed eadem in omnibus, qui verè credunt: in vita autem hos quidem magis ſtudioſos, illos pigriores.* Hoc enim intelligi debet de fide ex parte obiecti crediti, nam omnes idem omnino ſaltem confusè credere debent, cùm tamen non omnes exerceant actus aliarum virtutum: ſed alij miſericordiam, alij temperantiam, alij alias virtutes, & quidem non omnes in eiſdem materiis exerceant. 61

Poteſt autem hæc fidei inæqualitas triplex conſiderari. Prima circa obiectum materiale, quæ poteſt appellari in extenſione. Nam licèt omnes fideles debeant, vt diximus omnia fidei obiecta credere ſaltem in confuſo, dum fidem Catholicam amplectuntur, & credunt quidquid Eccleſia Catholica credit: aliqui tamen plura explicitè credunt, quàm alij, in quo ſenſu dixit Hieronym. in cap. 1. Epiſt. ad Titum, quod in omnibus fidelibus *pro varietate mentium fides communis eſſe non poterat*, & in eodem ſenſu fides noſtra maior eſt fide antiquorum Patrum, quia ad plura obiecta ſe extendit, quæ illis nondum reuelata fuerant. Secunda inæqualitas, quæ communiter ab omnibus conceditur, eſt penes intentionem: nam ſicut in aliis qualitatibus, calore, frigore, albedine, nigredine, lumine, impulſu, &c. conceditur intentio, quæ in veriori ſententia fit per additionem gradus ad gradum, ſiue illi gradus ſint homogenei, ſiue indiuidualiter heterogenei: ſic in habitibus, & actibus intellectus, & volūtatis, & 62

in

in ipſis ſpeciebus impreſſis, quæ ſunt quaſi lumen, vel impulſus intentionalis conceditur ſimilis intenſio, & remiſſio: in qua licèt gradus ſint heterogenei, omnes tamen ſunt circa idem obiectum materiale, & formale: nõ enim cognoſcitur, vel amatur per primum gradum vnum obiectum, & aliud per ſecundum, ſed idem obiectum per omnes gradus: alioquin primum obiectum non cognoſceretur, vel amaretur intensè, ſed remiſsè, & illa magis eſſet extenſio, ſeu multiplicatio actuum diuerſorum remiſſorũ, quàm intenſio, quæ tota debet eſſe circa idem ſubiectum, & obiectum, quod magis intenſiuè cognoſcitur, vel amatur. Quæ inæqualitas conceditur etiam in viſione Dei beatifica, licèt vnus beatus non cognoſcat alia, nec plura, quàm alter, ſed idem omnino, ſed actu intenſiori, id eſt habente plures gradus, qui omnes repræſentant idem obiectum: ſicut omnes gradus lucis materialis illuminant ad percipiendum idem obiectum corporeum.

63 *Tertia inæqualitas.* Tertia inæqualitas, quæ tribui ſolet fidei, eſt penes maiorem firmitatem. Quod idem, ſicut & omnia ſupradicta, procedit in ſpe, atque etiam in charitate, quæ capaces ſunt eiuſdem inæqualitatis: eſt autem difficile explicare hoc tertium genus inæqualitatis in his actibus fidei, ſpei, & charitatis: nam quilibet aſſenſus fidei, debet eſſe ſuper omnia, atque adeo debet habere ex parte intellectus ſummam firmitatem, cùm præferat in modo aſſentiendi veritatem huius obiecti omnibus aliis veritatibus, quæ aliunde rationibus naturalibus probantur: non poteſt ergo eſſe inæqualitas in hac firmitate, cùm nemo poſſit aſſentiri pluſquam ſuper omnia, & omnes, ſi per fidem aſſentiuntur, debeant ſuper omnia aſſentiri, vt vidimus ſupra agentes de certitudine fidei.

64 P. Coninch hîc *diſp. 17. dub. 5. num. 46.* explicat hãc inæqualitatem exemplo charitatis, cuius actus tunc dicitur firmior, cùm vnus appretiatiuè Deum magis alio amat, etſi omnes, qui Deum vero actu charitatis amant, eum ament ſuper omnia. Hoc tamen exemplum eandem patitur difficultatem: quomodo enim poteſt eſſe inæqualitas in appretiatione maiori, ſi omnes diligunt Deum ſuper omnia alia? Aliter ergo hoc ipſum explicat Hurtado *diſput. 61. ſect. 1. §. 2.* quod ſcilicet hæc maior certitudo fidei non ſit in ipſo aſſenſu fidei, ſed in intellectu credentis in actibus quaſi reflexis: vnus enim multò melius alio expendit atque perpendit applicationem miraculorum, auctoritatis eccleſiæ & aliorum argumentorum ad credendum, quibus certiùs, & clarius iudicat quàm ſit ex recta ratione fidei aſſentiri myſteriis. Hoc tamen adhuc eſt difficile, nec vniuerſaliter ſatisfacere poteſt: quia ſequeretur, Theologos, & doctiores firmiorem ſemper habere fidem, quia ij meliùs penetrant vim motiuorum, & argumentorum: cùm tamen experientia conſtet, ruſticos aliquando, & indoctos firmiorem habere fidem, quàm magis doctos.

65 Aliter explicat Coninch *vbi ſuprà num. 47.* prouenire hanc maiorem firmitatem aliquando ex ſimplicitate ipſius credentis, ſiue quia nequit apprehendere ſubtilitatem, & vim rationum, quæ ſecundùm apparentiam fidei repugnant, atque ita iis non turbatur, aut etiam ei nunquam occurrunt. Hæc tamen impropriè appellatur maior firmitas: neque enim firmior dicitur arx, eo quod hoſtes nunquam eam oppugnent, quæ tamen ſi oppugnaretur, facilè caperetur: ſic nec firmior dici debet caſtitas illius, qui ideo eſt caſtus, quia non ſollicitatur ad turpia, ſed ille, qui ita afficitur erga caſtitatem, vt difficiliùs poſſit à ſollicitantibus expugnari.

Hæc ergo vis ad magis reſiſtendum intelligitur nomine maioris firmitatis. Poteſt autem prouenire vel ab ipſo intellectu, vel etiam extrinsecè à voluntate. Ab intellectu quidem prouenire poteſt partim ex eo, quod motiua credibilitatis, & eorum efficacia melius penetrentur, aut etiam maiora ab vno, quàm ab alio percipiantur: vnde ipſemet intellectus manet intrinsecè melius diſpoſitus ad reſiſtendum motiuis contrariis: partim etiam prouenit ex eo, quod motiua contraria magis diſtinctè, & in particulari examinata iam fuerint, & comparata cum motiuis fidei, atque in eorum comparatione neglecta. Hinc enim fit, vt quando poſtea motiua contraria opponuntur, minùs ſit ab eis metuendum, ne turbent, cùm iam præuiſa, & examinata, ac reiecta fuerint. Quando autem ab improuiſo adueniunt, faciliùs deterrent, & formidare poteſt intellectus, qui ſolutionem in promptu nondum habet. Ad quod deſeruire poteſt exemplum charitatis, vel propoſiti non peccandi, quod licèt in omnibus verè pœnitentibus, qui iuſtificantur, debeat eſſe vniuerſale, & ſuper omnia: non eſt tamen æquè firmum in omnibus, vt conſtat experientia in iis, qui facile occurrente difficultate relabuntur, & in tempore tentationis recedunt: quia nimirum non cogitauerant attentè de grauitate tentationis, & difficultatis futuræ, vt contra eam in particulari ſe ſe munirent, illudque damnum, & incommodum negligerent præ ſtudio Deo placendi, & eius mandata obſeruandi: iacula enim præuiſa, & præmeditata minùs feriunt, & facilius reiiciuntur, vel tolerantur. 66 *Vnde proueniat hæc maior firmitas fidei. Ex parte intellectus.*

67 *Ex parte voluntatis.* Ex parte etiam voluntatis potiſſimùm prouenit hæc maior fidei firmitas. Cùm enim fidei aſſenſus proueniat à voluntate imperante, cuius imperio intellectus reſiſtere non poteſt; hinc fit, vt quò fuerit voluntas firmior ad imperandum aſſenſum, eò ſit etiam intellectus firmior in eo aſſenſu retinendo. Prouenit autem hæc maior firmitas voluntatis ex triplici capite. Primum eſt, quod voluntas credendi ſit magis vniuerſalis, & efficax: nam licèt aſſenſus fidei diuinæ ſemper credat ſuper omnia, & voluntas etiam ſit voluntas credendi ſuper omnia: non tamen ſemper eſt ipſa voluntas ſuper omnia: poteſt enim aliquis velle credere ſuper omnia, & tamen hoc ipſum non velle ſuper omnia, ſicut volũtas cultus latriæ vult exhibere Deo cultum ſupremum, & per conſequens colere Deum ſuper omnia, alioquin non eſſet cultus ſupremus; & tamen poteſt hoc ipſum non velle ſuper omnia: neque enim peccator quoties offert Deo ſacrificium, & cultum latriæ: habet voluntatem, qua velit ſuper omnia hoc facere: imo aliquando eſt ita diſpoſitus, vt propter honorem, vel lucrum magnum temporale hunc ipſum cultum Deo debitum non exhiberet, vel etiam negaret. Similiter ergo poteſt voluntas qua imperatur fides ſuper omnia, non velle ſuper omnia illum cultum intellectualem, & aſſenſum fidei. Quò magis ergo vniuerſalis, & efficax eſt voluntas illa credendi, eò eſt firmior, & conſequenter firmior erit intellectus in retentione fidei: quia occurrentibus difficultatibus, & minis faciliùs reſiſtit, qui ſuper hæc omnia voluit perſeuerare in fide.

Secundò

68 Secundò prouenit in voluntate hæc maior firmitas ex carentia affectus erga obiecta contraria. Sic pœnitens firmiùs proponit circa peccata futura, & longiùs poſtea perſeuerat in obſeruantia præceptorum diuinorum, quando radicitus cauit affectum omnem erga obiecta prohibita. E contra verò ſolent citiùs cadere, & relabi in peccata, qui licèt cõceperint propoſitũ non peccandi, retinuerunt tamen affectum ſimplicem vehemẽtem erga honorem, erga diuitias, erga creaturam aliquam, à quo affectu iterum adueniente occaſione rapiuntur ad priora peccata. Ad hoc autem deſeruit attenta meditatio circa fœditatẽ peccati, circa defectum boni caduci, & creati, & ſimilia, vt auertatur radicitùs cor ab amore eorum, quæ antea diligebat, & firmior maneat amor bonorum æternorum. Si ergo firmior eſt affectus erga fidẽ, atque adeò, & ipſa fides, quando radicitius tollitur affectus erga ea omnia, quæ fidei opponũtur, & tunc dicitur fides bene in corde radicata. E contra verò, qui retinent affectum erga bona creata, vel ea quæ fidei opponuntur, faciliùs poſteà à fide deficiunt, & de his dicitur, quod in tempore credunt, & in tempore tentationis recedunt, quia non habebant radices: ſicut enim plãta firmior eſt, quò profundiores habet radices, ita & fides ex hoc potiſſimum capite firma dicitur, vel infirma. Denique ad hanc fidei firmitatem multum conducit diuina gratia ſpecialis, non ſolùm per protectionem, & cuſtodiam, qua tentationes auertuntur, ne occurrant; quæ protectio, ſi eſt extrinſeca, non videtur denominare fidem intrinſecè firmam; ſed multò magis per auxilia intrinſeca ſpecialia, quibus affectus, & intellectus intrinſecè firmantur, quam firmitatem petimus à Deo, dum dicimus, *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis*: & his omnibus modis explicari poteſt inæqualitas fidei, quæ de facto reperitur, & cum proportione applicari poſſunt ad ſpem, & charitatẽ, & cæteras virtutes infuſas.

Item prouenit hæc maior firmitas in voluntate ex carentia affectus erga obiecta contraria.

69 Hoc ergo ſuppoſito, dubitatur primò, an quando fidei habitus infuſus augetur intenſiuè, augmentum, ſeu intenſio fiat phyſicè ab actibus. Quæſtio tamen hæc generalis eſt de habitu charitatis, & aliis habitibus infuſis, quæ tractari ſolet in 1.2. *in tract. de virtutibus infuſis*, & vltra alios videri poteſt Suarez *tom. 3. de gratia lib.* 8. *cap.* 4. qui bene notat, non procedere hoc dubium de habitu gratiæ, nec etiam de prima infuſione habituum completè ſumpta in iuſtificatione: cùm enim actus, qui eſt diſpoſitio vltima, ſit actus vnius virtutis, non poteſt habere vim ad producendos phyſicè habitus aliarum omnium virtutum. Vnde neque etiam dubium eſt de augmento habituum, quod non confertur ex merito condigno, vel congruo præſenti, ſed ex opere operato, tranſacta iam diſpoſitione, ſi quæ fuit: nam actus præteritus non poteſt phyſicè operari, vt conſtat. Solùm ergo poteſt eſſe dubium de prima infuſione habitus, vel eius augmento, quod datur præſente actu eiuſdem virtutis. De quo etiam ſupponitur, quod ſaltem per potentiam obedientialem poſſet eleuari à Deo, vt inſtrumentum ad productionem phyſicam habitus infuſi, vel eius augmenti, ſuppoſita ſententia cõcedente hanc potentiam obedientialem actiuam ad producendos effectus improportionatos. De facto tamen non aſſumi actus à Deo ſupra eorum naturam ad productionem habituum, neque eſſe fundamentum ad id aſſerendum, excepto ſacramento Pœnitentiæ, in quo contritio, vel attritio eſt pars ſacramenti, & concurrit partialiter ad productionem gratiæ & aliorum habituum in ſententia docente ſacramenta cauſare phyſicè gratiam probat idem Suarez ibi *num.* 1.

An quando fidei habitus infuſus augetur intenſiuè, augmentum, ſeu intenſio fiat phyſicè ab actibus.

Aliqui ergo, quorum meminerunt Torrianus hîc *diſp.* 45. *dub.* 7. *verſ. alij verò*, & Suarez *vbi ſupra num.* 3. *in fine* volunt, hos actus habere vim ſibi connaturalem ad producendos eos habitus infuſos, præcipuè quoad eorum augmentum. Fundamentum autem præcipuum eſſe poteſt exẽplum habituum naturalium, ad quos producendos, vel augendos habent vim actus naturales. Alij tamen Theologi omnes pro certo ſupponunt, hos habitus non poſſe phyſicè produci, vel augeri ab actibus: imo Hurtado *diſp.* 62. *ſect.* 2. §. 12. dicit oppoſitum etiam quoad augmentum non eſſe tutum, & Medina apud Suarez *vbi ſupra num.* 11. dicit, licèt non ſit erroneum quoad primam productionem eſſe temerarium. Ipſe tamen Suarez *num.* 12. *&* 17. has cenſuras non approbat, ſed dicit, communem ſententiam eſſe ſolùm aſſertionem communem ita certam intra latitudinem opinionis, vt contraria non poſſit probabilis reputari. 70

Omiſſis autem multis rationibus parum efficacibus, quibus defendi ſolet, & quæ videri poſſunt apud prædictos Auctores, & apud Coninch *de moralitate actuum ſupernaturalium diſput.* 7. *dub.* 2. probari poteſt primò, quia in iuſtificatione hi habitus à Deo infunduntur, & non generantur ab actibus, vt ſignificat Trident. *ſeſſ.* 6. *cap.* 7. dum dicit, charitatem per Spiritum ſanctum diffundi in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhærere, & hæc omnia infuſa accipere hominem per Ieſum Chriſtum, fidem, ſpem & charitatem: quæ omnia ſignificant infuſionem à Deo, prout condiſtinguitur ab acquiſitione per proprios actus. Quod etiam ſignificauit Auguſtinus *lib.* 2. *contra duas epiſtolas Pelagianorum cap.* 9. vbi dicit, hominem præparare cor, (nempe per actus (licèt non ſine cooperatione Dei, Deum autem præparato cordi ita reſpondere, *vt in eo nihil operis habeat homo, ſed totum ſit à Domino Deo.* Vnde argui poteſt ad augmentum eorum habituum: quia ſicut homo per proprios actus ſe diſponit ad primum gradum habituum, ita poſtea per merita ſubſequentia ſe diſponit ad eorum augmentum; ergo ſicut Deus ſolus phyſicè producit primum gradum, non concurrente phyſicè diſpoſitione, vt cauſa, ita Deus ſolus producet phyſicè ſecundum gradum; actu noſtro ſe habente ſolùm vt diſpoſitione: illa enim cauſa, quæ non habet virtutem ad producendum primum gradum qualitatis, minùs poterit producere phyſicè ſecundum, ad quem maior virtus ſemper requiritur, quàm ad primum. 71

Hinc rurſus ſecundò probatur, quia ſi habitus phyſicè produci poſſent per actus, non eſſent per ſe, & ex natura ſua infuſi, ſed acquiſiti, ſicut & habitus naturales, licèt per accidens poſſent à Deo infundi, & ideo dici poſſent per accidens infuſi, ſicut & habitus naturales dici ſolent acquiſiti per ſe, & per accidens infuſi. Quod tamen eſt contra Theologos omnes ſtatuentes hos habitus eſſe per ſe, & ex natura ſua infuſos, quia hoc modo debent iuxta ſuam exigentiam à Deo infundi. 72

Tertiò probatur à priori, quia hi habitus non ſunt ſicut acquiſiti, qui ſolùm dantur ad faciliùs

operan

operandum, & ſupponunt iam potentiam completam in ratione potentiæ, ſed potiùs dantur ad ſimpliciter poſſe, & vt potentia ſit completa in ratione potentiæ quæ ſine habitu, vel aliquo alio comprincipio ſupplente loco habitus non eſt completa in ratione potentiæ: & ideo non acquiruntur per actus, quia potentia debet omnino præſupponi ad ſuos actus, non verò poteſt, ac debet per actus comparari. Hoc autem argumentum eodem modo probat de intenſione, ſeu augmento habituum: quia ſicut primus gradus intenſionis, ex parte habitus dat ſimpliciter poſſe ad actum ſupernaturalem remiſſum; ita intenſio ipſius habitus dat ſimpliciter poſſe ad actum intenſum; ergo non minùs intenſio, quàm primus gradus habet ſe per modum potentiæ, atque ideo non magis poterit ex natura ſua produci phyſicè per actus; hi enim ſi intenſi ſunt, iam ad ipſos connaturaliter præcedere debebat habitus intenſus, quare non poſſunt ij actus habere vim producendi in habitu intenſionem, quæ connaturaliter loquendo deberet præſupponi ſemper ad actus intenſos. Si verò ij actus non ſunt intenſi, ſed remiſſi, minùs poterunt producere phyſicè intenſionem in habitu, ad quam intenſionem, vt diximus, maior virtus requiritur in cauſa, quàm ad producendum gradum remiſſum.

73 Quartò, probari poteſt ex principio alio ſupra poſito, quod hi habitus comparantur vt paſſiones conſequentes, & dimanantes ex gratia habituali: quare nulla cauſa habebit virtutẽ eos phyſicè producendi, quæ non habeat virtutem producendi gratiam: alioquin ponerentur paſſiones gratiæ ſine gratia: ſi autem ponitur habitus gratiæ, ſtatim reſultant hi habitus, vel per efficientiam phyſicam, qua fiunt à gratia, vel per dimanationem, qua ad exigentiam gratiæ fiunt à generante, hoc eſt, ab ipſo Deo, qui infundit gratiam. Non eſt ergo in ipſis actibus ponenda vis phyſica producendi hos habitus, cùm actus non poſſint phyſicè cauſare gratiam, nec poſita gratia, neceſſaria ſit in actibus talis vis producendi habitus, qui ex poſitione gratiæ, etiam ſine concurſu actuum debent connaturaliter reſultare.

Vnde quintò arguere poſſumus: quia in peccatore durante ſtatu peccati habitualis, reperiuntur plures actus boni ſupernaturales virtutum moralium, quales ſunt miſericordia, iuſtitia, & attritio etiam ſupernaturalis ante ſuſceptionem ſacramenti: & hi actus non producunt habitus infuſos earum virtutum: quia nimirum non poſſunt producere habitum gratiæ, ſine quo non dãtur alij habitus earum virtutũ. Hinc autem argui poteſt ad habitum charitatis; nam licèt eius actus non dentur in peccatore remanente in peccato: non poteſt tamen reddi ratio, cur actus temperãtiæ, vel attritionis ſupernaturalis nõ poſſint phyſicè producere ſuos habitus, ſi actus charitatis poteſt phyſicè ſuum habitũ producere; cùm non minorem proportionem habeat actus iuſtitiæ cũ ſuo habitu, quàm charitas cum ſuo, & ſic de aliis.

74 Sextò probari hoc ipſum poteſt ex modo, quo augmentum horum habituum de facto datur, nimirum propter merita condigna bonorum operum, quæ iuſtus operatur, & vt præmium eorum operum: præmium autem hoc habet ex ſe, vt à præmiante debeat reddi propter opera, quare non fit hoc augmentum ab ipſiſmet operibus, ſed opera facta mouere debent Deum, vt eorum intuitu præmium conferat, & augmentum habituum infuſorum. Alioquin ſi iuſtus ſuis actibus produceret ſibi phyſicè hoc augmentum, non magis à Deo præmium acciperet, quàm à ſemetipſo, qui ſicut ſuos actus ſibi elicit, ita & præmium ſibi phyſicè produceret. Quamuis autem Deus poſſet non concurrere cũ actu bono ad producendum augmentum habitus, & ideo videatur à Deo etiam accipi illud augmentum: hoc tamen non videtur ſufficere ad rationem præmij condigni, quod ita debet diſtingui à merito, vt addat aliquid ſupra totum id, quod iam cenſetur ipſe merens habere in bonis ſuis. Qui autem poſuit actum bonum habentem vim per modum cauſæ efficientis neceſſariæ ad augendum habitum, iam cenſetur habere in bonis ſuis totum illud augmentum. Nec vllus vnquam dixit, habitum naturalem, quem exercitio actuum bonorum acquirimus, eſſe proprium præmium ipſorum actuum, quibus acquiritur, niſi forſè impropriè, ſicut virtus dicitur ipſa eſſe ſibi merces. Nec actus externus bonus eſt præmium, quo præmiatur condignè voluntas interna, à qua efficaciter imperatur, ſed eſt effectus neceſſarius eius voluntatis, qui ſine miraculo impediri non poteſt. Sic autem ſe haberet in ea ſententia augmentum habitus infuſi, cùm eſſet effectus neceſſarius phyſicus actus boni ſupernaturalis, cuius phyſica efficientia ſine miraculo impediri non poſſet, & ſine violentia cauſæ efficacis phyſicæ, & neceſſariæ: non ergo eſſet præmium condignum illius actus, ſed effectus illius; cùm tamen de facto ij actus, ſicut merentur de condigno augmentum gratiæ, ita mereantur augmentum habituum ſupernaturalium, qui gratiam conſequuntur, vel comitantur.

Confirmari poteſt primò, quia frequentiùs de facto datur eiuſmodi augmentum propter actus aliarum virtutum, quàm propter actus illius virtutis cuius habitus augetur: nam habitus infuſus iuſtitiæ, v. g. augetur propter actus non ſolùm iuſtitiæ, ſed etiam miſericordiæ, temperantiæ, fidei, ſpei, charitatis, & aliarum omnium virtutum, vt ſuppono, cùm iis omnibus actibus detur augmentum gratiæ, ad quod conſequitur augmentum aliorum omnium habituum infuſorum. Quare neceſſe eſt, vt multò frequentiùs augeatur habitus infuſus iuſtitiæ propter alios actus, quàm propter actus iuſtitiæ, cùm multò plura ſint opera bona aliarum omnium virtutum, quàm ſolius iuſtitiæ. Quod idem dici poteſt de ipſa charitate, cuius habitus augetur etiam propter actus bonos aliarum omnium virtutum infuſarum, qui cõmuniter loquendo multò plures, & frequentiores erunt, quàm actus ſolius charitatis. In iis autem caſibus non poteſt dici, quod augeantur omnes habitus infuſi phyſicè ab actu cuiuſlibet virtutis, cùm actus temperãtiæ nullam habeat proportionem in ſe, vt ſit cauſa phyſica habitus charitatis, vel iuſtitiæ: quare fatẽdum eſt ſolùm concurrere, vt cauſam meritoriam, & moralem, atque ideo naturam huius augmenti de ſe poſtulare, quod fiat à ſolo Deo, cùm ille debeat eſſe communis modus, quo conferri debet, nec niſi quoad partem exiguam poſſit fieri ab actibus, facta comparatione ad id, quod ſine efficientia actuum conferri deberet, etiamſi in ipſis actibus concederetur ius producendi phyſicè augmentum proprij habitus ad quem ſinguli ſpectant. 75

Confirmari denique poteſt ſecundò, quia ſi hæc efficientia non eſſet ſolùm moralis, & me- 76

ritoria, ſed etiam phyſica, deberet augeri phyſicè habitus infuſus ab actibus ſaltem ſupernaturalibus eiuſdem virtutis, etiam quando ij actus non eſſent meritorij, atque adeo actus charitatis, qui continuò à Beatis ardentiſſimè exercetur erga Deum, deberet augere phyſicè ipſum habitum infuſum charitatis; quod eſt manifeſtè falſum, & abſurdum. Sequela verò probatur, quia ad efficientiam phyſicam, ſolùm attenditur virtus phyſica, & ſubſtantia cauſæ; quare cùm ille ſit verè actus charitatis quoad ſubſtantiam, non poſſet impediri à ſua actiuitate; niſi per miraculum, quod ineptè continuò fingeretur ibi ad impediendum augmentum charitatis. Quod ſi dicas, actus ſolùm liberos habere hanc vim phyſicam augendi habitus; hoc in primis abſque fundamento diceretur. Sed remanet eadem difficultas circa alios plures actus charitatis liberos, quos Beati eliciũt circa Deum, quando v. g. Angeli propter Dei gloriam nos cuſtodiunt, & tuentur: & denique eadem difficultas erit de omnibus actibus bonis liberis, quos circa alias virtutes eliciunt plurimos in cœlo, per quos tamen non augentur habitus infuſi, & hoc præcisè, quia non ſunt actus meritorij ex defectu ſtatus viatoris: qui defectus non eſt intrinſecus in ipſis actibus, cùm ſtatus viatoris, vt ſuppono, conſtituatur per decretum extrinſecum, & legem Dei ſtatuentis tale, vel tale tempus pro ſtatu viæ: quare iidem actus, quos habent in purgatorio animæ, ſi haberentur in hac vita, eſſent meritorij de condigno, & augerent gratiam, & habitus infuſos, quos tamen ibi non augent: non ergo habent ex ſe vim phyſicam producendi tale augmentum, ne dicamus eam vim perpetuo miraculo impediri extra viam, ne operetur, quod phyſicè deberet operari.

77 Fundamentum verò deſumptum ab exemplo habituum naturalium, qui phyſicè generantur, & augentur per actus, retorqueri in primis poteſt, quia actus naturales non poſſunt producere phyſicè habitus, qui compleant potentiam in ratione potentiæ, ſed ſolùm, qui reddant potentiam faciliorem, ergo nec actus ſupernaturales poſſunt phyſicè efficere habitus hos, qui dant ſimpliciter poſſe, imò qui, vt dixi alibi, non dant faciliùs poſſe, non enim ſentit maiorem facilitatem ad credendum puer baptizatus in infantia, & nutritus in ſyluis, quando fit adultus, & ei proponuntur res fidei, quàm ſi non fuiſſet baptizatus, nec haberet habitum infuſum: non ergo poteſt argui ab habitibus acquiſitis ad infuſos, vt hi etiã fiant ab actibus ſicut illi. Deinde habitus acquiſiti non ſolùm quoad augmentum, ſed etiam quoad primam generationem fiunt per actus: quod tamen de habitibus infuſis dici non poteſt, cùm ad primum etiam actum prærequiratur ex natura rei habitus, qui compleat potentiam. Vnde conſtat ratio differentiæ inter vtroſque habitus: hi enim, qui dantur ad modum potentiæ, non poſſunt ab actibus fieri, ſicut nec potentiæ fiunt à ſuis actibus, licèt illi, qui ſupponunt potentiam, & ſolùm deſeruiunt ad eam inclinandam, & facilitandam, poſſint ab actibus fieri, & augeri. Addo denique habitus naturales in mea ſententia eſſe ſolùm ſpecies benè coordinatas relictas ex actibus præcedentibus, vt probaui in Philoſophia: ex quibus, & ex memoria priorum voluntatum, vel aſſenſus ſæpius præſtiti ſine experientia incommodi, prouenit illa maior facilitas ad perſeuerandum in decretis, & ad percipienda obiecta cum minori attentione, & labore, propter ſpecies iam longo diſcurſu fabricatas, & propter ſympathiã, qua excitantur faciliùs in memoria. Quæ omnia non pertinent ad habitus infuſos, qui non ſunt ſpecies, nec præſtant id, quod à ſpeciebus benè ordinatis prouenire poteſt; quare licèt actus etiã ſupernaturales poſſint generare hanc facilitatem habitualem prouenientem à ſpeciebus benè ordinatis ex ipſis relictis, non ſequitur, quod poſſint generare, vel augere habitus infuſos, qui dantur ad modum potentiæ. An verò poſſint relinquere habitus acquiſitos, ſeu facilitatem ad alios actus, non eſt huius loci. Certè ſuppoſito, quod habitus acquiſiti, & eorum facilitas ſint ſpecies benè ordinatæ, & memoria actuum præcedentium; idem ſine inconuenienti concedi poteſt de actibus ſupernaturalibus, cùm experientia conſtet non minùs ab eorum exercitio reddi potentiam faciliorem ad alios actus poſteriores, quàm ab exercitio actuum naturalium, & negari non poſſit, quod relinquant etiam poſt ſe ſpecies ſui, quæ deſeruiant & ad memoriam, & ad faciliùs, & cum minori defatigatione percipienda obiecta, & motiua, quæ antea non niſi cum attentione, & labore percipi, & examinari debebant.

Secundò principaliter dubitari ſolet, an quando habitus fidei, & ſpei manent in peccatore, augeantur per actus fidei, & ſpei, qui non per modum cauſæ, ſed vel meriti de congruo, vel diſpoſitionis deſeruiant ad illud augmentum comparandum. Et quidem illi, qui dicunt, habitum fidei, quando infidelis denuò conuertitur ad fidem, infundi de facto abſq; habitu gratiæ, & charitatis, facilè concedunt, repetitis actibus fidei, augeri etiam eius habitum in ſtatu peccati: quia ſicut actus primus fidei fuit diſpoſitio ſufficiens ad infuſionem habitus, ita actus fidei ſubſequentes diſponere poterunt ad eius augmentum, cùm non ſit minor efficacia in actibus ſubſequentibus, quàm fuerit in primo actu. Ita concedunt Valentia hîc *diſp.* 1. *q.* 5. *puncto* 4. Turrianus *diſp.* 45. *dub.* 1. Hurtado *diſp.* 61. *ſect.* 2. Coninch *diſp.* 17. *dub.* 6. *n.* 52. ſaltem quando actus fidei ſunt intenſiores habitu: cum qua etiam limitatione de actibus ſolùm intenſioribus idem docet Suarez *lib.* 9. *de gratia c.* 4. *n.* 10. Addit tamen *n.* 15. poſtea recuperata gratia augeri etiam fidei habitum per actus quoſlibet fidei, vel aliarum virtutum, niſi fortè reperiatur iam fides ex incremento dato in ſtatu peccati intenſior, vel æquè intenſa cum ipſa gratia: nam ad augmentum gratiæ ſolùm augetur conſequenter fides, & ſpes, vt ſint in eodem gradu cum gratia: quare ſi iam aliunde reperiuntur in eo, vel in ſuperiori gradu, non augentur, ſed remanent ſicut antea; in quo diſſentit à P. Vaſquez, qui in 1. 2. *diſp.* 220. *cap.* 6. *num.* 56. vt conſequentiùs loqueretur, dixit, fidem, & ſpem neque etiam in homine iuſto augeri niſi per proprios actus, quia hi habitus, cùm non ſint connexi cum gratia, ſed de facto reperiantur ab ea ſeparati, non habent etiam connexionem cum augmento gratiæ, & aliarum virtutum, ſed ſiue ſint informes, ſiue formati, ſemper augentur per omnes & ſolos proprios actus; cui conſentit Turrianus hîc *diſp.* 45. *dub.* 1.

78 An quando habitus fidei, & ſpei manent in peccatore augeantur per actus fidei, & ſpei, qui per modum diſpoſitionis deſeruiant ad illud augmentum comparandum.

Nobis iuxta noſtra principia ſuprà poſita aliter dicendum eſt, habitum fidei, (& idem eſt de ſpe) in ſtatu peccati non augeri per proprios actus; in homine autem iuſto augeri per omnes actus, per quos augetur gratia. Et quidẽ, quod in

79 Habitus fidei in ſtatu peccati non augetur per proprios actus, in homine autẽ iuſto augetur per omnes actus, per quos augetur gratia.

ſtatu peccati non augeantur habitus fidei,& ſpei, concedunt ij omnes,qui negant infundi habitum fidei ante infuſionem gratiæ, vt fatetur Hurtado *diſp.61.* qui ait conſequentiam eſſe bonam,ſi fides non infunditur ſine gratia, nec eius augmentum ſine gratia,vel augmento gratiæ vnquam infundi. Vnde probari poteſt iiſdem argumentis, quibus ſupra probauimus, fidem non infundi ſine gratia: & rurſus abſolutè probari poteſt ex abſurdis, vel certè difficultatibus, quas aduerſarij pati coguntur,vt hoc augmentum fidei informis tueantur. Aliqui enim, vt vidimus, vt conſequenter loquantur, dicunt, fidem in homine iuſto non augeri niſi per proprios actus, atque adeo contingere,vt homo iuſtus habeat charitatem intenſiſſimam,& cæteras etiam virtutes morales, fidem autem remiſſam: quod certè durſſimum videtur, nec ſatis etiam conſequenter dictum. Nam ipſi admittunt,poſito augmento gratiæ ex opere operato per ſacramenta,augeri etiam habitum fidei, vt fatetur expreſsè Turrianus *loco ſuprà citato, §. ex dictis autem.* Ratio autem eſſe debet, quia per ſacramenta augetur iuſtitia, & fit homo magis iuſtus:ad complementum autem iuſtitiæ pertinent habitus virtutum: quare ſicut in prima iuſtificatione infunduntur ij habitus, ſic etiam quando augetur iuſtitia, debent augeri. Hæc autem ratio non minùs procedit de augmento iuſtitiæ & ſanctitatis,quod confertur propter merita,& ex opere operantis:nam tunc etiam fit homo magis ſanctus & iuſtus,& accipit incrementum iuſtitiæ: ergo non debet illud accipere deminutum, ſed completum quoad omnes habitus infuſos.

80 Secundò applicari poteſt ratio à nobis ſuprà adducta: quia valdè præternaturale eſſet,& contra debitum ordinis ſupernaturalis, vt in homine iuſto eſſent valde intenſi habitus charitatis, & alij pertinentes ad voluntatem, & habitus fidei pertinens ad intellectum eſſet adeò debilis,& remiſſus:nam ſicut appetitus oritur ex cognitione, & petit cognitionem eiuſdem ordinis, & ideo appetitus ſpiritualis exigit cognitionem ſpiritualem, & appetitus ſupernaturalis exigit cognitionem ſupernaturalem:ita virtus,& potentia appetitiua exigit virtutem, & potentiam cognoſcitiuam eiuſdem ordinis, & ideo virtus appetitiua ſpiritualis exigit virtutem cognoſcitiuam ſpiritualem, & virtus appetitiua ſupernaturalis exigit virtutem cognoſcitiuam ſupernaturalem, & virtus appetitiua melior,& perfectior exigit meliorem,& perfectiorem virtutem cognoſcitiuam eiuſdem ordinis: vnde gratia eſſet in ſtatu valde violento, ſi poſito augmento charitatis, & habituum infuſorum in voluntate, maneret pars cognoſcitiua, & habitus fidei in ſtatu diminuto, & imperfecto.

81 Sed neque illi,qui concedunt,augeri habitum fidei in homine iuſto per actus omnium virtutum, quoties augetur gratia, loquuntur magis conſequenter:ij enim ex vno capite,vt dicant,infundi habitum fidei ſine gratia, & in peccatore augeri per actus fidei, conantur oſtendere, fidei habitum non habere connexionem cum gratia: & poſtea, vt defendant, eundem habitum fidei augeri in homine iuſto, quoties augetur gratia, ſaltem ſi non ſit æquè intenſus cum aliis habitibus,recurrunt ad connexionem,quam habet cum habitu gratiæ.Sic recurrit expreſsè Hurtado *dict. diſp.61. §.9.* vbi inde probat, non poſſe gratiam eſſe intenſiorem fide,*quia gratia,*inquit,*eſt principium phyſicum, aut morale habitus fidei, ita vt ſubſtantia gratiæ non poſſit eſſe ſine ſubſtantia habitus fidei:nec intenſio gratiæ ſine æquali intenſione fidei: quia gratia comparatur ſubſtantiæ naturali: vnde qualibet pars intenſiua gratiæ eſt natura intenſionis ſimilis: quia gratia eſt natura ſua principium amandi Deum,quod præſtari non poteſt abſque fide*; in quibus verbis agnoſcit clarè dependentiam habitus fidei ab habitu gratiæ tanquam paſſionis à ſua eſſentia, qua dependentia poſita, non eſt, cur concedatur fidem augeri in ſtatu peccati,cùm paſſiones non debeant augeri,quando eſſentia,à qua dimanant,non augetur. Eodem ferè modo loquitur Suarez *dicto lib.9.de gratia cap.4.num.15.* dicens fidem in homine iuſto augeri per omnes actus bonos, & meritorios quia gratia ſecum illam affert,& ideo illam etiam intendit, quaſi per reſultantiam, ſi illam minùs intenſam reperiat.

Ad hoc autem explicandum,& defendendum 82
affert idem Suarez ibi exemplum caloris, cum quo etiam forma ignis habet connexionem;nam licèt calor poſſit eſſe ſine forma ignis, & præcedat illam; at forma ignis eſt connexa cum calore, & affert ſecum totum calorem ſibi neceſſarium,vt à ſe reſultantem: ſi tamen aliquem calorem inuenit in ſubiecto:tunc ille non reſultat;reſultabit tamen intenſio caloris accommoda formæ ignis. Sic fides aliquando præcedit gratiæ infuſionem, & quidem in maiori intenſione, quàm ſit gratia adueniens; & tunc nec fides illa, nec augmentum reſultat ex gratia, quæ iam inuenit totam intenſionem fidei, quàm exigit, & aliquando maiorem:quando verò aduenit gratia intenſior, quàm ſit fides præcedens, tunc ex ipſa gratia reſultat augmentum fidei, donec adæquetur exigentia gratiæ intenſioris.

Cæterùm ex hoc ipſo exemplo oſtendi poteſt 83
defectus conſequentiæ in hac doctrinâ.Nam calor intēſus ita eſt paſſio reſultans ex forma ignis, vt tamen quoad aliquos gradus præcedere poſſit productus ab agente extrinſeco, nec etiam per aduentum formæ impeditur agens extrinſecum à calefacienda eâdem materiâ:vnde ſi forma aëris petat calorem, vt ſex, v.g. & tota hæc intenſio reſultet à forma aëris, non impeditur per hoc agens extrinſecum,v.g. ignis à calefacienda materia aëris,& producendo ſeptimo gradu caloris, quia ignis, qui poterat ante aduentum formæ aëris calefacere illam materiam, poterit ſtante forma aëris adhuc eandem materiam calefacere, cùm habeat totam ſuam vim calefactiuam, & actiuam in eandem materiam.Similiter ergo conſequenter dicendum eſſet in caſu noſtro, ſi actus fidei intenſus vt quatuor poterat in peccatore augere habitum fidei,& intendere, vt quatuor, & ita de facto illum intendiſſet, prout concedit Suarez, qui vult ſemper per actus habitu intenſiores intendi fidem in peccatore: ergo ſi idem actus intenſus, vt quatuor fiat ab homine iuſto, augebit habitū fidei,& reddet intenſum,vt quatuor, cùm non impediatur actiuitas illius actus per præſentiam gratiæ, imò debeat augeri, ſicut augetur dignitas, & valor ad merendum plus. Conſequens autem non videtur poſſe admitti in ea ſententia:quia ſi aliquis habens habitum fidei, vt duo iuſtificetur, & accipiat gratiam etiam vt duo: tunc habitus fidei non augetur, ſed remanet vt duo, vt ſit æqualis gratiæ: quare actus

fidei exiſtens eo inſtanti nou auget habitum fidei, quem tameu augeret, ſi homo maneret in peccato. Deinde ſi poſtea eliciat actum fidei intenſum vt ſex, non intendet habitum fidei vt ſex: quia ſuppono, quod nou poteſt de condigno augere gratiam vſque ad intenſionem vt ſex: neque enim omnes actus cuiuſlibet virtutis merentur æqualiter: cùm autem actus charitatis vt ſex ad ſummum intenderet habitum charitatis, & gratiæ vt ſex, non poteſt actus temperantiæ, aut fidei æqualem intenſionem gratiæ, & charitatis promereri: quare nec habitus fidei augebitur, vt ſex, cùm in homine iuſto per te habitus fidei non progrédiatur in augmento nouo ſupra intenſionem gratiæ, ſed debeat ſiſtere eius augmentum, donec gratia eum adæquet. Erunt ergo peioris conditionis actus intenſi fidei facti ab homine iuſto, quàm facti à peccatore, cùm his detur augmentum habitus fidei, & non illis: quod ex ſe ſatis durum, & difficile apparet. Habet autem hic diſcurſus maiorem vim ad hominem, eo quod P. Suar. *dicto c.4.n.*11. videatur ſupponere actum intenſiorem fidei eſſe diſpoſitioné, cui debeatur augmentum intenſiuum in habitu, & quæ Deum quodammodo cogat ad illud augmentum producendum, his enim verbis vtitur Suarez: quare difficile apparet, cur eadem diſpoſitio actus intenſioris poſita in homine iuſto uon exigat idé augmentum in habitu, licèt habitus ſupponatur iam intenſior, quàm gratia: tunc enim præcedit etiam ratio, quam affert Suarez ibi, nempe quod cùm *cauſa ſecunda diſponit ſufficienter ſubiectum ad aliquam formam, & caret virtute introducendi illam, quaſi ex naturali debito ad Deum ſpectat inducere formam, vt in generatione hominis,* &c. propter quam rationem dicit, poſito actu intenſiori fidei in peccatore, produci à Deo intenſionem in habitu, ad quam ſubiectum inuenitur ſufficienter diſpoſitum: quæ ratio magis deberet procedere in homine iuſto, in quo ſubiectum eſt magis, & meliùs diſpoſitum propter maiorem valorem actus fidei formatæ, quàm informis, vt conſtat.

84 Vnde apparet etiã, minùs conſequenter eundem Suarez ponere hanc tantam vim diſpoſitiuã in actibus fidei, qui fiunt à peccatore, vt iis Deus debeat addere intenſionem in habitu: cùm tamen idem auctor *lib.*8. *de gratia, c.*4. *num.* 10. & 17. hoc vnico argumento probaſſet non produci phyſicè ab actibus habitum ſupernaturalem, aut eius intenſionem, quia ij actus ex natura ſua debent ſupponere potentiam, qualis eſt habitus ſupernaturalis reſpectu actuum, atque adeo non poteſt actus ex natura ſua habere vim productiuam talis habitus: quia licèt aliquando hi actus fiant ante habitum: *hoc*, inquit, *eſt præternaturale: ordo autem connaturalis talis actus eſt, vt ſupponat habitum, tanquam connaturale, & neceſſarium principium, & ideo ex natura ſua non habet efficaciam ad illum.* Quæ ratio certè æquè probat, non poſſe his actibus, vt diſpoſitionibus deberi intenſionem ſui habitus: quia intenſio etiam in habitu eſt connaturale, & neceſſariũ principium ad intenſionem in actu, ergo non poteſt intenſio ipſius actus eſſe diſpoſitio, cui ex natura rei debeatur intenſio habitus, cùm nulla poſſit eſſe diſpoſitio ex natura rei ad eam formam, quam ex natura rei ſemper debet præſupponere: quare vel illa ratio non probat ſufficienter efficaciam actuum ad producendam per veram cauſalitatem ſubſtantiam, vel intenſionem habitus, vel æquè probat, non poſſe eſſe diſpoſitionem, cui ex natura rei debeatur intenſio habitus.

Denique hinc vltimò colligi poteſt, minùs 85
conſequenter aliquos ex iis Auctoribus concedere, augeri fidei habitum informem per actus intenſiores, non verò per remiſſos, aut æquè intenſos, prout loquuntur Suarez *lib.*9. *dicto cap.*4. *num.*10. *in fine*, & Coninch *dicto dub.*6. *num.*52. Quamuis magis conſequenter id etiam de actibus remiſſis conceſſerint Turrianus *dicta diſp.*45. *dub.*1. & Hurtado cum aliis *dicta diſp.*61. *ſect.*2. Ratio autem eſt ex dictis: quia hi actus, vt vidimus, non poſſunt eſſe diſpoſitio connaturalis, ſeu cui ex natura rei debeatur augmentũ habitus infuſi, quare videtur quod ſolùm diſponant per modum meriti de congruo, ideò enim attenditur libertas, & honeſtas in iis actibus, vt Deum moueant ad augendum habitum. Ad hoc autem genus diſpoſitionis per modum meriti non requiritur maior intenſio in actu, cùm actus etiam remiſſi charitatis, & aliarum virtutum in homine iuſto mereantur de facto augmentum gratiæ, & intentionem habitus charitatis, & aliorum habituum ſupernaturaliũ, vt ſuppono, & videbimus in tract. de charitate, & concedit idem Suarez quia nimirum in ratione meriti non attenditur proportio phyſica, ſed moralis, & poſſunt in æſtimatione morali plures actus remiſſi æquiualere vni intenſo, & multitudine cõpenſare defectum intenſionis, quare poteſt idem præmium correſpondere pluribus actibus remiſſis in peccatore, vt ſicut vnus actus intenſus diſponit per modum meriti de congruo ad intenſionem habitus, ſic poſſent plures actus remiſſi, ita vt ſinguli diſponant ſucceſſiuè, & obtineant multo minus, ſed tamen aliquid illius intenſionis, quam obtineret ſimul vnus actus intenſus. Vides quot difficultates occurrant in illo augmẽto habituum fidei, & ſpei in ſtatu peccati, quibus omnibus liberat ſe, qui illud negat, & tunc omnia facilè componuntur, dum habitus fidei, & ſpei ſemper ſeruant æqualem menſuram cum habitu gratiæ & ſemper eiſdem actibus infunduntur, & augentur, vt paſſiones gratiæ, ad cuius poſitionem ponuntur, & ad cuius incrementum pari paſſu augentur. Vnde tandem Hurtado *dicta diſput.*61. *ſect.*3. §.14. ingenuè fatetur, ſe propter ſolam aliquorum auctoritatem motum eſſe ad id augmentum fidei informis concedendum, nec aliud ad id fundamentum habere, ſatiùs tamen fuiſſet id cum aliis negare, ad quod fatetur ſe nullũ fundamentum habere, niſi aliquorum auctoritatem.

Solùm opponi ſolet, quod habitus fidei & ſpei 86
de facto manent in peccatore ſine gratia, & charitate: ergo in eo etiam ſtatu poſſunt augeri per actus ſuos: cur enim maiorem diſpoſitionem exigat Deus ad intenſionem, quàm ad ſubſtantiam horum habituum. Ad hoc tamen reſpondetur facilè, diſpoſitionem requiſitam ad conſeruationem horum habituum non eſſe eorum actus, ſed ſolum negationem actuum contrariorum nempe infidelitatis, & deſperationis: nam puer in infantia baptizatus, etiamſi factus adultus nullum exercuerit actum fidei, aut ſpei nutritus in ſyluis, & commiſerit alia peccata mortalia, retinebit habitus fidei, & ſpei, quandiù contra eas virtutes non peccat. Ratio autem congruentiæ eſt, quia minus requiritur ad conſeruationem, ſeu non deſtructionem rei, quàm ad productionem,

vel

vel augmentum: & aliunde Deus, vt ſupra diximus, voluit relinquere in peccatore habitus fidei, & ſpei; vt poſſet ad iuſtificationem congruo modo diſponi; ad quem finem non erat neceſſe augere eos habitus in ſtatu peccati, nec parum erat indigno eos non auferre, quin eos etiam in inimico propter opera mortua augeret, maximè cum ad ſuſtinendum eiuſmodi augmentum tot debeamus difficultatibus implicari, vt vidimus.

An habitus fidei, & ſpei remittantur aliquãdo, & diminuãtur ſine totali deſtructioné.

87 Tertiò principaliter dubitari ſolet, an habitus fidei (& idem etiam eſt de habitu ſpei) remittatur aliquando, & diminuatur ſine totali deſtructione; ſuppono totum eum habitum auferri, & corrumpi peccato infidelitatis, de quo dicemus diſp. ſequenti agentes de ſubiecto fidei. Porrò eundem habitum fidei poſſe in peccatore fideli remitti, & debilitari, indicauit vt probabile Bañes hîc *q.4.art.5. dub.1. in reſponſ. ad 4.* quod etiam de ſpe videtur ibi ſupponere; vnde has duas virtutes dicit ſemper in peccatore eſſe debiliores, & magis remiſſas, quàm in quolibet iuſto. Quamuis poſtea idem Auctor addat, magis ſibi placere, quod in peccatore fideli remaneat habitus fidei cum tota intenſione, quam antea habebat.

Hæc ſententia ab alijs, qui eius meminerunt, acriter reiicitur: ij ſunt Turrianus *diſp. 45 dub.3.* & Hurtado *diſp.61. ſect.4.* quamuis vterque mendosè locum Dominici Bañes allegauerit. Suarez verò *lib. 11. de gratia cap. 8. num.16.* huius ſententiæ non meminit; & ideò ſolum probanit habitum fidei non remitti, quia per peccata venialia contra fidem non diminuitur. Abſolutè autem impugnatur primò ex conſenſu Theologorum, qui quando dicunt, fidem alijs peccatis præter infidelitatem non amitti, hoc intellexerunt vniuerſaliter, vt nihil illius amittatur: eodem enim modo dicunt, gratiam peccatis venialibus non amitti, & fidem non amitti, niſi per ſolam infidelitatem, certum autem eſt, gratiam, & charitatem nec quoad ſui partem amitti per peccata venialia: ergo nec fides quoad partem amittitur per mortalia præter infidelitatem. Quod videtur etiam conformius modo loquendi Tridentini *ſeſſ.6.c.15.* dicentis, quod fides non niſi per infidelitatis peccatum amittitur; nam quod minuitur, verè ex parte amittitur, & qui pecuniæ partem ludo, vel partem mercium naufragio amittit, verè dicitur pecunias, & merces amittere. Quod magis locum habet aduersùs illam ſententiam, iuxta quam aliquando qui fidem habebat intenſam vt 20. amittet ferè omnes illos gradus quolibet peccato mortali, debet enim retinere fidem remiſſam, & minorem, quàm quilibet iuſtus, qui fidem valdè remiſſam habet, quam amittet quaſi totum, quod habebat, & retinebit vnum, vel duos gradus.

88 Deinde ratione impugnatur, quia hæc expulſio intenſionis fidei, ſi fit, id erit propter peccatum commiſſum, & in pœnam illius: cùm autem peccata omnia ſequentia ſingula ſint digna eadem pœna, deberet ſucceſſiuè auferri aliquid illius intenſionis, quæ remanſerat, atque ita multiplicatis peccatis, tandem expelleretur tota fides habitualis, quod non concedent. Neque enim apparet, cur Deus magis puniat primum peccatum, quàm poſteriora, quę ſæpè multò grauiora erunt. Non eſt ergo fundamentum id dicendi de primo peccato. Nam quod fides debilior maneat in peccatore, id prouenit ex eo, quod mortua ſit, nec à conſortio charitatis foueatur, & excitetur, & quia peccatori deſunt feruentiora auxilia, & lumina, quibus fides magis illuminetur, & excitetur ad operandum. Sicut etiam ſpes debilior eſt in peccatore, non propter diminutionem intrinſecam habitus, ſed quia fœda conſcientia fiduciam retardat, iuxta illud 1. Ioann.3. *Si cor noſtrum reprehenderit nos, fiduciam habemus.* E contra verò conſcientia maculata omnia timet, & difficiliùs ſperat.

DISPVTATIO XVII.

De ſubiectis fidei.

SECTIO I. *Vtrum in Angelis viatoribus, & in primis parentibus fuerit fides.*

II. *Vtrum in Dæmone, vel animabus damnatis maneat fides.*

III. *An detur fides in Beatis, vbi etiam de animabus Purgatorij.*

IV. *An in hæretico, vel infideli habitus fidei remaneat.*

V. *An ablato habitu fidei, auferatur etiam ſimul habitus Theologiæ.*

VI. *Vtrum maneat actus fidei in eo, qui ſcienter negat alium eiuſdem fidei articulum.*

DE ſubiecto proximo diximus *ſuprà*, an fidei habitus ſit immediatè in anima, vel in potentia intellectiua diſtincta: nunc agendum reſtat de ſubiecto totali, ſeu de habentibus fidem, qui ſint. Vbi dubium eſt primò de Angelis, ſecundò de primis parentibus, tertiò de damnatis, quartò de Beatis, quintò de animabus Purgatorij, ſextò de hæreticis, & infidelibus.

SECTIO I.

Vtrùm in Angelis viatoribus, & in primis parentibus fuerit fides.

NOn pauci negant, Angelos habuiſſe in ſtatu ſuæ viæ propriam fidem, ſed quidam dicunt habuiſſe cognitionem perfectam naturalem, alij notitiam ſupernaturalem ſcientiæ infuſæ; alij euidentiam in atteſtatione, quæ in rigore non eſt fides, ſed ſcientia. Auctores retuli *ſuprà diſp.2. ſect.1.* & videri poſſunt apud Suarez *lib.5. de Angelis cap.5. n.15.* Communis tamen Theologorum ſententia affirmat cum S. Thoma hîc *q.5. art.1.* quos latè congerit, & ſequitur idem Suarez ibi *n.6.* Hurtado *diſp.59. ſect.1.* Coninch *diſp. 17. dub.1. n.16.* Turrian. *diſp.43. ſect.2. dub.2.* & alij omnes communiter; imò aliqui contrariam ſententiam cenſura aliqua notant, vt Bañes *dicta quæſt.5. art.1.* qui eam dicit temerariam, & Valentia ibi *puncto primo, verſiculo Minor probatur,* qui nõ nihil temeritatis in ea agnoſcit. Coninch *vbi ſupra* dicit, hoc eſſe omnino certum. Suarez *vbi ſuprà num.16.* dicit contrariam ſententiam falſam eſſe, & omnino improbandam. Alij tamen ab omni cenſura eam ſententiam liberant, vt Tur-

1 *Sententia negans.*

Sententia affirmans & communis.

rianus *loco citato*, & Hurtado §.2. dicens non videri eam ſententiam improbabilem. Certè non eſt locus Scripturæ expreſſus, nam verba illa generalia Pauli, *accedentem ad Deum oportet credere*, &c. & alia ſimilia loquuntur de hominibus, vt fatetur Lorca *diſp.*29.*n.*4.

2 Probari ſolet hæc communis doctrina multis rationibus parùm efficacibus, quas referunt, & refellunt Suarez, & Turrianus locis citatis. Meliùs probatur ab exemplo hominum, nam in iis, in quibus non habemus auctoritatem, aut rationem contrariam, debemus eodem modo ſentire de Angeli, & hominis ſanctificatione. Fuit autem eadem, imò, & maior ratio, vt Angeli per fidem ſe diſponerent, & mererentur ſuam beatitudinem: nimirum vt Angelus, qui pati non poterat in corpore, ſed ſola obſequia mentalia, & ſpiritualia Deo poterat exhibere, captiuaret intellectum in obſequium ſui Creatoris, & propter Dei auctoritatem crederet, quæ nec videbat, nec ſciebat. Potuiſſet quippe Deus homini etiam dare ſcientiam infuſam, vel euidentiam in atteſtante, qua ſine difficultate ex parte intellectus diſponi poſſet per voluntatem ad ſuam ſanctificationem, & tamen de facto noluit id facere, ſed per cognitionem obſcuram fidei eum dirigere, vt oſtenderet obſequium nobiliſſimum intellectuale erga diuinam auctoritatem; cur ergo cum Angelo aliter ſe haberet Deus, nec ab eo hoc obſequium mentale exigeret à quo alia obſequia corporalia exigere non poterat.

3 Confirmatur, quia cùm Angelus, & homo ad eandem beatitudinem, & viſionem Dei prædeſtinati fuerint, conſequens eſt, vt per eadem media tam ex parte voluntatis, quàm ex parte intellectus fuerint ordinati; nam vt dicit Fulgentius lib. 2. ad Traſimundum cap. 3. *vna gratia in homine, & Angelo operata eſt; in illo vt ſurgeret, in hoc ne caderet.* Decebat ergo Angelum mereri non ſolum per amorem, ſed etiam per fidem, & exhibere ſe in primis diſcipulum captiuantem intellectum in obſequium ſui Creatoris, cùm nulla appareat repugnantia in natura Angelica ad eliciendum actum fidei.

Obiectio. Obiicies: Angelus habuit euidentiam in atteſtante; hoc eſt, cognouit euidenter reuelationem illam eſſe ex Deo, ergo cognouit etiam euidenter myſterium reuelatum eſſe verum, ergo non per fidem. Huic argumento, quod eſt præcipuum fundamentum contrariæ ſententiæ, variæ adhibentur ſolutiones. Quidam dicunt, Angelo fuiſſe euidens Deum reuelare hæc obiecta; non tamen fuiſſe illi euidens, Deum non poſſe mentiri. Sed hoc eſt incredibile; cùm enim veracitas Dei ſit euidens hominibus, multò magis erit euidens Angelis. Secundò dicũt alij, Angelos omnes præter ſupremum accepiſſe reuelationem immediatè, nó à Deo, ſed ab Angelis ſuperioribus, de quorum veracitate poterant formidare. Verum reſtat eadem difficultas in Angelo ſupremo. Tertiò dicunt, euidentiam in atteſtante non gignere euidentiam, ſed fidem concluſionis. Verùm hanc ſolutionem latè impugnaui *ſuprà diſp.* 2. *ſect.* 1. vbi vidimus, concluſionem in eo caſu eſſe euidentem; nec elici ab habitu fidei; & ſanè quidquid ſit de nomine fidei, & euidentiæ; vix eſſet locus merito; quid enim meriti haberet credere concluſionem, quæ habet connexionem neceſſariam omninò cum præmiſſis euidentibus.

4 Faciliùs ergo Reſpondetur iuxta doctrinam traditam illa *ſect.* 1. Angelum non habuiſſe euidentiam in atteſtante de reuelatione Dei; ſed obſcurè credidiſſe illam eſſe reuelationem Dei, ad quod credendum habuit motiua maxima, quæ licèt non oſtenderent euidenter veritatem reuelationis, oſtendebant euidentiſſimè credibilitatem eius. Quomodo autem Angelus potuerit formidare de veritate reuelationis, dictum eſt ibi, quam reſponſionem approbant alij, quos refert, & ſequitur Granado hîc *tract.* 13. *ſect.* 2. *num.* 15. cum aliis, quos affert.

Dices, Angelus cognouit intuitiuè entitatem ipſius reuelationis, imò & entitatem ipſius actus fidei; ergo cognouit euidenter eſſe à Deo; nam de eſſentia actus fidei eſt infallibilitas, & certitudo. Reſpondeo, potuiſſe Angelum cognoſcere entitatem reuelationis vel actus fidei in ſe ipſa; non tamen ea diſtinctione, quæ exigitur, vt cognoſceret eius ſupernaturalitatem, aut infallibilitatem intrinſecam, ſicut homo experitur, & cognoſcit actum, quo credit, vel amat Deum; & tamen non percipit eius ſupernaturalitatem. Nam quod dicunt aliqui, hominem non cognoſcere ſuos actus in ſe ipſis, & cognitione quidditatiua, ſed ſolùm à ſigno, & à poſteriori, nunquam potui intelligere: homo enim non cognoſcit ſuum amorem in aliquo effectu, (cùm ſæpè nullus ſit effectus amoris) ſed in ipſo effectu formali, quem amor tribuit voluntati, ſeu in tendentia ad obiectum: quæ tendentia, & effectus formalis non ſunt aliud ab ipſo actu, ergo actus in ſe ipſo cognoſcitur: confusè tamen, & adeò confusè, vt nec immaterialitatem eius diſtinctè percipiamus, ergo potuit etiam Angelus percipere reuelationem, quin perciperet diſtinctè eius ſupernaturalitatem.

Dices, eo ipſo ſciret Angelus euidenter, illum actum eſſe ſupernaturalem, quia ſciebat euidenter, ſe poſſe cognoſcere diſtinctè naturalitatem, ſi eſſet in eo actu. Reſpondeo, Dæmonem etiam poſſe cognoſcere ſubſiſtentiam humanam, quando exiſtit: & tamen licèt eam non videret in Christo, non ideo cognouit euidenter myſterium Incarnationis, ſed dubitauit, an eſſet ibi ſubſiſtentia humana ſibi à Deo occultata propter aliquem finem. Sic etiam Angelus circa reuelationem potuit ſaltem imprudenter formidare, an eſſet naturalis, & occulta ſibi, Deo id permittente ob aliquem finem: in hoc enim nulla apparet repugnantia. 5

Dicet aliquis, fides & euidentia eiuſdem obiecti non repugnant, vt diximus *diſp.* 2. ergo licèt Angelus haberet euidentiam eiuſdem obiecti reuelati, adhuc poſſet habere fidem illius, ergo non eſt cur negemus Angelum habuiſſe euidentiam reuelationis. Reſpondeo, ſi Angelus haberet euidentiam reuelationis, non poſſet habere fidem; quia non reſtabat, vnde fides haberet obſcuritatem; & licèt idem obiectum materiale poſſit euidenter cognoſci, & credi per fidem; non tamen poteſt euidenter cognoſci, & credi eadem via; ſemper enim oportet, vt quatenus creditur, non appareat euidenter, nec inferatur ex medio euidenter cognito.

Ex dictis circa fidem Angeli infertur, quid dicendum ſit de fide primi hominis in ſtatu innocentiæ; de quo certius eſt habuiſſe fidem; tum quia in homine non inuenitur repugnantia ſi aliqua eſt in Angelo: tum quia valde inſinuatur à Gregorio XIII. in Bulla contra Michaelẽ Baium, 6

Quid dicendum ſit de fide primi hominis in ſtatu innocentia

vbi

vbi vigeſima quarta propoſitio hæc erat: *Abſurda eſt eorum ſententia, qui dicunt, hominem ab initio quodam ſupernaturali, & gratuito dono ſupra ordinem naturæ ſuæ fuiſſe exaltatum, vt fide, ſpe, & charitate Deum ſupernaturaliter coleret.* Quæ propoſitio cum aliis à Gregorio XIII. & Pij V. reiicitur; in eundem ſenſum loquitur Auguſtinus *lib.14.de ciuit.Dei c.17.* vbi dicit, primos parentes expertos fuiſſe, quid infidelitas, & inobedientia eis nocuiſſent. S. Ambroſ. *lib.5.epiſt.33.* cum Adamo loquens: *Agnoſcis*, inquit, *te eſſe nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* S. Proſper ad excerpta Genuenſium in reſponſ. ad 3. dubium. *Credendo enim*, inquit, *Adam Diabolo, non credidit Deo.* vbi apertè ſupponunt, fidem fuiſſe liberam Adamo, alioquin ſi euidentiam haberet, ſiue rei in ſe ipſa, ſiue in atteſtante, non potuiſſet non credere Deo. Ad quod etiam videri poſſunt alia innumera Patrum loca, quæ congerit Suarez *lib.4.de opere ſex dierum c.2.& 4.* qui dicunt, primos parentes peccatum infidelitatis commiſiſſe. Quod quidem de Eua ſaltem quoad infidelitatem materialem non videtur poſſe negari propter verba Pauli 1. ad Timoth.2. dicentis, Euam ſeductam fuiſſe: credidit ergo magis ſerpenti, quàm Deo, & per conſequens non habuerat euidentiam de iis, quæ Deus dixerat. Si autem Eua habuit fidem propriam, & obſcuram, non potuit id cum aliqua veriſimilitudinis ſpecie de Adamo negari. Et quidem cùm Deus, vel Angelus loco Dei ſenſibiliter Adamo loqueretur, & præcepta intimaret, vt cum communi ſupponit Suarez *lib.6.de Angelis, c.20.n.3.& 36.* non facilè apparet, quomodo notitia per voces illas ſenſibiles accepta potuerit dare euidentiam vel de re manifeſtata, vel de reuelatione diuina, quare neceſſaria fuit Adæ fides ad debito modo credendũ propter diuinum teſtimonium, nec videtur de hoc puncto dubitari poſſe, quidquid ſit de puncto præcedẽti, quod ad Angelorum fidem ſpectabat.

SECTIO II.

Vtrùm in Dæmone, vel animabus damnatis maneat fides.

7 *Sententia affirmans.* MAnere fidem in damnatis, ſi eam in via habuerunt, docuerunt Durandus *in 3. diſt. 23.q.9.* quod videtur etiam docuiſſe ibi Magiſter §.4. & Alenſis *3.p.q.64.membr.1.* & in eam ſententiam inclinat Salmeron *diſp.3. in epiſt. Iacobi*, & probabilem putat Valentia hîc *diſp.1.queſt.5. puncto 2.* Quam tamen ſententiam alij acerbiori nota inurunt, nam Bañes *in præſenti q.5. art.2. dub.1.* dicit eſſe periculoſam, & errori proximam Suarez etiam *lib.8.de Angelis cap.6.n.6.* loquens de habitu infuſo fidei, dicit eſſe valde temerarium eum in dæmone concedere. Turrianus *in præſenti diſp.43.dub.3.* ſententiam illam dicit eſſe improbabilem. Alij mitius de ſententia illa loquuntur, vt Hurtado hîc *diſp.59.ſect.1.* qui eam ab omni nota liberat, & in cenſores acriùs inuehitur. Item Granado hîc *tract.13.ſect.1.n.5.* cenſuram Magiſtri Bañes reprehendit. Lorca etiam *diſp.30. n.4.* ſententiam communem ſolùm veriorem appellat, & quod mirum eſt, idem Suarez *in præſenti diſp.7.ſect.5.num.3.* loquens etiam de habitu fidei infuſo, ſolùm dicit, ſententiam eum negantem in damnatis eſſe longè probabiliorem. Ego dicerem, ſententiam illam, iam nunc videri improbabilem, cùm nec auctoritatis, nec rationis fundamentum firmum habeat, quippe cui iam nullus ferè Theologus acquieſcat, & cuius fundamenta infirma ſunt, vt videbimus.

Communis ergo, & veriſſima ſententia Theologorum negat in damnatis, ſiue Angelis, ſiue hominibus fidem ſupernaturalem quoad actum, vel quoad habitum infuſum: ita S. Thom. *in præſenti q.4.art.2.* Suarez hîc *diſp.6.ſect.9. num.9. & diſp.7.ſect.5.* & *dicto lib.8. de Angelis cap.6.* Hurtado, Granado, & Valentia *locis ſuprà citatis*, Coninch *in præſenti diſp.17.dub.2.num.22.& ſequentibus*, Turrianus *loco citato*, qui alios referunt. Pro ea videtur ſtare Dionyſius de diuinis nominibus *c.4.* vbi docet, dæmones carere omnibus diuinis donis tam ſecundùm habitum, quàm ſecundùm operationem; & Auguſtinus *9. de Ciuit. cap.21.* vbi ait, dæmones non cognouiſſe Chriſtum per lumen, quod illuminat fideles, ſed per alia diuinæ virtutis effecta ſigna occultiſſima, &c. 8 *Sententia negans, & communis.*

9 Ratione etiam probatur (omiſſis aliis, quibus parum efficaciter ab aliis probatur) quia actus fidei infuſæ indiget auxilio ſupernaturali gratuito ad hoc vt fiat; quod ſanè auxilium meritò negatur damnatis, quibus iam gratiæ, & miſericordiæ locus non eſt: & fruſtrà illis tale auxilium daretur: cùm enim actus ſupernaturales ordinentur ad iuſtificationem, & beatitudinem, ceſſante illo fine, prout ceſſat in damnatis, ceſſare debent media ſupernaturalia. Ex quo etiam fit, non manere habitum; tum quia (vt dixit Dionyſius ſuprà) meritò priuantur omni dono ſupernaturali; tum quia habitus eſſet ibi otioſus, cùm in eo ſtatu nullam vnquam poſſet habere operationem. Neque obſtat, manere in damnatis characterem baptiſmi, vel ſacerdotij; quia character iuxta veriorem ſententiam non eſt qualitas operatiua, ſed ſolùm eſt ſignum indelebile poteſtatis, vel gratiæ acceptæ, de quo dixi *diſp.6.de Sacramentis in genere ſect.4. n.69.* quod ſignum meritò manet ad maiorem eorum confuſionem: at verò habitus fidei eſt qualitas operatiua dimanans ab habitu gratiæ, quo ablato petit ex natura rei extingui, præſertim cùm iam non maneat ſpes operandi per illum habitum.

Confirmatur primò, quia actus fidei infuſæ poſtolat ex natura ſua voluntatem bonam, & piam, à qua imperetur, vt diximus *diſp.10.ſect.3.* damnatus autem non credit ex affectu pio, & bono, ergo nec habere poteſt in eo ſtatu actum fidei infuſæ. Confirmatur ſecundò, quia fides infuſa non vtcunque credit obiecta reuelata ſed ſumma quadam certitudine, & ſuper omnia, vt vidimus *diſp.6.ſect.1.* damnati autem, licèt credant myſteria, non aſſentiuntur maiori certitudine, quàm quæ oritur ex ipſis ſignis, quibus conuincuntur: illa enim ſumma certitudo prouenit imperatiuè à voluntate ex affectu colendi Deum: ergo fides damnatorum, non eſt fides infuſa, ſed alia longè inferior.

Probari poteſt ſecundò ad hominem, quia fundamentum relinquẽdi fidem in damnatis, ſi quid probat, probaret æquè de omnibus: nam omnes cognoſcunt ſe eſſe damnatos ob ſua peccata, & carere viſione Dei, quam potuerunt cõſequi, quæ eſt pœna damni, & ſe potuiſſe eſſe participes redemptionis factæ per Chriſtum, & alia eiuſmodi 10

& tamen non omnes retinent habitum fidei, cùm plurimi fuerint infideles, qui nunquam eum habuerunt, neque poſt mortem eis de nouo infunderur, neque enim Auctores illi id audent dicere: ſicut ergo hi ſine habitu aut actu fidei infuſæ certiſſimè credunt vel ſciunt hæc omnia; ita & fideles damnati poterunt eadem credere, vel ſcire ſine habitu, vel actu fidei infuſæ: omnes enim æquè obtenebrati ſunt, & fortè magis obtenebrati ſunt aliqui fideles propter grauiora crimina, quæ commiſerant.

11 *Obiectio 1.* Obiiciuntur primò pro Durando verba illa Iacobi in Epiſtola Canonica *Dæmones credunt & contremiſcunt:* vbi fidem ſine operibus, quæ eſt in viatore, videtur omnino comparare cum fide dæmonum: quo etiam modo loqui videtur Auguſtinus *ep.105.* & *15. de Trinit. c.18. & de fide & operibus cap.14.16. &* 22. Non videtur autem futurum firmum argumentum Apoſtoli ad redarguendum eos, qui de ſola fide gloriabantur, niſi ſupponeret, fidem dæmonum eſſe veram fidem: reſponderent enim aduerſarij, fidem ſuam eſſe longè ſuperiorem fide dæmonum.

Omiſſis variis ſolutionibus: aliqui reſpondent, in prædictis verbis li, *credunt*, licèt ponatur de præſenti, poni tamen pro præterito: qui modus loquendi, & ponẽdi vnum tempus pro alio apud Hebræos familiariſſimus eſt Luc. 7. *Cui autem minus dimittitur, minus diligit.* id eſt, *minus dilexit*, vt exponunt ibi Ambroſius, Theophylactus, Beda, Euthymius, Chryſoſtomus homil. de Zachæo, & alij; iuxta quem ſenſum argumentum Apoſtoli firmiſſimum eſt, quaſi dicat, dæmones quando erant viatores etiam crediderunt, & tamen quia non habuerunt opera, damnati ſunt; ergo & tu ſimiliter, &c.

12 Cæterùm, quidquid ſit de hac interpretatione; communis ſolutio eſt, Apoſtolum non æquiparare in omnibus fidem dæmonum cum fide hominis viatoris; ſed ſolùm quoad hoc, quod vtraque ſterilis & inutilis eſt, ſi maneat ſine operibus. Quod ſi aliquis reſponderet, fidem dæmonũ eſſe coactam, & ideo eſſe inutilem, at verò fidem noſtram eſſe liberam & affectuoſam. Ex hoc ipſo redditur firmius Apoſtoli argumentum: nam eo ipſo oſtenditur, fidem non eſſe laudabilem, ex eo præcisè quod eſt cognitio repræſentans talia obiecta, ſed potiùs ex eo quod procedit à bona voluntate, à qua habet meritum, & laudem, quatenus coniungitur cum bono affectu voluntatis; ergo præter cognitionem intellectualem obiecti oportet curare de honeſtate affectus & voluntatis; ergo fides, cum qua manet voluntas turpis & inhoneſta circa alia obiecta, non erit ſufficiens ad ſalutem. Aliter explicari poteſt, Apoſtolum ibi ſolùm probare, ex defectu operum fidem eſſe mortuam; ſicut ex defectu etiam fructuum oſtenditur arbor mortua; ad hoc autem probandum affert fidem dæmonis, quam fidem, quæcunque illa ſit, ſcimus nihil prodeſſe, & eſſe mortuam, quia caret operibus; ita fides hominis, quæ ſterilis eſt, probabitur mortua; quod argumẽtum optimum eſt. Quod autem fides ſine operibus non ſufficiat ad iuſtitiam, probat deinde aliis argumentis, videatur Coninch vbi ſuprà *num.* 31.

13 *Obiectio 2.* Secundò obiicitur, quia fides ſolùm perditur peccato infidelitatis, ſed dæmones, & plures dãnati non peccarunt hoc genere peccati; ergo non eſt, cur amiſerint fidem. Reſpondetur facilè, licèt in via nõ auferatur fides, niſi ob infidelitatem: in termino autem auferri ratione ſtatus: quia iam non eſſet vtilis ad operandum, neque in ordine ad iuſtificationem, vt dictum eſt.

Tertiò obiicitur S. Thoma *infrà quaſt.* 18. *art.* 3. *ad* 2. vbi conſtituit differentiam inter fidem, & ſpem, quòd ſpes non maneat in damnatis, & fides maneat. *Obiectio 3.* Et 1. *part. quaſt.* 64. *art.* 1. *in corpore* dicit, cognitionem, quæ eſt per gratiam, & in ſpeculatione conſiſtit, non eſſe malis Angelis omninò ablatam, ſed diminutam, quia aliqua cognoſcunt de ſecretis per reuelationem ſanctorum Angelorum. Reſpondetur ad primam differentiam à S. Th. aſſignatam inter fidem, & ſpem, hanc ſolam eſſe, quod ſpes nullo modo maneat in damnatis, nec infuſa, nec naturalis; fides autem maneat aliqua, cùm adhuc credant eadem obiecta, quæ nos credimus, licèt non per fidem infuſam, cùm tamen nullo modo ſperent, quæ nos ſperamus. Ad ſecundum locum ex *dicta q.* 64. *art.* 1. Reſpondetur, S. Thomam ibi diſtinguere notitiam per gratiam à notitia per naturam, non quidem vt notitiam ſupernaturalem à naturali, ſed ſolùm ex parte rei cognitæ; quia nimirum aliqua obiecta cognoſcit Angelus eo quod ordinent ad ordinem naturæ, & cauſarum naturalium, & hæc cognitio manſit integra in Dæmone. Alia verò ſunt obiecta occulta, quæ Deus decernit operari, & quorũ notitia non debetur Angelo, & de his dicit communicari Dæmoni aliquam etiam notitiam, vel quia Angeli ſancti aliqua ei manifeſtant, quando oportet, vel quia ex effectis externis ea Dei decreta manifeſtantur: neutra autem cognitio erit fidei ſupernaturalis.

14 Vnde obiter infertur primò, qua via maneat in damnatis cognitio eorum, quæ nos per fidem credimus. *Qua via maneat in damnatis cognitio eorũ, quæ nos per fidem credimus.* Plures viæ aſſignantur. Prima eſt, quia Deus reuelatione eis manifeſtat, quàm iuſtè puniantur, de quo habent euidentiam in atteſtante; & cùm multi puniantur, quia negauerunt myſteria fidei, ea cognoſcunt euidenter: imò & ipſa myſteria Deus illis fortè loquitur in acerbiorem ipſorum cruciatum. Ita explicat Hurtado *dicta diſp.* 59. §. 8. qui addit, hanc totam reuelationem eſſe naturalem quoad ſubſtantiam, vnde per actum naturalem poteſt ab illis id totum credi. Suarez etiam *dicto lib. 8. de Angelis c.6. n.9.* dicit, ſi Dæmonibus per ſanctos Angelos aliqua reuelantur, illa naturali actu ab eis cognoſci: vel quia fortaſſe talia ſunt, & taliter proponuntur, vt velle in ſe euidenter poſſint cognoſci, vel ſaltem per euidentia ſigna illa credere cogantur, præſertim quia euidenter ſciunt, ſanctos Angelos mentiri non poſſe.

Alias vias hæc ſciendi enumerat Coninch *dicta diſp.* 17. *num.* 26. quia nimirum vident apertè ſe eſſe damnatos, ac puniri, idque propter ſua peccata, atque ita compelluntur credere Deum eſſe, ac peccata in inferno punire. Item quia Dæmones in via clariſſimè viderunt, Deum ſibi myſteria fidei reuelare, & conſequenter ea eſſe vera; item quia ex conſideratione omnium notarum fidei, huius credibilitas, atque adeo etiam veritas ità clarè illis obiicitur, vt intellectus eorum planè conuincatur: longè enim clarius ac altiùs notas fidei penetrat, quàm nos eas poſſimus penetrare.

Ego non puto aſſignandam eandem regulam vniuerſalẽ pro omnibus fidei obiectis, nec etiam pro omnibus damnatis. Nam in primis aliqua obiecta nos fide diuina credimus, quæ omnibus 15

damna

damnatis fortaſſe euidenter conſtant: ſicut enim Angeli mali naturali virtute ſui intellectus cognoſcunt euidenter exiſtentiam vnius Dei infiniti, omnipotentis, &c. Ita credo animam ſeparatam liberam à concretione corporis poſſe naturali virtute potentiæ intellectiuę cognoſcere euidenter exiſtentiam Dei, licèt minùs perfectè, quàm cognoſcat Angelus. Rurſus puto, quod omnes damnati tam homines, quàm Angeli euidenter cognoſcunt peccata ſua ob quę damnati ſunt, & eorum malitiam, & grauitatem in particulari. Hoc enim ſpectat ad iuſtificationem diuini iudicij, & ad eorum pœnam, cuius non exigua pars eſt vermis conſcientiæ propriæ teſtificantis ſingulis ſua crimina, & eorum malitiam. Quæ notitia facilè poterit eſſe in illis ſine aliqua reuelatione propria, per ſpecies perfectiſſimas naturales, quæ diſtinctè & clarè reducant in memoriam, & exprimant omnes, & ſingulas culpas, & earum malitiam, quæ memoria viuax, & præſens mirum in modum torquet damnatos omnes, nec ita grauiter torqueret, ſi non eſſet euidens, ſed relinqueret aliquod dubium vel locum excuſationi quoad factum, vel quoad ipſam malitiam.

16 Alia ſunt obiecta fidei, quæ videntur etiam omnibus damnatis eſſe nota, vt iudicium vniuerſale futurum, & reſurrectio vniuerſalis ad hoc, vt corpora etiam in æternum torqueantur, & vt Dæmones intra infernum recludantur ſine facultate de cętero vagandi, & tentandi homines, qualem nunc habent. Quæ notitia, & aliorum ſimilium obiectorum multùm conducit ad eorum tormentum, & potuit illis communicari per teſtificationem vel ipſius Dei immediatam, vel Sanctorum Angelorum, quæ teſtificatio poteſt eſſe naturalis. Nam procuIdubio Angeli poſſunt naturaliter ad inuicem loqui, & Deus etiam ſine infuſione luminis ſupernaturalis poteſt loqui cum Dæmone vt auctor naturæ, prout loquutus refertur in *lib. Iob*, quando illum interrogauit de Iob, & facultatem ei conceſſit in eius corpus, & filios, ac reliqua bona fortunæ. Poteſt etiam hæc loquutio eſſe cum euidentia in atteſtante, & per conſequens generare euidentiam rei teſtificatæ. Sinè autem Deus immediatè, ſiue Angeli ſancti hæc illis manifeſtent, credo ita fieri, vt ad minus generent euidentiam moralem de veritate loquutionis, & rei manifeſtatæ, vt poſtea de aliis obiectis dicemus: quod ſufficit, vt moraliter ſaltem non poſſint diſſentire.

17 Addo, non videri neceſſarium, quod ſemper Dæmones, & omnes damnati cognoſcant, aut cognouerint certò omnia, quæ nos per fidem credimus: nam in primis multo tempore dæmones videntur dubij fuiſſe de myſterio Incarnationis, donec paulatim ex effectibus conuicti fuerunt: quod etiam de myſterio Euchariſtiæ contingere potuit. Deinde damnati infideles, qui in hac vita fidei myſteria ignorarunt, non eſt neceſſe, quod ſtatim initio ſuæ damnationis veritatem omnium myſteriorum in particulari certò percipiant. Credibile tamen eſt, quod dæmones nunc de omnibus habeant iam euidentiam ſaltem moralem, quia penetrant perfectiſſimè vim motiuorum noſtræ fidei, quæ ad minus in eis generant euidentiam moralem. Homines verò damnati ſaltem poſt aliquod tempus, videtur, quod omnes habeant eandem notitiam totius noſtræ fidei cum euidentia morali, quia ſtante multitudine innumerabili damnatorum, quorum plurimi propter infidelitatis peccata contra diuerſos fidei articulos damnati ſunt, & quorum peccata omnibus videntur eſſe nota, non videtur fieri poſſe, quod non habeant omnes notitiam moraliter certam de articulis, & de obligatione illos credendi. Non tamen videtur neceſſarium, quod ſinguli homines damnati habeant notitiam in particulari ſingularum rerum, quæ in ſcriptura, v.g. continentur; horum enim omnium ſpecies nec omnes habuerunt, nec accipiunt à Deo, nec ex conſortio aliorum damnatorum neceſſe eſt, quod eam notitiam acquirant. Sufficit, ſi omnes, vt dixi, habeant notitiam de myſteriis, quæ communiter fideles credunt, & dę præcipuis dogmatibus, contra quæ extiterunt peculiares hæreſes: ſicut neque etiam in hac vita fideles communiter eam notitiam habent in particulari.

Hinc refertur ſecundò reſolutio ad aliud dubium, an hæc fides impropria, ſiue aſſenſus circa fidem noſtram, quem damnati habent, ſit in iis liber, vel neceſſarius: de hoc puncto variè loquuntur doctores. Plures dicunt, vel ſupponunt, hunc aſſenſum eſſe neceſſarium: ita loquitur Suarez *in præſenti d.6.ſect.9.n.10.* vbi ait, fidem dæmonum eſſe coactam, & non voluntariam, & *diſp.7.ſect.5.n.3.* vbi omnibus damnatis dicit, ipſos non credere, niſi quatenus coguntur, imò probabile putat id, quod dixerat Paludanus *in 3. diſt.23.q.4.* habere damnatos aliquos actus contrarios infidelitatis, quando per euidentiam non coguntur, quamuis Suarez fateatur, id eſſe incertum. Denique *lib.8.de Angelis, c.6.n.8.* dicit, aſſenſum ad res noſtræ fidei in Dæmone eſſe coactum, ſeu neceſſarium ſaltem quoad ſpecificationem, ex euidentia ſignorum, quod ſignificatur in verbis illis Iacobi, *Dæmones credunt, & contremiſcunt.* Eodem modo loquitur Coninch *diſp.17. dub.2.n.27.* vbi ait, hunc aſſenſum non eſſe Dæmoni vllo modo liberum quoad ſpecificationem, imò nec quoad exercitium, quoties obiecta fidei ita ei obiiciuntur, vt non poſſit de iis non cogitare; quare ad eum eliciendum nullus requiritur actus voluntatis. Vnde *n.28.* concludit, fidem damnatorum eſſe omnino neceſſariam, nec pendere ab vllo actu voluntatis, niſi quandóque remotè: quatenus aliquando eſt in poteſtate Dæmonis de quibuſdam fidei myſteriis non cogitare: hoc tamen non eſſe generale; nam ſæpè nullo modo efficere poteſt, vt de quibuſdam non cogitet, quando ei nimis clarè ex aliqua occaſione obiiciuntur: imò de quibuſdam etiam voluntate repugnante ſemper neceſſariò cogitat, iiſque aſſentitur, v.g. quod propter ſua peccata à Deo puniatur; quódque ipſius manum, ſiue punitionem nullo modo poſſit effugere, & ſimilibus. Turrianus etiam *diſp.43.dub.3.* adducto P. Vaſq. *tom.2. in 1.p. diſp.219.c.2.n.6.* dicit, reſpectu aliquorum obiectorum ad eorum aſſenſum non requiri in Dæmone actum liberum voluntatis, ſed eſſe aſſenſum neceſſarium. 18

An aſſenſus circa fidem in damnatis ſit liber, vel neceſſarius?

Alij è contra videntur agnoſcere libertatem aliquam in eo aſſenſu, & dependentiam à voluntate, quibus fauere videtur S. Thomas *in præſenti quæſt.5.art.2. in corpore*, vbi agens de fide Dæmonum, ſupponit eam à voluntate procedere, & in ſolutione ad primum dicit, ſeam fidem eſſe *quodammodo coactam*, & in eodem ſenſu *in 3. ſent. diſt.23. quæſt.3. art.3.* dixit, Dæmones *non omnino* liberè aſſentiri rebus fidei, quas credunt. Vnde Valentia *in præſenti quæſt.5. puncto 2.* cum

Caiet. *dicta q.5. art.2.* indicat, eum aſſenſum procedere ex affectu quidem ad bonum, nempe ad verum, non tamen ex affectu bono: & Lorca *diſp. 30. n.6. in fine, & n.7.* fatetur, fidem in damnatis procedere à voluntate, & Bañes *in præſenti dicto art.2. in dubit. circa ſecundam concluſionem* probat, in Dæmone requiri imperium voluntatis ad credenda myſteria noſtræ fidei.

20 Fortaſſe hi omnes auctores ita explicari poſſunt, vt parum diſſideant. Et in primis fatendum eſt iuxta ſupradicta aſſenſum circa aliqua obiecta, quæ nos fide credimus, eſſe in Dæmonibus neceſſarium omnino, v.g. quod ſit vnus Deus, quod animæ noſtræ ſint natura ſua immortales, & his ſimilia, nam aliqua ex his cognoſcunt intuitiuè; alia, vt Dei exiſtentiam, cognoſcunt in creaturis intuitiuè viſis, quare licèt Deus, non videatur intuitiuè ab illis, cognoſcitur tamen indirectè, vt terminus obiecti intuitiuè viſi, atque adeo eadem neceſſitate, qua noſcitur obiectum intuitiuè viſum. Deinde non videtur dubiú, quod initio prædicationis Chriſti Dæmones non habuerint neceſſitatem credendi eius diuinitatem, ſed potuerint formidare, & dubitare, & ſuſpendere aſſenſum. Quod idem fortaſſe contingere potuit, quando Apoſtoli ex inſpiratione Spiritus ſancti proponebant de nouo aliquod fidei myſterium antea occultum: cùm enim Dæmon non videret, an à proprio, an verò à diuino ſpiritu moti illud proponerent; ſicut potuerant de Chriſti prædicantis veracitate dubitare, ita poſtea de Apoſtoli prædicantis veracitate dubitare initio potuerunt. Quare in iis caſibus potuit aſſenſus, vel dubitatio, aut diſſenſus à voluntatis imperio pendere, imo debuit, vt ſtatim dicam.

21 Loquendo verò de iis fidei noſtræ obiectis, de quibus dæmones habent moralem euidentiam, qualem diximus ab eis haberi de pleriſque obiectis fidei noſtræ, videtur dicendum eum aſſenſum in illis eſſe neceſſarium, ſaltem quoad ſpecificationem: tum quia, vt dicebamus *diſp.2. ſect.1.* plerumque licèt non ſit euidentia metaphyſica de obiecto, ſed ſolùm moralis, non tamen apparet fundamentum ad diſſenſum etiam imprudenter eliciendum: tum etiam quia ſi quod eſt fundamentum, eſt adeò tenue, vt nõ videatur ſufficiens intellectui, certè ad minus videtur eſſe tanta difficultas diſſentiendi, vt id ſit moraliter impoſſibile propter ſummam difficultatem. Quis enim ſanæ mentis inter homines poterit, quantumcunque velit, credere, quod non ſit India, licèt eam nunquam viderit, & ſeriò iudicare, quod omnes mentiti ſunt, quotquot de Indiæ exiſtẽtia nobis teſtificati ſunt. Vnde probabile etiam videtur, quod dæmones in his obiectis neceſſitãtur etiã quoad exercitium ad ea credenda, nec poſſunt moraliter aſſenſum cohibere. Tam innatus enim eſt, & vehemens inclinatio ad verum ſciẽdum, vt quoties cum eo gradu certitudinis obiectum proponitur, non poſſit voluntas impedire eum aſſenſum, niſi aliquod motiuum boni non leuis voluntati proponatur ad ſuſpendendum aſſenſum intellectualem. Quale certè motiuum dæmones non habẽt; parum enim eis prodeſt cohibere aſſenſum formalem circa eiuſmodi obiecta, quando ex parte obiecti vident veritatem eſſe moraliter neceſſariam, quod ſufficit ad generandam triſtitiam, & aliunde priuant ſe ſine fructu ſcientia formali illius veritatis, quam ſcientiam circa omnes veritates ſummopere appetunt. Quamuis ergo hic aſſenſus dependentiam habeat à voluntate, vt ſtatim dicam, non tamen videtur moraliter poſſibile, quod ab eo abſtineant, poſitis motiuis adeò vehementibus, quæ eos quodammodo cogunt, vt dixit S. Thomas, ad ea obiecta credenda. Quo pacto videtur explicaſſe hanc neceſſitatem fidei in dæmone Bañes *dicto art.2. loco ſuprà citato.*

Addo itaque vlteriùs loquendo de eiſdem obiectis; de quibus habent moralem euidentiam, eiuſmodi aſſenſum in dæmone pendere ab eius voluntate non omnino libera, ſed moraliter, vt dixi, neceſſaria, & hoc pacto conciliari fortaſſe poſſunt, qui negant, & qui affirmant fidem dæmonis pendere à voluntate; non enim dicimus pendere à voluntate omnino libera, licèt à voluntate dependeat. Porrò præcedere debere aliquam voluntatem ad eum aſſenſum formalem intellectualem, probari poteſt ex ipſa natura Angeli, in qua ob eius perfectionem naturalem non conceditur à Theologis peccatum veniale ex ſurreptione, etiamſi in natura pura creati fuiſſent: quia omnis deliberatio, & comparatio vnius obiecti cum alio fit ex imperio ipſius voluntatis præuenientis, vt latiùs probat Suarez *lib.3. de Angelis c.8. num.3. & ſequentibus*. Quam doctrinam ego ſic intelligo, ne nimium probet, vt ſcilicet antecedenter ad imperium voluntatis poſſit eſſe in Angelo aſſenſus intellectualis immediatus genitus ex ſpeciebus, vel obiectis repræſentantibus immediatè obiecta in ſe ipſis: ſicut enim oculus independenter à voluntate noſtra videt obiectum præſens, & ſenſus interni, atque intellectus cognoſcunt idem obiectum præſens; ſic Angelus intellectu perfectè intuetur obiectum præſens, & audit vocem alterius Angeli ſibi loquentis propter ſpeciem ſibi impreſſam, quæ repræſentat immediatè talem vocem, vel loquutionem. Alioquin ſi ad omnem cognitionem iudicatiuam Angeli prærequireretur imperium voluntatis, daretur proceſſus in infinitum, cùm ad imperium illud prærequiratur aliud iudicium, ad quod prærequireretur alia voluntas, & ſic in infinitum. Quare concedendi ſunt in Angelo aliqui aſſenſus intellectuales independentes à voluntate, & ſufficientes ad mouendam voluntatem, vt velit vlteriorem deliberationem ab intellectu fieri, & conſultationem plenam circa alia obiecta, vel circa eadem propoſitis, & cogitatis aliis motiuis. Cæterum licèt intellectus Angeli independenter à voluntate poſſit repræſentare eiuſmodi obiecta immediata; quoad aſſenſus tamen circa obiecta mediata, quibus per diſcurſum formalem, vel virtualem aſſentitur, depẽdet omnino à voluntate, & multò magis, quando euidentia obiecti non omnino conuincit, vt contingit, quando motiua ſolùm generant euidentiam moralem: quia perfectio naturæ Angelicæ videtur id exigere, vt potentiæ omnes in ſuis omnibus actibus, quantum fieri poſſit, ſubordinentur Angeli dominio perfecto, & per conſequens imperio voluntatis cum plena deliberatione imperanti. Prærequiritur ergo voluntatis imperium, vt Angelus propter motiua propoſita aſſentiatur poſitiuè obiectis noſtræ fidei. Quia tamen hæc voluntas communiter eſt neceſſaria neceſſitate morali propter ſummam difficultatem cohibendi aſſenſum, vt dixi, ideo S. Thomas *quæſt.14. de veritate art.9. ad 4.* dixit Dæmones non voluntate, ſed neceſſitate credere; nimirum in eo ſenſu, quo in præſenti dixit, fidem illam eſſe

quadam

quodammodo coactam, quæ omnia de neceſſitate morali cum libertate phyſica bene intelliguntur.

23 Loquutus ſum ſemper de dæmone quoad hoc punctum de dependentia aſſenſus à voluntate; nam de animabus damnatis poteſt eſſe maior difficultas, an illæ etiam, vt credant res noſtræ fidei, de quibus poſſunt ſolùm habere euidentiam moralem, indigeant imperio voluntatis. Hoc tamen pendet ex alia quæſtione philoſophica, an anima rationalis in ſtatu ſeparationis ſecundùm ſuam naturam exigat etiam non habere actus ſubreptitios, ſed omnes quoad fieri poſſit ſub perfecto dominio voluntatis plenæ, & deliberatæ. Qui enim hoc negabunt, & dicent, id eſſe proprium Angeli propter maiorem ſuam perfectionem, & nobiliorem naturam, quam habet, conſequenter dicent, non prærequiri omnino in anima damnata eiuſmodi imperium ad credendas res noſtræ fidei, ſed intellectum conuictum ex motiuis moraliter euidentibus, non apparente motiuo ſufficienti pro parte contraria, poſſe, non expectato imperio volũtatis, credere omnia obiecta, quamuis ſi voluntas præueniret, poſſet fortaſſe, ſi non moraliter, ſaltem phyſicè impedire aſſenſum, & cogere intellectum ad eum ſuſpendendum. Qui verò dixerint, animam ſeparatam habere hoc etiam ex natura ſua, vt habeat actus ſuos in ſuo dominio, & poteſtate, nec eſſe capacem ſurreptionis, quia ſurreptio in homine prouenit ex ſenſibus externis, & internis, & appetitu ſenſitiuo; Quæ omnia ceſſant in anima ſeparata, conſequenter dicent, ad credendas eo caſu res noſtræ fidei, prærequiri etiam in anima damnata imperium voluntatis, ſicut in Angelo propter eandem rationem. Hoc autem parum refert: tum quia S. Thomas *in præſenti dicto art.* 2. vbi ſuppoſuit, requiri voluntatem, loquutus eſt expreſsè de dæmone, non de animabus damnatis; tum etiam quia, licèt in anima requiratur voluntas ad credendum, adhuc ea voluntas erit etiam neceſſaria neceſſitate morali, vt dictum eſt de Angelo: quare in aliquo ſenſu fides omnium damnatorum erit neceſſaria & quodammodo coacta.

An damnati vt credant res noſtræ fidei, de quibus poſſunt ſolùm habere euidentiam moralem indigeant imperio voluntatis.

24 Vnde ruſſus infertur tertiò verum eſſe id, quod ſupra citati Auctores dicebant, damnatos non credere myſteria fidei, niſi quatenus à motiuis coguntur, hoc eſt, eorum aſſenſum non eſſe ita firmum, & ſuper omnia, ſicut eſt noſter actus fidei: quia adhæſio firmiſſima noſtra prouenit ex pia affectione voluntatis, quæ ex affectu erga diuinæ veracitatis cultum imperat aſſenſum quo res à Deo dictæ credantur ſuper omnia: quæ pia affectio, & ſtudium colendi Deum, cùm non ſit in damnatis, non credunt ea obiecta, niſi eo modo, quo nos credimus eſſe Indiam, propter motiua, quæ generant moralem euidentiam, vel ſi habent euidẽtiam etiam phyſicam, vel metaphyſicam de ipſis obiectis, vel de diuina teſtificatione, credunt eo modo, quo cætera obiecta, de quibus habent euidentiam phyſicam, vel metaphyſicam, nullumque gradum firmitatis addunt, propter reuerentiam diuinæ veracitatis. Vnde in hoc ipſo iam peccant contra fidem, quæ propoſita ſufficienter diuina reuelatione, prout eis proponitur, obligat ad credenda ea obiecta firmiſſimè, & pluſquam alia obiecta ſimilia. Si verò res aliquæ minutiores noſtræ fidei veniant ad eorum notitiam ſine motiuis generantibus euidentiam moralem de re ipſa, vel de diuina teſtificatione, ſed eo modo, quo nobis communiter proponuntur, an circa ea obiecta habeant actum poſitiuum infidelitatis, vt dixit Paludanus ſupra adductus, probabile videtur, non ſolum habere actum contra fidem, quatenus ea obiecta non credunt firmiſſimè, ſed cum formidine, ſed etiam quatenus vel ea negant, ſi habent fundamentum ſufficiens ad ea ſaltem imprudenter neganda, vt faciunt hæretici, vel certè de iis poſitiuè dubitant, quod etiam eſt peccatum infidelitatis. Nam cùm ex odio erga Deum ferantur etiam ad eius cultum negandum, & Deum dehonorandum quantum poſſunt; credibile eſt, quoties euidentia ſaltem moralis eos non cogit ad aſſenſum, ſed poſſunt diſſentire, ſicut hæretici, cognita tamen obligatione credendi, eos tunc arrepta occaſione velle diſſentire, vel non credere, vt Deum offendant. Nam ſi hæretici ex prauo affectu erga ſe ipſos, vel ſua commoda id faciunt, licèt videant obligationem credendi, & debere prudenter credi, quid mirum, ſi damnati ex maiori odio, & affectu vindictæ contra Deum idem faciant, quoties ab euidentia ſaltem morali non coguntur credere? Denique ex hoc ipſo fit, peccare damnatos formaliſſimè contra fidem etiam tunc, quando credunt obiecta noſtræ fidei, quia tunc etiam ſaltem ex parte voluntatis ita ſunt affecti, vt vellent non credere, ſi euidentia non cogeret, & vellent ea obiecta negare, etiamſi eſſet obligatio non negandi, ſed credendi, quando ſufficienter, ſed ſine euidentia morali proponerentur vt à Deo reuelata. Quare tunc etiam ſecundùm affectum ſaltem committunt formaliſſimè peccatum mortale infidelitatis.

Damnati nõ credunt myſteria fidei, niſi quatenus à motiuis coguntur.

SECTIO III.

An detur fides in Beatis, vbi etiam de animabus Purgatorij.

QVod attinet ad Beatos, quæſtio poteſt procedere de actu, & de habitu fidei: & vt à facilioribus incipiamus, Primò certum omnino videtur, & extra controuerſiam, quod in Beatis poſſit eſſe fides latè ſumpta, hoc eſt, aſſenſus fundatus in reuelatione clara Dei. Nam præter ea, quæ Beati in Verbo vident permanenter poteſt Deus ſucceſſiuè ſecundùm occurrentias plura ſecreta eis manifeſtare. Poteſt autem id facere, vel per ſcientiam infuſam, quam illis communicet de iis obiectis, vel per reuelationem, qua Deus eis clarè loquatur, ſicut vnus Angelus Beatus poteſt etiam cum aliis loqui, & eis ſua arcana manifeſtare. Quo caſu Beatus certiſſimè credet ea obiecta à Deo ſibi dicta, & hoc propter Dei teſtimonium à ſe clarè cognitum: hæc autem non erit propria, & ſtricta fides, ſed notitia euidens per medium demonſtratiuum à poſteriori: quæ notitia euidens non repugnat cum ſtatu beatifico ſaltem de iis obiectis, quæ non videntur in Verbo, nec aliunde perfectiſſima cognitione immediata poſſidentur. An verò poſſit dari eiuſmodi notitia euidens mediata circa obiecta aliunde clariſſima viſa, diximus *ſupra diſp.* 2. *ſect.* 2. Nunc ergo quæſtio procedit de fide ſtrictè dicta prout ſignificat aſſenſum obſcurum, vel circa obiectum materiale creditum, vel ſaltem circa motiuum formale credendi. 25

Secundò

26 Secundò nō videtur eſſe difficultas, quod de potentia Dei abſoluta potuerit eſſe actus fidei obſcuræ in Beatis circa obiecta ſaltem aliunde non viſa in verbo, nec euidenter cognita. Nulla enim excogitari poteſt contradictio, ſi Deus alicui manifeſtam reddat eſſentiam ſuam per viſionem intuitiuam, & tamen ei occultet, quæ in mundo aguntur, vel agenda ſunt, quæ poſtea paulatim per Angelos manifeſtet, vel per miniſtros Eccleſiæ, non aliter, nec maiori claritate, quàm nobis per eccleſiam eadem manifeſtat obiecta. Totum hoc in ordine ad potentiam Dei abſolutam nullam inuoluit repugnantiam.

Vnde tertiò certū etiam, & abſque vlla controuerſia videtur, quod de potentia etiam Dei abſoluta habitus fidei infuſæ potuiſſet manere in Beatis: ſi enim actus manere potuit faciliùs potuiſſet habitus, cuius repugnantia, ſi quæ eſt, cum lumine gloriæ, vel viſione Dei tota eſt propter repugnantiam, quæ eſt inter actus. Vnde etiamſi actus inter ſe repugnarent, prout fortaſſe repugnat fides actualis de exiſtentia vnius Dei, cū eius clara viſione; adhuc habitus de potentia abſoluta nō repugnarent, quia ſæpe inueniūtur ſimul principia actuum contrariorum, vt cum aliis probat Hurtado *diſp. 29. ſect. 2. §. 12. & ſequentibus* contra Ægidium de Preſentatione *lib. 11. de beatitudine quæſt. 8. art. 10.* §. 2. apud quem videri poſſunt rationes: res enim facilis eſt, vt dixi, & abſque controuerſia.

An de potentia abſoluta poſſet eſſe fides actualis de iiſdem obiectis, quæ ab eodem Beato viderentur clarè in Verbo?

Difficultas prima eſſe poſſet, an de potentia abſoluta poſſet eſſe fides actualis de iiſdem obiectis, quæ ab eodem Beato viderentur clarè in verbo. Affirmant enim Suarez hîc *diſp. 6. ſect. 9. n. 7.* Coninch. *diſp. 11. dub. 1. num. 11.* Hurtado *diſp. 29.* §. 15. Negant alij, quos retuli *diſp. 2. ſect. 2.* vbi de hoc puncto latiùs egi: vide, quæ ibi dicta ſunt ne inutiliter repetantur.

27 *An detur fides actualis in Beatis circa obiecta ſaltem, quæ nec in Verbo, nec aliunde perfectè vident.*

Secunda ergo, & præcipua difficultas eſt, an de facto detur fides actualis in Beatis circa obiecta ſaltē, quæ nec in Verbo, nec aliunde perfectè vident. Sententia affirmans tribuitur Alenſi, Durando, & Argentin. quos affert Suarez *diſp. 6. ſect. 9. num. 5.* quibus fauere videtur Magiſter *in 3. diſt. 23. §. aliud enim*, & nonnulli Patres antiqui, quos congerit Suarez ibidem.

Communis tamen, & vera Theologorum ſententia id negat cum S. Thoma 2. 2. *quæſt. 67. ar. 3. & 5.* quem ſequuntur Theologi *in 3. diſt. 31. & hac quæſt. 5.* vbi de hoc communiter tractant, quamuis S. Thomas in hac quæſtione nihil de Beatis dixerit, eo quod iam ſupra quæſt. 1. egerat de repugnantia fidei cum euidentia. Videatur Suarez *dicta ſect. 9.* Coninch *diſp. 11. dub. 1.* Hurtado *diſp. 59. ſect. 4.* & alij qui omnes in hoc conueniunt, ideo Suarez *dicta ſect. 9. num. 7.* dixit, hoc eſſe longe verius, & ferè certum. Probatur ex Paulo 1. *ad Cor. 13.* vbi in genere docet, cognitionem imperfectam relegandam à ſtatu beatifico. *ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus: cùm autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur, quod ex parte eſt.* id eſt, imperfectum & infrà. *Nunc cognoſco ex parte tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas.* Vbi per illam aduerſatiuam *autem* videtur innuere diuerſitatem viæ, in qua manent hæc tria à ſtatu patriæ, vbi ſola manet charitas, de qua præmiſerat; *charitas nunquam excidit.* Iuxta quem ſenſum acceperunt verba Pauli Hieronym. ibi dicens *Charitas nunquam excidit, id eſt, ipſa ſola permanet in futuro.* Chryſoſtom. hom. 34. in eum locum dicens, charitatem eſſe maiorem, quia fides, & ſpes tranſeūt, charitas autem ſemper durat. Auguſt. *ſerm. 53. de tempore*, Anſelmus *in illum locum Pauli*, & alij.

Ratione item probatur in noſtris principijs, quia licèt non omnia obiecta reuelata per fidem, videantur in Verbo; omnes tamen Beati ſciunt euidenter, & clarè ea obiecta eſſe à Deo reuelata; cum euidentia autem reuelationis non datur fides, vt dixi *diſp. 2.* ergo nullius obiecti habere poteſt fidem Beatus. Fateor tamen, illum, qui dixerit actum fidei propriæ elici poſſe ex reuelatione euidenter cognita, nōn facilè redditurum rationem huius repugnantiæ.

Dices, non etiam admittimus *dict. diſp. 2.* poſſe dari fidem obiecti aliunde euidenter cogniti; ergo licèt Beatus ſciat euidenter illam eſſe reuelationem veram poterit ſimul ex fidei noſtræ motiuis cognoſcere ineuidenter eandem reuelationem per actum fidei. Reſpondeo, noſtra motiua non poſſe generare aſſenſum ineuidentē in Beato, quia perfectè penetrat eorum vim, & cognoſcit euidenter eſſe infallibilia. Deinde, quilibet actus obſcurus propter ſuam imperfectionem videtur relegandus ab illo ſtatu beatifico, in quo ſicut non datur error, vel ignorantia, ita nec probabilitas, nec obſcuritas circa aliquod obiectum. 28

Sed reſtat ſemper reddenda ratio aliqua à priori huius repugnantiæ: hoc enim, quod eſt aſſenſum fidei, eſſe imperfectum propter obſcuritatem intrinſecam, non videtur ſufficere: nam etiam cognitio abſtractiua naturalis eſt imperfectior quàm viſio intuitiua, & ſupernaturalis, & tamen beatus habet in patria ſcientiā naturalem abſtractiuam de multis obiectis; cur ergo de eiſdem nō poterit habere fidem ſupernaturalē, quæ in multis excedit ſcientiam naturalem abſtractiuam? 29

Hurtado *dicta diſp. 69. ſect. 4. §. 15.* rationem dicit eſſe, quia ſtatus ille beatorum per ſe, petit euidentiam & immediatam cognitionem reuelationis, loquutionis, & voluntatis diuinæ, quia eſt omnium bonorum aggregatione perfectus: eſſetque hominis more ſi occultis nutibus, & ſignis obſcuris agere cum filio, quem ſibi aſſidere facit in menſa. Idem breuiùs inſinuauerat Suarez *dicta diſp. 6. ſect. 9. n. 7.* dicens, hoc eſſe *valde conſonum, & connaturale ſtatui beatifico.* & Turrianus dicta diſp. 43. dub. 4. his verbis: *Circa alia verò obiecta non decet perfectionem ſtatus illius imperfectus, & obſcurus modus cognoſcendi.* Sed hi Auctores nunquam reddunt rationem huius indecentiæ, nec explicant qualis ſit hæc peculiaris fidei imperfectio, ratione cuius non deceat ſtatum beatificum, in quo tamen conceduntur aliæ cognitiones non vndequaque perfectæ, qualis eſt ſcientia abſtractiua naturalis, & aliæ ſimiles.

Poſſumus rationem huius indecentiæ ita explicare ex eo, quod omnis aſſenſus obſcurus affe- 30 rat aliquod malum intellectui, nempe formidinem, vel potentiam formidandi de errore: qui enim aſſentitur probabiliter obiecto, eo ipſo poteſt formidare, ne fortaſſe res aliter ſe habeat, & per conſequens ne intellectus in eo aſſenſu decipiatur, & erret: omnis autem formido eſt timor de aliquo malo. Cùm ergo ſtatus beatificus afferat aggregationem omnium bonorum, & excluſionem totius mali, eo ipſo debet excludere formidinem de omni malo: qui enim timet malum aliquod proprium, non eſt vndecunque beatus:

repugnat

repugnat ergo cum perfecta beatitudine aſſenſus obſcurus, qui ſemper affert vel formidinem erroris, quod eſt magnum malum intellectus, vel certè potentiam formidandi, quæ etiam eſt malum, nam ipſum poſſe malũ timere, malũ quoddã eſt.

Dices, in actu fidei non eſt hoc inconueniens, nam debet eſſe aſſenſus firmus, & excludens omnem formidinem, alioquin non eſſet actus fidei diuinæ: ergo cum actu fidei nec poteſt eſſe malum erroris, cùm ſit infallibilis, nec poteſt eſſe formido de errore, cùm ipſe actus fidei excludat formaliter omnem formidinem. Reſpondeo, cum actu fidei non poſſe coniungi formidinem actualem, ſtare tamen potentiam formidandi ſaltem in ſenſu diuiſo, nam licèt non poſſit coniungi formido actualis cum actu fidei, ſed tamen poteſt homo eo inſtanti formidare de falſitate obiecti, & non elicere actum fidei: quæ potentia non deſtruitur per fidem; ſicut potentia ad odium manet, & coniungitur cum actu amoris, licèt non poſſit cum amore coniungi ipſum odium: hæc autem ipſa potentia formidandi eſt aliquod malum, & per conſequens non poteſt coniungi cum ſtatu beatitudinis, qui eſt expers totius mali.

31 Vrgebis adhuc, quia potentia ad formidãdum, quæ coniungitur cum actu fidei, non videtur eſſe ad formidandum de aliquo malo: debet enim caueri æquiuocatio, & diſtingui duplex formido, altera de falſitate ipſius obiecti, altera de errore intellectus aſſentientis obiecto, quod poteſt eſſe falſum. Hæc autem ſecunda formido nec manet cum actu fidei, nec etiam potentia ad illam: cùm enim formido non poſſit coniungi cũ actu fidei, conſequens eſt, vt nec poſſit dari potentia ad formidandum de errore commiſſo in ipſo aſſenſu fidei; nam hæc formido deberet eſſe de malo incurſo ob aſſenſum fidei, atque adeo deberet eſſe potentia ad formidandum ex ſuppoſitione actus fidei: ſi ergo non datur potentia ad formidandum in ſenſu compoſito actus fidei, hoc eſt, ad componendam formidinem cum actu fidei, non dabitur etiam potentia vlla ad formidandum de errore commiſſo in actu fidei. Solùm ergo coniungitur cum actu fidei prima potentia ad formidandum in ſenſu diuiſo de falſitate obiecti: hæc autem potentia non videtur eſſe aliquid malum, ſicut nec ipſa obiecti falſitas: nam quod obiectum aliquod in ſe ſit falſum, non eſt malum meum, ſed quod ego aſſentiar tali obiecto. Vnde beati circa obiecta, quę non vident, poſſunt prudenter dubitare, & dicere, fortaſſe hoc nõ ita eſt, ſed aliter ſe habet, qui actus veriſſimus eſt, & nullum affert malum ſubiecto. Si ergo cum actu fidei manet ſolùm potentia ad formidandum de falſitate obiecti, & non ad formidandum de errore commiſſo, non manet cum actu fidei aliquod malum, quod debeat excludi à ſtatu beatitudinis perfectæ.

32 Reſpondeo, hanc potentiam, quæ coniungitur cum actu fidei, eſſe in rigore potentiam ad formidandum de aliquo malo proprio: nã ſicut fidelis poteſt pro priori naturę formidare, ſaltem imprudenter, an obiectum illud ſit falſum; ita poteſt pro priori naturę formidare, an aſſẽſus circa illud obiectum ſit falſus; imo nõ poteſt formidare de falſitate obiecti, quin eo ipſo formidet ſaltẽ implicitè de falſitate aſſenſus circa tale obiectũ; ergo pro eo priori adeſt potẽtia formidãdi, an ille aſſenſus ſit malus intellectui: ſi ergo pro poſteriori naturæ elicit hũc aſſenſum, iam habet tunc aliquid ſimul tempore cum potẽtia ad formidandũ, an id quod habet, ſit ipſi malum: quod eſt habere potentiam formidandi de malo proprio, id eſt, an ſit malum id, quod eodem inſtanti habet: hanc autem potẽtiam formidandi habere eſt habere aliquod malum. Ratio autem eſt, quia habere aliquod malum, non eſt triſtari de illo, vel timere illud: nam triſtitia, vel timor habent pro obiecto malum condiſtinctum ab ipſis actibus triſtitiæ, vel timoris: quare ſi aliquis patiatur tormenta, vel aliud malum, etiamſi Deus non concurrat cum voluntate, vel appetitu ad actũ triſtitiæ vel timoris eliciẽdum circa illa mala, adhuc verè patitur mala illa. Quamuis ergo fidelis, dum credit, cohibeat per voluntatis imperium formidinem formalem de errore, & deceptione; dum tamen manet totũ illud, ratione cuius, quantum eſt ex parte obiecti, poſſet formidare, & timere malum erroris, & deceptionis, & videt ſe habere eum actum, de quo pro priori naturæ poterat ſaltem imprudenter formidare, quod eſſet malus, iam videt, ſe habere id totum, quod ex ſe erat obiectum formidinis de malo, quamuis à voluntate, & fide cohibita ſit formido actualis; & hoc ſufficit, vt dicatur pati malum aliquod, nempe obſcuritatem aliquam, quæ ex ſe præſtat fundamentum, vt aliquis formidet, an ſi illam admittat, eo ipſo admittat in ſe aliquod malum. Quod enim cruciat obiectiuè fidelem, non eſt formido actualis de errore & deceptione; nam fides, & pia affectio cohibent & impediunt formidinem actualem, ſed eſt obſcuritas, & fundamentum ipſum formidandi de deceptione. Si ergo manet hoc fundamentum, quamuis non maneat formido actualis, manet id totum, quod ex parte obiecti cruciat, & torquet intellectum credentis, quod malum, & cruciatus longè abeſſe debet à ſtatu perfectæ beatitudinis.

Dicet aliquis, poſſe hoc inconueniens vitari, 33
& poni fidem actualem in Beato ſine hac perturbatione, & anxietate etiam radicali, ſi obiectum ipſum, quod creditur per fidem, aliunde per aliud medium ſit notum euidenter Beato. Diximus enim *ſupra diſp.* 2. poſſe idem obiectum cognoſci per medium aliquod euidens ſimul, & per medium fidei: quo caſu nullo modo poterit eſſe anxietas, nec fundamentum formidandi de veritate obiecti, aut de periculo erroris, cùm ſit euidentia tollens omne fundamentum formidinis: illa ergo fides non erit contra perfectionẽ ſtatus beatifici. Reſpondetur facilè, nec eo caſu dari poſſe fidem actualem: quia licèt non ſit tunc obſcuritas circa obiectum materiale creditum, manet tamen obſcuritas circa ipſum obiectum formale fidei, nempe circa reuelationem, quare aſſenſus prout terminatur ad reuelationem, eſt obſcurus ſimpliciter, & abſolutè, & per conſequens, licèt non ſit formido radicalis circa obiectum materiale, propter euidentiam illius aliunde ortam; poterit tamen eſſe circa reuelationem, & eius aſſenſum, in ordine ad quam obſcuritatem, & formidinem, & ad malum, quod afferunt, fieri poſſunt eadem argumenta, quæ facta ſunt circa formidinem de obiecto materiali. Si autem reuelatio non ſit obſcura, ſed clara, iam illę non erit actus fidei propriè, & strictè de qua nunc loquimur, & quam negamus eſſe poſſe in Beatis.

Quæri poteſt, an ſicut in Beatis non datur 34
actus fidei diuinæ propriè dictæ, ſic nec ſit actus fidei humanæ vel Angelicæ, qua vnus homo Beatus credat alteri Beato, vel vnus Angelus alteri. Videtur enim ex dictis id ſequi quia fides diuina

An fide. humana, vel Angelica propriè dicta reperiatur in Beatis.

perfectior eſt, & firmior, ac certior: ſi ergo hæc propter ſui imperfectionem, & obſcuritatem exulat à ſtatu beatitudinis, à fortiori exulabit fides humana, vel Angelica. Aliunde verò, ſi id concedatur, tolli videtur omnino vtilitas commercij, & conuictus inter beatos, ſi nullus ex iis poteſt aliis quidquam credere, quãdo loquuntur, & ſua ſenſa manifeſtant. Reſpondeo, in hoc poſſe eſſe quæſtionem de vocibus: de re tamen ipſa non videtur negandum, quod poſſit vnus Beatus propter alterius Beati teſtimonium aliquid credere: nam hoc ipſum redundaret in aliquam imperfectionem illius fœliciſſimi ſtatus, ſi nemo fidem apud alios inueniret eorum, quæ dicit; Nec aſſenſus ille habet imperfectionem repugnãtem ſtatui Beati: quia non eſt obſcurus, nec cum formidine etiam radicali, aut antecedenter poſſibili: Sciunt enim ſinguli euidenter, Beatos alios non poſſe mentiri, nec fallere, aut falli, quare aſſenſus fundatus in eorum teſtimonio, quod etiam teſtimonium, & loquutio manifeſtè, & euidenter ab aliis cognoſcitur, eſt euidens, cùm fundetur in vtraque præmiſſa formali, vel virtuali euidenti. Poterit autem eſſe quæſtio, vt dixi, de nomine, an illa dicenda ſit *fides*, quia *fides* videtur importare obſcuritatem, & excludere euidentiam; quæ *fidei* acceptio, quando ſermo eſt de fide diuina, qua Deo credimus communis eſt apud Patres, & Theologos, vt vidimus ſuo loco. Quare ſi eadem obſcuritas ſignificetur etiam in fide humana, vel Angelica propriè dicta, dicendum erit illam, quam Beati ad inuicem habent, non eſſe fidem ſtrictè, ſed in latiori ſignificatione propter defectum obſcuritatis. Si verò Angelus vel homo Beatus aliquid audiat ab homine, vel Angelo non Beato, ſed vel damnato, vel viatore, non præſtabit Beatus aſſenſum fundatum in illius teſtimonio: eſſet enim aſſenſus imperfectus, obſcurus, & formidoloſus, ſed videbit teſtificationem illam euidenter, & iudicabit de poſſibilitate veritatis, vtetúrque illa notitia ad indagandum, vel cauendum, &c. ſuſpendendo interim aſſenſum abſolutum circa veritatem rei, non enim decet Beatos facilè credere cuilibet, à quo falli poſſint, propter teſtimonij, & teſtis fallibilitatem, & potentiam fallendi. Addo, ſi eccleſia legitimè proponeret fidelibus aliquod dogma credendum, quod antea per poſſibile, vel impoſſibile Beatos latuiſſet, poſſe Beatos illud credere: quia propoſitio illa eccleſiæ, quæ in nobis generaret fidem obſcuram, Beatis generaret aſſenſum euidentem, cùm ſciant euidenter, eccleſiam non poſſe fallere, aut falli in eiuſmodi legitima propoſitione & aliunde conſtaret illis euidenter ritè, & legitimè ab eccleſia dogma illud fidelibus proponi.

35 Secunda difficultas principalis circa Beatos eſt, an maneat in illis habitus fidei infuſæ, quem in ſtatu viæ habuerunt. Hurtado *diſp.29. ſect.2.* §.8. dicit, ſolum Durandum *in 2. diſt.31, q.3. n.* 11. auſum eſſe conſtituere habitũm fidei in patria, neque id omnino determinatè ſed dixiſſe, id poſſe abſque incommodo aſſeri, quia neutra pars colligitur ſatis ex ſcriptura. Sed idem affirmauit Gerſon *in tract. de vita ſpirituali*, vt fatetur Suarez *diſp.7. ſect.5. num.4.* qui addit, id non videri incredibile, licèt ipſe contrarium probabilius exiſtimet: quod etiam ſentire videtur Argentin. *in 3. diſt.31. art.3.*

An maneat in Beatis habitus fidei infuſæ, quem in ſtatu viæ habuerunt

Communis Theologorum ſententia, & vera negat cum S. Thoma 1. 2. *quæſt.67. art.3.* vbi alij Theologi, & *in 3. ſentent. diſt.31.* & alij communiter in hoc loco. Quam ſententiam aliqui vt certam omnino ſtatuunt, vt Lorca *diſp.15. n.9.* & Turrianus *diſp.11. dub.1. in fine*, qui dicit, contrariam eſſe improbabilem, & temerariam, ſi dicatur ex natura rei fidei habitum remanere; ſed exceſſit in hac cenſura, & colligi ſolet ex verbis Pauli 1. ad Cor.13. *cum venerit, quod perfectum eſt, euacuabitur, quod ex parte eſt: videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ad quod ponderari etiam poſſunt illa alia verba ſupra adducta. *Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas, tria hæc:* vbi vt ſupra ponderauimus, illa aduerſatiua, *autem*, videtur ſignificare differentiam fidei, & ſpei à charitate, de qua præmiſerat, *charitas nunquam excidi.* Nunc autem addi poteſt id, quod notauit Salmeron in eum locum Pauli diſp.21. videri verba illa Pauli potiſſimè intelligi de habitibus, dum dixit, *manent*, actus enim ſunt tranſeuntes, & habitus ex natura ſua ſunt permanentes. Patres etiam ea verba Pauli intellexerunt abſolutè de euacuatione, & deſtructione fidei in patria, & videri poſſunt in eum locum Chryſoſt. Beda, Anſelmus, Theodoretus, & Hieronymus, Auguſtin. etiam *lib.14. de Trinit.* & alij.

Ratio potiſſima deſumitur ex inutilitate, & otio illius habitus in ſtatu Beatifico, cùm in eo nunquam elicere poſſit actum ſuum, qui inuoluit imperfectionem obſcuritatis repugnantem tali actui, vt dictum eſt. Vide, quæ dixi *diſput.6. de pœnit. n.12.* vbi reddidi rationem, cur magis poſſit in Beatis remanere habitus infuſus pœnitentiæ, quàm fidei, quia ille poteſt adhuc ibi aliquos ſuos actus exercere, fides autem non poteſt, ſed eſſet omnino inutilis. 36

Dices, licèt habitus fidei non maneat in patria ad credendum obiectum reuelatum; poteſt tamẽ manere ad aſſenſum euidentem circa veracitatem Dei, nam diximus *diſp.1. ſect.6.* habitum fidei non ſolum elicere aſſenſum circa obiectum reuelatum, ſed etiam aſſenſum euidẽtem, quo iudicat Deum eſſe ſummè veracem: cùm ergo hic aſſenſus euidens nõ repugnet in patria, poterit manere habitus fidei ad hunc aſſenſum ſupernaturalẽ eliciendum. Reſpondeo in primis habitum fidei præcipuè ordinari ad aſſenſum circa reuelata, & in ordine ad hunc aſſenſum ſufficienter eliciendum, habere virtutem ad aſſenſum circa veracitatem Dei; quare cùm aſſenſus fidei circa reuelata non ſit poſſibilis in patria, fruſtra maneret habitus ad alterum aſſenſum. Deinde datur ibi loco fidei alius habitus ſupernaturalis ſcientiæ infuſæ, quo perfectiori genere euidentiæ cognoſcitur veracitas Dei & ſine imperfectione, quam habet noſtra cognitio, quæ licèt ſit euidens, & ſummè certa; habet tamen hunc exceſſum certitudinis potiſſimè à voluntate illum imperante, vt dixi ſæpè in ſuperioribus: at verò cognitio ſcientiæ infuſæ, quæ eſt in patria, habet ſummam charitatem, & certitudinem independenter à voluntate, quem modum cognoſcendi non poſſet præſtare habitus fidei: quare ſuperfluus omnino eſſet habitus fidei ad eum ſolum effectum.

Obiiciuntur aliqui Patres, qui videntur fidem in Beatis concedere, ij ſunt Irenæus *lib.2. contra hæreſes cap.47. & lib.4. cap.25.* Photius *in 1. ad Cor. cap.13.* Tertullianus *lib. de patientia circa finem*, quorum verba refert Valentia *in præſenti puncto* 37

Obiiciuntur aliqui Patres, qui videntur fidem in Beatis cõcedere.

puncto 2. Reſpondetur communiter, eos ſolùm velle permanere in Beatis fidem, & ſpem quoad aliquam rationem communem, ſcilicet fidem quoad rationem cognitionis firmæ, & certiſſimæ de Deo, ſpem verò quoad rationem inhæſionis erga rem amatam, ſperatam. Addo tamen eos verba Pauli ſupra adducta legiſſe, & intellexiſſe aliter ac nos; nam vbi nos legimus, *nunc autem manent fides, ſpes, & charitas, &c.* ipſi non legebant *nunc*, quia vox Græca indifferens erat ad ſignificandum *Atqui*, & ideo intellexerunt, Paulum loqui de perſeuerantia abſoluta, & perpetua fidei, & ſpei, & eius auctoritate dixerunt, permanere in patria, ſicut & charitatem, vt notauit Photius ſupra adductus. Retenta ergo vulgata lectione eorum verborum, ex iis potiùs colligitur, ſolam charitatem in patria manere, vt ex iis verbis colligunt communiter Petrus, & Theologi. Alias obiectiones leuioris momenti videre poteris apud Lorcam *diſputatione decima quinta.*

Qualis ſit oppoſitio fidei cum beatitudine.

38 Tertia difficultas eſt, qualis ſit hæc oppoſitio fidei cum beatitudine, an ſcilicet ſit oppoſitio phyſica, & ex natura rei, an alterius generis. Poteſt autē fieri triplex comparatio. Prima actuum viſionis, & fidei inter ſe. Secūda habituum luminis gloriæ, & fidei inter ſe. Tertia actus viſionis cum habitu fidei, vel actus fidei cum habitu luminis gloriæ. Comparando itaque viſionem claram Dei cum actu fidei, ſi vterque actus verſetur circa idem obiectum, iam diximus *ſuprà diſp.* 2. *ſect.* 2. repugnare ex natura rei, quod intellectus videntis clarè Deum vtatur medio fidei ad idem obiectum credendum. Vbi etiam aduertimus, non repugnare diuinitus, quod detur actus fidei pro priori naturæ, & pro ſigno poſteriori detur à Deo viſio clara ſui in præmium: eſſet tamen contra naturam entium ſupernaturalium, quod id fieret; quia viſio clara Dei non debet iuxta rerum naturam dari niſi ad beatitudinem: beatitudo autem affert ſecum carentiam totius mali; tunc verò fuiſſent ſimul in eodem inſtanti malum obſcuritatis cum viſione Dei, & per conſequens non eſſet eo inſtanti homo plenè, & vndequaque beatus: vide quæ diximus loco citato. Si verò viſio Dei, & fides actualis verſentur circa obiecta diuerſa, non inuenitur eadem repugnantia phyſicâ immediata, cùm non repugnent propter ipſa obiecta, ſed ſolùm propter ſtatum beatificum, cum quo non ſtat imperfectio, & malum obſcuritatis etiam circa aliud obiectum, vt ſupra diximus. An verò hæc vocanda ſit repugnantia ex natura rei, & phyſica, conſtabit ex mox dicendis de repugnantia inter habitus.

39 Secunda ergo comparatio fit vnius habitus cum alio nempe luminis gloriæ cum habitu fidei, quam aliqui nolunt eſſe phyſicam, ſeu ex natura rei: ita Suarez *in præſenti diſp.* 7. *ſect.* 5 *num.* 5. & Hurtado *diſp.* 29. §. 11. *& diſp.* 59. §. 16. quia licèt actus viſionis, & fidei pugnent inter ſe phyſicè, & ex natura rei, habitus tamen ſeu principia actuum contrariorum non pugnant inter ſe: nam principia currendi, & ſedendi ſunt ſimul, licèt curſus, & ſeſſio pugnent inter ſe: imo vna, & eadem potentia poteſt eſſe principium actuum contrariorum, vt voluntas eſt principium amoris, & odij. Repugnantia ergo viſionis cum fide non arguit repugnantiam inter habitus, qui ſunt principia horum actuum.

Alij tamen agnoſcunt repugnantiam phyſicam inter hos habitus: ita Capreolus, & alij Thomiſtæ, quos affert Suarez *dicto num.* 5. & Turrianus *diſp.* 21. *dub.* 1. Quæ ſententia in aliquo ſenſu vera mihi videtur: oportet enim explicare voces, & quid intelligatur per repugnantiam, ſeu incompoſſibilitatem phyſicam, & ex natura rei. Poteſt namque hoc nomine intelligi in primis repugnantia, qua vna forma, ſi aliam inuenit, poteſt eam expellere, vt calor expellit frigus, & è contrà, & loquendo de hoc genere repugnantiæ, fatemur non reperiri ſaltem mutuam inter habitum fidei, & luminis gloriæ: nam licèt lumen gloriæ adueniens, ſicut ex natura ſua exigit concurſum ad actum viſionis, & quod ſubiectum conſtituatur in ſtatu plenè beatifico, ita conſequenter exigat expulſionem totius mali, atque adeo totius obſcuritatis, ex quo fit conſequenter, quod habitus fidei expellendus ſit, ceſſante omnino ratione eum conſeruandi, quæ erat exigentia, qua gratia habitualis eum habitum, & eius conſeruationem exigebat, ad eliciendos actus fidei: cæterùm è contra habitus fidei ſuperueniens homini beato haberet vim expellendi lumen gloriæ. Nam licèt ipſe habitus fidei non exigat infundi, vel conſeruari in homine beato, non tamen exigit, quod auferatur viſio Dei à ſubiecto, vti ipſe conſeruetur, nec ipſi habitui fidei infertur violentia, vt ita dicam, conſeruato lumine gloriæ in eius præſentia, ſed lumini potius infertur violētia quaſi mediata habitu fidei conſeruato; quia fit mediatè contra eius exigentiam, qua exigit negationem perpetuam actus fidei, quæ negatio perpetua exigit, quod non conſeruetur amplius fruſtra habitus fidei ceſſante eius fine. Pugnat ergo ſaltem mediatè lumen gloriæ cum habitu fidei, quem lumen adueniens expellit ex natura rei: non autem pugnat habitus fidei ſic cum lumine glorię, quod nec mediatè nec immediatè expellit. Sicut quando in tribus pueris conſeruabatur frigus in præſentia vehementiſſimi ignis, tunc violentia inferebatur igni, non expulſo frigore, ad quod expellendum ignis habebat efficaciſſimam virtutem; ipſi tamen frigori nulla inferebatur vis non extincto igne, quia nullam habebat vim ad illum extinguendum: ignis enim vehemens pugnabat cum frigore illo modico; frigus autem modicum non poterat pugnare cum vehementiſſimo igne: ita ſe haberent lumen gloriæ, & habitus fidei.

Aliter tamen intelligi poteſt vox *repugnantiæ*, 40
ſeu incompoſſibilitatis phyſicæ, & ex natura rei, quatenus ſolùm ſignificat impoſſibilitatem exiſtendi ſimul, vndecunque proueniat illa impoſſibilitas; talem tamen impoſſibilitatem, vt non poſſint ſimul coniungi, niſi fiat contra aliquam exigentiam naturalem, ſeu legem aliquam, quam Deus cōnaturaliter operando, & iuxta rerum naturam obſeruare deberet. Eiuſmodi autem repugnātia, & incompoſſibilitas reperitur procul dubio inter habitum fidei, & luminis gloriæ. Nam, vt conſtat ex dictis, lumen gloriæ ex natura ſua exigit permanentiam, & perpetuitatem & ſtatum beatitudinis completæ in ſubiecto, & per conſequens exigit in futurum carentiam totius obſcuritatis & fidei actualis: vnde rurſus ſequitur connaturaliter, quod habitus fidei non conſeruetur, quia natura paſſionum, qualis eſt habitus fidei, hæc eſt, vt nec dentur, nec cōſeruentur, niſi ab eſſentia, vel ad eius exigentiā: cùm ergo gratia exiſtente lumine gloriæ, & ſcientia infuſa clara, non ampliùs exigat ad ſuas operationes habitū fidei,

quippe qui ad nullum actum iam deſeruire poteſt; conſequens eſt, vt ſi habitus fidei conſeruetur, id non fiat ſecundùm, ſed contra leges connaturales, quas Deus connaturaliter operando ſeruare deberet; datur ergo repugnantia ex natura rei, & incompoſſibilitas inter hos duos habitus, hoc eſt repugnantia, & incompoſſibilitas, vt ſeruatis legibus connaturalibus, vterque ille habitus ſimul coniungatur.

41 Nec obſtat huic doctrinæ argumentum ſuprà adductum ex Hurtado, & aliis, quod oppoſitio inter actus non refundit oppoſitionem inter eorum principia. Fatetur enim, non argui bene vniuerſaliter loquendo principia eſſe inter ſe oppoſita ex eo, quod actus ſint oppoſiti; ſed neque ſemper ſunt compoſſibilia: nam peccatum, & viſio Dei repugnant inter ſe, & potentia etiam proxima peccandi repugnat cum lumine gloriæ, & cum beatitudine, vt conſtat. Sicut etiam repugnat eadem peccabilitas, ſeu potentia peccandi cum vnione hypoſtatica, nõ minus quàm peccatum actuale. Quando ergo eſt ſpecialis ratio, vt principia etiam repugnent inter ſe, non arguitur compoſſibilitas principiorũ ex eo, quod aliquando principia alia actuum oppoſitorum poſſint reperiri ſimul coniuncta in eodem ſubiecto. In noſtro autem caſu oſtendimus, non ſolùm inter actus viſionis, & fidei, ſed etiam inter habitus eorum reperiri incompoſſibilitatem ex natura rei, ex eo, quod eorum coniunctio fieri non poteſt, niſi fiat contra aliquas leges, quas Deus connaturaliter operando deberet obſeruare, quod ſufficit ad adſtruendam repugnantiam ex natura rei in aliquo vero ſenſu, vt vidimus.

42 Vnde iam explicari poteſt tertia comparatio inter actum fidei, & habitum luminis gloriæ, vel inter actum viſionis, & habitum fidei. Conſtat enim ex dictis, illam eſſe oppoſitionem phyſicã, & ex natura rei in aliquo vero ſenſu. Nam in primis lumen gloriæ pugnare videtur phyſicè ſaltem mediatè cum actu fidei, quatenus habet vim ſaltem mediatam eum expellendi, quia exigit viſionem, & ſtatum beatificum, cum quo ſtare non poteſt actus obſcurus fidei: exigit etiam, vt expellatur habitus fidei, vt vidimus, ſine quo non poteſt connaturaliter elici actus fidei: ergo ſaltem mediatè expellit, & impedit cõnaturaliter actum fidei. Rurſus actus fidei, licèt non habeat vim expellendi lumen gloriæ, non tamen poteſt eſſe cũ illo, niſi id fiat contra aliquas leges connaturales, nempe non poſito ſtatu plenè beatifico in ſubiecto, qualem habitus luminis gloriæ exigebat, & conſeruato habitu fidei, qui cõnaturaliter expelli debuiſſet, poſito lumine gloriæ, vel certè poſito actu fidei ſine habitu fidei, in quo etiam fieret contra leges debitas actuum ſupernaturalium: ſemper ergo reperitur aliqua incompoſſibilitas ex natura rei inter lumen gloriæ, & actum fidei.

43 Eodem etiam modo reperitur ſimilis repugnantia ex natura rei inter habitum fidei, & viſionem Dei, vt fatetur Turrianus *dicta diſp.* 11. *dub.* 1. §. *ſolùm poſſet*. Ratio eſſe poteſt, quia viſio Dei clara non poteſt connaturaliter dari, niſi habenti lumen gloriæ, quod exigit, vt vidimus, expulſionem obſcuritatis, & fidei, & ipſius habitus fidei: ergo nec viſio ipſa Dei poteſt connaturaliter coniungi cum habitu fidei, quia vel fiet viſio tunc ſine lumine gloriæ, in quo iam violatur lex connaturalis viſionis, vt fiat ab habitu, vel fit à lumine gloriæ, & tunc debuiſſet iuxta exigentiã ipſius luminis expelli habitus fidei, vt vidimus: nam lumen gloriæ, cùm ſit habitus, exigit ex ſe permanentiam perpetuam, & per conſequens expulſionem habitus fidei, ne maneat perpetuò otioſus.

44 Huic doctrinæ obiicit Suarez *diſp.* 7. *ſect.* 5. quod in Apoſtolo Paulo, ſi vidit, vt aliqui volunt, eſſentiam diuinam in raptu, adhuc pro illo tempore non amiſit, ſed retinuit habitum fidei: non ergo repugnat habitus fidei cum viſione actuali Dei ex natura rei, & phyſicè loquendo. Ad hoc tamen reſpondetur facilè ex dictis, coniunctionem illam viſionis cum habitu fidei non fuiſſe connaturalem, ſed contra leges connaturales, quare ex ea non arguitur, quod non ſit incompoſſibilitas phyſica, & ex natura rei inter illa duo. Nam vel viſio Dei poſita fuit ſine lumine gloriæ, vel cum illo. Et quidem ſi viſio illa Dei Paulo in raptu concedatur, conſequenter deberet dici factam fuiſſe ſine habitu luminis gloriæ, ſed per auxilium actuale tranſiens intrinſecum, vel extrinſecum, ſicut de facto quoties peccator in ſtatu peccati elicit actum ſupernaturalem attritionis, vel alterius virtutis moralis non infunditur ei habitus ad eum actum eliciendum, ſed datur auxilium trãſiens ſupplens loco habitus, vt ſuppono. Ergo eodem modo ponendum fuit in Paulo auxilium actuale tranſiens ſupplens loco luminis habitualis non verò ipſum lumen gloriæ habituale, quod cùm ex ſe exigat permanentiam, non poſſet poſtea ſine noua violentia deſtrui, & auferri. Conſtat autem, iam eo ipſo violatas fuiſſe leges connaturalitatis ponendo viſionem ſine habitu luminis gloriæ, & per conſequens non fuiſſe coniunctam viſionem cum habitu fidei ſine diſpenſatione in aliqua repugnantia ex natura rei. Si verò velis, datum fuiſſe eo tempore Paulo in raptu lumen gloriæ, quale eſt in Beatis: tunc iam clariùs apparet diſpenſatio facta in repugnantia connaturali: ſiquidem habitus ille luminis gloriæ ex natura ſua exigebat perpetuitatem, & per conſequens ſtatum beatitudinis perfectæ in ſubiecto illo, atque adeo expulſionem habitus fidei, qui ſtatui beatifico repugnat. Vtroque ergo modo coniunctio illa viſionis cum habitu fidei ſupponit diſpenſationem factam in aliqua repugnantia connaturali.

45 Quarta difficultas principalis eſt, an ſaltem maneat in beatis habitus piæ affectionis infuſus pertinens ad voluntatem. Negant manere Turrianus *diſp.* 43. *dub.* 4. §. *de peculiari habitu*, Coninch *diſp.* 17. *num.* 43. & Granado *tract.* 13. *ſect.* 1. *num.* 4. Affirmant alij, Suarez *diſp.* 7. *ſect.* 5. *num.* 4. & antea id dixerat de Chriſto 1. *tom. in* 3. *part. quæſt.* 7. *art.* 3. & Hurtado *in præſenti diſp.* 29. *ſect.* 2. §. 11. *in fine, & diſp.* 59. *ſect.* 4. §. 17. vbi tamen hoc limitare videtur ad eos, qui fidem habuerunt, & eam exercuerunt, in quibus poteſt in patria eſſe actus, quo gaudeant de aſſenſu fidei olim habito. Quæ limitatio non video, quorſum addita ab eo ſit, cum ſtatim concedat, fuiſſe in Chriſto pias affectiones ad amorem ſtrictum ſuæ fidei vt, poſſibilis, & ad actus conditionatos.

An ſaltem maneat in Beatis habitus piæ affectionis infuſus.

Mihi magis placet hæc ſecunda ſententia iuxta ea, quæ dixi *diſp.* 16. *de Incarnatione ſect.* 7. & *diſp.* 6. *de Pœnitentia*. Quia, vt ibi dixi, non debet auferri aliquis habitus infoſus ex eo, quod iam non poſſit ampliùs elicere aliquem actum, quem antea poterat, ſi tamen poteſt alios elicere, ſicut nec voluntas aufertur ex eo, quod in ſene non

poſſit

poſſit iam elicere gaudium de pueritia præſenti, quem poterat elicere in pueritia. Quamuis ergo habitus piæ affectionis in patria non poſſit habere imperium efficax aſſenſus fidei, non debet ideo deſtrui, cùm adhuc poſſit elicere gaudium de aſſenſu fidei olim habito, quem actum gaudij in via ſuppono elici ab eodem habitu piæ affectionis: ad eundem enim habitum ſpectat velle bonum, & gaudere de illo propter idē motiuum; non ergo manebit fruſtrà ille habitus in Beatis, cùm adhuc poſſit elicere aliquos actus ſibi proprios. Adde, poſſe ibi elici actum illum, qui vocari ſolet affectus amoris, prout diſtinguitur à deſiderio, gaudio, vel imperio efficaci, ad quem actum ſufficit cognitio de poſſibilitate obiecti ſecundùm ſe, licet per accidens in his circunſtantiis non ſit poſſibile, de quo alibi, quem affectum erga fidei aſſenſum poſſunt Beati habere, licèt non poſſint illum aſſenſum ſibi efficaciter imperare. Denique poſſunt Beati habere affectus illos conditionatos credendi, ſi poſſibilis eſſet illis fides obſcura; qui affectus ab eodem habitu elici poſſunt in via, quare idem habitus deſeruire poteſt in patria ad eos eliciendos.

46 Nec ſatisfacit, quod Granado *loco ſuprà citato* reſpondet, complacentiam illam, quam Beatus habere poteſt circa honeſtatem credendi, elici ab habitu charitatis. Hoc, inquam, non ſatisfacit, quia non loquimur de affectu erga fidem, quatenus præciſè fides placet Deo, quem Beatus diligit, qui affectus elici poteſt à charitate, ſed ſermo eſt de affectu erga honeſtatem credendi propter ipſam honeſtatem fidei propriam, quem affectū poteſt etiam Beatus habere, ſicut affici poteſt erga honeſtatem propriam miſericordiæ, iuſtitiæ, religionis, & aliarum virtutum: nam ſicut honeſtas alterius virtutis eſt amabilis à beato propter ſe ipſam, cur etiam honeſtas fidei propria, quæ maior eſt, non erit amabilis à Beato propter ſe ipſam, ſed ſolùm, quia placet Deo? Hoc certè abſque fundamento dicitur: ſi autem amatur propter ſe ipſam, non amatur præcisè ex charitate erga Deum, tunc enim non mouet vltimò honeſtas fidei, ſed bonitas Dei, cui placet fidei honeſtas; debet ergo poni habitus ſpecialis præter charitatem ad affectum ſupernaturalem erga honeſtatem propriam fidei propter ipſam.

47 *Habitus piæ affectionis in quibus maneat.* Vnde infero, hunc habitum piæ affectionis non manere ſolum in iis, qui in via actus fidei exercuerunt, ſed etiam in aliis omnibus, quales ſunt infantes, qui in baptiſmo, vel aliter ante aduentum Chriſti iuſtificati habitus infuſos ſuſceperunt. Nam licèt ij de facto non poſſint gaudere de honeſtate fidei à ſe exercitæ, poſſunt tamen habere alios actus ſuprà enumeratos circa eandem honeſtatem fidei, qui eliciuntur ab eodem habitu. Deinde, quod eum actum gaudij de fide à ſe exercita habere non poſſint, eſt per accidens, nec id prouenit ex aliqua impotentia intrinſeca, cùm per ſe loquendo, & quantum eſt ex intrinſecis ſubiecto, potuiſſet eadem anima habere eum actum gaudij, quia potuiſſet ante beatitudinem habere actum fidei, ſi ad ætatem adultam perueniſſet, prout peruenire potuit, quæ poſſibilitas intrinſeca ſufficit, vt non negetur habitus, vt diximus *dict. diſp. 6. de Pœnit.* vbi propter eandem rationem conceſſimus in Chriſto, & in Beatis, qui nunquam peccauerunt, habitum infuſum pœnitentiæ.

De Animabus Purgatorij.

Reſtat dubium de animabus Purgatorij, an in illis maneat habitus, & actus fidei. Hurtado *diſput. 59. n. 11.* magis inclinat ad id negandum: habent enim illæ animæ ſcientiam infuſam clariorem, qua cognoſcunt, quibus ſuffragiis, & à quibus iuuantur, & gradum gloriæ ſibi à Deo deſtinatum, gratiam, in qua ſunt, amicitiam ſupernaturalem ſanctorum Angelorum erga illas. Addit ſententiam iudicis, & rectitudinem illius notam illis eſſe per reuelationem ſibi euidenter notam, quæ non poteſt generare fidem propriè, & ſtrictè acceptam, de qua nunc loquimur. Alij tamen communiter, dicunt in iis manere fidem. Ita Suarez *in præſenti diſp. 6. ſect. 9. n. 4. & tom. 4. in 3. part. diſp. 47. ſect. 3.* Coninch *diſput. 17. dub. 4. num. 44.* Malderus *in præſenti q. 5. art. 2. dub. 3.* & alij communiter: quia, cùm nondum Deum clarè videant, adhuc verè peregrinantur à Deo, & conſequenter ambulant per fidem, vt ſupponere videtur Paulus *2. ad Corint. 5.* vbi dicit, nos hîc peregrinari à Domino, quia per fidem ambulamus, & non per ſpeciem, id eſt non per claram Dei viſionem; cùm ergo animæ illæ nondum habeant claram Dei viſionem, debent ambulare per fidem. 48

An in animabus Purgatorij maneat habitus & actus fidei.

Ab hac ſecunda, & communi ſententia nihil eſt quod nos diſcedere cogat: nihil enim eſt in his animabus, quod cum actu, vel habitu fidei repugnet. Nam licèt ex creaturis poſſint euidenter cognoſcere Deum earum creatorem: hæc tamen cognitio non eſt incompoſſibilis cum fide de eodem obiecto, vt conſtat in Angelis, qui in ſtatu viæ perfectiùs cognoſcebant Deum, & adhuc habere potuerunt fidem. Adde multa eſſe credibilia de Deo, quæ ex creaturis naturali virtute non cognoſcuntur, vt Trinitas, & alia etiam plura de creaturis creduntur per fidem, quæ ratione naturali non poſſent deprehendi, vt vnio hypoſtatica, reſurrectio futura, iudicium vniuerſale, & alia innumera. Denique non repugnat ſtatui harum animarum reuelatio obſcura, in qua fides ſtricta fundari poſſit, cùm ille non ſit ſtatus beatificus excludens omnes defectus, & angores, ſed ſtatus potiùs tenebroſus plenúſque ſolicitudine & anxietate, quamuis cum certitudine propriæ ſalutis. Quamuis autem circa aliqua fortaſſe obiecta habeant reuelationem ſibi euidentem notam & quæ non poſſit fundare fidem propriam, & obſcuram; ſufficit tamen, ſi eiuſmodi reuelationem ita claram non habeant circa omnia obiecta, vt debeat retineri habitus fidei, qui non erit ibi omnino otioſus. Nec etiam video fundamentum ad dicendum, quod ſemper, vel frequentiùs reuelationes conſtent ita euidenter phyſica euidentia iis animabus, vt non ſit neceſſaria voluntas ad eas credendas, licèt ob impeccabilitatem, & confirmationem in bono, quam habent, non poſſint illas reuelationes reſpuere, quoties proponuntur ſufficienter, & ita vt obligent ad præſtandam fidem iis, quæ reuelantur. 49

SECTIO IV.

An in hæretico, vel infideli habitus fidei remaneat.

50 REſtat dicere de hæreticis, vel infidelibus, an in iis poſſit manere fides. Triplex autem poteſt eſſe quæſtio. Prima an habitus infuſus fidei poſſit manere cum habitu hæreſis, vel infidelitatis. Secũda an idem habitus infuſus manere poſſit cum hæreſi, vel infidelitate actuali. Tertia an actus fidei diuinæ ſupernaturalis poſſit elici ab habente actum hæreſis, vel infidelitatis, de quibus ſingillatim dicendum erit. De duabus primis agemus *hac ſect.* de tertia verò *ſect. ſequenti.*

An habitus infuſus fidei poſſit manere cum habitu hæreſis, vel infidelitatis?

Quæſtio prima facilis eſt in qua Bañes *in præſenti quæſt. 5. art. 3. §. hac ſententia*, & alij, quos refert Hurtado *diſp. 6. §. 42.* putant eſſe repugnantiam phyſicam inter habitum fidei, & habitum vitioſum erroris contra fidem: quia in vniuerſum eiuſmodi repugnantia inuenitur inter quoſlibet habitus contrarios, quales hi ſunt. Hanc tamen ſententiam latè, & bene impugnat idem Hurtado *dict. ſect. 1. à principio vſque ad §. 42.* & breuiter impugnari poteſt primò quia dato, quod detur hæc contrarietas, & oppoſitio inter habitus naturales, id tamen erit, ne dentur ſimul in gradibus intenſis, ſicut inter calorem, & frigus; non tamen excludent ſe in gradibus remiſſis, vt conſtat experientia; nam qui habet habitum intenſum temperantiæ, non perdit totum habitum per vnum, vel duos actus remiſſos intemperantiæ, licèt per eos incipiat acquirere aliquam facilitatem ad ſimiles actus: ergo ex hoc capite non repugnat ſimul habitus fidei & infidelitatis ſaltem in gradibus remiſſis.

51 Secundò experientia oſtendit, ſi aliquis poſt diuturnam hæreſim, & habitum vitioſum intenſum conuertatur ad fidem, non ſemper perdere totaliter inclinationem, & propenſionem antiquam ad hæreſim; imò ideo infideles denuo ad fidem conuerſi, non facilè ad ordines, vel alia Eccleſiaſtica munera ſtatim admittuntur, quia de eorum perſeuerantia timetur propter propenſionem, & habitum nondum omnino abolitum: non ergo repugnat habitus fidei cum perſeuerantia prioris habitus erronei vitioſi.

Tertiò quicquid ſit de habitibus acquiſitis, & naturalibus, non eſt tamen eadem oppoſitio inter habitus infuſos, & acquiſitos: nam habitus infuſi, vt ſuppono & probat latè Hurtado *vbi ſupra §. 20. & ſequentibus*, non dant facilitatem, ſed potentiam ſimpliciter, vt conſtat in puero baptizato in infantia, & nutrito in ſyluis ſine fidei notitia, qui licèt quandiu non peccat contra fidem ſibi propoſitam, retineat habitum fidei ſibi in baptiſmo infuſum; non tamen ideo, quando ei fides iam adulto proponitur, experitur maiorem facilitatem ad fidem amplectendam, quàm alius non baptizatus. Conſtat etiam hoc ipſum in peccatore, qui cum attritione in Sacramento pœnitentiæ iuſtificatur, & accipit omnes virtutes infuſas, & tamen adhuc experitur difficultatem ad opera virtutis. Iuſtus etiam, qui habet habitus omnes infuſos, & aliquando valdè intenſos, experitur ſæpe magnam difficultatem in relinquendo ludo v.g. venialiter malo, ergo virtus infuſa non dabat facilitatem, ſed potentiam ad actum honeſtum contrarium. Denique in peccatore ſupplet Deus per auxilium actuale extrinſecum, vel intrinſecum, quod præſtare debebat habitus infuſus, ſi fuiſſet: & tamen auxilium non dat facilitatem, ſed potentiam ad actum ſupernaturalem honeſtum, ergo nec habitus infuſus dat eiuſmodi facilitatem. Vnde ſumitur iam argumentum pro concluſione: quia nulla eſt repugnantia inter potentiam ad vnum actum & inclinationem ac propenſionem ad actum contrarium, vt conſtat in eo, qui cum repugnantia operatur bonum, ergo habitus fidei, qui dat potentiam ad aſſenſum, non eſt impoſſibilis cum habitu acquiſito erroris, qui dat facilitatem, & propenſionem ad diſſenſum.

Hoc autem à fortiori, & clarius procedit in ſententia, quam vt probabiliorem ſæpe ſuppoſui, quæ docet, eiuſmodi habitus acquiſitos non eſſe alias qualitates ſuperadditas præter ſpecies intenſas, & bene coordinatas ac diſpoſitas ad repræſentanda motiua, quibus inclinamur ad hos, vel illos actus. Nam eiuſmodi ſpecies, quas hæreticus habebat, proculdubio non corrumpuntur per eius conuerſionem ad fidem; ſicut neque è contra per hæreſim aduenientem corrumpuntur ſpecies, quas in ſtatu fidelitatis acquiſierat: manent ergo iidem habitus acquiſiti, qui ab iis ſpeciebus non diſtinguuntur etiam adueniente habitu infuſo fidei, qui cum iis ſpeciebus non repugnat, ſed ad ſummum cum earum vſu deprauato, vt videbimus. 52

53 Sequitur ergo ſecunda quæſtio de repugnantia habitus fidei infuſæ cum actuali hæreſi, vel infidelitate in quo puncto Durandus *in 3. diſt. 23. quæſt. 29.* docuit, poſſe manere habitum fidei in hæretico, vel infideli, qui licèt vnum articulum neget, poteſt alios credere fide diuina, & de facto credit. Quam ſententiam alij omnes Theologi reiiciunt cum Magiſtro *dicta diſt. 23.* & S. Thomas hac *quæſt. 5. art. 3.* Scotus *dicta diſt. 23* Suarez *in præſenti diſp. 7. ſect. 4. num. 2. & lib. 11. de gratia c. 6. & 7.* qui alios refert, & affert etiam loca Auguſtini, Ambroſij, Leonis, Tertulliani, Cypriani, & aliorum pro hac veritate. Et quidem in genere loquendo, non poteſt Catholicè defendi, quod fides amitti non poſſit: id enim conſtat apertè ex Scriptura paſſim. 1. Ioan. 2. de hæreticis dicitur: *ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis; nam ſi ex nobis eſſent, permanſiſſent vtique nobiſcum.* Act. 20. *ex vobis ipſis exſurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe* Luc. 8. dicitur *eſſe quoſdam, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* 1. ad Timoth. 1. de aliquibus etiam dicitur, quod *à corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta aberrantes conuerſi ſunt in vaniloquium*: & infra dicitur, quod bonam conſcientiam *repellentes circa fidem naufragauerant.* ex quibus & aliis multis locis probatur clarè contra Caluinum, & alios hæreticos modernos, veram fidem, poſtquam habita eſt, eſſe amiſſibilem, & de facto amitti: quod etiam experientia manifeſtiſſima conſtat, vt cum aliis probat Suarez *dicto capite 6.* denique veritas hæc definita videtur in Tridentino *ſeſſ. 6. cap. 15.* his verbis: *aſſerendum eſt, non modo infidelitate, per quam & ipſa fides amittitur, ſed etiam quocunque alio mortali peccato, quamuis non amittatur fides, acceptam iuſtificationis gratiam amitti.*

An habitus infuſus fidei poſſit manere cũ hæreſi, vel infidelitate actuali?

Vera fides, poſtquam habita eſt, amiſſibilis eſt.

Hæc veritas definita in Tridentino.

Hoc ergo poſito, in quo omnes conueniunt, difficultas prima eſt, an hæc doctrina Tridentini 54

An hæc Doctrina Tri-

intelligen

dentias intelligenda omnino ſit de amiſſione, & expulſione, ipſius habitus fidei.

intelligenda omnino ſit de amiſſione, & expulſione ipſius habitus fidei. Aliqui enim volunt, verba Concilij in primis non cogere, quia poſtea in Canonibus non poſita fuit à Concilio pars illa affirmans fidem amitti peccato infidelitatis, ſed ſolùm pars negans amitti quocunque peccato mortali, vt conſtat ex *Canone* 28. Hoc tamen effugium refellit bene Suarez *in præſenti dicta ſect.* 4. *num.* 5. quia doctrina etiam in illis capitibus tradita non minùs ad fidem pertinet, quàm doctrina Canonum, vt conſtat ex *cap.* 16. Vbi de tota illa doctrina ſubditur. *Poſt hanc Catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter, firmitérque receperit, iuſtificari non poterit, placuit*, &c.

Alij etiam eam Tridentini definitionem debilitant, teſte Suarez *dict. n.* 3. quia in prædictis verbis Concilium non directè, ſed quaſi obiter, & per parentheſim dixit, fidem peccato infidelitatis amitti. Quam reſponſionem impugnat Hurtado *diſp.* 59. §. 25. probans, id directè dictum fuiſſe à Patribus Concilij & non in probationem alterius dogmatis. Suarez tamen ibi fatetur, ideo non eſſe de fide, ſufficere verò, vt ſine errore negari non poſſit, præſertim cùm conſenſus etiam ſanctorum Patrum accedat.

55 Apparentiùs reſpondet P. Vaſquez 1, 2. *diſp* 91. *cap.* 4. dicens, verba illa Concilij non eſſe neceſſariò intelligenda de habitu fidei infuſo: quamuis enim ipſe probabiliùs putet habitum infuſum expelli, dicit tamen non eſſe certum de fide, quod dentur tales habitus, atque ideo verba Concilij verificanda fuiſſe, etiamſi habitus illi non darentur, verificarentur autem de ipſo ſtatu fidelitatis, qui per infidelitatis peccatum deperditur, & non per alia quælibet peccata.

Hanc reſponſionem impugnat latè Suarez *dicto lib.* 11. *de gratia, cap.* 7. *num.* 9. *& ſequentibus*, & mihi etiam omnibus penſatis non placet; Primò, quia Concilium ibi de eadem fide loquitur, de qua dixerat *cap.* 7. infundi in ipſa iuſtificatione, & interiori renouatione hominis: quod probat Hurtado *vbi ſuprà* §. 24. ex verbis illis: *quamuis non amittatur fides accepta*. Sic enim legit ipſe verba Concilij; & ex illis ſequitur, ſermonem eſſe de fide ipſa, quam *cap.* 7. dictum fuerat infuſam accipi in iuſtificatione. Sed ego neſcio, vbi lectionem illam in textu Concilij inuenerit, niſi fortaſſe in editionem aliquam mendoſam inciderit: nam verba Concilij ſunt; *quamuis non amittatur fides, acceptam iuſtificationis gratiam amitti*, non dicit, *fides accepta*, ſed *fides*, & poſtea: *acceptam iuſtificationis gratiam*. Ipſe autem eorum textum aliter tranſmutatum recitauerat §. 23. & poſtea ex illo falſo textu iterum recitato, & ponderato arguit *n.* 24.

56 Retenta tamen vera & legitima littera Concilij, probari poteſt ſermonem ibi eſſe de fide habituali: nam de eadem prorſus fide dicit amitti peccato infidelitatis, & non amitti alijs peccatis: fides autem de qua definit non amitti alijs peccatis, non potuit intelligi fides actualis, nam iuxta iuris regulam, nemo poteſt amittere id, quod non habet, contingit autem ſæpe aliquem peccare mortaliter, qui nec proximè antea exercebat actum fidei; non ergo amittit per peccatum fidem actualē, nec hæc permanet tunc, nec de hoc poterat eſſe controuerſia, nec neceſſe erat, quod Concilium definiret his peccatis non expelli fidem actualem, nec verum erat illam remanere, ſed ſermo erat de aliqua fide perſeuerante, quando fiunt alia peccata, quam definiunt, non amitti, ſed adhuc permanere, & hæc cùm non ſit actualis non poteſt eſſe, niſi habitualis. Nomine autem *fidei habitualis* non poterat ibi intelligi ſolus moralis ſtatus fidelitatis reſultans ex fide actuali præterita non retractata. Nam hic ſtatus non eſt aliud per ſe, niſi fides actualis præterita non retractata, nec reuocata per contrarium actum: quare dicere, quod peccato infidelitatis fides amittitur, nihil aliud eſt, quàm dicere per actum infidelitatis, fidem negare; quod quidem non erat dogma definitione dignum: cùm enim eſſentia infidelitatis ſit negare fidem, dicere, quod infidelitate fides negatur, eſſet dicere, quod infidelitas eſt infidelitas. Plus ergo dixit Concilium, & de alia fide loquitur, quando dixit, fidē amitti, nempe de fide habituali, ſeu de habitu fidei, qui eo peccato deperditur, de quo nimirum habitu dixit retineri poſitis alijs peccatis. Neque enim voluit ſolùm retineri ſtatum fidelitatis, hoc eſt, non eſſe negatam fidem præteritam: quia hoc non eſſet aliud, quàm dicere, quod peccata diſtincta ab infidelitate non ſunt peccata infidelitatis, quæ certè eſſet propoſitio identica: ſi enim ſunt diſtincta ab infidelitate, non ſunt infidelitas, atque ideo non continent negationem fidei præteritæ, nam qui fidem præteritam negat, eo ipſo committit peccatum infidelitatis. Loquitur ergo de retentione fidei habitualis, quæ ſit diſtincta à negatione retractationis fidei: & per conſequens, cùm de eadem fide dicat retineri poſt alia peccata, & amitti peccato infidelitatis, in neutro caſu loquitur de mero ſtatu morali fidelitatis, ſed in vtroque loquitur de habitu fidei, qui in iuſtificatione fuerat infuſus.

Quod rurſus probatur ſecundò ex verbis eiuſdem Tridentini can. 28. quibus doctrinam traditam illo cap. 15. declarat, dicens: *Si quis dixerit, amiſſa per peccatum gratia, ſimul & fidem ſemper amitti; aut fidem quæ remanet, non eſſe veram fidem, licèt non ſit viua, aut eum, qui fidem ſine charitate habet, non eſſe chriſtianum; anathema ſit.* 57
In quibus verbis eodem modo de charitate loquitur, ac de fide, quare, vel vtraque debet intelligi actualis, vel vtraque habitualis. Non poteſt autem ſermo eſſe ibi de charitate ſolùm actuali; nam ſermo ibi eſt de fide non viua; fides autem ſine charitate actuali poteſt eſſe viua in eo, qui cum ſola attritione in Sacramento iuſtificatur; debet ergo intelligi de charitate habituali, hoc eſt, de habitu charitatis: neque enim intelligi poteſt de ſtatu morali amicitiæ, ſeu dilectionis non retractatæ; quia neque eiuſmodi ſtatus reperitur in eo, qui nunquam habuit actum dilectionis, ſed per ſolam attritionem in baptiſmo fuit iuſtificatus, vel ſi baptizatus fuit in infantia, & poſtea adultus peccaret grauiter peccato fuit; poſtea in Sacramento cum attritione iuſtificatur, in quo fides reperitur viua ſine illo ſtatu morali dilectionis actualis non retractatæ; non manet tamen fides ſine charitate, quia datur habitus charitatis, de quo ibi loquitur Concilium, & quem eodem *charitatis* nomine intellexerat, quando *c.* 7. dixit, fidem, ſpem, & charitatem in iuſtificatione infundi: ergo nomine *fides* intelligit habitum, etiam, & non ſtatum ſolum moralem; alioquin eſſet turpis æquiuocatio in eiſdem verbis, quæ doctrinam Concilij ſine cauſa redderet obſcuriſſimam.

58 Tertiò argui poteſt ex Suarez *dicto c.* 7. *n.* 10.

quia ſi remaneret ſtatus fidelitatis, & auferretur habitus fidei, non poſſet dici ſimpliciter, & abſolutè non amitti fidem; ergo quando dicit Concilium, peccato infidelitatis amitti fidem non loquitur de morali illa denominatione fidelitatis, ſed de ipſo habitu, qui quando amittitur, vel remanet, dicitur ſimpliciter amitti, vel remanere fides. Antecedens probat, quia quādo iuſtus peccat odio contra proximum, & amittit gratiam, & reliquos habitus infuſos virtutum moralium, dicitur à Theologis amittere caſtitatem, & alias virtutes, quarum habitus infuſos amittit, quamuis non amittat denominationem moralem caſti, v.g. quam ex actibus frequentibus caſtitatis non retractatis, nec interruptis adhuc retinet. Sufficit ergo habitum infuſum amittere, & id requiritur, vt dicatur virtutes amittere in ſenſu Theologorum, in quo Concilium loquutum eſt. Poſſumos autem hunc communem eorum verborum ſenſum confirmare ex Hieronymo *præfat. in lament. Hierem.* vbi de quolibet iuſto, qui gratiam peccato amiſit, dicit; *non auri, & argenti metallo, ſed virtutibus radiabat: ablata ſunt hæc cuncta, nudata eſt domus Dei cunctis ornamentis ſuis.* quia nimirum habitus infuſos perdidit, licet denominationem illam moralem quoad alias omnes virtutes, in quarum materia non peccauit, retinere poſſit. Et è contra, licet defectu operum, & exercitij homo iuſtus aliquando non habeat denominationem illam moralem alicuius virtutis, dicitur tamen ſimpliciter, & abſolutè habere, & retinere virtutem illam. Vnde Auguſtinus *tract. 8. in 1. ep. Ioan.* patrum à principio hortatur ad exercitium bonorum operum, ne virtutes, quæ interiùs ſunt maneant otioſæ. *Opera* inquit, *miſericordia, affectus charitatis, ſanctitas pietatis, incorruptio caſtitatis, modeſtia ſobrietatis, ſemper hæc tenenda ſunt, quia intus ſunt omnes hæ virtutes, quas nominaui. Quis autem ſufficiet omnes numerare? quaſi exercitus eſt Imperatoris, qui ſedet intus in mente tua: quomodo enim Imperator per exercitum ſuum facit, quod ei placet; ſic Dominus Ieſus Chriſtus incipiens habitare in interiore homine noſtro vtitur iſtis virtutibus quaſi miniſtris ſuis.* Ecce etiam abſque exercitio actuum, & denominatione illa morali dicitur homo iuſtus ſimpliciter habere virtutes omnes quandiu habet earum habitus infuſos: ergo his habitibus ablatis, dicitur illas virtutes amittere, quamuis non perdat exercitium operum, & denominationem moralem, quare verba Tridentini de amiſſione virtutis internæ in eodem ſenſu intelligenda ſunt.

59 Denique idem ſenſu colligi poteſt ex toto contextu illius ſeſſionis ſextæ, in qua fides ponitur vt pars iuſtificationis integralis vel ſaltem vt complementum illius, & ideò *cap. 7.* ponuntur infundi fides, ſpes, & charitas cum remiſſione peccatorum, quod de habitibus debet intelligi, & poſtea *cap. 10.* dum declaratur ipſius iuſtificationis incrementum, vt conſtat ex titulo, dicitur, hoc iuſtitiæ incrementum eſſe augmentum fidei, ſpei, & charitatis, quod Eccleſia à Deo petit; quare ibi etiam ſermo eſſe debet de habitu, nam augmentum iuſtificationis debet eſſe inhærens, & permanens, ſicut & iuſtitia ipſa inhærens, & permanens eſſe debet. Cùm ergo *c. 15.* agatur de amiſſione iuſtitiæ, & gratiæ acceptæ, & dicatur aliis peccatis præter infidelitatem amitti gratiam, non verò fidem, de eadem omnino fide habituali intelligi debet, quæ per iuſtificationem, & eius augmentum accepta fuerat, non de ſtatu fidelitatis, aut denominatione morali, quæ nullo modo eſt pars iuſtificationis, vel eius augmenti. Id verò, quod P. Vaſquez ſupponebat de habitibus infuſis, quod non ſint certi ex fidei doctrina, iam impugnauimus *ſuprà diſp. 9. ſect. 3.*

Fundamentum Durandi contra amiſſionem habitus fidei erat, quia habitus non deſtruuntur totaliter ab vno actu contrario: neque enim qui errat circa vnam concluſionem Philoſophycam, amittit totum habitum Philoſophiæ circa omnes alias concluſiones Philoſophicas, ergo nec qui errat circa vnum fidei articulum, debet amittere habitum fidei, cùm poſſit adhuc alios articulos credere, circa quos non errat, prout de facto hæreticus errans circa Euchariſtiam credit Trinitatem, & Incarnationem. Poſſet hoc vrgeri ex doctrina ſuprà tradita, quod ſicut habitus fidei non repugnat cum habitu erroris, vt diximus, ita nec debet repugnare cum actu: nam cum actu amoris Petri poteſt ſtare habitus odij erga eundem, ſicut cum voluntate currendi poteſt ſtare potentia, & inclinatio vehemens ad ſecundum, ergo cum actu infidelitatis poteſt ſtare habitus fidei, qui non eſt aliud quàm potentia infuſa ad credendum. Reſpondetur, quidquid ſit de habitibus acquiſitis, & de aliis potentiis, in habitibus tamen infuſis eſſe peculiarem repugnantiam, vt maneant cum peccatis oppoſitis. Quæ autem, & qualis ſit hæc repugnantia, & unde proueniat explicandum nunc eſt. 60

Secunda ergo difficultas circa hanc amiſſionem habitus fidei eſt, an adueniente peccato infidelitatis deſtruatur fidei habitus propter repugnantiam phyſicam, vel ex natura rei, quam habet cum illo peccato, an ſolùm propter decretum, ac legem Dei nolentis ampliùs habitū conſeruare, ſiue in pœnam, ſiue ob alium finem. Multi, & graues doctores agnoſcunt repugnantiam phyſicam Bañes, & Thomiſtæ alij *in præſenti quæſt. 5. art. 3.* P. Vaſquez *1. 2. diſp. 91. cap. 4.* quem ſequitur Turrianus *diſp. 44. dub. 2.* & alij, quos affert, quibus fauet S. Thom. *dicto. art. 3.* 61

An adueniente peccato infidelitatis deſtruatur fidei habitus propter repugnantiā phyſicam quam habet cum illo peccato

Alij non agnoſcunt repugnantiam phyſicam, ſed ſolum dicunt expelli demeritoriè, vel diſpoſitiuè, quatenus aufertur diſpoſitio neceſſaria ad conſeruationem fidei, vel ponitur diſpoſitio contraria, atque adeo hanc totam repugnantiam volunt non eſſe phyſicam, ſeu ex natura rei, ſed moralem. Ita Scotus, Gabr. & alij plures, quos affert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſp. 7. ſect. 4. n. 5. & 3. tom. in 3. partem q. 63. art. 5. §. quartus ſenſus*, & *lib. 11. de gratia c. 7. num. 11.* Malderus, Lorca, & alij, quos affert, & ſequitur Coninch *in præſenti diſp. 18. dub. 4. num. 35.* Hurtado *diſp. 59. ſect. 5. §. 23. & diſp. 60. §. 56.* addens id totum prouenire ex ſola Dei voluntate, qui ita ſtatuit in pœnam hæreſis voluntariæ.

Hac in re, ſuppoſitis noſtris principiis, & doctrina ſuperiùs tradita, vix poteſt remanere controuerſia, niſi de vocibus, & in primis certum videtur, poſſe de potentia Dei abſoluta manere habitum fidei in hæretico, negante aliquem articulum: quod planè omnes videntur concedere, & meritò, quia nulla apparet implicantia contradictionis, quod potentia ad aſſenſum, qualis eſt habitus infuſus, maneat ſimul cum diſſenſu; nam licèt aſſenſus, & diſſenſus circa idem obiectum afferant contradictionem virtualem: diſſentire 62

tamen

tamen, & poſſe aſſentiri nullam eiuſmodi contradictionem inuoluit, ſicut nec amare, & poſſe odio habere; imo de facto etiam in hæretico coniungitur cum hæreſi actuali potentia ad actum fidei, qua ipſe poteſt, ſi velit conuerti; imo quamuis concederetur talis repugnantia eſſentialis, id impediret ad ſummum, quod durante diſſenſu actuali, maneret habitus fidei: tranſacto tamen actu, poſſet reproduci diuinitus habitus fidei, etiamſi prior diſſenſus non fuiſſet retractatus per actum contrarium: neque in hoc poteſt eſſe difficultas.

63 Rurſus, ſi conſideretur ſolùm diſſenſus, ſeu actus erroris ſecundùm ſuam entitatem phyſicã, & habitus fidei, certum etiam videtur, non eſſe oppoſitionem phyſicam inter illos; nam qui inculpatè errat circa fidem, vel ſi ex defectu aduertentiæ plenæ ad obligationem non peccat mortaliter, habet diſſenſum eiuſdem rationis quoad entitatem phyſicam diſſenſus, ſolùmque deeſt malitia extrinſeca, proueniens ex voluntate mala imperante: & tunc nihil datur repugnans cum habitu fidei, qui adhuc integer perſeuerat. Vnde ſuppoſita ſententia probabiliſſima, & ſatis communi, quod malitia etiam formalis in ipſa voluntate mala non ſit adæquatè intrinſeca, ſed extrinſeca, ſaltem partialiter, & proueniens formaliter ab aduertentia ad malitiam, & à concurſu indifferenti Dei oblato in actu primo, conſequenter fatendum eſt, habitum fidei nullo etiam modo repugnare cum voluntate imperante diſſenſum, & actum erroris, conſiderando nimirum voluntatem illam ſolùm ſecundùm id, quod intrinſecè habet. Poſſet enim eſſe eadem voluntas ſine malitia ſaltem graui ex defectu libertatis, vel aduertentiæ plenæ, quo caſu non expelleretur habitus fidei. Solùm ergo reſtat difficultas, an habitus fidei repugnet phyſicè, & ex natura rei cum actu erroris prout imperato à voluntate mortaliter mala; ita vt cum toto illo complexo erroris, & malitiæ grauis non poſſit phyſicè, & ex natura rei fidei habitus coniungi.

64 Loquendo ergo de diſſenſu malo, vt malo grauiter, negare non poſſumus in noſtris principiis repugnantiam aliquam ſaltèm mediatam ex natura rei cum habitu infuſo fidei: omne enim peccatum mortale habet repugnantiam ex natura rei cum gratia habituali, quam expellit formaliter, & hac ablata ex natura rei, deberent perire alij habitus infuſi, qui ab ipſa gratia quaſi ab eſſentia dimanant, vt ſupra diximus; quamuis de facto Deus diſpenſet, vt habitus fidei, & ſpei maneant in peccatore: ergo ſaltem mediatè peccatum infidelitatis expelleret ex natura rei habitum fidei expellendo immediatè gratiam, ad cuius expulſionem conſequenter deberet deſtrui habitus fidei, niſi Deus ſpecialiter ob alias rationes illum conſeruaret. Hæc tamen repugnantia mediata ex hoc capite non eſt ſpecialis, nec maior peccati infidelitatis, quàm aliorum peccatorum, cum habitu fidei, cùm omnia etiam alia peccata mortalia, quantum eſt ex ſe, expellerent mediatè, & conſequenter habitum fidei, niſi Deus ſpecialiter vellet illum in peccatore perſeuerare. Poteſt tamen in aliquo ſenſu dici ſpecialis hæc repugnantia cum peccato infidelitatis, quatenus eo ſolùm poſito habet ſuum effectum, & excludit habitum fidei, qui iuxta Dei legem de facto non excluditur poſitis aliis peccatis, & excluſa gratia: & hoc quidem propter ſpecialem etiam rationem fundatam in ipſa natura habitus fidei, & peccati infidelitatis. Quia nimirum in illo ſtatu infidelitatis malitioſæ habitus maneret otioſus, quod non habet poſitis aliis peccatis, & ideo eſt ratio ſpecialis, vt ablata gratia propter infidelitatem auferatur etiam habitus fidei.

65 Hinc autem dubitari poteſt primò; an hæc ſpecialis repugnantia, qua habitus fidei repugnat cum peccato infidelitatis propter otiũ, cui in eo ſtatu ſubiaceret, dici poſſit repugnãtia immediata, & ratione illius poſſimus dicere, quod non ſolùm mediatè propter cõnexionem cum gratia, ſed etiam immediatè repugnet habitui fidei peccatum infidelitatis. Ad quod breuiter reſponderi poteſt, hanc non eſſe propriam, & rigoroſam repugnantiam immediatam, ſed congruentiam aliquam maiorem, vt illa alia repugnantia mediata, quam explicuimus, executioni mandetur, & habeat ſuum effectum. Dupliciter enim poteſt hæc repugnantia orta ex habitus otioſitate conſiderari. Primò quando actu exercetur peccatum actuale infidelitatis. Secundò poſtea, quandiu infidelitas prædicta non retractatur, & ideo permanet quaſi habitualiter, vel moraliter. Habitus ergo fidei repugnat mediatè cum peccato actuali infidelitatis, quatenus habet ex natura ſua connexionem cum gratia, quæ expellitur per illud peccatum: non tamen habet in rigore repugnantiam immediatam propriã cum eodem peccato actuali propter rationem illam otioſitatis; ex hoc enim capite hon debuiſſet in rigore expelli. Etenim potentia illa non eſt otioſa, & fruſtra, quæ illo eodem inſtanti poteſt elicere ſuum actum. Tunc autem quando homo committit peccatum actuale infidelitatis, poſſet illud non committere, ſed elicere actum fidei, ergo non eſſet eo inſtanti excludendus habitus propter otioſitatem: nam licèt non poſſint coniungi tunc actus fidei, & actus infidelitatis poteſt tamen tunc fieri actus fidei in ſenſu diuiſo, & poteſt impediri actus infidelitatis, quod ſufficit, vt ex hoc capite inutilitas non repugnet pro eo inſtanti. Vnde rurſus apparet, nec eſſe repugnantiam illam immediatam, & propriam ex natura rei pro tempore ſequenti inter habitum fidei, & infidelitatem præteritam non retractatam, repugnantiam, inquam, ortam ex illo capite otioſitatis: quia etiamſi habitus fidei reſtitueretur tempore ſequenti ante infidelitatem retractatam, non eſſet fruſtra, nec otioſus: nã de facto hæreticus tempore ſequenti poſt hæreſim actualem poteſt hæreſim retractare, & elicere actum fidei: habet ergo potentiam ad illum actũ fidei ſaltem per auxilium actuale intrinſecũ, vel extrinſecũ, quod ſupplet loco habitus. Quæ potentia nõ eſt fruſtra, nec otioſa, cum in aliquibus prodeat in actum, quando reuertuntur ad fidẽ. Si ergo reſtitueretur habitus infuſus ad actum fidei eliciendum, ſi vellent, non eſſet fruſtra ille habitus, nec ratione otij repugnaret, cùm aliqui ſaltẽ de facto illo habitu vterentur ad conuerſionem, & ad veram fidem iterum amplectendam. In quo apparet diſcrimen inter lumen gloriæ, & ſtatũ infidelitatis; nam lumen gloriæ repugnat ex natura ſua cum habitu fidei, quia in patria habitus fidei nec operatur, nec poteſt operari, & ratione otioſitatis, hoc eſt, impotentiæ ad operandũ, expellitur adueniente lumine gloriæ. At verò in infideli habitus fidei, licèt nõ operaretur ſtante infidelitate, & in ſenſu compoſito, poſſet tamen ſemper operari, & expellere ſtatum infidelitatis, & in aliquibus

An ſpecialis repugnantia qua habitus fidei repugnat cum peccato infidelitatis propter otium cui in eo ſtatu ſubiaceret dici poſſit immediata.

bua ita operaretur, quod ſufficeret ad hoc, vt non diceretur manere fruſtra, vel otioſus, ſi remaneret; non ergo repugnat immediatè ex natura rei cum infidelitate actuali, vel perſeuerante ratione otioſitatis loquendo de propria, & rigoroſa repugnantia.

66 Dixi tamen, eſſe congruentiam aliquam, vt in hæretico expellatur habitus fidei, & alia repugnantia mediata habeat ſuum effectum: quia nimirum licèt habitus ibi non maneret omnino otioſus, quatenus otioſitas ſignificat ſtatum, in quo nõ ſit potentia proxima ad actum fidei, hanc enim potẽtiam proximam habet hæreticus etiam vt videmus: eſſet tamen otioſus quatenus otioſitas ſignificat ſtatum, in quo licèt homo poſſit vti eo habitu, & operari, ex decreto tamen ſtabili, & firmo non vult operari, & in hoc decreto moraliter, & habitualiter perſeuerat. In quo ſenſu diximus *ſuprà diſp.* 14. *ſect.* 1. habitum fidei auferri ab hæretico, ne maneat otioſus: non enim loquuti ſumus de otio, quale haberet in patria, vbi nec eſſet operatio, nec potentia proxima ad operandum; ſed ſolùm loquuti ſumus de otio prouenientе, non ex defectu potentiæ, ſed ex firmo decreto non operandi, ſed diſſentiendi. Quare nõ videtur relinquenda ratio congruentiæ, quam inſinuauit Suarez ſuprà addnctns ex defectu diſpoſitionis, ſeu ex indiſpoſitione poſitiua, ob quem defectum aufertur habitus fidei magis ab hæretico, quàm ab aliis peccatoribus. Nam in rigore loquendo, ſolus actus afferens merum otium non videtur ſufficere: puer enim baptizatus in infantia, & nutritus in ſyluis, vel apud infideles abſque vlla fidei notitia non amittit habitum fidei, quando alia peccata mortalia committit, etiam ſi ſit in eo ſtatu, in quo habitus erit prorſus otioſus ob defectum notitiæ rerum noſtræ fidei. Imò licèt ille vel alius peccator, qui iam ſemel in baptiſmo, vel aliter habitum fidei acceperat, incidat in amentiam in ſtatu peccati, & licèt amentia ſit ex natura ſua perpetua; non aufertur ab eo habitus fidei, qui tamen in eo erit iam prorſus otioſus. Multũ ergo refert, quod ſtatus ille otioſus procedat ex defectu voluntario diſpoſitionis, ſeu ex indiſpoſitione poſitiua culpabili, qua homo non vult vlteriùs credere. Tunc enim eſt maxima congruentia moralis, vt perdat habitum fidei, qui iam ex natura ſua ſine habitu gratiæ non debebat conſeruari. Nam ſicut Deus vult hæc dona habitualia adultis non niſi volentibus dare, ita vult non conſeruare in nolentibus, & reſpuentibus, & quamuis non exigat eandem diſpoſitionem ad conſeruationem, & ad infuſionem, nam ad infuſionem exigit actum poſitiuum, ad conſeruationem verò ſolùm exigit, quod non reſpuantur per actum contrariũ: quando tamen homo per actum contrarium ea dona abiicit, & reſpuit, Deus meritiſſimè ea aufert; quippe qui ea volentibus ſolis confert, & in inuitis non conſeruat, loquendo vt dixi de adultis. Non eſt autẽ inuitus homo in conſeruatione fidei quandiu, licèt alia peccata committat, non tamen cõtra fidẽ, quá adhuc mente complectitur. Imò habitus videtur in volente conſeruari, quia prior voluntas credendi non reuocata cenſetur moraliter perſeuerare. Peccatum ergo infidelitatis habet hanc peculiarẽ repugnantiam cum conſeruatione habitus fidei, quatenus mouet Deum cõgruentiſſimè, vt auferat habitum ab inuito, & eum reſpuẽte, & abiiciente. Hæc tamen ſpecialis repugnãtia immediata non eſt, vt dixi ex hoc capite repugnantia pluſquam moralis, & mouens Deum, vt ponat affectum repugnantiæ mediatæ, quæ erat ex ipſa rei natura, vt habitus fidei abſente gratia non conſeruaretur.

67 Secundò circa hoc ipſum dubitari poſſet, an illa prior repugnantia mediata, quam habitus fidei habet cum peccato infidelitatis propter connexionem, quam habet cum gratia, & quam diximus eſſe repugnantiam ex natura rei mediatam, appellari debeat repugnantia phyſica, an verò moralis. Ad hoc etiam ex dictis reſpondere poſſumus diſtinguendo: poſſumus enim comparare habitum fidei cum peccato actuali infidelitatis, vel cum peccato ſolùm habituali. Loquendo itaque de peccato actuali, concedere poſſumus, illud phyſicè repugnare mediatè cum habitu fidei: quia repugnantia illa verſatur inter extrema phyſica, & fundatur in eorũ naturis. Nam habitus fidei eſt entitas adæquatè phyſica & habet ex natura rei connexionem phyſicam cum gratia habituali, licèt non pendeat ab ea vt à propria cauſa efficienti, vt ſupra diximus. Aliunde peccatum actuale infidelitatis, licèt pertineat ad genus moris, & ideo includat moralitatem, & malitiam moralem; illa tamen moralitas tota reſoluitur in entitates phyſicas, nempe in volitionem, & diſſenſum poſitiuum, & phyſicum, & aduertentiam rationis præcedentem, & in libertatem arbitrij in actu primo, quæ omnes ſunt entitates phyſicæ; quarum complexio habet repugnantiam cum gratia habituali, & mediatè ac conſequenter cum habitu fidei: poteſt ergo hæc appellari repugnantia mediata phyſica.

An repugnãtia mediata, quam habitus fidei habet cum peccato infidelitatis propter connexionem quam habet cum gratia, ſit phyſica, an moralis?

68 Loquendo verò de peccato habituali infidelitatis quod eſt macula ex peccato actuali relicta, cùm hæc macula non ſit adæquatè phyſica, ſed ex parte ſit ens morale. Conſequens eſt, vt repugnantia inter habitum fidei, & ipſam non poſſit eſſe ſimpliciter & abſolutè phyſica, quippe quæ non eſt inter extrema phyſica. Nam peccatum habituale, vt ſuppono ex *diſp.* 7. *de Pœnitentia ſect.* 5. eſt actus malus præteritus moraliter perſeuerans, quatenus non eſt condonatus, nec ſufficienti ſatisfactione purgatus, & ideo licèt phyſicè iam non exiſtat, dicitur æquiualenter, ſeu moraliter permanere in ordine ad eoſdẽ effectus operandos, ac ſi actu phyſicè exiſteret: cùm ergo eius exiſtentia ſit ſolùm æquiualens, & moralis, non poteſt fundare repugnantiam phyſicam cum habitu fidei: non enim poteſt phyſicè pugnare id, quod phyſicè non eſt, ſed ſolùm moraliter, & æquiualenter: quare hæc appellari poterit repugnantia moralis mediata, ſed tamen fundata in ipſa morali natura peccati habitualis infidelitatis, & non in ſola lege, & mero placito Dei.

69 Quia tamen diximus, hanc repugnantiam partim eſſe dicendam phyſicam, partim ex natura rei moralem, partim ſolùm moralem ex lege Dei, incumbit nobis breuiter reſpondere ad argumenta aliarum ſententiarum. Et in primis ij, qui negant vllam repugnantiam phyſicam, vel ex natura rei, arguunt primò, quia totus ille diſſenſus phyſicus, quem habet hæreticus, poteſt eſſe ſine peccato, & componi cum habitu fidei. Ita arguit Hurtado *diſp.* 50. §. 45. & latiùs proſequutus fuerat §. 5. *& ſequentibus.* Reſpondetur facilè ex dictis, repugnantiam hanc non verſari inter habitum, & aſſenſum erroneum ſecundùm ſe, ſed vt procedentem à voluntate mala, & grauiter

Soluuntur argumenta negãtium vllã repugnantiã phyſicam.

ter peccaminoſa contra fidem: illud autem totum complexum eſt phyſicum, & non poteſt ex natura ſua coniungi cum habitu fidei.

70 Secundò arguit idem Auctor §.12. quia peccatum contra reuelationem non propoſitam ab eccleſia, ſed tamen aliunde ſufficienter propoſitam, vt obliget ad fidem, non repugnat cum habitu fidei, nec illum expellit, ſed ſolùm peccatum hæreſis, quo aliquis reiicit dogma ab eccleſia propoſitum, ergo neque hoc pugnat ex natura rei cum habitu fidei: differunt enim materialiter hæc duo peccata, quatenus negant reuelationes diuerſo modo propoſitas, cùm tamen fides æquè obliget ad acceptandam vtramque. Reſpondetur, antecedens eſſe falſum, vt poſtea videbimus, quia vtroque peccato expellitur habitus fidei. Sed licèt daremus ſolo peccato hæreſis expelli, adhuc vtrumque haberet repugnantiam mediatam ex natura rei cum habitu fidei, cùm vtrumque habeat repugnantiam immediatam cum gratia, ſine qua ex natura rei non poteſt eſſe habitus fidei.

71 Tertiò arguit. §.46. quia licèt aſſenſus, & diſſenſus pugnent inter ſe, non tamen pugnant diſſenſus, & potentia ad diſſenſum, qualis eſt habitus fidei, ergo hic habitus non pugnat phyſicè cum diſſenſu hæretico. Reſpondetur ex dictis, repugnantiam mediatam à nobis aſſignatam non oriri ex eo, quod habitus fidei ſit potentia ad aſſenſum contrarium diſſenſui erroneo, ſed ex eo quod habeat connexionem cum gratia, cum qua repugnat diſſenſus erroneus contra fidem, quando eſt grauiter peccaminoſus: quare exemplum aliarum potentiarum, quæ poſſunt ſimul eſſe cum actibus contrariis ſuis propriis actibus, non eſt ad rem; quia potentiæ illæ non habent neceſſariam connexionem cum aliquo alio, cui actus illi repugnent. Hæc ergo; & ſimilia argumenta non procedunt contra noſtram ſententiam, nec illi Auctores iis vtuntur, niſi ad probandam non eſſe repugnantiam immediatam, neque ea ratione obiecti formalis.

72 *Soluuntur argumenta ponentium repugnantiam phyſicam immediatā peccati infidelitatis cum habitu fidei.* Illi verò, qui ponunt repugnantiam phyſicam immediatam peccati infidelitatis cum habitu fidei, quam tamen nos negauimus, imò & mediatam etiam cum peccato habituali, arguunt primò, ex S. Thoma, qui *hac q.5 art.3.* probat, non manere fidem in hæretico, ex eo quod non poteſt iam credere alia propter motiuum fidei, quod eſt veritas diuina, ſecundùm quod manifeſtatur in ſcripturis ſacris, & doctrina eccleſiæ; quo motiuo ablato, prout aufertur in hæretico, non poteſt habitus manere. Hæc autem videtur eſſe repugnantia phyſica, cùm fundetur in repugnantia cuiuſlibet habitus, vt operetur ſine ſuo motiuo formali. Reſpondetur, rationem S. Thomæ procedere directè ad probandam repugnantiam immediatam inter actum fidei, & actum infidelitatis circa aliū articulū, eo quod ablato obiecto formali fidei per vnum actum, non poteſt alius actus tendere ſub illud obiectum formale, & per conſequens non poteſt habere ſpeciem fidei, quæ ſpecies ablato obiecto formali, à quo neceſſariò pendet, nō poteſt manere, & ideo in titulo articuli & in eius initio ſolū quærit, an in hæretico, qui diſcredit vnum articulum, poſſit manere fides informis de aliis articulis, nimirum fides actualis: nam habitus, cùm ſit ſimplex, non poteſt eſſe de aliquibus articulis diſtinctè, ſed de omnibus in communi, qui reuelari poſſunt. Hinc tamen obiter infert S. Thomas, conſequenter non manere habitū fidei in hæretico; ſupponebat enim aliunde, cum habitum non manere, niſi ad operandum: quare ſi in hæretico non poteſt eſſe operatio vlla habitus fidei, fruſtra in eo maneret: non tamen dicit, hinc oriri repugnantiam immediatam habitus cū peccato hæreſis, vel infidelitatis.

Secundò arguunt, quia fides deſtruitur peccato infidelitatis, non autem demeritoriè, ergo phyſicè. Minor probatur, quia alia ſunt grauiora peccata hæreſi, v.g. odium Dei; & tamen ob illa non perditur habitus fidei. Ita Vaſquez, & Turrianus locis ſupra citatis. Reſpondetur, habitum fidei deſtrui quidem phyſicè propter oppoſitionem mediatam phyſicam cū peccato infidelitatis, vt explicuimus: loquendo autem de oppoſitione immediata, hæc eſt moralis: quia licèt ſint alia peccata grauiora, Deus noluit hac ſpeciali pœna ea punire, ſicut punit hæreſim, qua homo abiicit à ſe, & reſpuit fidem, quam Deus non donat adulto niſi volenti, nec conſeruat in inuito, vnde hæc pœna habet maiorem proportionem cum hoc peccato, quàm cum aliis etiam grauioribus. Sic Deus filiis honorantibus ſuos parentes retribuit vitæ diuturnitatem; iuxta illud Exodi 20. *Honora Patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, & iis, qui bona ſua indigentibus partiuntur, retribuit eorumdē temporaliū bonorum abundantiā iuxta Chriſti verbū Luc. 6. *date & dabitur vobis*: quæ præmia non promittuntur aliis ſanctioribus operibus, cum quibus non habent ita ſpecialē proportionē: ſemper tamen grauiora peccata grauioribus pœnis puniuntur, & ſanctioribus operibus maiora pręmia redduntur, non verò neceſſe eſt, quod eadem reddantur. 73

Tertiò arguunt, quia ſi hæreſis non pugnaret phyſicè cum habitu fidei, ſed poſſent ex natura rei manere ſimul, poſſet tunc hæreticus dici fidelis, nam qui fidem retinet, fidelis eſt. Ita arguit Bañes *dicta quæſt. 5 art. 3.* Reſpondetur negando ſequelam, nec enim hæreticus poſſet ſimpliciter dici fidelis, quia fidelis non dicitur à ſolo habitu retento, niſi ſit etiā carentia auerſionis voluntariæ à fide. Sicut neque è contra dicitur hæreticus, aut infidelis ille, qui amplexus eſt iam fidem, & baptizatus eſt, licèt adhuc retineat habitum acquiſitum infidelitatis, qui cùm intenſus fuiſſet, non potuit primo actu contrario omnino corrumpi; non tamen denominat iam infidelem ſimpliciter propter auerſionem voluntariam ab infidelitate. Item homo iuſtus, qui tamen frequenter, & ſine cauſa mentitur, non dicitur ſimpliciter verax, ſed mendax, licèt adhuc, quamdiu eſt in gratia, retineat habitum infuſum veracitatis. Sic ergo licèt hæreticus retineret habitum infuſum fidei, non diceretur fidelis, ſed hæreticus ſimpliciter & abſolutè. 74 *Obiectio 3.*

Quartò arguunt, quia ſequeretur, poſſe aliquem ex natura rei eſſe ſimul partem Eccleſiæ, & non eſſe; nam hæreticus eſſet ex vno capite extra Eccleſiam, & ideo quando abſoluitur, reconciliatur Eccleſiæ: ex alio etiam capite eſſet pars Eccleſiæ, ſiquidem haberet characterem baptiſmi, & fidem, quam Chriſtus influeret in illum. Reſpondetur, hoc argumento, & ſimilibus probari, nec etiam de potentia Dei abſoluta poſſe manere ſimul habitum fidei, & hæreſim actualem: nam eſſe fidelem, & non eſſe fidelem, eſſe partem, & non eſſe partem Eccleſiæ, contradictionem inuoluunt. Omnes ergo debemus reſpon- 75 *Obiectio 4.*

ſpondere, ſicut eo caſu ille eſſet ſimpliciter hæreticus, ita futurum eſſe extra Eccleſiam eo modo, quo hæretici dicuntur eſſe extra Eccleſiam. Quãuis enim haberet characterem baptiſmalem, ratione cuius aliqui volunt, hæreticum eſſe intra Eccleſiam, quos refert Suarez *infra diſp. 9. ſect. 1. num.* 20. communiter tamen ob auerſionem à fide dicitur ſimpliciter eſſe extra Eccleſiam, vt ex Patribus, & Theologis probat idem Suarez *ibi n.* 21. Nec obſtaret, quod in caſu noſtro haberet habitum fidei, quia diximus, hunc non ſufficere ad denominandum ſimpliciter fidelem eum, qui contra fidem ſentiret, atque ideo nec ſufficeret, vt diceretur eſſe intra Eccleſiam, à qua ſe ſponte per hæreſim ſeparauerat. Denique non obſtaret, quod Chriſtus influeret in ipſum conſeruando habitum fidei: nam nunc etiam de facto influit Chriſtus in hæreticos, communicando eis auxilia intrinſeca, quibus poſſint elicere fidei aſſenſum, quæ auxilia differunt ſolùm ab habitu, quod non ſint qualitates permanentes, ſed tranſeuntes; dantur tamen ad eliciendum actum fidei, & ſunt fides in potentia quatenus ſunt virtus tranſiens ad fidem actualem: non tamen ſufficiunt ad denominandum fidelem eum, qui credere non vult; nam poſſe credere, & nolle, non eſt eſſe fidelem. Sic ergo licèt Chriſtus influeret conſeruando habitum fidei in hæretico, influxus ille non faceret eum eſſe intrà eccleſiam, quia ſolùm haberet à Chriſto poſſe credere, & hoc per virtutem intrinſecam permanentem: poſſe autem etiam potentia permanenti credere, & nolle credere, non eſt eſſe fidelem, nec facit eſſe intra eccleſiam, à qua ſponte ſe ſeparat per hæreſim voluntariam.

76 Obiectio 5. Omitto alia leuiora argumenta, & addam vnũ, vel alterum, quæ contra noſtrã ſententiam adhuc fieri poſſent. Quintò ergo ex proximè dictis argui poteſt, quia ſi auxilia actualia, quæ Chriſtus cõmunicat hæreticis ad credendum, præſtant idem, quod præſtaret habitus fidei, ſi maneret, & faciũt eos potentes credere, ſicut ſi habitum ipſum retinerent; ergo ratio eadem, ob quam eis aufertur habitus intrinſecus fidei, quam ſponte abiecerunt, procedit etiam, vt eis auferantur, vel denegentur ea auxilia præſertim intrinſeca, quæ faciunt idem, quod faceret habitus. Reſpondetur, dignos quidem eos eſſe, quibus hæc etiã auxilia denegarentur. Quia tamen in ſtatu viæ adhuc remanent, & eos Deus clementer ad pœnitentiam inuitat, debẽt eis dari media neceſſaria, ſicut peccatori cuilibet, cui charitatis habitus ob peccatum mortale ablatus eſt, dantur adhuc auxilia ad actum charitatis, & contritionis eliciendum, vt conuerti poſſit, & recuperare gratiam amiſſam. Faciliùs autem conceduntur peccatori, vel hæretico ea auxilia, quàm retentio habituum; tũ quia habitus maiora dona ſunt, & paſſiones gratiæ habitualis, & complementum, atque pars integrans iuſtitiæ internæ, qua homo completè & integrè iuſtificetur formaliter per iuſtitiam inhærentem; Tum etiã quia ſtatus peccatoris Catholici valdè diuerſus eſt à ſtatu hæretici. Nam Catholicus, etiam ſi in peccato ſit, frequẽter tamen, & paſſim exercet actus fidei, ad quos congruit, quod virtutem permanentem habeat; at in hæretico habitus eſſet otioſus non ſolum in actu ſecundo, ſed etiã communiter in actu primo; nam propter ſuam obſtinationem, & alienationem à fide Catholica tardò eſt in actu primo proximo ad credendũ, quia nec applicare vult mentem ad cogitandũ de motiuis credibilitatis. Ad caſus ergo raros non oportebat relinquere virtutem permanentem, ſed ſufficit dare tranſeuntẽ, quãdo caſus occurrat. Sicut neque in aqua ponitur virtus intrinſeca permanens ad cauſandam gratiam etiam ab iis, qui dicunt concurrere phyſicè ad gratiam, ſed ſolùm virtus tranſiens, quando caſus baptiſmi occurrit.

Sextò. Obiici poteſt, quia hæreticus, licèt non credat, habet tamen aliquos actus ſupernaturales 77 Obiectio 6.
pertinentes ad habitum piæ affectionis, nempe affectus ſimplices erga honeſtatem fidei, quibus Deus eum excitat, & mouet ad volendum credere: qui affectus ſunt ſupernaturales, & numerantur inter gratias præuenientes, atque ideo indigent principio ſupernaturali, & fiunt ab habitu piæ affectionis infuſo, quando adeſt. Ad eundem enim habitum ſpectant affectus ſimplices erga bonum, ad quem ſpectat amor efficax eiuſdem boni. Ad hos ergo actus, & affectus, qui frequentes ſunt in hæretico, cuius Deus cor frequenter pulſat, & excitat, relinqui deberet ſaltem habitus infuſus piæ affectionis. Quod argumentum fortiùs adhuc vrget pro habitu infuſo, à quo oritur iudicium euidens credibilitatis, quod iudicium diximus *ſuprà diſp. 11. ſect. 1. & 2.* eſſe ſupernaturale, & fieri ab habitu infuſo: hoc autem iudicium frequẽter inuenitur in hæretico, qui agnoſcit bene obligationem amplectendi fidem Catholicã, & per conſequens iudicat, eam eſſe prudenter credibilem, licèt malitioſè nolit eam credere: deberet ergo relinqui ſaltem hic habitus infuſus in intellectu, vt maneret principium permanens illius iudicij, præſertim cùm hæreticus hunc habitum non abiecerit, nec errauerit circa obligationem credendi, nec illam in ſua mente negauerit per iudicium contrarium.

Reſpondetur, quod attinet ad habitum piæ 78
affectionis, hunc meritò auferri, cùm hæreticus non minùs, quàm habitum fidei, eum etiam abiecerit per actum contrarium nolendo credere, ſed potiùs imperando ſibi diſſenſum impium, & erroneum, quare poſita non ſolùm negatione diſpoſitionis, ſed etiam indiſpoſitione poſitiua, aufertur habitus voluntatis, qui quamuis ſi manſiſſet, non fuiſſet omnino otioſus quoad affectus ſimplices; eſſet tamen otioſus quoad actus efficaces, propter quos potiſſimùm dantur, & conſeruantur huiuſmodi habitus infuſi. Habitus etiã intellectualis infuſus, qui deſeruit ad iudicium euidens credibilitatis, aufertur, quia hic habitus nõ datur, nec conſeruatur, niſi propter actus, & habitus fidei, & piæ affectionis: Vnde quamuis actus proprius huius habitus non ſit liber, nec moralis, infunditur tamen adultis, poſita diſpoſitione morali, quæ requiritur ad infuſionem habitus fidei, & piæ affectionis, cum quibus facit vnum in ratione doni, & ideo ad ſui conſeruationem exigit etiam eandem diſpoſitionem, qua non retractetur diſpoſitio antea poſita ad eius infuſionem: hæreticus autem eo ipſo, quod oſtendit ſe inuitum ad retentionem fidei, & piæ affectionis, oſtendit etiam ſe inuitum ad retentionem illius alterius habitus intellectualis, qui facit vnum in ratione doni cum pia affectione, & fide, atque adeò ſicut ſimul, & cum eadem diſpoſitione infunduntur, ſic etiam ſimul ſemper, & ob eandem indiſpoſitionem auferuntur.

Vltimò

Obiectio vlt. Vltimò obiici poteſt, quia in hæretico manet facilitas ad credendos alios articulos, circa quos non errat, ergo manet fidei habitus ad illos credendos. Reſpondetur facilè ex dictis, habitum infuſum non dare facilitatem, ſed potentiam ad aſſenſum ſupernaturalem: quare facilitas illa in hæretico eſt habitus acquiſitus, hoc eſt, in mea ſententia ſpecies benè coordinatæ & diſpoſitæ ad percipienda ea obiecta, & motiua etiam credibilitatis. Cur autem circa eos articulos non eliciat hæreticus aſſenſum fidei ſupernaturalem, ſed alium aſſenſum minùs perfectum, dicetur poſtea.

79 *Habitus fidei non expellitur à peccato infidelitatis, in genere cauſæ efficientis.* Hinc inferò, habitum fidei non expelli à peccato infidelitatis in genere cauſæ efficientis, vt voluit Okamus *quodlib. 3. quæſt. 7.* & alij Recentiores, quos refert Turrianus *diſput. 44. dub. 2. in principio.* Ratio autem eſt, quia cauſa expulſiua, vel deſtructiua alterius in genere cauſæ efficientis dupliciter id poteſt facere. Primò ſuſpendendo concurſum, quo rem illam conſeruabat in genere cauſæ efficientis, prout Deus dicitur poſſe deſtruere Angelum, quem conſeruat. Secundò producendo efficienter aliquid, à quo formaliter illud deſtruatur, vel expellatur: prout ignis dicitur efficienter expellere frigus à ligno ſibi applicato, quia nimirum producit efficienter in ligno calorem, a quo in genere cauſæ formalis expellitur frigus. Neutro autem modo peccatum hæreſis expellit habitum fidei. Non quidem primo modo, cum habitus fidei non conſeruaretur ab hæreſi, vt conſtat. Non etiam ſecundo modo, quia peccatum illud non producit efficienter aliquam formam repugnantem formaliter habitui fidei: nam licèt producat fortaſſe habitum naturalem erroris, hic tamen non repugnat formaliter cum habitu fidei, vt ſupra vidimus, & conſtat in hæretico conuerſo ad fidem, qui ſimul cum habitu fidei, quem recuperat, retinet habitum antiquum hæreſis ſaltem quoad aliquos gradus illius. Reſtat ergo vt hæreſis eo modo, quo expellit habitum fidei, id præſtet ſolum in genere cauſæ formalis, propter repugnantiam, quam habet cum gratia, cum qua habet connexionem habitus fidei. Cæterùm ſi ſermo eſſet de cauſa efficienti minus propria, concedi poſſet expelli efficienter à peccato hæreſis: nam ſicut merita ſunt cauſa moralis præmij, ad cuius retributionem mouent, & ideo reduci poſſunt ad genus cauſæ efficiẽtis; ita demerita, ſeu peccata ſunt cauſa moralis pœnæ, ad quam mouent, & in eo ſenſu poſſunt reduci ad genus cauſæ efficientis. Vnde peccatum hęreſis, quod per modum demeriti mouet Deum ad expulſionem fidei, poteſt dici efficienter illam expellere efficientia morali, in quo ſenſu intelligi poteſt, quod dixit S. Thomas *infrà quæſt. 24. art. 10.* charitatem corrumpi efficienter per peccatum mortale. Nam licèt poſſit intelligi non tam de ipſo peccato, quàm de peccatore, qui facit peccatum, & medio peccato expellit charitatem efficienter: poteſt tamen intelligi etiam de efficientia non phyſica, ſed morali, qua peccatum ipſum videtur effectiuè expellere charitatem. Fateor, ibi S. Thomam condiſtinguere efficientiam à demerito, & dicere, vtroque modo expelli charitatem à peccato, nempe effectiuè & demeritoriè. Hoc tamen totum adhuc intelligi poteſt ſine efficientia phyſica: nam peccatum dupliciter poteſt Deum mouere ad tollendam charitatem: nempè mouendo Deum, vt puniat, & in pœnam auferat charitatem, & hoc eſt expellere demeritoriè. Deinde poteſt mouere Deum, non quidem vt puniat, ſed vt obiectum reddens hominem ineptum amicitiæ diuinæ; ſicut etiam vnus homo, qui alium punire non poteſt, deſinit tamen eſſe illius amicus propter eius deprauatos mores non quidem in pœnam, nec vt puniat, ſed quia inuenit illum ineptum ſuæ amicitiæ. Sic ergo peccatum moraliter etiam efficienter mouet Deum ad tollendam charitatem à peccatore, & non ſolùm demeritoriè.

SECTIO V.

Quo, & quali peccato infidelitatis amittatur habitus fidei.

Diximus in genere, peccato ſolo infidelitatis amitti habitum fidei: oportet nunc examinare, an quolibet peccato contra fidem commiſſo perdatur habitus fidei, an ſolùm propter aliqua, & quæ illa ſint. Sermo autem eſt de peccato mortali, nam propter venialia procul dubio non perditur, vndecumque leuitas proueniat, ſiue ex defectu plenæ deliberationis, ſiue ex leuitate materiæ, ſi hæc dari poſſit in peccatis aliquibus contra fidem, ſiue ex alio quocunque capite. 80

An ex infidelitatis peccato commiſſo ex ignorantia grauiter culpabili oriatur habitus fidei expulſio. In primis ergo dubitari poteſt, an ex infidelitatis peccato commiſſo ex ignorantia grauiter culpabili oriatur habitus fidei expulſio. Affirmãt multi de ignorantia antecedenti, alij ſaltem de affectata, quos referunt Suarez *diſp. 19. ſect. 3. num. 3.* & Hurtado *diſp. 82. ſect. 6. §. 48.* quibus adde Coninch *diſp. 18. dub. 4. num. 31.* de quo tamen dixi *diſp. 16. de pœnit. ſect. 4. num. 193. & ſequentibus*, vbi negaui, eo peccato perdi habitum fidei, quam ſententiam tenent Suarez *in præſenti diſp. 19. ſect. 3. num. 10.* & alij communiter, quos congerit, & ſequitur Hurtado *vbi ſuprà §. 50.* de quo tamen, cur non ſit hæreticus, agendum eſt infrà ex profeſſo *diſput. 20. ſect. 6.* Nunc ſolùm dicimus, eum nõ amittere habitum fidei: quod difficile videri poſſet, eo quod ille verè peccet mortaliter contra fidem, atque ideo incurrit peccatum infidelitatis, Tridentinum autem ſupra adductum illa ſeſſ. 6. c. 15. ſimpliciter, & abſolutè dixit, peccato infidelitatis amitti fidem. Cæterùm ſicut ille non dicitur ſimpliciter hæreticus, vt cum communi ſententia videbimus loco citato, quia licèt culpabiliter diſcedat ab eccleſia non tamen cum pertinacia, imo paratus eſt credere cum eccleſia, quando eccleſiæ ſenſus ei ſufficienter proponetur, quamuis in hoc peccet, quod ſenſum eccleſiæ non exquirit; ſic etiam non dicitur ſimpliciter infidelis, nec illud peccatum dicitur ſimpliciter infidelitatis, quia paratus eſt acceptare veram fidem, quoties ſufficienter proponetur, licèt in hoc ipſo peccet, quod non examinat debito modo motiua ad inueniendam veram fidem; quare ſicut non incurrit pœnas hæreticorum eccleſiaſticas, ſic nec incurrit hanc pœnam internam, & iacturam habitus fidei, qui in eo ſtatu paratus eſt ad credenda omnia obiecta reuelata ſibi ſufficienter propoſita, licèt non ſit paratus ad ea inquirenda, & habet voluntatem credendi, quidquid ab eccleſia, vel aliter ſibi ex parte Dei ſufficienter propoſitum fuerit, quæ eſt voluntas piæ affectionis.

81 Secundò certum videtur, ad amittendum habitum fidei non requiri, quod peccatum infidelitatis prodeat in actum externum; nam licèt ad pœnas eccleſiaſticas hæreticorum incurrendas requiratur hæreſis externa, & non ſufficiat merè interna, quia eccleſia non iudicat de occultis, & merè internis; hæc tamen pœna priuationis habitus infuſi infligitur à Deo, qui eſt æque iudex in vtroque foro, & apud quem peccata cordis eandem malitiam habent, quàm externa, imò hęc nec addunt malitiam, nec punibilitatem ſupra peccata interna, vt ſuppono, quare in foro Dei infidelitas interna eſt vera infidelitas, ſicut è contra fides merè interna eſt vera fides, & habet omnes effectus veræ fidei. Sed tamen in Societate IESV, in qua impedimentum eſſentiale, & irritans eſt receſſiſſe à gremio eccleſiæ fidem abnegando; neceſſe eſt, quod delictum non prodierit in actum externum, & probabile ſit in foro externo vt notauit Suarez *tom.4. de religione lib.2. de Inſtituto Societatis cap.1. num.11. & 14.* quia hæc etiam inhabilitas pertinet ad forum externum, & quia id explicant verba noſtræ Conſtitutionis ab eodem Suario adducta.

Habitus fidei vt amittatur non requiritur quod peccatum infidelitatis prodeat in actum externum.

Tertiò certum eſt, non amitti habitum fidei propter ſolam infidelitatem externam ſine interna; nam ſicut ille non eſt hæreticus, nec incurrit pœnas ſpirituales hæreticorum; ita nec eſt infidelis, ſed potiùs ſimpliciter fidelis: & ſicut fidelis eſt, qui omnia fidei obiecta credit, ita infidelis eſt, qui ea, vel aliqua eorum negat, & non credit. Eſt quidem peccatum illud contra fidem, quæ non ſolùm obligat ad aſſenſum, ſed etiam prohibet negationem externam; non eſt tamen abſolutè infidelitas, quæ includit diſſenſum, & non poteſt eſſe ſimul cum vera fide.

Habitus fidei non amittitur propter ſolam infidelitatem externam ſine interna.

82 Quartò poteſt dubitari, an fidei habitum perdat, qui exponit ſe culpabiliter periculo morali infidelitatis, ſi tamen poſtea non perueniat ad diſſenſum internum contra fidem. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia exponere ſe ſine cauſa excuſante periculo morali alicuius peccati mortalis, videtur eſſe peccatum einſdem ſpeciei, & contrahere eandem malitiam, vt conſtat in eo, qui ſe exponit periculo homicidij, vel fornicationis, &c. Ergo peccat contra fidem, & peccato infidelitatis, qui culpabiliter culpa graui exponit ſe periculo deferendi fidem. Dicendum tamen eſt, hunc non amittere habitum fidei propter ſolum illud peccatum, ſi non proceſſit vlteriùs ad fidem re ipſa interiùs negandam. Quod in ſimili docuit Suarez *diſp. 19. ſect.4. num. 18.* vbi idem etiam dicit de illo, qui cùm fidem retineat interiùs, alios tamen ad infidelitatem inducit, & à vera fide auertit. Ratio autem eſſe poteſt, quia licèt vterque contra fidem grauiter peccet, adhuc in eo ſtatu, & diſpoſitione eſt, vt fidem non abiiciat, ſed credat omnia, quæ ſibi ſufficienter proponuntur; quare nec habitus fidei otioſus erit, nec auferendus eſt, ex eo, quod illum, quantum ex ſe eſt, abiicere voluerit, cùm potiùs voluerit eum retinere, & credere firmiter, quæcumque ad fidem pertinent.

An fidei habitum perdat qui exponit ſe culpabiliter periculo morali infidelitatis, ſi poſtea non perueniat ad diſſenſum internum contra fidem.

83 Quintò dubitari poteſt de eo, qui per conſcientiam erroneam putat aliquem verum fidei articulum eſſe contra Eccleſiæ ſenſum, & tamen illum articulum credit, an perdat habitum fidei. Ad quod reſpondeo breuiter, poſſe conſcientiam illam erroneam dupliciter contingere. Primò ita vt homo per ignorantiam etiam inuincibilem excuſetur à culpa in Eccleſiæ auctoritate contemnenda, eo quod adeo firma fundamenta apprehendat ad credendam veritatem Euchariſtiæ, v.g. vel Incarnationis, vt putet credi debere etiam contra Eccleſiæ ſenſum, & tali caſu procul dubio non peccaret grauiter contra fidem, ſed propter ignorantiam inuincibilem, & errorem excuſaretur à culpa graui, nec habitum fidei amitteret. Secundò, poteſt apparere ſufficienter obligatio non diſſentiendi ab Eccleſia, & cum errore circa ſenſum Eccleſiæ de Euchariſtia velle credere contra Eccleſiæ ſenſum præſentiam realem Chriſti in Euchariſtia, & in hoc caſu peccari grauiter contra fidem, & quidem peccato hæreſis non ſolùm internæ, ſed etiam externæ, atque ideo incurri pœnas hæreticorum, ſi ſenſus contra Eccleſiam prodatur exteriùs, fatetur Suarez *vbi ſup. n.17.* & Hurtado *diſp.82. ſect. 7. §.67.* & nos conſequenter addimus, perdi habitum fidei: quia licèt circa Euchariſtiam non ſit aſſenſus hæreticus, nec falſus; eſt tamen aſſenſus falſus, & hæreticus contra Eccleſiæ auctoritatem, quo iudicatur, Eccleſiam errare poſſe in ſuis dogmatibus, & ab eius ſenſu diſcedi poſſe: quare licèt retineatur verum dogma circa Euchariſtiam, aſſeritur tamen error contra Eccleſiæ auctoritatem, & negatur aliquis verus fidei articulus, quod ſufficit ad perdendum habitum fidei.

An perdat habitum fidei, qui per conſcientiam erroneam putat aliquem verum fidei articulum eſſe contra Eccleſiæ ſenſum, & tamen illum credit.

Sextò dubitatur de eo, qui non negat fidem; de eius tamen veritate dubitat, an perdat fidei habitum. Aliqui negant, illum eſſe hæreticum. 84 Ita latè Cano *lib.12. de locis Theolog. cap.9. col.9.* Alij idem dicunt de dubitante per meram ſuſpenſionem iudicij, quamuis id ſit etiam graue peccatum contra fidem: concedunt tamen eſſe hæreticum, qui habet dubium poſitiuum, nempe iudicium, quo aſſerit rem illam eſſe dubiam, nam hic iam aſſerit contra fidem, res fidei non eſſe certas. Ita Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. cap. 7. num. 12.* Alij communiter dicunt, omnem determinatè dubitantem dubio deliberato eſſe hæreticum. Ita Suarez *dicta diſp.19. ſect. 4. num.10.* Coninch *diſp.18. dub.7. num.85. & 102.* Hurtado *diſp.80. §.22. & diſp.82. §.65.* & alij omnes, quos latè congerit Sanchez *vbi ſupra num.11.* Rationem autem explicat latè Suarez, quia ſuſpenſio mera iudicij non eſt dubium culpabile, cùm non ſemper teneamur elicere aſſenſum fidei, ſed poſſimus velle ad alia obiecta attendere. Dubitans autem culpabiliter ſemper habet iudicium aliquod, quo dicit, res illas eſſe dubias, vel rationes contrarias eſſe tanti ponderis, vt meritò aſſenſus ſit ſuſpendendus, quod totum eſt contra fidem, & ille eſt aſſenſus hæreticus. Omnes tamen fatentur, quolibet dubio deliberato, & grauiter culpabili amitti habitum fidei, vt fatentur Cano, & Sanchez locis citatis.

An perdat fidei habitum qui non negat fidem, de eius tamen veritate dubitat.

85 An omnis dubitans in fide ſit hæreticus, videndum eſt *infra diſp. 20.* vbi de hæreſi, & eius eſſentia agendum erit. Quod verò attinet ad amiſſionem habitus fidei, ego etiam fateor amitti, quoties dubitans habet iudicium deliberatũ, & voluntarium, quo iudicat, rem aliam eſſe incertam, vel dubiam, vel poſſe aliter ſe habere, cùm hæc iudicia ſint manifeſtè contra id, quod fides credit, quæ iudicia Sanchez *dicto num. 12.* appellauit *reflexa*, quem modum loquendi Coninch *vbi ſuprà num.86.* reprehendit in Maldero, quia actus reflexus eſt, qui habet pro obiecto alium actum directum: hæc autem iudicia non habent

An omnis dubitans in fide ſit hæreticus, remiſſiuè. Habitus fidei quandonam amittatur.

pro

pro obiecto, niſi rem ipſam, de qua dicunt eſſe dubiam. Et quidem ij auctores minùs cautè loquuti ſunt, dum dixerunt, iudicium illud eſſe reflexum ſupra ipſam dubitationem, ſeu ſupra dubitandi actum: non enim iudicat de dubitatione intellectuali formali, ſed de meritis ipſius obiecti. Cæterùm in aliquo ſenſu potuit iudicium illud appellari reflexum; habet enim pro obiecto, non quidem rem ipſam prout eſt præciſè à parte rei, ſed ſecundùm ſtatum, quem habet in actu primo in ipſo intellectu; hoc eſt, perpenſis fundamentis pro vtraque parte propoſitis ab intellectu, iudicat notitiam illam motiuorum propoſitorum non conſtituere rem illam in ſtatu certitudinis in actu primo, ſed adhuc requiri maiora fundamenta ad firmiter de re decernendum: quæ videtur eſſe reflexio ſupra ſtatum intentionalem, quem res illa habet in intellectu ortum ex fundamentis, & motiuis propoſitis.

86 Ego itaque aliquantulum à ſententia illa Suarij, & aliorum, qui eum ſequuntur diſcedo. Fateor quidem, poſſe ſuſpenſionem aſſenſus, & iudicij deliberatam contingere ſine peccato contra fidem. Si quis v. g. propoſitis omnibus motiuis credibilitatis, nolit tunc elicere aſſenſum fidei, quia obligatio hæc non eſt pro ſemper, ſed velit attendere ad alia obiecta, vel vitare defatigationem aſſenſus eliciendi: tunc enim illa ſuſpenſio aſſenſus non eſt dubitatio poſitiua, aut negatiua. Imò licèt homo tunc ſuſpenderet aſſenſum, non quidem quia putaret, illa motiua non ſufficere, ſed vt maiora motiua adhuc quæreret, & meliùs ea examinaret, vt poſſet cum maiori quiete, & tranquillitate credere, & liberari à tentationibus, & anxietatibus contra fidem, & in ea ſecuriùs quieſcere; non video ibi malitiam grauem in ea ſuſpenſione, cùm non appareat pro tunc obligatio poſitiua eliciendi aſſenſum, & aliunde laudabile ſit quærere maiora, & maiora motiua credibilitatis ad confirmandam magis mentem in rebus fidei.

87 *An omnis culpabilis ſuſpenſio aſſenſus in rebus fidei procedat ex aliquo iudicio erroneo.*

Cæterùm illud quod Suarez *num.* 13. *&* 14. & alij addunt, mihi non placet, nempe omnem culpabilem ſuſpenſionē aſſenſus in rebus fidei procedere ex aliquo iudicio erroneo, quo homo iudicat, motiua propoſita non eſſe ſufficientia ad credendum, ſine quo iudicio præcedente dubitare non poteſt dubitatione libera, & humana: vnde inferunt, omnem dubitationem culpabilem eſſe hæreſim, cùm iudicium illud, ex quo oritur, ſit erroneum, & hæreticum. Hoc inquam, mihi placere non poteſt, prout etiam illud negauit Granado *in præſenti tract.* 15. *diſp.* 3. *num.* 7. & poteſt in primis ad hominem probari; quia per te ante ſuſpenſionem illam culpabilem præcedit ſemper iudicium erroneum & hæreticum, quo iudicantur inſufficientia illa motiua ad credendum, quo iudicio peccatur grauiter contra fidem, & amittitur eius habitus. De hoc ergo iudicio erroneo præcedente quæro, an ſit voluntarium. Negari enim id non poteſt, cùm cōſtituat hominem hæreticum, quod ſine voluntate fieri non poteſt. Præcedit ergo voluntas imperans illud iudicium aſſerens inſufficientiam motiuorum, de qua voluntate rurſus peto, an ſemper oriatur ex alio iudicio dictante inſufficientiam motiuorum? Hoc dici non poteſt, quia daretur proceſſus in infinitum, cùm de illo alio iudicio præcedente peti poſſet an eſſet voluntariū, & ſic de omnibus aliis, quare deueniendum eſt ad voluntatem primam culpabilem, quæ oriatur ex iudicio non culpabili, nec voluntario, nec erroneo, ſed vero, & per conſequens, quod non dictet inſufficientiam motiuorum ad credendum. Sicut ergo voluntas illa prima culpabilis contra fidem non præſupponit iudicium aliquod errans circa fidem; ſic voluntas culpabilis ſuſpendendi aſſenſum, & diſſenſum circa fidem oriri poſſet ex iudicio præcedenti non erroneo circa eandem fidem.

Ratio autem à priori ad idem probandum hæc eſt; quia ille, qui peccato hæreſis amittit habitum fidei, liberè omninò peccat, & quidem libertate non ſolùm contradictionis, ſed frequenter etiam contrarietatis, qua non ſolùm poterat non diſſentire, ſed etiam poterat aſſentire, & credere: quare in actu primo proximo ante primam voluntatem culpabilem contra fidem habet ex parte intellectus eadem iudicia, & motiua, quæ habet ille alius, qui in fide Catholica perſeuerat: per voluntatem autem incipit ab eo differre, qua vult à fide recedere, in qua ille alius vult perſiſtere. Cùm ergo Catholicus non habeat iudicium erroneum dictans inſufficientiam motiuorum, nec etiam qui peccat contra fidem, habebit in actu primo ante primam voluntatem peccaminoſam eiuſmodi iudicium erroneum. Si ergo abſque tali iudicio erroneo præcedente aſſerente inſufficientiam motiuorum poteſt homo velle negare fidem, & aſſerere eius doctrinam eſſe falſam; quantò magis poterit abſque eo iudicio erroneo velle ſuſpenſionē aſſenſus. Plus enim eſt aſſerere, doctrinam illam eſſe falſam, quàm ſuſpendere aſſenſum, & diſſenſum circa illam: ſi ergo poteſt abſque iudicio erroneo velle primum, poterit etiam velle ſecundum, & hoc tunc etiam, quando talis ſuſpenſio voluntaria eſſet grauiter culpabilis. 88

Dices, mera ſuſpenſio aſſenſus etiam voluntaria non eſſet mala, nec etiam dubitatio, niſi oriatur ex eo, quod non videatur ſufficiens ratio ad aſſentiendum: alioquin omnis, qui aſſenſum ſuſpendit ex quacunque cauſa id faciat, diceretur dubitare, quod tamen falſum eſt: ita arguit Suarez *vbi ſupra* dicens, non poſſe explicari quid addat dubitatio ſupra ſimplicem ſuſpenſionē aſſenſus; niſi iudicium illud, & exiſtimationem de inſufficientia motiui ad aſſentiendum; *nam qui dubitat* (inquit) *non alia ratione dubitat, niſi quia ſufficientem rationem ad aſſentiendum non inuenit.* Reſpondetur ex dictis, ſicut, qui negat fidem, non ideo negat, quia ſufficientem rationem ad credēdum non inuenit, vt probatum eſt, ita à fortiori, qui non negat, ſed ſolùm dubitat (quod ſanè minus eſt, quam negare) non neceſſe eſt, quod ideo ſemper dubitet, quia ſufficientem rationem ad credēdum non inuenit: vtrique ergo proponuntur in actu primo motiua credibilitatis ſufficientia, & difficultates etiam contra fidem, & id quidem abſque errore, vel enim ſunt illæ difficultates, & inuidentia, & obſcuritas, quæ omnia retardant, & reddunt difficilem aſſenſum. Vnde apparet etiam vtrique in actu primo bonitas, & honeſtas credendi, & obligatio non diſſentiendi, & credendi etiam explicitè aliqua obiecta, cætera autem ſaltem implicitè, vel tunc, vel alio debito tempore. Apparet etiam vtrique malum aliquod & incommodum in fide (alioquin nō poſſent illam nolle) v. g. difficultas credendi firmiter, quod non eſt euidenter manifeſtum, & abſque euidenti ſecuritate, quod non ſit periculum 89

deceptionis. Vnde voluntas vtriuſque manet libera ad volendum, vel nolendum credere, imo & ad volendum etiam diſſenſum propter argumenta, & difficultates etiam, quæ apparent contra doctrinam fidei. His ſtantibus; quæ omnia, vt dixi, proponuntur ex parte intellectus in actu primo abſque errore, aut deceptione, voluntas poteſt velle aſſenſum, vel etiam eum nolle propter malum illud qualecunque, quod in aſſenſu inuenitur, quæ voluntas diſſenſus, vel non credendi eſt apertè peccatum contra fidem, vt conſtat, quamuis non procedat ex iudicio erroneo, nec etiam imperet diſſenſum poſitiuum. Eſſet quippe verè infidelis non ſolum qui iudicaret falſam doctrinam fidei, ſed etiam qui eam ſufficienter propoſitam nollet acceptare, nec credere. Neque ad hoc peccatum neceſſarium eſſet etiam iudicium aliquod non ſolùm antecedens, ſed nec etiam conſequens, quo homo diceret, *fortaſſe hoc eſt falſum*, vel, *in hac fide latet aliquod erroris periculum*: non ergo requiritur tale iudicium antecedens, vt probauimus, cùm in actu primo æquales ſint in intellectu, qui acceptat, & qui reſpuit fidē in actu ſecundo: ſed neque eſt neceſſarium, quod illud iudicium ſubſequatur ſemper in nolére credere; nihil enim eſt, quod ad illud neceſſitet: non enim neceſſitant ea, quæ ab intellectu cognoſcuntur; alioquin independenter à volūtate habitum iam fuiſſet illud iudicium; ſed neque voluntas ipſa neceſſitat ad tale iudicium habendum; tum quia voluntas poteſt cohibere omne iudicium intellectuale circa fidei doctrinam; atq; adeo illud etiam iudicium poſitiuè dubitans; tùm etiam quia aliquando voluntas non poteſt illud iudicium velle, vel imperare: non poteſt enim velle id, quod non eſt præcognitum; & poteſt ſæpè contigere, quod proponatur bonum, & malum quod habet aſſenſus & diſſenſus circa res fidei, & nihil boni, vel mali præcognoſcatur de illo tertio iudicio affirmante contingentiam obiecti, imò nec illud iudicium præcognoſcatur, quare nec imperari poterit à voluntate vel amari; ſi ergo peccare poteſt grauiter contra fidem, qui vult non credere obiecta fidei ſibi ſufficienter propoſita, etiamſi non velit poſitiuè diſſentire, & hoc peccatum eſſe poteſt ſine vllo iudicio erroneo antecedenti, vel conſequenti, non video cur non poſſit peccare etiam grauiter contra fidem, qui vult ſuſpēdere omnem aſſenſum, circa doctrinam fidei, etiamſi nullum habeat iudicium erroneum.

90 Quia tamen non ſemper peccat contra fidem, qui non vult elicere aſſenſum tunc circa res fidei ſibi propoſitas, explicare oportet, vt argumento propoſito ſatisfiat, quādo ſuſpenſio illa cenſenda ſit peccaminoſa, & mereatur nomen *dubitationis*: neque enim omnis, qui non elicit aſſenſum poſitiuū, dicitur dubitare de veritate obiecti propoſiti, vt diximus de eo, qui vt ad alia attendat, non vult nunc poſitiuum fidei actum elicere. Poſſumus autē id explicare ex proximè dictis, ex quibus ſequi videtur, tunc voluntatem illam ſuſpendendi aſſenſum eſſe contra fidem, quando habet pro motiuo difficultates illas, quæ in actu primo proponuntur intellectui contra fidei veritatem, & quæ retardant à fidei aſſenſo præſtando. Quādo ergo homo non vult elicere fidei aſſenſum, quia vult de aliis rebus cogitare, & non defatigare caput, vel propter ſimiles rationes, non peccat grauiter contra fidem, quam ſuppono non obligare pro tunc præcepto affirmatiuo ad aſſenſum. Quando verò deterritus à difficultatibus, quæ contra fidei doctrinam occurrunt, imperat ſibi ſuſpenſionem aſſenſus, & diſſenſus circa fidem aliunde, vt ſuppono, ſufficienter propoſitam, tunc dicimus voluntatem illam, & ſuſpenſionem ſubſequentem eſſe dubitationem culpabilem, & peccatum graue contra fidem. Porrò quod voluntas habeat hoc, vel illud motiuum, intrinſecum eſt ipſi volūtati, ſeu volitioni actuali, quæ non ſolum vult negationem aſſenſus, & diſſenſus intellectualis, ſed etiam fertur intrinſecè, tanquam in obiectum formale, in motiuum hoc, vel illud, propter quod imperat eiuſmodi carentiam aſſenſus, & diſſenſus: quare non eſt mirum, quod ex diuerſitate motiui formalis voluntas illa ſit, vel non ſit mala grauiter, & peccaminoſa contra fidem.

Ratio autem differentiæ inter duas illas voluntates videtur clara: qui enim ad fugiendā ſolam capitis defatigationem, vel vt aliis obiectis poſſit attendere, vel ob ſimilia motiua cohibet intellectum ab actu fidei eliciendo nihil derogat fidei auctoritati. Qui verò ob difficultates contra fidei veritatē propoſitas cohibet aſſēſum, eo ipſo voluntate videtur approbare tacitè difficultates, & rationes illas, illiſque cedere, & in actu exercito ſaltē interpretatiuè ſignificat, eſſe periculum deceptionis, & falſitatis in aſſenſu fidei, ob idque periculum fugiendum imperat ſibi ſuſpenſionē aſſenſus. In qua voluntate apparet clarè irreuerentia grauis contra fidem, à cuius falſitatis periculo deterrita voluntas cohibet intellectum ab aſſenſu. Quapropter ſuſpenſio illa etiam ſine iudicio formali erroneo antecedēti, vel conſequenti appellari poterit propriè dubitatio in fide. Nā ſicut, qui formaliter, & expreſsè dicit, *Fortaſſe hoc obiectum aliter ſe habet, vel poteſt aliter ſe habere*, dubitat de veritate illius obiecti, & fluctuat in vtrâque partem: ita dici poteſt dubitare, & fluctuare, qui hoc ipſum interpretatiuè, & æquiualenter dicit, prout reuera facit, qui propter illud falſitatis periculum ſuſpendit aſſenſum; hoc enim ipſo voluntas explicat, ſe timere falſitatis periculum, & eo timore motam cohibere aſſenſum intellectualem: ille autem alius, qui, ne defatigetur, abſtinet ab aſſenſu, nō dubitat propriè: nam *dubius*, vt notatur ex Latinis Auctoribus apud Calepinum, eſt qui hæret inter duas vias, anceps, & neſciens, quam poſſit tutus capere: qui autem ob defatigationem ſiſtit in via, non dicitur dubius, ſed qui ſiſtit ob periculum errandi. Vnde ille ſolus dubitat in fide, qui ſiſtit, & ſuſpendit aſſenſum ob difficultates, quæ cōtra eius ſecuritatem occurrunt: imo in rigore hic etiam ſolus dicitur ſuſpendere aſſenſum & iudicium, ille enim, qui ob defatigationem abſtinet ab actu fidei, non dicitur ſuſpendere aſſenſum, aut iudicium: nam ſuſpendere eſt ſuſtinere quaſi pendentem, & indifferentem intellectum, ne inclinet ad hanc, vel illam partem, aut in earum altera quieſcat: quam indifferentiam habet, qui ob rationes vtrimque apparentes manet pendulus, non qui ob alias occupationes abſtinet ab exercitio actus fidei. Hæc autem indifferentia, & ſuſpenſio continet clarè irreuerentiam grauē contra fidem, & diuinam auctoritatem; nam etiam inter homines, ſi viro graui ſeriò, & fortaſſe cum iuramento aliquid aſſerenti reſpondeas, *ego ſuſpendo iudicium*; ipſe meritò hoc ſibi ad iniuriam, & contumeliam imputabit: quantò magis Deo affirmanti,

& teſtificanti & ſuam teſtificationem ſufficienter proponenti.

92 Vrgebis aliquis, remanere adhuc eandem difficultatem; ſi enim motiuum voluntatis, quando culpabiliter ſuſpendit aſſenſum, eſt periculum deceptionis, & falſitatis, quod apparet contra fidei doctrinam, ergo peccatum illud non fit ſine aliquo iudicio erroneo. Voluntas enim non poteſt habere motiuum, quod non ſit priùs ab intellectu propoſitum: ſi ergo voluntas cohibet aſſenſum propter malum periculi falſitatis, priùs propoſitum eſt ab intellectu malum illud, & per conſequens priùs intellectus iudicauit, in fidei aſſenſu reperiri periculum illud falſitatis, quod iudicium erroneum eſt, & hæreticum, vt conſtat. Reſpondeo, periculum falſitatis, ſeu erroris dupliciter poſſe cognoſci, & proponi ab intellectu, primò affirmando abſolutè ſubeſſe tale periculum. Secundò proponendo ſolùm augmenta, & motiua, ex quibus poſſit ſaltem imprudenter aliquis iudicare, quod ſubſit eiuſmodi periculum. Quo ſuppoſito dicimus, non eſſe neceſſe ad ſuſpenſionem illam culpabilem, & voluntariam, quod intellectus aſſeruerit formaliter, ſubeſſe tale periculum; ſufficit, quod propoſuerit motiua, & difficultates cõtra fidem, ex quibus poſſet ſaltem imprudenter affirmari periculum errandi, quod ſecundum fieri poteſt ſine iudicio erroneo; & id facit intellectus etiam in eo, qui fidem acceptat; nam priùs proponit difficultates & motiua, quæ ſunt contra fidem, quæ ſicut ſufficiunt in actu primo, vt ille poſſit fidei diſſentire, ſi velit, & eius veritatem negare, ita ſufficiunt, vt poſſit dicere ſaltem imprudenter, ſubeſſe in fide periculum falſitatis. Hoc autem, licèt non ſit proponere, & affirmare periculũ ipſum formale (hoc enim eſſet iudicium erroneum, vt probat obiectio) eſt tamen proponere, & affirmare periculum fundamentale, hoc eſt, fundamenta, & motiua, ex quibus, quantum eſt ex parte obiecti, poteſt aliquis imprudenter colligere periculum eſſe falſitatis: & hoc periculum fundamẽtale poteſt vtique intellectus ſine errore proponere, & affirmare. Quod iudicium præcedere debet ante voluntatem malam ſuſpendendi aſſenſum: quia voluntas illa debet habere motiuum alicuius boni, vel mali cogniti in obiecto: motiuum autem eſt malum periculi falſitatis, propter quod cohibetur à voluntate aſſenſus, vel bonum vitandi illius periculi, propter quod imperatur ſuſpenſio. Priùs ergo proponit intellectus, aliquid mali eſſe in aſſenſu fidei propter periculum illud fundamentale ortum ex motiuis contrariis, vel aliquid boni eſſe in ſuſpenſione aſſenſus, nempe vitare periculum illud fundamentale: quod vtrumque ſine errore affirmari poteſt. Nam ſicut abſque errore cognoſcitur, in obiecto turpi eſſe aliquod bonum, licèt non ſit prudenter eligibile; & in obiecto virtutis præceptæ eſſe aliquod malum, licèt non prudenter fugiendum: ita in aſſenſu fidei poteſt concipi abſque errore aliquod malum, licèt non prudenter fugiendum, & in ſuſpẽſione aſſenſus fidei aliquod bonum, licèt prudẽter volibile: quia re vera carere periculo illo bonum aliquod eſt, & ſubeſſe periculo illi fundamentali, malum aliquod eſt: ideo enim perfectior eſt viſio euidens, quam cognitio obſcura; quia caret illo periculo etiam fundamentali, hoc eſt, non habet contra ſe fundamenta ſufficientia ad formidandum prudenter, vel imprudenter de eius veritate. Quando ergo dicimus, voluntatem ſuſpendentem aſſenſum habere pro motiuo periculum falſitatis, non loquimur de periculo formali, ſed de hoc ſolùm periculo fundamentali, quod potuit ſine errore cognoſci, & affirmari ab intellectu, & quod ſufficit ad mouendum voluntatem, vt ſaltem imprudenter imperet ſuſpenſionem aſſenſus & diſſenſus circa fidei doctrinam, quæ voluntas ratione motiui habere poteſt malitiam grauem contra virtutem fidei, vt probatum eſt.

Suppoſita ergo poſſibilitate voluntatis ſuſpendendi aſſenſum & diſſenſum ſine iudicio erroneo, quæ tamen voluntas ſit grauiter contra fidem propter motiuum intrinſecum quod habet, dicimus, eo etiam peccato amitti habitum fidei: quod quidem omnes concedere videntur data hypotheſi talis voluntatis: nam concedunt, omnem dubitantem dubio voluntario, & grauiter culpabili amittere habitum fidei, licèt aliqui negent, dubium illud contingere poſſe ſine iudicio erroneo, & abſolutè concedit Granado *dicta diſput. 3. num. 4. & ſequentibus.* Ratio autem à priori ex ſupradictis eſſe poteſt, quia habitus fidei expellitur peccato infidelitatis, ex vi cuius homo ponitur in eo ſtatu, in quo habitus eſſet otioſus, eo quod homo voluntariè abiiciat à ſe vſum fidei: tale autem eſt peccatum illud de quo loquimur, quo nimium voluntas cedit difficultatibus, & argumentis, quæ proponuntur contra fidei veritatem, & metu periculi falſitatis orti ex illis motiuis fugit à fidei aſſenſu: quo ſtatu, & timore durante non poteſt elici actus fidei. Quod autem nondum poſitum ſit iudicium contrarium erroneum parum refert, idem enim operatur voluntas illa, quod operaretur iudicium erroneum contrarium, quo affirmaretur periculum falſitatis in fide: nam ſicut iudicium hoc auferret quaſi ex parte obiecti conditionem requiſitam ad fidem, nempe certitudinem, & firmitatem in credendo, quæ non poſſet eſſe cum iudicio de periculo falſitatis in eadem fide: ſic ſuſpenſio intellectualis orta ex voluntate abſoluta propter periculum falſitatis aufert quaſi ex parte obiecti conditionem requiſitam ad aſſenſum fidei, nempe certitudinem, & firmitatem aſſenſus. Impoſſibile enim eſt credere firmiter ſtante voluntate deliberata cohibendi aſſenſum firmum, & hoc ex timore, & fuga deliberata periculi falſitatis latentis in illo fidei aſſenſu firmo, & ſtante dubitatione illa voluntaria circa res fidei: nec minùs opponitur actui fidei dubium circa fidem, quam aſſenſus contrarius, cum neutrum poſſit eſſe cum actu fidei: non ergo minùs perditur fidei habitus hac ſuſpenſione, & dubio culpabili etiam ſine iudicio erroneo, quàm cum illo. 93

94 Dices, habitus fidei non perditur, niſi peccato infidelitatis: in caſu autem poſito non reperitur propriè infidelitatis; hæc enim conſummatur in intellectu; cùm ergo in prædicto caſu nullus ſit actus intellectus procedẽs ab illa voluntate mala, cõſequens eſt, vt non detur infidelitas ſimpliciter, & abſolutè, ſed intellectus præſcindens à fide, & infidelitate, licèt illa etiam præciſio mala ſit, & culpabilis. Reſpondetur, quidquid ſit, an peccatum infidelitatis poſſit conſummari in voluntate, de quo *infra* dicendũ erit, quãdo agemus de infidelitate, eo caſu dari verè peccatum infidelitatis; neque enim ille ſolus eſt infidelis, qui

An peccatum infidelitatis poſſit conſummari in voluntate, remiſſiuè.

opinatur contra fidem, nec de Apoſtolo Thoma legimus, quod poſitiuè negaſſet Chriſti reſurrectionem, ſed ſolùm, quod eam non crediderit; & tamen à Chriſto audiuit, *noli eſſe incredulus, ſed fidelis*: ſicut ergo ad incredulitatem ſufficit non credere, quæ oportet credi, ſic etiam ad infidelitatem, quæ eſt carentia voluntaria debitæ fidei, vt videbimus infrà agentes de peccato infidelitatis. Nunc autem addimus, etiam ſine vllo iudicio erroneo poſſe intelligi infidelitatem conſummatam in intellectu: nam ſuſpenſio illa aſſenſus, licèt incipiat imperatiuè à voluntate, conſummatur tamen in intellectu, in quo exercetur ſuſpenſio iudicij, & exiſtit dubium illud eo modo, quo eſt; intellectus enim ipſe ſuſpendit iudicium, & aſſenſum ex imperio voluntatis, à quo imperio ſuſpenſio illa denominatur voluntaria, & mala propter malitiam eiuſdem voluntatis deſumptam ex tali motiuo, vt iam explicuimus. An verò ſuſpenſio illa ab eiuſmodi voluntate imperata ſufficiat ad peccatum hæreſis, & conſequenter, ſi exteriùs manifeſtetur, inducat pœnas eccleſiaſticas hæreticis impoſitas, videbimus infrà agentes, de iis, quæ requiruntur ad conſtitutionem hæreſis.

95 Aduerto vltimò, quando dicimus ſuſpenſionem illam denominari malam, & voluntariam à voluntate illa mala, id intelligi eo modo, quo omiſſio, & negatio poteſt eſſe voluntaria, & pendens à voluntate: ſicut quies, vel ſilentium dicuntur voluntaria, quando volumus quieſcere, & tacere; quia licèt pedes non poſſint moueri, nec lingua loqui ſine imperio poſitiuo voluntatis, atque adeo ad quietem, & ſilentium non ſit neceſſarium imperium voluntatis, ſed ſolùm negatio imperij contrarij: cæterùm negatio ipſa tribuitur ſemper ſimpliciter illi cauſæ, à qua ſola poterat eſſe forma negata: ſic negatio alterius mundi poſſibilis eſt à Deo, qui ſolus poterat ponere alium mundum. Sic negatio volitionis eſt à voluntate, quæ ſola poterat ponere volitionem, & ſic de aliis, vt ſuppono ex *tract. de volũtario, & inuoluntario*. Cùm ergo aſſenſus, vel diſſenſus circa fidem non poſſit eſſe, niſi ex imperio voluntatis, hinc eſt, vt quando voluntas poteſt illos actus imperare, & non imperat, (& multò magis ſi poſitiuè cohibeat) ſuſpenſio, ſeu negatio eorum actuum dicitur eſſe à voluntate potente eos ponere, & non ponente, ſed potiùs impediente per imperium poſitiuum contrarium.

96 Hinc facilior erit reſolutio ſeptimi dubij, quod eſt de eo, qui non negat res fidei, ſed eis potiùs aſſentitur aſſenſu ſolùm opinatiuo, an perdat fidei habitum. Affirmant Caſtro, Aragonius, & Azor apud Suarez *diſp. 19. ſect. 4. num. 16.* qui dicunt, eum eſſe etiam hæreticum, vnde à fortiori debent concedere, quod perdat habitum fidei, qui ſanè in hæretico non manet. Sed meliùs Suarez ibi diſtinguit de opinante cum formidine actuali voluntaria, vel præſcindendo à formidine. Primum concedit eſſe hæreticum, quia actus formidinis affirmat incertitudinem obiecti, quod eſt contra fidẽ, ſecundũ verò negat eſſe hęreticũ, aut peccare, quia abſtrahentium non eſt mendacium. Quod non poſſumus explicare exẽplo charitatis, quæ diligit Deum firmiſſimè, & ſuper omnia: & tamen ſi quis aliquando beneficio aliquo accepto commotus gratias Deo agat, eumque vt benefactorem diligat, non amore perfectiſſimo, & ſuper omnia, ſed amore minùs perfecto, non peccat, niſi poſitiuè excludat Deum à ratione vltimi finis, & ei præferat aliquod aliud bonum. Sic etiam contingere poteſt, quod aliquis credat res fidei, inquit Suarez, propter motiuum humanum, vel rationem probabilem, actu fidei humanæ, vel opinionis, qui non ſit aſſenſus certus; non tamen erit contra fidem, niſi homo dicat, res illas non eſſe dignas maiori fide, nec firmiori aſſenſu, quod quidem iam eſſet cõtra fidẽ. Confirmarique poteſt, quia ſolẽt Theologi concluſionem de fide, quam Scriptura, & Concilijs probarunt, confirmare poſtea, & probare auctoritate, & teſtimonijs Patrum, vel Theologorum; quod certè argumentum, ſiſtendo in ipſo, non generat omnimodam certitudinem fidei, & tamen ſine peccato vtimur illa probatione, quia non excludimus certitudinem maiorem, quæ aliunde habetur ex diuino teſtimonio. Addo tamen, non ſolùm non eſſe contra fidem, nec perdi eius habitum, quando propter alias rationes probabiles, vel teſtimonia humana credimus obiecta fidei aſſenſu probabili ſine actuali tamen formidine de illis obiectis, ſed etiam ſi aliquis propter diuinum teſtimonium crederet non actu firmiſſimo, & certo; ſine actuali tamen dubitatione, aut formidine non excludendo maiorem certitudinem, & firmitatem, quâ idem obiectum dignum ſit, non apparere malitiam ſaltem grauem contra fidem. Quod probari videtur eodem exemplo charitatis, non enim ſolus ille non peccat, qui Deum amat amore minùs perfecto, & non ſuper omnia, propter motiuum aliquod creatum beneficij, v.g. accepti, vel aliud ſimile, ſed etiam qui conſiderando infinitam Dei bonitatem, eum amaret amore non omnino perfecto, & ſuper omnia, non tamen excludendo poſitiuè maiorem amorem, quo bonitas illa digna eſt. Neque enim debet homo ex præcepto charitatis ſemper Deum actu amare ſuper omnia, nec quando ita non amat, malum eſt amare minori amore etiam propter idem motiuum infinitæ perfectionis, non tamen excludendo poſitiuè maiorem amorem. Sic ergo nec fides obligat ad credendum ſemper actu omnia fidei obiecta; quare quando non eſt obligatio eliciendi actum perfectum fidei, non apparet, cur ſit malum ſaltem malitia graui credere eadem obiecta actu minùs perfecto, & firmo, etiam propter idem motiuum fidei, ſine actuali tamen formidine, & non excludendo poſitiuè maiorem firmitatem, & certitudinem, qua obiectum illud, & motiuum fidei dignum eſt. De hoc tamen iterum redibit ſermo *infrà diſp. 20. ſect. 1.*

An perdat fidei habitum, qui non negat res fidei ſed potiùs aſſentitur aſſenſu ſolùm opinatiuo.

Octauò dubitari poteſt de eo, qui nihil credit contra fidem, neque eius obiecta negat, aut eis diſſentitur; non tamen credit actu poſitiuo, quando iam fides obligat ad poſitiuè credendum, an hic perdat fidei habitum, ſi antea illum habuerat. De quo parum attingunt Theologi, fortaſſe, quia vt aliud propoſitum obſeruauit Suarez *in præſenti diſp. 15. ſect. 1. num. 2.* rarò contingit hoc peccati genus contra fidem per meram ſuſpenſionem actus: obiter tamen aliqua in iis reperio, quæ ſatis oſtendunt re ipſa in hoc puncto non omnes conuenire. In primis idem Suarez poſtquam *dicta ſect. 1. num. 2.* dixit poſſe inueniri peccatum ſpeciale omiſſionis contra fidem, quãdo eo tempore, quo quis tenetur credere, non credit, & *diſp. 16. ſect. 1. num. 2.* falſus eſt omne peccatum graue infidelitatis excludere habitum 97

An perdat fidei habitum, qui nihil credit contra fidem, neque eius obiecta negat, aut eis diſſentitur nõ tamen credit actu poſitiuo quando iam fides obligat ad poſitiuè credendum.

fidei

fidei, & in hoc, vt in effectu proprio, poſſet dignoſci infidelitatem ab aliis peccatis; poſtea n. 6. concedit, poſſe dari intra genus infidelitatis peccatum omiſſionis, quando v.g. quis non vult audire res fidei, quas audire deberet. Vnde ſupponere videtur, quod id ſufficiat ad amittendum habitum fidei, licèt non habeat diſſenſum poſitiuum circa fidei doctrinam. Poſtea tamen *n. 9.* expreſſe dicit, ſuſpenſionem actus circa materiam fidei propoſitam non ſufficere ad infidelitatem, niſi quis abſtineat ab eo fidei actu ex aliqua cogitatione incertitudinis, vel dubitationis, quæ cogitatio non habetur ſine aliquo actu veritati fidei aut certitudini contrario. Vnde concludit, omnem propriam infidelitatem, quæ poſt ſufficientem fidei auditum committitur, eſſe peccatum commiſſionis includens virtute hoc iudicium, quod res ſic propoſita poteſt eſſe falſa. Quæ verba (*poſt ſufficientem fidei auditum*) videtur addidiſſe, vt non loqueretur de peccato omiſſionis audiendi doctrinam fidei, quod antea dixerat eſſe propriè peccatũ infidelitatis. In quo etiam ſenſu poſtea *ſect. 3. num. 3.* loquendo de actu intellectus, ratione cuius omne peccatum infidelitatis dicitur eſſe in intellectu, diait debere ſub actu intellectus, quoad hoc propoſitum intelligi etiam, & comprehendi carentiam actus. Cæterùm peccatum, quod comitti poteſt omittendo præciſè actum fidei eo tempore, quo ex fidei præcepto deberet elici, dicit, non eſſe propriè peccatum infidelitatis, licèt ſit peccatũ contra fidem. Sic loquitur diſp. 15. ſect. 1. n. 2. in fine, *quia reuera*, inquit, *non eſt ignorantia, de qua communiter loquuntur Doctores, nec eſt ſimpliciter carentia fidei, ſed ſolùm quidam non vſus eius pro certo temporis articulo.* Et rurſus diſp. 16. ect. 3. num. 7. de eo, qui vult ſuſpendere aſſenſum pro eo tempore pro quo tenetur exercere actum fidei, dicit, peccare quidem, *non infidelitate, ſed ſola omiſſione exercitij actus fidei & tunc etiam illa omiſſio in intellectu erit:* nimirum vt tunc etiam verificetur peccatum illud conſummari in intellectu.

98 Ab hac ſententia parum videtur diſtare Coninch, qui *diſp. 18. dub. 4. num. 25.* diait expreſsè, *fidem non expelli per ſolam infidelitatem ſecundum quid ſiue quæ conſiſtit in mera priuatione etiam voluntaria actus fidei, quem quis tenetur elicere: aliàs enim, qui culpabiliter aliqua myſteria fidei ignoraret, perderet fidem.* Sed tamen poſtea num. 26. & 27. eam ſententiam limitat: dicit enim, quadruplex eſſe poſſe peccatum infidelitatis, quo fides expellatur & quarto loco aſſignat: *quando aliquis ſecum deliberatè ſtatuit nunquam credere articulos noſtræ fidei, aut omnes, aut aliquos; quantumuis ob euidentiam rationum, ſiue notarum, quibus fidei veritas ei probatur, illis articulis poſitiuè non diſſentiat iudicando eos non eſſe veros:* in quibus verbis iam in voluntate mera nunquam credendi abſque iudicio etiam erroneo contrario agnoſcit peccatum infidelitatis ſufficiens ad expellendum habitum fidei.

99 Ego iuxta ſuperius dicta diſtinguendum puto: nam poteſt aliquis omittere actum fidei debitum vel propter difficultates, & argumenta, quæ intellectui occurrunt contra fidei veritatem, vel propter alia motiua diuerſa extrinſeca ipſi fidei; v.g. ne cogatur viuere chriſtiano modo, aut dedecus apud amicos ſubeat, &c. & vtrumque poteſt contingere ſine aliquo iudicio erroneo contra fidem: ſi primo modo omittat, puto, illud eſſe peccatum infidelitatis, & ſufficiens ad expellendum habitum fidei; ſicut ſupra idem dixi de dubitante, & ſuſpendente aſſenſum propter difficultates, & argumenta contra fidei veritatem propoſitam etiam ſine diſſenſu, aut iudicio aliquo erroneo. Eadem quippe ratio militat in hoc caſu, & eiſdem argumentis probari poteſt expulſio fidei in hoc caſu, quibus probatum eſt in illo alio de dubitante, & ſuſpendente aſſenſum, vt conſideranti patebit.

Si verò omiſſio actus fidei debiti ſit propter alia motiua extrinſeca, rurſus diſtinguendum videtur. Nam ſi homo velit ſolùm nunc omittere fidei aſſenſum, ſeu illum ad tempus differre propter aliquod commodum temporale, non videtur illud eſſe propriè peccatum infidelitatis, licèt ſit peccatum graue contra fidem, nec ideo homo ille dicetur infidelis, ſed potiùs adhuc erit ſimpliciter fidelis antea, cùm iam antea fidem amplexus fuerit, nec eam explicitè, vel implicitè retractauerit. Quid enim, ſi ſolùm, vt ludo incepto attendat, omittat actum formalem fidei, quem illo tempore debebat elicere? numquid ea de cauſa dicetur à fide defeciſſe? nequaquam, ſed ſolum omiſiſſe exercitium fidei, quando exerceri debebat, retento tamen toto fidelitatis ſtatu, & cum diſpoſitione ad fidem verè confitendam, quoties rogatus fuerit; & quam integrè adhuc corde retinet. 100

Si tamen habeat voluntatem nunquam ampliùs credendi, quæ antea crediderat, vel quæ ſibi ſufficienter credẽda proponuntur, magis dubitari poteſt, an illud ſit peccatum infidelitatis fidem expellans. Nam ea vno capite ille non videtur retractare fidem ſemel præſtitam, ſed ſolùm vello abſtinere ab eius exercitio, & vſu: nec deterretur à difficultatibus, & argumẽtis cõtra fidei veritatem, quare nec allicitur ab obiecto contrario ob eius apparentem veritatem, ſed habet ſe ſicut amicus, qui non odit amicũ, nec retractat beneuolentiam priorem erga illũ, ſed abſtinet ab vſu, & actibus amicitiæ, non quidem propter malum, quod in amico cognoſcat, nec quia eum expertus ſit minùs bonum, ſed propter alias rationes extrinſecas. Hic ſanè licèt in eo ſtatu non ſe gerat vt amicus, non eſt tamen inimicus, nec videtur perdere amicitiam priorem in actu primo licèt amittat actum ſecundum, & exercitium amicitiæ. 101

Aliunde verò videtur ea voluntate conſtitui hominem in ſtatu, in quo habitus fidei otioſus futurus ſit, cùm ſtante ea voluntate, nunquam poni poſſit actus fidei, vel piæ affectionis. Quare qui ſpontaneè & contra præceptum graue fidei vult ſe in eo ſtatu ponere, videtur iam, quantum eſt ex ſe abiicere à ſe habitum, cuius vſum omnino ſibi interdicit, atque ideo, ſi illum retineat, retinebit inuitus, cùm tamen Deus, vt ſuprà diximus, non conſeruet hæc ſua dona in inuitis, ſicut nec ea largitur adultis, niſi volentibus. Cùm enim hi habitus non ſint boni, nec vtiles, niſi in ordine ad actus eliciendos, qui non vult vnquam actus elicere, videtur implicitè nolle habitum retinere, ſed eum potiùs à ſe abiicere. Cùm ergo propter has rationes dixerimus ſuprà, Deũ auferre habitum fidei ab hæretico, idem dicendum videtur in caſu noſtro, in quo habitus manebit æquè otioſus, & abiicitur ab homine, & hoc cum iniuria, & peccato graui contra fidem, vt ſuppono. Quæ rationes faciunt, vt magis pro- 102

pendeam in hanc ſecundam partem, quam etiam conceſſit Coninch loco citato, vt dixi. Conſequenter autem concedendum eſt, illud eſſe propriè peccatum infidelitatis, quia iuxta Tridentinum ſolo infidelitatis peccato fides expellitur. Infidelis enim eſt, qui fidem negat: non negat autem ſolus fidem, qui dicit, illam eſſe falſam, ſed etiam qui Deo loquenti non vult fidem adhibere, ſicut eleemoſynam pauperi petenti negare dicitur, qui eam non dat, non qui ad tempus differt & paratus eſt eam poſtea dare. Qui ergo dicit, ſe nunquam Deo crediturum, fidem ei negat abſolutè, & culpabiliter ſe ponit in eo ſtatu ſemper negandi. Vnde videtur etiam retractare fidem, non quidem negando veritatem fidei, ſed per actum contrarium ſtatui fidelitatis, hoc eſt, ſtatui credendi, quæ Deus dixerit. Quod explicari poteſt retorquendo exemplum amicitiæ in contrarium adductum. Dupliciter enim poteſt retractari amicitia. Primò per actum omnino cōtrarium, volendo malum illi, cui prius volebas bonum: & hæc eſt inimicitia omnino poſitiua. Secundò poteſt retractari nolendo ampliùs amare, nec velle bonum illius, quem antea diligebas, & retractatur ſtatus amicitiæ: non enim eſt in ſtatu amicitiæ meæ ille, qui non eſt paratus habitualiter ad volendum mihi bonum debitum. Sic ergo ſtatus fidelitatis retractatur ſufficienter, quando aliquis habitualiter paratus eſt nunquam fidem adhibere dictis alterius, quare per hanc retractationem grauiter culpabilem expelli poteſt fides, quæ manere non poteſt ſine ſtatu fidelitatis.

103 *Peccatum infidelitatis quomodo conſummetur in intellectu?*

Petes, quomodo tunc peccatum hoc infidelitatis conſummatur in intellectu? videtur enim conſummari in voluntate illa nunquam credendi, cùm nihil fidei contrarium in intellectu ponatur. Reſpondeo, quidquid ſit, an infidelitas aliquando poſſit conſummari in voluntate, de quo *infra diſp. ſequenti* agendum erit, quando agemus de infidelitate; peccatum hoc conſummari etiam in intellectu per ſubſequentem negationem aſſenſu fidei, quæ prout dimanans à voluntate illa non credendi appellatur infidelitas. Solùm poſſet eſſe difficultas, quod habitus fidei expelli debet, antequam negatio illa diuturna aſſenſus ponatur in intellectu, nempe ſtatim ac homo ſe in illa diſpoſitione per ſtabilem voluntatē conſtituit, nam iam tunc cenſetur retractatus ſtatus fidelitatis, & homo poſitus in ſtatu infidelitatis ſuprà explicato. Ad hoc tamen reſponderi poteſt ex iis, quę diximus *diſp. 16. ſect. 2.* nempe in ſententia ponēte, infundi habitū fidei aliquando adultis ante habitum charitatis, vbi primum diſponit ſe homo per actum fidei, conſequenter dicendum eſſe, prout aliqui ex auctoribus illius ſententiæ concedunt, ad infuſionem habitus fidei non expectari ipſum fidei aſſenſum intellectualem, ſed poſita pia affectione, & voluntate abſolutè, & efficaci credendi, qua efficaciter imperatur aſſenſus, infundi habitum fidei, à quo eliciatur ipſe aſſenſus intellectualis; illa enim volūtas ſufficiēter diſponit hominem ad infuſionem habitus, cùm illa ſolùm voluntas ſit honeſta, & libera formaliter. Sic ergo è contra dicēdum eſt, quando expellitur habitus fidei ob peccatum infidelitatis, non expectari ad expulſionem habitus ipſum diſſenſum intellectualem, ſed poſita voluntate efficaci diſſentiendi expelli habitum, quia illa ſola voluntas eſt formaliter libera, & turpis, & per illam retractatur ſufficienter fides præterita, & ſtatus fidelitatis. Sic ergo in caſu noſtro dici poteſt, poſita illa voluntate efficaci nunquam ampliùs credendi, ſtatim expelli habitum fidei, quia illa voluntas eſt formaliter turpis, & libera, à qua negatio aſſenſus ſubſequuta denominatur extrinſece libera, & inhoneſta, & per illam voluntatem retractatur ſufficienter fidelitatis ſtatus, & conſtituitur homo in ſtatu infidelitatis, ſeu indiſpoſitionis perpetuæ & habitualis ad credendum. Addo denique totum hunc caſum videri magis metaphyſicum, quàm moralem. Nunquam enim fortaſsè continget, quod homo decernat efficaciter nunquam ampliùs fidei doctrinam credere, & non moueatur à difficultatibus, & argumentis intrinſecis contra ipſam fidei veritatem, ſed ſolùm à motiuis extrinſecis. Hæc enim motiua extrinſeca ſolùm mouere ſolent ad non oſtendenda exteriùs ſigna fidei, ſeu ad fidem exteriùs negandam, cum fides exteriùs retenta nihil noceat commodis, & lucris extrinſecis, ſi maneat omnino occulta. Imò nunquam fortaſsè aut vix vnquam continget, quod homo habeat eiuſmodi voluntatem efficacem nunquam ampliùs credendi doctrinam fidei, non habeat aliquem actū intellectus contrarium fidei, quo vel neget aliquem articulum, vel certè poſitiuè dubitet de illo, & iudicet illius incertitudinem, & contingentiam; quod iudicium contrarium eſt fidei, vt *ſuprà* diximus: & ideò fortaſsè Doctores de his euentibus metaphyſicis, & in facto non ponendis parum curarunt.

Vltimò principaliter dubitari poteſt, an habitus fidei expellatur ſolo peccato hæreſis ſaltem internæ, an etiam aliis peccatis infidelitatis præter hæreſim. Hoc dubium propono propter Hurtadum, qui ſæpe ſupponit, ſolùm propter peccatum hæreſis expelli habitum fidei. Sic loquitur *diſput. 60. ſectione prima*, §. 12. vbi dicit, ſola hæreſi fidem amitti, quæ exigit neceſſariò in diſſentiente pertinaciam cōtra auctoritatem Eccleſiæ, & *ſect. 2.* §. 51. dicit, eum qui negat reuelationem publicam in miraculo confirmatam, eſſe infidelem peccato habituali, & actuali contra fidem, & tamen fidem non amittere, niſi ſit pertinax contra Eccleſiam. Et §. 56. dicit, Deum ſtatuiſſe ſolos hæreticos priuatione fidei punire, & §. 69. dicit, conuerti ad inuicem hæreticum, & carentem fide, quia nec fides amittitur, niſi per hæreſim, nec hæreſis admittitur ſine amiſſione fidei. Quod idem repetit *diſp. 82.* §. 42. & poſtea §. 45. dicit, eum, qui pertinaciter negaret aliquid contentum in ſacra Scriptura, eſſe quidem incredulum, & grauiter peccaturum contra fidem, non eſſe tamen hæreticum, ſi ei non occurreret, nec oppoſita fuiſſet auctoritas Eccleſiæ, atque ideo non amiſſurum habitum fidei infuſum. 104

An habitus fidei expellatur ſolo peccato hæreſis, ſaltem internæ, an etiam aliis peccatis infidelitatis præter hæreſim.

Hæc doctrina ſingularis mihi viſa eſt, & contra id, quod alij communiter ſupponunt, quod ſcilicet fides infuſa amittatur quolibet peccato mortali, quod ſit propriè peccatum infidelitatis. Ita expreſsè docet Suarez *in præſenti*, *diſput. 7. ſect. 4. num. 9.* vbi reiecta quoad hoc differentia inter illa, quæ ab Eccleſia, vel alio quocunque modo proponuntur credenda, concludit his verbis: *& ideo quacunque ratione aliquis nolit credere aliquid ſufficienter propoſitum, vt dictum à Deo, ineptus redditur ad credendum, ideoque habitum fidei amittit.* Vbi licèt retuliſſet tacito nomine aliquos limitantes repugnantiam fidei infuſæ cum actu incredulitatis ad fidem infuſam, quæ proximè nititur in auctoritate Eccleſiæ, & in 105

margi

margine afferatur Salas *in 1. 2. tract. 13. diſp. 2. ſect. 13. num. 159.* Sed tamen Salas eo loco non ſentit cum Hurtado, imo loquitur expreſſe de hæretico, de quo ſolum dicit, *quod ſi Deus non negaret hæretico auxilium ſupernaturale, poſſet credere vnum articulum fide ſupernaturali, diſſentiendo alteri: quia licèt hæreſis ex natura ſua, ſeu phyſicè tollat regulam fidei, ſcilicèt diuinam reuelationem, quoad vſum credendi propter illam, articulum, in quo errat: tamen non tollit eam phyſicè, ſed tantùm moraliter erga alios, & ita hæreticus poteſt de potentia abſoluta credere fide diuina vnum articulum, diſſentiendo ſimul alteri.* Vbi loquitur ſolùm de potentia abſoluta, & non dicit de facto eſſe habitum fidei in eo, qui peccat diſſentiendo alicui articulo etiam non propoſita Eccleſiæ auctoritate. Eandem doctrinam tradidit idem Suarez *infrà diſp. 16. ſect. 1. num. 2.* vbi expreſsè ponit hanc regulam vniuerſalem, vt illud ſit ſolum peccatum infidelitatis, quod fidem infuſam ab homine excludit, & nullum aliud. Cùm ergo etiam ſecluſa Eccleſiæ auctoritate, quam aliquis inuincibiliter ignoret, poſſit eſſe peccatum infidelitatis, ſicut & poteſt eſſe fides; poterit etiam excludi, & deperdi habitus fidei infuſę. Eodem modo loquitur Coninch. *diſp. 18. dub. 3. vbi cùm num. 26.* inter peccata infidelitatis, quibus fidei habitus expellitur, poſuiſſet primo loco, *quando quis credit aliquem articulum fidei eſſe falſum, quem ſcit à Catholicis credi, aut qui aliàs ei ſufficienter eſt propoſitus, vt poſſit eum vera fide credere*, quod ſatis verificatur de obiecto illo fide credito etiam ſine attentione ad propoſitionem Eccleſiæ: poſtea num. 33. dicit, hos omnes actus *directè pugnare cum vero actu fidei, non ſolùm circa idem obiectum, ſed etiam circa omnia credenda, reddendo eum, qui eos elicit, omnino inhabilem ad verum actum fidei eliciendum, quandiu illis erroribus adhæret. Quia nimirum directè tollunt voluntatem integrè, & abſolutè ſubiiciendi intellectum primæ veritati*, &c. & clariùs *diſp. 17. dub. 3. num. 38.* dicit, non poſſe ſine abſurdo concedi, quod negans cum peccato graui id, quod ſibi priuata reuelatione proponitur cum obligatione credendi, poſſit credere fide diuina articulos ab Eccleſia propoſitos, & retinere ad hoc habitum fidei. Quod idem alij omnes ſupponere videntur.

106 Et quidem videtur id clarè deſumptum fuiſſe ex verbis Tridentini *ſeſſ. 6. cap. 15.* ſæpe adductis, vbi dicitur infidelitate ſola, & non aliis peccatis fidem deperdi; non dixit, peccatis contra fidem deperdi fidem; quia multipliciter peccatur contra fidem abſque iactura habitus infuſi, vt ſi quis metu mortis verbis ſolùm, & non corde fidem neget, ſi alios ad hæreſim inducat, cùm tamẽ ipſe hæreticus non ſit, ſi non eliciat actum fidei eo tempore, quo debebat, & aliis eiuſmodi peccatis. Sed neque etiam dixit hæreſi perdi fidem, & non aliis peccatis, ſed peccato infidelitatis, quod latius patet quàm hæreſis, & minùs latè, quàm peccata contra fidem. Cùm ergo poſſint eſſe alia vera & propria peccata infidelitatis præter hæreſim, & ille, qui negaret fidei articulum ſibi ſufficienter propoſitum, peccaret peccato infidelitatis, licèt auctoritatis eccleſiæ non meminiſſet, conſequens eſt, vt iis etiã peccatis fides amitti debeat. Qui communis ſenſus confirmari rurſus poteſt ex diuiſione communi infidelitatis in Paganiſmum, Iudaiſmum, & hæreſim, quæ ſiue ſint ſpecies eſſentialiter diuerſæ, ſiue ſolùm accidentaliter, omnes conueniunt, quod illę ſint propriè infidelitatis peccata, & quod nomine *hæreſis* non intelliguntur aliæ duæ, ſed ſint ad inuicẽ condiſtinctę: agnoſcũt ergo aliud peccatũ proprium infidelitatis pręter hęreſim, & per cõſequẽs non ſola hęreſi amittitur habitus fidei; ſed quolibet alio peccato, quod ſit propriè peccatum infidelitatis.

Reſpondebit aliquis ex eodem Hurtado *dicta diſp. 82. §. 85.* peccatum illud eius, qui negat articulum in ſcriptura reuelatum, & miraculis etiam ita confirmatum, vt faciat euidentiam credibilitatis, dum tamen de eccleſiæ auctoritate non agitur, peccatum, inquam, hoc eſſe quidem incredulitatem mortalem, non tamen eſſe abſolutè, & ſimpliciter infidelitatem, ſed ſolùm ſecundùm quid. Vnde reſponderi poterit rurſus ad Tridentini verba, ibi ſolùm eſſe ſermonem de peccato, quod ſit infidelitatis ſimpliciter, & abſolutè, quo ſemper amittitur fides, non verò de infidelitate ſecundùm quid. Hæc tamen reſponſio impugnari poteſt primò ad hominem; nam omnis ille, qui negat id, quod catholicè credi debet, eſt proculdubio infidelis: alioquin poſſet eſſe fidelis, & non Catholicus; ſed qui negaret articulum fidei propoſitum ſufficienter, & miraculis confirmatum, etiam non propoſita auctoritate Eccleſiæ, negaret aliquid, quod catholicè deberet credere; ergo non eſſet fidelis, ſed infidelis. Minor conſtat ex eodem Hurtado, qui *diſp. 60. §. 71.* expreſsè docet, miracula ſola, præſcindendo ab auctoritate Eccleſiæ, ſufficere ad extorquendũ aſſenſum fidei Catholicæ. quod probat ex eo, quod Chriſtus accuſauit Iudæorum infidelitatem, quod non crediderint tot miraculis viſis, & Ioãnes meritò admiratur pertinacem Iudæorum incredulitatem, qui non credebant in Chriſtum poſt tot ſigna, quæ fecerat coram eis. Nicodemus etiam Ioan. 3. credidit in Chriſtum, quia niſi eſſet à Deo, nõ poſſet facere ſigna, quæ faciebat. Cuius Nicodemi fidem nemo poteſt dubitare, quod fuerit Catholica, maximè cum Auguſtinus tract. 11. in Ioannem dicat, eam fidem fuiſſe, qualis eſt in cathecumenis petentibus baptiſmum; ergo miracula ſufficiunt ad extorquendum aſſenſum fidei Catholicæ. Et quidem Apoſtoli non auctoritate humanæ eccleſiæ, ſed miraculis, & portentis domuerunt orbem, qui illorum prædicatione chriſtianus eſt factus. Hæc omnia Hurtadus ibi, cum quibus non video, quomodo ſtare poſſit, quod negetur eſſe verè, & propriè peccatum infidelitatis, quando negatur articulus fidei miraculis confirmatus, & ſufficienter propoſitus ad obligationem grauem credendi, dum tamen eccleſiæ auctoritas non fuerit producta. Addere poſſumus, diſtinctionem illam incredulitatis grauis, & infidelitatis non videri ſatis ad mentem Chriſti Domini, qui Thomæ Apoſtolo non credenti eius reſurrectionem dixit, *noli eſſe incredulus, ſed fidelis*, vbi apertè oppoſuit incredulitatem fidelitati, pro eodem omnino accipiens incredulum & infidelem, qui fideli opponitur.

Secundò, Peccari etiam videtur in eadem reſponſione, quatenus in ea videtur peti principium, dum inde probat, eos non eſſe vocandos abſolutè infideles, quia non carent fide infuſa. Nos enim contendimus, carere fide infuſa, quia verè ſunt infideles, & omnis infidelis caret fide infuſa. Tu negas, eſſe infideles, quia non carent fide infuſa, cùm tamen argumenta à te adducta

ad

ad ſummum probent, non eſſe hæreticos, quandiù non ſunt pertinaces contra eccleſiæ auctoritatem; quod verò non ſint infideles nullo modo probari poteſt.

109 Tertiò, quis dicat incredulitatem primorum parentum, ſi verè, vt aliqui volunt, peccarunt contra fidem, fuiſſe diſſenſum ab auctoritate eccleſiæ? & tamen omnes, qui dicunt, eos, vel alterum eorum peccaſſe contra fidem, fatentur commiſiſſe verum, & proprium peccatum infidelitatis, & amiſiſſe habitum fidei infuſæ, vt videri poteſt latè apud Suarez *de opere ſex dierum lib. 4. cap. 2. & 4.* Noë etiam, Abraham, Moyſes, & alij, ſi non credidiſſent ea, quæ Deus illis reuelabat, infidelitatis peccatum cõmiſiſſent, & perdidiſſent fidem, quamuis nihil eorum ab eccleſia accepiſſent; non ergo allegari debet infidelitas, vel amiſſio fidei ad ſolam incredulitatem cum diſſenſu à communi ſenſu Eccleſiæ. Nec loca aliqua Auguſtini, & Innocentij, quæ Hurtadus affert, id probant, loquuntur enim de hæreſi, ad quam illa conditio requiritur, vt videbimus infra agentes de hæreſi, vel de eo, qui ſine pertinacia errat, ſed paratus eſt corrigi, & ideo à peccato graui ſæpè excuſatur. Solùm poſſet obſtare S. Thom. *quæſt. 5. art. 3.* vbi in principio articuli, & in corpore ſolùm mentionem facit de hæretico, in quo dicit non poſſe manere verã fidem informem de aliis articulis, quos credit. Sed verè S. Thomas doctrinam generalem tradit de omnibus, qui negant aliquem articulum; & licèt aliquando exempli gratia nominet hæreticum, ſed tamen alibi doctrinam generalem tradit omnibus negantibus aliquid fidei, vt *in 2. & in 3. argumento* & *in argumento ſed contra*: nominat autẽ ſæpe *hæreticũ* quia cùm quæſtio ſit ibi de credente omnes articulos, & negante vnum ſolum, & hìc communiter loquendo ſi hæreticus, quæſtionem, & doctrinam applicat ad hæreticum. Cæterùm in ipſo articuli titulo nulla ſit mentio de hęretico, ſed de diſcredente vnum articulum, & credente alios, quia nimirum quæſtio generalis erat de omni negante cum peccato infidelitatis vnum ſolum articulum quomodocunque illum negaret.

An ablato habitu fidei, auferatur etiam ſimul habitus Theologiæ.

110 De hoc puncto latè hic dicendum eſſet, niſi dictum iam fuiſſet *ſuprà diſp. 1. ſect. 13.* præſertim §. 7. vbi de habitu Theologiæ diximus, quomodo diſtinguatur ab habitu fidei, & an ſupra habitum fidei addat aliquem alium habitum infuſum, & in vniuerſum diximus, neutrum manere in hæretico, ſed ſolum habitum acquiſitum, qui in mea ſententia ſunt ſolum ſpecies benè diſpoſitæ, & coordinatæ. Sicut ergo hæreticus non elicit actum fidei ſupernaturalem circa alios articulos veros, quos credit; ita nec elicit actus ſupernaturales Theologiæ circa concluſiones, quas ex fidei principiis infert, ſed actus naturales, ad quod non indiget habitu Theologiæ infuſo, quæ omnia ex principiis ibi latè probatis facilè colliguntur, vbi etiã doctorum ſententias retulimus, quæ ibi videri poſſunt, & alia omnia, quæ ad hoc dubium poterant pertinere: hęc dicta ſint de expulſione habitus fidei ob peccatum infidelitatis. Nunc videndum reſtat de repugnantia actus fidei circa vnum articulum in eo, qui errat culpabiliter circa alium, de quo *ſect. ſequenti.*

SECTIO VI.

Vtrum maneat actus fidei in eo, qui ſcienter negat alium eiuſdem fidei articulum.

DIxi, in eo, *qui ſcienter negat*: nam de eo, qui ignoranter negat, eſt diuerſa quæſtio: & 111
quidem, ſi ignorantia ſit inuincibilis, non eſt difficultas, quod poſſit ſimul alio actu fidei credere alios articulos, illum enim alium ideo negat, quia abſque eius culpa non proponitur ei ſufficienter credibilis. Maior poſſet eſſe difficultas, an cum diſſenſu circa vnum articulum orto ex ignorãtia mortaliter culpabili poſſit eſſe actus fidei circa alium articulum: nam ſuppono, peccatum illud eſſe eiuſdem ſpeciei cum peccato infidelitatis commiſſo abſque ignorantia, vt cum aliis dixi *diſp. 16. de pœnitentia ſect. 4. num. 192.* Cæterùm etiam eodem loco *num. 193. & ſequentibus*, dixi, eo diſſenſu non perdi habitum fidei, nec etiam tolli, quod circa alios articulos poſſit exerceri verus fidei actus: quia voluntas requiſita ad actum fidei, eſt ſolum voluntas credendi Deo, & ſubiiciendi intellectum auctoritati diuinæ propoſitæ ſupremo cultu, cum qua voluntate poteſt ſtare diſſenſus articuli nondum ſufficienter propoſiti, licèt ſimul etiam ſit negligentia culpabilis in inquirenda reuelatione Dei. Sicut licèt peccet aliquis grauiter contra obligationem fidei, exponendo ſe ſine cauſa ſufficienti periculo morali incidendi in hæreſim, interim tamen dum non incidit adhuc eſt Catholicus, & credit fide infuſa omnes fidei articulos: ſic etiam negligentia culpabilis circa notitiam fidei ſtat cum vera fide circa alios articulos, quia illa non eſt negatio fidei, ſed non curare de inquirenda veritate reuelationis. Videantur ibi dicta, quæ non eſt neceſſe hìc iterum repetere, & quæ diximus *ſect. præcedenti in principio.*

Loquendo ergo de aſſenſu contra fidei articulum ſcienter habito, ſolus Durandus *in 3. diſt. 23. quæſt. 9.* dixit poſſe eſſe ſimul cum actu fidei circa alios articulos, quia id videtur experientia teſtari in hæreticis, qui negantes aliquos articulos, alios tamen firma fide retinent. Quam ſententiã omnes alij reiiciunt, & colligi videtur ex Tridentino *dicta ſeſſ. 6. cap. 15.* Docente, fidem amitti per peccatum infidelitatis, vbi licèt daremus, nõ eſſe etiam ſermonem de habitu, ad minus videtur fatendum eſſe ſermonem de actu fidei: ideoque Paulus 1. ad Timoth. 1. amiſſionem fidei comparat naufragio dicens, *quidam repellentes bonam conſcientiam circa fidem naufragauerunt.* Sicut enim in naufragio omnium pariter bonorũ fit iactura, ſic per receſſum ab vno fidei articulo tota fides amittitur, & *cap. 16.* de illis, qui in vno articulo errabant, dixit, *ſi quis aliter docet, ſuperbus eſt, nihil ſciens*, hoc eſt, ſcientia ſanctorum, quæ eſt fides; non ergo retinet fidem circa cæteros articulos. Vnde Auguſtinus lib. 1. contra epiſtolam Parmeniani cap. 7. dixit, hæreticos, non re ipſa, ſed nomine eſſe Chriſtianos, qui etiam videri poteſt *lib. de fide & ſymbolo cap. 10. & qu. 11. in Matth.* & alij Patres, quos ſupra indicauimus ad probandam expulſionem habitus fidei per hæreſim: ij enim magis expreſsè negant actum fidei in hæretico, quam habitum. 112

Tota

113 Tota difficultas eſt in reddenda ratione ſufficienti huius repugnantiæ. Ratio communis eſſe ſolet, quia qui negat vnum articulum ſcienter, eo ipſo negat infallibilem connexionem teſtimonij diuini cum veritate obiecti, ergo non poteſt credere alios articulos per fidem; fides enim credit propter infallibilem connexionem, quam profitetur eſſe in teſtimonio diuino cum obiecto reuelato, ergo ille non credit alios articulos propter fidei motiuum, ſed propter alias rationes ſibi congruentes.

Sed contra hanc rationem obiicitur; quia poteſt aliquis profiteri infallibilitatem diuini teſtimonij, & tamen non credere veritatem Euchariſtiæ, quia non credit hoc eſſe à Deo reuelatum, ſed ab Eccleſia confictum. Poteſt autem credere Trinitatem, quia credit eſſe à Deo reuelatam; ergo poteſt errare circa vnum articulum, abſque eo quod neget infallibilitatem diuini teſtimonij. Reſpondent communiter, eo ipſo, quod aliquis contemnat auctoritatem Eccleſiæ proponentis Euchariſtiam non poſſe credere Trinitatem per fidem; quia ſecluſa auctoritate Eccleſiæ in proponendis articulis, non habet regulam, & motiua ſufficientia ad prudenter credendam Trinitatem, ergo eo ipſo non poteſt habere actum fidei circa Trinitatem: poterit quidem credere Trinitatem ductus aliis motiuis inferioribus, non tamen iis, quæ ſufficiant ad generandum actum fidei.

114 Cæterùm hæc ſolutio non ſtat cum iis, quæ diximus *diſp.* 1 *ſect.* 1 s. vbi vidimus non requiri ex natura rei ad actum fidei, quod obiectum credendum proponatur priùs per Eccleſiam, vel nomine Eccleſiæ, ſed poſſe aliquem abſque vlla notitia Eccleſiæ habere aliunde motiua ſufficientiſſima ad prudenter credendum. Ponamus ergo hæreticum contemnentem auctoritatem Eccleſiæ. & nolantem allici eo motiuo ad credendam Euchariſtiam: poteſt tamen aliunde videre tot miracula, & habere talia motiua pro veritate Trinitatis; vt etiamſi non vtatur auctoritate Eccleſiæ, poſſit prudenter credere Trinitatem, ergo poteſt habere actum fidei circa Trinitatem, licèt erret circa Euchariſtiam.

115 Dices, auctoritatem Eccleſiæ tantam eſſe, & tanti ponderis apud cordatum hominem, vt non poſſint aliunde ſuppetere tanta motiua ad credendum aliquem articulum, cum quibus ſi homo vult prudenter procedere, non debeat priùs inquirere quid ſẽtiat Eccleſia de illo articulo, quod ſi inconſulta Eccleſia velit credere, non credit prudenter. Sic enim videmus, doctiſſimum quẽque non prius aliqui credere fide chriſtiana, quantumuis reuelatum dicatur, & miraculis confirmatum, niſi viderit eam reuelationem ab Eccleſia recipi, & approbari; ergo ille qui ſpernit Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt fide diuina credere alios articulos.

Sed contra hoc iterum eſt, quia in primis poteſt aliquis habere internam, & priuatam reuelationem obſcuram alicuius veritatis, de cuius credibilitate habeat euidentiã, ut diximus *ſect.* 1. habuiſſe Angelum in via; & tunc poſſet prudenter credere illam reuelationem, antequam reciperetur ab Eccleſia; nam vt diximus *diſput.* 1. *ſect.* 11. habitus fidei etiam extenditur ad priuatam reuelationem. Deinde, poſſet hæreticus, qui contemnit Eccleſiam, habere aliunde ſufficientia motiua ad credendam Trinitatem, & pro tunc non recordari Eccleſiæ, neque obligationis eam conſulendi; quo caſu non procederet imprudenter, credendo Trinitatem inconſulta Eccleſia; ergo poſſet elicere actum fidei chriſtianæ circa myſterium Trinitatis. Vide alia argumenta contra rationem illam, quæ vrget Hurtado *diſp.* 60. *ſect.* 3. §. 66. *& ſequentibus.*

Qui tamen cum aliis fatetur, non repugnat ex conceptu ſuo, ſeu ex natura rei aſſenſum fidei infuſæ circa vnum articulum cum diſſenſu peccaminoſo etiam ſcienter circa alium, licèt id repugnet de facto ex decreto Dei nolentis concurrere concurſu ſupernaturali cum hæretico ad actum, fidei concedit tamen §. 64. repugnare ex conceptu ſuo aſſenſum Catholicum in reuelationem propoſitam per Eccleſiam cum hæreſi in reuelationem aliam propoſitam ab eadem Eccleſia. Primam partem probat impugnando rationes repugnantiæ ex natura rei, quæ afferri ſolent, & quia reuelatio propoſita per Eccleſiam, & reuelatio alia non per Eccleſiam, ſed per miracula, & alia motiua alicui ſufficienter propoſita, ſunt obiecta diſtincta, & applicata per conditiones diuerſas, quare non repugnabit ex natura rei alteri aſſentiri, & alteri diſſentire. Secundam verò partẽ probat, quia quoties proponente Eccleſia credimus aliquem articulum, datur iudicium, quo firmiter aſſentimur, eam reuelationis applicationem non poſſe moraliter nos decipere: ſed nullus hæreticus poteſt hoc iudicare, cùm ipſe circa alium articulum ab Eccleſia propoſitum iudicet illam eſſe deceptam, vel decipere: ergo nulli articulo ab eccleſia propoſito poteſt fide aſſentiri motus eccleſiæ propoſitione. 116

Hæc ſententia difficilis ſemper mihi viſa eſt, & in primis non inuenio ſatis cohærentes eius partes. Nam ſicut concedunt, poſſe ex natura rei credi fide diuina aliquid reuelatum ab hæretico, qui negat alium articulum ſufficienter per Eccleſiam propoſitum, eo quod duæ reuelationes ſunt obiecta diſtincta, & per diuerſas conditiones applicata; ſic videtur, quod poſſent idem concedere de duobus articulis per Eccleſiam propoſitis. Poteſt enim per te hæreticus firmiter credere reuelationem Dei, quæ ei applicatur per miracula, v. g. negando ſimul reuelationem Dei, quæ ei applicatur per Eccleſiam proponentem: ergo ſimiliter poteſt acceptare propoſitionem ipſius Eccleſiæ, quæ ei fit per talia inſtrumenta, & non acceptare aliam propoſitionem Eccleſiæ, quæ ei fit per alia inſtrumenta. Nam ſicut Deus non loquitur nobis immediatè communiter loquendo, ſed eius loquutio applicatur nobis per alia media, nempe per Eccleſiam, per miracula, &c. ita nec Eccleſia proponit omnibus immediatè, ſed aliqui audiunt Eccleſiam per Parochos, alij per libros, alij per alia media: pauci quippe ſunt, qui Eccleſiam vniuerſam legitimè in Concilio generali congregatam, vel Pontificem ex Cathedra loquentem audiant; ſed legunt libros, in quibus Conciliorum acta habentur, vel Bullas Pontificum, vel audiunt Doctores hæc omnia referentes. Et quidem per hæc media proponitur communiter ſufficienter doctrina Eccleſiæ, & reuelatio Dei obligans ad fidem: ſi ergo per te non repugnat ex natura rei, quod quis acceptet reuelationem Dei de aliquo articulo propoſitam, & confirmatam miraculis, & reiiciat reuelationem Dei de alio articulo propoſitam per Eccleſiam, 117

quia

quia illæ duæ reuelationes applicãtur per media diſtincta; cur repugnabit, quod recipiat propoſitionem, & doctrinam Eccleſiæ de aliquo articulo ſibi applicatam per tale medium, v.g. per libros, & reiiciat propoſitionem, & doctrinam Eccleſiæ de alio articulo ſibi applicatam per famam, vel teſtimonia multorum Doctorum. Suppono autem, vtramque applicationem fuiſſe ſufficientem, nec potuiſſe ſine pertinacia reiici, neque enim neceſſe eſt ad hæreſim incurrendã audire ipſam Eccleſiam immediatè congregatam, vel Pontificem ex Cathedra definientem. Sicut ergo per te poteſt ex natura rei contingere, quod aliquis ſit hæreticus, & tamen credat fide diuina aliquem articulum ſibi per miracula propoſitum, vel per alia media independentia ab auctoritate Eccleſiæ, quia ipſe non negat Deum eſſe veracem, & eius locutionem eſſe infallibilem, ſed negat Deum reuelaſſe, quæ Eccleſia proponit, aut Eccleſiæ auctoritatem eſſe infallibilem regulam in proponendo: ſic dicam ego, poſſe ex natura rei contingere, quod aliquis ſit hæreticus negando pertinaciter, quę ab Eccleſia definita ſunt, & propoſita in aliquo Concilio, cuius doctrina ſibi ſufficienter propoſita eſt per Inquiſitores, vel Legatos Papæ, & alios Doctores, & adhuc firmiter credat alium articulum fide diuina, quem ab eadem Eccleſia accipit, & ab ipſo Pontifice immediatè, quia ipſe non ideo negat illum alium articulum, quia negat Eccleſiam eſſe infallibilem regulam in proponendo, ſed quia male, & pertinaciter negat poſitionem Eccleſiæ eſſe ſibi ſufficienter applicatam, & Eccleſiam id propoſuiſſe: quare cùm applicationes ſint diuerſæ poteſt alteram reiicere, & alteram acceptare, confitendo ſemper auctoritatem Eccleſiæ in proponẽda doctrina fidei. Vnde non video, vt dixi, bonam cohærentiam inter vtramque partem illius ſententiæ.

118 Sed neque prima pars eiuſdem ſententiæ mihi vnquam placere potuit; quod ſcilicet ex natura rei non repugnet hæreticum etiamſi pertinaciter circa vnum articulum exercere actum fidei perfectum circa alium articulum, cuius reuelatio aliunde ſibi ſit applicata, quam per eccleſiæ auctoritatem. Hoc, inquam, non placet. Primò. Quia eſt contra communem Theologorum ſenſum, qui ipſiſmet actibus fidei, & hæreſis etiam circa diuerſos articulos agnoſcũt repugnantiam ortam ex eorum obiectis, nec recurrunt ad ſolum placitum Dei negantis concurſum hæretico ad actum ſupernaturalem, imò ideo dicunt auferri habitum ipſum, quia eſſet otioſus, eo quod non retractata hæreſi priori, non poteſt fieri actus fidei circa aliud obiectum, ſicut non retractato peccato mortali, non poteſt fieri verus actus charitatis in vlla materia.

119 Secundò, Contra eandem ſententiam vſus fui olim hoc argumento, quia ſi in ſingulis actibus fidei nõ contineretur implicitè retractatio hæreſis, & repugnantia cum aſſenſu hæretico, ſed id ſolum proueniret ex mero decreto Dei nolentis concurrere cum hæretico ad actum ſupernaturalem, ſequeretur, hæreticum toto eo tempore elicere actus ſolùm naturales fidei circa articulos veros, quos credit, ſimiles tamen in obiecto formali & materiali actibus catholici, & in firma adhæſione, & in honeſtate, & imperato à pia etiam affectione naturali habente idem obiectũ formale, & materiale, quod habet pia affectio ſupernaturalis in catholico, nempe credere firmiſſimè tale obiectum propter Dei reuelantis auctoritatem, & hoc propter honeſtatem talis aſſenſus. Conſequens autem videtur durum; nam in peccatore, licèt non habeat habitus infuſos virtutũ moralium, quoties tamen proponitur obiectum materiale, & formale, quod poſſet terminare actum virtutis ſupernaturalem, Deus præſto eſt per auxilium actuale intrinſecum, vel extrinſecum, vt ſuppleat defectum habitus infuſi, & quo fieri poſſit actus ſupernaturalis circa illud obiectum, ſicut ſi adeſſet habitus: ſic enim de facto exercet actus ſupernaturales temperantiæ, iuſtitiæ, miſericordiæ pœnitentiæ, & aliarum virtutum moralium, & quoties occurrit obiectum, & occaſio ſimiles actus eliciendi, non ſtat per Deum, qui ſemper paratus eſt ad ſupplẽdum defectum habituum per aliquod auxilium intrinſecum, vel extrinſecum. Ratio autem à priori eſſe videtur, quia licet actus earum virtutum in ſtatu peccati non ſint meritorij de cõdigno, ſunt tamen meritorij de congruo, & ideo, ſicut Deus vt auctor naturæ nunquam negat concurſum ad actus naturales poſito obiecto, & aliis requiſitis; ita in ſtatu viæ, cùm homo viator eleuatus ſit ad finem ſupernaturalẽ, & in ſtatu negotiandi, & procurandi illum finem, nunquam data occaſione ſtat per Deum, ſed ſemper dat ex parte ſua concurſum ſupernaturalem, & omnia requiſita, quoties eſt occaſio operandi actum aliquem proportionatum ad ſalutem. Sic ergo ſi hæreticus poteſt circa articulos, quos credit, non obſtante hæreſi, elicere actus fidei ſupernaturales, & piam affectionem, & voluntatẽ credendi honeſtam ſupernaturalem, quæ ſit ſaltem meritoria de congruo, & diſpoſitio ad recuperandam etiam fidem circa articulum, quem malè negat, non apparet, cur Deus neget ei auxilium, & concurſum ſupernaturalem ad eum actum eliciendum, imo hoc videretur eſſe contra conditionem, & ſtatum viatoris, cui quoties occurrit occaſio benè & vtiliter operandi, non debet Deo ſoli imputari defectus operationis vtilis, & dari ei concurſum ad operationem ſolùm naturalem, & inutilem.

Hoc argumentum, quo olim vſus ſum, neſcio, an ex me, an ex alio, qui illud aliter formauerit, paulò aliter proponit, & diſſoluit Hurtadus *dict. diſp.60. num.85. & 91.* dicens, non bene ſapere, quod in argumento ſupponitur, In hæretico nullam eſſe actionem honeſtam naturalem, ſiue ex gratia per Chriſtum, ſiue ex beneficio creationis, imò inſinuari ab arguente, omne opus hæretici eſſe peccatum: quod falſiſſimum eſt; habet enim actiones honeſtas naturales: ſibi autem imputet, ſi ſuo vitio non habet ſupernaturales, cùm ſe indignum fecerit auxilio ſupernaturali. Dixi, fortaſſe ex alio deſumptum eſſe ab Hurtado hoc argumentum: ego enim nunquam negaui, hæreticum exercere aliquos actus naturales honeſtos, ſed certè, qui ex obiecto, vel ex aliis circunſtantiis non poſſent eſſe ſupernaturales: quia ſuppono ex materia de gratia, & ex ſupradictis in hac materia, non fieri actus ſupernaturales, niſi, qui oriantur ex fide, vel ſint fides, comprehendendo nomine fidei voluntatem credendi, & iudicium ad illam prærequiſitum. Quoties autem occurrit occaſio operandi actum honeſtũ qui ſit ex fide, vel fides, Deus non denegat in ſtatu eleuationis concurſum, & auxilium ſupernaturale 120

naturale

naturale, vt conſtat in peccatore, qui ſatis ſe indignum reddidit; & ideo priuatur habitibus infuſis, & tamen non negatur ei poſtea, data occaſione, concurſus, & auxilium ſupernaturale ad hoc, vt actus, quotquot eſſe poſſunt, ſint ſupernaturales, & vtiles ad ſalutem.

121 Nec dicas, hæreticum peccaſſe ſpecialiter contra ipſam fidem, quare dum hæreſim non retractat, eſt magis ſpecialiter indignus auxilio ſupernaturali in materia fidei. Hoc enim ipſum dici poſſet de peccatore, qui peccauit mortaliter contra temperantiam. v.g. in materia caſtitatis, & tamen etiam non retractato hoc peccato per pœnitentiam; adhuc occurrente alia occaſione in materia temperantiæ, vel caſtitatis, habet auxilium, & concurſum ſupernaturalem ad reſiſtendum tentationi, & ſæpe eam vincit actu ſupernaturali. Quia nimirum vnus actus intemperantiæ non habet ex obiecto, aut ex alio capite ex natura rei repugnantiam cum alio actu honeſto in materia temperantiæ. Si ergo nec diſſenſus hæreticus habet ex natura rei repugnantiam cum actu fidei circa alium articulum, non debet indignitas ex peccato non retractato impedire auxilium, & concurſum Dei ad actum ſupernaturalem, quo vincatur tentatio alia contra fidem in alia materia.

122 Debemus ergo inueſtigare aliquid in fide, ratione cuius peculiariter repugnet diſſenſus hæreticus vnius articuli cum actu perfecto fidei circa alium articulum. Et quidē ego ſanè fateor eum, cui nō proponitur ſufficienter auctoritas Eccleſiæ in proponendis rebus fidei, poſſe illam negare inculpabiliter, & tamen adhuc habere actus fidei chriſtianæ circa aliqua myſteria, pro quorum credibilitate propoſita ſunt ei ſufficienter alia motiua. Imò de facto veriſimile eſt, apud hæreticos exiſtere aliquos paruulos, vel ruſticos cum ignorantia inuincibili auctoritatis Eccleſiæ Romanæ inculpabiliter eam negantes, quibus tamen ſufficienter propoſita eſt pro eorum captu credibilitas Trinitatis, & Incarnationis, & per conſequens poſſunt elicere verum actum fidei circa hæc myſteria. Addo tamen, eum, qui culpabiliter, & ſcienter errat circa vnum obiectum reuelatum ſufficienter propoſitum, non poſſe ex natura rei habere aſſenſum fidei circa alia. Sicut qui ſciēter agit contra Deum in materia graui, non poteſt in alia materia ex charitate operari; nam ſicut actus perfectæ charitatis in qualibet materia continet implicitè voluntatem placendi Deo, & non violandi vllum præceptum graue; ſic omnis actus fidei circa quemlibet articulum continet ſummam reuerentiam ad diuinum teſtimonium, & habet implicitè excludere diſſenſum ad omnia obiecta, quæ ſufficienter proponuntur, & vt reuelata. Naſcitur autem in fide hæc repugnantia, ſicut in charitate ex modo tendendi circa obiectum; nam ſicut charitas diligit ex toto corde, & ſuper omnia Deum: ſic etiam fides chriſtiana credit ſuper omnia, & ex toto corde Deo, iuxta illud Act. 8. *Si credis ex toto corde*, &c. & ſicut charitas, quia diligit Deum ſuper omnia, eo ipſo repugnat etiam violationi præcepti in materia graui: ſic etiam fides, quia credit Deo ſuper omnia, eo ipſo repugnat cum diſſenſu ad obiectum reuelatum ſufficienter propoſitum. Velle enim credere ſuper omnia eſt velle exhibere ſummam reuerentiam intellectualem diuino teſtimonio; ad hanc autem ſummam reuerentiam ſpectat recipere diuinum teſtimonium, quotieſcumque ſufficienter propoſitum fuerit, (nunquam enim poteſt reſpui ſine irreuerentia) ergo in qualibet voluntate credendi includitur implicitè aſſenſus ad alia omnia obiecta reuelata ſufficienter propoſita. Aduerte tamen, exemplum dilectionis Dei non eſſe omnino ſimile, nam dilectio, cùm ſit actus voluntatis, poteſt ſine inconuenienti extendi ad omnia, quæ propoſita vnquam fuerint, vt grata Deo, quare poteſt per actum eleemoſynæ dicere, volo dare hoc propter Deum, quem diligo ſuper omnia, ſeu cui volo placere in omnibus, quæ mihi propoſita fuerint grata eſſe Deo: vnde hic actus ſecundum ſe repugnat cuilibet peccato mortali, non enim poteſt ſimul homo velle placere Deo in omnibus, & diſplicere in aliquo. At verò actus fidei intellectualis non habet hanc repugnantiam adæquatam cum actu infidelitatis præcisè & immediatè ex ſua entitate, ſed prout ſubeſt etiam imperio piæ affectionis: nam aſſenſus intellectualis ſecundùm ſe non dicit, recipio omnes reuelationes Dei, quæ mihi videbuntur ſufficienter propoſitæ (iam enim reciperet implicitè aliquid falſum, nam continget poſtea aliquid mihi videri ſufficienter proponi ex parte Dei, quod tamen non ſit reuelatum à Deo, & per conſequens hic actus etiam hodiernus ita vniuerſalis eſſet falſus, & naturalis) ſed ſolùm dicit, credo ſuper omnia diuinum teſtimonium ſemper eſſe infallibile, & illi me ſubmitto; atque ideo hîc & nunc illud recipio, & credo hoc myſterium ſuper omnia propter ipſius Dei auctoritatem. Voluntas autem, quæ antecedit hunc aſſenſum, quia eſt cultus, ſeu voluntas ſubmittendi ſe intellectualiter Deo, eſt magis vniuerſalis, & eſt voluntas ſubiiciendi intellectum diuinæ auctoritati in omnibus, & ad hunc finem imperat prædictum aſſenſum circa hoc obiectum; quare magis ad rem videtur exemplum genuflexionis & latriæ externæ, quæ eſt nota, & ſignum voluntatis, & ſubmiſſionis internæ erga Deum, ſed cum eodem diſcrimine, nam ſubmiſſio interna eſt voluntas cedendi, & colendi Deum in omnibus propter eius ſupremam excellentiam: actus verò externus, licèt ſit ſignum illius voluntatis vniuerſalis internæ, non eſt tamen ſubmiſſio vniuerſalis externa, ſed particularis in hac occaſione & loco; ſignificat tamen illam ſubmiſſionem vniuerſalem internam: ita aſſenſus intellectualis eſt genuflexio intellectualis, quo in hoc myſterio colitur ſuper omnia diuina auctoritas; ſignificat tamen voluntatem illam vniuerſalem ſubiiciendi intellectum in omnibus: quare aſſenſus fidei prout ſubeſt illi voluntati, non poteſt eſſe cum actu infidelitatis, quia non poteſt homo velle colere diuinam auctoritatem, & illi ſubmitti in omnibus, & ſimul circa alium articulum ſufficienter propoſitum nolle illi ſubiici. Et in hoc ſenſu dicitur fides explicita circa vnum articulum credere implicitè alios: quatenus ſcilicet voluntas vniuerſalis præcedit de colendo diuino teſtimonio in omnibus, & rurſus quatenus ipſemet aſſenſus profitetur vera eſſe omnia quæcunque Deus dicit, & per conſequens implicitè aſſerit veros eſſe alios articulos, quos Deus dicit, quicunque illi ſint.

Dices: Hæreticus faceret contra cultum diuini teſtimonij, ſi admittens illud, negaret veritatem reuelatam; non tamen facit contra cultum negando eſſe diuinum teſtimonium, quod ab ec-

 124

cleſia proponitur: cum hoc enim ſtat admittere vt diuinum teſtimonium, quod miraculis, & aliis motiuis comprobatur, & credere propter illud. Reſpondeo, contra auctoritatem diuinam fieri, non ſolùm quando admiſſo teſtimonio Dei, negatur ei fides, ſed etiam quoties ipſum teſtimonium diuinum ſufficienter propoſitum non admittitur vt tale; ſicut faceres contra reuerentiam Regis, non ſolùm, ſi fatendo eum eſſe Regem, eum ſperneres, ſed etiam ſi irrationabiliter negares eum eſſe Regem, cùm prudenter illod debes credere, & ideo eum contemneres; ad cultũ enim Regis pertinet, eum colere, quoties ſufficienter proponitur, vt Rex. Ex quibus patet differentia fidei ab aliis virtutibus; nam licèt temperantia poſſit violari v.g. in vna materia, & retineri circa alias; non tamen fides ob rationem ſupra poſitam, hæreticos autem articulos, quos retinet non credit per veram fidem, ſed vel ex motiuis aliis, vel ſi credit propter diuinum teſtimonium, non tamen cultu ſuper omnia exhibito, prout fides chriſtiana credit vt dictum eſt.

125 Hanc ſententiam, ſeu modum explicandi hanc repugnantiam inueni poſtea apud Coninch *diſp.* 18. *dub.* 4. *n.* 29. *&* 33. vbi hoc etiam reducit ad voluntatem ſubiiciendi integrè, & abſolutè intellectum primæ veritati, prærequiſitam ad aſſenſum fidei. Addit tamen, in hæretico defectum hunc non ſolùm ſe habere ex parte voluntatis, quæ non eſt vniuerſalis amplectens ſubiectionem vniuerſalem intellectualem erga diuinum teſtimonium, ſed etiam habere ſe ex parte intellectus, qui deficiente voluntate illa vniuerſali, defectuosè etiam aſſentitur, non enim credit illam propoſitionem, *quidquid Deus reuelauit, eſt verum*, omnino generatim, ſed cum aliqua virtuali limitatione ad ea, quæ ſuo iudicio credenda probauerit.

Hæc tamen, quæ addit, difficultatem habent: & in primis non probo quod hæreticus non credat propoſitionem illam vniuerſalem, *quidquid Deus reuelauit, eſt verum*, imo enim hoc firmiſſimè tenet, nec dubitat de infinita veracitate Dei, ſed ſolùm negat, Deum hũc articulum reuelaſſe, circa quem ipſe errat. Nec ille aſſenſus vniuerſalis circa illam propoſitionem pugnat vllo modo ex parte obiecti cum aſſenſu hæretico. Nam pagani etiam negantes totam fidem chriſtianam fatentur, Deum eſſe veracem, & verum eſſe quidquid Deus reuelauit, negant tamen doctrinam Chriſtianæ fidei eſſe à Deo reuelatam. Quod etiã in aliis materiis paſſim contingit; poteſt enim aliquis fateri omnes Conſules Romanos habuiſſe ſupremam dignitatem in Republica, & negare ſimul Ciceronem habuiſſe vnquam ſupremam dignitatem, eo quod non credit, eum fuiſſe Conſulem: neque in illa vniuerſali credita continetur Cicero, niſi ſub conditione, ſi fuit Conſul, quam conditionem ipſe negat. Sic ergo in illa vniuerſali, *quidquid Deus reuelat eſt verum*, licèt contineatur implicitè myſterium Euchariſtiæ, quod de facto reuelatum eſt, qui tamen negat eſſe reuelatum, non cogitur ex illa ſolum propoſitione vniuerſali ad credendam Euchariſtiam, nec impeditur ab eius diſſenſu: non eſt ergo negandus in hæreticis aſſenſus illius propoſitionis vniuerſalis, licèt ob defectum piæ voluntatis ſupernaturalis, quam hæreticus non habet, ille aſſenſus non ſit ſupernaturalis, ſed naturalis.

126 Vnde ſecundò eſt etiam difficile inuenire immediatè ex parte aſſenſus, quo hæreticus credit myſterium verum, defectum aliquem intrinſecum in modo aſſentiendi, ratione cuius non pertineat ad fidem. Nam aſſenſus, quo Catholicus credit Trinitatem, non eſt magis vniuerſalis in ordine ad alios articulos, quam ſit aſſenſus hæretici; imperatur quidem in Catholico à voluntate magis vniuerſali, quia eſt voluntas ſubiectionis intellectualis omnimodæ, atque adeo extendit ſe ad acceptandas omnes reuelationes Dei ſufficienter propoſitas, & ideo non poteſt ſtare cum voluntate negandi Euchariſtiam ſufficienter propoſitam. Cæterùm ipſemet aſſenſus Catholici circa Trinitatem non habet pro obiecto explicito, vel implicito Euchariſtiam, niſi ſub conditione ſi reuelatum ſit; quia voluntas ſubmittens intellectum omni modo veracitati & teſtimonio diuino ſufficienter propoſito determinat quidem intellectum ad non negandam reuelationem de Euchariſtia ſufficienter propoſitam; non tamen determinat ad credendam Euchariſtiam, quandiù reuelatio Euchariſtiæ non proponitur, nec de ea cogitatur, ſed ſolùm ad acceptandam reuelationem de Trinitate, de qua tunc cogitatur. Ratio autem eſt, quia voluntas non poteſt imperare intellectui aſſenſum obiecti, niſi propoſito motiuo formali aſſentiẽdi, cùm intellectus non poſſit aſſentiri, niſi vel ex terminis appareat veritas, vel proponatur medium, ſeu motiuum aſſentiendi: cùm ergo Euchariſtia nõ conſtet ex terminis, nec tunc proponatur medium, ſeu reuelatio de Euchariſtia, ſed ſolùm reuelatio de Trinitate, quæ non poteſt eſſe mediũ ad credendam Euchariſtiam, ſed ſolam Trinitatẽ, conſequens eſt, vt voluntas tunc ſolùm determinet intellectum Catholici ad credendam Trinitatem, & nullo modo ad credendam abſolutè Euchariſtiam, ad quam nullum medium, aut motiuum proponitur, & per conſequens aſſenſus Catholici circa Trinitatem, non eſt magis vniuerſalis, quantum eſt de ſe, nec magis extenditur ex ſe ad Euchariſtiam, quàm aſſenſus hæretici, neque in aſſenſu hæretici circa Trinitatem ſecundùm ſe conſiderato apparet defectus in modo aſſentiendi, ratione cuius minus extendatur ad alios articulos, quàm aſſenſus Catholici circa eandem Trinitatem. Vtriuſque enim aſſenſus circa Trinitatem ſolùm credit Trinitatem propter infinitam Dei veracitatem, & quia Deus reuelauit Trinitatem, neque eſt vlla differẽtia ex parte obiecti formalis, aut materialis, quando eadem reuelatio Trinitatis vtrique proponitur, & eodem modo applicatur, prout ſuppono poſſe vtrique eodem modo aliquando applicari, & id concedit ipſe Coninch, cuius rationem nunc examinamus.

Facillius itaque tota hæc repugnantia reducitur in voluntatem ipſam à qua oritur fidei aſſenſus; quæ voluntas debet eſſe vniuerſalis, & affectus erga cultum & ſubmiſſionem intellectualem totalẽ reſpectu diuinæ veracitatis, quo affecto volumus, intellectũ omnino cedere, & ſubdi diuinę auctoritati, eique ſeruire, & in eius obſequium captiuari: cuius affectus, & ſubmiſſionis, quia fidei aſſenſus eſt nota, & ſignũ, ideo eſt cultus intellectualis, ipſe tamẽ aſſenſus non habet eandẽ vniuerſalitatem, ſed ſolùm credit firmiſſimè articulum propoſitum, de aliis articulis nihil abſolutè dicens, quia pro tunc non proponuntur. Poſſumus tamen concedere, in ipſomet aſſenſu fidei reperiri intrinſecam repugnantiam cum diſ- 127

ſenſu

ſenſu hæretico alterius articuli; quatenus actus ipſe fidei ſupernaturalis exigit imperari, & procedere a pia affectione ſupernaturali, quam diximus eſſe affectum magis vniuerſalem, & propter vniuerſalitatem ſui obiecti repugnare cum voluntate negandi alium articulum ſufficienter propoſitum. Quare licèt aſſenſus Trinitatis, v.g. non habeat pro obiecto Euchariſtiam, habet tamen repugnantiam mediatam, ſed intrinſecam cum diſſenſu hæretico circa Euchariſtiam, quia petit ex natura ſua imperari à voluntate ſupernaturali vniuerſali excludente omnem diſſenſum hæreticum: formaliter verò & immediatè prouenit hæc repugnantia ex ipſa voluntate, quæ eſt magis vniuerſalis, & comprehendit plura, quam aſſenſus intellectualis qui verſatur circa ſolam Trinitatem. Ad quod ponderari etiam poſſunt verba illa act. 8. *Si credis ex tota corde*; vbi vniuerſalitas in fide requiſita magis ponitur *in corde*, hoc eſt, in affectu, quam in mente, ſeu intellectu: in affectu enim ex quo fides intellectualis oritur, requiritur illa totalitas, & plenitudo excludens omnem aſſenſum fidei contrarium, quam totalitatem in affectu hæreticus non habet, quando credit Trinitatem; alioquin non haberet voluntatem negandi alium articulum ſufficienter propoſitum: Catholicus autem eam habet, quia credit Trinitatem, non quomodocunque, ſed ex affectu captiuandi plenè intellectum in obſequium diuinæ auctoritatis, cui plenè ſe ſubmittit exhibendo ei ſupremam reuerentiam, & eam præferendo omnibus aliis motiuis, & argumentis, quotieſcunque ſufficienter propoſita fuerit eius teſti-
128 ficatio. Et ideo S. Thomas *dicta quaſt. 5. art. 3.* probat hanc repugnantiam actus fidei cum hæreſi circa alium articulum exemplo charitatis, quia ſicut charitas quidquid propter Deum amat actu perfecto, amat affectu vniuerſali, quo nimirum oſtendit, ſe Deum præferre non ſolum obiecto contrario huius rei particularis, quàm hic & nunc amat propter Deum, ſeu etiam cuicunque rei contrariæ diuino beneplacito, & præcepto; oſtendit enim ſe diligere Deum ſuper omnia: ſic Catholicus quidquid credit actu fidei perfecto, credit ex affectu vniuerſali, quo oſtendit ſe præferre diuinum teſtimonium ſufficienter propoſitum omnibus aliis motiuis, & argumentis contrariis, atque adeo velle, quod intellectus data occaſione id exequatur; & ideo, ſicut quilibet actus charitatis perfectæ repugnat cum quolibet peccato mortali actuali propter ſuam vniuerſalitatem implicitam, ita quilibet actus fidei perfectus in Catholico repugnat cum quolibet aſſenſu hæretico propter ſimilem vniuerſalitatem affectus, à quo procedit. Alioquin ſi fides non procedit ex tali affectu vniuerſali, non procedit ex ſuprema reuerentia erga diuinam auctoritatem: ſicut charitas licèt velle ſuper omnia placere Deo in materia caſtitatis ſolùm, non oſtenderet affectum, & amorem dignum Deo, cùm non oſtenderet affectum erga Deum ſuper omnia, ſed ſolum ſuper omnia, quæ aduerſantur caſtitati. Et ſicut religio non coleret Deum cultu ſupremo debito diuinæ excellentiæ, ſi vellet genuflexionem in ſignū ſolum ſubmiſſionis internæ, qua vellet Deo cedere, & illi ſubmitti ſolùm in materia aliqua particulari, & non in omnibus. Sic etiam cum diximus piam affectionem imperantem fidem reduci ad virtutem religionis, eamque imitari in exhibendo cultu ſupremo intellectuali diuinæ veracitati, oportet, quod eius affectus vniuerſalis ſit, & præferat diuinū teſtimonium ſufficienter propoſitum omnibus aliis argumentis. Sine hac enim vniuerſalitate non oſtenditur, aut exhibitur ſupremus cultus: quia ſicut ſupremus amor non oſtenditur, niſi præferendo vniuerſaliter Deum rebus omnibus, per quem affectum collocatur Deus in ſuprema cordis ſede ſuper cætera omnia, alioquin ſi non eſt ſuper omnia, non eſt in ſupremo loco: ita, vt voluntas exhibeat diuinæ veracitati ſupremum cultum intellectualem, debet affectu ſuo collocare eius teſtimonium, quoties ſufficienter apparuerit, in ſupremo loco intellectus, & velle, quod præferatur in quacunque materia cæteris omnibus motiuis, & argumentis: alioquin non datur ei ſupremus locus ſimpliciter, ſi non præfertur vniuerſaliter omnibus, & in omnibus materiis. Cùm ergo fides procedat ex ſuprema reuerentia diuinæ veracitatis volita per voluntatem, debet procedere ex affectu illo vniuerſali, cum quo non poteſt eſſe affectus erga aſſenſum hæreticum contra diuinum teſtimonium ſufficienter propoſitum.

Contra hanc noſtrā ſententiam multa congeſ- 129
ſit P. Hurtado *dicta diſp. 60. §. 83. & ſequentibus*, ſed procedunt fere ex principiis falſis, & facile omnia diſſoluuntur. Primò Obiicit, quia mul- *Obiectio 1.*
ti docent, aſſenſum fidei poſſe imperari à voluntate naturali indifferenti, & mala; & nos ipſi conceſſimus, poſſe actum fidei vitiari per imperium extrinſecum malum: ergo fides non pendet neceſſario ab affectu pio ſupernaturali præferente fidem cæteris obiectis. Quod etiam vrget ex ſententia multorum, qui dicunt, ad actum fidei ſufficere affectum naturalem honeſtum: poteſt enim talis affectus honeſtus eſſe credendi aliquid reuelatum, & miraculis ſufficienter confirmatum abſque motiuo Eccleſiæ proponentis: cum quo affectu poterit eſſe alia voluntas mala imperans diſſenſum articulo per Eccleſiam propoſito.

Reſpondetur, à nobis non admitti ſententiam illam quod ſufficiat voluntas mala, vel indifferens ad actum fidei ſupernaturalem: quando verò conceſſimus, poſſe actum fidei vitiari extrinſecè ex imperio malo, loquuti ſumus expreſſe de imperio remoto, non de proximo quod diximus debere eſſe honeſtum, & ſupernaturale, nobis autem ſufficit explicare in noſtris principiis repugnantiam aſſenſus Catholici cum hæretico. Alij videbunt quomodo iuxta ſua principia id explicent. Nec etiam admittimus, ſufficere voluntatem naturalem honeſtam ad actum fidei ſupernaturalem, ſed diximus ſuprà debere eſſe voluntatem ſupernaturalem. Cæterùm ij etiam, qui dicunt ſufficere voluntatem naturalem honeſtam, non ideo tenentur concedere, ſufficere voluntatem particularem ſine illo affectu vniuerſali: poteſt enim voluntas etiam honeſta naturalis habere illum affectum vniuerſalem. Sicut, qui ponunt actum dilectionis Dei naturalem, ponunt illum eſſe dilectionem vniuerſalem, & ſuper omnia, imò & legem ipſam naturalem obligare ad hunc actum, ſi non poſſet fieri alius actus ſupernaturalis, quo meliùs ſatisfiat præcepto diligendi Deum ſuper omnia. Et ſicut in natura etiam pura eſſet etiam præceptum colendi Deum ſupremo cultu, hoc eſt, ſuper omnia; qui cultus imperandus, & volendus eſſet per voluntatem naturalem, ſed vniuerſalem, vt conſtat ex dictis: idem de voluntate credendi dicendum eſſet, etiamſi voluntas

illa concederetur eſſe naturalia.

130 *Obiectio 2.* Secundò arguit ad hominem; quia licèt eodem fidei habitu aſſentiamur reuelationi priuatæ & publicæ: diſſenſus tamen circa reuelationem priuatam non opponitur cum aſſenſu circa reuelationes omnes publicas: ergo aſſenſus circa reuelationes publicas non procedit ex voluntate vniuerſali, præferente diuinum teſtimonium omnibus aliis: alioquin non poſſet ſtare cum diſſenſu erga reuelationem priuatam. Reſpondetur, hoc argumentum non eſſe contra me: nunquam enim admiſi, poſſe ſtare diſſenſum erga reuelationem priuatam ſufficienter propoſitam ad obligationem fidei cum aſſenſu fidei erga reuelationes publicas. Imò dixi eo diſſenſu amitti habitum fidei infuſæ, quia eſt proprium peccatum infidelitatis.

Obiectio 3. Tertiò arguit, quia ille, qui malè negat articulum fidei ſufficienter ſibi propoſitum, & miraculis confirmatum, non tamen cogitando de auctoritate Eccleſiæ, licèt peccet grauiter contra fidem, non eſt tamen hæreticus, ſed retinet adhuc fidem Catholicam, quà paratus eſt credere omnes reuelationes propoſitas ab Eccleſia: vnde poteſt adhuc habere actus fidei ſupernaturales circa articulos ab Eccleſia propoſitos. Ij ergo actus fidei non procedunt ab illa voluntate vniuerſali præferente diuinum teſtimonium omnibus aliis, cùm adhuc contemnat diuinum teſtimonium ſibi ſufficienter propoſitum, & miraculis confirmatum, quod admittere tenebatur. Reſpondeo, in hoc etiam argumento ſupponi falſum: quod nimirum ille retineat fidei habitum, aut poſſit ſimul habere actus veros & perfectos fidei circa articulos ab Eccleſia propoſitos. Ille ſanè nondum eſt hæreticus, quia nondum ſcienter contemnit Eccleſiæ auctoritatem, quod ad hæreſim requiritur: habet tamen peccatum proprium infidelitatis, & eſt in eo ſtatu, in quo non poteſt debito modo alios articulos credere, quandiu illud aliud peccatum aliquo modo non retractat ſaltem implicitè per affectum vniuerſalem ad omnia diuina teſtimonia ſibi propoſita ſufficienter ad inducendam fidei obligationem.

131 *Obiectio 4.* Quartò arguit ratione à priori §.87. quia aſſenſus fidei poteſt imperari aliquo affectu habente obiectum formale priuatum, & non vniuerſale, v.gr. proponitur alicui miraculum, quo reuelatio confirmatur, & conſiderat honeſtatem priuatam aſſentiendi propter miracula: conſiderat item turpitudinem in diſſentiendo huiuſmodi reuelationi: hic ergo vult credere propter honeſtatem credendi miraculis, & vt vitet turpitudinem illius incredulitatis in ſpecie: hoc motiuum non ſe extendit ad credendum propter auctoritatem Eccleſiæ hæc enim eſt diſtincta propoſitio diuerſam habens honeſtatem, contra quam committitur turpitudo diſtincta inurbanitatis, & malæ exiſtimationis de auctoritate totius Eccleſiæ. Hæc ergo obiecta diſtincta ſunt, & poteſt alterum amari, & alterum odio haberi: ſicut poteſt aliquis deteſtari furtum propter ſpecificam eius turpitudinem, quę deteſtatio non ſe extendit ad homicidium, aut intemperantiam deteſtandam.

132 Reſpondetur, in primis voluntatem piæ affectionis imperantem aſſenſum fidei non attendere ad honeſtatem credendi miraculis, vel propoſitioni eccleſiæ, nec ad turpitudinem diſſentiendi miraculis, vel inurbanitatis contra eccleſiam, ſiſtendo in ipſis miraculis, vel eccleſia, ſed ſolum ad honeſtatem credendi Deo, & acceptandi eius teſtimonium contentum in miraculis, vel in propoſitione eccleſiæ, & ad turpitudinem diſſentiendi eidem teſtimonio diuino, quæ honeſtas, & turpitudo eiuſdem ſpeciei eſt, ſiue Deus manifeſtet ſuam reuelationem per miracula, ſiue per eccleſiam, nam tota illa differentia eſt materialis ad propoſitum, & finem mouendi, & obligandi ad aſſenſum. Demus tamen, diuerſam eſſe honeſtatem, & turpitudinem in aſſentiendo, vel diſſentiendo diuinæ reuelationi hoc, vel illo diuerſo modo propoſitæ, atque adeo poſſe amari vnam honeſtatem non amata alia: dicimus adhuc, voluntatem imperantem fidem chriſtianam perfectam non debere ita affici ad motiuum illud ſpeciale, vt ſaltem implicitè non feratur etiam ad motiuum vtrique commune. Sicut charitas non poteſt ex motiuo ſuo deteſtari vnam offenſam grauem Dei etiam propter turpitudinem, & grauitatem maiorem talis offenſæ, qua grauiùs diſplicet Deo, quin ſimul deteſtetur implicitè omnem Dei offenſam grauem: quia ſi eſt actus charitatis, debet habere in ſe dilectionem Dei ſuper omnia: quare etiam dum deteſtatur hoc peculiare peccatum, deteſtatur illud, quia ſua peculiari malitia diſplicet grauiter, vel grauiùs Deo, quem diligit ſuper omnia; in quo affectu dilectionis ſuper omnia continetur implicitè deteſtatio cuiuſlibet alterius peccati grauis. Sic fides, ſeu voluntas imperans fidem chriſtianam, quæcunque præceſſerint motiua, ſemper imperat fidem ad captiuandum intellectum in obſequium diuinæ veracitatis, quam colere ſtudet ſupremo cultu intellectuali, & quæ tali cultu ſupremo digna eſt. Vnde ſemper ibi includitur affectus ſupremi cultus intellectualis, qui eo ipſo quod ſupremus eſt, continet prælationem diuini teſtimonij ſufficienter propoſiti ſuper omnia alia motiua, & argumenta, alioquin non eſſet cultus ſupremus, vt proximè explicatum eſt.

Quintò Arguit §.88. quia ſi affectus credendi eſſet de obiecto vniuerſali amplectente omnes reuelationes ſufficienter propoſitas, non poſſet componi cum peccato graui contra fidem ex ignorantia culpabili, quia affectus ille excluderet etiam voluntatem culpabilem omittendi diligentiam debitam in explorando, quid Deus per eccleſiam proponat. Conſequens autem eſt contra experientiam: videmus enim fideles delinquere grauiter contra fidem ex ignorantia culpabili, & tamen exercere actus fidei circa articulos alios, quos non ignorant. Reſpondetur, in primis non paucos propterea concedere perdi habitum fidei ab eo, qui cum ignorantia grauiter culpabili negat aliquem fidei articulum. Probabile tamen eſt, non perdi, vt ſupra diximus: quia nimirum, licèt id ſit peccatum graue contra virtutem fidei; non eſt tamen contra voluntatem illam vniuerſalem ſubiiciendi intellectum veracitati diuinæ: ſicut velle periculum peccandi contra caſtitatem non eſt in rigore contra voluntatem vniuerſalem caſtitatis, licèt ſit contra præceptum caſtitatis, quando ſine cauſa graui permittitur eiuſmodi periculum. Aliud enim eſt velle caſtitatem, aliud velle vitare pericula eam amittendi, quare poteſt ſtare vniuerſalis voluntas caſtitatis cum voluntate non vitandi periculum contra ipſam. Alioquin ſi hæc duo eſſent obiecta contraria, ſequeretur, quod nec etiam ex cauſa valde graui poſſet aliquis permittere periculum proximum contra caſtitatem, retinens voluntatem caſtitatis ſeruandæ; quod 133 *Obiectio 5.*

coſtat

conſtat eſſe falſum in chirurgo ea cauſa valde graui tangente fœminam ad eam curandam cum periculo etiam conſenſus turpis, & cum aliis docet Thomas Sanchez *lib. 9. de matrimon. diſp. 45. num. 6.* vbi id probat ex virtute fidei, contra quam non peccat, qui cum periculo etiam incidendi in hæreſim formalem legit libros hæreticorum ſibi promiſſos ea cauſa neceſſaria, & ea S. Thoma *infra quæſt. 10. art. 9. in fine corporis*, vbi dicit, infirmis in fide interdicendam eſſe communionem cum infidelibus, ſtante periculo probabili ſubuerſionis, niſi neceſſitas vrgeat. Poteſt ergo ſtare voluntas vniuerſalis circa fidem cum voluntate non fugiendi periculum infidelitatis etiam formalis, nedum materialis. Sic ergo ſtare poteſt vniuerſalis illa voluntas ſubiiciendi intellectum fidei cum negligentia etiam culpabili in explorando reuelatione Dei, hoc enim non eſt, niſi velle periculum infidelitatis materialis, quæ voluntas non opponitur ex parte obiecti cum illa alia voluntate, licèt ſit grauiter culpabilis contra fidem.

An diſſenſus circa vnum articulum, & aſſenſus fidei circa alium repugnent, vt nec de potentia Dei abſoluta poſſint eſſe ſimul in eodem homine.

134 Pro complemento huius quæſtionis reſtare poſſunt duo dubia. Primum eſt, an diſſenſus hæreticus circa vnum articulum, & aſſenſus fidei circa alium ita repugnent, vt nec de potentia Dei abſoluta poſſint eſſe ſimul in eodem homine. P. Turrianus *in præſenti diſp. 44. dub. 2.* dicit, non poſſe vtrumque actum eſſe circa idem obiectum: ſed neque etiam circa diuerſa obiecta propoſita eodem modo ab Eccleſia. Poſſe tamen eſſe circa diuerſa obiecta ex diuerſo medio credenda. P. Salas, cuius verba retulimus ſectione præcedenti, dicit de potentia abſoluta id fieri poſſe, ſi Deus non negaret hæretico auxilium ſupernaturale, quia diſſenſus ſolùm impedit aſſenſum circa eundem articulum, non circa alios, qui adhuc credi poſſent propter diuinam reuelationem.

Dubium hoc magna ex parte Philoſophicum eſt; quare ſuppono id, quod in Philoſophia dici, non poſſe etiam de potentia abſoluta eſſe ſimul in eodem intellectu aſſenſum, & diſſenſum explicitum de eodem obiecto, ſicut nec in eadem voluntate poteſt eſſe ſimul volitio, & nolitio abſoluta eiuſdem obiecti: quia eſſe, & non eſſe ſimul, eſt aliquid omnino impoſſibile: voluntas autem non poteſt etiam diuinitus velle abſolutè aliquid impoſſibile; nec intellectus poteſt etiam diuinitus iudicare aliquid euidenter falſum, quale eſt rem eſſe, & non eſſe ſimul. Vnde aſſenſus fidei, & diſſenſus circa eundem articulum, non poſſunt etiam de potentia abſoluta eſſe ſimul. Si autem ſint de diuerſis articulis, rurſus diſtinguendum eſt ex ſupradictis: ſi enim conſiderentur illi duo actus, prout ſubſunt voluntati imperanti aſſenſum fidei ex illo motiuo vniuerſali ſubiiciendi omnino intellectum diuinæ veracitati, non poſſunt illi duo actus ſimul eſſe: quia ex parte voluntatis eſſet illa contradictio virtualis, quod ſimul vellet intellectum in omnibus ſubiici diuinæ veracitati, & amplecti omnem Dei reuelationem ſufficienter propoſitam illius articuli, qui pertinaciter negatur. Poſſunt tamen illi duo actus intellectus conſiderari, non prout ſubſunt voluntati illi vniuerſali, ſed ſecundùm ſe. Nam licèt aſſenſus fidei ſupernaturalis exigat ex natura ſua procedere ab illa voluntate, & pia affectione vniuerſali ſuprà explicata, non tamen repugnat de potentia abſoluta, quod procedat ſolùm à voluntate particulari, vel etiam naturali; & tunc dicendum eſt, ſi medium ſit diuerſum, nempe reuelationes illorum articulorum ſint diuerſæ; non repugnare de potentia abſoluta aſſenſum fidei circa vnum articulum propter eius reuelationem, & diſſenſum alterius articuli negata etiam eius reuelatione. Sunt enim obiecta materialia, & formalia diuerſa, quorum vnum negari poteſt affirmato altero. Si verò medium, ſeu reuelatio vtriuſque articuli ſit omnino eadem, quia Deus v.gr. vtrumque articulum ſimul reuelat indiuiſibiliter eadem reuelatione; non poteſt fieri, vt intellectus credat vnum articulum propter illam reuelationem, & ſimul neget alterum. Ratio eſt, quia cogeretur affirmare ſimul, & negare eandem reuelationem: affirmata enim veracitate Dei, & reuelatione talis articuli, iam affirmatur implicitè ibi articulus reuelatus, qui in illis duabus præmiſſis affirmatis euidenter continetur; ſi ergo adhuc negatur articulus, neceſſe eſt negare præmiſſas, ex quibus euidenter ſequitur, nam ex negatione conſequentis euidenter arguitur ad falſitatem antecedentis ex quo euidenter ſequitur. Vel ergo neceſſe eſt affirmare articulum, qui negatur, vel negare reuelationem, ex qua infertur, quæ tamen reuelatio ſimul affirmatur, dum propter eandem reuelationem creditur ille alius articulus fide diuina, vt ſupponitur.

135 Secundum dubium eſſe poteſt, an ſi aliquis vellet credere Euchariſtiam v.g. non tamen voluntate illa vniuerſali à nobis explicata, ſed voluntate magis particulari ſubiiciendi intellectum Deo in hac materia propter honeſtatem peculiarem credendi hanc reuelationem talem, & talibus ſignis, & adminiculis confirmatam, an tunc hæc voluntas poſſet eſſe ſupernaturalis, & elicita ab eodem habitu piæ affectionis: quod idem quæri poteſt de ipſo aſſenſu imperato, an eſſet ſupernaturalis, & elicitus ab habitu fidei. Quæſtio hæc cum proportione eadem fieri poſſet de actu intellectus, an ſi velis credere Euchariſtiam propter diuinam reuelationem, non tamen velles eam credere firmiſſimè ſuper omnia, an, inquam, aſſenſus ille intellectualis poſſet eſſe ſupernaturalis, & elicitus ab habitu fidei.

Habitus piæ affectionis an poſſit aliquando elicere actum abſque voluntate vniuerſali ſupra explicata, à quo imperetur aſſenſus intellectualis propter motiuum fidei.

136 De hoc dubio aliquid dixi *ſupr. diſp. 1. ſect. 11.* an ſcilicet aſſenſus circa reuelationem priuatam non obligantem ad fidem firmam, & ideo minùs firmus poſſit elici ab habitu infuſo fidei, & attuli argumenta aliqua, propter quæ inclinabam ad partem affirmantem. Præſertim, quia habitus charitatis videtur aliquando elicere actus minùs perfectos, nec ſuper omnia, quod idem in aliis virtutibus oſtendi. Quare conſequenter idem dicendum videtur de habitu piæ affectionis, poſſe aliquando elicere actum abſque illa vniuerſalitate ſupra explicata, à quo imperetur aſſenſus intellectualis propter motiuum fidei. Sicut autem ibi diximus, aſſenſum illum minùs firmum, & quo non creditur obiectum ſuper omnia, licèt eliciatur ab habitu fidei, non eſſe tamen dicendum ſimpliciter actum fidei nec denominare hominem ſimpliciter fidelem, nec ſufficere ad iuſtificationem, quia *fides* nomen ſupponit pro actu perfecto fidei, ſicut *actus charitatis* ſimpliciter ſupponit pro dilectione Dei ſuper omnia, non pro quolibet actu minùs perfecto, etiam elicito ab habitu charitatis; ſic etiam dicendum eſt, actum imperatum ab illa voluntate minùs vniuerſali, licèt eliciatur ab habitu fidei, non appellari ſimpliciter *fidem*, nec denominare homi-

nem ſimpliciter *fidelem*, aut ſufficere ad iuſtificationem: quia fides eſt aſſenſus ortus ex pia affectione, & voluntate captiuante ſimpliciter intellectum, & obiicientem illum omnino diuinæ auctoritati, quod non præſtat voluntas illa, niſi ſecundùm quid, & cum addito diminuente.

137 *Obiectio 1.* Contra hoc tamen obiici poteſt, primò, quia ſi ſemel admittimus, actus illos imperfectos elici poſſe ab habitu infuſo fidei, & piæ affectionis, concedendum etiam erit, poſſe ab habitu fidei ex imperio adhuc minùs perfecto, & debiliori elici aſſenſum, qui nec ſit ſuper omnia, nec etiam firmus, & certus, ſed ſolùm probabilis, & formidoloſus, quod tamen videtur abſurdum. Reſpondeo diſtinguendo: vel enim præcedit iudicium euidens credibilitatis de obligatione firmiter credendi, vel nõ præcedit: ſi præcedit tale iudicium, voluntas debet imperare aſſenſum certum, & excludentem omnem formidinem; nam ſicut non licèt dubitare de rebus fidei, ſic nec licèt formidare: quare debet voluntas imperio ſuo cohibere formidinem, & per conſequens imperare aſſenſum cohibentem omnem formidinem, qui eo ipſo certus erit, cùm habeat adhæſionem firmam excludentem omnem formidinem, & aliundè ratione ſupernaturalitatis intrinſecæ habeat repugnantiam intrinſecam cum falſitate: ſi autem non præcedit iudicium de obligatione credendi firmiter, vt contingit circa reuelationem priuatam non ita propoſitam, vt obliget ad firmum aſſenſum, tunc voluntas poteſt, vt diximus, imperare aſſenſum minùs firmum, qui licèt non poſſit eſſe falſus, ſi ſit ſupernaturalis, non tamen erit certus defectu adhæſionis firmæ, cum quo aſſenſu poterit eſſe formido: imo non eliceretur prudenter aſſenſus omnino firmus: cùm non proponantur motiua credibilitatis tunc ſufficientia ad credendum ita firmiter, ſicut creditur in rebus fidei. Porrò hanc infirmitatem aſſenſus non repugnare cùm eius ſupernaturalitate, probari poteſt exemplo adducto charitatis, quæ elicere poteſt aliquando actus etiam minùs perfectos, & qui non ſint dilectio Dei ſuper omnia, & per conſequens, qui non habeat eam firmitatem, quam habet dilectio Dei ſuper omnia, ſed ſit amor infirmus & debilis. Cur ergo non poterit fides elicere actus infirmos, & debiles, qui ideo non mereantur nomen *fides* ſimpliciter, ſicut illi alij non merentur nomen *charitatis* ſimpliciter, & abſolutè?

138 *Obiectio 2.* Secundò obiici poteſt, quia ſi omnis actus perfectus fidei debet procedere ex volũtate vniuerſali ſubiiciendi in omnibus intellectum diuinæ veritati, & credendi firmiſſimè, & ſuper omnia, videtur ſequi, quod omnis, qui elicit actum proprium fidei, deteſtatur ſuper omnia peccatum infidelitatis, & per conſequens habet actionem ſupernaturalem ſufficientem ad iuſtificationem ſaltem in ſacramento, & hoc ante ipſam fidem Dei remuneratoris, cùm hæc voluntas præcedere debeat quemlibet actum fidei. Reſpondetur, in primis, licèt voluntas illa deteſtaretur ſuper omnia peccatum infidelitatis, non tamen ſufficeret ad iuſtificationem, cùm nõ deteſtaretur alia peccata, ſi quæ fuiſſent, nec includeret propoſitum vniuerſale non peccandi grauiter in omni materia, nam motiuum formale illius voluntatis non eſt commune omnibus præceptis, ſed ſolùm honeſtas credendi, & turpitudo infidelitatis, imò etiamſi fingamus, aliquem per errorem inuincibilem putare, quod omnia peccata habeant malitiam contra fidem, atque adeo voluntas illa tunc extendi videretur ad omnia peccata vitanda, ſicut extenditur ad vitandam omnem infidelitatem, adhuc non ſufficeret ad iuſtificationem, tùm quia, cùm voluntas illa extenderetur ad omnia peccata ex motiuo falſo, procederet ea iudicio falſo, atque adeo ex cognitione naturali, & ideo ipſa etiam eſſet naturalis: tum etiam quia non eſſet voluntas per ſe ſufficiens ad excludendam omnem voluntatem peccandi, ſed per accidens propter ignorantiam, & errorem quo errore ablato, non conduceret odium infidelitatis ad vitanda alia peccata. Sed quicquid de hoc ſit, negamus, voluntatem illam debere eſſe deteſtationem infidelitatis ſuper omnia: eſt quidem voluntas vniuerſalis accipiẽdi omnem reuelationem Dei ſufficienter propoſitam, & eſt voluntas credendi Deo ſuper omnia. non tamen vult hoc ipſum ſuper omnia, ſed vult, quod intellectus credat ſuper omnia, licèt voluntas ipſa non feratur in hoc obiectum ſuper omnia. Certum enim eſt, poſſe eſſe voluntatem etiam vniuerſalem abſque eo quod ſit ſuper omnia: nam voluntatem vniuerſalem habebat, qui dicebat Ruth. 3. *quidquid dixeris mihi faciam tibi*: & illi, qui ad Simonem ducem dicebant, *omnia quæcumque dixeris nobis, faciemus*, 1. Machab. 13. non tamen habebant voluntatem ſuper omnia faciendi ea, quæ promittebant; ſic ergo voluntas credendi, licèt ſit vniuerſalis, & credendi ſuper omnia, non eſt tamen neceſſe, quod ſit voluntas ſuper omnia ad hoc vt imperet efficaciter actum fidei ſupernaturalem.

Tertiò obiici poteſt, quia voluntas credendi imitatur voluntatem adorandi Deum per cultum aliquem externum; vtraque enim voluntas intendit cultum Dei, vt diximus ſæpe in ſuperioribus, ſed voluntas requiſita ad actum adorationis etiam latriæ, & ſupremæ non requirit, quod ſit voluntas vniuerſalis colendi diuinam excellentiam in omnibus: nam ſæpe ille, qui actu adorat Deum, & illi offert cultum latriæ, habet propoſitum committendi poſtea peccatum aliquod graue contra religionem & cultum Dei, vt conſtat in Sacerdote offerente ſacrificium, qui eſt cultus latriæ, cum propoſito committendi peccatum contra Dei cultum: ergo ſimiliter poteſt aliquis velle credere Deo, & colere illum cultu hoc intellectuali ſine voluntate vniuerſali cultus intellectualis. Confirmarique poteſt ex iis, quæ diximus *ſuprà diſput. 14. ſect. 5.* vbi oſtendimus, poſſe exerceri actum fidei ab eo, qui habet propoſitum negandi poſtea fidem, & ideo ſignificationem meram illius propoſiti, licèt ſit ſignificatio peccati contra fidem, non tamen eſſe in rigore infidelitatem externam, quia totum id ſtare poteſt cum fide præſenti, vt fatetur etiam Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. c. 8. n. 22.* ergo actus fidei præſens non prærequirit voluntatem illam vniuerſalem ſubiiciendi in omnibus intellectum diuinæ veracitati. 139 *Obiectio 3.*

Reſpondeo, argumentum hoc multum probare; nam probaret etiam, ad actum fidei non requiri voluntatem ſubiiciendi Deo intellectum etiam in illo articulo, quem credimus: quia in prædicto loco nõ ſolùm diximus poſſe exerceri actum fidei præſentis ab eo, qui habet propoſitum negandi poſtea alios articulos, ſed etiam ab eo, qui habet propoſitum negandi poſtea, mutatis rebus, hunc eundem articulum, quem nunc credit, nec ſignificationem huius propoſiti eſſe ne- 140

gationem

gationem fidei externam. Et quidem exempla Sanctorum ibi antea a nobis relata, qui eiuſmodi propoſitum ex bono fine cum æquiuocatione ſignificarunt, non erant de propoſito negandi alium articulum, ſed eundem, vel potiùs totam fidem, quam tunc tenebant, & credebant. Quare dicendum eſt, voluntatem vniuerſalem, quam diximus prærequiri ad actum perfectum fidei, non eſſe vniuerſalem in ordine ad tempus, ſed in ordine ad obiecta à Deo reuelata. Volũtas ergo illa eſt præſens, & vult ſubiicere nunc intellectum Deo planè, itaut nullam Dei reuelationem ſufficienter propoſitam nunc reſpuat: & quia hanc voluntatem, & ſubmiſſionem præſentem ſignificat ipſe aſſenſus fidei, ideo eſt cultus intellectualis Dei, prout ſubeſt huic voluntati, quam præſupponit, & ſignificat. Quod idem cum proportione dicendum eſt de voluntate, & ſubmiſſione interna, quam ſignificat adoratio, & cultus exterior: non eſt enim voluntas ſubmittendi ſe in futurum, imò aliquando eſſet imprudens ea ſignificatio: nam qui hodie genuflectit Regi, & ſignificat ſubmiſſionem internam, & voluntatem cedendi ei propter Regiam dignitatem, ſi cras tamen ipſe fiat ſummus Pontifex, non genuflectet Regi, ſed ab eodem adorabitur genuflexo; quare per genuflectionem hodiernam non ſignificabat ſubmiſſionem internam pro tempore futuro, ſed pro tempore præſenti, pro quo erat excellentia illa Regia, & exceſſus ſupra genuflectentem. Hinc ſtare poteſt cum adoratione, & cultu ſupremo præſenti propoſitum peccandi poſtea cõtra debitum cultum. Si tamen nunc ſimul peccaretur contra cultum eiuſdem Dei, actus adorationis non eſſet perfectus, ſed haberet ex parte ſignificationem falſam, cùm ſignificaret ſubmiſſionem internam præſentem totalem, cùm tamen non eſſet totalis, ſed ex parte. Multóque imperfectior eſſet adoratio, ſi tunc eſſet voluntas contraria ſubmiſſioni præſenti, quæ ſignificatur per adorationem externam, nempe voluntas præferendi ſe, & non cedendi illi, quem exteriùs colis, prout faciunt, qui vrgent, vt ſocius primum locum teneat quem tamen interiùs nullo modo cedere illi volunt, qui cultus, licèt ſit verè cultus, quia eſt ſignum reuera ſignificans ſubmiſſionem internam; non eſt tamen cultus verus, id eſt, conformis rei ſignificatæ, ſicut propoſitio falſa eſt quidem verè propoſitio, non eſt tamen propoſitio vera, id eſt, conformis obiecto ſignificato, vt explicuimus *diſp. 23. de Incarnatione, ſect. 2. n. 14.*

DISPVTATIO XVIII.

De infidelitate in communi.

SECTIO I. *Quod, & quale ſit peccatum infidelitatis.*

II. *Comparatur grauitas infidelitatis cum aliis peccatis.*

III. *Diuiſio infidelitatis in Paganiſmum, Iudaiſmum & hæreſim.*

IV. *De Apoſtaſia: quid ſit, & an ſit ſpecies infidelitatis.*

HVCVSQVE actum eſt de fide actuali, & habituali: nunc incipimus agere de infidelitate fidei contraria, & eius ſpeciebus. Quæ pars, quia magis moralis eſt, eſt etiam vtilior, & facilior: de qua agere incipit S. Thomas *q. 10. & ſequentibus.* Dicemus autem priùs de infidelitate in communi, poſtea de eius ſpeciebus, & præſertim de hæreſi, & hæreticis, & eorum pœnis.

SECTIO I.

Quod, & quale ſit peccatum infidelitatis.

1 DE hoc plura dicta ſunt in ſuperioribus, præſertim Diſputatione præcedenti, dum explicaremus quali peccato excluderetur habitus fidei infuſæ, vbi diximus, ſola propria infidelitate excludi; & ibi oportuit declarare, quid addat infidelitas propria, ſupra alia peccata, quæ fiunt contra fidem: nunc tamen magis explicanda eſt eſſentia infidelitatis. Et in primis ſupponimus, non eſſe ſermonem hîc de infidelitate, prout opponitur fidelitati, quæ eſt virtus quædam moralis inclinans ad ſeruandam fidem aliis datam; de qua dicitur Iſaiæ 1. *Principes tui infideles,* id eſt, non ſeruantes fidem datam: & Eccleſiaſtes 5. *Diſplicet Deo infidelis. & ſtulta promiſſio.* Nunc autem agimus de infidelitate prout opponitur fidei Theologicæ, & appellari poteſt infidelitas Theologica; quæ ſignificatio frequentior eſt in Scriptura, in qua paſſim infideles vocantur, qui Deo non credunt, nec fidem recipiunt; & in eodem ſenſu dictum eſt Thomæ, *noli eſſe incredulus, ſed fidelis;* vbi fidelitas opponitur incredulitati.

2 *Infidelitas eſt peccatum.* Porrò infidelitatem eſſe peccatum, conſtat ex dictis *ſuprà Diſp. 13. ſect. 1.* vbi actum eſt de præcepto fidei; & probauimus poſſe contra fidem peccari grauiter peccato omiſſionis, non recipiendo eius doctrinam ſufficienter propoſitam: nec oportet nunc aliquid addere: videatur Suarez *diſp. 16. ſect. 5.* qui tamen *n. 3.* dicit, eum qui totam fidei materiam ignorat, etiamſi nihil de prima veritate, aut etiam diuina reuelatione audierit, habere veram infidelitatem, quia tanta eſt ignorantia, vt omnino fidem excludat: & *num. 2.* dixerat in vniuerſum veram, & propriam infidelitatem eſſe illam, & ſolam, quæ fidem infuſam ab homine, ex natura ſua excludit. Quæ doctrina difficilis eſt: ille enim qui in infantia baptizatus eſt, & poſtea nihil prorſus de fide audiuit, neque de prima veritate aut diuina reuelatione, non poteſt perdere habitum fidei infuſæ in eo ſtatu, qui habitus non perditur, niſi ſolo infidelitatis peccato, quod peccatum ab huiuſmodi homine non committitur, quandiu fides ei non proponitur, vt conſtat: non reperitur ergo tunc vera infidelitas: ſed valde impropria, quatenus dicit carentiam actus fidei, abſque peccato tamen, & obligatione credendi, propter ignorantiam omnino inuincibilem.

3 *Infidelitas alia negatiua, alia poſitiua.* Aliqui ergo latiùs nomen infidelitatis vſurpantes diuidunt illam in negatiuam, & poſitiuã: ſub negatiua intelligentes carentiam fidei etiam inculpabilem: ſubdiuidunt enim negatiuam in merè negatiuam, quæ eſt inculpabilis, & in priuatiuam, quæ eſt culpabilis, & cum debito habendi fidem. Quam diſtinctionem P. Coninck. *diſp. 18. dub. 1. num. 2.* fatetur in re veram eſſe, ſed malè vſurpare voces: igitur infidelitas etiam ſine culpa non eſt merè negatiua, ſed priuatiua:

quam etiam *num.* 3. & 4. dicit continere ſub propria infidelitate, quando ſaltem datur carentia actus, & habitus fidei. Sed certè nec ipſe vtitur bene vocabulis; nam carentia fidei inculpabilis non eſt propria infidelitas: nam ſicut ſub nomine *iniuſtitiæ*, vel *inobedientiæ*, non intelligitur mera, & inculpabilis carentia iuſtitiæ, vel obedientiæ, ſed peccaminoſa; ita nomine propriæ *infidelitatis*, non intelligitur inculpabilis carentia fidei, ſed culpabilis. Eo autem modo, quo carentia illa inculpabilis fidei appellari poteſt infidelitas, meliùs dicetur negatiua, quàm priuatiua, quia non eſt carentia fidei debitæ ineſſe ſubiecto, cùm homo nec debeat, nec poſſit in eo ignorantiæ ſtatu, fidem habere.

Sed contrà arguit ille Auctor: quia illa eſt verè negatio fidei debitæ ineſſe: cùm enim ea fides ſit homini neceſſaria ad ſalutem, neceſſitate medij, vel præcepti eſt debita ineſſe, & homo ad eam habendam obligatur, etſi ob inuincibilem ignorantiam à peccato excuſetur. Reſpondeo, quando ſermo eſt de actibus moralibus, non ſolere appellari priuationem, niſi carentiam actus debiti, & quidem debito proximo; ſic enim loquuntur omnes, qui dicunt, malitiam moralem conſiſtere in priuatione: appellant enim priuationem carentiam rectitudinis debitæ, ad quam requirunt debitum proximum. Alioquin ſi ſufficeret debitum illud remotum, ſequeretur, quod volens veſci carnibus in die ieiunij cum ignorãtia inuincibili, haberet malitiam moralem, quia haberet carentiam rectitudinis temperantiæ debitæ, debito remoto; & tamen nemo vocat illam intemperantiam priuatiuam, vel carentiam rectitudinis debitæ, ſeu priuationem moralem, ſed meram negationem. Hæc autem erit quæſtio de nomine, quæ non multum refert.

5 Ex dictis ergo poſſumus aliter peccatum infidelitatis, ſeu propriam infidelitatem breuiter definire, per oppoſitionem, quam nomen ipſum infidelitatis ſignificare videtur, cum fide: & dicere, illud ſolùm propriè eſſe peccatum infidelitatis, quod ex obiecto ſuo ita opponitur cum fide actuali, vt quandiu non retractatur, non poſſit homo habere voluntatem credendi vero, & proprio actu fidei diuinæ. Quæ definitio non competit imprimis errori inculpabili, cùm illud nõ ſit peccatum: nec etiam errori culpabili, prouenienti ex ignorantia culpabili: cum hoc enim ſtare poteſt adhuc voluntas credendi alios articulos ſufficienter propoſitos, quorũ non ſit ignorantia: & ratio eſt, quia voluntas illa, licèt ſit peccaminoſa, non eſt tamen nolitio credendi contra fidem ſufficienter propoſitam, ſed ſolùm voluntas, non adhibendi diligentiam debitam, vt ſufficienter proponatur. Quare cum illa voluntate poteſt ſtare fides articuli ſufficienter propoſiti; cùm duplex illa voluntas non opponatur ex parte obiecti voliti: & ideo Suarez *diſp.* 15. *ſect.* 1. *num.* 8. fatetur; hanc non eſſe infidelitatem, quia non opponitur directè fidei, ſed præparationi ad fidem: ſimiliter neque eſſet infidelitas propria negatio externa fidei, ſine negatione interna, aut peruerſio etiam aliorum & inductio ad falſam ſectam, ſine diſſenſu interno contra fidem: quia hæc omnia, licèt ſint peccata grauiſſima contra fidem, non opponũtur ex parte obiecti cum actu fidei interno. Quando autem datur diſſenſus internus contra fidem peccaminoſus, tunc datur vera, & propria infidelitas, ſiue diſſenſus ille ſit, contra Dei venerationem ſiue contra reuelationem, ſiue contra articulum reuelatum: cum voluntate enim hac negandi, vel de iis dubitandi, niſi retractetur, non poteſt ſtare voluntas credendi actu perfecto fidei, vt latè explicuimus *diſp. præcedenti ſect. vltim.*

Quid ſit propriè peccatum infidelitatis.

Maior eſſe poſſet difficultas, de voluntate grauiter peccaminoſa, qua aliquis nollet in vniuerſum fidem audire Chriſtianam, neque eius doctrinam: an hæc voluntas quando eſt peccatum mortale, ſit verum, & proprium peccatum infidelitatis, prout ſupponere videtur Suarez *diſp.* 16. *ſect.* 1. *num.* 3. Ratio autem ex dictis eſſe poteſt, quia voluntas illa videtur proculdubio opponi ex parte obiecti, cum quolibet actu fidei, quandiu enim durat voluntas illa nihil audiendi de rebus fidei, non poteſt fieri actus fidei, cùm fides debeat eſſe ex auditu, ergo voluntas illa ex natura ſua excludit omnem actum fidei. Adhuc tamen dicendum videtur iuxta regulam poſitam; licèt voluntas illa ſit peccatum graue contra fidem, quæ non ſolùm obligat ad aſſenſum, ſed etiam ad auditum præſtandum, non tamen eſſe proprium peccatum infidelitatis; quia nimirum voluntas illa non repugnat ex parte obiecti cum voluntate credendi. Primò, quia cum voluntate illa non inquirendi veram fidem, nec audiendi illam poteſt ſtare ſimul voluntas efficax credendi illam firmiſſimè, quoties ſufficiẽter propoſita ſit; quæ voluntas eſt actus elicitus ab habitu piæ affectionis, & habet pro motiuo formali honeſtatem fidei, quare iam voluntas ex parte ſua amplectitur honeſtatem fidei licèt nolit adhibere diligentiam ad quærendam occaſionem exercendi illã: ſicut eſt actus verus obediẽtiæ voluntas, qua ſubditus vult obedire ſuperiori, quoties ipſi ſufficienter fuerit intimata ſuperioris voluntas, vel mandatum, licèt interim nolit diligentiam adhibere, ad eam volũtatem inueſtigandam, & quamuis in hoc ipſo aliquando peccet contra obediẽtiam, & ſe exponat culpabili periculo inobedientiæ materialis: non tamen eſt adhuc formaliter inobediens: ſic ergo in caſu noſtro ſtare poteſt voluntas illa non audiendi; nec inquirendi res fidei, cum voluntate credendi, propter honeſtatem fidei; quare voluntas illa prior non denominat hominem formaliter infidelem. 6

Voluntas grauiter peccaminoſa qua aliquis nollet in vniuerſum fidem chriſtianam audire an ſit propriè peccatum infidelitatis.

Secundò probari poteſt hoc ipſum; quia ſtante illa voluntate non audiendi, nec inquirendi res fidei poteſt homo inuitus cogi ad eas audiendas, vel caſu ipſi non quærenti ingeri poteſt notitia fidei, & motiua credibilitatis ſufficientia ad obligationem credendi. Quo caſu adhuc non retractata priori volũtate poteſt velle credere, quia volũtas prior non excludebat aſſenſum fidei ſufficienter propoſitæ, ſed ſolùm auditionem illius, vel diligentiam ad eam inquirendam: hæc autem ſecunda voluntas, nec vult auditionem, nec diligentiam, antea nolitam, ſed aſſenſum fidei iam auditæ, & ſufficienter propoſitæ. Non ergo repugnat ſecunda voluntas cum prima non retractata, & per conſequens prior illa voluntas non excludit ex natura ſua ſecundam voluntatem, & aſſenſum actualem fidei propoſitæ, atque adeo non eſt proprium peccatum infidelitatis, quod tunc ſolùm datur, vt diximus, quando ponitur peccatum repugnans ex parte obiecti, cum voluntate credendi, & cum vero fidei aſſenſu. 7

Hoc ſuppoſito, dubitari ſolet, an peccatum infidelitatis conſummetur ſemper in intellectu, an 8

An peccatũ infidelitatis conſummari poſſit in voluntate?

an verò poſſit conſummari in ipſa voluntate, ſunt enim aliqua peccata, quæ conſummari omnino poſſunt in voluntate, vt odium Dei, inuidia, & alia eiuſmodi: alia verò ſunt, quæ non poſſunt in voluntate conſummari, vt furtum, homicidium, &c. eiuſmodi etiam videtur eſſe hæreſis: nam eſt diſſenſus à fide Catholica, atque ideo requiritur etiam ex parte intellectus diſſenſus, vel aſſenſus contrarius Catholicæ fidei. Quæritur ergo, an aliquod aliud peccatum infidelitatis propriæ poſſit in ſola voluntate conſummari: & loquimur non de peccato habituali infidelitatis, quod in aliquo ſenſu poteſt aliquando perſeuerare in voluntate, non remanendo iam in intellectu, poſtquam aliquis per aſſenſum fidei priorem hæreſim retractauit, non tamen per contritionem ſufficientem ad delendam maculam peccati habitualis, vt obſeruauit Suarez *diſp. 16. ſect. 3. in fine:* ſed nunc loquimur de ipſo peccato actuali infidelitatis, de quo quæritur, an poſſit in ſola voluntate conſummari.

9 Negant Suarez *diſp.* 16. *ſect.* 3. *num.* 7. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 3. & alij. Affirmant Valentia *in præſenti diſput.* 1. *quæſt.* 10. *punct.* 1. *verſ. tertio quæritur*, & Hurtado *diſp.* 68. *ſect.* 2. Quæ ſententia, metaphyſicè ſaltem loquendo, vera videtur, licèt moraliter, & communiter loquendo, prior ſententia vera ſit. Porrò poſſe aliquando infidelitatem conſummari in ſola voluntate, ſine eo quod ponatur in intellectu, probat Valentia primò ab exemplo aliorum peccatorum, quæ licèt exteriùs conſummentur; aliquando tamen poſſunt fieri, abſque eo, quod prodeant in actum externum, vt intemperantia, propoſitum mentiendi, & ſimilia.

Reſpondet Suarez *vbi ſuprà num.* 7. eſſe differentiam, quia potentiæ externæ poſſunt non obedire voluntati, quia impediuntur ab aliis cauſis extrinſecis: intellectus verò ſemper obedit voluntati imperanti diſſenſum, vel negationem aſſenſus: ergo non poteſt eſſe talis voluntas, quin ponatur in intellectu diſſenſus, vel negatio aſſenſus prohibita. Ex hoc autem argumento, & reſponſione conſtat, ſenſum huius quæſtionis non eſſe, an poſſit dari peccatum conſummatum infidelitatis in ſola voluntate, ſicut odium Dei, in illa ſola, conſummatur: nam in exemplis illis voluntas mentiendi, & intemperantiæ, licèt non ſequuto opere externo habeant totam ſuam malitiam in voluntate; non tamen ſunt mendacium, vel intemperantia conſummata, ſed ſolùm in affectu; odium autem Dei, eſt omnino conſummatum, quia non requirit opus externum ad ſui conſummationem. Senſus ergo huius quæſtionis ſolùm eſt: an ſicut poteſt dari tota malitia mendacij, vel intemperantiæ in ſola voluntate, non ſequuto opere externo, quod ab illa malitia denominetur malum, ita poſſit dari tota malitia infidelitatis in ſola voluntate, abſque eo, quod in intellectu ponatur diſſenſus, vel quidquam aliud, quod ab illa voluntate denominetur malum quod fieri poſſe affirmat prima ſententia, & negat ſecunda.

10 Secundò arguit Valentia, quia ſi aliquis demonſtratione conuictus credat animam noſtram eſſe immortalem, cum propoſito id non credendi, niſi demonſtraretur: vel ſi crederet res fidei, cum propoſito eas negandi, ſi oppoſitum meliùs probaretur, peccat in affectu, & voluntate conditionata, quam habet, non tamen in intellectu, cùm adhoc eiuſmodi obiecta credat: ergo poteſt eſſe infidelitas in ſola voluntate, quin tranſeat ad intellectum.

Reſpondet Suarez, tunc etiam in intellectu dari errorem, nempe hoc iudicium, non eſt credendum, niſi quod demonſtratur; iudicat item poſſibiles eſſe rationes, quibus contrarium meliùs probetur, alioquin non haberet voluntatem illam conditionatam. Hanc reſponſionem impugnat Hurtado *dicta diſp.* 68. §. 7. quia poteſt id totum fieri abſque tali iudicio erroneo: nam ſicut ſine tali iudicio erroneo præcedente, poteſt quis diſſentiri rebus fidei, etiam ſtante iudicio euidenti credibilitatis; ſic poteſt habere voluntatem illam conditionatam non credendi ſine demonſtratione, non quia iudicat ita faciendum; ſed quia vellet ita facere propter aliquam rationem boni, quæ apparet in non captiuando intellectu. Quæ duo iudicia immeritò confundit. P. Coninch *dicta diſp.* 18. *num.* 24. pro eodem reputans iudicare commodum, aut vtile eſſe, Deo obſcurè reuelanti non credere, & iudicare ſaltem implicitè, non eſſe credendum, propter ſolam Dei auctoritatem, aut Deum non eſſe dignum fide, ſine quo iudicio non poſſet habere homo voluntatem illam non credendi. Hoc tamen falſum omnino eſſe oſtendimus diſp. præcedenti: nam Catholicus, & hæreticus in actu primo habet vterque eadem iudicia, & æqualem libertatem, & poteſtatem ad credendum, & nolendum credere, & quidem Catholicus non habet illa iudicia erronea, ſed vterque habet iudicium de vtilitate aliqua, & commodo, quod eſt in non credendo quod iudicium verum eſt.

Vnde idem Hurtado §. 8. aliter reſpondet ad idem argumentum Valentiæ; nimirum dari tunc iudicium erroneum in intellectu, quo iudicat non exiſtere reuelationem Dei de illo obiecto: nam ſi crederet dari talem reuelationem, non poſſet velle diſſentiri obiecto reuelato, etiam ablata demonſtratione: poſito enim aſſenſu ad præmiſſas, nempe ad infallibilitatem, & reuelationem Dei, non poſſumus diſſentiri concluſioni, quæ ex illis neceſſariò ſequitur. Hæc tamen reſponſio faciliùs impugnatur; quia aliud eſt non credere eſſe reuelationem Dei, aliud verò credere non eſſe: Ad ſummum ſequitur, quòd ille homo tunc non credat eſſe reuelationem, non verò, quod crederet non eſſe. Dicet autem Valentia poſſe contingere ſæpe, quod non ſit peccatum non credere poſitiuè reuelationem, quia præceptum poſitiuum credendi non obligat pro ſemper: quare omiſſio meta aſſenſus circa reuelationem, non eſſet infidelitas in intellectu, ſed voluntas non credendi ſine demonſtratione eſſet infidelitas in ſola voluntate. 11

Aliter ergo reſponderi poſſet ad illud Valentiæ argumentum negando tunc conſummari infidelitatem in ſola voluntate, quin tranſeat etiam ad intellectum: nam ex vi illius voluntatis ponitur in intellectu negatio aſſenſus ad reuelationem, vel ad obiectum reuelatum propter ſolam reuelationem, & auctoritatem Dei: quæ omiſſio licèt ſecundùm ſe non eſſet infidelitas, nec peccatum, quia non obligat pro tunc præceptum poſitiuum credendi, eſt tamen mala, & peccaminoſa, prout promanat ab illa voluntate mala non credendi propter ſolam auctoritatem Dei, vt in ſimili diximus *diſp. præcedenti ſect.* 4. à qua voluntate negatio aſſenſus ſubſequuta, denominatur 12

mala,

mala,& conſtituitur in ſpecie infidelitatis. Quam ſolutionem tradidiſſe etiam videtur Suarez loco citato; cuius reſponſionem non remiſit integram Hurtado: vtramque enim ſolutionem Suarez reddidit, dicens, in eo caſu conſummari quidem infidelitatem in intellectu, quia in iis caſibus homo caret fide illius veritatis in intellectu, imò habet errorem, exiſtimans non eſſe credendum niſi quod demonſtratur, & ſub eadem disiunctione de illo, qui paratus eſt ad diſſentiendum rebus fidei, propter aliquas rationes ſi aſſerantur, dicit, quòd in eo ipſo non credit, vt fidelis, ſeu certitudine fidei, & ideo etiam in intellectu infidelitatem habet, vel omiſſiuam, quia non credit ſicut oportet; vel commiſſiuam, quia iudicat res fidei non eſſe infallibiles, nec dignas tanta certitudine. Non ergo alligauit ſolutionem Suarez ad ſolum iudicium erroneum, quæ quidem ſolutio inſufficiens erat; ſed recurrit etiam ad omiſſionem, ſeu carentiam fidei, quæ carentia prout poſita ex vi voluntatis illius malæ, pertinet ad infidelitatem, & eam complet in ipſo intellectu.

13 Tertiò arguit Valentia, quia quando aliquis dubius manet, abſque iudicio tamen, quo intellectus iudicet rem dubiam eſſe; aut ſuſpicetur vel formidet contra eius veritatem: ſed ſolùm voluntas ſuſpendat omnem aſſenſum, vel diſſenſum, tunc in intellectu nihil eſt contra fidem, ſed ſolùm voluntas eſt dubia, & ideo infidelis. Ad hoc tamen reſpondet Suarez iuxta ſuam doctrinam, quam examinauimus *Diſp. præcedenti ſect.* 4. non poſſe contingere dubiũ culpabile in rebus fidei, ſine iudicio erroneo in ipſo intellectu. Nos autem iuxta doctrinam noſtram ibi traditam, reſpondere poſſumus, dubium tunc propriè ſolùm eſſe, quando ſuſpenſio oritur ex motiuis propoſitis contra fidem, propter quam voluntas imperat ſuſpenſionem actus: quæ ſuſpenſio prout imperata, & procedens ab illa voluntate mala, eſt etiam mala, & conſummat infidelitatem, & eſt in intellectu: quare ex eo caſu non poteſt argui, quòd infidelitas aliquando non conſummetur in intellectu, vt obſeruauimus diſp. præcedenti.

14 Hurtado *dicta diſp.* 68. §. 10. reiectis argumentis Valentiæ, probat aliter, poſſe infidelitatem conſummari aliquando in voluntate, quin tranſeat ad intellectum: nimirum ſi quando præceptum eliciendi actus fidei non vrget pro tunc, dicat aliquis; *nunc volo ſuſpendere aſſenſum; cras autem diſſentiam reuelationi; quamuis video me teneri ad non diſſentiendum.* Quo caſu in voluntate eſt peccatum infidelitatis, ſicut voluntas homicidij craſtini, eſt hodie peccatum iniuſtitiæ, licèt effectus non ponatur hodie. Rurſus in intellectu non eſt hodie infidelitas, quia omiſſio aſſenſus hodierni non eſt contra præceptum fidei, cùm videat homo ſe non teneri ad credendum hodie actu poſitiuo: datur ergo hodie peccatum infidelitatis in ſola voluntate.

Hoc etiam exemplum nobis non placet, quia nomine *infidelitatis*, ſimpliciter, & abſolutè diximus intelligi pecatum excludens ex natura ſua, & ratione obiecti omnem actum fidei, & ideo excludens etiam ipſum habitum. Vidimus autem *ſuprà diſput.* 14. *de confeſſione externa fidei ſect.* 5. §. 4. merum propoſitum relinquendi fidem anno ſequenti non eſſe propriè infidelitatem, nec impedire actum fidei tempore intermedio, nec excludere habitum fidei: ſicut nec propoſitum acceptandi cras fidem facit hodie ſimpliciter fidelem. Quamuis autem in caſu poſito excluderet etiam actum fidei præſentem, quatenus eſt voluntas ſuſpendendi nunc aſſenſum; hæc tamen excluſio fidei præſentis eſſet per accidens, nec prouenitet à voluntate illa, quatenus infidelitas eſt; ſed potiùs quatenus eſt voluntas licita ſuſpendendi nunc aſſenſum, quia non eſt debitus: infidelitas verò debet excludere aſſenſum fidei, quatenus infidelitas formaliter eſt, & ideo eſt infidelitas, quia excludit aſſenſum fidei. Cùm autem voluntas illa non ſuſpendat aſſenſum, niſi quia debitus non eſt, non opponitur obligationi credendi, quare ſi poſtea appareret obligatio credendi hodie, non excluderetur aſſenſus fidei, ex vi prioris illius voluntatis, quæ ſolùm impedit aſſenſum nõ debitum hodie. Adde, excluſionem illam, prout illis verbis exprimitur, non eſſe vniuerſalem; ſolùm enim ſuſpendit nunc aſſenſum, & vult cras diſſentire: vnde ex vi illius voluntatis non impeditur aſſenſus fidei, hodie veſpere, vel nocte, ſed ſolùm nunc. Quamuis autem fingeretur voluntas ſuſpendendi aſſenſum, hac tota die, quia non eſt debitus, & cras ſtatim diſſentiendi fidei, adhuc hodie ea voluntas non eſſet propriè infidelitas, quia hodie, vt diximus, non impedit aſſenſum, quatenus eſt voluntas mala, ſed quatenus eſt voluntas licita non eliciendi aſſenſum fidei non debitum.

Petes, quid ſi voluntas illa non ſuſpenderet hodiernum aſſenſum præcisè, quia non eſt debitus, ſed etiam territa motiuis, & argumentis propoſitis contra noſtram fidem. Reſpondeo ex ſupradictis, illud fore propriè peccatum infidelitatis; quia vt diximus *Diſp. præcedenti ſect.* 4. voluntas illa eſſet retractatio virtualis, & implicita ſtatus fidelitatis, & excluderet aſſenſum fidei & ſtatum fidelitatis, quatenus eſſet voluntas mala, & approbans motiua contra noſtram fidem, & ponens hominem in eo ſtatu, vt quandiu voluntas illa non retractatur, non poſſit velle elicere aſſenſum fidei, omnino firmum. Tunc tamen infidelitas non eſſet ſolùm in voluntate, ſed etiam in intellectu, quia ſuſpenſio & omiſſio aſſenſus, prout procedens ab illa mala voluntate infideli, eſſet mala, & habens malitiam infidelitatis, prout latiùs explicuimus *vbi ſuprà dicta ſect.* 4. 15

His ergo exemplis omiſſis, aſſerre poſſumus aliud exemplum metaphyſicum, magis quàm morale, & ideò dixi ſuprà poſſe metaphyſicè conſummari infidelitatis peccatum in ſola voluntate; caſus autem eſſet, ſi poſita voluntate infideli diſſentiendi poſitiuè rebus fidei, Deus negaret concurſum intellectui ad eliciendum diſſenſum; tunc enim haberet ſe ſicut voluntas mouendi manum ad homicidium, cui manus non obediret, eò quòd ligata, vel impedita eſſet ab extrinſeco: ſic intellectus, negato Dei concurſu ad diſſenſum, non obediret voluntati, & per conſequens maneret tota malitia in ſola voluntate, quin tranſiret ad intellectum, in quo nõ poneretur actus imperatus incredulitatis. Idémq; eſſet, ſi Deus homini neſcienti negaret ex ſe, & antecedenter ad voluntatem hominis concurſum ad aſſenſum fidei, vel ad diſſenſum, & homo voluntate infideli imperaret ſibi negationem aſſenſus; tunc enim videtur etiam malitia tota manere in voluntate ſola: nam licèt eſſet etiam in intellectu negatio aſſenſus malè volita; illa tamen negatio non procederet à voluntate mala, ſed haberet 16

ſe

ſe concomitanter;cùm negatio illa procederet ex defectu concurſus aliunde à Deo negati independenter ab illa mala voluntate. Non poſſet ergo omiſſio aſſenſus denominari mala extrinſecè à voluntate illa, à qua non procedit, nec dependet & per conſequens tota malitia, & omnis actus malus maneret in ſola voluntate,& nullus in intellectu.

17 Quamuis autem videri poſſet caſus hic poſſibilis, ſolùm de potentia Dei abſoluta, atque adeò manere in vniuerſum verum, quod non poſſit ex natura rei peccatum infidelitatis conſummari in voluntate: in rigore tamen hoc ipſum videtur poſſe concipi aliquando poſſibile, iuxta ipſam naturam intellectus; qui quidem cùm ſit potentia finita, habet virtutem limitatam, nec poteſt ſimul plures,& plures actus abſque termino elicere. Ponamus ergo habere iam in hoc inſtanti tot actus, quot ſimul poteſt habere; tunc licèt voluntas imperet illi diſſenſum rebus fidei, non poterit intellectus tùc obedire, cuius virtus tota inuenitur exhauſta: quare habebit ſe ſicut manus, quæ non obedit voluntati imperanti motum, eo quod ligata vel impedita ſit, & per conſequens manebit tunc tota infidelitatis malitia in voluntate ſola, quin ſit quidquã in intellectu, quod denominetur malum ab illa malitia. Idem eſſet, ſi voluntas imperaret diſſenſum ex odio in fidem,& tunc in intellectu non eſſent applicata motiua ad actum poſitiuum diſſenſus; non poſſet enim poni tunc diſſenſus imperatus, ex defectu obiecti nondum ſufficienter applicati. Deniq; idem eſſet, ſi imperaretur ea eodem fidei odio, ſuſpenſio aſſenſus fidei; qui tamen aſſenſus tunc aliunde non poſſet elici, ex eo quòd motiua aſſentiendi non eſſent applicata intellectui, nec poſſent eo inſtanti applicari: nam tunc etiam negatio actus fidei, non procederet ab illo imperio prauo voluntatis, ſed aliunde & ex defectu motiui ad aſſentiendum. Quos caſus omnes fateor eſſe Metaphyſicos, non tamen impoſſibiles etiam ex natura rei. Hinc autem patet reſponſio ad fundamenta, quibus Suarez ſuam aſſertionem probabat.

18 *An quando infidelitas conſummaretur, in voluntate quin tranſiret ad intellectũ, id ſufficeret ad expellendum habitum fidei infuſæ.* Dubium eſſe poſſet, an quando infidelitas conſummaretur in voluntate, quin tranſiret ad intellectum, id ſufficeret, ad expellendum habitum fidei infuſæ. Videtur enim non ſufficere, quia reuera, licet poſita ſit tota infidelitatis malitia in voluntate, non eſt tamen infidelitas conſummata; ſicut non eſt homicidium conſummatum, vel periurium, licèt ponatur voluntas efficax occidendi, vel peierandi, ſi reipſa non ponatur occiſio, vel periurium volitum, nec incurruntur pœnæ homicidij, vel periurij. Habitus autem fidei non perditur, niſi poſito peccato infidelitatis, vt habetur ex Tridentino *ſeſſ. 6. cap.* 10. Verius tamen videtur, debere eo caſu perdi fidei habitum, prout etiam concedit Hurtado *dicta diſp.* 68. §. 13. & ratio eſt, quia huiuſmodi pœnæ, quæ infliguntur à ſolo Deo, ſequuntur forum diuinum, in quo voluntas pro facto reputatur, nec malitiam, aut punibilitatem auget actus externus carens noua libertate, qualis eſt actus intellectus, vel eius carentia, ſed tota punibilitas attenditur, ſecundùm gradũ malitiæ, quę eſt in volũtate. Nec ex hoc quod auferatur habitus fidei, qui erat in intellectu, ſequitur peccatum illud conſummari in intellectu, in quo ponitur carentia illius habitus. Nunc enim non agimus de conſummatione infidelitatis quoad pœnam, ſed de conſummatione quoad peccatum. Conſummatur itaque pœna illius infidelitatis in intellectu, ſi ab eo auferetur habitus infuſus in pœnam illius peccati. Cæterùm peccatum ipſum non conſummatur intrinſecè in intellectu, in quo tunc nec ponitur malitia formalis (quæ ſemper eſt in ſola voluntate) nec etiam aliquod materiale, ſeu ſubiectum malitiæ, quod denominetur peccatum infidelitatis, ſed ſolùm ponitur pœna peccati, quæ non eſt pars intrinſeca ipſius peccati. Denique quando Tridentinum dixit, infidelitate amitti fidem; intelligi debet iuxta ſubiectam materiam: cùm enim agatur de pœna infligenda in foro Dei, culpa etiam intelligitur iuxta Dei forum, in quo ad infligendam pœnam non attenditur, an peccatum ſit conſummatum, necne, per actum externum, vel quaſi externum, qui non auget malitiam, nec punibilitatem in ordine ad Deum. Sic enim idem Concilium in eodem loco dixit, gratiam Dei amitti aliis peccatis præter infidelitatem, qualia ſunt fornicatio, adulterium, mollities, furtum, ebrietas, &c. vbi certè non reſtrinxit aſſertionem Concilium ad hæc peccata ſolùm conſummata per actum externum, ſed iis nominibus intellexit etiam eadem peccata non prodeuntia in actum externum, ſi tamen ſit voluntas mortaliter mala quamuis per accidens non potuerit extra voluntatem conſummari.

Ex dictis inferri iam poteſt facilè deciſio aliorum dubiorum. Primum eſſe ſolet, an malitia infidelitatis ſit in voluntate, an verò in intellectu tanquam in ſubiecto. De quo agunt vltra alios ab iis relatos, Suarez *diſp.* 16. *ſect.* 3. *num.* 2. *& ſeqq.* & Hurtado *diſp.* 67. Quod dubium generale eſt, vt bene aduertunt prædicti Doctores, & tractari ſolet in prima ſecundæ de omni peccato, quod conſummatur per actionem externam, an malitia moralis primariò reperiatur in obiecto, ſeu actu externo, & inde refundatur in voluntatem; an è contra, primariò ſit in voluntate, & inde refundatur in obiectum, ſeu actum externum: Et omiſſis variis dicendi modis, qui fortaſſe non tam reipſa, quàm vocibus differunt, ego in tractatu de actibus humanis dixi, malitiam moralem fundamentalem, ſeu radicalem, vel obiectiuam reperiri, in obiecto ipſo, ſeu actu externo malo, ex quo refunditur malitia formalis in voluntatem liberam illius obiecti: malitiam verò formalem moralem primariò reperiri in voluntate: quæ ſola eſt formaliter & immediatè libera, & inde deriuari in actum externum liberum, qui ab ea voluntate denominatur extrinſecè, & mediatè malus, malitia formali. Nam homicidium v.gr. antecedẽter ad voluntatem eſt malum obiectiuè, & diſſonum rationi, & ideo voluntas libera illius eſt mala, malitia morali formali, à qua voluntate mala, denominatur etiam malum, & peccatum ipſum homicidium externum imperatum ab illa voluntate mala: In quo autem conſiſtat malitia illa fundamentalis, & obiectiua, quæ ſe tenet ex parte obiecti: an in oppoſitione ad legem, vel ad rectam rationem, vel ad naturam rationalem, an in præponderantia boni contrarij, vel in aliquo alio, eſt quæſtio longa, de qua dixi in prædicto loco. Nunc ergo ſolùm breuiter dicimus, infidelitatem, quæ eſt in intellectu, nempe diſſenſum, vel carentiam aſſenſus debiti, habere ſe reſpectu voluntatis, tanquam obiectum, vel actum externum illius. Quare malitia obiectiua, ſeu fundamentalis infidelitatis reperitur in intellectu, & inde

19 *An malitia infidelitatis ſit in voluntate, an verò in intellectu tanquam in ſubiecto.*

inde deriuatur malitia moralis formalis in voluntatem: ideo enim voluntas infidelitatis eſt mala malitia formali, quia infidelitas intellectualis, ſeu diſſentire, aut non aſſentiri, prout oportet rebus fidei eſt malum obiectiuè. Poſtquam verò voluntas liberè vult illum diſſenſum, vel carentiam aſſenſus debiti, ipſamet voluntas eſt primariò mala malitiâ formali infidelitatis, & inde derivatur extrinſecè hæc eadem malitia formalis in diſſenſum, vel carentiam aſſenſus debiti, volitam, & imperatam per voluntatem illam malam: Itaque diſſenſus, v.g. de ſe, & antecedenter ad voluntatem eſt malus, malitiâ obiectiuâ; non eſt tamen de ſe malus malitiâ formali, ſed ideo, quia eſt volitus, & imperatus per voluntatem malam. Nec in hoc poteſt eſſe controuerſia de re, ſi termini explicentur, & percipiantur.

20 Secundum dubium eſſe ſolet; an peccatum infidelitatis ſit peccatum cõmiſſionis, vel omiſſionis; vel ſaltem; an poſſit aliquando eſſe peccatum omiſſionis: de quo agit Suarez *diſput. 16. ſect. 1. num. 5. & ſequentibus*, & affert argumenta pro vtraque parte: videtur enim eſſe peccatum omiſſionis; cùm infidelitas conſiſtat in ignorantia, quæ videtur eſſe carentia ſcientiæ, & quia hoc peccatum eſt contra præceptum credendi, quod eſt affirmatiuum, & per conſequens violatur peccato omiſſionis; ſicut præceptum audiendi Miſſam, dandi eleemoſynam; & alia præcepta affirmatiua. Aliunde verò videtur eſſe peccatum commiſſionis: nam infidelis ille ſolus eſt, qui repugnat, & reſiſtit fidei, vt indicat S. Thomas *hac quæſt. 10. art. 1.* repugnare autem, & reſiſtere ſignificat actum poſitiuum. Ipſe verò Suarez concludit, vtroque modo poſſe committi peccatum infidelitatis, nempe omiſſione, vel commiſſione. Nam duplex eſt præceptum fidei, alterũ affirmatiuum credendi, & audiendi fidem; & hoc præceptum violari poteſt omiſſione: alterum eſt præceptum negatiuum non diſſentiendi, nec credendi aliquid fidei contrarium; & hoc præceptum violatur commiſſione, nempe diſſenſu poſitiuo, vel aſſenſu contrario. Negat tamen poſſe eſſe peccatum omiſſionis pertinens ad infidelitatem contra præceptum affirmatiuum credendi, niſi quatenus aliquis non vult audire res fidei, ſibi nondum ſufficienter propoſitas.

An peccatum infidelitatis ſit peccatum commiſſionis, vel omiſſionis.

21 Ego paulo aliter dicendum puto. Et in primis ſuppono ex prima ſecundæ iuxta ſententiam meam, nullum poſſe eſſe peccatum puræ omiſſionis, ſine aliquo actu voluntatis. Hoc tamen parum refert ad hanc quæſtionem, quia in omni ſententia conceduntur aliqua peccata cõmiſſionis contra præcepta negatiua, vt furtum, homicidium, &c. & alia peccata omiſſionis contra præcepta affirmatiua, vt omiſſio miſſæ, omiſſio baptiſmi &c. Non quia hæc peccata fiant ſine vllo prorſus actu voluntatis: ſemper enim interuenit nolitio miſſæ audiendæ, vel baptiſmi; vel certè volitio alterius obiecti incõpoſſibilis cum miſſa, vel eius volitione. Dicuntur tamen peccata omiſſionis, quia obiectum per legem prohibitum, & malum non eſt aliquid poſitiuum, ſed omiſſio Miſſæ, vel baptiſmi, &c. Hoc autem ipſum quæri videtur de peccato infidelitatis: an licèt ſemper includat actum voluntatis, obiectum tamen circa quod verſatur, nẽpe infidelitas poſita in intellectu, debeat eſſe poſitiuũ; an verò aliquando poſſit eſſe omiſſio actus poſitiui. Nec etiam eſt dubium, quod frequenter ſit peccatum commiſſionis, quando habetur diſſenſus, vel error poſitiuus contra fidem: tunc enim eſt contra præceptum negatiuum non diſſentiendi fidei: ſed dubium eſt an poſſit aliquando eſſe peccatum omiſſionis contra præceptum ſolum affirmatiuum.

In primis ergo non eſt dubium, quod poſſit contra fidem fieri peccatum omiſſionis, nam præceptum credendi eſt affirmatiuum, & obligat aliquando ad actum fidei poſitiuum eliciendum, quo caſu omiſſio illius actus directè, vel indirectè volita, erit peccatum omiſſionis contra fidem: ſed dubium eſt, an poſſit etiam eſſe peccatum infidelitatis, quod ſit omiſſionis: non enim omnia peccata contra fidem ſunt peccata infidelitatis. Quod dubium pendet omnino ex iis, quæ diximus ſupra diſput. præcedenti de peccatis quibus habitus fidei amittitur. Cùm enim nomine *infidelitatis* propriè ſumptæ intelligamus ea ſolùm peccata, quæ omnino excludunt actum fidei, atque ideo excludunt etiam eius habitum infuſum; conſequens eſt, vt ſi aliquod peccatum omiſſionis habeat hos effectus, concedendum etiam ſit peccatum infidelitatis, quod ſit peccatum omiſſionis. 22

Quare non placet in primis, quod Suarez *vbi ſupra num. 7.* enumerat inter peccata infidelitatis peccatum omiſſionis, quo aliquis negligit audire res fidei: nam vt ſupra vidimus, hæc non eſt propria infidelitas ſufficiens ad excludendum habitum fidei, ſi fortè in baptiſmo infanti infuſus fuiſſet, quia cum ea voluntate, & negligentia culpabili non retractata ſtare poteſt, quòd caſu, vel inuito ingeratur alicui notitia fidei, & eam ſufficienter propoſitam, aliquis credat. Erit ergo illud peccatum omiſſionis, & contra fidem, non tamen infidelitas propriè dicta. Sic etiã ſecundò diſplicet, quod docet idem Suarez, contra fidem ſufficienter propoſitam non poſſe eſſe peccatum omiſſionis: nam voluntas nunquam credendi fidem ſufficienter propoſitam, eſt verum peccatum infidelitatis excludens habitum fidei, vt *ſuprà* vidimus: & tamen habet pro obiecto ſolam carentiam actus fidei, quod eſt propriũ peccati omiſſionis, & eſt ſolùm, & directè contra præceptum affirmatiuum aliquando credendi, contra quod præceptum peccatur peccato omiſſionis. 23

Magis dubitari poſſet de peccato illo, quo voluntas territa motiuis & argumentis contra fidem, imperat intellectui ſuſpenſionem aſſenſus, & diſſenſus, quod diximus ſuprà eſſe propriè peccatũ, infidelitatis, licèt nullus ponatur actus erroneus in intellectu, ſed mera ſuſpenſio. An verò peccatum hoc dicendum ſit omiſſionis, vel commiſſionis, poteſt eſſe quæſtio fortaſſe de vocibus. Nam in intellectu nullus actus poſitiuus ponitur, ſed mera negatio actuum: quare videtur eſſe peccatum omiſſionis. Aliunde verò videtur dicendum peccatum commiſſionis, quia non eſt contra præceptum affirmatiuum, cùm tunc non vrgeat præceptum poſitiuè credendi, vt ſuppono; ſed ſolùm videtur eſſe contra præceptum negatiuum non dubitandi de fide, nec approbandi motiua contra fidem, aut recedendi à ſtatu fidelitatis, provt recedere videtur, qui voluntate approbat virtualiter motiua contra fidem, dum eorum intuitu imperat ſuſpenſionem aſſenſus. Quæ omnia videntur eſſe præcepta negatiua, atque ideo violantur peccato commiſſionis; nempe approbatione illa virtuali, & dubio, 24

An peccatum illud quo voluntas territa motiuis & argumentis contra fidem, imperat intellectui ſuſpenſionem aſſenſus & diſſenſus ſit peccatum omiſſionis.

ac receſſu à ſtatu fidelitatis. Qui loquendi modus mihi magis placet: quia licèt in intellectu ponatur ſola omiſſio actuum, & hæc ipſa omiſſio ſit mala, prout imperatur ab illa voluntate formidoloſa: ſi tamen resattentè conſideretur, in ipſa omiſſione, quæ eſt in intellectu non apparet malitia etiam obiectiua, quia illa omiſſio ſecundùm ſe non prohibetur, ſed illa vt procedens à tali imperio formidoloſo: quare non poteſt dici peccatum omiſſionis: hoc enim iuxta regulam ſupra poſitam opponitur præcepto affirmatiuo, & ideo omiſſio actus præcepti debet eſſe obiectiuè mala. Cùm ergo in caſu noſtro omiſſio aſſenſus non ſit ſecundùm ſe mala, malitia obiectiua, nec prohibita, ſed ſolùm vt imperata ab illa voluntate formidante; conſequens eſt, vt imperium illud, & approbatio talium motiuorum ſit, quod prohibetur, atque ideo præceptum ſit magis negatiuum, quàm affirmatiuum, & violatio illius magis ſit peccatum commiſſionis, quàm omiſſionis.

25 Hinc etiam facilè infertur obiter deciſio alterius dubij; an ignorantia ipſa in rebus fidei ſit peccatum; an verò ſolùm effectus peccati. Aliqui enim hoc ſecundum indicant. Vaſquez *in* 1. 2. *diſp.* 118. *cap.* 2. & alij, quos affert; Suarez *in præſenti diſp.* 15. *ſect.* 1. *num.* 5. quia ignorantia eſt carentia habitus, ſeu ſcientiæ habitualis, quæ carentia videtur eſſe ſolùm effectus negligentiæ ſciendi. Alij verò meliùs, quos affert, & ſequitur idem Suarez ibi, dicunt ipſam ignorantiam eſſe peccatum, & malã formaliter denominatiuè à negligentia voluntatis, à qua procedit. Intelligendo nomine *ignorantia* non carentiam habitus, ſed carentiam actus, quæ ipſa aliquando eſt prohibita, & mala obiectiuè, atque adeo tunc carentia ipſius notitiæ actualis erit peccaminoſa, per denominationem à voluntate mala, à qua procedit.

An ignorantia ipſa in rebus fidei ſit peccatum, an verò ſolùm effectus peccati?

26 Aliud dubium magis de re eſſe ſolet; An peccatum omiſſionis, & commiſſionis intra idem genus infidelitatis differant ſpecie, vel ſolo numero & materialiter. De quo idem Suarez *dicta ſect.* 1. *num.* 10. vbi concludit differre ſpecie; quia habent ſe ſicut peccatum odij Dei, & peccatum non diligentis Deum; quæ ſpecie differunt, & opponuntur diuerſis præceptis: aliud enim eſt præceptum negatiuum prohibens odium Dei, & aliud præceptum affirmatiuum diligendi Deum: ſic etiam in præſẽti aliud eſt præceptum negatiuum non diſſẽtiendi Deo, neque negandi res fidei, aut de iis dubitandi, aliud eſt præceptum affirmatiuum audiendi res fidei, & credendi illas. Ego in hoc puncto diſtinguendum cenſeo: inuoluitur enim duplex quæſtio diuerſa. Prima eſt, An aſſenſus erroneus contra fidem habitus ex ignorantia grauiter culpabili differat ſpecie quoad malitiam ab aſſenſu erroneo habito ſine tali ignorantia, & per conſequens omiſſio diligentiæ debitæ ad inquirendam veritatẽ ſit peccatum diuerſę ſpeciei, à peccato commiſſionis facto in aſſenſu hæretico contra Eccleſiæ doctrinam ſufficienter propoſitam. Secunda quæſtio eſſe poteſt, An peccatum omiſſionis, quando quis non elicit actum fidei, quem tunc debebat ex fidei præcepto habere, differat ſpecie à peccato commiſſionis, quo hæreticus mente ſua poſitiuè negat articulum aliquem noſtræ fidei. Quod ergo attinet ad primam quæſtionem, non oportet de ea plura dicere, cùm latiùs explicuerim, & probauerim meam ſententiam de eo puncto, *Diſput.* 16. *de pœnit. ſect.* 4. *num.* 187. *& ſequentibus*, vbi dixi, ea duo peccata non differre ſpecie: eſt enim regula ſatis communis apud Theologos; peccatum ex ignorantia, & malitia factum, non pertinere ad diuerſas ſpecies malitiæ moralis, ſed ad eandem, quam regulam locum etiam habere in hac materia probaui latiùs in prædicto loco. Vbi tamen *num.* 183. *& ſequenti* notaui, hanc regulam intelligi, quando ignorantia non eſt cauſa, nec exponit periculo contrahendi aliam malitiam alterius ſpeciei ab ea, quæ contraheretur, ſi idem peccatum abſque ignorantia fieret: nam qui carnaliter v. g. cognoſcit fœminam coniugatam cum ignorantia culpabili adulterij, & quod illa habeat virum, contrahit quidem malitiam adulterij, & ſimul poteſt habere malitiam inceſtus, vel contra religionem, ſi propter illam ignorantiam exponit ſe culpabiliter periculo cognoſcendi conſanguineam, vel monialem. Quod idem in materia noſtra contingere poteſt: nam aliquando ignorantia circa res fidei culpabilis poteſt hominem exponere periculo contrahendi alias malitias, & peccandi contra alia præcepta: vt ſi ex ignorantia culpabili neget aliquis præſentiam Chriſti in Euchariſtia, non ſolùm contrahit malitiam contra fidem; ſed etiam contra religionem; cùm exponat ſe periculo non deferendi debitum cultum illi ſacramento, nec illud prout oportet ſuſcipiendi, & ſic de aliis. Quando verò ignorantia illa culpabilis ſolùm affert negationem illius articuli, dicimus non eſſe malitiam ſpecie diuerſam à malitia negantis eundem articulum abſque tali ignorantia.

An peccatum omiſſionis, & commiſſionis intra idẽ genus infidelitatis differant ſpecie vel ſolo numero, & materialiter.

Inuoluitur duplex quæſtio in hoc puncto.

Addo, regulam hanc ita eſſe vniuerſalem, vt etiam in ipſo peccato omiſſionis, cùm proportione habeat locum. Si enim comparemus eum, qui ex ignorantia culpabili non elicit actum fidei debitum, & peccat peccato omiſſionis contra præceptum affirmatiuum credendi res fidei, cum eo, qui non ex ignorantia, ſed ſcienter committit etiam peccatum omiſſionis, nõ credendo, nec eliciendo actum fidei, quem debet elicere; vtrumque peccatum erit eiuſdem ſpeciei: nam quòd fiat, vel non fiat ex ignorantia, non variat ſpeciem malitiæ; ſicut qui omittit auditionem miſſæ in die feſto ex ignorantia culpabili, quòd ſit dies feſtus, & qui abſque ea ignorantia non audit miſſam, vterque peccat, peccato eiuſdem ſpeciei, vt cum communi Doctorum ſententia probauimus *loco citato*. 27

Quod verò attinet ad ſecundam quæſtionem propoſitam, facta comparatione inter peccatum illius, qui non credit quando debet elicere actum fidei, & illius, qui habet aſſenſum erroneum contra doctrinam fidei, admittendam credo doctrinam illam Patris Suarez, & fatendam differentiam ſpecificam inter hæc duo peccata. Non enim diſtinguuntur ſpecie peccata, vt diximus, propter ignorantiam, vel malitiam, ſed propter diuerſitatem præceptorum, aut virtutum, quibus opponuntur. Videtur autem eſſe valdè diuerſa hæc duo præcepta, nempe præceptum affirmatiuum credendi, & præceptum negatiuum, non diſſentiendi. Ad quod deſeruit exemplum adductum charitatis, quæ licet ſit eadem virtus, habet tamen duo præcepta valde diuerſa, alterum affirmatiuum diligendi Deum, quod quia affirmatiuum eſt, non obligat pro ſemper, ſed in certis temporibus: Alterum negatiuum; non odio 28

habendi Deum: quod, quia negatiuum eſt, obligat ſemper, & pro ſemper; & ideo peccatum odij Dei differt ſpecie à peccato omiſſionis dilectionis Dei. Sic etiam fides habet duo præcepta, alterum affirmatiuum credendi Deo, quod quia eſt affirmatiuum, non obligat pro ſemper; ſed certis temporibus, cui præcepto aduerſatur peccatum omiſſionis. Alterum eſt præceptum negatiuum non diſſentiendi Deo, nec credendi contra eius reuelationem, aut de ea dubitandi; quod præceptum quia negatiuum eſt, obligat ſemper, & pro ſemper, & hæc duo peccata differunt ſpecie, ſicut & præcepta quibus opponuntur.

29 Dices peccata non differunt ſpecie, niſi penes diuerſas rectitudines, quibus priuant, nam malitia iuxta communem ſententiam conſiſtit in priuatione rectitudinis debitæ: ſed rectitudo, qua vtrumque illud peccatum priuat, eſt eadem, nempe rectitudo debita fidei; ergo & malitia oppoſita eſt eadem in vtroque peccato. Reſpondeo, rectitudinem nõ eſſe eandem, ſed diuerſam. nam rectitudo vnius virtutis non eſt ſimplex; ſed plerumque cõpoſita ex duplici rectitudine partiali. Exemplum habemus in temperantia, quæ præcipit moderamen in cibo, contra quam virtutem peccat, qui excedit in cibo, quod eſt peccatum gulæ; & peccat etiam, qui deficit in cibo debito non comedẽdo quantum neceſſitas exigit, quod non eſt quidem peccatum gulæ, ſed alterius ſpeciei. Quia nimirum lex temperantiæ non eſt ſimplex, ſed compoſita ex duabus legibus, quarum altera prohibet exceſſum cibi, altera præcipit cibum, vſque ad talem menſuram. Et quidem, qui excedit in cibo non peccat contra legem præcipientem cibum neceſſarium; ſed retinet totam rectitudinem illius legis: & peccat contra alteram legem prohibentem exceſſum, cuius rectitudini opponitur gula; Et è contra, qui deficit in cibo neceſſario, nõ peccat contra legem prohibentem exceſſum, ſed totam eius rectitudinem retinet; peccat tamen contra alteram legem, & eius rectitudinem violat. Idem inuenitur in liberalitate, quæ præcipit ſumptus neceſſarios, & prohibet ſuperfluos, atque ideo duas complectitur leges; quarum vnam præcipientem vſus neceſſarios violat auarus, qui tamen retinet totam rectitudinem alterius legis prohibentis ſuperfluos; quam legem violat prodigus, retinens totam rectitudinem alterius legis præcipientis ſumptus neceſſarios; & ideo illa duo peccata auaritiæ, & prodigalitatis differunt ſpecie, quia licèt videantur eſſe contra eandem virtutem, non ſunt tamen contra eandem rectitudinem indiuiſibilem, ſed contra diuerſas rectitudines partiales, ſeu contra diuerſas partes, & leges vnius rectitudinis totalis quod idem in aliis multis virtutibus inueniri poteſt. Hoc ergo ipſum dicendum de rectitudine fidei, quæ quidem complectitur plures rectitudines, & leges: nempe legem non diſſentiendi, & legem credendi; quare qui non diſſentit, retinet vnam rectitudinem; & ſeruat vnam legem negatiuam fidei, ſed non retinet alteram rectitudinem affirmatiuam, ſi non credit poſitiuè quando credere debet.

30 Dices hinc ſequi, quod debeant etiam ſpecie differre peccatum eius, qui non vult audire fidem Chriſti ab eo, qui vult eam illi proponere; & peccatum illius, qui eandem fidem ſufficienter propoſitam non credit. Quia ſicut eſt duplex fidei diuerſum præceptum, nempe nõ diſſentiendi fidei, atque etiam poſitiuè eam credendi, & ideo illa ſunt diuerſa peccata; ſic etiam videntur eſſe duo præcepta diuerſa: alterũ audiendi fidem, alterum eam credendi: qui enim loquitur vtrumque petit ab audiente, ſcilicet attentionem, ſeu auditum, atque etiam fidem. Vnde qui audit fidem, & non credit, violat quidem ſecundum præceptum, ſed obſeruat primum, & retinet illius rectitudinem; nec enim negat Deo auditum, & attentionem, ſed aſſenſum: qui autem non audit, violat etiam primum præceptum. Reſpondere poteſt negando ſequelam, quia illa duo præcepta audiendi, & credendi, licet videantur eſſe diuerſa, ſunt tamen formaliter vnum, vt dixi *diſp.* 13. *ſect.* 2. quia ſunt ſubordinata, ita vt vnum ſit propter aliud, nam auditus propter fidem: qui enim loquitur, non petit auditum niſi propter fidem: nam vt ſæpe diximus, locutio ordinatur ad communicandam propriam mentem, quam loquens intendit communem, & eandem habere cum audiente, & quod idem ſit vtriuſque ſenſus, ad quem finem exigit auditum, & attentionem: idem ergo eſt finis vtriuſque præcepti, nempe fides ad quam auditus exigitur, vt medium neceſſarium. Cùm autem malitia deſumatur ex fine præcepti, & non ex re præcepta materialiter conſiderata, conſequens eſt, vt ſicut illa duo præcepta audiendi, & credendi non differunt formaliter ex fine, ita nec eorum violationes differunt formaliter, ſed ſolùm materialiter, & numericè. Aduerte tamen differentiam hanc 31
ſpecificam, quam diximus eſſe inter duo illa peccata diſſentientis, & non credentis, parum fortaſſe referre ad praxim: nam communiter, qui moraliter violat legem audiendi, vel credendi fidem, nolendo eam audire, vel etiam ſufficienter ſibi propoſitam credere, peccat etiam contra alterum præceptum, non diſſentiendi, & non negandi res fidei. Quod ex ſupradictis, colligitur, quia ad contrahendam malitiam grauem infidelitatis, ſufficit exponere ſe ſine cauſa periculo graui illius: qui autem non vult audire, vel auditam credere fidem Chriſtianam ſine cauſa, exponit ſe manifeſto periculo credendi errores multos contra illam, vt conſtat experientia, & omnes fatentur, quod periculum præcauere debebat; ergo ex hoc ſaltem capite contrahit malitiam illius, qui non ſolùm non credit, ſed etiam diſſentitur rebus fidei. Vix etiam vnquam contingere poteſt, vt qui fidem non credit, vel oblatam, non vult audire, non habeat actum poſitiuum, quo eam ſaltem dubiam iudicat, qui actus iam erit contra præceptum negatiuum, non negandi, nec dubitandi de rebus fidei. Solùm poſſet locum habere illa differentia; quando aliquis peccat contra præceptum affirmatiuum fidei, non propter difficultates, vel argumenta contraria; ſed propter alias occupationes, quibus vult attendere; & ideo non elicit actum poſitiuum fidei, quem tunc ex directo fidei præcepto debebat elicere: ſed in primis illud non eſſet propriè peccatum infidelitatis, de quo potiſſimùm nunc loquimur, licèt eſſet peccatum contra fidem: & deinde caſus ille rariſſimus erit, & vix vnquam continget, occupationes, vel quidquam aliud præter motiua intrinſeca, & argumenta contra fidei veritatem, retardare ab aſſenſu præſtito præſtando, qui ita breuiter, & facilè elici poteſt, ſuperata

iam ſemel difficultate ex parte motiuorum contrariorum. Quòd ſi fingas occupationes ſaltem retardare ab examinanda credibilitate alicuius articuli, cuius fides explicita debita erat tunc directè ex præcepto fidei: Reſpondeo, vix poſſe hoc in homine Chriſtiano contingere, niſi ex negligentia in addiſcenda doctrina Chriſtiana, & rebus, quas debet explicitè ſcire, & credere, de qua negligentia quando interuenit peccatum mortale, debet pœnitens ſe diſtinctè accuſare, nec ſufficit dicere, ſe peccaſſe contra fidem, aut non credidiſſe res fidei: nam ex hoc modo ſe accuſandi Confeſſarius concipiet potiùs peccatum infidelitatis, quo contra fidei veritatem ſenſerit, quàm negligentiam ſolùm in addiſcendis rebus fidei, quod eſt peccatum ſpecie diuerſum.

An peccatum dubitantis ſolùm de rebus fidei, differat ſpecie à peccato ſentientis poſitiuè, & abſolutè contra illam?

32 Quæret aliquis; an peccatum dubitantis ſolùm de rebus fidei, differat ſpecie à peccato ſentientis poſitiuè, & abſolutè contra illam. Reſpondeo, dupliciter poſſe illud peccatum dubij contingere. Primò habendo iudicium, quo dicas res illas eſſe dubias, vel fortaſſe aliter eſſe, vel non eſſe omnino certas, &c. & tunc peccatum videtur eſſe per ſe loquendo eiuſdem rationis cum peccato ſentientis abſolutè contra fidem. Nam eo caſu licèt non negetur abſolutè Incarnatio, v. g. vel Euchariſtia, ſed dubitetur ſolùm de illis: negatur tamen certitudo Incarnationis, vel Euchariſtiæ, quæ certitudo non eſt minùs de fide, quàm ſit ipſa Incarnatio, vel Euchariſtia. Parum autem refert, quòd negetur Euchariſtia, vel eius certitudo, cùm vtraque ſit æquè de fide, & æquè certa. Dixi, *per ſe loquendo*, quia ſi negatio abſoluta articuli haberet aliunde malitiam aliam, eo quod redderet hominem alterius ſectæ, & addiceret aliis ritibus contra religionem, vel tolleret vſum debitum rituum debitorum religionis Catholicæ, quam malitiam non afferret mera dubitatio; iam inde poſſent illa duo peccata differre ſpecie: hoc tamen eſſet per accidens, vt dixi. Secundò poſſet illa dubitatio haberi ſine iudicio eiuſmodi poſitiuo erroneo, ſed per ſolam ſuſpenſionem aſſenſus imperatam à voluntate formidante, hoc eſt, mota argumentis, & motiuis ab intellectu propoſitis contra veritatem fidei, vt explicuimus *diſp. præcedenti ſect.* 4. Et videtur hoc peccatum minùs graue eſſe, quàm diſſenſum rebus fidei, cùm ſolùm ſit dubium per modum ſuſpenſionis. Itaque, ſi ſit, cum deliberatione ſufficienti ad mortale, videtur non differre ſpecie à diſſenſu, quia vt prædicto loco diximus, eſt æquiualenter dubium poſitiuum: nam licèt intellectus non iudicet poſitiuè incertitudinem obiecti, voluntas tamen videtur eam approbare, cùm approbet motiua ad formidinem, & eorum intuitu imperet ſuſpenſionem aſſenſus: & ideo diximus eſſe æquiualenter aſſenſum de incertitudine, & formidinem intellectualem, & excludere habitum fidei, quia excludit ſtatum fidelitatis, & denominat hominẽ infidelem; quare in ordine ad mores, vtrumque peccatum pro eodem videtur reputari.

SECTIO II.

Comparatur grauitas infidelitatis cum alijs peccatis.

33 De hoc agit S. Thomas *quæſt.* 10. *art.* 3. & *infrà quæſt.* 20. *art.* 3. vbi comparat deſperationem cum infidelitate, & odio Dei, & *qu.* 34. *art.* 2. vbi comparat odium Dei cum infidelitate, & deſperatione. Quare operæ pretium erit, hæc omnia ſimul hoc loco expedire, vt poſtea non ſit nobis neceſſe in aliis materiis hanc controuerſiam repetere.

Odium Dei ex genere ſuo eſt grauiſſimum omnium peccatorum, ſecundò, peccatum infidelitatis: tertiò, deſperationis.

Itaque S. Thomas in his tribus locis docet, odium Dei ex genere ſuo grauiſſimum eſſe omnium peccatorum, ſecundo loco ponit peccatum infidelitatis, & tertio peccatum deſperationis, quæ tria peccata eſſe dicit grauiora ex genere ſuo, peccatis contra alias virtutes morales, quia immediatè auertunt à Deo, quem immediatè reſpiciunt virtutes Theologicæ, quibus opponuntur. Addit, deſperationem eſſe magis periculoſum peccatum, quàm infidelitatem, propter maiora damna, quæ affert. P. Suarez *diſp.* 16. *ſect.* 2. approbat hanc S. Thomæ doctrinam, quam tamen *num.* 6. dicit intelligendam eſſe de grauitate ex genere ſuo: ita vt grauiſſimum peccatum intra genus infidelitatis, ſit grauius quocunque peccato intra genus peccati contra virtutes morales, & peccatum grauiſſimum contra charitatem, ſit grauius quocunque alio peccato, atque etiam peccato grauiſſimo infidelitatis. Poſtea tamen *diſput.* 2. *de ſpe, ſect.* 2. *num.* 5. dicit, intra genus peccati contra ſpem reperiri poſſe peccatum aliquod grauius quocunque peccato infidelitatis. Quia nimirum à virtute ſpei elicitur amor concupiſcentiæ erga Deum, vt bonum proprium: Quare odium Dei vt boni proprij, quod directè opponitur illi amori, opponitur etiam ſpei, & eſt grauius peccatum ex genere ſuo omni infidelitate, & hæreſi; quia eſt magis directa, & formalis auerſio à Deo, & quia immediatè attingit Deum, Infidelitas verò, ſolùm mediante actu noſtro, & denique, quia malitia, ſeu culpa ipſa eſt immediatè in volũtate: ergo ea eſt ex ſuo genere grauior, quæ per ſe corrumpit maiorem honeſtatem voluntatis: ſed virtus ſpei perfectior eſt, quàm fides, ſaltem vt fides eſt in voluntate, atque ideo in genere virtutis, vt probauerat *diſput.* 1. *ſect.* 6. quia fides prout eſt in voluntate, non eſt virtus Theologica, ſed moralis, cùm non habeat Deum pro obiecto, ſed actum credendi Deo: ſpes verò prout eſt in voluntate, eſt Theologica, & terminatur ad ipſum Deum. Imò addit habitum fidei intellectualem eſſe etiam minùs perfectum habitu ſpei; vnde *dicto num.* 5. concludit, ſummum peccatum contrarium ſpei, eſſe maius maximo peccato fidei contrario; nempe odium illud Dei, quod paulò ſuperiùs *num.* 3. explicuerat per has voces: *volo potiùs in re alia, quàm in Deo ponere felicitatem meam*: qui actus oriri poteſt, vel ex ira, vel ex nimio amore creaturarum. *Loquendo verò* (inquit num. 5.) *de proprio actu deſperationis, qui non oriatur ex odio Dei, ſed ex tædio, vel ex alia tentatione, ob quam aliquis deſiſtit voluntariè à proſequutione beatitudinis, tanquam à re impoſſibili, vel nunquam futura, probabile eſt infidelitatem, & maximè hæreſim, eſſe grauius peccatum tali deſperatione, propter rationem D. Thomæ.* Hæc Suarez.

P. Hurtado partim hac Suarij doctrina excitatus, partim aliis argumentis, non parum diſceſſit à doctrina S. Thomæ ſuprà adducta. Vnde *diſp.* 69. *ſect.* 3. in primis multa affert contra id, quod S. Thomas diſerat, deſperationem eſſe maius peccatum infidelitate, quoad reparationem, & occaſionem reſipiſcendi; eo quod qui deſperat, 34

non habeat principium, quo ſuſtinetur. Quam doctrinam impugnat primò, quia infidelis pauciora habet, quibus auertatur à peccato, quàm ſolùm deſperans, nam hæreticus caret non ſolùm fide, ſed etiam ſpe, quæ ſine fide eſſe non poteſt; & inſuper caret cognitione intellectuali fidei, quæ eũ cohibeat, quam fidei cognitionem retinet Catholicus deſperans. Quod maximè locum habet in hæretico negante beatitudinem, aut pœnas futuræ vitæ: hic enim caret motiuo ſperandi, aut timendi, & excludit omnem affectum circa hæc obiecta. Confirmatur, quia ſolùm deſperans habet potentiam proximam ſperandi: hæreticus autem negans præmium, & pœnam futuram, habet impotentiam proximam ſperandi; cùm intellectus non aſſentiatur motiuis ſperandi.

35 Secundò arguit, quia poſita fide, eſt diſtincta difficultas in ſpe; ſunt ergo duæ difficultates ſuperandæ, altera in credendo, altera in ſperando: Catholicus autem deſperans non habet vincendam niſi vnam, idque faciliùs, quia per fidem mouetur, & inclinatur; infidelis autem habet duas; ergo difficilior eſt ei reſipiſcentia. Tertiò denique, quia ruina totius ædificij à fundamentis ægrius inſtauratur, quàm ruina vnius partis: per infidelitatem autem ruit ædificium ſpirituale à fundamento, per deſperationem verò ruit ſolùm pars ædificij; ergo damnum fidei difficiliùs reparatur, quàm deſperationis.

Poſtea verò *ſect*.4. contra Thomiſtas docet deſperationem ex ſpecie ſua obiectiua eſſe peccatũ grauius infidelitate, quod probat argumentis ex P. Suarez ſupra adductis, quæ latiùs ponderat; & vrget ex eo, quòd fides prout eſt virtus in genere moris, ſolùm habet honeſtatem moralem piæ affectionis, quæ affectio non eſt virtus Theologica, ſed moralis, cùm nõ habeat Deum pro obiecto ſed honeſtatem credendi: inde infidelitas prout eſt peccatum in genere moris, non videtur eſſe vitium Theologicũ ſed morale; cùm tamen ſpes in genere moris habeat honeſtatem Theologicam, & deſperatio etiam in genere moris ſit vitium Theologicum, & priuans honeſtate Theologica. Videtur autem Hurtado magis vniuerſaliter loqui de deſperatione, quàm Suarez, qui id non conceſſit de deſperatione orta ex tædio, vel alia tentatione; ſed de odio Dei, vt boni noſtri, orto ex ira, vel nimio creaturarum amore: quam diſtinctionem Hurtado non facit, ſed loquitur indefinitè de peccato deſperationis.

36 Ego non puto, ob hæc argumenta diſcedendum eſſe à doctrina S. Thomæ. Et in primis quod attinet ad exceſſum odij Dei ſupra infidelitatem, & alia omnia peccata, omnes conueniunt, & ratio eſt clara, quia charitas eſt ſuprema virtutum, & verſatur circa ſummam, & infinitam bonitatem Dei, & per conſequens habet ſummam honeſtatem obiectiuam, & ſummam etiam honeſtatem formalem ex parte ſui: quare odium Dei, quod ei honeſtati aduerſatur habet ſummam inhoneſtatem, & indecentiam: cùm directè, & formaliter, ac expreſsè recedat à ſumma bonitate, & honeſtate. Nam iuxta regulam Ariſtotelis 8. *Ethic. cap*.5. approbatam à S. Thoma 1.2. *quæſt*. 73. *art*.4. In moralibus illud eſt peſſimum, quod optimo contrariatur, quod maximè habet locum in caſu noſtro, in quo illud optimum affert etiam ſummum debitum amandi illud bonum, cùm ſit obligatio amandi illud ſuper omnia: quare tam ex parte boni, quod amandum eſt, quàm ex parte

Sententia Authoris.

In moralibus illud eſt peſſimum, quod optimo contrariatur.

debiti illud amandi, creſcit grauitas odij Dei ſuper omnia alia peccata. Quod tamen intelligo iuxta regulam generalem ſuprà poſitã ex Suario, quod hæc comparatio intelligi debeat ex genere ſuo. Aliunde enim non videtur repugnare, quòd peccatum aliquod infidelitatis, vel alterius vitij in indiuiduo, propter circunſtantias grauiſſimas, quas habet, ſit adeo graue, vt ſuperet aliquod peccatum odij Dei in indiuiduo, quod vel ex paſſione nimia, aut vehementi tentatione excuſetur aliquantulum, & decreſcat eius grauitas. Nam ſicut poteſt aliquis plura, & plura, & peccata aliorum vitiorum multiplicando adæquare pœnam, quam aliquis patitur propter vnum peccatum odij Dei, quod commiſit, ita poſſunt tot malitiæ, & circunſtantiæ aggregari, & quaſi multiplicari in vno aliquo peccato alterius vitij, vt adæquet, & ſuperet pœnam debitam alicui odio Dei; & per conſequens peccatum illud adæquabit, vel ſuperabit grauitatem illius odij Dei: nam æqualis, vel grauior pœna non correſpondet niſi æquali, vel grauiori culpæ. Quamuis autem in perfectione phyſica non poſſit ſupremum infimi attingere infimum ſupremi, & ideo imperfectiſſimum aurum, ſi verè eſt aurum, ſit perfectius perfectiſſimo argento; & imperfectiſſimus Angelus ſit perfectior perfectiſſimo animali; in moralibus tamen exceſſus perfectionis phyſicæ compenſari poteſt multitudine rerum inferiorum, vel ex aliis circunſtantiis, vt latiùs probaui *diſp*.5. *de incarnatione ſect*.2.*n*.21. ſic enim plures monetæ argenteæ adæquant, & ſuperant in æſtimatione morali vnam monetam auream; quod poteſt etiam contingere in hac materia.

Dubitari poteſt circa hoc ipſum an ſicut peccatum odij ſuperat ex genere ſuo infidelitatem, & omnia alia peccata, ita peccatum non diligentis Deum, quod fit per omiſſionem amoris debiti, ſuperet ex genere ſuo omnia alia peccata. Videtur enim eadem eſſe ratio, cùm omiſſio etiam dilectionis Dei aduerſetur charitati, & priuet ſumma honeſtate diligendi Deum. Reſpondeo tamen in primis ad verificandam propoſitionem vniuerſalẽ, quòd peccata contra charitatem ſint ex genere ſuo grauiora aliis, non eſſe id neceſſarium: ad hoc enim ſufficit, quod peccatum grauiſſimum contra charitatem ſit grauius peccatu grauiſſimo contra alias virtutes: peccatum autem grauiſſimum contra charitatẽ non eſt omiſſio amoris debiti, ſed odium Dei. Deinde addo, oppoſitionem contra virtutis perfectionem, facere quidem, quod peccata, cæteris paribus ſint grauiora, non tamen quando cætera non ſunt paria: non ſunt autem cætera paria, ſi comparetur, v.g. omiſſio amoris Dei, cum peccato homicidij: nam eſt valde diuerſus modus oppoſitionis, cùm homicidium opponatur poſitiuè, & contrariè debito iuſtitiæ, & charitatis erga proximum, omiſſio autem amoris Dei non ita opponitur charitati, ſed omiſſiuè, & negatiuè, quæ eſt multò minor oppoſitio ex genere ſuo: ſicut minus aduerſatur Petro affirmãti Ioannem veniſſe Romam, qui negat veniſſe, quàm qui dicit nec ipſum, nec alium hominem veniſſe, aut potuiſſe venire, quæ eſt aſſertio contraria. Non ergo mirum, quòd ex diuerſa, & maiori oppoſitione, cùm virtute poſſit aliud peccatum ſuperare omiſſionem amoris Dei. Addo denique, cum proportione debita poſſe in omiſſione amoris Dei concedi eundem exceſſum reſpectu aliorum peccatorum; nimirum ex genere

37 *An peccatum non diligentis Deum ſuperet ex genere ſuo omnia alia peccata?*

ſuo

Omiſſio amoris Dei debiti eſt grauior omiſſione cuiuſuis alterius præcepti pertinentis ad aliam virtutem.

ſuo omiſſionem amoris Dei debiti eſſe grauiorem omiſſione cuiuſuis alterius præcepti pertinentis ad aliam virtutem, & hoc propter perfectionem virtutis, cui aduerſatur, & maiori debito, quo obligat. Dixi ſemper, *ex genere ſuo* quia in indiuiduo ex aliis circunſtantiis poteſt alia omiſſio grauior eſſe, v. g. ſi aliquis omittat pro hac die dilectioné Dei, quam tenebatur hodie exercere, & alius omittat amorem proximi, vel parentú per totam vitam; vel omittat etiam hodie ſubuenire proximo in extrema neceſſitate ſpirituali, & alioquin in æternum damnando, cui ſi hodie non ſubuenit, cras non poterit remedium ei amplius præſtari, cùm tamen, licèt hodie omittatur dilectio Dei debita, & ideo peccetur, cras tamen poſſit Deus diligi, quæ & aliæ ſimiles circunſtantiæ facere poterunt aliquando, quod grauior ſit omiſſio alterius præcepti, quàm dilectionis diuinæ debitæ.

Deſperatio an ſit peccatum grauius infidelitate.

38 Quod attinet ad exceſſum illum, quem S. Thomas conſiderauit in peccato deſperationis ſupra infidelitatem, propter difficiliorem reparationem, aduerto, Hurtadum non retuliſſe fideliter concluſioné S. Thomæ, dum §. 5. ponit tanquam tertiam eius concluſionem, *deſperatio eſt maius peccatum infidelitate, quoad reparationem, & occaſionem reſipiſcendi.* Nunquam autem S. Thomas *dicta quæſt. 20. art. 3.* dixit, deſperationem eſſe *maius peccatum*; ſed ſi conſideretur ex parte noſtra eſſe *periculoſiorem*: quod quidem, loquédo ſaltem de poſſibili, veriſſimum eſt, poſſe aliquod peccatum in ſe minùs graue, eſſe nobis periculoſius, propter occaſiones, quas affert ad alia peccata. Imò cótinget aliquádo, peccatú quod in ſe eſt veniale, afferre maius periculum committendi alia mortalia, quàm aliud, quod in ſe eſt mortale, v.g. nimius affectus ad ludum, cum iactura magna temporis, & bonorum fortunæ affert magna pericula periuriorum, rixarum, & fortaſſe blaſphemiarum, quàm ſi aliquis omittat Miſſam vno die feſto. Item defectio ſtatus religioſi, etiamſi abſque peccato graui aliquando fiat (vt fieri continget ab aliquo, qui vota ſimplicia in noſtra ſocietate emiſit, à quibus per dimiſſionem abſoluitur) affert tamen plerumque ſecum non mediocre periculum ſalutis æternæ ob ſæculi occaſiones, & ob defectum vberioris gratiæ, & protectionis diuinæ, qua priuantur non ſemel, qui poſtquam miſerunt manum ad aratrum, retro recedunt, & fiunt minùs apti regno Dei. Quod tantum periculum non ſubiret fortaſſe, qui in ipſo ſtatu religioſo manens vno die omitteret diuinum officium, à quo peccato celeriùs ibi reſurgeret, & faciliùs ab illo aliiſque peccatis in poſterum caueret. Non repugnat ergo peccatum minus graue in ſe afferre occaſiones, & pericula plurium peccatorum, quàm aliud, quod in ſe grauiorem habet malitiam.

39 Porrò peccatum deſperationis, comparatum cum peccato infidelitatis eſſe tale, probabiliter ſatis ſuadetur rationibus S. Thomæ. Pro quo aduerte, non debere fieri comparationem hominis Catholici deſperantis de propria ſalute, cum hæretico etiam deſperante: tunc enim non compararetur deſperationis periculum, cum periculo ſolius infidelitatis, ſed cum periculo infidelitatis, & deſperationis ſimul, quod ſanè vel maius, vel æquale eſſet; quamuis & tunc poſſet fortaſſe aliquando maius eſſe periculum, Catholici deſperantis, quàm hæretici negantis præmia futura, & ideo non ſperantis, vt poſtea dicam: ſed comparatio debet fieri Catholici deſperãtis, cum hæretico errante circa Euchariſtiam, v.g. vel Trinitatem, non tamen deſperante de ſua ſalute: ſunt enim hæretici plures, imò ferè omnes, qui non deſperant de ſalute, imò excedunt præſumptuosè ſperantes illam, vel ſine meritis, vel certè extra Eccleſiam Catholicam. Quamuis autem ſine fide non poſſint habere actum ſpei ſupernaturalem; non tamen peccant peccato deſperationis, ſed præſumptionis: cum quibus ſi compararetur Catholicus deſperans exiſtimari poteſt in maiori periculo.

Prima ratio eſt, qua vtitur S. Thomas, quia Catholicus deſperans de ſalute, non habet motiuum maximè hominem excitans ad obſeruantiam legis diuinæ, nempe retributionis ſpem: amittit etiam magna ex parte motiuum pœnæ, cùm hanc iam ſupponat ſibi incurrendam, quæ duo potiſſimùm cohibent paſſiones, & concupiſcentias noſtras, ne in præceps nos abſque fræno coniiciant. Quibus motiuis non caret hæreticus errans circa Trinitatem: adhuc enim credit, licèt non fide ſupernaturali, præmium, & ſupplicium futurum, & ſperat præmium, & timore ſupplicij, à vitiis abſtinet, prout de facto Iudæi eo motiuo legis onera ſuſtinent: & quamuis hæreticus erret aliquando circa aliquod peccati genus, putans, v. g. vſuram, vel fornicationem eſſe licitas, vel ieiunia non eſſe obſeruanda, & ideo in ea materia liberiùs peccet: circa alia tamen peccata non errat, & ab iis faciliùs cohibetur, quàm qui ſpem præmij acquirendi, vel pœnæ vitandæ amiſit. Maius ergo periculum labendi in alia crimina affert, per ſe loquendo, deſperatio quàm hæreſis, vel infidelitas. 40

Secundò poſſumus aliam rationem addere, quia omnium errans circa fidem poteſt euidenter conuinci de credibilitate noſtræ fidei, adductis motiuis, & argumentis euidentis credibilitatis. Catholicus autem, qui retenta omnino fide, deſperat, non ita facilè conuinci poteſt; ipſe enim non ideo deſperat, quia neget Dei potentiam, vel fidelitatem (alioquin iam eſſet hæreticus) ſed quia attenta ſua debilitate, & propenſione ad peccandum, non credit futurum, quòd ſe ab hoc affectu prauo velit vnquam corrigere, & diuinæ legis obſeruantiæ difficultatem ſubire: nec poteſt euidenti argumento conuinci de falſitate huius exiſtimationis, quæ fortaſſe eſt vera: facilior ergo via ſuppetit, conuincendi intellectum errantis circa fidem, quàm intellectum deſperantis de propria ſalute abſque vllo iudicio erroneo contra fidem. 41

Hæreticus errãs circa præmia & ſupplicia futura, & ideo deſperans faciliùs corrigi poteſt quàm Catholicus deſperans etiam de propria ſalute.

Vnde vlteriùs colligo id, quod paulò ante indicaui, contingere etiam aliquando, quòd faciliùs corrigi poſſit hæreticus errans, circa præmia, & ſupplicia futura, & ideo deſperans, quàm Catholicus deſperans etiam de propria ſalute. Nam hæreticus ille poteſt euidentibus argumentis conuinci de credibilitate euidenti noſtræ fidei circa præmia, & ſupplicia futura: quo errore ablato ceſſat pariter eius deſperatio, quæ illo errore nitebatur. Catholicus verò, qui ea omnia credit non ita mouetur iis argumentis ad ſperandum, cùm deſperatio non oriatur ex errore, circa ea obiecta, ſed ex apprehenſione vehementi proprij periculi orti ex inueterata conſuetudine, & affectu ad vitia: ideo dixi non ſolùm comparatione facta inter Catholicum deſperantem, & hæreti- 42

cum, non deſperantem, difficiliorem eſſe reſipiſcentiam illius, quàm huius: ſed etiam facta fortaſſe comparatione Catholici deſperantis, cum hæretico deſperāte, deſperatione orta ex iudicio erroneo circa præmia futura: ſi autem hæreticus deſperaret, non ex errore circa beatitudinem à Deo dandam, ſed ex apprehenſione ſuorum ſcelerum, iam tunc periculum non eſſe maius in Catholico ſed tunc comparatio non eſſet deſperationis vnius, cum infidelitate alterius, ſed deſperationis vnius, cum deſperatione alterius, quæ vtraque deſperatio eſſet eiuſdem rationis, & ideo non mirum, quod afferret idem periculum, & eandem reſipiſcentiæ difficultatem.

43 Ex dictis facile iam erit Hurtadi argumenta ſupra poſita diſſoluere. Ad primum, negamus, hæreticum pauciora habere, quibus cohibeatur à peccato; nam licèt non habeat fidem, & ſpem, ſupernaturales, habet tamen iudicium de obligatione ſeruandæ legis, circa quam obligationem non errat: habet item ſpem præmij, & timorem ſupplicij quibus cohibetur, & retinetur in obſeruantia legis ſaltem quoad multa: quæ ſpes, & timor in Catholico deſperante non deſeruiunt ad eum finem. Imò licèt hæreticus erret circa ipſa etiam præmia futura pro iuſtis, & ideo videatur deeſſe illi aliquod motiuum, quod Catholicus deſperans habet adhuc ad ſperandum: aliunde tamen cùm ſolum deſperet ex errore circa fidē beatitudinis, de cuius erroris falſitate poteſt facilè conuinci, faciliùs poterit habere plura motiua ad ſperandum, quàm ille alius Catholicus, quia difficiliùs poterit perſuaderi, vt deponat iudicium de ſua futura damnatione, quod eſt illi motiuum deſperandi.

Hurtadi argumenta diſſoluuntur.

44 Vnde ad confirmationem. Reſpondeo etiam in primis, parum referre, quod Catholicus deſperans habeat potentiam proximam ad ſperandum, quam hæreticus errans circa beatitudinem promiſſam non habet; ſi tamen impotentia proxima in hæretico faciliùs tolli poſſit, adductis motiuis veræ fidei, quàm poſſimus Catholicum deſperantem inducere ad ſpem concipiendam. Sic enim experimur etiam difficiliùs contingere, vt hæretici gnari noſtræ fidei conuertantur, & redeant ad fidem, quàm vt gentiles carentes fidei notitia ea audita inducantur ad credendum: & tamen hæretici, habent potentiam proximam ad conuerſionem, quam gentiles non habebant, antequam fidem audirent. Addere tamen poſſumus, Catholicum etiam deſperantem non habere potentiam proximam ad actum ſpei, quamdiu habet iudicium de ſua damnatione futura, cum quo iudicio voluntas ſperare non poteſt; habet tamen potentiam remotam, quatenus poteſt iudicium illud deponere.

45 Dices iudicium illud eſſe contra virtutem ſpei, quæ præcipiens ſpem, prohibet iudicium illud, quo actus ſpei impeditur, habet autem Catholicus potentiam proximam cohibēdi ſemper illud iudicium: & ideo dicitur habere potentiam proximam antecedentem ad ſeruandum præceptum ſpei; quia iudicium illud non eſt antecedens, ſed conſequens, ſeu concomitans violationem præcepti ſperandi. Sed contra, quia idem poteris dicere de hæretico errante circa beatitudinem, qui quamuis, ſtante eo errore, non poſſit ſperare: habet tamen potentiam ſemper proximam antecedentem recedendi ab eo errore, qui error non ſolum eſt contra fidem, ſed etiam contra virtutem ſpei, quæ præcipiens actum ſpei, ſicut obligat ad non habendum iudicium abſolutum, de damnatione propria futura, quo iudicio impeditur actus ſpei, ſic obligat ad non habendum iudicium erroneum de beatitudine non futura pro iuſtis, quo etiam iudicio erroneo non minùs impeditur actus ſpei: quare vterque habet in actu primo potentiam remotam ad actum ſpei, & proximam ad impediendum illud iudicium, quo impeditur actus ſpei, & quod ea ratione videtur eſſe contra præceptum ſpei.

Ad ſecundum reſpondeo eſſe quidem duas difficultates, alteram ad credendum, alteram ad ſperandum, quarum vna ſola in Catholico reſtat ſuperanda: ſed in hæretico etiam non errante circa beatitudinem, non reſtat niſi vna ſuperanda credendi articulum in quo errat; nullam enim habet ad ſperandum, cùm adhuc in eo ſtatu ſperet, & quidem cum exceſſu præſumptionis. Sed etſi erret circa beatitudinem, minùs difficilè reduci poteſt ad ſperandum, quàm Catholicus deſperans, quia faciliùs conuinci poteſt de falſitate ſui erroris, quo ablato non habebit difficultatem ſperandi, quàm illi alteri Catholico deſperanti ſuadeatur, vt deponat iudicium de ſua damnatione futura, vt dictum eſt, quæ difficultas in eo Catholico eſt tanta, vt ſit maior, quàm illæ duæ in hæretico, quarum vna pendet ab alia, qua ablata, ſtatim ceſſabit, & non ita difficilè auferri poteſt, ſicut in Catholico. 46

Ad tertium reſpondeo iacturam fidei eſſe quidem iacturam fundamenti, quod eſt fides; eſſe tamen iacturam talem, vt reſtituto fundamento, ſtatim ſine nouis expenſis reſtituantur omnia alia, quia non ceciderant, niſi propter defectum fundamenti, non per deſperationis peccatum: ſicut ſi fundamentum domus auferretur ſimul cum parietibus ei adhærentibus; repoſito poſtea fundamento reponerētur ſimul cum eo parietes, ſine noua eorum conſtructione, aut expenſis. Sic etiam ſi arboris radices euellerentur ſimul cum trunco, & ramis, faciliùs reſtitueretur tota arbor in eundem locum, quàm ſi manentibus ibi radicibus abſciſſus fuiſſet truncus, qui certè non niſi longiori tempore, & maiori labore, per nouum incrementum recuperari poſſet. Hoc ipſum experientia teſtatur in eo, qui alioquin probus, & virtutibus plenus decipitur ab hæreticis, & perdit fidem: hic enim, vbi primùm errorem agnoſcit, reſipiſcit, & facilè virtutibus floret, ſicut antea, quia contra eas non peccauerat, ſed ſolùm contra fidem: ſic ergo recuperato fidei fundamento, abſque difficultate ſperat, quia non peccauerat contra virtutē ſpei. Sed etſi deſperaſſet eo quod erraſſet etiam circa articulum remunerationis, adhuc reſtituto fidei fundamento, & ablato illo errore, ſtatim abſque noua difficultate ſperaret, quia tota iactura ſpei fuerat, propter iacturam vnius fidei. Catholicus verò qui retenta fide deſperat, habet ſe ſicut arbor cuius ſola radix manet in terra, cui difficiliùs truncus reſtituitur: habet ſe ſicut domus, cuius parietes deſtructi ſunt, manente ſolo fundamento, cui maioribus ſumptibus parietes ſunt denuò conſtruendi, quàm ſi parietes ſimul fundamento adhærentes cum eodem auellerentur, & ſimul cum fundamento redire poſſent. 47

Iam nunc explicanda, & probanda reſtat altera pars ſententiæ S. Thomæ, qua docet infidelitatem ex genere ſuo grauius peccatum eſſe deſpe- 48

ratione

ratione. Et in primis ad hominem impugnari poteſt diſtinctio illa Patris Suarez de deſperatione orta ex tædio vel alia tentatione, quam dicebat minùs grauem eſſe quàm infidelitatem; & de deſperatione continente odium Dei, vt boni noſtri, orta ex ira vel nimio creaturarum amore, quam dicebat eſſe grauiorem infidelitate. Hoc, inquam, impugnari poteſt, quia ſi quid probant rationes eiuſdem auctoris dicta *diſp.* 2. *de Spe*, *ſect.* 2. *num.* 5. probant etiam, deſperationem primi generis grauiorem eſſe ex genere ſuo infidelitate. Quia nimirum deſperatio magis immediatè attingit Deum, à quo voluntas eo actu recedit, quàm infidelitas, in qua voluntas non recedit immediatè à Deo, ſed ab actu credendi Deo, quem actum non vult habere, ſed contrarium: Deinde arguit, hoc ipſum ex eo, quòd culpa ſit immediatè in voluntate; ergo ea eſt in ſuo genere grauior, quæ per ſe corrumpit maiorem honeſtatem voluntatis: ſed virtus ſpei perfectior eſt quàm fides, ſaltem vt fides eſt in voluntate, atque adeo in genere virtutis. Quod argumentum non ſolùm probat de odio ſecundi generis, ſed etiam de odio primi generis, cùm illius etiam malitia ſit immediatè in voluntate, & per conſequens deſtruat per ſe honeſtatem ſpei, quæ eſt in voluntate, & quidem ſpei Theologicæ, cuius habitum à voluntate expellit, qui eſt habitus Theologicus in voluntate; cum tamen habitus piæ affectionis, quem à voluntate expellit infidelitas non ſit habitus Theologicus prout eſt in voluntate in genere virtutis. Argumenta ergo de vtriuſque generis odio probant maiorem grauitatem in genere peccati, quàm ſit peccatum infidelitatis.

49 Faciliùs ergo abſque vlla diſtinctione dicimus cum S. Thoma, infidelitatem ex genere ſuo eſſe grauius peccatum deſperatione, & quidem infidelitatis grauitatem maximam probat bene inde Suarez *diſp.* 16. *ſect.* 2. *num.* 2. ex Auguſtino *tract.* 85. *in Ioannem*, & *lib.* 3. *contra duas epiſtolas Pelagianorum cap.* 30. dicente, peccatum abſolutè dictum, intelligi per antonomaſiam de peccato infidelitatis, & in hoc ſenſu accipienda verba Chriſti Ioannis 15. *Si non veniſſem, peccatum non haberent.* & illa alia verba cap. 16. *arguet mundum de peccato.* & quia infidelitas conſtituit hominem in eo ſtatu, in quo nullum meritum etiam de congruo exercere poteſt, & innumera peccata, & vitia ſecum affert, auferens principium totius Iuſtitiæ, quæ eſt fides.

Explicatur grauitas infidelitatis. Vt hanc autem infidelitatis grauitatem magis à priori explicemus, & ſimul reſpondeamus argumentis contrariis, quæ ſuprà ex Suario, & Hurtado retulimus, recolenda ſunt, quæ diximus *diſp.* 10. *ſect.* 3. vbi explicuimus, actus reflexos imperantes alios actus directos ob eorum honeſtatem, non indigere alio habitu reflexo, ſed elici ab habitu infuſo directo eiuſdem virtutis, quia æquiualenter verſatur circa idem motiuum. Quod idem multò magis dicendum eſt, de actibus reflexis imperantibus actus directos alicuius vitij: vnde actus imperans odium Dei, habet æquiualenter malitiam odij Dei, cùm velit proſequutionem illius obiecti. Dixi verò id magis procedere in actu reflexo imperante actum malum, quàm imperante actum bonum; quia ad honeſtatem formalem non ſufficit velle obiectum bonum, niſi ipſa bonitas ſit etiam motiuum formale voluntatis; quare actus reflexus imperans amorē Dei, propter honeſtatem ipſius amoris, licèt velit mediatè obiectū amoris Dei, quatenus vult efficaciter voluntatem efficacem illius obiecti, non tamen habet formaliter honeſtatem amoris Dei, quia non habet idem motiuum formale, quod habet amor Dei nempe bonitatem infinitam Dei, ſed motiuum formale actus imperantis, eſt bonitas amoris Dei, quæ non eſt bonitas increata, ſed creata, & finita. At verò ad contrahendam malitiam vitij non eſt opus habere illam pro motiuo formali, ſed ſufficit eam directè, vel indirectè, velle, ſaltem vt obiectum materiale; vnde qui vult efficaciter, & imperat ſibi actum odij Dei, eo ipſo in actu ipſo imperij contrahere videtur auerſionem à Deo, quam ſecum affert actus odij, quam auerſionem vult ſaltem mediatè per illud imperium; licèt fortaſſe non ſit motiuum formale, ſed ſolùm obiectum materiale, directè, vel indirectè volitum: ſicut qui imperat ſibi voluntatem efficacem luxuriæ, vel actum inuidiæ, contrahit in ipſo imperio malitiam luxuriæ, vel inuidiæ.

Ex hac autem doctrina infertur; licèt voluntas credendi non ſit formaliter virtus Theologica, prout præciſè conſideratur in voluntate, quia non habet pro motiuo formali veracitatem Dei nec aliquid diuinum; ſed honeſtatem credendi Deo: voluntatem tamen contrariam diſſentiendi Deo, dici poſſe vitium Theologicum; quia vult immediatè auerti à Deo per diſſenſum hæreticum, quo homo auertitur formaliter, & immediatè à veracitate Dei, quam negat: quare voluntas illa imperans auerſionem formalem intellectualem à Deo, contrahit malitiam eiuſdem rationis cum malitia formali, quam contraheret ipſe diſſenſus erroneus intellectualis, ſi eſſet liber: ſicut voluntas efficax odij Dei contrahit malitiam ipſius odij Dei. Cùm ergo ipſa infidelitas intellectualis ſit vitium Theologicum, & contraheret malitiam formalem intrinſecam Theologicam, ſi eſſet intrinſecè libera, eo quod ſit formalis, & immediata auerſio à Deo, & eius veracitate: conſequens eſt, vt voluntas eiuſdem infidelitatis contrahat etiam malitiam formalem Theologicam, atque adeò ſit non ſolùm vitium morale, ſed etiam Theologicum, hoc eſt auertens à Deo immediatè, ſeu volens auerſionem immediatam à Deo & eius veracitate: ſicut etiam deſperatio, & odium Dei, ſunt vitia Theologica propter eandem rationem, quatenus inuoluunt auerſionem immediatam hominis à Deo. 50

Quo ſuppoſito, veriſimile valde fit, quòd ex genere ſuo grauior ſit malitia infidelitatis, quàm deſperationis: vtraque enim auertit hominem à Deo immediatè: cum hoc tamen diſcrimine, quod deſperatio auertit nos à Deo, quem debebamus ſperare nobis, vt bonum noſtrum, atque adeo affectu minùs nobili, quo magis Deus ad nos refertur, quàm nos ipſi ad Deum, vt videbimus agentes de virtute ſpei. Infidelitas verò auertit nos à veracitate Dei, quam per fidem debueramus amplecti ſine reſpectu ad noſtrum bonum aut commodum, ſed propter infinitam Dei veritatem; quæ tendentia eò videtur nobilior, quò magis eſt ingenua. Quā rationem breuiter indicauit S. Thomas dicta quæſt. 20. artic. 3. in corpore dicens: *Ex quo patet, quòd infidelitas, & odium Dei, ſunt contra Deum, ſecundum quòd in ſe eſt: deſperatio autem, ſecundùm quod eius bonum participatur à nobis: vnde maius peccatum* 51

catum eſt, ſecundum ſe loquendo, non credere Dei veritatem, vel odire Deum, quàm non ſperare conſequi gloriam ab ipſo. Quia nimirum magis conuertimur ad nos ipſos, & ad noſtrum bonum per ſpem, cùm tamen per fidem, & charitatem conuertamus nos ad ſolum Deum, & amplectamur eius veritatem, & bonitatem infinitam, quod magis conſtabit ex ſolutione argumentorum.

52 Obiectio 1. Ex dictis enim ſolui iam poſſunt; quæ P. Suarez obiicie *loco ſuprà citato.* Primò enim dicebat, odium Dei, quod opponitur amori concupiſcentiæ elicito ab habitu ſpei, eſſe magis directam, & formalem auerſionem à Deo, quàm infidelitatem. Ad quod reſpondere poſſumus, quidquid ſit, an amor ille concupiſcentiæ erga Deum, vt bonum noſtrum elicíatur ab habitu ſpei, an ab alio diuerſo, de quo dicemus ſuo loco agentes de virtute ſpei: pro nunc negari poſſe, eſſe grauiorem auerſionem ex genere ſuo in illa fuga oppoſita ſpei, quàm ſit in infidelitate: nam fuga deſperationis non oritur ex eo, quòd obiectum ſit malum, imò vt ibi videbimus, deſperatio non poteſt eſſe, niſi de obiecto bono, quod amamus, & à quo recedimus, non quia ſit malum; ſed quia nobis vt impoſſibile, vel difficile proponitur. Vnde qui deſperat, non profitetur implicitè in Deo aliquid mali, ſed potiùs magnum bonum, ob quod eum amat: ſed propter difficultatem, vel impoſſibilitatem ſaltem conſequentem, quam apprehendit, triſtis, & quaſi fugatus recedit à bono amato. Infidelitas verò recedit à Deo impingens Deo virtualiter ſaltem defectum intrinſecum falſitatis; dum negat vel Deum eſſe veracem, vel ſaltem eſſe vera, quæ ſufficienter proponuntur, vt reuelata à Deo: quæ auerſio ex genere ſuo incluit maiorem iniuriam, & irreuerentiam in ipſum Deum.

53 Obiectio 2. Secundò arguebat: quia actus ille odij, ſeu deſperationis immediatè attingit Deum, infidelitas verò, non niſi mediante actu noſtro. Reſpondeo ex dictis, in primis infidelitatem intellectualem eſſe auerſionem immediatam à veritate Dei, quam explicitè, vel implicitè negat, & quidem cum maiori irreuerentia erga Deum, quàm ſit in recedente per deſperationem à Deo propter difficultatem, quem niſi amaret non deſperaret, vt diximus, nemo enim deſperat de malis, quæ nollet: Deinde ipſa etiam voluntas præcedens diſſenſum erroneum, licèt non habeat pro obiecto immediatè volito aut nolito Deum, ſed diſſenſum intellectualem; contrahit, vt diximus malitiam auerſionis immediatæ intellectualis, quam haberet diſſenſus ipſe erroneus, ſi eſſet liber; ſicut voluntas reflexa odij Dei, licèt non attingat immediatè Deum, ſed mediante acto odij quem imperat, contrahit malitiam odij Dei, ad quam contrahendam ſufficit attingere obiectum odij, mediante odio volito.

54 Obiectio 3. Tertiò arguebat, quia illa eſt grauior culpa, quæ per ſe corrumpit maiorem honeſtatem in voluntate: nam culpa eſt immediatè in voluntate; ſed maior eſt honeſtas ſpei, quàm fidei in voluntate: nam ſpes in voluntate eſt virtus Theologica, qualis non eſt fides, prout eſt in voluntate, cùm pia affectio credendi non ſit in voluntate virtus Theologica, ſed moralis; ergo ex genere ſuo grauior eſt culpa deſperationis, ſeu odij oppoſiti amori concupiſcentiæ erga Deum, quàm ſit culpa infidelitatis. Ad hoc argumẽtum in primis i. m ſuprà vidimus, probare etiam maiorem grauitatem in deſperatione, quæ non oritur ex odio Dei, ſed ex tædio, vel ex alia tentatione, cùm hæc etiam corrumpat in voluntate honeſtatem ſpei Theologicæ: quam tamen maiorem grauitatem ſupra infidelitatem non cõcedit Suarez de eiuſmodi deſperatione orta ex tædio, omnes ergo debemus agnoſcere in ipſa voluntate infidelitatis maiorem grauitatem, quàm in deſperatione aliqua, quæ corrumpit honeſtatem Theologicam ſpei in volũtate. Quare ad obiectionem reſpondemus, licèt virtus fidei, prout eſt præciſè actus voluntatis, non habeat actus Theologicos, eſſe tamen ex genere ſuo maioris honeſtatis, quàm ſit ſpes, & infidelitatem etiam prout eſt in voluntate eſſe grauius peccatum. Quia ad honeſtatem, & inhoneſtatem virtutis & vitij, non attenditur ſolùm, an actus ſit formaliter Theologicus, ſed etiam an ſit Theologicus ex obiecto, hoc eſt, an afferat honeſtatem, vel inhoneſtatem Theologicam obiectiuam. Nam dignitas virtutis Theologicæ, & grauitas vitij oppoſiti, prouenit ex eo, quòd vnit immediatè cum Deo, vel auertit immediatè à Deo. Quando ergo bonitas obiectiua eſt vnio ipſa immediata cum Deo, & malitia obiectiua eſt auerſio ipſa immediata à Deo, id ſufficit ad refundendam maiorem honeſtatem, vel grauiorem turpitudinem in actũ voluntatis ex genere ſuo. Quod de facto reperitur in voluntate credendi, & in voluntate infidelitatis: nam licèt neutra voluntas feratur formaliter immediatè in Deum, & ideo non ſit formaliter Theologica; obiectum tamen vtriuſque eſt vnio immediata cum Deo, vel auerſio immediata à Deo, qua intellectus immediatè amplectitur diuinam veritatem, vel immediatè ab ea auertitur. Quare obiectum vtriuſque voluntatis eſt Theologicum in ratione obiecti, & per conſequens refundit bonitatem, vel malitiam in voluntatem, proinde ac ſi ipſa voluntas eſſet Theologica, quia bonitas, vel malitia voluntatis deſumitur ex conditione ipſius obiecti. Vnde fides meritò appellatur communiter virtus perfectior, & dignior, quàm ſit ſpes: quod quidem abſque diſtinctione Theologi communiter affirmant, non diſtinguentes de fide, prout eſt in intellectu, vel prout eſt in voluntate, ſed abſolutè id affirmant de virtute fidei, quia nimirum vtriuſque excellentiam conſiderant, ex vnione immediata, qua hominẽ cum Deo coniungit, quatenus actus ſpei, coniungit immediatè hominem cum Deo, vt obiecto ſperato, & motiuo ſperandi; fides verò prout eſt in intellectu, coniungit hominem cum diuina veritate, & prout eſt in voluntate, vult illam coniunctionem immediatam intellectus, cum veritate diuina: quæ coniunctio vt *ſuprà* diximus, perfectior eſt ex genere ſuo, quàm ſit coniunctio, quæ fit per actum ſpei. Negamus itaque actum deſperationis corrumpere per ſe maiorem honeſtatem, quàm actum infidelitatis: hic enim ex genere ſuo priuat maiori honeſtate obiectiua, nempe perfectiori coniunctione cum Deo, & affert grauiorem auerſionem obiectiuam à Deo; vnde etiam corrumpit ex genere ſuo maiorem honeſtatem formalem, nempe voluntatem perfectioris coniunctionis immediatæ cum Deo, quo ſenſu ſuſtineri poteſt ſatis veriſimiliter ſententia, & doctrina S. Thomæ, quæ eſt communis aliis Theologis.

Tria tamen obſeruanda ſunt circa hanc communem doctrinam. Primum eſt, hunc exceſſum 55

graui

grauitatis ſemper debere intelligi, vt monuimus ex genere ſuo: poteſt enim cõtingere, vt in indiuiduo propter alias circunſtantias aggrauantes homicidium. v.g. hoc ſit grauius, quàm aliquod peccatum infidelitatis in indiuiduo: ſi quis. v.g. occideret ſummum Pontificem ſanctiſſimum, & à cuius vita maximè dependet bonum totius Eccleſiæ & hoc ſine cauſa; ſed ex mera malitia, & odio, quis neget hoc peccatum in indiuiduo, grauius eſſe, & maiori pœna puniendum, quàm hæreſim illius, qui vt ſuo domino placeret, hæreticus ad breue tempus factus eſt, & ſtatim reſipuit & ad fidem Catholicam rediit? Debent ergo in hac comparatione cætera eſſe paria, quoad durationem, intenſionem, libertatem, & alias omnes circunſtantias: alioqui comparatio præcisè deſumpta ex nobiliori virtute, cui peccatum aduerſatur, ſæpiſſimè fallere poterit. Quod à fortiori locum habebit, ſi peccata contra fidem facta ex ignorantia etiam culpabili comparentur cum peccatis alterius generis; cum circunſtantia ignorantiæ multùm diminuat peccati grauitatem. Quin imo veriſimile ſatis eſt, quod cum aliis dixit Suarez *Diſp. 16. ſect. 2. num. 6.* non ſolùm in indiuiduo, ſed etiam in ſpecie contingere quod grauiùs ſit peccatum aliquod, quàm aliud peccatum contentum ſub genere perfectiori, v.g. fornicatio ex ſpecie ſua eſt grauior culpa, quàm ſit furtum ex ſpecie ſua, vt fatetur S. Thomas *infrà quæſt. 154. art. 3.* & tamen furtum opponitur iuſtitiæ, quæ eſt dignior virtus ex genere ſuo, quàm temperantia, cui opponitur fornicatio. Quod etiam in perfectione phyſica verum exiſtimo, vt ſuppono ex philoſophia, & fatetur Suarez *loco citato.* Nam genus viuentis ſecundùm ſe nobilius eſt, quàm non viuentis; & tamen fungus ex ſpecie ſua minùs perfectus videtur, quàm ſit Sol ex ſpecie ſua, qui certè ſuperat fungum in aliis multis prædicatis nobilioribus. Quamuis quoad hoc, vt verum fatear, poteſt fortaſſe eſſe quæſtio de nomine: nam exceſſus ille poteſt dici prouenire non ex ſpecie; ſed ex alio etiam genere nobiliori, ſub quo eſt illa ſpecies, v.g. exceſſus Solis ſupra fungum prouenit ex genere incorruptibilium, ſub quo eſt Sol, quod genus ex ſe nobilius eſt, quàm corruptibilium, ſub quo eſt fungus; atque ideo Sol non eſt ſolum perfectior fungo ex ſpecie ſua, ſed ex genere ſuo, nempe ex genere incorruptibilium, & fungus nõ eſt ſolùm imperfectior ex ſola ſpecie ſua, ſed ex genere corruptibilium, & facilè defectibilium, & parùm actiuorum, &c. ſic etiam fornicatio non ſolùm ex ſpecie ſua eſt grauior furto, ſed ex genere ſuo, quod eſt verſari circa bona corporis, quæ ex genere ſuo ſunt nobiliora, quàm bona fortunæ, circa quæ verſatur furtum; quod ideo etiam eſt leuius ex genere ſuo, quàm fornicatio, & ſic de aliis ſimilibus exemplis dici poſſet; ut re tamen ipſa nobis ſufficit, quod ſub aliquo genere ignobiliori, poſſit reperiri aliqua ſpecies nobilior, quàm ſit ſpecies contenta ſub alio genere nobiliori; ſiue hæc maior perfectio proueniat illi, ex ratione ſpecifica, ſiue ex alio genere nobiliori diſparato, ſub quo continetur eadem ſpecies: hoc enim ad propoſitum parum refert.

56 Secundò obſeruandum eſt, comparationem non fieri inter fidelem peccatorem, & infidelem: fortaſſe enim grauiùs punitur peccator fidelis, quàm infidelis, vt dixit Vrbanus Papa relatus in cap. *ſcimus 12. quæſt. 1.* ſed comparari ſolum peccatum infidelitatis, cum quolibet alio peccato & in hoc ſenſu dicimus, peccatũ infidelitatis infidelis hominis eſſe ex genere ſuo grauius quolibet alio peccato; quod nõ ſit odium Dei: cætera tamen peccata, v.g. fornicatio, furtum, &c. hominis fidelis frequenter grauiora ſunt, quàm eadem peccata commiſſa ab infideli, propter maius lumen, quod fidelis habet, & maiorem obligationem non peccandi: vnde fit, quod poſtea grauiùs puniatur, quàm infidelis: non quòd furtum fidelis grauiùs puniatur, quàm infidelitas, ſed quia cætera peccata, quæ plura ſunt, grauiùs puniantur in homine fideli, quàm hæc eadem in infideli, & ideo ſæpe omnibus penſatis maiorem pœnam habeat fidelis damnatus, quàm infidelis.

Tertiò obſeruandum eſt, ſicut ſuprà diximus 57
exceſſum odij Dei ſuper omnia alia peccata non arguere, quod etiam omiſſio dilectionis Dei debitæ ex præceptu charitatis excedat omnia alia peccata, excedere tamen ex genere ſuo omiſſiones peccaminoſas aliorum præceptorum: ſic etiam cum proportione idem dicendum eſſe, de omiſſione fidei debitæ nõ excedere quidem grauitate alia peccata, quãdo eſt mera omiſſio actus fidei, qui eo tempore debebat elici, & non eſt etiam interpretatiuè infidelitas: excedere tamen ex genere ſuo peccata omiſſionis contra alia præcepta, præter omiſſionem dilectionis Dei, quæ eſt contra præceptum charitatis. Quod idem cum proportione dicere poſſumus de diſſenſu poſitiuo contra fidem orto ex ignorãtia, excedere quidem ex genere ſuo, & cæteris paribus, peccata ex ignorantia, quæ fiunt contra alia præcepta, excepto ſemper peccato ex ignorantia, contra charitatem Dei; quæ omnia ex ſupradictis facilè conſtant, nec indigent alia probatione.

Vna ſolùm reſtare poteſt difficultas contra to- 58
tam hanc doctrinam, quia licèt infidelitas, qua aliquis negat Deum eſſe ſummè veracem, auertat immediatè hominem à Deo, negando eius veritatem infinitam, & intrinſecam; alij tamen diſſenſus hæretici non negantes Dei veracitatem, ſed eius reuelationem; nimirum quòd de facto Deus reuelauerit Euchariſtiam, vel quid ſimile, non videntur auertere hominem immediatè à Deo, ſed à creatura, nempe à reuelatione, quam negant, & quæ eſt aliquid extrinſecum Deo. Non ergo apparet vnde hæc infidelitas habeat tantam grauitatem, qua ſuperet grauitatem aliorum peccatorum ſaltem ex genere ſuo, & cæteris paribus. Ad hoc tamen iam diximus ſuprà, non ſolùm auerti à veritate Dei eum, qui credit Deum non eſſe veracem, ſed etiam eum, qui credit falſa eſſe, quæ debet Deo reuelanti credere. Quod idem cum proportione inuenitur in odio Dei, & in deſperatione, per quæ etiam peccata auertitur homo immediatè à Deo. Ad odium enim auertẽs à Deo, non requiritur, quod apprehendatur in Deo non eſſe bonitas infinita, aut aliquod eſſe malum intrinſecum Deo: nam hæc iam eſſet hæreſis manifeſta, ſine qua certum eſt poſſe committi peccatum odij Dei: vnde nec requiritur, quod voluntas auertatur à Deo, quia Deus malus eſt in ſe: ſed ſufficit apprehendere Deum, vt malum nobis propter mala nobis inflicta, propter quæ voluntas odit Deum, prout de facto odio habent damnati, propter tormenta, quæ ab ipſo patiuntur: iam enim auertuntur per actum contrarium ab infinita bonitate Dei. Sic etiam Catholicus

deſperans,

deſperans, non apprehendit Deo deeſſe fidelitatem, omnipotentiam, miſericordiam, &c. nec ideo deſperat. ſed apprehendit difficultatem magnam ex parte ſua, quam non credit de facto ſuperandam auxilijs Dei, licèt non neget poſſe ſuperari: & hoc ſufficit, vt auertatur à Deo per actum contrarium, deſperando Deum, quem deberet ſperare. Similiter ergo hæreticus, licèt non neget, Deum eſſe veritatem infinitam; diſſentit tamen iis, quæ Deo deberet credere, & ideo auertitur ab infinita veritate Dei per actum contrarium diſſentiendo iis, quæ propter diuinam veritatem deberet credere. Auerti ergo à Deo per actum contrarium, non eſt ſolùm negare in Deo eſſe perfectiones illas, quæ ſunt motiuum amandi, ſperandi, aut credendi, aut propter defectum illius motiui increati diſſentire, deſperare, vel odio habere: ſed ſufficit, per actum contrarium reſiſtere illis motiuis increatis: hoc ſufficit ad exceſſum illum grauitatis, quam hic receſſus immediatus à Deo habet ex genere ſuo ſuper omnia alia peccata: quatenus per hæc tria peccata recedit homo immediatè ab ipſo Deo.

59 Dices, qui odio habet proximum, quem deberet diligere propter Deum, non ideo dicitur odio habere Deum, propter quem diligendus eſſet proximus: ergo qui negat veritatem reuelatam, quam propter Dei veracitaté deberet credere, non ideo dicitur immediatè recedere à veracitate diuina, quam quidem non negat; ſed ſolam Dei reuelationẽ, ſine qua credi adhoc poteſt infinita Dei veracitas. Reſpondeo negando conſequentiam: exceſſus enim infidelitatis, deſperationis, & odij Dei ſuper alia omnia peccata, quem Theologi conſiderant, prouenit ex eo, quod per hæc tria peccata homo auertit ſe directè, & immediatè à Deo, vt dixit S. Thom. *dicta quæſt.* 20. *art.* 3. & alibi ſæpe. Hæc autem auerſio ſeu fuga, cùm ſit intentionalis, pertinet ad intellectum, & ad voluntatem. Voluntas ergo recedit, & fugit per affectum fugæ, qui opponitur

Voluntas dupliciter fugit obiectum.

proſequutioni: fugit verò voluntas dupliciter obiectum; primò quia malum eſt, & hic eſt affectus odij: ſecundò non quia malum eſt, ſed quia impoſſibile, vel difficile apprehenditur; & hic eſt actus deſperationis, quo voluntas recedit ab obiecto bono, non tam fugiens, quàm fugata à b ipſo obiecto voluntatem à ſe repellente, vt latiùs explicabitur Deo dante *in tract. de ſpe.* Vtroque ergo modo voluntas recedit directè, & immediatè per actum poſitiuum à Deo, nempe per odium Dei, quo fugit Deum tanquam malum, vel in ſe, vel certè ipſi homini: atque etiam per deſperationem, quia recedit etiam directè à Deo, non quia malus ſit, ſed quia eius aſſequutio difficultate ſua deterret, & quaſi fugat voluntatem; quæ licèt non tam fugiat, quàm fugetur, recedit tamen, difficultate depreſſa, auertit ſe à proſequutione ſummi boni, ſeu Dei; qui etiam eſt receſſus directus, & immediatus à Deo, vt bono

Intellectus auertit ſe ab obiecto per diſſenſum.

noſtro. Intellectus autem non habet alium modum recedendi, ſeu auertendi ſe, & fugiendi poſitiuè ab obiecto, niſi per diſſenſum: nam ſicut per aſſenſum amplectitur obiectum, ita per diſſenſum ab eo poſitiuè fugit.

Diſſenſus duplex.

Hic tamen diſſenſus poteſt eſſe duplex, nempe formalis, & expreſſus, vel virtualis, & æquiualens: Primo modo recedit intellectus à Deo negando expreſsè eius veritatem, qui eſt peſſimus actus infidelitatis, quo homo ſe auertit immediatè, & expreſsè ab infinita veracitate Dei. Secundo modo recedit intellectus ab eadem Dei veritate, negans id, quod ſufficienter proponitur vt reuelatum à Deo, & quod propter diuinam veritatem deberet credi. Qui etiam eſt receſſus directus, & immediatus à veritate Dei, licèt non ſit formalis, ſed virtualis; quia negare eſſe verum id quod proponitur, vt dictum à Deo, & quod propter Dei auctoritatem debet credi, eſt virtualiter negare veracitatem Dei, quia negat veritatem creatam, ſine qua in his circunſtantiis Deus non poteſt eſſe verax: vnde æquiualenter negatur veracitas Dei: & ideo S. Thomas *dicta quæſt.* 20. *art.* 3. ſimpliciter, & abſolutè dixit, quòd per infidelitatem, *homo ipſam Dei veritatem non credit:* quia nempe dicit non eſſe verum id, quod credere debet, dictum eſſe à Deo. Fateor hanc æquiualentiam, qua dicimus, negantem articulum reuelatum, negare virtualiter Dei veritatem, non fundari in mero debito phyſico ipſius intellectus, ſicut qui negat concluſionem, quæ euidenter ſequitur ex præmiſſis, cogitur neceſſariò ad negandam præmiſſam aliquam, nec poteſt phyſicè intellectus, ſi attendat ad illationem, & connexionem, negare concluſionem aſſentiendo vtrique præmiſſæ: in caſu autem noſtro poteſt quidem intellectus, ſaltem imprudenter aſſentiri veracitati Dei, & negare articulum reuelatum, negando eſſe à Deo reuelatum. Dicitur tamen virtualiter negare veracitatem Dei, propter neceſſitatem partim phyſicã, partim ex debito morali, qua negato articulo debet negare veracitatem Dei. Quia nimirum videt eſſe obligationem credendi, illam eſſe reuelationem Dei, qua reuelatione Dei conceſſa, prout eſt obligatio illam concedendi, cogitur iam phyſicè intellectus, negato articulo reuelato, ad negandam veracitatem Dei, cum qua poſita reuelatione, habet connexionem neceſſariam veritas articuli reuelati: & ideo dicitur æquiualenter, ſeu virtualiter, diſſentiendo articulo, negare veritatem Dei reuelantis.

Vnde conſtat iam differentia inter odium proximi, qui deberet amari propter Deum, & diſſenſum articuli, qui deberet credi, propter veritatem Dei. Nam qui negat articulum fidei, habet diſſenſum, qui eum cogit neceſſitate, partim phyſica, partim ex debito morali, ad negandam veritatem Dei, qui eſt intellectualis receſſus, & auerſio immediata, ſaltem virtualis, & æquiualens ab ipſa veritate Dei, & perinde ſe habet æquiualenter, ac ſi diceret Deus non eſt verax. Qui verò odio habet proximum, non habet vllum actum, qui eum cogat neceſſitate phyſica, vel orta ex debito morali, ad odium formale, vel ad deſperandum Deum; ſed ſolùm cogitur ad non diligendum Deum ſuper omnia, durante illo odio proximi, quatenus in dilectione Dei ſuper omnia continetur implicitè dilectio proximi propter Deum. Non tamen cogitur phyſicè ad habendũ odium Dei, vt conſtat: nec etiam cogitur ex debito morali, cùm non habeat præceptum habendi aliquem actum, ex quo, durante odio proximi, cogatur ad habendum odium ipſius Dei: ideo odium proximi non eſt auerſio directa à Deo, & immediata: diſſenſus verò articuli reuelati, eſt ſaltem virtualiter auerſio immediata ſaltem virtualis ab ipſa veracitate Dei. 60

SECTIO III.

Diuiſio infidelitatis in Paganiſmum, Iudaiſmum, & Hæreſim.

61 *Infidelitas in genere, & in ſpecie.* INfidelitas poteſt latè accipi, & in genere, vel ſtrictè, & quaſi in ſpecie: Primo modo cõprehendit omnẽ diſſenſum contra noſtrã fidem; ſiue ſit hæreſis, ſiue Iudaiſmus, ſiue gentiliſmus: ſecũdo modo accipitur magis ſtrictè, prout condiſtinguitur ab hæreſi de qua dicemus *diſput. ſequenti.* *Infidelitatis in ſpecie diuiſio.* Nunc loquimur de infidelitate in genere, & primo modo, quæ communiter diuidi ſolet in tria membra; Paganiſmum, Iudaiſmum, & hæreſim; de qua diuiſione agunt Theologi in præſenti, cum S. Thoma *qu.* 10. *art.* 5. circa quam diuiſionem, Aduerto in primis, in eo ſermonem eſſe ſolummodo de infidelitate, prout opponitur fidei Catholicæ, nam ſi aliquis diſſentit reuelationi priuatiuæ ſibi ſufficienter propoſitæ, peccabit quidem grauiter contra fidem, vt vidimus in ſuperioribus, & tamen non erit paganus, Iudæus, vel hæreticus: neque eius infidelitas pertinet ad iudicium humanum, ſed ad diuinum. Theologi autem eas tãtùm ſpecies infidelitatis aſſignarunt, quæ deſeruiunt ad dignoſcendos infideles in humano iudicio, relicta illa alia infidelitate priuata, quæ ad humana iudicia inutilis eſt.

Paganiſmi nomine quid hic intelligatur. De diuiſione ergo in hoc ſenſu intellecta plures occurrunt difficultates: Ante quas tamen obſeruandum eſt, Paganiſmi nomine in præſenti comprehendi omnes alios infideles, qui nec ad Iudaiſmum pertinent, nec ad hæreticos. De etymologia autem huius nominis. *Pagani*, & cur ad infideles tranſlatum ſit, multa congerit Hurtado *diſp.* 71. *sect.* 1. ex Azorio *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 24. quibus omiſſis certum eſt, hoc nomen à pago deriuari, vnde ruſtici frequenter apud veteres auctores Latinos *pagani* dicebantur. Poſtea à Iureconſultis tranſlatum eſt nomen ad ſignificandos eos qui eſſent militiæ aſcripti; vnde frequenter leges diſtinguunt milites à paganis, hoc eſt, à non militantibus, qui aliis ad bella migrantibus domi manerent, & pagos habitarent: nam, & ipſæ vrbes in pagos, id eſt, regiones diuidebantur. Hinc teſte Hieronymo, & aliis, Eccleſiæ Patres ethnicos cœpere appellare *paganos*. *Pagani nomen vnde deſumptum.* Hoc eſt militiæ Chriſtianæ non aſcriptos: quod etiam placuit Alciato, Connano, & aliis apud Azorium vbi ſupra, qui licèt id non probet, poſtea tamen approbauit; ſumpta non leui coniectura ex narratione Theodoreti lib. 5. hiſt. c. 5. dicentis, Conſtantinum pugnaturum cõtra Maxentium tyrannum, voluiſſe milites omnes ad bellum difficilimum ſacro baptiſmate ſuſcepto præparari: eos verò, qui recuſarent, immunes à militia domos ſuas redire iuſſos. Vnde credibile eſt eos omnes, qui Chriſtiana ſacra recuſarent, cœpiſſe dici paganos; neque enim ante illud tempus *Pagani* nomen inuenimus in hac *infidelium* ſignificatione vſurpatum. Sic etiam *gentiles* dicti ſunt, eo quod Iudæi nationes omnes, præter ſuam *gentes*, ſeu *gentiles* appellabant. Frequenter etiam vocantur *Ethnici*, græco nimirum vocabulo ab ἔθνος quod gentem ſignificat, & hæc ſufficiant de voce prænotaſſe.

62 Hoc ſuppoſito, Prima difficultas eſt, quomodo hæ tres ſpecies infidelitatis diſtinguantur inter ſe. *Quomodo hæ tres ſpecies infidelitatis diſtinguantur inter ſe.* Aliqui enim volunt diſtingui ex parte ſubiecti: nam ille, qui fidem nulla ex parte ſuſcepit dicitur paganus; qui verò ex parte ſuſcepit, nempe quoad legem Moyſis, ſeu vetus teſtamentum, & reiicit fidem Chriſti, dicitur Iudæus: qui denique ſuſcepit fidem Chriſti, ſeu nouum teſtamentum; & adhuc errat in aliqua parte dicitur hæreticus. Quod cum tanto rigore aliqui intelligunt, vt dicant, eum ſolùm eſſe hæreticum, qui verã Chriſti fidem ſuſcepit, & poſtea quoad aliquid eam deſerit; quo pacto loqui videtur Caietan. & Bañes *dicto art.* 5. Quem tamen ſenſum alij meritò reiiciunt, Suarez *in præſenti diſp.* 16. *sect.* 4. *num.* 5. Lorca *dicto art.* 5. *num.* 6. Coninch *diſp.* 18. *num.* 59. Hurtado *diſp.* 71. §. 12. & alij communiter. Primò quia filij hæreticorum in hæreſi educati nunquam receperunt veram fidem Catholicam, & tamen ſunt verè hæretici, poſtquam fidem Catholicam ſufficienter propoſitam reſpuunt. Secundò arguit idem Suarez *n.* 9. quia Catechumenus, qui ab hæreticis catechizatur & imbibit eorum errores, eſt verè hæreticus etiam antequam baptizetur: eſt enim infidelis, & non eſt paganus, nec Iudæus: & tamen ipſe nunquam veram fidem ſuſcepit. Tertiò quia Catholicus, qui poſtea ad Turcarum, vel Iudæorum ſectam tranſit, non fit hæreticus, ſed paganus, vel Iudæus; & tamen veram Chriſti fidem priùs ſuſceperat, ergo non eſt hæreticus, omnis qui à vera fide ſuſcepta deficit.

Ipſe verò Suarez *num.* 4. & 10. videtur, ad diſtinguenda hæc tria membra, recurrere ad ſcripturam ſacram, receptam, vel non receptam, ita vt Paganus ſit, qui neutrum teſtamentum recipit: Iudæus, qui recipit vetus, & reiicit nouum; hæreticus qui recipit etiam nouum, ſed adhuc errores aliquos retinet. Hanc tamen diſtinctionem impugnat Hurtado vbi ſupra §. 15. Primò, quia Mahometani, ſeu Sarraceni pleriique admittunt Pentatheucum, circumciſionem, & tamen non ſunt Iudæi, ſed cum paganis computantur. Nec obſtat, quod non admittant libros prophetarum veteris teſtamenti, quia ſaltem admittunt illos alios libros, quod ſufficit ad extrahendos illos à Paganiſmo; ſicut extrahitur à Iudaiſmo hæreticus, qui admittit partem noui teſtamenti, licèt non admittat omnes eius ſcripturas. Secundò, quia poteſt hæreticus reiicere totum nouum teſtamentum, vt à Manichæis factum eſſe dicit Maldonatus, in præfat. ad Euangelia, c. 2. & tamen credere Chriſtum veniſſe, & fuiſſe Redemptorem, &c. hic certè non erit paganus, cùm credat Chriſtum, & in Chriſtum, & ob eandem rationem non erit Iudæus: erit ergo hæreticus, licèt non admittat nouum teſtamentum. 63

Propter hæc idem Hurtado §. 18. dicit, hanc diuiſionem non eſſe Metaphyſicam, ſed moralem, inductam ad commodè ferendum leges diuerſas contra diuerſos gradus infidelium, & ad œconomiam Eccleſiaſticam, diuerſæ enim leges ſtatuuntur circa Iudæos, vel Paganos, vel hæreticos. Iudæorum ergo nomine Eccleſia intelligit omnes non baptizatos, qui circumciſione, & aliis ritibus Moſaycis vtuntur. Rurſus baptizatos omnes, quomodocunque à Catholica fide deuient, vocat hæreticos: Paganos autem vocat alios omnes infideles, qui nec baptizati ſunt, nec circumciſione, & ritibus Iudaicis vtuntur, in quo ſenſu diuiſio eſt exacta, & adæquata.

Hic

64 Hic modus explicandi reipſa incidit in opinionem illam Caietani, & aliorum ſuprà relatorum, qui dicebant, has differentias, deſumendas eſſe non ex obiecto, ſed ex ſubiecto, in quo priùs recepta fuerat, vel non fuerat fides Chriſti: quam explicationem Lorca *loco ſuprà citato* dicit indignam eſſe, quæ aſcribatur S. Thomæ, & ipſe Hurtado §. 13. dixerat eſſe, homine Philoſopho indignam: & tamen ipſe poſtea, licèt non recurrat ad hoc, quod fides ſuſcepta antea fuerat in ſubiecto, recurrit tamen ad aliam conditionem etiam præteritam ex parte ſubiecti, nempe quod baptiſmum antea ſuſceperit, vt ſit hæreticus, vel quod ſuſceperit circumciſionem, vt poſtea dicatur Iudæus. Quare eiſdem argumentis reiici poteſt; quia licèt antea circumciſionem vtilem crediderit, & ritus Iudaicos; ſi tamen poſtea circumciſionem, & omnes alios Iudæorum ritus deteſtetur, & tranſeat ad Ethnicos, falſóſque Deos colat, iam nunc eiuſdem prorſus ſectæ, ac religionis eſt cum Ethnicis, quorum omnes ritus profitetur; ergo eius infidelitas præſens non pertinet ad Iudaiſmum, ſed ad Paganiſmum, & ita omnes communiter dicunt illum ex Iudæo factum Gentilem, vel Mahometanum. Quod idem eſt de Chriſtiano baptizato tranſeunte ad Iudaiſmum, vel Gentiliſmum: non enim dicimus factum eſſe hæreticum, ſed Iudæum, vel Gentilem, cùm idem prorſus ſentiat, & eandem religionem profiteatur, quam Iudæi profitentur, vel Gentiles. Fateor, hunc ratione baptiſmi ſuſcepti, ſubiici Eccleſiæ correctioni, & pœnis, quibus non ſubiacent non baptizati: hoc tamen non arguit diuerſam infidelitatem, ſed eandem puniri ab Eccleſia in vno, quia eius ſubditus eſt, & non in alio, qui non eſt eius ſubditus: ſicut etiam Princeps punit pœna capitali reum homicidij ſibi ſubditum, qua pœna non punit reum eiuſdem criminis, qui non eſt eius ſubditus.

65 Confirmatur primò, ex communi loquendi modo, quo hæreticos appellamus eos, qui ſolùm circa veram baptiſmi formam errant, & ideo verum baptiſmum non ſuſcipiunt, quoad reliqua verò Chriſtianam religionem profitentur, & acceptant. Sic enim Pauliniſtæ, qui verum baptiſmi ritum non ſeruabant, hæretici tamen vocabantur, vt conſtat ex Hieronymo dial. contra Luciferianos circa finem, & Innocentio I. *epiſt.* 22. *cap.* 5. & excepti fuerunt à regula communi, de non rebaptizandis iis, qui ex hæreſi conuertuntur, quia hi hæretici carebant vero, & valido baptiſmo: ſic etiam hodie Anabaptiſtæ, qui non niſi prouecta valdè ætate baptizantur, dicuntur hæretici etiam ante baptiſmum ſuſceptum, vt notauit Coninch *vbi ſuprà num.* 59.

Confirmatur ſecundò, quia Chriſtianus baptizatus è contra, ſi ad gentiliſmum tranſeat, nunquam à ſanctis Patribus hæreticus appellatur, ſed Apoſtata; ſicut Iulianus Imperator Apoſtata dictus eſt, non hæreticus, & alij ſimiles: & in vniuerſum regulam vniuerſalem conſtituunt, quod hæreticus non eſt, qui Chriſtum omnino negat: ſic enim dixit vniuerſaliter Ambroſius lib. 7. in Lucam: *nemo hæreticorum Chriſti nomen negat.* & Gregor. *lib.* 20. *moral. cap.* 9. dixit, hæreticos ſub nomine Chriſti contra Chriſtum militare. Qui ergo Chriſtum negat omnino, nec ſub nomine Chriſti errat, non appellatur hæreticus, licèt baptizatus fuerit, ſi ad ritus, & ſectas Paganorum, vel Iudæorum omnino tranſeat.

Ego itaque opinor, differentiam inter hæc tria membra, non eſſe attendendam ex eo, quod homo ſuſceperit, vel non ſuſceperit baptiſmum, vel circumciſionem, ſed ex parte obiecti negati, & crediti: addo tamen, vt diuiſio ſit adæquata, & membra ad inuicem ſint condiſtincta, debere rem hanc non omnino metaphyſicè conſiderari, ſed cum aliqua moralitate pendente ex arbitrio prudentis viri. Primam partem declaro, & dico, Iudæum in hac diuiſione appellari eum, qui legem, & ritus Iudaicos profitetur: hæreticum verò eum, qui profitetur religionem Chriſtianam, & adhuc non totam eius fidem tenet: paganum denique eum, qui neutram religionem profitetur, in quo ſenſu diuiſio eſt adæquata: nulla enim infidelitas reperitur, quæ ad aliquod ex illis membris non pertineat: loquimur autem nunc de hæretico in latiori ſignificatione, non ſtrictè de eo, qui punitur ab Eccleſia pœnis hæreticorum. Ad hoc enim aliæ conditiones examinandæ ſunt, vt baptiſmus ſuſceptus, pertinacia contra Eccleſiam, & aliæ de quibus *infrà diſp.* 20. 66

Concluſio.

Prima pars concluſionis declaratur.

67 Dixi autem attendi hanc differentiam *ex parte obiecti negati, & crediti*, quia ad ferendum iudicium de ſingulis actibus infidelitatis ſeorſim, imò & de omnibus ſimul non ſufficit conſiderare quale obiectum noſtræ fidei per illos actus negetur, ſed oportet etiam conſiderare, quid aliud de obiectis noſtræ fidei homo ille credat, vel non credat. Nam omnia, quæ Iudæus negat de noſtra fide, negat etiam Paganus gentilis; & tamen infidelitas vnius pertinet ad Iudaiſmum; alterius verò ad paganiſmum. Illa ergo infidelitas Iudæi; qua negat dogmata noſtræ fidei, non habet denominationem Iudaiſmi præciſè ex obiectis, quæ negat: nam eadem etiam obiecta negat Paganus, ſed etiam ex obiectis, quæ Iudæus credit, ſeu non negat, & ideo eſt Iudaiſmus quia negat talia dogmata, & idem homo credit alia etiam dogmata noſtra, quæ quia gentilis non credit, ideo infidelitas, in qua conuenit cum Iudæo non vocatur in gentili Iudaiſmus, ſed gentiliſmus, ſeu paganiſmus partialis. Et in hoc ſenſu concedi poteſt, quòd differentia inter has infidelitates deſumitur aliquando ex parte ſubiecti: nimirum comparando infidelitatem Iudæi cum infidelitate pagani, qua præciſè negat, quod Iudæus etiam negat, non differunt ex obiecto illius infidelitatis, ſed ex ſubiecto negante, vel non negante alia dogmata: ſi tamen comparetur tota infidelitas Iudæi, cum tota pagani, differunt etiam ex parte obiecti, cùm tota infidelitas pagani terminetur ad plures errores contra fidem noſtram, quàm infidelitas Iudæi. Quod idem etiam inter diuerſas hæreticorum ſectas apparet: nam Arianiſmus, quatenus præciſè negat ſupremam poteſtatem Pontificis Romani, non differt à Lutheraniſmo, quatenus eam negat, ex parte huius obiecti negati: differt tamen ex parte aliorum articulorum, quos negat Lutheraniſmus, & Arianiſmus non negat, ſed credit, & è contra: & ideo ſinguli errores Lutherani pertinent ad Lutheraniſmum, & ſinguli errores Ariani pertinent ad Arianiſmum, quia obiectum adæquatum vnius differt ab obiecto adæquato alterius.

68 Vt autem melius adæquatio diuiſionis, & condiſtinctio ad inuicem harum trium infidelitatum in hoc ſenſu appareat, oportet explicare ſecundam partem concluſionis, & oſtendere quomodo aliquid admiſcendum ſit moralitatis ad eam ve-

Secunda pars concluſionis explicatur.

tifican

rificandam. Diximus enim paganum v. g. dici, qui nec ritum Iudaicum, nec Chriſtianum profitetur: Poteſt autem contingere, quod aliquis negans fidem Chriſtianam profiteatur aliquid ex ritu Iudaico; ſed ita parum, vt moraliter id non ſufficiat ad hoc vt dicatur profiteri Iudaiſmum. Sic enim Mahometani circumciſionem vſurpant, & abſtinent carnibus porcinis, non tamen eorum infidelitas dicitur ſimpliciter Iudaiſmus, ſed Paganiſmus, quia illa pauca non ſufficiunt, vt dicantur moraliter profiteri ſectam Iudæorum: ſicut etiam iidem Mahometani fatentur, Chriſtum fuiſſe hominem ſanctum, & Prophetam, quod quidem Iudæi negant, & Chriſtiani fatentur: id tamen non ſufficit, vt dicantur hæretici, quia non ſufficit, vt dicantur profiteri religionem Chriſtianam. Cùm enim Iudaiſmus v.g. contineat plurimos ritus, & confiteatur plures articulos, denominatio Iudæi non debet ſumi ex vno, vel alio ritu Iudaico, ſed ex maiori parte, & ex ſubſtantialibus illius religionis. Si autem aliqua ſecta introduceretur magis à paganiſmo diſtans, quàm Mahometani, & plura ex Iudaiſmo accipiens, tunc arbitrio prudentis iudicandum erit, an pertineat ad Iudaiſmum, vel ad Paganiſmum, & ideo diximus, aliquid moralitatis debere miſceri, ad condiſtinguendas has tres infidelitates, & collocandas ſingulas infidelium ſectas, in aliqua ex his tribus claſſibus infidelium. Quod idem neceſſarium eſſe poterit, ad diſcernendum, an ſecta aliqua pertineat ad hæreſim, an potiùs ad Iudaiſmum, vel Paganiſmum: poterit enim miſcere adeo pauca ex Chriſtianiſmo, & adeo multa ex Iudaiſmo, vt potiùs pertineat ad Iudaiſmum, quàm ad hæreſim, vel è contra; ſolùm poſſet eſſe difficultas, ſi aliqua ſecta ex æquo miſceret, ex Iudaiſmo, & Chriſtianiſmo, vel ex Iudaiſmo, & Paganiſmo ad quam ex his tribus claſſibus reducenda eſſet. Sed hic caſus nec vnquam poſitus eſt, nec moraliter videtur ponendus: & congruitatem huius diuiſionis in prædictas tres claſſes, ſatis eſt, quod apta ſit ad condiſtinguendas infidelitates, quæ de facto ſunt, & quæ moraliter occurrere poſſunt: cùm tota hæc diuiſio magis ſit doctrinalis, quàm metaphyſica, & potiſſimum fuerit inducta ad diſtinguendas leges contra infideles latas, & inſtructiones neceſſarias ad eos conuincendos, vel corrigendos.

69 Hinc infero primò, quid dicendum ſit de illo, qui recipit nouum teſtamentum, non tamen vetus: hic enim propriè erit hæreticus, quia recipit religionem Chriſtianam, ſecundum ea, quæ ſunt propria religionis Chriſtianæ, & continentur in nouo teſtamento: imo etiamſi nec nouum teſtamentum admitteret: ſi tamen Chriſtum admitteret, & præcipua dogmata Euangelij, non vt contenta in ſcripturis, ſed vt per traditionem habita, adhuc eſſet propriè hæreticus, quia ſub Chriſtiano nomine errores profiteretur. Et quidem antequam quidquam noui Teſtamenti ſcriberetur, iam erant plures Chriſtiani, & fortaſſe ex eis orti iam erant aliqui hæretici; vnde profeſſio ipſa religionis Chriſtianæ abſque receptione Scripturarum ſufficit ad conſtituendum hominem hæreticum, ſi ex parte à Catholica fide pertinaciter erret.

Quid dicendum ſit de illo, qui recipit Nouum Teſtamentum, non tamen vetus.

70 Infero ſecundò idem eſſe de eo, qui vetus Teſtamentum negaret, ſed tamen profiteretur legem Iudaicam, quaſi ea traditione à Deo acceptam: hic enim etiam pertineret ad Iudaiſmum,

Et quid de eo qui vetus Teſtamentum negaret; ſed tamen profiteretur legem Iudaicam, quaſi ex traditione acceptam.

propter eandem rationem. Vnde quando S. Thomas *dicto art.* 5. probat hanc diuiſionem ex eo, quod omnis infidelis vel renititur fidei nondum ſuſceptæ, & pertinet ad paganiſmum, vel renititur fidei Chriſtianæ ſuſceptæ in figura, & pertinet ad Iudaiſmum, vel denique renititur fidei Chriſtianæ ſuſceptæ in ipſa manifeſtatione veritatis, & tunc pertinet ad hæreſim: hæc inquam ratio non debet ita intelligi, vt ad Iudaiſmum neceſſe fuerit recipere figuras fidei Chriſtianæ, prout continentur in veteri Teſtamento; ſufficit enim eas recipere prout etiam per traditionem habebantur: ſic etiam & ad hæreſim ſufficit recipere fidem Chriſtianam, prout à Deo, licèt non recipiatur, prout manifeſtatur per ſcripturas: vbi obiter nota, per fidei *ſuſceptionem*, quam S. Thomas præexigit ad Iudaiſmum, vel hæreſim, non intelligit, vt ſuprà dicebamus, quod homo ille veram fidem Catholicam aliquando antea habuerit, ſed quod tunc quando habet hæreſim, admittat fidem Chriſtianam, quoad alia præcipua dogmata etiamſi ea non credat fide ſupernaturali, ſed humana; & ſimiliter ad Iudaiſmum ſufficit ritus legis Iudaicæ profiteri, & ſuſcepere tunc quando fidem Chriſtianam reſpuit.

Infero tertiò, hanc diuiſionem potuiſſe etiam locum, cum proportione debita habere, ante euangelium, & in ſtatu legis antiquæ, tunc enim ſi Iudæus fidelis, poſtea in errorem aliquam contra ſuam fidem incideret, fuiſſet in rigore hæreticus: in quo puncto Suarez *dicta ſect.* 4. *n.* 19. & 12. licèt benè aſſerat contra Banoes *dicto art.* 5. Iudæum illum tunc non incidiſſe in infidelitatem Iudaiſmi, ſed in hæreſim, ſi ab aliquo ſolùm articulo deficiebat; ſi verò à tota lege, & eius fide, incidiſſe in Paganiſmum: ratio tamen quam reddit *num.* 12. non placet. Dicit enim diuiſionem hanc magis abſtracto modo intelligendam eſſe, vt omnis ille, qui nullam reuelationem Dei ſibi propoſitam ſuſcipit, dicatur Paganus; qui verò reuelationem propoſitam expreſſam partim reiicit, partim credit ſaltem materialiter, dicitur hæreticus. Quare Iudæus tunc potuit fieri hæreticus, negando aliquem articulum ex propoſitis tunc ſibi expreſsè. Non tamen erat tunc infidelitas illa, quam nunc appellamos Iudaiſmum, quia non poterat tunc peccari, negando aduentum Chriſti, admiſſa fide Chriſti in figura. 71

Supradicta diuiſio infidelitatis an potuerit etiam locum habere ante Euangelium, & in ſtatu legis antiquæ.

Hic tamen explicandi modus non placet, vt dixi, quia non eſt verum, vniuerſaliter loquendo, eſſe hæreticum illum hominem, qui reuelationem ſibi expreſsè propoſitam partim ſuſcipit, & partim reſpuit: nam ante aduentum Chriſti, ſi aliquis ex Iudæis tranſiret ad populum gentium, & crederet vnitatem Dei, & negaret immortalitatem animæ, & alia dogmata omnia Iudæorum, non eſſet propriè hæreticus ſed paganus, etiamſi vnitatem Dei crederet, per traditionem ortam ex prima Dei reuelatione, prout nunc de facto credunt Mahometani, qui certè non omnes cognoſcunt vnum Deum ex creaturis, ſed id credunt ex traditione, & fide humana orta ex reuelatione Dei, & deriuata vſque ad Mahometem; & tamen ij negantes Chriſti diuinitatem, & diuiſionem Dei futuram, & redemptionem per Chriſtum, & alia huiuſmodi, non dicuntur hæretici, ſed pagani. Sic ergo potuit tunc contingere; nam multi ex populo gentium, fidem habebant de Deo vno, & remuneratione, imò & de futuro aduento Meſſiæ, vt conſtat de S. Iob, & aliis, qui 72

in ea fide, & lege naturæ ſalutem conſequebantur: ſi ergo aliquis Iudæus relicto Iudaiſmo, ſed retenta credulitate vnius Dei, negaſſet alios articulos, de aduentu Chriſti futuro expreſsè ſibi propoſitos, non deberet dici hæreticus, ſed paganus, prout nunc Mahometani dicuntur pagani, licèt confiteantur vnum ſolum Deum, ergo ad hæreſim non ſufficit retinere partem fidei expreſsè propoſitæ, & partem reſpuere, ſed aliquid vlterius addendum eſt.

73 *Regula S. Thomæ ad diſtinguendas ſpecies infidelitatis.* Poſſumus ergo dicere, nunc de facto has tres infidelium claſſes bene diſtingui per illam regulam ſancti Thomæ, nempe per renitentiam ad fidem non ſuſceptam, vel ad fidem ſuſceptam in figura, vel ad fidem ſuſceptam in manifeſtatione veritatis. Sed in primo membro per *fidem non ſuſceptam*, non debet intelligi, quod nihil à Deo reuelatum ſuſcipiat, ſed in his tribus membris, *fides*, ſignificat ſtatum quendam fidei, de redemptione per Chriſtum futura: quæ quidem fides conſtituebat ſtatum Legis naturæ, & fideles illius temporis coniungebat in vnitatem fidei: poſtea in ſtatu legis ſcriptæ, fuit fides Chriſti in figuris quatenus lex illa conſtituebatur per ritus, & ſacrificia, & alia multa, quæ omnia Chriſtum, & eius redemptionẽ futurã præfigurabant. Denique in lege noua eadẽ fides Chriſti præſẽs poſita eſt in manifeſtatione veritatis expreſſè. Pagani ergo dicuntur, qui non ſuſcipiunt fidem de Chriſto, etiã prout in ſtatu antiquo proponebatur. Iudæi, qui eam ſuſcipiunt, & vtuntur ritibus Chriſti redemptionem præfigurantibus; quoad fidem tamen eadem erat fides Iudæorum, & gentilium fidelium, & vtrique eadem credere tenebantur; nam gentiles fideles licèt non tenerentur vti ritibus Iudæorum, debebant tamen credere omnia, quæ Iudæi credebant, ſi iis ſufficienter proponebantur: quare vtrorumque infidelitas tunc ad eandem claſſem pertinebat, ſi deficiebant à vera fide. Nam ſi negabant redemptionem futuram per Chriſtum, aut alia, quæ cum ea redemptione habebant neceſſariam connexionem, vtrique fiebant pagani: ſi verò negabãt alia minoris momenti retenta ſaltem materialiter fide Chriſti venturi; vtrique fiebant non pagani, ſed hæretici; quia retenta fide de Chriſto, errores alios tenebant. *Hæretici nomen quid præciſe ſignificet.* Nam *hæretici* nomen abſtrahendo ab hoc, & alio tempore vſurpatur ad eos ſolos ſignificandos, qui ſuſcepta profeſſione fidei veræ de Chriſto, alios errores miſcent. Tunc ergo hæretici erant, quicumque ſub profeſſione Chriſti redemptoris futuri (quæ tunc erat vera Chriſti fides) alios errores habebant; quales erant Sadducæi, negantes reſurrectionem, & alij ſimiles. Nunc autem, quia vera fides Chriſti, eſt ſolùm de Chriſto iam præſenti, ideo *hæretici* illi ſoli dicuntur, qui retẽta confeſſione Chriſti, non futuri, ſed præſentis, & redemptionis factæ, alios errores tenent: ſemper ergo idem fuit formale ſignificatum huius vocis (*hæretici*) licèt pro mutatione ſtatus, variatum fuerit materiale ſignificatum illius, quia nunc ſola fides euangelica, eſt vera fides de Chriſto, quare ſub ſola illius profeſſione dari poteſt hæreſis: ſemper tamen fuit paganiſmus eorum, qui Chriſtum non agnoſcerent, & hæreſis eorum, qui ſub profeſſione eius fidei, quæ tunc erat fides vera de Chriſto, alios errores miſcebant.

74 *Iudaiſmus an ſemper fuerit.* Dubium eſſe poſſet de infidelitate media, quæ nunc eſt Iudaiſmus, an ſemper fuerit, an verò ante aduentum Chriſti eſſent ſolùm duæ claſſes infidelium, nempe paganorum, & hæreticorum, *an verò ante aduentum Chriſti eſſent ſolùm duæ claſſes infidelium.* nam iudaiſmus tunc non continebat infidelitatem, ſed profeſſionem veræ, & Catholicæ fidei. Adhuc tamen dicere poſſumus, diuiſionem hanc potuiſſe habere ſtatum medium tertiæ claſſis mediæ inter Paganiſmum, & hæreſim. Nam ſicut nunc Iudaiſmus eſt claſſis media diſtincta à Paganiſmo, qui nihil credit de Chriſto, & diſtincta ab hæreſi, quæ credit verè Chriſtũ veniſſe, Iudæus autem credit Chriſtum, ſed venturum; ita ante aduentum Chriſti poterat Iudæus errare, credendo falsò Chriſtum veniſſe, qui error extraheret à iudaiſmo in quo Chriſtus credebatur, & creditur venturus, & non tranſferret ad Paganiſmum, quia crederet Chriſtum promiſſum redemptorem, atque adeo faceret claſſem mediam correſpondentem Iudaiſmo præſenti, quæ claſſis nunc nõ habet nomen proprium: differret tamen à paganiſmo, & hæreſi, ſicut nunc Iudaiſmus differt ab illis. Nam ſicut nunc Iudæus falsò credit Chriſtum venturum, quem hæreticus verè confitetur veniſſe; ita tunc illa infidelitas media falsò crederet Chriſtum veniſſe, quẽ Iudæi, hæretici, & Catholici verè crederent venturum: atque ideo ſecta illa fortaſſe appellata fuiſſet *Chriſtianiſmus*. Vel alio nomine deriuato à nomine illius hominis, quem eius ſectatores crederent eſſe Chriſtum. De re autem conſtat illam fore infidelitatem mediam inter hæreſim, & Paganiſmum, quia non minus differret à Iudæis, quàm nunc ab eiſdem Iudæis differant Chriſtiani, atque etiam hæretici: nam Chriſtiani, de facto differunt potiſſimum à Iudæis, quòd credant veniſſe Chriſtum, quẽ illi credunt venturum. Hæc autem differentia tunc etiam fuiſſet, cum hoc ſolo diſcrimine, quòd nunc Chriſtiani hoc verè credunt; quod tamen tunc ſectatores illius ſectæ falsò crederent: quod non videtur augere, vel minuere differentiam: nam licèt per impoſſibile Chriſtiana noſtra religio falſa nunc eſſet, non ideo minùs differret à Iudaiſmo ex parte obiecti atque ideo nos non eſſemus ſolùm hæretici reſpectu Iudæorum, ſed eſſemus infideles ita à Iudæis diſtantes, ſicut Iudæi nunc diſtant à noſtra vera religione, quæ eſt diſtantia maior, quàm hæreticorum, cum non errent intra eandem profeſſionem de Chriſto.

Dices, infidelitas illa tertia, tunc ſolùm renitetur fidei ſuſceptæ in figura, cui etiam renitetur hæreſis Iudæi hæretici, & non fidei manifeſtatæ in veritate: ergo magis differunt nunc hæreſis, & Iudaiſmus ex quibus hæreſis renititur fidei ſecundùm veritatem manifeſtatam, & Iudaiſmus ſolùm fidei, ſecũdum figuram ſuſceptæ, quàm tunc differrent hæreſis mera, & infidelitas illa tertia credens Chriſtũ iam veniſſe. Reſpondeo eandem fore tunc differentiã inter illas tres infidelitates, quæ nunc eſt etiam iuxta regulam S. Thomæ. Nunc enim iuxta S. Thomam differunt, quia paganiſmus opponitur fidei nullo modo ſuſceptæ, (hoc eſt, vt diximus, fidei Chriſti.) Iudaiſmus fidei Chriſti ſuſceptæ in figura, & hæreſis fidei Chriſti ſuſceptæ ſecundùm manifeſtatam veritatem: hoc eſt, ſuſceptæ, quatenus profitetur Chriſtum iam in veritate manifeſtatum eſſe. Tunc autem totidem tres ſtatus poſſemus conſiderare in fide, cui opponerentur tres illæ infidelitates. Nam Paganiſmus opponeretur fidei de Chriſto venturo, nullo modo à Pagano 75

ſuſceptæ

ſuſceptæ: infidelitas verò illa media aſſerens Chriſtum iam veniſſe, opponeretur eidem fidei veræ de Chriſto venturo, ſuſceptæ ab illo fideli, ſaltem ſecundùm figuram, & promiſſionem factam: hanc enim promiſſionem factam, & figuras præcedentes non negaret, ſed reciperet ille infidelis, & pſeudochriſtianus; ſicut non negamus, ſed recipimus veri Chriſtiani: opponeretur ergo eius infidelitas fidei Chriſti venturi, ſuſceptæ ſecundùm figuram. Denique hæreſis mera Iudæi hæretici, opponeretur eidem fidei Chriſti venturi, ſuſceptæ ab illo hæretico, etiam ſecũdùm negationem manifeſtationis veritatis, ſeu quatenus negat Chriſtum veniſſe, quæ negatio manifeſtationis veritatis conſtitueret tunc ſtatum vltimum illius fidei, ſicut nunc manifeſtatio veritatis conſtituit vltimò ſtatum fidei noſtræ. Clariùs, & breuiùs, nunc tres infidelitates, vt ſupra diximus, differunt ex parte obiecti totalis, quia Paganiſmus negat omnino Chriſtum: Iudaiſmus negat ſolùm veniſſe: hæreſis vtrumque admittit, & negat alios articulos. Sic etiam tunc differrent tres illæ infidelitates ex parte obiecti totalis: Paganiſmus negaret omnino Chriſtum; infidelitas media Pſeudochriſtiani, negaret ſolum Chriſtum venturum: hæreſis denique neutrum negaret, ſed vtrumque affirmaret & negaret alios articulos: eſſent ergo tunc exdem tres claſſes infidelium, mutato nomine claſſis mediæ, quæ nunc eſt Iudaiſmus in *Pſeudochriſtianiſmum*, qui affirmaret falsò Chriſtum iam veniſſe, ſicut nec Iudæi falsò affirmant Chriſtum adhuc venturum.

76 *An eadem tres infidelium claſſes potuerunt inueniri in lege naturæ*

Infero quartò eaſdem tres infidelium claſſes potuiſſe inueniri in ſtatu legis naturæ, in quo vt ex ſuperioribus ſuppono, fideles etiam credebant venturũ reparatorem, & redemptorem; ſiue fides illa neceſſaria eſſet neceſſitate medij ſiue ſolùm præcepti. Paganus ergo eſſet, qui Chriſtum, ſeu reparatorem venturum non crederet, vel aliquid cum eo articulo connexum: hæreticus verò, qui circa alios articulos non connexos erraret, v.g. circa corporum reſurrectionem: media autem infidelitas eſſet ſicut diximus numero præcedenti, quæ negaret reparatorem venturum, & diceret iam veniſſe, quod eiſdem rationibus probatur, quibus probatum eſt in ſtatu legis ſcriptæ.

77 *Quid dicendum de Philoſopho credente eſſe vnũ Deum, & negante alios articulos fidei?*

Infero quintò, quid dicendum ſit de Philoſopho credente eſſe vnum Deum, & negante alios articulos noſtræ fidei. Reſpondeo enim ex dictis, illum Paganis annumerari, non ſolùm, ſi vnum Deum, ex ratione ſolùm naturali, & ex creaturis cognoſcat, ſed etiam, ſi per traditionem id acceperit, quæ ex prima Dei reuelatione ortum habuerit. Nam vt ſupra diximus, vt aliquis inter hæreticos, vel Iudæos numeretur, non ſufficit in vno, vel alio articulo cum eis conuenire, ſed debet conuenire, quoad ſubſtantialia: potiſſima autem ſubſtantia Iudaiſmi eſt credere Chriſtum venturum: ſicut & Chriſtianiſmi credere Chriſtum veniſſe: qui ergo neutrum crederet, nec Iudæus eſſet nec Chriſtianus, atque adeo nec hæreticus, ſed Paganis annumerandus, prout nunc annumerantur Mahometani, qui vnum ſolum Deum confitentur; & quorum plures non ex ratione naturali, ſed ex traditione id tenẽt, quę fortaſſe ortum habuit a reuelatione Dei, atque ideo fide naturali potiùs quàm ratione Deum vnum ſolum confitentur; Quod magis veriſimile eſt, ſi, vt dicunt, totum etiam Pentatheucum recipiunt.

Cùm tamen Chriſtum redemptorem venturum, aut veniſſe negent, numerantur cum paganis, qui Chriſti fidem nullo modo recipiunt.

78 *Atheiſmus ad quam ſpeciem infidelitatis pertineat*

Infero ſextò Atheiſmum etiam in homine baptizato non pertinere ad hęreſim, ſed ad paganiſmum, cùm non magis ſuſcipiat fidem quàm Paganus, imò minus credat de Deo, quàm Ethnici idololatræ, qui ad minus non negant aliquod numen. Magis dubitari poteſt de Antichriſto, & eius aſſeclis, ad quam infidelitatis claſſem pertineat eorum infidelitas. Nam Suarez *in preſenti dicta diſp. 16. ſect. 4. in fine*, breuiter dicit, infidelitatem illam Antichriſti, & ſuorum ad Iudaiſmum pertinere. Hoc tamen limitatione indiget: nam ſi ſermo ſit de doctrina illius, qua negabit Chriſtum Dominum fuiſſe Meſſiam, ſed legem Moyſis adhuc durare, eiuſque obſeruantiã à ſuis exiget, & tandem ſe verum Meſſiam promiſſum eſſe perſuadebit: hæc quidem doctrinam infidelitatis Iudaiſmi continet, quatenus ſuſcepta fide Chriſti in figura diſcedit a vero Chriſto, & negat eum ante illa tempora veniſſe: ipſe tamen Antichriſtus nõ habebit interiùs hoc infidelitatis genus, nec credet ſe eſſe verum Meſſiam, ſed erit fortaſſe Atheus, & Paganus in corde vt putat idem Suarez *2. tom. in 3. part. diſp. 54. ſect. 4. §. Hinc colligitur 1.* Vnde nec ſemper eius aſſeclæ infidelitatẽ Iudaiſmi retinebunt, ſi credimus eidem Auctori ibi dicenti, quòd poſt obtentum regnum, & dominium, laruam deponet, & verum Deum negabit, Moyſis legem contemnet, ſeque ſolum adorari iubebit: ipſe verò in occulto Dæmonis idolum colet, à quo regnum, opes, & concurſum, ad mirabilia patranda obtinebit, quibus homines ſeducat, & abducat ad eum ſolum colendum, & venerandum: quare iam tunc eius aſſeclæ magis erunt pagani, quàm Iudæi.

79 *Obiectio 1.*

Hinc denique facile erit iam diſſoluere aliqua, quæ contra hanc trimembrem diuiſionem obiici ſolent. Primò obiicitur, quia ſicut hæreſis diſtinguitur a Iudaiſmo, ex eo quod hæreticus ſuſcipiat fidem contentam in veteri teſtamento, & hæreticus recipiat vtrumque teſtamentum, ſic etiam deberent diſtingui duę claſſes infidelitatis, quarum vna recipiat dimidium teſtamenti veteris, & altera recipiat totum illud. Reſpondeo ex dictis diuiſionẽ hanc non attendi ſecundùm partes ſcripturæ, quæ recipiuntur, ſed ex Chriſto recepto, vel non recepto, vt explicuimus: ſiue ergo recipiat totum teſtamentum vetus, ſiue partem, ſiue etiam nihil; ſi tamen aliquis recipit Chriſtum promiſſum, & neget veniſſe, pertinet ad Iudaiſmum: ſicut è contra, ſi recipiat verum Chriſtum redemptorem, qui iam venit, & erret circa alia, eſt hæreticus, ſiue recipiat totum nouum teſtamentum cum veteri, ſiue ſolum nouum, ſiue partem ſolam illius, ſiue nihil: ſufficit enim errare ſub nomine Chriſtiano, & ſub confeſſione Chriſti iam præſentis, vt à Iudæo, & Pagano diſtinguatur.

Obiectio 2.

Secundò obiicitur, quia ſi aliquis confiteretur Chriſtum, neget tamen omnem reuelationem externam, & dicat omnia reducenda eſſe ad ſpiritum, & inſtinctum internum, & ideo ſe credere Chriſtum, quia ſpiritus internus id dictat, hic non erit Iudæus, nec Paganus, vt conſtat, ſed neque etiam erit hæreticus, cùm nullam reuelationem recipiat; ergo pertinebit ad aliam quartam infidelitatis claſſem; vel dicendum erit, ad hæreſim ſolùm attendi, an infidelitas ſit in ho-

mine baptizato: ita arguit Hurtado *dicta diſp.* 71. §. 17. Reſpondeo illum eſſe propriè hæreticum, ad hæreſim enim pertinent omnes, qui recipiunt fidem Chriſti manifeſtati in veritate, & iam præſentia: quando autem dicimus hæreticum recipere fidem Chriſti, non eſt ſermo de fide vera, & formali, ſed de fide materiali, & obiectiua; hoc eſt, recipere Chriſtum, quem vera fides Chriſtiana credit; & docet, etiamſi illum non recipiat per verum actum fidei diuinæ; imò certum eſt hæreticum non recipere Chriſtum per veram fidem diuinam, cùm nullum habeat actum fidei, vt ſuprà vidimus. Sic etiam ad Iudaiſmum pertinet, qui recipit fidem Chriſti in figura, & tamen certum eſt, Iudæum non exercere verum actum fidei diuinæ circa figuras Chriſti, & vetus Teſtamentum. Sicut ergo ad Iudaiſmum ſufficit recipere fidem Chriſti in figura, materialiter, & obiectiuè, id eſt, confiteri, id quod confitetur fides Chriſti in figura, licèt id non credat per verum actum fidei, ita ad hæreſim ſufficit recipere materialiter, & obiectiuè fidem Chriſti manifeſtatam in veritate, id eſt confiteri, Chriſtum præſentem, quem confitetur vera fides Chriſtiana, licèt id ab hæretico non credatur per verum actum fidei diuinæ. Neque ex hoc ſequitur Philoſophum ſequentem vnum Deum, quem ex creaturis ratione naturali arguit, non eſſe Paganum, cùm iam credat idem obiectum, quod credit fides, licèt id non credat per actum fidei, ſed per diſcurſum ex ratione naturali. Hoc, inquam, non ſequitur, quia Philoſophus ille nullam fidem etiam obiectiuam recipit de Chriſto: dicimus autem eum, qui omnino negat Chriſtum etiam in figura, pertinere ad paganiſmum.

81 *Obiectio 3.* Tertiò obiicit idem Hurtado *ibi*, quia poteſt aliquis credere Chriſtum veniſſe, & eſſe Deum, ſimulque colere alios Deos; vt ferè de Tiberio Cæſare fertur: hic ergo erit mixtus ex Chriſtianiſmo, & Paganiſmo, & pertinebit ad aliam infidelitatis claſſem. Reſpondeo, Tiberium, & ſi quis alius ſimilis inueniatur, Paganum fuiſſe: non enim agnouit Chriſtum Deum, nec etiam Chriſtum Dei, cùm non attribuerit Deo veram diuinitatem, ſed fictam, & nihil de diuinitate habentem: ſicut etiam Philiſtæi, & alij gentiles, qui Deum aliquem Hebræorum eſſe dicebant, illum tamen non agnoſcebant vt verum Deum; ſed vt vnum ex aliis Diis, qui eo ipſo, quod plures erant, nullus erat Deus. Ad hoc ergo, vt aliquis non annumeretur Paganis, neceſſe eſt, quod Chriſtum vel futurum, vel præſentem fateatur, Chriſtum, inquam, Dei Filium, ſiue conſubſtantialem, vt fides catholica agnoſcit, ſiue non conſubſtantialem, vt Arius ponebat; ſed tamen qui ſit Chriſtus Dei veri, ab eo ad ſalutem mundi mittendus aut miſſus, à qua æſtimatione longè aberat Tiberius, & ſi quis fuit ſimilis, cùm nullum verum Deum agnoſceret, ſed plures fictos cum eſſentia repugnante diuinitati.

82 *Obiectio 4.* Quartò obiicitur, quia dubitans de fide ad nullam ex illis tribus claſſibus ſpectat. Reſpondeo facilè, eo modo, quo dubitans in fide, eſt infidelis, reduci ad aliquam ex illis claſſibus: eſt enim quid commune ad omnes illas; nam ſi dubitat totaliter de fide Chriſti etiam in figura, pertinet ad Paganiſmum; ſi verò dubitet, an Chriſtus venerit, pertinet ad Iudaiſmum: ſi verò de hoc non dubitet, ſed de aliis, eſt hæreticus. Quod idem cum proportione dicendum eſt de apoſtaſia, quæ etiam eſt quid commune ad Paganiſmum, & Iudaiſmum, & hæreſim, ſolúmque ex parte termini, *à quo*, connotat fidem Catholicam priùs habitam, & poſtea deſertam, de quo tamen dicemus *ſect. ſequenti*.

His ergo ſuppoſitis circa explicationem, & ſufficientiam huius diuiſionis; ſecunda difficultas principalis eſſe ſolet; An poſſit aliquis contrahere duas vel omnes illas infidelitates, ita vt ſit Paganus, Iudæus, & hæreticus. Non eſt autem dubium, quin ſucceſſiuè id fieri poſſit: ſimul verò eſſe non poſſe conſtat ex dictis; quia Paganiſmus cùm excludat Chriſti confeſſionem, etiam in figura non poteſt eſſe cum hæreſi, quæ Chriſtum expreſsè confitetur, nec cum Iudaiſmo, qui eum confitetur ſaltem in figura: ſimiliter Iudaiſmus, qui Chriſtum veniſſe negat, non poteſt ſimul eſſe cum hæreſi, cùm hæretici non ſint, qui Chriſtum veniſſe non confitentur. Dubium eſt de Iudæo, qui ſimul negaret Thobiam habuiſſe filium, aut neceſſaria eſſe bona opera ad ſalutem; nam quatenus hoc negaret eius infidelitas non pertineret ad Iudaiſmum, cùm Iudæi etiam hoc confiteantur, ergo pertineret ad hæreſim, atque adeo eſſet ſimul Iudæus, & hæreticus. Suarez *dicto n.* 13. dicit, per ſe non poſſe id contingere, poſſe tamen per accidens, ex conſcientia erronea, quem modum loquendi imitatur etiam Hurtado *dicta diſp.* 71. §. 18. *in fine*: ſed vix intelligo quorſum hic ſermo fiat de conſcientia erronea. Quæ enim conſcientia erronea requiritur, vt peccet contra fidem, qui negat neceſſitatem bonorum operum ad ſalutem? nam conſcientia erronea, eſt dictans obligationem, vbi non eſt, vel eam negans vbi eſt, in hoc autem caſu conſcientia dictaret obligationem confitendi, & non negandi neceſſitatem bonorum operum, quæ obligatio veriſſima eſt. Solum poſſet conſcientia erronea habere locum, quando Iudæus perſuaderet ſibi obligationem credendi, v. g. perſeuerantem neceſſitatem circumciſionis, & tamen eam neceſſitatem negaret, tunc enim ex conſcientia erronea contraheret malitiam hæreſis, quidquid ſit, an eſſet dicendus ſimpliciter hæreticus. Sed neque eſt ille caſus de quo nunc agimus; nec P. Suarez eum caſum expreſſerat, dum agit de Iudæo, *qui non ſolum repugnaret Chriſtianæ fidei, ſed etiam inter credenda in lege veteri, aliquid negaret.* Talis autem eſt Iudæus, qui negaret purgatorium, vel neceſſitatem bonorum operum, cùm hæc ſint ex credendis in lege etiam veteri. 83 *An poſſit aliquis contrahere duas vel omnes ſpecies infidelitatis.*

De hoc itaque breuiter dicendum eſt, iuxta id, quod notauimus ſupra, infidelitatem illam ſpecialem circa illum articulum, ſi ſecundùm ſe conſideretur, non differre quidem ab infidelitate, qua hæreticus Lutheranus, vel Caluiniſta eundem articulum negat, in illo tamen ſubiecto, non dare denominationem hæretici ſimpliciter, & abſolutè, quia differentiæ harum trium infidelitatum, vt ibi diximus, non deſumuntur ex obiecto ſingulorum errorum ſeorſim, ſed ex obiecto adæquato totius infidelitatis, quæ eſt in illo ſubiecto; in quo obiecto adæquato, ſi non continetur negatio Chriſti iam manifeſtati, homo ille dicitur hæreticus: ſi continetur, dicitur Iudæus, vel Paganus, quæ denominationes deſumuntur ab infidelitate totali, & non ab vna ſolùm parte illius. Quare ad rationem dubitandi propoſitam dicimus, illum quatenus præcisè negat illum articulum, nec eſſe Iudæum, nec Paganum 84

ganum, nec etiam hæreticum, ſed infidelem in infidelitate indifferenti, ad illas tres claſſes, ad quarum vnam pertinebit ex coniunctione, vel ſeparatione ab aliis erroribus proprius Paganiſmi, vel Iudaiſmi, à quibus, quia ſeparatus reperitur, ille error in Chriſtiano ideo dicitur hæreſis, vt ſupra dictum eſt.

85 Tertia difficultas eſt, quæ infidelitas harum trium grauior ſit, de quo S. Thomas *dicta quæſt.* 10. *art.* 6. vbi docet, in vna conſideratione Paganiſmum excedere, quia plures fidei veritates negat, atque ita magis corrumpit fidem, quod idem dicit, de Iudaiſmo comparato cum hæreſi: in alia tamen conſideratione dicit paganiſmum excedi à Iudaiſmo, & hunc ab hæreſi, quia grauius eſt peccare in fidem ſuſceptam, quàm in non ſuſceptam: hæreticus autem plus ſuſcipit de fide quàm Iudæus, & hic pluſquàm Paganus: quare omnibus penſatis concludit, hæreſim eſſe peſſimam omnium infidelitatum. Quam etiam doctrinam aliis verbis amplectitur Suarez *dicta ſect.* 4. *num.* 14. dicendo Paganum extenſiuè plus peccare, quàm Iudæum, & hunc plus quàm hæreticum; intrinſecè tamen grauiùs peccare hæreticum, quàm Iudæum, & hunc etiam grauiùs quàm Paganum: quod etiam colligit ex Chryſoſtomo *hom.* 50. *ad populum*, dicente eum, qui ſub nomine Chriſtiano recedit à fide eſſe peiorem gentili pro quo etiam affert Hieronymum *in c.* 18. *Iſaiæ.*

Quæ infidelitas harũ triũ grauior ſit.

86 Ego eamdem doctrinam cum S. Thoma libenter admitto; circa eam tamen duo aduertenda videntur. Primum eſt, comparationem hanc ſolùm verſari inter ipſa peccata infidelitatis, non verò inter peccata vtriuſque infidelis: fortaſſe enim plerumque plura, & grauiora peccata in aliis materiis committunt pagani communiter loquendo, quàm Iudæi, & plura fortaſſe Iudæi, quàm hæretici, ſaltem ſi ſint ex illis hæreticis, qui ſolùm circa ſpeculabilia errant, & non circa res practicas prout errant hæretici moderni, qui errant circa præcepta, tollentes de medio ieiunia, caſtitatem, pœnitentiam, & alia eiuſmodi, quorum certè peccata plura ſunt, quàm Iudæorum: comparatio ergo ſolum fit inter peccata infidelitatis, inter quæ grauius videtur hæreſis, quam Iudaiſmus, vel paganiſmus, propter maiorem libertatem, cognitionem, obligationem, &c. quæ ſunt in Chriſtiano, quàm in Iudæis vel Paganis.

87 Secundò aduertendum eſt, doctrinam hanc S. Thomæ, intelligi regulariter, & vt plurimum ſolet contingere: Aliquando enim, & non rarò contingit etiam, quod Paganiſmus, vel Iudaiſmus, ſit peccatum grauius intenſiuè, quàm hæreſis multorum, nam ſæpe Iudæus, vel Philoſophus gentilis habet maiorem cognitionem circa res noſtræ fidei, & circa obligationem eam amplectendi, quàm habeant multi hæretici, præſertim ruſtici circa dogmata fidei Catholicæ, in quibus errant, & circa obligationem ea amplectendi: ſimiliter quando Chriſtianus tranſit ad Paganiſmum, vel Iudaiſmum grauiùs proculdubio peccat, quàm ſi idem fieret hæreticus, quia cum æquali notitia, & obligatione retinendi fidem Catholicam, longiùs ab ea recedit per Paganiſmum, aut Iudaiſmum, quàm per meram hæreſim. Idem etiam dicendũ eſt de maiori grauitate extenſiua, quam diximus eſſe in Iudaiſmo, & Paganiſmo, quàm in hæreſi. Nam aliquando etiam in pluribus, & craſſioribus errant hæretici aliqui, quàm Pagani, vel Iudæi, vt notauit S. Thom. dicto art. 6. in corpore, adducto exemplo Manichæorum. Communiter tamen in pluribus errant Pagani quàm Iudæi, & ideo multi, quos affert, & ſequitur Diana 4. parte tractatu 7. de pœnis delictorum pertinentium ad tribunal ſanctæ Inquiſitionis reſolut. 2. §. *ſed ex dictis* meritò dicunt, licèt Eccleſia non puniat infideles non baptizatos: puniri tamen poſſe ab Inquiſitoribus Iudæos, qui ex Iudaiſmo ad Paganiſmum, ſeu Mahometiſmum tranſeunt: quia Gregorius XIII. in Bulla edita anno 1581. ſtatuit, quod puniantur ab Inquiſitoribus Iudæi, negantes, quæ habent communia cum Chriſtianis circa fidem, vel Dæmones inuocantes, conſulentes, eis immolantes, vel thus, & ſumigationes offerentes. Conſtat autem in Mahometiſmo, vel Paganiſmo plura contineri contraria iis, in quibus credendis Chriſtiani, & Iudæi conueniunt: quare meritò punitur Iudæus ad illas aliorum ſectas tranſiens tanquam errores plures, & nouos contra id quod benè ſentiebat admittens.

88 Quarta difficultas eſſe ſolet, an hæ tres infidelitatis claſſes, differant eſſentialiter, an ſolùm differentia accidentali. De quo dixi latiùs *diſp.* 16. *de pœnitentia ſect.* 5 *num.* 288. *& ſeqq.* vbi docui, debere explicari in confeſſione; quia quamuis non differant ſpecie, quatenus opponuntur contra fidem; differunt tamen propter ritus, & cæremonias diuerſas, quas includunt, & ex quibus differunt, quatenus opponuntur contra religionem. Cæterùm ſi conſiderentur præciſè ſecundùm malitiam, quam afferunt contra fidem, an differant ſpecie ſub genere infidelitatis: mihi omnino videtur non differre ſecundùm ſingulas partes. Nam Paganus, Iudæus, & Arianus, omnes negant Chriſtum eſſe Deum: qui diſſenſus ſecundùm ſe conſideratus, in his omnibus eſt eiuſdem rationis, cùm habeat idem obiectum, & opponatur eidem veritati fidei. Difficultas ergo tota eſſe poteſt, an ij diſſenſus contra fidem qui non ſunt communes iis omnibus ſectis, ſed proprij ſingularum, differant ſpecie, & ratione illorum ſingulæ ſectæ completè acceptæ differant ſpecie inter ſe. Nam Iudæus, v.g. credit Meſſiam venturum, quod Paganus, aut hæreticus non credit. Item Paganus negat, promiſſum fuiſſe Meſſiam, quod Iudæus, & hæreticus non negant: denique Caluiniſta dicit, fidem ſine operibus ſufficere ad ſalutem, & nos Chriſti iuſtitia eſſe formaliter iuſtos, quod Paganus & Iudæus non dicunt. Hæc tamen eſt difficultas generalis; An infidelitates differant ſpecie penes diuerſas fidei veritates, quas negant, de qua mox diximus. Nunc ſolùm aduerto, Caietanum, & alios, quos affert Suarez *dicta diſp.* 16. *ſect.* 4. *num.* 7. agnoſcere videri diuerſitatem ſpecificam, inter iſtas tres claſſes, non ſolùm completè acceptas, ſed etiam in ſingulis partibus: nam deſumunt differentiam, ex diuerſo modo, quo ſinguli illi infideles opponũtur fidei, nempe vel nondũ ſuſceptæ, vt Paganus, vel ſuſceptæ ſolùm in figura, vt Iudæus, vel ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis, vt hæreticus. Hoc tamen non ſufficit ad differẽtiam ſpecificam in ſingulis actibus, quia ſi per *fidem ſuſceptam* intelligant, quod in eo ſubiecto antea fuerit vera fides, id quidem non requiritur ad Iudaiſmum, aut hæreſim, vt ſuprà vidimus: nec ex hoc ſequitur differentia, in ratione infidelitatis talis, ſed circunſtantia

An hæ tres infidelitatis ſpecies differant eſſentialiter, an ſolũ differentia accidentali.

Apoſtaſiæ, quæ poteſt eſſe circunſtantia generalis ad omnes illas tres infidelium claſſes, cùm Chriſtianus poſſit poſtea fieri Paganus, vel Iudæus, vel hæreticus, & ſemper erit Apoſtata. De qua circuſtantia apoſtaſiæ, an afferat differentiam ſpecificam videbimus *ſect. ſequenti*: ſi verò (quod magis eſt fortaſſe iuxta eorum mentem) nomine *fidei ſuſcepta* ſolùm intelligatur, Iudæum, & hæreticum ſuſcipere ex parte maiori, vel minori fidem Chriſtianam ſaltem materialiter, & obiectiuè, quam Paganus nullo modo ſuſcipit, id etiam non ſufficit ad differentiam ſpecificam in ſingulis actibus Pagani, à ſingulis Iudæi, vel hæretici. Nam ſolùm arguit ad ſummum differentiam ſecundùm magis, & minus, propter maius lumen, atque adeo maiorem obligationem, quam habet hæreticus, quàm Iudæus, & Iudæus quàm Paganus. Qui tamen exceſſus non eſt vniuerſalis, cùm poſſit eſſe Iudæus, vel etiam Paganus doctus & perſpicax, qui habeat maius lumen de credibilitate fidei, & de obligatione credendi, quàm aliqui hæretici ruſtici, nec poteſt aliqua vniuerſalis regula circa hoc ſtatui, vnde arguatur ſemper differentia ſpecifica vniuerſalis quoad ſingulos actus infidelitatis illorum infidelium, vt diximus.

89 *An & quomodo ſub genere infidelitatis dentur ſpecies diuerſæ in ratione infidelitatis.* Maior ergo, & quinta difficultas eſſe poteſt, an & quomodo ſub genere infidelitatis dentur ſpecies diuerſæ in ratione infidelitatis, & vnde ea differentia deſumenda ſit. Non eſt autem ſermo de differentia ſpecifica phyſica, de qua non dubito, cùm poſſint eſſe diuerſi diſſenſus erronei, ex motiuis diuerſis in ſpecie; ſed ſermo eſt de differentia ſpecifica morali, quæ afferat malitiam moralem ſpecie diuerſam. Quam etiam diuerſitatem fateor inueniri poſſe, inter duo peccata infidelitatis, ſaltem ex malitia contra religionem, vel aliam virtutem, cui alterum ex iis peccatis opponitur: ideo enim *loco citato de pœnitentia, n. 593.* dixi hæreſim continentem blaſphemiam differre ſpecie ab hæreſi non continente blaſphemiam, & Iudaiſmum differre ſpecie ab hæreſi, quæ differentia debet eſſe in aliquibus erroribus Iudæi, qui differunt ſpecie, ab aliis omnibus hæretici erroribus. Hæ tamen differentiæ non ſunt formales ſub genere infidelitatis, ſed ſub genere irreligioſitatis, vel aliis vitiis: non enim eſt blaſphemia, quia opponitur ſolùm contra fidem, ſed quia aliquid indecorum appingit Deo.

90 Aliqui ergo plures aſſignant ſpecies ſub peccato infidelitatis, v.g. illam, qua fides amittitur, & qua fides non amittitur. Sed de hac differentia an ſit eſſentialis, diximus *ſupra diſput. præcedenti ſect. 5.* Et quidem illa, qua fides non amittitur, non eſt propriè infidelitas; nam omnis infidelitas propria expellit fidem, vt ibi ex Tridentino oſtendimus. Hinc etiam non eſt ad rem differentia, quam affert in exemplum Hurtado *diſp. 72. ſect. 2. §. 6.* inter omiſſionem credendi, quando debet elici actus fidei, & inter commiſſionem diſſentientis poſitiuè rebus fidei. Nam omiſſio etiam illa mera credendi, non eſt infidelitas, nec expellit fidem.

91 De ipſa ergo infidelitate propria, & perfecta idem ſentit idem Hurtado *ibi ſect. 3.* & affert plura exempla. Primum eſt §. 7. quia negans veracitatem Dei committit hæreſim, ſeu infidelitatem ſpecie diuerſam ab eo, qui fatetur Deum ſummè veracem, & ſolùm negat reuelationem factam de tali articulo: nam ille primus appingit Deo aliquid indecorum, & indignum, nempe defectum veritatis: hic autem ſecundus non eſt iniurius Deo, niſi communi ratione, qua omne peccatum eſt iniuria Dei.

Hoc tamen exemplum non eſt ad rem: fatemur enim illa duo peccata differre ſpecie, id tamen prouenit ex blaſphemia ſaltem mentali, quam primum peccatum includit, & conuitium turpiſſimum in Deum, ratione cuius etiam intellectus contrahit veram malitiam, & ſpeciem blaſphemiæ contra religionem, vt probat Suarez *tom. 1. de religione tract. 3. lib. 1. cap. 4. numero 2.* Hæc autem, malitia non eſt diuerſa formaliter in ordine ad fidem, ſed in ordine ad religionem, cui aduerſatur irreligioſitas blaſphemiæ: & quamuis in ordine etiam ad fidem grauior ſit malitia in primo peccato, quo expreſsè negatur auctoritas Dei, quàm in ſecundo quo ſolùm negari videtur æquiualenter, quatenus negatur veritas obiecti, quod proponitur cum obligatione illud Deo credendi: hoc tamen non arguit differentiam ſpecificam oppoſitionis contra fidem, quæ obligat ad credendum Deo, cui obligationi opponitur, quiſquis non credit Deo, quod debet ei credere, ſiue id ſit quia dubitat de Dei auctoritate, ſiue quia negat Deum loqui, quando id negare non poteſt.

Vrget eodem §. 7. quia ſecundus negat reuelationis experientiam, eo quod putat Eccleſiam aut fallere, aut falli; id autem opinari de Deo, eſt in deteriori ſpecie, vt irreuerentia in Deum, eſt in irreligione, non verò irreuerentia in homines. 92
Reſpondeo, peccata illa ſi comparentur in ordine ad irreuerentiam contra Deum, & contra Eccleſiam differre ſpecie: vt ſic autem non conſiderantur præcisè, vt opponuntur fidei; nam irreuerentia contra Eccleſiam, non opponitur formaliter fidei, ſed alteri virtuti præcipienti cultum Eccleſiæ. Malitia ergo infidelitatis ſolùm debet conſiderari per oppoſitionem ad honeſtatem, quam formaliter intendit fides, quæ honeſtas non eſt aliud, niſi ſubiectio intellectus creati ad Deum loquentem. Hoc enim vnum intendit loquens, conciliare ſibi fidem apud auditores: quare licèt veracitas, & reuelatio ſint obiectum formale aſſenſus fidei, & articulus creditus ſit obiectum materiale; ſed tamen ſi conſideremus intentionem loquentis, hic minùs formaliter videtur intendere, quod credatur eius veracitas, & loquutio, quàm quòd credatur res dicta: aſſenſum enim veracitatis, & loquutionis volt, vt media ad extorquendam fidem rei, quam dicit. Cùm ergo virtus fidei intendat formaliter hoc ipſum, nempe quòd homo credat Deo, videtur quaſi materialiter intendere honeſtatem aſſenſus circa motiua, quæ ſunt media ad credendum Deo, & quaſi formaliter, quòd homo credat Deo id, quod Deus dicit. In ordine autem ad hunc finem materialiter ſe habet defectus circa hoc medium, vel circa illud: licèt defectus ille circa veracitatem Dei ex alio capite, vt dixi, ſit diuerſus ſpecie, propter oppoſitionem cum reuerentia Deo debita.

Secundum exemplum affert idem Hurtado §. 8. quia ille, qui diſſentit fidei propoſitæ ſibi, viſis magnis miraculis, diuerſum ſpecie peccatum habebit ab illo, qui diſſentit eidem fidei propoſitæ ſibi ab Eccleſia, aut per eadem miracula ab aliis relata. Grauius enim peccatum fuit Iudæorum reſiſtentium tot ſignis à ſe viſis, vt ponderat 93

S. Ioann.

S. Ioannes cap. 12. in illis verbis: *cùm autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non crediderunt in eum.* Ratio autem à priori eſt, quia Deus multis modis ſpecie diſtinctis poteſt facere euidenter credibiles ſuas reuelationes, contra quos modos committuntur peccata ſpecie diuerſa. Reſpondetur, illas duas infidelitates procul dubio non differre ſpecie: quòd enim reuelatio Dei, hoc vel illo modo alicui proponatur, materialiter ſe habet in ordine ad obligationem fidei, & ad ſummum circunſtantia illa miraculorum viſorum aggrauabit intrà eandem ſpeciem; nec id ſemper, quia fortaſſe multi nunc habent, omnibus penſatis, maiora motiua credendi, quàm habuerint Iudæi, viſis miraculis: non ſunt ergo ex eo capite multiplicandæ ſpecies infidelitatis.

94 Tertium exemplum affert §. 9. ex differentia myſteriorum fidei, quæ negantur. Nam diſſenſus v. g. de exiſtentia Pauli Hieroſolymis, vel de cane Tobiæ, nullam habet malitiam præter diſſenſum in reuelationem, vt propoſitam ab Eccleſia: aſſenſus verò de Deo auctore peccati, aut de Dei mortalitate addit ſpecialem iniuriam, & conuitium Dei: quis enim neget, deteriorem hæreſim eſſe malè ſentientem de Deo ipſo, & Eccleſia, quàm de Eccleſia ſola? Hoc etiam exemplum non eſt ad rem: nam differentia illa non eſt in genere infidelitatis, ſed extrahit ad genus blaſphemię contra religionem, de quo non eſt quæſtio, ſed de peccatis infidelitatis præcisè, quatenus ſunt infidelitas contra fidem. Reſtat, ergo, quod intrà genus infidelitatis non dentur differentiæ ſpecificæ, nec ex diuerſitate reuelationum, nec ex diuerſitate articulorum, vt cum aliis dixi *in dicto loco de pœnitentia n. 289.* Quando verò, & cur debeant explicari in confeſſione diuerſitates ſectæ, vel hæreſim propter alias malitias, quas ſecum afferunt, explicui eodem loco latiùs, nec oportet iterum nunc repetere.

Quando, & cur debeant explicari in cōfeſſione diuerſitates ſectæ, vel hæreſum, remiſſiuè.

SECTIO IV.

De Apoſtaſia: quid ſit, & an ſit, ſpecies infidelitatis.

95 DE hoc agit S. Thomas *quæſt.* 12. ſed poteſt etiam pertinere ad exactam cognitionem diuiſionis infidelitatis in ſuas ſpecies. Aliunde ferè omnia, quæ ad hoc punctum ſpectant, ſunt controuerſiæ de vocibus, ideo breuiter hoc loco illa expediemus. Mitto autem Apoſtaſiam latè ſumptam, quæ ſignificat receſſum ab obedientia diuinorum mandatorum; & Apoſtaſiam etiam ab ordine, vel à profeſſione, aut ſtatu religioſo, de qua agitur in tractatu de religione: nunc autem ſolùm agimus de Apoſtaſia à fide, quo nomine intelligitur receſſus à fide iam ſuſcepta: quare vltra infidelitatem addit receſſum à vera fide, qui receſſus non eſt in eo infideli, qui veram fidem nunquam ſuſcepit: ſicut non eſt Apoſtata à religione, qui nunquam fuit religioſus, etiamſi habuiſſet obligationem ex voto, vel ex alio capite ingrediendi religionem: ſic Turca non dicitur Apoſtata à fide, quia licèt habeat obligationem fidem ſuſcipiendi, nunquam tamen eam ſucepit nec profeſſus eſt.

Apoſtaſia latè ſumpta quid.

Apoſtaſia à fide, quid.

96 Hinc oritur Prima difficultas, an ad Apoſtaſiam requiratur recedere totaliter à fide Chriſtiana, ſicut Chriſtianus tranſiens ad Mahometiſmum, vel Iudaiſmum, eam totaliter deſerit: an verò ſufficiat recedere ex parte, vt hæretici abiicientes fidem Catholicam, & hæreſim amplectentes recedunt à Chriſtiana fide, non omnino ſed ex parte: Quod eſt quærere. An licèt non omnes Apoſtatæ ſint hæretici, omnes tamen hæretici ſaltem, qui antea Catholicam fidem profeſſi ſunt dicendi ſint Apoſtatæ.

An ad Apoſtaſiā requiratur recedere totaliter à fide chriſtiana.

Prima ſententia ſatis communis negat, Apoſtatam appellari, niſi qui à tota Chriſti fide recedit ita Turrecremata Caietanus, Syluester Bañes, Aragon. Cano, Caſtro, Valentia, Sanchez, Azor, & alij Theologi & Iuriſtæ apud Suarem *diſp.* 16. *ſect.* 5. *num.* 3. quibus accedit Hurtado *diſp.* 89. §. 5. ſic enim Iulianum Imperatorem, qui poſt baptiſmum Chriſtum omnino negauit, vocamus communiter Apoſtatam: Alios verò Imperatores, qui hæretici facti ſunt, non Apoſtatas ſed hæreticos appellamus.

Secunda ſententia vult, ad Apoſtaſiam id non requiri, ſed ſufficere, ſi fidem quis ex parte deſerat: ita Suarez *vbi ſuprà num.* 5. Lorca *diſp.* 50. *num.* 7. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 6. *num.* 55. quibus fauet Cyprianus *lib.* 1. *epiſt.* 2. *aliàs* 54. vbi hæreticos inter Apoſtatas numerat. Verùm hæc, vt dixi, eſt quæſtio de vocibus, & parum vtilis, quia quoad rem ipſam certum eſt, omnes hæreticorum pœnas, & quidquid in iure contra hæreticos ſtatutum eſt, locum habere in Apoſtatis; vt ex *cap. contra Chriſtianos, de hæreticis in.* 6. *& ex leg.* 2. *Cod. de Apoſtatis,* probat Suarez *vbi ſupra num.* 7. & alij, quos congerit & ſequitur Thomas Sanchez *lib.* 2. *in decalog. cap.* 7. *num.* 18. neque è contra vlla pœna inuenitur impoſita Apoſtatis, quæ non incurratur ab hæreticis. Quare parum refert, an recedens à fide ad ſolam hæreſim dicendus ſit ſimpliciter Apoſtata. Poſſumus ergo concedere, quemcunque receſſum à fide ſufficere ad Apoſtaſiam non impropriam, licèt per antonomaſiam; & in ſenſu magis ſtricto ſolus receſſus negans omnino Chriſtum, appellari interdum ſoleat Apoſtaſia: certum tamen eſt, in vtroque reperiri malitiam illam recedendi à fide ſúſcepta, licèt maior receſſus ſit in eo, qui totam fidem negat, quàm in eo qui negat ſolam vnam partem.

Secunda Difficultas eſt, an Apoſtata ſit ille, qui ſemel fidem noſtram amplexus eſt, & adhuc cathecumenus deſeruit eam ante baptiſmum. Affirmant Hurtado *dicta diſp.* 89. §. 3. dicens illum eſſe Apoſtatam in foro conſcientiæ, & coram Deo, non tamen in foro externo, & quoad pœnas Eccleſiæ: eodem ferè modo loquitur Lorca *dicta diſp.* 50. *num.* 11. dicens eſſe Apoſtatam non quoad pœnas, ſed quoad ſpeciem peccati, & grauitatem circunſtantiæ. Denique Suarez *dicta ſect.* 5. *in fine*, dicit illam eſſe quidem Apoſtaſiam, & circunſtantiam notabiliter aggrauantem peccatum infidelitatis, non tamen afferre malitiam ſpecie diuerſam, qualem in eius ſententia affert Apoſtaſia in homine baptizato. Hoc etiam pertinet ad quæſtionem de nomine: nam reipſa certum videtur adeſſe in Cathecumeno recedente à fide ſuſcepta circunſtantiam aliquam, quæ non eſt in infidelitate alterius, qui fidem nunquam acceperit, ſiue illa ſit, ſiue non ſit notabiliter aggrauans; erit ergo quæſtio de vocibus: an id ſufficiat, vt appelletur *Apoſtata:* quare poſſumus etiam diſtinguere ſtrictam ſignificationem illius vocis, quæ videtur applicari iis ſolis, qui profeſ-

97 *An apoſtata ſit ille qui ſemel fidē noſtram amplexus eſt, & adhuc catecumenus deſeruit eā ante Baptiſmū.*

ſionem quaſi emiſerunt in fide Chriſtiana, qualis profeſſio in ſolo baptiſmo fit, & in hoc ſenſu Cathecumenos non dicitur Apoſtata, ſi à fide recedat, quia videtur adhuc eſſe quaſi nouitius in probatione ad Chriſtianam religionem: quare ſicut nouitius deſerens ordinem religioſum non dicitur Apoſtata, & hoc, etiamſi votum perſeuerantiæ ex ſua deuotione emiſiſſet: ſic Cathecomenus, licèt peccet recedendo à fide, non dicitur Apoſtata. Cæterùm, ſi hoc ipſum nomen latiùs vſurpetur, poterit illi tribui, & quidem non impropriè. Quia licèt Apoſtata à religione non ſit propriè nouitius etiamſi per votum ſe obligaſſet Deo ad perſeuerantiam; hoc tamen ideo eſt, quia non poteſt eſſe Apoſtata à religione, niſi qui recedit à ſtatu religioſo: nouitius autem nondum habuerat eum ſtatum, qui cùm ſit aliquid iuris poſitiui humani, non poteſt contrahi, niſi per profeſſionem, aut vota religioſa ad eum finem ab Eccleſia acceptata. At verò fides eſt aliquid internum; & independenter ab omni profeſſione externa vel acceptatione Eccleſiæ, poteſt aliquis eſſe verè fidelis: quare ſi recedat poſtea ab hoc fidelitatis ſtatu poteſt propriè appellari Apoſtata à fide Chriſtiana, ſeu à ſtatu fidelitatis, licèt non appelletur Apoſtata ſtrictè, ſeu Eccleſiaſticus: non enim receſſit ab Eccleſia, in quam nondum viſibiliter fuerat acceptatus, ſed erat quaſi nouitius, & in probatione, vt ſuo tempore per baptiſmum acceptaretur. An verò poſſit dici hæreticus, dicemus ſuo loco, agentes de hæreſi.

98 Tertia Difficultas eſſe poteſt: an è contra ſufficiat baptiſmus ſemel ſuſceptus, vt aliquis poſtea appelletur Apoſtata fidem Catholicam negans: quod eſt quærere; An omnes hæretici, eo ipſo ſint Apoſtatæ ſaltem in eo ſenſu, quo diximus, recedentes non totaliter, ſed partialiter à fide, poſſe appellari Apoſtatas. Suppono enim hæreticum, ſaltem in ſenſu fori externi, non eſſe, niſi qui baptizatus ſit, vt ſuo loco videbimus. Certum eſt, non omnes hæreticos eſſe Apoſtatas in eo ſtricto ſenſu, quo Apoſtata dicitur, qui à fide totaliter recedit: & in hoc ſenſu Doctores communiter diſtinguunt hæreticos ab Apoſtata, quod hic nihil fidei Chriſtianæ retineat, hæretici autem non ſint, niſi qui nomen ſaltem, & profeſſionem Chriſtianitatis retinent. Quæſtio ergo ſolùm eſſe poteſt in alio ſenſu minùs ſtricto, in quo ij etiam, qui partialiter fidem ſuſceptam deſerunt, dicuntur apoſtatæ; in quo ſenſu multi dicunt, omnes hæreticos eſſe apoſtatas. Quod videtur ſupponere Suarez *infra diſp. 19. in principio ante ſectionem primam*: vbi vniuerſaliter dicit, apoſtaſiam committi proprio, & ſpeciali modo ab illo, qui poſt baptiſmum receptum, quæ eſt peculiaris fidei profeſſio, & ianua Eccleſiæ, fidem relinquit, & ab Eccleſia per infidelitatem ſeparatur. Clariùs loquitur Lorca *diſp. dicta. 50. n. 7.* dicens, ab hæreſi nunquam ſeparari circunſtantiam hanc, quæ eſt recedere à fide ſuſcepta: ab alijs verò infidelitatibus ſeparari poſſe: *Differentia ergo* (inquit) *inter hæreſim, & apoſtaſiam eſt inferioris à ſuperiori, quia omnis hæreticus eſt apoſtata, non tamen omnis apoſtata eſt hæreticus*: eodem modo loquitur Hurta. dicta diſp. 89, §. 3. vbi ait: *vnde omnis hæreticus eſt apoſtata, quia eſt deſertor fidei ſemel iam ſuſceptæ.*

An ſufficiat Baptiſmus ſemel ſuſceptus, vt aliquis poſtea appelletur Apoſtata, fidem Catholicam negans?

99 In hoc etiam poteſt eſſe quæſtio de vocibus; & quidem de re ipſa loquendo, certum mihi eſt, poſſe eſſe in rigore hæreſim ſine malitia formali, & propria apoſtaſiæ. Nam ſi aliquis ab infantia apud hæreticos baptizetur, & poſtea adultus ignoret omnino inuincibiliter ſe eſſe baptizatum, & hæreſim culpabiliter ſuſcipiat, erit propriè hæreticus, & tamen malitiam formalem apoſtaſiæ non contrahet: cùm enim omnino ignoret ſe aliquando fidem Catholicam ſuſcepiſſe, aut eam fuiſſe in baptiſmo profeſſum: non contrahet magis malitiam formalem deſertoris fidei, quam ſi baptizatus non fuiſſet. Quia non poteſt ſcire ſe deſerere, qui non poteſt ſcire, ſe illam fidem aliquando ſuſcepiſſe: non eſt ergo verum in vniuerſum, quod omnis hæreticus contrahit malitiam propriam apoſtaſiæ; incurret tamen omnes apoſtatæ pœnas Eccleſiaſticas, quia hæ non ſunt aliæ à pœnis hæreticorum, vt diximus.

Rurſus quod ad rem attinet: diſtinguere oportet duplicem fidei deſertionem, iuxta duos etiam modos, quibus fides antea ſuſcipi potuit. 100 Potuit enim ſuſcipi, per aſſenſum, & acceptationem internam, & voluntatem piæ affectionis, qua eam homo firmiter amplectitur: vel potuit etiam ſuſcipi per actum externum, qui ſit profeſſio ſolemnis explicita, vel implicita eiuſdem fidei, qualis eſt baptiſmus, quo ius acquiritur Eccleſiæ ad exigendam perſeuerantiam in fide ab eo, qui iam per baptiſmum eidem Eccleſiæ aggregatus eſt. Prima fidei ſuſceptio ſufficit proculdubio, vt homo dici poſſit fidei deſertor, ſi deficit à fide, quam iam ſuſcepit, & in eodem ſenſu poſſit dici Apoſtata; ſaltem in ordine ad Deum, vt antea diximus. Secunda verò ſuſceptio ſufficit, vt dicatur Apoſtata, & fidei deſertor in ordine ad Eccleſiã, quia deſerit fidem, quam implicitè per baptiſmum profeſſus eſt, & ad cuius retentionem, manet Eccleſiæ obligatus: quare omnes Eccleſiaſticas Apoſtatæ pœnas incurrit: non tamen contrahit malitiam illam fidei mente, & corde antea ſuſceptæ deſertæ, ſi verè eam nunquam corde, & mente ſuſceperat, atque ideo non eſt Apoſtata ita plenè, ſicut qui fidem antea, mente, & corde ſuſcepiſſet. Hoc itaque ad rem ipſam pertinet: quoad modum autem loquendi fatemur, inualuiſſe, vt ſufficiat baptiſmus ſuſceptus ad nomen Apoſtatæ participandum, quia Eccleſia de occultis non iudicat, & inuenit iam illum hominem exteriùs fidem per baptiſmum ſuſcepiſſe, atq; adeo ſi adultus baptiſmum ſuſcepit, obligaſſe ſe, ſaltem implicitè ad eandem fidem retinendam: ſi verò baptizatus fuit in infantia, præſumitur, quòd factus adultus baptiſmum ratificauit, & conſequenter obligationem etiam per baptiſmum contractam ad perſeuerandum in fide.

Duplex fidei deſertio.

Quarta, & grauior difficultas eſſe ſolet: An apoſtaſia ſit ſpecies infidelitatis: aliqui enim volunt diuiſionem illam infidelitatis in Paganiſmum, Iudaiſmum, & hæreſim, eſſe ex eo capite diminutam, quia vltra tria illa membra, datur quartum apoſtaſiæ. Aduertendum autem eſt, duas poſſe in hoc puncto eſſe quæſtiones diuerſas. Prima eſt, an apoſtaſia addat ſupra Iudaiſmum, v.g. malitiam ſpecie diuerſam propter deſertam fidem iam antea ſuſceptam. Secunda quæſtio eſt, an hæc malitia propria apoſtaſiæ, ſit non ſolùm contra alias virtutes, ſed etiam contra virtutem fidei, & ratione illius conſtituat nouam ſpeciem infidelitatis, quæ directè pertineat ad genus infidelitatis, propter diuerſam oppoſitionem, quam habet cum fide. 101

An apoſtaſia ſit ſpecies infidelitatis

Incipiendo ergo ab hac ſecunda quæſtione: 102

Non

Non pauci dicunt, Apoſtaſiam eſſe propriam ſpeciem infidelitatis: ita Caietan. Bañez, Aragon. Valentia, Azor, Alfonſus de Caſtro, & alij, quos affert Suarez *dicta diſp.* 16. *ſect.* 5 *num.* 7. quorum aliqui dicunt eſſe quartam ſpeciem præter Paganiſmum, Iudaiſmum, & hæreſim; atque adeo in Apoſtata pagano reperiri duas ſpecies infidelitatis, nempe Paganiſmum, & Apoſtaſiam: alij dicunt eſſe hæreſim; quare ille qui à fide tranſit ad Paganiſmum habet ſolùm infidelitatem hæreſis.

Alij communiter meliùs negant, eſſe propriam ſpeciem infidelitatis, ſed dicunt eſſe circunſtantiam, quæ reperiri poteſt in qualibet alia infidelitate: nam ſi Chriſtianus Catholicus fiat Paganus, Apoſtaſia aggrauabit Paganiſmum: ſi verò fiat Iudæus, vel hæreticus, Iudaiſmus, vel hæreſis habebit circunſtantiam Apoſtaſiæ. Ita videtur expreſsè docere S. Thomas *dicta quæſt.* 12. *art.* 1. *ad* 3. & ſequuntur Cano, Turrecremata, Angelus, Paludanus, & alij, quos affert, & ſequitur Suarez *vbi ſupra num.* 8. Lorca, *diſput.* 50. *num.* 7. Hurtado *diſp.* 89. §. 6. Et probatur exemplo aliarum virtutum; in quarum violatione non inuenitur malitia ſpecie diuerſa contra illas virtutes, ex eo quòd aliquis antea eas virtutes amplexus eſſet, v. g. non eſt intemperantia ſpecie diuerſa in genere intemperantiæ, quando fit ab eo, qui antea temperans erat: nec primum furtum eſt ſpecie diuerſum in materia iuſtitiæ, ex eo quòd antea Iuſtitiam obſeruaverit; ergo neque erit infidelitas ſpecie diuerſa in genere infidelitatis, ex eo quod antea fidem amplexus fuerit, ſed ad ſummum erit circunſtantia aggrauans intra eandem ſpeciem. Neque enim magis opponitur veracitati Dei deſerere, quàm negare illam, vel certè hæc oppoſitio non eſt ſpecie diuerſa, licèt poſſit regulariter eſſe grauior propter maius lumen quod Catholicus habebat ad non negandam fidem, quàm infidelis ad eam recipiendam: peccari tamen cum maiori lumine non refundit malitiam ſpecie diuerſam.

103 *Obiectio.* Obiiciunt: quia Catholicus deſerens fidem, eo ipſo fit hæreticus, & incurrit pœnas hæreticorum. Alioquin ſi tranſiens ad Paganiſmum, vel Iudaiſmũ non fieret hæreticus, ſequeretur quod ſi priùs factus ſit Arrianus, poſtea multiplicando hæreſes deſineret eſſe hæreticus, quod videtur abſurdum; ergo fatendum eſt omnem Apoſtaſiam eſſe hæreſim, & per conſequens eſſe ſpeciem quandam determinatam infidelitatis. Ad hoc tamen facilè conſtat ex ſupradictis: negamus enim, tranſeuntem ex fide ad Iudaiſmum, vel paganiſmum eſſe propriè hæreticum: nam hæreticus, vt vidimus, retinet profeſſionem Chriſtianitatis, & confitetur Chriſtum: punitur tamen pœnis hæreticorum, quæ non latæ ſunt contra ſolos hæreticos, ſed etiam contra omnes Apoſtatas: vnde in *cap. contra Chriſtianos, de hæreticis in* 6. ille non dicitur hæreticus ſed puniendus vt hæreticus. Nec ideo eſt melioris conditionis, multiplicando hæreſes: nam licèt amittat denominationem hæretici, & nominetur Iudæus, vel paganus retinet quidquid mali eſt in hæretico, & amittit particulam aliquam boni, quæ in hæretico erat, dum adhuc Chriſtum credebat, & profitebatur. Nec hoc fit in rigore multiplicando hæreſes: nam negare Chriſtum non eſt hæreſis, ſed Iudaiſmus, vel Paganiſmus. Fit tamen de hæretico non hæreticus multiplicando infidelitates, quia multiplicatio illa, tollit illam particulam boni, quæ remanebat in hæretico confitente adhuc Chriſtum: ſicut etiam ad temperantiam requiritur aliquid comedere; qui enim nihil comedit non eſt temperans; & tamen plus & plus comedendo fit intemperans: ad liberalitatem etiam requiritur aliquid donare vel expendere, & tamen multiplicando donationes, & ſumptus, deſinit homo eſſe liberalis, & fit prodigus. Magis etiam ad rem noſtram exemplum habes in religioſo, qui fugiens ad tempus appellatur *fugitiuus*, multiplicata autem fuga, ſeu continuata, relicto animo redeundi, deſinit eſſe *fugitiuus*, & fit Apoſtata, loquendo de *fugitiuo*, prout ſignificat aliquod peccatum ſpeciale condiſtinctum ab Apoſtaſia, vt cum aliis obſeruauit bene Thomas Sanchez *lib.* 6. *in Decal. cap.* 8. *n.* 2. & 3. contra nonnullos confundentes fugitiuum cum Apoſtata, quos minùs cautè imitatus eſt Lorca *in præſenti Diſput.* 51. *num.* 1. ſic ergo hæreticus multiplicando infidelitatem, deſinit eſſe hæreticus, quia hæreſis eſt mixtum ex fide Chriſti, & aliis erroribus: omne autem mixtum, multiplicato vno ex ſimplicibus, amittit nomen mixti, & tranſit in alium ſtatum.

Reſtat nunc prior quæſtio ſuprà propoſita. 104
An licèt Apoſtaſia non ſit propria ſpecies infidelitatis, addat tamen malitiam ſpecie diuerſam, ſaltem contra aliam virtutem, ratione cuius hoc peccatum differat ſpecie ab infidelitate, ſiue apoſtaſia: de quo dixi *diſput.* 16. *de pœnitentia ſect.* 5. *num.* 294. *& ſequentibus*, vbi retuli ſententiam Suarij, & aliorum, qui volunt eam circunſtantiam explicandam eſſe in confeſſione, quia vel addit malitiam ſpecie diuerſam propter violationem promiſſionis ſpecialis præſtitæ in baptiſmo; vel ſaltem aggrauat notabiliter intra eandem ſpeciem. Quam ſententiam, & rationem, quoad neceſſitatem explicandi circonſtantiam illam in confeſſione, impugnaui ibi, ex inconſequentia intrinſeca, quam continet: illa enim ſola circonſtantia neceſſariò explicanda eſt in confeſſione, quam confeſſarius audito peccato, non poteſt ſcire, an fuerit in illo peccato, vt conſtat: violatio autem promiſſionis, vel obligationis ſpecialis ortæ ex baptiſmo (ſi quæ eſt talis promiſſio, vel obligatio ſpecialis ex baptiſmo) non eſt circonſtantia talis, quam ignorare poſſit confeſſarius, etiamſi non explicetur. Nam quoties pœnitens ſe de aliquo peccato accuſat, eo ipſo, tacitè ſignificat eſſe commiſſum poſt baptiſmum: peccata enim ante baptiſmum commiſſa, non poſſunt eſſe materia confeſſionis, vt conſtat ex Tridentino, & eſt certiſſimum, ergo eo ipſo ſignificatur circonſtantia violatæ promiſſionis, vel obligationis ex baptiſmo ortæ, ad quid ergo explicare debet vlterius circunſtantiam illam, cum ſufficiat confiteri infidelitatem, vt intelligatur eſſe poſt baptiſmum commiſſa? Repugnat ergo in ipſis terminis dicere, circunſtantiam illam, eſſe violationem obligationis ex ipſo baptiſmo ortæ, & eſſe adhoc à pœnitente explicandam.

An Apoſtaſia addat malitiam ſpecie diuerſam propter deſertam fidem iã antea ſuſceptã

Indicaui præterea in eodem loco nullam eiuſmodi promiſſionem ſpecialem, aut votum fidei retinendæ fieri in baptiſmo, quod etiam cum aliis multis, quos affert, docet Thomas Sanchez *lib.* 4. *de voto cap.* 1. *num. vltimo.* & Hurtado *in præſenti diſp.* 71. *ſect.* 3. §. 12. qui bene aduertit, in baptiſmo non ſolùm baptizatum profiteri fidem, ſed renũciare Diabolo, & omnibus eius actibus: quare

re ſi ex hoc oritetur promiſſio ſpecialis circa fidem retinendam, eadem eſſet circa alia peccata mortalia vitanda; quod tamen nemo admittit.

105 Denique dixi etiam eodem loco, faciliùs poſſe inueniri ſpecialem hanc malitiam in Apoſtaſia, quatenus Apoſtata recedit à ſubiectione, & obedientia, quam ex baptiſmo ſuſcepto debet Eccleſiæ, & ſummo Pontifici, cùm ſubditus per baptiſmum factus eſt, à qua obedientia, & ſubiectione recedit tranſiens ad aliam ſectam. Hæc tamen malitia imprimis non eſt vniuerſaliter communis omni Apoſtaſiæ latiùs acceptæ: nam Catholicus tranſiens ad aliquam hæreſim peculiarem, quæ non negaret ſupremam Pontificis poteſtatem, non contraheret hanc malitiam, & tamen eſſet Apoſtata a fide per baptiſmum ſuſcepta; ſumpto ſaltem *Apoſtata* nomine in minùs ſtricta ſignificatione, & prout diximus ſupra, omnes hæreticos poſſe non impropriè vocari Apoſtatas. Deinde Cathecumenus, qui à fide ſuſcepta rediret ad Iudaiſmum, vel Paganiſmum, poſſet etiam vocari Apoſtata in minus ſtricta ſignificatione, vt ſupra etiam conceſſimus: & in eo non inueniretur hæc ſpecialis malitia, cùm adhuc non contraxiſſet ſubiectionem, & debitum obedientiæ reſpectu Eccleſiæ, vel Pontificis, ſaltem debito proximo, quod contrahitur in baptiſmo, licèt haberet debitum aliquod remotum, quatenus haberet debitum ſuſcipiendi baptiſmum, quo ſuſcepto contraheret debitum proximum, & fieret ſubditus Eccleſiæ. Denique quidquid de hoc ſit, certum eſt ex ſupra dictis, hanc ſpecialem malitiam, non eſſe explicandam in confeſſione, niſi quatenus explicatur qualitas ſectæ, ad quam poſt baptiſmum tranſit; qua explicata, iam eo ipſo confeſſario conſtat, negatam eſſe obedientiam Pontifici debitam, quam ſectatores illius ſectæ communiter negant cùm nulla ſit hodie ſecta, quæ non includat ſchiſma, & neget obedientiam Rumano Pontifici: ſi tamen aliquis in ſpecialem aliquam hæreſim incidiſſet, ab obedientia Pontificis extraheotem, deberet hanc circunſtantiam in confeſſione explicare, nec ſufficeret dicere, ſe admiſiſſe aſſenſum aliquem contra fidem, quia per hoc non explicaretur violatio ſubiectionis debitæ Eccleſiæ, & Pontifici; ſicut propter eandem rationem dixi *diſp. illa 16. de pœnitent. n. 292.* debere explicari qualitatem ſectæ, ad quam aliquis tranſiit propter diuerſa alia peccata, quæ ſingulæ ſectæ aſſerere, & profiteri ſolent, contra alias virtutes ſpecie diuerſas, licèt in ratione infidelitatis non habeant differentiam ſpecificam.

DISPVTATIO XIX.

De infidelitate Paganiſmi, & Iudaiſmi, quæ reperitur in non baptizatis.

SECTIO I. *Vtrum infidelitas aliquando ſine peccato infidelitatis contingat.*

II. *De poteſtate Eccleſiæ in infideles non baptizatos, quæ, & quanta illa ſit.*

III. *An infideles non baptizati poſſint retinere poteſtatem, vel iuriſdictionem ſupra fideles, & an poſſint ea poteſtate priuari.*

DE Paganis, & Iudæis baptizatis nihil ſpeciale dicendum eſt, cùm in foro Eccleſiæ, æquiparentur hæreticis, quoad omnes pœnas, vt diximus *diſp. præcedenti ſect. vltima*, atque ideo cum hæreticis ſolent comparari in omnibus odioſis. Vnde prohibitio etiam matrimonij, cum infidelibus quoad impedimentum dirimens non habet locum in matrimonio cum Iudæo, vel Pagano baptizato, ſed cum non baptizato. Prohibitio autem conuiuendi, & conuerſandi cum Iudæis, an intelligatur etiam reſpectu Chriſtiani Apoſtatæ, qui ad Iudaiſmum tranſiit, videbimus infra, agentes de hac prohibitione, *diſp. 22. ſect. 4.* vbi de communicatione in vniuerſum cum infidelibus ſermo redibit. Nunc ergo pauca aliqua tractanda erunt, quæ ad hos ſimplices infideles non baptizatos pertinere poſſunt.

SECTIO I.

Vtrum infidelitas aliquando ſine peccato infidelitatis contingat.

INfidelitas dupliciter ſumi poteſt: primò vt inuoluit vitium, & malitiam, ac oppoſitionem contra præceptum fidei, & in hoc ſenſu certum eſt, non poſſe eſſe ſine peccato, ſicut nec homicidium, aut periurium ſi formaliter conſiderentur: nam licèt poſſit contingere occiſio priuata auctoritate, & ſine excuſatione inculpatæ tutelæ, & tamen ſine peccato ſaltem graui, vel propter inaduertentiam, vel propter ignorantiam inuincibilem: tunc tamen non erit propriè, & formaliter homicidium, quia non habet malitiam formalem iniuſtitiæ, quam homicidium eſſentialiter inuoluit: ſic ergo *hæreſis* non poteſt contingere ſine peccato graui, quia hoc nomen ſignificat errorem contra fidem cum pertinacia culpabili; quod idem dici poteſt de infidelitate, ſi formaliter, & ſtrictè accipiatur. Nunc ergo non loquimur de infidelitate in hoc ſenſu, ſed magis abſtractè, prout ſecundùm modum noſtrum concipiendi indifferens eſt ad culpam, & ad carentiam culpæ: & quærimus, an error contra fidem noſtram contingere poſſit ſolùm materialiter, & abſque malitia formali infidelitatis. Nec etiam eſt dubium de vno, vel altero errore contra vnam, vel alteram veritatem noſtræ fidei: nam eiuſmodi errores etiam in Catholicis, non ſolùm imperitis, & ruſticis, ſed aliquando etiam peritis, & doctis inueniuntur abſque culpa. Sed quæſtio eſt de errore contra fidem noſtram vniuerſalem, qualis erat in Paganis, Gentilibus, vel etiam hæreticis an totus ille ſtatus infidelitatis excuſari aliquando poſſit à peccato ſaltem graui, propter ignorantiam inuincibilem errantis. Vel certè an poſſit in vtriſque tam fidelibus, quàm infidelibus ignorantia inculpabilis reperiri, earum rerum, quarum fides neceſſaria eſt ad ſalutem æternam. 1

Explicatur ſenſus huius quæſtionis.

Ruſus quæſtio hæc duplicem ſenſum habere poteſt; primus eſt, an poſſit eſſe ignorantia inculpabilis horum obiectorum talis, vt ea obiecta, 2

Senſus huius quæſtionis duplex.

nec

nec ex reuelatione diuina credantur per fidẽ, nec etiam aliunde cognoſcantur, v. g. vt ſine culpa aliquis ignoret eſſe vnum Deum, qui prouidentiam habeat rerum humanarum, & præmiũ, ſuppliciúmque ſtatuat bene, vel malè operantibus; animam eſſe immortalem, & alia huiuſmodi, quæ independenter à reuelatione diuina, & ſolo naturæ lumine cognoſci poſſunt. Secundus ſenſus eſt; An poſſit ſine culpa ignorari reuelatio Dei, de his obiectis, quæ reuelatione ignorata, credi non poſſunt per fidem, licèt aliunde cognoſcantur, quæ cognitio non ſufficit ad ſalutẽ, quæ ſine fide obtineri non poteſt. Prior autem ſenſus non pertinet ad hunc locum, ſed tractari ſolet *in prima ſecunda* vbi agitur de ignorantia; & ibi quæritur, an poſſit dari ignorãtia inculpabilis circa ea, quæ ſunt de iure naturæ. Et omnes ferè concedunt poſſe ſaltem pro aliquo tempore dari circa aliqua ex iis obiectis, non ſolùm quæ obſcuriora ſunt, vt de prohibitione vſuræ, de malitia mendacij ex cauſa prolati, de malitia ſimplicis fornicationis, de pluralitate vxorum prohibita, & ſimilibus: ſed etiam circa obiecta alia clariora; vt de vindicta non ſumenda propria auctoritate, & de aliis ad Deum pertinentibus, vt fatetur Suarez *diſp.* 17. *ſect.* 1. *num.* 7. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 2. *num.* 12. Vaſquez & alij, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *lib.* 1. *in decal. cap.* 16. *num.* 33. qui affert in exemplum pollutionem voluntariam, cuius malitiam aliqui præſertim pueri, qui aliunde peccare poſſunt, inuincibiliter ignorant. Alia verò obiecta clariſſima ſunt, quæ ignorari nõ poſſunt, vt malitia homicidij ſine cauſa commiſſi, debere parentes honorari, quod tibi non vis alteri non eſſe faciendum, & his ſimilia. An verò circa Dei exiſtentiam, & eius prouidentiam dari poſſit aliquando ignorantia inculpabilis, nõ eſt huius loci vt dixi; nunc enim ſolùm agimus de peccatis contra fidem: illa autem ignorantia, ſi daretur in homine, qui nullam notitiam, vel ſuſpicionẽ habuit de diuina reuelatione, etiamſi eſſet peccatum; non tamen eſſet contra fidem, ſed contra obligationem naturalem cognoſcendi Deum ex creaturis, & eius effectibus.

3 Poſterior ergo ſolus ſenſus eſt, qui pertinet ad hunc locum, an ſcilicet ignorantia noſtræ fidei, vel totius, vel eius partis, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem, quatenus per fidem noſci poſſunt, contingat ſine graui peccato. Suppono autem, inter ipſos fideles poſſe aliquando reperiri ignorantiã inculpabilem, non ſolùm aliarum rerum fidei; ſed etiam illarum, quarum fides explicita eſt neceſſaria ex præcepto, vt cum aliis fatentur Suarez *diſp.* 15. *ſect.* 1. *num.* 10. Hurtado *diſput.* 65. *ſect.* 2. §. 10. Vaſquez, Azor, Nauarrus, & alij multi, quos affert & ſequitur Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 3. *num.* 10. addens, non rarò, ſed frequenter eam ignorantiam inculpabilem contingere. Difficultas eſt; poteſt, an cõtingat etiam hæc ignorantia, ſeu omiſſio fidei explicitæ inter fideles, inculpabilis, circa ea, quorum fides explicita neceſſaria eſt, neceſſitate medij; quale eſt, Deum vnum eſſe, & remuneratorem, & in ſatis communi ſententia, Trinitas perſonarum, & incarnatio.

An ignorantia noſtra fidei vel totius vel eius partis quæ neceſſaria eſt ad ſalutem, quatenus per fidẽ noſci poſſunt, contingat ſine graui peccato.

4 Negant à fortiori omnes ij, qui eam ignorantiam inculpabilem etiam in infidelibus non concedunt, quos poſtea referemus. Sed ſpecialiter inter fideles dari non poſſe dicunt Gabriel. *in* 3. *diſt.* 25. *art.* 2. *poſt.* 5. *concluſ.* Durandus *ibid. q.* 1. *num.* 9. quos ſequitur Eman. Roderic. 1. *tom. ſumma cap.* 88. *num.* 4. & Lorca *hic diſp.* 34. & *in* 1. 2. *ſect.* 4. *diſput.* 30. Alij tamen eam ignorantiam inculpabilem admittere videntur, loquuntur enim vniuerſaliter de articulis noſtræ fidei: ita loquitur Sanchez *dicto lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *num.* 20. vbi vniuerſaliter loqui videtur de ignorantia etiam circa neceſſaria neceſſitate medij: nam poſtea *num.* 23. dicit inſtruendos eſſe eos ruſticos in articulo mortis à Confeſſario circa Trinitatem, & Incarnationem, quorum fides explicita eſt neceſſaria neceſſitate medij: quorum ruſticorum ignorantiam, *num.* 21. cum Azorio dixerat eſſe ſæpe inuincibilem. Eodem modo loquitur Coninch *diſp.* 14. *dub.* 11. *n.* 231. & 233. Clariùs id docet Caſtro Palao 1. *tom tract.* 4. *diſp.* 1. *puncto* 11. *n.* 5. Addit tamen, eam ignorantiam inuincibilem circa neceſſaria neceſſitate medij, rarò inter fideles contingere: loquitur autem non de fide explicita Trinitatis, vel Incarnationis (hanc enim ſuperiùs *puncto* 9. *n.* 7. dixerat, non eſſe medium neceſſarium) ſed de ignorantia circa fidem Dei potentis remittere peccata, & gratiam, gloriamque concedere, quam dicit eſſe neceſſariam neceſſitate medij.

5 Ego diſtinguendum puto iuxta id, quod dixi *ſuprà, diſp.* 12. *ſect.* 4. & *ſeqq.* vbi egi de iis obiectis, quorum fides explicita eſt neceſſaria neceſſitate medij, & dixi, aliquorum obiectorum fidem eſſe neceſſariam omnimoda neceſſitate medij, aliorum verò ſolùm eſſe per ſe loquendo, per accidens tamen poſſe aliquando ſufficere fidem implicitam, vel in voto, quod de fide explicita Trinitatis, & Incarnationis dixi eſſe probabile. Quo ſuppoſito, ſi ſermo ſit de fide Dei remuneratoris, facilè concedo cum prima ſententia non dari inter fideles ignorantiam inuincibilem de his articulis: ſi verò ſermo ſit de fide explicita Trinitatis, & Incarnationis, concedo cum auctoribus ſecundæ ſententiæ, poſſe inter fideles reperiri aliquando ignorantiam inuincibilem de iis obiectis. Pro quo aduerto, dubium propoſitum debere intelligi, de homine fideli non ſolùm materialiter, (vt ita dicam) ſed formaliter. Poteſt enim contingere puerum aliquem baptizatum in infantia, & habentem habitum fidei infuſæ, enutriri poſtea apud infideles. De quo puero, quod attinet ad hoc punctum, idem dicendum erit, quod dicetur de infidelibus non baptizatis, in quibus ſi poteſt dari carentia inculpabilis fidei de vno Deo remuneratore, idem dicendum erit de illo puero baptizato apud ipſos enutrito: Cùm non potuerit habere aliunde maiorem notitiam reuelationis diuinæ de iis obiectis, quàm illi, apud quos nutritus eſt. Dubium ergo debet intelligi de homine fideli nutrito inter fideles: imò hoc ipſum debet etiam intelligi, in ſenſu formali, hoc eſt, quòd ſit nutritus inter fideles, vt fideles ſunt. Poſſet enim etiam contingere, ſtatim à primo rationis vſu, puerum aliquem ruſticum ad cuſtodienda pecora à ſuis deſtinari, neque ad eos niſi ſemel in hebdomada redire, quo tempore de religioſis rebus non ageretur; ſed de cœna, & ſomno capiendo: quare licet à fidelibus nutriretur, non tamen formaliter vt fidelibus, atque adeo non minùs capax eſſet ignorantiæ inuincibilis, quàm alij, qui apud infideles nutriuntur. Hic tamen caſus fortaſſe non eſt moralis, nec continget, quod vel à domeſticis aliquando, vel certè à ſodalibus in agro non accipiat fidei notitiam ſaltem ſufficientem, vt teneatur inquirere, &

Sententia Auctoris.

iam

iam ignorantia non ſit omnino inculpabilis, ſed culpabilis.

6 Hoc ergo ſuppoſito, probari poteſt facilè noſtra concluſio: nam qui non ſolum habet habitum fidei infuſum, in baptiſmo, ſed etiam apud fideles enutritur, & cum illis formaliter vt fideles ſunt conuerſatur, non poteſt ignorare illa potiſſima capita noſtræ religionis, per quæ fides noſtra potiſſimum diſtinguitur ab infidelitate Paganiſmi, & Iudaiſmi, alioquin falsò ſupponitur, quòd ſit nutritus apud fideles, vt fideles ſunt: nõ poteſt ergo ignorare, Deum vnum eſſe, & remuneratorem, & Chriſtum veniſſe, alioquin non differret à Pagano, vel Iudæo. Poſſet quidem aliquando inuincibiliter ignorare incarnationem Verbi, & Trinitatem perſonarum in vna eſſentia: ſed tamen non poteſt, non habere aliquam notitiam de Chriſto non ſolùm promiſſo; ſed iam dato: præſcindendo ab eo, quod Chriſtus ſit Deus, vel Filius potiùs, quàm alia perſona Trinitatis; alioquin eius notitia minor eſſet, vel certè non maior, quàm notitia Iudæi. Si ergo apud Chriſtianos nutritus eſt, & cum illis conuerſatus, prout fideles ſunt, non poteſt inuincibiliter carere fide earum obiectorum, quæ neceſſaria ſunt neceſſitate medij. Si autem non eſt nutritus apud fideles, vt fideles ſunt, eadem erit ratio de illo, ac de aliis infidelibus, de quibus nunc dicemus.

7 Reſtat ergo difficultas de infidelibus non baptizatis, Paganis, vel Iudæis; An infidelitas, qua doctrinam noſtræ fidei non credunt, poſſit in illis aliquando peccato infidelitatis excuſari. Iam verò dixi ſupra, me non agere nunc de illa alia quæſtione; an poſſint inuincibiliter omnino ignorari ea etiam obiecta fidei, quæ lumine naturæ cognoſci poſſunt, ita vt nec etiam lumine naturæ cognoſcantur, ſed ſolùm an poſſint inuincibiliter ignorari; quatenus à fide proponuntur, & pertinent ad fidem. In quo puncto eſt ſententia aliquorum, qui id in vniuerſum negarunt: ita Adrianus *quod lib.4. art.*1. Gabriel *in 2. diſtinct.*22. *quæſt.*2.*art.*3.*dub.*1. Altiſſiodor. Guillelmus Pariſien. Alexand. Bonauentura, Gerſon, Syluester, Corduba, & Alphonſus à Caſtro, quos refert Suarez *diſp.*17 *ſect.*1 *n.*2. quorum aliqui concedunt, poſſe pro aliquo breui tempore infidelitatem in iis à peccato excuſari, non tamen pro toto vitæ tẽpore. Alij etiam pro breui tẽpore id negãt.

An infidelitas, qua pagani, vel iudæi doctrinã noſtræ fidei non credunt, poſſit in illis aliquando à peccato infidelitatis excuſari?

Prima ſententia.

8 Solet hæc ſententia probari ex illo vulgari axiomate; *facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam.* Ex quo ſic arguitur, quia vel ille homo perueniens ad vſum rationis, facit, quod eſt in ſe, & operatur id, quod per lumen naturæ rectum iudicat, vel non facit. Si facit Deus non denegabit gratiam, ſed per ſe, vel per alios eum illuminabit circa res fidei, cui fidei propoſitæ ſi reſiſtat, iam infidelitas non erit inculpabilis: ſi verò non facit, quod in ſe eſt, & non operatur rectum, quod lumine naturæ cognoſcit, iam in hoc ipſo peccat, & in pœnam huius peccati iuſtè carebit lumine fidei, quod ſuo peccato impediuit, & per conſequens infidelitas illius non erit inculpabilis, & inuincibilis, cùm proueniat ex impedimento culpabili, quod appoſuit peccando, & quod impedimentum tenebatur non apponere.

9 Cæterùm ſi alia argumenta pro illa ſententia non afferrentur, facilè poſſemus dicere, quæſtionem hanc eſſe de nomine, & quoad rem ipſam eos auctores nõ diſſidere ab aliis, quos referemus: omnes enim facilè concedent, infidelitatem in eo homine prouenire ex eius culpa, non tamen prouenire ex peccato infidelitatis, nec propriam infidelitatis malitiam, & culpam in eo homine reperiri. Omnes enim aduertunt, non eſſe idem, quòd ignorantia aliqua oriatur ex culpa, & quòd ſit ignorantia culpabilis, & vincibilis. Nam ſi aliquis omnino ignarus obligationis ieiunandi craſtina die, vel inquirendi de illa obligatione, hodie omittat audire miſſam debitam ex præcepto, quã ſi audiuiſſet, admonitus ibi fuiſſet de ieiunio craſtino, tunc ignorantia ieiunij oritur quidem ex peccato Miſſæ non auditæ non tamen dicitur ignorantia culpabilis, nec ille homo peccat contra præceptum ieiunij, ſed ſolùm contra præceptum Miſſæ. Non poteſt enim peccare contra præceptum aliquod, qui nullam notitiam vel ſuſpicionem habuit talis præcepti. Vnde erit omnino quæſtio de nomine, an ignorantia illa ſit culpabilis: ſi enim culpabilis dicatur, quæ ex culpa vtcunque procedit, omnes admittent eſſe culpabilem: ſi autem hoc nomine intelligatur illa ſola ignorantia, quam ex præcepto debebam tollere, & quam non expellendo peccem contra præceptum illius virtutis, cui talis ignorantia aduerſatur; tunc certè non dicetur culpabilis, quando tale præceptum in mentem non venit, & hoc ſolùm intelligimus communiter nomine ignorantiæ culpabilis, vel vincibilis. Quod enim potuerit homo non peccando in aliis materiis non impedire notitiam fidei, quæ ei data fuiſſet, non ſufficit, vt dicatur ſimpliciter potuiſſe vincere, & expellere eam ignorantiam: ſicut non dicitur potuiſſe inuenire theſaurum, quicunque potuit fodere in loco, vbi erat, ſi tamen id omnino ignorabat: nec imputatur ei, quòd non inuenerit, ſi omnino neſciebat medium illud deſeruire ad eũ finem. Sic ergo infideli peccanti in aliis materiis, non imputatur ad culpam infidelitas, vel ignorantia fidei, ſi omnino neſciebat obſeruantiam aliorum præceptorum eſſe medium, ad illam ignorantiam expellendam: nec in hoc poteſt eſſe controuerſia, niſi de ſolis vocibus.

Communis ergo iam Theologorum ſenſus, & veriſſimus eſt, in iis hominibus poſſe aliquando contingere infidelitatem merè negatiuam, & inculpabilem, ſeu inuincibilem ignorantiã noſtræ fidei, nec ob id peccatum infidelitatis damnari; ſed propter alia, quæ faciunt contra præcepta alia naturæ lumine ſibi nota, à quibus ſi abſtinuiſſent, illuminati fuiſſent ad fidem ſuſcipiendam, vel ſaltem inquirendam. Ita ſupponit S. Thomas *in præſenti quæſt.* 10. *art.*1. vbi totam eam doctrinam expreſsè tradit, & ibi Caiet. Valentia, & alij expoſitores; quam etiam ſequuntur cæteri omnes, quos congerit, & ſequitur Suarez *dicta diſp.*17. *ſect.*1. *num.*5. Sanchez *lib.*1. *in decal. cap.*16.*num.*32. Hurtado *diſp.*65.*ſect.*2. Coninch *diſp.*8. *num.*19. Caſtro Palao *dicto tract.*4.*d.*1. *puncto* 11.*num.*4. & alij paſſim. 10

Sententia communis & vera.

Probatur primò à S. Thoma, & aliis, ex verbis Chriſti Ioann. 15. *Si non veniſſem, & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent.* Scilicet peccatum infidelitatis; aliis enim peccatis non ideo caruiſſent. Colligitur etiam ex verbis Pij V. & Gregorij VIII. in Bulla contra doctrinam Michaëlis Baij, vbi inter alias Auctoris illius propoſitiones, damnatur hæc quæ eſt 68. *Infidelitas purè negatiua, in his, quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt.* Accedit conſenſus ſanctorum 11

Patrum,

Patrum, ex quibus ſanctus Auguſtinus clariſſimè id docuit tract. 89. in Ioan. his verbis. *Ad hæc inquiſita pro meo captu, Domino donante, reſpondebo, habere illos excuſationem, non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato, quod in Chriſtum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non eſt loquutus: ſed non in eo ſunt numero hi, ad quos in diſcipulis venit, & quibus per diſcipulos eſt loquutus*: eodem modo loquitur idem Auguſtinus epiſt. 105. ad Sixtum, & lib. quæſtionum veteris, & noui teſtamenti quæſt. 67. vel quicunque auctor eſt illius libri, & ſanctus Clemens Papa epiſt. 3. & alij.

12 Ratio verò eſt clara, quia non poteſt refundere malitiam, & culpam id quod omnino ignoratur: ſi ergo aliquis ignorat omnino reuelationem Dei, de doctrina noſtræ fidei, nec id ei vnquam in mentem venit, nec quidquam ab aliquo audiuit, non poteſt ei carentia fidei ad culpam imputari. Erit quidem carentia illa effectus, & pœna aliorum peccatorum, quorum malitia eis imputabitur, quia eorum malitiam agnouerunt, & debuerunt eam fugere. Quod verò iis peccatis impediretur notitia veræ fidei, nec cognouerunt, nec ſuſpicati ſunt, quare malitia contra præceptum fidei imputari eis non debet. Porrò multos eiuſmodi inter infideles reperiri experientia quotidiana clariſſimè teſtatur; apparentibus in dies prouinciis, & regnis innumeris, nec de nomine antea notis Geographis, vel ſcriptoribus antiquis, in quibus Euangelij, vel fidei noſtræ nomen auditum non eſt, nec de illo cogitare potuerunt, vel ad eius inquiſitionem animum applicare. Et quidem, ſi cætera deeſſent, ſufficeret quod hoc ipſo anno, quo hæc ſcribimus publica Patrum noſtræ Societatis, tanquam oculatorum teſtium, narratione Europa tota non ſine ingenti admiratione didicit; qui nimirum Patres non ſine ſociorum, & militum ſubſidio, magnum illud Amazonum flumen nemini huc vſque peruium, à primo ſuo initio, vſque ad Occeanum feliciter nauigarunt longitudine 4000 milium, latum verò antequam in Occeanum intret 240. millibus: ex vtraque parte prouinciæ apparent vltra 150. ſuo ſingulæ idiomate variæ, & incolis abſque numero plenæ, ita vt circuitus huius quaſi noui orbis nouiſſimè apparentis, ſit fere 12000. milliarium Italorum. In hac autem vaſtiſſima orbis plaga nullum prorſus Euangelij prædicati veſtigium apparet, ſed docilitas, & aptitudo ad recipiendam facilè fidem, quam huc vſque penitus ignorarunt.

13 Contra hanc communem doctrinam, argui ſolet, primò ex illis verbis Pauli ad Romanos. 10. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ, verba eorum*: quæ verba Paulus deſumpſit ex ſpalm. 108. & applicuit Apoſtolorum prædicationi, quam videtur ſupponere notam fuiſſe iam omnibus gentilibus, qui inexcuſabiles ideo eſſent, ſi non crederent. Aliqui tamen volunt, ea verba non intelligi de prædicatione facta per Apoſtolos, ſed de notitia Dei accepta ex creaturis quarum voces à nemine non audiuntur: in quo ſenſu videntur à Dauide prolata, cuius ſenſum retinere debuit Apoſtolus, ne argumentum ex pſalmo acceptum eſſet omnino inefficax: quam expoſitionem tuetur Vaſquez 1. *parte diſp.* 97. *cap.* 5. & alij, quos refert Suarez *dicta diſp.* 17. *ſect.* 1. *num.* 12. Ipſe tamen Suarez cum communi Doctorum putat, debere verba Apoſtoli, de prædicatione Euangelij intelligi; de quo diximus etiam *ſupra diſputatione* 12. *ſect.* 3. & videtur colligi ex verbis præcedentibus, in quibus agitur de fide per auditum concepta, de qua dicitur: *ergo fides ex auditu*: cui opponi poterat, quod gentes non audiſſent fidem, & ideo excuſabiles eſſent. Ad hoc autem Apoſtolus reſpondet, auditam iam fuiſſe: *nunquid non audierunt?* quod confirmat verbis illis; *in omnem terram exiuit ſonus eorum &c.* quæ vel potuerunt à Paulo per accommodationem, vel allegoricè de Apoſtolis intelligi, vel etiam in ſenſu litterali: cùm poſſit idem locus ſcripturæ duplicem litteralem ſenſum habere vt notarunt Toletus, & alij apud Suarez *ibi*.

Obiectio 1.

Alij volunt, Paulum propheticè loquutum de prædicatione Euangelij futura per totum orbem, quamuis nondum eo tempore impleta eſſet, & more prophetico explicaſſe futurum per verba præterita. Quem ſenſum approbant Salmeron *ibi tom.* 13. *diſp.* 34. & Pererius in eum locum *diſp.* 4. Quam tamen explicationem alij reiiciunt, quos ſequitur Hurtado *dicta diſp.* 65. §. 13. *& ſequentibus*: primò quia in eo ſenſu argumentum Pauli inefficax eſſet, vt probaret, inexcuſabiles eſſe non credentes Euangelio. Secundò, quia idem Paulus de progreſſu fidei præſenti in toto orbe videtur loqui ad Coloſſ. 1. dicens: *verbum Dei in vniuerſo mundo fructificat, & creſcit ſicut in vobis*: & clariùs ad Roman. 1. *quia fides veſtra*, inquit *annunciatur in vniuerſo mundo*. Quare alij putant, Apoſtolum per hyperbolem loquutum; quod tamen non placet Chryſoſtomo, Theodoreto, Oecumenio, & aliis apud Hurtadum. Alij *totius orbis*, nomine dicunt intelligi orbem Romanum, hoc eſt, prouincias Romano imperio ſubditas: ſicut, & illud Lucæ 2. *exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis*; de ſolo Romano imperio intelligi debet, quod Romani orbem ſolebant appellare: in quo etiam ſenſu S. Leo Papa ſermone 1. de SS. Apoſtolis Petro, & Paulo, dixit: *cuius autem nationis in hac vrbe tunc non eſſent, aut quæ vſquam gentes ignorarent, quod Roma didiciſſet*; Alij denique, cum quibus Toletus, Iuſtinianus, & Cornelius, fortaſſe meliùs putant Apoſtolum per ſynecdochem loquutum, eo quod, per omnes orbis partes Euangelium fuiſſet promulgatum, quamuis non per intimas ſingulas cuiuſque partis prouincias penetraſſet. Sic ſolemus dicere aliquem totum orbem peragraſſe, licèt non ſingulas Aſiæ, vel Armeniæ prouincias penetrarit. Ex quibus conſtat ad minus non haberi ex iis Pauli verbis, quod ſingulis etiam hominibus prædicata fuerit Euangelij fides, atque adeo potuiſſe, & poſſe in aliquo dari inuincibilem eius ignorantiam. Addere denique poſſumus: Eſto & Pauli tempore omnibus fuiſſet annunciata fides, hanc tamen notitiam ita fuiſſe poſtea in plurimis prouinciis obliuione obrutam, vt iam nunc perinde ſit, ac ſi nunquam ibi prædicata fuiſſet, atque adeo non minus erit nunc inuincibilis fidei ignorantia in iis regnis, quàm fuiſſet ante omnem Apoſtolorum prædicationem. 14

Secundò obiici, & argui ſolet ex Auguſt. *tom.* 7. *de gratia, & libero arbitr. cap.* 3. vbi de ea ignorantia ſic dicit: *ſed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum, qui ſcire nolunt, ſed eorum, qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, vt ſempiterno igne non ardeat.* Item epiſt. 180. dixit. *Eccleſiam Catholicam ignorare nulli licet,* 15

Obiectio 2.

quia abſcondi non poteſt. Reſpondeo in primo loco Auguſtinum non dicere, quòd ij infideles ob illud infidelitatis peccatum ardebunt ſempiterno igne, ſed non liberare eos ignorantiam inculpabilem fidei ab igne illo æterno, quem ſcilicet ob alia peccata ſuſtinebunt, vt dixerat clarè in loco à nobis ſuperiùs adducto. Quod attinet ad ſecundum locum, ego non inuenio verba illa, quæ Suarez affert, *vbi ſuprà numero* 4. ex Auguſtino *epiſt*.180. in illa epiſtola; inuenio quidem *in epiſt*.166. *poſt medium* hæc verba: *vbi agnouimus Chriſtum in eo, quod ſcriptum eſt*, & ipſe tãquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas, ad currendam viam; *ibi agnouimus, & Eccleſiam in eo, quod paulò ſuperiùs dicitur*: in omnem terram exiuit ſonus eorum & in fines orbis terræ verba eorum: in Sole poſuit tabernaculum ſuum: *Ipſa eſt Eccleſia in Sole poſita, hoc eſt, in manifeſtatione omnibus nota, vſque ad terminos terræ*. Inuenio etiam in indice operum Auguſtini, verbo *Eccleſia*, hæc verba. *Eccleſia ciuitas in ſummitate montis*, quæ citantur quidem *ex tom*. 2. (qui eſt tomus epiſtolarum) ſed in omnibus editionibus Pariſienſibus antiquis, & nouis relictus fuit vacuus numerus paginæ, quia fortaſſè non fuerunt inuenta poſtea ea verba in Auguſtino, in editione verò antiquiori, & minori Venetiis anni 1584. citatur quidem numerus folij, ſed ibi non inueniuntur talia verba: ſi tamen ea verba in Auguſtino inueniantur, reſponderi poteſt facilè cum Suarez ibi, Auguſtinum loqui de hæreticis contendentibus veram Eccleſiam apud ſe reperiri: vel ſaltem non conſtare, quod ſit apud nos: contra quos meritò dicitur, per ſe loquendo, non licere ignorantiam veræ Eccleſiæ prætendere, quia tot ſignis, & notis depræhendi poteſt, vt eam inquirentibus non poſſit abſcondi; ſed ex variis ſignis manifeſtiſſimè deprehendatur: cum hoc tamen ſtare poteſt, quod per accidens aliqui ruſtici, & imperiti etiam apud hæreticos, qui eas notas, & ſigna diſcernere non valent, inuincibiliter veram Eccleſiam ignorent, quia vel non dubitarunt, vel non potuerunt dubium vincere, & multò magis apud Gentiles, & Paganos, qui nec Eccleſiæ nomen audierunt, nec cogitationem habuerunt de ea inquirenda.

16 *Obiectio* 3. Tertiò argui ſolet, & obiici ex S. Proſpero lib. 2. de vocatione gentium cap. 5. & 6. dicente: *qui de quibuſcunque nationibus, quibuſlibet temporibus, Deo placuerunt ſpiritu gratiæ fuiſſe diſcretos: quæ etſi parcior antea, atque occultior fuit, nullis tamen ſæculis ſe negauit*. Hæc tamen, & ſimilia verba, quæ aliquando apud Patres occurrunt, non ſignificant omnibus, & ſingulis datam fuiſſe notitiam fidei, aut obligationis eam inquirendi: ſed datam fuiſſe notitiam ſaltem per creaturas de Deo, vel certè de obligatione circa legem naturalem, cui ſi ſatisfacerent, quantum cum diuina gratia poterant, nec ſuis peccatis obicem appoſuiſſent, fuiſſent ampliùs illuminati ad veram fidem, vel amplectendam, vel certè inquirendam. Hunc autem fuiſſe Proſperi ſenſum conſtat ex ipſius verbis *capite* 4. vbi lumen illud reducit ad notitiam Creatoris, ex ipſis creaturis ortam, quo lumine potuiſſent benè vti, ſi voluiſſent.

17 *Obiectio* 4. Quartò argui ſolet ratione, quia Deus ſingulis adultis prouidit media omnia neceſſaria ad ſalutem, & ideo ſinguli ſalui eſſe poſſunt: alioquin ſi non poſſunt, non apparet, quomodo Deus velit ex ſe omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, cùm non prouiderit eis media neceſſaria ad ſalutem: fides enim vera, & notitia illius eſt medium maximè neceſſarium, ſine quo nullus adultus ſalutem conſequi poteſt. Reſpondeo omnibus prouidiſſe media neceſſaria ad ſalutem, etiam iis, qui fidei notitia carent, quatenus etiam illis, vt diximus, communicat notitiam aliquam, vel Dei ex creaturis, vel ſaltem recti, & honeſti, atque inhoneſti iuxta legem naturæ, qua notitia, ſi benè vtantur, peruenient vel ad veram fidem, vel ad eius notitiam talem, vt poſſint eam vel amplecti, vel quærere, & inuenire. Vnde ortum eſt axioma illud commune; *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*.

18 *De vero ſenſu illius axiomatis, Facienti quod in ſe eſt, Deus nõ denegat gratiam, controuerſia inter Theologos recentiores.* De vero autem ſenſu illius axiomatis eſt controuerſia inter Theologos recentiores: quidam enim volunt intelligi, de homine faciente quod in ſe eſt, ex viribus gratiæ, non ex viribus naturæ: ita vt ſenſus ſit, facienti quod poteſt, cum auxilio gratiæ, non denegare alia auxilia gratiæ: Deus enim neminem deſerit, niſi priùs ab ipſo deſeratur: ita P. Vaſquez 1. *part. diſp*. 89. *cap*. 5. & *diſp*. 91. *cap*. 10. & 11. & 1. 2. *diſp*. 199. *cap* 2. qui addit illam propoſitionem intellectam de faciente quod in ſe eſt, ex viribus naturæ, pertinere ad errorem Maſſilienſium. Alij tamen multi illud axioma intelligunt, vt ſonat, de faciente quod in ſe eſt ex viribus naturæ: ita Molina *in Concord. quæſt*. 14. *art*. 13. *diſp*. 6. *membr*. 5. & *diſput*. 10. & *quæſt*. 23. *diſp*. 3. Altiſſiodor. *lib*. 3. *Summa. tract*. 2. *quæſt*. 5. Aleuſ 3. *part. quæſt*. 69. *membr*. 5. *art*. 3. Albertus *in* 2. *diſt*. 28. *art*. 1. *ad* 4. Richard. *ibi. quæſt*. 2. Sotus *in* 4. *diſp*. 1. *quæſt*. 2. *art*. 3. & *lib*. 2. *de natura, & gratia c*. 4. Barthol. Medina *in* 1. 2. *quæſt*. 109. *art*. 6. *in fine*. Vega 13. *in Trident. cap*. 12. Gerſon *part*. 1. *Alphabeto* 24. *in regulis moralibus littera M*. & *part*. 3. *lect*. 5. *de vita ſpiritnali*. Driedo *de concordia Prædeſtinationis* 2. *part. cap. vlt. pag*. 51. Ruardos *art*. 7. §. *Doctores autem ſcholaſtici pag*. 438. Maſcareñas Epiſcop. Algarbienſis *lib. de auxiliis, diſp*. 1. *part*. 5. & alij, quos refert, & ſequitur late Paſſius *tract*. 1. *de auxiliis, in appendice ad capit*. 10. Quibus videtur fauere S. Thomas *quæſt*. 14. *de veritate art*. 11. *ad* 1. & 3. *contra gentes, cap*. 159. quod nunquam videtur retractaſſe *in ſumma*, quamuis 1. 2. *q*. 109. *art*. 6. retractare videatur, quod aliquando dixerat *in* 2. *diſt*. 28. *quæſt*. 2. *art*. 4. de diſpoſitione vltima ad gratiam iuſtificantem, poſſe eſſe actum elicitum ſolis naturæ viribus.

19 *Illud axioma duplicẽ ſenſũ poteſt habere, & vtrũque verum. Primus ſenſus.* Iuxta pricipia noſtra facilè erit explicare, & defendere verum ſenſum illius axiomatis communis ſine vllo inconuenienti. Duplicem enim ſenſum poteſt habere, & vtrumque verum. Primus eſt, facienti quod in ſe eſt, ex viribus gratiæ, & operanti, ex donis gratiæ, quæ accepit, actus ſupernaturales, & proportionatos, dari vlteriùs intuitu meritorum alia dona, & auxilia gratiæ, ad ea, quæ priùs non poterat ſaltem moraliter præſtare: Et in hoc ſenſu videtur loqui S. Thomas 1. 2. *quæſt*. 109. *art*. 6. *ad* 2. & *quæſtio* 112. *art*. 2. & 3. Bonauentura, & alij, quos adducit P. Vaſquez *dicta diſp*. 91. *numero* 63, & Bellarm. *lib*. 6. *de gratia & libero arbitrio, capite* 6. & videtur etiam eſſe ſenſus intentus à Tridentino *ſeſſ*. 6. *capite* 11. dum dicit: *Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet facere quod poſſis, & petere, quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis*: ſermo enim

eſt

eſt de auxiliis, quæ dantur à Deo intuitu orationis præcedentis, & ſine quibus auxiliis homo priùs non poterat moraliter præſtare ea, quæ iubebantur: poterat tamen moraliter petere: ſi autem petit, impetrat vires morales ad faciendum, quæ priùs non poterat.

20 *Secundus ſenſus illius axiomatis.* Secundus ſenſus eſt, hominem facientẽ, quod moraliter poteſt, exercendo actus naturales, quibus legem obſeruet, quantùm moraliter poteſt, accipere ſemper vires, ſiue naturales, ſiue ſupernaturales, quibus moraliter poſſit facere ea omnia quæ ſub mortali tunc tenetur facere, & priùs non poterat moraliter facere: non tamen ita, vt illa auxilia dentur intuitu eorum operum naturalium, quaſi meritorum, ſaltem de congruo, ſed quia per illa opera remouetur obex ad accipiendas eas vires & auxilia, Deus enim pro ſua benignitate, & ex Chriſti Redemptoris meritis, voluit omnibus hominibus in vniuerſum, dum ſunt in hac vita, dare auxilium, ſeu vires, non ſolùm quibus phyſicè, ſed etiam quibus moraliter poſſint præſtare ea, quæ ab ipſis eo modo exiguntur, dummodo per ipſos non ſtet, quatenus apponunt obicem, qui impediant illas vires morales: Deus enim neminem deſerit, niſi priùs ab ipſo deſeratur; deſereret autem illum, quem relinqueret cum ſola potentia phyſica ad ſeruandum præceptum graue, quę tamen potentia ſemper, & infallibiliter neceſſitate morali afferet ſecum violationem præcepti; itaque ſi homini occurrit ſeruandum præceptum caſtitatis v. g. habet vires, & auxilia, quibus vel poſſit moraliter velle ſeruare caſtitatem, vel ſaltem poſſit relinquere aliquam occaſionem, vel auertere cogitationem, vel apponere alia media, ad obtinendas eas vires. Quod ſi noluit apponere illa media, non mirum, quod aliquando maneat cum ſola potentia phyſica ad caſtitatem: iam enim habebat potentiam moralem mediatam, ſeu remotam, & per ipſum ſtetit, quod non habuerit etiam immediatam, & proximam. Quod ſi apponit illa media per actus naturales, dantur infallibiliter virtutes morales ad alia, non vt præmium illorum actuum, ſed vt non ponenti obicem ad receptionem illius auxilij. In quo ſenſu explicandi ſunt ſecundo loco ſuprà allegati, dum dicunt, facienti quod in ſe eſt, per vires naturales, non denegari gratiam: loquuntur enim de diſpoſitione non directa, ſed indirecta, quatenus per illa opera impediunt obicem, qui excluderet illas vires morales.

21 *Iſte ſecundus ſenſus nullo modo coincidit cum errore Maſſilienſium.* Iſte ſecundus ſenſus nullo modo coincidit cũ errore Maſſilienſium. Primò quia illa opera naturalia, non ſunt meritum condignum, vel congruum, intuitu cuius detur illud auxilium, ſed ſolùm, ſunt remouens prohibens, nempe obicem. Auguſtinus autem ſolùm videtur excludere opera quæ habent rationem meriti, vt conſtat ex lib. 4. contra duas epiſt. Pelagianor. c. 6. vbi ait, quod dicunt, gratiam adiuuare vniuſcuiuſque bonum propoſitum ſine ſcrupulo acciperetur Catholicè dictum, ſi tamen in bono propoſito meritum poneretur. Secundò & præcipuè differt à Maſſilienſibus, quia dato quod illa opera naturalia appellari poſſint aliquo modo diſpoſitio ad auxilium gratiæ: non eſt tamen diſpoſitio orta ex ſolis viribus naturæ, ſed orta etiam, ex auxiliis gratiæ per Chriſtum: Diximus enim in tractatu de gratia; nunquam impleri de facto aliquod præceptum, vel vitari aliquod peccatum ſine auxilio gratiæ per Chriſtum, ſiue ſit naturale, ſiue ſupernaturale in entitate: ergo quoties remouetur obex noui peccati, ſemper remouetur ex auxilio gratiæ, atquè adeo ea remotio obicis, eo modo, quo diſponit, ad auxilium gratiæ, non eſt diſpoſitio habita ex ſolis naturæ viribus. Et licèt diximus, non requiri auxilium gratiæ propriè dictum ad omne opus bonum morale, id tamen intelligitur de opere bono, quo nullum vitatur peccatum, de quo ſane operum genere modò non loquimur, nam illa per accidens omnino ſe habebunt ad accipienda auxilia gratiæ, nec directè vel indirectè diſponunt ad gratiam: debet itaque intelligi axioma de homine faciente quod in ſe eſt in ordine ad vitandum peccatum, quod moraliter poteſt vitare; hic enim infallibiliter accipiet auxilium, quo moraliter poſſit obſeruare omnia præcepta, quæ tunc occurrunt. Et hic etiam ſenſus videtur ſupponi à S. Thoma 1. 2. *quæſt. 89. art. 6. & quæſt. 14. de verit. art. 11. ad 1.* vbi ait, certiſſimè tenendum eſſe, quod ſi homo in ſiluis nutritus ductum naturalis rationis ſequatur in appetitu boni, & fuga mali, Deus per inſpirationem internam, vel prædicationem externam reuelabit ei myſteria fidei: in quibus verbis illa particula *certiſſimè*, oſtendit legem latam de hoc, quæ quidem non poteſt non eſſe ex meritis Chriſti.

Hinc infertur etiam ſolutio alterius ſimilis difficultatis; quia ſcilicet; ſi homo non poteſt naturæ viribus ſe diſponere ad gratiam, ſequitur multos non habere de facto auxilium ſufficiens ad ſuam ſalutem: multi enim non habent fidem nec fidei notitiam, ac per conſequens non habent principium proximum ad opera ſupernaturalia, ſed ſolùm poſſunt operari honeſte ſecundùm legem naturæ; ergo vel dicendũ eſt, hos homines carere auxilio ſufficienti ad ſuam ſalutem, vel fatendum erit, poſſe ſe diſponere ad fidem, per exercitium operum naturalium, atque adeo habere ſaltem mediatè, & remotè aliquod auxilium, quo poſſint conſequi vitam æternam. 22 *Proponitur difficultas.*

Hæc obiectio tangit quæſtionem illam. An ſint aliqui in hac vita, quibus Deus non det auxilia neceſſaria ad ſuam iuſtificationem vel ſalutem, de qua quæſt. videri poſſunt Bellar. *lib. 2. de Gratia, & lib. arb. c. 5. & ſequentibus* Molina in *Concord. q. 14. art. 13. diſp. 10. & 1. part. quæſt. 23. art. 5 diſput. 3. & quæſt. 19. art. 6. diſp. 1.* Valentia 1. 2. *diſput. 3. quæſt. 3. puncto 4. §. 1.* Vaſquez 1. *p. diſp. 96. & 97.* Suarez *tom. 4. in 3. part. diſput. 8. ſect. 2.* In quo puncto, omiſſis variis ſententiis, quæ apud dictos auctores videri poſſunt; certum eſt, non dari omnibus auxilia efficacia ad ſalutem: certum etiam eſt, nullum eſſe peccatorem, qui ſi verè, & ſufficienter doleat de peccatis, non poſſit obtinere eorum veniam, quantumcumque multa, & grauia ſint: Certum denique eſt, nullum eſſe cumulum peccatorum, qui ſit certa, & determinata regula, vt poſt illum terminum, non dentur auxilia ſufficientia ad ſalutem; omnes enim ad pœnitentiam inuitat, & ad veniam peccatorum, vt latè explicui, & probaui *diſp. 8. de pœnitent. ſect. 1.* Hinc etiam certum videtur, nec reſpectu ſingulorum hominum, dari aliquem cumulum peccatorum ſingulis determinatum, poſt quem hic homo perſeuerans adhuc in hac vita cum vſu rationis, per longum tempus non habeat auxilium ſufficiens ad ſuam conuerſionem. Nam in hoc ſenſu loquitur Apoſtolus Petrus *An ſint aliqui in hac vita, quibus Deus nõ det auxilia neceſſaria ad ſuam iuſtificationem, vel ſalutem, remiſſiuè.*

epiſt. 2. cap. 3. *non vult* (inquit) *aliquos punire, ſed omnes ad pœnitentiam conuerti.* Vide alia multa loca apud Bellarm. *dicto cap.* 5. Quibus adde Gregorium *lib.* 17. *moral. c.* 4. vbi ſic ait: *quiſquis delinquit, & viuit, idcirco hunc diuina diſpenſatio in æquitate tolerat, vt ab iniquitate compeſcat.* Denique certum etiam videtur, huiuſmodi auxilium, non dari homini adulto, ſingulis momentis: ſæpè enim dormit, ſæpè attendit ad alia obiecta, nec poteſt tunc cogitare de iis quæ pertinent ad ſalutem, vel pœnitentiam, vt latè probat Bellarm. *vbi ſup. cap.* 6. vnde fit poſſe aliquem adultum, carere auxilio ſufficienti ad ſalutem, per aliquod breue tempus ante mortem, non ſolùm ratione amentiæ, vel ſomni, ſed propter naturalem obliuionem, & alias cauſas ſimiles. Cæterùm habet auxilium ſufficiens opportuno tempore, hoc eſt, quando proponitur obiectum, vel excitantur ſpecies, quæ circunſtantiæ frequentes ſunt, & ratione illarum dicitur ſemper habere auxilium ſufficiens, ſemper, inquam humano modo, & moraliter, non metaphyſicè loquendo.

23 *Reſpondetur ad ſuprà poſitã difficultatem.*

His ergo ſuppoſitis ad difficultatem ſuprà poſitam reſpondeo, omnes homines, etiam infideles habere de facto auxilium ſufficiens ad ſalutem mediatè vel immediatè: nam ſi ſint fideles, mouentur ſæpè à Deo ad dolendum de peccatis, & procurandam gratiam Dei: ſi verò ſunt infideles, excitantur etiam ſæpè affectu aliquo relinquendi peccata, & inueſtigandi viam ſalutis: vel ſaltem vtique mouentur ad non committenda noua peccata, quibus ſi reſiſtant, & faciant quantùm moraliter poſſunt per aliquod tempus, Deus mouebit illos iterum per cogitationes ſpectantes ad ſalutem, vt doleant de peccatis, vel procurent ſibi remedium ſpirituale: Differunt autem, quia peccatores fideles per illos actus bonos, quibus nouis peccatis reſiſtunt, diſponunt ſe remotè quidem, ſed poſitiuè etiam, & directè ad iuſtificationem: cùm enim illi actus regulariter oriantur ex fide, ſunt ſupernaturales, & proportionem habent, ſecundùm quam poſſint de congruo mereri iuſtificationem: at verò infideles, quorum actus regulariter ſunt naturales, ſolùm ſe diſponunt indirectè remouendo obicem noui peccati, quod impedire poſſet auxilia, & cognitiones bonas circa negotium ſalutis. Vtrorumque tamen diſpoſitio ſiue directa, ſiue indirecta, non eſt ex ſolis naturæ viribus, quia, vt ſuprà vidimus, illi etiam actus naturales quibus vitamus aliqua peccata, non fiunt ſine aliquo auxilio gratiæ datæ per Chriſtum: in vtroque ergo hominum genere habet locum illud axioma, *facienti quod in ſe eſt* &c. & hoc duobus modis iuxta duos illos ſenſus: nam ſi intelligatur de auxilio requiſito ad iuſtificationem obtinendam, dicendum eſt, quemlibet fidelem, vel infidelem, facientem per aliquod tempus, quantum poteſt moraliter, in ordine ad vitanda peccata, diſponere ſe ſaltem indirectè, vt moueatur à Deo aliquibus auxiliis, & cogitationibus circa ſuam ſalutem, quibus ſi conſentiat paulatim illuminabitur in ordine ad iuſtificationem. Si verò illud axioma intelligatur de auxilio gratiæ, ad ſeruanda præcepta, quæ occurrunt, dicimus etiam credibile eſſe, quemlibet fidelem, vel infidelem habere ſemper auxilium moraliter ſufficiens mediatum, vel immediatum, ad non peccandum moraliter modo explicato, ita vt nemo ſit adeo deſperatus, dum eſt in via, vt non poſſit moraliter vitare peccatum, quod actu committit: licèt enim aliquando careat potentia morali proxima, ad aliquod præceptum obſeruandum, poteſt moraliter aliquid facere, quod ſi fecerit, dabitur ei potentia moralis ad illud aliud.

Dices, aliqui peculiariter dicuntur obcæcati, vel obdurati ad peccandum; obduratio autem non eſt ſola carentia auxilij efficacis, alioquin omnes qui peccant eſſent obdurati: ergo obduratio includit carentiam auxilij ſufficientis moraliter, ita vt ille dicatur obduratus, qui ſolùm phyſicè poteſt vitare peccatum, non tamen moraliter. Reſpondeo obdurationem ſupra carentiam auxilij efficacis, addere difficultatem, quidē maximam in ordine ad conuerſionem, vel obedientiam: non tamen in eo gradu, in quo reddatur homo moraliter impotens, loquendo de propria impotentia morali, quamuis in latiori ſignificatione illa etiam poſſit dici moralis impotentia. 24

Obduratio in peccato quid ſit.

Dubitari poſſet hic, quid ſenſerint PP. Græci de viribus naturæ, vt diſponat ſe homo per illas ad gratiam Dei: nam Vaſquez 1. *part. diſp.* 89. *cap.* 3. *&* 4. *& diſp.* 91. *cap.* 8. *&* 9. exiſtimat, eos hac in re cum Semipelagianis conſenſiſſe, quia nondum exorta Pelagij hæreſi, facile fuit minùs cautè in hac parte ſentire, vel loqui. Alij tamen eos conantur interpretari, vt Suarez *lib.* 2. *de prædeſt. cap.* 8. Arrubal 1. *part. quæſt.* 23. *diſp.* 75. *membr.* 3. qui de horum Patrum ſenſu, & explicatione videri poſſunt.

Quid ſenſerint PP. Græci de viribus naturæ, vt diſponat ſe homo per illas ad gratiam Dei.

Aduertendum tamen eſt cum Suarez *in præſenti dicta diſp.* 17. *ſect.* 1. *num.* 9. dari quemdam ſtatum medium aliquorum, quibus fides quidem ſufficienter propoſita non eſt, & ideo eam non tenentur amplecti, habuerunt tamen aliquam eius notitiam, quæ ſufficit, vt teneãtur inquirere, & examinare doctrinam fidei, & eius motiua: quia licèt prima illa prædicatio non ſufficiat ad obligationem proximam credendi, poteſt ſufficere ad obligationem remotam: & in eiuſmodi hominibus, qui plurimi quidem hodie ſunt apud hæreticos, & apud Paganos, præſertim apud Turcas, & apud Mahometanos alios, ignorantia iam non erit inuincibilis, & inculpabilis, ſi debitam diligentiam non adhibeant: ea verò diligentia poſita, ſi non poſſint ſufficientem notitiam inuenire ad amplectendam prudenter fidem, ignorantia adhuc permanebit inuincibilis. Quanta autem, & qualis debeat eſſe illa diligentia, explicat idem Suarez *ibi num.* 10. 25

Denique ex dictis infertur, non ſolùm poſſe contingere ignorantiam inuincibilem circa fidem; prout verſatur circa obiecta ſupernaturalia, & quæ poſſunt ſola reuelatione cognoſci, ſed etiam prout verſatur circa obiecta naturalia, quæ per eandem fidem manifeſtantur, & aliunde cognoſci poſſunt. Poteſt enim homo ignorare inuincibiliter, quod Deus ea obiecta reuelauerit, atque adeo poteſt inculpabiliter fidem illorum obiectorum negare, & ſiue poſſit, ſiue non poſſit inuincibiliter eadem obiecta materialia negare; poterit tamen negare inuincibiliter quòd ſint à Deo reuelata, & per conſequens illorum fidem. Si autem circa eadem obiecta culpabiliter erret, quia aliunde naturæ lumine ea poterat, & debebat cognoſcere, illud tamen peccatum non erit infidelitatis, cùm non ſit contra præceptum, & obligationem fidei, vt fatetur Suarez *dicta diſp.* 17. *ſect.* 2. *num.* 3. ſed erit peccatum ignorantiæ culpabilis contra legem naturæ. 26

Poteſt contingere ignorantia inuincibilis circa fidem etiam prout verſatur circa obiecta naturalia.

Hinc tamen oritur quædam Difficultas, quia 27

ſi pec

Proponitur difficultas circa prædicta.

ſi peccatum illud non ſit infidelitatis, ſequitur fidelem in ſenſu compoſito poſſe eſſe idololatram, Mahumetanum, Paganum &c. probatur ſequela, quia ſi puer baptizatus, & nutritus apud Turcas, vel idololatras nihil audiuit de fide, & factus adultus colat idola peccans in ipſo actu idololatriæ, committit verum peccatum idololatriæ, & per conſequens eſt idololatra. Aliunde autem retinet habitum infuſum fidei, quem accepit in baptiſmo, & qui non perditur niſi peccato infidelitatis, quam tamen infidelitatis malitiam hic non contrahit iuxta ſuprà dicta; ergo remanet adhuc fidelis, & idololatra cum vera malitia idololatriæ.

28 P. Suarez *dicta ſect. 2. num. 3 & 4.* fatetur, ſine notitia reuelationis, non poſſe committi peccatum infidelitatis, atque adeo illum puerum factum adultum, qui totius reuelationis ignorantiam habet inuincibilem, non committere infidelitatem, quia non opponitur teſtimonio, & veritati diuinæ, licèt in illo actu colendi idola peccet grauiſſimè contra legem naturalem. Ad abſurdum verò de habitu fidei manente in idololatra, reſpondet primò, poſſe ab aliquo negari, quod maneat, dicendo, habitum fidei perdi non ſolùm propter culpam, ſed etiam propter phyſicam oppoſitionem, vel inter errores, & fidem, vel inter prauam diſpoſitionem voluntatis affectæ ad huiuſmodi errores, & conſequenter aduerſæ à pia fidei affectione. Cæterùm idem Suarez meritò ab hoc reſpondendi modo recedit, cúmque improbat propter verba Tridentini, quibus dicitur, ſolo infidelitatis peccato fidem amitti: omnis ergo alia oppoſitio phyſica, & omne aliud peccatum, quod non ſit infidelitas, non ſufficit in hac vita, ad expellendum habitum fidei ſemel infuſum. Quare concludit, non eſſe inconueniens, quod remaneat cum Idololatria habitus fidei, dum ipſa idololatria manet ſine vera infidelitate: quia ſicut puer baptizatus ab hæreticis poteſt poſtea diu retinere errores, retento ſimul habitu fidei, quandiu non peccat contra fidem ſibi propoſitam: ſic poteſt fides habitualis manere cum errore materiali idololatriæ, quandiu error ille non eſt error formalis contra fidem.

29 Circa hanc Suarij doctrinam, vnica mihi eſt difficultas; contra regulam illam generalem, qua negat peccatum infidelitatis in eo qui inuincibiliter ignorat reuelaſſe Deum obiecta noſtræ fidei, atque adeo dicit ſtante illa ignorantia, non perdi habitum fidei ab illo, qui actus idololatriæ exercet, vel quoſlibet alios. Contra hoc enim vrget, quod diximus *diſp. 18. ſect. 1.* peccatum infidelitatis committi, & habitum fidei perdi ab eo, qui negat ſcienter non ſolùm res reuelatas, ſed etiam ipſam reuelationem, vel veracitatem ſummam Dei, quibus aſſenſus fidei initi deberet. Poteſt ergo contingere, quod baptizatus ille, & educatus apud hæreticos, vel etiam apud Gentiles, nullam habeat notitiam fidei noſtræ, & tamen peccet grauiter negando pertinaciter veracitatẽ Dei, quæ naturæ, & rationis lumine ſufficienter ei proponitur: qui diſſenſus in illo etiam homine habere videtur totam malitiam infidelitatis. Suppono enim ex dictis in principio huius materiæ, veracitatem Dei, licèt de facto ſit etiam ipſa reuelata à Deo, & poſſit credi fide diuina propter reuelationem, debere tamen ſemper credi independenter ab ipſa reuelatione, antecedenter ad aſſenſum rei reuelatæ; vt poſſit fundare aſſenſum rei reuelatæ: & hunc ipſum aſſenſum circa veracitatem Dei eſſe quidem ſupernaturalem, & firmiſſimum, non tamen ortum ex reuelatione, ſed ex terminis, vel ex ipſa Dei perfectione infinita. Vnde ſequi videtur eum, qui nihil audiuit de reuelatione Dei circa myſteria noſtræ fidei, adhuc poſſe habere totam notitiam, & lumen requiſitum ad ferendum iudiciũ de veracitate Dei, quantum habet Catholicus, cùm hic etiam primum aſſenſum circa veracitatem Dei non fundet in reuelatione Dei, ſed aliunde eam cognoſcat, vt diximus. Sicut ergo Catholicus peccaret contra fidem peccato infidelitatis, ſi nulla reuelatione Dei negata, negaret tamen eius veracitatem, & opponeret ſe lumini, quo veracitas Dei credenda proponitur independenter ab omni reuelatione: ſic ille alius, qui eidem lumini ſe ſe opponeret, & negaret pertinaciter veracitatem Dei, ſufficienter ſibi propoſitam, vel ex terminis, vel ex aliis principiis, peccaret etiam peccato infidelitatis, & irrogaret diuinæ veritati iniuriam eiuſdem rationis: cùm neuter ſe ſe opponeret reuelationi diuinæ, ſed ſoli veracitati: quod faciliùs intelligetur, ſi ſupponamus Catholicum ignorare adhuc inuincibiliter reuelationem peculiarem reflexam factam de ipſa veracitate Dei, ſed credere reuelationem factam de aliis myſteriis, quæ tamen myſteria, pertinaciter negat, quia negat Deum eſſe veracem. Certè tunc non ſolùm diſſenſus myſterij reuelati; ſed etiam diſſenſus circa veracitatem Dei contineret malitiam infidelitatis, & expelleret habitum fidei: ergo diſſenſus veracitatis, qui eiuſdem rationis eſſet in illo alio ignaro totius reuelationis, continebit eandem malitiam infidelitatis, & ponet eumdem effectum expulſionis habitus fidei infuſæ.

Ratio autem à priori eſt, quia obligatio fidei non eſt ſolùm credendi rem reuelatam, ſed etiam Dei reuelationem, & veracitatem Dei, ſine quibus creditis non poteſt res reuelata credi: ergo huic fidei obligationi ſe ſe opponit, non ſolùm qui negat rem reuelatam, ſed etiam qui negat Dei reuelationem, aut eius veracitatem: imò hic negans veracitatem, radicitus deſtruit fidem, tollens eam à præcipuo fidei fundamento, quod eſt veracitas Dei: peccat ergo contra fidem, atque adeo peccato infidelitatis, & conſequenter perdit habitum fidei infuſum. Hic enim habitus, vt vidimus *diſp. 17. ſect. vltima*, expellitur illo peccato quod ratione ſui obiecti opponitur exercitio actuum fidei, cui exercitio nullum aliud peccatum adeo clarè opponitur, vt peccatum negantis pertinaciter veracitatem Dei, cum quo actu non poteſt ſtare aſſenſus vllus fidei diuinæ circa obiectum reuelatum, cùm non maneat fundamentum diuinæ veracitatis cui innitatur. 30

Dices, negantem veracitatem Dei, peccare quidem contra religionem, quatenus admittit blaſphemiam mentalem, tribuens Deo defectum turpiſſimum, non tamen peccare contra fidem, niſi quatenus negando veracitatem impedit aſſenſum rei reuelatæ, quem ſolum aſſenſum fides formaliter intendit: qui enim loquitur, intendit formaliter conciliare ſibi fidem ad ea quæ dicit: & quaſi materialiter vult, quod audiens credat eum eſſe veracem, vt medium nempe ad hoc, vt credat rem dictam, vt diximus *Diſp. 18. ſect. 2.* Reſpondetur tamen, nos ibidem dixiſſe negantẽ veracitatem Dei, peccare etiam contra fidem, non quidẽ peccato infidelitatis diuerſo in ſpecie 31

iottà geous infidelitatis à peccato illius, qni negaret Dei teuelationem, ſed tamen peccaret contra fidem, quæ licèt aſſenſum veracitatis præcipiat propter aſſenſum tei teuelatæ; ſed tamen præcipit illum aſſenſum, atque ideo præſcindendo etiam à blaſphemia viulatur præceptum fidei, negando vetacitatem Dei.

32 Vrgebis, quomodo poteſt peccare contra fidem ille, qui omnino ignorat fidem, & omnem doctrinam fidei; reſtat ergo quod ſolùm peccet contra lumen naturæ dictans, debere ex ipſis creaturis agnoſci Deum infinitè perfectum, non verò contra fidem; & per conſequens diſſenſus ille, etiamſi ſit grauiter culpabilis, non expellet habitum fidei infuſæ. Reſpondeo, hominem illum in caſu poſito ignorare quidem fidem, & eius obligationē, quatenus verſatur circa reuelationem, & tes reuelatas: non tamen ignorare obligationem fidei, quatenus hæc obligat etiam ad credendum veracitatem Dei aliunde cognitam, quàm ex reuelatione veracitatis. Poteſt enim contingere, aliquem ignorare, omoino inuincibiliter Deum aliquid reuelaſſe, & omnem protſus Dei tenelarionem; & tamen ex principiis naturæ cognoſcete obligationem credendi Deo, ſi aliqnid reuelet, quam obligationem fides ipſa imponit, & prohibet diſſenſum veracitatis, ne impediatur aſſenſus tei teoelatæ: iam ergo cognoſcit ex parte obligationem fidei, & poteſt contra fidem peccare, quod ſnfficit ad peccatum infidelitatis, & ad amittendum habitum fidei infuſæ.

An omnia opera infidelium ſint peccata, remiſſiuè. Hic ſolet agi, an omnia opera infidelium ſint peccata, hæc tamen qoæſtio magis propriè pertioet ad tractatom de Gratia, vbi agitur, an fides neceſſaria ſit, ad quodlibet opus bonum naturale, & motale: quate eam quæſtionem ad locum allum temittimus.

SECTIO II.

De poteſtate Eccleſiæ in infideles non baptizatos, quæ & quanta illa ſit.

33 SVb hoc titulo mnlta dubia comprehenduotor, quæ ſigillatim explicanda ſunt, & de quibus vltra alios optimè tractat Soatez *in præſenti diſput. 18. ſect. 1. & ſequentibus.* Pro quibus omnibus præ oculis habendum eſt, infideles hoiuſmodi alios eſſe ſubditos Eccleſiæ, vel Principibus Chtiſtianis in temporalibus, eo qood in eorum tegnis, & tetris habitent; alios verò non eſſe ita ſubditos, vnde oritur dioetſitas poteſtatis in illos, vt conſtabit. Rurſus poteſtas hæc conſiderari poteſt, vel ad prædicandā illis fidem, vel ad cogēdos eos, vt prædicationem, & fidem audiant, vel ad cogendos etiam, vt fidem auditam, eſt ſufficiēter propoſitam amplectantur, vel ſaltem vt errotes, qoi non ſolùm ſunt contra fidem, ſed etiam contra rationem, & legem naturalem, deponant: vel denique ad priuandos eos, dūm in infidelitate perſeuerant, dominio, & poteſtate in perſonas fideles; de quibus omnibus in particulari dicendum eſt. Non eſt autem ſermo de hæreticis, ſeu de baptizatis, de quibus diſputatióne ſequenti agendum erit, ſed ſolùm de non baptizatis.

§. I.

De poteſtate, & iure, quod Eccleſia habet ad prædicandam infidelibus fidem.

DIſtingoit P. Suarez *vbi ſuprà, ſect. 1. num. 1.* inter *poteſtatem*, &, *ius* ad prædicandum: aliqui enim habent poteſtatem meram aliquid faciendi, quamdiu nimirum ab alio noo impediantur: ſicut mihi licitum eſt ingredi alienam domum, ſi tamen dominus domus impediat, vtitur iure ſuo, quia mea poteſtas noo fundabatur in iure, ſed in permiſſione. Alij verò habent poteſtatem fuodatam in iure, ſicot eſt poteſtas vtendi propria domo, vel re communi. Hæc tamen differentia, vt verum fatear, materialis eſt, & ſolùm ſecundùm magis & minus: nam ſi attentè conſideretur, prior etiam poteſtas affert ſecum aliquod ius, licèt magis limitatum, & mioùs vniuerſale, qoamuis enim dominus poſſit mihi prohibere ingreſſum ſuæ domus alij tamen non poſſunt, & aduersùs eos habeo ius, ne me impediant: & poſſum impedire volentes cohibere, & ab illis me defendere, quis prohibent me ab exercitio actioois mihi liberæ. Sic Sacerdos, cui Pootifex dat facultatem aodiendi confeſſiones io aliena parochia non contradicente Parocho, poteſt quidem à parocho impediri: non tameo poteſt iure impediri ab vllo alio inferiori, atque ideo poteſt ſe à quolibet alio impedire volente, defendere, & vti iure ſuo. Sic ergo Eccleſia poſſet quidem conſiderari cum poteſtate prædicandi fidem, limitata tamen, nempe quandiu Principes cooſentirent: quo caſo oon haberet ius illud ita illimitatum, quale nunc habet prædicandi fidem etiam Principibos repugnantibus: haberet tamen adhuc en caſu, ios aliquod cootra omoes alios priuatos, à quibus conſentiente Principe non poſſet prohiberi, & contra quos poſſet ſe tueri, ſi prædicationem impedirent. Eò ergo ipſo, quòd Eccleſia habet poteſtatem prædicandi fidem, videtur habere ius etiam verum, ſaltem adoerſus alios omnes, à quibus non dependeret in vſu illios poteſtatis, atque ideo ſi ab illis aliis impediretor, poſſet eos cogere ad deſiſtendum; nemo enim poteſt iuſtè me impedire ab vſu facultatis, quæ ab ipſo non pendet, nec eius arbitrio ſubordinata eſt. 34

Hæc tamen ad qnæſtionem de nomine pertioere videntor; an ſcilicet *poteſtas* illa, appellari etiam poſſit *ius*. Cæterùm loquendo de re ipſa: fatendum eſt, de facto Eccleſiam habere non ſolùm poteſtatem prædicandi, quandiu à Principibus noo impeditnr, ſed etiam habere hanc poteſtatem cùm iore ad hoc, vt neque à Principibus, nec ab aliis impediri poſſit, ne fidem liberè prædicet. Et in primis quoad poteſtatem, conſtat ex verbis illis Matth. vltimo, *euntes docete omnes gentes*, & Marci vltimo, *euntes in vniuerſum mundum prædicate Euangelium omni creaturæ.* Lucæ 24. *Sic oportebat pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam.* Et ratio eſt clara, quia cùm fides neceſſaria ſit omnibus ad ſalotem, qnilibet poteſt, niſi aliud maius bonum obſtet, imò & aliquando tenetur proximum ſuum inſtruere circa fidem, ne pereat. 35

Eccleſia habet ius & authoritatem prædicandi Quòd verò Eccleſia habeat etiam ius, & auctoritatem prædicaodi indepédenter ab aliis, qui permittant, vel prohibeant, fatentur omnes, quos refert, & ſequitur Suarez *dicta ſect. 2. num. 2.* & 36

probant

fidem, independenter ab alijs qui id permittant.

probant ex poteſtate, quam Chriſtus Dominus habuit in vniuerſos homines, tanquam in hæreditatem ſuam, quam mediante prædicatione fidei erat acquiſiturus; iuxta illud pſalmi 2. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius; prædicans præceptum eius.* Vnde ſubditur dictum eidem à Patre. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Et ideo ipſemet Chriſtus agnoſcens in ſe hanc poteſtatem, & ius dixit Math. vltimo: *Data eſt mihi omnis poteſtas in Cœlo, & in terra.* Vnde ſtatim intulit, quaſi iure ſuo vtens; *euntes ergo docete omnes gentes.* Cùm ergo Chriſtus ius haberet ad ſuam fidem omnibus prædicandam, quod munus per ſeipſum non erat exequuturus, ſed per Apoſtolos, & alios miniſtros, quibus hoc munus delegauit, conſequens eſt, vt eis non ſolam licentiam vtcumque, ſed auctoritatem etiam, & ius prædicandi conceſſerit: ideo enim Paulus. 2. Corinth. 5. poſtquam dixit; *poſuit in nobis verbum reconciliationis:* hoc eſt, commiſit nobis prædicationis munus: ſubiungit: *pro Chriſto ergo legatione fungimur:* ſi ergo miniſtri Eccleſiæ legati Chriſti ſunt, habent ius prædicandi fidem independenter ab omnibus alijs: nam legatus in rebus ſuæ legationis ius, & auctoritatem participat Principis, à quo mittitur, nec poteſt ab alio inferiori impediri, ne munere ſuo fungatur, & principis mandata proponat iis, ad quos legatus deſtinatur.

37 Hoc totum argumentum ex Chriſti poteſtate, & iure deſumptum, videtur nimium probare: nam Chriſtus non ſolùm habebat, & habet poteſtatem, & ius ad prædicandam, & annunciandam ſuam fidem, ſed etiam poteſt homines vi, & metu, ac potentia ſua ad fidem amplectendam obligare, & cogere: quare poſſet ſi vellet Principi Chriſtiano committere, vt infideles ſubditos, vel etiam non ſubditos mortis pœna adiecta ad fidem amplectendam cogeret. De facto tamen ex eo, quod Eccleſiæ miniſtris Euangelij prædicationem delegarit, non cenſetur iis, hanc etiam poteſtatem delegaſſe, cogendi homines ad fidem amplectendam, vt poſtea videbimus: ergo nec ex delegata poteſtate prædicandi, colligi poteſt efficaciter delegata etiam poteſtas coërcendi eos, qui prædicationem impedire vellent, licèt hæc etiam poteſtas in Chriſto eſſet: neque enim Chriſtus cum prædicationis officio communicauit poteſtatem omnem, quam ipſe habebat:

Eccleſia habet ius ad coercendos eos, qui prædicationem fidei impedire voluerint

38 Addenda eſt ergo ratio, cur ex mandato prædicandi Euangelium Eccleſiæ dato, magis colligatur ius ad coërcendos eos, qui prædicationem impedire voluerint, quàm ius, & poteſtas ad cogendos infideles, ad fidem amplectendam. Hæc autem diuerſitas fundari debet in fundamentis vtriuſque partis nempe in rationibus, ob quas prima poteſtas dicitur eſſe in Eccleſia, & ob quas dicitur deeſſe ſecunda. Quod ergo Eccleſia poſſit cohibere eos, qui prædicationem impediunt, & aduerſus eos ſe tueri, colligi poteſt ex poteſtate ipſius Chriſti delegantis, vt vidimus, & ſimul ex ipſa natura delegationis, primò. Nam Princeps mittens legatum ad aliquod munus obeundum, eo ipſo cenſetur illum conſtituere independentem ab omni malo inferiori, quoad executionem muneris commiſſi, atque ideo cum auctoritate, & poteſtate coërcendi quoſlibet inferiores volentes eum ab executione ſui muneris delegati impedire, vt conſtat ex l. 2. ff. de his, quibus mandata eſt iuriſdictio, *cap. Præterea de offic. deleg.* & aliis: Chriſtus autem prædicatores mittens eſt Princeps ſupremus: ergo eius legati poſſunt quoſlibet prædicationem impedientes coërcere ex potentia imbibita in ipſo legationis munere ſibi commiſſo. Quælibet enim Reſpublica, præſertim habens poteſtatem ſupremam, qualis eſt Eccleſia, poteſt tueri iura ſua aduerſùs eos, qui ea violare, & impedire iniuſtè conantur.

Secunda ratio eſt, quia quilibet ſupremus 39
Princeps poteſt propria auctoritate defendere innocentes, qui à ſuo Principe iniuriam patiuntur, & expreſsè, vel interpretatiuè auxilium implorant. Cùm ergo Princeps infidelis prædicationem Euangelij in ſua ditione impediens lædat iniuſtè ſuos ſubditos, quibus ea prædicatio ad ſalutem neceſſaria eſt, & quorum multi, moraliter loquendo, conuerterentur, & amplecterentur fidem, eius prædicatione audita: poterit Eccleſia defenſionem illorum ſubditorum ſuſcipere, & propulſare iniuriam illis illatam, cogendo quacunque via Principem infidelem ad fidei prædicationem permittendam.

Tertiam rationem addit Suarez *vbi ſuprà n.* 4. 40
in fine, quia quælibet Reſpublica ſuprema habet ius mittendi legatos Pacis ad Principes alios, qui ſi vexentur, vel malè tractentur, poſſunt à ſuo Principe, vel Republica defendi, & vindicta ſummi proportionata illatæ iniuriæ. Idem ergo poterit Eccleſia, ſi eius legati, quos ad prædicandam, & annunciandam Chriſti pacem mittit, indignè tractentur, & reiiciantur.

Quartam rationem addit Hurtado *diſput.* 75. §. 6. quia Princeps prædicatoribus obſiſtens, eſt in ea parte tyrannus, ergo quoad hanc actionem poteſt cogi ab Eccleſia ad deſiſtendum. Antecedens probat, qui abutitur iure, & poteſtate ſua ad ſubditorum perniciem, quorum æternam ſalutem impedit: cùm tamen hæc omnia viſibilia inſtituta ſint à Deo, in aſſequutionem ſalutis æternæ, quam ſubditorum ſalutem earumdem viſibilium rerum poſſeſſione, & auctoritate temporali, quam habet, fretus impedire conatur.

An ius quod Eccleſia habet cogendi infideles ad non impediendam prædicationem fidei, ſit ius naturale, an verò poſitiuum

Ex hac autem communi doctrina plura dubia 41
oriuntur. Primum eſſe poteſt, an ius hoc, quod Eccleſia habet, cogendi infideles ad non impediendum prædicationem fidei; ſit ius naturale, ſeu fundatum in ipſo iure naturæ; an verò ſit ius quaſi poſitiuum conceſſum illi à Chriſto, ex ſuprema poteſtate, quam Chriſtus habet; & ab illa poteſtate participatum, & quaſi delegatum. Nam P. Suarez *vbi ſupra num.* 3. indicat, non eſſe naturale, ſed poſitiuum: probat enim ius hoc eſſe in Eccleſia: *Quia Chriſtus Dominus potuit poteſtatem prædicandi cum hoc iure communicare, ergo ita contulit illam. Deinde quamuis hæc poteſtas non poſſit probari ratione naturali, eſt nihilominus valdè conſentanea ipſi rationi naturali; quia ius docendi ignorantes, eſt quaſi connaturale cuicunque homini; ergo ſuppoſita neceſſitate fidei, eſt valde conſentaneum rationi, quod auctor fidei ſuis miniſtris, & præſertim Vicario ſuo, relinqueret, ſpeciale ius ad illuminandos homines in doctrina fidei.*

Ex alia verò parte videtur ex ſupradictis ſequi, 42
hoc ius eſſe non poſitiuum ſolùm, ſed naturale. Et quidem rationes illæ, quibus idem Suarez poſtea *num.* 4. probat hoc ius, videntur (ſi aliquid

quid probant) probare non de iure poſitiuo, ſed de iure naturali: Prima enim ratio eſt ex eo, quod quilibet poteſt, ſi eſt ſaltem ſupremus Princeps, propulſare iniuriam, quam accipit ab alio impediente per vim vſum ſui iuris: Nam hoc, inquit, *naturaliter ſequitur ex ipſo iure.* Rurſos ratio alia petita ex poteſtate tuendi, & defendendi innocentes, quales ſunt illi, quibus prædicāda erat fides, & qui ab ea audiēda prohibentur, fundatur etiam in iure naturali, quod Reſpublica habet defendendi innocentes, vt conſtat. Denique poteſtas protegendi, & defendendi legatos pacis, quos mittit, & propulſandi iniurias iis allatas, naturæ iure competit Reipublicæ, vt conſtat: ex qua poteſtate hoc etiam ius probat in Eccleſia idem Suarez. Ad quod etiam induci poſſunt argomenta alia adducta ab Hurtado, & aliis ad probandum hoc idem ius in Eccleſia, vt conſideranti patebit.

43 In hoc non videtur eſſe poſſe controuerſia, niſi de vocibos, nam de reipſa conſtat ex dictis, hoc ius in radice quidem eſſe poſitiuum, formaliter tamen, & proximè eſſe naturale. Quòd enim fides huius doctrinæ Euangelicæ neceſſaria ſit ad ſalutem, ortum habet ex voluntate, & decreto Dei. Quòd etiam Eccleſia, & eius miniſtri debeant hanc fidem prædicare, & annuntiare omnibus eo modo, quo potuerint, ortum habet ex poſitiuo præcepto Chriſti, qui id Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus præcepit; quale præceptum poſitiuum miniſtri legis antiquę non habebant: Chriſtus autem miniſtros, & Apoſtolos ſuos legatos inſtituit, qua inſtitutione, & præcepto, ac fidei neceſſitate ſuppoſita, ſequitur ex natura rei ius in Eccleſia defendendi ſe contra iniuriam impedientis vi, & potentia, ne vtatur ſua facultate, & fungatur munere ſuo, quod ius commune eſt omnibus in caſo ſimili.

44 Secundò ergo dubitatur, in quibus reſideat hoc ius ad cogendos infideles impedire volentes fidei prædicationē, ne eam impediant. Ad hoc reſpondet Suarez *vbi ſuprà num. 5. & ſequentibus*, diſtinguēdo poteſtatem prædicandi, & poteſtatatem mittendi prædicatores, & denique poteſtatem defendendi miniſtros prædicationis. Ex quibus primam, nempe poteſtatem prædicandi, dicit competere ſolis Paſtoribus, & iis, qui ab ipſis delegantur, vel mittuntur reſpectiuè; poteſtatem verò ſecundam mittendi, competere vniuerſaliter pro tota Eccleſia ſoli ſummo Pontifici cui vniuerſalis Eccleſiæ cura commiſſa eſt: Epiſcopis autem, & inferioribus Paſtoribus, competere intra terminos ſuæ iuriſdictionis, & territorij. Denique tertiam poteſtatem defendendi miniſtros competere ſoli ſummo Pontifici.

In quibus reſideat hoc ius.

45 Circa primam partem de poteſtate ſimplici prædicandi. Aduertendum eſt, hoc intelligi de poteſtate publica, & quaſi ex officio, nam loquendo de prædicatione priuata, & inſtructione, quilibet fidelis eruditus poteſt data ſibi commoda occaſione, alios infideles inſtruere, & ad notitiam veræ fidei adducere: id tamen ex officio facere competit Paſtoribus, & iis, qui ab illis mittuntur, iuxta illud Pauli ad Roma. 10. *quomodo prædicabunt, niſi mittantur?* Quem locum Innocentius III. relatus in *cap. cùm ex iniuncto*, de hæreticis, affert ad probandum, *quod non debet ſibi quiſquam indifferenter prædicationis officium vſurpare* quòd etiam conſtat ex Chriſti verbis Lucæ 10. *Rogate Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.* Et quidem nec inter fideles licitè quiſquam ſibi prædicationis munus aſſumit, niſi de Epiſcopi, vel Pontificis licentia, & deſignatione: multò minus hoc officium ad conuertendos infideles ſine eadem deſignatione vſurpare licebit. Eſt enim paſcendi munus, quòd Paſtoribus competit, non ouibus, quæ aptius paſci debent quàm paſcere. Cæterùm ſicut inter fideles non prohibetur laicos & priuatus exhortari priuatis conſiliis, & monitis, proximos ad honeſtatem & pietatem, ſic nec inter infideles prohibetur fidelis data occaſione alios ad fidē, & religionem Chriſtianam inducere: quod etiā laicos, imò & ſeruos, atque ancillas Chriſtianas feciſſe legitur in Eccleſiaſticis hiſtoriis.

Ius prædicandi ex officio quibus competat.

Circa ſecundam partem de facultate, & iure mittendi prædicatores ad infideles, aduertit bene Suarez, licèt ſinguli Paſtores non habeant poteſtatem vniuerſalem mittendi ad Prouincias extra ſuum territorium; aliquando tamen ex præſumpta voluntate ſummi Pontificis, cuius licentia commodè expectari non poteſt, poſſe data opportunitate procurare per ſe, vel per alios, conuerſionem etiam alterius Prouinciæ vicinæ ex ratihabitione futura ſummi Paſtoris, qui quāprimum fieri poterit, conſulendus eſt. Quæ etiam ratihabitio, & voluntas præſumpta ſufficere poterit: vt inferior etiam miniſter prædicet data opportunitate alicui ciuitati, vel Prouinciæ, vbi fructus prædicationis ſperatur. Addo ego, ſicut ſufficit præſumpta voluntas ſummi Pontificis, in iis caſibus, ſufficere etiam ratihabitionem, vel voluntatem præſumptam Epiſcopi, vel Paſtoris inferioris, ad cuius iuriſdictionem, & territorium locus ille ſpectare poteſt. Quicunque enim antecedenter licentiam dare poteſt ad prædicandum, poteſt poſtea ratum habere, & eius ratihabitio, vel voluntas præſumpta ſufficiet, ad excuſandam actionem illam, dummodo poſtea data opportunitate ad ipſum recurratur, vt debita ſubordinatio ſeruetur, & nemo in alienam meſſem falcem mittat. 46

Ius mittendi prædicatores ad infideles.

Denique circa tertiam partem de iure defendendi miniſtros, & prædicatores Euangelij poteſt eſſe difficultas. Primò, quia quilibet, præſertim ſi ſit ſupremus Princeps, habet ius defendēdi innocentes, & eos, qui per vim ab aliis iniuſtè impediuntur, vt iure ſuo liberè vtantur, cùm defenſio innocentis patientis iniuriam ſit de iure ipſo naturæ permiſſa, Diximus autem miniſtros Eccleſiæ legitimè miſſos à Paſtoribus habere ius prædicandi iis, ad quos mittuntur, & eſſe legatos Chriſti, in ordine ad annuntiandum Euangelium: ſi ergo ij per iniuriam à Principe infideli impediantur, ne fungantur ſuo munere, poterit quilibet alius Princeps fidelis arma contra impedientem mouere, vt ab iniuria deſiſtat, & per conſequens hoc ius defendendi fidei prædicatores non ſpectabit ad ſummum ſolum Pontificem. 47

Ius defendendi prædicatores Euangelij.

Hoc argumentum probat, aliquid concedendum eſſe hac in parte Principibus. Nam ſicut homo, etiam priuatus, poteſt ſeipſum, & alium etiam innocentem tueri, & defendere ab eo, qui actu iniuriam ei infert, quando non eſt recurſus ad magiſtratum, qui publica auctoritate id faciat: non tamen quando eſt talis recurſus, ſicut nec poſt iniuriam iam illatam poteſt aliquis propria auctoritate iniuriam vindicare, aut delinquentem punire, ſed ſolùm petere à Iudice pœnam delictorum commiſſi: ita dum

actu

actu prædicationis miniſtri legitimi iniuſtè cohibentur, & vexantur, poteſt Princeps laicus eos defendere ab iniuria actuali, & prohibentem, aut vexantem cohibere, quantum ſat eſt, vt deſiſtat, ſi non ſit recorſus ad legitimum iudicem communem, qui eſt ſummus Pontifex: non tamen poteſt vindictam ſumere de iniuria iam illata: hoc enim ſpectat ad iudicem communem, qui eſt Pontifex, & poteſt auctoritate publica eiuſmodi iniurias ſuorum miniſtrorum punire; quod duplex defenſionis genus diſtinxit benè Hurtado *diſp.*75.§ 11.

49 Porrò Principes ſæculares non habere ius hoc cogendi infideles ad prædicationem non impediendam, & puniendi reſiſtentes, ſed hoc ius eſſe penes Eccleſiam, probatur, quia ius hoc contra perſonas infidelium non competit Eccleſiæ directè, & immediatè, ſed indirectè, & conſequenter ad ius, & poteſtatem ſpiritualem, quam habet directè, & immediatè circa ſpiritualia, & circa prædicationem, & propagationem fidei ſibi commiſſam, ex qua poteſtate ſpirituali oritur conſequenter, vt poſſit etiam contra perſonas infidelium procedere, quantum ſatis, & neceſſe eſt, ad ſpiritualia exercenda. Cùm ergo Princeps ſæcularis non habeat poteſtatem directam circa ſpiritualia, non eſt vnde poſſit indirectè contra infidelium perſonas procedere. Hac autem poteſtate vtitur ſummus Pontifex, quando Principibus fidelibus hanc curam demandat, & quaſi delegat, vt in Prouinciis infidelium Prædicatores fidei protegant, & infideles reſiſtentes coërceant; quo caſu aduertunt bene Bañes, Aragon, Valentia, & Turrianus apud Hurtadum *vbi ſupra* §. 3. Pontificem non dare directè Principi fideli regna, & Prouincias infidelium, ſed munus, & ius obſiſtendi, & coërcendi armis infideles illius, vel illius Prouinciæ, ſi iniuſtè fidei prædicationem impediant. Quo pacto diuiſit Alexander VI. inter Reges Caſtellæ, & Luſitaniæ Prouincias vtriuſq; Indiæ, nimirum diuidendo inter illos curam, & ius tuendi prædicatores fidei, & coërcendi iniuſtè reſiſtentes, vt id præſtet, vnuſquiſque in Prouinciis, & regionibus ſibi aſſignatis; vt notarunt etiam Maior, & Victoria, quos affert, & ſequitur Suarez *dicta ſect.*1. *num.*7. qui etiam ibi bene explicat, quomodo poteſtas hæc defendendi bello etiam, & armis prædicatores fidei reſideat penes ſolùm ſummum Pontificem, & non penes inferiores Epiſcopos, & Prelatos; quia ſcilicet ius bellum indicendi, maximè in vindictam, & punitionem, non eſt penes magiſtratus inferiores, ſed penes poteſtatem Principis ſupremi: quare in Eccleſiaſtica Republica non debuit hæc poteſtas eſſe penes quemlibet Epiſcopum, aut Prælatum, qui non eſt ſupremus, ſed ſubordinatus; ſed debuit eſſe in ſupremo Principe, ad quem ſpectat cura vniuerſalis, ſine cuius nutu, & directione, ſi res tanti ponderis agerentur, orirentur plura incommoda, & diuiſiones inter Principes fideles, quorum ſinguli proprij Epiſcopi auctoritate bella contra infideles Principes ſuſciperent.

Principes ſæculares an habeant ius cogendi infideles ad prædicationẽ non impediendã, & puniendi reſiſtentes?

50 Secunda difficultas circa hoc ipſum eſſe poteſt, an Eccleſia, vel Pontifex ad defendendos ſuos Prædicatores, poſſit armare exercitus ex ipſis perſonis Eccleſiaſticis, an verò committere ſolùm eam tutelam, & defenſionem Principibus ſæcularibus, & laicis. Suarez *dicta ſect.* 1. *num.*7. dicit, hanc poteſtatem non ita conuenire Pontifici, vt per ſe, vel per Eccleſiaſticas perſonas illam exequi debeat: quia non eſt Sacerdotis, neque Eccleſiaſtici ſtatus arma corporalia ſumere, vt conſtat ex Ambroſio relato *in cap. conuenior* 23. *quæſt.* 8. & aliis relatis à Gratiano *eadem quæſtione.* Poteſt tamen ſummus Pontifex committere hanc defenſionem, ſeu executionem Principibus temporalibus: & ita de facto facit, dum inter diuerſos Principes diſtribuit hanc curam prouidendi Prædicatores fidei variis infidelium Prouinciis, & eoſdem Prædicatores poſtea ab iniuriis, & violentia defendendi. Huic doctrinæ conſentit Hurtadus *diſp.*75. §.8. Addit tamen, poſſe Papam, quia eſt ſimul Rex temporalis, bellum infidelibus inferre, quando ſcilicet alij Principes Chriſtiani ex eius commiſſione poſſent: quare poſſet tunc exercitum cogere, illúmq; iure ſuo mittere. Prudenter verò iudicat hoc non ita vniuerſaliter procedere, vt non poſſit aliquando contrarium expedire, quando ſcilicet aliàs damnum Eccleſiæ timeretur. Quæ exceptio meritò, vt dixi, ſubintelligenda eſt: nam indecentia huius defenſionis per ipſas perſonas Eccleſiaſticas exequutioni mandandæ, quæ eam illicitam reddit, oritur ex ſcandalo, & ex præiudicio ipſius fidei, quæ minùs grata, & credibilis redderetur infidelibus, ſi videant Prædicatores, qui manſuetudinem, & patientiam Euangelicam prædicant, contrarium factis oſtendere, vindicando proprias iniurias per ſeipſos, & fidem armis, ac potentia potiùs, quàm rationibus inducere velle. Poſſunt tamen aliquando hæc, & ſimilia inconuenientia compenſari pluribus, & maioribus eiuſdem fidei commodis: nam ſicut poteſt aliquando Prædicator carcerem, & vincula fugere, vbi ad mortem tenebatur, & hoc propter maius bonum eiuſdem fidei, licèt aliquando magis expediat non fugere, ſed mortem patienter expectare, ad eandem fidem magis confirmandam: ſic licèt regulariter miniſtri Euangelici non debeant ſe per vim defendere, aduerſarios offendendo, & occidendo: aliquando tamen id expedire poſſet, ad maius fidei bonum. Quid enim ſi Regulus obuius impediret conuerſionem Regni, vel Imperij latiſſimi, incarcerando, & vexando Prædicatores ad hunc finem miſſos? nonne poſſent non ſolùm fugere, ſed & cuſtodes per vim opprimere, vt ſe ſe liberarent, & opus inceptum proſequerentur, accedente ſaltem Pontificis permiſſione? Doctrina ergo illa intelligitur per ſe loquendo, & regulariter, excepto caſu, quo contrarium magis expediens iudicaretur ad eiuſdem fidei dilatationem, & augmentum promouendum.

An Eccleſia vel Pontifex ad defendendos ſuos prædicatores, poſſit armare exercitum ex ipſis perſonis Eccleſiaſticis, an verò committere ſolùm eam tutelam Principibus ſæcularibus?

Tertia difficultas eſt, an ad hunc ipſum finem tuendi, & defendendi Prædicatores fidei, poſſint hi mitti cum militibus armatis, qui eos defendant, & ad eorum ſecuritatem. Affirmant Maior *in* 2. *diſt.*44. *quæſt.* 2. & nouiſſimè Ioannes Solorzano apud Dianam 6. *part. tract.*4. *de bello, reſolutione* 15. qui etiam eidem ſententiæ contra Hurtadum ab eo adductum adhæret, & dicit, ſe illam cum Suario tenere *diſput.*18. *de Charitate ſect.* 1. *n.*8. cum quo docet poſſe hodie Principes Chriſtianos ad conuertendos Barbaros mittere Prædicatores cum ſufficienti exercitu, non vt bellum inferant, ſed vt prædicatores ſecuri incedant, turréſque, & arces munitas in terminis Prouinciarum infidelium conſtruere, vt facilior, & ſecurior aditus, & exitus fidelibus pateat: dummodo tamen priùs tales infideles, blandè, & pa- 51

An ad hunc finem defendendi prædicatores fidei, poſſint hi mitti cũ militibus armatis, qui eos defendant.

cificè

aiſicè de audienda, & recipienda prædicatione moneantur. Hæc P. Diana *ibi*, qui in primis per errorem citauit Suarium *diſput.* 18. *de charitate*, cùm non habeat tot diſputationes de charitate, ſed id tractat *diſp.* 18. *de fide*. Deinde immeritò illum adduxit tanquam contrarium aliquid docétem ſententiæ Hurtadi, quam retulerat. Nam Hurtadus *diſp.* 75. §. 15. eandem omnino ſententiam cum Suario docet, profeſſus ſe Suarij aſſertioni ſubſcribere, contra ſententiám Maioris ſuprà relatam, quam quidem Suarez retulerat *illo n.* 8. ſed *n.* 9. eam impugnat, & *n.* 10. concludit, non locum eſſe coactioni, & mitti poſſe Prædicatores cum exercitu ſufficienti propter rationes illas; quando Principes infideles reſiſtunt, & ingreſſum concedere nolunt, quod etiam totum concedit Hurtadus, cuius ſententia non eſt contraria, ſed omnino eadem cum ſententia Suarij. Quibus conſentit Caſtr. Palao *tom.* 1. *tr.* 4. *d.* 2. *punct.* 5. *n.* 9.

52 Ego ab hac communi ſententia recedendum non puto; nec per ſe loquendo, & regulariter mittendos fidei prædicatores cum exercitu, & militum copiis. Hoc enim probat Chriſti exemplum, qui miſit Apoſtolos ſuos, *ſicut agnos in medio luporum*. Matthæi 10. *ſine baculo, & pera*, inermes, & manſuetos, & annuntiantes pacem; quod non ſolùm de prima illa miſſione, ſed de omnibus ſubſequentibus debere intelligi, probat Maldonatus in illud 10. Matth. ex Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino, & aliis. Hoc probat Chryſoſtomus tom. 2. hom. 14. in Matthæum dicens: *Mea eſt cauſa: Deus humano auxilio non indiget, ideo vos tantummodo mihi perſonam præſtate, & ego vobis ſenſum*, &c. & infrà: *Nemo ſperet in patronis, nemo in amicis, aut parentibus.* Hoc probat antiquus Eccleſiæ vſus, etiam poſtquam ab Imperatoribus Chriſtianis auxilium ſperare poterat: vt conſtat de Gregorio magno, quando Prædicatores in Angliam miſit. Hoc denique comprobat ratio ipſa, & fidei auctoritas, cui non parum derogaretur, ſi armis, & potentia obſtruenda eſſet, ita vt eius acceptatio timori potiùs humano, quàm veritatis diuinæ ponderi tribui poſſet teſtante Paulo 2. ad Corinth. 10. *Arma militiæ noſtra non carnalia ſunt, ſed potentia Deo.*

53 Dixi tamen, *per ſe loquendo*, ita faciendum: nam per accidens aliquando licebit milites cum Prædicatoribus mittere. Peti enim poteſt priùs ab infidelibus, vt prædicti auctores fatentur, aditus pacificus, & ſecuritas pro prædicatoribus mittendis, vt eos audire poſſint, & fidem, ſi placuerit, recipere. Quod ſi hanc ſecuritatem Princeps dare noluerit, iam cogi poteſt armis, vt ſecuritatem petitam præſtet, & ad hunc finem Prædicatores poſſunt militibus aſſociari. Prius tamen pacatè, & ſine armis ſecuritas petenda eſt; poſtea, ſi negetur, armis vſurpari poteſt. Vnde ſi experientia docuit fidem ſecuritatis, datæ non obſeruari, poſſunt iam milites mitti ad vindictam violatæ fidei, & ad ſecuritatem extorquendam. Addo poſſe etiam aliquando quaſi per accidens, & concomitanter ire milites cum Prædicatoribus. Poteſt enim Princeps Chriſtianus legationem ciuilem ad Principem infidelem mittere, vt pacem, commercium, & amicitiam ab eo petat, legatóſque ſuos ſolito comitatu adornare, & comites etiam adhibere fidei Prædicatores. Si ergo Princeps infidelis neget iniuſtè, id quod de iure gentium omnibus debetur, nempe tranſitum neceſſarium, & pacificum, portum etiam in caſu neceſſario, & alia, quæ de iure gentium debentur, & hoc ſine cauſa iuſti metus, aut periculi; iam meritò in eum armatur Princeps Chriſtianus, & milites mittit, non ad tutelam prædicatorum, licèt hi etiam ibi ſint, ſed ad extorquenda, quæ ſibi de iure gentium debentur, & iniuſtè negantur. Semper ergo fides ſine armorum ſtrepitu, & omnino pacificè offerenda eſt: ſi tamen legatio hæc Regis pacifici Dei, & Eccleſiæ iniuſte lædatur, poteſt iniuria vindicari, & armis extorqueri id, quod omnibus Principum Legatis de iure debetur.

Hinc tamen oritur quarta difficultas, an ſi prædicatio fidei pacificè offeratur, & infideles nolint fidem audire, poſſint vi, & armis cogi ad eam audiendam. Prima ſententia affirmat, pro qua affertur Maior *in* 2. *diſtinct.* 44. *quæſt.* 2. vbi videtur eam ſignificare. Secunda ſententia id vniuerſaliter negat, quam tenet Valentia *in præſenti diſp.* 1. *quæſt.* 10. *puncto* 6. & indicat Salmeron *tom.* 12. *tract.* 38. Denique tertia ſententia media, & vera id affirmat in ordine ad infideles ſubditos Principibus Chriſtianis, negat verò in ordine ad infideles non ſubditos, quam cum aliis quos afferunt, docent Suarez *diſp.* 18 *ſect.* 2. *n.* 3. & 6. Hurtado *diſput.* 75 *ſect.* 3. & alij paſſim. 54 *An ſi prædicatio fidei pacificè offeratur, & infideles nolint fidē audire poſſint vi & armis cogi ad eam audiendam.*

Prima pars, nempe quod Princeps Chriſtianus poſſit cogere ſubditos ſuos infideles, ad audiendam fidem, negatur non ſolùm ab auctoribus ſecundæ ſententiæ, ſed etiam à Coninch *in præſenti diſp.* 18. *dub.* 14. *numero* 240. ſed eam concedunt alij: & probatur primò ex vſu Pontificum Romanorum, qui pœnis, & mulctis cogunt Iudæos ſubditos ad audiendam ſingulis hebdomadis concionem de rebus noſtræ fidei, vt conſtat ex Bulla Gregorij XIII. quæ incipit *Sancta mater Eccleſia* cuius obſeruantiam exactam hodie Romæ videmus. Quamuis autem aduerſarij reſpondeant, illam nō eſſe coactionem directam, ſed indirectam, quatenus Princeps imponit Iudæis ſubditis tributum aliquod, quod aliunde licitè imponere poterat, à quo tamen tributo, & onere eximit eos, qui conueniunt ad audiendam concionem; ſed eam ſolutionem reiicit Suarez *num.* 5. quia Iudæis alia tributa imponuntur, nec illud imponitur ſub nomine tributi, ſed vt pœna inobedientiæ. Et quidem legenti verba prædictæ Bullæ conſtabit manifeſtè, illam eſſe propriè pœnam: nam ſub nomine pœnæ, & punitionis imponitur, & in genere ſtatuitur, eos eis, & aliis pœnis cogendos eſſe; vnde ſi quis inculpabiliter abſit propter morbum, vel quid ſimile non patitur eam pœnam, quia vbi non eſt culpa, non debetur pœna: quod tamen ad vitandam ſolutionem tributi iuſti non ſufficeret, cùm hoc etiā ſine culpa debeatur. Obiter aduerto, immeritò, adduci apud Hurtadum hîc *diſp.* 75. §. 52. & alios Bullam etiam Nicolai III. imponentis einſmodi pœnam: nam Nicolaus III. neque impoſuit pœnam, nec coëgit Iudæos ad audiendam fidem, ſed præcepit, & commiſit Patribus Ordinis Prædicatorum, vt Iudæorum conuerſionem procurarent, & eis prædicarent, vt conſtat ex eius Bulla, quæ habetur *in Bullario communi tom.* 1.

Ratione deinde à priori hæc pars probari ſolet, quia hoc præceptum non excedit poteſtatem laici Principatus, ſi quidem nihil ſupernaturale ſubditis præcipit Princeps; ſed omnino naturale, & honeſtum, ac per ſe vtile ad finem laici Principatus, quia de Deo etiam, vt auctore na- 55

turæ

turæ, multum ab infidelibus erratur, de vitiis, etiam, & virtutibus naturalibus plura ignorantur; Item fides Chriſtiana eſt valde vtilis etiam ad laicam politiam, cùm adeo ſeuerè prohibeat ſcelera contra legem naturæ: ita arguit Hurtado, *vbi ſuprà* §. 54. & concludit, poſſe Principem laicum moderata mulcta, ſubditos infideles cogere ad audienda myſteria ſupernaturalia, maiori verò ſeueritate ad audiendam legem naturalem.

56 Hoc ipſum ſimili ferè argumento aliis verbis probat Suarez *dict. ſect.* 2. *num.* 4. quia actio illa audiendi prædicationem, non eſt per ſe, & intrinſecè ſupernaturalis, & ſecundùm præſentes circunſtantias poſſunt ſubditi conuinci, quod ſit honeſta, & ad eorum commodum ordinata: imo etiam referri poteſt, ad vtilitatem reipublicæ, quam Princeps temporalis procurare poteſt, & debet, nimirum ad maiorem pacem, & concordiã omniũ ſubditorum, vel vt ſubditi liberẽtur ab erroribus, de quibus cõuinci poſſunt, quod ſint cõtra rationem naturalem, vel etiam cõtra alia, quæ ipſi admittunt & credunt, vt contingit in Iudæis.

57 Hæc ratio quibuſcunque verbis explicetur, adhuc manet difficilis: quia imprimis, licèt obligatio audiendi fidem conuinci poſſit ratione naturali, quod ſit hîc, & nunc debita, idem dici poſſet de ipſa obligatione credendi: ſicut enim euidens eſt obligatio audiendi fidem, ita ea audita, & ſufficienter propoſita, euidens eſt obligatio credendi, & ideo præcedere debet iudicium euidens de credibilitate, ſeu de obligatione credendi: & tamen non poſſunt infideles cogi ab Eccleſia, nedum à Principe ſeculari ad credendum. Item, ſi bonum concordiæ, & pacis inter ſubditos, dat ius præcipiendi auditionem fidei, daret etiam ius præcipiendi fidem ipſam: vtilior enim eſt ad pacem, & concordiam vnitas fidei, quàm auditio ſola fidei: imò hæc non aliter eſt vtilis ad illum finem niſi quatenus eſt vtilis ad fidem, quæ eſt vinculum pacis, & concordiæ inter ſubditos. Si ergo motiuum illud concordiæ politicæ non dat ius præcipiendi ſubditis fidem, quomodo dabit ius præcipiendi auditum fidei? Vnde argui poteſt à priori quia omne præceptum, aut lex vt iuſta ſit, debet eſſe de obiecto bono, & honeſto, cuius honeſtas intendatur à ſuperiore præcipiente: honeſtas autem, quæ eſt in auditione fidei nõ videtur eſſe diuerſa ab honeſtate, quæ eſt in ipſa fide: ideo enim diximus *ſuprà diſp.* 18. *ſect.* 1. non eſſe malitiam ſpecie diuerſam in omiſſione auditionis debitæ fidei, à malitia omiſſionis fidei: quia Deus non præcipit fidei auditionem, niſi propter honeſtatem ipſius fidei: ſi ergo honeſtas ipſa fidei non eſt talis, quam poſſit Princeps laicos intẽdere præcipiendo fidem, conſequens eſt; vt nec poſſit præcipere auditionem fidei, quod præceptum deberet intendere eãdem honeſtatem fidei. Denique quod additur de erroribus contra legem naturæ, ad quos vitandos poteſt Princeps temporalis præcipere auditionem fidei; non eſt ratio vniuerſalis: nam tunc poſſet etiam Princeps cogere; non ſolùm ad audiendũ, ſed etiam ad deponendos illos errores, vt infra videbimus. Nunc autem agimus de coactione ad audiendam eam doctrinam, ad quam credendam, & ſuſcipiendam, non poſſit idem Princeps cogere ſubditos infideles. Et quidẽ poteſt fingi, quod ſubditi nullum errorem ſequerentur contra lumen naturæ, nollent tamen credere Euangelio. De quibus ſubditis quæritur iã, quomodo Princeps poſſit eos cogere ad audiendum Euangeliũ, quos tamen non poſſet cogere, ad illud credendum, poſtquam ſufficienter propoſitum eſt cum euidentia credibilitatis.

Aliter poſſumus explicare, (& fortaſſe in idem 58
recidet) cur hoc præceptum audiendi fidem non excedat poteſtatem humanam Principis temporalis: quia nimirum ſicut Princeps recipere poteſt, & audire legatos vndecunque miſſos, licèt non teneatur eorũ poſtulatis annuere, ita poteſt præcipere ſubditis, vt eos audiant, & recipiant, præſertim ſi legatio ſit de rebus ad ſubditorum bonum, & vtilitatem pertinentibus. Et ſicut filius non poteſt à patre cogi ad ducendam vxorem, & tamen tenetur eius conſilium audire, vt cum aliis probat Thomas Sanchez *lib. 4. de matrimonio diſp.* 23. ita Princeps, licèt non poſſit cogere ſubditum, ad ampleſtendam fidem; poteſt illum cogere, ad audiendos legatos Dei, & Eccleſiæ, qui ſunt Prædicatores à Chriſto, & ab Eccleſia miſſi ad hunc effectum: turpe enim eſſet in ipſa republica ciuili, vt legati venerandæ Communitatis, qualis eſt Eccleſia, imò & legati ipſius ſummi Dei, qui parati ſunt ad probandam ſuam legationem, adhuc à ciuibus cum contempto reiiciantur, & ne ad audientiam ſaltem admittantur. Hanc itaque Reipublicæ indecentiam Princeps impedire & prohibere poteſt cogendo ſubditos ad non negandam audientiam eiuſmodi legatis: ſed potiùs honorificè eos excipiendos, ſicut & ab ipſo Principe honorificè excipiuntur, & audiuntur. Ratio autem eſſe videtur. quia ſicut filius non ſubordinatur patri omnino in ordine ad electionem vxoris, quia hic ſtatus debet eſſe omnino liber, ſubordinatur tamen in ordine ad educationem, & ad hoc vt poſſit ſaltem bene eligere vxorem, & ad quem finem oportet paternum conſilium audire: ita infideles ſubditi non ſubordinantur Principi temporali, in ordine ad finem ſupernaturalem, ſed ſolùm in ordine ad politiam humanam, & naturalem, & ad bonum Reipublicæ ſtatum, ad quem ſufficit honeſtas morum ſecundùm regulas naturæ: ad hunc tamen ipſum ſtatum naturalem, & ad eius honeſtatem ſpectat, quod ſubditi poſſint ſi velint credere, & amplecti fidem, in ordine ad finem ſupernaturalem. Nam, vt aliàs dixit Auguſtinus, licèt fides ipſa ſit gratia Dei, & pertineat ad ordinem ſupernaturalem; poſſe tamen credere pertinet ad naturam intellectualem, hoc eſt, capacitas ex parte naturæ, ſeu non habere incapacitatem ad fidem, quare non excedit ordinem naturæ, & regiminis naturalis, auferre hæc impedimenta in quibus vnum eſt, & potiſſimum, non habere notitiam fidei ob defectum prædicationis: *quomodo enim credent ſine prædicante?* Non eſt enim nouum, quod poteſtas ſuperioris non extendatur ad præcipiendum aliquod opus, & tamen extendatur ad præcipiendam notitiam illius: ſic Eccleſia non præcipit vniuerſaliter conſilia Euangelica omnibus, v. g. ſtatum religioſum, & tamen præcipiet aliquando notitiam conſiliorum, vt poſſint fideles ea agnoſcere, & amplecti, ſi velint. Non præcipit vſum Indulgentiarum, & tamen præcipit notitiam talis vſus, & aliquando obligat, vt fideles interſint earum publicationi, vt fieri ſolet in publicatione Bullæ Cruciatæ. Sic ergo, licèt Princeps temporalis non poſſit ſubditos infideles obligare ad fidem amplectendam, poterit obligare ad audiendam, vt non ſint incapaces

capaces eam recipiendi, ſi velint: hoc enim ad ipſum ſtatum naturalem, & bonum Reipublicæ videtur pertinere, vt ſubditi habeant notitiam neceſſariam ad deliberandum, & eligendum, etiam in iis, in quibus non poſſunt à ſuo Principe obligari ad electionem determinatam.

59 Dices, Princeps temporalis non poteſt præcipere auditionem fidei, niſi ex fine honeſto, quem debet habere quodlibet præceptum, & lex humana, vt diximus. Hic autem finis honeſtus, non poteſt eſſe ipſa honeſtas fidei, alioquin poſſet Princeps ad fidei honeſtatem obligare: ſed neque eſſe poteſt alia honeſtas diuerſa ab honeſtate fidei: Nam Deus præcipiens auditionem fidei, non intendit aliam honeſtatem, niſi honeſtatem fidei, & ideo diximus, præceptum illud non differre ſpecie à præcepto fidei: & ratio videtur eſſe, quia medium non eſt amabile, niſi propter bonitatem finis: auditio autem fidei non eſt amabilis, niſi vt medium conducens ad ipſam fidem; ergo non poteſt eſſe præceptum humanum de audienda fide, ſi non poteſt eſſe de ipſa fide amplectenda.

Reſpondetur conceſſa maiori, negando minorem. Poteſt enim Princeps temporalis habere pro fine eius præcepti aliquam honeſtatem condiſtinctam ab honeſtate fidei, nempe, quod legati audiantur, quòd ſubditi habere poſſint notitiam ad electionem Religionis, &c. quæ omnia ſunt bona honeſtè amabilia antecedenter ad ipſam fidem, & præſcindendo ab obligatione fidei. Differunt autem præceptum Principis humani, & præceptum diuinum de audienda fide; quod præceptum diuinum obligat ad fidem audiendam, ſolùm quatenus obligat ad fidem amplectendam, atque adeo non intendit, niſi ſolam honeſtatem fidei; ad reliqua verò omnia tendit materialiter, & vt media ſolùm ad fidem præceptam: vnde ceſſante neceſſitate illius medij, v. g. ſi per internam reuelationem, aut per libros aliquis compararet notitiam fidei ſufficiẽtem, non obligaretur præcepto diuino audiendi Prædicatores fidei, quia hoc præceptum ſolùm obligat directè ad fidem, ad reliqua verò ſolùm conſequenter, & vt media quando neceſſaria ſunt ad fidem. At verò præceptum illud humanum obligaret directè ad audiendum prædicatorem, propter honeſtatem peculiarem, quæ eſt in ea auditione, adeo vt licèt hîc, & nunc, non eſſet medium neceſſarium ad fidem, poſſet præceptum humanum ad prædicationem audiendam obligare: ſicut de facto præceptum naturale, & diuinum obligat ad ieiunia, & alias corporis mortificationes ſolùm, quatenus ſunt media neceſſaria ad caſtitatis præceptum, & alia ſimilia obſeruanda. Eccleſia tamen licèt illum etiam finem intendat, obligat adhuc ad ieiunium, licèt hîc, & nunc nõ ſit neceſſarium ad carnis tentationes vincendas; quia nimirum intendit etiam honeſtatem temperantiæ; quæ reperitur in ipſo ieiunio, & quæ honeſtas licèt de ſe non ſit ſub obligatione legis diuinæ, aut naturalis, eſt tamen materia talis, quæ poſſit intendi, & præcipi lege humana poſitiua. Sic præceptum illud humanum audiendi prædicatores fidei, poſſet intendere honeſtatem propriam, quæ reperitur in illa auditione, quæ honeſtas, licèt ſecundùm ſe, & præſcindendo ab honeſtate fidei, ad quam ſit medium neceſſarium, non ſit ſub præcepto diuino, aut naturali; eſt tamen talis, vt poſſit præcipi, & intendi lege humana poſitiua, etiam ſiſtendo in ipſa: & ideo omiſſio illius eſſet quidem contra præceptum diuinum fidei, quando auditio eſſet medium neceſſarium ad fidem: eſſet tamen etiam peccatum habens ſpecialem malitiam contra præceptum illud humanum, quam malitiam haberet etiam, quando non eſſet medium neceſſarium ad fidem.

Obiiciunt primò, quia hæc poteſtas non eſt 60
conceſſa à Chriſto Eccleſiæ, aut Principibus; cùm *Obiectio 1.*
de ea conceſſione non conſtet, ſed ſolùm de poteſtate, vel iure prædicandi, quod ſtare poteſt ſine poteſtate cogendi ad audiendum, ſed ad ſummum erit poteſtas contra impedientes prædicationem. Reſpondetur hanc poteſtatem oriri ex ipſa natura principatus, qua Princeps poteſt cogere ſubditos ad actiones bonas politicas, & decentes Rempublicam bene morigeratam; inter quas computari poteſt, vt vidimus, quod legatos de rebus magni ponderis loquuturos non abiiciant, ſed recipiant, & audiant.

Secundò obiiciunt exemplum Chriſti, qui di- 61
ſcipulos ſuos volentes Samaritanos ſignis, & *Obiectio 2.*
ſuppliciis cogere, vt Chriſtum non abiicerent, ſed audirent, reprehendit, & dixit, *neſcitis cuius ſpiritus ſitis &c.* Lucæ 9. & iterum Matth. 10. dixit Apoſtolis. *Si non receperint vos, neque audierint ſermones veſtros, excutite puluerem.* &c. volens nimirum, vt pacificè diſcederent, nec cogerent nolentes ad audiendum. Reſpondetur hæc nimiũ probare, nempe contra ipſos aduerſarios, qui licèt non concedant poſſe ſubditos cogi ad audiendum; concedunt tamen poſſe cogi ad permittendos Prædicatores in Republica, & ad eos non eiiciendos, nec impediendos: Et tamen Samaritani illi non ſolùm noluerunt audire, ſed neque in ciuitatem ſuam recipere Chriſtum, & eius diſcipulos, ſed omnino prohibuerunt, & turpiter eiecerunt. Reſpondetur ergo in primis, Apoſtolos non accepiſſe à Chriſto Principatum temporalem, ex quo oritur poteſtas cogendi ſubditos ad audiendam fidem. Deinde noluiſſe Chriſtum introduci Euangelium armis, & potentia, ſed pacificè, & cum manſuetudine, ac humilitate Chriſtiana. Quare licèt Eccleſia habeat poteſtatem puniendi rebelles, qui prædicationem impediunt, & vi eos cogendi, vt deſiſtant, vt ſupra vidimus: id tamen fieri debet, non per ipſos miniſtros Euangelij, ſed per Principes ſæculares ex commiſſione Eccleſiæ: nec tunc erat opportunitas id faciendi, nec in illis circunſtantiis expediebat ita facere.

Tertiò obiiciunt, quia fides debet eſſe volun- 62
taria, & non coacta, ergo & auditio fidei: nam *Obiectio 3.*
eadem eſt ratio de mediis, & de fine. Reſpondeo negando conſequentiam: nam ex coactione ad audiendum non ſequitur, quod fides poſtea ſit coacta, cùm maneat poſtea in audientis poteſtate libera credere, vel diſſentiri: ſicut etiam matrimonium debet eſſe liberum, & ideo non poteſt Pater filium cogere ad ducendam hanc vxorem, poteſt tamen eum cogere, ad audiendum conſilium, & congruentias, quibus auditis, liber omnino maneat ad electionem coniugis. Non eſt ergo eadem ratio de fine, & de medio in caſu noſtro: præſertim cùm auditio illa non præcipiatur à principe ſæculari propter honeſtatem ſolam fidei: nec præcise, vt medium, ſed propter honeſtatem propriam, quam in ſe habet, vt viſum eſt.

Quartò obiiciunt, quia ſi hæc coactio non 63
procedit ex poteſtate ſpirituali, vt conceditur, *Obiectio 4.*
debet

debet prouenire ex poteſtate merè temporali: hæc autem ſiſtit in actibus temporalibus, nec extenditur ad ſpiritualia, ad quæ pertinent, & fides, & auditio fidei. Reſpondeo, poſſe eſſe æquiuocationem in voce actuum *temporalium*, & *ſpiritualium*. Nam ſi ſenſus ſit, legem ciuilem Principis temporalis ſolùm ordinari ad bona corporalia, falſiſſimum eſt: pertinet enim ad legem ciuilem facere bonos ciues, ac proinde bonos viros, vnde verſari poteſt in materia omnium virtutum moralium quatenus hæ vtiles eſſe poſſunt ad ſtatum tranquillum, & pacem Reipublicæ, vt probat, & explicat latè Suarez *lib. 5. de legibus cap. 12.* imò & punire poteſt peccata etiam cõtra Deum, quatenus naturali ratione cognoſci poteſt, & quatenus ea bonum, & tranquillum Reipublicæ ſtatum impedire poſſunt. Non ergo excedit poteſtatem Principis temporalis præceptum audiendi prædicatorem, cùm ad bonos etiam Reipublicæ mores ſpectare poſſit Legatos de rebus magni ponderis dicturos audire, & notitiam habere præcipuarum religionum, & quæ ſint cuiuslibet religionis fundamenta, quando iam antea non certò conſtat de earum falſitate. Addo in ordine ad praxim rem hanc nullam habere difficultatem, cùm nulli hodie reperiantur infideles, qui non errent ſimul circa plurima, quæ ſpectant ad legem naturalem, atque adeo poſſunt ad hos errores corrigendos cogi à Principe, vt audiant Prædicatores Eccleſiæ, à quibus circa huiuſmodi errores corrigi, & inſtrui poſſint.

64 *Obiectio 5.* Quintò argui poteſt, quia ſi Princeps Chriſtianus ſæcularis poſſet hoc præcipere ſuis ſubditis; poſſet etiam idem Princeps ethnicus, vel Paganus, cùm non ſit maior eius poteſtas temporalis, quàm Principis Chriſtiani: conſequens autem reputat magnum abſurdum Coninck *vbi ſuprà n. 236.* Ego tamen loquendo de poſſibili, non inuenio vllum abſurdum: nam in primis ſi Princeps ipſe exemplo ſuo præcedat, & velit Prædicatorem fidei audire, quis dubitat, quod poſſit ſuis aulicis, & aliis ciuibus præcipere, vt eius exemplo ipſi etiam prædicatorem audiant? Deinde ſicut Princeps infidelis poteſt lege prohibere ſubditis adulterium, quamuis adulter ipſe ſit, cur non poſſet præcipere auditum fidei, licèt ipſe culpabiliter fidem non audiret? Itaque in hac illatione nullum apparet abſurdum, licèt de facto rarò, vel nunquam id contingat.

65 *Eccleſia, aut Principes Chriſtiani non poſſunt cogere infideles non ſubditos ſibi in temporalibus ad audiendã fidem.* Reſtat iam probanda ſecunda pars aſſertionis, nempe non poſſe Eccleſiam, aut Principes etiam Chriſtianos cogere infideles non ſubditos ſibi in temporalibus, ad audiendam fidem: quæ pars communior eſt, quàm præcedens, & probatur facilè, quià hæc coactio deberet procedere ex poteſtate vel ſpirituali, vel temporali: neutra autem datur in caſu noſtro. Non ſpiritualis, quia hanc non legitur dediſſe Chriſtus ſuæ Eccleſiæ, cui poteſtas nulla eſt, aut iuriſdictio in eos, qui foris ſunt, ſed ſolum ius naturale ad tuendos ſuos Prædicatores, & ſe ipſam contra iniurias ab infidelibus illatas, vel ab iis, qui prædicationem iniuſtè impediunt. Sed neque in caſo noſtro datur poteſtas temporalis ad illam coactionem; cùm ij infideles ſupponantur non eſſe ſubditi huic Principi, qui eos cogere vult ad fidem audiendam.

66 *Obiectio.* Obiicitur, quia Chriſtus dedit Eccleſiæ ius, & poteſtatem prædicandi omnibus fidem, ergo & cogendi, ad audiendam illam: prædicatio enim ſine auditoribus fieri non poteſt, & conceſſo vno correlatiuo conceditur alterum, & conceſſa iuriſdictione conceſſa intelliguntur omnia ſine quibus iuriſdictio exerceri non poteſt. Confirmatur, quia ex poteſtate data Apoſtolis à Chriſto remittendi peccata, verbis illis, *quorum remiſeritis peccata, &c.* colligitur obligatio confitendi illa: non enim poſſunt remitti niſi audiantur: ergo ex poteſtate data ad prædicandum, colligi poteſt obligatio audiendi, & poteſtas ad cogendos auditores, ſine quo auditu inutilis eſt poteſtas prædicandi. Reſpondetur, ex præciſa poteſtate prædicandi non argui poteſtatem cogendi alios ad audiendum. Nam Epiſcopus dans alicui facultatem concionandi, non cogit alios ad audiendum, nec concionatori dat poteſtatem, vt eos cogat: imò licèt non concedat ſolum, ſed præcipiat prædicationem, non ideo dat poteſtatem cogendi, ſed in vtroque caſu, dat ius cogendi alios, ne eius prædicationẽ impediant. Ex eo ergo, quod Chriſtus dederit miniſtris Eccleſiæ poteſtatem prædicandi, & hoc eis præceperit, non arguitur poteſtas, vt cogant auditores ad audiendum, ſed ſatisfaciunt ſuo muneri prædicando, vel offerendo ſe ad prædicandum, ſi alij audire voluerint.

Ad confirmationem item omiſſis aliis ſolutionibus reſpondeo, neceſſitatem, & obligationem 67
confeſſionis non colligi præciſè ex poteſtate data Apoſtolis remittendi peccata, ſed ex poteſtate talibus verbis data, nempe cum poteſtate retinendi, cùm dictum fuerit; *& quorum retinueritis, retenta ſunt.* Ex qua poteſtate *retinendi*; ſeu, vt alibi explicata fuit, *alligandi*, colligi debuiſſe obligationem confeſſionis, & recurrendi ad ſacerdotes, vt ad iudices neceſſarios, & non ſolùm arbitrarios, oſtendi *diſp. 15. de pœniten. ſect. 1.* Non eſt hoc fundamentum in caſu noſtro ad dicendum, quod Eccleſia acceperit poteſtatem obligandi infideles, ad audiendam fidei prædicationem.

Vrgeri tamen poteſt, quia ad neceſſitatem 68
Confeſſionis declarandam oportuit quidem eam retinendi poteſtatem à Chriſto explicari: nam inſtitutio confeſſionis ſecundùm ſe non ſupponebat, nec afferebat ſecum eam obligationem. At verò in caſu noſtro non oportuit eam poteſtatem obligandi explicare; ſed ſolùm dare munus prædicandi: quo munere Apoſtolis impoſito, ſtatim ex natura rei ſequitur in aliis obligatio eos audiendi: vnuſquiſque enim præcepto diuino, & naturali tenetur inquirere, & audire veram doctrinam pertinentem ad religionem, & neceſſariam ad ſalutem: ergo eo ipſo, quod data fuit poteſtas prædicandi, impoſita fuit aliis obligatio audiendi. Reſpondeo, hanc obligationem à nobis non negari: certum enim eſt infideles teneri præcepto diuino ad audiendos Prædicatores, niſi aliunde ex libris, vel aliter notitiam eiuſdem fidei ſufficientem compararint. Negamus tamen datam fuiſſe Eccleſiæ poteſtatem cogendi, & obligandi infideles ad audiendum: multa enim ſunt, ad quæ infideles præcepto naturali, aut diuino tenentur, ad quæ tamen Eccleſia non poteſt eos obligare, & in hac ipſa materia, tenentur infideles fidem ſibi ab Eccleſia ſufficienter propoſitam amplecti, & credere; & tamen Eccleſia non poteſt eos ad hoc ipſum obligare, vel cogere: ſimiliter ergo nec poteſt obligare eos ad audiendum, quia hæc poteſtas nuſquam legitur, vel inuenitur Eccleſiæ à Chriſto relicta.

Dicet aliquis, hanc etiam poteſtatem includi in munere Legati; nam licèt Princeps humanus non poſſit obligare Principem æqualem, vt audiat Legatum, quem ad ipſum mittit; Princeps tamen ſuperior, mittens Legatum ad Principem inferiorem, & ſubditum, poteſt eum obligare ad recipiendum, & audiendum etiam Legatum. Cùm ergo Chriſtus mittens Apoſtolos, & eorum ſucceſſores ad prædicandum, ſit Princeps omnium ſupremus, & mittat eos, vt ſuos Legatos ad annunciandam fidem; eo ipſo intelliguntur mitti cum auctoritate, & poteſtate cogendi homines omnes ad quos deſtinantur, ad audiendam fidem. Reſpondeo, Legatum dupliciter poſſe à Principe ſupremo mitti. Primò cum poteſtate, & iuriſdictione in eos, ad quos mittitur; quomodo Pontifex mittit frequenter Nuntios, ſeu Legatos Apoſtolicos cum poteſtate, & iuriſdictione, quam exerceant in Prouincia, ad quam mittuntur. Secundò poteſt Princeps etiam ſupremus mittere ſimplicem Nuntium, ſine vlla poteſtate, aut iuriſdictione, ſed ſolùm, vt aliquid denuntiet, vel intimet alicui, vel aliquibus. Quem quidem nuntium ſi ſubditi audire nolint, delinquunt certè contra Principem à quo miſſus fuit, & meritò poſſunt ab eo puniri: non tamen poſſunt puniri ab eodem Nuntio, ſicut nec poſſunt ab eo vi, & pœnis compelli, vt audiant; quis enim dicat, famulum etiam inferioris notæ, quem Rex, vel ſummus Pontifex ad aliquem ſubditum mittit, vt certiorem eum reddat de re aliqua, eo ipſo poteſtatem habere, vt illum audire renuentem in vincula coniiciat, & propria auctoritate, ferro etiam, & pœnis ad audiendum compellat? Hæc certè poteſtas in quolibet ſimplici Nuncio non agnoſcitur, niſi à Principe mittente exprimatur. Cùm ergo Chriſtus Apoſtolos mittens, & eorum ſucceſſores ad Euangelium annuntiandum non expreſſerit hanc poteſtatem, non eſt, vnde colligamus eos illam habere, ſed potiùs eſſe nuncios deſtinatos ad annuntiandam pacem, & Euangelicam doctrinam: nec Apoſtoli ipſi in ſe poteſtatem aliam agnorunt, vt audire nolentes cogerent ad audiendum.

Legatus poteſt dupliciter à Principe ſupremo mitti.

§. II.

An cogi poſſint infideles ad amplectendam fidem ſibi ſufficienter propoſitam.

70 NOn loquimur de doctrina fidei, quæ ratione etiam naturali haberi poteſt, & quæ dictat ſeruanda præcepta naturalia: de hoc enim dicemus §.3. ſed nunc loquimur de doctrina fidei, quæ ſolùm per diuinam reuelationem habetur. Prima ergo ſententia vniuerſaliter affirmat, poſſe omnes infideles pœnis compelli, ad amplectendam fidem ſufficienter propoſitam; pro qua afferuntur Maior *in 2. diſt. 4.* & quidam Geneſius Sepulueda, qui hoc probare conatus eſt ſub Carolo V. Imperatore, cùm de Iudæis ageretur. Secunda ſententia id concedit de infidelibus, qui ſubditi ſunt in temporalibus, Principi eos ad fidem cogenti: quod tamen intelligere videntur loquendo de iure diuino, vel naturali, & ſecluſo iure humano poſitiuo, quo hæc coactio prohibetur. Hanc docet Scotus *in 4. diſt. 4. quæſt. 7. in fine*, & aliqui ex eius ſchola, & probabilem exiſtimat Lorca *in præſenti diſp. 36. num. 7.* quamuis ipſe communem, & contrariam ſententiam ſequatur. Alij denique hoc limitant ad coactionem indirectam, negant verò de directa, vt infrà explicabitur, in quo ſenſu loquutus videtur Gabriel *dicta diſt. 4. quæſt. 2.* & Angelus apud Suarez *diſp. 18. ſect. 3. num. 2.*

Prima ſententia.

71 Communis, & vera ſententia negat, poſſe infideles, ſiue ſubditi ſint, ſiue non ſubditi, cogi, & obligari directè ad fidem amplectendam, non ſolùm loquendo de iure humano, ſed etiam de iure naturali, ſeu diuino. Ita cum S.Thoma *in præſenti quæſt. 10. art. 8. & 12.* Caietanus, Palud. Durand. Antoninus, Richardus, Sotus, Abulenſ. Syluester, Caſtro, Victoria, & alij, quos affert, & ſequitur Suarez *vbi ſupra num. 4.* Bannes, Aragon. Turrianus, Valentia, Azor, & alij, quos afferunt, & ſequuntur Hurtado *diſput. 75. ſect. 2. per totum*, Coninch *diſp. 18. dub. 14. numero 225* Caſtro Palao *tom. 1. tract. 4. diſp. 2. punct. 6. num. 3.* qui tamen malè citat Sotum *in 4. diſt. 4. quæſt. vltima* dicentem poſſe infideles ſubditos cogi; nam Sotus ibi nihil dixit, ſed poſtea *diſt. 5. quæſt. vnica art. 10.* contrarium latè probat: fortaſſe fuit typographi error ſcribentis *Sotum*, pro *Scoto*.

Communis, & vera ſententia.

72 Et in primis prohibitum hoc eſſe de iure humano, conſtat ex multis Pontificum, & Conciliorum decretis Gregorius Magnus id præcipit *lib. 11. epiſt. 15.* relatus *in c. Qui ſincera, diſt. 45.* & Concilium Toletan. 4. *cap. 56.* relatum *in cap. de Iudæis eadem diſtinct.* Idem ſtatuitur *in cap. ſicut Iudæi, de Iudæis, & Saracenis*, & idem ſupponitur *in cap. Iudæi 3.* & *in cap. conſuluit 8. eod. tit.* Ad hoc ipſum affert Suarez *vbi ſupra num. 5.* decretum Innocentij III. *in cap. Maiores, §. item quæritur de baptiſmo*, vbi Pontifex addit, id eſſe *contra Chriſtianam religionem*: vnde idem Suarez colligit, prohibitum hoc eſſe, non ſolùm iure humano, ſed etiam iure diuino. Sed reuera id ibi non dicitur, ſed ſolùm, quod non ſit cogendus ad obſeruantiam legis Chriſtianæ, qui omnino inuitus, & ſine vllo prorſus conſenſu baptizatus eſt; nam baptiſmus ille non eſt validus, & ideo eſſe dicitur religioni Chriſtianæ contrarium obligare omnino diſſentientem, ad obſeruantiam legis Chriſtianæ: vnde ſtatim additur non eſſe contra, ſed iuxta religionem, vt qui per metum, & coactionem baptiſmum ſuſcipit, obligetur poſtea ad ſeruandam legem Chriſtianam. An verò cogere metu, & pœnis ad baptiſmum ſuſcipiendum, & conſentiendum ſit contra legem diuinam nihil ibi dicitur. Addo, hanc coactionis prohibitionem approbatam etiam in iure ciuili *in leg. Chriſtianis, Cod. de Paganis.*

73 Quod verò ſtando etiam in iure naturali, & diuino, cogi non poſſint ad fidem ij, qui non ſunt ſubditi, probatur, quia coactio hæc eſſe non poteſt, niſi ab habente poteſtatem, & Iuriſdictionem in illos; nam vis coactiua ſupponit poteſtatem præcipiendi, & puniendi, quæ ſolùm competit ſuperiori in ſubditos. Hanc autem poteſtatem, & iuriſdictionem non habet in primis Eccleſia in eiuſmodi infideles: cùm eam non acceperit à Chriſto, niſi in eos, qui intra Eccleſiam ſunt per baptiſmi ſacramentum, & fatetur Paul. Apoſtolus 1. ad Corinth. 5. dicens *quid mihi de iis, qui foris ſunt? nam eos Deus iudicabit.* Vbi apertè ſignificat Deum non dediſſe Eccleſiæ iudicium

cium circa infideles non baptizatos, qui extra Eccleſiam adhuc ſunt, ſed iudicium hoc ſibi reſeruaſſe. Vnde ea verba in hoc ſenſu intellexerunt Innocentius III. in c. *Maiores*, de baptiſmo, & in cap. *gaudemus*, de diuortiis, & Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 2. inferens, *Eccleſia in neminem iudicium exercet, qui priùs per baptiſmum non fuerit ingreſſus*: & eſt communis interpretatio Patrum Chryſoſtomi, Theophilacti, Ambroſij Anſelmi & ſancti Thomæ in illum Pauli locum, & Auguſtini de verbis Domini ſerm. 6. cap. 7. Et confirmatur aperiè ex verbis Chriſti Matth. 10. vbi Apoſtolos ad prædicandum mittens ſine baculo, & gladio, (quod, teſte Hieronymo ibi, nihil aliud fuit, quàm inſtrumenta illis coactionis prohibere) poſtea concludit, *qui non receperint vos, non remittetur eis in die iudicij*. Sicut & Marci vltimo dixit, *qui non crediderit condemnabitur*: ſignificans, punitionem huius delicti non pertinere ad Eccleſiæ, ſed ad Dei iudicium. Quem poteſtatis defectum perpetuò Eccleſiæ Paſtores in ſe agnouerunt, qui nunquam exercuerunt illam, vel exerceri permiſerunt in infideles non baptizatos. Vnde multò minùs dici poteſt, quòd Chriſtus eam poteſtatem dederit Principibus temporalibus; ſi enim aliquibus dediſſet, vtique dediſſet Eccleſiæ miniſtris. Sed neque ex iure naturali potuit Principibus temporalibus poteſtas hęc competere in infideles non ſubditos: quia eo ipſo, quod ſubditi non ſunt, repugnat quòd ab iis cogi non poſſint, cùm par in parem nullum habeat imperium.

74 Denique à fortiori id conſtat ex eo, quod neque in ſubditus infideles non baptizatos habeat Eccleſia, vel etiam Principes temporales hanc poteſtatem cogendi eos ad fidem, quod erat vltimo loco probandum: & probatur etiam argumento ſupra facto ex defectu poteſtatis, quam Chriſtus ad hanc coactionem Eccleſiæ nunquam communicauit: nam verba Innocentij III. & Tridentini ſupra adducta vniuerſalia ſunt, & de omnibus non baptizatis dicunt, non pertinere ad poteſtatem, vel iuriſdictionem ſpiritualem Eccleſiæ: neque ipſa vnquā talem poteſtatem exercuit, imò expreſſe prohibuit à ſuis miniſtris, vel etiam à Principibus Chriſtianis temporalibus exerceri in ſubditos; nam ſubditi erant omnes illi Iudæi & infideles, qui cogi prohibentur ad fidem in decretis ſuprà citatis. Vnde ſatis cōſtat, Eccleſiam non agnouiſſe in ſe, vel in principibus hanc poteſtatem etiam in ſubditus: incredibile autem eſſet quòd aliquando eam non exercuiſſet, vel exerceri permiſiſſet in aliquibus circunſtantiis, vel in ſubditos, vel certè in ſeruos infideles, in quos multò maior eſt Domini poteſtas, quàm Principis in ſubditos. Et tamen quacumque ex cauſa infideles fiant Chriſtianorum ſerui, nunquam ad fidem Chriſtianam coguntur, vel cogi permittuntur, ſed quoad religionem liberi omnino manent: imò quando ij crimen aliquod committunt morte dignum, non ſolet eis pœnæ condonatio offerri, ſi ad fidem conuertantur: nam licèt hæc non eſſet coactio directa, ſed ſolùm indirecta, quæ cum aliqua moderatione licita eſt, vt dicemus, in iis tamen circunſtantiis, & cum tanto mortis metu præſumi poſſet ficta conuerſio. Vnde colligitur, non ſolùm hanc poteſtatem non fuiſſe poſitiuè à Chriſto conceſſam, ſed neque etiam iure naturæ Principibus competere in ſuos ſubditos, imò aduerſarij naturæ iuri, & dignitati Chriſtianæ religionis, vt ad eam amplectendam ſubditi cogantur. Ad quod Suarez *num.* 5. affert Gregorium *lib.* 1. *epiſt.* 91. *& lib.* 11. *epiſt.* 15. dicentem id eſſe contra religionem Chriſtianam. Sed neque in illo lib. 1. habetur epiſt. 91. & fuit fortaſſe error pro 45. neque in illis epiſtolis dicit, eſſe contra Chriſtianam religionem, ſed ſolùm reprehendit cogentes, & prohibet ne fiat propter periculum, ne coacti ad baptiſmum, redeant poſtea ad ſuos errores, cum iniuria fidei.

Quod autem repugnet iuri naturali, ſeu diuino talis coactio, probant aliqui, quia ille, qui prudenter non creditur habere veram fidem, & velle eam amplecti, non eſt baptizandus: ideo enim adulti voluntas exactè examinatur ante baptiſmum: alioqui miniſter indignè miniſtraret, conferendo baptiſmi ſacramentum homini non diſpoſito: ille autem, qui ad fidem cogitur, non creditur prudenter amplecti velle fidem, & religionem Chriſtianam, vt conſtat ex dicto cap. *ſicut Iudæi*, de Iudæis, & Saracenis, cuius hæc ſunt verba, *quippe Chriſti fidem habere non creditur, qui ad Chriſtianorum baptiſmum, non ſpontaneus, ſed inuitus cogitur peruenire*; Ergo ille non poteſt licitè ad baptiſmum admitti, & per conſequens non poteſt ad fidem cogi, cùm fides taliter ab eo ſuſcepta, non poſſit ad hoc ei deſeruire, vt ad baptiſmum licitè admittatur: ita arguunt Hurtadus *vbi ſupra* §. 35. & alij. 75

Hoc tamen argumentum reiicit Coninck *vbi ſupra num.* 237. & retorquet primò, quia hæretici compelluntur, vt abiurata hæreſi ſacramenta frequentent, cùm ſimiliter probabile ſit omnino, eos ſacrilegè hoc facturos. Secundò quia ſubditus petere poteſt à ſuo paſtore ſacramenta, quando ſcit indignè eum collaturum. Cur ergo ſimiliter non licebit compellere ſubditum ad aliquid faciendum, quod bene poteſt facere, quamuis ſuperior ſciat eum male facturum? Hæc tamen non ſoluunt vim illius argumenti: non enim agitur in caſu noſtro de petendo ab aliquo rem, quam facturus eſt malè cùm bene poſſet faceret nec de cogendo ſolùm, vt id faciat; ſed agitur de conferendo ſacramento baptiſmi ei, quem ſcimus non eſſe diſpoſitum ad baptiſmum; & quidem, quidquid ſit, an poſſimus miniſtrare ſacramenta peccatori occulto, quando publicè petit de baptiſmo tamen dixi diſp. 8 de ſacramentis in genere ſect. 12. num. 195. miniſtrum debere non ſolum neſcire indignitatem, & indiſpoſitionem baptizandi; ſed poſitiuè debere examinare, & inquirere, an ſit benè inſtructus, & diſpoſitus, nec poſſe admittere etiam in publico petentem eum, quem conſtat publicè eſſe indiſpoſitum. Vnde cùm in caſu noſtro præſumptio communis & publicè manifeſta ſit, quod eiuſmodi coacti non credunt ex corde, non poteſt Eccleſiæ miniſter eos ad baptiſmum admittere quandiu ea præſumptio non purgatur. 76

Ad exempla verò in contrarium adducta reſpondetur facilè. Ad primum dicimus, hæreticos compelli quidem ad abiurandam hæreſim, non tamen ſtatim conferri eis ſacramenta ſine maiori examine: quod examen ad abſolutionem ſacramentalem ſpectat ad Confeſſarium, qui in foro ſacramentali debet examinare, & prudenter perpendere diſpoſitionem pœnitentis, & an ſponte & ex corde credat, & doleat de hæreſi præterita, alioqin non debet abſolutionem ſacramentalem ei impendere. Poteſt tamen communiter pœni- 77

tenti in foro illo credere, in quo ipſe ſolus eſt ſui accuſator, & in quo à nemine cogitur, cùm Confeſſarius etiamſi eum inueniat indiſpoſitum, nec poſſit eum punire, nec ea notitia vti ad eum accuſandum, aut denuntiandum, imò nec dicere ſe eum non abſoluiſſe, vt ſuppono. Itaque Eccleſia tunc non cogit eum ad ſuſcipiendum illud ſacramentum, ſed ad ſummum, vt Confeſſarium adeat, à quo examinandus, & iudicandus ſit. Quamuis autem fideles excommunicatione puniantur, niſi confiteantur intra annum; hæc tamen pœna non cogit indignos ad male ſuſcipienda ſacramenta: non enim vitabitur pœna cenſuræ per confeſſionem fictam; ſed incurretur eodem modo, vt dixi *diſp.* 15. *de pœnitent. ſect.* 6. *num.* 138. quare comminatio illius pœnæ per ſe loquendo, nõ præbet occaſionem indignè ſuſcipiendi ſacramenta. Deinde quod attinet ad Euchariſtiam, quando hæretici coguntur abiurare hæreſim, ſi præſumptio ſit, quod non ſponte ſed coacti abiurent, non debent ſtatim ad Euchariſtiæ communionem admitti. Imò olim iis, qui poſt baptiſmi gratiam idolis ſacrificabant, licèt ad pœnitentiam admitterentur, negabatur Euchariſtia etiam in mortis articulo, vt ex Conciliis oſtendi *diſp.* 13. *de Euchariſtia ſect.* 5. *num.* 17. & quamuis poſtea ab Innocentio I. rigor ille temperatus ſit, cuius verba ibi retuli, laudat tamen veterem illum vſum. Denique licèt Alexander Papa in cap. *ſuper eo*, de hæreticis in 6. voluerit, vt hæreticis etiam relapſis, & morte afficiendis Euchariſtia non negetur, id tamen tunc ſolùm præcipit, quando, ipſi eam petant, *& eorum pœnitentia manifeſta ſit.* Quod etiam vniuerſaliter dictum fuerat, in can. 13. Concilij Niceni, vbi cuilibet peccatori morituro, & poſcenti ſibi communionis gratiam, *Epiſcopus* (inquit) *probabiliter* (ſeu vt alij vertunt) *cum examinatione*, ſeu, *cum Epiſcopi cura, & probatione precedente, ex obligatione dare debebit.* Vnde conſtat argumento à contrario, ſi pœnitentia non ſit manifeſta, ſed potius præſumptio ſit de abiuratione ficta, Euchariſtiam non eſſe hæretico abiuranti dandam, ſed ſuæ conſcientiæ relinquendum, vt ſi præceptum communionis Euchariſticæ obſeruare velit, pœnitentiam ſuam veram eſſe, ita comprobet, vt dari ei prudenter poſſit.

78 Ad ſecundùm verò exemplum reſpondetur, magnum eſſe diſcrimen: nam ſubditus petens ſacramenta à Paſtore, quem ſcit indignè miniſtraturum, non confert ipſe ſacramenta indigno, ſed iure ſuo vtitur petendo id, quod paſtor licitè, & bene poteſt præſtare. At in caſu noſtro miniſter ipſe, & Paſtor tenetur ex officio examinare diſpoſitionem illius, cui per baptiſmum aditum ad Eccleſiam aperit, ne indignum admittat, cui debito non ſatisfacit baptizans, quem moraliter, & prudenter iudicat eſſe manifeſte indiſpoſitum, & indignum, & hanc indignitatem publica præſumptione conſtare. Non eſt ergo ratio illa contemnenda, cùm ſit fundata in ipſa natura ſacramenti baptiſmi, & obligatione non conferendi illud, niſi præuio examine de diſpoſitione recipientis, quæ obligatio ex ipſa baptiſmi inſtitutione oritur.

79 Secundò principaliter hoc ipſum probari poteſt à poſteriori; quia ſi poteſtas hæc coactiua eſſet, ſiue in Eccleſiæ miniſtris, ſiue in Principe temporali, ſaltem erga ſubditos, non prohibuiſſet ita vniuerſaliter Eccleſia vſum illius poteſtatis, vt in nullo vnquam caſu eam permittat: poteſt enim caſus euenire, in quo charitas ſaltem obligaret ad vſum illius poteſtatis. v. g. ſi ex conuerſione duorum, vel trium, qui ſunt capita familiarum, penderet baptiſmus totius oppidi, & omnium paruulorum, qui ſub eorum poteſtate ſunt, & aliter in infidelitate adoleſcent, & damnabuntur: cur ergo non cogendi eſſent illi pauci ad fidem, ne tota multitudo periret? Certè ſi id fieri non poteſt, ideo eſt quia coactio illa eſt intrinſecè mala, & ideo ab Eccleſia prohibita.

Tertiò conſiderari poſſunt inconuenientia intrinſeca, quæ coactio illa ſecum afferret, primò, 80
quia admitterentur ad baptiſmi ſacramentum illi quos moraliter certum eſſet non eſſe ſufficienter diſpoſitos, vt diximus. Secundò quia hominum conuerſio tribueretur humanæ potentiæ, & violentiæ, non efficaciæ verbi diuini, & Dei gratiæ, contra finem omnino à Deo intentum, vt ſignificat Paulus 2. ad Corinth. 10. dicens; *arma huius militiæ non eſſe carnalia*, &c. & ideo 1. Cor. 1. dixerat, quod *non multi potentes, ſed infirma mundi elegit Deus.* Tertiò, hoc derogaret honeſtati, & dignitati eiuſdem fidei, & Chriſtianæ religionis, cuius aſſeclæ non ſpontanei, ſed coacti, & inuiti nomen darent Chriſto, & eius doctrinæ. Iam enim non veritatis, & argumentorum pondere, ſed metu fortunas, vel corporis bona amittendi, dicerentur homines in eam ſententiam veniſſe, vnde meritò tribueretur defectui rationum, & efficaciæ ad perſuadendum, ſi intellectus captiuandus eſſet non veritatis propoſitæ ſplendore, ſed amore bonorum temporalium, quod in Aduocatis ipſis vitio tribuitur, ſi opiniones, & aſſenſus venales habeant, eaque opinentur, & doceant, non quæ vera apparent, ſed quæ magis ad lucrum opportuna. Propter hæc, & alia noluit Chriſtus ſuis diſcipulis, nec Eccleſiæ dare poteſtatem hanc coactiuam, vt notauit Ambroſius *lib.* 7. *in cap.* 10. *Lucæ* his verbis: *Non virgas in manu iubentur tollere Apoſtoli. ſic enim ſcribendum Matthæus putauit. Quid eſt virga niſi præferendæ poteſtatis inſigne, & vlciſcendi inſtrumentum doloris? Ergo humilis Domini, in humilitate enim iudicium eius ſublatum eſt; humilis, inquam, Domini præceptum diſcipuli eius humilitatis officiis, exſequuntur: eos enim miſit ad ſeminandam fidem, qui non cogerent, ſed docerent, nec vim poteſtatis exercerent, ſed doctrinam humilitatis attollerent.*

Vnde quartò arguitur, quia ſi in Eccleſia non 81
manſit hæc poteſtas coactiua, non apparet quomodo potuerit manere in Principibus temporalibus, etiam in ordine ad infideles ſibi ſubditos: nam vis coactiua non reperitur ſine poteſtate iudicatiua, nec poteſt Princeps præcipere, vel cogere ſubditos in iis cauſis, de quibus non poteſt iudicare; quomodo enim poterit ad pœnam condemnare, ſi non poteſt in ea cauſa ſententiam ferre? Principes autem ſæculares etiam Chriſtiani non poſſunt de rebus fidei iudicare, cùm totum hoc iudicium ad Eccleſiam ſpectet, nec aliter nunc hæreticos puniunt, niſi poteſtate accepta ab Eccleſia, quæ priùs iudicium exercet, & hæreticos declarat, & Principi ſæculari committit, vt eos debito ſupplicio puniat. Si ergo totum hoc de rebus fidei iudicium ſpirituale eſt, & pertinet ad Eccleſiam, ad quam ſpectat iudicare de doctrina fidei, & de peccatis contra fidem, non poteſt Princeps ſæcularis ex ſe, & propria auctoritate

ritate iudicium illud inchoare, & ad ſententiam peruenire, ſed id facere deberet auctoritate Eccleſiæ, quæ tamen eiuſmodi poteſtatem nec in ſe agnouit, nec Principibus vnquam communicauit, ſed potiùs id facere volentibus omnino prohibuit.

82 Quintò denique, & à priori ratio eſſe videtur, quod peccatum hoc infidelitatis ſit extra totum forum, & limites gubernationis, & poteſtatis politicæ Principis temporalis, cuius finis eſt tranquillitas Reipublicæ, & bonum in ordine ad pacem, & quietem communem ciuium: ad quem finem ſolùm poſſunt præcipi, quæ neceſſaria ſunt, ne turbetur pax, & concordia publica ciuilis: neque enim commiſſa eſt Principi gubernatio animarum in ordine ad beatitudinem æternam, ſed gubernatio hominum, vt boni ciues ſint. Vnde nec poteſt prohibere omnia peccata etiam contra legem naturalem, ſed ea quæ turbare poſſunt honeſtatem Reipublicæ, & eam deturbare. Si ergo ſubditi iuxta naturalem legem probi ſint, & iuſtè, ac honeſtè viuant, Princeps nihil aliud poteſt ab iis exigere, ſed debet ſingulorum conſcientiæ relinquere curam de æterna beatitudine, & ſalute comparanda; quamuis ad hoc etiam debeat conciliis, prædicatione, & mediis aliis omnibus eos indefeſſè adiuuare, imò & poſſit ſuauiter cogere coactione indirecta, vt poſtea in ſolutione argumentorum dicemus.

83 Ex hac autem communi, & vera doctrina obiter infertur, minùs conſequenter loquutum fuiſſe Malderum *in præſenti quæſt. 10. art. 8. poſt quartam concluſionem*, qui dixit, in duobus caſibus poſſe non baptizatos cogi ad fidem; primus eſt, quando fatentur ſe eſſe Chriſtianos, quia hoc ipſo, quòd ſe Chriſtianos profitentur, tenentur veram fidem Chriſtianam ſuſcipere. Secundus eſt, quando ſunt filij Chriſtianorum baptizatorum: hi enim quandiu ſub patria poteſtate ſunt, cogi poſſunt ad baptiſmum, ſi verò ſint extra patriam poteſtatem, poſſunt etiam non quidem pœna mortis, ſed exilio, aut moderato carcere ad fidem compelli, quod colligit ex Concilio 4. Aurelianenſi, can. 31. vbi præcipitur, vt Iudæus, qui ſuum mancipium ex Chriſtianis natum parentibus, ſpe liberationis ad Iudaiſmum induxerit, mancipio priuetur, & manumiſſio mancipio non proſit, qui deficiendo ad Iudaiſmum indignum ſe libertate fecit: cui videtur conſentire Lorcá *dicta quæſt. 10. diſp. 36. num. 15.*

84 Hæc tamen, vt dixi, non cohærent cum principiis poſitis: nam ij omnes, quandiu baptizati non ſunt, extra Eccleſiam adhuc manent, & per conſequens foris ſunt, de quibus ad Eccleſiam non pertinet iudicare, vt dixit Paulus, cuius verba de omnibus nondum baptizatis intellexit Tridentinum loco ſupra citato, inde colligens, iudicium Eccleſiæ in ſacramento Pœnitentiæ exerceri ſolùm circa peccata poſt baptiſmum commiſſa. Neque obſtat, illos, qui ſe profitentur Chriſtianos, teneri veram fidem Chriſtianam ſuſcipere: nam etiam, qui ſe profitentur Mahometanos tenentur illam ſuſcipere, & tamen ab Eccleſia non poſſunt ad hoc compelli. Neque etiam obſtat decretum illud Concilij Aurelianenſis can. 31. (mihi tamen eſt canon 30. non 31. vt citatur à Maldero, nec caput 19. vt malè citatur apud Conink dicto dub. 14. num. 222.) nam ibi non punitur directè ſeruus ex Chriſtianis natus, ob Iudaiſmum ſuſceptum, ſed Iudæus Dominus, ob abuſum poteſtatis, & dominij, priuatur iuſto dominio in ſeruum, imò redditur inhabilis ad validam manumiſſionem faciendam. Poteſt enim Eccleſia ex poteſtate propagandi fidem leges condere, quibus conuerſio ad fidem reddatur facilior, & tollantur de medio impedimenta ſubditorum ad eam amplectendam. Vnde vt liberi ſint ſubditi ad fidem, & baptiſmum ſuſcipiendum poteſt ſubditos infideles priuare poteſtate cogendi ſeruos indirectè, & ad hunc finem priuare eos facultate manumittendi ſeruos ſub ea conditione, ſi fidem non amplectantur, & conſequenter Dominos tentantes id facere priuare dominio in ſeruos quæ eſt punitio directa Domini violantis legem iuſtam, & indirecta ſerui, cuius manumiſſio irrita redditur. Non itaque dicitur in illo canone, indignum eſſe libertate ſeruum, qui ex Chriſtianis natus ad Iudaiſmum defecit, vt retulit Coninch loco citato, *ſed iniuſtum eſſe, vt ei libertas maneat*: hoc eſt, eſſe contra ius, quod Eccleſia habet ad propagandam liberè fidem, quòd rata legibus habeatur ea manumiſſio, & non radicitus tollatur ea poteſtas, & ius, vnde occaſio oritur vehemens auertendi ſubditos ab amplectenda fide. Adde, poſſe concedi eo caſu, puniri ſeruum directè, & priuari libertate ſibi data ob delictum commiſſum: non quidem immediatè, quia fidem parentum non amplectitur, ſed quia legem iuſtam violauit, qua ſicut domino prohibebatur manumittere ſeruum ſub ea conditione; ita & ſeruo iuſtè prohibebatur manumiſſionem, ſub ea conditione acceptare. Quãuis enim cogi non poſſit ab Eccleſia, ad fidem, quandiu baptizatus non eſt, poteſt tamen obligari ad non acceptandum pactum libertatis promiſſæ, ſub conditione deſerendi, vel non ſuſcipiendi parentum fidem, quod pactum iuſtiſſimè ab Eccleſia poteſt, vt diximus, prohiberi. Denique quòd filius ſit adhuc ſub patris poteſtate, non facit, quod poſſit ad fidem obligari; multò enim magis eſt ſeruus infidelis ſub poteſtate domini Chriſtiani, & tamen non poteſt ab Eccleſia ad baptiſmum compelli. Poſſunt quidem parentes baptizati obligari, vt infantes ſuos baptizari curent: poſtquam tamen filius eſt adultus, neceſſaria eſt eius voluntas, cùm non ſubdatur patri quoad religionem eligendam: hanc autem filij voluntatem Eccleſia non poteſt à filio ipſo extorquere, cùm nullam habeat adhuc in ipſum ſpiritualem iuriſdictionem, quippe qui adhuc extra Eccleſiam reperitur.

Nunc reſtant ſoluenda argumenta, quæ contra hanc communem doctrinam afferri ſolent, ex quorum ſolutione ipſa magis elucidabitur. Primò ergo argui ſolet ex Scriptura Lucæ 14. *compelle eos intrare*, vtique in Eccleſiam, & ita videtur compulſus à Deo fuiſſe Saulus, vt conuerteretur, & fidem ſuſciperet. Reſpondeo, compulſionem illam non debere intelligi per potentiam, & pœnas, ſed per argumenta, & motiua, ſigna, prodigia, & ſimilia, qua ratione compulſus fuit Saulus: nam Eccleſia etiam in quadam oratione petit à Deo, vt *noſtras ad ſe rebelles compellat voluntates*: quod tamen de compulſione per gratiam efficacem, & vehementem intelligitur. Quamuis ergo Deus poſſit etiam pœnis, & terroribus homines ad fidem cogere, ipſe enim iudicium exercere poteſt in infideles: hanc tamen poteſtatem Eccleſiæ non communicauit propter 85 *Obiectio 1.*

incouenientia ſuprà adducta, & quia de tali communicatione non conſtat. Scio, Auguſtinum *epiſt*.48. & 50. de propria compulſione per pœnam verba illa intelligere; ſed putat, ibi ſermonem eſſe de hæreticis, qui eo modo compelli poſſunt. At verò Chryſoſtomus, & alij, quos ſequitur Suarez *ſect*.3.*num*.12. intelligunt de compulſione per ingentia ſigna, & prodigia, quibus in fine mundi adigendi ſunt infideles ad Chriſtum tandem ſuſcipiendum.

86 *Obiectio* 2. Secundò obijcitur vſus in Eccleſia receptus: nam in primis Ferdinandus V. Rex Catholicus Hiſpaniæ Iudæos nolentes baptizari, regno expulit. Siſebutus etiam Hiſpaniæ Rex olim Iudæos ad baptiſmum coëgerat, cuius factum laudari videtur in Concilio Toletano 4. c.56. & refertur in c. *de Iudæis diſt*.45. Reſp. ibi zelum, & intentionem laudari, non factum, imò id in poſterum prohiberi. Ferdinandus etiam non expulit Iudæos, quaſi exilio puniens eorum infidelitatem, ſed vel nolens in ſua ditione illos ad habitandum admittere, propter ſubditorum vtilitatem, quibus non parum nocere poterat peruerſorum hominum commercium, quæ ad ſummum erat coactio indirecta ad fidem: vel etiam cum detrimento non exiguo ſui regni, maluit tanta incolarum multitudine priuari, quàm ſubire pericula, quæ ex eorum retentione timebat: ſicut, & Philippus III. noſtra ætate expulit ex Hiſpania innumeram Saracenorum multitudinem, quorum magna pars licet baptizati eſſent, vel crederentur, Mahometico ritu viuebant in occulto, & ruinam Regni machinabantur. Sic etiam prædictus Ferdinandus V. Saracenos, quos bello ſubiugauerat expulit ex Hiſpania niſi baptizarentur, quod iure victoris facere potuit.

87 *Obiectio* 3. Tertiò ad hoc ipſum affertur exemplum Gregorij Magni, qui *lib*.3. *epiſt*.26. relatus in cap. *Iam verò* 23.*quæſt*.6. videtur velle cogendos eſſe ruſticos infideles ad fidem his verbis: *Iam verò ſi ruſticus fuerit tantæ perfidiæ, & obſtinationis inuentus, vt ad Deum venire minimè conſentiat, tanto penſionis onere grauandus eſt, vt ipſa exactionis ſuæ pœna compellatur ad rectitudinem feſtinare*. Idem habet lib.4. epiſt.6. & è contra lib.7. epiſt.30. vult, vt ſubditis aliquid de iuſtis tributis remittatur, vt hac beneuolentia inducantur ad fidem ſuſcipiendam. Reſpondeo cum communi Theologorum, quos affert, & ſequitur Suarez vbi ſupra num.8. & alij paſſim, hanc fuiſſe coactionem ſolùm indirectam, quæ licita eſt, dum iuſtè, & prudenter fiat. Dicitur autem indirectè cogere, qui iure ſuo vtitur, quod remittere non volt, ſed toto rigore exequi; remittere tamen paratus, & remiſſionem offerens, ſi debitor conuertatur ad fidem: tunc enim non infert, aut minatur pœnam vel malum, quia non conuertitur infidelis, ſed ſolùm negat liberalitatem, aut remiſſionem alterius debiti, quandiu non conuertitur, quod tamen debitum alio titulo iuſtè poteſt exigere. Sic ergo Gregorius monet, vt grauentur oneribus infideles ſubditi, qui non conuertũtur, & alliciantur gratiis, & remiſſionibus, vt conuertantur. Aduertit autem Suarez cum aliis bene, debere id fieri ſemper intra terminos iuſtitiæ, neque enim ad eum finem grauari poſſunt tributis, vel oneribus, ad quæ aliàs non poſſent iuſtè obligari, ſecluſo etiam eo titulo. Quia tamen non conſiſtunt in indiuiſibili hæc onera, ſed habent ſicut pretia rerum, infimũ, medium, & ſummum, poſſunt vel ad ſummum obligari, vel ad infimum ſolùm, prout expediens fuerit ad fidei profeſſionem faciliùs obtinendam. Debet etiam id cautè, & prudenter fieri, ita vt non facilè ad baptiſmum admittantur, qui eo ſolùm fine baptiſmi voluntatem oſtendere præſumi poſſunt vt ſeſe iis oneribus ſubtrahant, ſed præuio examine de intentione recta, ne periculum ſit conuerſionis fictæ, prout meritò timeri poteſt. Itaque Princeps ſæcularis piè, & prudenter facit, dum iis medijs vtitur, & indirectè compellit ſubditos ad fidem; ipſique ſufficit, quod ſubditi conuerſionem offerant, & cathecumeni fiant, vt prudẽter illis poſſit onera remittere. Paſtores tamen Eccleſiæ poſtea non debent ſine dicto examine, & exacta probatione eos ad baptiſmum admittere propter fictionis periculum. Quæ probatio iam tunc facilior erit, ſi ſubditi pro baptiſmo inſtent: cùm enim iam cathecumeni facti grauamina, & onera non ſentiãt, (prout omnino expedit fieri vt ſeſe iam liberos experiantur) non ita præſumitur ficta inſtantia in petendo baptiſmo ex metu, cùm iam metus ceſſauerit, ſed magis præſumitur ex mera deuotione procedere; adhuc tamen hoc ipſum deſiderium probandum videtur, vt ex repetitis inſtantiis eius veritas magis appareat. Denique circa hanc indirectam coactionem aduertunt, licèt per ſe loquendo, non poſſit exerceri, niſi circa ſubditos, quia illi ſoli poſſunt iuſtè grauari oneribus grauioribus; per accidens tamen poſſe aliquando exerceri circa non ſubditos, priuando nimirum eos beneficiis gratuitis, & commodis non debitis, niſi fidem profiteantur, vel ea opitulentur. Poteſt, v.g. Princeps Chriſtianus negare Principi infideli commercium in ſuo Regno, vel auxilium, & milites ad bellum alioquin iuſtum, niſi fidem profiteatur, vel ei in ſuo regno fauorem præſtet: vtitur enim iure ſuo negando ea, ad quæ concedenda nullo iure tenetur.

Quartò obijciunt leges aliquas ab Imperatoribus diis, & Chriſtianis latas contra idololatras, & eorum ritus, quales ſunt lex 1. lex, *ne quis* lex *nemo ea*, lex, *nemo venerandi*. Cod. de Paganis, & aliæ ſimiles, quæ leges laudantur à Conciliis, & Patribus relatis apud Suarez *vbi ſuprà ſect*.4.*n*.6. Reſpondetur, eas leges iuſtas eſſe, non enim cogunt ad amplectendam fidem Chriſtianam, ſed prohibent cultus dæmoniorum ſacrilegos, & alia quæ ſunt contra rationem, & legem naturalem ad quod Princeps temporalis habet poteſtatem, vt videbimus, & explicabimus §.3. ſicut etiam poteſt prohibere blaſphemias, & contumelias contra Chriſtum, vel Chriſtianam religionem, vt ibi videbimus. 88 *Obiectio* 4.

Quintò obiiciunt, quia Imperatores tulerunt etiam leges contra hæreticos, eos cogentes ad fidem Catholicam amplectendam: ergo non eſt extra Principis poteſtatem, cogere ſubditos ad veram fidem. Reſpondetur, hæreticos eſſe iam per baptiſmum ſubditos Eccleſiæ, & intra Eccleſiam, quare ſupra illos Eccleſia habet poteſtatem coërcitiuam, vt videbimus infra agendo de hæreticis. Princeps autem ſæcularis non habet poteſtatem cogendi illos ad fidem, quia non poteſt, vt diximus, iudicare de vera fide; habet tamen poteſtatem ad hoc ſibi communicatam ab Eccleſia, quæ poſtquam iudicauit de cauſa fidei, & de crimine hæreſis, implorat auxilium Principis ſæcularis, vt hæreticum ab Eccleſia damnatum puniat; Ex hac eadem poteſtate leges condit, ap- 89 *Obiectio* 5.

probante

probante Eccleſia, ſtatueos pœnas debitas huic criminis; quę leges non procedont à poteſtate propria ipſius Principis; ſed ab altiori poteſtate communicata ſibi ab Eccleſia, quæ in hoc negotio vtitur Principibus, tanquam ſuis miniſtris: ſicut quando Prælatus Eccleſiaſticus, qui ſimul eſt Princeps temporalis, committit cauſam aliquam ſanguinis alicui iudici laico, qui poteſtate à Prælato accepta iudicat in ea cauſa, in qua ſine tali poteſtate nihil potuiſſet propria auctoritate decernere.

90 Obiectio 6. Sed contra hoc ſextò obiiciunt, quia Principes illi non ſolùm contra hæreticos baptizatos, ſed etiam non baptizatos leges condunt, eóſque puniunt: ſic enim leges latæ ſunt contra Cælicolas, vt conſtat ex lege *Cælicolarum.* Cod. de Iudæis, & Cælicolis, qui videntur fuiſſe Pagani, cùm Cælum colerent; item contra Manichæos, & Samaritanos, qui baptiſmum non recipiebant. Reſpondeo, de Cælicolis S. Auguſtinum epiſt. 163. circa finem teſtari, quod erant baptizati, de Manichæis dubitari etiam poteſt: nam ij vtebantur Epiſcopis, & Euchariſtia, imò circa eius vſum grauiſſima ſacrilegia committebant, vt refert Auguſtinus *tom. 6. lib. de hæreſibus hæreſi* 46. ibi tamen teſtatur idem Auguſtinus, quia de neceſſitate, & vtilitate baptiſmi malè ſentiebant, ideo, quos diſcipulos denuò acquirebant, non ſolitos fuiſſe baptizare. Cæterùm quidquid de hoc ſit, tam iſti, quàm Samaritani, & alij ſimiles iuſtè poterant puniri, & cogi ad ſuos errores deſerendos; quia plura docebant, & agebant contra legem naturalem, & Manichæi plura ſacrilegia, & ſcelera patrabant in vſu rituum Chriſtianorum, cum magna Eccleſiæ contumelia, vt conſtat ex Auguſtino loco citato, & fatetur Coninck de illis, & de Samaritanis vbi ſupra num. 242.

91 Obiectio 7. Septimò obiicitur, quia illi, qui metu coacti baptizati fuerunt, coguntur poſtea ad fidem, & puniuntur, ſi ab ea deficiant, vt conſtat ex Concilio Tolet. 4. *cap.* 56. relato *in cap. de Iudæis, diſt.* 45. ſufficit ergo Eccleſiæ voluntas coacta baptizati, vt eum recipiat, & retineat. Reſpond. ſufficere quidem ad retinendum, & cogendum, poſtquam ſemel baptizatus eſt, non verò ſufficere ad licitè recipiendum. Ratio differentiæ ex dictis eſt clara, quia ad conferendum licitè adulto baptiſmum, requiritur fides in adulto, vt diſpoſitio neceſſaria, quæ in coacto non præſumitur: ad retinendum verò, & cogendum poſtea, non requiritur, quod habeat, vel habuerit vnquam fidem. Sufficit, quòd receperit baptiſmum, qui eſt ianua, qua baptizatus ingreditur Eccleſiam, & fit ſubditus illius. Poteſt autem baptiſmus recipi validè ſine fide, dum adſit voluntas illius etiam coacta, & inuoluntaria ſecundùm quid; quæ voluntas præſumitur; quoties aliquis dicit ſe velle baptiſmum, & illum petit; ſicut præſumeretur etiam profeſſio valida, & matrimonium validum, etiamſi metu fierent, niſi Eccleſia eo caſu vtrumque irritaſſet, quod tamen fieri non potuit in baptiſmo, nec in ordinis ſuſceptione, quæ ſunt ſacramenta, nec includunt contractum humanum (ſicut includitur in matrimonio, & ex eo capite potuit ſubiacere humanæ irritationi: (& ideo applicata materia, & forma, non potuit Eccleſia impedire eorum ſacramentorum valorem. Poſito autem baptiſmo valido, iam ille eſt ſubditus Eccleſiæ, quæ ſicut alios ſubditos, poteſt eum cogere ad profeſſionē Chriſtianæ religionis, & idcirco Concilium Toletanum id præcipit.

Octauò arguitur ratione, quia Princeps temporalis poteſt ſubditos ſuos obligare ad obedien- 92 Obiectio 8.
tiam debitam ſuis ſuperioribus exhibendam. v.g vt filij parentibus, ſerui dominis obediant, ergo poterit etiam, & debebit eos obligare ad obediēdum Deo, & exhibendum ei debitum cultum. Si ergo infideles propoſita eis ſufficienter fide noſtra debent eam recipere, & hunc fidei cultum Deo exhibere, poterit Princeps temporalis ſubditos ſuos cogere, ſi huic debito non ſatisfaciant. Reſpondeo negando conſequentiam, quia hæc obedientia Deo præſtanda eſt extra ſphæram, vt diximus, Principis temporalis, qui ea ſolùm poteſt ſubditis præcipere, quæ ad politiam ciuilem, & temporalem, & ad honeſtatem illam, quæ à bonis ciuibus exigitur, ſpectant, qualis non eſt fides Chriſtiana, quæ ad ſalutem æternam ordinatur, & in qua Princeps temporalis non poteſt eſſe Iudex, ſed Eccleſia: vnde nec poteſt punire peccata contra fidem, cùm punitio ſit actus Iudicis. Poteſt tamen punire filios, vel ſeruos non obedientes parentibus, vel dominis, quia hæc obedientia pertinet ad ſtatum bonorum ciuium, & de illa poteſt bene iudicare. Cur autem, & quomodo poſſit Princeps tēmporalis prohibere, & punire blaſphemias, & irreuerentiam contra Deum, dicemus *§. ſequenti.*

Nonò arguitur, quia charitas obligat ad ſub- 93 Obiectio 9.
ueniendum proximis indigentibus, & maximè ad procurandam eorum ſalutem; ſi ergo iudicatur vtilis coactio, prout de facto ſæpe vtilis erit ſaltem in ordine ad filios eorum, qui coguntur, charitas obligābit ad cogendum. Reſpondeo, charitatem obligare ad ea, quæ licitè poſſunt fieri, non ad illicita, non enim ſunt facienda mala, vt ſequantur bona: vidimus autem, hanc coactionem eſſe illicitam. Nec refert vtilitas futura filiorum; nam ſi hoc ſufficeret poſſent cogi etiam Iudæi ſubditi, vt conſentirent baptiſmo ſuorum filiorum paruulorum, ad quod tamen cogi non poſſunt, nec parentibus inuitis poſſunt filij paruuli baptizari, vt tradunt omnes in materia de baptiſmo. Nec homo priuatus poteſt vi cogere volentem committere fornicationem, v. gr. vel aliud ſimile peccatum, ne illud committat. Similiter ergo Princeps non poteſt vi cogere ſubditum infidelem ad fidem; quia in hoc puncto ex defectu poteſtatis habet ſe Princeps, ſicut ſi eſſet homo priuatus, & exerceret poteſtatem, quam non habet in hac materia. Si enim penes aliquem eſſet hæc poteſtas, & obligatio charitatis, maximè eſſet penes Prælatos Eccleſiaſticos, quibus magis incumbit cura ſalutis animarum, & tamen Eccleſia nunquam agnouit in ſe hanc obligationem, vel poteſtatem ad cogendum infideles, vt vidimus, ſed ſolùm ad prædicandum, exhortandum, & aliis modis licitis procurandam eorum conuerſionem.

§. III.

Vtrum infideles non baptizati cogi poſſint ad relinquendos errores, vel ritus rationi naturali contrarios.

CErtum videtur ex dictis, non poſſe hos in- 94
fideles, ſiue ſubditi ſint, ſiue non ſubditi, cogi ad relinquendos eos errores, & ritus ex fide,

ſeu

ſeu quatenus contrarij ſunt fidei noſtræ. Si enim non poſſunt cogi ad amplectendam fidem noſtram, quæ eos errores damnat, non poterunt cogi, vt ex motiuo fidei eos relinquat, ſeu quia fidei noſtræ aduerſantur. Difficultas ſolùm eſt, an poſſint cogi ad eos relinquendos, quatenus aduerſantur rationi naturali. Similiter certum videtur ex dictis, non poſſe eos infideles ad hoc cogi ab Eccleſia per poteſtatem ſpiritualem, quam habet; cùm enim hæc poteſtas ſit ſolùm directè in ſubditos, & nemo ſit ſubditus Eccleſiæ, vt Eccleſia eſt, niſi ſit baptizatus: non poteſt Eccleſiæ poteſtas directè cogere hos infideles ad aliquid, cùm nec poſſit eos punire, nec eos iudicare; ſed tota quæſtio erit de poteſtate temporali Principum, An poſſint omnes infideles, vel ſaltem ſubditos ad hoc obligare.

95 Prima ſententia vniuerſaliter affirmat, poſſe

Prima ſententia.

hos omnes infideles, ſiue ſubditi ſint, ſiue non ſubditi, vi, & poteſtate ad hoc compelli. Hanc tenent Maior, & Sepulueda apud Suarez *diſp.* 18. *ſect.* 4. *numero* 2. citantur etiam apud Coninch *diſp.* 18. *num.* 184. Antoninus tertia parte, titulo 22. non deſignato capite, & Syluester verbo *Papa quæſt.* 7. fortaſſe occaſionem dedit Antoninus, quia illo titulo 22. cap. 5. §. 8. ex ſententia Auguſtini de Ancona habet hæc verba. *Item ſecundum Auguſtinum de Ancona vbi ſupra, Papa poteſt punire paganos, & barbaras nationes, cum agunt contra legem naturalem in manifeſtis, quia vnuſquiſque poteſt puniri pro tranſgreſſione legis quam recipit, & profitetur: ſed lex naturalis eſt ita cordi inſerta, quod deponi non poteſt; vt ſi furarentur vel committerent vitium Sodomiæ, & huiuſmodi. Sed pro eo, quod faciunt contra legem diuinam ſcilicet veteris, vel noui teſtamenti, aut contra legem poſitiuam, cùm neutram recipiant, puniri non poſſunt.* Eodem ferè modo loquitur Syluester illa quæſt. 7. his verbis. *Septimò quæritur, quid poſſit Papa ſupra Paganos. Et dico ex Archid. poſt Auguſtinum de Ancona, quod in eos habet Iuriſdictionem, quia eſt Vicarius Chriſti habentis iuriſdictionem in omnes, non tamen poteſt ab eis auferre dominia, ſi qua iuſta tenent: Intellige, niſi eo modo, quo à Chriſtianis poteſt auferre propria bona, ſcilicet ex cauſa iuſta, quia dominium eſt beneficium naturale, primò Polit. cùm quidam naturaliter ſint Domini, & quidam ſerui. Beneficia autem naturalia etiam Daemonibus non ſunt ablata. Nec poteſt eos cogere, ad relinquendos ſuos ritus, etiam quantùm ad matrimonia, aut faciendum noſtros, ſicut nec ad fidem. Poteſt autem eos punire, ſcilicet pœna pecuniaria vel corporali, non autem ſpirituali, id eſt excommunicatione, cùm ſint extra, ſi peccent contra legem quam recipiunt, ſicut & omnes alios ſcilicet ſi peccant contra naturalem in manifeſtis, non autem diuinam, veterem, aut nouam, vel contra poſitiuam ab eis non receptam, niſi ſint temporaliter ei ſubiecti.* Hæc Syluester illo loco. Pro eadem autem ſententia citantur Hoſtienſis & Panormitanus *in cap. quod ſuper his*, de voto. Quorum Panormitanus Hoſtienſi poſterior, & eius ac Innocentij ſententiam referens ita dicit num. 10. *Fatetur tamen Innocentius, quòd ſi infideles ſunt infeſti Chriſtianis, vel aliter delinquant contra legem naturæ, quod Papa poterit contra eos indicere bellum, & eos priuare huiuſmodi bonis* (ſcilicet quorum dominia licitè acquiſierant) *Hoſtienſis dicit, quod ſi infideles non cognoſcunt dominium Eccleſiæ, licitè poſſunt bonis ſpoliari, per id quod habetur Eccleſiaſtes* 10. *transferetur à gente in gentem regnum: & in Euangelio Matthæi c. vltimo, Data eſt mihi omnis poteſtas in Cœlo, & in terra; Quam quidem poteſtatem tranſtulit Chriſtus in Vicarium ſuum. Sed ſi recognoſcunt dominium Eccleſiæ, nec ſunt infeſti Chriſtianis, debent tolerari. Pro opinione Innocentij facit cap. diſpar.* 23. *quæſt.* 7. *ſed pro opinione Hoſtienſis videtur textus cum gloſſ. in cap. ſi de rebus* 23. *quæſt.* 7. Poſtea verò num. 12. explicans magis ſuam propriam ſententiam, ſic proſequitur. Secundò *principaliter quærit Innocentius, ſi delinquant infideles, per quem debent puniri, & concludit quod per Papam: quia eſt generalis Vicarius in terris, & ipſe Deus fecit vnum ouile, & vnum Paſtorem, vt habetur in Euangelio, & ſic infideles velint nolint, ſunt de illo ouili. Et dicit Innocentius, quod cùm infideles non habeant aliam legem licitam præter legem naturæ, ſi delinquant in illam, puniuntur per Papam, ad inſtar Dei, qui puniuit Sodomitas vt habetur Geneſ.* 19. *&* 2. *quæſt.* 1. *cap. Deus omnipotens Iudæi verò, ſi delinquunt contra legem in eorum moralibus, puniuntur per Eccleſiam. Et aduerte, quod Innocentius totam Iuriſdictionem infidelium videtur attribuere Papæ: quod non procedit indiſtinctè: nam ſunt ſub Romano Imperio, vt patet Cod. de Iudæis, & Cod. de Paganis per totum: ad idem cap. poſtulaſti, infra de Iudæis. Item Imperator, ſaltem quoad exercitium, habet Iuriſdictionem ſuper vniuerſum orbem, & eſt Dominus mundi. l. deprecatio, ff. ad leg. Rhod. de iactu. & l. bene à Zenone, Cod. de quadrien. præſcrip. facit quod ipſe Innocentius notat, in cap. licèt ex ſuſcepto, de foro comp. vbi dicit, quòd ſi Imperator, non eſt negligens, ſed ſubditi ſunt ſibi rebelles, non ſuccedit Papa in iuriſdictione, ſed debet adiuuare Imperatorem, ad domandum rebelles, arg. in cap. Cùm ad verùm,* 96. *diſt. Vnde concordando dicta Innocentij, & Iura ſupra allegata, diſtinguo quod quædam ſunt crimina Eccleſiaſtica, & in iſtis Papa exercet Iuriſdictionem in infideles, ſicut exercet contra fideles. vnde ſi Iudæi, vel alij infideles delinquant contra matrimonium, Papa, ſeu Eccleſia poſſet in eos animaduertere, vt in cap. nouit, de iudiciis. In criminibus verò non Eccleſiaſticis Imperator exercebit Iuriſdictionem. In mixtis verò locus erit præuentioni, ad hoc, quod bene dico in cap. cùm ſit generale, de foro compet. Vnde in peccato contra naturam, dico, quòd vterque poteſt eſſe Iudex, quia hoc peccatum principaliter concernit Dei reuerentiam, qui eſt Conditor vniuerſalis creaturæ; nam ob hanc cauſam Eccleſia impedit ſe,* (debet fortaſſe legi, *ingerit ſe*) *contra laicos de crimine vſurarum etiam infideles, vt in cap. poſt miſerabilem, & cap. fin. infra de Iudæis.* Hæc eſt ſententia Panormitani ſuiſmet verbis explicata, quam ideo ad longum retuli, vt conſtet, quantùm diſtet à ſententia Theologorum doctrina horum doctorum Iuris Canonici quos ſequuntur alij plurimi ex iis, qui videri poſſunt in gloſſis & additionibus marginalibus eiuſdem Panormitani, & quàm nimium tribuere voluerint hac in parte non ſolùm ſummo Pontifici, ſed etiam Imperatori, cui etiam in criminibus non Eccleſiaſticis tribuunt Iuriſdictionem ſupra infideles totius Orbis.

Meliùs ergo, & magis modeſtè Theologi ferè 96

Sententia communis.

omnes diſtinguunt de infidelibus, & eos quidem,

dem, qui in temporalibus non ſunt ſubditi, negant poſſe ab vllo Principe, vel etiam Papa ad ſeruanda omnia præcepta legis naturalis cogi, quando non peccant in præiudicium Chriſtianorum, vel aliorum innocentium; eos verò qui ſubditi ſunt, concedunt cogi poſſe etiam pœnis, ad ſeruanda præcepta naturalia, imò etiam leges ciuiles, communes omnibus ciuibus, quæ non concernunt religionem; ita Caietanus, Victoria, Soto, Valentia, Aragon, & alij, quos refert, & ſequitur Suarez *dicta diſp.* 18. *ſect.* 4 *n.* 3. *&* 6. Turrianus *diſp.* 52. *dub.* 2. Coniock *dicta diſp.* 18. *dub.* 12. *num.* 187. *&* 196. Hurtado *diſp.* 75. *ſ.* 23. *in fine*, qui alios afferunt.

97 Probat primò Suarez *num.* 3. exemplo Dei, qui cùm vellet deſtruere, vel punire gentes habitantes in terra promiſſionis, noluit tamen eas debellari ab Iſraëlitis propter crimen idololatriæ, ſed propter negatum tranſitum pacificum per terras ſuas, vt colligitur ex cap. 20. Numerorum, & ſignificat Auguſt. relatus in cap. 3. 23. quæſt. 2. his verbis: *Notandum eſt ſanè, quemadmodum iuſta bella gerebantur à filiis Iſrael. contra Amorrhæos; innoxius enim tranſitus denegabatur, qui iure humanæ ſocietatis æquiſſimè patere debebat.* Sed tamen Coniock *vbi ſuprà num.* 199. fatetur, exemplum illud non eſſe ad rem, quia Iſraëlitæ gentes illas deleuerunt ex conceſſione, & peculiari Dei præcepto, qui cùm ſit dominus omnium, poteſt cuiuis poteſtatem dare alios occidendi, eorumq; bona inuadendi. Et certè titulus ille ſolus tranſitus negati, non videtur vniuerſalis ad iuſtificanda omnia Iſraëlitarum bella; tranſitus enim iden iuſtè petebatur, quia tranſire neceſſe erat, ad occupandas alias Prouincias, ſibi à Deo promiſſas. Vnde quando tranſgreſſi Iordanem ad eas peruenerunt, non leguntur petiiſſe vlteriùs ab incolis tranſitum, ſed etiam vrbes illas debellauerunt, & occupauerunt occiſis earum incolis, vt conſtat in Iericho, quæ prima ciuitas erat, Ioſue cap. 3. & aliis ſubſequentibus: Imò Gabaonitæ tantum abeſt, quod eis reſiſterent, vt ſtatim pacem, & amicitiam obtulerint, quam non niſi dolo, & fingentes ſe in remotiſſima Prouincia habitare, impetrare potuerunt, vt conſtat ex cap. 9. Ioſue. Quid, quod in iis regionibus nō ſolùm viros, ſed mulieres, & paruulos omnes occidebant; quod ob ſolum negatum tranſitum nō liceret ſine particulari Dei conceſſione, & præcepto, cùm non poſſent Innocentes directè puniri iuſtè ob delictum ſolùm aliorum: fatendum ergo eſt non ſolum illum titulum negati tranſitus interueniſſe, ſed diuinum præceptum, quo ſtante non iā propria, ſed diuina auctoritate bella gerebant.

98 Meliùs probatur ex Nicolao Papa, qui ad interrogationes Bulgarorum ita reſpondit. *De iis, qui idolis immolant, nihil aliud dicere poſſumus, niſi quod ratione potius quam vi conuincendi ſunt.* Ratio autem ex ſuprà dictis eſt clara; quia Eccleſia in primis hanc poteſtatem à Chriſto non accipit, quæ in eos, qui foris ſunt, nullam in ſe directam poteſtatem agnoſcit, vt ſuprà vidimus. Principes verò temporales non ſunt Principes, vel ſuperiores niſi ſuorum ſubditorum: nam ſuperior, & ſubditus ſunt correlatiui, & repugnat ſuperioritas, & iuriſdictio in non ſubditos: non poſſunt ergo illis præcipere & per conſequens nec punire, quia vis coactiua, & poteſtas puniendi; ſupponit neceſſariò poteſtatem præcipiendi: alioquin, quilibet priuatus poſſet propria auctoritate punire quemlibet alium ob peccata contra legem naturalem patrata, quod abſurdiſſimum eſſet, & totam humanæ Reipublicæ pacem perturbaret.

Obiicitur primò *ex cap.* 10. *Eccleſiaſtici*, vbi 99
dicitur: *Regnum à gente in gentem transfertur* Obiectio 1.
propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Videtur ergo, quod eiuſmodi crimina contra legem naturæ commiſſa dent aliis ius ſpoliandi bonis ſuis ipſos delinquentes. Reſpondeo in primis, ibi ſermonem eſſe, non de quouis peccato contra legem naturæ, ſed de peccatis contra iuſtitiam, de quibus eſt peculiaris ratio, vt mox dicemus. Deinde ibi ſolùm explicatur, quid Deus ipſe frequenter faciat, vel permittat in pœnam peccatorum, non quid alij homines non ſuperiores iuſtè facere poſſint: ſæpè enim in pœnam permittit Deus, vt alij etiam iniuſtè, & illicitè Chriſtianorum terras occupent, nedum Paganorum.

Secundo obiicitur Cyprianus in exhortatio- 100
ne ad martyrium, cap. 5. vbi adducto præcepto Obiectio 2.
Dei qui in veteri lege præcepit idololatras interfici, ſubdit. *Quod ſi ante aduentum Chriſti circa Deum colendum, & idola ſpernenda, hæc præcepta ſeruata ſunt, quantò magis poſt aduentum Chriſti ſeruanda ſunt?* Reſpondeo facilè, exempla omnia, & præcepta ibi à Cypriano adducta eſſe de puniendis fidelibus ad idolatriam tranſeuntibus vel iis, qui eos ad hoc crimen allicerent, non verò de alienigenis non ſubditis ob idolatriæ crimen puniendis, vt ex toto illo capite ſatis conſtat.

Tertiò obiicitur Gregorius *lib.* 1. *Regiſtri, epiſt.* 101
73. laudans Gennadium, quod bello contra infi- Obiectio 3.
deles geſto, fidem Chriſtianam propagaret. Reſpondeo, laudari Gennadium, quod occaſione belli contra hæreticos, vel alios infideles Imperij rebelles curaret propagari Chriſtianam religionem. Non itaque gerebat bellum contra infideles non ſubditos, ſed contra ſubditos rebelles, quos occaſione victoriæ curabat ad veram fidem adduci, vel reduci.

Quartò obiicitur Auguſtinus *lib* 5. *de Ciuit.* Obiectio 4.
cap. 12. *&* 17. laudans Romanos, quod barbaras nationes ſibi ſubiicerent, vt earum deprauatos mores corrigerent, & mutarent in melius. Cui conſentire videtur S. Thomas *lib.* 3. *de regimine Principum, cap.* 4. *& ſequentibus.* Reſpondeo, ibi non affirmari cauſam illam corrigendi mores fuiſſe iuſtam ad bellum inferendum, ſed laudari Romanos, quod gentium debellatarum mores correxerint, ideóque fortaſſe Deus victores illos eſſe voluit, ſi aliunde iuſtam belli cauſam habebant, vel certè permiſit eorum bella, vt bonus ille effectus conſequeretur.

Quintò obiicitur, quia Alexander Papa VI. 102
tranſtulit in Ferdinandum, & Elizabetham Reges Obiectio 5.
Caſtellæ, & Legionis, dominium omnium Inſularum, & Prouinciarum inuentarum, & inueniendarum in India Occidentali, quæ non eſſent ſub dominio alicuius Principis Chriſtiani, vt conſtat ex eius Bulla data anno 1493. quæ eſt Bulla 2. eiuſdem Alexandri VI. in 2. tomo Bullarij communis, ergo agnouit in ſe poteſtatem ad diſponendum de Regnis infidelium, quod nullo alio titulo videtur fieri potuiſſe, niſi ob Idololatriam incolarum, & vt conuerterentur ad fidem, & prauos ſuos mores contra legem naturæ corrigerent. Reſpondeo in primis, hoc argumentum nimium probare. Si enim ob idololatriam, & alia

pecca

peccata contra legem naturalem dominium bonorum ab infidelibus auferebatur, oportebat tamen, quod priùs admonerentur, & inuitarentur ad morum correctionem, quam ſi negligerent, tunc procederet contra eos, vt incorrigibiles ad has pœnas. quæ tamen conditio præmittenda, ibi non explicatur: omnes ergo reſpondere debemus, Pontificis donationem intelligendam eſſe iuxta terminos iuris, & ſuppoſitis terminis habilibus, nimirum ſuppoſita aliunde iuſta cauſa belli, quia, v.g. prædicatio impediretur, & expellerentur fidei miniſtri, vel quia iniuſtè aliquid in aduenas pacificos machinarentur, vel interueniente alio ſimili titulo; tunc Pontifex ius tribuerat Regibus Caſtellæ, Regna illa ſibi occupandi, prohibitis aliis omnibus Chriſtianis, ne ea ſibi occuparent. Vnde meritò Paulus III. poſtea in Bulla quadam declarauit, Indos infideles eſſe veros dominos ſuorum bonorum, nec poſſe iis ſpoliari, vt refert Coninch vbi ſuprà n. 160. quod ſimiliter in eodem ſenſu intelligitur, ſcilicet, niſi aliunde iuſta ſpolij cauſa interueniat.

103 *Obiectio 6.* Sextò obiicitur, quia poſſunt etiam non ſubditi prohiberi, & cogi ne iniurias aliis inferant, ergo multò magis ne inferant Deo, prout per idolatriam, vel alia ſcelera ſimilia, inferunt. Reſpondeo, in primis hoc argumentum, ſi quidquam probat, probare etiam de peccatis aliis, quæ non ſint contra legem naturalem, ſed contra fidem, vel alia præcepta ſupernaturalia: nam iis etiam offenditur Deus, nec minor eſt ibi iniuria in Deum, quàm in aliis peccatis contra legem naturæ: ſicut ergo poſſumus vi, & armis coërcere aggreſſorem iniuſtum noſtri proximi, ſiue iniuria illa ſit contra legem naturæ, ſiue ſit contra doctrinam fide reuelatam, ſi tamen vera iniuria proximi eſt; ſic licebit coërcere, & cogere infideles, ne iniuriam in Deum committant, ſiue ea ſit contra legem naturæ, ſiue ſolùm ſit contra doctrinam fidei, ſi tamen illa ſit iniuria grauis in Deum.

104 Ad argumentum ergo P. Coninck *dicta diſp.* 18. *n.* 201. reſpondet negando Conſequentiam: tunc enim ſolùm poſſumus vi cogere, & prohibere ab iniuria, quam proximo infert, quando ipſemet, qui patitur iniuriam, cupit defendi, ſecus ſi id non petat, nec cupiat, præſertim ſi ipſemet poſſet ſe ab iniuria liberare, ſicut Deus de facto poteſt, & tamen iuſtas ob cauſas impedire non vult. Hæc tamen reſponſio difficilis eſt: dixi enim *to. 1 de iuſt. diſp.* 10. *ſect.* 11. *n.* 202. cum aliis, quos attuli, poſſe nos vi, & armis defendere innocentem ab iniuſto aggreſſore, etiamſi ipſe innocens nolit noſtram defenſionem, & licèt ipſe potens ſe defendere, id non faciat. Ex hoc ergo capite non repugnaret, quòd infideles poſſent ob crimina idololatriæ, & alia contra legem naturæ, coërceri, & cogi à Principibus Chriſtianis, & niſi ab iis peccatis, & iniuriis diuinis abſtinerent, priuari etiam regnis, & bonis ſuis, donec reſipiſcerent.

105 Faciliùs ergo reſponderi poteſt, in primis non omnia peccata mortalia continere iniuriam propriè dictam contra Deum, vt cum aliis dixi *diſp. 3. de Incarnatione, ſect. 3. & ſequentibus.* Deinde, quidquid de hoc ſit, Regula illa, quòd ad defendendum innocentem, ab iniuſto aggreſſore, fas ſit tertio non ſuperiori aggreſſorem occidere, vel pœnis aliis coërcere, non eſt vniuerſaliter vera, ſed habet ſuas limitationes, quarum vna eſt, vt id non liceat, quando ex aggreſſoris occiſione (& idem eſt, cum proportione de ſpoliatione, vel quolibet alio malo ei illato) maiora damna publica timerentur, quàm ex iniuria innocentis, quæcunque illa ſit. Exemplum commune eſt, ſi Princeps cuius vita ad publicum bonum, & Reipublicæ pacem neceſſaria eſt, iniuſtè aggrediatur innocentem, vt eum occidat: non enim ideo cuilibet licebit Principem occidere, vt liberet innocentem: imò debet huius mortem iniuſtam 106
permittere, ne illa alia grauiora mala ſubſequantur. Hinc ergo reddi poteſt ratio, cur etiamſi concederetur vera, & propria iniuria diuina in peccato mortali, non tamen ideo liceat priuatis, vel certè non ſuperioribus vindictam ſumere de peccatore, vel eum vi à peccato coercere. Ex hac quippe communi licentia cuiuſlibet in quemlibet, ingentia mala ſequerentur, & peſſimè turbaretur pax, & tranquillitas humani generis. Quis enim eſt homo, qui non peccet? omnes ergo, & ſinguli in omnes, & ſingulos haberent poteſtatem, & prætextum ſpoliandi eos vita, bonis, & rebus omnibus, vt a peccatis, & offenſis in Deum abſtinerent: qua licentia conceſſa tota humanæ Reipublicæ pax turbaretur, & prorſus tolleretur; eſſent enim omnes, quaſi banniti, quos ſinguli impunè poſſent occidere ob ſua pecata, & bonis omnibus ſpoliare. Quod quidem, quam graue ſit malum, & omnino præſcindendum permiſſione eiuſmodi peccatorum, conſtat apertè ex eo, quod nec ipſimet Principes ſupremi temporales poſſunt omnia mortalia peccata ſuis ſubditis prohibere, eóſve ob quodlibet mortale crimen punire, ſed ſolùm ob aliqua grauiora, quæ bono publico, & Reipublicæ tranquillitati aduerſantur; cætera verò relinquenda ſunt diuino iudicio, vt cum communi ſententia tradit Suarez *lib. 3. de legibus cap.* 12. *num.* 11. *& ſequentibus.* Imò in Prælato, & ſuperiore etiam Eccleſiaſtico eam poteſtatem prohibendi omnia peccata mortalia, & ea puniendi, negat idem Auctor *lib. 4. cap.* 11. *num.* 3. quia ex tali poteſtate maius damnum, quàm bonum reſultaret fidelibus. Quantò ergo minus dicemus licere punire non ſubditos, & cogere eos pœnis acerbiſſimis ad non peccandum contra legem naturalem; ex qua poteſtate ſingulis conceſſa, maiora, & grauiora ſine proportione mala conſequerentur contra pacem, & tranquillitatem humanam?

Septimò obiicitur, quia poſſunt Chriſtiani vindicare blaſphemias, & cõtumelias infidelium 107
contra Chriſtum, & contra noſtram religionem eoſque vi, & armis coercere, ne res noſtras contumelioſè tractent: cur ergo non poterunt impedire etiam eorum idololatriam, quæ continet maximam veri Dei iniuriam, & condemnationem veræ religionis; Reſpondetur blaſphemias illas, & contumelias noſtræ religionis vt breuiter indicauit Suarez *dicta diſp.* 18. *ſect.* 4. *num.* 4. dupliciter poſſe conſiderari, primò quatenus præciſè ſunt contra Deum, & ex hoc capite non dant iuſtam cauſam belli contra infideles non ſubditos, ſecundo poſſunt conſiderari, quatenus ex illis redondat inhonoratio poſitiua Eccleſiæ, & Chriſtianorum, contra quos etiam conuitia illa proferuntur: quaratione ſicut propter alias iniurias poteſt licitè bellum inferri non ſubditis: ſic etiam poterit propter has, licèt in hoc etiam cautè, & prudenter procedendum ſit, ne maius fortaſſe

fidei

fidei detrimentum inde ſequatur, quàm ſi patienter tolerando, & diſſimulando proprias iniurias, ratione magis, & exemplo infideles allicerentur ad fidem amplectendam, à qua potiùs magis abhorrerent, viſo ſtudio vltionis, & vindictæ contra Euangelica conſilia, quæ fides ipſa prædicat, & commendat. Huiuſmodi autem iniuriam redundantem etiam contra nos ipſos non continet propriè ſimplex idololatria, aut ſimilia peccata, ſed ſolùm manifeſtationem proprij erroris: ſicut non ſum ego iniurius alicui doctori ſequendo contrariam ſententiam contra illius doctrinam. Aliud verò eſſet, ſi ſubſannarem illius doctrinæ auctores, aut doctrinam ipſam iis dicteriis proſequerer, vt Auctores etiam pungere, & acerbiùs notare velle exiſtimari iure poſſem.

108 *Obiectio 8.* Octauò obiici poteſt, quia ſi non licet infideles non ſubditos cogere, vt ab idololatria deſiſtant, neque etiam licebit ad hunc finem eorum idola confringere, & templa diruere, quod tamen plures ſancti feciſſe leguntur. P. Suarez *dicta ſect.* 4. *num.* 8. dicit, id non licere auctoritate priuata facere, vt colligitur ex *l. ſicut*, & *l. Chriſtianis.* Cod. de Paganis, ideoque in Concilio Eliberino can. 60. decerni, non eſſe habendum pro martyre, qui propria auctoritate frangens idola, propterea ab infidelibus occidatur. Contra hoc tamen videntur eſſe, vt dixi, exempla multorum, qui id fecerunt, & vt veri martyres, ab vniuerſa Eccleſia coluntur. Quare de hoc puncto conſulendus eſt Baronius in notis ad martyrologium die 9. Aprilis, vbi iuxta doctrinam S. Auguſtini ep. 50. ad Bonifacium longè ante medium, diſtinguit inter eos, qui auctoritate priuata, & furore perciti indiſcreto, idola, vel templa diruebant, & eos, qui legitima auctoritate legibus principum conceſſa id exequebantur. Hi enim ſecundi laudabiliter id faciebant: ſecus illi primi, niſi diuino inſtinctu, vel Dei iuſſu mori facerent, prout multos feciſſe conſtat. Canon verò citatus ex Concilio Eliberino intelligitur ſolùm de iis, qui propria, & priuata auctoritate operabantur, & de his etiam intelligendus eſt Suarez, cùm expreſſè loquatur de frangente idola priuata ſua auctoritate.

109 Dixi tamen in Concluſione principali, non poſſe infideles non ſubditos prohiberi, aut cogi, ne ea peccata committant, quando non peccant *in præiudicium aliquorum innocentium.* Si enim in eorum præiudicium fiant, poſſunt ab aliis, vi etiam, & armis impediri; Exemplum commune eſt de iis infidelibus, qui idolis victimas humanas offerunt, immolando in eorum honorem homines, vel pueros innocentes, quos quidem charitas permittit, & aliquandò iubet (ſi ſine graui incommodo proprio fieri poteſt) ab iis malis eripere etiam cum aggreſſorum morte. Dixi autem, *ſi homines innocentes immolent*: ſi enim nocentes ſolùm, & mortis reos, propter alia crimina, ad ſacrificia illa ſacrilega aſſumant, non poſſunt propter illud ſolum ſacrilegij peccatum, quod ſine innocentis alicuius iniuria committunt, ab aliis quorum non ſunt ſubditi, bello inuadi, vt doctores citati communiter fatentur.

110 *Proponitur difficultas.* Difficultas eſt, ſi ipſi innocentes auxilium non petant, imò nec eripi velint, an poſſint adhuc occiſores non ſubditi ab eo crimine prohiberi. Et quidem certum videtur, licèt id non petant, præſumi tamen velle, & deſiderare ſuam tutelam ab iis qui opem ferre poſſint. Si tamen expreſſè ſuam libertatem reſpuerent, & excluderent, vel ſi ex circunſtantiis hæc voluntas præſumeretur. P. Coninch *dicta diſp.* 18. *num.* 197. negat poſſe occiſores vi prohiberi ab iis immolandis; quia cum ius vim vi repellendi per ſe ei ſoli immediatè conueniat, qui illam iniuſtè patitur, vel qui huius, aut vim inferentis ſuperior ſit, illicitè illud mihi vſurpo, niſi ab aliquo horum mihi committatur: ſicut nequeo validè alterius nomine aliquid agere, ſi ipſe nolit me hoc eius nomine agere. Meliùs tamen Suarez *vbi ſuprà num.* 4. dicit poſſe prohiberi vi aggreſſorem iniuſtum ad defendendum innocentem, etiamſi ipſe nolit defendi; quod etiam dixit *tomo* 5. *de Iuſtit. diſp.* 10. *num.* 202. Vnde licèt ipſi defendi nolint nec etiam ſe defendant, cùm poſſint poterunt infideles à nobis prohiberi, ne eos idolis immolent, & occidant; quia quicunque illi ſint, qui morti deſtinantur, mihi generis humani communitate coniuncti ſunt, & poſſum ego, non ſolùm meas, ſed etiam aliorum, qui mihi coniuncti ſunt graues, & enormes iniurias, vi etiã, & armis impedire, non exſpectato eorum conſenſu.

Hoc tamen, ni fallor, aliqua indiget explicatione: dupliciter enim contingere poteſt, quod innocens patiens conſentiat, & nolit ſe defendere, vel ab alio defendi; primò retinendo adhuc ius ſuum, ita vt veram, & propriam iniuriam patiatur, poteſt enim aliquis libenter pati, imò & de paſſione ſua gaudere, & tamen adhuc retinere ius ſuum, quantum ſufficit, vt patiatur iniuriam; prout Martyres veram iniuriam patiebantur, licèt nollent ſe defendere, imò & de morte ſibi inferenda gauderent: vt latè probaui *diſp.* 3. *de Incarnat. ſect.* 6. & conſtat exemplo eorum, de quibus Paulus ad Hebr. 10. dixit. *rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis.* Si enim rapina fuit iniuria fuit; & tamen cum gaudio ſuſcepta fuit. Et in hoc caſu procedere debet doctrina poſita: nam licèt illi nollint ſe defendere, nec defendi, iniuriam tamen patiuntur, & per conſequens iniuſtus aggreſſor vi etiam ab alio tertio reprimi poteſt. Poteſt autem rurſus, ſecondò qui mortem, vel aliud malum patitur, ita conſentire, vt auferat omnem rationem iniuriæ, quia omnino cedit iuri, & quantum ex ſe poteſt, tribuit facultatem & licentiam eiuſmodi bona auferendi: quo caſu, nón ita facilè concedam, poſſe ab aliis per vim eripi etiam cum morte aggreſſoris. Et quidem, ſi innocens bonis ſolùm fortunæ ſpolietur, idque conſentiente ipſo, & iuri ſuo cedente, abſque vi, & dolo; certum videtur non eſſe locum defenſioni violentæ: tunc enim proinde ſe habet, ac ſi bona ſua donaret accipienti, qua Domini voluntate poſita, non poteſt per vim donatarius prohiberi, ne iure ſuo ſibi conceſſo vtatur. Quod locum etiam habet in bonis honoris, & famæ, ſaltem in iis, quibus homo licitè poteſt ſeipſum priuare: nam ſicut ipſe poteſt ſe iis licitè ſpoliare, quando id non cedit in damnum aliorum, ita poſſunt alij ex eius conſenſu id facere; nec poſſunt vi prohiberi, ne faciant. 111

De bonis autem corporis, qualia ſunt vita, membra &c. maior videtur eſſe difficultas: dicit enim Suarez *loco citato*; ſi quis velit ſe occidere, poſſe ab alio etiam auctoritate priuata cogi, ne ſe occidat: vnde infert, poſſe & alios cogi, ne eum etiam conſentientem, & volentem occidant. Quod etiam explicatione, & limitatione indiget. Certum enim in primis eſt, non poſſe aliquem ab 112

alio

alio priuato occidi, ne ſe occidat: de illo quippe qui id faceret, meritò dici poſſet illud Poëtæ: *Dic mihi, non ſtultum eſt, ne moriare, mori?* Vnde nec alius poſſet à priuato occidi, ne aliquem volentem, & petentem occideret: quale enim lucrum eſſet mortem voluntariam vnius violenta alterius inuiti morte redimere? Poſſet quidem, qui ſe ſtulto deſperationis impetu occidere vult, cohiberi per vim, ablato ei gladio, & ligatis etiam manibus ad tempus, donec iræ feruor ſedaretur, quia hæc leuiora remedia ſunt, per quæ non videtur inferri iniuria, nec vſurpari iuriſdictio in illum, cui applicantur; imò quilibet poteſt ægroto ſitienti aquam prohibere, & auferre, quæ ei morbum faciet lethalem: ergo & poterit auferre venenum volenti ſumere. Vnde hoc ipſum poterit facere circa alium, qui eum conſentientem, & petentem vult occidere. Non tamen puto, poſſe quemlibet priuatum hoc prætextu, alium in vincula diuturna conijcere, & multò minus eius bona inuadere, ſpoliare, & fortunis priuare, qui ſunt actus ſolius poteſtatis publicæ, ſuperioris: non enim ſunt facienda mala, vt ſequantur bona. Nec obſtat quod Suarez dicit, volentem ſe occidere, non eſſe dominum ſuæ vitæ: ex hoc enim ad ſummum fit, quòd peccet contra iuſtitiam in Deum. Diximus autem ſupra, peccata contra ſolum Deum, non dare ius homini priuato peccatorem puniendi, inuadendi, vel ſuperioritatem in illum exercendi. Sicut ergo in aliis contra Deum peccatis, ſic etiam in hoc, iudicio Dei relinquendus erit, & ſuis ſuperioribus, qui poſſunt, & debent ſubditos à ſui, vel aliorum etiam volentium occiſione, aut mutilatione pœnis debitis, & proportionatis coërcere.

113 Denique aduerte, tunc etiam quando hæc peccata cedunt in præiudicium innocentis inuiti, ita demum poſſe ab aliis aggreſſorem iniuſtum coërceri vi, & poteſtate adhibita, vt tamen non ad punitionem progrediatur, ſed ſolùm ad impediendum, & quantum ad hunc præcisè finem ſufficit: nam punire pro præteritis pertinet ad ſolum ſuperiorem: defendere autem innocentem permittitur communiter, & pro ſe, & pro aliis. Quare ſi iniuſtus aggreſſor ceſſet ab iniuria, ceſſare etiam debet vis, & coactio; ita tamen, vt innocens ſecurus maneat, ne fortaſſe recedente tutela defenſoris, ſtatim in eaſdem anguſtias recidat ſine remedio; ita cum aliis Coninch *dicta diſp.* 18. *n.* 198.

114 Reſtat nunc ſecunda pars noſtræ concluſionis & communis ſententiæ probanda, & explicanda, nempe ſubditos infideles poſſe à ſuo Principe cogi, ne ſcelera contra naturalem legem committant: quod tamen intelligi debet de iis peccatis, quæ Legiſlator humanus lege ciuili prohibere poteſt, pœnis etiam adhibitis ſuis ſubditis. Nam, vt ſuprà indicauimus, non poteſt Legiſlator humanus lege ciuili punire ſubditos ob omnia mortalia peccata, nec ea poteſtas neceſſaria erat ad finem politicum gubernationis ciuilis. In hoc ergo ſenſu concluſio poteſt facilè probari, ex poteſtate humana Principis, quæ non limitatur ad ſubditos fideles, ſed ad omnes extenditur, & comprehendit etiam infideles. Omnes enim dirigere poteſt, in ordine ad pacem Reipublicæ, & ad morum probitatem, quæ neceſſaria ſit ad conuictum humanum, & honeſtum Reipublicæ ſtatum. Quare ſicut furta, homicidia, fraudes, & alia eiuſmodi, ſic etiam prohibere poteſt adulteria, cultum Dæmonum, magiam, periuria in iudicio, blaſphemias, & ſimilia peccata, quæ Rempublicam maximè deturpant, & legi naturali repugnant. Vnde imperatores Chriſtiani, vbi primùm fidem noſtram amplexi ſunt, idolatriam ſeueriſſimis legibus prohibuerunt, quæ à Conciliis, & Patribus laudatæ, & commendatæ, atque aliquando poſtulatæ etiam fuerunt, de quo videri poteſt Suarez *dicta ſect.* 4. *numero* 6. Hodie etiam in Philippinis Inſulis, quæ Hiſpaniæ Regi ſubiacent, plura Sinenſium Gentilium millia, qui artes omnes ferè mechanicas ibi exercent, ea lege ibi degere permittuntur, vt à certis vitiis contra naturæ legem abſtineant, grauiſſimas alioquin pœnas ſubituri.

Infideles ſubditi poſſunt à ſuo principe cogi, ne, ſcelera contra naturalē legem committant.

115 Dicet aliquis, videri hoc eſſe ſupra Principis laici poteſtatem: nam vt ſupra dicebamus, non poteſt Princeps punire ob delicta, de quibus non poteſt iudicare: non videtur autem poſſe Princeps laicus iudicare de rebus ſpectantibus, ad materiam religionis, qualis videtur eſſe cultus vnius Dei, & aliæ ſimiles: non poteſt ergo ea peccata punire. Reſpondeo Principem ſæcularem non poſſe de iis rebus iudicare, prout ſunt contra fidem, nec etiam punire ob ea peccata, prout includunt infidelitatem, poſſe tamen de iis iudicare, quatenus ſunt contra rationem naturalem, & punire ſubditos infideles in his delinquentes. Nam ſicut iudicat de homicidio, adulterio, & aliis peccatis contra legem naturalem; poterit etiam iudicare de irreligioſitate, idololatria, & aliis ſimilibus, quæ ſunt etiam contra legem naturalem, ſaltem quamdiu Eccleſia non aduocat ad ſe eas cauſas, quando pertinent ad ſubditos baptizatos. Hæc enim peccata, præſcindendo etiam à malitia infidelitatis, quæ opponitur fidei, habent malitiam contra ipſam legem naturæ, & rationem naturalem, ratione cuius non excedunt poteſtatem, & ſphæram Principis ſæcularis.

116 Aduertunt tamen bene Bañes *in præſenti, quæſt.* 10. *articul.* 10. *Dub.* 2. *concluſ.* 3. Suarez *vbi ſupra num.* 8. Coninch *numero* 188. & alij, debere Principem priùs lege ſua prohibere eiuſmodi delicta, antequam delinquentes puniat. Quod probat Coninch, quia reſpublica eos ſolos ſubditos punire poteſt, qui eam, eiuſue ſtatum, & tranquillitatem lædunt, aut turbant; peccata autem, quæ ab ea non ſunt prohibita, non cenſentur eius tranquillitatem, vel auctoritatem lædere, niſi eam directè; aut dolo impugnent: non poſſunt ergo puniri antequam prohibeantur: ideo namque ſimplex fornicatio non punitur, quia lege non prohibetur, & ſic de aliis. Adde, debere Principem, & Rempublicam ſuauiori modo, quo poſſit, ſubditos cogere: eſt autem ſuauior modus, & humanis moribus magis accommodatus, vt ſubditi priùs moneantur, & deterreantur prohibitione, antequam puniantur. Vnde iuxta horum etiam auctorum mentem, ego eam doctrinam ſolùm regulariter intelligendam puto, & de criminibus ordinariis. Alioquin non videtur negandum atrociora, & extraordinaria crimina poſſe à Principe puniri, licèt lex nullam pœnam deſignauit: quod videtur eſſe iuxta l. 1. ff. de effractoribus, & explicatoribus, & l. *hodie* ff. de pœnis, vbi Vlpianus ita reſpondet. *Hodie licet ei, qui extra ordinem de crimine cognoſcit, quam vult ſententiam ferre, vel grauiorem, vel leuiorem*

ſeniorem, ita tamen, vt in vtroque moderationem non excedat. Et quidem ipſe Coninck admittit exceptionem eorum criminum, quæ directè, vel dolo, tranquillitatem, vel auctoritatem Reipublicæ lædunt, aut impugnant idem ergo dici poteſt de quolibet atroci crimine in Deum, vel homines, licèt lea mentionem eius non fecerit, quia hæc etiam Reipublicæ ſtatum, & tranquillitatem maximè perturbant. Quis enim credat, quia Solonis, vel Romuli etiam legibus nulla parricidis pœna ſtatuta fuerit, quia ob eius atrocitatem, non timebant vnquam futurum, vt ea Cicerone oratione pro Roſc. Amerino, & Plutarcho in Romuli vita colligitur; quis, inquam, dicat adueniente caſu, non potuiſſe in illa Republica parricidam pœna etiam acerbiori puniri? ſic etiam factum vidimus noſtris diebus, vt in occiſorem Henrici IV. Galliæ Regis extraordinaria, & acerbiſſima pœna meritò animaduerſum fuerit. Nec poſſunt leges humanę ad omnes caſus extraordinarios deſcendere, & ſatis eſt quod ipſa delicti atrocitas ſuadeat, non fuiſſe Legiſlatoris mentem impunitatem concedere; ſed iudicis arbitrio reſeruatam fuiſſe pœnam, ſi caſus occurreret.

117 *Poteſtas cogendi Infideles, & prohibendi illis crimina contra legem naturæ competit ſolis ſuperioribus, quorum ſubditi ſunt.*

Ex dictis verò infertur primò hanc poteſtatem cogendi infideles, & prohibendi illis crimina contra legem naturæ, non competere homini priuato, nec ciui fideli erga conciuem infidelem, ſed ſolis ſuperioribus, quorum ſubditi ſunt: procedit enim ex poteſtate dominatiua, vel gubernatiua, vt dictum eſt, & obſeruat Suarez *dicto num.* 8. Si tamen crimen infidelis redundaret in præiudicium innocentis, cui iniuria infertur, nec eſſet recurſus ad iudicem, vel poteſtatem ſuperiorem à quo innocens defenderetur; poſſet tunc priuatus, priuatum conciuem infidelem ab innocentis læſione iniuſta, vi etiam prohibere, in iis caſibus, in quibus poſſumus vi repellere vim cuilibet innocenti ab iniuſto aggreſſore illatam, vel inferendam,

118 *Poteſtas cogendi ſubditos infideles, vt abſtineant à criminibus contra legem naturalē, & ab idololatria &c, competit etiam Principibus infidelibus.*

Infertur ſecundò, poteſtatem hanc cogendi ſubditos infideles, vt abſtineāt a criminibus contra legem naturalem, idololatria, & aliis ſimilibus, competere non ſolùm Principibus Chriſtianis, ſed etiam Principibus infidelibus reſpectu ſuorum ſubditorum, vt obſeruat idem Suarez loco citato. Ratio autem eſt clara, quia ij etiam Principes infideles, habent æqualem poteſtatem temporalem in ſuo ſubditos ad dirigendos eos iuxta regulas rationis, & legis naturalis: quare ſicut poſſunt iis furta, adulteria, & homicidia prohibere, ſic etiam poterunt idolorum cultum, & alia, quæ non minus aduerſantur legi naturali.

119 *Non ſolum poſſunt, ſed debent Principes hæc peccata, & ritus ſuis ſubditis prohibere.*

Infertur tertiò non ſolùm poſſe, ſed debere Principes, hæc peccata, & ritus etiam legi naturali aduerſos ſuis ſubditis prohibere, ſi id ſine grauiori incommodo facere poſſint: ita idem Suarez ibidem: quia tenentur benè ſubditos gubernare in ordine ad finem ſuæ gubernationis; quare ſicut homicidia, furta, & adulteria, ſic etiam hæc alia delicta, quæ ex genere ſuo pleraque grauiora ſunt prohibere debent. Dixi tamen, *ſi ſine grauiori incommodo poſſint*: quando enim ex prohibitione maiora timentur mala, an poſſint licitè permitti ea dicemus §. *ſequenti.*

§. IV.

An, & quomodo liceat, infidelium ritus permittere?

NOn loquimur de ritibus, qui ſoli fidei Chriſtianæ aduerſantur, quales ſunt ritus Iudaici lege veteri approbati, & præſcripti: ſed de ritibus legi naturali aduerſariis, qualis eſt idololatria, & ſimiles: ex iis tamen, quæ de his ritibus diximus, colligi facilè poterit, quid dicendum ſit de permittendis erroribus hæreticorum, ſeu de libertate conſcientiæ illis concedenda, ne iterum de illa cogamur poſtea tractare, quando de hæreſi in particulari agetur, præſertim cùm de eo argumento latè, & doctè poſt alios ſcripſerit Hurtado *infrà diſput.* 79. qui videri poteſt, & primo loco S. Thomas *quæſt.* 10. *art.* 11. vbi breuiter eorum hoc argumentum comprehendit. 120

Regula communis, & veriſſima hæc eſt, eiuſmodi ritus in infidelibus ſubditis non eſſe à Principe permittendos ſine grauiſſima cauſa cum illa verò poſſe: ita cum S. Thoma cæteri Theologi, quos ſequuntur Suarez *dicta ſect.* 4. *num.* 9. Coninch *vbi ſuprà num.* 195. Hurtado *vbi ſuprà*, & alij paſſim. Et in primis non poſſe ſine grauiſſima cauſa permitti, conſtat clarè, quia deeſſet Princeps in præcipuo munere, & debito ſui Principatus: ſi enim minora alia vitia permittere non poteſt, quantò minùs ea, quæ præcipuam religionis virtutem oppugnant? Vnde in Scriptura reprehenduntur Reges omnes, qui excelſa non abſtulerunt: hoc eſt, permiſerunt populo ſacrificia offerre ritu prohibito, quem ſanè totis viribus auferre debuiſſent, & in profanis etiam litteris commendantur, qui religionis, & pietatis ſtudium politicis omnibus rationibus, & negotiis in Republica adminiſtranda præpoſuerunt, vt latè probat Hurtado *vbi ſuprà* §. 15. *& ſeqq.* 121

Ritus infidelium non ſine grauiſſima cauſa à Principe permitti debent.

Quod verò ex grauiſſima cauſa liceat etiam aliquando ritus illos illicitos permittere, conſtat ex regula generali; quòd licèt nunquam mala facienda ſint, vt ſequantur bona; aliquando tamen mala permittenda ſunt, ad vitanda grauiora mala prout de facto meretrices, & lupanaria publicè permittuntur, ne grauiora peccata ex humana fragilitate, & prauitate ſequantur, vt dixit Auguſtinus adductus à S. Thoma, dicto art. 11. in corpore: *Aufer meretrices de rebus humanis, turbabis omnia libidinibus.* Similiter ergo quando ex coactione infidelium ſubditorum, & prohibitione eorum rituum, grauiora damna prudenter timentur, tolerandi, & permittendi ſunt: exemplo patris familias Euangelici, qui Matth. 13. ſeruis volentibus eradicare Zizania, reſpondit: *non, ne fortè eradicantes Zizania, eradicetis ſimiliter triticum.* Quam regulam plures, & piiſſimi Principes ſequuti diſſimularunt, & tolerarunt in ſubditis ritus ſacrilegos, & hæreſes manifeſtas, quandiu ſine maioris mali timore ſeſe opponere non poterant. Quare tota difficultas in hoc puncto conſiſtit in iudicio ferendo de circunſtantiis, & cauſa ſufficienti ad iuſtificandam eiuſmodi tolerantiam, & permiſſionem. 122

In quo iudicio Hurtado *vbi ſuprà* §. 10. videtur ſtatuere pro vnica cauſa religionem, dicens, tunc ſolùm permiſſionem eſſe licitam, quando maiùs 123

imminet religioni damnum alioquin ineuitabile niſi concedatur permiſſio. Vnde §.31.concludit, in prouincia hæretica facilè admittendam à Principe Catholico libertatem conſcientiæ, quia religio Catholica lucratur tunc impunitatem, qua in eo loco antea carebat: è contra verò in Prouincia Catholica non eſſe permittendam, niſi deſperatis iam rebus, quia talia libertas religioni ſolùm falſæ lucrum affert. Hæc tamen regula, vt in vniuerſum vera ſit, intelligi debet de licentia, & periculo, reſpectu earundem perſonarum, non reſpectu loci materialiter ſumpti: nam in Prouincia, vel ciuitate Catholica poteſt aliquando permitti ex cauſa iuſta ritus falſus, vel hæreſis in aduenis, quando id fieri poteſt ſine periculo, quod peruertantur indigenæ: poſſunt enim permitti hæretici deforis aduenire ad commercium, vel legationis cauſa, quorum ſæpe aliqui ea occaſione conuertuntur, nec tunc religio detrimentum patitur; cùm illi iam antea hæretici eſſent in ſuis Prouinciis. Sic etiam in inſulis Philippinis, permittuntur Sinenſes idolorum cultores, ad opificia, & artes exercendas diu commorari, quorum plures ea occaſione fidem recipiunt. Non ergo ſolùm debet conſiderari locus antea Catholicus, vt dicamus, præiudicari religioni, ſi eo in loco detur impunitas infidelibus, vel hæreticis: ſi tamen non detur iis, qui ante eam conceſſionem Catholici erant. Sicut è contra etiam in Prouincia infidelium, vel hæreticorum non debet concedi ea impunitas Catholicis illuc euntibus, ſi ibi à fide deficiant, imò ij ſeueriſſimè ſolent à ſummis Pontificibus puniri, ſi capi poſſint. In vniuerſum autem præferendum eſt negotium religionis, & fidei cuicumque rationi politicæ, & præ oculis habendum, ne religio notabile patiatur detrimentum ex eiuſmodi conceſſionibus: ſi autem non timeretur periculum commune, ſed vnius, vel alterius Catholici, qui fortaſſe ea occaſione à fide deficeret: poſſet aliquando bonum publici ſtatus huic periculo præponderare; nec omnia particularia mala præcaueri poſſunt; & ſæpe propter communem vtilitatem, etiam politicam, permittitur vnius, vel alterius ciuis mors corporalis: poteſt ergo & permitti periculum ſpirituale, præſertim cùm ipſe ciuis poſſit ſi velit, malum illud vitare. Nec enim Princeps tenetur cum quolibet incommodo, præſertim publico, præcauere mala omnia particularia ſingulorum: ſed tamen oportet ſemper, quoties permiſſio hæc poſitiuè, & non ſolùm diſſimulatione quadam, ſed legitima declaratione conceditur, determinare, & exprimere pro quo loco, & pro quanto tempore, & quibus perſonis, & pro qua ſecta concedatur, & curare, ne vlterius extendatur, ne amplior ſit quoad perſonas, locum, tempus, vel ſectas, quàm neceſſitas ipſa cogat.

124 *An Princeps Chriſtianus poſſit hanc conſcientiæ libertatem, ſine conſenſu & facultate ſummi Pontificis ſubditis concedere.*

Dubitari poteſt, an Princeps Chriſtianus poſſit hanc conſcientiæ libertatem, ſine conſenſu, & facultate ſummi Pontificis ſubditis concedere, de quo videri poteſt Hurtado *diſp.79.ſect.5.* qui latè de hoc agit, & concludit, poſſe ſubditis non baptizatis quia ij non pertinent ad iudicium Eccleſiæ; non verò poſſe hæreticis, ſeu ſubditis baptizatis, in quos cùm Eccleſia habeat directam iuriſdictionem: non poteſt Princeps Laicus huic Eccleſiæ poteſtati, ſine eiuſdem Eccleſiæ conſenſu præiudicare. Vnde quantumcumque Princeps ſaluum conductum, vel libertatem, & immunitatem hæreticis promittat; poteſt eo non obſtante Eccleſia ſemper hæreticos illos capere, & punire: quare, vt ij ſecuri omnino accedant, habenda erit conceſſio, & conſenſus Pontificis, prout datus fuit in Concilio Tridentino in bulla, quæ habetur poſt ſeſſionem 15. Ex quo loco clarè colligitur, Eccleſiam teneri ad ſeruandam fidem datam hæreticis de eorum immunitate, dum tamen ipſi ſeruent conditiones, ſub quibus fides, & ſecuritas data eſt, quod late, & doctè probat Magiſter Ioan. Marq. Auguſtinianus, *lib.1. de Gubernatore Chriſtiano cap.24.* Ex quo totam illam quæſtionem ferè deſumpſit Hurtado, *vbi ſupra ſect.7.* Ratio autem eſt, quia totum id quod ſine peccato fieri poteſt: poteſt etiam promitti, & ſeruari debet, ſi promiſſum ſit. Poteſt autem ſine peccato impunitas dari hæreticis: imò expedit, & neceſſe eſt plerumque ita fieri, & promitti, promiſſione obligante: alioquin ſpe omnino abiecta non auderent vnquam hæretici fidere Eccleſiæ, vt ad Concilia, vel loca Catholica accederent ad examinandam ſuam fidem, & conferendam cum noſtra, quo remedio ablato occluditur aditus eorum reductioni. Neceſſe ergo eſt ad bonum commune religionis, quod Eccleſia poſſit ſe obligare ad fidem hæreticis ſeruandam, quam ſemel datam violare non liceat.

Nec obſtat, quod aliqui præſertim hæretici dicunt de facto Ioanni Hus, Hieronymo Pragæ, qui fide accepta ad Concilium Conſtantienſe acceſſerant, eam non fuiſſe ſeruatam, ſed publico iudicio ibidem combuſtos eſſe. Hoc enim maiori ex parte figmentum eſt, vt pluribus ex ipſa hiſtoria argumentis petitis probant Marquez, & Hurtado *locis citatis.* Primò quia negant aliqui, eos hæreticos ſaluum conductum habuiſſe, nec à Principe quidem ſæculari, vel Imperatore. Secundò quia licèt ab Imperatore habuiſſent, Eccleſia tamen non potuit ab eo obligari, & adhuc ſua ſuum retinebat, ad eos iudicandos, & puniendos. Tertiò quia Praga, licèt ſaluum conductum petierit à Concilio, ſed tamen Patres Concilij noluerunt illum concedere abſolutè; ſed cum limitatione, nimirum, promiſerunt illum ſine vi audire, iuſtitia ſemper ſalua, itaque promiſerunt ſolùm immunitatem ab oppreſſione iniuſta, vt conſtat ex ſeſſione 6. in cap. cui titulus eſt, *Decernitur citatio contra Hieronymum de Praga.* Qua promiſſione fortaſſe ſibi ſaluum conductum finxit, & acceſſit. Sed adhuc fides ei ſeruata fuit, & ipſe clementer auditus hæreſes abiurauit, vt conſtat ex ſeſſ.16. additis illis verbis: *Et ſi ego ipſe aliquando, quod abſit, aliquid contra ſentire, aut prædicare præſumpſero, Canonum ſeueritati ſubiaceo.* Vbi iam ceſſit iuri impunitatis, ſi iterum ad hæreſim rediret, prout poſtea rediit pœnitens abiurationis factæ, & proteſtatus in ipſo Concilio, ſe impiè feciſſe damnando doctrinam, quam damnauerat. Vide plura alia argumenta apud prædictos auctores, quæ manifeſtè probant, non fuiſſe in eo Concilio violatam fidem, datam illis hæreticis. 125

Illud mihi difficilius eſt, quod docet idem Hurtado *ibi* §.53. Principem, niſi iuramento confirmet libertatem conſcientiæ, non teneri, nec debere ſtare promiſſis, quia promiſſio abſque iuramento non obligat, quando vi, aut metu extorquetur, & res promiſſa cedit in graue promittentis detrimentum: hæc autem libertas conſcientiæ ſemper extorquetur vi, & metu iniuſto 126

cadente

cadente in virum conſtantem. Hoc, inquam, difficile eſt. Primò quia ſi promiſſio ſecluſo iuramento, non obligat promittentem propter metum iniuſtum, quo extorquetur, iuramentum ſuperadditum non affert obligationem iuſtitiæ, ſed ſolius religionis, atque adeo inuito promiſſario, poterit vinculum illud relaxari, ab eo, qui poteſt relaxare iuramenta, per quæ non acquiritur homini aliquod ius, & ablato vinculo religionis, perit tota promiſſionis illius obligatio, vt cum communi ſententia dixi *tom. 2. de Iuſt. diſput. 22. ſec. 8. num. 195. & 230. & ſequentibus.* Parum ergo, vel nihil deſeruiet promiſſio illa iurata hæreticis ad eorum ſecuritatem, cùm iurans poſſit poſtea, quoties libuerit, petere, hæreticis inuitis, relaxationem iuramenti, ab eo, qui poteſt iuramenta ſolùm religionis vinculum continentia relaxare, & tunc poterit licitè hæreticos punire, ſicut ſi nihil promiſiſſet.

127 Secundò quia Patres, & Doctores, qui fidem infidelibus, & hoſtibus ſeruandam dicunt, ſi eorum verba inſpiciantur, non limitant ſuam doctrinam, ad fidem ſolam iuramento confirmatam, ſed vniuerſaliter de promiſſione, & fide data loquuntur. ita loquitur Ambroſius *lib. 1. officiorum cap. 29.* Concludens: *liquet igitur etiam in bello fidem, & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides.* Eodem modo loquitur Auguſtinus *epiſt.* 207. & 225. Iſidor. *lib. 1. ſynonim. cap.* 10. S. Thomas 2. 2. *quaſt.* 40. *art.* 3. & ibi alij Theologi, & interpretes communiter. Vnde Ioann. Marquez *loco ſuprà citato* magis cautè loquutus eſt: non enim dixit, tunc ſolùm iis ſeruandam fidem, quando iuramentum interceſſit, ſed abſolutè ſeruandam fidem, præſertim ſi cum iuramento data fuit: ſic habet *pagina mihi* 302. *columna* 2. & *pag. ſequenti colum.* 1.

128 Tertiò denique ratione idem oſtendi poteſt, quia ſi metus redderet inutiles has promiſſiones factas hæreticis ſine iuramento eodem modo redderentur inualidæ, & inutiles promiſſiones omnes & pacta, quæ ſine iuramento fierent hoſtibus in bello, ſaltem quando hoſtes, quibus fiunt gerunt bellum iniuſtum ex parte ſua; nam tunc certum eſt, quòd metus belli, & copiarum hoſtilium mouet ad conſentiendum huiuſmodi pactis, & dandam eam fidem, quæ metus cauſa, multo magis in iis pactis apparet, quàm in conceſſione libertatis conſcientiæ, in qua non ita proximè arma, & bella minantur. Si ergo Patres, & Theologi ſarentur, fidem hoſtibus etiam iniquis, & iniuſtis ſeruandam eſſe, nulla limitatione addita fidei iuramento confirmatæ; quia ex huius fidei violatione maxima humano commercio damna ſequerentur; idem dicendum erit de fide data hæreticis circa conſcientiæ libertatem, etiamſi ſine iuramento præſtita ſit. Ratio enim eadem eſt, nempe, quod res promiſſa poteſt ſine peccato exhiberi: nam ſi eſſet intrinſecè mala, etiamſi appoſitum fuiſſet iuramentum, ſeruanda non fuiſſet; in neutro ergo caſu decipiendus eſt hoſtis, vel hæreticus circa rem licitam illis promiſſam.

129 Quod rurſus confirmari poteſt, quia ſi libertatis conſcientiæ promiſſio abſque iuramento non obligaret, nec etiam obligaret ſaluos conductus ſimpliciter conceſſos abſque iuramento, atque adeo nihil aliud feciſſet Tridentina Synodus toties ſaluum conductum hæreticis offerendo abſque vlla iuris iurandi mentione, quàm ſpecioſis verbis hæreticos decipere, oſtendendo externam quamdam obligationis ſpeciem abſque obligatione vlla, ob defectum iuramenti ad obligationem neceſſarij. Reſpondet Hurtado §. 53. ad hoc exemplum. Primò interueniſſe ibi implicitè iuramentum contentum in clauſula generali, qua aſſeritur adiici illi fidei publicæ, quidquid exigitur ad eius obſeruationem: vnde iam implicitè includitur iuramentum, ſi hoc neceſſarium eſt, vt ſaluus conductus obliget concedentem. Hæc tamen reſponſio probaret, in omni contractu ex iis, qui ſine iuramento non obligant, & iuramento addito confirmantur, de quibus latè egimus *dicta ſect.* 8. intelligi additum iuramentum, etiamſi non exprimatur, atque adeo omnes illos contractus de facto eſſe validos, quomodocumque fiant: quia ſemper contrahens dicit ſe velle obligare omnino, & per conſequens ſignificat ſe iurare, ſine quo iuramento non poteſt ſe validè obligare. Conſequens autem eſt ſatis abſurdum, alioqnin fruſtra inualidantur legibus illi contractus, cùm eo ipſo, quod quis ſe velit obligare, intelligatur implicitè velle adhibere iuramentum neceſſarium, ad valorem obligationis. Non ergo ſufficit illa clauſula generalis, vt intelligatur iuramentum adhibitum; ſicut nec ſufficit, vt intelligatur datus fideiuſſor, vel poſita obligatio dandi fideiuſſorem, aut renuntiata lex aliqua prohibens obligationem: ſed debet exprimi inuocatio Dei, vt aliquis iuraſſe dicatur.

Quare idem auctor reſpondet ſecundò *ibid.* in ſaluo conducto non requiri ad obligationem iuramentum, ſicut requiritur in conceſſione libertatis conſcientiæ, quia ſaluus conductus non extorquetur vi, aut metu iniuſto, ſed Princeps ſine vi, aut metu rogatus illum concedit. Hæc etiam reſponſio non videtur ſubſiſtere; quia in conceſſione ſalui conductus videtur etiam intercedere coactio, quædam eiuſdem generis cum illa, quæ facit concedi libertatem conſcientiæ: nam ſicut Princeps non permitteret libertatem conſcientiæ ſi poſſet abſque ſui detrimento hæreticos compeſcere, & punire: ita non daret ſaluum conductum, ſi hæreticum poſſet cogere, vt veniret ad concilium, vel ad iudicium tanquam reus citatus & iudicandus: in vtroque ergo caſu cedit iure ſuo, quia non poteſt illo ſine detrimento vti. Solùm eſt diſcrimen, quod libertatem conſcientiæ frequenter concedit Princeps temporalis, ne ſubditos temporales, ea fortaſſe negata, amittat, tumultuantes nimirum, & ad rebellionem propendentes, & aliquando iam obedientiam negantes, metu amittendæ poteſtatis temporalis conceditur eis iniqua petitio. At verò ſaluus conductus conceditur, vt veniant ad locum diſputationis, & conuincantur: ſed reuera tunc etiam interuenit metus amittendi poteſtatem Eccleſiaſticam in ſubditos. Quare Eccleſia, ne eos ſubditos tumultuantes, & rebelles amittat, ſed potiùs conuictos reducat ad debitam obedientiam, offert illis ſaluum conductum, & impunitatem, quæ in rigore eſt libertas conſcientiæ non perpetua, ſed ad tempus, pro quo ſaluus conductus conceditur. In vtroque ergo caſu, præcedit impotentia puniendi ſubditos, & eorum rebellio contra obedientiam debitam, vel temporalem, vel ſaltem ſpiritualem, & denique deſiderium non amittendi poteſtatem in illos, vel amiſſam recuperandi, in 130

vtroque ergo, vel in neutro caſu interuenit metus, & coactio ad conceſſionem ſufficiens ad eam inualidandam.

131 Ratio à priori in vtroque caſu, cur iniquitas, & iniuria ſubditorum non reddat inualidam obligationem Principis concedentis petenda eſt ex iis, quæ indicaui *tom.2. de iuſtit. & iure diſp.37. ſect.15. num.* 179. nempe hoſtibus etiam iniuſtè bellantibus ſeruandam eſſe fidem propter publicum pacis bonum, & regnorum quietem: niſi enim ea pacta ſeruarentur, maximum eſſet impedimentum pacis componendæ: ſi.·t ob eamdem rationem debetur impunitas, & indemnitas oratoribus, & legatis publicis etiam hoſtium, quia id neceſſe eſt, vt tractatus circa pacem haberi poſſint: ſicut ergo bonum publicum pacis, & quietis publicæ reddit immunes oratores, & legatos hoſtium, qui alioquin rei ſunt, & pœna digni propter bellum iniuſtum; ſic etiam idem bonum publicum religionis dat valorem ſaluo conductui conceſſo hæreticis, quia aliter non poſſent religionis amiſſæ damna reſarciri. Et ſicut idem bonum publicum pacis obligat ad ſeruandam fidem datam hoſtibus etiam iniuſtis in bello, ſic bonum publicum obligat ad ſeruanda pacta facta cum hæreticis circa libertatem conſcientiæ, quando ad bonum publicum neceſſe erat, quod eiuſmodi pacta cum obligatione fieri poſſent. Quando autem in illo loco citato diximus, pacta hoſtibus ſeruanda, *quando fiant ſine coactione, & metu*, id intelleximus de coactione alia intrinſeca, & priuata, ac condiſtincta ab ea, quam bellum ipſum ſecum affert: nam certum alioquin eſt, pacta omnia, quæ hoſtibus iniuſtè bellantibus fiunt, fieri cogente ipſo bello, cuius vitandi cauſa, ea omnia pacta fiunt, quæ ſi bellum abeſſet, non fierent. Sed tamen propter publicum pacis bonum, quod ſine valore, & obligatione talis fidei obtineri non poſſet iure gentium data eſt obligatio iis pactis, quod ſimiliter in caſu noſtro propter eandem rationem dicendum eſt: neque ad hanc obligationem iuſiurandum videtur neceſſariò requiri, ſicut nec ad pacta, quæ cum hoſtibus in bello fiunt. Alia verò argumenta leuiora, quæ aliqui afferunt ad probandum, non debere ſeruari fidem hæreticis in ſaluo conductu, vel aliis pactis, videri poſſunt apud Marquez, & Hurtadum locis citatis, qui bene ea diſſoluunt.

SECTIO III.

An infideles non baptizati poſsint retinere poteſtatem, vel Iuriſdictionem ſuprà fideles, & an poſsint ea poteſtate priuari.

132 NOn loquimur de hæreticis, ſed de infidelibus non baptizatis, qui non ſunt ſubditi Eccleſiæ, de quibus quæri poteſt, primò an iure ipſo careant poteſtate in ſubditos fideles, ſecundò. An poſſint ſaltem ob infidelitatem ea poteſtate priuari. Supponemus breuiter ea, quæ videntur eſſe extra controuerſiam, & poſtea ad ea, quæ magis eſſe poſſunt dubia deſcendemus.

Infideles ſunt capaces dominij veri, nō ſolùm rerum, ſed etiam perſonarum.

In primis ergo certum eſt infideles eſſe capaces dominij veri, & legitimi, non ſolùm aliarum rerum, ſed etiam perſonarum, ſeruorum, ancillarum, &c. Et quidem de dominio bonorum non eſt dubium, quod infideles habeant verum dominium ſuorum bonorum, vt definiſſe traditur de Indis infidelibus Paulus III. in quadam ſua Bulla, cuius meminit Coninch *diſp.18. dub.10. num.* 160. De dominio etiam, quo vnus eſt dominus alterius hominis tanquam ſerui, certum eſt, poſſe illud eſſe penes infideles, qui verè & propriè poſſunt habere in ſuo dominio ſeruos bello captos, vel alio iuſto titulo ad ſeruitutem inducendam. Certum etiam eſt, poſſe infideles non ſubditos Principibus Chriſtianis habere in ſuo dominio ſeruos fideles, ſi alioquin iuſtus titulus interceſſit ad ſeruitutem inducendam. Vnde certum denique eſt, poſſe retinere etiam iuriſdictionem in ſubditos fideles, neque hos eo ipſo, quòd ad fidem conuertantur, fieri exemptos, & liberos à poteſtate, & iuriſdictione Principis infidelis, cui antea legitimè ſubdebantur.

Infideles poſſunt retinere iuriſdictionē in ſubditos fideles.

Doctrina hæc colligitur apertè ex Scriptura vtrumque dominium, tam reale in ſeruos fideles, quàm iuriſdictionis in ſubditos etiam fideles agnoſcente, in domino, vel Principe infideli. Et quidem de dominio in ſeruos Chriſtian. ſunt loca clariſſima. Ad Epheſ.6. *Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes, ſicut domino, & non hominibus: ſcientes, quòd vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.* Quod idem repetit ad Coloſſ. tertio, & ad Titum 2. erant autem Domini tunc plerumque infideles, & Pagani. Vnde Petrus epiſt.1. cap.2. de ſeruis etiam dominorum infidelium loqui videtur, dum dicit: *ſerui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis.* Et Auguſt. in pſal. 124. rationem reddidit, dicens: *Chriſtus non fecit de ſeruis liberos, ſed de malis ſeruis bonos ſeruos.* Quod etiam confirmat concione 31. in pſal. 118. & Auctor quæſtionum noui, & veteris teſtamenti ſub eiuſdem Auguſtini nomine quæſt. 35. & in Concilio Grangenſi can. 3. relato in cap. *ſi quis ſeruum* 17. quæſt.4. anathema infligitur eis, qui ſeruo ſub prætextu religionis fugam ſuaſerit; in quo videtur eſſe ſermo de prætextu religionis Chriſtianæ, quia Concilium celebratum fuit tempore Syluestri Papæ, in quo domini Gentiles plures habebant ſeruos Chriſtianos. Ratio autem eſt clara, quia ſicut infideles capaces ſunt dominij legitimi circa res alias, ſic etiam dominij circa ſeruos, nec hoc dominio propter ſerui fidem priuantur, ſi eum à ſua fide non turbant. 133

Colligitur ex Scriptura.

De dominio etiam iuriſdictionis in ſubditos fideles ſunt innumera Scripturarum loca, in quibus ea poteſtas ſupponitur, per ſolam ſubditorum conuerſionem ad fidem, vel propter dominorum infidelitatem non deſtrui. 1. Petr.2. *ſubiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum. ſiue Regi, tanquam præcellenti*, &c. & infra: *Regem honorificate*, Ad Roman. 13. *omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubiecta ſit*, & infrà, *non ſolùm propter iram, ſed etiã propter conſcientiam:* vbi legitima iuriſdictio ſupponitur in Principibus infidelibus; quales tunc omnes erant, nam conſcientia non obligat ad obediendum præcipienti 134

pienti ſine legitima poteſtate. Quod idem ſignificauit Chriſtus Matth. 22. iubens reddi tributa Cæſari, verbis illis: *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Quod præceptum inculcarunt frequenter Apoſtoli, & Apoſtolici viri, ad delendas calumnias infidelium, qui religionem noſtram accuſabant, quod doceret negare Principibus debitam obedientiam. Vnde Paulus ad Titum 3. ei iubet, vt documentum hoc ſubditis omnibus reuocet in mentem: *Admone illos, vt Principibus obediant.* Vnde ſancti Patres frequenter etiam hoc documentum fidelibus inculcabant, Clemens Papa libro 4. Conſtit. capit. 12. *eſtote,* inquit, *ſubiecti omni Regi, & Poteſtati in iis, quæ Deo placent tanquam miniſtris Dei, & impiorum iudicibus.* Et infrà; *exhibete eis omnem metum debitum, omne vectigal, omne tributum,* &c. quod idem repetit libro 7. cap. 17. eodem modo loquitur Tertullianus lib. ad Scapulam capit. 2. *Chriſtianus,* inquit, *nullius eſt hoſtis nedum Imperatoris, quem ſciens à Deo ſuo conſtitui neceſſe eſt, vt & ipſum diligat, & revereatur, & honoret, & ſaluum eſſe velit.* Polycarpus apud Euſebium libro 4. Hiſtor. cap. 14. aliàs 15. de infidelibus Principibus ſic loquitur: *Magiſtratibus, & Poteſtatibus à Deo conſtitutis, eum honorem, qui noſtræ ſaluti, ac religioni nihil afferat detrimenti, pro dignitate tribuere docemur.* Eodem modo loquuti ſunt alij Patres, Baſilius in moralibus regula 79. Hieronym. epiſt. 4. poſt medium, Chryſoſt. in epiſt. ad Roman. homil. 23. Origen. lib. 9. in epiſt. ad Rom. Oecumenius, Nazianzenus, Ephiphanius, & alij quos affert Suarez *de defenſione fidei, libro* 3. *cap.* 1.

135 *Ratio communis & vera.* Ratio communis, & vera eſt, quia poteſtas hæc Iuriſdictionis, non fundatur in gratia ſanctificante, nec in fide, ſed in ipſo iure naturæ, quo homo capax eſt poteſtatis, & iuriſdictionis ad regendos alios, modò interueniat iuſtus titulus ſubiectionis, ſiue quia bello iuſto debellati ſunt ſiue quia hanc poteſtatem in aliquem tranſtulerunt, ſiue in vnam perſonam veram qualis eſt Rex, ſiue in vnam perſonam fictam qualis eſt Reſpublica, & Senatus conſtans certo Senatorum numero, penes quos ſumma poteſtas reſideat; ſiue quia conſuetudine, vel præſcriptione legitima iuriſdictio comparata ſit. Semel autem comparata, & radicata non amittitur de ſe per infidelitatem Principis, vel per fidem ſubditorum ſicut non amittitur per alia peccata mortalia Principis, vel per ſubditorum ſanctitatem: poteſt enim peccator poteſtatem habere in probos, & iuſtos ſubditos, & poteſt eos bene regere, quamuis ipſe in ſe improbus, & infidelis ſit.

136 *Obiectio 1. Hæc verba D. Pauli Nolite fieri ſerui hominũ, explicantur.* Non defuerunt olim, ac etiam nunc qui prætextu libertatis fidei voluerint fideles liberos eſſe, ab omni ſeruitute, & ſubiectione reſpectu infidelium, quos tamen bene impugnat Suarez *dicto lib.* 3. *cap.* 1. & 4. Pro quibus afferri poſſet primò illud Pauli 1. ad Cor. 7. *nolite fieri ſerui hominum,* cuius rationem præmiſerat dicens, *pretio empti eſtis,* quaſi dicat, indignum eſſe, eum, qui iam à Chriſto ingenti pretio redemptus eſt, adhuc in ſeruitute remanere. Ad hoc tamen facilè reſpondetur Paulum ibi non loqui de ſeruitute ciuili, vel pœnali: de hac enim iam paulò ante dixerat, *ſeruus vocatus es? non ſit tibi cura:* & concludit: *vnuſquiſque in quo vocatus eſt, fratres, in hoc permaneat apud Deum:* Loquitur ergo ibi de ſeruitute morali & vitioſa, qua homo homini ita vult obſequi, vt eum Chriſti imperio præferat: *nemo enim poteſt duobus Dominis ſeruire,* nimirum contraria præcipientibus: ita explicat Suarez *illo c.* 4. *n.* 22. & alij interpretes. Mihi tamen, vt verum fatear, magis placet aliorum interpretatio, quos ſequitur Cornelius etiam in eum locum, intelligentium ea verba de ſeruitute ciuili. Quamuis enim Apoſtolus ſuadeat omnibus, in eo ſtatu permanere, in quo ad fidem vocati ſunt negans poſſe, (vt aliqui ſibi blandiebantur) prætextu fidei ſuſceptæ, & libertatis Chriſtianæ, ſeruum ſe eximere à poteſtate ſui Domini, etiam Pagani, oſtendit tamen, ſi licitè fieri poſſit, ſatius, & vtilius eſſe Chriſtianis, quòd liberi ſint à ciuili ſeruitute, vt liberiùs poſſint Deo, & religioni vacare. Qui eſt legitimus ſenſus verborum illorum præcedentium: *Seruus vocatus es? non ſit tibi cura: ſed & ſi potes fieri liber, magis vtere.* Quæ verba licèt alij, quos ſequitur Suarez *ibi,* intelligant in ſenſu contrario, quaſi dicat tantùm abeſt, quòd propter fidem ſuſceptam, prætendas ſeruitutem excutere vt licèt poſſes libertatem obtinere, melius, & ſecurius eſſet permanere in ſeruitute propter maiorem humilitatem: meliùs tamen alij, quos ſequitur idem Cornelius explicant in ſenſu prædicto, quem verba ipſa præ ſeferunt: nimirum, licèt fides non det tibi ius libertatis contra Dominum, ſi tamen in poteſtate tua ſit, magis expediet libertatem procurare, & acceptare: cuius rationem reddunt verba ſequentia: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum:* quaſi dicat, qui in libertatem filiorum Dei vocatus eſt, non debet ſubiici iugo ſeruitutis humanæ, quæ magis obeſſe, quàm prodeſſe communiter poteſt, ad perfectionem Chriſtianam conſequendam.

Secundò obiici poteſt, quia lex Euangelica attulit fidelibus libertatem contrariam ſubiectioni, qua homines antea ſubdebantur Dominio, & poteſtati etiam Principum infidelium, ideo enim Chriſtus Matth. 17. cùm tributum ab eo exigeretur, interrogauit Petrum: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis?* Et reſpondente Petro, *ab alienis.* Chriſtus concluſit; *ergo liberi ſunt filij.* Quo loco *filiorum* nomine omnes fideles comprehendiſſe videtur. Quia vt dixit Auguſtinus libr. 1. quæſtion. Euangelic. quæſt. 23. *omnes ſunt filij regni illius, ſub quo ſunt omnia regna terrena:* prout eius verba refert Suarez *dicto libro* 3. *defenſ. fidei capite* 4. *numero* 2. & quia omnes ſunt de familia Chriſti, atque ideo participant eamdem exemptionem à tributis, vt indicauit Liranus ibi, & Hieronymus dicens. *Ille pro nobis crucem ſuſtinuit, & tributa reddidit, nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filij Regis, à vectigalibus immunes ſumus.* Quæ verba ad omnes fideles extendi videntur: pro illis enim omnibus Chriſtus crucem ſuſtinuit, & tributa reddidit; quam Hieronymus affert, vt radicem libertatis, & exemptionis, à tributis, atque adeo à Iuriſdictione: nam iuriſdictio Principis, & poteſtas exigendi tributa ſemper ſeſe inuicem comitantur. 137 *Obiectio 2.*

135 Reſpondeo, circa ſenſum verborum illorum Chriſti varias eſſe Patrum, & Doctorum ſententias, de quibus vltra alios videri poteſt, Suarez *in defenſione fidei dicto lib.3.cap.4. numero 20. & lib.4. cap.5. & cap.8. num.16.* Certum autem eſt, verbis illis non fuiſſe exemptos fideles omnes, imo nec iuſtos à ſubiectione debita Principibus humanis, & temporalibus, nec à tributorum ſolutione; cùm Apoſtoli hoc ſubiectionis debitum omnibus poſtea fidelibus prædicauerint. Imò ex loco illo arguunt Patres ad probandam filiatiunem naturalem Chriſti, qui ex eo quod filius naturalis Dei ſummi Regis eſſet, probauit ſe non eſſe tributi debitorem, Chryſoſtomus, & Hilarius apud Suarez *dicto c.5.num.5.* Et in eo ſenſu loquutnm Auguſt. ſuprà adductum, de filiis ſolùm naturalibus, de quibus ſolis poterat Petrus intelligere, probat idem Suarez *ibi num. 4. & 5.* cum Ianſenio, & Salmerone, quos affert. Nec enim Auguſtio. ſignificauit, fideles, aut iuſtos omnes intelligi ibi à Chriſto *filiorum* nomine, qui vectigal non debent: cuius Auguſtini verba non retulit fideliter Suarez *illo c.4.* Sunt enim diuerſa, prout meliùs ea retulit *dicto lib.4. num.4.* nimirum hæc. *Quod dixit, ergo liberi ſunt filij: in omni Regno intelligendum eſt, liberos eſſe Regni filios, id eſt, non eſſe vectigales, multò ergo magis liberi eſſe debent in quolibet regno terreno filij regni illius ſub quo ſunt omnia regna*: in quibus verbis propoſitionem ſtatuit vniuerſalem; nempe filios naturales ſupremi Principis in eo regno eſſe immunes à ſoluendis tributis: ex qua propoſitione infert aliam vniuerſalem; ſcilicet, illius Regis filios (nimirum naturales) cui alia Rgna, & Reges ſubiacent, immunes, & liberos eſſe in omnibus illis Regnis, quæ paterno ſubiacent imperio. Vnde immediatè, & directè ſolùm infertur immnoitas Chriſti, qui filius naturalis erat ſupremi Regis, cui ſubiacent omnia Regna terrena. Fateor, Chriſtum exemptionem illam ſignificaſſe ampliandam, vel reipſa, vel ſaltem fundamentum eſſe illam ampliandi ad eos, qui ſunt de eius familia, in quo ſenſu videtur Hieronymus ſuprà relatus ea verba intellexiſſe, & ex eiſdem verbis probat Suarez *dicto cap.4. num.8. & ſequentibus*, Chriſtum non ſolùm probaſſe ſuam immunitatem, quam ſolam directè probabat filiatio, ſed etiam poteſtatem communicandi immunitatem aliis, & de facto eam communicaſſe, vel oſtendiſſe communicari poſſe, & communicandam Petro, & eius ſucceſſoribus, vt ſignificant verba illa: *vt non ſcandalizemus eos, ſolue pro me, & te.* Secluſo enim ſcandalo potuiſſet etiam Petrus non ſoluere, communicata ei à Chriſto immunitate, quam tamen quia noluit fidelibus omnibus communicare, quia nec id expediebat, non competit iis in vniuerſum. Imò ex eiſdem verbis, quibus de cæteris Apoſtolis Chriſtus nihil dixit, ſed de ſolo Petro, infert Abulenſis ibi quæſt.200. cuius ſententiam non improbat noſter Cornelius ibi, alios Apoſtolos, qui ſaltem habebant vxores, & liberos, & erant capita familiarum, ſoluiſſe didrachma ex communibus loculis, quos portabat Iudas, vel ex eleemoſynis amicorum, idque Matthæum ibi præſupponere, & præterire vt rem parui momenti, & notam: narrare verò ſolum didrachma Chriſti, quia illud per miraculum inuentum fuit in ore piſcis, vt oſtenderet ſe ad illud non obligari, nec Cæſari eſſe ſubiectum. Vnde idem Cornelius paulum antea præmiſerat, non rectè quoſdam ex illa Chriſti ratiocinatione intuliſſe iure diuino clericos omnes eſſe immunes à tributis; ſufficit enim, quòd Chriſtus dictauerit, æquum eſſe, quod eximerentur, prout poſtea exempti fuerunt, & ideo dici poſſe hanc exemptionem eſſe de iure diuino: nimirum dictante hanc exemptionem eſſe concedendam, de quo tamen modò non diſputo, an verum ſit. Sufficit enim ad verba Hieronymi ſuprà relata explicanda, ſi dicamus cum Suario dicto lib.4.cap.8.num.16.& 17. ipſum pronomine illo, *nos*, non intellexiſſe omnes fideles, ſed ſe, & alios presbiteros, vel clericos, qui magis propriè ſunt de familia Chriſti, & quibus communicauit, vel communicandam dictauit hanc exemptionem, propter peculiarem coniunctionem ad familiam filij naturalis ſummi Regis, cui iure ſuo exemptio, & immunitas competit.

Tertiò obiici ſolent verba Pauli 1. *ad Cor.6.* vbi reprehendit fideles, eo quod apud tribunalia iudicum infidelium litigarent. *Audet aliquis veſtrum habens negotium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos? An neſcitis, quoniam ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi in vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis iudicetis? Neſcitis, quoniam Angelos iudicabimus: quantò magis ſecularia? Secularia igitur iudicia ſi habueritis; contemptibiles, qui ſunt in Eccleſia illos conſtituite ad iudicandum. Ad verecundiam veſtram dico: ſic non eſt in vobis ſapiens quiſquam, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum? Sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles?* Ad hoc tamen facilè reſpondetur, obiurgationem illam, non eò tendere, vt neget, vel tollat iuriſdictionem Iudicis infidelis; ſed imprimis vt reprehendat lites ipſas, quæ plerumque delictum, & iniuriam vnius litigantis ſupponit, ideo enim ſubdit: *Iam quidem omnino delictum eſt in vobis; quòd iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus.* Deinde etiam propter ſcandalum, poterant enim infideles ſcandalizari, videntes fideles, qui pacem charitatem, & patientiam euangelicam prædicabant, & profitebantur, iudicio contendere in ſuis tribunalibus, & ad mious anxietatem circa bona terrena oſtendere, & aliquando etiam fraudes & iniurias in fratres eiuſdem profeſſionis; quod indecorum erat religioni Chriſtianæ, maximè illis temporibus: ſicut ſi, nunc, vnus Conuentus aduersùs alium eiuſdem religioſæ familiæ conuentum, circa pecuniam litigaret coram externis iudicibus, non poſſet id fieri, ſine dedecore aliquo ipſius ordinis. 139 *Obiectio 3.*

His ſuppoſitis quæ faciliora ſunt, Difficultas præcipua eſſe ſolet, an licèt infideles Eccleſiæ, vel Principibus Chriſtianis non ſubditi, non priuentur ipſo facto Iuriſdictione temporali in ſubditos fideles, poſſint tamen ab Eccleſia, eiuſmodi poteſtate, & iuriſdictione priuari. In quo puncto conuenire videntur iam ferè omnes, non poſſe Eccleſiam poteſtate directa eiuſmodi infideles ſua poteſtate in ſubditos fideles priuare, quidquid ſit, An poteſtate indirecta id poſſit. Nam licèt Aluarus Pelagius, & Hoſtienſis citari ſoleant, quaſi concedant eam poteſtatem directam 140 *An liceat infideles Eccleſiæ vel Principibus Chriſtianis non ſubditi non priuentur iuriſdictione temporali in ſubditos fideles, poſſint tamen ab Eccleſia eiuſmodi poteſtate priuari.*

ctam, vt refert Suarez *in præſenti diſp.* 18. *ſect.* 5. *num.* 2. Alij tamen omnes eam directam poteſtatem negant, quos congerit, & ſequitur idem Suarez *ibi num.* 3. Et probatur breuiter, quia nec ipſo facto iure naturæ, vel diuino priuantur ſua poteſtate; cùm id nullo ſcripturæ teſtimonio probetur, ſed potiùs contrarium ex ſcriptura colligatur, vt ſupra vidimus: nec fundamentum vllum eſt ad id aſſerendum; cùm gratia aut fides non deſtruat naturam, nec tollat, quæ ius naturale vnicuique tribuit. Difficultas ſolùm eſt de poteſtate indirecta, de qua etiam conueniunt Theologi dari in Eccleſia duplici titulo; Primus eſt, iure defenſionis legitimæ, quando ſcilicet Princeps infidelis perſequitur, & vexat iniuſtè ſubditos fideles, vel impedit iniuſtè fidei prædicationem, aut propagationem, vel alias graues iniurias in noſtram religionem committit. Tunc enim ius habet Eccleſia defendendi ſe, & ſuos fideles, atque adeo priuandi Principem infidelem ſua poteſtate, ſi id neceſſe ſit, ad fidei, & fidelium tutelam. Secundus titulus eſt iure gubernationis, quia Eccleſia habet ius regendi, & gubernandi fideles in ordine ad ſalutem cōſequendam, & ad finem ſpiritualem, ad quem finem poteſt poteſtate indirecta alterare, & diſponere res temporales, vt deſeruire poſſint ad finem ſpiritualem: quare ſi ad hunc finem neceſſe eſſet eximere ſubditos aliquos à ſubiectione, qua pendent à Principe temporali infideli, poterit hos ſubditos ab ea ſubiectione legitimè eximere & conſequenter priuare Principem illum poteſtate in eos ſubditos, non poteſt enim Princeps retinere ampliùs poteſtatem iuriſdictionis in eos ſubditos, qui legitimè ab eius iuriſdictione, & poteſtate liberati, & exempti ſunt. Aduertit autem bene Suarez *dicta ſect.* 5. *n.* 9. hunc ſecundum titulum competentem ratione gubernationis non conuenire aliis Principibus Chriſtianis, ſed ſoli Eccleſiæ, vel ſummo Pontifici, aliis verò Principibus, ſolùm vt motis à Pontifice, & vocatis ad exequutionem huius poteſtatis.

141 Diſſenſio eſt, an hæc Eccleſiæ poteſtas ſit vniuerſalis, ita vt quoſlibet Principes infideles poſſit poteſtate, & iuriſdictione in ſubditos fideles priuare, an verò ſit limitata ad caſus illos ſolos, in quibus id neceſſe ſit ad regimen ſpirituale, & ad ſalutem ſubditorum fidelium. Primam partem, & poteſtatem illam vniuerſalem concedere videtur S. Thomas *quæſt.* 10. *art.* 10. in corpore his verbis: *Poteſt tamen iuſtè per ſententiam, vel ordinationem Eccleſiæ, authoritatem Dei habentis, tale ius dominij, vel prælationis tolli, quia infideles merito ſuæ infidelitatis, merentur poteſtatem amittere ſuper fideles, qui transferuntur in filios Dei; ſed hoc quidem Eccleſia quandoque facit, quandoque autem non facit.* Et poſtea cùm explicuiſſet, quomodo ea poteſtate vtatur Eccleſia in infideles ſuperiores, qui ſubduntur in temporalibus Principibus Chriſtianis, de illis aliis non ſubditis ita dicit: *In illis verò infidelibus, qui temporaliter Eccleſiæ vel eius membris non ſubiacent, prædictum ius Eccleſia non ſtatuit, licèt poſſet inſtituere de iure, & hoc facit ad ſcandalum vitandum.* Quare S. Thomam in hac fuiſſe ſententia fatetur Bellarm. *tom.* 1. *lib.* 5. *de Romano Pontifice cap.* 7. & Valentia *in præſenti quæſt.* 10. *puncto* 8. qui ideò vtramque partem probabilem iudicat: Fauet etiam Suarez *dicta diſput.* 18. *ſect.* 5. *num.* 8. & *lib.* 3. *defenſionis fidei cap.* 30. *num.* 6. eam poteſtatem concedens in Eccleſia, quoties Princeps infidelis habet ſubditos fideles, licèt propter ſcandalum vitandum putet, neceſſarium eſſe communiter loquendo, quòd Princeps fidem, vel fideles impediat.

An Eccleſiæ poteſtas ſit vniuerſalis ita vt quoſlibet Principes infideles poſſit poteſtate, & iuriſdictione in ſubditos fideles priuare, an verò limitata ad certos caſus.

Alij tamen communiter negant hanc poteſta- 142
tem indirectam in Eccleſia, ob ſolam Principis infidelitatem, niſi redundet in fidei præiudicium, ita Caietan. Bella. Lorca, & alij quos affert, & ſequitur Hurtado *diſp.* 77. *ſect.* 2. *qui* §. 11. addit, nec poſſe Eccleſiam eos Principes regno ſuo priuare, ob ſolum timorem de impedimento fidei, aut fidelium diuexatione: in eadem ſententia eſt Sotus, quem affert & ſequitur Coninck *diſp.* 18. *dub.* 10. *num.* 160. Turrianus *in præſenti diſp.* 52. *dub.* 1. Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 2. *punct.* 8. *num.* 6. & *ſequentibus*, qui alios afferunt.

Poſſumus fortaſſe ſenſum vtriuſque partis fe- 143
rè conciliare: omnes enim admittunt, hanc poteſtatem Eccleſiæ non eſſe directam, vt diximus, ſed indirectam: quare ſolùm videtur ei conceſſa propter aliud, nempe propter bonum ſpirituale, & finem ſalutis æternæ: a que adeo tunc ſolùm exercenda erit, quando eius vſus neceſſarius ſit ad eum finem: ſi enim neceſſarius non ſit, ſed potius vel inutilis, vel etiam noxius, non eſt credibile hanc poteſtatem datam eſſe Eccleſiæ ad deſtructionem, & non ſolùm ad ædificationem. Quod à fortiori probari poteſt ex poteſtate indirecta, quam habet Eccleſia circa res temporales ſuorum fidelium; circa quas, vt ſuppono non poteſt aliquid diſponere, niſi indirectè, & quando id requiritur ad finem ſpiritualis gubernationis, & ſalutem fidelium, vel bonum fidei, vt cum communi probat, & docet latè Bellarmin. *lib.* 5. *de Roman. Pontifice cap.* 5. & *ſequentibus.* Quare non eſt concedenda maior Eccleſiæ poteſtas circa Regna, & bona temporalia infidelium, qui non ſunt Eccleſię ſubdit, vel Principum Chriſtianorum: non eſt enim credibile, quod maior, & minùs limitata ſit Eccleſiæ poteſtas indirecta in bona temporalia infidelium non ſubditorum, quàm ſi in bona temporalia fidelium, & ſibi ſpiritualiter ſubditorum. Vnde ruſſus conſequi videtur, quòd ſi ablatio poteſtatis, & iuriſdictionis non ſit neceſſaria ad regimen ſpirituale, & ad bonum religionis; non poteſt Eccleſia eiuſmodi infideles, poteſtate, & iuriſdictione priuare, etiam circa ſubditos fideles: cùm hæc etiam poteſtas, & iuriſdictio computetur inter bona temporalia Principum infidelium.

Duplex ergo remanere poteſt controuerſia in- 144
ter vtriuſque partis Doctores: altera de nomine, altera quidem de re, ſed non tam de iure, quàm de facto. Prima ergo eſſe poteſt, An licèt Eccleſia non poſſit hac poteſtate vti circa infideles non ſubditos, niſi quando id exigit fidei bonum, vel neceſſitas, dicendum tamen ſit, tunc non deeſſe poteſtatem in Eccleſia, ſed propter ſcandala, vel alia inconuenientia Eccleſiam abſtinere ab vſu, & exercitio ſuæ poteſtatis: ſic enim videtur loqui S. Thomas *dicto art.* 10. & Suarez *dicta ſect.* 5. *num.* 8. quem tamen loquendi modum alij videntur negare, & reprobare, ſupponentes eo caſu deeſſe poteſtatem, quæ cùm ſit indirecta, intelligi debet ſolùm ad eum vſum, qui neceſſarius, & vtilis ſit ad finem ſpiritualem, & non ad alios caſus. Dixi tamen, hanc poſſe eſſe quæſtionem ferè de nomine: certum enim videtur, vſum illius poteſtatis,

An licet Eccleſia nō poſſit hac poteſtate vti circa infideles non ſubditos, niſi quādo id exigit fidei bonum, vel neceſſitas, dicendum tamē ſit tunc poteſtatem non deeſſe in Eccleſia, & cur eā non vtatur.

 teſtatis,

teſtatis, quando ad bonum ſpirituale non expediret, imò noceret, fore illicitum, atque adeo eo caſu poteſtas Eccleſiæ eſſet impedita ex defectu circunſtantiæ requiſitæ, ne prodiret in ſuum actum. An verò dicendum ſit id prouenire ex defectu poteſtatis, vel ex alio capite, poteſt vterque loquendi modus in ſenſu debito admitti. Quod explicare poſſumus exemplo poteſtatis diſpenſandi in votis, quam Pontifex habet ſimpliciter, & abſolutè, ſed quia, eam habet ad ædificationem, & non ad deſtructionem, requiritur in primis cauſa rationabilis, ad eius vſum, quæ ſi deſit, non poteſt diſpenſare. Imò (vt exemplum ſit magis ad rem noſtram) contingere poteſt, quòd adſit cauſa ſufficiens ad diſpenſandum, & tamen diſpenſatio non poſſit licitè concedi propter alia inconuenientia, vel ſcandala, quæ ex diſpenſatione ſequerentur. v.g. ſi aliquis petat diſpenſationem voti caſtitatis, propter vehementes carnis ſtimulos, quos patitur; Pontifex autem ſciat conceſſa ſemel diſpenſatione, illum ductutum coniugem hæreticam, de qua timeri poſſit, quod corrumpet fidem familiæ vel ſubditorum, ſi eos vir habeat: tunc quidem Pontifex, qui in vſu ſuæ poteſtatis attendere debet non ſolùm ad bonum perſonæ petentis, ſed etiam ad bonum commune Eccleſiæ, vel aliorum, debet vtique abſtinere à diſpenſatione concedenda: cuius conceſſio in iis circunſtantiis eſſet magis in deſtructionem, quàm in ædificationem. Vnde eo caſu dicere poſſemus in vno ſenſu, non prouenire ex defectu poteſtatis, quòd non diſpenſet Pontifex, ſed propter inconuenientia, quæ ex vſu poteſtatis ſequerentur: nam tenet a Papa poteſtatem habet ad diſpenſandum cum cauſa, qualis eſt tentatio vehemens, quam orator patitur: ſed tamen impeditur vſus illius poteſtatis ab inconuenientibus extrinſecis. In alio autem ſenſu poſſemus etiam dicere, non habere tunc Papam poteſtatem ad diſpenſandum, quia quamuis ex parte oratoris ſit cauſa ſufficiens ad diſpenſationem; Papa tamen debet attendere ad bona, vel damna publica, vel extrinſeca: quare ſi omnibus penſatis diſpenſatio plus noceret, quàm proſit Eccleſiæ, non poteſt concedi, cùm poteſtas hæc data ſit ad ædificationem, & non ad deſtructionem, & per conſequens omnibus penſatis, deeſt poteſtas in eo caſu, & in iis circunſtantiis ad diſpenſandum. Sicut verè dici poteſt, quòd ignis etiam applicatus non poteſt comburere lignum madefactum: quia licèt nihil deſit ex parte potentiæ actiuæ, impeditur tamen eius actio per reſiſtentiam paſſi. Vtraque ergo loquutio eſt vera in diuerſo ſenſu, nempe non prouenire ex defectu potentiæ ignis, quod tunc non operetur, atque etiam prouenire ex defectu potentiæ, quia licèt ignis habeat ſuam potentiam ad comburendum, non tamen habet potentiam ad comburendum lignum madefactum: ſimiliter Pontifex habet poteſtatem diſpenſandi in voto caſtitatis cum patiente graues tentationes, &c. Non tamen poteſt cum eo diſpenſare in his circunſtantiis in quibus diſpenſatio vergeret in damnum Eccleſiæ: quare in diuerſo ſenſu poteſt tribui, & non tribui defectui poteſtatis, quod in eo caſu non diſpenſet. Pariter ergo in caſu noſtro iuxta diuerſos ſenſus dici poteſt prouenire, vel non prouenire ex defectu poteſtatis, quod Eccleſia, vel Pontifex, non priuet Principes infideles ſua poteſtate, & iuriſdictione in ſubditos fideles. Datur enim verè in Eccleſia poteſtas ad eos priuandos; aliquando tamen concurrunt tales circunſtantiæ, quæ huius poteſtatis vſum impediant, propter inconuenientia, & damna publica, quæ conſequerentur. Nam per ſe loquendo, Eccleſia poſſet eos poteſtate in ſubditos fideles priuare, eóſque ab ea ſubiectione eximere; quia per ſe loquendo, ſemper exiſtimari poteſt neceſſaria ea exemptio ad bonum fidei, & ad fidelium libertatem, ac ſecuritatem: per accidens tamen propter maiora alia inconuenientia, quæ ſequuntur ex huius poteſtatis vſu, debet ab eo plerumque Eccleſia abſtinere, quia circunſtantiæ tales reſiſtunt, & impediunt poteſtatem illam, ne prodeat in ſuum actum. Et in hoc ſenſu intelligi poteſt S. Thomas, dum hoc non tribuit defectui poteſtatis, ſed ſcandalo, vel aliis periculis, quæ timeri prudenter debent. In alio tamen ſenſu, dici etiam poteſt, deeſſe poteſtatem in Eccleſia ad id faciendum in talibus circunſtantiis, quia poteſtas Eccleſiæ non eſt, niſi ad ædificationem, atque adeo non eſt, niſi ad priuandos infideles ſua poteſtate in bonum fidei, non verò quando omnibus penſatis, reſultaret in maius fidei detrimentum, prout reuera reſultaret in hoc caſu. Redderetur enim fides & eius prædicatio maximè odioſa, & ſcandaloſa Principibus infidelibus, ſi ſubditos ab eorum obedientia ſepararet: ideóque Chriſtus, & Apoſtoli tantopere curarunt ſubiectionem, & obedientiam in ſubditis fidelibus versùs Principes infideles verbis, & exemplis confirmare, vt omnem timendi occaſionem ab infidelium Principum animis auerterent, & maximum hoc fidei impedimentum de medio tollerent: & hac ratione vtriuſque partis Doctores quoad rem ipſam conciliari poſſe videntur, licet verbis videri poſſent contraria duxiſſe.

Solùm obſtare poſſent verba S. Thomæ ſupra adducta, quibus plus aliquid ſignificare videtur, 145
& agnoſcere poteſtatem aliquam directam in Eccleſia, dum dicit, poſſe infideles iuſtè per ſententiam, vel ordinationem Eccleſiæ, auctoritatem Dei habentis, iure dominij, vel Prælationis priuari, quia merito ſuæ infidelitatis, merentur poteſtatem amittere ſuper fideles, qui transferuntur in filios Dei. Vbi S. Thomas videtur ſupponere poteſtatem Eccleſiæ directam, ad quam pertinere videtur actus puniẽdi: ſolus enim ſuperior punire poteſt ſubditum, ob eius delicta. Reſpondeo, S. Thomam non loqui de pœna propria, qua Eccleſia punire intendat eiuſmodi Principes ob delictum infidelitatis, ſed ſolùm de pœna materialiter ſumpta, ſeu de malo pœnæ, quod quidem à Deo infligitur formaliter, vt pœna infidelitatis, ab Eccleſia ſolùm vt medium ad bonum fidei. Quia tamen ipſi infideles conqueri poſſent, quòd Eccleſia eis regna, & dominia propria tolleret, reſpondet tacitè huic querelę dicendo, quòd ipſi ſibi imputent, & ſuæ infidelitati, quæ occaſionem dat Eccleſiæ vtendi ſua poteſtate indirecta ad bonũ fidei, & ob hanc culpam dignos quidem eſſe apud Deum ea pœna, & ideo iuſte eam pati, dum Deus hanc poteſtatem indirectam Eccleſiæ attribuit, cuius miniſterio Deus iuſtè punit eorum infidelitatem, quando Eccleſia auctoritatem Dei habens, & poteſtate indirecta vtens, eos Regnis, dominiiſque ſuis iuſtiſſimè priuat. Alij aliter S. Thomæ mentem explicant. Videatur Hurtado

d. ſp. 77.

diſp. 77. *ſect.* 2. §. 10. Lorca *dicto art.* 10. Suarez *dicta ſect.* 5. *num.* 8. Turrianus *diſp.* 55. *dub.* 1. & alij interpretes, qui varias afferunt S. Thomæ explicationes.

146 *An ad hoc, vt Eccleſia hac poteſtate vtatur, neceſſe ſit, quòd infideles iniuriam fidelibus inferant: an verò ſufficiat ſolus timor iniuriarum.*

Altera controuerſia magis de re, quæ eſſe poteſt, eſt verùm ad hoc, vt Eccleſia hac poteſtate vtatur neceſſe ſit, quòd infideles iniuriam fidelibus inferant, eos perſequendo, vel prædicationem impediendo, &c. An verò ſufficiat, eos eſſe infideles, à quibus mala hæc timeri poſſint, vt Eccleſia præueniat & liberet fideles ab eorum poteſtate, & ſubiectione. Suarez *dicta ſect.* 5. *n.* 8. & aliis locis ſupra citatis ſignificat, ſolam Principis infidelitatem ſufficere. Alij id negant, Coninck *diſp.* 18. *dub.* 10. *n.* 160. Hurtado *vbi ſuprà* §. 8. & 11. vbi alios plures affert. Dixi tamen ſupra, hanc quæſtionem, licèt ſit de re, magis tamen eſſe de facto, quàm de iure: cùm enim dictum ſit, poteſtatem hanc Eccleſiæ, non eſſe directam, ſed indirectam, quatenus poteſt diſponere circa temporalia, quando id neceſſe eſt ad bonum, & ad finem ſpiritualem; tota controuerſia erit, an infidelitas ſola Principis ſufficiat, vt ad bonum fidei neceſſarium iudicetur tollere ab eo Principatum, & poteſtatem in ſubditos.

147 Ego puto in primis, non eſſe in hac re bonam regulam in vniuerſum, quam videntur ſupponere Coninck *num.* 160. & Hurtado. §. 11. nempe ante iniurias illatas contra fidem, vel fideles non poſſe Principem ab Eccleſia ob ſolum timorem iniuriarum priuari. Et quidem ipſemet Hurtado paulò poſt nempe §. 15. admittere videtur, ſufficere, quod ex Principis natura, & geſtis timeatur periculum proximum, metu cadente in virum conſtantem: quare non videtur ſatis conſtans in exigenda iniuriis iam actu illatis. Fateor ad lædendum alium iure defenſionis requiri ad minus, quòd ille inceperit aliquo modo te aggredi, ſaltem volendo, & decernendo iniuriam tibi inferre, vt oſtendi *tom.* 1. *de Iuſt. diſp.* 10. *ſect.* 7. *n.* 156. *& ſequentibus*. Cæterùm in caſu noſtro id non requiritur, quia non agitur ſolo iure defenſionis, ſed titulo poteſtatis indirectæ ſupra res temporales, quando id neceſſarium eſt ad finem ſpiritualem, & ſupernaturalem: ad quod non opus eſt expectare iniurias illatas: ſed ſufficit periculum proximum eorum malorum inferendorum contra fidem, & eius propagationem.

148 *An ſufficiat ſola infidelitas Principis.*

Cæterùm non puto etiam in vniuerſum ad hoc ſufficere infidelitatem Principis ſolam: nec id Suarez videtur conceſſiſſe, nam ſemper requirit periculum morale; & clariùs *in præſenti dicta ſect.* 5. *num.* 8. id explicuit, & rationem ſubiungit; *quia in rebus moralibus vitandum eſt periculum, prinſquam ſpeciale nocumentum eueniat: quod principium certè veriſſimum eſt, quando periculum eſt proximum, & morale, & ideo etiam in hoc negotio obſeruandum eſt, vt conſideratis circunſtantijs in particulari, tale iudicetur eſſe fidelium periculum*. Non ergo in vniuerſum, ſed attentis particularibus circunſtantijs, ferri poteſt iudicium de periculo ſufficienti, ob infidelitatem Principis. Vnde ſi ex experientia conſtaret, Principem infidelem bonæ indolis eſſe, & ſinere pacatè viuere fideles, nec fidei prædicationem impedire, vt non paucos ſæculo noſtro experti ſumus Principes apud Iapones, & alias Prouincias orientales; infidelitas Principis non daret ius Eccleſiæ, vt eos poteſtate, & iuriſdictione, in ſubditos fideles priuare poſſet. Denique ad hoc ipſum iudicium conſiderare oportet, ne fortè maius ſit damnum, quod ipſa fidei prædicatio in genere pati poteſt, ſi Principes infideles concipiant, hunc fidei prætextum vſurpari, ad regna dominiaque ſua inuadenda, & ex hoc capite fides ipſa odioſa reddatur, tanquam titulus politicus ad occupanda aliorum bona: quod ſi ſemel ſibi Principes infideles perſuadeant, plus nocumenti afferet religioni, quàm prodeſſe poſſit, poteſtas amouendi Principem aliquem infidelem, ad vtilitatem ſubditorum fidelium.

149 *Quid dicendum de poteſtate Eccleſiæ ad priuandos infideles Chriſtianis non ſubditos dominio & poteſtate, quam habent in ſeruos fideles.*

Ex dictis de poteſtate Eccleſiæ, ad priuandos Principes infideles iuriſdictione in ſubditos fideles infertur iam facilè, quid dicendum ſit de poteſtate eiuſdem Eccleſiæ, ad priuandos infideles Chriſtianis non ſubditos dominio, & poteſtate, quam habent in ſeruos fideles. Supponimus autem, interueniſſe titulum iuſtum ſeruitutis, quo titulo interueniente, diximus ſupra, conuerſionem ſerui ad fidem non eximere eum ipſo facto à vinculo ſeruitutis, quando dominus non ſubiacet in temporalibus Principi Chriſtiano. Dubium ſolùm eſſe poſſet, An poſſit Eccleſia poteſtate ſua, ſaltem indirecta, priuare eo caſu dominum infidelem dominio in ſeruos fideles. In quo puncto eædem poſſunt eſſe opiniones, quæ in præcedenti de poteſtate Iuriſdictionis: quare Lorca, Bañes, & alij, quos affert Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 2. *punct.* 8. *num.* 8. concedunt poſſe Eccleſiam priuare dominos infideles Chriſtianos non ſubditos dominio ſeruorum fidelium, etiam quando domini permittunt ſeruos Chriſtianè viuere: Communis tamen ſententia eo caſu id negat, quam tenent Suarez Molina, Nauarrus, Turrianus, Coninch. & Couarru quos affert, & ſequitur idem Caſtro Palao ibi num. 9. quibus conſentit Hurtado *diſp.* 76. §. 31. *& Diſp.* 77. *ſect.* 5. §. 9. Ratio autem eſt eadem, quia ſubiectio ſeruitutis iuſtæ, non dependet à fide, vel infidelitate ex natura ſua, & aliunde non expediebat ad bonum ipſius fidei hæc poteſtas Eccleſiæ ita abſoluta ad priuandos infideles non ſubditos dominio ſuorum ſeruorum, quos pacificè permittunt Chriſtianam fidem ſuſcipere, & retinere, imò id redderet fidem non parum odioſam, & daret occaſionem vehementem, vt domini impedirent ſeruorum conuerſionem, vel ne fidei prædicationem audirent, ne eo pacto ſuis ſeruis ſpoliarentur. Sicut autem diximus poſſe Eccleſiam Principes infideles priuare iuriſdictione in ſubditos fideles, quando id neceſſarium eſſet ad titulum fidei; ita dicendum eſt, poſſe priuare dominos infideles, etiam non ſubditos, dominio in ſeruos fideles, quando id ad bonum fidei neceſſe fuerit. Conſiderandæ tamen ſunt circunſtantiæ omnes, vt diximus, ne fortè ex vſu huius poteſtatis, maius detrimentum fidei, & religioni immineat, & cum proportione applicanda eſt doctrina puncti præcedentis.

Obijci ſolet exemplum matrimonij, in quo coniux ad fidem conuerſus, & baptiſmo ſuſcepto, non ſolùm ſi alter coniux infidelis nolit ſine iniuria creatoris cohabitare, quo caſu poteſt fidelis vinculum matrimonij diſſoluere contrahendo cum alio fideli, vt colligit Innocentius III in c. *quanto*. & in c. *gaudemus*. verſic. *qui autem* de Diuortijs, ex verbis Pauli 1. ad Cor. 7. dicentis *quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater, aut ſoror in huiuſmodi:* ſed etiam quando coniux infidelis cohabitare 150

vult.

vult, ſine iniuria creatoris, tenuit tamen conuerti, poteſt, & debet coniux fidelis ab eo diuertere, vt cum communi docet Thomas Sanchez *lib. 7. de matrimonio diſp. 73. num. 12.* Imò poſtquam coniux infidelis requiſitus negat obſtinatè conuerſionem, poteſt fidelis ad alias nuptias tranſire, vt docent communiter multi, quos congerit, & ſequitur idem Sanchez *vbi ſuprà, diſp. 74. num. 9.* Ex quibus argumentum fit, vt dixi eodem modo, ſeruum ad fidem conuerſum debere manere liberum à ſeruitute, & dominio domini infidelis: magis enim firmum, & indiſſolubile eſt vinculum coniugij, quàm ſeruitutis: & tamen ob fidei fauorem diſſolui poteſt, non ſolùm quoad thorum, & cohabitationem, ſed etiam quoad ſubſtantiam ipſius matrimonij.

151 Aliqui, quos ſequitur Sanchez *dict. diſp. 73. num. 7.* dicunt differentiam eſſe inter vinculum matrimonij, & ſeruitutis, quod hoc non dedeceat, imò deceat humilitatem chriſtianam: illud verò deceat, quia non expedit fideli iugum ducere cum infideli. Hæc tamen ratio difficultatem adhuc habet, quia ſubiectio ſeruitutis licèt ad humilitatem conducat, affert tamen alia grauia inconuenientia, ob quæ Eccleſia non permittit in Prouinciis ei ſubditis, vt Chriſtianus ſit ſeruus Pagani, vt videbimus; & ſeruus ipſe ſi poteſt, tenetur ſe redimere, & ab ea ſeruitute ſe legitimè liberare. Imò quò grauior eſt ſubiectio ſerui, & maior eſt poteſtas domini, quàm coniugis, eò magis videtur arcenda, & diſſoluenda, quàm vinculum coniugij.

Alij ergo recurrunt ad meram voluntatem Chriſti, qui poterat quidem vtrumque priuilegium fidei concedere: de facto tamen ſcimus ex ſcriptura, & Pontificum decretis, conceſſum fuiſſe hoc priuilegium coniugi fideli: cùm non conſtet ex Scriptura, aut Patribus ſeruis fidelibus conceſſum, nec Eccleſiæ datam hanc poteſtatem abſolutam. Ita Coninch *dicta diſp. 18. num. 154.* Caſtro Palao *dicta diſp. 2. puncto 8. num. 11.* & alij. Sed de hoc ipſo ratio quæritur aliqua, vel congruentia, cur in vno potiùs, quàm in alio caſu Chriſtus fidelibus aduersùs infideles conſulere voluerit.

152 Suppoſita itaque voluntate Chriſti diuerſa, afferri poteſt ratio congruentiæ, & diſcriminis ſupponendo quoad aliquid nullam eſſe differentiam; nam ſicut coniuge infideli nolente cohabitare abſque iniuria creatoris, poteſt fidelis diuertere, & diſſoluere etiam matrimonij vinculum contrahendo cum illo fideli; ita ſeruus fidelis, ſi nolit dominus eius obſequio ſine iniuria Dei vti, ſed eum ad infidelitatem, vel peccatum graue cogat, poterit ſe ab ea ſubiectione, & ſeruitute alioquin iuſta liberare, & fugere, vt notat Suarez *dicta ſect. 5. num. 11.* Coninch *vbi ſuprà, num. 161.* & alij, quos ad hoc ipſum refert *diſp. 3. de iuſt. ſect. 2. n. 21.* differunt ergo ſolùm, in caſu, quo coniux, vel dominus abſque contumelia Creatoris ſinit eos chriſtianè viuere, in quo caſu coniux fidelis diſcedere poteſt, ſeruus non poteſt. Ratio autem differentiæ eſſe poteſt, quia ſeruitus non eſt vinculum mutuum, ſed ſolùm ex parte ſerui: matrimonium verò eſt vinculum mutuum, & æquale ex parte vtriuſque. Vnde videtur fieri, quod poteſtas libera conceſſa ſeruis conuerſis ad fidem diſcedendi à dominis infidelibus, & abiiciendi iugum ſeruitutis odioſa eſſet dominis, qui iacturam ſeruorum incurrerent, abſque vllo lucro, atque ideo prædicationem fidei ſibi noxiam impedirent. Poteſtas autem conceſſa coniugi fideli diſcedendi à coniuge infideli non afferret hoc periculum, quia poteſtas hæc vtrique coniugi æquè, & indifferenter conceditur, vt ſi conuertatur, poſſit ab altero renuente conuerſionem diſcedere: quare vtrique coniugi eſſet æquè vtilis poteſtas illa, qua vterque vti poſſet, vt ſe à proprio vinculo liberaret. Non eſt ergo tantum periculum, quod ea de cauſa fidei prædicatio impediretur. Non enim à fœminis, quæ imbecilliores ſunt, & non poſſent virorum conuerſionem impedire; ſed nec etiam à viris, cùm iis æquè vtilis conditio proponatur, vt ſi renuentibus vxoribus conuertantur, poſſint ab iis ſe liberare, ſi velint, & alias ducere. Imò & non rarò continget, quod & viri ipſi conuerſionem renuentes, ſed etiam tædio prioris coniugij affecti gaudeant dari vxoribus facultatem diſſoluendi vinculum cõiugij, quod non ſolas vxores, ſed viros etiam ipſos inuitos plerumque adſtringit. Poteſtas ergo diſſoluendi vinculum illud mutuum fidelibus conceſſa, non reddit fidem odioſam, ſicut redderet poteſtas data ſeruis diſſoluendi vinculum ſeruitutis, quod nullatenus dominos, ſed ſolos ſeruos ligabat.

Huc vſque dictum eſt de infidelibus non ſubditis Eccleſiæ, nec Principibus Chriſtianis, nunc reſtat dicendum breuiter de iis, qui ſubditi ſunt Principibus Chriſtianis, circa quos maiorem poteſtatem habet Eccleſia, vel Principes, & ideo circa illos nonnullæ, ſanctiones, & leges latæ ſunt. Nam in primis ſtatutum eſt, ne infideles Chriſtianis ſubditi, ſiue Iudæi ſint, ſiue Saraceni, ſiue quouis alio nomine Pagani ſeruos habeant, vel ancillas chriſtianas ita habetur in leg. *Iudæus,* Cod. ne Chriſtianum mancipium, leg. *Deo nobis,* Cod. de Epiſc. & Cleric. in cap. *Iudæi* 2. & in cap. *nulli Iudæo,* de Iudæis, & Saracenis, & in cap. *mancipia;* & in cap. *nulla,* cum aliis diſtinct. 54. 153

Statutum, ne infideles Chriſtianis ſubditi ſeruos habeant vel ancillas Chriſtianas.

154 Circa quam prohibitionem aduertunt primò Doctores, nomine *paganorum,* hîc intelligi etiam cathecumenos, quia licèt fidem Chriſti corde teneant, baptiſmo carent, & in foro Eccleſiæ non numerantur in grege fidelium, ita Hurtado *d. 76. §. 36. in fine.* Aduertunt ſecundò non prohiberi, quòd Chriſtianus poſſit eſſe colonus, ſiue aduentitius, vel originarius in terris, vel prædiis infidelis, quando non interuenit cohabitatio, nec frequens familiaritas cum infideli, vt colligi videtur ex cap. *multorum,* de Iudæis, & ibi notant Canoniſtæ communiter, quos ſequitur Suarez *diſp. 18. ſect. 5. num. 14.* Aduertunt tertiò ſi Iudæus; vel Saracenus, non ad proprium vſum ſed mercaturæ cauſa, emerit ſeruum, qui poſtea ad fidem conuertitur; debere intra tres menſes eum venalem exponere, alioquin liber fit, vt colligitur ex dicto cap. *nulli Iudæo.* de Iudæis, & Saracenis, & notat Coninch, *vbi ſupra num. 162.*

Aduertenda quædam circa præcedens ſtatutum.

155 Secundò ſtatutum eſt, ne eiuſmodi infideles ſubiecti Principibus Chriſtianis eligi poſſint in officia, & munera publica; ita habetur in cap. *Cum ſit nimis.* de Iudæis; vbi & Principes prohibentur eiuſmodi officia illis committere, & fideles prohibentur cum illis infidelibus communicare, donec officium dimiſerint, & acquiſita per tale officium in pauperes Chriſtianos erogauerint. Quod etiam habetur in Concilio Toletano 3. cap. 14. relato in cap. *nulla* diſtinct. 54. & in Concil. Toletan. 4. cap. 64. relato in cap. *conſtituit.*

Statutum, ne infideles Principibus Chriſtianis ſubiecti eligi poſſint in officia, & munera publica.

tuit. 17. quæſt. 4. & in Concil. Matiſconenſi 1. cap. 13. Et in leg. *hac valitura*. Cod. de Iudæis & Cælicolis; per quas leges derogatur legi, *generaliter*, §. & *iis qui ff.* de Decurionibus, vbi ex conceſſione Imperatorum Gentilium Lucij Veri, & Antonini permittebatur Iudæis honores in Republica adipiſci. Imò in cap. penultimo de Iudæis additur, & imponitur Regi Luſitaniæ, ne tributa ſua, vel Regalia Iudæis vendat per ipſos exigenda, niſi adiuncto aliquo fideli, qui curet, ne fidelibus iniuria fiat.

156 Potuit autem meritò tota hæc prohibitio fieri, quia hoc non eſt cogere directè infideles ad fidem amplectendam, ſed Princeps Chriſtianus vtitur iure ſuo excludendo à dignitatibus, & officiis publicis aliquos ſubditos, quos prudenter iudicat minùs idoneos, quales ſunt infideles, vt poteſtatē in Chriſtianos exerceant, qui ratione fidei in ſublimiori dignitatis gradu poſiti ſunt. Quod eſt iuxta ſenſum, & mentem Pauli, primæ ad Cor. 6. conſulentis fidelibus, ne cauſas ſuas agerent apud Magiſtratus infideles, etiam quando infideles nulli Principi Chriſtiano ſuberant. Quantò magis inter Chriſtianos non decet infideles fidelibus præfici? hoc enim eſſet tacitè eos declarare aptiores, & digniores ad ea munera publica, quàm ſint ipſi fideles, quod in dedecus cederet noſtræ religionis.

An hæc prohibitio intelligatur ſolùm in ordine ad nouam electionem an verò etiam in ordine ad continuationem poteſtatis habitæ antequā eſſent ſubditi Principibus Chriſtianis.

157 Circa hoc dubitari poteſt, primò an hæc prohibitio intelligatur ſolùm in ordine ad nouam electionem, aut collationem talis officij, vel poteſtatis, & iuriſdictionis, an verò etiam in ordine ad continuationem poteſtatis habitæ, antequam eſſent ſubditi Principibus Chriſtianis, v.g. ſi nunc Rex Paganus, & cum eo maior pars ſubditorum conuertatur ad fidem, & in eo regno ſint aliqui Principes non ſupremi, ſed ſubditi eius Regis, & habentes vaſſallos, quorum Principum aliqui non conuertantur, an ij debeant priuari à Rege poteſtate, quam antea habebant in ſubditos, & dominio Iuriſdictionis, ne habeant Pagani iuriſdictionem in ſubditos fideles. Supponimus autem, eos Principes non vexare vaſſallos fideles, ſed tranquillè eos permittere religionem chriſtianam obſeruare. Aliqui ergo videntur vniuerſaliter explicare hoc præceptum, ita vt vtrumque caſum videatur comprehendere. Sic loquitur Suarez, *dicta ſect.* 5. *num.* 13. dicens prohibitum eſſe, *ne Iudæi officia publica gererent reſpectu fidelium.* & rurſus loquens de Innocentio III. *pœnam*, inquit, *imponit Iudæis acceptantibus, vel gerentibus talia munera, & fit extenſio ad Paganos, id eſt Saracenos.* Eodem modo loquitur Caſtro Palao dicto tract. 4. diſp. 2. punct. 8. num. 2. dicens: *certum eſt, infideles in Chriſtiano Regno, ſeu Principi Chriſtiano ſubiectos non poſſe iuriſdictionem in Chriſtianos habere.* & inferiùs addit, quòd Romanus Pontifex, *iudicauit expediens, ne in Chriſtiano regno infidelis iuriſdictionem habeat in Chriſtianos fideles, & ſic præcepit.*

158 Alij tamen non ita generaliter loquuntur, ſed dicunt, prohibitum eſſe, ne in Prouinciis Chriſtiano Principi ſubiectis infideles præficiantur, vel eligantur ad ea munera publica. Sic loqui videtur Coninck dicta diſp. 18. num. 158. dicens: *infideles ob Eccleſiæ prohibitionem non poſſunt inter Chriſtianos publicis officiis præfici, nec Principes Chriſtiani poſſunt iis conferre iuriſdictionem in Chriſtianos ſibi ſubditos.* Et paulò poſt ſubdit: *Innocentius III. præcipit eos per Concilium Prouinciale grauiter argui, qui Iudæos, aut Paganos publicis officiis præfecerint.* Et poſtea rationem ſubdit, *quia cum hoc caſu illi Chriſtianorum iudicio, & opera Chriſtianis præficiantur, tacitè indicatur, inter Chriſtianos non reperiri aptos ad illa officia adminiſtranda, aut ſaltem non tam aptos, quàm ſunt infideles.* vbi indecentiam totam videtur reducere ad hoc, quòd iudicio, & auctoritate Principis Chriſtiani eligantur infideles ad hæc officia; quæ ratio non procedit, quando iam infidelis inuenitur iure ſuo poſſidere officium, & ſolùm agitur de auferendo ab eo id, quod iam aliunde, & non ex commiſſione Principis Chriſtiani legitimè habebat. Clariùs loquitur Hurtado diſp. 78. §. 17. vbi de infidelibus ſubditis Principi Chriſtiano, ſic ait: *Non poſſunt habere Chriſtiana mancipia: vaſſallos autem non video, cur non poſſint. Itaque ſi Regi Hiſpano ſubdantur Pagani Principes, permittens prædicationem fidei, tametſi plurimi in eorum terris conuertantur ad fidem, non poſſunt ipſi Principatu priuari, quòd infideles perſiſtant: licèt non poſſint habere Chriſtiana mancipia.* In quibus verbis diſplicet illa vniuerſalitas circa vaſſallos habendos, oportebat enim dicere, poſſe ab illis retineri poteſtatem antiquam circa vaſſallos, licèt non poſſint denuò poteſtatem nouam circa nouos vaſſallos à Principe Chriſtiano accipere: hoc enim iam eſſet præfici à Principe Chriſtiano, & eligi ad officium, & iuriſdictionem ſupra ſubditos fideles.

159 Cæterùm loquendo de retentione Iuriſdictionis, & poteſtatis legitimæ antiquæ, non video prohibitionem factam, ſaltem dum ſubditos circa negotium religionis non turbant. Nam ſanctiones, & leges ſuprà adductæ videntur ſolùm loqui de electione denuò facienda, qua à Principe Chriſtiano eligantur ad ea munera, & præficiantur infidelibus, ita loquitur Innocentius III. in dicto cap. *cùm ſit nimis* de Iudæis: *Prohibentes,* inquit, *ne Iudæi publicis officiis præferantur,* & infrà: *ſi quis autem eis officium tale commiſerit; per Prouinciale Concilium compeſcatur. Officiali verò huiuſmodi:* nempe ſic electo; *tandiu Chriſtianorum communio in commerciis, & aliis denegetur, donec in vſus pauperum.* &c. *& officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter aſſumpſit. Hoc idem extendimus ad Paganos.* Eodem modo loquitur Concilium Toletanum tertio relatum in dicto cap. *nulla* diſtinct. 54. *nulla* inquit, *officia publica Iudæis iniungantur, per quæ eis occaſio tribuatur Chriſtianis pœnam inferre.* Et Concilium Toletanum 4. relatum in dicto cap. Conſtituit 17. quæſt. 4. *conſtituit*, inquit, *ſanctum Concilium, vt Iudæi, aut hi, qui ex Iudæis ſunt, officia publica nullatenus appetant, quia ſub hac occaſione Chriſtianis iniuriam faciunt.* Denique eodem modo loquitur Concilium Matiſconenſe primum dicto cap. 13. his verbis. *Nec Iudæi Chriſtianis populis iudices deputentur, aut telonearij eſſe permittantur per quod illis (quod Deus auertat) Chriſtiani videantur eſſe ſubiecti:* Ex quibus omnibus conſtat, curam potiſſimùm Eccleſiæ fuiſſe, ne officia hæc Iudæis vel Paganis committerentur. Quamuis enim poteſtas ſit in Eccleſia priuandi etiam eos muneribus, & poteſtate antiqua aliunde quàm à Principibus Chriſtianis habita, quando iam ſunt ſubditi Principi Chriſtiano; potuit tamen hoc prudentiæ Principum relinqui, qui iuxta circunſtantias præſen

præſentes indicabunt, ao id neceſſe ſit, vel expediat: ſæpe namque cootinget, vt noo expediat, ne reductio Prouinciæ ad fidem impediatur, ſi Princeps Paganus timeat ſe loco, & Principatu amouendum, ſi ipſe in iofidelitate maneat. Fateor, io Iudæis maiorem quandam turpitudioem inueniri, ſi infideles ad fidem conuerſi maoerent adhuc ſub poteſtate Principis Iudæi, ſub quo antea eſſent. Sed hic caſus rariſſimus eſſet, nec vnqoam contigiſſe ſcio, nec oportuit pro eo legem poſitiuam fieri: quia ſi locus ille ſub poteſtatem Principis Chriſtiani vnquam veniret, oon poſſet moraliter fieri, vt ſine religionis iniuria poteſtas illa Iudæi ſupra Chriſtiaoos permanere poſſet: quare ipſa naturalis legis, ſeu religionis obligatio ſufficiet, vt Princeps Chriſtianus fidelibus ſubditis prooideat, meliori quo poſſit modo, eos à poteſtate Priocipis Iudæi eximendo.

Quid dicendum ſit, ſi mortuo Principe fideli cui ſubditi fideles ſuberant, ſuccedat iure cõſanguineus infidelis.

160 Hinc tamen dubitari poteſt ſecundò quid dicendum ſit, ſi mortuo Principe fideli, cui ſubditi fideles ſuberant, ſuccedat iure ſuo, & legitima ſucceſſione conſanguineus iofidelis: ao hæc etiam noua Principatus, & poteſtatis occupatio prohibita ſit prædictis ſanctionibus Eccleſiaſticis P. Suarez in defenſiooe fidei lib. 3. cap. 4. o. 6. & 7. dicit: *ſi contingeret, plebem fidelem inuoluntariè ſubiici denuo Principi infideli iuſto titulo, vt v. gratia, ſi Rex Gentilis iuſto bello ciuitatem Chriſtianam occuparet, tunc verum dominium acquireret: nam hoc etiam eſt de iure gentium à naturali deriuatum, quod fides non tollit, nec Eccleſia, per ſe loquendo, impedit, quando Princeps infidelis Ethnicus eſt, & ipſi Eccleſia non ſubditus. Idemque eſſet, ſi contingeret, Regem infidelem legitimo iure ſucceſſionis Chriſtianum populum Chriſtiano Principi antea ſubiectum obtinere; quia tunc etiam fides ſubditorum non impedit acquiſitionem dominij: nec pendet ex illius populi voluntate, ſed neceſſario venit ex aliqua priori, & iuſta inſtitutione. Hæc autem intelligenda per ſe ſunt, id eſt, præcauendo ſcandala, & pericula fidelium, quæ ſequi etiam poſſunt ex ſubiectione fidelium ad antiquos Principes infideles: ideoque in vtroque caſu, ſi talia incommoda probabiliter timerentur, & vitari non poſſent, niſi vel non ferendo, vel non acceptando talem Principem, fieri poſſet, & deberet, quia ius, & poteſtas ad id faciendum Eccleſia non deeſt.* Hæc Suarez, coi ſubſcribit Hurtado dicta diſp. 77. §. 18. vbi ſic ait. *Cenſeo non poſſe Ethnicum Principem, eo Principatu priuari, ſi iuſto titulo antiquo aut nouo in illum intrat, v. g. iure hæreditario, aut iuſto bello, eſt enim eadem ratio de hoc iure, ac de iure poſſeſſionis: quia ſine iuſta cauſa nullus poteſt ſpoliari iure ſuo: at non eſt illa iuſta cauſa comparatione hominum, qui non ſunt ſubditi temporales ſupremi Principis, nec infidelitas illis permiſſa eſt ad punitionem, nec Eccleſia habet iuriſdictionem ſpiritualem, niſi in baptizatos: ſi verò ſit probabile periculum deſpiciendæ fidei, tunc poterit Princeps contumax priuari regno: at electione non licet dare Principatum infideli; quod rectè probat ratio S. Thomæ.*

Quid dicendum de eo infideli, qui ſuccedit iure ſuo in Principatu ſubdito Principi ſupremo Chriſtiano.

161 Hi doo auctores ſolùm videntur loquuti de Principe infideli, noo ſubdito Principi Chriſtiano, nempe de illo, qui noo ſubditur mediatè, vel immediatè poteſtati Eccleſiæ: quare difficultas eſſe poteſt de eo infideli, qoi ſuccedit iure ſuo in Principatu ſubdito Principi ſupremo Chriſtiano. De quo videtur ſanè mihi eadem eſſe ratio, nec huoc comprehendi ſub præfata prohibitione. Nec enim eligitur, vel aſſumitur à Chriſtianis, ſed ſuccedit iure, quod iam aliunde habebat datum ſibi lege, vel inſtitutiooe aotiqua. Poſſet tameo, & deberet priuari iure ſucceſſioois ſi eo admiſſo timeretur præiudicium fidei, vel ſubditorum fidelium. Aliud verò eſſet, ſi oon iure anteriori ſuccederet, ſed ex inſtitutiooe moderna Principis anteceſſoris, qui eum hæredem ſibi nominaret in hoc Principatu: tunc enim locum haberet prædicta Eccleſiæ prohibitio, nec admitti deberet ad hæreditariam ſucceſſionem; nam ſicut io Prooincia illa, nec ipſe ſupremus Princeps, nec alij inferiores, & ſubditi, poſſuot eligere iofidelem, cui poteſtatem, & iuriſdictionem cooferaot, ita oec vllus poteſt, teſtamento etiam, vel per vltimam voluntatem eiuſmodi poteſtatem, aut iuriſdictionem iofideli cooferre: quare defunctus non potoit intra illam Prouinciam hæredem in tali munere nominare infidelem, aut ius ſucceſſionis hæreditariæ ei tribuere.

An in nullo caſu liceat Pagano Principi poteſtatē, & iuriſdictionē in prouincia Chriſtiana conferre.

Tertiò circa haoc ipſam prohibitionem dubitari poteſt, an ita ſit vniuerſalis, vt in nullo caſu liceat Pagano poteſtatem, & iuriſdictiooem in Prouincia Chriſtiana conferre. Reſpondeo, loqueodo de prohibitiooe præciſa iuris poſitiui, de qua nunc eſt ſermo, idem diceodum eſſe de illa, ac de legibus alijs poſitiuis, quæ per ſe loquendo vniuerſaliter obligaot, ſed ſemper intelligitur exceptus caſus neceſſitatis proportionatæ, iuxta maiorem, vel minorem rei poſitioę dignitatem. Quare io hac materia Hurtado *vbi ſup.* §. 18. doos caſus excipit, in quibus neceſſitas excuſaret ab hac lege. Primos eſt, ſi communitas aliqua fideliom libera impeteretur à Principe iofideli, à quo cogendi eſſent ad fidem relinquendam: tonc enim ob vitaodum hoc periculum, ſi remedium aliud non eſſet, poſſent ſe dedere Principi alteri infideli, penes quem ſperarent oon eſſe ſe religionis cauſa turbandos. In qoo noo videtur eſſe difficultas, quia cùm eo caſu vitari noo poſſet poteſtas, & iuriſdictio alicuius infidelis ſupra fideles, præferendus eſſet ille, cui cum minori fidei detrimeoto ſubderetur: oec tunc ipſi iofidelem aſſumerent ad Principatum, ſed ex duobos, qoorum alteri neceſſariò ſubdi debent, eligunt minùs malum, cui ſubdantur. 162

Secondus caſus eſt, ſi tyrannus fidelis vellet eos opprimere, eſſétque periculum immanitatis in illos exercendæ, quo caſu dicit, poſſe ſe licitè dedere Principi Pagano eis ſecuritatem præſtanti de conſeruanda io eis fide Chriſtiana, ſi oon eſſet periculum ab ea deficiendi. Addit tamen, ſi tyrannus fidelis noo ſit eis graue illaturus damnum, non poſſe eligere infidelem, quia minus malum eſt per vim ſubiici alicui Principi Catholico, quàm ſponte ſubdi Pagano, apod quem minùs tutam habebunt ſuam fidem. Ego puto, honc caſum eſſe Metaphyſicum, & non moralem: vix enim, aut ne via quidem fieri poteſt, quod noo ſint grauiora, & diuturniora mala, quæ ex Imperio Principis infidelis timere prodenter ſubditi poſſunt ſibi, & ſuis poſteris, qoàm quæ ex toleratione Principis fidelis, cuius ſaltem filij mitioris ingenij erunt, & ad minus religio in ditione illa ſalua permanebit, coius iacturæ reliqua omnia fortunarum: & tranquillitatis damna poſtponenda ſunt. 163

Huc vſque dictum eſt de poteſtate dominorum in ſeruos, & Principum, ſeu ſuperiorum in ſubditos. 164

Eccleſia prohibuit ne Chriſtiani ſint famuli Iudæorum.

ſubditos. Reſtat alia duplex poteſtas, nempe domini, ſeu heri in famulos, & parentum in filios, de quibus nunc breuiter dicendum eſt. Et quod attinet ad famulos, Eccleſia prohibuit, ne Chriſtiani ſint famuli Iudæorum, vt habetur in cap. *Ad hæc*, de Iudæis, vbi etiam additur, ne fœminæ Chriſtianæ ſint nutrices filiorum Iudæorum, quod videtur eſſe quoddam genus obſequij, & famulatus. Circa quam prohibitionem plura dubitari poſſunt. Primò an ea prohibitio extendatur ad omnes infideles, an ſolùm ad Iudæos, de quibus ſolis ibi ſermo eſt.

Ne fœminæ Chriſtianæ ſint nutrices filiorum Iudæorum.

An ea prohibitio extendatur ad omnes infideles.

165 Negat P. Thomas Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 31. num 25.* & Hurtado *diſp. 76. §. 40.* quia de ſolis Iudæis ibi fit mentio, & odia reſtringenda ſunt, & in Iudæis eſt ratio ſpecialis propter ſubiectionem, quam debent potiùs ſuſtinere erga Chriſtianos, quàm dominatum exercere, & hoc in pœnam Deicidij patrati, & quia maior eſt eorum obſtinatio, difficiliùs conuertuntur, & ingenioſiùs ſubuertunt fideles ſibi familiares. Cæterùm P. Suarez *in præſenti dicta diſp. 18. ſect. 6. num. 10* putat, extendi ad Mahometanos, ſeu Saracenos, non tamen ad Gentiles, quia nimirum plures aliæ prohibitiones circa Iudæos factæ extendi ſolent in iure ad Saracenos, vt conſtat ex cap. *Ad hæc* cap. *cùm ſit nim.* cap. *in nonnullis*, & cap. vltimo de Iudæis, & ex lege vltima, §. vlt. Cod. de Epiſc. & Cleric. Verùm P. Sanchez retorquet hoc argumentum, quia quoties iura voluerunt, legem extendi etiam ad Saracenos, id explicuerunt, vt conſtat ex dictis iuribus; ergo vbi id non explicuerunt, non eſt præſumenda extenſio. Addere poſſumus, quod in dicta lege vltima §. vltimo adducta à Suario extenſio non ſolùm fit ad Saracenos, ſed etiam ad omnes Paganos; ſicut etiam in dicto cap. *cùm ſit nim.* ſi ergo ex iis iuribus deſumitur argumentum, non deberet extenſio in caſu noſtro fieri ad ſolos Mahometanos, ſed etiam ad omnes Paganos. Aliunde tamen ſententia Suarij mihi probatur, nempe ex cap. *Iudæi 5.* de Iudæis, vbi de Iudæis, & Saracenis ſermo eſt, & de vtriſque ſubditur: *Excommunicentur autem, qui cum eis præſumpſerint habitare.* Vnde colligo prohibitum eſſe ad minus famulatum, qui cohabitationem ſecum afferat: de famulatu autem extra domum, ſtatim dicemus.

166 Secundò ergo circa hoc ipſum dubitatur, an prohibeatur famulatus ſolùm intra domum, an etiam extra domum infidelis. Aliqui, quos refert Sanchez, *vbi ſuprà num. 20.* de famulatu ſolùm intrà domum id intelligunt, quibus videtur fauere Coninch *vbi ſupra num. 171.* & clariùs Caſtro Palao *dicta diſput. 2. punct. 9. num. 15.* Alij tamen meliùs omnem proprium famulatum interdici dicunt, quia etiamſi famulus extra domum domini habitet, adhuc propriè famulus illius eſt. Ita alijs relatis Sanchez *loco citato* Hurtado *diſputat. 76. ſect. 2. §. 43. in fine.* Falsò enim ſupponit Caſtro Palao, non eſſe propriè famulum, qui non eſt in eadem domo, cùm paſſim reperiantur multi, qui vel ob anguſtias proprij palatij, vel alias ob cauſas extra domum habentur, & non minùs famulantur, & aſſiſtunt, quàm ſi domi degerent. Dixi tamen, omnem *proprium famulatum* interdici: quia non ita dicendum de colonis, & operarijs, qui non ſunt proprij famuli, & quos communiter Doctores colligunt non comprehendi in hac prohibitione, ex cap. *multorum*, de Iudæis. Videatur Coninch

An prohibeatur famulatus ſolùm intra domum, an etiam extra domum infidelis.

num. 171. Caſtro Palao *dicto num. 15.* Hurtado *vbi ſupra §. 38.* alij, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra num. 21.* qui tamen magnam vim facit in eo, quod Iudæus non ſit præſens: ſecus ſi eſſet præſens, hoc eſt ſi ferè ſemper operi aſſiſtat, non verò ſi aliquando ad perſpicienda ædificia, vel agriculturam, pro quibus Chriſtiani locant operas ſuas, illuc adeat. Ego magis conſiderandum puto in ordine ad hanc prohibitionem, an ſit verè famulus, an ſolùm operarius. Nam faber, foſſor, & alij opifices qui ſuas locant operas, non ſunt propriè famuli conductoris, cui laborant, etiamſi in eius prædio, vel domo laborent, nec pendent ab eius voluntate, ſicut famuli à voluntate domini, ſed remanent ſui iuris, ſicut & medicus, qui operam ſuam locat infirmo: quare non inuenitur ibi ſubiectio, quam leges, & canones nolunt habere Chriſtianos versùs Iudæos: ſemper tamen familiaritas vitanda eſt.

De fœminis Chriſtianis nutrientibus filios Iudæorum eſt peculiaris difficultas, eo quod in dicto cap. *Ad hæc*, de Iudæis, vbi id prohibetur, additum ſit, *in eorumdem domibus.* Vnde multi colligunt, non prohiberi, quòd extra domum parentum fœminæ Chriſtianæ in proprijs domibus eorum filios nutriant. Sed tamen alij non pauci, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra num. 19.* hoc etiam prohiberi dicunt, propter vitandam familiaritatem nimiam, quæ ea occaſione contrahitur. Si tamen extra domum ita id munus obiri poſſet, vt vitaretur omnino familiaritas cum Iudæo, dicunt non prohiberi. Ego iuxta ſupradicta puto, tunc id prohiberi, quando nutrix videbitur famulari Iudæo: quod quidem propriè contingit, quando eſt in domo ipſius, tunc enim cenſetur eſſe in numero famularum. Quando verò eſt extra domum parentum, magis cenſetur locare ſuas operas, quoad illum actum, cùm adhuc remaneat in propria domo, & ſui iuris, & ideo fortaſſè addita fuerunt verba illa, *in eorumdem domibus.* Si autem aliquando etiam extra domum manens cenſeretur aſſumpta in famulam, & ſolùm propter anguſtiam loci, vel aliam ob cauſam haberetur in domo ſeparata, tunc iam prohiberetur ex vi prohibitionis generalis famulandi Iudæis, qui tamen caſus rarus erit. 567

De nutricibus Chriſtianis peculiaris difficultas.

De poteſtate Patris infidelis in filios fideles, doctores dicunt perdi eo ipſo, quòd filius baptizetur. Quod Suarez *dicta ſect. 5. num. 15.* & Caſtro Palao *dicto puncto 8. num. 5.* dicunt haberi in c. *Maiores* de baptiſmo, in quo tamen capite, nec verbum eſt directè, vel indirectè ad hoc ſpectans. Addit Suarez, idem haberi in Concilijs Toletanis à ſe ſupra adductis: attulerat autem *num. 13.* Concilium Toletanum 3. & 4. ſed in 3. Concilio nihil de hoc dictum fuit, ſed ſolùm in 4. c. 59. relato in c. *Iudæorum filios.* 28. q. 1. his verbis. *Iudæorum filios, vel filias, ne parentum vltra inuoluantur erroribus, ad eorum conſortio ſeparari decernimus.* quæ verba intelliguntur de filiis baptizatis, non de non baptizatis, vt notanit gloſſa ibi verb. *Iudæorum*, & verb. *proficiant*: inde inferens, per baptiſmum ſolui ius patriæ poteſtatis. & notans non tolli per hoc ius ſucceſſionis in hæreditate paterna, vt colligitur ex cap. *Iudæi. 5.* de Iudæis, & Saracenis. An verò paruuli poſſint inuitis parentibus baptizari, ſaltem quando parentes infideles ſubduntur Principi, 168

Quid dicendum de poteſtate Patris infidelis in filios fideles.

vel domino Chriſtiano; cuius ſubditi, vel ſerui ſunt, eſt quæſtio pertinens ad materiam de baptiſmo, de qua vltra alios videri poſſunt Suarez *tom. 3. in 3. partem diſput. 25. ſect. 4. 5. & 6.* Lorca *præſenti diſp. 37.* & alij multi, quos congerit Diana *tom. 1. part. 2. tract. 1. miſcell. reſolut. 45. & 5. parte tractatu. 3. de caſibus occurrentibus tempore mortis reſolut. 10.* Et hæc dicta ſint de infidelibus non baptizatis: nunc dicamus de hæreſi in particulari. Poſtea verò agemus de communicatione licita, vel illicita cum omnibus infidelibus, vbi videri poterunt, quæ hic deſiderari poſſent de communicatione cum infidelibus non baptizatis.

DISPVTATIO XX.

De Hæreſi, & Hæreticis.

SECTIO I. *Quid ſit hæreſis formalis, & quid ſit hæreſis obiectiua.*
II. *Quæ requirantur ex parte obiecti ad hæreſim, & hæreticum conſtituendum.*
III. *De aliis propoſitionibus infra hæreſim, & de variis ſingularum cenſuris.*
IV. *De iis quæ requiruntur ex parte ſubiecti ad hæreſim contrahendam.*
V. *De pertinacia, an, & qualis in hæretico requiratur.*
VI. *De ignorantia, quomodo excuſet, vel non excuſet ab hæreſi.*

POſtquam diximus de ſimplici infidelitate, ſub qua Iudæi, & Pagani comprehenduntur, ſequitur vt dicamus de hæreticis, de quibus dicendum erit primò quid ſit propriè hæreſis formalis, & obiectiua. Deinde quid requiratur ex parte obiecti, vt ſit obiectum hæreſis. Vnde poſtea explicandi erunt diuerſi gradus cenſurarum, quibus Theologi notare ſolent propoſitiones alias infra hæreſim. Deinde quæ conditiones requirantur ex parte ſubiecti, vt aliquis dicatur hæreticus. Denique de pertinacia requiſita ex parte voluntatis ad incurrendam hæreſim.

SECTIO I.

Quid ſit hæreſis formalis, & quid ſit hæreſis obiectiua.

1 *Hæreſis alia formalis, alia obiectiua.*

DIuiditur communiter hæreſis, in hæreſim formalem, & obiectiuam. Formalis eſt peccatum illud actuale, à quo aliquis formaliter denominatur hæreticus. Obiectiua verò eſt obiectum illud, quod falsò creditur vel aſſeritur ab hæretico v. g. in eo, qui docet in Deo eſſe quatuor perſonas, datur hæreſis formalis, nempe actus quo illud affirmat: hæreſis autem obiectiua eſt obiectum illud falſum, quod affirmat: ipſa verò aſſertio externa, ſeu loquutio externa, qua id profertur, licèt ſit obiectum voluntatis internæ hæreticæ, non tamen dicitur hæreſis obiectiua, ſed hæreſis formalis externa, quæ denominatur hæreſis, & peccaminoſa ab ipſa voluntate interna hæretica, & mala: quare ſi voluntas interna non eſſet mala propter ignorantiam, vel inaduertentiam, voces externæ non eſſent hæreſis formalis externa, ſed ſolùm materialis. Obiectum tamen ipſum ſemper eſt hæreſis obiectiua, nec hoc pendet à culpa affirmantis, quia obiectum ſemper opponitur veritati reuelatæ, quod ſufficit ad hæreſim obiectiuam. Sicut enim obiectum fidei dicitur ſimpliciter fides, prout de myſteriis, & articulis contentis in ſymbolo Athanaſij ſubditur: *hæc eſt fides Catholica &c.* ita de obiectis contrariis dici poteſt ſimpliciter, & abſolutè, *hæc eſt hæreſis.* Fateor, hanc denominationem ſemper inuoluere ordinem ad hæreſim formalem poſſibilem: nam dicere de obiecto illo, quod ſit hæreſis, eſt dicere, quod ſit obiectum contradicens obiecto à Deo reuelato, & ſufficienter ab Eccleſia propoſito, atque adeo aptum, vt terminet hæreſim formalem in illud affirmante, niſi ignorantia, vel aliquid aliud per accidens excuſet. Non tamen requiritur, quod actu ſupponat hæreſim formalem actualem, vt dicatur hæreſis obiectiua actualis, ſed ſufficit quod ſit obiectum tale, & taliter reuelatum, atque ab Eccleſia propoſitum, vt ex ſe ſit aptum ad terminandam hæreſim formalem. In quo non poteſt eſſe quæſtio niſi de nomine, de qua videri poteſt Suarez *diſp. 19. ſect. 2. num. 2. & ſequentibus*; qui tamen diſtinguere videtur inter *hæreſim, & propoſitionem hæreticam,* & faciliùs admittit ſecundam appellationem in caſu poſito, quàm primam, licèt hanc etiam admittat, præſertim ſi dicatur *hæreſis materialis.* Sed hoc etiam pertinet ad modum loquendi; & negari non poteſt, quod Cenſores, quibus ab inquiſitoribus fidei dantur propoſitiones cenſurandæ, abſque vlla diſtinctione, vel addito dicunt, talem propoſitionem eſſe, vel non eſſe hæreſim, ſicut de eius contradictoria dicunt eſſe fidem Catholicam, præſcindendo ab animo, vel diſpoſitione eius, qui eam protulit: hoc enim iudicium reſeruatur ipſis inquiſitoribus, ad decernendum de hæreſi formali, & an reus ſit iudicandus hæreticus. In hoc tamen, vt dixi, non poteſt eſſe diſſenſio de re.

Nomen hæreſis ex prima ſua etymologia indifferens ad bonum, & malum.

Circa nomen ipſum *hæreſis*, & *hæretici*, obſeruant communiter Doctores, nomen *hæreſis* ex prima ſua etymologia, & vſurpatione indifferens fuiſſe ad bonum, & malum; oritur enim à verbo Græco *αἱρέομαι*, id eſt, *eligo*, atque adeo ſignificat opinionem, quam ſibi aliquis voluntariè eligit, ſiue bona, ſiue mala ſit. Vnde & *ſecta* dicitur, quia eam ſequimur, & in eo ſenſu dicebantur variæ Philoſophorum ſectæ, & in eo ſenſu Cicero in Paradoxis dixit: *Cato autem perfectus (mea ſententia) Stoicus, & ea ſentit, quæ non ſanè probantur in vulgus, & in ea eſt hæreſi, quæ nullum ſequitur florem orationis, neque dilatat argumentum.* Et de ſecta, idem Cicero in Verrem. *Herum*, inquit, *nos hominum ſectam, atque inſtitutionem proſequimur.* Imò & Paulus Apoſt. Act. 26. in bonam partem, *ſectæ*, nomen accepit, dicens, *quoniam ſecundùm certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus.* Et cap. 24. dixerat: *Confiteor autem hoc tibi, quod ſecundùm ſectam, quam dicunt hæreſim, ſic deſeruio Patri, & Deo meo, credens omnibus quæ in lege, & Prophetis ſcripta ſunt: ſpem habens in Deum.* 2

Poſtea verò Patres, & Eccleſia, nomina hæc

hæreſis

hereſis, & *ſecta* in malam partem ſolùm vſurpare cœperunt: ad quam vocis vſurpationem fundamentum habuerunt in ipſis litteris ſacris, in quibus ſemper *hæreſis* nomen in eo ſenſu accipitur. Sic enim 1. ad Cor. 11. dicitur, *neceſſe eſt hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſto fiant.* & ad Tit. 3. *hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus.* Et ad Galat. 5. inter opera carnis enumerantur, *diſſenſiones, ſectæ*, &c. vbi in Græco pro *ſecta*, habetur *hæreſis*: & denique act. 24. vbi, vt vidimus, *ſecta* in bono ſenſu ſumitur, *hæreſis* tamen non ita, ſed in malo, ideo enim cum diſtinctione loquutus eſt Paulus, dicens, *ſecundum ſectam, quam dicunt hæreſim, ſic deſeruio Patri, & Deo meo:* nolens ex proprio ſenſu eam appellare hæreſim, ſed ex aliorum errore. Quin imò in re ipſa ſignificata fundamentum erat: nam hæreſis, cùm ex primæua ſignificatione electionem ſignificet, non videtur aptè competere ſententiæ, quam non ex electione libera, ſed ex neceſſitate amplectitur. Ideo namque concluſiones euidẽtes non dicuntur hæreſes, quia in iis non eſt electio, ſed euidentiæ neceſſitas. Cùm ergo fidei doctrina neceſſariò nobis amplectenda ſit, neceſſitate ſaltem obligationis, nec ad eam electio humana, ſed diuinus impulſus compellat, meritò *hæreſis* nomen ab ea abiicitur, quam rationem ex aliis Patribus reddidit Iſidorus lib. 8. etymo. cap. 3. his verbis: *Apoſtolos enim Chriſti habemus auctores qui neque ipſi quidquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, ſed acceptam à Chriſto doctrinam fideliter nobis tradiderunt.* Theophylact. in cap. 2. ad Coloſſ. *hæreſes*, inquit, *propterea dicuntur, quia humana ſunt opiniones: Chriſtianorum autem dogma non eſt humanum, & propterea, neque tale nomen conſequitur.* Vnde certum, eſt, hodie non poſſe iam doctinam fidei *hæreſim* appellari, quia nomen hoc communi conſenſu ad ſignificandam ſolùm vitioſam doctrinam applicatum eſt.

4 *De nomine ſectæ.* Maius dubium eſſe poſſet de nomine *ſectæ*, quia Paulus ſuprà adductus videtur illud ad bonam, & Catholicam doctrinam applicuiſſe, & ita etiam loqui videtur Cyprianus epiſt. 23. vbi idem obſeruat Pamelius congerens alia teſtimonia; & quia ſecta dici videtur à ſequendo, vel ſectando, & nos verè Chriſtianam fidem, & religionem ſectamur. Meritò tamen Suarez *dicta ſect.* 2 *num.* 4. monet, iam nunc ab eo nomine abſtinendum eſſe; quia longo Eccleſiæ, & Chriſtianorum vſu ad falſas ſolùm religiones applicatur, vt notauit etiam Beda in locum illum act. 24. pro verbis illis *ſecundum ſectam*, leges, *ſecundum viam*, quod etiam Græca vox propriè ſignificat, & hæreticos communiter *ſectarios* appellamus: & dicto cap. 5. ad Galatas, inter vitia enumerantur *ſectæ*, quod in ipſa etiam voce fundamentum habet: tum quia aliqui *ſectam*, non à *ſequendo*, vel *ſectando*, ſed à *ſecando*, ſeu *ſectione* deriuant, vt notauit Calepinus in voce *ſecta*: hæretici autem ſunt, qui religionem ſecant, & diuidunt, non Catholici, qui eius indiuiſionem, & vnitatem procurant: tum etiam, quia vt obſeruauit Suarez *ſecta* ſignificat particularem doctrinam: fides autem Catholica non eſt particularis, ſed vniuerſalis, quæ omnibus data eſt & ad omnes pertinet, & ideo Catholica, ſeu vniuerſalis appellatur: non eſt ergo illa appellatio hodie permittenda etiam elegantiæ, vel Ciceroniani ſtyli prætextu. Præſtat enim religioſè, & piè in Eccleſiaſticis rebus, quàm Ciceronianè loqui: & hæc de voce dixiſſe ſufficiat.

Nunc iam quod ad rem ipſam attinet, dubitari ſolet 1. an omnes hæreſes ſint æquales. P. Suarez *dicta diſp.* 19. *ſect.* 2. *num.* 6. *& ſeqq.* docet loquendo formaliter de propoſitione hæretica quoad gradum falſitatis, non diſtingui in eo plures gradus ſecundùm magis, & minus, ſed omnem propoſitionem hæreticam eſſe æquè falſam, & hæreticam. Primò, quia quælibet pertinacitas credita ſufficit ad corruptionem totius fidei. Secundò, quia omnis propoſitio de fide eſt æquè certa, quia innititur ſummæ veracitati Dei, qui in omnibus eſt æquè verax; ergo & quælibet propoſitio hæretica, quatenus deſtruit quamcunque veracitatem fidei, eiuſdem gradus falſitatis, & erroris eſt. 5 *An omnes hæreſes ſint æquales?*

P. Hurtado *dicta diſp.* 80. §. 16. dicit non omnes propoſitiones hæreticas eſſe in eodem gradu: nam quæ negat veracitatem Dei deterior eſt cæteris, tum quia eſt obiectum contradictoriè oppoſitum Deo: tum quia funditus euertit fundamenta credendi Catholicè; tum denique, quia irrogat Deo grauiſſimam iniuriam. Qui autem ſolùm negat reuelationis exiſtentiam, non ita inſanè deſipit, nec tam malè ſentit de Deo, nec phyſicè deſtruit totam credendi rationem: poteſt enim miraculis, & aliis argumentis conuinci.

In hoc puncto poteſt quæſtio eſſe de re, vel de nomine, de re autem certum eſt, peccata hæreſis non omnia eſſe æqualis grauitatis. Primò, quia poteſt creſcere malitia ex maiori libertate, maiori attentione, minoribus difficultatibus, & aliis circunſtantiis extrinſecis, quæ augeant malitiam etiam in proprio genere, & prout formaliter opponitur contra virtutem fidei, & eius obligationem. Deinde poteſt eſſe inæqualitas, imo & diuerſitas ſpecifica propter oppoſitionem contra alias virtutes, v.g. ſi hæreſis contineat blaſphemiam, quæ transfert iam illud peccatum in aliam ſpeciem explicandam etiam in confeſſione, de quo dixi *diſp* 16. *de Pœnit. ſect.* 5. *n.* 288. *& ſequentibus*, & ſuprà *diſp.* 18. *ſect.* 3. ex quo capite fatemur grauius peccare, qui negat Dei veracitatem, quàm qui negat præcisè reuelationis exiſtentiam, cùm ille primus grauiſſimam blaſphemiam incurrat. Poteſt etiam hæc inæqualitas eſſe extenſiua, vt ſi vnus neget vnam propoſitionem contentam in vno libro ſacro, alter verò neget totum illum librum: hic enim, cæteris paribus, grauiùs peccat, cùm plura reuelata neget. 6

Aliqui hanc inæqualitatem videntur agnoſcere ex eo, quod aliqua obiecta ſunt de fide primariò, alia verò ſecundariò: item alia directè, alia ſolùm indirectè, ſeu aliqua immediatè, alia verò ſolùm mediatè, quas diſtinctiones bene explicat Suarez *vbi ſuprà num.* 9. *&* 10. Et quidem primariò dici poſſunt pertinere ad fidem, quæ ex primario fidei fine reuelata ſunt, quia neceſſaria ſunt ad Dei notitiam, vel ad noſtram beatitudinem: ſecundariò autem dicuntur ad fidem pertinere, quæ aliorum occaſione reuelata ſunt, v.g. quod Abraham habuerit duos filios, &c. & de his intelligi poteſt S. Thomas *in præſenti qu.* 1 1. *art.* 1. *&* 2. diſtinguens obiecta fidei in primaria, ſeu principalia, & ſecundaria: nam vt obſeruauit Hurtado *vbi ſupra* §. 15. apud S. Thomam 7

totum ſolum cognoſcitur per ſe, & primariò, partes verò, quæ cognoſcuntur prout ſunt in toto, dicuntur cognoſci per aliud, & ſecundariò. Si autem obiecta mediata accipiantur pro iis, quæ non ſunt in ſe reuelata, ſed inferuntur ex reuelatis; diſtinguendum eſt iuxta ea, quæ latiùs diximus *ſuprà diſp. 1. ſect. 13.* Nam ſi aliquod obiectum contineatur in reuelatis, vt pars in toto, illud etiam eſt de fide, & propoſitio contradictoria erit hæretica, quia illud etiam obiectum eſt partialiter reuelatum, quatenus eſt pars obiecti reuelati; ſi verò ſolùm contineatur vt concluſio in præmiſſa, prout riſibilitas continetur in humanitate Chriſti reuelata, ex qua infertur; tunc obiectum illud non eſt propriè, & formaliter reuelatum, nec propoſitio negans illud erit in rigore hæretica, ſed habebit aliam cenſuram inferiorem, vt infra videbimus, quamuis plerumque in foro externo puniatur tanquam hæreticus in illa perſiſtens, quia præſumitur negare præmiſſam reuelatam, vt notant Suarez, Sanchez, & alij, quos congerit, & ſequitur Diana *4. part. tract. 8. de officio, & poteſtate inquiſitarum reſolutione 79.*

An omnes hæreſes ſint æquales in gradu falſitatis.

8 Hoc ſuppoſito, reſtat quæſtio aliqua de vocibus, an omnes hæreſes ſint æquales in gradu falſitatis, quod pendet ad alia quæſtione, an omnia obiecta fidei ſint æqualia in veritate. Quæ eſt quæſtio Philoſophica, vel Logica, an omnes propoſitiones veræ ſint æque veræ quod Hurtado *vbi ſuprà*, §. 17. negat, quia licèt omnes actus veri ſint æque veri, veritate formali, non tamen fundamentali, cùm obiecta ipſa affirmata non ſint æque neceſſaria, atque ideo Trinitas magis verà eſt radicaliter, quàm exiſtentia reuelationis, quæ eſt contingens, vel quam canis Tobiæ. Sed certè illa inæqualitas in veritate fundamentali parum refert, ſi concedatur æqualitas in veritate formali: hæc enim ſufficiet, vt falſitas ſaltem formalis ſit æqualis in omnis hæreſi, cùm opponatur ſemper æquali veritati formali. Aliunde tamen puto, poſſe dici, hæreſes eſſe inæquales in gradu falſitatis, quia etiamſi concedatur, omnes propoſitiones veras eſſe æque veras; nam veritas formalis eſt conformitas cum obiecto, quæ conformitas debet eſſe totalis, alioquin ſi in aliquo deficiat, non erit veritas, ſed falſitas, nec poteſt vna conformitas eſſe maior, quam alia, ſi vtraque eſt conformitas omnimoda, & totalis: hoc tamen non procedit in falſitate formali, quæ eſt difformitas ab obiecto; poteſt autem vna propoſitio magis difformis eſſe ſuo obiecto, quam alia. Nam ſi ſint in hoc cubiculo decem homines, magis diſtat à vero, qui dicit nullum eſſe, quam qui dicit eſſe ſolos nouem; ſicut magis diſtant decem à nullo, quam à nouem. Sic ergo magis diſtat à vero, qui dicit in Euchariſtia eſſe ſolum panem, quam qui dicit eſſe in hoſtia ſolum corpus Chriſti ſine ſanguine, atque ideo eius hæreſis erit magis falſa, & maior hæreſis. Item qui dicit, Deum non poſſe dicere verum, magis errat, quàm qui dicit, Deum de facto illud non dixiſſe: & ſic de aliis. Poterit ergo inæqualitas inter hæreſes reperiri, quatenus vna magis à vero diſtat, quam alia: in quo etiam ſenſu poſſet dici maior hæreſis negans attributa Dei intrinſeca, quam negans opus aliquod Dei extrinſecum: quia qui negat attributum Dei intrinſecum, negat etiam eius poſſibilitatem, cùm in prædicatis Dei neceſſarius id, quod non eſt, non poſſit eſſe: quam tamen poſſibilitatem non negat; qui ſolùm negat de facto tale, vel tale Dei opus ad extra poſitum eſſe. Omitto inæqualitatem repertam inter hæreſes, in maiori, vel minori grauitate: nam pernicioſiùs errat, qui negat Euchariſtiam, quàm qui negat, Abrahamum habuiſſe duos filios, atque ideo grauior eſt illa hæreſis, quàm hæc. Sed hæc non eſt inæqualitas in ratione falſitatis, de qua nunc loquimur, ſed in alio genere.

An poſſit Eccleſia facere, quod nūc incipiat aliqua propoſitio eſſe hæretica, quæ antea non erat

Secundò dubitari ſolet; an poſſit Eccleſia facere, quod nunc incipiat aliqua propoſitio eſſe hæretica, quæ antea non erat hæretica. Certum autem eſt, poſſe aliquod obiectum eſſe de fide, quod antea non erat de fide, ſi de nouo Deus reuelet id, quod antea nondum reuelauerat; quo caſu id poſtea negans erit hæretica, quæ antea non erat hæretica, quia antea non negabat obiectum reuelatum. Dubium ergo ſolùm eſt, quando obiectum antea fuerat reuelatum. Sed non erat reuelatio propoſita ſufficienter, vt obligaret ad fidem illius Lorca *diſp. 39. num.* 10. diſtinguit inter propoſitionem hæreticam, & errorem contra fidem, & concedit poſſe Eccleſiam facere, vt aliquod dogma ſit hæreticum, quod antea hæreticum non erat, non tamen poſſe facere, quòd ſit error contra fidem, qui antea non erat; ſicut nec poteſt facere, quod ſit dogma fidei, quod antea non erat. Sed meritò hanc differentiam reiicit Hurtado *vbi ſupra* §. 19. quia ad propoſitionem hæreticam ſufficit, ſi neget dogma fidei: ſi ergo antea erat dogma fidei, antea etiam erat propoſitio hæretica, quæ illam negabat, vel ſi non erat hæretica, ideo erat, quia nondum negabat dogma fidei. Nec in hoc poteſt eſſe quæſtio de re: & quod attinet ad modum loquendi, retinenda videtur communis loquutio, quod ſcilicet, quamuis poſt Apoſtolos nihil proponat Eccleſia de nouo credendum de fide, quod non fuerit Apoſtolis etiam reuelatum; vt diximus *diſp. 3. ſect. 5.* aliqua tamen proponantur de fide credenda àb Eccleſia, quæ aliquando ante eiuſmodi definitionem non erant credenda de fide, quia non erant ſufficienter fidelibus propoſita, antiquata iam, & in dubium reuòcata propoſitione per Apoſtolos facta, quæ iterum ab Eccleſia in lucem profertur. Quare tempore illo proximè antecedenti res illa non erat completè de fide, quia ad hoc requiritur non ſolùm reuelatio Dei, ſed etiam quod ſit ſufficienter propoſita, quod ſecundum deerat, & habetur, Eccleſia iterum rem illam vt reuelatam proponente: ideoque propoſitio contraria non erat tunc in rigore hæretica, quia non negabat aliquid, quod tunc eſſet completè fidei dogma, ſicut ob eandem rationem non erat error contra fidem. De hoc tamen ampliùs dicemus *ſect. 2.*

Quomodo verū ſit, Quod ex verbis inordinatè prolatis fit hæreſis.

Tertiò dubitari ſolet, quomodo verum ſit id, quod ex S. Hieronymo refert S. Thomas dicta quæſt. 11. art. 2. in 2. argumento. *Quod ex verbis inordinatè prolatis fit hæreſis.* Ratio autem dubitandi eſt, quia non eſt hæreſis, niſi negetur obiectum fidei, ergo qui in re ipſa non errat, imò credit idem, non committit errorem contra fidem, ſed contra regulas Grammaticæ, vel Calepini. Propter quod Hurtado vbi ſupra num. 20. axioma illud videtur reiicere. Quod verò attinet ad auctoritatem Hieronymi, potuiſſet fortaſſe illam negare, cum Canus lib. 12. de locis, cap. 9. ad 3. fateatur apud Hieronymum, nec verba illa,

nec

nec eorum ſenſum vſpiam reperiri. Sed reuera ante S. Thomam Magiſter ſentent. in 4. diſtinct. 13. axioma illud retulit ex Hieronymo in epiſt. ad Damaſum, ex quo illud tanquam Hieronymianum communis ſchola recepit: & in illa epiſt. aliquid ſimile inuenitur his verbis: *Non ſufficit ſenſus ipſum nomen efflagitant, quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet.* Et axioma ipſum poteſt verum, & proprium ſenſum habere: non enim ſignificat, quod variatio ſola verborum vitioſa iuxta regulas grammaticæ, ſed retinens adhuc ſenſum Catholicum reddat propoſitionem hæreticam: ſed ſolum quod variatio verborum, quæ prima facie appareat leuis, & retinens eundem ſenſum: poſſit tamen occultare ſenſum hæreticum vt ſi quis dicat *filius eſt ſuppoſitum aliud à Patre:* Catholicè loquitur quia ſolùm ſignificat diſtinctionem in perſona. Si autem alius id ita referat: *filius eſt ſuppoſitum, & aliud à Patre;* occultat hæreſim, ſignificans filium eſſe aliud à Patre ſimpliciter loquendo, quod eſt ſignificare diſtinctionem in eſſentia. Vides ex leuiuſcula variatione verborum occultari, & incurri hæreſim. Si tamen non intenderet hunc ſenſum, ſed ſolùm quod filius ſit ſuppoſitum, & quidem ſuppoſitum aliud à ſuppoſito Patris, non noceret variatio illa, ſed eſſet periculoſa propter ſenſum alium, quem magis ſonare videtur.

11 *An hæreſis formalis conſummetur in voluntate, vel in intellectu.* Quartò dubitari ſolet an hæreſis formalis cōſummetur in voluntate, vel in intellectu. P. Suarez *diſp. 19. ſect. 4. num. 2.* dicit, conſummari ſemper in intellectu per aliquem aſſenſum erroneum, quod quidem cohæret cum iis, quæ ſuprà docuerat, de infidelitate in communi, conſummari ſemper in intellectu, de quo nos latè diximus *ſupra Diſput. 19. ſect. 1.* At vero Hurtado *Diſput. 82. ſect. 7. §. 69.* ſolùm concedit poſſe aliquem eſſe hæreticum affectu, quin habeat hæreſim in intellectu: nempe quando nunc dicit, ego credo Eccleſiæ, ſed ſi expediret ad meum commodum ego non crederem: quo caſu nunc habet affectum hæreticum in voluntate, nondum tamen hæreſim in intellectu. Nos tamen iuxta ea quæ loco citato diximus de infidelitate, conſequenter de hæreſi dicimus, poſſe quidem metaphyſicè eius malitiam ſiſtere in voluntate quin tranſeat defectus culpabilis in intellectum, moraliter tamen id non contingere. Et quidem duo caſus iuxta ibi dicta excogitari poſſunt, in quibus hoc peccatum conſummetur in ſola voluntate. *Duo caſus in quibus hæreſis conſummatur in voluntate. Primus.* Primus eſt, quando poſito affectu hæretico in voluntate, & volitione efficaci diſſentiendi, vel ſuſpendendi malè aſſenſum, negaretur concurſus à Deo intellectui ad actum diſſenſus, vel etiam ad aſſenſum: quare nec ſequitur diſſenſus, nec etiam omiſſio aſſenſus eſt culpabilis, cùm non procedat ab imperio voluntatis, ſed ex defectu concurſus diuini: qui defectus poteſt etiam ſine miraculo eſſe ex eo, quòd intellectus habens alios actus, vel non habens motiua propoſita ad aſſenſum, non poteſt tunc elicere actum aſſenſus. *Secundus caſus.* Secundus caſus eſſe poteſt de eo, qui voluntariè dubitat de rebus fidei Catholicæ, ſuſpendendo culpabiliter aſſenſum, quo caſu diximus poſſe dari peccatum infidelitatis ſufficiens ad expellendum habitum fidei infuſæ: de vtroque autem caſu dicendum nunc eſt, an eo caſu detur peccatum hæreſis ſufficiens ad denominandum illum hominem hæreticum.

12 Quod ergo attinet ad primum caſum, fatendum eſt, tunc dari totam malitiam formalem hæreſis, illúmque reputari coram Deo pro hæretico, atque ideo incurrere in foro Dei pœnas, quæ à Deo hæreticis infliguntur, cùm ex parte ſua poſuerit voluntatem, in qua ſola reſidet malitia formalis peccati, & per ipſum non ſteterit, quod cætera omnia ſequerentur, quæ quidem ſine noua eius libertate ſequi deberent in intellectu, vtpote in potentia neceſſaria. Deinde ſuppono, ex infrà dicendis, non eſſe hæreticum in foro Eccleſiæ, nec quoad pœnas Eccleſiaſticas, niſi ſequatur actus externus manifeſtatiuus illius voluntatis. Dubium ſolùm eſſe poteſt, ſi homo manifeſtet exteriùs illam ſolùm voluntatem non manifeſtato diſſenſu hæretico intellectuali, qui non fuit, nec etiam ſuſpenſione intellectuali peccaminoſa, quam ſupponimus non fuiſſe voluntariam, nec dependentiam habuiſſe à voluntate, ſed ortam ex defectu potentiæ aliunde poſito, atque ideo ſolùm ſe habuit concomitanter, an eo caſu cenſendus ſit hæreticus externus, & incurrat pœnas hæreticis ab Eccleſia impoſitas.

Et quidem metaphyſicè loquendo, dici poſſet, eum non eſſe hæreticum externum completè, quia ſicut habens voluntatem efficacem homicidij, & non ſequuto per accidens effectu occiſionis, licèt poſtea manifeſtat hanc voluntatem internam, non eſt homicida; ita impedito per accidens diſſenſu interno, non videtur eſſe completè hæreticus: nam hoc nomine Patres, & Doctores intelligunt habentem defectum, vel errorem voluntarium in ipſo intellectu; ſic enim Gregorius Papa in Paſtorali parte 3. cap. 25. generaliter dicit, hæreticum habere intellectum deprauatum, & eodem modo loquuntur Auguſtinus, Hieronymus, Origenes, Cyprianus, Irenæus, Tertullianus deſcribentes hæreticum per defectum intellectualem, quorum loca congerit Suarez, *diſput. 19. ſect. 4. num. 2.* vbi etiam affert doctores ſcholaſticos Theologos, & Canoniſtas eodem modo loquentes: non eſt ergo hæreticus completè, cuius intellectus nullum vitium, aut defectum voluntarium patitur. Vnde etiamſi defectum voluntatis exteriùs manifeſtaret, non manifeſtato vllo modo, imò negato errore, vel defectu intellectuali, non manifeſtaret exterius hæreſim completam, ſed ſolùm affectum malum erga hæreſim abſque effectu ſubſequuto. Quod procul dubio concedere tenentur, data illa hypotheſi, illi omnes, quos affert, & ſequitur Suarez ibidem, dicentes non poſſe hæreſim conſummari, abſque errore in intellectu. Vnde conſequenter concedere etiam debent, quod ſi in caſu à nobis poſito homo ille falsò manifeſtet exteriùs ſe habuiſſe diſſenſum erroneum intellectualem, vel dubium voluntarium intellectuale circa res fidei, adhuc non eſſet completè hæreticus externus. Ad hoc enim non ſufficit exteriùs promere errorem internum, niſi reuera errorem illum interiùs habuerit: cùm ergo in caſu poſito non præcedat hæreſis completa interna, ſed ſolùm quoad affectum; non poteſt verè manifeſtari hæreſis completa interna, ſed ſolùm manifeſtari poterit affectus hæreticus, vel ſi plus manifeſtetur, manifeſtabitur falsò: quod non ſufficit ad hæreſim completam externam, ſed requiritur quod præcedat hæreſis completa interna, & quod illa exterius manifeſtetur. 13

Dixi tamen, poſſe ita Metaphyſicè dici: nam reuera in ordine ad praxim, & ad mores, ſemper 14

ille, qui talem voluntatem internam haberet, & eam exteriùs manifeſtaret, reputari deberet pro hæretico externo, non ſolùm ab aliis, ſed etiam à ſeipſo, & in foro etiam conſcientiæ. Quia Deus in primis non negat miraculosè concurſum ad diſſenſum, vel aſſenſum intellectualem: quare ſi poſita voluntate ſuſpendendi aſſenſum, ſequitur ipſa ſuſpenſio, præſumitur omnino ſequi ex vi illius voluntatis, & non ex negatione concurſus diuini. Quod autem diſſenſus erroneus imperatus non ſequatur ex defectu potentiæ intellectiuæ applicatæ ad alia obiecta etiam poſito imperio efficaci; licèt fortaſſe poſſet metaphyſicè contingere pro aliquo inſtanti, non tamen moraliter, quia ſaltem tempore proximo ſequeretur: quare poſita illa voluntate imperante, præſumi ſemper debet interueniſſe diſſenſum etiam in intellectu, ſicut ob eandem rationem præſumi ſemper debet poſito imperio ſuſpenſionis aſſenſus propter difficultates propoſitas ab intellectu, & periculum errandi apprehenſum, ſuſpenſionem ſubſequutam fuiſſe ea vi illius voluntatis, quo caſu loco citato diximus per ſuſpenſionem illam ſubſequutam conſummari infidelitatem in intellectu: neque enim præſumitur ſuſpenſio eo inſtanti, & tempore ſequenti ſequuta præcisè ex defectu concurſus diuini, vel ex ſola applicatione inuoluntaria intellectus ad alia obiecta, quæ impedirent applicationem ſufficientem ad cogitandum de rebus fidei.

15 Vnde iam facilis eſt reſponſio ad ſecundum caſum, An peccatum hæreſis conſummetur in voluntate, quando homo non diſſentit fidei, ſed dubitat. Diximus enim *loco citato, & diſput.* 17. *ſect.* 4. tunc dubium eſſe infidelitatem, quando interuenit actus poſitiuus voluntarius in intellectu, quo dicatur obiectum fidei dubium, vel cui fortaſſe error ſubeſſe poſſit, aut etiam quando voluntas deterrita motiuis contrariis ab intellectu propoſitis, & periculo fundamentali deceptionis propoſito eo modo, quo ibi explicatum eſt, imperat ſuſpenſionem aſſenſus, quia eo ipſo approbat virtualiter, & implicitè ea motiua, quæ prudenter non deberet approbare, & ſuſpenſio ſubſequuta in intellectu denominatur mala ab illa voluntate, & per ipſam ſuſpenſionem conſummatur infidelitas in intellectu. Quare conſequenter idem dicendum eſt de peccato hæreſis quando articulus, de quo dubitatur, eſt talis, & concurrunt cætera requiſita, vt diſſenſus illius eſſet hæreticus: tunc enim hæreſis etiam peccatum cõſummatur in intellectu, per ſuſpenſionem aſſenſus procedentem à voluntate imperante ſuſpenſionem ob motiua contraria, & propter periculum fundamẽtale deceptionis propoſitum antea ab intellectu. Erit autem hæreſis etiá externa, & ſufficiens ad pœnas Eccleſiaſticas contrahendas, ſi manifeſtetur ſuſpenſio illa vt procedens à tali voluntate, prout communiter illam ſignificat, qui circa res manifeſtè pertinentes ad fidem dicit, *ego ſuſpendo iudicium circa hæc*, qui modus loquendi ſatis manifeſtat dubium in fide culpabili, ſi adſint cætera requiſita.

An peccatum hæreſis conſummetur in voluntate, quando homo non diſſentit fidei ſed dubitat.

16 Hinc etiam facilè reſoluere poſſumus quintum dubium, quod proponi ſolet de dubitante in fide, an ſit hæreticus: ſimilem quæſtionem tractauimus *ſuprà diſp.* 17. *ſect.* 4. An dubitans de fide ſit infidelis, vbi ſententias, & auctores retulimus, & nos diximus, illud eſſe peccatum infidelitatis, quando dubium eſt voluntarium, & procedit ea voluntate mala, ſiue in intellectu ſit iudicium erroneum, ſiue mera ſuſpenſio aſſenſus, imperata tamen à voluntate deterrita motiuis apparentibus contrariis, quæ non debuiſſet virtualiter approbare, ſed reprobare. Quo ſuppoſito nunc ſolùm reſtat videndum an in materia capaci, & quando diſſenſus eſſet hæreticus, dubium ipſum merum ſufficiat ad hæreſim.

Dubitans in fide an ſit hæreticus?

Negant Canus, Thomas Sanchez, Tannerus & alij, quos affert, & ſequitur Diana 1. *tom.* 2. *part. tract.* 2. *miſcell. reſolut.* 53. Communis tamen, & vera ſententia affirmat, eum qui voluntariè, & pertinaciter dubitat circa fidem, eſſe hæreticum, ſi adſint cætera requiſita: ita cum S. Thoma cæteri, quos latè refert, & ſequitur Suarez *diſp.* 19. *ſect.* 4. *num.* 10. Hurtadus *diſp.* 80. *ſect.* 4. §. 21. Coninck *Diſp.* 18. *dub.* 7. *num.* 102. Lorca *diſp.* 42. Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 3. *punct.* 2. *num.* 9. & alij plures, quos ipſi afferunt. Ratio autem ſumitur ex dictis *illa. ſect.* 4. Quia vel dubitans habet actum poſitiuum; quo iudicat res fidei eſſe incertas, & poſſe aliter ſe habere, & tunc iam habet errorem poſitiuum contra fidem, atque ita in illo caſu hæreſim dari, fatentur aduerſarij. Sanchez, & Diana locis citatis. Vel dubium fit per meram ſuſpenſionem iudicij, ortam tamen ex motiuis contrariis, quibus deterrita voluntas imperat ſuſpenſionem iudicij modo explicato, & tunc iam voluntas approbat virtualiter motiua contraria, & facit, quod intellectus etiam virtualiter illa approbet, dum propter illa motiua contraria ſuſpendit aſſenſum, quod moraliter idem eſt, ac affirmare motiua illa tanti ponderis eſſe, vt reddant rem dubiam. Quare in eo potiſſimum caſu locum videtur habere doctrina Auguſtini *in Enchyridio c.* 17. dicentis errorem eſſe approbare certa pro incertis, & incerta pro certis; hoc enim facit tunc intellectus ex imperio voluntatis, dum rem fidei certiſſimam pro incerta virtualiter approbat, ſuſpendendo aſſenſum circa illam propter motiua contraria. Quod rurſus à poſteriori probari poteſt, quia ſi aliquis ita dubitans manifeſtaret, vt paulò ante dicebam, illud ſuum dubium internum, & pertinaciter in hoc maneret, iudicaretur ab omnibus vt hæreticus quippe qui perinde ſe haberet, ac ſi res fidei incertas eſſe diceret, ac poſſe in dubium reuocari: illa ergo ſuſpenſio aſſenſus taliter imperata ſufficit cum pertinacia ad hæreſim internam, ſine qua non poteſt eſſe hæreſis externa, vt conſtat. 17

Obiiciunt, non poſſe eſſe hæreſim ſine errore contra fidem: ille autem nondum errat contra fidem, cùm nullum habeat iudicium falſum, nec aliquid contra fidem ſentiat, contra quam debent verſari omnes hæreſes. Reſpondeo illum errare contra fidem, & ſentire contra fidem non iudicio phyſico, & formali, ſed virtuali, & æquiualenti, quod moraliter æquiualet errori phyſico. Nam ſicut qui concedunt in voluntate puram omiſſionem liberam, dicunt illam eſſe fugam poſitiuam ſeu nolitionem interpretatiuam, & virtualem, qua voluntas propter motiua propoſita relinquit obiectum ſibi propoſitum: ita ſuſpenſio intellectualis ob difficultates contrarias, & ob periculum fundamentale incertitudinis propoſitum eſt diſſenſus virtualis, & interpretatiuus reſpectu obiecti, vel certè reſpectu certitudinis obiecti ob difficultates apparentes, atque ideo eſt error virtualis, & interpretatiuus contra fidem, 18

Obiectio.

quæ

quæ docet obiecta reuelata habere omnimodam certitudinem.

Conſonant autem huic doctrinæ loquutiones Pontificum, & Patrum: nam Stephanus Papa, (ſiue vt alij volunt Xiſtus 1. *in epiſt.* 1. *decretali*, ſiue Iulius 1. *in epiſt.* 2. *ſeu reſcripto ad orientales cap.* 11.) relatus in *cap.* 1. *de hæreticis*, dicit, *dubius in fide infidelis eſt*: quæ verba non intelligi de infidelitate, prout ſolùm eſt contraria fidelitati, ſeu veritati, ſed prout opponitur fidei Catholicæ, nec ſolùm ſecundùm præſumptionem fori externi, ſed ſecundùm veritatem, & hoc in vniuerſum de omni dubio, probant Suarez *vbi ſuprà num.* 11. & alij auctores citati. Item in Clement. 1. §. *porrò* de ſumma Trinitate, damnantur vt hæretici, qui negant animam rationalem eſſe formam corporis humani, vel qui de eo dubitauerint. Sicut etiam Leo X. in Concil. Lateranenſi damnat eos, qui negauerint, vel in dubium verterint animæ rationalis immortalitatem, aut quod non ſit vna in omnibus hominibus. Ad quod etiam alias Patrum loquutiones congerit idem Suarez *vbi ſuprà num.* 12. & Lorca *n.* 5. Omnes autem aduertunt, id non debere intelligi de dubio, quod non ſit completè voluntarium, & peccatum mortale: imò dubia inuoluntaria, quæ inuiti aliqui patiuntur, & tentationes contra fidem contemnendas eſſe, & pro nihilo habendas docet ex Bonauentura, & aliis Sanchez *lib.* 2. *in Decal. c.* 7. *n.* 13.

20 *An qui actu opinatiuo aſſentitur alicui fidei myſterio ſit hæreticus.*

Sextuò dubium huic proximum eſſe ſolet, an qui actu opinatiuo aſſentitur alicui fidei myſterio, ſit hæreticus. De hoc tamen dixi *ſuprà diſp.* 17. *ſect.* 4. vbi diſtinxi de opinante cum formidine actuali voluntaria, vel præſcindendo ab illa. Nunc addo illi noſtræ, & Suarij doctrinæ, validè ſe opponere P. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 7. *n.* 105. *& ſequentibus*, cui aſſentitur Caſtro Palao, *vbi ſuprà, puncto* 2. *num.* 12. qui alios affert, qui tamen loquuntur de aſſenſu excludente poſitiuè certitudinem, & afferente formidinem actualem. Sicut etiam de eodem loquitur expreſsè Auguſtinus lib. 8. de Trinit. cap. 5. quem immeritò pro ſe affert Coninch, nam loquitur de eo, qui dicit, *fortè de Virgine natus eſt Chriſtus*: nam illud *fortè* explicat poſitiuè contingentiam, & incertitudinem, de quo omnes fatemur eſſe actū infidelitatis, atque adeo etiam hæreſim. Fundatur autem omnino Coninch in quodam principio falſo: quod ſcilicet, qui aſſenſu probabili aſſentitur incarnationi, v.gr. dicit, & iudicat obiectum illud ſecundùm ſe eſſe probabile: quod tamen principium nos falſum eſſe putamus: nam qui iudicat aſſenſu probabili obiectum, nihil prorſus iudicat de probabilitate, ſed de obiectu; probabilitas autem tota ſe tenet ex parte ipſius actus. Sicut qui diligit Deum actu minùs perfecto, & non ſuper omnia, poteſt id facere abſque peccato, quia non dicit, obiectum non eſſe dignum maiori amore, nec excludit poſitiuè alium maiorem amorem, ſed habet ſe præciſiuè, non exhibendo per illum actum tantum affectum, quanto obiectum dignum erat, vt dicebamus loco citato. Similiter ergo intellectus dum aliquo aſſenſu non credit obiectum firmiſſimè, vel ſuper omnia, non dicit obiectum non eſſe dignum firmiori aſſenſu, vel eſſe ſolùm probabile, ſed ſolùm non fertur in obiectum per illum actum tota firmitate, & certitudine, quam obiectum meretur, & exigit; per quod non redditur actus poſitiuè peccaminoſus, ſed imperfectus, quatenus non habet totam perfectionem, qua obiectum illud deberet attingi. Omnia itaque argumenta, quæ P. Coninch ibi congerit, ſolùm probant, non poſſe nos ſine peccato dicere, obiectum fidei eſſe probabile, quia per hoc ſignificatur, quod obiectum illud non debeat certò credi, non tamen probat, quod non poſſit ſine peccato credi aſſenſu probabili, non excludendo maiorem certitudinem, qua idem obiectum poſſit, & debeat credi, quæ duo valdè diuerſa ſunt, vt exemplo dilectionis Dei ſuprà adducto clarè conſtat.

21 *An ſit hæreticus, qui credit verũ articulum, ſed putat eſſe contra Eccleſiæ ſenſum, remiſſiue.*

Septimò dubitari ſolet, an ſit hæreticus, qui credit verum articulum, v.g. præſentiam Chriſti in Euchariſtia, falsò tamen putans ex conſcientia erronea, hoc eſſe contra Eccleſiæ ſenſum, de hoc tamen diximus *dicta diſput.* 17. *ſect.* 4.

An qui exponit ſe periculo errandi diſſenſu hæretico contra fidem, ſit hæreticus, licèt poſtea fidem nõ neget, remiſſiuè.

Octauò dubitatur, an qui culpabiliter exponit ſe periculo errandi diſſenſu hæretico contra fidem, ſit hæreticus, licet poſtea fidem non neget. De quo etiam dixi *loco citato*.

22 *An ſit hæreticus, qui credit, & docet tanquam de fide, id quod non eſt de fide.*

Nonò dubitatur de eo, qui credit, & docet tanquam de fide id quod non eſt de fide, an ſit hæreticus? Lorca *diſp.* 39. *num.* 11. dicit, hunc eſſe errorem contra fidem: nam ſicut errat contra veritatem is, qui vera pro falſis, & falſa pro veris æſtimat, & qui certa pro incertis, & incerta pro certis tradit; ſic errat contra fidem, qui ea, quæ fidei ſunt negat, & qui ea, quæ non ſunt de fide exiſtimat eſſe de fide. Addit tamen hunc errorem ſi deſit pertinacia, non eſſe ex ſuo genere culpam grauem: pertinacia autem erit, ſi cognoſcat Eccleſiam docere, obiectum illud non pertinere ad fidem, & adhuc perſiſtat credens, & aſſerens eſſe de fide: tunc enim Eccleſia eiuſque auctoritas contemnitur, atque ideo erit hæreſis; nec mirum cùm ſit error fidei oppoſitus, licet ex accidenti. Eodem ferè modo loquitur Corduba *in ſuo quæſtionario lib.* 1. *quæſt.* 17. §. 7. *dub.* 2. qui affert Caſtrum *lib.* 1. *de iuſta hæreticorum punitione cap.* 8.

23 In hoc puncto non eſt dubium, ſi Eccleſia non ſolùm id nõ definiuit de fide, ſed etiam definiuit non eſſe de fide non poſſe ſine hæreſi pertinaciter aſſeri, aut credi, quod ſit de fide. Deinde ſi adſit animus non recedendi ab eo dogmate, vt de fide etiamſi Eccleſia contrarium definiat, vel certè declarat, quod non eſt de fide; iam erit hæreſis in eo ipſo, quod ex nunc negatur auctoritas Eccleſiæ. Hoc autem peccatum non ſolùm inuenitur in credente obiectum illud, vt de fide, ſed etiamſi id teneret, ſolùm vt propriam opinionem, cum animo tamen eam non relinquendi, etiamſi Eccleſia contrarium definiat (ſermo verò eſt de materia apta, & capaci Eccleſiæ definitionis) nam ille etiam eſſet hæreticus propter contemptum auctoritatis Eccleſiæ. Dubium ſolum eſſe poteſt, an deficiente eo animo contra auctoritatem Eccleſiæ, ſit peccatum contra fidem. Et quidem certum eſſe videtur non eſſe hæreſim, cùm nulli Eccleſiæ definitioni aduerſetur. Suppono enim, Eccleſiam neque explicitè, neque implicitè contrarium declaraſſe. Ille ergo homo nihil aduersùs Eccleſiam credit, vel docet, ſed ſolùm vltra doctrinam Eccleſiæ. Sicut non ſentit contra S. Thomam, vel alium doctorem, qui peculiare aliquid ſentit, vel docet in quæſtione aliqua, de qua ille non egit: in hoc enim non ſentit cum S. Thoma, ſed nec etiam contra illum. Vnde nec eo caſu

perderet habitum fidei infuſæ; quia adhoc paratus eſt credere firmiſſimè omnia fidei dogmata, & omnia obiecta reuelata ſufficienter propoſita, cum qua diſpoſitione habituali, non datur proprium peccatum infidelitatis expellens fidē: imò idem dicendum puto, quamuis homo ille non ſolùm crederet, aut diceret id eſſe de fide, ſed etiam adderet ita ab Eccleſia teneri, & proponi vt de fide. Hoc enim mendacium quidem eſſet, ſed non eſſet hæreſis, vel infidelitas: ſicut non perditur fides humana erga Petrum, licet credas aliquid propter eius auctoritatem, vel teſtimonium, quod ipſe nunquam dixit, ſed erit peccatum credulitatis leuis, & ſine fundamento, non verò incredulitatis, & infidelitatis. Denique quod Lorca addit illum eſſe errorem fidei oppoſitum, *ſicut ex accidenti* difficile eſt: videtur enim loqui, quando adeſt pertinacia, ſeu animus retinendi eum errorem, etſi Eccleſia contrarium definiat, quo caſu non ex accidenti, ſed per ſe eſt contra fidem, cùm negetur Eccleſiæ auctoritas. Quando verò non adeſt huiuſmodi pertinacia, non video quomodo dici poſſit opponi fidei ex accidenti, niſi fortè quatenus fidei, vel Eccleſiæ auctoritate rebus falſis vel apocriphis conſequenter minuitur fidei, aut Eccleſiæ auctoritas circa alia obiecta reuelata. Sicut qui Regem iactat pro auctore alicuius obiecti falſi conſequenter minuit auctoritatem & fidem Regiam circa alia obiecta quod tamen damnum remotum eſt, nec videtur communiter ſufficere ad culpam grauem.

24 *An ſecluſa pertinacia mendaciū illud eſſet graue, & contra virtutem fidei.* Difficultas tamen eſſe poteſt, an ſecluſa illa pertinacia, mendacium illud eſſet graue, & perniciosum, an ſolùm leue, & an eſſet peccatum contra virtutem fidei, licèt non poſſet dici peccatum infidelitatis. Et in primis, ſi non eſſet aſſenſus firmus internus, ſed ſola manifeſtatio externa leuitatis, vel negligentiæ cauſa; diximus *ſuprà diſp.* 14. *ſect.* 3. poſſe aliquando dari leuitatem materiæ in eo peccato: quando verò materia eſſet grauis iuxta regulam ibi traditam poſſet eſſe peccatum mortale, vel negando rem notabilem pertinentem ad fidem, vel etiam fingendo miracula, vel reuelationem ad confirmationem noſtræ fidei: quæ quidem fictio eſſe poteſt peccatum graue, etiamſi non proferatur tanquam res pertinens ad fidem: multò magis ſi auctoritate fidei falsò confirmetur.

25 *Quid dicendum de eo, qui non ſolùm exterius, ſed etiā interius, credit tāquā de fide, id quod non eſt de fide.* Loquendo verò de eo, qui non ſolùm exterius, ſed etiam interius credit tanquam de fide, id quod non eſt de fide, puto difficilè poſſe inueniri peccatum graue in eo aſſenſu, quando res credita nō eſt fidei contraria: quia in primis illud non eſt mendacium graue, cùm nemo poſſit in rigore ſibimet mentiri, vel fingere, non enim credit, niſi quæ vera putat. Sed erit credulitas leuis, & imprudens, ſine ſufficienti fundamento credens firmiter id, quod magis examinandum eſſet, & vel non credendum, vel certè non ita firmiter. Videri tamen poſſet, quod aliunde ſit culpa grauis ſi adhibeatur aſſenſus ita firmus, qualis adhiberi ſolet rebus fidei: nam ſicut charitas obligat ad diligendum ſolum Deum ſummo amore, hoc eſt, Deum ſuper omnia, & nihil aliud ſicut Deum, quare peccaret grauiter contra charitatem, qui aliquid aliud amaret eo amoris gradu, quo Deus diligi debet: ſic fides videtur obligare ad credenda Deo ſuprema adhæſione, quæ à Deo reuelata ſufficienter proponuntur, hoc eſt, ad credendum ea ſuper omnia, & nihil aliud eodem firmitatis grado, contra quam obligationem facere videtur aliquid, qui aliud æque credit, atque ideo videtur grauiter peccare contra fidei obligationem.

Ad hoc tamen reſponderi poteſt eodem charitatis exemplo, contra quam non videtur facere qui aliquam creaturam, v. g. patrem diligit ſuper omnia propter Deum: ſemper enim Deus diligitur magis quam pater. Nam Deus diligitur charitate ſuper omnia, atque adeo ſuper ipſum patrem; alioquin non diligeretur ſuper omnia: pater autem non diligitur ſuper ipſum patrem, vt conſtat, ſed ſuper alios: magis ergo diligitur Deus, qui amatur ſuper alios, & ſemper ipſum patrem, quàm pater, qui diligitur ſuper alios præter ipſum patrem, quare eo caſu non diligeretur pater æque ac Deus, neque illa dilectio Patri eſſet grauiter contra charitatem, niſi pater diligeretur ſuper ipſum Deum, vel niſi excluderet amorem Dei ſuper ipſum Patrem. Similiter ergo in caſu noſtro fides obligat quidem ad credendū obiectum reuelatum ſuper omnia alia: cui obligationi non aduerſatur, qui aliud obiectum credit firmiſſimè, quia illud non credit ſuper obiecta, quæ verè fides proponit, imò nec etiam æque firmiter cum illis: nam actus veræ fidei non ſolùm credit ſuum obiectum ſuper omnia non reuelata, ita vt ſi opponatur cum illis, huic potiùs aſſentiatur quàm aliis, ſed etiam implicitè habet hanc conditionem, vt ſi per poſſibile, vel impoſſibile inueniatur hoc obiectum opponi cum aliis, quæ apparent reuelata, illi obiecto aſſentiendum ſit, de quo magis probetur reuelatio, hoc enim exigit cultus intellectualis, quem fides præbet auctoritati Dei reuelantis. Sicut charitas, quando odit peccatum, quia diſplicet Deo, odit illud ſuper omnia alia, quæ non diſplicent Deo, & implicitè etiam habet hanc conditionem, vt ſi per impoſſibile non poſſint vitari duo obiecta quæ apparent diſplicere Deo, illud charitas magis fugiat, quod magis diſplicet Deo, vt latiùs dixi *Diſput.* 5. *de Pœnit. ſect.* 4. Et in hoc ſenſu contritio deteſtatur peccatum ſuper omnia, hoc eſt, ſuper omnia, quæ non ſunt peccata. Comparando verò vnum peccatum cum alio, deteſtatur magis ea, quæ grauiùs, & magis diſplicent Deo, quia eorum fuga plus participat de obiecto formali charitatis. In noſtro ergo caſu aſſenſus firmus circa obiectum non reuelatum fertur in illud ſuper omnia non reuelata: comparando autem ipſa reuelata inter ſe, fides magis aſſentitur obiecto, quod plus participat de reuelatione, hoc eſt, implicitè profitetur, ſi inter ſe opponantur, magis adhærendum obiecto, cuius reuelatio credibilior appareat, & proponatur. Quare eo ipſo implicitè magis aſſentitur obiecto, quod verè eſt de fide, quam illi, quod ſolùm ex inaduertentia apparet de fide, cùm reuera de fide non ſit, & per conſequens homo non æquè aſſentitur huic obiecto quod fides non proponit, ac illi, quod fides reuera proponit; nec ex hoc capite videtur ille aſſenſus malitiam grauem continere contra virtutem fidei. 26

Reſtat vltima pars dubij propoſiti, an hoc peccatum, ſiue graue, ſiue leue, credentis fide firma, & tanquam de fide, id quod non eſt de fide, ſit contra virtutem fidei: videtur enim non eſſe, cùm fidei præceptum non ſit aliud, niſi credere Deo loquenti, cui non opponitur credere 27 *An credens tanquam de fide, id quod non eſt de fide peccet cōtra virtutem fidei.*

Deo

Deo etiam non loquenti. Aliunde verò videtur eſſe contra fidei virtutem, quia aliæ virtutes conſiſtunt in medio inter vitia oppoſita, v.g. liberalitas inter auaritiam, & prodigalitatem: ſtudioſitas inter ignorantiam culpabilem, & curioſitatem, quæ plus ſapit quàm oportet ſapere: temperantia inter gulam, & abſtinentiam à victu neceſſario, & ſic de aliis: imò etiam ſpes quæ eſt virtus Theologica eſt media inter deſperationem & præſumptionem, quæ vanè ſperat. Similiter ergo fides videtur verſari inter vitia oppoſita, quæ ſunt infidelitas, ſeu incredulitas, & credulitas etiam nimia, ſeu leuitas in credendo. Vnde S. Thomas 1.2. *quæſt.*64. *art.*4. conceſſit ipſas etiam virtutes Theologicas, licèt non habeant mediocritatem ratione obiecti formalis, habere tamen illam ea parte ſubiecti, quod alij explicant ea parte obiecti materialis: quare ſicut eſt contra virtutem ſpei, non ſperare quæ ſperanda ſunt, atque etiam ſperare quæ non ſunt ſperanda; ſic erit contra virtutem fidei non ſolùm non credere Deo, quæ credenda ſunt, ſed etiam credere, quæ non eſſent credenda: hoc tamen ſecundum non eſt peccatum infidelitatis, quo ſolo fides amittitur, ſed peccatum nimiæ credulitatis, ſeu leuitatis de quo dicitur, *qui citò credit, leuis eſt corde.* Ratio autem eſt, quia voluntas credendi regulari debet à prudentia, quæ aliquando dictat eſſe firmiter credendum, aliquando verò non eſſe credendum, vel ſaltem non firmiter, à qua prudentiæ regula deuiare poſſumus per defectum non credendo quod oportet, vel per exceſſum credendo, quando non oportet. Quare in aliquo ſenſu dicere poſſumus peccatum illud eſſe contra virtutem fidei in ſua latitudine acceptam, non tamen contra fidem, quatenus ſolùm affert præceptum credendi: ſicut prodigalitas non eſt contra liberalitatem, quatenus præcipit ſumptus neceſſarios, ſed eſt contra illam quatenus prohibet ſuperfluos, quæ ſunt duo præcepta diſtincta, quæ complectitur virtus completa liberalitatis: ſic virtus fidei in ſua latitudine ſumpta complectitur duo præcepta: nempe credendi quæ ſufficienter proponuntur à Deo reuelata, cui opponitur infidelitas, & præceptum non credendi ſaltem firmiter, quæ non ita proponuntur, cui opponitur credulitas, & leuitas in credendo.

28 Vltimò dubitari poteſt, an in peccato hæreſis detur paruitas materiæ, excuſans à peccato mortali: de quo agit vltra alios Diana *part.*5. *tract.*5. *de paruitate materiæ, reſolut.*28. vbi pro parte affirmatiua affert Sayrum *in claue Regia lib.*12. *cap.*2. *num.*19. dicentem, in materia fidei poſſe eſſe peccatum veniale: poteſt enim eſſe tam leuiſſimum verbum, vt eſſet hæreſis tantùm venialis, & Alfonſum de Leone de officio confeſſoria *parte* 1. *recollectione*.7. *num.*45. concedentem eſſe poſſe peccatum veniale in leuiſſimo verbo ſapiente hæreſim. Ipſe tamen Diana contrarium docet cum communi ſententia, pro qua affert Caſtrum Palao, Merollam, Baldellum, Thomam Sanchez, & Molfeſiom negantes eſſe poſſe peccatum veniale ex paruitate materiæ in hoc genere.

An in peccato hæreſis detur paruitas materiæ excuſans a peccato mortali.

29 In hoc puncto diſtinguendum eſt. Aliud enim eſt loqui de mero præcepto confeſſionis fidei, an contra illud poſſit eſſe peccatum veniale in eo, qui negligentiæ cauſa, vel quia concionis, verbi gr. themati magis congruit vnam, vel alteram circumſtantiam hiſtoriæ ſacræ, contra veritatem hiſtoriæ addit in re leui, an peccet ſolùm venialiter, de quo diximus *ſuprà diſput.*14. *ſect.*3. Aliud verò eſt, quando ille ſcienter diſſentit etiam interiùs veritati reuelatæ; & hunc diſſenſum manifeſtat exteriùs; de quo Doctores communiter meritò dicunt, non excuſari à mortali propter leuitatem materiæ, in qua diſſentit. Ratio autem, quia ſicut in periurio non datur leuitas materiæ, eo quod aſſerendo Deum in teſtem mendacij etiam leuiſſimi, grauiſſima irrogatur iniuria diuinæ veracitati, cui non minùs repugnat mentiri in re leui, quàm in re graui: ſic repugnat diuinæ auctoritati fallere in re etiam leuiſſima, non minùs quàm in re graui: quare diſſentiens rei reuelatæ ſufficienter propoſitæ, non irrogat leuem, ſed grauiſſimam iniuriam diuinæ auctoritati; nunquam ergo diſſenſus ille poteſt eſſe venialis ex paruitate materiæ, licèt aliunde ex defectu plenæ aduertentiæ eſſe poſſit. Hinc autem rurſus fieri videtur, neque etiam poſſe hæreſim eſſe leuem in ratione manifeſtationis externæ, hoc eſt, quod manifeſtatio in genere manifeſtationis ſit ita leuis, & exigua, vt non ſufficiat ad incurrendas cenſuras, & pœnas Eccleſiaſticas hæretici externi. Nam vel ſignum externum ſufficienter manifeſtat hæreſim internam, vel non: ſi non manifeſtat ſufficienter, neque eſt ſignum ſufficiens ad manifeſtandum, & hoc non per accidens, ſed ex defecto ſigni: tunc ille non eſt hæreticus externus grauis, nec leuis: ſi verò eſt ſignum ſufficiens per ſe ad manifeſtandum; iam eſt hæreſis grauis externa, nec poteſt dari medium; cum enim hæreſis interna ſit grauis, & hæc non manifeſtetur quoad partem, quia eſt indiuiſibilis, debet vel tota, vel nihil illius manifeſtari. Si nihil manifeſtari poſſit per illud ſignum, non fit hæreticus externus: ſi verò tota manifeſtari poteſt, iam fit hæreticus grauis externus.

Dices, aliqua eſſe ſigna externa, quæ non manifeſtant plenè hæreſim internam, ſed reddunt hominem ſuſpectum grauiter, vel leuiter de hæreſi, & ideo ſolet cogi abiurare grauiter, vel leuiter de hæreſi: tunc ergo dabitur paruitas materiæ, non in hæreſi interna, ſed in exterioritate, atque adeo poterit ob leuitatem ſigni externi non incurri cenſura. Reſpondeo, aliud eſſe, quod requiritur ad probandum ſufficienter hæreticum externum in foro contentioſo, & damnandum illum: aliud verò quod ſufficit ad hæreſim externam in ordine ad incurrendas in foro conſcientiæ pœnas ſpirituales hæreticorum. Nam ſi aliquis coram vno ſolùm teſte hæreſim ſuam proferat, erit certè hæreticus externus, & incurret cenſuras; vnius tamen teſtimonium non ſufficit ad damnandum illum, vt hæreticum. Rurſus in ipſiſmet ſignis, quibus manifeſtatur hæreſis interna, plus requiritur, & magis clara ſignificatio, vt in iudicio, & foro contentioſo quis declaretur hæreticus, quàm ad incurrēdas pœnas ſpirituales hæreticorum: ad hoc enim ſufficit, quòd hæreſim, quam mente habet, exprimere voluerit ſigno aliquo de ſe illam ſignificante, licèt ex defectu auditorum, vel alius circumſtantiis, non fuerit ſignificatio percepta, vel certè non ſatis, nec pluſquam ad dubitandum, vel ſuſpicandum, v.gr. ſi vſus eſt verbis æquiuocis, intendens tamen ſignificationem hæreticam, quam ſignificationem non perceperunt auditores determinatè propter 30

dupli

duplicem ſignificationem, quam verba poterant habere. Sic etiam ſacerdos, qui recitans in Miſſa epiſtolam Pauli ad Corinthios verba illa *hoc eſt corpus meum*, profert cum intentione conſecrandi tunc hoſtiam præſentem, conſecrat verè illam licèt auditores eam ſignificationem non percipiant, ſed intentionem meram legendi epiſtolam. Quia nimirum quamuis ad conſecrandum requirantur verba ſignificantia ſenſum affirmatiuum, & enunciatiuum iuxta communem ſententiam, & hic ſenſus non percipiatur ab auditoribus, ſed merè recitatiuus epiſtolæ Pauli; ſufficit tamen, quòd verba illa de ſe illum ſenſum ſignificare poſſint, & quod ſacerdos eum ſignificare intendat, vt ſacerdos dicatur ſuam intentionem, & ſenſum internum exteriùs expreſſiſſe. Similiter ergo ſufficiet ad hoc, vt dicatur ſuam hæreſim internam exteriùs expreſſiſſe, licèt ob aliquas circunſtantias non potuerit percipi ab auditoribus ſufficienter ad eum damnandum vt hæreticum, ſed ad ſummum ad habendam de eius hæreſi ſuſpicionem. Quoties ergo ſignum profertur externum, aptum, ſecundùm ſe ad hæreſim internam ſignificandam, & animo eam ſignificandi, ille erit hæreticus externus in foro conſcientiæ, nec in hoc poterit contingere paruitas materiæ, cùm quælibet hæreſis interna ſit materia grauis, & exteriùs ſigno de ſe ſufficienti exprimatur; ſi enim ſignum non ſit de ſe ſufficiens, nullo modo faciet hæreticum externum etiam leuiter: ſicut verba ad conſecrandum, vel abſoluendum non poſſunt habere leuitatem in ſignificando, ſed vel ſignificant ſufficienter, vel nullo modo ſignificant, aut faciunt conſecrationem, aut abſolutionem. Quæ autem ſint ſigna externa de ſe ſufficientia ad exprimendam hæreſim internam, & ad incurrendam cenſuram, dicemus infra diſp. 23. agentes de pœnis ſpiritualibus hæreticorum.

31 Ex dictis in hac ſectione colligi iam poteſt definitio hæreſis formalis, cuius varias definitiones, ſeu deſcriptiones ex Patribus, & aliis refert Hurtado diſp. 82. ſect. 1. Suarez diſp. 19. ſect. 5. num. 13. ſic definit. *Hæreſis eſt voluntarius, & pertinax error in materia fidei Catholicæ contraria in homine, qui ſe Chriſtianum eſſe profitetur.* Ipſe verò Hurtado. §. 6. ſic definit *Hæreticus eſt, qui retento Chriſtiano nomine, poſt acceptam fidem aſſerit, quod cenſet eſſe contrarium Eccleſiæ Catholicæ.* Vtraque definitio placet, & in vtraque prudenter additum eſt, *in homine, qui ſe Chriſtianum profitetur*, vel *retento Chriſtiano nomine.* Nam qui etiam poſt baptiſmum negat totam fidem Chriſtianam, non eſt hæreticus, ſed Paganus, vel Iudæus; vnde licèt ille neget etiam purgatorium, in quo errore cum hæreticis ſentit, ille tamen error in eo non eſt hæreſis, quia ad denominationem hæreſis non debet attendi illa ſola aſſertio ſecundùm ſe, ſed etiam qualiter ſe habeat homo ille circa alia dogmata noſtræ fidei: nam ſi alia concedat, illa aſſertio erit hæreſis; ſi verò alia omnia neget, non erit hæreſis, ſed pars paganiſmi. Vnde non omnia aſſertio contra fidem eſt hæreſis: nam hæc eſt propoſitio contra fidem *Iupiter, & Mars ſunt veri Dei.* non eſt tamen hæreſis, ſed propoſitio ethnica, vel Pagana ſicut neque hæc eſt hæretica, *Chriſtus non fuit Meſſias promiſſus*, licèt ſit contra fidem Eccleſiæ Catholicæ; ſed eſt propoſitio Iudaica, & Iudaiſmus ſi proferatur à Iudæo profitente legem Moyſis, & acceptante vetus teſtamentum: ſi autem proferatur à Pagano, non erit propoſitio Iudaica, ſed pars paganiſmi. Quod idem cum proportione dicendum eſt de hæreſi obiectiua, quæ eſt obiectum hæreſis formalis: ad eam tamen non ſufficit, quod ſit contra dogma fidei Catholicæ, ſed ſemper debet eſſe cum reſpectu ad hominem profitentem Chriſtianiſmum: nam idem obiectum negatum à Iudæo, vel Pagano non erit hæreſis obiectiua, ſed iudaiſmus, vel paganiſmus partialis obiectiuus.

Variæ definitiones hæreſis formalis.

Vt tamen appareat congruentia harum definitionum, examinanda ſunt ſingillatim, quæ ad hæreticum conſtituendum requiruntur: nam in hac ſectione ſolùm generaliora dubia propoſuimus; in ſequentibus autem videndum erit in particulari, quæ conditiones requirantur ex parte obiecti, atque etiam ex parte ſubiecti, ad quæ duo potiſſimùm capita reduci poſſunt omnia, quæ ad conſtitutionem hæretici requiruntur.

SECTIO II.

Quæ requirantur ex parte obiecti ad hæreſim, & hæreticum conſtituendum.

EX iis, quæ ſuprà dicta ſunt de hæreſi obiectiua, conſtat ex parte obiecti requiri, quod obiectum ſit aliquid contradicens obiecto fidei: non dico *obiecto reuelato*, quod per fidem creditur, ſed obiecto fidei, quod latiùs patet quàm obiectum reuelatum, & comprehendit obiectum formale, & materiale fidei. Nam fides credit non ſolùm obiecta materialia, quia reuelata ſunt, ſed etiam ipſam reuelationem, quæ propriè non creditur, quia reuelata ſit, & ipſam etiam Dei veracitatem, quæ licèt ſit reuelata etiam, & poſſit credi reflexè propter reuelationem, & eſſe obiectum materiale fidei: ſed tamen prout eſt obiectum formale fidei, non creditur propter reuelationem. Et tamen, qui negaret veracitatem Dei, vel eius reuelationem de Incarnatione, etiamſi non negaret Incarnationem, non minùs eſſet hæreticus, quàm ſi negaret Incarnationem ipſam, quia iam negaret obiectum fidei Catholicæ. 32

Conſtat etiam non requiri, quòd obiectum hæreſis opponatur articulis fidei, ſumpto nomine *articuli*, ſtrictè, prout ſignificat præcipua quædam fidei dogmata, quæ continentur in ſymbolis, ſed ſufficere quod opponatur cuicumque veritati, quam fides Catholica credit, quæcunque illa ſit, quare qui pertinaciter negaret Iſaac fuiſſe Abrahæ filium, vel Iacob fratrem gemellum Eſau, & natu minorem, non minùs eſſet hæreticus, cùm ea aſſertio opponeretur rei reuelatæ, quam fides credit. 33

His ſuppoſitis, aliquot reſtant difficultates. Prima eſt, an diſſentiens rei reuelatæ ſibi à Deo priuata reuelatione ſit hæreticus; an verò ex parte obiecti requiratur, quod obiectum negatum ſit reuelatum à Deo reuelatione communi toti Eccleſiæ. Prima ſententia docet, hunc eſſe reipſa hæreticum. Ita Vega, & Catarinus, quos affert, & ſequitur Thomas Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 7. n. 32.* Suar. *diſp. 19. ſect. 5. n. 11.* Azor *tom. 1. lib. 8. c. 9. qu. 4.* Coninch *diſp. 18. dub. 7. n. 118.* Caſtr. Palao *tom. 1 tract. 4. diſp. 3. punct. 2. n. 14.* & alij 34

An diſſentiens rei reuelatæ ſibi à Deo priuata reuelatione ſit hæreticus. an verò ex parte obiecti requiratur quod obiectum negatum ſit reuelatum à Deo, reuelatione communi toti Eccleſiæ.

alij, qui tamen non conueniunt poſtea, an hic incurrat pœnas Eccleſiaſticas hæreticis impoſitas. Affirmant enim incurrere Sanchez, & Coninch *locis citatis*, negant verò Suarez, Azor, & Caſtro Palao *vbi ſupra*.

Secunda ſententia negat, illum eſſe hæreticum; ita late Lorca *diſput*. 39. qui tamen exceſſit dicens, ita ſentire eos etiam, qui dicunt reuelationem priuatam, & eius obiectum credi eodem habitu fidei infuſæ, quo creduntur reuelationes communes, quod tamen falſum eſt: nam Suarez; & alij, qui id dicunt, cenſent hunc eſſe hæreticum. Eam tamen ſententiam tenent omnes ij, qui dicunt reuelationem priuatam non credi eodem habitu fidei infuſæ, quo reuelationes communes, quos adduximus *ſuprà diſp*. 1. *ſect*. 11. tenent etiam Hurtado *diſp*. 80. *ſect* 3. §. 12. *& diſp*. 82. *ſect*. 5. §. 38. *& ſequentibus*, & alij.

35 In hoc puncto duo poſſunt eſſe dubia, alterum de re, alterum de nomine. De re erit an diſſentiens reuelationi priuatæ incurrat pœnas Eccleſiaſticas hæreticis impoſitas: de nomine autem erit quæſtio, an ille dicendus ſit hæreticus, eſto pœnas Eccleſiaſticas hæreticorum non incurrat. Et quidem iam ſupradicta diſp. 1. diximus reuelationem priuatam eodem habitu fidei infuſæ credi poſſe, quando alicui ſufficienter proponitur. Diximus etiam diſp. 17. ſect. 5. committi verum peccatum infidelitatis ab eo, qui eam non reciperet, atque adeo contra Hurtadum probauimus, eo etiam peccato vtpote vero infidelitatis peccato, habitum fidei infuſæ diſperdi. Quod intelligi debet, quando reuelatio ſufficienter proponitur, cum euidenti iudicio credibilitatis, ſeu obligationis firmiter, & ſuper omnia credendi; quæ tamen talis, & tanta obligatio non ſemper interuenit in eiuſmodi reuelationibus, ſed fortaſſe rariùs: poteſt tamen aliquando interuenire, ſicut etiam Prophetæ abſque alia præcedente Eccleſiæ propoſitione, tenebantur credere firmiter quæ Deus illis reuelabat, vt ea toti Eccleſiæ proponerent.

36 Quibus ſuppoſitis, vt à controuerſia de re incipiamus, mihi placet ſecunda ſententia, quod diſſentiens eiuſmodi priuatæ reuelationi non incurrat pœnas Eccleſiaſticas hæreticis impoſitas, cuius contrarium ſingulariter aſſeruerunt Patres Sanchez, & Coninch contra aliorum omnium ſenſum, & contra praxim ipſam: neque enim vnquam ab initio Eccleſia declarauit, aut puniuit tanquam hæreticum eum, qui priuatam reuelationem non credidiſſet: ſed eiuſmodi peccata diuino iudicio relinquit. Quomodo enim poteſt in iudicio Eccleſiæ æſtimari hæreticus, vel tanquam hæreticos puniri, qui credit, & profitetur omnia, quæ vniuerſa Eccleſia credit imò cùm hæretici ab Eccleſia reconcilientur facta priùs abiuratione ſuæ hæreſis, & præmiſſa fidei profeſſione, non apparet, quomodo hæreticus ille reconciliandus eſſet, vel quam fidei profeſſionem deberet facere: nam profeſſio fidei iure ſtatuta, non continet retractationem illius hæreſis contra reuelationem priuatam. Nec dici poteſt, cogendum illum tunc ab Eccleſia ad abiurandam illam hæreſim, & credendam, ac profitendam rem ſibi peculiariter reuelatam; hoc enim non poſſet Eccleſia prudenter præcipere, cui non conſtat de veritate reuelationis, imò nec rei reuelatæ: imò nec apparet quomodo poſſet reconciliari cum Eccleſia, qui nunquam ab Eccleſia ſeparatus fuit, nec ab ea diſſentit, ſed potiùs cum ea in omnibus ſentit, & eandem Eccleſiæ fidem tenuit. Aliam congruentiam addit Suarez *loco citato*, quia nimirum peccatum illud vix vnquam poſſet eſſe ſufficienter externum; cùm non poſſit Eccleſiæ exteriùs conſtare, quòd ille habuerit reuelationem veram obligantem ad firmiter credendum. Quod explicari poteſt, quia etiamſi ipſe dicat exteriùs, ſe non credere illam reuelationem, ex hoc non poteſt conuinci quod peccauerit contra fidem, cùm non poſſit conuinci de obligatione credendi illi reuelationi: nec enim ipſe moraliter loquendo dicet, reuelationem ſibi eſſe ſufficienter propoſitam, & tamen ſe eam nolle credere, imò nec hæretici hoc dicunt de rebus noſtræ fidei. Poſſet autem aliquis ita inſanire, vt vtrumque ſimul diceret, & manifeſtaret ſe eſſe infidelem contra reuelationem ſufficienter propoſitam: ideo dixi vix vnquam id poſſe contingere, quia caſus ille metaphyſicus potiùs eſt, quàm moralis, nec pro caſu illo imaginario, & metaphyſico Eccleſia pœnas ſtatuit, nec tunc etiam eſſet hæreticus in ſenſu eccleſiaſtico, cùm homo ille ab Eccleſiæ ſenſu non diſcederet. Denique ad hoc ipſum conducere poſſunt, quæ ſtatim afferam in controuerſia de nomine ad probandum illum non eſſe dicendum hæreticum, quæ eo ipſo probant non incurrere Eccleſiaſticas pœnas hæreticorum.

Addit Hurtado *dicta diſp*. 82. §. 43. aliud argumentum ad hoc idem probandum: quia nimirum non ſolet Eccleſia punire tanquam hæreticum eum, quem plures viri docti probabiliter iudicant non eſſe hæreticum, ſed ſolùm notorium hæreticum ita punit: ſed multi probabiliter docent diſſentientem reuelationi priuatæ non eſſe hæreticum, nec perdere habitum fidei, imò nec aſſenſum illius reuelationis elici ab habitu fidei infuſæ; ergo ille non incurrit pœnas pro hæreticis conſtitutas. Hoc tamen argumentum non videtur ſolidum, quia leges contra hæreticos ſunt vniuerſales comprehendentes omnes hæreticos, quicumque illi ſint. Si poſtea verò Doctores diſputent, an hic vel ille ſit hæreticus, & alij affirment, alij negent, non ſequitur quod in omni ſententia ille talis liber ſit à pœnis; imo illi qui affirmant eſſe hæreticum, eodem modo affirmant incurrere pœnas hæreticorum. Et quamuis in foro externo quoad pœnas à iudice exſequendas, poſſit iudex mitiorem partem ſequi, & non infligere eas pœnas, amplectendo ſententiam contrariam probabiliorem, vel æquè probabilem: quoad pœnas tamen, quæ non indigent iudicis opera, non eſt dubium quod incurrantur, ſi ſententia affirmans eſſe hæreticum ſit vera; licèt contraria ſit probabilis. Sicut etiam in materia Simoniæ, & aliis materiis ſolent eſſe variæ Doctorum opiniones, an tali, vel tali caſu cómittitur v.g. vera ſimonia, & quamuis aliqui id probabiliter negent; alij tamen, qui affirmant, dicunt conſequenter, quod eo caſu incurrantur pœnæ ſimoniacis conſtitutæ, quia leges vniuerſaliter loquuntur, nec limitant pœnas ad ſolos illos, qui in omnium ſententia ſimoniaci ſint. Imò in hac eadem hæreſis materia ſolent eſſe opiniones an in aliquibus caſibus contrahantur pœnæ, & cenſuræ hæreticorum, quibuſdam affirmantibus, & quibuſdam negantibus, vt teſtatur idem Hurtado *diſp*. 81. per varias ſectiones, & tamen non minus incurrentur eæ pœnæ ex eo quòd alij ne- 37

gent

gent incurri, vel illos eſſe hæreticos externos, nec ea de cauſa Eccleſia minùs intendit pœnas in eos, ac cenſuras proferre, ſi tamen verior ſit ſententia affirmans eos eſſe hæreticos externos.

38 Obiectio 1. Contra hanc primam partem, & aſſertionem obiicitur primò ex Sanchez, *vbi ſuprà num.* 32. & Coninck *num.* 120. quia licèt Eccleſia non proponat reuelationem illam priuatam, ſed tamen proponit, Deum eſſe ſummè veracem, & illi credendum, quando ſufficienter alicui reuelatio proponitur, quibus ſe opponit diſſentiens reuelationi priuatæ ſufficienter ſibi propoſitæ, dum negat eſſe verum id, quod Deus illi reuelat, & per conſequens implicitè, & moraliter Deum facit mendacem: ergo opponitur Catholicæ doctrinæ & per conſequens eſt hæreticus. Hoc tamen argumento Suarez, & alij vſi non ſunt, & meritò: quia hic nullum habet aſſenſum contradicentem aſſenſui fidei Catholicæ: nam in primis non negat, Deum eſſe ſummè veracem, imò id apertè fatetur: neque etiam negat Deo ſufficienter proponenti eſſe credendum: nam aliud eſt non credere diuinam reuelationem ſufficienter propoſitam, aliud verò eſt dicere, non eſſe illam credendam. Sicut qui mœchatur non habet iudicium contra fidem dictantem non eſſe mœchandum: non enim dicit eſſe mœchandum, ſed mœchatur, quamuis credat, non eſſe mœchandum: ſic qui non credit reuelationem ſufficienter propoſitam, non dicit illam non eſſe credendam, imò potiùs aduertit, & iudicat obligationem illam credendi, & ideo peccat, quia habet iudicium euidens de credibilitate, ſeu obligatione credendi; & tamen in actu exercito eam non credit: non ergo negat aliquid contra fidem Catholicam, ſed facit contra id, quod fides catholica docet eſſe faciendum, ſicut omnis etiam peccator facit, & non ideo eſt hæreticus.

39 Dices, implicitè ſaltem negari eo caſu ſummam Dei veracitatem; nam negatur res illa reuelata, ex cuius negatione inferri poteſt per euidentem conſequentiam Deum non eſſe ſummè veracem: hoc enim argumentum benè concludit: *ſufficienter proponitur, quòd res hæc ſit reuelata à Deo, & tamen res hæc eſt falſa; ergo aliquid poteſt à Deo proponi, & reuelari, quod ſit falſum.* Maior autem euidenter cognoſcitur in caſu noſtro ab eo, qui diſſentiendo reuelationi priuatæ pèccat grauiter contra fidem: habet enim iudicium euidens de obligatione credendi, & per conſequens euidenter iudicat, quod hæc reuelatio ſufficienter ei proponatur credenda, vt reuelatio Dei. Minorem autem illius ſyllogiſmi, nempe quòd res illa ſit falſa, ipſe concedit, dum diſſentit reuelationi & rei reuelatæ, ergo tenetur concedere etiam conſequentiam, & conſequens, nempe quòd aliquid reuelatum à Deo poſſit eſſe falſum, cùm hoc ipſum in præmiſſis à ſe conceſſis contineatur, atque adeo iam implicitè concedit aliquid, quod apertè eſt contra fidem Catholicam totius Eccleſiæ. Reſpondeo non negari etiam implicitè ſummam Dei veracitatem ab eo, qui diſſentit priuatæ reuelationi ſibi ſufficienter propoſitæ, neque id concludi ſyllogiſmo propoſito, qui ſi attentè examinetur, eſt in quatuor terminis, & ideo non poteſt euidenter concludere: nam in maiori, non habetur, quod obiectum illud reueletur, vel proponatur à Deo, ſed ſolùm quòd ſufficienter proponitur vt obliget ad credendum quòd ſit reuelatum, & propoſitum à Deo. Poteſt autem aliquis euidenter cognoſcere obligationem credendi aliquid reuelari à Deo, & eam obligationem fateri; & tamen ex malitia, vel imprudentia culpabili nolle credere, quòd ſit reuelatum à Deo. Sic enim hæretici multi penetrant vim motiuorum noſtræ fidei, & cognoſcunt euidenter obligationem eam recipiendi tanquam fidem diuinam, & tamen eam obſtinatè, & culpabiliter negant. Non ergo cogitur euidenter ad negandam veracitatem Dei, qui negat eſſe verum aliquid quod proponitur ſufficienter cum obligatione ad credendum: neque enim eſt euidens, quòd omne, quod proponitur cum tali obligatione, ſit reuelatum, & propoſitum à Deo. Alioquin eſſet euidens fides noſtra, quia euidens eſt obligatio credendi eam à Deo proponi, & reuelari.

Vrgebis: euidens eſt, quòd nemo poſſit obligare ad ſibi credendum, qui mentiri poteſt; ſed 40
euidens eſt in caſu poſito habenti reuelationem priuatam obligatio credendi obiectum reuelatum, ergo euidens illi eſt reuelationem illam à Deo eſſe: ſi enim eſſet ab alio non eſſet obligatio credendi, cùm omnis alius præter Deum mentiri poſſit: ergo dum negat veritatem obiecti reuelati, eo ipſo implicitè negat veracitatem Dei. Hoc etiam argumentum nimis probat, quia probaret, fidem habere euidentiam de veritate obiecti reuelati: quare in forma reſpondendum eſt ad illud, negando maiorem; non eſt enim euidens nobis, quòd non poſſint poni circonſtantiæ, in quibus obligemur ad credendum aliquid, tanquam dictum à Deo, in quibus circunſtantiis non ſit Deus qui loquitur; neque enim habemus euidentiam, quod motiua credibilitatis, quæ nobis proponuntur, non potuerint poni aliter, quàm à Deo loquente; alioquin haberemus euidentiam de rebus ipſis creditis per fidem. Habemus ergo ſolùm euidentiam de obligatione credendi firmiter Deo in his circunſtantiis, quia circunſtantiæ ſunt tales, vt licèt non probent euidenter, quod Deus ſit, qui loquitur: probent tamen euidenter obligationem non dubitandi, ſed amplectendi firmiter hunc ſermonem tanquam ſermonem Dei obſcurè loquentis. Sicut euidens eſt obligatio adorandi abſolutè, & ſupremo cultu hanc hoſtiam, quæ mihi proponitur in Eccleſia, quando prudenter non eſt ratio dubitandi de eius conſecratione, licèt non ſit euidens, imò nec verum vniuerſaliter, non poſſe intercedere eam obligationem niſi reſpectu hoſtiæ verè conſecratæ, quia licèt ſit euidens non eſſe obligationem adorandi ita hoſtiam, quæ ſcitur non eſſe conſecrata, vel de qua prudenter dubitatur: non eſt tamen euidens non eſſe hanc obligationem, quando hoſtia reuera non eſt conſecrata, & id à me ignoratur. Fateor quidem, motiua credibilitatis noſtræ fidei, quæ Eccleſia habet, talia eſſe, vt non poterint concurrere hæc omnia in teſtificationem doctrinæ falſæ: hoc tamen ipſum non eſt nobis euidens, ſed ſolùm eſt euidens motiua eſſe talia, quæ inducant obligationem credendi firmiter hanc eſſe reuelationem Dei ſaltem obſcurè loquentis, de quo diximus *ſuprà diſp.* 5. *ſect.* 1. & 2. agentes de euidentia credibilitatis.

Secundò obiici poteſt contra eandem partem 41
concluſionis: quia infidelitas exteriùs manifeſtata in homine Chriſtiano reddit eum hæreticum

cum punibilem, cùm iam conſtet Eccleſiæ illum eſſe in eo ſtatu, in quo non poteſt credere articulos fidei Catholicæ provt oportet ad ſalutem: qui enim diſſentit alicui reuelationi diuinæ ſufficienter ſibi propoſitæ, non poteſt alios articulos credere fide diuina, ſed eo ipſo amittit habitum fidei infuſæ, vt diximus diſp. 17. ſect. 6. Poteſt autem hoc peccatum ſufficienter exteriùs manifeſtari, & conſtare, nimirum ſi ipſemet, cui facta eſt reuelatio, dicat, ego habeo reuelationem de tali re mihi taliter factam, vt obliget ad credendum eſſe reuelationem Dei, ſed tamen ego nolo credere, quòd ſit reuelatio diuina: ergo poteſt incurrere pœnas Eccleſiaſticas tanquam hæreticus externus. Reſpondeo ex dictis, hereticum punibilem ab Eccleſia idem eſſe ac Sectarium, ſeu qui ab Eccleſia diuiditur: quare quodlibet aliud peccatum, quod ab Eccleſia non diuidit, etiamſi ex propria confeſſione exteriùs conſtet, non punitur ab Eccleſia hæreticorum pœnis, quia eos ſolos hæreticos Eccleſia punit, quos neceſſe eſt poſtea Eccleſiæ reconciliari, & ad Eccleſiam redire. Qualis non eſſet is, qui credit omnia, quæ credit Eccleſia, & ſolùm negat priuatam reuelationem, quam nec ipſa Eccleſia credit, dum tamen ille neget credendum eſſe reuelationi priuatæ ſufficienter propoſitæ: hoc enim iam eſſet contra doctrinam Eccleſiæ vniuerſalis, & per conſequens iam in hoc ipſo diſcederet à communi ſenſu Eccleſiæ.

42 Dices, eo ipſo, quod fatetur ſe non credere, nec recipere reuelationem priuatam ſibi factam à Deo, & ſufficienter propoſitam, ſignificat ſe non credere etiam articulos fidei Catholicæ, ſaltem fide diuina, & provt oportet ad ſalutem: diximus enim *ſuprà diſput. 17. ſect. 5.* non poſſe aliquem diſſentiri vni obiecto reuelato ſibi ſufficienter propoſito, & ſimul credere alios articulos fide diuina aſſenſu ſaltem perfecto, & ex toto corde; ergo ſi fatetur ſe diſſentire vni obiecto reuelato, quod credere debet fide firma, eo ipſo ſignificat exteriùs ſe non eſſe paratum credere articulos fidei Catholicæ, provt credendi ſunt ex toto corde, & fide perfecta, atque adeo ſignificat ſe diſcedere ab Eccleſia, ſi non in rebus creditis, in modo ſaltem debito illas credendi, quod ſufficere videtur, vt puniatur tanquam hæreticus. Ad hoc reſponderi facilè poteſt ex dictis *illa ſect. 5.* vbi diximus, aſſenſum ad alios articulos in eo, qui negat vnum, ideo non eſſe actum perfectum fidei, quia non procedit à voluntate perfecta, & vniuerſali ſubiiciendi intellectum in omnibus veracitati diuinæ, quamuis ex parte intellectus poſſit eſſe aſſenſus firmus, & ſuper omnia ad illum articulum, qui creditur. Vnde conſequenter dicimus, eum, qui diſſentit reuelationi priuatæ ſibi ſufficienter propoſitæ, & cum obligatione firmiter credendi, peccare quidem in hoc grauiter contra fidem: poſſe tamen adhuc credere firmiter omnes articulos fidei Catholicæ, & ita de facto profitetur, ſe eos firmiſſimè credere, & tenere. Differt ergo ab aliis Catholicis non in rebus creditis, neque etiam in aſſenſu firmiſſimo ad omnes illas, ſed in voluntate imperante aſſenſum, quæ non eſt ita perfecta, & vniuerſalis extendens ſe ad ſubiiciendum intellectum in ordine ad omnia, quæ proponi poſſunt ſufficienter vt reuelata à Deo. Ideoque non habetur pro hæretico ab Eccleſia, quæ non punit eum, cuius intellectus in omnibus conſentit Eccleſiæ: nam hæreſis ſaltem in ſenſu Eccleſiæ, debet conſummari in intellectu, imò & in actu externo ſignificante ſenſum intellectualem diuerſum à ſenſu Eccleſiæ. Quod in caſu poſito non inuenitur, cùm intellectus illius ſignificetur, & eſſe poſſit conſentiens omnino ſenſui Eccleſiæ, & firmiſſimè credens omnia, quæ Eccleſia Catholica credit, & ſentit.

Ex his autem, quæ pro hac prima parte noſtræ ſententiæ dicta ſunt, quæ vt diximus, erat magis controuerſia de re, faciliùs erit probare alteram partem, quæ tangit controuerſiam magis de vocibus, an ille, qui diſſentit reuelationi priuatæ ſibi ſufficienter propoſitæ, appellandus ſit ſimpliciter, & abſolutè hæreticus, provt concedunt Azor, Suarez, & alij; negantes tamen eum incurrere pœnas Eccleſiaſticas hæreticis impoſitas. Nos tamen conſequenter dicimus, non eſſe ita in rigore, & propriè appellandum: nam Eccleſia cenſuras, & alias pœnas vniuerſaliter imponit, & ſine vlla limitatione omnibus hæreticis: ſi ergo hic non incurrit eiuſmodi pœnas, conſequens eſt, vt ipſe non intelligatur ſimpliciter, & abſolutè ſub nomine hæreticorum. Nomina enim non habent aliam ſignificationem; niſi illam, in qua communiter vſurpantur ab hominibus. Si ergo Eccleſia hoc nomine nunquam intelligit eum qui reuelationi priuatæ diſſentit, ſed eum ſolùm qui ab Eccleſiæ ſenſu diſcedit, ſignum eſt, quod nomen, *hæretici*, non ſignificat propriè, & in rigore eum, qui ſoli reuelationi priuatæ diſſentit, & quoad alia omnia, ſentit & credit cum ipſa Eccleſia. 43

An ille, qui diſſentit reuelationi priuatæ ſibi ſufficienter propoſitæ, appellandus ſit hæreticus.

Porrò in hoc ſenſu nomen *hæretici* ab Eccleſia vſurpari, conſtat ex Catechiſmo Pij V. part. 1. in 9. art. ſymboli, *Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam*, §. 1. vbi ſic dicitur; *non enim, vt quiſque primùm in fide peccarit, hæreticus dicendus eſt: ſed qui Eccleſiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur.* Quæ doctrina videtur deſumpta ex Innocentio III. in Concil. Lateranenſi relato in cap. *damnamus*, de ſumma Trinit. vbi cùm aliquas propoſitiones Abbatis Ioachimi vt hæreticas damnaſſet, ipſum tamen auctorem dicit non fuiſſe hæreticum, quia iudicio Eccleſiæ ſua ſcripta ſummiſit, proteſtatus ſe eam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia. Eodem modo loquitur S. Thomas in 4. diſt. 23. quæſt. 6. art. 1. ad 6. dicens non eſſe hæreticum, *ſi aliquis ſimplex credat, Iacob patrem fuiſſe Abrahæ, quod eſt contra veritatem Scripturæ, quam fides profitetur, quouſque hoc ſibi innoteſcat, quod fides Eccleſiæ contrarium habet, quia non diſcedit, per ſe loquendo, à fide Eccleſiæ, niſi ille, qui ſcit hoc, à quo recedit, de fide Eccleſiæ eſſe.* Ad hoc etiam Valentia in præſenti quæſt. 11. puncto 1. poſt §. *quarta difficultas*, & Hurtado diſp. 82. §. 32. afferunt verba Auguſtini lib. 4. contra Donatiſtas cap. 6. (debuerunt dicere c. 16.) *Conſtituamus* (inquit Auguſtinus) *duos aliquos iſto modo: vnum eorum, v. g. id ſentire de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, & in eius hæreſi baptizari extra Eccleſiæ Catholicæ communionem, alium verò hoc idem ſentire, ſed in Catholica baptizari, exiſtimantem ipſam eſſe catholicam fidem. Iſtum nondum hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina Catholicæ fidei, reſiſtere maluerit, & illud, quod tenebat elegerit: quod antequam fiat manifeſtum eſt, illum, qui foris baptizatus eſt, eſſe peiorem: itaque in hoc ſola* 44

falſa opinio, in illo autem ipſa diuiſio corrigenda eſt, ſed in neutro illorum Sacramenti veritas repetenda. Sed fortaſſe Auguſtinus non loquitur in ſecundo exemplo de peccante contra fidem in illa falſa opinione, ſed ſolùm de errante materialiter, quod magis indicant verba illa, *exiſtimantem illam eſſe Catholicam fidem.* In quo ſenſu videtur hic locus intellectus à Suarez adducto à nobis ſuprà pro contraria ſententia, qui eandem diſp. 19. ſect. 3. num. 10. affert Auguſtinũ loco citato, vt probet requiri pertinaciam voluntatis ad peccatum hæreſis, quare videtur ſupponere, quòd Auguſtinus loquatur ibi de errante ſine pertinacia, atque adeo ſine peccato graui. Nec obſtat, quod Auguſtinus dicat, in eo aliquid eſſe corrigendum: loquitur enim de correctione non culpæ, ſed opinionis, quæ cùm falſa fuerit, & hæreſis materialis omnino corrigenda eſt. Fateor, Suarium illo num. 10. non videri ſatis cautè loquutum, vt cohæreret doctrinæ, quam tradit poſtea ſect. 5. num. 11. vbi ad hæreſim non requirit, quod aliquis opponat ſe doctrinæ totius Eccleſiæ: nam in illo priori loco repetit ſæpè, non poſſe eſſe hæreticum eum, qui volt cum Eccleſia ſentire, & illi ſe ſubiicere, vbi etiam ad hoc probandum affert Origenem, Tertullianum, & Hieronymum, qui apud ipſum videri poſſunt.

45 Accedit communis vſus concipiendi, & loquendi, qui Catholicos Hæreticis opponit, & è contra; vnde neque Catholicus eſt hæreticus, neque è contra. Qui autem non credit reuelationem priuatam, adhoc eſt Catholicus: nam fides Catholica idem eſt, quod fides vniuerſalis, & communis, quam totam ille adhoc retinet, & firmiſſimè credit, ac profitetur. Si ergo Catholicus eſt, non poteſt ſimul eſſe hæreticus: nec enim vllum inuenies, qui ea duo vocabula *Catholici*, & *hæretici*, propriè, & in rigore, eidem homini ſimul attribuat, vel tribui poſſe fateatur.

46 Obiici poteſt primò ex Hieronymo in epiſt. ad Galat. cap. 5. in verba illa Pauli, *iræ, diſſentiones, hæreſes*, vbi abſque receſſu ab Eccleſia videtur propriam hæreſim, & hæreticum agnoſcere his verbis. *Quicunque igitur aliter ſcripturam intelligit, quàm ſenſus Spiritus ſancti flagitat, quo conſcripta eſt, licèt de Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt. & de carnis operibus eſt qua peiora ſunt eligens.* Tres ſolutiones affert, & approbat Hurtado *Diſp.* 82. §. 28. *& ſeqq.* Prima eſt, Hieronymum loqui de hæretico in latiori ſignificatione, quod videtur ex præcedentibus colligi, nam loquitur de diſſenſionibus domeſticis, quæ inter domeſticos oriuntur circa interpretationem alicuius loci ſcripturæ: quo caſu, qui ſcripturam ſuo ſenſu interpretatur minùs bene, poteſt in latiori ſignificatione appellari hæreticus iuxta vocabuli etymologiam, quam ibi ex Græco Hieronymus affert, quatenus ſignificat electionem prauam, in quo ſenſu eſt hæreticus, *qua peiora ſunt eligens.* Secunda interpretatio eſt, quod loquatur de eo, qui licèt abſolutè ab Eccleſia non recedat, conditionato tamen affectu recedit, adeo nimirum obſtinato animo ſuæ doctrinæ adhærens, vt licèt Eccleſia eam reprobet paratus non ſit Eccleſiæ obedire. Tertia eſt, loqui Hieronymum, non de hæretico primario, & completo, ſed ſecundario, & incompleto, quatenus affirmat id, quod reuera hæreſis eſt contra Eccleſiæ ſenſum, & hoc non conſulens Eccleſiæ mentem; ſed temere ſe periculo exponens, quare licèt ſtrictè non ſit hæreticus, nec id dixerit Hieronymus, dixit tamen poſſe appellari hæreticum, nimirum in latiori ſignificatione: quare hæc ferè recidit in primam reſponſionem, quæ confirmari poteſt ex aliis Patrum loquutionibus, qui ſolent etiam homicidam appellare eum, qui pauperi non ſubuenit famelico, & indigenti. Poſſumus etiam quartam addere, nimirum non excludere receſſum omnem ab Eccleſia, ſed ſolum viſibilem, & explicitum. Solebant enim hæretici Catholicorum Eccleſias ſponte vitare, & eorum communionem, proteſtantes facto ipſo, ſe ab Eccleſia diſcedere: aliquando etiam expellebantur, niſi reſipiſcerent, ipſique repulſam hanc malebant, quàm errorem reuocare. Sic ergo Hieronymi tempore hæretici ab Eccleſia materiali recedebant explicitè, & ſenſibiliter, vel ſponte ſua, vel expulſi à Prælatis Catholicis: & in hoc ſenſu veriſſimum eſt, quod poteſt eſſe, & appellari propriè hæreticus, qui Scripturam contra Eccleſiæ ſenſum explicat, licèt ab Eccleſia materiali non recedat, ſed adhuc cœtibus Catholicorum interueniat, & inter Catholicos verſetur, communionem cum iis habens, quia iam à Catholica Eccleſiæ fide, & ſpirituali coniunctione receſſit. Aliunde autem videtur de Hieronymi mente conſtare, quod requirat in hæretico pertinaciam contra Eccleſiam: nam in cap. 3. epiſt. ad Titum ſuper illa verba, *hæreticum hominem*, &c. Sic ait: *Hæretici autem in ſemetipſos ſententiam ferunt, ſuo arbitrio de Eccleſia recedentes, qua receſſio propria conſcientia videtur eſſe damnatio.* Vbi de receſſo non ſolùm ab Eccleſia, & cœtu materiali, ſed etiam, & multò magis de receſſu formali loqui videtur, cùm eum referat ad iudicium ipſius conſcientiæ recedentis.

Obiectio 1.

Hæreticus in latiori ſignificatione.

47 *Homicida in latiori ſignificatione qui non ſubuenit indigenti.*

Poteſt appellari propriè hæreticus qui Scripturam contra Eccleſiæ ſenſum explicat licèt ab Eccleſia materiali non recedat.

Secundò obiici ſolet, quia contrariorum eadem eſt ratio, ſi ergo aſſenſus reuelationis priuatæ ſufficienter propoſitæ elicitur ab habitu fidei infuſo, ſicut & aſſenſus reuelationis publicæ; diſſenſus etiam erit hæreſis ſicut & diſſenſus fidei Catholicæ: nam in homine Chriſtiano contrariè opponuntur fides, & hæreſis: nec poteſt homo baptizatus retinens confeſſionem religionis Chriſtianæ eſſe infidelis, quin ſit hæreticus: quæ enim alia eſſet ſpecies illa infidelitatis, cùm neque eſſet Paganiſmus, nec Iudaiſmus? Reſpondeo ex dictis diſputat. 18. ſect. 3. in principio non opponi vera oppoſitione contraria, & ſtricta, ſicut calidum, & frigidum, fidem, & hæreſim in homine Chriſtiano profitente etiam religionem Chriſtianam, cùm poſſit nec fidem infuſam, nec hæreſim habere, contrariæ autem qualitates caloris, & frigoris non poſſint ſimul abeſſe à ſubiecto capaci. Opponuntur quidem hoc modo contrariè fides Catholica, & hæreſis in eo, qui Chriſtianam religionem profitetur, non autem fides, abſtrahendo à Catholica. Ille ergo tunc nec eſſet Paganus, nec Iudæus, nec hæreticus, quæ tres ſpecies diuidunt ſolùm infidelitatem oppoſitam fidei Catholicæ: ſed haberet aliam infidelitatem ſpecialem oppoſitam fidei diuinæ, de qua ſpecie Theologi non curarunt, quia non pertinet ad iudicium humanum, nec ad regulas diuerſas, quæ pro infidelium diuerſitate aſſignari ſolent in foro, & ideo in rigore metaphyſico non repugnat aliqua infidelitas ſpecialis in homine 48

Obiectio 2.

mine Chriſtiano, quæ non ſit Paganiſmus, Iudaiſmus, vel hæreſis, ſed alia irregularis, quæ non eſt infidica, quia iura de ea non loquuntur, nec opus fuit vt de ea loquerentur.

49 *Obiectio 3.* Tertiò obiicitur, quia hoc peccati genus expellit habitum fidei infuſæ, ergo reddit hominem infidelem, non ergo manebit Catholicus, ſed hæreticus; nam omnis Catholicus eſt fidelis. Reſpondeo retorquendo argumentum, quia omnis, qui ſentit in omnibus cum Eccleſia catholica, eſt catholicus; non enim poteſt eſſe ſingularis, qui in nullo diſſentit à ſenſu communi, & vniuerſali totius Eccleſiæ vniuerſalis, ſeu Catholicæ: cùm ergo homo ille in omnibus ſentiat idem, quod Eccleſia Catholica, non poteſt non eſſe catholicus. Quare ſi aliunde eſt infidelis, quatenus diſſentit reuelationi particulari, fatendum erit poſſe eo caſu eſſe aliquem infidelem infidelitate contra fidem particularem, qui adhuc ſit catholicus, quia non ſentit, nec peccat contra Catholicam fidem, atque adeò non eſt infidelis infidelitate, vt ita dicam, chanonica, de qua leges Eccleſiaſticæ loquuntur. Ad retinendum ergo habitum fidei infuſæ non ſufficit credere fidem Catholicam, atque adeo denominari catholicum, ſed requiritur non committere vllum infidelitatis peccatum, vt dixit Tridentinum *ſeſſ.6. cap.*15. vbi meritò non eſt dictum ſola hæreſi fidem amitti, ſed ſola infidelitate, quæ latiùs patet, quàm hæreſis, vt dictum eſt.

50 *Obiectio 4.* Quartò obiicitur ex Coninck *vbi ſuprà num.* 118. quia aſſenſus circa reuelationem priuatam ſufficienter propoſitam, & obligantem ad aſſenſum firmum eiuſdem rationis eſt omnino quoad omnia prædicata intrinſeca, ac aſſenſus circa articulum ab Eccleſia propoſitum, & ab eodem habitu infuſo procedit: quod verum eſt tam de actu intellectus, quàm de voluntate pia, qua imperatur aſſenſus: ergo eiuſdem etiam rationis erit error, ſeu diſſenſus contra vtramque reuelationem, quia vitia, quæ eidem virtuti, & eadem ratione opponuntur, eiuſdem omnino rationis eſſe debent. Si ergo error contra reuelationem communem in homine Chriſtiano eſt hæreſis, error etiam contra reuelationem priuatam hæreſis erit. Reſpondeo in primis, non reperiri eadem prædicata intrinſeca in vtroque diſſenſu; nam vnus reſpicit reuelationem priuatam, & immediatam, alter reuelationem mediatam, & communem, quæ duæ reuelationes ſpecie differunt, atque adeo, & ipſi diſſenſus differre debent ſpecie ſaltem phyſica imò & fortaſſe differre debent ſpecie etiam morali in ratione peccati, quatenus error contra reuelationem ab Eccleſia propoſitam inuoluit etiam culpam non ſolùm contra Deum, cui non creditur, ſed etiam contra Eccleſiam proponentem illam reuelationem, cuius Eccleſiæ auctoritati detrahitur; quare licèt hic Eccleſiæ contemptus ibi contentus non refundat differentiam ſpecificam in ratione formali infidelitatis, & quatenus præcisè aduerſatur virtuti fidei; poteſt tamen afferre ſpeciem nouam peccati propter circumſtantiam irreuerentiæ, & contemptus contra Eccleſiam, quæ differentia ſatis eſt, vt hoc ſolum peccatum, & non illud aliud appelletur nomine *hæreſis*.

51 Addo deinde, non ſemper quodlibet peccatum hæreſis debere differre ſpecie morali à quolibet alio peccato, quod non eſt hæreſis, non ſolùm in ratione infidelitatis; ſed neque etiam in vlla alia ratione morali, ſed aliquando differre ſolùm materialiter, aliquando etiam ſolùm per denominationem extrinſecam. Exempla attuli *ſuprà diſp.*18. *ſect.*3. agens de differentia ſpecifica infidelitatum: nam diſſenſus, quem habet hæreticus circa exiſtentiam Chriſti ſub ſpeciebus panis, & diſſenſus, quem habet Iudæus circa hoc ipſum, non differunt ſecundùm ſe conſiderati, ſed ſolùm per denominationem extrinſecam, quatenus prior eſt in homine confitente aliquo religionem Chriſtianam, poſterior verò eſt in negante illam, quæ differentia eſt extrinſeca ipſi diſſenſui circa Euchariſtiam; & tamen prior dicitur hæreſis, poſterior non eſt hæreſis, ſed Iudaiſmus. Ruſſus in multorum ſententia error ille contra Euchariſtiam in homine non baptizato non eſt propriè hæreſis, qui tamen idem eſſet hæreſis in homine baptizato, de quo videbimus *infrà ſect.*4. vbi iam vides, totam illam differentiam non poſſe eſſe niſi extrinſecam ex baptiſmo antea ſuſcepto, vel non ſuſcepto. Multò ergo magis ex eo, quòd vnus error ſit contra reuelationem communem, & alter contra ſolam priuatam, licèt vterque ſit contra eandem fidei virtutem, fieri poterit quod vnus appelletur hæreſis, alter non ſit hæreſis, ſed infidelitas priuata contra priuatam etiam obligationem.

Quintò ex eodem auctore *n.*119. obiicitur, 52 *Obiectio 5.*
quia ſicut fidei bonitas non conſiſtit in eo, quod credens ſubiiciat ſe auctoritati Eccleſiæ, eique obediat (hoc enim non facit propriè per actum fidei, ſed ad ſummum per iudicium præuium, quo propter Eccleſiæ auctoritatem iudicat aliquid eſſe credendum; nam actus fidei nullo modo Eccleſiæ auctoritate, ſed ſola diuina nititur) ſed quod ſubiiciat ſe ſponte, ſiue voluntariè, auctoritati primæ veritatis, ei firmiſſime adhærendo: ſic etiam malitia erroris contra fidem, quatenus habet rationem infidelitatis non conſiſtit in eo, quod quis ſit contumax contra Eccleſiam, eiúſve auctoritatem contemnat (quia ſic peccat propriè, non contra fidem, ſed contra obedientiam, ac reuerentiam Eccleſiæ debitam) ſed quòd voluntariè reſiſtat auctoritati primæ veritatis, atque implicitè faciat eam mendacem. Atqui vterque errans eodem modo, ac æquè voluntariè reſiſtit primæ veritati, ac eam facit mendacem, ergo vterque error habet eandem malitiam contra fidem, ſiue infidelitatis.

Reſpondeo ex dictis, etiamſi vterque error habeat malitiam eiuſdem ſpeciei contra fidem, & 53
in genere infidelitatis, poſſe tamen propter circonſtantiam diuerſam, ſiue ſpecificam contra aliā virtutem, ſiue non ſpecificam, alterum ſolùm errorem, & non alterum appellari nomine *hæreſis*, vt vidimus; præſertim cùm vnus reſpiciat intrinſecè differentiam illam reuelationis mediatæ, & communis, quam alter non reſpicit, ſed differentiam aliam reuelationis immediatæ, & priuatæ. Falſum præterea eſt, id quod Auctor ille addit, Eccleſiam ſolùm attingi per iudicium fidei præuium, & non per ipſum aſſenſum fidei: nam vidimus ſupra agentes de obiecto formali fidei, licèt aſſenſus fidei non nitatur auctoritate Eccleſiæ, quatenus eſt auctoritas Eccleſiæ; nititur tamen auctoritate, & reuelatione diuina per Eccleſiam propoſita, quare attingit intrinſecè Eccleſiam, ſaltem vt organum per quod Deus

mediatè nobis loquitur, & proponit reuelationem ſuam præteritam; quæ propoſitio Eccleſiæ integrat, & componit partialiter loquutionem Dei mediatam, quæ eſt motiuum formale fidei, vt ibi latiùs explicuimus. Alia verò eiuſdem auctoris argumenta iam in ſuperioribus ſoluta ſunt; & hæc dicta ſint circa primam difficultatem, an ad hæreſim ex parte obiecti requiratur oppoſitio cum reuelatione communi, & publica.

An ſufficiat ad hæreſim propriam ſi quis pertinaciter neget aliquid ad fidem Catholicam pertinens & ſibi ſufficienter propoſitum, non tamen auctoritate Eccleſiæ.

54 Secunda difficultas huic affinis eſſe poteſt, an ſufficiat ad hæreſim propriam, & ad conſtituendum hæreticum, ſi aliquis pertinaciter neget aliquid ad fidem Catholicam pertinens, & ſibi ſufficienter propoſitum, non tamen ei propoſita auctoritate Eccleſiæ, id ſentientis. De hoc agit Hurtado *diſp.* 82. §. 44 vbi proponit exemplum ſi aliquis, v.g. contendat, Tobiam non habuiſſe canem in ſenſu litterali, ſed in allegorico; alius propoſita Scriptura, eum ab illo errore remouere conetur, idque miraculis in teſtimonium veritatis, & mortui etiam ſuſcitatione confirmet, ita vt euidentem credendi obligationem inducat; non tamen adducat Eccleſiæ auctoritatem, ille verò alius adhuc obſtinatè reſiſtat; quæritur an ſit propriè hæreticus. Negat ipſe Hurtado, quia eadem eſt ratio, ac ſi ſolùm reſiſteret reuelationi priuatæ ſufficienter propoſitæ: & quia adhuc poteſt ille paratus eſſe ad correctionem Eccleſiæ ſuſcipiendam, cum qua præparatione non poteſt aliquis eſſe hæreticus.

55 Ego puto, caſum illum ab Hurtado adductum magis eſſe metaphiſicum, quàm moralem: nam eo ipſo, quòd de dogmate communi, & publico agatur, ille, qui propugnat pro eius veritate, implicitè dicit, ita ab Eccleſia credi, atque ideo non ſolùm dicit eſſe verum, ſed contineri in reuelatione communi toti Eccleſiæ propoſita; non ergo præſcindit ab auctoritate Eccleſiæ. Ille etiam qui audit, & negat; non poteſt non cogitare de Eccleſiæ auctoritate, videt enim agi, non de re priuata, ſed de dogmate communi, & publico, & de ſenſu Scripturæ ſacræ omnibus ad fidem propoſito: quare miracula, quæ videt non ſolùm probant veritatem dogmatis, ſed etiam quòd ille ſit Eccleſiæ ſenſus, quæ in legitimo Scripturæ ſenſu amplectendo decipi non poteſt. Vnde meritò quiſquis Catholicæ fidei dogma ſufficienter propoſitum pertinaciter negat, eo ipſo indifferenter pro hæretico habetur, quia non poteſt moraliter contingere, vt ſine Eccleſiæ contemptu id faciat. Si tamen metaphyſicè loquendo ita contingeret, quod per ignorantiam, vel inaduertentiam aliquis ita ſe haberet, ac ſi de reuelatione priuata ageretur, nec aduerteret agi non de rebus priuatis, ſed de ſpectantibus ad fidem toti Eccleſiæ communem, idem dicendum eſſet, quod de diſſentiente reuelationi priuatæ, peccaturum illum quidem grauiter contra fidem, non tamen eſſe in rigore hæreticum, cùm licèt per accidens, ratio eadem eſſet. Sed certè in foro externo meritò ab omnibus iudicaretur, & damnaretur vt hæreticus; quia præciſio illa in eiuſmodi materiis, vt dixi, non eſt moraliter poſſibilis.

An ſi propoſitio aliqua verè ſit reuelata à Deo in Scriptura ſed non ita manifeſtè, vt Eccleſia obliget ad eam credendam tanquam à Deo reuelatam, diſſenſus illius ſit hæreſis.

36 Tertia difficultas principalis eſſe poteſt, an ſi propoſitio aliqua verè ſit reuelata à Deo in Scriptura, v.g. ſed non ita manifeſtè, vt Eccleſia obliget ad eam credendam firmiter, tanquam à Deo reuelatam, diſſenſus illius ſit hæreſis, & diſſentiens ſit hæreticus. Lorca *diſput.* 39. *num.* 4. dixit, illum eſſe quidem errorem contra fidem, non tamen hæreſim, quia ad hanc requiritur pertinacia contra Eccleſiam proponentem aliquid vt reuelatum à Deo, quæ pertinacia non reperitur, quando non eſt certum, & manifeſtum, quod Eccleſia id doceat: poteſt enim tunc aliquis diſſentiens paratus eſſe aſſentiri, ſi Eccleſia proponat. Hurtado verò *diſp.* 80. §. 19. ſignificat, tunc non eſſe errorem contra fidem; quia vt aliquid ſit de fide, requiritur non ſolùm reuelatio, ſed etiam applicatio reuelationis, quæ applicatio non inuenitur ſufficiens, quandiu reuelatio diuina in Scriptura contenta ab Eccleſia non proponitur.

Pater Coninch *dicta diſp.* 19. *dub.* 7. *num.* 121. *& ſequentibus* in hanc ſententiam inclinat, & dicit, propoſitionem à Deo Eccleſiæ reuelatam, licèt obſcuriùs, ita vt pauci eius ſenſum percipiant, ideoque contrarium ſentientes in Eccleſia tolerentur, eſſe ſimpliciter de fide; nec Eccleſiam poſtea, data occaſione, eam definientem efficere, vt incipiat eſſe de fide, ſed ſolùm declarare eam eſſe de fide; quare antea etiam erat de fide, licèt fides non obligaret ad eam credendam, & ideo per accidens ratione ignorantiæ non eſſet hæreticus, qui eam negaret. Sicut autem propoſitio illa erat verè de fide, ita eius contradictoria erat verè hæreſis, non tamen manifeſta, quia non omnibus manifeſtum erat, quod ab Eccleſia proponeretur, pro qua ſententia affert alios antiquiores *n.* 125. 57

Ego in primis puto, in caſu propoſito, ſi conſtat ſufficienter de reuelatione Dei in Scriptura contenta, conſtare etiam ſufficienter de propoſitione Eccleſiæ, atque adeo non poſſe diſſenſum excuſari ab hæreſi ex defectu ſolùm propoſitionis, ſeu applicationis ab Eccleſia faciendæ, quare ſi diſſenſus eſt error contra fidem, quia conſtat ſufficienter de reuelatione Dei, erit etiam contra propoſitionem Eccleſiæ quia eodem modo conſtat de propoſitione Eccleſiæ. Nam Eccleſia clarè, & manifeſtè proponit credendam Scripturam, & omnia, & ſingula in ea contenta: ſi ergo manifeſtè conſtat, aliquid in Scriptura contineri, æquè manifeſtè conſtare debet id ab Eccleſia nobis credendum proponi. 58

Dico tamen ſecundò, ſicut homo loquens non æquè percipitur ab omnibus, ſed meliùs ab iis, qui vel meliori pollent auditu, vel meliùs penetrant vocum ſignificationem; ita Deus in Scriptura loquens non neceſſe eſt, quod æquè ab omnibus percipiatur, ſed contingere poteſt, vt aliquando ab omnibus, aliquando à maiore parte, aliquando à dimidia, aliquando à paucis percipiatur, qui magis penetrant ſenſum, & ſignificationem Scripturæ. Quare ſicut ij, qui Regem loquentem audiunt, & percipiunt, non excuſantur à fide ei habenda, ex eo quòd alij eundem Regem non intellexerint: ita ij, quibus de certo Scripturæ ſenſu conſtat, ita vt de eo prudenter dubitare, aut formidare non poſſint, non excuſantur, ſi id negent, vel dubitent, ex eo quod alij ex defectu capacitatis, vel ſcientiæ, ſenſum illum Scripturæ non ita percipiant, vt ad id fide etiam diuina credendum obligentur. Poteſt ergo contingere, quod aliquibus ſit de fide aliquid in Scriptura contentum, quibus manifeſtum eſt, id in Scriptura contineri, quod tamen non omnibus ſit de fide, quia non ita clarè Scriptura loquitur, vt id poſſit ab omnibus animaduerti. 59

Vnde

60 Vnde dico tertiò, ij quibus Scripturæ ſenſus manifeſtus eſt, ita vt non poſſint prudenter de eo dubitare, vel formidare, eſto alij Catholici dubitent, quibus non ita manifeſtus eſt, non ſolùm peccant grauiter contra fidem, ſi diſſentiant, ſed etiam committunt peccatum hæreſis, & ſunt verè, & propriè hæretici, ſi communiter fideles eum ſcripturæ ſenſum manifeſtè percipiunt, & indubitanter credunt, licèt aliqui rudiores eum non percipiant. Si autem communiter in Eccleſia dubitetur, vel ſaltem non habeatur pro certo, & indubitato, licèt aliqui eum manifeſtè percipiant, ita vt prudenter formidare non poſſint, & ideo diſſentiendo peccent grauiter contra fidem; non tamen credo eos eſſe propriè, & ſtrictè hæreticos. Ratio autem eſt, quia hæreſis, vt ſæpè diximus, eſt ſecta ſeu diuiſio, & hæreticus eſt ſectarius, quia ſecat, & diuidit vnitatem Eccleſiæ, ſéque à reliquo Eccleſiæ corpore, & ſenſu diuidit, ſectando, & amplectando proprium ſenſum, & opinionem contra id, quod Eccleſia ſentit. Si ergo fideles, & Catholici (ex quibus intrinſecè conflatur, & conſtituitur Eccleſia) non ſentiunt communiter, eum eſſe indubitatum ſenſum illius ſcripturæ, licèt aliqui pauci doctiores id ſentiant, ſed potiùs de eo dubitent, & formident, non poteſt eſſe hæreticus propriè, qui de eo dubitat, aut id negat, cùm in hoc ipſo Eccleſiam non diuidat, nec ſentiat contra communem Eccleſiæ ſenſum, licèt peccet grauiter contra fidem negando id, quod videt non poſſe prudenter negari, vel dubitari quòd ſit à Deo reuelatum in eo ſcripturæ loco de quo agitur.

61 Dices, non ſolùm peccare contra fidem, ſed contra Eccleſiam, quæ manifeſtè proponit eſſe reuelata à Deo, quæcunque in ſcriptura continentur: ipſe autem negat aliquid, de quo dubitare prudenter non poteſt, quod in ſcriptura contineatur: ergo negat reuelationem Dei ſufficienter ei per Eccleſiam propoſitam, atque adeo erit hæreticus. Reſpondeo, hæreticum propriè non eſſe, qui negat reuelationem Dei illi ſufficienter propoſitam, niſi ita ſit propoſita, vt ex vi illius propoſitionis, ab omnibus vel ſaltem communiter percipiatur, vel percipi poſſit, & indubitanter teneri, quod ſit ſufficienter propoſita, quia hæreticus eſſe non poteſt, vt di[illegible], niſi qui à communi Eccleſiæ ſenſu diſcedit. Non ergo deſinit eo caſu eſſe hæreticus ex defectu reuelationis diuinæ, vel propoſitionis Eccleſiæ, (nam vtraque præcedit, cùm Deus iam id in ſcriptura reuelauerit, & Eccleſia eam ſcripturam propoſuerit, vt reuelationem diuinam) ſed ex eo quod non diſcedit à communi Eccleſiæ ſenſu, in qua propter ſcripturæ obſcuritatem fideles communiter non percipiunt manifeſtè ſenſum diuinæ reuelationis.

62 Explicare hoc poſſumus exemplo humano. Ponamus, eſſe Rempublicam aliquam, in qua ex affectu erga Romanos Pontifices ſit lex ſtatuens peculiares pœnas contra eos, qui è Reipublicæ ſenſu, & vſu diſcedunt, non obediendo præceptis Pontificiis à Republica acceptatis, & propoſitis. Mittat Pontifex ad eam rempublicam bullam aliquam cum variis præceptis, in qua tamen clauſula aliqua propter caracteres peregrinos, vel compendiosè formatos, non bene communiter percipiatur: ideóque quamuis Reipublicæ iuſſu bulla publicè propoſita ſit, vt ab omnibus obſeruetur, clauſula tamen illa non obſeruatur quia communiter illius ſenſus non percipitur: qui tamẽ percipitur optimè ab aliquo ciue legendi perito, qui caracteres & ſenſum bene nouit. Certè hic, ſi contentum etiam in ea clauſula non obſeruet, peccat contra obedientiam Pontificiis præceptis debitam; non tamen incurrit pœnas peculiares contra eiuſmodi inobedientes in ea Republica ſtatutas, quia pœnæ non ſunt contra inobedientes omnes præceptis Pontificiis à Republica acceptatis, & propoſitis ſed contra diſcedentes ab vſu, & ſenſu Reip. in ea inobſeruantia. Et quamuis bulla illa acceptata ſit, & propoſita à Republica omnibus, vt obſeruetur; ſed tamen communis ſenſus, & vſus Reipublicæ non adeſt circa eam clauſulam, quam Reſpublica communiter in ſuo vero ſenſu nondum intellexit ad concipiendam obligationem. Si ergo in caſu noſtro Eccleſia proponit totam ſcripturam ſacram, vt indubitanter à fidelibus credatur, tanquam vera Dei reuelatio: addit inſuper pœnas ſpeciales, non contra omnes non credentes, ſed contra hæreticos, hoc eſt, contra eos, qui contra communem Eccleſiæ ſenſum aliter credunt, ac à Deo reuelatum ſit. Quamvis ergo aliqui, vel aliquis ſubtiliùs, & meliùs ſcripturam legens penetret, & percipiat ſufficienter ſenſum in aliqua ſcripturæ clauſula contentum, quem communiter alij non ita poterant percipere, atque adeo aliter ſentiens peccet contra Dei fidem, non tamen incurrit pœnas ſpecialiter ab Eccleſia ſtatutas, quæ non ſunt contra omnes non credentes, ſed contra aliter credentes contra communem Eccleſiæ ſenſum, quæ circumſtantia tunc deeſt, eo quod propter obſcuritatem Scripturæ non potuerit communiter illius clauſulæ ſenſus percipi, & intelligi.

Confirmatur denique à poſteriori, quia in foro externo non punietur ille pœnis corporalibus hæreticorum, quoties ipſe oſtendet Doctores Catholicos communiter non tradere eum ſenſum tanquam certum, ſed aliquos eum negare, alios ſaltem non omnino certum nec pertinere ad fidem Catholicam. Imò licèt aliqui dicant id eſſe de fide, ſi tamen ipſe pro ſe afferat alios graues doctores id negantes, non damnabitur tanquam hæreticus, vt obſeruauit Hurtado *diſp.* 82 § 43. addens, hæreſim propriam talis eſſe naturæ, vt ab omnibus viris doctis, & Catholicis cenſeatur hæreſis poſt diligentem criminis cognitionem. Et quidem hoc idem regulariter ſufficit, vt excuſetur etiam à culpa interna infidelitatis, licèt apud ſe dubitet de veritate illius obiecti, cùm poſſit regulariter loquendo, ſaltem per principia extrinſeca iudicare probabile, quod illud non ſit de fide, cùm videat id in opinione poſitum apud Doctores graues, & Catholicos. Caſus tamen dubij noſtri procedit, quando ipſe propter ingenij, & doctrinæ exceſſum penetrat, & percipit ita manifeſte ſenſum in ſcriptura latentem, vt non obſtante aliorum opinione, non poſſit etiam per principia extrinſeca prudenter id negare, vel dubitare. Quo ſolùm caſu diximus, ipſum poſſe grauiter, peccare contra fidem, abſque eo quòd ſit propriè hæreticus, eo quod in eo diſſenſu non diſcedat à communi fidelium, & Catholicorum ſenſu. 63

Dices, ex hoc ſequi omnes hæreſes eſſe hæreſes manifeſtas: ſi enim hæreſis requirit, quòd ſit contra totius Eccleſiæ ſenſum, ſemper erit ma- 64

nifeſta. Ad quid ergo aliquando additur de aliqua eſſe hæreſim manifeſtam; prout additum fuit in Concilio Conſtantienſi *ſeſſ.* 8. vbi de erroribus VViclephi dicitur, aliquos ex iis fuiſſe, & eſſe *notoriè hæreticos*, per quod ſignificatur poſſe eſſe aliquas propoſitiones hæreticas, quæ non ſint notoriè hæreſes. Nec ſatisfacere videtur quod dicit Lorca *vbi ſupra dicto num.* 4. ideo dictum eſſe *notoriè hæreticas*, quia hæreſis non poteſt eſſe, niſi ſit notoria, & manifeſta, atque ideo quando alios dixit eſſe erroneos, non addidit *notoriè*; quia error poteſt eſſe notoriè & non notoriè. Hoc inquam, non ſatisfacit, quia ſi de ratione intrinſeca omnis hæreſis eſt quòd ſit notoria, fruſtra adderetur illa particula, ſed ſufficeret dicere eſſe hæreſes: & quidem in communi modo loquendi, quando dicimus aliquid eſſe notoriè falſum, plus volumus dicere, quàm falſum, & ſic de aliis.

65 *Hæreſis manifeſta ſeu notoria, quid addat ſupra hæreſim non manifeſtam.*

Reſpondeo ergo, hæreſim manifeſtam, ſeu notoriam aliquid addere ſupra hæreſim non manifeſtam. Primò quia poteſt aliquando eſſe hæreſis occulta, ſeu talibus verbis ſignificata, vt hæreticus habeat anſam tergiuerſandi, & negandi, ſe dixiſſe hæreſim, ſed potiùs loquutum ſe in ſenſu Catholico, quæ ſolent dici propoſitiones hæreſim ſapientes, hoc eſt de quibus eſt ſuſpicio quòd dicantur in ſenſu hæretico, qui ſenſus, & hæreſis ipſa obiectiua eſt hæreſis manifeſta, ſed voces, quibus ſignificatur, ſunt ambiguæ, & non eſt manifeſtum, quòd proferantur in ſenſu hæretico. Illi ergo articuli VViclephi erant hæretici manifeſtè, quia voces ipſæ nullum relinquebant locum ambiguitatis de ſenſu hæretico per eas ſignificato. Rurſus ſecundò ipſa etiam hæreſis obiectiua dicitur aliquando hæreſis notoria, & manifeſta, quia non ſunt opiniones doctorum circa illam, an ſit hæreſis, ſicut contingit eſſe circa alias, quas aliqui doctores dicunt eſſe hæreſes, alij negant. Diximus enim hæreticum eſſe, qui negat aliquid quod iuxta communem Eccleſiæ ſenſum pertinet ad fidem Catholicam. Poſſunt ergo eſſe Doctorum opiniones circa hoc ipſum, an talis propoſitio æſtimetur communiter à Catholicis, & Patribus eſſe de fide. Aliqui dicunt eam communiter æſtimari de fide, alij id negant. Quia communiter æſtimari talem eſt pro tali haberi à maiori & meliori Patrum, & Doctorum parte; & poteſt eſſe ſub opinione, an maior, & melior pars id dicat, an minor, & ignobilior, & ideo poteſt ſub opinione manere, an ea ſit vel non ſit hæreſis, atque adeo non erit hæreſis manifeſta, & notoria, ſed dubia, & ſub opinione probabili aſſerẽte probabiliter eam eſſe contra ſenſum maioris, & melioris partis Catholicorum contrarium habentium pro dogmate fidei. Et quidem quoties ſaltem per principia extrinſeca probabile manet, quod aliqua non ſit hæreſis, non credo in foro externo procedi ad rigoroſas hæreticorum pœnas infligendas. In foro autem interno ad iudicandum, an ille incurrerit cenſuras, & alias hæreticorum pœnas, videndum erit, an ipſe per principia ſaltem extrinſeca iudicauerit probabiliter eam non eſſe hæreſim, nec repugnare communi Eccleſiæ, & Catholicorum fidei, & ſenſui: ſi enim hoc iudicium habuit, non eſt æſtimandus hæreticus etiam in foro interno, quamuis iudicauerit, ab aliis multis pro hæreſi haberi. Si autem tale iudicium probabile habere non potuit, ſed potiùs quia meliùs communem Eccleſiæ ſenſum nouit, manifeſtè vidit, eam propoſitionem eſſe contra communem eius ſenſum, non obſtante, quòd aliqui etiam docti, qui eum ſenſum non ita perfectè nouerant, contrarium docuerint, tunc cenſebitur incurriſſe eas cenſuras, & pœnas ſaltem in foro conſcientiæ. Neque enim obſtat paucorum ſenſus contrarius, cum quo ſtare adhuc poteſt, quod reuera aliquid ſit contra communem fidelium ſenſum, & fidem, quod ſufficit ad conſtituendum hæreticum, ſi ipſe eum communem ſenſum manifeſtè nouerat.

66 *Quid dicendum de re aliqua habita in Eccleſia per ſufficientem traditionem.*

Vnde infero primò idem, quod dictum eſt de re in Scriptura contenta, dicendum eſſe cum proportione de re aliqua habita in Eccleſia per ſufficientem traditionem. Nam ſicut Eccleſia proponit nobis vniuerſam Scripturam, & omnia in ea contenta, tanquam obiecta fidei, ita proponit nobis traditiones Eccleſiaſticas tanquam ſufficientes ad dogmata fidei credenda, vt conſtat ex Concil. Tridentino ſeſſ. 4. initio, & colligitur ex Paulo 1. ad Cor. 11. dicente, *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*, & 2. ad Theſſal. 2. *tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.* Vnde Baſilius lib. de Spiritu ſancto c. 7. loquens de Scriptura, & traditione, *vtraque*, inquit, *parem vim habent ad pietatem*: ſicut autem Scriptura propter obſcuritatem poteſt non æquè ab omnibus percipi, ſed ab aliquibus, vel à pluribus, & non ab omnibus; ita idem contingere poſſet in dogmate per traditionem habito, quare eodem modo iudicandum erit ad cenſendum, vel non cenſendum hæreticum eum, qui contra dogma illud in traditione fundatum ſentit, ſicut de ſentiente contra ſenſum in Scriptura contentum, ſed non omnibus manifeſtum, cui caſui doctrina ſuprà poſita applicanda erit cum eiſdem diſtinctionibus, & explicationibus.

67 *Et quid, de aliquibus doctrinis, quæ à Concilijs, vel à ſummis Pontificibus declaratæ ſunt hæreſes, cùm antea à multis Catholicis tenerentur ſalua fide.*

Infero ſecundò quid dicendum ſit de aliquibus doctrinis, quæ à Conciliis aliquando, vel à ſummis Pontificibus declaratæ ſunt hæreſes, cùm tamen antea à multis Catholicis tenerentur ſalua fide: illæ enim doctrinæ repugnabant veritati contentæ in Scriptura, vel traditionibus etiam ante definitionem Pontificum, vel Conciliorum. Quia tamen Scriptura, vel traditio non ita clara erat, vt ab omnibus communiter perciperetur, ideo contraria doctrina non æſtimabatur hæretica, quia non repugnabat communi fidelium fidei. Vnde licèt aliqui tunc meliùs, & accuratiùs rem inueſtigantes, verum ſenſum ita manifeſtè inuenirent, vt non poſſent ſine graui contra fidem peccato contrarium ſentire; non tamen fuiſſent hæretici propriè, & in rigore contrarium dicentes, quia protunc non repugnarent adhuc communi Eccleſiæ, & fidelium fidei. Qualis fuit Cypriani error circa baptiſmum ab hæreticis collatum, quem dixit eſſe inualidum, & alij ſimiles errores materiales, qui apud nonnullos ſanctos reperiuntur. Poſtea tamen Pontifices, & Patres in legitimis conciliis congregati attentiùs, & diligentiùs ſcrutantes Scripturas, & traditiones præmiſſo ſtudio, collationibus etiam, & diſputationibus, & (quod plus eſt) accedente diuino lumine, quod ſummo Pontifici, & legitimo Concilio non deeſt, ne errent in ſiniſtro Scripturæ, & traditionum ſenſu, pro vero, & legitimo proponendo, meliùs & clariùs Scripturam legunt, & intelligunt, eiuſ-

que

que, & traditionum etiam ſenſum inueniunt, & fidelibus proponunt, quo facto doctrina contraria incipit eſſe hæretica, quæ antea talis non erat, eo quod Scripturæ, vel traditionis ſenſus non fuiſſet ita ſufficienter, & communiter à fidelibus perceptus.

68

Propoſitio oppoſita aſſertioni Theologica an ſit hereſis, & ſufficiens accedente pertinacia ad conſtituendum hominem hæreticum.

Quarta difficultas principalis eſſe ſolet de propoſitione oppoſita aſſertioni Theologicæ, an ſit hæreſis, & ſufficiens accedente pertinacia ad conſtituendum hominem propriè hæreticum. Quæſtio hæc pendet omnino ex illa alia quæſtione; an concluſio, quæ euidenter infertur ex principiis reuelatis pertineat ad fidem, ita vt poſſit fide diuina credi: de qua quæſtione ſatis latè egi *ſuprà diſp.* 1. *ſect.* 13. §. 1. & ſequentibus, vbi adductis variis auctorum ſententiis, dixi, concluſionem deductam ex vna præmiſſa reuelata, & altera euidenti non reuelata, non eſſe de fide, nec poſſe terminare aſſenſum fidei. Item quando concluſio infertur ex duabus præmiſſis reuelatis, obiectum concluſionis eſſe de fide, & poſſe credi per actum fidei, licèt aſſenſus concluſionis ipſius, prout infertur ex præmiſſis reuelatis, & nititur illis non ſit actus fidei, ſed concluſio Theologica. Quare conſequenter ad ea, quæ ibi dicta, & latiùs explicata, ac probata ſunt, dicendum nunc eſt, eum, qui diſſentit concluſioni Theologicæ, quæ euidenter infertur ex vna reuelata, & altera euidenti non reuelata, tunc eſſe hæreticum quando negat concluſionem, eo quod neget præmiſſam reuelatam, ex qua infertur, quia iam diſſentit immediatè propoſitioni reuelatæ. Si autem concluſionem neget, quia negat præmiſſam alteram euidentem, vel illationem euidentem, qua concluſio ex vtraque præmiſſa infertur, non erit hæreticus, cùm nec præmiſſa illa euidens, nec illatio etiam euidens ſit reuelata. An verò in foro externo puniendus ſit hic, vt hæreticus, dicemus poſtea. Si autem concluſio deducatur euidenter ex duplici præmiſſa reuelata, tunc qui obiectum illius concluſionis negat, erit hæreticus, niſi excuſetur ignorantia. Nam licèt concluſio ipſa quatenus concluſio non ſit actus fidei, obiectum tamen materiale illius eſt de fide: vt pars in toto, vel vt particularis in propoſitione vniuerſali: nec aliter inferri poteſt ex propoſitionibus duabus de fide, niſi quia obiectum ipſum concluſionis reuelatum fuit, non ſolùm virtualiter, & quaſi in cauſa, ſed formaliter & in ſeipſo, quando reuelata ſunt obiecta præmiſſarum, licèt fortaſſe non ita clarè, & explicitè, ſed magis confusè, prout citato loco latiùs probatum, & explicatum fuit.

69

Si Eccleſia definiat in Concilio legitimo propoſitionem aliquam deductam ex vna præmiſſa reuelata, & altera euidente non reuelata, an qui eam poſtea negat, ſit propriè hæreticus.

Quæri poteſt, ſi Eccleſia definiat in Concilio legitimo propoſitionem aliquam deductam euidenter ex vna præmiſſa reuelata, & altera euidenti non reuelata, an qui eam poſtea negat, ſit propriè hæreticus. De hoc etiam dixi *loco citato*; propoſitionem illam poſt Eccleſiæ definitionem eſſe de fide, quare conſequenter dicendum eſt, negantem poſtea illam propoſitionem eſſe hæreticum propriè. Idque ſatis teſtatur vſus Eccleſiæ apponentis vocem *Anathema* negantibus propoſitiones quaſcunque, quas in ſynodis definit, quæ vox non ſolet niſi contra hæreticos apponi. Et in praxi omnes ij, qui definitionibus expreſſis Conciliorum opponuntur, puniuntur vt hæretici. Quomodo autem id, quod antea non erat formaliter, & expreſsè de fide, poſſit poſtea eſſe formaliter de fide dixi loco citato.

Reſtat ſolùm dubium, an qui pertinaciter negat propoſitionem, ſeu concluſionem Theologicam, quæ infertur ex vna de fide, & altera euidenti non reuelata, habendus ſit in foro externo pro hæretico, & puniendus pœnis hæreticorum. De quo agit breuiter Diana *part.* 4. *tract.* 8. *de officio, & poteſtate Inquiſitorum, reſolut.* 79. vbi affert Valentiam, Canum, & Bonacinam, affirmantes illum eſſe hæreticum: & pro contraria ſententia alios dicentes, non eſſe quidem hæreticum ſed præſumi, ſi in ea opinione perſiſtat. Quare quoad praxim videntur omnes conuenire, quod puniendus ſit vt hæreticus, ſiquidem præſumitur talis, non enim præſumitur negare præmiſſam euidentem, ſed reuelatam, & ideo negare concluſionem Theologicam, vt fatetur Suarez *diſp.* 19. *ſect.* 2. *num.* 15. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 7. *num.* 33. Hurtado *diſputat.* 12. §. 27. qui tamen dicit, eam præſumptionem locum habere ſolùm in homine mediocriter docto, non in homine ignaro, & rudi. Vnde *diſput.* 80. §. 13. dicit, ſi conſtaret, quod negat concluſionem ex eo quòd vim illationis non penetrat, non eſſe puniendum, ſed pro aſino relinquendum, *& diſputat.* 81. §. 14. dicit ſi homo ignarus ſit, non eſſe cenſendum hæreticum, ſed inſtruendum: quod ſi inſtructus non capiat argumentorum vim, cogendum eſſe, vt acquieſcat doctoribus proponentibus, alioquin in illum eſſe animaduertendum. Ego puto, id totum arbitrio & prudentiæ iudicum relinquendum eſſe, qui attentis circunſtantiis perſonæ, loci, occaſionis, & materiæ, ac aliis omnibus, poteſt magis vel minus præſumere animum hæreticum. Nam materia ipſa etiam aliquando poteſt eſſe ita abſtruſa, & difficilis, vt non ſolùm rudes, ſed litterati etiam poſſint circa propoſitiones aliis euidentes hallucinari, & errare, Vnde licèt punienda eſſet proteruia nolentis acquieſcere viris doctis circa principiũ Philoſophicum; seriò tamen cogitandum eſſet, an eſſet puniendus vt hæreticus, vel ſolùm vt defendens pertinaciter propoſitionem erroneam, & ante omnia indaganda videntur à reo fundamenta, quibus ad errorem ſuſtinendum mouetur; ea enim patefacient, an verè circa præmiſſam reuelatam, an circa alteram euidentem erret. Memini aliquando audiſſe me de quodam alioquin ſimplici, & pio, qui obſtinatè contendebat, omnes Trinitatis perſonas carnem ex Virgine aſſumpſiſſe, & cùm diu Iudices fruſtra ab eo reſipiſcentiam peterent, parum aberat, vt tanquã hæreticus obſtinatus damnaretur; quæſiuit ab eo aliquis ei notus amicè, quale haberet fundamentum, quo ita fortiter ſententiæ illi adhæreret. Reſpondit, ſe id tamdiu ita recitaſſe frequenter in Eccleſiaſtico hymno officij B. Mariæ, dum dicitur: *qui natus es de Virgine, cum Patre, & ſancto Spiritu.* Ecce hic ex ſola craſſiſſima Grammaticæ ignorantia errabat, cuius defectus ſi ab initio inuentus fuiſſet, cauſa abſoluta erat. Vidi ego & alium, qui parum ab obſtinatione aberat, Catholicum alioquio & pium, & ob aliũ grammaticæ errorem in loci cuiuſdam intelligentia commiſſum omnino volebat, corpus Chriſti Domini non fuiſſe totum ex Virgine aſſumptum, ſed ab initio mundi formatum, & ad vterum Virginis adductum, vt ibi incrementum acciperet: vbi verò de Grammaticæ errore edoctus à me fuit, omnino quieuit, & doctrinæ etiam errorem reuocauit, & quidquid in eius confirmationem ſcripſerat;

70

Et an qui ſupradictã propoſitionẽ pertinaciter negat, habendus ſit in foro externo pro hæretico, & puniendus pœnis hæreticorum.

ſponte combuſſit. Oportet itaque erroris cauſas, & occaſiones ab eiuſmodi perſonis diligenter exquirere, vt iudicari poſſit, an ex malitia, an ex ignorantia errent, & poſſit faciliùs morbo medicina parari.

SECTIO III.

De aliis propoſitionibus infra hæreſim, & de variis ſingularum cenſuris.

71 NOn omnis propoſitio damnabilis, & quæ cenſura Theologica affici poteſt, eſt hæretica; ideo poſtquam de hæreſi formali, & obiectiua dictum eſt, & de iis, quæ ex parte obiecti ad hæreſim requiruntur, antequam vlteriùs progrediamur ad alias, conditiones, quæ ex parte ſubiecti requiruntur in hæretico, dicendum breuiter erit de aliis propoſitionibus damnabilibus, quæ non ſunt hæreſes, & de iis, quæ parte obiecti requiruntur ad eiuſmodi cenſuras imponendas. De quibus agunt Turrecremata, Albertinus, Simancas, Alfonſus Caſtro, Cano, Corduba, Penna, & alij apud Suarez *in præſenti diſp.* 19. *ſect.* 2. *num.* 1. & alij Recentiores in præſenti communiter.

72 Variæ ſpecies cenſurarum, ſeu propoſitionum damnabilium enunciari ſolent, quæ deſumptæ ſunt ex Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. vbi articulis VViclephi apponuntur reſpectiuè hæ cenſuræ, *notoriè hæretici, & à ſanctis Patribus reprobati: alij non Catholici, ſed erronei; alij ſcandaloſi, & blaſphemi; quidam piarum aurium offenſiui: nonnulli temerarij, & ſeditioſi:* Quas eaſdem cenſuras apponit idem Concilium *ſeſſ.* 15. propoſitionibus Ioannis Hus, excepto illo verbo: *blaſphemos:* deſumuntur etiam ex Bulla Pij V. & Gregor. XIII. edita contra aliquas propoſitiones Michaëlis Baij, quas reſpectiuè dicunt eſſe *hæreticas, erroneas, ſuſpectas, temerarias ſcandaloſas, immittentes offenſionem in aures pias.* His alij addunt propoſitionem, *proximam hæreſi*, poſſumus & nos addere *errori proximam, & ſuſpectam de errore.* Imò ſi de propoſitione non ſolùm infra hæreſim, ſed in rigore damnabili ſermo ſit, addendæ erunt propoſitiones, Iudaica, Pagana, Athea. Nam propoſitio dicens, Christum nondum veniſſe, ſed venturum non eſt hæretica, cùm religionem Chriſtianam non retineat, prout hæretici omnes retinent, vt ſuprà vidimus, ſed erit propoſitio iudaica. Quæ verò dicit, eſſe plures Deos, non erit iudaica, cùm non retineat vetus teſtamentum, ſed Pagana inducens idololatriam; ad quod genus reduci poſſunt propoſitiones propriæ Mahometiſmi, quæ nec Chriſtianam, nec Iudaicam religionem retinent, ſicut & ſectam illam diximus, ad Paganiſmum reduci. Denique propoſitio negans omnem Deum erit Athea: de his tamen modò ſermo non eſt; ſicut neque etiam de propria hæreſi, de qua dictum eſt ſuprà, ſed ſolùm de aliis infra hæreſim, de quibus, & de ſingularum differentia in particulari dicendum erit, vt in qualitate, & cenſura propoſitionum ſtabilis aliqua, & certa regula obſeruetur.

De Propoſitione erronea.

73 *Erroris* vox latiſſimè ſumpta attribui poteſt cuilibet propoſitioni falſæ in qualibet materia: nam qui falſum pro vero credit, errat à vero, & decipitur. Communiter tamen ea vox ſolet reſtringi ad falſum, quod opponitur non ſolùm vero, ſed euidenti, vel certo, quod apud omnes communiter certò ſcitur. Nec appellatur error in Philoſophia, quælibet opinio falſa, ſed quæ opponitur dogmati certo, & pro tali apud Philoſophos recepto. Quare in Theologia non dicetur error, niſi qui certæ alicui veritati aduerſatur, quæ apud Catholicos, & Theologos pro certa habetur. Cæterum adhuc hæc acceptio eſt nimis lata, & generica, cùm in eo ſenſu hæreſis etiam ſit error; & quidem aliquando hæreſes *erroris* nomine appellantur in cap. *excommunicamus* 2. cap. vltimo de hæreticis, & cap. *accuſatus*, §. *ille quoque* eodem titulo in 6. Sed nunc magis ſtrictè accipitur, prout eſt cenſura ſpecialis infra hæreſim: nam quidquid alij dixerint, quos tacitè refert Suarez vbi ſuprà num. 12. in prædicto Concilio, & Bulla Pontificum, condiſtinguitur propoſitio erronea ab hæretica, & ita Theologi communiter mitiorem cenſuram exiſtimant, & quæ non attingat hæreſim.

Quæ autem differentia ſit inter hæreſim, & errorem omnes eodem modo explicant. Aliqui primò dicunt, errorem eſſe hæreſim ſine pertinacia prolatam, accedente autem pertinacia erit hæreſis. Ita Antonin. 2. *part. tit.* 12. *cap.* 4. ſed id communiter diſplicet, & meritò, quia pertinacia habet ſe ex parte ſubiecti, non ex parte obiecti: hæ autem cenſuræ non tendunt ad iudicandum crimen in concreto, ſed propoſitiones ſecundùm ſe: atque adeo ſolùm ratione ſui obiecti. Vnde Pius V. & Gregorius XIII. non diſtinxerunt in ſua Bulla duos illos gradus cenſoræ ex pertinacia, vel eius defectu, nullam enim pertinaciam agnouerunt in Baio, qui ſemper Catholicus fuit, & Eccleſiæ obediens, ſed ex parte ipſius doctrinæ differentiam inuenerunt inter propoſitionem hæreticam, & erroneam. Sicut è contra Concilium Conſtantienſe circa omnes illos articulos æqualem pertinaciam inuenit in illis hæreticis, & tamen in illis vidit differentiam inter articulos hæreticos; & erroneos. De facto etiam Inquiſitores petentes à ſuis Qualificatoribus cenſuras propoſitionum, nihil dicunt de pertinacia, aut culpa Auctorum, ſed iudicium exigunt ſolùm de propoſitione ſecundùm ſe an ſit hæretica, vel erronea, vel temeraria &c. 74 *Quæ differentia inter hæreſim, & errorem.*

Alij ergo ſecundò dicunt propoſitionem hæreticam eſſe, quæ opponitur veritati reuelatæ, non demonſtrabili, v. g. *Deus non eſt Trinus:* erroneam verò, quæ non opponitur veritati Catholicæ demonſtrabili, v. g. *Deus non eſt*, vel *Deus non eſt vnus*, ita Caſtro apud Hurtadum *diſp.* 81. §. 9. Hoc tamen ſuſtineri non poteſt, quia quodlibet obiectum reuelatum, etiamſi aliunde ratione naturali demonſtrari poſſit, non poterit ſine hæreſi negari, v. g. immortalitas animæ rationalis, malitia adulterij, vel fornicationis, immenſitas Dei, & alia eiuſmodi, quæ qui negaret, eſſet proculdubio hæreticus, & incurreret omnes hæreticorum pœnas. Si autem obiecta hæc non eſſent reuelata, quantumcumque probari poſſent ratione naturali, nec ſine culpa negari poſſent, adhuc non pertinerent ad fidem, quæ credere non poteſt quidquam, niſi propter diuinum teſtimonium, atque adeo qui ea negaret non peccaret contra fidem, & per conſequens non eſſet 75 *Secundus explicandi modus.*

hære

hæreticus, cùm omnis hæreſis ſit infidelitatis ſpecies.

76 *Tertius.* Alij tertiò dicunt, errorem eſſe, qui negat doctrinam aliquam ita receptam communi Eccleſiæ conſenſu, vt nullus pius, ac verè doctus de ea dubitare audeat, & licèt non ſit expreſsè reuelata aut definita; eſt tamen Catholica doctrina. Ita Cano, Corduba, & Simancas apud Suarez *vbi ſuprà num.* 13. Et exemplum afferri ſolet in negante Beatiſſimam Virginem reſurrexiſſe, ſeu in corpore, & anima eſſe aſſumptam: quod licèt non inueniatur expreſsè reuelatum, aut definitum, pertinet tamen ad doctrinam Catholicam. Item ſi quis ante Concilium Tridentinum dixiſſet, eamdem Virginem peccaſſe aliquando venialiter; cuius licèt non fuiſſet contrarium tunc definitum, non tamen poterat ſine errore negari. Hic modus explicandi diſplicet Hurtado *vbi ſupra* §. 7. tum quia ſpectat magis ad propoſitionem temerariam, tum etiam quia Catholica doctrina eſt ſolùm doctrina fidei, qua credita homo conſtituitur Catholicus. Sed Suarez vbi ſuprà illum fatetur eſſe modum explicandi probabilem: & certè exempla ibi adducta acerbiorem cenſuram merentur, quàm temeritatis, & de primo eſſe errorem, vel errori proximum fatetur idem Suarez 2. *tom. in* 3. *partem, diſp.* 21. *ſect.* 1. §. *ſed quæres,* iuncta *diſp.* 3. *ſect.* 1. *in fine.* Nec etiam verum eſt, doctrinam Catholicam eſſe ſolùm doctrinam de fide: nam Catholicum eſt vniuerſale, quare doctrina illa, quam tota Eccleſia indubitanter profitetur, Catholica appellari poteſt. Cæterùm, quia error in præſenti materia proximum gradū poſt hæreſim videtur habere, & ideo in Concilio Conſtantienſi, & bulla Pontificia ſupra allegatis poſt hæreticas nominantur immediatè propoſitiones erroneæ, non videtur ſatis ad errorem propriè, & in rigore ſumptum, quòd aduerſetur doctrinæ, quàm omnes pro certa tenent. Nam temeraria etiam, vel ſcandaloſa propoſitio, videtur aduerſari doctrinæ, quam omnes indubitanter tenent: alioquin non eſſet temeraria, vel ſcandaloſa. Quare ego regulam illorum Doctorum intelligerem de propoſitione, quæ aduerſatur doctrinæ apud omnes Catholicos communi ſenſu indubitanter receptæ, qui nempe ideo de ea dubitare non audent, quia vident valde connexam cum doctrina fidei. Error enim in fide, opponi debet aliquo modo cum ipſa fide, quatenus ſaltem negat aliquid, quod propter connexionem cum fide nemo negare audet. Quando verò communis ille conſenſus fidelium aliunde oritur, & non ex connexione rei illius cum principiis fidei, non videtur propriè erronea doctrina, quæ rem illam negat; ſed aliam cenſuram habebit ex infra adducendis. Exempla autem à Suario adducta, ſi benè perpendantur, inuenientur eum ſibi certitudinis gradum apud Catholicos comparaſſe propter connexionem magnam, quam habent cum doctrina fidei. Ex eo enim quòd B. Virgo fuerit vera Dei mater, ſequi videtur illam non fuiſſe vnquam peccati actualis ream, quod in Dei matre maximam indecentiam haberet. Sicut etiam ex eadem maternitate, & aliis pluribus coniecturis, ac traditione hiſtorica ſequitur eam in corpore, & anima aſſumptam fuiſſe in Cœlum: quamuis hoc ſecundum, non ita apertam connexionem oſtendat, ſicut primum, & ideo non ita clarè conſtat, quod ſit propriè, & rigoroſè erronea propoſitio contraria. In hoc autem ſenſu propoſitio erronea coincidet ferè cum modo explicandi eorum, qui dicunt errorem eſſe, qui negat propoſitionem Teologicam, de quo poſtea dicemus.

77 *Quartus.* Quartus ergo explicādi modus eſt aliorum, qui dicunt errorem eſſe, qui deficit, ab vna, vel altera conditione requiſita ad hæreſim perfectam: ad hanc enim requiritur, quod certiſſimè opponatur, & indubitanter alicui propoſitioni, quæ certiſſimè etiam, & indubitanter ſit de fide. Quando ergo vel oppoſitio non eſt ita certa, vel non eſt ita certum, quod ſit de fide propoſitio, cui opponitur, tunc deficit ex ea parte ab hæreſi, & eſt error: ita id explicant iidem Auctores apud Suarez *vbi ſuprà,* qui hoc etiam probabile reputat, quibus adde Lorcam *diſp.* 40. *num.* 7. qui erroneam propoſitionem definit eam, quæ opponitur quidem fidei veritati, ſed non oppoſitione omnino certa, & indubitata. Hic etiam explicandi modus non videtur omnino ſatisfacere, quia eiuſmodi propoſitiones magis propriè videntur eſſe proximæ hæreſi, quàm errores: participant enim ſubſtantiam hæreſis, quæ eſt oppoſitio immediata cum fide; & ideo diximus ſupra eum cui certò conſtaret ea oppoſitio, ita vt nec per principia extrinſeca prudenter poſſet dubitare, de oppoſitione cum fide, & cum communi fidelium ſenſu, non poſſe ſine hæreſi aſſenſum eis præbere, licèt apud aliquos ſit dubium an ſint hæreſes. Differunt ergo ab hæreſi non tam in ipſa ſubſtantia, quàm in modo, hoc eſt, in certitudine an ſint hæreſes, & ideo vocari poſſunt proximæ hæreſi quatenus non ab omnibus, ſed à pluribus æſtimantur hæreſes. Quæ differentia non videtur intrinſeca, ſed extrinſeca proueniens à iudicio aliquorum negantium eſſe hæreſes, quod ſufficit vt in foro externo ille non condemnetur abſolutè, vt hæreticus, quia poteſt ſe tueri opinione aliquorum negantium, quòd opponantur fidei. Hinc autem colligitur poſſe, & ſæpe de facto propoſitiones illas eſſe intrinſecè hæreticas, quia de eiuſmodi propoſitionibus communiter ſolent eſſe Doctorum opiniones affirmantium, & negantium eſſe hæreticas, vel id quod eis negatur eſſe de fide. Frequenter etiam opinio affirmans contrarium eſſe de fide, & illam eſſe hæreſim erit vera: Si ergo opinio illa vera eſt, propoſitio illa erit reuera hæretica: ſicut ſacramentum, de cuius materia ſunt opiniones, validum erit, ſi opinio affirmans materiam illam eſſe validam vera ſit, quamuis opinio contraria probabilis id neget. Alioquin ſi propoſitio illa nunquam ſit hæretica, ſed ſolùm error, nunquam erit vera ſententia docens illam eſſe hæreſim, & contrarium eſſe de fide, nec poſſent vnquam eſſe opiniones circa hoc punctum: quia vbi primùm aliqui dubitarent, an ſit hæretica ea propoſitio, eo ipſo iam non eſſet hæretica, atque adeo falſa eſſet quælibet ſententia dicens eſſe hæreticam. Cùm ergo maneant adhuc in ſcholis opiniones probabiles diuerſæ circa hoc ipſum, an talis vel talis propoſitio ſit hæretica, ſupponi omnino videtur quòd adhuc poſſit illa eſſe intrinſecè hæretica, non obſtante opinione excuſante illam ab hæreſi.

78 *Quintus modus explicandi, communis, & probabilis.* Reſtat ergo quintus, & vltimus modus explicandi ſatis communis, & probabilis, quòd error propriè ſit, qui non opponitur immediatè, ſed ſolùm mediatè doctrinæ fidei quatenus negat

geſt immediatè propoſitionem, quæ non eſt de fide ſed concluſio ſolùm Theologica, deducta euidenter ex vna de fide, & altera euidenti lumine naturæ. Ita communiter Theologi, vt teſtatur Bañes in præſenti quæſt. 11. art. 2. in quæſtione quæ incipit, *circa hos articulos*, verſ. *nihilominus*. Suarez *vbi ſuprà num.* 14. Hurtado *diſp.* 81. §. 10. Turrianus *diſput.* 55. *dub.* 3. Coninck *diſput.* 18. *num.* 130. Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 3. *punct.* 1. *num.* 4. & alij ferè communiter, qui communis conſenſus ſufficit, vt nomen *erroris* eiuſmodi propoſitionibus applicari poſſit, cùm enim hæ propoſitiones mereantur cenſuram aliquam Theologicam, nec ſint hæreticæ, cùm non negent formaliter aliquid reuelatum; debent habere aliquam aliam cenſuram diuerſam ab hæreſi, nec poteſt alia aptior inueniri, quæ eas ab hæreſi diſtinguat: quamdiu enim obiectum contrarium non eſt in ſe reuelatum, ſed ſolùm ex reuelatis per diſcurſum infertur, non poteſt qui illud negat, eſſe hæreticus, niſi neget etiam præmiſſam de fide ex qua infertur. Dicetur ergo ſolùm errare grauiſſimè, quia negat id, ex quo negato conuinci poteſt adhibito alio principio naturali euidenti ad negandum obiectum fidei. Hoc autem intelligi debet de negante concluſionem deductam ex vno principio fidei, & altero euidenti lumine naturæ: ſi enim negat concluſionem euidenter deductam ex duplici præmiſſa de fide, iam diximus ſupra eſſe hæreticum, quia concluſio illa, licèt vt concluſio formaliter, & prout infertur ex principiis reuelatis, non ſit actus fidei; obiectum tamen materiale illius poteſt credi per actum fidei, & continetur formaliter in obiecto præmiſſarum quod eſt reuelatum: quare propoſitio negans illud obiectum non erit erronea, ſed hæretica, vt diximus ſæpe in variis locis.

De Propoſitione hæreſi proxima, vel errori.

79 Ex proximè dictis facilè conſtabit, quas propoſitiones comprehendat hæc cenſura. Lurca *vbi ſuprà num.* 11. dicit propoſitionem contrariam alicui concluſioni Theologicæ eſſe proximam hæreſi, ſed nos cum communi diximus illam appellari erroneam: quare Hurtado *diſp.* 18. §. 17. & Coninck *vbi ſuprà num.* 132. meliùs dicunt hac cenſura comprehendi propoſitionem oppoſitam doctrinæ, quæ licèt non omnino certò, eſt tamen probabiliter, &, vt pleriſque videtur, de fide: nam ſicut illa propoſitio eſt ferè, ſeu proximè de fide quæ pleriſque apparet de fide, ita illa erit ferè, vel proximè hæreſis, quæ pleriſque apparet hæreſis. Idem eſt de propoſitione illa, quæ opponitur non certò ſed plurium iudicio propoſitioni indubitatæ de fide; nam ſicut accedit ad oppoſitionem manifeſtam cum fide, ita accedit ad hæreſim. Quare idem etiam dicendum erit de eo, qui negat concluſionem deductam ex duabus præmiſſis de fide, ſed per conſequentiam non omnino claram, & certam, vel deductam per certam conſequentiam ex duplici præmiſſa, quæ non ſit vtraque omnino indubitanter, ſed plurium iudicio de fide. Sicut enim diximus propoſitionem euidenter deductam ex duabus præmiſſis de fide, non poſſe ſine hæreſi negari; ita concluſio proximè ad hunc gradum accedens, ſed deficiens ex defectu claritatis conſequentiæ, vel certitudinis, quod vtraque præmiſſa ſit de fide, accedet proximè, ita vt negans illam accedat proximè ad hæreſim.

80 Hoc tamen meo iudicio iuxta dicta puncto præcedenti, intelligendum ita eſt, vt poſſit aliquando eadem propoſitio eſſe hæreſis re ipſa, & tamen affici hac cenſura, & iudicari proxima hæreſi. Quia cùm hæc cenſura inuratur propoſitioni illi, quæ opponitur certò doctrinæ, quam non omnes ſed plures cenſent eſſe de fide, vel quam non omnes ſed plures cenſent opponi doctrinæ indubitatæ de fide, & ſæpe contingat veram eſſe opinionem dicentium eam propoſitionem opponi fidei, vel contrarium eſſe de fide; conſequens eſt, vt quoties ea opinio vera ſit, toties hæc propoſitio ſit verè, & à parte rei hæreſis alioquin opinio dicens contrarium eſſe de fide, vel eam propoſitionem verè opponi fidei, non eſſet vera, ſed falſa. Erit ergo tunc reipſa hæretica illa propoſitio; in iudicio tamen vltimo cenſores non debent iudicare illam, vt abſolutè hæreticam, & ſine addito; ſed debent dicere eam plurium iudicio eſſe hæreticam, ſed quia alij id negant, eſſe iudicandam proximam hæreſi. Et ideo fortaſſe in Concilio Conſtantienſi dictum fuit de aliquibus articulis, *eſſe notoriè hæreticos*, hoc eſt, certò, & ſine controuerſia; illi autem, qui non omnium, ſed aliquorum ſententia ſunt hæretici, non poſſunt dici notoriè hæretici, ſed dubiè, & id ſignificatur per *proximum hæreſi*: quæ cenſura, vt ſupra notabam, non tam videtur intrinſeca ipſi propoſitioni, quàm extrinſeca propter diuerſa doctorum iudicia, quorum aliqui eam dicunt eſſe hæreſim, alij negant, quam varietatem, & controuerſiam ſignificamus, dum dicimus eſſe proximam hæreſi. Quod immeritò negaſſe videtur Suarez *dicto ſect.* 2. *numero* 21. dicens, ſi *erroris* nomine intelligatur propoſitio, cuius oppoſitio cum fide incerta eſt, vt ex aliquorum ſententia ipſe docerat *num.* 13. non poſſe eandem propoſitionem eſſe hæreticam, & erroneam, quia hoc eſſet habere certam, & non certam oppoſitionem cum fide. Sed nos probauimus, oppoſitionem incertam cum fide poſſe ſufficere, vt propoſitio illa hæretica ſit, quia in iis caſibus incertitudo frequenter noſcitur ex diuerſis doctorum ſententiis probabiliter affirmantibus, vel negantibus, eam propoſitionem eſſe hæreticam. Sæpe autem continget propoſitionem affirmantem eſſe veram, nam opinio probabilis aliquando & ſæpe vera eſt: tunc ergo verè propoſitio illa erit hæretica, ſed propter opinionem probabilem contrariam non puto eſſe iudicandam in iudicio vltimo vt hæreticam ſimpliciter, & ſine addito, ſed vt hæreticam aliquorum iudicio, & ſimpliciter, vt proximam hæreſi.

81 Notandum tamen eſt primò circa hanc cenſuram, vt aliqua propoſitio ea afficiatur, & iudicetur proxima hæreſi, non ſufficere, quòd vnus aut alter doctor eam dicat eſſe hæreticam. Sunt enim aliqui procliues, & faciles ad cenſuras acerbiores, atque ideo plures propoſitiones inueniuntur, quas aliqui hæreticas eſſe dicunt, alij tamen vel ſolùm temerarias, vel fortaſſe nulla cenſura dignas. Illam ego ſolam propoſitionem iudicarem hæreſi proximam, quam non omnes, plures tamen graues doctores, & cum graui fundamento dicunt eſſe hæreticam: ille enim, qui probabiliter hæreticus iudicatur, vel hæreticus

Quando propoſitio iudicetur hæreſi proxima.

eos eſt, vel hæreſi proximos; ipſum autem *proximitatis* vocabulum, indicat propinquitatem maximam, quam non habet propoſitio ex eo, quòd ab vno vel altero, & ſine graui fundamento hæretica pronuntietur.

82 *Propoſitio modalis non eſt proxima hæreſi, ex eo quòd propoſitio categorica ſit proxima hæreſi.*

Secundò notandum videtur cum Hurtado *vbi ſuprà* §. 21. propoſitionem modalem non eſſe proximam hæreſi, ex eo quòd propoſitio Categorica, ſeu *de ineſſe*, ſit proxima hæreſi: exemplum affert ipſe in hac propoſitione: *paruuli non habent iuſtitiam inhærentem* quam ipſe dicit proximam hæreſi, quia multi communiter dicunt in Concilio definitam eſſe iuſtitiam inhærentem vniuerſaliter de omnibus. Non tamen erit proxima hæreſi propoſitio modalis dicens; *non eſt de fide, nec definitum, quòd paruuli habeant iuſtitiam inhærentem.* quia hæc non negat obiectum ipſum proximum fidei, nempe iuſtitiam inhærentem paruulorum, ſed ſolùm gradum certitudinis illius veritatis, qui gradus poteſt eſſe ſub opinionibus, licèt obiectum ipſum directum non poſſit in dubium reuocari. Aliud exemplum eſſe poteſt de eo, qui negaret ſanctum aliquem canonizatum eſſe in gloria, vel diceret ſummum Pontificem poſſe errare in eiuſmodi Canonizatione, quæ aſſertiones menſurantur à Theologis, vt impiæ, temerariæ, ſcandaloſæ, & hæreſim ſapientes, vt docent Suarez *diſp.* 5. *ſect.* 8. *num.* 8. Cano, & Bañes, quos affert Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 1. *punct.* 5. §. 4. *num.* 2. imò alij addunt eſſe erroneas, & hæreticas, vt Valentia *in præſenti diſp.* 1. *q.* 1. *punct.* 7. *q.* 6. quem affert, & ſequitur idem Palao *vbi ſuprà n.* 2. ſi quis tamen diceret, non eſſe hæreſim, vel non eſſe errorem dicere, quod Papa poſſet errare in ea Canonizatione, hæc aſſertio reflexa non eſſet erronea, ſed opinio multorum Catholicorum, & his ſimilia reperiri poſſunt paſſim alia exempla.

83 *Vtra ſit grauior cenſura propoſitionis, an erronea, an proxima hæreſi.*

Quæri poteſt, vtra ſit grauior cenſura propoſitionis, an erroneæ, an proximæ hæreſi, intelligendo vtramque cenſuram in ſenſu à nobis explicato? Credo, omnibus penſatis grauiorem eſſe cenſuram erroris: nam qui dicitur hæreſi proximus, ſolùm ſignificatur, quòd in aliquorum opinione ſit hæreticus, quæ tamen opinio falſa eſſe poteſt; & ideo non inuenitur in eo neceſſaria connexio cum hæreſi, ſed contingens. Qui tamen negat concluſionem Theologicam, deductam euidenter ex præmiſſa certa de fide, & ex alia præmiſſa euidenti lumine naturæ, quæ concluſio ſine errore negari non poteſt, eo ipſo inuenitur habere neceſſitatem ad negandam præmiſſam de fide, quantum eſt ex parte obiecti negati, quia præmiſſa euidens neceſſitat ad eam non negandam, & aliunde conſtat non poſſe concluſionem eſſe falſam, niſi vna ex præmiſſis ſit falſa: cùm ergo illatio etiam ſit euidens, & negari non poſſit, inuenitur neceſſitas, quantum eſt ex parte obiecti niſi ignorantia excuſet, ad negandam præmiſſam de fide, quæ ſola poteſt licitè negari. Ideo eiuſmodi error obſtinatè retentus inducit in foro externo præſumptionem adeo vehementem de hæreſi, & maiorem, quam inferat propoſitio hæreſi proxima, propter rationem allatam; quod fatetur etiam Hurtado *dicta diſp.* 81. §. 20.

84 Hinc infero, ſicut datur propoſitio proxima hæreſi, poſſe etiam dari aliam, quæ ſit errori proxima: nempe quando pleriſque videtur vnam præmiſſam eſſe de fide, ex qua, & altera euidenti ſequitur euidenter concluſio, quæ negatur vel etiam quando certum eſt alteram præmiſſam eſſe de fide, & alteram euidentem, & pleriſque videtur illationem concluſionis ex illis præmiſſis eſſe euidentem, quamuis aliqui negent conſequentiam eſſe euidentem. In vtroque enim caſu pleriſque videtur concluſionem, quæ negatur, eſſe Theologicam, & per conſequens non poſſe ſine errore negari. Sicut ergo ſi quis negat propoſitionem, quæ pleriſque videtur eſſe de fide, nec poſſe ſine hæreſi negari, propoſitio negans dicitur hæreſi proxima, ſic quando negatur propoſitio, quæ pleriſque videtur eſſe concluſio Theologica, nec poſſe ſine errore negari, propoſitio negans erit errori proxima, cum eadem omnino ſit cum proportione ratio. Quare hoc eodem modo, & cum iiſdem obſeruationibus cum debita proportione applicatis intelligendum erit, ſicut diximus de propoſitione hæreſi proxima. Vnde hanc etiam cenſuram videtur agnoſcere Coninch *vbi ſuprà num.* 130. qui eam dicit locum habere quando propoſitio contradicit concluſioni probabiliſſimè ex principiis fidei deductæ. Quod tamen exemplum ego non facilè admittam: nam Doctorum vſus videtur eſſe contrarius, quorum plures probant ſuas ſententias ex principiis fidei, ex quibus probabiliter putant eas deduci; & tamen alij probabiliter etiam negant conſequentiam, & ideo probabiliter, & impunè docent ſententias contrarias: non eſt ergo proxima errori propoſitio negans id, quod ſolùm probabiliter infertur ex principiis fidei, ſed negans id, quod pleriſque videtur euidenter inferri ex principiis fidei, quamuis aliis videtur non euidenter inferri, qui eſt gradus quidem ſuperior, & ideo propiùs ad errorem accedit, & reddit propoſitionem errori proximam: ille autem alius gradus longiùs diſtat ab errore, cùm inter illum: & errorem intercedat hic alius, qui minùs ab errore diſtat.

Dices, vt propoſitio ſit proxima hæreſi, ſufficit quòd pleriſque videatur oppoſita propoſitioni de fide, licèt non omnibus, ergo vt ſit proxima errori, ſufficiet, quod pleriſque, licèt non omnibus, videatur oppoſita concluſioni Theologicæ. Talis autem eſt propoſitio oppoſita concluſioni, quæ probabiliſſimè deducitur ex principiis reuelatis: nam eo ipſo, quod plerique eam iudicant ex illis principiis deduci, iudicant illam eſſe concluſionem Theologicam, & per conſequens iudicant non poſſe ſine errore negari, quæ omnia videntur conſequenter connexa. Reſpondeo, conceſſa prima conſequentia, negando ſubſumptum. Sufficit ad propoſitionem errori proximam, quod ſit oppoſita concluſioni, quam plerique iudicant Theologicam: non poteſt tamen à pleriſque iudicari concluſio Theologica illa, quæ ſolùm probabiliter infertur ex principiis reuelatis: omnes enim definiunt concluſionem Theologicam eam, quæ infertur euidenter ex vna ſaltem præmiſſa reuelata, & altera euidenti. Concluſio ergo, quam omnes fatentur, inferri ſolùm probabiliter ex principiis reuelatis, in nullius ſententia erit concluſio Theologica, & per conſequens propoſitio eam negans in nullius ſententia negat concluſionem Theologicam, atque adeo non erit errori proxima: non enim eſt proxima errori, niſi propoſitio, quæ in plurium ſententiis negat concluſionem Theologicam, & ideo in eorundem ſententia eſt error. Si ergo in nullius ſententia concluſio illa negata 85

eſt

eſt concluſio Theologica, quia nemo dicit eam inferri euidenter, ſed ſolùm probabiliter ex principiis fidei, non poteſt æſtimari à pleriſque erronea propoſitio illam negans, & per conſequens non debet iudicari proxima errori, ſicut nec iudicatur hæreſi proxima, niſi ea, quæ à pleriſque, licèt non ab omnibus, æſtimatur hæretica.

86 Tripliciter ergo videtur poſſe reperiri propoſitio errori proxima. Primò, quando negat concluſionem, quæ euidenter ſequitur ex vna præmiſſa euidenti, & altera, quam plerique, licèt nõ omnes, iudicant eſſe de fide. Secundò, quando concluſio negata infertur ex vna indubitanter reuelata, & altera euidenti per illationem, quam non omnes, ſed plerique iudicant euidentem. Tertium modum addere poſſumus, quando negat concluſionem, quæ euidenter infertur ex vna præmiſſa indubitanter reuelata, & altera, quam plerique, licèt non omnes, iudicant euidentem. Non dico ex vna præmiſſa reuelata, & altera probabili, nam concluſio ex iis illata etiam per euidentem conſequentiam, non appellatur concluſio Theologica, ſicut paulò ante dicebamus de concluſione illata ex vna reuelata, & altera euidenti, non per illationem euidentem, ſed probabilem: omnes enim eam ſolùm dicunt concluſionem Theologicam, quæ ex vna ſaltem reuelata, & altera euidenti infertur euidenter. Quando ergo conſtat vnam præmiſſam eſſe ſolùm probabilem, concluſio non eſt in vllius ſententia Theologica, atque ideo propoſitio illam negans neque error, nec proxima errori. Poteſt tamen contingere vt conſtet apud omnes alteram præmiſſam eſſe de fide; de altera etiam omnes conſentiant eſſe veram, ſed aliqui negent eſſe euidentem, plures tamen id affirment. Nam ſicut ſolent eſſe opiniones aliquãdo reflexæ circa probabilitatem aliarum opinionum, an talis opinio, v.g. ſit, vel non ſit probabilis; ita aliquando ſunt opiniones, non circa veritatem alicuius ſententiæ, ſed circa eius euidentiam, an ſcilicet ſit, vel non ſit euidens: & in eo caſu dicimus concluſionem euidenter illatam ex vna de fide, & altera, quam plerique euidentem iudicant, eſſe talem, vt propoſitio eam negans cenſenda ſit proxima errori. Ratio autem eſt eadem, quia ſi ea concluſio à pluribus æſtimatur illata euidenter ex vna de fide, & altera euidenti, ab eiſdem neceſſe eſt, quod æſtimetur concluſio Theologica: cui enim competit definitio, competit definitum, quare ab eiſdem propoſitio contraria æſtimabitur error, & ab omnibus debet cenſeri proxima errori propter regulam ſupradictam, quod proxima errori eſt propoſitio, quæ à pleriſque, licèt non omnibus, iudicatur erronea.

De Propoſitione ſapiente hæreſim, & ſuſpecta.

87 Aliqui putant, has duas cenſuras in eandem coincidere, quia ſi ſapit hæreſim, ſuſpecta eſt, & è contra. ita Hurtado *dicta diſput.* 81. §. 22. Alij confundunt ſapientem hæreſim cum erronea, vt Simancas, & alij, quos affert Suarez *dicta diſput.* 19. *ſect.* 2. *num.* 16. qui bene notat, hanc cenſuram diſtinctam eſſe ab errore, & in gradu inferiori, vt colligitur ex bulla citata Pij V. & Gregorij XIII. contra propoſitiones Baij, vbi aliæ propoſitiones dicuntur erroneæ, aliæ verò ſuſpectæ. Quare minùs videtur ſignificare ſuſpecta, quàm erronea, & conſtat ex re ipſa: quia error conceſſus cogit ad negandum principium reuelatum, vt ſuprà vidimus; & ideò non ſolam ſuſpicionem, ſed præſumptionem magnam affert de hæreſi. Suſpicio autem multò minus eſt quàm præſumptio, vt conſtat; quare multò minus requiritur ad ſuſpectum, quàm ad errorem.

88 Ego itaque puto vtramque cenſuram differre notabiliter ab errore: poſſe etiam diſtingui à propoſitione errori proxima, quia hæc à pleriſque ſaltem, licèt non ab omnibus, iudicatur erronea, quod tamen iudicium non inuenitur in propoſitione ſuſpecta, vel ſapiente hæreſim. Denique credo parum addere ſapientem hæreſim ſupra propoſitionem ſuſpectam: poſſe tamen aliquando inter illas inæqualitatem conſiderari. Vtraque quidem dat anſam timendi, ne lateat hæreſis; neutra dat fundamentum ſufficiens alicui iudicandi abſolutè eſſe hæreſim, vel errorem: dat tamen fundamentum ſufficiens ad ſuſpicandum, vel timendum quod Auctor illius propoſitionis habeat apud ſe hæreſim aliquam, vel errorem, ex quibus illa propoſitio oriatur. Hoc tamen fundamentum non conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem ſecundùm magis & minùs, & ideo dixi poſſe ſecundùm illum exceſſum diſtingui duos gradus: aliquando enim fundamentum, ſiue propter verba, ſiue propter materiam, ſiue propter locum, tempus, perſonam loquentis, & alias circumſtantias, tale erit, vt probabiliter poſſit iudicari, aliquam aliam hæreſim eſſe in auctore, ex qua hæc alia aſſertio procedat: aliquando verò fundamentum non erit tantum, ſed ſolùm ſufficiens ad id ſuſpicandum. In primo caſu poterit propoſitio appellari *ſapiens hæreſim*, quia ſapor magis indicat ſubſtantiam rei, quæ ſentitur, & in eodem ſenſu poterit dici *olens hæreſim*, quia etiam odor oſtendit naturam rei odoriferæ. In ſecundo autem caſu poterit appellari *ſuſpecta*, quia non ſufficit ad iudicium probabile ferendum, quòd Auctor ſit hæreticus, ſed ſolùm ad ſuſpicionem, & timorem aliquem abſque temeritate concipiendum, quæ cenſura minor erit quàm prima de ſapiente hæreſim.

89 Aduerto primò in exemplum huius cenſuræ afferri apud Lorcam *dicta diſputat.* 60. *num.* 10. & apud Coninch *dicto dub.* 8. *num.* 131. hanc propoſitionem: *ſtatutum, & inutile eſt, Sacramentum Euchariſtiæ ſolemni ritu per plateas circumducere:* quia licèt nihil dicat contra fidem expreſsè, ſapit tamen hæreſim Lutheranam, quæ in Sacramento altaris negat Chriſti præſentiam: ſed hoc exemplum non videtur eſſe ad rem: illa enim propoſitio hodie videtur iam eſſe hæretica formaliter contra expreſſa verba Concilij Tridentini ſeſſ. 13. cap. 5. vbi dicitur, *declarat præterea ſancta ſynodus piè, & religiosè admodum in Dei Eccleſiam inductum fuiſſe hunc morem, vt ſingulis annis peculiari quodam, & feſto die præcelſum hoc, & venerabile ſacramentum ſingulari veneratione, ac ſolemnitate celebraretur, vtque in proceſſionibus reuerenter, honorificè illud per vias, & loca publica circumferretur:* & poſtea can. 6. *Si quis dixerit, in Euchariſtia Sacramento Chriſtum vnigenitum Dei filium non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum; atque ideo nec feſtiua peculiari celebritate venerandum, neque in proceſſionibus ſecundùm laudabilem, & vniuerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum, & conſuetudinem ſolemniter circumgeſtandum*

dum, &c. *Anathema ſit.* Propoſitio ergo, quæ hunc vſum ſtultum, & inutilem dicit, non debet appellari ſapiens hæreſim, ſed hæreſis manifeſta.

90 Aduerto ſecundò: ſicut datur propoſitio ſapiens hæreſim, vel ſuſpecta de hæreſi, quia fundamentum præſtat maius, vel minus iudicandi, vel ſuſpicandi, quod Auctor habeat in corde aliquam hæreſim, licèt propoſitio non ſit hæretica; ſic dari propoſitionem, quæ ſapiat errorem, vel ſit ſuſpecta de errore, quatenus cum proportione præſtat fundamentum maius, vel minus iudicandi, vel ſuſpicandi quòd Auctor in corde habeat aliquem errorem, nempe aliquod dogma contrarium concluſioni Theologicæ: quæ cenſura minor erit, quàm ſapientis hæreſim, vel ſuſpectæ de hæreſi, & eodem modo cum proportione debita explicanda eſt.

De propoſitione malè ſonante, & piarum aurium offenſiua.

91 Hanc vtramque cenſuram aliqui non diſtinguunt à ſapiente hæreſim, quorum meminerunt Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 18. & Hurtado *dicta diſp.* 81. §. 33. Sed in dicta Bulla Pij V. & Gregor. XIII. condiſtinguitur piarum aurium offenſiua, tanquam longè inferior à ſuſpecta, quæ tamen leuior eſt, quàm ſapiens hæreſim, vt vidimus. Alij non diſtinguunt male ſonantem à ſcandaloſa, quos refert Lorca *dicta diſp.* 40. *num.* 14. Sed reuera in Concilio Conſtantienſi ſupra allegato, & in dicta Bulla Pontificia ſcandaloſa condiſtinguitur à piarum aurium offenſiua, & quamuis poſſit eadem propoſitio eſſe ſcandaloſa, malè ſonans, & piarum aurium offenſiua, hæc tamen diſtingui poſſunt in ordine ad diuerſa connotata, vt videbimus. P. Suarez *vbi ſupra* dixit, propoſitionem malè ſonantem appellari illam, quæ eſt æquiuoca, & habet ſenſum etiam Catholicum proprium, ſed frequentiùs voces illæ vſurpantur in ſenſu hæretico, quòd etiam docuerunt Cano, & Corduba, quos refert, & ſequitur Lorca *vbi ſuprà num.* 15. & Coninch *vbi ſuprà n.* 133. Addit Suarez etiamſi ſit ſignificans æquè ſenſum Catholicum, & non Catholicum, & ideo non mereatur tam grauem cenſuram, non excuſari ab omni cenſura, quia imprudenter ſine explicatione, aut limitatione profertur. Denique Hurtado §. 36. dicit malè ſonantem eſſe, quæ ſenſum habet congruentem fidei, verba autem incongrua, itavt malitia huius cenſuræ non ſit in ſenſu verborum, nec ſit argumentum animi infidelis, ſed ſolùm in verbis; quia ſunt in ea ſignificatione parum aut nihil vſitata, ob quod abſonant auribus; vnde ortum eſt illud adagium, *ex verbis inordinatè prolatis enaſcitur hæreſis.*

92 Ego fateor, huiuſmodi cenſuras, ſi in latiori ſignificatione, & ſolùm iuxta proprietatem vocum accipiantur poſſe facilè coincidere: nam propoſitio ſapiens hæreſim proculdubio malè ſonat, & pias aures offendit: ſicut etiam omnis hæreſis eſt error, latè, & communiter ſumpto *erroris* nomine. Poſſunt tamen hæc eadem nomina fieri quaſi propria, ad ſignificandas aliquas particulares propoſitionum ſpecies, vel qualitates ad inuicem diſtinctas. Et in hoc ſenſu placet, quod propoſitio *malè ſonans*, dicatur illa ſolùm, quæ non dat audientibus fundamentum iudicandi vel ſuſpicandi quod proferens habeat in corde hæreſim, vel errorem aliquem circa fidem, ſed ſolùm peccat in abuſu vocum diuerſatum ab vſu communi, quo ſolent à fidelibus vſurpari. Vnde non placent omnino exempla, quæ affert Lorca, nempe ſi quis dicat: *pernicioſum eſt ditare Clerum*: vel ſi dicat, *Papa non debet dici ſanctiſſimus ratione officij*: nam hæ propoſitiones potiùs videntur ſapere hæreſim, vel ſaltem ſuſpectæ de hæreſi eorum, qui dicunt eſſe contra præceptum Chriſti, quòd Clerici poſſideant diuitias, vel eorum, qui negant Papam eſſe ſupremum Eccleſiæ vniuerſalis caput. Melius exemplum eſt, quod affert Hurtado; ſi quis dicat, *in Deo ſunt tres eſſentiæ relatiuæ*; quæ propoſitio nullam habet ſuſpicionem hæreſis in proferente, omnes enim credunt, eum non ponere tres eſſentias in Deo, quas Catholici negant, ſed ſolùm tres ſubſiſtentias relatiuas, quas tamen non deberet ſignificare nomine *eſſentiæ relatiuæ*, quia nomen *eſſentia* reſeruatum eſt à Doctoribus Catholicis ad id ſolùm, quod commune eſt omnibus perſonis.

Propoſitionem verò piarum aurium offenſiuam multi non diſtinguunt, vt diximus à malè ſonante; quia id quod auribus abſonat propter vocis abuſum, aures offendit: nec hîc nomine *piarum aurium*, intelliguntur niſi aures Catholicæ, & fideles ita aliqui, quos affert, & ſequitur Lorca *vbi ſuprà num.* 14. *qui num.* 16. aduertit, illas pias aures debere eſſe prudentes, & doctas; nam imprudentes, imperitos, & maleuolos offendit aliquando propoſitio, quæ doctos, prudentes, & beneuolos non offendit, & hæc non debet dici piarum aurium offenſiua. Alij diſtinguunt hanc à malè ſonante, quia hæc addit aliquid in ordine ad religionem. Nam ſpecialiter offendit pias aures, quando aliquid indecens, vel indignum in materia religionis ſentitur, vel profertur: ita Suarez *vbi ſuprà nume.* 19. Addit verò Hurtado *vbi ſuprà* §. 38. illam propoſitionem propriè pias aures offendere, qua indecorum aliquid Deo, vel ſanctis, non tamen falſum aſſeritur; vt ſi actiones humanæ Chriſti omni homini neceſſariæ, vel eius membra explicentur nominibus obſcœnis. Idem eſt, ſi de ſtatu Eccleſiaſtico, cæremoniis, ſacris, ſanctiſque viris dicantur ridicula, quibus modeſtus auditor rubore ſuffunditur. Vnde aduertit, quamuis hic gradus culpæ minor ſit, quàm malè ſonantis, quod attinet ad falſitatem, quia ſine falſitate, & ſine incongrua ſignificatione vocis poteſt propoſitio offendere pias aures; in genere tamen moris eſſe grauiorem; quia procedit ab animo procaci, & effrænata lingua. 93

Propoſitio piarum aurium offenſiua, an diſtinguatur à malè ſonante?

Ego exiſtimo, hanc cenſuram differre in rigore à malè ſonante, quia malè ſonans abutitur vocibus extra communiorem ſignificationem, eas applicando ad minus vſitatam; quare eius indecentia conſiſtit in vſurpatione vocum, quæ habent malam ſignificationem, & falſam, licèt non vſurpentur ad illam, ſed ad aliam veram. At verò propoſitio, quæ ſolùm offendit pias aures, vſurpat voces in ſola propria, & vſitata earum ſignificatione, & nihil falſum dicit, nec vocibus habentibus aliam ſignificationem falſam, ſed tamen dicit id, vel tali modo, vt fidelium pietatem, & reuerentiam, ſi non extinguat, ad minus ex ſe tepidiorem reddat: & ideo aures piæ horrore huius imminentis tepiditatis, auditis iis vocibus offenduntur. 94

95 Dixi autem, hanc culpam conſiſtere, vel in eo, quod dicitur, vel in modo, quo dicitur, vtrumque enim offendere poteſt pias aures. Aliquando quidem prouenit hęc offenſio ex re ipſa, quæ dicitur, quæ licèt ſit in rigore vera, non debebat tamen dici, quia propter fragilitatem, & conſuetudinem humanam, non audiuntur ſine offenſione omnia, quæ in rigore vera ſunt. Exemplum eſſe poteſt, ſi aliquis excommunicatus, & nondum abſolutus, ſed tamen præuia contritione iuſtificatus occidatur interim, propter fidem, & martyr fiat: verum quidem erit in rigore, quod mortuus fuerit perſeuerante adhuc excommunicatione, à qua non fuerat adhuc ritè in Eccleſia abſolutus: ſi quis tamen poſtea dum eius feſtum celebraretur, diceret, colimus, & celebramus publicum excommunicatum & anathematizatum, offenderet aures pias, quia diceret id, quod de tali ſancto, vel tacendum fuiſſet, vel ſaltem non niſi ad eius gloriam, & commendationem proferendum, qui cenſuram eccleſiaſticam apud Deum, ſanguine glorioſè profuſo compenſauit. Idem eſſet, ſi aliquis non ſine graui fundamento putans debere ex Breuiario expungi narrationem aliquam, vel circunſtatiam hiſtoriæ, tanquam minùs veram, diceret. *Eccleſia nobis fabulas, & Apocrypha narrat*: vel ſi indulgentias aliquas ſine ſufficiẽti cauſa conceſſas fuiſſe ſciens, diceret, *eas indulgentias ridiculas eſſe, & fabulas aniles pueris ſolis proponendas.* Hæc & ſimilia offendunt meritò pias aures, & pietatem, ac reuerentiam minuunt. Aliquando verò peccatur in modo ſolùm, & vocibus indecentibus, quibus res alioquin veræ enarrantur, vt in exemplo propoſito de Chriſti membris ſanctiſſimis, vel actibus neceſſariis, & naturalibus per obſcœnas voces ſignificatis, vt ſi aliquis diceret, *Magdalena meretrix, Matthae vſurarie, & auare, Petre periure, & Apoſtata, orate pro nobis*: quæ quidem vix vnquam ſine blaſphemia non hæreticali proferri poſſunt, & meritò in malitia morali præcedunt alias propoſitiones ſolùm malè ſonantes, quæ eiuſmodi irreuerentiam in Deum, vel ſanctos non inuoluunt.

De Propoſitione temeraria, ſcandaloſa & ſeditioſa.

96 *Quid ſit Propoſitio temeraria.* Propoſitio temeraria apud cenſores Teologos eſt, quæ communi Patrum ſenſui opponitur, aut quæ contra doctores Teologos ſcotit ſine ſufficienti fundamento, quale eſſet, ſi magni ponderis ratio, vel grauis doctoris auctoritas, qui rem bene diſcuſſiſſet pro ea etiam parte reperiretur. Ad hoc autem, vt propoſitio hanc cenſuram mereatur, debet eſſe in materia propriè Teologica; nam quæ ſolùm eſt talis in materia merè philoſophica, vel Aſtrologiæ. v. g. erit quidem temeraria in philoſophia, vel Aſtrologia non tamen dicetur temeraria ſimpliciter; & abſolutè, quia hæc cenſura vſurpatur ſolùm in iis, quæ res Theologicas concernunt. Talis erit, ſi aliquis dicat, aliquem alium ſanctum præter Beatiſſimam Virginem conceptũ fuiſſe ſine peccato originali, quamuis hæc grauiorem cenſuram fortaſſe mereretur; vel eandem Beatiſſimam Virginem non eſſe aſſumptam in corpore, & anima in Cœlum, vel etiam qui negat hiſtorias pias communiter ab Eccleſia receptas, & propoſitas, v. g. quod Chriſtus B. Thomæ Aquinati dixerit: *bene ſcripſiſti de me Thoma*, & his ſimilia.

Vt verò hæc cenſura ab aliis diſtinguatur, & inferior illis ſit, aliquid addendum eſt: nam in rigore omnis etiam propoſitio hæretica, vel erronea eſt temeraria, cùm ſine ſufficienti fundamento opponatur communi doctorum ſenſui; ſed temeritas apud Theologos aliquid minus ſignificat, nempe imprudentiam in opponendo ſe communi aliorum ſenſui ſine fundamento in materia Theologica; quæ imprudentia à Theologis apellatur meritò temeritas, ſicut etiam non caret imprudentis culpa, qui in materia philoſophica ſingulariter opinatur contra aliorum philoſophorum ſenſum ſine fundamento ſufficienti, licèt culpa, & imprudentia non appelletur in ea materia in ſcholis temeritas ſimpliciter, vt diximus, ſed cum addito, nempe ſententia temeraria in Philoſophia. Vltra hoc tamen addendum eſt 97 *Vt hæc cenſura ab aliis diſtinguatur.* quod propoſitio illa temeraria in materia Theologica peccet ſolùm in hoc, & non ſit etiam contra fidem directè, vel indirectè: alioquin non diceretur temeraria, ſed hæretica, vel erronea, aut hæreſim vel errorem ſapiens, vel proxima hæreſi, vel errori, &c. Quando ergo dicitur *temeraria* eo ipſo ſignificatur, quòd per illam non negatur obiectum fidei directè vel indirectè, nec in re ipſa, vel in vocibus ſit ſuſpicio contra fidem, ſed ſolùm quòd in rebus non reuelatis, & tamen ad Theologiam, vel pietatem ſpectantibus opponatur ſine fundamento communi doctorum, & fidelium ſenſui. Dicitur autem meritò hæc etiam cenſura Theologica, quia licèt propoſitio merè temeraria non neget fidem, nec concluſionem Teologicam; negant tamen temerè, & imprudenter aliquid ad Theologiam ſpectans, & ad doctrinam communem circa res, quæ ſpectant ad pietatem, & ſalutem, quam doctrinam, & communem fidelium ſenſum, multum refert indemnes conſeruare, & coërcere effrænatam pro libito opinandi libidinem, & temere aſſerendi quidquid cuilibet arridet, ex quo paulatim gradus fit ad audendum etiam circa alia, quæ propius ad fidem accedunt: ſunt enim hæc omnia quaſi antemuralia, quæ doctrinam fidei muniunt, quibus ablatis facilior patet aditus ad fidem ipſam, vel alia dogmata fidei proxima oppugnanda: quare propter connexionem aliquam, licèt nõ neceſſariam, nec euidentem, quam cum fide habent, exigunt peculiarem reuerentiam, ne facilè, & temerè contemnantur. Qui enim hodie communem Patrum, vel doctorum ſenſum, circa concluſionem aliquam non reuelatam ſpernit, cras ſpernet communem Patrum ſenſum in aliquo ſcripturæ loco interpretando, & dicet, eos omnes in eius intelligentia deceptos fuiſſe, quod proprium hæreticorum eſt dicentium, verba ſcripturæ non eſſe iuxta Patrum, & doctorum, ſed, iuxtà cuiuſque ſibi meliùs ſapientis ſenſum accipienda.

Dubium eſt, an propoſitio temeraria ſit, quæ non habet pro ſe Patres vel doctores graues ita ſentientes, quæ dici ſolet temeraria priuatiuè, an verò illa ſolùm, quæ habet contra ſe Patrum vel Doctorum ſenſum communem, quæ dici ſolet temeraria poſitiuè. Nam Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 20. vtramque dicit eſſe dignam cenſura, licet mitiori, quæ eſt ſolùm priuatiuè, quam quæ eſt etiam poſitiuè; Hurtadus verò *ſection.* 7. §. 41. 98 *An Propoſitio temeraria ſit, quæ nõ habet pro ſe Patres ita ſentientes an illa ſolùm quæ habet contra ſe Patrum ſenſum communem.*

§.41. negat, eam cenſuram competere temerariæ ſolùm priuatiuè, eámque dicit, ſolùm dici improbabilem. Sed fortaſſe de re non poterit eſſe controuerſia: nam illæ, quæ appellantur temerariæ, ſolùm priuatiuè, aliquid habent etiam de gradu poſitiuo, licèt in hoc differant ab aliis, quòd Patres, & doctores de iis explicitè, & in particulari non fuerint loquuti ſicut de aliis, ſed ſolùm implicitè, & in communi, v.g. quòd aliquis ſanctus fuerit conceptus ſine peccato originali præter Deiparam, quod exemplum affert ibi Suarez. Nam licet de illo ſancto non fuerint Doctores loquuti, poſuerunt tamen propoſitiones vniuerſales illum ſanctum comprehendentes, & omnes alios, in quibus non inueniantur rationes adeo efficaces ad hanc exceptionem, quales reperiuntur in Deipara: imò hæc aſſertio grauiori, vt dixi, cenſura digna videtur. Huc etiam ſpectat illud aliud exemplum, quod affert, de affirmante ſine reuelatione vt certum, quod dies iudicij erit intra centum annos. Nam hoc etiam affirmare ex propria ratione, & diſcurſu vt certum videtur eſſe contra regulam generalem, & ſenſum communem, quòd Deus voluerit arcanum illud eſſe occultum nec poſſe à nobis ex principiis aliis, ſine reuelatione diuina certò cognoſci. Itaque optima regula ad dignoſcendum, an propoſitio aliqua ſit temeraria, quamuis de ea explicitè Patres, vel doctores non ſint loquuti, hæc eſſe poteſt. Nimirum attendere, quid dixiſſent Patres vel doctores interrogati de hac propoſitione in particulari, quantum ex reliqua eorum doctrina colligere poſſumus. Si enim certum eſt, eos licèt de facto propoſitionem hanc non expreſſerint, negaturos tamen illam fore, ſi eis proponeretur, hoc ſufficit, vt cenſeatur temeraria, cùm ſit contra habitualem ſaltem Patrum, & Doctorum ſenſum, qui ita fuerunt, & ſunt habitualiter diſpoſiti, vt interrogati ita formaliter dicerent, & exprimerent: quando verò manemus verè dubij, & ancipites quid dixiſſent, vel dicturi ſint, ſi hoc explicitè proponatur, non debet cenſeri temeraria, licèt non habeat poſitiuè pro ſe communem ſenſum, quia nec à formali, nec ab habituali doctorum ſenſu recedit.

Optima regula ad dignoſcendũ, an propoſitio aliqua ſit temeraria.

99 Propoſitio *ſcandaloſa*, vt aliquid addat ſupra prædictas cenſuras, intelligi debet, quæ præſtat occaſionem ruinæ ſpiritualis, inclinando auditores ad peccata, vel auocando eos ab exercitio virtutum. Tales ſunt propoſitiones detrahentium religioſo ſtatui, pericula item piorum exercitiorum exaggerantium, vnde repeſcunt homines, & timent, ne in iis periculum ſibi lateat. Item ſi quis populo ad venerationem Euchariſtiæ, vel ad ſepulchrum alicuius ſancti concurrenti, dicat, *quis ſcit an hæc hoſtia ſit conſecrata? quis ſcit, an hoc ſit corpus illius ſancti, & non ſit corpus alicuius malefactoris loco illius ſuppoſitum?* Quæ omnia in aliquo vero ſenſu poſſunt non eſſe contra fidem; generant tamen ſcandalum, & remouent homines ab exercitio pietatis. Aliud exemplum affert Suarez *num.*19. nempe ſi quis abſolutè dicat imagines non eſſe adorandas. Hæc tamen propoſitio plus eſt quàm ſcandaloſa, cùm erret etiam circa ipſum dogma fidei, vt conſtat ex Concilio Tridentino *ſeſſ.*25. Et ex formula profeſſionis fidei per Pium IV. edita, & quam omnes Epiſcopi, & aliæ perſonæ emittere tenentur.

Propoſitio ſcandaloſa, vt aliquid addat ſupra prædictas Cenſuras.

Seditioſa *Seditioſa* propoſitio videtur, quæ ad ſeditionem contra Principes, vel ad tumultus in Republica excitandos conducere poteſt. Hæc tamen propoſitio niſi aliunde opponatur doctrinæ fidei, vel communiter apud doctores receptæ, non videtur eſſe cenſura Theologica. Poteſt tamen Eccleſia meritò eiuſmodi propoſitiones prohibere, ſicut & alias, de quibus nunc dicemus, licèt non videantur ad fidei doctrinam pertinere.

Propoſitio quæ dicatur?

De quibuſdam aliis propoſitionum cenſuris.

100 Sunt & aliæ notæ, quibus interdum propoſitiones aliquæ affici ſolent. Primò ſolet dici aliqua propoſitio *blaſphema*, quæ ſcilicet iniuriam & irreuerentiam contra Deum, vel ſanctos continet, quæ aliquando poteſt ſimul errare contra fidem, & erit blaſphemia hæreticalis: aliquando ſolùm peccat contra reuerentiam debitam Deo vel ſanctis, aut rebus ſacris, & tunc ſolùm dicetur *blaſphema*, verbi gratia, ſi quis dicat: *intolerabilis fuit pertinacia aliquorum ſanctorum Patrum in defendendis ſuis priuatis erroribus, quos habuerunt.* Quæ & ſimilia verba irreuerentiam grauiſſimam contra ſanctos continent. Quod idem reperiri poteſt erga res ſacras inanimatas: quale fuit quod per iocum non ſine blaſphemia dixiſſe fertur Elizabetha impia Henrici Regis ex Anna Bolena filia; quæ cùm de more, adepto Regno, vngeretur oleo ſacro, poſtea ſub papilionem parumper ad regales veſtes induendas diuertens, nobilioribus circunſtantibus ancillis dixiſſe fertur; *Abite, ne fœtor huius olei vos offendat.* vt refert Sanderus *lib.*3. de Schiſmate Anglicano paulò poſt initium. Verba ſanè tali Auctore digna, quæ non ſolùm blaſphemiam, ſed ſaporem, & odorem, vel fœtorem hæreſis animo conceptæ præ ſe ferebant, quæ paulò poſt in lucem orbis apertam imprudentiſſimè erupit.

Propoſitio blaſphema quæ?

101 Secundò dici ſolet aliqua propoſitio, *impia* quam aliqui mitiori vocabulo, ſed minùs aptè dicunt, *non piam.* Solet autem hæc cenſura tribui doctrinæ, qua verus Dei cultus euertitur, vel minuitur, ſed poſſet etiam extendi ad eam, qua cætera pietatis, & præſertim miſericordiæ erga proximos opera impediuntur; multóque magis, ſi debita erga parentes, vel rempublicam officia diſſuaderet, qualis erat Phariſæorum doctrina, quos Chriſtus reprehendit Matth.15. qui vt oblationes templi augerent, eas præferebant pietati erga parentes, filióſque impiè, licèt pietatis prætextu, à debita pietate auocabant.

Quæ propoſitio dicatur impia?

102 Tertiò dicitur propoſitio aliqua, *iniurioſa*, Et quidem, ſi iniuria ſit in Deum, vel ſanctos, aut res ſacras, erit blaſphemia. Poteſt tamen aliquando eſſe contra alios, quorum honori conſulit meritò Eccleſia prohibens, & ſeuerè puniēs libellos famoſos contra Principes etiam ſæculares, aut contra perſonas publicas, contra ordinem aliquem religioſum, contra Prælatos, Cardinales, & alios. In quibus caſibus, licèt nihil contra fidem mediatè, vel immediatè dicatur: ſed tamen dicitur contra charitatem, iuſtitiam, & alias virtutes, quarum indemnitas pertinet etiam ad Eccleſiæ curam, quæ ſicut non ſolùm prohibet libros contra fidem, ſed etiam eos, qui ſunt contra bonos mores, ita poteſt linguam coërcere ab eiuſmodi propoſitionibus, quæ grauiſſimè bonos mores perturbare poſſunt, licèt nullam

Quæ dicatur iniurioſa.

iam prorſus hæreſis ſuſpicionem ſecum afferant.

103 *Quæ Propoſitio ſchiſmatica?* Quartò dicitur propoſitio *ſchiſmatica*, quæ ſine hæreſi promouet ſchiſma, vel illud generare poteſt, vel ad illud inducere. Quintò dicitur aliqua propoſitio *ſuperſtitioſa*, quæ nullum quidem errorem, ſed tamen ſuperſtitionem docet: & eiuſmodi propoſitiones prohiberi ſolent frequenter, & meritò ab Inquiſitoribus fidei. Sextò, ſolet propoſitio appellari *arrogans, vana, ſtulta, inſana*, quæ vt notauit Lorca *diſp.* 40. *num.* 25. non ſunt cenſuræ Theologicæ: adde, nec ſignificare qualitatem propoſitionis, niſi aliquid magis in particulari adiiciatur.

104 *Quo propoſitio cenſeatur improbabilis?* Vltimò ſolet propoſitio aliqua iudicari *improbabilis*, quam non eſſe cenſuram Theologicam dicit Hurtado *dicta diſp.* 81. §. 46. & §. 51. ſed plerumque pertinet ad iudicium Inquiſitorum fidei, quatenus ſi eſt in materia morali, poteſt præiudicium afferre bonis moribus, cùm homines indocti, qui non poſſunt diſcernere, nec iudicare de vera probabilitate, facilè arripiunt laxiores opiniones, quas ab hominibus doctis propoſitas, & approbatas inueniunt. Si autem materia eſt merè ſpeculatiua, & ex qua nullum fidei præiudicium mediatè, vel immediatè imminet, non ita ſtrictè cum illis agi ſolet, ſed relinquitur examini, & diſputationi Doctorum. Præſertim cùm non rarò videamus fieri, quod opinio aliqua, quæ hoc tempore non apparet probabilis, poſtea excuſſo timore, & accedentibus nouis Auctoribus, probabilis euadat. Sicut è contra quamplures opiniones quæ apud antiquos ſcriptores probabiles erant, nunc iam re meliùs examinata, & ſine Auctore deſertæ, antiquatæ, & improbabiles reputentur. Pendet enim probabilitas magna ex parte ex iudicio prudentum, & auctoritate extrinſeca, quæ ſucceſſiuè variari poſſunt, & conſequenter ſententiæ probabilitas: quod in aliis cenſuris Theologicis non ita fit, niſi denuo auctoritas Eccleſiæ accedat, quæ clariùs diuinam reuelationem proponat, atque ideo faciat, vt iam cenſeatur hæretica propoſitio, quæ antea ſub opinione inter Catholicos erat, vel fortè vocabula ipſa in ſua ſignificatione varientur, atque ideo poſſit propoſitio aliqua nunc admitti, quæ antea reiiciebatur. Tunc tamen, licèt videatur eſſe eadem propoſitio materialis quoad voces, non eſt tamen eadem propoſitio formalis, cùm voces non retineant eandem ſignificationem formalem, quam antea habebant. Vnde è contra reperiuntur apud Patres loquutiones aliquæ circa fidei myſteria, quæ nunc prolatæ malè ſonarent, eo quod vſus voces illas in alia ſignificatione vſurpat. Imò eadem mutatio obſeruari poteſt apud ſcholaſticos, quorum aliquando ſententiæ deſeri videntur nonnullis, cùm reuerà non deſerantur, ſed tota variatio facta eſt in vocibus, quæ tempore ſancti Thomæ, v.g. vel Bonauenturæ paulò diuerſam ſignificationem habebant ab ea, quam nunc habeant, & cogitur eandem rem contrariis vocibus ſignificare, quorum exempla non rarò prudens, & doctus Magiſter pleraque obſeruare poterit.

Dubia aliqua, & notationes circa prædicta.

105 *Propoſitionē, quæ inique* Addenda ſunt aliqua notatu digna circa propoſitionum cenſuram. Primum eſt, poſſe eſſe dignam cenſurâ propoſitionem, quæ inique aliam propoſitionem cenſurat, vt notat Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 21. Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 3. *punct.* 1. *numero* 9. & alij. *aliam Propoſitionem cenſurat, poſſe eſſe dignam cenſurâ.* Et quidem, ſi propoſitio de fide afficiatur cenſura, iam propoſitio illa reflexa eſſet hæretica, cùm negaret, & damnaret propoſitionem de fide. Similiter ſi concluſio Theologica afficeretur cenſura, propoſitio illa reflexa eſſet erronea, cùm reprobaret concluſionem illam Theologicam, & ſic de aliis. Quando verò cenſura cadit ſupra propoſitionem veram quidem, vel probabilem non tamen talem, vt qui eam ſimpliciter negat mereatur cenſuram, magis dubitari poteſt, an qui eam non ſolùm negat ſed damnat, & graui cenſura afficit, dignus ſit cenſura aliqua; in quo caſu loqui videntur prædicti auctores. Et loquendo de poſſibili certum videtur: nam ſicut in aliis quæſtionibus, quæ à Theologis agitantur, aſſertio aliqua contra communem Theologorum ſenſum, & ſine ſufficienti fundamento propoſita cenſetur temeraria: ſic quando Theologi tractant, an aliqua propoſitio ſit digna cenſura, ſi aliquis id affirmat, aliis omnibus negantibus, & id quidem ſine ſufficienti fundamento aſſerat, tunc hæc aſſertio reflexa cenſebitur temeraria, cùm in re Theologica, ſine fundamento ſeſe opponat communi aliorum doctorum ſenſui. Quando verò propoſitio illa ab aliquibus doctoribus cenſuratur, licèt id fortaſſe improbabiliter faciant, cenſura erit ad ſummum improbabilis, probabilis autem, ſi aliqui alij probabiliter ita ſentiant, licèt alij probabiliter etiam id negent. In quo excedunt proculdubio aliqui, qui ſine fundamento cenſuras proferunt, & nouiſſimè exceſſit Loiſius Turrianus in ſuis centuriis cenſuratum, contra plures ſententias probabiles grauiſſimorum Doctorum; quare continget, quòd hæ propoſitiones reflexæ damnantes alias, ſint ſimul iniurioſæ contra auctores graues, & doctos illarum ſententiarum, quæ immeritò damnantur, qui grauem patiuntur iniuriam ex cenſuris huiuſmodi ab aliis prolatis. Ideoque meritò Eccleſia, & Pontifices eiuſmodi propoſitiones reflexas, & cenſuras temerè prolatas grauiori nota inurere, & prohibere ſolent, quia offendunt doctorum animos, & iurgia, ac ſcandala inter ſcholaſticos, & magiſtros generare ſolent.

Secundò notandum eſt, ſolere aliquando Eccleſiam, non ſolùm propoſitionem, vel aſſertionem aliquam reprobare, aut prohibere, ſed etiam cenſuræ gradum determinare, dicendo illam eſſe hæreticam, vel erroneam, vel piarum aurium offenſiuam, &c. in quo caſu quærunt aliqui, an Eccleſiæ iudicium circa gradum cenſuræ certum ſit, & infallibile. Et quidem non eſt dubium, quando Eccleſia determinat, & declarat aliquam propoſitionem eſſe hæreticam: nam tunc implicitè declarat contradictoriam eſſe de fide: non poteſt autem Eccleſia aberrare proponendo nobis aliquid vt de fide, quod non ſit tenenda de fide: alioquin tota noſtra fides nutaret, quæ fundatur ſupra fundamentum Apoſtolorum, & Eccleſiæ, quæ eſt columna, & firmamentum veritatis. 106 *Eccleſia reprobando Propoſitionē etiam cenſuræ gradū determinat. Eccleſiæ iudiciū circa gradum cenſuræ an ſit certū, & infallibile.*

De aliis autem cenſuris poteſt eſſe maior difficultas. Ratio autem dubitandi eſſe poteſt primò, quia ſi certa eſt Eccleſiæ cenſura, ſequitur quòd ipſa cenſura deſtruat ſeipſam: nam ſi Eccleſia declarat aliquam propoſitionem eſſe erroneam, temerariam, &c. eo ipſo conſtat eſſe falſam: ſi 107

ergo

ergo infallibile eſt eiuſmodi Eccleſiæ iudicium: infallibile erit propoſitionem illam eſſe falſam, repugnaret ergo declarare illam ſolùm vt erroneam, vel temerariam, quia eo ipſo in actu exercito redderetur hæretica. Secundò, quia Eccleſia aliquando declarat aliquam propoſitionem ſolùm vt probabiliorem, prout facit in Clementina vnica de ſumma Trinitate, & fide Catholica circa ſententiam ponentem in paruulis baptizatis virtutes infuſas. Si autem iudicium illud Eccleſiæ eſt infallibiliter verum, iam illa ſententia non eſſet deinceps ſolùm probabilior, ſed omnino certa, quia ſi non eſſet infallibiliter vera, ſed falſa, Eccleſia erraſſet declarando illam probabiliorem: probabilior enim eſſet ſententia contraria, & meliora haberet fundamenta, cùm fundata eſſet in veris, & ſolidis fundamentis, & eius contradictoria non haberet vera, & ſolida fundamenta, ſed ſolùm apparentia.

108 Communiter tamen doctores fatentur, Certum eſſe Eccleſiæ iudicium in his cenſuris ſtatuendis. Bañez *in præſenti quæſt. 1. art. 2. in fine* dicit eſſe errorem, vel errori proximum dicere, poſſe Eccleſiam in eo iudicio errare. Malderus *ibidem membr. 5* dicit hæreticum eſſe, qui id pertinaciter affirmaret. P. Coninch *diſp. 18. dub. 8. n. 1. 4.* dicit eſſe valde probabilem hanc Malderi ſententiam P. Loiſius Turrianus *in præſenti diſp. 55. dub. 5. §. Deinde in aliis*, dicit eſſe errorem dicere, quod in his cenſuris decernendis poſſit Pontifex ſummus errare: quod dubium ſub eiſdem verbis tranſcripſit poſtea in diſputationibus ſelectis *part. 1. diſp. 30. dub. 3.*

109 Ego etiam id puto vel eſſe erroneum, vel errori proximum, quia infallibilis Spiritus ſancti aſſiſtentia Eccleſiæ promiſſa non videtur limitanda ad ea ſolùm dogmata, quæ tanquam de fide proponuntur, & creduntur ab Eccleſia, ſed debet extendi ad ea omnia, quæ fideles ex præcepto Eccleſiæ credere tenentur. Hinc enim colligunt Theologi ſummum Pontificem non poſſe errare in decretis morum, quæ pro vniuerſali proponit: quia vt notauit Cardinalis Bellarmin. *lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 5* ſi Pontifex loco virtutis præciperet vitium, fideles, qui obedire tenentur Pontifici, deberent credere vitium eſſe bonum, vt illud honeſte amplecterentur, in quo iudicio deciperentur, & errarent omnes, quem errorem, & deceptionem totius Eccleſiæ in iudicando honeſtum, quod inhoneſtum, & turpe eſſet, debet Spiritus ſanctus ex peculiari ſua aſſiſtentia impedire. Hoc autem idem argumentum ad caſum præſentem applicari poteſt: quia ſi ſummus Pontifex prohibet fidelibus aſſertionem aliquam, vt erroneam, temerariam, &c. debent fideles obedire, & cauere ab illa doctrina, tanquam ab erronea, temeraria, &c. debent ergo iudicare turpe eſſe amplecti doctrinam illam, & quidem tali gradu turpitudinis, qualis reperitur in amplectenda doctrina illa erronea, vel temeraria, &c. Sicut ſi Pontifex declarat contractum aliquem eſſe vſurarium, v.g. debent fideles abſtinere ab eo contractu ob turpitudinem vſuræ in eo apprehenſam. Sicut ergo non poteſt Pontifex decipere Eccleſiam declarando contractum vſurarium eum, qui iuſtus, & licitus eſt, quia faceret, quod fideles omnes deciperentur abſtinentes ab eo contractu ob turpitudinem vſuræ in eo falsò apprehenſam: ſic non poteſt decipere Eccleſiam declarando aliquam doctrinam erroneam, verbi g. quæ talis non eſſet, quia eo ipſo faceret, quod fideles fugerent eam doctrinam ob turpitudinem erroris in ea falsò apprehenſam, atque adeo deciperentur iudicantes eam turpitudinem peculiarem eſſe in aſſenſu talis doctrinæ, cùm revera non eſſet.

Dices Pontificem non habere hanc Spiritus ſancti aſſiſtentiam, vt non erret, quando egredi vult extra ſuos limites, vt ſi vellet de quæſtionibus Philoſophicis, aut medicis decernere: quod quidem facere videtur, quando declarat aſſertionem aliquam eſſe erroneam: nam error, vt ſuprà vidimus, eſt, qui opponitur concluſioni Theologicæ: concluſio autem Theologica eſt, quæ per euidentem conſequentiam infertur ex vna præmiſſa de fide, & altera naturali euidenti. Decernere ergo, quòd aliqua concluſio ſit Theologica, eſt declarare, quod ſequatur ex duabus præmiſſis, quarum altera ſit de fide, & altera euidens lumine naturæ, quæ declaratio non videtur eſſe totaliter intra ſphæram poteſtatis Pontificiæ. Nam licèt poſſit Pontifex declarare, an ſit, vel non ſit de fide altera præmiſſa, non tamen videtur poſſe declarare, an ſit, vel non ſit altera euidens lumine naturæ: hoc enim iam eſſet poſſe definire circa quæſtiones etiam Philoſophicas, vel medicas, cùm non poſſit decernere erroneam hanc propoſitionem, *Chriſtus non eſt riſibilis*, quin decernat eſſe euidentem lumine naturæ hanc aliam, *omnis homo eſt riſibilis*: ſi enim hæc non ſit euidens in Philoſophia, illa alia non erit erronea. Si ergo Pontifex non habet aſſiſtentiam Spiritus ſancti ad iudicandum de illa propoſitione naturali euidenti, non poterit certò ſtatuere de concluſione an ſit erronea. 110

Reſpondetur, idem argumentum fieri poſſe ad probandum non habere ſummum Pontificem aſſiſtentiam Spiritus ſancti, ne erret in decretis vniuerſalibus circa mores: nam ſæpe etiam honeſtas, vel inhoneſtas alicuius actus præcepti, vel prohibiti, non pendet ſolùm ex principio reuelato, ſed etiam ex aliquo alio principio iuriſprudentiæ, vel Philoſophiæ moralis, quod lumine naturæ euidenter cognoſcitur, vt quod contractus aliquis ſit, vel non ſit vſurarius, vel quòd aliquod matrimonium ſit, vel non ſit validum. Et tamen in iis etiam decretis vniuerſalibus agnoſcunt Theologi communiter aſſiſtentiam infallibilem, ne Eccleſia decipi poſſit in ordine ad mores: quia Pontifex eſt in ſpiritualibus Paſtor communis omnium fidelium, quem omnes tenentur audire, & cui debent obedire in iis, quæ pertinent ad ſalutem: ſimiliter ergo in cenſuris doctrinæ neceſſariæ, vel ſpectantis ad ſalutem, in quibus non minùs tenentur fideles audire ſuum Paſtorem, & Doctorem vniuerſalem, nec minùs ei obedire debent in amplectenda, vel cauenda doctrina, quam ipſe ei præcipit, vel prohibet, credendum eſt habere illum eandem aſſiſtentiam Spiritus ſancti, ne fideles decipiat, etiamſi eiuſmodi iudicium dependeat ex parte à principiis lumine naturali cognoſcendis. Vnde ſicut dicere ſolent Theologi, Pontificem habere poteſtatem directam in res ſpirituales, indirectam verò ſaltem in res omnes temporales quando oportet de iis etiam diſponere in ordine ad finem ſalutis ſpiritualis, cui temporalia omnia debent ſubordinari, & deſeruire: ſic dicendum eſt, poſſe ipſum, quaſi poteſtate, & aſſiſtentia directa decernere circa doctrinas reuelatas: quaſi indirectè verò 111

circa doctrinas naturales, & naturali lumine cognoſcibiles, quando harum etiam cognitio deſeruit ad doctrinam ſalutis, & Teologicam ſtabiliendam, & iudicandam.

112 Vnde faciliùs apparet, quomodo ex eadem Dei aſſiſtentia non poſſit Pontifex errare in aliis cenſuris, temeritatis, ſapientis hæreſim, malè ſonantis, &c. nam licet iudicium etiam de his cenſuris videatur pendere ex notitia aliqua humana non reuelata, vt ex ſenſu Patrum, & Doctorum, à quo recedit temeritas: ex ſignificatione vocum, & ſpecie, quam auditoribus ingerunt, & aliis huiuſmodi: in hoc tamen iudicio non permittit Deus errare Pontificem, ad quem ſpectat indicare fidelibus ſcopulos, quos vitare debent in doctrina pertinente ad viam ſalutis, atque etiam voces, quas debent vſurpare, vel fugere, vt caſtè, piè, & tutò, ac propriè loquantur de rebus ſalutis, prout ſynodus etiam Tridentina Spiritu ſancto edocta decreuit, quomodo propriè in materia Euchariſtiæ vſurpandum ſit à fidelibus *Tranſſubſtantiationis* vocabulum. Et idem eſt de iudicio circa alias Teologicas cenſuras.

113 Ex quibus conſtat iam ſolutio eorum, quæ pro ratione dubitandi in contrarium propoſita ſunt. Ad primum enim negamus ſequelam. Nam quando Pontifex prohibet aſſertionem aliquam vt erroneam, non ideo reddit illam hæreticam, nec eius contradictoriam reddit certam de fide, ſed ſicut dicit hanc eſſe erroneam, ita dicit contradictoriam eſſe concluſionem Teologicam, & habere gradum certitudinis correſpondentem concluſioni Theologicæ. Nec enim quãdo Pontifex definit, vel declarat propoſitionem illam, eſſe erroneam, definit aut declarat formaliter illam eſſe falſam, vel contradictoriam illius eſſe veram: ſed ſolùm dicit illam eſſe erroneam, hoc eſt, opponi aſſertioni Theologicæ, quæ ſequitur euidenter ex vno principio reuelato, & altero euidenti. Fateor, ex hoc ipſo ſequi propoſitioné illam eſſe falſam, & eius contradictoriam eſſe veram: hoc tamen non definitur à Pontifice, ſed id ſequitur ex aſſertione & definitione Pontificis atque ideo qui poſtea doceret propoſitionem illam, quam Pontifex damnat vt erroneam non eſſet hæreticus formaliter, ſed præſumptiuè, quatenus aſſereret eſſe verum id, cuius falſitas ſequitur ex definitione Pontificis declarantis illud tanquam erroneum. Vnde Bañes, Malderus, & Coninck locis citatis aduertunt, grauiùs errare qui dicit Eccleſiam errare poſſe, vel errare in iis cenſuris, quàm qui ſolùm aſſereret eſſe veras propoſitiones illas ab Eccleſia iudicatas temerarias, offenſiuas &c. Quod quidem verum eſt, ſi Eccleſia non iudicauit propoſitionem illam ad minùs erroneam: nam ſi ſolùm iudicauit eſſe temerariam. v.g. ille, qui poſtea illam affirmat, erit ſolùm temerarius; qui autem dicit Eccleſiam in ea cenſura erraſſe, incurret hæreſim in aliquorum ſententia, vt vidimus, & in ſententia aliorum incurret vel errorem, vel aliquid errori proximum.

114 Dices, qui affirmant eſſe veram propoſitionem, quam Eccleſia vt temerariam damnauit, dicit aliquid, ex quo per euidentem conſequentiã infertur, quòd Eccleſia, errare poſſit in iis cẽſuris: ſi enim propoſitio illa eſt vera; ergo Eccleſia errauit iudicando illã temerariam, nam quod verum eſt, non eſt temerarium: ergo qui affirmat eſſe verum, dicit aliquid erroneum, vel errori proximum, cùm dicat id, ex quo euidenter ſequitur Eccleſiam poſſe decipi in iis cenſuris. Reſpondeo negando antecedens; neque enim in rigore verum eſt, eum, qui tenet propoſitionem, quam Eccleſia vt temerariam damnauit, cogi per euidentem conſequentiam ad dicendum Eccleſiam deceptam fuiſſe in ea cenſura: nam ſicut propoſitio contradictoria temerariæ non eſt de fide, nec omnino infallibiliter vera, nec eam Eccleſia definit eſſe veram, ſed ſolùm quòd ſit iuxta communem Patrum, & Doctorum ſenſum, à quo non niſi temerè receditur, ita propoſitio temeraria nõ eſt omnino infallibiliter falſa, nec eam Eccleſia falſam eſſe definit, ſed ſolùm quod ſit contra communem ſenſum Doctorum, & Patrum, & ideo non ſine temeritate aſſeri. Quamuis ergo qui iam aſſerit, cogatur euidenter fateri, ſe eam temerè aſſerere, vel Eccleſiam erraſſe in ea cenſura, non cogitur euidenter fateri, quod Eccleſia in cenſura errauerit, non enim cogitur euidenter fateri, quod non poſſit aliquando contingere, quod aliquid temerè aſſeratur, quod tamen reipſa falſum non ſit. Quod idem cum proportione dici poteſt de aliis cenſuris ſimilibus: nam qui affirmat propoſitionem malè ſonantem, vel piarum aurium offenſiuam, vel ſcandaloſam, quas Eccleſia his cenſuris notauit, non dicit Eccleſiam in cenſura erraſſe, nec aliquid, ex quo cogi poſſit per euidentem conſequentiam ad fatendum Eccleſiam erraſſe in cenſura, ſed cogitur per euidentem conſequentiam fateri, quòd vel ipſe dicat propoſitionem malè ſonantem offenſiuam, aut ſcandaloſam, vel quòd Eccleſia in cenſura errauerit. Denique qui aſſerit id quod Eccleſia proximum errori declarauit, non dicitur per euidentem conſequentiam fateri, quod Eccleſia errauerit in cenſura, quia proximum errori, vt ſuprà diximus, eſt, quod contradicit concluſioni deductæ ex præmiſſis, quarum plerique licèt non omnes, iudicant eſſe alteram de fide, & alteram euidentem, & illationem etiam eſſe euidentem: non eſt autem euidens, quod illorum plurium iudicium ſit verum, atque ideo non eſt euidens, quòd qui aſſerit propoſitionem illam, vt veram, negare debeat, quòd ſit proxima errori, non ergo admittit errorem, illam affirmando, ſed ſolùm in ea aſſertione cenſendus erit proximus errori, quamuis grauiorem fortaſſe cenſuram mereretur, ſi adderet Eccleſiam in ea cenſura deceptam fuiſſe.

In ſecundo argumento pro ratione dubitandi adducto, tangitur dubium illud, An Pontifex, vel Eccleſia decernens ſententiam aliquam eſſe probabiliorem, decipi poſſit in hoc iudicio declarans probabiliorem ſententiam, quæ tamen minùs, vel non magis probabilis eſt, vel etiam quæ à parte rei falſa ſit. De quo egit P. Turrianus *dicta diſp. 55. dub. 5. & in diſputationibus ſelectis loco ſupra citato*, & P. Ferdinandus de Salazar *in defenſione pro immaculata Deipara Conceptione cap. 43. §. 1. & 4.* vbi dicunt, nec poſſe Eccleſiam declarare probabiliorem ſententiam minùs probabilem, nec etiam poſſe contingere, vt falſum reperiatur id, quod Eccleſia aliquando, vel Pontifex probabilius declarauit, prout de facto *in Clementina de ſumma Trinitate* vnam ex duabus ſententiis probabiliorem eſſe iudicatum fuit. Pro quo P. Salazar *dicto* §. 1. adducit Sotum, Vaſquez, & alios, qui tamen id non dicunt, ſed 115 *Proponitur dubium.*

ſolùm

ſolùm affirmant, in Concilio Viennenſi relato in dicta Clementina, electam fuiſſe tanquam probabiliorem ſententiam illam de infuſione virtutum in baptiſmo paruulorum; imò Vaſquez in loco ibi allegato, nempe 1. *tom. in* 1.2. *diſp.*86. ſatis indicat *cap.*2. ex illo decreto Concil. Viennenſis nullam certitudinem pro ſententia illa de infuſione habituum colligi poſſe, quia nimirùm infrà terminos opinionis relicta fuit.

116 Ego in primis cum prædictis Auctoribus certum puto, non poſſe Pontificem, vel Eccleſiam errare, quando fidelibus declarat aliquam doctrinam probabiliorem eſſe, ita vt proponat, & doceat probabiliorem eſſe, quæ minùs probabilis eſt. Ad hoc enim applicari poſſunt rationes pro iudicio Eccleſiæ in aliis cenſuris, & fundari poteſt in aſſiſtentia Spiritus ſancti Pontifici, & Eccleſiæ promiſſa, qua impeditur, ne doceat fideles falſa pro veris, in iis quæ ad ſalutem, & pietatem ſpectant. Sicut ergo Eccleſia proponens alias veritates fidelibus, errare non poteſt, ſic nec poterit errare proponens hanc veritatem, nimirum. quòd talis opinio probabilior ſit, quàm oppoſita: hæc enim eſt etiam veritas aliqua, quam Pontifex, & Eccleſia abſolutè proponit, & docet. Nam licèt non proponat opinionem ipſam, vt veram, ſed intra terminos opinionis eam relinquat; propoſitionem tamen reflexam, ſeu modalem, nimirum quòd ſententia illa ſit probabilior, proponit, & docet abſolutè, nec hoc relinquit intra terminos opinionis, ſed vt certum, & ex proprio ſenſu abſolutè pronunciat hanc ſententiam eſſe probabiliorem. Quare, ſicut in aliis, quæ abſolutè proponit omnibus fidelibus, decipi non poteſt, ſic nec in hoc iudicio reflexo de maiori probabilitate huius partis, quod æquè abſolutè, & determinatè proponit.

117 Ad quod confirmandum applicari poteſt argumentum ſupra adductum, quia ſicut Eccleſia definiens aliquam aſſertionem eſſe temerariam, facit, quòd fideles apprehendant in eius aſſenſu temeritatis turpitudinem, cuius timore ab ea caueant, & ideo non poteſt Eccleſia errare proponendo vt temerarium, quod tale non eſt, quia hoc eſſet decipere fideles proponendo illis honeſtum, & bonum, pro inhoneſto, & turpi; ita commendans maiorem probabilitatem alicuius ſententiæ, eo ipſo videtur fidelibus proponere honeſtatem in ea amplectenda, cùm honeſtum, & laudabile ſit probabiliorem partem amplecti relicta minùs probabili: quare fideles auctoritate Eccleſiæ ducti, eam ſententiam amplectentur, quia eius aſſenſus ab Eccleſia vt honeſtus proponitur, & commendatur: deciperentur ergo ab Eccleſia, ſi reuera ſententia illa minùs probabilis eſſet, dum honeſtum iudicarent id, quod reuera magis eſſet contra, quàm ſecundùm regulam veræ prudentiæ, ad quam ſpectat probabiliora eligere relicto minùs probabili. Quare, ſi quis poſt eiuſmodi Eccleſiæ declarationem de maiori probabilitate alicuius ſententiæ, diceret eam eſſe minùs probabilem, & Eccleſiam deceptam fuiſſe in eo gradu probabilitatis, decernendo, ego hanc aſſertionem vt erroneam, vel errori proximam facile damnarem.

118 Maior difficultas eſt in ſecundo puncto, an ſcilicet contingere poſſit, vt Eccleſia probabilius iudicet, & vt tale fidelibus omnibus proponat id, quod re vera falſum eſt. P. Turrianus dicto dubio 5. ſic ait: *exiſtimo non poſſe Pontificem errare circa veritatem propoſitionis, quam declarat eſſe probabilem (loquimur autem de materia, quæ poſſit ad mores, vel ad fidem pertinere, licet res non ſit de fide. (Nam ſi in hoc poſſet Pontifex errare, magnum detrimentum poſſet ſequi in Eccleſia: omnes enim amplecterentur, & defenderent eam opinionem, & putarent veram, & eius probabilitas in dies creſceret, ac proinde tota Eccleſia falleretur, quod nulla ratione admittendum eſt.* Huic ſententiæ ſubſcribit P. Salazar *dicto capite* 43. §. 1. *verſ. in primis autem*, vbi non ſatis claré loqui videtur his verbis. *Poſtquam vero ad eum modum Pontifex declarauit, ac ſanxit ſententiam aliquam eſſe magis probabilem, qui oppoſitum aſſerit, temeritatis ſaltem nota dignus eſt.* Vbi videtur ſignificare, non poſſe ſine nota temeritatis negari aſſertionem, quam Pontifex probabiliorem eſſe definit, ſed fortaſſe noluit id dicere, ſed ſolùm, quòd non poſſit ſine temeritate negari, quòd eiuſmodi aſſertio probabilior ſit, poſtquam Pontifex eam probabiliorem declarauit. Alioquin contradiceret ſibi, qui cùm ibidem multis probet ſententiam de immaculata Conceptione Deiparæ propoſitam eſſe ab Eccleſia, vt probabiliorem, adhuc tamen §. 2. verſ. *ego verò*, fatetur ſententiam contrariam ſine nota temeritatis poſſe defendi. Cæterùm poſteà § 4. verſ. *ergo ex præmiſſis*, ita concludit: *Pontifex declarans opinionem aliquam eſſe magis probabilem, circa veritatem illius errare nequit, nec fieri poteſt, vt quod ipſe probabilius eſſe decreuit, falſum ſit à parte rei.*

An contingere poſſit, vt Eccleſia probabiliora iudicet, & vt ta-

le fidelibus proponat id quod re vera falſum eſt

119 Ego quidem in primis puto, quandiu Eccleſia, vel Pontifex ſolùm declarat, alteram ex duabus opinionibus eſſe probabiliorem, non extrahi contrariam à ſtatu opinionis, nec tale, ac tantum præiudicium pati vt qui eam teneat, vel aſſerat, cenſura aliqua Theologica, vel temeritatis nota dignus ſit. Imo aliquando ſolet Pontifex iuſtis de cauſis prohibere ne interim alterutra ex duabus ſententiis cenſura aliqua Theologica ab aduerſariis notetur. Per quod tamen præciſè non declarat poſitiuè vtramque eſſe probabilem, ſed permittit vtramque impunè defendi, & ad vitanda ſcandala prohibet vtrimque cenſuras. Sed licèt poſitiuè dicat alteram eſſe probabiliorem, non ideo directè vel indirectè prohibitum intelligitur, ne aliquis contrariam ſententiam teneat, vel profiteatur niſi id etiam Pontifex exprimat, prout exprimere etiam, & præcipere aliquando poſſet; quo præcepto prohiberetur ſolùm actus externus, non verò actus internus, quia dum doctrina ipſa non cenſuratur, ſed manet intrà terminos opinionis, licèt minùs probabilis non eſſet peccatum ſaltem graue internum meré aſſenſum contrariæ ſententiæ præbere.

120 Ratio autem ex dictis videtur clara quia ſi Pontifex non poſſet declarare aliquam doctrinam vt probabiliorem, quin eo ipſo contraria aſſertio maneret digna cenſura aliqua Theologica, contradiceret ſibi eiuſmodi declaratio: ſiquidem ex vno capite proteſtatur Pontifex, ſe nihil certum definire, ſed ſolùm maiorem vnius partis probabilitatem declarare relinquendo vtramque partem in ſtatu opinionis: ex altero autem capite ſententiam contrariam in actu exercito extraheret à ſtatu opinionis, ad ſtatum doctrinæ temerariæ, atque adeo illam etiam aliam, quam dicit eſſe probabiliorem redderet in actu exercito certam, & à qua ſine graui peccato non poſſet

quiſpiam etiam per aſſenſum merè internum recedere. Si ergo ſupponit, poſſe Pontificem iudicare de mera probabilitate maiore alterius partis citra omnem certam definitionem, aut declarationem, fatendum eſt, poſſe id facere, ita vt contraria ſententia non maneat adhuc illi Theologicæ cenſuræ obnoxia.

121 Dices, ſi poſt illam Pontificis declarationem aliquis doceat contrariam ſententiam, quam Pontifex iudicauit minùs probabilem, eo ipſo dicit, eam eſſe magis probabilem, quod eſt directè contra declarationem Pontificiam, nec poteſt ad minus ſine temeritate affirmari. Sequela verò probatur, quia qui poſt decretum Concilij Viennenſis, v. g. quo ſententia ponens virtutes infuſas in paruulis baptizatis, vt probabilior approbata fuit, dixiſſent, non poni eiuſmodi virtutes infuſas in paruulis, eo ipſo eam ſententiam negantem approbaret vt veram, atque adeo vt veriorem, & probabiliorem, quàm, contrariam. Quotieſcunque enim magiſter ſtatuit aſſertionem aliquam abſolutè, videtur etiam abſolutè aſſerere, id ſibi verius, & probabilius ſaltem videri, quàm oppoſitum: ergo contradiceret Concilio dicenti probabiliorem eſſe ſententiam contrariam affirmatiuam, atque adeo non poſſet ea aſſertio temeritatis ad minus notam non incurrere. Reſpondetur, negando ſequelam: nam in rigore loquendo non eſt idem aliquam concluſionem abſolutè, & vt veram ſtatuere, ac dicere eam eſſe probabiliorem, quàm oppoſitam. Quod in primis à poſteriori conſtat in hæretico, cui ſufficienter in actu priori proximo proponitur fides Catholica, ita vt poſſet illam amplecti, & per conſequens habet indicium euidens de eius credibilitate, quo euidenter iudicat illam eſſe prudenter credibilem, imò eſſe obligationem grauem illam credendi doctrinam contrariam, vtpote quæ prudenter credi non poſſit: quare iudicat euidenter credibiliorem eſſe doctrinam Catholicam, quàm ſuam, alioquin non haberet omnia requiſita in actu primo ad credendum fide diuina. Cum quo iudicio euidenti non poteſt ſtare ſimul iudicium, quo dicat credibiliorem eſſe doctrinam contrariam; non poteſt enim ſimul iudicare euidenter maiorem credibilitatem noſtræ fidei, & iudicare etiam, ſuam ſectam eſſe magis credibilem, quia hoc eſſet affirmare ſimul duo contradictoria: & tamen cum illo iudicio euidenti de maiori credibilitate noſtræ fidei, & quod doctrina contraria non poteſt prudenter credi, habet aſſenſum actualem, quo imprudenter credit doctrinam ſuæ ſectæ. Non eſt ergo idem credere illam doctrinam, ac iudicare, illam eſſe magis credibilem, ſed poteſt aſſentiri illi paſſi, quam ſimul iudicat eſſe minus credibilem. Similiter ergo poterit quis aſſentiri alicui opinioni, quamuis ſimul cum Eccleſia ſentiat, contrariam eſſe probabiliorem, & per conſequens non ſequitur, quòd contradicat Eccleſiæ dicenti, illam eſſe probabiliorem, ex eo quod præſtet aſſenſum contrariæ, quam Eccleſia dicit eſſe minus probabilem.

122 Ratio autem à priori eſt, quia quoties obiectum non proponitur euidenter, ſed obſcurè, intellectus non conuincitur, nec cogitur ad aſſenſum vnius partis, etiam ſi pro illa ſint meliora argumenta, quàm pro parte contraria, ſed ſubordinatur voluntati, quæ pro maiori affectu ad vnam partem poteſt imperare intellectui aſſenſum ad illam partem, in qua apparet etiam aliqua ratio veri, etiamſi prudentia dictet, non illi, ſed alteri aſſentiendum eſſe. Nam ſicut in aliis materiis poteſt voluntas contra regulas prudentiæ eligere minus bonum, in quo tamen aliqua ratio boni appareat; ita poteſt eligere contra eaſdem regulas prudentiæ aſſenſum veri minùs probabilis, dum tamen in eo aliqua ſpecies veri appareat. Cùm ergo Pontifex declarans aliquam ſententiam probabiliorem non intendat negare probabilitatem alterius, multò faciliùs poterit voluntas ex aliquo peculiari affectu eligere aſſenſum partis minùs probabilis, cùm in ea non ſolam ſpeciem aliquam veri, ſed etiam probabilitatem inueniat. Vnde ſicut voluntate eligente minus bonum, relicto meliori, non eſt neceſſe, quod intellectus erret circa exceſſum bonitatis, vel decipiatur dicendo, illud, quod eligitur eſſe maius bonum, quàm illud, quod relinquitur, imò iudicat actu, eſſe maius bonum illud, quod relinquitur; alioquin peccator eligens bonum delectabile turpe, relicto bono honeſto, & æterno, erraret ſemper in fide iudicans, melius eſſe bonum turpe, quàm bonum honeſtum: ita intellectus eligẽs ex imperio voluntatis aſſenſum opinionis minùs probabilis, non eſt neceſſe quòd erret circa exceſſum probabilitatis, ſed poteſt ſimul, & actu concedere maiorem probabilitatem alterius partis, & tamen aſſentiri huic alteri minùs probabili: nimirùm namque poteſt affectus noſter, facere vt intellectus aſſentiatur vni potiùs parti, quàm alteri & communiter is aſſenſus ad minùs probabile procedit ex affectu aliquo ad aliquod aliud bonum, quod voluntas per talem aſſenſum intellectualem intendit.

Vnde vlteriùs addo, licèt pie credi poſſit nunquam Deum permiſſurum, quod ſummus Pontifex, vel Eccleſia approbet, & proponat omnibus fidelibus, tanquam probabiliorem doctrinam aliquam, quæ à parte rei ſit falſa, id tamen non repugnare ex principiis intrinſecis, nec ex aliqua Dei promiſſione hucuſque facta id poſſe ſatis colligi. Ratio autem eadem eſſe videtur, quia ſi id fieri non poſſet, idem eſſet decernere eam doctrinam eſſe probabiliorem, ac decernere abſolutè eius veritatem: quare poſtquam declarata eſſet doctrina illa probabilior, non poſſet vllus fidelis licitè ei diſſentire: vel contrariam ſententiam tenere, nam eo ipſo diceret Eccleſiam proponere vt probabiliorem doctrinam aliquam falſam: quare non minùs tenerentur omnes eam ſententiam in poſterum amplecti, quàm ſi contraria ſententia damnata fuiſſet abſolutè, & declarata ad minùs erronea, vel temeraria. Conſequens autem eſt apertè falſum, & contra mentem Pontificum, qui declarantes ſolùm aliquam ſententiam eſſe probabiliorem, non intendunt obligare fideles ad eam tenendam, ſed potiùs eo ipſo tacitè permittunt contrariam ſententiam, & eam intrà terminos opinionis relinquunt: non ergo ſentiunt, quòd repugnet iam falſitas in ea ſententia, quam dicunt eſſe probabiliorem, ſed ſolùm de gradu probabilitatis, loquuntur, ſcientes iuxta commune Philoſophi axioma, poſſe aliquando falſa eſſe probabiliora veris: poſſunt enim habere maiora auctoritatis, vel apparentis rationis fundamenta, quæ ea reddant probabiliora, hoc eſt, magis perſuaſibilia, & facilia, vt defendantur ab argumentis contrariis: ſicut ante reuelatum Trinitatis myſterium probabilius fuiſ- 123

ſet

ſet ſtando in mera ratione humana, & naturali repugnare Trinitatem perſonarum cum vnitate eſſentiæ, quàm id non repugnare, & multò faciliùs iuxta humanum captum id defendi potuiſſet, quamuis reuera eſſet falſum, quod idem nunc in materiis non reuelatis contingere poteſt.

124 Dicet aliquis, non ſequi hanc obligationem, ex eo quòd repugnet falſitas ſententiæ declaratæ ab Eccleſia probabilioris, quia cùm non ſit certa hæc ipſa repugnantia falſitatis, ſed ſolùm ſit ſub opinione, poſſet aliquis ſequi opinionem contrariam negantem illam repugnantiam, & hoc pacto excuſari ſequenda ſententia, quam Eccleſia declarat probabiliorem, quia probabiliter putat adhuc illam poſſe eſſe falſam. Sed contra, quia hæc excuſatio eſſet ſolùm per accidens: nam ſi reuerà adeſt talis repugnantia intrinſeca, vel ex promiſſione Dei, idem erit reipſa declarare aliquam ſententiam eſſe probabiliorem, ac illam eſſe veram, & ſolùm per accidens excuſabuntur fideles dubitantes de eius veritate, eo quod aliqui dubitent de infallibili promiſſione Dei, quæ reuera eſt circa repugnantiam maioris probabilitatis declaratæ cum falſitate. Per ſe tamen, & ſecluſa ignorantia declaratio illa obligaret omnes fideles ad amplectendam ſine vlla controuerſia in poſterum ſententiam illam declaratam probabiliorem; atque adeo, per ſe loquendo, non habet Eccleſia poteſtatem declarandi opinionem probabiliorem, relinquendo eam in ſtatu opinionis probabilioris, & relicta facultate amplectendi contrariam, ſed vſus ille, quem Eccleſia habet declarandi opiniones probabiliores, totus eſt per accidens, & procedit ex ignorantia diuinæ promiſſionis factæ de aſſiſtentia Spiritus ſancti, ne declaretur opinio probabilior ab Eccleſia, quæ non ſit vera, quam promiſſionem diuinam, ſi Eccleſia non ignoraret non poſſet declarare opiniones probabiliores, ſed deberet eo ipſo declarare eſſe veras, ablata omni facultate ſequendi opiniones contrarias, quæ omnia, vt conſtat, non poſſunt ſine abſurdis concedi. Et quidem magis derogari videtur auctoritati Pontificum, & Eccleſiæ, dicendo, quòd propter ignorantiam promiſſionis ſibi à Deo factæ exercent poteſtatem, quam non habent declarandi maiorem probabilitatem alicuius opinionis, ſine obligatione illam amplectendi, quàm dicendo non habere hanc aſſiſtentiam Dei promiſſam, vt non declaret magis probabilem opinionem, quæ reipſa falſa ſit. Nam primum illud non poteſt eſſe ſine deceptione Eccleſiæ putantis, ſe non habere talem promiſſionem, quam re vera habet: hoc autem ſecundum poteſt fieri ſine vlla deceptione Eccleſiæ, quæ quidem non errat circa maiorem probabilitatem, cùm illa reperiri poſſit de facto etiam in ea doctrina, quæ a parte rei falſa ſit.

125 Quod denique confirmari poteſt quia eo ipſo quod Eccleſia ſolùm proponit doctrinam aliquam vt probabiliorem, ſignificat non poſſe prudenter præſtari à fidelibus, niſi aſſenſum probabilem, & per conſequens aſſenſum cum formidine formali, & actuali, quæ formido ſolum excluditur per aſſenſum certum, & firmum. Formido autem formalis æquiualet huic iudicio, *fortaſſe non ita eſt*, per quod ſatis ſignificatur non repugnare, quod contrarium ſit verum; ergo eo ipſo quòd Eccleſia proponat aliquid ſolùm, vt probabilius, debent fideles, ſi prudenter operantur, formidare, & putare, quod non repugnet id falſum eſſe. Quomodo ergo declaratio illa maioris probabilitatis poteſt afferre infallibilitatem, & repugnantiam cum falſo, quæ eadem declaratio dictat modum aſſentiendi cum formidine, & timore ne fortè falſum ſit id, quod creditur? Timor certè, & maximè timor, & formido prudens, non eſt de periculo impoſſibili, ſed ſolùm de poſſibili.

126 Contra hoc tamen P. Salazar *loco citato* §. 4. ex Turriano arguit ex illo alio principio communiter recepto, quod ſcilicèt impoſſibile ſit Eccleſiam totam decipi in doctrina aliqua, quæ concernat doctrinam fidei, vel pertineat ad mores. Quod quidem ipſe ita intelligendum putat vt non ſolùm repugnet omnes fideles vel doctores ſcholaſticos, aſſenſu firmo, & certo aliquod falſum amplecti, ſed etiam aſſenſu probabili; nec id ſolùm dum in Concilio aliquo Epiſcopi, & Paſtores totam Eccleſiam repræſentant, ſed etiam extra Concilium, ita vt falſum eſſe non poſſit id, quod omnes Epiſcopi, vel maior eorum pars etiam extra Concilium aſſenſu ſaltem probabili credit, in rebus ad fidem, vel mores ſpectantibus. Si autem Pontifex aliquid vt probabilius proponit, eo ipſo Eccleſia tota, vel certè maior eius pars eam opinionem amplectitur, ergo ea ſententia falſa eſſe non poteſt, alioquin iam tota, vel maior pars Eccleſiæ deciperetur, quod repugnat.

127 Hoc tamen argumentum, ni fallor, retorqueri poteſt contra ipſos, quia ſi Pontifex ſolùm declarat aliquam opinionem eſſe probabiliorem, tota vel maior pars Eccleſiæ eam ſolùm probabiliter, & opinatiuè ſequetur, tanquam opinionem magis probabilem, vt aduerſarij fatentur; ergo aſſentientur cum formidine, & per conſequens ſaltem implicitè ſentient, poſſe fortaſſe non eſſe veram, hoc enim eſt formidare: ergo iam tota Eccleſia ſentit aliquod falſum: nam ſentit, poſſe ſententiam illam eſſe falſam, cùm in ſententia horum auctorum non poſſit ea ſententia eſſe falſa, quam Pontifex declarauit eſſe probabiliorem. Si ergo eſt abſurdum, quod fideles omnes ſentiant aliquid falſum, multò magis hoc abſurdum ſequitur, in eorum ſententia, quam in noſtra, cùm iam tunc omnes formident, & dicant ſaltem implicitè poſſe illam opinionem eſſe falſam, quæ tamen in eorum ſententia falſa eſſe non poteſt.

128 Faciliùs ergo in noſtra ſententia reſpondetur, non eſſe repugnantiam intrinſecam, nec promiſſionem diuinam Eccleſiæ factam de veritate opinionis, quam Eccleſia declarat ſolùm, vt opinionem magis probabilem, & ideo fideles non errare, nec decipi, dum formidant, & dicunt, fortaſſe eſſe falſam, quia per principia intrinſeca, aut promiſſionem Dei id non repugnat. Quamuis autem non ſolùm maior pars, ſed omnes prorſus fideles, eam opinionem amplectantur, dum tamen ſolùm eam vt opinionem tenent, conſenſus ille fidelium non eſt regula infallibilis veritatis, ſed ſolùm quando aliquid firmiter tenent, & vt dogma; vt docent Doctores, quos idem Salazar ibidem citauit, vocans eos ſeueriores Theologos, & ſatis ſignificanter Cardinalis Bellarmin. lib. 3. de Eccleſ. c. 14. Et quidem cùm ex conſenſu Eccleſiæ fundamentum accipiant Pontifices, & Concilia ad definitiones fidei faciendas non poſſent id prudenter colligere ex ſolo conſenſu

ſenſu formidoloſo, quo doctores faterentur ſe de veritate talis doctrinæ dubitare. Quis enim neget, ſæculo proximo ante Scotum maiorem partem Theologorum, imò ferè omnes docuiſſe in ſcholis B. Virginem conceptam fuiſſe in peccato originali? Peto ergo ab Aduerſariis, an conſenſus ille Theologorum ſcholaſticorum ſufficeret tunc ad infallibilitatem illius doctrinæ aſtruendam? id quod in pleriſque aliis materiis obſeruari facile poteſt: nam quæ opinio hoc ſæculo in ſcholis frequentiſſima eſt, & ferè ab omnibus defenditur, ſæculo proximo, re meliùs examinata, & nouis fundamentis apparentibus, à paucis retinebitur. Non ergo repugnat aliquandiu maiorem ſcholaſticorum partem opinionem aliquam, vt probabiliorem amplecti, quæ reipſa falſa ſit, atque adeo, quamuis poſita declaratione Pontificia, de maiori probabilitate vnius opinionis omnes ferè, vel maior pars eam ſequeretur, non inde infallibilitatem ex diuina promiſſione ſibi compararet; quamdiu eam ſolùm vt opinionem, & cum formidine ſequerentur.

129 Addidi tamen, poſſe piè credi, quod licèt circa hoc nulla extet diuina promiſſio, Deum tamen non permittere ab Eccleſia doctrinam aliquam circa huiuſmodi materiam fidelibus omnibus, vt probabiliorem proponi, quæ re ipſa falſa ſit. Ratio autem ad hoc ita piè exiſtimandum non eſt, quod ex illa declaratione iam fidelium ſenſus communis in eam opinionem propenderet, qui communis ſenſus haberi non poteſt, circa opinionem falſam: ſed ratio eſſe poteſt, quia Deus dedit ſummum Pontificem præceptorem, & magiſtrū communem, quem omnes fideles audire debent, & eius doctrinam amplecti, atque adeo promiſit etiam ita ei aſſiſtere, vt iis, quæ circa pietatem, religionem, & mores omnibus fidelibus proponit, errare non poſſit. Et quamuis tota hæc promiſſio, & aſſiſtentia Dei integra eſſe poſſet, etiamſi doctrinam aliquam probabiliorem eſſet doceat, quæ falſa ſit; ſi tamen reuera ſit probabilior, vt dictum eſt, nec enim tunc falſum doceret, cùm non dicat doctrinam illam eſſe veram: adhuc tamen ad diuinam prouidentiā videtur aliquo modo ſpectare, & piè credi poteſt, Deum ſemper prouidere, ne opinionem falſam, vt probabiliorem Eccleſiæ proponat. Qua licèt nec tunc Eccleſiam deciperet, ex ſuperabundanti tamen Dei erga Eccleſiam prouidentia, piè credi poteſt, quod id etiam impediat, ne fidelibus detur occaſio etiam indirectè ex Pontificis doctrina adhærendi tenaciùs opinioni falſæ. Negari enim non poteſt, quod poſita illa Pontificia declaratione de maiori probabilitate ſententiæ falſæ, reuerentia, & affectus, quem fideles erga Pontificem, & præceptorem ſuum habent, efficeret, vt maiori propenſione deinceps erga opinionem illam ferrentur, & difficiliùs multo ab ea poſſent remoueri. Quare etſi declaratio Pontificis non contineret falſum, daret tamen occaſionem magnam fidelibus adhærendi magis, & magis doctrinæ falſæ; & hoc propter reuerentiam erga communem præceptorem ab ipſo Deo fidelibus propoſitum, quæ redderet difficiliorem inuento falſitatem, ſi quæ in ea opinione eſſet: nam declaratio illa Pontificia tantum pondus opinioni illi addidiſſet, vt pauciſſimi deinceps inuenirentur, qui contrariis rationibus aures præberent, imò omnes incumberent ad eas diſſoluendas. Poſſumus ergo piè exiſtimare non permiſſurum Deum, quòd opinio vnquam falſa, vt probabilior fidelibus omnibus à ſummo Pontifice proponatur, quamuis de hoc nulla ſpecialis promiſſio Chriſti domini nobis, vt dixi, facta ſit.

130 Tertiò notandum puto in hac cenſurarum materia id, quod propria experientia didici, neceſſe omnino eſſe, vt cenſuræ fideliter, & iiſdem verbis referantur, quibus Cenſores vſi ſunt; nam vnius; vel alterius verbi omiſſio multum conferre poteſt ad ſubſtantiam, vel modum cenſuræ latæ. Vnde prudenter faciet Cenſor, ſi nunquam niſi in ſcriptis cenſuram propoſitionis ibidem ſcriptæ proferat, imò & apud ſe exemplar propoſitionis, & cenſuræ retineat, quo conuincere poſſit, ſi vel propoſitio, vel cenſura poſtea alterata referatur. Inueni non ſemel reſponſa, vel cenſuras à me petitas non eiſdem verbis relatas, & editas, ita vt neceſſe fuerit mihi pro meis non agnoſcere. In quo aliquis querelę ſcrupulus mihi remanſit erga P. Thomam Campanellam, qui in ſuo opuſculo de Prædeſtinatione, & reprobatione ſtatim initio, aliquos ſuos articulos refert, meo nomine ſubſcripto, & à me ſimpliciter approbatos ſine vlla reſtrictione, vel explicatione, quos tamen ego, quantum meminiſſe potui, non ita abſolutè probaui, ſed cum explicationibus, & limitationibus addendis, quæ ibi deſiderantur. Eodemque iure poſſum aduersùs alios conqueri, quorum tamen nominibus parcendum dixi: lectorem tamen monitum volo, ne facilè approbatores, vel Cenſores damnet, niſi approbationem, vel cenſuram originalem videat. Ego certè hanc fidem cenſoribus meorum librorum ita religiosè ſeruo, vt ſi quid poſtea addendum, vel explicandum mihi occurrat, iiſdem denuò notum eſſe velim, nec vſurpem mihi licentiam ſub eorum cenſuræ prætextu quidquam addere, quod non probauerunt. Nec mirum, cum expertus fuerim, eamdem cautelam ab Illuſtriſſimis Sacræ Rotæ auditoribus prudentiſſimè obſeruari, à quibus, cum ipſis exemplar reſponſi alicuius moralis meo nomine ſubſcriptum ab vno, vel altero litigante offerri contingit, mandatur exemplar ipſum à me coram notario relegendum, & recognoſcendum. Quod quidem prudentiſſimè fit, quia ſiue bona, ſiue mala multorum fides licentiam hanc induxit, vel addendi, vel tollendi, vel ſub breuioris compendij prætextu omittendi, quæ ipſis fortaſſe parum videntur ad ſubſtantiam rei ſpectare, ſine quibus tamen prudens Doctor, nunquam cenſuram, vel reſponſum illud ſui nominis ſubſcriptione conſignaſſet. Sufficiat id breuiter monuiſſe, vt ex iis quæ ego non ſine dolore didici, prudentiores alij in hoc periculo fieri poſſint.

Neceſſe eſt cenſuras referri eiſdem verbis, quibus Cenſores vſi ſunt.

Monitum Auctoris.

131 Quartò, & vltimò dubitari poteſt de malitia, & culpa eorum, qui infra hæreſim errant in propoſitionibus, vel erroneis, vel temerariis, vel alia Theologica cenſura dignis. De quo puncto agit Suarez *diſp. 19. ſect. 6.* & notat meritò, ſicut non dicitur hæreticus ſimpliciter, & abſolutè, qui ex ignorantia errat in fide, ſic nec dici ſimpliciter temerarium, vel erroneum, &c. qui ex ignorantia aſſentitur propoſitioni temerariæ, vel erroneæ, ſed ad hos gradus requiri cū proportione aduertentiam ad oppoſitionem quam habet cum doctrina Patrum, vel cum concluſione Theologica, &c. Supponit deinde, hos aſſenſus, & aſſertiones non carere peccato, cùm ab Eccleſia, & Conciliis

Quid dicendum de malitia, & culpa eorum, qui infra hæreſim errant in propoſitionibus vel erroneis, vel temerariis, vel alia Theologica cenſura dignis.

llia damnentur, & puniantur grauiter, nec poſſint ſine imprudentia admitti, imprudentiſſimum enim eſt temerè, vel erroneè opinari in doctrina ſacra: præſertim cùm hinc ſit facilior occaſio negandi etiam res ipſas fidei, & ſcandalum, ac præiudicium magnum proximis inferatur, in quorum mentibus errores in materia tanti ponderis gignuntur.

132 Addit deinde peccatum hoc non eſſe propriè, & directè contra fidem, nec etiam reductiuè, quia non opponitur diuinæ reuelationi, & quia debet habere ſpeciem propriam, ad quam directè pertineat: omne enim peccatum debet directè opponi alicui virtuti debitæ. Quare dicit, hoc peccatum ex ſua ſpecie intrinſeca directè opponi ſtudioſitati, & pertinere ad curioſitatem vitioſam, ſeu intemperantiam ſciendi, contra illud Pauli ad Rom. 12. *Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*: & illud Eccleſiaſtici 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, & in pluribus operibus Dei noli eſſe curioſus*. quod Auguſtinus peccatum intemperantiæ vocauit lib. 10. de moribus Eccleſiæ c. 21. *Rectè*, inquit, *curioſi eſſe prohibemur, quod magnum temperantiæ genus eſt*: quod de temperantia, & intemperantia ſpirituali intelligi debet. Poteſt tamen ex circunſtantiis hoc peccatum ad aliquas alias ſpecies quaſi extrinſecas pertinere; nimirum contra fidem ob periculum, vel detrimentum fidei illatum, quatenus eius fundamenta debilitantur, vel hæreſis periculum procuratur; vel contra charitatem, quatenus proximis ſcandalum præbetur, vel contra iuſtitiam, quando aliquis ex iuſtitia, & officio tenetur ad docendam veritatem.

133 Hæc latiùs Suarez ibi, à quibus tamen paulò aliter in aliquibus dicendum puto; & in primis videtur peccatum hoc, quando aſſertio verſatur in materia morali, pertinere etiam ad genus vitij, cuius materiam concernit illa aſſertio falſa, vt ſi ſit in materia iuſtitiæ, pertinebit ad iniuſtitiam; ſi in materia religionis, ad irreligioſitatem, &c. Secundò plerumque eiuſmodi propoſitiones cenſurabiles eſſe etiam contra Religionem, quatenus vel continent blaſphemiam, vel irreuerentiam contra res ſacras, vel ritus, aut vſus Eccleſiaſticos. Vnde aliquando etiam erunt contra Duliam, vel Hyperduliam, quando ſunt contra reuerentiam debitam ſanctis, vel Deiparæ Virgini, & ſic de aliis.

134 Tertiò non videtur in vniuerſum verum, quòd omnes aſſertiones cenſurabiles ſint contra virtutem ſtudioſitatis. Vidimus enim aliquas propoſitiones notari cenſura, propter inordinatum vſum vocum, quibus proferuntur, quales ſunt, *ſapiens hæreſim, ſapiens errorem, malè ſonans, ſuſpecta, piarum aurium offenſiua, ſcandaloſa*, & ſimiles, de quibus vidimus ſupra, poſſe nullam falſitatem continere, ſed ſenſum verum, qui tamen vel non deberet proferri, vel certè non iis verbis, quæ dubium poſſunt ingerere, vel ſuſpicionem de alio ſenſu falſo in corde proferentis latente. Vnde non erit contra ſtudioſitatem verum illum ſenſum in corde ſentire, ſed malitia ſe tenet ex parte prolationis, vel verborum quibus profertur. Nam ſi proferens propoſitionem ſapientem hæreſim, vel ſuſpectam de hæreſi, vel errore, hæreſim, vel errorem illum in corde teneat, iam peccat contra fidem: ſi verò nihil tale habeat in corde, non peccat contra ſtudioſitatem, nec contra temperantiam debitam in ſciendo, ſed potiùs contra temperantiam, & modeſtiam debitam in loquendo, quam vnuſquiſque debet obſeruare, vt non ſolùm à falſis abſtineat, ſed etiam à veri prolatione, quæ vel propter rem ipſam, vel modum, & verba quibus vtimur, offendere poſſit vel dare anſam ſuſpicandi ſenſum aliquem falſum, & pernicioſum in hiſce myſteriis. Malitia ergo harum aſſertionum, quando proferens falſum ſenſum non ſignificat, non eſt contra ſtudioſitatem, ſed contra alias virtutes. Et quidem quando verba propter malum ſonum, vel abuſum offendunt, vel dubium, aut ſuſpicionem ingerunt de falſo ſenſu, aut falſitate ſaltem latente in proferente circa fidem, vel circa aliquid, quod connexionem habet cum fide; qualis eſt concluſio Theologica, vel aliquid aliud, quod oportet firmum eſſe, ne fides ipſa vacillet; Hæc peccata ſunt contra ipſam virtutem fidei. Nam ſicut *diſp. 14. ſect. 1.* diximus, confeſſionem externam fidei eſſe actum proprium ipſius virtutis fidei, quatenus imperatur ab eodem habitu piæ affectionis, quo volumus cultum diuinæ veracitatis, atque adeo negatio externa fidei opponitur etiam virtuti fidei, quæ eam prohibet, vt repugnantem cultui externo veracitatis diuinæ: ſic dicendum eſt ab eadem fidei virtute, & ab eodem habitu piæ affectionis prohiberi omnes aſſertiones externas, quæ licèt non ita immediatè, vel clarè, mediatè ſaltem, vel dubiè præferunt ſpeciem aliquam, vel ſuſpicionem contra fidem: hæc enim omnia derogant cultui debito diuinæ veracitati, quam ob eius infinitam excellentiam ita debemus colere, vt nec mediatè, nec per conſequentiam, nec alio modo apparere poſſit, quòd eam negamus; ſed ita potiùs obſeruare debemus verba noſtra, vt ſynceram omnino fidem oſtendant. Vnde meritò hæc etiam peccata ab iiſdem fidei Inquiſitoribus puniuntur, vtpotè quæ eidem fidei virtuti aduerſantur.

Quando verò aſſertiones non cenſurantur propter oppoſitionem, vel ſuſpicionem oppoſitionis cum fide, ſed propter alias rationes, tunc malitia non erit contra virtutem fidei, ſed contra alias virtutes, v.g. propoſitio *ſcandaloſa* poteſt eſſe extra doctrinam fidei, vt ſupra vidimus, quatenus præbet occaſionem peccandi in aliis materiis, atque adeo malitia erit diuerſa in ſpecie, pro diuerſitate virtutis, contra quam peccandi occaſionem, & ſcandalum præbet doctrina illa. Propoſitio etiam *piarum aurium offenſiua* ſi non offendat aures circa doctrinam fidei, ſed circa alias materias, pertinebit eius malitia, ad diuerſas ſpecies iuxta diuerſitatem materiæ virtutis, contra quam offenſionem præbet. Blaſphema verò propoſitio, quæ errorem, vel falſitatem non continet continebit ſolam malitiam contra religionem, vel contra duliam, cùm eius malitia deſumatur ex irreuerentia contra Deum vel res ſacras, aut ſanctos, &c. 135

136 Quæri poteſt, quid dicendum ſit de illo, qui non profert exteriùs, ſed ſolùm in mente ſua habet aſſenſum erroneum oppoſitum concluſioni Theologicæ: ita tamen, vt non neget vllo modo præmiſſam de fide, ſed ſolùm præmiſſam illam aliam naturalem, & idcirco neget concluſionem Theologicam: an hic peccet contra fidem, vel contra alias virtutes? Reſpondeo, vel ille aduertit, præmiſſam illam naturalem eſſe euidentem, & tunc non poteſt illam negare, & falſam

Quid dicendum ſit de illo, qui non profert exteriùs, ſed ſolùm in mente habet aſſenſum erroneum oppoſitum concluſioni Theologicæ, &c.

falſam aſſerere; vel non aduertit eſſe euidentem, & tunc iterum diſtinguo. Vel enim ſcit ab aliis, vel ſaltem à pleriſque iudicari euidentem, licèt ſibi euidens non appareat, vel id ignorat. Si ignorat, non admittit errorem, cùm ignoret ſuam opinionem aduerſari concluſioni Theologicæ. Si verò ſciat ab aliis reputari euidentem illam præmiſſam, & tamen pertinaciter diſſentiat, non carebit culpa graui, cùm eo ipſo ſciat propoſitionem illam eſſe ad minùs proximam errori iuxta definitionem ſupra à nobis traditam, de propoſitione errori proxima, & quidem culpa illa erit contra fidem quia propter connexionem, quam concluſio Theologica habet cum fide, eadem fides videtur obligare ad eam non negandam, ſicut multò minùs excuſaretur, qui propoſitionem erroneam crederet, licèt id poſſet facere, negando ſolùm præmiſſam naturalem, ex qua infertur ſi tamen hic diſſenſus ſtare poſſet cum notitia de euidentia talis propoſitionis.

SECTIO IV.

De ijs, quæ requiruntur ex parte ſubiecti ad hæreſim contrahendam.

137 Diximus de iis, quæ requiruntur ex parte obiecti, vt propoſitio ſit hæretica: nunc dicendum eſt de iis, quæ requiruntur ex parte ſubiecti vt homo cenſendus ſit hæreticus: certum enim eſt, poſſe aliquem hæreſim credere, & profiteri, quin ipſe hæreticus ſit ob defectum alicuius conditionis requiſitæ ex parte ſubiecti, quæ conditiones nunc in particulari examinandæ ſunt. Aliquæ tamen breuiter indicandæ ſunt, quia de iis dixi *Diſp.* 18. *ſect.* 3. *&* 4. vbi diximus, hæreticum non eſſe in rigore proprio, qui etiam poſt baptiſmum deſerit omnino totam fidem Chriſtianam, & tranſit ad iudaiſmum, vel paganiſmum: ille enim vocatur Apoſtata, & licèt omnes hæreticorum pœnas incurrat, non tamen eſt hæreticus, quia hæreticus non eſt, qui Chriſtum non confitetur, ſed qui partem Chriſtianæ religionis propriam retinet, & ſub nomine Chriſtiano alios errores contra Catholicam fidem admiſcet.

§. I.

De Baptiſmo, an ſine illo poſſit aliquis eſſe hæreticus.

138 *An malitia hæreſis reperiri poſſit in homine non baptizato reſpondetur.* Secunda ergo, & potiſſima conditio ad hæreticum requiſita aſſignari ſolet baptiſmus, pro quo diſtinguenda eſt duplex quæſtio, Prima eſſe poteſt, an malitia hæreſis reperiri poſſit in homine non baptizato, & ille in foro Dei cenſendus ſit hæreticus, in quo ſenſu loquuti ſumus *dicta diſp.* 18. *ſect.* 3. vbi dixi differentiam hæreſis ab aliis infidelitatibus, non deſumi ex parte ſubiecti errantis, ſed ex parte obiecti negati: ſed tamen ibidem monui, me non agere de hæretico ſtrictè, ſed latè ſumpto, & in eodem ſenſo *ibi ſect.* 4. dixi, Cathecumenum recedentem à fide poſſe appellari Apoſtatam. Secunda quæſtio diuerſa eſſe poteſt, & hæc pertinet ad hunc locum *An ſtrictè loquendo, & in foro Eccleſiæ requiratur Baptiſmus ſuſceptus, vt aliquis dicatur propriè hæreticus.* an ſtrictè loquendo, & in foro Eccleſiæ, requiratur baptiſmus ſuſceptus, vt aliquis dicatur propriè hæreticus. Negat Caſtro *lib.* 1 *de iuſta hæreticorum punitione cap.*8. quia Cathecumenus eſt intra Eccleſiam ſalus enim poteſt, & extra Eccleſiam ſalus eſſe non poteſt, ergo eſt membrum Eccleſiæ, cùm ſit membrum Chriſti, cuius fidem profitetur, & ideo poſſit à Chriſto ſalutem participare: ergo eſt membrum corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia, & per conſequens poteſt Eccleſia eum iudicare, & punire, ſicut quæuis Reſpublica poteſt ſuum ciuem tanquam proprium membrum iudicare, & corrigere.

Hanc Caſtri ſententiam meritò alij omnes reiiciunt, quos afferunt, & ſequuntur Suarez *diſp.* 19. *ſect.* 5. *num.* 3. *&* 6. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *num.* 34. Hurtado *diſp.* 82. *ſect.* 2. §. 11. Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 3. *punct.* 2. *num.* 20. & alij communiter. Ratio autem eſt clara, quia Cathecumenus quantumlibet deſiderium baptiſmi oſtenderit, & fidem mente conceperit, re tamen vera nondum Eccleſiam ita ingreſſus eſt, vt Eccleſiæ iudicio ſubeſſe poſſit, vt definitur in Tridẽt. ſeſſ. 14. c. 2. his verbis: *cum Eccleſia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi, inquit Apoſtolus de his, qui foris ſunt iudicare?* non poteſt ergo Eccleſia eos, qui nondum per baptiſmi ianuam in eam ſunt ingreſſi, pœnis ſuis propter eorum crimina punire, atque adeò licèt in foro Dei hæretici fiant, recedendo ab aliquo dogmate Chriſtianæ fidei, non ſunt tamen hæretici in foro Eccleſiæ, nec eos ſub hæreticorum nomine Eccleſia intelligit, quoties pœnas aliquas aduerſus hæreticos ſtatuit. Sunt enim de corpore Chriſti, atque adeo ad Eccleſiam pertinent, ſolùm interiùs, & quoad fructus interiores, & inuiſibiles participandos, non verò exteriùs, & quoad effectus viſibiles, quia nondum ſigno viſibili Baptiſmi inſigniti ſunt, nec per viſibilem ianuam ſunt ingreſſi in corpus Eccleſiæ viſibile, quare ab Eccleſia, quæ eſt viſibilis Reſpublica, iudicari non poſſunt: & hic eſt ſenſus, & praxis ipſius Eccleſiæ, quæ nunquam ſe ſe ingerit in hæc iudicia, ſed ea relinquit inuiſibili iudici, qui Deus eſt, vt innumeris adductis teſtatur Farinacius *de hæreſi quæſt.* 178. *à num.* 128. per plures ſequentes. 139

140 *An qui baptizatus fuit baptiſmo inualido ob defectum ſubſtantialem in materia vel forma, vel intentione, ſit poſtea hæreticus punibilis ab Eccleſia.* Circa hoc dubitatur primò: An qui baptizatus fuit, ſed tamen baptiſmo inualido ob defectum ſubſtantialem in materia, vel forma, vel intentione, ſit poſtea hæreticus punibilis ab Eccleſia. Affirmant Alfonſus de Caſtro, Simancas, Gabriel. Azor, & Farinacius apud Caſtrum Palao *dicto puncto* 2. *num.* 20. quibus adde Sayrum, & Henriquez apud Dianam *part.* 4. *tract.* 8. *de officio & poteſtate Inquiſitorum reſolut.* 78. quod probat Simancas, quia iſte baptizatus eſt baptiſmo Flaminis; & quia in hac re plus operatur opinio, quàm veritas. Alij tamen communiter, & meritò id negant, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *dicto cap.* 7. *num.* 34. Caſtro Palao *loco proximè citato*, Suarez *dicta ſect.* 5. *num.* 8. Hurtado *dicta diſp.* 82. §. 17. & alij. Quia adhuc in eo caſu verificatur ratio à Tridentino adducta, quod ille verè non eſt ingreſſus in Eccleſiam per baptiſmi ianuam, atque ideo foris adhuc ſit, quare ad Eccleſiæ iudicium adhuc non ſpectat. Nec obſtat, quod dicebatur de baptiſmo Flaminis: nam illud retorquet bene Suarez aduerſus ipſum Simancam, qui negauerat Cathecumenum

cumenum poſſe ab Eccleſia vt hæreticum puniri, cùm tamen Catecumenus etiam baptiſmum flaminis acceperit, nempe deſiderium baptiſmi. Nec denique poteſt magis opinio, quàm veritas operari in hoc caſu, cum ſupponamus conſtare iam Eccleſiæ ſufficienter de inualiditate baptiſmi ſuſcepti, atque ideo iam non manet opinio de baptiſmo, ſed notitia manifeſtata de carentia baptiſmi.

141 Solùm poſſet obſtare id, quod refert Caſtro Palao *dicto tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 8. *punct.* 16. §. 6. *num* 3. nempe Cæſarauguſtæ anno 1619. quemdam Maurum, qui aduersùs fidem noſtram deliquit, reconciliatum fuiſſe, etiamſi allegaſſet ſe baptizatum non fuiſſe, & verè in libro Parochi eius baptiſmus ſcriptus non inueniretur. Vnde ipſe infert, ad hoc ſufficere, quòd in communi hominum æſtimatione reputetur baptizatus, quia inter Chriſtianos natus, & nutritus eſt. Cui ex parte fauere videtur Sanchez *dicto capite* 7. *num.* 36. vbi cum Sayro, & Henriquez docet, poſſe eiuſmodi hominem cogi ſaltem ab Eccleſia ad verum baptiſmum ſuſcipiendum, quando inualidum ſuſcepit, quia iam ea parte ſua illum ſuſceperit. Hoc tamen mihi non ſatis videtur conſequenter dici, quia voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, non dat ius Eccleſiæ, vt cogat ad illum ſuſcipiendum: nam Cathecumenus eo ipſo, quòd in albo Cathecumenorum vult adſcribi, oſtendit voluntatem ſuſcipiendi baptiſmum, & quidem voluntas illa ſufficit, vt ſi morbo præuentus ſenſum amittat, vel rationis vſum, poſſit validè baptizari. Et tamen ſemper antequam baptizetur, poteſt ab ea voluntate ita recedere, vt non poſſit ab Eccleſia cogi ad baptiſmum, vt fatetur expreſſè Suarez *dicta ſect.* 5. *num.* 6. quia eiuſmodi voluntas, & petitio baptiſmi nullum ius Eccleſiæ dat non ſubſequuto ipſo baptiſmo: ſi ergo conſtat de baptiſmo vero non ſubſequuto, non poteſt ab Eccleſia cogi ad permanendum in ea voluntate.

Maurus non baptizatus, Cæſarauguſtæ reconciliatus ob delictũ commiſſum contra noſtrã religionem.

142 Ad exemplum ergo, & caſum Mauri illius ſuprà adductum dicendum eſt, vel rem manſiſſe dubiam, & in dubio præſumptum fuiſſe baptizatum propter poſſeſſionem, & communem exiſtimationem, vt mox videbimus; vel certè illum non fuiſſe punitum vt hæreticum propter hæreſim, ſed propter delictum commiſſum contra noſtram religionem. Sciendum enim eſt, licèt Eccleſia non procedat contra non baptizatos præcisè propter hæreſim, vel propter negationem fidei, in aliquibus tamen caſibus procedere contra infideles ſubditos Principibus Chriſtianis, vt conſtat ex Bulla Gregorij XI. incipiente, *Admodum dolenter audiuimus,* & Bulla Gregorij XIII. incipiente, *Antiqua Iudæorum improbitas,* quas refert Peña inter litteras Apoſtolicas, in fine directorij, & de quibus tractat Diana *dicta parte* 4. *tract.* 7. *de pœnis, delictorum, &c. reſolutione* 2. Caſtro Palao *dicto* §. 6. vbi Inquiſitoribus committitur, vt puniant Iudæos, & alios Paganos negantes, quæ in ſua ſecta communia habent cum noſtra religione, vt Deum vnum, æternum, omnipotentem, creatorem &c. Item ſi Dæmones inuocant, colunt, conſulunt, vel iis ſacrificia, vel thura offerunt. Si Chriſtianos velint ſeducere, vel ad ſuos ritus, vel ad alia falſa dogmata ſollicitant, vel ſi eos, qui fidei amplectendæ voluntatem oſtendunt, ab eo propoſito retrahant, eóſve impediant. Si blaſphemias proferant hæreticales in Chriſtum, vel Deiparam, vt illum eſſe peccatorem, hanc non eſſe virginem, vel alia eiuſmodi dicant. Si hæreticos, vel Apoſtatas adiuuent, vel defendant. Si libros prohibitos deferant, retineant, diuulgent, vel ad id operam ſuam conferant. Si deriſioni habeant Chriſtianos, ſacram hoſtiam, Crucem, Chriſtum Dominum conſpuentes, vel quid ſimile facientes. Si Chriſtianas nutrices habeant, vel cogant eas, quando communicant, vno, aut pluribus diebus effundere lac in cloacas, aut latrinas. Quali autem pœna Inquiſitores punire debeant infideles ob hæc delicta, tradunt Doctores, quos congerit Diana *dicta reſolutione* 2. Vnde alij, quos ibi refert, ſatis probabiliter inferunt contra alios id negantes, poſſe ab Inquiſitoribus puniri Iudæum, qui ex Iudaiſmo, ad Mahometiſmum tranſit, quia eo ipſo negare incipit aliqua noſtræ religionis dogmata, quæ Iudæi nobiſcum communiter credunt, & profitentur. Vnde conſtat quomodo Maurus ille non baptizatus puniri potuerit ab Inquiſitoribus, non propter hæreſim, ſed propter alia delicta hîc enumerata, quæ etiam in non baptizatis puniuntur.

Hinc ſecundò dubitari ſolet, quid dicendum ſit de eo, cuius baptiſmus dubius eſt, an hic ſi in hæreſim incidat, puniri poſſit ab Eccleſia, tanquam hæreticus. De hoc agit breuiter Diana *dicto tract.* 8. *reſolutione* 115. & refert ſententiam Didaci Canteræ *in quæſtionibus criminalibus, capite primo de hæreticis, numero quinto,* dicentis, ſi ille natus eſt, & conuerſatus inter Chriſtianos, præſumi in dubio baptizatum, & puniri tanquam hæreticum: è contra verò ſi ſit natus, & conuerſatus inter infideles: de quo non videtur eſſe controuerſia. Difficultas eſſe poteſt, quando facta diligentia res maneat dubia, an fuerit baptizatus; vel quando conſtat de baptiſmo collato cum materia, vel forma, quæ reuera eſt dubia, & ita manet dubius baptiſmi valor. Quo caſu iuxta principia generalia ego diſtinguerem: nam vel dubium eſt poſitiuum, vel negatiuum: ſi dubium ſit poſitiuum, hoc eſt, habens rationes probabiles pro vtraque parte, tunc videri poſſet; quod Iudex Eccleſiaſticus debet iudicare ſecundùm probabiliorem opinionem, vt cum aliis dixi *tom.* 2. *de Iuſtitia, diſp.* 37. *ſect.* 10. *num.* 116. quare ſi probabilius ſit; non eſſe validè baptizatum, non debet eum punire vt hæreticum; poterit tamen ſi probabilius ſit, eſſe baptizatum: & in vtroque caſu debet iterum ſub conditione baptizari. Si autem æquè probabilis ſit vtraque pars poterit Iudex quam voluerit ſententiam amplecti, vt dixi *ibid. num.* 115. Sed tamen puto in neutro caſu puniri poſſe pœna ſaltem ordinaria, nec doctrinam illam poſſe bene ad hos caſus applicari, quia procedit ſolùm de dubio poſitiuo, & probabilitate, quæ verſatur circa ius: quando verò dubium etiam poſitiuum verſatur circa factum, dixi *ibid. num.* 133. fauendum eſſe Reo. Tale autem eſt dubium hoc, quod totum verſatur circa factum, an hic fuerit, vel non fuerit reipſa baptizatus: quare dum factum manet dubium; non debet reus abſolutè condemnari in foro externo, niſi ſint aliæ Iuris præſumptiones contra ipſum: an verò poſſit ad pœnam extraordinariam leuiorem damnari, vide quæ dixi *ibid. ſect.* 12. *num.* 141. *& ſequentibus:* 143

An is cuius Baptiſmus dubius eſt, ſi in hæreſim incidat, puniri poſſit ab Eccleſia, tanquam hæreticus.

iu foro autem conſcientiæ ipſe poterit indicare ſe non incurriſſe cenſuras, & alias pœnas hæreticorum, cùm probabiliter indicet ſe non fuiſſe baptizatum, atque ideo non fuiſſe capacem incurrendi.

144 Quando verò dubium eſt negatiuum, iu quo pro neutra parte fundamenta ſunt probabilia, ego putarem reum non poſſe condemnari, vt hæreticum, niſi contra ipſum ſtaret aliunde præſumptio ex poiſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, vel ex aliis capitibus. Ratio eſt, quia vt condemnetur reus debet probari delictum: ſi autem delictum nec certò, nec probabiliter probetur, non apparet, quomodo poſſit condemnari. Delictum verò in caſu noſtro eſt hæreſis, quæ vt hæreſis punibilis ſit, debet eſſe hominis baptizati: ſi ergo non probetur baptiſmus, non probatur hæreſis punibilis, onus autem probandi incumbit auctori, niſi ſit aliunde præſumptio contra reum, quæ in ipſum probandi onus reiiciat.

An is, qui ficté voluit baptizari, cum voluntate nō recipiēdi Sacramētū puniri poſſit tāquam hæreticus.

145 Tertiò dubitatur circa hoc ipſum, an ſi baptiſmus validus fuit ex parte materiæ, formæ, & miniſtri, ſed inualidus ex parte baptizati, qui fictè, & ſine intentione voluit exteriùs baptizari, cum voluntate non recipiendi ſacramentum, puniri hic poſſit propter hæreſim tanquam hæreticus. Reſpondetur breuiter cum Suare *dicta ſect.* 5. *num.*9. & Sanchez *lib.*3. *in Decalogum capite* 7. *num.* 35. in foro externo præſumi ab Eccleſia validè baptizatum, atque adeo puniendum vt hæreticum, niſi fictio illa interna aliunde probari poſſit. Addit bene Hurtado *dicta diſp.*82.§.8. ſi ſeriò abſque coactione, ſed ſolo ardore baptiſmi, dicat ſe non validè baptizatum, debere Epiſcopum, aut Parochum illum baptizare abſolutè, vel ſub conditione pro qualitate argumentorum: credendum enim eſt, in ea materiá præſertim, quando confeſſio baptiſmi inualidi non ei deſeruit ad fugiendum aliquod periculum, vel incommodum, quod timet ſi ſe baptizatum fateatur.

An puniri poſſit tanquā hæreticus qui ſe Chriſtianum, & baptizatum profitetur, licet poſtea reperiatur nō validè baptizatus?

146 Quartò dubitatur de eo, qui ſe vt Chriſtianum & baptizatum profitetur, an ea publica profeſſio ſufficiat, vt puniatur tanquam hæreticus, licèt poſtea reperiatur non validè baptizatus. Caſtro Palao *dicto tract.*4. *diſp.*8. *pu*[illegible] 16.§.6. *num.*3. videtur affirmare cum aliis quos affert: quia ille offendit religionem noſtram, quam externùs falſum profitetur. Hoc tamen non probat, quòd debeat tanquàm hæreticus puniri, ſed ſicut puniuntur Iudæi, & alij infideles in iis caſibus, in quibus puniri poſſunt ob religionem Chriſtianam læſam: non tamen puniuntur ob infidelitatem, vel hæreſim contra illam. Quare ſi ille ſciret, ſe non fuiſſe baptizatum, & tamen ſe ingereret actibus Chriſtianorum propriis, verbi g. ſuſcipiendo Euchariſtiam, & ſe ſe Chriſtianum ſimulando, ne à Chriſtianorum commercio, & cohabitatione excluderetur, poſſet ob illa puniri, quia offendit, & lædit Eccleſiam eiuſque ſacramenta, decipiendo in re graui, & ſe ſe ſub baptiſmi ficti prætextu Chriſtianis ritibus ingerendo. Noui ego Iudæum Romanum ita ſe gerentem, qui etiam cum Chriſtianis ad ſacram hoſtiam accedebat, vt pro Chriſtiano à ſociis haberetur, qui tamen, antequam omnino detegeretur Chriſtianus, ni fallor, factus fuit, vt iam licitè proſequeretur in iis, quæ antea illicitè & ſacrilegè faciebat.

147 Quintò dubitatur de eo, qui coactus metu baptiſmum ſuſcepit, an ſi poſtea contra fidem delinquat, poſſit vt hæreticus puniri. Diſtinguenda eſt duplex coactio, prima omnino extrinſeca, & ipſo apertè renitente, & proteſtante ſe diſſentire, & tunc baptiſmus eſt irritus, vtpote collatus adulto ſine voluntate eum recipiendi, quæ coactio cum conſtet Eccleſiæ, non poteſt pro hæretico haberi, aut puniri. Secunda coactio eſt, qua ex metu cogitur conſentire, conſentit tamen, & oſtendit ſe conſentire, & hic conſenſus validus eſt: nam voluntas coacta voluntas eſt, & reddit baptiſmum validum, & fit ſubditus Eccleſiæ, à qua poſtmodum puniri poteſt tanquam hæreticus vt habetur in Concil. Toletan.4.c.56. quod poſtea probauit Innocentius III. in cap. *Maiores*, de Baptiſmo, & docent Doctores, quos congerunt Caſtro Palao *dicto tract.*4. *diſp.*3. *punct.*2.*in fine*, & Farinacius *de hæreſi quæſt.*178. §.6.*n.*141.& 142.

An qui coactus metu baptiſmum ſuſcepit, ſi poſtea contra fidem delinquat, poſſit vt hæreticus puniri.

§. II.

An in hæretico neceſſe ſit, quòd antea crediderit.

LOquimur ſemper de hæretico punibili ab Eccleſia: nam in ordine ad contrahendam malitiam hæreſis iam diximus *ſupra diſp.*18. *ſect.*3. eſſe verum, & ſubſtantialiter hæreticum, quicumque profitetur Chriſtum, & aliquos noſtræ fidei articulos negat, licèt ille non profiteatur Chriſtum per veram & ſupernaturalem fidem diuinam, quæ in infideli eſſe non poteſt: ſicut eſt Iudæus, qui confitetur vetus teſtamentum ſeu Chriſtum in figura, & negat Chriſtum veniſſe; qui certè non credit vetus teſtamentum per fidem diuinam, & ſupernaturalem, vt conſtat. Sufficit ergo quod fides Chriſti objectiua materialiter ſuſcipiatur, ſiue per actum naturalem, ſiue per ſupernaturalem: omnis enim qui cum profeſſione Chriſti coniungit alios errores, hæreticus dicitur, ſicut dicitur Iudæus, qui profitetur Chriſtum, ſed negat veniſſe. Dubium ergo ſolùm nunc reſtat, an puniendus ſit, vt hæreticus, & pœnas Eccleſiaſticas hæreticorum incurrat, qui nunquam habuit fidem ſupernaturalem, an verò ad hoc requiratur, quod aliquando fidem infuſam habuerit. 148

An puniendus ſit, vt hæreticus & pœnas Eccleſiaſticas hæreticorum incurrat, qui nunquā habuit fidē ſupernaturalē

Hurtado *dicta diſp.*82.*ſect.*2.§.8. dicit, vt aliquis ſit hæreticus, exigi, quòd aliquando fidem habuerit, & clariùs §.14. neceſſariam eſſe ad hæreſim eam Chriſti profeſſionem, per quam homo ſit moraliter certus de omni doctrina fidei, & paratus actu, vel habitu ad eam ſequendam ex auctoritate Eccleſiæ: alioquin nunquam ille homo fuit in profeſſione Chriſtiana. Hæc autem fides in adulto nunquam ſeparatur ab infuſa. Vnde infert ex hypotheſi, quòd aliquis erret quin habuerit fidem ſupernaturalem, eum minimè eſſe hæreticum. Hæc Hurtadus, qui tamen oppoſitum ſignificaſſe videbatur *diſp.*21. *ſect.*3, §.11. Et quidem negari non poteſt, id eſſe contra communem fidelium ſenſum, & praxim Eccleſiæ, quæ hæreticos ſimpliciter, & abſolutè reputat eos omnes, qui baptiſmo ſuſcepto, & Chriſti nomen profitentes errores alios contra fidem tenent, quantumuis Catholici nunquam fuerint, vt latiùs probat Suarez *diſp.* 16. *ſect.*4. *num.*5. & *diſp.*19. *ſect.*5. *num.* 1. & 2. & conſentiunt alij, quos attuli *dicta diſp.*18.*ſect.*3. Quamuis enim 149

qui

qui in infantia baptizatur apud hæreticos, & apud eos in falſa doctrina nutritur, poſtea factus adultus poſſit aliquandiu non peccare contra fidem Catholicam, quandiu non ei proponitur ſufficienter vt obligetur ad eam amplectendam: poſtquam tamen fides Catholica ei ſufficienter proponitur, vt obligatio eam amplectendi, & relinquendi errores contrarios, ſi adhuc in iis perſeueret, erit hæreticus, & vt talis ab omnibus reputatur, & ab ipſa Eccleſia, quæ nunquam inquirit, an antea Catholicus fuerit, ſed ſolùm an ſit baptizatus, & contra fidem Catholicam peccet, quibus ſtantibus eum excommunicatum iudicat, aliiſque Eccleſiaſticis pœnis irretitum: non eſt ergo neceſſe, quod antea fidem habuerit, vt hæreticus ſit, ſed ſufficit eſſe baptizatum, & retenta adhuc Chriſtianitatis profeſſione Catholicæ fidei diſſentire, quando ei ſufficienter proponitur, vt cum aliis etiam notauit Thomas Sanchez *lib. 2. in decalog. c. 1. n. vltimo.*

150 Dices, eos omnes in baptiſmo fidem ſuſcepiſſe ſaltem quoad habitum infuſum, quare meritò reputantur hæretici, qui poſtea reiiciunt fidem infuſam, quam acceperunt. Reſpondeo, inprimis in mea ſententia non infundi habitum fidei ſine habitu charitatis, vt dixi *ſuprà diſp. 16. ſect. 2.* quare licèt infans baptizatus apud hæreticos vtrumque habitum accipiat, adultus tamen, qui ab hæreticis in hæreſi culpabiliter exiſtens baptizatur, neutrùm habitum accipit, & tamen perſeuerans in eodem errore poſt baptiſmum eſt verè hæreticus ab Eccleſia punibilis. Deinde dato quòd adulto poſſit habitus fidei in baptiſmo, vel etiam extra baptiſmum infundi ſine gratia, & charitate; id tamen non fit ſine aliquo actu fidei infuſæ præcedente, tanquam diſpoſitione requiſita ex lege Dei, neque id concedunt illi auctores, ſed omnes exigunt eam diſpoſitionem in adulto ad primam infuſionem habitus fidei. Alioquin poſſet infundi habitus fidei in baptiſmo homini perſeueranti actu in ſua infidelitate, quod eſt impoſſibile, cùm peccatum infidelitatis expellat habitum fidei antea infuſum. Si ergo adultus perſeuerans in ſua infidelitate culpabili baptizetur apud hæreticos, non recipit habitum fidei infuſum, & tamen poſtea reputatur hæreticus ab Eccleſia punibilis, licèt nunquam habuerit fidem infuſam actualem, nec habitualem. Denique licèt id totum tibi concedamus, nempe in baptiſmo etiam apud hæreticos infundi ſemper habitum fidei omnibus, ſiue paruulis, ſiue adultis (quod falſum omnino eſt) nihil contra nos haberetur: nam adhuc verum eſſet id, quod nunc contendimus, nempe ſufficere baptiſmum ſuſceptum, vt error contra fidem poſtea reddat hominem hæreticum punibilem ab Eccleſia: ſi enim baptiſmus ſemper affert habitum fidei infuſæ, iam error conſequens erit contra fidem infuſam antea ſuſceptam, & per conſequens verum erit, nihil aliud requiri quàm baptiſmum præteritum, licèt homo ille nunquam crediderit actu fidei infuſæ, vllum articulum religionis Chriſtianæ.

151 Dices, hæreticus non eſt, qui non profitetur Chriſtum, ſed erit Iudæus, vel Paganus: non videtur autem profiteri Chriſtum, niſi, qui certò credit in Chriſtum, atque adeo actu fidei infuſæ, qui ſolus certitudinem habet: non enim dicitur Chriſtianus, qui ſolùm opinionem probabilem haberet de Chriſtiana religione, vel de Chriſti aduentu iam poſito, ergo non eſt hæreticus, qui non credidit aliquando fide infuſa doctrinam noſtræ fidei. Reſpondeo, hoc argumentum, ſi quid probat, probare etiam quòd cum ipſa hæreſi manere debeat fides ſupernaturalis de veritate Chriſtianæ religionis: in hæretico enim non tam requiritur, quod antea profeſſus fuerit, quàm quòd actu profiteatur Chriſtianam religionem: nam ſi illam iam nunc non profitetur, non erit hæreticus, ſed infidelis, Iudæus, vel Paganus, licèt antea Chriſtianus fuerit. Sicut ergo ſufficit in hæretico quòd actu profiteatur Chriſtianam religionem, licèt non illam credat fide infuſa; ita multò magis ſufficiet illam crediſſe etiam ſine fide infuſa, dum tamen eam non omnino abiecerit, ſed ex parte adhuc retineat.

Poteſt tamen quæſtio leuioris momenti eſſe, an dicendus ſit hæreticus, qui de Chriſtiana religione retinet opinionem probabilem, non tamen firmum aſſenſum. Hoc, inquam, dubium, quoad rem ipſam parui ponderis eſt, quia ſiue ille dicendus ſit hæreticus, ſiue infidelis alio genere infidelitatis; ſi tamen baptizatus eſt, certum eſt mihi, quòd poſſit incurrere pœnas omnes Eccleſiaſticas internas, vel externas contra hæreticos ſtatutas; ſicut & illas incurreret Apoſtata, qui poſt baptiſmum ſuſceptum tranſit ad Iudaiſmum, vel Paganiſmum, licèt hic non ſit propriè hæreticus, ſed Iudæus, vel Paganus. Reſtat ergo ſolùm quæſtio ferè de nomine, an ille, qui ſolum retinet opinionem formidoloſam de veritate noſtræ religionis, dicendus ſit hæreticus: in quo placet magis, quòd non ſit appellandus propriè hæreticus: quia non profitetur propriè Chriſtianam religionem; nam *profiteri* ſonat plus quam aſſenſum formidoloſum, nempe firmam adhæſionem cum mentis ſtabilitate, ſicut ergo dubius in aliquo fidei articulo eſt hæreticus, ita dubitans, vel formidans de. Aduentu Chriſti poſito eſt infidelis, infidelitate quæ reduci poteſt ad Iudaiſmum; non tamen erit propriè Iudæus: nam Iudæus profitetur firmiter ſectam ſuam, quod ille non facit, ſed fluctuat: quod idem dicendum videtur de habente aſſenſum probabilem, cùm hic etiam formidet. Si tamen aliquis retineat aſſenſum firmum circa alios articulos, & opinionem ſolam de veritate Euchariſtiæ, v. g. hic non ſolùm reductiuè, ſed propriè, & directè eſſet hæreticus, quia negaret aliquid pertinens ad fidem, nempe infallibilitatem, & certitudinem noſtræ fidei circa Euchariſtiam. Vnde infero contra Hurtadum *dicto §. 14. diſp. 82.* poſſe aliquem eſſe propriè hæreticum, & punibilem vt talem ab Eccleſia, qui nec nunc, nec antea profeſſus, vel confeſſus fuerit auctoritatem Eccleſiæ. Poteſt enim quoad reliqua religionem Chriſtianam, & Chriſtum confiteri, & credere negando articulum illum de auctoritate Eccleſiæ; quare ſi baptizatus ſit, erit hæreticus negans vnum articulum fidei noſtræ, & quoad alios Chriſtianam religionem profitendo, & actu naturali fidei amplectendo.

152

An dicendus ſit hæreticus qui de Chriſtiana religione retinet opinionẽ probabilem, non tamen firmũ aſſenſum.

An qui ſolã retinet opinione formidoloſam noſtræ religionis, dicendus ſit hæreticus.

Poteſt aliquis eſſe propriè hæreticus, & punibilis ab Eccleſia qui nec nunc, nec antea confeſſus fuerit auctoritatem Eccleſiæ.

Aduertunt denique, & fatentur omnes, non requiri in hæretico, quod veritatem, vel articulum illum fidei, quem hæreticè negat, antea crediderit: ſatis eſt, quod Chriſtianam religionem quoad ſubſtantialia profeſſus fuerit, vel profiteatur: multi enim hæretici fiunt circa dogmata denuo ab Eccleſia definita, de quibus

antea non cogitauerant, vt notat Suarez *d. diſput.19.ſect.5.num.2.*

§. III.

De deliberatione in hæretico requiſita.

153 DEliberatio etiam requiritur ex parte ſubiecti, vt aliquis ſit hæreticus Eccleſiaſticis pœnis punibilis, & quidem deliberatio plena, ſine qua non datur culpa mortalis; & quamuis poſſit in hac materia contingere peccatum veniale ex defectu plenæ deliberationis; illa tamen non appellatur *hæreſis*, nec ponitur ab Eccleſia, quæ nomen hoc applicuit ad illam ſolam hæreſim, quæ cum peccato mortali, & cum plena deliberatione admittitur. Aduertunt autem Doctores, frequenter contingere præſertim ſcrupuloſis mẽtibus, vt hi diſſenſus interni ſine deliberatione fiant, vel veriùs non fiant, ſed fieri appareant ob vehementiam imaginationis, aut tentationis à Dæmone immiſſæ, remediumque optimum eſſe eas cogitationes irridere, & de iis non curare: de quo videri poſſunt Gerſon, & alij, quos affert Sanchez *lib.2.in Decal.cap.7 num.13.& 14.* Aduerte item, in foro externo non præſumi defectum plenæ, & ſufficientis deliberationis ad peccatum graue in blaſphemiis hæreticalibus, quæ impetu vehementis iracundiæ proferuntur, imo grauiter puniuntur, vt contra aliquos notat cum aliis Diana *4.part.tract.7.de pœnis delictorum,&c. reſolut.8. & tract.8. de officio & poteſtate inquiſitorum reſol.87.* vbi etiam an de vehementi, an ſolùm de leui, an nullo modo abiurare cogendi ſint.

Ad hoc caput deliberationis requiſitæ ex parte ſubiecti ſpectat potiſſimum duplex quæſtio. Prima eſt de pertinacia requiſita ad hæreſim punibilem. Secunda de ignorantia inuincibili, aut etiam vincibili, an & quomodo excuſet ab hæreſi, & eius pœnis contrahendis, de quibus ſuo ordine agendum erit duabus ſectionibus ſequentibus.

SECTIO V.

De pertinacia, an, & qualis in hæretico requiratur.

154 FAtentur omnes, requiri pertinaciam, vt aliquis hæreticus ſit, & dicatur, atque adeò, vt hæreticorum pœnas incurrat Eccleſiaſticas. Quod ſupponitur in Conciliorum decretis damnantibus eos, qui pertinaciter contradixerint; in cap. *Damnamus*, de ſumma Trinit. Clement. 1.§. *porro* eodem titulo cap.vnico, eodem titulo lib.6. Clement. vnica §.vltimo de vſuris, & aliis, quæ congerit Suarez *diſp.19.ſect.3.num.9.* vbi etiam apud Coninch. *diſp.18.dub.7.num.76.* videri poſſunt loca Auguſtini eam pertinaciam exigentis, & de communi doctorum conſenſu videri etiam poteſt vltra alios Farinacius *de hæreſi, quæſt.196.* & plures etiam congerit Diana 4. parte tract.7 de pœnis delictorum &c. reſolutione 36. Quæſtio tota eſt, quanta, & qualis hæc pertinacia eſſe debeat.

155 *Pertinacis etymologia.* *Pertinacem* aliqui cum Iſidoro lib.10. ſub littera P. volunt dictum eſſe, quaſi *imprudenter tenentem*, quam etymologiam approbare videtur Suarez *dicta ſect.3. num.12.* ſed alij cum Varrone deriuant à *pertendendo*. Alij fortaſſe meliùs deducunt à *per*, & *teneo*, quaſi pertinax, ſic *nimis tenax*, vt videri poteſt apud Calepinum in verbo, *pertinax*, vbi etiam afferuntur loca nonnulla, in quibus in bonam etiam partem vſurpatur: frequentiùs tamen in malam, & in præſenti materia ſignificat procul dubio vitioſam & obſtinatam tenacitatem propriæ ſententiæ contra ſenſum Eccleſiæ. Quo ſuppoſito primum dubium eſſe poteſt, an requiratur pertinacia contra Eccleſiam, an verò ſufficiat quod reiiciatur fides ſufficienter propoſita, licèt nihil proponatur de ſenſu Eccleſiæ. *An requiratur pertinacia cotra Eccleſiam.* Diximus enim *ſuprà Diſput.1. ſect.12.* non repugnare quòd aliquid proponatur, vt euidenter credibile, & cum obligatione id credendi, quamuis non proponatur auctoritas Eccleſiæ: ſi quis ergo diſſentiret, peccaret quidem contra fidem peccato infidelitatis, & perderet habitum fidei infuſæ: an verò eſſet hæreticus, diximus *hac eadem diſputatione ſect.2.* agentes de iis, quæ ad hæreſim requiruntur ex parte obiecti, ad quem locum pertinet hoc dubium. Nam hæc circunſtantia non ſe tenet ex parte ſubiecti, ſed ex parte obiecti, cui per diſſenſum contradicitur. Vnde ibi diximus caſum eſſe metaphyſicum, ſi res ipſa ſit de iis, quæ non ad reuelationem priuatam, ſed communem ſpectant. Semper enim obiicitur auctoritas contraria Eccleſiæ. Data tamen illa hypotheſi, eum non fore hæreticum propriè loquendo, quia hoc nomen ex vſu Eccleſiæ vſurpatur ſolùm ad ſignificandum eum, qui Eccleſiæ Catholicæ ſeſe opponit, quare conſequenter ille non incurreret cenſuras, & pœnas hæreticorum. Semper tamen in foro externo præſumetur hæreticus, quia non præſumetur pertinacia contra reuelationem publicam, ſine pertinacia contra auctoritatem Eccleſiæ.

Secundum dubium, & magis ad rem præſentem eſt, an hæc pertinacia dari poſſit, antequam errans admoneatur de ſuo errore, & ipſe monitionem contemnat. 156 *An pertinacia dari poſſit, antequam errans admoneatur de ſuo errore, & ipſe monitionẽ contemnat.* Eſt enim aliquorum ſententia id exigens, atque adeo temporis durationem non modicam, in quo incorrigibilitas appareat, & obſtinatio contra monitiones, & correctiones adhibitas. Pro qua citari ſolent Sylueſter verbo *hæreſis 1.quæſt.2.num.5.* & Archidiaconus apud ipſum dicentes hæreticum eſſe, qui publicè, vel latenter diu in errore perſiſtit. Alij tamen eos explicant, quod loquantur non de culpa ipſa, ſed de præſumptione criminis, & pertinaciæ in foro Eccleſiaſtico. Eam tamen videtur docuiſſe Alciatus in l.1. Cod. de ſumma Trinitate, num.3. vbi ſic ait: *Pertinacia eſt, quæ hominem hæreticum facit, quapropter ſi quiſquam in Trinitate non rectè ſentiat, niſi admonitus perſiſtat, hæreticus non eſt.* Quod idem docuiſſe videtur Menochius volum.2. Concil.149. num.49. dicens: *vt quis dicatur hæreticus pertinax, debet conſtare quod fuit monitus, & inſtructus de veritate, & quod ea inſtructione ſpreta perſiſtat in eadem opinione.* Pro quo citat Lupum, & Turrecrematam, quibus alij addunt Palatium, Rubeum in allegatione in materia hæreſ. §.3. & fundari poſſunt in verbis Pauli ad Titum 3. *hæreticum hominem poſt primam & ſecundam admonitionem deuita.* & Auguſtini contra Manichæos relati in cap. *qui in Eccleſia, 24.q.3.* dicentis, *Qui in Eccleſia Dei morbidum aliquid prauúmque ſapiunt ſi correcti*

vt ſanum rectúmque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici ſunt. Sed tamen Alciatus, & Menochius explicari adhuc poſſent, ſicut & alij, cùm enim hi [illegible] ſint, qui de foro externo ſolùm agunt, [illegible] ſolùm foro dicunt excuſari poſſe reum, ſi monitus non fuit nec correctus, [illegible] paratus enim erat [illegible], & errorem deponere ſi monitus fuiſſet. Cæterum in foro Dei qui corda [illegible], ſi verè [illegible] de paratus non erat ad errorem corrigendum, quippe ſciebat iam bene eum eſſe contra Eccleſiæ ſenſum, non excuſabitur ab hæreſis labe [illegible] trahenda ob defectum monitionis externæ.

157 Communis ergo, & veriſſima Theologorum ſententia docet, eam monitionem, vel temporis diuturnitatem, aut moram non exigi, vt aliquis hæreticus fiat, & pœnas hæreticorum incurrat, ſed ſufficere, quòd cum deliberatione plena errorem amplectatur, & exprimat, quem videt ab Eccleſiæ ſenſu, & definitione alienum eſſe. Ita Suarez *dicta diſp. 19. ſect. 3. n. 2;* Caiet. Vaſquez, Valentia, & alij innumeri quos afferunt, & ſequuntur Sanchez *de [illegible] l. cap. 7. num. 7.* & Diana *dictare [illegible] 30.* qui bene ex alijs à ſe relatis obſeruat contra Alciatum, & alios, nec etiam in foro externo requiri [illegible] monitionem, & correctionem præcedentem, vt aliquis tanquam hæreticus, & pertinax puniatur, nec id quidem in praxi ſancti officij obſeruari. Si enim aliunde conſtare poſſet ex ipſa doctrinæ notorietate, & qualitate perſonæ, alijſque circunſtantijs, non potuiſſe Reum ignorare oppoſitionem illius doctrinæ cum Eccleſia, eo ipſo iudicabitur hæreticus & ad hunc finem interrogatur in iudicio an ſciret, quod id eſſet contra Eccleſiæ doctrinam, quod ſi fatetur, iam cenſebitur ſufficienter hæreſim, & pertinaciam confeſſus.

Communis & veriſſima ſententia.

158 Ratio autem eſt clara, quia monitio externa ſolùm deſeruire poteſt, vt errans aduertat ad oppoſitionem ſui erroris cum doctrina Eccleſiæ. Si ergo id [illegible] tum ipſe multo melius ſcit ex libris, & definitionibus Conciliorum, quàm ex monitoris verbis ſcire poſſet, non eſt cur neceſſaria ſit alia monitio, vt pertinax ſit contra Eccleſiam. Neque etiam ad hoc alia temporis [illegible] requiritur, cùm breuiſſimè poſſit auctoritas, & [illegible] ſus Eccleſiæ cognoſci, & deliberatè [illegible], ſicut in alijs peccatis contingit, & à [illegible] optime arguitur ex actu fidei, quem breuiſſime poteſt homo elicere, & Eccleſiæ ſe reuerenter ſubmittere, eiuſque doctrinam amplecti; contrariorum autem eadem eſt ratio, [illegible] plus temporis requiritur, vt ab Eccleſia pertinaciter recedas, quàm vt ad eam [illegible], & breuiſſimè accedas. [illegible] in contrarium adducta, [illegible] Suarez [illegible] ponuntur [illegible] ante mon [illegible] *hæreticum* [illegible] *nem deuit* [illegible] dam ſeparari [illegible] eius [illegible] bilitate, ne [illegible] noſtro [illegible], & ſine ſpe [illegible] poſt [illegible] documentum [illegible] debebat vt p[illegible] Eccleſiæ [illegible]. [illegible] lubriùs aliqu[illegible], quem [illegible] care, debent [illegible], & [illegible], ne dum ſanare eum [illegible] inflammantur.

Card. de Lugo de Virtute Fidei diuinæ.

Denique in eodem ſenſu Auguſtinus ſuprà adductus docet conſtare ſatis de hæreſi illius, qui correctionem reſpuit, quia antea potuiſſet ignorantiæ prætextu ſe [illegible] aliquando ſubdolè, aliquando veraciter excuſare.

159 Hîc tamen dubitari ſolet tertiò, an ſatis ſit ad pertinaciam requiſitam, ſi quis ab Epiſcopo, vel inquiſitoribus monitus, & correctus, eorum iudicio non acquieſcat, ſed in ſuo errore permaneat. Prima ſententia affirmat, quam tenent Cardinal[illegible], [illegible], Penna, [illegible], & alij apud Suarez *dicta ſect. 3. num.* [illegible] [illegible] *ſui* [illegible] Secunda ſententia [illegible], quia Epiſcopus, & inquiſitores non habent infallibilem veritatem in proponendo, nec ſunt regula certa ex aſſiſtentia Spiritus ſancti; ſed poſſunt [illegible] fidei: quare poteſt [illegible] credend[illegible] in Eccleſiæ, licet [illegible], & [illegible], qui [illegible] cum Ca[illegible] Vaſquez, & alijs Sanchez *dicto cap.* [illegible] 25. Valentia, Torres, S.[illegible], & alij apud Dianam [illegible] *prà* [illegible]. Tertia [illegible] que ſententia [illegible], & [illegible] interno; [illegible] Suarez [illegible], & alij, quos [illegible]. Diana [illegible] *rato.*

An ſatis ſit ad pertinaciam requiſitam, quis ab Epiſcopo, vel inquiſitoribus monitus, non acquieſcat.

Prima ſententia.

Secunda ſententia.

Tertia ſententia.

160 Ego tamen difficultatem inuenio quoad hoc à [illegible] rentiam [illegible] forum internum, & externum. Quia [illegible] Epiſcopo, & Inquiſitoribus [illegible] eſt, vt te [illegible] obligat [illegible] credendi; & tunc in foro [illegible] pertinax, qui non credit, [illegible] doctrinæ propoſitæ ſibi ſufficienter ad obligandum. Vel propoſitio non eſt talis, vt obliget in conſcientia ad credendum, & tunc licet in foro interno non erit pertinax ſi non credat, ita neque [illegible] debet talis iudicari. F[illegible] iudicat contra [illegible] externum, niſi propter [illegible] fundatam in [illegible] ſufficient[illegible] ad [illegible]: ſi ergo [illegible] facta ab Epiſcopo, vel Inquiſitoribus in illis circunſtantijs non eſt [illegible] ſufficiens, vt obliget ad credendum, non debet etiam in foro [illegible] iudicari pertinax, qui ſtante illa propoſitione non credit.

Quid [illegible]

161 Notat tamen meritò Suarez *vbi ſupra*, communiter inſtructionem illam, & propoſitionem, quæ ab Epiſcopo & Inquiſitoribus fit, ſufficientem eſſe ad obligationem credendi, & vt reſiſtens pertinax ſit, quia [illegible] non fit ſine magno conſilio, & doctrina, nec niſi de rebus iam [illegible], & in Eccleſia [illegible] receptis. Ratio autem à priori eſt, quia [illegible] diuinam, quæ [illegible] conſtat, quando [illegible], quibus [illegible] proponitur, ſunt tales, vt [illegible] cum [illegible], & in quibus non poſſit prudenter [illegible], aut formidari; ita [illegible] quod [illegible] Eccleſia per quam Deus [illegible] conſtet, [illegible] ſtantiæ, quibus [illegible] & [illegible] non poſſit [illegible] proponitur. Talis [illegible] circunſtantiæ, nec enim [illegible] Pontifex

aur Eccleſia in Concilio congregata fidelibus immediatè hæc dogmata proponit, ſed mediatè per ſuos miniſtros. Cum quo tamen ſtat, quod aliquando proponentes, vel circumſtantiæ, quibus doctrina proponitur, non ſint tales, vt obli-
162 gent omnes ad firmiter credendum fide diuina. In quo tamen cautè intelligendam exiſtimo differentiam, quam inter doctos & indoctos adhibet Caſtro Palao *vbi ſuprà num.6.* ex Sanchez, & aliis, dicens hominem doctum faciliùs præſumi pertinacem, quàm indoctum, & ruſticum, ſi diſſentiat myſteriis propoſitis, quia ruſticus faciliùs ignorare poterit regulas fidei, & obligationem credendi. Hæc tamen regula cum diſtinctione accipi debet: nam ſi agitur de iudicando reo accuſato, quod propoſitiones aliquas protulerit, & docuerit, faciliùs præſumitur hominem doctum animo hæretico illas dixiſſe, quia præſumitur quòd ſciebat oppoſitas eſſe doctrinæ Eccleſiæ, & Conciliorum, quod homo ruſticus poterat ignorare, vt cum Albertino, & aliis multis notat Diana vbi ſuprà §. *Notandum eſt tamen:* ſi verò agatur de pertinacia orta ex eo, quòd reus non ſe ſummittat iudicio Epiſcopi, & Inquiſitorum proponentium ei doctrinam aliquam, vt neceſſariò tenendam, & profitendam, exiſtimo tunc faciliùs iudicari pertinacem in ordine ad hæreſim hominem ruſticum, ſi reſiſtat, quàm Theologum doctum. Nam, vt vidimus *ſuprà diſput.5. ſect.2.* minora motiua credibilitatis ſufficiunt homini ruſtico, vt obligetur ad credendum quàm homini docto, qui meliùs penetrat fundamenta formidandi: quare aliquando excuſari non poterit à pertinacia hæreſis ruſticus non acquieſcens iudicio Epiſcopi, & Inquiſitorum, licèt Theologus doctus excuſari poſſet ab eo gradu pertinaciæ ad hæreſim requiſitæ, eo quod afferat rationem aliquam veriſimilem, cur non obligetur, quam rationem ruſticus afferre neſcit, & nequit; vt fatetur etiam Lorca *in præſenti diſp.41. num.21.* Per hoc tamen non intendo, quòd Iudices fidei, & Inquiſitores non poſſint eo caſu peruenire ad condemnandum etiam Theologum illum tanquam pertinacem; ſed dico non ita breuiter, & facilè id faciendum, ac fieret cum ruſtico, cui ſufficit doctrinam Eccleſiæ proponere: Theologo autem docto, qui negat illam eſſe doctrinam Eccleſiæ, & affert fundamenta apparentia ad probandũ ignorantiam Cenſorum, qui immeritò eius aſſertiones damnarunt, oportet rurſus ſatisfacere, & diſputare, ac explicare illi fundamenta cenſuræ, vt conuincatur, vel conuinci debeat ſapientum iudicio, quòd cenſura meritò prolata ſit, poſtea verò ſi non acquieuerit, poterit rationabiliter declarari pertinax: nec enim in ſingulis caſibus ad nouam Pontificis declarationem recurrendum eſt, vt errantes in fide corrigi & puniri poſſint.

163 *An requiratur ad hanc pertinaciam, quòd homo velit directè reſiſtere auctoritati Eccleſiæ, an ſolum indirectè.*

Quartò dubitatur, vtrùm ad hanc pertinaciam requiratur, quòd homo velit directè reſiſtere auctoritati Eccleſiæ, an verò ſufficiat id velle ſolùm indirectè. P. Suarez *dicta ſect.3. num.22.* dicit requiri, quod directè velit. P. Vaſquez *1. tom. in 1.2. diſput.126. cap.3. in initio*, & P. Sanchez *dicto c.7. num.4.* dicunt ſufficere, quòd indirectè velit. Sed reipſa vtrique conueniunt, licèt diuerſis vocibus loquantur; volunt enim quod non requiratur, quod contradictio ipſa, & reſiſtentia contra auctoritatem Eccleſiæ, ſit ſinis formaliter intentus, ita vt quis neget aliquas veritates vt contradicat Eccleſiæ, quod aliqui vocant velle directè reſiſtentiam ipſam, ſed ſufficit ſcire, id eſſe contra ſenſum Eccleſiæ, & tamen id tenere, ex quocunque fine id fiat, ſiue ob lucrum, ſiue ob honorem, ſiue ob alium affectum, quod vocant velle indirectè. Quod in re ipſa veriſſimum eſt; ſicut in aliis etiam peccatis id ſufficit ad peccandum contra obedientiam, iuſtitiam, religionem, & alias virtutes, licèt non habeatur pro fine formaliter volito iniuſtitia, inobedientia, irreligioſitas, &c. ſic etiam peccatur pertinaciter contra auctoritatem Eccleſiæ, negando id, quod ſcimus Eccleſiam docere, licèt non intendamus formaliter contradicere Eccleſiæ. Quoad modum verò loquendi placet magis, quod quoties cognoſcitur oppoſitio cum doctrina Eccleſiæ, dicatur ipſa reſiſtentia directè volita, licèt non ſit formaliter intenta. Nam qui vult aliquid neceſſariò connexum cum alio effectu, licèt ipſum effectum non intendat, dicitur illum directè velle, quia volendo cauſam, vult implicitè effectum in ea cauſa virtualiter incluſum. Sic qui dat fœminæ grauidæ potionem ad abortum fœtus animati, dicitur homicida voluntarius, quia licèt non intendat occiſionem fœtus, ſed potiùs vellet quod poſt abortum viueret, vult tamen cauſam neceſſariò connexam per ſe loquendo cum morte filij, atque ideo dicitur directè velle eandem mortem, nam ſine voluntate directa occiſionis non contrahitur irregularitas homicidij voluntarij, vt cum omnibus Doctoribus obſeruat Suarez *de cenſuris diſp.44. ſect.1. num.1.* Voluntas ergo credendi id, quod ſcio eſſe contra Eccleſiæ doctrinam, qui aſſenſus eſſe non poteſt ſine reſiſtentia contra Eccleſiam, eſt verè voluntas directa reſiſtendi Eccleſiæ. Quod adhuc 164
dupliciter fieri poteſt, primò itavt ipſa reſiſtentia, & oppoſitio contra Eccleſiam, ſub conceptu proprio ſit obiectum intrinſecum voluntatis hæreticæ, qua quis præmiſſa contradictione cum ſenſu Eccleſiæ, velit contradicere, & opponi Eccleſiæ, licèt hanc ipſam oppoſitionem non intendat formaliter, & propter ipſam, ſed ſolùm materialiter, & propter aliud, nempe vt retineat ſuam opinionem, vel propter honorem, lucrum, &c. ita tamen vt volitio ipſa habeat ordinem intrinſecum ad reſiſtentiam, & contradictionem illam, vt ad obiectum volitum, non formale, ſed materiale. Secundò fieri poteſt, vt ſolùm ſit obiectum extrinſecum, quatenus præcognita contradictione, & oppoſitione, quam aſſenſus ille habebit contra doctrinam Eccleſiæ, voluntas adhuc velit illum aſſenſum, nec dicat, *volo diſſentire Eccleſiæ:* ſed ſolum dicat, *volo negare præſentiam realem Chriſti in Euchariſtia:* quæ voluntas, poſita præuiſione repugnantiæ cum doctrina Eccleſiæ, vult oppoſitionem cum Eccleſia, & quidem directè, quia vult directè eum diſſenſum, qui eſt oppoſitus Eccleſiæ, atque adeo vult id, quod eſt formalis oppoſitio cum ſenſu Eccleſiæ, licèt non terminetur intrinſecè ad illud ſub hac formalitate, & prout eſt oppoſitio cum Eccleſia. Vterque autem modus ſufficit ad pertinaciam, quæ conſtituat hæreticum: nam vtroque modo vult voluntas diſſenſum, quo præuidetur intellectus diſſentire doctrinæ Eccleſiæ. Sicut qui vult eſum carnium in die ieiunij præuiſa prohibitione Eccleſiæ, vult violare Eccleſiæ præceptum, etiamſi ipſa volitio non ſemper feratur intrinſecè in prohibitionem, vt in obiectum formale, vel materiale, ſed ſolùm ſpe-

cifica

cificatiuè in obiectum, quod eſt prohibitum, id eſt, in eſum carnium delectabilem, qui tamen cognoſcitur, & proponitur ab intellectu prohibitus, quod ſufficit, vt dicamus velle directè obiectum prohibitum, & violationem præcepti Eccleſiaſtici.

165 Quintò dubitatur, vtrùm ad pertinaciam hæretici requiratur, quod aduertat oppoſitionem cum doctrina Eccleſiæ, quæ habet infallibilem auctoritatem in proponendo, & quæ reipſa proponit contrarium. Certum eſt in primis non requiri, quòd credat contrarium eſſe verum, & de fide, & tamen diſſen[illegible]. Nam vt bene aduertit Sanchez *dicto cap.7. num.* [illegible] id impoſſibile eſt, quòd ſimul diſſentiat obiecto, quod actu iudicat eſſe verum, vel quod iudicat eſſe de fide, quæ habet infallibilem veritatem. Vnde nec etiam requiritur, quod cognoſcat, & credat contrarium proponi ab Eccleſia habente auctoritatem infallibilem in proponendo. Nam cum hoc iudicio etiam eſſet impoſſibilis diſſenſus, alioquin crederet eſſe falſum id, quod ſimul credit proponi ab Eccleſia non potente proponere falſum, quod eſſet apertè ſibi contradicere, vt ex ipſis terminis conſtat. Vt ergo aliquis ſit hæreticus, & pertinaciter ſe opponat auctoritati Eccleſiæ, ſufficit quod ei taliter proponatur infallibilitas auctoritas Eccleſiæ, & eiuſdem Eccleſiæ definitio de contrario dogmate, vt licèt nolit vtramque credere, poſſit tamen, & videat obligationem vtramque credendi, & quod non poſſit prudenter negari, nec de [illegible] dubitari, aut formidari. Nam hoc ipſo ſi [illegible], & neget Eccleſiam habere auctoritatem infallibilem in proponendo, vel etiamſi id concedat, neget tamen contrarium dogma eſſe ab Eccleſia propoſitum [illegible] iam pertinaciter reſpuit Eccleſiæ doctrinam ſibi ſufficienter propoſitam. Nec aliter peccant de facto hæretici, qui certè de facto non credunt noſtram Eccleſiam habere auctoritatem infallibilem in proponendo, vel contraria dogmata eſſe a vera Eccleſia propoſita, vt notauit Suarez *dicta ſect.3. num.* 14. Quia tamen vtrumque iis taliter proponitur, vt poſſint, & debeant id credere, dicuntur, & ſunt hæretici, & pertinaces contra Eccleſiæ auctoritatem & doctrinam. Sicut etiam vt aliqui peccato infidelitatis peccet grauiter contra diuinam veracitatem, & auctoritatem, & pertinaciter ei reſiſtat, non requiritur quod credat obiectum illud eſſe à Deo reuelatum: alioqnin ferè nunquam diſſentiret: ſed ſufficit quod taliter ei proponatur reuelatio diuina, vt poſſit & debeat eam ſimiliter acceptare, & credere. Similiter ergo, vt pertinaciter repugnet Eccleſiæ (quod ad hæreſim requiritur) ſufficit, quod infallibilitas & propoſitio Eccleſiæ taliter ei proponatur, vt poſſit, & debeat eam credere: nam [illegible] ſi diſſentiat pertinaciter reiicit auctoritatem, & definitionem Eccleſiæ ſibi ſufficienter propoſitam, cum obligatione [illegible] acceptandi, & credendi.

An ad pertinaciam hæreticæ requiratur, quod aduertat oppoſitionem cũ doctrina Eccleſiæ, quæ habet infallibilem auctoritatem, &c.

166 Ex dictis autem infertur primò non excuſari à pertinacia ſufficienti ad conſtituendum hæreticum illum, qui paratus eſt cor[illegible], & aquieſcere Eccleſiæ, ſi ab ea argumentis conuincatur, vt cum Vaſquez, Ledeſma, & aliis notat Sanchez [illegible] adſtruens contrarium non eſſe probabile. [illegible] *num.* 13. & alij. Ratio autem eſt clara, quia ille non eſt paratus [illegible] Eccleſiæ [illegible] rationibus, & argumentis ab ea [illegible] in confirmationem ſuæ definitionis, quare pertinaciter reſiſtit auctoritati Eccleſiæ.

Inferuntur nonnulla.

Infertur ſecundò, poſſe etiam eſſe pertinacem, & hæreticum, qui nihil ab Eccleſia definitum & propoſitum ſcienter negat, ſed neſciens quid Eccleſia in re tali definierit, adhæret ſuo errori, cum affectu non deſerendi illam opinionem, etiamſi ſciat Eccleſiam contrarium definiuiſſe. Ita Suarez *dicto num.* 13. & cum aliis, quos affert Sanchez *dicto cap.* [illegible] *num.* 31. Quod quidem verum eſt, etiamſi Eccleſia de facto in puncto illo nihil definiuiſſet, vt cum Caietano, Nauarro, & Vaſquez docet idem Sanchez *ibid. num.* 29. Idem denique eſt de eo, qui falsò putat aliquid eſſe ab Eccleſia definitum, cùm reuerà non ſit, & tamen ipſe contrarium ſentit, quem quidem grauiter peccare, ſed non eſſe iudicandum hæreticum in foro externo dixit Simancas *de Cathol. inſtit. tit.* 31. *num.* 9. Contrarium tamen, & meritò etiam in ordine ad pœnas hæreticorum, docent alij communiter, quos affert, & ſequitur idem Sanchez *ibi num.* 30. Quod intelligitur ſi ipſe vtrumque exteriùs manifeſtauit, nempe ſe ſentire contra id, quod putabat eſſe ab Eccleſia definitum. Ratio autem eſt clara, quia in his omnibus caſibus negatur aliquid, quod eſt verè contra fidem, & Eccleſiæ doctrinam, nimirum infallibilitas Eccleſiæ in proponendo, ergo non ſolum in exiſtimatione, vel ſub conditione, ſed abſolutè, & in reipſa pertinaciter reſiſtit auctoritati, & doctrinæ Eccleſiæ in aliquo dogmate Eccleſiæ ſufficienter propoſito. 167

Infertur tertiò, non ſufficere ad pertinaciam diſpoſitionem merè habitualem ad non credendum aliquid etiamſi cognoſceret illud ab Eccleſia definitum: ita Vaſquez 1.2. *diſp.* 126. *n.* 8. Turrian. *in præſenti diſp.* 55. *dub.* 2. §. *item ex doctrina.* Coninck *in præſenti diſp.* 18. *dub.* 7. *num.* 94. Nomine autem diſpoſitionis merè habitualis intelligunt, quod qui adeo ſit affectus ad ſuum errorem, quem inuincibiliter putat eſſe verum, vt ſi ei conſtaret de contrario Eccleſiæ ſenſu, adhuc in ſua opinione permaneret: nunquam tamen actum aliquem habuit, quo vellet vlla ratione, vel ſub vlla conditione ab Eccleſiæ ſenſu diſcedere, ſed potiùs actu vult Eccleſiæ in omnibus conſentire. Quo caſu ita explicato non videtur dubium, quòd homo ille nondum ſit hæreticus, cùm diſpoſitio illa remaneat ſemper in actu primo, & nunquam prodeat in vllum actum ſecundum contemnendi Eccleſiæ auctoritatem: ſed vt verum fatear, caſus difficilè continget, quòd actu præferat auctoritatem Eccleſiæ omnibus aliis argumentis, & tamen ita tenaciter adhæreat ſuo errori, vt ſi ſciret eſſe contra ſenſum Eccleſiæ, adhuc ab ea opinione non diſcederet, quin aſſenſu ipſo erroris implicitè præferat ſua argumenta auctoritati Eccleſiæ, ſaltem ſub conditione. Non tamen nego, poſſe id aliquando euenire: nam voluntas ſæpe ita afficitur ad aliquod obiectum ſenſibile, vt ſi in notitiam veniret eſſe prohibitum, adhuc non deſiſteret: dum autem prohibitio ignoratur, non peccat, & poteſt cum illo affectu ſtare actus attritionis vel contritionis de peccatis, & dilectio Dei appretiatiuè ſuper omnia & ideo occurramus pœnitentibus debilibus aliquas prohibitiones, ne rei difficultate deterriti, ea ſint ab actu pœnitentiæ vel à propoſito neceſſario impl[illegible] omnia præcepta. Hoc itaque, quod in voluntate frequentiùs inuenitur, poſſet aliquando 168

 quando

quando contingere in intellectu, ob peculiarem hominis diſpoſitionem, ſed multo rariùs, quàm in voluntate, quæ faciliùs, & fortiùs trahitur à bonis ſenſibilibus, vt conſtat in matre rariùs plorante ob ſua peccata, quàm ob dolores, vel mortem filij, quamuis appretiatiuè magis doleat de peccatis: intellectus tamen, qui non quærit bonum, ſed verum, minùs à paſſionibus, & ſenſibilibus trahitur, ſed à veritate vndecunque appareat: quare ſi verè præferat Eccleſiæ auctoritatem omnibus alijs argumentis, non facilè continget ea diſpoſitio habitualis, vt ſi conſtaret de contrario Eccleſiæ ſenſu, adhuc in ſuo errore permaneret.

169 Petes, quid ſi idem homo aliquando interiùs habuiſſet actu, & poſtea habitualiter retineat eam mentem non acquieſcendi Eccleſiæ, quando ſibi rationes in contrarium occurrerent, quam tamen mentem nunquam exteriùs manifeſtaſſet, poſtea verò errorem aliquem teneat contra Eccleſiam, ſed inuincibiliter ignorans eſſe contra Eccleſiæ doctrinam eúmque errorem manifeſtet exteriùs, diceturne hic hæreticus externus? Videtur hic peccaſſe quidem interiùs malitia hæreſis, quando illum animum habuit, vt conſtat ex ſupra dictis, non videtur tamen poſtea incurrere pœnas hæreticorum: quia illa diſpoſitio interior habitualis habet ſe merè concomitanter ad errorem præſentem, ſicut qui occidit inimicum putans inuincibiliter eſſe feram, & facta debita diligentia: occiſurus tamen, ſi ſciret eſſe inimicum, non incurrit pœnas homicidij, quia ignorantia concomitans excuſat à pœnis, ergo nec homo ille, qui non manifeſtat exteriùs talem diſpoſitionem, quam non poteſt intendere manifeſtare non cogitans, nec ſciens vllo modo de oppoſitione illius erroris contra doctrinam Eccleſiæ, incurrit pœnas hæreticorum: ita videtur indicare Coninch. num. 95. de hoc tamen dicemus *ſect. ſequenti.*

170 Infertur quartò, quo ſenſu verum ſit, proteſtationem fidei excuſare à pertinacia, prout ſignificant aliqui, quos affert Caſtro Palao. *dicta diſp.3.puncto 2.num.7.* Quod tamen cum grano ſalis intelligi debet. Et in primis in foro conſcientiæ poteſt id deſeruire ad coniecturam, quod vel non peccauerit propter ignorantiam inuincibilem, vel certè non fuerit propria hæreſis propter ignorantiam ſaltem vincibilem, de quo dicemus *ſect. ſequenti*: nam qui proteſtatur ſe velle in omnibus ſentire cum Eccleſia, non præſumitur velle ſtatim ſe ſe opponere ipſi Eccleſiæ: in rigore tamen non eſt argumentum certum de defectu pertinaciæ requiſitæ ad hæreſim, præſertim ſi proteſtatio illa non proximè præceſſit, ſed cum morali diſtantia. Nam pertinacia hæc vt vidimus poteſt in inſtanti, vel in breuiſſima morula conſummari. Quare ſicut ille, qui nunc proponit ſeruare omnia Dei præcepta, poſt horam ſolet adueniente occaſione, vel tentatione graui, peccare mortaliter; ita poſt voluntatem ſentiendi cum Eccleſia, poteſt, adueniente tentatione, mutari voluntas illa in pertinaciam contra Eccleſiam. Deinde diximus ſuprà poſſe dari pertinaciam etiam in eo, qui non credit hunc articulum [illegible] ab Eccleſia, ſi tamen videt debere id credi, [illegible] nolle credere quod [illegible] Eccleſia [illegible] poteſt dicere ſimul, ego credo [illegible] Eccleſia, & non credo [illegible], quam non credo propo-

Quo ſenſu verum ſit, proteſtationē fidei excuſare à pertinacia.

ni, & credi ab Eccleſia, qui eo caſu pertinax erit, & hæreticus vt ſuprà vidimus, Si tamen diceret, ego credo omnia quæ mihi proponentur ſufficienter ad obligandum me, vt recipiam ea tanquam propoſita ab Eccleſia, non poſſet cum hac voluntate efficaci nolle credere hunc articulum, quem videt ſibi proponi cum obligatione eum acceptandi tanquam propoſitum ab Eccleſia: quia eſſent voluntates omnino contrariæ. Illi ergo auctores loquuntur de præſumptione pertinaciæ in foro externo, ad quam impediendam dicunt deſeruire proteſtationem fidei, & doctrinæ Eccleſiæ, vt obſeruat etiam Suarez dicta ſect. 3. num. 26. Hoc tamen ipſum cum limitatione intelligendum dicunt alij, quos ibidem affert, & ſequitur Caſtro Palao. Nempe quando verba ſunt dubia, vel res circa quam erratur obſcura, & cuius non præſumebatur ſufficiens notitia: ſecus verò ſi notitia præſumebatur; tunc enim proteſtatio ab hæreſi, & pertinacia non excuſat, quæ omnia ex circunſtantiis obiecti, perſonæ, & alijs menſuranda ſunt, ad tollendam, vel non tollendam præſumptionem pertinaciæ in foro externo: de quo vltra alios videri poteſt Farinacius *de hæreſi q.178.n.138. & ſequentibus.*

SECTIO VI.

De ignorantia, quomodo excuſet, vel non excuſet ab hæreſi.

Diximus ad hæreſim, & ad incurrendas eius pœnas requiri ex parte ſubiecti pertinaciam, qua ſe ſe oppponat Eccleſiæ. Quæſtio celebris eſt, an requiratur, quod ſe ſe ſcienter opponat, ita vt quælibet ignorantia etiam culpabilis, licèt non excuſet à peccato graui, excuſet tamen ab hæreſi, & eius pœnis. De ignorantia inuincibili, & de ea etiam, quæ non eſt mortaliter culpabilis, ſed ſolùm venialiter, non eſt dubium, quod excuſet, cùm non poſſit eſſe hæreticus, nec hæreticorum pœnas incurrere ſine peccato mortali. Suppono etiam ex dictis *ſect. præcedenti*, poſſe eſſe hæreſim, & pertinaciam, quamuis quis non credat Eccleſiam docere articulum quem ipſe negat; dum tamen proponatur ſufficienter obligatio credendi, quod Eccleſia id proponit. Difficultas eſt, quando hæc ipſa obligatio ignoratur, quia nondum apparent motiua ſufficientia ad hanc euidentiam credibilitatis: hæc tamen ignorantia, & quòd non appareant motiua ſufficientia, prouenit ex graui culpa nolentis attendere vel ſcire Eccleſiæ doctrinam. 171

An requiratur quod aliquis ſcienter ſe ſe opponat Eccleſiæ.

Variæ ſunt Doctorum ſententiæ Prima dicit nullam ignorantiam grauiter culpabilem excuſare ab hæreſi. Ita Sotus (quem Suarez loco ſtatim citando dicit fuiſſe huius ſententiæ auctorem.) Ludouicus Lopez, & Palacius, quos affert idem Suarez *diſp.19.ſect.3.num.3.* quos ſequutus eſt Lorca *in præſenti diſp.41.num.15.* relicta ſententia contraria, quam amplexus fuerat *in t.2. ſect.4.diſp.33.membr.2.ad 3.* & quidem conſtat, Lorcam vſque ad illam horam in priori ſententia perſeueraſſe; nam in hoc eodem tomo de fide *diſp.33.num.5.* adhuc [illegible] dicens defendit, quem locum morte [illegible] corrigere non potuit, ne ſibi in eodem [illegible] breuiſſimo interuallo contradiceret, [illegible] etiam 172

Prima ſententia.

contradi

contradictionem in eo animaduertit Hurtado *diſp.* 82. §.49. ſed malè eum citauit pro hac ſententia, *diſp.* 14.*num.*41. vbi de hoc puncto nihil dicit.

173 *Secunda ſententia.* Secunda ſententia hoc admittit, quando ignorantia eſt craſſa nimis, & facilè vincibilis: ita Sayrus quòd probabile putat Valentia, quos affert Suarez vbi ſuprà.

Tertia ſententia. Tertia ſententia hoc admittit, quando ignorantia eſt affectata, ita Cano, Nauarra, Corduba, & Torrenſis, quos affert Suarez, ibi, & Valentia etiam *in præſenti diſp.* 1.*q.*11.*puncto* 1. *Difficultate* 4.*in ſolutione ad primum.*

Quarta ſententia. Quarta ſententia diſtinguit de ignorantia affectata; nam ſi affectetur ex falſa opinione contra Eccleſiam, quaſi parui momenti ſit Eccleſiæ propoſitio, vel ad finem liberiùs errandi in fide, non excuſat ab hæreſi: ſi verò affectetur tantùm ex negligentia, & tædio addiſcendi, vel ex quauis alia cauſa, non conſtituet hæreticum, ita Thomas Sanchez *dicto lib.*2. *in Decal. cap.*7. *num.*23. quem alij ſequuntur.

174 *Quinta, & verior, ac communior ſententia.* Quinta, & verior, ac communior ſententia dicit, quamlibet ignorantiam, etiam craſſam, & affectatam, excuſare ab hæreſi, & hæreticorum pœnis. Hanc tenent Bañes, Azor, Aragonius, Coninch, & alij, quos affert, & ſequitur Caſtr. Palao *dicto tract.*4.*diſp.*3.*puncto* 2.*n.*3. Suarez *dicta ſect.*3.*n.*9. *& ſequentibus.* Hurtado *dicta diſp.* 82. §.50. vbi alios plures afferunt. Quam ſententiam ego etiam amplexus ſum *diſp.*16.*de pœnit.ſect.*4. §.6.*& ſuprà diſp.*17.*ſect.*4. & nunc etiam probanda nobis eſt. Eam autem aliqui probant ex eo, quod peccatum illius qui ſcienter recedit ab Eccleſia, differt ſpecie morali & habet malitiam ſpecie diuerſam à peccato illius, qui non ſcienter, ſed cum ignorantia culpabili recedit, licèt in aliis materiis peccata ſcienter vel ignoranter commiſſa ad eandem ſpeciem pertineant. Hoc tamen negaui, & impugnaui, latè *in dicto loco de Pœnitentia*, vbi probaui, non poſſe afferri rationem ſufficientem huius diſcriminis, & ideo etiam in peccatis contra fidem procedere eandem regulam, & non eſſe ex hoc capite præcisè ponendam differentiam ſpecificam.

175 *Ratio potiſſima ad probandam veram ſententiam.* Variæ ergo rationes ad hanc ſententiam probandam afferuntur ab eius auctoribus. Ratio potiſſima eſt illa, qua locis citatis diximus, non expelli habitum fidei infuſum, propter peccatum contra fidem ex ignorantia commiſſum: quia nimirum habitus fidei non perditur, quamdiu homo in ea diſpoſitione manet, in qua poteſt diuinæ fidei actus elicere circa articulos ſibi ſufficiẽter propoſitos: ideo enim peccato proprio, & perfecto infidelitatis deperditur, quia homo quantum eſt ex ſe, fidem abiicit, nec poteſt, quandiu in ea diſpoſitione manet, credere actu fidei diuinæ, & ex voluntate debita piæ affectionis articulum aliquem ſibi propoſitum, quam indiſpoſitionem non incurrit per diſſenſum malum ex ignorantia prouenientem: poteſt enim adhuc habere voluntatem vniuerſalem, & piam credendi firmiſſimè omnia, quæ ſufficienter proponentur, vt reuelata à Deo, quamuis non habeat voluntatem adhibendi diligentiam, vt ſciat quæ ſint à Deo reuelata. Peccat ergo ille contra fidem, ſed non eſt ſimpliciter, & abſolutè infidelis, ſed fidelis credens omnia, quæ à Deo reuelata ſunt, & ſibi ſufficienter proponentur. Hoc itaque idem cum proportione in caſu noſtro dicendum eſt, hæreticum ſimpliciter & abſolutè non eſſe, niſi eum, qui ſcienter recedit ab Eccleſia: nam qui ex ignorantia recedit, adhuc manet in ea diſpoſitione, vt poſſit acceptare, & firmiſſimè credere, quidquid ei ſufficienter proponitur vt dogma Eccleſiæ, quare ſicut non perdit fidem nec recedit à fide, qui per ignorantiam etiam culpabilem negat fidem; ita non perdit Catholiciſmum, nec recedit ab Eccleſia Catholica, atque adeo non eſt hæreticus, qui per ignorantiam etiam culpabilem recedit à doctrina Eccleſiæ Catholicæ, quia adhuc cum illo peccato poteſt dicere ex corde, ſe credere firmiſſimè omnia, quæ Eccleſia propoſuerit, & docuerit. Quod meliùs conſtabit ex ſolutionibus argumentorum: multa enim à diuerſis opponi ſolent.

Primò ergo arguunt ex Auguſtino epiſt.162. relata in cap. *Dixit Apoſtolus*, 24.quæſt.3. his verbis: *Qui ſententiam ſuam, quantumuis falſam, atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, quærunt autem tota ſolicitudine veritatem, corrigi parati, vbi inuenerint, non ſunt inter hæreticos deputandi.* In quibus verbis Auguſtinus eos ſolos à pertinacia, & hæreſi excuſat, qui ſollicitè veritatem quærunt, non qui negligunt inuenire, & multò minùs eos, qui ex induſtria fugiunt, ne inueniant. Reſpondetur Auguſtinum ibi eos quidem excuſare, qui veritatem quærunt, alios autem nec excuſat, nec hæreticos declarat, ſed quod certum erat, ſtatuit, quod minùs certum non diſputat. Nec enim condemnat vt hæreticos eos qui quærunt quidem veritatem, ſed non *tota ſollicitudine.* Retorqueríque poteſt argumentum: nam idem Auguſtinus in aliis locis, nimirum libro contra Manichæos relatus in cap. *qui in Eccleſia* 24. quæſtione 3. eos ſolos declarat hæreticos, qui animaduertentes, & admoniti, quòd Eccleſia contrarium doceat, adhuc pertinaciter reſiſtunt. *Qui in Eccleſia*, inquit, *morbidum aliquid prauúmque quid ſapiunt, ſi correcti, vt ſanum rectúmque ſapiant reſiſtant contumaciter, ſuáque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolũt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici ſunt.* Quod idem docet lib.4. de Baptiſmo contra Donatiſtas c.16. dicens, ex errore credentem idem cum Photino, tum primum eſſe hæreticum, cùm manifeſtata ſibi doctrina Catholicæ fidei, maluerit reſiſtere, & illud quod tenebat elegerit. Ex quibus locis poſſet apparentiùs argui, non eſſe aliquem hæreticum, non ſolùm quandiu ex ignorantia errat, ſed etiam quandiu non admonetur, quod tamen nimium eſſet, *vt ſuprà* vidimus. 176 *Soluuntur multa argumenta, quæ à diuerſis opponi ſolent. Obiectio.* 1.

Secundò obiiciunt, quia in aliis materiis peccatum ex ignorantia, & ex ſcientia eandem malitiam participant, & ad eandem ſpeciem ſpectant: qui enim ex ignorantia culpabili occidit, eſt homicida, & qui ex ignorantia culpabili mœchatur, mœchus eſt, & ſic de aliis; ergo & qui ex ignorantia culpabili hæreſim admittit, hæreticus erit. Nam voluntarium directum, & indirectum pertinent ad eandem peccati ſpeciem, vt inductione ex aliis peccatis conſtare poteſt. Ad hoc argumentum variæ ſolutiones ab Auctoribus ſolent afferri, quas refert, & impugnat Hurtado *dicta Diſp.*82. §.56. *& ſequentibus*, & ego etiam latè impugnaui *loco citato de Pœnitent.* & ideo nunc eas non repeto. Vbi etiam negaui eſſe differentiam quoad hoc inter hæreſim, & alia peccata: nam ſicut inobedientia ex ignorantia vel ſcientia pertinent ad eandem ſpeciem, ita ſcientia 177 *Obiectio* 2.

tia

tia, vel ignoraotia non diſtinguunt ſpecie peccata coorra fidem: quare peccatum hæretici noo differt ſpecie morali à peccaro errantis ex ignorantia, differt tamen nomero propter circonſtantiam ſcientiæ, quæ auget grauitatem intra eamdem ſpeciem, & ratione illios circunſtantiæ, & maioris grauitatis affert denominationem hæretici, & inducit pœnas hæreticorum, quas ſine illa circunſtantia non induceret. Quam doctrinam Suarez *dicta ſect. 3. num.* 24. fatetur probabilem, & ſufficienter argumento propoſito ſatisfacere. Eam tamen impugnat Hurtado *dicta diſput.* 82. §. 60. quia in primis licèt voluntarium cum ignorantia, vel cum ſcientia non differant ſpecie obiectiua, differont ſpecie intrioſeca phyſica, & morali, quia cognitio expreſſa reddit actum magis voluntarium, vt dixerat §. 53. Deinde quia in peccato hæreſis eſt magis manifeſta hæc differeotia: nam peccatum ex ignorantia habet pro obiecto negationem ſtudij, & diligentiæ; peccatum verò ſcienter commiſſum habet pro obiecto negationem auctoritatis Eccleſiæ, quæ duo manifeſtè differunt ſpecie morali: ſicut ſpecie differt peccatum illius, qui negat reuelationem ſolum, à peccato illius, qui negat infallibilem Dei veracitatem, & per conſequens negat auctoritatem: in quo differt exemplum homicidij, in quo, ſiue ſcienter, ſiue cum ignorantia culpabili fiat, ſemper læditur, & cognoſcitur idem obiectum, nempe vita hominis: in caſu autem noſtro læditur, & cognoſcitur diuerſum obiectum: nam peccans ex igoorantia negat ſolum obiectum reuelatum, & oon vult ſcire propoſitionem Eccleſiæ: hæreticus autem negat obiectum reuelatum, & auctoritatem Eccleſiæ, qoam iam cogooſcit ſibi aduerſari. Vnde ipſe §. 61. ad argumentum propoſitum reſpondet, quidquid ſit de aliis peccatis, & dato, quòd illa non differrent ſpecie propter ſcientiam, vel ignorantiam; in hac tamen materia differre omnino, quia per hæreſim læditur auctoritas Eccleſiæ, quæ nullo modo læditur, aut negarot ab errante per ignorantiam, cùm ipſe potiùs credat, & fateatur auctoritatem Eccleſiæ infallibilem in proponendo.

178 Hæc Hurtadi doctrina, quoad vtramque partem diſplicet. Nam in primis ſupponit falſum, quòd in aliis peccatis ſcientia, & ignorantia affectant differentiam ſpecificam moralem intrinſecam, quod falſum eſſe probaui cum communi ſenteotia latiùs io dicto loco de Pœnit. Deiode non poteſt explicari diſcrimen illud quoad hoc inter alia peccata & peccata contra fidem. Nam ſicut per homicidium cum ignorantia culpabili læditur vita homiois, ita per hæreſim materialem cum ignorantia culpabili læditur & offenditur auctoritas Eccleſiæ, ad hoc enim ſufficit cognoſcere ſaltẽ periculum repugnandi Eccleſiæ; quod qoidẽ periculũ cognoſcere poteſt ille, qui per ignorantiã culpabilẽ errat, ſicot qui per ignorantiã culpabilem occidit hominem, licèt ignoret eſſe hominem quem putat eſſe feram, aduertit tamen periculum occidendi hominem, & obligationem adhibendi diligentiam & inquirendi; alioquin non contraheret culpam homicidij. Similiter ergo cum peccato ex ignorantia culpabili circa res fidei ſtat aduerteotia ad periculum recedendi à doctrina Eccleſiæ; in qoo caſu procedit noſtra quæſtio, an ille ſit hæreticus. Et in eo caſu noo habet locum differentia Hurtadi: nam ſicut homicidium ex ſcientia, vel ignorantia lædit idem obiectum, quia ignorantia culpabilis non tollit cognitionem periculi occidendi homioem, & hoc ſufficit, vt ſit eadem malitia obiectiua vtriuſque actus: ita error in fide ex ſcientia, vel ignorantia colpabili lædit idem obiectum, nempe auctoritatem Eccleſiæ, quia ignorantia culpabilis noo tollit aduertentiam ad obligationem inquirendi propter pericolum, quod ſubeſt recedendi à doctrina Eccleſiæ; nec apparet quæ differentia poſſit inter illa duo peccatorum genera aſſignari.

Exemplum etiam, quod affert de differeotia ſpecifica obiectiua intèr negantem reuelatiooem Dei, vel eius veracitatem, ſolidum non eſt, neque etiam ad rem noſtram. Nam in primis ſuppooit falſum, quòd illa duo peccata differant ſpecie ſub geoere infidelitatis; vt enim dixi *ſuprà diſp.* 18. *ſect.* 3. differre quidem poſſunt illa duo peccata ſpecie aliunde, quatenus oegans Deo veracitatem offendit reuerentiam debitam Deo per blaſphemiam mentalem, vel exteroam, atqoe adeo peccat noo ſolùm contra fidem, ſed etiam contra religionem, contra quam non ſemper peccat, qui ſolùm negat reuelationem actualem, ſed ſolùm cootra fidem: quatenus, verò opponuntur fidei, non differunt ſpecie, ſed penes maiorem, & minorem grauitatem intrà eamdem ſpeciem. Quare cum proportione idem diceodũ de errante contra Eccleſiæ auctoritatẽ, nam licèt qui eam oegat magis Eccleſiam offendat, quàm qui eam concedens negat culpabiliter aliquid eſſe ab Eccleſia propoſitum, hæc tamen doo peccata non different ſpecie in ratione infidelitatis, ſed ſi differunt, id erit ſub alia ratione peculiaris contemptus, & irreuerentiæ in Eccleſiam. 179

Vnde addidi, exemplum illud noo eſſe ad rem noſtram, imò retorqueri poteſt, quia ſi negatio veracitatis Dei differt ſpecie in genere infidelitatis à negatione ſolius reuelationis, ita dici deberet peccatũ negantis auctoritatem Eccleſiæ differre ſpecie à peccato negantis ſolam definitionem, ſeu propoſitiooem factam ab Eccleſia, quia hic ſecundus non negat auctoritatem infallibilem Eccleſiæ in proponendo. Tuoc autem poſſumus reducere noſtram quæſtiooem ad peccata doorum, quorum vterque credat, & confiteatur auctoritatem Eccleſiæ in proponendo; vous tamen ſcienter neget talem articulum propoſitum eſſe ab Eccleſia; ſcienter, inqoam, hoc eſt non credendo ſimol eſſe propoſitum (id enim eſſet impoſſibile ſimul cum diſſenſu) ſed habendo motiua talia ad credendum eſſe propoſitum, vt non niſi imprudenter id poſſit negare: alter verò idem neget, ſed ex igoorantia culpabili, non attendendo ad motiua, quæ inuenire facilè poſſet, vt fieret ei proximè credibilis propoſitio facta ab Eccleſia. Comparemus ergo vtriuſque peccatum. Primus in omnium ſententia eſt hæreticus, qoia pertinaciter negat articulum propoſitum ab Eccleſia, & cuius Eccleſiæ propoſitio eſt ei euidenter credibilis, quod ſufficit ad pertioaciam, & hæreſim, vt ſuprà vidimus, cùm nihil ignoret ex iis, quæ requiruntur, vt acceptet Eccleſiæ propoſitionem: Secundus autem non eſt hæreticos in ſenteotia Hurtadi, & ooſtra, quia propoſitionem Eccleſiæ ob ignorantiam reiicit, & tamen neuter negat auctoritatem Eccleſiæ, ſed vterque negat Eccleſię propoſitionem: ergo peccatum hæretici non differt ſemper à peccato errantis ex ignorantia, ob negatam, vel oon negatam auctoritatem Eccleſiæ. Quod idem ar- 180

gumentum

gumentum fieri poteſt in exemplo adducto ab Hurtado, & ideo dixi poſſe retorqueri: nam licèt peccatum negantis veracitatem Dei differret ſpecie in ratione infidelitatis à peccato negantis ſolam reuelationem; comparatio tamen fieri poſſet inter peccata duorum, quorum neuter negaret veracitatem Dei, ſed ſolam reuelationem, alter tamen cum ignorantia culpabili, alter ſine illa, quorum primus non perderet habitum fidei infuſæ, quem tamen perderet ſecundus, & per conſequens ſolum ſecundum peccatum eſſet infidelitas propriè dicta, quæ differentia non poſſet tunc prouenire ex diuerſo obiecto negato, cùm neuter negaret veracitatem Dei, ſed vterque negaret reuelationem ſolam. Sicut ergo differentia tunc infidelitatis à non infidelitate non eſſet ex obiecto negato, ſed ex eodem obiecto magis, vel minùs cognito; ita differentia hæretici à non hæretico non debet deſumi ſemper ex obiecto negato, ſed ex diuerſo modo, quo obiectum cognoſcitur, qui modus ſufficit ad grauitatem maiorem, & talem, quæ tribuat denominationem hæretici.

181 Confirmari poteſt ſolutio noſtra exemplo vulgari, & morali homicidij voluntarij, quod non differt ſpecie ab homicidio caſuali, quando ſaltem homicidium caſuale non fit ex ignorantia culpabili, ſed ſine ignorantia: & tamen in iure habent diuerſos effectus penes maiorem reſeruationem, & indiſpenſabilitatem vnius, quàm alterius irregularitatis, quia licet homicidium voluntarium ſolùm differat numero, & addat maiorem grauitatem intra eandem ſpeciem: voluerunt tamen Eccleſiaſticæ leges eiuſmodi grauiorem pœnam imponere ſoli homicidio habenti talem circunſtantiam indiuidualem aggrauantem. Sic ergo Eccleſia noluit ſuis pœnis punire omnem receſſum a fide, nec aliquam ſpeciem determinatam peccati contra fidem, ſed tunc ſolùm quando ob carentiam ignorantiæ haberet talem circunſtantiam aggrauantem intra eandem ſpeciem. Hoc autem peccatum receſſus ſcienter à fide, & ab Eccleſia appellatum fuit nomine *hæreſis formalis*, quod non eſt nomen ſpeciei, ſed indiuiduorum habentium talem circunſtantiam aggrauantem: ſicut nomen *homicidij voluntarij*, non eſt nomen totius ſpeciei peccati, ſed indiuiduorum habentium talem circunſtantiam aggrauantem intra eandem ſpeciem. Fatemur ergo voluntarium directum, & indirectum, non reſpondere differentiam ſpecificam moralem in peccata, ſicut nec ſcientiam, & ignorantiam culpabilem; ex hoc tamen non ſequitur, quòd peccata contra fidem ex ignorantia debeant habere eoſdem effectus, nec idem nomen commune cum peccatis alijs eiuſdem ſpeciei habentibus aliam circunſtantiam peculiarem aggrauantem.

182 Obiectio 3. Tertiò principaliter obiiciunt, quia errans ex ignorantia vincibili peccat grauiter contra fidem, ergo peccato infidelitatis, non pertinet autem peccatum illud ad Paganiſmum, vel Iudaiſmum, cùm adhuc retineatur confeſſio Chriſti, & religionis Chriſtianæ; ergo pertinet ad hæreſim; non enim ſunt aliæ infidelitatis ſpecies. Reſpondeo conceſſo antecedenti, negando primam conſequentiam. Eſt quidem peccatum illud contra fidem, non eſt tamen propria infidelitas, & ideo non excludit habitum fidei, vt diximus loco citato. Non ergo mirum, quod error ex ignorantia culpabili non ſit Paganiſmus, Iudaiſmus, vel hæreſis, cùm non ſit propria infidelitas, quæ ſola diuiditur in illas tres infidelitatis ſpecies. Aliqui dicunt, illud peccatum pertinere reductiuè, & incompletè ad hæreſim, contra quos inuehitur Lorca *vbi ſuprà num.* 16. quia peccatum illud eſt completum in ſe, cùm ſit mortale, & grauiſſimum; debet ergo eſſe completè, & directè in aliqua ſpecie, & ſub aliquo genere. Hæc tamen erit quæſtio de vocibus: nam reipſa fatemur peccatum illud eſſe indiuiduum completum alicuius ſpeciei, quæ ſpecies appellari poſſet peccatum contra fidem Catholicam vel, (ſi velis) contra fidem, & auctoritatem Eccleſiæ, retenta profeſſione Chriſtianæ religionis: ſub qua ſpecie ſunt peccata ſcienter commiſſa, quæ appellantur hæreſes, & ignoranter commiſſa, quæ non appellantur hæreſes, licèt non differant ſpecie ab hæreſi, vt dictum eſt. Quando autem dicitur pertinere reductiuè ad hæreſim, non eſt ſenſus quòd non ſint directè, & propriè ſub aliqua ſpeciè nec etiam quod ſpectent ad illam ſeriem peculiarem indiuiduorum, quæ appellantur hæreſes; ſed ſolùm ſignificatur, quòd pertineant ad illam ſpeciem, ſub qua continentur hæreſes, licèt non habeant idem nomen, nec eandem grauitatem aut eoſdem effectus morales. Quia tamen non habemus nomen incomplexum ad nominandam ſpeciem illam communem hæreſi, & peccato ex ignorantia, ſicut habemus nomina incomplexa ad ſignificandum infidelitatem, & tres ſpecies infidelitatis, ideo vt dignoſcantur peccata ex ignorantia inter ſe, reducimus illa ad tria nomina vulgaria, cum quibus habent maiorem affinitatem; ita vt negans per ignorantiam vnum Deum dicatur pertinere reductiuè ad Paganiſmum: negans ex ignorantia Chriſtum, reduci ad Iudaiſmum, & negans aliquid aliud retento Chriſto reduci ad hæreſim, hoc eſt, peccare peccato ſimili, quoad ſpeciem cum hæreſi, licèt non peccato hæreſis: ſicut illi alij habent peccatum ſimile, quoad ſpeciem cum Paganiſmo, vel Iudaiſmo, licèt non ſit Iudaiſmus, vel Paganiſmus.

Dices, peccatum mortale, etiamſi non ſemper ſit directè contra charitatem, ſemper tamen expellit habitum charitatis, & opponitur charitati, atque adeò peccata etiam mortalia ex ignorantia culpabili id habent; ergo peccata etiam contra fidem commiſſa ex ignorantia culpabili habebunt oppoſitionem cum fide, atque adeo erunt propria peccata infidelitatis, & per conſequens poterunt aliquando eſſe hæreſes propriæ. P. Suarez *dicta ſect.* 3. *num.* 25. reſpondet eſſe diſcrimen, quia peccata mortalia expellunt charitatem demeritoriè, quare licèt non omnia ſint illi formaliter contraria; omnia illam expellunt: fides autem non expellitur per omnia peccata mortalia contra fidem, ſed per illud, quod illi formaliter opponitur, & quod eius formale obiectum euertit, qualis non eſt error per ignorantiam culpabilem admiſſus. 183

Hæc tamen reſponſio difficilis eſt, omne enim peccatum mortale actuale videtur habere ex obiecto ſuo repugnantiam formalem cum obiecto formali charitatis, nec poſſe ſimul ſtare, cum actu dilectionis Dei ſuper omnia, vt cum S. Thoma, & alijs Theologis latè probaui *diſp.* 1.5. *de Incarnat. ſect.* 5. *numero* 84. & ſequentibus, quod de omni prorſus peccato mortali intelligunt, adeo vt Luiſius Turrianus *opuſc.* 6. *de gra-* 184

*tia diſp.*7. *num.*5. dicat, neminem vnquam conceſſiſſe, poſſe etiam de potentia Dei abſoluta, eſſe ſimul actum dilectionis Dei ſuper omnia cum quolibet peccato mortali actuali. Imò idem P. Suarez alibi ſæpe ſupponit, repugnantiam peccati mortalis cum charitate oriri ex oppoſitione penes obiectum formale, vt conſtat ex locis eiuſdem, quæ attuli in dicto loco num.74. Debemus ergo in peccato mortali, etiam ex ignorantia culpabili commiſſo, agnoſcere repugnantiam ex obiecto cum obiecto formali charitatis ratione cuius vnus actus non poteſt eſſe cum alio, quæ repugnantia non inueniatur inter errorem contra fidem ex ignorantia culpabili, cum actu fidei diuinæ.

185 Poteſt autem hæc differentia explicari ex ipſa natura peccati mortalis, quo, vt Theologi fatentur, creatura conſtituitur vltimus finis, quatenus Deus creaturæ poſtponitur, ad quod neceſſe eſt, quòd appareat oppoſitio peccati cum Deo, vel eius lege, & ideo non poteſt eſſe peccatum illud cum dilectione Dei, qua Deus amatur ſuper omnia, & præfertur aliis omnibus: eſſet enim contradictio præferre, & poſtponere ſimul Deum obiecto creato, quod per peccatum Deo præfertur, quæ repugnantia inuenitur etiam in peccato mortali per ignorantiam commiſſo, cum ipſa ſaltem ignorantia, & omiſſio diligentiæ debitæ cognoſcatur prohibita, & oppoſita Deo, & eius legi. Hæc autem repugnantia non inuenitur inter errorem ex ignorantia culpabili & actum fidei diuinæ: qui actus ſolùm dicit, *credo firmiſſimè quicquid Deus reuelat, & Eccleſia proponit:* cui non contradicit errans ex ignorantia culpabili, nam ſolùm dicit, *nolo ſcire quid Deus, reuelauerit, vel quid Eccleſia proponat*, promptus tamen ad firmiſſimè vtrumque credendum, licèt non ad inueſtigandum: in qua omiſſione licèt peccet contra fidei obligationem, quæ obligat etiam ad inueſtigandum, & audiendum Deum, & Eccleſiam, ne illis diſſentiat etiam materialiter; non tamen contradicit obiecto per fidem credito, nec voluntati credendi firmiſſimè Deo, nec illi vnquam diſſentiendi. Sicut pater amans filium plus quàm voluptatem capiendi feram, non contradicit ſibi nec huic voluntati, quando occidit filium, quem per ignorantiam culpabilem putauit eſſe feram. Nam licèt in hoc ipſo peccauerit contra obligationem, quæ ex pietate erga filium debebat inueſtigare, an eſſet filius, adhuc perſeuerat amor ille, quo vitam filij præferebat voluptati capiendi feram, & ideo occiſio filij eſt illi inuoluntaria, quia eſt contra voluntatem illam adhuc moraliter perſeuerantem, & non reuocatam per voluntatem non adhibendi debitam diligentiam. Sic etiam in eo, qui per ignorantiam culpabilem errat contra fidem, & Eccleſiam, diſſenſus eſt illi inuoluntarius, quia eſt contra voluntatem abſolutam non diſſentiendi Eccleſiæ, voluntas adhuc moraliter perſeuerat, nec reuocatur per voluntatem illius diſſenſus, vel non adhibendi debitam diligentiam, alioquin ſi reuocaretur, non fuiſſet diſſenſus ille inuoluntarius, cùm tamen omnes cum S. Thoma *in* 1.2. concedant, omnem ignorantiam etiam culpabilem cauſare inuoluntarium.

186 Vrgebis, quia non poteſt eſſe actus fidei diuinæ, niſi ex voluntate vniuerſali ſubiiciendi intellectum fidei, vt diximus *diſp.*17. *ſect.*5. ob cuius voluntatis defectum diximus ibi non poſſe eſſe in hæretico actum fidei diuinæ, etiam circa alios fidei articulos, quos credit: voluntas autem vniuerſalis videtur extendi ad vitanda omnia peccata grauia contra fidem: ergo cum peccato graui contra fidem etiam ex ignorantia culpabili non poteſt manere voluntas requiſita ad fidem diuinam. Ad hoc tamen argumentum reſpondi *dicta ſect.*5. errorem ex ignorantia culpabili, non repugnare cum voluntate illa vniuerſali, ſubiiciendi intellectum auctoritati Dei, & Eccleſiæ. Quia poteſt aliquis velle ſeruare caſtitatem, & tamen non velle vitare omnia pericula amittendæ caſtitatis; ſic enim chirurgus aliquando licitè ſe exponit tali periculo, licèt habeat voluntatem caſtitatis: non ergo opponuntur ex obiecto illæ duæ voluntates, alioquin in nullo caſu poſſent licitè, vel illicitè coëxiſtere. Sic ergo poteſt ſtare voluntas ſubiiciendi intellectum fidei, & Eccleſiæ, cum negligentia etiam culpabili in inueſtiganda reuelatione Dei, vel doctrinæ Eccleſiæ, quæ ſolùm vult periculum infidelitatis, vel hæreſis materialis, atque ideo ſolùm opponitur voluntati fugiendi periculum etiam infidelitatis materialis, non verò voluntati ſubiiciendi intellectum Dei reuelationi, & Eccleſiaſticæ doctrinæ.

Quartò obiiciunt, quia ad alias duas ſpecies infidelitatis, nempe Iudaiſmum, & Paganiſmum ſufficit errare ex ignorantia culpabili, ergo id etiam ſufficiet, vt aliquis fiat hæreticus. Reſpondet Suarez *dicta ſect.*3. *num.*25. infidelitatem priuatiuam etiam per ignorantiam culpabilem, eſſe poſſe ſine pertinacia, per carentiam totius fidei, quia id totum pertinet ad peccatum omiſſionis: at verò infidelitatem contrariam, qualis eſt hæreſis, non poſſe eſſe ſine aliqua fidei notitia, ſaltem per ſufficientem eius propoſitionem: quæ doctrina, cùm eam ad argumenti formam non applicuerit, videtur adhuc rem hanc obſcuram relinquere. Clariùs ergo dicere poſſumus, in omnibus illis tribus ſpeciebus, quoad rem ipſam eandem eſſe rationem: nulla enim ex illis eſt ſpecies propria infidelitatis cum ſolo peccato ex ignorantia, quia per nullam ex illis expelleretur habitus fidei antea infuſus, ſi error eſſet ſolùm ex ignorantia culpabili, & fides non eſſet ſufficienter propoſita. Vnde ſi infans baptizatus nutriatur poſtea apud Paganos, vel Iudæos, & eorum doctrinam ſectetur, non erit propriè infidelis, nec amittet habitum fidei infuſæ, donec fidem ſibi ſufficienter propoſitam reſpuat: quod idem eſt de infante baptizato, & apud hæreticos nutrito. Eſt tamen duplex differentia de nomine inter hæreticum, & Iudæum, vel Paganum. Prima eſt quòd ille, qui non eſt baptizatus, ſi fidem ſibi ſufficienter propoſitam reſpuat, non ſolùm dicitur, & eſt infidelis, ſed etiam dicitur, & eſt Iudæus, vel Paganus, cùm habeat iam propriam infidelitatem pertinentem ad illas ſpecies. At verò, qui cum hæreticis ſenſit, & fidem Eccleſiæ ſibi ſufficienter propoſitam reſpuit, ſi nondum eſt baptizatus, licèt latè loquendo vocetur hæreticus, non tamen strictè, & in ſenſu eccleſiaſtico, quo hæretici dicuntur punibiles ab Eccleſia, & qui ob baptiſmum ſuſceptum legibus Eccleſiæ, & correctioni ſubiacent: quare dicetur ille hæreticus coram Deo, & habebit malitiam illius infidelitatis, non tamen coram Eccleſia, & in ordine ad eius leges, vt diximus

187 *Obiectio* 4.

188

ſuprà

*ſupra ſect.*4. Altera differentia etiam de nomine eſt, quòd nomina *Iudæi*, & *Pagani* faciliùs extenduntur ad eos etiam, qui non ſunt propriè, & in rigore infideles, quàm nomen *hæretici*: nam Iudæi etiam dicebantur fideles ante legem Chriſti promulgatam, & nunc etiam infans baptizatus, & apud Iudæos nutritos, eorúmque religionem ſectans, diceretur eſſe in Iudaiſmo, etiamſi nondum Chriſtianæ fidei notitiam habuerit, nec contra eam peccauerit, etiam ea ignorantia culpabili. Eodémque modo ſi apud Gentiles enutriens eſſet, eorúmque ritus teneret, diceretur eſſe Paganus, licèt nondum fidem infuſam per propriam infidelitatem perdidiſſet: non tamen ita diceretur hæreticus, ſi contra fidem Catholicam nondum peccaſſet. Quæ modi loquendi diuerſitas fundari potuit in eo, quòd nomina *Iudæi*, vel, *Gentilis*, ex modo ſignificandi non videntur dicere ordinem ad Eccleſiam à qua diſcedunt, ſed ſolùm ad obiectum, quod profitentur, vel negant, nempe *Iudæus*, ad Chriſtum negatum, & legem veterem creditam: *Gentilis* verò, ad falſum Deum receptum, & verum Deum negatum, & ideo in latiori ſignificatione præſcindere poſſunt à propria infidelitate, ſiue intercedat culpa ignorantiæ vincibilis contra fidem, ſiue nulla grauis culpa intercedat. At verò nomen *hæretici*, ex proprio ſuo modo ſignificandi videtur dicere ordinem ad Eccleſiam, eiuſque fidem relictam, aut reiectam, & contra diſtinguit *à Catholico*, ita vt nec hæreticus ſit catholicus, nec catholicus ſit hæreticus. Ille ergo, qui ſiue ſit, ſiue non ſit baptizatus, quoad omnia ſentit cum Eccleſia Catholica Chriſti, & per ignorantiam culpabilem, vel inculpabilem diſſentit in aliquo, non eſt hæreticus, quia verè adhuc eſt Catholicus, cùm habeat voluntatem ſentiendi in omnibus cum Eccleſia Catholica, & amplectatur in communi totam eius doctrinam. Tunc autem incipit eſſe hæreticus, quando Eccleſiæ reſiſtit, & ab eius doctrina ſe ſeparat, hæreticus, inquam, in foro externo, ſi ſit baptizatus, & in foro interno, ſi baptizatus non ſit: quia iam tunc incipit non eſſe Catholicus, nec ſentire in omnibus cum Eccleſia Catholica. Iudæi autem, & Pagani errantes per ignorantiam culpabilem appellantur Iudæi, vel Pagani, quantumlibet non ſint adhuc propriè infideles: ſed tamen tunc non ſunt Catholici, cùm nec explicitè, nec implicitè ſentiant cum vera Eccleſia Catholica, quæ hodie eſt ſola Eccleſia Chriſtiana. Ad obiectionem ergo dicimus, Iudæos, & Paganos errantes ex ſola ignorantia culpabili non eſſe propriè infideles, atque adeo non eſſe Iudæos, & Paganos, prout Iudaiſmus, & Paganiſmus ſunt ſpecies infidelitatis; eſſe tamen Iudæos, & Paganos in alia ſignificatione latiori: quatenus dicuntur tales, qui extra Catholicam Eccleſiam, & fidem poſiti, negant Chriſtum, & verum Deum: negamus vero eſſe hæreticos, qui fidem Catholicæ Eccleſiæ profitentur, dum infideles non ſunt, quia nomen *hæretici*, non ſolum dicit ordinem ad obiectum negatum, ſed etiam ad ſeparationem ab Eccleſia talem, vt aliquis deſinat eſſe propriè Catholicus.

189 Obiectio 5. Quintò obiicitur pro ſecunda ſententia, quia ignorantia ſaltem ita craſſa, vt facillimè ſuperari potuerit, æquiparatur ſcientiæ; ſicut ergo ſcienter errans eſt hæreticus, ita erit errans ex ignorantia adeo craſſa. Reſpondeo, quando pœna aliqua imponitur facienti ſcienter, vel ex dolo, aut præſumenti, &c. ignorantiam craſſam excuſare, nec reputari pro ſcientia, vt cum aliis docet Thomas Sanchez lib. 9. de matrimonio diſp. 32. num. 36. & ſequentibus, quando ſaltem non eſſet affectata, vel cum ingenti temeritate, quæ dolo æquipararetur. Meritò itaque Suarez, dicta ſect. 3. num. 17. dicit, diſtinctionem illam ignorantiæ magis, vel minùs craſſæ, non eſſe vtilem in hoc puncto: tum quia vtraque admittit ſecum voluntatem ſentiendi in omnibus cum Eccleſia, & ei non diſſentiendi, quæ voluntas non ſtat cum hæreſi: tum etiam quia in praxi non poſſet moraliter aſſignari gradus ille negligentiæ ſufficiens, vel non ſufficiens ad hæreſim incurrendam.

Hinc tamen obiicitur ſextò pro tertia ſententia, quia ignorantia ſaltem affectata, ſufficiet ad 190 Obiectio 6.
hæreſim: nam hæc non minuit, ſed aggrauat culpam: ſi ergo error ſcienter admiſſus reddit hæreticum, magis id faciet cum ignorantia affectata, quæ culpam grauiorem reddit. Reſpondetur, quandiu errans eo eſt animo affectus, vt ſi ſciret Eccleſiæ mentem, eam amplecteretur, ignorantiam etiam affectatam non aggrauare, ſed minuere culpam, cum retineatur adhuc affectus tenerentiæ erga Eccleſiam, & animus eius doctrinam non deſerendi, & quod plus eſt, adhuc poſſit ſtare actus, quo credantur firmiſſimè omnia, quæ Eccleſia propoſuerit. Quamuis ergo ignorantia ſit voluntaria, & volita, diſſenſus tamen ab Eccleſiæ doctrina eſt minùs voluntarius, quàm ſi ſcienter fieret, & ideo non attingit pertinaciam ad hæreſim requiſitam.

Septimò obiicit Sanchez pro quarta ſententia, 191 Obiectio 7.
quia ea excuſatio locum non habet, quando ignorantia affectatur ad finem liberiùs errandi, quia tunc receſſus ab Eccleſia eſt magis voluntarius, & reperitur pertinacia, & nolle illi ſubiici. Item quando affectatur ex falſa opinione contra Eccleſiam, quia parui momenti putatur, quod Eccleſia aliquid proponat. In hoc tamen poteſt eſſe aliqua æquiuocatio, & fieri quæſtio de vocibus. Nam in primis, ſi omiſſio diligentiæ debitæ ad explorandam Eccleſiæ mentem procedit ex contemptu Eccleſiæ, & ex falſa opinione de defectu infallibilitatis, quam Eccleſia habet in iis, quæ proponit, fatemur omnino illum eſſe hæreticum, quia non ſolùm errat circa articulum, quem ignorat ab Eccleſia proponi, ſed etiam circa auctoritatem Eccleſiæ, quam pertinaciter negat. Quando verò ignorantia affectatur ad finem liberiùs errandi, diſtinguendum eſt. Poteſt enim id dupliciter intendi. Primò, quia eo animo eſt, vt etiamſi conſtaret de mente Eccleſiæ, nollet à ſua opinione dimoueri: vt tamen vitet remorſum, & maiorem difficultatem, quam tunc ſentiret, vult ignorare Eccleſiæ ſenſum, vt faciliùs, & liberiùs erret. Et eo caſu concedimus, eam ignorantiam non excuſare ab hæreſi, cùm in ea diſpoſitione animi non poſſit haberi voluntas debita ſubiiciendi omnino intellectum Eccleſiæ proponenti. Atque idem dicendum videtur, ſi ignorantia affectetur, vt peccatum leuius fiat, & aliquam habeat excuſationem ignorantiæ: nam tunc etiam ſupponi videtur animus non acquieſcendi Eccleſiæ etiamſi de eius ſenſu conſtaret. Secundò tamen poteſt id fieri ad liberiùs peccandum, quia ſi de Eccleſiæ ſenſu conſtaret, non auderes illi te opponere, & ideo ignorare vis, vt ſine obſtaculo audeas propriæ opinioni adhærere.

Et in hoc caſu dicimus non excuſare eam ignorantiam affectatam à peccato grauiſſimo, excuſate tamen à pertinacia, & hæreſi: iam enim te oſtendis paratum ad credendum, ſi de Eccleſiæ ſenſu ſufficienter conſtiterit, licèt cupias, & procures, ne conſtet.

192 Quod confirmari poteſt, quia poteſt contingere, quòd articulus, quem ignoras ignorantia affectata an ſit ab Eccleſia propoſitus, non ſit reuera propoſitus, nec verus, & tamen tu ex affectu ad obiectum contrarium, cui adhæres, nolis ſcire, an ſit ab Eccleſia propoſitus, vt liberiùs poſſis ei aſſentiri, & ne auctoritate Eccleſiæ cogaris ad recedendum à tua opinione. Tunc certè non apparet quomodo, aut cur ſis hæreticus, cùm nihil prorſus contra Eccleſiam ſentias, & ſuppono te non eſſe in ea diſpoſitione, vt velis ab Eccleſia diſſentire. Si autem tunc non es hæreticus, nec etiam eſſes, licèt articulus negatus fuiſſet verè ab Eccleſia propoſitus: nam voluntas tua æqualiter ſe habet in vtroque caſu, & pertinacia non poteſt eſſe ſine noua culpa ex parte voluntatis, quæ non ſit in eo, qui non eſt pertinax. In neutro ergo caſu dici debes hæreticus quandiu ex parte voluntatis manet propoſitum acquieſcendi Eccleſiæ, ſi de eius ſenſu ſufficienter conſtiterit.

193 Petes, quid ſi nec habebas animum poſitiuum acquieſcendi, nec etiam diſſentiendi, ſi conſtaret de conſenſu Eccleſiæ; & tamen ne in eas anguſtias incideres, voluiſti ignorare ſenſum Eccleſiæ, debéſne tunc cenſeri hæreticus, propter errorem cum tali ignorantia affectata habitum? Reſpondeo, ſi antea iam auctoritatem Eccleſiæ agnoueras, & recognoueras, cenſeris habitualiter in eadem voluntate perſeuerare, quandiu eam non reuocas. Non eſt autem reuocare, velle fugere occaſiones, & pericula reuocandi: ſicut non reuocas fidem datam amico faciendi quidquid tibi iniungeret, quando poſtea ex induſtria eum fugis, ne petat aliquid tibi ingratum, & moleſtum. Sic in noſtro caſu non reuocat voluntatem aſſentiendi Eccleſiæ, qui fugit ne Eccleſia proponat aliquid, cui fortaſſe periculum ſit ne diſſentiat, quia adhuc non eſt poſita voluntas contraria, imò cum illa ignorantiæ affectione ſtare poteſt actualis renouatio prioris voluntatis vt dictum eſt.

194 *Obiectio vltima.* Obiiciunt vltimò, quia ex noſtra ſententia ſequeretur, vix vllos eſſe propriè hæreticos: nam ferè omnes, qui hæretici nunc dicuntur, & apud hæreticos degunt, non aliter errant, quàm per ignorantiam vel craſſam, vel etiam affectatam, qua nolunt notas fidei Catholicæ inueſtigare. Reſpondeo, hoc argumentum non ſolùm probare de ignorantia affectata, quòd non excuſet ab hæreſi, ſed magis probare de ignorantia vincibili, quæcumque illa ſit: pauci enim ſunt apud hæreticos, qui errent ex ignorantia affectata, ſed ſi errant ex ignorantia culpabili, illa quidem non eſt affectata, ſed vincibilis, vel craſſiſſima, vel craſſa. Pars maior itaque plures reperiri apud hæreticos, qui verè, & propriè hæretici non ſunt, quales ſunt multi ruſtici, & pueri apud hæreticos enutriti, quibus auctoritas Catholicæ Eccleſiæ nunquam fuit ſufficienter propoſita, & ex illis non pauci excuſantur, non ſolùm ab hæreſi, ſed etiam à peccato graui contra fidem, propter ignorantiam inuincibilem. Alij ſunt, qui non excuſantur à peccato graui contra fidem, quia ignorantia in ipſis eſt culpabilis, excuſantur tamen ab hæreſi propriè propter ignorantiam. Sunt etiam aliqui pauci, in quibus ignorantia eſt affectata, & horum quidem aliqui excuſantur ab hæreſi propria, in hac ſententia excuſante etiam errantes ex ignorantia affectata. Plurimi tamen ſunt, qui nullo modo ab hæreſi excuſantur, quibus nimirum Eccleſiæ Catholicæ auctoritas ſufficienter propoſita eſt, vt eam ſequantur: habet enim pro ſe tot, & talia motiua Catholica Eccleſia, vt eius notitia ſeſe ingerat etiam nolentibus. Quod experientia ipſa, & ipſimet hæretici volentes, nolentes teſtantur, dum fatentur in hac vita meliorem eſſe religionem ſuam, in morte noſtram: quare in eo articulo facilè eam amplectuntur, reipſa comprobantes id quod veriſſimum eſt, ſe non veritatis ſtudio, ſed terreno affectu duci ad hæreſim amplectendam, nimirum vel carnis illecebris, & vitæ licentia, vel diuitiarum, dignitatiſque mundanæ affectu, vel etiam aliquando ne propriæ exiſtimationi, quam apud homines comparaſſe ſibi videntur, præiudicent profitentes palam ſe turpiter erraſſe, & turpiùs alios in errorem traxiſſe. Difficile enim ſuperbi errores proprios fatentur, & manus dant in bello intellectuali, quandiu prætextu aliquo ſuſtinere poſſunt propriam opinionem etiam contra veritatem ſibi notam. Denique ij etiam, qui ignorantiam habent culpabilem, vel affectatam, vel non affectatam, ſæpe non excuſantur ab hæreſi, quia ea ſunt diſpoſitione, & affectu, vt Eccleſiæ Catholicæ auctoritati ſibi ſufficienter propoſitæ reſiſterent, cum quo affectu eſſe non poteſt affectus Catholicus, non diſſentiendi Eccleſiæ ſufficienter propoſitæ, & proponenti.

Vnde aduertendum eſt primò in foro externo ignorantiam culpabilem, non ſemper excuſare à præſumptione hæreſis, etiamſi dicat ſe ex ignorantia erraſſe, vt obſeruant Caſtro Palao *dicto tract.4.diſp.3.puncto 2.num.* 5. Menochius, Farinacius, Penna, Simancas, Albertinus, & alij, quos afferunt, & ſequuntur Caſtro Palao, ibi, & Diana *4.part.tract.7.de pœnis delictorum, &c.reſolut.*36. *§. Notandum eſt tamen.* Dixi, *non ſemper excuſare*; quia aliquando etiam in foro externo proderit excuſatio illa ad minuendam, & impediendam pœnam, vt aduertunt prædicti Doctores, quod totum pendet ex circunſtantiis perſonæ, loci, dogmatis negati, & aliis, quæ prudenter conſiderandæ ſunt. 195 *Ignorantia culpabilis in foro externo, non ſemper excuſat à præſumptione hæreſis.*

Aduerte ſecundò hanc doctrinam, quod ignorantia impediat pertinaciam ad hæreſim requiſitam, locum habere ſaltem in foro interno in omni materia fidei, etiamſi ſit ex præcipuis articulis, vt notauit Suarez *dicta ſect.3.n.*19. contra aliquos, qui articulos fidei excipiunt, circa quos ignorantia non excuſat hæreſim: qui tamen intelligendi ſunt loqui quoad forum externum, in quo vix vnquam admittetur illa excuſatio vt diximus, in foro autem interno rariùs continget, non tamen negandum eſt, poſſe aliquando contingere. *Quando locum habeat hæc doctrina.*

196 Superſunt aliquæ difficultates. Prima eſſe poteſt circa proximè dicta, an ſi ignorantia ſit circa ipſam Eccleſiæ auctoritatem, quam aliquis ex induſtria vult ignorare, vt ſuos errores retineat, excuſet etiam, nec ille ſit propriè hæreticus. Ratio dubitandi eſt, quia ſi quis erret circa ipſam auctoritatem Eccleſiæ Catholicæ, non videtur poſſe eſſe Catholicus, nec habere affectum, quo vniuer- *An ſi ignorantia ſit circa ipſam Eccleſiæ auctoritatem, quam aliquis ex induſtria vult ignorare, excuſet etiam &c.*

ſaliter

ſaliter velit omnia credere, quæ Eccleſia Catholica proponit, & credit, cùm ipſius Eccleſiæ Catholicæ auctoritatem infallibilem in proponendo neget: ergo ille error non eſt talis, cum quo poſſit adhuc ſtare voluntas credendi in vniuerſum cum Eccleſia, ratione cuius compoſſibilitatis, dicebamus ignorantiam etiam affectatam non conſtituere hæreticum propriè, & in rigore. Quam rationem approbare videntur auctores citati pro noſtra ſententia: nam Suarez *dicta ſect.* 3. *num.* 10. ideo probat errantem ex ignorantia culpabili non eſſe hæreticum, quia, *quandiu perſeuerat voluntas in propoſito ſubijciendi iudicium ſuum, iudicio Eccleſiæ, non poteſt homo errare pertinaciter, nec eſſe hæreticus*: & num. 18. idem eodem argumento probat de ignorantia affectata. Clarius Hurtado *dicta diſput.* 82. §. 50. cum ea limitatione videtur concluſionem ſtatuere his verbis: *nulla ignorantia antecedenti quantumuis craſſa, & affectata conſtitui hæreticum eum, qui errat in materia fidei, dum paratus ſit ad conſentiendum Eccleſiæ, cum cognouerit, quid ipſa ſentiat.*

197 Exiſtimo tamen, magis conſequenter ad doctrinam traditam, & magis etiam iuxta mentem auctorum huius ſententiæ, dicendum eſſe, intelligi etiam de ignorantia circa ipſam auctoritatem Eccleſiæ, ſiue ea ſit craſſa, ſiue etiam affectata; ita vt quandiu non proponitur ſufficienter auctoritas Eccleſiæ, & quòd habeat infallibilitatem in proponendo, qui negat hanc Eccleſiæ auctoritatem, vel idcirco negat aliquid aliud, quod videt ab Eccleſia proponi, nondum ſit hæreticus durante ea ignorantia. Quod videtur Suarez *dicta ſection* 3. omnino ſupponere: nam *num.* 19. excuſationem illam ab hæreſi ex qualibet ignorantia dicit habere locum vniuerſaliter in qualibet fidei materia, & in quolibet articulo, in qua vniuerſitate includi debet articulus etiam de infallibili Eccleſiæ auctoritate, alioquin debuiſſet hic excipi ab illa regula vniuerſali. Clariùs id docuit *num.* 14. vbi dixit, non requiri quidem ad pertinaciam, quòd aliquis credat hanc eſſe veram Eccleſiam proponentem, & habere auctoritatem ad proponendum, quia hæretici de facto id non credunt; requiri tamen, quòd hæc auctoritas Eccleſiæ, licèt non credatur proponatur tamen ſufficienter, vt poſſit, & debeat credi. Et in hoc ſenſu explicat quod dixerat num. 12. ad pertinaciam hæreticam requiri ex parte intellectus, *cognitionem, vel notitiam ſufficientem auctoritatis Eccleſiæ, & quòd, doceat, ſeu proponat veritatem illam, contra quam aliquis errat.* Quam notitiam requiſitam de auctoritate Eccleſiæ explicat poſtea dicto num. 14. eſſe illam, *per quam ita proponitur Eccleſiæ auctoritas, vt obliget hominem ad credendum, & ipſam eſſe veram Eccleſiam, & veram etiam doctrinam, quæ ex cathedra docetur.* In quo æquiparat etiam notitiam ipſius definitionis actualis, quam dicit pariter requiri talem, vt poſſit, & debeat credi, & acceptari definitio facta ab Eccleſia; vnde æquè negat pertinaciam, quando eſt ignorantia de auctoritate Eccleſiæ, ac quando eſt ignorantia de Eccleſiæ definitione.

198 Ratio etiam ex dictis, & ex mente eorum Auctorum videtur clara; quia ille, qui habet ignorantiam circa definitionem, & propoſitionem Eccleſiæ, ideo non eſt adhuc pertinax, nec hæreticus, quia poteſt adhuc habere voluntatem firmiter credendi quidquid Eccleſia propoſuerit: ſimiliter autem, qui ignorat Eccleſiæ auctoritatem, poteſt adhuc habere voluntatem captiuandi intellectum in obſequium fidei diuinæ, & firmiter credendi quidquid ſufficienter propoſitum fuerit, vt reuelatum à Deo: ergo nec iſte erit infidelis: nam ſicut non eſt hæreticus, qui acceptat omnia, quæ Eccleſia ſufficienter propoſuerit, ita non erit infidelis, qui habet propoſitum firmiter credendi, quidquid fides propoſuerit, ſeu quidquid ſufficienter proponetur vt reuelatum à Deo: neque enim fides perditur, per receſſum ab obiecto formali fidei, quod eſt veracitas, & teſtificatio Dei vt arguit idem Suarez *vbi ſuprà n.* 10. Si autem ille non eſt infidelis, neque etiam eſſe poteſt hæreticus: cui enim non conuenit genus, non poteſt conuenire ratio aliqua ſpecifica ſub eodem genere contenta. Siue ergo Eccleſiæ propoſitionem ignoret, ſiue eius auctoritatem, poteſt non eſſe infidelis, atque adeo nec hæreticus, ſi habere poſſit ſimul voluntatem credendi omnia, quæ ſub motiuo diuinæ reuelationis ſufficienter propoſita fuerint.

Ad rationem ergo dubitandi reſponderi poteſt, hunc eo caſu poſſe adhuc eſſe Catholicum 199
quia cum ignorantia de auctoritate, & veritate Eccleſiæ, poteſt habere propoſitum, & voluntatem credendi omnia, quæ proponet aliqua vera Eccleſia, quoties ſufficienter propoſita fuerit infallibilis auctoritas illius Eccleſiæ, in qua voluntate includitur implicitè voluntas credendi omnia, quæ hæc noſtra Eccleſia propoſuerit, poſita notitia ſufficienti de auctoritate huius Eccleſiæ, quod ſufficiens videtur formaliter loquendo ad ſentiendum ſaltem in communi cum Eccleſia Catholica, quamuis materialiter propter ignorantiam ab ea in rebus creditis diſſentiat.

Dices, ponamus, quod homo ille erret putans 200
non eſſe credendum vlli Eccleſiæ proponenti, ſed ſoli ſpiritui interno, prout de facto aliqui hæretici docent, & ſimul habeat ignorantiam culpabilem de auctoritate Eccleſiæ Catholicæ, imò & vllius Eccleſiæ poſſibilis: hic non videtur eſſe vllo modo Catholicus, cùm neque actu vniuerſali paratus ſit ad acceptandam vllam propoſitionem alicuius Eccleſiæ; ergo ignorantia illa culpabilis circa auctoritatem omnis Eccleſiæ poſſibilis ſufficeret ad conſtituendum hæreticum. Reſpondetur in caſu propoſito inuolui non modicam repugnantiam, quomodo enim poteſt homo penitus non inſanus credere, loquendo ſaltem de poſſibili quòd Deus poſſit immediatè per ſeipſum hominibus loqui, & non poſſit etiam loqui per alios miniſtros, qui eius mandata proponant, atque adeo per Eccleſiæ miniſtros, quos poſſit ad id muneris deputare? Conſtat namque, omnes, qui per ſeipſos loqui poſſunt, poſſe etiam per alios loqui, & mentem ſuam per internuntios, aut legatos exponere. Repugnat ergo, quòd aliquis velit Deo credere, & implicitè ſaltem eum non velle Deo credere, per Eccleſiæ miniſtros loquenti, ſi ſufficienter conſtet, eos ad proponenda Dei verba legitimam auctoritatem habere.

Demos tamen per poſſibile, vel impoſſibile 201
hypotheſim illam, quòd putaret aliquis Deum non poſſe per alios loqui, & ideo non haberet voluntatem etiam vniuerſalem credendi Eccleſiæ, diſtinguere oportet: nam vel ille homo ha-

beret voluntatem firmam non credendi vnquam Eccleſiæ, etiamſi ſufficienter proponeretur eius auctoritas infallibilis in proponendo verbo Dei. Et tunc homo ille eſſet propriè infidelis, nō quia per ignorantiam culpabilem erraret credendo Eccleſiam non habere auctoritatem, ſed propter voluntatem illam efficacem non credendi Eccleſiæ, etiamſi eius auctoritas ſufficienter proponeretur. Quare non ſolùm eſſet infidelis, ſed etiam hæreticus, cùm in ea eſſet diſpoſitione poſitiua, vt non eſſet paratus ad recipiendam doctrinam Eccleſiæ etiam ſufficienter propoſitam. Si autem homo non haberet eam voluntatem conditionatam non credendi Eccleſiæ, ſed haberet voluntatem vniuerſalem credendi Deo, quoties eius reuelatio eſſet euidenter credibilis, etiamſi propter ignorantiam illam culpabilem crederet, Deum non poſſe vnquam per Eccleſiam loqui, & ideo haberet voluntatem abſolutam non credendi de facto Eccleſiæ, quia de facto nunquam Deus per illam loquetur, adhuc homo ille non eſſet propriè infidelis, atque adeo nec hæreticus. Catholicus autem non eſſet dicendus omnino abſolutè, poſſet tamen dici Catholicus, quaſi conditionatè. Non quidem abſolutè omnino, quia haberet voluntatem omnino abſolutam nunquam credendi Eccleſiæ. Conditionatè verò poſſet dici Catholicus, quia in voluntate illa efficaci credendi Deo omne reuelatum, quoties ſufficienter reuelatio eſſet credibilis, contineretur implicitè conditionalis voluntas credendi Eccleſiæ, ſi per poſſibile, vel impoſſibile conſtaret ſufficienter, quod reuelatio Dei per Eccleſiam proponeretur, quæ voluntas conditionata ſufficeret ad impediendam pertinaciam contra Eccleſiam: nam cum illa voluntate conditionata, ſi efficax eſſet, (vt ſuppono) non poſſet ſtare voluntas reſiſtendi auctoritati Eccleſiæ ſufficienter propoſitę, in qua voluntate conſiſtit pertinacia ad hæreſim requiſita.

202 Poteſt autem reſponſio hæc exemplo declarari, & vrgeri difficultas ad caſum, quo aliquis haberet ignorantiam culpabilem, non ſolùm circa Eccleſiam poſſibilem, ſed etiam circa loquutionem omnem, aut reuelationem poſſibilem, ex qua ignorantia erraret putans Deum nihil poſſe vnquam hominibus reuelare. Hic certè ſtante ea diſpoſitione, nullum poſſet elicere actum fidei, cùm nullā crederet Dei reuelationem, nec etiam poſſibilem, poſſet tamen habere adhuc voluntatem conditionatam credendi Deo, ſi per poſſibile, vel impoſſibile Deus poſſet aliquid hominibus reuelare, quæ voluntas & diſpoſitio ſufficeret, vt ille non eſſet propriè infidelis, licèt peccaret contra fidem, ob illam ignorantiam culpabilem circa reuelationem Dei. Eſſet autem fidelis, ſi haberet habitum fidei infuſum forſitan in baptiſmo in infantia ſuſcepto, quem habitum nondum perdidiſſet ob ignorantiam illam culpabilem: ſi verò non haberet habitum fidei infuſum, ille quidem non eſſet fidelis poſitiuè, non tamen eſſet infidelis propriè, cùm nondum abieciſſet fidem ſcienter, ſed ſolùm ex ignorantia culpabili, & poſſet in illa diſpoſitione habere voluntatem conditionatam, quantum eſt ex ſe præparatam ad credendum firmiter Deo, ſi poſſibilis eſſet aliqua Dei reuelatio ſufficienter propoſita: quam voluntatem ſi haberet, poſſet ratione illius dici iam fidelis, non abſolutè, ſed quaſi conditionatè: ſic ergo in caſu noſtro poſſet ratione illius voluntatis conditionatæ dici Catholicus, ſaltem conditionatè, quandiu non haberet voluntatem contrariam conditionatam non credendi Eccleſiæ, etiamſi poſſibilis eſſet doctrina Dei per Eccleſiam ſufficienter propoſita.

Alia difficultas principalis eſſe poteſt de ignorantia concomitanti, an impediat pertinaciam requiſitam ad conſtituendum hæreticum, v.g. aliquis aliunde animo pertinaci contemnit Eccleſiæ auctoritatem, atque ideo non dubium quin ſit iam hæreticus internus, non tamen externus, quia hunc animum nunquam exteriùs manifeſtauit. Poſtea occurrit ſermo de aliquo fidei dogmate, quod ipſe ignorans ignorantia culpabili eſſe ab Eccleſia definitum, negat eſſe verum, idque exteriùs manifeſtat. Ignorantia definitionis Eccleſiæ poteſt tunc dici quaſi concomitans, quia non fuit cauſa negandi: quamuis enim ſciret eſſe ab Eccleſia definitum, negaſſet ex diſpoſitione antecedenti nunquam retractata, ſed habitualiter perſeuerante. Sed neque ea ignorantia fuit effectus pertinaciæ præteritæ: non enim ignorauit nunc definitionem Eccleſiæ, quia antea habuerat animum reſiſtendi Eccleſiæ. Dixi tamen, poſſe dici quaſi concomitantem, quia in rigore non eſt concomitans, cùm ſupponatur eſſe ignorantia culpabilis, & per conſequens voluntaria, & volita, atque adeò conſequens & ſufficiens ad contrahendam culpam grauem contra fidem: dicitur tamen concomitans quatenus non eſt antecedens, & cauſa erroris contra Eccleſiam, & ideo dubitari poteſt, an eo caſu detur pertinacia ſufficiens ad propriam, & rigoroſam hæreſim formalem. 203

Ignorantia concomitans an impediat pertinaciam requiſitam ad conſtituendum hæreticum.

P. Coninch *dicto dub. 7. num. 96.* videtur negare, quia æquiparat exemplum illius, qui cum ignorantia inuincibili occidit hominem, quem putat eſſe feram, & libentiùs occidiſſet, ſi ſciret eſſe ſuum inimicum, prout reuera, erat, quo caſo non peccat peccato homicidij, quia voluntas illa habitualis nullo modo influit in eum actum, vnde infert, idem dicendum de errante contra Eccleſiam cum illa diſpoſitione habituali. Alij tamen videntur ſupponere eo caſu contrahi peccatum hæreſis: ita videtur ſupponere Sanchez *dicto cap. 7. num. 29. & 31.* vbi quoties adeſt diſpoſitio illa habitualis non acceptandi definitionem contrariam Eccleſiæ, dicit contrahi hæreſim, per errorem fidei contrarium, ſi diſpoſitio illa habitualis fundatur in actu aliquo poſitiuo elicito præterito. Plus aliquid, & difficiliùs dicere videtur Suarez *dicta sect. 3. n. 16.* vbi poſtquam diſtinxit ignorantiam antecedentem, & concomitantem, fatetur concomitantem non excuſare, à pertinacia, etiamſi inuoluntaria ſit. *Si ignorantia*, inquit, *ſit tantùm concomitans errorem circa fidem, non excuſat ab hereſi, quia tunc illa ignorantia talis eſt, vt ſecum admittat, imò requirat voluntatem non mutandi ſententiam, etiamſi conſtet, Eccleſiam aliud docere: nam ab hac voluntate habet illa ignorantia, quod ſit concomitans, & conſequenter non eſt cauſa errandi, nec excludit contumaciam; quod adeo verum eſt, vt habeat locum etiamſi illa ignorantia ſit inuoluntaria, quia etiamſi talis ſit, non eſt cauſa errandi, nec excludit modum aſſentiendi pertinaciter contra Eccleſia auctoritatem. Vnde à fortiori hoc verum eſt in qualibet alia ignorantia culpabili.* Eodem modo loquitur Hurtado dicta diſputat. 82. §. 47. vbi poſtquam definiuit ignorantiam 204

conco

concomitantem eſſe, quæ nec eſt cauſa, nec effectus rei, cum qua eſt ignorantia, ſubiungit hæc verba: *concomitans ignorantia non excuſat ab hæreſi, ſicut nec à peccato vllo; res enim, quam concomitatur, fieret, tametſi ignorantia non eſſet. Qui ergo negat aliquod obiectum fidei, ignorans concomitanter illud ab Eccleſia proponi, eſt hæreticus, quia habet errorem quem etiam haberet, tametſi ſciret oppoſitum ab Eccleſia cenſeri: ita vt error ille non ſit compoſſibilis, cum animi præparatione ad correctionem per Eccleſiam, nec cum ſubiectione Sedi Romanæ.* Idem videtur ſentire Bonacina diſp. 2. de Cenſuris, quæſt. 5. puncto 1. num. 7.

205 In hoc puncto aliqua certa videntur, & extra controuerſiam. Primò enim certum eſt, ſi homo cum illa ignorantia concomitanti ſiue culpabili, ſiue inculpabili habeat actum poſitiuum voluntatis, quo nollet ſuam ſententiam relinquere, etiamſi de contrario Eccleſiæ ſenſu conſtaret, eum eſſe hæreticum ſaltem internum; cùm habeat quantùm eſt de ſe, voluntariam pertinaciam internam contra auctoritatem Eccleſiæ, & in hoc fortaſſe ſenſu de hæretico, & pertinaci interno, & in foro Dei, præſcindendo à foro externo, loquuti ſunt aliqui ex auctoribus proximè citatis, qui non explicuerunt hæreſim, vel pertinaciam in foro externo: imò Suarez non videtur poſſe niſi de foro interno intelligi: nam poſt verba proximè citata, quibus pertinaciam agnoſcit cum illa ignorantia concomitanti, ſubiungit immediatè, *quin potiùs, licèt contingat opinionem eſſe veram, ſi cum eo affectu teneatur perſiſtendi in illa, etiamſi Eccleſia contrarium definiat, inciditur in hæreſim propter talem affectum.* Quæ verba intelligi non poſſunt de hæreſi externa; nam qui dicit merita mortificata ſtatim in iuſtificatione reuiuiſcere, etiamſi habeat effectum non recedendi ab ea ſententia, licèt Eccleſia contrarium doceat, non poteſt eſſe hæreticus externus, cùm affectum illum hæreticum non manifeſtet exteriùs, ſed ſolùm ſententiam de reuiuiſcentia meritorum non dilata, quæ nullo modo repugnet doctrinæ, & auctoritati Eccleſiæ Catholicæ.

206 Secundò etiam certum eſt, ſi homo manifeſtet affectum illum internum, & diſpoſitionem ſuam, non acquieſcendi definitioni Eccleſiæ, etiamſi cum ignorantia culpabili, vel etiam inculpabili de definitione proferat aliquem errorem, imò & opinionem veram, vel probabilem, eum eſſe hæreticum externum, quia iam ſufficienter manifeſtat animum hæreticum internum de contemptu Eccleſiæ, & eius infallibilis auctoritatis.

207 Tertiò certum eſt, ſi ideo non curat expellere ignorantiam de Eccleſiæ definitione, quia etiamſi illam ſciat, contemnet, & abſolutè Eccleſiæ auctoritatem contemnit, & poſtea cum ea ignorantia errorem contra fidem profert, eſſe hæreticum externum. Solùm poſſet obſtare difficultas, quam tetigi ſectione præcedenti ante quartam illationem, quia illa diſpoſitio, & affectus internus non acquieſcendi Eccleſiæ, etiamſi de eius definitione conſtaret, non videtur exteriùs manifeſtari. Nam qui cum illa ignorantia, ſeu diſpoſitione conditionata dicit, Spiritum ſanctum v. g. non procedere à filio, non plus verbis externis ſignificat, quàm ſi eam diſpoſitionem prauam erga Eccleſiam non haberet, quo caſu diximus non eſſe hæreticum, etiamſi ignoraret culpabiliter definitionem Eccleſiæ; ergo nec in noſtro caſo erit hæreticus externus, qui non eſt ſine errore pertinaci interno, qui etiam quoad pertinaciam exterius manifeſteretur.

208 Hoc tamen argumentum parum vrget: probaret enim nimium, nempe ſæpe excuſari aliquem ab hæreſi externa, etiamſi nullam ignorantiam habeat de contraria definitione Eccleſiæ: quia nimirum non exprimit exteriùs, ſe ſcire ſenſum Eccleſiæ contrarium, atque adeo non explicat pertinaciam internam contra Eccleſiam: quare qui ſolùm dicit exteriùs, *Spiritus ſanctus non procedit à filio*, non incurret cenſuras, licèt conſcius ſit definitionis Eccleſiæ: quod tamen ſine maximo abſurdo concedi non poteſt: omnes ergo reſpondere debemus, ad hæreſim externam non requiri, quòd aliquis in actu ſignato exprimat, ſe eſſe pertinacem contra Eccleſiam: ſatis eſt, ſi id dicat in actu exercito negans exteriùs aliquid quod eſt contra Eccleſiam, cuius auctoritatem interiùs contemnit, & ex eo contemptu in ea verba prorumpit. Ratio autem eſt, quia ad incurrendam hæreſim externam, ſatis eſt ſi verba externa poſſint ſignificare hæreſim internam, licèt non ſemper verè illam ſignificent ex defectu hæreſis internæ. Voces autem illæ *Spiritus ſanctus non procedit à filio*, ex ſe aptæ ſunt ad ſignificandam hæreſim internam, & pertinaciam contra Eccleſiam, vt conſtat ex communi ſenſu: nam qui audiunt aliquem conſtanter negantem præſentiam Chriſti in Euchariſtia, eo ipſo concipiunt pertinaciam contra Eccleſiam in loquente: ſi ergo adeſt illa pertinacia, & hæreſis interna, & mouet ad ea verba proferenda, ſufficienter manifeſtatur exteriùs, & licèt voces ex ſe non minùs ſignificarent deficiente pertinacia interna, tunc tamen non eam verè ſignificarent, quam nunc verè ſignificant.

Quartò certum videtur id, quod inferebat Suarez etiamſi ignorantia definitionis ab Eccleſia propoſitæ non ſit culpabilis, ſed inuoluntaria ſi tamen ſit animus non credendi Eccleſiæ proponenti, ignorantiam non excuſare ab hæreſi interna, de qua ſola videtur ibi loqui Suarez, vt notaui, cùm affert exemplum de tenente opinionem veram, ſed cum animo perſiſtendi in ea, etiamſi Eccleſia contrarium definiat. Quo caſu non videtur poſſe dici hæreticum externum qui eam ſolam opinionem exteriùs manifeſtat, quandiu non manifeſtat animum etiam pertinacem internum. 209

His poſitis, difficultas ſolùm videtur eſſe, quando aliquis ignorat inculpabiliter, vel etiam culpabiliter ſenſum Eccleſiæ circa dogma fidei, quod culpabiliter negat; eam tamen diſpoſitionem habet, vt etiamſi definitionem Eccleſiæ ſciret, in ſuo errore perſiſteret, ita vt hic animus prauus erga Eccleſiam non ſit cauſa negandi illud dogma, nec influat in ignorantiam culpabilem, an ſit hæreticus externus, ſi cum ea animi diſpoſitione proferat errorem ſuum, non manifeſtando vllo modo contemptũ Eccleſiæ concomitantem, quem habet. In quo dubio, ego in primis puto, difficilè id poſſe contingere, vt prauus ille in Eccleſiæ auctoritatem animus merè concomitanter ſe habeat, & nullo modo influat in aſſenſum erroneum. Communiter enim, & de facto, ſicut nunquam, aut vix vnquam occurrere poteſt, quòd aliquis fidem accipiat, & vero actu 210 *Proponitur difficultas.*

fidei diuinæ credat, cui auctoritas Eccleſiæ Catholicæ non ſit propoſita: ita nunquam, aut vix vnquam contingere poteſt, quòd aliquis contra fidem culpabiliter erret, cui eadem Eccleſiæ auctoritas noo proponatur, vel non occurrat ei cogitatio tunc, an doctrina illa, ſit iuxta, vel contra Eccleſiæ ſenſum. Si autem hæc cogitatio ei occurrat, & nolit id examinare, impoſſibile apparet, quod ſi iam alias Eccleſiæ auctoritatem interiùs contemnit, non moueatur ex eo, quod Eccleſiæ auctoritatem contemnit, & ideo non curat de illius ſenſu inueſtigando, quia licèt ſciat Eccleſiam contrarium ſentire, adhuc in ſua ſententia perſiſter; quare contemptus ille Eccleſiæ non erit merè concomitans, ſed cauſa aliquo modo erroris, quatenus eſt cauſa ignorantiæ, ſine qua, & ſine contemptu illo Eccleſiæ non ſequeretur error. Vnde de facto ſemper contemptus ille auctoritatis Eccleſiæ faciet, quod error culpabilis exteriùs expreſſus, non excuſetur ab hæreſi externa quia verba externa de ſe, vt diximus, ſufficienter ſignificant pertinaciam internã contra Eccleſiam, quare quoties de facto datur pertinacia illa interna, & mouet aliquo modo ad errorem, & ad eius expreſſionem, nihil deeſt ex requiſitis ad hæreſim externam.

211 Addo vltimò, ſi per poſſibile, vel impoſſibile diſpoſitio illa interna, & animus non acquieſcendi Eccleſiæ contrarium definienti ita merè concomitanter ſe haberet, vt nullo modo influeret in ignorantiam definitionis, neque in errorem ipſum internum, nec externum, non video cur dicendus eſſet ille hæreticus externus. Caſus eſt, vt dixi, metaphyſicus, potius quàm moralis, qui poſſet ita fingi: ſi v. g. aliquis eum animum internum contra Eccleſiæ auctoritatem antea habuiſſet, nec vnquam reuocaſſet, poſtea verò quando de aliquo peculiari errore agitur, illius ſuæ prioris voluntatis non recordetur, atque ideo nec velit, nec poſſit eam velle ſignificare per profeſſionem illius erroris: tunc quidem per accidens omnino videtur eſſe, quòd homo habuerit illam voluntatem, & quòd ſi ſciret hoc eſſe contra Eccleſiam, recordaretur illius propoſiti, & nihil de auctoritate Eccleſiæ curaret, id enim non videtur ſufficere, vt voces externæ, quibus peculiaris error exprimitur, illam voluntatem præteritam ſignificent, cùm nec ſit animus eam ſignificandi, nec verba procedant vllo modo à voluntate illa, atque adeo nec vt obiectum nec vt cauſam poſſint illam ſignificare, nec videtur eſſe alius modus, quo actio externa poſſit internam hæreſim ſignificare, niſi vel tanquam obiectum, vel tanquam cauſam ſuam, vt inductione conſtare poteſt in omnibus actionibus externis, quæ iudicari ſolent ſufficientes ad conſtituendum hæreticum externum.

212 Confirmatur, & explicatur, quia ſi aliquis eſſet verè hæreticus internus, auctoritatem Eccleſiæ contemnens, poſtea verò immemor omnino illius, voluntatis (quia fuit quidam conſenſus citò tranſiens, ſufficiens tamen ad hæreſim internam) comedat carnes in die ieiunij cum ignorantia culpabili prohibitionis, in ea tamen diſpoſitione habituali, vt ſi recordaretur volũtatis præteritæ contra Eccleſiæ poteſtatem, quam nondum reuocauit, contemneret Eccleſiæ præceptũ, etiamſi illud ſciret, adhuc comeſtio illa carnium, hic & nunc non eſt ſufficiens ad hæreticum externum illum conſtituendum; quia licèt ſit verè hæreticus internus, non tamen procedit eſus carnium ex hæreſi interna, cuius nunc non recordatur, ſed ex gula culpabili. Quæ tamen carnium comeſtio quando ex hæreſi interna procedit, ſufficit ſæpè ad conſtituendum hæreticum externum, vt *infrà* videbimus, idem ergo dicendum de expreſſione erroris verbis facta, cum ignorantia concomitanti definitionis Eccleſiæ, cùm eadem ſit ratio, quando error hic, & eius expreſſio non procederet vllo modo ex contempto Eccleſiæ præterito. Ratio autem eſt; quia ſicut actus fidei externus debet procedere ex fide interna, vel ex voluntate pia erga diuinam auctoritatem: ita infidelitas externa debet procedere ex infidelitate interna, alioquin non poteſt eam verè ſignificare: nam actio externa hæretica eatenus ſignificat hæreſim internam, quatenus vel illam exprimit in actu ſignato, vt obiectum, vel eſt talis, vt ex ipſa tanquam ex effectu veniamus in cognitionem ſuæ cauſæ, nempe hæreſis internæ. Si ergo verba externa non exprimunt contemptum Eccleſiæ, neque etiam ex ipſo procedunt vllo modo, non erunt verum ſignum illius. Hoc tamen, vt dixi eſt in praxi ferè impoſſibile: ſicut etiam eſt ferè impoſſibile, quod ille, qui habitualiter negat Eccleſiæ poteſtatem ad ieiunia præcipienda, poſtea quando habet ignorantiam culpabilem ieiunij præcepti, & comedit carnes, non moueatur ex errore circa Eccleſiæ poteſtatem, & ideo omittat inquirere de præcepto ieiunij: nam tota malitia, quam in eſu carnium apprehendit, fundatur in præcepto Eccleſiæ; ergo eo ipſo cogitat, an poſſit Eccleſia obligare, & ex diſpoſitione habituali, quam habet, id negat, & ideo comedit carnes. Sic ergo qui peccat contra fidem ignorans culpabiliter definitionem Eccleſiæ, eo ipſo apprehendit malitiam illius ignorantiæ, quæ cùm fundetur in auctoritate Eccleſiæ ac definiendum, eo ipſo cogitat de illa auctoritate, & ex diſpoſitione habituali, quam habet, eam negat, & permittit ignorantiam, & errorem ſubſequentem, qui iam procedit ex illo contempto Eccleſiæ, qui non eſt concõmitans, ſed antecedens hæreſim externam, cùm hæc ab illo procedat: ignorantia autem definitionis Eccleſiæ erit conſequens reſpectu contemptus interni Eccleſiæ, cùm ab illo procedat: erit verò concomitans reſpectu erroris externi, imò etiam reſpectu diſſenſus interni, quo culpabiliter negatur dogma illud particulare, quia negatio illius dogmatis interna, vel externa non procedit hic & nunc ab ignorantia ſenſus Eccleſiæ, cùm ablata etiam illa ignorantia, & cognito Eccleſiæ ſenſu, non minus homo ille negaret dogma particulare, quod nunc negat. Vnde communiter, & moraliter loquendo veriſſimum eſt, ignorantiam concomitantem circa definitionem non excuſare ab hæreſi externa, quia ſtante illa diſpoſitione praua habituali contra Eccleſiæ auctoritatem, moraliter loquendo, diſſenſus internus, & externus procedit ſemper ab illa praua diſpoſitione, & illam ſufficienter exprimit, atque adeò conſtituit hæreticum externum.

Reſtabat nunc videre de actibus externis ſufficientibus ad hæreſim externam, quia tamen id non eſt vtile niſi ad iudicandum de pœnis Eccleſiaſticis hæreticorum, quando incurrantur, opportuniùs de hoc dicemus *infrà Diſp.* 23. vbi de pœnis hæreticorum ſermo erit. Sed antequam ad pœnas deueniamus, expediet ab vniuerſalioribus 213

incipiendo

incipiendo agere de mediis, quibus Eccleſia vti poteſt ad hæreticos vel reducendos, vel comprimendos.

DISPVTATIO XXI.

De mediis, quibus Eccleſia vtitur ad reuocandos, & comprimendos hæreticos.

SECTIO I. *Vtrùm Eccleſia cogere poſſit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam.*

II. *De alio medio, quo vtitur Eccleſia contra hæreticos prohibendo eorum libros.*

VARIA ſunt hæc media, inter quæ poſſunt etiam numerari communicatio cum illis prohibita, & pœnæ etiam, quibus eos punit, ſed de his duobus, quia longiorem exigunt indaginem, duabus diſputationibus ſequentibus agendum erit: in hac ergo Diſputatione de reliquis mediis dicemus, & in primis de poteſtate, quam Eccleſia habet ad compellendos hæreticos, vt redeant ad Catholicam fidem, quam in baptiſmo profeſſi ſunt.

SECTIO I.

Vtrùm Eccleſia cogere poſſit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam.

1 DIximus ſuprà, Eccleſiam non habere poteſtatem cogendi infideles ad recipiendam fidem, ſed ſolùm prædicandi, & proponendi fidem, relicta illis facultate libera illam, vel amplectendi, vel reſpuendi. Hinc oritur præſens quæſtio: an hæreticos poſſit Eccleſia compellere ad audiendam, & recipiendam fidem Catholicam. Ratio autem dubitandi oritur ex ibi dictis, quia fides debet eſſe libera credenti, & per conſequens coactio nec expedit, nec eſt iuxta ipſius exigentiam, cùm rationibus motiuis, & ſuaſione, non metu, & coactione debeant homines ad veram fidem allici. De hoc tamen puncto latiùs controuerſiſtæ contra hæreticos antiquos, & modernos diſputant, & ideo à nobis breuiter expediendum erit. Poterunt autem videri Cardinalis Bellarminus *tom. 1. lib. 3. de laicis, cap. 21. & 22.* Valentia *in præſenti diſp. 1. q. 11. membr. 3.* Suarez *in præſenti diſputat. 20. ſect. 3.* qui alios afferunt.

Ratio dubitandi.

2 Aliqui ergo in primis dixerunt non eſſe religionis, & fidei cauſa diſſenſiones permittendas, ſed ſingulos relinquendos ſuæ conſcientiæ, & pacem ad inuicem ſeruandam, & charitatem, quæ eſt vinculum perfectionis: quare non ſolùm non eſſe puniendos hæreticos, ſed nec ab aliorum conſortio ſeparandos, ſed fraterna pace, & concordia retinendos. Ita dixit olim Apelles quidam apud Euſebium *lib. 5. hiſt. c. 13.* & Nicephorum *lib. 4. cap. 29.* dummodo omnes Chriſtum confiteantur crucifixum, & in eo ſperent. Idem ferè docuit noſtro tempore Georgius Caſſander apud Bellarmin. vbi ſuprà cap. 19. ſaltem quoad eos, qui ſymbolum, & Scripturam admittunt: nec defuere alij, qui nouiſſimè ſuadere voluerint modum conciliandi hæreticos cum Catholicis, dummodo quoad ſubſtantialia fidei conuenirent, licèt in aliis (vt ipſi vocant) accidentalibus diſſiderent: de quibus quid quiſque opinetur, non ita acriter curandum, vt ea occaſione Chriſtiana vnitas, & concordia turbetur.

Errores quorundam referuntur.

Primus error.

3 Hunc tamen errorem Catholici damnant, & impugnant, & videri poſſunt Bellarminus, & Suarez locis citatis. Conſtat enim quemlibet errorem, quo aliquis à vera fide Catholicæ Eccleſiæ diſſentit, ſufficere ad hæreſim excludentem à regno Dei: qui autem in vno delinquit, factus eſt omnium reus: quod maximè in fidei negotio locum habet. Qui enim ſemel Eccleſiæ Catholicæ aliquid certum definienti, & tradenti impudenter, & obſtinatè reſiſtit, non agnoſcit veram Eccleſiam, nec eius auctoritatem; non eſt ergo Eccleſiæ membrum, nec in re parui momenti diſſentit, qui Eccleſiam, eiuſque auctoritatem negat, qui ſupremo Eccleſiæ viſibilis capiti non obedit, nec obediendum putat. Vnde iam nec ſymbolum retinet, cùm veram Eccleſiam non confiteatur, ſed aliam ſibi fingat; nec etiam Scripturam ſacram formaliter recipit, qui eam ad alios falſos ſenſus detorquet, nec iuxta Eccleſiæ & ſanctorum Patrum ſenſum interpretandam vult. Non poteſt ergo eſſe conſenſus Chriſti, & Belial, nec lucis cum tenebris, ſed ad minus ſeparandi ſunt hæretici omnes à Catholicorum gremio, vt ex dicendis à fortiori conſtabit.

4 Secundus ergo error eſt aliorum, qui dicunt, licèt conciliari non poſſint, ſaltem non eſſe hæreticos fidei cauſa puniendos. Ita olim Donatiſtæ, & poſteriori tempore Ioannes Hus, & nouiſſimè Lutherus apud Suarez vbi ſuprà num. 3. & apud Bellarmin. cap. 21. in principio, & ſolet eſſe vulgaris hæreticorum querela, ſeu calumnia contra Catholicos, quod in homines diuerſæ religionis atrocioribus pœnis ſæuiant. Quam tamen calumniam iniuſtam eſſe agnoſcunt mitiores alij ſectarij eamque refellit nouiſſimè vnus ex eadem ſecta Hugo Grotius aduerſus rigidiores hæreticos. Et certè mirum eſt, vt notauit Coninch *in præſenti diſp. 18. dub. 14. num. 213.* quòd Eccleſiæ ſæuitiam, & tyrannidem hac in parte hæretici accuſent, qui in Anglia, aliiſque locis nulli parcunt tormenti, & ſæuitiæ generi, quod in Catholicos religionis cauſa non exerceant. Quare ex ipſis multi palam iam ſermone, & libris editis fatentur, poſſe, & debere hæreticos ea de cauſa pœnis, ac vltimo etiam mortis ſupplicio affici, quos refert Bellarmin. *dict. cap. 21.*

Secundus error.

5 Veritas Catholica conſtanter docet, poſſe hæreticos baptizatos, compelli, & pœnis etiam cogi ad fidem Catholicam recipiendam, ac eiſdem pœnis ob hæreſis crimen puniri, non ſolùm ſpiritualibus, ſed temporalibus etiam, ac corporalibus, eamque poteſtatem in Eccleſia ipſa reperiri, quæ quando oportuerit per ſe vel per ſæculares Principes poteſt eam exercere. In his conueniunt Catholici Doctores, qui iſtè hæc omnia probant, & videri poſſunt vltra ſuprà citatos Alfonſus, Caſtro, Arboreus, Roffenſis, Simancas, & Farinacius, quos affert Suarez *num. 6.*

Veritas Catholica circa præſentē quæſtionem.

num.6. quibus adde Nicolaum, Sanderum de Claue Dauid *lib.* 2. *cap.* 11. *& ſequentibus*, vbi eruditè de hoc argumento tractat.

6 *Probatur ex definitione Eccleſiæ.* Probatur primò ex definitione Eccleſiæ in Concil. Conſtant. ſeſſ.15. vbi damnauit articulum 14. Ioan. Hus id negantis, eundemque Hus, & Hieronymum Praga igni tradi iuſſit; ita ex Leone X. in Bulla contra articulos Lutheri; & ex cap. *ad abolendam*, *cap. excommunicamus*, & aliis, de hæreticis, *cap. ſuper eo*, *eodem titulo lib.6.* ex Leone Papa *epiſt.* 2. *ad Epiſcopos Italiæ*, & aliis epiſtolis multis relatis apud Suarez *vbi ſupra num.*11. ex Lucio I. in epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, Concil. Toler. 4. c. 57. & 59. & ex Niczno vbi poſtulatum fuit à Conſtantino, vt hæreticos Arianos puniret. Idem conſtat ex legibus optimorum Principum, qui grauiſſimas pœnas in hæreticos ſtatuerunt, vt conſtat, ex l. *Manichæos*. l. *Arianis*. l. *Quicumque*, Cod. de hæreticis, & aliis quas refert, & laudat Auguſtinus *lib.* 1. contra epiſtolam Parmeniani *cap.* 7. & in epiſt. 166. ad Donatiſtas, vbi addit, ſolum Iulianum Apoſtatam contra hæreticos non animaduertiſſe.

7 *Probatur ex doctrina Patrum.* Secundò probatur ex doctrina ſanctorum Patrum, qui hoc idem docuerunt. Auguſtinus *locis citatis*, *& epiſt.*48. ad Vincentium, & *epiſt.*50. ad Bonifacium, qui licèt antea in locis relatis apud Suarez *num.*3. non probauerit pœnas corporales in hæretico, poſtea tamen prudentior experientia factus id retractauit *lib.* 2. *retractat. cap.*5. *& epiſt.*48. *&* 50. imò licèt deſiderauerit, vt à mortis ſupplicio abſtineretur; id tamen iuſtè infligi poſſe planè ſenſit, vt conſtat *ex lib.*1. *contra epiſt. Parmen. cap.* 7. *& tract.*11. *in Ioannem & dicta epiſt.*50. *ad Bonifacium.* Videri etiam poſſunt Gregorius Magnus *lib.* 1. *epiſtol.* 72. *ad Gennadium* Bernardus *ſermone* 66. *in Cant. & lib.* 4. *de Conſideratione ad Eugenium.* Leo Papa *epiſt.* 91. *&* 93.

8 *Colligitur ex Sacra Scriptura.* Tertiò hoc ipſum ex ſcriptura ſacra colligitur: Nam in veteri teſtamento contra eiuſmodi delicta variæ pœnæ ſtatutæ ſunt, & executioni mandatæ, vt conſtat ex Deuteron. *cap.* 13. 17. *&* 18. *& lib.* 3. *Reg. cap.*18. *& lib.*4. *c.*10. *&* 23. imò & ipſe Nabuchodonoſor capitalem pœnam impoſuit blaſphemantibus verum Deum, vt conſtat ex c.3. Danielis, quod edictum laudat Auguſtin. dicta epiſt. 50. & alibi. In nouo etiam teſtamento Chriſtus flagello prophanatores templi exire coëgit, Ioann. 2. Petrus verò verbo ſuo Ananiam, & Saphiram mentientes Spiritui ſancto interfecit. Act. 5. Paulus Magum nondum baptizatum, qui Proconſulem à fide auertere conabatur, cæcitate percuſſit Act. 13. quantò maiori iure ſi baptizatus iam fuiſſet, potuiſſet eũ punire: Et idem Paulus 1. ad Corinth. 5. inceſtuoſum tradidit ſathanæ *in interitum carnis*, hoc eſt, corporaliter vexandum, vt exponunt Theodor. S. Thomas, & alij, vt ſpiritus ſaluus fieret, & ideo hanc in ſe poteſtatem agnoſcens dixerat. *c.*4. *vultis in virga veniam ad vos?* nimirum virga illa, de qua dictum Chriſto fuerat pſalm. 2. *Reges eos in virga ferrea*, & quam poteſtatis coërciuæ & punitiuæ virgam, cum Chriſtus diſcipulis ad Euangelizandum miſſis initio prohibuiſſet ſecum ferre, Matth. 10. poſtea tamen Eccleſiã ſuam morti proximus erigens præceptum illud reuocauit, & gladij vſum conceſſit Luc. 22. quod de gladio etiam materiali, & corporeo intelligi debere probat eruditè Sanderus vbi ſuprà c. 11. Neque Chriſtus gladium illum proprium Petri eſſe negauit, ſed reprehendit abuſum, vt rectè intulit Bernardus dicto lib. 4. de Conſideratione loquens cum Eugenio Papa, *quem tamen gladium*, inquit, *qui tuum negat*, *non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis ſic*, *conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo*, *& ipſe tuo forſitan nutu niſi non tua manu euaginandus: alioquin ſi nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apoſtolis*, *ecce duo gladij hìc*, *non reſpondiſſet Dominus*, *ſatis eſt*; *ſed nimis eſt. Vterque ergo Eccleſiæ, & ſpiritualis, & materialis*; *ſed is quidem pro Eccleſia*, *ille verò & ab Eccleſia exerendus*; *iſte Sacerdotis*, *is militis manu*; *ſed ſanè ad nutum Sacerdotis*, *& iuſſum Imperatoris.* Videri etiam poteſt Auguſtin. contra Fauſtum Manichæum, eundem gladij è Chriſto præcepti ſenſum confirmans, cuius verba refert Sanderus *eodem cap.* 11.

Quartò probatur ratione manifeſta: quia nulla eſt Reſpublica bene ordinata, in qua non ſit poteſtas puniendi ſubditorum delicta præſertim atrociora. Eſt enim neceſſaria criminum pœna in primis ad vindictam, & Reipub. ſatisfactionem ad quem etiam finem poteſtas hæc in Eccleſia reperitur, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. *in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam*, nulla autem inobedientia deterior, quam hæreſis. Secundò eſt neceſſaria punitio ad exemplum, vt alij in alieno capite ſapiant, & ab iis criminibus caueant, iuxta illud eiuſdem Pauli ad Titum 5. *peccantem coram omnibus argue*, *& vt cæteri timorem habeant.* Quod maximè in hæreſi neceſſarium eſt, quæ teſte eodem Paulo, *vt cancer ſerpit*; Vnde meritò doluit S. Hieronymus lib. 3. in epiſt. ad Galatas cap. 5. ea de cauſa Arianiſmum per orbem vniuerſum fuiſſe propagatum: *Arius vna ſcintilla fuit*, *ſed quia non ſtatim oppreſſa eſt*, *totum orbem eius flamma populata eſt.* Tertiò denique prodeſt pœna ad bonum, & correctionem ipſius, qui punitur: ideo enim dicitur Prouerb. 13. *Qui parcit virga*, *odit filium*: & ad Heb. 12. *quem diligit Dominus*, *caſtigat.* Et Auguſtinus fatetur ſe experientia didiciſſe, quàm ſint hæ pœnæ vtiles ipſis hæreticis, quorum multi hoc timore ad fidem Catholicam ſeriò redierunt: de quo videri poteſt dicta epiſt. 48. & 50. Ideoque Paulus 2. ad Corinth. 10. dicit, poteſtatem hanc eſſe in ædificationem, *Si gloriatus*, inquit, *fuero de poteſtate*, *quam dedit Dominus nobis in ædificationem*, *non in deſtructionem*, *non erubeſcam.* 9 *Probatur ratione.*

Hæc autem argumenta probant, penes ipſam etiam Eccleſiam, & eius Prælatos eſſe hanc poteſtatem compellendi, & puniendi hæreticos, quia 10
Petrus, Paulus, & alij, qui poteſtatem hanc in ſe agnoſcebant, non erant Principes naturales: & quidem quoad pœnas ſpirituales non poteſt eſſe difficultas, cùm non poſſint procedere, niſi à poteſtate ſpirituali. Quoad temporales verò, & corporales Suarez n.21. dicit non poſſe ſine errore negari. Fundatur enim in verbis illis vniuerſalibus, *paſce oues meas*, & *quodcunque ligaueris ſuper terram*, &c. Et conſtat ex definitione Innocentij IV. facta in Concilio generali Lugdunenſi, & relata in cap. *Ad Apoſtolicæ*, de ſentent. & re iudicata in 6. Et ex vniuerſali, & perpetuo Eccleſiæ vſu, quæ in re tanti momenti falli non poterat: & tamen propter alia etiam delicta imponere ſolet pœnas grauiſſimas, vt conſtat *ex*

cap. 1.

cap. 1. de homicidio in 6. ex cap. *nouit*, de Iudiciis, ex Concil. Toletano 4. cap. 59. & ſequentibus, & aliis decretis, quæ congerit Suarez *num.* 14. Cur ergo in peccato hæreſis, quod aliis eſt grauius, poteſtas hæc Eccleſiæ deeſſet? Imo etiamſi deeſſet ad alia crimina punienda, ad hoc vnum non deeſſet, vt conſtat in ipſo ſummo Pontifice, qui ob alia delicta non poteſt ab Eccleſia iudicari: ſi ſit tamen hæreticus poteſt ex communi Doctorum ſententia Eccleſia de hoc cognoſcere, & vbi à Concilio generali declaratus ſit hæreticus, eo ipſo à Chriſto deponitur, & poſtea poteſt ab Eccleſia puniri, ſine qua poteſtate Eccleſiæ Reſpublica defectuoſa eſſet, ſicut & quælibet alia, & experientia conſtat pœnas ſpirituales non ſufficere ad coërcendos improbos, qui magis terrentur pœnis temporalibus, & corporalibus, quarum timore à delicto ſemel deterriti faciliùs præbent veritati auditum, nam vexatio ipſa dat intellectum, & applicant ſe ad meliùs ponderanda fidei motiua, vt eam iam ſeriò, & ex animo amplectantur.

11 *Soluuntur argumenta. Obiectio 1.* Argumenta, quæ in contrarium afferri ſolent, facile diſſoluuntur. Primò ſolet obiici, quia fides debet eſſe libera, & ſpontanea, non ergo debet eſſe coacta: ſequuntur enim inconuenientia fictæ conuerſionis, & alia, ob quæ diximus *ſuprà diſp. 19. ſect. 2.* non eſſe infideles cogendos ad fidem amplectendam. Reſpondetur, etiam alias virtutes eſſe liberas, vt meritum habeant, & tamen homines pœnis coguntur ſæpè ad earum actos, nempe ad iuſtitiam, ad caſtitatem, ad religionem, &c. Deinde ad fidem ipſam Deus compellit grauiſſimis inferni pœnis ſtatutis, vt conſtat ex illis verbis, *qui verò non crediderit condemnabitur.* Non ergo impediunt pœnæ libertatem requiſitam ad fidem, ſicut nec libertatem ad alia opera bona: quia qui metu pœnæ operatur, liberè operatur, ſimpliciter, & abſolutè. Cur autem infideles nondum baptizati non cogantur ad fidem, rationem reddidimus dicta ſect. 2. quia nimirum Chriſtus non dedit Eccleſiæ poteſtatem niſi in ſubditos: fiunt autem ſubditi ſolùm per baptiſmum, ante quem ſunt omnes ſoris extra Eccleſiam; nec baptiſmus licitè confertur iis, qui non præſumuntur diſpoſiti, quales ſunt coacti. Hæretici autem iam ſunt intra Eccleſiam, & eius ſubditi, nec illis conferendus eſt baptiſmus, quarè non multùm refert, quòd præſumantur indiſpoſiti, & ficti, minùs enim periculi eſt in hoc, quàm ſi impunè tolerentur errare, & dogmatizare.

12 *Obiectio 2.* Secundò obiicitur, quia in Scriptura ſolùm præcipimur hæreticos deuitare, & ab iis recedere, non verò eos torquere, punire, occidere, vt conſtat ex Paulo ad Titum 3. *poſt vnam, & ſecundum correptionem deuita*, & ad ſummum corripiendi dicuntur 2. ad Timot. 2. quod ideo habetur ad Titum. 1. & 2. ad Theſſal. 3. & Ioann. epiſt. 2. Vnde Chriſtus recedentes à ſe diſcipulos non puniuit, ſed cæteris dixit, *Nunquid & vos vultis abire?* Ioann. 6. vt notauit etiam Cyprianus epiſt. 55. Et ipſemet Chriſtus Math. 18. de non audiente Eccleſiam, ſolum dixit, *ſit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, quaſi ibi ſiſtere debeat Eccleſiaſtica correptio. Vnde Paulus poteſtatem ſuam non materialem, ſed ſpiritualem appellat. 2. Corinth. 10. *Arma militia noſtra non carnalia ſunt, ſed potentia Dei*, & ad Epheſ. 6. *gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.*

13 Reſpondetur, argumentum negatiuum non concludere, præſertim, quia licèt in aliquibus locis ſola ſeparatio ab hæreticis præcipiatur, quia hæc magis, & omnibus vniuerſaliter neceſſaria eſt; in aliis tamen poteſtas puniendi ſatis ſignificatur, vt vidimus. Et quidem nec adulteros, aut homicidas Chriſtus præcepit occidi, aut puniri, ad quorum tamen punitionem nemo poteſtatem negabit. Permiſit Chriſtus abire diſcipulos recedentes, ſed neque ij adhuc ſubditi erant Eccleſiæ Chriſtianæ, neque Chriſtus vſus eſt poteſtate ſua ad pœnas, & correctionem materialem, niſi rarò, quia ſic expediebat eo tempore, ſicut etiam permiſit ſe iudicio ſæcularium iudicum, ad quod declinandum poteſtatem habent, & præceptum ſæpe Eccleſiaſtici Prælati.

Tertiò obiicitur vſus antiquæ Eccleſiæ, in qua per multos annos non aliter hæretici puniti ſunt quàm per meram ſeparationem, nec Apoſtoli, vel antiqua Concilia aliud pœnæ genus agnouerunt, vt conſtat ex Cypriano, Irenæo, & aliis, quos affert Suarez *n. 5.* Reſpondetur, in primis falſum eſſe antecedens, vt multis exemplis adductis oſtendit Bellarmin. *dicto lib. 3. cap. 22.* in reſponſione ad primum: deinde diſtinguenda ſunt tempora, nam initio Eccleſiæ, & Prælati Chriſtiani erant ſub poteſtate Principum infidelium, quare non poterant vi coërciua hæreticos pœnis temporalibus, aut corporalibus, comprimere. Poſtea quando Principes Chriſtiani facti ſunt, cœpit Eccleſia ſuam poteſtatem exercere, non ſolùm cenſuris eos puniens, ſed etiam examinata eorum cauſa, tradendo eos Principibus, vt eorum miniſterio pœna pecuniaria mulctarentur, quod cum non ſufficeret, quia in exilio etiam ſcriptis, & doctrina nocebant, peruentum fuit ad vltimum remedium, vt omnino de medio tollerentur, & occiderentur, qui incorrigibiles probati eſſent. Exemplo ipſius Chriſti, vt ponderauit Auguſtinus *illa epiſt. 50.* qui priùs inuitauit ſuauiter ad nuptias, poſtremò addidit, *compelle eos intrare.* Luc. 14. neque enim à principio extrema remedia tentanda fuerant, donec de aliorum inefficacia conſtaret. 14 *Obiectio 3.*

Quartò obiicitur exemplum S. Martini, qui vehementer reprobauit factum Idacij, & Ithacij Epiſcoporum, qui apud Imperatorem mortem Priſcilliani hæretici procurabant, vt refert Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtoriæ circa finem, vbi idem Sulpitius inuehitur contra eoſdem Epiſcopos. Reſpondeo cum Bellarmino *dicto cap. 22.* Martinum, & Sulpitium meritò reprehendiſſe Epiſcopos illos, primò quia cauſam fidei, & Eccleſiaſticam à Principe ſæculari decerni voluerunt, quod S. Martinus dixit nouum, & inauditum nefas eſſe. Secundò quia Epiſcopi accuſatoris munere functi ſunt in cauſa ſanguinis, quod quidem Epiſcopi facere non debent, ſed declarare hæreticum, eúmque ſic declaratum tradere iudici ſæculari, petendo vt clementer cum eo ſe gerat, alioquin ipſe Sulpitius ibi fatetur expreſsè Priſcillianum, & eius ſocios vita indigniſſimos fuiſſe. 15 *Obiectio 4.*

Quintò obiicitur, quia Iacobo, & Ioanni volentibus comburere igne de Cælo delapſo Samaritas ob irreuerentiam in Chriſtum, dixit ipſe Chriſtus *neſcitis, cuius ſpiritus eſtis.* Luc. 11. non eſt ergo iuxta ſpiritum Chriſti, & Eccleſiæ hæreticos comburere. Reſpondetur, Samaritas illos nondum fuiſſe intrà Chriſti Eccleſiam ſicut ſunt hæretici. Addit Bellarminus, Iacobum, & 16 *Obiectio 5.*

Ioannem

Ioannem actos non zelo ſalutis animarum, ſed amore vindictæ, ideo à Chriſto obiurgatos. Faciliùs dici poteſt admonitos diſcipulos de doctrina, & Spiritu Chriſti, quam ipſe in memoriam eis reuocauit verbis proximè ſequentibus dicens: *filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare*; in ſuo nimirum humilitatis aduentu patientiæ potiùs, quàm poteſtatis exempla exhibiturus, ſic enim interpretatur Hieronymus epiſt. ad Algaſiam dicens: *Dominus, qui non ad iudicandum venerat, ſed ad ſaluandum, non in poteſtate, ſed in humilitate, non in Patris gloria, ſed in hominis vilitate, increpat illos, qui non meminerint doctrinæ ſuæ*, &c. Sicut ergo Chriſtus iudicandi poteſtatem in hac mortali vita non exercuit, ſed poſtea; ita nec puniendi niſi rarò, vt quando negotiatores flagello è templo ad correptionem eiecit.

17 *Obiectio 6.* Sextò obiicitur ex Matth. 13. vbi ſeruis volentibus eradicari zizania, Dominus non permiſit, ſed dixit, *ſinite vtraque creſcere vſque ad meſſem*, vbi zizaniorum nomine intelliguntur hæretici, quos non eſſe occidendos notarunt ex iis verbis, Chryſoſtomus *ibi*, & Cyprian. *lib.3. epiſt.3.* ad Maximum, & Vrbanum. Reſpondetur, hunc locum ad hoc ipſum obiectum eſſe Auguſtino à Donatiſtis, vt ipſe teſtatur *lib. 3. contra. epiſt. Parmen. cap.2.* qui Auguſtinus licèt *in libr. quæſtion. in Matth. quæſt.11.* intellexerit per zizania hæreticos, id tamen poſtea retractauit *lib.2. retra. c.28.* vbi ex Cypriano docet, intelligi omnes malos, quod idem ſentiunt Gregor. Ambroſ. & Theophyl. apud Cornel. in illum Matth. locum, & idem etiam Auguſtinus ſermone 39. de ſanctis. Quare ſicut Chriſtus non prohibet fures, homicidas, & alios extirpari è republica, pœnis etiam capitalibus; ſic nec id prohibet de hæreticis, qui nequiores ſunt: ſolùm prohibet, ne auferantur cum detrimento tritici, vt ſignificant verba illa, *non, ne fortè colligentes Zizania eradicetis ſimul cum eis, & triticum.* Quod periculum ſubeſt, quando vel diſcerni non poſſunt mali à bonis, vel extirpatio malorum rixas, & pericula probis ipſis excitabit. Ideoque Chryſoſtomus in contrarium adductus eo caſu prohibet improborum, & hæreticorum occiſionem; vt relatis eius verbis probat Bellarminus in reſponſ. ad 10. Cyprianus verò non loquitur de ſolis hæreticis, ſed de omnibus ſceleſtis, quos tamen omnes auferre, dicit pertinere ad ſolum Deum qui ſolus poteſt eos omnes dignoſcere. Alia argumenta leuiora omitto, quæ videri poſſunt apud Bellarmino. *dicto cap.22.*

18 *Poteſtas puniendi hæreticos & cogendi ad fidem, ad eos qui in infantia, aut metu iniuſto coacti baptiſmum ſuſceperunt, extenditur.* *Eraſmi error notatur.* Ex dictis infertur primò poteſtatem hanc puniendi hæreticos, & cogendi ad fidem Catholicam recipiendam, extendi etiam ad eos, qui in infantia baptizati ſunt, & ad eos qui metu etiam iniuſto coacti baptiſmum ſuſceperunt, in quo errasse videtur Eraſmus *in præfatione in Matthæum*, dicens, infantes baptizatos debere poſtea adultos interrogari, an velint in religione Chriſtiana permanere, quod ſi nolint, relinquendos liberos ad eligendam religionem. Quod tamen abſurdiſſimum eſt. Cùm enim poteſtas hæc fundetur in ſuperioritate, & iuriſdictione, extenditur ad omnes ſubditos Eccleſiæ: certum eſt autem, quemcunque baptiſmo (ſi tamen inualidus non fuit, ex defectu intentionis requiſitæ; vel ex alio capite) baptizatum ingredi in Eccleſiam, fierique eius ſubditum, vnde in Concil. Toletan. IV. *can.55.* metu etiam baptizatos ad fidem retinendam cogendos eſſe definitum fuit, & ita perpetua Eccleſiæ praxi ſeruatur.

Infertur ſecundò, poſſe hæreticos cogi, per ſe loquendo, ab Eccleſia, vt filios ſuos paruulos offerant baptizandos. Nam ſicut Eccleſia poteſt ad hoc obligare Catholicos, quia ſubditi eius ſunt, ita poteſt, & hæreticos, in quos non minùs iuris habet: quare licèt de infidelibus etiamſi ſubditi ſint Eccleſiæ in temporalibus, vel Principi Chriſtiano, negent communiter Doctores poſſe eos ab Eccleſia cogi vt filios ſuos infantes baptizari permittant: de hæreticis tamen id omnes concedunt, quia ſubditi Eccleſiæ ſunt, vt cum aliis docet Suarez 3. *tom. in 3. part. diſp. 25. ſect. 3 in princip.* Quod intelligi debet, ſiue parentes ſint ſubditi Principis Catholici in temporalibus ſiue Principis hæretici, ſiue etiam Principis Pagani non baptizati, quia poteſtas hæc fundatur in iuriſdictione ſpirituali, quam Eccleſia habet ſupra parentes baptizatos, quæ non deficit ex eo, quod illi in temporalibus Principi Pagano ſubditi ſunt. 19 *Hæretici cogi poſſunt ab Eccleſia, vt filios ſuos offerant baptizandos.*

Dixi tamen, *per ſe loquendo*, poſſe cogi hæreticos ab Eccleſia, vt offerant ſuos paruulos baptizandos: quia per accidens aliquando non poterit Eccleſia vti hac poteſtate, imò nec baptizare hæreticorum liberos, quando ſcilicet certum eſt impiè poſtea à parentibus educandus in ſua hæreſi, nec eſt ſpes vt ab eorum poteſtate ſeparari poſſint: hoc enim cederet in iniuriam ipſius baptiſmi, ſi conferretur iis, quos certum moraliter eſt per Apoſtaſiam vel hæreſim receſſuros à profeſſione fidei baptiſmo facta. Quare Theologi communiter dicunt non poſſe ſecluſo neceſſitatis caſo, Sacerdotem Catholicum licitè baptizare paruulos hæreticorum filios apud parentes educandos, atque adeo certiſſimè poſtea à Catholica fide defecturos. Ita Suarez *dicta diſp.25. ſect.5.* Coninck *de ſacramentis, quæſt.68. art.10. dub. vnico num.81.* & alij. 20 *Per accidens aliquando nō poterit Eccleſia vti hac poteſtate.*

Non deſunt tamen, qui benigniùs in hoc puncto loquantur. Layman enim *lib.5. Theolog. mor. tract.5. cap.6. num.12.* dicit contrarium in Germania ſeruatum eſſe in praxi ſæpe à viris doctis, & piis, & meritò, quia periculum peruerſionis non eſt adeo propinquum, aut certum, cùm fieri poſſit, vt infantes, ante vſum rationis moriantur, & per baptiſmum ſaluentur: & quia plerumque ſpes non parua eſt, vt hæreticorum filij aliquando in fide Catholica inſtruantur, quam idcirco libentiùs recipiunt, ſi ſciant à Catholico Sacerdote ſe eſſe baptizatos. Addi poteſt tametſi à parentibus, & miniſtris hæreticis falſa dogmata edoceantur, interdum ignorantia difficulter vincibili laborare, atque adeo non eſſe pertinaces hæreticos, ſed ſaluari poſſe, ſi de peccatis poſt baptiſmum commiſſis vera conuerſione doleant. Hæc Layman, cuius ſententiam probabilem ſatis dicit Diana *part.3. tract.4. de ſacramentis, reſolu.7.* 21

Imò ipſe Suarez non videtur longè ab hoc ſenſo abeſſe, nam *dicta ſect.5. colum.2.* fatetur in primis videri valdè rigidum, & contra omnium conſuetudinem negare id poſſe licitè fieri: idque confirmat, quia ſequeretur etiam non poſſe licitè baptizari paruulum filium parentis Catholici quidem, ſed hominis ſceleratiſſimi, & in cuius poteſtate manens filius edocabitur etiam in iiſdem peccatis, amittet charitatem in baptiſmo 22

ptiſmo ſuſceptam. Sequela autem probatur, quia baptiſmus non minùs requirit diſpoſitionem ad charitatem, quàm ad fidem, & vtroque modo perditur effectus baptiſmi, ſiue poſtea à fide quis deficiat, ſiue à ſola charitate. Propter quæ fatetur poſſe alicui videri, hunc ſolum articulum periculi peruerſionis non ſufficere ad reddendum illicitum hunc actum, ſi alioquin poſſit eſſe ſpes moralis ſuboueniendi alio modo his periculis, & adhibendi diligentiam, ne illa ſacrilegia ſequantur.

23 Ego puto, in reipſa hos auctores parum, aut nihil diſſidere. Vtrique enim fatentur, quando nulla eſſet ſpes fidei retinendæ, non eſſe conferendum baptiſmum. Vtrique fatentur conferri poſſe, quando ſpes probabilis talis eſſet. Diſſidium, ſi quod remanet, eſt circa factum ipſum, an de facto poſſit concipi eiuſmodi ſpes, quando paruulus hæretici filius, & in eius poteſtate manſurus baptizatur, quod iudicium morale pendet ex circonſtantiis perſonarum, loci, ſociorum, conſanguineorum, & aliis. Sunt enim plerumque parentes hæretici, qui non ægrè filios ſuos in ætate adulta ad ſcholas magiſtrorum Catholicorum mittunt, vbi facilè ſimul cum doctrina fidem Catholicam diſcunt, vel certè diſcere facilè poſſunt, & niſi nimis proterui ſint, condiſcipulorum exemplo, & pietate mouentur, quare de iis non eſt deſperandum, ſed potiùs prudenter ſperandum, quod fidem retinebunt. Credo etiam, non paucos ex iis excuſari per longum tempus à peccato infidelitatis ignorantia inuincibili, quia nec iis ſufficienter proponuntur Catholica dogmata ſuis erroribus contraria, nec obligatio grauis inquirendi, & examinandi motiua noſtræ religionis. Quare vbi conſuetudo illa eſt, vt Sacerdotes Catholici baptizent hæreticorum filios à parentibus oblatos, ego eam non facilè damnarem. Præſertim cùm ex ipſo, quòd Parens hæreticus filium ſuum ſponte velit a Catholico baptizari, credi poſſit non eſſe ita infenſum parentem in religionem Catholicam, vt ſollicite, & anxiè poſtea filium iam adultum ad ſuam ſectam trahere conetur: neque etiam id continget, niſi in locis, vbi magna ſit copia Catholicorum, & libertas fidei Catholicæ profitendæ, in quibus locis facillimè poterit filius poſtea fidem Catholicam ſcire, & in ea permanere, ſi velit eadem ferè facilitate, ac ſi à parentibus Catholicis genitus fuiſſet: quorum filij facillimè etiam poſſunt in iis locis hæreticorum conſuetudine, & familiaritate peruerti, vel morientibus parentibus venire in poteſtatem conſanguinei hæretici, quod tamen periculum non attenditur, vt iis in infantia baptiſmus non conferatur.

Quandonam conferendus ſit baptiſmus filiis hæreticorum.

SECTIO II.

De alio medio, quo vtitur Eccleſia contra hæreticos, prohibendo eorum libros.

24 HOc eſt alterum medium, quo Eccleſia vti ſolet ad hæreticos comprimendos, eorùmque doctrinam impediendam, dum eorum libros, eorúmque lectionem omnino prohibet. Aduerſùs quam prohibitionem, & librorum incendium querelas multas hæretici iactant, quas doctè refellunt Bellarminus *lib.* 3. *de laicis, capite* 20. & Suarez *in præſenti diſp.*20. *ſect.*2. fingunt enim mendaciſſimè hæretici huius temporis, hoc genus prohibitionis incognitum fuiſſe in Eccleſia antiqua, cuius contrarium conſtat ex innumeris exemplis, quæ congerunt prædicti doctores. Nam in primis actuum 19. multi ea fidelibus denuò conuerſis adduxerunt, & publicè combuſſerunt libros vanos, & ſuperſtitioſos, quos habebant: & Clemens *lib.* 1. *Conſtit. Apoſt. c.* 7. refert libros Gentilium, & falſorum Prophetarum fuiſſe fidelibus ab Apoſtolis prohibitos: & in Concilio Nicæno, teſte Nicephoro *lib.* 8. *cap.* 18. ſtatutum eſt, vt Arij libri cremarentur, & Conſtantinus addidit capitis pœnam eos occultantibus. Socrates item *lib.* 1. *cap.* 24. refert Marcellum, Ancyranum damnatum fuiſſe, quod noluiſſet more ſolito libros ſuorum errorum comburere: & *lib.* 6. *cap.* 9. refert Epiphanium in ſynodo Cypri coacta prohibuiſſe fidelibus Origenis libros: & in Concil. Carthaginenſi 4. can. 16. ſolis Epiſcopis permittitur in caſu neceſſitatis hæreticorum libros legere. Et Theodoſius in l. *Damnato*, Cod. de hæreticis, ex præſcripto Concilij Epheſini, iuſſit comburi Neſtorij libros, & idem conſtat ex lege *Mathematicos*, Cod. de Epiſcopali audientia, in qua libri Mathematici noſtræ religioni contrarij iubentur comburi in oculis Epiſcoporum. Et in l. *quicunque* §. *nulli*, & §. *omnes* Cod. de hæreticis, prohibentur, & igni adiudicantur libri omnes Eutichetis ex præcepto Concilij Chalcedonenſis actione 3. Item Leo I. *epiſt.* 91. *ad Turibium cap.* 15. & 16. & Gelaſius in cap. *ſancta Romana*, diſtinct. 15. libros hæreticorum prohibuerunt, & addidit Leo, cenſendos eſſe hæreticos eos Epiſcopos, qui eiuſmodi libros in domibus fidelium retineri permitterent. Idem conſtat ex 5. ſynodo *act.* 1. & ex conſtitutione Iuſtiniani, quæ habetur inter nouellas, & eſt 42. & ex 7. ſynodo *act.* 5. vbi etiam *Can.* 9 additur excommunicatio legentibus hæreticorum libros. Et in Concilio Conſtant. *ſeſſ.* 8. confirmatur decretum Concilij Romani prohibentis libros VViclephi. Videri poſſunt plura, quę congerit Baſilius Pontius *in Appendice poſt librum* 12. *de matrimonio, cap.* 2. *n.* 7. Denique conſtat, opera hæreticorum antiquorum non reperiri, quod fieri non potuit, niſi ſtudio eorum, qui ea omnino extinguere, & aboleri procurarunt.

Ratio etiam eſt clara, quia ſi neceſſe eſt vitare ſermones, & colloquia hæreticorum, vt ex Apoſtolorum doctrina apertè conſtat, multò magis neceſſe erit eorum ſcripta fugere, quæ efficaciora ſunt ad peruertendos lectores: tum quia magis facilè extenduntur, & facilè omnes prouincias, & loca penetrant, quàm vox viua extendi poſſet, tum quia maiori attentione, & ſtudio compoſita ſunt, & maiori etiam attentione leguntur, & conſiderantur & magis permanentes nocent. Vnde ipſi etiam Gentiles libros moribus, vel ſuæ etiam falſæ religioni contrarios accuratè prohibebant, & comburebant, vt conſtat ex Valerio Maximo *lib.* 1. *c.* 1. ex M. Tullio *lib.* 1. *de natura Deorum*, qui id circa libros protagoræ Athenienſium iuſſu factum refert, & multa congerit Lorinus *in Act. Apoſt. c.* 19. *verſ.* 19. 25

Eſt autem aduertendum, duplicem eſſe titulum ad hoc faciendum. Primus eſt per modum medicinæ, vt bono fidelium conſulatur, auertendo ſcilicet ab iis venenum, quod ea horum librorum lectione haurire poſſent. Secundus eſt 26

per

per modum pœnæ, qua Auctor hæreticos iuſtiſſimè plectitur, vt qui in doctrinæ abuſu deliquit, in eadem doctrina puniatur, ablata ei poteſtate vllo modo docendi. Prior autem titulus efficacior eſt, cùm extendatur ad libros etiam eorum, qui ſubditi prohibentis non ſunt. Vnde Eccleſia poteſt prohibere fidelibus libros Paganorum, & Iudæorum, qui eius ſubditi non ſunt, quia prohibitio ſolum dirigitur ad fideles ſubditos quibus in eorum bonum horum librorum vſus interdicitur. Poſſunt etiam ex hoc capite inquiſitores vnius Prouinciæ, v.gr. in Hiſpania prohibere ibi libros Auctorum externorum, qui illis inquiſitoribus non ſubduntur: non enim agitur cauſa contra perſonas vt puniantur, ſed de bono ſubditorum, vt non peruertantur. Quare immeritò ſæpè Auctores conqueruntur, quòd nec citati, nec auditi condemnentur: hoc enim neceſſarium eſſet, quando cauſa ageretur contra auctores vt Reos: ſecus verò eſt quando agitur ſolùm de bono ſubditorum procurando, licèt inde indirectè Auctoris nota aliqua ſubſequatur. Nam pater-familias ponere non poteſt filium alienum, nec eum corripere: poteſt tamen proprios filios ab eius conſuetudine ſeparare eamque illis prohibere, ne fortè ſceleratí ſodalis improbis moribus inficiantur.

Eccleſia poteſt prohibere fidelibus libros Paganorum, & Iudæorum.

27 Fateor tamen, quia conſequenter auctoris nomen ex libri prohibitione grauiter læditur, diligentiam maximam adhibendam, vt quod deeſt defenſionis propriæ, dum Auctor non auditur ſuppleatur diligenti examine, & ſi fieri poſſit aſſignato quaſi procuratore aliquo Auctoris abſentis, qui bona fide adducat, quæ in defenſionem Auctoris allegari poſſent: quando ſcilicèt Auctor Catholicus eſt, & bonæ alioquin exiſtimationis; quo caſo non videtur prætermittendum, quando error non eſt omnino manifeſtus, vt ab Auctore antea exigatur, vt declaret ſenſum ſuæ doctrinæ, qui ſenſus ſi Catholicus appareat, poterit iudicum iuſſu, ſi neceſſe fuerit, addi in ipſo libro, nempe Auctorem non niſi in tali ſenſu doctrinam illam tradidiſſe, atque ita eam explicaſſe. Quo pacto res tota faciliùs tranſigitur, & cum leuiori Auctoris præiudicio obtinetur meliùs finis, qui deſideratur, dum conſtat, Auctorem ipſum iudicum, & Cenſorum ſententiæ conſentire. Aliter cum hæreticis Eccleſiæ hoſtibus agendum eſt, quorum verba etiam dubia in deteriorem ſenſum iuxta eorum mentem interpretanda ſunt: ſubdolè enim verbis ambiguis vtuntur, vt ſe ſe ſimplicioribus mentibus inſinuent: aliter verò cum Catholicis, quando ij tales ſunt, vt ſperari poſſit ab ipſis vel ſpontanea correctio, vel talis interpretatio, qua appoſita periculum totum doctrinæ parum tutæ præcaueatur.

28 Obiiciunt tamen hæretici primò, quia libri Gentilium, & Iudæorum permittuntur; cur ergo hæreticorum non permittuntur, qui magis ad fidem Chriſtianam accedunt? Reſpondeo, imò ideo non permittuntur, quia faciliùs decipientur eorum lectione ſimpliciores, dum ſub veſtimentis ouium lupi rapaces latent; Gentiliſmus enim & Iudaiſmus emortui ſunt, & cadauera ſuperſtitioſa, à quibus nullus Catholicus decipitur. Prohibentur tamen aliqui libri Turcarum, & Iudæorum, in quibus blaſphemiæ contra Chriſtum, vel religionem Chriſtianam continentur, & prohibiti etiam fuerunt initio naſcentis Eccleſiæ, vt vidimus, libri Gentilium, de falſa eorum religione quando manebat adhuc affectus aliquis non extinctus versùs ſuperſtitionem gentilium; quod tamen periculum etiam omnino in Eccleſia ceſſauit.

Obiectio 1. Cur hæreticorum libri prohibeantur fidelibus, non autem libri gentilium, & Iudæorum.

Secundò obiiciunt, quia alioquin debuiſſent aboleri libri veterum hæreticorum, Tertulliani, Origenis, Euſebij, Pelagij. Reſpondetur in primis opera Pelagij non exſtare niſi fragmenta aliqua relata à Catholicis: & in vniuerſum ea opera permitti: tum quia iam errores noti ſunt, & nemo de illis curat: tum quia neceſſe eſt, quòd maneat notitia eorum errorum, quales fuerint, vt conſtet cur fuerint damnati, & quia multa alia ad mores antiquæ Eccleſiæ ſpectantia, & vera dogmata in iis continentur, quæ aliunde conſtare nobis non poſſent. Quæ ratio non procedit in ſcriptis nouiorum hæreticorum, in quibus licèt aliqua etiam vtilia reperiantur, eadem tamen meliùs, & tutiùs apud Catholicos ſcriptores leguntur, & cùm eorum hæreſes abolitæ nondum ſint, periculum maius eſt, ne horum librorum lectione propagentur. 29

Obiectio 2. An deberent aboleri libri veterum hæreticorum.

Tertiò obiiciunt, quia Patres antiqui non abſtinebant à lectione hæreticorum ſui temporis, vt de Theophilo refert Socrates *lib.6. hiſt.cap.15.* & de ſeipſo fatetur Hieronymus *in epiſt. ad Alexandrum, & Minerium*, & de Dionyſio Alexandrino refert Euſeb. *lib.7. hiſt.cap.16.* qui cùm ea de cauſa reprehenderetur, & abſtinere vellet, viſione diuina monitus fuit his verbis, *lege omnia quæ in manus tuas venerint, valebis enim omnia expendere, & probare.* Reſpondetur, imò hinc conſtare non bene audiiſſe in vniuerſum, qui eos libros legerent: nam omnes ij Patres ea de cauſa detractiones paſſi ſunt: ſed immeritò, quia hodie etiam Eccleſia hæreticorum libros aliquibus doctis, & probatis viris permittit, quales ij erant, ideoque viſio diuina rationem addidit Dionyſio dicens: *valebis enim omnia expendere, & probare.* Da mihi nunc alium Dionyſium, & facilè facultatem impetrabit: nunc tamen à ſede Apoſtolica impetranda eſt, quæ tunc fortaſſe ab Epiſcopo haberi poterat, nam & Epiſcopi ipſi iure ſuo legere poterant. 30

Obiectio 3.

Patres non bene audiiſſe, qui libros hæreticorum legerent.

Quartò obiiciunt, quia Paulus 1. ad Theſſal. 5. monet: *omnia probate, quod bonum eſt tenete:* quæ verba Gelaſius in tomo de vinculo anathematis ad hoc affert, ſuadens poſſe Concilium Calchedonenſe partim recipi, partim non recipi, ſicut fit circa libros hæreticorum. *Nunquidnam* (inquit) *in ipſorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertineant, poſita leguntur? Nunquidnam ideo veritas refutanda eſt, quia illorum libri, vbi prauitas ineſt, refutantur? Aut ideo praui libri ſuſcipiendi ſunt eorum, quia veritas, quæ illic inſerta eſt, non negatur?* Reſpondetur, Paulus non dicit ſuſcipienda eſſe omnia, ſed probanda. Hæc autem probatio, & examen non ad omnes indiſcriminatim pertinet, ſed ad Prælatos Eccleſiæ, quorum iudicio libri hæretici reprobati ſunt, propter certiſſimum peruerſionis periculum, ſi omnibus in vniuerſum permittantur. Verba autem Gelaſij magis meo iudicio ſignificant, libros illos, in quibus veritas erroribus admixta eſt reiiciendos; quamuis veritas ipſa materialis, quæ in illis reperitur, non ideo reiicienda ſit, quia in libro, qui reiicitur reperiatur. Hunc enim ſenſum habent verba illa: *Nunquidnam ideo* 31

Obiectio 4.

Verba Gelaſij explicantur.

veritas

veritas refutanda eſt, quia illorum libri, vbi prauitas ineſt refutantur? non dixit refutari ſolum prauitatem in libro repertam, ſed librum ipſum etiam in quo reperitur. Vnde quamuis veritas ibi reperta ſuſcipienda ſit, librum tamen ipſum ſuſcipiendum non dixit, ſed potiùs id tanquam abſurdum negauit, dicens: *Aut ideo praui libri ſuſcipiendi ſunt eorum, quia veritas, quæ illis inſerta eſt, non negatur?* Non ergo ſignificat librum ſuſcipiendum propter veritatem quam continet, ſed veritatem ibi contentam ſuſcipiendã, quamuis liber vbi continetur non ſuſcipiatur.

32 Suppoſita itaque iuſtificatione cauſæ ad hanc prohibitionem, ſtatuendum eſt, de facto prohiberi vltra leges antiquas iuris ciuilis, expreſſis verbis in Bulla Cœnæ Domini quotannis legi, & promulgari ſolita, vbi *num.* 1. excommunicantur excommunicatione ſoli ſummo Pontifici reſeruata omnes hæreticorum *libros hæreſim continentes, vel de religione tractantes, ſine auctoritate Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes, aut retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes ex quauis cauſa, publicè, vel occultè, quouis ingenio vel colore.* Quæ prohibitio, quia ſolemnior eſt, & magis ſtricta, priùs breuiter declaranda erit, poſtea verò de aliis prohibitionibus aliquid dicemus. Oportet ergo circa hanc prohibitionem videre primo, quos libros comprehendat, ſecundo quas perſonas obliget, tertiò, quas actiones prohibeat, quartò ſub quibus pœnis. de quo vltra alios ſcripſit optimè Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 10. *num.* 20. *& ſequentibus.*

§. I.

Qui, & quorum libri prohibeantur in Bulla Cœnæ.

33 *Libri hæreticorum hæreſim continentes, vel de religione tractantes prohibentur in bulla cœna.* *Libri nomine quid comprehendatur.*

PRohibentur libri hæreticorum, hæreſim continentes, vel de religione tractantes: circa quæ verba dubitatur primò, an vna epiſtola, vel concio hæretici comprehendatur nomine *libri*, in hac Bullæ clauſula. Affirmat Vgolinus, quem affert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſp.* 20. *ſect.* 2. *num.* 10. Megala etiam *in* 3. *part. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 55. & Farinacius *de hæreſi quæſt.* 180. *n.* 30. *&* 31. Alij tamen ſatis probabiliter negant, Thomas Sanchez *dicto cap.* 10. *num.* 29. Duardus, & Bonacina, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao 1. *tom. tract.* 4. *diſp.* 2. *puncto* 10. §. 1. *n.* 5. Layman, Laurentius Portel, & Souſa, quos affert, & videtur approbare Diana *parte* 1. *tractat. de Bulla Cruciata, reſolut.* 34. Ratio eſt, quia verba legis pœnalis accipienda ſunt in ſua proprietate, nemo autem in communi ſermone diceret, ſe habere, vel emiſſe librum nouum, quando vnam epiſtolam, vel concionem breuem accepit, vel emit. Confirmatur, quia quamuis non liceat libros ſine Auctoris nomine imprimere de rebus ſacris ſtante prohibitione Cõcilij Tridentini *ſeſſ.* 4. has tamen paruas ſcripturas ſub eo Concilij decreto non contineri vſus ipſe declarauit, vt teſtatur Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 17. *quæſt.* 4. *in fine.* Idem ergo dicendum erit de clauſula Bullæ Cœnæ prohibente libros hæreticorum, vt quidquid ſit de aliis prohibitionibus, quæ non ſolùm libros nominant, ſed quamlibet ſcripturam, quas affert Caſtro Palao *vbi ſuprà, num.* 6. in hac tamen prohibitione, & cenſura Bullæ Cœnæ libri ſoli, qui propriè libri dicuntur, comprehenduntur,

Obiiciunt primò, quia lex hæc, licèt odioſa appareat, eſt tamen fauorabilis, cùm edita ſit in fauorem fidei, & ad defenſionem, & tuitionem fidelium, ergo non eſt reſtringenda, ſed amplianda iuxta vulgarem regulam, *odia reſtringi, fauores conuenit ampliari.* Reſpondeo in primis, nec in lege fauorabili extrahenda eſſe verba ad ſenſum, vltra eorum proprietatem, qualis eſſet, ſi vnica charta appellaretur liber. Deinde licèt finis vltimus huius legis ſit fauor fidei, materia tamen immediata, & proxima eſt odioſa, nempe pœna legentis, & habentis libros tales: regula autem communis eſt, quòd in pœnis mitior eſt interpretatio facienda, quia omnis lex pœnalis eſt odioſa: quod non eſſet verum ſi attendendus eſſet finis vltimus, nam lex ſtatuens pœnas homicidis, furibus, & aliis omnibus, habet pro fine bonum, & quietem Reipublicæ, defendere innocentes, vt tuto degant, &c. & tamen omnes illæ leges odioſæ cenſentur, & earum verba reſtringuntur potiùs, quàm amplientur. 34 *Obiectio* 1.

35 *Obiect.* 2. Secundò obiiciunt, quia in his ſcripturis militat eadem ratio, quæ in libris, imò, & maior, cùm ſit maius periculum, quò magis latenter communicantur, quam libri. Reſpondeo, inprimis non eſſe eandem rationem: nam libri magis manentes nocent: deinde in pœnis non fieri extenſionem ad caſum diuerſum, licèt procedat eadem ratio, donec legiſlator ea de cauſa extendat etiam legem ad eum caſum.

Obiectio 3. Tertiò obiicitur reſponſio Cardinalium Congregationis Concilij Tridentini, qui dixerunt, decretum Concilij ſeſſ. 4. circa editionem librorum comprehendere etiam annotationes, ſectiones, conciones, diſputationes, & ſimilia, vt referunt Capuccinus in compendio priuilegiorum fratrum mendicantium, verbo *Imprimere.* Eman. Roder. Barboſa, & alij, quos affert Caſtro Palao *vbi ſuprà num.* 4. & Marzilla, quem affert Suarez *dicto n.* 10. Ergo *librorum* nomine aliæ etiam breuiores ſcripturæ comprehenduntur, quamuis librorum ſolùm fiat mentio, quia frequentiùs in vſu habentur. Reſpondetur, meritò ſacram Congregationem id reſpondiſſe, quia decretum illud Tridentini factum fuit ad obſeruantiam decreti Concilij Lateranenſis ſub Leone X. *ſeſſ.* 10. vt conſtat ex eiuſdem Tridentini verbis. In Lateranenſi autem ſtatutum fuerat de libris, & quacunque alia ſcriptura. Vnde cùm idem Concil. Trident. ſeſſ. 25. verſus finem indicem librorum prohibitorum remiſiſſet iudicio, & decreto Summi Pontificis Pij IV. ipſe poſtea Bulla, & decreto ſpeciali illum edidit, & confirmauit, & iuxta mentem Tridentini explicare voluit, quod in *librorum, aliarúmve ſcripturarum* impreſſione obſeruetur decretum Concilij Lateran. vt habetur in regula 10. euiſdem indicis. Non ergo mirum, ſi Congregatio reſpondit, decretum illud Tridentini debere obſeruari in aliis etiam ſcripturis imprimendis, cùm id habeatur expreſſum in Lateranenſi, & in indice edito auctoritate Pij IV. ex præſcripto eiuſdem Tridentini. Imò inde retorquetur argumentum, quia Concilium Lateranenſe, & Pius IV. vltra libros explicuerunt etiam alias ſcripturas, eas vtique à libris diſtinguentes, ergo niſi explicarentur

carentur, non intelligebantur librorum nomine comprehenſæ.

36 *Obiectio 4.* Quartò obiicitur, quia prohibito libro quælibet pars illius libri, atque adeo ſingula eius folia, etiamſi ab aliis ſeparentur (prohibita ſunt, fatentur Sanchez, & alij), ergo non ſolum prohibentur libri ſtrictè ſumpti: nam duo folia libri ſeparata ab aliis, non ſunt magis liber, quàm epiſtola duobus foliis, ſeu chartis contenta. Reſpondeo negando conſequentiam: quia cùm liber, non ſit aliud, quam omnes eius partes, non potuit liber prohiberi, quin prohiberentur eius omnes partes, quæ quocumque poſtea ferantur etiam ab aliis partibus ſeparatæ, ferunt ſecum ſuam prohibitionem partialem. Epiſtola verò breuis, nec eſt liber, nec pars libri prohibiti: quare nec totaliter, nec partialiter prohibitionem illam participat. Notant autem bene prædicti Doctores, prohibito libro, prohibitum etiam eſſe indicem libri, prooœmium, & ſimilia, quia hæc omnia in rigore partes ſunt illius libri prohibiti.

37 *An ſi aliquis cum facultate requiſita librum hæretici legat, & notet ſibi ex eo aliqua, an hæc cenſeantur etiam prohibita.* Petes, quid ſi aliquis cum facultate requiſita librum hæretici, vel prohibitum legat, & notet ſibi ex eo aliqua cenſebuntúrne hæc etiam prohibita, ita vt ſine licentia legi non poſſint? Reſpondeo, ſi ſolum notet ſibi vnam, vel alteram ſententiam, vel ſolum argumentum eorum, quæ hæreticus dicit, vt ſubſtantiæ recordetur, non videri prohibita, quia nec ſunt liber hæretici, nec pars illius moraliter loquendo. Si verò tranſcriberet ſibi partem libri, prout eſt in ipſo libro, eadem eſſet ratio de illo ſcripto, ac ſi aliquas chartas à libro ſepararet, & ſibi reſeruaret, eſſet enim verè pars illius libri alio charactere ſcripta.

38 *Quando concio, vel epiſtola hæretici cenſeatur attingere libri menſuram.* Petes iterū, quando concio vel epiſtola hæretici non cenſebitur attingere libri menſuram, vt in hac Bullæ cœnæ prohibitione non comprehendatur? Reſpondeo, hoc iudicium morale eſſe, & videndum iuxta communem, & vulgarem loquendi modum, an ille propriè loquendo appelletur liber, an potiùs codex, vel charta. Caſtro Palao *vbi ſupra num. 5. in fine* fatetur diſputationem hæretici decem folia continentem librum eſſe, & comprehendi hac prohibitione; quod fortaſſe intelligit de decem foliis papyri integræ: nam ſi ea reducerentur ad formam minorem in octauo, vt dicunt, vel in decimo ſexto, libellum certè complerent: ſunt enim libelli aliqui præ manibus, qui 64. chartas in decimo ſexto habent, quibus octo chartæ papyri integræ correſpondent. Sic du Perſij verſibus dixit Martialis, *ſæpius in libro memoratur Perſius vno*: cùm tamen omnia eius carmina libellum vix impleant paucorum foliorum; & quod plus refert, S. Ioannes Apocalyſim ſuam librum ſæpe appellat *c. 22.* cùm tamen tota paucis foliis comprehendatur. Fateor tamen, moraliter hoc accipiendum eſſe, neque enim ſola quantitas, vel menſura materiæ conſideranda videtur: nam continget, orationem aliquam publicè memoriter recitatam plus materię continere, quàm totus Perſij liber contineat: & tamen oratio illa ſi publicè edatur non appellabitur liber, ſed declamatio; ſeu oratio: quare conſulendus eſt hominum vſus, ex quo vocabula ſuam vim habent, & iuxta eumdem vſum videndum eſt, an aliquod hæretici ſcriptum ſit, vel non ſit dicendus liber.

39 *An comprehendantur libri hæreticorum tantum manuſcripti.* Secundò dubitatur circa eandem partem, an in ea comprehendantur libri hæreticorum etiam non typis editi, ſed manuſcripti. Reſpondetur ex omnium ſenſu comprehendi: ita Suarez *dicta ſect. 2. num. 10.* Sanchez *dicto cap. 10. num. 28.* Vgolinus, quem affert, & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà num. 3.* Ratio autem eſt clara, quia antequam Typographiæ ars inueniretur, componebantur, & euulgabantur verè libri, & prohibebantur, & comburebantur plures libri hæreticorum: non deſierunt autem eſſe libri illi qui antea erant libri, per aduentum Typographiæ: liber ergo manuſcriptus verè eſt liber, & Diaconatus qui confertur per contactum libri Euangeliorum, verè conferri poteſt porrecto libro Euangeliorum manuſcripto, & ſic de aliis, in quibus de libris agitur, & in ipſis Bibliothecis celebrioribus præſertim in Vaticana, maxima librorum pars eſt ex manuſcriptis antiquis.

Tertiò dubitatur, an ad hanc cenſuram bullæ cœnæ incurrendam, neceſſe ſit quòd Auctor libri ſit damnatus de hæreſi, an verò ſufficiat eſſe hæreticum. Nam Graſſius 1. *parte deciſionum lib. 4. cap. 18. num. 40. & 43.* dicit requiri vt liber ſit hæretici condemnati. Hæc tamen verba non de condemnatione iuridica, ſed de certitudine interpretatur Sanchez *vbi ſuprà num. 24.* Nam ipſe Graſſius affert ſtatim in Exemplum Eraſmum, de quo non conſtabat clarè an eſſet hæreticus: ſi tamen id conſtet, id ſufficit, vt docet Sanchez, Suarez *dicta ſect. 2. num. 11.* Caſtro Palao *vbi ſupra num. 1.* & alij: & colligitur clarè contextu Bullæ, excommunicantur enim omnes hæretici, eorumque libros legentes tenentes, &c. ergo eorum libri ibi prohibentur, qui immediatè ante excommunicantur ob hæreſim: excommunicatio autem illa comprehendit certiſſimè omnes hæreticos, etiam non denuntiatos, nec declaratos, ergo eorum etiam libri ibi ſub ea excommunicatione prohibentur, ſi tamen lectori conſtet Auctorem eſſe hæreticum. 40 *An ad hanc cenſuram Bullæ Cœnæ incurrendā neceſſe ſit quòd auctor libri ſit damnatus de hæreſi.*

Non tamen comprehenduntur hac Bullæ clauſula libri infidelium non baptizatorum, quia ij hæretici non ſunt, vt cum aliis Suarez *dicta ſect. 2. num. 11.* qui notat *hæretici* nomine hic intelligi etiam Apoſtatam, qui poſt baptiſmum ad Iudaiſmum, vel Paganiſmum tranſiit, nam ij omnes hæreticorum pœnas patiuntur; ſi autem non ſit baptizatos non comprehenditur; licèt multi ex iis etiam libris aliis prohibitionibus peculiaribus extra Bullam cœnæ nominatim vetentur, vt notat Hurtado *diſp. 76. num. 300.* & de libris Auctoris ſuſpecti in fide idem notat §. 296. de libris verò Magorum, qui hæretici non ſint, & ad Aſtrologiam iudiciariam prohibitam pertinentibus, non eſt dubium quod prohibiti ſint, vt conſtat ex Bulla Sixti V. edita anno 1585. & confirmata à ſanctiſſimo Domino noſtro Vrbano VIII. Bulla edita anno 1631. vt cum aliis, quos affert, notat Diana *part. 4. tract. 7. de pœnis delictorum, &c. reſolut. 61. in fine*: ſed tamen ij non intelliguntur comprehenſi in hac Bulla cœnæ, ſi Auctores hæretici non ſint, vt docent communiter Doctores, quos affert, & ſequitur idem Diana *part. 1. tract. de Bulla Cruciata reſolut. 30.* & Sanchez *num. 32.* vbi notat à Pio V. fuiſſe comprehenſos, ſed poſtea id ſublatum eſſe à ſucceſſoribus illius. 41

42 *Ritualia Græcorum, & aliorum ſchiſmaticorū, an comprehendantur in hac Bulla clauſula.* Quartò tamen dubitari poteſt de ritualibus Græcorum, & aliorum ſchiſmaticorum, an comprehendantur in hac Bullæ clauſula. Negat Farinacius *de hæreſi quæſt. 180. num. 10.* Sanchez *ſub-*

eum

*num.*27.& Azor. 1.*tom.lib.*8.*cap.*16.*quæſt.*8. quia hi ritus non ſunt ab Eccleſia Latina tanquam hæretici exiſtimati: Alij tamen putant comprehendi, ita Suarez *vbi ſuprà num.* 12.& Caſtro Palao *num.* 1. quia Auctores de facto ſunt hæretici,& libri illi de religione tractant, imò frequenter errores contra fidem Catholicam ibi reperiuntur admixti: & idcirco Græci Catholici Euchologium, ſeu Rituale græcum SS. D. N. Vrbano VIII. obtulerunt, vt Romæ reuideretur, & corrigeretur, vbi accurato examine reuiſum, & à nonnullis, qui irrepſerant erroribus, expurgatum fuit.

43 Vtraque ſententia habet aliquid veri: diſtinguendum enim eſt, cùm aliquando eiuſmodi libros precum, & rituum conſtet eſſe ab hæreticis compoſitos, quales ſunt libri rituales, & precum à Caluiniſtis, & Lutheranis editi, quorum plures reperiuntur nominatim prohibiti in indice librorum prohibitorum: ij enim ſunt planè libri hæreticorum, & agunt de religione, cùm tradant modum Deum religiosè (vt ipſi dicunt) colendi & orandi. Et idem dicendum eſſet de ſimilibus libris à ſchiſmaticis factis, cùm hodie nulli ſint ſchiſmatici, qui non ſint hæretici, cùm negent ad minùs primatum, & poteſtatem Romani Pontificis; & denique in iis libris errores non pauci contra fidem inueniuntur. Alij tamen ſunt libri rituales, quibus hæretici & ſchiſmatici vtuntur, quos non conſtat ab iis poſt hæreſim, aut ſchiſma compoſitos, ſed potiùs creduntur eſſe antiqui, & ab Apoſtolis, vel Patribus antiquis deriuari; quales ſunt plures lithurgiæ Æthiopum, Græcorum, & aliorum, quæ habentur in Bibliotheca Patrum, & Euchologia Græcorum, & alia ſimilia, quæ creduntur originem trahere à Patribus, & Catholicis, licèt poſtea aliqui fortaſſe errores tempore ſchiſmatis ab hæreticis fuerint admixti; quod tamen non ſufficit, vt dicatur liber ille ab hæreticis compoſitus, ſed ad ſummum corruptus, & vitiatus. Et hi quidem libri non cenſentur comprehenſi in Bulla cœnæ, ſed ſine ſcrupulo retinentur, vt notitia antiquitatis non pereat, & quando ſpes apparet vtilitatis, expurgantur ab erroribus, qui irrepſerunt, prout in rituali Græcorum factum eſt, in quo Petrus Arcudius libro integro de ſacramentis Eccleſiæ Orientalis diligenter examinauit, qui eſſent ibi errores denuo introducti, & qui eſſent ritus verè antiqui à ſanctis Patribus originem trahentes.

De lithurgiis Æthiopum, Græcorum, & aliorum.

44 Aduerte item, non comprehendi hac Bullæ prohibitione librum, quem hæreticus compoſuit, antequam in hæreſim laberetur, vel poſtquã ab hæreſi reſipuit, ſed verba illa intelligi in ſenſu compoſito, hoc eſt librum hæretici, id eſt, compoſitum ab hæretico, quandò hæreticus erat. Sic legitur hodie ad maiorem Auctoris confuſionem liber de Sacramentis, quem pro defenſione fidei Catholicæ Henricus VIII. Angliæ Rex ſuo nomine edidit, & in Vaticana Bibliotheca originale ipſum aſſeruatur, quod ad Romanum Pontificem tranſmiſit, antequam hæreticus fieret. Sic etiam legitur eruditum opus Sixti Senenſis, quod poſtquam ab hæreſi reſipuit, pro Eccleſia ſcripſit, & alij libri ſimiles.

An comprehendatur liber, quẽ hæreticus compoſuit antequã in hæreſim laberetur, vel poſtquam ab hæreſi reſipuit.

45 Aduerte etiam, non comprehendi hac prohibitione fragmenta hæreticorum librorum, quæ interdum apud Catholicos Auctores reperiuntur, vt refutentur, vel vt illis reſpondeatur; quia liber ille non eſt hæretici, ſed Catholici, qui hæreticum non poteſt commodè refutare, niſi eius verba referat. Nec refert, quòd aliquis curiosè legat verba ſola hæreticorum in eo libro recitata, vt ſciat quid illi dixerint, quia animus hic non prohibetur in Bulla Cœnæ, vt notauit, Sanchez *dicta cap.*10.*num.*23. cum aliis multis quos affert. Secus tamen dicerem, ſi ex induſtria tranſcriberet omnia hæretici verba, & in vnum ſeorſim colligeret: illa enim ſcriptura ſeorſim poſita ſine impugnatione Auctoris Catholici eſſet vel liber, vel magna pars libri hæretici: quæ licèt cum antidoto illo, & vt pars libri Catholici permittatur, non tamen ſeorſim, & ſine impugnatione appoſita.

An fragmẽta librorum hæreticorum quæ apud Auctores Catholicos reperiuntur, vt refutẽtur.

46 Quintò dubitatur de libro hæretici, cum commentariis Catholici, vel è contra de libro Catholici, cum notis, & commentariis hæretici. Sanchez *vbi ſuprà num.*25. negat comprehendi in hac Bullæ prohibitione librum Catholici, cum commentariis hæretici, quamuis commentarij excederent textum Catholici: quod docet etiam Souſa *in expoſitione Bullæ Cœnæ*, quem affert, & ſequitur Diana *part.*1. *tract. de Bulla Cruciatæ, reſolut.*32. quia is liber potiùs Catholici, quàm hæretici appellatur. P. Suarez *dicta ſect.* 2.*num.* 13.& *tom. de Cenſuris diſput.* 21.*ſect.*2. *num.*10. dicit in primis ſi liber æquè primò, & communi conſilio compoſitus ſit ab Auctore Catholico, & hæretico, vel à communitate conſtante ex Catholicis, & hæreticis, librum comprehendi in hac prohibitione, quia verificatur, quod habeat auctorem hæreticum, quamuis non ſolum idemque docet, ſi liber ſit hæretici, cum ſcholiis Catholici: ſecus verò ſi liber ſit Catholici cum ſcholiis hæretici, niſi ſcholia talia eſſent vt maiorem partem libri conficiant. P. Hurtado *diſp.*76.*ſect.*8.§. 303. & 304. vtramque ſententiam conciliat, vel temperat, dicens, librum hæretici, cum gloſſis, & commentariis Catholici prohibitione hac comprehendi, ſi verò liber ſit Catholici cum ſcholiis, & commentariis hæretici diſtinguit. Nam commentarius aliquando eſt talis, vt non poſſit à texto commodè ſeparari, quia ſolùm litteram explanat, qualia ſunt Commentaria Caietani in S. Thomam, & hæc non comprehenduntur, quia liber ille nomen habet ab Auctore ſolùm Catholico, ſiue gloſſa textum excedat, ſiue excedatur ab illo; hoc enim parum refert. Aliquando verò commentator diſputationes, & quæſtiones inſtituit, occaſione quidem à textu captata, ſed quæ non pertinent ad litteræ explicationem, & poſſunt commodè à textu ſeparari; & hoc caſu dicit librum eſſe comprehenſum, quia eſt liber hæretici. Sic enim tomi Suarij ipſius in S. Thomam, licèt textum S. Thomæ contineant, libri tamen Suarij appellantur, & ſunt, cùm diſputationes ibi poſitæ etiam ſine textu S. Thomæ edi poſſent.

An liber hæretici cum cõmẽtariis Catholici vel è contra.

Hæc Hurtadi regula non videtur mihi ſolida; 47
nam commentarios litterales in ſacram Scripturam edunt paſſim eius interpretes, qui tamen libri ſimpliciter, & abſolutè eorundem interpretum dicuntur, vt conſtat de tomis Alfonſi Salmeronis, Cornelij, & aliorum in varios Scripturæ libros. Vnde ſi hæreticus ſimiles tomos ederet in Scripturæ explicationem, comprehenderentur planè in Bulla cœnæ. Quid enim refert, quod diſputatio inſtituatur de ſenſu Scripturæ, vel de quauis alia materia ſacra? Vtrumque certè argumentum poteſt eſſe libri de religione tractãtis,

tis. Vnde cùm aliunde non poſſimus in vnioerſum commentarios omnes ab hac prohibitione excuſare, vt bene probat Suarez, quia omnes ferè libri Theologorum ſcholaſticorum commentatij ſunt in Magiſtrum ſententiarum, vt in S. Thomam, aut Scotum; ſicut & plurimi Philoſophorum libri ſunt commentatij in Ariſtotelem, qui tamen omnes libri horum auctorum nominantur, & æſtimantur, tecurteodnm videtur ad regulam ipſius Suarij, vt ſi textus Auctoris Catholici non excedat commeotarium hæretici, ita vt maior pars trahat ad ſe minotem, libri illi cenſeantur Auctoris hæretici. Regula autem Hurtadi poſſet in vno caſu deſeruire ad magis reſtringendum. Quando ſcilicet hæreticus occaſione accepta ex libro Catholici, diſputationes apponeret, quæ non facerent vnum cum textu Catholici: nec tam eſſent commentarius quàm tractatus diuerſus, intelligeretur liber hac prohibitione compreheoſus, etiamſi pars ab hæretico addita minor eſſet quàm textus, Catholici: quia tunc non eſſet vnio ſufficiens, vt vna pars maior traheret ad ſe minorē, ſed potiùs videretur fraus in legem, vt ſub vmbra libri Catholici ederetur alter liber hæretici, qui ſeorſim editus comprehenſus clarè eſſet in Bulla cœnæ: quo prætextu inuenireretur facilis via hanc Bollæ cenſuram eludendi.

48 Sextò Dubitatur, An in hacclauſula comprehendatur liber hæretici non tractans de religione, qui tameo vnicam hæreſim incidenter contineat; vel è contra, ſi tractet de religione, ſed oullam contineat hæreſim. Omnes fateotur, ſufficere ad hanc cenſuram, ſi liber hæretici tractet ex profeſſo de religione, licèt oullam hæreſim cōtioeat: quia verba diſiunctiuè poſita ſunt, libros, *qui hæreſim contineant, vel de religione tractent.*; quæ verba verificantur de libro tractante de religione, licèt non cōtineat hæreſim. Ratio autem eſſe potuit, quia non decet Catholicos diſcere ab hæreticis, quæ ad religionem pertinent; nam (vt dixit ille) *timeo Danaos, vel dona ferentes*; & tunc etiam quando religioſi apparent, ſuſpecti nobis eſſe debent.

An liber hæretici nō tractans de religione, qui tamen vnicam hæreſim incidenter contineat; vel è contra.

49 Difficultas eſt, an ſi liber hæretici non tractet de religione, contineat tamen vnam hæreſim, id ſatis ſit ad hanc Bullæ cenſuram. Negatunt Sayrus, & Graffius apud Sanchez *dicto cap.* 10. *num.* 34. niſi liber ex profeſſo tractet de religione, vel hæreſi: quam ſententiam probabilem eſſe dicit Diana 1. *part. tract. di Bulla Cruciata reſolut.* 31. pro qua etiam affert Souſam ex ordine Prædicatorum *in expoſitione Bullæ cœnæ Diſp.* 13. *cap.* 2. *concl.* 2. afferre etiam (quod miratus ſum) pro eadem ſenteotia Filliocium *tom.* 2. *tractat.* 12. *cap.* 7. *numero* 204. qui tamen expreſſis verbis ibi contrariam docet, nec mentione quidem facta huius opinionis, cuius verba ſtatim referam.

Alij ergo omnes hanc ſententiam impugnant, & meritò, dicúntque ſufficere, ſi in libro hæretici vna hæreſis inueniatur, etiamſi ex profeſſo de hæreſi non tractet, ita Suarez *de Cenſuris Diſput.* 21. *ſect.* 2. *numero* 10. & *in præſenti dicta diſput.* 20. *ſect.* 2. *num.* 16. Sanchez *dicto num.* 34. Bonacina, Conich. Farinacius, quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto tractat.* 4. *diſputat.* 2. *puncto.* 10. §. 1. *num.* 7. Alterius, & Portel apud Dianam, *vbi ſuprà* Hurtado *ib præſenti diſput.* 76. §. 295. & denique Filliucius malè pro contraria ſententia adductus, verba illius eo in loco hæc ſunt: *ſi liber ſit hæretici, etiamſi vnam ſolam hæreſim contineat, inducit excommunicationem legenti. At ſi ex profeſſo de religione non tractet, non incurret eum legens.* In quibus verbis diſtinguit de libro hæretici cōtinente hæreſim, vel non continente: primò dicit cōprehendi hac cenſura, etiāſi vnam ſolam hæreſim contineat, ſecundùm verò non cōprehendi, niſi ex profeſſo de religione tractet. Vnde poſtea in collectione, ſeu compendio totius tractatus 12. & illius capitis ſeptimi, ſolùm dicit *ſi contineant hæreſim, vel de religione tractent, legens excommunicationem incurrit.* Nec aliud potuit ex verbis Bullæ colligi in quibus diſiūctiuè petitur, quod liber vel hæreſim cōtineat, vel de religione tractet, & quāuis ad hoc ſecundum neceſſe ſit ex profeſſo tractare, quia *tractare* non eſt obiter aliquid attingere, ad cōtinendam tamen hæreſim id non requiritur; nam ſi obiter etiam hæreſim contineat, verè continet hæreſim. Alioquin ſi requireretur ex profeſſo de hæreſi tractare, non oportuiſſet in Bulla diſtinguere illos duos caſus, ſed ſufficeret vno verbo excommunicare legentes libros hæreticorum de religione tractantes: nam qui de hæreſi ex profeſſo tractat, eo ipſo de religione tractat, cùm tractet de neganda propoſitione à Deo reuelata, cuius fides ad religionem pertinet. Non eſt ergo dubium, quod ad hanc cenſuram ſatis ſit, ſi liber hæretici vnam hæreſim contineat, licèt de ea ex profeſſo non tractet.

Sed circa hoc ſeptimò dubitatur, quid ſit de religione tractare, Suarez *in præſenti dict. ſect.* 2. *num.* 16. dicit, eum librum de religione tractare, qui per ſe continet ſacram doctrinam, ſiue ſit exponendo ſcripturam, ſiue ſcholaſticam doctrinam, ſiue conciones, ſiue caſus conſcientiæ, ſiue alia, quæ ad cultum Dei vel ſanctorum, vel ſalutem animarum ſpectant. Idem docet Sanchez *num.* 21. docens libros etiam, qui agunt de Clericis, & monachis, vel de moribus Chriſtianis, & non ſolùm politicis, non tamen qui de Philoſophia, aut inferioribus artibus, vel hiſtoria tractant. Addit denique Hurtado *dicta diſput.* 76. §. 304. comprehendi librum, qui tractat de ritibus Eccleſiæ, de interpretatione epiſtolarum Pōtificum, vel iuris Canonici, aut Ciuilis. Hoc tamen vltimum de iure ciuili non probo: ſi enim ſint materiæ ad meras leges ciuiles ſpectantes, & intra legum ciuilium terminos tractentur, non videntur de religione eſſe: nam tractatus legiſticus de ſuitatibus, de vſufructu, de officio Prætoris, & ſimiles nihil habent cum religione commune, ſed ſunt ſicut tractatus de medicina, vel Philoſophia. 50

Quid ſit de Religione tractare?

Dubitatur tamen octauò, an neceſſe ſit, quod totus liber de religione tractet; vt hac cenſura comprehendatur, omnes fatentur requiri, quòd ex profeſſo agat de rebus ad religionem pertinentibus, nec ſufficeret, quòd obiter aliquid de religione attingat, ſi tamen hæreſim non contineat: nam *tractare*, in rigore non eſt obiter ſenſum ſuum dicere, ſed defendere, probare, contraria ſoluere. Vnde aliquis poſſet inferre, requiri, quòd libri argumentum de religione ſit; nam omnia alia videntur incidenter, & quaſi per tranſennam, ac obiter dici. Id tamen negant expreſsè Sanchez *dicto cap.* 10. *num.* 34. dicens, ad hanc cenſuram incurrendam non eſſe opus, vt argumentum libri ſit de religione, ſed cuiuſcunque 51

An neceſſe ſit quòd totus liber de religione tractet.

que rei ſit argumentum, ſi ita notabiliter tractat de religione, vt arbitrio prudentis cenſeatur ex profeſſo, & non obiter de ea re tractare, id ſatis eſſe, quia verificatur librum illum de religione tractare. Mitiùs videtur loqui Suarez *dicta ſect. 2. num. 16.* dicens, *non ſatis eſſe vt obiter aliquid de religione attingat, ſed quod ex inſtituto de religione tractet, id enim in rigore verba ſignificant. Dicitur autem de religione tractare, ſi per ſe contineat ſacram doctrinam, &c.* vbi videtur exigere, quòd *ex inſtituto*, & *per ſe* tractet de religione, vnde contrarium videtur ſentire, ſi præter inſtitutum, & per accidens de religione loquatur.

52 Non tamen credo, quod Suarez iis verbis exigat, quòd præcipuum libri argumentum ſit de religione; nam ſimiliter à Paulo V. & ſanctiſſimo domino noſtro Vrbano VIII. prohibita eſt editio librorum tractantium, *de auxiliis diuinæ gratiæ*, ſine licentia ſpeciali ſedis Apoſtolicæ, quam quidem prohibitionem non effugeret, qui in libro, cuius argumentum præcipuum aliud eſſet, quæſtionem, & controuerſiam de efficacia diuini auxilij inſereret, & diſputaret. Nec enim neceſſe eſt, quod de ſola illa materia liber, vel auctor tractet, vt verè dicatur ibi eam tractare. Sic dicimus paſſim S. Thomam in 2.2. tractaſſe de voto, quamuis non fuerit argumentum totius illius voluminis: imò licèt occaſionaliter ſuboriatur quæſtio, adhuc dicitur tractari: ſic enim multi Theologi *in* 1.2. dum tractant de meritis, & de reuiuiſcentia meritorum, occaſione accepta agunt de reuiuiſcentia peccatorum, an poſſint peccata ſemel remiſſa reuiuiſcere, quam quæſtionem licèt ex occaſione meritorum, in eum locum adducant, ſed tamen verè, & in rigore ibi tractant de reditu peccatorum. Quando ergo dicitur ad hanc cenſuram exigi, quòd *ex inſtituto*, & *per ſe* tractetur de religione, non debet eſſe ſenſus, quòd illa tractatio per ſe pertineat ad inſtitutum, & argumentum illius libri, ſed quòd per ſe pertineat ad ſermonem inſtitutum in illa libri parte, quæ tamen pars non ſit quaſi parentheſis, vel digreſſio breuis ab inſtituto ſermone, ſed in qua de religione inſtituatur ſermo. Quare ſi hæreticus librum ſcribat de politica ſuæ Ciuitatis gubernatione, & ea occaſione agat de non permittendis otioſis, ac denique ea occaſione caput inſcribat de non permittendis in ſua ciuitate religioſis mendicantibus, qui ex alieno viuant, dicetur verè in eo libro de religione tractare, quia de religioſo argumento ſermonem inſtituit, & circa religioſam materiam non ſolùm ſenſum proprium obiter ſignificauit, ſed probare inſtituit, & rationibus perſuadere. Sicut concionator, qui ex verbis Euangelij occaſione accepta, agit de neceſſitate alicuius ſpecialis virtutis, v. gr. caſtitatis, & obiter reprehendit iudices & magiſtratus, quòd adulteros non puniant, dicetur tractaſſe de neceſſitate caſtitatis, non verò de iudicum obligationibus, quia de illa ſermonem inſtituit, & ad illam confirmandam obiter reprehendit iudicum negligentiam in puniendis publicis delictis contra virtutem caſtitatis.

53 Dubitabis ergo circa hoc ipſum, an cenſeri debeat tractare de religione liber, in quo hæreticus agit de ſuperſtitionibus, vel magicis artibus. Affirmat Suarez *in præſenti dicta ſect. 2. num. 16. in fine*, quia hæc religioni aduerſantur, & contrariorum eadem eſt ratio: quare prohibitis libris de religione tractantibus, prohibentur, qui tractant de vitiis religioni contrariis. Idem ſupponere videntur Nauarrus apud Sanchez, Viualdus *in bullam Cœnæ in explicatione primæ excommunicationis num. 13.* & idem Sanchez *dicto cap. 10. num. 32.* vbi notanter dicunt, habentes libros magicæ artis non comprehendi hac Bullæ cenſura, ſi Auctores hæretici non ſint. Alij tamen aliter videntur loqui Antonius Souſa ex ordine Prædicatorum in explicatione Bullæ Cœnæ cap. 2. diſp. 13. num. 5. dicit, hos libros Magicæ artis non comprehendi hac Bullæ cenſura, quia, *licèt ſint ſuſpecti, hæreſim tamen non continent*; vbi videtur clarè loqui de libris compoſitis ab hæretico: alioquin etiamſi hæreſim continerent, non comprehenderetur in Bulla Cœnæ. Eodem modo videtur loqui Bonacina *tom. 3. in explicatione Bullæ Cœnæ diſp. 2. q. 2. puncto 4. num. 4.* vbi dicit, libros Magicæ artis comprehendi hac Bullæ cenſura, *quoties iſti ſunt libri hæreticorum, ſimulque hæreſim continent*: ſi ergo hæreſim non contineant, non comprehenduntur, quamuis de Magia tractent.

An cenſeri debeat tractare de religione liber, in quo hæreticus agit de ſuperſtitionibus vel magicis artibus.

54 Ego doctrinam Suarij approbo quoad libros hæreticorum, tractantes de ſuperſtitionibus, quando eas ſub ſpecie religionis tradunt, quaſi virtus in illis ſuperſtitionibus ſit ex Deo, quia tunc tractant de religione, vendentes falſam religionem, ſeu ſuperſtitionem pro religione vera. Quando verò agunt de Magia, ſupponentes & profitentes Magiæ virtutes eſſe ex Dæmone, & tradentes, quibus ſignis, & pactis inuocandus ſit, vt auxilium præſtet, non video clarè, quomodo hac Bullæ cenſura contineantur, licèt aliunde certum ſit eſſe alibi prohibitos. Suppono enim, poſſe contingere, vt nullam hæreſim contineant, ſicut poteſt Magus reperiri, qui hæreticus non ſit, ſed credat id totum illicitum eſſe, & Dæmonem non niſi ſacrilegè inuocari poſſe. Tradunt tamen regulas, & modum ex Dæmonis pacto ad eum efficaciter inuocandum. Aliunde verò non videtur ſatis probari, quòd liber ille de religione tractet: finge enim prohiberi ne edantur libri de iuſtitia, ſiue de legibus: nunquid hoc ipſo prohibitus eſſet liber, quem aliquis ſcriberet, de arte cautè furandi, & fraudibus, quibus furta ſua ingenioſi fures exercuerunt, quia furtum iuſtitiæ, & legibus aduerſatur? Certè quando dicitur quòd contrariorum eadem eſt ratio, & diſciplina, ſenſus eſt, quod ex definitione vnius contrarij colligi poteſt definitio alterius, & ad eandem diſciplinam ſpectat de vtroque agere, & eius naturam explicare: vnde ad eandem diſciplinam ſpectat agere de virtutibus, & vitiis, de iuſtitia, & iniuſtitia, de religione, & irreligioſitate, de medicina, & de morbis, quibus medicina adhibetur. Non eſt tamen idem tradere præcepta vulnerandi hoſtes, ac agere de curatione vulnerum; nam illud primum ſpectat ad artem militarem, vel gladiatoriam, hoc verò ſecundum ad artem medici, vel chirurgi, vnde prohibitis libris medicinæ, nó eſſet prohibitus liber de arte gladiatoria, vel de præceptis practicis pugnandi, & vulnerandi hoſtes. Sic ergo prohibitis in Bulla hac libris hæreticorum tractantibus de religione, non videntur eo ipſo prohibiti eorum libri, tradentes præcepta practica Dæmonem inuocandi: ſicut nec prohibitus intelligeretur in Bulla liber hæretici de arte ingenioſè furandi, quamuis furtum Chriſtianis

Sententia Authoris.

moribus aduerſetur. Neque in his eſt periculum falſæ doctrinæ, dum non aſſeritur id eſſe licitum, ſed potiùs ſupponitur illicitum; & refertur quibus ſignis Dæmon ſe alligauerit, vt mirabilia, & præſtigia operetur: quæ omnia veriſſima eſſe poſſunt, & abſque vllo errore ſciri, ſolúmque poteſt eorum notitia eſſe pernicioſa, quatenus curioſi, & vani homines eam ad praxim reducere vellent. Vnde periculum non eſt ob falſitatem doctrinæ, vel falſi dogmatis, ſed ob humanam fragilitatem, quæ abutetur notitia vera ad mores corrumpendos. Nec inuenio præter Suarium, alium, qui expreſsè contrarium dicat: nam Sanchez, & alij ſuprà adducti ſolùm dicunt, libros Magicæ artis non comprehendi hac cenſura, ſi Auctores hæretici non ſint, per quod non ſignificant comprehendi quoties Auctor eſt hæreticus, ſed ſuppoſitis terminis habilibus, hoc eſt, ſi hæreſim aliquam contineant prout frequenter continere ſolent, vel ſi de religione tractent. Nauarrus autem, quem Sanchez citat in Summa Latina *cap. 27. n. 55.* idem dicentem, in mea certè Romana editione anni 1590. nihil prorſus dicit.

55 Dubitatur Decimò, ſi hæretici opus duplici, vel triplici volumine diuiſum ſit & in vno ex illis reperiatur aliqua hæreſis, an omnia illa volumina cenſeantur prohibita in hac Bullæ clauſula, etiamſi de religione non tractent, an illud ſolum, in quo hæreſis reperitur. Sanchez *vbi ſuprà num. 36.* dicit, non cenſeri prohibitum volumen illud, quod nec de religione tractat, nec in eo hæreſis continetur, pro quo affert etiam Vgolinum *cap. 1.° verbo ac eorundem libros §. 1. num. 2. verſic. 6.* quod tamen Sanchez intelligit, quando verè ſunt diuerſi tomi, etiamſi aliquis per accidens eos ſimul in eodem tomo conglutinet. Secus verò eſſet, ſi vnicus tomus in plures libros diuiſus ſit, ſicut Magiſter ſententiarum diuiſit ſuum opus Theologicum in quatuor libros, & ſicut ipſe Sanchez diuidit ſingulos tomos de matrimonio in plures libros: tunc enim plures libri faciunt vnum tomum, & vnum librum vulgatem, & omnes erunt hac cenſura prohibiti, licèt aliquis commoditatis gratia ſingulos Auctoris libros ſeorſim conglutinaret.

Si hæretici opus duplici vel triplici volumine diuiſum ſit, & in vno ex illis reperiatur aliqua hæreſis, an omnia illa volumina cenſeantur prohibita.

56 P. Suarez *in præſenti dicta ſect. 2. num 9.* dicit, hanc Sancij doctrinam veram eſſe, quando tomi ſunt ita diſtincti, vt ſint omnino de diuerſis argumentis, nec habent inter ſe vllam connexionem, tunc enim procedit ratio facta: ſecus verò ſi vterque tomus ſit eiuſdem argumẽti cum connexione inter ſe: tunc enim vterque tomus comprehenditur hac prohibitione: tum quia vterque de religione tractat, quod ſufficit ad hanc prohibitionem, tum quia reuera vterque eſt pars operis vnius, licèt per accidens diuidantur, propter vitandam magnam vnius voluminis molem.

Hæc tamen Suarij doctrina explicatione indiget, vel certè moderatione. Negari enim non poteſt, poſſe aliquando eundem Auctorem idem argumentum pluribus tomis ita proſequi, vt ſint libri, & tomi diuerſi, ita vt prohibito vno alij non prohibeantur. Et quidem hoc videmus in vſu ſacræ Congregationis Indicis Romanæ, quæ aliquando prohibet vnum ſolum tomum alicuius Auctoris, non verò cæteros eiuſdem, licèt ſint de eodem argumento: exempla poſſumus afferre, ſed oportet bonorum Auctorum nominibus parcere. Deinde certum eſt, tomos omnes Cardinalis Baronij de eodem argumento eſſe, nempe Annales Eccleſiaſticos: & tamen ſi Auctor eſſet hæreticus, nec argumentum eſſet religioſum, ſed profanum, v.gr. hiſtoria politica, nemo diceret duodecim tomos eſſe prohibitos ex vi Bullæ cœnæ, eo quod in vno ex illis vna hæreſis reperiretur. Ratio autem prima, quam Suarez affert ad probandum vtrumque tomum comprehendi, quia cùm vterque ſit eiuſdem argumenti, vterque tractabat de religione, quod ſufficit ad hanc prohibitionem: hæc, inquam, ratio non videtur eſſe ad rem, quia hoc dubium non procedit, quando libri hæretici tractant de religione, ſed ſolùm quãdo non tractant de religione, & tamen, quia continent hæreſim, comprehenduntur hac cenſura; quod ſæpè contingit in libris hiſtoricis, Philoſophicis, Politicis, &c. Quo caſu quæritur, an omnes tomi ſint hac prohibitione comprehenſi, quãdo in vno ſolo tomo aliqua hæreſis repetitur.

57 Non eſt ergo vera regula in vniuerſum, quod quoties plures tomi habent connexionem aliquam inter ſe ratione argumenti cõmunis, quod habent, ſufficiat vna hæreſis in vno tomo reperta, vt omnes alij tomi, etiam de religione non tractantes hac bullæ cenſura comprehendantur. Quod poteſt ab abſurdo oſtendi: ponemus enim, ſicut fecit Cardinalis Baronius, ita hæreticum aliquem, non ſimul, ſed ſucceſſiuè plures tomos componere de hiſtoria prophana eóſque ſucceſſiuè edere, & in quatuor primis, qui iam vbique vulgati fuerant, & impunè legebantur, nullam contineri hæreſim: poſtea verò in 5. tomo hæreſis vna reperitur, nunquid ea de cauſa incipient ipſo facto prohibiti eſſe ex Bulla cœnæ, omnes priores tomi, qui antea prohibiti non erant? Nemo, credo, id concedet, ſed prohibitio ſiſtet in 5. tomo, in quo ſolo peccatum eſt nec retrotrahetur pœna ad tomos antiquiores innocentes. Non ergo ſufficit connexio qualiſcunque in argumento eodem, quod pluribus tomis continuatur, vt error vnius refundat prohibitionem hanc in omnes alios.

Non eſt vera regula in vniuerſum, quòd quoties plures tomi habent connexionem aliquã inter ſe ratione argumenti communis, ſufficiat vna hæreſis, vt alij etiam de religione nõ tractantes cenſeantur prohibiti.

58 Fateor tamen cum Suario, non ſufficere è contra diuiſionem materialem eiuſdẽ operis in plures tomos, vt error vnius non refundat prohibitionem in alios, ſed credo attendendam eſſe diuiſionem formalem, vt ita dicam. Vnitas enim, vel pluralitas in his rebus accipienda eſt moraliter, cum analogia ad entia phyſica; in quibus illa dicuntur duo ſimpliciter, quorum ſingula per ſe ſubſiſtunt, & non in alio. Sic per ſeparationem fiunt duæ aquæ, quæ antea erant duæ partes ſolùm vnius aquæ, quia ex ſe illæ partes erant indifferentes, vt eſſent partes, vel tota diuerſa. Alia verò ſunt entia, quæ ita ex natura ſua ſunt partes, vt etiam poſt ſeparationem non habeant ſingula denominationem totius, vel entis completi, ſed partis: ſic materia, & forma hominis, etiamſi ſeparentur, non dicentur duo ſuppoſita, vel duæ naturæ, ſed pãrtes vnius naturæ: ſicut etiam manus, pes, caput, non dicentur plures naturæ, etiamſi ſeparentur, quia ex ſe ſunt partes exigentes vnionem cum aliis partibus. Hoc ipſum cum proportione reperitur in libris, ſunt enim aliqui ita diuiſi in plures tomos, vt tamen ſinguli tomi non ſubſiſtant per ſe, vt ita dicam, ſed quatenus cum aliis componunt vnum opus, vnde non poſſunt cõmodè edi in lucem ſeorſim, nec emi, aut vendi ſeorſim, quia ſinguli ſine aliis eſſent ferè inutiles, vel parum vtiles. Quis enim emat partem hyemalem breuiarij ſine parte æſtiuali,

nali, licèt ſint tomi diuiſi; idem dicerem de Theſauro linguæ latinæ, qui licèt ſit in plures tomos diſtributus; ſinguli tamen ſeorſim parum vtiles eſſent, nec ab vllo prudenter emerentur, nec vnquam ſinguli ſine aliis omnibus imprimentur: quare Auctor non dicetur plura opera ſcripſiſſe, ſed vnum ſolum opus in plures tomos diſtributum. Atque idem fortaſſe aliquis iudicabit de opere Thomæ Sanchez de Matrimonio, quod licèt ſit in tres tomos ab Auctore diuiſum, ſinguli tamen ſeorſim, nec edi, nec emi commodè poſſent, propter maximã dependentiam, & connexionem, quam ad inuicem habent. Alia vero opera ſunt ita diſtributa in plura volumina, vt ſingula ex ſe ſint apta ſubſiſtere per ſe, & ſeorſim ab aliis: quod conſtat à poſteriori, vt diximus, ex effectus, nam ſeorſim; & ſucceſſiuè ab Auctoribus ſcribuntur, & eduntur, & à lectoribus emuntur, vt de tomis Cardinalis Baronij conſtat, & idem fuit de tomis Bellarmini, qui omnes continent idem argumentum, nempe controuerſias contra hæreticos: & idem faciunt plures alij doctores, qui ſucceſſiuè edunt varios tomos Conciliorum, vel commentariorum, quos ſucceſſiuè componunt, qui re vera ſunt tomi diuerſi, & ſinguli ſeorſim vtiles ſunt, & emuntur.

59 Vnde in hoc librorum genere credo poſſe habere locum, quod Sanchez dicebat, licèt aliquis ad faciliorem vſum velit in eodem volumine conglutinare ſimul duos tomos, quos Auctor non ſimul, ſed ſucceſſiuè, & ſeorſim edidit, adhuc reputandos eſſe duos, ita vt ſi Auctor ſit hæreticus, & in 2. tom. vnam hæreſim dixerit, non ideo primus ſit hac Bullæ cenſura prohibitus, ſi de religione non tractat. Quod idem verum credo, licèt alius typographus iterum imprimat vtrumque tomum in vno minoribus characteribus. Audio enim, typhographum nunc velle imprimere in vno volumine duos tomos, quos ego edidi de Sacramentis, & Euchariſtia, & de Pœnitentia, quos ego duos tomos feci, & ſeorſim, ac ſucceſſiuè edidi, atque adeo ſemper erunt intrinſecè duo, quamuis in vnum volumen à typographo reducantur. Multùm quippe ad hoc valere credo intentionem, & factum ipſius Auctoris, à quo potiſſimùm tomi vnitatem, & pluralitatem accipiunt. Nam quamuis partes aquæ, vel vini etiam ſeorſim, & ſucceſſiuè productæ poſſint poſteà à quolibet alio miſceri, & faciant vnam aquam, vel vnum vinum; libri tamen, qui ſemel ab Auctore ſeorſim editi, & duo facti ſunt, non videntur poſſe poſtea à quolibet alio reduci pro libito ad vnitatem, ita vt iam duo ampliùs non ſint. Quia in his entibus ſucceſſiuis, maximè quæ non habent ſucceſſionem omnino continuam, ſed diſcretam, vnitas vel pluralitas habet multùm moralitatis, atque ideo pendet multùm ad intentione operantis, & aliis operis circunſtantiis, vt conſtat in ſermone, & loquutione vocali. Quare ſi aliquis duas conciones habeat ad populum duobus diebus, non poterit typographus facere, quod ex illis fiat vna concio, quamuis eas ſimul edat, ſed ſemper erunt duæ, quia Auctor non ſemel, ſed bis concionari, & loqui voluit: Ita ergo Auctor duos tomos ſeorſim edens, non ſemel, ſed bis vult lectoribus loqui, nec alius poteſt facere quod ſemel ſolùm loquatur, cùm id maximè ex intentione loquentis pendeat. Nec è contra Auctor vnum ſolum tomum edere voluit, poterit typographus facere, quod ſint duo, vt non ſit vterque prohibitus propter hæreſim in vno contentam: ſemper enim manebit vnus tomus, ea vnitate, quam ab Auctore accepit, ſicut ſi vnicam habuit concionem, nunquam erunt duæ, licèt typographus eam in duas diuidat, quia Auctor ſolùm ſemel ore, vel ſcripto loqui voluit, quare vna loquutio vel ſcriptura erit, & non plures.

Aduertunt denique omnes, quando in eodem libro, vel tomo hæreſis continetur, ita totum hac prohibitione comprehendi, vt nec illa capita, vel codices, in quibus nulla continetur hæreſis, legi, vel retineri poſſint, imò nec indices, aut præfationes, quia ſunt partes eiuſdem libri; nec etiam ſufficiet expungere hæreſim, vt reliqua legi, aut retineri poſſint, quia totus liber, & omnes eius partes ſunt immediatè prohibitæ: ita Sanchez *dicto cap. 10. num. 35.* Suarez *de Cenſuris dicta diſp. 21. ſect. 2. num. 10. & in præſenti dicta diſp. 20. ſect. 2. n. 9.* cum aliis, quos afferunt.

Non ſufficit in libro expungere hæreſim vt reliqua legi poſſint, ſed totus liber prohibitus eſt.

§. II.

Quas perſonas obliget hæc Bullæ prohibitio.

Certum eſt omnes præter Summum Pontificem ligari hac cenſura, cùm illi ſoli excipiãtur in Bulla, qui facultatem à Sede Apoſtolica habeant, quæ exceptio omnes alios excludit, quicumque illi ſint. Vnde ipſi etiam hæretici comprehenduntur, cùm illi ſubditi ſint Pontifici, & eius legibus, ac cenſuris obligentur. Quod adeo verum eſt, vt ſi hæreticus retineat, aut legat librum illum, quem ipſemet in hæreſi exiſtens compoſuit, tractantem de religione, vel hæreſim continentem, incurrat hanc Bullæ cenſuram, vltra illam, qua ligatur, quia hæreticus eſt. Ita cum Vgolino Sanchez *dicto cap. 10. num. 37.* & Suarez *in præſenti dicta ſect. 2. num. 26.* Sicut enim ſi indulgentia conceſſa eſſet fidelibus legentibus per horam librum aliquem pium Catholicum, lucrari poſſet indulgentiam aliquis legendo librum pium, quem ipſemet edidiſſet: ita pœna impoſita legenti librum impium hæretici incurri poterit ab ipſo Auctore legente ſuum librum. Et quidem non deficit ratio legis, quia & ipſe auctor mouetur, & fortaſſe maiori affectu ex lectione proprij libri, quàm alieni, ad cõfirmandam mentem in hæreſi, ob rationes, & argumenta à ſeipſo adducta, & inuenta: vnuſquiſque enim ſibi magis complacet in prole propria, quàm aliena. Retentio etiam libri perniciosa eſt, non ſolùm Auctori, ſed aliis, quibus liber conſeruatus nocere poterit. 61

Omnes præter Summum Põtificem ligantur hac cenſura.

Etiam ipſi hæretici.

Dubitari poteſt primò, An qui ſecurus eſt de ſeipſo, quod ei libri hæretici lectio non nocebit, ſed potiùs fortaſſe proderit, poſſit licitè illum legere. Non deſunt qui tentauerint hac via euadere hanc cenſuram, freti ſententia eorum, qui dicunt legem, quæ fundatur in præſumptione, non obligare ceſſante ratione legis: quare cùm hæc lex fundetur in præſumptione, & timore periculi, ceſſante eo periculo, & timore, ceſſabit in eo caſu particulari obligatio legis. Communiter tamen Doctores hanc exceptionem reiiciunt. Suarez *vbi ſuprà num. 27.* Sanchez *num. 24.* Azor. *tom. 1. lib. 8. cap. 16. quæſt. 6.* & magis in terminis Coninck. *diſput. 18. dub. 11. num. 170.* & iure idem 62

An qui ſecurus eſt de ſeipſo, quod ei libri hæretici lectio non nocebit, ſed potius fortaſſe proderit, poſſit licitè illum legere?

docet Hurtadu *diſp.76.§.307.* quamuis profiteatur ſe media via procedere.

63 *Sententia Auctoris.* Ego fateor quidem cum vtriſque, ceſſante ratione legis, non ſolùm negatiuè, ſed etiam contrariè, legem non obligare: dicitur autem ceſſare contrariè, quando obſeruatio legis latæ ad bonum commune cederet in hoc caſu particulari in deſtructionem eiuſdem boni communis, quod per legem intendebatur. Hoc ſolùm concedit Hurtado, *vbi ſuprà*, quod non negant Auctores ſecundæ ſententiæ, ſed loquuntur quando ceſſat ratio legis negatiuè, quia aliquis nõ timet ſibi probabile periculum ex lectione libri hæretici: & quamuis aliqui explicent etiam in caſu, quo legitur ad impugnandum, & ad procurandum idem bonum fidei: id tamen debet intelligi cum diſtinctione aliqua maximè obſeruanda, & præ oculis habenda, quoties agitur de lege, an obliget, vel non obliget ceſſante ratione legis in aliquo caſu particulari.

64 *Poteſt multipliciter ceſſare ratio legis.* Poteſt enim multipliciter ceſſare ratio legis. Primò in vniuerſum, & pro omnibus, ita vt iam nunc v. g. expediat magis ad bonum fidei, quod omnes poſſint legere libros hæreticorum, quàm quod debeant ab iis abſtinere. Et tunc non eſt dubium, quod ceſſet obligatio legis, imò deſinit eſſe lex, quia legis anima eſt ratio, quare ablata in vniuerſum ratione legis, manebit irrationabilis, atque adeo non erit lex. Secundò tamen poteſt ceſſare ratio legis, non in vniuerſum, & pro omnibus, ſed pro hoc indiuiduo, & caſu particulari; & tunc communis Doctorum ſententia negat ceſſare legis obligationem, quos latè congerit Diana 1. part. tract. de legibus reſolut.28. Alij verò dicunt, tunc ceſſare obligationem pro eo caſu quos refert, & ſequitur Granado *in 1.2. controuerſia 7. de legibus tract.3. part. 2. diſp.15. ſect.2.* & plures addit Diana *loco citato.*

65 Horum tamen Doctorum aſſertio rurſus dupliciter intelligi poteſt. Primò, quod in hoc caſu particulari maius bonum ſit, quod lex non obſeruetur, ſeu quòd fiat actus contrarius. Secundò quòd maius ſit bonum, & vtilius ſit ad bonum commune, quòd lex in hoc caſu non obliget. Eſt enim magna differentia inter hos duos ſenſus, quia continget ſæpè maius bonum commune reſultare ex violatione legis in aliquo caſu particulari, quàm ex eius obſeruantia, & tamen non ideo ceſſare tunc legis obligationem, quia maius bonum commune reſultat ex eo quod lex tunc etiam obliget, quàm ex eo, quod non obliget. Exempla adduxi, & rationem reddidi *diſp.23. de Pœnitentia ſect.2. num.8. & ſequentibus, & tom.1. de Iuſtitia diſput.16. ſect.2. num.29.* vbi oſtendi, poſſe legem etiam naturalem, exceptionem omnem excludere illius etiam caſus particularis, in quo nullum damnum, imò maius bonum conſequeretur ex actu contrario: quia licèt in hoc caſu particulari maius bonum commune ſequeretur, v.gr. ex mendacio officioſo, quàm ex veritate: maius tamen damnum commune ſequeretur ex eo quòd in hoc caſu mendacium eſſet licitum: nam ea licentia pro hoc caſu tolleret fidem humanam pro aliis multis, cùm ſemper poſſent homines formidare, an loquens apprehenderet in illo caſu maius bonum, quàm damnum ſequi ex ſuo mendacio. Non ergo ceſſat ratio legis in iis caſibus, quia licèt ceſſet maius damnum commune, quàm bonum ex mendacio præſenti: non tamen ceſſat maius malum commune, quod ſequeretur, ſi mendacium non ſolùm permitteretur, ſed licitè proferri poſſet in hoc caſu particulari. Quod idem in lege poſitiua humana conſiderandum eſt, ad decernendum, an ceſſante ratione legis in caſu particulari ceſſet legis obligatio. Non enim conſiderandum ſolùm eſt, an ex actu contrario ſequatur damnum commune, vel potiùs commune bonum, ſed an id ſequatur ex eo, quod lex humana non obliget etiam pro eo caſu, ſunt quippe aliquæ leges humanæ, quæ ob hanc rationem obligant in omni caſu, v.gr. lex Tridentini de Parochi præſentia ad matrimonium neceſſaria, quæ obligat etiam eo caſu, quo deficiente Parocho maius bonum, quàm damnum commune ſequeretur ex matrimonio tunc contracto: quia nimirum licèt ex illo matrimonio particulari magnum bonum commune, & nullum malum ſequeretur: maximum tamen damnum commune ſequeretur ex eo, quòd ſaltem in caſu extraordinario poſſet licitè, & validè fieri matrimonium ſine Parocho, quia manerent matrimonia multa dubia, & litigioſa, ſub prætextu talis neceſſitatis, & fingerent ſibi homines neceſſitatem, quare maius bonum commune eſt, quod etiam in eo caſu fieri non poſſit.

Hinc ergo applicando eam doctrinam ad caſum noſtrum dicendum eſt, ſi caſus ſit talis, vt maius bonum fidei, & Eccleſiæ ſit, quòd hæc lex non obliget in eo caſu; poſſe quidem habere locum ſententiam illam, & iuxta eam legi, & habere libros hæreticorum ceſſante omnino ratione legis in eo caſu particulari, quamuis non ceſſet in communi: atque ideo non ceſſet abſolutè lex & prohibitio. Ad hoc tamen in primis non ſufficit quòd homo videatur ſibi ſecurus à periculo ex lectione librorum hæreticorum. Primò, quia fingimus nobis eam ſecuritatem, ſicut Salomon ſibi eam finxit, quando accepit ſibi vxores alienigenas, & infideles, quæ paulatim eius cor emollierunt, & auerterunt à lege Domini. Quia autem credat ſe magis doctum, & illuminatum, ac bene in diuina lege & cultu veri Dei fundatum, quàm Salomonem? Quis credat ſe in fide firmiorem, quàm S. Petrum Martyrem, qui tamen ex aſſidua cum hæreticis diſputatione ad ipſius fidei propugnationem ſuſcepta, ſenſit ſe circa fidem tentatum; & opportunè ad diuinum auxilium implorandum recurrit? Propinant quidem hæretici dulciter venenum ſuæ doctrinæ, & à facilioribus incipientes plauſibilibus argumentis, & exemplis conantur reddere veriſimilia leuiora aliqua dogmata, quæ non leuiter fidei Catholicæ fundamenta labefactant, & ab his inſidiis omnes meritò timere debent, atque vtinam experientia non monſtraſſet, cedros Libani noſtris temporibus vacillaſſe. Denique quamuis de hoc indiuiduo in particulari non poſſit probabiliter timeri, quòd ei lectio nocebit, in genere tamen, & in vniuerſum prudentiſſimè timeri poteſt, quod ſi omnes, qui ſibi nihil à lectione horum librorum timent, eos poſſint licitè legere, aliqui ex lectione illa nocumentum patiuntur: quare ob hunc iuſtum timorem, lex rationabiliter omnibus abſque exceptione prohibere poteſt, ne legant, etiamſi ſinguli in particulari ſecuri ſibi videantur. 66

Addo præterea, legem hanc non haberi pro ratione ſolum periculum damni lectoribus ſe- 67

quuturi

quuntur, ſed etiam punitionem hæreticorum: nam ſicut aliis pœnis puniuntur, & excommunicatione, quâ è conſortio fidelium ſeparantur, vt videntes ſe ab aliis relictos, & relectos reſipiſcāt: ſic etiam prohibentur eorum libri, quæ non eſt leuis pœna Auctoris, quod eius opera lectione, aut viſu alij non dignentur, vt hoc etiam iis ad correctionem deſeruiat. Quæ ratio ſemper manet, etiamſi lectores nihil mali ſibi timeant ab eiuſmodi librorum lectione, & tractatione.

68 Hinc infertur, quid dicendum ſit ad dubium illud, quod ſolet proponi, an in Anglia, Germania, & aliis locis, in quibus hæreſis graſſatur, poſſint legi licitè hæreticorum libri, qui hac Bulla prohibentur. Aliqui dicunt, non poſſe etiam ad eos impugnandos, ſed habere licentiam peti à Summo Pontifice, qui huic neceſſitati prouidebit. Ita Suarez *dicta ſect.* 2. *n.* 27. ſi tamen repentina neceſſitas vrgeat, & periculum ſit in mora dicit, poſſe per accidens ex epijcheia pro illa vice fieri. Alij dicunt id verum eſſe, ſi Bulla cœnæ in illis prouinciis vſu recepta ſit, vel obliget, ita Azor 1. *tom. lib.* 8. *cap.* 16. *quæſt.* 6. quem ſequitur Sanchez *vbi ſuprà num.* 42. Alij quos affert Diana 1. *part. tract. de Bulla cruciata reſolut.* 35. negant obligare prædictam Bullam in omnibus locis. Hurtado denique *dicta diſp* 76. §. 306. & 307. dicit Bullam cœnæ vbique quidem obligare, ſed tamen illos, quibus incumbit fidei propagatio poſſe, & debere legere in prouinciis hæreticorum eorum libros ad eos impugnandos, quia in his ceſſat contrariè finis legis, quia maius fidei damnum ſequeretur, ſi ab iis libri non legerentur, & affert exemplum Gregorij de Valentia, qui eorum librorum copiam occultè ex ipſis Typographis procurabat, ita vt ſimul cum libro eius impugnatio in lucem prodiret. Hoc tamen exemplum parum mihi probat: nam eo tempore poterant doctores Societatis ex facultate Generalis eos libros in Germania legere, & non eſt credibile, Valentiam eam facultatem à Generali non habuiſſe, quando alij eam habebant.

An in Anglia, Germania, &c. poſſint legi licitè hæreticorū libri, qui in Bulla Cœnæ prohibentur?

69 Nunc itaque abſtinendum nobis eſt, vt monuit etiam Azor *loco citato*, ab illo alio dubio, an Bulla cœnæ vbique de facto obliget, quod longiorem requireret quæſtionem, quæ in tractatu de Cenſuris examinatur, vel etiam de legibus, & ſpecialem habet difficultatem in hac Bulla, quæ ſingulis annis de nouo editur, & publicatur. Ex ſuppoſitione itaque, quod prohibitio hæc vbique obliget dicendum videtur cum Suario, intentionem ſolam impugnandi non eſſe titulum ſufficientem, vt excuſet ab hac prohibitione, niſi in caſu à Suario expreſſo, quando neceſſitas vrgeret, & non eſſet locus petendi licentiam à ſummo Pontifice, quia periculum eſſet in mora, & bonum ipſius fidei peteret neceſſariò lectionem libri, quo caſu ratio legis cōtrariè ceſſaret, quo tamen caſu deberet ſaltem peti licentia ab Epiſcopo, & ipſe deberet eam concedere limitatam vt dicam infra. Quando verò facultas peti poteſt, non video, quo titulo excuſetur aliquis ab ea petenda, vt conſtat in aliis materiis, in quibus prohibetur ne aliquid fiat ſine facultate ſuperioris, v.g. in Bulla nouiſſima SS. D.N. Vrbani VIII. prohibetur Epiſcopis ne diſcedant à ſuis reſidentia, extra caſus in eadem Bulla expreſſos, ſine licentia ſedis Apoſtolicæ: ſi occurrat neceſſitas abſentiæ, adhuc obligatur Epiſcopus ad petendam licentiam, quia Pontifex vult ſibi reſeruare iudicium de cauſa, & neceſſitate. Item Religioſus non poteſt expendere ſine licentia Prælati, quare ſi occurrat neceſſitas expendendi, debet petere licentiam, ſaltem ſi poteſt, nec poterit propria auctoritate expendere, non petita licentia, & ſic in aliis. Idem ergo dicendum eſt de licentia neceſſaria legendi libros prohibitos, quæ quidem lectio non omnino prohibetur, ſed ne ſine licentia fiat, quæ ſi cauſa neceſſaria, vel ſufficiens iudicabitur, concedetur, ſi verò non conceditur, hoc erit, quia non iudicatur neceſſitas ſufficiens vel certè quia Pontifex alia via, vel per alias perſonas, quæ ei videntur magis idoneæ prouidendum iudicat: nemo enim eſt in cauſa propria bonus iudex, & experti ſumus nonnullos Catholicos contra hæreticos ſcribere voluiſſe adeo frigidè, & inſulsè, vt in cauſa præuaricari videantur, & adiiciant animum hæreticis ad perſiſtendum in ſuis erroribus.

Abſtinendum eſt ab illo dubio. An Bulla Cœnæ vbique de facto obliget.

Dubitatur itaque ſecundò, an aliqui de iure habeant facultatem legendi hos libros hæreticorum. Reſpondeo, quidquid olim fuerit, reuocatas fuiſſe omnes eas facultates omnibus etiam Epiſcopis, & Cardinalibus in Bulla Iulij III. & Pauli IV. & Pij IV. quas Bullas refert Peña in fine directorij ſui Inquiſitorum, & cum maiori rigore nouiſſimè Vrbanus VIII. in ſuo proprio motu edito 2. Aprilis anno 1631. in quo omnibus perſonis cuiuſcumque gradus, ſtatus, conditionis, dignitatis, & præeminentiæ, etiam ſpeciali nota dignæ conceſſas licentias omnes reuocauit, & omnibus vniuerſim abſtulit poteſtatem eas licentias concedendi. Difficultas erat de Inquiſitoribus, an ipſi poſſint eos libros legere iure officij ſui. Affirmant enim Peña, Vgolinus, Azor, Graffius, Farinacius, & alij, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 2. *punct.* 10. §. 3. *numero* 2. quia in prædictis Bullis excipiuntur. Alij de hoc dubitant, ita Suarez *vbi ſupra num.* 28. Sanchez *num.* 46. & Barboſa *de poteſtate Epiſcopi allegatione* 90. *num.* 8. quia in illis Bullis non conceditur poſitiuè licentia Inquiſitoribus, ſed reuocantur licentiæ aliis conceſſæ, præter conceſſas Inquiſitoribus; quare Hurtado *vbi ſuprà* §. 305. dicit Inquiſitores ſupremi concilij inquiſitionis Hiſpaniæ poſſe legere libros illos, quos ipſi aliis permittere poſſunt, de aliis verò libris conſulenda eſſe eorum priuilegia, & videndum an ad eos facultatem verè habeant. Prima tamen ſententia probabilis erat extra Hiſpaniam, in qua ex Bulla Pauli V. ſolus Inquiſitor generalis poteſt hæreticorum libros legere, & ij quibus ipſe commiſerit, quæ Bulla habetur in principio Indicis expurgatorij Hiſpani, & eam teſtatur Caſtro Palao *vbi ſupra num* 4. Dixi tamen, *probabilis erat*, quia nunc poſt vltimam reuocationem ſanctiſſimi Domini noſtri Vrbani VIII. dubitari poteſt, an ſit ampliùs probabilis, reuocatæ enim ſunt omnes licentiæ quibuſlibet perſonis conceſſæ cuiuſcumque dignitatis, &c. & non fit exceptio illa Inquiſitorum, ſicut facta fuerat in illis aliis Bullis reuocatoriis. Credibile tamen eſt, quod idem Sanctiſſimus interrogatus iam fuerit, & ſuam mentem circa Inquiſitores declarauerit. Certum tamen videtur, quod circa libros, qui non ſunt aliunde prohibiti, niſi ab ipſis Inquiſitoribus, poſſunt licentiam dare illos legendi illis, qui poſſunt prohibitiones reuocare, & auferre, & quòd poſſunt ſibi 70

An aliqui de iure habeant facultatē legēdi libros hæreticorum.

An Inquiſitores.

Qui poſſint dare licentiā legendi libros prohibitos.

ſibi eandem licentiam vſurpare quam aliis poſſunt concedere. Quantam verò facultatem circa hoc habeant Inquiſitores particulares; pendet ex commiſſione, & conceſſione facultatis iis datæ, ab Inquiſitore generali penes quem videtur ea poteſtas reſidere. Circa alios vero libros à ſummo Pontifice prohibitos, & multò magis circa libros prohibitos in Bulla Cœnæ; iam diximus à ſanctiſſimo Domino noſtro Vrbano VIII. fuiſſe omnibus ablatam poteſtatem concedendi eiuſmodi licentias. Aduertit tamen Sanchez *vbi ſuprà num.* 43. in caſu magnæ neceſſitatis non patientis moram propter periculum, ſi expectetur licentia ſummi Pontificis, poſſe Epiſcopum concedere tunc licentiam, quia in eiuſmodi caſibus recurri ſolet ad Epiſcopum. Addo ego primò debere recurri, quia cùm adſit Epiſcopus, qui poteſt eo caſu licentiam dare, non excuſat neceſſitas vrgens à petenda licentia. Secundò eam licentiam debere eſſe limitatam ad tempus, intra quod poſſit recurri ad Pontificem, quia cùm actus habeat tractum ſucceſſiuum, neceſſitas non facit, quòd Epiſcopus poſſit dare licentiam, niſi pro eo tempore, quo durat impotentia recurrendi ad Pontificem.

Hæc licentia debet eſſe limitata ad tempus.

71 De collegio Cardinalium quærunt aliqui, an Sede vacante poſſit hanc licentiam concedere. Sed meritò id negant aliis relatis Sanchez *vbi ſuprà num.* 44. Suarez *num.* 27. Caſtro Palao *vbi ſuprà* §. 3. *numero* 5. & alij contra Vgolinum, quia Cardinales Sede vacante præter illa, quæ ad electionem Pontificis ſpectant, non poſſunt ſibi poteſtatem Pontificis vllam vſurpare, niſi tam grande, & vrgens periculum occurreret, vt omnibus, & ſingulis Cardinalibus videretur celeriter occurrendum, vt conſtat ex cap. *vbi periculum*, de electione lib. 6. & ex Clementina, *ne Romani*, de electione, vnde ſi neceſſitas talis circa lectionem libri prohibiti occurreret (quod moraliter non contingeret) poſſet ex omnium Cardinalium, nullo diſſentiente, conſenſu, eiuſmodi facultas ad tempus dari, quæ electo poſtea Pontifice, ipſo facto ceſſaret.

Cardinalium collegium an Sede vacante poſſit hanc licentiam concedere?

§. III.

Quæ actiones hac clauſula prohibentur.

72 EXcommunicantur in Bulla cœnæ prædictos libros *legentes, aut retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes, ex quauis cauſa, publicè vel occultè, quouis ingenio, vel colore.* Circa primam particulam dubitari poteſt primò, quid intelligatur per, *legentes*, an ſoli ij, qui ore proferunt, an ij etiam, qui viſu ſolo percurrunt, & mente percipiunt, quæ in libro continentur, nihil ore recitantes. Fatentur omnes hos etiam incurrere cenſuram, Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 18. Vgolinus, & Graffius, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà num.* 41. Bonacina, quem affert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto punct.* 10. §. 2. *num.* 2. quia illa eſt propria, & vera lectio & actio externa pertinens ad viſum: poteſt enim Eccleſia præcipere, vel prohibere viſum alicuius obiecti ſenſibilis, ſicut poteſt præcipere, vel prohibere auditum etiam alicuius concionis. Ad quod etiam affertur lex 2, §. *ſi dubitetur*, ff. quemadmodum teſtamenta aperiantur, vbi dicitur, quòd *inſpectio* tabularum teſtamenti, ſignificat etiam *lectionem*: quare è contrariò *lectio* poterit ſignificare *inſpectionem*.

Excommunicantur qui prædictos libros legunt, retinent, &c. Quid intelligatur per legentes.

Dubitatur ſecundò, an è contra incurrat cenſuram, qui nihil ex libro haurit, ſed voce recitat verba ipſius libri, quæ memoriter olim didicit. Graffius apud Sanch. *n.* 47. dicit incurrere; Sayrus verò apud eundem id negat, quando bono fine recitat, quaſi contrarium ſignificans, ſi malo fine id faciat. Vtrumque impugnat Sanchez *ibi* quia ille non legit, nec lex finem punit, ſed factum ipſum, & actionem legendi, cui conſentit Suarez *vbi ſuprà num.* 18. Poſſet locum habere ſententia Sayri, quando ille prauus finis ita exteriùs ſignificaretur, vt ipſa recitatio oſtenderet libri approbationem aliquam, vel defenſionem, tunc enim cenſuram incurris, non quia legis, ſed quia approbas, & defendis librum hæretici: in rigore tamen qui memoriter recitat, non legit, vnde dicere ſolemus ad commendandam memoriæ tenacitatem, & felicitatem alicuius, quod ita facilè, & fideliter ea, quæ ſemel vidit recitat, ac ſi ea tunc legeret, non ergo legit, ſed lecta refert. 73

An incurrat cenſuram qui nihil ex libro habuerit, ſed voce recitat verba ipſius libri, quæ memoriter didicit.

Dubitatur tertiò, an qui audit legentem incurrat hanc cenſuram. Azor, Sayrus, & Graffius apud Sanchez *num.* 48. dicunt incurrere, ſi ipſe ſit cauſa lectionis concilio, mandato, ſuaſione, precibus, vel alio modo, ſecus ſi nullo modo ſit cauſa: quia in primo caſu, licèt non legat phyſicè per ſeipſum, legit tamen moraliter per alium, quo tanquam inſtrumento vtitur: in ſecundo autem caſu non legit per ſe, nec per alium, ſed ſolùm audit. Quod docet etiam Hurtado *dicta diſp.* 76. §. 310. Pro eadem ſententia afferuntur Alterius, Layman, Megala, & Reginaldus apud Dianam *part.* 1. *tract. de Bulla cruciata reſolut.* 34. Hanc tamen diſtinctionem impugnat Suarez *vbi ſupra num.* 19. & dicit in vtroque caſu incurri cenſuram. 74

An qui audit legentem incurrat hanc cenſuram?

Alij tamen probabiliter dicunt, in neutro caſu incurri hanc cenſuram, quod debet intelligi quatenus fertur contra legentes: nam ex alio capite poſſet incurri, quatenus extenditur ad approbantes, vel defendentes, ſi definitio, vel approbatio libri ſignificaretur. Hanc ſententiam tenet Vgolinus, quem refert, & ſequitur Sanch. *num.* 49. quem malè affert pro contraria ſententia Hurtado *dicto* §. 310. idem docent Farinacius, Duardus, Filliucius, Bonacina, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà num* 4. Coninch *diſp.* 18. *n.* 178. dicit id certum eſſe quando audiens non eſt cauſa, & non eſſe improbabile, quando eſt cauſa. Eandem ſententiam abſolutè tenet Souſa, Porrel, quos addit, & ſequitur Diana *vbi ſuprà.* Ratio autem eſt, quia audiens ſiue inducat, ſiue non inducat legentem, verè non legit: lex autem imponens pœnam facienti non comprehendit mandantes, vel conſulentes niſi id exprimat, vt cum aliis probat latè idem Sanchez *lib.* 3. *de Matrimonio diſp.* 42. *n.* 2. nec enim mandans homicidium occidit propriè, nec incurreret irregularitatem, niſi expreſsè fuiſſet impoſita etiam mandanti: non eſt ergo cur excommunicatio hæc impoſita ſoli legenti, extendatur etiam ad mandantes, vel conſulentes. 75

Obiicit Suarez primò quia idem eſt periculum in audiendo, ac in legendo libro hæretico, imò fortaſſe maius, quia minùs laborioſum, & facilius eſt audire, quàm legere: quare lex ſuo fine fraudaretur. Reſpondeo negando eſſe idem periculum 76

Obiectio 1.

culum, ac æquè facilè, quia ſicut tu non vis legere, ne incurras cenſuram, ita ille alius ob eandem cauſam recuſabit tibi legere. Nec ideo lex fraudatur ſuo fine, quia iam eadem lex ne tu audias; prohibuit aliis ne legant. Quod ſi aliquis ſceleratus tibi complaceat, non oportet quod lex omnia incommoda efficaciter impediat. Denique verba in lege pœnali intelligenda ſunt vt ſonant.

77 *Obiectio 2.* Secundò obiicit, quia auditus non minùs eſt ſenſus diſciplinæ, quàm viſus: ſicut ergo prohibetur lectio per ſolum viſum, vt caueatur talis doctrina, ſimiliter prohibetur per auditum. Reſpondeo eodem modo non eſſe eandem rationem cùm faciliùs poſſit ſolus quis ſibi legere quàm inuenire caſu alium legentem: ſi autem ex induſtria eum quærat, iam in hoc ipſo peccat ſuadendo lectori actum prohibitum. Sufficit ergo prohibuiſſe lectionem, & quamuis ratio eſſet eadem non id ſufficeret ad extendendam pœnam vltra propriam verborum ſignificationem.

Obiectio 3. Tertiò arguit, quia lectio duas actiones includit, nempe prolationem, & perceptionem eorum, quæ ſcripta ſunt: & hæc ſecunda ratio conſummat lectionem; ille autem, qui audit verè percipit ſenſum: quare per ſeipſum legit, & per ſeipſum conſummat actionem. Reſpondeo retorquendo argumentum: nam ſi lectio includit vtramque actionem, ergo qui non ponit vtramque, ſed ſolam ſecundam, non legit: ſicut quia hæreſis conſummata includit internam, & externam, qui ſolùm ponit externam, non eſt hæreticus: ille ergo tunc non conſummat lectionem, deficiente prima lectionis parte: ſicut nec proferens hæreſim externam ſine interna conſummat hæreſim.

78 *Obiectio 4.* Quartò obiici poteſt, quia hic audiens ſaltem quando eſt cauſa lectionis, licèt excuſetur ab hac excommunicatione bullæ cœnæ, non tamen videtur excuſari ab excommunicatione, quam contrahunt communicantes cum excommunicato in crimine criminoſo, ob quod ſunt excommunicati, & quæ habetur in *c. nuper*, & *c. ſi concubina*, de ſent. excom. cùm participent in lectione prohibita, ob quam legentes ipſi excommunicantur. Reſpondetur tamen, ad eam excommunicationem incurrendam requiri participationem in crimine cum excommunicato denuntiato, aut publico Clerici percuſſore poſt Concilium Conſtantienſe, vt cum aliis notauit Sanchez *dicto cap.* 10. *num.* 50. quales non ſunt legentes hos libros, cùm non ſint nominatim denunciati.

79 *Si dominus iubeat famulo vt legat ipſi domino audituro librum hæreticũ, an famulus excuſetur à cenſura.* Hinc inferunt aliqui, ſi Dominus iubeat famulo, vt legat ipſi Domino audituro librum hæreticum, famulum aliquando excuſari à cenſura bullæ, quando ſcilicèt metu graui ad id compellitur: quia licèt peccet mortaliter, ſi id in contemptum fidei præcipiatur; non tamen peccat contra præceptum Eccleſiæ, quæ non obligat cum tanto detrimento, ſed ſolùm contra præceptum diuinum. Ita Sanchez *vbi ſuprà n.* 49. Caſtro Palao *n.* 5. Duardus, quem affert Diana *dicto tract. de Bulla cruciata reſol.* 34. *in fine* contra Bonacinam ibi adductum, qui dicit incurrere etiam cenſuram. Si verò non iuberetur legere in contemptum fidei, ſed ob alium finem non culpabilem, & graui metu compelleretur, non peccaret mortaliter, vt indicat Sanchez ibidem. Ratio autem eſt, quia tunc non peccaret contra præceptum diuinum, cùm lectio illa præſcindendo à præcepto humano non ſit prohibita: aliunde verò excuſaretur à præcepto Eccleſiæ, propter metum grauem.

Dubitatur quartò, an qui legit hos libros ſcriptos lingua ſibi ignota, quam nullo modo intelligit incurrat hanc cenſuram latam contra legentes. Dixi, *contra legentes*, quia cenſuram latam contra tenentes hos libros non effugiet tenens eos, licèt non intelligat. Poteſt tamen contingere, vt is librum non habeat, ſed inuentum apud alium, qui fortaſſe licentiam tenendi habet, legat. Affirmant incurrere Bonacina diſput. 2. de cenſuris *q.* 5. *puncto.* 4. *numer.* 14. & Megala *in* 3. *parte lib.* 3. *c.* 1. *num.* 43. Sed alij omnes id meritò negant Sanchea *vbi ſuprà num.* 51. & poſt illum Filliucius *tract.* 22. *c.* 7 *num.* 207. Suarez *vbi ſupra num.* 18. Hurtado vbi ſuprà §. 308. Caſtro Palao *vbi ſuprà* §. 2. *num.* 2. & Diana *vbi ſupra reſolut.* 36. quia lectio formalis non conſiſtit in ſolo viſu characterum, ſed etiam includit perceptionem verborum, quæ leguntur. Quamuis autem Suarez, & alij hunc excuſent, eo quod deficit finis legis, meliùs tamen Sanchez hanc viam non acceptat, ſed quia ille tenens non legit in ſenſu, quo Bulla loquitur, ſed ſolùm in ſenſu materiali, de quo lex non cogitauit. 80 *An qui legit hos libros ſcriptos lingua ignota incurrat bullæ cenſuram.*

Peres: quid ſi hic non intelligens legat, vt alter intelligens audiat? Reſpondeo adhuc non incurrere, quia adhuc non legit ita Hurtado *vbi ſupra* §. 111. & non diſſentit Suarez nume. 19. in fine; dicit enim illum non peccare, eo quod ipſe legat, ſed quia cooperatur auditori legenti per ipſum, ſupponit enim, vt ſupra vidimus audientem etiam legere, & incurrere, cenſuram iſtam contra legentes. Aduertit tamen bene idem Hurtado legentem peccare grauiter contra charitatem, quando legit eam libri partem, in qua continentur praua dogmata, & periculum probabile eſt, ne auditores decipiatur. Vnde infertur poſſe, ceſſante eo periculo, vtrumque excuſari à peccato, tam qui conſulit, aut iubet lectionem, quam qui legit, & non intelligit, quia neuter in rigore legit, & aliunde periculum ceſſat, vt ſuppono, & licèt videatur eſſe eluſio legis, caſus tamen eſt rarus, & qui nunquam ad praxim reducitur, & non eſt neceſſe, quòd lex humana ad omnes caſus extraordinarios ſuis pœnis prouiderit, & aliunde incurretur cenſura ob retentionem libri. 81 *Quid ſi non intelligens legat, vt alter intelligẽs audiat.*

Dubitatur 5. An in lectione ipſa detur paruitas materiæ. Negant Toletus *lib.* 1. *c.* 19. & Vgolinus in explicatione bullæ cœnæ, verſ. *ad eorundem libros* §. 1. qui ad hanc cenſuram ſufficere dicunt, vnam vel alteram lineam legere. Alij tamen communiter dicunt dari materiæ paruitatem inſufficientem ad contrahendam hanc cenſuram: diſſentiunt tamen in ea parua materia deſignanda Aaor *dicto lib.* 8. *cap.* 16. *q.* 3. dicit materiam paruam eſſe pauca verba legere. Hurtado *dicta diſp.* 76. *ſect.* 8. §. 311. dicit non comprehendi legentem vnam, vel alteram lineam, Suarez *in præſenti diſp.* 20. *ſect.* 2. *num.* 20. dicit excuſari, ſi non ſit lectio multarum linearum, ſed paucarum Merolla, & Graffius excuſant legentem tres, vel quatuor lineas, quos vide apud Dianam 5. *parte tract.* 5. *de paruitate materiæ reſolutione* 42. Alij extendunt ad decem lineas, ita Caſtro Palao *vbi ſuprà* §. 2. *num.* 6. & Sayrus apud Dianam, vbi ſupra. Alij extendunt ad vnam paginam libri in folio, ita Sanchez dicto c. 10. num. 31. vbi id explicat de folio chartæ maioris, quam ipſe 82 *An in lectione ipſa detur paruitas materiæ.*

voca

vocabulo hiſpano nominat *de marca mayor.* Quod idem de vna pagina libri in folio videntur ſentire alij apud eũdem Sanchez,& poſtea Duardus, Filliucius, Layman, & Poriel apud Dianam 1. *parte tract. de bulla cruciata reſol.*30. quibus addi poſſunt Coninch *diſp.*18.§.179. & Farinacius de hæreſi, *q.*180.*n.*13. qui eam Sancij doctrinam referunt,& non reprobant,ſicut non reprobauit Diana *dicta reſol.*30. ſed tamen poſtea *parte* 5.*dict.tract.*5.*reſol.*42.eam reprobauit cum Gordono,Megalio, & aliis,quia in decreto Clementis VIII. edito 9. Ianuarij anno 1601. prohibentur confeſſarij etiam regulares in Italia extra Vrbem abſoluere à caſibus claré, vel dubiè in Bulla cœnæ contentis: hic autem caſus continetur ad minus dubiè in Bulla cœnæ, cùm maior Doctorum pars doceat, illam non eſſe materiam paruam. Hoc tamen fundamentum efficax non eſt. Primò quia quando reſeruatur caſus dubius, intelligitur de dubio negatiuo,non de dubio poſitiuo, quod oritur ex diuerſitate opinionum probabilium, in quo qui amplectitur opinionem adhuc probabilem dicentem illud non eſſe peccatum mortale, non peccat mortaliter, atque ideo non incurrit caſum reſeruatum, vt monui *diſp.* 20.*de pœnitentia ſect.* 2.*num.*16.quare ſi illa Sancij doctrina habeat probabilitatem ſaltem extrinſecam, nihil oberit clauſula illa decreti Clementis.Secundò,quia poſtea 26. Nouemb.anno 1602.edita fuit iuſſu eiuſdem Clementis explicatio, & moderatio illius prioris decreti,in qua ſublata fuerunt verba illa, de caſibus *dubiè* contentis in Bulla cœnæ,& ſolùm relicti fuerunt caſus in Bulla contenti,cum quibuſdam aliis ibi expreſſis, & cum reſeruatis Ordinario. Quidquid tamen de hoc ſit,non probo illam Sancij ſententiam, quæ communiter laxior iudicatur,ſed medium aliquid inter illam, & inter decem illas lineas, quas alij aſſignabant, ſtatui poteſt,ad quod tamen circunſtantiæ materiæ, & libri, & aliæ conſiderari debent,quia res morales non poſſunt in indiuiſibili conſiſtere.

83 *An excuſetur à peccato graui,& cenſura, qui legit paucas lineas libri hæretici, in quibus ſcit hæreſim contineri.*

Circa hoc tamen dubitatur ſextò, an excuſetur à peccato graui & cenſura, qui legit paucas lineas libri hæretici, in quibus tamen ſcit hæreſim ipſam contineri. Negant excuſari Duardus, & Reginaldus apud Dianam *part.*5.*dict. tract.*5. *reſolut.*42. Ipſe tamen cum Merolla,quem affert dicit excuſari, tum quia non ſe exponit periculo imbibendi hæreſim,qui hæreſim ſolam legit,vel audit ſine eius probatione, quæ in illis paucis lineis eſſe non poteſt, tum etiam quia finis legis non cadit ſub obligatione,quare licèt totus liber prohibeatur propter hæreſim in eo contentam; non tamen fit contra legem, dum non ponitur lectio notabilis. Vtraque ſententia eſt practicè probabilis: ſpeculatiuè autem magis propendeo in primam: quia ſicut in Miſſa non omnes partes ſunt homogeneæ, ſed heterogeneæ, & diſſimiles,atque adeo non eſt idem dicendum de eo, qui non adeſt conſecrationi,vel communioni,ac de illo, qui non adeſt Euangelio, vel ſymbolo, quæ non ſunt partes ſubſtantiales,ſicut illæ aliæ, vt cum aliis dixi *diſp.*22.*de Euchariſt.ſect.*1.*n.*4. ita partes libri hæretici nõ ſunt homogeneæ,ſed heterogeneæ;& illæ in quibus hæreſes continentur,videntur eſſe partes ſubſtãtiales libri hæretici,prout hæretici;quare pars illa æquiualet multis aliis,cùm ibi contineatur ſubſtantia veneni,& lectio illa licèt in entitate ſit breuis,in ſubſtantia tamen eſt longa, & ſubeſt periculum inficiendi lectorem. Sicut Alipius ille, cuius meminit S. Auguſtin.*lib.6.confeſſ.c.*8. breuiſſimo viſu ebibit totam theatri, & ſpectaculorum voluptatem, dum apertis repentè oculis vulnus lethale adſpexit gladiatori inffligi: qui viſus licèt in ſe breuiſſimus & paruus videretur,in ſubſtantia tamen maximus, & valde noxius illi fuit:quod idem in lectione loci alicuius hæretici reperiri cũ proportione poteſt,præſertim ſi nõ merã hæreſim aliunde lectori odibilem contineat, ſed modũ argutũ proponendi,vel iocoſa verba,aut fundamentum breuiter indicatum, quæ omnia periculoſa eſſe ſolent,& ideo magis ſubſtantialiter prohibita.

84 *Excommunicantur eadem clauſula non ſolum legentes, ſed retinentes eiuſmodi libros.*

Excommunicantur eadem clauſula non ſolùm legentes,ſed *retinentes* eiuſmodi libros:quo nomine intelliguntur non ſolùm, qui apud ſe, ſed etiam qui apud alios eos retinent, quibus eos commodarunt.vel apud quos habent in depoſito, ſicut è contra intelligitur etiam ille, qui librum hæreticum apud ſe habet ab alio ſibi commodatum,vel datum in cuſtodiam. Nec excuſat finis,quòd v.g.retineas ad refutandum:quod ego intelligo iuxta ſuprà dicta,quando neceſſitas impugnandi non eſſet talis, vt lectionem etiam licitam redderet:cui enim lectio licèt,licebit etiam retentio. Neque etiam excuſat,quòd habeas animum nunquam legendi, vel quòd librum non intelligas,vel quòd ad alium vſum habeas, vt ad ornatum, & pompam, vel ad vtendum chartis ad alios vſus. Videantur Suarez *vbi ſuprà n.*21. Sanchez *num.* 52. Hurtado §. 12. Caſtro Palao §.2.*num.*7.*& ſequentibus*,qui alios referunt. Ego tamen non puto, te comprehendi hac cenſura, ſi apud te in cuſtodia habeas libros tui domini, qui facultatem habet eos legendi, & retinendi: nam tunc Dominus eſt, qui retinet apud te, ſicut poſſet eos in ſuo ſcrinio habere. Comprehenditur verò ipſemet Auctor, ſi librum ſuum prohibitum retinet, quamuis eum non legat, vt obſeruat Hurtado *loco citato.*

85 *An detur paruitas materiæ ex parte libri.*

Circa hanc partem dubitatur ſeptimò, An detur paruitas materiæ ex parte libri, v.g. ſi aliquis non retineat totum librum, ſed partem illius. Certum eſt,ſi retineat duas,vel tres lineas, quas ſine culpa graui poſſet etiam legere, non incurrere hanc cenſuram: ſed difficultas eſt,An in ordine ad retentionem poſſet reputari materia parua, quæ non eſſet parua in ordine ad lectionem. Sanchez *n.*54.putat non ſufficere ad hanc cenſuram retentionem vnius folij, quia minùs lædit retentio, quàm lectio, atque ideo maior pars requiritur, vt retinens grauiter peccet, quàm legens: quam ſententiam refert, & non reprobat Caſtro Palao *vbi ſuprà num.*11. *in fine.* Alij verò eodem modo videntur loqui de materia lectionis,& retentionis.Et quidem ego non video ſufficiens diſcrimen: imò in genere loquendo grauius periculum videtur timeri poſſe ex retentione,quàm ex lectione,cùm retentionis periculum eò magis vniuerſale appareat, quò occaſionem affert, vt à pluribus legatur, & ad plurium manus perueniat, quandiu ſcriptura illa non deſtruitur: quod periculum multò grauius erit,ſi pars illa, quæ retinetur doctrinam fidei aduerſariam contineat.

86 *An detur ſaltem paruitas materiæ in retentione ipſa,ſeu tempore quo liber retinetur.*

Dubitatur octauò, An detur ſaltem paruitas materiæ in retentione ipſa, ſeu tempore, quo liber retinetur. Non eſt autem dubium, quando retinetur,vt opportunitas expectetur tradendi librum

brum Inquiſitoribus, in hoc enim conueniunt excuſari à culpa Vgolinus, & Sayrus, quos affert, & ſequitur Sanchez *n.* 55. & Caſtro Palao *n.* 10. Conſentiunt etiam omnes dari paruitatem materiæ excuſantem à mortali in tempore, quo retinetur. Quod tempus Suarez *num.* 22. non determinat, ſed dicit breuem moram non ſufficere ad grauem culpam: Sanchez verò exemplum ponit in retinente per vnam, vel alteram diem, idemque docet Duardus, quem refert, & ſequitur Diana prima parte tract. de Bulla Cruciatæ, reſolut. 30. in fine, quod mihi etiam videtur ſatis probabile.

87 Difficultas eſt, an ſi habeas animum retinendi per longum tempus, & poſtea mutato animo ante biduum librum inquiſitori tradas, euaſeris hanc cenſuram. Quo etiam caſu non eſt dubium, quòd peccaueris grauiter coram Deo, cùm voluntas illa prior habuerit obiectum graue, nempe retentionem longam, ſed dubium ſolùm eſſe poteſt, an incurreris cenſuram. Prima ſententia affirmat, quam tenet Hurtado *dicta diſp.* 76. §. 312. Affertur etiam Suarez *vbi ſupra num.* 22. Sed reuera ibi ſolùm dixit eſſe peccatum mortale, quamuis ex antecedentibus videatur etiam de cenſura loqui. Alij dicunt eo caſu non incurri cenſuram, quia ad hoc non ſufficit affectus, ſed requiritur etiam effectus poſitus: tunc autem non ſequitur retentio grauis, ſed leuis: ita expreſsè Caſtro Palao vbi ſuprà, num. 11. & Diana parte 5. dicto tract. 5. reſol. 43. vbi alios affert, quorum tamen aliqui id non ſatis explicant, vt Sanchez *vbi ſupra num.* 55. qui non loquitur in caſu, quo præcedit voluntas retinendi per longum tempus, imò vtitur exemplo eius, qui rem alienam non reſtituit, in quo breuis dilatio non imputatur ad culpam mortalem, ex quo exemplo, vt ſtatim dicam, aliud dicendum videtur, ſi adſit animus differendi per longum tempus.

An ſi habeas animum retinendi per longum tempus, & poſtea mutato animo ante biduum librum inquiſitori tradas euaſeris hanc cenſuram.

88 Inſiſtendo ergo huic exemplo differentis reſtitutionem rei alienæ, quamuis ſententia negans, eo caſu cenſuram incurri, quando retentio libri eſt ad modicum tempus, licèt adſit animus diutiùs retinendi, probabilis ſit; verius tamen videtur incurri, licèt poſtea animo mutato intra breue tempus reſtituatur. Pro quo recolenda ſunt, quæ dixi *tomo* 1. *de Iuſtitia*, *diſp.* 8. *ſect.* 2. *num.* 22. vbi notaui, ſi peccatum furti alicubi reſeruetur, vel excommunicatione ipſo facto puniatur, non excuſari à reſeruatione, vel excommunicatione eum, qui furatus eſt cum animo non reſtituendi, etiamſi poſt breuiſſimum tempus, v. g. intra horæ quadrantem animo mutato rem domino reſtituit. Quia nimirum illa ablatio rei alienæ cum animo retinendi graue nocumentum infert ex ſe Domino rei, qui priuatur tunc re ſua, & facultate eam recuperandi, & magnum periculum ſubit ne vnquam ei reſtituatur. Quare peccatum illud externum graue eſt, & dignum ex ſe reſeruatione, & cenſura independenter ab eo, quod poſtea nocumentum vlterius ſequatur, vel non ſequatur. Sicut qui proiicit hominem in flumen, cum animo non extrahendi, grauiſſimam ei infert iniuriam externam etiamſi poſtea mutato animo eum ex flumine extrahat. Rurſus *ibid. diſp.* 16. *ſect.* 1. *n.* 6. & 16. dixi, reſeruato peccato furti graui, intelligi reſeruatam retentionem iniuſtam, quando bona fide, v. g. accepiſti tibi rem alienam, & poſtea extante adhuc eadem re aliena apud te, ſuperuenit mala fides, & adhuc eam retines, quia tunc res incipit eſſe furtiua.

Ex his itaque, quæ illis locis dixi, infero nunc retentionem libri, etiam per breue tempus, ſed cum animo retinendi diutiùs, eſſe peccatum graue, non ſolùm internum, & in affectu, ſed etiam externum, & in effectu; ſicut furtum cum animo retinendi, eſt peccatum graue externum, etiamſi ſtatim mutata voluntate res Domino reſtituatur: quare ſicut furtum illud contrahet reſeruationem; vel cenſuram furto impoſitam, ita de retentione dicendum videtur in caſu noſtro. Retentio enim externa cum animo retinendi diutiùs, graue periculum affert retinendi diutiùs, & ideo poteſt lege humana grauiter prohiberi, & puniri. Cùm ergo hac lege prohibeatur retentio grauiter peccaminoſa, omnis talis retentio comprehenſa videtur. Quamuis autem retentio videatur ſignificare actum externum grauiter noxium, qualis non videtur eſſe retentio breuiſſima, adhuc comprehendit illam in caſu noſtro, quia grauitas retentionis, non pendet ſolùm ex effectu ſubſequuto, ſed etiam ex periculo, quod affert in talibus circonſtantiis, quod periculum graue eſt, quoties liber ſcienter retinetur, cum animo diutiùs retinendi. Sicut etiam *vſurpatio* grauis rei alienæ, comprehendi vſurpationem factam cum animo retinendi, licèt ſtatim reſtitutio ſubſequatur; quia grauitas vſurpationis non deſumitur ſolùm ex effectu poſtea ſubſequuto, ſed etiam ex periculo, quod ſecum affert actio illa externa in talibus circunſtantiis, quod periculum ſufficit, vt actio illa ſit grauiter noxia Domino; quod idem cum proportione dicendum eſt de retentione libri hæretici, cùm eadem ſit ratio. 86

Libri hæretici retentio etiam per breue tempus, ſed cum animo retinendi diutiùs eſt peccatum graue internum & externum.

Excommunicantur etiam *imprimentes* prædictos libros: quo nomine intelliguntur omnes, qui vel typos ordinant, vel componunt, vel atramento tingunt, vel chartam madefaciunt, vel typis applicant, vel torcular premunt, vel aliter operam ſuam proximè ad impreſſionem adhibent: Dominus etiam typographiæ licèt manibus ſuis non laboret, quia hi omnes in communi loquendi modo, dicuntur imprimere. Videatur Sanchez *vbi ſuprà num.* 57. & Suarez *num.* 24. qui alios referunt. Qui idem dicunt de Auctore libri; quod ego intelligo, quando ipſe curat, quod liber imprimatur, nam ſi eo inſcio, vel etiam conſcio, ſed non curante, nec impediente, alius librum imprimi faceret, non diceretur in rigore Auctor librum imprimere. Sicut neque ille qui characteres æneos, papyrum, & alia ad impreſſionem neceſſaria donat, quia hic non imprimit, vt fatentur communiter Doctores, & concurſus ille videtur valdè remotus, & externus ad opus impreſſionis. 90

Imprimentes libros prædictos excommunicantur. Imprimentium nomine quinam intelligantur.

Dubitatur tamen nonò de illo, qui expenſas impreſſionis tribuit, de quo Sayrus apud Sanchez *dicto num.* 57. dicit comprehendi nomine imprimentis; id tamen negant idem Sanchez *vbi*, Suarez *vbi ſupra*, Caſtro Palao *dicto* §. 2. *num.* 13. Ego diſtinguendum puto: ſi enim is auctor ſit impreſſionis faciendæ, & ad hoc conducit typographi operas, ipſe quidem dicitur communiter imprimere. Sic enim mortuo Auctore dicuntur hæredes eius librum imprimere, curando apud Typographum, vt imprimatur, & ſumptus ſoluendo. Vnde idem Sanchez ibi cum Vgolino fatetur comprehendi eum, qui librum impri- 91

Imprimentis nomine an comprehendatur qui expenſas impreſſionis tribuit.

imprimendum typographo tradit, ſiue ſit, ſiue non ſit libri Auctor, quia is communiter dicitur librum imprimere. Si autem impreſſionem non procuret, ſed Auctori non habenti, & petenti ab eo ſumptus ſubminiſtret, non dicetur librum imprimere. Sic enim Principes aliqui, quibus libri inſcribuntur ſolent Auctori ſumptus miniſtrare, qui tamen non ideo dicuntur libros illos imprimere, quamuis hi omnes poſſint ex alio capite excommunicationem incurrere latam in eadem Bulla, contra fauentes hæreticis.

92 *An impreſſionem corrigentes.*

Dubitatur decimò de iis, qui corrigunt impreſſionem vt errores emendentur: Quos Sayrus, & Graffius apud Sanchez vbi ſupra dicunt comprehendi nomine imprimentium, quibus accedit Hurtado *diſp.76.§.vltimo*, & Caſtro Palao vbi ſupra; quia licèt ſolùm videantur inſpicere id, quod iam impreſſum eſt, quatenus tamen ea actio, & correctio ordinatur, & iuuat vt iterum liber correctus imprimatur, videntur & ipſi ſub imprimentibus comprehendi. Contrariam ſententiam docent Sanchez, & Suarez *locis citatis*, qui aduertit, hos incurrere ſaltem cenſuram latam contra legentes. Poſſet tamen contingere, quòd ij aliunde haberent licētiam legendi libros prohibitos, & hæreticos, quare vndique liberi eſſent. Magis tamen placet hæc ſecunda ſententia: quia actio illa extrinſeca eſt operi impreſſionis, nec ij dicuntur communiter impreſſores, vel imprimere, ſed correctores, & monitores impreſſoris. Nec obſtat argumentum in contrarium adductum, quia etiam ſcriptores, qui librum ab Auctore ſcriptum, correctis, & politioribus characteribus tranſcribunt, vt typis mandentur, id faciunt vt liber correctus imprimatur, & tamen ij ſcriptores nullo modo dicuntur librum imprimere, ſed præparare vt imprimatur.

93 *An tranſcribentes librum hæretici hac Bullæ cenſura comprehendantur.*

Hac occaſione dubitari poteſt vndecimò, An tranſcribentes librum hæretici hac Bullæ cenſura comprehendantur. Affirmat Caſtro Palao *dicto §.2. num.15.* quia licèt ij non ſint imprimentes ſunt tamen legentes, & retinentes, cùm lectio & retentio ad tranſcribendum neceſſaria ſit. Sed in primis ratio non videtur ſemper neceſſaria. Si v.g. famulus Domini habentis cum licentia illum librum, furtiuis temporibus eum in Domini cubiculo tranſcribat, quem librum famulus nullo modo retinet, ſed dominus. Deinde finge, dominum dictare ex libro famulo tranſcribenti: tunc famulus nec retinet, nec legit librum, ſed ſolùm tranſcribit. Hi tamen caſus rari, vel metaphyſici ſunt magis, quàm morales, & adhuc famulus diceretur legens librum, non illum ex quo dominus dictat, ſed quem ipſe ſcribit; neque enim poteſt ſcribere, quin ſimul legat id, quod ipſe ſcribit. Vnde idem dicendum videtur de illo, qui non tranſcribit ſed excipit, & ſcribit tractatum, quem magiſter hæreticus de religione, vel hæreſim continentem ex cathedra ſuis ſcholaſticis, vel in cubiculo ſuo ſcriptori dictat.

94 *Excommunicantur defendentes eoſdem libros. Defendentium nomine qui comprehēdantur.*

Vltimo loco, eadem Bullæ clauſula excommunicantur *defendentes* eoſdem libros, *quomodolibet, ex quauis cauſa publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore.* in quibus verbis comprehenduntur, qui librum occultat ne deferatur, vel comburatur, vel qui vi aut fraude id impedit: qui conatur ſuadere librum bonum eſſe, atque ideo non dignum prohibitione, qui doctrinam prauam in eo contentam tueri conatur, & ab omni labe defendere. Hi enim omnes re, aut verbis libros defendunt; & hoc licèt eo prætextu faciant, vt veritas eluceſcat, vel diſputandi gratia: ideo enim additur, *quouis ingenio, vel colore.* Vnde neque excuſaretur dicendo, ſe id facere, vt rationes inueniantur ad hæreticum conuincendum. Videantur Sanchez *vbi ſupra num.58.* Suarez. *num.25.* & Caſtro Palao *dicto §.2.n.14.* qui alios afferunt, & notant non comprehendi hac cenſura eum, qui doctrinam bonam, & veram in libro contentam approbat, & laudat, dum tamen librum ipſum abſolutè non cenſeatur approbare: nec etiam, qui ſtylum, eloquentiam, phraſim, ingenium laudat, dum non arguat laudem, vel approbationem libri.

95 *An excommunicetur qui dicit. Hic liber optimus eſt ſecluſa hæreſi?*

Caſtro Palao dubitat de eo, qui dicit, *hic liber optimus eſt ſecluſa hæreſi.* & refert Suarium *dicto num.25.* dicentem eam eſſe defenſionem prohibitam, quod idem Caſtro Palao verum putat, ſi verba illa coram aliis proferantur. Sed neſcio vbi id apud Suarium inuenerit, qui id nuſquam dixit, nec dicere debuit. Nam ſi liber hæretici de religione non tractet, ſed de medicina, v.g. & tamen quia aliquam contineat hæreſim, ſit eo ipſo prohibitus, non eſt cur non poſſit quis dicere, *ſi hic liber non contineret hæreſim, optimus eſſet*, nam revera ſi hæreſim non contineret, non reprobaretur, ſed ab omnibus cum approbatione legeretur. Idem autem eſt dicere, *hic liber ſecluſa hæreſi optimus eſt*, ac dicere; *ſi non contineret hæreſim, optimus eſſet*: in neutro enim caſu laudatur liber abſolutè, ſed ſub conditione ſi hæreſim non contineret.

96 *An ſufficiat dicere, vel ſcribere apud ſe ſolum. Liber hic bonus eſt, & prohibitione indignus?*

Dubitari tamen poteſt duodecimò, an ſufficiat ad hanc excommunicationem contrahendam dicere, vel ſcribere apud ſe ſolùm, *liber hic bonus eſt, & prohibitione indignus.* Non eſt autem dubium, ſi hæc verba dicantur, vel ſcribantur animo hæretico ſufficere ad excommunicationem ob hæreſim externam incurrendam. Sed quæſtio eſt de excommunicatione præcisè contra defendentes hos hæreticorum libros. Et quidem ſi liber ſit de religione nullam continens hæreſim poſſunt ea verba dici ſine hæreſi interna; imò licet hæreſim contineat, poſſet aliquis ſine hæreſis approbatione iudicare librum illum debere permitti, non obſtante hæreſi contenta, propter magnam vtilitatem, quam aliunde afferre poteſt ad alios fines. P. Sanchez *vbi ſupra* cum Vgolino, quem affert, videtur differentiam agnoſcere inter eum, qui ſolus profert hæc verba nemine audiente, *hic liber optimus eſt*, & eum, qui ſolùm etiam ſcribit in libri defenſionem: hunc enim dicit incurrere hanc cenſuram, etiamſi nulli ſcriptum communicet, illum verò alterum non incurrere, quia illa non eſt defenſio.

97 P. Caſtro Palao *dicto num.14.* dicit ſi argumenta diſſoluas, quibus liber impugnatur, vel in eius fauorem rationes inueſtiges, affici te hac cenſura, *etiamſi omnia hæc occultè, & ſolus facias.* Pro quo affert Sancium, & Suarium, ſed immeritò, cùm id nuſquam dixerint, ſed ſolùm quādo publicè, vel occultè facit, ipſe autem de ſuo addidit verba illa, *& ſolus*, quæ illi non poſuerunt: nec idem eſt occultò facere ac apud ſe ſolum, cùm occulta ſint quæ coram paucis fiunt, vt conſtat. Quod verò magis miror, paulò poſt idem Auctor agnoſcit diſcrimen inter proferentem, vel ſcribentem apud ſe ſolum, verba illa, *hic liber non eſt prohibitione, aut combuſtione dignus*, ita vt ſcribens cenſuram incurrat, non verò non

proferens

proferens, quia ſcriptura eſt quid permanens, & per illam concionò defendis, at verba ſtatim tranſeunt. Quod non video quomodo cohæreat cum iis, quæ paulò ante dixerat, defendentem, & inueſtigantem rationes contrahere cenſuram, licèt ſolus & ſine auditoribus id faciat.

98 Ego puto, formaliter loquendo, nullam eſſe differentiam inter vocem, & ſcripturam, nec Suarez vllam agnouit, ſed de vtraque dixit eſſe defenſionem, ſiue publicè, ſiue occultè fiat: nihil tamen dixit de eo, qui ſolus apud ſe loquitur, vel ſcribit. Eſſe tamen poteſt differentia materialis ob quam communiter loquendo qui ſolus ſcribit, non verò qui ſolus loquitur, dicatur defendere. Nam defendere eſt armare librum, & munire illum, contra oppugnare, vel comburere volentes. Dux autem dicitur munire arcem, quando tormenta bellica in ea locat, quibus oppugnatores repelli poſſint, & licèt ſolus id faciat, verè arcem munit. Si tamen Dux tormenta ibi collocaret, quando hoſtes non poſſunt venire, eo animo ea ſtatim auferendi, & ſolùm ad videndum, an locus capax ſit, non diceretur adhuc arcem muniiſſe, ſed voluiſſe experiri, an muniri poſſet. Sic ergo loquens apud ſe ſolum non defendit, aut munit librum cùm voces illæ in iis circunſtantiis neminem poſſint deterrere à libro impugnando. Quod idem propter eandem rationem dicendum eſſet, ſi aliquis apud ſe ſolum clauſo cubiculo id ſcriberet, quando nemo ingredi, aut ſuperuenire poteſt, qui ſcripturam legat, & cum animo firmo lacerandi, vel comburendi ſtatim ſcripturam, ita vt nullum ſit periculum, quod ad manus alicuius vnquam veniat. Quia tamen caſus hic non eſt moralis, ſed ſemper periculum eſſe poteſt, quod ſcriptura quantumlibet in occulto facta, & clauſa, ab aliquo ſuperueniente videri poſſit, videtur iam eſſe defenſio, & munimen libri, cùm poſſit ea ſcriptura oppugnatores aliquo modo deterrere, atq; ideo liber iam ſit magis munitus, & armatus contra oppugnare volentes: quare materialiter loquendo, & ſecundùm moralem, & communem rerum contingentiam, poſſumus differentiam illam inter ſcribentem & proferentem agnoſcere.

99 Dubitatur decimotertiò de eo, qui dicit, *ego volo hunc librum defendere*: an ſi vlteriùs non progrediatur, cenſuram hanc incurrerit. Vgolinus, quem affert & ſequitur Sanchez *dicto num.* 58. negant incurrere, quia id non eſt defendere, ſed oſtendere animum defendendi: ſecus verò ſi iam in procinctu eſſes, & prouocares ad certamen; quia ipſamet prouocatio, & ad certamen præparatio eſt defenſio quædam. Sicut dux ille dicitur arcem defendere, qui contra hoſtem armatus ſtat, etſi actu non pugnet. Quibus conſcotit etiam Farinacius *de hæreſi quæſt.* 180. *num.* 12. Alij tamen, quibus magis aſſentior, dicunt, regulariter loquendo, hunc incurrere cenſuram; ita Caſtro Palao *dicto num.* 14. quia illa ſignificatio voluntatis retrahit impugnare volentes, videntes librum eſſe patrono, & defenſore munitum: quare hæc ipſa voluntatis ſignificatio eſt defenſio: liber enim non ſolùm rationibus, ſed etiam auctoritate defendi poteſt; qua certè auctoritate munitur liber cùm aliquis ſe eius defenſorem profitetur. Quod multò magis in caſu noſtro locum videtur habere, in quo verbis Bullæ deſignantur non ſolùm *defendentes*, ſed etiam, *quomodolibet*, defendentes, quod verbum ampliat ſi-

Is qui dicit, volo hūc librum defendere. an ſi vlteriùs non progrediatur, cenſuram incurrat.

gnificationem ad eos etiam, qui non in omni rigore, ſed in aliquo latiori etiam, & minùs proprio ſenſu defendere videntur.

Dubitari poteſt decimoquartò, An incurrat hanc cenſuram, qui apud Sedem Apoſtolicam conſulit, vel procurat, ne liber aliquis hæretici nuper editus tractans de religione, vel hæreſim continens nominetur in indice librorum prohibitorum: qui caſus non ſemel mihi contigit. Et videtur ex ſupradictis id non poſſe ſine cenſura fieri, quia nomine defendentium, doctores vt vidimus, intelligunt eos, qui impediunt, ne liber comburatur, vel deferatur, aut extirpetur, vel qui ſuadent, librum non eſſe prohibitione dignum. Aliunde verò videtur hoc officium non eſſe prohibitum: quia contingere poteſt, quòd ſummus Pontifex, & ſacra Congregatio Cardinalium ab eo deputatorum, ob rationabiles cauſas iudicet, eſſe aliquādo diſſimulandum cum aliquo, cuius emendatio, & conuerſio ſperatur, & qui euulgatione illa, & nominatione magis irritaretur, & rueret in peius: quo caſu ſicut ipſe Pontifex poteſt id facere, ita poteſt petere conſilium, vt videat, an id expediat: quare poteſt ei id conſilium dari, quod in his circunſtantiis vtilius ad fidei negotium exiſtimatur. Et quidem aliquando interrogatus id ego conſului, non quidem vt liber poſitiuè approbaretur, aut permitteretur, vel cenſeretur à prohibitione Bullæ cœnæ immunis, ſed vt ad tempus differretur eius expreſſio in indice, cùm ea neceſſaria non eſſet, vt liber hæretici de religione tractans cenſeretur ipſo facto prohibitus. Aliunde verò: in iis libris errores, & deliria ipſorum hæreticorum ex profeſſo impugnabantur, quod teſtimonium efficacius videbatur pro Eccleſiæ auctoritate, ſalutem ex inimicis ipſis obtinentis paulatim ad veritatis viam accedentibus, & non longè iam à recta via ſentientibus: in quibus circunſtantiis abſque vllo ſcrupulo credo poſſe id conſuli, nec id eſſe libros hæreticorum defendere. Non enim laudatur, nec approbatur liber, nec aſſeritur non eſſe prohibitione dignum, imò nec procuratur, quòd non prohibeatur, cùm iam ſupponatur ex Bullæ ipſius verbis prohibitus, ſed ſolùm conſulitur diſſimulatio, & dilatio expreſſionis, quę expreſſio non eſt neceſſaria ad prohibitionem, ſed fit ad maiorem abundantiam, & cautelam. Atque id totum non fit in fauorem libri, vel Auctoris, ſed in fauorem fidei & Eccleſiæ, cui noceret publicatio, & expreſſio in illis circunſtantiis. Denique quia id totum fit apud Sedem Apoſtolicam, & Summum Pontificem, à quo ſicut abſque violatione Bullæ peti poteſt facultas legendi eiuſmodi libros pro vna, & pluribus perſonis, ſic poſſet peti facultas generalis pro integra prouincia, vel pro omnibus generaliter, ad tempus aliquod, concurrentibus rationabilibus cauſis, quæ id fore vtile ſuaderent. Minus autem eſt conſulere, vt non vrgeatur nominatim pro legis obſeruantia, quàm petere legis diſpenſationem, vel abrogationem. Non videtur itaque pœnam legis violarę incurrere, qui apud ipſum legis Auctorem agit, vt iuſtis de cauſis legis rigor in aliquo caſu mitigetur, vel non vrgeatur eius executio; quia non poteſt lex violari, niſi legiſlatore inuito, qui non poteſt eſſe inuitus dum vel conſilium petit, vel ſaltem audit, quæ debita reuerentia, & ſummiſſione eidem proponuntur. 100

An incurrat hanc cenſurā qui apud Sedem Apoſtolicam procurat ne liber hæretici nominetur in indice librorū prohibitorum.

§. IV.

De pœnis contra hæreticorum libros legentes, vel habentes.

101 PRæcipua, & prima pœna eſt excommunicatio maior Papæ reſeruata in Bulla cœnæ: quam tamen excommunicationem non incurrit niſi qui ſcienter legit, habet, vel defendit librum hæretici: nam in Bulla exprimuntur ſolùm *Scienter* hæc facientes. Vnde ſi ſit ignorantia etiam culpabilis, & craſſa, qua ignoratur Auctorem eſſe hæreticum, vel librum tractare de religione, aut hæreſim continere, excuſabit ab hac excommunicatione, vt cum aliis tradunt Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 17. & Sanchez *dicto cap.* 10. *num.* 38. *&* 39. vbi aduertit non excuſari, qui ſcit auctorem eſſe hæreticum, quamuis neſciat in particulari, quis ſit Auctor: ſicut ſufficit ſcire, quòd contineat hæreſim, licèt ignoretur hæreſis in particulari.

Præcipua pœna eſt excommunicatio maior Papæ reſeruata.

102 Addit tamen Sanchez *dicto num.* 38. non excuſare ignorantiam ab hac cenſura, quando eſſet adeo craſſa, vt eſſet ingens temeritas, quod rurſus explicat repetiri, quando præceſſit vehemens ſuſpicio de malitia libri, quod idem in genere de omni lege pœnam imponente facienti ſcienter docuerat lib. 9. de matrimonio diſp. 32. num. 39. vbi num. 40. idem extendit ad ignorantiam affectatam, qua quis eligit neſcire, vt liberiùs delinquat, quam ignorantiam dicit ſcientiæ æquiparari. Quod idem de ignorantia affectata dixit Suarez *dicto num.* 17. Cæterùm idem Sanchez *de ignorantia affectata dicto c.* 10. *num.* 38. contrarium expreſsè docet, & dicit ignorantiam affectatam, qua quis affectat neſcire, vt liberiùs legat, excuſare à cenſura, quia reuera ille non legit ſcienter: vbi non tam miror eum ſibi eiſdem verbis contradicere: (ſapientis enim eſt mutare ſententiam,) quàm nullam facere mentionem ſententiæ contrariæ, priùs à ſe traditæ, & ex profeſſo probatæ, vt ſaltem eam retractaret, & rationem redderet mutationis illius.

103 Hanc eadem contradictionem, ſeu inconſtantiam inuenies in Caſtro Palao, qui *in eodem* 1. *tomo* Sancij veſtigiis inhærens, vtramque ſententiam contrariam in diuerſis locis amplexus eſt. Nam *tractat.* 2. *Diſp.* 1. *puncto* 18. *num.* 1. dicit ignorantiam affectatam æquiparari ſcientiæ, & ideo non excuſare à pœna impoſita ſcienter facienti, iuxta primam Sancij ſententiam ex libro 9. de matrimonio, quam affert. Poſtea verò *tract.* 4. *diſp.* 2. *puncto.* 10. §. 2. *num.* 1. ſecundam Sancij ſententiam ſequutus, quem ibi affert, dicit legentem libros hæreticorum cum ignorantia affectata non incurrere hanc cenſuram, quia lata eſt contra ſcienter legentes. In quo Auctore minùs excuſabilis eſt contradictio in vno, & eodem tomo contenta, quàm apud Sanchez, qui in diuerſo opere, & poſt longum tempus mutauit; quare ipſum retractaſſe poſtea priorem ſententiam dixit Diana 3. *part. tract.* 6. *miſcellanea reſolut.* 7. Suarez autem *dicto num.* 17. priorem Sancij ſententiam amplexus eſt, quia ipſa verba huius legis non reſtringi, ſed ampliari debere putauit, vtpote quæ non ſit odioſa, ſed fidei fauorabilis, vt ſupra vidimus.

Ego tamen magis aſſentior ſecundæ Sancij ſententiæ, & puto ignorantiam non temerariam, ſed tamen affectatam excuſare ab hac cenſura, quam tenent etiam Filliucius, Bonacina & Duardus, quos refert, & ſequitur Diana *loco proximè citato*, quibus adde Gaſparem Hurtado, & Cæleſtinum, quos affert, & ſequitur idem Diana part. 5. tract. 9. de excommunicatione reſolut. 17. quia vndecunque ignorantia proueniat, tollit ſcientiam, quæ ad hanc cenſuram neceſſariò exigitur, cùm in ſolos *ſcienter* operantes lata ſit: Notat tamen bene Suarez, non requiri ſcientiam euidentem: ſufficit enim teſtimonium fide dignum, vel publica fama, vel quid ſimile. 104

Quæ ignorantia excuſet ab hac cenſura.

Secunda pœna, vel quaſi pœna violantium hanc legem eſt, quòd fiunt de hæreſi ſuſpecti: quod quidem ad forum conſcientiæ parum refert quia in eo foro ſtandum eſt confeſſioni pœnitentis. In foro autem externo, & quoad Iudices cauſarum fidei, quæſtio eſſe ſolet an legentes, retinentes, &c. prædictos libros ſuſpecti ſint leuiter, vel etiam vehementer de hæreſi, & qualiter torqueri, vel puniri poſſint. De quo videri poſſunt Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 2. *punct.* 10. §. 4. & Diana *parte* 4. *tract.* 7. *de pœnis delictorum, &c. reſolutione* 6. qui alios plures referunt, & ferè id totum ad prudentiam, & arbitrium iudicum remittendum dicunt, qui ex variis perſonarum, librorum, materiarum, & aliis circunſtantiis iudicare debent, an id ingerat veram hæreſis ſuſpicionem, an nullam, an leuem, an vehementem, vel etiam violentam, neque enim vna generalis regula tradi poteſt, cùm id totum ex innumeris circunſtantiis dependeat. 105

Secunda pœna: fiunt de hæreſi ſuſpecti.

Tertiò, & ferè eodem modo ſolent prædicti aliquando haberi pro hæreticorum fautoribus, præſertim imprimentes, ſcribentes, tranſportantes hæreticorum libros. Id tamen totum pendet etiam ex circunſtantiis iudicum arbitrio ponderandis, de quibus videri poteſt Caſtro Palao *vbi ſuprà*, & alij quos affert, nam id etiam totum ad forum merè externum ſpectat.

Tertia: ſolent haberi pro hæreticorū fautoribus.

Duo reſtant, quæ magis ſpectant ad forum conſcientiæ. Primum eſt, an excuſentur à cenſura, qui eos libros propria auctoritate comburunt. Non deſunt, qui eos à peccato excuſent: quam ſententiam probabilem eſſe ſignificat Diana 1. *part. tract. de Bulla Cruciata, reſolut.* 37. & pro ea affert Zanchinum *in tract. de hæreticis, cap.* 7. *num.* 7. & repertorium inquiſitorum verſ. *libri*, & Filliucium *tract.* 16. *cap.* 3. *num.* 45. *&* *tract.* 22. *cap.* 7. *num.* 208. & fauere videtur Bonacina *tom.* 3. *diſput.* 1. *de excommunicationibus Bulla Cœnæ, quæſt.* 2. *punct.* 4. *num.* 18. Sed Auctor illius repertorij eſt multò antiquior Iulio III. qui in Bulla ſua, quæ incipit, *cùm meditatio* præcepit, vt ij libri ad inquiſitores deferantur; quam Bullam integram refert Penna in vltima parte directorij, & illius partem refert Caſtro Palao *dicto puncto* 10. §. 2. *numero* 12. Filliucius verò in primo loco ſuprà allegato, loquitur ſolùm de excommunicatione Bullæ Cœnæ, quam quidem fatemur non incurri à comburentibus libros, cùm non ſint retinentes. In ſecundo autem loco licèt generaliter dicat non incurrere excommunicationem, non tamen dicat id licitè fieri, & videtur etiam intelligendus de excommunicatione Bullæ Cœnæ, non de illa alia Iulij III. qui non ſolùm id prohibuit, ſed etiam excommunicationem 106

An excuſentur à cenſura, qui eos libros propria auctoritate comburunt.

nem appoſuit. Alios etiam plures auctores pro ea opinione affert Sanctarellus *tract. de hæreſi, cap.* 13. *dub. vnico, n.* 16. Sed ij ſunt antiquiores, & qui Bullam Iulij III. præceſſerunt.

107 Omnes ergo communiter dicunt, hodie eſſe obligationem tradendi hos libros inquiſitoribus propter ſpeciale præceptum ſub excommunicatione impoſitum, vt diximus: Ita Suarez *in præſenti dicta ſect.* 2. *num.* 23. Sanchez *dicto c.* 10. *n.* 56. Hurtado *dicta diſp.* 76. *§.* 3 & 2. Azor, Farinacius, & alij plurimi, quos congerunt, & ſequuntur Caſtro Palao, & Diana locis citatis. Cùm autem hoc totum fundetur in iure humano, & voluntate Summi Pontificis id præcipientis, non oportet alias rationes ſuperaddere. Aduertunt tamen benè prædicti Auctores, ſi quis propria auctoritate eos libros combureret, non incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ, ſed aliam, quia illa eſt contra retinentes, qui autem librum comburit, non retinet, niſi fortè iam antea culpabiliter, & ſcienter retinuiſſet: tunc enim iam Bullæ excommunicationem incurriſſet, à qua per combuſtionem ſequentem non liberatur; imò nec tradendo libros inquiſitori, ſed indiget abſolutione, vt conſtat.

108 *An legentes, vel retinentes libros alios prohibitos, qui non ſunt hæreticorum, incurrant excommunicationem.* Secundum dubium eſſe poteſt, an legentes, vel retinentes libros alios prohibitos, qui non ſunt hæreticorum hæreſim continentes, vel de religione tractantes, incurrant excommunicationem. De quo in vniuerſum conſulenda ſunt edicta, & prohibitiones promulgatæ ab Inquiſitoribus in ſuis prouinciis & territoriis. Et videri poſſunt Suarez *dicta ſect.* 2. *numero* 29. Sanchez *num.* 26. & Caſtro Palao *dicto puncto* 10. *in principio*, & *§.* 1. *num.* 2. *&* 7. apud quos conſtat cenſuræ pœnam extenſam eſſe, ad aliquos alios libros: & in vniuerſum Pius IV. in ſua Bulla relata ante indicem librorum prohibitorum expreſſè ſtatuit, *vt qui hæreticorum libros, vel cuiuſuis Auctoris ſcripta propter hæreſim, vel falſi dogmatis ſuſpicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritue, ipſo iure in excommunicationis pœnam incidat, eámque ob cauſam in eum, tanquam de hæreſi ſuſpectum inquiri, & procedi liceat: præter alias pœnas ſuper hoc ab Apoſtolica ſede, ſacriſque canonibus conſtitutas. Qui autem libros alia de cauſa prohibitos legerit, habuerítve, præter peccati mortalis reatum Epiſcoporum arbitrio ſeuerè ſe nouerit puniendum.* Factæ ſunt etiam aliæ extenſiones excommunicationis, & aliquando reſeruatæ ad libros Aſtrologiæ iudiciariæ, ad libros quoſcunque hæreſiarcharum, & ad aliquos libros Hebræorum, quæ videri poſſunt apud Suarez, & Caſtrum Palao locis citatis.

De denunciatione, & obligatione denunciandi hæreticos remiſsiue. Agendum hic eſſet de denunciatione, & obligatione denunciandi hæreticos, quod eſt aliud medium, quo Eccleſia vtitur ad hæreticos corrigendos, & coërcendos. De hoc tamen dixi quantum ſatis eſt *diſp.* 38. *de Iuſtit. & Iure ſect.* 2. quibus nihil nunc addendum videtur, & videri poſſunt, vltra Auctores ibi citatos, Suarez *in præſenti diſputatione vigeſima, ſectione quarta*, & Caſtro Palao *primo tomo tractatu quarto, diſputatione tertia, puncto quarto.*

DISPVTATIO XXII.

De Communicatione cum hæreticis prohibita, vbi de communicatione cum aliis infidelibus.

SECTIO I. *An ratione excommunicationis prohibita nobis ſit communicatio cum hæreticis.*

II. *De communicatione prohibita cum hæreticis in matrimonio, vbi de ſeparatione à coniuge in hæreſim lapſo.*

III. *Quando, & quomodo poſſit, vel debeat coniux à coniuge hæretico diuertere.*

IV. *De communicatione ciuili cum Paganis, & præſertim cum Iudæis prohibita.*

V. *Diſputatio cum infidelibus, an, & quomodo licita ſit.*

HOc eſt aliud medium vtile, & neceſſarium contra hæreticos, communicationem cum illis interdicere. Quia verò non ſolùm cum hæreticis, ſed etiam cum aliis infidelibus, imò in pluribus aliquando caſibus, & ſtrictiùs, communicatio fidelibus prohibetur; comprehendemus hac diſputatione, quæ ad communicationem etiam cum aliis infidelibus illicitam ſpectant, quam partem ad hunc locum remiſimus, cùm debuiſſet ſuperiùs examinari, quando de infidelibus non baptizatis ſermo fuit. Agemus autem priùs de iis, quæ propria ſunt hæreticorum, poſtea de iis, quæ pertinent ad alios infideles, poſtea denique de iis, quæ vtriſque communia ſunt.

SECTIO I.

An ratione excommunicationis prohibita nobis ſit communicatio cum hæreticis.

SVppono, hanc communicationem poſſe aliunde eſſe illicitam propter ſcandalum, vel propter periculum peruerſionis, vel aliquid aliud: nunc verò ſolùm quærimus, an ex hoc præcisè capite, quod hæretici omnes excommunicati ſunt, vt ſuppono ex diſputatione ſequenti, reddatur illicita communicatio cum illis. Eſt autem duplex communicatio, altera ſacra, ſeu in rebus ſacris, altera ciuilis, ſeu in rebus profanis, & ciuilibus, & de vtraque poteſt quæſtio procedere.

Prima ſententia docet, quoties conſtat aliquem eſſe hæreticum, eò ipſo prohibitam eſſe

eùm illo communicationem: Ita Sotus *in 4. diſt.25.quæſt.1.art.1. & 3. & diſt.20.quæſt.1.art.*
Sententia communis. *5.concluſ.2.* Communis tamen ſententia id negat, quamdiu hæreticus non eſt iuridicè declaratus, & denunciatus; quia Concilium Conſtantienſe indulſit generaliter omnibus fidelibus, vt poſſent licitè communicare cum omnibus excommunicatis, exceptis nominatim denunciatis, & notoriis Clericorum percuſſoribus: vbi nulla prorſus fit exceptio de hæreticis: non eſt ergo cur indultum illud ad communicationem etiam cum illis non extendatur. Ita Toletus, Vgolinus, Suarez, Azor, & alij, quos refert, & ſequitur Thomas Sanchez *lib.2. in Decal. cap.9. num.3.* Hurtado *in præſenti diſp.76.§.4.* & alij communiter, quod ego etiam in aliis locis ſemper amplexus ſum.

2 *Obiectio 1.* Pro contraria tamen ſententia obiicitur primò ex cap. *Sicut ait*, de hæreticis, vbi anathemate puniuntur, qui cum hæreticis negotiationem exercere præſumunt. Reſpondet Hurtado §.8. ante Concilium Conſtantienſe cum omni excommunicato notorio fuiſſe interdictam communicationem, quare interdicta etiam erat cum omni hæretico, quod tamen in Concilio illo prædictam moderationem accepit. Hoc tamen non ſatisfacit, quia communicatio ciuilis in negotiatione humana cum excommunicato etiam ante Concilium Conſtantienſe non puniebatur excommunicatione maiori, ſed minori, ſicut nunc de facto communicantes ciuiliter cum denuntiato non incurrunt, niſi minorem excommunicationem. In illo autem textu exercentes negotiationem cum hæreticis *anathemate* puniuntur, quod certè plus eſt, quàm excommunicatio minor: ergo prohibitio illa non erat communis omnibus communicantibus cum excommunicatis notoriis, ſed peculiaris in ordine ad hæreticos. Faciliùs ergo reſpondetur, etiamſi prohibitio illius capitis diuerſa ſit à prohibitione generali communicandi cum excommunicatis, eam tamen comprehendi ſub generali indulto Concilij Conſtantienſis, in quo omnis communicatio prohibita, ſiue ob cenſuram, ſiue ob quodlibet aliud Eccleſiaſticum præceptum aufertur, exceptis illis duobus excommunicatorum generibus: verba enim Concilij in extrauaganti illa, *Ad euitandam*: ſunt hæc: *Nemo poſt hac teneatur abſtinere, & ſeparare ſe, nec euitare communicationem alicuius ratione alicuius ſententia, aut cenſura Eccleſiaſtica, aut ſuſpenſionis, aut prohibitionis ab homine, aut à iure generaliter promulgata, &c.* Quæ verba generalia habentur in Concil. Baſilienſi ſeſſion.20. ad finem, & decreto Concil. Conſtantienſis relato ab Antonino *part.3. tit. 25.c.3.* ſiue ergo prohibitio communicationis cum hæreticis procedat ex lege generali, ratione excommunicationis in genere, ſiue ex lege particulari ſtrictiùs, & grauiùs prohibente communicationem cum hæreticis, id totum ſublatum videtur illis generalibus verbis Concilij Conſtantienſis, quamdiu hæreticus non eſt denuntiatus.

3 *Obiectio 2.* Secundò obiicitur ex *c. ſi quem fortè 24.q.1.* vbi puniuntur, qui ab hæreticis, & Schiſmaticis ſacramenta accipiunt, ſecluſa extrema neceſſitate. Reſpondetur eodem modo prohibitionem illam, quatenus eſt ex iure humano, moderationem habere ex dicto decreto Concilij Conſtantienſis: manere tamen quatenus eſt ex iure diuino, vel naturali in multis caſibus: v.g. ſi timeatur periculum peruerſionis, ſi ſit implicita communicatio in falſa doctrina, aut ritibus falſis, ſi ſequatur ſcandalum, ſi detur ſine neceſſitate occaſio hæretico miniſtrandi indignè ſacramentum, & in aliis caſibus ſimilibus.

Tertiò obiici poteſt, quòd excommunicatio hæreticorum videatur eſſe de iure diuino, atque adeo non potuerit ſubiacere moderationi Concilij Conſtantienſis. Reſpondet Hurtado *vbi ſuprà §.9.* dato antecedenti, negando illationem: nam licèt hæretici de iure diuino eſſent excommunicati, atque adeo non poſſent licitè recipere, nec conferre ſacramenta; non eſt tamen de eſſentia excommunicationis, quòd alij fideles non poſſint cum excommunicato communicare, ſed id additum eſt ab Eccleſia, quæ poteſt hunc effectum aliquando tollere. Hæc tamen reſponſio non poteſt ſatisfacere: quia argumenta, quæ probant hæreticos eſſe de iure diuino excommunicatos, ſi quæ ſunt, probant potiſſimùm de communicatione aliorum cum illis prohibita. Ad hoc enim afferuntur verba Ioannis epiſt. 2. *ne aue illis dixeritis*, & Pauli 1. ad Corinth. 5. *cum eiuſmodi nec cibum ſumere*, & alia huiuſmodi, quæ immediatè de ſecunda communicatione agunt: & ex hac communicatione cum illis prohibita arguunt aliqui eos eſſe de iure diuino excommunicatos: non potuit ergo permitti ab Eccleſia communicatio cum illis, ſi non potuit eos non habere excommunicatos. Negandum ergo eſt antecedens, de quo ex profeſſo dicendum eſt diſp. ſequenti, agendo de excommunicatione hæreticorum. 4 *Obiectio 3.*

Hoc ergo ſuppoſito, in quo omnes iam ferè conueniunt, reſtant dubia aliqua circa applicationem huius doctrinæ, ad caſus particulares. Dubitatur ergo primò an licèt communicare etiam cum hæretico, qui nominatim per ſententiam condemnatus eſt, & declaratus hæreticus. Prima ſententia ſatis communis id negat, quia cùm excommunicatio ſit indubitanter, & ſemper affixa hæreſi, idem eſt iudicialiter declarare aliquem nominatim hæreticum, ac declarare illum excommunicatum. Ita vterque Sotus Medina, Henriquez, Gutierez, & alij, quos affert Sanchez *dicto c.9. num.4.* dicens eam ſententiam probabiliſſimam eſſe, quam ex profeſſo probat Suarez *de Cenſuris diſp.9. ſect.2. nu.10. & in præſenti diſp.21. ſect.3. num.8.* Alij tamen dicunt, id non ſufficere, vt ſit excommunicatus vitandus, niſi iudex declaret eum cenſuram incurriſſe. Ita Nauarrus, & Graffius, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto num.4.* qui addit, non ſufficere, quòd declaretur incurriſſe pœnas, vel etiam cenſuras hæreticis impoſitas, niſi declaretur excommunicationem incurriſſe, quia aliqui adhuc ignorabunt, an hæreticis impoſita ſit excommunicationis pœna. Quam ſententiam Suarez *in præſenti dicta ſect.3. num.8.* probabilem putat, quando Iudex ſolùm declarauit crimen hæreſis, non verò ſi declarauerit incurriſſe cenſuras. Quando tamen declarauit incurriſſe pœnas hæreticorum, non nominando cenſuras, ipſe Suarez non explicuit, an exiſtimaret probabilem hanc Sanchij opinionem. 5 *An liceat communicare cum hæretico, qui nominatim per ſententiam condemnatus eſt & declaratus hæreticus.*

Vnde obiter aduerte, ſtatum huius controuerſiæ non benè explicatum ab Hurtado *dicta diſp. 76.§.10.* ſed præter vtriuſque partis mentem: ipſe 6

enim

enim dicit, quæſtionem eſſe an ſi Iudex dicat, *damno Henricum hæreticum, & illum dico incurriſſe excommunicationem:* id ſufficiat, vt ſit vitandus. In qua quæſtione affirmat P. Suarez: Sanchez verò negat, niſi Iudex addat, *illum nunc excommunico, aut iubeo vitari.* Quod quidem longè abeſt à mente horum Auctorum: nam Sanchez expreſsè aſſerit eſſe vitandum ſi Iudex declarat eum incurriſſe excommunicationem, negat tamen, quando id ſolùm tacitè declarat, & per conſequentias, nimirum declarando ſolum crimen, vel incurriſſe pœnas, aut cenſuras, non exprimendo excommunicationem: Suarez verò dicit ſufficere, quòd declaretur crimen, quæ eſt quæſtio valdè diuerſa. Vnde non meliùs idem Hurtado intulit hoc corollarium: *Ex opinione*, inquit, *Patris Suarez ſequitur, nos non poſſe communicare cum hæretico damnato à Quæſitoribus ex opinione Patris Thomæ ſequitur oppoſitum.* Quod approbauit etiam Diana *parte 5. tract. 14. Miſcellan. reſolut. 97.* Quæ certè illatio eſt contra mentem vtriuſque. Nam Suarez *num.* 8. notat expreſsè, hanc quæſtionem in praxi vix vnquam poſſe habere locum: quia vt fatetur Simancas *in inſtit. tit. 9. num. 164.* iudices non ſolent declarare aliquem hæreticum, quin ſimul declarent pœnas ab eo incurſas, & incurrendas: quare de facto in vtraque ſententia hæretici condemnati vitandi ſunt, quia ſemper declarantur excommunicati: quod ego intelligo quandiu non abſoluuntur. Communiter enim Inquiſitores ſtatim poſt prolatam ſententiam faciunt reos abiurare, & eos abſoluunt. Nec Sanchez dixit de facto poſſe nos communicare cum hæretico condemnato ab Inquiſitoribus, ſed ſolùm ſub conditione ſi non declaretur incurriſſe excommunicationem. Quæ quidem conditionalis de facto parum deſeruit, quia vt conſtat ex formulis proceſſuum & ſententiarum ſancti Officij, quæ circumferuntur in libris agentibus de praxi illius tribunalis, in ſententia reus declaratur hæreticus, & incurriſſe in omnes pœnas, & cenſuras hæreticis ſtatutas: & poſtea expreſsè explicatur, quia reus pœnitentiæ ſigna oſtendit, dari ei præmiſſa abiuratione abſolutionem ab excommunicatione, quam ob hæreſim prædictam incurrit. Falſum ergo eſt, quod iuxta Sancij ſententiam poſſumus de facto communicare cum hæretico ab Inquiſitoribus condemnato.

7 *Sufficienter declaratur hæreticus vitandus, quando publicatur ſententia iudicis declarantis illum eſſe hæreticum & incurriſſe cenſuras.*

Vt tamen de vtraque illa ſententia iudicium aliquod feramus; ego in primis cum P. Suarez exiſtimo, ſufficienter declarari hæreticum vitandum, quando publicatur ſententia iudicis declarantis illum eſſe hæreticum, & incurriſſe cenſuras contra hæreticos ſtatutas, etiamſi ſub nomine *excommunicationis* non exprimatur, quia ſufficienter per voces æquipollentes exprimitur. Sicut licèt in teſtamento nuncupatiuo teſtator debeat voce articulata coram teſtibus exprimere hæredem, vel ſcribere; ſufficit tamen ſi dicat inſtituo hæredem fratrem meum, quando vnicum fratrem habet, quia id æquiualenter eſt illum nominare, vt cum communi dixi *diſp. 24. de Inſt. ſect. 3. num. 4.* Similiter ergo ſufficiet dicere Petrum incurriſſe cenſuras contra hæreticos latas, cùm conſtet hæreticos eſſe in iure excommunicatos: quis enim neget ſufficienter exprimi eſſe excommunicatum eum, qui publicatur incurriſſe cenſuram Canonis contra Clericorum percuſſores, cùm conſtet, hoc nomine, excommunicationem Canonis *ſi quis ſuadente*, ſignificari, & intelligi? Imò in eodem decreto Concilij Conſtantienſis, hæc non exprimitur ſub nomine, *excommunicationis*, ſed ſub nomine, *ſententiæ Canonis* his verbis: *ſaluo ſi quem, pro ſacrilega manuum iniectione in Clericum, ſententiam latam à canone adeo notoriè conſtiterit incidiſſe.* Ratio autem eſt, quia definitio, & definitum idem ſunt: cùm ergo excommunicatio hæretici ſit cenſura peculiaris contra hæreticos ſtatuta, qui hanc iuridicè promulgat, eo ipſo promulgat excommunicationem. Nec obſtat, quod aliquis ignorare poſſet, cenſuram illam eſſe excommunicationem: nam poſſet etiam alius ignorare, illam eſſe excommunicationem maiorem, atque adeo non ſufficeret declarare, quòd incurrerit excommunicationem, ſed deberet exprimi, quòd incurrerit excommunicationem, maiorem, quod tamen Sanchez non concedet. Atque in exemplo etiam ſupra adducto poſſet aliquis teſtis ignorare Petrum eſſe fratrem teſtatoris: ſufficit tamen, quòd ſciat fratrem eſſe hæredem, ex qua notitia ſtatim veniet facilè in notitiam perſonæ determinatæ.

Exiſtimo tamen ſecundò cum P. Sanchez ad obligationem vitandi hæreticum ob excommunicationem non ſufficere, quòd in ſententia declaretur hæreticus. Ratio autem eſt, quia in illa extrauaganti, *ad euitanda*, ad obligationem vitandi excommunicatum, requiri videtur, quod non ſolùm crimen, ſed cenſura ipſa fuerit à iudice promulgata, & non aliter, *niſi cenſura huiuſmodi fuerit in, vel contra perſonam certam à iudice publicata, vel denunciata ſpecialiter, & expreſsè, &c.* vt videri poteſt apud Suarez *dicta diſput. 9. de Cenſuris ſect. 2. num. 2. vbi* extrauagantem integram refert. Iudex ergo debet non ſolùm crimen, ſed cenſuram promulgare, vt obligatio vitandi oriatur, quod non fit, ſi Iudex ſolùm declaret hæreſis crimen: tunc enim cenſura non publicatur à Iudice, ſed à ſola lege imponente excommunicationem hæreticis: non ergo concurrunt requiſita à Concilio ad excommunicatum vitandum. 8

Non ſufficit quod in ſententia declaretur hæreticus, ſed requiritur quòd cenſura fuerit à iudice promulgata.

Difficultas eſſe poſſet, quando à Iudice aliquis declaratur, & publicatur hæreticus, & contraxiſſe omnes pœnas hæreticis ſtatutas, non exprimendo *cenſuras*. In quo caſu Sanchez negat eſſe vitandum, Suarez verò affirmat, non tamen explicuit, vt dixi, an contrarium eſſet, vel non eſſet probabile, vt explicuerat in caſu præcedenti eſſe probabile non debere vitari, quando ſolùm declaratur crimen: in hoc ergo caſu, qui tamen rarò, aut nunquam contingere poteſt, vtrumque poſſet probabiliter dici. Qui enim cum Sancio negaret, poſſet id fundare in verbis dictæ extrauagantis, in quibus exigitur, quòd ſit à iudice *cenſura* ipſa promulgata: quare ad minùs videtur exigi, quod ſub nomine *cenſuræ* exprimatur: nam nomen illud genericum *pœnarum*, videtur nimia latum, & minùs ſufficiens, vt cenſura ipſa dicatur à Iudice denuntiata, & publicata *ſpecialiter, & expreſsè*. Aliunde verò qui id affirmet cum Suario, probare id poteſt, quia ſicut excommunicatio, ſufficienter exprimitur, vt dicebamus, quando exprimitur incurriſſe cenſuram contra hæreticos latam, ſic videtur ſufficienter exprimi, quando exprimitur incurriſſe pœnas hæreticorum, cùm conſtet hanc eſſe vnam ex iis pœnis. Verba autem illa *ſpecialiter, & expreſsè*, referri 9

Quandonam à Iudice aliquis publicetur hæreticus, & incurriſſe pœnas hæreticis ſtatutas, nõ exprimendo cẽſuras?

poſſunt non ad cenſuram, ſed ad perſonam, vt neceſſe ſit ſententiam ferri ad perſonam ſpecialem, & expreſſam, non in confuſo, vt fit quando declarantur excommunicati omnes, qui tale crimen commiſerunt. Hoc tamen, vt dixi, ad praxim parum refert, quia communiter Iudex in ſententia declarat hæreticum incurriſſe pœnas, & cenſuras, & excommunicationem, à qua ſi pœnitentiam oſtendit, iubet, abiuratione præmiſſa, quòd ſtatim abſoluatur.

An non ſolùm in ciuilibus, & humanis poſſimus cum hæretico non denunciato communicare, ſed etiam in ſacris, & ſpiritualibus.

10 Secundò principaliter dubitatur, an non ſolùm in ciuilibus, & humanis poſſimus cum hæretico non denunciato communicare, ſed etiam in ſacris, & ſpiritualibus. Certum autem eſt non poſſe nos cum hæreticis communicare in ritibus propriis ſectæ hæreticæ; quia hoc eſſet contra præceptum confeſſionis fidei, & contineret implicitam profeſſionem erroris: ſed quæſtio eſt de rebus ſacris nullum errorem continentibus, v.g. an liceat cum hæretico miſſam audire, vel eo præſente celebrare, vel ipſi ritu Catholico celebranti adeſſe, &c. Negat Baſilius Pontius in tomo de matrimonio in fine in Appendice de matrimonio Catholici cum hæretico cap.9. §.1. num.8. dicens, *coram hæretico ex nulla cauſa celebrari poſſe, nec ex grauiſſimo metu*: idque pro comperto ſupponit, nec vlla ratione probat. Miror, virum doctum, non aduertiſſe in contrarium eſſe auctoritatem omnium Doctorum, quos ſequuntur Sanchez *dicto cap.9. numer.7.* Suarez *dicta ſect.3. num.5.* Azor, & alij, quos ſequitur Hurtado *dicta diſp.76.§.12.* & conſtat ex dictis, quia excommunicatus non denuntiatus, nec notorius Clerici percuſſor non eſt vitandus etiam in ſacris, vt conſtat ex dicta extrauaganti, ex eo autem quòd hæreticus ſit, non eſt ſpecialis ratio, cur id non liceat, niſi aliunde ſit ſcandalum, vel irreuerentia contra fidem, aut aliquid aliud, quæ omnia ſunt extrinſeca, & non ſemper inueniuntur. Vſus etiam eſt in contrarium, nam Principes aliqui hæretici, qui quandoque Romam, vel ad alia Catholicorum loca, permittentibus ſuperioribus, veniunt, eunt ad Eccleſias, & ſacris interſunt, ſacerdotibus id ſciẽtibus, & abſque ſcrupulo celebrantibus. Imò vidi ego aliquando eos coram ſacro Cardinalium Collegio Miſſæ ſolemni intereſſe, ſcientibus bene omnibus eos eſſe hæreticos, & ſimulantibus, & meritò propter fructum experientia probatum concipiunt enim meliora de ritibus Catholicis, & fraudes ſuorum magiſtrorum aduertunt. Fateor, eos ſecluſa ignorantia non poſſe miſſæ intereſſe, cùm excommunicati ſint, & Concilium Conſtantienſe illis non faueat: qui tamen coram illis celebrant, non peccant, cùm ab eodem Concilio licentiam habeant cum illis communicandi in profanis, atque etiam in ſacris.

An poſſint Catholici ab hæreticis non denunciatis ſacramenta ſuſcipere.

11 Tertiò tamen dubitari magis poteſt, an poſſint Catholici ab hæreticis non denunciatis ſacramenta ſuſcipere. Negat Azor 1. *tom. lib.8. c.11. q.7. & c.13. q.7.* licèt parum conſtans in fundamento: nam primo loco dicit, id prouenire non ſolùm ob excommunicationem, ſed etiam ob hæreſim: in 2. autem loco dicit, non eſſe ob hæreſim, ſed ob excommunicationem, quatenus omnis excommunicatus etiam occultus caret iuriſdictione, cui fauet Sotus *in 4. diſt. 20. q.1. art.5. concluſ.2.* ex alio fundamento, quia putat omnes hæreticos, & ſchiſmaticos cenſeri nominatim excommunicatos, & vitandos.

Sententia communis, & vera.

Contraria ſententia communis, & vera eſt, niſi aliunde ratione ſcandali, vel ob negationem fidei implicitam illicitum ſit, vel quia charitas obligat ad impediendum peccatum miniſtri hæretici indignè miniſtrantis, ſi neceſſitas non vrgeat: ita cum Nauarro Sanchez *vbi ſuprà num.10.* Suarez *num.5.* Hurtado *vbi ſuprà. §.13.* & loquens de ſacramento pœnitentiæ idem dixi *diſp.18. de Pœnitentia ſect.2. num.18. & 19.* & loquens de matrimonio ac aliis ſacramentis, idem dixi *diſp.8. de ſacramentis in genere, ſect.14.* & conſtat ex dicta extrauaganti, in qua conceditur fidelibus communicatio cum excommunicatis toleratis in ſuſceptione, & adminiſtratione ſacramentorum: cùm ergo ij hæretici non ſint excommunicati denunciati, nec notorij Clerici percuſſores, non eſt cur ratione excommunicationis prohibeamur ab iis ſacramenta ſuſcipere: quamuis id aliundo poſſit ſæpè illicitum eſſe, niſi neceſſitas excuſet, vt explicui in prædictis locis. An verò poſſit etiam Catholicus iis aliquando ſacramenta miniſtrare, dixi *prędicta diſp.8. de ſacramentis in genere.*

De aliis communicationũ generibus cũ hæreticis, in rebus ſacris permiſſis.

Agit rurſus Hurtado in hoc loco *dicta diſp.76. §.15. & ſequentibus* de aliis communicationum generibus in rebus ſacris nempe de Catholico ſuſcipiente ex ſacro fonte filium hæretici: de comitante funus hæretici; de ſepeliente hæreticum in templo: de quibus tamen, & aliis ad hanc materiam ſpectantibus nos diximus ex profeſſo *ſuprà diſp.14. ſect.5. §.5.* & ibi videri poſſunt. Reſtabat, dicere de communicatione cum iis hæreticis in matrimonio cum illis contrahendo; de hoc tamen dicemus ſectione ſequenti.

SECTIO II.

De communicatione prohibita cum hæreticis in matrimonio, vbi de ſeparatione à coniuge in hæreſim lapſo.

NOn agimus hîc de impedimento diſparis cultus, ſeu de prohibitione contrahendi matrimonium cum infideli non baptizato: de hoc enim ferè nulla eſt difficultas, & de eo agitur ex profeſſo *in tract. de matrimonio*, vbi de impedimento dirimenti diſparis cultus. Nunc ergo ſolùm loquimur de matrimonio cum hæretico baptizato: de quo argumento agit poſt alios Thomas Sanchez *lib.7. de matrimonio diſp.72.* & latiùs P. Serarius in opuſculo de matrimonio Catholici cum hæretico, & poſtea Baſilius Pontius in alio opuſculo, quod ponitur poſt librum 12. de matrimonio, & inſcribitur Appendix de matrimonio Catholici cum hæretico, vbi eruditè & copioſè hæc materia tractatur: quare nos breuiter & in compendio dicemus, quæ neceſſaria ſunt, reliqua ad eos Auctores remittendo qui alios plures afferunt. 12

Matrimonium Catholici cum hæretico validum eſt.

In primis ergo ſtatuendum eſt, ea matrimonia valida eſſe; cuius contrarium docuerunt Hoſtienſis, Ancharanus, Simancas Carrerius, & Roias, quos affert Sanchez *ibi num.1.* quibus fauet gloſſa in cap. fin. verbo *contra ſubſtantiam*, de conditionibus oppoſitis. Noſtram tamen ſententiam tenent indubitanter cæteri Iuris doctores, & Theologi omnes cum S. Thoma, quos affert, & ſequitur Sanchez *ibi num.2.* & Recentiores, 13

res, quos refert, & ſequitur Pontius *in dicta appendice cap. 1. n. 1.* & colligitur ex *cap. decrevit* de hæreticis in ſexto vbi catholica nubens hæretico punitur ſolùm priuatione dotis, non verò iubetur ſeparari; item ex aliis decretis prohibentis quidem eas nuptias, nunquam irritantibus, quæ poſtea afferentur: Denique ex conſuetudine, & vſu communi, nunquam enim ij coniuges ſeparari coguntur, nec permittuntur aliud matrimonium contrahere viuente coniuge hæretico.

14 *Obiectio.* Obiicitur communiter ex can. 72. Synodi 6. in Trullo, vbi nuptiæ Catholici cum hæretico dicuntur irritæ, & nefarium illud coniugium diſſoluendum. Reſpondetur primò Canones illos Trullanos auctoritatem ſufficientem non habere, quod cum aliis probat Sanchez *dicto lib. 7. diſp. 28. num. 7.* Reſpondet ſecundò Pontius *vbi ſupra num. 7.* primis illis ſæculis matrimonia hæc fuiſſe fortaſſe irrita in aliquibus Eccleſiæ orientalis prouinciis, nunquam tamen in Eccleſia Latina in qua canon ille nec cognitus fuit, nec receptus. Reſpondet tertiò idem Auctor *num.* 8. nomine *hæretici*, in eo canone intelligi infidelem non baptizatum, quod quia aliis videtur gratis dictum, ipſe probat ex ipſo contextu, & ex Balſamone, & aliis coniecturis. Hæ omnes ſolutiones probabiles ſunt; nobis ſufficit conſuetudo antiquiſſima contraria, qua potuit canon ille, etiamſi auctoritatem habuerit, & fuerit receptus aliquando, reuocari.

15 Secundò opponit idem Pontius lib. 7. de matrimonio cap. 47. num. 9. & 12. ex cap. *videtur nobis*, 35. quæſt. 6. vbi Pontifex dicit *matrimonium, quod contra interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt, ratum non haberi.* Ad quod Auctor ille reſpondet, in eo textu ſermonem eſſe de eo, qui viuente prima vxore ſecundam duxit, & quidem conſanguineam; quare non mirum, quòd ſecundum matrimonium irritum declaretur, vtpote factum contra prohibitionem, & ſtante impedimento irritanti. Hæc tamen reſponſio licèt quoad partem vera ſit, non eſt tamen vera, quatenus ſupponit ſecundum matrimonium factum fuiſſe viuente prima vxore: nam eo caſu non præceſſerat matrimonium, ſed promiſſio matrimonij cum iuramento, ſeu ſponſalia: quare ſecundum matrimonium non fuit ex eo capite inualidum, ſed ſolùm propter impedimentum conſanguinitatis cum ſecunda vxore. Quod ex ipſo contextu conſtat primò, quia ſi præceſſiſſet aliud matrimonium, & vxor eſſet ſuperſtes, ſecundum non ſolum eſſet contra legem Eccleſiæ, ſed etiam contra diuinam: ibi autem ſolùm dicitur eſſe contra legem Eccleſiæ, & ideo non eſt ratum, quia *quod contra interdictum & ordinem Eccleſiæ factum eſt, tanquam inordinatum, ratum non habetur.* Secundò quia ibidem relicta ſecunda iubetur vir primam recipere, non quia eius vxor iam eſſet, ſed quia ei fidem cum iuramento dederat, prole ex ea ſuſcepta. *Cogendus eſt*, inquit, *eam recipere*, (non dixit ad eam *redire*, ſed recipere in coniugem) *quam iurauit, & deſponſauit, & ab ea prolem genuit, iuramenti religio non vilipendatur, & fides ad inuicem promiſſa ſeruetur, & proles in cultu Dei nutriatur, & educetur, & alij exinde occaſionem peierandi, & aliàs decipiendi aſſumere non valeant.* Tertiò denique id conſtat, quia ſi ſuperſtes eſſet prima vxor, non opus fuiſſet deuenire ad probandam conſanguinitatem cum ſecunda vxore, ad declarandum irritum ſecundum matrimonium. Conſtat autem intentum illius Decretalis fuiſſe declarare modum, quo probanda erat ad eum finem conſanguinitas, & an parentes, & cognati admittendi eſſent vt teſtes ad eam probationem: & ad hunc finem inſeritur illa epiſtola in libro Decretalium, ſub titulo, *qui matrimonium accuſare poſſunt.* Statuit ergo Pontifex eo caſo ſecundum matrimonium non valere, quia contractum fuit contra legem Eccleſiæ de impedimento irritanti conſanguinitatis, ad quam conſanguinitatem probandam admittendi ſunt parentes, & cognati, atque ideo cogendum eſſe virum ad ducendam primam, cui ſub iuramento fidem matrimonij dederat, & ex qua prolem habuerat, vt fides, & iuramenti religio ſeruetur, & auferatur occaſio peierandi, & decipiendi.

Hoc ſuppoſito, ſtatuendum eſt ſecundò lege ſaltem Eccleſiæ prohibitum eſſe matrimonium Catholici cum hæretico, ita vt licitè contrahi non poſſit; Ita omnes, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicta diſp. 72. num. 4.* & Pontius *in dicta Appendice c. 2. & lib. 7. de matrim. cap. 46.* & colligitur ex Concil. Chalcedonenſi can. 14. Illiberitano can. 16. Laodiceno ſub Syluestro 1. *can.* 10. *&* 31. Carthaginenſi 3. *can.* 12. & alios, quos Auctores citati afferunt. 16 *Matrimoniũ Catholici. cũ hæretico lege ſaltem Eccleſiæ prohibitũ eſt.*

His poſitis, dubium primum eſt, an non ſolùm iure Eccleſiaſtico, ſed etiam iure naturali, ſeu diuino hoc matrimonium ſit illicitum. Affirmat Pontius, idque latè probat *dicto cap. 2.* ſed in re non diſſentit ab aliis: nam poſtea cap. ſequenti fatetur, non eſſe ſemper illicitum de iure naturæ ſed poſſe in aliquibus circunſtantiis eſſe licitum. Eſt ergo frequenter illicitum, aliquando verò variatis circunſtantiis poteſt eſſe iure naturæ licitum. Oritur autem eius turpitudo potiſſimùm ex periculo peruerſionis à conſortio intimo coniugis hæretici; ex periculo malè educandæ prolis, ex periculo diſſenſionum contra animorum coniunctionem in matrimonio intentam: vbi enim non eſt eadem fides, non poteſt eſſe ſtabilis, & firmus amor, & aliis eiuſmodi, quæ ponderat, & probat latè Pontius *dicto cap.* 2. Quia tamen in aliquo caſu particulari poſſunt omnino, vel maiori ex parte hæc pericula ceſſare, vel certè tot alia ſperari bona, aut tot mala impediri ex matrimonio, vt compenſentur pericula illa, hinc eſt, vt poſſit aliquando iure naturæ non eſſe illicitum: in quo etiam Scriptores omnes conueniunt, quos referunt, & ſequuntur prædicti Auctores. Diſſentiunt tamen materialiter, quoad caſus particulares, in quibus magis pertinet ad prudentiam, quàm ad doctrinam iudicare, an ceſſent, vel non ceſſent pericula, & rationes ob, quas matrimonium iure naturæ cenſeretur illicitum. *An nõ ſolùm iure Eccleſiaſtico, ſed etiã iure naturali ſeu diuino hoc matrimonium ſit illicitum.* Certum eſt in iis caſibus ſufficere diſpenſationem ſummi Pontificis, quæ auferat obligationem legis Eccleſiaſticæ, quæ ſola tunc poſſet obſtare, imò nec diſpenſatio hæc requiritur in iis locis, in quibus conſuetudine legitima derogatum eſt legi Eccleſiaſticæ: quod tamen Hurtado *dicta diſp. 76. §. 233.* limitat, vt non procedat in Regibus, ij enim etiam in iis Prouinciis debent petere diſpenſationem, quia eorum matrimonia maioris ſunt momenti, & ita eam petiuit Rex Galliæ, vt ſuam ſororem daret Carolo nunc Angliæ Regi, cui addere poſſumus exemplum Sereniſſimi Regis Poloniæ, pro quo *An in iis caſibus ſufficiat diſpenſatio. ſummi Pontificis.*

diſpen

diſpenſationem aliqui petierunt, vt poſſet ducere filiam Comitis Palatini, hæreticam, à SS.D.N. Vrbano VIII. quam tamen diſpenſationem, vt puto, iuſtas ob cauſas non obtinet, & fœliciori, ac meliori conſilio Cæſaris ſororem duxit. Non tamen video, ſufficiens fundamentum huius exceptionis niſi fortè conſuetudo ſit diſpenſationem petendi: tunc enim ſicut conſuetudo abrogauit prohibitionem quoad alios, ſic contraria conſuetudo exciperet Reges, ne à lege per vulgi conſuetudinem eximerentur. Certè noſtro tempore Princeps aliquis Sereniſſimus Germanus, qui Rex non erat, diſpenſationem petiit à Pontificè, non tam quia fœmina erat hæretica, quàm quia erat eius conſanguinea. Sicut etiam Henricus IV. Rex Galliæ, petiit diſpenſationem à Clemente VIII. vt eius ſoror Catharina hæretica nuberet Duci Barenſi Catholico ſuo conſanguineo, quæ diſpenſatio mortua interim Catherina non fuit exequutioni mandata, vt notaui *diſp.*8. *de Sacramentis in genere n.* 227.

17 Dubitatur ſecundò, vtrùm hæretico promittente conuerſionem poſſit ſine diſpenſatione matrimonium fieri. Negat Sanchez *dicta diſp.* 72.*num.* 4. *in fine*, & Pontius *in dicta Appendice cap.*8.*numero* 6. Affirmat tamen Hurtado *dicta diſp.*76.§.229. quando eſt certa ſpes de conuerſione, quod antea ſignificauerat Emanuel Sa, verbo *matrimonium, num.*8. agens de impedimentibus dirimentibus: quod probat Hurtado, quia exceptio illa inuenitur in ipſis decretis prohibentibus hoc matrimonium. Sic enim habetur in Concil. Chalcedonenſi can. 14. his verbis: *niſi fortè ſponderit ſe venire ad orthodoxam fidem, dum coniungitur perſona orthodoxa*: & ex capit. *non oportet* 28. *quæſt.* 1. vbi dicitur, filias hæreticorum poſſe accipi, ſi ſpondeant ſe profeſſuras orthodoxam fidem. Cùm ergo eadem lex, quæ hæc matrimonia prohibuit, hunc caſum excepetit, probabile mihi eſt ſtando in iure, non eſſe tunc neceſſariam diſpenſationem. Dixi, *ſtando in iure*, quia ſi conſuetudo ſit petendi etiam tunc diſpenſationem, ex conſuetudine cenſebitur ampliata prohibitio ad hunc etiam caſum. Non tamen probo quòd idem Hurtado ibidem hoc intelligit, quoties eſt ſpes certa de conuerſione coniugis: nam lex ſolùm excepit caſum, quo promittit conuerſionem: ſi ergo ſpes non ſit ex promiſſione, ſed vel ex bona indole hæretici, vel ex eius animo non obſtinato, vel aliis capitibus, neceſſaria erit diſpenſatio. Multóque magis neceſſaria erit, quando coniux hæreticus promittit ſolùm Catholico liberam fidei ſuæ profeſſionem, nullamque ei moleſtiam, vel aliis Catholicis inferre: quo caſu neceſſitatem diſpenſationis fatetur idem Hurtado § 232.

An hæretico promittente conuerſionem poſſit ſine diſpenſatione matrimonium fieri.

18 Dices, ceſſante contrariè fine, & ratione legis ceſſat eius obligatio: talis autem eſt caſus, quo eſt ſpes certa conuerſionis hæretici: nam finis prohibitionis eſt ne minuatur numerus Catholicorum, ſi Catholicus ab hæretico coniuge peruertatur: & in hoc caſu minuitur potiùs numerus hæreticorum, reducto per Catholicum coniuge hæretico ad fidem, ergo in hoc caſu ceſſat obligatio legis; ita arguit Hurtado § 230. Reſpondeo non ceſſare contrariè finem legis, primò quia lex non prohibet nuptias abſolutè, ſed quòd fiant ſine ſcientia, & conſenſu Pontificis: nullùm autem damnum religioni ſequitur ex eo quòd petatur conſenſus, & diſpenſatio Pontificis ſaltem quando peti poteſt: ſecundò quia licèt hîc, & nunc fortaſſe maius ſit bonum religionis ex hoc matrimonio, quàm ex eius omiſſione, non eſt tamen maius bonum, ſed potius damnum religionis, quòd poſſit id licitè abſque diſpenſatione fieri: quia ex eo, quod non ſit neceſſaria diſpenſatio, ſequitur, quòd vnuſquiſque poſſit fieri ſibi iudex in hoc negotio, & contrahere cum hæretico, quando ſpem habet, quod conuertetur, quam ſpem facilè ſibi concipient, & fingent pro ſuo deſiderio. Vnde ſæpe cum ſpe ſolùm apparenti, & fallaci contrahent, & cum vero periculo peruerſionis. Maius ergo bonum fidei & religionis eſt, vt etiam quando eſt vera ſpes conuerſionis id fieri non poſſit ſine conſenſu ſummi Pontificis, quàm quod poſſit, ex qua licentia ſequi poſſunt in aliis caſibus maiora mala: ſicut diſput. præcedenti dicebamus de prohibitione librorum hæreticorum, ad quos legendos ſine licentia non ſufficit, quòd aliquis ſe exiſtimet liberum à periculo ex lectione libri hæretici: nam ſi id eſſet licitum, ſequerentur in genere multa alia maiora mala, & ideo neque in illo caſu, neque in noſtro dicendum eſt, ceſſare rationem legis: in vtroque enim caſu remanet ratio legis ſaltem in genere loquendo, ob quam lex iuſtè prohibet, ne in hoc etiam caſu licitè id fiat abſque licentia Sedis Apoſtolicæ.

Sicut autem ibidem dicebamus, quando neceſſitas vrget, vt legatur liber hæreticus, cuius lectio neceſſaria eſt ad bonum fidei, & non eſt recurſus ad ſedem Apoſtolicam, poſſe exepicheia legi, quia ille caſus non eſt lege comprehenſus: idem dicendum eſt de matrimonio cum hæretico, poſitis eiſdem circunſtantiis, & eadem neceſſitate, vt fatetur etiam Pontius *in dicta Appendice cap.* 8. *num.*6. qui prudenter monet, negante Pontifice diſpenſationem, pro eo præſumendum eſſe: ſicut etiam è contra, concedente diſpenſationem, in dubio pro eius iuſtificatione præſumendum eſt, quoties verè, & fideliter cauſæ, & circunſtantiæ ei propoſitæ ſunt, vt notat *ibid. num. ſequenti.* 19

Dubitatur tertiò an hæretico non promittente conuerſionem, nec ſtante ſpe conuerſionis liceat cum eo contrahere nuptias, vel abſque diſpenſatione, vbi ea peti non ſolet, vel cum illa vbi eſt obligatio petendi. Negarunt aliqui de hoc conſulti apud Pontium vbi ſupra cap. 5. n. 2. ſcriptores tamen omnes id poſſe aliquando fieri meritò concedunt Sanchez *dicta diſp.*72. *num.* 5. Nauarr. Reginaldus, Coninch, Azor, Filliucius, & alij, quos refert & ſequitur Pontius *dicto n.* 2. & affert exemplum Iudith, & Eſther, quarum altera Holophernis nuptias licitas ſibi fore exiſtimauit, altera cum Aſſuero infideli contraxit, vtraque abſque ſpe conuerſionis viri, vtraque abſque periculo propriæ peruerſionis, & propter commune populi bonum. Ratio denique ex dictis eſt clara, quia etiam non ſtante ſpe conuerſionis, poſſunt ceſſare pericula, quæ reddunt iure naturæ illicitum matrimonium, imò poſſunt aliunde concurrere alia bona, quæ compenſent aliquod periculum, & reddant illud matrimonium expediens ad bonum publicum religionis, v.gr. ſi ea occaſione detur libertas profitendi fidem Catholicam, vbi antea negabatur: ſi filij ſperentur catholicè educandi, & alia eiuſmodi. Non ergo remanebit, niſi prohibitio ex lege Eccleſiaſtica, quę per diſpenſationem tolli poteſt, vbi lex illa obli- 20

An hæretico non promittente conuerſionem, nec ſtante ſpe cõuerſionis, liceat cum eo contrahere nuptias?

gat,

gat, & aliquando tot, & talia bonæ ex coniugio ſperare poſſunt, vt non ſolum poſſit, ſed debeat diſpenſatio dari, vt cum P. Salas *diſp.20. de legib.ſect.7.num.74.* notauit Pontius *vbi ſupra c.8. num.6.*

21 *Quāta ſecuritas deſideretur implēda promiſſionis,remiſſiuè.*

Quanta autem ſecuritas deſideretur implendæ promiſſionis, quando matrimonium fit ſub promiſſione conuerſionis, vel promiſſa libertate coniugi, & eius familiæ viuendi ritu Catholico, & an ſufficiat pactum cum iuramento, vel deſiderentur pignora, obſides, vel aliæ pœnæ, quæ ad executionem conduci poſſint, tractat idem Pontius *cap.5.n.4. & ſequentibus*, qui videri poterit; eſt enim res tota hæc moralis, ſpectans ad prudentiam, cuius iudicium ex variis circunſtantiis particularibus omnino pendet.

22 *An poſſit aliquando matrimoniū hoc licitè fieri cū periculo perurſionis coniugis Catholici.*

Dubitatur quartò. An poſſit aliquando matrimonium hoc licitè fieri cum periculo peruerſionis coniugis Catholici, habita ſaltem diſpenſatione Pontificis, vbi diſpenſatio peti conſueuit, vel ſine illa, vbi lex Eccleſiaſtica non obligat. De hoc agit idem Pontius vbi ſupra c.6. per totum, & partem affirmantem probat bene; quia poteſt aliquis licitè exponere ſe periculo peccandi, propter aliquod magnum bonum, cum propoſito tamen reſiſtendi tentationi, & vitandi peccatum, vt docent communiter Theologi, quos affert, & ſequitur Sanchez *lib.9. de matrimonio diſp.45. n.8.& lib.1.in Decalogum cap.8. num.3.* & alij multi, quos Pontius ibi congerit, vbi non immeritò affert in exemplum Iudith, quæ vt populum ſuum ſaluaret, ſeipſam, ſuamque caſtitatem periculo expoſuit, vt graues interpretes fatentur, & ſignificauit Ambroſius lib.3. de officiis, c.12. de illa dicens: *non expauit mortis periculum, ſed nec pudoris, quod eſt grauius bonis fœminis*, & ruſus infra: *honeſtatis fuit ſe malle pro omnibus periclitari, vt omnes eximeret periculo.* Et conſonat doctrina in vniuerſum Baſil.1, in lib. de conſtit. monaſt. c.4. *Qui vrgenti, inquit, aliqua cauſa, & neceſſitate ſe periculo obiicit, vel permittit ſe eſſe in illo, cùm alias nollet, non tam dicitur amare periculum, quàm inuitus illud ſubire, & ideo magis prouidebit Deus, ne in illo pereat.* Vnde matrimonium hoc caſu licitè contrahi ex eodem Pontio aſſerit Diana parte 3. tract.4. de ſacramentis reſolut. 269. Quibus ego addo, ſicut periculum peruerſionis non conſiſtit in indiuiſibili, ſed in aliquibus maius, in aliquibus minus eſt; ita cauſas ſufficientes ad matrimonium cum eo periculo non conſiſtere in indiuiſibili, ſed in aliquo in quo periculum grauius eſt, grauiores cauſas requiri, in aliis verò minores ſufficere, in quibus periculum minus eſt: in omnibus tamen quantum fieri poterit, præcauendum eſſe, & curandum, vt media adhibeantur, vt coniugi poſtea periclitari incipienti opportunè ſubueniatur.

23 *An minor cauſa exigatur, vt vxor Catholica detur viro hæretico, an verò maior vt vxor hæretica accipiatur à viro Catholico?*

Hac occaſione dubitari poteſt quintò, an maior cauſa exigatur, vt vxor Catholica detur viro hæretico, an verò maior, vt vxor hæretica accipiatur à viro Catholico. Pontius *vbi ſupra cap.4. n.16.* dicit conſiderandum eſſe, an Principi Catholico habenti ſubditos etiam catholicos detur vxor hæretica, an verò Principi hæretico & habēti ſubditos etiam hæreticos detur vxor Catholica: hoc enim ſecundum matrimonium faciliùs dicit poſſe permitti, quàm illud primum: nam in primo periculum eſt commune, ſi vir ab vxore inficiatur, & conſequenter populus antea Catholicus periclitetur: in ſecundo autem periculum eſt particulare ſolius vxoris catholicæ, & aliunde non ſemel vxor Catholica reduxit virum Principem ad veram fidem, & ſubditi conſequenter fidem receperunt. Alia regula colligi poteſt ex Concilio Laodiceno can.31.& ex Agathenſi can. 67. relato in *canon oportet* 28.q.1. his verbis, *non oportet cum hominibus hæreticis miſcere connubia, vel filios, vel filias dare, ſed potiùs accipere, ſi tamē ſe profiteantur Chriſtianos eſſe futuros, & Catholicos.* Vbi non conſtituitur differentia inter filios, & filias, ſed inter *dare*, & *accipere*, quæ differentia difficilè intelligitur, cùm ſemper vxor videatur accipi, & vir videatur accipere, quare ſi non expedit filium dare vxori hæreticæ, non expediet eam pro filio accipere. Poſſunt tamen hæc verba in alio ſenſu intelligi, nempe non expedire, quòd Catholici filios, vel filias matrimonij cauſa dent hæreticis, vt apud ipſos maneant, propter periculum filij, vel filiæ Catholicæ, qui ad hæreticos mittuntur, meliúſque eſſe ſi hæretici filios, vel filias ſuas Catholicis dent, vt matrimonij cauſa apud Catholicos maneant: tunc enim fides Catholica illos facilè lucrabitur. Hoc autem videtur partim eſſe contra regulam à Pontio adductam, qui difficiliùs dicit accipiendam eſſe filiam hæretici, & hæreticam à viro Catholico in prouincia Catholica, quàm dandam vxorem Catholicam viro hæretico in prouincia hæretica.

Ego exiſtimo, cæteris paribus, faciliùs poſſe diſpenſari, vt Catholicus accipiat vxorem hæreticam, quàm vt hæreticus accipiat vxorem Catholicam: quia regulariter maior ſpes eſſe poteſt, quod vir trahat vxorem ad ſuam religionem, quàm è contra, propter maiorem animi auctoritatem, qua vir pollet, & propter maiorem ſubiectionem, quam vxor habet, quæ ſemper eſſe videtur ſub poteſtate viri, & faciliùs priuari poterit à viro libertate neceſſaria ad exercitium propriæ religionis. Et in hoc ſenſu intelligo canones illos Concilij Laodiceni, & Agathenſis, in quibus differentia conſtituitur inter *dare*, & *accipere*, quia filiæ communiter dantur, & accipiuntur, non filij: ille enim dat, qui filiam è domo ſua ad domum viri mittit; qui autem filiam hæretici, in ſuam domum accerſit, vt vxorem filij ſui, non dicitur filium ſuum dare hæreticis, ſed potiùs filiam hæretici accipere, pro ſuo filio. Vnde quia regulariter vxor ſequitur virum, & vadit ad domum, & ad patriam viri, non è contra, ideo regulariter facilius erit permittendum matrimonium hæreticæ cum Catholico, quàm Catholicæ cum hæretico. 24

Dixi tamen, *cæteris paribus*, quia aliquando ex circunſtantiis poterit eſſe plus periculi in matrimonio Catholici cum hæretica, vt in exemplo à Pontio adducto. Si Rex Catholicus accerſat ſibi vxorem hæreticam, à qua eius ſubditi Catholici infici poterunt, & ideo difficilis viſa fuit petitio diſpenſationis, vt Sereniſſimus Rex Poloniæ duceret Palatini filiam hæreticam, vt ſupra dixi: cùm tamen à Clemente VIII. conceſſa fuiſſet diſpenſatio, vt Dux Barenſis Catholicus duceret Catharinam Henrici IV. Regis ſororem hæreticam, quia ab hac non imminebat periculum infectionis. E contra verò ſi Catholica detur Principi hæretico, & mittatur è regno Catholico ad prouinciam hæreticam, poterit aliquando faciliùs id permitti, quia licèt ſit aliquod periculum peruerſionis vxoris, eſt periculum particulare, cui præponderare poteſt 25

ſpes

ſpes aliqua conuerſionis viri, & ſubditorum, vel certè, quòd Catholici maiorem libertatem habebunt ſub vmbra Principiſſæ Catholicæ, quæ cum ſint bona publica, & communia, præferenda ſunt bono priuato: in quo caſu loquitur Pontius, cuius doctrina à fortiori maiorem haberet locum ſi vir Catholicus accerſeretur ad Regnum hæreticorum, vt duceret Reginam hæreticam, & ibi maneret: nam eſſet eò maior ſpes reductionis vxoris, & ſubditorum, quò maior eſt auctoritas & poteſtas viri Principis, quàm fœminæ, ad conciliandas voluntates coniugis, & ſubditorum. Vix tamen vnquam liceret, vel diſpenſari deberet, vt vir hæreticus accerſeretur ad ducendam Principiſſam Catholicam in prouincia Catholica, vt ibi dominaretur: eſſet enim minor ſpes conuerſionis viri, & maior multò timor, & periculum, quod Princeps hæreticus peruerteret vxorem, & ſubditos paulatim à vera fide transferret ſuam hæreſim, cum communi damno totius regni: itaque totum hoc pendet ex circunſtantiis, quæ prudenter ponderandæ ſunt, & videndum, an ſit maius bonum quod ſperatur quàm malum, quod timetur, & an certior ſit ſpes, quàm periculum, vel è contra. In genere autem non ſunt contemnendæ illæ duæ regulæ, vt ſcilicet communiter maius ſit periculum ex viro hæretico, quàm ex fœmina, & quòd minus periculum ſit, ſi coniux Catholicus accipiatur in prouinciam hæreticam, quàm ſi coniux hæreticus accipiatur in prouinciam Catholicam, propter rationes ſupra adductas.

26 Dubitatur ſextò, qualis ſecuritas, & diligentia requiratur circa prolis educationem, vt hæc matrimonia ſint licita, & in iis diſpenſari poſſit. De hoc agit Pontius *in dicta Appendice cap.7.* & quidem certum eſt in primis, non licere pacta, vt ex filiis alij Catholici, alij hæretici educentur. Ita Nauarrus, & Azor, quos refert, & ſequitur Sanchez *d.diſp.72.num.6.* Hurtado *d.diſp.76.§.134.* Serarius *in dicto opuſculo num.15.& 16.* & Pontius *dicto cap.7. in fine.* Ratio autem eſt clara, quia parentibus incumbit obligatio procurandi bonam, & religioſam ſingulorum filiorum educationem; quomodo ergo poſſunt ſe pactu obligare ad eam curam circa aliquos abiiciendam, & non procurandam eorum ſalutem: ſi fieret pactum de non ſubueniendo filiis, etiam extremè indigentibus, vel de non corrigendis, cùm commode fieri poſſit, & aliis ſimilibus, quæ ſunt intrinſecè mala & contra præcepta naturæ, atque ideo non poſſunt in pacti obligationem venire: quia nemo poteſt ſe obligare ad aliquid, quod de ſe, & independenter à pacto eſt intrinſecè malum quale eſſet deſerere prolem, & non procurare eius ſalutem, quando commodè ſaltem poſſes.

Qualis ſecuritas, & diligentia requiratur circa prolis educationem vt hæc matrimonia ſint licita.

27 Habent enim parentes de iure ipſo naturæ ſtrictam obligationem procurandi bonam filiorum educationem, atque adeo non poſſunt contrahere matrimonium, niſi cum intentione ſatisfaciendi huic obligationi: imò tenentur qua poterint ſecuritate præcauere futuræ proli, vt poſſit bene educari. Non tamen tenentur abſtinere à matrimonio, eo quod præuideant ipſis inuitis prolem eſſe malè educãdam. Sicut vxor, quæ ex corruptis viri moribus, præuidet filios malè ab ipſo educandos, & ad ſuorum vitiorum conſortia trahendos, non ideo debet, nec poteſt abſtinere à reddendo debito coniugali, ſed debet ſolùm habere animum procurandi poſtea, vt filij bene educentur: & ſicut poteſt reddere idem debitum viro leproſo, vel aliter infecto, præuidens prolem fore eodem morbo inficiendam, vt cum aliis docet Sanchez *lib.9. de matrimonio diſp.24.num.25.* ſic antecedenter poteſt contrahere matrimonium præuiſo eo filiorum periculo corporali, atque adeo præuiſo etiam periculo ſpirituali, à quo faciliùs poterunt filij ſe ipſos ſi voluerint, liberare, quàm à lepra vel alio corporali morbo. Sic Græci Chriſtiani præuident filios ſuos à Turcis adhuc paruulos vſurpandos, & nutriendos ad malitiam ſub ſecta Mahometana: non tamen ideo debent a nuptiis, & earum vſu abſtinere, cùm damnum illud totum prolis ſit parentibus inuoluntarium: deberent tamen illud præcauere aliter, ſi poſſent, & debet etiam vxor Catholica paciſci, ſi poteſt, vt filij vſque ad pubertatem ſaltem, ſub eius cura, & educatione ſint: quod ſi poſtea à fide defecerint ſibi imputent: neque enim Auguſtini lapſus in hæreſim imputari debuit matri Monicæ, quæ eum vſque ad pubertatem optimè educauerat. Denique ſi neque mater hoc pacto impetrare poteſt, ſufficit, ſi habeat animum procurandi ex parte ſua bonam prolis educationem, & id poſtea exequatur licèt obtinere non poſſit, quia vt notat Pontius *vbi ſupra num.4.* magis tenetur coniux præcauere periculum peruerſionis propriæ, quàm peruerſionis filiorum, ſicut ſalus propria multò magis ſtrictè procuranda ſingulis eſt, quam aliena etiam ſingulorum filiorum, & aliorum quorumcunque. Debet tamen ſemper cauſa ſufficiens interuenire, vt fiat matrimonium cum hoc prolis periculo, vt mox dicam.

Dubitatur ergo ſeptimò, qualis cauſa deſideretur, & ſufficiat, vt Pontifex diſpenſare poſſit 28
ad eiuſmodi nuptias faciendas. Azor tom. 1.lib. 5.cap.2.quæſt.2.plures videtur exigere conditiones: dicit enim non eſſe diſpenſandum, niſi cum *primariis viris, & ad commune pacis bonum, & hæretico id petente, & volente, & fidem dante ſua ad fidem Catholicam conuerſionis.* Hoc tamen benè impugnat Pontius *in dicta Appendice cap. 8.num.4. & ſequentibus*, qui dicit, etiam non præmiſſa conuerſione poſſe ſubeſſe cauſam ſufficientem, qualis aliquando erit commoditas conuictus humani, ſi aliunde ceſſent ea, quæ de iure naturæ reddere poſſent matrimonium illud illicitum. Quod à poſteriori probat ex vſu Germanorum, & Polonorum, qui ex conſuetudine recepta celebrant ſine alia Pontificis diſpenſatione hæc matrimonia ob communem conuictum, & commoditatem matrimonij: non poſſet autem ea conſuetudo excuſare, aut inducere tacitum Principis conſenſum, niſi rationabilis eſſet, ergo cauſa eadem eſſet ſufficiens, vt Pontifex explicitè conſentiret, & diſpenſaret.

Qualis cauſa deſideretur vt Pontifex diſpẽſare poſſit ad eiuſmodi nuptias faciendas.

Ego puto, ſicut in aliis materiis, ſic etiam in 29
hac, non ſemper requiri immediatè vtilitatem publicam, & communem ad diſpenſandum, ſed ſufficere vtilitatem priuatam immediatam quamuis hoc etiam indirectè, & conſequenter redundet in vtilitatem communem, vt explicat Sanchez *lib.8. de matrimonio, diſp.19.num.1.* & loquens de diſpenſatione voti *lib.4. in Decal cap. 45. num.13.* Qualis autem ea cauſa eſſe debeat, puto in hac materia regulam generalem tradi poſſe, quidquid ſit de aliis materiis, eam cauſam ad diſpenſandum ſufficere, quæ ſecluſa lege Eccleſiaſtica ſufficeret, vt in iis circunſtantiis ma-

Regula generalis.

tt i

trimonium licitè fieri poſſet. Quam regulam generalem probare poſſumus primò à poſteriori applicando argumentum illud, quo Pontius probauit ſufficere rationem conuictus humani, quod argumentum ſi quid probat, debet etiam noſtrā regulam generalem probare. Quia circa quodlibet matrimonium Catholici cum hæretico, in quo de iure naturæ non appareat turpitudo, poteſt induci conſuetudo, quæ aliquando vires obtineat ad derogandum legi Eccleſiaſticæ; cùm eadem ſit ratio de hac, vel illa cauſa reddente licitum de iure naturæ: ſicut ergo conſuetudo illa tunc eſſet rationabilis, ſic diſpenſatio idem permittens non erit irrationabilis, ſed rationabilis, & cum ratione, & cauſa ſufficienti. Nam licèt ſtante adhuc lege, requiratur adhuc cauſa aliqua ad ſoluendum vnum ſubditum ab ea lege, quando tamen pericula huius matrimonij ceſſant, ſemper inuenitur cauſa aliqua poſitiua, nempe ſpes conuerſionis hæretici, vel certè, quod non contrahat cum hæretico coniuge, & tollatur omnino ſpes fidei in eius filiis.

30 Secundò, & à priori probari poteſt, quia lex Eccleſiaſtica prohibens hæc matrimonia duplicem poteſt habere rationem, alteram puniendi hæreticos, prohibito cum illis commercio in nuptiis, alteram vitandi periculi, quod Catholici poſſent incurrere. Vtraque autē hæc ratio ceſſat, quando matrimonium illud de ſe non eſſet iure naturæ illicitum. Nam quod attinet ad punitionem hæreticorum, iam id videtur decreto Concilij Conſtantienſis iuſtas ab cauſas derogatum in fauorem Catholicorum in ordine ad hæreticos non denuntiatos, nolente Eccleſia cum tanto Catholicorum diſpendio punire hæreticos, prohibendo Catholicos ab eorum conuictu. Quando ergo aliunde ceſſat etiam periculum Catholicorum in caſu particulari, vel ſunt alia bona præponderantia huic periculo, ob quæ, ſecluſa illa Eccleſiæ prohibitione, æſtimaretur licitum illud matrimonium, nihil reſtat, ob quod Eccleſia debeat adhuc in hoc caſu legis rigorem non relaxare, nec ex hac relaxatione præiudicium aliquod religionis timeri poteſt.

31 Per hoc tamen non intendo, quod in iis caſibus poſſit matrimonium fieri ſine diſpenſatione ſummi Pontificis, ſed quòd diſpenſatio poſſit licitè concedi. Voluit enim meritò Eccleſia reſeruare ſibi hoc iudicium, an ceſſet, vel non ceſſet periculum in hoc caſu particulari, vel an bona matrimonij præponderent periculo. Quia nimirum, vt ſuprà dixi, contrahentes non poſſent eſſe boni, & æqui iudices, noluit Eccleſia eos ſibi fidere, ſed prohibuit, ne contraherent, niſi Eccleſiæ iudicio, atque conſenſu præcedente: ſicut libri etiam hæretici prohibentur omnibus, ob periculum, quod ex lectione timetur: ceſſante autem hoc periculo, vel etiam ob ſpem maioris boni, manente adhuc aliquo periculo, diſpenſat ſæpe Pontifex, & facultatem legendi concedit. Non tamen vult, quòd etiam in iis caſibus, in quibus rationabiliter licentia concedi poteſt, aliquis poſſit propria auctoritate, & ſine alia facultate legere, quia multi non eſſent, vt ſuprà dixi, boni iudices, vnde idem ferè periculum in genere ſequeretur. Sic in caſu noſtro ceſſante periculo, vel compenſato aliis bonis, quæ, ex natura rei matrimonium licitum reddant, poteſt ſemper licitè diſpenſatio concedi: non tamen poteſt licitè ſine diſpenſatione fieri, quia ex

hac poteſtate maneret ſemper periculum, ſaltem in genere loquendo, quod potuit Eccleſia lege vniuerſali præcauere.

His videtur obſtare reſponſa aliqua Pontificum indicata à Pontio *vbi ſupra num.5. in fine*, qui rogati, vt diſpenſarent, dixerunt, ſe non debere, nec poſſe diſpenſare, niſi adſit cauſa aliqua publici boni Eccleſiæ, & religionis reſtauratio, & augmentum: non ergo ſufficit cauſa boni priuati, niſi adſit bonum publicum, tanquam motiuum directum, & immediatum. Nec ſatisfacit reſponſio eiuſdem Pontij ibi dicentis verba illa accipienda eſſe de debito honeſtatis, multa enim licent, ſed non omnia expediunt. Sed certè dum Pontifex dicit, ſe non debere, nec poſſe, plus aliquid negat, quàm expedire. Vidi enim ego Principi enixè poſtulanti diſpenſationem ad quoddam matrimonium; Reſponſum prudenter Romæ fuiſſe, *dubium eſſe an Pontifex poſſet diſpenſare, certum non expedire*, vbi apertè condiſtincta fuerunt illa duo, *non poſſe*, & *non expedire*. 32

An ſupradictis obſtēt reſponſa aliqua Pontificum?

Faciliùs ergo reſpondere poſſumus, occurrere non ſemel caſus, in quibus ſtante ſolùm cauſa vtilitatis priuatæ diſpenſari licitè non poſſit, accedente bono publico poſſit, v. g. quia conſtat non ceſſare periculum peruerſionis coniugis Catholici, quo caſu etiam ſecluſa lege Eccleſiaſtica, non poſſit licitè contrahi, niſi accederet bonum publicum ſufficiēs ad compenſandum illud periculum. Rurſus cùm periculum hoc non conſiſtat in indiuiſibili, poteſt quidem magna ex parte ceſſare, ſed adhuc remanere aliquid ſufficiens, ad reddendum illud matrimonium de iure naturæ illicitum quidem, non tamen malitia mortali, ſed veniali. In his ergo, & aliis ſimilibus caſibus poteſt Pontifex meritò dicere, ſe nec debere, nec poſſe diſpenſare, niſi accedat cauſa boni publici, & religionis, quod compenſet periculum illud, & reddat matrimonium de iure naturæ licitum, & liberum ab omni culpa graui, & leui. Quando verò bonum priuatum ad id ſufficeret, vel quando periculum reuera ceſſaret, tunc dicimus poſſe etiam Pontificem communiter licitè tollere impedimentum prohibitionis, & legis humanæ. 33

Dubitatur octauò an matrimonium inter Catholicum, & hæreticum (& idem eſt de matrimonio inter duos hæreticos) ſit verum ſacramentum. Reſpondeo affirmatiuè, quia vterque eſt capax, cùm vterque ſit baptizatus; videatur Hurtado *dicta diſp.76. §.187.* Vtrum verò eſſet ſacramentum, vel ſaltem matrimonium, quando hæreticus vellet non facere, quod recipere ſacramentum, ſed ſolum contractum, eſt quæſtio pertinens ad tractatum de matrimonio, de qua videri poteſt Sanchez *lib.2. de matrim. diſp.10. num.6.* à quo diſſentit Pontius *in dicta Appendice cap.9. num.10.* 34

An matrimonium inter Catholicum, & hæreticum ſit verum Sacramentum?

Poſſet hic quæri, an Catholicus peccet ſaltem, quatenus confert vel miniſtret ſacramentum indigno, nempe hæretico, & ab eodem recipit ſacramentum. De hoc tamen dixi latiùs *diſp. 8. de ſacramentis in genere ſect.4.* vbi explicui, qua ratione excuſari poſſit à peccato coniux Catholicus, & quomodo quoad hoc eadem ferè ſit difficultas, quando Catholicus contrahit matrimonium cum Catholico exiſtente notoriè in peccato mortali. 53

An ſaltem Catholicus peccet, quatenus confert Sacramentum indigno, nempe hæretico, & ab eodem recipit ſacramentum.

Dubitatur tamen nonò de Parocho aſſiſtente huiuſ 36

An Parochus abſque peccato poſſit aſſiſtere eiuſmodi matrimonio.

huiuſmodi matrimonio, vbi Parochi præſentia neceſſaria eſt ad matrimonij valorem, an abſque peccato poſſit aſſiſtere. Diſtinguendum eſt; nam in locis, vbi prohibitio Eccleſiaſtica non eſt in vſu, & matrimonium hoc fieri ſolet ſine diſpenſatione Pontificis, matrimonium illud licitè fieri aliquando poterit, quando de iure naturæ diximus non eſſe illicitum; & tunc Parochus licitè aſſiſtit, cùm cooperetur, & aſſiſtat actui, qui licitè fieri poteſt. Nec obſtat, quòd vnus ex contrahentibus indignè accipiat ſacramentum, quia Parochus illud non confert, nec eſt miniſter, ſed aſſiſtit, ſicut teſtis lege requiſitus, vel ſicut notarius, quo caſu poſſe, & debere aſſiſtere, licèt conſtet notorie de peccato contrahentis, dixi, & explicui latiùs *dict. diſp.* 8. *de ſacram. ſect.* 13. In locis verò, vbi hæreſis eſt impedimentum matrimonij ex lege Eccleſiaſtica non adhuc non derogata, maior eſt difficultas. Et quidem P. Serarius *in dicto opuſculo cap.* 3. *num.* 21. *& ſequentibus*, generaliter docet peccare Parochum, niſi hæreticus promittat conuerſionem, quia cooperatur peccato contrahentium, reddendo eos habiles ſua præſentia ad validè contrahendum, quando non poſſunt licitè contrahere, & quia ſinit hæreticum miſſæ aſſiſtere, & benedictiones nuptiales recipere, & ſacram communionem.

37 Hanc Serarij ſententiam latè impugnat Pontius *in dicto Appendice cap.* 9. §. 1. *num.* 4. *& ſequentibus*: quia hoc argumentum æquè probaret de teſtibus, qui ſua præſentia reddunt habiles contrahentes ad validè contrahendum: & quia Parochus aſſiſtit ſolùm vt teſtis qualificatus actui de ſe indifferenti, quem hæreticus poſſet licitè facere promittendo conuerſionem. Fatetur tamen, Epiſcopum ex officio teneri, ad impediendum ne ea matrimonia illicitè fiant; quod ſi impedire non poſſit, non peccare ea tolerando. Quod verò attinet ad benedictiones nuptiales, dicit poſſe ſine illis matrimonium celebrari; atque ideo non opus erit, quòd Parochus coram hæretico celebret miſſam, vel cum eo in ſacris ritibus communicet.

38 Ego aliter ſentio in hoc caſu, iuxta ea, quæ latiùs dixi, *dicta diſput.* 8. *de ſacramentis ſect.* 13. *num.* 206. *& ſequentibus*, vbi explicui differentiam eſſe inter contrahentes matrimonium in ſtatu peccati, vel cum excommunicatione (quibus licitè poteſt Parochus aſſiſtere, quia non eſt iudex qui debeat inquirere de ipſorum ſtatu, nec miniſtrat illis ſacramentum, ſed aſſiſtit vt teſtis) & inter eos qui contrahunt cum impedimento ſiue dirimente, ſiue impediente, quæ impedimenta Parochus ex officio debet inquire, & iis ſtantibus non debet aſſiſtere; vt ſi conſtaret de ſponſalibus contractis cum aliis, de voto, vel aliis ſimilibus. Ad hoc enim debet præmittere denuntiationes, vt impedimenta, ſi quæ ſunt, manifeſtentur, & quando de iis conſtat matrimonium impediat, tanquam publicus Eccleſiæ miniſter, qui ius habet, & obligationem, vt curet, contractus hos non niſi iuxta Eccleſiæ leges fieri. Cùm ergo hæreſis ſit impedimentum ex lege Eccleſiaſtica, quando de ea conſtat, etiamſi hæreticus conuerſionem promittat, requiritur diſpenſatio, vbi lex illa non eſt vſu derogata; atque ideo ſine diſpenſatione Parochus non poteſt procedere ad præſtandam auctoritatem, & aſſiſtendum matrimonio, ſicut nec poſſet, quãdo denuntiationes ſine Ordinarij cõſenſu omiſſæ ſunt.

Rationem autem differentiæ inter excommunicationem, & ſtatum peccati, & inter hæc alia impedimenta propria matrimonij, vt contractus eſt, reddidi, & explicui latè loco citato, vbi videri poteſt. Quòd verò attinet ad benedictiones nuptiales iam diximus *ſupra diſp.* 54. *ſect.* 5. §. 5. *dubitatione* 4. non peccare Parochum celebrantem coram hæretico non denuntiato, & eum ſolemniter benedicentem, Eucharistiam tamen ei negare debet, atque etiam in publico; ſi hæreſis ſit publica, ſicut cuilibet publico peccatori deneganda eſt etiam in publico petenti de quo dixi latè *dicta diſp.* 8. *de ſacramentis ſect.* 10. & 11.

Dubitat vltimò Pontius *dicto cap.* 9. §. 2. de intentione requiſita ad hoc matrimonium validè celebrandum, videtur enim ea ſæpè deficere ex parte coniugis hæretici, cùm hæretici putent matrimonium non eſſe ſacramentum, atque adeo non habeant intentionem recipiendi, vel faciendi ſacramentum. Aliquando etiam putant matrimonium poſſe ex cauſa adulterij, vel ob alias cauſas diſſolui, etiam quoad vinculum, quare non videntur habere intentionem contrahendi matrimonium omnino indiſſolubile, ſed diſſolubile, quod non erit verum matrimonium. De hoc tamen defectu intentionis, & quando ex eo capite matrimonium cẽſeri poſſit inualidè factum, dixi etiam latiùs *dicta diſp.* 8. *de ſacramentis in genere, ſect.* 8. nec oportet nunc ea repetere. 39

De intentione requiſita ad hoc matrimonium validè celebrandum.

SECTIO III.

Quando, & quomodo poſſit, vel debeat coniux à coniuge hæretico diuertere.

Diximus de obligatione non contrahendi matrimonium cum hæreticis: nunc dicendum eſt poſtquam iam contractum eſt, an ſit obligatio, vel ſaltem facultas ſeparandi ſe per diuortium à coniuge hæretico. Supponendum eſt matrimonium illud inter baptizatos contractum, non diſſolui poſtea quoad vinculum, etiamſi alter eorum hæreticus fiat. Cuius contrarium ſenſiſſe Cæleſtinum III. in decretali quadam, quæ iam nunc non exſtat, fatetur Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 4. *de Romano Pontifice cap.* 14. quem Cæleſtinum tacito nomine refert Innocentius III. in cap. *Quanto*, de diuortiis, vbi dicit, matrimonij vinculum per hæreſim ſubſequentem non diſſolui licèt contrarium quidam eius prædeceſſor ſenſerit. Cæterùm vt notauit idem Bellarminus ibi, neuter aliquid definiuit, ſed ſolum propriam ſententiam ſignificauit. Nunc tamen res hæc iam eſt omnino certa ex Tridentino *ſeſſ.* 24. *c.* 5. de matrimonio his verbis: *ſi quis dixerit propter hæreſim, aut moleſtam cohabitationem, aut affectatam abſentiam à coniuge diſſolui poſſe matrimonij vinculum, anathema ſit*: nam ſicut adulterium carnale non dat cauſam ſufficientem ad vinculi diſſolutionem, ſed ad ſeparationem, & diuortium, ſic nec hæreſis, vel quælibet alia culpa nodum illum indiſſolubilem ſoluere poteſt. 40

Non defuerunt qui dicerent, potuiſſe ſaltem Eccleſiam in pœnam hæreſis ſtatuere, vt vinculum ipſum diſſoluatur per lapſum coniugis in hæreſim, nempe Hoſtienſis, Ioan. Andræas, & Butrioellus, quos affert Thomas Sanchez *lib.* 10. 41

de

de matrim. diſp. 15. *num.* 7. quia putarunt ex poteſtate eiuſdem Eccleſiæ prouenire, vt per conuerſionem coniugis ad fidem, altero in infidelitate manente, matrimonium etiam conſummatum dirimi poſſit. Hæc tamen ſententia loquendo de matrimonio conſummato inter baptizatos inito eſt omnino falſa, & ab omnibus reiicitur, & videri poſſunt Sanchez *loco citato*, Bellarmin. *lib.* 1. *de matrim. cap.* 15. & Hurtado *in præſenti diſp.* 76. §. 188. *& ſequenti.*

42 Quæſtio ergo prima eſt, an poſſit ob cauſam hæreſis alter coniux ab altero diuertere, & ſeparari manente integro matrimonij vinculo. Hæretici aliqui noſtri temporis reprehendunt, quod Eccleſia ob alias cauſas præter fornicationẽ permittat ſeparari coniuges quoad thorum, & habitationem contra id quod Chriſtus dixit Matth. 5. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat.* Quod idem iterum dixit Matth. 19. Veritas tamen Catholica eſt, poſſe alias eſſe cauſas legitimas præter fornicationem ad diuortium, quod definitum eſt in Tridentino ſeſſ. 24. can. 8. his verbis: *ſi quis dixerit Eccleſiam errare, cùm ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges quoad thorum, ſeu quoad cohabitationem, ad certum, incertúmve tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit.* Idem conſtat ex cap. *Quanto*, de diuortiis, & ex cap. *litteras*, in fine, & cap. *tranſmiſſæ*, de reſtit. ſpoliat. & cap. 1. vt lite non conteſt. & aliis, in quibus ob alias cauſas ſeparatio quoad habitationem decernitur.

An poſſit ob cauſam hæreſis alter cõiux ab altero diuertere, & ſeparari manente integro matrimonij vinculo?

43 Ad illa verò verba Chriſti Domini plures reſponſiones afferuntur, quæ videri poſſunt apud Bellarmin. *dicto lib.* 1. *de matrim. cap.* 14. & Sanchez *dicta diſp.* 15. *num.* 2. Quibus omiſſis breuiter dico, Chriſtum loquutum de ſeparatione, ſeu diuortio perpetuo, & quod fiat auctoritate propria dimittentis, ſine conſenſu coniugis dimiſſæ: ſi enim vterque conſentiat, & non ſit incontinentiæ periculum, non eſt dubium, quod ſeparari ad inuicem poſſint, vt caſtè viuant. Porrò loqui de diuortio perpetuo conſtat ex textu: nam illo cap. 5. præmiſerat vſum repudij illis verbis: *dictum eſt autem, quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij.* Quam permiſſionem abrogare volens ſubiicit: *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, &c.* Repudium autem non erat, niſi ad ſeparationem perpetuam, vt conſtat: hanc ergo dicit non poſſe fieri; niſi ex cauſa adulterij. Idem conſtat clariùs ex dicto cap. 19. vbi Phariſæi interrogauerunt, *ſi licet homini dimittere vxorem ſuam, quacunque ex cauſa?* nempe dimiſſione perpetua, vt ipſimet ſtatim explicarunt vrgentes: *quid ergo Moyſes mandauit dare libellum repudij, & dimittere?* nam libellus repudij non erat niſi ad perpetuam ſeparationem, & de hac dimiſſione reſpondit: *quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras; ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimiſſam duxerit mœchatur.* Vbi conſtat de eadem dimiſſione perpetua ſermonem eſſe, qua ſcilicet vxor apparete poſſet iam libera, vt alteri nuberet. Ex quibus etiam conſtat, loquutum Chriſtum de dimittente propria auctoritate: nam repudij libellus dabatur à viro auctoritate propria, & ideo ipſe dicebatur vxorem *dimittere*, quod non dicitur propriè, quando à ſuperiore ſeparantur.

Explicantur illa verba Chriſti Domini, Qui dimiſerit vxorẽ ſuam excepta fornicationis cauſa, &c.

Non ergo opponitur definitio Tridentini huic Chriſti doctrinæ: fatemur enim non poſſe coniugem propria auctoritate dimittere coniugem in perpetuum, niſi ex cauſa fornicationis: nam ex quacunque alia cauſa dimittat, ſiue ob hæreſim, ſiue ob ſæuitiam coniugis, ſiue ob aliam cauſam, non poteſt in perpetuum dimittere, ſed ad tempus, quandiu cauſa durat, qua ceſſante, debet ad coniugem redire. Quamuis autem interueniente Eccleſiæ iudicio, & ſententia, poſſit à coniuge hæretico diuortio legitimo in perpetuum diuertere, vt videbimus; tunc tamen non dimittit ipſe auctoritate propria, ſed Eccleſia inter alias pœnas priuat hæreticum iure, quod habebat, ad cohabitationem, & thorum cum coniuge, & conſequenter abſoluit coniugem ab obligatione, & debito. Sicut etiam punit coniugem ob copulam cum conſanguineis coniugis, & priuat eum iure ad petendum debitum coniugale, abſoluitque alterum coniugem ab obligatione reddendi, prout poſſet bonis aliis, & vita ipſa in pœnam priuare. In quo caſu non dicitur coniux ipſe dimittere coniugem hæreticum, nec fit contra verba Chriſti: non enim aufert ſe ipſum à poteſtate coniugis, ſed aufertur ab Eccleſia. Sicut licèt ſit verum in vniuerſum loquendo, quod ſubditus tenetur obedire domino; verum tamen eſt, quod excuſatur, quando dominus ob delictum priuatur à iudice iure præcipiendi. Seruus etiam non poteſt dimittere dominum, & tamen ſi dominus per ſententiam priuetur poteſtate in ſeruos, poterit ſeruus eum dimittere, & ſic in aliis: nam per has propoſitiones vniuerſales ſolũ ſignificatur, quod ipſi propria auctoritate non poſſint repudiare, aut dimittere, cum quo ſtat, quòd per poteſtatem ſuperiorem poſſint conſequenter liberari: nemo enim negabit, quòd ſaltem Deus poſſit liberare coniugem ab ea obligatione cohabitandi; quo caſu iam poterit coniugem relinquere ſine cauſa fornicationis, non tamen propria auctoritate, ſed ſuperioris, qua non tam dimittit, quàm educitur ſuperioris auctoritate, in cuius voluntate continetur voluntas ſubditi, atque ideo iam non operatur inuito coniuge, ſed conſentiente voluntate ſua contenta in voluntate Superioris. 44

Hoc ſuppoſito, quæritur ſecundò, an propria auctoritate poſſit coniux Catholicus ab hæretico non reſipiſcenti diſcedere. Reſpondeo affirmatiuè ex communi omnium ſententia, quos refert & ſequitur Sanchez *dicta diſp.* 15. *num.* 6. & colligitur clarè ex cap. *de illa*, de diuortiis, vbi Vrbanus III. ſic ait, *de illa, quæ viro ſuo labente in hæreſim, ipſius conſortium ſine iudicio Eccleſiæ declinauit, videtur nobis, quòd mulier (maximè ſi ea intentione diſceſſit, vt lapſus in hæreſim tædio pariter, & confuſione affectus ſe ab errore ſuo conuerteret) ei cùm reuerſus fuerit, eſt reddenda.* Vbi diſceſſus approbatur, & ſuſtinetur, quandiu vir non reſipiſcit. Ratio autem eſt, quia quantumuis verbis explicitis coniux hæreticus non pertrahat coniugem ad hæreſim, ipſa tamen familiaritate, & conſuetudine multum ei nocere poteſt & ſemper eſt periculum pertrahendi. Quamuis enim propter alia peccata mortalia, vel propter cenſuras etiam non ſit dimittendus coniux, vt cum aliis fatetur Sanchez *vbi ſuprà num.* 12. hoc tamen peculiare eſt in hæreticis, quorum 45

An propria auctoritate poſſit coniux Catholicus ab hæretico nõ reſipiſcẽti diſcedere.

quorum conſortium vitandum eſſe ab omnibus indifferenter monet Paulus ad Titum 3. dicens, *hæreticum hominem, poſt vnam, & ſecundam correctionem deuita.* Vnde coniux ſcienter contrahens matrimonium cum hæretico, vel cohabitans habet contra ſe iam aliquam hæreſis præſumptionem, vt docet Farinacius *de hæreſi quæſt.* 190. *num.* 50. & vxor recipiens virum hæreticum, vt præſumptionem euadat, & ne tanquam fautrix hæreticorum puniatur, probare debet ſe non cauſa hæreſis, ſed affectu maritali eum recepiſſe, vt docet idem Farinacius *ibi quæſt.* 182. *num.* 150. *& ſequenti.* Imò volunt aliqui, non ſolùm poſſe ſed debere coniugē diuertere à coniuge hæretico, quos refert, & ſequitur Sanch. *vbi ſupra num.* 5. Hoc tamen ſi vniuerſaliter intelligatur, nimis durum eſt, quia ſæpe tot damna ex ſeparatione ſequi poſſunt, vt teneatur coniux Catholicus non diſcedere, ſed ad ea damna vitanda ſubire periculū aliquod proprium ex conuictu cum hæretico, quod cum diuina gratia ſuperare poteſt, v.g. ſi filij paruuli relinquendi ſint ſub cura, & educatione parentis hæretici, quorum ſpirituali ſaluti parens Catholicus conſulere debet, vt notauit Hurtado *dicta diſp.* 76. *n.* 225. Aliquando etiam, licèt non teneatur manere, poteſt tamen ex ſeparatione tale damnum pati, vt excuſetur à ſeparatione. Quod commune eſt in aliis materiis, in quibus agitur de vitando periculo etiam proximo alicuius peccati: poteſt enim contingere, & ſæpè contingit, vt propter graue damnum poſſit aliquis manere in periculo, & occaſione peccandi, licèt aliquando meliùs, & laudabiliter faceret eam deſerendo. Quod ergo in aliis materiis contingit, poteſt facilè in hac etiam contingere. Nam poteſt coniux catholicus pendere ab hæretico, quoad neceſſaria ad ſuſtentationem iuxta ſui ſtatus conditionem; poteſt etiam grauiter ferre, quod cogendus ſit caſtè viuere, & ab omni coniugij copula abſtinere, & alia eiuſmodi, quæ quidem, licèt poſſet laudabiliter contemnere, & tolerare, vt totiùs degeret, & longiùs ab omni hæreſis periculo, non videtur tamen ſemper ad hoc ſub peccato graui cogendus, vt ſignificat idem Hurtado *vbi ſuprà* §. 224.

46 Quæritur tertiò an poſtquam coniux hæreticus emēdatus eſt, debeat Catholicus ad eum redire, & eum recipere. Concedunt omnes, quando res eſt adhuc integra, hoc eſt, quando catholicus nondum ſtatum mutauit per tranſitum ad religionem: quando verò res non eſt integra, negant aliqui, quos affert Sanchez dicta *diſp.* 15. *n.* 14. quia adulter emendatus non debet recipi ab innocente, qui ab eo receſſit, etiamſi ſit emendatus. Hoc tamen exemplum probaret etiamſi Catholicus ſtatum non mutaſſet; nam adulter non debet recipi poſt emendationem ab innocente, qui adhuc ſtatum non mutauit. Quare communis, & vera ſententia Doctorum, quos affert, & ſequitur Sanchez *ibi num.* 13. vniuerſaliter aſſerit debere recipi hæreticum emendatum à coniuge Catholico, qui propria auctoritate diſceſſerat, vt conſtat ex cap. finali, de conuerſione coniugatorum, cuius hæc ſunt verba: *mulier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè conuolare.* Vbi requiritur ſentētia diuortij ab Eccleſia antea prolata, vt poſt viri pœnitentiam vxor poſſit ad religionem tranſire, & clariùs idem colligitur ex cap. *de illa* de diuortiis: cuius hæc ſunt verba: *De illa, quæ à viro ſuo labente in hæreſim, ipſius conſortium ſine iudicio Eccleſiæ declinauit, videtur nobis, quod mulier ei, cum reuerſus fuerit, eſt reddenda: quæ etiamſi reuerti noluerit compellatur: ſi verò iudicio Eccleſiæ ab eo receſſit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam.* Vbi vniuerſaliter dicitur reddenda vxor, nulla facta differentia inter eam, quæ iam tranſierat, vel non tranſierat ad religionem. Vnde infert idem Sanchez ibi, profeſſionem antea factam non præiudicare viro, ſed præiudicare vxori, vt non poſſit debitum coniugale petere, ſed ſolùm reddere, nec poſſit mortuo viro aliud matrimonium contrahere, vt in ſimili deciditur in c. *quid in* & cap. *placet*, de conuerſione coniugatorū, quod idem dicēdum eſſet, ſi coniux Catholicus ſacrum ordinem illo medio tēpore ſuſcepiſſet. Differentia verò inter adulterum, & hæreticum conſtabit ex dicēdis.

An poſtquam coniux hæreticus emēdatus eſt, debeat Catholicus ad eum redire, & eum recipere?

47 Quando verò coniux Catholicus præcedente Eccleſiæ iudicio diſceſſit, an poſt hæretici emendationem debeat eum recipere, non eſt eadem Doctorum ſententia. Aliqui enim primò dicunt ſemper hæreticum emendatum eſſe recipiendum à coniuge Catholico, quos affert Sanchez *vbi ſupra num.* 16. fundamentum ſumitur ex verbis Innocentij III. in cap. *quanto*, de diuortiis, vbi poſtquam reſpondit coniugem Catholicum, non poſſe viuente hæretico aliud matrimonium inire, quia matrimonium inter baptizatos initum eſt omnino indiſſolubile, atque hoc pacto impeditur fraus multorū, qui hæreſim ſimularent, vt matrimonia ſibi ingrata diſſoluerent, & facto ſecundo matrimonio ab hæreſi reſilirēt poſtea addidit hæc verba: *Per hanc ipſam reſponſionem illa ſoluitur quæſtio: verùm ad eum, qui ab hæreſi, vel infidelitate reuertitur, is qui permanſit in fide redire cogatur.* Videtur enim ſenſus ex antecedentibus eſſe, quod cogendus ſit reuerti, ne detur anſa hæreſim ſimulandi ad celebrandum diuortium.

Si coniux Catholicus præcedente Eccleſiæ iudicio diſceſſit, an poſt hæretici emendationem debeat eum recipere. Prima ſententia.

Ab hac ſententia parum diſtant alij, qui tunc ſolùm dicunt non eſſe cogendum Catholicum vt redeat, quando hæreticus non vnius, ſed plurium hæreſum damnatus fuerat, & iterati criminis: quo caſu poteſt biennio expectare, ad veram emendationem probandam, qua comprobata debet ad eum redire: non verò bene comprobata poterit ad religionem, vel ſacros ordines tranſire ita Henriquez *lib.* 2. *de matrimonio cap.* 17. *num.* 6. vbi alios affert, non tamen ſatis ad eorum mentem, vt notauit Sanchez *vbi ſuprà num.* 17. qui bene aduertit huius ſecundæ ſententiæ nullum apparere fundamentum.

Secunda ſententia.

48 Tertia ſententia docet, debere coniugem Catholicum ad coniugem emendatum redire, etiamſi iudicium Eccleſiæ præceſſerit, niſi velit ad religionem tranſire. Hanc tenent plurimi, quos affert idem Sanchez *ibi num.* 18. qui eam valde probabilem iudicat, ſicut etiam probabilem putat Hurtado, *dicta diſputatione* 76. §. 194. Hoc enim pacto conciliari videntur dicta illorum trium Pontificum, non quia vt aliqui volunt poſteriores correxerint ſtatuta priorum, ſed abſque vlla correctione: Nam Gregorius IX. in dicto *cap. mulier*, de conuerſione coniugatorum dixit, quod vxor Catholica ſeparata iudicio Eccleſiæ poſſit ad religionem tranſire, etiamſi coniux ad fidem rediret. Vrbanus III. in dicto cap. *de illa*, dixit ſolum ſeparatam iudicio Eccleſiæ non eſſe

Tertia ſententia.

com

compellendam ad virum conuerſum redire, quia nimirum non poterat prohiberi ab ingreſſu religionis, ad quam habebat ius. Denique Innocentius III. in dicto cap. *quanto* qui medius fuit inter Vrbanum III. qui præceſſerat, & Gregorium IX. qui poſtea ſubſequutus fuit, neutri contradixit, ſed ſolùm ſignificauit in genere eſſe compellendam, vt rediret ad virum, non tamen vetuit religionis ingreſſum. Meliùs meo iudicio probari poſſet hæc ſententia, quia in dubio in iis, quæ ſpectant ad ius poſitiuum, ſtandum eſt decretis poſterioribus: cùm ergo Gregorius IX. fuerit vltimus, & ipſe in dicto cap. *mulier* expreſsè dixerit poſſe vxorem tranſire ad religionem, quando iudicio Eccleſiæ ab hæretico diſceſſit, huic ſtandum erit, etiamſi Innocentius III. contrarium antea ſignificaſſet. Rurſus licèt Vrbanus III. in dicto cap. *de illa* vniuerſaliter ſignificaſſet, non eſſe vxorem illam cogendam redire ad virum, quando iudicio Eccleſiæ ob hæreſim ab eo diſceſſit: cùm tamen poſtea Innocentius III. in dicto cap. *quanto* vniuerſaliter etiam contrarium ſignificauerit, huic ſtandum erit, niſi in caſu poſtea à Gregorio IX. excepto de ingreſſu religionis.

49 *Quarta ſententia ſatis communis.* Eſt tamen quarta ſententia ſatis communis, quam perſpicuam, & veriſſimam eſſe dicit Baſilius Pontius *lib. 9. de matrim. cap. 32. num. 3.* quæ docet, quamuis coniux propria auctoritate diſcedens, debeat ad coniugem conuerſum redire; ſecus tamen ſi iudicio Eccleſiæ interueniente, & hoc ſiue velit religionem ingredi, ſiue in ſæculo ſeparatus remanere. Hanc tenent plures antiquiores, & recentiores Theologi, & Canoniſtæ, quos refert, & ſequitur Sanchez *dicta diſp. 15. num. 19.* Hurtado *vbi ſupra* §. 201. & alij, quæ etiam mihi magis placet.

Probatur primò quia legum correctio, quantùm fieri poteſt, vitanda eſt, nec facilè credendum Pontifices illos toties breui tempore in hoc puncto diuerſa ſtatuiſſe. Difficile autem eſt retenta tertia ſententia, eos ita conciliare, vt idem omnes ſenſerint. Si enim contendas Innocentium, & Gregorium extra vnum caſum religionis, voluiſſe vxorem redire debere ad virum ab hæreſi conuerſum, non apparet, quomodo non reuocauerint facultatem vniuerſalem ab Vrbano III. commemoratam, vt mulier, quæ præcedente iudicio Eccleſiæ ab hæretico diſceſſerat, nunquam compelleretur ad ipſum etiam ad fidem conuerſum reuerti, nec ipſum ad ſe venientem recipere, vbi ex contextu apertè conſtat non loqui de ea, quæ vellet religionem ingredi, ſed quæ nollet in domum ſuam virum ab hæreſi conuerſum, & reuertentem recipere.

50 Quòd verò poſteriores Pontifices non intenderint moderari, aut ex parte reuocare facultatem ab Vrbano III. commemoratam, & aſſertam diuortij perpetui: probari poteſt ſecundò, quia ſi hoc intendiſſet Innocentius III. in dicto cap. *quanto*, ſicut ibi meminit decretalis Cœleſtini Antiquæ, cuius ſententiæ dicit ſe diſſentire quoad diſſolutionem vinculi: ſic etiam meminiſſet Decretalis Vrbani III. declarantis facultatem generalem ad diuortium perpetuum, quam facultatem maiori ex parte reuocare valebat. Quod tamen Innocentius non fecit, nec verbum de illa doctrina appoſuit, ſed verbis generalibus dixit, ex principiis poſitis colligi poſſe, quid dicendum de recipiendo hæretico conuerſo à coniuge fideli, quæ verba non ſufficerent ad reuocanda decreta prædeceſſorum expreſſa, vt conſtat ex praxi, qua eiuſmodi decreta non per conſequentias, ſed formaliter, & expreſsè reuocari ſolent. Notandus obiter grauis lapſus Rebelli *de obligat. iuſt. 2. part. lib. 2. quæſt. 18. ſect. 4. in principio*, vbi dicit Auctorem illius capitis *quanto*, fuiſſe Alexandrum III. qui prior fuit Vrbano III. & ideo decretum Alexandri declaratum fuiſſe poſtea ab Vrbano III. in dicto c. *de illa*: errauit ergo putans Auctorem fuiſſe Alexandrum III. cùm fuerit Innocentius III. poſterior Vrbano III. & ex illo errore concluſiones falſas intulit in explicanda horum Pontificum mente.

Tertiò probari poteſt ratione, quia reuocatio illa in eo ſenſu non eſſet rationi ſatis conſona: nam relicta eſſet coniugi Catholico facultas ad id quod plus, & difficilius eſſet, & ablata eſſet ad id, quod minus, & facilius erat: nimirum eſſet ablata facultas ad viuendum ſeorſim à coniuge in domo ſeparata, & relicta eſſet ad mutandum ſtatum per profeſſionem religioſam, quod multò plus eſt; Nam coniux habens copulam cum conſanguinea ſui coniugis priuatur iure petendi debitum, atque adeo coniux poteſt ei non reddere, ſed thorum ſeparare: non tamen poteſt ingredi religionem ſine conſenſu coniugis, aut niſi coniux etiam ſtatum mutet. Et certè in caſu noſtro multò plus præiudicat coniugi hæretico conuerſo, quod eo inuito poſſit coniux Catholicus religionem profiteri, quàm quod poſſit quoad thorum, & habitationem ſeparari. Nam profeſſione religioſa ſemel emiſſa, præciſa eſt omnis ſpes alteri coniugi, qui debet manere incapax alterius matrimonij, dum coniux religioſus viuit, & ſine ſpe reconciliationis. Quando verò ſinguli in ſæculo ſeorſim manent, ſemper poteſt eſſe ſpes reconciliationis, ad quam promerendam, & obtinendam poteſt coniux conuerſus continuò aſpirare. Faciliùs ergo poſſet relinqui coniugi Catholico facultas ad manendum ſeorſim in ſæculo, quàm ad præcidendam radicitus ſpem totam ſuo coniugi per profeſſionem religioſam. 51

Dicet aliquis, coniux etiam poteſt poſt matrimonium ratum, & non conſummatum fieri religioſus, & tamen non poteſt manens in ſæculo ſeparari à ſuo coniuge; non ergo mirum, quod hoc ipſum concederetur coniugi Catholico poſt iudicium Eccleſiæ. Reſpondeo eſſe magnum diſcrimen: nam in primo caſu per profeſſionem religioſam, diſſoluitur matrimonium quoad vinculum; quare facultas illa multò minùs grauis eſt alteri coniugi, cùm maneat liber ad contrahendum aliud matrimonium, quàm ſi manente vinculo, poſſet fieri ſeparatio quoad thorum eo inuito: non ergo datur facultas ad aliquid plus, & ad difficilius, ſed ad aliquid minus, & quod minus præiudicat alteri coniugi: at in caſu noſtro vinculum remaneret integrum, & ablata eſſet omnis ſpes coniugi conuerſo obtinendæ reconciliationis quoad thorum, quod quidem multò magis durum eſſet ipſi, quàm ſi coniux Catholicus remaneret in ſæculo ſeparatus. Cùm ergo tota hæc facultas coniugis Catholici, ſit in pœnam hæretici, non eſſet rationi cõſonum, quod mitigaretur hæc pœna, quoad id, quod minus torquet, & relinqueretur quoad id, quod magis torquet: imò non ſolùm relinqueretur, ſed etiam augeretur pœna: ſi enim 52

coniux Catholicus non poſſet ſeparari ſine profeſſione religioſa, eligeret ſæpius hanc profeſſionem, ne ad coniugem cogeretur redire, quam tamen profeſſionem non eligeret, ſi poſſet liberè in ſæculo ſeparatus manere: quod totum redundaret in grauiorem conuerſi coniugis pœnam, cui melius eſſet, quòd Catholicus poſſet manere in ſæculo ſeparatus, quàm quod non poſſet, cùm ex illa neceſſitate ad profeſſionem religioſam priuaretur ſæpius coniux conuerſus ſpe reconciliationis ad thorum, qua ſpe, & quidem ſatis probabili poſſet interim ſuam ſolitudinem faciliùs tolerare.

53 Quartò probant aliqui; quia hæc facultas vniuerſalis in coniuge Catholico videtur fundata aliquo modo in iure, quatenus in iure fideles abſoluuntur ab omni debito infidelitatis, & obſequij hæreticis damnatis debiti, vt conſtat ex cap. finali, de hæreticis (non lib. 6. vt citat Sanchez *vbi ſuprà, num. 19.*) vbi omnes ab eiuſmodi debitis ipſo facto abſoluuntur, ſub qua generalitate videtur etiam hoc debitum comprehendi. Hæc tamen fortaſſe non eſt ratio ſatis efficax.

Denique probari poteſt ſolutione fundamenti contrarij, quod totum deſumebatur ex decretis Innocentij III. & Gregorij IX. ſuprà relatis. Et in primis Innocentius III. in dicto cap. *Quanto*, non videtur contrarium aſſeruiſſe. Omiſſis autem alijs ſolutionibus dicimus, Innocentium in illis verbis generalibus nihil determinaſſe, ſed ſolùm dixiſſe, poſſe ex doctrina à ſe ibi tradita decerni an coniux Catholicus redire cogatur ad coniugem ab infidelitate conuerſum. Præmiſerat enim contra Cæleſtini opinionem per hæreſim non diſſolui quoad vinculum matrimonium inter baptizatos celebratum, nec eos poſſe poſtea alia matrimonia inire: ex qua reſponſione dicit colligi, quid dicendum ſit in ea quæſtione, an coniugi conuerſo reddenda ſit vxor Catholica: quod veriſſimum eſt. Nam ex illo principio, quod ſcilicet matrimonium indiſſolubile ſit quoad vinculum, pendet magna ex parte deciſio huius alterius quæſtionis. Conſequenter enim dicendum eſt, coniugem Catholicum non potuiſſe aliud matrimonium celebrare, ſed vel rediturum ad priorem coniugem, vel cælibem manſurum. Rurſus ex eodem principio ſequitur, quòd coniux Catholicus non potuit propria auctoritate in perpetuum diſcedere; cùm enim maneat vinculum coniugij, tenetur ceſſante cauſa hæreſis, ob quam potuit iuſtè diſcedere, redire ad coniugem conuerſum. Cum hoc tamen ſtat, quòd ſi non propria auctoritate, ſed Eccleſiæ iudicio diſceſſit, poſſit non redire, quia Eccleſia in pœnam potuit iuſtè priuare hæreticum iure repetendi, & cogendi coniugem, ſicut poteſt eum alijs grauioribus pœnis punire, & ſicut ob copulam cum conſanguineis coniugis habitam, priuat perpetuò eum, ſtante etiam vinculo matrimonij, iure petendi debitum coniugale.

54 Vnde infertur primò ratio diſcriminis, cur diſcedens auctoritate propria teneatur poſtea redire ad coniugem conuerſum, non verò qui iudicio Eccleſiæ diſceſſit. Quia nimirum diſcedens auctoritate propria vſus eſt iure naturæ ad vitandum periculum imminens ex conſortio hæretici; quo periculo ceſſante, ceſſat ius ad ſeparationem. Quando verò intercedit iudicium Eccleſiæ, ſeparatio eſt pœna impoſita ab Eccleſia, quæ priuat hæreticum iure repetendi coniugem, pœna autem non ceſſat etiam ceſſante peccato, ſed adhuc poſt conuerſionem punitur iuſtè peccator ob hæreſim præteritam.

Cur coniux diſcedens auctoritate propria teneatur poſtea redire ad coniugem conuerſum, non verò qui iudicio Eccleſiæ diſceſſit.

Infertur Secundò, differentia inter adulterum, & hæreticum: nam coniux innocens diſcedens etiam propria auctoritate ab adultero, non cogitur ad eum etiam emendatum redire: Catholicus verò propria auctoritate diſcedens ab hæretico, tenetur redire ad ipſum conuerſum, & emendatum. Ratio autem differentiæ, omiſſis alijs, hæc eſt, quòd hæreſis ſolùm dat ius ſeparationis ratione periculi, quare ceſſante periculo ceſſat ius: adulterium verò non dat ius ratione periculi ſed quia frangenti fidem fides ſeruari non debet; cùm autem fieri non poſſit, quod adulter fidem coniugi non violauerit, neceſſe eſt, quod maneat innocenti ius perpetuum ad non ſeruandam fidem in cohabitatione, & thoro promiſſis. 55

Differentia inter adulterum, & hæreticum.

Hac tamen occaſione quæri poteſt quartò, an ſicut Eccleſia poteſt hæretico conuerſo, & emendato remittere poſtea pœnas alias, quas per ſententiam incurrit, ſic etiam poſſit remittere hanc pœnam atque adeo cogere Catholicum coniugem, vt ad ipſum redeat etiamſi iudicium Eccleſiæ præceſſerit de ſeparatione perpetua: de qua quæſtione nihil apud Auctores inuenio. Videtur autem ex proximè dictis ſequi, quòd poſſit hæc pœna remitti, & conſequenter coniux Catholicus poſſit poſtea cogi ad coniugem conuerſum redire, quia cùm ex ſe non haberet ius diuertendi in perpetuum, ſed ſolùm hæreticus priuatus eſſet iure repetendi coniugem in pœnam ſui delicti, conſequens eſt, vt condonata hac pœna, recuperet ius illud repetendi coniugem, atque adeo coniux Catholicus, non habeat exceptionem, qua excuſetur à reditu. Confirmarique poteſt, quia ſimiliter propter copulam cum conſanguineis coniugis priuatur coniux inceſtuoſus iure petendi debitum, & conſequenter alter coniux poteſt ei petenti negare, & ſeparare ſe quoad thorum: ſi tamen inceſtuoſus diſpenſetur, vt poſſit petere, & condonetur ei pœna illa, eo ipſo alter coniux perdit ius negandi, & tenetur petenti reddere debitum, vt fatetur Sanchez *lib. 9. de matrim. Diſp. 6. num.* 10. Idem ergo erit in caſu noſtro condonata hæretico conuerſo pœna, quæ ſola dabat ius coniugi Catholico negandi reditum ad coniugem poſt iudicium Eccleſiæ. 56

An Eccleſia poſſit cogere Catholicum coniugem, vt ad conuerſum redeat, etiamſi iudicium Eccleſiæ præceſſerit de ſeparatione perpetua.

Aliunde tamen videtur non poſſe poſt iudicium Eccleſiæ condonari hanc pœnam coniugi hæretico in præiudicium coniugis Catholici, qui iam videtur ius acquiſiuiſſe ad diuortium perpetuum, nec videtur poſſe hoc ius ſemel acquiſitum ab eo auferri, Ad quod eſt optimum exemplum in ſeruis hæreticis, qui in pœnam domini, liberi fiunt ſtatim poſt declarationem hæretici à iudice factam: ſi verò poſtea beneficio Principis hæreticus conuerſus in integrum reſtituatur, & condonetur ei omnis pœna, non ideo ſerui illi liberi iam facti redeunt ad priſtinam ſeruitutem; quia libertas ſemel acquiſita auferri non debet, vt cum Molina tom. 1. *de Iuſtit. diſp.* 40. Penna, & Simancas docet Thomas Sanchez *lib. 2. in Decal. cap.* 34. *numero* 12. ſimiliter ergo coniux Catholicus, qui liber ſit ab obligatione cohabitationis, & thori poſt declarationem iudicis, non debet hac libertate iam ſemel acquiſita priuari, etiamſi coniux in priſtinum ſtatum Principis beneficio reſtituatur, & 57

pœnæ

pœnæ omnes ei condonentur. Ad quod poteſt etiam deſeruire exemplum filij, qui per hæreſim patris iuridicè declaratam exit ab eius poteſtate fitque ſui iuris: ſi autem pater poſtea Principis beneficio reſtituatur, & liberetur à pœnis, non ideo filius debet recidere in patriam poteſtatem à qua ſemel liberatus fuerat.

58 Ego huic ſecundæ parti magis aſſentior, cuius exempla aptiora, & ſimiliora videntur. Ad exemplum verò in contrarium adductum illius, qui diſpenſatione obtenta poteſt debitum coniugale petere, & coniux debet ei reddere non obſtante copula cum conſanguineis ſuis præcedente, reſponderi poteſt differentiam eſſe, quòd in eo caſu impedimentum petendi debitum totum ſe tenet ex parte cõiugis inceſtuoſi, qui ob affinitatem contractam impeditur à petenda copula, licèt conſequenter poſſit coniux innocens illam negare, cui quidem Eccleſia nullum ius concedit ad negandum, ſed ipſo facto, & ex natura rei, eo quod alter non habeat ius petendi, poteſt ei negári, quod ſine iure petit. Impedimentum autem affinitatis etiam ante matrimonium contracta auferri bene poteſt ab Eccleſia per diſpenſationem inuito etiam vno ex contrahentibus, quare non minùs poterit auferri impedimentum affinitatis contractæ poſt ipſum matrimonium, & conſequenter auferuntur eius effectus, quorum vnus erat, quòd coniux innocens negare poſſet copulam, quæ ſine vllo iure propter impedimentum non ablatum ab ipſo peteretur. At verò in caſu noſtro ius ad ſeparationem, & diuortium perpetuum nõ conſequenter, ſed immediatè tribuitur coniugi Catholico ab Eccleſia in pœnam hæreſis: ſicut ſeruis conceditur immediatè libertas ob hæreſim domini: neque enim illa libertas eſt effectus procedens ex aliquo impedimento tenente ſe ex parte domini, ſed eſt beneficium propriè ſeruis conceſſum in odium domini, quod beneficium ſemel ſeruo conceſſum non poteſt ab eo inuito auferri, ſimiliter in caſu noſtro coniugi Catholico immediatè, & non conſequenter conceditur facultas diuertendi in perpetuum, quæ facultas, & quaſi libertas à debito cohabitationis, & thori ſemel ei conceſſa non poteſt ab eo inuito auferri; quia id quod noſtrum ſemel eſt, ſine facto noſtro auferri à nobis non poteſt, iuxta vulgarem iuris regulam.

59 Confirmatur, & explicatur primò hæc differentia exemplo excommunicationis, quæ priuat excommunicatum iure agendi in iudicio, atque ideo aduerſarius poteſt eum exceptione repellere, vt conſtat ex cap. 1. de exceptionibus in 6. & tamen quia hæc facultas repellendi non cõceditur aduerſario immediatè, ſed eſt effectus natura ſua conſequens ex impedimento tenente ſe ex parte actoris, qui ob excommunicationem non habet ius agendi in iudicio; hinc fit vt inuito aduerſario poſſit totum illud impedimentum per abſolutionem auferri, & conſequenter aduerſarius non habet ampliùs facultatem illum repellendi. Sic ergo ſe habet impedimentum ex copula illa inceſtuoſa, quod totum ſe tenet ex parte coniugis inceſtuoſi, & ideo poteſt inuito altero coniuge innocente auferri.

Confirmatur ſecundò quia impedimentum coniugis inceſtuoſi ex copula cum cõſanguineis coniugis poſt matrimonium ortum non poteſt per conditionem coniugis innocentis condonari, itaut poſtea poſſit coniux inceſtuoſus liberè debitum petere; ſed debet per ſolam diſpenſationem auferri: cùm tamen ius ad diuortium, quod coniux Catholicus poſt iudicium Eccleſiæ habet, vt diuertat ab hæretico etiam conuerſo in perpetuum, poſſit per ipſius coniugis Catholici condonationem auferri. Quæ differentia oritur ſolùm ex eo quod impedimentum primum ita ſit pœna, vt non imponatur in fauorem coniugis innocentis, ſed in meram pœnam inceſtuoſi, licèt conſequẽter innocens habeat facultatem negandi copulam; at verò ius ad diuortium ab hæretico ita eſt pœna, vt ſit etiam fauor Catholico conceſſus, vt notauit Sanchez dicto lib. 10. diſp. 15. num. 16. vbi obiter hanc noſtram ſententiam ſignificauit dicens de hoc iure ad diuortium: *Vnde ipſo Catholico inuito nequit id impedimentum tolli*: quia nimirum fauor ei immediatè conceſſus non poteſt ipſo inuito ab eo per diſpenſationem auferri.

Quæritur quintò, qualis Eccleſiæ ſententia deſideretur ad hoc ius diuortij perpetui, an ſcilicet ſententia diuortij expreſſa, an verò ſufficiat ſententia declarans coniugem hæreticum, & an ſufficiat ſententia declarans fuiſſe hæreticum, an verò requiratur ſententia declarãs eſſe adhoc hæreticum impœnitentem, & non reconciliatum. 60 *Qualis Eccleſia ſententia deſideretur ad ius diuortij perpetui.*

Prima ſententia eſt Durandi *in 4. diſt. 39. diſp. vnica, propoſitione* 13. dicentis, ſufficere ſi hæreticus in abſentia damnetur, & eius ſtatua comburatur; ſecus ſi per inquiſitores reconciliatus ſit. Ab hac ſententia parum diſtat Rebellus 2. *part. de oblig. inſtit. lib. 2. quæſt.* 18. *num.* 5. *& ſeqq.* qui docet, ſi vxore directè agente ad ſeparationem ob cauſam hæreſis, lata ſit ab Eccleſia ſententia diuortij, non teneri poſtea vxorem ad recipiendum virum reconciliatum, & emendatum, ſi vxor velit ingredi religionem, iuxta id quod deciditur in dicto cap. *de illa.* Si verò non præceſſit ſententia directa diuortij, ſed condemnatio hæretici, vt pertinacis, licèt non ſit improbabile, quòd poſſit etiam tunc vxor religionem ingredi; verius tamen eſſe, viro poſtea reconciliato reddendam eſſe vxorem, ſaltem ſi non fecerit profeſſionem in religione: ſi verò eam fecerit, poſſit in foro conſcientiæ vxorem non reddere, in foro tamen externo reddendam eſſe viro reſipiſcenti, quoties ſententia de diuortio non præceſſit. Si verò vxori conſtet coniugem non eſſe emendatum, poterit, ſi damnum ſpirituale ſibi ab eius conſortio timeat, ad eum non redire, quantumuis ab Eccleſia redire cogatur. Vnde tandem *ſectione* 3. concludit, quando vir per ſententiam declaratur fuiſſe hæreticus, ſed iam nunc emendatus, & ideo publicè reconciliatur, cogendam eſſe vxorem in vtroque foro ad illum recipiendum, nec poſſe ingredi religionem & in vniuerſum quoties diuortij ſententia expreſſe, non præceſſit, debere reddi vxorem viro reſipiſcenti: præcedente tamen diuortij ſententia ob hæreſim poſſe vxorem religionem ingredi: quod ſi velit in ſæculo manere reddendum eſſe coniugi, quoties reſipuerit. Hæc Rebellus loco citato. *Prima ſententia.*

Alij plures communiter docent, ſufficere iudicium Eccleſiæ, quo declaratur coniux hæreſim contraxiſſe, etiamſi ſpecialiter non declaret, facultatem diuortij alteri coniugi competere, quo iudicio poſito, etiamſi hæreticus reſipiſcens reconcilietur Eccleſiæ, coniux Catholicus poteſt ad eum nunquam redire. Ita plures, quos affert, 61 *Sententia communis.*

& ſequitur Sanchez *dicta diſp.*15. *num.*20. Baſilios Pontius *dicto lib.*9.*cap.*12.*num.*3. Hurtado *dicta diſp.*76.§.206. & alij, quos afferunt.

Probant verò ſufficere, quod coniux declaretur ab Eccleſia hæreticus, licèt non declaretur impœnitens, ſed ob pœnitentiam ad reconciliationem admittatur. Quia ſicut aliæ pœnæ hæreticis impoſitæ non requirunt impœnitentiam, nec per pœnitentiam ſubſequentem auferuntur, ſed incurruntur eo ipſo, quòd aliquis hæreſis damnetur; ita dicendum videtur de hac pœna, ad quam decreta ſuprà allegata nihil aliud petunt, niſi vt coniux propter coniugis hæreſim iudicio Eccleſiæ ſeparetur, & eo ipſo dicunt, non eſſe coniugi reddendum, poſtquam ad fidem reuerſus fuerit.

62 Obiicit primò Rebellus *vbi ſuprà num.*10. *§ prima ratio*, quia iudices, & inquiſitores, quando hæreticum pœnitentem puniunt, non intendunt imponere hanc pœnam perpetui diuortij, imò contendunt, vt à ſuo coniuge beneuolè recipiatur, prout dicit in Luſitania fieri. Reſponderi poſſet, imò hinc poſſe argui coniugem Catholicum habere ius ad diuortium, ſiquidem contendunt iudices in gratiam pœnitentis ab eo impetrare, ne iure ſuo vtatur, ſed coniugem reconciliatum beneuolè recipiat.

Obiectio 1.

Obiectio 2. Obiicit ſecundò *ibidem*, quia ſi Eccleſia hoc intenderet, ſepareret coniuges fideles, poſtquam infideles eſſe deſierunt, atque adeo ceſſante iam omnino cauſa ſeparationis, quod iniquum eſſe conſtat. Reſponderi poſſet ex decretis ſuprà allegatis conſtare, quod Eccleſia in odium hæreſis concedere velit coniugi Catholico ius, vt ſi iudicio Eccleſiæ diſceſſit, non redeat ad coniugem, etiamſi conuertatur ad fidem. Nec hoc iniquum eſt, quia ſicut confiſcationem bonorum, & alias pœnas perpetuò ſuſtinet hæreticus, etiamſi conuertatur, & reconcilietur; poteſt etiam hanc pœnam diuortij ſuſtinere, præſertim cùm hæc poſſit à coniuge poſtea condonari, aliæ verò pœnæ non ita facilè poſſint auferri. Eſt etiam congruentia ex parte coniugis Catholici, cui durum eſſet, ſi cogeretur poſtea ad coniugem infamem, & damnatum redire, vt apud eum manens fieret etiam particeps infamiæ: quare meritò hoc totum beneuolentiæ coniugis relinquitur.

63 Obiicit tertiò §. *ſequenti*, quia hæc facultas
Obiectio 3. perpetua cederet in præiudicium fidei: nam ſi vterque coniux eſſet hæreticus contingeret, quòd coniux nondum deprehenſus minitaretur alteri iam comprehenſo diuortium, ſi eum apud iudices manifeſtaret, vnde occultarentur hoc metu multi hæretici. Reſponderi poſſet, quidquid ſit, an ius diuortij competat hæretico aduersùs hæreticum, de quo poſtea, caſum eſſe non moralem, ſed metaphyſicum, cùm nunquam hæ minæ fuerint intentatæ, nec quidem moraliter intentari poſſe, cùm non pateat aditus ad coniugem carceratum, vt coniux liber hoc ei dicat, nec deeſſent alia mala, quibus poſſet eum deterrere ab ipſo detegendo, etiamſi non poſſit minari diuortium.

An ius diuortij competat hæretico aduerſus hæreticum remiſſiue?

64 Vt tamen verum fatear, mihi adhoc ſatis probabile eſt, ſicut coniux non poteſt propria auctoritate recedere à coniuge, poſtquam iam eſt conuerſus; ſic nec poſſe petere diuortium iudicio Eccleſiæ, niſi id petat, quando adhuc coniux eſt hæreticus. Fateor cum Sanchez, & aliis, diuortio hoc ſemel conceſſo, non eſſe cogendum coniugẽ vt redeat poſtea ad coniugem, quando conuertitur: puto tamen non poſſe peti nec dari hoc diuortium, niſi quando coniux in hæreſi, vel infidelitate adhuc manet. Nam decreta omnia ſupra adducta, ex quibus ius ad hoc diuortium, & eius perpetuitatem habemus, loquuntur planè de vxore, quæ à viro iudicio Eccleſiæ receſſit ob hæreſim, in qua adhuc maritus permanebat. Sic loquitur Vrbanus III. in dicto cap. *de illa*, ſupponit enim vxorem ſeparatam iudicio Eccleſiæ ab hæretico, & ideo non eſſe illi reddendam, quando poſtea conuertatur. Si ergo poſtea conuertitur, antea hæreticus adhuc erat tempore ſeparationis; eodem modo loquitur Gregorius IX. in dicto cap. *mulier*, de conuerſione coniugatorum, dum dicit, poſſe inuito viro, qui ab infidelitate reuertitur, fieri religioſam vxorem; quæ antea ab eo fuerat iudicio Eccleſiæ ob infidelitatem ſeparata: fuerat ergo ſeparata ob infidelitatem adhuc perſeuerantem tempore ſeparationis; ſiquidem poſtea ſequuta fuit mariti conuerſio. Nec habemus textum, in quo ſeparatio concedenda dicatur ob hæreſim præteritam, quare non video, quo fundamento hanc pœnam adſtruere poſſimus, quam nullo iure videmus induci, niſi durante adhuc coniugis infidelitate. Aliunde etiam concedenda viderentur abſurda aliqua, & contra totius Eccleſiæ praxim: ſi enim in Germania nunc duo coniuges hæretici Eccleſiæ reconcilientur, quis credat ſi vir triduo ante vxorem reconciliatus fuit poſſe poſtquam vxor etiam reconciliata eſt, petere diuortium ab ea, eo quod in hæreſi permanſerit triduo poſt viri conuerſionem. Hoc certè inauditum eſt, & meritò petitio illa irridebitur. Non ergo ſufficit hæreſis præterita ad hoc diuortium intentandum, nec id vſpiam in iure inuenitur conceſſum. Vnde meritò hanc ſententiam expreſsè tradiderunt Ioan. Andræas *in dicto cap. finali de conuerſ. coniugat. num.* x. & Ancharanus *ibid. num.*4.

Sententia Auctoris circa prædicta.

65 Maior difficultas eſſe poteſt, an ad hoc diuortium perpetuum ſufficiat ſententia ſuper crimine, quin explicè feratur ſuper diuortio. Et quidem licèt opinio ſuprà adducta, quòd ſufficiat ſententia lata ſuper crimine probabilis ſit; mihi tamen magis placet, quod requiratur ſententia prolata ſuper ipſo diuortio. Ratio autem eſt, quia quamuis pœnæ aliquæ ſint, quæ vt incurrantur, & exequutioni mandentur, non ſit neceſſe quòd Iudex eas pœnas imponat, quia impoſitæ ſunt à lege, ita vt non ſit in poteſtate iudicis eas impedire, ſed eo ipſo quod Iudex condemnat reum talis criminis pœnæ cenſentur impoſitæ à lege iure ipſo ſine altera ſententia: aliæ tamen ſunt pœnæ deſignatæ quidem à lege, ſed ita vt requiratur ſententia iudicis eas pœnas imponentis, vt cum aliis probat, & explicat Thomas Sanchez *lib.*2. *in Decal. cap.*22.*num.*27. vbi notat, prioris generis eſſe pœnam confiſcationis bonorum, quando *ipſo facto*, vel *ipſo iure* per legem imponitur, iuxta id quod dicitur in cap. *cùm ſecundùm leges* de hæreticis in ſexto, vbi ita ſtatuitur: *confiſcationis exequutio non fiat, donec ſententia fuerit promulgata ſuper crimine.* Requiritur ergo, & ſufficit ſententia ſuper crimine hæreſis, vt confiſcationis pœna exequutioni mandetur, quamuis ſententia nihil explicitè de confiſcatione dixiſſet. Quo ſuppoſito, verius videtur pœnam diuortij perpetui non eſſe prioris gene-

An ad hoc diuortium perpetuum ſufficiat ſententia ſuper crimine, quin explicitè feratur ſuper diuortio.

ris

tis, ſed poſterioris, & requiri iudicis ſententiam de ipſo diuortio, vt poſſit contra hæreticum exequutioni mandari. Nam decreta, ex quibus hæc pœna colligitur, ſunt dictum caput, *de illa*, & dictum cap. *mulier*, in quibus ſi eorum verba conſiderentur, videtur exigi non ſolum iudicium Eccleſiæ circa hæreſim, ſed etiam circa ſeparationem, ſeu diuortium. Nam in dicto cap. *de illa*, Vrbanus III. dixit reddendam eſſe viro conuerſo vxorem, quæ ſine iudicio Eccleſiæ ab eo receſſit: & ſtatim addit: *Si verò iudicio Eccleſiæ ab eo receſſit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendum.* Quæ verba intelligenda videntur in ſenſu formali de iudicio Eccleſiæ iudicantis poſſe recedere à viro: nam facere aliquid ex conſilio, vel iudicio Petri, eſt Petrum conſuluiſſe, vel iudicaſſe vt fierer: recedere ergo iudicio Eccleſiæ, eſt quod Eccleſia iudicauerit poſſe recedere. Quem ſenſum magis explicuit Gregorius IX. in dicto cap. *mulier*, vbi ſic ait: *mulier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè conuolare.* Vbi exigitur quod Eccleſia ipſa ſeparationem fecerit, quod propriè non fit, quando ſola hæreſis declaratur, nec ſine violentia, & impropríetate poſſunt ea verba aliuo ſenſum admittere: Cum ergo non habeamus aliunde hanc pœnam diuortij perpetui, niſi ex iis decretis, in quibus tamen non exigitur ſola ſententia de crimine, vt factum fuerat circa pœnam confiſcationis, ſed iudicium de diuortio, & ſeparatione, & nuſquam hæc pœna *ipſo facto*, aut *ipſo iure* lege aliqua imponatur, non eſt cur dicamus, ſufficere ſententiam de crimine, nec opus eſſe, quòd à iudice Eccleſiaſtico ſententia etiam diuortij proferatur.

66 Quæri tamen poteſt ſextò, an coniux poſſit hoc diuortium perpetuum apud iudicem petere, quando coniux non in publico, ſed ſecreto pœnitentiam ab inquiſitoribus accepit, & ab hæreſi reconciliatus fuit. Affirmant Sanchez *dicto lib.* 10. *de matrim. diſp.* 15. *num.* 20. *in fine*, & Hurtado *dicta diſp.* 76. §. 16. quia ſiue in publico, ſiue in occulto, iam præcenſit iudicium Eccleſiæ, quod ſufficit ad perpetuum diuortium. Negant tamen id ſufficere. Rebellus *vbi ſuprà ſect.* 3. & Barboſa apud Sanchez *loco proximè citato*, vbi fatetur huic etiam ſententiæ fauere Sotum ibidem adductum.

An coniux poſſit diuortiũ perpetuum apud iudicem petere quãdo coniux nõ in publico, ſed ſecretò ab hæreſi reconciliatus eſt?

Hæc quæſtio videtur ex parte à præcedenti quæſtione pendere. Qui enim dicunt, ſufficere ad diuortium perpetuum, quòd præcedat iudicium Eccleſiæ de hæreſis crimine, conſequenter dicent, ſufficere, etiamſi non in publico, ſed ſecretò ſententia proferatur; quia iam præcedit verè iudicium Eccleſiæ. Suppoſita tamen ſententia, quam magis probauimus, quòd requiratur etiam Eccleſiæ iudicium circa diuortium, & ſeparationem, poſſet magis dubitari, an reconciliato coniuge poſt ſententiam ſecretam poſſit alter coniux vti iure ſuo, & petere diuortium, & an debeat iudicio Eccleſiæ id concedi. Videtur enim, id fore contra intentionem iudicum, qui ideo noluerunt in publico reum reconciliare, quia voluerunt eius famæ, & exiſtimationi conſulere, dum ſententia in occulto profertur, & pœnitentia ſecreta imponitur. Id autem totum fruſtra fieret, ſi poſſet coniux obtinere diuortium legitimum intuitu illius ſententiæ, & reconciliationis ſecretæ: nam eo ipſo publicaretur ſententia, & condemnatio præcedens; quod confirmari poteſt, quia confiſcatio etiam bonorum eſt pœna magis annexa hæreſi, & ad quam exequendam ſufficit declaratio criminis, vt ex cap. *cum ſecundum leges*, de hæreticis in 6. ſuprà vidimus; & tamen hæc ipſa pœna non mandatur aliquando exequutioni contra hæreticum, cui pœnitentia per ſecretam ſententiam imponitur, vt videntur ſentire plures, quos affert Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 5. *punct.* 24. *n.* 2. multò ergo minus debet exequutioni mandari pœna diuortij, ad quam noua ſententia circa ſeparationem, & diuortium requiritur.

Ego tamen in primis puto, ſequendo ſententiam dicentem poſſe intentari hoc diuortium, etiam poſt reconciliationem, & ob hæreſim præteritam dicendum eſſe, ſi verè ſententia condemnatoria circa hæreſim præceſſit, poſſe alterum coniugem diuortium petere, nec id poſſe à iudice Eccleſiaſtico negari, excepto ſemper Summo Pontifice, qui pœnam remittere poteſt. Nam decreta Pontificum, vt vidimus, eam pœnam ſtatuunt, & quidem in fauorem coniugis Catholici, qui eo ipſo habet ius petendi, vt iudicio Eccleſiæ declaretur id, quod ei de iure competit, nec poteſt iudex inferior pœnam lege ſtatutam in fauorem tertij ei non applicare requiſitus ab eo cuius intereſt: cùm ergo iam conſtet de crimine per ſententiam, non poteſt iudex negare id, quod coniux iure ſuo petit, iuxta facultatem, & ius lege ſibi conceſſum. Nec obſtat, eo pacto poſſe diuulgari ſententiam in occulto prolatam: quia in primis id per accidens erit, & quamuis iudices voluerint benignè, quantum erat ex parte ſua conſulere famæ delinquentis, non tamen ſe obligarunt ad id non detegendum, quando iure cogerentur. Pone enim, quod ageretur poſtea de illo eligendo ad Epiſcopatum, vel aliquid aliud, ad quod hæreſis præterita eſſet impedimentum legitimum, & propter ſuſpicionem de ſententia, & reconciliatione illa cogeretur dicere, an haberet tale impedimentum. Adde, quoties ſententia iudicè pronunciatur, non manere vnquam rem ita occultam, vt non generetur infamia aliqua in reo damnato, ratione cuius durum ſit coniugi, ſi cogatur ad illum recipiendum: quare potuiſſet ex lege ius habere, vt ab hac obligatione liberetur. 67

Nec etiam obſtat, quòd pœna confiſcationis, non ſemper in eo caſu mandetur exequutioni: quia præterquam quod in Hiſpania nulli hæretico remittitur confiſcationis pœna, niſi ſponte comparanti, vt teſtatur Simancas & Peña, quos affert & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà num.* 3. Aduertendum eſt, pœnam illam non ita abſolutè latam eſſe lege Eccleſiaſtica, ſed cum facultate, vt iudices fidei poſſint eam in aliquibus caſibus remittere, vt colligitur ex cap. *Vergentis*, de hæreticis, vbi de hæreticis dicitur: *neque ad eos bona vlterius reuertantur, niſi eis ad cor reuertentibus, & abnegantibus hæreticorum conſortium miſereri aliquis voluerit.* Atque ita remitti poſſe in aliquibus caſibus fatentur Gloſſa ibi, Abbas, Felinus, Farinacius, Simancas, & alij, quos affert & ſequitur Caſtro Palao *dicto puncto* 24. *num.* 1. quæ tamen facultas non inuenitur conceſſa illis iudicibus quoad remiſſionem diuortij. 68

Difficiliùs tamen poteſt ſeptimò quæri, an coniuge hæretico ſponte comparente, & reconciliato abſque ſententia, atque ad pœnitentiam 69

An coniuge hæretico re-

admiſſo

Qui liato abſque ſententia Caſu coniux pcatholicus ſitet iudicium Eccleſia circa diuortium?

admiſſo, & conſequenter ad eandem opinionem quod poſſit ob hæreſim præteritam peti hoc diuortium, poſſit coniux Catholicus petere iudicium Eccleſiæ circa diuortium. Negant omnes, qui de condemnato iudicio ſecreto negarunt, & rurſus idem videtur ſentire Hurtado *dict a diſp.* 76.§.206. his verbis, *ſi verò hæreticus ſine accuſatore adit iudicium, & ab eo reconciliatur more paterno, abſque ſtrepitu iudiciali, non poteſt deſeri ab alio coniuge; quia illa non eſt ſententia, nec eam ſequitur vlla pœna forenſis:* & ratio videtur eſſe, quia cùm hæc ſeparatio ſit pœna, non poteſt infligi hæretico non damnato, nec poteſt eſſe damnatio, vbi nulla eſt condemnatoria ſententia.

Hæc doctrina adhuc non caret difficultate; quia ſi decreta Pontificum ad hoc perpetuum diuortium coniugi Catholico concedendum nihil aliud exigunt, niſi ne fiat propria coniugis auctoritate, & ſine iudicio Eccleſiæ, non facile apparet, cur coniux Catholicus non poſſit intentare cauſam diuortij ob hæreſim coniugis, quamuis nulla de crimine ſententia præceſſerit. Vtitur enim iure ſuo ab Eccleſia ſibi conceſſo, vt quia coniux hæreticus extitit, Eccleſiæ iudicio liceat ipſi ab eo recedere. Poterit autem coniugis hæreſim ex propria confeſſione comprobare, qua hæreſi probata videtur habere ius ad ſeparationem Eccleſiæ iudicio faciendam.

70 Ego diſtinguendum puto, ſi enim coniux Catholicus probare poteſt in iudicio hæreſim ſui coniugis; videtur conſequenter ad illam opinionem poſſe, & debere audiri, vt obtineat iudicio Eccleſiæ facultatem, & diuortium, & ſeparationem, quamuis coniux ſponte ante comparuerit, & abſque ſententia condemnatoria reconciliatus fuerit. Si verò in iudicio non probare id potuerit, confeſſio coniugis ſponte comparentis non faciet, quod ex vi illius iudices proferant ſententiam ſeparationis. Ratio prioris partis eſt, quia hæc ſeparatio ſit quaſi pœna hæreſis, ob quam Catholico datur ius ad diuortium auctoritate Eccleſiæ faciendum: non eſt tamen merè pœna, ſed fauor etiam mixtus, qui conceditur coniugi Catholico. Sicut etiam dotis amiſſio eſt pœna vxoris adulteræ, ſed ſimul eſt fauor viri innocentis, vt dotem lucrari poſſit, & petere à iudice, vt eam ſibi applicet; quare licèt vxor ſponte comparens apud iudices adulterium proprium confeſſa impunitatem impetraſſet; non tamen cenſeretur derogatum iuri mariti, ad lucrandam ſibi dotem, & eam coram iudice petendam, ſi adulterium vxoris probare poſſet: nam impunitas conceſſa vxori non debet eſſe in præiudicium viri innocentis, cui ex lege ius datum eſt ad dotem lucrandam. Idem ergo dicendum videtur de hoc iure ad diuortium, quod ita eſt pœna hæretici, vt ſit fauor lege conceſſus coniugi Catholico, cui in odium hæreſis conceditur lege fauor ille, vt poſſit Eccleſiæ iudicio in perpetuum ſeparari. Non eſt ergo hæc pœna ſicut confiſcatio bonorum, quæ eſt in merum odium hæretici, per accidens autem, & conſequenter prouenit lucrum fiſco, cui bona hæretico ablata applicantur. In noſtro autem caſu immediatè attenditur fauor coniugis Catholici fugientis hæretici conſortium, & in eius fauorem imponitur etiam hæc pœna coniugi hæretico, arbitrio tamen coniugis catholici exequenda, ſi ad Eccleſiæ iudicium recurrat: ſicut amiſſio dotis vxoris adulteræ reſpicit immediatè fauorem viri innocentis, & qui grauiter ab vxore læſus fuit, & ideo adulteræ imponitur etiam hæc pœna, ſi maritus eam à iudice petere voluerit.

Poſterior verò noſtræ ſententiæ pars locum non ſemel habere poterit, quia ſæpe coniux non poterit in iudicio probare hæreſim ſui coniugis, vt diuortium obtineat, nimirum quotiea ſponte comparens, non ſolùm voluit ſibi promitti impunitatem ab aliis pœnis, & pœnitentiis publicis, ſed voluit etiam ſibi ad hæc alia præcauere, dando notitiam ſui delicti ſolùm in foro paterno, ita vt notitia illa non poſſet ad iudicium contentioſum deſeruire; ſed ſolùm ad remedium ſpirituale ſuæ animæ: quoad cætera verò inquiſitores non poſſunt vti notitia, & confeſſione illa. Poſtea ergo, quamuis coniux Catholicus ex ſuſpicionibus, & rumoribus id ſciat, non tamen poterit ſufficienter in iudicio probare hæreſim ſui coniugis, nec recurrere ad notitiam, quam inquiſitores aliunde habent, quia notitia illa deſeruire ſolùm poteſt ad remedium, non ad damnum hæretici: in quo, & ſimilibus admitto ſponte comparentes effugere poſſe hoc iudicium Eccleſiæ ad diuortium; ſecus verò, quando aliunde probari poteſt eorum hæreſis à coniuge Catholico: tunc enim impunitas eis promiſſa ſponte comparentibus non aufert ius ſuum coniugi Catholico, ne cauſam diuortij ob hæreſim coniugis proſequi poſſit, ſi reuera diuortium ob hæreſim præteritam peti poteſt. In noſtra tamen ſententia hæ duæ vltimæ quæſtiones locum non habent, quia ius ad hoc diuortium non conceditur, niſi durante coniugis hæreſi: quare ſiue ipſe ſponte comparens, ſiue per ſententiam ſecretam reconciliatus ſit, non poteſt poſtea coniux intentare ſeparationem iudicio Eccleſiæ, ſed ſolùm poſſet in eo perſeuerare, ſi ante reconciliationem iudicio Eccleſiæ ſeparati fuiſſent.

72 Quæritur octauò, An ad ſeparationem ob hæreſim ſufficiat vnicus lapſus, an verò exigatur repetitio, & perſeuerantia, quæ oſtendat incorrigibilitatem. Negant communiter doctores ſufficere vnicum lapſum ad ſeparationem auctoritate propria, licèt ſufficiat ad eam iudicio Eccleſiæ faciendam. Plures affert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.* 10. *diſp.* 15. *num.* 11. Pontius *dicto lib.* 9. *cap.* 22. *num.* 2. Hurtado *dicta diſp.* 76. §.208. qui benè aduertit, ſufficere vnum actum adeo vehementer expreſſum, vt non ſit ſpes melioris frugis. Ratio autem eſt, quia cùm facultas diſcedendi ante iudicium Eccleſiæ non ſit in pœnam, ſed ex ipſo iure naturæ ob periculum commercij, & cohabitationis cum hæretico, neceſſe eſt, quòd hæreſis ita egerit radices in corde coniugis, vt ſit ab ea timendum: ex eo enim quod caſu, & ex fragilitate ſemel, aut iterum coniux lapſus ſit, ita vt facilè reſurrecturus, & corrigendus credatur, non timetur prudenter tale periculum, imò coniugij ipſius amor exigit, vt coniugi lapſo manus porrigatur à coniuge Catholico, nec in ea neceſſitate ſpirituali deſeratur. Cur autem vnicus actus adulterij ſufficiat ad diuortium, non verò vnus actus hæreſis, ratio facilis eſt, quia per adulterium frangitur fides matrimonij, & frangenti fidem, non debet fides ſeruari: per hæreſim autem matrimonij fides non frangitur, ſed ſolùm periculum commercij pernicioſi reddit licitam ſeparationem, quandiu coniux hæreticus non reſipiſcit, vel

An ad ſeparationem ob hæreſim ſufficiat vnicus lapſus?

vel quando intercedit iudicium Eccleſiæ concedentis diuortium perpetuum in fauorem coniugis Catholici, & odium hæretici.

73 Quæri poteſt nonò, an ſi vterque coniux ſit hæreticus, poſſit quilibet vel propria auctoritate ad tempus, vel Eccleſiæ iudicio in perpetuum ab altero diuertere. Affirmant Doctores recentiores, Sanchez dicto lib. 10. diſput. 16. num. 4. Hurtado dicta diſp. 76. §. 220. & fauet Baſilius *dicto cap.* 22. *num.* 6. Quia pœna hæc impoſita eſt in odium hæretici: ex eo autem, quod actor ſit æquè nocens, non minuitur alterius delictum, nec fit vt minori pœna dignus ſit. Nec obſtat exemplum adulteri, qui non poteſt diuortium petere ab alio coniuge adultero, ſed delicta quoad hoc compenſantur: eſt enim differentia, quod diuortium ob adulterium conceditur in fauorem coniugis innocentis, & ab ipſo debet hæc pœna infligi: diuortium verò ob hæreſim conceditur in pœnam hæretici, qui ſemper manet ea pœna dignus, licèt coniux etiam hæreticus ſit.

An ſi vterque coniux ſit hæreticus poſſit quilibet vel auctoritate propria ad tempus, vel Eccleſiæ iudicio in perpetuum ab altero diuertere?

74 Hæc ſententia nunquam mihi ſatis placuit nec eam in antiquioribus reperio; nec vnquam in vſu fuit, nec fortè moraliter continget, quod vnquam ad praxim reduci poſſet, & quod hæretica petat diuortium ab hæretico, quia hæreticus eſt. Et in primis loquendo de ſeparatione propria auctoritate facta abſque iudicio Eccleſiæ non facilè apparet, quomodo poſſit ſubſiſtere, cùm iidemmet Auctores doceant, ſeparationem illam non eſſe pœnam, ſed eſſe licitam de iure naturæ ob vitandum periculum peruerſionis. Quomodo ergo poteſt maritus v.g. hæreticus, qui ipſe propriam vxorem iam peruertit, & hæreticam fecit, ſeparari ab illa, quandiu vxor non conuertitur, & hoc ad vitandum periculum ex eius conſortio, cùm tamen vir ipſe in hæreſi obſtinatè perſiſtat, & vxorem in hæreſi confirmet; Apparentius dici poſſet, quòd vxor tunc adhuc hæretica poſſit diſcedere à viro, ſi tamen aliqualem animum habeat cogitandi meliùs de religione vera eligenda, & examinanda, cui mariti conuictus impedimento maximo eſſe poſſet.

75 Loquendo verò de ſeparatione, & diuortio faciendo auctoritate, & iudicio Eccleſiæ, non video, quomodo ex decretis Pontificum colligi poſſit, hæretico etiam aduersùs hæreticum facultatem hanc conceſſam fuiſſe: Imo enim expreſſè dicitur id coniugi Catholico concedi aduersùs hæreticum, vt conſtat ex ſæpe citatò capitulo finali de conuerſione coniugatorum, cuius verba ſunt clara: *Mulier quæ in fide remanſit poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur propter quam fuerat ab eo Eccleſiæ iudicio ſeparata, ad religionē liberè conuolare.* in quo eodem, ſenſu loquutus fuiſſe videtur Vrbanus III. in dicto cap. *de illa*, de diuortiis, vbi non videtur dubium, quòd de vxore Catholica loquatur, dum dixit, *de illa, quæ à viro ſuo labente in hæreſim, ipſius conſortium ſine iudicio Eccleſiæ declinauit, videtur nobis, quod mulier ei, cùm reuerſus fuerit, eſt reddenda, quæ ſi ſi reuerti noluerit, compellatur; ſi vero iudicio Eccleſiæ ab eo receſſit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam.* Certè ſi vxor fuiſſet hæretica fruſtrà cenſuris Eccleſiæ compelleretur, vt ad virum conuerſum rediret, cùm ipſa Eccleſiæ cenſuras contemneret. Imò parum prudenter præciperet Pontifex, quod mulier hæretica redderetur viro iam ad fidem conuerſo; deberet enim potiùs ſeparata tunc magis retineri, ne virum conuerſum iterum peruerteret. Denique minus de vxore hæretica verificari poſſent verba poſtrema, *ſi iudicio Eccleſiæ ab eo receſſit*: quomodo enim vxor hæretica, quæ Eccleſiam non agnoſcit veram, recurriſſet ad Eccleſiæ veræ iudices Catholicos vt diuortium obtineret? Decreta ergo illa nunquam egerunt, niſi de diſceſſu coniugis Catholici, ab hæretico, & hæc ſola quæſtio erat illo tempore agitata prout ſatis ſignificauit Innocentius III. in dicto cap. *Quanto*, de diuortiis, dicens. *Per hanc ipſam reſponſionem ſoluitur illa quæſtio, vtrum ad eum, qui ab hæreſi, vel infidelitate reuertitur is qui permanſit in fide, redire cogatur.* Non ergo erat quæſtio generalis, de quolibet coniuge, ſed de illo qui in fide remanſerat, an poſſet coniuge iam conuerſo adhuc ſeparatus remanere.

Ratione item probari hoc ipſum poteſt ſecundò, quia inutilis eſſet lex concedens coniugi hæretico facultatem diuortij iudicio Eccleſiæ faciendi à coniuge hæretico: quia nunquam coniux hæreticus iudicium Eccleſiæ adiret, cùm veram Eccleſiam non agnoſcat, nec eius poteſtatem, ſed ab ea per hæreſim ſe ſeparauerit. Quorsū ergo Eccleſia hunc fauorem lege ſua promitteret hæreticis manentibus hæreticis, qui nunquam eo frui per Eccleſiæ iudicium vellent? 76

Tertiò probatur, quia coniux hæreticus excommunicatus eſt ipſo facto, vt conſtat, excommunicatus autem excommunicatione maiori, non debet audiri in iudicio tanquam actor, ſed repellitur ab agendo eo ipſo quòd eſt excommunicatus, vt conſtat ex *cap.* 1. *de exceptionibus in* 6. & ex cap. *ſolet.* de ſententia excommunicationis eodem libro. Quod procedit etiam in excommunicato tolerato, & quidem, quando editæ fuerunt illæ decretales Vrbani III. & Gregorij IX. omnes excommunicati excommunicatione maiori erant vitandi, & non tolerati; quare inutiliter concederetur tunc hæretico ius agendi ad diuortium, cùm eo ipſo, quod eſſet hæreticus, non deberet in iudicio audiri ad aliquid petendum.

Quartò denique ratio à priori eſt, quia falsò ſupponitur hanc eſſe meram pœnam, & non etiam fauorem conceſſum coniugi Catholico; conſtat enim ex dictis, eſſe etiam fauorem coniugi conceſſum, & ideo ipſo ſolùm petente mandatur exſequutioni, & ipſe coniux Catholicus poteſt poſtea iuri ſuo cedere, & reconciliari coniugi, à quo per iudicium Ecleſiæ diſceſſerat, quod non poſſet facere, ſi eſſet mera pœna, vt conſtat in eo, qui cognouit conſanguineam coniugis, & ideo non poteſt ampliùs debitum coniugale ab vxore petere, nec coniux innocens poteſt ei hanc pœnam remittere, quia non eſt fauor coniugis innocentis, ſed mera pœna coniugis inceſtuoſi. Non eſt ergo fundamentum, vt dicamus Eccleſiam hunc etiam fauorem coniugi hæretico conceſſiſſe aduersùs coniugem hæreticum. 77

Hoc tamen contrariæ ſententiæ concederem quando vterque coniux in hæreſim lapſus eſt, & poſtea alter ad fidem reuertitur, poſſe hunc coram iudice Eccleſiaſtico agere, & petere diuortium à coniuge, nec poſſe excludi, eo quòd etiam ipſe fuerit hæreticus, quia iam nunc eſt Catholicus & vult recedere à coniuge ob eius hæreſim, atque

que ideo verificatur de illo, quod remanens in fide à coniuge ob infidelitatem recedit, quod ſolùm petunt Pontifices in illis decretis ad hoc diuortium perpetuum concedendum.

78 Difficultas eſſe poſſet, an coniux qui prior ab hæreſi receſſit, poſſit petere diuortium a coniuge, qui in hæreſi remanſit, & hoc etiam poſtquam hic etiam ad fidem rediit, & reconciliatus eſt. Hæc tamen difficultas ſolùm procedit in ſententia dicente, poſſe hoc diuortium ob hæreſim præteritam, etiam poſtquam coniux eſt Eccleſiæ reconciliatus. Imò propter hoc abſurdum ab illa ſententia ſuprà receſſimus, quia poſſent coniuges hæretici, poſtquam vterque eſt Eccleſiæ reconciliatus alter ab altero diuortium intentare, eo quod hæretici fuerint; quod certè inauditum eſt, & nullo modo in iudicio Eccleſiæ audiretur. Vnde conſtat hanc actionem nō concedi, niſi perſeuerante adhuc coniuge in ſua hæreſi, vel infidelitate, prout ex ipſis Pontificum decretis ſuprà deduximus.

An coniux qui prior ab hæreſi receſſit, poſſit petere diuortium à coniuge, qui in hæreſi remanſit, etiam poſtquam reconciliatus eſt.

79 Decimo quæritur, an coniux ſeparatus à coniuge hæretico ob eius hæreſim poſſit ingredi religionem. De coniuge Catholico iam dictum eſt ſuprà, non poſſe ingredi, ſi receſſit auctoritate propria, poſſe verò ſi iudicio Eccleſiæ receſſit, vt conſtat ex dicto cap. finali de conuerſione coniugatorum, & aliis iuribus. Idem autem dicendum de facultate recipiendi ordines ſacros extra religionem, docet Sanchez *dicta diſp.* 15. *num.* 21. qui bene aduertit *num.* 22. ad hoc, vt Catholicus fiat religioſus, vel accipiat ordinem ſacrum poſt ſententiam illam diuortij, non eſſe neceſſe quòd alter coniux damnatus de hæreſi fiat etiam religioſus, vel voueat caſtitatem manens in ſæculo, quia hæc facultas Catholico conceditur in prædictis decretis, ſine vlla conditione, aut limitatione, nec poteſt ille alius coniux cogi inuitus ad profeſſionem religioſam.

An coniux ſeparatus à coniuge hæretico ob eius hæreſim poſſit ingredi religionem.

80 Difficultas eſt de coniuge hæretico, à quo Catholicus diſceſſit, an poſſit ipſe poſtea conuerſus ad fidem fieri religioſus. Et quidem ſi Catholicus propria auctoritate diſceſſit, non eſt dubium quòd hæreticus poſtea conuerſus non poſſit ingredi religionē, cùm Catholicus teneatur illum iam conuerſum recipere, quare ſolùm poſſet id fieri, ſi vterque communi conſenſu religioſus fieret, ſicut poſſunt ex communi conſenſu alij coniugati. Quando verò præceſſit iudicium Eccleſiæ, vi cuius Catholicus diuortium fecit: tunc variæ ſunt ſententiæ, quas omitto, quia quæſtio communis eſt etiam ad adulterum, à quo coniux innocens diuortium fecit, de qua videri poteſt Sanchez *dicta diſp.* 15. *num.* 24. *&* *diſp.* 10. *eodem lib.* Cum quo breuiter dicendum eſt, hæreticum poſt ſententiam diuortij prolatam reconciliatum Eccleſiæ non poſſe, ſine coniugis Catholici licentia, ingredi, & profiteri religionem: quia non obſtante diuortij ſententia, poteſt Catholicus quoties voluerit, hæreticum conuerſum ſibi reconciliare, & ad eum redire, nec diuortium datur in fauorem hæretici, ſed Catholici, qui poteſt licentia ſibi conceſſa vti, vel non vti, prout voluerit, & quantum voluerit. Cenſetur autem coniux Catholicus facultatem dare coniugi hæretico, vt religioſus fiat (& idem eſt ad ordinem ſacrum ſuſcipiendum, niſi irregularitas contracta obſtet) quoties ipſe Catholicus religionem profitetur; vel ſacrum ordinem ſuſcipit, cùm iam non poſſit ampliùs ad coniugem redire. Sufficit item, ſi licentiam ei expreſsè concedat, quamuis coniux Catholicus in ſæculo maneat ſine voto caſtitatis prout in ſimili dici ſolet de adultero per ſententiam diuortij ſeparato, in quibus conſentiunt etiam Hurtado *dicta diſp.* 76. §. 221. & Pontius *dicto cap.* 22. *num.* 4.

Quid dicendum de coniuge hæretico à quo Catholicus diſceſſit, an poſſit ipſe poſtea conuerſus ad fidem, fieri religioſus.

Vndecimò quæritur, quid iuris habeat coniux Catholicus, ſi per vim impediatur, ne iudicem Eccleſiaſticum adeat, & diuortium petat? Reſpōdet Hurtado *vbi ſupra* §. 222. poſſe Catholicum religionem ingredi, & profiteri, vel ſacros ordines accipere: quia non debet hæretico fauere violentia, qua impedit ne Catholicus iure ſuo vtatur, & obtineat diuortium, ad quod obtinendum in iudicio habet ius ex lege id concedente. Mihi tamen hoc difficile videtur; quia licèt in damno pecuniarum, & aliis, quæ reſarciri poſſunt ab eo; qui iniuriam infert, detur ex iniuria obligatio ad reddendum indemnem eum, qui paſſus eſt iniuriam, & violentiam: in iis tamen, quæ non ſunt in poteſtate eius, qui vim intulit, vt reddat indemnem illum, qui vim paſſus eſt, non poteſt locum habere regula illa. Hoc autem maximè locum habet in iis, quæ pertinent ad diſſolutionem vinculi, vel thori matrimonij. Exemplum, eſt in matrimonio rato non conſummato, in quo ſponſi habent bimeſtre, quo poſſint non conſummare, ſed ingredi religionem, & per profeſſionem diſſoluere matrimonij vinculum. Vnde vir extorquens copulam intra bimeſtre à ſponſa per vim oppreſſa, infert illi manifeſtam iniuriam contra iuſtitiam. Non tamen poteſt poſtea ſponſa ita liberè ad religionem tranſire, vt diſſoluat matrimonij vinculum, quia priuilegium illud diſſoluendi vinculum datur profeſſioni ſolùm circa matrimonium ratum, non circa conſummatum, quale verè eſt illud, vt cum aliis pro certo tenendum docet Sanchez, *lib.* 2. *de matrimon. diſp.* 22. *num.* 4. nec enim vis illa facit, quod matrimonium maneat ſolum ratum, & non conſummatum: noluit autem Deus hanc facultatem concedere coniugi circa matrimonium re vera conſummatum: ſimiliter ergo noluit Eccleſia concedere diuortium perpetuum coniugi catholico, & facultatem ingrediendi religionem ob hæreſim coniugis, niſi præcedente eiuſdem Eccleſiæ iudicio. Vndecumque ergo proueniat, quod deſit Eccleſiæ iudicium, non poteſt matrimonium diſſolui perpetuò quoad thorum ob hæreſim, nec etiam per profeſſionem religioſam coniugis Catholici; Quia coniux hæreticus ob vim illatam, non tenetur ad ponenda ea, quæ ipſe non poteſt ponere, non poteſt autem ipſe manens in ſæculo laicus dare facultatem vxori ad profitendam religionem, id enim ſola Eccleſia facere poſſet, & non facit, niſi præcedente ſententia diuortij ob hæreſim coniugis. 81

Quid iuris habeat coniux Catholicus, ſi per vim impediatur, ne iudicem Eccleſiaſticum adeat, & diuortium petat?

Dicet aliquis, retorqueri poſſe contra nos exemplum adductum; nam ſi ſponſa poſt matrimonium ratum intra bimeſtre per vim opprimatur ad copulam, quamuis, matrimonium non diſſoluatur quoad vinculum, ipſa profitente religionem; poteſt tamen inuito marito religionem profiteri ipſo in ſæculo cælibe manente, vt cum aliis docet idem Sanchez *eadem diſp.* 22. *num.* 6. quia ſponſa ius habebat ingrediendi religionem, quo iure priuari non debet ab iniuſto oppreſſore: ergo cùm coniux Catholicus habeat ius ad diuortium ab hæretico, non debet eo iure poſſe priuari per violentiam ab hæretico, ſed 82

ipſo

ipſo inuito poterit religionem profiteri. Reſpondeo negando Antecedens, & doctrinam illam Sancij, & aliorum, cuius contrarium docet communior Theologorum ſententia, quam affert idem Sanchez, *ibidem num.* 5. & probat latè, & benè Baſilius Pontius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 10. *num.* 3. Nam illud diuortium non procederet ex priuilegio profeſſioni religioſæ conceſſo, vt diſſoluat matrimonium ratum: neque etiam ex alia facultate ab Eccleſia conceſſa, cùm nullibi reperiatur, neque ex conſuetudine, cùm nunquam fuerit in vſu. Ratio autem à priori eſt, quam indicauimus, quia vir ratione iniuriæ non tenetur ad ea, quæ non ſunt in eius poteſtate: non eſt autem in eius poteſtate, quod manente viro laico in ſæculo, vxor poſſit fieri religioſa, cùm id Eccleſia vniuerſaliter prohibuerit: non debet ergo vir id permittere ad reſarciendam iniuriam per violentiam illatam.

83 Maior eſt difficultas, An licèt hæreticus per vim impediens ne vxor diuortium petat, non poſſit poſtea, nec teneatur ſinere, quòd vxor tranſeat ad religionem, prout tranſire potuiſſet, ſi petiiſſet diuortium; teneatur tamen permittere, quòd vxor ſit ſeparata ab eius thoro, ſicut fuiſſet ſi obtinuiſſet iudicium Eccleſiæ ad diuortium, ſi ſuo tempore potuiſſet illud petere. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſi ratione violentiæ adhibitæ vir tenetur ad permittendam vxoris ſeparationem, nec poteſt eam cogere ad thorum repetendum; iam videtur vxor abſque iudicio Eccleſiæ obtinuiſſe diuortium perpetuum. Quid enim vxor Eccleſiæ iudicio obtineret, niſi facultatem ſeparationis à viro, donec ipſa redire vellet? Hoc autem totum videtur per violentiam ſibi factam obtinuiſſe, cùm iam non poſſit ampliùs vir eam cogere ad thori repetitionem.

Maior difficultas.

84 Cæterùm in rigore loquendo, non videtur negandum coniugi Catholico hoc ſaltem ius ad thori ſeparationem ob violentiam ſibi factam ad non petendum diuortium, quod petere volebat. Diximus enim, virum ratione iniuriæ, & violentiæ illatæ obligari ad reddendam indemnem vxorem in iis omnibus, in quibus ipſe indemnem reddere poteſt. Hoc quippe onus ſecum affert iniuriam cõtra iuſtitiam, vt qui eam intulit, debeat ſi poteſt reddere illum, qui iniuriam paſſus eſt, in eum ſtatum, in quo fuiſſet, niſi præceſſiſſet iniuria, ita vt nihil minus habeat, quàm ſecluſa iniuria habuiſſet. Hoc enim eſt æqualitas, quam iuſtitia intendit. Quamuis autem vir non poſſit permittere poſtea vxori ingreſſum in religionem, quia leges Eccleſiæ non permittunt hunc ingreſſum durante vinculo matrimonij; niſi in certis caſibus, & cum certis conditionibus: poteſt tamen permittere ei ſeparationem thori: ad hanc enim poſſunt ſe ſe inuicem pacto mutuo coniugea obligare, & poteſt quilibet eorum alteri pacto remittere ius petendi debitum coniugale, qua ceſſione poſita ex parte viri, v.g. non poteſt ampliùs vxor à viro cogi ad debitum reddendum, vt cum communi Doctorum docet Sanchez *lib.* 9. *de matrim. diſp.* 37. *n.* 19. Ad hoc ergo ipſum, quod vir nulla præcedente iniuria, aut violentia potuiſſet ſponte ſua promittere vxori, & ad quod ex vi pacti tenerentur, cur non poterit teneri titulo iniuriæ, & violentiæ illatæ, vt ſeruet quantum poteſt vxorem indemnem, & fruentem eadem libertate, quam habuiſſet, niſi per vim fuiſſet impedita à petendo diuortio perpetuo tunc, quando facile diuortij ſententiam obtinere potuiſſet?

Duodecimò quæritur, an coniux Catholicus poſſit condonatione cedere huic iuri, quod habet ad diuortium ob hæreſim ſui coniugis. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quod hæc ſeparatio eſt pœna ab Eccleſia inflicta hæretico: pœna autem criminis non poteſt condonari, niſi à Principe. Omnes tamen ſupponunt, & fatentur poſſe coniugem Catholicum renuntiare huic iuri, & reconciliari ſuo coniugi, vt fatetur Sanchez *lib.* 9. *dicta diſp.* 15. *num.* 16. & ſolùm dubitant, an per copulam cenſeatur hoc ius eſſe condonatum, de quo mox dicemus. Ratio autem eſt, quia, vt ſupra diximus, hæc pœna eſt mixta ex fauore etiam erga coniugem Catholicum: quare ſicut eo non petente diuortium, non incurritur ipſo facto, ſic etiam eo remittente omnino ceſſat. Poteſt verò Catholicus multipliciter huic iuri cedere: nam in primis ante ſententiam Eccleſiæ, habet ius diuertendi, donec hæreticus reſipiſcat, & licèt aliquando habeat etiam obligationem diſcedendi, & tunc non poſſit renuntiare huic iuri, quia non poteſt obligare ſe ad non faciendum id, quod ſub peccato facere tenetur: quia tamen aliquando poteſt quidem, ſed non tenetur diſcedere in iis caſibus poteſt renuntiare huic facultati, & obligare ſe ad non diſcedendum ſaltem ante ſententiam diuortij. Poteſt item renuntiare iuri, quod habet ad implorandum iudicium Eccleſiæ circa diuortium. Poteſt denique poſt ipſam diuortij ſententiam prolatam renuntiare huic iuri, & obligare ſe ad recipiendum coniugem non obſtante hæreſi præterita, & ſententia diuortij prolata. Imò ante ipſam ſententiam poteſt antecedenter renuntiare iuri, quod per diuortij ſententiam acquiret, ſi fortè ipſo non petente, vel etiam petente proferretur: hæc enim omnia pacta non repugnant, cùm totum hoc ius ſit conceſſum in fauorem Catholici, & eius voluntati ſubdatur.

85 *An coniux Catholicus poſſit condonatione cedere huic iuri, quod habet ad diuortium ob hæreſim ſui coniugis.*

Quæritur ergo decimo tertiò, An copula cum coniuge habita ſit tacita & virtualis condonatio ac reconciliatio, ac proinde æquiualeat condonationi expreſſæ. Certum eſt copulam habitam, durante in Catholico ignorantia de hæreſi coniugis, non eſſe implicitam condonationem, ſicut etiam dici ſolet de copula habita cum coniuge adultero, quando innocens ignorat adulterium. Idem etiam eſt quando Catholicus ex errore conſentiret copulæ putans ſe ad eam obligari, non obſtante hæreſi ſui coniugis: non enim poteſt eſſe condonatio, niſi ſit ſpontanea, nec poteſt eſſe ſpontanea, quando ex errore, & ignorantia procedit, vt notauit Sanchez *dicto numero* 26. Quæſtio eſt de copula abſque ignorantia habita, in qua quæſtione aliqua ſunt communia cum quæſtione ſimili, an coniux innocens per copulam cum adultero condonet ei crimen adulterij: aliqua tamen ſunt in quibus ij duo caſus diſſerunt.

86 *An copula cum coniuge habita ſit tacita, & virtualis condonatio.*

Præcedens quæſtio, quædam habet communia cum hac: An coniux innocens per copulam cum adultero condonet ei crimen adulterij

Conueniunt primò hi duo caſus, quod in vtroque copula innocentis habita poſt adulterium, vel poſt ſententiam diuortij ob hæreſim latam, non cenſetur condonatio diuortij, ſi vi, metu, vel dolo fiat; debet enim eſſe libera, & ſpontanea, vt cenſeatur eſſe reconciliatio, & condonatio: de quo videri poteſt Sanchez *dicto lib.* 9. *diſput.* 14. *num.* 13. *& ſequentibus*, vbi varios caſus enumerat, quibus deficit condonatio ob de-

87 *In quo conueniant hæ duæ quæſtiones.*

ſectum ſpontanei. Secundò in vtroque caſu ſufficiunt ad præſumendam condonationem oſcula, amplexus & alia ſimilia: quibus adulter, vel expulſus poſt diuortium admittitur ad conſortium coniugale, de quibus idem Sanchez *vbi ſupra num.*17. Tertiò in vtroque caſu poteſt eſſe eadem quæſtio, an copula non ſolùm in foro exteriori det præſumptionem condonationis, ſed reipſa ſit condonatio, ita vt coniux innocens non retineat ampliùs ius ad diuortium, etiamſi copulam habuerit animo non condonandi. De qua quæſtione agit latè idem Sanchez *ibi num.* 20. *& ſeqq.* & ſatis rationabiliter docet, non eſſe reuera condonationem, ſed inducere præſumptionem illius atque adeo in foro interno poſſe coniugem innocentem, qui habuit animum non condonandi, retinere ius ſuum ad diuortium, & in eo perſeuerare.

88 Differunt tamen in aliquibus. Prima differentia eſt, quod copula innocentis cum adultero præſumitur condonatio, ſiue habeatur ante ſententiam, ſiue poſt ſententiam diuortij, dum tamen ſpontanea ſit, & poſt notitiam adulterij, vt cum aliis docet Sanchez *dicta diſp.*14. *num.*7. At verò copula Catholici cum coniuge hæretico ante ſententiam diuortij in mea opinione (in aliorum verò opinione, ante ſententiam ſuper crimine hæreſis) non fundat præſumptionem condonationis quia nondum Catholicus acquiſiuit ius ad diuortium perpetuum, ſed ſolùm poteſt ratione periculi ſeparari ad tempus, donec coniux reſipiſcat: non ergo præſumitur reconciliari, qui adhuc non ſe ſeparauit: ita Sanchez *dicta diſput.*15. *num.*26. Hurtado *dicta diſp.*76. §.213. Pontius *lib.*9.*cap.*22. *num.*5. Cæterum, ſicut etiam ante ſententiam poſſet Catholicus expreſsè condonare, & renunciare iuri, quod habebit ad diuortium poſt ſententiam; ita poteſt tacitè per copulam condonare, etiam ante ſententiam ſi velit, vt fatetur idem Sanchez *dicto num.*26.

In quo differant.

Prima differentia.

89 Secunda differentia inter vtrumque caſum eſſe poteſt, quòd copula innocentis cùm adultero fundat adeo vehementem præſumptionem condonationis, vt etiamſi ipſemet coniux innocens neque habuerit animum condonandi, neque non condonandi, debeat tamen præſumere ſe condonaſſe, atque adeo non poſſe licitè diuertere: ſecus tamen in copula habita cum coniuge hæretico: quia magis connaturaliter, & quaſi neceſſariò conſequitur reconciliatio adulteri per copulam quàm hæretici, cuius iniuria non fuit diuiſio carnis, quæ facilè per copulam redintegratur, ſed infidelitas in Deum: ita Sanchez, *dicto n.*26. A quo profitetur ſe diſcedere Baſilius Pontius *dicto num.*5. docens, ſi copula habeatur poſt ſententiam concedendam eſſe condonationem, & ita iudicandum in foro exteroo, quamuis Catholicus contrarium affirmet, nec quoad hoc differentiam eſſe inter illos duos caſus. Sed reuera in hoc non diſceſſit à doctrina Sancij qui, vt eius verba legenti conſtabit, nihil ibi dixit de præſumptione, & iudicio faciendo in foro externo, ſed ſolùm dixit in foro interno eſſe differentiam, quia copula cum adultero eſt condonatio, etiamſi innocens non habuerit animum condonandi, nec non condonandi: copulam verò cum hæretico cum illo neutro animo non eſſe condonationem: non tamen negauit in foro externo præſumi condonationem & non credi coniugi affirmanti ſe non habuiſſe animum condonandi.

Secunda differentia.

Loquendo tamen de re ipſa, verius mihi videtur non eſſe quoad hoc differentiam in foro interno inter vtrumque caſum: quia etiam requiritur in coniuge innocente animus aliquis poſitiuus condonandi adultero, ſicut requiritur in Catholico ad condonandum hæretico: omnis enim condonatio debet conſtitui per voluntatem aliquam cedentem iuri præſenti, vel futuro; in praxi tamen in vtroque caſu adeſt ille animus, dum non adeſt animus non condonandi; quia ſicut verba habent ex ſe ſignificare condonationem, atque adeo qui dicit coniugi, *condono tibi*, eo ipſo habet voluntatem implicitam condonandi, ſi non habeat voluntatem contrariam: ita copula ſignificat coniunctionem, & amorem, quæ ſiue fiat cum adultero, ſiue cum hæretico, ſignificat reconciliationem, & amorem, & ponit condonationem, niſi impediatur per voluntatem contrariam. 90

91 Tertia differentia eſſe poteſt, quam inſinuare & conſiderare videtur Hurtado *dicta diſp.*76.§.218. quod innocens conſcius adulterij ſui coniugis, ſi copulam cum eo habeat, eo ipſo condonat in totum, nec poteſt poſtea ei ſuæ copiam negare: fidelis autem poſt ſententiam diuortij poteſt copulari coniugi ob hæreſim ſeparato, quin condonet in futurum, ſed retento adhuc ſibi iure ad diuortium, quòd cùm ſit pœna ab Eccleſia inflicta, habet plures partes, & tractum ſucceſſiuum: quare poteſt fidelis coniux condonare, quoad vnam partem, nempe quoad hanc copulam, retento ſibi iure ad negandas alias. Cæterùm iam vidimus, in vtroque caſu requiri voluntatem explicitam, vel implicitam condonandi: quare in vtroque caſu, ſi coniux innocens, vel fidelis habeat voluntatem poſitiuam non condonandi, copula non ſufficiet ad condonationem, licèt in foro externo præſumatur condonatio, quandiu voluntas contraria non probatur.

Tertia differentia.

92 Hinc quæri poteſt decimoquartò, an contrahens matrimonium ſcienter cum hæretico cenſeatur eo ipſo condonare ius omne ad petendum diuortium ob hæreſim; an verò poſſit poſtea coniuge in hæreſi perſiſtente, petere diuortium ob coniugis hæreſim. Concedent fortaſſe, qui dicunt, quando vterque eſt hæreticus, etiamſi in hæreſi permaneat, poſſe ab altero per diuortium diſcedere. A fortiori autem confirmari poteſt, quando alter eſt Catholicus, quia licèt non poſſet diſcedere ob hæreſim antecedentem, qua non obſtante voluit matrimonium cum hæretico cõtrahere, & illi copulari: videtur tamen nouum ius acquirere ob hæreſim poſtea perſeuerantem, & continuatam, quæ eſt quaſi nouum hæreſis crimen, ex quo reſultat ſemper coniugi Catholico ius nouum ad diuortium: quare ſemper poteſt de nouo litem ſuper diuortio intentare.

An contrahens matrimoniũ ſcienter cum hæretico cẽſeatur eo ipſo cõdonare ius omne ad petendum diuortiũ ob hæreſim?

93 Hic caſus multipliciter poteſt contingere. Primò, quod coniux Catholicus contrahat cum hæretico ignorans eius hæreſim; & tunc non eſt dubium, quin poſtea factus conſcius, & videns coniugem obſtinatum perſeuerare, poſſit petere diuortium. Secundò, fieri poteſt, vt cõiux ſciret hæreſim materialem, non tamen formalem, hoc eſt, ſciret coniugem habere talem profeſſionem, non tamen ſciret illam eſſe ſectam hæreticam, & tunc eodem modo dicendum eſt, poſſe poſtea diuortium

uortium petere, quando cognoſcit illam eſſe hæreſim, & coniugem in ea retinenda pertinacem, & incorrigibilem. Tertiò, fieri poteſt, vt vterque ante matrimonium eſſet hæreticus, poſtea verò alter ad fidem Catholicam conuertatur, & alter pertinax in hæreſi perſeueret: & tunc puto coniugem factum Catholicum poſſe in primis propria auctoritate diſcedere ab hæretico, quandiu non conuertitur, quia hoc ius independenter à conceſſione Eccleſiæ competit ex natura rei coniugi Catholico, vt ſuprà vidimus, nec ex eo quod idem etiam fuerit antea hæreticus, priuandus eſt hoc iure. Poterit etiam Eccleſiæ iudicio petere diuortium perpetuum: quia hoc ius in decretis ſuprà relatis conceditur coniugi in fide remanẽti aduersùs coniugem infidelem, vel hæreticum; cùm ergo coniux Catholicus in fide permaneat, altero in infidelitatem lapſo, in quam quotidie per nouam perſeuerantiam relabitur, poterit iure ſuo vti, vt ab eo in perpetuum ſeparetur. Vnde a fortiori idem dicendum erit, ſi alter coniux antea ignoranter hæreſim amplexus poſtea meliùs inſtructus eam deſereret: poſſet enim poſtea coniugem corrigi nolentem deſerere, & diuortium perpetuum Eccleſiæ iudicio poſtulare.

94 Solùm poſſet obſtare, quòd hæreticus cum hæretico ſcienter contrahens matrimonium, eo ipſo videtur tacitè renuntiare iuri diuortij, quod eo titulo poſſet petere: nam qui volt contrahere cum hæretico, eo ipſo ſignificat ſe velle cum eo cohabitare, & thorum communem habere, non obſtante hæreſi: non poteſt ergo poſtea, ob ſolam coniugis hæreſim, quam iam præuidit, diuortium petere: diximus enim, poſſe coniugem per condonationem, & renuntiationem antecedentem ſpoliare ſe omnino iure petendi diuortij, quod aliàs poſſet ei competere. Ad hoc tamen reſponderi poteſt, in eo matrimonij contractu non intelligi explicitam, vel implicitam renuntiationem ſeparationis: nam in primis non adeſt renunciatio explicita, cùm tũc temporis coniux nullum habeat tale ius, quòd renunciet, nec habiturus ſit, donec ad fidem conuertatur. Nec etiam eſt implicita renuntiatio: imò videtur eſſe retentio implicita talis iuris futuri, ſi quando erit; ſicut enim contrahens ſpõſalia de futuro, & promittens matrimonium, ſemper intelligitur reſeruare ſibi facultatem ingrediendi religionem, atque adeo promittere ſolùm ſub conditione, niſi religionem ingrediar: ſic coniux hæreticus contrahens matrimonium cum hæretico, videtur à fortiori reſeruare ſibi facultatem diuertendi, ſi ad religionem Catholicam ipſe ſolus tranſierit, atque adeo obligare ſe ad cohabitationem, & thorum ſub conditione implicita, niſi ad religionem Catholicam tranſiero, & diuortium in iudicio obtinuero aduersùs coniugem in hæreſi perſiſtentem: magis enim neceſſarius eſt ipſi tranſitus ad religionem Catholicam, quàm ſponſo tranſitus ad vitam religioſam; quare minùs videtur comprehendi caſus ille, quàm iſte in illa obligatione generali.

95 Quartò, & vltimò poteſt contingere hic caſus, ſi coniux Catholicus ſcienter contrahat matrimonium cum hæretico, ſiue obtenta diſpenſatione Pontificis, ſiue etiam non obtenta in iis locis, in quibus ex conſuetudine non eſt neceſſaria diſpenſatio. Quo caſu non occurrente noua cauſa, non credo poſſe Catholicum petere in iudicio diuortium ob ſolam coniugis hæreſim: tunc enim locum videtur habere tacita ſaltem renuntiatio illius iuris. Quia Catholicus ſciens coniugem eſſe hæreticum, & tamen volens eum in coniugem accipere, eo ipſo ſignificat ſe velle cum eo cohabitare, etiamſi hæreticus ſit, alioquin fruſtra cum eo contraheret, quem ſcit eſſe hæreticum, & nolle ad fidem conuerti: quare nunquam ij diuortium poſtea petunt, nec credo in iudicio audiendos ſi peterent, quod etiam ſenſit Hurtado *dicta diſp.* 76. §. 223.

96 Dixi tamen, *non occurrente noua cauſa*; ſi enim hæc occurreret, poſſet diuortium intentare, v.gr. ſi matrimonium contractum eſſet præcedente ex parte hæretici promiſſione amplectendæ fidei Catholicæ, quod poſtea expellere nollet; frangenti enim fidem in re tanti momenti, non eſſet obligatio ſeruandi fidem; idemque eſſet ſi alia promiſiſſet in fauorem fidei, nempe promittere vſum liberum religionis Catholicæ ſuis ſubditis, vel ſuæ, aut cõiugis familiæ, permittere quod filij baptizarẽtur à miniſtris Catholicis, vel educarentur in religione Catholica, quæ poſtea non obſeruaret. Similiter eſſet iuſta cauſa, ſi coniugem Catholicum ſollicitaret ad fidem deſerendam, vel non ſineret liberè, & pacificè ritu Catholico viuere: Imò quoties coniux Catholicus non ſolùm, poſſet, ſed deberet ab hæretico diſcedere propter periculum proximum peruerſionis: promiſſio etiam explicita præcedens non diuertẽdi nullo modo obligaret ad cohabitandum: promiſſio enim de re alioquin illicita nullius eſt valoris, vt conſtat, cũ nemo poſſit validè ſe ad illicita obligare: quare etiamſi ſciẽter cum hæretico cõtrahat matrimonium, ſemper intelligitur exclusus caſus ille, in quo ſecluſa promiſſione non poſſit licitè apud coniugem hæreticum manere.

97 Quæritur decimoquintò, an ſicut in adulterio carnali datur compenſatio, propter quam coniux adulter non poteſt petere diuortium à coniuge etiam adultero, ſic etiam in hæreſi detur ſimilis compenſatio, & ideo coniux hæreticus opponere poſſit hæreſim coniugis petentis diuortium.

An ſicut in adulterio carnali datur compenſatio, ſic etiam in hæreſi.

Illi, qui dicunt, hæreticum poſſe petere diuortium ab hæretico, dicunt conſequenter, ſi vterque ſit per ſententiam Eccleſiæ damnatus de hæreſi, poſſe ſingulos à coniuge diuertere, nec dari compenſationem, ſi verò alter ſit damnatus de hæreſi, alter verò nondum ſit damnatus, poſſe hunc ab altero diuortium facere, non è contra, nec poſſe damnatum opponere non damnato, quòd ipſe etiam hæreticus ſit. Ita Sanchez *dicto lib.* 10. *diſp.* 56. *num.* 4. cui ferè conſentit Baſilius Pontius *dicto lib.* 9. *de matrim. cap.* 22. *num.* 6. & Hurtado *dicta diſp.* 76. §. 220.

98 Nos tamen iuxta noſtra principia ſuprà poſita aliter ad hoc dubium diſtinguere debemus: nempe ſi vterque in hæreſi permanet, ſiue vterque, ſiue alter ſolus damnatus ſit de hæreſi, neutrum poſſe petere ab altero diuortium ob hæreſim, quia hoc ius petendi diuortium ab hæretico, vt ſuprà vidimus, ſolùm inuenitur conceſſum coniugi Catholico: quare eo caſu datur compenſatio in hoc ſenſu, quòd neutri permanenti in hæreſi conceditur ius petendi diuortium. Si verò vterque ſit iam ad fidem conuerſus, neuter poteſt diuortium petere; quia hoc ius, vt ſuprà vidimus, ſolùm competit aduerſus hæreticum non conuerſum, & reconciliatum. Denique ſi vterque ſit hæreticus, & alter conuerſus eſt ad fidem, poterit hic diuortium petere à coniuge conuerſionem renuente, nec hæreticus poterit opponere,

quòd alter etiam hæreticus fuerit: nam hæreſis præterita non dat ius ad diuortium, nec impedit ius coniugis iam Catholici, vt petat diuortium ab hæretico: quæ omnia ex ſuprà dictis ſatis conſtant.

An coniugi Catholico petēti diuortium ab hæretico poſſit hæreticus opponere quod ipſe ſit adulter?

99 Vltimò, quæri ſolet an detur compenſatio adulterij carnalis cum ſpirituali, hoc eſt, an coniugi Catholico petenti diuortium ab hæretico, poſſit hæreticus opponere, quod ipſe ſit adulter, & ea ratione compenſari debeant delicta, vel è contra, coniugi hæretico petenti diuortium à Catholico adultero poſſit Catholicus opponere, quod ipſe ſit hæreticus, ſicut opponere poſſet adulterium carnale ipſius, vt ita delicta compenſarentur. *Prima ſententia.* Prima ſententia affirmat dari eam compenſationem mutuam: ita Antoninus, Syluester, Roſella Hoſtienſis, Abbas, & multi Canoniſtæ, quos affert Sanchez *dicto lib. 10. diſp. 16. num. 1.* quia vtrumq; crimen eſt cauſa ſufficiens diuortij perpetui, ergo poteſt inter illa admitti iuſta compenſatio. *Secunda ſententia.* Secunda ſententia concedit poſſe opponi hæreſim, ad compenſandum adulterium, atque adeo repelli hæreticum petentem diuortium ob adulterium coniugis, non tamen poſſe è contra opponi adulterium ad compenſandum pro hæreſi, atque adeo Catholicum petentem diuortium ab hæretico damnato non poſſe repelli, opponendo ei, quòd ſit adulter. Quia compenſatio debet eſſe inter æqualia, grauius autem multo eſt crimen hæreſis, quàm adulterij: quare non eſt æquum, vt hæreticus velit vti compenſatione contra coniugem Catholicum reum ſolius adulterij: ſed adulter poterit, non obſtante proprio adulterio, petere diuortium ab hæretico. Ita Paludanus, Ouandus, Alfonſus Caſtro, & alij quos affert Sanchez *vbi ſupra num. 2.* ex quibus Palacio id limitat, ne procedat, quando hæreſis eſt occulta, & adulterium publicum, quo caſu dicit forſitan dari compenſationem.

Tertia & verior ſententia.

100 Tertia & verior ſententia negat compenſationem quoad diuortium inter adulterium, & hæreſim, quam cum alijs docet Sanchez *vbi ſupra n. 3.* & Baſilius Pontius *dicto cap. 22. num. 6.* videtur etiam fauere Hurtadu *dicta diſp. 76. §. 220.* quatenus dicit, non dari compenſationem inter hæreſim vnius, & alterius quoad diuortium: ſed tamen adhuc poſtea §. 223. dicit, vbi non eſt libertas conſcientiæ hæretico accuſanti coniugem adulterij non eſſe fauendum, ſi coniux ei probet hæreſim, & addit hoc eſſe certum, loquitur autem in ordine ad diuortium petendum: quare non credo ipſum voluiſſe, quòd detur compenſatio adulterij cum hæreſi; hoc enim non debuit, nec potuit dicere eſſe certum cùm probabilior ſententia id neget, ſed fortaſſe ſolùm voluit hæreticum, ſiue ob excommunicationem, ſiue ob hæreſim repelli poſſe ab agendo in iudicio, atque adeo non eſſe audiendum, quando accuſaret coniugem adulterum in ordine ad obtinendum diuortium. Tunc tamen non daretur propriè compenſatio, ſed maneret inutile ius ad diuortium ab adultera, eo quod actor hæreticus non audiretur in iudicio.

101 Loquendo ergo de compenſatione, probatur communiter, eam non habere locum in hoc caſu, quia duo delicta illa, ex quibus oritur ius diuortij, ſunt valde diuerſa: quæ tamen ratio explicanda videtur, & omiſſis alijs, quæ in eius confirmationem affert Sanchez *vbi ſupra*, explicari poteſt quia compenſatio ex natura ſua tendit, vt is, qui compenſatione vtitur, habeat id, quod ſuum eſt, vel quod ſibi debetur. Hac enim ratione licita eſt compenſatio occulta cum certis conditionibus, quia hoc pacto creditor obtinet ſaltem in æquiualenti id, quod ſibi debetur: & ideo *diſp. 15. de Iuſtitia ſect. 3. num. 44.* dixi non eſſe locum compenſationi in detractione famæ, ita vt poſſis non reſtituere famam Petro iniuſtè ablatam, quandiu ipſe non reſtituit famam tibi, quam iniuſtè abſtulit. Quia nimirum retentio famæ alienæ, non facit vllo modo, quod recuperes tuam ſaltem in æquiualenti, quare non poteſt illa eſſe propriè compenſatio. Similiter in caſu noſtro non apparet, quomodo poſſit eſſe propria compenſatio: nam vir vxoris adulteræ, v. gr. ex adulterio vxoris acquiſiuit quidem ius ad diuortium, ſeu ad negandum ei debitum coniugale: poſtea vxor ex hæreſi mariti acquirit etiam ius ad petendum diuortium, poſt cuius ſententiam non teneatur reddere marito petenti debitum coniugale. Vterque autem coniux habet ſuum ius ad diuortium, & neuter alterum impedit, quod illud habeat. Pro quo ergo debito volunt ſibi compenſare? Vxor enim habet ſuum ius ad petendum diuortium, & negandam copulam poſt ſententiam, quod ius maritus illi nec aufert, nec negat. Maritus etiam ob adulterium vxoris habet ius ad diuortium, & ad negandam ei copulam, quod ius vxor ei non aufert, nec negat: ſi ergo vterque habet, quod ſuum eſt, quorſum eſt compenſatio? Appellari potiùs deberet quædam quaſi permutatio, qua ſinguli cederent iure ſuo, vt alter cederet iure ſuo. Permutatio autem non fit inuitis permutantibus, nec lex ipſa ſine eorum conſenſu permutationes facit, ſed ſinit ſingulos iura ſua poſſidere. Hæc ergo videtur ratio vltima à priori, ob quam non obligentur coniuges in caſu noſtro ad faciendam compenſationem.

Hinc ſoluitur facilè exemplum, quod aliqui afferunt dicentes, debita poſſe bene compenſari, quantumuis procedant ex iniurijs, vel radicibus valdè diuerſis, ſi tamen debita ſunt eiuſdem rationis. Si enim debes Petro ex contractu centum, & ipſe debeat tibi totidem ex furto, vel iniuria, fit compenſatio: ergo licèt iura ad diuortium oriantur ex diuerſis delictis adulterij, & hæreſis, poterunt compenſari. Reſpondetur facilè ex dictis, debita quidem vndecumque proueniant poſſe compenſari, quia retinens centum, quæ debes Petro ex contractu, recuperas centum quæ ipſe debet tibi ex delicto: at in caſu noſtro neuter coniux debet, ſed potiùs per ius ad diuortium deſinit eſſe debitor reddendi copulam: ad quid ergo indiget compenſatione? Rurſus, ſi quid viro v. gr. debetur ob adulterium vxoris, eſt quod vxor non poſſit eum cogere ad cohabitationem, & thorum: hoc autem non acquirit ſed perdit, ſi compenſet poſtea adulterium cum ſua hæreſi: ergo non eſt locus compenſationi, per quam neuter acquirit, imò perdit id, quod ſibi debebatur. 102

Difficiliùs obiici ſolet exemplum compenſationis, quæ fieri debet inter adulteria vtriuſque coniugis: ſi enim vterque adulter ſit, compenſantur delicta, & neuter poteſt petere, aut vſurpare ſibi diuortium altero inuito: non ergo repugnat compenſatio in ordine ad diuortium, nec apparet, cur ſicut fit compenſatio, quando iura ad diuortium procedunt ex delicto eiuſdem rationis 103

tionis, non poſſit etiam fieri quando procedūt ex delictis diuerſis hereſis, & adulterij. Ad hoc etiā, omiſſis variis ſolutionibus, quæ in idem fortaſſe recidunt, reſponderi poteſt, differentiam magnam eſſe inter illos caſus; nam inter adulteria vtriuſque coniugis poteſt reperiri aliqua ſpecies compenſationis in ordine ad diuortium, quæ non poteſt reperiri in vno caſu. Ius enim, quod coniux habet ad diuortium ob adulterium ſui coniugis fundatur in ipſo contractu matrimonij: & in obligatione mutua vtriuſque coniugis in ordine ad indiuiſionem corporum, vt ſint duo in carne vna. Cui obligationi deficit adulter, atque adeo indignus redditur, cui fides ſeruari debeat; frangenti enim fidem in contractu fides non debet ſeruari. Hinc innocens acquirit ius ad non ſeruandam fidem adultero, manente tamen vinculo matrimonij, & obligatione radicali, quæ diſſolui non poteſt, & ideo poteſt ab adultero diuertere, quia non debet ſeruare ei fidem cohabitationis & thori promiſſi. Quando verò idem innocens adulteratur, non poteſt ampliùs vti iure ad diuortium, quia iam vſurpauit ſibi, & quidem modo illicito id totum, ad quod acquiſierat ius: habebat quippe ius ad frangendam, ſeu non ſeruandam fidem, quoad corporis indiuiſionem: id autem totum per proprium adulterium iam ſibi vſurpauit: quare ſi vlteriùs pergeret non tradendo corpus coniugi petenti, vellet iam vltra id, ad quod habebat ius: in hoc ergo ſenſu dicūtur adulteria mutua compenſari in ordine ad diuortium, quia extinguunt, vel impediunt ius ad diuortium: nam primus adulter nullum acquirit ius ad diuortium ex adulterio ſecundi adulteris, quia cùm ipſe non ſeruauerit fidem, non eſt facta ei iniuria talis à ſecundo, vt dederit ius ad diuortium. Secundus etiam non retinet amplius ius, quod acquiſierat ex adulterio coniugis ad diuortium, quia iam fregit etiam ipſe fidem, & vſus eſt iure, quod habebat ad non ſeruandam fidem, licèt modo illicito, quare cùm vinculum matrimonij maneat inſolutum, obligat vtrumque quoad thorum, & cohabitationem, ceſſante impedimento, quod hanc obligationem antea impediebat.

104 Hæc autem ratio non procedit, quando ius ad diuortium oritur ex hæreſi vnius, & adulterio alterius: nam hæreticus ex adulterio coniugis Catholici, acquiſiuit ius, quaſi ex contractu ad non ſeruandam fidem, & debitum coniugale negandum propter fidem ſibi non ſeruatam, quod ius retinet integrum, licèt labatur in hæreſim, quia per hæreſim adhuc non negauit aliquid coniugi promiſſum, ad quod negandum acquiſierat ius ex coniugis adulterio; ergo poteſt adhuc petere diuortium ab adultero. Rurſus adulter ex hæreſi ſui coniugis acquiſiuit ius, ad petendum diuortium, non ob violatam fidem ſibi datam, ſed in pœnam hæreſis, cui talis pœna ab Eccleſia conſtituta eſt. Nec poteſt ei opponi, quòd ipſe etiam ſit adulter: fatebitur enim ſe ea de cauſa dediſſe ius coniugi, vt ab eo diuerteret, nec poſſe eum ad cohabitandum cogere; poſſe tamen ſe petere, vt patiatur etiam ipſe pœnam lege ſtatutam ne ſcilicet poſſit eum cogere ad habitandum cum ipſo. Exemplum poterit eſſe ad hoc declarandum: ſi Titiùs conduxit famulum ad obſequium annuum, & famulus fidē contractus violet, poterit Dominus fidem pretij promiſſi nū ſeruare, vel poterit etiam famulum cogere, vt ſtet promiſſis, & ſeruiat. Rurſus ſi Dominus poſtea in hęreſim incidat: tūc famulus poterit petere, vt declaretur abſolutus ab obligatione ſeruiendi Domino hæretico; non tamen poterit cogere Dominum hæreticum, vt ſoluat pretium promiſſum. Ecce vterque retinet ſuum ius, Dominus ad non ſoluendum pretium ob fidem contractus non ſeruatam: famulus ad non ſeruiendum, quia habet ius, vt declaretur ſolutus ab obligatione famulatus, propter hæreſim Domini: nec dabitur compenſatio, ſed vterque ius ſuum retinet, Dominus ex fide contractus violata, famulus ex pœna à lege ſtatuta, quæ duo iura habent obiecta diuerſa: nam ius Domini habet pro obiecto retentionem pretij promiſſi, & ius famuli habet pro obiecto negationem promiſſi famulatus; & ideo non ſe ſe mutuò extinguunt, quia poteſt vtrumque ius ſimul manere ad obiecta omnino diuerſa. Sic in caſu noſtro coniux hæreticus habet ius ob fidem ſibi ab adultero non ſeruatam: adulter etiam habet ius ob pœnam hæreſi conſtitutam: quæ duo iura poſſunt ſimul remanere, nec ſe ſe extinguunt, quia habent obiecta diuerſa: nam hæreticus habet ius ad negandum ſuum corpus coniugi adultero, propter fidem contractus non ſeruatam: adulter verò habet ius, vt declaretur abſolutus à debito reddendi ſuum corpus hæretico: illa autem duo corpora ſunt obiecta diuerſa, quare ſinguli poſſunt retinere ius ad negandum ſuum corpus coniugi, ſine eo quòd illa duo iura ſe ſe inuicem extinguant.

Aliqui agunt hoc loco de libertate conſcientiæ hæreticis neganda, vel aliquando iuſtis de cauſis, & ob neceſſitatem permittenda, de hoc tamen diximus, quantum ſatis erat *ſuprà diſp.* 19. *ſect.* 2. §. 4.

SECTIO IV.

De communicatione ciuili cum Paganis, & præſertim cum Iudæis prohibita.

105 Diximus de communicatione prohibita cum hæreticis: nunc dicemus de prohibita cum Paganis, vel Iudæis, vt poſtea dicamus alia communia, ad communicationes prohibitas cum omnibus infidelibus. Nunc autem ſub Paganis, & Iudæis comprehendimus eos etiam, qui poſt baptiſmum, ad Paganiſmum, vel Iudaiſmum tranſeunt: nam hi etiam Pagani, vel Iudæi propriè ſunt, & communicatio æquè cum illis prohibetur. Non eſt autem ſermo nunc de communicatione in eorum ritibus: de hac enim diximus ſatis *ſuprà diſp.* 14. *ſect.* 5. §. 4. vbi viſum eſt, quomodo, & quando ea communicatio contineat negationem externam fidei ſaltem implicitam.

106 Magis poſſet dubitari de communicatione quaſi actiua, qua iis infidelibus ritus noſtræ religionis communicaremus. In quo certum eſt, non poſſe iis conferri ſacramenta Eccleſiæ, cùm non ſint eorum capaces ſine baptiſmo: ipſe autem baptiſmus poteſt iis conferri, ſi ſint ſufficienter diſpoſiti. Sacramentalia aliqua poſſunt iis communicari, quando non eſſent irreuerenter accipienda, vt panis benedictus, aqua benedicta, & alia eiuſmodi: poſſunt etiam admitti ad communiter orandum Deum verum ritu Catholico. Difficultas eſſe poteſt de ſacrificio Miſſæ, an poſſint permitti

mitti infideles, vt ei interſint. Aliqui enim id videntur in vniuerſum negare, ex cap. *Epiſcopus nullum 67. de conſecr. diſtinct.* 1. Ita Suarez alios referens *in præſenti diſp.* 18. *ſect.* 6. *n.* 3. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 11. *num.* 164. & Caſtro Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 2. *punct.* 9. *num.* 4. qui tamen cum Coninch excipit caſum, quo ex eorum admiſſione ſperaretur fructus, ſiue eorum conuerſio; omnes verò concedunt, poſſe adeſſe Miſſæ, vſque ad offertorium excluſiuè, vt conſtat ex dicto cap. *Epiſcopus nullum*, imò quia communiter fructus ſperatur, credo ſæpè Eccleſiæ miniſtros conniuere, nec expellere infideles, quando turmis fidelium ſe ſe immiſcent, vt res noſtras ſacras obſeruent.

107 *An admitti debeat Iudæus, vel Paganus, qui delicti reus, ad Eccleſiam confugit, vt eius immunitate gaudeat. Prima ſententia.* Hac occaſione dubitari poteſt, an admitti debeat Iudæus, vel Paganus, qui delicti reus, ad Eccleſiam confugit, vt eius immunitate gaudeat, & liberetur à miniſtris curiæ, qui eum capere volunt. Negant plures: Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 2. *lib.* 3. *c.* 10. *num.* 11. Farinacius, Peregrinus, Megala, Layman, Pereira, & alij, quos affert Diana *part.* 1. *tract.* 1. *reſol.* 22. & *part.* 4. *tractat.* 1. *de immunitat. reſolut.* 50. & alij plures, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *tom.* 2. *diſp. vnica, de reuerentia debita locis ſacris, punct.* 7. *num.* 5. & *ſeqq.* quia fatentur gaudere immunitate infidelem, qui non ſimulato animo, ſed verò baptiſmum petit, quamuis quæſtio ſit inter illos, an qui ante patratum delictum baptiſmum non petierat, & poſtea, quando extrahere eum volunt ab Eccleſia, baptiſmum petit, præſumendus ſit fictè petere, & præſumptio illa ſit iuris, & de iure, an verò poſſit probatio contra præſumptionem admitti, de quo puncto videri poteſt Suarez, Caſtro Palao, & Diana *locis citatis*. Fundatur potiſſimùm hæc ſententia *in l.* 1. *Cod. de his, qui ad Eccleſ. conf.* vbi dicitur Iudæum ſimulantem voluntatem baptiſmi non gaudere hac immunitate: quod idem dicendum videtur de Paganis, & Saracenis. Quamuis autem lex illa ſit ciuilis, & ideo in materia Eccleſiaſtica non videatur attendenda; aliunde tamen videtur approbata in cap. *inter alia*; de immunitate Eccleſ. vbi Innoc. III. reſpondet, hanc immunitatem ſeruandam iuxta ſtatuta Canonum, & traditionem legum ciuilium: quare cùm lex illa non inueniatur reprobata in vllo Canone Eccleſiaſtico, non videtur immunitas infidelibus conceſſa.

108 *Secunda ſententia.* Alij tamen multi dicunt, eos infideles gaudere hac Eccleſiæ immunitate, ſi ad eam confugiant, ſiue baptiſmum petant, ſiue non petant. Ita Antoninus, Syluester, Azor, Graſſotius, & alij plures, quos congerit, & ſequitur Diana *locis proximè citatis*, & 5. *part. tract.* 1. *reſolut.* 2. quæ ſententia mihi etiam placet, quia leges Canonicæ, quæ in hac materia attendendæ ſunt, generaliter loquuntur, & fauorem non concedunt delinquentibus, ſed loco ſacro, cui videtur inferri aliqua iniuria, & violentia, quoties ibi delinquenti vis infertur. Ad quod parum refert, quod ex Eccleſia violenter extrahatur fidelis, vel infidelis. Quod à poſteriori confirmari poteſt, quia Legati Regum, & alij ſimiles Principes ægro animo ferunt, quòd in eorum palatiis ſatellites publici, non petita ſaltem priùs ab eis licentia, delinquentes capiant, quicunque illi ſint, ſiue ſubditi, ſiue non ſubditi, ſiue ſuæ, ſiue alienæ, & contrariæ etiam nationis: reputant enim minùs reuerenter id fieri, quod locus ipſe videatur quodammodo eſſe ſub eorum protectione. Similiter ergo videtur fieri contra reuerentiam loci ſacri, ſi iudices publici, & eorum officiales iuriſdictionem ibi ſuam exercere præſumant: quod genus irreuerentiæ idem eſt ſiue ſit contra fideles, ſiue contra infideles, ſi tamen ſine licentia, & conſenſu Eccleſiæ id fiat. Denique (quod multum ponderis affert huic ſententiæ) cùm paucis ab hinc annis in hac noſtra Romana Vrbe Iudæus quidam homicidio facto, ad Xenodochium ægritudine ſimulata, & Iudaiſmo occultato, ſe recepiſſet, & inter ægrotos iaceret, cognitus tandem à ſatellitibus publicis extractus fuit, reclamans, & immunitatem loci ſacri ſemper obtendens. Re denique multum agitata, iuſſus fuit loco ſacro reſtitui, ne religio, & immunitas loci ſacri in perſona etiam infidelis violaretur: cùm tamen eodem tempore Chriſtianus quidam ob homicidium, cum impunitato Aſſaſiuio factum, ab Eccleſia fuerit extractus, & capitali ſupplicio affectus. Vnde conſtat, mentem Pontificis eſſe, vt immunitas hæc ad infideles etiam extendatur. Aliam deciſionem ſimilem Congregationis immunitatis factam anno 1631. refert Barboſa *de iur. Eccleſ. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 44.

Nec obſtat dicta lex 1. *C. de his qui ad Eccleſ. conf.* nam limitatio in ea contenta videtur tacitè reprobari in iure Canonico, in quo immunitas hæc ad omnes perſonas delinquentes vniuerſaliter extenditur, vt conſtat ex pluribus decretis relatis 17. quæſt. 4. In dicto autem cap. *Inter alia*, non dicitur obſeruandas eſſe limitationes contentas in legibus ciuilibus, ſed ſolùm dicitur ex decretis ſacrorum canonum, & traditione legum ciuilium conſtare ſeruandam eſſe immunitatem; quod verum eſt, quamuis non tota, & quoad omnes perſonas conſtare poſſit ex ſolis legibus ciuilibus. Nec obſtat, quod infideles non ſint ſubditi Eccleſiæ, & ideo legibus Eccleſiæ non videantur comprehenſi. Reſpondetur enim, hac lege nihil infidelibus præcipi, ſed fidelibus ſolis præcipitur, vt reuerentiam exhibeant locis ſacris non illata vi vlla iis, qui ad ea confugiunt: quicunque illi ſint. Sicut etiam præcipitur fidelibus ob eorumdem templorum reuerentiam, ne infidelium cadauera in iis ſepeliant: & iudicibus fidelibus, ne iudicia ſæcularia in templo exerceant etiam in cauſis infidelium. Denique licèt non ſint digni Eccleſiæ fauore, qui Eccleſiam non agnoſcunt, nec audiunt; ipſa tamen Eccleſia digna eſt, vt propter eius reuerentiam fideles abſtineant in templis ab omni violentia aduerſùs perſonas quaſlibet exercenda. 109

Vnde infertur, quid dicendum ſit de hæreticis, qui ad templa confugiunt, non quidem ob hæreſis delictum, ſed ob alia, in quibus Catholici gaudent immunitate. Aliqui enim negant, Gambacurta, Peregrinus, Bobadilla, & Tanneius apud Dianam 1. parte tract. 1. reſolut. 29. quia hæreticus indignus eſt, qui ab Eccleſia protegatur. Alij tamen communiter, & meritò gaudere dicunt, Suarez, Azor, Portel, Bonacina, & alij quos refert, & ſequitur idem Diana *ibidem* & 6. *parte, tract.* 1. *reſolut.* 24. quia nullibi excluſi reperiuntur hæretici ab hac immunitate, & quia hic fauor non conceditur delinquenti, vt diximus, ſed loco ſacro. Si tamen agatur de delicto hæreſis, non gaudet, vt omnes fatentur, imò id extendunt ad eos, qui de hæreſi ſuſpecti ſunt Farinacius, Penna, Peregrinus, & alij, quos affert, & ſequitur idem Diana *dict. tract.* 1. *reſol.* 38. 110 *Quid dicendum de hæreticis qui ad templa confugiunt ob delicta in quibus Catholici gaudent immunitate.*

His

111 His ergo ſuppoſitis, nunc quæſtio eſt de communicatione ſolùm ciuili cum infidelibus prohibita. Quam prohibitionem in primis certum eſt non poſſe vniuerſaliter dirigi ad infideles, cùm illi non ſint ſubditi Eccleſiæ, ſed dirigitur ad fideles, qui Eccleſiæ ſubditi ſunt, quibus prohibetur communicatio cum infidelibus in certis caſibus: ſi tamen infideles illi fuiſſent baptizati, poſſent etiam ipſi ab Eccleſia obligari: ſuppono enim nomine Iudæorum, & Paganorum in his legibus comprehendi eos etiam, qui poſt baptiſmum ad Paganiſmum, vel Iudaiſmum defecerunt; nam ij etiam ſunt propriè Pagani, vel Iudæi. Poteſt tamen Princeps Chriſtianus hac ipſa prohibitione obligare directè infideles baptizatos ſibi ſubditos propter pacem, & bonum regimen Reipublicæ, imò & Infidelibus exteris, & non ſubditis, propter eoſdem fines, & propter bonum religionis prohibere commercium cum ſuis ſubditis, & ingreſſum in ſuum regnum, vt notauit Suarez in præſenti diſp. 18. ſect. 6. n. 5. qui ibidem bene probat, non deeſſe iuriſdictionem in Eccleſia ad prohibendam fidelibus hanc communicationem cum infidelibus, quamuis ex ſe & intrinſecè non ſit prohibita, vel mala: ſicut alia ſæpe præcipiuntur, vel prohibentur, quæ aliunde non erant præcepta, nec prohibita, ſed talia, vt præceptum, vel prohibitio conducat ad fines honeſtos.

De communicatione ſolùm ciuili cū infidelibus prohibita.

112 Primò itaque prohiberi fidelibus familiaritatem cùm Iudæis; ſupponunt Soarez *vbi ſupra num. 6.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 31. num. 3.* Caſtro Palao *1. tom. tract. 4. diſputat. 2. punct. 9. num. 6.* cum aliis antiquioribus. Quod probant ex cap. *Iudæi. c. Ad hæc*, &c. finali de Iudæis. Sed in iis textibus non inuenitur ea prohibitio vniuerſalis, ſed ſolùm quoad famulatum, & aliquas actiones peculiares, quare familiaritas ſolùm erit prohibita de iure naturæ, pro iis caſibus in quibus periculum ſit ſubuerſionis, non verò de iure poſitiuo, vt bene notauit Coninch *dicta diſp. 18. num. 167.* Videtur etiam colligi poſſe illa prohibitio ex Concilio Toletano IV. cap. 61. ſed ibi non eſt ſermo de omnibus fidelibus ſed de conuerſis nouiter ex Iudaiſmo ad fidem, quibus maius imminet periculum ex frequenti conuerſatione, & familiaritate cum Iudæis, vt fatetur idem Suarez *dicto num. 6.*

Prohibetur fidelibus familiaritas cū Iudæis.

In quibus caſibus.

113 Secundò prohibetur fidelibus habitare cum Iudæis; ita Sanchez *vbi ſupra num. 4.* Suarez *num. 7.* Caſtro Palao *dicto num. 6.* & alij, & deſumitur ex cap. *nullus* 28. quæſt. 1. cap. *Iudæi* 2. de Iudæis. Hunc caſum aliqui reiiciunt, quia illud caput *nullus*, deſumptum eſt ex canonibus Trullanis, qui in Eccleſia auctoritatem legitimam non habent, ita Coninch *n. 168.* ſed reuera eadem prohibitio continetur in dicto cap. *Iudæi*, quod eſt Alexandri III. in Concil. Lateranenſi, vbi expreſsè dicitur: *excommunicentur autem, qui cum eis* (nempe cum Iudæis, & Sarracenis, de quibus ſermo erat) *præſumpſerint habitare.* Non tamen intelligitur prohibitum, quòd Chriſtianus ſeruum habeat Iudæum, vel Sarracenum; imò id licitum ſupponitur in cap. *etſi Iudæos*, de Iudæis: quia dominus non dicitur habitare cum ſeruo, ſed ſeruus cum domino, nec ſeruus videtur Domino afferre ruinæ occaſionem, quam dominus ſeruo affert. & id praxis oſtendit, quia Saracenis ſeruis fideles paſſim vtuntur, vt obſeruant Suarez, & Sanchez, quos affert, & ſequitur Hurtado *vbi ſupra* §. 42.

Prohibetur fidelibus habitare cum Iudæis.

114 Tertiò prohibetur fidelibus, ne ad conuiuium Iudæi accedant, vel Iudæum ad ſuum conuiuium inuitent: ita Soarez, Sanchez, & alij locis ſupra citatis, & colligitur ex Concil. Agathenſi cap. 40. relato in cap. *omnes* 28. quæſt. 1. Idem etiam habetur in Concil. Aurelianenſi 3. cap. 13. his verbis. *Item Chriſtianis conuiuia interdicimus Iudæorum, in quibus ſi fortè fuiſſe probantur, annuali excommunicationi pro huiuſmodi contumacia ſubiacebunt.* Vbi tamen non videtur prohibitum inuitare Iudæum ad conuiuia Chriſtianorum, ſed quòd Chriſtiani ad Iudæorum conuiuia accedant. Vtrumque tamen prohibetur in dicto Concilio Agathenſi, vbi ratio etiam prohibitionis additur his verbis: *omnes deinceps clerici, ſiue laici Iudæorum conuiuia euitent, neque eos ad conuiuium quiſquam accipiat, quia cùm apud Chriſtianos communibus cibis non vtantur, indignum, atque ſacrilegum eſt eorum cibos à Chriſtianis ſumi, cùm ea, quæ Apoſtolo permittente nos ſumimus, ab illis iudicentur immunda; ac ſic inferiores incipiant eſſe Chriſtiani, quàm Iudæi, ſi nos quæ ab illis apponuntur, vtamur, illi verò à nobis oblata contemnant.* Quæ ratio ab aliquibus ita explicatur, ne nos videamur Iudæis minùs ſancti, qui pluribus cibis abſtinent. Alij tamen, quos ſequitur Coninch *vbi ſupra num. 169.* meliùs explicant, ne videamur nos iis hac in re tanquam inferiores cedere, nóſque illis ſubmittere comedendo quæ nobis apponunt, atque ita eorum agendi modum aliqua ratione probando, cùm illi noſtrum improbent reiiciendo, quæ illi apponimus.

Prohibetur fidelibus, ne ad conuiuium Iudæi accedant, vel Iudæū ad ſuum conuiuium inuitent.

Aduerte primò, non fieri contra hanc prohibitionem, ſi vel caſu, vel ex induſtria in eadem menſa cum Iudæo comedas, nec ab illo inuitatus nec illum inuitans, ſed in diuerſorio communi, vel etiam in eius diuerſorio emens ab illo cibos, licèt ipſe ſimul comedat; nam tunc non te inuitat, ſed vendit tibi cibos: ita auctores ſupra citati. Vnde idem dicendum puto, ſi tu ſimul cum Iudæo ab alio Chriſtiano inuiteris, quia tunc nec Iudæum inuitas, nec ab illo inuitaris, nec oblatos ab eo cibos comedis nec ipſe oblatos à te reſpuit. 115

Aduerte ſecundò aliquos velle, non excuſari Chriſtianum ab hac prohibitione, etiamſi Iudæi cibos non diſcernant, quia adhuc nimia familiaritas cum Iudæis contrahitur: ita Sanchez *n. 12.* Alij tamen dicunt eo caſu non fieri contra hanc legem: ita Azor, Roſella, Angelus, Tabiena, Armilla, quos affert idem Sanchez ibidem atque etiam Coninch num. 169. & Caſtro Palao dicto num. 13. quod videtur ſatis probabile. 116

Aduerte tertiò aliquos hoc extendere ad Sarracenos diſcernentes cibos, ita Hurtado *vbi ſupra*, §. 42. & alij multi, quos refert, & approbare videtur Sanchez num. 25. Addit tamen Hurtado id intelligi in prouinciis Chriſtianis non Mahometanis. Alij in vniuerſum negant hanc extenſionem, quia lex odioſa non debet ad alios non expreſſos extendi: quare quoad eos remanet ſolùm obligatio iuris naturalis vel diuini vt id non liceat, quando cederet in præiudicium noſtræ religionis. Imò addit Coninch hoc totum quod ad conuiuia ſpectat, regulandum eſſe ſolo iure naturali, vel diuino, & iuxta conſuetudinem in ſingulis locis receptam, quia canones illi ſupra adducti editi fuerunt in Conciliis Pro- 117

uincialibus, quæ non habent vim obligandi extra ſuas Prouincias. Vnde multò minùs hac prohibitione comprehendi videntur ea, ad quæ Sanchez *num.* 17. eam extendit; nempe ad nuptias Iudæorum accedere, vel ad eorum feſtiuitates eorum templa ingredi, cum eis ludus, & choreas agitare. Quæ omnia, vt bene notat Caſtro Palao *n.* 13. ſolùm intelliguntur prohibita iure naturæ, & hoc quando vel ſubuerſionis periculum eſſet, vel in præiudicium noſtræ religionis cederet, aut eius implicitam negationem continerent.

118 Quartò prohibetur fidelibus Axyma Iudæorum comedere, vt habetur in cap. *nullus* 28. q. 1. quem Canonem hac etiam de cauſa ſuſpectum habet Coninch *num.* 168. *in fine*, ne forte ſicut alij editus ſit ab aliquibus in odium Latinorum, vt ſuggilarent noſtram conſuetudinem conſecrandi panem axymum, quam deinde eorum poſteri in Eccleſia Latina apertè damnarunt. Quidquid de hoc ſit, id ſolùm eſt illicitum, quando in approbationem ritus Iudaici id fieret. Alioquin ex curioſitate, vel alia de cauſa non eſt illicitum panem azymum manducare, vt fatentur Coninch *num.* 168. & Caſtro Palao *num.* 9. & videtur conſentire Suarez *vbi ſupra num.* 7. Addit tamen propter ſuſpicionem, & periculum intelligi hanc prohibitionem de quacunque manducatione azymi panis cum ipſis Iudæis, vel accipiendo ab ipſis, ſecluſo autem ſcandalo, & præſertim interueniente neceſſitate, non eſſe illicitum illum tanquam communem panem manducare. Ego tamen video Romæ nullum eſſe ſcandalum, imò ſolere à Iudæis dono dari in feſto ſui Paſchatis Prælatis, & alijs nobilibus Chriſtianis placentas ex axymo accuratè factas, quæ ſicut cibi alij ex pane delicatiores abſque vllo ſcrupulo, ob delicias comeduntur.

Prohibetur fidelibus Axyma Iudæorum comedere.

119 Quintò prohibetur fidelibus in eodem cap. *nullus*, ne in infirmitate Iudæos curationis cauſa aduocent, vel ab iis medicinam accipiant. Quod omnes primò intelligunt extra caſum neceſſitatis, in qua vtrumque licet. Secundò intelligitur, ne medecina per manus, & miniſterium Iudæi recipiatur, & applicetur, quare licebit eam vel gratis, vel pro pretio à Iudæo accipere, ab alijs poſtea applicandam, ita contra alios, quos affert Sanchez *n.* 9. Suarez *n.* 8. Hurtado §. 42. Caſtro Palao *num.* 11. Quidquid autem ſit, an ex illo cap. *nullus* ſit hæc obligatio (nam aliqui illius auctoritatem negant) idem habetur ex Bulla Gregor. XIII. quæ eſt 68. inter eius Bullas, in 2. tomo Bullarij communis, in qua renouauit eandem prohibitionem factam à Paulo IV. pro ſtatu Eccleſiaſtico, & confirmatam à Pio V. & extenſam ad omnes alias Prouincias in quadam Bulla, quæ eſt 6. inter Bullas Pij V. in eodem 2. tomo Bullarij communis, in quibus prohibentur Iudæi, & alij infideles Medici etiam vocari, venire ad curandos Chriſtianos, & iidem Chriſtiani eos vocare. Notat autem Suarez dicto num. 8. prohibitum hoc fuiſſe, non ſolùm propter periculum ſpirituale ægrotantium, ſed etiam propter corporale: quaſi ſignificari poſſe meritò timeri aliquid mali à Medicis Iudæis Chriſtiani nominis, & ſanguinis hoſtibus. Quam ſuſpicionem indicaſſe etiam mihi videtur Gregorius XIII. in prædicta tabula, in qua ſemel, & iterum dicit id prohiberi, ne Iudæis Medicis periculum detur grauiter delinquendi.

Prohibetur fidelibus, ne in infirmitate Iudæos curationis cauſa aduocent, vel ab eis medicinam accipiant.

120 Addit Sanchez *num.* 10. eodem modo licere Medico Chriſtiano dare, aut vendere medicinas Iudæo ægrotanti, non tamen eas illi exhibere, & applicare extra caſum neceſſitatis; eadem enim eſt ratio familiaritatis vitandæ. Hoc tamen meritò reprobat Caſtro Palao num. 15. tum quia lex prohibens non eſt extendenda ad perſonas non contentas, & lex illa ſolùm prohibet Chriſtianis Medicum Iudæum, non è contra Iudæis Medicum Chriſtianum: tum etiam, quia non eſt eadem ratio, cùm magis obligatus maneat infirmus Medico, quàm Medicus infirmo: quare magis timeri poteſt Chriſtiano, ne afficiatur medico Iudæo, à quo curatus eſt, quam timendũ ſit medico Chriſtiano, ne afficiatur Iudæo, quem curauit. Addere poſſumus rationem proximè indicatam periculi corporalis quod Chriſtiani ęgroti ſubeunt, dum curantur à Iudæis quod periculum non ſubeunt Iudæi, ſi curentur à Chriſtianis.

121 Sextò prohibentur fideles, ne ſimul cum Iudæo in eodem balneo lauentur in dicto cap. *nullus*: quod communiter intelligunt, ne quaſi ſocij, & ex condicto id faciant; ſecus eſſet, ſi caſu eodem tempore balneum ingrederentur, nec ibi familiaritatem contraherent. Addunt Coninch, & Caſtro Palao, hanc prohibitionem non haberi, niſi ex dicto cap. *nullus*, cuius auctoritas non eſt legitima, vt ſuprà retulimus.

Prohibentur fideles, ne ſimul cum Iudæis in eodem balneo lauentur.

Septimò prohibentur fœminæ Chriſtianæ ne ſint nutrices filiorum Iudæorum: de qua prohibitione, & eius ſenſu diximus ſatis *diſp.* 19. *ſect.* 3.

Prohibentur fœminæ chriſtianæ, ne ſint nutrices filiorum Iudæorum.

122 Octauò prohibentur fideles, ne Iudæos hæredes ſuos, vel legatarios inſtituant, quod probari ſolet ex l. 1. Cod. de Iudæis; ſed ibi ſolùm excluditur Vniuerſitas, ſeu Collegium Iudæorum. Affertur etiam caput, *ſi quis Epiſcopus*, & cap. *in eos*, de hæreticis, ſed ibi prohibitio fit ſolis Epiſcopis, & Clericis, ne conſanguineos etiam hæreticos, vel non Catholicos hæredes inſtituant, vel legatarios: in hoc tamen ſtandum eſt conſuetudini, iuxta quam dicunt inſtitutiones, & legata huiuſmodi, à quocunque fideli fiant haberi pro irritis: videatur Suarez *num.* 9. Sanchez *num.* 22. Coninch *num.* 172. Caſtro Palao *num.* 16. Hurtado *vbi ſuprà* §. 44. vbi benè aduertit, Cathecumenum non comprehendi hac prohibitione, ſed poſſe hæredem, vel legatarium fidelis eſſe, cùm non ſit hæreticus, nec infidelis, ſed Catholicus.

Prohibentur fideles, ne Iudæos hæredes ſuos, vel legatarios inſtituant.

Vlteriùs prohibentur fideles famulari Iudæis, vel ipſos ad officia publica eligere inter Chriſtianos: ipſi etiam Iudæi prohibentur ſeruos, vel ancillas Chriſtianas habere in terris Chriſtianorum: de his tamen dixi latiùs *dicta diſp.* 19. *ſect.* 3. nec oportet ea iterum repetere.

Item prohibentur famulari Iudæis, & eos ad officia publica eligere inter Chriſtianos.

123 Circa hæc tamen nonnulla ſunt aduertenda: Primum eſt, conceſſum eſſe iis, qui fidem infidelibus prædicant, vel de eorum conuerſione agunt, cibos ab iis recipere, & cum iis manducare, vt ex eo cap. *quàm ſit*, de Iudæis, colligunt Doctores communiter. Sanchez *num.* 16. Suarez *num.* 4. & 7. Caſtro Palao *num.* 13. qui alios referunt.

Secundò aduertendum eſt, præcepta hæc eo modo, quo obligant de iure poſitiuo, non eſſe diſpenſabilia, niſi à ſummo Pontifice; quia ſunt præcepta vniuerſalia, & ipſius Pontificis ſummi, in cuius legibus non poſſunt Epiſcopi, vel alij inferiores diſpenſare, niſi fortè in caſu particulari magnæ, & vrgentis neceſſitatis, & per quamdam epicheiam, de quo in materia de legibus. Atque ita in caſu noſtro docent Sanchez *n.* 27.

Suarez

Suarez *num.*9. Caſtro Palao *num.*19. & alij communiter.

124 Dubitatur primò, an hæ prohibitiones intelligantur ſolùm in ordine ad Iudæos, an verò in ordine ad omnes Paganos. Affirmant aliqui, quos affert Sanchez *num.* 25. & Caſtro Palao *num.*18. Alij dicunt comprehendi ſaltem Sarracenos, non verò Ethnicos, ſeu gentiles: ita Suarez *num.*10. tum quia iura ſæpe exprimunt Sarracenos ſimul cum Iudæis: tum quia eadem videtur eſſe de illis ratio, cùm non minùs ſint hoſtes Chriſtianæ religionis, nec minùs ſit eorum familiaritas pernicioſa. Alij meliùs negant comprehendi alios infideles, niſi in iis caſibus, in quibus exprimuntur: Ita Sanchez, & Caſtro Palao locis citatis, Hurtado §.40. & alij. Nam lex pœnalis non debet ad alios in ea non comprehenſos extendi: & quia peculiaris eſt ratio in Iudæis, qui acerbiores ſunt hoſtes Chriſtianæ religionis, & magis ſolliciti de propagatione ſuæ ſectæ, atque adeo magis pernicioſa eſt eorum communicatio. Denique quando lex voluit Sarracenos, vel alios Paganos comprehendere, illos etiam expreſſit; quare dum exprimit ſolos Iudæos, de aliis non cenſetur curare. Addit Caſtro Palao in duobus ſolis caſibus, expreſſos fuiſſe alios, nempe non famulari Iudæis, & Sarracenis, & non præficere Iudæum, vel Paganum publicis officiis. Sed certè ſunt & alij caſus, in quibus alij præter Iudæos exprimuntur, v. gr. in cap. *Iudæi* ſecundo de Iudæis, vbi prohibetur habitare cum Iudæis, & Sarracenis. Item in bullis ſupra citatis Pontificum, prohibentur vocari medici Iudæi, vel infideles, & ipſi prohibentur venire ad ægrotos Chriſtianos. Item in *cap. in eos* de hæreticis, prohibentur clerici aliquid teſtamento relinquere Iudæis, vel aliis non Catholicis: oportet ergo ſingulas prohibitiones examinare, & videre, an ſoli Iudæi nominentur, an etiam Sarraceni, an denique omnes alij Pagani vel infideles.

An hæ prohibitiones intelligantur in ordine ad omnes Paganos.

125 Dubitatur ſecundò, an tranſgreſſio horum legum ſit grauis an ſolùm peccatum veniale. Negant aliqui eſſe grauem, quando nec eſt periculum ſubuerſionis, nec dignitas Chriſtiani nominis in aliquo minuitur, quæ ſunt rationes illarum prohibitionum, quas refert Sanchez *vbi ſupra num.*26. & probabile putat Hurtado §.39. ſaltem in aliquibus caſibus. Ipſe vero Sanchez dicit non excuſari à mortali, quæ quaſi continuam conuerſationem, vel nimiam familiaritatem inducunt, ac fidei dignitati derogant, vt cohabitare cum Iudæis, famulari illis domeſticè in quibuſuis miniſteriis, eos in officiis publicis tolerare. At reliqua excuſare à mortali, quando deeſt contemptus, & ſubuerſionis periculum, ac ſcandalum, ſaltem ſi adſit aliqua cauſa iuſta, vel ex incuria fit tranſgreſſio: excipit tamen eſum azymorum Iudæi, qui ſemper eſt mortalis extra neceſſitatis caſum.

An tranſgreſſio harum legum ſit grauis.

126 Hanc ſententiam nimis laxam iudicat Suarez, *num.*6. & 9. dicens has prohibitiones tam ex materia, quàm ex fine eſſe graues, & obligare ſub mortali ex genere ſuo, quamuis ex leuitate materiæ poſſit tranſgreſſio interdum eſſe venialis: cui conſentit Caſtro Palao *num.*17. dicens eſſe per ſe mortalia omnia illa, quæ in hac materia iure communi prohibentur. Quod ex genere ſuo mihi etiam verum videtur: nam vocare medicum Iudæum ſine neceſſitate grauiſſimè prohibetur, in bullis Pontificum, quem tamen caſum non numerat Sanchez in iis, quæ ſunt peccata grauia: quare immeritò à Caſtro Palao affertur idem Sanchez tanquam exprimens caſum illum de Medico, inter eos, qui obligant ſub mortali: id enim non inuenio ſaltem in eo loco, in quo citatur. Ratio etiam eſt optima, quam inſinuat Suarez *illo num.*6. quia ſi prohibitio legis vniuerſalis eſt, non ceſſat obligatio in particulari, etiamſi finis legis negatiuè tantùm in tali perſona ceſſet: quæ ratio maiorem vim habet in caſu præſenti, quia non ceſſat in totum ratio legis, ex eo quòd aliquis ſe firmum in fide reputet, & ideo putet non ſibi imminere periculum peruerſionis: multi enim ſe tales reputant, qui poſtea in ipſa occaſione periclitantur. Alioquin poſſent etiam libros hæreticorum legere, qui ſe firmos reputant in fide, nec timent periculum peruerſionis: quod tamen Sanchez non concedet, & meritò, quia lex iuſtè id prohibet omnibus, propter periculum, quod imminet multis, ſi poſſent licitè eos libros legere quicunque antea nihil ſibi periculi timent. Idem autem cũ proportione eſt de quolibet alio genere communicationis, & familiaritatis, cum Iudæis, & Paganis, quæ iuſtè poterit omnibus prohiberi propter periculum generale, quod aliqui verè poterunt ſubire, ſi omnes, qui nihil timent, poſſent cum illis conuerſari. Si ergo lex aliquid vniuerſaliter omnibus prohibeat in eo genere, obſeruandum eſt ab omnibus, licèt videantur ſibi à periculo tuti, exceptis ſẽper iis, quibus incumbit cura conuertendi infideles; in quibus finis legis ceſſat non ſolùm negatiuè, ſed etiam contrariè, vt notauit idem Suarez *illo n.*6.

Hoc loco tractat latè Hurtado *dicta diſp.*76. *ſect.*3. de prohibita armorum delatione ad infideles. Hoc tamen pertinet ad materiam de cenſuris, in expoſitione Bullæ cœnæ, vbi latè à Doctoribus explicatur, nec enim oportet omnia, quæ vbilibet circa infideles tractantur, reducere ad tractatum de fide, qui hac occaſione creſceret in immenſum. Qua etiam de cauſa omitto quæſtionem, quam late tractat idem Hurtado ibidem ſect.4. de communicatione licita cum infidelibus in bello, nimirum quando liceat illos in bello adiuuare, vel ab illis ad bellum adiuuari, quod pertinet magis ad tractatum de bello. 127

De prohibita armorũ delatione ad infideles, remiſſiuè.

SECTIO V.

Diſputatio cum infidelibus, an, & quomodo licita ſit.

HOc etiam pertinet ad communicationem cum infidelibus prohibitam, & commune eſt omnibus infidelibus, tam Iudæis, & Paganis quàm etiam hæreticis. Poteſt autem prohibitio hæc prouenire aliquando ex iure naturæ, aliquando ex iure poſitiuo humano. Notant autem aliqui, duplicem eſſe diſputationem, alteram formalem, alteram quaſi materialem: diſputatio formalis dicitur, quando fit ad conuincendum aduerſarium, & perſuadendum ei, quod ipſe negat eſſe verum: materialis verò dicitur, quando vterque idem credit, ſed tamen exercẽdi ingenij cauſa, &, vt dici ſolet, diſputationis gratia, impugnatur concluſio de fide animo tamen catholico. De hac itaque diſputatione materiali circa res fidei 128

Diſputatio alia formalis, alia quaſi materialis.

fidei non eſt prohibitio aliqua iuris poſitiui, ſed ſolùm in ea ſeruari debent conditiones, quas ratio naturalis dictat, & quas attigit grauiter Suarez *præſenti diſp.* 20. *ſect.* 1. *num.* 1. qui bene aduertit, non debere procedere ex dubitatione diſputantis, nam dubium ipſum in rebus fidei pertineret ad hæreſim, vt dictum eſt in ſuperioribus. Non eſt etiam permittendum, vt etiam diſputationis gratia proponantur defendendæ aſſertiones contra fidem, vel etiam erroneæ, imò nec improbabiles; tum quia doctrina aſſertionum, eo ipſo aſſeri, & affirmari videtur; tum etiam quia ad nihil id deſeruit, niſi vt paulatim afficiantur auditores ad doctrinam, quæ defendi poteſt.

129 Non eſt tamen putandum, diſputationes omnes fidelium cum fidelibus eſſe ſolùm materiales; imò enim ferè ſemper ſunt formales, quia tarò diſputatur de veritate dogmatis fidei; ſed de rebus partim philoſophicis, partim etiam Theologicis, ſed quæ in opinione verſantur, & in quibus diſputantes ſinguli trahere conantur ad ſuam ſententiam aduerſarios; quod proprium eſt formalis diſputationis. Hæc tamen non eſt propriè diſputatio de rebus fidei, atque adeo non cenſetur prohibita iis, quibus de rebus fidei diſputare prohibetur: eſt enim hæc diſputatio de concluſionibus aliis, quæ ex fide probabiliter deducuntur, vel de ratione diuerſa, qua fidei dogmata, vel probari, vel defendi poſſunt: circa quem probandi, aut defendendi modum poſſunt diuerſæ eſſe ſententiæ apud Catholicos alioquin in fide ipſa, & dogmate quolibet conſentientes.

130 Loquendo ergo de diſputatione formali circa res fidei, certum eſt apud omnes, eam ex ſe licitam eſſe poſſe, vt cum S. Thoma *in præſenti diſp.* 10. *art.* 7. docent omnes Theologi, & probat latè Suarez *diſp.* 20. *ſect.* 1. *num.* 3. *& ſequentibus*: Colligitur autem ex Scriptura ad Titum 1. vbi dicitur, Epiſcopum oportere eſſe *amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt poſſe eos, qui contradicunt arguere*; & ex 1. Petri cap. 3 vbi omnibus fidelibus loquens dicit: *Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt ſpe, ſed cum modeſtia*: vbi in Græco legitur, *parati ſemper ad Apologiam*, & apud Fulgentium legitur, *ad reſponſionem*, & Actuum 6. *ſurrexerunt diſputantes cum Stephano, & non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur* & cap. 17. *Paulus diſſerebat de ſcripturis ſecundum conſuetudinem*, & infra: *diſputabat in Synagoga cum Iudæis*: & paſſim reperiuntur exempla ſanctorum Patrum, qui voce, & ſcriptis diſputarunt contra gentiles, & hæreticos, iuxta illud Auguſtini præceptum epiſt. 48. *cum hæreticis verbis etiam agendum, diſputatione pugnandum, ratione vincendum*. Quod ipſe Auguſtinus opere præſtitit, vt conſtat ex eius diſputationibus contra hæreticos variis, & eruditis, quæ in 6. & 7. tomo operum ipſius continentur. Denique hoc ipſum neceſſarium eſt ad conuincendum hæreticos, ad confirmandos Catholicos, ad fidem ipſam perſuadendam, quæ ex auditu concipitur, nec poteſt prudenter admitti, niſi propoſitis motiuis, & argumentis euidentis credibilitatis, atque adeo diſſolutis contrariis argumentis quæ omnia diſputatione indigent: videatur vltra alios Valentia *in præſenti diſput.* 1. *quæſt.* 10. *puncto* 4.

131 Huic certiſſimæ doctrinæ videtur obſtare lex *nemo* Cod. de ſum. Trinit. vbi dicitur, *nemo Clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Chriſtiana publicè turbis coadunatis, & audientibus, tractare conetur in poſterum ex hoc tumultus, & perfidiæ occaſionem requirens*. Ad quam tamen legem, Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *capite* 26. *quæſt.* 2. & Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 8. reſpondent, cùm ſit lex merè ciuilis, non potuiſſe obligationem in hac materia inducere. Sed certè S. Thomas dicto art. 7. in 2. argumento ſupponit legem illam eſſe per ſacros canones confirmatam, & Suarez *vbi ſupra n.* 7. *in fine*, non ſine fundamento putat legem illam editam fuiſſe ab Imperatore Martiano, conſenſu, vel etiam hortatu Leonis Papæ, vt colligi videtur ex epiſt. 48. aliàs 50. Leonis ad ipſum Martianum in illis verbis, *in eam fidem, quam Euangelicis, & Apoſtolicis prædicationibus declaratam, per antiquos Patres noſtros accepimus (nulla penitus diſputatione cuiuſquam retractationis admiſſa) omnium corda concurrant, ne per vanam fallacemque verſutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in Chriſto firmata ſunt, & ſine fine manſura*. Meliùs ergo S. Thomas vbi ſupra reſpondet, ibi ſolùm prohiberi diſputationem, *quæ procedit ex dubitatione fidei, non autem illam, quæ eſt ad fidei confirmationem*. Qui ſenſus colligitur ſatis ex verbis proximè ſubſequentibus eiuſdem legis: *nam & iniuriam facit iudicio Reuerendiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare contenderit*. & infra reddit aliam ſimilem rationem, *quia non ſolùm contra fidem verè expoſitam veniunt, ſed etiam Iudæis & Paganis ex huiuſmodi certamine profanant veneranda myſteria*. Ex quibus verbis conſtat ſolum prohiberi ibi, vt dixit S. Thomas diſputationem, quæ ex dubitatione procedit, & qua in quæſtionem, & dubium reuocetur, ac nouo examini ſubiiciatur id, quod à Conciliis ſtabilitum eſt. Non ergo prohibetur diſputatio, quæ ordinatur ad confirmandam fidem, eamque incredulis perſuadendam. Alia Scripturæ, & Patrum loca obiici ſolent, quæ tamen non ſubſtantiam diſputationis improbant, ſed defectus aliquos, qui eam poſſunt reddere vitioſam, vt ex dicendis conſtabit.

132 Sunt ergo neceſſariæ conditiones aliquæ ad diſputationis honeſtatem. Prima eſt, quod diſputans ita ſit in fide firmus, & conſtans, vt non ſubeat periculum dubitandi ea occaſione de rebus fidei, alioquin non ſe debet ingerere, ne fortè dum alios lucrari intendit, ipſe miſerè corruat. Secunda eſt, vt ſit doctus, quantùm ad id munetis ſuſtinendum requiritur; ad quod conſiderandæ ſunt vires aduerſariorum: minus enim requiritur ad diſputandum cum hæretico ſimplici, & imperito, quàm cum docto, erudito, & ſagaci, quales hodie in Hollandia & Gallia reperiuntur non pauci. Alioquin diſputatio cedet in contemptum fidei, & periculum auditorum. Norat autem Coninch *diſp.* 18. *n.* 141. ſufficientiam hanc plerumque non tam metiendam ex maiori doctrinæ, quàm ex praxi & vſu, ac facilitate ſeſe explicandi ad captum audientium.

Conditiones neceſſariæ ad diſputationis honeſtatem.
Prima conditio.
Secunda conditio.

133 Tertia conditio eſt ex parte illius, cum quo diſputatur, vt ſcilicet talis ſit, cui ſperetur profutura diſputatio: ſunt enim hæretici plures, qui non ex ignorantia, ſed ex malitia errant, nec corrigi cupiunt, & cum iis regulariter eſt illicita diſputatio

Tertia conditio.

ſputatio

ſputatio, vt notat Coninch *num.*143. Suarez *n.* 113.& alij. Nam tunc diſputatio erit non ſolùm otioſa, ſed etiam ſcandaloſa, quatenus ſine vtilitate præbetur occaſio hæretico committendi noua peccata in ipſa diſputatione, & obſtinata defenſione proprij erroris. In quo ſenſu intelliguntur verba Pauli ad Titum 3. *hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens, quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt, cùm ſit proprio iudicio damnatus.* vbi Chryſoſtomus homil. 6. dicit: *hoc de illo monet, qui corrigi non vult, quem inſanabili morbo detineri videris.* Addit tamen, non eſſe facile deſperandum, ſed expectandum patienter: *& ab illis ſolis,* inquit, *diſcendum eſt, de quibus apertam poſſumus ferre ſententiam, certique ſumus, quòd quantalibet faciamus, eos nunquam ad veritatis viam reuocabimus.* Imò eo etiam in caſu non eſt damnanda diſputatio, ſi fructus ſperetur in auditoribus, qui vel conuertentur, ſi hæretici ſint, vel in fide ſolidiores manebunt, ſi erant Catholici, vel certè hæretici timidiores fient, nec ita inſolenter inſultabunt, vt dixit Bernard. ſermone 64. in Cantic. *etſi hæreticus non ſurgat ex face, Eccleſia tamen confirmatur in fide.* His autem conditionibus ceſſantibus, & ſpe fructus ablata, diſputatio fugienda eſt: & in eo ſenſu intelligi debent Gelaſius Papa in commonitorio ad Fauſtum dicens, *nobis nullum fas eſt inire certamen cum hominibus communicationis alienæ, dicente Apoſtolo hæreticum hominem,* &c. Et Auguſtinus contra Fauſtum c.12. dicens: *non diſputationem amant hæretici, ſed quoquo modo ſuperare impudentiſſima pertinacia, vt congregent, quæ non pepererunt.* & Auctor imperfecti in Matth. ſub nomine Chryſoſtomi homil. 12. dicens: *Audi homo fidelis, qui contra hæreticum libenter contendis, ſi Phariſæi victi non ſunt, tu certando contra hæreticum poteris eum placare, cùm viceris?* Ex hoc tamen ipſo exemplo conſtat, non ſemper diſputationes omittendas, eo quod hæretici conuertendi non ſint, cùm & ipſe Chriſtus frequenter publicè cum Phariſæis diſputauerit, qui ob ſuam pertinaciam conuertendi non erant: proderat tamen diſputatio illa ad eorum confuſionem, & vt alij conuerterentur, vel in fide confirmarentur. Vide alia ſimilia loca Patrum apud Suarez *n.*3.

134 *Quarta conditio.* Quarta conditio eſt ex parte auditorum, ne forte illis nocere poſſit diſputatio audita, quod magis cauendum eſt, quando non ſunt docti, vel ita perſpicaces, vt rationes noſtræ fidei callere poſſint, ſed ſimplices, & rudes, qui aliàs in fide quieti degebant, & fieri facilè poteſt vt argumentis contra fidem commoueantur non ita facilè ſolutionis vim capientes, vel certè turbari incipiant, cogitantes poſſe in dubium reuocari ea, de quibus antea nunquam dubitarunt, qui primus gradus eſt ad hæreſes introducendas, atque adeo omni ratione cauendus: ſi tamen ſimplices illi iam ab hæreticis ſollicitarentur, & timeri poſſet, ne ab iis deciperentur, oportet coram ipſis diſputare, ne ſilentium noſtrum meliorem fortaſſe apud plebem reddat hæreticorum cauſam, & quia videbunt ſaltem non deeſſe nobis rationes ad tuendam fidem, licet ipſi eas non omnino percipiant. Ad quod facit illud Gregorij in Paſtorali part. 2. cap. 4. *ſicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiſcretum ſilentium, eos qui erudiri poterant in errore relinquit.* Aduerte tamen cum Hurtado *dicta diſp.*74. §.39. non eſſe conſtituendos iudices diſputationis, & controuerſiæ auditores Laicos, qui nullo modo de rebus fidei iudicare poſſunt. Nec obſtat apud Auguſt. *tom.*1. *in breuiculo* referri diſputationem habitam coram Tribuno, & aliis ex edicto Conſtantini Imperatoris, illi enim non erant iudices diſputationis, ſed imperiali auctoritate aderant ad continendos in officio ſecuróſque reddendos diſputantes, & vt fideliter argumenta, atque reſponſa deſcriberentur.

Quinta conditio exigitur ex parte modi, vt appareat in diſputante modeſtia, ſincerus veritatis amor, ſine contentione, ſine iniuria, æmulatione, vt non minùs moribus, quàm rationibus aduerſarios vincamus, quod optimè probat S.Thom. vbi ſupra ex illo Pauli 2. ad Timoth. 2. *noli contendere verbis, ad nihil vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium;* cui conſonat illud eiuſdem Pauli 1. ad Corint. 2. *ſi quis videtur eſſe contentioſus, nos talem conſuetudinem non habemus, ſed neque Eccleſia Dei:* & in eodem ſenſu refertur Siſinij ſententia apud Socratem lib. 5. hiſtor. cap. 10. *diſceptantes non ſolum non reconciliare ſchiſmata, ſed potius hæreticos ad contentionem magis accendere.* Quod maximè locum habet, quando contumeliæ admiſcentur, quia vt dixit Chryſoſtomus dicta homil. 6. in 2. ad Timoth. vt verbum fructificet, oportet vt alter gratè audiat, *gratè autem affici eum, qui iniuriis afficitur, vix contingere poteſt:* de quo videri etiam poteſt Epiſtola Conſtantini Imperatoris apud Euſebium *in eius vita, lib.* 2. & Nicephorum *lib.* 8. *cap.* 13. 135 *Quinta conditio.*

Potiſſima conditio requiſita de iure poſitiuo Eccleſiaſtico eſt, vt diſputans non ſit laicus, vt habetur in cap. 2. §. *inhibemus* de hæreticis in 6. his verbis. *inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publicè, vel priuatim de fide Catholica diſputare; qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Quam excommunicationem notant communiter Doctores non incurri ipſo facto, ſed poſt ſententiam, vt colligitur ex illo verbo, *innodetur*: id tamen ſufficit, vt præceptum obliget ſub peccato mortali: nam pro ſolo veniali non poſſet excommunicatio maior imponi. Aduerte etiam, intelligi non de diſputatione materiali, ſed de formali, vt ſupradiximus, in qua diſputantes diſſident circa fidei veritatem, vt cum Caietano notauit etiam Hurtado *vbi ſupra* §. 20. qui bene etiam aduertit, non habere locum hanc prohibitionē, quando conſentiunt circa fidei veritatem, & diſputatur ſolùm de ratione Theologica, ad eam confirmandam, vel ad eam explicandam, quia hoc non eſt de fide diſputare. Magis dubitari poſſet, quando diſputatur, an res aliqua ſit, vel non ſit de fide, prout ſæpe inter Theologos diſputari ſolet: tunc enim videtur eſſe diſputatio de ipſa fide. Ceterum ſi verè opiniones ſint probabiles apud Catholicos circa hoc ipſum, aliis aſſerētibus, aliis negātibus id eſſe de fide, non credo comprehēdi ſub hac prohibitione, in qua ſolùm videtur laicis prohiberi diſputatio de rebus fidei certæ, & exploratæ, non de rebus fidei dubiæ, quod etiam ex Caietano ſignificat Coninch *vbi ſupra num.*146. dicens, prohiberi ſolùm diſputationem ſuſceptā aduerſùs eos, qui in fide errant, in prædicto autem caſu, neuter videtur errare in fide: & ita videtur vſu comparatum, cùm paſſim diſcipuli Theologi, qui adhuc clerici non ſunt, ſed meri laici; de 136 *Potiſſima conditio eſt, vt diſputans nō ſit laicus.*

iis

iis quæſtionibus publicè diſputent. Quorum diſputatio non poſſet excuſari, eo quod non ſit formalis, ſed ſolùm materialis: nam reuera eſt formalis, vt ſuprà monui, cùm ſit ſententiarum diuerſitas, & diſputans intendat aduerſario id neganti perſuadere rem illam eſſe de fide, quod tamen ille alter omnino negat.

137 *Quo intelligatur nomine laicorum.*

Circa hanc prohibitionem quæritur primò, qui intelligantur nomine *laicorum*. Certum eſt, non comprehendi clericos etiam primæ tonſuræ, quandiu clericatus ſtatum retinent. Peccabunt tamen ij contra ius naturale, ſi abſque doctrina ſufficienti, vel aliis debitis conditionibus, ſeſe ad diſputandum ingerant. Certum etiam eſt, non comprehendi religioſos, qui ſimul ordines habent, ſaltem primam tonſuram; neque enim ij ſunt laici. Dubium eſt de religioſis, qui nullum ordinem, nec primam tonſuram habent. Multi dicunt, eos non comprehendi nominè laicorum in hac prohibitione. Ita Sanchez *dicto cap.6. num.6.* Caſtro Palao *dicto tract.4. diſp.2. punct.4. num.4.* & probabile ac tutum dicit Suarez *vbi ſupra num.10.* licèt videatur in contrarium inclinare quoad eos religioſos, qui in ſuis ordinibus laici appellantur. Affertur etiam pro eadem ſententia apud Caſtrum Palaum P. Coninch *num.145.* qui tamen contrarium docet illo loco, quoad religioſos laicos, his verbis; *Nota ſub pœna excommunicationis ferendæ, prohiberi omnibus laicis, (quales ſunt omnes ij, qui non gaudent priuilegio clericali, imò etiam Religioſi, qui non ad ſtudia, ſed ad opera domeſtica deſtinantur) ne cum hæreticis de fide diſputent.*

138 *Religioſi laici an comprehendantur nomine laicorum.*

Alij ergo de iis Religioſis laicis dicunt comprehendi lege illa nomine laicorum; ita Coninch proximè citatus, & inclinat Suarez vt vidimus, & acriter Hurtado *vbi ſuprà* §.32. durioribus in religioſos laicos inuectus verbis, quos quidem non debemus deſpicere: ſed magis tamen credo eos hac prohibitione comprehendi: tum quia verè & in rigore ſunt laici: tum quia ratio eadem in illis procedit, nempe carentia ſufficientis doctrinæ ad diſputandum neceſſariæ. Alia eſt ratio de illis, qui ex vi ſuæ profeſſionis ad ſtudia, & ordines ſacros deſtinantur: ij enim licèt adhuc ordinibus careant, poſſunt tamen clerici appellari quatenus iam ex ſua profeſſione ad clerum ſpectant, atque ita nec Hurtado, nec alij dixerunt eos hac lege comprehendi; habent enim ex genere ſuo, & ratione ſtatus doctrinam requiſitam, quæ ſi alicui in particulari deſit, is ſiue primam tonſuram habeat, ſiue non habeat, lege naturali à diſputando arcetur.

139 *An laicus doctus poſſit licitè diſputare cum hæreticis.*

Secundò quæritur, an laicus doctus poſſit licitè diſputare cum hæreticis. Affirmant aliqui, Caietanus, Bañes, Petrus de Ledeſma, quos affert & ſequitur Hurtado *vbi ſuprà* §. 24. *& ſequentibus*, & probabile fatetur Sanchez *dicto cap.6. num.5.* fundamentum eſt, quia in eo ceſſat tota ratio legis proxima, & remota, nempe periculum diſputantis, & Auditorum, ac etiam ne cedat in contemptum fidei.

Alij tamen meliùs id negant. Suarez *vbi ſuprà num.11.* cum aliis relatis Sanchez *dicto num.5.* Coninch *vbi ſuprà num.145.* Valentia, Azor, & alij, quos affert & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà num.4.* Fundamentum præcipuum eſt, quia reuera non ceſſat tota ratio legis: nam, vt ſæpè diximus in aliis caſibus ſimilibus, ſi vnuſquiſque laicus maneat iudex ſui ipſius in hac materia, plures iudicabunt ſe habere doctrinam ſufficientem ad diſputandum: ſumus enim faciles ad deſpiciendos alios, & ad glorioſè de nobis ſentiendum: vnde eadem inconuenientia ſequerentur, ad quæ vitanda potuit rationabiliter id laicis omnibus prohiberi; quia communiter loquendo, laici non ſunt docti in iis materiis, & melius eſt quod vnus, vel alter laicus doctus non diſputet, quàm quòd diſputent laici plures indocti, & leges attendere debent ad ea, quæ communiter accidere ſolent. Confirmarique poteſt, quia lex hæc Eccleſiaſtica aliquid de nouo prohibuit: laicus autem indoctus iam erat iure naturæ prohibitus, ergo comprehenditur etiam doctos: alioquin non oportuit explicare laicos, ſed indoctos: nam æquè clerici, ac laici indocti prohibiti ſunt ſaltem quoad culpam.

Tertiò quæri poteſt, an ſaltem iubentibus clericis poſſit laicus diſputare. Affirmant Suarez *vbi ſupra num.11. in fine*, & Caſtro Palao n.7. quod probant ex S. Leone epiſt.62.c. vltimo dicente: *Præter eos, qui ſunt Domini ſacerdotes, nullus ſibi ius docendi & prædicandi audeat vendicare, ſiue ſit monachus laicus qui alicuius ſcientia nomine glorietur*: & ex 6. ſynodo can.64. Trullano, vbi laicus prohibetur, ne ſibi vendicet publicè docendi auctoritatem, & clariùs videtur haberi in Concil. Carthagin.4.cap.98. his verbis: *Laicus præſentibus clericis, niſi ipſis iubentibus, docere non audeat.* Hæc tamen loca nimium vel parum probant. Nam S. Leo ſolis ſacerdotibus permittit propria auctoritate docere: cùm tamen Suarez, permittat etiam Diaconis, & aliis clericis diſputare. Deinde Canon Trullanus ſolùm prohibet laico publicè propria auctoritate docere, quare priuata diſputatio non eſſet illi prohibita, quod tamen Suarez, & alij non concedent. Denique in Concil. Carthag. ſolùm prohibetur laicus docere præſentibus clericis, niſi eorum iuſſu: quare clericis non præſentibus poſſet id facere: quod etiam Suarez non concedet. Non poſſumus ergo ex illis locis colligere facultatem, qua laici clericorum iuſſu diſputare poſſint: ſicut nec poſſumus eam colligere, vt poſſint in priuato, vel abſentibus clericis id facere, & ſicut non poſſumus colligere prohibitionem diſputandi pro Diaconis, & aliis, qui ſacerdotes non ſunt. 140 *An ſaltem iubentibus Clericis poſſit laicus diſputare.*

Meritò ergo Hurtado *vbi ſuprà* §.24. arguit ſententiam illam inconſequentiæ, quatenus agnoſcit prohibitionem extendi ad laicos etiam doctos, & aliunde concedit poſſe id facere iubentibus clericis: nam lex poſtrema hoc prohibens contenta in dicto cap.2. §. *inhibemus* ſicut non excepit laicum doctum, ſic etiam non excepit laicum iuſſum à clericis: ſi ergo laicus doctus non poteſt diſputare, nec etiam poterit iuſſus à clericis, cùm nullibi reperiatur conceſſa clericis hæc poteſtas permittendi laicis diſputationem cum hæreticis. Non eſt ergo in hoc puncto ſtandum decretis antiquioribus quatenus derogata videtur hoc decreto poſteriori, ſiue illa latiora ſint, ſiue magis ſtricta.

Quartò quæri poteſt, an hac prohibitione comprehendatur laicus fidelis diſputans de rebus fidei cum alio fideli. Affirmat Sanchez *vbi ſuprà num.9.* quia formalis diſputatio prohibita laicis eſt omnis illa, quæ ad fidei veritatem confirmandam, & ſuadendam ſuſcipitur: qualis etiam eſt, quæ hæreticorum argumenta adducit, vt veritatem fidei iis ſolutis confirmet. Id tamen negant 141 *An hac prohibitione comprehendatur laicus fidelis diſputans de rebus fidei cum alio fideli.*

Hurrado §.21.& Caſtro Palao *num.*5.qui adducit Caſtrum *lib.*1. *de iuſta hæreticorum punitione cap.*19.fauent Coninch *num.*146. dicens prohiberi ſolum diſputationem ſuſceptam ad conuincendos eos, qui in fide errant, & Suarez *vbi ſuprà num.*1. dicens, non prohiberi diſputationem quæ non ſuſcipitur contra hæreticos, ſed inter fideles fit, quia illa non eſt formalis diſputatio de fide. Et quidem non video, quomodo aut in quo poſſit P. Sanchez ab hac ſententia diſſidere, cùm ipſe ibidem dicat, non prohiberi niſi diſputationem formalem, quæ non eſt, niſi quando perſuadendi cauſa ſuſcipitur, non verò quando fit exercitij gratia, vel ingenij acuminis oſtendendi. Si enim diſputatio fit inter Catholicos, nihil de fidei veritate dubitantes, aut formidantes, neceſſe eſt, quod vel fiat ſolùm exercitij gratia, vel certè ſi ordinatur ad conuincendũ & perſuadendum non fit ad perſuadendam fidem ſed modum probandi, aut rationem aliquam, circa quam poſſit eſſe contentio, & diuerſitas opinionum: quod tamen, vt diximus, non eſt de fide diſputare, ſed de rationibus, aut modo illam defendendi, quæ diſputatio non videtur prohibita in illo decreto, ſed ſola diſputatio de fide.

142 *Duplex limitatio apponi ſolita huic prohibitioni. Prima limitatio.*

Duplex limitatio opponi communiter ſolet huic prohibitioni. Prima eſt neceſſitas, v. g. ſi nullo præſente clerico, qui fidei partes tueri poſſit, hæreticus cum iniuria, vel præiudicio eiuſdem fidei loqueretur, eamque improbaret: tunc enim ſi adeſſet laicus doctus, poſſet, imò & plerumque teneretur fidem defendere, vt os obſtrueret hæretici: ita Aragon, & Valentia, quos affert, & ſequitur Sanchez *num.*7. Suarez *num.*11. Coninch *num.*147. Caſtro Palao *num.*6. Hurtado §. 23. qui nomine neceſſitatis dicunt intelligi etiam magnam fidei vtilitatem, quam quidem lex illa impedire non intendit. Secunda limitatio eſt pro regionibus, & prouinciis, in quibus hæretici graſſantur, vbi per contrarium vſum derogatum eſſe huic prohibitioni, teſtatur Valentia *in præſenti diſp.*1. *quæſt.*10. *punct.* 4. cuius teſtimonio fidem adhibent Sanchez *dicto num.*7. Suarez *num.*11.*in fine*, Caſtro Palao *num.*8. Hurtado §.22. & Coninch *num.*148.

Secunda limitatio.

143 *An conſentiente Summo Pontifice poſſit fieri conuentus Eccleſiaſticus in quo conueniant hæretici ad diſputandum de Religione.*

Iuxta doctrinam huius ſectionis, reſponderi poterat ad id, quod ante biennium quæſitum fuit an ſcilicet poſſet, conſentiente ſaltem ſummo Pontifice, in prouincia quadam fieri conuentus Eccleſiaſticus in quo Principis iuſſu conuenirent etiam ſchiſmatici, ſeu hæretici illius Prouinciæ ſimul cum Prælatis Catholicis, ad diſputandum de religione, & ſtabiliendam concordiam inter ipſos. Dixi enim primò, non debere vllo modo permitti ſynodum, ad quam ſchiſmatici vel hæretici, aut eorum Prælati conuenirent etiam vt iudices, & cum iure ſuffragij: cùm hoc iure omnino careant, nec debeant comparere vt iudices, ſed vt rei, vel certè vt à veris Prælatis inſtruantur & reducantur. Secundò non eſſe conuocandos Prælatos Eccleſiæ ad hunc conuentum à Principe ſæculari, ad quem hoc munus non ſpectat, ſed benignè inuitandos, & petendam ſummi Pontificis facultatem, vt poſſint ea de cauſa à propriis Eccleſiis abeſſe: ſchiſmaticos verò poſſe à Principe cogi, vt vocati à Prælatis Catholicis veniant ad reddendam rationem ſui erroris, vt ita corrigi, & conuinci poſſint. Qui effectus cum non aliter, niſi hac via ſperari poſſet, vt dicebatur, videbatur poſſe Pontificem conſenſum præſtare ad hunc conuentum potiùs, quàm ſynodum, faciendum: non quidem ad examinandas res fidei, aut de illis decernẽdum, ſed ad conferendum coram cum ſchiſmaticis, eoſque conuincendos; videbantur enim concurrere conditiones ſupra requiſitæ ad licitam diſputationem reddendam: diſputaturi quippe erant nõ laici, ſed Prælati Eccleſiæ, & alij ſacerdotes Theologi, & docti, & hoc cum hominibus vt plurimum indoctis, & imperitis, qui facilè conuinci poſſunt, præſertim oſtenſis eorum libris à ſuis Miniſtris euidenter falſificatis ad eos decipiendos: quare ſpes erat, quòd eorum multi reducerentur ad Eccleſiam. Item diſputandum erat non coram plebe, ſed coram viris doctis: & hac ipſa occaſione Catholici ſimpliciores magis confirmarentur in vera fide, quam à ſuis Prælatis ſcirent ita glorioſè defendi, nec poſſe ab aduerſariis oppugnari. Cauendum tamen, ne pacta aut concordiæ ibi cum hæreticis fieri poſſent, ſaltem niſi ſciente, & conſentiente ſummo Pontifice, & multo minùs, ne dogmata de religione decernantur, ſed ſolùm vt dogmata à Conciliis generalibus ſtabilita, & doctrina Romanæ Eccleſiæ defendatur & aberrantes ad eam regulam reducantur. Quia tamen re maturè examinata, compertum fuit, non concurrere conditiones illas requiſitas, licentia meritò denegata fuit.

Agere ſolent aliqui hoc loco de communicatione licita, vel illicita cum infidelibus, dando illis res indifferentes, quibus ipſi ad falſos ritus ſacrilegè vtuntur, v. g. an dari poſſit Iudæo agnus, quem vult ad ſacrificium Iudaicum, vel ethnico idolum, quod petit ad illud colendum & ſic de aliis. Quod tamen propriè ſpectat ad tractatum de ſcandalo, cùm ſit quæſtio generalis de danda, vel non danda re aliqua abuſuro. Videri autem interim poſſunt Sanchez *lib.* 1. *in Decal. capite* 7. Coninch *in præſenti diſput.*18. *dub.*13. & alij Recentiores, quos congerit Diana *p.*5. *tract.*7. *de ſcandalo reſol.*6. *&* 36.

DISPVTATIO XXIII.

De pœnis ſpiritualibus hæreticorum.

SECTIO I. *De excommunicatione hæreticis impoſita.*

II. *De actione externa requiſita ad conſtituendum hæreticum externum, & incurrendam excommunicationem.*

III. *De abſolutione ab hæreſi, & excommunicatione ob hæreſim contracta.*

IN duplici genere ſunt hæreticorum pœnæ; quædam ſunt ſpirituales, quædam temporales, vel etiam corporales. Nunc agimus de ſolis ſpiritualibus, quarum notitia magis neceſſaria eſt Theologis, quia magis ſpectant ad forum internum; nam temporales, & corporales ferè pertinent ad forum externum, in quo per Canoniſtas examinantur, & mandantur executioni. Nomine autem *hæreticorum*, in ordine ad pœnas intelliguntur etiam Pagani, Mahometani, Iudæi, & *Pœnæ hæreticorum ſunt in duplici genere.*

& alij infideles, & Apoſtatæ, qui poſt baptiſmum ſuſceptum à Catholica fide deficiunt, licèt non ſolùm partem fidei Chriſtianæ relinquant per hæreſim, ſed totam, vel ferè totam per Paganiſmum, vel Iudaiſmum abnegent: ij enim eaſdem pœnas incurrant ac hæretici, vt fatentur Doctores omnes, quos refert, & ſequitur Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 7. num.* 18. nam quoad culpam tota malitia hæreſis continetur in Apoſtaſia, & additur vlteriùs receſſus totalis à fide, quòd non minuit, ſed aggrauat peccatum, & facit Apoſtatam digniorem omnibus iis pœnis: Schiſmatici autem, qui hæretici non ſunt, non intelliguntur nomine hæreticorum, quoad eorum pœnas, niſi exprimantur, vt docet Sanchez cum aliis lib. 2. in Decalog. cap. 36. vbi enumerat etiam proprias Schiſmaticorum pœnas.

SECTIO I.

De Excommunicatione hæreticis impoſita.

1 *Excommunicatio maior eſt prima & antiquiſſima hæreticorum pœna.*

PRima, & antiquiſſima hæreticorum pœna eſt excommunicatio maior, vt conſtat ex cap. *Achatius* 24. qu. 1. cap. *Ad abolendum* cap. *excommunicamus* 1. & 2. de hæreticis cap. *Quicunque* eodem: tit in 6. cap. *noueris*, de ſententia excommunicationis. Denique in Bulla cœnæ imponitur, & renouatur ſingulis annis hæc excommunicatio reſeruata Summo Pontifici. Eſt autem hæc excommunicatio omnium antiquiſſima, vt notauit Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 10. quæſt. 1.* Eſt etiam ipſo facto incurrenda quamuis iure antiquiori ſolùm eſſet imponenda, iuxta quod antiquum ius loquutus videtur S. Thomas *in præſenti, quæſt. 11. art. primo.*

Obſtare poſſet illud Pauli ad Titum 3. *hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita:* non ergo debet cenſeri excommunicatus ante duas monitiones. Reſpondet Suarez *in præſenti diſp. 21. ſect. 1. num. 7.* in primis verba illa aliter legi à multis Patribus, quos ibi congerit, nempe *poſt, vnam admonitionem deuita,* quæ admonitio ſufficienter fit per legem. Secundò tamen, & faciliùs reſpondetur, admiſſa noſtra lectione vulgata, quæ retinenda eſt, ibi ſermonem eſſe de excommunicatione ferenda ab homine ſcilicet ab Epiſcopo, qualis erat Titus, & ideo duplex admonitio exigebatur: nunc autem excommunicatio eſt à iure, quod ſemper monet, & ideo ſufficit lex promulgata, vt ipſo facto incurratur. Poſſet tertiò addi, duas illas monitiones non requiri, vt hæreticus incurrat excommunicationem, ſed vt Epiſcopus certior fiat de eius pertinacia, ob quam incurrerit cenſuram, & ita meritò, & prudenter poſſit illum declarare excommunicatum, vt ab omnibus vitetur: multi enim ſine pertinacia ſectantur hæreſes, & ideo ab excommunicatione excuſantur; imò à peccato etiam graui, aliquando verò licèt non excuſentur à peccato, ſed tamen quia peccant ex ignorantia culpabili, non ſunt propriè hæretici, vt vidimus in ſuperioribus, agentes de eſſentia hæreſis.

2 *Hæc excommunicatio an ſit iuris diuini.*

De hac ergo excõmunicatione quæritur primò an ſit iuris diuini, an ſolùm iuris poſitiui humani. Aliqui voluerunt eſſe iuris diuini, ita Driedo, Echius, Almaynus, Penna, & alij, quos affert Suarez *vbi ſupra num. 1.* Contraria tamen ſententia veriſſima eſt, licèt hæreticus digniſſimus ſit hac pœna, non eſſe tamen impoſitam niſi iure humano, ita Soto, Valentia, Henriquez, quos affert, & ſequitur Suarez, Caſtro Palao *1. tom. tract. 4. diſp. 4. punct. 1. num. 1.* Alfonſus Caſtro, & Lorca, quos affert, & ſequitur Hurtado *diſput. 83. ſect. 1. §. 4.* & conſtat ex modo loquendi Pontificum, qui dicunt ſe excommunicare hæreticos, quod non dicerent ſi iam eſſent à Chriſto excommunicati. Conſtat etiam ex antiquiori vſu Eccleſiæ, quo hæc excommunicatio, vt diximus, non erat ipſo facto, ſed ſolùm ferenda, vt notauit Suarez *vbi ſuprà num. 5.* non ergo erant iam antea hæretici ipſo facto excommunicati. Conſtat deinde ex praxi præſenti, qua hæretici non denuntiati non ſunt vitandi, non ſunt ergo excommunicati iure diuino. Alioquin non poſſet Eccleſia minuere ex parte excommunicationem illam, prout de facto minuit, cùm excommunicatio completè ſumpta includat priuationem cõmunicationis cum fidelibus, quam priuationem ſaltem ex parte fidelium abſtulit ex parte ipſa Eccleſia. Similiter Eccleſia aliquando admittit hæreticos ad communicationem ſuffragiorum communium, vt in feria ſexta hebdomadæ maioris, qua die publicè, & ſolemniter orat pro hæreticis omnibus, quod non faceret, ſi iure diuino eſſent communibus ſuffragiis priuati. Denique ratio à priori eſt, quia licèt poteſtas Eccleſiæ ad excommunicandos hæreticos, & alios peccatores ſit de iure diuino, ipſa tamen excommunicatio, & vſus illius eſt omnino de iure Eccleſiaſtico, quo conſtituta eſt talis excommunicationis cenſura, includens excluſionem à ſuffragiis, ſacramentis, iuriſdictione, communicatione ſacra, & ciuili cum aliis fidelibus, quæ priuationes ſicut ab Eccleſia conſtitutæ ſunt, ita ab eadem augeri poſſunt, & diminui, & mitigari, & ſuſpendi ad tempus, vel in ordine ad aliquem effectum, prout ſæpe de facto fit, quia totum hoc in fieri, & in conſeruari pendet ab Eccleſia, & ideo etiam ſummus Pontifex non ligatur legibus excommunicationis, nec ipſe poteſt eam incurrere, nec etiam prohibetur à communicatione cum excommunicato, niſi ad ſummum quoad vim directiuam, ſicut aliis legibus Eccleſiaſticis. Quare poteſt hæretico auferre incapacitatem ad beneficia, vel ad iuriſdictionem, & concedere aliquibus facultatem communicandi cum hæreticis in iis, in quibus communicatio non eſſet prohibita lege naturali, vt dicemus; nec circa hoc inuenitur aliquod præceptum Chriſti, imò communiter Theologi dicunt, Chriſtum in lege gratiæ non addidiſſe ex ſe præcepta poſitiua, niſi circa fidem & ſacramenta; non ergo impoſuit in hæreticos excommunicationem propriam, quæ in ſua eſſentia eſt aggregatum quoddam ex multis præceptis poſitiuis.

Obiiciunt primò aliquas Scripturæ loca, in quibus videtur hæc excommunicatio in hæreticos lata, Ioan. epiſt. 2. *Nec aue illis dixeritis.* Ad Romanos 16. *declinate ab illis.* 1. ad Corinth. 5. *cum eiuſmodi nec cibum ſumere.* 2. ad Theſſal. 3. *denuntiamus vobis fratres in nomine Domini Ieſu Chriſti: vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundum traditionem, quam accepiſtis à nobis.* Quæ verba Cyprianus epiſt. 55. intelligit de hæreticis, ad Galat. 1 *ſi quis vobis* 3 *Obiectio 1.*

vobis euangelizauerit, præter id quod euangelizatum eſt, anathema ſit. Ad Tit. 3. *hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correptionem deuita.* Reſpondetur, hæc omnia non probare propriam excommunicationem, ſed ad ſummum obligationem fidelium non communicandi cum hæreticis. Excommunicatio enim propria multa alia includit, nempe obligationem excommunicati non communicandi cum aliis, carentiam ſuffragiorum, inhabilitatem ad iuriſdictionem, ab beneficia, &c. Rurſus ſciendum eſt, communicationem cum hæreticis, magna ex parte illicitam eſſe de iure naturæ, etiam ſecluſa excommunicatione, vel prohibitione Eccleſiæ. Primò communicationem in ipſa doctrina hæretica, quæ eſt communicatio formalis cum hæretico, quatenus hæreticus eſt: Secundò in ritibus hæreticis: Tertiò familiaritatem talem, quæ communicantem reddat ſuſpectum, prout de facto aliquando redditur, & indiget purgatione canonica, vt conſtat ex cap. *inter ſollicitudines*, de purgatione canonica, & ex S. Leone *ſerm.* 18. *de paſſione, & ſermone contra Eutych.* Quartò, quando ſubeſt periculum peruerſionis, prout plerumque ſubeſt. Quintò, quando adeſt ſcandalum aliorum, qui facilè inducuntur ad familiaritatem cum hæreticis. Sextò, quando eſt cum damno ipſius hæretici, qui audacior redditur, & inſolens ac pertinax in ſuo errore. Quia ergo communicatio cum hæreticis regulariter noxia, & periculoſa eſt, ideo Apoſtoli eam vitandam monent, & longiſſimè fugiendam, omiſſa etiam ſalutatione communi, quando id vtile eſt ad vitandum periculum, vt bene explicat Suarez *dicta ſect.* 1. *numer.* 4. Nec vox illa *Anathema ſit*, à Paulo vſurpata ad Galat. 1. propriam cenſuram eo loco ſignificat, cum ibidem Angelo etiam aliter prædicanti anathema dicat, cum certum ſit Angelum non eſſe capacem Eccleſiaſticæ cenſuræ.

Communicatio cum hæreticis illicita de iure naturæ, etiam ſecluſa excommunicatione, & prohibitione Eccleſiæ.

4 Obiiciuntur ſecundò loca, & exempla ſanctorum. Ambroſius lib. 7. in Lucam capit. 9. in fine, & cap. 10. in principio, dicens: *Hos non ſuſcipit Dominus, ſed à ſuo nido arcet, & prohibet:* ſed hæc verba non ſignificant propriam excommunicationem, ſed excluſionem à Chriſti conſortio. Item exempla Ioannis Apoſtoli, qui noluit ingredi balneum in quo erat Chetinthus hæreticus, & S. Antonij Abbatis, qui nunquam cum hæreticis pacificum ſermonem miſcuit, & S. Hermenigildi Regis, qui mori maluit, quam Euchariſtiam de manu hæretici Ariani ſuſcipere, & alia, quæ congerit Suarez *num.* 2. & 3. qui tamen *num.* 8. bene notat, non omnia, quæ ſancti dixetunt, vel fecerunt in hac parte, eſſe ſub præcepto, ſed aliqua eſſe ſub conſilio ad exemplum aliorum, vt diligentiùs caueant, & ad oſtendendam abominationem erga hæreticos. Illud tamen Hermenigildi factum credo fuiſſe ſub præcepto, quia in illis circumſtantiis ſuſceptio communionis de manu hæretici erat ſignum communicandi cum illo in religione, & ad hoc ipſum miſſus erat à Patre Ariano Epiſcopus hæreticus ad filium, vt hoc ſigno Arianiſmi dato reconciliari poſſet cum filio.

Obiectio 2.

5 Secundò quæritur, an hæretici non ſolùm ſint excommunicati, ſed excommunicati vitandi, quales ſunt notorij percuſſores Clerici. De hoc tamen dixi *diſp.* 22. *ſect.* 1. vbi etiam vidimus, qualis denuntiatio exigatur, & an ſufficiat ſententia declaratoria criminis, & alia dubia circa hanc quæſtionem.

An hæretici non ſolùm ſint excommunicati, ſed excommunicati vitandi.

Tertiò quæritur, an ob hæreſim merè mentalem incurratur hæc excommunicatio. Affirmarunt non pauci ex Canoniſtis quos latè congerit Sanchez, *dicto lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 1. quibus conſentit ex Theologis Adrianus, & aliqui Summiſtæ ab eodem relati: quia peccatum hæreſis conſummatur interiùs, ergo nomine hæreticorum comprehenditur hæreticus etiam mentalis, qui ſimpliciter & abſolutè eſt hæreticus.

An ob hæreſim merè mentali incurratur hæc excommunicatio.

Contraria ſententia veriſſima eſt, quam docent omnes Theologi, & amplectuntur iam communiter Iuris Doctores, quos latè refert, & ſequitur idem Sanchez *ibid. num.* 2. Suarez in præſenti *diſp.* 21. *ſect.* 2. *num.* 4. & *diſp.* 4. *de Cenſuris ſect.* 2. & *lib.* 4. *de legibus cap.* 12. Hurtado *diſput.* 83. *ſect.* 2. & alij omnes. Fundamentum præcipuum eſt, quia Eccleſia non iudicat de occultis, ſeu internis, nec poteſt directè, & per ſe actus internos præcipere, aut prohibere, licet poſſit per accidens, quatenus deſeruiunt ad integrandos actus externos humanos, & viſibiles, vt clarè fatentur Pontifices in *cap. tua nos*, & *cap. ſicut tuis*, de Simonia, & in cap. *erubeſcant* 32. *diſtinct.* Poteſtas enim Eccleſiæ, eſt ad gubernationem viſibilem fidelium, qui Eccleſiam viſibilem componunt: quare iuriſdictionem inuoluntariam, & coactiuam non exercet circa merè interna, licèt exerceat aliquando iuriſdictionem voluntariam, vt in conceſſione indulgentiæ, & diſpenſatione voti interni. Cur autem indirectè & per accidens poſſit Eccleſia præcipere actus internos, vide quæ dixi *diſput.* 15. *de pænit. ſect.* 6. *num.* 139. & *ſequentibus:* Nec obſtat, quod peccata merè interna ſint materia neceſſaria confeſſinnis ſacramentalis, & debeant ad Eccleſiæ tribunal deferri: Nam iuriſdictio illa ſacramentalis eſt alterius generis, nec eſt intra terminos poteſtatis, & gubernationis viſibilis, ſed pertinet ad forum Dei, qui iudicat etiam de internis, & voluit conſtituere Vicarios ſui Prælatos Eccleſiæ, vt exerceant in eo tribunali poteſtatem ipſius Dei quoad ſoluenda, & retinenda peccata; ſiſtendo tamen intra terminos poteſtatis viſibilis, non poteſt Eccleſia de internis meris iudicare. Poſſet quidem Prælatis reſeruare validè peccatum hæreſis internum, quia illa non eſſet iuriſdictio coactiua, ſed ſolùm negare inferioribus ſacerdotibus iuriſdictionem ad abſoluendum à tali peccato, quam ipſi de ſe non habent, niſi dependenter à ſuperiore. Punire verò pœna excommunicationis hæreticum merè mentalem non poteſt, quia hoc eſſet obligare directè ad actus merè internos enſue prohibere adhibita pœna, quod excedit poteſtatem viſibilem ſuperioris. De hoc tamen agitur ex profeſſo in tract. de legibus: ſufficiat tetigiſſe fundamentum huius communis, & receptiſſimæ doctrinæ. 6

7 Quartò quæritur è contra, an incurratur hæc excommunicatio ob hæreſim merè externam, qua quis exteriùs v.g. negat Trinitatem ob metum, vel aliam cauſam, cùm tamen toto corde eam interiùs credat. Affirmauit Caietanus cum aliis, qui ei adhæſerunt, quos refert Sanchez *dicto lib.* 2. *cap.* 8. *numer.* 8. quia Eccleſia non iudicat de occultis, ſed de actu externo. Contraria tamen ſententia veriſſima eſt, quam docent omnes Theologi, quos affert, & ſequitur Sanchez ibidem, Suarez *diſput.* 19. *ſect.* 4. *numer.* 6. & alij

An ob hæreſim merè externam.

quos affert, & ſequitur Hurtado *dicta diſp.* 83. *ſect.* 6. Ratio autem eſt clara ex dictis in ſuperioribus, quia non eſt hæreticus, qui non eſt infidelis, cum hæreſis ſit infidelitatis ſpecies: non eſt autẽ infidelis cuius peccato non amittetur fides, quæ certè non perditur ab eo qui credit firmiſſimè totam noſtram fidem, & quidquid Deus reuelauit. Cùm ergo excommunicatio hæc lata ſit in hæreticos, non ligat eum, qui adhuc Catholicus perſeuerat. Fatemur, potuiſſe Eccleſiam excommunicare etiam propter hanc externam negationem fidei: id tamen de facto non fecit, ſed propter hæreſim. Fatemur etiam incurri poſſe eo caſu excommunicationem latam in fautores hæreticorum, ſi hæreſis aſſertio externa redundet in eorum fauorem: non tamen incurretur excommunicatio præcisè lata in hæreticos. Denique Hurtado *vbi ſupra* aduertit eum, qui ſine infidelitate interna colit exteriùs idola incurrere excommunicationem latam in extrauaganti quadam Ioann. XXII. relata in directorio inquiſitorum 2. *part. quæſt.* 43. poſt numerum 9. vbi huic crimini imponuntur omnes hæreticorum pœnæ præpter bonorum publicationem. Cæterùm Sanchez *dicto cap.* 7. *num.* 10. cum aliis notat in primis id non procedere, quando ex metu id facit, ſed quando ſponte, & ex affectu ad idola operatur. Deinde dubium eſſe, an lex illa vſo recepta ſit, quia aliqui id negant.

8 Quintò quæritur, an ignorans excommunicationem contra hæreticos latam, eam incurrat lapſus in hæreſim culpabilem. Hæc tamen quæſtio communis eſt ad omnes excommunicationes, & de ea videri poſſunt occurrente caſu Sanchez *dicto lib.* 2. *in Decalog. cap.* 8. *num.* 5. & latiùs *lib.* 9. *de matrim. diſp.* 32. *num.* 13. Sanchez de cenſuris *diſp.* 4. *ſect.* 9. *num.* 19. Hurtado *in præſenti dicta diſp.* 83. *ſect.* 5. & alij, quos congerit Diana 4. *parte tract.* 2. *de irregularitate, reſolut.* 85. qui tamen poſtea 5. *part. tract.* 13. *miſcelan. reſolut.* 18. cum Hurtado *in præſenti diſp.* 84. §. 9. limitat ſententiam negantem, quam tenuerat de habente ignorantiam etiam culpabilem, non tamen craſſam, nec ſupinam, vt applicari non debeat ad hæreticos noſtrarum prouinciarum, quia impoſſibilis videtur in aliis talis ignorantia. Quomodo autem iuxta illam doctrinam excuſari poſſint plurimi ex hæreticis Græcis, Anglis, Scotis, & Germanis ab incurrenda hac excommunicatione, iudicat ſatis idem Hurtado *dicta diſputat.* 83. §. 43.

An ignorans excommunicationem contra hæreticos latam, eam incurrat lapſus in hæreſim culpabilem.

9 Maior difficultas, & propria huius loci eſt, an hæreticus externus, ſed occultus, qui ſine vllo teſte hæreſim ſuam exteriùs verbo, vel ſcripto protulit, incurrat hanc excommunicationem. Nemo id negat in particulari, & ideo fortaſſe Hurtado *dicta diſp.* 83. *ſect.* 4. §. 36. dixit, à nullo Theologo, aut Canoniſta hoc negari. Sed tamen Suarez *in præſenti dicta diſp.* 21. *ſect.* 2. *num.* 3. refert tacito nomine aliquos, qui de cenſuris in genere dixerunt non incurri ob delicta omnino occulta, & idem de hæreſi omnino occulta docet nouiſſimè Crouſers in regulam S. Franciſci *cap.* 7. *lect.* 4. *folio* 538. apud Dianam 6. *parte tract.* 6. *miſcellan. reſolut.* 51. Ipſe tamen Suarez, & alij omnes, quos refert *num.* 6. concedunt ſufficere hæreſim externam quantumcunque occultam ad hanc excommunicationem contrahendam. Plures autem congerit, & ſequitur Diana *vbi ſuprà*, & Sanchez *dicto lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *num.* 6. Ratio autem eſt, quia licèt id delictum probari non poſſit in iudicio, vt iudex particularem ſententiam ferat, id tamen eſt per accidens ob defectum teſtium: lex autem poteſt prohibere antecedenter delictum illud, cùm ſit verè externum, & ſenſibile, & pœnas tranſgreſſoribus ſtatuere, quæ in conſcientia obligent: nec poteſt poteſtas hæc in Eccleſia negari, quæ ex praxi in aliis materiis apertiſſimè conſtat. Nam qui occultiſſimè homicidium committit, irregularitatem incurrit, licèt id nemini prorſus, præter delinquentẽ, innotuerit: quando verbi gratia, venenum in cibo, aut potu miſcuit, virtutis adeo occultæ, vt à nemine deprehendi potuerit. Sic etiam incurrit fructuum priuationem, qui officium non recitat, licèt hæc omiſſio occultiſſima ſit, & ipſi ſoli manifeſta eſſe potuerit, & ſic de aliis paſſim: de quo videri poteſt Suarez *diſp.* 31. *de Cenſuris ſect.* 1. *num.* 67. Cùm ergo poteſtas non deſit Eccleſiæ ad prohibenda, & punienda delicta externa occulta, & alioqui verba legis excommunicantis omnes hæreticos generalia ſint, non eſt fundamentum ad excipiẽdos hæreticos occultos: quod idem de aliis omnibus pœnis hæreticorum dicendum eſt ob eandem rationem, quæ ſcilicet non indigeant iudicis ſententia vt imponantur.

An hæreticus externus, ſed occultus qui ſine teſte hæreſim ſuam exteriùs protulit, incurrat hanc excommunicationem.

Illud ergo commune axioma, quod de occultis non iudicat Eccleſia, intelligendum eſt cum diſtinctione, & proportione accommoda ad duplex genus occulti. Aliud enim eſt occultum per ſe, quod ſcilicet de ſe eſt obiectum inſenſibile, & eius incognoſcibilitas, ſeu inſenſibilitas oritur ſe ex parte obiecti, quod tale eſt, vt non poſſit in ſeipſo cognoſci per ſenſus, quales ſunt actus interni, qui in ſeipſis non poſſunt ab aliis cognoſci, ſed ſolùm quatenus per voces, vel alia ſigna exprimuntur. Atque de his occultis non poteſt Eccleſia iudicare, quia non ſunt obiectum ſuæ poteſtatis, & iuriſdictionis, quæ tota eſt ad viſibilem, & ſenſibilem gubernationem huius corporis, & Reipublicæ viſibilis: quare non poteſt actus merè internos præcipere, aut prohibere, niſi quatenus neceſſarij ſunt ad actus humanos ſenſibiles, quos poteſt prohibere, aut præcipere. Vnde de actibus merè internis non poteſt ferre leges, aut pœnas pro iis faciendis, vel omittendis imponere. Aliud verò eſt occultum per accidens, cuius incognoſcibilitas non prouenit ex obiecto, cùm hoc de ſe ſenſibile ſit, ſed ex abſentia potentiæ cognoſcitiuæ, & teſtium & de his quidem actibus Eccleſia non iudicat per ſententiam particularẽ, vt eos puniat, quandiu occulti remanent, & niſi ſufficienter probentur argumentis externis; non quidem ex defectu delicti, ſed ex defectu probationis. Hos autem actus poteſt Eccleſia antecedenter per legem, vel ſententiam præcipere, aut prohibere; cùm ſint actus externi, & ſenſibiles, pertinentes ad ſenſibilem, ac externam gubernationem, & honeſtatem ſubditorum, ad quam Eccleſiæ poteſtas ordinatur. Vnde poteſt ſimul pœnas ſtatuere, quæ quando indigent iudicis miniſterio, vt mandentur exequutioni, neceſſaria etiam erit notitia delicti ad ſententiam particularem ferendam: quando verò ad ſui exequutionem non requiritur miniſterium iudicis, ſed ipſo facto incurruntur, & ab ipſo delinquente mandari debent exequutioni, non eſt neceſſaria alia notitia, niſi delinquentis conſcientia. Quæ autem ſint pœnæ illæ, quas lex poteſt imponere ipſo 10

facto

facto incurrendas ante vllam prorſus iudicis ſententiam, pertinet ad tractatum de legibus, & non eſt dubium, quod excommunicatio, & aliæ cenſuræ, atque etiam irregularitas in hoc pœnarum genere computentur.

Reſtat nunc præcipua difficultas de ſigno, vel actu externo ſufficienti, vt aliquis dicatur hæreticus externus, atque adeo ad incurrendam excommunicationem, & alias pœnas ſpirituales hæreticorum: de quo dicendum eſt ſectione ſequenti.

SECTIO II.

De actione externa requiſita ad conſtituendum hæreticum externum, & incurrendam excommunicationem.

11 *Sufficit ad hæreſim externam conſtituendã, & incurrendam cenſuram, quòd hæreſis interna ſigno aliquo externo manifeſtetur.*

Regula generalis eſt, requiri, & ſufficere ad hæreſim externam conſtituendam, & incurrendam cenſuram, quod hæreſis interna ſigno aliquo externo manifeſtetur. Hæc autem ſigna ad duo genera reduci ſolent, nempe ad verba, & ad facta: ſub verbis includuntur nutus, ſiue capite, ſiue manibus, ſiue aliter fiant, quare ſufficit modus ille loquendi, quo aliqui ſe ſe inuicem intelligunt, ſigna aliqua digitorum motibus formantes: ſub factis verò intelligi debent omiſſiones etiam alicuius facti externi, cùm non minùs aliquando manifeſtet hæreſim internam omiſſio facti, quàm actus poſitiuus, vnde deprehendi ſolent ſæpè hæretici ex omiſſione ipſa operum Catholicorum.

12 *Non fit hæreticus, qui manifeſtat Confeſſario ſuã hæreſim internam.*

Ex hac regula generali plura inferuntur ad caſus particulares practicos, quibus ea regula magis declaratur. Primò itaque infertur, non fieri hæreticum externum, nec incurrere excommunicationem eum, qui confeſſario manifeſtat ſuam hæreſim præteritam internam, vt confiteatur ſuum peccatum, imò nec eum, qui conſilij, & remedij petendi gratia manifeſtat ſuam hæreſim internam præſentem. Cuius rationem reddidimus *ſuprà diſp.* 14. *ſect.* 1. vbi latè de hoc dictum eſt, & ideo non oportet nunc iterum hoc repetere, & videri etiam poſſunt de hoc caſu Suarez *in præſenti diſp.* 21. *ſect.* 2. *n.* 12. & Granado *in præſenti controuerſ.* 1. *tract.* 15. *diſp.* 13. *n.* 14.

13 *Quid dicendũ de eo, qui characteribus ſibi tantum notis hæreſim ſcribit.*

Secundò infertur, quid dicendum ſit de eo, qui characteribus vel notis, ſibi tantùm notis hæreſim externam ſcribit, quæ vulgò *cifra* vocantur, de quibus Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *num.* 10. dicit, non ſufficere ad cenſuram incurrendam: videtur autem ſupponere ſigna talia eſſe, vt à nullo alio intelligi valeant. Meliùs tamen Hurtado *diſp.* 83. *ſect.* 3. §. 15. notat, eos characteres aliquando non poſſe ab vllo alio intelligi, præſertim quando pauci ſunt, vel inconcinnè, & contra regulas ſcribendi characteribus ignotis ſcribuntur: aliquando tamen, & frequenter poſſe ab aliis peritis in ea arte explicandi eiuſmodi ſcripturas intelligi, & de facto ſæpe eorum ſenſum deprehendi. Quare tunc ſolum à cenſura, & hæreſi externa excuſabunt, quando à nemine prorſus potuiſſent explicari, & intelligi. Addo ego, in primis ſi iam antea dediſſes alteri regulam legendi illas tuas notas occultas, prout fieri ſolet ad litteras arcanas inuicem tranſmittendas, habent enim ſinguli regulam interpretandi, vulgo *la contracifra*: tunc licèt illis notis abſtruſis tibimet hæreſim ſcribas, incurris hæreſim externam, quia ſigna illa non ſunt ab omnibus ininintelligibilia, cùm ſit alius præter te, qui ea ſi videret intelligere poſſet. Deinde etiamſi nulli artem interpretandi commiſeris, ſi tamen memoriæ causa eam interpretandi regulam apud te ſcriptam conſerues, incidis in cenſuram, quando poſtea illis notis hæreſim ſcribis: quia iam non eſt per ſe occulta, ſed per accidens ex eo, quòd alij formam illam interpretandi, quam apud te habes, non viderint. Non tamen repugnat ex natura rei, quòd moriente, vel abeunte Auctore, vel alio caſu fortuito reperiatur vtraque illa ſcriptura, qua ſimul reperta manifeſtatur aliis illis hæreſis interna.

Hinc tamen videtur oriri poſſe noua difficultas. Si enim hæreticus mentalis hæreſim ſuam ſcriberet notis illis abſtruſis, quas nemo tunc præter ipſum legere poſſit: poſtea verò elapſo tempore ipſe memor, vel immemor fortaſſe illius ſcripturæ, amico ſuo communicaſſet modum intelligendi ſuas notas, & caracteres, vel certè ad ſuam memoriam ſibimet id in ſcripto notaſſet: iam tunc inciperet prior illa ſcriptura eſſe intelligibilis, quæ tamen antea intelligi à nemine alio poterat. Quæri ergo poteſt, an tunc inciperet eſſe hæreticus externus, & contrahere cenſuram quam antea nondum contraxiſſet; id enim difficile credi poteſt: nam tunc non peccat peccato hæreſis, præſertim ſi non recordatur prioris ſcripturæ, & multò magis ſi iam hæreſim internam reuocauit: imò etſi recordetur, non videtur opponi grauiter præcepto fidei, quòd ipſe ſcribat ſibi modum interpretandi ſuas notas particulares, per quod nec ſibi nec aliis intendit aliquid contra fidem aſſerere, imò priorem ſcripturam, vult omnibus occultare, ac ſi neceſſe ſit quam primum lacerare, ne ab vllo inueniatur. Difficile ergo eſt, quòd peccet tunc grauiter contra fidem, & incurrat cenſuram, propter periculum metaphyſicum, ne breui illo tempore vtraque illa ſcriptura ab aliquo inueniatur, & legatur. 14

In hoc caſu, qui vix vnquam in praxi contingere poteſt, diſtinguendum puto. Poteſt enim fieri, vt ſcriptura prior hæreſim continens hodie reperta, & intellecta manifeſtet legenti, Auctorem non ſolùm quando id ſcripſit, habuiſſe illam hæreſim in mente, ſed hodie etiam in eadem hæreſi perſeuerare, ſicut diximus *dicta diſp.* 14. *loco ſupra citato*, aliquando qui dixit ſe fuiſſe in tali opinione (quæ reuera ſit hæretica) ſignificare ſe nunc etiam in eodem errore verſari. Poteſt verò contingere etiam, vt illa prior ſcriptura hodie lecta, nihil aliud lectoribus poſſit ſignificare, niſi hæreſim præteritam, nec vllo modo ſignificet, aut manifeſtet etiam probabiliter eius perſeuerantiam. Et in hoc ſecundo caſu res videtur facilior: nec videtur tunc peccari grauiter in ſecundo ſcripto, vel eius communicatione, atque adeo nec incurri cenſura, quia per illud non profitetur, ſe eſſe hæreticum; ſed fuiſſe, quod ſine peccato graui contra fidem dici poteſt, niſi ex hoc ipſo grauis iniuria fidei irrogetur, iuxta dicta *in illa diſp.* 14. non eſt autem hæreticus externus, niſi qui exprimit ſe actu contra fidem ſentire, quod à fortiori conſtabit ex doctrina Suarij infra adducenda, quod non eſt hæreticus externus, qui dicit ſe habere propoſitum amplectẽdi tempore futuro aliquam hæreſim: multò ergo minùs, qui ſo- 15

lùm dicit, ſe eam olim amplexum fuiſſe, & nullo modo ſignificat voluntatem, vel affectum præſentem erga hæreſim.

16 In primo autem caſu, quando prior ſcriptura hodie lecta manifeſtare poteſt hæreſim non ſolùm præteritam, ſed adhuc perſeuerantem Auctoris, in primis certum videtur, quòd ſi iam hodie non perſeuerat auctor in hæreſi illa mentali, non conſtituitur hęreticus externus, nec incurrit cenſuram, quia non poteſt hodie eſſe hæreticus externus, qui non eſt iam hæreticus internus, vt conſtat ex ſupradictis: ſi autem perſeuerat adhuc hæreſis interna, non videtur facilè excuſandus Auctor ab incurrenda cenſura. Quod poteſt à poſteriori probari; quia ſi eodem tempore vtrumq; ſcriptum exaraſſet, nemo dicet, tunc non incurriſſe cenſuram, cùm tunc verè exprimeret exteriùs hæreſim internam ſignis ſufficienter intelligibilibus. Nihil autem referre videtur, quod ſimul, vel diuerſis temporibus vtrumque ſcriptum exaret, ſi ex vtroque exarato ſufficienter expreſſa maneat hæreſis interna. Imò etiamſi eodem tempore vtrumque ſcripſiſſet, non tamen ſcripſiſſet in eodem inſtanti, ſed ſucceſſiuè, & priùs fortaſſe hæreſim, & immediatè poſtea explicationem notatum; tamen per hanc ſecundam ſcriptionem compleretur prior in ratione exprimentis exteriùs hæreſim internam. Quòd autem plus, vel minus temporis intercedat inter vnam, & aliam ſcripturam, parum videtur referre; & ſemper ſecunda complet primam in ratione ſigni externi manifeſtantis hæreſim internam, quod complementum deerat ad incurrendam cenſuram: ſicut ergo vtraque ſcriptura ſimul exarata, incurreretur cenſura, ita dicendum videtur, quando diuerſis temporibus ſcriberetur.

17 Ad rationem itaque dubitandi propoſitam; admittimus, ſi immemor prioris ſcripturæ Auctor illius poſtea ſcribat ſecundam, non peccare tunc mortaliter, nec incurrere cenſurã, quia licèt iam manifeſtata maneat hæreſis interna, id tamen fit inculpabiliter, & ſine memoria prohibitionis, & cum ignorantia manifeſtationis reſultantis ex vtraque ſcriptura: debet tamen poſtea, quando aduertit, comburere ſtatim, vel deſtruere alteram ex illis ſcripturis, ne videatur mortaliter conſeruare manifeſtationem hæreſis internæ. Si autem memor prioris ſcripturæ faciat ſecundam, non eſt excuſandus à culpa graui, quia perinde eſt ac ſi ſimul vtramque ſcriberet, quo caſu nemo eum excuſabit à cenſura, & culpa graui, cùm ponat manifeſtationem externam hæreſis internæ, quæ manifeſtatio eſt grauiter prohibita, & ſub grauiſſimis pœnis. Nec excuſat animus comburendi quamprimum priorem ſcripturam: idem enim dici poſſet, ſi ſimul vtramque ſcriberet: cum animo comburendi quamprimum vnam earum, qui tamen animus non excuſaret à culpa graui, & ab incurrenda cenſura. Sicut non excuſatur ab eadem culpa, & cenſura qui manens ſolus in cubiculo clauſo ſcribit ſibi ſoli ſuam hæreſim internam, cum animo ſcriptum comburendi antequam oſtium cubiculi aperiat, nam in iis omnibus caſibus manifeſtat verè exteriùs ſuam hæreſim internam, cui actioni impoſitæ ſunt ab Eccleſia grauiſſimæ hæreticorum pœnæ.

18 Tertiò infertur, non incurri excommunicationem ab eo, qui ex hæreſi interna prodit in aliquem actum externum, vel aliquod ſignum quod tamen de ſe non ſignificat completè hæreſim internam, vt ſi cogitans hæreſim internam, eique aſſentiens percutiat menſam dicendo, *ita eſt*, vel cogitans de Deipara, dicat, *non eſt virgo*: quia hæ voces externæ non ſignificant ſecundùm ſe, nec ſignificare poſſunt ſufficienter audientibus hæreſim internam, cùm non oſtendant ſubiectum, de quo loquitur eas proferens. Ita contra nonnullos docent Azor, Saytus, Bañes, Petrus Ledeſma, Vaſquez, & alij, quos affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà numero* 8. Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 10. Luiſius Turrianus, & Lurca quoa affert, & ſequitur Hurtado *dicta diſput.* 83. §. 20. qui bene aduertit ad cenſuram incurrendam ſufficere ea conciſa verba, *non eſt ita* vel, *falſum eſt*. quando proferuntur ab hæretico, dum alius concionando, vel docendo proponit doctrinam Catholicam, quia tunc verba illa coniunguntur cum verbis alterius, & faciunt ſenſum perfectum, niſi fortè hæreticus fingeret ſe loqui cum alio, aut agere de re alia: tunc enim licèt animo hæretico ea verba proferret, non incurreret cenſuram quia non poſſent audientes ſenſum hæreticum in illis verbis deprehendere, niſi aliæ circunſtantiæ perſonæ, & loci concurrerent, quæ darent fundamentum ad malitiam hæretici prudenter in illis verbis deprehendendam. Idem eſt ſi hæreticus vt amicum paulatim ad ſuam hæreſim trahat, muneribus, blanditiis, obſequiis conatur eum ſibi conciliare: hæc enim omnia quandiu de hæreſi ipſa nihil dicit, ſunt adhuc ſigna indifferentia, quæ ſola non poſſunt prudenter manifeſtare hæreſim internam, vt notauit cum aliis Sanchez *vbi ſuprà num.* 9.

Non incurritur excommunicatio propter aliquod ſignum externum, quod nõ ſignificat cõpletè hæreſim internam.

19 Quartò infertur, quid dicendum ſit de verbis æquiuocis, de quibus non idem omnes ſentiunt in hoc puncto. Nam Suarez *diſput.* 4. *de Cenſuris ſect.* 3. *n.* 17. *& in præſenti dicta diſp.* 21. *ſect.* 2. *n.* 10. dicit, ſi verba illa in aliqua propria ſignificatione ſenſum hæreticum prodant, licèt in alia ſignificatione poſſint habere ſenſum Catholicum, nihilominus ſi proferantur ad ſignificandam hæreſim internam, ſufficere ad hæreſim externam, & ad cenſuram incurrendam: quia verborum ambiguitas ſolùm poteſt deſeruire ad hæreſim per accidens occultandam. Idem docet Sanchez *vbi ſuprà n.* 26. dicens, ſi quis animo hæretico ita verba componat, vel amphibologicè eis vtatur, vt poſſit ſubterfugere, eſt verus hæreticus exterior, quia illa fictio non minuit culpam, ſed per accidens occultat. Idem docet Bonacina *diſput.* 2. *de cenſuris q.* 5. *punct.* 2. *n.* 6.

Quid dicendum de verbis æquiuocis.

20 Alij tamen aliter loquuntur in hoc caſu: Hurtado *dicta diſput.* 83. §. 13. *&* 14. dicit in primis, ſi verba in ſenſu litterali ſint Catholica, & in allegorico hæretica, non dari hæreſim externam: ſecus ſi ſenſus litteralis ſit hæreticus, & allegoricus Catholicus: ſi verò vterque ſenſus ſit litteralis, dari hæreſim externam, & incurri cenſuram, quando loquens erat aliunde ſuſpectus, vel quando erat homo doctus, & debebat præuidere neceſſariam eſſe apud auditores explicationem propoſitionis ambiguæ in ſenſu Catholico: aliàs non incurri cenſuram, quia verba ambigua debemus interpretari in bono ſenſu, & in vniuerſum ad cenſuram neceſſe eſt, quòd ſignum externum tale ſit, vt prudenter, & abſque temeritate poſſint videntes, vel audientes colligere animum hæreticum internum. Huic doctrinæ adhæret Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſputat.* 3. *punct.* 3. *num.* 3.

vbi

vbi relata ſententia Suarij, & Sancij, addit: *Ac hoc crederem intelligendum eſſe, cùm verba non ſint perfectè ambigua, ſed in malam partem communiter accipiantur, aut ita accipienda eſſe, obligant aliqua circunſtantia. Nam ſi verba bonum, ac malum ſenſum habent, & ex qualitate proferentis, aut aliis circunſtantiis ad malum ſenſum determinari non poſſunt; non video, qua ratione eorum prolatio hæreſim externam, & cognoſcibilem conſtituat. Præſertim cùm recepta ſit doctorum ſententia, verba vel facta, quæ duplicem ſenſum habere poſſunt, Catholicum, & hæreticum, interpretanda eſſe in Catholico ſenſu.* Fauere etiam videtur Granado loco ſuprà citato, dicens, eſſe valde probabile non incurri pœnas ab hæretico mentali, qui efficeret aliquod ſignum exterius, ex quo nullus alius, ſi eſſet præſens, poſſet probabiliter colligere illum eſſe hæreticum, quamuis, qui illud profert, haberet animum exteriùs hæreſim profitendi. Quam etiam doctrinam approbare videtur Diana 4. *part. tract.* 4. *miſcellan. reſolut.* 240. & negari non poteſt quòd ſaltem ob auctoritatem horum Doctorum probabilis & tuta ſit in praxi ea ſententia.

21 Contrariam tamen cum Suario, & Sancio ego amplexus ſum *diſp.* 11. *de Euchariſt. ſect.* 6. *num.* 140. *& ſequentibus:* & poſtea *diſp.* 13. *de ſacram. Pœnit. ſect.* 1. *num.* 21. *& ſequentibus*, vbi dixi aliud eſſe, quod in foro externo non poſſit probari hæreſis illius, aliud verò quod non ſit hæreticus externus, & hæreſim internam exteriùs protulerit. Vtrumque enim verum eſt, & quòd hæreſim ſuam enomuit, & quod verba eo artificio compoſuit, vt occultari, & ſubterfugere poſſit. Sic concionator doctus & hæreticus olim in concione dicebat, indignum eſſe homine Chriſtiano, quod opera manuum ſuarum colat, quod ipſe de ſacrarum imaginum cultu intelligebat, poſtea verò, vt ſubterfugeret addebat: pecunias, domos magnificas, & alia eiuſmodi, quæ ſunt opera manuum noſtrarum, non eſſe digna humano affectu, aut veneratione. Dixi itaque in prædictis locis, verba æquiuoca habere verè ſignificationem externam, & ſufficere ad producendos effectus, & dandum ius, licèt aliquando propter ambiguitatem ille, qui ius habet, non poſſit illud obtinere ex defectu probationis. Vnde ſi duo ſunt Titij, & teſtator deſignet Titium tutorem ſuo filio, nec conſtare poſſit de quo intellexerit, neuter erit tutor ob defectum probationis: & idem eſt ſi Sticho ſeruo relinquatur libertas, & duo ſint Stichi. Vbi tamen res diuidi poteſt, dixi eam eſſe diuidendam, & cum aliis id latè probaui 2. *tom. de Iuſtit. diſp.* 24. *de teſtament. ſect.* 9. *num.* 250. *& ſequentibus*, quia legatum relictum Titio, licèt duo ſint Titij, & non conſtet de quo loquutus ſit teſtator, dedit verum ius vni Titio, non obſtante æquiuocatione, quæ ſolùm impedit probationem, non verò ius vnius Titij: ex quibus & aliis quæ in prædictis locis videri poſſunt, conſtat verba æquiuoca eſſe verba externa, & parere omnes effectus loquutionis humanæ, licèt aliquando ij probari non poſſint.

22 Ex iis ergo, quæ ibi latiùs adduxi probari poteſt concluſio noſtra; quia nimirum non plus requiritur ad incurrendam hanc cenſuram, quàm ad contrahendum matrimonium, ad hæredem inſtituendum, ad legata, & alia ſimilia, ad quæ omnia requiritur vocibus, vel ſignis exprimere conſenſum internum: ſine hac enim conſenſus interni expreſſione, non ſtat matrimonium, nec alij actus humani, vt conſtat: in illis autem non tollitur valor ex eo, quòd verba æquiuoca fuerint, & talia, vt audientes non poſſint ſcire, quem ſenſum loquens ſignificare intenderit. Vnde ſi teſtator Titium hæredem inſtituit, licèt conſtare non poſſit de quo ex duobus Titiis intellexerit, inſtitutio tamen valida fuit, nec ſuccedere debent hæredes ab inteſtato, ſed hæreditas diuidenda erit, vel aliter vni eorum adiudicanda, vt cum aliis probaui *dicta diſp.* 24. *de Iuſtit.* Idémque dicendum eſſet, ſi verbis æquiuocis matrimonium contractum fuiſſet: nam ſi reuera intentionem habuit contrahendi, qui ea verba protulit, etiamſi ea intentio probari non poſſit propter ambiguitatem verborum, ipſe tamen, qui ſibi conſcius eſt de vera intentione, & quid voluerit iis verbis ſignificare, non poterit viuente illa vxore aliam ducere eo prætextu, quòd ob æquiuocationem verborum non fuerit conſenſus ſufficienter expreſſus: imò ſi ipſe intentionem ſuam fateatur, cogetur à iudice permanere in eo coniugio tanquam ritè, & legitimè facto, vt pro comperto ſupponit Sanchez tanquam primam regulam *libr.* 1. *de matrimonio diſput.* 18. *num.* 1. & Baſilius Pontius *lib.* 2. *de matrim. cap.* 8. *num.* 11. *&* 16. & ideo vt notaui in loco citato de pœnitentia Iuriſconſulti fatentur, eo caſu non deficere ius, ſed probationem iuris: vnde ſæpè ſuſtinetur valor: vt *in l. ſi quis à filio* 32. §. 1. *ff. de legatis* 1. vbi legato alicui ſeruo Sticho, ſi non conſtat de quo ex duobus Stichis loquutus fuerit, debetur legatario alter illorum, quem hæres elegerit: & in l. *Idem Iulianus* 41. §. *ſi ex facto*, eodem titulo, vbi nominato certo fundo in legato, cùm duo fundi idem nomen haberent, cogitur hæres ad dandum vnum ex illis minoris pretij: ex quibus, & aliis ſimilibus conſtat, æquiuoca verba non tollere valorem actus. Habent ergo propoſitiones illæ ſignificationem externam ex intentione proferentis, quamuis nobis conſtare non poſſit qualis fuerit illa intentio. Ad quod applicari poſſunt exempla etiam ex aliis ſacramentis: nam ſi Sacerdos ex malitia vellet conſecrare vinum commune, quod eſt in prandio, & hac intentione proferret illa verba, *hic eſt ſanguis meus*, quæ quidem ab Auditoribus acciperentur dicta de ſanguine ipſius Sacerdotis volentis ſignificare, ſe habere vinum carum, ac ſi eſſet ſuus ſanguis, nec vlla alia intentio conſecrandi potuiſſet prudenter ab auditoribus deprehendi, adhuc vinum eſſet verè conſecratum: quia reuera verba prolata fuerunt ex mente ſacerdotis ad ſignificandum ſanguinem Chriſti. Similiter ergo erit hæreticus externus, ſi intendens loqui de Deipara dicat: *Maria non fuit virgo*, licèt ille ſenſus non poſſit prudenter ab audientibus iudicari; tam enim requiruntur verba externa expreſſiua intentionis ad conſecrandum quàm verba expreſſiua hæreſis internæ ad incurrendam cenſuram.

Dices, qui cogitans de præſentia Chriſti in Euchariſtia profert has voces, *non eſt ita* vel *non eſt ibi*, non incurrit cenſuram, vt ſupra diximus, quia audientes illa verba non poſſunt iudicare quod loquatur de Chriſto in Euchariſtia; ergo idem dicendum eſt caſu noſtro, cum neque in eo audientes poſſint iudicare de quo ſubiecto loquatur. Reſpondeo eſſe magnam differentiam nam in primo caſu deeſt ſignificatio completa, 23

eo quod deſint verba ſignificantia, ſed ponitur exteriùs media propoſitio, quæ integrat vnam cum conceptu interno. At in caſu noſtro ponitur exteriùs tota propoſitio cuius ſignificatio determinatur ea intentione proferentis: impeditur tamen notitia apud audientes, propter fœcunditatem verborum, quæ poſſunt habere plures ſignificationes. Quare ſi audientes non ſcirent alias ſignificationes illarum vocum, niſi illam, in qua poſſunt ſignificare hæreſim, venirent determinatè in notitiam hæreſis: vnde à poſteriori conſtat, non ideo nunc non venire in notitiam hæreſis, quia ignorant vim, & ſignificationem verborum, ſed quia ſciunt alias eorum ſignificationes: non ergo id prouenit ex defectu ſignificationis in verbis, ſed ex abundantia, vt ita dicam, quia de ſe poſſunt proferri ex intentione huius, vel alterius ſignificationis. Nec enim verba, quæ priùs poterant vnam ſolam rem ſignificare, amittunt illam ſignificationem ex eo, quod vſurpari incipiant ad aliam rem nouam ſignificandam. In primo autem caſu verba illa dimidiata non pariunt notitiam hæreſis ex defectu ſolo ſignificationis, quia nunquam fuerunt inſtituta ad rem illam integram ſignificandam, ſed ſolùm ad conſignificandum cum aliis vocibus, cum quibus complere poſſint integram propoſitionem vocalem. Vide quæ in ſimili dixi *dicta diſputatione* 13. *de Pœnitentia num.*19. *vſque ad* 26.

24 Hinc autem conſtat, non eſſe ſolidum, ſed falſum fundamentũ illud, quod ſupponebat P. Hurtado, illa ſolùm verba, aut ſigna externa ſufficere ad hanc cenſuram, quæ ſi alij audirent, aut viderent, poſſent prudenter, & ſine temeritate iudicare, quod procedunt ab hæreſi interna. Hoc, inquam, fundamentum, quamuis locum habeat in ordine ad pœnam iudicialem, & in foro contentioſo imponendam, non tamen eſt verum in ordine ad pœnam incurrendam ipſo facto in foro conſcientiæ, in quo foro non interrogantur alij teſtes, niſi ſola conſcientia delinquentis. Requiritur quidem actus externus, non tamen talis, qui in foro externo probari poſſit malus. Ratio enim, ob quam requiritur actus externus, eſt, quia Eccleſia viſibilis non poteſt præcipere, aut prohibere, niſi honeſtatem, & inhoneſtatem viſibilem, quam ponere, & vitare intendit. Ad hoc autem non requiritur quod bonitas, vel malitia actus externi probari poſſit per teſtes, vt conſtat in aliis materiis legum Eccleſiaſticarum. Nam præceptum ieiunij v.g. prohibet comedere bis ſine cauſa: comeſtio autem ſola externa non probat violationem legis, quia poteſt comedens dicere, ſe habere defectum virium talem, vt ieiunare non debeat, quæ cauſa, vel eius falſitas non poteſt exteriùs probari: & tamen ſi cauſa ſit ficta, ille incurreret proculdubio cenſuram, ſi impoſita eſſet violantibus ieiunium, quamuis malitia violationis eo caſu probari, vel iudicari abſque temeritate non poſſit. Item ſi eſſet impoſita excommunicatio procuranti pollutionem, pollutio externa non poſſet abſque temeritate iudicari procurata, maximè ſi in ſomno contingeret, & tamen ſi verè procurata fuit cogitationibus turpibus præcedentibus, vel cibo ad eum finem ſumpto, nemo dicet excuſari à cenſura, eo quod procuratio ipſa externis probari non poſſit. Idemque inuenietur in omnibus actibus externis, quorum malitia pendet ab aliquo actu interno, cuius exiſtentia per actum externum probari non poſſit. Poteſt autem exemplum magis ſimile adhiberi in peccato periurij, cui ſi eſſet excommunicatio impoſita, non excuſaretur ab ea incurrenda, qui falſum iuraret verbis æquiuocis intendens tamen ſignificare ſenſum falſum. Certè tunc verba externa non probant malitiam periurij, cùm potuiſſent proferri in ſenſu vero: & tamen ſi homo non cogitauit de ſenſu vero, ſed ſolùm de falſo, eſt verè periurus externus, nec excuſaretur à cenſura periuris impoſita. Idem ergo dicendum erit de hæreſi, cùm eadem ſit ratio de illa, ac de aliis peccatis externis, quorum malitia pendet ab actu interno, qui per ipſum opus externum ſecundùm ſe probari non poſſit. Non eſt ergo verum principium illud, quod non incurritur cenſura, quando videntes non poſſunt ſine temeritate ex illo ſigno iudicare mentem hæreticam. Quod autem magis miror, ipſemet Hurtado paulo poſt, nempe §. 29. *in fine* ab ea regula in praxi receſſit vt poſtea videbimus.

Quintò infertur, quid dicendum ſit de hæreſi interna oſtenſa non per verba, ſed per facta, quæ ex ipſa procedant. Regula generalis eſt, quando facta talia ſunt, vt in iis circonſtantiis hæreſim ſignificent, conſtituere hæreticum externum, & inferre cenſuram, ſi verè ex hæreſi interna procedant: Eiuſmodi ſunt rebaptizare, veſci carnibus ſine cauſa excuſante, quando ij actus procedunt ex hæreſi circa baptiſmum, vel circa ieiunia. Non eſſet tamen talis fornicatio externa, etiamſi procederet ex errore, quo putatur licita: quia fornicatio communiter, & frequentiùs ex aliis cauſis procedit, nec ſignificat communiter talem errorem. Ita Suarez *vbi ſupra dicta ſectione ſecunda, numero vndecimo*, & alij communiter, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto libro ſecundo in decalogum, cap.*8. *numero* 15. Nomine autem *factorum* intelliguntur etiam cum proportione omiſſiones actionum, quas alij Catholici faciunt: vt ſi quis Euchariſtiæ tranſeunti, aliis genuflectentibus, non genuflectat, ſi nunquam Eccleſiam intret, vel miſſam audiat, & ſimilia; Ita iidem Auctores. 25

Quid dicendum ſit de hæreſi interna oſtenſa nõ per verba, ſed per facta quæ ex ipſa procedant. Regula generalis.

Aduerte primò cum Hurtado *dicta diſp.*83. §. 19. non eſſe eandem rationem quoad hoc de violatione ieiunij, ac de eſu carnium, nam ieiunium multi etiam Catholici ex fragilitate, vel gula violant: non tamen niſi raro carnibus ſine cauſa veſcuntur diebus prohibitis; quare hæc actio magis, quàm illa ſufficit ad oſtendendam hæreſim internam, etiamſi vtraque ab hæreſi procedere poſſit. Aduerte ſecundò cum eodem §. 17. & 18. non eſſe hæreticum externum, qui de lege ieiunij rectè ſentit, & habens alias hæreſes carnes comedit diebus prohibitis, quia tunc illa actio non oritur ex hæreſi interna, ſed per accidens cum ea coniungitur. Item nec eſt hæreticus externus, qui fatigatus ex venatione carnes ex ipſa famelicus in monte comedit, etiamſi illicitè id faciat, & ex hæreſi interna: quia in ea occaſione Catholici etiam laxioris conſcientiæ fortaſſe idem facerent, atque ideo non oſtenditur hæreſis. Item ſi quando eleuatur ſacra hoſtia hæreticus diſtractionem ad alia, vel ægritudinem fingens non genuflectat. Quorum omnium eam ſolam rationem reddit Hurtado, quia in iis circunſtantiis non poteſt homo, ob eas actiones prudenter, & ſine temeritate iudicari hæreticus. Cæterùm iuxta doctrinam à nobis paulò ante 26

Eſus carniũ in diebus ab Eccleſia prohibitis magis ſufficit ad oſtendendã hæreſim internã quã violatio ieiunij.

tradi

traditam ratio eſt, quia hæ actiones non ſunt ſicut voces æquiuocæ, quæ ex ſe habent hanc vel illam ſignificationem; nam ex ſe in illis circunſtantiis non ſignificant hæreſim internam, nec ex hominum impoſitione, aut ex vſu eam ſignificationem habent; quare etiamſi hæreticus id ex hæreſi operetur, & eam velit ſignificare; non tamen poterit niſi id explicet, quia in ipſis actionibus deficit virtus ſignificandi. Vnde notauit bene Suarez *dicto num.* 11. aliud eſſe dicendum: quando actiones ipſæ de ſe aptæ eſſent ad hæreſim ſignificandam, licèt non ſemper illam ſignificent: tunc enim idem dicendum eſſet de illis, ac de verbis æquiuocis, vt ſi ex hæreſi procedant, illam ſignificent, & faciant hæreticum externum ſicut verba æquiuoca, nam ambiguitas ſigni, licèt impediat probationem delicti, non impedit rem eſſe exteriùs manifeſtam.

27 *Quid dicendum ſit quādo ſignū externum eſt leue.* Sextò infertur, quid dicendum ſit, quando ſignum externum eſt leue. Poteſt autem dupliciter eſſe leue, primò ex paruitate materiæ; ſecundò ex indeliberatione; in primo caſu omnes fatentur non ſufficere ad conſtituendum hæreticum externum, vt ſi hæreticus ex hæreſi interna comedat parum carnium in die ieiunij, quod ex ſe non ſufficeret ad peccatum mortale: cuius rationem reddit Sanchez *dict. capit.* 8. *num.* 17. quia vt dixerat *num.* 7. ad excommunicationem maiorem requiritur quod actus externus de ſe ſit malus, & mortalis, & non ſolùm per relationem ad actum internum, ſed etiam ſecundùm operis externi quantitatem. Faciliùs tamen probari poteſt, quia eſus carnium in ea parua quantitate, non eſt aptus ad ſignificandam hæreſim internam, cùm etiam ob gulam, vel curioſitatem Catholici id ſæpè faciant.

28 *Quid quando actio externa eſſet in ſe venialis ob indeliberationē.* Maior eſt difficultas, quando actio externa eſſet in ſe venialis, ob indeliberationem, ſeu ob defectum plenæ deliberationis. Poteſt enim contingere, quod hæreſis interna ſit cum perfecta deliberatione, atque adeo peccatum mortale, actio verò externa eam ſignificans, ſiue ſint voces, ſiue facta, ſit cum ſemiplena ſolum deliberatione, ſed tamen poſſit videntibus hæreſim internam manifeſtare: quo caſu dubitari poteſt, an actio illa externa conſtituat hæreticum externum cenſuræ, & pœnis hæreticorum obnoxium. *Regula generalis.* Regula generalis tradi ſolet non incurri excommunicationem maiorem, niſi per actum externum, qui in ſe ſit malus, malitia graui: ita docet cum aliis, quos affert Sanchez *dicto n.* 7. *&* 17. Suarez *dicta ſect.* 2. *num.* 12. vbi inde probat hæreticum, qui in ſomnis loquitur & profitetur ſuam hæreſim, non fieri hæreticum externum, quia ille actus exterior non eſt peccatum ex defectu libertatis: vnde conſequenter videtur concedere, quòd ſi actus exterior ſit ſolùm peccatum veniale ob defectum plenæ libertatis, non incurretur cenſura, quia propoſuerat regulam generalem, quod requiritur ad hanc cenſuram actus exterior, qui ſit peccatum graue intrà rationem hæreſis. Idem docet clarè Granado *in præſenti tract.* 15. *diſp.* 13. *num.* 14. alios tacito nomine aſſerens, quorum ſententiam approbat, dicentium, non incurrere pœnas hæreticorum illum, qui exteriùs manifeſtaret hæreſim cum deliberatione, quæ tantùm ſufficeret ad peccatum veniale. Quam ſententiam etiam approbare videtur Diana *part.* 4. *tract.* 4. *miſcellan. reſolut.* 140.

29 Ab hac communi regula, & ſententia diſceſſit Hurtado *dicta diſp.* 83. *§.* 22. *& ſequentibus* dicens, quoties in hæreſi interna grauiter peccatur, incurri cenſuram, & pœnas, quomodocumque illa manifeſtetur, ſiue in ipſa manifeſtatione grauiter peccetur, ſiue ſolùm venialiter, ſiue nec etiam venialiter. Sed immeritò ſine alio Auctore ab ea communi ſententia receſſit; quæ quidem ſolido nititur fundamento. Nam Eccleſia ſuis pœnis non punit actum internum, nec eum prohibet, ſed actum externum: vt ergo tunc grauiter prohibeat, ac pœnis grauiſſimis puniat, debet in ipſomet actu externo reperire grauem turpitudinem, ſaltem ſuppoſito præcepto, & prohibitione Eccleſiæ: ergo ſi actus externus turpis non ſit, ſed licitus, quomodo poteſt eum Eccleſia prohibere, & grauiter punire? Fateor actum externum ſecundùm ſe non habere malitiam formalem, ſed eam accipere extrinſecè ab actu interno, in quo tota malitia formalis intrinſecè reperitur: ſed tamen vt prohiberi poſſit actus externus, & puniri, debet in ipſo reperiri aliqua indecentia, vel malitia obiectiua, & fundamentalis, ratione cuius prohibeatur immediatè voluntas illius actus externi. Alioquin iam nihil prohibebit Eccleſia, nec puniet niſi actum ſolum internum: nam externum, nec odit nec vituperat, nec probat, cùm nullo modo ſit malus, ſed aliquando bonus, vt ille Auctor fatetur manifeſtationem illam externam aliquando non ſolùm non eſſe malam, ſed bonam, & laudabilem, vt ſtatim videbimus. Hoc autem eſt dicere, quod Eccleſia prohibeat, & puniat ſolos actus internos, & ſolam honeſtatem internam intendat: cuius contrarium Auctor ille ſupponit.

30 *Obiectio 1.* Arguit primò pro ſua ſententia, quia in caſu noſtro hæreſis interna eſt exteriùs manifeſta, ergo ille iam eſt hæreticus externus, cum eius hæreſis non maneat intra mentem, ſed ſit extra illam. Reſpondetur, eſſe poſſe æquiuocationem in illis vocibus, *hæreticus externus*: poſſunt enim ſignificare illum, cuius hæreſis interna non maneat ſecreta intra mentem, ſed manifeſtetur exteriùs: & in hoc ſenſu concedi poteſt illum eſſe hæreticum externum: id tamen non ſufficit ad incurrendam cenſuram, ad quem effectum voces illæ *hæreticus externus*, ſumuntur in ſenſu formali, nempe pro illo cuius hæreſis, & peccatum contra fidem non committitur ſolùm intra mentem, ſed etiam extra, ſeu qui intra, & extra mentem exercet hæreſim: in quo ſenſu ille non eſt hæreticus externus; quia licèt ſit hæreticus internus, cuius hæreſis extra eſt propalata, non tamen eſt hæreticus interiùs, & exteriùs hæreſim exercens, & contra fidem peccans: quod tamen ad incurrendam cenſuram requiritur, cùm peccatum ſolum interius ſine peccato externo ab Eccleſia non puniatur. Hæc autem reſponſio ab omnibus admittenda eſt, quia ſi verba illa, *hæreticus externus*, accipienda eſſent in primo ſenſu, in ordine ad cenſuram, ſequeretur quòd ille qui tentatione victus hæreſi aſſentitur, & tamen confeſſario, vel viro docto peccatum ſuum manifeſtat, petens remedium, & dicit planè, *tentatione victus perſeuero hæreticus, ſed vellem viam inuenire, vt poſſem liberari*: hic, inquam, eo ipſo incurreret cēſuram, quia iam eius hæreſis non manet occulta intra mentem, quod tamen omnes negant, & ipſemet Hurtado poſtea §. 32. qui tamen dicit, tunc prolationem externam non oriri à mala radice, ſed à

bona

bona, nempe ab affectu pio credendi. At verò in caſu noſtri dubij oriri ab hæreſi interna, ſaltem per ſympathiam naturalem, qua verba ex interno ſenſu procedunt. Sed in primis iam ex hoc ipſo habemus non ſufficere ad cenſuram, quòd hæreſis non maneat intra mentem, ſed vlteriùs requiri ad minùs, quod verba, vel ſigna procedant ex ipſa hæreſi interna. Deinde etiam in caſu nunc adducto manifeſtatio procedit ex ipſa hæreſi, quia ſi non eſſet hæreſis interna, non proferrentur verba illa, nec homo confiteretur illam: quia tamen non procedit vitioſè, ſed laudabiliter, atque adeo expreſſio externa non eſt peccaminoſa contra fidem, ideo non fit hæreticus externus in ordine ad cenſuram, quia non peccat peccato hæreſis in ipſa actione externa prout exigitur ad incurrendam cenſuram.

31 Arguit tamen ſecundò idem Auctor §. 24. quia ſi in ciuitate in qua ſit libera religionis electio, Princeps præcipiat Iudæis certo ſigno externo vti, Iudæi non peccant vtendo illo ſigno, imò debent illo vti, vt Principi obediant. Vnde ſi aliquis Christianus ibi ad Iudaiſmum tranſeat, poteſt abſque nouo peccato, imò debet eo ſigno vti ſicut alij Iudæi. Negari autem non poteſt, quòd per vſum externum illius ſigni fieret ille Apoſtata externus, & manifeſtus, & cenſuras incurreret, ergo ſufficit actio externa poſita ſine nouo peccato ad conſtituendum hæreticum, vel Apoſtatam externum, & cenſuris obnoxium.

Obiectio 2.

Reſpondeo, in primis non eſſe verum, quòd ille, qui ſolùm interius ad Iudaiſmum tranſiſſet, teneretur eo ipſo lege vtendi ſigno illo externo Iudæorum proprio: mens enim Principis eſt obligare ſolùm eos, qui externam etiam Iudaiſmi profeſſionem faciunt, non eos qui mente ſola illum amplectuntur: imò nec fortaſſe poteſt Princeps obligare ſubditos, vt arcana mentis exteriori ſigno manifeſtent, in eo ergo caſu vſus illius ſigni non eſſet ad obediendum Principi, ſed ad profitendum exteriùs Iudaiſmum. Deinde ſi falsò ſupponatur, quod homo ille ex ſuppoſitione Apoſtaſiæ, vel hæreſis internæ poteſt ſine noua culpa, vel etiam laudabiliter vſurpare exteriùs ſignum illud, aut veſtem, conſequenter dicendum eſt, eo ſolo actu non fieri Apoſtatam, vel hæreticum externum in ordine ad cenſuras incurrendas, quia ſupponitur non peccaſſe peccato vllo externo hæreſis, vel Apoſtaſiæ, ſine quo peccato externo non incurruntur illæ pœnæ.

32 Dices, ergo ſi ille Iudæus internus diceret claré exterius, *ego in mente mea Iudaiſmum amplector*: adhuc non incurreret cenſuras; quia ex ſuppoſitione Iudaiſmi interni licitè poteſt, imò & aliquando debet fateri ſe eſſe Iudæum, atque adeo nondum peccauit peccato externo Apoſtaſis. Conſequens autem videtur durum, quis enim magis Apoſtata externus, quàm qui claré dicit ſe ſectari, & amplecti talem, vel talem religionem damnatam? Reſpondeo, recolenda eſſe, quæ diximus ſuprà diſp. 14. ſect. 5. §. 1. vbi notauimus, Catholicum, qui falsò dicit ſe eſſe paganum, vel hæreticum, peccare ſemper grauiſſimè contra fidei confeſſionem: hæreticum verò, vel Paganum, aut Iudæum, qui non falsò, ſed veré dicit, ſe eſſe talis, vel talis religionis, quam reuera in mente profitetur, aliquando peccare grauiter contra fidem, quando id ſine ſufficienti cauſa teſtatur, aliquando verò non peccare, quia ex ſuppoſitione interni erroris, cedit in maius fidei bonum, quod eum fateatur, quàm quod occultet. Suppoſita ergo illa doctrina, quam ibi latiùs explicuimus, & probauimus, dicimus nunc conſequenter, quando verba illa externa continent peccatum graue contra fidem iuxta regulas ibi traditas, ſufficere ad conſtituendum hæreticum, vel Apoſtatam externum excommunicationi obnoxium; quia iam interuenit peccatum graue interius, & exterius contra fidem: quando verò verba illa ex ſuppoſitione erroris interni poſſunt licitè, & ſine nouo peccato proferri, non ſufficere illa verba ad excommunicationem, & alias pœnas inducendas. Quod nec eſt ſingulare, nec durum, ſed iuxta regulam communem, quam tradunt omnes doctores non incurri has pœnas niſi per actionem externam grauiter peccaminoſam. Caſus tamen huius obiectionis, non eſt moralis, quia nullus hæreticus, aut Apoſtata interius manifeſtat ſe pro tali niſi in confeſſione, vel certè, qui vel in ipſa manifeſtatione grauiter peccet, vel alios multos actus externos commiſerit, in quibus grauiter peccauerit contra fidem, atque adeo cenſuras incurrerit.

Hinc ſeptimò infertur, quid dicendum ſit de illo; qui dormiens fatetur, & profitetur voce hæreſim internam, quam in mente occultauerat. Fatentur omnes manifeſtationem illam non ſufficere ad incurrendam cenſuram. Suarez *vbi ſupra num.* 12. Sanchez *num.* 24. Hurtado §. 26. & alij. Ratio autem ex dictis eſt clara: tum quia illa non eſt manifeſtatio, cùm voces dormientis non ſint ſignificatiuæ ſenſus vigilantis, ſed confuſarum apprehenſionum: tum quia actio illa externa, non eſt peccatum externum, ſed actio naturalis, & inuoluntaria; quare non poteſt eſſe obiectum cenſuræ Eccleſiaſticæ. Difficultas eſſe poteſt, quando præuidit in vigilia ſe ob aſſenſum præſentem hæreſis, fore eum in ſomno manifeſtaturum; & idem eſt, ſi ſobrius præuidit ſe in ebrietate id dicturum; in iis enim caſibus homicidium, & alia ſimilia ſequuta in ſomno, vel ebrietate imputari ſolent ad pœnas inducendas: quare Bonacinæ non videtur id improbabile *diſput.* 2. *de cenſuris quæſt.* 5 *punct.* 2. *n.* 7. ſed immeritò, quia eſt clara differentia, cùm homicidium, pollutio, & ſimilia retineant ſuam turpitudinem, & idem inferant damnum, ſiue fiant à dormiente vel ebrio, ſiue à vigilante vel ſobrio: quare aliquando tenemur etiam in cauſa eos effectus impedire, quamuis non ſemper omnes; verba autem hæreticalia ab ebrio, vel dormiente prolata, non retinent eandem turpitudinem, cùm non ſint verba humana, nec exprimant humanam mentem, quare non eſt eadem obligatio impediendi, & præcauendi in cauſa. 33

Quid dicendum de illo qui dormiens fatetur, & profitetur voce hæreſim internam.

Maius dubium eſſe poſſet de hæretico interno, qui ad hunc finem ſe inebriat, vel coram aliis dormit, vt ebrius, vel dormiens proferat ſuam hæreſim, quam non audet ſobrius, aut vigilans proferre. Huic enim verba illa videntur eſſe voluntaria, non ſolùm indirectè, & permiſſiuè, ſed directè, & formaliter: ſiquidem ex induſtria ponit talem cauſam, vt ſequatur talis effectus. Cæterùm nec adhuc in eo caſu puto incurri cenſuram: pro quo videnda ſunt, quæ in ſimili dixi *diſput.* 8. *de Sacramentis in genere ſect.* 6. *num.* 101. *& ſequentibus*, vbi rationé reddidi, quia etſi verba illa ſint directè volita, & voluntaria, non ſunt tamen verba humana; nec manifeſtatiua mentis humanæ, præſentis, aut præteritæ; ſicut nec periurium in 34

Et quid de illo qui ad hunc finem ſe inebriat.

ſomno

ſomno prolatum eſt periurium, nec blaſphemia, & ſimilia propter eandem rationem, quam loco citato latiùs explicui, & exornaui.

35 *Aut qui fingit ſe dormire, vel ebrium eſſe.* Hac occaſione dubitant aliqui, quid dicendum ſit de hæretico interno, qui quidem non dormit, ſed fingit ſe dormire, vel ebrium eſſe, & exprimit hæreſes, quas in mente habet, an hic incurrat cenſuras, tanquam hæreticus externus. De hoc dubio egit Hurtado *dicta diſp.* 81. §. 29. vbi multa congerit ad probandum hunc non incurrere cenſuram, ſi fictio illa ſomni (idem autem videtur eſſe de ebrietate) à nemine poſſit probabiliter deprehendi. Primò quia nullus tunc ſine temeritate poteſt interpretari illum eſſe hæreticum. Secundò, quia ſi quis fingat amentiam, ita vt ab omnibus credatur amens, licèt ſit hæreticus, & hæreſes loquatur à nemine cenſebitur hæreticus. Tertiò ſi aliquis verè in mente hæreticus, in comœdia agat perſonam hæretici, & hæreſes illas ex corde proferat, non erit tamen hæreticus externus, cùm omnes accipiant verba illa mimicè, & tragicè prolata, non ad mentem propriam exprimendam. Sic ergo, ſi nemo prudenter credere poteſt fingi ſomnum, verba illa non ſufficiunt ad conſtituendum hæreticum externum. Sed tamen Auctor ille concludit, ſe non audere aſſerere illos non eſſe hæreticos externos, quia hæretici ſunt, qui exprimunt verbis ſuam hæreſim, quam occultant per accidens, & non per ſe. Hæc omnia ex Hurtado affert Diana *part.* 5. *tract.* 13. *miſcell. reſolut. n.* 17. & concludit hos eſſe hæreticos, quia eorum locutio, licèt in ſomno ſimulato, coniungitur hæreſi, & manifeſtatur, quod non accidit in vero dormiente.

36 Quidquid de doctrina ſit, de qua ſtatim dicã, illius tamen conſequentiam deſidero in P. Hurtado, qui ſæpe poſuerat principium illud vniuerſale, non eſſe hæreticum externum, nec incurrere cenſuras eum, qui talia ſigna ponit, ex quibus nemo prudenter, & ſine temeritate poteſt iudicare illum eſſe in mente hæreticum. Si ergo nunc ponit caſum eſſe talem, vt nemo prudenter & ſine temeritate iudicet ſomnum eſſe factum, vel mimum ex mente propria loqui, debuit conſequenter negare incurri cenſuram: & quidem animum negandi ſatis oſtendit, ſed quia videbatur ingratè accipiendum, argumentis propriis non ſolutis, diſceſſit à regula toties à ſe antea ſtabilita.

37 Suppono, dupliciter poſſe fingi ſomnum, ebrietatem, vel amentiam. Primò, ita vt homo nolit plus ſignificare per verba illa, quàm ſi à dormiente, aut ebrio proferrentur, in quo caſu etiamſi hæreſes materiales loqueretur, credo non incurrere cenſuram, quia non profert illas voces ad ſignificandam mentem, ſed haberet ſe ſicut hæreticus internus, qui in ſcena ageret perſonam hæretici, licèt hæreſes proferret, & quidem eaſdem, quas ipſe in mente haberet, ſi tamen eas non profert ad ſuam mentem exprimendam, ſed in perſona quam repræſentat, non incurret cenſuram: & id quidem quamuis gauderet de occaſione ſibi data proferendi illas voces, dum tamen non eo fine proferret, vt mentem ſuam ſignificaret. Sic fingens ſomnum, aut amentiam, licèt placeret ei occaſio proferendi eas voces impunè, ſi tamen eas non proferret ad exprimendam ſuam mentem, ſed ad fingendam etiam in iis vocibus ebrietatem, vel ſomnum, aut amentiam, non videtur hæreſim incurrere. Ratio eſt, quia abſque ea intentione non exprimitur hæreſis interna, cùm de facto nemo eam deprehenderit, nec etiam verba illam ſignificent: hoc enim habere deberent ex intentione proferentis: ſupponimus verò proferentem noluiſſe id ſignificare, ſed in alio ſenſu proferre: non ſunt ergo poſita vlla ſigna externa hæreſis internæ. Nec credo illos Auctores in hoc caſu à nobis diſſentire.

Secundò tamen poteſt homo ille velle proferre illas voces, vt ſuam hæreſim exprimat, & affirmare exteriùs quod in mente habet, quamuis propter fictionem ſomni, vel delirij ea intentio ab aliis non deprehendatur, & in hoc ſenſu credo dubium illud à prædictis Auctoribus propoſitum. In quo puto incurri cenſuram, & pœna hæretici externi. Ratio eſt quia licèt audientes id non intelligant, ſed putent ab ebrietate, aut ſomno prouenire, re tamen vera illæ ſunt voces, & verba humana ſufficientia ad effectus alios, ad quos requirantur verba externa humana. Nam ſi ille eſſet Sacerdos, & ſimulans ſe dormire proferret verba conſecrationis ſupra hoſtiam cum intentione conſecrandi, proculdubio conſecraret; item ſi ficta amentia infantem cum intentione baptizaret prolata forma, baptiſmus eſſet validus, licèt videntes omnes crederent eum dormire, vel delirare, & idem eſt, ſi fingeret ſe iocari, vel ſcenicè agere, & ex animo conſecrandi proferret verba conſecrationis, vel in ſcena baptizaret infantem cum intentione interna baptizandi, vt notaui *diſp.* 8. *de Sacramentis in genere ſect.* 2. *num.* 20. Similiter ſi in ſomno vel amentia ficta recitaret officium diuinum, ſatisfaceret proculdubio debito recitandi, ad quod certè requiruntur verba humana expreſſiua mentis, & ſic de aliis omnibus, in quibus vltra verba non requiritur, quod alij ea percipiant, & intelligant propter mutuam obligationem, vel propter neceſſariam acceptionem &c. ſicut ergo per illas voces poteſt aliquis conferre, & conficere ſacramentum, orare exteriùs, & alia facere, ad quæ requiruntur verba, & ſigna externa, cur non poterit ſimiliter profiteri, & aſſerere hæreſim internã, ad quod non magis requiruntur verba, & ſigna externa, quam ad alia omnia? Quod idem propter eamdem rationem, dicendum eſt de mimo in ſcena aſſerente ſuam hæreſim internam, ſi reuera per illas voces intendit eam affirmare, & non ſolùm alterius perſonam repræſentare. Ratio autem horum omnium deſumi debet ex fundamento contrario, quia ſcilicet ad hanc cenſuram incurrendam non requiritur vt ſupra dixi, quod alij prudenter hæreſim internam loquentis iudicent; ſed ſufficit quod ea exteriùs affirmetur, ſiue id ſit, quia ſigna externa de ſe illam manifeſtarunt, ſiue quia ſaltem ex intentione proferentis voces eam ſignificationem habent, ad quam ex hominum impoſitione aptæ erant, hoc enim ſatis eſt, vt iam ſufficienter hæreſis exteriùs affirmata ſit. Sed iam faciliora alia inferamus. 38

39 *Quid dicendum de proferente exteriùs propoſitionem veram animo hæretico.* Inferunt itaque octauò, quid dicendum ſit de proferente exteriùs propoſitionem veram animo hæretico, quia ſcilicet putat illam eſſe contra fidem, vel quia eam ita mordicus tenet, vt non ſit paratus eam relinquere, niſi Eccleſia contrarium doceat: non enim eſt hæreticus externus, nec incurrit cenſuram niſi exprimat ſuum illum animum hæreticum, vt docet Sanchez *dicto cap.* 8. *numero* 11.

Infertur nonò, nec incurrere hanc cenſuram propriam,

An incurrat hanc cenſurã hæreticus externus, qui cũ hæreti no ſit traſcribit hæreſes, & dum ſcribit eas ore profert.

propriam hæretici externi, qui cùm hæreticus ſic, tranſcribit hæreſes; & (vt fieri ſolet) dũ ſcribit eas ore profert, quia id non eſt aſſerere, ſed quaſi dirigere manum, ne erret in ſcribendo. Quod idem eſt ſi legendo librum hæretici, verba proferat, & eaſdem hæreſes, quas ipſe in mente habet, vt cum aliis, quos affert, docet idem Sanchez *vbi ſuprà num.* 13. Quod autem de ſcribente dicitur, intelligi debet de ſcribente, quæ alius hæreticus dictat, vel tranſcribente ex eius libro: ſi enim ſcriberet ex propria mente, proculdubio incurreret cenſuram etiamſi voces non formaret, quia iam ſcripto ſaltem ſuam mentem proferret.

40 *Hanc cenſuram non incurrit, qui ſolùm dicit ſe habere propoſitum relinquendi poſtea fidem Catholicam.*

Infertur decimò, nec hanc cenſuram incurrere eum, qui ſolùm dicit ſe habere propoſitum relinquendi poſtea fidem Catholicam, ita Sanchez *vbi ſuprà num.* 22. Quod difficile videri poſſet quomodo non exprimatur tunc ſufficienter infirmitas ſaltem fidei internæ. De hoc tamen dixi latiùs *ſupra diſp.* 14. *ſect.* 5. vbi oſtendimus, licèt hoc propoſitum ſit peccatum grauiſſimum contra fidem, non tamen reddere infidelem, nec etiãſi exteriùs manifeſtetur, inducere pœnas hæretici, vel Apoſtatæ.

Hæreticum internum prorũpens in blaſphemias non hæreticales nõ incurrit hanc cenſuram.

Infertur vndecimò, hæreticum internum prorumpentem etiam ex mente hæretica in blaſphemias non hæreticales non incurrere hanc cenſuram, quia blaſphemiæ illæ non ſignificant mentem hæreticam, licèt ex illa procedant, ſed dicendum eſt de illis, ſicut de peccatis fornicationis, furti, & aliis ſimilibus, quæ licèt ex errore circa fidem procedant, non faciunt hæreticum externum, quia illum nũ ſignificant: ita idem Sanchez *vbi ſuprà num.* 14. Quod tamen intelligi debet, niſi blaſphemiæ illæ in eo loco ſigna eſſent hæreticorum, vt ſi in Anglia, vel Scotia, v.g. aliquis malediceret Papæ, vel ſacris imaginibus: nam ea verba in hæretico interno ex hæreſi procedentia redderent eum hæreticum externum, & cenſuræ obnoxium.)

Quid dicẽdũ de hæretico interno negãte exteriùs propoſitionem Theologicam.

Dubitari hic ſolet de hæretico interno negante exteriùs propoſitionem Theologicam, an hoc ſufficiat ad conſtituendum hæreticum externum de quo Sanchez *vbi ſuprà num.* 12. ſed de hoc diximus ſatis *ſuprà diſp.* 20. *ſect.* 2. Dubitari idem ſolet de proferente exteriùs verba exprimentia dubium circa res fidei, de quo idem Sanchez *num.* 13. nos autem diximus latè *ſuprà diſp.* 17. *ſect.* 4. *& diſp.* 20. *ſect.* 1. quæ videnda ſunt, ne iterum hic repetantur.

SECTIO III.

De abſolutione ab hæreſi, & excommunicatione ob hæreſim contracta.

41 ANtequam vlteriùs progrediamur, operæ pretium eſt aliquid dicere de facultate abſoluendi ab hac excommunicatione ob hæreſim contracta, quibus competat, quod maximè neceſſarium ad praxim eſt. Supponendum eſt ergo primò hanc excommunicationem hodie reſeruatam eſſe ſummo Pontifici quoad abſolutionem: nam quidquid ſit de antiquioribus decretis, iam hodie in Bulla Cœnæ reſeruatur ſtrictiſſimis verbis, & clauſulis, & non niſi rariſſimè concedi ſolet generalis facultas abſoluendi, & reconciliandi hæreticos etiam pro foro conſcientiæ.

Supponendum ſecundò, reſeruationem hanc ita cadere ſupra excommunicationem, vt etiam cadat ſupra ipſum peccatum, ita vt ſicut inferior non poteſt abſoluere ab ea cenſura, ita nec poſſit abſoluere directè ab ipſo peccato: nam licèt peccatum hoc non reſeruetur, quando aliquis non incurrit cenſuram, quia reſeruatur ratione cenſuræ, quando tamen cenſura incurritur, reſeruatur etiam ipſum peccatum in ratione peccati, vt cum aliis docet Sanchez *lib.* 2. *Decal. cap.* 8. *num.* 5. *& cap.* 11. *num.* 1. & nos diximus *diſp.* 14. *de Euchar. ſect.* 5. *& diſp.* 20. *de pœnitent. ſect.* 3. *num.* 26. *&* 27. in quibus locis notauimus, in iis caſibus reſeruatum etiam eſſe peccatum internum hæreſis, quamuis nec hoc ſeorſim ab externo reſeruatum ſit. Ablata verò excommunicatione, vel eius reſeruatione, aufertur reſeruatio peccati hæreſis quod ſolùm ratione cenſuræ reſeruatur vt notat Sanchez ibidem cum aliis quos affert. Quod intelligitur de reſeruatione hæreſis facta à Pontifice ſummo; quia ſi alius Prælatus inferior reſeruaret peccatum hæreſis merè internum (nam externum non poteſt reſeruare, cùm ſit Papæ reſeruatum, iuxta ea quæ notaui *dicta diſp.* 20. *de Pœnitent. ſect.* 8. *num.* 149. *& ſequentibus.* (reſeruatio illa caderet in ſolum peccatum, & non in cenſuram. An verò poſſit licitè ea reſeruatio peccati merè interni fieri, dixi eadem diſp. 20. ſect. 2. num. 13. & ſequentibus. His ſuppoſitis, reſtat inquirendum, quibus, & quando commiſſa ſit à ſummo Pontifice facultas abſoluendi à peccato hæreſis, & excommunicatione in hæreticos lata: de ſingulis tamen, de quibus dubitari ſolet ſigillatim dicendum erit. 42

§. I.

De facultate Epiſcopis data ad abſoluendum ab hæreſi.

DVplex eſt difficultas in hoc puncto: prima, An Epiſcopi hodie facultatem habeant abſoluendi ab hæreſi; ſecunda qualis ſit hæc poteſtas. Prima difficultas tota oritur ex decreto Concilij Tridentini ſeſſ. 24. cap. 6. de reformat: cuius hæc ſunt verba. *Liceat Epiſcopis, in irregularitatibus omnibus, & ſuſpenſionibus, ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentioſum, diſpenſare, & in quibuſcumque caſibus occultis, etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, delinquentes quoſcumque ſibi ſubditos in diœceſi ſua per ſeipſos, aut per Vicarium ad id ſpecialiter deputatum in foro conſcientiæ gratis abſoluere, impoſita pœnitentia ſalutari. Idem & in hæreſis crimine in eodem foro conſcientiæ eis tantum, non eorum Vicariis, ſit permiſſum.* Vbi expreſsè conceſſa videtur Epiſcopis hæc facultas abſoluendi ſubditos per ſeipſos, ab hæreſi occulta in foro conſcientiæ. Aliunde verò videtur Epiſcopis hæc eadem facultas ablata in Bulla cœnæ, quæ ſingulis annis renouatur, & euulgatur, in quo poſtquam excommunicatio profertur contra hæreticos quoſcumque, & multos alios, additur reuocatio omnium facultatum quibuſcumque conceſſarum ad abſoluendum ab ea cenſura, his verbis iuxta Bullas modernas SS. D. N. Vrbani VIII. quæ verba à Paulo V. & Gregorio XV. eius prædeceſſoribus vſurpabantur 43

bantur. *Cæterùm à prædictis ſententiis, nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem, niſi in mortis articulo conſtitutus, nec etiam tunc, niſi de ſtando Eccleſiæ mandatis, & ſatisfaciendo cautione præſtita abſolui poſſit, etiam prætextu quarumuis facultatum, & indultorum quibuſcumque perſonis Eccleſiaſticis, ſecularibus, & quorumuis ordinum etiam Mendicantium, ac Militarium regularibus, etiam Epiſcopali, vel alia maiori dignitate præditis, ipſiſque ordinibus, & eorum monaſteriis, conuentibus, & domibus, ac Capitulis, Collegiis, Confraternitatibus, Congregationibus, Hoſpitalibus, & locis piis, nec non laicis, etiam Imperiali, Regali, & alia mundana Excellentia fulgentibus, per Nos, & dictam ſedem, ac cuiuſuis Concilij decreta, verbo, litteris aut alia quacumque ſcriptura in genere, & in ſpecie conceſſorum, & innouatorum, ac concedendorum, & innouandorum.*

44 Duplex eſt ſententia, vtraque ſatis celebris, & multorum ac grauiſſimorum doctorum. Prima docet facultatem Epiſcopis in Tridentino conceſſam adhuc perſeuerare, nec fuiſſe aut eſſe Bullæ cœnæ promulgatione ſublatam. Hanc tenent Nauarrus Gutierez, & pluribus aliis adductis Henriquez, Bannez, Aragon. Emanuel Sa, Viualdus, Eman. Rodericus, Petrus Ledeſma, Vega, Rutilios Benzonius, & alij, quos affert Sanchez *dicto lib. 2. in Decal. cap. 11. num. vltimo*, qui eam ſententiam fatetur probabilem videri; quam tenent etiam Fagundez, Puteanus, Portel. Souſa, Lorca, Nuñus, quos affert Diana 1. *parte tract. de abſolutione ab hæreſi, reſolut.* 2. quibus addit Duuallium & Texedam, & alios 4. *part. tract.* 4. *miſcellan. reſolut.* 239. Et *in* 5. *part. tract.* 13. *miſcell. reſolut.* 43. eámque probabilem dixit Suarez *tom. de cenſuris diſp.* 21. *ſect.* 3. *num.* 5. licèt poſtea, vt videbimus, duriùs contra eam ſententiam loquutus fuerit, & amplectitur Granado *in præſenti tract.* 15. *diſp.* 14. *ſect.* 2. Denique eandem ſententiam acerrimè defendendam ſuſcepit Hurtado *in præſenti diſp.* 84. *ſect.* 2. §. 11. vbi refert illuſtriſſimum Archiepiſcopum Toletanum, & Cardinalem Gaſparem Quiroga anno 1583. in ſynodo Toletana, licèt ipſe inquiſitor Generalis etiam eſſet, declaraſſe non eſſe abrogatam hanc Epiſcoporum facultatem, & monuiſſe Hiſpaniæ Epiſcopos, quorum Primas erat, de hac ipſorum facultate perſeuerante.

Prima ſententia.

45 Secunda ſententia dicit eam facultatem ablatam intelligi Epiſcopis per bullam cœnæ. Hanc tenent Nauarrus in ſumma Latina nouiori c. 27. *n.* 275. verſic. 14. addens ita declaraſſe Pium V. & Gregor. XIII. Penna *in direct. inquiſitorum* 3. *p. quæſt.* 9 2. *comment.* 141. *verſic. penult.* dicens ita ſæpe declaratum eſſe in ſuprema, & Generali Romana inquiſitione, Maiolus, Toletus, Felicianus, Bartholomæus ab Angelo, Paulus Fuſcus, Antonatius, Azor dicens ita declaraſſe Clementem VIII. Suarez dicens ita declaraſſe Congregationem Cardinalium. Viualdus retractans, quod antea docuerat, Paramus, P. Molina, Vgolinus. Philiarcus, quos omnes affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſup. n.* 26. & 27. eandem tenent Barboſa, Ricciulus, Villalobos, Riccius, Gratianus, Bellochius, Sanctarellus, Ragutius, Scórtia, Nonarius, Syluius, Faber, Homobonus, Megals, Floronus, Torreblanca, Valerus, & alij, quos affert, & ſequitur Diana locis ſupra citatis; idem tenent Farinacius, Bonacina, & Marcus Antonius Genuenſis, referens ita declaraſſe Gregorium XIII. & Clementem VIII. & alij, quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 4. *punct.* 3. §. 1. *num.* 22.

Secunda ſententia.

Controuerſia hæc, licèt videatur eſſe de iure, ſed reipſa tota reducitur ad factum: certum enim eſt ſummum Pontificem potuiſſe reuocare facultatem in eo loco Tridentini Epiſcopis conceſſam; præſertim cùm Patres eiuſdem Concilij ſeſſ. 25. cap. 21. de reformat. proteſtentur, quòd in his omnibus, quæ in eo Concilio decreta fuerunt ſalua ſemper auctoritas Sedis Apoſtolicæ, & ſit, & eſſe intelligatur. Tota ergo difficultas eſt, an Pontifices in Bulla cœnæ facultatem illam reuocare voluerint. In quo dubio mihi maximè probatur ſententia Suarij, quam maturiori iam ætate, & doctrina teſtatam reliquit *in præſenti tract. de fide, diſp.* 21. *ſect.* 4. *num.* 13. vbi dicit, potuiſſe Epiſcopos probabiliter ſe conformare primæ ſententiæ ſtando in iure, niſi certitudo facti contraria conſtaret de voluntate Pontificis reuocantis, quam tot Pontifices declararunt, propter quod cenſet non eſſe in praxi a ſecunda ſententia recedendum. Ego autem idem aliis verbis explico, hoc modo. Si Epiſcopus non credat Pontificem eam facultatem de facto reuocare voluiſſe, poteſt primam ſententiam probabiliter amplecti, quæ tot Auctores adeoque graues pro ſe habet: ſi verò id credat, debet ſtare ſecundæ ſententiæ: ego verò non poſſem primam amplecti quia mihi moraliter certa eſt Pontificis mens, & ſenſus Romanæ Curiæ, in qua omnes Pontificis Miniſtri pro certo ſupponunt, ſingulis annis denuò eam facultatem Epiſcopis auferri, & ea ſolùm de cauſa, ad eumque finem addita eſſe in Bulla Cœnæ verba illa, quibus reuocantur facultates conceſſæ etiam *per cuiuſuis Concilij decreta:* nullius enim alterius Concilij decreto conceſſa eſt facultas aliqua, niſi in Concilio Tridentino, quod reuerentiæ fortaſſe cauſa nominatum non eſt, ſed ſolùm illa generalitate verborum. 46

An Pōtifices in bulla cœnæ facultatē illā reuocare voluerint.

Contra hoc tamen arguit Hurtado *vbi ſuprà* §. 17. retorquendo hoc argumentum: quia ante Concilium Tridentinum Bulla cœnæ euulgabatur ſingulis annis, & cum eadem clauſula: ergo illa clauſula non fuit addita ad derogandum Concilij Tridentini decreto; nec credibile eſt Pium IV. qui decreta Tridentini Concilij approbauit, & inuigilauit, & curauit vehementer, vt ab omnibus Eccleſiæ Prouinciis acceptarentur, & obſeruarentur, ſtatim eodem anno in Bulla cœnæ ſolito modo, & abſque vlla mutatione edita voluiſſe derogare eiuſdem Concilij decreto: hoc enim quid aliud fuiſſet, quàm illudere Epiſcopis, quibus eodem anno traderet decreta Tridentini onerioſa, & fauorabilia ſuſcipienda, ſciens ſe eodem anno Bulla cœnæ ſolito more euulganda ablaturum Epiſcopis fauorem conceſſum, relictis oneribus? Hoc certè præſumi non poteſt: quod cùm eodem anno examinata eſſent decreta omnia Tridentini, & approbata, ac toti Eccleſiæ commendata, ſtatim abſque noua cauſa voluerit ea reuocare, quæ quidem mutatio ſi poſt multos annos fieret poſt experientiam nocumenti ſequuti, leuitatis nota careret: quod tamen ſtatim abſque vlla tali experientia fieret, non poſſet à leuitate excuſari: ita arguit *dicto* §. 17. *&* 13. *&* 14. vbi addit exemplum Bullæ cruciatæ, quæ ſingulis ſexenniis conceditur de nouo, & in ea datur facultas abſoluendi à caſibus Bullæ cœnæ (excepta 47

hæreſi) ſemel in vita, & ſemel in morte. Et quamuis anno ſequenti euulgetur Bulla cœnæ, cùm eiſdem clauſulis derogatoriis, & auferentibus omnes facultates abſoluendi, nemo dicet, auferri facultatem cruciatæ conceſſam anno præcedenti, ad ſex annos: quia nimirum Pontifex concedens Cruciatam, ſciebat ſe anno ſequenti Bullam cœnæ renouaturum, cum eiſdem clauſulis derogatoriis: quare præſumitur noluiſſe Cruciatam reuocari per ſequentes Bullas cœnæ, & in ea voluntate perſeuerare, niſi nouam clauſulam addat, qua oſtendat ſe diſceſſiſſe à voluntate quam habuit, dum anno præcedenti Cruciatam conceſſit, ne dicatur tunc illudere voluiſſe concedendo facultatem, quam iam ſciebat poſt annum, vel aliquando poſt tres menſes edita Bulla cœnæ fore eo ipſo reuocandam. Idem ergo propter eamdem rationem dicendum eſt de facultate Epiſcopis in Tridentino conceſſa, quam illuſoriè Pius IV. approbaſſet, & Epiſcopis omnibus dediſſet, ſciens poſt paucos menſes edita Bulla cœnæ cum ſolutis clauſulis ſe ipſa tuituram. Imò ad hoc petita, & conceſſa fuit facultas illa Epiſcopis, vt quia ſingulis annis hæreſis abſolutio reſeruatur ſummo Pontifici in Bulla cœnæ, poſſent tamen Epiſcopi, non obſtante ſolita reſeruatione ab ea, quando eſſet occulta, abſoluere per ſeipſos. Quod ſi ad hoc non deſeruiebat, ad nihil prorſus vtilis erat facultas in Concilio decreta, & à Pio IV. approbata, & confirmata, quæ vix ad vnum, & alterum menſem prodeſſe poterat, poſt quos in prima Bullæ cœnæ promulgatione reuocanda erat.

48 Reſpondeo, hoc argumentum non eſſe contemnendum, ſi P. Hurtado probaſſet id, quod pro certo ſupponit, nempe Bullam cœnæ nunc promulgari cum iiſdem clauſulis, & non aliis, cum quibus ante Concilij Tridentini confirmationẽ à Pio IV. & aliis eius prædeceſſoribus promulgabatur: nam ſi hoc verum eſſet, debilitaretur coniectura illa, quod reuocatio facultatum conceſſarum *in decretis cuiuſuis Concilij*, appoſita ſit in Bulla cœnæ ad derogandum huic decreto Concilij Trident. Conſtat enim Pontifices anteceſſores Pij IV. non appoſuiſſe verba illa Bulla cœnæ, nec mentionem feciſſe vllius Concilij, vt videri poteſt in Bulla cœnæ promulgata à Martino V. quæ refertur apud S. Antoninum 3. part. tit. 24. c. 72. & in Bulla cœnæ promulgata à Paulo III. qui paulo ante Pium IV. ſedit, quæ refertur in Bullario communi, & eſt Bulla 10. eiuſdem Pauli III. nec ego inuenio verba illa in Bullario communi ante Gregorium XIII. in cuius Bulla cœnæ reperiuntur, nec credo Pium IV. qui decreta Tridentini approbauit, ea verba vnquam appoſuiſſe, & ideo fortaſſe nulla Bulla cœnæ Pij IV. in Bullario communi relata eſt, quia Cherubinus, qui Bullarij corpus congeſſit, dicit ſe illorum Pontificum Bullas cœnæ appoſuiſſe, quæ poſſint oſtendere mutationes, & additiones in Bulla cœnæ factas; ſic enim teſtatur hic Auctor ante Bullam 63. Pauli V. quæ eſt Bulla cœnæ ab eodem Paulo V. promulgata. Falsò ergo ſupponitur in Bullis cœnæ modernis nullam apponi clauſulam nouam derogatoriam huius facultatis, præter eas, quæ ante Concilium apponebantur, & contra quas conceſſa fuit ea facultas Epiſcopis in eodem Concilio.

49 Contra hoc tamen arguit ſecundò Hurtado
Obiectio 2. §. 22. quia idem Pius V. ſatis clarè oſtendit ſuam mentem, quod ſcilicet per Bullam Cœnæ non fuerit ea facultas Epiſcopis ablata, dum ſpeciali Bulla conceſſit Pontificatus ſui anno 6. Generali, & Prouincialibus Ordinis Prædicatorum, vt poſſint erga ſuos ſubditos vti facultatibus illis, quæ Epiſcopis conceduntur in dicto decreto Concilij Tridentini in foro conſcientiæ, & pro caſibus occultis, ne religioſi deterioris conditionis ſint, quàm ſæculares, qui à proprio Epiſcopo abſolui, & diſpenſari poſſunt: quæ Bulla habetur in Bullario regular. apud Rodericum, & eſt Bulla 13. Pij V. Reſponderi poteſt primò hoc ad ſummum probare tempore Pij V. nondum fuiſſe ablatam Epiſcopis hanc poteſtatem, nec ego inuenire potui Bullam Cœnæ Pij V. in qua verba illa addita ſint reuocantia Facultatem conceſſam etiam in decreto Concilij, quæ tamen in Bullis Gregorij XIII. inueniuntur. Deinde reſponderi poteſt Pium V. in ea Bulla non dediſſe Prælatis illius Ordinis facultatem abſoluendi ab hæreſi occulta, ſed cõmunicaſſe illis eas facultates quas Epiſcopi adhuc haberent ex vi decreti Tridentini, quæcunque illæ eſſent; nempe illas, quæ non adhuc eſſent reuocatæ, vel quæ in poſterum non reuocarentur: vnde nullam mentionem ibi fecit de hæreſi, vel de caſibus Bullæ Cœnæ, ſed verbis generalibus concedit, *vt ipſi prælati per ſeipſos, idem omnino poſſint in fratres, & Moniales dicti Ordinis, ſibi ſubditos, quod poſſunt Epiſcopi in Clericos, & laicos ſibi ſubiectos, tam quoad abſoluendi, & diſpenſandi huiuſmodi, quàm alias quaſcunque facultates, &c.* Quæ autem ſint illæ facultates, adhuc perſeuerantes, non explicat, ſed ſolùm vult, ne ſint religioſi deterioris conditionis in hac parte, quàm ſæculares.

Arguit tertiò §. 25. ex reſponſo Congregatio- 50
nis dato Chriſtophoro Vela Archiepiſcopo Burgenſi, quod refertur apud Henriquez *lib. 6. de Pœnitent. cap. 14. num. 17. in margine*, quo dicebatur poſſe Epiſcopos abſoluere. Reſpõderi poteſt, hoc reſpõſum non inueniri inter deciſiones eiuſdem Congregationis, quæ vel Tipis editæ, vel manuſcriptæ circumferuntur, in quibus tamen ſæpius pars negans inuenitur ab eadem Congregatione deciſa. Si tamen fortè tale reſponſum emanauit, id fortaſſe fuit, antequam illa verba derogatoria Concilij addita eſſent in Bulla Cœnæ, vel eo medio tempore, quo tempore Sixti V. & Clementis VIII. addita erant eidem Bullæ verba quædam in fauorem Epiſcoporum, nempe reuocari facultates conceſſas, *niſi in eis etiam caſus præſentibus litteris expreſſi comprehendantur*: quorum verborum virtute non parum iis Epiſcoporum fulciebatur, cùm in decreto Tridentini hæreſis abſolutio expreſſa eſſet. Hæc tamen verba ſublata poſtea fuerunt à Paulo V. & hodie etiam auferuntur relicta derogatione Concilij cum tota ſua efficacia.

Vnde nec etiam vrget exemplum Bullæ Cru- 51
ciatæ, in qua conceditur facultas ad caſus Bullæ Cœnæ excepta hæreſi, quæ facultas non cenſetur reuocata per ſequentem promulgationem Bullæ Cœnæ, quantumuis habeat clauſulas derogatorias vniuerſaliſſimas. Hoc, inquam, exemplum non obſtat, quia conſtat de mente Pontificis concedentis Cruciatam, qui ſcit benè ſe paulò poſt promulgaturum Bullam Cœnæ cum illis clauſulis, & contra illas vult antecedenter condere facultatem in Cruciata, quare dum non additur in Bulla Cœnæ clauſula noua explicans

receſſum

receſſum ab ea voluntate, illa cenſetur perſeuerate; at vidimus additam eſſe clauſulam nouam poſt decretum Tridentini, cuius ſenſus alius eſſe non potuit, niſi vt facultas illa reuocaretur, quem ſenſum ipſi Pontifices interrogati toties declararunt; quod tamen in conceſſione Cruciatæ non fecerunt, ſed illius facultates ratas eſſe profitentur.

52 Dicunt, legum correctionem eſſe vitandam, quando conciliari poſſunt, prout poſſunt hæ duæ leges, ſi dicamus, per Bullam Cœnæ reuocari facultates conceſſas ad abſoluendum vniuerſaliter, in Concilio autem datam ſolùm fuiſſe ad caſus occultos, & pro foro conſcientiæ, quæ cùm ſit ſpecialis, locum habet regula, quod generi per ſpeciem derogatur, & non è contra ſpeciei per genus, niſi expreſſis verbis reuocet. Sed contra hoc eſt primò, quod in Bulla Cœnæ magis reuocari intenditur facultas Epiſcopis conceſſa, quoad forum interius, & quoad caſus occultos, quàm quoad forum exterius. Nam ex communi ſententia Epiſcopi non obſtante Bulla Cœnæ retinent facultatem abſoluendi hæreticos in foro externo, quæ abſolutio proderit eis etiam in foro interno. Poſſunt enim Epiſcopi vt iudices cognoſcere de hæreſi, & hæreticum pœnitentem Eccleſiæ reconciliare, vt fatentur Doctores, quos congerunt, & ſequuntur Farinacius *de hæreſi, quæſt.* 191. §. 4. *num.* 52. Caſtro Palao *vbi ſuprà dicto* §. 1. *num.* 23. qui cum aliis notat, vbi inquiſitio Hiſpana viget, non poſſe Epiſcopum ſine inquiſitoribus eam iuriſdictionem exercere. Si ergo aliquid Bulla Cœnæ reuocare intendit, non eſt pro foro externo, ſed pro interno, atque adeo non magis latè patet reuocatio, quàm patuerat conceſſio, cùm vtraque ſit pro ſolo foro conſcientiæ, de quo ſi non intelligatur, inutilis eſt reuocatio poſita in Bulla Cœnæ. Deinde non eſt locus coniecturis, vbi ſufficienter exprimitur mens legiſlatoris, quæ certè nõ poteſt eſſe de reuocatione facultatum ſolùm quoad forum externum, & publica: tum quia derogat decreto Concilij, in quo ad forum externum, & publicam nihil conceſſum fuerat, neque etiam in vllo aliquo Concilio generali: tum etiam quia ſi reſeruatio illa non eſſet facta quoad occulta, & pro foro etiam conſcientiæ, ſequeretur non ſolos Epiſcopos, ſed omnes alios confeſſarios poſſe hodie abſoluere ab hæreſi occulta, & pro foro conſcientiæ: nam vt ſuprà diximus, nullibi reperitur reſeruata hæc excommunicatio, vel peccatum hæreſis Pontifici niſi in Bulla Cœnæ: ſi ergo ibi non ſit reſeruatio, & reuocatio facultatum, niſi pro foro externo, non eſt, vnde ſit reuocata pro foro interno, & in occultis facultas inferiorum Confeſſariorum. Quod ſine ingenti abſurdo dici non poteſt; cùm in ipſo Concilio Tridentino tanquam aliquid extraordinarium conceſſa fuerit Epiſcopis, vt per ſe ipſos poſſent ab hæreſi occulta pro foro ſolùm conſcientiæ abſoluere, quia nimirum ea facultas per Bullam Cœnæ omnibus etiam Epiſcopis ablata fuerat.

53 Cæterùm quia contraria ſententia aliquibus probabilis adhuc videtur, ea ſuppoſita locum habet ſecunda difficultas ſupra iudicata, qualis ſit hæc Epiſcoporum poteſtas, & quouſque ſe extendat, de quo latè agit Sanchez *dicto cap.* 11. & Hurtado *dicta diſput.* 84. §. 26. *vſque ad* 50. Nos breuiùs concluſiones infirmabimus.

Primò ergo dubitatur, quis in prædicto decreto Tridentini nomine *Epiſcopi* intelligatur in ordine ad vſum illius facultatis. Conſtat non intelligi Epiſcopum titularem, quia ille non habet ſubditos, quos abſoluere poſſit. Hi tamen poſſunt retinere, & communiter retinent verum titulum alicuius ciuitatis, quam, quia ab infidelibus occupatur, adire non poſſunt; & tunc poſſunt quidem abſoluere hæreticos occultos illius ciuitatis, ſi id poſſunt alij Epiſcopi, dum ſunt extra ſuam diœceſim, quia verè ſunt ipſorum ſubditi: Secus eſſet, ſi renuntiaſſent etiam titulo, & retinerent ſolam dignitatem. Sicut nec Epiſcopi alij, qui veras habuerunt Diœceſes fideles, & renuntiarunt titulo poſſunt poſtea hac facultate vti, cùm iam nec habitu, nec actu vllos ſubditos habeant. Conſtat etiam *Epiſcopi* nomine ibi intelligi electum, & confirmatum à Pontifice, licèt nondum ſit conſecratus, imò nec Sacerdos, cùm abſolutio à cenſura dari poſſit extra ſacramentum, nec ſit actus ordinis ſed iuriſdictionis, quã abſque conſecratione, vel ſacerdotio habere, & exercere poteſt.

Quis in decreto Tridentini nomine Epiſcopi intelligatur in ordine ad vſum illius facultatis.

54 Dubitatur tamen ſecundò, an competat hæc facultas, vbi Concilium Tridentinum, quoad alia morum decreta receptum non eſt. Negat Suarez, quem affert, & ſequitur Sanchez *ſuprà num.* 3. quia non debent fauores ſentire, qui onera non ſentiunt, & ita dicunt reſpõſum eſſe à ſacra Congregatione Cardinalium, quam reſponſionem ego inuenio in manuſcriptis his verbis: *Epiſcopi illarum regionum, in quibus Concilium Tridentinum adhuc receptum non eſt, non poſſunt vti hac facultate conceſſa in hoc decreto.* Ex quibus verbis confirmari poteſt, quod notauit Sanchez *vbi ſuprà*, id non intelligi de locis, in quibus Concilium receptum eſt quoad alia, non tamen quoad aliquam legem, quia iam ibi Concilium receptum videtur. Idem iudicat, ſi Concilium ibi receptum fuit, ſed poſtea conſuetudo deobligauit ab eius legibus: potuit enim perſeuerare quoad fauores iam introductos: & videtur probari poſſe ex verbis illis Congregationis, *in quibus Concilium adhuc receptum non eſt*, quæ non verificantur in caſu noſtro.

An competat hæc facultas vbi Concilium Trid. quoad alia morum decreta receptum non eſt.

55 Dubitatur tertiò de Capitulo Sede vacante, an haberet hanc facultatem. Affirmant Sanchez *vbi ſuprà num.* 4. & Hurtado *dicta diſputat.* 84. §. 40. quia Capitulum Sede vacante ſuccedit in omnia munera ſpectantia ad iuriſdictionem Epiſcopi, niſi ſpecialiter aliquid ei prohibeatur: & licèt ſit ſpecialis difficultas in abſolutione ab hæreſi, quia hanc debet dare Epiſcopus per ſe, & non per Vicarium: hoc tamen ipſum poteſt præſtare Capitulum, vel id toties quoties, & in caſu ſpeciali occurrente, committendo alicui pro illa vice, quod non videtur in Concilio prohibitum; vel certè decernendo abſolutionem, per ſuffragia Capitularium, ſicut poteſt decernere de rebus aliis.

An Capitulum Sede vacante haberet hanc facultatem.

Meliùs tamen alij communiter id negant: nam licèt cætera, quæ in illo decreto Concilij conceduntur Epiſcopis, admittant poſſe à Capitulo fieri, non tamen abſolutionem ab hæreſi. Ita Suarez *tom.* 4. in 3. *part. diſp.* 30. *ſect.* 2. *num* 4. Pertua Ledeſma, & Bonacina, quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *dicta diſp.* 4. *puncto* 3. §. 8. *num.* 3. Ratio autem eſſe poteſt primò, quia abſolutio hæreſis ita conceditur Epiſcopo, vt debeat eam per ſeipſum præſtare, & non per Vicarium etiam ſpecialiter deſignatum, vt conſtat ex

verbis Concilij, & poſtea videbimus. Capitulum autem non videtur poſſe per ſe abſoluere ab hæreſi, ſed ad ſummum decernere abſolutionem, eamque alteri committere: nam abſolutio à cenſuris imitatur abſolutionem ſacramentalem, quã etſi poſſint plures miniſtri conferre, non tamen ita ſinguli ſint ſoli cauſæ partiales, & non operantes niſi dependenter ab aliis abſoluentibus, ſed ſinguli debent abſoluere poteſtate totali ex ſe, & ſufficienti vt dixi latè *diſput.* 13. *de pænit. ſect.* 7. *num.* 376. *& ſeqq.* quod etiam videtur in vſu in omni abſolutione à cenſura, quæ licèt impetretur à Collegio, vel communitate Eccleſiaſtica, ſemper tamen committitur alicui, qui immediatè abſoluat, & ipſimet inquiſitores, quando hæreticos reconciliant, non omnes ipſi immediatè abſoluunt à cenſura, ſed vnus ex illis ex omnium decreto id ſolemniter facit. Quia tamen aliquis contendere poſſet, non fore inualidam abſolutionem datam à toto Capitulo, per modum Capituli, imò regulam generalem eſſe, vt qui poteſt excommunicare, poſſit etiam abſoluere; quare ſi ſede vacante Capitulum habet poteſtatem excommunicandi, debet etiam habere poteſtatem abſoluendi: contra hoc poſſet inſtari, eſto id verum ſit loquendo de poteſtate ordinaria, & propria, quando tamen alicui committitur à ſuperiore poteſtas per ſeipſum abſoluendi, non ſolere vnquam committi abſolutionem, niſi ab vna perſona faciendam. Quidquid tamen de hoc toto ſit probari poteſt faciliùs hæc ſententia, quia in decreto Tridentini datur ſolùm facultas ad abſoluendum in caſu hæreſis occulto, repugnat autem Capitulo dare eam facultatem, quia eo ipſo, quod veniat ad notitiam Capituli, iam non erit caſus occultus, ſed publicus, atque adeo ea modo ipſo, quo facultas hæc concederetur conſtat non dari Capitulo, ſed Epiſcopo, qui ſecretò abſoluat à crimine hæreſis occulto per ſeipſum.

56 Dices hoc argumentum non procedere ſaltem in ſententia dicente, poſſe Epiſcopum committere abſolutionem hæreſis occultæ alteri delegatione ſpecialiſſima pro illa vice, & illa perſona; quia iuxta eam ſententiam dici poſſet, quod Capitulum etiam occurrente neceſſitate poſſet alicui pro illa vice committere abſolutionem; quod fieri poſſet abſque eo, quòd perſona abſoluenda veniret in notitiam Capitularium. Reſpondeo, nec admiſſa etiam illa ſententia, id debere Capitulo concedi: nemo enim poteſt alteri committere abſolutionem, quam per ſeipſum non poſſet præſtare per ſe loquendo, quia illius ſolùm peccati abſolutionem Epiſcopus committere poteſt, à quo ipſemet per ſeipſum poſſet abſoluere: cùm ergo Capitulum nunquã poſſit per ſeipſum abſoluere ab hæreſi occulta; quia eo ipſo non eſſet occulta, conſequens eſt, vt non videatur Capitulo conceſſa facultas ad abſolutionem hæreſis occultæ; atque adeo quòd nec poſſit illam delegare; nam delegatio ſupponit quod ea facultas primariò concedatur deleganti, & ſemel in ſe radicatam poſſit quaſi ſecundario in alium transferre. Si ergo Capitulum in ſe eſt incapax talis facultatis, non poteſt illam delegare iuxta communem regulam, quòd nemo dat quod non habet.

57 Dubitatur quartò de Abbatibus, & aliis non Epiſcopis habentibus ſubditos in ſpiritualibus, ſæculares exemptos ab Epiſcopis, & qui appellari ſolent nullius Diœceſis, an in dicto decreto intelligantur nomine Epiſcoporum. Affirmant plures, quos referunt, & ſequuntur Sanchez *dicto cap.* 11. *num.* 5. & *lib.* 8. *de matrimonio diſp.* 2. *num.* 11. & Caſtro Palao *vbi ſupra num.* 4. quia hi Abbates gaudent iuriſdictione Epiſcopali in ſuos ſubditos, qui ea de cauſa exempti ſunt ab Epiſcoporum cura; ergo gaudent hac facultate, quæ iuriſdictioni, & dignitati Epiſcopali annexa eſt. Alij tamen meliùs id negant. Suarez *diſp.* 30. *de Pænit. ſect.* 2. *num.* 6. & *diſp.* 41. *de cenſuris ſect.* 2. *num.* 7. Aragonius, & Petrus Ledeſma, quos affert Sanchez *vbi ſuprà*, qui etiam dicit hanc ſententiam eſſe ſatis probabilem. Quam etiam tenent Garcia, Cenedo, Barboſa, Toletus, Bonacina apud Caſtr. Palaum *vbi ſupra*; quibus accedit Hurtado *dicta diſp.* 84. §. 41.

Abbates, & alij Superiores habentes ſubditos in ſpiritualibus ſeculares exemptos, an in dicto decreto intelligantur nomine Epiſcoporum.

Probatur primò, quia ita reſpondit, & declarauit verba Tridentini, quoad totum illud decretum ſacra Congregatio Cardinalium dicens: *in hoc decreto non comprehenduntur inferiores habentes iuriſdictionem ordinariam, & quaſi Epiſcopalem, ſed Epiſcopi priuatiuè quoad alios.* Secundò probari poteſt (& hæc fortaſſe fuit ratio prædictæ declarationis faciendæ) quia licèt ij Abbates habeant quoad alia iuriſdictionem Epiſcopalem, in illo tamen decreto Tridentini limitatur hæc facultas ad proprios Epiſcopos habentes Diœceſim: dicitur enim exerceri ſolum poſſe circa ſubditos *in Diœceſi ſua*: Abbates autem prædicti non habent propriam Diœceſim, quia Diœceſis eſt ſolius proprij, & veri Epiſcopi & ideo ſubditi illorum Abbatum dicuntur ſemper *nullius Diœceſis*. Ratio autem congruentiæ additur ab Hurtado ex Roderico, quia Epiſcopi ex officio ſunt inquiſitores contra hæreticos, non verò illi Abbates: quare non mirum, quod plus in hac parte illis concedatur, quàm iſtis. 58

Hinc infertur primò, ſi Epiſcopus habeat in Diœceſi alterius Epiſcopi Abbatiam exemptam non poſſe ſubditos illius Abbatiæ abſoluere virtute illius decreti, quia reſpectu illorum non eſt formaliter Epiſcopus, ſed materialiter, & per accidens: ita Hurtado vbi ſupra. Infertur ſecundò ſubditos horum Abbatum, ne ſint deterioris conditionis, quàm alij fideles, poſſe recurrere pro abſolutione in iis caſibus ad Epiſcopum, in cuius Diœceſi continetur Abbatia: ita Suarez & Auila, quos affert, & ſequitur hac in parte Sanchez *dicto cap.* 15. & Hurtado *vbi ſuprà*. 59 *Inferuntur nonnulla.*

Petes quomodo poſſit ſubditus Abbatis abſolui ab Epiſcopo, cui non ſubditur in ordine ad ſacramentum pœnitentiæ, ſed ſuo Abbati, à quo debet abſolui à peccatis aliis, vel à confeſſario, quem ipſe approbauerit, & deputauerit. Reſpondeo, id poſſe dupliciter fieri, primò, habita licentia Abbatis, vt poſſit confiteri Epiſcopo, & ab eo abſolui ab aliis peccatis: ſecundò & faciliùs ſi Epiſcopus abſoluat eum extra ſacramentum ab excommunicatione reſeruata, qua ablata, auferetur etiam reſeruatio peccati hæreſis, atque adeo ab eo, & aliis peccatis poterit abſolui per confeſſarium ab Abbate deputatum. *Quomodo poſſit ſubditus Abbatis abſolui ab Epiſcopo, cui non ſubditur in ordine ad Sacramentum pænitentiæ.*

Hac occaſione dubitari poteſt quintò, an Cardinales in ſuis titulis, in quibus videntur habere iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, poſſint vti facultatibus Epiſcopis conceſſis in prædicto decreto Tridentini. Affirmatiuam ſententiam defendi poſſe dicit Moneta, *de commut. vlt. volunt.* 60 *An Cardinales in ſuis titulis, poſſint vti facultatibus Epiſcopis conceſſis in prædicto Decreto?*

cap.

cap.5. quæſt.13. concluſ.1. num.453. licèt contrarium ipſe teneat: in eamdemque ſententiam inclinare videtur Diana *part.5. tract.2. de poteſt. & priuileg. Cardinalium, reſolut.59.* argumento deſumpto ex Abbatibus ſupradictis, quibus ob poteſtatem quaſi Epiſcopalem, quam habent, conceditur ab aliquibus ea facultas. Poſſet item hoc ipſum confirmari; quia Congregatio in ſua declaratione videtur ſolùm loqui de Abbatibus, & aliis, qui ſunt Epiſcopis inferiores, vt conſtat ex illis verbis, *non comprehenduntur inferiores*, &c. Cardinales autem non appellantur inferiores Epiſcopis, ſed illis ſuperiores, vt communiter dicunt Doctores, quos latè congerit id probans idem Diana loco citato reſolutione prima. Conſequenter tamen ad ſupradicta, negatiua pars amplectenda videtur, quia licèt verba Congregationis de Cardinalibus non loquantur: ratio autem, in qua diximus fundari illam declarationem, de Cardinalibus idem probat: cùm nec illi propriam habeant Diœceſim, ſed titulum, ſeu Parochiam, atque adeo non verificetur de illis, quòd exerceant eam poteſtatem circa ſubditos in ſua Diœceſi. Imò in illis res videtur clarior, quia ſubditi illorum titulorum, non ſunt nullius Diœceſis, ſicut ſubditi Abbatis exempti, ſed ſunt propriè in Diœceſi Romana, & ſubduntur in ſpiritualibus immediatè Vicario Papæ, & eius Viceſgerenti, nec vllo modo pertinent ad Diœceſim Cardinalis titularis. Alioquin nullam, aut ferè nullam Diœceſim haberet Papa vt Epiſcopus Romanus, cùm præcipuæ Vrbis Eccleſiæ ſint tituli diuerſorum Cardinalium. Denique praxis hæc eſſe videtur nec enim vnquam audiui vllum Cardinalem hac poteſtate vſum in ſuo titulo. Loquor autem de Cardinalibus habentibus titulos ſuos in Vrbe Romana: nam Epiſcopus Oſtienſis, & alij quinque Cardinales antiquiores, qui ſunt Epiſcopi Cardinales, & habent ſuos titulos Epiſcopales in ſex ciuitatibus Romæ proximis, non eſt dubium, quod poſſint in ſuis titulis, quod alij Epiſcopi poſſunt in ſua Diœceſi, cùm habeant pro titulo Cardinalitio Epiſcopatum particularem, in quo habent propriam Diœceſim, & in qua habent poteſtatem plenam Epiſcopalem.

61 *An Archiepiſcopus in tota ſua Prouincia.* Dubitatur ſextò de Archiepiſcopo, An non ſolùm in propria Diœceſi, ſed etiam in tota ſua Prouincia, & intra Diœceſes Epiſcoporum inferiorum poſſit vti hac facultate. Conueniunt omnes, quod poſſit, quando viſitat Diœceſim ſui Suffraganei, nempe cauſa ſufficienti exiſtenti ad viſitationem, & probata in Concilio Prouinciali, & poſtquam ſuam Diœceſim plenè viſitauit ex Tridentino, *ſeſſ.24. cap.3.* Videatur Sanchez *dicto cap.11. num.6.* Suarez *dicta diſp.30. de Pœnit. ſect.2. num.8.* & *de cenſuris diſput.41. ſect.2. num.12.* Henriquez, Barboſa, Bonacina, Auila apud Caſtro Palaum vbi ſuprà, num.7. Fundatur autem hæc doctrina in cap. finali de cenſibus in 6. vbi dicitur: *Poteſt etiam idem Archiepiſcopus dum viſitat, ſubditorum ſuffraganeorum confeſſiones audire, & abſoluere pœnitentes, & ibi pœnitentias iniungere.* Quare quoad hoc cenſetur pro illo tempore illa Diœceſis Archiepiſcopi. Addit Sanchez *lib.4. in Decalog. capit.38. numer.16.* probabile eſſe, quod poſſit Archiepiſcopus etiam extra tempus viſitationis Epiſcopos ſuos Suffraganeos abſoluere, quia ſunt eius ſubditi in ſpiritualibus, licèt alij id negent, quod etiam videtur approbare Hurtado vbi ſuprà, §.47. Sed id parum vtile videtur mihi ad praxim: nam ſi hæc facultas non ſit reuocata per Bullam Cœnæ, ipſemet Epiſcopus poteſt ſuo confeſſario committere poteſtatem ad ipſum Epiſcopum abſoluendum. Sic enim colligi videtur ex doctrina generali, quòd Epiſcopus poteſt circa ſeipſum, quod poteſt erga ſubditos, de quo dixi *diſp.20. de pœnit. ſect.5. num.57. & 65.* & clariùs ex declaratione ſacræ Congregationis, quam affert Suarez *dict. diſput.30. de Pœnit. ſect.2. num.15.* his verbis: *An Epiſcopo in aliquod delictorum, de quibus hoc capite, prolapſo, liceat ad ſe abſoluendum proprium confeſſarium deputare cum eadem auctoritate, quam ipſe poſſet ex eodem capite in ſibi ſubditos exercere: Congregatio cenſuit id Epiſcopo licere.* Quam declarationem inuenio etiam in meis declarationibus manuſcriptis, vbi plus aliquid additum eſt in illo reſponſo, nempe *Congregatio cenſuit licere, etiamſi Epiſcopus Romæ eſſet, & ſic extra ſuam diœceſim.* Vnde non reſtat neceſſitas recurrendi ad ſuum Archiepiſcopum, cùm ipſe Epiſcopus poſſet facere ſe à ſuo Confeſſario abſolui.

Dubitatur ſeptimò, An ſubditorum nomine intelligantur forenſes, & qui domicilium in ea Diœceſi non habent, in qua tunc reperiuntur. 62 *An ſubditorum nomine intelligantur forenſes, & qui domiciliũ in ea Diœceſi nõ habent, in qua reperiuntur.* Reſpondeo de vagis, qui nullibi domicilium habent, certum cenſetur poſſe abſolui, quia nullum alium habent Epiſcopum, niſi illum apud quem ſunt. Idem dicendum de eo, qui duplex domicilium habet in duplici Diœceſi, in quorum quolibet æquè, vel ferè æqualiter habitat. Videatur Suarez *dict. diſp.30. de Pœnit. ſect.2. n.3.* & Sanchez *lib.2. in Decal. cap.11. n.8.*

De peregrinis, & aduenis, qui alibi domicilium habent, & ad breue tempus habitant in alieno Epiſcopatu, affirmant etiam Suarez, quem affert, & ſequitur Sanchez *dicto cap.11. numer.8. 9. & 17.* Barboſa, Bonacina, & Garcia, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà num.8.* atque etiam Hurtado dicta diſp.84. §.48. Ratio autem eſt, quia hi omnes, quandiu ibi commorantur, ſubditi ſunt illius Epiſcopi, quoad Sacramentum pœnitentiæ, & ad illa, quæ pœnitentiam concernunt: quare videtur ſatis tuta hæc ſententia, ſi facultas illa non ſit per Bullam Cœnæ reuocata. Præſertim cùm pro illa ſententia inueniatur declaratio quædam Congregationis Cardinalium, his verbis: *Qui non ſunt ſubditi Epiſcopi, puta Medicus, Prætor, & ſimiles exteri, qui tamen habitant in ciuitate, hoc decreto comprehenduntur, etſi commiſerint crimina in aliis ciuitatibus: adhibita tamen hac diſtinctione, quod ſcilicet poſſent abſolui in Sacramento Pœnitentiæ à ſuis criminibus, non tamen diſpenſari ſuper his.* Quia nimirum aduenæ non ſunt ſubditi quoad diſpenſationem, vt probat latè Sanchez cum aliis, *dicto cap.11. numer.9. & lib.3. de matrim. diſput.23. num.12. & 13.* Quamuis autem ibi exigatur quod habitent *in ciuitate*, id exempli gratia dictum eſt, nam idem eſſet, licèt habitent in oppido alio Diœceſis; ſaltem ſi ibi Epiſcopus etiam adeſſet, vel ſi ex oppido habitationis intra Diœceſim, veniant ad ciuitatem, in qua reſidet Epiſcopus, vt ab eo abſoluantur. Notat verò Hurtado loco citato non poſſe abſolui, ſi ex ſua Diœceſi veniant ad alienam Diœceſim, vt ibi ab alieno Epiſcopo abſoluantur: hoc enim eſſet in fraudem, & lex non fauet fraudulentis; vt ſi aliquis ex

Hiſpania tranſirat in Galliam, vt ibi abſoluerentur ab hæreſi per Epiſcopum, cui Papa ob Prouinciæ neceſſitatem facultatem dediſſet hæreticos abſoluendi: & hac de cauſa *diſp.* 20. *de Pœnitent. ſect.* 5. *num.* 68. *&* 70. loquendo de abſolutione exterorum à reſeruatis, limitani ſemper doctrinam illam ad eos, qui bona fide ad alium locum acceſſerunt, & non in fraudem, vt fugerent reſeruationem.

Idem dicunt communiter Doctores de Religioſis exemptis, qui nomine ſubditorum eo loco intelliguntur, & abſolui poſſunt ab Epiſcopo loci vbi habitant, ſi ipſi ex licentia ſui Prælati ſe illi ſubdant in foro pœnitentiæ: ita Sanchez *dicto cap.* 11. *n.* 10. vbi idem dicit de Monialibus exemptis, atque etiam de ſubiectis ipſi Epiſcopo. Suarez *dicta diſp.* 30. *de pœnitent. ſect.* 2. *n.* 3. Hurtado *dicto* §. 48. *in fine*, & alij communiter.

An Epiſcopus extra ſacramentum Pœnitentiæ, poſſit vti ea facultate, & abſoluere ab excommunicatione ob hæreſim occultam.

63 Dubitatur octauò, an Epiſcopus extra ſacramentum Pœnitentiæ, poſſit vti ea facultate, & abſoluere ab excommunicatione ob hæreſim occultam, atque ita tollere reſeruationem peccati, vt poſtea Confeſſarius ordinarius poſſit ab eo abſoluere. Negant Barboſa, Aloyſius Riccius, & Garzia apud Caſtro Palaum *vbi ſupra num.* 10. & addit Garzia, ita reſponſum ſæpè fuiſſe à ſacra Congregatione. Ego duas declarationes Congregationis inuenio. Prima habet hæc verba: *Quærebatur, an Epiſcopus in cauſa huius capit.* 6. *habeat facultatem diſpenſandi cum ſuo Diœceſano abſente in aliena diœceſi legitimè impedito, commoranti? Congregatio cenſuit, quòd forenſis in caſu huius cap.* 6. *poteſt abſolui in ſacramento Pœnitentiæ ab illo Epiſcopo, in cuius Diœceſi, vel ciuitate commoratur: non autem ab alio diſpenſari. Facit ad hoc, quòd Nuncij, qui poſſunt abſoluere excommunicatos ob iniectionem manus in Clericos non poſſunt abſoluere ſubditos extra prouinciam. Accedit etiam, quod Concilium loquatur de abſolutione ſacramentali in foro conſcientiæ, quæ requirit præſentiam exemplo confeſſionis, quæ non poteſt fieri per nuntium, vel per litteras.* Altera declaratio eſt, quàm paulò ſupra retulimus, vbi cùm dictum eſſet, poſſe exteros abſolui ab Epiſcopo in cuius Diœceſi commorantur, additur: *adhibita tamen hac diſtinctione, quod ſcilicet poſſent abſolui in ſacramento Pœnitentiæ à ſuis criminibus, non tamen diſpenſari ſuper his.*

64 Contraria tamen ſententia communis eſt ferè omnium. Videantur Nauarrus, Emanuel. Rodet. Suarez Petrus Ledeſma, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto cap.* 11. *num.* 13. Garcia, quem affert, & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſup. n.* 10. Hurtado *vbi ſupra* §. 49. & alij. Et quidem ex verbis Tridentini non poteſt contrarium ſufficienter probari, & ex principiis generalibus deduci videtur, cum conſtet abſolutionem à cenſura poſſe ſeparari ab abſolutione à peccatis. Nec limitatio illa, *pro foro conſcientiæ*, cogit ad hoc, vt fiat in ſacramento: nam verba illa alium habent ſenſum, nempe ne proſit abſolutio hæc pro foro externo, in quo quantumuis aliquis abſolutus ſit ab Epiſcopo pro foro conſcientiæ, habebitur tanquam non abſolutus, & ponetur omnibus iuris pœnis.

65 Solùm ergo obſtare poſſunt declarationes ſacræ Congregationis ſupra relatæ. Ad has tamen dici poteſt, in iis agi non ſolùm de abſolutione à cenſura, ſed etiam ab ipſo peccato: ideo enim dictum eſt, poſſe *abſolui in ſacramento Pœnitentiæ à ſuis criminibus*, à quibus certum eſt Epiſcopum non poſſe abſoluere extra ſacramentum. An verò poſſit auferre reſeruationem peccati abſoluendo extra ſacramentum à cenſura, ita vt poſtea ab alio Confeſſario ordinario poſſit pœnitens in ſacramento abſolui à peccato, non fuit ibi quæſitum, nec deciſum.

Obiectio.

Hic reſponſioni obiici poteſt ex verbis illius primæ declarationis. Primò, exemplu, quo vtitur, Nuncij non potentis ſubditos abſoluere extra prouinciam à cenſura Canonis: loquuntur ergo Cardinales de abſolutione à cenſura. Secundò, quia vtuntur exemplo cõfeſſionis, quæ debet fieri in præſentia, non ergo loquuntur de ſola abſolutione ſacramentali; nam ad hanc non eſſet aptum exemplum confeſſionis: eſſet enim adducere exemplum eiuſdem ſacramenti Pœnitentiæ, in quo requiritur præſentia ad probandum non poſſe conferri illud ſacramentum in abſentia, quod non eſſet exemplum, ſed res ipſa. Reſponderi tamen poteſt ad primum illud exemplum Nuntij, afferri ad probandum non poſſe Epiſcopum abſoluere ſubditum diſtantem, & exiſtentem extra diœceſim in illis caſibus: Nam ſicut Nuncius, quia accipit poteſtatem reſtrictam, vt exercere eam poſſit intra prouinciam, non poteſt abſoluere à cenſura eum, qui eſt extra prouinciam: ita Epiſcopus, cui datur facultas à Tridentino ad abſoluendum, quam exercere poſſit *in ſua diœceſi*: non poteſt ſubditum extra diœceſim abſoluere. Quare vel nihil dictum eſt de diſpenſatione cum ſubdito extra diœceſim exiſtenti, ſed ſolùm de abſolutione: atque ita fatendum erit voluiſſe in ea reſponſione declinare quæſtionem controuerſam, an poſſet Epiſcopus diſpenſare cum ſubdito commorante extra diœceſim, de qua erant Doctorum variæ ſententiæ, vt mox videbimus, & ſolùm dixerunt, quæ magis extra controuerſiam videbantur: nimirum ſubditum illum non poſſe tunc abſolui à ſuo Epiſcopo, ſed ab eo, apud quem commoratur, à quo in ſacramento poteſt à criminibus his abſolui, non tamen diſpenſari. An verò poſſet à ſuo Epiſcopo abſente diſpenſari, nihil dixerunt; quare verba illa: *non autem ab alio diſpenſari*: intelligenda erunt, *ab alio, quàm à proprio Epiſcopo*, licèt poſſit ab alio, apud quem peregrinatur abſolui: prout dictum fuit in ſecunda deciſione ſuprà allata. Vel certè ſi verba illa, *non autem ab alio diſpenſari*, ſignificent non poſſe à proprio Epiſcopo tunc diſpenſari, ſed ſolùm poſſe abſolui ab eo, apud quem commoratur, fatendum erit Cardinales reſpondiſſe iuxta opinionem eorum, qui, vt vidimus, dixerunt, Epiſcopo non fuiſſe datam facultatem à Concilio, non ſolùm abſoluendi, ſed nec etiam diſpenſandi, niſi intra diœceſim, quæ opinio an ſit certa poſtea videbimus.

Ad ſecundum reſponderi poteſt, exemplum confeſſionis, quæ fieri debet in præſentia afferri 66
ad probandum abſolutionem ab iis criminibus debere etiam dari in præſentia: facultas enim data ibi Epiſcopo ad abſoluẽdum ab iis peccatis, eſt ſolùm ad abſoluendum ſacramentaliter vt diximus. cùm peccata non poſſint extra ſacramentum abſolui: vnde inferunt non poſſe fieri in abſentia: quod probant non quidem ex eo, quod ſacramentum Pœnitentiæ non poſſit miniſtrari abſenti (hoc enim eſſet idem per idem probare, & afferre rem ipſam in exemplum) ſed ex eo

quòd

quòd confeſſio non poſſit fieri in abſentia per nuncium, vel per litteras: nam ſicut confeſſio, quæ eſt vna pars huius ſacramenti exigit præſentiam, ita abſolutio, quæ eſt altera pars, exiget eandem præſentiam. Affertur ergo confeſſio in exemplum ad abſolutionem, atque adeo exemplum non eſt idem, ſed aliquid condiſtinctum ab eo, ad quod affertur. Qui ſenſus conſtat clarè ex ipſis verbis ſuprà relatis. *Accedit etiam* (inquiũt) *quod Concilium loquatur de abſolutione ſacramentali in foro conſcientiæ, quæ requirit præſentiam exemplo confeſſionis, quæ non poteſt fieri per nuncium, vel per litteras.*

67 *An poſſit Epiſcopus hac facultate vti etiam in abſentia.* Dubitatur nonò, an poſſit Epiſcopus hac facultate vti, non ſolùm extra ſacramentum, ſed etiam in abſentia, non quidem abſoluendo à peccatis, ſed à ſola cenſura ſubditum abſentem, qui tamen ſaltem ſit intra diœceſim. Negant ij, qui negant facultatem hanc poſſe exerceri extra ſacramentum Pœnitentiæ. Alij tamen omnes, qui dicunt poſſe extra ſacramentum dari abſolutionem ab hac cenſura conſequenter, & meritò admittunt poſſe conferri abſenti, quia abſolutio à cenſura ex genere ſuo abſenti dari poteſt: & hæc facultas non limitatur Epiſcopo, quoad hanc cenſuram: ita Suarez, Manuel, Petrus Ledeſma, & Henriquez, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto cap.* 11. *num.* 14. Hurtado *vbi ſupra numer.* 49. & alij.

68 *An ſi epiſcopus ſit in diœceſi, & ſubditus extra illam, vel è contra, poſſit Epiſcopus ſubditum à cenſura hac abſoluere. Et quid ſi vterque extra diœceſim eſſet. Prima ſententia.* Dubitatur tamen decimò & magis, an ſi Epiſcopus ſit in Diœceſi, & ſubditus extra illam, vel è contra, poſſit Epiſcopus ſubditum à cenſura hac abſoluere, ſtante illo Tridentini decreto & idem dubitatur, quando vterque extra diœceſim eſſet. Variæ ſunt doctorum ſententiæ. Prima eſſe poteſt, requiri Epiſcopum, & ſubditum eſſe vtrumque intra propriam diœceſim: quam videntur ſupponere ij, qui volunt, non poſſe Epiſcopum vti hac facultate, niſi in ſacramento Pœnitentiæ: ſi enim aliunde requiritur, quòd Epiſcopus, vel ſubditus ſit intra diœceſim, vt ſignificare videtur Tridentinum: conſequens eſt, vt vterque debeat eſſe intra diœceſim, cùm vterque debeat eſſe in eodem loco ad valorem ſacramenti pœnitentiæ. Ratio autem eſſe poteſt quia licèt actus iuriſdictionis voluntariæ, qualis eſt hæc abſolutio, poſſint exerceri ab Epiſcopo etiam exiſtenti extra diœceſim, & erga ſubditos extra illam exiſtentes, vt cum alijs probat latè Sanchez *lib.* 3. *de matrim. diſp.* 29. *numer.* 8. hanc tamen facultatem limitauit Tridentinum dicens *liceat Epiſcopis, &c. quoſcumque ſibi ſubditos in diœceſi ſua abſoluere*: cum autem verba illa *in diœceſi ſua* non magis poſſint intelligi de ſubdito, quam de ipſo Epiſcopo, de vtraque intelligenda videntur. Hæc tamen ſententia communiter reiicitur, vt notant Sanchez *dicto c.* 11. *num.* 15. Suarez *diſput.* 41. *de Cenſuris ſect.* 2. *n.* 51. *in fine*, Hurtado *vbi ſupra* §. 49. & alij. Quia legum correctio vitanda eſt quantùm fieri poſſit quare cùm verba illa alium ſenſum habere poſſint, non debet imponi noua limitatio adeo exorbitans, vt vterque debeat intra diœceſim exiſtere.

69 *Secunda ſententia.* Secunda ergo ſententia ex aduerſo docet, neutrius, præſentiam intra diœceſim exigi: ita Sanchez *vbi ſupra num.* 17. & indicat Petrus Ledeſma apud ipſum, & clarè ſequitur Hurtado *dicto* §. 49. verba autem illa, *in ſua diœceſi*, non omnes eodem modo explicant. Nam Ledeſma dicit, ſenſum eſſe, *erga ſubditos ſuæ diœceſis*. Hæc tamen explicatio videtur aliunde limitare facultatem illam, ita vt non poſſet Epiſcopus abſoluere ſubditum alienæ diœceſis apud ſe commorantem, quod eſſet contra id quod ſacra Congregatio, vt vidimus, ſæpius reſpondit.

Alij ergo dicunt, verba illa non eſſe reſtrictiua, ſed explicare verba præcedentia, ita vt ſenſus ſit, poſſe Epiſcopum abſoluere ſubditos omnes ſuos, ſiue ſubditi ſint ratione domicilij (& hos poteſt abſoluere vbicumque ſint) ſiue ſubditi ſint ſolùm quia tunc in diœceſi commorantur, quales ſunt peregrini: hos autem non poteſt abſoluere niſi quandiu ibi ſunt. Poteſt ergo abſoluere ſubditos in diœceſi omnes, hoc eſt, vel qui ratione domicilij pertinent ad eius diœceſim, atque adeo licèt phyſicè ſint extra illam, ſunt tamen in illa moraliter: vel eos, qui licèt ſint alieni, ſunt tamen phyſicè in illa diœceſi, & ideo ſubduntur illi quoad forum pœnitentiale: ita explicant Sanchez, & Hurtado *locis citatis.*

Tertia ſententia docet requiri, quod Epiſcopus ſit in ſua diœceſi, & hoc ſufficere, vt poſſit abſoluere ſubditum exiſtentem extra illam: ita Caſtro Palao *dicta diſp.* 4. *punct.* 3. §. 1. *num.* 12. quia in iis decretis nulla clauſula, imò nulla ſyllaba debet eſſe ſuperflua, vt probat ipſemet Sanchez lib. 3. de matrim. diſp. 26. num. 6. ſuperfluerent autem illa verba, *in ſua diœceſi*, ſi non afferrent aliquam reſtrictionem: nam conceſſa ſemel facultate abſoluendi omnes ſubditos, iam poſſet Epiſcopus abſoluere habentes domicilium ibi, atque etiam aduenas, & peregrinos ibi commorantes, qui omnes nomine ſubditorum intelliguntur in ordine ad forum pœnitentiale: nihil ergo operarentur verba ſequentia. Porrò verba illa magis debere intelligi de Epiſcopo, quàm de ſubdito præſente intra diœceſim, probat argumentis infra adducendis contra noſtram ſententiam. 70 *Tertia ſententia.*

Cæterùm Hurtado *vbi ſuprà* præoccupaſſe videtur, & occurriſſe huic difficultati, ſignificans verba illa non eſſe ſuperflua, ſed neceſſaria ad explicanda, & limitanda verba priora. Facultas enim abſolui *quoſcumque ſubditos* potuiſſet ab aliquo nimis latè intelligi, ita vt ſi Epiſcopus haberet aliquos ſubditos in temporalibus, qui non pertinerent ad eius Diœceſim, poſſet illos etiam abſoluere. Item ſi haberet ſubditos in Abbatia aliqua, qui non ſubderentur ei, vt Epiſcopo, ſed vt Abbati, eos etiam abſoluere poſſet, quia ſunt eius ſubditi. Ad hoc ergo, & ſimiles ſubditos excludendos addita ſunt verba, *in ſua Diœceſi*, quibus limitatur facultas ad eos tantùm ſubditos, qui pertinent ad eum, vt Epiſcopum; nam Epiſcopus ſolus, vt Epiſcopus habet propriè Diœceſim: hi autem ſunt ſolùm, qui vel ibi commorantur, vel ibi habent domicilium, licèt actu alibi peregrinentur. 71

Hæc tamen euaſio, vt verum fatear, excogitata videtur ad effugiendam quomodo difficultatem: non tamen iuxta mentem Concilij: nam facultas conceſſa Epiſcopis abſoluendi ſubditos ex ſe ſignificat ſatis apertè ſenſum formalem, nempe de ſubditis Epiſcopo, vt Epiſcopo. Alioquin cùm verba illa, *in ſua Diœceſi*, non ſint addita in facultate paulò ante in eodem decreto conceſſa Epiſcopis ad diſpenſandum in irregularitatibus, & ſuſpenſionibus occultis, & non deductis ad forum contentioſum, ſequeretur poſſe Epiſcopum diſpenſare cum ſubditis ſuis tempo- 72

ralibus, non pertinentibus ad eius Diœceſim, quod nemo concedet: imò nec poteſt cum iis, qui ei, non vt Epiſcopo, ſed vt Abbati ſubduntur, quia facultas Epiſcopo, vt Epiſcopo conceſſa ſemper intelligitur in ordine ad ſubditos, qui ei, vt Epiſcopo ſubduntur, etiamſi alia explicatio non addatur, quæ ſi addenda erat, cur non fuit etiam in priori conceſſione addita?

73 *Quarta ſententia magis probabilis.*

Quarta tamen ſententia, quam magis probo, docet verba illa limitare conceſſionem, vt non poſſit Epiſcopus abſoluere ſubditos, quandiu extra ſuam Diœceſim commorantur. Ita Suarez *dicta diſp. 41. de cenſuris*, & idem indicauerat *diſp. 30. de Pœnit. ſect. 2. num. 3. in fine*, qui eam dicit fuiſſe rationem Concilij ad hanc limitationem addendam, vt ſeruaretur vnio, & concordia inter Epiſcopos, non ſolùm in ordine ad ſubditos, ſed etiam in ordine ad territoria. Quam rationem Auctores aliarum ſententiarum impugnant: quia id potiùs ſuadebat limitandam eſſe facultatem, ne ipſe Epiſcopus in aliena Diœceſi exiſtens exerceret eum actum in ſubditos, quàm ne exiſtens in propria Diœceſi abſolueret ſubditum exiſtentem extra illam. Ad hoc tamen reſponderi poteſt, licèt quoad actus Pontificales, qui concernunt poteſtatem ordinis propter auctoritatem quandam, & maieſtatem, quam præ ſe ferunt, attendatur, ne Epiſcopus in alterius Diœceſi eos exerceat ſine eius conſenſu; quoad hos tamen actus iuriſdictionis voluntariæ, qui non habent eiuſmodi ſolemnitatem, & pompam externam, parum curare Epiſcopum, quòd alius Epiſcopus in eius Diœceſi, ſine eius licentia eos faciat circa proprios ſubditos alibi exiſtentes, circa quos ipſe Epiſcopus, in cuius Diœceſi ille alius Epiſcopus commoratur, nihil poteſt exercere, eo quod non ſint eius ſubditi: Multum tamen curare, ne circa ſubditos, qui ad eum iam pertinent, dum ibi commorantur, alius Epiſcopus, ſiue præſens, ſiue abſens, illos actus exerceat. Cùm enim hi eo tempore deberent ad ipſum Epiſcopum recurrere, in cuius Diœceſi sũt, multùm ei præiudicatur, ſi poſſint ad proprium Epiſcopum recurrere ipſo relicto, eòque inuito ſe oſtendere abſolutos, qui antea excommunicati erant. Vt igitur hæc occaſio querelæ Epiſcopis tolleretur, & debita ſeruaretur pax, prudenter cum ea limitatione facultas abſoluendi conceſſa fuit, ne ſubditi extra Diœceſim commorantes à proprio Epiſcopo abſoluerentur, ſed ab illo apud quem actu ſunt.

74 Ego potiſſimùm ad hanc ſententiam amplectendam moueor, quia videtur eſſe iuxta ſenſum ſacræ Congregationis, ſi conſiderentur eius verba in reſponſione illa ſupra relata; loquendo enim de ſubdito, qui extra propriam Diœceſim commoratur, de quo quærebatur quid circa ipſum poſſet Epiſcopus proprius abſens ex vi illius Tridentini Decreti, dicunt, *poſſe ipſum abſolui in ſacramento pœnitentiæ ab illo Epiſcopo, in cuius Diœceſi, vel ciuitate commoratur*. Quamuis autem non dixerint expreſsè, non poſſe abſolui à proprio Epiſcopo, hunc tamen fuiſſe Cardinalium ſenſum, ſignificant ſatis verba immediatè ſubſequentia, quibus redditur hæc ratio: quia *Nuntij, qui poſſunt abſoluere excommunicatos, ob iniectionem manus in clericos, non poſſunt abſoluere ſubditos extra Prouinciam*. Quod exemplum probat etiam de abſolutione à cenſura, quaſi diceret, vt ſuprà notabam, ſicut Nuncios, quia accipit poteſtatem limitatam ad exercendam illam intra Prouinciam, non poteſt abſoluere à cenſura ſubditum extra illam exiſtentem; ita nec Epiſcopus, cui data eſt facultas abſoluendi ſubditos *in ſua Diœceſi*, poterit vi huius facultatis abſoluere eos extra illam vagantes. Vnde conſtat, verba illa, *in ſua Diœceſi*, intellecta fuiſſe à Congregatione, vt limitantia facultatem, ne exerceretur cum ſubdito extra Diœceſim cõmorante. Ex eodem autem Legati exemplo probari poteſt, Epiſcopum extra Diœceſim commorantem poſſe abſoluere ſubditum ſuum intra ſuam Diœceſim exiſtentem, quia Legatus Pontificis, licèt iuriſdictionem limitatam ad ſuam Prouinciam accipiat, & licèt extra illam non poſſit iuriſdictionem contentioſam exercere, poteſt tamen exercere voluntariam, etiamſi extra ſuam Prouinciam adhuc ſit, vt notauit cum aliis Azor *tom. 2. lib. 5. cap. 27. quæſt. 6.*

Obiiciunt Sanchez, & alij, quia ſi contextum Concilij attentè inſpiciamus, verba illa, *in ſua diœceſi*, potiùs videntur referri ad Epiſcopum, vt ipſe debeat eſſe in ſua diœceſi, quàm ad ſubditum abſoluendum. Dicitur enim: *liceat Epiſcopis, &c. quoſcunque ſibi ſubditos, in diœceſi ſua abſoluere*: vbi ponderat Sanchez poſt particulam, *ſubditos*, eſſe virgulam diuidentem à verbis illis, *in diœceſi ſua*, quaſi hæc verba non coniungenda ſint cum ſubditis. 75 *Obiectio.* Reſpondetur, in primis in variis editionibus antiquioribus, quas ego vidi, Colonienſi, Antuerpienſi, Lugdunenſi, non inueniri virgulam poſt vocem, *ſubditos*, quòd ſi in aliqua editione addita ſit, id ſine myſterio factum eſt, maioris claritatis gratia. Quod fateri debet ipſe Sanchez, qui *eodem n. 17.* dicit, ſenſum illorum verborum legitimum eſſe, *ſubditos in diœceſi ſua*, id eſt, *quoſcumque ſibi ſubditos, & quomodocumque ſubdantur*: iuxta quem ſenſum verba illa *in diœceſi ſua*, referri debent ad ſubditos, atque ideo legi debent ſine virgula, & interruptione. Vnde ipſe Hurtado, qui ſententiam Sãcij ſequitur, non ſolùm vſus non fuit illo argumento virgulæ interpoſitæ, ſed potiùs ea verba ſine virgula ſcripſit dicto §. 49. ibi: eſt ergo hic ſenſus: *Epiſcopus poteſt abſoluere ſibi ſubditos in ſua diœceſi, id eſt, in quos ratione diœceſis ius habet ſacramenti*. Non eſt ergo ex illa virgula fundamentum ad ſeparandam diœceſim à ſubditis.

76 Arguunt rurſus ex iiſdem verbis, quia dum Concilium dicit *in diœceſi ſua*, non poteſt loqui de ſubditis, ſed de epiſcopo, nam ſubditi non habent diœceſim, ſed ſolus Epiſcopus. Reſpondeo verum eſſe, *ly, ſua*, referri ad Epiſcopos, non ad ſubditos, ſenſumque eſſe, Epiſcopos poſſe ſubditos in diœceſi ſua, hoc eſt ipſorum Epiſcoporum abſoluere. Hinc tamen non fit, non agi de ſubditis præſentibus in diœceſi: ſicut ſi dictum fuiſſet, *liceat Epiſcopis abſoluere ſubditos exiſtentes in diœceſi ipſorum Epiſcoporum*; quamuis explicaretur diœceſis Epiſcopi, & non ſubditi, præſentia tamen in diœceſi referretur ad ſubditos, & non ad Epiſcopos. Idem autem eſt ſenſus verborum illorum, *in diœceſi ſua*, ita vt, *ſua*, referatur ad Epiſcopum, cuius eſt diœceſis; præſentia tamen ſignificata per illud, *in*, referatur ad ſubditos, quia in ea diœceſi eſſe debent.

77 *An ad diſpenſationem in irregularitatibus, & ſuſpenſionibus occultis requiratur præſentia ſubditi intra Diœceſim proprij Epiſcopi.*

Maius dubium eſſe poſſet, an ad diſpenſationem in irregularitatibus, & ſuſpenſionibus occultis, quæ in eodem decreto fieri conceduntur ab

Epi-

Epiſcopis, requiratur etiam præſentia ſubditi intra diœceſim proprij Epiſcopi, à quo diſpenſatur. Id enim aliqui affirmant, Henriquez, Auila, & Manuel apud Sanchez. *dicto cap.* 11. *num.* 12. & videtur illis fauere reſponſio Cardinalium ſuprà relata. Alij tamen id negant Suarez *diſp.* 41. *de cenſuris, ſect.* 2. *num.* 10. *&* 12. & Sanchez *dicto num.* 12. Quia verba illa *in diœceſi ſua*, non ſunt appoſita in priori parte illius decreti, in qua conceditur facultas ad diſpenſandum, ſed ſolùm in poſteriori, vbi datur facultas ad abſoluendum. Hoc tamen dubium non pertinet ad quæſtionem præſentem, quæ ſolùm eſt de facultate ad abſoluendum.

78 *An Epiſcopus poſſet hanc facultatem alteri committere.* Dubitatur vndecimò, an Epiſcopus poſſet facultatem ad abſoluendum ab hæreſi alicui committere. Difficultas oritur ex verbis Concilij, in quo, licèt ad abſoluendum ab aliis caſibus occultis data ſit facultas Epiſcopo, vel Vicario ad id ab eo ſpecialiter deputando, de hæreſi tamen ſubditur: *idem & in hæreſis crimine in eodem foro conſcientiæ eis tantùm* (ſcilicet Epiſcopis) *non eorum Vicariis ſit permiſſum.* Adhuc tamen multi, & graues doctores putant, licèt Epiſcopus non poſſit deputare Vicarium ad abſoluendum ab omnibus caſibus reſeruatis occultis, comprehenſa etiam hæreſi, imò nec ſpecialiter ad omnes caſus hæreſis occultæ, poſſe tamen occurrente caſu alicuius hæretici occulti, committere alicui ſpecialiter abſoluendi facultatem pro illo caſu: ita Nauarrus, Corduba, Henriquez, Azor, Eman. Sa, Vega, Manuel. Roder. quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto cap.* 11. *num.* 23. Hurtado *dicta diſp.* 84. §. 37. & alij. Quia de iure communi poteſtas ordinaria, qualis eſt hæc, cùm data ſit, non perſonæ, ſed dignitati Epiſcopali, cui perpetuò annectitur, delegari poteſt. Correctio autem iuris communis vitanda eſt, & ſtrictè interpretanda. Poteſt verò explicari limitatio à Concilio poſita dicendo, negari Epiſcopo facultatem deputandi vicarium generalem ad omnes caſus comprehenſa hæreſi: vel etiam ſpecialem ad omnes caſus hæreſis, non tamen committendi alicui facultatem pro caſu particulari occurrente, cuius iam ipſe Epiſcopus notitiam habet: qui certè vel non eſſet ſimpliciter vicarius, vel eſſet vicarius ſpecialiſſimus, qui non cenſetur prohibitus, cùm Epiſcopus per ſeipſum in ampla diœceſi non poſſet omnes audire, nec adire, ſi v. g. longè diſtet, nec poſſit ad Epiſcopum venire ſine ſcandalo, vt ſi ſit fœmina nobilis, nec Epiſcopum acceſſere, ſi v.g. ſit monialis in clauſura degens; quare non eſſet ſufficienter neceſſitati prouiſum, ſi Epiſcopus tunc non poſſet alium loco ſui deputare ad abſoluendum. Et ideo ſententiam hanc probabilem eſſe fatetur Caſtro Palao *vbi ſupra numero* 20.

79 Secunda tamen ſententia verior negat hanc deputationem fieri poſſe, quam tenent Gutierez, & Petrus Ledeſma, quos affert Sanchez *vbi ſupra num.* 22. P. Molina, Simancas, Garzia, & Lorca, quos affert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſp.* 21. *ſect.* 4. *numer.* 8. qui idem docuerat *diſp.* 30. *de Pœnis. ſect.* 2. *numer.* 9. *&* 15. Caſtro Palao *dicto num.* 20. & alij. Et videtur clarè colligi ex verbis Tridentini, quæ per voces ſatis vniuerſales omnem Vicarij deputationem negant. Primò quia cùm Vicarium ſolum ſpecialem pro aliis caſibus permiſiſſent, poſtea ad caſum hæreſis omnem Vicarium excludendo, id videtur neceſſariò intelligi de omni Vicario, qui pro aliis caſibus permiſſus erat: qui autem pro aliis caſibus permittebatur, deputari poterat vel ad omnes caſus venturos, vel etiam adueniente caſu, pro illo in particulari: vtrumque ergo Vicarium ibi conceſſum negant verba ſequentia in caſu hæreſis dicendo, *non eorum Vicariis.* Secundò clariùs ex illa particula, *eis tantùm*, nam dictio, *tantùm*, eſt excluſiua vniuerſalis omnium aliorum. Ideòque in ſummulis propoſitio excluſiua, *Petrus tantùm, ſeu ſolus currit*, explicatur, & reſoluitur per has, *Petrus currit, & nullus alius à Petro currit.* Propoſitio ergo illa; *Epiſcopus ſolus poſſit abſoluere* reſolui debet per has. *Epiſcopus ſolus & nullus alius præter ipſum poſſit.* Qui autem *nullum* poſſe dicit, omnes prorſus abſque vlla exceptione excludit. Quod magis ex argumentorum ſolutione conſtabit.

Ad quæ dicimus in primis hanc non eſſe propriè correctionem iuris communis, & eius reſtrictionem, ſed potius conceſſionem nouam factam Epiſcopis contra ius, quo abſolutio hæreſis reſeruata erat ſoli Summo Pontifici: quare retorqueri poteſt argumentum, quia correctio iuris antiqui vitanda, & reſtringenda eſt. Si ergo iure antiquo Epiſcopus, vel alius vllus non poterat ab hæreſi abſoluere, non eſt ab hoc iure antiquo recedendum, niſi quantum neceſſe fuerit ad verificandum ius nouum, atque adeò conceſſio noua, quæ non corrigit ius antiquum limitando, ſed potiùs extendendo Epiſcoporum poteſtatem, explicanda eſt in proprio verborum ſenſu, vt ſonat. Secundò retorqueri poteſt argumentum, quia ſi verba illa, *eis tantùm, & non eorum vicariis*, intelligi poſſunt, vt non excludant Vicarios omnes etiam ſpecialiſſimos, ſed ſolùm generales, vel ſpeciales, quia hoc ſufficit ad ponendam differentiam inter alios caſus reſeruatos, in quibus Vicarij ſpeciales deputari poſſunt, & inter hęreſim ad quam non poteſt deputari Vicarius etiam ſpecialis, ſed ſolùm ſpecialiſſimus: eodem modo poſſet aliquis dicere, poſſe Epiſcopum deputare Vicarium ad omnes caſus hæreſis occultos, quia adhuc tunc eſſet differentia inter hæreſim, & alios caſus: quia in ordine ad alios poteſt Epiſcopus deputare Vicarium ſpecialem, cum facultate generali ad omnes caſus reſeruatos occultos: at in ordine ad hæreſim, non ſufficeret ea deputatio, ſed requireretur Vicarius ſpecialior deputatus ad hæreſes occultas, qui Vicarius eſſet ſpecialior, quàm ille alius deputatus ad omnes caſus. Vnde dicere poſſet non prohiberi Vicarium deputatum ad omnes hæreſes, ſed Vicarium, qualis deputari poteſt ad alios caſus: quod tamen Auctores primæ ſententiæ non concedunt. Ergo fatendum eſt omnem Vicarium etiam ſpecialiſſimum prohiberi: alioquin, cur minus prohibetur ſpecialiſſimus, quàm ſpecialior, cuius permiſſio ſtare poſſet cum maiori reſtrictione circa hæreſim, quàm circa alios caſus. 80

Ad illud verò, quod dicebatur, Epiſcopum non poſſe per ſeipſum ſine graui inconuenienti omnes ſubditos audire, & abſoluere. Reſpondetur idem inconueniens ſequi in ſententia contraria. Si enim Epiſcopus non poteſt committere ſuas vices alteri ad caſus omnes hæreſis, ſed debet toties, quoties, occurrente caſu, eas pro illa vice committere; debet ergo toties quoties notitiam 81

habere

habere de caſu in particulari,& de impedimento perſonæ,ne ad ipſum veniat:quod etiam difficile eſt, cùm ſubditus in Diœceſi ampla poſſit nimium diſtare,& confeſſarius etiam, cui danda eſſet facultas: in iis ergo, & aliis ſimilibus caſibus, ſicut Epiſcopus poſſet in ſententia contraria facultatem pro illa vice dare alicui, ita æquè facilè poterit ſubditum intra Diœceſim exiſtentem abſoluere; quia vt ſuprà diximus, abſolutio à cenſura poteſt abſenti conferri, & ablata cenſura aufertur reſeruatio huius peccati,à quo poterit poſtea Confeſſarius ordinarius abſoluere. Poteſt autem Epiſcopus id facere impoſita pœnitentia ſalutari ſubdito,& adhibito remedio neceſſario, ideo namque eligitur Epiſcopi induſtria in hoc caſu, vt per ſeipſum morbo adeo periculoſo medicinam adhibeat opportunam. Vnde rurſus confirmari poteſt noſtra ſententia, quia quando eligitur induſtria perſonæ ad aliquod munus, non poteſt id alteri delegare; in prædicto autem decreto eligitur induſtria Epiſcopi ad abſoluendum ab hæreſi, qui ideo deſignatur vt per ſeipſum tantum abſoluat: non poteſt ergo id alteri committere.

82 *Quid intelligatur per crimen occultum.* Dubitari ſolet vltimò, quid intelligatur per crimen occultum pro quo ſolo data fuit ea facultas. Sed hæc quæſtio generalis eſt ad omnes diſpenſationes, & abſolutiones, quæ dari ſolent in caſibus occultis, de qua videri poſſunt Sanchez *dicto c. 11. num. 19. & ſequentibus*, & *l. 8. de matrim. diſp. 34. num. 55. & 56.* Azor. *1. tom. lib. 8. cap. 10. quæſt. 9.* Suarez *dicta diſp. 30. de pœnitent. ſect. 2. & diſp. 41. de Cenſuris, ſect. 2.* Molina *tract. 3. de Iuſtit. diſp. 79. num. 8.* Auila *de cenſuris part. 2. c. 7. diſp. 1. dub. 12. concl. 2. & p. 7. diſp. 10. dub. 6.* & alij. Videntur etiam reſponſa aliqua ſacræ Congregationis ſupra dictum decretum Tridentini, quæ, *occulta*, in hoc caſo ſatis ſtrictè accipere videntur.

§. II.

De facultate Inquiſitorum ad abſoluendum ab hæreſi.

83 NOn eſt dubium de poteſtate Inquiſitorum ad abſoluendos hæreticos pœnitentes iudicialiter pro foro externo, atq; adeo ſimul pro interno: hoc enim faciunt,quando eos præmiſſa abiuratione reconciliant Eccleſiæ, & imponunt eis pœnitentiam. Sed difficultas eſt, an extraiudicialiter poſſint pro ſolo foro conſcientiæ eos abſoluere,quando ad ipſos non pro tribunali, ſed ſecreto, & in priuato per ſe, vel per alios recurrunt pro abſolutione obtinenda.

Prima ſententia. Prima ſententia affirmat, quam aliqui tenent loquendo ſaltem de Inquiſitoribus Hiſpaniæ: alij vniuerſaliter loquuntur. Plures pro hac ſententia afferuntur apud Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 12. num. 1.* nempe Campegius, Rodericus, Toletus,Gutierez,Paramo, Baones, Henriquez, Graffius, Simancas, & alij, quibus adduntur Nauarrus, Viualdus, & alij apud Caſtro Palaum. *1. tom. dicto tract. 4. diſp. 4. §. 2. numer. 2.* Item afferuntur Homobonus, Puteanus, Villalobos, Freitas, Bonacina, & alij,quos affert, & ſequitur Diana *1. part. tract. de abſolut. ab hæreſi, reſolut. 3. & 4. part. tract. 8. de officio, & poteſt. Inquiſit. reſol. 35.* & eam probabilem fatetur Sanchez *vbi ſupra num. 2.*

Secunda ſententia negat ſolidè hanc Inquiſitorum poteſtatem fundari, ita Sanchez *vbi ſuprà, num. 3.* Suarez *in præſenti diſp. 21. ſect. 4. num. 15.* Garcia,Farinacius,& Barboſa, quos affert,& ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà. num. 3.* Alij plures afferuntur à Diana locis proximè citatis,nempe Sanctarellus, Zecchius, Nouarius, Ricciullus,Ioan. Valerus,Riccius, Alfonſus de Leone, & alij. Quia nec ex Bulla aliqua ea conceſſio conſtat, nec etiam ex munere ſequitur; nam totum hoc munus pertinet ad forum iudiciale, ad quod nullo modo requiritur,nec deſeruit poteſtas abſoluendi pro ſolo foro conſcientiæ,& interno,quæ abſolutio ad forum iudiciale impertinenter ſe habet. 84 *Secunda ſententia.*

Afferri ſolet Bulla quædam Clementis VII. relata à Penna in direct. inquiſit. inter Bullas illius Pontificis,& data fuit anno 1530. & incipit. *Cùm ſicut*, in qua habentur hæc verba; *Vobis etiam, ac Vicariis præfatis extraiudicialiter Lutheranos occultos, & non inquiſitos per ordinarium, ſiue alios iudices, aut alios quoſcumque hæreticos, &c. ſi ad cor reuerſi pœnitentes id humiliter petierint, poſtquam hæreſim, qua polluti, & infecti erant, abiurauerint, & medio iuramento promiſerint de cætero ab huiuſmodi hæreſi penitus abſtinere, abſoluendi, illiſque pro præmiſſis pœnitentiam iniungendi ſalutarem, eóſque ad gremium ſanctæ Eccleſiæ reſtituendi, & reducendi, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium litterarum, licentiam, & facultatem concedimus.* In quibus verbis conceditur Inquiſitoribus, & eorum Vicariis, nempe Commiſſariis, facultas extraiudicialiter abſoluendi hæreticos occultos, quæ non poteſt eſſe alia, niſi pro foro conſcientiæ, nam pro foro externo publicos etiam hæreticos poterant Inquiſitores ex officio abſoluere.

Hæc tamen Bullæ prohibitio multipliciter ab Auctoribus ſecundæ ſententiæ refellitur: Primò quia Bulla illa non ad omnes inquiſitores, ſed ad aliquos ſolos ex ordine Prædicatorum in Prouincia Lombardiæ, & quidem non ad ſucceſſores, ſed quo ad eorum perſonas dirigitur. Secundò quia abſoluere *extraiudicialiter*, non ſignificat ibi abſolutionem pro ſolo foro conſcientiæ, nec ſine aliqua iudicij forma, & præſentia Notarij, ſed ſolùm ſine ſolemnitate, & publicitate iudicij, cum ſecreta abiuratione, & pœnitentia, prout ſæpe declaratum eſſe à Congregatione ſupremæ inquiſitionis Romanæ teſtatur Barboſa *de poteſtate Epiſcopi. 2. part. allegat. 40. numero 27.* Tertiò, quia nimium probaret Bulla illa, nempe non ſolos inquiſitores, ſed etiam Commiſſarios poſſe ab hæreſi abſoluere, quod tamen nemo de facto concedit, nec expedit, cùm Commiſſarij illi in ſingulis oppidis ſint, & homines ſæpe non ita docti, & apti ad talem poteſtatem. Vnde Hurtado, qui eam poteſtatem inquiſitoribus concedit *dicta diſp. 84. §. 53.* fatetur id non poſſe ex illa Bulla Clementis VII. colligi, quia probaret vltra id quod intenditur. 85

Ipſe verò recurrit tanquam ad vnicum fundamentum ad vſum; quia ipſe vidit inquiſitorem ſupremum in Hiſpania ſemel ea facultate vſum fuiſſe; Hoc tamen fundamentum debilius eſt: tum quia potuit inquiſitor ille in praxi amplecti opinionem probabilem tot, & tantorum doctorum, qui eam facultatem in inquiſitoribus agnoſcunt: tum etiam quia retorqueri 86

poteſt

poteſt cùm paſſim inquiſitores ipſi rogati de abſolutione hæretici occulti, nolunt eam dare, niſi pœnitens coram ipſis, & notario compareat, & extra ſacramentaliter hæreſim ſuam fateatur: quem vſum agnoſcit, & tueri conatur ipſe Hurtado §.74.& ſequentibus,& idem teſtantur Bannes,& alij,quos refert,& eis aſſentitur Caſtro Palao *vbi ſup. n.3.in fine.*

87 Ego in hanc ſecundam ſententiam multò magis propendeo, quia in re dubia, & in facultate, cuius ſolidum fundamentum non inuenitur, magis credo ſacræ Congregationi Cardinalium, qui expreſſe reſponderunt, inquiſitores eam facultatem non habere, his verbis: *Epiſcopus, aut Inquiſitor abſoluere iam non poſſunt hominem hæreticum in foro conſcientiæ, licèt hæc facultas à Concilio ſit ipſis tradita.* Quæ reſponſio inter impreſſas, & manu ſcriptas eadem reperitur. Quidquid ergo ſit de bulla illa Clementis VII. vel de qualibet alia, quæ non inuenitur, in qua hæc facultas inquiſitoribus data ſit; Congregatio cenſuit per bullam Cœnæ eas omnes facultates reuocari. Et quidem maior difficultas eſſe poſſet de Epiſcopis, quibus in decreto Concilij Tridentini, non ſine diligenti examine, & conſideratione ea facultas data fuerit; Si ergo horum etiam facultatem Congregatio cenſuit Bulla cœnæ reuocatam eſſe, quantò magis de facultate dubia inquiſitorum, cuius conceſſio ſolida non apparet, dicendum erit reuocatam omnino eſſe eadem Bulla cœnæ, ſi quæ vnquam talis facultas extitit.

88 Hinc faciliùs reſponderi poteſt ad alia dubia, quæ circa hanc Inquiſitorum facultatem occurrere ſolent. Primò dubitatur, an ſinguli inquiſitores ſeorſim poſſint hæreticum occultum abſoluere pro foro conſcientiæ, an verò debeant omnes ſimul aſſenſum præſtare. Sanchez *dicto cap.10.numer.4.* dicit ſingulos ſeorſim poſſe, cui fauere videntur Gutierez, Graffius, & Viualdus ab eo relati. Primò, quia in directa Bulla Clementis VII. conceditur ea facultas Vicariis etiam, ſeu Commiſſariis; Commiſſarius autem eſt vnus, & ſine tribunali, ergo à fortiori vnus Inquiſitor poterit ſine tribunali, ne ſit deterioris conditionis, quàm Commiſſarius. Ad hoc tamen reſpondet Hurtado §.55. inde probari conceſſionem illius Bullæ non ſubſiſtere, quia in Hiſpania Commiſſarij eam facultatem non habent, nec ſine magno abſurdo habere poſſent. Adde ſi eam vnquam habuerunt, reuocatam eſſe per Bullam Cœnæ.

An ſinguli Inquiſitores ſeorſim poſſint hæreticū occultum abſoluere pro foro conſcientia.

Secundò probat Sanchez, quia hæc eſt natura fori conſcientiæ, vt facultas in eo conceſſa ſecretò, & ſine teſtibus exerceri poſſit, quod non fieret, ſi pœnitens cogeretur toti tribunali ſuum crimen detegere, quod duriſſimum eſſet. Hoc etiam parum vrget, quia poſſet aliis Collegis detegi crimen tacita perſona, vt ex eorum conſenſu vnus Inquiſitor abſolueret ſicut illi, qui dicunt capitulum Sede vacante poſſe abſoluere à caſibus occultis in Tridentino conceſſis, dicunt Capitulo poſſe proponi crimen tacita perſona, vt facultatem concedat alicui ad abſoluendum.

89 Ipſe ergo Hurtado §.66. *& ſequentibus* putat Inquiſitores priuatos non habere eam facultatem, ſed Inquiſitorem ſupremum Hiſpaniæ, penes quem reſidet tota iuriſdictio, poſſe per ſe ſolùm abſoluere, vel committere alicui ex Inquiſitoribus priuatis, imò etiam alteri Sacerdoti. Addit, quemlibet Inquiſitorem, quando nomine Tribunalis Prouinciam viſitat, poſſe abſoluere, quia tunc ipſe ibi repræſentat totum tribunal, & exercere poteſt, quod ſimul cum collegis facere poſſet. Atque ita conſequenter ad eam ſententiam dicendum videtur, iuxta quam in Inquiſitore non requiritur ſacerdotium ad eam abſolutionem à cenſura, quia non eſt actus ordinis, ſed iuriſdictionis. Quod etiam locum habet in noſtra ſententia, poſſunt enim Inquiſitores non Sacerdotes abſoluere ab hac cenſura pro foro iudiciali: non tamen poſſunt ſinguli ſeorſim, niſi quando nomine tribunalis operantur. Vnde quando res ſecretò agenda eſſet, nec poſſet hæreticus occultus omnibus ſe præſentare, notat Suarez *in præſenti dicta ſect.4.num.*18. expedire, vt alij committant ſuam iuriſdictionem, vni Inquiſitori, à quo abſoluatur, vt pœnitentes faciliùs, & cum minori rubore, & onere accedant. Quod tamen ita debet intelligi, vt perſona iam fuerit omnibus manifeſta: non enim poſſunt iudicialiter decernere de perſona in genere, præſertim cùm abiuratio, & abſolutio debeant coram Notario in actibus manere.

Secundò dubitatur an retenta illa prima ſententia, poſſint inqoiſitores abſolutionem pro foro conſcientiæ alteri committere. Negant aliqui apud Sanchez *vbi ſupra num.* 5. Ipſe tamen affirmat qoia licèt ea facultas non videatur illis conceſſa, vt conſtituentibus tribunal, ſed vt confeſſariis priuatis, cùm ſit pro foro conſcientiæ, & priuatus confeſſarius non poſſit facultatem ſuam alteri committere: adhuc quia hæc facultas non committitur perſonæ Inqoiſitoris, ſed officio cui eſt perpetuò annexa, non videtur ei commiſſum miniſterium nudum, ſed facultas delegabilis. In noſtra tamen ſenteotia non eſt difficultas, cùm nec inquiſitores habeant talem facultatem pro foro conſcientiæ, nec ſi eam haberent reſideret in ſingulis, ſed in tribunali. Tribunal autem poteſt, & de facto delegat confeſſario eam facultatem iudicialem, qoam habet, vt virtute illius abſoluat, vt cum Menochio, & aliis docet Idem Sanchez *num.6.* & probat ex Clement. I. de hæreticis, vbi expreſsè dicitur inquiſitores poſſe vices ſuas delegare; & ratio eſt, quia ſunt delegati à Principe ad vniuerſitatem cauſarum, quare poſſunt vnam, vel alteram cauſam delegare. 90

An retenta illa prima ſententia poſſint Inquiſitores abſolutionē pro foro conſcientia alteri committere.

Dubitatur tertiò, An hæretico occulto petenti abſolutionem pro foro conſcientiæ poſſint Inquiſitores licitè eam negare, niſi velit iudicialiter coram Notario ſuam hæreſim fateri. Ad hoc facilè reſponderi poſſet ex ſupradictis, poſſe id licitè fieri, quia poſſent ad minus inquiſitores amplecti noſtram ſententiam negantem Inquiſitoribus facultatem abſoluendi pro foro conſcientiæ, nec tenentur audire ſacramētaliter pœnitentes, quos probabiliter putant non poſſe à ſe abſolui. Retenta verò ſententia contraria & quòd poſſint etiam in foro conſcientiæ abſoluere, an aliquando ad id teneantur, ſaltem ex charitate, & an communiter poſſint renuere, niſi iudicialiter compareat pœnitens, & quibus de cauſis vſus ille iuſtificetur videri poteſt Hurtado latè id tractans *diſp.84.ſect.5. per totam.* 91

An hæretico occulto petēti abſolutionem pro foro conſcientia poſſint Inquiſitores licitè eā negare, niſi velit coram Notario ſuam hæreſim fateri.

Dubitatur quartò, An ſi hæreticus fictè pœnitentiam oſtendat, & abſoluatur ab inqoiſitoribus, abſolutio ſit valida. Procedit autem hoc dubium 92

An ſi hæreticus fictè pœnitentiam oſtēdat & abſoluatur ab Inquiſitoribus abſolutio ſit valida.

dubium etiam de abſolutione iudicialiter data pro foro externo, & licèt inquiſitores non poſſint aliter niſi iudicialiter abſoluere. Eman. Sa verbo *hæreſis*, num. 2. dicit abſolutionem valere. Id tamem meritò alij negant, Henriquez, & Saytus, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto capit.* 12. *numer.* 8. Caſtro Palao *dicta diſput.* 4. *punct.* 3. §. 2. *numer.* 5. Suarez *diſput.* 7. *de Cenſuris ſect.* 6. (non 7. vt falsò apud Sanchez, & Caſtrum Palao) *num.* 12. *& in præſenti diſput.* 21. *ſect.* 4. *numer.* 19. Tum quia abſolutio à cenſura per fraudem extorta nulla eſt, vt cum aliis obſeruat Suarez *dicta diſput.* 7. *de* Cenſuris loco citato qualis eſſet in hoc caſu, dum hæreticus ſe Catholicum fingit; tum etiam quia Inquiſitores in abſolutione iudiciali addunt verba illa: *ſi ita eſt, quod ex corde conuertitur, non tacendo de ſe, vel de alio rem aliquam, contra noſtram ſanctam fidem Catholicam, eum abſoluimus & non aliter.* Deficiente ergo conditione, deficit abſolutionis valor. Notat autem idem Suarez *in præſenti dicto numer.* 19. Hurtado *dicta diſp.* 84. §. 67. *&* Caſtro Palao *vbi ſupra n.* 5. ſi poſtea redeat ad bonam mentem hæreticus, abſoluendum quidem eſſe denuo ab inquiſitoribus, vel ex eorum commiſſiue, non tamen eſſe neceſſariam præſentiam Notarij, & alias ſolemnitates, quæ iam præceſſerunt, ſi fictio illa fuit merè interna, & poſt primam abſolutionem fictam hæreſis non prodiit in actum externum. Quod probant exemplo matrimonij, in quo non eſt neceſſaria præſentia noua Parochi, quando præſtatur conſenſus, qui coram Parocho, & teſtibus fictus fuerat. Quæ doctrina æquè probabilis ſaltem erit in hoc caſu, ac eſt ſententia illa in caſu matrimonij, de cuius veritate non oportet nunc diſputare.

93 Addit Sanchez *num.* 9. ſi hæreticus aliquas hæreſes confeſſus fuit in tribunali, & aliquas tacuit, abſolutum manere à cenſura incurſa propter illas, quas dixit, non verò ab incurſa propter illas, quas tacuit. In quo tamen vel obſcurè, vel non ſatis conſequenter loqui videtur. Nam vel tacuit bona fide, vel mala, aut ſcienter: ſi bona fide, ille Auctor ſibi eſſet contrarius, qui ſtatim docet quando bona fide, & immemor illas tacuit, manere omnino abſolutum à cenſura. Debet ergo loqui ſolum de tacente aliquas hæreſes ſcienter, & mala fide. De hoc autem non video quomodo poſſit manere abſolutus à cenſura incurſa propter hæreſes, quas faſſus eſt: cùm ipſemet Sanchez paulò inferiùs referat formam, & verba, quibus Inquiſitores abſoluunt, nimirum. *Si ex corde conuertitur nihil tacendo, vel de aliquo alio, quod ſit contra noſtram ſanctam fidem.* Si ergo ſcienter tacuit alias hæreſes, non ſubſiſtit abſolutio, quoad aliquam partem, quia tota fuit ſub conditione. Quia tamen hæc confeſſio non eſt ſacramentalis, atque ideo non exigitur ita exacta circa numerum, & alias circunſtantias, aduertunt Hurtado *vbi ſuprà* §. 68. & Caſtro Palao *dicto* §. 2. *num.* 6. hanc integritatem confeſſionis intelligi moralem in ordine ad variandum iudicium. Qualis autem defectus reddat eam inſufficientem, videri poſſunt iidem locis citatis.

94 *Quid dicendum de hæretico negatiuo.* Hinc vltimò dubitari poteſt, quid dicendum ſit de hæretico negatiuo, qui nunquam delictum voluit fateri, & cùm teſtibus conuictus ſit, traditur Curiæ ſæculari vltimo ſupplicio afficiendus, an poſſit hic à Confeſſario, qui eum comitatur, abſolui. Ratio dubitandi eſt, quia licèt Inquiſitores aſſignent illi Confeſſarium, vt cum ad bene moriendum diſponat, non videntur committere Confeſſario facultatem abſoluendi ab hæreſi, cùm ob defectum confeſſionis iudicialis ipſi Inquiſitores reum illum non reconcilient, nec abſoluant iudicialiter, ſed potiùs præſumant eum pertinacem, & adhuc hæreticum, & ideo Curiæ ſæculari eum tradunt. Cùm ergo Inquiſitores non poſſint abſoluere extraiudicialiter, non poſſunt dare Confeſſario facultatem abſoluendi pro ſolo foro conſcientiæ, quam ipſi non habent, atque adeo Confeſſarius etiam ab Inquiſitoribus aſſignatus non poterit eum abſoluere.

Pro parte affirmatiua Diana 1. *parte tract. de abſolut. ab hæreſ. reſolut.* 8. affert Laurentium Portel. *in additionibus ad dubia regularia*, verbo *Reus num.* 2. docentem poſſe abſolui; ipſe autem Diana nihil definit, ſicut *nec parte* 5. *tract.* 3. *de caſibus occurrentibus tempore mortis, reſolut.* 78. vbi pro eadem ſententia affert Hurtadum *diſput.* 86. *de fide, ſect.* 2. §. 29. *&* 30. Sed reuerà Hurtado non tenet ſententiam illam Laurentij Portel, ſed loquitur in caſu longè diuerſo: nempe quando Confeſſarius inuenit reum innocentem, vel quia id aliunde euidenter ſcit, vel certè ex confeſſione ipſius rei, cui in foro ſacramentali debet magis credere, quàm aliis teſtibus contra eum teſtificantibus, quare audita eius confeſſione debet eum abſoluere, in quo caſu nulla eſt difficultas, cùm pœnitens ſit bene diſpoſitus, & indigeat abſolutione ab aliis peccatis, quam ſacerdos tunc non confert auctoritate ab inquiſitoribus accepta, vt expreſsè fatetur idem Hurtado ibi, qui bene etiam aduertit, ſi fortè non adeſſet alius Confeſſarius præter inquiſitorem, hunc etiam in foro ſacramentali petente Reo, vt ipſum audiret, & abſolueret, debere illum abſoluere etiam negantem ſe fuiſſe hæreticum; licèt in foro externo non deberet ei credere, ſed teſtibus, & eum tanquam negatiuum punire. De hoc ergo caſu non eſt difficultas, ſed quando confeſſarius in ipſa confeſſione nouit pœnitentem fuiſſe verè hæreticum, & nolle id inquiſitoribus fateri. In quo caſu Portel dixit poſſe adhuc à confeſſario abſolui, nec eſſe obligandum ad confeſſionem iudicialem: quia Rei aliorum delictorum, etiamſi ſint conuicti, & iam in patibulo morituri, non obligantur à confeſſario, vt ibi delictum iudici fateantur, nec eſt differentia quoad hoc hæretici ab aliis, imò grauiorem infamiam ex hac confeſſione hæreticus incurreret, quàm ex confeſſione aliorum delictorum. 95

Contrariam tamen ſententiam docui 2. *tom. de Iuſtit. diſp.* 40. *ſect.* 1. *num.* 19. vbi licèt eam obligationem in aliis delictis regulariter negauerim contra alios eam ponentes, excepi tamen hæreticum negatiuum, qui ad vltimum ſupplicium ducitur. Quod etiam docuit Sanchez *lib.* 3. *in decal. cap.* 7. *num.* 11. & videtur ſupponere Suarez *diſput.* 23. *de fide, ſect.* 2. *num.* 5. dicens: hæreticos negatiuos, non poſſe abſolui, nec reconciliari Eccleſiæ, cùm ſine confeſſione non ſit abſolutio. *Et in hoc*, inquit, *ſunt peioris conditionis, quam relapſi pœnitentes: nam his danda ſunt ſacramenta, illis autem dari non poſſunt, quia ſe indiſpoſitos oſtendunt.* Vnde colligitur à poſteriori ratio huius ſententiæ: quia Eccleſia relapſos, etiamſi pœnitentiam oſtendant, tradit Curiæ ſæculari; quia præſumit pœnitentiam eorum fictam: quia tamen hæc præſumptio non eſt omnino certa, 96

permit

permittit eis ſacramenta dari ante mortem: negantibus autem hæreſim non permittit vllo modo dari ſacramenta, ergo ideo quia præſumptio impœnitentiæ habet certum fundamẽtum, nempe indiſpoſitionem pręſentem, quæ ex negatione criminis apertè conſtat. Certum ergo ab Eccleſia æſtimatur non poſſe eſſe ad ſacramenta diſpoſitũ eum, qui hæreſim ſuam non confitetur.

97 Ratio autem à priori duplex eſſe poteſt. Prima quam affert Sanchez *dicto num.* 11. ratione ſcandali, quia deberet hæreſim fateri, & abſolutionem petere ad tollendum ſcandalum: dum enim aliunde conuictus eam negat, cenſetur in ea perſeuerare, & eam corde retinere. Nam licèt quandiu de crimine aliunde non conuincebatur, poſſent alij credere reum id negare ad euadendam infamiam, & pœnam: quando tamen neutrius, effugiendæ ſpes vlla apparet, ſed declaratus eſt iam hæreticus, & infamis, & ſtatim eſt comburendus, ita vt negatio criminis ad nihil deſeruiat, niſi ad illud aggrauandum, quatenus impœnitens etiam iudicatur, deberet omnino ſcandalum illud publica confeſſione delere, atque ita Eccleſiæ ſatisfacere. Nam ſicut præceptum confeſſionis fidei obligat nos abſtinere ab actibus poſitiuis, qui contrariæ doctrinæ profeſſionem ſignificare poſſent, ita etiam & ab actibus negatiuis, qui poſſunt idem ſignificare: cùm ergo ſilentium illud in iis circumſtantiis, & omiſſio confeſſionis ita vehementer ſignificent pertinaciam in hæreſi, vt ea de cauſa meritò reus vltimo ſupplicio afficiatur, fides ipſa videtur obligare ad non vtendum ſilentio adeo pernicioſo, quod vehementer indicat animum in hæreſi obſtinatum.

98 Secunda ratio deſumi poteſt ex iis, quæ cum communi ſententia dixi *diſp.* 18. *de Pœnit. ſect.* 1. *numero* 24. *& ſequentibus*, non poſſe in articulo mortis abſolui moribundum à peccatis reſeruatis ab alio ſacerdote non habente facultatem ad reſeruata, ſi adſit vel adiri poſſit Prælatus, vel alius habens eam authoritatem; quia facultas confitendi cuilibet in articulo mortis intelligitur in defectum proprij ſacerdotis habentis auctoritatem ordinariam, vel delegatam. Cum ergo in caſu noſtro adſint inquiſitores, qui poſſunt iure ſuo hæreticum abſoluere á cenſura, & qui abſolutionem ei offerunt, non poteſt alius ſacerdos prætextu mortis inſtantis eum abſoluere. Vnde colligi poteſt tertia ratio, quia in omni ſententia certum eſt, eum qui in articulo mortis abſoluitur ab excommunicatione Papæ reſeruata per ſacerdotem non habentem aliunde auctoritatem ad eum caſum, abſolui quidem cum obligatione recurrendi quam primum poſſit ad Pontificem, vel ad habentem ab eo auctoritatem, alioquin reincidet in eamdem cenſuram, vt conſtat ex cap. *Eos qui*, de ſentent. excomm. in 6. Cùm ergo in caſu noſtro adſint inquiſitores habentes auctoritatem ad abſolutionem hæreſis, & parati ad eam conferendam, fruſtra abſolueretur pœnitens ab alio ſacerdote, cùm deberet ſaltem reincidere ſtatim in eandem cenſuram, niſi ſe ſiſteret inquiſitoribus auctoritatem Pontificis habentibus, vt ſuo debito ſatisfaceret, nec ſine illo onere, & propoſito comparendi potuit ab alio ſacerdote priuato abſolui.

99 Dices non teneri pœnitentem adire ſuperiorem pro abſolutione à reſeruatis, niſi in foro ſacramentali: hoc autem modo non poteſt reus in caſu noſtro inquiſitores adire, tum quia ipſi in foro ſolo conſcientiæ non poſſunt abſoluere, vt ſuprà diximus; tum quia nec ipſi volent eum aliter audire, vel reconciliare, quam in foro iudiciali, in quo foro non obligatur pœnitens adire ſuperiorem, quam primum potuerit: nec ex dicto *c. eos qui*, ad hunc comparendi modum obligatur. Sed contra hoc eſt, quòd obligatio comparendi poſtea coram ſuperiore impoſita in illo textu, non arctat ſuperiorem, vt intrà ſacramentum eum audiat. Nam excommunicatus ab homine v. g. per ſententiam ſpecialem, non habet ius, vt ſuperior intra ſacramentum eum abſoluat, ſed poteſt iudex, cui reſeruata eſt illa cenſura dicere, ſe nolle pro ſolo foro conſcientiæ abſoluere, ſed pro foro etiam externo, & pœnitens habet obligationem petendi ab eo abſolutionem eo modo, quo ille vult abſoluere, ſaltem ſi ſine graui incommodo poteſt, in noſtro autem caſu nullum graue incommodum ſentit hæreticus iam damnatus, & diffamatus, & ſtatim comburendus ex eo quòd cogatur recurrere pro abſolutione, ad inquiſitores in foro iudiciali, cùm nihil damni ex hoc patiatur, imò lucretur non ſolùm abſolutionem, ſed ablationem ſcandali, quod aliunde ex ſeipſo tollere tenebatur, vt diximus; dum ergo recuſat ſe inquiſitoribus manifeſtare, non eſt diſpoſitus vt ab alio ſacerdote poſſit abſolui.

§. III.

De facultate per Bullam Cruciatæ, vel iubilæum ad abſoluendum ab hæreſi.

Controuerſia hæc iam magna ex parte ceſſauit: nam in Bulla Cruciatæ ſemper, & in Iubilæis ferè ſemper exprimitur exceptio hæreſis. Dubium ergo ſolùm eſt de Bulla Cruciatæ antiqua, in qua non excipiebatur expreſsè, & de Iubilæo, vel alia ſimili conceſſione, in qua ea exceptio non ponatur. 100

Prima ſententia docet, conceſſa facultate abſoluendi ab omnibus caſibus etiam contentis in Bulla cœnæ, intelligi incluſam hæreſim, niſi excipiatur; ita Sotus, & Corduba apud Sanchez *dicto lib.* 2. *in Decal. c.* 12. *num.* 10. Reginaldus, Lorca, Farinacius, & alij apud Suarez *in præſenti diſp.* 21. *ſect.* 4. *numer.* 21. qui id probabile dixerat *diſp.* 7. *de Cenſuris ſect.* 5. *num.* 12. Idem tenent Penna, Frechilla, & alij apud Caſtro Palaum *dicto tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 4. *puncto* 3. §. 4. *n.* 1. Fagund. etiam, Mol ſeſ. Alphonſus de Leone, Peirinus, & alij apud Dianam 1. part. tract. de abſolut. ab hæreſi reſolut. 1. fundamentum eſt, quia vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus; qui autem omnes caſus concedit, nullum excipit, quòd ſi aliquem voluiſſet excipere, illum nominaſſet. *Prima ſententia.*

Communis tamen ſententia negat etiam virtute Bullæ Cruciatæ antiquioris abſolui potuiſſe ab hæreſi; idemque dicit de facultate Iubilæi, aut alterius priuilegij concedentis abſolutionem à caſibus Bullæ cœnæ, niſi hæreſim etiam exprimat. Hanc tenent Manuel, Couarru. Simancas, Roias, Gutierez, Henriquez, Azor, Auila, Zauallos, & alij quos affert, & ſequitur Sanchez vbi ſupra dicens hoc eſſe certiſſimum. Idem docent Nauarrus, Viualdus, Vaſquez, Mirandá, 101 *Sententia communis*

tanda, & Garzia, quos affert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſp.* 21. *ſect.* 4. *num* 21. recedens ab eo, quod dixerat in tom. de cenſuris; Idem tenent Vgolinus, & Aragonius, quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto* §. 4. *num.* 2. Accedunt Syluius, Floronus, Ragucius, Nouarius, Victorellus, Porrel, Homobonus, Torreblanca, Ricciullus, quos affert, & ſequitur Diana dicta reſolut. 5. Ratio eſt quia in conceſſione generali non veniunt intelligenda ea, quæ Princeps non conceſſurus eſſet, ſi ſpecialiter proponerentur: talis autem eſt abſolutio hæreſis: quæ Pontificis mens conſtat in primis ex ſtilo Curiæ Romanæ quam teſtantur Azor, & alij apud Caſtro Palaum, vbi ſupra, conſtat etiam ex declaratione ipſorum Pontificum, qui ita mentem ſuam, & ſucceſſorum declarauerunt. Nam Pium. V. ita declaraſſe refert Roias *de priuileg. inquiſit. n.* 416. & motum proprium Gregorij XIII. id expreſsè declarantis refert ad verbum Manuel Roder. in addit. ad Bullam Cruciatæ §. 9. num. 66.

102 Totum hoc pendet ex intentione concedentis, quæ ex coniecturis arbitrio prudentis indaganda eſt; Qualis fuerit hæc intentio olim in iis conceſſionibus generalibus, non eſt omnino certum, & vtraque ſententia fuit tunc fortaſſe probabilis; & parum refert nunc id ſcire, ſed ſolùm qualis nunc ſit. Hoc itaque tempore faciliùs noſcitur Pontificis mens: nam in Bullis Cruciatæ ad tollendum omne dubium expreſsè excipitur hæreſis abſolutio, quod etiam communiter fit in Iubilæis. Si quando verò in Iubilæo aliquo ex cauſa grauiſſima conceſſo non excipitur, apponuntur clauſulæ derogatoriæ adeo ſpeciales, & efficaces, vt apertè conſtet Pontificem voluiſſe pro ea vice abſolutionem ab hæreſi concedere, quarum clauſularum exemplar inuenies apud Hurtadum *dicta diſp.* 84. §. 111. qui §. 110. affert Filliucium teſtantem ita fuiſſe reſponſum in ſacra Pœnitentiaria anno 1617. occaſione Iubilæi conceſſi à Paulo V. Et quidem dubium non eſt, quod non obſtante reſeruatione facta, & facienda in Bulla cœnæ poſſit Pontifex facultatem eam concedere. Hæc autem voluntas in illis circunſtantiis prudentiſſimè ex talibus verbis colligitur.

103 Magis poſſet dubitari, quando in Iubilæo generaliter concederentur caſus Bullæ cœnæ, non addita hæreſis exceptione, nec etiam appoſitis clauſulis derogatoriis ſpecialibus: vel ſi fortè in Bulla Cruciatæ omitteretur exceptio hæreſis. Et quidem in iis, & ſimilibus caſibus ad coniecturas etiam veniendum erit, quæ circa Bullam Cruciatæ eſſe poſſunt, ſi præceſſiſſet inſtans petitio alicuius apud Pontificem, vt exceptio illa auferretur, vel ſi ſciret ex mandato, aut ſcientia Pontificis ablatam eſſe: præſumptio eſſe poſſet, quod vellet re etiam ipſa limitationem illam auferre. Si nihil verò tale præceſſiſſet, præſumptio eſſet, quod per errorem ſcriptoris, vel ſecretarij, aut typographi omiſſa fuiſſet illa clauſula. Quod idem cum proportione dicendum eſſet in Iubilæo in quo tamen maior præſumptio eſſe poſſet de facultate conceſſa: quia cùm ea conceditur pro hac ſolùm vice, & cùm formulæ illæ magno ſtudio ſemper conſiderentur, & tranſcribi ſoleant ex aliis Iubilæis præcedentibus: exceptio illa iam nunc denuo ablata contra ſtylum tot annorum magnum iudicium eſſet voluntatis contrariæ pro hac vice. Nec obſtaret, quòd in conceſſione generali non debeat caſus hic adeo ſpecialis intelligi: nam id verum eſt, quando non ſunt contrariæ coniecturæ, qualis non leuis eſſet mutatio ſtyli adeo pertinaciter retenti per tot annos, & hoc poſtquam illa clauſula addita fuerat ad impediendam abſolutionem dari ſolitam. Nam licèt tempore Gregorij XIII. etiam non excepta nominatim hæreſi, non cenſeretur incluſa in illa generalitate. Non tamen ſilentium illud non eſſet adeo efficax ad id perſuadendum, ſicut tunc, eo quod poſtea ſucceſſores Pontifices noluerint ſilentio ſolo ſignificare exceptionem illam, ſed verbis expreſſis, qui vſus reddidit minùs efficax ſilentium ad id ſignificandum, & indicaret receſſum poſitiuum ab illa exceptionis voluntate: quamuis nec hoc eſſet certum ſignum, ſed res tota ex variis coniecturis ponderanda, & iudicanda eſſet. Non credo tamen pro nunc fore periculum morale, quòd ea exceptio expreſſa omittatur à ſecretario, niſi ex voluntate Pontificis concedere volentis pro aliqua vice ſpeciali eam facultatem.

Quid faciendum, quando in iubilæo generaliter concederentur caſus Bullæ Cœnæ, non addita exceptione hæreſis.

In aliis verò conceſſionibus magis particularibus quæ fierent alicui perſonæ, vel alicui religioni, vt poſſint abſolui, vel abſoluere à caſibus Bullæ cœnæ, locum haberet regula illa ſecundæ ſententiæ, vt ſi non explicetur hæreſis cenſeatur excepta, niſi concurrerent aliunde tales circumſtantiæ, vt præſumptio illa vinceretur. Et quidem non ſolet ea facultas iam concedi, niſi cum variis limitationibus, & requiſitis: quare non facilè præſumetur abſque vlla limitatione, & inſtructione ſub illa generalitate conceſſa. Quod à fortiori procedit, quando non nominatur Bulla cœnæ in ipſa conceſſione, ſed ſolùm conceditur facultas ad caſus Papæ reſeruatos: ſub hac enim generalitate non contineri caſus Bullæ cœnæ dicunt doctores, quos afferunt, & ſequuntur Sanchez *vbi ſupra num.* 13. & Caſtro Palao *vbi ſupra num.* 2. 104

Dubitari ſolet, an excepta hæreſi cenſeantur excepti alij caſus, qui reddunt aliquem de hæreſi ſuſpectum, v.g. fautores, receptatores, defenſores hæreticorum, legentes, imprimentes, & tenentes eorum libros. Affirmant plures, quos affert Sanchez *vbi ſupra num.* 11. & alios affert Diana *dicto tractatu de abſolut. ab. hæreſi, reſolut.* 7. Communis tamen ſententia docet excepta hæreſi, non intelligi excepta alia peccata, quæ formalem hæreſim non contineant, licèt reddant ſuſpectum de hæreſi, & ad Inquiſitores pertineant: ita Sanchez *vbi ſupra num.* 12. vbi loquitur etiam de ſchiſmaticis, de quibus *num. præcedenti* loquutus fuerat. Eandem ſententiam tenent Henriquez, Suarez, Duardus, Farinacius, Acoſta, Fillincius, Alterius, & alij, quos affert, & ſequitur Diana *dicta reſolut.* 7. Aduerte tamen, in aliquibus ex iis caſibus ſeruanda eſſe ante abſolutionem aliqua, quæ ab Inquiſitoribus, vel etiam ab ipſo Pontifice præſcribuntur, vt de fœmina ſollicitata, quæ non denunciauit, notat cum aliis Diana *ibi*, & de habentibus libros hæreticorum, vel ab Inquiſitoribus prohibitos notat Sanchez *ibi num.* 11. Denique aduerte ex Filliucio 1. *tom. tract.* 8. *num.* 265. ſolere in iis Iubilæis conceſſa abſolutione ab hæreſi, excipi hæreticos denunciatos, qui nec tunc poſſunt abſolui. 105

An excepta hæreſi cenſeantur excepti alij caſus, qui reddunt aliquem de hæreſi ſuſpectũ.

§. IV.

§. IV.

De facultate abſoluendi ab hæreſi, in articulo mortis, & in caſu neceſſitatis.

106 DVo reſtant caſus, in quibus abſolutio dari poteſt ab alio, quàm ab eo, cui erat reſeruata. Primus eſt articulus mortis, de quo latè agunt Doctores hoc loco, & latiſſimè Hurtado dicta diſp. 84. ſect. 8. ſunt tamen difficultates communes omnibus habentibus in articulo mortis caſus reſeruatos, vel defectum proprij Confeſſarij: de quibus ego dixi quantum ſatis erat *diſp.* 18. *de pœnit. ſect.* 2. & *diſp.* 20. *ſect.* 10. *num.* 218. *& ſequentibus*. Quibus ſolùm duo dubia breuiter addenda occurrunt, quæ magis propriè pertinere poſſunt ad abſolutionem ab hæreſi.

An hæreticus in articulo mortis poſſit à Sacerdote hæretico abſolui ab hæreſi, non adſit alius Sacerdos.

Primum dubium eſſe poteſt, an hæreticus, qui in articulo mortis non habet Sacerdotem alium, cui confiteatur, niſi hæreticum, poſſit & debeat ei ſuam hæreſim confiteri, vt ab eo abſoluatur: ſuppono enim ex doctrina locis citatis tradita, quemlibet Sacerdotem etiam degradatum, & hæreticum habere pro eo articulo iuriſdictionem, & facultatem abſoluendi à quibuſlibet peccatis, & cenſuris abſolutione non ſolùm indirecta, ſed etiam directa, cum certis tamen conditionibus, & oneribus pœnitenti iniungendis in certis caſibus. Dubium hoc proponit Hurtado *dicta diſp.* 84. §. 141. *& ſequent.* & dicit, Si hæreſis confitenda eſt eadem quam tenet Confeſſarius, non eſſe obligationem eam illi confitendi, ſed alia peccata diuerſa; illam enim fruſtra confiteretur pœnitens Confeſſario, qui cùm putet errore ſaltem culpabili eam non eſſe peccatum, non habebit intentionem ab eo peccato abſoluendi, cùm non putet pœnitentem eo peccato ligatum eſſe. Imò quamuis promittat, & iuret Sacerdos, ſe habiturum intentionem etiam circa illud peccatum, non eſſe ei credendum. Vnde poſtea infert, etiamſi hæreſis ſit diuerſa ab ea, qua Confeſſarius errat, non eſſe confitendam formaliter vt hæreſis eſt; ſed tantùm materialiter: hoc eſt, non eſſe aperiendam, quatenus eſt pertinacia contra Eccleſiam. quia Confeſſarius Eccleſiam, & pertinaciam contra illam contemnet, ſed ſolùm debere pœnitentem ſe accuſare, quod pertinaciter errauerit in tali materia, non explicando, quod pertinacia ſit contra Eccleſiæ authoritatem: illæ enim omnes, & ſolæ circunſtantiæ ſunt confitendæ, quæ ſine graui incommodo explicari poſſunt. Poteſt autem illi Confeſſario ſine incommodo explicari error pertinax, non verò pertinacia contra Eccleſiam: ergo illa circunſtantia, & non hæc explicanda erit.

107 Hæc tota doctrina difficilis eſt, & ſubtilitate magis, quàm ſoliditate commendabilis. Nam incipiendo ab hoc vltimo, cur ſaltem non poſſet ſe pœnitens accuſare, quod contra veram Eccleſiam pertinaciter errauerit in tali materia, non explicando quæ, & qualis ſit vera Eccleſia? Neque enim pœnitens debet in confeſſione explicare, quæ ſit vera Eccleſia, ſed explicando ſe contra Eccleſiæ veræ auctoritatem pertinacem fuiſſe, explicat totam ſpeciem, & eſſentiam ſui peccati: & hic modus loquendi non oſtenderet Confeſſarium hæreticum, quem ſupponimus non errare in illa materia, ſed in aliis, imò illam etiam hæreſim indicare, quamuis erret in agnoſcenda vera, & Catholica Eccleſia.

Deinde in vniuerſum, & comprehendendo etiam primum caſum, quo pœnitens accuſat ſe de hæreſi, qua Confeſſarius etiam laborat, probo non excuſari ab eius confeſſione ex eo, quòd Confeſſarius non æſtimet illud peccatum. Suppono autem Sacerdotem illum, licèt hæreticus ſit, velle tamen ritè, & validè formam abſolutionis proferre, cum intentione debita iuxta inſtitutionem huius Sacramenti factam à Chriſto: nam ſi hanc intentionem non habet, perinde eſt, ac ſi non daretur copia Sacerdotis, quia idem eſt Sacerdotem nolle, ac non poſſe Sacramentum pœnitentiæ miniſtrare.

Hoc ergo ſuppoſito, dico errorem Confeſſarij eadem, vel diuerſa hæreſi laborantis, non excuſare ab illius hæreſis confeſſione: quia quod Confeſſarius errore priuato aliquid, quod à pœnitente dicitur pro peccato, & reuera peccatum eſt, putet non eſſe peccatum, non facit, quod poſtea ab illo etiam peccato directè cum aliis non abſoluat. Ideo ex communi Doctorum ſenſu dixi diſp. 21. de pœnit. ſect. 4. num. 71. non requiri ad valorem abſolutionis, quod Confeſſarius de omnibus, quę audit à pœnitente, iudicet, an ſint peccata grauia, vel leuia; imò neque an ſint, vel non ſint peccata: ſed ſufficere, quod audiat, & intelligat, ac poſtea abſoluat cum debita intentione. Et paulò antea in diſput. 16. ſect. 15. num. 604. & ſequentibus cum communi ſententia probaui, Confeſſarium errantem ex ignorantia circa maiorem partem peccatorum, & eorum grauitatem, adhuc ab iis omnibus directè abſoluere, & ideo pœnitentem carentem alio confeſſario docto, debere illi omnia ſua peccata integrè confiteri: ſufficit enim, quod Confeſſarius audiat, & intelligat has voces, *occidi hominem*, & earum ſenſum, licèt ob ignorantiam neſciat, an illud ſit peccatũ mortale, vel etiam peccatum: adhuc enim poterit ab illo etiam directè abſoluere, nec poſtea eſt obligatio repetendi confeſſionem illius peccati. Hinc eſt, quòd ſi ego ſciam meum Confeſſarium obſtinatè tenere, quod aliquid non ſit peccatum, quam opinionem ego improbabilem puto, ſatisfacio præcepto confeſſionis confitendo ei peccatum illud, quidquid ipſe per errorem putet non eſſe peccatum, dum tamen error ille non proueniat ex me, qui grauitatem, & circumſtantias peccati non benè explicuerim. Sicut ergo non excuſor ego in illo caſu a confitendo meo peccato Confeſſario, à quo ſcio non æſtimandum peccatum: ſic in caſu noſtro non excuſabitur pœnitens a confitenda ſua hæreſi Sacerdoti hæretico, à quo ſcit non æſtimandum peccatum. 108

Ratio autem à priori, qua ſimul ſoluitur argumentum contrarium, eſt, quia error priuatus Confeſſarij circa grauitatem peccati, quod audit, aut circa malitiam eius non nocet valori abſolutionis ritè poſtea prolatæ: nam hæc non regulatur in ſuo valore à iudicio, quod Confeſſarius fecit de malitia, aut grauitate peccatorum, quæ audiuit, & intellexit: nec dicit Confeſſarius explicitè, vel implicitè, *ego te abſoluo à peccatis, quæ iudicaui eſſe peccata.* Abſit talis intentio, aut ſenſus eorum verborum: ſed ſenſus eſt, *ego te abſoluo à peccatis, quæ mihi confeſſus es:* loquendo de abſolutione directa; nam abſolutio indirecta non tam fit ex vi verborum directa; quam quaſi per 109

concomitantiam ex eo, quòd gratia ſanctificans non poteſt mandare ab vno peccato, quin auferat ſimul omnia mortalia, quæ ſecum non compatitur. Quamuis ergo Sacerdos hæreticus errore priuato putet pœnitentem, non eſſe ligatum peccato illo hæreſis, quod confitetur; abſolutio tamen non dirigitur ab illo errore priuato, ſed habet intentionem ſoluendi omnia vincula, quæcunque ſint ex proceſſu, & confeſſione ſibi facta dependentia: hic enim eſt ſenſus illorum verborum, quæ dum Sacerdos proferre vult iuxta ſenſum à Christo inſtitutum, vult certè proferre cum tota efficacia, & vniuerſalitate, quam ex inſtitutione Chriſti habere poſſunt. Sicut etiã Caluiniſta baptizans, licèt errore priuato putet verba illa formæ eſſe ſolùm concionatoria, & non operatoria: quia tamen intentione magis vniuerſali, & efficaci intendit baptizare iuxta Chriſti inſtitutionem, habet intentionem proferendi illa verba iuxta eamdem inſtitutionem, & per conſequens verba operatoria, quod idem in aliis mille exemplis apparet. Si ergo Sacerdos hæreticus non obſtante illo errore poteſt abſoluere; & de facto abſoluit directè ab illo etiam peccato hæreſis, non poteſt excuſari pœnitens, ab eo confitendo, quamuis Sacerdos errore priuato iudicet illud non eſſe peccatum.

110 *An ab alio, qui Sacerdos non ſit.* Secundum dubium poteſt eſſe, an deficiente Sacerdote, alius, qui Sacerdos non ſit, poſſit hæreticum moribundum, & abſolutionem petentem abſoluere, non quidem à peccato, nec ſacramentaliter, ſed ſaltem ab excommunicatione Papæ reſeruata. Prima ſententia affirmat, quam tenent multi quos affert & ſequitur Henriquez *lib. 6. de Pœnitent. cap. 9. num. 3.* & quos refert Suarez *diſp. 7. de Cenſuris ſect. 6. num. 4.* Item Antonius, Margarita Confeſſ. & Barrholomæus à Ledeſma, quos refert Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 13. num. 13.* eamdem probabilem dicunt Auila, Ioann. Valerius, Ioann. Sancius, & Martinus Ledeſma, quos affert Diana *parte 3. tract. 4. de ſacram. reſolut. 133.* quibus addit *parte 5. tractatu 3. de caſibus occurrentibus tempore mortis, reſolut. 77.* Abbatem, Syluestrum, Armillam, Philippum de la Cruz, & Philibertum Machinum. Fundamentum eſt, quia Eccleſia potuit pro eo caſu hanc facultatem iis omnibus concedere, cùm ad abſoluendum à cenſuris, non ſit neceſſarium ſacerdotium: cùm ergo neceſſitas vrgeat, & aliunde omnibus, quibus potuit, nempe omnibus Sacerdotibus dederit pro eo caſu facultatem abſoluendi ab omnibus peccatis, præſumi debet omnibus etiam aliis, quibus potuit, dediſſe facultatem abſoluendi ab omnibus cenſuris. Vnde multi ex iis Auctoribus addunt, deficiente Clerico, poſſe etiam quemlibet laicum fidelem, eam abſolutionem conferre.

111 Secunda ſententia communis, & verior id negat, ita Sanchez & Suarez locis citatis, Molina, Filliucius, & Bonacina, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *dicta diſp. 4. punct. 3. §. 5. num. 14.* Layman, Villalobos, Sotus, Couarruu. & Garzia, quos affert, & ſequitur Diana *dicta parte 3. vbi ſupra dicta reſolut. 133.* Ratio eſt, quia hæc facultas nullibi inuenitur conceſſa, nec etiam ex vſu Eccleſiæ colligi poteſt, imò enim vſus eſt in contrarium: & Tridentinum *ſeſſ. 14. cap. 7.* de ſacramento Pœnitentiæ ſolùm dixit: *ne occaſione reſeruationis aliquis pereat, in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis, & cenſuris abſoluere poſſunt.* Vbi in primis de ſolis Sacerdotibus fit mentio; deinde id fieri dicitur, *ne aliquis pereat.* Quæ ratio in caſu noſtro non procedit, cùm ſine abſolutione à cenſura poſſit quis ſaluari, ſi habuerit contritionem, ſine illa autem abſolutio à cenſura nihil profit. Nec enim tanti refert, quod ſepeliri poſſit in loco ſacro, vel quod Miſſa poſſit pro eo offerri: præſertim cùm poſſit etiam ad hos effectus abſolui ab habente legitimam poteſtatem. & aliquando etiam expediat mortuum in his puniri, vt timeantur cenſuræ, quæ ad hunc ipſum effectum ordinatæ ſunt, vt fideles à grauioribus ſceleribus terreantur.

Addi poteſt, ſi ratio primæ ſententiæ efficax eſſet, nimium probaret; ſi enim Eccleſia præſumitur in eo articulo dediſſe poteſtatem abſoluendi à cenſura omnibus, quibus dare poterat, ſicut poteſtatem abſoluendi à peccatis dedit omnibus quibus poterat, etiã degradatis, & hæreticis: poſſe aliquem inferre deficiente laico aliquo viro, poſſe etiam fœminam fidelem abſoluere à cenſura in eo articulo: quia de poteſtate abſoluta Eccleſiam eam poteſtatem fœminæ poſſe communicare, docet Suarez *de cenſuris diſp. 2. ſect. 3. n. 7.* cum Paludano, Soto, Nauarro, & Vgolino, quos affert. Adde non deeſſe qui dicant, poſſe Pontificem hanc poteſtatem communicare homini non baptizato: ſic enim ſentit Vgolinus, quem affert Suarez *ibid. num. 12.* Nemo autem ex Auctoribus primæ ſententiæ adhuc eam facultatem in articulo mortis ad fœminas, vel ad infideles extendit: vereor tamen, ne paulatim ad eos etiam progrediantur. Non eſt ergo verum, quòd Eccleſia pro eo articulo poteſtatem dederit iis omnibus, quibus dare poterat, vtendo tota ſua poteſtate. 112

Faciliùs admitti poſſet quod dixerunt Vgolinus, & Paludanus apud Suarez *dicta diſp. 7. de Cenſuris ſect. 6. num. 11.* deficiente ſacerdote, Iudicem Eccleſiaſticum non ſacerdotem qui, aliàs poteſtatem habet excommunicandi, & abſoluendi à cenſuris poſſe, abſoluere moribundum non ſibi ſubditum, quem extra illum articulum abſoluere non poſſet. Quia ſicut iuriſdictio ad abſoluendum à peccatis, quam Parochus habet in ſuos ſubditos, extenditur in articulo mortis ad ſubditos alienos; ita iuriſdictio, quam Iudex ille Eccleſiaſticus habet, & poteſtas abſoluendi ſuos ſubditos à cenſuris, extendi poteſt ex præſumpta Eccleſiæ pia voluntate ad ſubditos alienos. Quamuis non immeritò Suarez addat nec hanc extenſionem fundamentum ſolidum habere in iure, vel conſuetudine. 113

Negari tamen non poteſt primam ſententiam ſaltem ob authoritatem tot Doctorum probabilem eſſe, prout fatentur Sanchez, Caſtro Palao, Diana, & alij, qui inde inferunt, non ſolùm poſſe, ſed debere laicum in eo caſu abſoluere moribundum à cenſuris, quia cùm poſſit ſequendo ſententiam probabilem iuuare proximum in ea neceſſitate conſtitutum, non poteſt hoc beneficio eum licitè priuare. Ego difficilè hanc obligationem in praxi credam, & quidem vſus communis contrarius eſt, nam ſæpè caſus occurrit, & homines ſine copia Sacerdotis moriuntur, nec vnquam laici præſentes eos abſoluunt; nec Suarez, qui plures Auctores pro illa prima ſententia attulit, quicquam de hac obligatione intulit. Ratio autem 114

tem eſſe poteſt, quam inſinuauit idem Suarez *dicta ſect. 6. numer. 9.* ad excuſandum, cur Eccleſia hanc poteſtatẽ ſolis Sacerdotibus dederit. *Quia, inquit, in re, quæ ſolùm ad quandam vtilitatem pertinet, & valde accidentariam, ſatis eſt, vt moraliter loquendo, vix poſſit accidere caſus, in quo non poſſit per ſimplicem Sacerdotem huic incommodo prouideri: nam & copia Sacerdotis ferè ſemper inuenitur, & caſus cenſuræ reſeruatæ in articulo mortis, non eſt adeo frequens; ideoque rarò accidere poteſt, vt ob defectum huius poteſtatis laico conceſſæ detrimentum aliquod magni momenti fideles patiantur.* Quam rationem paulò aliter ad noſtrum caſum applicare poſſumus hoc pacto. Eccleſia enim non minùs, imò magis tenetur ad ſubueniendum fidelibus in mortis articulo, quàm teneatur quilibet priuatus, cùm Eccleſia, & Pontifex teneatur ex officio priuatus autem ex charitate ſolùm erga proximum. Si ergo Eccleſia non obſtante illo detrimento, noluit laicis, vel etiam non Sacerdotibus eam poteſtatem abſoluendi communicare, vt docet communis ſententia, & in hac ipſa negatione poteſtatis Eccleſia non peccat, cur peccabit laicus priuatus, qui ex officio non tenetur, negando vſum illius poteſtatis; quã multò verius eſt eum carere? Si enim detrimentum proximi tantum eſſet, obligaretur Eccleſia ad illud præcauendum: ſi ergo Eccleſia licitè detrimentum illud permittit, vt verior ſententia docet, cur peccabit grauiter priuatus illud permittendo, præſertim cùm ipſe non poſſit tutum remedium dare, ſed dubium Eccleſia verò certum, & tutum dare potuiſſet? Si ergo Eccleſia non peccat contra charitatem, prohibendo fidelibus, ne hæreticum v. g. etiam cum ſignis pœnitentiæ mortuum ſepeliant in loco ſacro, vel pro eo publica ſuffragia offerant, quia licèt ea de cauſa aliquid plus in purgatorio patiatur, id tamen expedit ad aliorum terrorem, non peccabit etiam contra charitatem alius, qui ex officio non tenetur ad eum liberandum, ſi conformet ſe huic iuſtæ Eccleſiæ voluntati, & permittat Eccleſiaſticas pœnas circa ipſum exequutioni mandari. Hoc enim totum redundat in bonum fidelium, quod Eccleſia intendit, nempe ad eos deterrendos, & coërcendos. Certè non peccauit contra charitatem S. Gregorius Magnus, qui (vt ipſemet refert lib. 4. Dial. cap. 55. Monacho proprietario cum contritione tamen defuncto ſepulturam in loco ſacro negauit, & per triginta ab eius obitu dies ſuffragia pro ipſo non obtulit, quibus diebus elapſis, iuſſit pro eo miſſas offerri per alios triginta dies, poſt quos apparuit defunctus fratri ſuo referens quomodo in pœnis detentus fuiſſet, & ſacrificiis tandem oblatis ereptus. Id enim ſanctiſſimus Pontifex prudenter fecit ad deterrendos alios Monachos à vitio proprietatis, prout reuera efficaciter deterriti fuerunt. Non ergo apparet, quod hic ſit ex iis caſibus, in quibus charitas obligat grauiter ad ſubueniendum proximo, cùm poſſit laicus probabiliter iudicare, Eccleſiam nolle ei in hoc caſu tam citò ſubuenire, ſed potiùs velle, vt ad aliorum exemplum aliquandiu pati permittatur.

115 Exemplo vulgari hoc ipſum declarari poteſt: finge Petrum à iudice ad mortem damnatum petere, vt eum liberes, quia facultatem à Principe habes reos mortis aliquando liberandi. Quis dicet, te ſub peccato graui ad id teneri, nec poſſe permittere, vt iuſta iudicis ſententia exequutioni mandetur? Multò autem minus tenereris, ſi facultas Principis tibi conceſſa dubia eſſet, & verius exiſtimares non ſubſiſtere. Sic autem ſe habet laicus, vel non ſacerdos in noſtro caſu: qui ex vno capite ſcit excommunicatum eſſe prohibitum ab Eccleſia ſepultura ſacra, & ſuffragiis publicis, & ex alio capite dubitat, an habeat facultatem illum ab hac Eccleſiaſtica pœna liberandi, quæ ſicut iuſtè ab Eccleſia inflicta eſt, ita poteſt iuſtè permitti, vt eam patiatur. Aliunde eſſet, ſi ageretur de ſalute æterna illius animæ; tunc enim charitas proculdubio obligaret ad ei ſubueniendum, atque ideo ad hanc obligationem tenerentur non ſolùm priuati, ſed multò magis Eccleſia, & ſummus Pontifex, ad quem pertinet eam ex officio procurare.

Addunt aliqui, quando excommunicatus abſolueretur à laico, vel à clerico non ſacerdote in illo articulo ob defectum ſacerdotis, eſſe procurandam poſt mortem abſolutionem ab illo, cui reſeruata erat abſolutio: quia abſolutio prima fuit dubia, atque adeo ſi falſa eſſet reipſa prima ſententia, non eſſet verè abſolutus, & careret ſuffragiis Eccleſię, perſeuerante adhuc efficacia cenſuræ non ablatæ. Ita Sanchez & Caſtro Palao locis citatis, & Trullench, quem affert, & ſequitur Diana *dicta par. 5. vbi ſupra dicta reſolut. 77.* qui tamen non dicunt eſſe obligationem, ſed expedire, vt procuretur ea abſolutio. In quo tamen non video, quàm conſequenter ij loquantur: quia ſi agnoſcunt obligationem in laico abſoluendi, ne defectu abſolutionis, quæ fortaſſe prodeſſe poſſet, excommunicatus detrimentum patiatur carendo ſuffragiis publicis Eccleſiæ; ob eandem rationem erit obligatio procurandi ſecundam abſolutionem certam, ne fortè prior fuerit inualida, & anima patiatur idem detrimentum. Imò ex vno capite maior erit hæc obligatio in hærede, cui magis commendata videtur cura animæ defuncti, cui ſuccedit, quàm ſit illa alia obligatio in aliquo extraneo, ad quem non ſpectat ea cura, niſi ex charitate communi. Dixi tamen *ex vno capite*, eſſe debere maiorem hanc obligationem: nam ex alio capite erit fortaſſe minor, nempe ex parte detrimenti, quod defuncto inferrot: nam ſi abſque vlla abſolutione decedat, nullus ſacerdos audebit pro eo offerre ſacrificium ſi verò abſoluatur priùs à non ſacerdote, poterunt poſtea ſacerdotes amplectendo opinionem illam probabilem, applicare illi ſuas miſſas; & quamuis opinio de valore abſolutionis ſit falſa; fructus tamen præcipuus ſacrificij proueniens à Chriſto offerente, illi proderit, ſi deceſſit in gratia. Nam Eccleſia poteſt quidem prohibere, ne offeram ſacrificium pro aliquo; ſi tamen ego vel ex ignorantia, vel etiam ex malitia offero, non poteſt impedire, ne fructus præcipuus ſacrificij illi proſit: hæc enim applicatio pendet à ſola mea voluntate, vt notaui *diſp. 19. de Euchariſtia ſect. 10. num. 185.* quare abſolutio illa etiamſi ſit falſa, faciet ſaltem per accidens quod fructus ſacrificiorum, quæ aliàs pro eo non offerrentur, illi proſint omnibus tamen penſatis videtur hæres magis obligari ad procurandam defuncti abſolutionem, cùm eius perſonam gerat, & eius cauſam agere debeat.

Excommunicatus in quo alio caſu poſſit ab alio abſolui, quàm ab eo cui excommunicatio erat reſeruata.

Secundus caſus principalis, quo abſolutio aliquando dari poteſt ab alio, quàm ab eo, cui erat reſeruata, ſolet aſſignari quando excommunicatus eſt taliter impeditus, vt non poſſit vllo

modo adire eum, cui abſolutio reſeruatur: de hoc tamen dixi ſatis *diſput.* 20. *de Pœnit. ſect.* 10. *numer.* 218. *& ſequentibus*, & videri poſſet Hurtado *in præſenti dicta diſp.* 84. *ſect.* 9. §. 169. *& ſequentibus.*

117 *An pœnitens non habens Confeſſarium à quo directè poſſit abſolui ab hæreſi, vel ab excommunicatione, poſſit ab alio approbato directè abſolui ab aliis peccatis & indirectè à peccato hæreſis.*

Hæc omnia dicta ſunt de facultate abſoluendi directè ab hæreſi. Poteſt tamen quæri, an aliquando pœnitens non habens Confeſſarium, vel alium à quo directè poſſit abſolui ab hæreſi, vel ab excommunicatione ob hæreſim contracta, & aliunde indigens confeſſione ſacramentali propter neceſſitatem recipiendi Euchariſtiam vel ob alias cauſas, ob quas differre non poteſt confeſſionem, poſſit tunc confiteri ſacerdoti approbato qui eum poſſit directè abſoluere ab aliis peccatis, & indirectè à peccato hæreſis, non tamen ab excommunicatione ob hæreſim contracta. De quo agit Hurtado *in præſenti dicta diſp.* 84. *ſect.* 7. *ſubſect.* 3. *per totam.* Ego autem egi de eodem puncto *diſp.* 14. *de Euch. ſect.* 5. *per totam*, & præſertim à *n.* 99. & ex ibi dictis conſtat poſſe etiam in peccato hæreſis eum caſum occurrere; vbi etiam dictum eſt quid tunc pœnitens agere debeat, & an ſit obligatio confitendi ſacerdoti inferiori peccatum etiam illud reſeruatum, à quo ipſe non poteſt directè abſoluere, & alia, quæ circa hoc punctum deſiderari poſſent.

SECTIO IV.

De aliis pœnis ſpiritualibus hæreticorum.

118 *Hæreticorum pœna ſpiritualis, non poſſe in loco ſacro ſepeliri.*

Aliæ aſſignari ſolent hæreticorum pœnæ ſpirituales, de quibus nunc breuiter agendum. Prima eſſe poteſt, ne poſſit in loco ſacro ſepeliri quam pœnam primo loco ponit Caſtro Palao 1. *tom. tract.* 4. *diſp.* 4. *punct.* 4. *num.* 1. & colligit ex cap. *quicumque*, de hæreticis in ſexto vbi gloſſa idem docet, & Farinacius *de hæreſi*, *q.* 192. *toto* §. 3. *à num.* 38. qui aduertunt hoc intelligi de eo, qui ita notorie hæreticus obiit, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari: hunc enim qui præſumpſerit in loco ſacro ſepelire, eo ipſo manet excommunicatus. De illo tamen textu & de hac prohibitione an ſit intelligenda de omnibus hæreticis diximus *ſupra diſput.* 14. *ſectione* 4. §. 5. *dub.* 5. *& diſputatione* 20. de Euchariſtia *ſect.* 2. *num.* 56.

119 *Irregularitas, peculiari titulo pœna hæreſis.*

Secunda pœna aſſignari ſolet irregularitas, quam non ſolùm incurrunt hæretici ex infamia, quæ oritur ex notorietate criminis grauiſſimi, quæ communis eſt aliis criminibus generantibus infamiam, & non habet locum niſi in publicis, & notoriis; ſed peculiari etiam titulo ratione hæreſis, quæ ipſo facto reddit hæreticum irregularem. Quare ſententia ſatis communis, & probabiliſſima docet, quemlibet hæreticum, externum etiam occultum eſſe ipſo facto irregularem. Ita pluribus citatis Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. capit.* 25. *numer.* 2. & alij plures, quos affert, & ſequitur Suarez *in præſenti diſput.* 21. *ſect.* 5. *num.* 1. *& diſput.* 43. *de cenſuris ſect.* 1. Caſtro Palao *dicto punct.* 4. *num.* 2. Filliucius, Coninch, & Bonacina apud Dianam 1. *parte tract.* de Bulla Cruciatæ *reſolut.* 114. Rodericus, Vgolino, Farinacius, Reginaldus, quos affert & ſequitur idem Diana 2. *part. tract.* 1. *miſcell. reſolut.* 24.

120 Alij tamen non contemnendi doctores putant hæreticum occultum non eſſe irregularem, nam textus omnes de notorio ſolum loqui videntur. Hanc ſententiam probabilem eſſe dicunt. Henriquez Eman. Sa, Sayrus, & Auila, apud Sanchez, vbi ſupra *num.* 1. qui *num.* 18. fatetur hanc irregularitatem eſſe valde dubiam. Vnde probabile hoc eſſe fatetur etiam Caſtro Palao *dicto num.* 2. & Reginaldus *in praxi tom.* 2. *lib.* 30. *tract.* 2. *cap.* 15. *numer.* 183. & Diana 1. *parte vbi ſupra dicta reſol.* 114. qui alios auctores addit 2. *parte vbi ſupra dicta reſolut.* 24. & 4. *parte tract.* 2. *de irregularit. reſol.* 46. Et denique hanc ſententiam, vt veriorem amplectitur Hurtado *in præſenti diſp.* 87. *ſect.* 1. §. 10. & mihi etiam probabilis videtur; omnia enim quæ pro contraria afferuntur, probabilem habent ſolutionem, & non ſunt multiplicandæ irregularitates, vbi clarè non conſtant.

121 Afferri ſolent ad eam irregularitatem probandam aliqua antiqua decreta, ex Gregorio Magno in *c. nos conſuetudinem*, diſt. 12. & ex 7. Synodo in cap. *conuenientibus* 1. q. 7. & ex Leone Papa in cap. *ſaluberrimum*; eadem cauſa, & quæſt. ſed reuera ea decreta non ſatis id probant: nam in primis ex iis conſtat potiùs ab antiquo id obſeruatum, vt clerici, ſacerdotes, & Epiſcopi ab hæreſi reuertentes, in ſuo ſaltem gradu benignè reciperentur, & retinerentur, non tamen ad altiorem aſcenderent; non erant ergo irregulares: nam irregularis non poſſet exercere ordinem antea ſuſceptum. Deinde in iis omnibus ſermo erat de hæreticis notoriis, de quibus Prælati dubitabant, an eos poſſent, aut deberent in ſuorum graduum miniſterio relinquere. Vnde conſiderandum etiam eſt, ea decreta non tam regulam, & legem tradere ipſius hæreticis conuerſis, quid ipſi agere debeant, quàm Prælatis, quomodo ſe erga eos deberent gerere: ſunt ergo leges, quas obſeruare debent Prælati, quando eos Eccleſiæ reconciliant; non tamen videntur leges, quas ipſi debeant in ſeipſis exſequi, quando ſecretò, & in foro conſcientiæ Eccleſiæ reconciliantur. Afferri etiam ſolet ex Innocentio III. in cap. *Inter ſollicitudines* de purgat. canon. vbi laudatur Archiepiſcopus, quòd Decanum de hæreſi ſuſpectum ſuſpenderit à beneficio, & ſtatuitur, quòd ſi in purgatione defecerit omnino priuetur. Sed tamen ipſe Suarez dicta diſp. 43. de cenſur. ſect. 1. num. 3. fatetur, ibi non agi apertè de irregularitate, & crimen illud fuiſſe cum infamia publica. Nec magis vrget, quod alij afferunt ex Alexandro IV. in cap. *Quicumque* §. *hæretici* de hæret. in 6. vbi præcipitur, ne hæretici, aut illorum filij, fautores, & receptatores, admittantur ad vllum beneficium, vel officium publicum. Inde tamen non poteſt colligi irregularitas, cùm non prohibeatur vſus ordinum: nec etiam de hæretico occulto: alioquin filius illius, qui ſemel ſolus in cubiculo peccauit contra fidem, eſſet irregularis, quod nemo dicet.

122 Magis poſſet vrgere Breue quoddam Clementis VII. (non Clementis VIII. vt per errorem citatur apud Suarez *vbi ſupra numer.* 2. *& num.* 8.) quod incipit: *Cùm ſicut*, & refertur apud Pennam in fine directorij inquiſit. Vbi Pontifex concedit inquiſitoribus facultatem diſpenſandi in irregularitate cum hæreticis occultis: ſupponit ergo, hæreticos etiam occultos eſſe irregulares. Reſpondetur tamen in primis,

aliquos

aliquos putare non adſtringi conceſſionem illam ad hæreticos omnino occultos, ſed extendi ad eos, qui non ſunt iudicialiter inquiſiti, ſed ſolum extraiudicialiter comparentes, quod indicare videntur verba illa conceſſionis: *Vobis enim, ac Vicarijs præfatis extraiudicialiter Lutheranos occultos, & non inquiſitos per ordinarium, ſiue alios iudices*, &c. Nam Lutherani non ſolent appellari, qui ſemel in cubiculo hæreſim internam ſigno aliquo externo expreſſerunt, ſed qui ſectam illam profitentur, qui occulti dicuntur quoad forum iudiciale: ita Hurtado vbi ſupra. §. 7. Sed quidquid de hoc ſit, reſponderi poteſt ſtante opinione contraria probabili, & ſatis communi, prudenter peti potuiſſe facultatem à Pontifice ad diſpenſandum cum hæreticis occultis, quos communis ſatis doctorum ſententia iudicat eſſe irregulares.

123 Hinc oritur dubium, quæ notorietas requiratur ad hanc irregularitatem, an ſufficiat notorietas facti, an verò requiratur notorietas per iudicis ſententiam. Reſpondetur de notorijs ad minus notorietate qualibet etiam facti loqui decreta ſupra citata: & ita fatetur Hurtado vbi ſupra. §. 8. & conſuetudo ac praxis id ſatis declarauit: ij enim omnes diſpenſatione indigent. Quæ etiam praxis, & vſus declarauit hanc irregularitatem non eſſe ſicut illam, quæ præcisè ex infamia facti oritur, quæ ablata infamia eo ipſo abſque alia diſpenſatione ceſſat: nam hæreticus ſemel notorius manet irregularis, donec diſpenſetur: quod fieri potuit, partim quia quantumcumque emendetur, ſemper manet illa macula hæreſis præteritæ, quæ illum reddit minus aptum ad dignitates, & munera Eccleſiaſtica: partim quia potuit ſatis condigne hæc pœna imponi hæretico notorio, vt fideles magis ab eo crimine terrerentur: non ſic autem expediebat fortaſſe hæreticos omnino occultos eadem pœna punire, ne cogerentur ſuam hæreſim ſecretam, quam ſecreta etiam pœnitentia expiauerant, manifeſtare, quod illis difficillimum eſſet, propter infamiam, quam incurrerent apud Catholicos, & propter alia inconuenientia.

Quæ notorietas requiratur ad hanc irregularitatem.

124 Conſequenter quæri ſolet, quis poſſit in hac irregularitate diſpenſare; Certum eſt poſſe ſummum Pontificem. Dubium eſt ergo primò, de Epiſcopo: & diſtinguendum eſt de hæretico notorio, & de occulto. Nam ſi occultus contrahit irregularitatem, & indiget diſpenſatione, videtur hæc facultas conceſſa Epiſcopis in Tridentino *ſeſſ. 24 cap. 6. de reformatione*, vbi generaliter illis datur facultas diſpenſandi in omni irregularitate proueniente ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Aliqui tamen volunt exceptam etiam intelligi implicitè hæreſim, propter regulam communem, quod in conceſſione aliorum caſuum non intelligitur hæreſis, niſi exprimatur. Ita Maiolus apud Sanchez *dicto cap. 25. num. 15.* Suarez verò *dicta ſect. 1. num. 7.* putat ſatis exprimi ibi hæreſim; cùm paulò poſt explicetur abſolutionem etiam ab hæreſi occulta Epiſcopo committi, cum certis limitationibus, cum quibus diſpenſatio etiam in irregularitate cenſetur conceſſa: id enim ſignificant verba illa generalia *idem, & in hæreſis crimine*, &c. quæ ad omnia præcedentia referri videntur. Sed tamen Sanchez *n. 16.* meritò putat verba illa ſolùm referri ad abſolutionem, de qua proximè actum fuerat.

Quis poſſit in hac irregularitate diſpenſare.

Addit tamen in generali conceſſione diſpenſandi in irregularitate ex delicto occulto comprehenſam fuiſſe etiam irregularitatem ex hæreſi; atque ideo abſque iis limitationibus, cum quibus poſtea conceditur abſolutio. Nam licèt in conceſſione facultatis ad abſoluendum non intelligatur hæreſis, niſi exprimatur: id tamen non procedit in facultate ad diſpenſandum: nam ſtrictior eſt reſeruatio hæreſis quoad abſolutionem, quàm quoad diſpenſationem: ſicut è contra difficilior eſt diſpenſatio irregularitatis homicidij voluntarij, quàm abſolutio ab eo peccato, à quo omnes confeſſarij abſoluere poſſunt de iure communi, niſi Epiſcopus id ſibi reſeruet; diſpenſare tamen nemo poteſt niſi ſolus Papa, qui rariſſimè diſpenſat. Differentia autem oritur ex diuerſitate horum peccatorum, quæ diuerſas exigunt medicandi rationes: quare eandem ſententiam tenent Hurtado *vbi ſuprà §. 13.* qui alios affert; Item Farinacius *de hæreſi, quæſt. 192. num. 79.* Caſtro Palao *dicto puncto 4. num. 3.* qui idem dicunt, etiamſi facultas ibi data ad abſoluendum ablata hodie ſit per Bullam Cœnæ: nam ablata facultate ad abſoluendum, non aufertur illa alia ad diſpenſandum, & Bulla Cœnæ nihil dicit de facultatibus ad diſpenſandum, ſed ſolùm de facultatibus ad abſoluendum ab illis caſibus; quod mihi etiam ſatis probabile videtur, & pro ea ſententia quam ipſe etiam ſequitur, plures affert Diana *2. part. tract. 1. miſcellan. reſolut. 24.*

Opponit tamen ſibi Sanchez *vbi ſuprà n. 17.* 125
argumentum, quod dicit eſſe ſatis difficile, ex cap. *Cum illorum*, de ſentent. excom. vbi generaliter dicitur, Epiſcopum non poſſe diſpenſare in iis caſibus, in quibus non poteſt abſoluere: quia ablata facultate ad minus, qualis eſt facultas ad abſoluendum, aufertur facultas ad maius, qualis eſt ad diſpenſandum. Vnde illam regulam inferunt gloſſa, Abbas, Felinus, & alij ibi quod qui abſoluere non poteſt, nequit etiam diſpenſare. Quod argumentum tanti ponderis eſt apud Suarez *vbi ſuprà num. 7.* vt propter illud fateatur reuocata per Bullam Cœnæ facultate Epiſcopi ad abſoluendum ab hæreſi, intelligi reuocatam facultatem diſpenſandi in irregularitate ex hæreſi occulta.

Sed tamen Filliucius *tom. 1. tractat. 20. cap. 9. num. 246.* dicit in illo textu ſupponi potiùs, maius quid eſſe poſſe abſoluere, quàm poſſe diſpenſare, atque ex eo quod Epiſcopus in caſu ibi adducto non poterat diſpenſare, inferre Pontificem, quod neque poſſit abſoluere: quem ſenſum dicit conſtare legenti, & obſeruandum eſſe contra gloſſam, & alios, qui corrumpunt textum. Quam explicationem laudat, & approbat Diana *2. part. tract. 1. miſcell. reſol. 14.* Quam tamen negare non poſſum eſſe ſingularem, & contra communem interpretum ſenſum: quare oportet verba illius textus in medium proferre, vt eam examinemus.

Caſus itaque ibi propoſitus erat, quid agendum ſit cum iis, qui cùm eſſent excommunicatione irretiti ob violentas manus in Clericos iniectas, quæ excommunicatio Apoſtolicæ Sedi reſeruata eſt, Eccleſiaſticos tamen ordines ſuſceperunt. Quos Pontifex diuidit in duas claſſes. Primam eorum, qui ſcienter ſuſceperunt ordines. Secundam eorum, qui ex obliuione criminis, vel iuris ignorantia id fecerunt. Qua diſtinctione ſuppoſita ſic ſtatuit. *Primos ſi fuerint ſæculares*

126 *Quid agendū cum excommunicatis ob violentas manus in Clericos iniectas, qui ordines ſuſceperunt.*

ros Clerici, à ſuſceptis ordinibus cenſemus in perpetuum deponendos: in reliquis caſibus, tam Archiepiſcopi, quàm Epiſcopi abſque mandato Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, diſpenſandi facultatem ſe nouerint non habere, quibus etiam eſt abſolutio talium interdicta: cùm maiora intelligantur illis prohibita, quibus vetita ſunt minora. Poterunt tamen huiuſmodi Romani Pontificis auribus intimari, vt ab eo ſecundum rigorem, vel æquitatem reſponſum prodeat, prout diſcretio ſua viderit faciendum. Poſtea verò ſubdit quid faciendum ſit cum regularibus, in iis caſibus. Quidam ergo, nempe Filliucius, & Diana, in verbis illis, *cum maiora intelligantur illis prohibita*, &c. dicunt rationem reddi, non cur non poſſint Epiſcopi diſpenſare, ſed cur non poſſint abſoluere: nempe quia cùm non poſſint diſpenſare, quod eſt minus, non poterunt abſoluere, quod eſt plus quàm diſpenſare: quare ex negata facultate ad diſpenſandum infertur negata ad abſoluendum, non verò è contra. Alij verò interpretes dicunt, rationem non reddi, cur non poſſint abſoluere, ſed cur non poſſint diſpenſare, quod probat Pontifex in illis verbis: *quibus etiam eſt abſolutio talium interdicta, cùm minora intelligantur illis prohibita*, &c.

127 Hæc ſecunda communiſque interpretatio videtur mihi legitima, & genuina illius textus. Primò quia alioquin videretur ſibi Pontifex in hoc eodem capite contradicere: nam ipſa poſtea loquens de regularibus, concedit Abbatibus facultatem abſoluendi ſubditos ab ea excommunicatione, exceptis quibuſdam caſibus grauioribus, negat tamen facultatem diſpenſandi cum iis, qui ſcienter cum tali excommunicatione ordines ſuſcepiſſent: pluris ergo facit Pontifex facultatem illam diſpenſandi, quàm abſoluendi, ſiquidem illam Abbatibus regularibus negat; hanc verò concedit. Secundò quia verba illa, *quibus eſt etiam abſolutio talium interdicta:* non videntur poſſe afferri, niſi vt rationem ad probandum non poſſe ab Epiſcopis diſpenſari, non verò vt concluſionem probandam: quia caſus ibi propoſitus, de quo Pontifex conſulebatur, non erat an Epiſcopi poſſent illos abſoluere: de hoc enim non fuerat dubitatum, imò ad proponendum dubium tunc occurrens ſupponitur in ipſo initio illius capitis abſolutionem illam eſſe ſoli Pontifici reſeruatam his verbis: *cùm illorum abſolutio, qui pro violenta manuum iniectione in clericos labem excommunicationis incurrunt (quibuſdam caſibus à prædeceſſore noſtro exceptis) ſedi duntaxat Apoſtolicæ reſeruetur: nonnulli Eccleſiaſticam ſententiam negligentes, in excommunicatione poſiti, Eccleſiaſticos ordines accipere non formidant: quid autem de his fieri debeat, Apoſtolicum ſæpius oraculum imploratur.* Vbi vides vnum ſupponi, nempe abſolutionem eſſe reſeruatam Pontifici; alterum quæri, nempe quid agendum cum iis, qui excommunicati ordines acceperunt. Non ergo erat, quod rediret Pontifex ad probandum id, quod ſupponebatur, nempe Epiſcopos non poſſe abſoluere, ſed id ſolùm affert ad probandum id, de quo quærebatur, nempe illos non poſſe diſpenſari ab Epiſcopis, quia eos nec poſſunt abſoluere. Tertiò denique hoc ipſum colligitur ex verbis immediatè ſequentibus: nam poſtquam dictum eſt Epiſcopos, non poſſe diſpenſare, qui nec abſoluere poſſunt, *cùm maiora illis intelligantur prohibita, quibus vetita ſunt minora:* ſtatim immediatè ſubditur: *Poterunt tamen huiuſmodi Romani Pontificis auribus intimari, vt ab eo ſecundum rigorem, vel æquitatem reſponſum prodeat*, &c. Quæ verba loquuntur planè de diſpenſatione, de qua Pontifex iudicaturus dicitur, an expediat, remiſſo Eccleſiaſtico rigore, aliquando concedere. Conſideranda autem eſt illa aduerſatiua, *tamen*, quæ referri debet ad præcedentia: non ergo erat ſermo in proximè præcedentibus de probanda carentia facultatis, in Epiſcopo ad abſoluendum, ſed potiùs ad diſpenſandum, quæ probata fuit ex eo, quòd nec abſoluere poſſet. Quare ſtabilito, quòd Epiſcopus diſpenſare non poſſit, optimè ſubiungitur: *Poterunt tamen huiuſmodi*, &c. Quaſi dicat, licèt ij non poſſint ab Epiſcopo diſpenſari, non tamen manent ſine remedio, ſed poterit Papa de iis informari, vt iudicet, an cum iis diſpenſare expediat. Quare iuxta illam communem interpretationem rectè omnia in texto cohærent nec alia ſine violentia poſſe videtur adhiberi.

Solùm poſſet obiici in fauorem illius alterius interpretationis, quòd in 2. parte illius capitis Pontifex agens de regularibus, non ſolùm ſtatuit, quis poſſit vel non poſſit cum illis eo caſu diſpenſare, ſed etiam, quis debeat eos ab ea cenſura abſoluere: ergo fatendum eſt, ne doctrina circa ſæculares fuerit diminuta, vtrumque etiam circa illos ſtatutum fuiſſe à Pontifice nempe circa diſpenſationem, atque etiam circa abſolutionem: quare verba illa; *quibus etiam eſt abſolutio talium interdicta* non fuerunt ſolùm adducta ad probandum non eſſe diſpenſandos ab Epiſcopo, ſed potiùs vt concluſionem ſtatutam circa facultatem ad abſoluendum. Ad hoc tamen reſponderi poteſt negando conſequentiam: nam circa ſæculares ſolùm quærebatur de diſpenſatione, ideo nihil oportebat circa illos ſtatuere de abſolutione: circa Regulares verò voluit Pontifex ea occaſione aliquid nouum ſtatuere in ordine ad abſolutionem, & mitigare rigorem antiquum in fauorem ſtatus Religioſi: ideo non mirum, quod de vtraque facultate decreuerit quid faciendum: cùm non poſſet nouum ius introduci ſine decreto nouo, quod, tamen nouum ius circa abſolutionem ſæcularium inducere noluit. 128 Obiectio.

129 Relicta ergo ea interpretatione, remanet difficultas ſupra propoſita ex illo texto contra facultatem Epiſcopi perſeuerantem ad diſpenſandum ablata per bullam cœnæ facultate ad abſoluendum. Ad quam difficultatem Sanchez *vbi ſuprà num.* 18. dicit regulam ibi ſtatutam à Pontifice veram eſſe, quòd ablata facultate ad minus, aufertur etiam facultas ad id quod eſt plus: quæ regula bene applicatur ad caſum illius textus: nam facultas diſpenſandi cum clerico male ordinato, plus eſt, quàm facultas illum abſoluendi à cenſura Canonis: non tamen applicari bene regulam illam ad noſtrum caſum, quia reſeruatio abſolutionis ab hæreſi ſtrictiſſima eſt: quare ſi comparetur cum facultate ad diſpenſandum in hac irregularitate adeo dubia ex hæreſi occulta, non maior, ſed potius minor æſtimanda erit facultas hæc ad diſpenſandum, quàm illa ad abſoluendum, vnde ex reuocatione huius non arguitur reuocata eſſe & illa alia.

130 Hæc reſpõſio probabilis eſt & in eius confirmationem

tionem ponderari poteſt, quod Paulus III. in bulla ſua edita anno 1549. quæ incipit *licèt debitum*, conceſſit Generali Societatis facultatem diſpenſandi cum omnibus ſuis ſubditis, qui vota religioſa in Societate emiſerint, in omni irregularitate, (excepta, ex homicidio voluntario, bigamiæ, & mutilatione membrorum) pro vtroque foro, atque adeo in irregularitate etiam ex hæreſi occulta proueniente; & tamen in eadem Bulla negauit eidem Generali facultatem eoſdem abſoluendi à relapſu in hæreſim, & aliquibus aliis. Pluris ergo faciebat abſolutionem ab his criminibus, quàm diſpenſationem ab iis irregularitatibus. Et hæc quidem reſponſio ad præſentem difficultatem ſufficeret. Cæterùm, vt verum fatear ego ægrè concedam regulam illam, cum tota illa vniuerſalitate, vt quando aliquis habet iam facultatem ad duos actus non ſubordinatos, ſed diſparatos, ſi auferatur illi facultas ad faciliorem, intelligi debeat eo ipſo ablata ad alium difficiliorem. Quod quidem in genere loquendo non videtur eſſe verum. Nam ſi ſubditus religioſus facultatem habeat generalem à ſuo Prælato exeundi domo & facultatem etiam habeat dandi vnum librum alteri religioſo, quamuis prima facultas maior ſit, quàm ſecunda, reuocata tamen hac ſecunda non ideo cenſeretur reuocata prima: imò licèt vtraque eſſet in eodem genere, vt ſi facultatem haberet dandi vni quinque libros, & alteri vnum, reuocata hac ſeconda non cenſeretur prima reuocata. Quod idem cum proportione dicendum videtur de facultatibus à ſummo Pontifice conceſſis: ſi enim ſummus Pontifex reuocet vnum priuilegium, vel facultatem alicui religioni conceſſam, non ideo cenſetur reuocare omnia alia priuilegia, vel facultates maiores illi religioni conceſſas, quarum vſus conſtare poteſt ſine vſu illius, quæ reuocatur, quod patet ex vſu, & praxi: ſæpe enim Pontifex ex cauſa reuocat aliquod ſpeciale priuilegium alicuius Ordinis, nec ideo religioſi putant ſe iam carere aliis omnibus priuilegiis, & facultatibus maioribus: cùm ergo Epiſcopi ex Tridentino haberent duas facultates diuerſas, alteram ad diſpenſandum in irregularitate ex hæreſi occulta, alteram ad abſoluendum ab hæreſi occulta, non eſt cur reuocata ſecunda cenſeatur reuocata prima, cuius vſus ſtare poteſt ſine ſecunda, nempe ad diſpenſandum cum hæretico iam abſoluto à Pontifice, vel ab alio habente facultatem abſoluendi.

131 Solùm obſtare videntur verba dicti cap. *cùm illorum*, vbi ex carentia poteſtatis ad abſoluendum infertur carentia poteſtatis ad diſpenſandum. Ad id tamen dicere poſſumus ibi non probari ex reuocatione minoris facultatis reuocatam eſſe maiorem, ſed ex carentia minoris probari carentiam maioris. Quando enim vnus habet duas facultates, & aufertur illi minor, non ideo aufertur illi maior, vt diximus, quia poteſt intercedere cauſa ſpecialis vt auferatur vna, quæ non cogat ad auferendam alteram etiam maiorem. Quando verò aliquis prætendit ſibi ex officio competere facultatem ad aliquem actum, tunc bene arguitur ex carentia poteſtatis ad minus in eodem genere carentia poteſtatis ad id, quod eſt plus. Hoc autem videtur eſſe argumentum, quo Pontifex vtitur in illo textu: non enim negat, poſſe Epiſcopis concedi à Pontifice poteſtatem diſpenſandi cum hæretico, non conceſſa eis facultate abſoluendi: imò id fieri poſſe ſupponit ibi Pontifex, dum monet Epiſcopos, quod *abſque mandato Sedis Apoſtolicæ ſpeciali diſpenſandi facultatem ſe nouerint non habere* Habent ergo ex conceſſione ſedis Apoſtolicæ, quando id eis conceditur, quamuis non concedatur facultas abſoluendi, quæ non ſolet Epiſcopis cum commiſſione ad diſpenſandum delegari. Quod ergo Epiſcopi ex ſe, & ſine conceſſione Pontificis, non poſſint diſpenſare cum hæretico, probat bene, quia ex ſe & ſine ſimili conceſſione, non poſſunt illum abſoluere: quod quidem eſt minus, & magis videbatur eis ex officio competere: nam Epiſcopus ex officio poteſt ab omnibus peccatis ſuos ſubditos abſoluere: quam poteſtatem abſtulit Pontifex quoad abſolutionem ab hæreſi, eam ſibi reſeruando: diſpenſatio autem irregularitatis non competit Epiſcopo ex officio; quia cùm irregularitatis ſit lex vniuerſalis, & Principis ſuperioris, in qua inferior diſpenſare non poteſt, non habet ex officio ſuo Epiſcopus poteſtatem diſpenſandi cum irregulari. Si ergo non poteſt abſoluere hæreticum, quod quidem ex officio competere videbatur Epiſcopo, niſi Papa prohibuiſſet, quantò minus poterit ex officio, & ſine conceſſione Pontificis diſpenſare cum hæretico, quod eſt diſpenſare in lege ſuperioris, & quod ex officio non competit inferiori? Hoc eſt argumentum optimum, quod ibi vtitur Innocentius, non verò negat poſſe facultatem ad diſpenſandum concedi à Papa, ſine facultate ad abſoluendum, aut vtraque conceſſa vtramque reuocari, eo ipſo, quòd facultas ad abſoluendum reuocatur: Et hæc dicta ſint pro explicatione illius textus, qui magnum negotium faceſſit Sancio, & Suario, vt diximus, & qui, ne nimium probet, ab omnibus explicandus videtur.

Aduerte tamen, ſi ſermo ſit, non de diſpenſatione ſimpliciter, vt hæreticus conuerſus promoueatur ad ordines, ſed ſolùm vt miniſtret in iis, quos habebat, potuiſſe Epiſcopos de iure antiquo cum hæreticis etiam notoriis ad hoc diſpenſare, vt colligitur ex 7. Synodo, & aliis decretis ſupra relatis, in quibus ſtatuitur poſſe eos hæreticos recipi in eodẽ gradu quem habebant, quod neceſſariò intelligendum videtur ex voluntate Epiſcopi: nam ſi ſermo eſſet de ſummo Pontifice, is poteſt etiam concedere vt ad altiorem promoueantur, vt obſeruauit Suarez *dicta diſp.* 43. *de cenſur. num.* 6. vnde id concedit Sanchez *dicto cap.* 25. *num.* 14. & Suarez *ibidem*: licèt poſteà *diſp.* 21. *de fide, ſect.* 5. *num.* 2. id videatur negare. Addunt tamen Pium V. Inquiſitori Generali Hiſpaniæ prohibuiſſe, ne diſpenſaret, vt promouerentur, vel etiam vt promoti ſacerdotes ad miniſterium altaris accederent anno 1557. vt refert Penna *in director. inquiſit.* 3. *part. quæſt.* 126. *comment.* 175. Vnde inferunt, Epiſcopis etiam ablatam hanc poteſtatem quoad ſacerdotes, & à fortiori, nec Epiſcopos ab hæreſi reuertentes poſſe ab alio, quàm à Summo Pontifice, ad actus Pontificales admitti; præſertim cùm Epiſcoporum cauſæ in negotio hæreſis ſint Papæ reſeruatæ in *cap. Inquiſitores*, de hæret. in 6, Hurtado verò *diſp.* 87. *ſect.* 3. §. 27. multum dubitat, quòd ablata ſit Epiſcopis ea facultas, Primò quia non ſatis conſtat de ea prohibitione: Secundò quia illa prohibitio facta eſt inquiſitori non Epiſcopis. Tertiò quia ad ſummum facta eſt pro Hiſpania, non pro aliis locis: quare concludit, Epiſcopos in Hiſpania non poſſe licitè cum 132

ſacerdo

ſacerdotibus diſpenſare. Ego credo nec validè, quia cauſæ hæreticorum ibi auocatæ ſunt ad inquiſitores cum Ordinario, qui ſine illis non poteſt in foro externo de hæreticis cognoſcere. Si autem inquiſitores ibi non poſſunt cum ſacerdote hæretico notorio diſpenſare, nec Epiſcopus quidquam ſine illis poteſt in foro externo, Conſequens eſt, vt Epiſcopi facultas ibi non deſeruiat: quod idem erit, vbicumque Epiſcopi non poſſunt ſine inquiſitoribus de hæreticis cognoſcere: nam ſicut non poſſunt ſine inquiſitoribus condemnare iudicialiter Reum, ita nec in foro externo abſoluere, vt cum aliis multis probat Diana *part. 4. tract. 5. de Confeſſariis ſollicitantibus reſol.* 53. Aduertendum item eſt, an ij aliunde incurrerint ſuſpenſionem ex eo, quod ordinati ſint ab Epiſcopo hæretico, vel ſchiſmatico & quis poſſit ab ea abſoluere: de qua videri poteſt Suarez *diſp. 31. de cenſuris ſect. 1. à num.* 61. atque etiã, an incurrerint irregularitatem aliam, ex eo quòd exercuerint actus ordinis, vel celebrauerint cum excõmunicatione, vel ſuſpẽſione, in qua irregularitate, quando ea delicto non occulto procedit, nemo niſi Summus Pontifex, vel ex eius ſpeciali commiſſione diſpenſare poteſt.

133 *Inquiſitores an poſſint cũ hæretico conuerſo diſpenſare in hac irregularitate.* Secundò dubitari ſolet de inquiſitoribus, an poſſint cum hæretico conuerſo diſpenſare in hac irregularitate. Pro ſententia affirmante affert aliquos Auctores Diana *4. part. tract. 8. de officio & poteſtate inquiſitorum reſolut.* 85. qui fundantur in conceſſione illa Clementis VII. ſuprà relata. Illa tamen loquebatur ſolùm de hæreticis occultis; deinde fuit fortaſſe ſolùm perſonalis pro illis, quibus facta fuit. Hurtado dicta diſp. 87. §. 31. dicit fortaſſe poſſe illos diſpenſare cum hæreticis occultis pro foro conſcientiæ, de quo tamen conſtare nobis non poteſt, niſi ex eorumdem inquiſitorum teſtimonio. Alij abſolutè negant eos poſſe diſpenſare, ita Sanchez *dicto capite* 25. *numero* 19. Suarez *diſputatione* 43. *de cenſuris, ſectione* 1. *numero* 5. Sanctarellus, & alij quos affert, & ſequitur Diana *loco citato*, & cùm id non poſſint, niſi ex conceſſione Papæ, quandiu de ea non conſtat, non eſt cur aliter dicamus. Et quidem etiam quo ad occultos limitatam fuiſſe inquiſitorum poteſtatem à Pio V. vidimus ſupra.

134 *An Prælati regularium erga ſuos ſubditos.* Dubitari poſſet de Prælatis regularium erga ſuos ſubditos; de hoc tamen conſulenda ſunt priuilegia, & facultates ſingulorum ordinum, quorum Prælati ſcient, quouſque eorum facultas ex ſummorum Pontificum conceſſione extendatur: nec vidi adhuc reuocationem harum facultatum, niſi earum, quæ viuæ vocis ſolùm oraculo fuerant conceſſæ. Nam licèt facultates ad abſoluendum per Bullam cœnæ reuocentur; iam diximus non intelligi eo ipſo reuocari facultatem conceſſam ad diſpenſandum in irregularitate cum eo, qui iam ſit legitimè abſolutus.

§. I.

De Pœna infamiæ.

135 *Pœnam infamiæ ipſo iure incurrunt hæretici.* TErtia pœna numerari poteſt infamia, quam certum eſt hæreticos ipſo iure incurrere, ex cap. *excommunicamus* 1. §. *credentes* de hæreticis, & ex cap. *ſtatutum.* eod. tit. in 6. & ex cap. *Infames* 6. quæſt. 1. & ex Authent. *Gazaros*, in principio Cod. de hæreticis, & ex l. *cunctos populos.* Cod de ſumma Trinit. & aliis quæ congerit Farinacius *de hæreſi quæſt.* 189. *num.* 4. Suarez *in præſenti diſp.* 21. *ſect.* 5. *num.* 3. qui notat, hanc infamiam conſiſtere in hoc, quod infamibus omnes portæ ad quaſlibet dignitates clauduntur, iuxta regulam communem in regula *infamibus.* 88. de reg. iuris in ſexto. Vnde hæretici non admittuntur in teſtes, vt docet S. Auguſtin. epiſt. 50. ad Bonifacium comitem, quia nulla fides debetur teſtimonio illius, qui fidem negat teſtimonio diuino; in odium tamen eiuſdem hæreſis admittuntur teſtes hæretici ad conuincendam hæreſim alterius hæretici. Dubium eſt, an hæc pœna incurratur ante ſententiam, & an ab hæretico occulto.

P. Suarez *loco proximè citato in præſenti n.* 4. *& diſp.* 48. *de cenſuris ſect.* 1. *à num.* 16. nimis ſtrictè loquitur dicens incurri ante ſententiam & ab hæretico omnino occulto, qui licèt non perdat famam quoad notitiam actualem aliorum, atque adeo non incurrat infamiam quoad ſubſtantiam, incurrit eam quoad effectus iuris, qui ſunt inhabilitates ad officia, &c. Quare ab illo puncto irritæ erunt actiones exigentes ad ſui valorem talem habilitatem; licèt plerũque propter communem errorem, & titulum coloratum ſortiantur effectũ ex lege *Barbarius.* ff. de offic. Præt. Ratio autem eſt, quia alioquin nihil amplius operabitur verbum illud, *ipſo iure*, ſi expectanda eſt ſententia, à qua ſi infamia inferatur, iam non à iure, ſed ab homine iudice inferetur. 136

Alij dicunt, non incurri ante ſententiam declaratoriam criminis, licèt non requiratur ſententia condemnans ad infamiam; ita cum aliis Sanchez *lib. 2. in Decal. cap.* 26. *num.* 1. Hurtado *dicta diſp.* 87. *ſect.* 4. Caſtro Palao, *dicto tract.* 4. *diſp.* 4. *puncto* 4. *num.* 4. Addunt tamen Sanchez, & Caſtro Palao, hoc intelligi de infamia iuris, nam infamia facti contrahetur ipſo facto, quod crimen notorium fiat, abſque alia ſententia: quam infamiam facti notat idem Sanchez num. 2. aboleri per factum contrarium.

Poſſet media via excogitari, & dici, non requiri ſententiam declaratoriam criminis ad hanc 137
pœnam incurrendam, ſed ſufficere notorietatem non ſolùm per ſententiam, ſed etiam per factum ipſum, ita vt vbi primum crimen factum eſt publicum, incurratur, & ad hoc addi verba illa, *ipſo iure*, quaſi lex ipſa poſita notorietate abſque opera iudicis inferat illam pœnam. Hæreticum tamen occultum, quandiu occultus manet, eam nõ incurrere, quia licèt incurrat alias pœnas ſpirituales, vt excommunicationem, & ſimiles, id tamen in pœna infamiæ non procederet etiam quoad illius effectus. Nam effectus infamiæ non aliter imponuntur in pœnam hæretico, quàm vt effectus infamiæ, ex qua oriuntur: ſi ergo infamia ipſa quoad ſubſtantiam non incurritur ab hæretico occulto, vt fatetur Suarez, quia adhuc retinet ſuam famam, imò, & ius ad illam conſeruandam; atque adeo peccarent contra iuſtitiam qui eum infamarent: non poteſt deficiente cauſa contrahere inhabilitatem, & alios effectus, qui ſolùm vt effectus infamiæ deberent incurri. Nota tamen cum Sanchez vbi ſuprà poſſe aliunde ratione excommunicationis, vel ex alio capite incurri ab hæretico occulto aliquam inhabilitatem, & incapacitatem ad beneficia, vel ad aliqua alia: nunc tamen loquimur de illis effectibus, qui præciſè

preciſè ratione infamiæ prouenire deberet. Hanc autem mediam ſententiam videtur amplecti Lorca *in præſenti diſp. 47. num. 3.* quamuis non ſatis clarè loquatur, & illi fauent plures dicentes, hæreticum occultum non incurrere infamiam, quos affert Sanchez vbi ſuprà.

138 Dici, poſſe hanc viam mediam excogitari, vt ſatisfaceret præſenti difficultati, & argumentis Suarij. Nolo enim nunc decidere quæſtionem aliam magis vniuerſalem, an in eiuſmodi pœnis inhabilitatis ad officia, priuationis vocis, & alias ſimiles requiratur ſententia declaratoria criminis ad eas incurrendas, quando in ipſa lege additur, *ipſo iure, & abſque alia declaratione.* Scio namque ſententiam eſſe multorum Doctorum, adhuc non incurri ante talem ſententiam, de qua videri poſſunt vltra alios Sanchez *lib. 3. de matrimonio diſp. 53. à num. 5. & lib. 9. diſp. 30. n. 2. & lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 20. & cap. 39. n. vltimo*, & alij, quos affert Caſtro Palao 1. *tom. tract. 3. diſp. 2. puncto 2.*

§. II.

De pœna priuationis beneficiorum, & aliis pœnis.

139 *Hæreticus priuatur beneficiis, & officiis acquiſitis, & inhabilis redditur.* QVarta pœna hæretici eſt, quod priuetur beneficiis, & officiis acquiſitis, & inhabilis reddatur ad futura. Et quidem quod attinet ad futura, non eſt difficultas, quia cùm hæreticus ſit excommunicatus, atque, ſi eſt notorius, ſit irregularis, collatio beneficij eo ipſo erit irrita. Præſertim cùm expreſsè in iure irrita reddatur talis collatio facta hæretico in cap. 2. §. *hæretici*, de hæreticis in 6. vbi ſi quid tale factum fuerit, irritum, & inane declaratur, vt cum aliis docet Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 26. num. 4.* Obſeruat autem Hurtado *dicta diſp. 87. §. 20. & ſequentibus*, verba illius textus intelligi de hæretico notorio: quare occultus, ſi ſit reconciliatus, & abſolutus, non erit incapax beneficij acquirendi: cùm iam non ſit incapax ratione excommunicationis, nec ex alio capite ſit hæc incapacitas in iure expreſſa. Quod etiã tenet Caſtr. Palao *tom. 1. d. tract. 4. diſp. 4. puncto 5. §. 2.* Addendum tamen videtur, non acquirere ius omnino firmum ad illud beneficium, ſed infirmum, & irritabile; nam ſi poſtea probabitur in iudicio hæreſis præterita, ſicut declarabitur à die commiſſi criminis priuatus beneficio, quod habebat ante hæreſim, vt mox videbimus, ita à fortiori declarabitur quoad effectum irrita collatio beneficij facta poſt hæreſim. Quod ſaltem videtur concedendum in ſententia communi dicente, confiſcari omnia bona hæretici vſque ad ſententiam acquiſita, etiamſi aliqua acquiſierit poſt hæreſim relictam: & abſolutionem in foro conſcientiæ impetratam, quam cum aliis defendit Suarez *diſp. 22. ſect. 1. num. 15.* de quo dicemus diſp. ſequenti agentes de pœnis temporalibus hæreticorum: eadem enim ratio videtur de beneficio, ac aliis bonis, vt omnia acquirantur ſolùm amiſſibiliter, poſt ſententiam ſubſequentem.

140 *An à die commiſſi delicti incurratur priuatio beneficij ante hæreſim habiti.* Difficultas eſt de priuatione beneficij ante hæreſim habiti, an à die commiſſi delicti incurratur, ita vt ante vllam ſententiam amittat reuera hæreticus titulum, quem habebat. Prima ſententia affirmat quam tenent innumeri ex Theologis, & Iuriſtis, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto c. 26. tom. 6.* Suarez etiam *diſp. 43. de Cenſuris ſect. 1. n. 4.* Farinacius, Gonzales, & alij quos affert, & ſequitur Caſtro Palao, *dicto punct. 5. num. 4.* Alij dicunt non perdi titulum vſque ad ſententiam. Pro qua plures referunt Sanchez *vbi ſupra num. 5.* & Suarez *in præſenti diſp. 21. ſect. 5. num. 18.* qui magna ex parte ad eam accedit moderando id, quod in priori loco de cenſuris tenuerat.

Controuerſia hæc iam ferè reducitur ad quæſtionem de nomine, vt notauit etiam Hurtado dicta diſp. 87. ſect. 2. §. 15. Quod ſi aliquid eſt de re, id non eſt magni momenti quoad attinet, ad praxim. Nam Sanchez, Caſtro Palao, & alij plures doctores primæ ſententiæ fatentur, non debere hæreticum ante ſententiam dimittere beneficium antea legitimè acquiſitum, ſed poſſe illud retinere, percipere fructus, reſignare in fauorem tertij, permutare &c. quia ratione poſſeſſionis legitimæ hæc omnia poteſt; quæ tamen ſequuta ſententia reſcinduntur, ſicut ſi facta non eſſent, & repetuntur fructus omnes; imò addit Sanchez *num. 8.* requiri non ſolùm ſententiam, ſed ſententiæ executionem per iudicem factam, ante quam reus non tenetur ea ſe beneficium dimittere, niſi fortè iudex in ſententia præciperet, vt Reus beneficium dimitteret. Ruſus Suarez in præſenti loco citato, Hurtado *dicta ſect. 2.* & alij concedentes manere titulum, vſque ad ſententiam, fatentur tamen ſequuta ſententia eam retrotrahi ad diem commiſſi delicti, & omnia perinde haberi ac ſi fuiſſent irrita. Vnde reſignatio, vel permutatio, medio tempore facta, non potuit ius firmum, & irreuocabile in alium transferre, ſed infirmum, & reuocabile dependenter à ſententia, ſi poſtea ſubſequatur: ſicut etiam fructus interim percepti maneant obnoxij confiſcationi, ſicut alia bona. Poteſt item impetrari beneficium illud tanquam iure vacans, quidquid ſit an conferri poſſit non citato illo, qui poſſidet.

Reſtat ergo ſolùm diſſenſio, an hæreticus medio illo tempore dicendus ſit habere titulum, an verò ſolùm poſſeſſionem præſtantem eoſdem effectus, quos præſtaret titulus; in quo placet magis modus loquendi Suarij *in 2. loco*, & Hurtadi, & in quem tandem deuenit Caſtro Palao *vbi ſupra num. 6. in fine*, manere aliqualem titulum vſque ad ſententiam, & non meram poſſeſſionem: ſi enim titulum nullum habet, non apparet, quomodo non indigeat noua collatione ad illud beneficium perpetuò retinendum, ad percipiendos, & diſtrahendos fructus, & ad illud reſignandum, & transferendum in alium, in quem non poterit transferre titulum, quo ipſe omnino caret. Meliùs ergo dicitur vel priuatum quidem fuiſſe titulo ſub conditione futura, id eſt ſi ſententia ſequitur, vt loquitur tandem Caſtro Palao: quare adueniente poſtea ſententia purificatur conditio, & verificatur ſemper caruiſſe titulo: vel certè meliùs dici poteſt retinere totum titulum, infirmum tamen, & periculo expoſitum, quatenus ob crimen commiſſum, ſi poſtea probetur, & feratur ſententia, poterit non ſolùm priuari, ſed per fictionem iuris retrotrahi ſententia ad diem commiſſi criminis, ſicut ſi eo die titulum perdidiſſet, licèt reuera illum non perdiderit. 141

142 *An hæreticus medio illo tempore dicendus ſit habere titulum.*

Quamuis autem plura decreta afferri ſoleant

ad probandùm ſtatim hæreticum manere priuatum ipſo iure beneficiis, ea tamen omnia benè explicant Suarez, & alij, quia in illis omnibus, vel eſt ſermo de priuatione per iudicem exequenda, vel nimium probarent, nempe nec fructus beneficij ante ſententiam percipi, aut poſſideri poſſè, quod tamen aduerſarij non contendunt. Afferri etiam ſolet motus proprius Pij V. qui incipit, *cùm ex Apoſtolatus*, & refertur à Peña in fine directorij inquiſit. inter literas Apoſtolicas, vbi Pius V. beneficia ob hæreſim vacantia reſeruat Apoſtolicæ Sedis prouiſioni: vnde arguere volunt, quod ipſo iure vacent. Sed tamen ipſe Sanchez fatetur *num.* 6. inde nihil probari: quia Pontifex non decernit, quando vacent, an poſt, an ante ſententiam, ſed ſolùm vult quandocunque vacent, pertinere ad prouiſionem Sedis Apoſtolicæ.

Aduertunt prædicti Doctores, lata ſententia exigendos eſſe pro fiſco fructus omnes ab hæretico perceptos, nec poſſe ab ipſo partem aliquam retineri eo prætextu, quod ſit pars correſpondens miniſterio, & labori à ſe exhibito: cùm enim bona omnia hæretici confiſcentur, pars illa etiam labori correſpondens debet confiſcari, ita Sanchez *n.* 11. Caſtro Palao vbi *ſuprà num.* 6. poſt medium, & Hurtado *vbi ſuprà* §. 18.

144 *An ſi hæreticus reſipiſcat poſſit & debeat etiam in foro externo ſua beneficia retinere.* Dubium eſt, an ſi hæreticus reſipiſcat, poſſit, & debeat etiam in foro externo ſua beneficia retinere. Aliqui affirmant, & colligunt ex cap. *ad abolendam*, verſiculo *præſenti* de hæreticis, vbi poſtquam dictum eſt, hæreticum omni beneficio, & officio ſpoliatum Eccleſiaſtico, relinquendum eſſe Curiæ ſæculari, additur; *niſi continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidem Catholicam vnitatis, ſponte recurrere, & errorem ſuum ad arbitriū Epiſcopi regionis publicè conſenſerit abiurare, & ſatisfactionem congruam exhibere.* Affertur etiam ab Hurtado §. 24. ex Bonifacio VIII. in cap. *ſtatutum*, de hæreticis in 6. vbi ſtatutum prædeceſſorum ſuorum, quod hæretici, & eorum filij non admittantur ad aliquod beneficium moderatur, & poſtea addit, hoc intelligendum, de hæreticis, qui non egerunt pœnitentiam. Hic tamen textus parum vrget, quia illa exceptio pœnitentium refertur ſolùm ad pœnam, & inhabilitatem filiorum: quamuis enim antea de hæreticis, & eorum filiis, actum fuerat, poſtea id, quod dictum fuerat de filiis, limitat Pontifex dicens, id intelligi ſolùm de filiis eorum, qui ſine pœnitentia deceſſerunt: non dixit intelligi ſolùm de hæreticis, qui pœnitentiam non egerunt, ſed de filiis eorum.

145 Alij tamen vniuerſaliter dicunt, non obſtante pœnitentia, priuari ſuis beneficiis. Alij diſtinguunt; nam ſi ſeipſum deferat ſponte, vt abſoluatur, vel certè. quandiu durat tempus gratiæ, ſeu ante receptas probationes fateatur, & conuertatur, dicunt, non priuandum beneficiis. Alij id extendunt ad totum tempus ante ſententiam definitiuam. Auctores earum ſententiarum vide apud Caſtro Palaum *vbi ſupra num.* 7. Ego puto in primis eos, qui ſe ſponte deferunt, vt abſoluantur, etiamſi non in ſolo foro conſcientiæ, ſed etiam iudicialiter abſoluantur, poſſe retinere ſua beneficia, quia illi non tam per ſententiam damnantur vt hæretici, quàm abſoluuntur, & hanc credo eſſe praxim. Quando verò ab aliis deferuntur, & per ſententiam declarantur, & condemnantur tanquam hæretici, priuatio beneficiorum conſequitur iure ipſo, nec videtur poſſe ab inquiſitoribus impediri, ſed à ſolo ſummo Pontifice, vt fatentur Sanchez *vbi ſupra n.* 13. Caſtro Palao *num.* 8. Hurtado §. 24. Quod tamen videtur intelligendum, niſi inquiſitores facultatem habeant temperandi, aut remittendi aliquando ex cauſa rationabili pœnas non ſolùm, quæ ab homine imponendæ eſſent, ſed quæ ab ipſo iure ſine iudicis miniſterio imponuntur, qualem diximus eſſe beneficiorum priuationem.

Pœna hæc extenſa eſt in cap. *quicumque* §. *ad hæc*, de hæreticis in 6. ad eos, qui ad preces hæreticorum, vel credentium, receptatorum, defenſorum, vel fautorum eorum, dignitates, perſonatus, & quæcumque alia Eccleſiaſtica beneficia ſunt adepti, quos Papa ex tunc eis priuat in perpetuum: imò ſi ſcienter acceperunt, prohibet ne ad alia vel ſimilia in perpetuum admittantur. Circa quem textum Caſtro Palao *vbi ſuprà num.* 9. notauit Primò, preces debere eſſe efficaces. Secundò hoc ipſum conſtare debere accipienti: quod ſecundum veriſſimum eſt loquendo de inhabilitate ad alia beneficia, ad quam incurrendam Pontifex addidit conditionem illam, quod *ſcienter* acceperit, quod tamen cùm ad alia non addiderit, imo condiſtinxerit vnum caſum ab alio, non video, quo fundamento poſſit ad primam etiam priuationem exigi. Nec mirum quod ignoranter accipiens priuetur beneficio; id enim potuit fieri in odium perſonæ intercedentis, vt contingit in Simonia per tertium commiſſa, & in ordinato ab hæretico, aut excommunicato, & aliis multis. Magis credo id, ad quod aliquantulum inclinat idem Auctor ibi, nempe inhabilitatem ad alia beneficia, non eſſe pœnam ipſo iure incurrendam, ſed iudicis miniſterio, cùm Pontifex ſolum dicat, *non admittantur*. 146

Aliæ pœnæ ſpirituales addi ſolent, de quibus Suarez *in præſen. dict. diſp.* 21. *ſect.* 5. *à n.* 6. nempe priuatio poteſtatis ordinis, & Iuriſdictionis ſpiritualis. Quod attinet tamen ad poteſtatem ordinis, certum eſt, eam non admitti per hæreſim, cùm ſit indelebilis, quare hæreticus reconciliatus non indiget noua ordinatione, vt poſſit ordinis actus exercere, atque etiam durante hæreſi validè eos exercet. Quod Suarez *num.* 11. extendit ad ſacramentalia, qualis eſt conſecratio Eccleſię, benedictio aquæ, & ſimilia, quæ licet fortaſſe Eccleſia poſſet reddere irrita, non tamen id inuenitur feciſſe; nec expediebat, vt qui validè poteſt cōſecrare Euchariſtiam, non poſſet validè aquam benedicere. Prohibetur tamen hæreticus durante hæreſi, eos actus exercere, cùm ſit excommunicatus. Imò aliqua huiuſmodi, ſi ab hæretico fiant, Eccleſia reddit irrita quoad vſum, quatenus ordinatus ab hæretico: v. g. prohibet ne miniſtret in ordine ſuſcepto: quo pacto intelliguntur aliqui antiqui dicentes eam ordinationem irritam eſſe. 147 *Hæretici priuantur poteſtate ordinis & iuriſdictionis.*

Quod denique attinet ad Iuriſdictionem ſpiritualem: certum eſt per hæreſim, & eius excommunicationem deperdi ex parte hæretici, quod commune eſt omnibus excommunicatis, excommunicatione maiori. Dixi, *ex parte hæretici*; quia poſt Extrauagantem *Ad euitanda*, poſſunt alij fideles licitè in omnibus communicare cum excommunicato non denunciato, & ab illo recipere abſolutionem validam, ſicut alij 148

omnes

omnes actus iuriſdictionis Eccleſiaſticæ,& ſpiritualis validi erunt, licèt ipſe excommunicatus illicitè ex parte ſua eos exerceat, ſaltem quando non eſt ab aliis requiſitus, quod pertinet ad materiam de cenſuris, nec habet aliquid ſpeciale in hæretico, vt notauit idem Suarez n.15.

DISPVTATIO XXIV.

De pœnis temporalibus, & corporalibus hæreticorum.

SECTIO I. *De pœna confiſcationis bonorum hæreticis impoſita.*

II. *De pœnis corporalibus, & in primis de pœna capitali.*

III. *De aliis pœnis corporalibus, & temporalibus.*

NOTITIA, & praxis harum pœnarum ferè tota pertinet ad forum externum, & ideo latè de iis agunt doctores Iuriſtæ, quamuis ex Theologis ſatis diffuſè de his egerint Sanchez *dicto lib.2.in Decal.* & Caſtro Palao *dicto tract.*4. qui videri poſſunt. Ego enim Theologo ſolùm offeram notitiam breuem ad dirigendam conſcientiam pœnitentis, vel conſulentis, reliqua verò apud Iuriſtas, vel apud prædictos Theologos videre poterit, occurrente fortaſſe caſu difficiliori, qui lariſſimè omnia proſequuntur.

SECTIO I.

De pœna confiſcationis bonorum hæreticis impoſita.

1 CErtum eſt, hanc pœnam tam iure Canonico, quàm Ciuili hæreticis eſſe impoſitam, in l. *Manichæos*, cum duabus ſequentibus; Authent. *Gazaros* Cod. de hæret. l. *quiſquis*, & l. vltima Cod. ad leg. Iuliam Maieſt. & l. vltima Cod. de bonor. præſcript. in cap. *vergentes*: de hæret. cap. *cùm ſecundùm leges*, eod. tit. in 6. Quamuis autem hæc pœna redundet aliquando indirectè in damnum filiorum Catholicorum, & ideo olim ea bona dabantur filiis Catholicis, qui in ea ſucceſſuri erant, ſaltem quoad legitimam: quod etiam approbatum fuit in Concil. Toletan. 4. cap. 60. relato in cap. *Iudæi* 1. q. 4. Poſtea tamen in totum applicata fuerunt fiſco propter criminis atrocitatem, & damnum illud filiorum per accidens eſt: ſicut enim idem damnum incurriſſent, ſi parens ludo, vel ſcortationibus bona diſſipaſſet, ſic parente Reo facto læſæ Maieſtatis diuinæ, cenſerur quod æquiualenter is bona ſua diſſipatit, cum eo ipſo, ea omnia fiſco obligata reddiderit.

2 *An hæc pœna incurratur ipſo iure à die criminis commiſſi.* Dubitatur primò, An hæc pœna incurratur ipſo iure à die criminis commiſſi, & ante ſententiam criminis declaratoriam. Sententia negans tribui ſolet Soto, *lib.1. de Iuſtit. quæſt.5.* & Nauarro *in ſumma capit.23. num.66.* ſed tamen Suarez *in præſenti diſput.21. ſect.2. num.4.* bene

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

eos Auctores explicat diſtinguens inter confiſcationem, & priuationem bonorum: & dicit hanc ſecundam non incurri ante ſententiam, de qua loquuti ſunt illi doctores, quia vt mox videbimus non poſſunt ab hæretico auferri bona, ante ſententiam. Pœna tamen confiſcationis incurritur à die commiſſi criminis, quando lex non committit iudici, vt eam imponat, ſed lex ipſo iure imponit, prout fit in caſu hæreſis, vt conſtat ex dicto cap. *Cùm ſecundùm leges.* Conſtat etiam à poſteriori ex effectibus; quia alienationes illo medio tempore factæ ab hæretico in præiudicium fiſci poſtea ſequuta ſententia reſcinduntur, vt ſuppono ex dicendis: ergo iam erat fiſco ius aliquod acquiſitum, nempe per pœnam confiſcationis incurſam: nam confiſcari bona nihil aliud eſt, quàm dare fiſco ius ad illa bona. Hinc oritur alius effectus, quod ſcilicet mortuo hæretico ante ſententiam, & antequam accuſetur ſi poſtea iuridicè conſtet de hæreſi defuncti, & condemnetur poſſunt eius bona ab hæredibus repeti, quod in aliis criminibus communiter non fit, nec hæres poteſt conueniri, niſi lis conteſtata iam fuiſſet ante mortem delinquentis, vt habetur in l. *ex iudiciorum* ff. de accuſationibus. Habebat ergo iam fiſcus à die criminis ius contra bona hæretici, ratione cuius bona manent obligata & tranſeunt cum ſuo onere. Hæc autem pœna confiſcationis incurritur, etiamſi hæreſis ſit omnino occulta dum tamen ſit externa, vt cum aliis notat idem Suarez vbi ſupra numero ſeptimo.

3 *An hæc pœna locum habeat etiam circa omnia bona futura?* Hinc oritur ſecundum dubium, an hæc pœna locum habeat circa bona ſolùm, quæ tunc habet hæreticus, quando peccat, An etiam circa omnia futura. Prima ſententia dicit, comprehendi omnia bona, etiam acquiſita poſt ſententiam. Secunda dicit ſolùm comprehendi bona, quæ habebat tempore delicti, non verò quæ acquirit poſtea ante ſententiam. Auctores videri poſſunt apud Sanchez dicto lib.2. in Decalog. c.14. Cæterùm primam ſententiam omnes ferè reiiciunt: & conſtat ex capit. *filius* verſic. *verùm cùm talis*, de pœnis, lib.6. ex *l. ſi mandauero* §. *is cui* ff. mandati, in quibus regula generalis traditur, quòd poſt publicationem bonorum, ſi quid de nouo Reus acquirit, ſibi acquirit, & non fiſco, nec aliquid ſpeciale quoad hoc in hæreſi ſtatuitur. Videatur Suarez vbi ſupra numero 13.

4 *Quid dicendum de bonis acquiſitis medio tẽpore inter crimen & ſententiam.* Difficultas eſt de bonis acquiſitis medio illo tempore inter crimen, & ſententiam. Et quidem ſi hæreſis durauit toto illo tempore, non poteſt eſſe quæſtio, quia totum illud eſt tempus criminis commiſſi, quo ſicut ſucceſſiuè durat crimen ita ſucceſſiuè incurritur pœna confiſcationis bonorum iam tunc acquiſitorum. Vnde etiamſi poſt primam hæreſim pœnitentiam egiſſet, ſi tamen poſtea iterum peccauit hæreſi externa, certum videtur confiſcari omnia bona tempore pœnitentiæ acquiſita, cùm vltimum delictum afferat nouam pœnam confiſcationis bonorum præſentium. Aduertit autem bene Suarez *num.*14. etiamſi actus hæreſis tranſeat, quandiu tamen non retractatur, omnia bona, quæ ſucceſſiuè acquiruntur eſſe confiſcationi obnoxia; quia cenſetur virtualiter hæreſis manere, & quia ille verè adhuc eſt, & dicitur hæreticus, & omnia hæretici bona confiſcantur. Nec diſſentit Sanchez *dicto lib.2.c.*14.

*num.*11. hoc videtur conſentire, dum dicit, in dubio, an hæreſis perſeueret, præſumi perſeuerare, nec morum mutationem præſumi.

5 Si tamen poſt hæreſim reſipuit, & ad fidem conuerſus eſt, dubium eſt, an conſequuta poſtea ſententia, publicanda ſint bona etiam, quæ poſt conuerſionem acquiſiuit. Non eſt dubium de bonis, quæ habebat tempore delicti: nam confiſcatio horum bonorum non reuocatur per pœnitentiam ſequentem, vt contra aliquos docent vt omnino certum Sanchez ibi *num.*12 & Suarez *num.*14. de bonis autem poſt conuerſionem acquiſitis probabile eſt non ſubiacere confiſcationi. Quod cum aliis tenet Sanchez *ibi num.*10. & Hurtado *diſp.*85.§.22. In praxi tamen probabilius eſt omnia bona vſque ad ſententiam acquiſita confiſcari, vt probat Suarez *num.*15. quia leges vniuerſaliter loquuntur, & quia quandiu hæreticus in foro Eccleſiæ ei non reconciliatur, præſumitur in foro externo hæreticus.

6 *An hæreticus ante ſententiam debeat ex ſe tradere fiſco bona ſua.*

Hinc dubitatur tertiò, an hæreticus ante ſententiam debeat ex ſe tradere fiſco bona ſua. Affirmarunt aliqui etiam de hæretico occulto: Alij ſaltem de notorio. Auctores vide apud Sanchez c.22.& Suarez vbi ſupra ſect.2. Veriſſima tamen, & communis iam hodie omnium ſententia negat etiam de hæretico notorio. Tum quia expreſsè prohibetur fiſcus ante ſententiam auferre bona ab hæretico, vt habetur in dicto cap. *Cùm ſecundum leges*; ergo non obligatur hæreticus ea dare fiſco ante ſententiam, qui fiſcus non habet adhuc ius ad ea poſſidenda. Tum etiam quia nullibi tale præceptum inuenitur, nec quidem expediebat, & vt aliqui volunt, etiam ſi fieret non obligaret, quia eſſet de re humano modo impoſſibili.

7 *An hæreticus ante ſententiã amittat verè dominium ſuorum bonorũ.*

Hinc rurſus dubitatur quartò, An hæreticus ante ſententiam amittat verè dominium ſuorum bonorum, & retineat ſolam poſſeſſionem, & adminiſtrationem, an verò retineat etiam dominium; quam Suarez *vbi ſuprà. ſect.* 3. *numer.*6. putat magna ex parte eſſe quæſtionem de nomine: ſuppoſitis, quæ diximus de facultate hæretici ad retentionem, & vſum ſuorum bonorum vſque ad ſententiam, & de facultate fiſci pòſt ſententiam ad ea accipienda, & retrotrahenda omnia ad ſtatum, in quo erant tempore delicti commiſſi. Aliqui dicunt, hæreticum nullum retinere dominium, ſed ſolam poſſeſſionem. Alij quos affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra cap.*22.*num.*3. Molina, Vaſquez, & alij apud Suarem *numer.*2. dicunt retinere etiam dominium. Alij dicunt dominium in foro conſcientiæ manere apud reum, ſed in foro iudiciali apud fiſcum. Alij dicunt dominium naturale eſſe apud reum, ciuile apud fiſcum. Suarez verò *n.*6. concludit dominium directum eſſe apud fiſcum, vtile verò apud reum. Ego magis aſſentior illis, qui dicunt dominium adhuc manere apud hæreticum, manere tamen obligatum fiſco ſub conditione ſententiæ futuræ, vt ea ſequuta tranſeat ad fiſcum, cum retrotractione ad diem criminis, quoad omnes effectus. Moneor ex aliis exemplis in quibus ius, quod aliquis habet, vt ſequuta aliqua conditione poſſit accipere rem aliquam cum retrotractione ſimili ad tempus præteritum quoad omnes effectus, adhuc non impedit, quod poſſeſſor tempore intermedio ſit verè Dominus rei. Primum exemplum eſſe poteſt illius, qui emit à minori, qui quidem Dominus ſit rei emptæ, licèt minor poſſit poſtea per reſtitutionem in integrum reſcindere contractum, perinde ac ſi nunquam factus fuiſſet. Secundum exemplum magis ad rem ſit de eo, qui emit rem cum pacto, vt adueniente poſtea tali cauſa, contractus cenſeatur non factus, & res non vendita, quo caſu tempore intermedio, antequam caſus adueniat, emptor eſt verè Dominus rei emptæ, quam poſſidet, vt fatetur Molina 2.tom. de iuſtit.diſp.377. num.5.§. *in priori euentu*: & tamen venditor habet ius vt adueniente conditione recuperet rem cum fructibus omnibus vt dixi tom.2.de Iuſtit.diſp.26.ſect.13.num.203. & fatetur idem Molina ibi: reſcinditur enim contractus cum retrotractione, perinde ac ſi res nunquam fuiſſet vendita. Quod idem in aliis mille exemplis inuenitur, ex quibus conſtat eum, qui ex ſufficienti titulo rem poſſidet eſſe verum Dominum, licèt alius habeat ius ſub conditione de futuro ad illam rem ſibi accipiendam cum retrotractione ad tempus præteritum.

Ratio autem à priori eſſe poteſt, quia hæreticus ante hæreſim habebat vtrumque dominium, & directum, & vtile ſuorum bonorum: nec potuit amittere directum dominium, niſi in alium transferretur: non eſt autem tranſlatum adhuc ante ſententiam dominium illud in fiſcum; niſi ſub conditione ſententiæ futuræ, ergo abſolutè fiſcus non habet dominium adhuc directum, ergo abſolutè remanet apud hæreticum: quia vna forma abſolutè exiſtens in ſubiecto non poteſt expelli per formam contrariam, quæ nondum ſit abſolutè, ſed ſub conditione, alioquin neutra forma maneret abſolutè: cùm ergo dominium fiſci nondum ſit abſolutè, ſed ſolùm ſub conditione futura, non potuit abſolutè expellere dominium abſolutum hæretici, ſed ſolùm expellet eo modo, quo eſt, nempe ſub conditione: at abſolutè perſeuerabit adhuc dominium directum penes hæreticum: quia conditio nondum exiſtens, non poteſt nunc operari, & deſtruere dominium abſolutè exiſtens. 8

Fateor adueniente conditione, & ſequuta ſententia retrotrahi dominium fiſci, ad diem commiſſi criminis; id tamen totum fit per fictionem iuris, qua in ordine ad effectus conſideratur fiſcus, ac ſi verè fuiſſet Dominus à die criminis, & vt eodem modo poſſit repetere fructus, & alia omnia, ac ſi fuiſſet Dominus. Hoc tamen non eſt fuiſſe verè Dominum, ſed per fictionem iuris, & æquiualenter in ordine ad effectus nunc operandos, ac ſi antea fuiſſet Dominus. In hoc autem ſenſu intelligi poteſt ſententia ponens dominium in fiſco, hoc eſt, quod ſi ſententia ſequatur, cenſebitur moraliter ac ſi fuiſſet Dominus; ſi tamen ſententia non ſequatur, nec hoc quidem modo fiſcus eſt Dominus: quare ij Auctores meo iudicio non debuiſſent vniuerſaliter dicere, à puncto criminis dominium auferri ab hæretico, ſed debuiſſent addere limitationem, *ſi ſententia ſequatur*: ſi enim ſententia non ſequatur, nullum dominium auferrur ab hæretico; non enim aufertur, niſi ſub conditione ſententiæ futuræ: ſi ergo conditio non ponitur, nullum dominium aufertur, ſed tamen incurritur pœna confiſcationis, quia confiſcatio non dicit ablationem dominij, vt diximus, ſed dat ius fiſco, vt ſi ſententia ſequatur, accipere poſſit illa bona, quod ius ſemper datum eſt fiſco, ſiue ſententia poſtea ſequatur, ſiue non ſequatur. 9

Dubita

10 Dubitatur quintò, an hæreticus ante ſententiam validè & licitè poſſit res ſuas alienare. De alienationibus factis ante commiſſum crimen certum eſt eas validas, & firmas eſſe dummodo non fiant in fraudem fiſci, vt docet cum aliis Sanchez *vbi ſupra cap.22. num.31. & cap.21. n.25. 26. & 29.* Vbi etiam affert differentiam inter lucratiuas, & onerosas, vt in his, non verò in illis requiratur etiam quòd alter contrahens, ſeu donatarius fuerit fraudis particeps, vt poſſint omnino reuocari ſequuta ſententia, & alia, quæ ad id pertinent, omnino videnda. Certum etiam eſt hæreticum poſt delictum poſſe alienare ad res neceſſarias, vt ad ſe ſuamque familiam alendam, ad ſoluenda debita, quæ fiſcus etiam ſoluere debuiſſet, ad ſuam, vel ſuorum valetudinem, vel funera, ad proprias cauſas defendendas, ad reparanda propria bona, non tamen ad dotandas filias, neque ad alias cauſas; de quibus videri poteſt latè idem Sanchez *dicto cap.22. à num.54.* Denique certum eſt, eos omnes contractus poſt ſententiam reuocari poſſe à fiſco, quia retrotrahitur eius dominium, vt diximus, ad diem criminis commiſſi quod tamen intelligitur niſi poſſeſſores poſt mortem hæretici ea bona legitimè præſcripſerint, quæ præſcriptio quando, & quomodo locum habeat, & quas conditiones requirat, tractat idem Sanchez *ibi num.57. & ſequentibus.*

An hæreticus ante ſententiam validè & licitè poſſit res ſuas alienare.

11 De valore tamen harum alienationum, quæ poſt commiſſum crimen fiunt eſt controuerſia, & multi eas validas negant, quos affert Suarez *vbi ſuprà ſect. 4. num.1.* & Sanchez *num.48.* Alij idem dicunt, quando timetur publicatio delicti, & ſententia, quos tacito nomine refert Vaſquez *in 1.2. diſp.171. cap.1. n.9.* Verior tamen ſententia docet, eas eſſe validas, ſed reuocabiles à fiſco poſt ſententiam, quam cum aliis tenent Sanchez *num.50.* & Suarez *num.3.* Vnde ſicut hæreticus non tenebatur ea bona tradere fiſco ante ſententiam, & antequam petantur, ſic nec ille alius tertius poſſeſſor tenebitur, in quem hæreticus tranſtulit ius totum quod habebat. Ratio autem ſumitur ex ſupradictis, quia hæreticus eſt adhuc dominus earum rerum, nec vlla lege ita prohibetur alienare, vt alienatio ſit irrita, ſed ſolùm irritanda poſt ſententiam. Quod ex praxi conſtat, nam alioquin nihil accipere poſſumus ab hæreticis Anglis, Germanis, & aliis, nec cum illis contractus celebrare, quia ea omnia eſſent nullius valoris, quæ in praxi, non obſeruantur.

12 An verò illæ alienationes ſint licitæ, negant aliqui, quos affert Sanchez *num.58.* Alij tamen communiter id concedunt, quos affert, & ſequitur idem Sanchez *ibi num.59.* & Suarez *num.4.* Quia dominus niſi prohibeatur, licitè poteſt rem ſuam in alium transferre, ergo hæreticus id poteſt, quandiu dominium retinet. Neque enim iniuriam infert fiſco, cuius res procurare non debet, antequam ſint ipſius fiſci, & cùm fiſcus poſſit poſtea à poſſeſſoribus auferre, ſicut poſſet ab aliquo hæretico. Neque etiam infert iniuriam illi, cui res illas tradit, ſi titulo lucratiuo eas tradat, ſi vero titulo oneroſo, tunc conſiderãdum eſt an ſit periculum, quòd detegatur hæreſis, & res ab illo alio auferantur: ſi enim non ſit periculum, non infert ei detrimentum, neque etiam quando fiſcus non poterit reuocare contractum niſi reddito pretio, quod fuit ſolutum, vt diximus. Denique ſi periculum ſit, vt emptor v.g. amiſſurus ſit, & rem emptam, & pretium, tunc fatemur hæreticum venditorem iniuſtè agere cum emptore, vendendo ei rem vitioſam, & periculoſam non detecto vitio, id tamen generale eſt omni contractui dolosè inito & frequenter id non contingit.

13 Hinc ſextò dubitatur, an fiſcus repetendo ea bona hæretici à tertio poſſeſſore, in quem euerant tranſlata, debeat ei aliquid refundere. Reſpondetur; ſi tranſlata fuerant titulo lucratiuo, ad nihil tenetur fiſcus, quia ſiue donatarius bona, vel mala fide acceperit, nihil perdit, & non accepit bona illa, niſi cum iure dantis, qui poſt ſententiam retinere ea non poterat. Si verò tranſlata fuerant titulo oneroſo, & pretium in ſe, vel in æquiualenti extet apud hæreticum, reddendum eſt emptori, ſi contractus reſcindatur, & idem eſt, ſi conuerſum fuit in res hæretico neceſſarias; ſi verò conſumptum eſt alio modo, fiſcus poterit rem recuperare, nullo pretio ſoluto, quia vtitur iure ſuo. Videatur Suarez *num.9.* & Sanchez *num.68.* qui *num.71.* contra Vaſquez id extendit ad caſum, quo hæreticus pretium conuerterat in res vtiles, vt v.g. in equum vel triticum, quod eo pretio emit, quæ tamen caſu poſtea perierunt: quo caſu putat probabiliter poſſeſſori pretium à fiſco refundendum, quia alioquin ex contractu illo ditior euaderet fiſcus, quàm ſi non factus fuiſſet: nam hæreticus ex aliis pecuniis ſuis res illas emiſſet, quibus pecuniis tunc fiſcus careret. Id ergo ſolùm cauendum eſt ne fiſci conditio deterior fiat ob contractum ab hæretico factum. Denique *num.72.* aduertit cum aliis, non requiri ex parte poſſeſſoris probationes euidentes, ſed ſufficere probabiles coniecturas, quod pretium conuerſum ſit in vtilitatem hæretici modo prædicto; quas coniecturas ibi enumerat. Debet autem à fiſco recuperari res, etiam nihil ſoluendo poſſeſſori pro meliori ſtatu quem res tunc habet, vt ſi prædium fœcundius factum fuerit, vel pretioſius ob raritatem &c. ſi tamen melioratio facta fuerit induſtria, aut expenſis poſſeſſoris, valor exceſſus debet ei à fiſco ſolui, vt notat Suarez *num.11.*

An fiſcus repetendo ea bona hæretici à tertio poſſeſſore, debeat ei aliquid refundere.

14 De fructibus verò, quos interim poſſeſſor ille tertius percepit, an poſſint repeti per ſententiam à fiſco, dicendum breuiter eſt: ſi fructus extent deductis expenſis pertinere ad fiſcum, ſicut pertinerent, ſi apud hæreticum extarent. Si extent, inquam, ſaltem æquiualenter, quatenus ex illis factus eſt locupletior poſſeſſor rei illius: ſi verò non extent, ſed bona fide conſumpti ſint, nec factus ſit locupletior, non debet ab eo valor exigi: ſecus ſi mala fide conſumpſit, de quo videri poteſt Suarez *num.11. & 12.* & quæ in genere dixi latè de fructibus à poſſeſſore bonæ, vel malæ fidei reſtituendis *tom.1. de iuſtit. diſp.17. ſect.3. & 4.* latiſſimè autem Sanchez *vbi ſupra, c.23.* tractatum integrum hac occaſione tibi ſuggeret de obligatione poſſeſſoris circa fructuum reſtitutionem.

Quid dicendum de fructibus, quos interim poſſeſſor ille tertius percepit.

15 Dubitatur ſeptimò, An fiſcus debeat ſoluere creditoribus hæretici. Regula generalis eſt, debere ſatisfacere fiſcum omnibus creditoribus, pro debitis contractis ante crimen commiſſum, quia fiſcus ſuccedit, tanquam hæres, & ſucceſſor vniuerſalis, qui ad ea omnia debita tenebatur, ſiue ſint ciuilia, ſiue ſolum naturalia, vt cùm aliis tradit Sanchez *dicto lib. 2. cap.22. num.74. & 75.* Vnde non video, cur Suarez *vbi ſuprà ſect.5. num.7.* non tradiderit doctrinam generalem,

An fiſcus debeat ſoluere creditoribus hæretici.

talem, ſed particularem de debitis realibus dicens. *Et hinc eſt, vt ſi bona confiſcata habeant reale onus ad ſoluendam alteri penſionem, cum illo onere tranſeant ad fiſcum, ita vt illam ipſe ſoluere teneatur.* Fortaſſe tamen id ſolùm in exemplum poſitum fuit, iam enim regulam generalem ſtatuerat, confiſcationem ita eſſe faciendam, vt in damnum alterius tertij innocentis per ſe non cedat. Cederet autem per ſe in damnum creditorum perſonalium, ſi non poſſent recuperare, quod iis debitum erat ante crimen commiſſum. Ratio etiam à priori eſt, quia bona alicuius non cenſentur, nec æſtimantur, niſi deducto ære alieno, cuius valor facit æquè decreſcere valorem bonorum. Si tamen debita contracta ſint poſt delictum, fiſcus non tenetur ad ea, niſi quatenus in bonum fiſci redundarunt, vel contracta fuerunt ad hæretici neceſſitates: nam tunc etiam, vt diximus, redundant in bonum fiſci, cùm hæreticus tantumdem ex aliis ſuis bonis ad eas neceſſitates expendere debuiſſet.

16 Hinc eſt, quod creditores poſſint, & debeant priùs exigere à fiſco, quàm à fideiuſſore hæretici, quia priùs etiam debebant exigere ab hæretico debitore principali, quàm ab eius fideiuſſore. Non tamen tenetur fiſcus vltra vires bonorum confiſcatorum, etiamſi inuentarium non fecerit; quia hæc obligatio ſolum impoſita eſt vero hæredi, qualis fiſcus propriè non eſt, vt cum aliis notat Sanchez dicto *c.* 22. *num.* 83. Ipſe tamen reus eo ipſo liberatur ab omnibus debitis & obligatio tota tranſit in fiſcum, quo, ſi bona confiſcata ſufficiebant, non ſoluente, Reus non tenetur ſoluere ex bonis, quæ poſt ſententiam acquiret. Secus eſſet, ſi beneficio Principis ei ſua bona reſtituerentur, redirent enim cum bonis obligationes. Si autem pars bonorum reſtitueretur, vel ſola pars confiſcata eſſet, teneretur fiſcus pro rata ad partem debitorum, & condemnatus etiam pro alia parte: quæ, & alia fuſiùs proſequitur Sanchez *ibidem.* Qui tamen *numer.* 91. addit, hoc intelligi, quando creditores potuerunt a fiſco recuperare, & ſua negligentia non recuperarunt: ſecus autem eſſe, quando non potuere, aut quia defectu probationis cauſa ceciderunt, aut quia magnis expenſis opus erat: neque enim æquitas patitur creditores illos re ſua abſque omni culpa priuari. Hoc tamen Sancij dictum impugnat Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 5. *punct.* 25. *num.* 12. quia delinquens non eſt cauſa, quòd creditores careant probatione, vel quod magnas expenſas faciant, ergo non eſt cogendus illis ſatisfacere, cùm iam illis ex parte ſua plenè ſatisfecerit transferendo obligationem totam in fiſcum: aliàs bis idem ſoluere cogeretur. Hoc tamen non videtur multum vrgere: quia non cenſetur in conſcientia ſatisfeciſſe creditori, quandiu non tranſtulit obligationem in eum, à quo moraliter loquendo creditor poſſit debitum exigere, quare ſoluendo poſtea non bis, ſed ſemel ſoluit, quia antea moraliter non videtur ſoluiſſe.

17 Adhuc tamen ſi ſermo ſit de debitis realibus, quæ res confiſcatas afficiunt, non videtur dubium, quod Reus liber maneat, cùm debitum illud tranſeat omnino cum re obligata: per accidens autem eſt, quod creditor non poſſit obligationem apud fiſcum probare: ſicut ſi res aliena apud hæreticum inuenta confiſcaretur cum eius bonis, nec vetus dominus probare poſſet eſſe ſuam, non ideo hæreticus deberet pretium ei ſoluere, niſi fuiſſet cauſa, quòd probatio deficeret. Hinc autem idem videtur probabile de debitis perſonalibus: nam licèt hæc afficiant immediatè perſonam: per ſucceſſionem tamen vniuerſalem, qualis eſt ſucceſſio fiſci, transferri videtur ipſa etiam perſona, & ſucceſſor vniuerſalis repræſentat perſonam delinquentis, cum omnibus ſuis actionibus, atque etiam debitis paſſiuis. Cùm ergo non ſponte, ſed lege coactus, transferat ſuam perſonam cum omnibus iuribus, & debitis in fiſcum, non imputatur ei, quòd creditor non poſſit recuperare debitum ab eo, in quem ex vi legis omnes illæ obligationes tranſlatæ ſunt, ſed id per accidens ſequitur ex caſu fortuito, ex quo non eſt mirum, ſi alij ab ipſo delinquente damnum aliquod ſentiant.

§. Vnic.

Quæ bona confiſcationi ſubiaceant.

Regula generalis eſt, omnia bona ſtabilia, vel mobilia, iura etiam, & actiones hæretici, ad fiſcum tranſire, & in vniuerſum omnia, & ſola, quæ ipſe hæreticus in heredem extraneum transferre potuiſſet, ſi liberè teſtari poſſet de omnibus ſuis bonis. Hanc regulam ſtatuunt Doctores, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 3. *& ſequentibus.* Suarez *dicta diſp.* 22. *ſect.* 5. & alij. Nam licèt nomine bonorum mobilium, & immobilium confiſcandorum non veniant iura, & actiones, vt fatetur Sanchez *ibi num.* 2. veniunt tamen ſub nomine omnium bonorum, ſub quo nomine hæc pœna hæretico imponitur in dicto cap. *cùm ſecundùm leges*, de hæreticis in 6. Limitat Sanchez *num.* 5. hanc regulam, vt non ſit vniuerſalis affirmatiua, quæcumque ad hæredem extraneum tranſire poſſent, acquiri fiſco; quia fiſcus non eſt propriè hæres; ſed hanc limitationem reiicit Suarez *ibi ſupra n.* 3. tum quia vniuerſaliter accipitur à doctoribus, nec facilè inuenietur caſus, in quo deficiat. Meliùs limitat ipſe Suarez *ibi num.* 4. partem negatiuam, quæ niſi intelligatur de confiſcatione perpetua, non eſt vniuerſaliter vera: aliqua enim ſunt, quæ hæreticus non poſſet transferre in ſuum hæredem, quæ tamen transferantur in fiſcum, non in perpetuum, ſed durante vita hæretici: v.g. vſusfructus datus hæretico in vitam, cenſus vitalitius, & alia eiuſmodi, quæ non poſſent tranſire in hæredem, cùm extinguantur mortuo hæretico; tranſeunt tamen in fiſcum durante eius vita. 18

Dubitatur ergo primò, an quæ hæretico debentur ſub conditione, pendente adhuc conditione, tranſeant in fiſcum. Reſpondeo, ſi debita ſint ex teſtamento, vel vltima voluntate, non tranſire ad fiſcum, quia in iis quandiu conditio pendet, non eſt ius quod legatarius, vel hæres ſub conditione inſtitutus transferre poſſet ad ſuos hæredes, ſed ſola ſpes habendi ius ſi conditio impleatur: ſi ergo tempore ſententiæ prolatæ, conditio non erat impleta, nullum habet ius hæreticus, quod transferatur in fiſcum: impleta verò conditione poſtea, iam illud computatur inter bona acquiſita poſt ſententiam: ita Doctores communiter, quos congerit, & ſequitur Sanchez *dicto cap.* 14. *num.* 15. Vnde ſi hæreticus fuerat alteri ſubſtitutus, & poſt ſententiam eueniat conditio, vel 19

An quæ hæretico debentur ſub conditione, pendente adhuc conditione tranſeant in fiſcum.

vel caſus ſubſtitutionis, ipſe delinquens, & non fiſcus ſuccedit.

20 Si verò debita illa, quæ hæretico debentur ſub conditione, procedant ex contractu, acquiruntur fiſco, etiamſi conditio impleatur poſt ſententiam: quia in iis debitis, etiam ante impletam conditionem, creditor habet ius aliquod, quod transferre poſſit ad hæredes. Quod licèt aliqui intelligant ſolùm, quando conditio erat caſualis, vel mixta, non verò quando erat poteſtatiua; hanc tamen limitationem reiicit Sanchez cum aliis vbi ſupra num. 26. quando conditio eſt talis, vt poſſet per hæredem impleri in forma expreſſa, vel æquiualenti in ordine ad effectum à contrahentibus intentum.

21 Cæterùm non dicit, quid iuris quando conditio non eſſet talis, quæ poſſet per fiſcum impleri, ſed eſſet poteſtatiua, vel mixta talis, quæ per ſolum delinquentem impleri poſſet, & ipſe poſt ſententiam eam impleuit, an tunc fiſco acquiratur id, quod ſub conditione debebatur, v. gr. ſi promiſſa erant hæretico 100. ſi picturam faceret manu ſua, vel ſi Titiam duceret in vxorem. Puto tamen illa non acquiri fiſco, ſed delinquenti; & in hoc caſu conſentio Doctoribus, quos affert idem Sanchez *n.* 24. imò licèt illi loquantur de conditione poteſtatiua; ego id etiam credo habere locum in conditione mixta. Nam ius illud ante impletam conditionem tale erat, vt non poſſet transferri ad hæredem, ergo nec tranſit ad fiſcum, quam conſequentiam negatiuam vniuerſalem eſſe fatetur Sanchez *num.* 5. & quia reuera in poteſtate delinquentis eſt poſtea adimplere conditionem, atque adeo eam adimplens cenſetur tunc moraliter acquirere lucrum illud: acquiſita autem poſt ſententiam non cedunt fiſco, ſed delinquenti vt dictum eſt.

22 *An quæ hæreticus debet ſub conditione nondum impleta tempore ſententiæ teneatur fiſcus ſoluere impleta conditione poſt ſententiam.*

Maius eſt dubium de iis, quæ hæreticus ipſe debet ſub conditione nondum impleta tempore ſententiæ, an fiſcus ſuccedat in ea obligatione, ita vt impleta conditione poſt ſententiam fiſcus debeat ea debita ſoluere. Non eſt autem ſermo de iis, quæ teſtamento, vel vltima voluntate, aut donatione cauſa mortis hæreticus ſub conditione reliquerat, vel promiſerat: nam ea non ſunt debita, cum poſſit hæreticus ea omnia pro libito reuocare; ſed eſt ſermo de debitis propriis, à quibus non poterat hæreticus recedere. Negant multi, quos affert Sanchez *n.* 22. quibus videtur ex parte conſentire Suarez *vbi ſuprà ſect.* 5. *num.* 2. dicens, ſi hæreticus ante delictum donauit aliquid alteri, ſub conditione, quę conditio poſt delictum impletur, rem donatam pertinere ad fiſcum; quia donatio ſub conditione non eſt donatio ſimpliciter, nec transfert dominium, donec impleatur conditio: quare ſi hæc impleatur eo tempore, quo iam donans non poterat dominium firmum transferre in præiudicium fiſci, donatio non præiudicanit fiſco.

Sanchez cum aliis *vbi ſuprà num.* 23. dicit debita hæc conditionata pendente conditione tranſire ad fiſcum, eumque obligare, quia eadem eſt ratio de debitis actiuis, & paſſiuis, vt vtraque æquè debeant ad fiſcum tranſire. Poſtea tamen *num.* 24. & 27. id limitat, vt locum non habeat, quando reus debebat aliquid ex contractu ſub conditione poteſtatiua: quia conditio poteſtatiua non retrotrahitur, ſed in ea inſpicitur tempus impletæ conditionis, quod probat ex l. *qui balneum* 9. in principio, & l. *potior* 11. in principio, ff. qui potiores in pignore. Cùm ergo conditio impleatur poſt delictum, non poteſt tunc hæreticus incipere obligari in præiudicium fiſci.

Ego quoad primam partem conuenio cum Sancio, & dico ea debita paſſiua conditionata ex contractu tranſire ad fiſcum, etiamſi conditio poſt delictum, vel poſt ſententiam impleatur, quia iã creditor aliquod ius habebat aduerſùs delinquentem, quo iure non debet ob delictum debitoris priuari. Quoad ſecundam verò partem, de debitis ortis ex contractu ſub conditione poteſtatiua, non omnino cum eo auctore conuenio: videtur enim in illis eadem ratio procedere: ſi v. g. hæreticus promiſit centum Titio, ſi hic picturam ei faceret, vel ſi cameram ei conſtrueret; iam enim Titius ius aliquod habet, nec poterat hæreticus ab eo contractu reſilire: non debet ergo ob alterius delictum Titius perdere ius, quod habet ex contractu. 23

Quare aliter ergo diſtinguerem de conditione poteſtatiua, vel enim illa eſt dependens à voluntate ſolius creditoris, vel etiam dependens à voluntate hæretici debitoris. In ſecundo caſu admitto Sancij doctrinam, quod ſi conditio impleatur poſt delictum, vel poſt ſententiam, non id fit in præiudicium fiſci, niſi fortè ex conditione impleta fiſcus factus ſit ditior, quia v.g. inde in facultates delinquẽtis vtilitas redundauit. Tunc enim tenebitur fiſcus quatenus ditior eſt factus. Quam limitationem conceſſit etiam idem Sanchez *dicto num.* 27. In primo tamen caſu puto, impleta conditione fiſcum obligari: de quo tamen caſu expreſsè loquitur Sanchez ibi, nam affert exemplum, quando hæreticus ante delictum pactum fecerat cum Titio dicens, *ſi hoc feceris, dabo tibi centum*, & Titius poſt delictum conditionem impleuit, de hoc autem caſu non loquuntur illæ leges 9. & 11. ff. qui potior in pignore, ſed de ſecundo caſu, in quo conditio dependebat à voluntate debitoris. Nam in dicta lege, *qui balneum* Iureconſultus regulam generalem poſuit, creditorem ſub conditione præferendum eſſe in pignore creditori poſteriori, cui pendente conditione datum fuit idem pignus ob debitum aliud abſolutum: ex qua regula excipit ſolùm; *ſi modò non ea conditione ſit, quæ inuito debitore impleri non poſſit.* Vides, à regula generali non excipi omnem contractum ſub conditione poteſtatiua, ſed ea ſolùm, quæ poni non poſſit independenter à voluntate debitoris. Idem eſt caſus in dicta leg. *potior.* cuius hæc ſunt verba: *potior eſt in pignore, qui prior credidit pecuniam, & accepit hypothecam: quamuis cum alio ante conuenerat, vt ſi ab eo pecuniam accepit, ſit ei res obligata licèt ab hoc poſtea accepit, poterat enim licèt antea conuenit, non accipere ab eo pecuniam.* Ecce non reddit pro ratione, quod conditio fuerat vtcumque poteſtatiua, ſed quod debitor ipſe poterat conditionem impedire, non accipiendo pecuniam: non enim ſe obligauerat ad accipiendam, ſed obligauerat hypothecam, ſi acciperet. Quare ex iis legibus contrarium probatur potiùs, cùm nunc ſolùm dicant obligationem incipere à tempore conditionis impletæ, quando conditio dependebat à voluntate debitoris, & eo inuito poni non poterat, in aliis verò conditionibus, quæ inuito debitore impleri poterant, regulam contrariam ſtatuant. 24

Ratio autem huius differentiæ eſt optima, quia promittens ſub conditione, quæ ab ipſo promit- 25

promittente poteſt poni, vel impediri, nondum cenſetur obligatus, cùm ſit adhuc in eius poteſtate impedire obligationem impediendo conditionem; quare tunc ſolùm cenſetur incipere obligatio, quando ex nouo eius conſenſu impletur conditio, quæ ſi impleatur poſt hæretici delictum, non poteſt fiſco præiudicare, qui tempore confiſcationis & delicti inuenit ea bona libera ab obligatione. Quando verò conditio non pendet à voluntate debitoris, iam manet debitor ex parte ſua obligatus, cùm nihil poſſit facere, vt ſe ab obligatione ſoluat, nec impedire conditionem, ſub qua ſeſe obligauit, & ideo bona illa non inueniuntur à fiſco libera, ſed hæreticus inuenitur obligatus dependenter à conditione, quam creditor, vel alius ponere poteſt, inuito debitore.

26 Secundò principaliter dubitari poteſt de alimentis hæretico relictis, an debeant confiſcari. Reſpondeo cum Sancio *vbi ſuprà num.* 42. debere confiſcari ea, quæ iam tempore ſententiæ ceſſerant, & debebantur, vel extabant exacta apud hæreticum, quia hæc iam pertinent ad eius bona; quæ autem in futurum debentur, non pertinent ad fiſcum, quia legatum alimentorum non eſt vnicum, ſed multa, & ſingula ſingulis annis cedunt: legatum autem ante diem nondum cedit, atque adeo non dat ius legatario, quod poſſit in fiſcum tunc transferre. Vnde idem dicendum eſt de quolibet legato annuo, quod contineat plura legata, non verò de illo quod eſſet totum vnitum, & ſolutio ſola diuiſa eſſet in plures annos in fauorem hæredis, quem teſtator voluit grauare ad ſoluendum ſimul totam ſummam: hoc enim totum confiſcaretur, vt notat idem Sanchez *n.* 46.

Alimenta hæretico relicta an debeat confiſcari.

27 Tertiò dubitatur de hæreditate hæretico delata vel ante hæreſim, vel etiam poſt illam (ſi capax ſit hæreditariæ inſtitutionis) nondum tamen adita tempore ſententiæ, an acquiratur fiſco. Reſpondeo negatiuè cum communi Doctorum, quos affert, & ſequitur idem Sanchez *ibi n.* 48. quia ius adeundi hæreditatem delatam, non poteſt tranſire ad hæredes, ſed aditio eſt actus perſonalis perſonæ alligatus. Quando tamen ius adeundi eſſet tale, vt poſſet tranſire ad hæredes extraneos, quale eſt ius, quod inuenitur in hærede ſuo, qui tranſmittit in quoslibet hæredes hæreditatem ſibi delatam, & nondum aditam, dummodo illam non repudiarit, tunc fiſcus etiam poſſet ius illud acquirere.

Hæreditas hæretico delata nondum adita tempore ſententiæ an acquiratur fiſco.

28 Hinc quartò dubitatur, an hæreticus hæreditatem ſibi poſt delictum delatam poſſit in fiſci præiudicium repudiare. Negant aliqui, quos refert Sanchez *ibi n.* 52. quando repudiatio fit poſt condemnationem. Ipſe tamen cum aliis *num.* 53. affirmat, quia id non eſt alienare, ſed non acquirere, nec fiſcus priuilegium peculiare in hoc habet. Vnde addit, poſſe id licitè etiam fieri quia quamuis debitor non poſſit in fraudem, vel præiudicium creditorum repudiare hæreditatem, quia ex iuſtitia debet ſoluere creditoribus, quoties commodè poteſt, fiſco tamen nihil debet Reus ex iuſtitia, niſi ea bona, quæ actu habet, quando à fiſco petantur.

An hæreticus hæreditatem ſibi poſt delictum delatam poſſit in fiſci præiudicium repudiare.

29 Dubitatur quintò de ſeruis hæretici, an & quomodo fiſco acquirantur. De hoc latè videri poteſt Molina *tom.* 1. *de Iuſtit. diſput.* 40. & Sanchez *dicto lib.* 2. *cap.* 24. *à num.* 9. Affirmant aliqui acquiri fiſco, quos refert Sanchez *ibi n.* 9. Communis tamen, & vera ſententia id concedit de ſeruis infidelibus, ſeu non baptizatis, negat verò de ſeruis Chriſtianis: hi enim ſequuta condemnatione domini hæretici, liberi fiunt, & retrotrahitur libertas ad diem criminis commiſſi, ſicut, & confiſcatio. Quod colligitur ex lege *Manichæos*. 4. in fine Cod. de hæreticis, & ex cap. vltimo de hæreticis. Ita Suarez *dicta diſp.* 22. *ſect.* 5. *num.* 6. Hurtado *dicta diſp.* 85. *ſect.* 3. & alij plures, quos congerit, & ſequitur Sanchez *ibi n.* 10. Oportet autem, quod ſeruus fuerit domini ante hæreſim: ſi enim poſt hæreſim eum acquirit, tunc vel verè non acquirit, propter incapacitatem acquirendi ex teſtamento, vel donatione, vel certè ſeruus non ipſi acquiritur, ſed fiſco, ſicut, & alia bona de quo Sanchez *num.* 14. Hæc verò libertas ſeruo ſemel per dominum hæreſim acquiſita, non ei aufertur, licèt poſtea beneficio Principis hæretico bona ſua reſtituantur, quia id eſſe non debet in damnum ſerui, qui iam ius acquiſierat ad ſuam libertatem. Hoc tamen beneficium competit abſolutè ſeruo, quando plenè erat ſub dominio domini lapſi in hæreſim: ſi enim non erat plenè, ſed ex parte, quia, v.g. erat ſeruus communis plurium, vel erat hypothecatus cum aliis bonis pro dote vel ex alia cauſa, non acquirit plenè libertatem, ſed ex parte ita vt ſoluendo aliis intereſſe habentibus ſuam partem liber fiat; quod variis exemplis, & caſibus adductis explicat latè Sanchez illo loco.

Serui hæretici, an & quomodo fiſco acquirantur.

Dubitatur ſextò de iure Patronatus, quod hæreticus habebat, an acquiratur fiſco. Reſpondeo, publicari quidem maximè à iudice Eccleſiaſtico; nam laicus non poteſt illud ius nominatim publicare, ſed bona, quibus adhærebat; non tamen applicari fiſco, ſed extingui in fauorem Eccleſiæ, quæ libera manet, qua parte ius illud ad hæreticum pertinebat. Quomodo autem id fiat, videri debet vltra alios, quos affert, Sanchez *dicto lib.* 2. *c.* 19. *à num.* 2. 30

Iuſpatronatus quod hæreticus habebat an acquiratur fiſco.

Dubitatur ſeptimò de penſione Eccleſiaſtica, quam hæreticus habebat, an confiſcetur. Certum videtur, non poſſe à iudice laico confiſcari, cùm ſit aliquid ſpirituale, & extra illius iuriſdictionem. Difficultas eſſe poteſt de iudice Eccleſiaſtico, ad quam Suarez *dicta diſput.* 22. *numero* 6. dicit, quoad fructus iam decurſos confiſcari, quia iam ſunt bona hæretici, & pertinent ad fiſcum, ſicut omnia alia eius bona: quoad fructus verò futuros, non acquiri fiſco, nec ipſi hæretico, ſed extingui penſionem in fauorem illius, qui eam ſoluebat. Nam licèt penſio non ſit propriè beneficium, in hac tamen materia ſub nomine *beneficij* comprehenditur in fauorem fidei, vt tradit Gigas *de penſionibus quæſt.* 52. *numero* 4. *& quæſt.* 94. *num.* 7. Cui doctrinæ conſentit Caſtro Palao *dicta tract.* 4. *diſput.* 5. *punct.* 5. *numer.* 12. non tamen videtur vti eadem ratione, ſed alia, quia omnium confiſcatio non extenditur ad futura; neque etiam ius ad eos fructus colligendos propriè confiſcatur; ſed ſi crimen eſt dignum priuatione penſionis, in fauorem Eccleſiæ extinguitur, ita vt hæreticus nullam iam penſionem habeat. In quibus verbis non videtur decernere, an penſio ipſo facto extinguatur poſt ſententiam, ſed ſolùm ſub conditione, ſi crimen eſt dignum priuatione penſionis. Cæterùm Sanchez *dicta lib.* 2. *capit.* 28 *numer.* 36. loquens de filiis hæreticorum, an ſicut amittunt beneficia, ita etiam amittant penſiones poſt patris

An penſio Eccleſiaſtica.

condem

condemnationem obtentas; reſpondet affirmatiue, quia incapax ad beneficia, eſt etiam incapax ad penſiones, & quia penſio eſt pars beneficij, & eiſdem modis amittitur, quibus beneficium: vt quia iura vtuntur verbis generaliſſimis ſignificantibus quemcumque beneficij modum, & denique ita dicit ſæpius à Rota deciſum, & eſſe doctorum ſenſum quos ibi affert.

31 Tota hæc doctrina, ſtando in rigore iuris, difficultate non caret propter regulam generalem, quod *beneficij* appellatione penſio non comprehendatur, quæ colligitur ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *capite* 14. & 15. *de reformatione*, vbi penſiones expreſſe diſtinguuntur à beneficiis; ſicut & diſtinxit Sixtus V. in ſua conſtitutione 30. & 31. de tonſura, & habitu clericali, & eſt communis doctorum ſententia, quos affert, & ſequitur Filliucius *in Appendice tract.* 42. *de penſionibus.cap.* 1. *numer.* 8. Nec etiam verum videtur, quod quicumque ſit incapax beneficij, fiat incapax penſionis: extat enim contraria declaratio ſacræ Congregationis, quam affert idem Filliucius *ibi cap.* 3. *numer.* 11. in qua dictum fuit incapacitatem ad beneficia ratione homicidij, non extendi ad penſiones: quare ibidem verſu *ſit quartò*, impugnat Nauarrum, & Flamin. Pariſ. dicentes irregularitatem ita reddere quempiam inhabilem ad penſiones, ſicut ad beneficia. Denique quòd confiſcatio non comprehendat bona futura, non videtur obſtare; quia licèt penſiones non ſint præſentes, ius tamen ad illas eſt præſens, & licèt clericus non poſſit transferre in alium ius, quod ipſe habet ad exigendos fructus beneficij (& idem eſt de penſione (quia hoc ius eſt ipſummet beneficium: poteſt tamen dare alteri ius exigendi fructus, non ita, vt nomine proprio eos exigat, ſed nomine ipſius Clerici, vt cum communi ſupponebam *diſput.* 3. *de iuſt.ſect.* 9. *numer.* 197. Cur ergo non poſſet fiſcus non ſuo nomine, ſed nomine clerici penſionarij exigere fructus futuros penſionis, propter ius ad hoc acquiſitum, quod ius poſſet ipſe clericus in alium extraneum transferre? Cùm tamen ſtylus Curiæ contrarius ſit, & Rota ita declarauerit in hac materia ſub nomine beneficij intelligi penſiones, vt hæ ſicut, & beneficia extinguantur per condemnationem, vt doctores citati teſtantur, non erit ab ea ſententia recedendum.

32 Dubitari ſolet octauò de peculio filij-familias, an eo in hæreſim lapſo, & condemnato acquiratur fiſco. Quæ tamen quæſtio non poteſt ad certas regulas reduci, niſi plura Iuris principia examinentur, quæ pertinent ad Iuriſtas, & tota hæc materia ad merum forum iudiciale ſpectat. Quare occurrente caſu videri poſſunt ex noſtris Sanchez *dicto lib.* 2. *c.* 15. & Caſtro Palao *dicta diſp.* 5. *puncto* 10. & 11. vbi etiam, an patre in hæreſim lapſo confiſcentur peculia filiorum, de quo idem Sanchez latè cap. 16. Ob eandem verò rationem omitto alia, quæ ad Iuriſtas, & forum iudiciale ſpectant, & longiorem tractatum exigerent, nempe, quæ bona coniugis fiſco acquirantur, ſine præiudicio coniugis innocentis, de quo latè idem Sanchez *ibi cap.* 17. Item, an maioratus, & bona reſtitutioni, ac fidei commiſſo ſubiecta confiſcanda ſint, vel ſaltem durante vita hæretici ad fiſcum pertineant, de quo idem Sanchez *cap.* 18. Quod idem *de Emphyteuſi, & feudo* tractat *c.* 19. Quæ omnia ſi examinanda à nobis eſſent, oporteret ad alias materias longè digredi, & inutiliter repetere, quæ apud alios Auctores facilè inueniuntur.

An peculium filij familias, ſi ipſe in hæreſim labatur.

33 Illud magis pertinet ad præſens inſtitutum, quod dubitari nonò ſolet de Clerico in hæreſim lapſo, quæ & qualia eius bona publicentur. Certum eſt, non confiſcari bona Eccleſiæ, imò id ſub grauiſſimis pœnis prohibitum eſt Clement. 2. de hæreticis, de qua prohibitione, & eius pœnis, quomodo intelligendæ ſint, agit latè Sanchez vbi ſuprà cap. 20. num. 3. & ſequentibus. Certum etiam eſt, bona propria ipſius Clerici, quæ erant patrimonialia, vel quaſi patrimonialia, & de quibus poterat liberè diſponere, & teſtari, ac transferre ea in extraneos, confiſcari, vt tradit idem Sanchez *ibi num.* 22. & 23.

Clericus ſi in hæreſim labatur quæ & qualia eius bona publicentur.

De bonis verò acquiſitis à Clerico intuitu Eccleſiæ, & de quibus non poteſt de iure communi teſtari, regula generalis eſt, vt ea non pertineant ad fiſcum, ſed ad Eccleſiam, vel Eccleſias à quibus ſtipendia perceperunt, vt decernitur in cap. *Excommunicamus.* 1. §. *damnatus verò*, de hæreticis, vbi gloſſa, & alij quos affert Sanchez *n.* 24. qui benè contra aliquos notat, id intelligi tam de beneficio ſimplici, quàm de habente curam animarum. Quia tamen alicubi inducta eſt conſuetudo, vt Clerici inferiores Epiſcopis de iis bonis teſtari poſſint, ibi bona ea confiſcationi ſubiacebunt iuxta regulam generalem, quod pertineant ad fiſcum quæcunque hæreticus poterat ad hæredem extraneum transferre, vt cum aliis docet idem Sanchez *n.* 25. qui *num.* 26. aduertit ea bona ex vſu, vel priuilegio in regno Caſtellæ non ad fiſcum Eccleſiæ, ſed ad fiſcum Regium applicari.

34 Dubitatur decimò, An confiſcatio extendatur ad bona, quæ ſunt extra territorium iudicis condemnantis hæreticum. Reſpondeo, quidquid ſit in aliis delictis, in hæreſi tamen, in qua confiſcatio procedit ex iure communi, dicendum eſt, extendi ad bona omnia hæretici, vbicunque ſita ſint. Debet tamen ſententia confiſcationis exequutioni mandari à iudice illius territorij in quo ſunt bona, requiſito per iudicem, qui ſententiam tulit. Imò ſi fiſci ſint diuerſi, ſingula bona pertinent ad fiſcum territorij vbi ſita ſunt: ex qua regula aliqui excipiunt bona mobilia, quia hæc concernunt perſonam damnati, nec territorio adhærent. Videatur Sanchez *dicto c.* 20. *num.* 30. & *ſequentibus.*

An confiſcatio extendatur ad bona, quæ ſunt extra territoriũ iudicis condemnantis hæreticum.

Ad hanc pœnam confiſcationis reduci poteſt illa alia, quod hæreticus teſtamentum condere non poſſit, quæ habetur in cap. *excommunicatus* 1. §. *credentes*, de hæreticis. Quam pœnam aliqui dicunt habere locum, etiam nulla ſententia declaratoria ſequuta. Contrarium tamen dixi cum aliis *tom.* 2. *de Iuſtit. diſput.* 24. *ſect.* 4. *num.* 69. & pluribus relatis eandem tenet Sanchez *dicto lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 3. qui aduertit etiam poſt ſententiam poſſe teſtari hæreticum de bonis poſt illam acquiſitis.

An hæreticus teſtamentum condere poſſit.

35 Hoc ſpectare etiam poſſet illa alia pœna quòd hæreticus amittat ius patriæ poteſtatis in filios, quæ habetur in cap. 2. §. vltimo de hæreticis in 6. Ad quam etiam pœnam aliqui requirunt ſententiam declaratoriam, quos affert Sanchez *dicto cap.* 24. *num.* 6. Ego tamen *tom.* 1. *de Iuſtit. diſp.* 5. *ſect.* 1. *num.* 7. dixi effectum ſortiri à puncto criminis commiſſi, quod etiam aliis relatis tenet Sanchez *loco citato.* Qui *num.* 7. tractat, an filius

Hæreticus amittit ius patriæ poteſtatis in filios.

liberetur etiam ab obligatione naturali alendi patris hæretici pauperis. Et tandem reſoluit poſſe negare alimenta patri, præterquam in caſu extremæ neceſſitatis: quia magis tenetur pater ad alendum filium, quàm filius ad alendum patrem: & tamen pater negare poteſt alimenta filio hæretico, cùm poſſit eum etiam exhæredare, vt conſtat ex Authent. *Vt cùm de appellatione cognoſcitur*, §. *cauſas*, verſic. *ſi quis de prædictis.* Hoc tamen nimis durum mihi videtur, & in primis id quod ſupponit magis ſtrictè deberi à parente alimenta filiis, quàm à filiis debeantur parentibus: negatur communiter à Theologis cum S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 26. *artic.* 9. quos affert, & ſequitur Azor *tom.* 2. *lib.* 2. *capite* 2. *quæſt.* 16. Deinde aliud eſt exhæredare, aliud non alere indigentem; nam filius ſpurius non poteſt à patre hæres inſtitui, & tamen poteſt, & debet pater ei alimenta neceſſaria ſubminiſtrare, vt dixi *tom.* 2. *de Iuſtitia diſput.* 24. *ſect.* 7. *num.* 120. Melius ergo Azor *dicto lib.* 2. *capit.* 3. *quæſt.* 2. *propoſita quæſtione*, an filius in vniuerſum debeat parentibus egenis alimenta præſtare? Reſpondet, *debere etiamſi pater ſit paganus, à fide, & religione Chriſti alienus, hæreticus, vel Iudæus: item tametſi pater ſit anathemati ſubiectus.* Hoc enim eſt magis iuxta pietatem naturalem, & debitum & à natura inſitum.

SECTIO II.

De pœnis corporalibus, & in primis de pœna capitali.

36 HÆc quæſtio magna ex parte pertinet ad controuerſiſtas, ex parte verò ad forum iudiciale. Ad controuerſiſtas ſpectat quatenus aduersùs hæreticos id negantes probant ex profeſſo, eſſe in Eccleſia poteſtatem ad puniendos hæreticos vltimo ſupplicio, de quo vltra alios videri poſſunt Cardin. Bellarminus *lib.* 3. *de laicis cap.* 21. *&* 22. & Valentia *in præſenti diſput.* 1. *quæſt.* 11. *punct.* 3. Et quidem poteſtas hæc conſtat ex Extrauaganti *Vnam ſanctam*, de maioritate, & obedien. & ex cap. *Ad Apoſtolica*, de ſententia, & re iudicata in 6. & cap. 1. de homicid. in 6. Et probari etiam poteſt ex ſcriptura, in qua falſi prophetæ, & inobedientes iudicio ſacerdotis in controuerſiis fidei iubebantur interfici *Deuteron.* 13. 17. *&* 18. & Principes laudantur, qui eas pœnas exequebantur, 3. *Regum.* 18. & 4 *Regum.* 10. & 23. & alibi, ſæpe. Non eſt autem credibile hanc poteſtatem datam à Chriſto non eſſe ſuæ Eccleſiæ, quæ ad eius bonam gubernationem neceſſaria erat, & ſine qua conſtat experientia hæreticos non poſſe corrigi, & coërceri. Et quidem mirum eſt, ab iis hæreticis negari hanc Eccleſiæ poteſtatem, qui ad falſam ſuam ſectam non ſolum bonorum proſcriptione, ſed ferro & igne, & cruciatibus innumeris Catholicos compellere conantur. Ratio denique eſt manifeſta, quia reſpublica habet poteſtatem ad puniendos ſubditos pœna condigna iuxta delicti grauitatem: Hæreſis autem grauitas adeo excedit ſuper alia crimina capitalia, vt reſpectu illius non ſit iudicanda grauis hæc pœna: ideóque Principes etiam ſæculares eandem pœnam hæreticis impoſuerunt. l. *quicumque* & l. *Ariani* Cod. de hæreticis, & in aliis iuribus, quæ videri poſſunt apud Farinacium *de hæreſi. quæſt.* 178. 193. *&* 196. & in aliis locis.

Duo tamen fatenda ſunt. Primum eſt, Eccleſiam non ſtatim à primo initio hanc totam poteſtatem in hæreticos exercuiſſe, ſed tentaſſe priùs omnia alia remedia, faciliora, vt hæreticos corrigeret, & Principes ipſos, ac imperatores Chriſtianos incepiſſe ab aliis leuioribus pœnis, exilij, mulctæ pecuniariæ, confiſcationis bonorum, ac denique experientia edoctos ad vltimum ſupplicium perueniſſe. Qua in re difficultatem ſenſit Auguſtinus, & dubitauit aliquando, non quidem circa poteſtatem; ſed an expediret hoc rigore procedere contra hæreticos licèt poſtea experientia ipſe etiam eductus faſſus fuerit neceſſitatem: pro munere tamen ſuo, & iuxta regulas pietatis & Charitatis Chriſtianæ ſæpiùs deprecabatur iudices, & magiſtratus laicos, vt abſtinerent eo ſupplicio, & parcerent hæreticis. Quo pacto conciliantur plura, & varia Auguſtini loca, quæ latè congerit, & bene ponderat Hurtado & explicat *in præſenti diſp.* 86. *ſect.* 1. Alia verò argumenta hæreticorum videri poſſunt apud Bellarminum vbi ſupra & apud Suarez in præſenti diſp. 23. ſect. 1. à num. 8. 37

Secundò fatemur, hanc poteſtatem, licèt principaliter in Eccleſia eiúſque miniſtris reſideat, decentiùs tamen, & conuenientiùs exſequutioni mandari per iudices, & magiſtratus laicos ad quos licèt non ſpectet cognoſcere, & iudicare de ipſa hæreſi, (hoc enim ſpectat ad Eccleſiam, cuius eſt examinare fidei doctrinam, & quæ ei opponi poſſunt) poſtquam tamen Eccleſia iudicat, & damnat hæreticum, eúmque tradit ſæculari curiæ: vt iuxta leges contra ipſum procedat: tunc Iudex laicus ex conſenſu Eccleſiæ damnat eumdem hæreticum vltimo ſupplicio, & ſententiam hanc exequutioni mandat: quod magis congruit perſonis Eccleſiaſticis, quorum manus, & linguæ à ſanguine humano, quantùm fieri poſſit, remotæ eſſe debent, ſolúmque declarant criminis grauitatem, cætera iudici laico permittentes, vt ipſe prout de iure ad ſententiam procedat. Si tamen Iudex laicus vellet proceſſum examinare, vt cognoſceret de crimine, an ſufficienter eſſet probatum, & tergiuerſaretur in ſententia ferenda contra hæreticum; poſſent inquiſitores iudicem per cenſuras compellere, vt debito modo ſuo munere fungatur, imò & inquirere contra illum, vt ſuſpectum, quod ſit hæreticorum fautor, vt docent communiter doctores, quos refert Diana 4. *parte tract.* 8. *de officio, & poteſtate inquiſit. reſol.* 26. *&* *reſolut.* 52. vbi etiam notat, inquiſitores non incurrere irregularitatem tradendo hæreticum Curiæ ſæculari, non ſolùm propter proteſtationem, qua à iudice petunt, ne ad ſententiam mortis, vel mutilationis procedat, ſed etiam propter declarationes Pauli IV. & Pij V. qui quatenus opus erat, diſpenſarunt cum inquiſitoribus, eorúmque vicariis, Commiſſariis, & Conſultoribus, ne fierent irregulares, quantumcumque ad hæreticorum condemnationem concurrerent. Quæ declaratio facta primùm 29. Aprilis anno 1557. pro votum, & ſententiam ſuam dicentibus in Congregatione Romana coram ſummo Pontifice, extenſa poſtea à Pio V. ad omnes Inquiſitores, eorumque Vicarios, Commiſſarios, & Conſultores, refertur ab eodem Diana in fine dictæ 4. partis inter decreta, & conſtitutiones 38

Pontifi

Pontificum ad tribunal ſancti officij ſpectantes.

39 *Quinam hæretici pœna capitali afficiuntur.*

Non tamen omnes hæretici hac pœna afficiuntur, ſed aliqui: primò illi, qui obſtinati in hæreſi reduci nolunt ad fidem Catholicam: hi enim omnium peſſimi, & ſupplicio digniſſimi ſunt, & ideo viui comburuntur; quæ pœna habetur in lege quadam Federici Imperatoris, quam ex directorio affert Suarez *diſp.* 23. *ſect.* 2. *numer.* 1. *&* 4. & dicit, hanc legem acceptatam fuiſſe ab Eccleſia, & vſu ſeruatam. Maxima tamen cura, & diuturna adhibetur antea ad eorum conuerſionem, introductis ad Reum hoc fine viris doctis, & piis, qui cum eo diſputent, eúmque reducere conentur. Quod ſi obſtinatus perſeueret, profertur ſententia, & traditur Curiæ ſæculari.

40 *An condonari poſſit iis mortis pœna ſi conuertantur etiã poſt latam ſentẽtiam.*

Dubitatur, an condonari poſſit iis mortis pœna, ſi conuertantur etiam poſt latam ſententiam. Multi negant, quos afferunt, & ſequuntur Suarez *vbi ſupra num.* 16. & Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 6. *punct.* 2. *num.* 19. licèt id in caſu raro, & quo veræ pœnitentiæ maxima eſſent indicia, fieri concedant. Quam tamen ſententiam nimis rigidam eſſe, & ſeueram dicit Hurtado *diſp.* 85. *ſect.* 2. §. 21. Nam licèt in *c. ad abolendam*, de hæreticis præcipiatur, vt hæreticus tradatur curiæ ſæculari, *niſi continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidei Catholicæ vnitatem ſponte recurrere, & errorem ſuum ad arbitrium Epiſcopi regionis, publicè conſenſerit abiurare.* Cæterùm in cap. *Excommunicamus* 2. eodem titulo benigniùs loquitur Gregorius IX. his verbis: *ſi qui autem de prædictis, poſtquam deprehenſi fuerint, redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur.* Quod idem Auctor confirmat ex eo, quòd Inquiſitores in Actibus generalibus deputant aliquem Theologum, qui concionem habeat ad hæreticos damnatos, vt reſipiſcant, antequam tradantur Curiæ ſæculari. Addere etiam poſſet, eiſdem hæreticis obſtinatis tota illa die Theologos ab Inquiſitoribus aſſociari, qui eorum reductionem procurent. Hæc ſolùm probant ea fieri, vt anima ſalua fiat per pœnitentiam, non vt Reus à pœna corporibus poſt ſententiam liberetur.

41 Ego diſtinguerem, vt ſi hæreticus reſipiſcat, antequam ſententia legatur in publico foro, vbi actio illa ſolemniter celebrari ſolet, vel in Eccleſia ad id deputata, & antequam reus tradatur Curiæ ſæculari, recipiatur ad pœnitẽtiam, etiamſi iam in tribunali ſecreto ſententia prolata ſit, & Reo etiam intimata: atque ita credo in praxi fieri: & vt ego aliquando Hiſpali hæreticum obſtinatiſſimum iam iam curiæ ſæculari tradendum, in ipſo publico theatro reſipiſcentem reductum ad carcerem. Poſtquam verò curiæ ſæculari traditus eſt, monetur quidem vſque ad mortem ipſam à Confeſſariis ad pœnitentiam: ſed tamen licet conuertatur, non ideo mortem euadit, ſed ſtrangulatur, & poſtea comburitur. Huic autem doctrinæ conſentire etiam videntur Penna, & alij, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſupra numer.* 20. Conſiderandum tamen eſſe conuerſionem, ne ſit ficta ad fugiendam pœnam mortis iam inſtantis, monent omnes: & quidem ego non conſulerem Reum extra carcerem, & cuſtodiam tutiſſimam poſtea teneri: captant enim occaſionem euadendi, & redeundi ad hæreſim in loco tuto, & vidi aliquem pœnitentiam tunc petentem, & doceri circa res fidei, quas dicebat ſe ex ignorantia negaſſe, qui cùm ad hunc finem in religioſorum conuentum ab inquiſitoribus coniectus eſſet, non multò poſt fuga arrepta, oſtendit ſe non ex animo fuiſſe conuerſum; eiuſmodi ergo homines in perpetuo carcere cuſtodiendi ſunt, quod & ad cuſtodiam corporis, & ad animæ ſalutem remedium optimum eſt; Sed quid ex inſtructionibus inquiſitionis Hiſpanæ obſeruari debeat, videri poteſt apud Dianam, *parte* 4. *tract.* 7. *de pœnis delictorum &c. reſolut.* 24.

Ad impœnitentium claſſem reducuntur qui plenè ſunt conuicti de hæreſis crimine; illud tamen negant. 42

Ad hanc impœnitentium claſſem reducuntur, & comburuntur etiam, priùs tamen ſuffocantur hæretici, qui de ſuo crimine teſtibus, vel aliis plenis probationibus plenè conuicti, illud tamen negant; & profitentur ſe ſemper Catholicos fuiſſe, eamdemque fidem Catholicam in corde habere. Hi tamen in foro externo reputantur impœnitentes, quia cùm conſtet de eorum hæreſi, & nolint pœnitentiam, & abſolutionem ab Eccleſia petere, præſumuntur adhuc in ſua hæreſi perſeuerare, & ideo curiæ ſæculari traduntur. An verò confeſſarius poſſit illum iam interficiendum abſoluere in foro conſcientiæ, ſi inueniat in eo foro illum innocentem, & quid ſi inueniat delictum fuiſſe verum, diximus *diſput. præcedenti ſect.* 3. Non ergo prodeſt illi in foro externo, quod fidem Catholicam profiteatur, & vniuerſas hæreſes damnet: quia ſicut mentitur negans hæreſim, de qua manifeſtè conuincitur, præſumitur etiam mentiri, dum ſe profitetur Catholicum, præſertim cùm oblatam pœnitentiam, & abſolutionem nolit petere. Cautiſſimè tamen in hac condemnatione procedere debent Iudices examinando diligenter teſtes ſæpius, & variis interrogationibus vrgendo: inquirendo item diligenter de teſtium qualitate, an bonæ conſcientiæ, & famæ ſint, an inimicitias cum reo habuerint, & alia ſimilia, quæ tradit inſtructio quædam inquiſitionis Hiſpanæ, quam refert Diana 4. *part. tract.* 7. *de pœnis delictorum, &c. reſolut.* 25.

An ſit cenſendus negatiuus qui dicit. Ego nõ memini me hæreſim vnquã dixiſſe: ſi tamen, &c. 43

Dubitatur primò, An ſit cenſendus negatiuus & vltimo ſupplicio afficiendus, qui dicit, *Ego non memini, me hæreſim vnquam dixiſſe: ſi tamen ſunt contra me teſtes: ego ſto illorum teſtimonio, & omnem hæreſim deteſtor.* Negant Gregorius Lopez, quem affert, & ſequitur Hurtado *dicta diſp.* 86. *ſect.* 2. §. 31. quia non poteſt teſtibus conuinci, quòd recordetur hæreſis præteritæ, & ſatis cenſetur confiteri, dum ſe teſtium ſubiicit atteſtationi. In contrarium tamen eſſe videtur doctrina communis dicens obliuionem non præſumi, ſaltem circa ardua, & atrocia, etiam poſt longum tempus, & idem eſſe circa ſolita, & conſueta, licèt ardua non ſint, & in iis, quæ ſemper delinquentes comitantur, quod tradunt communiter Doctores, quos afferunt, & ſequuntur Caſtro Palao *vbi ſup. dicto punct.* 2. *n.* 4. & Diana *dicta reſolut.* 25. Hi autem Doctores agunt de obliuione in ordine ad excuſandum hæreticum negatiuum; nimirum an qui negat ſimpliciter hæreſim à ſe prolatam, excuſari poſſit ob præſumptam obliuionem: in caſu autem propoſito eſt diuerſa quæſtio: nempe an cenſeatur negare hæreſim, qui dicit ſe non recordari, ſubiicere tamẽ ſe teſtimonio teſtium: in quo caſu placet mihi ſententia Gregorij Lopez; nam qui dicit ſe ſtare teſtimonio teſtium, non negat, imò confitetur delictum, ſ

fatetur

fatetur enim ſe credere teſtibus, & propter eorum teſtimonium credere ſe ita deliquiſſe, quamuis autem non dicat, ſe id ſcire ab intrinſeco, iam tamen fatetur ſe id credere, quod ſufficit, vt non ſit negatiuus: ille enim ſolus eſt negatiuus ſimpliciter & abſolutè, qui negat ſe fuiſſe hæreticum.

44 *An puniendus ſit hac pœna, qui fatetur aliquas hæreſes negat verò alias, de quibus per teſtes conuincitur.* Secundò circa hoc ipſum dubitatur, an puniendus ſit hac pœna, qui fatetur aliquas hæreſes, negat verò alias, vel alias, de quibus etiam per teſtes conuincitur, quæ vocari ſolet confeſſio diminuta. Affirmant omnes, quia quoad hæreſim negatam præſumitur impœnitens: ita Suarez *vbi ſupra num.*6. Caſtro Palao *numer.*5. qui alios plures afferunt. Aduertendum tamen eſt, multò facilius præſumi obliuionem in hoc, quàm in negante omnia: vnde neceſſe in primis eſt, quòd diminutio plenè probetur, item quòd diminutio conſiderabilis ſit, & non modica, qualis non eſt, ſi ſolùm non confiteatur omne delicti tempus; quia non eſt veriſimile, quod qui delictum ſuum ingenuè confitetur, partem temporis, quæ circumſtantia minoris momenti eſt, ſcienter neget: debet ergo eſſe diminutio maxima, & clariſſimè probata, vt propter illam ſolam reos curiæ ſæculari tradatur, vt notant Doctores de hoc puncto ſcribentes, quorum verba congerit Diana *dicta reſolut.*25.

45 *An vt diminutus tradendus ſit curiæ ſæculari, qui negat complices.* Tertio dubitatur de confitente ſuas hæreſes, negante tamen complices, an vt diminutus ſit tradendus curiæ ſæculari. Affirmant plures, quos ſequitur Suarez *dicto num.*6. qui dicit, ita in praxi ſeruari, & pluribus relatis Caſtro Palao *dicto numer.*5. qui tamen fatetur, contrarium in praxi inquiſitionis Hiſpanæ obſeruari: quam praxim ego etiam credo, quia illam etiam teſtantur alij quos affert Diana *dicta reſolut.*25. *in fine* dicentes, diminutionem confeſſionis circa complices, omittendo hunc, vel illum, niſi ſit magiſter, pertinere ad minorem diminutionem, & ideo talem diminutum confitentem non relaxari curiæ ſæculari.

46 *An is qui confeſſionem reuocat.* Quartò dubitatur de eo, qui poſtquam in iudicio confeſſus eſt ſuos errores, confeſſionem reuocat, an ſit tradendus curiæ, tanquam hæreticus negatiuus. Affirmat Caſtro Palao *vbi ſupra num* 6. quia præſumitur impœnitens, niſi cauſam afferat veriſimilem reuocandi, & infirmandi priorem confeſſionem. Rationem autem reddit, quia ex propria confeſſione, iam delictum eſt plenè probatum: cùm verò poſtea reuocat, præſumitur reuocare doloſè, ad effugiendam pœnam ordinariam. Et rurſus, quia ſi facta hac reuocatione non poſſet vt negatiuus condemnari, nullo modo puniendus eſſet, cùm neque etiam puniri poſſet, vt hæreticus pœnitens, qui nulla pœnitentiæ ſigna oſtendit, ſed negat peccatum: quare datur occaſio hæreticis reuocandi ſuas confeſſiones ad effugiendam pœnam ordinariam.

47 Diſtinguendum videtur: nam ſi reus aliunde teſtibus, vel alia plena probatione conuictus eſt de crimine, quod fuerat confeſſus, & poſtea conſtanter negat, habendus erit pro negatiuo, & curiæ ſæculari tradendus, quia iam nunc præſumitur impœnitens, cùm ante reconciliationem cum Eccleſia obtentam, pœnitentiam reſpuat, nec confeſſio prior eum iuuat, à qua per reuocationem deſiſtit. Si verò aliunde non eſt conuictus, nec crimen niſi ex ipſius confeſſione facta in tortura conſtat, non eſt pœna negatiui puniendus: & in hoc caſo admitto ſententiam Canteræ apud eundem Caſtro Palao *ibi*, qui dixit, non eſſe vltimo ſupplicio afficiendum, vt negatiuum, qui priorem criminis confeſſionem reuocat. Ratio autem eſt, quia ille traditur curiæ ſæculari, vt impœnitens, qui hæreſim propriam negat, de qua aliunde plena probatione conſtat: in hoc autem caſu non conſtat iam plenè de crimine, cùm non conſtet, niſi ex confeſſione ipſius, quæ confeſſio per reuocationem eliditur. Ad hoc enim confeſſio in tortura facta poſt 24. horas ratificatur, quia ſi tunc reuocetur, infirmatur, & amittit multum fidei, quam faciebat. Si verò confeſſio fuit facta ſine tortura etiam imminente, reuocatio parum proderit, nec impediet probationem plenam ex confeſſione reſultantem, niſi reus doceat de errore, in confeſſione facta. Et in hoc caſo videtur loqui Caſtro Palao, atque etiam Farinacius, quem ibi pro ſua ſententia affert. De quo videri etiam poſſunt Auctores quos affert Diana *parte* 4. *tract.*7. *de pœnis delictorum, &c. reſolut.*22.

48 *An qui negat intentionem internam.* Quintò dubitari poteſt de eo, qui crimen externum confitetur, negat verò intentionem internam, an ſit puniendus vt hæreticus negatiuus. Omiſſis variis ſententiis Doctorum, quos congerit Diana 4. *part. tract.*7. *de pœnis delictorum, &c. reſolut.*34. & Caſtro Palao *dicto tract.*4. *diſput.*3. *punct.* 2. *num.*17. qui tamen non ſatis clarè id explicat, diſtinguendum eſt. Vel enim reus aliunde conuictus eſt de factis, aut verbis externis, quæ ſint in ſe verè, & propriè hæreticalia, vel non, niſi ex propria confeſſione: ſi aliunde conuictus eſt, & ipſe etiam fateatur, ſed neget intentionem hæreticam, imò dicat ſe interiùs non præbuiſſe aſſenſum doctrinæ, quam verba, vel facta externa ſignificabant, credo hunc perſeuerantem in hac negatione damnandum vt hæreticum negatiuum. Quia ſi ipſe negaret etiam actus externos damnaretur vt talis: tunc autem non magis conſtaret de eius hæreſi interna, quàm in hoc alio ſenſu; nunquam enim conuincitur immediatè per teſtes de hæreſi interna, ſed ſolùm de externa, de qua etiam conuictus eſt per teſtes in caſu noſtro: æquè ergo conuictus eſt de hæreſi interna per teſtes in vtroque caſu, cùm æquè per teſtes conuictus ſit in vtroque caſu de hæreſi externa, ex cuius ſola probatione cenſetur conuictus de interna. Si ergo internam negat, iudicabitur negatiuus, cùm neget hæreſim internam, quando de illa conuictus eſt per teſtes, quantum de illa conuinci poteſt. Alioquin nullus poſſet puniri vt hæreticus negatiuus, quia omnes poſſent confiteri actus externos, de quibus conuincuntur, & negare intentionem internam.

Si verò non conſtet de actibus illis externis, niſi ex delinquentis confeſſione, qui tamen intentionem internam negat, non videtur puniendus vt hæreticus negatiuus. Quia vt dixi *tom.*2. *de Iuſtit. diſp.*37. *ſect.*12. *num.*146. confeſſio delinquentis fatentis ſe occidiſſe Petrum, ſed in iuſtam ſui defenſionem, quando delictum aliunde non probatur, ſufficit quidem ad pœnam extraordinariam, non tamen ad ordinariam. Quamuis enim magis credatur Reo contra ſe, quàm pro ſe dicenti in foro externo: illud tamen homicidium non conſtat tunc, niſi ex confeſſione ipſius delinquentis, qui non fatetur actum externum ſolùm, ſed cum talibus circonſtantiis excuſantibus atque ideo manet debilitata ali- 49

quantulum

quantulum confeſſio actus externi ad probandam plenè malitiam homicidij: ſimiliter ergo in caſu noſtro, cùm hæreſis non probetur niſi ex confeſſione delinquentis, qui tamen in ipſa confeſſione excludit hæreſim internam: non manet confeſſio cum tota ſua vi ad probandam plenè hæreſim internam. Cæterùm ſi cum illa confeſſione delinquentis concurrerent aliæ probationes, quæ ſe ſolis non ſufficerent, ſed cum illa confeſſione ſufficerent ad plenè probandam hæreſim internam; tunc iudicari poſſet hæreticus negatiuus, cùm conuictus plenè de intentione hæretica eam adhuc obſtinatè negaret.

Relapſi in hæreſim plectuntur vltimo ſupplicio.

50 Secunda claſſis hæreticorum, qui curiæ ſæculari traduntur, & plectuntur vltimo ſupplicio, continet relapſos in hæreſim, & conſtat ex cap. *Accuſatus*, & cap. *ſuper eo* de hæret. in ſexto & ex lege Federici Imperatoris, quæ incipit, *Commiſſis*, quæ refertur in fine directorij: & ex cap. *Ad abolendam*, §. *illos quoque*: extra de hæreticis vbi dicitur: *Illos quoque, qui poſt abiurationem erroris, vel poſtquam ſe proprij Antiſtitis examinatione purgauerint, deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim recidiſſe, ſæculari iudicio, ſine vlla penitus audientia decernimus relinquendos.*

Quid ſi ſponte compareant & ſe accuſent.

Dubitatur primò quid ſi non ſint deprehenſi, nec accuſati, ſed ipſi ſponte compareant, & ſe accuſent? Communiter Doctores dicunt, miſericorditer cum hoc agendum, quod colligunt ex illo verbo, *deprehenſi fuerint*; quaſi ſecus dicendum ſit de non deprehenſis, ſed ſe ſe manifeſtantibus: relapſus enim traditur curiæ ſæculari, quia præſumitur incorrigibilis, & fictè conuerſus: qui autem ſponte comparet, pœnitentiam, & correctionem deſiderat: ita Penna, & alij, quos affert Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 6. *puncto* 2. *num.* 7. Imò Menochius ibi adductus id extendit ad eum, qui captus fuit, poſtea verò fatetur hæreſim, de qua in proceſſu non conſtabat. Aduertunt tamen, cautè conſiderandum eſſe, an hæreticus omnino ſponte veniat, an metu accuſationis, & probationum imminentium, quas intellexit contra ſe iam præparari: hic enim difficiliùs dimittendus erit: notant autem aliqui, quando delictum non eſt occultum, præſumi frequenter non ex pietate, ſed ex dolo hæreticum comparere.

An qui in primo lapſu ſponte comparuit & in ſecundo deprehenditur per teſtes, ſit tradendus Curiæ ſeculari.

51 Secundò dubitatur de eo, qui in primo lapſu ſponte comparuit, & abiurauit, & in ſecundo lapſu deprehenditur à iudice per teſtes, an ſit tradendus curiæ ſæculari. Reſpondeo, de rigore iuris damnandum eſſe, quia verè iam deprehenditur in relapſu. Temperatur autem hic rigor cum illis, qui ante pubertatem prima vice abiurarunt; iuxta inſtructionem inquiſitionis Hiſpanæ, quam refert Caſtro Palao *vbi ſuprà*.

An relapſus quoad hanc pœnā incurrendam dicatur, qui non in eamdem primam hæreſim, ſed in alias poſtea incidit.

Tertiò dubitant, an relapſus quoad hanc pœnam incurrendam dicatur, qui non in eamdem primam hæreſim, ſed in alias poſtea incidit. Multi negant, quos affert Suarez *vbi ſuprà num.* 8. qui eam probabiliorem putat, quia in dicto cap. *Accuſatus*, ponitur illa conditio, *ſi poſtea peccauit in ipſa* & in §. 1. additur; *ſi poſteaquam hæreſim ſimpliciter, vel generaliter abiurauit*: quod non verificatur, quando ſpecialiter vnam aliam ſolam hæreſim abiurauit. Alij tamen putant, illum iudicari, vt relapſum, quos refert Suarez *vbi ſuprà*, & dicit eſſe ſatis probabile: quam ſententiam ſequuntur plures alij, quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto puncto* 2. *n.* 13. & Hurtado *dicta diſp.* 86. §. 24. Quia omnes hæretici conueniunt in vna & eadem hæreſi, nempe in neganda Eccleſiæ auctoritate, à qua per quamlibet hæreſim recedunt: in hanc autem hæreſim eamdem ſemper relabuntur, quamuis circa alium etiam articulum errent.

Hæc controuerſia hodie non multum refert, cùm iam hodie abiuratio generalis fiat omnium hæreſum, & non ſolùm illius, de qua abiurans accuſatus fuerat: quare in quacumque poſtea incidat labitur in hæreſim abiuratam, idque ex omnium ſententia ſufficit, vt damnetur tanquam relapſos, & conſtat ex textu in dicto cap. *Accuſatur*. §. *cum verò* vbi dicitur; *eum verò, qui in vna hæreſis ſpecie, vel ſecta commiſit, aut in vno fidei articulo, ſeu Eccleſiæ ſacramento errauit, & poſtmodum hæreſim ſimpliciter, vel generaliter abiurauit, ſi ex tunc in aliam hæreſis ſpeciem, ſiue ſectam, aut alio articulo, ſeu ſacramento committat, volumus, vt relapſum in hæreſim iudicari.* Quapropter nunc abiurans cogitur generaliter omnes hæreſes abiurare, ne ſit locus dubitationi, ſi poſtea in aliam hæreſim relabatur. 52

Si tamen abiuratio non eſſet generalis, ſed peculiaris de illo primo errore, & poſtea in alium errorem incidiſſet, credo, illum iuxta canones non fore puniendum pœna relapſi. Id enim clarè videor colligi ex relatis verbis textus in dicto §. *cùm verò* vbi, vt is dicatur relapſus, exigitur, quòd *hæreſim ſimpliciter, vel generaliter abiurauerit* hoc eſt, non vnam, vel alteram ſed hæreſim in communi, vel omnes omnino hæreſes. Sciebat autem optimè Pontifex, omnes hæreticos errare in neganda Eccleſiæ auctoritate eam tamen putauit eſſe rationem, quaſi genericam hæreſis, ſub qua continentur aliæ ſpecies diuerſæ, ſecundùm diuerſitatem errorum, quibus ab Eccleſia receditur, & ideo ſubiunxit, *ſi ex tunc in alium hæreſis ſpeciem, ſiue ſectam, aut alio articulo, ſeu ſacramento committitur.* Nam quidquid ſit, an illæ duæ hæreſes differant ſpecie in ordine ad confeſſionem, & ad malitiam, de quo dictum eſt in ſuperioribus; differunt tamen ſpecie, vel quaſi ſpecie in ordine ad conſiderationem, & examen eorum, qui tractant de dignoſcendis, & diſtinguendis ſingulis hæreticorum ſectis, & erroribus, & in eo ſaltem ſenſu ſupponit Pontifex eſſe plures hæreſum ſpecies, & poſſe aliquem relabi in eamdem, vel in diuerſam hæreſim in ſpecie: noluit autem puniri vt relapſum, qui relabitur in diuerſam, niſi præceſſiſſet abiuratio omnium hæreſum: ſupponit ergo poſſe aliquem non relabi in eandem, ſed in diuerſam; quia nimirum conuenientia illa generica in auctoritate Eccleſiæ negata non tollit, quòd poſſit vna hæreſia eſſe diuerſa ab alia in ſenſu vulgari.

Duplex limitatio.

Ex eodem tamen textu colligitur duplex limitatio. Prima eſt, ſi aliquis non probata prima hæreſi, ſed quia vehementer ſuſpectus erat, coactus eſt abiurare, etiam abiuratione generali, & poſtea incidat in diuerſam hæreſim, non puniri vt relapſum, quia ad hoc requiritur, non ſolùm, quod ſuſpectus fuerit, ſed quod reuera lapſus antea fuerit in aliam hæreſim, & abiurauerit generaliter. Ita colligitur ex dicto *cap. Accuſatus*, in principio, iuncto §. *cum verò*: nam loquendo de eo, qui propter ſuſpicionem vehementem abiurauit, dicit cenſeri debere quadam iuris fictione relapſum, *ſi poſtea committit in ipſa*. Lo- 53

quendo

quendo verò de eo, qui incidit poſtea in diuerſam hæreſim, exigit, non quòd vt ſuſpectus de alia abiurauerit, ſed quòd *in vna hæreſis ſpecie, vel articulo commiſerit, & errauerit, & poſtea generaliter abiurauerit.* Secunda limitatio eſt, non ſufficere, ſi poſt vnam hæreſim ſe ab illa purgauit, ſed ſi abiurauit; abiurationem enim & non purgationem præcedentem exigit textus vt quis incidens in aliam hæreſim dicatur relapſus, vt cum aliis notat Caſtro Palao *dicto puncto* 2. *num.* 13. ſi tamen relaberetur in eandem hæreſim, ſufficeret præceſſiſſe purgationem ab illa, vt clarè colligitur ex capit. *ſuper eo*, de hæretici in 6.

54 Quartò dubitatur de eo cuius hæreſis prima vice probata omnino non fuerat, ſed tamen propter vehementem ſuſpicionem abiurauit, & poſtea incidit in eandem, an ſit puniendus, & iudicandus, vt relapſus. Iam diximus, ſi poſtea non incidat in eandem, ſed in aliam, non puniri vt relapſum. Ille verò qui poſtea incidit in eandem, iudicatur iuris fictione relapſus, vt oſtendimus ex verbis textus in dicto c. *Accuſatus* in principio, vbi tamen ſubiungitur, ad hoc non ſufficere, ſi priùs ob leuem ſolùm ſuſpicionem abiurauerat, quamuis hic etiam ſi in eandem hæreſim incidat ſit grauiùs puniendus non tamen vltimo relapſorum ſupplicio.

An ſit puniẽdus vt relapſus, is cuius hæreſis prima vice probata omnino non fuerat, ſed tamen propter vehementem ſuſpicionem abiurauit.

55 Peres, quid dicendum, ſi poſtquam ob leuem ſuſpicionem abiurauit, incidit in eandem hæreſim, & poſtea plenè probatur, & conſtat, ante abiurationem etiam lapſum fuiſſe? Reſpondeo puniendum vt relapſum, Quod etiam dicunt Squillacenſis, & Sanctarellus, quos affert, & ſequitur Diana *parte* 4. *tract.* 8. *de offic. & poteſt. inquiſit. reſolut.* 30. Probari autem poteſt ex dicto capit. *Accuſatus*, §. *ille quoque*, vbi dicitur: *ille quoque, de cuius lapſu ante abiurationem conſtiterat, vel nunc conſtat: ſi poſt illam hæreticos receptet, &c. meritò debet iudicari relapſus.* Vbi relapſus iudicatur, qui poſt abiurationem recipit hæreticos, vel illis fauet, & hoc licèt ante abiurationem non conſtiterit de lapſu, ſi tamen nunc iam conſtet de lapſu ante abiurationem. Si ergo ſufficit ad pœnas relapſi, quòd primo lapſu ante abiurationem poſito, conſtet poſt abiurationem, (id enim ſignificant verba illa; *vel nunc conſtat)* & hoc etiam ſi ſecundus lapſus non conſtet, niſi ex ſuſpicione vehementi propter fauorem hæreticis exhibitum: à fortiori quando ſecundus poſt abiurationem lapſus conſtat clarè, dicetur relapſus, licèt de primo lapſu non conſtiterit plenè ante abiurationem, ſi tamen nunc iam de illo plenè conſtat. Vnde obiter colligo, idem propter eandem rationem dicendum de eo, qui ob ſuſpicionem de vna hæreſi abiurauit generaliter omnes hæreſes, & poſtea in aliam relabitur; & iam nunc conſtat plenè de primo ante abiurationem lapſu in illam aliam hæreſim: hic enim etiam iudicabitur relapſus propter eandem rationem, quia nimirum ſufficit, quod conſtet eum abiuraſſe poſt lapſum, & poſt abiurationem in eandem hæreſim incidiſſe, vel etiam in aliam, ſi abiuratio fuerat generalis.

Et quid ſi ob leuem ſuſpicionem.

56 Quintò dubitatur de eo, qui propter ſuſpicionem vehementem abiurauit, & poſtea denuò cogitur abiurare propter nouam vehementem ſuſpicionem. Reſpondeo, eum non puniri vt relapſum, quia id ſolùm deciditur de eo, qui poſtquam abiurauit de vehementi, labitur in eandem hæreſim, non de eo, qui ſuſpectus ſolùm redditur de ſecundo lapſu. Atque ita declaraſſe Pium V. anno 1567. refert Vmbertus Locatus, quem affert Diana dicta reſolut. 30. vbi cum aliis refert, non eſſe relapſum, qui tanquam fautor hæreticorum hæreſim abiurauit, ſi poſt abiurationem iterum illis faueat. Vbi etiam notat, non eſſe relapſum, qui poſt purgationem relabitur in hæreſim, ſi purgatio impoſita fuerat ob leuem ſuſpicionem de hæreſi. Quod colligi videtur ex dicto cap. *Accuſatus*, in principio. Secus autem dicendum putat, ſi purgatio impoſita fuerat ob vehementem ſuſpicionem, quod tamen iuxta ſupra dicta intelligendum eſt, ſi poſt purgationem incidat in eandem hæreſim: nam purgatio non eſt de omnibus, ſed de illa hæreſi particulari, de qua fuerat ſuſpectus.

An puniendus vt relapſus, qui propter vehementem ſuſpicionem abiurauit, & denuò cogitur abiurare propter nouam vehementem ſuſpicionem.

Sextò dubitatur de eo, qui poſt primum lapſum, & abiurationem ideo factam, redditur vehementer ſuſpectus de ſecundo lapſu, an ſit puniendus vt relapſus? Hic caſus videri poteſt expreſsè deciſus in dicto cap. *Accuſatus*, §. *ille quoque*: vbi Pontifex videtur eum declarare relapſum his verbis: *Ille quoque, de cuius lapſu in hæreſim ante abiurationem conſtiterat, vel nunc conſtat: ſi poſt illam hæreticos receptet, deducat, viſitet, ſiue aſſociet, aut dona, vel munera eis donet, vel mittat, ſeu fauorem eis impendat, qui excuſari non poſſit, etiam ſine adoratione, (vt verbis veſtris vtamur) meritò debet iudicari relapſus: cùm illum ex approbati à ſe priùs erroris conſequentia non ſit dubium id feciſſe.* vbi vehemens ſuſpicio ex fauore hæreticis exhibito ſufficit ad iudicandum relapſum eum, qui poſt primum lapſum hæreſim abiurauerat. 57

An qui poſt primum lapſum & abiurationem redditur vehementer ſuſpectus de ſecundo lapſu.

Cæterùm multi, & graues Doctores negant vehementem ſuſpicionem poſt abiurationem ad id ſufficere. Pro hac ſententia quam ipſe etiam amplectitur, afferuntur à Diana *part.* 4. *tract.* 7. *de pœnit delict. &c. reſol.* 26. Roias Sanctarellus, Treuiſanus & Suarez *in præſenti diſp.* 24. *ſect.* 2. *num.* 7. & eam ſententiam ſeruari in praxi ab inquiſitoribus Luſitaniæ teſtatur Souſa *in Aphoriſmis inquiſit. lib.* 2. *cap.* 45. *num.* 3. & de eadem praxi in Italia teſtatur Farinacius *quæſt.* 195. *de hæreſi*, §. 1. *n.* 18. Sed tamen Sanchez, Farinacius, & alij, non ita generaliter tradunt eam regulam, ſed excipiunt caſum, quando poſt lapſum, & abiurationem fauet hæreticis, quo caſu expreſsè deciditur relapſus, vt vidimus in dicto c. *ille quoque*. Quo caſu vt relapſum puniri, docet etiam Hurtado *in præſenti dicta diſput.* 86. §. 26. concurrentibus tamen illis conditionibus in textu indicatis: nimirum, quod de primo lapſu conſtet, non ſolùm ex ſuſpicione etiam vehementi, & quod fautor non fuerit neceſſitate vrgente exhibitus. 58

Alij tamen vniuerſaliter dicunt, ſufficere vehementem ſuſpicionem vndecumque oriatur, vt iudicetur relapſus: ita Alfonſus à Caſtro Menochius, Zanchinus, & alij, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto puncto* 2. *num.* 9. & ita in caſu occurrente ſtatutum fuiſſe à ſupremo conſilio inquiſitionis refert Cantera *in quæſt. crimin. cap.* 5. *de hæreticis, num.* 58. Et mihi magis placet hæc ſententia, quam tamen aliqui probant à ſimili, quia abiurans ex vehementi præſumptione, ſi poſtea in eandem hæreſim labatur, iudicatur relapſus, vt vidimus, & conſtat ex eodem cap. *Accuſatus*, in principio: ergo è contra ſi lapſus præceſſit 59

ceſſit abiurationem,& poſtea ſubſequatur vehemens ſuſcipio de relapſu in eandem hæreſim, æſtimabitur relapſus: parum enim refert, quod ſuſpicio vehemens ſequatur, vel præcedat, cùm in vtroque caſu æquè concurrant vnus lapſus certus,& vnus vehementer præſumptus,& abiuratio media inter vtrumque. Hoc tamen argumento non vtor,quia in pœnalibus non eſt ſemper argumentum firmum à paritate rationis, vt pœna extendatur ab vno caſu ad alium. Cùm ergo in primo caſu Pontifex fateatur, illum non eſſe relapſum,niſi fictione iuris; hinc videtur potiùs colligi, quod vbi ius idem non fingat, non inuenitur relapſus puniendus.

60 Magis ergo moueor verbis Pontificis in dicto §. *ille quoque*, vbi Pontifex declarat relapſum eum,qui poſt lapſum,& abiurationem fauet hæreticis, qui fauor non eſt relapſus clarus,ſed ſolùm præſumptus ex vehementi ſuſpicione. Nec videtur ſatisfacere,quod aliqui dicunt,id decretum fuiſſe pro illo ſolo caſu, quo ſuſpicio vehemens ſubſequens fundatur in fauore hæreticis præſtito; atque adeo non eſſe extendendum ad omnes alios caſus ſuſpicionis vehementis ſubſequentis. Hoc, inquam, non ſatisfacit, quia Pontifex non dixit, ſe id pro eo caſu ſtatuere, ſed dixit, ad ita iudicandum, quia in iis circumſtantiis ſufficienter conſtabat de relapſu. *Merito*, inquit, *decet iudicari relapſus, cùm illum ex approbatis à ſe erroris conſcientia non ſit dubium id feciſſe.* Si ergo lapſus præcedens abiurationem, & præſumptio ex fauore poſtea hæreticis dato, reddant omnino certum relapſum in errorem priſtinum, conſequens eſt, vt quoties poſt lapſum,& abiurationem conſequatur alia æquiualens ſuſpicio, de eodem errore retento, æquè etiam certus ſit relapſus, atque ideo æquè tanquam relapſus iudicandus, & puniendus erit. Et in hoc ſenſu valet optimè argumentum à paritate rationis, quia ſi ideo ſolùm declaratur ille relapſus in caſu fauoris hæreticis dati, quia ea præſumptio certò perſuadet relapſum: ergo quoties datur æqualis præſumptio, vndecumque ea proueniat, debet æquè certò æſtimari relapſus, atque adeo debet vt talis iudicari, & puniri.

61 Dices, vrgere adhuc contra nos argumentum paulò ante deſumptum ex principio eiuſdem capitis: quia non niſi iuris fictione dicitur relapſus, qui ex vehementi præſumptione abiurat, & poſtea incidit in eamdem hæreſim, ergo nec in noſtro caſu, quando lapſus præcedit abiurationem, & vehemens ſuſpicio conſequitur, relapſus erit, niſi fictione iuris: non ergo ex natura rei, vt ita dicam, ſed ex legis decreto relapſus erit, quæ lex cùm ſolùm loquatur de caſu fauoris hæreticis dati, non erit extendenda ad alios caſus.

Reſpondeo negando primam conſequentiam, in quo multùm diſto à ſenſu Suarij, qui dicto num.7. in fine dicit, eſſe differentiam inter vtrumque caſum, & magis probari relapſum quando ſuſpicio vehemens præcedit abiurationem, quàm quando ſubſequitur. Ego quidem credo eſſe differentiam inter illos duos caſus, quia potiùs magis probatur relapſus, quando ſuſpicio vehemens conſequitur abiurationem poſt lapſum, quàm quando eam antecedit: Quam differentiam colligere poſſumus in primis ex ipſis verbis Pontificis, qui loquẽs priùs de eo, qui poſt ſuſpicionem, & abiurationem labitur, ſolùm dicit eſſe iudicandum relapſum quadam fictione iuris. Poſtea verò loquens de eo, qui poſt lapſum,& abiurationem fit ſuſpectus, ob fauorem hæreticis datum, non dicit eſſe iudicandum relapſum fictione iuris, ſed meritò eſſe iudicandum relapſum, cùm non ſit dubium eum fauorem hæreticis datum eſſe ob errorem priſtinum adhuc retentum. Agnouit ergo Pontifex differentiam inter vtrumque caſum, ita vt ſuſpicio adeo vehemens conſequens abiurationem magis ex natura rei probet relapſum, quàm quando abiurationem præcedit.

Ratio verò à priori huius differentiæ aſſignari poteſt, quia licèt in vtroque caſu relapſus ſit præſumptus, eſt tamen fortior præſumptio in ſecundo caſu, quàm in primo. Nam quando ſuſcipio præcedit abiurationem, cùm reus eſſet adhuc in poſſeſſione boni nominis circa fidem non præſumitur hæreticus, niſi probetur, quia præualet poſſeſſio. Nec ex eo quòd poſt abiurationem ſubſequatur labſus, probatur etiam clarè lapſus ante abiurationem, licèt ſit magna præſumptio propter ſuſpicionem præcedentem. In ſecundo autem caſu, quando lapſus conſtat ante abiurationem, poſſeſſio ſtat pro hæreſi, quare actus poſt abiurationem conſequuti fortiùs probant perſeuerantiam hæreſis, pro qua ſtat poſſeſſio, de qua certò conſtat, & ideo Pontifex meritò iudicabit præſumptionem eo caſu eſſe iuris,& talem, vt niſi contrarium probetur, ille meritò debeat iudicari relapſus. Ad quod deſeruire poteſt, quod notauit Sanchez *lib.1.de matrim. diſp.* 8. *num.* 17. quando aliquis antea furioſus erat, præſumi actum geſtum in furore, niſi contrarium probetur, ſecus verò ſi antea ſanæ mentis fuerat. Hæc ergo potuit eſſe ratio diſcriminis inter illos duos caſus, vt in ſecundo ſine vlla iuris fictione relapſus declaretur. 62

Obiici etiam ſolet ex cap. *litteras*, de præſumptionibus, vbi qui confeſſus hæreſim abiurauerat, poſtea ſuſpectus redditur, propter reuocatam confeſſionem, qua fratrem etiam ſuum hæreticum faſſus fuerat, non tamen condemnatur vt relapſus. Ad hoc tamen bene reſpondet Caſtro Palao *vbi ſupra num.* 10. non conſtare ex illo textu, quod ante reuocationem, & ſuſpicionem illam præceſſerit abiuratio, quæ tamen neceſſaria eſt, vt aliquis relapſus dicatur. *Obiectio* 1.

Addit tamen idem Auctor *num.* 11. eum qui lapſus in hæreſim abiurauit, & poſtea fauet hæreticis, iudicari relapſum, etiamſi faueat alteri ſectæ ab ea, quam abiurauit. Contrarium tamen dicunt Alfonſus de Caſtro Menochius, Simancas, & Azor ab eodem relati, & quidem meritò. Ad hominem verò in primis probari poteſt, quia ipſe Caſtro Palao. *num.* 9. & 10. pares dixerat eſſe illos duos caſus de ſuſpicione antecedente, vel ſubſequente abiurationem: cùm ergo non dicatur relapſus, qui poſt abiurationem ex ſuſcipione vehementi factam labitur, niſi in eamdem hæreſim relabatur, vt colligitur ex dicto cap. *Accuſatus*, in principio, & fatetur idem Auctor poſtea *num.* 13. non debuit dicere relapſum eum, qui poſt lapſum, & abiurationem ſit ſuſpectus de alia diuerſa hæreſi propter fauorem hæreſis alterius ſectæ exhibitum. Ratio denique eſt, quia licèt abiuratio poſt primum lapſum fuerit generalis de omni hæreſi, atque ideo ſi poſtea incidat in quamlibet aliam iudicetur relapſus; ad hoc tamen non ſufficit ſecundus relapſus præſumptus, ſed clarus, & certus. 63

Quod enim ſufficiat ſecundos lapſus in quamlibet aliam hæreſim, vt iudicetur relapſus, habetur ſolùm ea decreto Pontificis, id ita liberè ſtatuente, vt conſtat ex verbis eiuſdem in dicto cap. *Accuſatus* §.*eum vero*: vbi dicitur: *ſi ex tunc* (nempe poſt abiurationem generalem) *in aliam hæreſis ſpeciem ſiue ſectam, aut alio articulo, ſeu ſacramento committat, volumus, vt relapſum in hæreſim iudicari.* Illa ergo extenſio noua ad teincidentes in aliam hæreſim non eſt extendenda ad relapſum præſumptum, ſed ſtrictè intelligenda de eo, quem conſtat in aliam hæreſim poſtea incidiſſe, qualis non eſt fautor hæreticorum, qui ſolùm præſumptionem habet contra ſe, imò præſumptio illa debilior eſt, quando fauet hæreticis alterius ſectæ, cùm non ita facile poſſit præſumi id facere ex affectu ad errorem à ſe abiuratum, qui diuerſus erat, & huic errori fortaſſe contrarius.

Aduerte denique cum Suario *dicta diſput.* 24. *ſect.* 5. *num.*7. non eſſe relapſum, qui poſt abiuratam hæreſim fauet damnato non de hæreſi, ſed vt ſuſpecto vehementer de hæreſi, quia ille non eſt fautor hæreticorum, quare nec incurrit cenſuras impoſitas fautoribus hæreticorum, vt cum aliis docuerat idem Suarez *diſput.* 21. *de cenſur. ſect.*2.*n.*14.

64 Vltima claſſis eorum, qui Curiæ ſæculari traduntur, eſt hæreſiarcharum, & dogmatizantium, de quibus tamen dubium eſt, an ſi pœnitentiam oſtendant ad reconciliationem ſint admittendi. *Hæreſiarcha* dicitur hæreſis inuentor, quamuis aliquando hoc nomen latiùs vſurpetur, & extendatur ad magiſtros erroris, vt in capit. *qui aliorum* 24.q.3. *Dogmatiſta* autem dicitur, qui alios errorem docet; oportet tamen, vt non id faciat quomodocumque, ſed quaſi ex officio vel conſuetudine diſcipulos inſtruens, vt cum aliis notat Suarez *in præſenti diſput.* 23. *ſect.*2. *num.*11. & hoc ſiue publicè, ſiue occultè id munus exerceat. Vtroſque poſſe, & debere ad reconciliationem admitti docent plures, Eymericus, & Penna apud Suarium *ibi num.*9. quibus adde Decianum, & Canteram, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *dicto tract.*4. *diſp.*6. *punct.* 2. *num.*17. Quia in iure Canonico, cui, & non legibus ciuilibus in hac materia ſtandum eſt, non inuenitur his negata reconciliatio, ſed potiùs omnibus generaliter conceſſa, ſi pœnitentiam oſtendant, vt fit in cap. *ad abolendam*, de hæreticis, vbi tam docentes, quàm ſentientes admittendos ſtatuitur, & eadem regula generalis deſumitur ex cap. *vt officium.* de hæreticis in 6. & idem ex Concilio Biterrenſi, & Tarraconenſi oſtendit Pena in direct.2. parte comment.64. verſic. *an autem.* Praxis etiam Eccleſiæ id ſuadet; ſic enim receptus fuit ad pœnitentiam Berengarius in cap. *Ego Berengarius*, de conſecrat. diſtin.2. qui tamen fuerat hæreſiarcha. Imò addit Cantera in quæſt.crimin. rubr. de hæreticis c.1.n.70. verſ. *eſt nunc videndum*: impetratum fuiſſe breue ſpeciale ſedis Apoſtolicæ, vt traderetur curiæ ſæculari in Hiſpania peſſimus quidam dogmatiſta dictus Cazalla, aliter non tradendus.

Hæreſiarcha traduntur curiæ ſæculari. Hæreſiarcha ſi pœnitentiam oſtendant an ſint ad pœnitentiam admittendi. Hæreſiarcha quis dicatur.

65 Alij plures dicunt, eos omnes etiamſi pœnitentiam oſtendant, tradendos eſſe curiæ ſæculari: ita Simancas, Rojas, Repertor. Inquiſitorum, quos affert Caſtro Palao *vbi ſupra num.*16. Suarez *dicta ſect.*2. *num.*9. & ideo ferè docent Lorca, & Souſa apud Dianam parte 4. *tract.*7. *de pœnis delict. &c. reſolut.*23. & acerrimè, ac rigidè idem tuetur Hurtado *dicta diſp.*86. *ſect.*2. §.15. *& ſequentibus* dicens nullum ex iis dimitti debere, niſi quando aliquis minister ex prouincia hæretica, ſe recipit in Catholicam fidem. Imò nec dimittendum eum, qui vel ſemel de concione hæreſim docet, & qui arrepto munere docendi, hæreſim dicit, eam probans argumentis, & Catholicas rationes diſſoluens, licèt vni dontaxat id dicat, vel etiam qui non more magiſtri, multis tamen perſuadere conetur, quibus non minùs nocere potuit, quàm ſi more magiſtri id feciſſet, quem dicit auiditate hæreſim perſuadendi cenſeri dogmatiſtam & curiæ ſæculari tradendum.

Fundamenta huius ſententiæ ſunt primò, quia ita ſtatutum eſt in multis legibus ciuilibus. *l. enim qui ſeruum*, Cod. de Apoſtatis, *l. Quicunque.* Cod. de hæreticis l. vltima C. de Iudæis l.a. Cod. de ſacrum baptiſma, quibus ſtatuendum eſt, quoties in iure Canonico contrarium non habetur: ſolet enim in pœnis imponendis ius Canonicum per leges ciuiles ſuppleri: Secundò quia regula generalis iuris Canonici de admittendis hæreticis pœnitentibus, intelligi debet de hæreticis ſimplicibus, non de qualificatis, & à communi modo exorbitantibus: nam hæreſiarcha, & dogmatiſta eſt pluſquam hæreticus, & hoſtis Eccleſiæ. Addit Hurtado *num.*17. regulam communem Eccleſiæ in his non habere locum, quia hi non dant ſigna veræ pœnitentiæ, nec credi vnquam poſſunt veri pœnitentes ſed ficti: quare regula vniuerſalis de huiuſmodi hæreticis non loquitur. 66

Ego in hac ſententiarum varietate credo, dominos inquiſitores communiter debere procedere iuxta vſum ſui tribunalis, qui in iis rebus multum valere ſolet. Porro item non poſſe vnam regulam generalem præſcribi, ſed totum id pendere ex variis circumſtantiis particularibus, perſonæ, erroris, occaſionis errandi, & pœnitendi, & aliis, quas iudicum prudentia conſiderare debet, ſicut & grauitatem maiorem, vel minorem delicti, an multum intulerit nocumenti, vel ſcandali, vt ſi Regem, vel prouinciam, aut ciuitatem peruertiſſet; fructum etiam, quem eius pœnitentia diuturna afferre poteſt. In particulari autem Doctores aliqua in praxi notare ſolent. 67

Primò einſmodi homines, licèt vltimo ſupplicio non afficiantur, plectendos tamen eſſe grauiſſimis pœnitentiis, vt Eccleſiæ ſatisfaciant, vt criminis proprij grauitatem agnoſcant, & vt probari poſſit veritas conuerſionis, vt monuit Pontifex in dicto cap. *vt officium*: de hæreticis in 6. Vnde ſecundò notant, perpetuo, ac ſtricto carceri mancipandos, vbi occaſionem non habeant alios iterum peruertendi, ſed potiùs redeundi ad cor, ſi fortè non adhuc ſerio redierunt, & ſciant ſe omni ſpe liberationis carere, vt faciliùs de vera conuerſione cogitent. Et quidem ergo non conſulerem eos etiam poſt longum tempus liberare: extant enim exempla in hoc genere miſerabilia ſimulatæ conuerſionis per longum tempus, vt recepta libertate ad vomitum redeant, & peiora ſint nouiſſima hominum illorum. Tertiò non credendos, nec condonandos eis vltimum ſupplicium, quando non niſi morte iam inſtante conuertuntur: eſt enim vehementiſſima præſumptio quòd ſolùm ad vitam protrahendam reductionem 68

Quædam in praxi notanda.

ctionem fingant: ſi tamen certo eis perſuadeatur quod etiamſi conuertantur, debent interfici, & adhuc conuerti ſeriò volunt, poſſent faciliùs credi, & probata hac voluntate per aliquos dies quibus ſe ad piè moriendum præparent, poſſet mors in perpetuum, vt diximus, carcerem commutari. Quartò non eſſe in horum numero computandos parentes, qui filios ſuos hæreſim docent, amicum etiam, vel ſocium, qui ſociis, vel amicis eadem occurrente occaſione, ſuggerit, & his ſimiles, qui non ſunt propriè dogmatiſtæ, cùm id moneris non quaſi ex officio ſed priuatim faciant. Quintò enim, qui præceptis, præmiis, minis, vel aliis exquiſitis modis hæreſim aliis perſuadere conatur, vel qui Principes, Reges, vel alios eiuſmodi peruertere tentanit, non eſſe niſi in rariſſimo caſu ad reconciliationem admittendum propter grauitatem criminis adeo qualificati, & in tantam Eccleſiæ perniciem vergentis, & propter aliorum exemplum. Hæc & alia apud prædictos doctores facilè inuenies.

Hæretici mortui aliquando traduntur iudici ſæculari, & eorum oſſa comburuntur.

69 Ad hos reduci poſſunt hæretici mortui, quorum memoria aliquando damnatur, & traduntur iudici ſæculari, à quo eorum oſſa, ſi ab aliis diſcerni poſſunt, & ſtatua comburuntur. Nam licèt alia dilicta morte delinquentis extinguantur; id tamen fallit in crimine hæreſis ex l. *Manichæos*, §. 2. verſ. *in mortem*. Cod. de hæreticis: & ex dicto cap. *Accuſatus* §. *in eo verò*, de hæreticis in 6. & cap. finali 24. q. 3. c. *ſi quis Epiſcopus*, extra de hæreticis, & alibi: ſicut etiam Reus læſæ Maieſtatis humanæ poſt mortem damnari poteſt ex l. vltima Cod. ad leg. Iuliam Maieſtatis.

Ad hoc quid requiratur.

Requiritur autem ad hoc primò, vt conſtet, in hæreſi deceſſiſſe, ſi enim ſolùm probetur ſuſpectus, non poteſt vt hæreticus damnari, & alia crimina præter hæreſim morte extinguuntur. Vnde nec damnanda eſt eius memoria, ſi ante mortem ſigna contritionis exhibuit, & ob temporis anguſtias non potuit iudicialiter abſolui, vt conſtat ex c. *à nobis* ſecundo de ſenteut. excomm. & colligitur ex cap. *filij* de hæreticis in 6. & probat cum aliis Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 8. *puncto* 16. §. 6. *num.* 15.

70 Secundò requiritur, quòd hæreſis clariſſimè probetur, vel per propriam confeſſionem ſine pœnitentia, vel ſi in carcere cuſtoditus ob hæreſim ſe ſe ſponte interfecit. quod æquiualet propriæ confeſſioni, & probat, & quod voluit hæreticus mori, vt fatentur communiter doctores, quos afferunt, & ſequuntur Caſtro Palao *vbi ſuprà num.* 3. Diana parte 4. tract. 7. de pœnis delictorum, &c. reſolut. 28.

Tertiò requiritur, quod citentur filij, & hæredes defunctorum, quorum intereſt ſiue ad honorem, ſiue ad bona, ne defunctus damnetur, qui poſſunt per ſe, vel per procuratorem etiam comparere, vt illum defendant: & illis danda eſt copia indiciorum, & accuſationum: non tamen hi poſſunt illum defendere, qui in extremis conſolationem ab hæreticis poſtulauit, niſi velint probare, non fuiſſe ſui compotem quando id fecit, vt conſtat ex c. *filij* de hæret. in 6. Imò & quilibet è populo, qui velit defunctum defendere admittendus eſt, vt tradunt Doctores, quos afferunt, & ſequuntur Caſtro Palao, & Diana locis citatis.

Quanto tempore poſt mortē extinguatur ius procedendi contra hæreticum defunctum, remiſſiue.

Quanto verò tempore poſt mortem extinguatur ius procedendi contra defunctum, & quando eius bona ſequeſtranda ſint, atque etiam confiſcanda, licèt ad tertium poſſeſſorem tranſierint, vide apud eoſdem Doctores.

SECTIO III.

De aliis pœnis corporalibus, & temporalibus.

Hæretici pœnitentes aliys mitioribus pœnis ab inquiſitoribus puniuntur. vt perpetuo carcere.

HÆretici pœnitentes, qui non traduntur curiæ ſæculari, ſolent aliis mitioribus pœnis ab Inquiſitoribus puniri. Prima eſt carceris, qui aliquando perpetuus eſt, & habetur in cap. *excommunicamus* 2. de hæreticis, vbi dicitur: *ſi quis autem de prædictis, poſtquam fuerint deprehenſi, redire voluerint ad agendam pœnitentiam, in perpetuo carcere damnentur.* Quia verò hæreticus confeſſus ſuum errorem, antequam teſtium dicta ei publicentur, nondum videtur perfectè deprehenſus, non ſolet ad carcerem perpetuum cōdemnari; vt cum aliis, quos affert, notat Caſtro Palao *dicto tract.* 4. *diſp.* 6. *puncto* 1. *num.* 1. & Diana *part.* 4. *tract. de pœnis delict. & c. reſol.* 24. *in principio*, apud quem Roias dicit, eum, qui in limine iudicij ante accuſationem confitetur, ad carcerem temporalem cum habitu pœnitentiali pro breui tempore eſſe condemnandum: ſi verò poſt accuſationem, augendam eſſe pœnitentiam. Si deniqne poſt publicationem teſtium hæreſes confitetur, ad perpetuum carcerem eſſe damnandum; quia præſumitur quòd metu probationum confitetur, & talis conuerſio non caret ſuſpicione, & in omnibus caſibus prædictis bona publicantur: ita ille. 71

Hæc pœna poteſt ab Inquiſitoribus mitigari.

Aduerte primò hunc perpetuum carcerem poſſe ab Inquiſitoribus ex cauſa mitigari, vel in aliam pœnam commutari, ex cap. *vt commiſſi*, verſic. *& illorum*, de hæret. in 6. Hæc tamen facultas abbreuiandi carceris tempus poſt ſententiam in Hiſpania reſeruata eſt Inquiſitori generali ex priuilegio Sedis Apoſtolicæ, vt teſtantur Caſtro Palao *vbi ſuprà*, *num.* 4. & alij, quos affert Diana *vbi ſuprà column.* 2. Commutatur autem ſæpe pœna carceris in pœnam ad triremes ad tempus: nobiles autem aut ſimiles perſonæ detrudi ſolent ad tempus in aliquo Monaſterio, vt teſtatur cum aliis idem Diana *ibi*. 72

Aduerte ſecundò hunc carcerem non debere eſſe talem, ex quo vita delinquentis abbreuietur, vt cum aliis notauit Caſtro Palao *vbi ſupra num.* 3. quod de abbreuiatione notabili debet intelligi. Solet tamen poſt triennium diſpenſari cum condemnato ad carcerem perpetuum, vel in aliam pœnitentiam commutari. Si verò damnatus ſit ad carcerem perpetuum irremiſſibilem, non niſi elapſis octo annis diſpenſari, vt ex aliis, quos affert, refert Caſtro Palao *num.* 4. cum aliquibus tamen cautè agendum, qui non ſine periculo è carcere dimitti poſſunt, & tutior erit eorum ſalus, ſi in ipſo carcere, & pœnitentia moriantur.

In quibus caſibus non poſſint Inquiſitores non tradere curiæ ſæculari, eos qui pœnitentiam petunt.

Aduerte tertiò in aliquibus caſibus non poſſe inquiſitores non tradere Curiæ ſæculari eos, qui pœnitentiam petunt, quos determinauit Clemens VIII. in Bulla edita 3. Februarij anno 1603. Hi ſunt miſſam celebrantes, vel confeſſiones audientes ſine ſacerdotio: negantes Trinitatem diuinarum perſonarū; negantes diuinitatē Chriſti Domini, vel Chriſtum conceptū eſſe de Spiritu 73

ſancto, vel Chriſtum mortuum, vt nos redimeret, vel B. Mariæ virginitatem, item Magiſtratus, ſeu Domini Eccleſiaſtici, vel temporales Schiſmatici, aut hæretici, ſeu hæreſim aut ſchiſma excitantes. De cuius tamen Bullæ explicatione videndus eſt Scorxia in Bull. Pontif. epit. to. Theor. 36. & alij quos affert Diana vbi ſupra, apud quem Souſa teſtatur non eſſe in inquiſitione Luſitana receptos omnes caſus.

Aduerte quartò inter hæreticos pœnitentes computari eum etiam qui ſemper negauit, donec in tortura poſitus confeſſus eſt, quam confeſſionem poſt 24. horas approbauit. Nam licèt olim iuſſus eſſet hic tradi Curiæ ſæculari ex instructione Inquiſitionis Hiſpanæ facta anno 1484. id tamen merito reuocatum fuit in alia instructione anno 1561. quas duas refert ad litteram Diana *dicta reſolut.* 24. & Doctores, qui de praxi teſtantur.

74 Solent etiam hæreticis pœnitentibus imponi pœnæ triremium, exilij, & fuſtigationis, quam tamen fuſtigationis pœnam non eſſe ſolitam imponi, niſi iis, qui tardiſſimi, duriqne fuerunt ad conuerſionem, dicit Caſtro Palao *dicta diſp.* 6. *puncto* 2. *num.* 1. Ad has reduci poteſt pœna portandi ſacci benedicti, quem cruce ex vtraque parte ſignatum imponere ſolent Inquiſitores Hiſpani eiuſmodi pœnitentibus, & generat infamiam grauiſſimam, qui ſaccus ſupra omnes alias veſtes in pœnitentiæ ſignum portari debet ad tempus vel in perpetuum, pro criminis grauitate: in cuius temporis abbreuiatione poſt ſententiam, ſolus Inquiſitor Generalis diſpenſare poteſt, vt ſuprà de diſpenſatione carceris diximus.

Pœna triremium, exilij, & fuſtigationis.

Pœna portandi ſacci benedicti.

75 Hac occaſione dubitari ſolet de iis; qui prædictum ſaccum ſibi impoſitum, & præceptum nō portauerint, ſed occultauerint, vel abiecerint, & in vniuerſum, qui pœnitentias ab Inquiſitoribus impoſitas non implent, an cēſeantur impœnitentes, & relapſi, & vt tales puniri debeant. Certum eſt, eos puniri poſſe, & ſuſpicionē in hæreſis incurrere, & pœnitentiæ non veræ, ſed fictæ. Aliqui addunt, eos haberi vt relapſos, & tradendos Curiæ ſæculari: ita Calderinus, Locatus, Zanchinus, Campegius, & alij apud Caſtro Palaum *dicto tract.* 4. *diſp.* 6. *puncto* 3. *num.* 3. quibus alios addit Diana *dicto tract.* 7. *de pœnis delictor. &c. reſolut.* 14.

An cenſeantur impœnitentes qui pœnitentias ab inquiſitoribus impoſitas non implent.

Communis tamen, & vera ſententia negat, eos eſſe verè relapſos, vel tradendos Curiæ ſæculari: quam tenent Simancas vocans contrariam ſententiam crudelem, & falſam, Roias, Riminaldus, Farinacius, & Zechius, quos refert, & ſequitur Caſtro Palao *vbi ſuprà num.* 4. Iulius Clarus, Cantera, Souſa, & alij, quos affert, & ſequitur Diana dicta reſolut. 14. qui & Caſtro Palao id extendunt ad Reum, qui iuramento ſe obligauerat ad pœnitentiam implendam. Ratio eſt, quia licèt is ſuſpectus fiat de pœnitentia ficta, communiter tamen præſumi poteſt id ob alias cauſa factum, nempe ex tædio pœnitentiæ, ex libertatis affectu, vel ob quid ſimile. Vnde non videtur ſatis conſequenter io hoc loqui Caſtro Palao, qui vbi *ſupra num.* 2. dicit incurri per hoc non leuem ſuſpicionem de perſeuerantia in hæreſi, per quod ſignificare videtur ſuſpicionem grauem: cùm tamen idem Auctor puncto 2. præcedenti dixiſſet *num.* 9. hæreticum, qui poſt abiurationem fit denuo grauiter ſuſpectus de hæreſi, puniendum vt relapſum. Ex hac enim doctrina ſequitur eum, qui non implet pœnitentiam, eſſe vt relapſum puniendum, quod tamen ipſe negat. Quare ego non concederem, ex qualibet violatione pœnitentiæ iniunctæ, incurri vehementem ſuſpicionem de hæreſi. Quid enim, ſi (prout de facto contigit) aliquis, qui domi manere iuſſus fuerat, ſemel domo ſine licentia egrediatur? nunquid ideo eſt vehementer de hæreſi ſuſpectus? Hunc certè à relapſu defendit Riminaldus, lib. 2. Conſil. 150. Et hoc videtur eſſe de mente aliorum Auctorum, qui tunc ſolùm agnoſcunt ſuſpicionem vehementem, quando pœnitentia iniuncta directè tendebat contra hæreſim deteſtatam, v. g. ſi impoſitum fuerat in pœnitentiam, vt contra illam hæreſim prædicaret, cum hæreticis non conuerſaretur, &c. Quia *non facere prædictas pœnitentias* (inquit Diana dicta reſolut. 14.) *eſt ſignum vehemens à iure ſtatutum approbationis erroris.* Quale ſignum non eſt quælibet pœnitentiæ impoſitæ violatio. Et idem tandem videtur fateri Caſtro Palao *dicto puncto* 3. *num.* 4. dicens in eo ſolùm caſu dari ſignum vehemens approbationis erroris, quando omittit pœnitentias directè contrarias errori deteſtato, vt ſi omitteret ſe purgare, errorem abiurare, hæreticis non fauere, ſecus verò de aliis pœnitentiis.

De his tamen pœnitentiis contrariis directè errori abiurato dubitant aliqui, an earum violatio faciat relapſum: & id negant Simancas *tit.* 47. *num.* 77. ſed dicit condemnandum denuo arbitrio inquiſitorum ad maiorem pœnitentiam. Alij tamen dicunt, tunc eſſe puniendum vt relapſum, quod fatetur Caſtro Palao *vbi ſuprà*, Riminaldus, Locatus, Menochius, & Treuiſanus, quos affert, & ſequitur Diana *illa reſolut.* 14. Et ego etiam id verum puto, imò idem dicerem, de violatione cuiuſlibet pœnitentiæ, quæ æqualem ſuſpicionem hæreſis generaret: quia diximus ſectione præcedenti, eum, qui poſt hæreſim, & abiurationem faueret hæreticis, eſſe relapſum, & idem diximus de eo, qui ex alio capite æquè vehementem ſuſpicionem hæreſis incurriſſet, propter rationes ibi adductas: ſi ergo ex violatione alterius pœnitentiæ æquè vehementem ſuſpicionem hæreſis incurrit, ac ex violatione pœnitentiæ contrariæ directè hæreſi abiuratæ, non minùs iudicabitur ex illa violatione relapſus, quàm ex hac alia. 76

An violatio pœnarum directè contrariarum errori abiurato, faciat relapſum.

Denique, ſi pœnitentias acceptare recuſat, vel etiam abiurare, quando abiuratio imponitur, ſi antea conuictus, vel confeſſus fuerat, habetur pro impœnitenti obdurato, & nolente reſipiſcere, & traditur Curiæ ſæculari. Si autem antea non fuerat conuictus, nec confeſſus, tunc excommunicandus eſt, in qua excommunicatione ſi per annum obduratus permanſerit, vt hæreticus condemnabitur, vt tradunt Locatus, Eimerycus, Riminaldus, Penna, Martinus del Rio, & Souſa, quos affert, & ſequitur Diana *dicta reſolut.* 14. *in fine.* 77

Aliæ ſunt pœnæ arbitrio inquiſitorum viſitatæ, inter quas aliqui non fuſtigantur, ſed ſuper aſinum publicè deferuntur cum mitra Chartacea ad ludibrium, alij cum candela accenſa, vel non accenſa in manu ſententiam audire coguntur; alij alias pœnitentias accipiunt pro criminis qualitate, de quibus conſuli poſſunt, qui de praxi illius tribunalis ex profeſſo agunt.

DISPVT.

DISPVTATIO XXV.
De hæreticorum complicibus & aliis perſonis, quæ hæreticos concernunt.

SECTIO I. *De credentibus, fautoribus receptatoribus, & defenſoribus hæreticorum.*
II. *De ſuſpectis de hæreſi, & eorum pœnis; vbi etiam de hæretico merè externo ſine hæreſi interna.*
III. *De ſchiſmaticis, & eorum pœnis.*
IV. *De filiis, & nepotibus hæreticorum, & eorum pœnis.*

POSTQVAM dictum eſt de hæreticis, dicendum erit de aliis, qui licèt hæretici non ſint, habent tamen cum illis aliquam connexionem, & ideo pœnæ in totum, vel in partem ad illos extenduntur, de quibus tamen omnibus in vniuerſum verum erit, quòd pœnæ hæreticis impoſitæ eos non comprehendunt, niſi expreſsè in iure ad illos extenſæ fuerint, prout aliquæ ad aliquos extenſæ inueniuntur, vt breuiter videbimus in hac diſputatione.

SECTIO I.

De credentibus, fautoribus receptatoribus, & defenſoribus hæreticorum.

1 IN Bulla cœnæ hi omnes ſimul cum hæreticis, & ſchiſmaticis excommunicantur; quare explicandum breuiter eſt, qui horum nomine intelligantur. In vniuerſum autem notandum eſt primò ſi aliquis ſolùm ſit ſuſpectus de hæreſi, & ideo etiam de vehementi abiurauerit, eius fautores, ac defenſores &c. comprehendi hac cenſura, quia non ſunt fautores hæretici, ſed ſuſpecti, qui in rigore non eſt hæreticus, vt cum aliis notat Sanchez *lib.2. in Decal. c.10.n.14.* Vnde neque etiam ſi aliquis ſit fautor, &c. receptator fautoris hæreticorum comprehendetur hac cenſura, quia non eſt fautor hæretici, ſed fautoris hæreticorum. Si autem fautor hæretici ſit etiam ſimul hæreticus (vt frequenter contingit) ligabitur vna excommunicatione, quatenus eſt hæreticus, altera quatenus eſt hæreticorum fautor, vt notauit idem Sanchez *ibi num.7.*

2 Secundò notandum eſt ad incurrendam hanc cenſuram, non requiri, quod hæreticus, cui fauor, vel defenſio exhibetur, ſit denuntiatus: imò nec requiritur quod ſit excommunicatus: nam ſi ob ignorantiam inuincibilem cenſuræ eam iuxta aliquorum opinionem non contraxiſſet, ſi tamen hæreticus ſit, fautor illius incurret hanc cenſuram, quæ non imponitur ob communicationem cum excommunicato, ſed ob fauorem hæreſi datum, vt contra Vgolinum notat idem Sanchez cum Suario *vbi ſuprà num.6.*

Tertiò notandum eſt, hos omnes, ſi verè hæretici non ſint, poſſe abſolui à quolibet habente facultatem ad abſoluendum ab omnibus caſibus Bullæ cœnæ excepta hæreſi; atque adeo poſſe abſolui ſemel in vita, & ſemel in morte, virtute Bullæ Cruciatæ excipientis ſolam hæreſim; cùm hi omnes poſſint abſque hæreſi hanc cenſuram incurrere, vt contra alios, quos refert, & notat Sanchez *dicto lib.2.cap.12. num.12.* Hurtado *in præſenti diſp.88.ſect.3.* Suarez, Filliucius, & alij plures, quos congerit Diana *1. parte tract. de abſolutione ab hæreſi, reſol.7. & tract. de Bulla Cruciata reſolut.29.*

3 His ſuppoſitis declaramus ſingulas voces. Et imprimis circa *Credentes*, aduertunt doctores, poſſe id contingere vel ex parte intellectus, quo aliquis hæretico credit errores, quos docet, vel ſolùm ex parte voluntatis fidendo illi, & bonam exiſtimationem de eo habendo: qui ſecundus modus ſi non fidas illi circa doctrinam, nec de eo, quatenus hæretico bonam exiſtimationem habeas, non ſufficit ad hanc cenſuram, quia non credis hæretico, vt hæretico, niſi fortè illa credulitas, & familiaritas redundet in fauorem hæretici, & hæreſis, tunc enim incurres cenſuram, vt fautor hæreticorum. Credentes autem primo modo eo ipſo ſunt hæretici formales, & excommunicati; licèt ad maiorem explicationem diſtinguantur credentes, vt ſignificetur non ſolùm hæreſim docentes, ſed etiam credentes excommunicari, ſi tamen ea credulitas ſigno externo ſufficienter exprimatur. Videatur Sanchez *dicto cap.10.num.2. & 3.* & Suarez *in præſenti diſput.24.ſect.1.num.3.* qui bene aduertit comprehendi ſub hoc nomine eum, qui licèt actu nondum credat errorem, venit tamen ad eum gratia diſcendi, & ipſum audiendi, paratus etiam ad credendum, ſi rationes, & motiua ei placeant. Qui enim ſic accedit, iam eſt dubius, & vacillans in fide, quod dubium ſi exteriùs exprimat, ſit hæreticus externus. Aduertunt etiam, ſufficere in confuſo credere doctrinam alicuius hæretici, licèt in particulari errores non diſtinguantur, quia creditur doctrina hæretica. Ita Sanchez *numero 2.* & Suarez *num.1.*

Credentium nomine qui nam intelligantur.

4 *Receptatoris* nomine intelligitur, qui hæreticum recipit in hoſpitium, habitationem, vel locum: & ſufficit vnicus actus recipiendi ex omnium ſententia, ſicut etiam in defenſore, vel fautore. Quare hac cenſura comprehenditur non ſolùm, qui hæreticum in propriam domum recipit, & occultat, ne capiatur, ſed etiam magiſtratus, & Principes, qui eos in proprias ciuitates, vel prouincias recipiunt, vt ſub ſua tutela liberi ſint, & propriam ſectam retinere poſſint. Quare etiamſi non in ædes proprias, ſed alienas recipiantur, imò etiam in agrum, id ſufficiet, vt cum aliis notat Sanchez *vbi ſuprà num.10.* Qualis autem intentio requiratur in recipiente, vel fauente dicemus poſtea.

Receptator quis cenſeatur.

5 *Defenſor* hæretici in præſenti ſignificat eum qui defendit non ſolùm perſonam materialiter ſumptam, ſed ita vt redundet etiam in doctrinæ ſeu hæreſis defenſionem. Quod fieri poteſt in iudicio, v.gr. patrocinando, vel eum abſoluendo, vel etiam extra iudicium, eius doctrinam ab aduerſariis defendendo, vel armis eum tuendo. Si quis tamen hæreticum in alia cauſa ciuili vel accuſatum de alio crimine defendat, vel iniuſtè inuaſum, ne ab hoſtibus, vel inimicis occidatur, non eſt defenſor hæretici, nec in vllo caſu, in quo defenſio, vt diximus, non redun-

Defenſor hæretici quis.

det in ipſius hæreſis defenſionem. Videatur Sanchez *num.* 18. & Suarez *num.* 5.

5 *Fautores hæreticorum qui dicantur.*

Fautoris nomen magis vniuerſale eſt, & comprehendit etiam defenſores, ſed non ſolos, potes enim aliis multis modis hæretico fauere non defendendo. Semper tamen requiritur, quòd fauor redundet etiam in fauorem hæreſis, quod qua ratione ſit intelligendum mox dicemus. Poteſt autem quis dupliciter fauere hæretico, nempe commiſſione, vel omiſſione. Primo modo fauet, quando ei conſilium dat, vt euadat pecunias, arma auxilium; quando eum laudat, quod probus ſit, quòd iniuſtè patiatur, &c. Aduertunt autem Doctores, incurrere aliquem poſſe in hanc cenſuram, quamuis hæreticus cui fauet, iam non ſit hæreticus, v.g. ſi impediat, ne condemnetur hæreticus mortuus, eúmque defendat, vel ei faueat, quo caſu mortuus iam non eſt hæreticus, ſed fauetur ei vt hæretico. Item ſi hæreticus poſtquam conuerſus eſt deprehendatur ab Inquiſitoribus, & tu eum defendas, vel ei faueas, ne puniatur: faues quidem Catholico actuali, ſed in cauſa hæreſis præteritæ: ita cum aliis Sanchez *num.* 17. & Suarez *num.* 6.

6 Secundo etiam modo, hoc eſt omiſſione ſauent hæretico, qui ex officio tenentur ad eum capiendum, puniendum, euciendum, & id negligunt, v.g. Magiſtratus ab Epiſcopo, vel Inquiſitoribus requiſiti, vel quibus traderur ab illis hæreticus puniendus, ipſi etiam Inquiſitores, & Prælati Eccleſiaſtici, ſi in hæreſis fauorem negligant id, ad quod ex officio tenebantur. Quod idem eſt de aliis miniſtris, & officialibus ſancti officij, imò & de perſonis priuatis, quibus id munus imponitur à potente illud imponere, & de teſtibus, qui quando interrogati legitimè tenebantur verum dicere, id occultarunt, vt hæretico fauerent. Videatur Sanchez *num.* 11. & ſequentibus, & Suarez *num.* 6. qui alios referunt.

7 *An fautores hæreticorum, receptatores, &c. incurrãt cenſuram effectu non ſequuto.* *Prima ſententia.*

Circa hos omnes dubitatur primò, an incurrant hanc cenſuram effectu non ſequuto, v.g. occultaſti hæreticum ne caperetur, ſed tamen captus fuit, patrocinatus es hæretico in iudicio ne condemnaretur, ſed tamen condemnatus eſt. Negat Sanchez *vbi ſuprà num.* 9. quia excommunicatio hæc primariò, & principaliter fertur in hæreticos, & quaſi ſecundariò & acceſſoriè deriuatur ad fautores, & defenſores, pro quo affert Suarium *diſp.* 21. *de Cenſuris ſect.* 2. *num.* 8. Quando autem aliquis principaliter excommunicatur, & acceſſoriè mandantes, conſulentes, fauentes, hi non incurrunt non ſequuto effectu mandati, vel conſilij, vt in homicidio, & ſimilibus.

8 *Secunda ſententia.*

Contrariam tamen ſententiam tuetur ipſe Suarez *in præſenti dicta diſp.* 24. *ſect.* 1. *num.* 14. proteſtatus ſe immeritò fuiſſe adductum pro prima ſententia, & hanc etiam tenet Sayrus *tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 4. Quam Suarez probat primò quia ex contraria ſententia aliqua incredibilia, & contra praxim ſequuntur: nam qui non denunciat hæreticum, quando denunciare tenetur, incurrit excommunicationem etiamſi alter poſtea denunciet. Idemque eſt de teſte falſo teſtimonio eum liberare procurante, qui certè non excuſatur ab excommunicatione ex eo, quòd hæreticus aliis teſtibus conuictus ſit. Secundò, quia regula illa, in qua fundatur prima ſententia, non rectè applicatur, procedit enim, quãdo mandatum, vel auxilium ordinantur ad executionem eiuſdem delicti, v.g. homicidij: hic autem non ita eſt, nam fauor per ſe non ordinatur, vt alter committat hæreſim; imò illam ſupponit, & ad tuitionem hominis iam hæretici ordinatur, & ita hoc delictũ iam in ſuo genere eſt conſummatum, quamuis effectus non ſequatur. Dicitur tamen hæc prohibitio primariò pertinere ad hæreſim, quia propter illam præcipuè fit, non quia quaſi per hæreſim conſummetur delictum, cui annexa eſt hæc cenſura.

9 *Sententia Auctoris.*

Hæc ſecunda ſententia, ſi rectè explicetur, & limitetur, magis mihi placet. Vt tamen ratio eius meliùs intelligatur, Aduerto, duos effectus poſſe conſiderari in hoc delicto, de quibus ſermo ſit, quando dicitur non incurri hanc cenſuram, niſi effectu ſequuto, Primus eſt hæreſis ipſa illius cui fauetur, vel etiam in aliis ea occaſione futura, vel conſeruanda. Secondus eſt fauor, vel tutela hæretico, & hæreſi exhibita. De primo effectu non poteſt eſſe dubiũ, quòd ſine eo ſequuto incurratur hæc cenſura: quia qui hæreticum iam ad fidem conuerſum, vel etiam mortuum defendit, ne puniatur, vel condemnetur, non poteſt hoc ſuo fauore eſſe cauſa hæreſis illius; & quamuis fauor maneat occultus, atque ideo non ſit cauſa, quòd alij in hæreſi permaneant, vel hæretici fiant, adhuc ille fautor vel defenſor cenſurã incurrit. Debet ergo intelligi ſolùm de ſecundo effectu, & quoad hunc veram eſſe puto primam ſententiam, quod niſi fauor hæretici, & hæreſis reipſa ponatur, non incurritur hæc pœna, quia non eſt fautor hæretici ſimpliciter, & abſolutè, qui fauere voluit, ſed non obtinuit: oportet ergo videre quid ſit neceſſarium, vt verum ſit, quod fauor ſit reipſa præſtitus: ad hunc enim effectum duo requiruntur, nempe actio ex parte fauentis, & paſſio, ſeu receptio fauoris ex parte illius, cui fauetur, & vtrumque requiritur, vt hæc cenſura incurratur. Vnde ſi velis ex parte tua hæretico fauere, & ad hoc mittas ei pecunias. v.g. ſed ad eum caſu aliquo non perueniant, ſed in itinere pereant, tu quidem ex parte tua cœpiſti fauere, ſed fauor non fuit completus, ſicut ſi hæreticus, cui mittebas pecunias, mortuus eſſet antequam eas acciperet: in quibus, & ſimilibus caſibus credo te non incurrere cenſuram, quia non eſt poſitus effectus prohibitus, nempe fauor hæretici: ſi autem occultaſti hæreticum, & recepiſti domi tuæ, ſed poſtea detectus, & captus fuit, incurriſti cenſuram, quia ex parte tua fauiſti, & recepiſti, & ille etiam receptus eſt, & fauorem ſenſit licèt parum ei profuerit, vt omnino euaderet: quia effectus prohibitus non eſt omnimoda liberatio, ſed receptio, & fauor hæretici, qui iam reipſa poſitus fuit. Similiter teſtis falſo teſtimonio adiuuans hæreticum incurrit cenſuram, quia fauor ille, & defenſio poſita eſt, licèt non ſequuta fuerit liberatio; & idem de aliis ſimilibus exemplis iudicandum erit. Vnde non eſt ſimile exemplum homicidij, in quo id, quod prohibetur, eſt occiſio, & concurſus etiam ad homicidium, concilio fauore, mandato, &c. quando verò mors non ſequitur, non ponitur concurſus vllus ad homicidium, ſed voluntas concurrendi: concorſus enim, & cauſalitas non dicuntur ſine effectu. At verò in noſtro caſu, id quod prohibetur, non eſt concurrere ad hæreſim, ſed fauor, defenſio, receptio hæretici: neque etiam prohibetur liberatio hæretici, ſed fauor illius, qui eſſe poteſt ſine liberatione ſequuta.

10 Secundum, & grauius dubium eſt, qualis intentio

Qualis intentio requiratur ad incurrendam hanc cenſuram. tentio requiratur ad incurrendam hanc cenſuram: an ſufficiat fauere hæretico ſpecificatiuè, recipere illum, defendere, &c. an vero requiratur fauere illi reduplicatiuè vt hæretico. Prima ſententia affirmat hoc ſecundum requiri, atque adeo ſi faueas hæretico, quia conſanguineus, vel amicus eſt, non quia eſt hæreticus, vel quia tibi placet eius hæreſis, non te comprehendi hac pœna: ita Sanchez *vbi ſuprà num.* 5. qui conatur plures in eam ſententiam trahere, & dicit tradi clarè à Suario *diſp.* 21. *de cenſuris*, *ſect.* 2. *num.*8. ipſe tamen Suarez *in præſenti diſp.*24. *ſect.*1. *num.*9. ſeſe ſatis explicat, & negat, ſe in eo ſenſu loquutum, nec alios Auctores, qui afferuntur, id intendere.

11 Eſt ergo ſecunda ſententia dicens, ſufficere ſi faueatur hæretico, non quidem ſpecificatiuè, ſed reduplicatiuè, vt hæretico, non tamen requiri, quòd faueatur ei, quia hæreticus eſt. Aliud enim eſt fauere ei, vt hæretico; aliud fauere, quia hæreticus eſt. Ad primum ſufficit ſi fauor, quacumque intentione detur, redũdet in fauorem hæreſis, ita vt non ſolus hæreticus, ſed ipſa etiam hæreſis fauorẽ ſentiãt. Ad ſecundum vero opus eſſet, quod motiuum volendi, & fauendi eſſet ipſa hæreſis: & hoc non requiritur ad hanc cenſuram. Vnde concludit Suarez: *Quoties in præſtando hoc fauore hæreticæ præſertim cognito, peccatur mortaliter contra obligationem fidei habere locum iura, quæ de his fautoribus loquuntur, ſolùmque excipi caſum, in quo aliquis excuſaretur à culpa.* Quæ verba idem Suarez diuerſo charactere notauit, quaſi volens eam eſſe regulam firmam in hac materia. Quam ſententiam ferè amplectitur Hurtado *diſput.*88. *ſect.*2. §. 31. *& ſequentibus*, licèt obſcuriùs loquatur.

12 Ego nunquam credere potui, nomine *fautoris* hæretici ab Eccleſia in his decretis intelligi ſolùm eum, qui fauet hæretico, quia hæreticus eſt: hoc enim eſſet confundere hæreticos, & fautores hæreticorum. Quis enim niſi ſit hæreticus, faueat hæretico; quia hæreticus eſt? Aut quomodo poteſt eſſe motiuum fauendi hæreſi, quando hæreſis ipſa non placet, ſed reprobatur? Quod etiam docent expreſsè Tolerus, Vgolinus, Sayrus, & Farinacius cum aliis apud Suarez *dicta ſect.*1. *num.*8. Et videtur colligi ſatis clarè ex verbis Martini V. in Bulla contra errores VVicleffi, & Ioannis Hus, & habetur poſt vltimam ſeſſ. Concilij Conſtantienſis, vbi poſtquam de credentibus eos errores dixit, ſubiungit de fautoribus eorum his verbis: *Receptatores quoque, fautores, & defenſores huiuſmodi peſtiferarum perſonarum, quæ erroribus ipſis crediderint, nec fauore, aut contemplatione errorum ipſorum, ſed fortè carnalis amoris cauſa, vel occaſione alia huiuſmodi perſonas acceptauerint, præter pœnas ab vtroque iure talibus inflictas per iudices competentes, tanta ſeueritate pœnarum, in tam enormi ſcelere vltionem accipiant, quod cedat cæteris in exemplum.* Vbi non ſolùm pœnas auget, ſed ſupponit vtroque iure pœnas impoſitas iam eſſe huiuſmodi receptatoribus, & fautoribus, licèt non errorum contemplatione, ſed carnalis amoris cauſa, vel alia occaſione id faciant. Communis etiam loquendi, & ſentiendi modus id ſuadet; quia quando leges prohibent ſub graui pœna Bannitorum, vel Aſſaſſinorum receptionem, non loquuntur certè de iis ſolis qui eos ideo recipiunt, quia banniti, vel ſcelerati ſunt, & quia eis ſcelera placent, ſed de iis, qui ſcelera recipiendo fouent, quacumque alia intentione id faciant: idem ergo eſt ſenſus huius prohibitionis, ne faueatur hæreſi, quacumque intentione id fiat.

Ratio verò à poſteriori eſſe poteſt, quia lex ad caſus, qui communiter contingunt, ordinatur, non ad caſum metaphyſicum, & rariſſimè contingentem. Quod autem Catholicus hæretico faueat, quia hæreticus eſt, vix vnquam contingere poteſt, nec aduocatus Catholicus defendet hæreticum, quia hæreticus eſt, ſed propter lucrum, quod ex patrocinio ſperat, & ſic de aliis. Contra hæreticos verò, qui hæreticis fauent, quia hæretici ſunt parum neceſſaria erat ea lex, & extenſio Cenſuræ ad fautores hæreticorum, cùm ij, iam excommunicatione, & aliis pœnis tenerentur ob hæreſim propriam. Extenſa ergo eſt hæc cenſura ad fautores, etiamſi non ſint hæretici; ad fautores inquam, quales communiter eſſe ſolent, qui fauent hæreticis, vt hæreticis, non tamen quia hæretici ſunt. Confirmarique poteſt, quia eodem tenore, & eadem clauſula excommunicantur in eadem Bulla cœnæ fautores hæreticorum, & eorum libros legentes, qui de religione tractent, vel hæreſim contineant. Certum autem eſt, ad incurrendam hanc cenſuram non requiri, quòd Catholicus legat librum hæretici, quia Auctor eſt hæreticus; rariſſimè enim id contingit; ſed ſufficit, ſi curioſitatis cauſa, vel ob eruditionem, vel ex alia cauſa librum legat: ergo in eodem ſenſu intelligi debet fauor hæreticorum prohibitus. 13

A priori verò ratio eſſe poteſt ex dictis, quia ille, qui fauet hæretico, ita vt id redondet in hæreſis ipſius fauorem, verè fauet hæretico, vt hæretico, cùm fauor reduplicetur ſupra ipſam hæreſim, cui fauetur; & quæ ex illo fauore robur, ac vitam accipit: ergo in ſenſu formaliſſimo eſt fautor hæreticorum: ſicut illa eſt formaliſſima cauſa calidi, quæ producit in ſubiecto calorem, & ille eſt auctor & cauſa Sanctorum, qui cauſat in illis ſanctitatem, & iuſtitiam: ille ergo eſt propriiſſimè fautor hæreticorum, qui fauet hæreſi, à qua dicuntur hæretici. 14

Obiiciunt primò ex l. 2. ff. de receptatoribus vbi dicitur non ita ſeuerè puniendum, qui recipit latronem cõſanguineum, ac qui recipit extraneum: non eſt ergo imponenda pœna ordinaria ei, qui recipit hæreticum ob conſanguinitatem, qua punitur, qui recipit ob hæreſim. Reſpõdet Suarez, imò inde colligi illum eſſe adhuc ſimpliciter receptatorem, licèt ob eam excuſationem mitiùs puniatur. Addo ego in primis non excipi ibi, à grauiori pœna eos, qui ob alios fines latrones reciperent, etiamſi non id facerent ex affectu ad latrocinia: imò paulò ſuperiùs in lib. 1. expreſsè fuerant poſiti in peſſimo receptatorum genere & ſeueriſſimè puniendi ij, qui lucri gratia latrones, quos tenere poterant, ſinebant elabi: non ergo ſunt puniendi, vt receptatores ij ſoli, qui intuitu criminis receptant, vel fauent. Deinde excipiuntur ij, qui conſanguineos receperunt quia quando pœna eſt diuiſibilis, meritò eadem lex eam diuidit, vt partem ſolam experiantur, qui adeo plauſibilem excuſationem habuerunt. In noſtro autem caſu excommunicationis pœna eſt indiuiſibilis, nec potuit quoad partẽ remitti. Satius ergo fuit, quoties grauiter in eo crimine peccatur, totam pœnam imponere: ſicut etiam legens librum parentis ſui hæretici non excuſa- 15 *Obiectio 1.*

bitur ea de cauſa à tota excommunicationis pœna.

16 *Obiectio 2.* Secundò obiiciunt ex cap. *Accuſatus*, §. *Sacerdotes* de hæreticis in 6. vbi Pontifex iubet puniri Clericos, qui conſilio vel auxilio cauſa ſunt, vt hæretici fugiant, vel non puniantur, & rationem reddit *cùm non ſit dubium eos ipſa facere in fauorem hæreticæ prauitatis*. Si ergo conſtaret, ex alio fine eos illa facere, non ita punirentur. Reſpondeo, imò inde probari noſtram ſententiam: non poterat enim Pontifex ex illix actionibus colligere, quod fierent, quia hæreſis placebat Sacerdotibus, & Clericis fautoribus: nec ibi eos iubet puniri vt hæreticos, ſed aliis leuioribus pœnis, nec ea conſilia, vel auxilia dari ſolent à Catholicis ex affectu erga hæreſim, ſed ex compaſſione, vel alio fine. Solùm ergo colligit Pontifex ea fieri in fauorem hæreticæ prauitatis, id eſt, ex intentione defendendi, & liberandi hæreticos ab Inquiſitorum correctione, & pœnis, qui fauor eſt hæreticæ prauitatis, & hic ipſe fauor intendebatur, non tamen erat motiuum ipſa hæreſis, nec fauebant illis quia hæretici erant, ſed quia amici, vel ob alium finem.

17 *An omnes hæreticorum fautores hac cenſura comprehendantur.* Peres, an omnes hæreticorum fautores hac cenſura comprehendantur? placet mihi regula ſuprà relata Suarij: quoties in præſtando hoc fauore peccatur mortaliter contra obligationem fidei, cenſuram incurri. De hoc tamen ipſo quæri poteſt, an omnis fauor hæretico exhibitus contineat peccatum mortale contra obligationem fidei. Reſpondeo negatiuè, nam qui ex eo, quòd domi hæreticum recipiat, concipit eius conuerſionis ſpem, poſſet eum occultare, niſi ibi ex Eccleſiæ edictis obligatio eſſet denuntiandi omnes hæreticos, vt notat Hurtado *dicta diſp.* 88. §. 31. Idem eſſet, ſi ſine graui damno meo, quod me excuſaret, non poſſem eum non recipere, vel ei non ſubuenire, vt notat idem Auctor §. *ſequenti*. Regula mea vniuerſalis hæc eſt, quando ex fauore hæreticis dato reſultat graue damnum religionis, & fidei, quatenus hæreſis, & hæretici potentiores redduntur, vt Eccleſiæ reſiſtant, & alios peruertant, etiamſi illud hæreſis incrementum non intendatur, ſed permittatur, non excuſatur à peccato mortali, atque adeo nec ab hac cenſura, qui hæreticis fauet, niſi damnum illud compenſetur alio maiori bono, quod aliunde eadem fides, & religio hac via lucrabitur, quod ſolùm fauorem illum iuſtificare, vel excuſare poteſt. Itaque conſiderandum eſt omnibus penſatis, quid vtilius ſit ad bonum Eccleſiæ, & Catholicæ religionis, an hæreticis fauere, licèt inde alicubi foueatur, & promoueatur hæreſis, quod quidem non intenditur, ſed permittitur ex neceſſitate, & ad obtinendum maius bonum eiuſdem Eccleſiæ, & fidei an vero hæreticos omnino deſerere omni prorſus auxilio deſtitutos, vt reſipiſcant, vel coërceantur. Illud autem, quod in conſpectu Dei, & præ oculis habendo bonum, & incrementum Catholicæ Eccleſiæ, quam Chriſtus ſuo ſanguine redemit, & conſtruxit, melius, & vtilius ſyncera mente iudicabitur, id eligi poterit abſque peccato contra obligationem fidei. Ad hoc autem iudicium faciendum, abſque erroris, vel proprij affectus periculo, præ omnibus in ſummo pretio habenda eſt directio ſummi Pontificis, qui in ſpecula conſtitutus meliùs iudicare poteſt de commodis Eccleſiæ vniuerſalis, & cuius non ſolùm præcepta, ſed conſilia etiam primo loco ſuſcipienda, & ſoſpicienda ſunt.

Excipitur ab hac regula ille, qui fauet hæretico, quem ignorat eſſe hæreticum, non ſolùm quando ignorantia eſt inculpabilis (de hoc enim non eſt dubium) ſed etiam quando eſſet culpabilis, quia licèt non excuſaret à peccato mortali contra obligationem fidei, excuſare tamen poſſet ab hac excommunicatione incurrenda: Cùm enim id multi dicant ſufficere, ad non contrahendam excommunicationem ob hæreſim, à fortiori dicendum erit de excommunicatione fautorum hæreſis. Ita docet Suarez *dicta ſect.* 1. *num.* 12. qui tamen non loquitur de ignorantia craſſiſſima, & ſupina, quæ ſcientiæ æquiparari ſolet. 18

Reſtat nunc videre de aliis pœnis ſpiritualibus contra eiuſmodi perſonas ſtatutis. Et in primis de irregularitate, quam hos omnes incurrere, etiamſi non ſint notorij, ſed occulti, tenent plures, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.* 2. *cap.* 25. *num.* 7. & quos affert, & ſequitur Auila *de cenſuris parte* 7. *diſputat.* 4. *dub.* 2. *concluſ.* 2. Suarez *de cenſuris diſp.* 43. *ſect.* 2. *num.* 5. & alij plures, quos affert Diana *part.* 4. *tract.* 2. *de irregularitate, reſolut.* 44. Alij tamen id negant, quando crimen eſt occultum: ita Henriquez, & Sà apud Sanchez *vbi ſuprà*, item Luiſius Turrianus, Gaſpar Hurtado, & Petrus Cornejo, quos affert Diana *dicta reſolut.* 44. Et idem debet tenere Petrus Hurtado, qui *ſuprà diſp.* 87. *ſect.* 1. Idem dixerat de hæreticis occultis. Quare miror, quod poſtea *diſp.* 88. §. 38. abſque vlla diſtinctione inter notorios, & occultos dixerit fautores hæreticorum affici irregularitate. Id tamen proculdubio intellexit de notoriis, nam ſubiunxit, *aliiſque pœnis quibus hæretici*. Tota ergo hæc quæſtio pendet ex illa alia, an hæretici occulti ſint ipſo iure propriè irregulares, de quibus, cùm ſupra diximus probabile eſſe, quòd non incurrant irregularitatem, idem à fortiori de fautoribus hæreticorum non notoriis dicendum eſt: æquiparantur enim quoad hanc pœnam cum hæreticis in cap. *Quicumque*, & cap. *ſtatutum* 2. de hæreticis in. 6. Poſſet fortaſſe in hanc ſententiam citari Caſtro Palao *dicto tractat.* 4. *diſputat.* 7. *punct.* 1. *num.* 11. vbi enumeratis pœnis fautoris hæreticorum ſubdit in fine. *His pœnis non quilibet defenſor, receptator, aut fautor hæreticorum ſubiacet, ſed illi tantùm, qui publicantur ob fautoriam excommunicati, & poſtquam ſic publicati ſunt, contemnunt intra annum ſatisfacere*. Sed id non potuit intelligere de omnibus pœnis ibi relatis; neque enim ſolùm irregularitatem, ſed etiam excommonicationem enumerauerat, ad quam incurrendam non requiruntur illæ conditiones, vt conſtat ex verbis Bullæ cœnæ. Debet ergo intelligi de pœnis enumeratis in cap. *excommunicamus*, §. *credentes*, de hæreticis, quem affert ad id probandum, & in quo conditiones illæ requiruntur ad illas pœnas incurrendas. 19 *An incurrãt irregularitatem.*

Alias pœnas fautoris hæreticorum enumerat Suarez *in præſenti diſp.* 24. *ſect.* 1. *num.* 15. nempe, quòd careant Eccleſiaſtica ſepultura, nec oblationes pro illis fiant, nec ab illis recipiantur, ex cap. *ſicut ait*, & dicto cap. *excommunicamus*, §. *credentes*, de hæreticis, quæ pœna eodem modo, & cum iiſdem limitationibus intelligenda eſt, ſicut de illa eadem hæreticis impoſita 20 *An careant Eccleſiaſtica ſepultura.*

An puniantur pœna priuationis beneficiorum. poſita diximus *diſp.* 23. *ſect.* 4. *in principio.* Item puniuntur pœna priuationis beneficiorum, quæ habetur in dicto §. *credentes.* Quæ pœna intelligitur de beneficiis poſtea accipiendis, vt de hæreticis diximus *dicta ſect.* 4. Quoad antea verò acquiſita, licèt multi dixerint, vt ibi vidimus, ab hæretico, ipſo facto, perdi titulum; Suarez tamen *dicto num.* 15. fatetur, quidquid ſit de hæreticis, fautores non amittere beneficia antea obtenta, ante priuationis ſententiam, quod etiam Couarruu. & Penna ab eo citati notarunt.

21 *An ipſo iure pœnam infamia incurrant.* Alia eſt pœna infamiæ, quam pœnam non incurrunt ipſo iure, niſi per annum obdureſcant, vt habetur in dicto §. *credentes*, vbi ſub eadem conditione denuntiationis, & obdureſcentiæ fiunt inteſtabiles, & inhabiles ad publica officia, & ad ſucceſſionem hæreditariam, & ad proferendam ſententiam in iudicio, ad electionem etiam actiuam, ad teſtimonium ferendum, ad aliquem citandum, vt ipſis reſpondere teneatur, ad patrocinandum, ſi fuerit aduocatus, ad inſtrumenta conficienda, ſi fuerit tabellio, quæ omnia ibi videri poſſunt, & apud Caſtrum Palao *dicto punct.* 1. §. 11.

SECTIO II.

De ſuſpectis de hæreſi, & eorum pœnis; vbi etiam de hæretico merè externo ſine hæreſi interna.

22 *Tres gradus in ſuſpicione de hæreſi.* TRes gradus aſſignantur communiter in hac ſuſpicione, prima dicitur leuis; ſecunda grauis, ſeu vehemens; tertia violenta. Suſpicio leuis dicitur, quæ oritur ex indiciis, ex quibus aliquando, ſed rarò concluditur hæreſis crimen. Magna ſeu vehemens dicitur, quæ oritur ex iudiciis frequenter hæreſim concludentibus. Violenta denique dicitur, quæ moraliter æquiualet ſufficienti probationi, præſertim quando à iure approbatur, & affert ſecum præſumptionem, quæ vocari ſolet iuris, & de iure: cótra quam non admittitur directa probatio, vt conſtat ex cap. *contra Chriſtianos*, cap. *Quicumque*, cap. *cum contumacia*, cap. *filij*, de hæreticis in 6. cap. *Excommunicamus*, §. *qui autem*, de hæreticis. Admittitur tamen probatio indirecta, qua quis non intendit eneruare vim illationis vt ita dicam, qua ex illis indiciis præſumitur hæreſis, ſed intendit affirmare, & negare ipſa indicia, v.g. probando teſtes falſum depoſuiſſe, vel aliter indicia non rectè probari, nec eſſe vera.

23 *Exempla harum ſuſpicionum.* Exempla harum ſuſpicionem plura afferri ſolent, ex quibus poteſt de aliis iudicari. Suſpicionem leuem contra fidem generat reiteratio Sacramenti non reiterandi; Miſſas celebrare, vel confeſſiones audire ſine ſacerdotio; ſecundam vxorem ducere, viuente priori, pœnitentes in confeſſione ad turpia ſollicitare, & his ſimilia, quæ non ſolùm ſecundùm ſe, ſed etiam ex lege ita ſtatuente reddunt hominem leuiter ſuſpectum de hæreſi: ſunt enim pleraque alia, quæ licèt æquè reddant ſuſpectum, quantùm eſt ex ſe, non tamen ſtatuuntur à lege ad hunc effectum, vt de homine corruptis omnino moribus, & ſine vlla conſcientiæ ratione viuenti ſuſpicio eſſe poteſt quod non ſanè de animæ immortalitate, & altera vita ſentiat.

Vehementis, ſeu grauis ſuſpicionis exempla ſunt citatum ad reſpondendum in cauſa fidei non comparare; impedire ſcienter ſanctæ Inquiſitionis officium, vel illud impedientibus præſtare auxilium: hæreticos citatos ab inquiſitoribus inſtruere, quomodo celare, & negare ſua crimina debeant: hæreticis fauere, vel etiam cum iis ſpecialiſſimam familiaritatem contrahere. Hæc & alia inueniuntur apud Eimerycum. 2. *parte direct. q.* 56. & alios, quos affert Caſtro Palao dicto. *tract.* 4. *diſput.* 7. *punct.* 1. *numer.* 2. Aduerte tamen, ob eadem crimina, & indicia in aliquibus locis Reum obligari ad abiurandum de leui, propter quæ in aliis obligatur ad abiurandum de vehementi, vt ſæpe obſeruat Diana 4. *parte in tract. illo* 7. de pœnis delictor. &c. Quod mirum non debet videri, quia totum hoc ex prudentis arbitrio dependet, qui penſatis circunſtantiis delicti, iudicare debet, an leuem, vel grauem ſuſpicionem hæreſis generent. Poſſunt autem alij aliter iudicare: tum quia indicia eadem poſſunt ad vtrumque iudicium dare fundamentum probabile: tum etiam quia idem delictum in vno loco maius fundamentum præbet, pro diuerſa gentis, & prouinciæ conditione, quàm in alio: ſic enim in prouinciis hæreſi infectis eſus carnium in diebus prohibitis magis reddit ſuſpectum de hæreſi, quàm in prouinciis Catholicis. 24 *Exempla ſuſpicionis vehementis.*

Violentæ ſuſpicionis exempla eſſe ſolent, conſolationem, vel communionem ab hæreticis accipere: excommunicatum in cauſa fidei, per annum in excommunicatione inſordeſcere, item poſt hæreſim, & abiurationem cum hæreticis conuerſari, eóſque recipere, & eis fauere: de quibus, & aliis ſignis agunt doctores, quos congerit Caſtro Palao *dicto puncto* 1. *numero.* 3. *Exempla ſuſpicionis violenta.*

His ſuppoſitis, regulæ aliquæ aſſignari ſolent, circa pœnas horum ſuſpectorum, quæ ferè ad forum exterius ſpectant, nam quoad forum internum, regula generalis eſt, quod qui ſcit, ſe non fuiſſe hæreticum, non ligatur in conſcientia hæreticorum pœna, quod intelligi debet, quatenus eſt pœna hæretici: poteſt enim ligari pœna aliqua, non propter hæreſim, ſed propter crimen illud, quod eum reddit de hæreſi ſuſpectum, cui crimini ſecundùm ſe ſtatuta ſit aliqua pœna: v.g. fautor hæreticorum fit ſuſpectus de hæreſi; & quamuis in conſcientia non ſit hæreticus, incurret tamen pœnas fautoribus hæreticorum ſtatutas, qualis eſt excommunicatio ipſo facto Papæ reſeruata. Sicut è contra, qui eſt de hæreſi ſuſpectus, & in iudicio non conuincitur, nec damnatur, adhuc tamen in foro conſcientiæ ligatur pœnis hæreticorum, ſi reuera hæreticus fuit, & hæreſim aliquo ſigno ſufficienti externo ſignificauit. Nam licèt id non fuerit ſatis ad eum condemnandum in foro externo, quia vel ſignum illud non potuit ſufficienter probari, vel quia ſignum erat ambiguum, & æquiuocum, & ideo potuit tergiuerſatione aliqua negari animus hæreticus, quo reuera actus externus factus fuerat: re tamen vera, ſi ex animo interno proceſſit, & de ſe erat ſufficiens ad hæreſim ſignificandam, etſi non omnino clarè, & ſine 25 *Regulæ aliquæ circa pœnas ſuſpectorum de hæreſi quoad forum internum, & externum.*

ſine æquiuocatione, coram Deo iam fuit hæreticus externus, & pœnas hæreticorum incurrit. De quo videri poteſt Suarez *in præſenti diſp. 24. ſect. 2. num. 2. & 3.*

26 Quoad forum verò exterius, Prima regula pro ſuſpicione leui eſſe ſolet, quod taliter ſuſpecti non poſſunt pœna ordinaria puniri, nec vlla alia propter hæreſim: quia leuia indicia, & leues coniecturæ non ſufficiunt ad condemnandum Reum, vt notant Simancas, Eymericus, Farinacius, & alij, quos affert Caſtro Palao *vbi ſupra num. 4.* Huic regulæ obſtare videtur lex 2. Codice de hæreticis, cuius hæc ſunt verba: *Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersùs eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deuiare.* Vbi videtur pœnis ſubiici, qui leuibus etiam indiciis ſuſpectus redditur. Cæterùm ſenſus legitimus illorum verborum, *vel leui argumento*, eſt alius, nempe in hoc crimine non dari leuitatem materiæ, ſed eum etiam, qui in re leuiſſima à vera fide diſcedit, ſubiacere omnibus hæreticorum pœnis. Sic enim communiter apud Latinos *argumentum*, idem eſt ac *materia*, iuxta illud Ciceronis, *quoniam nullum ſcribendi argumentum mihi relictum*: & ex contextu ipſo eiuſdem legis conſtat, non poſſe *argumentum* ibi accipi pro ſola coniectura: nam ſubditur, *à iudicio Catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deuiare.* Non ergo loquitur de ſuſpectis, ſed de illis, quos conſtat contra fidem ſentire in materia, quæ aliàs videri poſſet leuiſſima.

27 Dixi, non poſſe hunc puniri pœna aliqua, *propter hæreſim*: nam propter delictum illud, in quo ſuſpicio hæreſis fundatur, ſi planè probatum fuerit, & delictum pœna dignum ſit, puniri poteſt, vt ſignificat Suarez *vbi ſuprà, numero quarto & quinto*, & in praxi ita debere fieri, docet Caſtro Palao *dicto puncto primo, numero 8. & nono*, vbi aliis relatis, dicit eum condemnari ad abiurandum de leui, & ad pœnam pecuniariam, vel aliam etiam grauiorem pro qualitate delicti attentis circunſtantiis perſonæ, criminis; & aliis.

28 Pro ſuſpectis vehementer, quamdiu delictum non plene probatur, regula etiam eſt; non poſſe affici pœna ordinaria hæretici, cùm de hæreſi non conſtet. Condemnatur tamen ad abiurationem de vehementi, & ad pœnam correſpondentem delicto in quo fundatur ſuſpicio vehemens de hæreſi. Atque ita in praxi obſeruari teſtatur. Caſtro Palao *vbi ſupra, numero, decimo*, nunquam tamen traditur Curiæ ſæculari, niſi ſe oſtendat contumacem, & nolit abiurare nec purgationem admittere, nec Eccleſiæ ſatisfacere; tunc enim habetur pro conuicto, & ſuſpicio vehemens tranſit in violentam, vt notat Suarez *dicto numero quinto*, vbi aduertit, eiuſmodi ſuſpectos ob eamdem rationem non priuari beneficiis obtentis, quia non ſubeunt pœnas ordinarias hæreticorum.

Regula pro ſuſpectis vehementer quãdiu delictum non plenè probatur.

Denique de ſuſpicione violenta regula generalis eſt, vt habeatur pro probatione, niſi purgetur, vel ex circumſtantiis ita minuatur, vt iam non ſit violenta, ſed vehemens. Ideoque notat Suarez *numero quarto* duplicem abiurationem ſolùm ſolere imponi, vnam de leui, alteram de vehementi, nam ob violentam non fit abiuratio. Aliam tamen rationem huius praxis indicat Caſtro Palao *vbi ſupra, numero duodecimo*, quia nimirum licèt hæc regula veriſſima ſit, modus tamen procedendi in iudicio aduersùs ſic ſuſpectum, idem eſt, ac aduersùs ſuſpectum de vehementi, vt aliis relatis teſtatur Farinacius *de hæreſi, quæſtione* 187. *num.* 51.

Regula generalis pro ſuſpicione violenta.

Dubitatur primò, An ob ſuſpicionem de hæreſi, incurratur irregularitas; Reſpondeo, irregularitatem hæreticorum propriam non incurri, poſſe tamen incurri aliam, ſi annexa ſit delicto in quo fundatur ſuſpicio, vt ſi fuerit fautor hæreticorum, qui etiam vt ſupra vidimus, incurrit irregularitatem, quando eſt notorius. Incurret etiam irregularitatem infamiæ ex notorietate criminis reſultantem, quæ tamen irregularitas ceſſat purgata ſuſpicione, & ablata infamia, vt cum aliis quos afferunt, docent Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 25. num. 10.* & Suarez *vbi ſupra num. 2.* & alios congerit Diana *3. parte tract. 2. de irregularitate reſolut. 47. & 48.* Vnde eorum modo dicendum erit de inhabilitate ad noua beneficia acquirenda, quæ non aliter incurretur per meram ſuſpicionem, niſi quatenus contrahitur irregularitas, vt notauit idem Suarez *n. 6.* Quod intelligo, niſi crimen ipſum, in quo fundatur ſuſpicio, afferat ſecum pœnam inhabilitatis ad officia, & beneficia. 29

An ob ſuſpicionem de hæreſi incurratur irregularitas.

Dubitatur ſecundò, An ob ſuſpicionem de hæreſi poſſit aliquis capi, & carcerari, & poſſit contra ipſum procedi. Aliqui negant etiam in ſuſpicione ita vehementi; Simanc. & Penna, quos affert Suarez *vbi ſupra numer. 4.* & quando ſuſpicio eſt leuis, idem docent alij quos affert Caſtro Palao *vbi ſupra numer. 6.* quia inquiſitio, & examinatio de alicuius fide fieri non poteſt, niſi quia de eius recta fide dubitatur: ob leues autem coniecturas non licet dubitare de aliquo, an ſit hæreticus. Alij dicunt id fieri poſſe cum perſona vili, vel improba, non verò cum homine honeſto, nobili, religioſo, qui grauiter læditur, ſi ita examinetur in fide. Quare nec etiam homo vilis ob leuem ſuſpicionem carcerari poteſt. 30

An ob ſuſpicionem de hæreſi poſſit aliquis carcerari.

De re ipſa non videtur poſſe eſſe diſſenſio: ſi enim non eſſet illud crimen, niſi illud de quo eſt ſuſpicio leuis, non poſſet ob illam ſolam fieri inquiſitio, & proceſſus, nedum captura. Quando tamen ſuſpicio illa fundatur (prout communiter contingit) in alio delicto graui, tunc meritò carceratur homo ratione huius delicti, & de illo principaliter examinatur, & inquiritur, ac ſi neceſſe fuerit ſubiicitur torturæ: indirectè autem, & conſequenter, ac acceſſoriè examinatur de fide, per quod examen nulla ei fit iniuria, cùm non ſignificetur aliud dubium, vel alia ſuſpicio circa eius fidem, niſi, quam leges habent ex illo delicto, & ideo poſtquam condemnatur circa delictum principale, imponitur ei abiuratio de leui: ſi verò delictum principale non eſſet graue, non deberet ob ſolam ſuſpicionem leuem carcerari, vel contra ipſum inquiri circa fidem, vel hæreſim. Videatur Suarez *dicto num. 4.* & latius Caſtro Palao *dicto puncto 1. num. 5. & ſeqq.* 31

Dubitant aliqui; an qui bis interfuit concionibus vel conuenticulis hæreticorum, ſit 32

An qui bis interfuit con-

ſuſpectus

cionibus hæreticorum fit ſuſpectus vehementer de hæreſi.

ſuſpectus vehementer de hæreſi. Affirmare videntur Repertor. inquiſit. Zanchinus, & alij apud Dianam *quarta parte tractatu octauo de officio & poteſtate inquiſitorum reſolutione nonageſima tertia.* Ipſe tamen cum alijs id negat dummodo id non fiat in prouinciis Catholicorum, in quibus, ſi quis eiuſmodi conuenticulis occultis affuiſſet, & ea non denunciaret inquiſitoribus, fieret vehementer ſuſpectus de hæreſi, & abiurare deberet, niſi eum ignorantia excuſaret, vel alia circunſtantia, aut perſonæ qualitas concurreret. Pro qua ſententia affert Suarium *diſputatione vigeſimaquarta de fide ſectio 3. numer. 3.* Ego huic ſententiæ aſſentior, ſed locum illum Suarij nec ibi, nec in ſectione 3. præcedentis diſputationis inuenire potui.

De iis, qui exteriùs negarunt fidem, quam tamen mente firmiter retinuerunt.

33 Reſtat dicere de iis, qui exteriùs negarunt fidem, quam tamen mente, & corde firmiter retinuerunt, atque ideo non ſunt hæretici, nec hæreticorum pœnis ligantur. De quibus, quod attinet ad forum iudiciale qualiter torquendi, & puniendi ſunt, tractant Doctores, quos circa hoc punctum accuratè congerit Diana *dicta parte quarta tract. ſeptimo de pœnis delictorum, &c. reſolutione tertia* vbi totam praxim huius delicti puniendi proponit. Nunc ſolum agimus de foro interno, in quo Apoſtatas, & hæreticos merè externos, qui fidem fictè negarunt exteriùs eſſe irregulares, docet Sanchez *dicto libro ſecundo capite vigeſimoquinto numero ſexto* Suarez Maiolus, & Viuardus, apud Sanchez ibi, quibus adde Sanctarellum, & Farinacium, quos affert, & ſequitur Diana *quarta parte tractatu ſecundo de irregularitate reſolut. 49.*

34 Alij tamen dicunt hos non eſſe irregulares, niſi irregularitate orta ex infamia ob notorietatem criminis notorij: ita Nauarrus, & Azor apud Sanchez *ibi numer. quinto* quod Azor intelligit ſiue ſponte, ſiue metu coacti id fecerint: eandem ſententiam probabilem reputat Filliucius *tom. primo tract. vigeſimo cap. nono, numero centeſimo trigeſimo* & Diana *dicta reſolutione quadrageſima nona* vbi affert etiam Bonacinam indicantem huius ſententiæ probabilitatem. Et quidem, ſi de hæreticis occultis probabile eſt non incurrere propriam irregularitatem, idem dicendum erit à fortiori de his, quando crimen eſt occultum. Quando verò eſt notorium, ad minus incurrunt aliquam ſuſpicionem, & inhabilitatem, vt promoueantur vlteriùs, & rurſus, ne ſine diſpenſatione Epiſcopi poſſint in ſuſceptis miniſtrare. imò nec ex Epiſcopi diſpenſatione in ordine ſacerdotali, quod ad minus videtur haberi ex cap. *Presbyteros*, diſtinctione quinquageſima, vt fatetur Filliucius *vbi ſupra num. ducenteſimo trigeſimo primo.* Qualiter verò in foro externo recipiantur, & puniantur hi Apoſtatæ, vel hæretici externi ficti, & qualem ſuſpicionem contrahant, videri poteſt Caſtro Palao *dicto tract. 4. diſp. 7. punct. 1. in fine.*

SECTIO III.

De ſchiſmaticis, & eorum pœnis.

QVando ſchiſmatici hæretici ſunt, vt regulariter contingit, eaſdem pœnas habent quas hæretici, poteſt tamen aliquis eſſe ſchiſmaticus, quin ſit hæreticus: Eſt enim ſchiſma diſiunctio, qua quis ſe ab vnitate Eccleſiæ ſeparat, in quantùm eſt quoddam corpus myſticum ex vniuerſis fidelibus, & Romano Pontifice tanquam capite conſtans. Hæc autem diſiunctio fieri poteſt, vel ſeparando ſe à capite, & ab alijs membris, vel ſeparando ſe à ſolis membris, vel etiam à ſolo capite. Difficile eſt, vt quis ſe à membris ſolis per ſchiſma ſeparet, & non à capite; non eſt tamen impoſſibile, nam ſede vacante poſſet aliquis per ſchiſma ſe ſubtrahere à reliquo Eccleſiæ corpore, & nolle ei obedire in iis, in quibus tunc obedire tenetur, nec cum eo coniungi ad actiones Eccleſiæ communes. Contra hos, qui ſe ſeparant à corpore Eccleſiæ, non tamen à capite, non habere locum pœnas ſchiſmaticorum, docet Hurtado *diſput. 168. de charitate ſectione prima §. 4.* quia id crimen vix poteſt contingere, nec oportuit pœnis coërceri: id tamen bene explicat poſtea *ſect. 3. §. 14.* vt ſolùm verum ſit quando expreſsè retinent vnionem cum capite, alioquin enim tacitè, & implicitè videtur recedere à Pontifice, cui cætera membra connectuntur, & cui in omnibus conſentiunt: quod mihi etiam non diſplicet, quia ſicut, quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt idem inter ſe; ita quæ vniuntur vni tertio ſunt adhuc vnita inter ſe ſaltem mediatè: ſicut etiam è contra, propter eandem rationem non poteſt aliquis ſeparare ſe à capite, quin tacitè ſe ſeparet à reliquo corpore, quod capiti manet vnitum. 35

36 Notant autem Doctores communiter. Primò hanc ſeparatiooem debere eſſe cum rebellione erga Pontificem in ſpiritualibus, & prout exercet poteſtatem Pontificiam: quare non ſufficit nolle obedire in aliquo ſpeciali præcepto v.gr. circa ieiunium, vel confeſſionem annuam: neque enim eſt rebellis in Principem, qui aliquàm eius legem violat, ſed qui excutit iugum, & non vult illi ſubijci: Secundò neque eſſe ſchiſmaticum, qui Pontifici non obedit vt principi temporali, nec exhibet illi ſubiectionem in ciuitate dominij temporalis Pontificij. Erit quidem ille rebellis, non tamen ſchiſmaticus, quia non negat Pontifici ſubiectionem debitam vt Pontifici. Tertiò neque erit ſchiſmaticus, qui negat Pontifici ſubiectionem, quia probabiliter dubitat de eius electione legitima, vel de eius poteſtate: videatur Sanchez, qui alios congerit *libr. 2. in Decalog. capit. 36. numero tertio, & quarto*, & Caſtro Palao *primo tomo tractatu ſexto, diſputatione quarta, puncto quinto.* Quartò. Neque eſſe ſtrictè Schiſmaticum in ordine ad pœnas Schiſmaticis incurrendas, qui ſeparat ſe à proprio Epiſcopo, eique obedientiam negat: quia hic manere adhuc

huc poteſt conuictus reliquo Eccleſiæ corpori, & ſummo Pontifici. Quintò, Schiſmaticum eſſe eum, qui effectu, & opere ſeparat ſe à Pontifice, licèt id directè non intendat: ſicut poteſt eſſe rebellis in Principem ſine illa voluntate directa, prout etiam poteſt eſſe homicida, detractor, & alia ſimilia peccata committere, cum ſola voluntate indirecta. Vnde licèt ad hæreſim requiratur diſſenſus etiam internus, ſchiſma tamen poteſt eſſe, ſine expreſſa voluntate interna negandi ſubiectionem Pontifici: ſufficiunt enim opera ipſa, quibus ita te geris, ac ſi eam negares: ſic ſunt propriè ſchiſmatici, qui alium Pſeudo-Pontificem eligunt, vel qui ſine conſenſu veri Pontificis Concilium generale celebrant, vel proſequuntur, quia in hoc arrogant ſibi Pontificiam poteſtatem.

Prima ſchiſmaticorum pœna, excommunicatio ipſo facto.

His breuiter ſuppoſitis dicendum eſt de ſchiſmaticorum pœnis, quæ variæ aſſignari ſolent. Prima eſt excommunicatio ipſo facto, de qua licèt attento iure communi dubitari poſſet; attenta tamen Bulla Cœnæ, non poteſt eſſe dubium, cùm ibi in prima clauſula expreſsè excommunicentur omnes Schiſmatici, & qui à ſummi Pontificis pro tempore exiſtentis obedientia ſe pertinaciter ſubtrahunt, vel recedunt: quæ verba vltima non ſunt addita, vt aliqui voluerunt ad comprehendendos omnes, qui Pontifici etiam non vt Pontifici obedientiam negant, ſed vel ad exprimendam magis huius criminis qualitatem, vt cum aliis vult Sanchez *dicto capite trigeſimo ſexto, numero duodecimo*, vel vt alij volunt, ad intelligendos nomine Schiſmaticorum eos, qui alium Pſeudopontificem eligunt, qui per antonomaſiam Schiſmatici dicuntur, & in poſterioribus verbis exprimendos eos etiam, qui ſine alterius Pontificis electione ſeparant ſe ab obedientia veri Pontificis; vel fortaſſe etiam, (quæ mea ſuſpicio eſt) ad indicandos ſubdolos aliquos, qui malitiam velare conantur dicentes, ſe non negare obedientiam Sedi Apoſtolicæ, ſed huic perſonæ, ob peculiares rationes; poſtea tamen eius ſucceſſori obedientiam præſtituros. Ideo expreſsè excommunicantur non ſolùm Schiſmatici, ſed nominatim, qui huic perſonæ obedientiam negant additis illis verbis: *qui ſe à noſtra, & cuiuſuis Pontificis pro tempore exiſtentis obedientia ſubtrahunt*.

38 Hac excommunicatione ligantur, vt diximus, etiam, qui hæretici non ſunt. Vnde Angli Catholici, qui exteriùs ſolùm obedientiam Regi in ſpiritualibus exhibent, quaſi Eccleſiæ Anglicanæ capiti, licèt non incurrant excommunicationem ob hæreſim, incurrunt eam, vt Schiſmatici. A qua tamen poteſt abſolui, licèt non poſſit ab hæreſi, qui habent Bullam Cruciatæ concedentem alios caſus Bullæ Cœnæ excepta hæreſi, ſemel in vita, & ſemel in morte. Nec hanc cenſuram incurrunt fautores Schiſmaticorum non hæreticorum, quia in Bulla Cœnæ ſolùm extenditur ad fautores hæreticorum, vt cum Suario notat Sanchez vbi ſuprà num. 16. Hi tamen fautores incurrunt aliam excommunicationem non reſeruatam ex Bulla Pauli IV. quæ incipit. *Cùm ex Apoſtolatus officio*, quæ eſt decima nona eiuſdem in primo tomo Bullarij communis, vt notarunt Caſtro Palao *vbi ſuprà puncto ſexto, numero octauo*, & Bonacina *diſputatione tertia, quæſtione quarta de charitate, puncto vltimo*; ſed non aduerterunt, ibi non agi de omnibus Schiſmaticis, ſed de Epiſcopis, Archiepiſcopis, Patriarchis, Primatibus, Cardinalibus, Legatis, Comitibus, Baronibus, Marchionibus, Ducibus, Regibus, & Imperatoribus ſchiſmaticis, & eorum fautoribus. Deinde ibi requiri, vt ij Schiſmatici deprehenſi fuerint, vel confeſſi, aut conuicti in ſchiſmatis crimine. Quare nihil etiam dicam de aliis pœnis ibi contra Schiſmaticos additis, quia, vt dixi, non ſunt vniuerſales contra omnes.

39 Secunda pœna eſt amiſſio poteſtatis Ordinis, & Iuriſdictionis, quæ colligitur ex capite primo de Schiſmaticis: capite *Nouatianus* ſeptimo, quæſtione prima, capite *didicimus*, & capite *audiuimus*, vigeſima quarta, quæſtione prima. Quod tamen quoad poteſtatem Ordinis non eſt ita intelligendum, vt actus à Schiſmaticis facti non ſint validi, ad quos ſolus character deſideratur: ſed vt ordinati, v. gr. ab iis, non habeant vſum Ordinis accepti, quoad executionem, donec cum iis diſpenſetur. Quoad poteſtatem verò iuriſdictionis faciliùs poſſunt inualidari quæ ab iis fieri tentantur. Dubitatur tamen, an id intelligatur etiam de Schiſmaticis occultis. Aliqui enim id affirmant, quibus conſentit Caſtro Palao *dicto puncto ſexto, numero tertio*, licèt poſtea addat, vt huiuſmodi priuatio Iuriſdictionis effectum habeat, requiri ſententiam ſaltem declaratoriam criminis. Alij dicunt, occultum non priuari, ſed ſolum manifeſtum etiam ante ſententiam. Alij dicunt nullum priuari niſi ſit denuntiatus. Quoad hoc tamen non magis eſt aggrauanda hæc pœna in Schiſmatico, quàm in hæretico, de quo, quomodo, & in quo ſenſu poſſit validè exercere actus iuriſdictionis, diximus *diſputatione vigeſima tertia, ſectione quarta in fine*.

Secunda pœna amiſſio poteſtatis ordinis, & iuriſdictionis.

40 Tertia pœna aſſignari ſolet irregularitas, quam multi dicunt incurri à Schiſmatico; ita Azor, Penna, & alij, quos refert Sanchez *dicto capite trigeſimo ſexto, numero vigeſimo*. Sed communis iam ſententia dicit hanc pœnam non eſſe ſatis in iure fundatam, & ad omnia decreta, quibus probari ſolet, reſpondent Suarez *de Cenſuris diſputatione quadrageſima tertia, ſectione ſecunda, numero ſeptimo*, Sanchez *dicto numero vigeſimo*, & ideo hanc ſententiam ſequuntur vltra alios Caſtro Palao *dicto puncto ſexto, numero decimo ſexto*, Bonacina, & alij, quos affert, & ſequitur Diana *parte quarta tractatu ſeptimo de pœnis delict. &c. reſolutione decima nona*, & alij recentiores communiter: qui tamen benè aduertunt, quando crimen eſt notorium, notorietate facti, contrahi irregularitatem generalem ex infamia, quæ ceſſante infamia ceſſare poteſt, iuxta generales regulas, quæ de illa irregularitate tradi ſolent.

Tertia pœna irregularitas.

41 Quarta pœna ſchiſmaticorum eſt inhabilitas ad beneficia Eccleſiaſtica in poſterum acceptanda, ex capit. *quia diligentia*, de elect. ita Suarez, Azor; & alij quos affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra numero decimo octauo*, quibus conſentit Hurtado *loco ſupra citato*, de charitate ſectione tertia, qui intelligunt ita, vt duret hæc inhabilitas etiam peracta pœnitentia de ſchiſmate, & poſt reconciliationem, & abſolutionem. Addunt tamen, ſi crimen ſit occultum,

Quarta pœna, inhabilitas ad beneficia Eccleſiaſtica acceptanda.

occultum, poſſe Epiſcopum diſpenſare io foro conſcientiæ ex facultate ilh in Tridentioo conceſſa. Alij tamen probabile exiſtimant, ceſſare ceſſante crimine, & ſequuta pœnitentia, & reconciliatione, quos affert Caſtro Palao *dicto puncto ſexto, numero vndecimo*, & ſaltem quando delictum eſt occultum, probabile id putat idem Caſtro palao *ibi numero duodecimo*. Ego idem dicendum puto quoad hanc inhabilitatem de Schiſmatico, quod de hæretico diximus *ſuprà diſputatione vigeſima tertia, ſectione quarta*, neque enim magis inhabilis reddendus eſt Schiſmaticus purus, quàm hæreticus, vide ibi dicta.

42 *Quinta pœna priuatio beneficiorum antea acquiſitorum.*

Quinta pœna eſt priuatio ipſo facto beneficiorum antea acquiſitorum, quam eſſe Schiſmatico ſtatutam dicunt Rebuffus, & Flaminius apud Sanchez *vbi ſuprà, numero decimo nono*. Hanc tamen pœnam io iure non eſſe fundatam dicunt meritò, & ad decreta contraria reſpondent Sanchez *ibi*, & Caſtro Palao *vbi ſuprà, numero decimo quinto* vbi alios affert, quibus conſentit Hurtado *vbi ſuprà dicta ſectione tertia*, §. 13.

Sexta pœna, ſuſpenduntur qui à Schiſmaticis ordinantur.

Sexta pœoa eſt, vt qui ſcienter à Schiſmatico Ordioem recipit, ſuſpenſus maneat ab eo Ordine ex capite primo, & ſecundo de Schiſmaticis: capite *ordinationes* nono, quæſtione prima de qua pœna videri poſſunt Suarez *dicta diſputatione vigeſima tertia de Cenſuris, ſectione tertia, numero quarto*, Sanchez *dicto capite trigeſimo ſexto, numero vigeſimo*, Bonacina, & Farinacius, quos affert Caſtro Palao *dicto puncto ſexto, numero decimo ſeptimo*.

Septima, irritatur collatio beneficiorum à Schiſmaticis.

Septima pœna eſt, vt collatio beoeficiorum à Schiſmatico facta irritetur ex capite primo de Schiſmaticis. De qua pœna vltra alios, quos affert videri poteſt Caſtro Palao *vbi ſuprà numero decimo octauo*, qui benè cum aliis notat, probabile eſſe, quod ad has duas pœnas requiratur Schiſmaticum eſſe notorium, & per ſententiam declaratum, & quod Ordines ſeu beneficia à Schiſmatico ſcienter recipiantur.

43 *Octaua, Schiſmatici ſunt ſuſpecti de hæreſi.*

Octaua pœna eſt, quod Schiſmatici ſiot ſuſpecti de hæreſi, & de ea debeant abiurare, quam ſuſpicionem eſſe vehementem tradit cum aliis Caſtro Palao *vbi ſuprà, numero decimo nono*. A quo tamen diſſentit Diana *tractatu ſeptimo, reſolutione vigeſima nona*, qui cum aliis, quos affert, dicit ſolùm eſſe ſuſpectos, & abiurare debere de leui, quamuis pro temporis diuturnitate, quo in ſchiſmate perſeuerarunt poſſint aliquando ſuſpicioοem vehementem incurrere, & debeant de vehementi abiurare. Mihi tamen regulariter placet prima ſententia, quia ſuſpicio grauis, & vehemens ex ſupradictis eſt, quæ in eo crimine fundatur, ex quo frequenter hæreſis colligitur, licèt aliquando non colligatur. Frequenter autem, imò ferè ſemper Schiſmaticus eſt hæreticus, & errat circa poteſtatem ſummi Pontificis; ergo regulariter ſchiſma ingerit vehementem hæreſis ſuſpicioοem. Hæc tamen pœna ſpectat ad forum externum ſicut & aliæ, quibus grauioribus, vel lenioribus, pro criminis qualitate puniri debent, aliquando etiam tradendo eos Curiæ ſeculari, ſi ſint pertinaces: de quibus videri poteſt Farinacius, & alij, quos citat Caſtro Palao *vbi ſuprà numero vigeſimo*. Formam verò abiurationis, qua debent abiurare non ſolùm hæreſis ſuſpicionem, ſed etiam ſchiſma, deſumptam ex capite *quoties cordis* primo, quæſtione ſeptima, vide apud Sanctarellum *tractatu de hæreſi capite 43. dubio primo num. 16.*

SECTIO IV.

De filiis, & nepotibus hæreticorum, & eorum pœnis.

Hi etiam, licèt non participent in crimine, participant tamen in aliquibus hæreticorum pœnis, & numerantur inter perſonas ad hæreticos ſpectantes. Quo autem iure filij innocentes puniri poſſint ob delictum alienum, diſputat Hurtado *in præſenti diſputatione* 88. *ſectione prima*. Et fatendum eſt, eos non poſſe in vita, vel membris puniri, nec alia corporali pœna affici. Quod colligitur ex Deuteron. capite vigeſimo quarto, *Non occidentur filij pro parentibus, nec pater pro filiis*: ſicut neque etiam vxor propter crimen mariti, vel è contra, quamuis ſiot duo in carne vna. Regula ergo generalis eſt, quæ traditur Ezechiel. 18. *Hic non morietur in iniquitate Patris ſui. Anima quæ peccauerit ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris.* Vnde Suarez in præſenti diſputatione vigeſima quarta ſectione tertia, numero ſecundo, dicit, id excedere poteſtatem iudicis, & legiſlatoris humani: Poteſt quidem Deus, qui Dominus eſt noſtræ vitæ, & poteſt pro libito eam tollere, occidere filios ob delictum patris, prout de facto mori fecit filium, quem Dauid ex adulterio genuerat ſecundo Regum duodecimo, & hoc propter patris delictum, vt conſtat ex illis verbis: *Verumtamen quia feciſti blaſphemare inimicos Domini propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur*: & omnes filij, & filiæ Acham lapidati ſunt Ioſue ſeptimo, vt ex textu colligit Abulenſis ibi quæſtione ſeptuageſima ſecunda, & ſecundo *Regum* capite vigeſimo primo crucifixi ſunt quinque ex poſteris Saul, ad placandos Gabaonitas ob ſcelus patris. Homo tamen eam poteſtatem non habet, vt vitam innocentis auferat, propter delictum alienum, & idem eſt de aliis pœnis corporalibus, quia vitæ, & corporis dominium non eſt penes Rempublicam, ſed penes ſolum Deum. 44

Obiici poteſt ex lege *quiſquis*, Codice ad legem Iuliam Maieſtatem, vbi reus læſæ Maieſtatis humanæ morte damnatur, & de eius filiis ſubditur: *Filij verò eius, quibus vitam imperatoria ſpecialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent perire ſupplicio, in quibus paterni, hoc eſt hæreditarij criminis exempla metuuntur) à materna, vel auita, omnium etiam proximorum hæreditate, ac ſucceſſione, habeantur alieni*, &c. Quæ etiam lex refertur in capite *ſi quis*, ſexto, quæſtione prima, & quod plus eſt, laudari videtur, vel approbari ab Innocentio tertio in capite *Vergentis* de hæreticis; vbi Pontifex excuſat confiſcationem ibi præceptam ob crimen hæreſis, licèt filiorum inopia conſequatur, quia nimirum legitimis legibus, ob crimen læſæ Maieſtatis humanæ filij omni ſucceſſione priuantur, relicta illis vita ſolummodo ex miſericordia. Supponit ergo videtur, 45 *Ob obiic.*

quòd ex iuſtitia occidi potuiſſent, licèt ex lenitate, & miſericordia vita eis condonetur. Reſpondetur, iactari nimis in lege illa lenitatem, & clementiam imperatoriam, quòd filij cum patre non occidantur; nec id approbari ab Innocentio tertio, ſed referri, quòd lex ciuilis ex miſericordia vitam ſolummodo filiis relinquat, vel non excludi debitum iuſtitiæ: poteſt enim aliquis ex motiuo ſimul iuſtitiæ, & miſericordiæ aliquid facere, vt ſi quis creditoris indigentia cognita, ei debitum ſoluat ex miſericordia, & iuſtitia: ita reſpondet Hurtado dicta diſputatione 88. paragrapho quinto. Addere poſſumus, aliquando præſumi poſſe in filiis proditoris animum proditorium, & participationem ſceleris, ob quam præſumptionem procedi poſſet, & inquiri contra illos ad grauiores pœnas, quod indicare videtur ratio ibi inſinuata, *in quibus paterni criminis exempla metuuntur*, nimirum non ſolùm futura, ſed etiam præſentia, & hæc ipſa inquiſitio ex lenitate non vrgetur.

46 Hinc infert idem Hurtado paragrapho tertio, & duodecimo non poſſe priuari filios hæreticorum beneficiis, aut bonis, quæ habebant ante paternum delictum: quia non poteſt quis directè puniri qualibet pœna ob delictum alienum: non enim poteſt puniri, qui non eſt dignus pœna, nec poteſt eſſe dignus pœna, qui culpam non commiſit, vt probauerat paragrapho ſexto in quo principio ego libenter conſentio, quòd nulla pœna poſſit puniri directè filius ob delictum paternum: non tamen facilè conueniam in illatione: nam multa ex iis, quæ enumerat, infligi poſſunt non puniendo directè filium, ſed ſolum patrem, ex cuius punitione reſultat conſequenter, & indirectè aliquod damnum filij; qui verbi gratia ea occaſione redditur infamis: poteſt ergo reſultare in filio talis infamia, quæ reddat eum ineptum, non ſolùm ad accipienda officia, aut beneficia noua, ſed etiam ad retinenda, & exercenda ea, quæ antea habebat, quod loquendo de poſſibili concedendum videtur. An verò de facto ita ſit, poſtea videbimus.

47 Certum ergo eſt etiam, poſſe filium indirectè, & conſequenter puniri ob hæreſim patris. Nam pater directè punitur confiſcatione bonorum, ex qua conſequenter filij patiuntur hæreditatis paternæ iacturam, & ſic in aliis; ablatis enim à patre opibus, honore, & aliis, indirectè filij incurrunt inopiam, defectum honoris, famæ, & aliorũ bonorum, quæ à patre accepturi erant. Quod in primis non debet fundari in infectione ſanguinis, cum quo parentes vitia ſua in filios tranſmittunt, vt bene probant aliqui apud Sanchez *libro ſecundo in Decalog. capite vigeſimo ſeptimo, numero ſexto*, quia ſanguis ex vitiis paternis nullam qualitatem contrahit ad ea inclinantem: alioquin æquè deberent puniri filij, ob crimen maternum, quod non fit, cùm nepotes etiam puniantur ob delictum patris, & ſoli filij ob delictum matris, vt videbimus; cùm tamen quoad corpus plus participent filij ex ſubſtantia matris, & ideo pueri frequenter matrizent. Præſertim cùm hæreſis ſit vitium merè ſpirituale, quod frequenter nullam cum corpore connexionem habet. Nec etiam videtur ſolidum fundamentum, quod ſignificatur in dicta lege *quiſquis*, Codice ad legem Iuliam Maieſtatem, quod in filiis, *paterni, hoc eſt, hæreditarij criminis exempla metuuntur*. Nam licèt id ſufficiat ad fundandam aliquam præſumptionem, & timorem, ne fortè filij patris exempla ſequantur, & ideo hanc rationem multis exornet Sanchez *vbi ſuprà, numero ſeptimo*. Hæc tamen præſumptio in multis caſibus debilitari poſſet, & omnino euacuari, quando in filiis apertè conſtaret probitas, & honeſtas omnino contraria moribus paternis, prout manifeſtè viſa eſt in ſancto Petro martyre acerrimo hæreticorum hoſte, qui ex parentibus peſſimis, & hæreticis natus erat, & in mille aliis ſanctiſſimis viris ex impiiſſimis parentibus ortis. Verum ergo, & legitimum fundamentum, vt notat Menochius *de præſumptionibus libro quinto, præſumptione trigeſima tertia, numero octauo, & duodecimo, & Concil. 99. numero ducenteſimo vigeſimo, volumine primo* eſt, quòd ob atrocitatem delicti meritò puniuntur parentes in filiis hoc, eſt, eo genere pœnæ, quæ etiam in filios redundet, quorum mala acerbiſſimè parentes ipſos cruciare ſolent. Ideoque ad eos ſolos poſteros pœnæ eiuſmodi deriuari ſolent, quorum pœnas viuentes adhuc parentes videre poſſint iuxta illud Exod. 34. *Qui reddis iniquitates patrum filiis, & nepotibus in tertiam, & quartam, progeniem*. Vbi Abulenſis obſeruat, non extendi vltra quartam generationem, quia nunquam parentes vltra illam in vita permanere ſolent.

His ſuppoſitis, & antequam veniamus ad pœnas in particulari, quas hæreticorum filij incurrunt, nonnulla dubia generalia examinanda occurrunt. Primò ergo dubitatur, qui intelligantur nomine *filiorum*, quando de hæreticorum filiis aliquid ſtatuitur, an ſoli filij legitimi, an etiam illegitimi. Aliqui videntur ſignificare ſolos legitimos intelligi, non ſpurios, ſeu vulgo quæſitos: nempe Ioannes Andræas, Dominicus, Francus, & Villadiego relati apud Sanchez *dicto capite vigeſimo ſeptimo, numero primo*, qui tamen eos dicit excludere ſolùm filios, quorum pater eſt incertus, quia in dubio non eſt filius condemnandus. Quando tamen pater eſt certus, omnes fatentur intelligi in his pœnis filios etiam illegitimos, quos congerit, & ſequitur idem Sanchez *ibi*, Caſtro Palao *dicta diſputatione ſeptima, puncto ſecundo, numero ſexto*, & Hurtado *vbi ſuprà, paragrapho vigeſimo quarto*. Quia non debent eſſe melioris conditionis filij, eo quòd cum peccato geniti ſunt, ne plus honoris luxuriæ quàm caſtitati tribuatur. 48

Qui intelligantur nomine filiorum.

Secundò dubitatur, an quando pater abſens, & non comparens in contumaciam condemnatur, & eius ſtatua comburitur, eius filij incurrant pœnas hæreticorum filiis ſtatutas. Affirmant plures, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà numero decimo nono*, quibus conſentit Hurtado *vbi ſupra, paragrapho vigeſimo tertio*. Si pater ſaltem potuit reſpondere, & non comparuit: ſi autem pater vel neſciuit, vel non potuit ſe purgare à crimine falsò obiecto, tunc dicit in foro conſcientiæ, filios non affici iis pœnis, ſecus in foro externo, donec re probata pater renuncietur innocens, vel non potuiſſe comparere. Aliter diſtinguit Gigas *tractatu de crimine læſæ Maieſtatis, libro tertio titulo de pœnis*, 49

An quando patris ſtatua comburitur, filij incurrant pœnas ſtatutas filiis hæreticorum.

quas

quas incurrunt filij, &c. *quæſtione decima tertia, numero tertio.* Si enim ex proceſſu conſtet, probatum eſſe plenè crimen, ſententia lata afficiet etiam filios: ſi verò id non conſtet, ſed ob meram contumaciam habeatur pro confeſſo, & damnetur, pœnæ non tranſibunt ad filios. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia quidquid ſit de alijs criminibus, in quibus quando contumax habetur pro confeſſo, confeſſio non tranſit ad hæredes, in crimine tamen læſæ Maieſtatis diuinæ, vel humanæ ea regula fallit, & contumax reputatur conuictus, & verè hæreticus, ſi tamen contumacia habeat conditiones requiſitas in capite *cum contumacia* de hæreticis in 6. ſecus enim eſſet, ſi contumacia ipſa non plenè probaretur.

50 Alij tamen ſatis probabiliter id negant de pœnis, quæ exequendæ ſunt in perſonis filiorum. Nam quod attinet ad carentiam hæreditatis paternæ, certum eſt, ſi patre iam condemnato eius omnia bona confiſcentur, filios eo ipſo incurrere carentiam illorum bonorum. Nunc tamen ſermo eſt de alijs pœnis, quæ reſpiciunt immediatè perſonas filiorum, v. g. irregularitate, inhabilitate, & ſimilibus. Hanc itaque ſententiam tenent Farinacius, Rolandus, & alij, quos affert, & ſequitur Caſtro Palao *dicta diſputatione ſeptima puncto ſecundo, numero duodecimo.* Quia regula generalis eſt, quod in contumacia damnatus ita habetur pro confeſſo, & conuicto, ve eiuſmodi ficta confeſſio non noceat alijs, niſi ipſi ſoli, cùm non ſit, niſi præſumpta probatio, quæ delinquenti ſoli nocere poteſt, vt ex lege *eius qui delatorem, digeſtis de iure fiſci,* tradunt communiter Doctores, quos afferunt Sanchez, & Caſtro Palao; & fatetur ipſe Sanchez, ſed dicit, excipi crimen læſæ Maieſtatis diuinæ, vel humanæ: hæc tamen exceptio non habet ſolidum fundamentum in iure, cum leges generaliter loquantur de contumace, & dicant haberi pro conuicto, & confeſſo: ſicut idem dicunt de hæretico contumaci: ſed tamen eædem leges ſæpe explicant, probationem delicti ortam ex contumacia, non facere probationem requiſitam ad delictum præiudicans tertio, lege vltima, Codice de probation. iuncta lege *Sancimus,* Codice de pœnis; item ſententiam latam aduersùs aliquem præiudicare etiam hæredibus, niſi in contumaciam lata fuerit, lege *preſes*, Codice de pignoribus. Ratio autem eſſe videtur, quia condemnatio ob contumaciam non videtur ſolùm fundari in delictu principali, ſed etiam in delicto contumaciæ; quod ſecundum delictum, cùm reuera non ſit hæreſis, ſed contumacia non comparentis, non debet alijs præiudicare, qui ex ſolo delicto hæreſis puniuntur indirectè. Hinc etiam eſt, ſententiam illam non tranſire quoad pœnas corporales in rem iudicatam: ſed quandocumque reus comparuerit, etiamſi eius ſtatua combuſta ſit, audiendum eſſe, vt cum alijs fatetur ipſe Sanchez *numero decimo octauo*, quod ſignum eſt, quòd non erat delictum plenè probatum, ſed iuris quadam fictione habebatur pro probato in odium contumacis. Erat ergo ſententia adhuc quaſi in pendenti, quare pro eo ſtatu non videtur apta ad præiudicandum alijs innocentibus. Placet tamen mihi limitatio, quam Gygas appoſuit, vt non ſit aliunde crimen plenè probatum: tunc enim condemnatio non fundabitur in ſola contumacia, ſed etiam in delicto plenè probato, & iam verificabitur illos eſſe filios eius quem conſtat fuiſſe hæreticum, & non incorporatum Eccleſiæ ante mortem.

Tertiò dubitatur, an filij illius hæretici, qui ante mortem reſipuit, & Catholicus obiit, comprehendantur eiuſmodi pœnis. Certum eſt, ſi pater hæreticus ante mortem pœnitentiam egit, vel promptum ſe oſtendit ad eam agendam, atque ideo Eccleſiæ incorporatus fuit, filios pœnas non incurrere; ita enim habetur expreſsè in capite *ſtatutum* de hæret. ſecundo in 6. vbi antiquiores leges, & decreta generaliter loquentia corriguntur, & limitantur, vt non puniantur filij, & nepotes, niſi hæreticorum, & fautorum, *qui tales eſſe, vel tales etiam deceſſiſſe probantur: non autem illorum, quos emendatos eſſe conſtiterit, & reincorporatos Eccleſiæ vnitati, & pro culpa huiuſmodi ad mandatum Eccleſiæ pœnitentiam recepiſſe, quam ipſi vel iam perfecerunt, vel humiliter proſequutioni eius inſiſtunt, vel parati fuerint, ad recipiendum eandem.* Vbi vides, vt filij contrahant pœnas, non eſſe expectandam patris mortem in hæreſi, ſed adhuc patre viuente contrahi à filiis pœnas, ſi probetur pater in hæreſi perſeuerare: ſicut è contra, vt filij immunes ſint à pœnis, non eſt neceſſe expectare perſeuerantiam patris in fide Catholica vſque ad mortem, ſufficit enim quòd pater iam pœnitentiam acceperit, quod vtrumque colligitur ex verbis illis, *qui tales eſſe, vel tales etiam deceſſiſſe probentur*, & ex illis alijs, *vel humiliter proſequutioni eius inſiſtunt.* 51 *An filij illius hæretici, qui ante mortem reſipuit, & Catholicus obijt, comprehendantur eiuſmodi pœnis.*

Hinc oritur graue dubium, an filij relapſorum, qui propter relapſum, vel vt dogmatiſtæ traduntur Curiæ ſæculari, & vltimo ſupplicio afficiuntur, quamuis pœnitentiam oſtendunt afficiantur pœnis, ſtatutis filiis hæreticorum. Prima ſententia negat, quam tuentur plurimi relati apud Sanchez *dicto capite vigeſimo ſeptimo, numero vigeſimo ſecundo*, qui eam ibi probabilem fatetur, & eandem defendit Hurtado *dicta diſputatione octuageſima octaua, paragrapho vigeſimo ſecundo*, quia hi ante mortem reincorporantur Eccleſiæ, & Sacramenta publicè ſuſcipiunt, quare in ſuprà adducta decretali excepti videntur, præſertim cùm ibi non requiratur, quod pœnitentiam impleuerint, ſed quòd ſaltem parati fuerint ad pœnitentiam recipiendam. Fatentur tamen aliqui ex iis auctoribus, non eſſe immunes filios eorum, qui cùm ſint conuicti, negant ſe fuiſſe hæreticos, & ideo vt negatiui traduntur Curiæ ſæculari; hi enim in foro præſumuntur in hæreſi decedere: ita expreſsè Hurtado *dicto paragrapho vigeſimo ſecundo fine.* & Cantera *in quæſtionibus criminalibus, titul. de quæſtionibus tangentibus punitionem delictorum capite primo numero decimo tertio.* 52 *An filij relapſorum.*

Sententia contraria eſt communis, quam tenent innumeri, quos affert, & ſequitur Sanchez *vbi ſupra numero vigeſimo tertio* Suarez *de cenſuris diſputatione quadrageſima tertia, ſectione tertia, numero quarto*, & *in præſenti diſputatione vigeſima quarta, ſectione tertia, numero tertio*, Auila *de cenſuris parte ſeptima, diſputatione quarta, dubio tertio*, Azor *tomo primo, libro octauo capite decimo tertio poſt quæſtionem octauam.* 53

octauam, Caſtro Palao *dicta diſputatione ſeptima, puncto ſecundo, numero ſexto.* Et mihi etiam verior videtur, quia hi omnes iudicio Eccleſiæ præſumuntur in hæreſi mori, nec eorum pœnitentia vera æſtimatur, ſed ficta ad fugiendam pœnam, quam licèt non omnino effugiant, hoc tamen obtinent, ne viui comburantur, tanquam impœnitentes, & de negatiuis res videtur clara, quia iis nec in morte Sacramenta conceduntur, reliquis verò licet concedantur, non tamen ſolemniter aut iuricè, vel iudicialiter Eccleſiæ reincorporantur, vel reconciliantur, & abſoluuntur, prout fit cum aliis omnibus, qui abiurata hæreſi, publice, & ſolemniter reconciliantur. Quidquid ergo ſit de pœnitentia interna, & reconciliatione pro foro conſcientiæ, quam Eccleſia illis non negat, in foro tamen iuridico non conceditur eis reconciliatio, quia eorum pœnitentia non iudicatur vera, & ideo traduntur Curiæ ſæculari, quia eorum conuerſio Eccleſiæ ſufficienter non conſtat. Cùm ergo in dicto capite *ſtatutum*, eximantur ſolùm filij eorum, *quos emendatos eſſe conſtiterit, & reincorporatos Eccleſiæ vnitati*: dum hæc Eccleſiæ non conſtant, filij eorum non debent eſſe immunes. Ad eos quippe ſpectat onus probandi patrem emendatum fuiſſe, quod Eccleſia ex teſtimonio delinquentis, teſtantis de ſua pœnitentia non credit. Sicut ergo patri dicenti ſe velle corrigi, non fuit fides adhibita in foro externo, & iudiciali, ſic nec filiis credetur, qui id ſolum probare poſſunt ex Patris confeſſione teſtificantis propriam pœnitentiam. In foro ergo iudiciali, & externo non conſtat patrem emendatum, & pœnitentem obiiſſe, atque adeo non cenſentur filij exempti à pœnis, à quibus illi ſoli exempti intelliguntur, quorum patris pœnitentia iuridicè probari, & conſtare poteſt.

54 *Obiectio.* Obiicit Hurtado, quia ſi pater pœnitentiam habeat, & dolorem de ſuo peccato, & hoc filiis conſtet, poſſunt ſe exiſtimare immunes a pœnis, licèt pater deceſſerit ante publicam reconciliationem iuridicam, vt fatetur ipſe Sanchez *vbi ſuprà numero vigeſimo octauo*, non ergo exigitur ſemper reincorporatio iuridica in Eccleſia, vt filij intelligantur excepti à pœnis. Reſpondeo, caſum antecedentis poſſe multipliciter occurrere. Primò ſi hæreſis patris ſit occulta. Secundò, ſi ſit notoria, & publica, nondum tamen per ſententiam declarata, vel in iudicio probata. Tertiò; ſi interueniat ſententia declarans patrem hæreticum, vel conſtet id in iudicio eſſe probatum. In primo caſu tranſeat filios non incurrere pœnas, de quo poſtea dicemus: hinc tamen non valet argumentum ad caſum noſtrum, in quo adeſt ſententia declarans hæreſim patris, & ob eius impœnitentiam, vel defectum ſufficientis pœnitentiæ eum condemnans. De ſecundo caſu poteſt eſſe maior dubitatio, & Hurtado ibi inclinat ad hoc, quod ſententia requiratur, vt filij incurrant pœnas, quam dicit fuiſſe ſententiam Suarij *diſputatione quadrageſima tertia*, (quam per errorem typographi citat 13. *de cenſuris ſectione tertia*, licèt poſtea *in præſenti diſputatione vigeſima quarta, ſectione vltima, numero quinto*, eam reliquerit. Sed certè Suarez in hoc ſecundo loco non ſolùm ab ea ſententia recedit, ſed dicit ſe contra illam in primo loco tenuiſſe; & reuera ita eſt. nam in primo etiam loco *dicta ſectione tertia, numero ſecundo* ponderat, in dicto capite *ſtatutum* dictum fuiſſe, *qui tales eſſe probentur*; & explicans verbum illud, *probentur*, addit: *Aduertendum autem eſt illud verbum*, probentur; *quia vt filij incurrant hanc pœnam, neceſſe eſt, vt parentes in iudicio fuerint conuicti, vel confeſſi, vel ſaltem, vt res ſit ſatis publica, & omnibus probata.* Tunc ergo procedit doctrina illa Sanctij ex qua obiectio ſumebatur: nam *illo numero vigeſimo octauo* dicit non requiri ſententiam condemnatoriam patris, vt filij pœnis ligentur, quando delictum eſt notorium euidentia facti; tunc tamen non eſſe neceſſarium, vt filij liberentur à pœnis, quod pœnitentia patris per iudicis ſententiam declaretur, ſed ſatis eſt, quòd pœnitentia etiam conſtet. *Nec credo*, inquit, *exigi, quando parentes ad iudicium delati non ſunt, iudicis ſententiam reincorporati Eccleſiæ, ſed ſatis eſt ſi conſtet iam eos Catholicos eſſe, & emendatos.* Quare videtur exigere etiam tunc pœnitentiæ notorietatem, ſicut antea fuerat notorietas delicti. Subiungit enim ſtatim hanc rationem: *Quia ceſſat infamia, cui textus innititur*: infamia autem orta ex notorietate hæreſis tolli non poteſt, niſi pœnitentia etiam ſit notoria. Ex illo ergo caſu non licet arguere ad caſum noſtrum, imò retorqueri poteſt argumentum: quia ſi quando hæreſis paterna eſt notoria notorietate facti, requiritur, quod eadem notorietate conſtet de patris reincorporatione, & pœnitentia, vt filij liberentur à pœnis: ergo quando de hæreſi conſtat notorietate iuris, quia in iudicio probata eſt, oportet, quod conſtet etiam in iudicio de vera patris pœnitentia ad eundem effectum. In caſu autem noſtro in iudicio conſtat de hæreſi, & non de pœnitentia, quia iudices eam iudicialiter non approbant, nec veram eſſe credunt, ſed fictam, & ideo reum tradunt Curiæ ſæculari; ergo non concurrunt tunc requiſita, vt filij à pœnis eximantur.

Aduertunt aliqui in vno caſu non ſufficere notorietatem hæreſis paternæ, ſine ſententia condemnatoria ad refundendas pœnas in filios; quando ſcilicet pater viuit, vel vixit hæreticus in ea prouincia, in qua hæreſis non generat infamiam, vt in Anglia, & Scotia, & ſimilibus: ita Henriquez, & Sà, quos affert, & ſequitur Sanchez *dicto numero vigeſimo octauo*, & Hurtado *vbi ſuprà* §. 19.

Hac autem occaſione dubitatur quartò, an ſi 55 *An ſi filijs ſolis nota ſit hæreſis patris, id ſatis ſit vt æſtiment ſe pœnas incurriſſe.*
filiis ſolis nota ſit hæreſis patris, id ſatis ſit, vt æſtiment ſe pœnas incurriſſe. Hurtado *vbi ſuprà paragrapho decimo nono* partem negantem latè probat, & mihi etiam placet, quia notorietas facti, quam Doctores ad hunc effectum exigunt, maior videtur eſſe, quàm quæ ex ſola filiorum notitia reſultat, quamuis filij plures ſint.

Dubitatur quintò, de filiis ſuſpectis de hæreſi, an incurrant eaſdem pœnas. *Quid dicendum de filijs ſuſpectis de hæreſi.* Affirmat Azor *tomo ſecundo, libro ſexto, capite quarto, quæſtione tertia*: ſed contrarium docet Sanchez *dicto capite vigeſimo ſeptimo, numero vigeſimo nono*, Hurtado *vbi ſupra paragrapho vigeſimo tertio*, & alij communiter, & meritò quia decreta loquuntur de filiis hæreticorum: ſuſpecti autem etiamſi propter ſuſpicionem vehementem coacti ſint abiurare, nondum tamen reputantur hæretici

hæretici; nec ſub ea appellatione comprehenduntur.

56 *An eadem pœnæ extendantur ad filios receptatorum, & fautorum.*

Extenduntur tamen eædem pœnæ ad filios receptatorum, & fautorum hæretici, ſi tales eſſe, vel deceſſiſſe probentur, vt conſtat ex capite ſecundò, paragrapho *hæretici*, & capite *vt commiſſi*, paragrapho vltimo de hæreticis in 6. Nomine autem *filiorum*, non intelliguntur omnes poſteri, ſed per lineam paternam vſque ad ſecundam generationem, nempe filij, & nepotes, per lineam vero maternam filij ſoli. Quare nepos hæretici ex filia non comprehenditur; quia iam deſcendit ab hæretico per lineam maternam, vt cum alijs notat Sanchez *dicto capite vigeſimo ſeptimo, numero ſecundo.* Qui benè aduertit *numero tertio, & quarto* non obſtare conſtitutionem Pauli IV. confirmatam à Gregorio XIII. quæ loquitur de omnibus deſcendentibus à Mauris, Iudæis, & hæreticis vſque ad quartam generationem: quare corrigi ibi videtur, quod de prima generatione per lineam maternam, & de ſecunda per paternam decretum fuerat in capite *ſtatutum* ſecundo de hæreticis in 6. Nam omiſſis alijs ſolutionibus, quas ibi affert, Conſtitutio illa loquitur ſolùm de non recipiendis in Ordine Minorum, vt ex ea conſtat, quam refert ad litteram Manuel, *quæſt. regul. tomo primo, quæſtione decima quarta, articulo primo & ſecundo*, vbi *articulo primo in fine* notat, reſtrictam poſtea fuiſſe à Sixto V. ad ſecundam generationem paternam, & primam maternam. Sicut nec etiam obſtat conſtitutio quædam Federici Imperatoris, quæ liberos omnes committentium crimen læſæ Maieſtatis diuinæ, vel humanæ afficit infamia, & excludit ab omnibus dignitatibus, & officijs publicis: nomine autem *liberorum*, deſcendentes omnes intelligi ſolent. Cæterùm in hoc crimine legi Eccleſiaſticæ ſtandum eſt, quæ poteſt leges ciuiles corrigere. An verò conſequenter cenſeatur etiam correcta lex illa quoad liberos reorum læſæ Maieſtatis humanæ, videri poteſt Anton. Gomez *tomo tertio variarum capite ſecundo, numero decimo quinto.*

57 *Filij denunciantes inquiſitoribus proprios parentes an ſint immunes à pœnis.*

Dubitatur ſextò de filiis denunciantibus inquiſitoribus proprios parentes hæreticos, an eo ipſo immunes ſint ab iis pœnis. Liberari ab his pœnis teſtantur Penna, Alfonſus de Caſtro, Simancas, & Roias, quos refert, & ſequitur Sanchez *vbi ſuprà numero trigeſimo*: ita enim ſtatutum eſſe conſtitutione quadam Federici Imperatoris, à varijs Pontificibus confirmata dicit idem Penna referens conſtitutionem illam, & videri poteſt Conſtitutio Innocentij IV. quæ eſt eius octaua, & habetur in volumine conſtitutionum Pontificiarum, vt refert Sanchez *vbi ſupra, numero nono in ſeptimo argumento.* Loquuntur autem de pœnis ipſis filiis ſtatutis, non de pœnis patri imponendis, quare non impedient, quod bona patris hæretici confiſcentur, & ideo Hurtado *vbi ſuprà paragrapho vigeſimo tertio* adnectit, non fore ab æquitate alienum, ſi eo caſu non confiſcentur bona paterna, ſaltem omnia, ſed relinquantur filiis, vnde honeſtè vitam poſſint degere: alioquin redderetur moraliter impoſſibilis accuſatio parentum. Aduerte denique, ſub his pœnis non comprehendi filios paganorum, Iudæorum, aut Saracenorum, qui non ſunt verè hæreticorum filij, cùm eorum parentes nunquam fuerint baptizati: ita Suarez *dicta diſputatione quadrageſima tertia de cenſuris, ſectione tertia, numero octauo*, & Filliucius, quem affert, & ſequitur Bonacina *diſputatione ſeptima de cenſuris, quæſt. 3. puncto 7. num. 31.*

Dubitatur vltimò, an prædictæ pœnæ extendantur ad filios etiam genitos ante hæreſim parentum, an ſolùm ad eos, qui poſtea generantur: quæ eſt quæſtio ſatis controuerſa, & celebris in hac materia, & de qua latè vltra alios agunt P. Thomas Sanchez *dicto libro ſecundo in Decal. capite vigeſimo ſeptimo à numero nono*, Caſtro Palao, & Hurtado *locis citatis*; & Suarez *diſputatione quadrageſima tertia de cenſuris ſectione tertia, numero ſecundo*, qui alios referunt; & afferunt duas ſententias ſatis communes, & vtramque ſatis probabilem; quarum altera liberat ab his pœnis filios ante delictum genitos, altera eos etiam comprehendit: de vtriuſque autem fundamentis plura dici poſſent. Cùm tamen calamum iam paratum haberem, vt ab hac poſtrema quæſtione me expedirem, interpellatus repentè fuit, ſanctiſſimi Domini noſtri Vrbani VIII. improuiſo præcepto, quo me nulla mora præmiſſa ad Cardinalatus onus ſuſcipiendum vocauit, quæ res multa ſecum afferebat impedimenta, & negotia, non ita breui expedienda, quibus huius tomi editio longiùs protraheretur. Quare meliùs iudicaui, ne remora hæc opus iam alioquin abſolutum nimium retardaret, vrgente præſertim typographo, indicare breuiter meam ſententiã, quam mihi praxis potiſſimùm perſuadet, vt cum multis, quos afferunt, & ſequuntur Suarez, & Caſtro Palao, putem omnes filios hæreticorum comprehendi. Quod quidẽ, loquendo de poſſibili, negari non poteſt, vt fatetur etiam Hurtado, licèt de facto id neget. Et conſtat ex ſupra dictis, quia hæ omnes pœnæ non imponuntur directè ipſis filiis, vt diximus, ſed ſolùm indirectè, quatenus ex parentum infamia redduntur inhabiles ad aliquas dignitates, & munera, quæ inhabilitas incurri poteſt abſque vlla filiorum culpa, vt vidimus. De facto autem negari non poteſt, quod Pontifices ſatis vniuerſaliter loquantur de omnibus filiis, abſque vlla diſtinctione, imò loquantur de caſibus in quibus vix vnquam contingere poterat, quòd filij ante parentis hæreſim eſſent concepti, & conſuetudo atque praxis, quæ eſt optima legum interpres ita vniuerſaliter leges illas Canonicas intellexit.

58 *An prædictæ pœnæ extendantur ad filios etiam genitos ante hæreſim parentum.*

Confirmarique poteſt primò quia fundamentum, quo Sanchez *loco citato* potiſſimùm mouetur, ex ſanguine, & ſemine infecto, ex quo imitandi paternos mores periculum oriatur, quatenus in ipſo ſemine inclinatio aliqua ad eoſdem mores imbibita ſit; hoc, inquam, fundamentum retorqueri facilè poteſt, quia ſi hæc eſſet ratio excludendi à pœnis filios ante delictum genitos, deberent æquè excludi filij geniti poſt parentis hæretici pœnitentiam: ſi enim pater in hæreſi per vnum diem permanſit, & poſtea reſipuit, & per annum integrum ante mortem pœnitentiam egit, eóque tempore filium genuit, magis credi poteſt, quod ſemen afferret ſecum inclinationem ad pœnitentiam diuturnam præſentem, quàm ad peccatum breue præteritum, & tamen de hoc filio nemo dubitat, quod eiuſmodi pœnis comprehendatur. 59

60 Secundò confirmari poteſt, retorquendo iterum idem fundamentum, quia ſi pater in corde ſuo fuit hæreticus per annum, antequam hæreſim exteriùs proderet, & eo medio tempore filium gigneret, hic ex ſententia Sancij non comprehenderetur pœnis, ſed ij ſolùm, qui poſt hæreſim externam concipientur. Atqui ſemen magis afferret inclinationes ad affectum cordis paterni internum, quàm ad verba externa, cùm ſanguinis qualitates maiorem habeant connexionem cum cordis affectibus, quàm cum ore, vel lingua. Non ergo attenditur in hac filiorum pœna ad qualitates phyſicas ſanguinis, vel ſeminis malè affecti, ſed ad puniendum patrem in filiis etiam, quorum mala ad ipſius patris pœnam, & dolorem augendum multum conferre poſſunt. Quare ſi alicubi vſus eſſet puniendi ſolùm filios poſt delictum hæreſis genitos, ego eam conſuetudinem laudarem, & libenter amplecterer. Vbi tamen contrarius ſit vſus, damnare non poſſum, ſed puto eſſe magis conformem verbis ſacrorum Canonum, qui totum hoc potuerunt intendere, & intendiſſe de facto videntur. Hæc autem de virtute fidei dixiſſe ſufficiat. Quæ omnia, & quæ in cæteris meis ſcriptis dixi, vel in poſterum dixero, eidem Catholicæ fidei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, eiuſque Summi Paſtoris Romani Pontificis iudicio, & correctioni ſponte ſubiicio.

INDEX

INDEX RERVM,

QVÆ IN HOC

DE VIRTVTE FIDEI DIVINÆ

TRACTATV CONTINENTVR.

Prior numerus Diſputationem indicat, ſecundus Sectionem, tertius eſt marginalis.

A

Abaſſini.

ABASSINORVM ſchiſma ab Eccleſia reprobatum, ſicut & eorum hæreſes. diſp.14.ſect.5.n.146

Abbas.

Abbates, & alij ſuperiores habentes ſubditos in ſpiritualibus, ſeculares exemptos ab Epiſcopis, an poſſint vti facultate Epiſcopis conceſſa in decreto Concilij Tridentini. diſp.23.ſ.3.n.57

Abſolutio.

Abſolutio ab hæreſi, & excommunicatione ob hæreſim contracta, quibus competat. d.23.ſ.3.n.41.& ſeqq.

An hæreticus in articulo mortis poſſit à Sacerdote hæretico Abſolui, ſi non adſit alius Sacerdos. d.23.ſ.3.n.106

An ab alio, qui Sacerdos non ſit, poſſit Abſolui hæreticus moribundus, ab excommunicatione Papæ reſeruata. ibid.n.110

In quo alio caſu poſſit quis ab excommunicatione ob hæreſim contracta Abſolui ab alio, quàm ab eo cui erat reſeruata. ib.n.116.& 117

Actus.

Actus intellectus, & voluntatis non omnes habent obiectum materiale: habent tamen formale. d.1.ſ.1.n.2

Adam.

Adam an habuerit fidem in ſtatu innocentiæ. d.17.ſ.1.n.6

Adoratio.

Hoſtia conſecrata cur Adoretur abſolutè, non obſtante formidine quæ eſſe poteſt de eius conſecratione. d.1.ſect.13.n.320

Æquiuocatio.

Æquiuocatio impropria interuenire poteſt in colloquio Angelico. diſp.4.ſect.5.num.74

Verba Æquiuoca quando excuſent à mendacio. ibid.n.76

Vide, *Amphibologia.*

Alimentum.

Alimenta hæretico relicta an debeant confiſcari. d.24.ſ.1.n.26

Amor.

Quomodo Fides Dei remuneratoris poſſit conducere ad Amorem Dei, non ſolùm concupiſcentiæ, ſed etiam beneuolentiæ, & amicitiæ. d.12.ſ.5.n.122

Amphibologia.

Amphibologiis & æquiuocationibus an vti liceat. d 4.ſ.5.n.67.& ſeqq.

Quibus in caſibus abſtinendum ſit ab Æquiuocationibus. ibid.

Amphibologiis abſque vlla cauſa vtens non excuſatur à peccato ſaltem leui. ibid. numero 68

Amphibologiis vtens ex cauſa, quomodo intendat verum ſenſum in verbis ambiguis. ibidem num.71

Vide *Æquiuocatio.*

Angelus.

Angeli loquutio in quo formaliter conſiſtat. d.1.ſ.10.n.199

Angeli vox, & loquutio quid ſit. diſput.2.ſect.1, num.2

An præceptum confitendi fidem obliget etiam Angelos in via. d.14.ſ.4.n.66

Vtrùm in Angelis viatoribus fuerit fides. diſp.17.ſect.1.num.1

Anima.

Animæ immortalitas fide explicita neceſſariò credenda. d.12.ſ.5.n.115

Apoſtaſia, Apoſtata.

Apoſtaſia latè ſumpta quid. diſp.18. ſect.4. num.95

Apoſtaſia à fide quid. ibid.

An ad Apoſtaſiam requiratur recedere totaliter à fide Chriſtiana, an verò ſufficiat recedere ex parte. ibid.n.96

An Apoſtata ſit ille, qui ſemel fidem noſtram amplexus eſt, & adhuc Cathecumenus deſeruit eam ante Baptiſmum. ibid. n. 97
An ſufficiat Baptiſmus ſemel ſuſceptus, vt aliquis poſtea appelletur Apoſtata fidem Catholicam negans. ibid. n. 98
An Apoſtaſia ſit ſpecies infidelitatis. ibid. n. 101. & ſeqq.

Apoſtolus.

Apoſtoli ad quid fecerint Symbolum. diſp. 3. ſ. 4. num. 58

Archiepiſcopus.

An Archiepiſcopi non ſolùm in propria Diœceſi, ſed etiam in tota ſua prouincia poſſint vti facultate Epiſcopis conceſſa in Decreto Tridentini. d. 23. ſ. 3. n. 61

Articuli.

Vtrùm Articuli fidei conuenienter in Symbolo tradantur. d. 3. ſ. 4. n. 57
Articulorum nomine quid intelligatur. ibid.

Aſſenſus.

Aſſenſus mediatus eſt diſcurſiuus ſine formaliter, ſiue virtualiter. d. 1. ſ. 6. n. 74
Aſſenſus certus quis ſit. d. 1. ſ. 13. n. 317

Athanaſius.

Athanaſij Symbolum vnde Auctoritatem acceperit. d. 3. ſ. 4. n. 60
Vnde conſtet fuiſſe Athanaſium huius Symboli auctorem. ibid.

Atheiſmus.

Atheiſmus ad quam ſpeciem infidelitatis pertineat. d. 18. ſ. 3. n. 78

Auſpex; Vide, *Paranymphus*.

B

Baptiſmus.

BAptiſmus non debet repeti ſub conditione propter formidinem. d. 1. ſ. 13. n. 321
Baptiſmi efficaciam, & neceſſitatem omnes credere tenentur. d. 13. ſ. 5. n. 116
An parentes Catholici permittere poſſint, quod eorum filij à miniſtro hæretico Baptizentur. d. 14. ſ. 5. n. 161
An poſſit licitè Catholicus adire miniſtrum hæreticum, vt conſtet de nomine, & de Baptiſmo. ibid. n. 163
An Parentes Catholici infantem catholicè Baptizatum poſſint permittere ad hæreticum miniſtrum publicè deferri, vt rebaptizetur. ibidem n. 164

Barbarus.

Quale vel quantum tempus eſt illud quo Deus expectat obſeruantiam legis à Barbaro, vt eum illuminet circa res Fidei. d. 12. ſ. 3. n. 37

Beatus.

Habitus fidei cur omnino auferatur in Beatis. d. 2. ſ. 2. n. 57
Beatus videns Deum poteſt ſimul cognoſcere Deum euidenter cognitione abſtractiua in creaturis. ibid. n. 68
An de potentia abſoluta poſſet eſſe fides actualis de iiſdem obiectis quæ in eodem Beato videcentor clarè in Verbo. d. 17. ſ. 3. n. 26
An detur fides actualis in Beatis circa obiecta ſaltem quæ nec in Verbo, nec aliunde perfectè vident. ibid. n. 27
An maneat in Beatis habitus fidei infuſæ, quem in ſtatu viæ habuerunt. ibid. n. 35
An ſaltem maneat in Beatis habitus piæ affectionis infuſus pertinens ad voluntatem. ibid. n. 45

Beneficium.

An liceat Catholico precibus, fauore, &c. promouere miniſtrum hæreticum, vt eligatur ad Beneficiū, vt hoc modo excludatur miniſter magis Catholicis pernicioſus. d. 14. ſ. 5. n. 169
Beneficiis acquiſitis priuatur hæreticus, & inhabilis redditur ad futura. d. 23. ſ. 3. n. 139
Beneficij ante hæreſim habiti priuatio quando incurratur. ibid. n. 140
An ſi hæreticus reſipiſcat poſſit, & debeat etiam in foro externo ſua Beneficia retinere. ib. n. 144
Hæreticorum fautores an puniantur pœna priuationis beneficiorum. d. 24. ſ. 1. n. 20

Bona.

Quænam hæretici Bona confiſcationi ſubiaceant. d. 24. ſ. 1. n. 18.
Vide, *Confiſcatio*.

Bulla.

Abſtinendum ab illo dubio, an Bulla Cœnæ vbique de facto obliget. d. 21. ſ. 2. n. 69
An virtute Bullæ Cruciatæ antiquioris potuiſſet quis abſolui ab hæreſi. d. 23. ſ. 3. n. 102

C

Cæremonia.

CÆremoniæ falſi cultus, quomodo illicitè vſurpentur. d. 14. ſ. 5. n. 112
Cæremoniæ legis antiquæ, licèt poſt Pentecoſtem ceſſauerint obligare, non tamen ſtatim fuere prohibitæ. d. 14. ſ. 5. n. 139

Capitulum.

Capitulum Sede vacante an habeat facultatem abſoluendi ab hæreſi. d. 23. ſ. 3. n. 55

Cardinalis.

Cardinalium collegium an Sede vacante poſſit licentiam concedere legendi libros prohibitos. d. 21. ſ. 2. n. 71
An Cardinales in ſuis Titulis poſſint vti facultatibus Epiſcopis conceſſis in decreto Concilij Tridentini. d. 23. ſ. 3. n. 60

Caro.

Carnibus an veſci liceat ad occultandam fidem. d. 14. ſ. 5. n. 99
An ſi ægroto, qui aliàs poſſet licitè Carnibus veſci, præcipiat Tyrannus vt in ſignum infidelitatis Carnibus veſcatur, poſſit adhuc in iis circunſtantiis eas comedere. ibidem, numero 101
Et quid ſi Tyrannus in odium fidei auferat homini robuſto omnem alium cibum præter Carnes. ibid. n. 102
Quandónam Catholico tranſeunti per loca infidelium ſit licitus Carnium eſus. ibidem, numero 105
Quibus in caſibus ſit illicitus. ibidem, numero 106
An Catholicus amico nobili hæretico ad ſe diuertenti poſſit amicitiæ cauſa apponere Carnes, alióſve cibos vetitos in die ieiunij. d. 14. ſ. 5. n. 167
An Catholici, qui ob infirmam valetudinem in die ieiunij veſcuntur Carnibus, poſſint poſtea famulis

mulis hæreticis relictarum carnium eſum permittere. ibid.n.168
Carnium eſus in diebus ab Eccleſia prohibitis magis ſufficit ad oſtendendam hæreſim, quàm violatio ieiunij. d.23.ſ.2.n.26

Cenſura.

Variæ propoſitionum infra hæreſim Cenſuræ. d.20.ſ.3.n.7 1.& ſeqq.
Propoſitio, quæ inique aliam cenſurat, poteſt eſſe digna Cenſurâ. ibid.n.105
Eccleſia reprobando propoſitionem, etiam Cenſuræ gradum determinat. ibid.n.106
Eccleſiæ iudicium circa gradum Cenſuræ, an ſit certum & infallibile. ibidem, num.106. & ſeqq.

Certitudo.

Certitudo moralis & humana variè ſolet à Doctoribus accipi. d.1.ſ.13.n.316
Certitudinis moralis duo gradus. ibid.
Certitudo aſſenſus intellectualis in quo conſiſtat. d.6.ſ.1.n.1
Certum vnde dicatur. ibid.

Charitas.

An, & quomodo Charitas ſit forma fidei. d.16.ſ.3.n.45

Chriſtianus.

Eccleſia prohibet ne Chriſtiani ſint famuli Iudæorum. d.19.ſ.3.n.164

Chriſtus.

Chriſti humanitas an etiam pertineat ad obiectum attributionis noſtræ fidei. diſput.3. ſect.1.num.19
Non eſt obligatio ſaltem grauis ſciendi Chriſtum paſſum ſub Pontio Pilato. diſput.1 3.ſect.4. num.76
Debet explicitè credi Chriſtum paſſum, & mortuum eſſe propter noſtram ſalutem. ibid.
An genus mortis Chriſti nempe crucifixio, ſit de neceſſitate præcepti explicitè credendum. ibid. num 77
Chriſti ſepultura an ſit ex præcepto explicitè credenda. ibid.n.80
Chriſti deſcenſus ad inferos an debeat à ſingulis credi fide explicita ex neceſſitate præcepti. ibid. num.83
Chriſti reſurrectio fide explicita ſub præcepto graui credenda eſt. ibid n.86
An ſit præceptum credendi etiam explicitè circumſtantiam diei tertiæ circa articulum reſurrectionis Chriſti. ibid.n.87
Chriſti aſcenſus ad cælum an credi debeat fide explicita. ibid.n.89
An Chriſti ſeſſio ad dexteram Patris. ibid.
Senſus illorum verborum, *Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* ibid.n.90
Duplex excellentia peculiaris Chriſti in illis verbis. ibid.n.91
Nouiſſimus Chriſti aduentus ad iudicium eſt neceſſariò explicitè credendus. ibidem, numero 94
Chriſtus an etiam vt homo ſit iudicaturus. ibid. num.95
Chriſti humanitas quomodo poſſit habere poteſtatem iudiciariam. ibid.n.97
An Chriſtus vt homo non ſolùm habeat poteſtatem iudicandi in vltimo iudicio vniuerſali, ſed etiam in iudicio particulari. ibidem, numero 98
An non ſolùm in morte, ſed etiam in diſcurſu vitæ Chriſtus exerceat iudiciariam poteſtatem. ibib. num.99
An Chriſtus vt homo vſus fuerit hac poteſtate iudiciaria ſtatim ab initio ſuæ conceptionis, an ſolùm à tempore mortis. ibidem, numero 100
An Chriſtus in iudicio vniuerſali iudicaturus ſit non ſolùm homines, ſed etiam Angelos. ibid. num.105
Quod ſignificetur per illa verba, *viuos, & mortuos*, quibus profitemur Chriſtum venturum ad iudicandos non mortuos ſolùm, ſed etiam viuos. ibid. n.108

Circumciſio.

Circumciſio an poſſit nunc licitè vſurpari. dict.14. ſect.5.n.144

Clericus.

Clerici quænam explicitè credere aut ſcire teneantur. d.13.ſ.5.n.145

Cognitio.

Non omnis Cognitio euidens excludit aſſenſum Fidei diuinæ. d.2.ſ.2.n.73
Nec omnis Cognitio intuitiua. ibid.n.74

Communicatio.

An ratione excommunicationis, prohibita nobis ſit Communicatio cum hæreticis. d.22.ſ.1. num.1
An non ſolùm in ciuilibus, & humanis poſſimus cum hæretico non denunciato Communicare, ſed etiam in ſacris, & ſpiritualibus. ibidem, numero 10
Communicatio prohibita cum hæreticis in matrimonio. d.22.ſ.2.12
Communicatio ciuilis cum Paganis, & præſertim cum Iudæis prohibita. diſput.22.ſect.4. n.105.& ſeqq.

Complex.

Complices hæreticorum, & eorum pœnæ. d.25. ſ.1.n.1.& ſeqq.

Complexio.

Duplex genus Complexionis in no[illegible] is conceptibus poteſt conſiderari. diſput.3.ſect.2.numero 35
Complexio mentalis reperitur ſemper in fide. ibid.num 46

Concilium.

Conciliorum auctoritas quomodo poſſit eſſe de Fide. d.1.ſ.13.n.314

Concluſio.

Concluſiones quæ deduci poſſunt ex principio reuelato, aliæ poſſunt deſeruire ad benè operandum, aliæ non. diſput.1.ſect.13. numero 348
Concluſiones ex principio reuelato inutiles ad benè operandum, non indigent habitu infuſo concurrente præter fidem. ibidem, numero 349
Concluſiones ex principio reuelato vtiles ad benè operandum indigent habitu infuſo. ibid. num.350

Confeſſarius.

Confeſſarius quid facere debeat cum pœnitente ignaro myſteriorum, quorum notitia eſt omnibus neceſſaria. diſput.13.ſect.5. numero 140

Confiſcatio.

Pœna Confiſcationis bonorum hæreticis impoſita an incurratur ipſo iure à die criminis commiſſi. d.24.ſ.1.n.2

Conbſica

Confiſcationis pœna an locum habeat etiam circa omnia bona futura. ibid.n.3

Confiſcationi an ſubiaceant bona acquiſita medio tempore inter crimen,& ſententiam. ibid. num.4

Quæ bona Confiſcationi ſubiaceant. ibidem, num.18

An etiam alimenta hæretico relicta ſubiaceant Confiſcationi. ibid.n.26

Confiſcatio an extendatur ad bona quæ ſunt extra territorium Iudæis condemnantis hæreticum. ibid.n.34

Coniux.

Coniux quando,& quomodo poſſit, vel debeat à coniuge hæretico diuertere. d.22.ſ.5. n.40 & ſeqq.

An poſtquam Coniux hæreticus emendatus eſt, debeat Catholicus ad eum redire, & eum recipere, ibid.n.46

Differentia inter Coniugem Catholicum,& adulterum. ibid.n.55

An Coniux ſeparatus à Coniuge hæretico ob eius hæreſim poſſit ingredi religionem. ibidem, num.72

An Coniux hæreticus à quo Catholicus diſceſſit, poſſit ipſe poſtea conuerſus ad fidem fieri religioſus. ibid. n.80

Contritio.

Præceptum Contritionis non obligat ad reiterandum itern.n, & ſæpius actum contritionis, licèt ſemper formidare quis poſſit,an veram contritionem habuerit. d.1.ſ.13.n.321

Credere.

Credere Deo,credere Deum,& credere in Deum, quomodo differant. diſput.8.ſect.2. numero 17

An Credere in Deum dicantur ſoli iuſti. ibidem, num.18

An ſolum in Deum Credere dicamur, an etiam in Eccleſiam vel Sanctos. ibid.n.20.

An exigatur voluntas non ſolùm ad Credendum myſterium reuelatum,ſed etiam ad credendam reuelationem. d.10.ſ.2.n.16

Proponuntur alia dubia circa voluntatem ad Credendum prærequiſitam. ibidem, num.17. & ſeqq.

An voluntas requiſita ad credendum debeat eſſe voluntas libera; an ſufficiat voluntas neceſſaria. ibid.n.21

Quid ſi voluntas Credendi non ſit neceſſaria,ſed libera, non tamen cum plena deliberatione. ibid.num.25

An voluntas credendi debeat eſſe in ſua entitate ſupernaturalis,& formaliter honeſta. d.10.ſ.3. num.30

Quale ſit obiectum formale voluntatis Credendi, & ad quam virtutem pertineat. ibid. numero 52

An huiuſmodi voluntas ſupernaturalis Credendi reperiatur etiam ante aſſenſum illum quem ruſticus ex errore tribuit articulo falſo à Parocho propoſito. ibid.n.67

An voluntas Credendi poſſit eſſe mala ſaltem denominatiuè,& extrinſecè ab alia voluntate mala imperante. d.10.ſ.5.n.85

Credibilitas.

Probatur euidentia Credibilitatis præcedens actum fidei. d.5.ſ.1.n.1

Referuntur, & ſoluuntur argumenta contra neceſſitatem euidentis Credibilitatis. d.5.ſ.2. per totam.

An iudicium euidens de Credibilitate oriatur à fide. d.5.ſ.3.n.39

Recenſentur breuiter motiua, quæ reddunt euidenter credibilia obiecta noſtræ fidei. d.5.ſ.4. per totam.

D

Dæmon.

Vtrùm in DÆmone maneat fides. d.17.ſ.2. num.8

Damnatus.

Vtrùm in animabus Damnatis maneat fides. ibidem.

Qua via maneat in Damnatis cognitio eorum, quæ nos per fidem credimus. ibidem, numero 14

An hæc fides impropria quam Damnati habent, ſit in iis libera, vel neceſſaria. ibid.n.18

Defenſor.

Defenſor hæretici, quis dicatur. diſp.15 ſ.1. num 4

Defenſor hæretici an incurrat cenſuram effectu non ſequuto. ibid.n.7

Deliberatio

Plena Deliberatio requiritur vt aliquis ſit hæreticus Eccleſiaſticis pœnis punibilis. d.20.ſ.4. num.153

Deſperatio.

Deſperatio an ſit peccatum grauius infidelitate. d.18.ſ.2. n.38

Deus.

Deus habet multiplex os, & multifariàm loquitur. d.1.ſ.7.n.125

Deus nobis communicat ſuam mentem per eos qui res fidei nobis proponunt. diſp.1.ſ.8. num.164

Deum ea intentione reuelaſſe primò doctrinam fidei, vt ab aliis ad alios perueniret,conſtat ex Scriptura. ibid.

Quibus modis Deus loquatur homini viatori.d.1. ſ.10.n.221

Deus reuelans non cognoſcitur quidditatiuè.d.2. ſ.1 n.4

Deum eſſe, & eſſe remuneratorem, neceſſariò de fide credendum eſt. d.2.ſ.2.n.62

Quomodo Deus habeat actum formalis amicitiæ erga homines,ſiquidem omnia vult Deus propter ſemetipſum. d.2.ſ.3.n.135

An obiectum adæquatum attributionis noſtræ fidei ſit Deus ſolus. d.3.ſ.1.n.12

Deus eſt obiectum principaliſſimum noſtræ fidei. ibid.

Deus an poſſit mentiri vel falſum reuelare. d.4. ſ.2.n.15

Deus eſſet quaſi homo ſi mentiretur. ibid. numero 21

Deus nec per ſeipſum, nec per alios mentiri aut fallere poteſt. ibid.n.27

Deus an poſſit ſe ſolo producere habitum, vel actum erroris in hominis intellectu. diſput.4. ſect.3.n.31

Deus poteſt cum hominibus loqui per voces internas tales quas Dæmon imitari non poſſit ad decipiendum hominem. ibidem, numero 43

Deus

Deus an poſſit amphibologicè loqui,& an ex hoc capite deficiat eius infallibilitas. diſp.4.ſect.5. num.61

Dei prouidentia eſt fortiſſimum credibilitatis argumentum. d.5.ſ.4.n.58

Dei prædicata, per quæ diſtinguitur à creaturis neceſſariò credenda. diſput.22. ſect.5. num.124

Obligatio inquirendi verum Deum, & diſcendi ea quæ ad eius cultum debitum neceſſaria ſunt conſtare poteſt lumine naturæ. diſput.13. ſ.1.n.9

Dilectio.

An peccatum non Diligentis Deum ſuperet ex ſuo genere omnia alia peccata. diſp.18.ſect.2. num.37

Diſcurſus.

In omni Diſcurſo debent interuenire duo principia. d.1.ſ.6.n.75

Diſpenſatio.

An ad Diſpenſationem in irregularitatibus,& ſuſpenſionibus occultis requiratur præſentia ſubditi intra Diœceſim proprij Epiſcopi. d.23. ſ.3.n.77

Quis poſſit in irregularitate ob hæreſim contracta diſpenſare. d.23.ſ.4.n.124

Diſputatio.

Diſputatio cum infidelibus,an,& quomodo licita. d.22.ſ.5.n.128

Conditiones neceſſariæ ad Diſputationis honeſtatem. ibid.n.132.& ſeqq.

Potiſſima conditio vt Diſputans non ſit laicus. ibid.n.136

Religioſi laici an poſſint licitè diſputare cum hæreticis. ibid.n.138

An laicus doctus poſſit licitè diſputare cum hæreticis. ibid.n.139

An ſaltem iubentibus Clericis poſſit laicus Diſputare ibid.n.140

An conſentiente Summo Pontifice poſſit fieri conuentus Eccleſiaſticus in quo conueniant hæretici ad Diſputandum de Religione. ibid. num.143.

Diuortium.

Qualis Eccleſiæ ſententia deſideretur ad ius Diuortij perpetui,ob hæreſim. diſput.22. ſect.3.num.60

An ad hoc diuortium ſufficiat ſententia ſuper crimine,quin explicitè feratur ſuper Diuortio. ibid.n.65

An coniux poſſit Diuortium perpetuum apud Iudicem petere,quando non in publico ab hæreſi eſt reconciliatus. ibid.n.66

An coniuge hæretico reconciliato abſque ſententia poſſit Catholicus petere iudicium Eccleſiæ circa Diuortium. ibid.n.69

An ad Diuortium ob hæreſim ſufficiat vnicus lapſus. ibid.n.72

An ſi vterque coniux ſit hæreticus poſſit concedi Diuortium. ibid.n.73

Quid iuris habeat coniux Catholicus ſi per vim impediatur, ne Iudicem Eccleſiaſticum adeat & Diuortionum petat. ibid.n.81

An Catholicus poſſit cedere iuri quod habet ad Diuortium. ibid.n.85

An copula cum coniuge habita poſt ſententiam Diuortij cenſeatur tacita, & virtualis condonatio. ibid.n.86

An ſicut in adulterio carnali datur compenſatio propter quam coniux adulter non poteſt petere Diuortium, ſic etiam in hæreſi. ibid.n.97

Doctrina.

Puritas Doctrinæ Chriſtianæ. diſput.5.ſ.4. num.49

Perſeuerantia & vniformitas Doctrinæ abſque vlla varietate,in Eccleſia. ibid.n.52

Doctus.

Quænam explicitè credere,aut ſcire debeant Doctores. d.13.ſ.5.n.144

Dogmatiſta.

Dogmatiſtæ traduntur Curiæ ſæculari. d.24.ſ.2. num.64

Dogmatiſta quis dicatur. ibid.

Dubitans.

An peccatum Dubitantis ſolùm de rebus fidei, differat ſpecie, à peccato ſentientis poſitiuè contra illam. d.18.ſ.1.n.32

Dubitans in fide an ſit hæreticus. diſput.20.ſect. 1.num.16

E

Eccleſia.

Eccleſiæ definitio quomodo obliget de nouo credi ex fide,quod antea non debebat credi. d.1.ſ.13.n.272

An poſſint credi per fidem Chriſtianam obiecta noſtræ fidei,antequam per Eccleſiam, vel eius nomine alicui proponantur. diſput.1.ſ.12. num.247

An, quando Eccleſia deducit aliquid ex duabus præmiſſis reuelatis,quod de nouo definit,concluſio noua definita ſit de fide. d.1.ſ.13. numero 273

Et quid, ſi ex vno principio reuelato, & altero non reuelato,Eccleſia aliquid deducit, & definit. ibid.n.274

Eccleſia,cùm habeat infallibilem aſſiſtentiam Spiritus ſancti, vt non erret in iis quæ definit de fide, cur debeat examen, & diligentiam adhibere in definiendis rebus fidei. ibidem,numero 276

Eccleſia non poteſt decipi acceptando pro Pontifice eum qui non eſt verè Pontifex. diſp.2. ſ.13 n.327

Hic articulus, Sanctam *Eccleſiam Catholicam: Sanctorum communionem*, potiſſimè appoſitus ad explicandam vnitatem Eccleſiæ. d.13.ſ.4. n.110.& ſeqq.

Eccleſiæ poteſtas in infideles non baptizatos,quæ, & quanta. d.19.ſ.2.n.34

Eccleſia an cogere poſſit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam. d.21.ſ.1.n.1

Electio.

An licitè Catholicus poſſit promouere miniſtrum hæreticum, vt Eligatur ad beneficium, vt hoc modo excludatur miniſter magis Catholicis pernicioſus. d.14.ſ.5.n.169

Ens.

Entia ſupernaturalia ſunt in duplici differentia. d.1.ſ.9.n.191

Epiſcopus.

Epiſcopi quænam explicitè credere aut ſcire debeant. diſp.13. ſect.5. num.144.149. & ſeqq.

An Epiſcopi hodie facultatem habeant abſoluendi ab hæreſi. d.23.ſ.3.n.43.& ſeqq.

An

An Epiſcopus extra Sacramentum Pœnitentiæ poſſit vti facultate abſoluendi ab excommunicatione ob hæreſim occultam. diſput.23. ſ.3.n.63
An Pontifices in Bulla Cruciatæ reuocare voluerint poteſtatem Epiſcopis conceſſam in Tridentino. ibid.n.46
An poſſit Epiſcopus hac facultate vti etiam in abſentia. ibid.n.76
An Epiſcopus poſſit facultatem ad abſoluendum ab hæreſi alicui committere. ibid.n.78

Error.

Error vt ab hæreſi diſtinguatur. diſput.20.ſect.3. num.74.& ſeqq.

Vide, *Propoſitio.*

Euchariſtia.

Neceſſaria eſt fides explicita ſacramenti Euchariſtiæ. d.13.ſ.5.n.119
Euchariſtiam offerri in ſacrificium in Miſſa fideles omnes ſcire debent. ibid.n.122

Euidentia.

Euidentia moralia quid ſit. diſput.1.ſect.13. num.311
An fideles licèt non habeant Euidentiam metaphyſicam de reuelatione diuina,& veritate obiecti reuelati, habeant tamen euidentiam moralem. d.2.ſ.1.n.39
Euidens moraliter an ita appareat, vt non poſſit niſi imprudenter negari, vel reuocari in dubium. d.2.ſ.1.n.45

Excommunicatio.

Excommunicatio maior eſt prima,& antiquiſſima hæreticorum pœna. d.23.ſ.1.n.1
Hæc excommunicatio an ſit inter diuiſ. ibid. num.2
An ob hæreſim merè externam incurratur hæc Excommunicatio. ibid.n.7. & ſeqq.
Sufficit ad incurrendam Excommunicationem, quòd hæreſis interna ſigno aliquo externo manifeſtetur. d.23.ſ.2.n.11
Verba æquiuoca ſi proferantur ad ſignificandam hæreſim internam,an ſufficiant ad incurrendam Excommunicationem. ibid.n.19
An qui dormiens profitetur voce hæreſim internam incurrat Excommunicationem. d.23.ſ.2. num.33
An qui ad hunc finem ſe inebriat, incurrat Excommunicationem. ibid.n.34
An qui fingit ſe dormire, vel ebrium eſſe, incurrat Excommunicationem. ibidem, numero 35

F

Famulus. Famulatus.

Famuli Iudæorum an Chriſtiani eſſe poſſint. d.19.ſ.3.n.164
An prohibeatur famulatus ſolum intra domum, an etiam extra domum. ibid.n.166

Fautor.

Fautores hæreticorum qui dicantur. d.25.ſ.1. num.5.
Fautores hæreticorum an incurrant cenſuram effectu non ſequuto. ibid.n.7
An omnes hæreticorum fautores cenſuram incurrant. ibid.n.17
Fautores an incurrant irregularitatem. ibid. num.19
An Fautores hæreticorum puniantur pœna priuationis beneficiorum. ibid.n.20
An ipſi Fautores ipſo iure pœnam infamiæ incurrant. ibid.n.21

Fidelis.

Fidelis quo actu diſcernatur ab infideli. d.1.ſ.8. num.156

Fides.

Quid ſit illud in quo vltimò ſiſtit aſſenſus noſtræ Fidei. d.1.ſ.1.n.5
Difficultas huius controuerſiæ. ibid.
Refertur prima ſententia, docens aſſenſum Fidei debere reſolui in lumen ipſius fidei, ſeu in auxilium diuinum. d.1.ſ.2.n.6
Fidei aſſenſus reſoluitur in reuelationem veram Dei,non in reuelationem impropriam. d.1. ſ.2.n.9
Fidei diuinæ aſſenſus an ſit concluſio; an quaſi primum principium. d.1.ſ.2.n.24
Refertur & impugnatur ſecunda ſententia reducens aſſenſum Fidei, ad imperium voluntatis ſine motiuo intrinſeco. diſput.1. ſect.3. numero 29
An ad quemlibet aſſenſum Fidei requiratur actualis cognitio reuelationis diuinæ. diſp.1.ſect.3. num.36
Ex principiis Fidei deducuntur concluſiones practicæ, quibus dirigimur ad bene operandum. d.1.ſ.4.n.44
Fides an reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ vt habentis infallibilitatem in proponendo ex aſſiſtentia Spiritus ſancti. d.1.ſ.5.n.5a
Fides an reſoluatur in auctoritatem Eccleſiæ prout miraculis,martyriis, & aliis notis condecoratur. ibid.n.55
Fides noſtra eſt diuina multis de cauſis. d.1.ſ.5. num.65
Fidei ſupernaturalitas vnde proueniat. ibid.
Habitus infuſus Fidei,vt poſſit prodire in actum, poſtulat illam conditionem ex parte obiecti, quòd reuelatiò ſit poſita re ipſa. diſp.1. ſect.5.n.66
Verior ſententia circa reſolutionem vltimam Fidei,& primùm quomodo reſoluatur in Veracitatem Dei. d.1.ſ.6.n.74
Fidei aſſenſus per quem fiat diſcurſum. d.1.ſ.6. num.77
Variæ Doctorum ſententiæ in aſſignando attributo Diuino, quod reſpicit formaliter Fides. d.1.ſ.6.n.79
Prima Dei veritas, an debeat ante aſſenſum Fidei præſupponi cognita per lumen naturæ. d.1 ſ.6.n.81
Non multùm refert quòd aſſenſus Fidei reſoluatur vltimò in Deitatem,vt in motiuum ſuadens Deum eſſe ſummè veracem. diſp.1.ſect.6. num.92
Aſſenſus veracitatis Dei,prout ad fundandam Fidem requiritur, non fundatur in argumento ex creaturis deducto. ibid.n.102
Habitus Fidei elicit duplicem aſſenſum.diſput.1. ſ.6.n.106
An poſſit aliquando habitus Fidei elicere aſſenſum immediatum circa veracitatem Dei ſeorſim antecedenter ad aſſenſum myſterij crediti. d.1.ſ.6.n.106
Fides quomodo reſoluatur vltimò in reuelationem Dei ſiſtendo in ipſa. diſput.1.ſect.7. num.114

Duplex

Duplex ratio formalis, partialis, cui vltimo Fides innititur, ſcilicet, *Deus eſt prima veritas, & Deus ita dixit.* ibid.
Fidei habitus elicit tres aſſenſus diſtinctos realiter, vel virtualiter omnino diuerſos. diſp. 1. ſect. 7. num. 116
Fides humana quomodo ſe habeat in ordine ad teſtimonium hominis credendum. diſp. 1. ſ. 7. num. 118
Fidei aſſenſus an ſit euidens. diſput. 1. ſect. 7. num. 119
Fidei aſſenſus an ſit certus. ibid. n. 121
Motiua extrinſeca Fidei ſunt partim ratio formalis Fidei, partim conditio. ibid. n. 136
Motiua Fidei habent duplicem influxum in fidei aſſenſum. ibid.
Lumine naturæ cognoſcitur obligatio conandi elicere aſſenſum Fidei firmum propter Dei teſtimonium. d. 1. ſ. 8. n. 148
Eodem modo reſoluendus aſſenſus Fidei noſtræ in teſtimonium Dei, quo reſoluitur aſſenſus fidei humanæ in teſtimonium hominis. diſp. 1. ſ. 8. num. 150
Fidei doctrinam qua intentione primò Deus reuelarit. d. 1. ſ. 8. n. 164
Poteſt aliquando peccari contra Fidem, negando id quod Deus alteri reuelat reuelatione priuata. ibid. n. 167
Quanta connexio appareat inter doctrinam propoſitam cum motiuis Fidei, & doctrinam diuinam. d. 1. ſ. 8. n. 179
Vtrùm dari debeat, vel detur actus Fidei acquiſitæ, quoties datur actus Fidei ſupernaturalis. diſp. 1. ſ. 9. n. 181
Vtrùm quando generatur aſſenſus Fidei Chriſtianæ neceſſariò prærequiratur aliquis aſſenſus fidei acquiſitæ, vt conditio, vel cauſa. d. 1. ſ. 9. num. 192
Omnis reuelatio Dei ſufficienter propoſita pertinet ad obiectum formale Fidei, ſiue priuata ſit, ſiue publica. d. 1. ſ. 11. n. 226
Vtrùm neceſſe ſit obiecta per fidem credenda proponi priùs per Eccleſiam. diſput. 1. ſect. 12. num. 247
Differentia inter habitum Fidei, & habitum Theologiæ. d. 1. ſ. 13. n. 257
An concluſio deducta ex vna propoſitione Fide, & alia euidenter nota ex principijs naturæ ſit actus Fidei, vel Theologiæ. ibid.
An, ſi Eccleſia definiat concluſionem illam deductam ex vna reuelata, & altera euidenti ſcientifica, poſſit iam, & debeat credi ea Fide. ibid. num. 269
Aliquid poteſt eſſe de fide in ratione obiecti, quod non ſit adhuc de fide quoad obligationem. ibid. n. 271
Concluſio deducta ex duabus reuelatis an ſit de Fide. ibid. n. 278
Concluſio particularis deducta ex præmiſſa vniuerſali de Fide, an ſit de Fide. ibidem, numero 298
An quando probabile eſt, Deum loquutum fuiſſe de hoc ſingulari in vniuerſali reuelata, an poſſimus hoc obiectum de Fide credere. ibid. num. 322
Non poteſt aliquis de Fide credere, ſe eſſe in ſtatu gratiæ. ibid. n. 324
Quomodo ſit de Fide hunc eſſe verum, & legitimum Papam. ibid. n. 325
An habitus fidei, vel ſolus, vel cum alijs concurrat immediatè ad aſſenſum concluſionis Theologicæ. ibid. n. 331
Habitus Fidei datur ad credendum Deo ſoli ibid. num. 341
Fidei obſcuritas, & eius compoſſibilitas cum euidentia. diſp. 2. per totam.
Reuelatio clara an poſſit eſſe obiectum formale Fidei. d. 2. ſ. 1. n. 1
Nomine Fidei quid intellexerint Patres. ibid. num. 8
An ſi aliquis euidentiam haberet de reuelatione diuina, non tamen de veritate, & infallibilitate Dei, aſſenſus rei reuelatæ eſſet tunc aſſenſus Fidei. ibid. n. 32
Fides exigit eſſentialiter obſcuritatem aliquam in aſſenſu. ibid. n. 48
Habitus Fidei vnde impediatur ab eliciendo aſſenſu circa reuelationem claram. ibid.
Fides an poſſit eſſe de obiecto aliunde clarè cognito. d. 2. ſ. 2. n. 51
Fidei habitus cur omnino auferatur in beatis, ibid. num. 57
Duo hæc neceſſariò de Fide credenda, ſcilicet Deum eſſe, & eſſe remuneratorem. ibid. n. 62
Fidei aſſenſus non impedit aſſenſum ſcientificum eiuſdem obiecti. ibid. n. 76
Fidei aſſenſus non repugnat cum viſione ſenſitiua, & materiali eiuſdem obiecti. ibid. n. 80
An poſſint diuinitus coniungi in eodem intellectu viſio perfectiſſima, & plena, ac immediata obiecti, & Fides actualis de eodem. ibid. n. 81
Fides an poſſit eſſe cum opinione. ibidem, num. 99
Aſſenſus fidei humanæ an poſſit ſimul eſſe cum aſſenſu Fidei diuinæ circa idem obiectum materiale. ibid. n. 91
An idem aſſenſus Fidei poſſit tendere circa obiectum reuelatum per aliud medium ſcientificum vel probabile. d. 2. ſ. 3. n. 105
An ſicut poteſt idem aſſenſus eſſe ex motiuo Fidei, & ſcientifico, poſſit etiam eſſe ex motiuo Fidei, & ex alio motiuo probabili. ibid. num. 136
Quod ſit obiectum materiale adæquatum noſtræ Fidei. diſp. 3. ſect. 1. num. 1
An omnia obiecta materialia æquè immediatè pertineant ad Fidem. ibid. n. 4
Mendacium an pertineat ad obiecta materialia Fidei. ibid. n. 6
An obiectum adæquatum attributionis noſtræ Fidei ſit Deus ſolus, an aliquid aliud. ibid. num. 12
Vtrum Deus ſit obiectum attributionis Fidei ſolùm ſub conceptu Deitatis, an etiam ſecundùm attributa, & alias perfectiones intrinſecas quas habet. ibid. num. 13
Fides hæc duo intendit: vt cognoſcamus Deum, & viam noſtræ perfectionis. ibid. n. 17
Fides eſt partim ſpeculatiua, partim practica. ibid. 1. num. 18
Humanitas Chriſti an etiam pertineat ad obiectum attributionis noſtræ Fidei. ibid. n. 19
Fidei obiectum an ſit aliquid complexum. diſp. 3. ſect. 2. num. 28
Fidei obiecta alia ſunt neceſſaria ſimpliciter: alia ſunt contingentia. diſp. 3. ſect. 3. n. 47
Fidei obiecta quomodo poſſint inter ſe comparari. ibid. num. 48

Index Rerum.

Vtrùm ſit aliquis ordo inter obiecta Fidei. ibid. num.47.& ſeqq.

Quis ſit ordo inter obiecta formalia Fidei adinuicem comparata. ibid.n.55

Comparando obiecta materialia Fidei cum formalibus debet eſſe ordo inter illa. num.56

Fidei articuli an conuenienter in Symbolo tradantur. diſput.3.ſect.4.n.57

Obiecta materialia Fidei an ſucceſſiuè creuerint, vel decreuerint. diſp.3.ſect.5.n.65

Fides de aliquo obiecto poteſt haberi vel explicita, vel implicita. ibid.

Fides explicita quid. ibid.

Quid ſit Fides implicita. ibid.

Quorum obiectorum explicita Fides fuit ſemper in Eccleſia. ibid.n.66

Fides numquam magis explicita quàm in Apoſtolis. ibid.n.67

An in Eccleſia aliquid incipiat poſt Apoſtolorum tempus eſſe de Fide, quod antea de Fide non fuerat. ibid.n.68

An omnia quæ ab Eccleſia in Concilio, vel à ſummo Pontifice definiuntur, ita pertineant de nouo ad Fidem, vt antea nonquam pertinerent. ibid.num.70

An aliqua nobis de Fide credenda proponantur, quæ Apoſtoli explicitè non crediderunt. ibid. num.71

Fides an aliunde poſſit generare aſſenſum falſum, circa reuelationem apparentem. diſp.4.ſect.6. num.77

Repugnantia actus & habitus Fidei cum reuelatione falſa, eſt eſſentialis. ibidem, numero 88

Fidei actus an poſſit vt præmiſſa concorrere ad concluſionem falſam. diſp.4.ſect.7.n.102

An ille actus concluſionis eſſet tunc verè ſupernaturalis in ſua ſubſtantia, & elicitus ab habitu Fidei infuſæ. ibid.n.103

An præmiſſa Fidei ſupernaturalis concurrat partialiter ad illum aſſenſum concluſionis falſæ. ibid.num.107

An ante fidei aſſenſum eſſe debeat in quolibet fideli iudicium euidens de credibilitate obiecti. diſp.5.ſect.1.n.1

An poſſet voluntas imperare prudenter aſſenſum Fidei cum iudicio vltimo credibilitatis ſolùm probabili. ibid.n.21

An iudicium euidens de credibilitate oriatur à Fide. diſp.5.ſect.3.n.39

Lumen Fidei ſtrictè ſumptum quid ſit. ibid. num.46

Motiua, quæ reddunt euidenter credibilia obiecta noſtræ Fidei breuiter recenſentur. diſput. 5. ſect.4.per tot.

Modus quo Chriſtiana Fides propagationem, & perſeuerantiam conſecuta eſt. ibid.n.53

Teſtes noſtræ Fidei. ibid.n.54

Aſſenſus Fidei non debet eſſe firmus ſolùm firmitate adhæſionis extrinſeca, ſed etiam adhæſione firmiſſima ſibi intrinſeca. diſp.6.ſect.1. num.17

An, & quomodo certitudo Fidei ſuperet alios aſſenſus certos. diſp.6.ſect.2.n.26

Fides eſt certior aliis cognitionibus euidentibus naturalibus. diſp.6.ſect.3.n.34

Exceſſus certitudinis quem Scriptura, & Patres Fidei tribuunt reſpectu ſcientiæ, vnde deſumendus. ibid.num.36

An Fides habeat maiorem certitudinem quàm ſcientia propter maiorem connexionem cum veritate. ibid.n.37

Fides excedit in maiori excluſione prudentis formidinis, & maiori repugnantia cum illa. ibid. num.42

Fidei aſſenſus an ſit magis vel minus certus, quàm viſio beata. ibid.n.51

Fides an ſit certior principiis euidentibus euidentia metaphyſica clariſſima. ibid.n.53

Duobus modis intelligi poteſt quod Fides diſcurrat. d.7.in proœm.

Fidei aſſenſus poteſt generari per diſcurſum formalem. d.7.ſect.1.num.1

An poſſit interuenire cognitio bonitatis illationis in diſcurſu Fidei, & qualis ſit illa cognitio. d.7.ſect.3.n.30

Actus intellectuales Fidei an omnes ſint eiuſdem ſpeciei infimæ. d.8.ſect.1.n.3

An actus fidei ſpeculatiui differant ſpecie à practicis. ibid.4

Diuerſitas ſpecifica in actibus Fidei ex parte motiui formalis. ibid.5

In diſcurſu formali Fidei, quando aſſenſus diſtinctus terminatur ad veracitatem Dei, & diſtinctus ad reuelationem, ij duo differunt ſpecie inter ſe. ibid.6

An actus Fidei affirmantes differant ſpecie à negantibus. ibid.7

An Fides particularis differat ſpecie à Fide vniuerſali. ibid.15

Fides explicita, & implicita an ſpecie differant. ibid.12

Habitus Fidei an ſit vnus indiuiſibilis, vel conſtetur ex pluribus partialibus. ibidem, numero 13

Proponuntur, & examinantur definitiones Fidei. d.8.ſect.3.n.30

Prima Fidei definitio ex D.Auguſtino. ibid.

Secunda Fidei definitio ex D.Paulo. ibidem, numero 31

Definitio exacta Fidei ex Suarez. ibidem, numero 36

Actus Fidei eſt ſupernaturalis ſecundùm ſubſtantiam. d.9.ſect.2.n.27

Fidei habitus eſt per ſe infuſus & in ſua ſubſtantia ſupernaturalis. d.9.ſect.3.n.40

An ſpecies ad actum Fidei debeant etiam eſſe ſupernaturales in ſubſtantia. diſput.9.ſect.4. num.55

An poſtquam aliquis habet actum Fidei maneat in intellectu ſpecies ſupernaturalis producta ab eodem actu Fidei ſupernaturali qua poſtea eiuſdem actus recordemur. diſput.9.ſect.4. num.76

An ſint ſupernaturales apprehenſiones præcedentes actum Fidei. d.9.ſect.5.n.80

An omnis Fidei aſſenſus neceſſariò dependeat à voluntate. d.10.ſect.1.n.1

Ad Fidei actum non ſufficit voluntatem ſe habere permiſſiuè, ſed exigitur actus poſitiuus. ibid. num.7

An ſaltem de potentia abſoluta poſſit aliquis elicere actum Fidei ſine impulſu voluntatis.d.10. ſect.2.n.20

An poſſit actus Fidei infuſæ imperari ſimul à duplici voluntate, quarum altera ſit bona, & ſupernaturalis, altera naturalis & mala. diſp.10. ſect.3.n.46

Cur volitio naturalis, licèt ex ſe abſolutè, & efficaciter imperet aſſenſum Fidei, non tamen

men ponat illum, ſed ſola volitio ſupernaturalis. ibid.num.49

An poſſit aſſenſus Fidei imperari immediatè ab aliis virtutibus. ibid.n.65

Fides hominis gratiſ eſt etiam meritoria de condigno vitæ æternæ. d.10.ſ.4.n.69

An primus actus Fidei per quem diſponitur homo iuſtificationem in ipſo inſtanti, quo iuſtificatur ſit meritorius de condigno vitæ æternæ per gratiam, quæ tunc infunditur. ibid.

Omnes actus Fidei ſunt meritorij ſaltem de congruo. ibid.n.73

An rationes inductiuæ ad ea quæ ſunt Fidei minuant meritum Fidei. ibid.n.74

Duplex genus rationem ad Fidem. ibid.

Fides an ſit neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medij. d.12.ſ.1.num.1

Sine Fide fundata in reuelatione Dei non fieri vllum opus meritorium ſalutis æternæ. diſp.12. ſect.2.n.13

Fidei explicitæ plures gradus. diſput.12.ſect.4. num.83

An in iis qui Chriſtum præceſſerunt neceſſaria fuerit Fides de ipſo explicita neceſſitate medij. ibid.n.84

An ſaltem in ſtatu legis gratiæ requiratur de neceſſitate medij Fides explicita Chriſti. ibidem, num.88

An Fides explicita Trinitatis ſit neceſſaria neceſſitate medij. ibid.n.105

An Fides vtriuſque myſterij ſaltem in voto neceſſaria ſit neceſſitate medij ad iuſtificationem. ibid.n.106

An Fides explicita Dei remuneratoris ſit neceſſaria neceſſitate medij. d.12.ſ.5.n.108

Fides Dei remuneratoris cur requiratur. ibidem, num.120

An ſufficiat aliquando ad iuſtificationem Fides explicita de Pœnis inferni? an verò requiratur etiam Fides de præmio æterno bonis meritis correſpondente. ibid.n.121

Fides explicita de exiſtentia Dei eſt neceſſaria. ibid. n.124

Neceſſaria eſt Fides explicita qua homo credat ſe non poſſe ſuis viribus à miſeriis erui, & æternæ præmia conſequi. ibid.n.126

An per Fidem neceſſariam de Deo remuneratore debeat credi explicitè remuneratio ſupernaturalis. ibid.n.127

An detur præceptum de actu interno Fidei. d.13. ſect.1.n.1

An præceptum de actu interno Fidei ſit ſolùm iuris poſitiui, an verò de iure naturæ. ibid. num.2

An hoc præceptum Fidei ſit iuris naturalis, vel ſupernaturalis. ibid.n.6

An de facto præceptum Fidei quod non habemus dicendum ſit ſupernaturale, vel de iure ſupernaturali. ibid.n.10

An præceptum credendi explicitè ea obiecta quorum Fides explicita nobis exigitur, ſit etiam dicendum naturale, an ſolùm poſitiuum. ibid. num.16

Quo potiſſimum tempore obliget præceptum affirmatiuum Fidei. ibid.n.21

Ad quam virtutem ſpectet præceptum Fidei. d.13.ſ.2.n.25

Tota Fidei obligatio in quo fundetur. ibidem, num.35

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

Fidei virtus obligat directè ad poſitiuè credendas materias morales, quas Deus per Fidem nobis reuelauit. ibidem, numero 37. & 38

An ſit duplex virtus Fidei. ibidem, numero 42

Quando ad actum Fidei obligemur indirectè ibid. n.43. & ſeqq. vbi multi caſus enumerantur in quibus eſt obligatio indirecta exercendi actum Fidei.

An in ſtatu legis naturæ eſſet ex præcepto Fides de æternitate pœnarum. diſput. 13. ſect. 3. num.53

An Fides reſurrectionis. ibid.n.54

An Fides explicita de peccato originali fuerit tunc neceſſaria. ibid.n.55

An tunc deberet Fide explicitæ credi mundum non eſſe conditum ab æterno, ſed in tempore. ibid.n.57

An Fides Mediatoris venturi. ibidem, numero 58

In lege ſcripta fuit ex præcepto Fides aliorum etiam obiectorum. ibid.n.59

Quorum obiectorum Fides explicita neceſſaria ſit ex præcepto in lege Euangelicæ. diſp.13.ſect.4. num.60

Enumerantur alia, quorum Fides vel notitia explicita fidelibus neceſſaria eſt. d.13.ſ.5.n.116. & ſeqq.

Vtrum hæc obligatio Fidei explicitæ ſit de iure diuino, vel humano. diſputat. 13. ſect. 6. num.153

An, & quomodo confeſſio externa Fidei ſit actus Fidei. d.14.ſ.1.n.1

An confeſſio Fidei ſit actus elicitus, an ſolùm imperatus à virtute Fidei. ibid.n.14

Fidei confeſſio poteſt imperari ab aliis virtutibus præter Fidem. ibid.n.15

An idem ſit habitus in voluntate, qui imperat & volt aſſenſum internum Fidei, & volt actum externum, ſeu Fidei confeſſionem. ibid. num.17

Non omnia verba aut ſigna externa quibus ſignificatur Fides interna ſunt actus Fidei. ibid. num.23

Quale ſit præceptum non negandi exteriùs Fidem. d.14.ſect.2.n.31

Vnde probetur malitia negationis Fidei. ibid. n.31.& 32

In materia Fidei non licèt reſpondere verbis æquiuocis, quæ ab interrogante accipiantur pro negatione. ibid.num.36

Quid dicendum ſit de eo, qui interrogatus non negat Fidem, ſed tacet, vel dicit ſe nolle reſpondere. d.14.ſ.2.n.37

Non negat Fidem qui non comparet, quando publico edicto iubentur comparere omnes Chriſtiani ad ſuam Fidem profitendam. ibid. numero 43

An ſint pœnæ Eccleſiaſticæ ſtatutæ pro mera negatione Fidei externa. ibidem, numero 44

An circa negationem externam Fidei in re parui momenti poſſit dari peccatum veniale. d.14. ſect.3.n.45

Quale ſit præceptum affirmatiuum confeſſionis fidei. d.14.ſect.4.n.52

Quidam caſus, in quibus dubitari poteſt, an qui non confitetur Fidem, peccet contra virtu-

tem Fidei, an ſolùm contra alias virtutes, ex quibus debebatur tunc Fidei confeſſio. ibid. n.59.& ſeqq.
Fidei occultatio, alia negatiua, alia affirmatiua, & quando vtraque illicita. d.14.ſect.5.n.69
Habitus Fidei an ſit in ſubſtantia animæ, vel in aliqua eius potentia. d.15.ſ.1.n.1
An in æſtimatiua ponendus ſit habitus materialis infuſus Fidei. ibid.n.12
Habitus Fidei an ſit ſpeculatiuus, vel practicus. ibid.n.16
Habitus Fidei an ſit virtus. diſput. 15. ſect.2. num.17
Duplex Fidei habitus infuſus. ibid.
Fides an ſimpliciter dicenda virtus, an ſolùm cum addito. ibid.n.22
Quæ ſit cauſa efficiens habitus Fidei. diſput.16. ſect.1. n.1
Quæ diſpoſitio requiſita ad infuſionem habitus Fidei. d.16.ſect.2.n.12
Fides an infundatur aliquando ante gratiam. ibid.
Fides an poſſit retineri, & conſeruari ſine charitate, & ſanctitate. d.16.ſect.3.n.35
An, & quomodo maneat Fides informis in peccatore. ibid.n.45
Qua ratione Fides in Peccatore dicitur mortua. ibid.n.50
An idem ſit habitus Fidei formatæ, qui antea erat informis in Peccatore. ibid.n.52
An Fides informis ſit virtus ſimpliciter. ibid. num.60
An Fides informis ſit donum Dei, & fundamentum iuſtitiæ. ibid.
Augmentum habitus Fidei. diſput. 16. ſect. 4. num.61
Fidei Inæqualitas triplex. ibidem, numero 62. & ſeqq.
An quando Fidei habitus infuſus augetur intenſiuè, augmentum, ſeu intenſio fiat phyſicè ab actibus. ibid.n.69
An quando habitus Fidei manet in peccatore augeatur per actus fidei, qui non per modum cauſæ, ſed vel meriti de congruo, vel diſpoſitionis deſeruiant ad illud augmentum comparandum. ibid.n.78
Habitus Fidei in homine iuſto augetur per omnes actus, per quos augetur gratia. ibid. numero 79
Vtrùm in Angelis viatoribus fuerit Fides. d.17. ſect.1.num.1
An Fides fuerit in primis parentibus. ibid. numero 6
Vtrum in Dæmone, & animabus damnatis maneat Fides. d.17.ſ.2.n.7
An detur Fides in Beatis. diſp.17. ſect.3. numero 25
Qualis ſit oppoſitio Fidei cum beatitudine. ibid. num.38
Fides an maneat in animabus Purgatorij. ibid. num.48
Fidei habitus an remaneat in hæretico, vel infideli. d.17.ſect.4.n.50
An ex infidelitatis peccato commiſſo ex ignorantia grauiter culpabili vrgeatur habitus Fidei expulſio. d.17.ſ.5.n.80
An Fidei habitum perdat, qui exponit ſe culpabiliter periculo morali infidelitatis, ſi tamen poſtea non perueniat ad diſſenſum internum contra Fidem. ibid.n.82
An perdat habitum Fidei, qui per conſcientiam erroneam putat aliquem verum Fidei articulum eſſe contra Eccleſiæ ſenſum, & tamen illum credit. ibid.n.83
An perdat Fidei habitum, qui non negat Fidem, de eius tamen veritate dubitat. ibidem, numero 84
An perdat Fidei habitum, qui non negat res Fidei, eis potius aſſentitur aſſenſu ſolùm opinatiuo. ibid.n.96
Qui nihil credit contra Fidem neque eius obiecta negat aut eis diſſentitur, non tamen credit actu poſitiuo, quando iam Fides obligat ad poſitiuè credendum, an perdat Fidei habitum, ſi antea illum habuerat. ibidem, numero 97
An habitus Fidei expellatur ſolo peccato hæreſis ſaltem internæ, an etiam aliis peccatis infidelitatis. ibid.n.104
An ablato habitu Fidei, auferatur habitus Theologiæ. ibid.n.110
An maneat actus Fidei in eo, qui ſcienter negat alium Fidei articulum. diſput.17. ſect.6.numero 111
An diſſenſus hæreticus circa vnum articulum, & aſſenſus Fidei circa alium ita repugnent, vt nec de potentia Dei abſoluta poſſint eſſe ſimul in eodem homine. ibid.n.134
Duplex Fidei deſertio. diſput.18.ſect.4. numero 100

Filius.

Filij Catholicorum an poſſint à parentibus, vbi neceſſaria deſunt ad familiæ ſuſtentationem cum dominis hæreticis collocari. d.14. ſect.5. num. 166
An quando pater abſens, & non comparens in contumaciam condemnatur, & eius ſtatua comburitur, eius Filij incurrant pœnas hæreticorum Filiis ſtatutas. d.25.ſ.4.n.49
An Filij illius hæretici, qui ante mortem reſipuit, & Catholicus obiit, comprehendantur eiuſmodi pœnis. ibid.n.51
An Filij relapſorum. ibid.num.52
An ſi Filiis ſolis nota ſit hæreſis Patris, id ſatis ſit, vt æſtiment ſe pœnas incurriſſe. ibid. numero 55
An Filij illius hæretici qui ſuſpectus eſt de hæreſi incurrant eaſdem pœnas. ibid.
An eædem pœnæ extendantur ad Filios receptatorum, & fautorum, ſi tales eſſe, vel deceſſiſſe probetur. ibid.num.56
Filij denunciantes Inquiſitoribus proprios parentes, an ſint immunes à pœnis. ibid.n.57
An prædictæ pœnæ extendantur ad Filios etiam genitos ante hæreſim parentum. ibidem, numero 58

Fiſcus.

An Fiſcus debeat ſoluere creditoribus hæretici. diſp.24.ſect.1.n.15
An quæ hæreticus debet ſub conditione nondum impleta tempore ſententiæ teneatur Fiſcus ſoluere impleta conditione poſt ſententiam. ibid. num.22

Fuga.

Fuga fidelium in perſecutione non eſt contra præceptum non negandi fidem. diſp.14.ſect.2. num.41
Fuga in quo caſu ſit illicita. ibid.num.42

Funus.

An liceat Catholicis amici funus comitari, quando hæretico ritu celebratur. diſp.14. ſect.5. num.159

An ſi defunctus ſit hæreticus poſſint Catholici funus comitari, quando ſepeliendus eſt in loco ſacro. ibid.

Vide, *Sepultura.*

G

Gratia.

NOn poteſt aliquis de fide credere ſe eſſe in ſtatu Gratiæ. d.1.ſect.13.n.324.

De vero ſenſu illius axiomatis, *Facienti quod in ſe eſt Deus non denegat Gratiam*, controuerſia inter Theologos recentiores.d.19.ſect.1.n.18. & ſequentibus.

An ſint aliqui in hac vita, quibus Deus non det auxilia Gratiæ neceſſaria ad ſuam iuſtificationem vel ſalutem. ibid.n.22

Gratitudo.

Gratitudo duos habet actus diuerſos.d.12.ſect.3. num.29

H

Habitus.

HAbitus intellectualis non eſt aliud niſi ſpecies bene coordinatæ, & diſpoſitæ.d.1. ſect.6.n.97

Habitus acquiſitus quid ſit. diſput.1. ſect.9. num.190

Habitus infuſi ſapiunt naturam potentiæ, & extenduntur ad plura obiecta formalia. d.1. ſect.11.n.236

Habitus infuſi vnde inter ſe diſtinguantur. ibid. num.237

Habitus infuſus an concurrat etiam quando infertur concluſio ex vna præmiſſa de fide, & altera naturali probabili. d.1.ſect.13.n.357

An ad obiecta omnium virtutum infuſarum moralium ſufficiat vnus Habitus infuſus intellectualis, qui cum fide proponat earum obiectum,an verò ponendi ſint multi. ibid.n.358

An Habitus infuſus ad concluſiones theologicas practicas maneat in hæretico. ibid.n.364

An in Catholico peccatore maneat ille Habitus. ibid.

Habitus ſupernaturales an infundantur à ſolo Deo immediatè. d.16.ſect.1.n.1

Hæreditas.

Hæreditas hæretico delata, nondum tamen adita tempore ſententiæ,an acquiratur fiſco. d.24. ſect.1.n.27

Hæreſiarcha.

Hæreſiarchæ traduntur Curiæ ſæculari. d.24. ſect.2.n.64

Hæreſiarchæ ſi pœnitentiam oſtendunt,an ſint ad reconciliationem admittendi. ibid.

Hæreſiarcha, quis dicatur. ibid.

Hæreſis.

Ad Hæreſim non ſufficit peccare contra fidem, ſed oportet negare id quod vniuerſa Eccleſia credit. d.1.ſect.8.n.161

Quid ſit Hæreſis formalis,& quid obiectiua d.20. ſect.1.n.1

Hæreſis nomen ex prima ſua etymologia indifferens ad bonum & malum. ibid.n.2

An omnes Hæreſes ſint æquales. ibid.num.5. & ſeqq.

An poſſit Eccleſia facere, quod nunc incipiat aliqua propoſitio eſſe Hæreſis, quæ antea non erat. ibid.num.9

Quomodo verum ſit quod ex verbis inordinatè prolatis fiat Hæreſis. ibid.num.10

An Hæreſis formalis conſummetur in voluntate, vel in intellectu. ibid.n.11

An in peccato Hæreſis detur paruitas materiæ excuſans à peccato mortali. ibid. num.28

Definitio Hæreſis formalis. ibid.num.31

Quæ requirantur ex parte obiecti ad Hæreſim, diſp.20.ſect.2.num.32

Hæreſis manifeſta ſeu notoria quid addat ſupra Hæreſim non manifeſtam. d.20.ſ.2.n.65

Quæ ſit differentia inter Hæreſim, & errorem. d.20.ſ.3.n.74.& ſeqq.

Propoſitio hæreſi proxima,vide, *Propoſitio.*

Quæ requirantur ex parte ſubiecti ad contrahendam Hæreſim. d.20.ſect.4. & ſeqq.

Ignorantia quomodo excuſet,vel non excuſet ab Hæreſi. d.20.ſect.6.n.171

Hæreticus.

Hæretici reſoluunt fidem Chriſtianam in reuelationes priuatas ſingulis factas. diſput.1.ſect.8. num.132

An haberetur vt Hæreticus,qui negaret Chriſtum eſſe riſibilem. d.1.ſect.13.n.267

An habitus infuſus ad concluſiones theologicas practicas maneat in Hæretico. diſp.1.ſect.13. num.364

Hæreticorum templa adire,& eorum ritibus adeſſe an liceat. d.14.ſect.5.n.171.& ſeqq.

Et an Rege Hæretico id præcipiente ſub grauiſſimis pœnis. ibid.n.174

An in Hæretico habitus fidei remaneat. d.17. ſect.4.num.50

An ſit Hæreticus, qui credit, & docet tanquam de fide,id quod non eſt de fide. diſp.20.ſect.1. num.22

Quæ requirantur ex parte obiecti ad Hæreticum conſtituendum. diſp.20.ſect.2.num.32

An ſit Hæreticus qui diſſentit rei reuelatæ ſibi à Deo,priuata reuelatione ibidem, numero 34. & ſequentibus.

An ſufficiat ad Hæreticum conſtituendum, ſi aliquis pertinaciter neget aliquid ad fidem Catholicam pertinens,& ſibi ſufficienter propoſitum, non tamen ei propoſita auctoritate Eccleſiæ id ſentientis. ibid.n.54

An, ſi propoſitio aliqua verè ſit reuelata à Deo in Scriptura, ſed non ita manifeſtè, vt Eccleſia obliget ad eam credendam tanquam à Deo reuelatam,diſſentiens ſit Hæreticus. ibid.n.56

Quæ requirantur ex parte ſubiecti ad Hæreticum conſtituendum. d.20.ſ.4.n.137

An abſque Baptiſmo aliquis poſſit eſſe Hæreticus. ibid.n.138

An baptizatus Baptiſmo inualido ex parte materiæ, vel formæ, &c. ſit Hæreticus punibilis ab Eccleſia. ibid.n.140

An is cuius baptiſmus dubius eſt, ſi in hæreſim incidat,puniri poſſit ab Eccleſia tanquam Hæreticus. ibid.n.143

An qui fictè,& ſine intentione voluit exteriùs baptizari, cum voluntate non recipiendi Sacramentum

meorum puniri poſſit propter hæreſim tanquam Hæreticus. ibid.n.145

An qui ſe Chriſtianum, & baptizatum profitetur puniri poſſit tanquam Hæreticus, licèt poſtea reperiatur non validè baptizatus. ibid. numero 146

An Hæretico neceſſe ſit quod antea crediderit. ibid. n.148

Plena deliberatio requiritur ad conſtituendum Hæreticum. ibid.n.153

An, & qualis pertinacia in Hæretico requiratur. diſp.20.ſect.5.n.154

Hæretici cogi poſſunt ab Eccleſia vt filios ſuos paruulos offerant baptizandos. d.21.ſ.1.n.19

Hæretici qui ad templa confugiunt, non ob hæreſis delictum, ſed ob alia, an gaudeant immunitate. diſp.22.ſ.4.n.110

Hæreticus negatiuus, qui nunquam delictum voluit fateri, & cum teſtibus conuictus ſit traditur Curiæ ſæculari vltimo ſupplicio afficiendus, an poſſit à Confeſſario qui eum comitatur abſolui. d.23.ſ.3.n.94

Hæretici incurrunt irregularitatem non ſolùm ex infamia quæ oritur ex notorietate criminis, ſed etiam peculiari titulo ratione hæreſis. diſp.23.ſ.4.n.119

Hæretici ipſo iure pœnam infamiæ incurrunt. ibid.n.135.& ſeqq.

Hæreticus an teſtamentum condere poſſit. d.24. ſect.1 num.34

Hæreticus amittit ius patriæ poteſtatis in filios. ibid.num.35

Quinam Hæretici pœna capitali afficiuntur.d.24. ſect.2.n.39

Hæreticis an condonari poſſit mortis pœna ſi conuertantur etiam poſt latam ſententiam. ibid.num.40

Hæreticus confitens ſuas hæreſes, negans tamen complices, an vt diminutus ſit tradendus Curiæ ſæculari. ibid.n.45

Hæretici mortui aliquando traduntur iudici ſæculari, & eorum oſſa comburuntur. ibidem, num.69

Aliæ pœnæ corporales, & temporales Hæreticorum. d.24.ſ.3.n.71

Hæretici pœnitentes mitioribus pœnis ab Inquiſitoribus puniuntur. ibid.

Henoch.

Henoch an fuerit peccator,& poſtmodum pœnitentiam egerit. d.12.ſ.5.n.134

Parentes Henoch nec infideles fuere, nec impij. ibid.

I

Iehu.

IEhu an licitè finxit ſe velle ſacrificium offerre cum Prophetis Baal. diſp.14.ſect.5.n.120. & ſeqq.

Idolothytum.

De Idolotytis quando comedere ſit licitum.d.14. ſ.5.n.107

Sententia D. Auguſtini, *In ipſo idolio pereundum potiùs fame, quàm edantur carnes immolata*, vt intelligenda. ibid.n.111

Ignorantia.

An poſſit dari Ignorantia inuincibilis fidei. d.13. ſect.1.n.24

An Ignorantia ipſa in rebus fidei ſit peccatum, an verò ſolùm effectus peccati. diſput.18.ſect.1. num.15

An quælibet Ignorantia etiam culpabilis, excuſet ab hæreſi. d.20.ſect.6.n.172

Impetratio.

Impetratio duplex. d.12.ſ.3.n.31

Infamia.

Infamiæ pœnam ipſo iure incurrunt hæretici. d.23.ſ.4.n.135

Infamiæ pœna an incurratur ante ſententiam; & an ab hæretico etiam occulto. ibidem, & ſequentibus.

Infidelis.

Infideles an poſſint cognoſcere verum Deum.d.8. ſect.2.n.21

An omnia opera Infidelium ſint peccata, remiſſiuè. d.19.ſect.1.n.32

Infideles an poſſint cogi ad audiendam fidem. d.19.ſect.2.n.54

Infideles an poſſint cogi ad amplectendam fidem. ibid.n.71

Infideles non baptizati an cogi poſſint ad relinquendos errores, vel ritus rationi naturali contrarios. ibid n.94

Cui competat poteſtas prohibendi Infidelibus crimina contra legem naturæ. ibid.n.117

An, & quomodo liceat infidelium ritus permittere. ibid.n.120

An Infideles non baptizati poſſint retinere poteſtatem, vel iuriſdictionem ſupra fideles. d.19. ſect.3.n.132

An Infideles poſſint ſupradicta poteſtate priuari, & an ad hoc ſufficiat ſolus timor iniuriarum ibid.n.140.& 146

Infideles Chriſtianis non ſubditi an poſſint priuari ab Eccleſia poteſtate quam habent in ſeruos fideles. ibid.n.149

Quid dicendum ſit, ſi mortuo Principe fideli, cui ſubditi fideles ſuberant, ſuccedat iure conſanguineus Infidelis. ibid.n.160

Infidelitas.

Non omnia verba, aut ſigna quibus manifeſtatur error, aut diſſenſus internus circa Fidem ſunt propriè actus infidelitatis. diſp.14.ſect.1. num. 24

Quo, & quali peccato Infidelitatis amittatur habitus fidei. d.17.ſ.5.n.80

Peccatum Infidelitatis quomodo conſummetur in intellectu. ibid.n.103

Quod,& quale ſit peccatum Infidelitatis. d.18. ſect.1. n.1

Infidelitas alia negatiua alia poſitiua. idem, numero 3

Infidelitatis peccatum an conſummari poſſit in voluntate. ibid.n. 8

An quando Infidelitas conſummaretur in voluntate, quin tranſiret ad intellectum id ſufficeret ad expellendum habitum fidei infuſæ. ibid.n.18

An malitia Infidelitatis ſit in voluntate an verò in intellectu tanquam in ſubiecto. ibidem, numero 19

An peccatum Infidelitatis ſit peccatum commiſſionis vel ſaltem, an poſſit aliquando eſſe peccatum omiſſionis. ibid.n.20

An peccatum omiſſionis, & commiſſionis intra idem genus Infidelitatis, differant ſpecie, vel ſolo numero,& materialiter. ibid.n.26

Compa

Comparatur grauitas Infidelitatis cum aliis peccatis. d.18.ſ.2.n.33

Explicatur grauitas Infidelitatis. ibidem, numero 49

Diuiſio Infidelitatis in Paganiſmum, Iudaiſmum, & Hæreſim. d.18.ſ.3.n.61

Quomodo hæ tres Infidelitatis ſpecies inter ſe diſtinguantur. ibid.n.62

An hæ tres Infidelitatis ſpecies potuerint etiam locum habere ante Euangelium, & in ſtatu legis antiquæ. ibid.n.71

An eædem tres Infidelitatis claſſes potuerint inueniri in lege naturæ. ibid.n.76

An poſſit aliquis contrahere duas, vel omnes ſpecies infidelitatis. ibid.n.83

Quæ Infidelitas harum trium grauior. ibid. num.85

An hæ tres Infidelitatis ſpecies differant eſſentialiter, an ſolùm differentia accidentali. ibid. num.88

An, & quomodo ſub genere Infidelitatis dentur ſpecies diuerſæ in ratione Infidelitatis, & vnde ea differentia deſumenda ſit. ibid.numero 89

Infidelitas an aliquando contingat ſine peccato Infidelitatis. d.19.ſ.1.n.1

Inquiſitor.

Inquiſitores an poſſint libros hæreticorum legere ſoro officij ſui. d.21.ſ.3.n.69

Inquiſitores an extraiudicialiter poſſint pro ſolo foro conſcientiæ hæreticos abſoluere. diſp.23. ſ.3.n.83

An ſinguli Inquiſitores ſeorſim poſſint hæreticum occultum abſoluere pro foro conſcientiæ. ibid.num. 88

An poſſint Inquiſitores abſolutionem pro foro conſcientiæ alteri committere. ibid.n.90

An hæretico occulto petenti abſolutionem pro foro conſcientiæ poſſint Inquiſitores licitè eam negare, niſi velit iudicialiter coram Notario ſuam hæreſim fateri. ibid.n.91

An ſi hæreticus fictè pœnitentiam oſtendat, & abſoluatur ab Inquiſitoribus, abſolutio ſit valida. ibid.n.92

Intellectus.

Intellectus vt poſſit tendere in obiectum quid requiratur. diſp.1.ſect.4.n.50

Intellectus quando veritatem obiecti non poſſidet immediatè & plenè in ſeipſa poteſt pluribus argumentis vti ad eam indagandam. d.2. ſect.1.n.95

Cur hoc poſſit Intellectus, non autem voluntas circa ſuum finem. ibid.n.96

Intellectus vnico actu poteſt attingere duplex motiuum partiale. d.2.ſ.3.n.105

Intellectus vnde determinetur ad eliciendos duos actus, vel vnum tantùm, quando proponuntur motiua diuerſa aſſentiendi. ibid.144

Intellectus quomodo poſitiuè recedat ab obiecto. d.18.ſ.2.n.59

Irregularitas.

Irregularitas peculiari titulo pœna hæreſis. d.23. ſ.4.n.119

Quæ notorietas requiratur ad hanc Irregularitatem. ibid.n.123

Quis poſſit in hac Irregularitate diſpenſare. ibid. n.124

Iubileum.

Quid ſciendum, quando in Iubilæo generaliter conceditur caſus Bullæ Cœnæ, non addita hæreſis exceptione, nec etiam appoſitis clauſulis derogatoriis ſpecialibus. d.23.ſ.3.n.103

Iudæus.

An admitti debeat Iudæus, qui delicti reus ad Eccleſiam confugit, vt eius immunitate gaudeat. d.22.ſ.4.n.107

Communicatio ciuilis cum Iudæis prohibita. ibid.n.114

Prohibetur fidelibus familiaritas cum Iudæis. ibid.n.112

Non licet fidelibus habitare cum Iudæis. ibid. num.113

Prohibetur fidelibus ne ad conuiuium Iudæi accedant, vel Iudæum ad ſuum conuiuium inuitent. ibid.n.114

Prohibetur fidelibus azyma Iudæorum comedere. ibid.n.118

Prohibetur fidelibus ne in infirmitate Iudæos curationis cauſa aduocent, vel ab iis medicinam accipiant. ibid.n.119

Prohibentur fideles ne ſimul cum Iudæo in eodem balneo lauentur. ibid.n.121

Prohibentur fœminæ Chriſtianæ ne ſint nutrices filiorum Iudæorum. ibid.

Prohibentur fideles ne Iudæos hæredes ſuos, vel legatarios inſtituant. ibid.n.122

Prohibentur fideles famulari Iudæis, & eos ad officia publica eligere inter Chriſtianos. ibid.

Iudaiſmus.

Iudaiſmus, infidelitatis ſpecies, an fuerit in ſtatu legis antiquæ, an ſolùm eſſent duæ claſſes infidelium. d.18.ſ.3.n.74

Iudicium.

Iudicium euidens de credibilitate an debeat eſſe ſupernaturale. diſp.1.ſect.1.num.1

A quo habitu infuſo eliciatur Iudicium credibilitatis. d.11.ſ.2.n.24

Duo Iudicia credibilitatis diſtinguunt quidam auctores. ibid. num.25

Quid ſentiat auctor de hac Iudiciorum diuerſitate. ibid.num.26

An Iudicium hoc vocari debeat actus prudentiæ. ibid.n.29

An ſimplex apprehenſio de credibilitate ſine aliquo Iudicio ſufficiat ad piam voluntatem credendi. diſp.11. ſect.3.n.35

S. Iulianus.

S. Iuliani verba referuntur, & à ſacrilegij crimine excuſantur. diſput.14. ſect.5. num.121. & 124

Iuſtificatio.

Iuſtificatio aſſimilatur pluuiæ. diſput.16.ſect.5. num.52

L

Laicus.

Laici quænam explicitè credere teneantur. diſp.13.ſect.5.num.145

Lazarus.

Non omnes qui miraculo ſuſcitationis Lazari affuerunt, eius veritatem crediderunt. diſp.2. ſect.1.num.27

Lex.

Legis antiquæ opera, licèt poſt Pentecoſtem ceſſauerint, non tamen ſtatim fuere mortifera, aut prohibita. diſp.14.ſect.5.num.139

Index Rerum.

Libellatici.

Libellatici grauiſſimi peccati rei. diſp.14.ſ.2. num.39.
Libellatici vnde dicti. ibid.

Liber.

Ecclaſia poteſt prohibere fidelibus Libros Paganorum, & Iudæorum. d.21.ſ.2.n.26
Cur hæreticorum Libri prohibeantur fidelibus, non autem Gentilium, & Iudæorum. ibidem, num. 28
Qui, & quorum Libri prohibeantur in Bulla Cœnæ. ibid.n.33
An vna epiſtola, vel concio hæretici comprehendatur nomine Libri. ibid.n.33. & 38
An, ſi aliquis cum facultate requiſita Librum hæretici legat, & notet ſibi ex eo aliqua, cenſebuntur hæc etiam prohibita, itaut ſine licentia legi non poſſint. ibid.n.37
An comprehendantur Libri hæreticorum etiam manuſcripti. ibid.n.39
An neceſſe ſit quod Auctor Libri ſit damnatus de hæreſi. ibid.n.40
An comprehendatur Liber in quo hæreticus agit de ſuperſtitionibus, vel magicis artibus. ibid. num.53.
Non ſufficit in Libro expungere hæreſim, vt reliqua legi poſſint, ſed totus Liber prohibitus eſt. ibid.n.60.
Quas perſonas obliget hæc Bullæ prohibitio circa Libros hæreticorum. ibid.n.61
An liceat legere illi qui ſecurus eſt, quod ei lectio Libri hæretici non nocebit, ſed fortaſſe proderit. ibid.n.62.
An in Anglia, Germania. &c. poſſint legi licitè hæreticorum Libri, qui in Bulla Cœnæ prohibentur. ibid.n.68
An aliqui de iure habeant facultatem legendi Libros hæreticorum. ibid.n.70
Qui poſſint dare licentiam legendi Libros prohibitos. ibid.
Quænam actiones circa Libros hæreticorum per Bullam Cœnæ prohibeantur: vbi de Libri hæretici lectione, retentione, impreſſione, & defenſione. à n.72. vſque ad 100
Pœnæ contra hæreticorum Libros legentes vel habentes. ibid.n.101
An excuſentur à cenſura qui eos Libros propria auctoritate comburunt. ibid.n. 106
An legentes, vel retinentes Libros alios prohibitos, qui non ſunt hæreticorum, incurrant excommunicationem. ibid.n.108

Loqui.

Loqui eſt dirigere noſtram mentem ad aliom. d.1.ſ.8.n.164
Loquutio, & teſtificatio Dei an ſit ipſa infuſio interna habitus fidei. diſp.1. ſect.10. num.194
Loquutio Angeli in quo formaliter conſiſtat. d.1.ſ.10.199
An ſemper requiratur in Loquente voluntas qua velit quòd audiens percipiat eius vocem, & rem dictam. d.1.ſ.10.n.206
Loqui an ſit ſignificare ad placitum. ibidem, num. 207
Loquutio affert ordinationem mentis propriæ ad audientem. ibid. n.210
Ad Loquutionem non ſufficit intentio manifeſtandi res ipſas. ibid.
Quibus modis Deus Loquatur homini viatori. ibid.n.221

Lumen.

Lumen duplex: Alterum ex parte principij: Alterum ex parte obiecti. d.1.ſ.2.n.8

M

Magiſtratus.

Magiſtratus quænam explicitè credere, aut ſcire teneantur. diſp.13. ſect.5.n.145

B.V. Maria.

An immunitas B. Virginis ab omni peccato veniali nunc credatur à nobis propter reuelationem nouam. d.3.ſ.5.n.75
An debeant ſinguli explicitè credere Virginitatem perpetuam Mariæ. d.13.ſ.4.n.70

Martyrium.

Martyria, & miracula ſunt voces, & nutus Dei. d.1.ſ.7.n.125

Matrimonium.

An poſſint Catholici cum hæreticis contrahere Matrimonium coram miniſtro hæretico. d.14.ſ.5.n.154
Vide, *Nuptiæ.*
An ſi Matrimonium iam ſit clandeſtinè contractum validè, & coniux nolit conſummare ante benedictiones nuptiales, liceat Sacerdoti Catholico illas nuptias benedicere in fauorem coniugis Catholici. ibid.n.158
An non ſolùm iure Eccleſiaſtico, ſed etiam iure naturali ſeu diuino Matrimonium Catholici cum hæretico ſit illicitum. diſp. 22.ſect.2. num. 16
An hæretico promittente conuerſionem, poſſit ſine diſpenſatione Matrimonium fieri. ibid. num.17
An poſſit aliquando Matrimonium hoc licitè fieri cum periculo peruerſionis coniugis Catholici. ibid.n.22
Qualis ſecuritas requiratur circa prolis educationem, vt hæc Matrimonia ſint licita. ibid. num. 26
Qualis cauſa deſideretur vt diſpenſari poſſit in iis Matrimoniis. ibid.n.28
An Matrimonium inter Catholicum & hæreticum ſit verum ſacramentum. ibid.n.34
An abſque peccato Parochus poſſit aſſiſtere huiuſmodi Matrimonio. ibid.n.36
De intentione requiſita ad hoc Matrimonium validè celebrandum. ibid.n.39

Mendacium.

Mendacium an pertineat ad obiecta materialia Fidei. d.3.ſ.1.n.6
Mendacium quid ſit. d.4.ſ.1.n.2
Non eſt idem mentiri ac falſum dicere. ibid.
An qui loquitur id quod reipſa eſt verum, ſed ipſe putat falſum, committat peccatum Mendacij conſummatum ibid.n.4
An poſſit committi peccatum mendacij, ſi aliquis apud ſe ſolum ſine vllo teſte proferat verba ſignificatiua contra mentem ſuam. ibid. num.12

Menda

Mendacij turpitudo vnde ſumitur. ibid.

An qui ſcit dicta ſua à nemine credenda, peccet adhuc peccato Mendacij. diſput.4.ſect.1. num.14

An Deus poſſit Meotiri, vel ſaltem falſum reuelare. d.4.ſ.2.n.15

An Deus poſſit diſpenſare cum homine aliquando vt Mentiatur. d.4.ſ.4.n.58.& ſeqq.

Pertinet ad ipſam naturam rationalem, & eius dignitatem vniuerſalis impotentia licitè Mentiendi. ibid.n.60

An qui vtitur reſtrictione purè mentali verè committat peccatum Mendacij. diſp.4.ſect.5. num.65

Meritum.

An aſſenſus ortus ex reuelatione clarè cognita ſufficeret ad Meritum bonorum operum, quæ ex illa cognitione procederent. diſp.2.ſect.1. num.38

Meritum fidei an minuant rationes inductiuæ ad ea quæ ſunt fidei. d.10.ſ.4.n.74

Meritum in quo fundetur. ibid.n.82

Quomodo verum ſit, quòd opera bona vt ſint Meritoria vitæ æternæ debent referri in Deum, & fieri propter Deum. diſp.12.ſect.3. num.45

Hæc relatio in Deum neceſſaria eſt ad omne Meritum non ſolùm condignum, ſed etiam congruum. ibid.n.46

Miracula.

Miracula ſunt quædam Dei locutio. diſp.1.ſect.7. num.122

An Miracula faciant euidentiam in atteſtantē doctrinæ illius, in cuius confirmationem fiunt. d.2.ſ.1.num.14

An Deus poſſit cum aliquo concurrere ad vera Miracula, quibus ipſe vti velit ad perſuadendum aliquid falſum. ibid.n.15

Miracula ſunt quaſi ſigillum dluinum. ibid. num.19

An Miracula quæ Chriſtus faciebat, omnimodam euidentiam afferrent de veritate miraculi. ibid. num.22

Quid dicendum de Miraculis Apoſtolorum, & aliorum prædicatorum Enangelicorum. ibid. num.23

Non omnes qui Miraculo ſuſcitationis Lazari affuerunt, eius veritatem crediderunt. ibid. num.27.

Miracula ſunt illuſtriſſimum credibilitatis motiuum. d.5.ſ.4.n.57

Fides Miraculorum an differat à fide dogmatica, & à fide promiſſionum. diſput.8.ſect.2. num.27

Miſericordia.

Miſericordiæ opera an ab omnibus ſciri debeant. d.13.ſ.5.n.129

Mors.

Fidei actus ex præcepto neceſſarius eſt in articulo mortis. d.13.ſ.2.n.49

Motiuum.

Motiuum in præſenti quid ſignificet. d.1.ſ.3.n.32

N

Naaman.

NAaman ad fidem veri Dei concurſus an licitè potuerit genuflectere cum Rege genuflectente in templo Remmon. d.14.ſ.5.n.118. & 119

Neceſſitas.

Neceſſitas duplex, altera ab intrinſeco, altera ab extrinſeco. d.14.ſ.5.n.100

Neceſſitas ab extrinſeco duplex. ibid.n.103

Nuptiæ.

An licitum Catholicis adeſſe Nuptiis hæreticorum, hæretico ritu celebratis. diſput.14.ſect.5. num.156

An Catholicus fungi poſſit officio Paranymphi in Nuptiis hæreticorum. ibid.n.157

Vide, *Matrimonium.*

Nutrix.

An poſſint parentes Catholici ſuos infantes baptizatos nutricibus hæreticis committere. d.14.ſ.5.n.165

Eccleſia prohibet ne fœminæ Chriſtianæ ſint Nutrices filiorum Iudæorum. diſp.19.ſect.3.n.164.& 167

Nutus.

Nutus, & alij manuum, & digitorum motus, qui negationem Fidei, vel profeſſionem falſæ ſectæ ſignificant nunquam liciti. d.14.ſ.5. num.92.& ſeq.

O

Obiectum.

OBiectum formale, & materiale quid. diſp.1. ſect.1.num.1

Obiecti materialis & formalis differentia non inuenitur in actibus ſenſuum externorum. ibid. num.5

Obiectum materiale adæquatum alicuius ſcientiæ vel habitus, aliud eſt adæquatum ſimpliciter, aliud adæquatum attributionis. diſp.3.ſect.1.num.8

Omnes aliæ cognitiones debent ordinari ad Obiectum attributionis meliùs cognoſcendum: & quomodo hoc intelligendum. ibidem, numero 8.& 9

Obligatio.

Obligatio quid ſit. d.5.ſ.1.n.12

An quis poſſit operari contra obligationem dubiam quando non eſt probabilitas, ſed dubium de obligatione. ibid.n.17

Et quid ſi in vtroque caſu iudicium vltimum non ſit certum de obligatione, vel carentia illius, ſed ſolùm probabile. ibid.n.18

Obſcuritas.

Obſcuritas quomodo ſe habeat reſpectu Fidei. diſp.2.ſ.1.num.49

Obſcuritas fidei vt comparetur ad lumen ſcientiæ. diſp.2.ſ.2.n.66

Odium.

Odium Dei grauiſſimum omnium peccatorum. d.18.ſ.2.n.33

Omiſſio.

Omiſſio amoris Dei debiti eſt grauior omiſſione cuiuſuis alterius præcepti pertinentis ad aliam virtutem. d.18.ſ.2.n.37

Opinio.

An fides poſſit eſſe cum opinione. d.2.ſ.2.n.89

An poſſit ſtare ſimul aſſenſus Opinionis probabilis, vel fidei humanæ cum aſſenſu euidenti, vel ſcientifico de eodem obiecto per aliud medium. ibid.n.92

Oppoſitum.

Regula ſummulaſtica. *Ab Oppoſito Conſequentis bene argui ad Oppoſitum Antecedentis*, vt intelligatur. d.5.ſ.2.n.30

Opus.

Opera eaterna frequenter fiunt, & cootinuantur ex applicatione præterita. diſp.1.ſect.9. num.187

Oratio.

An ſit obligatio vniuerſalis ſciendi Orationem Dominicam. d.13.ſ.5.n.130

Tenentur omnes fideles ſcire Deum eſſe Orandum. ibid.n.132

An fideles teneantur ſcire memoriter Orationem Dominicam. ibid.n.136

Ordo.

Ordo non debet repeti ſub conditione propter formidinem. d.1.ſ.13.n.321

P

Paganiſmus Paganus.

Paganiſmi nomine quinam comprehendantur. d.18.ſ.3.n.61

Pagani nomen vnde deſumptum. ibid.

Papa.

Quomodo ſit de fide hunc eſſe verum, & legitimum Papam. d.1.ſ.13.n.325

Paranymphus.

Paranymphi officio an fungi poſſit Catholicus in nuptiis hæreticorum. d.14.ſ.5.n.157

Quale ſit Paranymphi munus. ibid.

Alia Paranymphi nomina. ibid.

Parochus.

Quæ conceaio appareat ruſtico in ſimplici narratione Parochi cum doctrina Dei, vt ex apprehenſione terminorum iudicet, illam eſſe doctrinam Dei. d.1.ſ.7.o.128

Parochus proponens res fidei quatenus habeat infallibilem auctoritatem. d.1.ſ.8.n.133

Parochus per propoſitionem actualem articuli veri, conſtituitur nuncios Dei quoad illum articulum. d.1.ſ.8.n.153

Parochi quænam explicitè credere, aut ſcire debeant. d.13.ſ.5.n.144.149.& 152

Pater.

Pater infidelis an perdat poteſtatem in filios fideles eo ipſo quòd baptizentur. diſp.19.ſect.13. num.168

Patrinus.

Catholici an poſſint eſſe Patrini, quando filij hæreticorum baptizantur à miniſtro hæretico. d.14.ſ.5.n.162

Non licet Catholicis adhibere hæreticum in Patrinum ſui filij. ibid.

Peccator.

In Peccatore Catholico an maneat habitus infuſus ad concluſiones Theologicas practicas. d.1.ſ.13.n.364.

An neceſſaria ſit fides explicita de remiſſione Peccatorum. d.13.ſ.4.n.113

Peccator an poſſit perditâ gratiâ & charitate retinere habitum fidei infuſum, in ſtatu peccati. d.16.ſ.3.n.35.& ſeqq.

Ad quid relinquatur in Peccatore habitus fidei abeuntibus cum charitate aliis virtutibus. ibid. num.40

Habitus piæ affectionis an etiam maneat in Peccatore. ibid.n.44

An, & quomodo maneat fides informis in Peccatore. ibid.n.45

Qua ratione fides In Peccatore dicitur mortua. d.16.ſ.3.n.50

Peccatum.

Peccati fœditas dupliciter poteſt conſiderari. d.12. ſect.5.n.112

Obduratio in Peccato quid ſit. diſp.19.ſect.1. num.24

Perſeuerantia.

Perſeuerantia virtualis quid ſit. diſp.1.ſect.9. num.187

Pertinacia.

Pertinacia, an, & qualis in hæretico requiratur. d.20.ſ.5.n.154.& ſeqq.

Pertinacis etymologia. ibid.n.155.

An Pertinacia dari poſſit antequam errans admoneatur de ſuo errore. ibid.n.156.& ſeqq.

An ſufficiat ad Pertinaciam requiſitam, ſi quis ab Epiſcopo, vel Inquiſitoribus monitus non acquieſcat. ibid.n.159

Petrus.

Petrus cur ab Apoſtolo Paulo reprehenſus propter mores Iudaicos, quibus vtebatur. diſp.14. ſ.5.n.146

Pœna.

Pœna æterna an etiam neceſſariò credenda. d.13. ſ.4.n.115.

Pœnitentiæ Sacramenti neceſſaria eſt fides & notitia. d.13.ſ.5.n.117

Pœnæ ſpirituales hæreticorum. d.23

Prima, & antiquiſſima hæreticorum Pœna excommunicatio maior. d.23.ſ.1.n.1

Aliæ Pœnæ ſpirituales hæreticorum. d.23. ſ.4.n.118

Pœna hæreticorum non poſſe in loco ſacro ſepeliri. ibid.

Irregularitas peculiari titolo Pœna hæreſis. ibid. num.119

Pœnam infamiæ ipſo iure incurrunt hæretici. num.135

Pœna priuationis beneficiorum afficiuntur hæretici. ibid.n.139

Pœna confiſcationis bonorum hæreticis impoſita d.24.ſ.1.n.1

Pœnæ corporales hæreticorum. diſp.24.ſ.2. num.36

Pœna capitali quinam hæretici afficiantur. ibid. num.39

Pœna relapſorum in hæreſim. n.50

Aliæ pœnæ corporales & temporales. d.24.ſ.3. num.71

Pœna perpetui carceris. ibid.

Pœna triremium, exilij, & fuſtigationis. ibid. num 74

Pœna portandi ſacci benedicti. ibid.

Pœnæ fautoribus hæreticorum impoſitæ. d.25. ſ.1.n.17.& ſeqq.

Pœnæ ſuſpectorum de hæreſi. d.25.ſ.2.n.25. & ſeqq.

Pœnæ Schiſmaticorum. d.25.ſ.3.n.37.& ſeqq.

Pœnæ filiis, & nepotibus hæreticorum impoſitæ. d.25.ſ.4.n.49

Præceptum.

Notitia Præceptorum Decalogi an ſit neceſſaria ſingulis ſub obligatione peccati. diſp.13. ſect.5.num.125

An

An notitia Præceptorum Eccleſiæ. ibid. numero 127

An ſit obligatio tenendi memoriter præcepta Decalogi, & Eccleſiæ. ibid.n.136

Prædicatio, Prædicator.

Prædicandi auctoritatem habet Eccleſia independenter ab aliis qui id permittant, vel prohibeant. d.19.ſ.2.n.36

Ius coërcendi eos qui Prædicationem fidei impedire voluerint: & in quibus reſideat. ibid. n.38.& 44

Ius prædicandi ex officio quibus competat. ibid. num.45

Ius mittendi Prædicatores ad infideles. ibid. numero 46

Ius defendendi Prædicatores Euangelij. ibid. numero 47

An Eccleſia ad defendendos Prædicatores, poſſit armare exercitus ex Eccleſiaſticis perſonis. ibid.n.50

An poſſint Prædicatores mitti cum militibus armatis. ibid.n.51

An ſi Prædicatio Fidei pacificè offeratur, & infideles nolint fidem audire poſſint vi & armis ad eam audiendam. ibid.n.64

Princeps.

Principes ſæculares an habeant Ius cogendi infideles ad prædicationem non impediendam, & puniendi reſiſtentes. d.19.ſ.2.n.49

Princeps Chriſtianus an poſſit conſcientiæ libertatem ſine conſenſu & facultate ſummi Pontificis ſubditis concedere. ibid.n.124

Pronubus, vide, Paranymphus.

Propheta.

An de facto Propheta aliquis habuerit euidentiam in atteſtante de rebus fidei, quæ nobis ſolùm per fidem obſcuram proponuntur. diſp.2. ſ.1.n.31

Prophetia.

Prophetia quomodo diſtinguatur à fide. d.1.ſ.13. n.369.& ſeqq.

Prophetia latè, & ſtrictè accipitur. ibid. numero 371

Prophetiæ donum cur non ſit permanens. ibid. num.377

Prophetiarum adimpletio, eſt motiuum credibilitatis. d.5.ſ.4.n.56

Propoſitio.

Propoſitio erronea, quænam ſit. diſput.20.ſ.3. num.73

Propoſitio erronea vt ab hæreſi diſtinguatur.ibid. n.74.& ſeqq.

Propoſitio hæreſi proxima vel errori, quæ cenſeatur. ibid.n.79.& ſeqq.

Propoſitio modalis non eſt proxima hæreſi, ex eo quod propoſitio cathegorica ſit hæreſi proxima. ibid.n.82

Vtra ſit grauior cenſura Propoſitionis, an erroneæ, an proximæ hæreſi. ibid.n.83

Propoſitio errori proxima tripliciter reperiri poteſt. ibid.n.86

Quænam Propoſitio iudicetur ſapiens hæreſim, & ſuſpecta. ibid.n.87.& ſeqq.

Propoſitio malè ſonans, & piarum aurium offenſiua, quæ? ibid.n.91.& ſeqq.

Propoſitio temeraria, quænam ſit? ibid.n.96 & 98

Propoſitio temeraria vt ab aliis diſtinguatur.ibid. num.97

Optima regula ad dignoſcendum an Propoſitio aliqua ſit temeraria. ibid.n.98

Propoſitio ſcandaloſa an aliquid addat ſupra prædictas cenſuras. ibid.n.99

Quæ ſit Propoſitio ſeditioſa. ibid.

Propoſitio blaſphema, quæ? ibid.n.100

Quæ Propoſitio dicatur impia. ibid.n.101

Propoſitio quænam iniurioſa. ibidem, numero 102

Propoſitio chiſmatica quæ cenſeatur. ibid.numero 103

Propoſitio ſuperſtitioſa. ibid.

Propoſitio arrogans, vana, ſtulta, inſana. ibidem.

Quæ Propoſitio iudicetur improbabilis. ibid. num.104

Propoſitio, quæ inignè etiam Propoſitionem cenſurat, poteſt eſſe digna cenſura. ibid.numero 105

Culpa eorum, qui infra hæreſim errant in Propoſitionibus erroneis, vel temerariis, vel alia Theologica cenſura dignis. ibid.n.132

Proteſtatio.

Proteſtationem fidei excuſare à pertinacia, cum grano ſalis eſt intelligendum. diſp.20.ſ.5. num.279

Prouidentia.

Prouidentia Dei eſt fortiſſimum credibilitatis motiuum. d.5.ſ.4.n.58

Prudentia.

Prudentia acquiſita an complectatur plures habitus. d.1.ſ.13.n.390

Prudentia infuſa an plures habitus complectatur. ibid.

Prudentia infuſa quomodo diſtinguatur à fide ibid. n.366

Prudentia infuſa quomodo diſtinguatur à Theologia. ibid.

Purgatorium.

An in animabus Purgatorij maneat habitus, & actus Fidei. d.17.ſ.3.n.48

R

Receptator.

Receptator hæreticorum quis cenſeatur.d.25. ſ.1.num.4

Receptator hæreticorum an incurrat cenſuram affectu non ſequuto. ibid.n.7

Relapſus.

Relapſi in hæreſim plectuntur vltimo ſupplicio. d.24.ſ.2.n.50

Quid, ſi Relapſi ſponte compareant? ibidem.

An Relapſus dicatur qui non in eandem primam hæreſim, ſed in alias poſtea incidit. ibid. num.53

An ſit puniendus vt Relapſus, is cuius hæreſis prima vice probata omnino non fuerat, ſed tamen propter vehementem ſuſpicionem abiurauit. ibid.n.54

An violatio pœnarum directè contrarium errori abiurato, faciat relapſum. diſp.24.ſ.3. num.76

Reſolutio.

Vltimò reſolui, quid ſit. d.1.ſ.2.n.7

Verior ſententia circa Reſolutionem vltimam fidei. d.1.ſ.6.n.74

Index Rerum.

Reſurrectio.

An Fides explicita de Reſurrectione carnis ſit neceſſaria. d.13.ſ.4.n.114

Reuelatio.

Quid ſit illud propter quod iudico Deum Reuelare hoc myſterium. d.1.ſ.1.n.5

Reuelatio propria Dei, eſt loquutio Dei. d.1.ſ.2. num.9

Actualis cognitio Reuelationis diuinæ an requiratur ad quemlibet aſſenſum fidei. diſp.1. ſ.3. num.36

Reuelationem Dei an credamus propter aliud, an ſolùm immediatè in ſeipſa. diſp.1.ſ.7.n.115. & ſeqq.

Reuelatio Dei duplex. ibid.n.122

Reuelationem an dicamus ſcire, an credere. d.1. ſ.7.num.129

Reuelatio mediata Dei non eſt motiuum merè humanum. d.1.ſ.8.n.155

In quo formaliter conſiſtat actualis Reuelatio Dei. d.1.ſ.10.n.193

Reuelatio priuata an ſufficiat ad obiectum formale fidei. d.1.ſ.11.n.225

Reuelatio priuata quid ſit. ibid.

An Dei Reuelatio priuata poſſit obligare ſub peccato graui infidelitatis ad credendum obiectum ſic reuelatum, antequam ab Eccleſia acceptetur. ibid.227

Is, cui Reuelatio priuata immediatè fit non tarò tenetur illam, & obiectum reuelatum credere. ibid. n.229

An alij, quibus ea Reuelatio facta non fuit, & ad quos non pertinet, poſſint, quando eis proponitur firmiter eam credere, & obiectum reuelatum. ibid.n.230

An qui debet credere Reuelationem priuatam ſufficienter propoſitam, credat ex eodem habitu, quo creduntur reuelationes publicæ, an ex habitu diuerſo. ibid.n.232

An quando Reuelatio priuata non obligat omnino ad credendum poſitiuè eum, cui fit, vel eos eorum quibus fit, qui tamen eam, & eius obiectum credit, poſſit credere eodem habitu fidei infuſo, quo credit res noſtræ fidei. ibid.n.239

An ad fidem ſpectet quidquid ſequitur per ſe Reuelationem. d.1.ſ.13.n.264

Reuelatio vniuerſalis an ſufficiat ad aſſenſum Fidei circa obiectum ſingulare. diſp.1. ſect.13. num.298

Reuelatio vniuerſalis an ſufficiat ad credenda ſingularia nota certitudine morali, vel notitia probabili. d.1.ſ.13.n.311

Reuelatio clara an poſſit eſſe obiectum formale fidei. d.2.ſ.1.n.1

Reuelatio clara quid ſit. ibid.

An aſſenſus ortus ex Reuelatione clarè cognita ſufficeret ad meritum bonorum operum, quæ ex illa cognitione procederent. diſp.1.ſect.1. num.38

Fideles an habeant euidentiam ſaltem moralem de Reuelatione diuina, & veritate obiecti reuelati. d.2.ſ.1.n.39

An Reuelatio falſa ex malitia eius intrinſeca reddatur impoſſibilis Deo. diſput.4.ſect.4. numero 54

An diſſentiens rei reuelatæ ſibi à Deo priuata Reuelatione, ſit hæreticus. diſp.20.ſect.2.n.34. & ſeqq.

Ritus.

Ritus falſæ religionis quomodo illicitè vſurpentur. d.14.ſ.4.n.112

Ruſticus.

Ruſtici an reuera credant propter reuelationem, & auctoritatem Dei. d.1.ſ.7.n.126

Ruſticus vnde iudicet narrationem Parochi eſſe doctrinam Dei. ibid. n.128

S

Sacramentum.

QVotum Sacramentorum fides, vel notitia explicita fidelibus neſſaria eſt. diſp.13. ſ.5. a num.16.ad.125

Salutatio Angelica.

An fideles teneantur ſub culpa ſcire Salutationem Angelicam. d.13.ſ.5.n.134

Sanctitas.

Morum Sanctitas quam Chriſtiana Religio docet, eſt motiuum credibilitatis. diſp.5.ſect.4. num.50

Vitæ Sanctitas & puritas in iis qui Chriſtianam Religionem profitentur, aliud motiuum. numero 51

Sanctus.

Sanctorum commonio, in Symbolo appoſita vt ſit intelligenda. diſput.13. ſect.4. numero 112

Schiſma.

Schiſma quid ſit. d.25.ſ.3.n.35

Schiſma quotupliciter fieri poteſt. ibid.

Schiſma debet eſſe cum rebellione erga Pontificem in ſpiritualibus, & prout exercet poteſtatem Pontificiam. ibid.n.36

Schiſmaticus.

Schiſmaticus non eſt qui Pontifici non obedit vt principi temporali. diſput.25. ſect.3. numero 36

Schiſmaticus non eſt, qui negat Pontifici ſubiectionem, quia probabiliter dubitat de eius electione legitima, vel de eius poteſtate. ibidem.

Variæ Schiſmaticorum pœnæ recenſentur. d.25. ſ.3. n.37.& ſeqq.

Scientia.

Scientia acquiſita Chriſti poteſt conſiderari dupliciter. d.2.ſ.2.n.75

Aſſenſus fidei non impedit aſſenſum ſcientificum eiuſdem obiecti, nec vnus aſſenſus ſcientificus per vnum medium demonſtratiuum impedit alium per aliud medium demonſtratiuum. ibid. num.76

Scientia quo ſenſu dici poſſit magis certa quoad nos, quàm Fides. d.6.ſ.3.n.44

Scientia infuſa an poſſit eſſe certior Fide. ibid. num.52

Scriptura.

Quomodo poſſint intelligi aliqua Scripturæ & Patrum loca, quibus videtur noſtra fides reſolui in opera miraculoſa, vel aliquid creatum, tanquam in rationem credendi. diſp.1.ſect.7. num.131

Secta.

Sectæ nomen vnde dictum. diſput. 20. ſect.1. num.4

Sepul

Index Rerum.

Sepultura.

An liceat Catholicis amici ſepulturæ intereſſe, quando hæretico ritu celebratur. diſp.14.ſ.5. num.158

Ad quid teneantur Catholici, ne videantur communicare cum hæreticis in eorum ritibus circa ſepulturam Catholicorum, quos miniſtri hæretici ſepelire volunt ſuo ritu, & in ſuis Eccleſiis. ibid.n.160

Vide, *Funus.*

Heretici non poſſunt in loco ſacro ſepeliri. d.23. ſ.4.n.118

Silentium.

Silentium quando damnandum,& quando æquiualeat negationi in materia fidei. diſp.14.ſ.2. num.39.& 40

Simulatio.

Simulationem in cultu externo falſæ religionis ſemper,& vniuerſaliter reprobant,& execrantur Patres. diſp.14.ſ.5.n.115

Simulatio huiuſmodi an aliquando licita. ibid. num.136

Spes.

In quo ſenſu poſſit dici mortua Spes,& informis. d.16.ſ.3.n.51

Statutum.

Statutum ne infideles Chriſtianis ſubditi ſeruos habeant vel ancillas Chriſtianas. diſ.19.ſ.3. num.153

Statutum ne infideles Principibus Chriſtianis ſubiecti eligi poſſint in officia & munera publica. ibid.n.155.& ſeqq.

Subditus.

An ſubditorum nomine intelligantur forenſes,& qui domicilium in ea Diœceſi non habent, in qua reperiuntur. d.23.ſ.3.n.65

Suſpectus, Suſpicio.

Tres gradus ſuſpectorum de hæreſi. diſp.25.ſ.2. num.22

Suſpicionis leuis exempla. ibid.n.23

Exempla Suſpicionis vehementis. ibid. numero 24

Violentæ Suſpicionis exempla. ibid.

Regulæ aliquæ circa pœnas Suſpectorum de hæreſi quoad forum internum,& externum. ibid. num.25

Regula pro Suſpicione leui quoad forum exterius. ibid.num.26

Regula pro Suſpectis vehementer, quando delictum non plenè probatur. ibidem, numero 28

Regula generalis pro Suſpicione violenta. ibidem.

An ob Suſpicionem de hæreſi incurratur irregularitas. ibid.num.29

An ob Suſpicionem de hæreſi poſſit aliquis carcerari. ibid.n.30

An qui bis interfuit concionibus hæreticorum ſit ſuſpectus vehementer de hæreſi. ibid. numero 32

Symbolum.

Symbolum Apoſtolorum, Symbolum Nicænum, & Symbolum Athanaſij compoſita ſunt potiſſimùm ex articulis fidei. d.3.ſ.4.n.57

Symbolum Apoſtolorum fuit ab Apoſtolis compoſitum. ibid.n.58

Symbolum Apoſtolorum cur non appelletur Scriptura ſacra. ibid.

Ad quid Apoſtoli fecerint Symbolum. ibid.

Symbolum Nicænum vnde ſic dictum. ibid.numero 59

Symbolo Nicæno quid additum in Concilio primo Conſtantinopolitano. ibid.

Symbolum Athanaſij vnde auctoritatem acceperit. ibid.n.60

Ex his tribus Symbolis primum ſolum neceſſarium omnibus fidelibus. ibid.n.61

Argumenta fieri ſolita contra hæc Symbola. ibid.

Singula Symbola fuerunt ſufficientia, & vtilia cum proportione ad ſuum peculiarem finem, ibid.n.62

Vnde colligatur obligatio notitiæ explicitæ circa materiam Symboli Apoſtolorum. d.13.ſ.4. num.65

Non ſufficit ſcire Symbolum memoriter idiomate quod non intelligas. ibid.n.68

Cur in Symbolo Nicæno omiſſus fuerit Chriſti deſcenſus ad inferos. d.13.ſ.4.n.85

An ſit obligatio memoriter tenendi Symbolum. d.13.ſ.5.n.136

T

Teſtamentum.

Teſtamentum an hæreticus condere poſſit. d.24.ſ.1.n.34

Theologia.

Differentia inter habitum fidei,& habitum Theologiæ. d.1.ſ.13.n.257.& ſeqq.

An habitus Theologiæ diſtinguatur adæquatè vel inadæquatè ab habitu fidei. diſp.1.ſect.13. num.331

An quando concluſio Theologica infertur ex vna præmiſſa reuelata,& altera non reuelata requiratur præter habitum fidei duplex habitus, ibid.num.340

Habitus Theologiæ an ſit naturalis, vel ſupernaturalis, an vnus, vel multiplex. ibid.numero 344

An ablato habitu fidei auferatur etiam ſimul habitus Theologiæ. d.17.ſ.5.n.110

V

Veracitas.

Veracitas poteſt affirmari de Deo abſolutè,& ſub conditione. diſp.1.ſ.6.n.100

Cur poſſimus credere ſuper omnia ex terminis ipſis Veracitatem Dei,& non poſſimus credere ſuper omnia ex terminis Deum eſſe omnipotentem, vel æternum,&c. d.1.ſ.6.n.113

Quatenus ad Veracitatem Dei ſpectet vt obiecta connexa cum iis quæ Deus teſtificatur, ſint vera. d.1.ſ.13.num. 263

Veracitas Dei poteſt credi vt obiectum materiale fidei. d.3.ſ.3.n.54

Verbum.

Accipere vt *Verbum* Dei, quid ſit. diſp.1.ſ.5. num.61

Accipere vt *Verbum* hominum, quid. ibid.

Veritas.

Prima Dei Veritas an debeat ante aſſenſum Fidei præſupponi cognita per lumen naturæ. diſp.1. ſ.6.n.81

Index Rerum.

Veſtis.

Veſtibus infidelium vti an liceat. diſp. 14. ſ.5. uum.70

Veſtium quatuor genera. ibid.& ſeqq.

Veſtis cum imagine idoli, vel Mahometis au excuſari poſſit. ibid.n.87

Et quid ſi huiuſmodi Veſtis tetineatur in ſignum nobilitatis. ibid.n.88

Veſtes infidelium deſeruientes ad locum, & tempus rituum & ſacrificiorum, au fidelibus licitæ. ibid.n.89

Veſtes iufidelium illicitæ tatione ſcandali. ibid. num.91

An liceat Chriſtiauo tranſeuuti pet loca Turcarum vti Veſte communi Turcarum vt ſeſe occultet. ibid.n.94

Quid dicendum de Veſtibus quas Princeps infidelis præcipit deferri ab omnibus Chriſtiauis ſibi ſubditis, vel ab omnibus infidelibus. ibid. num.96

Vexillum.

An licitum Chriſtianis Veailla hoſtium iu nauibus ſuis fingere. d.14.ſ.5.n.95

Virtus.

An ad obiecta omnium Virtutum infuſarum moralium ſufficiat vuus habitus infuſus intellectualis. d.1.ſ.13.n.358

Au differeutia inter actus Virtutis naturalis, & infuſæ proueniat ſemper ex ipſo obiecto. d.9. ſ.1.uum.5

Viſio.

Non repugnat aſſenſus fidei diuiuæ cum Viſione ſeuſitiua, & materiali eiuſdem obiecti. d.2.ſ.2. num.80

Au poſſint diuiuitus coniungi in eodem intellectu Viſiu perfectiſſima, & pleua, ac immediata obiecti, & fides actualis de eodem. ibid. uumero 81

Vita.

Fides explicita Vitæ æternæ omniuo neceſſaria. d.13.ſ.4.n.115

Nomen Vitæ æternæ generale eſt ad vtramque vitam, beatam, & infelicem. ibid.

Voluntas.

Volputas dupliciter fugit obiectum. diſp.18. ſ.2.n.59

Vox.

Vocibus vtimur vt uotitiam noſtram in audieutem transferamus. diſput. 1. ſect. 10. num.209

Voces nou ſignificant eodem modo omnibus meutem loqueutis, ſed iuxta audientium captum. d.1.ſ.13.n.303

F I N I S.

005645103